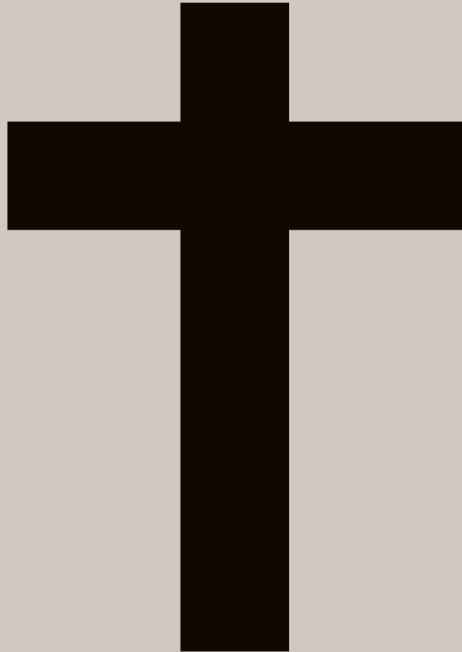

Krumen, Plapo

Krumen, Plapo: Nyɔɔba a haanttie New Testament

Krumen, Plapo
Krumen, Plapo: Nyisua a ŋhaanttie New Testament

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Plapo Krumen

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 7 May 2025 from source files dated 8 May 2025
12483b24-15d6-5b11-9f45-7a44a4ee6792

Contents

MATIE	1
MAKI	59
LUKU	95
SAAN	155
NUNU-TEBLI	196
ROMUKUE	248
1 KOLETIKUE	272
2 KOLETIKUE	297
GALATIKUE	314
EFESIKUE	323
FILIPUKUE	331
KOLOSIKUE	337
1 TESALONIKIKUE	343
2 TESALONIKIKUE	348
1 TIMOTE	351
2 TIMOTE	358
TITI	363
FILEMO	366
HEBREKUE	368
SAKI	389
1 PIELI	395
2 PIELI	402
1 SAAN	406
2 SAAN	412
3 SAAN	413
JUDI	414
'LILE'YEECRIEN	416

**-Yusu a -ti, -te
MATIE
-mo -bi, ε nu la 'a 'ciaru**

*-Yusu 'Klisu a 'bainu
(Luku 3.23-38)*

¹ 'Crien -bu, -Yusu 'Klisu a -ti ε ne -mo
ε. -Yusu 'Klisu a 'mu, ε mo bodio Dafidi
a 'yonu a 'yu a 'Yu □nu. Dafidi a 'mu, ε
mo la Abrahamu a 'yonu a 'yu a 'yu □nu
-we.

² Abrahamu a 'mu, ε no- ko Yisaki,
Yisaki 'ε ko Sakobu,
Sakobu 'ε ko Juda ko 'a 'diayinu 'huen-,
³ Juda ko Tama 'huen-, 'u ko Falest ko

Sala,
Falest 'ε ko Esromu,
Esromu 'ε ko Alamu,

⁴ Alamu 'ε ko Aminada,
Aminada 'ε ko Naaso,
Naaso 'ε ko Sala,

⁵ Sala ko Rahabu 'huen- 'u ko Bvasi,
Bvasi ko Rutu 'huen- 'u ko Jobedi,
Jobedi 'ε ko Yisai,

⁶ Yisai 'ε ko Dafidi,
Dafidi ko Uyri a nugba 'huen-, 'u ko
Salomo,

⁷ Salomo 'ε ko Rubuamu,
Rubuamu 'ε ko Abia,
Abia 'ε ko Asafu,

⁸ Asafu 'ε ko Sosafati,
Sosafati 'ε ko Solamu,
Solamu 'ε ko Osiasi,

⁹ Osiasi 'ε ko Svatamu,
Svatamu 'ε ko Akasi,
Akasi 'ε ko Esekiasi,

¹⁰ Esekiasi 'ε ko Manase,
Manase 'ε ko Amo,
Amo 'ε ko Sosiasi,

¹¹ Sosiasi 'ε ko Yekonia ko 'a 'diayinu
'huen-.

Ti a 'mu 'yri, -ε -bi tu klo la Yisraekue ni,
'u gba la 'li □nu Babiloniblogba 'kwli.

¹² -Te u gba □nu, -ε -bi
Yekonia ko Salatieli,
Salatieli 'ε ko Solobabeli,
¹³ Solobabeli 'ε ko Abiudi,

Abiudi 'ε ko Eliakimu,
Eliakimu 'ε ko Aso,

¹⁴ Aso 'ε ko Sadoki,
Sadoki 'ε ko Akimu,

Akimu 'ε ko Eliudi,
¹⁵ Eliudi 'ε ko Eliasa,
Eliasa 'ε ko Mata,
Mata 'ε ko Sakobu,
Sakobu 'ε ko Sosefu.

Sosefu, ε no- mo Mari a nyibu, Mari a
'mu, ε no- mo -Yusu 'Klisu a 'dii.

¹⁶ -Yusu a 'mu, ε no- mo Wanyo -mu',
Nyisua pu la ε, ε di la -a mu yi ya.

¹⁷ Kue 'li Abrahamu -mo bu, -bu ye
bodio Dafidi ki, -tonyibli a □hrin ni -pu
□tu 'u -hen, nu- ni 'u 'waa -gbati. Kue 'li
Dafidi -mo bu, -bu ye ti -mu' -ko 'yri u
gba la 'li Yisraekue Babiloniblogba 'kwli,
-tonyibli a □hrin ni -pu □tu 'u -hen, u nu-
ni 'u 'waa -gbati. ε ko, kue 'li ti a 'mu 'yie
bu, -bu ye -Yusu a kukoti ki, -tonyibli a
□hrin ni -pu □tu 'u -hen, u nu- ni 'u 'waa
-gbati.

*-Te -mu', u nu la -Yusu 'Klisu a kuko
(Luku 2.1-7)*

¹⁸ -Te -mu', u nu la -Yusu 'Klisu a kuko,
ε no- -bu: 'A 'dii Mari a 'mu, Sosefu, ε no-
di la□a ko, keε u 'ye la 'bli ni pue, 'ε ni la
'kwli, 'ki 'li Nyisua a -Hihiu* a 'kl' kwli.

¹⁹ Sosefu a 'mu, -ε di la□a ko, 'a 'yri-
naabu 'sii la 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'. ε no-
nu□o, 'ki ε 'ye ni -hua bu yee la Mari -ti,
'ki 'u nyibli ye', -ε di□e nu, Mari a 'mu, 'a
'nyre 'ni □ha yi nyre. ε no- nu□o, 'ε pu la
'li□i 'li, -ε mo, nyiblo □du 'ni 'wun la 'li,
'bu mo, 'bu yi la Mari bu ni te.

²⁰ Bu yi la 'lu ε ni -hie, -ε -bi Nyisua
a lelenyo 'hru la□a yi, 'ki 'li yanie 'kwli, ε
wen: «Sosefu o, Dafidi a 'yu a 'yu, Mari bu
-he -na nugba, 'a huannu 'ni 'nuo 'li -mu,
-koti Nyisua a -Hihiu a 'kl', ε no- nu□o, 'ε
ni 'kwli.

²¹ ε di ko 'yu nyibehian. 'Yu a 'mu, □tue
□ne -Yusunyre, -ε □hen 'nyre Wanyo, -ε
nu□o, ε no- di Nyisua a dako wa, 'ki 'u
'waa de 'kuku a -ta'.»

²² -Ti -mu', Nyisua lee la 'a
winwlon-hanyo*, ε nyre 'u ni. -Ti a 'mu, ε
no- -bu:

²³ «Nugba -mu', -ε 'yi nyibede -yi,
ε no- di 'kwli ni,
ε 'mu 'yu nyibehian ko.

'A 'nyre di mo Emanue,

-ε □hen 'nyre, Nyisua ni 'u -a mu
-mo.»

24 -Tε Sosefv 'du la ye', -ε -bι δε a 'mυ, Nyisua a lelenyo lee la□a, ε □tuu la 'u□v ni, 'ε kο la Mari.

25 Kεε, ε kο□v 'hven-, υ 'yι la bui na yι -pu, Mari 'ε kο la 'yu nyibehian a 'mυ, Sosefv 'ε □tue la□a -Yusunyre.

2

-Tε nyahro'yenyv di la -Yusu 'ye mο

1 -Yusu a 'mυ, 'kι υ kοv 'lι□ι Betelemυdιv 'kwli, 'kι 'lι Sudeblvgba 'kwli. Ti a 'mυ 'yri, -ε -bι Helοdι, nο- mο Sudeblvgba a 'mυ a 'kιun gbagbv. 'Kι ε ni 'lι Jrusredιv 'kwli. -Tε υ kο -Yusu, ε kο nyibli □dv. 'Blvgba -mυ', -ε ni 'lι 'yrv a 'hrule', 'kι υ ni 'lι. V mο nyahro'yenyv gbagbι □nv. V nu- -hον 'lι 'yrv a 'hrule', 'v nyre 'lι Jrusredιv 'kwli.

2 -Tε υ nyre 'lι, -ε -bι υ wen: «'Yu -bv, υ -kο -te ti ne bu, -ε di -Juukvε* a 'kιun gbagbv -he, -bι' ε ni yι 'lι? -A 'ye 'a nyahroye ni, 'ε 'hru 'lι 'yrv a 'hrule'. Ε nο- kο -tι, □a di 'ne-, -a 'mυ□v 'ye, -a 'mυ 'a -tι 'yι 'bua -nι.»

3 -Tε 'kιun Helοdι 'win -tι a 'mυ, -ε -bι huannv bi 'lι□ι 'kwli, ε kο Jrusre a nyibli a pepe 'hven-.

4 Ε nο- mο bu 'kukue Nyisua a -cohlvpinyv* gbagbι le, kο tetetovnyv 'hven-, 'ε -tua 'waa le'betile, ε wen: «Wanyv -mυ', Nyisua pv la le, ε di la -a mυ yι ya, 'dιv a 'dι -bι -ε kο 'kwli υ di 'lι□ι 'lι -kοv -nι 'lι?»

5 -ε -bι υ □tu□o □wον, υ wen: «'Kι υ di 'lι□ι Betelemυ -kοv -nι, 'kι 'lι Sudeblvgba 'kwli, -ε nu□o, δε -mυ', Nyisua a winwlon-hanyv* 'cru la, 'kι 'v Wanyv a 'mυ kι, ε nο- -bv:

6 Nyisua wen 'nι:

Betelemυ, 'ε mο □han-tι, 'ε mο 'dιv 'cιmιe, kεε, ε mο 'dιv gbagbv □nv,

'kι 'lι Sudeblvgba 'kwli,

-ε nu□o, 'kι 'lι□ι 'kwli,

'kι 'kιun gbagbv di 'lι -kve -nι.

Ε nο- di 'na dako Yisraekve -naa -nι.»

7 -Tε Helοdι 'win -tι a 'mυ, ε nο- mο bu da nyahro'yenyv gbagbι a 'mυ, 'ε 'beti □nv, ε 'mυ□v yι -tεε, ti -mυ', -ε kο 'yri nyahroye a 'mυ, ε 'hru 'lι yakv 'kwli.

8 -Tε υ -hιhιa□a kle, -ε -bι ε wen: «Ba mu 'lι Betelemυ, ba □mυv 'yu a 'mυ le. 'Ba

'ye□e, -ε -bι ba di 'mυ -lee -nι, 'na 'mumu, 'mυ 'lι mu, 'mυ□v -tι a 'yι'buale -nyi -we.»

9 -Tε υ 'win 'kιun a tiwin, -ε -bι υ bi 'hru wlon. Bu ni 'kι 'hru wlon, -ε -bι υ 'ye nyahroye -mυ' nι, υ 'yee wen 'lι 'yrv a 'hrule', 'ε 'hru 'lι □nv ye' de, 'ε nee □nv ye', 'v mi. Kεε, -te -mυ', 'yu a 'mυ, ε ni 'v, -te ε nyre 'v, -ε -bι ε nyra bu.

10 'Tι- υ 'mυ nyahroye a 'mυ 'ye mο mu, -ε -bι υ ni dοdv diakι,

11 'v pa 'lι 'kayu bu, 'v 'ye 'yu a 'mυ, ε kο 'a 'dii Mari 'hven-, 'v bla kwli bu, 'v -tua 'yu a 'mυ, 'a -tι a 'yι'buale, 'v □wle 'waa ble, 'v -nyi□e -gvlv kο hinhrvnpv-teblι -mυ', υ pι 'tο, -ε di□e nu, 'a hinhrvn 'mυ bu 'heen -nι, ε kο hinhrvnpv-teblι -bι, υ δεε mιlι.

12 -Tε δε a 'mυ, ε -hι, -ε -bι Nyisua lee □nv nι, 'kι 'lι yanie 'kwli, -ε mο, 'bv yι kle ni -mε, υ 'nι 'naa 'lι 'kιun Helοdι -mο. Ε nο- nu□o, -te υ yι 'waa 'bli ni mi, 'v gba kι'beehru.

-Tε Sosefv kο -Yusu kο Mari 'hven-, υ 'gba ci le, 'kι 'lι Esipvblvgba 'kwli

13 'Tι- nyahro'yenyv a 'mυ, υ 'mυ mu, -ε -bι Nyisua a lelenyo -bι, ε nο- 'hru Sosefv yι, 'kι 'lι yanie 'kwli, 'ε lee □ne, ε wen: «'Du ye', -bv 'gbaa 'yu -bv, ε kο 'a 'dii 'hven- ci le, ba mu 'lι Esipvblvgba 'kwli, 'kι -bv ni 'lι bu -nιnι, -bv ye ti -mυ' kι, -ε kο 'yri 'n di -mυ -lee -nι, -bv di 'bli, -ε nu□o, Helοdι di 'yu -bv 'a 'lιla le 'nι □mυv.»

14 -Tε Sosefv 'win win a 'mυ, -ε -bι ε 'du ye', ε kο 'yu kο a 'dii 'hven-, 'tolvov ni -do a 'mυ, 'v mu 'lι Esipvblvgba 'kwli.

15 'Kι υ ni 'lι -nιnι, Helοdι 'ε 'kv, Nyisua 'ε da Sosefv, 'kι bu -hον 'lι Esipvblvgba 'kwli, ε kο 'yu kο 'a 'dii 'hven-. Δε a 'mυ, ε mu 'lu -mο, -ε di□e nu, -tι -mυ', Nyisua a winwlon-hanyv* -bι 'cru la 'lι Nyisvacrien 'kwli, ε 'mυ -nue -nι. -Tι a 'mυ, ε nο- -bv: «Nyisua wen 'nι: 'N da 'na 'Yu nι, 'kι bu -hον 'lι Esipvblvgba 'kwli.»

-Tε υ 'la la 'yonv, 'kι 'lι Betelemυdιv 'kwli

16 -Tε δε a 'mυ, ε 'yεε 'v ni nyre, -te 'kιun Helοdι yru□o, -ε mο, nyahro'yenyv -mυ', υ kaa □ne nι, -ε -bι ε bi la yrv' diakι, 'ε lee ne 'a 'seyo, ε wen: «Ba bi Betelemυdιv kι, ε kο 'dιv -mυ', -v □glaa 'lι□ι, ba 'la 'yonv nyibepv a pepe, -v kο 'yrv nι 'hven, ε kο

'waa de -bi -mu', -u 'ye 'yri ni 'hven ni kuv.» Ke- e -pu, -koti nyahroyenyu -mu', u lee la[ra ni, -e mo, -te u 'ye la nyahroye a 'mu, e -we 'klu 'yri ni 'hven ni. E no- mo 'seyo a 'mu, bu mu 'li Betelemudito 'kwli, bu 'lila 'yonu a 'mu le.

17 -Te de a 'mu, e mi 'lu -mo, -e -bi -ti -mu', Nyisua a winwlon-hanyo Selemi hla la, ti -hi la a ti 'yri, e nyre 'u ni. -Ti a 'mu, e no- -bu:

18 «D 'win [hienwewin, 'ku 'li Ramadito 'kwli. Raseti, e no- ni nyati le, 'e yi 'a 'yonu a [hien we. E 'ni -hva[ra li bu [ga[ra, -e nu[ro, 'a 'yonu 'ku ni.»

-Te Sosefu, ko -Yusu ko Mari 'hven-, u -hcn la 'li Esipublogba 'kwli

19 'Ku u ni 'u -nini, -e -bi 'kuni Helodi 'ku ni. -Te e 'ku, -e -bi Nyisua lee ne 'a lelenyo -bi, 'e 'hru Sosefu yi, 'ku 'li Esipublogba 'kwli,

20 e wen: «Sosefu o, 'du ye', -ko 'yu, -ko 'a 'dii 'hven-, ba [hian -mo, ba mu 'aan 'bli Yisrae, -e nu[ro, nyibli -mu', -u [mu e la 'yu -bu a 'kukub le, u 'ku ni,»

21 Sosefu 'e 'du ye', e ko 'yu ko 'a 'dii 'hven-, u [hian -mo, 'u di 'waa 'bli Yisrae.

22 Kee, Sosefu 'win ni, -e mo, Akolawusi, -e mo 'kuni Helodi a 'yu, e no- 'cici a 'bai. Akolawusi a 'mu, e no- mo 'ku Sudeblugba a 'kuni. E no- nu[ro, Sosefu a 'mu, huannu 'e ni[re, 'ku bu 'ti 'li Sudeblugba 'kwli. E no- ko -ti, Nyisua 'e lee [ne, 'ku 'li yanie 'kwli, 'ku e 'ni 'muo 'li Sudeblugba 'kwli. E no- nu[ro, 'e mu 'li Galileblugba 'kwli,

23 'e 'ti 'li 'dico -mu', u dee Nasaleti 'kwli. -E -bi -ti -mu', Nyisua a winwlon-hanyo* hla la, 'ku 'u Wanyo -mu' ku, Nyisua pu la le, e di la ya, e nyre 'u ni. -Ti a 'mu, e no- -bu: «D di daa [ne Nasaleti a 'yu.»

3

Saan Batisi hle Nyisua a -ti, 'e pi nyibli 'nie 'lu le

(Maki 1.1-8; Luku 3.1-18; Saan 1.19-28)

1 Ti a 'mu 'yri, e ko la nyiblo [du. 'A 'nyre mo Saan Batisi. 'Ku e 'ti 'li Sudeblugba 'kwli. 'Blugbakutito -mu', -e ko 'kwli e 'ti 'li, nyiblo [du 'yi 'li 'ti, kee, nyibli -hohohi, u nu- mi 'li[ti -mo. 'Ku e [tuu 'li

Nyisua a -ti a -molenuna -wlu. Nyibli -mu', -u mi 'li[ti -mo, ke- e pi [nu yi:

2 «Ba yru[ro, 'ku 'li 'aan [wli ku, -e mo, a nu -tebli, 'e nyre yi, 'ku 'u Nyisua ye'. Ba hie 'u yinyre-tebli a 'mu bu, ba -nyi 'aan 'klo a pepe Nyisua, -e nu[ro, ti -mu', -e ko 'yri Nyisua di 'u nyibli a pepe win ku -koo -ni, e 'mu e yre.»

3 -Te u 'ye la -Yusu ni kuv, e ko la Nyisua a winwlon-hanyo* [du. 'A 'nyre mo la Esai. Esai a 'mu, e no- na Saan a -ti -mo le, 'ku 'li Nyisvacriten 'kwli, -e mo, e no- di -Yusu a 'hru yi kla, 'ti- -Yusu a 'mu, e 'mu di. -Ti a 'mu, e 'cra la, e no- -bu:

«Nyisua wen 'ni:

Nyiblo [du, -te -mu', 'du bii 'li yi, 'ku e di 'li 'ti.

'Bu mo, 'bu yi ni hle, e di 'yaa 'li win, e 'mu le pu:

'Hru -bu, Kukonyo di na, ba 'sii [ne yi,

'ti- Kukonyo a 'mu, e 'mu di.

E 'wi yi, 'aan 'klo bu 'sii 'u yi,

-e di[re nu, a 'mu -mo -we,

'ti- Kukonyo 'mu di.»

4 Saan a 'mu, 'a wlawlu, e pi, e 'yi dekonyo a wlawlu yi 'wi. U nu [gbuki-so* a -pupui, 'u hla[ra, 'e nee [ne mumako a 'betiye ku. 'A -ne didide, e yi di, e no- mo 'kolio ko dnyra. (E 'wi yi, Saan mo la Nyisua a winwlon-hanyo [nito la. -Te ni -do nyibli -mu', -u yi la Nyisua a win wlon -he, u ni la 'mu, ti -hi la a ti 'yri, ke- Saan ni la 'mu -we.)

5 Nyibli -hohohi, u nu- -hven 'li Jrusredito ko Sudeblugba 'kwli le, 'u mi 'li[ti yi, u ko 'blugbi -mu', -u [glaa 'li 'nie gbagbu -mu', u dee Sudan a nyibli 'hven-. Ke- nyibli a pepe a 'mu, u ni, 'u mi 'li[ti yi, 'u yi 'a win 'win,

6 'u yi 'waa -tebli 'kukui yi -ween -ni, 'ku 'u nyibli -hohohi yi, 'ti- Saan, 'e pi [nu 'nie 'lu le, 'ku 'li 'nie gbagbu -mu', -e mo Sudan -mo.

7 Falisi[rumu* ko Sadusi[rumu* a nyibli -hohohi, nu- mi 'li Saan -mo -we, -e di[re nu, e 'mu [nu 'nie 'lu le pu. -Te Saan 'ye [nu, -e -bi e wen: «'A mu -mu', a kee nyibli, 'aan nunuklo 'e nyre yi, -wen hro. Nyisua a yru 'tite kwle 'a mu ni. 'A 'ni 'pu 'li le, -e mo, a -we 'li ba 'gba[ra ye' ci ni.

8 'Tɪ- 'mʊ 'a mʊ 'nie 'lu pʊ, ba nu
 □haan-tɛblɪ, ʊ 'mʊ□ʊ 'ye, -ɛ mɔ, a hie 'ʊ dɛ
 'kuku, a ni bʊ, 'a -nyɪ 'aan dɪɔnʊ Nyɪsʊa.

9 A 'nɪ 'pʊʊ 'lɪ lɛ, -ɛ mɔ, a mɔ -aan
 'baɪ gbabʊ Abrahamʊ a 'yonʊ □nɪɔ, 'a
 -tɪ, Nyɪsʊa 'yɪ 'lɪ□tɪ 'lɪ -wɛ, bʊ pʊʊ nɛ 'a
 mʊ yrʊ lɛ. 'N yɪ 'a mʊ 'nɪ -lee -nɪ, -ɛ mɔ,
 Nyɪsʊa -wɛ 'lɪ bʊ nu□o nɪ, 'hɪ -bʊ, bʊ -hɛ
 Abrahamʊ a 'yonʊ nɪ.

10 ʊ -wɛ -mɔ, 'kɪ bʊ nu 'duwe, bʊ hla 'a
 -nɛ tugbɛ □dʊ, -ɛ 'yɛ nɪ tʊ 'kui, ʊ 'mʊ□ʊ 'tɔ
 pʊ. ɛ □hɛn 'nyrɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa -wɛ -mɔ,
 'kɪ bʊ pʊʊ nyibli -mʊ', -ʊ 'yɛ nɪ □tuu 'ʊ□ʊ
 'ʊ -batɪ lɛ.

11 'Mɔ -bʊ, 'nie, ɛ nɔ- 'n pɪ 'a mʊ 'lu
 lɛ, -ɛ dɪ□e nu, nyibli 'mʊ□ʊ 'ye, -ɛ mɔ, a
 hie 'ʊ 'aan dɛ 'kuku bʊ, 'a -nyɪ 'aan dɪɔnʊ
 Nyɪsʊa. Kɛɛ, nyiblo -bɪ dɪ 'nɪ dɪ. Nɔ- dɪ
 'ʊ 'mʊ ke' kʊɛ. Nɔ- dɪ 'klɪ kɪ nɪ, ɛ 'mʊ 'ʊ
 'mʊ 'ʊ -hi, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊa a 'nyrɛ 'kwli. 'Mɔ
 -bʊ, 'n 'yɪ nyiblo □dʊ 'pa-, 'kɪ □bʊ dɪ□e -hɛɛ
 -nɪ, 'kɪ 'ʊ 'a -nɛ -kʊandɛ □dʊ a -ta'. Nyiblo
 a 'mʊ, -ɛ dɪ dɪ, Nyɪsʊa a -Hihɪu* kɔ na -bʊ,
 -ɛ yɪ wɪn, nɔ- ɛ dɪ 'a mʊ -nyɪ.

12 Nyiblo a 'mʊ, ɛ dɪ 'wɪ- -kʊbʊlɛ□hlonnyɔ
 yɪ, -ɛ 'ble -nɪmahɛn kʊa, ɛ dɪ nu, ɛ 'mʊ
 -kʊbʊ lɛ □hlon, 'bʊ □hlon -kʊbʊ a 'mʊ lɛ,
 ɛ 'mʊ□ʊ bʊ □tu, 'tɪ- ɛ 'mʊ 'a -tutui 'tɔ pʊ,
 'kɪ 'lɪ na -mʊ', -ɛ 'yɛ nɪ jre 'nyɪ.»

*Saan Batisɪ, ɛ nɔ- pʊ la -Yusu 'nie 'lu
 (Makɪ 1.9-11; Luku 3.21-22)*

13 -Nyrɔwɔ □dʊ, 'kɪ -Yusu -hɔn 'lɪ
 Galileblɔgbɔ 'kwli, 'ɛ mu 'lɪ 'nie -mʊ', ʊ
 dɛɛ Sudɛn wɪn, 'kɪ 'lɪ Saan 'hʊɪ, -ɛ dɪ□e
 nu, Saan 'mʊ□ʊ 'nie 'lu pʊ.

14 Kɛɛ, Saan hɪa nɪ, ɛ wɛn: «'Mɔ -blɛɛ
 yɪ, -bʊ pʊ wɛn 'nie 'lu, kɛɛ, -mɔ -dɪ, 'kɪ
 □bʊ pʊ -mʊ 'nie 'lu.»

15 Kɛɛ, -Yusu □tu□o □wɔn, ɛ wɛn: «-Tɛ tɪ
 nɛ -bʊ, □nɪ 'hɪaa 'lɪ□tɪ kɪ, -kɔtɪ dɛ Nyɪsʊa
 -hʊa, -a blɛɛ yɪ -ba nu□o.» ɛ nɔ- mɔ Saan
 bʊ wɛn, bʊ pʊ -Yusu 'nie 'lu.

16 -Tɛ ɛ pʊ□ʊ 'nie 'lu, -Yusu bʊ yɪ 'lɪ 'nie
 -mɔ nɪ -hʊɛn, -ɛ -bɪ tɪ nɪ -do a tɪ 'yri, yakɔ
 -kɪ wɔn, 'ɛ 'yɛ Nyɪsʊa a -Hihɪu*, 'ɛ -hɔn 'lɪ
 yakɔ 'kwli, 'ɛ □tɪ 'ʊ□ʊ 'lu, ɛ 'wɪ -tɛ -hungbe
 bʊ 'yɛ nɪ □tu wɛn 'ʊ□ʊ 'lu,

17 ɛ kɔ, 'ʊ 'wɪn Nyɪsʊa a wɪn, 'ɛ -hɔn 'lɪ
 yakɔ 'kwli, 'ɛ pɪ lɛ: «ɛ nɔ- mɔ 'na 'Yu nɪ
 -do, 'n nʊɛ -nɪ -tɛɛ, -ɛ nie 'mʊ dɔdʊ.»

4

-Tɛ 'kuo -hʊɪn a nyiblo gbabʊ □tɛɛ la
 'ʊ -Yusu lɛ
 (Makɪ 1.12-13; Luku 4.1-13)*

1 -Tɛ dɛ a 'mʊ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ Nyɪsʊa a
 -Hihɪu* gba 'lɪ -Yusu -tɪtɛ -mʊ', 'dʊ bii 'lɪ
 yɪ, -ɛ dɪ□e nu, 'kuo -hʊɪn a nyiblo gbabʊ
 Satan 'mʊ 'ʊ□ʊ lɛ □tɛɛ -nɪ.

2 'Kɪ 'lɪ -tɪtɛ a 'mʊ, 'kɪ ɛ -hi 'lɪ -nyrɔwɪ
 a -wɪlɪ nɪ 'hʊɛn kɔ 'tɔlʊwɪ a -wɪlɪ nɪ 'hʊɛn.
 'Kɪ -nyrɔwɪ a 'mʊ 'kwli, ɛ 'yɪ dɛ -dɪ. -Tɛ
 -nyrɔwɪ a □wɪlɪ nɪ 'hʊɛn a 'mʊ, ʊ -hi, -ɛ -bɪ
 'kanʊ -tʊa la 'a nunuo.

3 ɛ nɔ- mɔ 'kuo -hʊɪn a nyiblo gbabʊ
 bʊ 'yɪya 'ʊ□ʊ 'hʊɪ bʊ, bʊ lee □nɛ: «'Bʊ
 mɔ, □nɪ mɔ Nyɪsʊa a 'Yu, lee 'hɪ -bʊ, bʊ
 -hɛ 'flɔɔ.»

4 -ɛ -bɪ -Yusu □tu□o □wɔn, ɛ wɛn: «D
 'crɪ□tɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊacrɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ,
 ɛ 'yɪ dididɛ nɪ -do 'pa-, ɛ 'nɪ -nu□o lɪ□tɪ,
 -tonyiblo 'nɪ -nɪ□tɪ 'klɔ, kɛɛ, wɪn a pɛpɛ,
 -ɛ -hʊɛn 'lɪ Nyɪsʊa wɔn, ɛ nɔ- nɪ□e, 'tɪ-
 tonyiblo 'ɛ yɪ 'klɔ nɪ.»

5 -Tɛ ɛ -hi, -ɛ -bɪ 'kuo -hʊɪn a nyiblo
 gbabʊ gba 'lɪ□tɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli, -ɛ mɔ
 Nyɪsʊa a dakɔ a 'dɪɔ gbabʊ, 'ɛ 'yaa 'lɪ□tɪ
 Nyɪsʊa a 'kagbaʊ kɪ,

6 'tɪ- 'ɛ yɪ 'kɪ□tɪ -lee -nɪ, -ɛ mɔ: «'Bʊ mɔ,
 □nɪ mɔ Nyɪsʊa a 'Yu, -ɛ -bɪ □pluu 'lɪ □hlon,
 -ɛ nu□o, ʊ 'crɪ□tɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊacrɪɛn
 'kwli, -ɛ mɔ:

-Na -tɪ Nyɪsʊa kɔ bʊ lee nɛ 'a lɛlɛnyʊ, ʊ
 'mʊ -mʊ klɔ,

-ɛ dɪ□e nu, -na bʊ 'nɪ □ha 'hɪɔ yɪ □gbɛ.»

7 -Yusu wɛn: «D 'crɪ□tɪ nɪ -wɛ, 'kɪ 'lɪ
 Nyɪsʊacrɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ: □Yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ,
 -bʊ □tɛɛ 'ʊ -na Kʊkɔnyɔ Nyɪsʊa lɛ.»

8 -ɛ -bɪ 'kuo -hʊɪn a nyiblo gbabʊ
 gba□a nɪ dɛ, 'kɪ 'lɪ dʊgbɔ blɔblʊ 'lu, 'ɛ tɔɔ
 □nɛ 'klɔ kɪ a 'blɔgbɪ a pɛpɛ, kɔ 'waa -tɪ a
 'yɪ'bʊbʊa, ɛ wɛn:

9 «'N kɔ □bʊ -nyɪ -mʊ 'a pɛpɛ, 'bʊ mɔ,
 □nɪ bla 'mʊ kwli yɪ bʊ, 'kɪ 'ʊ 'na 'ʊ□tuule
 a -ta'.»

10 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «Mu, Satan, hlɔɔ
 'mʊ -mɔ lɛ, -ɛ nu□o, ʊ 'crɪ□tɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ
 Nyɪsʊacrɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ: -Na Kʊkɔnyɔ
 Nyɪsʊa nɪ -do, ɛ nɔ- -blɛɛ yɪ -bʊ bla kwli
 yɪ bʊ, 'kɪ 'ʊ 'a 'ʊ□tuule a -ta', nɔ- blɛɛ -tɪ a
 'yɪ'buale yɪ.»

11 -Te ε -yre, -ε -bι 'kuo -hυn a nyiblo gbagbu -ha□a me le. Ti nι -do a ti 'yri, -ε -bι Nyιsua a lelenyυ nyre 'υ□υ 'hυι, 'υ -tua 'a -hεεε.

-Te -Yusu □tu la -kvan -wlu, 'kι 'lι Galileblugba 'kwli

(Maki 1.14-15; Luku 4.14-15)

12-13 -Yusu 'win nι, -ε mω, υ pu Saan Batist □jι'. ε nω- kω -tι 'ε -hωn 'lι Sudeblugba 'kwli, 'ε mu 'lι 'a 'dιω, -ε mω Nasaletι 'kwli, 'kι 'lι Galileblugba 'kwli. Kεε, ε 'yι 'lι -wleen -nι, 'ε mu 'lι 'dιω -mυ', -ε mω Kapenaω 'kwli, -ε nι 'υ Galileblugba a 'yru wien, 'kι 'lι Sabuloblugba kω Nefotaliblugba 'kwli.

14 ε nu□o nι, -ε di□e nu, -tι -mυ', Nyιsua a winwlōn-hanyo Esai hla la, ε 'mυ 'υ nyre. -Tι a 'mυ, ε nω- -bυ:

15 «Ba pu 'υ nua bu, 'a mυ nyibli -mυ', -υ nι 'lι Sabuloblugba kω

Nefotaliblugba 'kwli, 'kι 'lι 'yru wien, kω 'a mυ -mυ', -υ nι 'lι Suden a 'niki, ε kω 'a mυ hiaponyibli -mυ', -υ 'yι Nyιsua -yι,

-υ nι 'lι Galileblugba 'kwli.

16 Kε- Nyιsua -pu, 'kι 'υ 'aan -ta':

Dakω -mυ', -υ nι 'lι halō 'nyι,

υ di 'ye -nyre gbagbu.

-Nyre a 'mυ, ε yι 'nι wln,

'kι 'υ dakω a 'mυ -mω,

-υ nι 'lι 'kukυυ a 'blugba 'kwli,

-ε kω 'kwli -nyre 'yι 'lι -nι.»

Kε- Esai a 'pυplewin pu la.

17 Kυε 'υ ti a 'mυ 'yie bu, -Yusu -tua la Nyιsua a -tι a -molenina, ε wen: «Ba yru□o, 'kι 'lι 'aan □wli kι, -ε mω, a ni -tebli, 'ε nyre yι, 'kι 'υ Nyιsua ye'. Ba hie 'υ yιnyre-tebli a 'mυ bu, ba -nyι 'aan 'klo a pepe Nyιsua, -ε nu□o, ti -mυ' -kω 'yri Nyιsua di nyibli a pepe win kι -kω -nι, ε 'mυε yre.»

-Te -Yusu da la 'pυpanyibli nι -hen, 'kι bu -he la 'a -nagbopυ*

(Maki 1.16-20; Luku 5.1-11)

18 -Nyρωω □dυ 'kwli, -Yusu mu la 'lι Galileblugba a 'yru wien. Bυ yι 'kι 'yru wien le nι 'yree -nι, -ε -bι ε ye 'diaynυ nι 'hυen kι. 'Waa 'nyre mω Simo, υ dεε Pielι,

kω Adre. U mω 'pυpanyibli □nιo. 'Kι υ nι 'lι 'waa 'blagbι 'kwli, 'υ pι 'waa -tati.

19 -ε -bι ke- ε pι □nυ yι, ε wen: «Ba di 'lι, a 'mυ 'mυ □wien le kυε, a 'mυ 'na -nagbopυ -he. 'N di□e 'nι nu, a 'mυ -tonyibli le 'kukue -nι. ε 'wι yι, -te a ni, 'a pι -tati 'a yι -hrin le 'kukue -nι, ke- ba nu, ba 'kukue -tonyibli le, υ 'mυ 'na -nagbopυ -he -we.»

20 -Te ε lee 'kι □nυ -tι a 'mυ, -ε -bι ti nι -do a ti 'yri, υ hie 'υ 'waa -tati bu, 'υ -tua 'a □wienlekukue.

21 Bυ 'yιya 'υ ye' bu, -ε -bι ε yεε 'υ 'diaynυ nι 'hυen -bι bu. 'Waa 'nyre mω Saki kω Saan. 'Waa 'baι a 'nyre mω Sebede. 'Kι υ nι 'lι 'waa 'blagbι 'kwli, υ kω 'waa 'baι 'hυen-, 'υ yι 'waa -tati □hrentι -nι. -Te ε yεε 'υ 'diaynυ nι 'hυen a 'mυ bu, -ε -bι ε da □nυ nι, 'kι bu -he 'a -nagbopυ,

22 ti nι -do a ti 'yri, 'υ hie 'υ 'waa 'baι kω 'waa 'blagbι bu, 'υ -tua -Yusu a □wienlekukue.

-Te -Yusu tυε la nyibli Nyιsua a -tι, ε kω, -te ε ni□e, 'waa 'kυε 'ε yι -we

(Maki 1.39; 3.7-12; Luku 4.44; 6.17-19)

23 -Te dε a 'mυ, ε -hi, -ε -bι -Yusu -tua Galileblugba a pepe a kinina, 'ε tυε Nyιsua a -tι, 'kι 'lι Nyιsua a 'kayo ble, 'ε hle□e, -te Nyιsua di -tonyibli a win a kikoolε nu, 'ε ni□e, nyibli a 'kυε a pepe 'ε yι -we, kω 'waa kικla-tebli a pepe 'hυen-.

24 ε nω- kω -tι, 'a 'nyre 'ε 'heen bu, 'kι 'lι Galileblugba a pepe 'kwli, nyibli -nι 'lι Siliblugba 'kwli, 'υ 'win 'a 'nyre. ε nω- kω -tι 'υ gbε 'lι□ι 'hυihrennyυ -hυohυι -mω, ε kω nyibli -mυ', 'a -ne kικlade □dυ ni. Nyibli a 'mυ, 'waa dε -bι nι 'υ, 'kuo -hυn* nι 'υ □nυ ke', -gbugbukυε 'ε ni -υ -bι, 'waa dε -bι 'υ -yιyre le. 'Waa pepe a 'mυ, -Yusu nu□o nι, 'waa 'kυε 'ε -we.

25 ε nω- kω -tι nyibli -hυohυι 'υ yι□ι □wien le kυε. 'Kι υ -hυen 'lι Galileblugba kω Dekapoblugba, kω Jrusre kω Sudeblugba a pepe 'kwli, kω 'blugba -mυ', -ε nι 'lι Suden a 'niki.

5

-Te -Yusu tυε la 'a -nagbopυ*, 'kι 'lι dυgba 'lu

1 -Te -Yusu 'ye la nyibli -huohu -mu', -ε -bɪ 'kɪ ε 'ya la 'u dɔgba 'lu, ε kɔ 'a -nagbopu 'hɛn-, 'ε nɪ la bu,
 2 'ε -tɔa la 'waa tɔɔlɛ.

*Seyi a plo a bleele
 (Luku 6.20-23)*

3 ε wen:
 «Nyibli -mu', -u yi□e,
 -ε mɔ, 'kɪ 'lɪ 'waa □wɪ kɪ, □haandɛ 'yɪ 'lɪ -nɪ,
 'bu mɔ, Nyɪsɔa a -Hihiu* 'bu 'yɪ 'u □nu ke' -nɪ,
 nyibli a 'mu, bu kɔ plo a bleele,
 -ε nu□o, u nu- di 'lɪ Nyɪsɔa a 'kɔ yrayru 'kwɪ pa.

4 Nyibli -mu', -u kɔ □wɪ bi □hlɔn,
 bu kɔ plo a bleele,
 -ε nu□o, Nyɪsɔa a □gbɛtu,
 ε nɔ- di 'lɪ □nu □wɪ bu 'kwɪ bu □tu.

5 Nyibli -mu', -u kɔ □wɪ □yɔpɔ -nɪ,
 bu kɔ plo a bleele,
 -ε nu□o, u nu- Nyɪsɔa di 'blɔgba -mu' -nyi,
 ε pu lɛ, ε di 'a nyibli -nyi.

6 Nyibli -mu', -u □mɔɛ□ε lɛ dɪakɪ,
 'kɪ 'lɪ 'waa □wɪ a pɛpɛ kɪ,
 'kɪ 'waa nɪnabɪ bu 'sɪi 'u yɪ, 'kɪ 'u Nyɪsɔa ye',
 nyibli a 'mu, bu kɔ plo a bleele,
 -ε nu□o, dɛ -mu', u □mɔɛ lɛ,
 Nyɪsɔa di □nu 'nɪ -nyi.

7 Nyibli -mu', -u kɔ 'waa 'bio -tonyibli a nyai,
 bu kɔ plo a bleele,
 -ε nu□o, 'waa 'mumu, Nyɪsɔa di yru 'waa nyai.

8 Nyibli -mu', -u kɔ □wɪ □sɪi 'u yɪ,
 bu kɔ plo a bleele,
 -ε nu□o, u di Nyɪsɔa 'nɪ 'ye.

9 Nyibli -mu', -u □mɔɛ□ε lɛ,
 'kɪ nyibli bu wɔnwɛɛn kɪ bu,
 bu kɔ plo a bleele,
 -ε nu□o, Nyɪsɔa di daa □nu 'a 'yonu.

10 Nyibli -mu', dɛ Nyɪsɔa -hɛ, -u ni□e,
 'a -tɪ 'bu yɪ □nu □hɪɛn nɪ □tɪ,
 nyibli a 'mu, bu kɔ plo a bleele,
 -ε nu□o, u nu- di 'lɪ Nyɪsɔa a 'kɔ yrayru 'kwɪ pa.

11 'A mu -mu', 'bu yɪ 'a mu 'yri nɪ -hɛ,
 'bu yɪ 'a mu □hɪɛn nɪ □tɪ,
 'bu yɪ 'a mu -tɪ nɪ -yɛɛ -nɪ,
 'bu yɪ 'a mu hɪ klɛ nɪ pɪ,

-tɛ a mɔ 'na -nagbopu* a -tɪ,
 ba kɔ plo a bleele.

12 Ba nu dɔdɔ, -kɔtɪ -nyrɔwɔ, a di Nyɪsɔa yɪ mu,

Nyɪsɔa di -nyi 'a mu 'wio gbagbu.
 Nyɪsɔa a winwɔn-hanyu* -mu',
 -u nɪ la 'kɔ, tɪ -hɪ la a tɪ 'yri,
 ke- nyibli nɪ la, 'u □tɪ la □nu □hɪɛn.»

*-Yusu pu 'ta kɔ -nyre 'hɛn- a 'ledu
 (Maki 9.50; Luku 14.34-35)*

13 Ke- -Yusu pɪ 'a -nagbopu* yɪ de: «-Te 'ta nɪ 'mu, 'kɪ 'u dididɛ -mɔ, ke- a nɪ 'mu, 'kɪ 'u -tutu kɪ a nyibli -mɔ -wɛ. Kɛɛ, 'ta a 'mu, bu 'waan nɛ 'a wɔnɔnɔ, u 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bu -nyi□e 'a wɔnɔnɔ a 'mu de. ε 'yɪ 'kɪ -kwan □dɔ -kɔ de, 'bu 'yɪ bu pɪ 'wan, nyibli bu na□a klɛ.

14 'A mu -mɔ 'kɔ -bu, 'a -nyre. 'Dɪɔ -mu', -ε nɪ 'lɪ dɔgba 'lu, ε 'yɪ -huhlɪdɪɔ 'pa-.

15 Nyiblo 'bu 'bia 'napɪ, ε 'nɪ □jri□e lɪ□ɪ kɪka 'lu bu, kɛɛ, 'kɪ ε □tɪ 'u□u dɛ 'lu bu, -ε di□e nu, nyibli -mu', -u nɪ 'lɪ 'kayu bu, 'u 'mu lɛ yru.

16 -Te 'napɪ nɪ wɔnwɔn, 'kɪ 'u nyibli -mu' -mɔ, -u nɪ 'lɪ halɔ 'nyɪ, ke- 'aan nunukɔ bu nu wɔnwɔn, 'kɪ 'u nyibli ye', -ε di□e nu, □haandɛ -mu', a di nu, u 'mu□u 'ye, u 'mu 'aan 'Baɪ Nyɪsɔa -nɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪ 'nyre lɛ pu.»

Dɛ -mu', -Yusu tɔɛ nɛ 'a -nagbopu*, 'kɪ 'u Nyɪsɔa a tete a -ta'

17 «'Aan □wɪ 'nɪ 'yee 'lɪ□ɪ, -ε mɔ, 'n di nɪ, -ε di□e nu, 'mu 'u tete -mu' lɛ -ha, Nyɪsɔa -nyi la 'a winwɔn-hanyu* Moise, ε kɔ -tɪ -mu', Nyɪsɔa a winwɔn-hanyu -bɪ 'cɪɪ la. 'N 'yɪ -di, 'kɪ □bu -ha 'u□u 'u, kɛɛ, 'n di nɪ, 'mu 'a mu -tɔɔ -nɪ, dɛ -mu' ε □hɛn 'nyre, ε kɔ, -tɪ -bu, ε hlɛ, 'mu□u nu.

18 'N yɪ 'a mu 'nɪ -lee -nɪ, ε 'yɪ Nyɪsɔa a tete bu gbe □dɔ -kɔ, -bu di 'u 'a 'bɪ 'lu -hɔn, ε 'mu□u gba -gbagba, yakɔ kɔ -tutu 'hɛn-, u 'mu bu -wɛ.

19 ε nɔ- nu□o, nyiblo 'bu nɪ 'u, 'bu yɪ 'u Nyɪsɔa a tete bu 'cɪmɛ gbe nɪ -do 'hru wɔn nɪ -hɛ, 'tɪ-, 'bu yɪ□ɪ nyibli -bɪ nɪ -tɔɛ -nɪ, nyiblo a 'mu, ε nɔ- u di nyiblo 'cɪmɛ -daa -nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔa a 'kɔ yrayru 'kwɪ. Kɛɛ, nyiblo 'bu nɪ 'u, 'bu yɪ 'u tete a 'mu nɪ □tɪ -nɪ, kɔ 'bu yɪ□ɪ -u -bɪ nɪ -tɔɛ -nɪ, ε nɔ-

υ di nyiblo gbagbu -daa -ni, 'ki 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli.

²⁰ 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni: De -mu', Nyisua -hve, tetetonyu ko Falisiqtumu* a nyibli 'hven-, υ 'ni -nuo liqt. 'A mu -mo -bi, 'ba 'ye ni qtuu 'υ Nyisua, 'ba 'yi 'υ nyibli a 'mu 'υ -hi, a 'yi 'liqt 'li -we, ba pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli.»

De -mu', -Yusu tve ne 'a -nagbopv*, 'ki 'υ nyiblo bu 'la 'a 'bi a de ki

²¹ «A yiqt ni, -ε mo, tete -bi, Nyisua -nyi la -aan 'bainu, ε no- mo: qNi 'laa 'li nyiblo. Nyiblo 'bu 'la 'a 'bi -tonyiblo, υ ko bu puo qne -bati le.

²² Kee, 'mo -bi, ke- 'n pi: 'A -ne nyiblo 'bu yi 'a 'diayi yru le ni -pu -ni, υ bleε yi bu gba 'li nyiblo a 'mu -batiponyu yi. Nyiblo 'bu lee ne 'a 'diayi, -ε mo: -Ba ni, υ bleε yi bu gba 'liqt 'blu a nyibli yi, υ 'muqt -bati le -puo -ni. Nyiblo 'bu daa ne 'a 'diayi niblino, ε bleε yi bu mu 'li na -mu' 'nyi, -ε 'ye ni jre yruyu.

²³ 'Bu mo, qni yi -cohlun* ni pi, 'ki 'υ Nyisua ye', 'ti- 'bu bi 'li -mu 'kwli, -ε mo, -na 'diayi -bi, ε 'yi plo a bleε -ko -na -ti,

²⁴ hie 'υ -na -cohlun a 'mu bu, -bu mu, -ko -na 'diayi a 'mu 'hven-, a 'mu -ti a 'mu yre -kukua -ni, ε 'mu 'li -we, 'ti- qmu -mo qhian, qmu -cohlun pi, 'ki 'υ Nyisua ye'.

²⁵ 'Bu mo, nyiblo 'bu yee -mu -ti, -ε nuo, qble 'a 'wliye kua, ε ko -mu 'hven-, 'ba yi 'li -batipule' ni mi, qmuoqt le, 'ki ε ko -mu 'hven-, ba ko kibuwεenle, -te a 'tie ni 'hru wlon, ε 'ni qha 'li -mu -batiponyo yi gba, -batiponyo 'ni qha -mu 'li -sadayu yi gba, 'υ 'ni qha -mu 'ji' pu.

²⁶ 'N yi -mu 'ni -lee -ni, 'bu pu -mu 'ji', 'ki -di 'li 'ji' a 'mu ni, qmu 'wliye a pepe a 'mu 'pee -ni, 'ti- qmu 'ji' 'hri.»

De -mu', -Yusu tve ne 'a -nagbopv*, 'ki 'υ -wlawli a de ki

²⁷ «A yiqt ni, -ε mo, tete -bi, Nyisua -nyi la -aan 'bainu, ε no- mo: qNi 'nuo 'li -wlawli.

²⁸ Kee, 'mo -bi, ke- 'n pi, nyiblo 'bu ta 'li 'a 'bihian a nugba 'yi le, 'ti-, 'ki 'li 'a qwlu ki, 'bu pu le: 'N -hveqt ni, nyiblo a 'mu, ε nu -wlawli, 'ki 'li 'a qwlu ki, ε ko nugba a 'mu 'hven-.

²⁹ 'Bu mo, -na 'yii 'bu yiqt ni ni, qni yi de 'kuku ni ni, -ε -bi -ha 'li qnu le, qmu qnu 'wan pu. -Bu -ha 'υ -dionu a 'hvi a 'kibia, -bu puqt 'wan, ε noo 'υ le, 'ε -hi 'υ bu pu 'li -na pepe na -mu', -ε 'ye ni jre yruyu 'nyi.

³⁰ 'Bu mo, -na diidedabu 'bu yiqt ni ni, qni yi de 'kuku ni ni, 'be 'υqt 'υ, qmuqt 'wan pu. ε nu -tee, 'ki -bu pu -na 'hvi a 'kibia -bi 'wan, 'ε -hi 'υ -na pepe -bu mu 'li na -mu', -ε 'ye ni jre yruyu 'nyi.»

De -mu', -Yusu tve ne 'a -nagbopv*, 'ki 'υ nugba ko 'a nyibu 'hven- bu -hihιe yre a de ki

(Matie 19.9; Makı 10.11-12; Luku 16.18)

³¹ «Tete* -bi, Nyisua -nyi la -aan 'bainu, ε no- mo: Nyiblo 'bu te 'a nugba bu, ε ko bu -nyi nugba a 'mu 'crien, -ε hleqt, -ε mo, ε teqt bu.

³² Kee, 'mo -bi, ke- 'n pi: 'A -ne nyiblo 'bu te 'a nugba bu, 'bu yi 'a -wlawlide a -ti 'pa-, nugba a 'mu 'bu -mu, 'bu ko nyibu -bi, 'a yi-henyibu -mu', ε no- pu nugba a 'mu -wlawlide ki. 'Ya 'υ 'lu de, nugba a 'mu, ε te bu, nyiblo -diqt ko, nyiblo a 'mu, ε ni -wlawli -we.»

De -mu', -Yusu tve ne 'a -nagbopv*, 'ki 'υ 'svule a de ki

³³ «A yiqt ni, -ε mo, tete -bi, Nyisua -nyi la -aan 'bainu, ε no- mo: 'Bu mo, qni 'svu Nyisua, -ε mo: De -bu, 'n diqt 'ni nu, qyi 'ki yi -bleε -ni de, -bu pu le, -ε mo, qni -nuo liqt. De -bu, -koti -ni 'svu Nyisua, -ε mo, -diqt 'ni nu, nuo.

³⁴ Kee, 'mo -bi, ke- 'n pi: A 'yi yi -bleε -ni ba 'svu -ni. A 'yi yi -bleε -ni ba 'svu yako, -ε nuo, ε no- mo Nyisua a kibunide.

³⁵ A 'ni 'svu 'li -tutu, -ε nuo, ε no- mo Nyisua a bukibleqtude. A 'ni 'svu 'li Jrusredio, -ε nuo, ε no- mo Nyisua a 'dio.

³⁶ qNi 'svu 'li -na 'lu, -ε nuo, qyi 'klı qdu -ko, 'ki -bu nuo, -na 'lu-pupui a 'ye ni -do bu 'ple, -hvu' bu jre.

³⁷ Ke- ba pu: iin 'bu mo iin, ε ko, ba pu: 'Ubn-, 'bu mo 'ubn-. qNi -maa 'υqt 'svule 'lu, ε mo ynyrede qnio. 'Ki ε -hven 'li 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu -mo.»

De -mu', -Yusu tve 'a -nagbopv*, 'ki 'υ kle'wıwu a -ta' (Luku 6.29-30)

³⁸ «A yi□e ni, -ε mɔ, tete -bi, Nyɪsua -nyi la -aan 'bainu, ε nɔ- mɔ: Nyiblo 'bu wa 'a 'bi a 'yie, u kɔ bu wa a 'yie -we. Nyiblo 'bu -yraa ne 'a 'bi 'nye wlon, u kɔ bu -yraa □ne 'nye wlon -we.

³⁹ Kεε, 'mɔ -bi, ke- 'n pi: Nyiblo 'bu nu 'a mu ynyrede -mɔ, a 'ni 'wu 'li 'aan diɔnu kle. Nyiblo 'bu pu 'li 'ηma -na diidenua 'kwli, -ha□a me le, bu pu 'li 'a de -bi kamlanua 'kwli.

⁴⁰ Nyiblo 'bu -hwe bu yee -mu -ti, 'ki 'li -batiponyo yi, 'bu yi -na wlawlu ni -hwe, -ha□a me le, bu gba -na kueti.

⁴¹ Nyiblo 'bu ni 'u -mu ke', 'ki -bu 'ble 'a blo, 'ki 'li -kiloye ni -do 'yri, -ε -bi pu 'u 'hwen a -kiloye.

⁴² Nyiblo 'bu yi -mu de ni -hwe, -ε -bi -ha 'li□i 'li, -bu -nyi □ne□ε. Nyiblo 'bu -hwe bu 'trosti -mu de, □ni 'hɪaa 'li.»

Ba nwe ne 'aan yraanyibli (Luku 6.27-28,32-36)

⁴³ «A yi□e ni, -ε mɔ, tete -bi, Nyɪsua -nyi la -aan 'bainu, ε nɔ- mɔ: Nwe -na 'bihian, keε, yraa nyiblo -bu, -ε yraa -mu.

⁴⁴ Kεε, 'mɔ -bi, ke- 'n pi: Ba nwe ne 'aan yraanyibli, kɔ, ba da Nyɪsua, 'ki 'u nyibli -mu', -u □tui 'a mu □hwen a -ta',

⁴⁵ -ε di□e nu, 'aan 'Bai Nyɪsua, -ε ni 'li yakɔ 'kwli, a 'mu 'a 'yonu -he, -ε nu□o, nyibli -bu, -u kɔ 'cre, kɔ 'waa de -bu, -u mɔ □haannyibli, Nyɪsua ni□e ni, 'yru 'ε yi hwen, 'ki 'u □nu -mɔ'. Nyibli -bu, -u 'sii 'u yi, kɔ nyibli -bu, -u 'yi 'u yi 'sii -ni, Nyɪsua ni□e ni, 'nu 'ε yi di, 'ki 'u nyibli a pepe a 'mu a -ta'.

⁴⁶ 'Bu mɔ, 'ba nwe nyibli ni -do -mu', -u nwe ne 'a mu, a 'ni 'yee 'li□i, -ε mɔ, 'a -ti Nyɪsua di nu 'a mu □haande -mɔ. De ni -do a 'mu, 'crekonyibli ni□e ni -we.

⁴⁷ 'Bu mɔ, 'ba yi 'aan 'diayinu ni -do □haande -mɔ ni ni, 'aan □wli 'ni 'yee 'li□i, -ε mɔ, a ni de gbagbu. De a 'mu, nyibli -mu', -u 'yi Nyɪsua -yi, u ni□e ni -we.

⁴⁸ Ba 'sii 'u yi, □wi yi -te 'aan 'Bai Nyɪsua -ni 'li yakɔ 'kwli, ε -nu, 'ε 'sii 'u yi.»

6

De -mu', -Yusu tve ne 'a -nagbopv*, 'ki 'u □hwenyibli a -heεε a -ta'

¹ «'Bu mɔ, 'ba yi □hwenyibli □haande -mɔ ni ni, a 'ni 'nuo 'li□i, 'ki 'u nyibli ye', -ε di□e nu, u 'mu 'a mu 'nyre le pu a -ti. 'Bu mɔ, 'ba yi □haande a 'mu 'a nunuo le ni ni, 'aan 'Bai Nyɪsua, -ε ni 'li yɔ', ε 'yi 'li□i 'li -we, bu -nyi 'a mu 'a -ti a 'wio.

² 'Bu mu, □ni yi □hwenyibli de ni -nyi, 'ki 'u 'a -heεε a -ta', □ni 'lee 'li nyibli a pepe le, □wi yi nyibli -mu', -u neε 'li ni 'hwen, -te u ni 'a nunuo. Nyibli a 'mu, 'bu nu □hwenyibli □haande -mɔ, u kɔ bu na 'a -ti -mɔ le, 'ki 'li Nyɪsua a 'kayo ble, kɔ 'bu yi le ni ne. U ni□e ni, -ε di□e nu, nyibli 'mu □nu 'nyre le pu. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblidu a 'mu, Nyɪsua 'ni -nyi□e li □nu 'a 'wio ni, -ε nu□o, -tonyibli -we 'waa 'wio a buɔɔɔɔ -mɔ.

³ -Mɔ -bi, 'bu mɔ, □ni yi □hwenyibli de ni -nyi, nu□o, nyibli □du 'ni 'wɪn 'li, mɔ 'ye □bu -na □wlu a ninatumu a 'mumu, ε 'ni 'wɪn 'li,

⁴ -ε di□e nu, -heεε a 'mu, 'a -ti 'mu -hli. □Ni yi naale ni ni, -ε -bi -na 'Bai Nyɪsua, -ε yi 'a -ne -huhlidε □du 'ye, ε nɔ- di -mu 'a 'wio -nyi.»

De -mu', -Yusu tve ne 'a -nagbopv*, 'ki 'u Nyɪsua a dida a -ta' (Luku 11.2-4)

⁵ «'Bu mɔ, 'ba yi Nyɪsua ni de, a 'ni 'daa 'li□i, □wi yi -te nyibli -mu', -u neε 'li ni 'hwen, u ni 'a dida. Nyibli a 'mu, 'bu yi□i ni de, u nwe bu nyra ble, 'ki 'li Nyɪsua a 'kayo ble, -te nyibli -hɔu 'u. 'Bu yi le ni ni, ε 'wi yi, u ni□e ni, nyibli 'mu □nu 'ye a -ti. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblidu a 'mu, Nyɪsua 'ni -nyi□e li □nu 'a 'wio ni, -ε nu□o, -tonyibli -we 'waa 'wio a buɔɔɔɔ -mɔ.

⁶ Kεε, -mɔ -bi, □ni yi Nyɪsua a dida ni -hwe, pa 'li -na -gblo 'kwli, -bu ka 'u 'maju 'u. □Ni ka 'ki 'u 'maju 'u, -ε -bi da -na 'Bai Nyɪsua, -ε ni 'u -mu 'hɔi. -ε -bi -na 'Bai Nyɪsua a 'mu, -ε yi 'a -ne -huhlidε □du, -ni 'ye, ε nɔ- di -mu 'a 'wio -nyi.

⁷ 'Bu mɔ, 'ba yi Nyɪsua ni de, 'aan ɔɔɔwin 'ni 'hɔu 'li, □wi yi -te nyibli -mu', -u 'yi Nyɪsua -yi, u ni 'a dida. U nu- -mɔ -bi, u wen 'ni, 'waa ɔɔɔwin 'bu -hu, 'ti- Nyɪsua 'mu 'waa win 'wɪn.

8 De a 'mu, v ni, a 'ni 'nuo 'li□i, -koti 'ti- a 'mu 'aan 'Bai Nyisva de -hva mo mu, e yi de a 'mu ni.

9 -Te a di Nyisva a dida nu, e no- -bu: -Aan -ne 'Bai, -e ni 'li yo', nu□o, nyibli a pepe bu yi□e, -e mo, -mo mo Nyisva.

10 -Mo -bu koo nyibli win ki. -Na kweeenle, e no- -bu nue -ni, 'ki 'ne- -tutu ki, ko 'ki 'li yakoo 'kwli.

11 -Nyi ke -a mu -nyrowoo -bu a didide.

12 Yinyre-tebli -bu, -a -nu, -hru 'a -ti -mo, □wi yi -te -a ni, □a -hrui yinyre-tebli -mu', nyibli ni -a mu -mo a -ti -mo.

13 □Ni 'hooon 'u 'kuo -hwin a nyiblo gbagbu -mo', e 'ni 'tee 'u -a mu le, -e di□e nu, -a 'ni □ha -ti 'wla, kee, -ha 'li -a mu 'kuo -hwin* a nyiblo gbagbu a 'kli bu, [-e nu□o, -mo blee yi -bu koo nyibli win ki,

e ko, -mo ko 'kli, ko -ti a 'yi'buuba, -te e te yi bu.

Ke- bu ni 'mu.]

Ke- ba nu Nyisva a dida.

14 Yinyre-tebli -mu', nyibli nu 'a mu -mo, 'bu mo, 'ba yi 'a -ti -mo ni -hrui, 'aan 'Bai Nyisva, -e ni 'li yo', e di -hru 'aan -ne yinyre-tebli, a -nu, 'a -ti -mo -we.

15 Kee, yinyre-tebli -mu', nyibli nu 'a mu -mo, 'ba ye ni -hru 'a -ti -mo, -e -bi 'aan 'Bai Nyisva 'yi 'li□i 'li -we, bu -hru 'aan -ne yinyre-tebli, a -nu a -ti -mo.»

De -mu', -Yusu tve ne 'a -nagbopu*, 'ki 'v □icie* a -ta'

16 «'Bu mo, 'ba yi ni □ci, ('ki 'u Nyisva a dida a -ta'), a 'ni 'ciciu 'li 'aan yigbakli, □wi yi -te nyibli -mu', -v nee 'li ni 'hwen, v ni □icie. Nyibli a 'mu, 'bu yi ni □ci, v ko bu □ti□ 'u 'waa yigbakli 'u, -e di□e nu, nyibli a pepe 'mu□v 'ye, -e mo, v yi 'ni □ci. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyibli□v a 'mu, Nyisva 'ni -nyi□e li □nu 'a 'wio ni, -e nu□o, -tonyibli -we 'waa 'wio a buyupu -mo.

17 Kee, -mo -bi, 'bu mo, □ni yi ni □ci, yra yre, -bu pu -na 'lu le -tee,

18 -e di□e nu, nyibli 'ni □ha□a 'ye, -e mo, -yi 'ni □ci. □Ni yi□i ni ni, -e -bi -na 'Bai

Nyisva ni -do -mu', -e yi 'a -ne -huhlidi □du 'ye, e no- di -mu 'a 'wio -nyi.»

Ba 'kukue -pupa-tebli le, 'ki 'u Nyisva 'hvi

(Luku 12.33-34)

19 «A 'ni 'kukue 'li -pupa-tebli le, 'ki 'ne- -tutu -bu ki, -te 'hlo ko -yruvu 'hwen-, v ni 'ne-, 'u yi -tebli yre nyre, ko, -te 'yirinyibli yi 'ne- 'kayo -waa -ni.

20 Kee, ba 'kukue kuko-tebli le, 'ki 'li yakoo 'kwli, -te 'hlo ko -yruvu 'hwen-, v 'ye ni nyree 'li -tebli yre, ko, -te 'yirinyibli 'ye ni waa 'li 'kayo,

21 -e nu□o, -te -na kuko-tebli ni 'u, 'ki -na □wlv ni 'u -we.»

-Nyre ko halo 'hwen-

(Luku 11.34-36)

22 «-Tonyiblo a □wlv, e 'wi- 'a 'yii yi, -e yi□i -nyre -nyi. -Na 'yii 'bu nu -tee, -e -bi -yru li -tee.

23 Kee, -na 'yii 'bu yi ni kle, -e -bi 'ki -ni 'li halo 'nyi. -E -bi -nyre -mu', -e ni 'li -mu 'hvi, 'bu mo halo, -e -bi halo a 'mu, e ko bu jre diaki.»

Nyisva, -v'v- 'wliye

(Luku 16.13)

24 «Nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu nu 'masepu ni 'hwen a -kuan, ti ni -do a ti 'yri. E ko bu yraa nyiblo ni -do, e 'mu 'a nyiblo -bi -nue -ni. E 'yi 'li□i 'li -we, ti ni -do a ti 'yri, Nyisva bu koo ne 'a mu win ki, 'ti- 'wliye bu di 'a mu win ki -koo -ni -we.»

Ba kuo Nyisva □wlv yi

(Luku 12.22-31)

25 «E no- nu□o, 'ni yi 'a mu -lee -ni: De -bu, a di di, ko, de -bu, a di 'na, ko, wlawli -bu, a di pu, -tebli a 'mu, 'a -ti, a 'ni 'hriti 'li -ni. -Hvnhlvn -bu, a pi, e mo de gbagbu □ni□, 'e -hi 'u didide 'u, ko, 'aan -plahvi mo de gbagbu □ni□, 'e -hi 'u 'hulepu-tebli 'u.

26 Ba ta 'u nubl -mo le. U 'ni 'do□o li, ko, v 'ni 'ce□e li □dedede, ko, v 'ni -pu□v li □dedede 'kali'. Kee, 'aan 'Bai Nyisva, -e ni 'li yo', e no- yi □nu didide -nyi. Kee, 'a mu -mo -bi, Nyisva nue ne 'a mu ni, 'e -hi 'u nubl 'u. 'A -ti, -te e ni, 'e yi nubl didide -nyi, ke- e di nu, e 'mu 'a mu didide -nyi -we.

27 E 'yi nyiblo □du -kɔ, 'kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, 'a hritile a -tɪ, -bu kɔ 'klɪ, 'kɪ -bu puu nɛ 'a -nyrɔwɪ a dɛ gbe kɪ, 'kɪ 'nɛ- 'klɔ -bu kɪ.

28 Dɛ- kɔ hritile a yi -hriti -nɪ 'lɪ? □Bɪ 'hɔlɛpu-tebli a -tɪ? Ba 'ye -piti, -tɛ 'waa -pui ni □gɪga, 'tɪ-, -tɛ ɛ nu yɪnɪnɔ. -Piti a -pui a 'mu, ɛ 'wɪ- -tonyiblo a wlawɪ yi. Kɛɛ, -piti a 'mu, ɛ 'nɪ -nu□o lɪ -kuan, kɔ, ɛ 'nɪ 'gbla□a wlawɪ, ɛ 'nɪ -pu□v lɪ□ɪ, kɛɛ, ɛ nɔ yi.

29 □Bɪ lee nɛ 'a mu: Bodɔ Salomɔ, ɛ mɔ □han-tɪ, 'ɛ kɔ la dɛ, kɛɛ, -tɛ -piti a -pui nu yɪnɪnɔ, Salomɔ a 'mu, ɛ 'yi la 'a wlawɪ -kɔ, -bu nu la yɪnɪnɔ lɛ.

30 -Piti -bu, v di -huan -ci, 'tɪ- v di -huan 'tɔ pu, 'bu mɔ, Nyɪsua 'bu kɔ bu nu□o, 'a -pui bu nɔ yi, □bɪ 'a mu -bu, ɛ nuɛ -nɪ, 'a mu ɛ 'yɛ nɪ di 'hɔlɛpu-tebli nɪ -nyi, 'a mu -bu, -v 'yi Nyɪsua □wɪv yi -kuo -nɪ -tɛɛ?

31 'A -tɪ, a 'nɪ 'hriti 'lɪ -nɪ, dɛ -bu, a di di, kɔ, dɛ -bu, a di 'na, kɔ, dɛ -bu, a di 'hɔ lɛ pu a -tɪ.

32 Nyibli -mu', -v 'yi Nyɪsua -yi, v nu-yi -tebliɔv a 'mu 'lu -mɔ lɛ -hie 'a -nɛ ti. 'Aan 'Baɪ Nyɪsua, -ɛ nɪ 'lɪ yɔ', ɛ yi 'aan -hɔhɔa-tebli nɪ.

33 Dɛ -mɔ yi-hɛdɛ, a blɛɛ yi ba -hie 'lu -mɔ lɛ 'a -nɛ ti, ɛ nɔ- mɔ Nyɪsua bu kɔɔ nɛ 'a mu win kɪ, kɔ 'aan 'klɔ bu 'sii 'v yi, 'kɪ 'v Nyɪsua ye', ɛ 'mu 'a mu 'aan -hɔhɔa-tebli a 'mu -nyi.

34 'Kla 'nɪ 'yaa 'lɪ 'a mu -wliye, 'kɪ 'v -ɲɲa a -nyrɔwɔ a -ta', -ɛ nu□o, Nyɪsua yi -nyrɔwɔ a 'mu a 'kla-wliye'yɪya nɪ. ɛ di -huan 'a mu 'nɪ -hɛɛ -nɪ. -Tɛ ɛ ni, 'ɛ yi kɛ 'a mu -hɛɛ -nɪ, kɪkɛ a -nyrɔwɔ -bu 'kwli, kɛ- ɛ di -huan nu, ɛ 'mu -huan 'a mu -hɛɛ -nɪ, 'kɪ 'lɪ -ɲɲa a -nyrɔwɔ a 'mu 'kwli.»

7

A 'nɪ 'yɛɛ 'lɪ 'aan 'bio -tɪ (Luku 6.37-38,41-42)

1 «A 'nɪ 'yɛɛ 'lɪ 'aan 'bio -tɪ, -ɛ di□e nu, Nyɪsua 'nɪ □ha 'a mu -tɪ -yɛɛ -nɪ,

2 -ɛ nu□o, -tɛ a ni 'aan 'bio a -tɪ a yɛɛlɛ, kɛ- Nyɪsua di 'aan -tɪ a yɛɛlɛ nu -wɛ, kɔ, -tɛ a di 'aan 'bio a 'yiye nu, kɛ- Nyɪsua di 'aan 'yiye nu -wɛ.

3 Dɛ- kɔ -tɪ, -na 'bɪhɪan a kuɛtiye -bu, -ɛ nɪ 'lɪ□ɪ 'yi, □nɪ yi 'a 'yele, 'tɪ- -nɛ

tugbekɔtɔ -mu', -ɛ pɛ 'lɪ -mu 'yi bu, □nɪ 'yɛ nɪ 'yɛ□e 'lɪ?

4 □Yɪ yi -blɛɛ -nɪ -bu lee -na 'bɪhɪan, -ɛ mɔ: Nu gbe, □bu -ha 'lɪ -mu kuɛtiye 'yi, -mɔ -kɔ 'yi tugbekɔtɔ pɛ 'lɪ bu.

5 -Mɔ -mu', -ɛ nɛɛ 'lɪ nɪ 'hɛn, yi-hɛdɛ, -kɔ -bu nu, ɛ nɔ- mɔ -bu -ha 'lɪ -nɛ tugbekɔtɔ 'yi, □mu lɛ yru -tɛɛ, 'tɪ- □mu 'lɪ kuɛtiye -na 'bɪhɪan 'yi -ha.

6 Dɛ -bu, Nyɪsua -kɔ, a 'nɪ 'nyie 'lɪ□ɪ nyibli -bu, -v 'yi 'v yi 'sii -nɪ, -v 'wɪ buɪɪ yi, ɛ kɔ, dɛ -mu', -ɛ kɔ -kuan, 'kɪ 'v 'a mu -mɔ, a 'nɪ 'nyie 'lɪ□ɪ nyibli -mu', -v 'yi -kuan -mu', ɛ -kɔ -yi, -v 'wɪ -gbo yi, -ɛ nu□o, 'ba -nyi □nu□v, v di na□a klɛ, 'tɪ- v 'mu -mɔ □hɪan, v 'mu 'a mu bu -wɛ mɔ di.»

-Yusu tɔɛ nyibli nɪ, -ɛ mɔ, 'bu yi dɛ nɪ -hɔɛ, bu -hɔa□a Nyɪsua (Luku 11.9-13; 6.31)

7 «'Ba yi dɛ nɪ -hɔɛ, ba -hɔa□a Nyɪsua, ɛ 'mu 'a mɔ□o -nyi. 'Ba yi dɛ nɪ -hɔɛ, ba □mu□o lɛ, a di□e 'nɪ 'ye. 'Ba yi□ɪ nɪ -hɔɛ, bu paa nɛ 'a mu 'kayu bu, ba bi gbɔgbɔ, v 'mu 'a mu -lee -nɪ: Ba di pa.

8 ɛ mɔ □han-tɪ □nɔ, 'a -nɛ nyiblo 'bu -hɔa Nyɪsua dɛ, ɛ di □nɛ□ɛ 'nɪ -nyi. Nyiblo 'bu yi dɛ lɛ nɪ □muɛ, ɛ di□e 'nɪ 'ye. Nyiblo 'bu nyra 'v □huan.yi' bu, 'bu bi gbɔgbɔ, v di□e 'nɪ -lee nɪ, bu pa.

9 -Mɔ -bu, -ɛ mɔ 'baɪ, -na 'yu 'bu yi -mu 'fɔɔ nɪ -hɔɛ, □bɪ -di -nyi□e 'hɔɔ?

10 -U'v-, 'bu yi -mu -hrin.yɛ nɪ -hɔɛ, □bɪ -di -nyi□e hre?

11 'ɛ mɔ □han-tɪ, 'a mu -tonyibli, 'kɪ a 'yi □haannyibli 'pa-, kɛɛ, a yi □haan-tebli a lɛ'jrɛlɛ, 'a yi□ɪ 'aan 'yonv -nyi. 'Bu mɔ, 'bu nɪ 'mu lɛ, 'kɪ 'v 'a mu -mɔ, -v kɔ □wɪ -nyre yi, -ɛ -bɪ 'aan 'Baɪ Nyɪsua, -ɛ nɪ 'lɪ yakɔ 'kwli, -ɛ kɔ □wɪv -nɔ yi, nyibli 'bu -hɔa□a □haan-tebli, ɛ di □nu□v 'nɪ -nyi.

12 -Tɛbli a pɛpɛ, a -hɔɛ nyibli -bɪ bu nu 'a mu -mɔ, 'aan 'mumu, ba nu □nu□v -mɔ -wɛ. Dɛ nɪ -do a 'mu, ɛ nɔ- Nyɪsua a tete tɔɛ -nɪ, ɛ kɔ Nyɪsua a winwɔn-hanyv* 'hɛn-»

Paale -mu', -ɛ gbe 'lɪ 'a mu Nyɪsua a 'klɔ yrayrv 'kwli, ɛ 'cɪmɪ 'yri lɛ (Luku 13.24)

13 «Paale -mu', -ε gbe 'li 'a mu Nyisva a 'klo yrayru 'kwli, ε 'cimu 'yri le. 'A -ti, 'ba -hve ba pa 'li Nyisva a 'klo yrayru a 'mu 'kwli, -ε -bi paale 'cimie -mu', ε nɔ- ba naa 'v 'yri, -ε nu□o, paale kɔ 'hru -mu' 'hven-, -v gbe 'li 'a mu 'waanle', v 'bua 'yri le, 'ti- 'waa wlonnaale 'yi 'mu -kla, ε kɔ, nyibli -mu', -v ne□ε, v -hu ni.

14 Kεε, paale kɔ 'hru -mu', -v gbe 'li 'a mu Nyisva a 'klo yrayru 'kwli, v 'cimu wlon le, 'ti- 'waa wlonnaale kla 'mu ni, ε kɔ, nyibli -mu', -v ne□ε, v 'yi -hu.»

Tugbe a 'kuo, ε nɔ- v yi□i -yruu -ni (Luku 6.43-44)

15 «Ba -gbεε ne 'aan dionu, 'ki 'v hitɔonyu a -ta'. 'Bu mɔ, 'ba yi □nu ni 'ye, ke- a di pu, v 'ni -nu□o de -hvan □du. Kεε, v nu- yi 'ki nyibli bu -we. U 'wi -jio yi, -v pu 'blakue kle.

16 'Waa nununmlɪ, v ni, nɔ- di□e nu, a 'mu □nu yru. □Bu pu□v tugbekuo a de yi. Nyiblo 'ni -ha□a li -gbɔgbuyɔ, 'ki 'v hitaputugbe 'yri. Mɔ, nyiblo 'ni -ha□a li bubuokui, 'ki 'li -ju yra.

17 Tugbe -mu', -ε yi □haan'nie -jri, ε tu □haan'kui. Kεε, tugbe -mu', -ε 'ye ni -jri □haan'nie, ε 'ni -tu□v li □haan'kui.

18 Tugbe -mu', -ε yi □haan'nie -jri, ε 'yi 'li□i 'li -we, bu tu 'kui -hɔn, Mɔ, tugbe -mu', -ε 'ye ni -jri □haan'nie, ε 'yi 'li□i -we, bu tu □haan'kui.

19 'A -ne tugbe □du, -ε 'ye ni -hua -bu tu □haan'kui, v yi□i 'ni 'be, 'v pi□i 'tɔ.

20 'A -ti, hitɔonyu a nununmlɪ, v ni, v nu- a di 'ye, a 'mu □nu yru.»

A 'ni 'kaa 'li 'aan dionu (Luku 13.25-27)

21 «Nyibli -mu', -v deε 'mu Kukonyɔ 'a -ne ti, ε 'yi 'waa pepe 'pa-, v 'ni -pa□a 'li Nyisva a 'klo yrayru 'kwli ni. Kεε, nyiblo -bu, -ε di de -mu' nu, 'na 'Bai Nyisva -ni 'li yakɔ 'kwli, ε -hve, ε nɔ- di 'li pa.

22 -Nyrɔwɔ -mu' -kɔ 'kwli, 'n di 'v nyibli -bati le -puu -ni, ke- nyibli -huohu di 'mu yi pu: Kukonyɔ o, 'ki 'li -na 'nyre 'kwli, -a hla 'li Nyisva a -ti, 'ki 'li -na 'nyre 'kwli, □a bla 'kuo -hɔn* le, -v ni la 'v nyibli ke', 'ki 'li -na 'nyre ni -do a 'mu 'kwli, □a nu □whlekeε-tebli -huohu.

23 -ε -bi ke- 'n di pu, 'mu □nu kle -hɔhɔ -ni, -ε mɔ: 'N 'yi -hvan 'a mu ni yi. Ba hlɔɔ 'mu -mɔ le, 'a mu -mu', -v 'ye ni nu de -mu', Nyisva -hve.»

□Tɔkonyɔ, kɔ nyiblo -mu', -ε 'yi □tɔ -kɔ, v nu- pu 'waa 'kayo (Luku 6.47-49)

24 «'A -ti o, 'a -ne nyiblo, 'bu ni 'v, -ti -bu, 'n hla wen, 'bu yi□i nua yi bu ni pi, 'ti- 'bu yi□i ni ni, -ε -bi ε 'wi- □tɔkonyɔ -mu' yi, -ε pu 'a 'kayu, 'ki 'v 'hɔ 'pa ki, -ε di□e nu, ε 'mu bu ku -teε.

25 -Te ε pu 'ki 'kayu a 'mu, -ε -bi 'nu di ni, 'nie 'ε 'yi, pepe 'ε -hi, 'v -wɔn 'kayu a 'mu yi, keε, ε 'yi 'wle, -te ε puu 'v□v 'hɔ ki -a ti.

26 Kεε, nyiblo -bu, -ti -bu, 'n hla wen, -ε di□e nua yi bu pu, 'ti- -ε 'ye ni di□e ni nu, ε 'wi nyiblo -mu' yi, -ε 'yi □tɔ -kɔ, -ε pu 'a 'kayu 'ki 'v 'puwɔn ki.

27 -Te ε -we 'ki 'a puuu -mɔ, -ε -bi 'nu di ni, 'nie 'ε 'yi, pepe 'ε -hi, 'v -wɔn 'kayu a 'mu yi. ε nɔ- mɔ 'kayu a 'mu bu 'wle, bu nyre yi pepe.»

'Ki 'li 'kl 'kwli, 'ki -Yusu tve 'li nyibli Nyisva a -ti

28 'Ti- -Yusu 'mu tɔle a 'mu 'lu -yra mɔ mu, -te -mu', ε nu tɔle a 'mu, nyibli a pepe, -v ni 'v, ε maa □nu wlon le,

29 -ε nu□o, -te Nyisva a tetetɔonyu ni nyibli a tɔle, ε 'ni -nu□o tɔle le, keε, 'ki 'li Nyisva a 'kl 'kwli, 'ki ε tve 'li -ni.

8

-Te -Yusu nu la□a, □hrannunyo a 'kve 'ε -we la (Maki 1.40-45; Luku 5.12-16)

1 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu □ti duɔba, nyibli a □ju, v nu- yi□i □wien le kve.

2 Bu yi 'ki 'li ni di, -ε -bi □hrannunyo □du, ε nɔ- mu 'v□v ye', 'ε bla□a kwli yi, 'ti- 'ε pi le: «Kukonyɔ o, 'n nyaa -mu le, nu□o, 'na 'kve bu -we.»

3 ε nɔ- mɔ -Yusu bu -hren□ε le, 'ti- 'ε lee □ne, -ε mɔ: «'N -hve□ε ni, -na 'kve bu -we.» Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi 'a 'kve -we ni,

4 -Yusu 'ε lee □ne, ε wen: «□Ni 'lee 'li nyiblo □du, keε, mu -bu tɔɔ -dionu Nyisva a -cohɔnpinyɔ* yi, ε 'mu□v 'ye, -ε mɔ, -na

'kue -we ni. 'A -ti, -tebli -mu', u ni, 'u yi -cohlon* pi, 'ki 'u Nyisua ye', gba[ā, [wɪ yi -te Nyisua a winwlon-hanyo* Moise nu la 'a hihla, yi-he-nyre a ti 'yri, -ε di[ē nu, nyibli a pepe 'mu[ɔ yi, -ε mɔ, -na 'kue -we ni.»

-Te -Yusu nu la[ā, Romakue a 'seyo a nyiblo gbagbu a -kvannunyo [dv a 'kue 'ε -we la (Luku 7.1-10)

5 -Nyrɔwɔ [dv, -ε -bi 'ki -Yusu mu 'li Kapenaɔɔɔ 'kwli. -Te ε pa 'li 'dɔɔ 'kwli, -ε -bi Romakue a 'seyo a nyiblo gbagbu [dv, ε nɔ- mu 'u[ɔ 'hɔɪ, 'ε nyεε [ne le,

6 ε wen: «Tɔɔnyo o, 'ye, 'na -kvannunyo pe 'li 'kayu bu, 'ε -yiyre le. ε yi 'ye [hɪvɛn diaki.»

7 -ε -bi -Yusu [tu[ɔ [wɔn, ε wen: «'N di 'li 'ni di, 'mu[ɔ nu, 'a 'kue 'mu -we.»

8 Kee -ε -bi, 'seyo a nyiblo gbagbu a 'mu, ε [tu[ɔ [wɔn, ε wen: «Tɔɔnyo o, 'mɔ -bu, -ε 'yi -Juukueyu* 'pa-, 'n 'yi yi -bleε -ni, 'ki -bu pa 'li 'na 'kayu bu. Pɔ win dadɔ, 'na -kvannunyo a 'kue 'mu -we.

9 'Na 'mumu -bu, 'n kɔ nyibli gbagbu -bi, u nu- kɔɔ 'mu win ki. 'Ti- 'n kɔ 'seyo -bi, 'n kɔɔ win ki -we. 'Bu mɔ, 'ni pɔ win, 'ni lee ne 'a nyo, 'ki bu mu de nu, -ε -bi ε mi ni. 'Bu mɔ, 'ni lee ne 'a nyo -bi, 'ki bu di 'li, -ε -bi ε yi 'li 'ni di, ε kɔ, 'bu mɔ, 'ni lee 'na -kvannunyo, 'ki bu nu de, -ε -bi ε ni[ē ni.»

10 'Ti- -Yusu 'mu win a 'mu 'win mɔ mu, -ε -bi -ti -mu', 'seyo a nyiblo gbagbu -mu', ε -hla, ε keε ne 'a [wɪ le. 'A -ti, ε yi nyibli -mu' 'ni -lee -ni, -u yi[ɪ [wien le kue, ε wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -teε, 'n 'yi -hɔan nyiblo ni 'ye, -bu nu 'na [wɪ a yikuole le, 'ye [bɪ 'ki 'li Yisraekue a 'mumu 'nyi.

11 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'ki 'li 'yru a 'hrule', kɔ 'ki 'li 'yru a paale', 'ki nyibli di 'li -wɪ le -hɔn, u 'mu le 'kukue -ni, u kɔ -aan 'baɪv Abrahamu, kɔ Yisaki, kɔ Sakɔbu 'hɔvɛn-, u 'mu de -mɔ -didi -ni, 'ki 'li Nyisua a 'kɔ yrayru 'kwli.

12 Kee, Yisraekue -bi -mu', Nyisua -da, 'ki bu pa 'li 'a 'kɔ yrayru 'kwli, Nyisua di pɔ 'li [nɔ -patv' le, -tite -mu', halo ni 'li, 'Ki u di 'li [hien 'li -wee -ni, kɔ, 'ki u di 'li yru 'li -pɔv -ni.»

13 -Te -Yusu 'mu -yre mɔ mu, -ε -bi ke- ε pi 'seyo a nyiblo gbagbu a 'mu yi, ε wen: «-Te -kuo [ne [wɪ yi -ε mɔ, Nyisua di[ē 'ni nu, 'na -kvannunyo a 'kue 'mu -we, 'a -ti, ε di de a 'mu 'ni nu. -We 'li -bu mu 'li 'kayu bu ni.» Ti ni -do a 'mu, -ε kɔ 'yri -Yusu hlaa la 'u -ti a 'mu, 'ki 'seyo a nyiblo gbagbu a -kvannunyo a 'mu, 'a 'kue -weε la 'u.

-Te -Yusu nu la[ā, kɪklanyibli -hɔhɔɪ a 'kue 'ε -we la (Maki 1.29-34; Luku 4.38-41)

14 ε kɔ la -nyrɔwɔ -bi, -Yusu 'ε mu la 'li Pielɪ a -te. -Te ε pa 'kayu bu, -ε -bi 'ki ε yεε 'u Pielɪ a 'dɔɔ bu, 'ε 'ye[ē, -ε mɔ, 'a 'hɔɪ hren ni, 'ε pe bu.

15 ε nɔ- mɔ -Yusu bu kɔ 'a dabu bu. -ε -bi Pielɪ a 'dɔɔ a 'mu, 'a 'hɔɪ 'kee ni, 'ε 'du ye', 'ε pi de.

16 -Winseke, -te -wuwle-nyrɔwɔ* -we 'li, -ε -bi nyibli -hɔhɔɪ -mu', 'kuo -hɔɪn* ni 'u ke', u nu- u gba 'li -Yusu -mɔ, 'ε bla 'kuo -hɔɪn a 'mu le, 'ε nu[ɔ, nyibli a pepe a 'mu, 'waa 'kue 'ε -we.

17 ε nu[ɔ ni, -ε di[ē nu, -ti -mu', Nyisua a -kvannunyo Esai 'cɪ la, ε 'mu 'lu -mɔ mu. -Ti a 'mu, ε nɔ- -bu: «ε [gbleε -a mu ni, 'ki 'li -aan 'kue 'kwli, 'ti- 'ε gba[ā.»

Nyibli -mu', -v -hve -bu kue -Yusu [wien le (Luku 9.57-62)

18 -Yusu 'ye[ē ni, -ε mɔ, nyibli -hɔhɔɪ, u nu- [glaa 'li[ɪ le. ε nɔ- kɔ -ti 'ε lee ne 'a -nagbopu*, bu [ta 'li 'yru a 'kɪbɪa -bi -mu' ki.

19 Bu pɔ 'ki le, -ε -bi Nyisua a tetetɔnyo [dv 'yɪa 'u[ɔ ye' bu, ε wen: «Tɔɔnyo o, 'a -ne -tite, -di 'u mu, 'n di kue -mu [wien.»

20 ε nɔ- mɔ -Yusu bu [tu[ɔ [wɔn, ε wen: «'Wan 'kwli a mamvɪ kɔ bupeεε, nɔbɪ 'u kɔ 'lɔε, keε, 'mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n 'yi bupeεε [dv -kɔ, -te 'n di 'u ke le -haa -ni.»

21 -ε -bi nyiblo -bi -ni 'u, 'ε mɔ -Yusu a -nagbopi -bi. Ke- ε pi -Yusu yi, ε wen: «Tɔɔnyo o, 'ti- 'mu -mu [wien kue, -ha 'mu mε le, [bu mu, [bu -ha 'u 'na 'baɪ, -ε 'ku, 'ti- 'mu di, 'mu -mu [wien kue.»

22 -ε -bi -Yusu wen: «ε 'yi -na -kvan 'pa-, 'ki -bu -ha 'u 'kɔkɔkui le. Kee, kue 'mu [wien le -teε.»

*-Te -Yusu nyra la duduo bu
(Maki 4.35-41; Luku 8.22-25)*

23 Bu pu 'ki le, -e -bi 'ki -Yusu ko 'a -nagbopu* 'huen-, u 'ya 'li 'blagbi 'kwli.

24 Bu ni 'ki 'u 'nie ki, bu yi ni mi, -e -bi duduo ce 'li ni, 'yru 'e -tua 'dui a pupuu, 'yru a 'dui a 'mu, 'u ni'e, 'nie 'e yi 'li 'blagbi 'kwli le 'wle. -Tebli a pepe a 'mu, -e mi 'lu -mo, -Yusu yi 'ni nme.

25 E no- mo 'a -nagbopu bu 'yru 'u'bu 'huu bu, bu -ha'a nmena'. Ke- u pu'yi yi: «Kokonyo o, wa -a mu, -a yi -we bu.»

26 -E -bi -Yusu wen: «De- ko huannu a yi pie 'li? 'A mu -bu, -u 'yi Nyisua wlu yi -kuo -ni -tee?» 'ti-, 'e 'du ye', 'e hlee 'li duduo ko 'yru 'huen- -mo, 'ki 'li win 'yakli 'kwli, -e di'e nu, 'a 'dui 'mu 'u'bu, 'e mo han-ti, duduo a 'mu 'e nyra bu.

27 'Waa pepe a 'mu, e mo 'waa whlekeede, u wen: «Ba 'ye ke nyiblo -bu, pepe ko 'yru 'huen-, u 'tui 'u'bu ni.»

*-Te -Yusu gblee la nyibli ni 'huen du,
'kuo -hwin* ni la 'u ke'
(Maki 5.1-20; Luku 8.26-39)*

28 Te de a 'mu, e -hi, -e -bi u nyre 'li Galilebugba a 'yru a 'kibia -mu' ki ni, -e mo Gadalakue a 'bugba. -Te u nyre 'li, -e -bi nyibepu ni 'huen du, u nu- -hon 'li 'dabi 'kwli, 'u mu -Yusu ye' 'be mo. Nyibli ni 'huen a 'mu, 'kuo -hwin ni 'u'bu ke', 'u 'tui nu'bu huen. 'Waa nmla a yinyinyre a -ti, nyiblo du'bu 'ni -na'a 'u'bu 'hru -mu' -ko wlon u ni 'u.

29 -Te u 'ye 'ki -Yusu, -e -bi u -tua 'li win a 'li'yaale, u wen: «Nyisua a 'Yu, de a 'di -bi -hwe -bu nu -a mu -mo 'li? Bu -di ni, mu -a mu huen tu, 'ti- Nyisua a -batipu-nyrowo 'mu 'u nyre?»

30 'Ki 'u -tite ni -do a 'mu, 'ki buca'ju gbagbu ni 'li nu ye', 'u we -tutu, 'u yi de di.

31 E no- mo 'kuo -hwin a 'mu, bu nyaa -Yusu le, u wen: «'Bu mo, ni yi'ni ni -hwe, -bu bla -a mu le, wen, 'ki -ba bi 'u buca'ju -mu' ke'.»

32 -E -bi -Yusu wen: «Ba bi 'u'bu ke',» 'u -hon 'u nyibli ni 'huen a 'mu ke', 'u bi 'u buca -ni wen ke', buca a pepe a 'mu, 'u 'gba ci le, 'u tu bugba, 'u bi 'li 'yru -mo le, 'u 'koku le.

33 -Te nyibli -mu', -u nee buca a 'mu, u 'ye -tebli a 'mu, -e mu 'lu -mo, -e -bi u 'gba ci le, 'u 'ya 'di, -tebli a pepe a 'mu, -e mu 'lu -mo, 'ki 'u nyibli ni 'huen -mu', 'kuo -hwin ni wen 'u ke' a -ta', u na'a -mo le.

34 -Te 'di a nyibli 'win, -e -bi u tu 'di, 'u mu -Yusu ye' 'be mo. -Te u 'ye'e, -e -bi u -tua 'a lenyaale, 'ki bu -hon 'li 'waa 'bugba 'kwli.

9

*-Te -Yusu nu la'a, le-yiyrenyo a 'kue 'e
-we la
(Maki 2.1-12; Luku 5.17-26)*

1 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'ki -Yusu 'ya 'li 'blagbi 'kwli, 'e ta 'yru -mu' ki de, 'e mu 'li 'di -mu', e 'ti 'li 'kwli.

2 -Te e nyre 'li, -e -bi nyibli du ya'a le-yiyrenyo du yi. 'Ki 'li -hanmaki 'kwli, 'ki u pu 'li le-yiyrenyo a 'mu bu. -Te -Yusu 'ye'e, -e mo, nyibli a 'mu, u kuo ne wlu yi, -e mo, e -we 'li bu nu'o ni, 'waa le-yiyrenyo a 'mu, 'a 'kue bu -we ni, -e -bi e lee le-yiyrenyo a 'mu ni, e wen: «'Na 'yu o, -na wlu 'ni 'bie 'li hlun, -tebli -bu, -nu, -e nyre yi, 'ki 'u Nyisua ye', e 'wowe ke ni.»

3 -E -bi Nyisua a tetetonyu -mu', -u ni 'u, ke- u pu 'waa dionu yi, u wen: «-Ti -bu, -Yusu -bu, e hle, e yi -hee Nyisua a -ti le.»

4 Kee, de a 'mu, u nee wlu kle, -Yusu yi'e ni, e wen: «De- ko yinyre wlu -mu' a nee 'ki le 'li? 'A 'yi wen yi -blee -ni ba naa wen wlu a 'mu le.

5 'Aan wlu wen 'ni, -e mo, 'n 'yi 'li'li -we, bu lee nyiblo -bu, 'a de 'kuku 'wowe ni, e ko, 'aan wlu wen 'ni, 'n 'yi 'li'li -we, bu lee ne, -e mo, bu 'du ye', bu na.

6 Kee, ba yi'e, -e mo, 'mo -mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'ti- 'mo -mo Nyisua a 'Yu, e lee 'ne- -tutu ki. Nyisua a gbetu, e no-nyi 'mu 'kl, 'ki bu 'wowa -tonyibli a de 'kuku, 'ki 'ne- -tutu ki, 'e -nyi 'mu 'kl -we, 'ki bu nu'o, -tonyibli a 'kue 'mu -we. 'A -ti, nyiblo -bu, u -ya, 'n ko bu nu'o, 'a 'kue 'mu -we, -e di'e nu, a 'mu'bu le yru, -e mo, -ti -bu, 'n lee wen 'a mu, e mo han-ti tu.» -E -bi e hian -mo de, 'e -tua 'li le-yiyrenyo a 'mu, 'a -mohlee, e wen: «'Du ye', -bu 'du -na -hanmaki ye', -bu mu 'li -na 'kay bu, -na 'kue -we ni.»

7 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bɪ nyiblo a 'mʊ, ε 'du ye', 'ε mu 'lɪ 'a 'kayu bu.

8 -Tε nyibli 'ye dε a 'mʊ, -ε -bɪ ʊ 'ta 'ʊ blε, 'ʊ pɪ Nyɪsʊa 'nyrε lε, -tε ε -nu, 'ε -nyi -tonyibli 'klɪdʊ a 'mʊ.

-Tε -Yusu lee la Matie, -ε mɔ Lefi, 'kɪ bu -hε la 'a -nagbopi*
(Makɪ 2.13-17; Luku 5.27-32)

9 -Tε dε a 'mʊ, ε -hi, -ε -bɪ -Yusu -hɔn 'lɪ -tɪtε a 'mʊ nɪ. -Tε ε yɪ 'kɪ nɪ mɪ, -ε -bɪ 'kɪ ε yεε 'ʊ nyɪbɛhɪan ɔdʊ -bu. 'A 'nyrε mɔ Matie. Matie a 'mʊ, 'blɔwli'tɪ-kʊan* ε nɪ. 'Kɪ ε nɪ 'lɪ 'blɔwli'tulε' bu. (Kεε, nyibli 'nɪ -hʊaɔa lɪ 'blɔwli'tunyʊ, -ε nuɔo, ʊ yɪ di 'yiyriwli.) -ε -bɪ kε- -Yusu pɪɪ yɪ, ε wen: «Kʊε 'mʊ ɔwien lε, ɔmu 'na -nagbopi -hε.» Bu pʊ 'kɪ lε, -ε -bɪ Matie 'du ye', 'ε kʊεɔε ɔwien.

10 Matie a 'mʊ, ε nɔ- da -Yusu kɔ 'a -nagbopʊ 'hʊen- dididε -mɔ, 'ε da 'a 'bio 'blɔwli'tunyʊ -bɪ, kɔ hɪapɔnyibli -bɪ -wε, -ʊ kɔ 'klɔ, -ε 'yɪ 'ʊ yɪ 'sɪi -nɪ, -ε diɔe nu, ʊ 'mʊ dε di.

11 Bu nɪ 'ʊ dɛdiilε', -ε -bɪ Falisiɔtumʊ* a nyibli, -ʊ nɪ 'ʊ, ʊ 'ye dε a 'mʊ nɪ. ε nɔ- mɔ bu lee -Yusu a -nagbopʊ, -ε mɔ: «Dε- nu 'kɪɪ, 'aan tɔɔnyɔ, kɔ 'blɔwli'tunyʊ, kɔ nyibliɪdʊ -bu, -ʊ kɔ 'klɔ ɔyɪ 'ʊ yɪ 'sɪi -nɪ 'hʊen-, 'ʊ nɪ 'ʊ dɛdihu nɪ -do kɪ 'lɪ? ε 'yɪ wen yɪ -blεε -nɪ, bu nu wen dε a 'mʊ.»

12 -ε -bɪ -Yusu 'wɪn -tɪ a 'mʊ, nyibli a 'mʊ, ʊ hlε. Bu 'wɪn 'kɪɪ, -ε -bɪ ε wen: «Nyiblo -bu, -ε kɔ 'hʊɪ -nu -tεε, ε 'nɪ ɔmʊɔɔɔ lɪ -dɔdɔ a 'yiye lε, kεε, nyiblo -bu, -ε kɔ 'hʊɪ -hɪen, ε nɔ- ɔmʊε -dɔdɔ a 'yiye lε.

13 ʊ 'cru 'lɪɪ Nyɪsʊacrɪen 'kwli nɪ, -ε mɔ: Nyɪsʊa wen 'nɪ: Dε -bu, 'n -hʊε, ε nɔ- mɔ, ba kɔ 'aan 'bio a nyat. ε 'yɪ ba pɪ 'wlugba-tɛblɪ a -cɔhlɔn* a gblegble nɪ -do, 'kɪ 'ʊ 'mʊ -mɔ 'pa-» -Yusu wen 'nɪ de: «'N 'yɪ -di, 'kɪ 'ʊ nyibli -bu, -ʊ pɪ lε, 'waa 'klɔ 'sɪi 'ʊ yɪ a -ta', kεε, nyibli -bu, -ʊ yɪɔe, -ε mɔ, 'waa 'klɔ 'yɪ 'ʊ yɪ 'sɪi -nɪ, ʊ nu- kɔ -tɪ 'nɪ -di, 'mʊ ɔnu -lee -nɪ, -ε mɔ, 'waa dε 'kuku -mʊ', ʊ nɪ, bu hie 'ʊɔʊ bu, bu -nyi 'waa 'klɔ a pεpε Nyɪsʊa.»

Nyɪsʊa lee 'nε- -Yusu -tɔtv kɪ nɪ, 'ε ya 'klɔ yrayrv, -ε kɔ 'klɔ 'ka 'hʊen-, -ʊ 'yɪ dε

ni -do 'pa-
(Makɪ 2.18-22; Luku 5.33-39)

14 -Tε dε a 'mʊ, ε -hi, -ε -bɪ Saan Batistɪ, -ε pɪ nyibli 'nie 'lu lε, 'a -nagbopʊ, ʊ nu- 'yɪya 'ʊ -Yusu 'hʊɪ bu, 'ʊ 'betiɔe, ʊ wen: «Dε- nuɔo, -a mʊ -bu, -ʊ mɔ Saan a -nagbopʊ, -a kɔ Falisiɔtumʊ* a nyibli 'hʊen-, ɔa yɪ ɔci*, 'tɪ- -mɔ -bɪ, -na -nagbopʊ* 'ye nɪ ɔci 'lɪ?»

15 -ε -bɪ kε- -Yusu pɪ ɔnu yɪ, ε wen: «Nyɪbɛyʊ -bu, -ε pʊε 'blɪ, 'a 'bio -mʊ', ε dε 'blɪpadiidε kɪ, 'bu mu 'lɪ 'blɪpadiidε a 'mʊ, 'a -tʊo kɪ, 'a 'bio a 'mʊ, ʊ 'nɪ ɔciɔe lɪ. ε 'wɪ yɪ, 'blɪ a pʊpa mɔ dɔdʊdε ɔnɪɔ. 'A -tɪ, ʊ 'yɪ ɔcicɪe -kɔ. Dε nɪ -do a 'mʊ, ε nɔ- ɔnɪɔ. Dɔdʊ a -tɪ, tɪ nɪ -tɪe -bu, 'n di 'nε- ɔnu 'nyɪ -hɪi -nɪ, 'na -nagbopʊ 'nɪ ɔciɔe nɪ. Kεε, ε di kɔ tɪ, -ε di 'ʊ nyre, ʊ 'mʊ 'lɪ 'mʊ 'na -nagbopʊ 'nyɪ -ha. Tɪ a 'mʊ 'yri, 'kɪ ʊ di 'ʊ ɔcii -nɪ.

16 -A 'blikʊε wen 'nɪ: Nyɔ 'nɪ -nuɔo lɪ dayrayrv a 'kɪbɪa, ε 'nɪ -maɔa da'ka. 'Bu mɔ, 'bu nu dayrayrv a 'kɪbɪa, 'bu -ma da'ka, tɪ -mʊ' -kɔ 'yri ε diɔe yra, dayrayrv -mʊ', ε kɔ bu 'yɪya -mɔ. 'Bu 'yɪya -mɔ, dayrayrv a 'mʊ, ε kɔ bu cra da'ka a 'mʊ, 'a 'hʊɔ 'ka -mʊ', ε 'mʊ 'yri lε 'bʊa -tεε.

17 Mɔ, nyiblo 'nɪ 'duɔo lɪ yonɔ yrayrv, -ε 'plui ye', ε 'nɪ -pʊɔʊ 'lɪɪ mʊmakɔ a buo 'ka 'kwli. 'Bu pʊ 'lɪɪ buo 'ka a 'mʊ 'kwli, 'bu kaɔa yɪ, tɪ -mʊ' -kɔ 'yri ε di 'plu, 'bu yɪ nɪ 'ye, ε kɔ bu cra mʊmakɔ a buo -mʊ', nɔ a 'mʊ, ε 'mʊ bu 'wle. ε nɔ- kɔ -tɪ, 'ʊ pɪ 'lɪ nɔ yrayrv mʊmakɔ yrayrv a buo 'kwli. 'Bu nuɔo lε, -ε -bɪ mʊmakɔ a buo -mʊ', ε kɔ nɔ a 'mʊ 'hʊen-, ʊ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wε, bu nyre yɪ. ('A -tɪ o, nyiblo ɔdʊ 'nɪ 'duɔo lɪ -tɛblɪ 'kɪ ye', ε 'nɪ -pʊɔʊ lɪɪ -tɛblɪ yrayrv kɪ. ʊ 'nɪ -bibiɔe lɪ 'yɪ lε.)»

-Tε -Yusu -ha la Sayilu a 'yu 'klɔ, kɔ, nuɔba ɔdʊ, -hlɔbleblekʊε nɪ la, ε -hɪen la -Yusu a wlawlv lε, 'a 'kʊε 'ε -wε la
(Makɪ 5.21-43; Luku 8.40-56)

18 -Yusu bu yɪ ɔnu -tɪ a 'mʊ 'nɪ -lee -nɪ, -ε -bɪ -Juukʊε* a nyiblo gbagbu ɔdʊ nyre 'ʊ nɪ, 'ε bla kwli bu, 'kɪ 'ʊɔʊ ye', ε wen: «-Tε tɪ nε -bu, 'kɪ 'na 'yʊ nyɔyʊ 'kʊʊ 'ʊ. 'A -tɪ, 'n nyaa -mʊ lε, di 'lɪ -bu pʊɔʊ dabʊɪ 'lu bu, -ε diɔe nu, ε 'mʊ -hʊnhlɔn pʊ de.»

19 -ε -bɪ -Yusu wen nɪ, 'ε 'du ye', 'ε kʊεɔε ɔwien, ε kɔ 'a -nagbopʊ* 'hʊen-.

20 -E -bi nyibli -mu', -v ni 'v, 'ki 'li □nu 'nyi, nuḡba □du ni 'li, 'kue 'e ni□e. 'A 'kue a 'mu, -e ni□e, e nō- mō -hlubleblekue. -Te 'kue a 'mu, e -tua la 'a nunuo, 'a 'yri ni -pu □tu 'v 'huen a 'yru -bu -a ni ki. E nō- mu 'v -Yusu ke', 'e -hren 'a wlawlv a -wlvubde le,

21 -e nu□o, ke- e pi, 'ki 'li a dionv a □wlv ki: «'Ni -hren 'a wlawlv le dadv, 'na 'kue di 'ni -we.»

22 -E -bi -Yusu □hian -mō, 'e 'ye□e, e wen: «'Na 'yu o, -na □wlv 'ni 'bie 'li □hlon. -Te -kuo 'mu □wlv yi a -ti, 'ni nu□o, -na 'kue 'e -we.» Ti ni -do a 'mu 'yri, -e -bi nuḡba a 'mu, 'a 'kue -we ni.

23 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu nyre 'li -juuke a nyiblo ḡbagbv -ni wen a -te ni. 'Ki e ye□e 'li -teblibinyv kō nyibli -huohvi 'huen- bu, 'v pi popowli, -e -bi e wen:

24 «Ba -hōn 'v -wlv. 'Yu nyroyu -bv, e 'yi 'kv. Nmena e yi nme.» -Te e pv 'ki le, -e -bi v -tua 'a 'caale.

25 Nyibli a pepe, -v ni 'li 'kayu a 'mu bv, v 'hrō□ □nv ni, -Yusu 'e pa 'li -ḡblo a 'mu, -e kō 'kwli 'yu pe 'li bv, 'e kō 'yu a 'mu, 'a dabv bv. -E -bi 'yu nyroyu a 'mu, e 'hri 'kō, 'e 'du ye'.

26 De a 'mu, -e mu 'lu -mō, 'a -ti 'heen bv, 'ki 'li 'blugba a pepe a 'mu 'kwli.

-Te -Yusu nu la□a, 'yii'donyv ni 'huen a 'yii 'v -we la

27 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu -hōn 'v -tite a 'mu ni, 'e mi. Bv yi 'ki ni mi, -e -bi 'yii'donyv ni 'huen, v nu- bi 'v□v ke', 'v yi□i □wien le kue, 'v 'ye□e 'li win, v wen: «Dafidi* a 'yonv a 'Yu o, yru -aan nyai!»

28 -Te -Yusu nyre 'li 'kayu bv, -e -bi v 'yia 'v□v 'hvi bv, 'e 'beti □nv: «□Bi a kuo □ne □wlv yi, -e mō, 'n -we 'li □bv nu□o ni, 'aan 'kue bv -we ni?» -E -bi v □tu□o □wōn, v wen: «lin -o, Tōnyō, -a kuo -mv □wlv yi.»

29 E nō- mō -Yusu bv -hren 'waa 'yii le, e wen: «De -mu', a kuo □wlv yi, 'n -we 'li □bv nu 'a mv -mō, e nō- -bv mu 'lu -mō,»

30 'waa 'yii 'v kle yi. -E -bi -Yusu yi hlee 'li □nv -mō, 'ki 'li win 'yakli 'kwli, e wen: «'N yi 'a mv 'ni -lee -ni, a 'ni 'lee 'li nyiblo □dv.»

31 -Te v nu- -mō -bi, v -hōn 'v -wlv, -e -bi v 'heen -Yusu a 'nyre bv, 'ki 'li 'blugba a pepe a 'mu 'kwli.

-Te -Yusu nu la□a, nyiblo □dv, -e 'yi la 'plele -yi, 'a 'kue 'e -we la

32 Ti -mu' -kō 'yri nyibli a 'mu, v mi, ti ni -do a 'mu 'yri, -e -bi v ya nyiblo □dv -Yusu yi, -e 'yi 'plele -yi, -e nu□o, 'ku -hvan* ni 'v□v ke'.

33 E nō- mō -Yusu bv bla 'ku -hvan a 'mu le, -e ni 'v nyiblo a 'mu ke'. -Te e bla 'ki□i le, -e -bi nyiblo a 'mu, e -tua 'puple. Nyibli -ni 'v, e ke□e 'waa □wlv le diaki, v wen: «De -bv, -e mu 'lu -mō, -a 'yi -hvan□a ni 'ye, 'ki 'ne- Yisraekue a 'bli.»

34 Ke□e, Falisi□tumu* a nyibli -mu', -v ni -tuo ki, ke- v pi, v wen: «'Kuo -hvin a nyiblo ḡbagbv Satan, e nō- yi□i 'kli -nyi, 'ki bv bla 'kuo -hvin le, -v ni 'v nyibli ke'.»

-Te -Yusu yru la nyibli -huohvi a nyai (Maki 6.34; Luku 10.2)

35 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ne 'du a pepe ki, 'e tve Nyisva a -ti, 'ki 'li Nyisva a 'kayo ble, 'e pi Nyisva a □haantitie -mu', -e hle□e, -te -mu', Nyisva di nyibli a win a kikoole nu, e kō, 'e ni□e, nyibli a 'kue kō 'a -ne kıklade □dv 'huen-, 'v yi -we.

36 -Te e yi nyibli -huohvi -mu' 'ye, -e -bi 'waa nyai -tua 'a nunuo, -e nu□o, 'waa 'kli -we 'li ni, e kō, 'waa □wlv bi □hlon. U 'wi blabli yi, -v 'yi kukonyō -kō.

37 -E -bi ke- e pi 'ki 'a -nagbopv* yi, e wen: «-Kubv, -e □hlu, e -hv ni, ke□e, 'a 'cicenyibli 'yi -hv.

38 'A -ti, ba nyaa -cikonyō le, bv lee ne 'a -kvannunyibli -bi, bv bi 'a mv ki, a 'mu -kubv 'ce. (E 'wi yi, ba nyaa Nyisva le, e 'mu 'a nyibli -bi -lee -ni, 'ki bv -he□e ne 'a mv, a 'mu nyibli -bi le 'kukue -ni, v 'mu 'waa 'kō Nyisva -nyi.)»

10

-Yusu a -nagbopv* ni -pu □tu 'v 'huen (Maki 3.13-19; Luku 6.12-16)

1 -E -bi -Yusu da 'a -nagbopv ni -pu □tu 'v 'huen -mu' ni, 'e -nyi □nv 'kli, 'ki bv bla 'kuo -hvin* le, -v ni 'v nyibli ke', 'e -nyi □nv 'kli -we, 'ki bv nu□o, nyibli a 'kue a pepe 'mu -we, kō 'a -ne kıklade □dv 'huen-.

2 -Yusu a -nagbopu ni -pu [tu 'b 'huen a 'mu, u dɛɛ nɛ 'a -mɔnanyu* -wɛ, 'waa 'nyre, nɔ- -bu: 'Waa yɪ-henyiblo, ɛ nɔ- mɔ Simɔ, u dɛɛ Piɛli -wɛ, ɛ kɔ 'a 'diayi Adre 'huen-; ɛ kɔ Saki, kɔ 'a 'diayi Saan 'huen-; u nu- 'huen a 'mu, u nu- mɔ Sebede a 'yonu;

3 'ki Filipu kɔ Batelemi 'huen-, u ni 'b; ɛ kɔ Toma, kɔ Matie, -ɛ mɔ 'blɔwli'tinyɔ; Alufe a 'yu Saki, kɔ Tade 'huen-;

4 Simɔ -mu', -ɛ ni 'li nyibli -mu', -u 'yɛ ni -hɔa Romakɔɛ 'nyɪ; kɔ Judia Yisikalio, -ɛ mɔ nyiblo -mu', -ɛ di -Yusu 'a yraanyibli -ji' pu.

-Tɛ -Yusu lee la 'a -nagbopu* ni -pu [tu 'b 'huen, bu gba la Nyɪsua a -ti 'di klɛ (Maki 6.7-13; Luku 9.1-6)

5 -Yusu a -nagbopu ni -pu [tu 'b 'huen a 'mu, u nu- ɛ tɛ bu, 'ki bu gba Nyɪsua a -ti 'di klɛ. ɛ ti [nu ni, ɛ wen: «'Blɔgbɪ -mu', -u kɔ ki -Juukɔɛ* 'yɪ 'li -ni, a 'ni 'muo 'li, ɛ kɔ, a 'ni 'muo 'li Samalibluɔgba a 'diɔ [du 'kwli.

6 Kɛɛ, Yisraekɔɛ a nyibli -mu', -u 'wan, -wen blabli, -u 'yɪ kukɔnyɔ [du -kɔ, u nu- kɔ -mɔ ba mu 'li.

7 'Bu mɔ, 'ba -mu, -ɛ -bi ba lee [nu, -ɛ mɔ: Ti -kɔ 'yri Nyɪsua di 'b nyibli win ki -kɔɔ -ni, ɛ 'mɔɛ yre.

8 Ba nu[ɔ, nyibli a 'kɔɛ bu -wɛ, ba -ha 'kɔkɔnyibli 'klɔ lɛ, ba nu[ɔ, [hrannunyɔ a 'kɔɛ bu -wɛ, ba bla 'kuo -hɔɪn* lɛ, -u ni 'b nyibli ke'. Nyɪsua nu 'a mu [haandɛ -mɔ ni, 'ki 'li dadɔke 'kwli. 'A -ti, 'aan 'mumu, ba nu nyibli [haandɛ -mɔ -wɛ, 'ki 'li dadɔke 'kwli.

9 'Bu mɔ, 'ba yɪ ni mi, a 'ni 'gbaa 'li 'wliye,

10 a 'ni 'gbaa 'li blɔ gbagbu [du, kɔ 'huen a wlawlu, ɛ kɔ, a 'ni 'gbaa 'li 'suin kɔ kotu*, -ɛ nu[ɔ, nyibli -mu', -u kɔ -ti 'a ni -kuan, nu- blɛɛ yɪ, -bu kikle 'a mu lɛ.

11 'A -nɛ 'diɔ -kɔ 'kwli a di 'li nyre, ba [muɔ nyiblo lɛ, -ɛ di 'a mu kwa 'ble. 'Bu mɔ, 'bu 'ble 'a mu kwa, 'ki ba ni 'li[ɪ -mɔ bu -niɪ, 'aan mumuti 'mu 'b nyre.

12 'Bu mɔ, 'ba pa 'li 'kayu -bi bu, -ɛ -bi nyibli -mu', a di 'li 'kayu a 'mu bu -yɛɛ -ni,

ke- ba pu [nu yɪ: Nyɪsua bu ni 'b 'a mu -mɔ.

13 'Bu mɔ, 'kayu a 'mu, 'a nyibli 'bu 'ble 'a mu kwa, -ɛ -bi ba da Nyɪsua, ɛ 'mu [nu [haandɛ -mɔ nu, kɛɛ, 'bu 'yɪ 'a mu kwa 'ble, -ɛ -bi Nyɪsua 'ni 'nuo 'li [nu [haandɛ -mɔ ni.

14 'Bu mɔ, 'ba nyre 'li 'diɔ -bi 'kwli, -hɔɪ, 'ki 'li 'kayu -bi bu, 'bu -hɪa, 'ki bu 'ble 'a mu kwa, ɛ kɔ, bu 'yɛ ni pu 'a mu nɔa yɪ bu, -ɛ -bi ba [hiɪn -mɔ, ba mu. 'Ba yɪ ni mi, -ɛ -bi ba bubla 'aan buɪ, -ɛ di[ɛ nu, 'waa -tɔtɔ a 'pupu 'mu 'a mu buɪ' lɛ -hɔɪ, a 'mu[ɔ nyibli a 'mu -tɔɔ -ni, -ɛ mɔ, 'bu mɔ, Nyɪsua a yru 'bu klɔ [nu, 'waa [gbɛtu nu[ɔ 'waa diɔnu -mɔ.

15 'N yɪ 'a mu 'ni -lee -ni, -ɛ mɔ, -nyrɔwɔ -kɔ 'kwli Nyɪsua di nyibli -bati lɛ -puɔ -ni, 'diɔ a nyibli -mu', -u 'yɪ 'a mu kwa 'ble, 'waa -bati di 'ni 'yakla -ni, ɛ 'mu 'b Sodɔmɔdiɔ kɔ Gomɔliɔdiɔ a nyibli -mu', -u ni la yɪnyre-tɛbli, a -nɛ 'b -hi.»

-Tɛ -Yusu lee la 'a -mɔnanyu*, -ɛ mɔ, u di [tu la [nu [hɪven (Maki 13.9-13; Luku 21.12-17)

16 (-Yusu 'tiɛ yɪ 'li 'a -nagbopu* -mɔ -hlee -ni, ɛ wen:) «Ba pu 'mu nɔa yɪ bu. 'N yɪ tɛ 'a mu bu, [wɪ yɪ -tɛ u 'yɛ ni tɛ wen 'li 'blayonu -jio 'nyɪ. 'A -ti, ba ni 'b -pleelɛ', 'ki 'b nyibli -mu', -u di 'a mu yɪ -wɔɪn a -ta', kɛɛ, a 'ni 'wɔɔɪn 'li [nu yɪ.

17 Ba [tu 'aan diɔnu 'yie, 'ki 'b nyibli a 'mu -mɔ, -ɛ nu[ɔ, u kɔ bu gba 'li 'a mu -batipɔɔlɛ', ɛ kɔ, u 'mu 'a mu lɔkɔɛ -bii -ni, 'ki 'li Nyɪsua a 'kayo blɛ.

18 -Tɛ a mɔ 'na -nagbopu a -ti, u kɔ bu yɛɛ nɛ 'a mu -ti, 'ki 'b 'blɔnaanyu kɔ 'kiɪnpɔ ye'. ɛ nɔ- di[ɛ nu, a 'mu [nu 'na [haantitie pu, a 'mu[ɔ nyibli -bi -mu' pu, -u 'yɪ -Juukɔɛ* 'pa-.

19 'Bu klɔ 'a mu, 'bu yɪ 'li 'a mu -batipɔnyu yɪ ni gbɛ, 'kla 'ni 'yaa 'li 'a mu -wliye, 'ki 'b -ti -mu', a di hla, ɛ kɔ, -tɛ a di 'a hɪhla nu a -ta'. Win -mu', a di pu, ti a 'mu 'yri, Nyɪsua, nɔ- di 'a mɔ[ɔ wɔɪn [tu.

20 ɛ 'yɪ 'aan [gbɛtu 'pa-, a 'ni -hle[ɛ ni, kɛɛ, 'aan 'Baɪ Nyɪsua a -Hihiu*, -ɛ ni 'b 'a mu ke', ɛ nɔ- di hle.

* 10:10 10.10 -Yusu a ti 'yri, nyibli nɛɛ la kotio. Dɛ a 'mu, ɛ mɔ la 'waa 'blide [nuɔ.

21 Ti a 'mu 'yri, 'diayinu, nu- di 'waa 'diayinu 'blunaanyu [ji] le pu, 'waa 'lila a -ti. De ni -do a 'mu, e no- 'bainu di 'waa 'yonu -mo nu, 'yonu 'mu[ub] 'waa 'bainu ko 'waa 'diinu 'huen- -mo nu.

22 Nyibli a pepe ko bu yraa ne 'a mu, -te a mo 'na nyibli a -ti. Kee, nyiblo, 'bu ni 'u, 'bu 'yi -sa, 'ki 'u Nyisua a [w]lu a yikuole a -ta', 'bu gba[aa] 'lu -mo -gbagba, 'klo a 'u-honti 'bu nyre 'u, nyiblo a 'mu, e no- Nyisua di wa.

23 Ti -mu' -ko 'yri u di 'u 'a mu [hi]uven [tuu -ni, 'ki 'li 'diu -bi 'kwli, -e -bi ba 'gba ci le, ba mu 'li 'diu -bi 'kwli. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, a 'yi 'li[ti] 'li -we, ba kaa 'li Yisraekue a 'du a pepe 'li, 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'mu 'li di de.

24 E 'yi 'nyinyinyo [du -ko, -bu di 'u 'a toonyo 'lu yi ni. E 'yi -kuannunyo [du -ko, -bu di 'u 'a 'mase 'lu yi ni -we.

25 'A -ti, 'nyinyinyo ko -kuannunyo 'huen-, u 'yi 'li[ti] 'li -we, bu pu le, -e mo, [hi]uendu -mu', 'waa toonyo ko 'waa 'mase 'huen-, u di 'ye, u di 'li[ti] wlon 'ni [ta. 'Bu mo, 'mo -bu, -e mo 'kayu'bai, 'bu yi 'mu Besebuli (-e mo Satan) ni -dee -ni, -e -bi ba yi[ie, -e mo, 'a mu -mu', -u mo 'na 'kayubukue, 'nyre, u di 'a mu [tue, e di nyre yi diaki, e 'mu 'u Besebulinyre a 'mu 'u -hi.»

A 'ni 'pie 'li -tonyibli a huannu, kee, Nyisua, no- ko huannu ba pie (Luku 12.2-7)

26 (Ke- -Yusu pi 'a -nagbopu* yi de, e wen:) «'A -ti o, nyibli a 'mu, -u di 'a mu [hi]uven [tu, a 'ni 'pie 'li 'waa huannu, -e nu[oo, ti di 'u 'ni nyre, -e ko 'yri -ti a -tee di 'u pepe' bi, e ko, -tebli ni -tie -mu', -u -hli ke, nyibli a pepe 'mu[ub] yi.

27 'Bu mo, [ba bii yi, -ti -bu, 'n yi 'a mu -lee -ni, ba hla 'u[ub] -tite -mu', nyibli a pepe -we 'li bu 'wun 'u[ub]. -Ti -bu, 'n yi 'li bu -blee -ni, 'n yi 'a mu -lee -ni, ba lee [ne nyibli a pepe.

28 A 'ni 'pie 'li -tonyibli a huannu, -koti 'aan -plahui ni -do, e no- u -we 'li bu -we bu, kee, u 'yi 'li[ti] 'li -we, bu -we 'aan -hihiu bu. Nyisua, e no- ko huannu ba pie, -e nu[oo, e no- -we 'li -bu -we -tonyiblo a -plahui ko 'a -hihiu 'huen- bu, 'ki 'li na

-mu', -e 'ye ni jre 'nyi, 'klo -mo 'klo, -e yi -tebli-huinnunyu bu -we.

29 [Bu pu [ne nubli 'cimi a de yi: 'Bu mo, [ni yi [nu ni -tue, u 'ni -pu[ub] [die diaki, kee, 'aan 'Bai Nyisua 'bu 'yi[ti] ki -wen, a 'yee [du 'ni 'ku[ub] li.

30 Kee, 'a mu -mo -bi, 'lunyapli ni -tie -bu, a -ko, 'aan 'Bai Nyisua -hre[ie ni.

31 E [hen 'nyre, -e mo, a ko 'mini diaki, 'ki 'u Nyisua ye', 'a -hi 'u nubli -huohui -mu' 'u. 'A -ti, a 'ni 'pie 'li -tonyibli a huannu.»

Nyibli -mu', -u hle[ie, 'ki 'u nyibli ye', -e mo, u mo -Yusu a nyibli [ni, e ko nyibli -mu', -u hle[ie, -e mo, u 'yi -Yusu -yi (Luku 12.8-9)

32 «'A -ne nyiblo, -e di[ie hla, 'ki 'u nyibli ye', -e mo, e mo 'na nyiblo [ni, 'na 'mumu, -te -batipu-nyrowo di 'u nyre, 'n di[ie 'ni hla -we, 'ki 'u 'na 'Bai Nyisua, -e ni 'li yako 'kwli ye', -e mo, nyiblo a 'mu, e mo 'na nyiblo [ni.

33 Kee, nyiblo 'bu hla[aa, 'ki 'u nyibli ye', -e mo, e 'yi 'mu -yi, 'na 'mumu, -batipu-nyrowo 'bu nyre 'u, 'n di[ie 'ni hla -we, 'ki 'u 'na 'Bai Nyisua, -e ni 'li yako 'kwli ye', -e mo, 'n 'yi[ti] -yi.»

-Yusu a 'lidie a -ti, nyibli di yi 'ni -wunwon -ni (Luku 12.51-53; 14.26-27)

34 «'A 'ni 'yee 'li[ti, -e mo, kibuwéenle 'n ya 'ne- -tutu ki. 'N di ni, -e di[ie nu, nyibli 'mu yi -wunwon -ni.

35 'N di ni, -e di[ie nu, 'yu nyibehian 'mu 'a 'bai yi -won, e ko, 'yu nyroyu 'mu 'a 'dii yi -won, e ko, 'yu a nugba 'mu 'a 'doo yi -won -we.

36 E [hen 'nyre, -e mo, nyiblo 'bu ni 'u, 'a yraanyibli di mo 'a dionu a 'kayubukue.

37 Nyiblo 'bu nue ne 'a 'dii ko 'a 'bai 'huen- a de, 'bu -hi 'u 'mu, -e -bi e 'yi 'li[ti 'li -we, bu mo 'na nyiblo. Nyiblo 'bu nue ne 'a 'yonu a de, 'bu -hi 'u 'mu, -e -bi e 'yi 'li[ti 'li -we, bu mo 'na nyiblo.

38 Nyiblo 'bu 'ye ni [tuu 'u 'na win 'u, 'ye [bu e -wen, 'ki bu 'la[aa 'na -ti, e 'yi 'li[ti 'li -we, bu mo 'na nyiblo.

39 Nyiblo 'bu 'ye ni -hua bu 'waan ne 'a dionu a -huhlu, 'ki 'ne- -tutu ki, 'ki 'u 'na -ta', 'bu mo, nyiblo a 'mu 'bu 'ku, e di

'a 'klo yrayrv 'nu 'waan -nu, 'ki 'li Nyisva yi. Kee, nyiblo 'bu -wen, 'ki 'a dionu a -hunhlon bu 'wan, 'ki 'ne- -tutu ki, -te e nu e 'mu a -ti, 'bu mo, nyiblo a 'mu 'bu 'ku, e di ko 'klo yrayrv -mu', -e 'ye ni -we 'li, 'ki 'li Nyisva yi.»

Nyibli -mv', -v 'ble Nyisva a -kvannunyibli kva, Nyisva di -nyi [nv 'wio (Maki 9.41)

40 «Nyiblo 'bu 'ble 'a mu kva, 'a mu -mu', -v mo 'na -nagbopu*, e [hen 'nyre, 'mo e 'ble kva. 'Ti-, nyiblo -di 'mu kva 'ble, e 'wi yi, na 'Bai Nyisva -mu', -e lee 'ne- 'mu, e no- e 'ble kva.

41 'Bu mo, [ni 'ble Nyisva a winwlon-hanyo* kva, -te e mo Nyisva a winwlon-hanyo a -ti, 'wio -mu', Nyisva di wen 'a winwlon-hanyo a 'mu -nyi, e no- e di -mu -nyi -we.

42 Mo, 'na nyiblo ni -do -bu, 'ye [bu e 'yi 'mini -ko, [ni -ha 'li 'nise a -nanuwu ni -do, [ni -nyi [ne[ε, -te e mo 'na -nagbopi a -ti, e mo [han-ti [niw, Nyisva, e no- di -mu 'wio -nyi.»

11

-Te Saan Batisi lee la 'li 'a -nagbopu -bi -Yusu -mo (Luku 7.18-23)

1 -Te -Yusu -we 'a -nagbopu* ni -pu [tu 'u 'huen -mu', 'waa toole -mo, -e -bi e -hon 'u -tite a 'mu ni, 'e mu 'li 'blugba a 'mu a 'du -bi 'kwli, 'e mu Nyisva a -ti nyibli -bi lee mo.

2 Ti a 'mu 'yri, Saan, -e pi la nyibli 'nie 'lu le, 'ki e ni 'li [ji', 'e 'win -kuan -mu', -Yusu ni a -ti. E no- ko -ti 'e lee ne 'a -nagbopu -bi, e wen: «Ba mu, ba 'beti[e,

3 [bi e no- mo Wanyo -mu', Nyisva pu la le, e di la -a mu yi ya, -u'u- -a 'tite di Wanyo a 'mu -ple?»

4 -Te Saan a -nagbopu 'beti[e, ke- e -pu, 'e [tu [nv [won, e wen: «Ba mu, -ti -bu, a yi 'win, e ko -tebli a yi 'ye, e no- ko -ti ba lee Saan.

5 Ba lee [ne, -e mo, 'yii'donyu te le, le-yiyrenyu 'u ne, [hrannunyu a 'kue yi 'ni -we, 'kikenyu 'u yi -ti 'win, ko, 'kukonyibli yi 'hri 'klo le, [huvennyibli 'u yi Nyisva a [haantitie 'win.

6 Plo a bleele 'ki 'u nyiblo -mu' -mo, -e 'ye ni hia, 'ki bu kuo 'mu [wlu yi.»

-Ti -mv', -Yusu hla la, 'ki 'v Saan Batisi a -ta' (Luku 7.24-35; 16.16)

7 -Te Saan a -nagbopu a 'mu, u [hian -mo, -e -bi -Yusu -tua Saan a -ti a kihleele, 'ki 'u nyibli -mu', -u [gbee 'u[u 'huu a -ta', e wen: «-Te Saan hle la Nyisva a -ti, 'ki 'li -tite -mu', nyiblo [du 'yi 'li 'ti, -te a mu la 'li[ti -mo, nyiblo a 'di -bi 'aan [wli pu la le, a di la 'li bu -yee -ni 'li? [Bi 'aan [wli wen 'ni, nyiblodu -bu, -e yi huannu pie, 'ki bu lee nyibli -ti a -tee, e no- a di la 'li bu -yee -ni? 'Uun-, e 'yi 'a nyiblodu a 'mu 'pa-.

8 [Bi 'aan [wli 'ye[e ni, -e mo, a di yee la 'li nyiblo, -e pu yinowlawlu bu? Nyibli -mu', -u pi yinowlawli, 'ki u ni 'li 'kumpu a 'kayo ble.

9 [Bu 'beti 'a mu de: Nyiblo a 'di -bi a mu la 'ye mo 'li? [Bi Nyisva a winwlon-hanyo*? Iin, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, e ko, 'ni hle[ε, -e mo, Saan -hi 'u Nyisva a winwlon-hanyo -bi ni.

10 E no- mo nyiblo -mu', -koti u 'cru la 'li Nyisvacrien 'kwli, -e mo, e no- di la 'na 'hru yi kla, 'ti- 'mu la 'li di. -Ti a 'mu, u 'cru la, e no- -bu: Nyisva wen 'ni:

'Na 'Yu o, 'n di -ha nyiblo, 'ki 'u 'na -kuan a -ta',

e 'mu mu, e 'mu -na 'hru yi kla, 'ti- [mu 'li nyre.

11 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, 'ki 'li -tonyibli a pepe 'nyi, e 'yi -huan nyiblo [du ni kue, -bu ni 'u Saan Batisi 'lu yi. Kee, 'ki 'li Nyisva a 'klo yrayrv 'kwli, nyiblo -mu', u dee 'hiangbe, e no- di 'u Saan 'lu yi ni.

12 Kue la 'li ti -mu', -e ko 'yri Saan Batisi -tua la 'li Nyisva a -ti a -molenuna 'yie bu, 'ki Nyisva -tua la 'li nyibli a win a kikole, kee, Nyisva a yraanyibli [tui 'u 'kli, -e di[e nu, nyibli 'ni [ha 'u Nyisva 'u [tuu -ni.

13 Tete -mu', Nyisva -nyi la Moise, ko Nyisva a winwlon-hanyo a pepe 'huen-, kue la 'li bu, -bu ye Saan Batisi a ti ki, u hle la[a ni, -e mo, e di ko la ti, -e ko 'yri Nyisva di la 'u nyibli win ki -koo -ni.

14 Nyɩsɩa a win hɛɛ ni, -ɛ mɔ, winwɔn-hanyɔ Eli di la 'lɩ 'nɩ di. ɔBɩ a kuo ɔnɛ ɔwɔ yɩ, ɔbɩ a 'yɩɩ ɔwɔ yɩ -kuo -nɩ? Dɛ 'n yɩ 'a mɩ -lee -nɩ, ɛ nɔ- mɔ Saan Batisɩ, ɛ nɔ- mɔ Eli a 'mɩ.

15 'Ba kɔ -tɩ'wɩnnɩa, -ɛ -bɩ ba 'wɩn -tɩ -dodo.

16 -Tɛ ti -bɩ 'yri a nyibli nɩ 'mɩ, ɛ nɔ- bɩ: U 'wɩ- 'yonɩ yɩ, -v yɩ hru 'mɛ, 'kɩ 'bɩ 'dika, -v -bɩ yɩ yɛɛ 'waa 'bɩo -tɩ, v wɛn:

17 -Tɛ -a yɩ 'bɩ nɩ pɩɛ, -a yɩ 'bɩpa-wla ble, a 'yɩ -wla yɩ mɔ -di. 'Tɩ-, -tɛ -a yɩ ɔhɩɛn nɩ wɛ, a 'yɩ nyayɩmlɩ ɛ -nu.

18 ɛ 'wɩ yɩ, -tɛ Saan -di, ɛ yɩ ɔci*, 'kɩ 'bɩ Nyɩsɩa a dɩda a -ta', 'ɛ 'yɛ nɩ 'na nɔ, kɛɛ, kɛ- -tonyibli pɩ la: 'Ku -hɩan* nɩ 'bɩv ke'.

19 'Mɔ -bɩ, -ɛ mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyibli, -tɛ 'n -di, 'nɩ ɔciɩe lɩ, 'tɩ- 'nɩ 'nɛ nɔ, kɛɛ, kɛ- nyibli pɩ: Ba 'yɛ nyibli -bɩ, dididɛ kɔ nɔ a 'nɩna nɩ -do, ɛ nɔ- ɛ yɩ 'lu -mɔ ɛ -hie. 'Blɩwɩ'tɩnyɩ kɔ nyibli -bɩ, -v kɔ 'kɔ ɔyɩ 'v yɩ 'sɩi -nɩ, v nɩ- kɔɔ 'hɩɛn-, -v nɩ nɩnatumudɛ.» -ɛ -bɩ kɛ- -Yusu pɩ de: «Nyibli -mɩ', -v kɔ Nyɩsɩa a ɔtɔ, 'waa nɩnu-tebɩ diɩe nyibli 'nɩ -tɔɔ -nɩ, -ɛ mɔ, Nyɩsɩa a ɔtɔ a 'mɩ, ɛ 'sɩi 'bɩ yɩ.»

'Dɩ -bɩ a nyibli 'yɩ la -Yusu ɔwɔ yɩ -kuo -nɩ (Luku 10.13-15)

20 'Dɩ -mɩ', -ɛ kɔ 'kwɩ -Yusu nuu 'lɩ ɔwɩɛkɛɛ-tebɩ -hɩɔhɩ, -ɛ -hɩ 'bɩ 'dɩ -bɩ 'mɩ 'bɩ, 'waa nyibli 'yɩ 'bɩ dɛ 'kuku bɩ -hie. ɛ nɔ- kɔ -tɩ 'ɛ -tɩa 'waa -tɩ a yɛɛɛ, 'kɩ 'bɩ nyibli -mɩ', -v nɩ 'bɩ ye', ɛ wɛn:

21 «-Juukɩɛ* -mɩ', -v nɩ 'lɩ Kolasedɩ kɔ Betɩsaidadɩ 'kwɩ, 'jɩɔ 'kɩ 'bɩ ɔnɩ -mɔ, -ɛ nuɔ, ɔwɩɛkɛɛ-tebɩ -mɩ', 'nɩ nuu 'lɩ ɔnɩ -mɔ, 'bɩ mɔ, 'nɩ nuu wɛn 'lɩɩ nyibli -mɩ', -v 'yɩ -Juukɩɛ 'pa- -mɔ, -v nɩ 'lɩ Tɩɩdɩ kɔ Sidɩdɩ 'hɩɛn- 'kwɩ, see la, nyibli a 'mɩ, v 'mɩ la nyayɩmlɩ ɛ nu, v 'mɩ la -tebɩ -hɩɩn 'hɩ ɛ pɩ, v 'mɩ la 'waa dɩɔnɩ 'tɔpupu 'ɩmlɛ, -ɛ diɩe nu, v 'mɩv nyibli yɩ -tɔɔ -nɩ, -ɛ mɔ, v -hɩɛ bɩ hie 'bɩ 'waa dɛ 'kuku a nɩnuo bɩ, v 'mɩ 'waa 'kɔ Nyɩsɩa -nyɩ.

22 'N yɩ 'a mɩ 'nɩ -lee -nɩ, -ɛ mɔ, -nyɩɔwɔ -kɔ 'kwɩ Nyɩsɩa di 'bɩ nyibli -bati ɛ -pɩv -nɩ, nyibli -mɩ', -v nɩ 'lɩ Kolasedɩ kɔ Betɩsaidadɩ a 'mɩ 'kwɩ, 'waa -bati di nɩ

'kɩ kɩ, ɛ 'mɩ 'bɩ Tɩɩdɩ kɔ Sidɩdɩ a -nɛ 'bɩ -hɩ.

23 'Tɩ- nyibli -mɩ', -v nɩ 'lɩ Kapɛnaɔdɩ 'kwɩ, v 'nɩ 'hie 'lɩɩ 'lu -mɔ ɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsɩa di 'lɩ ɔnɩ 'nɩ 'yaa -nɩ -yaya, v 'mɩ mu -mumu, v 'mɩ yakɔ yɩ kɩɛ. Kɛɛ, ɛ kɔ bɩ ɔtɩɔ 'lɩ ɔnɩ -tɩɔtɩ, v 'mɩ 'lɩ -tɩtɩ a -wɩbɩ nyɩɩ. ɔWɩɛkɛɛ-tebɩ -mɩ', 'nɩ nuu 'lɩ ɔnɩ -mɔ, 'bɩ mɔ, 'nɩ nuu wɛn 'lɩɩ Sodɩmɩdɩ a nyibli -mɔ, -v kɔ 'kɔ nyɩɩ yɩ, nyibli a 'mɩ, v di hie wɛn 'bɩ 'waa dɛ 'kuku a nɩnuo bɩ, Nyɩsɩa 'nɩ -wɛɩ wɛn ɔnɩ bɩ nɩ.

24 'N yɩ 'a mɩ 'nɩ -lee -nɩ, -ɛ mɔ, -nyɩɔwɔ -mɩ', -ɛ kɔ 'kwɩ Nyɩsɩa di 'bɩ nyibli -bati ɛ -pɩv -nɩ, -Juukɩɛ -mɩ', -v nɩ 'lɩ Kolasedɩ kɔ Betɩsaidadɩ 'kwɩ, ɛ di ɔtɩ ɔnɩ ɔhɩɛn, ɛ 'mɩ 'bɩ Sodɩmɩkɩɛ 'bɩ -hɩ, -v kɔ nɩnuɩkɩ -nyɩɩ la yɩ.»

-Yusu wɛn 'nɩ: Ba di 'nɛ- 'mɩ -mɔ, 'mɩ 'a mɩ -wɛɛ -nyɩ (Luku 10.21-22)

25 Tɩ a 'mɩ 'yri, kɛ- -Yusu pɩ, ɛ wɛn: «'Na 'Baɩ o, -mɔ mɔ yakɔ kɔ -tɩtɩ 'hɩɛn- a Kɩkɩnyɔ. 'N pɩ -mɩ 'nyɩɩ ɛ, -tɛ -nu, ɔnɩ -hɩ -na nɩnu-tebɩ ɔtɩkɩnyɩ kɔ 'criɛn.yɩnyɩ 'hɩɛn- 'yɩ kɩ, 'tɩ- ɔnɩ tɔɔ ɔnɩ nyibli -bɩ, -v 'yɩ ɔdedede -yɩ.

26 'N pɩ -mɩ 'nyɩɩ ɛ, -ɛ nuɔ, kɛ- -nu 'a -hɩhɩa.

27 'Na 'Baɩ -nyɩ 'mɩ 'kɩ, 'kɩ 'bɩ -tebɩ a pɛpɛ kɩ. Nyibli a 'dɩ -bɩ 'nɩ pa 'mɩ, nyibli 'yɩɩ -yɩ, 'bɩ 'yɩ 'na 'Baɩ nɩ -do 'pa-. U 'yɩɩ -yɩ -wɛ, nyibli a 'dɩ -bɩ 'na 'Baɩ -mɔ, 'bɩ 'yɩ 'mɔ nɩ -do -bɩ, -ɛ mɔ 'a 'Yu 'pa-. 'A -nɛ nyibli, 'nɩ -hɩɛ ɔbɩ tɔɔ ɔnɩ, ɛ yɩɩe nɩ -wɛ, nyibli a 'dɩ -bɩ 'na 'Baɩ pa 'mɩ.

28 'A mɩ -mɩ', -v kɔ 'kɩ -wɛ 'lɩ, 'kɩ 'bɩ blɛ a 'bɩbɩ a -ta', ba di 'nɛ- 'mɩ -mɔ, 'mɩ 'a mɩ -hɛɛ -nɩ, 'mɩv nu, a 'mɩ -wɛ.

29 'N 'yɩ 'lɩɩ 'lɩ -wɛ, ɔbɩ ɔtɩ 'a mɩ ɔhɩɛn, ɛ kɔ, 'nɩ 'yaaɩ 'lɩ 'na dɩɔnɩ. Ba wɛɛn ɔnɩ kɩ, 'kɩ ɔbɩ mɔ 'aan naanyɔ, -ɛ diɩe nu, 'mɩ 'a mɩ -tɔɔ -nɩ. 'Bɩ mɔ, 'ba wɛɛn ɔnɩ kɩ, 'nɩ di -nyɩ 'a mɩ ɔhaan'kɩ.

30 -Tɩ -mɩ', 'nɩ di 'a mɩ -tɔɔ -nɩ, ɛ 'yɩ 'lɩɩ 'lɩ -wɛ, bɩ kla 'mɩ, 'kɩ 'bɩ 'a mɩ -mɔ, ɛ kɔ, blɩ -mɩ', 'nɩ di 'a mɩ hɛ, ɛ di 'nɩ 'hɩhɩe -nɩ.»

* 11:28 11.28 -ɛ mɔ tete -mɩ', -Juukɩɛ a tetetɩnyɩ yɩ 'a mɩ 'lu -tie -nɩ.

12

-Yusu, ε nɔ- kɔ 'kli, 'ki bu lee nyiblo, de -mu', ε -we 'li bu nu, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli

(Maki 2.23-28; Luku 6.1-5)

¹ -Tɛ ti gbi -hi, -ε -bi -Yusu kɔ 'a -nagbopɔ* 'hɛn-, ɔ mu lɛ na mɔ. -Nyrɔwɔ a 'mu, -ε mɔ la -wuwle-nyrɔwɔ □nɔ. 'Kanɔ ni la 'a -nagbopɔ ni. Bu ni la 'li mumuo 'kwli, -ε -bi ɔ yi 'bɛɛ la 'li 'dudɔ-tɛbli □dɔ, -ɔ 'wɔ -kɔbɔ yi a -ci 'kwli □tɔ. -Tɛbli a 'mu, ε nɔ- kɔ bli gbi 'a -nagbopɔ yi 'cɛ, 'ɔ yi 'a 'yɔ di.

² 'Kɪ 'li -ci a 'mu 'kwli, 'ki Falisi□tumu* a nyibli ni 'li. -Tɛ ɔ 'ye 'ki dɛ a 'mu, -ε mi 'lu -mɔ, -ε -bi kɛ- ɔ pi, 'ɔ yi -Yusu -lee -ni, ɔ wɛn: «'Ye kɛ dɛ -na -nagbopɔ ni, ε □ɲa ni. Nyɪsɔ a tete wɛn 'ni: Nyiblo □dɔ 'ni 'nuo 'li -kɔan, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli.»

³ -ε -bi ε □tu □nɔ □wɔn, ε wɛn: «-Tɪ -mu', ɔ 'cɪ 'li Nyɪsɔacɪɛn 'kwli, 'ki 'ɔ -aan 'baɪ gbabɔ, -ε mɔ bodɔ Dafidɪ a -ta', 'n pɔ□ɔ □haan-tɪ, -ε mɔ, a -hre□e ni. -Tɪ a 'mu, ɔ 'cɪ la, ε nɔ- -bu: -Nyrɔwɔ □dɔ, -tɛ 'kanɔ ni la bodɔ Dafidɪ ε kɔ 'a nyibli 'hɛn-,

⁴ ε pa la 'li Nyɪsɔ a 'kayɔ bu, 'ε -ha la 'li 'fɔɔ -mu', -ε pɛ la 'ɔ 'teble kɪ bu, 'ε di la□a. -ε kɔ -ta' Nyɪsɔ a tete wɛn 'ni, Nyɪsɔ a -cɔhlɔnpinyɔ* ni -do, ɔ nu- -wɛ 'li, -bu di 'fɔɔdɔ a 'mu. 'Bɪ 'fɔɔdɔ a 'mu, -ε ni 'li Nyɪsɔ a 'kayɔ a 'mu bu, ɔ -ha la□a ni, 'ki 'ɔ Nyɪsɔ a -ta'.

⁵ 'Ya 'ɔ 'lu de, 'n pɔ□ɔ □haan-tɪ, -ε mɔ, a -hre dɛ -bu, Moise 'cɪ la 'li 'a teteɪɛn 'kwli ni. Dɛ a 'mu, ε nɔ- -bu: 'Kɪ 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, Nyɪsɔ a -cɔhlɔnpinyɔ ni -kɔan, 'ki 'li Nyɪsɔ a 'kagbɔ bu. 'A -tɪ, ɔ 'ni □tuu□o 'ɔ -wuwle-nyrɔwɔ a tete. Kɛɛ, nyiblo □dɔ 'ni -yɛɛ□e li □nɔ -tɪ.

⁶ 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mɔ, nyiblo -bu, -ε ni mɔ, ε 'bɔa ni, 'ε -hi 'ɔ Nyɪsɔ a 'kagbɔ 'ɔ.

⁷ Kɛ- Nyɪsɔ pi 'li 'a 'cɪɛn 'kwli, -ε mɔ: Dɛ 'n -hɛɛ 'a mu, ε nɔ- mɔ, ba kɔ nyibli a nyai, 'ε -hi 'ɔ ba pie 'mu 'wɪugba-tɛbli a -cɔhlɔn*. Dɛ -mu', wɪndɛ a 'mu, ε □hɛn 'nyɛ, 'bɔ mɔ, 'ba yɪ wɛn□e' lɛ, a 'yi 'li□i 'li -wɛ, ba pɔ wɛn lɛ, -ε mɔ, nyibli -mu', -ɔ 'yi dɛ -hɔan □dɔ -nu, ɔ mɔ dɛ'kukununyɔ □nɔ.

⁸ 'Mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, Nyɪsɔ lee 'nɛ- 'mu ni, 'ε -nyi 'mu 'kli, 'ki □bu lee nɛ 'a -nɛ nyiblo □dɔ dɛ, ε -wɛ 'li bu nu, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli.»

-Wuwle-nyrɔwɔ* □dɔ 'kwli, -Yusu nu□o ni, nyiblo □dɔ, -ε kɔ dabɔ 'kɔ la a 'kɔɛ 'ε -wɛ la

(Maki 3.1-6; Luku 6.6-11)

⁹ -Tɛ -Yusu -yɛ, -ε -bi ε -hɔn 'ɔ -tɪtɛ a 'mu ni, 'ε mu 'li Nyɪsɔ a 'kayɔ bu.

¹⁰ 'Kɪ ε yɛɛ 'li nyɪbɛhɪan □dɔ bu. Nyɪbɛhɪan a 'mu, 'a dabɔ 'kɔ ni. Falisi□tumu* a nyibli -mu', -ɔ ni 'ɔ, ɔ -hɛɛ□e ni, 'ki bu yɛɛ -Yusu -tɪ, 'bɔ mɔ, 'bɔ kɔ bu nu□o, nyɪbɛhɪan a 'mu a 'kɔɛ bu -wɛ, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli. (Falisi□tumu a nyibli wɛn 'ni, 'bɔ nu□o, nyiblo a 'kɔɛ bu -wɛ, ε mɔ -kɔandɛ □nɔ, -ε kɔ -ta' Nyɪsɔ a tete wɛn 'ni, nyiblo 'ni 'nuo 'li -kɔan, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli.) ε nɔ- kɔ -tɪ 'ɔ 'beti□e, ɔ wɛn: «-Bɪ' Nyɪsɔ a tete pi 'li? □Bɪ ε hɛ□e ni, -ε mɔ, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, nyiblo -wɛ 'li bu pi a 'hɔhɛnnyɔ ni?»

¹¹ -ε -bi kɛ- ε pi □nɔ yi, ε wɛn: «□Bɪ 'a mu -mɔ -bi, a 'ni -nu□o -kɔan, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli? 'Kɪ 'li 'a mu 'nyi, nyiblo 'bɔ ni 'li, 'bɔ kɔ blablɛ, 'tɪ -a blablɛ a 'mu, 'bɔ bi 'li 'niebutɔ 'kwli, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, □bɪ nyiblo a 'mu, ε 'yi 'li□i 'li -wɛ, bu -ha 'li 'a blablɛ a 'mu 'li?»

¹² ε kɔ -ta' -tonyiblo -hi 'ɔ blablɛ ni. 'A -tɪ, Nyɪsɔ a tete hɛ□e ni, -ε mɔ, ε nɔɔ 'ɔ lɛ, 'ki -tonyiblo bu nu 'a 'bɪhɪan □haandɛ -mɔ, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ* 'kwli.»

¹³ -ε -bi kɛ- ε pi 'ki nyɪbɛhɪan a 'mu yi, ε wɛn 'ni: «Hɪv -na dabɔ -mu', -ε 'kɔ!» Bu hɪv 'ki 'a dabɔ a 'mu, -ε -bi ε 'hɪv 'kɔ, 'ε bi 'ɔ 'a -ta', -wɛn dabɔ -bi -mu'.

¹⁴ -Tɛ -Yusu nu□o, nyiblo a 'mu a 'kɔɛ -wɛ, -ε -bi Falisi□tumu a nyibli a 'mu, ɔ -hɔn 'ɔ -tɛ a 'mu ni, 'ɔ mu 'hra pa mɔ, -tɛ -mu' ɔ di -Yusu a 'lɪla nu, 'ɔ mu 'a □tɔ lɛ □mɔ mɔ.

-Yusu, nɔ- mɔ Nyɪsɔ a -kɔannunyɔ, Nyɪsɔ a □gbɛv, ε -ha 'li

(Maki 3.7-12; Luku 6.17-19)

¹⁵ -Yusu yi dɛ -mu', ɔ -hɛɛ bu nu□o -mɔ ni. ε nɔ- kɔ -tɪ 'ε -hɔn 'ɔ -tɛ a 'mu -wɪ. -Tɛ ε yi ni mi, -ε -bi nyibli -hɔhɔv kɔɛ□e

□wien, nyibli a pepe -mu', -v nu 'li □nu 'nyi, -v ko 'hvi -yi hren, 'e nu□o, 'waa 'kve 'e -we.

16 Kee, ke- e ni, 'e yi □nu ti, -e mo, v 'ni 'lee 'li nyiblo □du, nyiblo a 'di -bi e pa 'mu.

17 E hla□a ni, -e di□e nu, -ti -mu', Nyisua a winwlon-hanyo Esai 'cru la, ti -hi la a ti 'yri, e 'mu 'lu -mo mu. -Ti a 'mu, e no -bu:

18 «Nyisua wen 'ni: 'Ye nyiblo -bu, e no- mo 'na -kvannunyō. E no- 'n -ha 'li, 'ki bu nu 'na -kvan. Nyiblo a 'mu, 'n nve □ne ni, 'e nie 'mu dōdu.

'N di□e 'ni nu, 'na -Hihiu* 'mu 'u□v ke' bi. Nyibli -mu', -v 'yi -Juukve* 'pa-, e di □nu 'ni -lee -ni, -e mo, 'n di □nu 'ni wa.

19 E 'yi 'li□i 'li -we, bu ko 'blini, e ko, 'bu yi ni hle, e 'yi 'li□i 'li -we, bu pu -cici le,

e ko, 'bu yi 'du 'kwli le ni ne, e 'yi 'li□i 'li -we, bu 'yaa 'li win, -wen 'dōwenyo.

20 Nyibli -mu', -v 'yi 'klī -ko, e di yru 'waa nya,

e ko, nyibli -mu', -v 'yi -heenyō -ko, e 'mu □nu -hee -ni.

E no- e di nu -nunu, nyibli 'mu 'a de ki wen,

'ki bu 'sii 'v □nu yi, 'ki 'v 'mu ye',

21 e ko, dakō a gblegble, -v ni 'ne- 'klo ki, v 'mu□v □wlv yi -kuo -ni.»

Nyibli wen 'ni, 'ku -hvan ni 'v -Yusu ke' (Maki 3.22-30; Luku 11.14-23; 12.10)

22 'Hvuhrennyv -mu', v gba -Yusu yi, 'ki 'li □nu 'nyi, nyiblo ni 'li, 'a 'yii 'e 'dō, ko, 'e 'yi 'plele -yi, -e nu□o, 'ku -hvan* ni 'u□v ke'. -Te v nyre 'u□v -Yusu ye', -e -bi -Yusu nu□o ni, 'a 'kve 'e -we, nyiblo a 'mu, 'e -tua 'puple, ko, 'e -tua leyuyruo.

23 Nyibli a pepe -mu', -v ni 'v, e kee 'waa □wli le. 'A -ti, v wen: «□Bi -Yusu -bu, e no- mo Wanyō -mu', Nyisua pu la le, e di la -a mu yi ya, -e mo bodio Dafidi a 'yonu a 'Yu?»

24 Kee, Falisi□tumu* a nyibli -ni 'v, 'ti- v 'mu -ti a 'mu 'win mo mu, -e -bi v wen: «'Ubn-. Nyiblo -bu, a yi 'ye, 'kuo -hvun -mu', -e ni 'v nyibli ke', v nu- e ble le, -e nu□o, Besebuli, -e mo 'kuo -hvun a nyiblo

gbagbu Satan, e no- yi -Yusu 'klī -nyi, 'ki bu nu -tebli a 'mu.»

25 Kee, -Yusu yi 'waa 'lule-hihie ni. E no- ko -ti 'e lee □nu, -e mo: «□Bu pu□v de yi: 'Ki 'li 'blugba 'kwli, nyibli 'bu 'be □tio le, -e -bi 'blugba a 'mu, e di bi □hlon. 'Ya 'v 'lu de, 'bu mo, 'dio a nyibli, -hvū' 'kayubkue, 'bu 'be □tio le, -e -bi nyibli a 'mu, v di -gbe le.

26 De e □hen 'nyre, e no- mo, 'bu mo, Satan 'bu yi 'a dionv le ni ble, e 'wi yi, 'a dionv e -wen yi. 'A 'blugba ko bu bi □hlon.

27 A wen 'ni, 'n ble 'kuo -hvun le, -v ni 'v nyibli ke', -e nu□o, Besebuli, e no- yi 'mu 'klī -nyi. 'Bu mo, -ti a 'mu, a hle, 'bu mo wen □han-ti, 'aan 'mumu, nyō- yi 'ki 'aan -ne nyibli 'klī -nyi, 'v ble 'kuo -hvun le -we 'li? De -mu', 'aan nyibli ni, e no- tve □ne yi, -e mo, -ti -bu, a yi 'mu -yee -ni, e mo hi □nio.

28 E 'yi Satan 'pa-, kee, Nyisua a -Hihiu*, e no- yi 'mu 'klī -nyi, 'ki □bu bla 'kuo -hvun -mu', -v ni 'v nyibli ke' le. De a 'mu, e tve ne 'a mo□o ni, -e mo, Nyisua -tua nyibli a win a kikole, 'ki 'li 'a mu 'nyi.

29 De e -nu, e no- mo, nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu pa 'li 'klininyō a 'kayu bu, bu mu -tebli 'yri, 'bu mo, 'bu 'yi 'klininyō a 'mu -mva -ni 'ti-. 'Bu mva □ne, -e -bi 'hru pe 'v bu, 'ki bu 'yri 'a 'kayu a -tebli a pepe.

30 Nyiblo 'bu ni 'v, e ko 'mu 'hven-, □ba 'yi -pe, e □hen 'nyre, e -wen 'mu yi. 'Ti- nyiblo 'bu 'ye ni -hee 'mu, 'ki -ba 'kukue nyibli le, 'ki 'v Nyisua -mo', e 'wi yi, nyiblo a 'mu, e -gbe □nu le, 'v hve Nyisua -mo le.

31 E no- nu□o, 'ni yi 'a mu -lee -ni, -e mo, Nyisua -we 'li bu 'wōwla nyibli a de 'kuku a pepe ni, 'ye □bu v -ha Nyisua 'yri le. Kee, nyiblo -bu, -e di Nyisua a -Hihiu 'yri le -ha, Nyisua 'yi 'li□i 'li -we, bu 'wōwla 'a de 'kuku a 'mu.

32 'Ya 'v 'lu de, 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, nyiblo -bu, -e di 'mu -ti -hvun yre hla, Nyisua -we 'li bu 'wōwla 'a de 'kuku a 'mu ni. Kee, nyiblo -bu, -e di Nyisua a -Hihiu -ti -hvun yre hla, Nyisua 'yi 'li□i 'li -we, bu 'wōwla 'a de 'kuku a 'mu, 'ki 'ne- 'klo -bu, -a ni 'ne- -mo, e ko, 'ki 'li 'klo -mu', -e di 'li di 'kwli.»

Tugbe a 'kuo, e no- v yi□i -yruu -ni (Matie 7.16-20; Luku 6.43-45)

33 (Kε- -Yusu pɪ de:) «Tugbe -mυ', -ε yɪ □haan'nie -jri, ε nɔ- tɔɪ □haan'kui. Tugbe -mυ', -ε 'ye nɪ -jri □haan'nie, ε 'nɪ -tɔɪ □haan'kui. Tugbe a 'kuo, ε nɔ- υ yruɪ □nε.

34 'A mυ -mυ', a kεε nyibli. 'Aan □wɪ nyre yrε, -wen hro. Ε nɔ- kɔ -tɪ, 'ba nɪ 'b -tɪtε bu, 'a hɛ -tɪ -hɔɪn ɛ, -ε nu□o, -tɪ -mυ', -ε 'yɪi 'lɪ nyiblo a □wɪb kɪ, ε nɔ- yɪ 'b□υ wien -dii -nɪ.

35 □Haannyiblo a nunu-tɛblɪ nɔ yɪ, -ε nu□o, 'a □wɪb nɔ yɪ. 'Cɛkɔnyɔ a nunu-tɛblɪ nyre yɪ, -ε nu□o, 'a □wɪb nyre yɪ.

36 'N yɪ 'a mυ 'nɪ -lee -nɪ, -ε mɔ, -nyrɔwɔ -mυ', -ε kɔ 'yri Nyɪsɔa di 'b nyibli -bati ɛ -pɔɔ -nɪ, 'a -nε nyiblo 'bɔ nɪ 'b, 'bɔ hɪa nyiblo □dɔ -tɪ -hɔɪn 'hɔɪ ɛ, 'kɪ 'nε- 'kɔ -bɔ kɪ, ε di Nyɪsɔa kɛ 'nɪ -hɪhɪa -nɪ, -tɪ -mυ', -kɔtɪ 'ε hɪa -tɪ a 'mυ.

37 'A -tɪ, Nyɪsɔa 'bɔ di -na -bati 'bε, -tɪ -mυ', -hɪa, 'kɪ 'nε- 'kɔ -bɔ kɪ, ε nɔ- ε di 'lɪ 'kwɪ ɛ ta, ε 'mυ -mυ -lee -nɪ, -ε mɔ: -Bati 'yɪ -mυ -kɔ, -hɔɔ' -bati kɔ -mυ nɪ.»

Falisi□tumu* a nyibli -hɔε nɪ, 'kɪ -Yusu bɔ nu □wɪɛkεε-tɛblɪ

(Makɪ 8.11-12; Luku 11.29-32)

38 -Yusu bɔ pɔ 'kɪ ɛ, -ε -bɪ Nyɪsɔa a tetɛtɔnyɔ -bɪ, kɔ Falisi□tumu a nyibli -bɪ, -υ nɪ 'b, υ □tu□o □wɔn, υ wen: «Tɔɔnyɔ o, -a -hɔε -ba 'ye□e, 'bɔ mɔ, □nɪ -wε 'lɪ -bɔ nu □wɪɛkεεde, -ε di -a mɔ□o -tɔɔ -nɪ, -ε mɔ, Nyɪsɔa, nɔ- lee 'nε- -mυ -tɔtɔ kɪ.»

39 -ε -bɪ -Yusu wen: «Tɪ -bɔ 'yri a nyibli -bɔ, 'waa nunukɔ nyre yɪ, 'b pleε 'lɪ Nyɪsɔa ke, 'tɪ- 'b -hɔε □wɪɛkεεde de, -ε di □nɔ -tɔɔ -nɪ, -ε mɔ, Nyɪsɔa, ε nɔ- lee 'nε- 'mυ -tɔtɔ kɪ. Kεε, Nyɪsɔa 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bɔ wen, 'kɪ ba 'ye □wɪɛkεεde □dɔ. □Wɪɛkεεde nɪ -do -mυ', Nyɪsɔa di nu, 'kɪ 'b 'a mυ -mɔ, ε di 'wɪ- 'a de -bɪ -mυ', ε nu la, 'kɪ 'b winwɔn-hanyɔ Jona a -ta'.

40 De -mυ', Jona a 'mυ, ε -nu, 'ε -hɪ 'lɪ -nyrɔwɪ nɪ ta kɔ 'tɔɔwɪ nɪ ta -hrɪn.yε gbagbɔ -mυ' 'kwɪ, kε- ε di 'mυ □tɪ, 'kɪ 'b 'mɔ -bɔ, -ε mɔ -tonyibli a pεpε a Nyiblo -mɔ. 'N di -hɪi 'lɪ -tɔtɔ bɔ -nyrɔwɪ nɪ ta kɔ 'tɔɔwɪ nɪ ta.

41-42 'Tɪ- Ninifɔdɔ a nyibli 'mυ la Jona a win 'wɪn, -tε ε yɪ la □nɔ Nyɪsɔa a -tɪ -lee -nɪ, -ε -bɪ υ hɪe la 'b 'waa de 'kuku, υ nɪ la bu, 'b -nyɪ la 'waa 'kɔ a pεpε Nyɪsɔa. -ε

-bɪ 'kɪ, 'mɔ -bɔ, -ε nɪ mɔ 'a mυ ye' bɔ, 'n -hɪ 'b Jona a 'mυ nɪ, kεε, a 'nɪ □tuu□o 'b 'na win 'b. Ε nɔ- nu□o, tɪ -mυ' -kɔ 'yri Nyɪsɔa di 'b -tonyibli -bati ɛ -pɔɔ -nɪ, Ninifɔdɔ a nyibli a 'mυ, υ nɔ- di ye' 'du, υ 'mυ ɛ pɔ, -ε mɔ, tɪ -bɔ 'yri a nyibli, υ mɔ -tɪ'wɪanyɔ □nɔ, 'kɪ 'b Nyɪsɔa ye'. 'Ya 'b 'lu de, tɪ -hɪ la a tɪ 'yri, bodɔ □dɔ, ε nɔ- -hɔn la 'lɪ -tɪtε blɔblɔ □dɔ, υ deε Sabablɔgba. Bodɔ a 'mυ, ε mɔ la nɔgba □nɔ. Ε nɔ- di la Jrusɛdɔ 'kwɪ, ε 'mυ la bodɔ Salomɔ, -ε mɔ la Nyɪsɔa a nyiblo, 'a □tɔwin 'wɪn. Kεε, 'mɔ -bɔ, -ε nɪ mɔ 'a mυ ye' bɔ, 'n -hɪ 'b Salomɔ a 'mυ nɪ. Kεε, a 'nɪ □tuu□o 'b 'na win 'b.»

'Ku -hvan* 'bɔ -hɔn 'b nyiblo ke', ε di bi 'b□υ ke' de, 'bɔ mɔ, Nyɪsɔa a -Hɪhɪu* 'bɔ 'yɪ 'b□υ ke' -nɪ

(Luku 11.24-26)

43 Kε- -Yusu pɪ de: «'Bɔ mɔ, 'ku -hvan 'bɔ nɪ 'b nyiblo ke', 'tɪ- 'bɔ -hɔn 'b□υ ke', -ε -bɪ 'kɪ ε mi 'lɪ 'wan 'kwɪ, 'ε mi bɔnɔɛ yrayrɔ ɛ □mɔ mɔ. Kεε, ε 'nɪ 'ye□e lɪ bɔnɔɛ.

44 -Tε ε 'ye nɪ 'ye 'kɪ bɔnɔɛ, -ε -bɪ kε- ε pɪ 'a dɔɔnɔ yɪ: 'N kɔ □bɔ -mε kle, 'mυ 'lɪ bɔnɔɛ 'ka, 'n -hɔn la 'lɪ 'kwɪ mu. -Tε ε □hɪan -mɔ, -ε -bɪ ε 'ye□e nɪ, -ε mɔ, bɔnɔɛ a 'mυ, ε nu 'hɔhɔ, 'ε 'hɛn kle -tεε, kɔ, 'ε □hɛrɛntɪ -nɪ. (ε 'wɪ yɪ, Nyɪsɔa a -Hɪhɪu 'yɪ 'b nyiblo a 'mυ ke' -nɪ.)

45 'Bɔ nɪ 'mυ ɛ, -ε -bɪ 'ku -hvan a 'mυ, ε kɔ bɔ bla 'kuo -hɔɪn nɪ □hɔn'hɔεn -bɪ, -υ kɔ 'cɛε, -υ -hɪ 'b 'a 'mumu 'b, 'waa pεpε a 'mυ, υ 'mυ -mɔ -bɪbɪ -nɪ, υ 'mυ 'b nyiblo a 'mυ ke' bɪ. -ε -bɪ nyiblo a 'mυ, 'a 'kɔ di nyre yɪ pεpε, ε 'mυ 'b 'a yɪ-hɛkɔ 'b -hɪ. Kε- ε di 'mυ □tɪ -wε, 'kɪ 'b tɪ -bɔ 'yri a nyibli -bɔ -mɔ, -υ kɔ □wɪ -nyre yɪ.»

-Yusu a 'dii kɔ 'a 'dɪayɪnɔ 'hɔεn- (Makɪ 3.31-35; Luku 8.19-21)

46 'Kɪ υ nɪ la 'lɪ 'kayu nɪ -do a 'mυ bɔ. -Yusu nɪ 'lɪ nyibli a 'mυ, 'waa -mɔhleeε 'kwɪ, 'a 'dii kɔ 'a 'dɪayɪ nyɪbεpɔ 'hɔεn- 'b nyre 'b. 'Kɪ 'b -patɔ', 'kɪ υ hɛε 'b, 'b □mɔε 'hru ɛ, 'kɪ bɔ hlee 'lɪ -Yusu -mɔ.

47 Ε nɔ- mɔ, nyiblo □dɔ bɔ mu□o lee mɔ, -ε mɔ: «'Ye kε, -na 'dii kɔ -na 'dɪayɪnɔ 'hɔεn-, 'kɪ 'b nɪ 'lɪ -patɔ', 'b -hɔε bɔ hlee 'lɪ -mυ -mɔ.»

48 -E -bi ke- -Yusu -pu, 'e -huhua nyiblo a 'mu kle, e wen: «U -bi ni 'u, 'u mo 'na 'dii ko 'na 'diayinu 'huen- -we.»

49 'e pu 'a -nagbopu* dabu -mo, e wen: «Ba 'ye ke, nyibli -bu, u nu- mo 'na 'dii ko 'na 'diayinu -we,

50 -e nuo, nyibli -mu', -u ni 'na 'Ba Nyisua -ni 'li yako 'kwli a kweenle, u nu- mo 'na 'diayinu, ko 'na 'dii -we.»

13

-Yusu pu la 'dvdonyo a 'ledu (Maki 4.1-20; Luku 8.4-15)

1 -Nyrowo a 'mu 'kwli, -Yusu 'hru la 'li 'kayu bu ni, 'e mu la 'li Galileblugba a 'yru wien, 'e ni bu, -e di'e nu, e 'mu nyibli Nyisua a -ti -too -ni.

2 Nyibli -huohu, u nu- glaa 'li'e le. Bu 'ye ni 'ye 'hru, e no- nuo, 'e 'ya 'li 'blagbi 'kwli, 'e ni bu, nyibli a 'mu, 'u 'wle 'u 'gbahlon bu,

3 'e -huhie nu -tebli -huohu kle, 'ki 'li 'ledu 'kwli. Ke- e pi 'ki, e wen: «Ba pu 'mu nua yi bu. E ko la -nyrowo du, nyibehian du, e no- mu la 'a -tebli 'do mo. -Tebli a 'mu, e -gble 'li'e 'a -ci 'kwli le.

4 -Te e yu' ni -gble, 'a de -bi bi 'li 'hru wlon le, nubli 'u -di, 'u di'e.

5 'A 'huen a de, e -gbla, -tutukutio -mu', e bi 'u ki, 'huo 'pa ni 'li'e bu, 'e 'sii yi, 'e ga ti ni -do a ti 'yri, -e nuo, -tutukutio a 'mu, -e ni 'u 'huo a 'mu ki, e 'yi -hu.

6 -Te e ga, -te 'yru bi 'li yo', e no- mo 'a kwli bu 'yru, -e nuo, 'a -wluhu ku'e 'huo a 'mu yi.

7 'A ta a de, e -gbla, 'ki e bi 'li 'witi 'nyu. -Te e ga, -e -bi 'witilili 'buu ne 'lu le.

8 'A -hen a de, e -gbla, e no- bi 'u haan-tutu ki. -Te e ga, 'e 'sii yi, 'e ku -tee, 'e pu bli. 'A blu ni -do, e pu 'yo a (100) -wli ni hun, -u -bi pu 'yo a (60) -wli ni ta, 'a de -bi pu 'yo a (30) -wlu tu 'u -pu.

9 'Bu mo, 'ba ko -ti 'winna, -e -bi ba 'win -ti -dodo.»

10 -Te -Yusu -yre 'ki, -e -bi 'a -nagbopu* 'yia 'u' 'huo bu, 'u yu' le 'beti -ni, u wen: «Bu nyibli -bu, 'ki 'ledu 'kwli -tue 'li nu 'li?»

11 -E -bi e tu nu won: «N ni 'ledu, 'ni tue nu, -e nuo, 'a mu -bu, -u mo 'na

-nagbopu, Nyisua ni'e ni, 'a yru Nyisua a -ti' le, e hen 'nyre, -te e ni, 'e ku'e nyibli win ki. Nyisua a -ti a 'mu, e -hli nyibli 'yi ki. Kee, nyibli -bi -mu', Nyisua 'yu' -nu, 'ki bu yru' le,

12 -e nuo, nyiblo -mu', -e pi Nyisua a win nua yi bu, Nyisua di'e 'ni nu, e 'mu' le yru, e 'mu -te e nu la 'a 'winwin 'u -hi. Kee, nyiblo -mu', -e 'ye ni pu' nua yi bu, e 'yi 'li' 'li -we, bu yru' le pepe.»

13 De -ko -ti 'n nee 'li 'ledu 'kwli, 'ni yi 'li nu -mo -hlee -ni, e no- mo, nyiblidu a 'mu, u yu' 'ni 'ye -tee, kee, u 'ni -yru' li' le -tee, 'u yu' 'win -tee, kee, u 'ni -yru' li' le -we.

14 -Ti -mu', Nyisua a winwlon-hanyo Esai hla la 'ki, e no- mi ke 'lu -mo, 'ki 'u nu -mo. -Ti a 'mu, e no- -bu: «Ke- Nyisua -pu:

-Ti -bu, 'n di hla, a di 'ni 'win, kee, a 'yi 'li' 'li -we, ba yru' le; de -bu, 'n di nu, a di'e 'ni 'ye, kee, a 'yi 'li' 'li -we, ba yru' le,

15 -e nuo, dako -bu, 'waa wli 'gboklo ni, 'u ka 'waa nu yre,

-e di'e nu, 'waa nu 'ni ha -ti 'win, 'u ka 'waa 'yii ki,

-e di'e nu, 'waa yii 'ni ha de 'ye, e ko, 'waa wli 'ni ha -ti' le yru.

'Bu mo, 'bu 'ye ni nu wen -tebli a 'mu, u di wen 'mu yi 'ni -me,

'mu wen' nu, u 'mu wen 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u 'mu ye'.

Ke- Nyisua -pu.»

16 -E -bi ke- -Yusu pi 'a -nagbopu yi de, e wen 'ni: «'A mu -mo -bi, ba ko plo a bleele, -e nuo, 'aan 'yii yru le, 'aan nu 'e yi -ti 'win.

17 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, ti -hi la a ti 'yri a Nyisua a winwlon-hanyo*, ko Nyisua a dako a nyibli -huohu -bi 'huen-, u mu'e la'a le, 'ki bu 'ye la -tebli gbagbi -bu, a yi ke 'ye, kee, u 'yu' 'ye, ko, 'u mu'e la'a le, 'ki bu 'win la -tebli gbagbi -bu, a yi ke 'win a -ti, kee, u 'yu' 'win.»

18 -E -bi, e yi nu 'ni -lee -ni de, e wen: «Ba pu 'mu nua yi bu, -e di'e nu, de -mu', 'ledu a 'mu, e hen 'nyre, 'mu 'a mo' kle -huhua -ni.

19 Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yu' 'win, -e mo, Nyisua -hue bu ko' nyibli win ki, 'ti- 'bu

'ye ni yru□o' le, nyiblo a 'mu, e 'wi 'hru -mu' yi, -e ko wlon 'dudo-tebli bi 'u le, 'ti-nubli 'u -di, 'u di□e. 'Bu yi Nyisua a win ni 'win, -e -bi 'kuo -hwin* a nyiblo gbagbu, e yi 'ni di, 'e -he 'li□i Nyisua a win a 'mu □wli kle.

²⁰ -Tutukutio -mu', -e ni 'u 'hio 'pa ki, -e ko ki 'dudo-tebli -bi bi 'u le -we, e no- mo nyiblo -bu, -e yi Nyisua a win 'win, 'ti- -e yi□i ki -wen, 'ki 'li plo a bleele 'kwli,

²¹ 'ti- -e yi□i kua 'ble, 'ki 'li ti gbi 'kwli, kee, -e 'ye ni -hua, 'ki bu pu 'ma, 'ki 'li 'a □wlu ki. Nyiblodu a 'mu, 'a 'bio -mu', -u 'ye ni -hua Nyisua a win, 'bu yi□i □hwen ni □tui, e ko, 'bu yraa □ne, e yi 'ni sa, 'ki 'u 'a -ne nyisuae a 'mu -mo'.

²² -Tutukutio -mu', -e ko ki 'witi ni 'u, -e ko ki 'dudo-tebli -bi bi 'li le -we, e no- mo nyiblo -bu, -e yi Nyisua a win 'win, 'ti-nyiblo a 'mu 'e yi 'klo ki a 'kla-wliye'yiya a hritile -hriti -ni, ko, 'e nee kuko-tebli a -ti □wli kle, -e pi 'li□i kika 'nyi. -Tebli a pepe a 'mu, no- ni□e, Nyisua a win 'e 'ye ni nu -kuan, 'ki 'li 'a □wlu ki, 'e yi 'li le -hihre -ni.

²³ -E -bi □haan-tutu -mu', -e ko ki 'dudo-tebli -bi bi 'li le -we, e no- mo nyiblo -bu, -e yi Nyisua a win 'win, 'ti- -e yru□e' le, 'e ni -kuan, 'ki 'li 'a □wlu ki, 'wi a (100) -wli ni □hun, ko (60) -wli ni ta, 'ki 'u -e -bi -mo, ko (30) -wlu □tu 'u -pu, 'ki 'u -e -bi -mo, e -hi 'u -te u nu 'a 'winwin ni.»

-Yusu pu la yinyre-piti a 'ledu

²⁴ Ke- -Yusu pi la □nu yi de, e wen: «Nyisua 'bu ko nyiblo win ki, de e 'wi yi, e no- -bu: Nyibehian □du, e no- 'do □haan-kubu, 'ki 'li 'a -ci 'ki.

²⁵ -Nyrwo □du a 'to, -te -tonyibli a pepe pe ble, -e -bi 'a yraanyo mu 'li 'a -ci a 'mu ki, 'e 'do yinyre-piti, -e 'wi -kubu yi, 'ki 'li 'a □haan-kubu a 'mu 'nyi.

²⁶ -Te -kubu a 'mu, e -mi, e pu bli, e ko -piti a 'mu 'hwen-, u nu- □ga.

²⁷ -Te -cikonyo a -kuannunyibli -di, -e -bi u wen: Nyibeyu o, □bi □yi □haan-kubu 'do, 'ki 'li -na -ci ki? -Bi' -piti -hwin -hon 'ki yi, 'e □ga 'li 'li?

²⁸ -E -bi e □tu □nu □won, e wen: 'Na yraanyo, e no- nu□o. -E -bi -kuannunyibli wen: □bi -hwe□e ni, 'ki -ba -ha -piti -hwin a 'mu?

²⁹ E wen: 'Ubn-, a 'ni 'haa 'li□i, -e nu□o, 'ba yi□i ni -he, 'ba 'be 'li bu, a di 'hri -kubu.

³⁰ Ba -ha □nu me le, bu kuu 'u -te ni -do, u ko -kubu 'hwen-. Ti -kubu'ceti di 'u nyre, 'ti- 'mu -kubu'cenyibli -lee -ni, -e mo: Yi-hede ba nu, e no- mo, ba 'kukue -piti -hwin -mu' le, ba pu 'a dui, ba pu □nu 'to le. 'Ba -we mo, -e -bi ba 'kukue -kubu -mu' le, a 'mu 'li□i 'na 'kali' pu.»

-Yusu pu la 'dudode -mu', -e ko 'yee □cimi -ni a 'ledu

(Maki 4.30-32; Luku 13.18-19)

³¹⁻³² -Te e -yre, -e -bi e pu □nu 'ledu -bi yi de, e wen: «□bu too ne 'a mu, -te Nyisua -nu, 'e ko nyibli dodoyo -bi win ki, 'ti-nyibli -bi 'u yi ki -bii -ni. De a 'mu, e 'wi 'dudode -mu', -e ko 'yee □cimi -ni yi, -e -hi 'u 'dudo-tebli -bi a 'yo 'u. 'Dudode a 'yee a 'mu, e no- nyiblo □du -gba, 'e 'doo 'li 'a -ci ki. -Te e -mi, e -ku, -e -bi e -he tugbe gbagbu, 'e -hi 'u -ci a 'dudo-tebli a pepe 'lu le, nubli 'bu -di, 'u pi 'lue, 'ki 'li 'a babu yra.»

-Yusu pu la 'floo a 'yaade a 'ledu

(Luku 13.20-21)

³³ -Te e -yre de, -e -bi e pu 'ledu -bi de, e wen: «Nyisua 'bu ko nyibli win ki, 'ti- nyibli -bi 'bu yi kle ni -bii -ni, de a 'mu, e 'wi- 'floo a 'yaade yi, nugba pu 'li 'floopupu -hwohu -mo, 'ti- 'e nyua□a -nywanyua, 'floo a pepe a 'mu 'e 'ya.»

De- ko -ti -Yusu 'e pi nyibli 'ledu yre 'li?

(Maki 4.33-34)

³⁴ -Tebli a pepe -mu', 'ki 'li 'ledu 'kwli, 'ki -Yusu nee 'li□i 'li, 'e tue nyibli -mu'. E 'yi 'li□i 'li -we, 'ki bu 'yi 'ledu -pu, bu 'yi □nu -too -ni.

³⁵ Ke- e nu 'a nunuo, -e di□e nu, -ti -mu', Nyisua a winwlon-hanyo* -bi 'cri la, 'ki 'li Nyisuaerien 'kwli, e 'mu -nue -ni. -Ti a 'mu, e no- -bu: «Nyisua wen 'ni:

'N di nu 'ledu, 'mu 'li □nu -mo -hlee -ni. -Tebli -mu', nyibli 'yi la -yi, ku e 'li 'klo a -wlu□tuule 'yie bu, 'mu □nu -too -ni.»

-Yusu -hilia la yinyre-piti a 'ledu kle

³⁶ -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu hie 'u nyibli -mu' bu, 'e mu 'li 'kayu bu, e ko

'a -nagbopu* 'hven-, 'a -nagbopu a 'mu, 'u -mu, 'u 'yuya 'u'bu 'hvu bu, 'u 'beti'e, u wen: «Yinyre-piti -mu', -e ko 'ledu -pu wen, nu pu le, 'ku u 'doo 'li'ci -mu' ki, -haha -a mu 'a -ti kle.»

37 -E -bi e wen: «Nyiblo -mu', -e 'dve haan-kubu -mu', 'mo -bu, -e mo nyibli a pepe a Nyiblo, 'mo nu.»

38 -Ci -mu', e no- mo 'klo -bu, -a nu 'ne- 'kwli. Haan-kubu, no- mo, nyibli -mu', Nyisua koo win ki. Yinyre-piti -mo -bi, e no- mo nyibli -mu', 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu koo win ki.

39 Yraanyo -mu', -e 'dve yinyre-piti -mu', e no- mo 'kuo -hvin a nyiblo gbagbu. -Kubu'ceti, e no- mo 'klo a 'u-honti. -Kubu'cenyibli, nu- mo Nyisua a lelenyu.

40 -Te u ni, 'u yi yinyre-piti -mu' le 'kukue -ni, 'u pu' 'to le, ke- ni -do, e di 'mu ni, 'klo a 'u-honti 'yri.

41 Ti a 'mu 'yri, 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n di te Nyisua a lelenyu bu, -e di'e nu, nyibli -mu', -u ni'e, 'waa 'bio, 'u ni -tebli -hvin, ko nyibli -mu', -u ni -tebli -hvin, u 'mu nu le 'kukue -ni, 'ku 'li nyibli -mu', Nyisua koo win ki 'nyu,

42 u 'mu 'li nu na -mu', -e 'ye ni jre 'nyu pu. 'Ku u di 'u hien -wee -ni, ko, 'ku u di 'u yru -puu -ni -we.

43 Kee, nyibli -mu', -u tui 'u Nyisua 'u, 'a -ne nyiblo, e di nu 'nu 'ye, 'ku 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli, wu yi -te e ni, 'e yi 'yru 'ye, -e yi hven, 'ku 'li yakoo 'kwli. 'Ba ko -ti'winnua, -e -bi ba 'win -ti -dodo.»

-Yusu pu la haande gbagbu, -e pu die a ledv

44 «Nyisua 'bu koo nyiblo win ki, de 'n -we 'li bu puu ne yi, e no- -bu: E ko la haande gbagbu du, 'e pu la die. 'Ku u -hli 'li'ci du 'kwli, nyiblo du 'e 'hru ne ki. Haande gbagbu a 'mu, e 'hru ki a -ti, 'a plo ble ni diaki, 'e -hli'e de, 'e -mu, 'e plo 'a -ne kuko-tebli a pepe, 'ti- 'e nu kuko-tebli a 'mu a 'wli, 'e -to -ci a 'mu, -e ko 'kwli haande gbagbu a 'mu, e ni 'li.»

-Yusu pu la 'damaye a ledv

45 «Nyisua 'bu koo nyiblo win ki, e 'wu puplonyo du yi, -e mu'e 'damayo, -u pu die a -tuto le.

46 -Te e ye 'a 'ye ni -do ki, -e no yi -tee, 'ti- -e pu die, -e -bi e mu ni, 'e plo 'a -ne kuko-tebli a pepe, 'e -to 'damaye a 'mu.»

-Yusu pu la -tita a ledv

47 «Nyisua 'bu koo nyibli win ki, e 'wu -tita yi, u pu 'li 'nie -mo, -e kwe -hrin a gblegble.

48 'Bu 'yii 'li, -e -bi 'pupanyibli yu'ni -jri, 'u 'yee 'u'gbahlon, 'u yi ble ni, 'u yi 'li -hrin a 'mu 'li 'titi -ni, de -mu', -u mo 'a haande, 'u pu 'li' -tugbi 'kwli le, 'ti-, 'u pu 'a -hvin 'wan le.

49 Ke- ni -do, e di -hvan 'mu ti, ti -ko 'yri 'klo di -hvan 'u -wlu -hon: Nyisua a lelenyu di 'li 'ni di, nyibli -mu', -u yi 'u Nyisua 'u tuu -ni, e ko nyibli -mu', -u tuu 'u Nyisua, u 'mu nu 'yi le -haha -ni,

50 nyibli -mu', -u yi 'u Nyisua 'u tuu -ni, na -mu', -e 'ye ni jre 'klo -mo 'klo, e no- ko 'nyu u di 'li nu 'li pu. 'Ku u di 'li hien 'li -wee -ni, ko, 'ku u di 'li yru 'li -puu -ni.»

Towin yrayru ko towin 'ki hven-

51 -E -bi -Yusu 'beti 'a -nagbopu* -ni wen ni, e wen: «-Ti a pepe -bu, 'n -hla, bu a yru'o le?» -E -bi u wen: «Iin, -a yru'o le ni.»

52 -E -bi ke- e pu nu yi, e wen: «'A -ne tetetonyo du, -e di 'na -nagbopi -he, e 'wu- 'kayu'bai -mu', -e ko to, -e 'dui 'a kuko-tebli yrayru ko 'a -tebli 'ki 'hven- ye', -e nii ne -kuan 'yri.»

Nasaleti a nyibli 'yi la -Yusu wlv yi -kuo -ni

(Maki 6.1-6; Luku 4.16-30)

53 -Te -Yusu -we 'ledu a 'mu, 'a pupuu -mo, -e -bi e -hon 'u -tite a 'mu ni,

54 'e mu 'li 'diu -mu', -e ko 'kwli e kuu 'li, 'e mu 'li Nyisua a 'kayu bu, 'e -tua Nyisua a -ti a tole. Nyibli -huhui -mu', -u ni 'u, 'waa wli kee le, u wen: «Nyo- too ne towin -bu, -e yi 'li' wlon 'hri 'li? Ko, nyo- -nyi'e 'ku, 'ku bu nu wleleke-tebli -bu 'li?»

55 De -a -yi, e no- mo, e mo 'camude a 'yu nu. 'A 'dii a 'nyre mo Mari. 'A 'diay nyibepu, nu- mo Saki, ko Sosefu, ko Simo, ko Judi.

56 'A 'diay nyroyo a pepe ni 'ne- -a mu 'nyu. 'A -ti, nyo- -nyi 'ku' todu -bu, e -ko, ko, nyo- -nyi'e 'klidu -bu 'li?»

57 'Waa 'lule-hihiedu a 'mu, e no- nu□o, 'ki u 'yiti □wlu yi -kuo -ni. -E -bi -Yusu wen 'ni: «Nyiblo -bu, -e mo Nyisua a winwlon-hanyo*, u □tui 'u□u ni, 'ki 'u 'a -ne -tite □du. Kee, u 'ni □tuu□o 'u□u, 'ki 'li 'a dionu a 'dio 'kwli, ko 'ki 'li 'a 'kayu bu.»

58 'Ki 'li □nu 'nyi, -Yusu 'yi 'ki □wilekee-tebli -huohu -nu de, -e nu□o, u 'yiti □wlu yi -kuo -ni.

14

*-Te Saan Batisi nu la 'kukub
(Maki 6.14-29; Luku 9.7-9)*

1 Ti a 'mu 'yri, 'ki Galileblugba a -gulonuma, -e ko 'nyre mo Helodi, e 'win la 'u -Yusu a 'nyre.

2 Ke- e pi 'a -kvannunyibli yi, e wen 'ni: «Saan Batisi, -e pi la nyibli 'nie 'lu le, e no- □nu. -Te e 'ku la, e 'hri 'klo de. E no- nu□o, 'e ni 'kl ki, 'e ni □wilekee-tebli -mu', -u ko 'nyre -a yi 'win.»

3-5 De -mu', Helodi a 'mu, e nu la Saan -mo, 'ti- Saan a 'mu, e 'mu la 'ku, e no- -bu: Helodi a 'diayi nyibehian Filipu, e no- ko la nugba, 'a 'nyre 'e mo la Helodiadi. Helodiadi a 'mu, e no- Helodi -ha la Filipu □ji', e ko la. -Te Saan 'win la -ti a 'mu, -e -bi ke- e pu la, -e mo: «E 'yi 'u le -noo -ni, 'ki -na 'diayi Filipu -bu, bu di 'klo ni, -bu di□e nugba □ji' -ha, -bu di□e ko.» -Ti a 'mu, Saan hla la, e no- ko -ti Helodiadi a 'mu, 'e □tutuo la Helodi, 'ki bu lee la 'a 'seyo, bu klo la Saan, bu mu la□a, 'ti- bu pu la□a □ji'. -Te Saan ni 'ki 'li □ji', -e -bi Helodi -hue□e ni, bu lee ne 'a 'seyo, bu 'la□a. Kee, e 'yi la 'li□i 'li -we, -e nu□o, e yi pie la nyibli a huannu. Nyibli wen 'ni, Saan mo la Nyisua a winwlon-hanyo* □nu la. 'A -ti, u 'yi yi -blee -ni, bu -hren□e le.

6 -Te -nyrowo -mu', u ko la Helodi, e nyre la 'u, -e -bi Helodi da le'mimle. Le'mimle a 'mu, e no- u mu ki, Helodiadi a 'yu nyroyu 'e yi -wla yi, 'ki 'u nyibli a pepe, u da le'mimle a 'mu ki ye'. 'A yiyie a 'mu, e klo Helodi ki diaki.

7 E no- nu□o, 'e lee □ne, e wen: «'N 'suu ni, 'a -ne □dedede, -di -hua, 'n di -mo□o 'ni -nyi.»

8 E no- mo 'a 'dii bu lee ne 'a 'yu nyroyu de -mu', e ko bu nu, 'ti- 'a 'yu nyroyu a

'mu, 'e lee Helodi, e wen: «De 'n -hue, e no- mo Saan Batisi a 'kukub. 'Be 'u 'a 'lu 'u, -bu pu 'li□i hu 'kwli, -bu ya 'mo□o yi, -te ti ne -bu.»

9 -Te Helodi 'win, -e -bi 'a □wlu bi □hlon. Kee, -te e 'suu wen -ni, 'ki 'u nyibli -mu', e -da ye', 'a -ti, e no- nu□o, 'e lee ne 'a nyibli -mu' a 'ye -bi, 'ki bu -nyi 'yu nyroyu -mu' de a 'mu, e -hua,

10 bu mu 'li □jikayu bu, bu 'be 'u Saan Batisi a 'lu, 'a nyiblo a 'mu, 'e nu de a 'mu,

11 'e pu 'li Saan a 'lu hu 'kwli, 'e ya□a, 'e -nyi□e 'yu nyroyu a 'mu, 'ti- 'yu nyroyu a 'mu, 'e gba□a 'a 'dii yi.

12 -Te Saan a -nagbopu di la, -e -bi u gba la 'a 'kukuku ni, 'u -ha 'u□u 'u. -Te u -we 'u 'a -hitha -mo, -e -bi u mu ni, 'u lee -Yusu de a 'mu, -e muu 'lu -mo.

*-Te -Yusu wloo la 'floo, 'ki 'u nyibli a 'miliwi ni □hun ye', 'u di la□a, 'u □mla la
(Maki 6.30-44; Luku 9.10-17; Saan 6.1-14)*

13 -Te -Yusu 'win -ti a 'mu, -e -bi e 'ya 'li 'blagbi 'kwli, 'e mu 'li -tite -mu', 'du bii 'li yi. Kee, de a 'mu, nyibli 'ye□e ni, 'u -hon 'du kle, 'u 'yaa 'yru □wien le, 'u kwe -Yusu □wien.

14 -Yusu bu □ti 'li 'blagbi 'kwli, -e -bi e 'ye nyibli -huohu -mu', -u ni 'u ni. Bu 'ye 'ki □nu, -e -bi 'waa nyai -tua 'a nunuo, nyibli a pepe -mu', -u ko 'hu -hinhren le, 'e nu□o, 'waa 'hu 'e -we.

15 -Te 'to yi ni -wen, -e -bi -nagbopu* 'yia 'u -Yusu 'hu bu, 'u yi□i -lee -ni, u wen: «-Tite -bu, -a ni 'ne-, 'du bii 'ne- yi, diide 'yi 'ne- -ni, 'ti- 'to -wen ni. 'A -ti, lee nyibli -bu, bu mu 'li 'du -bu, -u □glaa 'li -a mu 'kwli, bu mu 'waa dionu a diide le □mu.»

16 -E -bi -Yusu wen: «D 'yi yi -blee -ni, bu -hon 'ne- -wlu. 'Aan □gbetu, ba -nyi □nu diide.»

17 Ke- u pi□i yi, u wen: «-A 'yi □dedede -ko, 'bu 'yi 'flookui ni □hun ni -do, ko -hrin.yo ni 'huen 'pa-»

18 -E -bi e wen: «Ba ya 'mo□o yi,» 'u ya □ne□e yi,

19 'ti- 'e lee nyibli -mu', 'ki bu ni ble, 'ki 'u -piti ki. -Te u ni 'ki ble, -e -bi -Yusu 'du 'flookui ni □hun ko -hrin.yo ni 'huen a 'mu ye', 'e 'du 'lu ye', 'e ta 'li yo' le, 'e

-nyi Nyɪsua 'wio, 'kɪ 'v diidɛ a 'mʊ a -ta', 'tɪ- 'ɛ 'bɛɛɛ ɛ ɛ ɛ, 'ɛ -nyiɛ 'a -nagbopu, 'a -nagbopu a 'mʊ, 'v ɛglaɛ nyibli a pepe a 'mʊ ɛ.

20 'Waa pepe a 'mʊ, 'v di dɛ -didi, 'v ɛmla. -Tɛ v -wɛ dɛ ɛ, -ɛ -bɪ dididɛ a 'mʊ, -ɛ hie blɛ, -nagbopu, v 'kukueɛ ɛ, 'v 'yii 'lɪ -tʊgbɛwɪ nɪ -pu ɛtu 'v 'hʊɛn.

21 Nyibli a 'mʊ, -v di dɛ, 'bʊ 'yɪ 'yonʊ kɔ nʊgbɪ 'hʊɛn- -hre, v -wɛ 'lɪ bʊ mɔ nyɪbɛpu a (5000) 'miliwɪ nɪ ɛhun nɪ.

-Tɛ -Yusu nɛ la 'yru kɪ, ɛ mi la 'lɪ -nagbopu yɪ
(Makɪ 6.45-52; Saan 6.15-21)*

22 -Tɛ dɛ a 'mʊ, ɛ -hi, ti nɪ -do a ti 'yri, -ɛ -bɪ -Yusu lee nɛ 'a -nagbopu nɪ, 'kɪ bʊ 'ya 'lɪ 'blagbɪ 'kwli, bʊ ɛtu 'yru, ɛ 'mʊ ɛnʊ ɛwien kʊɛ. Ti a 'mʊ 'yri, 'kɪ ɛ di 'v nyibli wlu -gbaa -nɪ.

23 -Tɛ ɛ gba 'kɪ ɛnʊ wlu, -ɛ -bɪ ɛ nɪ -do, ɛ ya 'lɪ dʊgba 'lu, 'ɛ mu 'lɪ Nyɪsua -mɔ hlee mɔ. -Tɛ 'tɔ -wɔn, -ɛ -bɪ ɛ nɪ -do, ɛ nɔ- 'tɛ nɪ 'lɪ dʊgba a 'mʊ 'lu.

24 'Blagbɪ 'tɛ nɪ 'v 'nie a -hɛyri, 'yru a 'dʊɪ 'ɛ yɪ 'blagbɪ yɛ ɛgbɛ, -ɛ nuɔ, pepe yɪ 'nɪ -hu dɪaktɪ.

25 Yɪ-hɛhapɪ bʊ pʊ win a ti 'yri, -ɛ -bɪ ɛ mi 'v ɛnʊ 'hʊɪ, 'ɛ nɛ 'nie kɪ.

26 -Tɛ ɛ yɪ 'nie kɪ nɪ nɛ, v 'yɛɛ, -ɛ -bɪ v 'ta 'v blɛ. Hwannʊ a -tɪ, v wɛn 'nɪ: «'Ku* ɛnɔ,» 'v -tʊa -cici a ɛpʊpʊ.

27 Ti nɪ -do a ti 'yri, -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ ɛnʊ yɪ: «Ba 'kee 'ɔblɛ'tɪta. 'Mɔ ɛnɔ. A 'nɪ 'pie 'lɪ hwannʊ!»

28 -ɛ -bɪ Piɛɪ wɛn: «Kʊkɔnyɔ, sɛyɪ-sɛyɪ, 'bʊ mɔ -mɔ, -ɛ -bɪ lee 'mʊ, ɛbʊ na 'nie kɪ -wɛ, ɛbʊ di 'v -mʊ 'hʊɪ.»

29 -ɛ -bɪ -Yusu ɛtuɔ ɛwɔn, ɛ wɛn: «Di 'lɪ!» -ɛ -bɪ Piɛɪ ɛtu 'lɪ 'blagbɪ 'kwli nɪ, 'ɛ -tʊa 'nie a kɪnɪna, 'ɛ mi 'lɪ -Yusu 'hʊɪ.

30 -Tɛ ɛ 'yɛɛ, -ɛ mɔ, pepe yɪ 'nɪ -hu dɪaktɪ, -ɛ -bɪ hwannʊ bi 'lɪ 'kwli, 'ɛ -tʊa 'mɪmɪɛ. Bʊ yɪ 'kɪ nɪ 'mɪɛ, -ɛ -bɪ ɛ 'yaa 'lɪ win, ɛ wɛn: «Kʊkɔnyɔ o, wa 'mʊ -o!»

31 Ti nɪ -do a ti 'yri, -ɛ -bɪ -Yusu hɪv dabʊɪ nɪ, 'ɛ kɔɔ, 'tɪ- 'ɛ lee ɛnɛ, ɛ wɛn: «'Yɪ 'mʊ ɛwɪv yɪ -kuo -nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'n -wɛ 'lɪ ɛbʊ nuɔ nɪ, -bʊ na 'nie kɪ nɪ.»

32 -ɛ -bɪ v nɪ 'hʊɛn a 'mʊ, v 'ya 'lɪ 'blagbɪ 'kwli. -Tɛ v 'ya 'kɪ, -ɛ -bɪ pepe ɛtu 'lɪ nɪ.

33 'A -nagbopu -bɪ -mʊ', -v nɪ 'lɪ 'blagbɪ 'kwli, v blaɛ kwli yɪ bʊ, v wɛn: «'ɛ mɔ -tɛɛ, -mɔ Nyɪsua a 'Yɪ ɛnɔ.»

*-Tɛ -Yusu nuɔ, nyibli a 'kʊɛ 'ɛ -wɛ la, 'kɪ 'lɪ Senesaletɪdɪɔ 'kwli
(Makɪ 6.53-56)*

34 -Tɛ -Yusu kɔ 'a -nagbopu* 'hʊɛn-, v ɛtu 'yru, -ɛ -bɪ v nyre 'lɪ Senesaletɪdɪɔ 'kwli.

35 -Tɛ v nyre 'lɪ, -ɛ -bɪ nyibli -mʊ', -v nɪ 'lɪ 'dɪɔ a 'mʊ 'kwli, v yru -Yusu nɪ. ɛ nɔ- mɔ bʊ 'hɛɛn 'a 'nyre 'blɔgba a pepe kɪ bʊ, -ɛ mɔ, -Yusu nyre 'lɪ ɛnʊ -mɔ nɪ. ɛ nɔ- nuɔ, nyibli 'v yaɛ kɪklanyibli a pepe yɪ,

36 'v nyɛɛ ɛnɛ ɛ, 'kɪ bʊ wɛn, bʊ -hɛn 'a wlawɪv ɛ dadʊ, mɔ 'yɛ ɛbʊ 'a wlawɪv a 'mʊ a -wɪubʊdɛ, nyibli a pepe -hɛnɛ ɛ, 'waa 'kʊɛ yɪ 'nɪ -wɛ.

15

*-Yusu wɛn 'nɪ, nyiblo 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, bʊ ɛtu 'v -tonyibli a tete Nyɪsua a tete a -ta'
(Makɪ 7.1-13)*

1 ɛ kɔ la -nyrɔwɔ ɛdʊ, Falisiɛtumu* a nyibli ɛdʊ, v kɔ Nyɪsua a tetetɔnyɪv ɛdʊ 'hʊɛn-, v nʊ- -hɔn 'lɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli, 'v mu 'lɪ -Yusu -mɔ, 'v muɔ 'beti mɔ, v wɛn:

2 «Dɛ a 'dɪ -bɪ, -kɔtɪ -na -nagbopu* 'yɛ nɪ ɛtu 'v tete -bʊ, -aan 'baɪnʊ tɔɔ nɛ -a mʊ 'lɪ? 'Bʊ 'mʊ dɛ di, v 'nɪ -yraɛ ɛjɛ.»

3 ɛ nɔ- mɔ -Yusu bʊ ɛtu ɛnʊ ɛwɔn, ɛ wɛn: «'A mʊ -mɔ -bɪ, dɛ- kɔ -tɪ 'a 'yɛ nɪ ɛtu 'v Nyɪsua a tete 'v, 'a ɛtʊi 'v 'a mʊ nɪ -do a tete 'v 'lɪ?

4 ɛ mɔ ɛhan-tɪ ɛnɔ, Nyɪsua -nyi -a mʊ tete. Tete a 'mʊ, ɛ nɔ- yɪ -a mʊ -lee -nɪ, -ɛ mɔ: ɛtu 'v -na 'baɪ kɔ -na 'dii 'hʊɛn- 'v, 'kɪ 'lɪ 'waa nʊɛɛ 'kwli. Kɛ- tete a 'mʊ, 'a dɛ -bɪ pɪ: Nyiblo 'bʊ -ha 'a 'dii kɔ 'a 'baɪ 'hʊɛn- 'hri ɛ, v kɔ bʊ 'laɛa.

5 Kɛɛ, 'a mʊ -mɔ -bɪ, a wɛn 'nɪ: Nyiblo -wɛ 'lɪ bʊ lee nɛ 'a 'baɪ kɔ 'a 'dii 'hʊɛn- nɪ, -ɛ mɔ: 'Na kʊkɔ-ɛbɪɪ a 'kʊtɔɔ -bɪ, 'n kɔ ɛbʊ -nyi wɛnɛ 'a mʊ, 'kɪ 'v 'aan -hɛɛɛ a -ta', 'n -haɛa nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsua a -ta'.

6 -ɛ -bɪ a wɛn 'nɪ: Nyiblo a 'mʊ, 'bʊ nu ɛ, 'bʊ hla -tɪdʊ a 'mʊ, 'kɪ 'v 'a 'baɪ kɔ 'a 'dii 'hʊɛn- -mɔ', -ɛ -bɪ ɛ 'yɪ 'kɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, bʊ -hɛɛ 'kɪ ɛnʊ dɛ. Kɛ- a nɪ 'kɪ, 'a ɛtʊi 'v 'aan dɪɔnʊ a tete 'v, 'a 'wɛ Nyɪsua a tete.

7 A ne 'li ni 'hven. Ti □dv a ti 'yri, winwlon-hanyo Esai hla la -ti a -tee, 'ki 'u 'a mu -bu -mo. De, e 'cru la 'li Nyisvacrien 'kwli, e no- -bu:

8 Nyisva wen 'ni:

Dako -bu, u yi -nyi 'mu -ti a 'yi'bualē,
'ki 'u wunto 'yri,

keē, 'waa □wli hloo 'mu -mo le.

9 U wen 'ni, 'n ko -ti a 'yi'bualē,
keē, 'na -ti 'yi 'li 'waa □wli ki -ni,
-e nu□o, -tonyibli a tete, u tve -ni,
e no- u deē Nyisva a tete.»

-Yusu wen 'ni, de -bu, -e -hven 'li -tonyiblo a □wlv ki, e no- ni□e, 'e yi -ti 'wlanyo -he, 'ki 'u Nyisva ye'
(Maki 7.14-23)

10 -E -bi -Yusu da nyibli -bi -mu' ni, -u ni 'u -tuo ni -do a 'mu ki, 'e -tua 'waa leele, e wen: «Ba pu 'mu nua yi bu, -ti 'n di hla, a 'mu□v' le yru.

11 Didide -bu, -e neē 'li -tonyiblo wlon, e 'yi□i 'pa-, e 'ni -nu□o li□i, e 'ni 'sii□e 'u yi, 'ki 'u Nyisva ye'. Keē, de -bu, -e -hven 'li -tonyiblo a □wlv ki, e no- ni□e, 'ki e 'ye ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisva ye'.»

12 -E -bi 'a -nagbopu* 'yia 'u□v 'hvi bu, 'u lee □ne, u wen: «□Bt □yi□i -yi, -e mo, -ti -bu, -hle, e pu Falisi□tumu* a nyibli a □wli yru' le?»

13 -E -bi e □tu □nu □won, e wen: «'A -ne 'dudode □dv, 'bu ni 'u, 'na 'Ba Nyisva -mu', -e ni 'li yakō 'kwli, e 'yi 'do, u di -ha□a -wlu.» (-Ti a 'mu, -Yusu hle, Falisi□tumu a nyibli -mu', -u 'yi -tee a Nyisvanyibli 'pa-, u nu- e □hen 'nyre.)

14 Ke- -Yusu pi de, e wen 'ni: «Ba -ha □nu me le. U mo 'yii'donyo □ni, -u -hve -bu naa 'waa 'bio 'yii'donyo. -A 'blikve wen 'ni: 'Yii'donyo 'bu yi 'a 'bhihan 'yii'donyo ni -neē -ni, u ni 'hven a 'mu, u di bi 'li 'butio 'kwli.»

15 -E -bi ke- Piel pi 'ki, e wen: «'Ledu a 'mu, -pu wen, -hitha -a mo□o kle.»

16 -E -bi -Yusu wen 'ni: «□Bt 'aan 'mumu -bu, a 'yi -hvan -ti a leyuyruo ni kve?»

17 □Bt a 'ni -yru□o li□i le, -e mo didide -bu, -e neē 'li -tonyiblo wlon, 'ki e mi 'li□i 'kwli, 'e neē 'li, 'e yi 'li -patu' bi.

18 De -bu, -e -hven 'li nyiblo wlon, 'ki e -hven 'li 'a □wlv ki. E no- ni□e, 'e 'ye ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisva ye',

19 -e nu□o, 'ki 'li -tonyiblo a □wlv ki, 'ki 'lule-hihie -hvin -hven 'li -wlu, 'u ni□e, 'e ni -tebli -hvin, 'e 'le nyibli, 'e ni -wlawli, 'e ni 'lawlu, 'e yi 'yri, 'e pi 'a 'bio hi kle, 'e yi nyibli a 'nyre yi nyre.

20 -Tebli a pepe a 'mu, e no- ni□e, 'ki -tonyiblo 'ye ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisva ye'. Keē, nyiblo bu yra □jre, bu di de, e 'ni nu□o li□i, nyiblo a 'mu, e 'ni 'sii□e 'u yi, 'ki 'u Nyisva ye'.» Ke- -Yusu pu 'a -nagbopu yi.

Nugba □dv, -e 'yi -Juukveyrowlv* 'pa-, 'ti-, -e kuo -Yusu □wlv yi
(Maki 7.24-30)

21 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu -hōn 'li -Juukve a 'blv 'kwli ni, 'e mu 'li hiapublogba -bi 'kwli. 'Ki 'li 'blugba a 'mu 'kwli, 'ki 'du -mu', -u mo Tili ko Sido 'hven-, u ni 'li.

22 'Ki 'li -tite a 'mu, 'ki nugba □dv ni 'li. Nugba a 'mu, e 'yi -Juukveyrowlv 'pa-. Kanaakveyrowlv □ni. (-Juukve -mo -bi, nyibli -mu', -u 'yi -Juukve 'pa-, u deē □nu -gbo.) -Te -Yusu nyre 'li, -e -bi nugba a 'mu, e 'yia 'u□v 'hvi bu, 'e 'yaa 'li win, 'e yi□i -lee -ni, e wen: «Dafidi* a 'Yu! Yru 'na nya. 'Ku -hvan* ni 'u 'na 'yu nyroyu ke', 'e □tui□e □hven diaki.»

23 Keē, -Yusu 'yi□i me le -pu, 'a -nagbopu*, 'u 'yia 'u□v 'hvi bu, 'u nyee □ne le, u wen: «Bla□a le, -e nu□o, e pi -cici le diaki, 'e yi -a mu □wien le kve.»

24 -E -bi ke- -Yusu pi nugba a 'mu yi, e wen: «Yisraekve* -bu, -u mo Nyisva a dako, -u hloo Nyisva -mo le, -wen blabli, -u hloo 'blakonyo -mo le, u ni -do, u nu- ko -ti Nyisva 'e tee 'ne- 'mu.»

25 E no- mo nugba a 'mu, bu bla□a kwli yi bu, e wen: «Tōonyo o, -heē 'mu.»

26 -E -bi ke- -Yusu -pu, 'e □tu□o □won, e wen: «□Bt pu□v de yi: E 'yi 'u le -noo -ni, 'ki 'yonu -mu', (-u mo -Juukve,) bu ni 'li de a didie 'kwli, 'ti- nyiblo □dv bu -ha 'u □nu 'waa didide a 'mu ye', bu 'wla 'u□v -gbo ye' bu.»

27 -E -bi nugba a 'mu, e wen: «Tōonyo o, e mo □han-ti □ni. Keē 'ki, nyibli 'bu yi de ni di, -tebli yi ble □nu □jre, 'waa -gbo 'u yi□i le 'ti, 'u yi□i di.»

28 -Yusu □tu□o □wōn de, ε wen: «Nugba o, -te -kuo 'mu □wlv yι diaki, 'a -ti, de -mu', -hve, 'n kō □bv nu□o.» -E -bi ti ni -do a ti 'yri, 'yu nyrōyu a 'mu a 'kve -we ni.

-Te -Yusu nu□o, kijklanyibli -hvoħvi a 'kve 'ε -we (Maki 7.31-37)

29 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu -hōn 'li -tite a 'mu ni, 'ε mu 'li Galileblugba a 'yru wien. -Te ε nyre 'li, -ε -bi ε 'ya 'li dugba 'lu, 'ε ni bu.

30 Bu ni 'ki bu, -ε -bi nyibli -hvoħvi, v -hōn -tebli 'nyi le, 'v di 'v□v 'hvi, 'v ya□a kijklanyibli yι: le-yiyrenyibli, 'yii'dōnyv, kō nyibli -mu', -v 'yι 'plele -yi, nianinyv kō nyibli -hvoħvi -bi, hīapokve -bi ni, kijklanyibli a pepe a 'mu, 'v ya 'v □nv -Yusu a bui □hlon, 'ε nu□o, 'waa 'kve 'ε -we.

31 -Tonyibli a □wlv kee le, -te v 'ye nyibli -mu', -v 'yι mō 'plele -yi, v yι 'ple, kō, nianinyv 'yι 'ki nia -ni de, le-yiyrenyibli ne ni, 'yii'dōnyv yru le. De a 'mu, ε nu□o ni, Nyisva -mu', Yisraekve de mō, 'v -tva 'a 'nyre a lepupv.

-Te -Yusu wloo la 'floc̄kui ni □hlon'hven, nyibli a 'miliwi ni -hen 'v di la□a, 'v □mla la (Maki 8.1-10)

32 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu da 'a -nagbopv* ni, ε wen: «Nyibli -bv, 'waa nyai ni 'mu ni, -ε nu□o, -te v bi la mō 'mu 'hvi, 'a -nyrōwi ni ta a -nyrōwō -bv, 'ti- v 'yι didide -kō. 'Bu 'yι de -di, 'n 'yι 'li□t 'li -we, □bv lee □nv, bu mu 'li 'waa 'du 'kwli le, -ε di□e nu, 'kanv a -ti, 'waa 'kl 'ni □ha 'li 'hru wlōn -we.»

33 -E -bi 'a -nagbopv wen: «-Bi' -a di 'ki nu, 'ti- -a 'mu nyibli -hvoħvi -bv didide -nyi, v 'mu □mla. -Tite -bv, -a ni 'ne-, 'du bii 'ne- yι.»

34 -E -bi -Yusu 'beti □nv ni, ε wen: «'Floc̄kui ni -tie ni 'v 'a mu 'hvi 'li?» V wen: «'A 'yō ni □hlon'hven kō -hrin.yō gbi.»

35 ε nō- mō bu lee nyibli -mu', -v ni 'v□v 'hvi, 'ki bu ni ble,

36 'ε 'du 'v 'floc̄kui ni □hlon'hven a 'mu ye', v kō -hrin.yō -ni wen 'hven-, 'ε -nyi Nyisva 'wio, 'ε 'be□e □tō le, 'ε -nyi□e 'a -nagbopv, 'v □gla□a nyibli a 'mu le.

37 Nyibli a pepe di de -tee, 'v □mla. -Te v □mla, 'floc̄, -ε hie bu, -te 'a -nagbopv 'kukue□e le, v 'yii 'li -tugbi gbagbi ni □hlon'hven.

38 Nyibli a 'mu, -v di de, 'bv mō, 'bv 'yι 'yonv kō nugbi 'hven -hre, v mō nyibepv a 'miliwi ni -hen.

39 ε nō- -hi, 'ti- -Yusu 'ε te □nv bu, 'ki bu mu 'li 'waa 'du 'kwli le, ε nō- -mō -bi, 'ε -mu, 'ε 'ya 'li 'blagbi 'kwli, ε kō 'a -nagbopv 'hven-, 'v mu 'li 'blugbakotō -bi ki. 'Ki 'li 'blugbakotō a 'mu ki, 'ki 'dō -mu', v deε Magada, ε ni 'li.

16

Falisi□tumu* a nyibli -hve□e ni, -Yusu bv nu □wilekeεε-tebli (Maki 8.11-13; Luku 12.54-56)

1 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi Falisi□tumu kō Sadus□tumu* a nyibli 'hven-, v nu- 'yīya 'v -Yusu 'hvi bu, -ε di□e nu, v 'mu 'v□v le □tee -ni. ε nō- nu□o, 'v lee □ne, 'ki bu nu □wilekeεεε, -ε di □nv□v -tōō -ni, -ε mō, Nyisva, ε nō- lee 'ne□e -tutu ki.

2 Kee, -Yusu □tu □nv □wōn, ε wen: «'Tō 'bv yι -wōn mō ni mi, 'ba 'ye□e, -ε mō, 'nu 'yι 'li yō' le -ni, -ε -bi ke- a pι: 'Yrv di -hvan 'ni hven.

3 -Nyre 'bv -nye, 'ba 'ye□e, -ε mō, 'nu ni 'li yako 'kwli, -ε -bi ke- a pι: 'Nu di ke 'ni di. -Tebli -mu', -ε mi 'lu -mō, 'ki 'li yako 'kwli, a yi 'waa kle-hihiale, 'a yι□t 'ye, -te -nyre di 'mu ni. Kee, -tebli -bv, Nyisva ni, -v mi ke 'lu -mō, a 'yι 'waa kle-hihiale -yi.

4 Ti -bv 'yri a nyibli a nunukō nyre yι, 'v plee 'li Nyisva ke, 'ti- 'v -hve □wilekeεεε de, -ε di □nv□v -tōō -ni, -ε mō, Nyisva, ε nō- lee 'ne- 'mu -tutu ki. Kee, Nyisva 'yι 'li□t 'li -we, bu wen, 'ki ba 'ye □wilekeεεε □dv. □Wilekeεεε ni -do -mu', Nyisva di nu, 'ki 'v □nv -mō, ε di 'wi- 'a de -bi -mu', ε nu la, 'ki 'v winwlōn-hanyō Jona a -ta.» Bu pv 'ki le, -ε -bi ε -hōn 'v □nv 'hvi, ε kō 'a -nagbopv* 'hven-, 'v mu 'li Galileblugba a 'yru a 'kibia -bi ki.

Falisi□tumu* a nyibli a 'floc̄'yaade, kō 'kūn Helōdi a 'floc̄'yaade 'hven- (Maki 8.14-21)

5 -Te -Yusu a -nagbopv* yι 'li 'blagbi 'kwli ni 'ye, ε -hru □nv -mō, 'ki bu gba

'floo -mu', u di di, 'u nyre 'li 'yru a 'kibia -bi -mu' ki.

6 -E -bi -Yusu -tua 'waa titie, e wen: «Falisi□tumu a nyibli, ko Sadusi□tumu* a nyibli 'huen-, 'waa 'floo a 'yaade a -ti, ba □tu 'aan dionu 'yie.»

7 -Nagbopu -mo -bi, u 'yu□t' le -yru, -e mo, 'yaade a 'mu, -kotu -Yusu hle, e mo de a yipude □nu, -e □hen 'nyre, nyibli a 'mu, 'waa 'lule-hihie -huan. Bu 'yi 'ki -ti a 'mu le -yru, e no- ko -ti 'u yi 'waa dionu le 'beti -ni, u wen: «□Bi -te -a 'yi 'floo -ya, e no- ko -ti 'e ni 'puple le?»

8 -Ti a 'mu, -nagbopu -hla, -Yusu 'win ni, e wen: «'A mu -bu, -u 'yi 'mu □wlu yi -kuo -ni, de- ko 'kla □ye 'a mu -wliye 'li? □Bi -te a 'yi didide -ko a -ti?»

9 A 'tie 'ye -ti a' leyuyruo ni kue, e ko, a kla -ti-mo-hru-ti. -Te 'n wloo la 'flookui ni □hun, 'ki nyibli a 'miliwi ni □hun bu di de a -ta', -te u -we la de le, 'floo -mu', -e hie la bu, -tugbiwi ni -tie a 'yii la 'li 'li? □Bi e -hru 'a mu -mo?»

10 E ko, -te 'n wloo la 'flookui ni □hlon'huen, 'ki -tonyibli a 'miliwi ni -hen bu di de a -ta', 'ti-, -te u -we la de le, 'floo -mu', -e hie la bu, -tugbiwi ni -tie a 'yii la 'li 'li? □Bi e -hru 'a mu -mo -we?»

11 □Bi a 'ni 'ye□e li□t, -e mo, e 'yi 'floo a -ti 'pa-, 'ni -hla□a li□t? Ke- 'n pi, -e mo: Falisi□tumu a nyibli, ko Sadusi□tumu a nyibli 'huen-, 'waa 'floo a 'yaade a -ti, ba □tu 'aan dionu 'yie.»

12 -Te -Yusu pu 'ki le, -e -bi, 'a -nagbopu yru□o le, -e mo, -Yusu 'ni -pu□u le, 'ki bu □tu 'waa dionu 'yie, 'ki 'u 'floo a 'yaade a -ta', kee, bu □tu 'waa dionu 'yie, 'ki 'u hitoole -mu', Falisi□tumu ko Sadusi□tumu a nyibli 'huen- tue -ni.

Piel wen 'ni, -Yusu, e no- mo Wanyo -mu', Nyisva pu la le, e di la 'a dako yi ya (Maki 8.27-30; Luku 9.18-21)

13 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* 'huen-, 'blugbakutu -mu', -e 'mue 'blugba -mu' yre, -e ko 'nyre mo Filipu a Sesale, 'ki u mu 'li. Bu yi 'ki ni mi, -e -bi e yi □nu 'ni 'beti -ni, e wen: «'Mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, -bi' -tonyibli pi 'na -ti 'li, u wen, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu 'li?»

14 -E -bi u □tu□o □won, u wen: «Nyibli -bi wen 'ni, Saan Batisi -mu', -e pi la nyibli 'nie 'lu le, e no- -pa 'mu. -U -bi wen 'ni, -mo Nyisva a winwlon-hanyo Eli □nu. -U -bi wen 'ni, -mo Nyisva a winwlon-hanyo Selemi □nu. -U -bi wen 'ni, -mo Nyisva a winwlon-hanyo -bi □nu, -e 'ku la, 'ti- -e 'hri 'klo de.»

15 -E -bi e wen: «'A mu -mo -bi, a wen, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu 'li?»

16 -E -bi Simo Piel bi 'u ni, e wen: «-Mo mo Wanyo -mu', Nyisva pu la le, e di la -a mu yi ya. -Mo 'Klohienyisva a 'Yu □nu.»

17 -E -bi ke- -Yusu pi□t yi, e wen: «'E mo -ti a -tee, Simo Piel, Saan a 'yu. -Ti -mu', -hla, e 'yi -tonyiblo □du 'pa-, e 'yi -mo□o wlon □tu. 'Na 'Bai Nyisva -mu', -e ni 'li yako 'kwli, e no- lee -mo□o.

18 'N yi 'ki -mu 'ni -lee -ni, -e mo, -na 'nyre mo Piel, -e □hen 'nyre 'hi. E no- ko ki, 'n di 'u 'na 'cve 'u -puu -ni. 'Kokuu 'yi 'li□t 'li -we, bu -we 'cve a 'mu bu.

19 'N di -mu Nyisva a 'klo yrayru a 'maju a 'yo 'ni -nyi. -Tebli a pepe -mu', -di nyibli -lee -ni, u 'ni 'nuo 'li, 'ki 'ne- -tutu ki, Nyisva -mu', -e ni 'li yako 'kwli, e di□e 'ni hla -we, e ko, -tebli a pepe -mu', -di ki -ween -ni, 'ki nyibli bu nu, Nyisva di ween □ne ki -we.»

20 -E -bi -Yusu ti 'a -nagbopu ni -tee, e wen: «'A 'ni 'lee 'li nyiblo □du, -e mo, 'mo -mo Wanyo -mu', Nyisva pu la le, e di la ya.»

-Te -Yusu hla la□a, -e mo, e di 'ni 'ku, 'ti- e 'mu klo 'hri de (Maki 8.31-9.1; Luku 9.22-27)

21 Kue 'u ti a 'mu 'yie bu, -Yusu -tua 'a -nagbopu* -tebli -mu', -e ko -bu mu□o yi, 'a kle-hihiale, e wen: «'E di ko -nyrowo, 'mu 'li Jrusredio 'kwli mu, 'blu a nyibli bi 'li yi, Nyisva a -cohlonpinyu* gbagbi, u ko Nyisva a tetetonyu 'huen-, u 'mu 'mu □huen □tu, u 'mu 'mu 'la. Kee, 'bu mo, 'ni 'ku, -nyrowi ni 'huen, ta a -nyrowo, Nyisva di -ha 'mu 'klo.»

22 E no- mo Piel bu daa □ne 'kibia -mo, 'ti- bu lee □ne, -e mo: «-Ti -bu, -yi 'lu -mo le -hie, 'ni -hua□a li□t, bu nu -mu, e ko, Nyisva 'ni 'ween 'li□t ki, 'ki bu nu -mu.»

23 -E -bi -Yusu □htan -mo, 'e lee Piel, e wen: «hloo 'mu -mo le, Satan! -Ke 'mu

yi, 'ki □bu nu de -mu', Nyɩsɩa -huɛ. De -mu', -yi 'lu -mɔ lɛ -hie, ɛ 'yi□i 'pa-, Nyɩsɩa 'ni -hie li□i 'lu -mɔ lɛ. -Na 'lule-hihie mɔ -tonyibli a 'lule-hihie □niɔ.»

24 Bu pu 'ki lɛ, -ɛ -bi ɛ yi 'a -nagbopu 'ni -lee -ni, ɛ wen: «Nyiblo 'bu yi□i ni -huɛ, bu kuɛ 'mu □wien lɛ, ɛ 'ni 'kuɛɛ 'li 'a diɔnu a 'lule-hihie □wien lɛ, kɛɛ, -ti -mu', 'n di□e -lee -ni, ɛ nɔ- bu nu, 'a -nɛ ti, 'ye □bu nyibli u pu lɛ, u 'mu□u 'la, -tɛ ɛ pa 'u, 'ɛ mɔ 'na nyiblo a -ti.

25 Nyiblo 'bu pu lɛ, ɛ 'ni -hua□a li bu 'waan nɛ 'a diɔnu a -hɔnhlɔn, 'ki 'nɛ- -tɔtu ki, 'ki 'u 'na -ta', nyiblo a 'mu, 'bu mɔ, 'bu 'ku, ɛ di 'a 'klo yrayru 'ni 'waan -ni, 'ki 'li Nyɩsɩa yi. Kɛɛ, nyiblo 'bu -wen, 'ki 'a diɔnu a -hɔnhlɔn bu 'wan, 'ki 'nɛ- -tɔtu ki, -tɛ ɛ nuɛ 'mu a -ti, -ɛ -bi nyiblo a 'mu, 'bu mɔ, 'bu 'ku, ɛ di kɔ 'klo yrayru -mu', -ɛ 'ye ni -wɛ 'li, 'ki 'li Nyɩsɩa yi.

26 Nyiblo 'bu kɔ 'klo -bu a kukɔ-tebli a pepɛ, 'ti- bu 'waan nɛ 'a diɔnu a 'klo yrayru, 'ki 'li Nyɩsɩa yi, kukɔ-tebli a 'mu, ɛ 'ni -pu□u 'u□u □dedede ni. Nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -wɛ, bu pu 'u □dedede 'klo yrayru a 'mu, 'a -ta'.

27 -Ti a pepɛ -bu, 'n lee nɛ 'a mu, 'n hla□a ni, -ɛ nu□o, 'mɔ -bu, -ɛ mɔ -tonyibli a pepɛ a Nyiblo, 'n di 'li 'ni di, 'ki 'li 'na 'Bai Nyɩsɩa a -ti a 'yi'buale 'kwli, 'n kɔ 'na lelenyu 'hɔnɛ-. Ti a 'mu 'yri, 'ki 'na 'Bai Nyɩsɩa di -huan 'a -nɛ nyibli -bi 'wio -nyi, kɔ, ɛ 'mu -u -bi yru lɛ -puu -ni, □wi yi -tɛ 'a -nɛ nyiblo a nunuklo ni 'mu, 'ki 'nɛ- -tɔtu ki.

28 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli -bi ni 'li, u 'mu -huan□a 'ye, -tɛ 'mɔ -bu, -ɛ mɔ -tonyibli a pepɛ a Nyiblo, 'n di 'li didie nu, 'mu nyibli win ki -kɔɔ -ni, 'ti- ɛ 'mu -huan nyibli a 'mu, 'waa 'kukuu a ti ki ye.»

17

-Tɛ -nagbopu* 'yee la 'li -Yusu Nyɩsɩa a -ti a 'yi'buale 'kwli (Maki 9.2-13; Luku 9.28-36)

1 -Tɛ -nyrɔwi ni □hlon-do -hi, -ɛ -bi -Yusu gba Pielɩ, kɔ Saki, kɔ Saki a 'mu, 'a 'diayi nyibehian Saan 'hɔnɛ- ni, 'u mu 'li duɔba bloblu □du 'lu.

2 'Ki u 'ni 'li duɔba a 'mu 'lu, -ɛ -bi -Yusu 'ciɩ ni, 'ki 'li □nu 'yi, 'a yigbakla yi 'ni wlin, -wen 'yru, 'a 'huɩepu-tebli 'ple ni, -wen -nyre.

3 Ti ni -do a ti 'yri, -ɛ -bi u 'ye Nyɩsɩa a winwlon-hanyu Moise kɔ Eli 'hɔnɛ- ni. Nyibli ni 'hɔnɛ a 'mu, u 'ku la see la. U nu- 'hru u -Yusu 'huɩ, ɛ kɔ □nu 'hɔnɛ-, 'u -tua toto a puuu.

4 Pielɩ bu yi 'ki □nu ni 'ye, -ɛ -bi ɛ yi -Yusu 'ni -lee -ni, ɛ wen: «Kukɔnyɔ o, ɛ nu -tɛɛ, 'ki -ba ni 'nɛ- -tɩtɩ -bu bu. 'Bu mɔ, □ni yi□i ni -huɛ, 'n di pu papu ni ta: -nɛ puu, Moise a -nɛ, kɔ Eli a -nɛ.»

5 Win ni 'li□i wlon, ti ni -do a ti 'yri, -jruɩma, 'ɛ yi wlin, 'ɛ □tu 'u □nu 'lu, 'ɛ -hli □nu. 'Ki 'li -jruɩma a 'mu 'kwli, 'ki Nyɩsɩa a win -hɔnɛ 'li -wlu, 'ɛ pi lɛ: «Nyiblo -bu, ɛ nɔ- mɔ 'na nuɛyu, 'ɛ yi 'mu plo a bleɛɛ -nyi. ɛ nɔ- ba pu nua yi bu.»

6 'Ti- -nagbopu 'mu win a 'mu 'win mɔ mu, -ɛ -bi huannu bi 'li □nu 'kwli, 'u bla kwli bu, 'u kɔ yigbakli ble, 'ki 'u Nyɩsɩa a 'u□tuule a -ta'.

7 -ɛ -bi -Yusu 'yiya 'u □nu 'huɩ bu, 'ɛ -hren □nu lɛ, ɛ wen: «Ba 'du ye', ba 'kee huannu a pipie.»

8 -Tɛ u 'du 'yii ye', -ɛ -bi u 'kee nyibli -ni wen a 'yiye ni, 'bu 'yi -Yusu ni -do 'pa-.

9 -Tɛ u yi 'ki duɔba a 'mu ni □ti, -ɛ -bi -Yusu yi □nu 'ni ti, ɛ wen: «Dɛ -bu, a 'ye, a 'ni 'lee 'li nyiblo □du, ɛ 'mu□u gba -gbagba, 'mɔ -bu, -ɛ mɔ -tonyibli a pepɛ a Nyiblo, 'mu 'ku, Nyɩsɩa 'mu 'li 'mu 'kukonyibli 'nyi -ha, ɛ 'mu 'mu 'klo -ha.»

10 -ɛ -bi -nagbopu -tua 'a lɛ'betile, u wen: «Dɛ- kɔ -ti Nyɩsɩa a tetetɔnyu 'u pi lɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsɩa a winwlon-hanyu Eli, nɔ- kɔ -bu 'nyɛɛ 'hru, -bu di, 'ti- Wanyɔ -mu', Nyɩsɩa pu la lɛ, ɛ di la ya, ɛ 'mu di 'li?»

11 -ɛ -bi ɛ wen: «ɛ mɔ □han-ti □niɔ, Eli kɔ bu di, ɛ 'mu Nyɩsɩa a dakɔ -hɛɛ -ni, u 'mu 'waa 'klo □hrenti -ni, u 'mu -mɔ -wɛ, 'ti- Wanyɔ a 'mu, ɛ 'mu di.

12 'N yi 'ki 'a mu 'ni -lee -ni, -ɛ mɔ, nyiblo -mu', -ɛ 'wi Eli yi, ɛ di ni, kɛɛ, u 'yi□i -yru, 'ti- yinyre-tebli -bu, -tonyibli -huɛ bu nu□o -mɔ, 'u nu □nɛ□ɛ -mɔ. -Tɛ u -nu, 'u □tu Eli □hɔnɛ, kɛ- ni -do u di nu, 'mɔ -bu, -ɛ mɔ -tonyibli a pepɛ a Nyiblo, u 'mu 'mu □hɔnɛ □tu.»

13 -E -bi -tonyibli a pepe yru□o ni, -e mo, Eli -mu', -koti e hle, Saan Batisi e □hen nyre.

-Te -Yusu nu la□a, 'yu -mu', 'ku -hvan* ni la 'u ke', 'a 'kue 'e -we la (Maki 9.14-19; Luku 9.37-43a)

14 -Te -Yusu ko 'a -nagbopu* ni -ta ni -wen huēn-, u □ti 'ki dugba, -e -bi u nyre 'u -tite -mu', nyibli -huohu ni 'u. Bu ni 'ki 'u bu, -e -bi nyiblo ni -do -bi 'yia 'u -Yusu 'hu hu bu, 'e bla□a kwli yi bu,

15 e wen: «Tōonyo o, yru 'na 'yu nyibehian a nyai, -e nu□o, -gbugbukue ni□e ni, 'e □tui□e □huēn diaki. E ko ti, 'e yi 'li 'to le bi, ko 'ki 'li 'nie -mo.

16 'N gba 'li□i -na -nagbopu yi ni, kee, u 'yi 'li□i 'li -we, bu nu□o, 'a 'kue bu -we.»

17 Ke- -Yusu pi 'ki 'a -nagbopu yi, e wen: «A mo nyibli □ni□, -u 'yi Nyisva □wlu yi -kuo -ni -tee, ko, -u 'yi □haande ko de -hvan huēn- a 'yile-hihiale -yi. Ti ni -tie 'n ko □bu -hii 'ne- 'a mu 'nyi, 'ti- a 'mu Nyisva □wlu yi -kuo -ni 'li? □Bi ke- 'n di nu, 'mu 'a mu le -kikle -ni 'a -ne ti? Ba ya 'mu 'yu a 'mu yi.»

18 -Te u ya 'ki □ne□e yi, -e -bi -Yusu hlee 'li 'ku -hvan -mu', -e ni 'u 'yu a 'mu ke' -mo, 'ki 'li win 'yakli 'kwli. -E -bi 'ku -hvan a 'mu, e -hon 'u□u ke' ni. E no- mo ti ni -do a ti 'yri, 'yu a 'mu, 'a 'kue bu -we.

19 -Te ti gbi -hi, -Yusu ko 'a -nagbopu huēn-, u ni -do, u ni 'u bu, -e -bi u wen: «De- ko -ti, □a 'yi wen 'li□i -we, 'ki -ba bla 'ku -hvan -mu' le 'li?»

20 -E -bi -Yusu □tu □nu □wōn, e wen: «A 'yi Nyisva □wlu yi -kuo -ni -tee, 'ki bu nu□o, 'yu -mu', 'a 'kue bu -we. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'ye □bu a kuo Nyisva □wlu yi de gbe, a -we 'li ba lee dugba -bu ni: -Hon mo -tite -bu, -bu mu 'li -tite -mu', 'e mo □han-ti, e 'mu 'u -tite a 'mu -hon. 'A -ti, a -we 'li ba nu 'a -ne □dedede ni. [

21 'Bu mo, 'ba yi Nyisva ni de, 'ki 'li □cicie* ni -do 'kwli, 'ki a -we 'li ba bla 'li 'kuo -huindu a 'mu le ni.]»

-Yusu hle la□a ni de, -e mo, e di la 'ni 'ku, 'ti e 'mu 'klo 'hri (Maki 9.30-32; Luku 9.43b-45)

22 -Nyrowo □du, -Yusu ko 'a -nagbopu* a pepe huēn-, u 'kukue le, 'ki 'li Galileblugba 'kwli, -Yusu 'e yi la □nu -lee

-ni, e wen: «'Mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, u ko bu pu 'mu nyibli -ji',

23 u 'mu 'mu 'la. Kee, 'bu mo, 'ni 'ku, -nyrowo ni huēn 'bu -hi, ta a -nyrowo, Nyisva ko bu -ha 'li 'mu 'kukonyibli 'nyi, e 'mu 'mu 'klo -ha.» -Te u 'win -ti a 'mu, -e -bi 'waa □wli 'mue bu.

-Te -Yusu hlee la Nyisva a 'kagbau a 'blwli a de ki

24 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* huēn-, u nyre 'li Kapenaodio 'kwli ni. 'Ki -Juukue* -mu', -u ni 'li 'nyi, e ko la 'blwli'tinyu, 'u yi la 'wli 'ti, 'ki 'u Nyisva a 'kagbau a -kuan a -ta'. 'Blwli'tinyu a 'mu, u nu- 'yia 'u Piel hu hu bu, 'u yi□i 'beti -ni, u wen: «□Bi 'aan -ne tōonyo -Yusu -bu, e yi Nyisva a 'kayu gbagbu a 'blwli 'ni 'pee -ni?»

25 -E -bi Piel wen: «lin, e yi□i 'ni 'pee -ni,» 'e mu 'li 'kayu bu, -e di□e nu, e 'mu -Yusu -lee -ni. Bu 'mu 'ki 'li 'kayu bu pa, -e -bi -Yusu 'nyee 'hru, 'e 'beti□e, e wen: «Simō Piel, de- -yi 'lu -mo le -hie, 'ki 'u 'blwli a 'pee a -ta' 'li? 'Bu mo, 'blugba a naanyu 'bu yi 'blwli ni 'ti, nyibli a 'di -bi, u -hue 'wli a 'mu 'li? □Bi 'blugba a 'yonu u -hue□e, -u'u- huaponyibli?» (Ti a 'mu 'yri, 'blugba a naanyu, huaponyibli, u nu- u -hue la 'blwli, e 'yi 'blugba 'yonu 'pa-.)

26 -E -bi Piel □tu□o □wōn, e wen: «Huaponyibli □ni□.» -E -bi -Yusu wen 'ni: «'A -ti 'ki o, 'blugba a 'yonu 'yi 'pee -ko.

27 Kee 'ki, 'blwli'tinyu -bu, -u 'yi 'na -nagbopu 'pa-, -a 'ni -hua□a li -ba pu 'waa □wli yru' le. 'A -ti, mu 'li 'yru wien. □Ni yi ni mi, gba -wedi, □mu 'pa. Yi-he-hrin.ye, -di 'pa, kla 'a wunto yi. 'Ki 'li□i wlon, -di yee 'li 'wliyoko a 'yee ni -do bu, -e -we 'li -bu 'pee -aan -ne 'blwli, -n ko 'mu 'huēn-. E no- -di nu, □mu -aan -ne 'blwli a 'mu 'pee -ni.»

18

Nyiblo a 'di -bi, -e ni 'u 'a 'bio 'lu yi 'li? (Maki 9.33-37; Luku 9.46-48)

1 Ti a 'mu 'yri, -e -bi -Yusu a -nagbopu* 'yia 'u□u 'hu hu bu, 'u 'beti□e, u wen: «'Ki 'li Nyisva a 'klo yrayru 'kwli, nyiblo a 'di -bi, -e di 'u 'a 'bio 'lu yi ni 'li?»

2 -Tε υ 'beti 'kɪɫɪ, -ε -bɪ ε da 'hɪangbe ɔɔɔ, 'ε ɔɔtu 'v ɔɔnuɔɔ ye' bu,

3 ε wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'bu mo, 'ba 'yi 'v de 'kuku a nunuo bu -hie, ε ko, 'ba 'ye ni ɔɔtuɔ 'li 'aan dɔɔnu, ɔɔwi yi 'hɪangbi, a 'yi 'liɫɪ 'li -we, ba pa 'li Nyɪsua a 'klo yrayru 'kwli.

4 Nyiblo -bu, -ε ni 'li 'a 'bio 'nyi, 'bu ɔɔtuɔ 'li 'a dɔɔnu 'li, ɔɔwi yi 'hɪangbe -bu, ε no-di 'v 'a 'bio 'lu yi ni, 'ki 'li Nyɪsua a 'klo yrayru 'kwli.

5 'A -ne nyiblo, 'bu ni 'v, -te 'hɪangbe -bu, ε ni 'mu, 'bu 'ble 'a nyiblo kua, 'ki 'v 'na 'nyre a -ta', -ε -bɪ 'mo ε 'ble kua.»

-Tε -Yusu hlee la de 'kuku a de ki (Maki 9.42-48; Luku 17.1-2)

6 -ε -bɪ ke- -Yusu pi de, ε wen: «Nyiblo -bu, -ε kuo 'mu ɔɔwɔ yi, ɔɔwi 'hɪangbedu -bu yi, 'bu mo, nyiblo 'bu nuɔo, nyiblodu a 'mu, bu 'kee 'na ɔɔwɔ a yɪkuole, ε di noɔ 'v le, 'ki 'v nyiblo a 'mu, -ε nu de a 'mu -mo, 'ki bu puɔɔ 'hɪo gbeteε lo, 'ti- bu pu 'liɫɪ 'yru -mo, ε 'mu 'ku.

7 'Jro 'ki 'v nyibli -mu' -mo, -v 'yi Nyɪsua -yi, 'ti- v niɔe, nyibli 'v ni de 'kuku. ε mo ɔɔhan-tɪ ɔɔnuo, -teblɪdu a 'mu, ε ko bu mu 'lu -mo. Kee, 'jro 'ki 'v nyiblo -mu' -mo, -ε diɔe nu, ε 'mu 'lu -mo mu.

8 'Bu mo, -na dabu, -hɔɔ', -na bu 'bu yiɫɪ ni ni, ɔɔni yi de 'kuku ni ni, -ε -bɪ 'be 'v ɔɔnu le, -bu pu ɔɔnu 'wan. ε nu -teε, 'ki -bu gba dabukotɔ, -hɔɔ', bukotɔ, -bu pa 'li Nyɪsua a 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li 'kwli, 'ε -hi 'v -na dabu ni 'hɔɔn, -hɔɔ', na bu ni 'hɔɔn, bu ɔɔee 'v yi, 'ti- -bu mu 'li na -mu', -ε 'ye ni jre 'nyi.

9 'Bu mo, -na 'yie 'bu yiɫɪ ni ni, ɔɔni yi de 'kuku ni ni, -ε -bɪ -ha 'liɫɪ 'li, -bu puɔɔ 'wan. ε nu -teε, 'ki -bu ko 'yie ni -do, -bu pa 'li Nyɪsua a 'klo yrayru 'kwli, 'ε -hi 'v -na 'yii ni 'hɔɔn bu ɔɔee 'v yi, 'ti- -bu mu 'li na -mu', -ε 'ye ni jre 'nyi.»

-Tε -Yusu puu laɔa blable a de yi, -ε 'wan, 'ti- v ye (Luku 15.3-7)

10 Ke- -Yusu pi de, ε wen: «Ba ɔɔtu 'aan dɔɔnu 'yie, a 'ni ɔɔha 'na nyiblo ɔɔɔ -yraa -ni, -te ε 'yi nyiblo gbagbu 'pa- a -ti. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, nyibli -mu', -v 'yi nyibli gbagbu 'pa-, Nyɪsua a lelenyu, v nu-

ɔɔtui ɔɔnu 'yie, 'v ko 'hru, 'ki bu ni 'v 'na 'Baɪ Nyɪsua, -ε ni 'li yako 'kwli 'huɔ bu. [

11 'Mo bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'mo Nyɪsua teε 'ne- -tuɔ ki, -ε diɔe nu, nyibli, -v 'wan, -v hɔɔ Nyɪsua -mo le, 'mu ɔɔnu le ɔɔmuo, 'mu ɔɔnu wa, 'ki 'v yɪnyre-tebli -mu', v ni a -ta', v 'mu Nyɪsua yre 'mɔe -ni.]»

12 ε puu ɔɔne de yi de, ε wen: «Nyiblo 'bu ko blablɪ a (100) ɔɔwɔ ni ɔɔhun, 'bu gba ɔɔnu 'ce mo, 'ti- blable ni -do, bu 'wan, de a 'di -bɪ nyiblo a 'mu, ε di nu 'li? ε ko bu hie 'v blablɪ a (99) ɔɔwɔ ni -hen ɔɔtu 'v -pu ɔɔtu 'v ɔɔhɔɔan-do -mu' 'ceεe' bu, bu mu blable -mu', -ε 'wan le ɔɔmuo.

13 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'bu ye blable ni -do a 'mu ki, 'a plo di 'ni ble diaki, ε 'mu 'v blablɪ a (99) ɔɔwɔ ni -hen ɔɔtu 'v -pu ɔɔtu 'v ɔɔhɔɔan-do -mu', -v 'yi 'wan a de 'v -hi.

14 De ni -do, ε no- ε pa 'mu, 'ki 'v 'aan 'Baɪ Nyɪsua -mo, -ε ni 'li yako 'kwli, -ε nuɔo, ε 'ni -hɔɔaɫɪɫɪ, 'ki 'a nyibli -mu', -v 'yi nyibli gbagbu 'pa-, 'a nyiblo ni -do bu 'wan.»

-Na 'bɪhɪan Nyɪsua a nyiblo 'bu nu -mu de 'kuku -mo, -te -mu', -di nu, 'ti- ɔɔmuɔv -heε -ni

15 (Ke- -Yusu pi de, ε wen 'ni:) «-Na 'bɪhɪan Nyɪsua a nyiblo 'bu nu -mu de 'kuku -mo, lee ɔɔne, ba bii yi, ɔɔmuɔv -lee -ni, -ε mo, de a 'mu, ε -nu, ε nyre yi. 'Bu mo, 'bu yruɔo, -ε mo, ε nu de 'kuku, ε 'wi yi, -nuɔo ni, 'ε -he -na 'diayi de.

16 Kee, 'bu mo, 'bu 'ye ni yruɔo, -ε mo, ε nu de 'kuku, -ε -bɪ da nyiblo ni -do, -hɔɔ' nyibli ni 'hɔɔn, bu bi -mu ki. ε mo ɔɔhan-tɪ ɔɔnuo, Nyɪsua a 'crien 'ε hɫeɔe, -ε mo, nyiblo 'bu 'mu 'a 'bɪhɪan -ti -yee -ni, ε -hɔɔeɔe ni, -hehɪpu ni 'hɔɔn, ta, bu ni -tuɔ ki.

17 Kee, 'bu 'ye ni yruɔo -we, -ε -bɪ da 'cɔe a nyibli. 'Bu mo, 'bu 'yi 'kiɫɪ -yru pepe, -ε -bɪ 'ki 'li -mu 'yi, nyiblo a 'mu, bu mo hɫekɔnyo, -hɔɔ' bu mo nyiblodu -mu', -ε 'yi Nyɪsua -yi.»

'Kli -mu', Nyɪsua yi -Yusu a -nagbopv* -nyi

18 (-ε -bɪ ke- -Yusu pi de, ε wen:) «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -tebli a pepe -mu', a

di le pu nyibli 'ni 'nuo 'li, 'ki 'ne- -tutu ki, Nyisua -mu', -e ni 'li yakɔ 'kwli, e di□e 'ni hla -we, e kɔ, -tebli ni pɛpɛ -mu', a di le pu nyibli bu nu, 'ki 'ne- -tutu ki, Nyisua, -e ni 'li yakɔ 'kwli, e di wɛen dɛ a 'mu ki -we.

19 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'ki 'ne- -tutu ki, nyibli ni 'hɛn, 'ki 'li 'a mu 'nyi, 'bu -wen, 'ki bu da Nyisua, 'bu -hwa□a 'a -ne □dedede, 'na 'Ba Nyisua -mu', -e ni 'li yakɔ 'kwli, e di □nu□u 'ni -nyi,

20 -e nu□o, nyibli ni 'hɛn, ta, 'bu 'kukue le, 'ki 'li 'na 'nyre 'kwli, 'ki 'n ni 'li □nu 'nyi.»

-Yusu wen 'ni: -Na 'bihian 'bu nu -mu dɛ 'kuku -mɔ, -e -bi bu -hru 'a dɛ 'kuku a 'mu 'a -ti -mɔ (Luku 17.4)

21 -Yusu bu pu 'ki le, -e -bi Pielu 'yiya 'u□u 'hu bu, 'e 'beti□e, e wen: «Kukɔnyo o, 'na 'bihian Nyisua a nyiblo, 'bu 'cibi 'u 'mu dɛ 'kuku a -mɔnunu, 'wi ni -tie 'n kɔ □bu -hru 'a dɛ 'kuku a 'mu, 'a -ti -mɔ 'li? □Bi □bu -hru 'a dɛ 'kuku a 'mu 'a -ti -mɔ, 'wi ni □hlon'hɛn?»

22 -e -bi e wen: «'Ni -pu□u le -bu -hru 'a dɛ 'kuku a -ti -mɔ, 'wi ni □hlon'hɛn, kɛɛ, e 'yi hreele -kɔ. 'A -ne ti, -hru 'a dɛ 'kuku a -ti -mɔ.»

23 -e -bi kɛ- e pi de, e wen: «-Te Nyisua nu nyibli a win a kɔkɔle, dɛ e 'wi yi, e nɔ- -bu: 'Blugba □du a 'kɔn, e nɔ- da 'a -kuannunyibli gbagbi, e 'mu 'wli -mu' -hre, u kɔ bu 'pɛɛ □nɛ.

24 -Te e □tu 'wli a 'mu a -hihre -wlu, -e -bi u ya□a 'a -kuannunyɔ -bi yi, -e 'ble 'a gba kua. 'Wli, e 'ble kua, e -we 'li 'wlible -huohu ni.

25 Kɛɛ, 'wli du a 'mu, -e ti 'mu le, e 'yi 'li 'a 'pɛɛle -we. E nɔ- mɔ 'kɔn a 'mu, bu lee ne 'a nyibli, e wen: Ba gba nyiblo -bu, e kɔ 'a nuɔba kɔ 'a 'yonu 'hɛn-, ba plo □nu, -wen □koyo, e kɔ, ba plo 'a kɔkɔ-tebli a pɛpɛ, -e di□e nu, e 'mu gba a 'mu 'pɛɛ -ni.»

26 -e -bi -kuannunyɔ a 'mu, e bla□a kwli yi bu, e wen: 'N 'ble -na bu kua, 'n nyaa -mu le, kɔ □wlu a 'lila. 'N di -na gba a pɛpɛ 'ni 'pɛɛ -ni.

27 Bu pu 'ki le, -e -bi 'kɔn a 'mu, e yru 'a nyai, e wen: 'Ye □bu □yi□i 'pɛɛ -ni, 'n te -mu bu, mu.

28 -Te e -hon 'u□u ye', e yi ni mi, -e -bi e ye 'a 'bi -kuannunyɔ -bi ki. 'A 'bi a 'mu, e ye ki, e 'ble 'a gba 'cɔmɛ kua. E nɔ- -mu', 'kɔn te wen bu, e kɔ 'a 'bi a mlani ni, 'e nyɔe□e le, 'e yi□i -lee -ni: 'Na gba -mu', 'n kɔ 'li -mu -mɔ, -nyi 'mɔ□ɔ,

29 'a 'bi a 'mu, 'e bla□a kwli yi bu, e wen: 'N 'ble -na bu kua, 'n nyɛɛ -mu le, kɔ □wlu a 'lila. 'N di -na gba 'ni 'pɛɛ -ni.

30 Kɛɛ, e hia ni, 'e ni 'u 'a 'bi a 'mu ke', 'e pu□u □ji', e 'mu 'li ni -nɔni, e 'mu gba a 'mu 'pɛɛ -ni, 'ti- u 'mu□u bu te.

31 -Te 'a 'bio -kuannunyibli -mu', u 'ye dɛ a 'mu, -e mu 'lu -mɔ, -e -bi 'waa plo nɛɛ 'li bu diaki, 'u mu 'li 'kɔn -mɔ, -tebli a pɛpɛ a 'mu, -e mu 'lu -mɔ, 'u na□a -mɔ le.

32 E nɔ- mɔ 'kɔn bu da□a, e wen: -Mɔ -kuannunyɔ -bu, -kɔ 'cre, gba a pɛpɛ -mu', 'n kɔ wen 'li -mu -mɔ, 'wen, 'ye □bu □yi□i 'pɛɛ -ni, 'n te -mu bu, -te -nyaa 'mu le a -ti.

33 -Te 'n -nu, 'ni yru -na nyai, kɛ- -kɔ -bu nu wen -na 'bihian -mu', 'a nyai a yuyruo.

34 E nu□o, 'kɔn a 'mu, 'e kɔ yru'bibie diaki, 'a -ti, 'e da 'a nyibli, e wen: «Ba pu□u □ji', u 'mu□u □hiwen □tu, -e di□e nu, e 'mu 'li ni -nɔni, e 'mu 'na gba a pɛpɛ -mu' 'pɛɛ -ni -we.»

35 -e -bi kɛ- -Yusu pi 'ki de, e wen: «Kɛ- ni -do, 'na 'Ba -mu', -e ni 'li yakɔ 'kwli, e di 'aan 'yiye nu. -Tebli -mu', 'aan 'bio Nyisua a nyibli nu 'a mu 'yi □hlon le, 'bu mɔ, 'ba 'ye ni -hru 'a -ti -mɔ, 'ki 'li 'aan □wli ki, -te 'kɔn a 'mu, e nu 'a nyiblo -mu' a □to, kɛ- Nyisua di 'aan □to nu -we.»

19

Dɛ -mu', -Yusu tɔɔ -ni, 'ki 'u nyibu kɔ nuɔba 'hɛn- bu -hihiɛ yre a -ta' (Maki 10.1-12; Luku 16.18)

1 -Te -Yusu -we tɔɔle a 'mu -mɔ, -e -bi e -hon 'li Galileblugba 'kwli ni, e kɔ 'a -nagbopu* 'hɛn-, 'u mu 'li Sudeblugba 'kwli, 'ki 'li Sudan a 'niki.

2 Nyibli -huohu, u nu- yi -Yusu □wien le kɔɛ. Kɔklanyibli 'bu ni 'u, e ni□e ni, 'waa 'kɔɛ 'e -we.

3 Falisi□tumu* a nyibli -mu', -u ni 'u, u nu- 'yiya 'u□u 'hu bu, -e di□e nu, u 'mu 'u□u le □teɛ -ni, e 'mu ka, 'ki 'u Nyisua ye'. E nɔ kɔ -ti 'u yi□i le 'beti -ni, 'u pi le: «□Bi Nyisua a tete hle□e ni, -e mɔ, -tonyiblo kɔ

'hru, 'ki bu pu 'li 'a nuḡba -patu', 'ki 'u 'a -ne □dedede a -ta'?»

4 -E -bi -Yusu □tu □nu □wɔn, e wen: «'N pu□u □haan-ti, -e mo, a -hre□e ni, 'ki 'li Nyɩsvacriɛn 'kwli, -e mo, 'klo a -wlu□tuule', -te Nyɩsva yi la -tonyiblo ni ni, e nu□o ni, -tonyiblo a 'mu, 'e mo nyɩbeyugbe ko nuḡba 'hven-.

5 E no- ko -ti nyɩbeyugbe 'mu 'u 'a 'baɩ ko 'a 'dii 'hven- bu hie, e 'mu nuḡba ko, e ko 'a nuḡba a 'mu 'hven-, u 'mu 'huɩ bu -ni ni -ni, u ni 'hven a 'mu, u 'mu -tonyiblogblo ni -do -he.

6 E □hen 'nyre, -e mo, u 'yi 'ki -tonyibli ni 'hven 'pa-, kee, u mo -tonyiblo ni -do □ni. 'A -ti o, nyɩbeyugbe ko 'a nuḡba 'hven-, Nyɩsva -nu, 'u -he -tonyiblo ni -do, nyiblo □du 'yi yi -blee -ni, bu -hihia □nu yre.» Ke- -Yusu pu □nu yi.

7 -E -bi Falisi□tumu a nyibli □tu□o □wɔn, u wen: «De- ko -ti, 'ki 'li tete 'kwli, Nyɩsva a winwɔn-hanyo Moise 'e hla□a, -e mo, nyɩbeyugbe 'bu -hve bu pu 'li 'a nuḡba -patu', -e -bi bu 'cri 'criɛn, -e hle□e, -e mo, e pu 'li□i -patu', 'ti- bu -ha 'li 'criɛn a 'mu, bu -nyi □ne□e?»

8 -E -bi -Yusu wen 'ni: «'Aan □wli a 'gboklɔle a -ti □ni, Moise 'e -nyi 'a mu 'hru, 'ki ba pu 'li 'aan nuḡbi -patu' le. Kee, 'klo a -wlu□tuule', e 'yi la 'mu le -ni.

9 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, nuḡba 'bu 'yi 'u 'a nyɩbu bu -hie, 'ti- 'a nyɩbu a 'mu 'bu pu 'li□i -patu', 'ti- 'bu ko nuḡba -bi, -e -bi e nu -wlawli.»

10 -E -bi 'a -nagbopu yi 'ki□i 'ni -lee -ni, u wen: «'Bu mo, 'bu ni 'mu le, 'ki 'u nyɩbeyugbe ko nuḡba 'hven- mo, -e -bi e nu -tee, 'ki u 'ni 'kukoo 'li -ni.»

11 -E -bi -Yusu □tu □nu □wɔn, e wen: «E 'yi nyibli a pepe 'pa-, u 'yi 'li□i 'li -we, bu yru -ti a 'mu le. Nyibli ni -do -mu', Nyɩsva -nyi 'kli, u nu- yruɩ -ti a 'mu le.

12 E ko -tebli -huohuɩ, -e ni□e, 'ki nyɩbepu 'ye ni ko nuḡbi: -u -bi ni 'u, 'u 'yi 'yonukode, -u -bi 'u ni 'u, 'u -ha □nu boɔo, -e di□e nu, u 'ni □ha nuḡbi ko, -u -bi 'ni -ko□o nuḡbi, -e di□e nu, u 'mu Nyɩsva a -kvan ni -do a -ti 'lu mo le -hie, Nyɩsva a 'mu, e 'mu nyibli win ki -koo -ni. 'A -ti, nyiblo -bu, -e -we 'li -ti -bu a kva'buble, e no- -bu 'ble□e kva.»

-Te -Yusu da la Nyɩsva, 'ki bu nu la yonu □haande -mo

(Maki 10.13-16; Luku 18.15-17)

13 E ko la -nyrɔwo □du, 'u gba 'li 'yonu -Yusu yi, e 'mu □nu dabuɩ 'lu ble pu, ko, e 'mu Nyɩsva da, Nyɩsva 'mu 'yonu a 'mu □haande -mo nu. Kee, -te -nagbopu* 'ye de a 'mu, -e -bi u -tva 'waa -mo'puple, u wen: «A 'ni 'haa 'li□i 'ku.»

14 Kee, -e -bi -Yusu wen 'ni: «Ba -ha 'yonu me le, bu di 'ne- 'mu -mo. A 'ni 'kaa 'li □nu yi, -e nu□o, nyibli -mu', -u 'wi- 'yonu -bu yi, u nu- di 'li Nyɩsva a 'klo yrayru 'kwli pa,»

15 'e -tva 'waa dabuɩ a 'lublepupu, 'e de Nyɩsva, 'ki bu nu □nu □haande -mo. -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi e -hon 'li -tite a 'mu ni, 'e -mu.

-Yusu ko gblotayu -mu', -e mo la dekonyo 'hven-

(Maki 10.17-31; Luku 18.18-30)

16 -Nyrɔwo □du 'kwli, gblotayu □du, e no- 'yɩya 'u -Yusu 'huɩ bu, 'e yi□i 'beti -ni, e wen: «Tɔɔnyo o, □haande a 'di -bi 'n di nu, 'ti- Nyɩsva a 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, 'mu□u ko 'li?»

17 -E -bi -Yusu wen: «De- ko -ti □nu yi 'mu 'beti -ni, 'ki 'u □haande a -ta' 'li? Nyɩsva ni -do, e no- mo □haannyiblo. 'Bu mo, □ni yi□i ni -hve, 'ki Nyɩsva bu -nyi -mu 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, -e -bi □tuu 'u 'a tete 'u.»

18 -E -bi e 'beti□e ni, e wen: «Tete a 'di -bi 'n di 'u □tuu -ni 'li?» -E -bi -Yusu wen: «□ni 'laa 'li nyiblo, □ni 'nuo 'li -wlawli, □ni 'yrie 'li, □ni 'puu 'li nyiblo hi ki,

19 □tuu 'u -na 'baɩ ko -na 'dii 'hven-, 'ki 'li nvele 'kwli, nve -na 'bihtan -tonyiblo, □wi yi -te -nu -na diɔnu a nvele.»

20 -E -bi gblotayu a 'mu, e wen: «E mo -tee, tete a pepe a 'mu, 'n □tuu 'u□u ni. De a 'di -bi 'n ko □bu nu de?»

21 -E -bi ke- -Yusu pi□i yi, e wen: «'Bu mo, □ni -hve -bu 'sii 'u yi pepe, mu, -bu plo -na kuko-tebli a pepe, -bu -nyi 'a 'wliye □hiuennyibli le, Nyɩsva 'mu -mu □haande gbagbu -mo nu, 'ki 'li yakoo 'kwli. □ni nu 'ki□i, -e -bi kee 'mu □wien le, □mu 'na -nagbopi* -he.»

22 Gblotayu -mo -bi, -te e 'win -ti a 'mu, -Yusu -hla, -e -bi 'a □wlu bi □hlon, 'e -hon

'u□u 'hu, -ε nu□o, 'a kuko-tebli -hu ni diaki.

23 -Te ε mu 'ki, -ε -bi ke- -Yusu pi 'a -nagbopu yi, ε wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, ε di 'mu 'ni kla, 'ki dekonyo bu di 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli pa.

24 'E mo □han-ti, ε kla 'mu ni, 'ki 'u dekonyo -mo', -ε kuo ne 'a kuko-tebli □wlu yi, bu kuo Nyisua □wlu yi, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli, 'ε -hi 'u □gbuki-so* bu naa 'u 'die a 'huo 'yri.»

25 -Yusu a pupuwin a 'mu, ε maa ne 'a -nagbopu wlon le diaki. 'A -ti, u wen: «'Bu ko bu ni 'mu le, -ε -bi nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli.»

26 -Yusu 'ye □nu -yeye, ε wen: «'Ki 'li -tonyiblo a dionu a 'kl 'kwli, ε 'yi 'li□i 'li -we, bu kuo Nyisua □wlu yi, 'ti- bu pa 'li 'a 'klo yrayru 'kwli. Kee, 'ki 'li Nyisua a 'kl 'kwli, 'a -ne □dedede -we 'li nuele.»

27 -ε -bi ke- Piel pi -Yusu yi: «-A mu -mo -bi 'li? 'Ye ke, -a hie 'u -aan nyibli bu, ε ko -aan -tebli a pepe 'huen-, □a yi -mu □wien le ke. 'A -ti, de a 'di -bi Nyisua di -a mu -nyi 'li?»

28 -ε -bi -Yusu wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, ti -mu', -ε ko 'yri 'n di 'u 'na bodiogbata -mu' ki bu ni, 'ki 'li 'klo yrayru -mu' 'kwli, ti a 'mu 'yri, 'a mu -mu', -u mo 'na -nagbopu ni -pu □tu 'u 'huen, 'ki a di 'u 'aan -ne gbatu ki ble ni -we, -ε di□e nu, a 'mu Yisraeku a □tugbi ni -pu □tu 'u 'huen -bati le -puu -ni.

29 Ko, 'a -ne nyiblo 'bu hie 'u 'a 'kayo bu, ko 'a 'diayinu, ko 'a 'bat ko 'a 'dii, ko 'a nuaba ko 'a 'yonu, ko 'a -cii 'huen-, 'na nuele a -ti, nyiblo a 'mu, -tebli Nyisua di□e -nyi, ε di 'ni -hu diaki, ε 'mu 'u 'a de -mu', ε hie 'u bu 'u -hi, Nyisua 'mu□u 'klo yrayru -mu' -nyi, -ε 'ye ni -we 'li.

30 Kee, nyibli -mu', -u ni 'u 'waa 'bio 'lu yi, 'ki 'li -te ti ne -bu 'kwli, 'waa -huohu, u nu- di 'li 'waa 'bio bu ni -nyrowo □du, ε ko, nyibli -mu', -u ni 'li 'waa 'bio bu, 'ki 'li -te ti ne -bu 'kwli, 'waa -huohu 'mu 'u 'waa 'bio 'lu yi ni, -nyrowo □du.»

20

-Te -Yusu pu la -cikonyo ko

-kvannunyibli 'huen- a 'ledu

1 (-ε -bi -Yusu pu 'ledu -bi, ε wen:) «Nyisua 'bu ko nyibli win ki, de ε 'wi yi, ε no- -bu: 'Dudonyo gbagbu □du, ε no- 'hri -nyrajruwo □du, 'ε mu -kvannunyibli le □muo mo, -ε di□e nu, u 'mu 'a -kuan nu, 'ki 'li 'a -ci ki.

2 -Te ε 'ye yi-henyibli, -ε -bi ε ko □nu 'huen-, u -yraqa ni, 'ki bu 'pee □nu -nyrowo 'mumu a 'wliye, 'ε lee □nu, 'ki bu mu 'a -kuan nu, 'ki 'li 'a -ci ki.

3 Muu 'u 'yru bu 'yaa 'u a ti 'yie, -ε -bi ε 'hri ni de, 'ε mu 'li -tite -mu', nyibli -mu', -u □muε -kuan le, u yi 'u ble ni, 'ki 'u -tite a 'mu, 'ε ye 'u nyibli -bi bu, -u 'ye ni nu -kuan □du.

4 -ε -bi ε wen: Ba mu 'li 'na -ci ki -we, a 'mu -kuan nu. 'Wliye -mu', -ε bleε ne 'a mu yi, 'n di 'a mo□o 'ni -nyi.

5 ε no- mo nyibli a 'mu, bu mu 'li 'a -ci ki. Muu 'u 'yru bu nyra bu a ti 'yie, -ε -bi ε 'hri ni de, 'ε mu -kvannunyibli -bi le □muo mo. De ni -do a 'mu, ε no- ε -nu 'yru-hiile a ti 'yri.

6 -Te ε hie 'li -haawo ni -do, nyibli 'mu -kuan bu -nyraa -ni, -ε -bi ε 'hri ni de, 'ε mu 'li -tite -mu', nyibli -mu', -u □muε -kuan le, u yi 'u ble ni, 'ε ye 'u nyibli -bi bu de, ε wen: De- ko -nyrowo -gbu -bu, a yi mo -hii -ni, 'ki a 'ye ni nu -kuan 'li?

7 -ε -bi u □tu□o □won, u wen: Nyiblo □du 'yi -a mu -kuan -mo -pu a -ti □nu. -ε -bi ε wen: 'Bu ni 'mu le, -ε -bi ba mu 'li 'na -ci ki -we, a 'mu 'na -kuan nu.

8 -Te 'yru yi 'li yako 'kwli le ni -we, -ε -bi -cikonyo da 'a -kvannunyibli a nyiblo gbagbu ni, ε wen: Da -kvannunyibli a pepe, □mu □nu 'pee -ni. Yi-henyibli -bu 'pee -ni, u nu- mo nyibli -bu, -u pee 'to, 'n pu -kuan ki. ε no- -di nu -nunu, yi-henyibli -mu', 'n pu wen -kuan ki, □mu □nu ki ye.

9 Nyibli -mu', -u nu -haawo ni -do a -kuan, -te u -di, u 'ye -nyrowo 'mumu a 'wliye.

10 -Te nyibli -mu', -u mo wen yi-henyibli, u pu wen -kuan ki, u 'ye de a 'mu, -ε mi 'lu -mo, -ε -bi 'waa □wli wen, 'waa -ne 'wliye di 'ni -hu, ε 'mu 'u 'waa 'bio a -ne 'u -hi. Kee, u -nyi □nu -nyrowo 'mumu a 'wliye -we.

11 -Te v -nyi □nu 'wliye a 'mu, -ε -bi v pu -cikonyo yru le,

12 v wen: Nyibli -mu', -v pεε 'to, -v nu -haawo ni -do a -kvan, ko -a mu -bu, -v -tua wen 'li □hiven a 'yiye, -nyrowo -gbu -bu 'kwli, 'yru yi ke yi -hven -ni, v ko -a mu 'hven-, 'wliye ni -do, ε no- □pεε ne -a mu.

13 Kee, -cikonyo □tu 'a nyiblo ni -do □won, ε wen: 'Bhian o, 'n 'yi -mu -kaa -ni. □Bi -ko 'mu 'hven-, -a 'yi wen□ε -yra, 'ki □bu 'pεε wen -mu -nyrowo 'mumu a 'wliye.

14 'A -ti o, gba -na 'wliye, -bu mu. Nyibli -bu, -v pεε 'to, 'n pu 'v -kvan 'yie, 'wliye ni -do -mu', 'n -hva □bu -nyi □nu, 'wliye ni -do a 'mu, ε no- 'n -hva □bu -nyi -mu -we.

15 -Te 'n ni 'na kuko-tebli a naale, 'mo koo 'li□i -mo. □Bi ca □tui, -te 'na □wlv no yi a -ti?»

16 -ε -bi -Yusu wen 'ni de: «'A -ti o, nyibli -bu, -v ni 'li 'waa 'bio bu, -nyrowo □dv, v nu- di 'v 'waa 'bio 'lu yi ni, ε ko, nyibli -mu', -v ni 'v 'waa 'bio 'lu yi, v nu- di 'li 'waa 'bio bu ni.»

-Te -Yusu hla la 'a 'kukuv ko 'a 'klo'hihru a -ti, 'a 'wi ni ta a 'wo, no- bu (Maki 10.32-34; Luku 18.31-34)

17 -Te -Yusu -yre, -ε -bi ε 'tie gbe 'hru 'lu -mo, ε ko 'a -nagbopu* 'hven-, 'v mi 'li Jrusredto 'kwli. Bu yi 'ki 'hru ni ne, -ε -bi -Yusu da 'a -nagbopu ni -pu □tu 'v 'hven ni, 'v bii yi, 'ε lee □nu, ε wen:

18 «Ba pu 'mu nva yi bu. Jrusredto, -a mi 'li 'kwli, 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'ki v di 'li 'mu Nyisva a -cohlunpinyu* gbagbi -ji' pu, ko tetetonyu 'hven-, v 'mu 'mu -bati le -puu -ni, v 'mu le pu, 'n bleε 'kukuv yi.

19 'Bu -hi, 'ti- v 'mu 'mu nyibli -mu', -v 'yi Nyisva -yi -ji' pu, nyibli a 'mu, v 'mu 'mu 'caa -ni, v 'mu 'mu loko -bii -ni, 'ti- v 'mu 'v 'mu tugbe 'yie -koo -ni, -ε di□e nu, v 'mu 'mu 'la. -Nyrowi ni 'hven 'bu -hi, ta a -nyrowo, Nyisva ko bu -ha 'li 'mu 'kukonyibli 'nyi, bu -ha 'mu 'klo.»

-Te Saki ko Saan 'hven-, 'waa 'dii lee la -Yusu, -ε mo, ε -hve□ε ni, 'a 'yonv bu ni -hvan 'v -Yusu 'hvi bu, 'ki 'li Nyisva a bunule' (Maki 10.35-45)

20 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi Sebede a nuqba, ε no- 'yia 'v -Yusu 'hvi bu, ε ko 'a 'yonv ni 'hven 'hven-, -v mo -Yusu a -nagbopu* Saki ko Saan, 'ε bla□a kwli yi bu, -ε di□e nu, ε 'mu□v de -hva.

21 -ε -bi ke- -Yusu pi□i yi, ε wen: «De a 'di -bi -hve □bu nu, 'ki 'v -mu -mo 'li?» -ε -bi ε □tu□o □won, ε wen: «Ti -mu', -ε ko 'yri -di nyibli a pepe win ki -koo -ni, 'ki 'li Nyisva a bunule', 'n -hve□ε ni, -bu wen, 'na 'yonv ni 'hven -bu, bu ni 'v -mu 'hvi bu, -do 'ki 'li -na diidekibia ki, -do -bi 'ki 'li -na kamlakibia ki.»

22 Ke- -Yusu pi □nu yi: «De -bu, a -hve, de bu di 'nyre □hen, a 'yi□i -yi. □Bi □hivendu -mu', 'n di 'ye, a -we 'li ba 'ye□e ni?» -ε -bi v wen: «-A -we 'li□i ni.»

23 -ε -bi ε wen: «'E mo □han-ti, □hivendu a 'mu, 'n di 'ye, a 'mu□v 'ye. Kee, nyiblo, -ε ko -bu ni 'na diidekibia ki bu, ko, nyiblo -bi -mu', -ε ko -bu ni 'na kamlakibia ki bu, ε 'yi 'mo 'pa-, 'ni -wa□a li □nu 'nyre ni. 'Na 'Ba Nyisva a □gbetu, ε no- di nyibli a 'mu 'nyre wa.»

24 -Te -nagbopu ni -pu -bi -mu', v 'wlv -ti a 'mu, 'diaylv ni 'hven, v lee -Yusu, -ε -bi v -tua 'waa yru a lepule.

25 ε no- mo -Yusu bu da 'waa pepe, ε wen: «A yi□e ni, -ε mo, 'klo -bu a 'luyuninyu, -v neε 'waa dako, v □tui □nu □hven, 'v yi □nu 'plo. 'Waa 'kuunde a 'mu, v nii 'li□i 'cre 'kwli.

26 'A mu -mo -bi, ε 'yi yi -bleε -ni, bu □ti 'mu le, 'ki 'li 'a mu 'nyi. Nyiblo 'bu -hve bu mo 'aan naanyo, nyiblo a 'mu, ε bleε yi, bu mo 'aan -heenyo.

27 ε ko, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo 'bu -hve bu mo 'aan 'luyuninyo, nyiblo a 'mu, ε bleε yi, bu -we -mo, 'ki bu -heε ne 'aan pepe.

28 'Na 'mumu -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n 'yi -di, 'ki nyibli bu -heε 'mu, keε, 'n di ni, 'ki □bu -heε nyibli, ε ko, □bu -ha 'na dionu, 'mu 'ku, -ε di□e nu, 'na 'kukuv a 'mu, ε 'mu□v nu, Nyisva 'mu nyibli -huchvi □gble, 'ki 'v 'waa de 'kuku -mo.»

-Te -Yusu nu la□a, 'yii'donyu □dv, 'waa 'yii kle la yi (Maki 10.46-52; Luku 18.35-43)

29 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* 'hven-, 'ki v -hven 'li 'dio -mu',

υ δεε Seliko 'kwli. -Te υ yi 'dɔ a 'mu 'kwli ni □ti, nyibli -huohu kuε □nu □wien.

30 'Hru a 'mu, υ ne, ε no- ko 'nyia 'yri 'yii'donyυ ni 'huen ni 'υ bu. 'Yii'donyυ a 'mu, υ 'win ni, -ε mo, -Yusu, ε no- yi -hi. Ε no- mo bu 'yaa 'li win, υ wen: «Tɔonyo o, Dafidi a 'Yu, yru -aan nyai mo!»

31 Nyibli -mu', -υ ni 'υ -tuo a 'mu ki, υ -tua 'waa -mo'puple, υ wen: «Ba ma wien mo!» Kee, υ hia ni, 'υ 'sii yi, 'υ 'yee 'li win, υ wen: «Dafidi a 'Yu, yru -aan nyai mo!»

32 -Te -Yusu 'win 'waa win, -ε -bi ε nyra bu, 'ε da □nu. -Te υ nyre 'υ□υ 'huɪ, -ε -bi -Yusu 'beti □nu ni, ε wen: «De a 'di -bi a -hυε, □bu nu, 'ki 'υ 'a mu -mo 'li?»

33 -ε -bi υ wen: «Tɔonyo o, -a -hυε -bu nu□o, -aan 'yii -bu, -υ kle, bu kle yi!»

34 Ε no- mo -Yusu bu yru 'waa nyai, bu -hren 'waa 'yii le. Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi υ ni 'huen a 'mu, υ -tua leyuyruo, 'υ bi 'υ -Yusu ke', 'υ -tua 'a □wienlekukυε.

21

-Te -Yusu 'ya la Jrusredɔ 'kwli

(Maki 11.1-11; Luku 19.28-40; Saan 12.12-19)

1 -Te -Yusu ko 'a -nagbopυ* 'huen-, υ mi 'li Jrusredɔ 'kwli, -ε -bi 'ki υ nyre 'li 'dɔ -mu', -ε ko 'nyre mo Betifase 'kwli, -ε ni 'υ dugba -mu' □hlɔn, -ε ko 'lu olifieti ni 'li, -Yusu 'ε lee ne 'a -nagbopυ ni 'huen.

2 Ke- ε pi □nu yi: «'Dɔ -mu', -ε ni 'li 'a mu ye', ba mu 'li□ti 'kwli. 'Ba 'ya 'dɔ, a di yee 'υ 'kasra ko 'a 'yu 'huen-, υ mua bu. 'Ba yee 'υ □nu bu, -ε -bi ba □wle □nu, ba ya 'mu □nu yi.

3 Nyiblo □du 'bu 'beti 'a mu, -ε -bi ke- ba pu: Kukonyo, ε no- -hυε □nu. 'Ba hla□a, ti ni -do a ti 'yri, ε di 'ni wen, a 'mu 'li □nu 'li ya.»

4 De a 'mu, ε mu 'lu -mo, -ε di□e nu, -ti -mu', Nyɪsua a winwlɔn-hanyo* hla la, ε 'mu -nue -ni. -Ti a 'mu, ε no- -bu:

5 «Ke- ba pu Siondɔ (-ε mo Jrusredɔ) a nyibli yi:

Ba 'ye ke, 'aan -ne Bodɔ, ε no- yi 'ne- 'a mu -mo di.

ε □tiɔ 'li 'a dɔnυ ni,

'ε 'ya 'υ 'kasra ki, ε ko 'kasrayu 'huen-.»

6 -Te -Yusu lee la 'a -nagbopυ ni 'huen a 'mu, -ε -bi υ mu ni, 'υ nu de -mu', -Yusu lee □nu,

7 'υ ya 'kasra ko 'a 'yu a 'mu 'huen- -Yusu yi. -Te υ 'ya □nu, -ε -bi 'waa danɪ ko 'waa wlawli 'huen-, ε no- υ pu 'υ 'kasri a 'mu ki ble, -ε di□e nu, -Yusu 'bu 'ya 'υ□υ ki, ε 'mu danɪ a 'mu ki bu ni. (-ε nu□o, ε tυε □ne nyibli ni, -ε mo, ε mo bodɔ □niɔ, -ε ye 'li kibuwεenle 'li, ε 'yi tu 'pa-, ε 'ni -ya□a 'li□ti 'li. Ε no- ko -ti, 'ε 'ya 'υ 'kasri a 'mu ki.)

8 -Te υ yi 'li ni di, nyibli -huohu pu 'υ 'waa danɪ 'hru wlɔn ble. -U -bi ni 'υ, 'υ 'be -hugbi, 'υ pu 'υ□υ 'hru wlɔn ble, -Yusu 'ε ne□ε kle,

9 nyibli 'υ ne□ε ye' le, ko, -υ bi 'υ yi□ti □wien le kuε. Ke- υ ni, 'υ 'yee 'li win, υ wen: «-Na 'wio, Dafidi a 'Yu, -mo -bu, -ε yi 'li di, 'ki 'li Kukonyo Nyɪsua a 'nyre 'kwli. Nyɪsua bu ko -ti a 'yi'buale, 'ki 'li yako 'kwli!»

10 -Te -Yusu pa 'ki 'li Jrusredɔ 'kwli, -ε -bi 'dɔ mi 'li, 'ε yi 'li di, 'υ yi le 'beti -ni: «Nyiblo a 'du -bu ε pa 'mu 'li?»

11 -ε -bi nyibli wen: «Ε no- mo Nyɪsua a winwlɔn-hanyo -Yusu. 'Ki ε 'ti 'li Nasaleti, 'ki 'li Galileblugba 'kwli.»

-Te -Yusu bla la -teblɪplonyibli le, 'ki 'li Nyɪsua a 'kagbau a -yaa 'kwli

(Maki 11.15-19; Luku 19.45-48; Saan 2.13-22)

12 -Yusu -mo -bi, 'ki 'li Nyɪsua a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'ki ε pa 'li. 'Ki 'li -yaa a 'mu 'kwli, 'ki puplonyibli ni 'li, 'wlugba-tebli -bu, υ ni, 'υ yi Nyɪsua a -cohlon pi, ε no- υ ple. 'Ki 'υ -tite ni -do a 'mu, 'ki 'wli'ciɪnyυ ni 'υ -we, 'υ yi hiapuwli 'ciɪ -ni. -Te -Yusu yee 'υ □nu bu, -ε -bi ε -tua 'waa lebubla, 'ε yi 'wli'ciɪnyυ a 'teble yi ble □jijri -ni, 'ε 'nyreε 'li -hungboplonyυ a gbatɪ yre.

13 Ke- ε pi □nu yi, ε wen: «D 'cru la 'li□ti Nyɪsacriɪn 'kwli ni, -ε mo: Nyɪsua wen 'ni: 'Na 'kayu ni 'υ ni, -ε di□e nu, nyibli 'mu 'li 'mu -daa -ni.» Ke- -Yusu pi de, ε wen: «Kee, 'a mu -mo -bi, a ni 'kayu a 'mu 'yiyrynyibli a 'kayu -mo'.»

14 Ti ni -do a 'mu 'yri, -ε -bi 'yii'donyυ ko nɪanɪnyυ 'huen-, υ nu- 'yɪya 'υ -Yusu 'huɪ bu, 'ki 'li Nyɪsua a 'kagbau a -yaa 'kwli, -Yusu, 'ε nu□o, 'waa 'kuε 'ε -we.

15 Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu* gbagbi kɔ tetetɔɔnyu -mu', -v nɩ 'b -tuo a 'mu ki, v 'ye ɔwɩlɛkɛɛ-tebli a 'mu nɩ, -Yusu -nu, 'b 'win 'yonɔ a win, 'ki 'li Nyɩsua a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'yonɔ a 'mu, 'v 'yɛɛ 'li win, 'b pɩ lɛ: «-Na 'wio, Dafidi a 'Yu!» ɛ nɔ- nu ɔ, nyibli gbagbi a 'mu, 'b bi yrv' lɛ,

16 'b lee -Yusu, -ɛ mɔ: «ɔBi -ti -mu', v hɛ, ɔyɩɩ 'nɩ 'win?» -ɛ -bi -Yusu wen: «Iin, 'n yɩɩ 'nɩ 'win. 'N puɔv ɔhaan-tɩ, -ɛ mɔ, -ti -mu', v 'cɩɩ la 'li Nyɩsvacɩɛn 'kwli, a -hreɔe nɩ. -Ti a 'mu, ɛ nɔ- -bu: Nyɩsua o, 'n nu ɔ nɩ, 'yonɔ kɔ 'nyɩnyayonɔ 'hɛn- 'v pɩ -mu 'nyɛ lɛ -wɛ.»

17 -Tɛ ɛ pu 'ki lɛ, -ɛ -bi ɛ -hɔn 'v ɔnu 'hɩ, 'ɛ mu 'li Betanidɔ 'kwli. 'Ki ɛ pɛɛ 'li.

-Tɛ -Yusu pu la tugbe -mu', v dɛɛ figie 'jɔ -mɔ

(Maki 11.12-14,20-24)

18 -Tɛ -nyɛ -nyɛ, -ɛ -bi -Yusu kɔ 'a -nagbopu* 'hɛn-, v yɩ -mɛ kle, 'v yɩ 'li Jrusɛdɩɔ 'kwli di. Bu yɩ 'ki nɩ di, -ɛ -bi 'kanɔ bi 'li -Yusu 'kwli.

19 Bu ta 'ki 'li ye' lɛ, -ɛ -bi ɛ 'ye tugbedu -mu', v dɛɛ figie nɩ. 'Ki ɛ nyra 'v 'hrunya 'yri bu, 'ɛ mu 'vɔv ɔhlɔn, kɛɛ, hawi nɩ -do, ɛ nɔ- ɛ yɛɛ 'liɩ yra bu. ɛ nɔ- mɔ bu lee tugbe a 'mu, -ɛ mɔ: «Kɔɛ kɛ 'ki mɔ bu, ɔnɩ 'tɔv 'ki 'kui de, 'klɔ -mɔ 'klɔ.» Ti nɩ -do a ti 'yri, -ɛ -bi tugbe a 'mu, ɛ 'ku nɩ.

20 -Tɛ -Yusu a -nagbopu 'ye dɛ a 'mu, -ɛ -bi 'waa ɔwɩ kɛɛ lɛ dɩaki, 'v 'beti -Yusu, v wen: «Dɛ- nu 'kiɩ, tugbe -bu, 'ɛ 'wɔ 'v ti nɩ -do a 'ti 'yri, 'ɛ 'ku 'li?»

21 -ɛ -bi -Yusu ɔtu ɔnu ɔwɔn, ɛ wen: «'N yɩ 'a mu 'nɩ -lee -nɩ, -ɛ mɔ, 'bu mɔ, 'ba kuo Nyɩsua ɔwɩv yɩ -tɛɛ, ɛ kɔ, 'ba 'yɛ nɩ pu gblɛ, a -wɛ 'li ba nu dɛ -bu, 'n nuu tugbe -bu -mɔ nɩ. ɛ 'yɩ dɛ nɩ -do a 'mu 'pa-. A -wɛ 'li ba lee dɔgba -bu nɩ -wɛ: -Hɔn mɔ -tɩtɛ -bu, -bu bi 'li 'yru -mɔ, -ɛ -bi dɛ a 'mu, ɛ di mu 'lu -mɔ.

22 'Bu mɔ, 'ba yɩ Nyɩsua dɛ nɩ -hɛ, 'ba kuo ɔnɛ ɔwɩv yɩ, -ɛ mɔ, ɛ diɩe 'a mu 'nɩ -nyɩ, 'ɛ mɔ ɔhan-tɩ, ɛ di 'a mɔɔ 'nɩ -nyɩ.»

-Tɛ -Juukɔɛ* a naanyu, v yɩ la -Yusu lɛ 'beti -nɩ, -ɛ mɔ, nyɔ- -nyɩe 'kli, 'ki bu nu -tebli -mu', ɛ ni

(Maki 11.27-33; Luku 20.1-8)

23 -Tɛ dɛ a 'mu, ɛ -hi, -ɛ -bi 'ki -Yusu mu 'li Nyɩsua a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'ɛ -tɔa nyibli Nyɩsua a -ti a tɔɔɛ. Bu nɩ 'ki 'li tɔɔɛ 'kwli, -ɛ -bi Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu* gbagbi, v kɔ -Juukɔɛ a 'blɔ a nyibli -bi 'hɛn-, v 'yɩya 'vɔv 'hɩ bu, v wen: «Nyibli a 'dɩ -bi -nyɩ 'ki -mu 'kli, 'ki -bu bla -tebliplonyibli -bu lɛ 'li? Nyibli a 'dɩ -bi -lee -mu -wɛ, -bu nu -tebli a pɛɛ -bu, -ni 'li?»

24 -ɛ -bi -Yusu ɔtu ɔnu ɔwɔn, ɛ wen: «'Na 'mumu -bu, 'n di 'beti 'a mu dɛ. 'Bu mɔ, 'ba -hihia 'mu kle, -ɛ -bi 'n di 'a mu kle 'nɩ -hihia -nɩ -wɛ.

25 ɔBu 'beti 'a mu: Nyibli a 'dɩ -bi -lee la Saan, 'ki bu pu la nyibli 'nie 'lu lɛ 'li? ɔBi Nyɩsua ɔnɩɔ, -v'v- -tonyibli ɔnɩɔ?» -ɛ -bi v -tɔa 'waa dɩɔnɔ a lɛbetilɛ, v wen: «-Bi' -a di 'ki pu 'li? 'Bu mɔ, ɔba pu lɛ: Nyɩsua -lee la 'nɛɩ, -ɛ -bi ɛ di ɔhɩan -mɔ, ɛ 'mu -a mu 'beti -nɩ: -Ti -mu', Saan hɛ la, dɛ- kɔ -ti 'a 'yɩ 'kiɩ ɔhaan-tɩ -pu 'li?»

26 Mɔ, 'bu mɔ, ɔba pu lɛ: -Tonyibli ɔnɩɔ, -ɛ -bi nyibli kɔ bu yɛɛ nɛ -a mu -ti, -ɛ nu ɔ, -tonyibli a pɛɛ puɔv ɔhaan-tɩ, -ɛ mɔ, Saan mɔ la Nyɩsua a winwɩɔn-hanyɔ* ɔnɩɔ.»

27 ɛ nɔ- nu ɔ, 'v ɔtu -Yusu ɔwɔn, v wen: «-A 'yɩ 'a ɔdedede -yɩ.» -ɛ -bi -Yusu wen: «'Na 'mumu, 'n 'yɩ 'liɩ 'li -wɛ, ɔbu lee nɛ 'a mu -wɛ, nyibli a 'dɩ -bi, -ɛ -nyɩ 'mu 'kli, 'ki ɔbu nu -tebli a pɛɛ -bu, 'n ni.»

-Yusu pu la 'ba kɔ 'yonɔ nɩ 'hɛn a 'ledv

28 -ɛ -bi kɛ- -Yusu pɩ -Juukɔɛ* a naanyu yɩ, ɛ wen: «'N -hɛ ɔbu pu 'a mu 'ledv yɩ, -ɛ diɩe nu, dɛ a di 'lu -mɔ lɛ -hie, 'muɔv 'ye. Nyɩɛhɩan ɔdɩ, ɛ nɔ- kɔ la 'yonɔ nyɩɛpu nɩ 'hɛn, 'ɛ lee la 'a yɩ-hɛyɩ, ɛ wen: 'Na 'yu o, mu kɛ 'li -ci ki, ɔmu 'na -kɩan nu.

29 -ɛ -bi ɛ -hihia 'a 'ba kle, -ɛ mɔ: 'N hɩa nɩ, 'nɩ -mu ɔ li. Kɛɛ, muu 'v ye', -ɛ -bi ɛ 'cɩcɩ 'a 'lulɛ-hihie nɩ, 'ɛ mu 'li 'a 'ba a -ci ki, 'ɛ mu -kɩan nu mɔ.

30 Dɛ nɩ -do 'a mu, nyɩɛhɩan a 'mu, ɛ tɛ wen 'a yɩ-hɛyɩ -mɔ, ɛ nɔ- ɛ tɛ 'a 'hɛn a 'yu -mu' -mɔ -wɛ. ɛ nɔ- -mɔ -bi, ɛ wen: -Aa, 'na 'ba o, 'n di 'li 'nɩ mu. Kɛɛ, ɛ 'yɩ 'li -mu.»

31 -ɛ -bi -Yusu yɩ 'ki -Juukɔɛ a naanyu -mu' nɩ 'beti -nɩ, ɛ wen: «'Ki 'li 'yonɔ nɩ 'hɛn a 'mu 'nyɩ, nyibli a 'dɩ -bi, -ɛ ɔtuu 'v

'a 'baɪ 'lɪ?» -ɛ -bɪ ʋ wɛn: «Yɪ-hɛyɪ ɲɪɔ.» -Yusu yɪ 'kɪ ɲɪɔ 'nɪ -lee -nɪ, ɛ wɛn: «'N yɪ 'a mʊ 'nɪ -lee -nɪ -tɛɛ, nyibli -mʊ', -ʋ di 'lɪ Nyɪsʋa a 'kɔ yrayɪ 'kwɪ pa, ʋ nʊ- mɔ 'blɔwɪ'tɪnyʋ kɔ 'lawɪnʊgbɪ 'hʋɛn-. 'A mʊ -mɔ -bɪ, a 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ ba pa 'lɪ.

32 'N hɛɲɛ nɪ, -ɛ nuɔ, 'a mʊ Yisraɛkʋɛ, Saan Batisɪ di 'nɛ- 'a mʊ 'nyɪ, 'ɛ tɔɔ nɛ 'a mʊ 'hru -mʊ', -ɛ 'sɪi 'ʋ yɪ, a di gba. Kɛɛ, -tɪ -mʊ', ɛ -hɪa, a 'yɪɪ ɲhaan-tɪ -pʋ. Nyibli -bʋ, -ʋ mɔ 'blɔwɪ'tɪnyʋ, kɔ 'lawɪnʊgbɪ 'hʋɛn-, ʋ nʊ- pʋɪ ɲhaan-tɪ, 'ʋ 'cɪcɪ 'waa nununɲɪ. -Tɛ a 'yɛ dɛ a 'mʊ, a 'yɪ Saan a 'mʊ nʋa yɪ bʋ -pʋ, 'a 'yɪ 'aan nununɲɪ 'cɪcɪ -nɪ.»

-Tɛ -Yusu pʋ la -ci'yieɲtunyʋ, -ʋ kɔ la -balʋ a 'ledʋ

(Maki 12.1-12; Luku 20.9-19)

33 (-Yusu 'tɛ yɪ 'lɪ -cɔhlɔnpinyʋ* gbagbɪ a 'mʊ kɔ -Juukʋɛ* a naanyʋ -bɪ 'hʋɛn- -mɔ -hlee -nɪ 'kɪ 'lɪ Nyɪsʋa a 'kagbau a -yaa 'kwɪ.) ɛ wɛn: «Ba pʋ 'mʊ nʋa yɪ bʋ, 'mʊ 'a mʊ 'ledʋ -bɪ yɪ pʋ: -Cikɔnyɔ ɲdʋ, ɛ nɔ- -ci la 'a -ci. 'Kɪ 'lɪ -ci a 'mʊ 'kwɪ, ɛ 'dɔɔ 'lɪ 'lɪli ɲdʋ. 'A 'yɔ, ɛ tʋɪ, ʋ dɛɛ ɲnɛ rɛsɛn. 'Dʋdɔnyɔ a 'mʊ, 'a ɲgbɛtʋ, ɛ nɔ- -ha 'a -ci a 'mʊ yɪ, 'ɛ 'blu 'lɪ 'hɪɔ gbɛtɛɛ 'kwɪ lɛ, -ɛ diɲɛ nu, 'bʋ yɪ 'a 'yɔ nɪ 'plʋɛ, 'a 'nie 'mʊ 'lɪ 'hʋɔ a 'mʊ 'kwɪ lɛ bi, ɛ 'mʊɪ nɔ -mɔ' nu. ɛ nu 'hɪ-gbɔ -wɛ, -ɛ kɔ kɪ ʋ di 'ʋ bʋ nyra, ʋ 'mʊ -ci 'yie ɲtu, 'yiyɪnyibli a -tɪ. -Tɛ ɛ -wɛ -kʋan a pɛpɛ a 'mʊ -mɔ, -ɛ -bɪ ɛ lee -kʋannunyibli ɲdʋ, 'kɪ bʋ mu -ci a 'mʊ, 'a -kʋan nu, -ɛ diɲɛ nu, 'a 'dʋdɔ-tɛblɪ 'bʋ -tʋ, ʋ 'mʊɪ 'a 'kɪbɪa -nyɪ, -kʋannunyibli a 'mʊ, 'waa 'mumu, ʋ 'mʊ 'waa -nɛ 'kɪbɪa kɔ -wɛ. -Tɛ -cikɔnyɔ a 'mʊ, ɛ -wɛ -kʋan a 'mʊ a yɪlɛɲtutulɛ -mɔ, -ɛ -bɪ ɛ mu 'dagba blɔblʋ.

34 -Tɛ 'dʋdɔ-tɛblɪ a 'cɪcɪtɪ nyɪre 'ʋ, -ɛ -bɪ -cikɔnyɔ a 'mʊ, ɛ lee nɛ 'a lɛlenyʋ -bɪ, 'kɪ bʋ mu 'lɪ -ci'yieɲtunyʋ -mɔ, ʋ 'mʊ ɲnʋ 'cɪcɛ-tɛblɪ -mʊ', -ɛ blɛɛ -cikɔnyɔ yɪ -nyɪ, ʋ 'mʊ ɲnɛɲɛ yɪ ya.

35 -Tɛ lɛlenyʋ a 'mʊ, ʋ nyɪre 'lɪ, -ɛ -bɪ -ci'yieɲtunyʋ a 'mʊ, ʋ kɔ ɲnʋ nɪ, 'ʋ bi lɛlenyɔ -bɪ -tɛɛ, 'tɪ- 'ʋ 'la 'a 'yɛɛ -bɪ, 'ʋ pʋ ta a lɛlenyɔ 'hɪ -mɔ lɛ, 'ʋ 'laɲa.

36 -Tɛ -cikɔnyɔ 'wɪn dɛ a 'mʊ, -ɛ mu 'lu -mɔ, -ɛ -bɪ ɛ lee nɛ 'a lɛlenyʋ -bɪ dɛ. Nyibli a 'mʊ, ʋ nʊ- hʋ, 'ʋ -hi 'ʋ yɪ-hɛnyibli -mʊ', ɛ

lee mɔ. Kɛɛ, dɛ nɪ -do, -ci'yieɲtunyʋ -mʊ', ʋ nu yɪ-hɛnyibli -mʊ' -mɔ, ɛ nɪ -do a 'mʊ, ɛ nɔ- ʋ nu 'waa dɛ -bɪ -bʋ -mɔ.

37 -Tɛ lɛlenyʋ a 'mʊ, ʋ -hi, -ɛ -bɪ ɛ lee nɛ 'a ɲgbɛtʋ a 'yɪ, 'kɪ bʋ mu 'lɪ ɲnʋ -mɔ, -ɛ nuɔ, 'a ɲwɪb wɛn 'nɪ: -Tɛ ɛ mɔ 'na 'yɪ, ʋ di kɔ 'a 'ʋɲtuulɛ.

38 Kɛɛ, -tɛ -ci'yieɲtunyʋ -mʊ', ʋ 'yɛ 'yɪ a 'mʊ, -ɛ yɪ 'lɪ di, -ɛ -bɪ kɛ- ʋ pɪ, 'kɪ 'lɪ 'waa dɪɔnʋ 'nyɪ: Nyibli -bʋ, -ɛ di -ci -bʋ kɔ -nyɪwɔ ɲdʋ, ɛ nɔ- yɪ 'lɪ di. 'A -tɪ, -ba 'laɲa, -a 'mʊ -ci -bʋ kɔ,

39 'ʋ kɔɔ, 'ʋ 'hrɔɔ 'lɪɪ -ci 'kwɪ, 'ʋ 'laɲa.»

40 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn 'nɪ: «'A mʊ 'n yɪ 'betɪ -nɪ, nyibli -bʋ, -ɛ kɔ -ci a 'mʊ, 'bʋ -di, dɛ a 'dɪ -bɪ ɛ di -ci'yieɲtunyʋ a 'mʊ -mɔ nu 'lɪ?»

41 -ɛ -bɪ ʋ ɲtuɔ ɲwɔn, ʋ wɛn: «'Cɛkɔnyibli -mʊ', ɛ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʋ yru 'waa nyaɪ, ɛ 'mʊ ɲnʋ 'la, 'tɪ- ɛ 'mʊ 'lɪ -ci a 'mʊ 'lɪ -ha, ɛ 'mʊɪ -ci'yieɲtunyʋ yrayɪ -bɪ -nyɪ, 'dʋdɔ-tɛblɪ a 'cɪcɪtɪ 'bʋ nyɪre 'ʋ, ʋ 'mʊɪ 'a 'kɪbɪa -nyɪ.»

42 -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ ɲnʋ yɪ, ɛ wɛn: «-Tɪ -bʋ, ʋ 'cɪɪ la 'lɪ Nyɪsʋacɪɪɛn 'kwɪ, 'n pʋɪ ɲhaan-tɪ, a -hɛɲɛ nɪ. -Tɪ a 'mʊ, ɛ nɔ- -bʋ: 'Katuo -mʊ', 'kayupɔnyʋ 'yɪ -hʋa bʋ nuu -kʋan 'yɪ,

ʋ pʋ 'kɪbɪa kɪ,

ɛ nɔ- -hɛ 'kayɪ a 'mʊ a 'katuo gbagbʋ.

Kʋkɔnyɔ Nyɪsʋa, ɛ nɔ- nuɔ, 'ɛ -hɛ 'katuo gbagbʋ,

'tɪ- 'ɛ nɔɔ 'yie kɛ, 'kɪ 'ʋ -a mʊ -mɔ.»

43 -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ dɛ ɛ wɛn: «'N yɪ 'a mʊ 'nɪ -lee -nɪ, 'a mʊ Nyɪsʋa a dakɔ -mʊ', Nyɪsʋa kɔɔ wɪn kɪ, ɲhaandɛ -mʊ', ɛ nɪ 'a mʊ 'yɪ ɲhlɔn lɛ, -ɛ -hʋɛn 'lɪ 'aan wɪn a kɪkɔlɛ 'kwɪ, ɛ di 'a mɔɔ -jɪ' 'nɪ -ha, ɛ 'mʊɪ dakɔ -bɪ -nyɪ, -ʋ di 'ʋ Nyɪsʋa 'ʋ ɲtuu -nɪ. [

44 Nyibli 'bʋ bi 'ʋ 'katuo a 'mʊ kɪ, ɛ kɔ bʋ -yɪyɛ lɛ, mɔ, 'katuo a 'mʊ, 'bʋ biɲɛ kɪ, ɛ di wɔwɔɲa lɛ.]»

45 Nyɪsʋa a -cɔhlɔnpinyʋ gbagbɪ kɔ Falisiɲtumu* a nyibli -mʊ', -ʋ nɪ 'ʋ -tuɔ a 'mʊ kɪ, ʋ 'wɪn 'ledʋɪ a 'mʊ nɪ, 'ʋ yruɔ, -ɛ mɔ, ʋ nʊ- -Yusu ɲhɛn 'nyɪre.

46 -Tɛ ʋ yru dɛ a 'mʊ, -ɛ -bɪ ʋ ɲmʋɛ 'hru lɛ, 'kɪ bʋ kɔɔ, ʋ 'mʊɪ 'la. Kɛɛ, hʋannʋ nɪ ɲnʋ nɪ, 'kɪ bʋ kɔɔ, -ɛ nuɔ, ʋ yɪɲɛ nɪ,

-ε mɔ, nyibli -huohu dεε -Yusu Nyɩsua a winwlon-hanyɔ*.

22

*-Yusu pu la 'blipadiide a 'ledu
(Luku 14.15-24)*

¹ -ε -bi 'kɩ -Yusu nεε 'lɩ 'ledu 'kwli de, 'ε -hihiε -Juukue* a naanyu, -u 'beti wen κεε, ε wen:

² «Nyɩsua 'bu kɔɔ nyibli win kɩ, dε ε 'wɩ yɩ, ε nɔ- -bu: ε kɔ la bodɔɔ □dɔ. ε nɔ-lee nε 'a -kuannunyibli, 'kɩ bu pi a 'yu a 'blipadiide,

³ 'ε da nyibli -bi didide a 'mu kɩ. -Tε dɛditi nyre 'u, -ε -bi ε lee nε 'a -kuannunyibli nɩ, ε wen: Ba mu, ba da nyibli -nɩ wen. -Tε u -mu, u yεε 'u □nɩ bu, 'u lee □nɩ, -ε -bi u wen: -A hɩa nɩ, -a 'nɩ -di□e 'lɩ.

⁴ -ε -bi ε lee nε 'a -kuannunyibli -bi de, ε wen: Ba mu, ba lee nyibli -mu', 'n da wen, 'na didi-tebli -wε -mɔ, 'n 'la 'na blo kɔ 'na nunvabloyonu 'hven- nɩ. -Tebli a pepe -wε -mɔ. 'A -tɩ, bu di 'lɩ, u 'mu 'blipadiide a 'mu di.

⁵ Kεε, nyibli a 'mu, u -da, -sogblole a -tɩ, 'u 'yɩ -di, 'u mu 'waa -kuan -mɔ le, nyiblo -bi nɩ 'u, 'ε mu 'lɩ 'a -ci kɩ, -ε -bi nɩ 'u, 'ε mu plo mɔ,

⁶ -u -bi nɩ 'u, -kuannunyibli a 'mu, -u mu □nɩ da mɔ, 'u klo □nɩ, 'u bi □nɩ -bibi, 'u 'lɩa □nɩ le.

⁷ -Tε bodɔɔ a 'mu, ε 'win -tɩ a 'mu, -ε -bi ε bi yru', 'ε lee nε 'a 'seyo, 'kɩ bu 'la 'crekonyibli a 'mu, kɔ, bu pu 'waa 'dɔɔ 'tɔ.

⁸ -ε -bi ke- ε pu 'a -kuannunyibli yɩ de: 'Blipadiide -wε -mɔ, kεε, didide a 'mu, ε 'yɩ nyibli -bu, 'n da wen yɩ -bleε -nɩ.

⁹ Ba mu 'lɩ -tɩte -mu', nyibli -huu 'lɩ, nyibli a pepe -mu', a di 'lɩ bu -yεε -nɩ, ba da □nɩ, bu di 'blipadiide kɩ.

¹⁰ ε nɔ- mɔ -kuannunyibli a 'mu bu mu, bu 'kukue nyibli a pepe -mu' le, u yεε 'u bu, -u mɔ nyibli -mu', -u □tui 'u Nyɩsua, kɔ nyibli -mu', -u 'ye nɩ □tuu 'u Nyɩsua. (Nyibli a pepe -mu', u -da, -u -di, u -nyi □nɩ 'blipawlawlu, u 'mu□u pu.) Nyiblidu a 'mu, u nu- -wε ti kɩ. ε nu□o nɩ, 'blipakayu -mu', 'ε 'yii 'lɩ, 'kɩ 'u nyibli -mɔ.

¹¹ -ε -bi bodɔɔ pa nɩ, ε 'mu nyibli -mu', u -da 'ye. -Tε ε pa 'kɩ, -ε -bi ε 'ye□e nɩ, -ε

mɔ, 'kɩ 'lɩ nyibli a 'mu, u -da 'nyɩ, nyiblo nɩ -do nɩ 'lɩ, 'ε 'yɩ 'blipawlawlu -pu.

¹² -ε -bi ke- ε pu□i yɩ: 'Bɩhɩan o, -mɔ -bu, -ε 'yɩ 'blipawlawlu -pu, □yɩ yɩ -bleε -nɩ, -bu pa 'nε-. Kεε, -tɩ bu di□e κεε -hihiε -nɩ, ε 'yɩ□i -yɩ.

¹³ ε nɔ- mɔ bodɔɔ bu lee nε 'a -kuannunyibli, ε wen: Ba mu nε 'a bu kɔ 'a dabuɩ. Ba pu 'lɩ□i -patu', 'kɩ 'lɩ halo 'nyɩ. 'Kɩ ε di 'lɩ □hien -wee -nɩ, kɔ, 'kɩ ε di 'u yru -puu -nɩ -wε.»

¹⁴ -ε -bi ke- -Yusu pu de, ε wen: «Nyɩsua de nyibli -huohu, 'kɩ bu wen, bu kɔɔ □nɩ win kɩ, kεε, nyibli nɩ -do -mu', -u wεen de a 'mu kɩ, u nu- ε -ha 'lɩ, 'kɩ ε 'mu □nɩ win kɩ -kɔɔ -nɩ.»

*Dε -mu', -Yusu tɔɔ la -nɩ, 'kɩ 'u 'blwli a de kɩ
(Makɩ 12.13-17; Luku 20.20-26)*

¹⁵ -Tε de a 'mu, ε -hi, -ε -bi Falisi□tumu* a nyibli, u mu -gbolugbo kɔ mɔ, -ε di□e nu, u 'mu 'hru le □muɔ, -te u di -Yusu a le'betile nu, 'tɩ- a □wɔn□tutuo 'kwli, u 'mu 'lɩ -naa -nɩ, u 'mu□u -tɩ -yεε -nɩ, u 'mu□u klo.

¹⁶ -Tε u -yra de a 'mu, -ε -bi u te 'waa -nagbopu -bi bu, kɔ nyibli -bi 'hven-, -u mɔ 'kuɩ Helɔdɩ a □tumu a nyibli, 'kɩ bu mu 'lɩ -Yusu 'huɩ. -Tε u nyre 'lɩ□i -mɔ, -ε -bi u wen: «Tɔɔnyɔ o, -a yi□e nɩ, -ε mɔ, -hle -tɩ a -tεε, □nɩ tɔε -tɩ a -tεε, 'kɩ 'u de -mu', Nyɩsua -huε -a mu a -ta'. 'Bu mɔ, □nɩ yɩ□i nɩ hle, □nɩ -pie□e huannu, 'kɩ 'u -tonyiblo a 'lule-hihie a -ta', 'ye □bu ε mɔ nyiblo gbagbu.

¹⁷ 'A -tɩ o, lee nε -a mu -na 'lule-hihie, 'kɩ 'u -tɩ -bu, -a di -mu 'beti -nɩ kɩ: □Bɩ Nyɩsua a tete wen 'nɩ, -ba -ha 'blwli, -ba -nyi□e Romakue a 'kuɩ gbagbu, -u'bu-, -a 'yɩ yɩ -bleε -nɩ, -ba -nyi □nε□ε?»

¹⁸ Kεε, -Yusu yɩ 'waa 'lule-hihie -huan nɩ. ε nɔ- kɔ -tɩ 'ε yɩ □nɩ -lee -nɩ, ε wen: «Dε- kɔ 'mɔ a yɩ 'beti -nɩ, 'a yɩ 'u 'mu le □tεε -nɩ, 'a mu -bu, -u nεε 'lɩ nɩ 'hven 'lɩ? □Bɩ a 'mu□u 'ye, 'bu mɔ, 'nɩ yɩ Romakue a 'kuɩ gbagbu a -tɩ le nɩ -hεε -nɩ, ε kɔ Nyɩsua a -tɩ 'hven-, a 'mu 'mu -tɩ -yεε -nɩ?»

¹⁹ Ba tɔɔ 'mu 'wli a 'mu, a nɩ, 'a yɩ 'blwli 'pεε -nɩ,» 'a 'wliyɔkɔ a 'yεε nɩ -do yɩ, 'u ya□a 'a 'yεε nɩ -do yɩ.

20 -E -bi e wen: «Nyiblo a 'di -bi, -e ko yigbakla -ni 'uu ki 'li? Nyiblo a 'di -bi, -e ko 'nyre u 'cru 'u -we 'li?»

21 -E -bi u wen: «Romakue a 'kiun gbagbu nu» -E -bi ke- -Yusu pi 'ki nu yi, e wen: «'A -ti o, de -bu, -e ble'e 'kiun gbagbu yi, ba -nyi ne, e ko, de -bu, -e ble'e Nyisua yi, ba -nyi ne -we.»

22 -Te u 'win -ti a 'mu, -Yusu -hihia nu kle, e kee 'waa wli le. E no- mo bu hie 'uu bu, bu mu.

De -mu', -Yusu -tɔɔ -ni, 'ki 'u 'klo'hihru a de ki

(Maki 12.18-27; Luku 20.27-40)

23 'Ki 'li Jrusredɔ 'kwli, e ko la tumu du. 'A 'nyre mo Saduu*. U nu- hlene, -e mo, 'bu mo, nyiblo 'bu 'ku, e 'yi 'liu 'li -we, bu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, bu 'hri 'klo, 'ki 'li Nyisua yi. U nu- ko nyibli -mu 'u -Yusu 'hu, 'ki 'li -nyrowo ni -do a 'mu 'kwli, -e dine nu, u 'muu le 'beti -ni. -Te u nyre 'ki 'uu 'hu, -e -bi u wen:

24 «Tɔɔnyo o, 'ye tete -bi, Nyisua a winwlon-hanyo Moise 'cru la, e hie la -a mu le, e no- -bu: Nyibeyugbe 'bu ko nugba, 'ti- muu 'li ye', nyibeyugbe a 'mu, 'bu 'ku, 'bu 'yi 'u 'yonu bu -hie, -e -bi nyibeyugbe a 'mu, -e 'ku, 'bu ko 'diayi nyibehian, e no- ble'e yi, -bu ko 'a nugba a 'mu, e koo 'huen-, u 'mu 'yonu ko, 'ki 'u 'a 'diayi -mu', -e 'ku a -ta'. Ke- Moise a tete pi.»

25 Ke- u pi de, -e mo: «E ko la 'diayi nyibepu ni hlon'huen, 'ki 'ne- -a mu 'nyi, 'waa yi-henyiblo, e no- ko nugba, nyibehian a 'mu, 'e 'yi 'u 'yu bu -hie, 'e 'ku, 'e -hie 'a nugba 'a 'diayinu a 'huen a nyiblo le.

26 De ni -do a 'mu, e no- nu 'huen a nyiblo, ko ta a nyiblo 'huen-, 'e mu 'lu -mo -mumu, 'e ye hlon'huen a nyiblo ki.

27 -Te 'waa pepe, u 'ku 'ki, -e -bi nugba a 'mu, e 'ku ni -we.

28 -Ti -a di 'beti mo, -a -hwe -bu -hihia -a mu kle, e no- -bu: -Nyrowo -ko 'kwli nyibli di 'li 'kukonyibli 'nyi -hon, u di 'klo 'hri, 'ki 'li Nyisua yi, nyiblo a 'di -bi, 'ki 'li nyibepu ni hlon'huen -mu' 'nyi, -e di 'ki nugba a 'mu ko 'li, -e nuo, -te u ni la 'ne- -tutu ki, nyibepu a pepe a 'mu, u ko laa ni?»

29 -E -bi -Yusu tu nu won, e wen: «A ke ni, -e nuo, a 'yi Nyisua rien -yi, 'a 'yiu -yi -we, -e mo, Nyisua ni 'kl ki.

30 Ti -mu', -e ko 'yri nyibli di 'li 'kukonyibli 'nyi -hon, u di 'klo 'hri, 'ki 'li Nyisua yi, nyibepu ko nugbu 'huen-, u 'yi 'liu 'li -we, bu kuko -ni. Kee, -te Nyisua a lelenyu ni 'mu, ke- u di 'mu ni -we.

31 'Ya 'u 'lu de, de -bu, -e mo nyibli bu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, bu 'hri 'klo, 'n yine ni, -e mo, -ti -mu', Nyisua -hla, 'ki 'uu ki, a -hrene ni, 'ki 'li 'a 'rien 'kwli. Ke- Nyisua pu la:

32 'Mo -mo Nyisua -bu, Abrahamu de, e ko Yisaki, ko Sakobu 'huen-. E 'wi yi, ti -mu', -e ko 'yri Nyisua yi la 'li Moise -mo -hlee -ni, Abrahamu, ko Yisaki, ko Sakobu 'huen-, u 'ku la ni see la. Kee, -a yine ni, -e mo, e 'yi 'kukonyibli 'pa-, u 'ni -daa li Nyisua, kee, 'klonnyibli, u nu- dene. ('A -ti, 'ba pu le, -e mo, nyiblo 'bu 'ku, e 'ni 'hriu 'klo, 'ki 'li Nyisua yi, e 'yi han-ti 'pa-)» Ke- -Yusu -pu.

33 Nyibli a pepe -mu', -u pu -Yusu nua yi bu, 'waa wli kee le, tɔɔle a 'mu, 'a -ti.

Nyisua a tete gbagbu -mu', -e ni 'u tete a pepe 'lu yi

(Maki 12.28-34; Luku 10.25-28)

34 -Te Falisiu* a nyibli 'win, -e mo, -Yusu tu Saduu* a nyibli won, 'e nuo, 'ki u 'yi 'ki -ti du 'ye, bu hla. E no -mo bu 'kukue le, bu mu 'u -Yusu 'hu.

35 'Ki 'li nu 'nyi, tetetɔɔnyo du ni 'li. E no- 'beti -Yusu, -e dine nu, e 'mu 'uu le te -ni, e 'mu ka, 'ki 'u Nyisua ye', e wen:

36 «Tɔɔnyo o, tete a pepe -bu, Nyisua -nyi -a mu, 'a de a 'di -bi -mo tete gbagbu, -e -hi 'u 'a 'bio 'u 'li?»

37 -E -bi -Yusu wen: «-Ble'e yi -bu nu'e -na Kukonyo Nyisua, 'ki 'li -na wlu a pepe ki, ko, 'ki 'li -na 'lule-hihie a pepe 'kwli.

38 E no- mo Nyisua a tete gbagbu, 'ki 'li tete a pepe 'nyi. E no- ni 'u tete a pepe 'lu yi.

39 Tete, -e ble 'uu ke', -e mo Nyisua a tete gbagbu -we, e no- mo: -Ble'e yi -bu nu'e -na 'bihian -tonyiblo, wi yi -te -nu -dinu a nu'e.

40 Tete ni 'huen a 'mu, u nu- ko 'kwli Moise a tete a pepe -huen 'li -wlu, u ko Nyisua a winwlon-hanyu* a tɔɔle 'huen-»

Wanyɔ mɔ bodiɔ Dafidi a yonu a 'Yu
ɔnu

(Maki 12.35-37; Luku 20.41-44)

⁴¹ -Tɛ dɛ a 'mu, ɛ -hi, -ɛ -bi Falisiɔtumu* a nyibli 'kukue lɛ, -Yusu 'ɛ yi ɔnu lɛ 'beti -ni, ɛ wɛn:

⁴² «Dɛ a 'di -bi a yi 'lu -mɔ lɛ -hie, 'ki 'b Wanyɔ -mu', Nyɔsua pu la lɛ, ɛ di la ya a -ta' 'li? Nyɔ- mɔ 'a 'baɪ gbagbu 'li?' -ɛ -bi ɔ wɛn: «Wanyɔ a 'mu, ɛ nɔ- mɔ bodiɔ Dafidi a yonu a 'Yu.»

⁴³ -ɛ -bi ɛ 'beti ɔnu ni, ɛ wɛn: «'Bu ni 'mu lɛ, -bi' Nyɔsua a -Hihiu* -nu, Dafidi 'ɛ daa Wanyɔ a 'mu 'a Kɔkɔnyɔ, 'ɛ hlaɔa, 'ki 'li Nyɔsuaɾɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ:

⁴⁴ Kɔkɔnyɔ Nyɔsua lee 'na Kɔkɔnyɔ ni, -ɛ mɔ:

Ni mɔ 'na diidekiɔɔa ki bu, -kɔ 'mu 'hɛn-, -a 'mu nyibli win ki -kɔɔ -ni,

ɛ 'muɔɔ gba -gbagba, 'muɔɔ nu, ɔmu -na yraanyibli bu 'lu ble ɔtu.»

⁴⁵ -ɛ -bi -Yusu wɛn 'ni de: «-Tɛ Dafidi a ɔgbɛɔ, ɛ dɛɛ Wanyɔ a 'mu, 'a Kɔkɔnyɔ, -bi' Wanyɔ a 'mu, ɛ -wɛ 'li bu nu 'ki Dafidi a 'Yu a pupa 'li?»

⁴⁶ Nyibli -mu', -ɔ ni 'b, ɛ 'yi nyiblo ɔdu -kɔ, 'ki 'li ɔnu 'nyi, -ɛ -wɛ 'li bu -hihia -Yusu kle. Kɔɛ 'b -nyɔwɔ a 'mu 'yie bu, nyibli yi pie huannu, 'ki bu 'betiɔ -ti ɔdu.

23

-Tɛ -Yusu lee la 'a -nagbopu*, 'ki bu ɔtu
'waa diɔnu 'yie, 'ki 'b -Juukɔɛ* a naanyɔ a
-ta'

(Maki 12.38-39; Luku 11.43,46; 20.45-46)

¹ -Tɛ dɛ a 'mu, ɛ -hi, -ɛ -bi ke- -Yusu pu nyibli -mu', kɔ 'a -nagbopu 'hɛn- yi, ɛ wɛn:

² «Nyɔsua a tetetɔnyɔ kɔ Falisiɔtumu* a nyibli 'hɛn-, 'waa -kuan, ɛ nɔ- mɔ bu -hihia nyibli tete -mu', Nyɔsua -nyi la Moise kle.

³ 'A -ti, -ti a pepɛ -mu', ɔ di 'a mu -lee -ni, ba nuɔo, kɔ, ba ɔtuu 'bɔɔ 'b. Kɛɛ, -tebli -mu', ɔ ni, a 'ni 'nuo 'liɔɔ, -ɛ nuɔo, -ti -mu', ɔ tɛ nyibli, 'waa 'mumu, ɔ 'ni -nuɔo liɔɔ.

⁴ ɔ ni 'b nyibli ke', 'ki bu ɔtuu 'b tete a gblegble 'b, -ɔ kɔ 'bɔtuule -kla 'mu, -wɛn 'beni, kɛɛ, ɔ 'ni -hɛɛɛ li ɔnu dɛ gbe, 'ki bu ɔtuu 'b tete a 'mu 'b.

⁵ 'Waa -tebli a pepɛ, ɔ ni, ɔ niɔe ni, -ɛ diɔe nu, nyibli 'mu ɔnu 'yie ki bu 'nɛɛ -ni, kɔ, ɔ 'mu ɔnu 'nyɛ lɛ pu. Ba 'ye 'waa dukwli gbi -mu', -ɔ kɔ 'kwli, ɔ pu 'li Nyɔsuaɾɪɛn lɛ, 'a dɛ -bu, ɔ 'mɛɛ yi bu, ɛ kɔ 'a dɛ -bu, ɔ pu 'li dabu lɛ. Dukwli a 'mu, 'waa -nɛ 'bua ni diaki. 'Ti-, 'lili -mu', ɔ ni, 'b mɛɛ 'waa wlawli a ɔhlɔnde ble, -ɛ mɔ Nyɔsua a 'bɔtuule a yruule, ɔ niɔe ni, 'waa -nɛ, 'ɛ -hlo diaki. ɔ ni -tebli a 'mu ni, -ɛ diɔe nu, ɔ 'muɔɔ nyibli -tɔɔ -ni, -ɛ mɔ, ɔ mɔ -tɛɛ a Nyɔsua a nyibli ɔnu.

⁶ ɔ nuɛ ɔnɛ ni, 'bu da ɔnu didide -mɔ, bu ni 'li ye' bu, -ɛ diɔe nu, nyibli 'mu ɔnu 'ye. Dɛ ni -do a 'mu, ɛ nɔ- ɔ ni, 'bu mɔ, 'bu mu 'li Nyɔsua a 'kayu bu.

⁷ 'Bu mɔ, 'bu mu 'b -tɛɛ -mu', nyibli -huɔ 'b, ɔ nuɛ ɔnɛ ni, 'ki nyibli bu pu ɔnu 'wio ble, 'ki 'b 'waa 'bɔtuule a -ta'. ɔ nuɛ ɔnɛ ni -wɛ, 'ki nyibli bu daa ɔnu Tɔɔnyɔ.

⁸ Kɛɛ, 'a mu -mɔ -bi, a 'ni 'nuo 'liɔɔ, nyibli 'ni 'daa 'li 'a mu tɔɔnyɔ, -ɛ nuɔo, a kɔ Tɔɔnyɔ ni -do. 'Aan pepɛ, a mɔ dɛ ni -do, ɔwɔ yi 'diayɔnu.

⁹ 'Ki 'nɛ- -tutu ki, a 'ni 'daa 'li nyiblo ɔdu 'aan 'Baɪ, -ɛ nuɔo, a kɔ 'Baɪ ni -do, 'ɛ ni 'li yakɔ 'kwli.

¹⁰ A 'ni 'nuo 'liɔɔ, ɔ 'ni 'daa 'li 'a mu Nyiblo gbagbu, -ɛ nuɔo, a kɔ Nyiblo gbagbu ni -do, ɛ nɔ- nɛɛ nɛ 'a mu. 'Mɔ -mɔ Wanyɔ -mu', Nyɔsua pu la lɛ, ɛ di la ya.

¹¹ 'A -ti, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo -mu', -ɛ mɔ 'aan nyiblo gbagbu, ɛ bleɛ yi bu mɔ 'aan -hɛnyɔ.

¹² Nyiblo -mu', -ɛ 'yɛɛ 'li 'a diɔnu, Nyɔsua di 'liɔɔ 'ni ɔtuɔ -ni, kɔ, nyiblo -mu', -ɛ ɔtuɛ 'li 'a diɔnu, Nyɔsua di 'liɔɔ 'ni 'yaa -ni.»

-Yusu yi yɛɛ Nyɔsua a tetetɔnyɔ kɔ
Falisiɔtumu* a nyibli -ti

(Maki 12.40; Luku 11.39-42,44,52; 20.47)

¹³ Nyɔsua a tetetɔnyɔ kɔ Falisiɔtumu a nyibli -mu', -ɔ ni 'b, ɔ nu- -Yusu yi 'li -mɔ -hlee -ni, ɛ wɛn: «'A mu Nyɔsua a tetetɔnyɔ kɔ Falisiɔtumu a nyibli 'hɛn-, -ɔ nɛɛ 'li ni 'hɛn, 'jɔɔ 'ki 'b 'a mu -mɔ, -kɔti 'hru -mu', nyibli di wɛn na, ɔ 'mu wɛn 'li Nyɔsua a 'klo yrayɔ 'kwli pa, a kɛɛɛ ni. Mɔ, 'aan 'mumu, a 'ni -paɔa 'li,

'a ke nyibli -bi yi, 'ki bu pa 'li, 'ye □bu u yi 'li pupa ni -hve.

[
14 'A mu Nyisua a tetetoonyu ko Falisi□tumu a nyibli, -u nee 'li ni 'hven, 'jro 'ki 'u 'a mu -mo, -e nu□o, a -he -tugbanugbi, 'waa kuko-tebli a pepe □jre. 'Ti- 'ba yi Nyisua ni de, 'aan Nyisua a dida hlo ki bu, -e di□e nu, nyibli 'mu le pu, a mo □haannyibli □ni□. E no- di□e nu, -bati -mu', Nyisua di 'a mu le -puv -ni, e 'mu 'kli ki ni, e 'mu 'u -v -bi a -bati 'u -hi.]

15 'A mu Nyisua a tetetoonyu ko Falisi□tumu a nyibli, -u nee 'li ni 'hven, 'jro 'ki 'u 'a mu -mo. A ne 'blugbi a pepe ki, 'yru ko -tutu 'hven-, 'a □tui 'u 'kli, -e di□e nu, nyiblo ni -do 'mu 'aan nyisvade ki wen. 'Bu mo, 'bu wen□e ki, -e -bi a ni□e ni, 'e yi 'crekonyo -he, 'e yi 'u 'a mu 'u -hi, 'e kve yunyre□wli ni 'hven. 'Bu ni 'mu le, -e -bi e blee yi, -nyrowo □du, Nyisua bu pu 'li□i na -mu', -e 'ye ni jre 'nyi.

16 'A mu Nyisua a tetetoonyu ko Falisi□tumu a nyibli, -u nee 'li ni 'hven, 'jro 'ki 'u 'a mu -mo. A tve ne nyibli ni, -e mo, 'bu mo, nyiblo 'bu 'suu Nyisua a 'kagbau, -e -bi e 'yi yi -blee -ni, de a 'mu, e 'suu -ni, bu nu□o. Kee, 'bu mo, 'bu 'suu -gulv -mu', -e ni 'li Nyisua a 'kagbau a 'mu bu, -e -bi de a 'mu, e 'suu -ni, e blee yi bu nu□o, (-e nu□o, a wen 'ni, -gulv a 'mu, e mo de gbagbu □ni□, 'ki 'u Nyisua ye', 'e -hi 'u Nyisua a 'kagbau 'u.)

17 'A mu -mu', -u 'yi 'lule-hihie -ko, 'ti- -u 'wi 'yii'donyu yi, a yi□e ni -tee, -e mo, Nyisua a 'kagbau mo de gbagbu □ni□, 'ki 'u Nyisua ye', 'e -hi 'u -gulv -mu', -e ni 'li 'kayu a 'mu 'kwli, -e nu□o, Nyisua a 'kagbau, e no- nu□o, -gulv a 'mu, 'e -he de gbagbu, 'ki 'u Nyisua ye'.

18 Ke- a pi, 'a tve nyibli, -e mo, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'suu Nyisua a -cohlonpiile*, e 'yi yi -blee -ni bu nu de -mu', e 'suu -ni. Kee, 'bu mo, 'bu 'suu -cohlon* -mu', -e ni 'u -cohlonpiile', -e -bi de a 'mu, e 'suu -ni, e blee yi bu nu□o.

19 'A mu nyibli -mu', -u 'wi 'yii'donyu yi, a yi□e ni -tee, -e mo, -cohlon mo de gbagbu □ni□, 'ki 'u Nyisua ye', 'e -hi 'u -cohlonpiile -mu' 'u, -e ko ki -cohlon a 'mu, e ni 'u, -e

nu□o, -cohlon, e no- ni□e, -cohlonpiile 'e mo de gbagbu, 'ki 'u Nyisua ye'.

20 'A -ti o, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'suu -cohlonpiile, -e -bi -tebli a pepe -mu', -u ni 'u□v ki, v nu- e 'suu -ni.

21 Mo, nyiblo 'bu 'suu Nyisua a 'kagbau, e □hen 'nyre, e 'suu Nyisua, -e ni 'li□i bu ni -we.

22 'Bu mo, nyiblo 'bu 'suu yakv, e 'suu yakv, -e mo Nyisua a bunule, 'e 'suu Nyisua -mu' -we, -e ni 'li yakv 'kwli.

23 'A mu Nyisua a tetetoonyu ko Falisi□tumu a nyibli, -u nee 'li ni 'hven, 'jro 'ki 'u 'a mu -mo. 'Bu mo, 'ba ko hawi -mu', a pi 'li didide -mo, ko 'a -ne 'dudode 'cime □du, a -he 'li -sade 'kwli, e no- ko -pu a de a -he 'li, 'a yi□i Nyisua -nyi. Kee, a 'ni -hie□e li□i 'lu -mo le, 'ki ba nu -tebli gbagbi -mu', v 'cru 'li Nyisua a tetecrien 'kwli. A 'ni -hie li□i 'lu -mo le, 'ki 'aan nununmlt bu 'sii 'u yi, ba ko nyibli a nyai, ko, ba kuo Nyisua □wlv yi -tee. De a 'mu, e no- a ko ba nu wen, 'ti- a 'mu wen 'li 'aan 'dudv-tebli a -pu a de -ha, a 'mu wen□e Nyisua -nyi.

24 'A mu nyiblinaanyu -mu', -u 'wi- 'yii'donyu yi, 'n pu □ne de yi: A -he 'aan 'ninanie ni, -e di□e nu, a 'ni □ha -tamlye □du mla, -e ni 'li 'nie a 'mu -mo, kee, a 'ni 'ye□e li bli, -e ni 'li, 'a mle□e. (E 'wi yi, a □tui□e 'yie, 'ki ba □tuu 'u tete 'cimi, kee, tete gbagbi -mu', a 'ni □tuu□o 'u □nu 'u.)

25 'A mu Nyisua a tetetoonyu ko Falisi□tumu a nyibli, -u nee 'li ni 'hven, 'jro 'ki 'u 'a mu -mo. 'Aan 'kwli'naapueli ko 'aan 'kwlitaapueli 'hven-, v nu- a yre le. Kee, 'ki 'li 'aan □wli ki, 'yiyrie ko -huhva-tebli -huvn 'hven-, v nu- 'yii 'li.

26 -Mo Falisi□tumu a nyiblo, -e ko 'yii □doo, yra 'li -na 'kwli'naapueli 'kwli le, -e -bi 'a ke di 'li 'ni 'wu, e 'mu 'u yi 'sii -ni. (E □hen 'nyre, □tu 'u 'kli, -e di□e nu, -na □wlv 'mu 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyisua ye', -e di□e nu, -tebli a pepe, 'ki 'li -na 'klo 'kwli, v 'mu 'u yi 'sii -ni -we.)

27 'A mu Nyisua a tetetoonyu ko Falisi□tumu a nyibli, -u nee 'li ni 'hven, 'jro 'ki 'u 'a mu -mo. A 'wi 'dabi yi, v 'penu -ni. 'Dabi a 'mu, v no□ 'yie kle, kee, v 'yii 'li ni, 'ki 'u 'kukukui a 'kli -mo, ko 'ki 'u □hunhon-tebli a gblegble -mo.

28 De ni -do, ε no- ε pa 'mu, 'ki 'b 'a mu -mo. A noo 'li nyibli 'yii kle, kee, seyι-seyι a nee 'li ni 'hven, de 'kuku 'yii 'li 'aan □wli ki.»

-Yusu wen 'ni, Nyisva a tetetonyu ko Falisi□tumu* a nyibli 'hven-, -v nee 'li ni 'hven, Nyisva a -bati di □nu 'ni klo (Luku 11.47-51)

29 «'A mu Nyisva a tetetonyu, ko Falisi□tumu a nyibli 'hven-, -v nee 'li ni 'hven, 'jro 'ki 'b 'a mu -mo, -ε nu□o, Nyisva a winwlon-hanyu*, ko nyibli -mu', -v ko 'klo 'sii la 'b yi, 'aan 'banu 'hle la le, a yi 'waa 'dabi 'ni □hrentι -ni -tee,

30 'ti- 'a pi le: 'Bu mo, □ba ni la 'klo ti a 'mu 'yri, -a 'yi la 'li□i 'li -we, -ba bi la -aan 'banu ki, -ba 'la la Nyisva a winwlon-hanyu a 'mu.

31 -Te a ni 'puple le, ε □hen 'nyre, a yrui□e ni, -ε mo, nyibli -mu', -v 'hle la Nyisva a winwlon-hanyu le, 'a mu -mo 'waa 'yonu.

32 'A -ti o, de -mu' 'aan 'banu □tu la -wlu, ba gba□a 'lu -mo, -ε di□e nu, a 'mu□v 'lu -yra.

33 'A mu -mu', a kee nyibli, 'aan nununmli 'ε nyre yi, a 'wi- hro yi. Nyisva a -bati di 'a mu 'ni klo, ε 'mu 'li 'a mu na -mu', -ε 'ye ni jre 'nyi pu. A 'ni 'hie 'li□i 'lu -mo le, -ε mo, a di 'li□i wlon 'ni □ta.

34 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, 'n di ya 'a mu Nyisva a winwlon-hanyu, ko □tokonyu, ko nyibli -mu', -v tve Nyisva a -ti. A di 'waa de -bi 'ni 'la, a 'mu 'b -v -bi tugbe 'yie -koo -ni, -ε di□e nu, v 'mu 'ku, ko, a di bii -v -bi lokue, 'ki 'li Nyisva a 'kayo ble, ko, a 'mu □nu 'du kle bla, -ε di□e nu, a 'mu □nu □hιven □tu.

35 ε no- di□e nu, Nyisva a yrv 'mu 'a mu klo, 'ki nyibli a pepe -mu', -v 'sii 'b yi, -v ko -hι v 'wowe la ble a -ta', kve 'li Abelι, -ε 'sii la 'b yi, a ti 'yie bu, -bu ye Balasi a 'yu Sakali ki, 'aan 'banu 'la la, 'ki 'b Nyisva a 'kayu ko 'a -cohlonpiile* a -gbati.

36 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tee, -ε mo, ti -bu 'yri a nyibli, v nu- Nyisva a yrv di klo, 'ki 'b -teblι a pepe a 'mu a -ta'.»

-Yusu hle□ε ni, -ε mo, Nyisva di 'b Jrusredιo a nyibli bu 'ni hie (Luku 13.34-35)

37 «'N yi Jrusre a nyibli 'ni -lee -ni: Nyisva 'bu lee 'ne- 'a mu 'a winwlon-hanyu* -mo, a pi □nu 'hi -mo le, 'a 'le □nu. 'N -hve mo□o ni 'a -ne ti, □bu 'kukue mo 'a mu le, ki mo 'mu 'huι, □wi yi -te hape'gba ni, 'ε yi 'a 'yonu le 'kukue -ni, 'ti- 'ε yi □nu ki bu □jri, kee, a 'yi□i ki -wen.

38 ε no- ko -ti, Nyisva 'mu 'b 'aan 'dιo bu hie, 'a mu ni -do, a 'mu 'li 'aan dιonu le -kikle -ni.

39 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, kve 'ki mo bu, a 'yi 'li□i 'li -we, ba 'ye 'ki 'mu de, ε 'mu□v gba -gbagba, -nyrowo -mu', ε 'mu 'b nyre, -ε ko 'kwli a di le pu: -Na 'wio, -mo -bu, -ε yi 'li di, 'ki 'li Kvkonyo Nyisva a 'nyre 'kwli. Nyisva bu -nyi -mu -ti a 'yi'buale.»

24

-Yusu wen 'ni, v di Nyisva a 'kagbau 'ni 'wla (Maki 13.1-2; Luku 21.5-6)

1 -Te -Yusu -we 'puple -mo, -ε -bi ε yi 'hri 'li Nyisva a 'kagbau bu. Bu yi 'ki ni mi, -ε -bi 'a -nagbopu* 'yιya 'b□v 'huι bu, 'b yi□i -lee -ni: «'Ye -te Nyisva a 'kagbau nu yιnιo.»

2 -ε -bi -Yusu □tu □nu □won, ε wen: «A yi 'kayu -bu, 'a yιnιo 'ni 'ye. Kee, □bu lee ne 'a mu, yιnokayu -bu, a yi 'ye, v di□e 'ni 'wla pepe. 'A 'hιo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu ni 'b 'a 'bi 'hιo 'lu bu.»

'Kla-wliye'yιya di 'b 'ni nyre, 'ti- 'klo 'mu 'b -wlu -hον (Maki 13.3-13; Luku 21.7-19)

3 -Yusu bu pu 'ki le, -ε -bi ε ko 'a -nagbopu* 'hven-, v □ti 'dιo, 'b mu 'li dugba -mu', -ε ko 'lu olifieti ni 'li. -Te v nyre 'li, -ε -bi -Yusu ni bu, nyiblo ni -do 'yi 'b□v 'huι -ni, 'bu 'yi 'a -nagbopu ni -do 'pa-. ε no- mo 'a -nagbopu bu 'yιya 'b□v 'huι bu, bu 'beti□e, v wen: «Lee ne -a mu, ti a 'di -bi, -ε ko 'yri v di 'b Nyisva a 'kagbau 'wlaa -ni 'li, ε ko, de a 'di -bi, -ε di 'lu -mo mu, -a di 'ye, 'ti- -a 'mu□v yi, -ε mo, -na kle-meti ko 'klo -bu a 'b-honti nyre 'b ni 'li?»

4 -ε -bi -Yusu □tu □nu □won, ε wen: «Ba ni 'b -pleele', -ε di□e nu, nyiblo □du 'ni □ha 'a mu -kaa -ni,

5 -ε nu□o, nyibli -huohu di 'nu di, 'ki 'li 'na 'nyre 'kwli, u 'mu le pu, u nu- mo Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la ya, 'ti- u 'mu nyibli -huohu -kaa -ni.

6 'Ya 'u 'lu de, a di 'nu 'win, -ε mo, u -wen tu, 'ki 'li 'blugbi -mu', -u 'mυe ne 'a mu yre 'kwli, ε ko, -u hloo ne 'a mu -mo le. 'Ba yi 'nu 'win, a 'ni 'pie 'li huannu, -ε nu□o, -tebli a 'mu, ε ko bu mu 'lu -mo. Kee, 'bu yi 'lu -mo ni mi, ε 'yi 'nyre □hen, -ε mo, 'klo a 'u-honti nyre 'u ni.

7 'Blugbi di yi 'nu -wunwon -ni. 'Ki 'li 'blugbi -huohu ki, 'kanu di 'ni □ti, ko, -tutu 'mu 'huhle -ni.

8 'Kla-wliye'yiya a 'mu, -ε di 'li di, 'klo a 'u-honti, ε no- ko -wlu□tutuo □ni. Kee, 'klo a 'mumu, ε 'yee 'u -wlu ni -huen. E 'wi- nugba -ni 'kwli yi, -ε ko 'kwli -tua kıkla, kee, -ko □gbugblati □yee 'u ni nyre.

9 Ti a 'mu 'yri, 'aan yraanyibli di pu 'a mu 'blugbanaanyu -ji', -ε di□e nu, u 'mu 'a mu □huen □tu, ε ko, u 'mu 'a mu 'la -we. Nyibli a pepe -mu', -u ni 'ne- 'klo ki, u ko bu yraa ne 'a mu, -te a mo 'na nyibli a -ti.

10 Ti a 'mu 'yri, nyibli -huohu 'yi 'li□i 'li -we, bu kuo 'mu □wlu yi de, -u -bi 'mu 'waa 'bio -bi -kaa -ni, u 'mu □nu 'blonaanyu -ji' pu, u 'mu □nu □huen □tu, ε ko, nyibli 'mu 'yi -yiraa -ni.

11 Hiwinwlon-hanyu -huohu di 'nu 'hri, u 'mu nyibli -huohu -kaa -ni.

12 'A -ne -tite □du, ke- nyibli di nu, u 'mu yinyre-tebli nu, yinyre-tebli a 'mu, ε 'mu kle -bii -ni, ε 'mu□u nu, nyibli -huohu 'mu 'waa 'bio a nυeε 'kee -ni.

13 Kee, nyiblo 'bu 'yi -sa, 'ki 'u Nyisua a □wlu a yikuole -mo', 'bu gba□a 'lu -mo -gbagba, 'klo a 'u-honti 'bu nyre 'u, ε no- Nyisua di wa.

14 'Ki 'ne- 'klo a pepe -bu ki, 'na nyibli di 'na □haantitie 'ni pu, -ε hle□e, -te -mu', Nyisua nu nyibli a win a kıkole, -ε di□e nu, dako a pepe a nyibli 'mu 'win, u 'mu 'hru ko, 'ki bu kuo □haantitie a 'mu □wlu yi, 'ti- 'klo a 'u-honti 'mu 'u nyre.»

□Huen'yeti gbagbi -mu', -ε di -hi, 'ti- -Yusa a diditi 'mu 'u nyre (Maki 13.14-23; Luku 21.20-24)

15 «Nyiblo -bu, -ε yi win bu -hre, ε bleε yi, bu ko □to, 'ti- ε 'mu□u' le yru. Win a 'mu, ε no- -bu: E di ko ti -bi, a

'mu yinyrede 'ye, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu. Yinyrede a 'mu, Nyisua a □wlu yraa □ne ni, 'ti- de a 'mu, 'ε ni□e, Nyisua 'ε hbe ne 'a 'kayu -mo le. Yinyrede a 'mu, -tite ε 'yi 'u -ko, 'ki ε di 'u ni. Nyisua a winwlon-hanyo* Daniε, ε no- hla la yinyrede a 'mu, 'a -ti. 'Bu mo, 'ba 'ye de a 'mu,

16 -ε -bi nyibli -mu', -u ni 'li Sudeblugba 'kwli, bu 'gba ci le, bu mu 'li dugbi 'lu, u 'ni □ha □nu le 'lila -ni.

17 Nyiblo 'bu ni 'li 'kayu a -yaa 'kwli, bu 'gba ci le -dodo. E 'ni 'puu 'li le, bu pa 'li 'kayu bu, ε 'mu 'a kuko-tebli bla, 'ti- ε 'mu ci le 'gba.

18 Nyiblo 'bu ni 'li 'a -ci ki, bu 'gba ci le -dodo. E 'ni 'puu 'li le, bu □hian -mo, bu bla 'a wlawli, 'ki 'li 'dwo 'kwli, 'ti- ε 'mu ci le 'gba.

19 Ti a 'mu 'yri, nugbi -mu', -u di 'kwli le ni, ε ko 'waa de -mu', -u di 'yonu 'nya, u di 'ye □huen diaki.

20 Ba da Nyisua, -ε di□e nu, -tebli a 'mu, ε 'ni □ha 'lu -mo mu, a 'ni □ha ci le 'gba, ti -mu' -ko 'yri ce yi 'u □tu -ni, -u'u- wuwle-nyrowo* 'kwli,

21 -ε nu□o, ti a 'mu 'yri, □huen -tonyibli di 'ye, ε di 'ni 'bua, ε 'mu 'a de -mu', -tonyibli -tua la 'li 'yiye 'u -hi, kye la 'li -te 'klo □tu la -wlu 'yie bu, -bu ye ti -bu, -a ni ki. Kye 'li □huen a 'yiye gbagbu a 'mu a ti 'yie bu, -bu ye 'klo a 'u-honti ki, u 'yi 'li□i 'li -we, bu 'ye □hwendu a 'mu.

22 Nyisua di □tu -nyrowi a 'mu 'lu, 'ki 'u nyibli -mu', ε -ha 'li, 'ki -bu mo 'a nyibli a -ta'. E no- 'yi wen□e 'pa-, nyiblo □du 'yi wen 'li□i 'li -we, bu ni wen 'klo, ti a 'mu 'yri.

23 Ti ni -do a 'mu 'yri, nyiblo 'bu lee ne 'a mu, 'bu pu le: Ba 'ye ke, Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la ya, 'ki ε ni 'ne-, -huu', 'ki ε ni 'li -tite -mu', a 'ni 'puu 'li□i □haan-ti,

24 -ε nu□o, hiwanyu, ko hiwinwlon-hanyu di 'ni 'hri, u 'mu □wlekeεε-tebli gbagbi a gblegble nu, -ε di□e nu, 'bu -we 'li□i, u 'mu nyibli -mu', Nyisua -ha 'li, 'ki bu mo 'a nyibli -kaa -ni.

25 'A -ti, ba pu 'mu nua yi bu, -ε nu□o, -tebli a pepe, -ε di 'lu -mo mu, ε ni ke', 'ni yi 'a mu -lee -ni.

26 'Bu mo, 'bu lee ne 'a mu, -ε mo: Ba di 'li, Wanyo -mu', Nyisva pu la le, ε di la ya, 'ki ε ni 'li -tite -mu', nyiblo □du 'yi 'li 'ti, a 'ni 'muo 'li. Mo, 'bu mo, 'bu lee ne 'a mu -we, -ε mo: Ba di 'li, 'ki ε -hli 'ne- -tite -bu, a 'ni 'puu 'li□i □haan-ti,

27 -ε nu□o, Wanyo a 'mu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'a didie di 'wi- -te yako ni, 'ε pi 'yii, kve 'li 'yru a 'hrule', -bu mu, -bu ye 'yru a bupeεε ki.

28 -A 'blikve wen 'ni: -Te -mu', muma 'kuku yi 'u bu pe, 'ki ke yi 'u le 'kukue -ni -we.»

-Yusu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, ε di 'ni di de (Maki 13.24-27; Luku 21.25-28)

29 «□Hυen'yeti a 'mu, 'bu -hi, -ε -bi 'yru ko □honpu 'huen-, υ di 'ni jre, nyahro di ble 'li yako 'kwli le, ε ko, -tebli a pepe -mu', -ε ni 'li yako 'kwli, ε 'mu -ta' le -hon.

30 Ti ni -do a 'mu 'yri, nyibli di 'ye de, 'ki 'li yako 'kwli, -ε tve □nu, -ε mo, 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n di 'ni di. -ε -bi 'klo ki a dako a pepe di nu nyai le, 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, υ 'mu 'mu 'ye. 'N di 'ni di, 'ki 'li 'na 'klukunuu 'kwli, ko 'ki 'li 'na -ti a 'yi'buale 'kwli. 'Bu mo, 'ni yi ni di, 'ki 'n di 'li 'nujmu 'nyi ni.

31 -Namu gbagbu di pu win, 'mu Nyisva a lelenyu bu te, υ 'mu 'klo -bu 'a □ge a pepe ki na, nyibli -mu', Nyisva -ha 'li, 'ki bu -he 'a nyibli, υ 'mu □nu le 'kukue -ni.»

Figietu a toole

(Maki 13.28-31; Luku 21.29-33)

32 «Ba 'ye ke tugbe -mu', υ δεε figie. 'Ki 'u tugbe a 'mu 'yie, toole ni 'u. Ε no- mo, ti -mu' -ko 'yri ε □tui 'u babu yrayri le, ε ko, 'a hawi 'bu yi ni □ge, -ε -bi -a yi□e ni, -ε mo, -cii-ci-nyre 'mυε yre. Ke- 'na didie di 'mu ni.

33 -Tebli a pepe -bu, -kotu 'n hla wen, 'bu yi 'lu -mo ni mi, -ε -bi ba ko 'a yiyie, -ε mo, 'na 'lidity 'mυε yre. Ε 'wi yi, 'ki 'n ni 'u 'maju 'yri.

34 'Ni yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyibli -bu, -u ni 'klo, υ 'yi 'li□i 'li -we, bu 'ku, -tebli a pepe a 'mu, ε 'mu 'u nyre.

35 Yako ko -tutu 'huen-, υ di bu 'ni -we, keε, 'na win 'yi 'li□i -we, bu -we bu 'klo -mo 'klo.»

Nyisva ni -do, ε no- yi -nyrowo -ko 'kwli 'klo di 'u -wlu -hon

(Maki 13.32-37; Luku 17.26-30,34-36)

36 -ε -bi ke- -Yusu pi de, ε wen: «Ti -mu', le'bo-nyrowo bu di 'u nyre, ε 'yi nyiblo □du -ko, -bu yi -nyrowo a 'mu. Ε mo, 'na 'mumu a 'mu -bu, -ε mo Nyisva a 'Yu, 'n ko Nyisva a lelenyu 'huen-, -ε □du 'yi 'u -ni, -ε yi -nyrowo a 'mu, 'bu 'yi -aan 'Bai Nyisva ni -do 'pa-.

37 De -bu, -ε mi la 'lu -mo, nyiblo -mu', -ε mo Noe a ti 'yri, ε ni -do a 'mu, ε no- di 'lu -mo mu, ti -mu', -ε ko 'yri 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n di di.

38 Noe a ti 'yri, 'ti- 'nie 'mu la 'u 'klo 'u -ha, -tonyibli yi 'mle la le, υ yi la didi-tebli ni di, 'u 'ne la no, 'u kukve la -ni, 'u pve la 'waa 'yonu 'bli le. De a 'mu, ε no- υ 'ble kua -bleble, Noe 'ε pa la 'li 'a 'mu 'kwli.

39 U 'ni -hie□e li □dedede 'lu -mo le, 'ε gba□a -gbagba, 'nu gbagbu 'ε bi □hlon, 'a 'nie -mu 'yi mo, 'ε gba 'waa pepe, 'ε 'lila □nu le. -Nyrowo -ko 'kwli, 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n di di, ke- ni -do, ε di -huan 'mu □ti.

40 Nyibli ni 'huen, 'bu yi -kuan ni ni, 'ki 'li -ci ni -do ki, 'n di -ha 'u nyiblo ni -do, 'mu 'u -ε -bi bu hie.

41 Nubgi ni 'huen, 'bu yi -kubu ni dui, 'ki 'li dugbe ni -do 'kwli, 'n di -ha 'u nyiblo ni -do, 'mu 'u -ε -bi bu hie.

42 'A -ti, ba ni 'u -pleele', a 'ni 'ηmee 'li, -ε nu□o, -nyrowo, 'aan Kukonyo di ya, a 'yi□i -yi.

43 □Bu pu□u 'kayukonyo a de yi. 'Kayukonyo a 'mu, 'bu yi wen -haawo -mu', 'ki 'li 'toluwo 'kwli, 'yiyriyo di wen ya, ε di wen 'ni -ple, -ε di□e nu, 'yiyriyo a 'mu, ε 'ni □ha 'a 'kayu wa.

44 'A -ti, 'aan 'mumu, ba -we -mo, -ε nu□o, ti -mu', a 'ye ni di□e 'lu -mo le ni -hie, 'ki 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n di 'u -dii -ni.»

-Kvan -bu, -Yusu hie 'a -nagbopv* le, υ bleε yi bu nu□o

(Luku 12.42-48)

45 -Te -Yusu hla -ti a 'mu, -ε -bi ε pu 'ledu, ε wen: «Ba 'wi- -kuannunyo -mu' yi, 'a 'mase -we 'li bu kuo □wlu yi, -ε ko 'lu a le-hihie. Nyiblodu a 'mu, no- 'a 'mase, 'bu yi 'dagba ni mi, ε di 'a 'kayu le hie, -ε

di□e nu, dediti 'bu nyre 'u, e 'mu 'a 'bio -kuannunyibli 'a -ne -nyrowo a diide -nyi.

46 'A 'mase 'bu -hon 'dagba', 'bu yee 'u□u -kuan a 'mu 'yie bu, -e -bi -kuannunyo a 'mu, bu ko plo a bleele.

47 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, 'a 'mase di nu□o 'a -tebl'yie□tunyo gbagbu -mo.

48 Kee, -kuannunyo a 'mu, 'a 'klo 'bu nyre yi, 'bu pu le, -e mo, 'a 'mase a didie yi 'u 'ni -wleen -ni,

49 'bu -tua 'a 'bio -kuannunyibli a bibie, 'ti-, 'bu yi 'a dionu didi-tebli ko no 'huen-wlon ni -hie -ni, e ko no'nanyu 'huen-,

50 -e -bi -nyrowo -mu', -kuannunyo a 'mu, e 'ye ni di 'u ni -plee -ni, ko -haawo -mu', e 'yi -yi, 'ki 'a 'mase a 'mu, e di 'u -dii -ni.

51 'Bu -di, e di gba□a ti 'yakli yi, 'ti e 'mu□u □huen □tu, □wi yi nyibli -mu', -u nee 'li ni 'huen. 'Ki e di 'u □hien -wee -ni, ko, 'ki e di 'u yru -puu -ni.»

25

-Yusu pu yonu nyrowo ni -pu a 'ledu

1 (-e -bi ke- -Yusu pu 'a -nagbopu* yi, e wen:) «Ti -mu', -e ko 'yri Nytsua di 'u nyibli win ki -koo -ni pepe, de e 'wi yi, e no- -bu: 'Yonu nyrowo ni -pu □du, u nu- u da 'bli a pupa ki. -Te 'to yi ni -wen, -e -bi u gba 'waa 'nyranapu ni, u ko 'yu nyrowo -mu', -e mi 'bli pa mo 'huen-, 'u mu 'a nyiblu -ple mo.

2 'Ki 'li 'yonu nyrowo ni -pu a 'mu 'nyl, 'waa 'yo ni □hun ni 'li, 'u ko □to, □hun -bi 'u ni 'u, 'u 'yi □to -ko.

3 'Yonu nyrowo -mu', -u 'yi □to -ko, -te u yi 'waa 'napu ni gbe, u 'yi 'nyrayru -gba, -e di□e nu, 'nyra 'bu -we, u 'mu 'li 'a de -bi pu.

4 'Waa de -mu', -u ko □to, u nu- -mo -bi, -te u yi 'waa 'napu ni gbe, -e -bi u gba 'nyrayru, -e di□e nu, 'nyra 'bu -we 'li, u 'mu 'li 'a -de -bi pu.

5 -Te u -mu, 'blipanyo 'yi -di 'wowlu. Bu 'ye ni di, no- nu□o, 'yonu nyrowo ni -pu a 'mu, 'waa 'yii 'e yi yi -we, 'u bi njmena' le.

6 'To-heyri', -e -bi u 'win -cici. Ke- nyibli pu: Ba 'ye ke, 'blipanyo yi 'li 'ni di, ba di 'li, ba mu□o ye' 'be!

7 -e -bi 'yonu nyrowo ni -pu a 'mu, u 'du ye', u 'yaa 'waa 'napu 'lu le.

8 -e -bi 'yonu nyrowo -mu', -u 'yi □to -ko, u wen: Ba -nyi -a mu 'aan 'nyra a de, -e nu□o, -aan 'napu -hwe bu jre.

9 Kee, -e -bi 'waa 'bio -mu', -u ko □to, u wen: -Aan 'nyra, -a -ko, e 'yi -hu, 'ki 'u -aan pepe -mo'. De a ko ba nu, e no- mo, ba mu 'li 'nyraplonyu -mo, a 'mu 'aan -ne -to.

10 -e -bi 'yonu nyrowo a 'mu, -u 'yi □to -ko, u mu ni, 'u mu 'nyra -to mo. 'Ki u -mlae 'li, 'blipanyo 'e -di, 'yonu nyrowo ni □hun -mu', -u -we -mo, e ko □nu 'huen-, 'u pa 'li 'blipanyo bu. -Te u pa 'ki, -e -bi u ka 'u 'maju ni.

11 -Te ti gbi -hi, -e -bi 'yonu nyrowo ni □hun -mu', -u mu wen 'nyra -to mo, u nyre 'u ni, 'u da 'blipanyo, u wen: Nyibeyu o, -ha -a mu 'maju yi!

12 Kee, e □tu □nu □won, e wen: 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'n 'yi 'a mu -yi.»

13 -e -bi ke- -Yusu pu de, e wen: «'A -ti, ba ni 'u -pleele', a 'ni 'njmee 'li, -e nu□o, -nyrowo ko -haawo -mu', 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n di ya, a 'yi□u -yi.»

-Yusu pu la -kuannunyibli ni ta a 'ledu (Luku 19.11-27)

14 «Ti -mu', -e ko 'yri Nytsua di 'u nyibli win ki -koo -ni pepe, de e di yi 'wi, e no- -bu: E ko la nyibeyu □du, e no- mi la 'dagba blöblu. 'Ti- e 'mu mu, e da 'a -kuannunyibli ni, 'e hie □nu 'a 'wli le, -e di□e nu, u 'mu□u kuese 'yri -hlaa -ni;

15 'e -nyi 'a yi-henyiblo 'wlible ni □hun, 'e -nyi 'huen a nyiblo 'wlible ni 'huen, ko, 'e -nyi ta a nyiblo 'wliblo ni -do. 'A -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'wlible ni -tie -mu', e -we 'li -kuan a 'yrinuule, e no- e -nyi□e. -Te e -we -kuan a yible□tutule -mo, -e -bi e mu ni.

16 Nyiblo -mu', -e 'ye 'wlible ni □hun, -e -bi e mu ni, 'e hlaa □ne kuese 'yri, kuese a 'mu, 'e pu 'u□u 'wlible ni □hun -bi.

17 Nyiblo -mu', -e 'ye 'wlible ni 'huen, kuese ni -do a 'mu, e no- e -hla, 'e pu 'u□u 'wlible ni 'huen -bi.

18 Kee, nyiblo -mu', -e 'ye 'wliblo ni -do, e no- mo -bi, e mu ni, 'e 'blu -tutu, 'e -hlii 'li 'a 'mase a 'wliblo a 'mu 'li.

19 -Tε ε gba ti -huohvi, -ε -bi 'waa 'mase di ni. -Tε ε -di, -ε -bi ε -tva 'a 'wli -ni wen, 'a -ti a le'betile.

20 -ε -bi nyiblo -mu', -ε 'ye la 'wlible ni [hun, ε 'yaya 'u'v 'hvi bu, ε wen: 'Na 'mase o, 'wlible ni [hun, -nyi la 'mu, 'n hlaa [ne kvese 'yri, 'ε pu 'u 'wlible ni [hun -bi. ε nɔ- -bu.

21 -ε -bi 'a 'mase wen: ε nu -tεε. -Mɔ [haan-kvannunyɔ [niɔ. Nyiblo -we 'li bu kuo -mu [wlv yi ni. -Tεblɪ -bu, -ε 'yi -hv, 'n -nyi -mu, -nuu [nv -kvan 'yri -tεε. 'A -ti, 'n di -nyi -mu -teblɪ -huohvi, [mv [nv -kvan 'yri -nuu -ni. Di 'li, -kɔ 'mu 'hven-, -a 'mu le 'mle.

22 -ε -bi nyiblo -mu', -ε 'ye la 'wlible ni 'hven, ε 'yaya 'u'v 'hvi bu, ε wen: 'Na 'mase o, -nyi la 'mu 'wlible ni 'hven. 'N hlaa [ne kvese 'yri, 'ε pu 'u 'wlible ni 'hven -bi. ε nɔ- -bu.

23 -ε -bi 'a 'mase wen: ε nu -tεε. -Mɔ [haan-kvannunyibli [niɔ. Nyiblo -we 'li bu kuo -mu [wlv yi ni. -Tεblɪ -bu, -ε 'yi -hv, 'n -nyi -mu, -nuu [nv -kvan 'yri -tεε. Di 'li, -kɔ 'mu 'hven-, -a 'mu le 'mle.

24 -ε -bi nyiblo -mu', -ε 'ye la 'wliblo ni -do, ε 'yaya 'u'v 'hvi bu -we, ε wen: 'Na 'mase o, 'n yi[e ni, -ε mɔ, -na ηmli 'yakla ni. Dε -mu', [yi 'dɔ, ε nɔ- -pu le -bu 'cε.

25 'N pie la hvannv. ε nɔ- nu[o, 'ni 'blu la -tvtv, 'wliblo -mu', -hie la 'mu le, 'ni -hli la[a. 'A -ti, -na 'wliblo a 'mu, ε nɔ- -bu.

26 -ε -bi 'a 'mase [tu[o [wɔn, ε wen: -Mɔ -kvannunyɔ [niɔ, -ε kɔ 'klo -nyre yi, 'ti- -mli ni. -Yi[e ni, -ε mɔ, 'dvdɔ-teblɪ -mu', 'n 'yi 'dɔ, ε nɔ- 'n pu le [bv 'cε.

27 'A -ti, -blεε wen yi -bv pu wen 'li 'na 'wliblo -baki', -ε di[e nu, didie -bu, 'n -di, 'mu wen 'li 'na 'wliblo a 'mu 'li -ha, ε kɔ dε -bu, -ε di wen 'u'v 'lu bi 'hven-.

28 -ε -bi 'mase a 'mu, ε lee ne 'a nyibli -bi, ε wen: Ba -ha[a 'wliblo a 'mu -ji', ba -nyi[e nyiblo -mu', -ε kɔ 'wlible ni -pu.

29 'ε mɔ [han-ti, 'a -ne nyiblo, -ε kɔ -teblɪ -huohvi, ε nɔ- v di -teblɪ -bi -nyi, -ε di[e nu, 'a -teblɪ -mu', ε -kɔ, ε 'mu -hv, ε 'mu'v wlvn -hi. Kεε, nyiblo -mu', -ε kɔ -teblɪ [yi -hv, v kɔ bu -ha [ne[e -ji'.

30 -Kvannunyɔ -bu, -ε 'yi [dedede a nule -yi, ba pu 'li[ti -patu', 'ki 'li halo 'nyi. 'Ki ε di 'li [hien 'li -wee -ni, kɔ, ε di 'u yrv -puv -ni.»

-Yusu, -ε mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo, ε di puv nyibli a pepe -bati le, 'ti- 'klo 'mu 'v -wlu -hɔn

31 (Kε- -Yusu pu 'a -nagbopv* yi de, ε wen:) «Ti -kɔ 'yri 'mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n di di, 'ki 'li 'na bodiɔtu 'kwli, 'n kɔ Nyɪsva a lelenyv 'hven-, -a di di. 'Ki 'n di 'u 'na bodiɔgbata ki bu ni.

32 Dakɔ a pepe, -v ni 'ne- -tvtv ki, v di le 'ni 'kukue -ni, 'ki 'u 'mu ye', 'mu [nv 'yi le -hihia -ni, [wi yi -te blabl'ye[tunyɔ ni, 'ε -hihie blabl kɔ wlo 'hven- 'yi le.

33 ε [hen 'nyre, nyibli -bu, -v ni la Nyɪsva a kiweenle, 'ki 'n di 'li [nv 'na diidekɪbia ki pu, ε kɔ, nyibli -bu, -v 'ye ni nu la Nyɪsva a kiweenle, 'mu 'li [nv 'na kamlakɪbia ki pu.

34 'Ti- 'mɔ -bu, -ε mɔ bodiɔ, 'mu nyibli -mu', -v ni 'ne- 'na diidekɪbia ki -lee -ni: Ba di 'li, 'a mu 'na 'Bai Nyɪsva nu [haande -mɔ, ba kɔ Nyɪsva a 'klo yrayrv -mu', ε pu la le, ε di la 'a mu -nyi, ti -mu' -kɔ 'yri ε nu la 'klo.

35 -ε nu[o, -te 'kanv ni la 'mu, a -nyi la 'mu didide; -te 'nie'nato ni la 'mu, a -nyi la 'mu 'nɪnanie; -te 'n mɔ la 'dagbatayu, 'a paa la 'mu 'kayu bu;

36 -te 'n 'yi la 'hvulepude -kɔ, a -nyi la 'mu 'hvulepude, -te 'n kɔ la 'hvi a hinhren, a pia la 'mu ni; ε kɔ, -te 'n ni la 'li [ji', a di la 'mu yi -me mɔ.

37 -ε -bi nyibli -mu', -v ni la Nyɪsva a kiweenle, kε- v di 'mu yi pu: Kɔkɔnyɔ, ti a 'di -bi -kɔ 'yri -a 'ye -mu, 'kanv 'ε ni la -mu, [a -nyi la -mu didide 'li; 'nie'nato 'ε ni la -mu, [a -nyi la -mu 'nɪnanie 'li?

38 Ti a 'di -bi -kɔ 'yri -mɔ la 'dagbatayu, [a paa la -mu 'kayu bu 'li? Ti a 'di -bi -kɔ 'yri [yi la 'hvulepude -kɔ, [a -nyi la -mu 'hvulepude 'li?

39 Ti a 'di -bi -kɔ 'yri -a 'ye la -mu', -na 'hvi hren la, kɔ, [ni ni la [ji', [a di la -mu yi -me mɔ 'li?

40 -ε -bi, 'mɔ bodiɔ, kε- 'n di [nv yi pu: 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tεε, 'ba nu la [haan-teblɪ a 'mu 'na 'diayt [dv, -ε 'yi 'mini -kɔ 'yi [hlɔn le, ε [hen 'nyre, -ε mɔ, 'mɔ a nu la[a 'yi [hlɔn le.

41 'Bu -hi, 'ti- 'mɔ bodiɔ, nyibli -mu', -v ni 'li 'na kamlakɪbia ki, 'mu [nv -lee -ni, ba 'yaya 'li 'mu bu, 'a mu -mu', Nyɪsva pu

'jro yu. Ba mu 'li na -mu', -ε 'ye ni jre 'nyi. Na a 'mu, Nyɩsua -wε□ε -mɔ, 'ki 'u 'kuo -hɔn* a nyiblo gbagbu kɔ 'a -hεenyu 'hɔen- -mɔ.

42 -ε nu□o, -te 'kanu ni la 'mu, a 'yi la 'mu didide -nyi; -te 'nie'natu ni la 'mu, a 'yi la 'mu 'ninanie -nyi;

43 -te 'n mɔ la 'dagbatayu, a 'yi la 'mu 'kayu bu -paa -ni; -te 'n 'yi la 'hɔlepɔde -kɔ, a 'yi la 'mu 'hɔlepɔde -nyi; -te 'na 'hɔi yi la hren, kɔ, -te 'n ni la □ji', a 'yi la 'mu yi -mε.

44 -ε -bi ke- nyibli a 'mu, u di 'mu yi pu: Kɔkɔnyɔ, ti a 'di -bi -kɔ 'yri, -a 'ye la -mu, 'kanu 'ε ni la -mu, 'nie'natu 'ε ni la -mu, □ni mɔ la 'dagbatayu, □ni 'yi la 'hɔlepɔde -kɔ, -na 'hɔi 'ε hren la, kɔ, □ni ni la 'li □ji', 'ti- □a 'yi la -mu ki -dii -ni 'li?

45 -ε -bi 'mɔ bodɔ, ke- 'n di □nu yi pu: 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tεε, 'a -nε ti, 'bu mɔ, 'ba 'yi la □haan-tebli a 'mu 'na 'diayi □du, -ε 'yi 'mini -kɔ 'yi □hlɔn lε -nu, ε 'wi yi, 'mɔ a 'yi la□a 'yi □hlɔn lε -nu.

46 -Tebli a 'mu, a -ti, Nyɩsua di gba 'li □nu -tite -bi, -te u di 'li □nu □hɔen □tuu -ni, □hɔendu -mu', -ε 'ye di 'li ni -wε 'klo -mɔ 'klo. Kεε, nyibli -mu', -u ni la Nyɩsua a kiwεenlε, u nu- di 'li 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -wε 'li 'kwli pa.»

26

-Te -Juukve* a nyibli gbagbi -hve bu 'la la -Yusu

(Maki 14.1-2; Luku 22.1-2; Saan 11.45-53)

1 -Te -Yusu -wε 'ki -tebli a pepe a 'mu, 'a toole -mɔ, -ε -bi ke- ε pi 'a -nagbopu* yi, ε wen:

2 «A yi□e ni, -ε mɔ, ε hie 'li -nyrɔwi ni 'hɔen, -aan lε'mimle, u dεε Paki, ε 'mu 'u nyre. Ti a 'mu 'yri, 'ki u di 'u 'mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo 'na yraanyibli -ji' pu, -ε di□e nu, u 'mu 'u 'mu tugbe 'yie -kɔɔ -ni, u 'mu 'mu 'la.»

3 Ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu* gbagbi, kɔ -Juukve a naanyu 'hɔen-, u 'kukue lε, 'ki 'li -cɔhlɔnpinyu a nyiblo gbagbu a -te. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre mɔ Kaifu.

4 'Waa pepe, u -yra□a ni, 'ki bu nu □yre, bu klo -Yusu, u 'mu□u 'la.

5 Ke- u pi, -ε mɔ: «'Bu mɔ, □ba yi□i ni kwle, -a 'ni 'nuo 'li□i lε'mimle a ti 'yri, -ε di□e nu, nyibli 'ni □ha -a mu -mɔ -wɔn mɔ di.»

-Te nugba □du pu la -Yusu -dawinni 'lu, 'ki 'u 'a nvele a -ta'
(Maki 14.3-9; Saan 12.1-8)

6 Ti a 'mu 'yri, 'ki -Yusu ni 'li Betanidɔ 'kwli, ε kɔ 'a -nagbopu* 'hɔen-. 'Ki u ni 'li Simɔ a -te. Simɔ a 'mu, □hran nu la□a ni.

7 Bu yi 'ki dε ni di, -ε -bi nugba □du, ε nɔ- pa 'kayu bu, 'ε 'ble -dawinniyriε kua. -Dawinni a 'mu, ε kɔ 'a 'yriε 'hɔen-, u pi □die diaki. -Te ε -pa 'ki, -ε -bi ε 'yia 'u -Yusu 'hɔi bu, 'ε pu -Yusu -dawinni a 'mu 'lu.

8 -Te -Yusu a -nagbopu 'ye dε a 'mu, -ε -bi u bi yru' lε, u wen: «Dε- kɔ -dawinni -bu, 'a lεctrale 'li?

9 'Bu plo wen□ε, ε di 'ye wen 'wliye, u 'mu wen□ε □hɔennyibli -nyi.»

10 -Te -Yusu 'ye□e, -ε mɔ, u bi yru' lε, -ε -bi ε wen: «Ba -ha□a mε lε, ba 'kee nε 'a -mɔ'puplε. Dε -bu, ε -nu, 'ki 'u 'mu -mɔ, ε mɔ yinɔde □nɔ.

11 Ba yi□e, -ε mɔ, □hɔennyibli 'tε di 'nε- 'a mu 'nyi ni, a 'mu □nu □haan-tebli -mɔ nu. Kεε, 'mɔ -bi, ti -bu, 'n di 'nε- 'a mu 'nyi -hi, ε 'yi -hu.

12 Dε -bu, nugba -bu, ε -nu, ε nɔ- mɔ: -Te ε di wen nu, ε 'mu wen 'na -plahɔi -dawinni kle 'wla, 'ki 'u 'a 'u-hihia a -ta', ε nɔ- ε -wε nunuo -mɔ.

13 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tεε, 'a -nε -tite □du, u di 'u Nyɩsua a □haantitie 'u -puu -ni, 'ki 'nε- -tutu ki, □haande -bu, nugba -bu, ε -nu, u di 'a -ti -mɔ lε 'ni na, -ε di□e nu, ε 'ni □ha nyibli -mɔ -hru.» Ke- -Yusu -pu.

Juda -hve bu pu -Yusu -Juukve* a naanyu -ji'

(Maki 14.10-11; Luku 22.3-6)

14 -Te dε 'a mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu a -nagbopi* -bi, 'ki 'li 'a -nagbopu ni -pu □tu 'u 'hɔen -mu' 'nyi, -ε kɔ 'nyre mɔ Judia Yisikalio, ε nɔ- mu 'li Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu* gbagbi -mɔ,

15 ε wen: «'Bu mɔ, 'ni pu 'a mu -Yusu -ji', dε- a di 'mu -nyi 'li?» ε nɔ- mɔ bu -nyi□e 'wliyo a (30) -wlu □tu 'u -pu. ('Wliye a 'mu, ε -hu ni diaki.)

16 Kβε 'v ti a 'mυ 'yri bu, Judia -twa □to a le□mυmυo, -te -mυ', ε di nu, ε 'mυ □nu -Yusu -ji' pu.

-Te -Yusu ko 'a -nagbopu* 'hven-, v di la Paki a diide
(Maki 14.12-21; Luku 22.7-14,21-23; Saan 13.21-30)

17 Le'mimle -mυ', -ε mo Paki, 'a yi-he-nyrōwō, 'ki v yi 'v 'flocōdu -mυ', -ε ko -mō v 'ye ni pu 'li 'yaade -dii -ni. -Te -nyrōwō a 'mυ, ε nyre 'v, -ε -bi -Yusu a -nagbopu mu 'v -Yusu 'hvi, 'v 'beti□e, v wen: «-Bi' -hve -ba pii 'ki Paki a diide yi 'li?»

18 -ε -bi -Yusu □tu □nu □wōn, ε wen: «Ba mu 'li Jrusredio 'kwli, 'ki 'li nyiblo -mυ', -kotu 'n lee ne 'a mυ -mō, ba lee □ne, -ε mō: -Aan tōonyō wen 'ni, 'a ti -mυ', Nyisua wa 'nyre, ε nyre 'v ni. 'Ki 'ne- -mυ -mō, 'ki ε di 'ne- Paki a diide -dii -ni, ε ko 'a -nagbopu 'hven-»

19 -Ti a 'mυ, -Yusu lee ne 'a -nagbopu, ε nō- v -nu, 'v pi Paki a diide a 'mυ. -Te v -we 'a pipie -mō, -ε -bi v -me kle.

20 -Te 'yru -we 'li yakō 'kwli le, -ε -bi -Yusu ko 'a -nagbopu ni -pu □tu 'v 'hven a 'mυ 'hven-, v nyre 'li 'kayu -mυ', -ε ko bu v di 'li Paki a diide 'li -dii -ni 'kwli ni, 'v ni ble, 'v -twa didide a didie.

21 Bu yi 'ki de ni di, -ε -bi -Yusu wen: «'N yi 'a mυ 'ni -lee -ni, nyiblo ni 'ne- 'a mυ 'nyi. ε nō- di 'mυ 'na yraanyibli -ji' pu, -v □mυe 'na 'lila le.»

22 -Te v 'win -ti a 'mυ, -Yusu -hla, -ε -bi 'waa □wli 'mυe bu diaki. Ke- 'waa dodoyo, v pi, 'v yi 'beti -ni: «Kvkonyo o, □bi 'mō □ni?»

23 -ε bi -Yusu □tu □nu □wōn, ε wen: «'Ki 'li 'a mυ 'nyi, 'ki nyiblo ni 'li, -ε ko 'mυ 'hven-, -a 'nyra 'li dēdihu ni -do dabu 'kwli. ε nō- di□e nu.

24 'ε mō □han-ti, 'mō -bu, -ε mō -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n ko □bu 'ku, □wi yi -te v nu la 'a 'ciaru, 'ki 'li Nyisuaerien 'kwli, kee, 'jro 'ki 'v nyiblo -mυ' -mō', -ε di 'mυ 'na yraanyibli -ji' pu. ε nō v le, 'ki v 'ni 'kōō wen 'li nyiblo a 'mυ.»

25 -ε -bi Judia -mυ', -ε di -Yusu 'a yraanyibli -ji' pu, ε 'beti ni -we, ε wen: «Tōonyō o, □bi 'mō □ni?» -ε -bi -Yusu wen: «lin, -mō □ni.»

Kvkonyo -Yusu a le'boodiide
(Maki 14.22-26; Luku 22.15-20; 1 Koletu 11.23-25)

26 Bu 'tiε ni 'ki 'v dēdihu ki, -ε -bi -Yusu 'du 'flocō ye', 'ε -nyi Nyisua 'wio, 'ti- 'ε 'be□e □to le, 'ε -nyi□e 'a -nagbopu*, ε wen: «Ba 'du□o ye', ba di□e. ε nō- mō 'na 'hvi,»

27 'ε 'du -wiin-ηanu ye', 'ε -nyi Nyisua 'wio, 'ε -nyi □nu□v, -ε -bi ε wen: «'Aan pepe, ba 'na.

28 ε nō- mō 'na -hvi. ε nō- 'n di bu 'wla, 'ki 'v -tonyibli -hōhvi a de 'kuku a -ta', Nyisua 'mυ□v nu, ε 'mυ 'yri yrayri □tu, ε ko -tonyibli 'hven-, -ε di□e nu, ε 'mυ 'waa de 'kuku 'wōwla -ni.

29 'N yi 'a mυ 'ni -lee -ni, -ε mō, kβε 'ki mō bu, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu 'na 'ki nōdu -bu de, ε 'mυ -nyrōwō -mυ' ki ye, -ε ko 'kwli 'n di 'li nō yrayridu -bi -mυ' 'li 'naa -ni, 'n ko 'a mυ 'hven-, 'ki 'li 'na 'Bai Nyisua a 'klo yrayru 'kwli.»

30 -Te de a 'mυ, ε -hi, -ε -bi v ble -wla, 'ti- 'v 'du ye', 'v □ti 'diō, 'v mu 'li dūgba -mυ' 'lu, -ε ko 'lu olifieti ni 'li.

-Te -Yusu lee la Pieli, -ε mō, Pieli a 'mυ, ε di□e 'ni hla, -ε mō, ε 'yi□i -yi
(Maki 14.27-31; Luku 22.31-34; Saan 13.36-38)

31 -Te v nyre 'li, -ε -bi ke- -Yusu pi 'a -nagbopu* yi, ε wen: «'Ki 'li 'tōlūwō -bu 'kwli, ti di 'v 'ni nyre, a 'mυ 'v 'mυ 'hvi le -gbe, □wi yi -te v nu la 'a 'ciaru, 'ki 'li Nyisuaerien 'kwli, -ε mō: Nyisua wen 'ni: 'N di 'blakonyō 'ni 'la, blabli a □ju 'mυ -gbe.»

32 -ε -bi ke- -Yusu pi □nu yi de, ε wen: «'Bu mō, 'ni 'ku, 'ni 'hru 'klo, 'ki 'n di 'li Galileblugba 'kwli mu, 'mυ 'li 'a mυ 'li -plee -ni.»

33 -ε -bi Pieli pu win, ε wen: «'Ye □bu 'waa pepe, bu hie 'v -mυ bu, 'mō -bu, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu hie 'v -mυ bu.»

34 -ε -bi -Yusu wen: «'N yi -mυ 'ni -lee -ni -tee, 'ki 'li 'tōlūwō ni -do -bu 'kwli, 'ti-hape 'mυ -nyre da mō mu, -di nu -gaawi ni ta, -ε mō, □yi 'mυ -yi.»

35 -ε -bi Pieli wen: «'Uun-, 'ye □bu 'n di 'ku, 'n ko -mυ 'hven-, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu hla□a, -ε mō, 'n 'yi -mυ -yi.» -Nagbopu a pepe a 'mυ, -ti ni -do a 'mυ, Pieli -hla, ε nō- v -hla -we.

-Te -Yusu da la Nyisva, 'ki 'li 'dvdoti a -ci -mv', v dεε Gesımanı 'kwli (Maki 14.32-42; Luku 22.39-46)

36 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* 'hven-, 'ki v nyre 'li 'dvdoti a -ci -mv', v dεε Gesımanı 'kwli. Ke- ε pi nu yı, ε wen: «Ba ni mo bu, bu mu 'li ye', 'mu 'li Nyisva -mo -hlee -ni.»

37 -Te ε yi 'ki ni mi, -ε -bi ε da Pielı ko Sebede a 'yonu Saki ko Saan 'hven-, v ko ko 'hven- 'v -mu. Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi 'a wlv 'mve bu. Hwannu ni e ni diaki.

38 -ε -bi ke- ε pi nu yı, ε wen: «'Na wlv 'mve bu diaki. 'Na wlv a bu'mumve a 'mu, ε -hve bu 'la 'mu. A ko 'mu 'hven-, -ba ni mo bu, a 'ni 'ηmee 'li,»

39 'ε hlo ko nu -mo le de gbe, 'ε bla kwli bu, 'ε ko 'lu bu, 'ε nyee Nyisva le, ε wen: «'Na 'Bai o, 'bu mo, 'bu -we 'li 'li, nu o, hıven -bu, 'n mi 'ye mo, bu hlo ko 'mu -mo le. Kee, ε 'yi de -mv', 'mo -bu, 'n -hve 'pa-, kee, de -mv', -na gbetv -hve, ε no- -bu mu 'lu -mo.»

40 -Te ε -we 'puple -mo, -ε -bi ε hıan -mo, 'ε mu 'v 'a -nagbopu ni ta a 'mu 'hvi, 'ε yee 'v nu ηmena a ηmeele' bu. -ε -bi ke- ε pi Pielı yı, ε wen: «'Bi a 'yi 'li 'li -we, ba nu -haawo ni -do, a ko 'mu 'hven-, 'ki ba 'yi -ηme?»

41 A 'ni 'ηmee 'li, kee, ba da Nyisva, -ε di e nu, de 'bu yı ni -hve bu teε 'v 'a mu le, 'ki ba -hee Nyisva a -ti le, a 'ni ha 'a -ti le -hee -ni. 'N yi e ni, -ε mo, 'aan wlv -hve e ni diaki, 'ki a 'ni 'ηmee 'li, a 'mu Nyisva da, kee, 'bu mo, Nyisva 'bu 'ye ni -hee ne 'a mu, 'a mu 'ni -do, a 'yi 'ki -ko, 'ki ba nu de a 'mu.»

42 Bu pu 'ki le, -ε -bi ε hlo ko nu -mo le de, 'ε nyee Nyisva le, ε wen: «'Na 'Bai o, 'bu mo, hıven -bu, 'n ko bu 'ye, 'bu 'yi 'li 'li -we, bu hlo ko 'mu -mo le, -ε -bi de -bu, -na gbetv -hve, ε no- -bu pa 'mu.»

43 -Te ε -we -mo de, -ε -bi 'ki ε mu 'li nu 'hvi. -Te ε -mu, -ε -bi 'ki ε yee 'v nu ηmena a ηmeele' bu de, -ε nu o, v 'yi 'li 'li -we bu pu 'yii le.

44 ε no- mo bu hlo ko nu -mo le de, bu mu Nyisva a lenyaawi ni ta a de -mo. Win ni -do -mv', ε pu wen, ε no- ε -pu de.

45 -ε -bi ε hıan -mo de, 'ε mu 'v 'a -nagbopu 'hvi, ε wen: «'Bi a yi 'ni ηme

de, 'a -he 'li ke le? Ba 'ye ke, ti 'mve yre, 'ki bu pu 'mu de'kukununyv -ji', 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo.

46 Ba 'du ye', -a 'mu mu, -ε nu o, nyiblo -mv', -ε di 'mu 'na yraanyibli -ji' pu, 'ki ε yi 'li di.»

-Te -Juukve* a naanyv klo la -Yusu (Maki 14.43-50; Luku 22.47-53; Saan 18.3-12)

47 Win ni 'li -Yusu wlon, -ε -bi Judia, -ε mo -Yusu a -nagbopu* ni -pu tu 'v 'hven a nyiblo -bi, ε nyre 'v ni, ε ko nyibli -hvhvı 'hven-. Nyibli a 'mu, v 'ble ta-won-tebli ko ti 'hven- kva le. Nyisva a -cohlpinyv* gbagbi, ko -Juukve a naanyv -bi 'hven-, v nu- lee nyibli a 'mu, 'ki bu mu -Yusu klo.

48 Judia a 'mu, -ε di nu -Yusu -ji' pu, 'ti- v 'mu 'hru wlon bi, ke- ε pu nu yı: «Nyiblo -mv', 'n di 'wlee -ni, 'n di 'wio -nyi, ε no- ba klo, ε 'ni ha 'a mu -ji' ta.»

49 -Te v nyre 'ki 'v, -ε -bi Judia 'yıya 'v -Yusu 'hvi bu, ε wen: «'Tɔonyo o, 'n ye -mu ki,» 'ε 'wlee ne.

50 -ε -bi -Yusu wen: «'Bıhan o, de -bu, -di nu mo, nu o, mu mu.» -ε -bi ti ni -do a ti 'yri, nyibli -mv', Judia -gba, v 'yıya 'v -Yusu 'hvi bu, 'v klo o.

51 Nyisva a -cohlpinyv a nyiblo gbagbu, 'a -kvannunyv -bi, ε ni -tuo ki -we. Nyıbehan a 'mu, ε no- ko nva, -Yusu a -nagbopi -bi -ha 'li 'a 'plıen bo 'kwli, ε 'be 'v.

52 -ε -bi -Yusu wen: «'Nyra 'li -na 'plıen bo 'kwli, -koti nyibli a pepe -mv', -v ni 'plıen, -v -wen, nyibli -bi di nu 'plıen, v 'mu nu 'la -we.

53 Yı yi, -ε mo, 'n -we 'li bu lee wen 'na 'Bai ni, 'ki bu -hee wen 'mu. ε di ya wen 'mu lelenyv a 'miliwi a 'miliwi yı, -ε di e nu, v 'mu wen 'mu ki -dii -ni.

54 Kee, 'bu mo, 'bu ni 'mu le, ε 'wi yı, de -mv', v 'cru la 'li Nyisvacrıen 'kwli, -ε ko -bu mu wen 'lu -mo, de a 'mu, ε 'yi 'li 'li -we, bu mu wen 'lu -mo.»

55 -ε -bi ke- -Yusu pi nyibli -mv', -v di e klo mo yı, ε wen: «Ta-won-tebli ko ti 'hven-, ε no- a -ya, 'a di 'mu 'klo mo, wlv yı -te v ni -balnyv a kuklo. 'Ti-, 'a -ne ti, 'n ni la 'li Nyisva a 'kagbau a -yaa 'kwli,

'ki 'li 'a mu 'nyi, 'ni tɔɛ la nyibli -bi, keɛ, a 'yi la 'mu -klo.

⁵⁶ -Tɛbli a pɛpɛ -bu, ɛ mu 'lu -mɔ, -ɛ diɔɛ nu, -ti -mu', Nyɩsua a winwɔn-hanyɔ* 'cri la, 'ki 'li Nyɩsuacriɛn 'kwli, ɛ 'mu -nue -ni.» -Tɛ -Yusu pu 'ki lɛ, -ɛ -bi 'a -nagbopu a pɛpɛ, ɔ -gbɛɔɛ 'hɔi lɛ, 'ɔ 'gba ci lɛ.

-Tɛ Juukɔɛ* a naanyɔ puɔ la -Yusu -bati lɛ

(Maki 14.53-65; Luku 22.54-55,63-71; Saan 18.13-14,19-24)

⁵⁷ -Tɛ dɛ a 'mu, ɛ -hi, -ɛ -bi nyibli -mu', -ɔ klo -Yusu, 'ki ɔ gbɛ 'liɔi Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyɔ* a nyiblo gbagbu a 'kayu bu. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyrɛ mɔ Kaifu. 'Ki 'li 'kayu a 'mu bu, 'ki Nyɩsua a tetetɔonyɔ, kɔ 'blɔgba a naanyɔ 'hɔɛn-, ɔ 'kukue 'li lɛ, -gbolugbo a -ti.

⁵⁸ Piɛli -mɔ -bi, ɛ yi kɔɛ -Yusu ɔwien, 'ki 'li -mɔhlɔɔlɛ 'kwli, 'ɛ -hɛ 'li 'waa ɔpi lɛ, 'ɔ -mu -mumu, 'ɔ nyre 'li -cɔhlɔnpinyɔ a nyiblo gbagbu a -yaa 'kwli, 'ɛ pa 'li. Nyɩsua a 'kagbau a 'yieɔtunyɔ ni 'li -wɛ. Nyibli a 'mu, ɔ nu- kɔ 'nyi Piɛli ni 'li bu, -ɛ diɔɛ nu, ɛ 'muɔɔ 'ye, -tɛ -ti a 'mu, ɛ di 'li-wɔwɛ nu.

⁵⁹ 'Ki 'li 'kayu a 'mu bu, -cɔhlɔnpinyɔ gbagbi, ɔ kɔ -gbolugbo a nyibli a pɛpɛ 'hɔɛn-, ɔ ɔmɔɛɔɛ lɛ, 'ki bu yɛɛ -Yusu -ti, 'ye ɔbi ɛ mɔ hi, -ɛ diɔɛ nu, ɔ 'muɔɔ 'la,

⁶⁰ keɛ, ɔ 'yi 'liɔi kikadɛ ɔɔɔ 'li 'yee -ni, 'ɛ mɔ ɔhan-ti, -hɛɩpu -hɔɔhɔi, 'ɔ 'maɔa hi 'lu blɛ. Bu ni 'ki 'ɔ bu, -ɛ -bi nyibli ni 'hɔɛn ɔplu 'ɔ ni,

⁶¹ ɔ wɛn: «Nyiblo -bu, ɛ wɛn 'ni, ɛ -wɛ 'li bu 'wla Nyɩsua a 'kayu gbagbu ni, 'ti-bu puɔɔ ni de, 'ki 'li -nyrɔwi ni ta 'kwli.»

⁶² -ɛ -bi -cɔhlɔnpinyɔ a nyiblo gbagbu 'du ye', 'ɛ 'bɛti -Yusu, ɛ wɛn: «ɔbi -ti a pɛpɛ -bu, nyibli -bu, ɔ yi -mu -yɛɛ -ni, ɔyi -ti -kɔ, -bu ɔtu ɔnu ɔwɔn?»

⁶³ Keɛ, -Yusu 'yiɔi -ti ɔɔɔ kle -hihiɔ -ni. -ɛ -bi -cɔhlɔnpinyɔ a nyiblo gbagbu yiɔi 'ni -lee -ni, ɛ wɛn: «'N -hɔɛɔɛ ni, -bu 'suɔ -ni, 'ki 'li 'Klikɩnyɩsua a 'nyrɛ 'kwli, 'bu mɔ, ɔni mɔ Wanyɔ -mu', Nyɩsua pu la lɛ, ɛ di la ya, kɔ, 'bu mɔ, ɔni mɔ Nyɩsua a 'Yu.»

⁶⁴ -ɛ -bi ɛ ɔtuɔɔ ɔwɔn, ɛ wɛn: «Iin, 'mɔ ɔniɔ. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, kɔɛ ke 'ki mɔ bu, a di 'mu 'ni 'ye, 'mɔ -bu, -ɛ mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, 'mu 'ɔ 'Klikɩnyɩsua a

diidekɩba ki bu ni, 'mu 'li yako 'kwli -hɔn, 'ki 'li 'nunɩ 'kwli.»

⁶⁵ -Yusu bu pu 'ki lɛ, -ɛ -bi -cɔhlɔnpinyɔ a nyiblo gbagbu a 'mu, ɛ ciɔra 'a diɔnu wlawɔ lɛ, yru a -ti, ɛ wɛn: «ɛ -hɛɛ Nyɩsua a -ti lɛ. -A 'ni 'mɔɔ 'ki -hɛɩnyibli ɔɔɔ lɛ. 'Aan 'mumu, a 'wɩn -ti, ɛ -hla ni. A 'wɩn ni, -tɛ ɛ nu Nyɩsua a -ti a lɛ-hɛɛlɛ.

⁶⁶ -Bi 'a pi 'li?» -ɛ -bi ɔ ɔtuɔɔ ɔwɔn, ɔ wɛn: «ɛ mɔ ɔhan-ti ɔniɔ, ɛ -hɛɛ Nyɩsua a -ti lɛ. 'A -ti, ɛ kɔ 'kukɔɔ.»

⁶⁷ -ɛ -bi ɔ -tɔa 'a hiɩn a 'hinhren, 'ki 'ɔ 'a yigbakla yi, kɔ, 'ɔ yiɔi ɩmli -bii -ni, 'ɔ pu 'liɔi 'ɩmi nu' lɛ,

⁶⁸ ɔ wɛn: «-Mɔ -mu', -ɛ mɔ Wanyɔ, -mɔ mɔ winwɔn-hanyɔ. 'A -ti, lee nɛ -a mu, nyiblo a 'di -bi -hren -mu dɛ 'li?»

-Tɛ Piɛli pu la lɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'yi la -Yusu -yi

(Maki 14.66-72; Luku 22.56-62; Saan 18.15-18,25-27)

⁶⁹ -Tɛ -tebli a pɛpɛ a 'mu, ɛ mi 'lu -mɔ, 'ki Piɛli 'tɛ ni 'li -yaa a 'mu 'kwli. Bu ni 'ki 'ɔ bu, -ɛ -bi 'yu nyrɔyu ɔɔɔ, -ɛ mɔ 'kayu a 'mu, 'a -kɔannunyɔ -bi, ɛ nɔ- 'yɩya 'ɔɔɔ 'hɔi bu, ɛ wɛn: «-Mɔ -bu, -kɔ -Yusu -mu', -ɛ kɔ 'li Galileblɔgba 'kwli 'hɔɛn-, 'a mu -niɩɛ la 'hɔi.»

⁷⁰ Keɛ, Piɛli -ga ni, 'ki 'ɔ nyibli a pɛpɛ ye', ɛ wɛn: «-Ti -mu', -hle, 'ni -yruɔɔ liɔi' lɛ,»

⁷¹ 'ɛ -hɔn 'ɔɔɔ 'hɔi, 'ɛ mu 'li -yaa a 'mu 'a paale'. -Tɛ ɛ nyre 'ɔ, -ɛ -bi 'yu nyrɔyu -bi 'yeɔɛ ni de, 'ɛ lee nyibli -mu', -ɔ ni 'ɔ, ɛ wɛn: «Nyiblo -bu, a yi 'ye, ɛ kɔ Nasaleti a -Yusu 'hɔɛn-, ɔ nu- niɩɛ -mɔ 'hɔi.»

⁷² Keɛ, Piɛli 'tɛ -gɛ, ɛ wɛn: «'N 'suɔ ni, nyiblo -bu, -kɔti a hɛ, 'n 'yiɔi -yi.»

⁷³ -Tɛ ti gbi -hi, -ɛ -bi nyibli -mu', -ɔ ni 'ɔ, ɔ 'yɩya 'ɔ Piɛli 'hɔi bu, ɔ wɛn: «ɛ mɔ ɔhan-ti ɔniɔ, -mɔ -bu, -mɔ -Yusu a -nagbopi* ɔniɔ, -kɔti -tɛ -ni 'pɔplɛ, ɛ tɔɛ nɛ -a mu ni, -ɛ mɔ, -mɔ Galilekɔɛyu ɔniɔ.»

⁷⁴ -ɛ -bi ɛ wɛn: «'Bu mɔ, 'ni yi hi ni ni, Nyɩsua bu pu 'mu 'jro yi. 'N 'suɔ ni, nyiblo -bu, -kɔti a hɛ, 'n 'yiɔi -yi.» Ti ni -do a 'mu 'yri, -ɛ -bi hape da -nyre ni.

⁷⁵ -ɛ -bi -ti -mu', -Yusu lee wɛn Piɛli, ɛ bi 'liɔi 'kwli. Ke- ɛ puɔɔ yi: «'Ti- hape 'mu -nyre da, -di nu 'na -mɔ-gaawɩ ni ta, -ɛ mɔ, ɔyi 'mu -yi.» -Tɛ ɛ bi 'liɔi 'kwli, -ɛ

-bi e 'hri 'li -yaa 'kwli ni, 'e -tua wuwe, 'kla-wliye'yiya a -ti.

27

*-Te v gba la 'li -Yusu Pilati yi
(Maki 15.1; Luku 23.1-2; Saan 18.28-32)*

1 -Te -nyre -nye, -e -bi Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi a pepe 'kukue le, u ko -Juukue* a naanyu 'huen-, 'u -yra[ra], 'ki bu 'la -Yusu.

2 -E -bi u wen: «Ba lee ne -aan 'seyo, bu mua [ne], u 'mu 'li[ti] -gulunuma Pilati -mo gba.» (Pilati a 'mu, Romakue a 'kion gbagbu, e no- [tu] la 'u[ti] gbata ki bu.)

*-Te Judia nu la 'kukub
(Nunu-tebli 1.18-19)*

3 Judia -mu', -e pu -Yusu 'a yraanyibli -ji', -te e 'win, -e mo, -gbolugbo a nyibli -yra[ra] ni, -e mo, u di -Yusu 'ni 'la, -e -bi e pi [wli] le, 'ki 'u de -mu', e -nu a -ta'. 'Kla bu yi[ti] -wliye ni 'ye, e no- mo 'wliyo a (30) -wlu [tu] 'u -pu -mu', Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi, u ko 'blugba a ye'nanyu 'huen-, u -nyi[ti], bu gba [nu] [tu] yi, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu,

4 'ti- bu lee [nu]: «'N nu de 'kuku, -te 'n pa 'u, 'ni pu 'a mu nyiblo -bu -ji', -e 'yi [dedede] -nu, -bu ble e 'kukubu yi.» Kee, u [tu] [ti] [wlon], u wen: «-A mu -bu, -a 'yi 'li[ti] -mo -ko. -Mo ko 'li[ti] -mo.»

5 E no- mo Judia bu -gbla 'wliye a 'mu, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu. -Te e 'hri, -e -bi e pu 'a dionu 'lulu lo.

6 -Te Judia 'la 'ki 'a dionu, -e -bi 'wliye -mu', e -gbla wen 'ki, Nyisua a -cohlunpinyu gbagbi 'ti[ti] le, u wen: «E mo -hlu a 'wliye [ni]. -Aan tete wen 'ni, -a 'ni 'pu 'li 'wliyed u a 'mu Nyisua a 'kagbau a -droo 'kwli.»

7 -Te u hla -ti a 'mu, -e -bi u -yra[ra] ni, 'ki bu nu 'wliye a 'mu, bu -to -ci -mu', u dee yinunyoo a -ci, -e di[ti] nu, u 'mu -ci a 'mu 'dagbi a 'dabi -mo' nu.

8 E no- ko -ti, kue la 'li bu, -bu ye ti -bu ki, -ci a 'mu, 'u dee [ne] -hlu a -ci.

9 -Te de a 'mu, e mu la 'lu -mo, -e -bi -ti bu, Nyisua a winwlon-hanyo* Selemi 'cri la, e no- mu la 'lu -mo. -Ti a 'mu, e 'cri la, e no- -bu: «U gba 'wliyo a -wlu [tu] 'u -pu

-mu' ni, -e mo 'wliye -mu', Yisraekue ween la ki, bu 'pee la -ni, 'ki 'u 'a -ta',

10 'u -to yinunyoo a -ci, [wi] yi -te Kukonyo Nyisua nu la 'a hihla.»

*-Te Pilati pu la -Yusu -bati le
(Maki 15.2-5; Luku 23.3-5; Saan 18.33-38)*

11 -Yusu -mo -bi, 'ki u gba 'li[ti] -gulunuma Pilati yi, -gulunuma a 'mu 'e -tua 'a le'betile, e wen: «[Bi] -mo mo -Juukue* a bodio?» -E -bi -Yusu wen: «lin, 'mo [ni].»

12 E no- mo Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi bu ye [ne] -ti -huohu, kee, -Yusu 'yi -ti [du] [wlon] [tu].

13 -E -bi Pilati 'beti[ti] e ni de, e wen: «[Bi] -ti a pepe -bu, u yi -mu 'hu le 'ye, [ni] 'win[ti] li?»

14 Kee, -Yusu 'yi winbu [du] kle -hilia -ni. E mo de [ni], 'e kee -gulunuma Pilati a [wlu] le diaki.

-Juukue wen 'ni, bu koo 'u -Yusu tugbe 'ye, e 'mu 'ku
(Maki 15.6-15; Luku 23.13-25; Saan 18.39-19.16)*

15 'A -ne le'mimle, -e mo Paki a ti 'yri, -gulunuma Pilati ko bu te [jklapi] ni -do -mu', -Juukue di -hua bu.

16 E ko la [jklapi] [du]. 'A 'nyre mo la Balabasi. Nyibli a pepe yi la[ra] ni, -e mo, e mo la -balonyo [ni].

17 -Te nyibli 'kukue 'ki le, 'ki 'li Pilati -mo, -e -bi Pilati a 'mu, e 'beti [nu] ni, e wen: «Balabasi ko -Yusu -bu, u dee Nyisua ko Wanyo 'huen-, nyiblo a 'di -bi a -hve [bu] te bu 'li?»

18 Pilati 'bu yi 'puple le ni ni, e 'wi yi, e yi[ti] e ni, -e mo, 'ki 'li ca 'kwli, 'ki -Juukue a nyibli gbagbi naa 'li, 'u pu [tu] -Yusu -ji', -e di[ti] nu, e 'mu [tu] 'la.

19 Pilati bu ni 'ki 'u -batipule', -e -bi 'a nu gba ya[ra] win yi, -e mo: «[Ni] 'nuo 'li nyiblo -mu' [dedede] -mo, -e nu[ti], e 'yi [dedede] -nu, -bu nyre yi, -e nu[ti], 'tolwo -bu, 'ki 'li yanie 'kwli, 'n 'ye [hu] en diaki a -ti.»

20 -Te de a 'mu, e mi 'lu -mo, -e -bi Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi ko -Juukue a 'blu 'huen-, u lee nyibli a pepe ni, 'ki bu lee Pilati, bu te Balabasi bu, e 'mu -Yusu 'la.

21 -E -bi -gulunuma Pilati 'beti ni, e wen: «Nyibli ni 'huen -mu' 'nyi, nyiblo a 'di -bi a -hwe ▯bu te bu 'li?» -E -bi u wen: «Balabasi!»

22 -E -bi Pilati wen: «'Bu mo, 'ni te Balabasi bu, de a 'di -bi a -hwe ▯bu nu -Yusu -bu, u dee Wanyo -mo 'li?» E no -mo 'waa pepe bu ▯tu▯o ▯won, -e mo: «Koo 'u▯u tugbe 'yie, e 'mu 'ku!»

23 -E -bi Pilati wen: «De -huan a 'di -bi e -nu, -koti 'ni kwe 'u▯u tugbe 'yie 'li?» Kee, u 'yee 'li win, u wen: «Koo 'u▯u tugbe 'yie, e 'mu 'ku!»

24 Pilati 'ye▯e ni, -e mo, e 'yi 'li▯i 'li -we, bu ▯tu ▯nu ▯won. 'Waa -cici a lepuubu bu yi kle ni -bii -ni, e no - mo bu 'du 'nie ye', bu yra ▯jre, 'ki 'u nyibli a pepe -mu' ye', bu -lee ▯nu, -e mo: «'Mo -bu, 'n 'yi▯i ki wen, nyiblo -bu, 'a -hlu bu 'wle bu. 'Aan ▯gbetu, 'a mu -hwe▯e.»

25 -E -bi nyibli a pepe a 'mu, u ▯tu▯o ▯won, u wen: «-A ko -aan 'yonu 'huen-, -a nyra bu, 'ki 'u 'a 'kukubu a -ta'.»

26 Bu pu 'ki le, -e -bi Pilati te Balabasi bu, 'ti- 'e lee ne 'a 'seyo, 'ki bu bii -Yusu lokwe. -Te u -we 'a bibie -mo, -e -bi ke- e pi 'a 'seyo a 'mu yi, e wen: «Ba gba▯a, ba koo 'u▯u tugbe 'yie, e 'mu 'ku!»

-Te 'seyo 'cee la -Yusu (Maki 15.16-20; Saan 19.2-3)

27 Pilati bu pu 'ki le, -e -bi 'a 'seyo gba -Yusu ni, 'ki 'li Pilati a -yaa 'kwli, -te 'waa bunule ni 'u, 'u da 'waa 'bio 'seyo a pepe.

28 -Te u nyre 'ki 'u, -e -bi u -he -Yusu wlawli, 'u pu▯u wlawlu -johun,

29 ko, 'u hlaa ▯ne 'witiklaun le. 'Witiklaun a 'mu, e no- u ▯tu▯o 'lu, 'u 'nyra▯a kotu -ji', 'ki 'li 'a diidedabu 'kwli, 'u bla▯a kwli yi bu, 'u 'cee ▯ne, u wen: «-Na 'wio mo, -Juukwe* a bodio,»

30 'u -gble 'li▯i huan 'yi le, 'u -ha▯a kotu -ji', 'u pi 'u ▯ne 'lu le.

31 -Te u -we 'a 'caale -mo, -e -bi u -he 'ki▯i wlawlu -johun a 'mu ni, 'u pu▯u 'a ▯gbetu a wlawli, 'ti- u ▯ti▯o ▯ne 'dio, 'u gbe 'li▯i -tite -mu', u di 'li▯i tugbe 'yie -koo -ni.

-Te u koo la 'u -Yusu tugbe 'yie, -e di▯e nu, e 'mu 'ku (Maki 15.21-32; Luku 23.26-43; Saan 19.17-27)

32 -Te u yi 'ki 'dio ni ▯ti, -e -bi u ko nyibehian ▯du 'huen-, u ▯heme ni. Nyibehian a 'mu, 'a 'nyre mo Simo. 'Ki e ko 'li Sileniduo 'kwli. Nyibehian a 'mu, e no- 'seyo -klo, 'u ni 'u▯u ke', 'e 'ble tugbe -mu', -e ko 'yie u di 'u -Yusu 'u -koo -ni.

33 -E -bi 'ki u nyre 'u -tite -mu', u dee Golugota, -e ▯hen 'nyre dugba -mu', u dee 'Lukla.

34 -Te u nyre 'u, -e -bi u -hwe bu -nyi▯e no, -e ko -mo u pu 'li -ci kijklakui. -Te e ▯te▯e wlon, -e -bi e 'yi 'a 'nuna -hwa.

35 'Ki 'u -tite a 'mu, 'ki u koo 'u▯u tugbe 'yie, 'u pu 'wla, -e di▯e nu, u 'mu▯u 'ye, -te u di -Yusu a 'huilepu-tebli a ▯gigla nu.

36 'Ki u ni 'u bu, -e di▯e nu, u 'mu▯u 'yie ▯tu.

37 'Ti- 'u 'cru 'u 'plankibia ki, -ti -ko -ti u koo 'u -Yusu tugbe 'yie. -Ti a 'mu, e no- bu: «Nyiblo -bu, e no- mo -Yusu, -e mo -Juukwe* a bodio.» Tugbe a 'mu, -e ko 'yie u koo 'u -Yusu, e no- ko 'lu yi u 'maa 'li 'plankibia a 'mu bu.

38 Ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki 'u -Yusu 'huu, u koo 'u -balonyu ni 'huen, 'ki 'u 'waa -ne ti 'yie, -do 'ki 'li 'a diidekibia ki, -do -bi 'ki 'li 'a kamlakibia ki.

39 -E -bi nyibli -mu', -u yi -hi, u -he▯e 'yri, 'ti- 'u ▯gbepu 'lu le,

40 u wen: «-Mo -bu, -e pu le, -e di la Nyisua a 'kagbau 'wla, 'ti- -e di▯e pu, 'ki 'li -nyrowi ni ta 'kwli, 'bu mo, ▯ni mo Nyisua a 'Yu, wa -dionu, ▯mu 'u tugbe -mu' 'yie -hon, ▯mu ▯ti.»

41 -E -bi Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi, ko tetetoonyu, ko 'blu a nyibli -bi 'huen-, -u ni 'u -we, u -he▯e 'yri le -we, u wen:

42 «E wa nyibli -bi, kee, e 'yi 'li 'a dionu a wowa 'li -we. 'Bu mo, Yisraekwe a bodio, bu -hon 'u tugbe -mu' 'yie, bu ▯ti, -te ti ne -bu. 'Bu mo, 'bu -hon 'u tugbe 'yie, -a di pu▯u ▯haan-ti, -e mo, e no- mo Wanyo.

43 E kuo Nyisua ▯wlu yi. 'A -ti, Nyisua a 'mu, 'bu nwe ▯ne, -e -bi bu -hee ▯ne. 'Bi nyiblo -bu, e hla▯a ni, -e mo, e mo Nyisua a 'Yu ▯nio.»

44 Ke- ni -do -balonyu ni 'huen- -mu', u koo 'u 'waa ti 'yie le, 'ki 'u -Yusu 'huu, u ni, 'u 'cee ▯ne -we.

-Te -Yusu nu la 'kukuv
(Maki 15.33-41; Luku 23.44-49; Saan 19.28-30)

45 'Yru bu yi 'u 'lu a -heyri' ni nyre, -e -bi halo ka -tutu a pepe ki. Halo a 'mu, e ni 'u -nini 'e ye 'yru-hiile a ti ki.

46 -Te 'yru-hiile a ti a 'mu, e yi 'u nyre, -e -bi -Yusu 'yaa 'li win, e wen: «Eli, Eli, lama sabatani?», e hen 'nyre: «Nyisua o, Nyisua o, de- ko 'mo -ha 'yie -mo 'li?»

47 Nyibli -mu', -u ni -tuo ki, ke- 'waa de -bi pi: «Nyisua a winwlon-hanyo Eli e de.»

48 'Ki 'li nu 'nyi, e ko nyiblo -bi, 'e gba ci le, ti ni -do a ti 'yri, 'e 'du -sapoo ye', 'e 'nyra 'li lipano -mo, 'e mba 'u tugbe bloblo 'lu le, 'e -nyi -Yusu, -e di nu, e 'mu 'na.

49 Ke- -u -bi pi, u wen: «-Ba pu 'u 'yie bu, 'bu mo, Eli 'bu di di, e 'mu -hee -ni, -a 'mu 'ye.»

50 Bu ni 'ki de a 'mu -mo, -e -bi -Yusu gbo ni de, 'e mla -hunhlon.

51 Ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau -mu', -e ni 'li Jrusredio 'kwli bu, danu gbagbu -mu', -e 'be 'kayu a 'mu tu, 'e -ki wlon pepe, ke 'li 'a 'lu yi bu, -bu ye 'a hlonde ki, -tutu 'e 'hile -ni, 'hi gbagbi 'u -kiki wlon le,

52 'dabi 'u ga wlon le, nyibli, -u 'ku la, 'u yi 'klo le 'hri,

53 'ti- -nyrowi ni ta 'mu -hi mo mu, -e -bi -Yusu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'e 'hri 'klo, nyibli a 'mu, 'u -hon 'li 'dabi 'kwli le, 'u pa 'li Jrusredio 'kwli, -e mo Nyisua a 'dio, nyibli -huohu 'u 'ye nu.

54 'Ki 'u -Yusu hlon, 'ki Romakue a 'seyo a nyiblo gbagbu -bi nyra 'u bu, e ko 'a 'seyo -mu', -u tui 'yie 'huen-. -Te u 'ye -tutu a 'hilele, ko -tebli a pepe -mu', -e mi 'lu -mo 'huen-, -e -bi huannu bi 'li nu 'kwli, u wen: «E mo han-ti nu, nyiblo -bu, e mo la Nyisua 'Yu nu.»

55 Nugbi -huohu ni 'u, 'u hlo 'u -te a 'mu -mo le de gbe. -Tebli a pepe -mu', -e mi 'lu -mo, u yi 'ni 'ye. Nugbi a 'mu, u nu- yi la -Yusu wien le ke, ke 'li ti -mu' -ko 'yri e ni la 'li Galileblugba 'kwli, 'u yi la -hee -ni.

56 'Ki 'li nu 'nyi, 'ki Madala a Mari ni 'li, ko Mari -mu', -e mo Saki ko Sosti a 'dii, ko Sebede a 'yonu a 'dii.

-Te u pu la 'li -Yusu 'dabio 'kwli
(Maki 15.42-47; Luku 23.50-56; Saan 19.38-42)

57 -Te 'to yi ni -wen, -e -bi dekonyo du nyre 'u -tuo a 'mu ki. 'A 'nyre mo Sosefu. 'Ki e ko 'li Alimatedio 'kwli. Sosefu a 'mu, e mo -Yusu a -nagbopi* nu -we.

58 E no- -mu, -e lee Pilati, 'ki bu wen, bu -ha 'u -Yusu a -plahu tugbe 'yie, e 'mu 'u -u -ha. -E -bi Pilati lee ne 'a 'seyo ni, 'ki bu -nyi Sosefu -Yusu a -plahu a 'mu, -e di nu, e 'mu 'u -ha.

59 -Te u -nyi -plahu a 'mu, -e -bi e gba a ni, 'e 'hian -jise le,

60 'ti- 'e gba 'li -tite -mu', e di 'u tu -ni. 'Ki 'li -tite a 'mu, 'hi gbagbu ni 'u, 'e hlo la yra, -wen dugba. 'Ki 'li 'hi gbagbu a 'mu 'kwli, 'ki u 'bluu la 'li 'dabio (ti du a ti 'yri la, -e 'wi la -wlukayu yi). 'Ki 'li 'dabio a 'mu 'kwli, 'ki e pu 'li -Yusu a -plahu, 'ti- 'e nu 'hi 'papo, -e ni 'u, -e hian 'li -mo le, 'e ka 'dabio a 'mu yi. -Te e -we -mo, -e -bi e mu ni.

61 Madala a Mari, ko Mari -bi -mu' 'huen-, u ni -tuo ki, 'u 'be 'dabio 'yi, 'u ni bu.

'Seyo -mu', -u tui -Yusu a 'dabio 'yie

62 -Nyrowo -mu', -e yi -hi, 'ti- -wuwle-nyrowo* 'e yi 'u nyre. -E -bi Nyisua a -cohunpinyo* gbagbi, ko Falisi tumu* a nyibli 'huen-, u 'kukue le, 'u mu 'u Pilati ye',

63 u wen: «Nyibeyu o, -ti bi 'li -a mu 'kwli. E no- mo, -te hulekonyo -mu', e ni la 'klo, ke- e pi la: 'Bu mo, 'ni 'ku, -nyrowi ni 'huen 'bu -hi, ta a -nyrowo 'kwli, 'n ko bu 'hri 'klo.

64 'A -ti, -a -hue ni, -bu lee -na 'seyo, bu tu 'a 'dabio a 'mu 'yie -tutu, -nyrowi ni ta bu -yre 'lu, -e di nu, 'a -nagbopu* 'ni ha di, u 'ni ha 'a -plahu 'yri, 'ti- u 'ni ha nyibli le -lee -ni, -e mo, e -hon 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'e 'hri 'klo. Hudu a 'mu, e di ni 'kl ki, e 'mu 'u 'a yi-hede 'u -hi.»

65 -E -bi Pilati tu nu won, e wen: «'Seyo, nu- -mu'. Ba mu, ba lee 'seyo a 'mu, bu tu 'dabio a 'mu 'yie, -te a ni 'a -huhua.»

66 E no- mo bu mu 'li 'dabio yi, 'hi -mu', u nu wen, 'u ka wen -Yusu a 'dabio yi, 'u tu yruule, 'u tu 'u 'seyo -ni wen ble,

-ε di□e nu, υ 'mu 'dabio 'yie □tu. (Yruule a 'mu, υ □tu 'hu a 'mu, ε di □nu□υ 'ni -tɔ -ni, 'bu mɔ, nyiblo 'bu kla 'dabio a 'mu yi.)

28

*-Te Nyɔsua -ha la -Yusu 'klo
(Maki 16.1-10; Luku 24.1-12; Saan 20.1-10)*

1 -Te -Juukɔε* a -wuwle-nyrɔwɔ* a 'mu, ε -hi, 'a 'soɔndɪ a -nyragbli, Madala a Mari, kɔ Mari -bi -mu' 'hɛn-, υ nu- mu -Yusu a 'dabio 'ye mɔ.

2 Ti ni -do a 'ti 'yri, -ε -bi -tɔtɔ -tɔa 'hɪhɪɛ, -ε nu□o, Nyɔsua a lɛlenyɔ -hɔn 'li yakɔ 'kwli, 'ε blike kɔanɪhɔ -mu' lɛ, υ -nu, 'b ka -Yusu a 'dabio yi. -Te ε blike□e lɛ, -ε -bi ε ni□i ki bu.

3 Nyɔsua a lɛlenyɔ a 'mu, ε yi 'ni wɪn, -wɛn -tɛ yakɔ ni 'yii a pɔpɔ, 'a 'hɔlɛpɔ-tɛbli 'plɛ ni dɪakɪ, 'ε 'wɪ -nyrɛ yi.

4 'Seyo -mu', -υ □tui 'dabio 'yie, -tɛ υ 'ye dɛ a 'mu, -ε mi 'lu -mɔ, -ε -bi huannu -tɔa 'waa nunuo dɪakɪ. 'A -ti, υ yi 'ni 'hɪhɪɛ -ni, 'b bibi □hlɔn lɛ, 'ti- 'b pɛ 'ki 'b blɛ, -wɛn nyibli, -υ 'ku.

5 -ε -bi kɛ- Nyɔsua a lɛlenyɔ pɪ nuɔgbɪ -mu' yi, ε wɛn 'ni: «'A mu -mu', a 'ni 'pie 'li huannu. 'N yi□e ni, -ε mɔ, -Yusu -mu', υ kɔɔ 'b tugbɛ 'yie, ε nɔ- a □mɔɛ lɛ.

6 ε 'yi 'nɛ- -ni, □wɪ yi -tɛ 'a □gbɛtɔ, ε nu la 'a hɪhɪɛ, Nyɔsua -ha 'li□i 'kɔkɔnyibli 'nyi ni, 'ε -ha□a 'klo. Ba 'de, ba 'ye -tɪtɛ, ε pɛ mɔ mɔ bu.

7 'A -ti, ba 'kɪka -ni, ba lee nɛ 'a -nagbopu*, -ε mɔ, Nyɔsua -ha 'li□i 'kɔkɔnyibli 'nyi ni, 'ε -ha□a 'klo. -Yusu a 'mu, ε nɔ- di 'hru 'nyɛɛ -ni, ε 'mu 'a mu -ple, 'ki 'li Galileblɔgba 'kwli. 'Kɪ a di 'li□i bu -yɛɛ -ni. -Tɪ 'n kɔ □bu lee wɛn 'a mu, ε nɔ- □niɔ.»

8 -Te υ 'wɪn -ti a 'mu, -ε -bi υ 'kɪka ni, 'b -hɔn 'li 'dabio yi. Huannu yi wɛn □nu ni ni, kɔ, dɔdɔ yi wɛn □nu ni ni, 'b 'gba ci lɛ, -ε di□e nu, dɛ -mu', -ε mu 'lu -mɔ, υ 'mu□υ -mɔ lɛ na -tɛɛ, 'ki 'b -Yusu a -nagbopu ye'.

9 Bu yi 'ki ni mi, -ε -bi ti ni -do a ti 'yri, -Yusu di □nu ye' 'bɛ mɔ, ε wɛn: «'Aan 'wio,» υ nu- -mɔ -bi, -tɛ υ 'ye□e, 'b 'yɪya 'b□υ 'huɪ bu, 'b bla□a kwɪ yi bu, 'b klo 'a buɪ, 'b -tɔa 'a -ti a 'yi'buale.

10 -ε -bi kɛ- -Yusu pɪ □nu yi, ε wɛn: «'A 'ni 'pie 'li huannu. Ba mu, ba lee 'na -nagbopu, bu mu 'li Galileblɔgba 'kwli. 'Kɪ υ di 'li 'mu bu -yɛɛ -ni.»

'Seyo -mu', -υ □tui la -Yusu a 'dabio 'yie, υ nu la hi

11 -Te nuɔgbɪ a 'mu, υ mi 'ki 'li -Yusu a -nagbopu* -mɔ, -ε -bi 'seyo -mu', -υ □tui -Yusu a 'dabio 'yie, 'waa nyibli -bi 'ya 'dɪɔ, 'b lee Nyɔsua a -cɔhlɔnpinyɔ* a nyibli gbagbɪ -tɛbli a pɛpɛ -mu', -ε mu 'lu -mɔ.

12 -Te υ 'wɪn, -ε -bi υ kɔ 'blɔ a nyibli 'hɛn-, υ 'kukue lɛ, -ε di□e nu, υ 'mu -ti a 'mu lɛ -pɔpɔ -ni. -Te υ pɔpɔ 'ki□i' lɛ, -ε -bi υ wɛn□e ki, 'ki bu -ha 'li 'wli -huɔhuɪ, bu -nyi□e 'seyo a 'mu. -Te υ -nyi 'ki □nu□υ,

13 -ε -bi kɛ- υ pɪ □nu yi, υ wɛn: «Kɛ- ba pɔ: -A ni ηmena', -Yusu a -nagbopu 'b di 'tɔ, 'b 'yri 'a -plahɪ.»

14 Kɛ- υ pɪ de: «'Bu mɔ, -gɔlɔnuma 'bu 'wɪn, -a di 'a kle-hɪhɪɛ 'ni yi, -ε di□e nu, a 'ni □ha 'kla-wliye'yɪya 'ye,»

15 'seyo 'b gba 'wliye a 'mu, dɛ -mu', 'blɔ a nyibli pɔ lɛ bu nu, 'b nu□o. ε nɔ- nu□o, -hɔn 'b -nyrɔwɔ a 'mu 'yie, -bu ye -nyrɔwɔ -bu ki, -ti a 'mu, 'ε 'hɛn bu, 'ki 'li -Juukɔε* 'nyi.

-Te -Yusu 'hru la 'a -nagbopu yi
(Maki 16.14-18; Luku 24.36-49; Saan 20.19-23; Nunu-tɛbli 1.6-8)*

16 -Te dɛ a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu a -nagbopu ni -pu □tu 'b -do -mu', υ mu ni, 'ki 'li Galileblɔgba 'kwli, dɔgba -mu', -Yusu tɔɔ la □nu, ε nɔ- υ 'ya 'li 'lu.

17 'Kɪ dɔgba a 'mu 'lu, 'ki ε 'hru 'li □nu yi. -Te υ 'ye□e, ε nɔ- mɔ bu bla□a kwɪ yi bu, bu 'bua nɛ 'a -ti 'yi. Kɛɛ, 'ki 'b -tɪtɛ a 'mu, 'ki nyibli -bi ni 'b, 'b 'yɛ ni pɔ□υ □haan-tɪ', -ε mɔ, -Yusu □niɔ, -ε 'hru □nu yi.

18 ε nɔ -mɔ -Yusu bu 'yɪya 'b □nu 'huɪ bu, ε wɛn: «Kɔɛ 'li yakɔ 'kwli bu, -bu ye -tɔtɔ ki, 'klɪ a pɛpɛ, 'n ni, 'ni kɔɔ nɛ 'a -nɛ □dedede win ki, Nyɔsua, nɔ- -nyi 'mɔ□ɔ.

19 Ba mu 'li dako a pɛpɛ -mɔ, -υ ni 'nɛ- 'klo ki, ba nu□o, bu -hɛ 'na -nagbopu. Ba pɔ □nu 'nie 'lu lɛ, 'ki 'li -aan 'Baɪ Nyɔsua, kɔ 'a 'Yu, kɔ 'a -Hihiu* a 'nyrɛ 'kwli.

20 Ba tɔɔ □nu, 'ki bu □tuu 'b -ti a pɛpɛ -mu', 'n lee nɛ 'a mu, ba nu. Ba kɔ 'a yiyie,

-ε mɔ, 'kɪ 'n di 'ʊ 'a mʊ 'hʊɪ nɪ, 'a -nɛ
-nyrowɔ, ε 'mʊʋ gba -gbagba, 'klɔ 'mʊ 'ʊ
-wlu -hɔn.»

**-Yusu a -ti, -te
MAKI
-mo -bi, e nu la 'a 'cicru**

*-Te Saan Batisi hle la Nyisva a -ti, ko,
-te e pi la nyibli 'nie 'lu le
(Matie 3.1-12; Luku 3.1-18; Saan 1.19-28)*

¹ Nyisva a haanwin, e no- 'cru 'ne- 'cruen -bu 'kwli. Nyisva a win a 'mu, 'a 'Yu a -ti, e ne -mo le. 'A 'Yu a 'mu, 'a 'nyre mo -Yusu 'Kisu.

² Ti du a ti 'yri, (-te u 'tie 'ye la -Yusu ni kwe,) e ko la Nyisva a winwlon-hanyo* du. 'A 'nyre mo la Esai. -Yusu ko nyiblo du 'huen-, -e mo Saan Batisi, u nu- ko -ti Esai a 'mu, e 'cru la 'li Nyisvacruen 'kwli. -Ti a 'mu, e no- -bu:

«Nyisva wen 'ni:

'Na 'Yu o, 'n di -ha nyiblo,

'ki 'u 'na -kuan a -ta',

e 'mu mu, e 'mu -na 'hru yi kla,

'ti- mu 'li nyre.

E 'wi yi, nyiblo a 'mu,

e di kla nyibli a wli yre,

'ti- mu 'li nyre.»

³ 'Ki 'li 'cruen a 'mu 'kwli, u 'cru la -ti -bi. -Ti a 'mu, e no- -bu:

«Nyisva wen 'ni:

Nyiblo a 'mu, -te -mu', 'du bii 'li yi,

'ki e di 'li 'ti.

'Bu mo, 'bu yi ni hle, e di 'yaa 'li win,

e 'mu le pu:

'Hru -bu, Kokoonyo di na,

ba 'sii ne yi,

'ti- Kokoonyo a 'mu, e 'mu di.

E 'wi yi, 'aan 'klo bu 'sii 'u yi,

-e di e nu, a 'mu -mo -we,

'ti- Kokoonyo 'mu di.»

⁴ -Te Esai a 'mu, e nu la 'a hihla, ke- nyiblo a 'mu, e nu naale. E no- mo Saan Batisi. Saan a 'mu, -te -mu', 'du bii la 'li yi, 'ki e 'ti la 'li, nyibli 'u mi la 'li -mo. 'Bu yi ni hle, e 'yee 'li win, 'a win 'e yi -tebli 'nyi le -gbe, e wen: «Ba yruo, 'ki 'li 'aan wli ki, -e mo, a ni yunyre-tebli, 'ki 'u Nyisva ye'. Ba hie 'u yunyre-tebli a 'mu bu, ba -nyi 'aan 'klo a pepe Nyisva, Nyisva 'mu 'aan

yunyre-tebli 'wowla -ni, 'mu 'a mu 'nie 'lu pu.»

⁵ Nyibli -hohu -mu', -u 'ti 'li Sudeblugba 'kwli, ko 'du -mu', -e mo Jrusre, ke- u ni la, 'u mi la 'u ye', u 'mu 'a win 'win, 'u yi la 'waa yunyre-tebli yre -ween -ni, 'ki 'u nyibli ye', 'ti-, Saan, 'e pi la nu 'nie 'lu le, 'ki 'li 'nie gbagbu -mu', -e ko 'nyre mo Suden -mo.

⁶ Saan a duonu a wlawlu, e pi la, e 'yi la dekonyo a wlawlu yi 'wi. U nu la gbuki-so* a -pupui, 'u hla la a, 'e nee la a mumako a 'betiye ki. 'A didide, e yi la di, e no- mo 'kolio ko duhya. (Saan mo la Nyisva a winwlon-hanyo. E 'wi yi, -te -mu', 'a 'bio Nyisva a winwlon-hanyo -mu', u ni la 'mu, yi-he-nyre a ti 'yri, ke- Saan a 'mu, e ni la 'mu -we.)

⁷ Ke- e pi la nyibli -mu', -u ni la 'u yi, -e mo: «Nyiblo du di 'ni di. No- di 'u 'mu ke' kwe. No- di 'kl' ki ni, e 'mu 'u 'mu -hi, 'ki 'li Nyisva a 'nyre 'kwli. 'Mo -bu, 'n 'yi nyiblo du 'pa-, 'ki bu di e -hee -ni, 'ki 'u 'a -ne -kuande du a -ta'.

⁸ 'Mo -bi, 'nie 'n pi 'a mu 'lu le, kee, e no- -mo -bi, Nyisva a -Hihui*, e no- e di 'a mu -nyi.»

Saan, e no- pu la -Yusu 'nie 'lu

(Matie 3.13-4.11; Luku 3.21-22; 4.1-13)

⁹ -Nyrowo du, -Yusu -hon la 'li 'du -mu', -e mo Nasaleti, 'ki 'li Galileblugba 'kwli, 'e mu 'li Saan -mo, Saan 'e pu 'nie 'lu, 'ki 'li 'nie gbagbu -mu', -e ko 'nyre mo Suden -mo.

¹⁰ -Te e yi 'li 'nie -mo ni -huen, -e -bu e 'ye yako, 'e -ki wlon, Nyisva a -Hihui* 'e tu 'u 'lu, wli yi, -te -hungbe 'ye ni tu 'u 'lu,

¹¹ ko, 'u 'win Nyisva a win, 'e -hon 'li yako 'kwli. Ke- win a 'mu, e pi: «-Mo mo 'na 'Yu ni -do, 'n nwe -ni -tee. -Nie 'mu do.»

¹² Ti ni -do a ti 'yri, -te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'ki Nyisva a -Hihui gba 'li -Yusu -te -mu', 'du bii 'li yi.

¹³ -Te a 'mu, e -hii 'li -nyrowi a -wli ni 'huen, 'ki 'li mamu 'nyi. Ti a 'mu 'yri, 'ki 'kuo -hwin* a nyiblo gbagbu, -e ko 'nyre -mo Satan, e mu la 'u le te mo, -e di e nu, -Yusu 'mu -ti 'wla, 'ki 'u 'a 'Ba Nyisva

ye', kee, e 'yi -ti 'wla, Nyɩsua 'e te 'a lelenyu bu, 'u -tua 'a -heele.

-Te -Yusu da la 'pɔpanyibli ni -hen, 'ki bu -he 'a -nagbopu*

(Matie 4.12-22; Luku 4.14-15; 5.1-11)

14 U ni 'u bu -niɩ, -e -bi Saan Batisɩ -ni wen, u puɩɩ 'ji'. -Te u pu 'kiɩ 'ji', -e -bi 'ki -Yusu mu 'li Galileblugba 'kwli, 'e ne Nyɩsua a win -mɔ le.

15 Ke- e pi: «Ti -mu' -ko 'yri Nyɩsua di 'u nyibli a pepe win ki -koo -ni, e 'mɔe yre. 'A -ti, ba yruɔ, 'ki 'li 'aan wli ki, -e mɔ, a nu yinyre-tebli, 'ki 'u Nyɩsua ye'. Ba hie 'u yinyre-tebli a 'mu bu, ba -nyi 'aan 'klo a pepe Nyɩsua, ko, ba kuo Nyɩsua a win wli yɩ.»

16 -Nyrɔwɔ ɔdu, -e -bi -Yusu mu 'li Galileblugba a 'yru wien. Bu yɩ 'ki 'yru wien le ni 'yre -ni, -e -bi e ye la 'u 'pɔpanyibli ni 'hɛn ɔdu bu. 'Waa 'nyre mɔ Simɔ (-e mɔ Pielɩ) ko 'a 'diayɩ Adre. 'Ki u ni 'li 'waa 'blagbi 'kwli, 'u pi 'waa -tati.

17 'Pɔpanyibli ni 'hɛn a 'mu, e yee 'u bu, ke- e pi ɔnu yɩ, e wen: «Ba di 'li, a 'mu 'mu wien le kɛ, a 'mu 'na -nagbopu -he. 'N diɩe 'ni nu, a 'mu -tonyibli le 'kukue -ni. E 'wi yɩ, -te a ni, 'a pi -tati, 'a yɩ -hrin le 'kukue -ni, ke- ba nu, ba 'kukue -tonyibli le, u 'mu 'na -nagbopu -he -we.»

18 -Te e lee 'ki ɔnu -ti a 'mu, -e -bi ti ni -do a ti 'yri, u hie 'u 'waa -tati bu, 'u -tua 'a wienlekɔkɔe.

19 Bu 'yɩya 'u ye' bu de gbe, -e -bi e yee 'u 'pɔpanyibli -bi bu. 'Pɔpanyibli a 'mu, u nu- mɔ Saki ko Saan ko 'waa 'bai Sebede, ko 'waa 'bai a -kuannunyibli, 'u ni 'li 'waa 'blagbi 'kwli, 'u yɩ 'waa -tati hrentɩ -ni.

20 -Te e yee 'u 'diayɩnu ni 'hɛn a 'mu bu, -e -bi e da ɔnu ni, 'ki bu -he 'a -nagbopu, ti ni -do a ti 'yri, 'u hie 'u 'waa 'bai, ko 'a -kuannunyibli 'hɛn- 'blagbi 'kwli bu, 'u -tua -Yusu a wienlekɔkɔe.

-Te -Yusu bla la 'ku -hvan* le (Luku 4.31-37)

21 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* 'hɛn-, u mu 'li 'diɔ -mu', -e mɔ Kapenaɔ 'kwli. -Te -Juukɔe* a -wuwle-nyrɔwɔ* nyre 'u, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu 'hɛn-, u pa 'li Nyɩsua a 'kayu bu,

22 'e bi 'u, 'e -tua ɔnu Nyɩsua a -ti a tɔɔle. Nyibli -mu', -u ni la 'u, e mɔ 'waa wlikekeede, 'ki -Yusu bu di tɔɔle le nu. E 'ni -tɔɔɔ li, wli yɩ -te -mu' -Juukɔe a tetetɔɔnyu ni tɔɔle, kee, 'ki 'li Nyɩsua a 'kɩ 'kwli, 'ki e tɔe 'li.

23 E ko nyibeɩian ɔdu. E no- 'ku -hvan ni 'u ke'. 'Ki e ni 'li Nyɩsua a 'kayu bu -we. Ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki 'li Nyɩsua a 'kayu ni -do a 'mu bu, e 'yee 'li win,

24 'e pi le: «Nasaletɩ a -Yusu, -ha -a mu me le, ɔni 'bie 'li -aan -ti 'nyɩ. -Di ni, ɔmu -a mu bu -we. 'N yiɩe ni, nyiblo a 'di -bi -pa 'mu. -Mɔ mɔ Nyɩsua a 'Yu, -mɔ e lee 'ne-.»

25 Bu pu 'ki le, -e -bi -Yusu ɔmaa 'ku -hvan a 'mu 'yi, e wen: «Ma wien, 'ti- -hon 'u nyiblo -bu ke'!»

26 -E -bi 'ku -hvan a 'mu, e ɔgbapu nyiblo a 'mu le, 'e pu -cici le, 'ti- 'e -hon 'u ke', 'e -mu.

27 E kee nyibli a 'mu, -u ni 'u wli le, 'u yɩ wɔn le 'pɔple -ni, 'ki 'u de -mu', -e mu 'lu -mɔ a -ta', u wen: «De a 'mu, e mɔ de ɔniɔ. Tɔɔle yrayru -bi e -ya, 'ki 'li Nyɩsua a 'kɩ 'kwli. E yɩ 'li Nyɩsua a 'kɩ 'kwli ni -tɔe -ni, 'e ko 'kuo -hɩn win ki, 'ti- 'kuo -hɩn a 'mu, u tui 'u.»

28 De a 'mu, 'a -ti, -Yusu a 'nyre 'e 'hɛn Galileblugba a pepe ki bu.

-Te -Yusu nuɔ, nyibli -hɔhɩ a 'kɔe 'e -we (Matie 8.14-17; Luku 4.38-41)

29 -Te u -hon 'li Nyɩsua a 'kayu bu, -e -bi u mu 'li Simɔ (Pielɩ) ko Adre 'hɛn- a -te, Saan ko Saki 'hɛn-, 'u kɛ ɔnu wien.

30 'Ki 'li 'kayu a 'mu bu, 'ki u yee 'li Simɔ a 'mu a 'dɔɔ- bu, 'a 'hɩ 'e yɩ hren, 'e pe bu. -Te u nyre 'li 'kayu bu, -e -bi u lee -Yusu ni, -e mɔ, Simɔ a 'dɔɔ- a 'hɩ hren ni,

31 -Yusu 'e 'yɩya 'uɩ 'hɩ bu, 'e klo 'a dabu bu, 'e 'duɔ ye'. Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi Simɔ a 'dɔɔ- a 'hɩ 'kee ni, 'e bi 'u, 'e pi 'waa diide.

32 -Winseke, -te -wuwle-nyrɔwɔ* -we 'li, -e -bi nyibli a pepe -mu', -u ko kɩklanyibli, ko -u -bi, 'kuo -hɩn* ni 'u ke' le, 'ki u gba 'li ɔnu -Yusu -mɔ,

33 'diɔ a nyibli -hɔhɩ, 'u ɔgbee 'u 'kayu a 'mu a hvan.yɩ,

2

34 -Yusu 'e nu□o, nyibli a 'mu, 'waa 'kue a gblegble 'e -we, 'e bla 'kuo -hwin le -we, 'e lee 'kuo -hwin a 'mu, -e mo, u 'ni 'puu 'li win, -e nu□o, 'kuo -hwin a 'mu, u yi -Yusu ni.

-Te -Yusu ne la Galileblugba 'kwli le (Luku 4.42-44)

35 -Nyragbli, halo ni -tutu kle, -Yusu 'e 'du ye', 'e mu 'li -tute -mu', 'du bii 'li yi, 'e yi 'li Nyisua -mo -hlee -ni.

36 -E -bi Simo ko a 'bio 'hwen-, u mu□o le □muo mo.

37 -Te u ye□e ki, -e -bi u wen: «-Mo nyibli a pepe □mue le.»

38 -E -bi e wen: «-Ba mu 'li -te -bi, -ba mu 'li 'du -bi -bu, -u □glaa 'li -a mu ki, 'mu 'li Nyisua a -ti -tuo -ni -we. E no- ko -ti Nyisua 'e ya 'ne- 'mu -tutu ki,»

39 -Yusu 'e bi Galileblugba a pepe ki, 'e ne Nyisua a 'kayo ble, 'e tue Nyisua a -ti, ko, 'e ble 'kuo -hwin* le -we.

-Te -Yusu nu la□a, □hrannunyo a 'kue 'e -we la (Matie 8.1-4; Luku 5.12-16)

40 -Nyrōwo □du, -e -bi □hrannunyo □du, e no- mu la 'li -Yusu -mo, 'e bla□a kwli yi, e wen: «'N nyaa -mu le, nu□o, 'na 'kue bu -we.»

41 -E -bi 'a nyai -tua la -Yusu a nunuo, 'e -hren la□a le, e wen: «'N -hue□e ni, 'ki -na 'kue bu -we.»

42 Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi 'a 'kue -we ni,

43 -Yusu 'e ti□e -tee, e wen: «-We 'li -bu mu 'ki ni.

44 □Ni 'lee 'li nyiblo □du, kee, mu -bu tuo -dionu Nyisua a -cohlonpinyo* yi, e 'mu□u 'ye, -e mo, -na 'kue -we ni. 'A -ti, gba -tebli -mu', u ni, 'u yi -cohlon pi, 'ki 'u Nyisua ye', -te Nyisua a winwlon-hanyo* Moise, e nu la 'a hihla, ti -hi la a ti 'yri, -e di□e nu, nyibli a pepe 'mu□u yi, -e mo, -na 'kue -we ni!» -E -bi e -hon 'u□u 'huu ni, 'e -mu.

45 Kee, -te e -mu, -e -bi e -tua 'a -molenina, 'ki 'u nyibli ye', -te a 'kue nu -wowe, -ti a 'mu, 'e 'heen 'blugba ki bu. -Tebli a 'mu, 'a -ti, -Yusu 'yi 'li□i 'li -we bu 'ya 'duo □du 'kwli, 'e bii yi. Nyibli, u nu-hwen 'ki -tebli 'nyi le, 'u mi 'li□i -mo.

-Te -Yusu nu la□a, le-yiyrenyo a 'kue 'e -we la (Matie 9.1-8; Luku 5.17-26)

1 -Nyrōwi gbi bu -hi, -e -bi -Yusu □hian -mo, 'e di 'li 'duo -mu', -e mo Kapena□ 'kwli. -Te nyibli 'win, -e mo, -Yusu □hian -mo,

2 -E -bi 'waa -hoohuu mu 'li□i -mo. Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi 'kayu -mu', e ni 'li bu, e 'yii 'li ni, 'ki 'u nyibli -mo', -u mu□o 'ye mo, e mo 'hru 'yi 'u □huan.yi -ni, nyibli a -ti. 'Ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, 'ki -Juukue* a tetetoonyo -bi ni 'li. Nyibli a pepe a 'mu, -u ni -tuo a 'mu ki, u nu- -Yusu tue Nyisua a -ti.

3 -E -bi nyibli -bi, u nu- mi 'li -Yusu -mo. 'Ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, 'ki nyibli ni -hen ni 'li, 'u 'ble -hanmaki. -Hanmaki a 'mu, e no- ko 'kwli, u pia 'li le-yiyrenyo bu, 'u gbe□e -Yusu yi.

4 Bu nyre 'li 'kayu a 'mu ye', 'hru 'yi -te -ni, 'ki 'u nyibli a -huhuu a -ta'. -Te bu di nu, u 'mu 'u 'waa -ne le-yiyrenyo -Yusu 'huu -nyree -ni, u 'yi□i -yi. E no- mo bu 'ya 'li 'kayu ki, bu -ha 'li 'huo, 'kayu a 'mu ki. -Te -Yusu □tuu 'u 'yie bu -tee, 'ki u □tuo 'u le-yiyrenyo a 'mu, -Yusu 'mu□u nu, 'a 'kue 'mu -we.

5 -Te -Yusu 'ye□e, -e mo, nyibli a 'mu, u kuo □ne □wlu yi, -e mo, e -we 'li bu nu□o ni, le-yiyrenyo a 'mu, 'a 'kue bu -we ni, e wen: «'Na 'yu, -tebli -bu, -nu, -e nyre yi, 'ki 'u Nyisua ye', e 'wowe ke ni.»

6 -E -bi tetetoonyo -mu', -u ni 'u, u 'pupe le, 'ki 'li 'waa dionu a □wli ki, u wen:

7 «De -bu, -Yusu -bu, e ni, e 'wi yi, Nyisua a -ti e yi le -hee -ni, 'e ni 'pupe le. 'Ti- e wen 'ni, e mo Nyisua □nuo. Nyisua ni -do, e no- -we 'li -bu 'wowa nyiblo a de 'kuku.»

8 De a 'mu, u nee □wli kle, -Yusu yru□o ni, -e -bi e wen: «De- ko □whidu -bu a nee 'ki le 'li? 'A 'yi wen yi -blee -ni, ba naa wen □whidu a 'mu le.

9 'Aan □wli wen 'ni, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu lee nyiblo -bu, -e mo, 'a de 'kuku 'wowe ni, e ko, 'aan □wli wen 'ni, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu lee □ne, -e mo, bu 'du ye', bu 'du 'a -hanmaki ye', bu na.

10 Kee, ba yi□e, -e mo, 'mo -mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'ti- 'mo -mo Nyisua a 'Yu,

ε lee 'ne- -tutu ki. Nyisua a ɔgbetu, ε nɔ-ny'i 'mu 'klɪ, 'kɪ ɔbu 'wɔwla -tonyibli a de 'kuku, 'kɪ 'ne- -tutu ki, 'ε -ny'i 'mu 'klɪ -wε, 'kɪ ɔbu nuɔo, -tonyibli a 'kue bu -wε. 'A -ti, nyiblo -bu, υ -ya, 'n kɔ ɔbu nuɔo, 'a 'kue 'mu -wε, -ε diɔe nu, a 'muɔv le yru, -ε mɔ, -ti -bu, 'n lee wen 'a mu, ε mɔ ɔhan-ti ɔnuɔ.»

11 -ε -bi ε ɔhuan -mɔ de, 'ε -tua 'li le-yiyrenyɔ a 'mu, 'a -mɔhleeε, ε wen: «'N yi -mu 'ni -lee -ni, 'du ye', 'du -na -hanmaki ye', -bu -mu 'li -na 'kayu bu, -na 'kue -wε ni.»

12 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi nyiblo a 'mu, ε 'du ye', 'ε 'du 'a -hanmaki ye', nyibli yi 'vɔv -mɔ le ni tε, 'ε 'hri, 'ε -mu. -ε -bi, ε kεε nyibli a 'mu, -v ni 'v, 'waa ɔwli le, 'v pi Nyisua 'nyre le, υ wen: «-A 'yi -huanɔa ni 'ye.»

-Tε -Yusu le la Lefi, 'kɪ bu -hε la 'a -nagbopi*

(Matie 9.9-13; Luku 5.27-32)

13 Ti gbi bu -hi, -ε -bi -Yusu mu 'li Galileblugba a 'yru wien de, nyibli -huɔhuɔ 'v mi 'liɔ 'hvi, 'ε tve ɔnu Nyisua a -ti.

14 Bu yi 'yru wien le ni 'yree -ni, -ε -bi ε yee 'v nyibehtian ɔdu bu. 'A 'nyre mɔ Lefi, -ε mɔ Alufe a 'yu. Lefi a 'mu, ε mɔ la 'blwli'tinyɔ ɔnuɔ. 'Kɪ ε ni 'li 'blwli'tule' bu. (Kεε, nyibli 'ni -huaɔa li 'blwli'tinyɔ, -ε nuɔo, υ yi di 'yiyriwli.) -ε -bi, kε- -Yusu pi Lefi a 'mu yi: «Kue 'mu ɔwien le, ɔmu 'na -nagbopi -hε!» -ε -bi Lefi 'du ye', 'ε kueɔe ɔwien,

15 Lefi a 'mu, ε nɔ- da -Yusu kɔ 'a -nagbopu ni 'hven- didide -mɔ, 'ε da 'a 'bio 'blwli'tinyɔ -bi, kɔ hiaponyibli -bi -wε, -v kɔ 'klo, -ε 'yi 'v yi 'sii -ni, -ε diɔe nu, υ 'mu de di. Nyiblidu a 'mu, -v kɔ 'klo, -ε 'yi 'v yi 'sii -ni, υ nu- kɔ kasi, -v yi -Yusu ɔwien le kue.

16 Bu ni 'kɪ 'v dediiε', -ε -bi -Juukue* kɔ tetetɔonyɔ kɔ Falisiɔtumu* a nyibli 'hven-, υ 'yeɔe ni, -ε mɔ, -Yusu kɔ nyiblidu a 'mu 'hven-, -v kɔ 'klo ɔyi 'v yi 'sii -ni, υ nu- ni 'v dedi-tuo ni -do ki. -ε -bi υ lee -Yusu a -nagbopu ni, υ wen: «De- nu 'kɪɔ, -Yusu kɔ 'blwli'tinyɔ, kɔ nyiblidu -bu, -v kɔ 'klo ɔyi 'v yi 'sii -ni 'hven-, 'v ni

'v dedihu ni -do ki 'li? ε 'yi wen yi -bleε -ni, bu nu wen de a 'mu.»

17 -Yusu bu 'win -ti a 'mu, ε nɔ- mɔ bu pu le: «Nyiblo -bu, -ε kɔ 'hvi -nu -tεε, ε 'ni ɔmuɔɔo li -dɔtɔ a 'yiye le, kεε, nyiblo -bu, -ε kɔ 'hvi -hren, ε nɔ- ɔmve -dɔtɔ a 'yiye le. 'N 'yi -di, 'kɪ 'v nyibli -bu, -v pu le, -ε mɔ, 'waa 'klo 'sii 'v yi a -ta', kεε, nyibli -bu, -v yiɔe, -ε mɔ, 'waa 'klo 'yi 'v yi 'sii -ni, υ nu- kɔ -ti 'ni -di, 'mu ɔnu -lee -ni, -ε mɔ, 'waa de 'kuku -mu', υ ni, bu hie 'vɔv bu, bu -ny'i 'waa 'klo a pepe Nyisua.»

Nyisua lee 'ne- -Yusu -tutu ki ni, 'ε ya 'klo yrayru, -ε kɔ 'klo 'ka 'hven-, -ε 'yi de ni -do 'pa-

(Matie 9.14-17; Luku 5.33-39)

18 -Nyrowɔ ɔdu, Saan Batisi -ε pi nyibli 'nie 'lu le, 'a -nagbopu kɔ Falisiɔtumu* a nyibli 'hven-, υ nu- yi ɔci*, ɔwi yi, -tε 'waa tete ni 'a hihla, nyibli ɔdu 'v mu 'li -Yusu -mɔ, 'v muɔo 'beti mɔ, υ wen: «De- nu 'kɪɔ, Saan a -nagbopu kɔ Falisiɔtumu a nyibli 'hven- 'v yi ɔci, 'ti- -mɔ -bi, -na -nagbopu* 'ye ni ɔci 'li?»

19 -ε -bi kε- -Yusu pi ɔnu yi, ε wen: «Nyibeɣu -bu, -ε pue 'bli, 'a 'bio -mu', ε de 'blijadiide ki, 'bu mu 'blijadiide a 'mu, 'a -tuo ki, a 'bio a 'mu, υ 'ni ɔciɔe li. ε 'wi yi, 'bli a pupa mɔ dɔdɔde ɔnuɔ. 'A -ti, υ 'yi ɔcicie -kɔ, ti ni -tie -mu', 'blipanyɔ di 'li ɔnu 'nyi -hii -ni. De ni -do a 'mu, ε nɔ- ɔnuɔ. Dɔdu a -ti, ti ni -tie -bu, 'n di 'ne- ɔnu 'hvi -hii -ni, 'na -nagbopu 'ni ɔciɔe ni.

20 Kεε, ε di kɔ ti, -ε di 'v nyre, υ 'mu 'li 'mu 'na -nagbopu 'nyi -ha. Ti a 'mu 'yri, 'kɪ υ di 'v ɔcii -ni.

21 -A 'blikue wen 'ni: Nyiblo 'ni 'duɔo li dakɪɪa yrayru ye', ε 'ni -maɔa da'ka a 'huɔ. 'Bu mɔ, 'bu nu danu yrayru a 'kɪɪa, 'bu -ma da'ka, ti -kɔ 'yri υ di 'vɔv -yaa -ni, -ε -bi danu yrayru a 'mu, ε kɔ bu 'yɪya -mɔ. 'Bu 'yɪya -mɔ, dayrayru a 'mu, ε kɔ bu cra da'ka a 'mu, 'a 'huɔ 'ka a 'mu, ε 'mu 'yri le 'bua -tεε.

22 Mɔ, yonɔ yrayru, -ε 'plui, nyiblo 'ni 'duɔo liɔi ye', ε 'ni -puɔv 'liɔi muɔmaki a buo 'ka 'kwli. 'Bu pu 'liɔi buo 'ka a 'mu 'kwli, 'bu kaɔa yi, ti -mu' -kɔ 'yri ε di 'plu, 'bu yi ni 'ye, ε kɔ bu wa muɔmaki a buo a 'mu, nɔ 'mu bu 'wle. ε nɔ- nuɔo, 'kɪ 'li

mumako a buo yrayru 'kwli, 'u pi 'li no yrayru' le. (E no- nu□o 'ki, nyiblo 'ye ni 'du -tebli 'ki ye', 'e 'ye ni pu□v -tebli yrayru ki. E 'ni -bibi□e li 'yi le.)»

-Yusu, e no- ko 'kli, 'ki bu lee nyiblo, de -mu', e -we 'li bu nu, 'ki 'li -wuwle-nyrowo* 'kwli
(Matie 12.1-8; Luku 6.1-5)

23 -Wuwle-nyrowo □du 'kwli, -Yusu ko 'a -nagbopu* 'huen-, v mu le na mo. Bu yi 'ki ni mi, -e -bi v 'bex 'li 'dudo-tebli □du, -e 'wi -kubu yi a -ci 'kwli □tu. E no- ko bli gbi 'a -nagbopu yi 'ce, v yi di.

24 'Ki Falisi□tumu* a nyibli ni 'li -ci a 'mu ki. -Te -Yusu a -nagbopu yi 'dudo-tebli a 'mu, 'a bli gbi ni 'ce, -e -bi v yi 'ki -Yusu 'ni -lee -ni, v wen: «'Ye ke de -na -nagbopu ni, e □ha ni. Nyisua a tete wen 'ni: Nyiblo 'ni 'nuo 'li -kuan, 'ki 'li -wuwle-nyrowo 'kwli.»

25 -E -bi -Yusu □tu □nu -won: «-Ti -mu', v 'cru la 'li Nyisua□ien 'kwli, 'ki 'u -aan 'bat gbagbu, -e mo bodio Dafidi a -ta', 'n pu□v □haan-ti, -e mo, a -hre□e ni. De a 'mu, v 'cru la, e no- -bu: -Nyrowo □du, -te 'kanu ni la bodio Dafidi, e ko 'a nyibli 'huen-,

26 e pa la 'li Nyisua a 'kayu bu, 'e -ha la 'li 'floo -mu', -e pe la 'u 'teble ki bu, 'e di la□a, 'e -nyi la 'a de -bi 'a nyibli, 'u di la□a -we. Kee, Nyisua a tete wen 'ni, Nyisua a -cohlunpinyu* ni -do, v nu- -we 'li -bu di 'floodu a 'mu, -kotu 'floodu a 'mu, -e ni la 'li Nyisua a 'kayu a 'mu bu, v -ha la□a ni, 'ki 'u Nyisua a -ta'. Ti a 'mu 'yri, nyibeyu -mu', -e mo Abiata, e no- mo la -cohlunpinyu a nyiblo gbagbu.»

27 -E -bi, ke- e pi □nu yi de, e wen: «-Te Nyisua nu la 'klo, -e -bi e nu la -tonyiblo, 'ti- 'e -ha 'li -nyrowo ni -do, -e ko 'kwli -tonyiblo di 'u -wlee -ni, e 'mu 'li 'hu le -ha. Nyisua 'yi 'li -wuwle-nyrowo 'li -ha, 'ki nyiblo 'mu □huen 'ye, 'ki 'li -nyrowo a 'mu 'kwli.

28 E no- nu□o, 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, Nyisua 'e le 'ne- 'mu, 'e -nyi 'mu 'kli, 'ki □bu lee ne 'a -ne nyiblo □du de, e -we 'li bu nu, 'ki 'li -wuwle-nyrowo 'kwli.»

3

-Te -Yusu nu la□a, nyiblo □du, -e ko dabu □kv la, 'a 'kve 'e -we la, 'ki 'li -wuwle-nyrowo* □du 'kwli

(Matie 12.9-14; Luku 6.6-11)

1 -Wuwle-nyrowo -bi 'kwli, -Yusu mu 'li Nyisua a 'kayu bu de. 'Ki e yee 'li nyibehian □du bu. Nyibehian a 'mu, 'a dabu 'ku la ni.

2 Bu ni 'u bu, -e -bi Falisi□tumu* a nyibli, -u ni 'u, v -tua 'yie a ke'gbaale, v 'mu -Yusu 'ye, 'bu mo, 'bu ko bu nu□o, nyibehian a 'mu a 'kve bu -we, 'ki 'li -wuwle-nyrowo a 'mu 'kwli, -e di□e nu, -Yusu 'bu nu□o, v 'mu□v -ti -yee -ni. (Falisi□tumu a nyibli wen 'ni, 'bu nu□o, nyiblo a 'kve bu -we, e mo -kuan a nunuo □nio. 'Ti- Nyisua a tete wen 'ni, nyiblo 'ni 'nuo 'li -kuan, 'ki 'li -wuwle-nyrowo 'kwli.)

3 -E -bi -Yusu lee nyibehian a 'mu ni, e wen: «'Du ye', -bu -nyra 'li nyibli 'nyi bu.»

4 -E -bi -Yusu 'beti Falisi□tumu a nyibli a 'mu ni, e wen: «-Bi' Nyisua a tete pi 'li? 'Ki 'li -wuwle-nyrowo 'kwli, nyiblo bu nu □haande, ko, bu nu de -huan, de a 'di -bi -nu -tee 'li? Nyiblo bu wa 'a 'bihian, 'ki 'li -wuwle-nyrowo 'kwli, -e di□e nu, e 'ni □ha 'ku, ko, nyiblo bu -ha 'a 'bihian a -huhlun me le bu 'wan, de a 'di -bi -nu -tee 'li?» -E -bi 'waa pepe, v nu gbee. U 'ni pu□v win. U 'ni -hua□a -Yusu a □won a □tutuo.

5 -E -bi -Yusu 'ye□e ni, -e mo, nyibli a 'mu, 'waa 'lule-hihie nyre yi, ko, v 'yi nyiblo □du a nyai -ko. E no- nu□o, -Yusu 'e -ha 'li yru yigbakla, 'e yi □nu 'ye, ko, 'kla 'e 'ye□e -wliye. -E -bi ke- e pu nyibehian a 'mu yi, e wen: «Hru -na dabu -mu', -e 'ku,» -e -bi, e hru□v ni. Bu hru 'ki 'a dabu a 'mu, e 'hri 'klo, 'e bi 'u 'a dionu a -ta'.

6 -Te -Yusu nu□o, nyiblo a 'mu a 'kve, e -we, -e -bi Falisi□tumu a nyibli a 'mu, v -hon 'u -te a 'mu ni, 'u mu 'hra pa mo, v ko 'kun Helodi a nyibli 'huen-, -te -mu' v di -Yusu a 'lila nu, 'u mu 'a □to le □muo mo.

Nyibli -huchui -mu', -u mi 'li -Yusu -mo
(Matie 4.23-25; 12.15-21; Luku 6.17-19)

7 'Ti- de a 'mu, e 'mu -hi mo mu, -e -bi 'ki -Yusu mu 'li Galileblugba a 'yru wien, e ko 'a -nagbopu* 'huen-, nyibli -huchui 'u kve□e □wien. Nyibli a 'mu, -u -bi -huen

'li Galileblugba 'kwli, -v -bi 'v -hven 'li Sudeblugba,

8 ko Jrusredio, ko Yidumeblugba 'kwli, ko 'blugba -mu', -e ni 'li Suden a 'niki, ko 'blugbi, -v glaa 'li 'du -mu', -v mo Tili ko Sido 'hven- 'kwli. Nyibli a pepe a 'mu, -v -hven 'li 'waa 'du kle, wileketeblt a pepe -mu', -Yusu -nu, e no- ko -ti v 'win. E no- nuo, 'v di 'ne -mo.

9 -E -bi e lee ne 'a -nagbopu ni, bu mu e ne 'blagbi le, -e di e nu, dako 'bu yi hnhlon le ni -kike -ni, e 'mu 'li 'kwli 'ya.

10 'Ki 'li -nyrowo ni -do a 'mu 'kwli, 'ti -e 'mu 'li 'yru wien mu, e nuo ni, nyibli -hohu a 'kue 'e -we. E no- nuo, nyibli a pepe -mu', -v ko 'hu -hren, 'v 'kike -ni, 'v yi 'v 'hu gbee -ni, 'a -ne nyiblo, e 'mu -Yusu le -hren, 'a 'kue 'mu -we.

11 'Waa 'bio -mu', -v ko ke' 'kuo -hutin* ni 'v, 'bu mo, 'bu 'ye e, v 'gle kwli, 'ki 'v 'ye', ko, 'v 'yee 'li win diaki, v wen: «-Mo mo Nyisua a 'Yu.»

12 Kee, -Yusu yi nu 'ni -lee -ni, 'ki 'li win 'yakli 'kwli, -e mo, v 'ni 'lee 'li nyiblo du, nyiblo a 'di -bi e pa 'mu.

-Te -Yusu -ha la 'li nyibli ni -pu tu 'v 'hven, v 'mu 'a -monanyu* -he (Matie 10.1-4; Luku 6.12-16)

13 -Te de a 'mu, e -hi, 'ki -Yusu 'ya 'li dugba -bi 'lu. -E -bi nyibli -mu', e -hve -bu mo 'a -monanyu, v nu- e -da, 'v mu 'v 'hu.

14 U mo nyibli ni -pu tu 'v 'hven. U nu- e -ha 'li nyibli a 'mu 'nyi, 'e nu nu 'a -monanyu -mo', -e di e nu, v 'mu 'v 'hu ni, ti a pepe, ko, e 'mu nu -teblt 'nyi le te, v 'mu 'a haantitie nyibli pu,

15 ko, e 'mu nu 'kl -nyi, 'ki bu bla 'kuo -hutin* -mu', -v ni 'v nyibli ke' le.

16 'A -monanyu ni -pu tu 'v 'hven a 'mu, 'waa 'nyre mo: Simo, -Yusu tue Piehnyre,

17 ko Sebede a 'yonu, -v mo Saki ko 'a 'diayi Saan 'hven-. -Yusu tue nu Buanisesnyre, -e hen 'nyre 'yonu -mu', -v 'wi -mamue yi;

18 ko Adre, ko Filipu, ko Batelemi, ko Matie ko Toma, ko Saki, -e mo Alufe a 'yu, ko Tade, ko Simo. Simo a 'mu, 'ki e ni 'li nyibli -mu', -v 'ye ni -hua Romakue 'nyi;

19 ko Judia Yisikatio. E mo nyiblo -mu', -e di -Yusu 'a yraanyibli -ji' pu.

-Te -Yusu a 'duke -hve bu gba la a

20 -Te e -hi, -e -bi -Yusu mu 'li 'kayu bu, e ko 'a -nagbopu* 'hven-, Kee, nyibli -hohu glaa 'li le de. E nuo, v 'ni -ko 'hru, 'ki bu di de.

21 -Te a 'duke 'win -ti a 'mu, -e mi 'lu -mo, -e -bi 'waa 'mumu, v daa ne, 'a 'lu -hon 'v 'hru wlon. E no- nuo, 'v bi 'hru wlon, 'ki 'v 'a gbugba a -ta'.

Nyibli wen 'ni, 'ku -hvan* ni 'v -Yusu ke' (Matie 12.22-32; Luku 11.14-23; 12.10)

22 Nyisua a tetetonyu du, v nu- hon la 'li Jrusredio 'kwli, 'v hlee la -Yusu a de ki, v wen: «-Yusu -bu, Besebuli, -e mo 'kuo -hutin a nyiblo gbagbu Satan, e no- ni 'v ke', e no- yi 'kl -nyi, 'ki bu bla 'kuo -hutin, -v ni 'v nyibli ke' le.»

23 Bu pu 'ki le, -e -bi -Yusu da nu ni, 'e ni 'ledu, 'e -hih e nu kle, e wen: «Bi Satan -we 'li bu bla 'a dionu le ni?»

24 Bu pu ne de yi: 'Ki 'li 'blugba 'kwli, nyibli 'bu 'be tu le, 'blugba a 'mu, e di bi hlon.

25 'Ya 'v 'lu de, 'kayu a 'duke 'bu 'be tu, 'kayu a 'mu, e di le 'ni -gbe.

26 -E -bi Satan 'bu yi 'a dionu yi ni -wen, e 'yi 'li 'li -we bu nu dedede, 'a 'kl di bu 'ni -we.

27 E 'wi yi, nyiblo du 'yi 'li 'li -we, bu pa 'li 'klinyoy a 'kayu bu, bu mu -teblt 'yri, 'bu mo, 'bu 'yi 'klinyoy a 'mu -mua -ni. Kee, 'bu mua ne, -e -bi 'hru pe 'v bu, 'ki bu 'yri 'a 'kayu a -teblt a pepe.

28 E mo han-ti nu, 'ni yi 'a mo -lee -ni, -e mo, Nyisua -we 'li bu 'wowla nyibli a de 'kuku a pepe ni, 'ye bu v -ha Nyisua 'yri le.

29 Kee, nyiblo -bu, -e di Nyisua a -Hihiu* 'yri le -ha, Nyisua 'yi 'li 'li -we, bu 'wowla 'a de 'kuku a 'mu, 'klo -mo 'klo, -e nuo, e nu de 'kuku, -e hie 'klo.»

30 Ke- -Yusu nu la 'waa kle-hiale, -e nuo, v wen 'ni, 'ku -hvan ni la 'v ke'.

-Yusu a 'dii ko 'a 'diayinu 'hven- (Matie 12.46-50; Luku 8.19-21)

31 'Ki v ni 'li 'kayu ni -do a 'mu bu, -e -bi -Yusu a 'dii ko 'a 'diayi nyibepe 'hven-, v

nyre 'u nu. 'Ki u hree 'li -patu', 'u te 'li nyiblo, 'e mu -Yusu da mo.

³² Nyibli-huohui nu bu, 'u glaa 'li -Yusu le. -E -bi, ke- u pi ti yi: «'Ye ke, -na 'dii ko -na 'diayinu, 'ki u nu 'u -patu', -mo u de.»

³³ -E -bi e wen: «-U -bi nu 'u, 'u mo 'na 'dii ko 'na 'diayinu 'huen- -we,»

³⁴ 'e 'du 'yii ye', 'e 'ye nyibli -mu', -u ni ble, -u glaa 'li ti le, e wen: «Ba 'ye ke, nyibli -bu, u nu- mo 'na 'dii, 'u mo 'na 'diayinu -we.

³⁵ Nyibli -mu', -u ni Nyisua a kiweene, u nu- mo 'na 'diayinu, ko 'na 'dii -we.»

4

-Yusu pu la 'dudonyo a 'ledu (Matie 13.1-23; Luku 8.4-15)

¹ -Nyrwo du, -Yusu 'e mu 'li Galilebugba a 'yru wien de, 'e tue 'li Nyisua a -ti, nyibli-huohui 'u glaa 'li ti le. Bu 'ye ni 'ye 'hru, e no- mo bu ya 'li 'blagbi 'kwli, 'e ni bu, 'e 'yia 'li 'nie ki bu, nyibli a 'mu, 'u 'wle 'u 'gbahlon bu,

² 'e tue nu -tebli-huohui, 'ki 'li 'ledu 'kwli. Ke- e pi nyibli a 'mu yi, e wen:

³ «Ba pu 'mu nua yi bu. E ko la -nyrwo du, nyibehtan du 'e mu la 'a -tebli 'do mo. -Tebli a 'mu, e -gble 'li ti -ci 'kwli le.

⁴ -Te e yi ti nu -gble, -e -bi 'a de -bi bi 'li 'hru wlon le, nubli 'u -di, 'u di e.

⁵ 'A 'huen a de, e -gbla, -tutukutio -mu', e bi 'u ki, 'hio 'pa nu 'li ti bu, 'e 'sii yi, 'e ga ti nu -do a ti 'yri, -e nu o, -tutukutio a 'mu, -e ni 'u 'hio a 'mu ki, e 'yi -hu.

⁶ -Te e ga, -te 'yru bi 'li yo', e no- mo 'a kwli bu 'yru, -e nu o, 'a -wlubui kwe 'hio a 'mu yi.

⁷ 'A ta a de, e -gbla, 'ki e bi 'li 'witi 'nyu. -Te e ga, -e -bi 'wilitili 'buu ne 'lu le. 'A -ti, 'dudode a 'mu, e 'yi bli -pu.

⁸ 'A -hen a de, e -gbla, e no- bi 'u haan-tutu ki. -Te e ga, 'e 'sii yi, 'e ku -tee, 'e pu bli. 'A blu nu -do, e pu 'yo a (30) -wlu tu 'u -pu, 'a de -bi pu 'yo a (60) -wlu ni ta, 'a de -bi pu 'yo a (100) -wlu ni hun.»

⁹ -E -bi, ke- -Yusu pi la 'ki nu yi, e wen: «'Bu mo, 'ba ko -ti 'winnua, -e -bi ba 'win -ti -dodo.»

¹⁰ Ti gbi bu -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* ni -pu tu 'u 'huen ko

hiapu-nagbopu -bi 'huen-, u nu- hie 'u. -E -bi u 'beti 'ki ti 'ledu a 'mu a 'mini nu.

¹¹ -E -bi, e tu nyibli a 'mu won, e wen: «'A mu -bu, -u mo 'na -nagbopu, Nyisua ni e ni, 'a yru 'a -ti' le, e hen 'nyre, -te e ni, 'e kwe nyibli win ki. Nyisua a -ti a 'mu, e -hli nyibli 'yi ki. Nyibli -mu', -u 'ye ni kwe 'mu wien le, u nu- -mo -bi, 'ledu ni -do, nu- -we 'li -bu -hee nu, bu yru o le ni.

¹² E ni -do a 'mu, u 'cri la a ni, 'ki 'li Nyisua crien 'kwli, ti -hi la a ti 'yri, -e mo: U yi ti 'ni 'ye -tee,

kee, u 'ni -yru o li ti le.

U yi ti 'ni 'win -tee,

kee, u 'ni -yru o li ti le -we.

'Bu mo, 'bu yi wen e le ni yru,

u di htan wen -mo,

u 'mu wen 'waa 'klo Nyisua -nyi,

-e -bi Nyisua di wen 'waa de 'kuku 'ni 'wowa -ni.»

¹³ -E -bi ke- e pi nu yi de, e wen: «'Ba 'ye ni yru 'ledu -bu le, -e -bi a 'yi 'li ti 'li -we ba yru -u -bi -mu' le 'klo -mo 'klo.»

¹⁴ Ke- e pi 'ki: «E 'wi yi, 'dudonyo -mu', e no -mo nyiblo -mu', -e ne Nyisua a win -mo le. 'Dudo-tebli -mu', u nu- mo Nyisua a win.

¹⁵ 'Hru -mu', -e ko wlon e yi 'u le bi, 'ti- nubli 'u -di, 'u di e, e no- -mo nyibli -bu, -u pi Nyisua a win nua yi bu, 'ti- Satan, -e mo 'kuo -huan* a nyiblo gbagbu, 'e yi di, 'e -he 'li Nyisua a win a 'mu 'waa wli kle.

¹⁶ -E -bi -tutukutio -mu', -e ni 'u 'hio 'pa ki, -e ko ki 'dudo-tebli -bi bi 'u le -we, e no- mo nyibli -bu, -u yi Nyisua a win 'win, 'ti- -u yi ti ki wen, 'ki 'li plo a bleele 'kwli,

¹⁷ 'ti- -u yi ti kua 'ble, 'ki 'li ti 'cimu gbi 'kwli. Kee, u 'yi ti -hua, 'ki bu pu 'ma, 'ki 'li 'waa wli ki. Nyibli a 'mu, 'waa 'bio -mu', -u 'ye ni -hua Nyisua a win, 'bu yi nu huven ni tui, e ko, 'bu yraa nu, -e -bi 'waa nyisuae a 'mu, e se nu ni.

¹⁸ -Tutukutio -mu', 'witi nu 'u ki, -e ko ki 'dudo-tebli -bi bi 'li le -we,

¹⁹ u nu- mo nyibli -bu, -u yi Nyisua a win 'win, 'ti- nyibli a 'mu 'u yi 'klo ki a 'kla-wliye'ya a hritile -hriti -ni, ko, 'u nee kuko-tebli a -ti wli kle, -tebli -bu, -e pi 'li nu kika 'nyu; 'klo a -tebli -bu, u nu- ni, e no- 'waa wli yi wien le kwe.

-Tebli a pepe a 'mu, e ni□e ni, Nyisua a win 'e 'ye ni nu -kuan, 'ki 'li 'waa □wli ki, 'e yi le -hihre -ni.

20 -E -bi, □haan-tutukutio -mu', -e ko ki 'dudo-tebli -bi bi 'li, e no- mo nyibli -mu', -u yi Nyisua a win 'win, -u yi□i kwa 'ble, 'ti- 'e ni -kuan, 'ki 'li 'waa □wli ki, 'wi a (30) -wlu □tu 'u -pu, ko (60) -wli ni ta, ko (100) -wli ni □hun, 'e -hi 'u -te u nu 'a 'winwin.»

-Yusu pu la 'napı a 'ledu (Luku 8.16-18)

21 Ke- -Yusu pi la □nu yi de, e wen: «Nyiblo 'bu 'bia 'napı, e 'ni □jri□e li□i kika 'lu bu, ko, nyiblo 'bu 'bia 'napı, e 'ni □tu□o li□i -bele bu. Kee, 'ki e □tui 'u□u de 'lu bu, -e di□e nu, e 'mu 'li 'kayu ble yru.

22 -Tebli a pepe -mu', -e -hli, e di ko -nyrowo, e 'mu pepe' bi, e ko, -tebli a pepe -mu', nyiblo □du 'yi la -yi, -nyrowo di 'u 'ni nyre -we, u 'mu□u le yru.

23 Ba pu 'mu nua yi bu -tee: Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu ko -ti'winna, bu 'win -ti -dodo.»

24 -E -bi ke- e pi □nu yi de: «Nyisua a win -bu, 'n yi 'a mu -lee -ni, ba □tu□o 'yie. -Te -mu', a di 'a 'winwin nu, ke- Nyisua di 'a mo□o 'a leyuele nu.

25 Nyiblo -mu', -e pi Nyisua a win nua yi bu, Nyisua di□e 'ni nu, e 'mu□u le yru, e 'mu -te -mu', e nu la 'a 'winwin 'u -hi. Kee, nyiblo -mu', -e 'ye ni pu□u nua yi bu, e 'yi 'li□i 'li -we, bu yru□o le pepe.»

-Yusu pu la 'dudo-tebli -mu', -e ko -do -yi mi a 'ledu

26 Ke- e pi la □nu yi de, e wen: «-Te Nyisua ni nyibli a win a kikole, e 'wi-nyiblo, -e -gbla 'dudo-tebli, 'ki 'li 'a -ci ki.

27 -Te e -we 'a -gbugbla -mo, -e -bi e mu 'dio. -Nyrowi a pepe -mu', e -hii 'li 'dio, -e -bi 'dudo-tebli a 'mu, e -gbla mo, 'ki 'li -ci ki, e ni -do, e yi 'ni mi, e mo, e 'ni -hii□e 'li -ci a 'mu ki.

28 -Tutu ni -do, e no- ni□e, 'e yi mi. 'A □gba, -e mi yi-hede, -te e -ku, e pu bli, 'a 'yo 'e -ku.

29 -Te 'dudo-tebli a 'mu, e □hlu, -e -bi e mu ni, 'e gba 'a -paka, 'e 'ce□e, -e nu□o, 'a 'cieti nyre 'u ni.»

-Yusu pu la 'dudo -mu', -e ko 'yee □cimi -ni a 'ledu

(Matie 13.31-32,34; Luku 13.18-19)

30 Ke- -Yusu pi □nu yi, e wen: «'N di pu 'ledu -bi, -te -mu' Nyisua ni, 'e ko nyibli a dodoyo win ki, 'ti- nyibli -bi 'u yi kle -bii -ni, 'mu 'a mo□o -to -ni.

31 De a 'mu, e 'wi- 'dudo -mu', -e ko 'yee □cimi -ni diaki, 'e -hi 'u 'dudo-tebli a pepe a 'yo 'u.

32 Kee, 'bu 'do□o, e yi 'ni mi. 'Bu -ku, e 'bue ni, 'e yi 'u 'dudo-tebli a pepe 'u -hi, ko, 'e pi babu gbagbi. 'A babu a 'mu, e -we 'li nobli bu puu 'li 'bue ni.»

33 -Te 'ledu -bu, e ni 'mu, ke- -u -bi ni la 'mu, -Yusu 'e pi la □nu, 'e tue la nyibli Nyisua a win. -E -bi de -mu', nyibli -we 'li bu yru' le, e no- e tue la □nu.

34 Ti a pepe, 'bu yi la □nu de ni tue -ni, 'ki 'li 'ledu 'kwli, e tue la 'li □nu. Kee, e ko 'a -nagbopu* ni -do 'huen-, 'bu 'be -mo le, 'ti- 'ledu a pepe -mu', e pi, 'e -hihi la □nu□u kle.

-Te -Yusu nyra la duduo bu (Matie 8.23-27; Luku 8.22-25)

35 -Nyrowo ni -do a 'mu a -winse, -e -bi -Yusu lee ne 'a -nagbopu* ni, e wen: «-Ba □ta 'li 'yru a 'kibia -bi -mu' ki,»

36 'a -nagbopu 'u gba□a, 'u 'ya 'li 'blagbi -mu', -e ko 'kwli e tue wen 'li nyibli Nyisua a -ti 'kwli, 'u gba nyibli a 'mu wlu, 'u -mu. 'Ki 'u 'waa 'blagbi 'hu, 'blagbi -bi ni 'u -we.

37 Bu ni 'ki 'u 'nie ki, bu yi ni mi, ti ni -do a ti 'yri, -e -bi duduo ce 'li ni, 'yru 'e -tua 'du a pupu, 'yru a 'du a 'mu, 'u ni□e, 'nie 'e yi 'li 'blagbi 'kwli le 'wle. -E -bi 'blagbi -tua 'li'yiile, 'ki 'u 'yru a 'du -mo, -u yi 'li□i 'kwli le 'wle.

38 Ti a 'mu 'yri, 'ki -Yusu pe 'li 'blagbi a -moko 'yri bu, 'e pu 'u 'a 'lu 'pela ki bu, 'e yi nme. -E -bi 'a -nagbopu -ha□a nmena', u wen: «Toonyo, □bi e 'ni 'yaa□a li -mu 'kla -wliye, -te -a mi bu -we mo?»

39 -Yusu 'e 'du ye', 'e 'plee 'li pepe ko 'yru a 'mu 'huen- -mo, 'ki 'li win 'yakli 'kwli, e wen: «Ba ma wien, ba ween ki bu!» -Te e pu win, -e -bi duduo a 'mu, e nyra bu, 'yru a pepe 'e ween ki bu.

40 -E -bi -Yusu □hian -mo, 'e 'plee 'li 'a -nagbopu -mo, e wen: «De- ko -ti 'a yi

huannu pie 'li? A 'tie 'yee Nyisua □wlu yi ni -kue -ni?»

⁴¹ A -nagbopu -mo -bi, u 'ta 'u ble diaki, 'u yi 'li le 'puple -ni, u wen: «Ba 'ye ke nyiblo -bu, pepe ko 'yru 'huen-, u □tui 'u□u ni.»

5

-Te -Yusu □gble la nyiblo □du, 'kuo -hvin* ni la 'u ke'

(Matie 8.28-34; Luku 8.26-39)

¹ -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi u nyre 'li Galileblugba a 'yru a 'kibia -mu', -e mo Gelasakue a 'blugba ki ni.

² -Yusu bu □ti 'li 'blagbi 'kwli, ti ni -do a ti 'yri, -e -bi nyibehian □du, e no- -hon 'li 'kudjo bu, 'e mu□o ye' 'be mo. Nyiblo a 'mu, 'ku -huan ni 'u□u ke', 'e □tui□e □huen.

³ 'Ki e 'ti 'li 'kudjo bu, -u ni 'li dugbi 'kwli. Nyiblo □du 'yi 'li 'a muale 'li -we, 'ye □bu u nu 'cun.

⁴ E ko ti, 'u pi la 'li□i -hannya dabu le, ko 'u ni la 'cun -we, 'u yi la 'a bui -mua -ni. Kee, 'a pepe a 'mu, e yi cice la□a le. Nyiblo □du 'yi 'ki 'a kuklo a 'kl -ko de.

⁵ Ti a pepe, 'to ko -nyre, dugbi, no- e ne 'lu le, ko 'dabi -mu', -e ni 'li dugbi 'kwli, no- e ne 'nyl le, 'e pi -cici le, ko, 'e hle 'a dionu 'hi le.

⁶ -Te e 'ye -Yusu, -e yi 'li di, -e -bi e gba□a cigbe yi, 'e mu 'u□u ye', 'e 'gbla kwli, 'ki 'u□u ye', -e di□e nu, -Yusu 'mu□u -hee -ni.

⁷⁻⁸ -E -bi ke- -Yusu pi 'ku -huan a 'mu yi, -e ni 'u nyiblo a 'mu ke', e wen: «'Ku -huan, -hon 'u nyiblo -bu ke'!» -E -bi nyiblo a 'mu, e 'yee 'li win, 'e pi le: «-Yusu, -Ti 'yi'buanyisua a 'Yu, de a 'di -bi -hue -bu nu 'mu -mo 'li? 'N nyaa -mu le, 'ki 'li Nyisua a 'nyre 'kwli, □ni 'tuo 'mu □huen.»

⁹ -E -bi -Yusu 'beti□e ni, e wen: «-Na 'nyre 'li?» -E -bi e □tu□o □won, e wen: «'Na 'nyre mo Dako, -e nu□o, -a -hu ni.»

¹⁰ -E -bi e -tua -Yusu a lenyaale diaki, e wen: «□Ni 'blaa 'li 'kuo -hvin le, 'ki 'ne- 'blugba -bu 'kwli.»

¹¹ 'Ki 'u -te ni -do a 'mu, 'ki dugba □du ni 'u, 'a 'kutjo -bi 'e bi 'yru. 'Ki buica□ju gbagbu ni 'u, 'u we -tutu, 'u yi de di.

¹² -E -bi 'kuo -hvin a 'mu, u nyee -Yusu le, u wen: «Wen□e ki, 'ki -ba bi 'u buici -mu' ke',»

¹³ -Yusu 'e -wen, 'kuo -hvin a 'mu, 'u -hon 'u nyiblo a 'mu ke', 'u bi 'u buici a 'mu ke', buica□ju a 'mu, 'u 'gba ci le, 'u □ti dugba, 'u bi 'li 'yru -mo le, 'u 'kuku le. Buici a 'mu, -u 'kuku le, u -we 'li buici a 'miliwi ni 'huen ni.

¹⁴ -Te nyibli -mu', -u nee buici a 'mu, u 'ye -tebli a 'mu, -e mu 'lu -mo, -e -bi u 'gba ci le, 'u -mu, -tebli a pepe a 'mu, -e mu 'lu -mo, 'u na□a -mo le, 'ki 'li 'du ko -yrigbi 'huen- kle. -Te nyibli 'win, -e -bi u di ni, u 'mu -tebli a 'mu, -e mu 'lu -mo 'ye.

¹⁵ -Te u nyre 'u -Yusu 'hu, 'ki u yee 'u nyiblo a 'mu bu, 'kuo -hvin -huohu ni wen 'u ke', 'e pu wlawlu, 'e ni bu. E 'wi-nyiblo -bu yi, ni bli 'yi -huan ni ni. Nyibli a 'mu bu 'ye□e, -e -bi huannu bi 'li □nu 'kwli.

¹⁶ Nyibli a 'mu, -u 'ye -tebli a pepe a 'mu, -e mu 'lu -mo, 'ki 'u nyiblo a 'mu ko buici 'huen- ki, u na□a -mo le, 'ki 'u nyibli -mu', -u di -ta 'ye mo ye'.

¹⁷ -E -bi u -tua -Yusu a lenyaale, u wen: «-Hon 'ne- -a ne 'blugba -bu 'kwli.»

¹⁸ -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu 'ya 'li 'blagbi 'kwli. -Te e 'ya, -e -bi nyiblo a -mu', 'kuo -hvin ni wen 'u ke', e nyee -Yusu le, 'ki bu na□a -mo.

¹⁹ Kee, -Yusu 'yi□i ki -wen, e wen: «Mu 'li -na 'djo 'kwli, 'ki 'li -na kukonyibli -mo, -tebli gbagbi a pepe -mu', Kukonyo Nyisua nu -mu -mo, ko, -te e nu -na nyai a yuyruo, -bu na 'a -ti -mo le.»

²⁰ Bu pu 'ki le, -e -bi nyiblo a 'mu, e bi 'hru wlon, 'e mu 'li Dekapoblugba 'kwli, -tebli gbagbi a pepe -mu', -Yusu nu□o -mo, 'e ne□e -mo le, nyibli -mu', -u yi 'win, 'e kee 'waa □wl le.

-Te -Yusu -ha la Sayilu a 'yu 'klo, ko, -te e nu la□a, nu gba -mu', -hvbbleblekve ni la, -e -hren la 'a wlawlu le, 'a 'kve 'e -we la
(Matie 9.18-26; Luku 8.40-56)

²¹ 'Ki -Yusu ni 'li 'blagbi ni -do a 'mu 'kwli, 'e mu 'li Galileblugba a 'yru a 'kibia -bi -mu' ki. -Te e □ti, e ni 'u 'yru a 'mu wien, -e -bi nyibli -huohu -we ti ki, 'u □glaa 'li□i le.

22 Bu ni 'u bu, -ε -bi Nyisua a 'kayu a nyiblo gbagbu -bi nyre 'u ni. 'A 'nyre mo Sayilu. Bu 'ye -Yusu, -ε -bi ε 'gbla kwli, 'ki 'u'bu ye',

23 'ε nyεε □ne le, ε wen: «'Na 'yu nyrōyu gbe, 'a 'hwi hren ni, ε -hve bu 'ku. 'N nyaa -mu le, di 'li, -bu pu'bu dabu 'lu bu, -ε di□e nu, 'a 'kve 'mu -we, ε 'mu -hnhlun pu.»

24 -ε -bi -Yusu wen ni, ε kō□o 'hven- 'u mi, nyibli -huohu 'u yu'□i □wien kve, 'u 'nyinyre 'li'□i yre.

25 -ε -bi 'ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, 'ki nuḡba □du ni 'li. ε nō- 'kve ni. 'A 'kve a 'mu, ε nō- mo -hlubleblekve. -Te 'kve a 'mu, ε -tua la 'li 'a nunuo, 'a 'yri ni -pu □tu 'u 'hven a 'yru -bu -a ni ki.

26 'A 'hwi a 'mu, 'a -ti, ε na -dōtōpu a gblegble yre, ε ni □hwen a 'mu, 'a 'yeele -mō', 'a 'wli a pεpe 'ε -we□ε □jre. Kee, 'a 'kve a 'mu, ε 'yri -we, ε yri bii kle ni -do.

27 -Te ε 'win -Yusu a 'nyre, ε nō- nu□o, 'ε mu 'li nyibli -huohu a 'mu 'nyi, 'ki 'u -Yusu ke', 'ε -hren 'a wlawlu le,

28 -ε nu□o, ke- ε pi 'a dōnub yri: «'Ni -hren 'a wlawlu le dadu, 'na 'kve di 'ni -we.»

29 Ti ni -do a ti 'yri, bu -hren a wlawlu le, -ε -bi -hlu nyra bu. ε yru□o ni, 'ki 'li 'a dōnub 'hwi -mō, -ε mō, 'a 'kve -we ni.

30 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi -Yusu yru□o ni, -ε mō, 'ki -hōn 'li'□i 'hwi, 'ε □hian -mō, 'ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, ε wen: «Nyiblo a 'di -bi -hren 'na wlawlu le 'li?»

31 -ε -bi 'a -nagbopu* □tu□o □wōn, u wen: «'Bi -na 'mumu, -yu'□i 'ni 'ye, -ε mō, nyibli -hu ni, 'u 'nyinyre 'li -mu yre. 'Ti- □ni yri 'beti -ni, -ε mō, nyiblo a 'di -bi -hren -mu le 'li.»

32 Kee, -ε -bi -Yusu -tua 'u 'a dōnub 'a 'huletita, -ε di□e nu, ε 'mu nyiblo a 'mu, -ε -hren□ε le 'ye.

33 Nuḡba a 'mu, huannu a -ti, ε yri 'ni 'huhle -ni, -ε nu□o, ε yri -tebli a pεpe -mu', -ε mu 'lu -mō ni, 'ki 'u'bu -mō', 'ε mu 'u -Yusu ye', 'ε 'gbla kwli, 'ki 'u'bu ye', 'ti- -tebli a pεpe -mu', ε -nu, 'ε na□a -mō le.

34 -Te -Yusu 'win 'ki, -ε -bi ε wen: «'Na 'yu, -te -kuo 'mu □wlu yri a -ti, 'ni nu□o, -na 'kve 'ε -we. Mu, 'ki 'li ploblele 'kwli, -na 'kve -we ni.»

35 Win ni 'li'□i wlon, -ε -bi nyibli -hōn 'li nyiblo gbagbu Sayilu a -te, u wen:

«Sayilu, -na 'yu nyrōyu gbe -ni wen, ε 'ku ni. 'A -ti, -ha Tōonyo -Yusu me le, 'ye □bu -mō 'yri'□i 'ku -ha.»

36 Kee, -ti a pεpe -mu', u hle, -Yusu 'ni -daa□a li'□i □dedede. Ke- ε pi 'ki Sayilu yri, ε wen: «-Na □wlu 'ni 'bie 'li □hlōn, keε, kuo 'mu □wlu yri dadu.»

37 'Ti- u 'mu mu, ε 'yri -wen, 'ki nyibli -bi bu kve□ε □wien, 'bu 'yri 'a -nagbopu Pieli, kō Saki, kō 'a 'diayi Saan ni -do 'pa-. U nu- kō□o 'hven- -mu 'li Sayilu a -te.

38 -Te u nyre 'li, -ε -bi -Yusu 'ye nyibli -huohu, 'u 'gbugbe le, 'u pi popowli le, kō, 'u ni nyai le.

39 -Te ε pa 'li 'kayu bu, -ε -bi ε wen: «De- kō -cici a lepupu 'li? De- kō 'ki wuwe -we 'li? 'Yu -bu, ε 'yri 'ku, ηmena ε yri ηme.»

40 Bu pu 'ki le, -ε -bi u -tua 'a 'caale. -ε -bi ε 'hrōo nyibli a pεpe a 'mu ni, 'ε da 'yu a 'bai, kō 'a 'dii, kō 'a -nagbopu ni ta -ni wen, 'u pa 'li -gblo -mu', -ε kō 'kwli 'yu pe 'li bu.

41 -Te u pa 'li, -ε -bi -Yusu klo 'yu a dabu bu, ε wen: «Talita kumi,» -ε □hen 'nyre: «'Yu nyrōyu, -mō 'n yri -lee -ni, 'du ye'.»

42 Ti ni -do a ti 'yri, ε 'du ye', 'ε -tua nina. 'Yu a 'mu, ε kō 'yri ni -pu □tu 'u 'hven. Bu 'ye 'ki de a 'mu, -ε -bi ε keε 'waa □wli le diaki.

43 -ε -bi -Yusu ti □nu ni, 'ki 'li win 'yakli 'kwli, ε wen: «De -bu, 'n -nu, nyiblo □du 'ni 'lee 'li 'a 'bi.» -ε -bi ke- ε pu de: «Ba -nyi□e didide, ε 'mu'bu di.»

6

Nasaleti a nyibli 'yri -Yusu □wlu yri -kuo -ni (Matie 13.53-58; Luku 4.16-30)

1 -Te -tebli a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu -hōn 'li 'diō a 'mu 'kwli ni, 'ε mu 'li 'diō -mu', -ε kō 'kwli ε kuu 'li. ε kō 'a -nagbopu* 'hven-, u nu- -mu.

2 -Te -wuwle-nyrōwō* nyre 'u, -ε -bi 'ki u mu 'li Nyisua a 'kayu bu, 'ε -tua Nyisua a -ti a tōole. Nyibli -huohu -mu', -u ni 'u, -te u 'win 'a tōowin a 'mu, -ε -bi ε keε 'waa □wli le, u wen: «Nyiblo a 'di -bi -tōo □ne -ti -bu, ε hle 'li? Nyiblo a 'di -bi -nyi□e □tōdu -mu' 'li? Kō, nyiblo a 'di -bi -nyi 'ki'□i 'kl, 'ki bu nu □whlekeε-tebli -bu 'li?»

3 -A yi□e ni, -ε mɔ, ε mɔ 'camudε □niɔ, 'ε mɔ Mari a 'yu. 'A 'diayi nyibεpu, υ nu-mɔ Saki, kɔ Sosi, kɔ Judi, kɔ Simɔ. 'A 'diayi nyrɔyo ni 'nε- -a mu 'nyi -wε.» 'Waa 'lulε-hihiedu a 'mu, ε nɔ- nu□o, 'ki υ 'yi□i □wlu yi -kuo -ni.

4 -ε -bi -Yusu wen: «Nyiblo -bu, -ε mɔ Nyisua a winwlon-hanyɔ*, υ □tui 'u□u ni, 'ki 'u 'a -nε -tite □du. Kεε, υ 'ni □tuu□o 'u□u, 'ki 'li 'a dionu a 'diɔ 'kwli, kɔ 'ki 'li 'a 'dukue 'nyi, kɔ, 'ki 'li 'a 'kayu bu.»

5 'Ki 'li □nu 'nyi, -Yusu 'yi 'ki 'li □wilekεεde □du -nu, bu 'yi bu pu 'huhrennyu -bi dabu 'lu bu, 'waa 'kue 'mu -wε a -ti.

6 ε kεε -Yusu a □wli ε, -te υ -nu, 'ki υ 'yi□i □wlu yi -kuo -ni.

-Te -Yusu lee la 'a -nagbopu* ni -pu □tu 'u 'huen, bu nu 'hnhuen.yo, bu gba la 'a -ti 'du kle (Matie 10.5-15; Luku 9.1-6)

-Te ε -hi, -ε -bi -Yusu mi 'du -mu', -u □glaa 'li Nasaletu ε kle, 'ε tve nyibli Nyisua a -ti.

7 -ε -bi ε da 'a -nagbopu* ni -pu □tu 'u 'huen ni, 'ε lee □nu, -ε mɔ, bu nu 'hnhuen.yo, bu na 'du kle, 'ε -nyi □nu 'kli, 'ki bu bla 'kuo -huhn* ε, -u ni 'u nyibli ke'.

8 -ε -bi ε wen: «'Bu mɔ, 'ba yi 'du kle ni nε, a 'ni 'gbaa 'li □dedede, 'bu 'yi kotu* ni -do 'pa-, a 'ni 'gbaa 'li diide -wε, kɔ blo, kɔ 'wliye,

9 kεε, ba gba 'suin ni -do, kɔ wlawli -mu', a -pu.»

10 -ε -bi ε wen de: «'Bu mɔ, 'ba nyre 'li 'diɔ □du 'kwli, 'kayu -mu', -ε kɔ bu υ di 'li 'a mu -paa -ni, 'ki ba ni 'li -nuni, ε 'mu 'aan 'diɔ a 'mu a 'kwli-huhhɔn a ti ki ye.

11 'Bu mɔ, 'ba nyre 'li 'diɔ -bi 'kwli, 'bu -hia, 'ki bu 'ble 'a mu kua, kɔ, 'bu 'ye ni pu 'a mu nua yi bu, -ε -bi ba -hon 'li 'diɔ a 'mu 'kwli. 'Ba yi ni mi, ba bubla 'aan bu, -ε di□e nu, 'waa -tutu a 'pupu 'mu 'a mu bu' ε -hon, a 'mu□u nyibli a 'mu -tɔɔ -ni, -ε mɔ, 'bu mɔ, Nyisua a yru 'bu klo □nu, 'waa □gbetu nu□o 'waa dionu -mɔ.»

12 -Te ε -wε 'ki 'waa titie -mɔ, -ε -bi 'a -nagbopu bi 'ki 'du kle, 'u yi nyibli -lee

-ni, υ wen: «Ba hie 'u 'aan de 'kuku bu, ba -nyi 'aan 'klo a pepe Nyisua,»

13 -nagbopu a 'mu, 'u ble 'kuo -huhn -mu', -u ni 'u nyibli ke' ε, kɔ, 'u pu 'huhrennyu -huhhu 'nyra 'lu ε, 'u ni□e, 'waa 'kue 'ε yi -wε.

-Te Saan Batisu nu la 'kukuu (Matie 14.1-12; Luku 9.7-9)

14 Ti a 'mu 'yri, 'kuni Helodi, -ε mɔ Galileblugba a 'kuni, ε 'win -Yusu a 'nyre ni -wε. □Wilekεε-tebli -mu', ε ni a -ta', 'a 'nyre 'hεen 'blugba a pepe ki bu. Nyibli -bi wen: «Saan Batisu, -ε pu la nyibli 'nie 'lu ε, ε nɔ- □niɔ. -Te ε 'ku la, ε 'hri 'klo de. ε nɔ- nu□o, 'ε ni 'kl ki, 'ε ni □wilekεε-tebli -mu', -ε kɔ 'nyre -a yi 'win.»

15 Nyibli -bi wen: «Eli*, -ε mɔ Nyisua a winwlon-hanyɔ*, ε nɔ- 'hri 'klo.» Kε- -u -bi pu -wε: «Nyisua a winwlon-hanyɔ -bi □niɔ. -Te 'a winwlon-hanyu ni la 'mu, ti -hi la a ti 'yri, kε- ε ni 'mu -wε.»

16 Helodi -mɔ -bi, -te ε 'win, -ε -bi ε wen: «Saan Batisu □niɔ, -ε kɔ 'lu 'n lee la nyibli bu 'be la 'u, ε nɔ- 'hri 'klo.»

17-19 'ε mɔ -teε, de a 'mu, 'kuni Helodi nu la Saan Batisu -mɔ, 'ti- 'ε mu la 'ku mɔ, ε nɔ- -bu: Helodi, 'a 'diayi Filipu, ε nɔ- kɔ la nugba. 'A 'nyre mɔ la Helodiadi. Helodiadi a 'mu, ε nɔ- Helodi -ha la Filipu -ji', 'ε kɔ la□a. -Te Saan Batisu 'win la, -ε -bi ε wen: «'E 'yi 'u le -nɔɔ -ni, 'ki -na 'diayi Filipu bu di 'klo ni, -bu di□e 'a nugba -ji' -ha, -bu di□e kɔ.» Helodiadi -mɔ -bi, -ti a 'mu, Saan Batisu -hla, ε nɔ- nu□o, 'ε pu □ne yru ε diaki, 'ε lee Helodi, bu lee ne 'a 'seyo bu klo Saan Batisu, bu muva □ne, 'ti- bu pu□u □ji'. -Te υ pu 'ki□i □ji', -ε -bi Helodiadi □mve 'a 'lula ε. Kεε, ε 'yi 'li□i 'li -wε,

20 -ε nu□o, Helodi, ε yi Saan Batisu 'ni pie, kɔ, 'ε □tui 'u□u. ε yi□e ni, -ε mɔ, 'a 'klo 'sii 'u yi, 'ti- 'ε mɔ Nyisua a nyiblo. ε nɔ- nu□o, 'ε □tui□e 'yie. 'A -nε ti, ε kɔ□o 'huen- 'bu yi toto ni pu, Saan a totowin -hε Helodi 'ku diaki, kεε, ε nve □ne ni, 'ki bu 'win 'a win.

21 -Nyrɔwɔ □du 'ki, -ε -bi 'a nugba Helodiadi, ε 'ye la 'hru, 'ki bu nu□o, bu 'la Saan. -Nyrɔwɔ a 'mu, ε nɔ- mɔ la -nyrɔwɔ -mu', -ε kɔ 'kwli υ kɔɔ la 'u Helodi, 'a

* 6:8 6.8 -Yusu a ti 'yri, nyibli nεε la kotio. De a 'mu, ε mɔ la 'waa 'blide □niɔ la.

le'mimle. -Nyrɔwɔ a 'mʊ 'a -tɪ, ɛ da la nyibli, ʊ 'mʊ lɛ 'mle, kɔ, ʊ 'mʊ dɛ di. Nyibli a 'mʊ, ɛ -da, nʊ- mɔ 'a 'blɔgbɔ, -ɛ mɔ Galileblɔgbɔ a naanyʊ, kɔ 'sɛyɔ a nyibli gbɔgbɪ, kɔ 'blɔgbɔ a nyibli gbɔgbɪ -bɪ 'hʊɛn-.

22 'Kɪ ʊ nɪ 'kɪ 'ʊ bʊ, -ɛ -bɪ Helɔdiadɪ a 'yʊ nyrɔyʊ pɔ 'lɪ ɲnʊ 'nyɪ, 'ɛ -tʊa yiyie. 'A yiyie a 'mʊ, ɛ klɔɔ Helɔdɪ kɪ dɪakɪ, ɛ kɔ nyibli -mʊ', ɛ da wɛn lɛ'mimle kɪ 'hʊɛn-. -ɛ -bɪ kɛ- ɛ pɪɲɪ yɪ, ɛ wɛn: «-Hʊa 'a -nɛ dɛ, -na ɲwɛɛ nʊɛ -nɪ. 'N di -mɔɔ 'nɪ -nyɪ.»

23 Kɛ- ɛ pɪɲɪ yɪ dɛ: «'N 'sʊʊ nɪ, 'a -nɛ dɛ, -di -hʊa, 'n di -mɔɔ 'nɪ -nyɪ, 'yɛ ɲbʊ ɛ mɔ 'na 'blɔgbɔ a 'kʊtɔ.»

24 -Tɛ 'yʊ nyrɔyʊ 'wɪn, -ɛ -bɪ ɛ 'hɪɪ nɪ, 'ɛ mu 'a 'dii 'bɛtɪ mɔ, ɛ wɛn: «'Na 'dii, dɛ a 'dɪ -bɪ ɲbʊ -hʊa 'lɪ?» -ɛ -bɪ 'a 'dii wɛn: «Dɛ -bʊ -hʊa, ɛ nɔ- mɔ Saan Batisɪ a 'kʊkʊʊ. Bʊ 'bɛ 'ʊ 'a 'lu, bʊ yɔ 'lɪɲɪ 'lɪ, -a 'mʊɲʊ 'yɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'kʊ nɪ.»

25 'Tɪ- 'a 'dii 'mʊ -yɾɛ, -ɛ -bɪ 'yʊ nyrɔyʊ a 'mʊ, ɛ 'kɪkɔ nɪ, 'ɛ pɔ dɛ, 'ɛ mu 'ʊ 'kɪɪn yɛ', ɛ wɛn: «Dɛ 'n -hʊɛ, ɛ nɔ- mɔ Saan Batisɪ a 'kʊkʊʊ. 'Bɛ 'ʊ 'a 'lu, -bʊ pʊ 'lɪɲɪ hu 'kwli, -bʊ yɔ 'mɔɔ yɪ, -tɛ tɪ nɛ -bʊ.»

26 -Tɛ 'kɪɪn 'wɪn, -ɛ -bɪ 'a ɲwɛɛ 'mʊɛ bʊ. Kɛɛ, -tɛ ɛ 'sʊʊ wɛn -nɪ, 'kɪ 'ʊ nyibli -mʊ', ɛ -da yɛ', 'a -tɪ, ɛ 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ, bʊ hɪa.

27 Tɪ nɪ -dɔ a tɪ 'yɾɪ, 'ɛ lee nɛ 'a 'sɛyɔtɔyʊ -bɪ, ɛ wɛn: «Mu 'lɪ ɲɪkɔyʊ bʊ, -bʊ 'bɛ 'ʊ Saan Batisɪ a 'lu, -bʊ yɔ 'mɔɔ yɪ, -tɛ tɪ nɛ -bʊ,» 'sɛyɔtɔyʊ a 'mʊ, 'ɛ mu 'lɪ ɲɪkɔyʊ bʊ, 'ɛ 'bɛ 'ʊ Saan a 'lu,

28 'ɛ pʊ 'lɪɲɪ hu 'kwli, 'ɛ yɔɲa, 'ɛ -nyɪɲɛ 'yʊ nyrɔyʊ a 'mʊ, 'yʊ nyrɔyʊ a 'mʊ, 'ɛ gbaɲa 'a 'dii yɪ.

29 -Tɛ Saan a -nagbopʊ 'wɪn 'a 'kʊkʊ-tɪ, -ɛ -bɪ ʊ di la nɪ, 'ʊ -hʊa 'a -plahʊ, 'ʊ gba laɲa, 'ʊ ɲtu laɲa. Kɛ- Saan Batisɪ nɪ la 'kʊkʊʊ.

-Tɛ -Yusu wloo la 'flɔɔ, 'kɪ 'ʊ nyibli a 'miliwɪ nɪ ɲhun yɛ', 'ʊ di laɲa, 'ʊ ɲmla la (Matie 14.13-21; Luku 9.10-17; Saan 6.1-14)

30 -Tɛ -Yusu lee la 'a -mɔnanyʊ*, bʊ na la 'dʊ klɛ, bʊ hla la 'a -tɪ, 'a -mɔnanyʊ a 'mʊ, ʊ -mɛ klɛ, 'ʊ -di, 'ʊ ɲgbee 'ʊ -Yusu 'hʊɪ. -Tɛblɪ a pɛpɛ, ʊ -nu, kɔ, -tɪ a pɛpɛ, ʊ tɔɔ nyibli, ɛ nɔ- ʊ nɛ -mɔ lɛ, 'kɪ 'ʊ -Yusu yɛ'.

31 Nyibli -hʊɔhʊɪ mi la 'ʊ ɲnʊ 'hʊɪ lɛ, 'ʊ pɪ la toto, 'tɪ- 'ʊ -hʊɛn la 'ʊ ɲnʊ 'hʊɪ. ɛ nɔ- nuɲɔ, -Yusu kɔ 'a -nagbopʊ* 'hʊɛn-, 'ʊ 'yɛ nɪ kɔ tɪ, 'kɪ bʊ di dɛ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ, -Yusu 'ɛ lee nɛ 'a -nagbopʊ, ɛ wɛn: «Ba 'dɛ, -ba mu 'lɪ -tɛ -mʊ', 'dʊ bii 'lɪ yɪ, -ɛ diɲɛ nu, -a 'mʊ 'lɪ 'hʊɪ lɛ -ha dɛ gbe.»

32 -ɛ -bɪ ʊ bi 'lɪ 'blagbɪ 'kwli, 'ʊ mu 'lɪ -tɛ -mʊ', 'dʊ bii 'lɪ yɪ.

33 Kɛɛ, nyibli -hʊɔhʊɪ, -ʊ 'yɛ ɲnʊ, -tɛ ʊ yɪ nɪ mi, ʊ yru ɲnʊ nɪ, 'dʊ a pɛpɛ a nyibli 'ʊ 'bɛ -wlu, 'ʊ 'yɾaa 'yru wien lɛ, 'ʊ 'bɛ ɲnʊ yɛ', 'kɪ 'ʊ -tɛ -mʊ', ʊ di 'ʊ -kwlɛɛ -nɪ.

34 -Tɛ -Yusu ɲtɪ 'lɪ 'blagbɪ 'kwli, -ɛ -bɪ ɛ 'yɛ nyibli -hʊɔhʊɪ a 'mʊ, -ʊ nɪ 'ʊ nɪ. Bʊ 'yɛ ɲnʊ, -ɛ -bɪ 'waa nyɔɪ -tʊa 'a nunuɔ, -ɛ nuɲɔ, ʊ 'wɪ- blablɪ yɪ, -ʊ 'yɪ kʊkɔnyɔ -kɔ, 'ɛ bi 'ʊ, 'ɛ -tʊa 'waa -tɛblɪ -hʊɔhʊɪ a tɔɔlɛ.

35 -Tɛ 'tɔ yɪ nɪ -wɛn, -ɛ -bɪ -nagbopʊ 'yɪyɔ 'ʊ -Yusu 'hʊɪ bʊ, 'ʊ lee ɲnɛ, ʊ wɛn: «Tɪtɛ -bʊ, -a nɪ 'nɛ-, 'dʊ bii 'nɛ- yɪ, dididɛ 'yɪ 'nɛ- -nɪ, 'tɪ- 'tɔ -wɛn nɪ.

36 'A -tɪ, lee nyibli -bʊ, bʊ mu 'lɪ 'dʊ kɔ -yɾigbi -mʊ' klɛ, -ʊ ɲglaa 'lɪ -a mʊ lɛ, bʊ mu 'waa dɪɔnʊ a diidɛ lɛ ɲmʊɔ, ʊ 'mʊɲʊ -tɔ.»

37 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «'Aan ɲgbɛtʊ, ba -nyɪ ɲnʊ diidɛ.» -ɛ -bɪ ʊ wɛn: «Dɛ a 'dɪ -bɪ -a di gba, -a 'mʊ 'waa diidɛ -tɔ 'lɪ? 'Wliblɔ, -a di gba, 'tɪ- -a 'mʊ 'waa diidɛ 'yɛ.»

38 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «'Flɔɔkui nɪ -tie a kɔ 'lɪ? Ba mu 'lɪ 'aan blɔ 'kwli lɛ ta.» -Tɛ ʊ ta 'lɪ lɛ, -ɛ -bɪ ʊ lee ɲnɛ nɪ, ʊ wɛn: «-A kɔ 'flɔɔkui nɪ ɲhun kɔ -hrin.yɔ nɪ 'hʊɛn.»

39 Bʊ pʊ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ -Yusu lee ɲnʊ nɪ, ɛ wɛn: «Ba lee nyibli -mʊ', bʊ nu dui, bʊ nɪ blɛ, 'kɪ 'ʊ -piti kɪ.» ɲHɔnɲʊ a 'mʊ 'kwli, -ɛ -bɪ -piti 'yɛ nɪ 'kʊɪ,

40 'ʊ pʊ dui, 'ʊ nɪ blɛ. Du -bɪ nu nyibli a (100) -wɪ nɪ ɲhun, du -bɪ 'ɛ nu nyibli a (50) -wɪ nɪ 'hʊɛn ɲtu 'ʊ -pu.

41 -Tɛ ʊ nɪ 'kɪ blɛ, -ɛ -bɪ -Yusu 'dʊ 'flɔɔkui nɪ ɲhun kɔ -hrin.yɔ nɪ 'hʊɛn a 'mʊ yɛ', 'ɛ 'dʊ 'lu yɛ', 'ɛ ta 'lɪ yɔ' lɛ, 'ɛ -nyɪ Nyɪsʊa 'wio, 'kɪ 'ʊ dididɛ a 'mʊ a -ta', 'tɪ- 'ɛ 'bɛɲɛ ɲtɔ lɛ, 'ɛ -nyɪɲɛ 'a -nagbopʊ, -ɛ diɲɛ nu, ʊ 'mʊɲʊ nyibli a pɛpɛ a 'mʊ lɛ ɲgla, 'ɛ ɲgla -hrin.yɔ nɪ 'hʊɛn a 'mʊ nyibli a pɛpɛ lɛ,

42 'waa pɛpɛ, 'ʊ di dɛ -didi, 'ʊ ɲmla.

43 -Tɛ ʊ -wɛ dɛ lɛ, -ɛ -bɪ 'flɔɔ kɔ -hrin 'hʊɛn-, -ʊ hie blɛ, -nagbopʊ 'ʊ 'tɪ ɲnʊ lɛ, 'ʊ

'yii 'lɪ -tugbɛwɪ nɪ -pu ɔtu 'v 'hʊɛn.

44 Nyibli -mʊ', -v di dɛ, nyɪbɛpʊ a 'miliwɪ nɪ ɔhun, v nʊ- nɪ la 'lɪ ɔnʊ 'nyɪ.

-Tɛ -Yusu nɛ la 'yru kɪ, ɛ mi la 'a -nagbopv* yɪ

(Matie 14.22-33; Saan 6.15-21)

45 -Tɛ dɛ a 'mʊ, ɛ -hi, ti nɪ -do a ti 'yri, -ɛ -bɪ -Yusu lee nɛ 'a -nagbopv nɪ, bʊ 'ya 'lɪ 'blagbɪ 'kwli, bʊ ɔta 'yru, bʊ muu 'dɪɔ -mʊ', -ɛ mɔ Bɛtɪsajda yɪ, 'tɪ- ɛ 'mʊ ɔnʊ ɔwien kʊɛ. Ti a 'mʊ 'yri, 'kɪ ɛ di 'v nyibli wlu -gbaa -nɪ.

46 -Tɛ v -gbɛ lɛ, -ɛ -bɪ 'kɪ ɛ mu 'lɪ dʊgba 'lu, 'ɛ mu 'lɪ Nyɪsʊa -mɔ hlee mɔ.

47 -Tɛ 'tɔ -wɔn, -ɛ -bɪ 'kɪ 'blagbɪ 'tɪɛ nɪ 'v 'nie a -hɛyri'. -Yusu nɪ -do, nɔ- nɪ 'v 'gbahlɔn.

48 -ɛ -bɪ ɛ 'yɛɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, bibliɛ pʊɛ ɔnʊ lɛ, -ɛ nuɔo, pepɛ yɪ 'nɪ -hu dɪakɪ, 'ɛ -wɛn ɔnʊ yɪ dɪakɪ. Yɪ-hɛhɛpɛ bʊ pʊ win a ti 'yri, -ɛ -bɪ ɛ -tʊa 'lɪ 'waa -mɔmumuɔ, 'ɛ nɛ 'nie klɛ, 'ɛ pʊ 'lɪ 'waa lɛ-hihie dɛ gbe.

49-50 -Tɛ v 'yɛɔɛ, -ɛ mɔ, ɛ nɛ 'nie klɛ, -ɛ -bɪ v daa ɔnɛ 'ku, 'v 'ta 'v blɛ, huannʊ a -tɪ, 'v pɪ -cici lɛ. Ti nɪ -do a ti 'yri, kɛ- -Yusu pɪ ɔnʊ yɪ: «Ba 'kee 'ʊblɛ'tita. 'Mɔ ɔnɪɔ. A 'nɪ 'pie 'lɪ huannʊ,»

51 'ɛ 'ya 'lɪ ɔnʊ -mɔ, 'kɪ 'lɪ 'blagbɪ 'kwli. -Tɛ ɛ 'ya 'kɪ, -ɛ -bɪ pepɛ nyra bʊ. ɛ kɛɛ 'waa ɔwɪ lɛ dɪakɪ,

52 -ɛ nuɔo, -tɛ -Yusu wloo wɛn 'flɔɔ, 'waa ɔwɪ 'yɪɔɪ -klɔ, -ɛ mɔ, -Yusu, ɛ nɔ- -wɛ 'lɪ 'a -nɛ ɔdɛdɛdɛ. 'Waa ɔwɪ 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ bʊ yru 'v dɛ lɛ.

-Tɛ -Yusu mu la 'lɪ Senesalɛtɪdɪɔ, 'ɛ ni laɔa, nyibli a 'kʊɛ 'ɛ yɪ la -wɛ

(Matie 14.34-36)

53 -Tɛ -Yusu kɔ 'a -nagbopv* 'hʊɛn-, v ɔta 'yru, v nyre 'lɪ Senesalɛtɪdɪɔ 'kwli, 'v ɔtɪ 'lɪ 'blagbɪ 'kwli, 'v mʊa ɔnɛ bʊ.

54 -Tɛ v ɔtɪ 'kɪ 'lɪ 'blagbɪ 'kwli, -ɛ -bɪ ti nɪ -do a ti 'yri, nyibli yru -Yusu nɪ,

55 'v bi 'blugba a pɛpɛ kɪ, 'v blɛ 'waa kɪklanyibli, 'v pɪ ɔnʊ -hanmakɪ 'kwli lɛ, 'v yɛ 'lɪ ɔnʊ lɛ, kɪ 'v -tɛ -mʊ', -Yusu nɪ 'v, ɛ 'mʊɔv nu, 'waa 'kʊɛ 'mʊ -wɛ a -tɪ.

56 'A -nɛ 'dɪɔ kɔ -yruɔgbi, -Yusu mi 'lɪ kɪ, kɛ- v ni, 'v yɪ kɪklanyibli ti kɪ -wɛ, 'kɪ 'v 'dika, 'tɪ- 'v nyɛɛ ɔnɛ lɛ, 'kɪ bʊ wɛn, bʊ -hɛn 'a wlawlv lɛ dadʊ, mɔ 'yɛ ɔbʊ ɛ mɔ

'a wlawlv a -wɪlubɔɛ, nyibli a pɛpɛ -yɪ lɛ -hɛn, 'waa 'kʊɛ yɪ 'nɪ -wɛ.

7

-Yusu wɛn 'nɪ, nyiblo 'nɪ 'tuo 'v -tonyibli a tɛtɛ Nyɪsʊa a tɛtɛ a -ta'

(Matie 15.1-9)

1 ɛ kɔ -nyrɔwɔ ɔdʊ, Falisiɔtumʊ* a nyibli ɔdʊ, v kɔ Nyɪsʊa a tetɛtɔɔnyʊ ɔdʊ 'hʊɛn-, nʊ- -hɔn 'lɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli, 'v 'kukue lɛ, 'kɪ 'v -Yusu 'hʊɪ.

2 'Kɪ v nɪ 'v, -ɛ -bɪ v 'yɛɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu a -nagbopv* -bɪ 'yɪ ɔjɛ -yra, 'v yɪ dɛ di.

3 'ɛ mɔ ɔhan-tɪ, Falisiɔtumʊ a nyibli bi 'lɪ yɪ, v kɔ -Juukʊɛ* -bɪ 'hʊɛn-, v ɔtui 'v 'waa 'bainʊ a tɛtɛ nɪ. ɛ 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, 'kɪ 'a nyiblo bʊ 'yɪ ɔjɛ -yra -tɛɛ, 'tɪ- bʊ di dɛ.

4 ɛ 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, 'a nyiblo bʊ -hɔn 'lɪ 'mat yɛ', 'kɪ bʊ 'yɪ bʊɪ lɛ -yra, 'tɪ- bʊ di dɛ, 'v ɔtui 'v 'waa 'bainʊ a tɛtɛ -hʊɔhʊɪ -bɪ, v hie ɔnʊ lɛ nɪ. ɛ nɔ- mɔ: -Tɛ v di 'nie'naapʊɛɪ kɔ 'plɛɛ-tɛblɪ kɔ 'plɪyɪ 'hʊɛn- a lɛyɪyɪra nu. ʊ wɛn 'nɪ, ɛ nɔ- niɔɛ, 'tɪ- 'v yɪ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsʊa yɛ'.

5 -ɛ -bɪ v 'beti 'kɪ -Yusu nɪ: «Dɛ- kɔ -tɪ 'kɪ -na -nagbopv 'v 'yɛ nɪ ɔtu 'v tɛtɛ -bʊ, -aan 'bainʊ tɔɔ nɛ -a mʊ 'lɪ? 'Bʊ mɔ, 'bʊ yɪ dɛ di mɔ nɪ mi, 'kɪ 'v 'yɛ nɪ yɪra ɔjɛ 'lɪ?»

6 -ɛ -bɪ ɛ ɔtu ɔnʊ -wɔn, ɛ wɛn: «A nɛ 'lɪ nɪ 'hʊɛn. Ti ɔdʊ a ti 'yri la, winwɪlɔn-hanyɔ Esai hla la -tɪ a -tɛɛ, 'kɪ 'v 'a mʊ -bʊ -mɔ. Dɛ, ɛ 'cɪɪ la 'lɪ Nyɪsʊaɔɔɪɛn 'kwli, ɛ nɔ- -bʊ: Nyɪsʊa wɛn 'nɪ:

Dakɔ -bʊ, v yɪ -nyɪ 'mʊ -tɪ a 'yɪ'buale,

'kɪ 'v wuntɔ 'yri,

kɛɛ, 'waa ɔwɪ hlɔɔ 'mʊ -mɔ lɛ.

7 ʊ wɛn 'nɪ, 'n kɔ -tɪ a 'yɪ'buale,

kɛɛ, 'na -tɪ 'yɪ 'lɪ 'waa ɔwɪ kɪ -nɪ,

-ɛ nuɔo, -tonyibli a tɛtɛ, v tʊɛ -nɪ,

ɛ nɔ- v dɛɛ Nyɪsʊa a tɛtɛ.»

8 Kɛ- -Yusu pɪ ɔnʊ yɪ dɛ: «A hie 'v Nyɪsʊa a tɛtɛ bʊ, 'a ɔtui 'v -tonyibli a tɛtɛ 'v.»

9 -ɛ -bɪ ɛ hlee 'lɪ ɔnʊ -mɔ dɛ, ɛ wɛn: «A wɛn 'nɪ, a kɔ ɔtɔ, 'a pʊ Nyɪsʊa a tɛtɛ 'kɪbɪa kɪ, 'a nɛɛ nɛ 'aan tɛtɛ.

10 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsʊa a winwɪlɔn-hanyɔ Moise hla laɔa nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊa a tɛtɛ 'kwli. Tɛtɛ a 'mʊ, ɛ wɛn 'nɪ: ɔTuʊ 'v -na 'baɪ kɔ -na 'dii 'hʊɛn-, 'kɪ 'lɪ 'waa nʊɛɛ 'kwli. Kɛ- tɛtɛ a 'mʊ, 'a dɛ -bɪ pɪ: Nyiblo

'bu -ha 'a 'bai ko 'a 'dii 'hven- 'hri le, u ko bu 'la□a.

11 Kee, 'a mu -mo -bi, a wen 'ni: Nyiblo -we 'li bu lee ne 'a 'bai ko 'a 'dii 'hven- ni, -e mo: 'Na kuko-tebli a 'kuto -bi, 'n ko □bu -nyi wen 'a mu, 'ki 'u 'aan -heele a -ta', 'n -ha□a ni, 'ki 'u Nyisua a -ta'.

12 -E -bi a wen 'ni: Nyiblo a 'mu, 'bu nu le, 'bu hla -tidu a 'mu, 'ki 'u 'a 'bai ko 'a 'dii 'hven- -mo', -e -bi e 'yi 'ki yi -blee -ni, bu -hee 'ki □nu de.

13 Ke- a ni 'ki, 'a □tui 'u 'aan dionu a tete 'u, 'a 'wle Nyisua a tete, 'ti-, 'a ni yinyre-tebli -bi, -u 'wle Nyisua a tete.»

-Yusu wen 'ni, de -bu, -e -hven 'li -tonyiblo a □wlu ki, e no- ni□e, 'e yi -ti 'wlanyo -he, 'ki 'u Nyisua ye'

(Matie 15.10-20)

14 -E -bi -Yusu da nyibli -bi -mu', -u ni -tuo a 'mu ki ni. Ke- e pi □nu yi, e wen: «'Aan pepe, ba pu 'mu nua yi bu, -ti 'n di hla, a 'mu□u' le yru.

15 E 'yi didide -bu, -e nee 'li -tonyiblo wlon, -e mi 'li□i 'kwli, e 'ni -nu□o li□i, nyiblo a 'mu, e 'ni 'sii□e 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'. Kee, de -bu, -e -hven 'li -tonyiblo □wlu ki, e no- ni□e, 'ki e 'ye ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'.

16 Ba 'nee 'u nua bu -tee, nyiblo 'bu ko -ti 'winnua, e 'mu□u' le yru.»

17 -Te -Yusu -we 'ki 'li nyibli a 'mu, 'waa -mohlele -mo, -e -bi e -hon 'u □nu 'hvi, 'e mu 'li 'kayu bu. -Te e nyre 'li, -e -bi 'a -nagbopu* 'beti□e ni, 'ki 'u 'ledu a 'mu, e pu wen, 'a -ta'.

18 Ke- e pi □nu yi, e wen: «□Bi 'a mu -bi -bu, a 'yi 'li□i 'li -we, ba ko -ti 'a leyuyruo? □Bi a 'ni 'win□i li, -e mo, e 'yi didide -bu, -e nee 'li nyiblo wlon, -e yi 'li□i 'kwli bi, e 'yi□i 'pa-, e 'ni -nu□o li□i, e 'ni 'sii□e 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'?

19 -E nu□o, didide 'ni -mu□o 'li nyiblo a □wlu ki. Kee, 'ki e mi 'li□i 'kwli, 'ki e nee 'li, 'e yi 'li -patu' bi.» 'Ki 'li win a 'mu 'kwli, -Yusu yi □nu 'ni -lee -ni, -e mo, 'a -ne didide □du nu -tee, 'ki nyiblo bu di□e, -e nu□o, e 'yi□i 'pa-, e 'ni -nu□o li□i, nyiblo 'ni 'sii□e 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'.

20 Ke- -Yusu pi □nu yi de, e wen: «De -bu, -e -hven 'li -tonyiblo a □wlu ki, e no- ni□e, 'ki e 'ye ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye',

21 -e nu□o, 'ki 'li -tonyiblo a □wlu ki, 'ki 'lule-hihie -hvan -hven 'li -wlu, 'e ni□e, 'e ni -tebli -hvi: 'e ni 'lawlu, 'e yi 'yri, 'e 'le nyibli,

22 'e ni -wlawli, 'e -hve bu ko 'a 'bio a kuko-tebli -we, 'e ni 'cre, 'e ni 'a 'bio □yre le, 'e 'yi -tu -ko, 'e ko ca, 'e yi nyibli a 'nyre yre nyre, 'e 'yee 'li 'a dionu, e 'ni -hie□e 'lu le.

23 Yinyre-tebli a pepe a 'mu, 'ki e -hven 'li -tonyiblo a □wlu ki. E no- ni□e, 'ki e 'ye ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'.» Ke- -Yusu pu 'a -nagbopu yi.

-Te nugba -mu', -e yi -Juukveyrowl* 'pa-, e kuo la -Yusu □wlu yi diaki (Matie 15.21-28)

24 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu -hon 'li -Juuke a 'blugba 'kwli ni, 'e mu 'li hiapublugba -bi 'kwli. 'Ki 'li 'blugba a 'mu 'kwli, 'ki 'diu -mu', -e mo Tili, e ni 'li. -Te e nyre 'li Tili a 'mu 'kwli, -e -bi 'ki 'li -huhlike 'kwli, 'e pa 'li nyiblo □du a -te, -e nu□o, e 'yi□i -hva, 'ki nyiblo □du bu yru□o. Kee, nyibli yru□o ni.

25-26 'Ki 'li nyibli a 'mu 'nyu, 'ki nugba □du ni 'li. Nugba a 'mu, e 'yi -Juukveyrowl 'pa-. 'Ki e ko 'li Fenisi, 'ki 'li Siliblugba 'kwli. ('Ki 'li -Juuke -mo -bi -mo, nyibli 'bu 'yi -Juuke 'pa-, u dee □nu -gbo.) Nugba a 'mu, no- ko 'yu nyroyu 'ku -hvan* ni 'u ke'. -Te nugba a 'mu, e 'win 'ki -Yusu a 'nyre, -e -bi 'ki e mu 'li□i -mo, 'e 'gbla kwli, 'ki 'u□u ye', e wen: «'N nyaa -mu le, bla 'ku -hvan -mu' le, -e ni 'u 'na 'yu ke'.»

27 -E -bi -Yusu □tu 'ki nugba a 'mu □won, e wen: «□Bu pu □ne de yi: Yi-hede, -ko -bu -ha 'yonu me le, bu □mla. E 'yi 'u le -noo -ni, 'yonu -mu', (-u mo -Juuke,) bu ni 'li de a didie 'kwli, 'ti- nyiblo □du bu -ha 'u □nu 'waa didide a 'mu ye', bu 'wla 'u□u -gbo ye' bu.»

28 -E -bi nugba a 'mu, e □tu□o □won, e wen: «Toonyo o, e mo □han-ti □nu. Kee 'ki, 'yonu 'bu yi de ni di, -tebli yi ble □nu □jre, 'waa -gbo 'u yi□i le 'ti, 'u yi□i di.»

29 -E -bi -Yusu wen: «-Te □tu 'mu □won, 'ki 'li □haanwin 'kwli, e no- ko -ti 'ni nu□o, 'ku -hvan 'e -hon 'u -na 'yu nyroyu ke'. 'A -ti, -we 'li -bu mu 'li 'kayu bu ni.»

30 -Te nuḡba a 'mu, e nyre 'li 'kayu bu, 'e mo qhan-ti, 'ki e ye'e 'u 'a 'yu bu, 'e pe bu gbee. 'Ku -huan -hon 'u'v ke' ni.

-Te -Yusu nu la^a, nyiblo ^{dv}, -e 'ke, ko, -e 'yi 'plele -yi, 'a 'kve 'e -we la

31 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu -hon 'li Tiliduo 'kwli ni, 'e 'be Sidoduo ^{ti}, ko, 'e naa 'li Dekapoblogba 'kwli, 'ti- 'e nyre 'li Galileblogba a 'yru wien.

32 -Te e -nyre 'ki, -e -bi u ya^a 'kikenyo ^{dv} yi, -e 'yi 'plele -yi. -E -bi u -tua -Yusu a lenyaale, bu pu^v dabu 'lu bu, 'a 'kve 'mu -we,

33 -Yusu, 'e -ha 'li^{ti} nyibli 'nyi, 'u bii yi, 'ti- 'e 'nyra 'li^{ti} -jio nu' le, kve 'u bu de, 'e pu 'a -jio huon, 'e kva 'u'v 'a me ki bu,

34 'ti- 'e 'wla 'yi wla, 'e te 'li yo' le, 'e 'wla -hunhlon bu, 'e lee nyiblo a 'mu, e wen: «Efata,» -e qhen 'nyre: «Bu kle yi.»

35 Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi 'a nu kle yi, 'e -tua -ti a 'winwin -tee, ko, 'a me 'e ^{wle} ki bu -tee, 'e -tua 'puple -tee.

36 -E -bi -Yusu ti nyibli a 'mu, -u ^{gbee} 'u ni, -e mo, -tebli a pepe a 'mu, -e mu 'lu -mo, u 'ni 'naa 'li^{ti} -mo le, 'ki 'u nyiblo ^{dv} ye'. Kee, e ni 'li 'waa leele 'kwli, 'u -tua 'a -molentina.

37 -E -bi e kee nyibli a ^{wli} le diaki, 'u pi le: «-Tebli a pepe, e ni, e mo yno-tebli. Ba 'ye ke, e ni^e ni, 'kikenyo, 'u yi -ti 'win, ko, nyibli -mu', -u 'yi 'plele -yi, 'u yi 'ple -tee.»

8

-Te -Yusu wloo la 'flookui ni qhlon'hven, nyibli a 'miliwi ni -hen, 'u di la^a, 'u ^mla la (Matie 15.32-39)

1 Ti a 'mu 'yri, nyibli -huohu -bi, u nu-di, 'u ^{gbee} 'u -Yusu 'hu, u 'mu 'a toowin 'win. U 'yi didide -ko. -E -bi -Yusu da 'a -nagbopu* ni, e wen:

2 «Nyibli -bu, 'waa nyai ni 'mu ni, -e nu^o, -te u bi la 'ne- 'mu 'hu, 'a -nyrowi ni ta a -nyrowo -bu, 'ti- u 'yi didide -ko.

3 'Bu 'yi de -di, 'ni pu le, bu mu 'waa 'du kle, -e -bi u ni 'hru wlon, 'waa 'kl 'mu 'li -we, 'kanu a -ti, -e nu^o, -te -u -bi -hon 'li -wlu, 'du hlo 'li ni.»

4 -E -bi 'a -nagbopu ^{tu}o ^{won}, u wen: «-Bi' -a di 'ki nu, 'ti- -a 'mu ^{nu} didide -nyi,

-e di ^{nu} ^mla 'li? -Tite -bu, -a ni 'ne-, 'du bii 'ne- yi.»

5 -E -bi -Yusu 'beti ^{nu} ni, e wen: «'Flookui ni -tie -ni 'u 'a mu 'hu 'li?» -E -bi u wen: «'A 'yo ni qhlon'hven.»

6 -E -bi e lee nyibli a 'mu, -u ni 'u'v 'hu ni, 'ki bu ni ble, 'e 'du 'flookui ni qhlon'hven a 'mu ye', 'e -nyi Nyisua 'wio, 'e 'be^e ^{ti} le, 'e -nyi^e 'a -nagbopu, -e di^e nu, u 'mu^v ^{gla}, -nagbopu a 'mu, 'u ^{gla} ^{nu} ^v le.

7 U ni -do a 'mu de, u ko -hrin.yo gbi -we, -Yusu 'e -nyi Nyisua 'wio de, 'e lee ne 'a -nagbopu de, 'ki bu ^{gla} ^{nu} ^v le, 'u ^{gla} ^{nu} ^v le.

8 -E -bi nyibli a pepe, u di de -tee, 'u ^mla. -Te u ^mla, 'floo, -e hie bu, -te 'a -nagbopu 'kukue^e le, u 'yii 'li -tugbe gbagbi ni qhlon'hven.

9 Nyibli, -u di de, u -we 'li -tonyibli a 'miliwi ni -hen. -Te e -hi 'ki, -e -bi -Yusu te ^{nu} bu, 'ki bu mu 'li 'waa 'du kle,

10 e no- -mo -bi, e ko 'a -nagbopu 'hven-, 'u -mu, 'u 'ya 'li 'blagbi 'kwli, 'u mu 'li 'blogba a 'kibia -bi -mu', -e ko 'kwli 'du ni 'li, u dee Damanuta.

Falisi^otumu* a nyibli -hve -Yusu bu nu qwilekeede (Matie 16.1-4)

11 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi Falisi^otumu a nyibli nyre 'u ni, u ko -Yusu 'hven-, 'u -tua hihle, -e di^e nu, u 'mu 'u'v le ^{tee} -ni. U -hve bu 'ye^e, 'bu mo, 'bu -we 'li bu nu ^wlekeede, -e di ^{nu} ^v -too -ni, -e mo, Nyisua, e no- lee 'ne^e -tutu ki.

12 Bu pu 'ki le, -e -bi -Yusu 'wla -hunhlon bu, e wen: «De- nu 'ki^{ti}, ti -bu 'yri a nyibli -bu, 'u -hve ^wlekeede de, -e di ^{nu} ^v -too -ni, -e mo, Nyisua, no- lee 'ne- 'mu -tutu ki. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni: -Te a ni 'mu a nyibli, Nyisua 'yi 'li^{ti} 'li -we, bu wen^e ki, 'ki ba 'ye 'a -ne ^wlekeede ^{dv}.»

13 Bu pu 'ki le, -e -bi e -hon 'u ^{nu} 'hu, e ko 'a -nagbopu* 'hven-, 'u 'ya 'li 'blagbi 'kwli, 'u mu 'li Galileblogba a 'yru a 'kibia -bi ki.

Falisi^otumu* a nyibli a 'floo a 'yaade, ko 'kun Helodi a 'floo a 'yaade (Matie 16.5-12)

14 -Tε -Yusu a -nagbopu* yi 'li 'blagbi 'kwli ni 'ye, -ε -bi ε -hru □nu -mō 'ki bu gba didide, 'bu 'yi 'flooquo ni -do 'pa-, -ε ni 'li 'waa -tebli 'nyi.

15 -ε -bi -Yusu yi □nu 'ni ti, ε wen: «Falisi□tumu a nyibli a 'floo a 'yaade, kō 'kuun Helodt a 'floo a 'yaade a -ti, ba □tu 'aan dtonu 'yie.»

16 Kεε -nagbopu a 'mu, u 'yitit le -yru, -ε mō, 'yaade a 'mu, -kōti -Yusu hle, ε mō de a yipūde □niō, -ε □hen 'nyre, nyibli a 'mu, 'waa 'lule-hihie -huan. Bu 'yi 'ki -ti a 'mu le -yru, ε nō- nu□o, 'u -tua le'betile, u wen: «□Bt -te -a 'yi 'floo -ya, ε nō- kō -ti 'ε ni 'pūple le?»

17 -Tt a 'mu, -nagbopu -hla, -Yusu 'win ni, ε wen: «Dε- kō 'kla □ye 'a mu -wliye 'li? □Bt -te a 'yi kε didide -kō a -ti? A 'tε 'ye -ti a leyuyruo ni kōε. 'Aan □wlt 'gboklo ni.»

18 A kō 'yii, kεε, a 'ni -yru□o le. A kō nu, kεε, a 'ni -yru□o -ti' le. ε kō, a kla -ti-mō-hru-ti.

19 -Tε 'n wloo la 'flooqui ni □hun, 'ki -tonyibli a 'miliwt ni □hun bu di de a -ta', -te u -we la de le, 'floo -mu', -ε hie la bu, -tugbwt ni -tie a 'yii la 'li 'li?' -ε -bi u wen: «'A 'yo ni -pu □tu 'u 'huen.»

20 -ε -bi ε wen: «'Tt-, -te 'n wloo la 'flooqui ni □hlon'huen, 'ki -tonyibli a 'miliwt ni -hen bu di de a -ta', -te u -we la de le, 'floo -mu', -ε hie la bu, -tugbwt ni -tie a 'yii la 'li 'li?' -ε -bi u wen: «'A 'yo ni □hlon'huen.»

21 -ε -bi ε wen: «A 'tε 'ye -ti a leyuyruo ni kōε.»

-Tε -Yusu kla la 'yii'donyo □du a 'yii yi, 'ki 'li Betisaidadto 'kwli

22 -Tε u nyre 'li Betisaidadto 'kwli, -ε -bi u ya -Yusu 'yiiklanyo □du yi, 'u -tua 'a lenyaale, bu pu□v dabu 'lu ble, 'a 'yii 'mu yi kle,

23 -Yusu 'ε 'ble 'yiiklanyo a 'mu a dabu kua, 'ε □tiō □ne 'dto. Bu □tiō 'ki□i 'dto, -ε -bi ε plv□v hūn 'yi kle, 'ε pu□v dabu 'lu bu, 'ε 'beti□e, ε wen: «□Bt -yi 'ye de?»

24 'yiiklanyo a 'mu 'ε □wle 'yii, ε wen: «'N yi 'ye -tonyibli, kεε, u 'wt ti yi, 'u ne,»

25 -Yusu 'ε gba 'u□v dabu 'yi ki de. -Tε ε -ha 'u 'a dabu, -ε -bi nyiblo a 'mu, ε te 'li ye' le. 'A 'yii kle yi. ε yru 'ki le -tεε.

26 -ε -bi -Yusu wen: «Mu 'li -na 'dto 'kwli, kεε, □ni 'naa 'li Betisaidadto 'kwli.»

Pielit wen 'ni, -Yusu, ε nō- mō Wanyo -mu', Nytsua pu la le, ε di la 'a dako yi ya (Matie 16.13-20; Luku 9.18-21)

27 -Tε de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu kō 'a -nagbopu* 'huen-, 'ki u mi 'li 'du □du ki. 'Du a 'mu, u 'mūε 'blugba -mu', -ε kō 'nyre -mō Filipu a Sesale yre. U ni 'ki 'hru wlon, -ε -bi ε 'beti □nu ni: «Nyibli wen 'ni, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu 'li?»

28 -ε -bi u □tu□o □wōn, u wen: «-U -bi wen 'ni, -mō Saan Batist □niō, -ε pi la nyibli 'nie 'lu le. -U -bi wen 'ni, -mō Nytsua a winwlon-hanyo Eli □niō. -U -bi wen 'ni, -mō Nytsua a winwlon-hanyo -bi □niō, -ε 'ku la, 'ti- -ε 'hri 'klo de.»

29 -ε -bi ε wen: «'A mu -mō -bi, a wen nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu 'li?» -ε -bi Pielit bi 'u ni, ε wen: «-Mō mō Wanyo -mu', Nytsua pu la le, ε di la 'a dako yi ya.»

30 -ε -bi -Yusu ti □nu ni -tεε, ε wen: «A 'ni 'hlaa 'li□i nyiblo □du yi, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu.»

-Tε -Yusu hla la□a, -ε mō, ε di la 'ni 'ku, 'ti- ε 'mu la 'klo 'hri de (Matie 16.21-28; Luku 9.22-27)

31 -ε -bi -Yusu bi 'u ni, 'ε -tua 'a -nagbopu* a toole, 'ki 'u -tebli a pepe -mu', -ε di□e yre mu a -ta', ε wen: «'Mō -bu, -ε mō -tonyibli a pepe a Nyiblo, -nyrowo □du, 'n di 'ye □hūn dtakt. 'Blu a nyibli, u kō Nytsua a -cōhlūnpinyu* gbagbi, u kō 'blu a tetetōnyu 'huen-, u kō bu yraa 'mu, 'ti- u 'mu 'mu 'la. 'Bu mō, 'ni 'ku, -nyrowu ni 'huen 'bu -hi, ta a -nyrowo, 'n kō □bu 'hri 'klo.»

32 -Tε ε yi □nu -ti a 'mu ni -tūε -ni, ε 'yi □nu □dedede 'yi ki -hlii -ni. ε nō- mō, Pielit bu daa □ne 'kūbia -mō, 'ε yi□i -mō 'ple, ε wen: «-Tt -bu, -yi 'lu -mō le -hie, 'ni -hua□a li□i, bu nu -mu.»

33 -ε -bi -Yusu □huan -mō, 'ε ta 'li 'a -nagbopu -bi -mu' -mō le, 'ti- 'ε -maa Pielit 'yi, ε wen: «hlōo 'mu -mō le, Satan! De -mu', -yi 'lu -mō le -hie, ε 'yitit 'pa-, Nytsua 'ni -hie li□i 'lu -mō le. -Na 'lule-hihie mō -tonyibli a 'lule-hihie □niō.»

34 Bu pu 'ki le, -ε -bi ε da nyibli -mu', -u ni 'u, u kō 'a -nagbopu 'huen- ni, ε wen: «Nyiblo 'bu yi□i ni -hūε, 'ki bu kōε

'mu □wien le, ε 'ni 'kuεε 'li 'a dionu a 'lule-hihie □wien le, keε, -ti -mu', 'n di□e -lee -ni, ε nō- bu nu 'a -ne ti, 'ye □bu nyibli pu le, υ 'mu□u 'la, -te ε pa 'u, 'ε mō 'na nyiblo a -ti.

35 Nyiblo 'bu pu le, ε 'ni -hua□a li bu 'waan ne 'a dionu a -hnhlun, 'ki 'ne- -tutu ki, 'ki 'u 'na -ta', nyiblo a 'mu, 'bu 'ku, ε di 'a 'klo yrayru 'ni 'waan -ni, 'ki 'li Nyisua yi. Kee, nyiblo 'bu -wen, 'ki 'a dionu a -hnhlun bu 'wan, 'ki 'ne- -tutu ki, -te ε nōε 'mu a -ti, ε kō, 'ki 'u Nyisua a □haantitie a -ti, -ε -bi nyiblo a 'mu, 'bu mō, 'bu 'ku, ε di kō 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li, 'ki 'li Nyisua yi.

36 Nyiblo 'bu kō 'klo -bu a kukō-tebli a pepe, 'ti- 'bu 'waan ne 'a dionu a 'klo yrayru, 'ki 'li Nyisua yi, kukō-tebli a 'mu, ε 'ni -pu□u 'u□u □dedede ni.

37 Nyiblo 'yi 'li□u 'li -we, bu pu 'u □dedede 'klo yrayru a 'mu a -ta'.

38 'Ki a ni 'li nyibli -bu, -u 'ye ni □tuu 'u Nyisua, -u -plee 'li Nyisua ke 'nyi. 'Bu mō, 'ba yi -tut ni pie, 'ki 'u nyibli a 'mu ye', 'ki □bu di 'aan Kukonyo' pa, kō, 'ki ba di 'u 'na win 'u □tuu -ni, -ε -bi 'mō -bu, -ε mō -tonyibli a pepe a Nyiblo, ti -mu' -kō 'yri 'n di 'u -dii -ni de, 'ki 'li 'na 'Ba a -ti a 'yi'buale 'kwli, 'n kō 'a lelenyo 'huen-, ti a 'mu 'yri, 'n di pie -tut -we, 'ki 'u Nyisua ye', 'ki □bu hla□a, -ε mō, a mō 'na nyibli.»

9

1 -ε -bi -Yusu yi □nu 'ni -lee -ni de, ε wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli -bi ni 'li, υ 'mu□u 'ye -nyrowo □du, -te Nyisua di nyibli a win a kikoolo nu, 'ki 'li 'a 'kl 'kwli, 'ti- ε 'mu nyibli a 'mu, 'waa 'kukuu a ti ki ye.»

-Te -nagbopu* 'ye la -Yusu, 'ki 'li Nyisua a -ti a 'yi'buale 'kwli (Matie 17.1-13; Luku 9.28-36)

2 -Te -nyrowu ni □hlon-do -hi, -ε -bi -Yusu gba Pielu kō Saku kō Saan 'huen- ni, 'u mu 'li dugba blōblō □du 'lu. U ni -do, 'ki υ ni 'li, -ε -bi -Yusu 'cici ni, 'ki 'li □nu 'yi.

3 'A wlawli 'ple ni diaki, 'ti- 'u yi wlin. -Te υ nu 'puple, nyiblo □du 'yi 'ne- 'klo ki -ni, -bu nu de, bu nu 'puple le.

4 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi υ 'ye Nyisua a winwlon-hanyu Eli kō Moise 'huen- ni. Nyibli ni 'huen a 'mu, υ 'ku la see la. Nu- 'hru 'u -Yusu 'hvi, υ kō -Yusu 'huen- 'u -tua toto a pupu.

5 Pielu bu yi 'ki □nu ni 'ye, -ε -bi ε yi -Yusu 'ni -lee -ni, ε wen: «Tōonyo, ε nu -teε, 'ki -ba ni 'ne- -tute -bu bu. -Ba pu papu ni ta, -ne pupa, Moise a -ne, kō Eli a -ne.»

6 Pielu hla -ti a 'mu ni, -ε nu□o, ε kō 'a 'bio 'huen-, υ ta 'u ble, 'a -ti, -ti bu di hla, ε 'yi□u -yi.

7 -ε -bi ti ni -do a ti 'yri, -jrunma □tu 'u □nu 'lu, 'ε -hli □nu. 'Ki 'li -jrunma a 'mu 'kwli, 'ki Nyisua a win -huen 'li -wlu, 'ε pi le: «Nyiblo -bu, ε nō- mō 'na nōeyu. ε nō- ba pu nua yi bu.»

8 Ti ni -do a ti 'yri, bu yi 'u 'waa dionu 'hvi le ni te, -ε -bi υ 'kee nyibli -ni wen a 'yiye ni, 'bu 'yi -Yusu ni -do 'pa-.

9 -Te υ yi 'ki dugba a 'mu ni □ti, -ε -bi -Yusu yi □nu 'ni ti, ε wen: «De -bu, a 'ye, a 'ni lee 'li nyiblo □du, ε 'mu□u gba -gbagba, 'mō -bu, -ε mō -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'mu 'ku, 'mu 'li 'kukonyibli 'nyi -hon, 'mu 'klo 'hru.»

10 -Ti a 'mu, -Yusu -hla, υ □tuu 'u□u ni. Kee, υ yi 'beti 'waa dionu le, bu 'ku, bu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, bu 'hru 'klo, de a 'di -bi ε □hen 'nyre 'li?

11 -ε -bi -nagbopu -tua 'a le'betile, υ wen: «De- kō -ti, Nyisua a tetetonyu 'u pi le, -ε mō, Nyisua a winwlon-hanyu Eli, ε nō- kō -bu 'nyεε 'hru, -bu di, 'ti- Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la ya, ε 'mu di 'li?»

12-13 -ε -bi ε wen: «ε mō □han-ti, Eli, ε nō- kō -bu di yi-hede, ε 'mu Nyisua a dako -heε -ni, υ 'mu 'waa 'klo □hrenti -ni, υ 'mu -mō -we, 'ti- Wanyo a 'mu, ε 'mu di. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni: Nyiblo, -ε 'wi- Eli yi, ε di ni, 'ti- yinyre-tebli -bu, -tonyibli -hve bu nu□o -mō, 'u nu □ne□e -mō, -te υ nu la 'a 'cicru, 'ki 'li Nyisuaerien 'kwli, ti -hi la a ti 'yri. U 'cru□u ni -we, -ε mō, 'mō -bu, -ε mō -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n kō □bu 'ye □huen diaki, 'ti- nyibli 'mu 'mu -yraa -ni -we. De ε □hen 'nyre, □bi a -hie□e 'lu -mō le ni?»

-Te -Yusu nu la□a, 'yu -mu', 'ku -hvan*

*ni la 'v ke', 'a 'kve 'e -we la
(Matie 17.14-21; Luku 9.37-43a)*

14 -Te v □ti 'ki dugba a 'mu, -e -bi -nagbopu* a 'mu, -Yusu hie wen 'u bu, 'ti- e 'mu 'u □nu 'hu nyre, e 'ye nyibli -huohu, 'u □glaa 'li □nu le, u ko tetetoonyu 'huen-. Tetetoonyu a 'mu, u nu- pi gble, u ko -nagbopu -bi a 'mu 'huen-, u hie wen 'u bu.

15 -Te nyibli 'ye 'ki -Yusu, -e yi 'li di, -e -bi 'waa □wli kee le, 'u mu□o ye' 'be mo, 'ki 'li cigbe 'kwli, u 'mu□u 'wio -nyi.

16 -Te -Yusu nyre 'u, -e -bi e 'beti 'a -nagbopu a 'mu, e yee 'u bu ni, e wen: «De- ko gble a pi 'ki, a ko tetetoonyu 'huen- 'li?»

17 'Ku 'li nyibli -huohu a 'mu 'nyi, 'ki nyiblo □du ni 'li. E no- □tu□o □won, e wen: «Toonyo, 'n ya 'ne- mu 'na 'yu yi, □mu□u nu, 'a 'kve 'mu -we, -e nu□o, 'ku -huan ni 'u□u ke'. E no- ni□e, 'ki e 'yi 'li 'pupe 'li -we.»

18 'A -ne ti, 'ku -huan a 'mu, 'bu 'hri 'blo, e ko bu pu□u □hlon le, 'ti- 'yu a 'mu, huonplu 'e nyre□e wien bu, ko, 'e yi 'nyi di, ko, 'a 'hu 'e yi 'hiun. 'N lee -na -nagbopu ni, bu bla 'ku -huan a 'mu le, kee, u 'yi 'li□u 'li -we.»

19 Ke- -Yusu pi 'ki 'a -nagbopu yi, e wen: «A mo nyibli □ni□, -u 'yi Nyisua □wlu yi -kuo -ni -tee. Ti ni -tie 'n ko □bu -hii 'ne- 'a mu 'nyi, 'ti- a 'mu Nyisua □wlu yi -kuo -ni 'li? □bi ke- 'n di nu, 'mu 'a mu le -kikle -ni 'a -ne ti? Ba ya 'mu 'yu a 'mu yi,»

20 'u ya □ne□e yi. -Te e 'ye -Yusu, -e -bi 'ku -huan a 'mu, e -tua 'yu a 'mu a le□gbapule, 'ki 'li 'kl 'kwli, 'yu a 'mu 'e bi □hlon, 'e -tua -tutu a kle'blikele, 'e -wle huon, huonplu 'e pe□e wien bu.

21 -E -bi -Yusu 'beti 'a 'bai ni, e wen: «-Te e -tua la 'li 'a nunuo, ti ni -tie e -hi 'u 'li?» -E -bi 'a 'bai wen: «Kve 'li 'a 'hiande 'yie bu.

22 E ko ti, 'ku -huan a 'mu, 'e pi 'li□u 'to, ko 'ki 'li 'nie -mo, e 'mu□u 'la a -ti. Yru -aan nyai, -bu -hee ne -a mu, □ni -we 'li□u 'li.»

23 -E -bi -Yusu wen: «-Wen 'ni: □Ni -we 'li□u 'li. 'A -ne □dedede -we 'li bu nue ni, 'ki 'u nyiblo -mu' -mo, -e kuo Nyisua □wlu yi.»

24 Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi 'yu a 'mu, 'a 'bai wen: «Iin, 'n -hue □bu kuo □ne □wlu

yi, kee, -hee 'mu, 'ki □bu kuo □ne □wlu yi -tee.»

25 -E -bi -Yusu 'ye□e ni, -e mo, nyibli yi bii kle diaki, 'e hlee 'li 'ku -huan a 'mu -mo, 'ki 'li win 'yakli 'kwli, e wen: «'Ku -huan, -mo -mu', -e ni□e, 'yu -bu 'e 'ke, ko, 'e 'ye ni 'ple, 'n yi -mu 'ni -lee -ni, -hon 'u□u ke', □ni 'bie 'u□u ke' de!»

26 -Yusu bu pu 'ki le, -e -bi 'ku -huan a 'mu, e -tua 'a blebublale. E ni 'li 'a blebublale 'kwli, 'e -hon 'u□u ke'. -Te e -hon 'u□u ke', -e -bi 'yu a 'mu, e pe 'u bu gbee, e 'wi -te bu 'ye ni 'ku wen. E no- nu□o, nyibli -huohu a 'mu, -u ni -tuo a 'mu ki, 'u pi le: «E 'ku ni.»

27 Kee -e -bi -Yusu klo 'a dabu bu, e 'du□o ye', 'yu a 'mu 'e nyra bu. -E -bi nyibli pu□u □haan-ti, -e mo, -Yusu nu□o ni, 'yu a 'mu, 'a 'kve 'e -we.

28 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu 'huen-, u mu 'li 'kayu bu. -Te u ni -do, u ni 'ki 'u bu, -e -bi u 'beti -Yusu ni, u wen: «De- -nu 'ki□i, □a 'yi wen 'li□u 'li -we, -ba bla wen 'ku -huan a 'mu le 'li?»

29 -E -bi -Yusu □tu □nu □won, e wen: «Nyisua a dida ni -do, e no- ni□e, 'ti- nyiblo 'e -we 'li bu bla 'kuo-huindu a 'mu le.»

*-Yusu hle□e ni de, -e mo, e di 'ni 'ku, 'ti- e 'mu 'klo 'hri
(Matie 17.22-23; Luku 9.43b-45)*

30 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* 'huen-, u -hon 'u -te a 'mu ni, 'u -mu, 'u 'bee 'li Galileblugba 'kwli □ti□. E 'yi□i -hua, 'ki nyibli □du bu 'ye□e,

31 -e di□e nu, e 'mu ti ko, e 'mu 'a -nagbopu -to□ -ni. -E -bi ke- e pi □nu yi: «'Mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, u ko bu pu 'mu nyibli -ji', u 'mu 'mu 'la. Kee, 'bu mo, 'ni 'ku, -nyrowi ni 'huen- 'bu -hi, ta a -nyrowo, 'n ko □bu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, □bu 'hri 'klo.»

32 -Ti a 'mu -Yusu -hla, 'a -nagbopu 'yi□u le -yru. Kee u yi pie huannu, 'ki bu 'beti□e, de a 'di -bi e □hen 'nyre.

*Nyiblo a 'di -bi, -e ni 'u 'a 'bio 'lu yi 'li?
(Matie 18.1-5; Luku 9.46-48)*

33 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi u nyre 'li Kapenaodto 'kwli ni, 'u mu 'li 'kayu bu. -Te u nyre 'ki 'li 'kayu bu, -e -bi e yi 'a

-nagbopu* 'ni 'beti -ni, ε wen: «-Ti a 'di -bi a hle wen 'li 'hru wlon 'li?»

34 -E -bi 'waa pepe, υ nu □blii, -tu a -ti, -ε nu□o, 'ki 'υ 'hru wlon, υ pipi wen□ε' le, 'ki 'li 'waa dionυ 'nyi, nyiblo a 'di -bi -ni 'υ 'a 'bio 'lu yi.

35 -E -bi -Yusu ni bu, 'ε da □nu, ε wen: «Nyiblo 'bu yi□i ni -hve, bu ni 'υ 'a 'bio 'lu yi, bu □ti□ 'li 'a dionυ, ε 'mu 'a 'bio a leleyu' pa.»

36 -E -bi ε -jri 'li 'hiangbe, 'ε □tu 'υ □nu□υ ye' bu, 'ε 'ble□e kua, 'ε □jri□e dabu 'lu bu, ε wen:

37 «'A -ne nyiblo 'bu ni 'υ, -te 'hiangbe -bu, ε ni 'mu, 'bu 'ble 'a nyiblo kua, 'ki 'υ 'na 'nyre a -ta', -ε -bi 'mo ε 'ble kua. Ko, nyiblo 'bu ni 'υ, 'bu 'ble 'mu kua, ε 'yi 'mo ni -do 'pa-, ε 'yi 'mu kua 'ble, keε, ε 'ble 'na 'Bai Nyisua kua -we, -ε lee 'ne- 'mu -tutu ki.»

Nyiblo 'bu ni 'υ, 'bu 'ye ni -wɔn -a mu yi, ε □hen 'nyre, ε kɔ -a mu 'hven- -a pe (Luku 9.49-50)

38 -E -bi Saan, -ε mo -Yusu a -nagbopi* -bi, ε wen: «Tɔɔnyɔ, -a 'ye nyiblo □du, 'ε ble 'kuo -hɔin* le, 'ki 'li -na 'nyre 'kwli. -Aan 'mumu, -a lee □ne ni, bu 'kee ne 'a nunuo, -ε nu□o, ε 'ni -kve□ε li -a mu wien le.»

39 -E -bi -Yusu wen: «A 'ni 'lee 'li□i, -ε mo, bu 'kee ne 'a nunuo, -ε nu□o, ε 'yi 'li□i 'li -we, nyiblo □du bu gba 'na 'nyre, bu nu □wilekεεde, 'ti- bu -hon 'υ -wlu, bu nyre 'na 'nyre yi.

40 Nyiblo 'bu 'ye ni -wɔn -a mu yi, ε □hen 'nyre, ε kɔ -a mu 'hven- -a pe.

41 Ko, nyiblo 'bu -nyi 'a mu 'niɔɔ ni -do, -te a mo 'na nyibli a -ti, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni -teε, -ε mo, Nyisua, nɔ- di□e 'wio -nyi.»

-Te -Yusu hlee la de 'kuku a de ki (Matie 18.6-9; Luku 17.1-2)

42 Ke- -Yusu pi □nu yi de, ε wen: «Nyiblo -mu', -ε kuo 'mu □wlu yi, -ε 'wi- 'hiangbedu -bu yi, 'bu mo, nyiblo 'bu nu□o, nyiblodu a 'mu, bu 'kee 'na □wlu a yikuole, ε di nɔɔ 'υ le, 'ki 'υ nyiblo a 'mu, -ε nu de a 'mu -mo, bu pu□υ gbetεε a 'hi□o, 'ti- bu pu 'li□i 'yru -mo, ε 'mu 'ku.

43 'Bu mo, -na dabu 'bu yi□i ni ni, □ni yi de 'kuku ni ni, -ε -bi 'be 'υ□υ. ε nu -teε,

'ki -bu pa 'li dabukuti□o 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li 'kwli, 'ε -hi 'υ -na dabu ni 'hven bu □ceε 'υ yi, 'ti- -bu mu 'li na -mu' 'nyi, -ε 'ye ni jre 'klo -mo 'klo. [

44 'Ki 'li -tite a 'mu, nyi -mu', -υ yi 'hu di, υ 'ni 'ku□υ li, ε kɔ, na 'ni -jre□e li -we, 'klo -mo 'klo.]

45 'Bu mo, -na bu 'bu yi□i ni ni, □ni yi de 'kuku ni ni, -ε -bi 'be 'υ□υ. ε nu -teε, 'ki -bu paa 'li bukuti□o 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li 'kwli, 'ε -hi 'υ -na bu ni 'hven bu □ceε 'υ yi, 'ti- bu pu 'li -mu na -mu' 'nyi, -ε 'ye ni jre 'klo -mo 'klo. [

46 'Ki 'li -tite a 'mu, nyi -mu', -υ yi 'hu di, υ 'ni 'ku□υ li, ε kɔ, na 'ni -jre□e li -we, 'klo -mo 'klo.]

47 'Bu mo, -na 'yie 'bu yi□i ni ni, □ni yi de 'kuku ni ni, -ε -bi -ha 'li□i 'li. ε nu -teε, 'ki -bu paa 'li 'yie ni -do Nyisua a bunule', 'ε -hi 'υ -na 'yii ni 'hven, bu □ceε 'υ yi, 'ti- bu pu 'li -mu na -mu' 'nyi, -ε 'ye ni jre 'klo -mo 'klo.

48 'Ki 'li -tite a 'mu, nyi -mu', -υ yi 'hu di, υ 'ni 'ku□υ li, ε kɔ, na 'ni -jre□e li -we 'klo -mo 'klo.

49 'A -ne nyiblo, 'bu ni 'υ, 'bu yi 'mu □wien le ni kve, ε kɔ bu -ha Nyisua me le, bu klaa □ne 'yi, -ε di□e nu, 'a nunuklo 'ni □ha yi nyre, □wi yi, -te υ ni, 'bu pu mu ma 'ta, 'υ pi□i na', -ε di□e nu, ε 'ni □ha yi nyre.

50 □Bu pu □ne 'ta a de yi de. 'Ta mo □haande □ni□o. Keε, 'bu mo, 'bu 'waan ne 'a wlonni□o, υ 'yi 'li□i 'li -we, bu nu□o, bu nɔ 'ki wlon de. -E -bi ε 'yi 'ki -kuan □du -kɔ de. A 'ni 'wi 'li 'tadu -mu' yi, -ε 'waan ne 'a wlonni□o, keε, a kɔ 'aan 'bio 'hven-, ba kɔ kibweεnle.»

10

De -mu', -Yusu tɔɔ -ni, 'ki 'υ nyibe yu kɔ nu gba 'hven- bu -gba 'bli le a -ta' (Matie 19.1-12; Luku 16.18)

1 -Nyɔwi gbi bu -hi, -ε -bi -Yusu -hon 'li Kapenaɔdi□o 'kwli ni, ε kɔ 'a -nagbopu* 'hven-, 'υ mu 'li Sudeblugba 'kwli, 'ki 'li Sudan a 'niki. 'Ki 'li -te a 'mu, nyibli -huohu, nu- -we 'li ti ki de, 'υ □glaa 'li□i le, -ε -bi ε -twa 'waa Nyisua a -ti a tɔole, □wi yi, -te -mu', ε ni□e le.

2 -E -bi Falisi□tumu* a nyibli, nu- 'yɪya 'v□v 'hvi bu, v 'mu□v lɛ □tɛɛ -ni, -ɛ di□e nu, ɛ 'mu ka, 'ki 'v Nyɪsua ye'. Kɛ- v pɪ 'ki□i yɪ, 'v yɪ□i 'beti -ni: «□Bi ɛ kɔ 'v ni, -tɛ -aan tete ni 'a hɪhla, 'ki nyɪbeyu bu pɪ 'li 'a nuɓba -patv?»

3 -E -bi -Yusu □tu □nu □wɔn, ɛ wen: «Tete a 'di -bi Moise -nyi la 'a mu 'li?»

4 -E -bi v wen: «Nyɪsua a winwɔn-hanyɔ* Moise hla□a ni, -ɛ mɔ, nyɪbeyugbe 'bu -hɛ bu pɪ 'li 'a nuɓba -patv', -ɛ -bi bu 'cri 'criɛn, -ɛ hlɛ□ɛ, -ɛ mɔ, ɛ pɪ 'li□i -patv', 'ti-, bu -nyi□e 'criɛn a 'mu.»

5 -E -bi -Yusu wen: «'Aan □wɪ a 'gbok-lolɛ a -ti, Moise 'ɛ -nyi 'a mu tetɛv a 'mu.»

6 Kɛ- ɛ pɪ □nu yɪ de, ɛ wen: «Yɪ-hɛ-nyrɛ, -tɛ Nyɪsua nu la 'klɔ, ɛ nu -tonyiblo, -tonyiblo a 'mu, 'ɛ mɔ nyɪbeyugbe kɔ nuɓba 'hɛn-.

7 ɛ nɔ- kɔ -ti, nyɪbeyu 'mu 'v 'a 'bai kɔ 'a 'dii 'hɛn- bu hie, ɛ 'mu nuɓba kɔ, ɛ kɔ 'a nuɓba a 'mu 'hɛn-, v 'mu 'hvi bu -ni ni -ni,

8 v ni 'hɛn a 'mu, v 'mu -tonyiblogblo ni -do -hɛ. ɛ □hɛn 'nyrɛ, -ɛ mɔ, v 'yɪ 'ki -tonyibli ni 'hɛn 'pa-, kɛɛ, v mɔ -tonyiblo ni -do □niɔ.

9 'A -ti o, nyɪbeyugbe kɔ 'a nuɓba 'hɛn-, Nyɪsua -nu, 'v -hɛ -tonyiblo ni -do, nyiblo □dv 'yɪ yɪ -blɛɛ -ni, bu -hɪhɪa □nu yrɛ.» Kɛ- -Yusu -pɪ □nu yɪ.

10 -Tɛ v -hɪhɪɛ yrɛ, -ɛ -bi -Yusu kɔ 'a -nagbopv 'hɛn-, v mu 'li 'kayu bu. -ɛ -bi 'a -nagbopv a 'mu, v yɪ 'beti□e lɛ de, nyɪbeyu kɔ 'a nuɓba bu -gba 'bli lɛ a -ta'.

11 -E -bi ɛ wen: «Nyɪbeyugbe 'bu pɪ 'li 'a nuɓba -patv', 'ti- 'bu kɔ nuɓba -bi, -ɛ -bi ɛ nu -wlawli, 'ki 'v 'a yɪ-hɛnuɓba ye'.

12 Kɛ- ɛ ni 'mu, 'ki 'v nuɓba -mɔ -wɛ. Nuɓba 'bu hie 'v 'a nyɪv bu, 'bu kɔ nyɪv -bi, -ɛ -bi ɛ nu -wlawli.»

-Tɛ -Yusu da la Nyɪsua, 'ki bu nu 'yonv □haandɛ -mɔ

(Matie 19.13-15; Luku 18.15-17)

13 ɛ kɔ la -nyrɔwɔ □dv, 'v gba -Yusu 'yonv yɪ, -ɛ di□e nu, ɛ 'mu □nu lɛ -hɛn, ɛ 'mu Nyɪsua da, Nyɪsua 'mu 'yonv a 'mu □haandɛ -mɔ nu. Kɛɛ, -tɛ -nagbopv* 'ye de a 'mu, -ɛ -bi v -tɛa 'waa -mɔ'pɪplɛ, v wen: «A 'ni 'haa 'li□i 'ku.»

14 -Tɛ -Yusu 'ye de a 'mu, 'a -nagbopv -nu, -ɛ -bi ɛ 'yɪ 'a plo -bleɛ -ni, ɛ wen: «Ba -ha 'yonv mɛ lɛ, bu di 'nɛ- 'mu -mɔ. A 'ni 'kaa 'li □nu yɪ, -ɛ nu□o, nyibli -mu', -v 'wi- 'yonv -bu yɪ, v nu- di 'li Nyɪsua a 'klɔ yrayrv 'kwli pa.

15 'N yɪ 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblo 'bu 'yɛ ni -ha Nyɪsua mɛ lɛ, 'bu 'yɛ ni kɔv □nɛ win ki, □wi yɪ, -tɛ 'hiangbe ni, 'ɛ -hɛ 'a 'bai mɛ lɛ, 'a 'bai 'ɛ kɔv □nɛ win ki, -ɛ -bi nyiblo a 'mu, ɛ 'yɪ 'li□i -wɛ, bu pa 'li Nyɪsua a 'klɔ yrayrv 'kwli.»

16 -Yusu bu pɪ 'ki lɛ, -ɛ -bi ɛ -tɛa 'yonv a kɔalɛ'buble, 'ɛ pɪ □nu dabv 'lu blɛ, 'ti- 'ɛ da Nyɪsua, 'ki bu nu □nu □haandɛ -mɔ.

-Yusu kɔ dekonvɔ 'hɛn-

(Matie 19.16-30; Luku 18.18-30)

17 -Tɛ -Yusu -wɛ -mɔ, 'ki bu bi 'hru wɔn, ɛ kɔ nyiblo □dv, 'ɛ ya□a cigbɛ yɪ, 'ɛ 'gbɪa kwli, 'ki 'v□v ye', ɛ wen: «Tɔvɔv o, -mɔ mɔ □haannyiblo. De a 'di -bi 'n di nu, 'ti- Nyɪsua a 'klɔ yrayrv -mu', -ɛ 'yɛ ni -wɛ 'li 'mu□v kɔ 'li?»

18 -E -bi -Yusu wen: «De- kɔ 'mɔ -dɛɛ □haannyiblo 'li? Nyiblo □dv 'yɪ □haannyiblo 'pa-, 'bu 'yɪ Nyɪsua ni -do.

19 -Yɪ Nyɪsua a tete ni, -v mɔ: □Ni 'laa 'li nyiblo, □ni 'nuo 'li -wlawli, □ni 'yrie 'li, □ni 'pɪv 'li nyiblo hi ki, □ni 'kaa 'li nyiblo, □tuu 'v -na 'bai kɔ -na 'dii 'hɛn-, 'ki 'li nuɛlɛ 'kwli.»

20 -E -bi ɛ □tu -Yusu □wɔn, ɛ wen: «Tɔvɔv o, kɔv 'li 'na 'hiandɛ 'yie bu, -bu ye -nyrɔwɔ -bu ki, tete a pɛpɛ a 'mu, 'n □tuu 'v□v ni.»

21 Bu pɪ 'ki lɛ, -ɛ -bi -Yusu ta 'li□i 'yɪ lɛ, 'ki 'li nuɛlɛ 'kwli, 'ɛ lee □nɛ, ɛ wen: «ɛ hie 'v -mu de ni -do. ɛ nɔ- mɔ, mu -bu plo -na kɔkɔ-tebli a pɛpɛ -mu', -kɔ, -bu -nyi 'a 'wliye □hɪvɛnniyibli, Nyɪsua 'mu -mu □haandɛ gbagv -mɔ nu, 'ki 'li yakɔ 'kwli. □Ni nu 'ki□i, -ɛ -bi kɔv 'mu □wien lɛ, □mu 'na -nagbopi* -hɛ.»

22 Bu 'wɪn 'ki -ti a 'mu, -Yusu -hla, -ɛ -bi 'a □wɪv bi □hlɔn, 'ɛ -hɔn 'v□v 'hvi, 'ki 'li 'kla-wliye'yɪya 'kwli, -ɛ nu□o, 'a kɔkɔ-tebli -hu ni diaki.

23 -Tɛ ɛ -mu 'ki, -ɛ -bi -Yusu naa nɛ 'a -nagbopv 'yie ki, ɛ wen: «ɛ di 'mu 'ni kla, 'ki dekonvɔ bu di 'li Nyɪsua a 'klɔ yrayrv 'kwli pa.»

24 -Yusu a win a 'mu, e kee ne 'a -nagbopu a [wli le. Ke- e pi [nu yu de, e wen: «'Na 'yonu -na, dekonyu -mu', -u kuo 'waa kuko-tebli [wlu yu, e kla 'mu ni, 'ki bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli.

25 'E mo [han-ti, e kla 'mu ni, 'ki 'u dekonyo -mo', -e kuo ne 'a kuko-tebli [wlu yu, bu kuo Nyisua [wlu yu, ko, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli, 'e -hi 'u [gbuki-so* bu naa 'u 'die a 'huo 'yri.»

26 -Yusu a pupuwin a 'mu, e maa ne 'a -nagbopu wlon le diaki. -E -bi u wen: «'Bu ko bu ni 'mu le, -e -bi nyiblo [du 'yu 'li [ti 'li -we, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli.»

27 -Yusu bu 'ye [nu de, -e -bi e wen: «'Ki 'li -tonyiblo a dionu a 'kli 'kwli, e 'yu 'li [ti 'li -we, bu kuo Nyisua [wlu yu, 'ti- bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli. Kee, 'ki 'li Nyisua a 'kli 'kwli, 'a -ne [dedede -we 'li nuele.»

28 -E -bi ke- Pielu pi -Yusu yu, e wen: «-A mu -bi -bu 'li? 'Ye ke, -a -hie 'u -aan nyibli bu, e ko -aan -tebli a pepe 'huen-, [a yu -mu [wien le koe.»

29 -E -bi -Yusu wen: «'N yu 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu hie 'u 'a 'kayu, ko 'a 'diayinu, ko 'a 'dii, ko 'a 'bai, ko 'a 'yonu, ko 'a -cii 'huen- bu, 'na nuele a -ti, ko, e 'mu 'na [haantitie nyibli pu a -ti,

30 -e -bi nyiblo a 'mu, 'klo -bu, e ni 'ne- -mo, -tebli, Nyisua di[e -nyi, e di 'ni -hu, e mu 'u -tebli -mu', e hie 'u bu 'u -hi, -e mo 'ki 'kayo, 'diayinu, 'diinu, 'yonu, ko -cii 'huen-, kee, u di [tu[o [huen -we. 'Ya 'u 'lu de, ti -ko 'yri Nyisua di 'u 'klo yrayru -bi 'u -nuu -ni, nyiblo a 'mu, Nyisua di -nyi[e 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li.

31 Kee, nyibli -mu', -u ni 'u 'waa 'bio 'lu yu, 'ki 'li -te ti ne -bu 'kwli, 'waa -huohu, u nu- di 'li 'waa 'bio bu ni, -nyrowo [du, e ko, nyibli -mu', -u ni 'li 'waa 'bio bu, 'ki 'li -te ti ne bu 'kwli, 'waa -huohu 'mu 'u 'waa 'bio 'lu yu ni, -nyrowo [du.»

-Yusu bu hla la 'a 'kukuu ko 'a 'klo'ihuru a -ti, 'a 'wi ni ta a 'wo, no- -bu (Matie 20.17-19; Luku 18.31-34)

32 'Hru -mu', -e mi Jrusredio 'kwli, e no- ko wlon u ni 'u, 'u mi 'ki. -Yusu, e no- 'nyee 'hru, 'a -nagbopu* 'u ni 'u [u ke', huannu 'e ni [nu diaki. Ti ni -do a ti 'yri, -Yusu 'e 'du 'a -nagbopu ni -pu [tu 'u 'huen ye',

'u bii yu. Bu bii 'ki yu, -e -bi e -tua 'li 'waa -mohleele, 'ki 'u -tebli a pepe -mu', -e di[e yre mu a -ta',

33 e wen: «Ba pu 'mu nua yu bu. Jrusredio, -a mi 'kwli. 'Mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'ki u di 'li 'mu Nyisua a -cohunpinyu* gbagbi -ji' pu, ko tetetonyu 'huen-, u 'mu 'mu -bati le -puu -ni, u 'mu le pu, 'n blea 'kukuu yu. 'Bu -hi, 'ti- u 'mu 'mu nyibli -mu', -u 'yu Nyisua -yi -ji' pu,

34 nyibli a 'mu, u 'mu 'mu 'caa -ni, u 'mu 'mu huen 'hrin, ko, u 'mu 'mu loko -bii -ni, 'ti- u 'mu 'mu 'la. -Nyrowu ni 'huen 'bu -hi, ta a -nyrowo, 'ti- 'mu 'li 'kukonyibli 'nyu -hon, 'mu 'klo 'hri.»

-Te Saki ko Saan 'huen-, u lee la -Yusu, -e mo, u -hve bu ni -huan 'u [u 'hvi, 'ki 'li Nyisua a bunile'

(Matie 20.20-28)

35 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu a -nagbopu* ni 'huen -bi, -u mo Saki ko Saan 'huen-, -u mo Sebede a 'yonu, u nu- mu 'u -Yusu 'hvi, u wen: «'Tonyo o, de -bu, -a di -mu -hua, -a -hve[e ni, -bu nu[o, 'ki 'u -a mu -mo.»

36 -E -bi -Yusu wen: «De a 'di -bi a -hve [bu nu 'ki 'u 'a mu -mo 'li?»

37 -E -bi u wen: «'Ti -mu', -e ko 'yri nyibli a pepe di 'u [u 'yee -ni, -e mo, -koo nyibli a pepe win ki, 'ki 'li Nyisua a bunile', -a -hve[e ni, -ba ni 'u -mu 'hvi bu, nyiblo ni -do 'ki 'li -na diidekibia ki, -do -bi 'ki 'li -na kamlakibia ki.»

38 Ke- -Yusu pi [nu yu, e wen: «De -bu, a -hve, de bu di 'nyre [hen, a 'yu [ti -yi. [bi [hwendu -mu', 'n di 'ye, a -we 'li ba 'ye[e ni? Ko, -te 'n di 'kukuu nu, [bi a -we 'li ba wen[e ki ni, ba nu 'kukuu le ni -we?»

39 -E -bi u wen: «-A -we 'li [ti ni.» -E -bi e wen: «E mo [han-ti, [hwendu a 'mu, 'n di 'ye, a 'mu [u 'ye, ko, 'kukuuu, 'n di 'ku, a 'mu 'kukuu le nu -we.

40 Kee, nyiblo, -e ko -bu ni 'na diidekibia ki bu, ko, nyiblo, -e ko -bu ni 'na kamlakibia ki bu, e 'yu 'mo 'pa-, 'ni -wa [a li [ti 'nyre ni. Nyisua a [gbetu, e no- di nyibli a 'mu 'nyre wa.»

41 -Te -nagbopu ni -pu -bi -mu', u 'win -ti a 'mu, Saki ko Saan 'huen-, u hla -Yusu yu, -e -bi u -tua 'waa yru a lepule.

42 -E -bi -Yusu da 'waa pepe ni, e wen: «A yi□e ni, -e mo, 'klo -bu a 'luyininyo, -u nee 'waa dakɔ, u □tui □nu □hwen, 'u 'plwe □nu. 'Waa 'kunde a 'mu, u nii 'li□i 'cre 'kwli.

43 'A mu -mo -bi, e 'yi 'mu le -ni, 'ki 'li 'a mu 'nyi. Nyiblo 'bu yi□i ni -hwe, bu mo 'aan naanyo, nyiblo a 'mu, e bleē yi bu mo 'aan -heenyɔ.

44 E ko, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo 'bu -hwe bu mo 'aan 'luyininyo, nyiblo a 'mu, e bleē yi bu -we -mo, 'ki bu -heē ne 'aan pepe.

45 'Na 'mumu -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n 'yi -di, 'ki nyibli bu -heē 'mu, keē, 'n di ni, 'ki □bu -heē nyibli, e ko, □bu -ha 'na dionu, 'mu 'ku, -e di□e nu, 'na 'kukubu a 'mu, e 'mu□u nu, Nyisua 'mu nyibli -hwohwi □gle, 'ki 'u 'waa de 'kuku -mo.»

-Te -Yusu nu la□a, 'yii'donyo Batime, 'a 'yii 'u kle yi
(Matie 20.29-34; Luku 18.35-43)

46 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* 'hwen, u nyre 'li 'dɔ -mu', -e mo Seliko 'kwli ni. -Te u yi 'dɔ a 'mu 'kwli ni □ti, u ko nyibli -hwohwi 'hwen, -e -bi 'ki 'u 'hrunya 'yri, 'ki 'yii'donyo □du ni 'u bu, 'e -hwe nyibli 'wli le, -e di□e nu, e 'mu de di. 'Yii'donyo a 'mu, 'a 'nyre mo Batime. 'A 'ba a 'nyre mo Time.

47 -Te e 'win, -e mo, Nasaleti a -Yusu, e no- yi -hi, -e -bi e -twa 'li win a 'li'yaale, e wen: «-Yusu o, Dafidi a 'Yu, yru 'na nyai mo!»

48 Nyibli -mu', -u ni 'u, 'u -twa 'a -mo'puple, u wen: «Ma wien mo!» Keē, e hia ni, 'e 'yaa 'li win diaki de, e wen: «-Yusu o, Dafidi a 'Yu, yru 'na nyai mo!»

49 -Te -Yusu 'win 'a win, -e -bi e nyra bu, e wen: «Ba da□a, bu 'de,» 'u da□a, u wen: «-Mo e de. Pu 'li 'kli le, -bu 'du ye', -bu mu 'u□u 'hu.»

50 -E -bi Batime a 'mu, e □huhnian 'u 'a kuɛti bu, ti ni -do a ti 'yri, -e -bi -gbisa, e nyra bu, 'e mu 'u -Yusu 'hu.

51 -Te e nyre 'ki 'u, -e -bi -Yusu 'beti□e ni, e wen: «De a 'di -bi -hwe □bu nu, 'ki 'u -mu -mo 'li?» -E -bi e wen: «Toonyo o, 'n -hwe□e ni, -bu nu□o, 'na 'yii -bu, -e kle, bu kle yi.»

52 -E -bi -Yusu lee □ne ni, e wen: «-Te -kuo 'mu □wlu yi, e no- nu□o, 'ni nu□o, -na 'yii 'e kle yi. 'A -ti, -we 'li -bu mu 'li 'kayu bu ni.» Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi e -twa leyuyruo, 'e bi 'u -Yusu ke', 'e -twa 'a □wienlekukue.

11

-Te -Yusu 'ya la Jrusredɔ 'kwli
(Matie 21.1-11; Luku 19.28-40; Saan 12.12-19)

1 -Te -Yusu ko 'a -nagbopu* 'hwen, u mi la Jrusredɔ 'kwli, bu 'mwe 'du -bu, -u mo Betifase ko Betani 'hwen- yre, 'ki 'u dugba -mu' □hlon, -e ko 'lu olifieti ni 'li, -e -bi -Yusu lee ne 'a -nagbopu ni 'hwen -bi ni.

2 Ke- e pi □nu yi, e wen: «'Dɔ -mu', -e ni 'li 'a mu ye', ba mu 'li□i 'kwli. 'Bu mo, 'ba 'ya 'dɔ, a di yeē 'u 'kasrayu, u mua -ni bu. Nyiblo □du 'yi -huan 'u 'kasrayu a 'mu ki ni 'ye. 'Ba ye 'u□u bu, ba □wle□e, ba ya 'mo□o yi.

3 'Bu mo, nyiblo □du 'bu 'beti 'a mu, 'bu pu le: De a 'di -bi a ni 'li? -e -bi ke- ba pu□u yi: Kukonyo, e no- -hwe□e. E di 'li□i 'ni ya, -te ti ne -bu.»

4 -Te u -mu, u 'ya 'dɔ a 'mu 'kwli, 'e mo □han-ti, 'u yeē 'u 'kasrayu a 'mu, u mua bu, 'ki 'u □huan.yi, -nagbopu ni 'hwen a 'mu, 'u □wle□e. 'Ki 'u □huan.yi a 'mu, 'ki nyibli -hwohwi neē 'u.

5 'Ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, 'ki -u -bi ni 'li, 'u 'beti □nu, u wen: «De a 'di -bi a ni 'li? De- ko 'kasrayu -bu 'a □wɔwle 'li?»

6 -nagbopu a 'mu 'u lee □nu -ti -bu, -Yusu lee wen □nu, -e -bi nyibli a 'mu, u -ha □nu me le, 'u -mu,

7 'u ya 'kasrayu a 'mu -Yusu yi. -Te u nyre 'li, 'u pu 'u 'waa danɔ ko 'waa wlawli 'kasrayu a 'mu ki ble, -e di□e nu, -Yusu 'bu 'ya 'u□u ki, e 'mu danɔ a 'mu ki bu ni. (-E nu□o, e tɔe □ne nyibli yi, -e mo, e no- mo bodɔ -mu', -e 'ye ni ya 'li tu, keē, -e ye 'li kibwɛenle. E no- ko -ti 'e 'ye 'u 'kasra a 'mu ki.)

8 -Te u yi 'li ni di, nyibli -hwohwi 'u pu 'u 'waa danɔ 'hru wlon ble. -U -bi ni 'u, 'u 'be -hugbi, 'u pu 'u□u 'hru wlon ble -we, -Yusu 'e ne□e kle,

9 nyibli 'u ne□e ye' le, -u -bi 'u yi□i □wien le kɔe. Ke- u ni, 'u yeē 'li win, u wen: «-Na

'wio, -mɔ -bu, -ε yɪ 'lɪ di, 'kɪ 'lɪ Kɔkɔnyɔ Nyɪsua a 'nyre 'kwli. Nyɪsua bu -nyɪ -mɔ -tɪ a 'yɪ'buale!

10 Ba pɔ Nyɪsua 'nyre lɛ, -ε nu□o, ε nɔ- di -a mɔ win kɪ kɔɔ mɔ, -tɛ -aan 'baɪ gbagbu bodɔ Dafidɪ nu la nyibli a win a kɪkɔlɛ. Nyɪsua bu kɔ -tɪ a 'yɪ'buale, 'kɪ 'lɪ yako 'kwli!»

11 -Tɛ -Yusu 'ya 'kɪ Jrusredɔ 'kwli, -ε -bɪ 'kɪ ε mu 'lɪ Nyɪsua a 'kagbau bu, 'ε 'ye -tebli a pɛpɛ -mɔ', -v nɪ 'lɪ. -Tɛ 'tɔ yɪ nɪ -wɛn, -ε -bɪ ε kɔ 'a -nagbopɔ nɪ -pu □tu 'v 'hɛn a 'mɔ 'hɛn-, v □hɪan -mɔ, 'v mu 'lɪ Betanidɔ 'kwli.

-Tɛ -Yusu pɔ la tugbɛ, v dɛɛ figie 'jɾɔ -mɔ

(Matie 21.18-19)

12 -Tɛ -nyre -nyɛ, -ε -bɪ -Yusu kɔ 'a -nagbopɔ* 'hɛn-, v -hɛn 'lɪ Betanidɔ 'kwli nɪ, 'v mi. -Tɛ v yɪ 'dɪɔ a 'mɔ 'kwli nɪ □tɪ, -ε -bɪ 'kanɔ bi 'lɪ -Yusu 'kwli.

13 Bu ta 'lɪ ye' lɛ, -ε -bɪ ε 'ye tugbedu -mɔ', v dɛɛ figie nɪ. Tugbɛ a 'mɔ, ε hlɔɔ □nɔ -mɔ lɛ, hawi 'ε -hɔ 'lɪ□tɪ yɾa, -Yusu 'ε mu 'v□v □hlɔn, -ε di□e nu, ε 'mɔ□v 'ye, 'bu mɔ, 'bu tɔ 'kui. Bu nyre 'kɪ 'v□v □hlɔn, -ε -bɪ hawi nɪ -dɔ ε yɛ 'lɪ□tɪ yɾa bu, -ε nu□o, ε 'yɪ wɛn 'v 'a tɔtɔv a ti 'yɾi nɪ nyre.

14 -ε -bɪ kɛ- -Yusu pɪ tugbɛ a 'mɔ yɪ: «Kɔɛ mɔ -nyrɔwɔ -bu 'yie bu, □nɪ 'tɔv 'kɪ 'kui nɪ de, nyibli 'nɪ □ha□a di.» Win a 'mɔ, -Yusu -pɔ, 'a -nagbopɔ 'wɪn□tɪ nɪ.

-Tɛ -Yusu bla la puplonyibli lɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a 'kagbau a -yaa 'kwli

(Matie 21.12-17; Luku 19.45-48; Saan 2.13-22)

15 -Tɛ dɛ a 'mɔ, ε -hi, -ε -bɪ v nyre 'lɪ Jrusredɔ 'kwli nɪ, -Yusu 'ε -mu, 'ε pa 'lɪ Nyɪsua a 'kagbau a -yaa 'kwli. 'Kɪ 'lɪ -yaa a 'mɔ 'kwli, 'kɪ puplonyibli nɪ 'lɪ, 'v ple 'wlugba-tebli, 'kɪ 'v Nyɪsua a -cɔhlɔn* a pipie a -ta'. 'Kɪ 'wli'cɪcɪnyibli nɪ 'lɪ -wɛ, 'v yɪ hiapɔwli 'cɪcɪ -nɪ. -Tɛ -Yusu yɛɛ 'v puplonyibli a 'mɔ bu, v kɔ nyibli -mɔ', -v -tɔɛ -tebli 'hɛn-, -ε -bɪ ε -tɔa 'waa lɛbɔbla, 'ε yɪ 'wli'cɪcɪnyibli a 'teble blɛ □jɪjɾi -nɪ, kɔ, 'ε 'nyrɛɛ 'lɪ -hungboplonyɔ a gbatɪ yɾɛ, 'v yɪ □hlɔn lɛ bi,

16 'ε 'yɪ nyiblo □dɔ mɛ lɛ -ha, 'kɪ bu 'ble dɛ, bu 'bɛ -yaa a 'mɔ 'kwli □tɔ,

17 'tɪ- 'ε -tɔa 'kɪ 'waa tɔolɛ, ε wɛn: «D 'cɪr□tɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua cɪrɪɛn 'kwli, -ε mɔ: Nyɪsua wɛn 'nɪ: 'Na 'kayu nɪ 'v nɪ, 'kɪ 'kɔ -bu a dako a pɛpɛ 'mɔ 'lɪ 'mɔ -daa -nɪ.» -ε -bɪ -Yusu wɛn 'nɪ de: «Kɛɛ, 'a mɔ -mɔ -bɪ, a nu 'kayu a 'mɔ 'yɪyɾinyibli a 'kayu -mɔ'.»

18 Dɛ a 'mɔ, -ε mu 'lu -mɔ, Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbɪ, v kɔ tetetɔonyɔ 'hɛn-, v 'wɪn□tɪ nɪ. ε nɔ- nu□o, 'v □mɔɛ 'hru lɛ, -ε di□e nu, v 'mɔ -Yusu 'la, -ε nu□o, dako nɔɛ nɛ 'a tɔɔwin nɪ dɪakɪ. ε nɔ- nu□o, nyibli gbagbɪ a 'mɔ 'v □tɪ -Yusu ca -mɔ.

19 -Tɛ 'tɔ yɪ nɪ -wɛn, -ε -bɪ -Yusu kɔ 'a -nagbopɔ* 'hɛn-, v □tɪ 'dɪɔ, 'v mu 'lɪ -tɪtɛ -bɪ.

'Bu mɔ, 'ba yɪ Nyɪsua dɛ nɪ -hɔɛ, ba kuo □nɛ □wɔv yɪ -tɛɛ

(Matie 21.20-22)

20 -Nyɾajru', -tɛ v yɪ 'kɪ kle nɪ -mɛ, -ε -bɪ tugbɛ, -ε mɔ figie, -Yusu pɔ 'tɔ 'jɾɔ -mɔ, ε nɔ- kɔ 'hɔv v nɛɛ 'v de. -Tɛ v nyre 'kɪ 'v□v 'hɔv, kɔɛ 'lɪ 'a 'lu 'yɾi bu, -bu yɛ 'a bu kɪ, 'a pɛpɛ 'kɔ nɪ.

21 -ε -bɪ dɛ -mɔ', -ε mu 'tɔ 'lu -mɔ, ε bi 'lɪ Piɛl 'kwli, ε wɛn: «Tɔɔnyɔ, 'ye tugbɛ -bu, -pɔ 'tɔ 'jɾɔ -mɔ, ε 'kɔ nɪ.»

22 -ε -bɪ -Yusu wɛn: «'N yɪ 'a mɔ 'nɪ -lee -nɪ, ba kuo Nyɪsua □wɔv yɪ.

23 'Bu mɔ, 'ba kuo Nyɪsua □wɔv yɪ, a -wɛ 'lɪ ba lee dɔgba -bu nɪ: -Hɔn mɔ -tɛ -bu, -bu bi 'lɪ 'yɾu -mɔ. 'Bu mɔ, 'ba 'yɛ nɪ pɔ gblɛ, 'kɪ 'lɪ 'aan □wɪ kɪ, kɛɛ, 'ba pɔ□v □haan-tɪ, -ε mɔ, -tɪ -mɔ', a -hla, ε di mu 'lu -mɔ, 'ε mɔ □han-tɪ, Nyɪsua di□e 'nɪ nu, ε 'mɔ 'lu -mɔ mu.

24 ε nɔ- nu□o, 'nɪ yɪ 'a mɔ -lee -nɪ, 'ba yɪ Nyɪsua dɛ nɪ -hɔɛ, ba kuo □nɛ □wɔv yɪ, -ε mɔ, ε -wɛ 'a mɔ dɛ a 'mɔ, 'a -nyinyie -mɔ. 'Bu mɔ, 'ba kuo □nɛ □wɔv yɪ, ε mɔ □han-tɪ, ε di 'a mɔ□ɔ 'nɪ -nyɪ.

25 Kɛɛ, 'ba yɪ Nyɪsua nɪ dɛ, nyiblo 'bu nu 'a mɔ yɪnyɾɛdɛ -mɔ, -ε -bɪ ba -hru 'a yɪnyɾɛdɛ a 'mɔ a -tɪ -mɔ, -ε di□e nu, 'aan 'Baɪ Nyɪsua, -ε nɪ 'lɪ yako 'kwli, ε 'mɔ 'aan -nɛ yɪnyɾɛ-tebli a -tɪ -mɔ -hru -wɛ. [

26 Kɛɛ, yɪnyɾɛ-tebli -mɔ', nyibli nu 'a mɔ -mɔ, 'bu mɔ, 'ba 'yɛ nɪ -hru 'waa -tɪ -mɔ, -ε -bɪ 'aan 'Baɪ Nyɪsua, -ε nɪ 'lɪ yako 'kwli, ε 'yɪ 'lɪ□tɪ 'lɪ -wɛ, bu -hru 'aan -nɛ yɪnyɾɛ-tebli a -nu a -tɪ -mɔ -wɛ.]»

-Te -Juukve* a naanyv 'beti la -Yusu, nyiblo a 'di -bi -nyi[e 'kli, 'ki bu nu -tebli -mv', e ni

(Matie 21.23-27; Luku 20.1-8)

27 -Te de a 'mv, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopv* 'hven-, v 'tie gbe 'waa 'hru, -e mi Jrusredio 'kwli 'lu -mo. -Te v -nyre 'ki, -e -bi -Yusu mu 'li Nyisva a 'kagbau a -yaa 'kwli. Bu yi 'li le ni 'dxe -ni, -e -bi Nyisva a -cohlunpinyv* gbagbi, ko Nyisva a tetetonyv, v ko -Juukve a 'blv a nyibli -bi 'hven-, v nyre 'v[v 'hvi,

28 'v 'beti[e, v wen: «Nyiblo a 'di -bi -nyi 'ki -mv 'kli, 'ki -bv bla -tebliplonyibli -bv le 'li? Nyiblo a 'di -bi -lee -mv -we, -bv nu -tebli a pepe -bv, -ni 'li?»

29 -E -bi -Yusu wen: «'N di 'beti 'a mv de ni -do -we. 'Bu mo, 'ba -hivia 'mv kle, 'ti -mv 'a mv kle -hivia -ni -we.

30 'A mv 'n yi 'beti -ni: Nyiblo a 'di -bi -lee la Saan, bu pv la nyibli 'nie 'lu le 'li? [B]i Nyisva [ni]o, -v'v- -tonyibli [ni]o? Ba -hivia 'mv kle.»

31 -E -bi v -tva le'betile, 'ki 'li 'waa dionv 'nyi, v wen: «-Bi' -a di 'ki pv? 'Bu mo, [ba pv] le, Nyisva -lee la 'ne[e, -e -bi e di [h]ian -mo, e 'mv -a mv 'beti -ni: -Ti -mv', Saan hle la, de- ko -ti 'a 'yi 'ki[ti] [haan-ti] -pv 'li?

32 Mo, 'bu mo, [ba pv] le, -tonyibli [ni]o, -e -bi nyibli ko bu yee ne -a mv -ti.» Ke- v pv 'betile, -e nu[o, nyibli pv[v] [haan-ti, -e mo, Saan mo la Nyisva a winwlon-hanyv* [ni]o.

33 E no- nu[o, 'v [tu] -Yusu [w]on, v wen: «-A 'yi 'a [dedede] -yi.» -E -bi -Yusu wen: «'Na 'mumu, 'n 'yi 'li[ti] 'li -we [bv] lee ne 'a mv -we, nyiblo a 'di -bi, -e -nyi 'mv 'kli, 'ki [bv] nu -tebli a pepe -bv, 'n ni.»

12

-Te -Yusu pv la -ci'yie[tunyv -mv', -v ko -balv a 'ledv

(Matie 21.33-46; Luku 20.9-19)

1 (-Yusu 'tie yi 'li Nyisva a -cohlunpinyv* gbagbi, ko tetetonyv, ko -Juukve* a naanyv -bi 'hven- -mo -hlee -ni, 'ki 'li Nyisva a 'kagbau a -yaa 'kwli.) 'Ki 'li 'ledv 'kwli, 'ki e yi 'li [nv] -mo -hlee -ni, e wen: «E ko la 'dudonyv [dv]. E no- ci la 'a -ci. -Ci a 'mv ki, e 'doo 'li 'lili [dv]. 'A 'yo, e tv, v de e [ne] resen. 'Dudonyv a

'mv, e no- -ha 'a -ci a 'mv yi, 'e 'blu 'li 'huo gbete e 'kwli le, -e di[e nu, 'bu yi 'a 'yo a 'mv ni 'plve, 'a 'nie 'mv 'li 'huo a 'mv 'kwli le bi, v 'mv[v] no -mo' nu. E nu 'hi-gbo -we, -e ko ki e di 'v bu nyra, e 'mv -ci 'yie [tu, 'yiyrynyibli a -ti. -Te e -we -kvan a pepe a 'mv -mo, -e -bi e lee -kvannunyibli [dv, bu nu -ci a 'mv 'a -kvan, -e di[e nu, 'dudo-tebli 'bu -tv, v 'mv[v] 'a 'kibia -nyi, -kvannunyibli a 'mv, 'waa 'mumu, v 'mv 'waa -ne 'kibia ko. -Cikonyv a 'mv, -te e -we -kvan a yible[tutule -mo, -e -bi e mu 'dagba blöblv.

2 -Te 'dudo-tebli a 'ciceti nyre 'v, -e -bi -cikonyv a 'mv, e lee ne 'a lelenyv -bi, 'ki bu mu 'li -ci'yie[tunyv -mo, v 'mv[v] 'cice-tebli a 'kibia -mv', -e ble e -cikonyv yi -nyi, e 'mv [ne] e yi ya.

3 -Te lelenyv a 'mv, e nyre 'li, -e -bi -ci'yie[tunyv a 'mv, v klo[o ni, 'v bi[e -tee, 'ki v 'yi[ti] [dedede] -nyi, 'v -mia [ne] kle.

4 -E -bi -cikonyv le 'a lelenyv -bi de, 'v klo[o -we, 'v pv 'v[v] de 'lu, 'v -ha[a 'yri] le, 'v -mia [ne] kle,

5 -cikonyv a 'mv, 'e te 'li -e -bi de, 'v klo[o, 'v 'la[a, 'e le -v -bi de, 'v bi -v -bi, 'v 'la -v -bi.

6 Nyiblo ni -do, e no- hie 'ki 'v -cikonyv a 'mv 'hvi. Nyiblo a 'mv, e no- mo 'a 'yu, e nve -ni, -cikonyv 'e le 'li [nv[v] -mo, -e nu[o, 'a [wlv] wen 'ni: -Te e mo 'na 'yu, v di ko 'a 'v[itu]le.

7 -Te e waan 'li, -e -bi ke- v pi, 'ki 'li 'waa dionv 'nyi, v wen: Nyiblo -bv, -e di -ci -bv ko -nyrowo [dv, e no- yi 'li di. 'A -ti, -ba 'la[a, -a 'mv -ci -bv gba,

8 'v klo[o, 'v 'la[a, 'v 'du[o ye', 'v -ha 'li[ti] -ci 'kwli, 'v pv[v] 'wan.»

9 -E -bi -Yusu wen 'ni de: «'A mv 'n yi 'beti -ni, nyiblo a 'mv, -e ko -ci a 'mv, 'bu 'win -tebli a pepe a 'mv, -e mu 'lu -mo, de a 'di -bi e di nu 'li? 'A 'mumu, e di 'ni di, e 'mv -ci'yie[tunyv a 'mv 'la, 'ti- e 'mv 'li -ci a 'mv 'li -ha, e 'mv[v] nyibli -bi -nyi.

10 -Ti -bv, v 'cru la, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, 'n pv[v] [haan-ti, a -hre[e ni. -Ti a 'mv, e no- -bv:

'Katuo -mv', 'kayuronyv 'yi -hva bu nuu -kvan 'yri, v pv 'kibia ki,

ε νο- -he 'kayu a 'mv a 'katuo gbagbu.

11 Kùkònyò Nyísva, ε νο- nu□o,
'ε -he 'katuo gbagbu,

'ti- 'ε νοó 'yie kle, 'ki 'v -a mv -mó.»

12 'Ti- -Yusu 'mv -yre, -ε -bi -Juukúε a naanyu, -v ni 'v, v yru□o ni, -ε mó, v nu- -Yusu pu 'ledu a 'mv yi. -Te v yru de a 'mv, -ε -bi v □múε 'a kukló a 'hru le, v 'mv□v 'la. Kεε, -te v yi nyibli a huannu pie, ε νο- nu□o, 'v -ha□a mé le, 'v -mu.

De -bu, -Yusu tóó -ni, 'ki 'v 'blwli a -ta' (Matie 22.15-22; Luku 20.20-26)

13 -Te de a 'mv, ε -hi, -ε -bi -Juukúε* a naanyu te Falisi□tumu* a nyibli, kò nyibli -bi 'húen- bu, -v mó 'kúun Helódi a □tumu a nyibli. V nu- mu 'v -Yusu 'húv, v 'mv□v le 'beti -ni, -ε di□e nu, 'ki 'li 'a □wón□tutuo 'kwli, v 'mv 'li -naa -ni, v 'mv□v -ti -yεε -ni, -ε di□e nu, v 'mv□v kló.

14 -Te v nyre 'ki 'v□v 'húv, -ε -bi v wen: «Tóónyó o, -a yi□e ni, -ε mó, -hle -ti a -tεε. 'Bv mó, □ni yi□i ni hle, □ni -pie□e huannu, 'ki 'v -tonyibli a 'lulé-hihie a -ta', 'ye □bu ε mó nyiblo gbagbu. Kεε, -túε -ti a -tεε, 'ki 'v de -mv', Nyísva -húε a -ta'. Lee 'ki -a mv, □bi Nyísva a tete wen 'ni, -ba -ha 'blwli, -ba -nyi□e Romakúε a 'kúun gbagbu, -v'v-, -a 'yi yi -blεε -ni, -ba -nyi □né□ε?»

15 Kεε, -Yusu yi□e ni, de mó 'waa 'lulé-hihie, 'v yi □né□ε 'yi ki -hlii -ni, -ε -bi ε wen: «De- kó 'mó a yi 'beti -ni, 'a yi 'v 'mv le □tεε -ni 'li? □Bí a 'mv□v 'ye, 'bv mó, 'ni -hεε Romakúε a 'kúun gbagbu kó Nyísva 'húen- a -ti le, a 'mv 'mv -ti -yεε -ni? Ba ya 'mv 'wliyókó a 'yεε ni -do yi, 'mv□v 'ye»,

16 'v ya □né□ε yi. -ε -bi ε wen: «Nyiblo a 'di -bi, -ε kó yigbakla -ni 'v□v ki 'li? Nyiblo a 'di -bi, -ε kó 'nyre v 'cru 'v -we li?» -ε -bi v wen: «Romakúε a 'kúun gbagbu □nió.»

17 -ε -bi ke- -Yusu pi 'ki □nu yi, ε wen: «'A -ti o, de -bu, -ε blεε 'kúun gbagbu yi, ba -nyi □né□ε, ε kó, de -bu, -ε blεε Nyísva yi, ba -nyi □né□ε -we». □Wón a 'mv, -Yusu □tu □nu, ε kεε □nu □wli le.

De -bu, -Yusu tóó -ni, 'ki 'v nyibli a 'kló'hírú a -ta' (Matie 22.23-33; Luku 20.27-40)

18 'Ki 'li Jrusædió 'kwli, ε kó la □tumu □dv. 'A 'nyre mó Sadusi□tumu*. V nu- hle□ε, -ε mó, 'bv mó, nyiblo 'bv 'kv, ε 'yi 'li□i 'li -we, bu -hón 'li 'kùkùnyibli 'nyi, bu 'hri 'kló, 'ki 'li Nyísva yi. V nu- kó nyibli -mu 'v -Yusu 'húv, -ε di□e nu, v 'mv□v le 'beti -ni. -Te v nyre 'ki 'v□v 'húv, -ε -bi v wen:

19 «Tóónyó o, Nyísva a winwlón-hanyó* Moise 'cru la tete -bi, 'ε hie la□a -a mv le. Tete a 'mv, ε νο- -bu: Nyibeyugbe 'bv ni 'v, 'bv kó nuǵba, 'ti- nyibeyugbe a 'mv, 'bv 'yi 'v 'yonu bu -hie, 'bv 'kv, nyibeyugbe a 'mv, -ε 'kv, 'bv kó 'diayi nyibehian, ε νο- blεε yi, -bv kó 'a nuǵba a 'mv, ε kó□o 'húen-, v 'mv 'yonu kó, 'ki 'v 'a 'diayi -mv', -ε 'kv a -ta'. Kε- Moise a tete pi.»

20 -ε -bi ke- v pi de, v wen: «É kó la 'diayi nyibepu ni □hlon'húen □dv, 'waa yi-henyiblo, nó- kó la nuǵba. Nyibeyu a 'mv, ε 'yi 'v 'yu bu -hie, 'ε 'kv,

21 'húen a nyiblo 'ε kó□o, 'ε 'yi 'v 'yu bu -hie -we, 'ε 'kv. De ni -do a 'mv, ε νο- nu ta a nyiblo.

22 É nó- mu 'lu -mó -mumu, □hlon'húen a nyiblo 'ε kó□o -we, 'ε 'yi 'v 'yu bu -hie, 'ε 'kv -we. -Te 'waa pepe, v 'kv 'ki, -ε -bi nuǵba a 'mv, ε 'kv ni -we.

23 É nó- mó -ti -mv', -a di wen -mv 'beti mó, □mv -a mv kle -híhía -ni. -Nyrowó -kó 'kwli nyibli di 'li 'kùkùnyibli 'nyi -hón, v di 'kló 'hri, 'ki 'li Nyísva yi, nyiblo a 'di -bi -di 'ki nuǵba a 'mv kó 'li, -kóti -te v ni la 'né- -tutu ki, nyibli ni □hlon'húen a 'mv, v kó la□a ni.»

24 -ε -bi -Yusu □tu □nu □wón, ε wen: «A ke ni, -kóti a 'yi Nyísvacriεn -yi, 'a 'yi□i -yi, -ε mó, Nyísva ni 'kli ki.

25 Ti -mv' -kó 'yri nyibli di 'li 'kùkùnyibli 'nyi -hón, v di 'kló 'hri, 'ki 'li Nyísva yi, nyibepu kó nuǵbi 'húen-, v 'yi 'li□i 'li -we, bu kùkó -ni. Kεε, -te Nyísva a lelenyu ni 'mv, ke- v di 'mv ni -we.

26 'Ya 'v 'lu de, de -bu, -ε mó nyibli bu -hón 'li 'kùkùnyibli 'nyi, bu 'hri 'kló, 'n yi□e ni, -ε mó, a -hre Nyísvacriεn -mv', Moise 'cru la ni. É 'cru la de, Nyísva lee la□a, -te Nyísva a 'mv, ε ni la 'li -gbakuo 'kwli, -ε yi la wlin, 'ti- -te ε yi la 'li Moise a 'mv -mó -hlee -ni. Nyísva wen 'ni: 'Mó mó Nyísva -bu, Abrahamu de, ε kó Yisaki,

kɔ Sakɔbu 'hʉen-. Kɛ- Nyɪsua pʉ la.

27 Ɛ 'wɪ yɪ, ti -mʉ' -kɔ 'yri Nyɪsua yɪ la 'lɪ Moise -mɔ -hlee -nɪ, Abrahamʉ kɔ Yisakɪ kɔ Sakɔbu 'hʉen-, ʉ 'kʉ la nɪ see la. Kɛɛ, -a yɪɔe nɪ, -ɛ mɔ, ɛ 'yɪ 'kʉkʉnyibli 'pa-, ʉ 'nɪ -daɔa lɪ Nyɪsua, kɛɛ, 'klɔnɪnyibli, ʉ nʉ-dɛɔɛ. 'A -tɪ, 'bʉ mɔ, 'ba pʉ lɛ, nyibli 'bʉ 'kʉ, ɛ 'nɪ 'hrɪɔɪ 'klɔ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua yɪ, -ɛ -bɪ 'a dɛ a 'mʉ, a kaa ɔnɛ 'yri nɪ pɛpɛ.» Kɛ-Yusu -pʉ.

Nyɪsua a tete gbagbu, -ɛ nɪ 'ʉ tete a pɛpɛ 'lu yɪ

(Matie 22.34-40; Luku 10.25-28)

28 Tetetɔɔnyɔ -bɪ, -ɛ nɪ -tʉo kɪ, ɛ 'wɪn -tɪ a pɛpɛ -mʉ', ʉ -hla nɪ. Bʉ 'wɪn 'kɪ, -ɛ mɔ, -Yusu ɔtu Sadʉstɔtumʉ* a nyibli ɔwɔn -tɛɛ, -ɛ -bɪ ɛ 'yɪyɪ 'ʉɔʉ 'hʉɪ bʉ, 'ɛ 'betiɔe, ɛ wɛn: «Tete a pɛpɛ -mʉ', Nyɪsua -nyɪ -a mʉ, 'a dɛ a 'dɪ -bɪ, -ɛ nɪ 'ʉ tete a pɛpɛ 'lu yɪ 'lɪ?»

29 -ɛ -bɪ -Yusu ɔtuɔo ɔwɔn, ɛ wɛn: «Nyɪsua a tete -mʉ', -ɛ nɪ 'ʉ tete a pɛpɛ 'lu yɪ, ɛ nɔ- -bʉ: Ba pʉ 'ʉ nʉa bʉ, 'a mʉ Yisraekʉɛ: -Aan -nɛ Kʉkʉnyɔ Nyɪsua, ɛ nɔ- mɔ Nyɪsua nɪ -do. 'Bɛ 'ʉɔʉ kɪ, nyɪsua ɔdʉ 'yɪ 'kɪ 'ʉ -nɪ dɛ.

30 -Blɛɛ yɪ, -bʉ nʉɛ -na Kʉkʉnyɔ Nyɪsua, 'kɪ 'lɪ -na ɔwɔlʉ a pɛpɛ kɪ, kɔ 'kɪ 'lɪ -na 'lʉlɛ-hihie a pɛpɛ 'kwli, kɔ 'kɪ 'lɪ -na 'klɪ a pɛpɛ 'kwli.

31 Nyɪsua a tete, -ɛ kʉɛ 'ʉɔʉ -mɔ, ɛ nɔ- -bʉ: -Blɛɛ yɪ, -bʉ nʉɛ -na 'bɪ -tonyibli, ɔwɪ yɪ, -tɛ -nʉ -na dɪɔnʉ a nʉɛɛ. Ɛ 'yɪ Nyɪsua a tete ɔdʉ -kɔ, -bʉ nɪ 'ʉ ʉ nɪ 'hʉen a 'mʉ 'lu yɪ.»

32 -ɛ -bɪ tetetɔɔnyɔ a 'mʉ, ɛ wɛn: «-Tɪ -mʉ', -hla, 'a -tɛɛ ɔnɪɔ. -Aan -nɛ Kʉkʉnyɔ Nyɪsua, ɛ nɔ- mɔ Nyɪsua nɪ -do. 'Bɛ 'ʉɔʉ kɪ, nyɪsua ɔdʉ 'yɪ 'kɪ 'ʉ -nɪ dɛ.

33 -Tonyibli blɛɛ yɪ, bʉ nʉɛ Nyɪsua, 'kɪ 'lɪ 'a ɔwɔlʉ a pɛpɛ kɪ, kɔ 'kɪ 'lɪ 'a 'lʉlɛ-hihie a pɛpɛ 'kwli, kɔ 'kɪ 'lɪ 'a 'klɪ a pɛpɛ 'kwli. Ɛ blɛɛ yɪ -wɛ, bʉ nʉɛ nɛ 'a 'bɪ -tonyibli, ɔwɪ yɪ, -tɛ ɛ nʉ 'a dɪɔnʉ a nʉɛɛ. Ɛ nɔ- mɔ dɛ gbagbu, -ɛ -hi 'ʉ bʉ pi 'a -nɛ 'wɔlʉgba-tɛblɪ a -cɔhlʉn* a gblegble ɔdʉ, 'kɪ 'ʉ Nyɪsua ye'.»

34 -Yusu bʉ 'yeɔe, -ɛ mɔ, tetetɔɔnyɔ a 'mʉ, ɛ ɔtuɔo ɔwɔn, 'kɪ 'lɪ ɔtɔ 'kwli, -ɛ -bɪ ɛ wɛn: «Ɛ hie 'ʉ -mʉ dɛ nɪ -do, ɔmʉ Nyɪsua

yɛ 'mʉɛ -nɪ, 'kɪ bʉ kɔɔ -mʉ win kɪ.» -Tɛ dɛ a 'mʉ, ɛ -hi, nyibli ɔdʉ 'yɪ 'kɪɔɪ 'beti -nɪ dɛ, -ɛ dɪɔe nʉ, 'kɪ 'lɪ 'a ɔwɔnɔtuwin 'kwli, ʉ 'mʉ 'lɪ -naa -nɪ, ʉ 'mʉɔʉ -tɪ -yɛɛ -nɪ.

Wanyɔ mɔ bodɪɔ Dafidɪ a 'yonʉ a 'Yu ɔnɪɔ

(Matie 22.41-46; Luku 20.41-44)

35 -Tɛ dɛ a 'mʉ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ -Yusu -tʉa nyibli Nyɪsua a -tɪ a tɔɔlɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a 'kagbau bʉ. -Tɛ ɛ yɪ 'kɪ ɔnʉ nɪ -tʉɛ -nɪ, -ɛ -bɪ ɛ wɛn: «Tetetɔɔnyɔ* wɛn 'nɪ: Wanyɔ -mʉ', Nyɪsua pʉ la lɛ, ɛ dɪ la ya, Wanyɔ a 'mʉ, ɛ nɔ- mɔ bodɪɔ Dafidɪ a 'yonʉ a 'Yu. 'A mʉ 'n yɪ 'beti -nɪ: Dɛ- kɔ -tɪ 'ʉ hlɛɔɛ 'lɪ?»

36 -kɔtɪ Nyɪsua a -Hihiu* nʉɔo nɪ, bodɪɔ Dafidɪ, 'ɛ hlaɔa, 'ʉ 'cɪɪɔɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsuaɪɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ:

Kʉkʉnyɔ Nyɪsua lee 'na Kʉkʉnyɔ nɪ, -ɛ mɔ: Nɪ mɔ 'na diidɛkɪbɪa kɪ bʉ, -kɔ 'mʉ 'hʉen-, -a 'mʉ nyibli win kɪ -kɔɔ -nɪ, ɛ 'mʉɔʉ gba -gbagba, 'mʉɔʉ nʉ, ɔmʉ -na yɾaanyibli bʉɪ 'lu blɛ ɔtu.»

37 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn 'nɪ dɛ: «-Tɛ Dafidɪ a 'mʉ, ɛ dɛɛ Wanyɔ a 'mʉ Kʉkʉnyɔ, -bɪ' Wanyɔ a 'mʉ, ɛ -wɛ 'lɪ bʉ nʉ 'kɪ Dafidɪ a 'Yu a pʉpa 'lɪ?»

-Tɛ -Yusu lee la nyibli, -ɛ mɔ, bʉ ɔtu 'waa dɪɔnʉ 'yie, 'kɪ 'ʉ tetetɔɔnyɔ a -ta'

(Matie 23.1-36; Luku 20.45-47)

Nyibli -hʉɔhʉɪ a 'mʉ, -ʉ nɪ -tʉo kɪ, -tɪ -mʉ', -Yusu -hla, ɛ blɛɛ 'waa plɔ nɪ dɪakɪ.

38 Kɛ- ɛ pɪ ɔnʉ yɪ, 'kɪ 'lɪ 'a tɔɔwin 'kwli: «Ba ɔtu 'aan dɪɔnʉ 'yie, 'kɪ 'ʉ tetetɔɔnyɔ a -ta', ʉ 'nɪ ɔha 'a mʉ -kaa -nɪ. ʉ nʉɛ 'kɪ nyibli bʉ daa ɔnʉ nyibli gbagbɪ. 'Bʉ yɪ lɛ nɪ nɛ, ʉ pɪ nyibli gbagbɪ a wɔwɔlɪ, -ɛ dɪɔe nʉ, nyibli 'mʉ ɔnʉ 'ye. 'Bʉ yɪ 'ʉ -tɪtɛ ɔdʉ nɪ mɪ, -tɛ nyibli -hʉʉ 'ʉ, -ɛ -bɪ ʉ -hʉɛɔe nɪ, nyibli bʉ pʉ ɔnʉ 'wio blɛ, 'kɪ 'ʉ 'waa 'ʉɔtuule a -ta',

39 'ʉ nʉɛ ɔnɛ nɪ -wɛ, 'bʉ mu 'lɪ Nyɪsua a 'kayu bʉ, 'kɪ bʉ nɪ 'lɪ ye' bʉ, -ɛ dɪɔe nʉ, nyibli a pɛpɛ 'mʉ ɔnʉ 'ye. Dɛ nɪ -do a 'mʉ, ɛ nɔ- ʉ nɪ, 'bʉ da ɔnʉ dididɛ -mɔ.

40 ʉ nɪ -do a 'mʉ, ʉ nʉ- -hɛ -tʉgbanʉgbɪ kʉkɔ-tɛblɪ a pɛpɛ ɔjɾɛ. 'Tɪ-, tetetɔɔnyɔ a 'mʉ, 'bʉ yɪ Nyɪsua nɪ dɛ, 'waa Nyɪsua a dɪda hlɔ kɪ bʉ, -ɛ dɪɔe nʉ, nyibli 'mʉ lɛ pʉ, ʉ mɔ ɔhaannyibli ɔnɪɔ. 'N yɪ 'a mʉ 'nɪ -lee -nɪ, -ɛ mɔ, -bati -mʉ', Nyɪsua dɪ ɔnʉ lɛ

-pυυ -ni, ε di ni 'kɫi kɫi, ε 'mυ 'υ nyibli -bi a -bati 'υ -hi.»

-Tε ρhιυennυgba ρdv -ha la 'a 'wliye a pεpe, 'kɫi 'υ Nyɪsua a -kvan a -ta' (Luku 21.1-4)

41 -Tε -Yusu -wε hihle -mɔ, 'kɫi 'li Nyɪsua a 'kagbau bu, -ε -bi ε ni bu, 'kɫi 'υ dukwli -mu' 'hυi, -ε kɔ 'kwli nyibli pi 'li 'wli ε, 'kɫi 'υ Nyɪsua a -kvan a -ta'. -ε -bi -Yusu yi ρti 'ni 'ye, -tε nyibli ni 'li 'wli a lεpυpυ. 'Kɫi 'li dukwli a 'mυ 'kwli, dεkɔnyυ -hυchυ pi 'li 'wli ε.

42 Ε kɔ -tυgbanυgba ρdv, ρhιυen ni. Ε nɔ- nyre 'υ, 'ε pu 'li 'wliyɔkɔ a 'yɔ ni 'hυen, -υ 'yi 'li ρdedede a -tutɔ 'li -wε.

43 -Tε -Yusu 'ye ρe, -ε -bi ε da 'a -nagbopυ* ni, ε wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mɔ, 'kɫi 'li Nyɪsua 'yi, ρhιυennυgba -bu, ε pu 'li 'wliye, 'ε -hi 'υ nyibli a pεpe -bu 'υ,

44 -kɔti nyibli a pεpe -bu, 'wliye -mu', -ε 'yi -kvan -kɔ, 'kɫi 'υ ρnu -mɔ, ε nɔ- υ pu 'li ε. Nυgba -bu, ε nɔ- -mɔ -bi, ρhan-ti, ρhιυen 'ε ni ρe, kεε, kε- ε ni 'mυ, 'wliye a pεpe -mu', ε di wen nu, ε 'mυ wen 'a dɔnu yi -wɔn, ε nɔ- ε pu 'li.»

13

-Yusu wen 'ni, υ di Nyɪsua a 'kagbau 'ni 'wla (Matie 24.1-2; Luku 21.5-6)

1 -Tε -Yusu -yre 'kɫi, -ε -bi ε kɔ 'a -nagbopυ* 'hυen-, υ 'du ye', 'υ yi 'li Nyɪsua a 'kagbau bu 'hri. -Tε υ yi 'kɫi ni mi, -ε -bi -Yusu a -nagbopi -bi wen: «Tɔɔnyɔ o, 'ye 'hi gbagbi -bu, υ -nu, 'υ pu Nyɪsua a 'kagbau -bu, 'ye -tε 'kayu a 'mυ, ε nu yɪnɔ.»

2 -ε -bi -Yusu wen: «'Kayu -bu, -kɔ yɪnɔ-pɫi -pi, kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, yɪnɔkayu a 'mυ, υ di ρe 'ni 'wla pεpe. 'A 'hɪɔ ρdv 'yi 'li ρti 'li -wε, bu ni 'υ 'a 'bi 'hɪɔ 'lu bu.»

'Kla-wliye'yɪya, -ε di 'υ nyre, 'ti- 'kɔ 'mυ 'υ -wlu -hɔn (Matie 10.17-22; 24.3-14; Luku 21.7-19)

3 -Yusu bu pu 'kɫi ε, -ε -bi ε kɔ 'a -nagbopυ* 'hυen-, υ ρti 'dɪɔ, 'υ mu 'li dυgba -mu', -ε kɔ 'lu olifieti ni 'li. Dυgba a 'mυ, ε 'be Nyɪsua a 'kagbau 'yi. -Tε υ nyre 'li, -ε -bi -Yusu ni bu, Pielɫi kɔ Sakɫi,

kɔ Saan, kɔ Adre 'hυen- 'υ mu 'υ ρυ 'hυi, 'υ 'beti ρe, υ wen:

4 «Lee nε -a mu, ti a 'dɪ -bi, -ε kɔ 'yri υ di 'υ Nyɪsua a 'kagbau 'wlaa -ni, ε kɔ, dε a 'dɪ -bi, -ε di 'lu -mɔ mu, -a di 'ye, 'ti- -a 'mυ ρυ yi, -ε mɔ, -tebli a pεpe -bu, -kɔ -ti -hla wen, ε kɔ bu mu 'lu -mɔ?»

5 -ε -bi kε- -Yusu pi ρnu yi, ε wen: «Ba ni 'υ -pleele', -ε di ρe nu, nyiblo ρdv 'ni ρha 'a mu -kaa -ni,

6 -kɔti nyibli -hυchυ di 'ni di, 'kɫi 'li 'na 'nyre 'kwli, υ 'mυ ε pu, υ nu- mɔ Wanyɔ -mu', Nyɪsua pu la ε, ε di la ya, 'ti- υ 'mυ nyibli -hυchυ -kaa -ni.

7 'Ya 'υ 'lu de, a di 'ni 'win, -ε mɔ, υ -wen tu, 'kɫi 'li 'blugbi -mu' kɫi, -υ 'mυε nε 'a mu yre, kɔ, -υ hlɔɔ nε 'a mu -mɔ ε. 'Bu mɔ, 'ba yi ni 'win, a 'ni 'pie 'li hυannυ, -ε nu ρo, -tebli a 'mυ, ε kɔ bu mu 'lu -mɔ. Kεε, 'bu yi 'lu -mɔ ni mi, ε 'yi 'nyre ρhen, -ε mɔ, 'kɔ a 'υ-hɔnti nyre 'υ ni.

8 'Blugbi di yi 'ni -wɔnwɔn -ni. 'Kɫi 'li 'blugbi -hυchυ 'kwli, -tutu di 'ni 'hɪhle -ni, kɔ, 'kanυ di 'ni ρti. 'Kla-wliye'yɪya a 'mυ, -ε di di, 'kɔ a 'υ-hɔnti, ε nɔ- kɔ -wlu ρtutuo ρnɔ. Kεε, 'kɔ a 'mumu, ε 'yεε 'υ -wlu ni -hυen. Ε 'wɪ- nυgba -ni 'kwli yi, -ε kɔ 'kwli -tua kɫla, kεε -kɔ ρgbugblati ρyεε 'υ ni nyre.

9 -Tebli a 'mυ, 'bu yi 'lu -mɔ ni mi, ba ni 'υ -pleele'. Υ kɔ bu gba 'li 'a mu -batipυule', ε kɔ, υ di 'a mu 'ni bi, 'kɫi 'li Nyɪsua a 'kayo ble. -Tε a mɔ 'na -nagbopυ a -ti, υ kɔ bu yεε nε 'a mu -ti, 'kɫi 'υ 'blɔnaanyυ kɔ 'kɪnpυ ye'. Ε nɔ- di ρe nu, a 'mυ ρnu 'na ρhaantitie pu.

10 Ε bleε yi, 'na -nagbopυ bu pu 'na ρhaantitie 'kɔ -bu 'a dakɔ a pεpe, 'ti- 'kɔ a 'υ-hɔnti 'mυ 'υ nyre.

11 'Bu kɔ 'a mu, 'kɫi υ 'mυ 'li 'a mu -batipυnyυ yi gba a -ti, 'kla 'ni 'yaa 'li 'a mu -wliye, 'kɫi 'υ -ti -mu', a di hla a -ta'. Win -mu', a di pu, ti a 'mυ 'yri, Nyɪsua, nɔ- di 'a mɔ ρwɔn ρtu. Ε 'yi 'aan ρgbetu 'pa-, a 'ni -hle ρe ni, kεε, Nyɪsua a -Hihiu*, -ε ni 'υ 'a mu ke', ε nɔ- di hle.

12 Ti a 'mυ 'yri, 'diayɪnυ, nu- di 'waa 'diayɪnυ 'blυ a naanyυ ρjre pu, 'waa 'lɪla a -ti. Dε ni -do a 'mυ, ε nɔ- 'baɪnυ di 'waa 'yonυ -mɔ nu, 'yonυ 'mυ ρυ 'waa 'baɪnυ kɔ 'waa 'diinυ 'hυen- -mɔ nu.

13 Nyibli a pepe ko bu yraa ne 'a mu, -te a mo 'na nyibli a -ti. Kee, nyiblo 'bu 'yi -sa, 'ki 'u Nyisua a wlv a yikuole -mo', 'bu gbaa 'lu -mo -gbagba, 'klo a 'u-honti 'bu nyre 'u, nyiblo a 'mu, e no- Nyisua di wa.»

«Hiven'yeti gbagbi, -e di 'u nyre, 'ti- -Yusu 'mu di

(Matie 24.15-28; Luku 21.20-24)

14 «Nyiblo -bu, -e di win -bu -hre, e ble e yi, bu ko tto, 'ti- e 'mu'v' le yru. Win a 'mu, e no- -bu: E di ko ti -bi, a 'mu yinyrede 'ye, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu. Yinyrede a 'mu, Nyisua a wlv yraa ne ni, 'ti- de a 'mu, 'e ni'e, Nyisua 'e hlu ne 'a 'kagbau -mo le. Yinyrede a 'mu, -tite e 'yi 'u -ko, 'ki e di 'u ni. 'Bu mo, 'ba 'ye de a 'mu, -e -bi nyibli -mu', -u ni 'li Sudeblugba 'kwli, bu 'gba ci le, bu mu 'li dugbu 'lu, u 'ni ha nu le 'lila -ni.

15 Nyiblo 'bu ni 'li 'a 'kayu a -yaa 'kwli, bu 'gba ci le -dodo. E 'ni 'puu 'li le, bu pa 'li 'a 'kayu bu, e 'mu 'a kuko-tebli bla, 'ti- e 'mu ci le 'gba.

16 Nyiblo 'bu ni 'li 'a -ci ki, bu 'gba ci le -dodo. E 'ni 'puu 'li le, bu han -mo, bu bla 'a wlawli, 'ki 'li 'dico 'kwli, 'ti- e 'mu ci le 'gba.

17 Ti a 'mu 'yri, nugbu -mu', -u di 'kwli le ni, e ko 'waa de -mu', -u di 'yonu 'nya, u di 'ye hiven diaki.

18 Ba da Nyisua, -tebli a 'mu, e 'ni ha 'lu -mo mu, a 'ni ha ci le 'gba, ti -mu' -ko 'yri ce yi 'u tu -ni,

19 -e nuo, -nyrowi a 'mu 'kwli, hiven -tonyibli di 'ye, e di 'ni 'bua, e 'mu 'a de -mu', -tonyibli -tva la 'li 'yiye 'u -hi, kve la 'li -te Nyisua nu la 'klo 'yie bu, -bu ye ti -bu, -a ni ki. Kve 'li hiven a 'yiye gbagbu a 'mu a ti 'yie bu, -bu ye 'klo a 'u-honti ki, u 'yi 'li'li -we bu 'ye hiven a 'mu.

20 Nyisua di tuo -nyrowi a 'mu 'lu, 'ki 'u nyibli -mu', e -ha 'li, 'ki -bu mo 'a nyibli a -ta'. E no- 'yi wen'e 'pa-, nyiblo du 'yi wen 'li'li -we, bu ni wen 'klo, ti a 'mu 'yri.

21 Ti ni -do a 'mu 'yri, nyiblo 'bu lee ne 'a mu, 'bu pu le: Ba 'ye ke, Wanyo -mu', Nyisua pu la le, e di la ya, 'ki e ni 'ne-, -huu', 'ki e ni 'li -tite -mu', a 'ni 'puu 'li'li haan-ti,

22 -e nuo, hwanyu, ko hwinwlon-hanyu di 'ni 'hru, u 'mu wlukekete-tebli a gblegble nu, -e di'e nu, 'bu -we 'li'li, u 'mu nyibli -mu', Nyisua -ha 'li, 'ki bu mo 'a nyibli -kaa -ni.

23 'A -ti, 'a mu -mo -bi, ba ni 'u -pleele', -e nuo, -tebli a pepe a 'mu, -e di 'lu -mo mu, e ni ke', 'ni yi 'a mu -lee -ni.»

-Yusu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, e di 'ni di de

(Matie 24.29-31; Luku 21.25-28)

24 «Hiven'yeti a 'mu, 'bu -hi, -e -bi 'yru ko honpu 'hven-, u di 'ni jre,

25 nyahro di ble 'li yakw 'kwli le, e ko, -tebli a pepe -mu', -e ni 'li yakw 'kwli, e 'mu -ta' le -hon.

26 Ti ni -do a 'mu 'yri, 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, nyibli di 'mu 'ni 'ye. 'N di 'ni di, 'ki 'li 'na 'klkununu 'kwli, ko 'ki 'li 'na -ti a 'yi'bualle 'kwli. 'Bu mo, 'ni yi ni di, 'ki 'n di 'li 'nunmu 'nyi ni.

27 'N di te Nyisua a lelenyu bu, u 'mu 'klo -bu 'a ge a pepe ki na, nyibli -mu', Nyisua -ha 'li, 'ki bu -he 'a nyibli, u 'mu nu le 'kukue -ni.»

Figietu a toolle

(Matie 24.32-35; Luku 21.29-33)

28 «Ba 'ye ke tugbe -mu', u dee figie. 'Ki 'u tugbe a 'mu 'yie, toolle ni 'u. E no- mo, ti -mu' -ko 'yri e tui 'u babu yrayri le, e ko, 'a hawi 'bu yi ni ge, -e -bi -a yi'e ni, -e mo, -cii-ci-nyre 'mue yre. Ke- 'na didie di 'mu ni.

29 -Tebli a pepe -bu, -koti 'n hla wen, 'bu yi 'lu -mo ni mi, -e -bi ba ko 'a yiyie, -e mo, 'na diditi 'mue yre. E 'wi yi, 'ki 'n ni 'u 'maju 'yri.

30 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, nyibli -bu, -u ni 'klo, u 'yi 'li'li -we, bu 'ku, 'ti- -tebli a pepe a 'mu, e 'mu 'u nyre.

31 Yakw ko -tutu 'hven-, u di bu 'ni -we, kee, 'na win 'yi 'li'li -we, bu -we bu, 'klo -mo 'klo.»

Ba ni 'u -pleele', a 'ni 'hnee 'li

(Matie 24.36-44)

32 -e -bi ke- -Yusu pu de: «Ti -mu', le'buo-nyrowo bu di 'u -nyre, e 'yi nyiblo du -ko, -bu yi -nyrowo a 'mu. E mo, 'mo -bu, -e mo Nyisua a 'Yu, 'n ko 'a lelenyu

'hʋen-, -ε □dʋ 'yɪ 'ʋ -nɪ, -ε yɪ -nyrɔwɔ a 'mʋ, 'bʋ 'yɪ 'na 'Baɪ Nyɪsʋa nɪ -do 'pa-.

³³ Ba nɪ 'ʋ -pleele', a 'nɪ 'ŋmee 'lɪ, -kɔtɪ a 'yɪ lɛ'bɔɔ-nyrɔwɔ a ti -yɪ.

³⁴ 'Na mumuo kɔ 'na 'lɪdidie 'hʋen-, ε di 'wɪ- nyɪbɛyɪ □dʋ 'yɪ, -ε mi la 'dagba blɔblɔ. Nɔ- hie la 'a 'kayu 'a -kʋannunyibli lɛ. 'Tɪ- ε 'mʋ la mu, ε □gla la -kʋan nɪ. 'A -nɛ -kʋannunyɔ 'bʋ nɪ 'ʋ, ε -nyɪ la□a 'a -nɛ -kʋandɛ nɪ, ε di la nu. -ɛ -bɪ kɛ- ε pɪ la 'kayu'yie□tunyɔ 'yɪ, ε wɛn: □Tu 'kayu 'yie, □nɪ 'ŋmee 'lɪ.

³⁵ 'A -tɪ o, ba nɪ 'ʋ -pleele', a 'nɪ 'ŋmee 'lɪ, -ε nu□o, ti, 'kayukonyɔ di ya, a 'yɪ□ɪ -yɪ. -Baklɛ -winse, -baklɛ 'tɔ-heyri', -baklɛ mu -nyrɛ a -nyɛɛɛ 'yie, -baklɛ -nyrajru', 'kɪ ε di 'ʋ nyree -nɪ. A 'yɪ 'a □dedede -yɪ.

³⁶ 'Bʋ □hɪan -mɔ ti nɪ -do a ti 'yri, ε 'yɪ 'yɪ -blɛɛ -nɪ bʋ yɛɛ 'ʋ 'a mʋ ŋmenanŋmeeɛɛ' bʋ.

³⁷ ε nɔ- mɔ -tɪ 'n -hʋɛ □bʋ lee wɛn 'a mʋ, a kɔ nyibli a pɛpɛ 'hʋen-: Ba nɪ 'ʋ -pleele', a 'nɪ 'ŋmee 'lɪ.»

14

-Tɛ -Juukʋɛ* a nyibli gbagbɪ -hʋɛ bʋ 'la la -Yusu

(Matie 26.1-5; Luku 22.1-2; Saan 11.45-53)

¹ -Tɛ dɛ a 'mʋ, ε -hi, -ε -bɪ ε hie 'lɪ -nyrɔwɪ nɪ 'hʋen, -Juukʋɛ a lɛ'mimle gbagbʋ -bɪ 'mʋ 'ʋ nyre. Lɛ'mimle a 'mʋ, 'a 'nyrɛ mɔ Pakɪ. Pakɪ a 'mʋ a ti 'yri, 'flɔɔdʋ -mʋ', -ε kɔ -mɔ ʋ 'yɛ nɪ pʋ 'lɪ 'a 'yaadɛ, ε nɔ- ʋ yɪ di. -ɛ -bɪ Nyɪsʋa a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbɪ, ʋ kɔ tetetɔonyɔ 'hʋen-, ʋ □mʋɛ □tɔ lɛ, ʋ 'mʋ -Yusu kɔ, 'kɪ 'lɪ □yɛɛ 'kwli, -ε di□ɛ nu, ʋ 'mʋ□ʋ 'la.

² Kɛɛ, ʋ wɛn: «'Bʋ mɔ, □ba yɪ□ɪ nɪ kwlɛ, -a 'nɪ 'nuo 'lɪ□ɪ lɛ'mimle a ti 'yri, -ε di□ɛ nu, nyibli 'nɪ □ha -a mʋ -mɔ -wɔn mɔ di.»

-Tɛ nʋgba □dʋ pʋ la hɪnhronpʋ-tɛbli -Yusu 'lu, 'a nʋɛɛ a -ta'

(Matie 26.6-13; Saan 12.1-8)

³ Ti a 'mʋ 'yri, 'kɪ -Yusu nɪ 'lɪ Betanidɪɔ 'kwli, ε kɔ 'a -nagbopʋ* 'hʋen-. 'Kɪ ʋ nɪ 'lɪ Simɔ a -tɛ. Simɔ a 'mʋ, □hran nu la□a nɪ. Bʋ yɪ 'kɪ dɛ nɪ di, -ε -bɪ nʋgba □dʋ, ε nɔ- pa 'kayu bʋ, 'ɛ 'ble -dawinniyɪɛ kʋa. -Dawinni a 'mʋ, ε kɔ 'a 'yɪɛ 'hʋen-, ε pɪ □die diakɪ. -Tɛ ε -pa 'kɪ, -ε -bɪ ε 'bɛ 'ʋ

'yɪɛ a 'mʋ a 'lu nɪ, 'tɪ- 'ɛ pʋ -dawinni a 'mʋ -Yusu 'lu.

⁴ Nyibli -nɪ 'ʋ, 'waa dɛ -bɪ a pɔ 'yɪ -ble, ʋ wɛn: «Dɛ- kɔ -dawinni -bʋ, 'a lɛctɪralɛ 'lɪ?»

⁵ 'Bʋ pɔ wɛn□ɛ, ε di 'yɛ wɛn 'wliyɛ diakɪ, -ε -wɛ 'lɪ -kʋannunyɔ -bɪ a 'pɛɛɛ, 'kɪ 'lɪ 'yɪɔ 'mumu 'kwli, ʋ 'mʋ wɛn□ɛ □hɪɔennyibli -nyɪ.» Kɛ- ε □ti 'mʋ, 'ʋ yɪ nʋgba a 'mʋ -mɔ 'plɛ.

⁶ -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «Ba -ha□a mɛ lɛ, ba 'kee nɛ 'a -mɔ'pʋplɛ. Dɛ -bʋ, ε -nu, 'kɪ 'ʋ 'mʋ -mɔ, ε mɔ yɪnɔdɛ.

⁷ Ba kɔ 'a yiyie, □hɪɔennyibli 'tɪɛ di 'nɛ- 'a mʋ 'nyɪ nɪ. Ti -mʋ' kɔ 'yri a di 'ʋ□ʋ -hʋa, a -wɛ 'lɪ ba nu □nʋ □haandɛ -mɔ nɪ. 'Mɔ -bɪ, ti -mʋ', 'n di 'nɛ- 'a mʋ 'nyɪ -hi, ε 'yɪ -hʋ.

⁸ Dɛ nʋgba -bʋ, ε -wɛ 'lɪ, ε nɔ- ε -nu: Ti nɪ ke', 'ɛ -wɛ 'na -plahʋɪ -dawinni a pʋpʋɔ -mɔ, 'kɪ 'ʋ 'na -hɪhɪa a -ta'.

⁹ 'N yɪ 'a mʋ 'nɪ -lee -nɪ -tɛɛ, 'a -nɛ -tɪtɛ □dʋ, ʋ di 'ʋ Nyɪsʋa a □haantitɛ 'ʋ -pʋɔ -nɪ, 'kɪ 'nɛ- -tʋtʋ kɪ, □haandɛ -bʋ, nʋgba -bʋ, ε -nu, ʋ di 'a -tɪ -mɔ lɛ 'nɪ na, -ε di□ɛ nu, ε 'nɪ □ha nyibli -mɔ -hru.» Kɛ- -Yusu -pʋ.

Judɪa -hʋɛ bʋ pʋ la -Yusu -Juukʋɛ* a naanyɔ -jɪ'

(Matie 26.14-16; Luku 22.3-6)

¹⁰ -Tɛ dɛ a 'mʋ, ε -hi, -ε -bɪ Judɪa Yisikaliɔ, -ε mɔ -Yusu a -nagbopɪ* -bɪ, 'kɪ 'lɪ 'a -nagbopʋ nɪ -pu □tu 'ʋ 'hʋen a 'mʋ 'nyɪ, ε nɔ- mu 'lɪ Nyɪsʋa a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbɪ -mɔ, 'ɛ mu la □nʋ 'yɛ mɔ, -tɛ -mʋ', ε di □nʋ -Yusu a -jɪ'pʋpʋɔ nu a -tɪ.

¹¹ -Tɛ ε pʋ 'kuna, -ε -bɪ ʋ -tʋa dɔdʋ a nunuo diakɪ, ʋ wɛn: «-A di -nyɪ -mʋ 'wliyɛ.» Kʋɛ 'lɪ ti a 'mʋ 'yri bʋ, Judɪa □mʋɛ 'kɪ □tɔ lɛ, -tɛ -mʋ', ε di □nʋ -Yusu a -jɪ'pʋpʋɔ nu.

-Tɛ -Yusu kɔ 'a -nagbopʋ* 'hʋen-, ʋ di la Pakɪ a diidɛ

(Matie 26.17-25; Luku 22.7-14,21-23; Saan 13.21-30)

¹² Lɛ'mimle -mʋ', -ε mɔ Pakɪ, 'a yɪ-hɛ-nyrɔwɔ, 'kɪ ʋ yɪ 'ʋ 'flɔɔdʋ -mʋ', -ε kɔ -mɔ ʋ 'yɛ nɪ pʋ 'lɪ 'a 'yaadɛ -dii -nɪ, 'ʋ 'lɛɛ 'ʋ 'blayonʋ lɛ -wɛ, 'kɪ 'ʋ dididɛ gbagbʋ a 'mʋ a -ta'. -Tɛ -nyrɔwɔ a 'mʋ, ε nyre 'ʋ

-ε -bι -Yusu a -nagbopυ wen: «Tɔɔnyɔ o, -bι' -hυε -ba pii 'kι Pakι a diide yι 'lι?»

13 -ε -bι ε lee ne 'a -nagbopυ nι 'hυen -bι, ε wen: «Ba mu Jrusredιɔ 'kwli. A kɔ nyiblo ɔdυ 'hυen-, a di 'nι ɔɔmee -nι. Nyiblo a 'mυ, ε 'ble 'nιya. Ε nɔ- ba kυε ɔwien.

14 'Kayu -mυ', -ε kɔ bυ ε di 'lι pa, ke- ba pυ 'a kukɔnyɔ yι: -Aan tɔɔnyɔ yι 'nι 'betι -nι: -Gblo a 'dι -bι -kɔ 'kwli, ε kɔ 'a -nagbopυ 'hυen-, υ di 'lι 'waa Pakι a diide 'lι -dii -nι 'lι?

15 -ε -bι -Yusu wen 'nι de: Ε di tɔɔ ne 'a mυ -gblo gbagbυ, 'kι 'lι 'a yɔ'kayu a 'mυ, 'a yι-hε-gbɔ yra. 'Kι 'kayu a -tebli a pεpe ɔcεε 'lι. 'Kι ba pii 'lι -aan diide,»

16 -nagbopυ nι 'hυen a 'mυ, 'υ mu 'lι Jrusredιɔ 'kwli. 'Tι- υ 'mυ 'lι nyre, 'ε mɔ ɔhan-tι, -te -Yusu nu wen 'a hιhla, ke- υ nu 'υ -tebli a 'mυ, 'a buyεεε, 'υ bi 'υ, 'υ pi Pakι a diide a 'mυ. -Te υ -we 'a pipie -mɔ, -ε -bι υ -mε kle.

17 -Te 'yrv -we 'lι yakɔ 'kwli le, -ε -bι -Yusu kɔ 'a -nagbopυ nι -pu ɔtu 'υ 'hυen a 'mυ 'hυen-, υ nyre 'lι 'kayu -mυ', -ε kɔ bυ υ di 'lι Pakι a diide 'lι -dii -nι 'kwli nι.

18 Bυ yι 'kι de nι di, -ε -bι -Yusu wen: «'N yι 'a mυ 'nι -lee -nι -tεε, nyiblo nι 'ne- 'a mυ 'nyι, -ε kɔ 'mυ 'hυen- -yι de di. Ε nɔ- di 'mυ 'na yraanyibli, -υ ɔmυε 'na 'hla le -jι' pυ.»

19 Bυ 'wιn -tι a 'mυ, -Yusu -hla, -ε -bι 'waa ɔwι 'mυε bυ dιakι. Ke- 'waa dodoyo pι, 'υ yι 'betι -nι: «ɔBι 'mɔ ɔnιɔ?»

20 -ε -bι -Yusu ɔtu ɔnυ ɔwɔn, ε wen: «'Kι 'lι 'a mυ 'nyι, -υ mɔ 'na -nagbopυ nι -pu ɔtu 'υ 'hυen, 'kι nyiblo a 'mυ, ε nι 'lι, ε kɔ 'mυ 'hυen-, -a 'nyre 'lι dedihu nι -do dabυ 'kwli. Ε nɔ- diɔe nu.

21 'ε mɔ ɔhan-tι, 'mɔ -bυ, -ε mɔ -tonyibli a pεpe a Nyiblo, 'n kɔ ɔbυ 'kυ, ɔwι yι, -te υ nu la 'a 'cιcιrι, 'kι 'lι Nyιsvacriεn 'kwli, keε, 'jrc 'kι 'υ nyiblo -mυ' -mɔ, -ε di 'mυ 'na yraanyibli -jι' pυ. Ε nɔɔ 'υ le, 'kι υ 'nι 'kɔɔ wen 'lι nyiblo a 'mυ.»

Kυkɔnyɔ -Yusu a le'boɔdiide

(Matie 26.26-30; Luku 22.15-20; 1 Koletι 11.23-25)

22 Bυ 'tιε nι 'υ dedιile', -ε -bι -Yusu 'du 'floc ye', 'ε -nyi Nyιsva 'wio, 'tι- 'ε 'beɔe

ɔtu le, 'ε -nyiɔe 'a -nagbopυ*, ε wen: «Ba 'duɔo ye', ba diɔe. Ε nɔ- mɔ 'na 'hυι,»

23 'ε 'du -wiin-ɔanυ ye', 'ε -nyi Nyιsva 'wio, 'ε -nyi ɔnυɔb, 'waa pεpe 'υ 'naɔa.

24 -ε -bι ε wen: «Ε nɔ- mɔ 'na -hlv. Ε nɔ- 'n di bυ 'wla, 'kι 'υ -tonyibli -hυɔhυι a -ta', Nyιsva 'mυɔb nu, ε 'mυ 'yri yrayri ɔtu, ε kɔ -tonyibli 'hυen-.

25 'N yι 'a mυ 'nι -lee -nι -tεε, kυε 'ne- ti -bυ 'yie bυ, 'n 'yι 'lιɔι 'lι -we, ɔbυ 'na 'kι nɔdυ -bυ de, ε 'mυ -nyrɔwɔ -mυ' kι ye, -ε kɔ 'kwli 'n di 'lι nɔ yrayrιdυ -bι -mυ' 'lι 'naa -nι, 'kι 'lι Nyιsva a 'klo yrayrv 'kwli.»

26 -Te de a 'mυ, ε -hi, -ε -bι υ ble -wla, 'tι- υ 'du ye', 'υ ɔtu 'dιɔ, 'υ mu 'lι dɔgba -mυ' 'lu, -ε kɔ 'lu olifieti nι 'lι.

-Te -Yusu lee la Pielι, -ε mɔ, Pielι a 'mυ, ε diɔe 'nι hla, -ε mɔ, ε 'yιɔι -yι

(Matie 26.31-35; Luku 22.31-34; Saan 13.36-38)

27 -Te υ nyre 'lι, -ε -bι ke- -Yusu pι 'a -nagbopυ* yι, ε wen: «'Ti di 'υ 'nι nyre, a 'mυ 'υ 'mυ 'hυι le -gbε, ɔwι yι, -te υ nu la 'a 'cιcιrι, 'kι 'lι Nyιsvacriεn 'kwli, -ε mɔ: Nyιsva wen 'nι: 'N di 'blakɔnyɔ 'nι 'la, blablι 'mυ -gbε.»

28 -ε -bι ke- -Yusu pι ɔnυ yι de, ε wen: «'Bυ mɔ, 'nι 'kυ, 'nι 'hri 'klo, 'kι 'n di 'lι Galileblɔgba 'kwli mu, 'mυ 'lι 'a mυ 'lι -plee -nι.»

29 -ε -bι Pielι wen: «'Ye ɔbυ 'waa pεpe bυ hie 'υ -mυ bυ, 'mɔ -bυ, 'n 'yι 'lιɔι 'lι -we, ɔbυ hie 'υ -mυ bυ 'klo -mɔ 'klo.»

30 -ε -bι -Yusu wen: «'N yι -mυ 'nι -lee -nι -tεε: 'Kι 'lι 'tɔlvwɔ nι -do -bυ 'kwli, 'tι- hape 'mυ -nyre a daawι nι 'hυen nu, -di nu -gaawι nι ta, -ε mɔ, ɔyι 'mυ -yι.»

31 -ε -bι Pielι 'yaa 'lι win, 'ε ɔtuɔo ɔwɔn, ε wen: «'Uɔn-, 'ye ɔbυ 'n di 'kυ, 'n kɔ -mυ 'hυen-, 'n 'yι 'lιɔι 'lι -we, ɔbυ hlaɔa, -ε mɔ, 'n 'yι -mυ -yι.» 'Waa pεpe, -tι nι -do a 'mυ, Pielι -hla, ε nɔ- υ -hla -we.

-Te -Yusu da la Nyιsva, 'kι 'lι 'dvdoti a -ci -mυ', υ deε Gesιmanι kι

(Matie 26.36-46; Luku 22.39-46)

32 -Te de a 'mυ, ε -hi, -ε -bι 'kι υ nyre 'lι 'dvdoti a -ci -mυ', υ deε Gesιmanι 'kwli. -ε -bι ke- -Yusu pι 'kι 'a -nagbopυ* yι, ε wen: «Ba nι mɔ bυ, ɔbυ mu 'lι ye', 'mυ 'lι Nyιsva -mɔ -hlee -nι.»

33 Bu yi 'ki ni mi, -ε -bi ε da Pieli ko Saan ko Saki ni, ε ko □nu 'huen- 'u -mu. Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi 'a □wlv 'mυε bu. Hwannu ni□e ni diaki.

34 -ε -bi ke- ε pi □nu yi, ε wen: «'Na □wlv 'mυε bu diaki. 'Na □wlv a bu'mumυε a 'mυ, ε -hυε bu 'la 'mυ. Ba ni mō bu, a 'ni 'ηmee 'li,»

35 'ε hlō□ □nu -mō le de gbe, 'ε 'gbla kwli, 'ε nyεε Nyisua le, 'bu mō, 'bu -wε 'li□i, 'ki 'a □hιven'yeti -mυ', -ε di 'li di, bu hlō□ □ne -mō le.

36 ε wen: «'Na 'Bai o, -wε 'li 'a -nε de ni. Nu□o, □hιven -bu, 'n mi 'ye mō, bu hlō□ 'mυ -mō le. Kee, ε 'ni 'mō□ 'li de -bu, 'n -hυε, keε, bu mō de -mυ', -hυε.»

37 Bu nu 'ki 'pυple le, -ε -bi ε □hιan -mō, 'ε mu 'u 'a -nagbopu ni ta a 'mυ 'hυi, 'ε yεε 'u □nu ηmena a ηmeele' bu. -ε -bi ke- ε pi Pieli yi, ε wen: «Simō, □bi -yi 'ni ηme? □Yi 'li□i 'li -wε, 'ki -bu 'yi -ηme, 'ki 'li -haawō ni -do 'kwli?»

38 A 'ni 'ηmee 'li, keε, ba da Nyisua, -ε di□e nu, de 'bu yi□i ni -hυε bu □tee 'u 'a mυ le, 'ki ba -hεε Nyisua a -ti le, a 'ni □ha 'a -ti le -hεε -ni. 'N yi□e ni, -ε mō, 'aan □wlv -hυε□e ni diaki, 'ki a 'ni 'ηmee 'li, a 'mυ Nyisua da, keε, 'bu mō, Nyisua 'bu 'ye ni -hεε nε 'a mυ, 'a mυ ni -do, a 'yi 'klī -kō, 'ki ba nu de a 'mυ.»

39 Bu pu 'ki le, -ε -bi ε hlō□ □nu -mō le de, 'ε -tua Nyisua a lenyaale de, 'ki 'li win ni -do -mυ', ε pu wen 'kwli.

40 -Te ε -wε -mō, 'ε □hιan -mō, 'ε mu 'u □nu 'hυi, 'ε yεε 'u □nu ηmena a ηmeele' bu de, -ε nu□o, u 'yi 'li□i 'li -wε, bu pu 'yii le. -Te u □wle 'ki 'yii, -te bu di□e yi pu, u 'yi□i -yi.

41 -ε -bi ε mu ni de, 'ti- 'ε □hιan -mō de, 'wv ni ta a de, -ε -bi ε wen: «□Bi a yi 'ni ηme de, 'a -he 'li ke le? ε 'yi 'ki ηmunηmeti 'pa-. Ba 'ye ke, ti nyre 'u ni, 'ki bu pu 'mυ de'kukununyū -ji', 'mō -bu, -ε mō -tonyibli a pepe a Nyiblo.

42 Ba 'du ye', -a 'mυ mu, -ε nu□o, nyiblo -mυ', -ε di 'mυ 'na yraanyibli -ji' pu, 'ki ε yi 'li di.»

-Te -Juukve a naanyv klo la -Yusu
(Matie 26.47-56; Luku 22.47-53; Saan 18.3-12)*

43 Win ni 'li -Yusu wlvn, -ε -bi Judia, -ε mō -Yusu a -nagbopu* ni -pu □tu 'u 'hυen a nyiblo -bi, ε nyre 'u ni, ε ko nyibli -hυohυi 'hυen-. Nyibli a 'mυ, u 'ble ta-wōn-tebli ko ti 'hυen- kva le. Nyisua a -cōhlunpinyu* gbagbi, ko tetetōonyu, ko -Juukve a naanyu -bi 'hυen-, u nu- lee nyibli a 'mυ, bu mu -Yusu klo.

44 Judia a 'mυ, -ε di □nu -Yusu -ji' pu, 'ti- u 'mυ 'hru wlvn bi, ke- ε pu □nu yi: «Nyiblo -mυ', 'n di 'wleε -ni, 'n di 'wio -nyi, ε nō- ba klo, ε 'ni □ha 'a mυ -ji' □ta, a 'mυ□v gba.»

45 -Te u nyre ki 'u, -ε -bi Judia 'yia 'u -Yusu 'hυi bu, ε wen: «Tōonyō o,» 'ε 'wleε □ne.

46 Ti ni -do a ti 'yri, nyibli a 'mυ, Judia -gba, -ε -bi u klo -Yusu ni.

47 Nyisua a -cōhlunpinyu a nyiblo gbagbu, 'a -kuannunyo -bi, ε ni -tuo ki -wε. -ε -bi -Yusu a -nagbopi -bi, ε nō- ha 'li 'a 'plten bō 'kwli, 'ε nu□o, 'ε 'be 'u -kuannunyo a 'mυ, 'a nva.

48 -ε -bi ke- -Yusu pi □nu yi: «Ta-wōn-tebli ko ti 'hυen-, ε nō- a -ya, 'a di 'mυ klo mō, □wv yi, -te -mυ', u ni -balunyo a kuklo.

49 'Ti-, 'a -nε ti, 'n ni la 'li 'a mυ 'nyi, 'ni tve la 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli, keε, a 'yi la 'mυ -klo. -Tebli a pepe -bu, ε mi 'lu -mō, -ε di□e nu, -ti -mυ', u 'cvi la, 'ki 'li Nyisuaacrien 'kwli, ε 'mυ -nue -ni.»

50 -Yusu bu pu 'ki le, -ε -bi 'a -nagbopu a pepe -gbe 'u□v 'hυi le, 'u 'gba ci le.

51 Kee, ε ko gblotayu □dv, ε nō- yi -Yusu □wien kve. Gblotayu a 'mυ, danu ni -do ε 'wleε kle. -ε -bi u klo□o ni -wε.

52 Kee, 'ki ε hie 'li □nu 'a danu a 'mυ -ji' bu, 'ε □ga 'hυi wlvn, 'ε 'gba ci le -wε.

-Te -Juukve* a naanyv puv la -Yusu -bati le

(Matie 26.57-68; Luku 22.54-55,63-71; Saan 18.13-14,19-24)

53 'Ti- de a 'mυ, ε 'mυ -hi, -ε -bi u gbe -Yusu ni, 'ki 'li Nyisua a -cōhlunpinyu* a nyiblo gbagbu a 'kayu bu. 'Kayu a 'mυ bu, 'ki -cōhlunpinyu* gbagbi a pepe, ko Nyisua a tetetōonyu, ko 'blugba a naanyu -bi 'hυen-, 'ki 'waa pepe, u 'kukue 'li le, 'ki 'u -gbolugbo a -ta'.

54 Pielt -mɔ -bɪ, ε yɪ kʊɛ -Yusu ɔwien, 'kɪ 'lɪ -mɔhloɔle 'kwli, 'ε -hɛ 'lɪ 'waa ɔpɪ lɛ, 'ε -mu, 'ε pa 'lɪ -cɔhlɔnpinyɔ a nyiblo gbagbu a -yaa 'kwli -wɛ. 'Kɪ Nyɪsua a 'kagbau a 'yieɔtunyɔ nɪ 'lɪ, 'v 'tie na, 'v yɪɔɪ 'wen. Nyibli a 'mʊ, v nʊ- kɔ 'nyɪ Pielt nɪ 'lɪ bu, 'ε yɪ na 'wen -wɛ.

55 'Kɪ 'lɪ 'kayu a 'mʊ bu, -cɔhlɔnpinyɔ gbagbɪ, v kɔ -gbolugbo a nyibli a pɛpɛ 'hʊɛn-, v ɔmʊɛɔlɛ lɛ, 'kɪ bu yɛɛ -Yusu -tɪ, -ɛ diɔe nu, v 'mʊɔv 'la, kɛɛ, v 'yɪ 'lɪɔɪ kɪkade ɔdʊ 'lɪ 'yee -nɪ.

56 Nyibli -hʊɔhʊɪ pɪɔɪ hɪ kɪ. Kɛɛ, 'waa 'pʊplɛwin pʊplɛ 'lɪ klɛ.

57 Kɛɛ -ɛ -bɪ nyibli -bɪ 'du ye', 'v yɛɛ ɔnɛ -tɪ, 'kɪ 'lɪ hɪ 'kwli, v wen:

58 «-Aan 'mumu, -a 'wɪn la nɪ, -tɛ ε pɪ la lɛ, -ɛ mɔ: Nyɪsua a 'kagbau -bu, -tonyibli -pʊ, 'n diɔe 'nɪ 'wla, 'tɪ- 'mʊ 'a dɛ -bɪ pʊ, 'kɪ 'lɪ -nyrɔwɪ nɪ ta 'kwli, 'kɪ -tonyibli 'ye di 'v dabʊɪ 'hʊɪ nɪ gba.»

59 Kɛɛ, 'kɪ 'v -tɛ a 'mʊ, 'waa win 'tɛ pʊplɛ 'lɪ klɛ de.

60 -ɛ -bɪ -cɔhlɔnpinyɔ a nyiblo gbagbu 'du ye', 'kɪ 'v nyibli a pɛpɛ ye', 'ε 'beti -Yusu, ε wen: «ɔBɪ -tɪ a pɛpɛ -bu, nyibli -bu, v yɪ -mʊ -yɛɛ -nɪ, ɔyɪ -tɪ -kɔ, -bu ɔtu ɔnʊ ɔwɔn?»

61 Kɛɛ, -Yusu 'yɪɔɪ -tɪ ɔdʊ klɛ -hɪhɪa -nɪ. -ɛ -bɪ -cɔhlɔnpinyɔ a nyiblo gbagbu 'betiɔe nɪ de, ε wen: «ɔBɪ -mɔ mɔ Wanyɔ -mʊ', Nyɪsua pʊ la lɛ, ε di la 'lɪ ya? ɔBɪ -mɔ mɔ Nyɪsua a 'Yu?»

62 -ɛ -bɪ -Yusu ɔtuɔo ɔwɔn, ε wen: «lin, 'mɔ ɔnɔɔ. ε di kɔ ti, a 'mʊ 'mʊ 'ye, 'mɔ -bu, -ɛ mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, 'mʊ 'v 'Kɪkɪnɪnyɪsua a diidɛkɪbɪa kɪ bu nɪ, 'mʊ 'lɪ yakɔ 'kwli -hɔn, 'kɪ 'lɪ 'nunɪma 'nyɪ.»

63 -Yusu bu pʊ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ -cɔhlɔnpinyɔ a nyiblo gbagbu a 'mʊ, ε cɪcra 'a dɪɔnʊ wlawlʊ lɛ, yɪv a -tɪ, ε wen: «-A 'nɪ 'mʊɔɔ 'kɪ -hɛhɪnyibli ɔdʊ lɛ de,

64 'bɪ 'aan 'mumu, a 'wɪn -tɪ, ε -hla nɪ. A 'wɪn nɪ, -tɛ ε nu Nyɪsua a -tɪ a lɛ-hɛɛlɛ. -Bɪ' a pɪ 'lɪ?» -ɛ -bɪ 'waa pɛpɛ, v wen: «ɛ mɔ ɔhan-tɪ, ε -hɛɛ Nyɪsua a -tɪ lɛ. 'A -tɪ, ε kɔ 'kʊkʊ.»

65 -ɛ -bɪ -v -bɪ -tʊa 'a hɪvɔn a 'hinhren, ε kɔ, 'v mʊa nɛ 'a 'yɪi klɛ, 'v yɪɔɪ nɪmlɪ -bii -nɪ, v wen: «Winwɔn-hanyɔ o, lee nɛ -a mʊ, nyiblo a 'dɪ -bɪ -hɪren -mʊ de 'lɪ?» ε

kɔ, Nyɪsua a 'kagbau a 'yieɔtunyɔ a 'mʊ, 'v pɪ 'lɪɔɪ 'nɪmɪ nʊɪ' lɛ -wɛ.

-Tɛ Pielt pʊ la lɛ, -ɛ mɔ, ε 'yɪ la -Yusu -yɪ

(Matie 26.69-75; Luku 22.56-62; Saan 18.15-18,25-27)

66 -Tɛ -tɛblɪ a 'mʊ, ε mi 'lu -mɔ, 'kɪ Pielt 'tɛ nɪ 'lɪ -yaa a 'mʊ 'kwli. Bu nɪ 'kɪ 'v bu, -ɛ -bɪ 'yɪ nyɪrɔyɪ ɔdʊ, -ɛ nii 'lɪ -cɔhlɔnpinyɔ* a nyiblo gbagbu a -tɛ -kʊan, ε nɔ- nyɪre 'v, 'ε 'ye Pielt, 'ε yɪ na 'wen.

67 Bu 'ye 'kɪɔɪ, -ɛ -bɪ ε -hrʊv ɔnɛ 'yie lɛ, ε wen: «-Mɔ -bu, -kɔ Nasaletɪ a -Yusu 'hʊɛn-, 'a mʊ -nɪnɛ la 'hʊɪ.»

68 Kɛɛ, Pielt -ga nɪ, ε wen: «-Tɪ -mʊ', -hlɛ, 'nɪ 'wɪnɔɪ lɪɔɪ, ε kɔ, 'nɪ -yruɔo lɪɔɪ' lɛ,» 'ε -hɔn 'vɔv 'hʊɪ, 'ε mu 'lɪ -yaa a 'mʊ 'a paalɛ'. Ti nɪ -do a ti 'yɪri, -ɛ -bɪ hape da -nyɪre nɪ.

69 Kɛɛ -ɛ -bɪ 'yɪ nyɪrɔyɪ nɪ -do a 'mʊ, ε 'yeɔe nɪ de, -ɛ -bɪ kɛ- ε pɪ nyibli -mʊ', -v nɪ 'v yɪ, ε wen: «Nyiblo -bu, ε mɔ -Yusu a -nagbopi* ɔnɔɔ.»

70 -ɛ -bɪ Pielt -ga nɪ de. Ti gbi bu -hi, -ɛ -bɪ nyibli a 'mʊ, -v nɪ 'v, v wen: «ɛ mɔ ɔhan-tɪ ɔnɔɔ, -mɔ -bu, -mɔ -Yusu a -nagbopi ɔnɔɔ, -kɔtɪ -na 'mumu, 'kɪ -kɔ 'lɪ Galileblugba 'kwli.»

71 -ɛ -bɪ ε wen: «'Bʊ mɔ, 'nɪ yɪ hɪ nɪ nɪ, Nyɪsua bu pʊ 'mʊ 'jɪɔ yɪ. 'N 'sʊv nɪ, nyiblo -bu, -kɔtɪ a hlɛ, 'n 'yɪɔɪ -yɪ.»

72 Ti nɪ -do a 'mʊ 'yɪri, -ɛ -bɪ hape nu -nyɪre a daawɪ nɪ 'hʊɛn a dɛ nɪ. -ɛ -bɪ -tɪ -mʊ', -Yusu lee wen Pielt, ε bi 'lɪɔɪ 'kwli. Kɛ- ε pʊɔv yɪ: «'Tɪ- hape 'mʊ -nyɪre a daawɪ nɪ 'hʊɛn nu, -di nu 'na -mɔ-gaawɪ nɪ ta, -ɛ mɔ, ɔyɪ 'mʊ -yɪ.» Bu bi 'kɪ 'lɪɔɪ 'kwli, -ɛ -bɪ ε -tʊa wuwe.

15

-Tɛ v gba la 'lɪ -Yusu Pilatɪ -mɔ
(Matie 27.1-2,11-14; Luku 23.1-5; Saan 18.28-38)

1 'Tɪ- -nyɪre 'mʊ -nyɛ, -ɛ -bɪ Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbɪ 'kukue lɛ de, v kɔ -Juukʊɛ* a naanyɔ, kɔ tetetɔɔnyɔ, kɔ -gbolugbo a nyibli a pɛpɛ 'hʊɛn-, v 'mʊ -Yusu a -tɪ' lɛ -pʊpʊ -nɪ. -ɛ -bɪ v wen: «-Ba lee nɛ -aan 'sɛyo, bu mʊa ɔnɛ, v 'mʊ 'lɪɔɪ Pilatɪ -mɔ gba.» (Pilatɪ a 'mʊ, ε nɔ- mɔ

-gubunuma -mu', Romakue a 'kuiun gbagbu [tu la gbata ki bu.)

2 Bu gba 'ki 'li Pilati -mo, -e -bi e -tua 'a le'betile, e wen: «[Bi -mo mo -Juukue a bodio?» -E -bi -Yusu wen: «Iin, 'mo [ni.»

3 -E -bi Nyisua a -cohlunpinyu gbagbi -tua 'a -ti -huohu a yelee.

4 -E -bi Pilati 'beti ni de, e wen: «[Bi -ti a pepe -bu, u yi -mu -yee -ni, [yi -ti [du -ko, -bu hla?»

5 Kee, -Yusu 'yiti [won [tu. E mo de, -e kee Pilati a [wlu le.

-Juukue* wen 'ni, bu koo 'u -Yusu tugbe yie, e 'mu 'ku

(Matie 27.15-26; Luku 23.13-25; Saan 18.39-19.16)

6 'A -ne le'mimle, -e mo Paki a ti 'yri, Pilati ko bu te [jklapi ni -do -mu', -Juukue di -hua bu.

7 Ti a 'mu 'yri, e ko la [jklapi [du. 'A 'nyre mo Balabasi. E mo -balunyoo [ni. Balabasi a 'mu, u pu la [a [ji', e ko 'a 'bio -balunyibli -bi 'huen-, -e nu [o, ti -bu, -e ko 'yri 'blugba yi mo [gbugblo -ni, 'ki u 'la mo nyiblo.

8 -E bi nyibli -huohu mu 'li Pilati -mo, 'u lee [ne, u wen: «-A -hue [e ni, -bu -te [jklapi ni -do bu, [wi yi, -te -mu', -ni [e le 'a -ne 'yru, le'mimle, -e mo Paki a ti 'yri.»

9 -E -bi Pilati wen: «[Bi a -hue [e ni, [bu te 'aan bodio, -e mo -Juukue a bodio bu?»

10 Ke- Pilati nu 'pule, -e nu [o, e yi [e ni, -e mo, 'ki 'li ca 'kwli, 'ki Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi puu 'li [i -Yusu -ji', -e di [e nu, e 'mu [u 'la.

11 Pilati bu 'beti 'ki [nu, -e -bi -cohlunpinyu gbagbi [tutuo nyibli -mu' ni, 'ki bu lee Pilati, bu te Balabasi bu, kee, e 'ni 'tee 'li -Yusu bu.

12 -E -bi Pilati [tu [nu [won, e wen: «'Bu mo, 'ni te Balabasi bu, de a 'di -bi a -hue, [bu nu nyiblo -bu, a dee ne 'aan bodio -mo 'li?»

13 -E -bi u 'yaa 'li win, u wen: «Koo 'u [u tugbe yie, e 'mu 'ku!»

14 -E -bi Pilati wen: «De -huan a 'di -bi e -nu, -koti 'ni kue 'u [u tugbe yie 'li?» Kee, u 'yee 'li win, u wen: «Koo 'u [u tugbe yie, e 'mu 'ku!»

15 -Te Pilati -hue bu blee nyibli a plo, e no- nu [o, 'e te Balabasi bu, 'ti -e lee ne 'a 'seyo, bu bii -Yusu lokue. -Te u bi 'ki [i, -e

-bi e lee ne 'a 'seyo a 'mu ni, e wen: «Ba gba [a, ba koo 'u [u tugbe yie, e 'mu 'ku.»

-Te 'seyo 'cee la -Yusu (Matie 27.27-31; Saan 19.2-3)

16 Pilati bu pu 'ki le, -e -bi 'a 'seyo gba -Yusu ni, 'ki 'li Pilati a 'mu 'a -yaa 'kwli, -te 'waa bunule ni 'li, 'u da 'waa 'bio 'seyo a pepe.

17 -Te u -nyre 'ki, -e -bi u pu -Yusu wlawlu -johun, 'u hlaa [ne 'witiklavu le. 'Witiklavu a 'mu, e no- u [tu [o 'lu.

18 -E -bi u -tua 'a 'wioblepuuu, u wen: «-Na 'wio mo, -Juukue* a bodio,»

19 ko, 'u pu 'u [u kotu 'lu le, 'u -gble 'li [i huun 'yi le, 'ti- 'u 'gbala kwli, 'ki 'u [u ye', 'u [ti [u 'li le, 'ki 'u 'a 'caale a -ta'.

20 -Te u -we 'ki 'a 'caale -mo, -e -bi u -he [e wlawlu -johun a 'mu ni, 'u pu [u 'a [gbetu, 'a wlawli, 'ti- 'u [ti [u [ne 'dio, 'u gbe 'li [i -tite -mu', u di 'li [i tugbe yie -koo -ni.

-Te u koo la 'u -Yusu tugbe yie, e 'mu 'ku a -ti (Matie 27.32-44; Luku 23.26-43; Saan 19.17-27)

21 Bu yi 'ki ni mi, -e -bi u ko nyibehian [du 'huen-, u [nnee ni. Nyibehian a 'mu, 'a 'nyre mo Simo. 'Ki e ko 'li Sileniduo 'kwli. E no- mo Alesadri ko Rufusi 'huen- a 'ba. No- -huen -titi. Bu yi 'ki le ni -hihi -ni, -e -bi 'seyo klo [o ni, 'u ni 'u [u ke', 'e 'ble tugbe -mu', -e ko 'yie u di 'u -Yusu 'u -koo -ni.

22 -E -bi u gba 'li -Yusu dugba -mu' 'lu, u dee Golgota, -e [hen 'nyre Lukla.

23 -Te u nyre 'li, -e -bi u -hue bu -nyi [e no, u pu 'li -ci -mo, u dee mili, kee, -Yusu 'yiti 'na.

24 'Ki 'u -tite a 'mu, 'ki u koo 'u [u tugbe yie, 'u pu 'wla, -e di [e nu, u 'mu -Yusu a 'huilepu-tebli, 'a [glale yi.

25 Muu 'yru bu 'yaa 'u a ti 'yie, 'ki u koo la 'u [u tugbe yie,

26 'u 'cru la 'u 'plankibia ki, -ti -ko -ti u koo 'u [u tugbe yie. -Ti a 'mu, e no- -bu: «Nyiblo -bu, e no- mo -Juukue* a bodio.»

27 Ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki 'u -Yusu 'hu, u koo 'u -balunyuu ni 'huen, 'ki 'u 'waa -ne ti 'yie, -do 'ki 'li 'a diidekibia ki, -do -bi 'ki 'li 'a kamlakibia ki. [

28 -E -bi -ti -mu', u 'cru 'la 'li Nyisvacrien 'kwli ti -hi la a ti 'yri, e mu ke 'lu -mo. -Ti a 'mu, e no- -bu: «'Ki u -hree 'li□i -balonyu 'nyu.»]

29 -E -bi nyibli -mu', -u yi -hi, u -he□e 'yri, 'u □gbepu 'lu le, u wen: «-Mo -bu, -e pu la le, -e di la Nyisua a 'kagbau 'wla, 'ti- -e di la□a pu, 'ki 'li -nyrowu ni ta 'kwli,

30 wa -dionu, □mu 'u tugbe -mu' 'yie -hon, □mu □ti.»

31 -E -bi Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi, u ko tetetonyu 'huen-, -u ni 'u, u -he□e 'yri le -we, u wen: «E wa nyibli -bi ni, kee, e 'yi 'li 'a dionu a wowa 'li -we.

32 'Bu mo Wanyo, -e mo Yisraeku e bodio -we, bu -hon 'u tugbe -mu' 'yie, bu □ti, -te ti ne -bu. 'Bu mo, □ba 'ye de a 'mu, -a di pu□u □haan-ti, -e mo, e no- mo Wanyo.» Nyibli ni 'huen -mu', u koo 'u 'waa ti 'yie le, 'ki 'u -Yusu 'hu, u 'cee □ne ni -we.

-Te -mu', -Yusu nu la 'kukuu (Matie 27.45-56; Luku 23.44-49; Saan 19.28-30)

33 'Yru bu yi 'u 'lu a -heyri' ni nyre, -e -bi halo ka -tutu a pepe ki. Halo a 'mu, e ni 'u -nuni, 'e ye 'yru-hiile a ti ki.

34 -Te 'yru-hiile a ti a 'mu, e yi 'u nyre, -e -bi -Yusu 'yaa 'li win, e wen: «Eloi, Eloi, lama sabatani?» -e □hen 'nyre, «Nyisua o, Nyisua o, de- ko 'mo -ha 'yie -mo 'li?»

35 Nyibli -mu', -u ni -tuo ki, ke- 'waa de -bi pu: «Ba 'ye ke, Nyisua a winwlon-hanyo Eli e de,»

36 'ki 'li □nu 'nyl, -e -bi 'e -mu, 'e 'gba ci le, 'e 'du -sapoo ye', 'e 'nyra 'li□i 'lipano -mo, 'e mua 'u□u tugbe bloblu 'lu le, 'e -nyi□e -Yusu, -e di□e nu, e 'mu□u 'na. E wen: «-Ba pu 'u 'yie bu, 'bu mo, Eli 'bu di di, e 'mu 'u□u tugbe a 'mu 'yie -ha, -a 'mu□u 'ye.»

37 Bu ni 'ki de a 'mu -mo, -e -bi -Yusu 'gbo ni, 'e mla -hnhlon.

38 Ti a 'mu 'yri, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu, -e ni 'li Jrusredio 'kwli, danu gbagbu -mu', -e 'be 'kayu a 'mu □tio, 'e -ki wlon pepe, kue 'li 'a 'lu yi bu, -bu ye 'a □hlonde ki.

39 'Ki 'u -Yusu □hlon, 'ki Romaku e a 'seyo a nyiblo gbagbu -bi nyra 'u bu. E no- 'be□e 'yi. Bu 'ye 'ki, -te -Yusu nu la 'kukuu,

-e -bi e wen: «E mo □han-ti, nyiblo -bu, e mo la Nyisua a 'Yu □nio.»

40 Nugbi -bi ni 'u, 'u hloo 'u -te a 'mu -mo le de gbe, 'u yi -tebli a 'mu, -e mi 'lu -mo 'ye. 'Ki 'li □nu 'nyl, Madala a Mari ni 'li, e ko Mari -mu', -e mo Saku 'cumie ko Sosu a 'dii, ko Salome.

41 Nugbi a 'mu, u nu- yi la -Yusu □wien le kue, -te e ni la 'li Galileblugba 'kwli, 'u yi la□a -hee -ni. U ko nugbi -bi 'huen-, u ko -Yusu 'huen-, u nu- di la Jrusre.

-Te u pu la 'li -Yusu 'dabio 'kwli (Matie 27.57-61; Luku 23.50-56; Saan 19.38-42)

42-43 -Te 'to yi ni -wen, -e -bi nyiblo □du nyre 'u -tuo a 'mu ki. 'A 'nyre mo Sosefu. 'Ki e ko 'li Alimatedio 'kwli. Sosefu a 'mu, e mo -Juuku* a -gbolugbo a nyiblo -bi □nio. Nyibli □tui 'u□u ni diaki. Ti -mu', Nyisua di nyibli win ki -koo -ni, ti a 'mu, e no- e yi 'u le -plee -ni. Sosefu bu nyre 'u -tuo a 'mu ki, -Juuku e a -wuwle-nyrowo* yi 'u 'ni nyre, 'yru bu pa a ti 'yri. E no- nu□o, 'e □tu 'u 'kl, 'e 'yi 'yie -pie, 'ki bu mu 'li Pilatu -mo, 'e lee □ne, bu wen□e, e 'mu 'u -Yusu a -plahu tugbe 'yie -ha, e 'mu 'u□u -ha.

44 -Te -Yusu 'yi 'u tugbe 'yie -wleen -ni, 'e 'ku, e kee Pilatu a □wli le. E no- nu□o, 'e da 'a 'seyo a nyiblo gbagbu, 'e 'beti□e, 'bu mo, -te -Yusu 'ku wen, 'a ti 'bu -wlen 'u.

45 -Te 'seyo a nyiblo gbagbu a 'mu, e □tu□o □won, -e -bi Pilatu wen□e ki, 'ki Sosefu bu -ha 'u -Yusu tugbe 'yie.

46 -Te e -wen 'ki, -e -bi Sosefu mu -jise -to mo, 'e -di, 'e -ha 'u -Yusu tugbe 'yie, 'e 'hunhian 'li□i -jise 'a mu 'kwli le, 'ti- 'e gba 'li□i -tite -mu', e di 'li□i □tuu -ni. 'Ki 'li -tite a 'mu, 'hio gbagbu ni 'u, 'e hlo yra, -wen dugba. 'Ki 'li 'hio gbagbu a 'mu 'kwli, 'ki 'u 'bluu la 'li 'dabio, (ti □du a ti 'yri la, -e 'wi- -wlukayu yi). 'Ki 'li 'dabio a 'mu 'kwli, 'ki e pu 'li -Yusu a -plahu, 'ti- 'e nu 'hio 'papo, -e ni 'u, -e □hian 'li -mo le, 'e ka 'dabio a 'mu yi.

47 -Te -mu', u pu 'u -Yusu bu, Madala a Mari, ko Mari, -e mo Sosu a 'dii, u 'ye 'u ni.

16

*-Te -Yusu 'hri la 'klo
(Matie 28.1-8; Luku 24.1-12; Saan 20.1-10)*

¹ -Wuwle-nyrɔwɔ* a 'mu bu -hi, 'yru a bupele a ti 'yri, -ε -bi Madala a Mari, ε kɔ Mari, -ε mɔ Saki a 'dii, kɔ nuɔba -bi 'hven-, -ε mɔ Salome, υ nu- mu -dawn-ninyra -tɔ mɔ, υ 'muɔb -Yusu a -plahυ le pu.

² 'Soɔndi a -nyrajru', 'yru a 'hrule a ti 'yri, -ε -bi nuɔɔba a 'mu, υ nu- -tuo 'li 'dabio yi.

³ Bu ni 'hru wlon, -ε -bi υ -tua 'a lepupele, υ wen: «Nyiblo a 'di -bi, -ε di 'b kwanhiɔ a 'mu 'b -ha 'li, υ -nu, 'b ka 'dabio yi?»

⁴ Kee, -te υ nyre 'li, -ε -bi υ 'yeɔe ni, -ε mɔ, kwanhiɔ a 'mu, υ blikeɔe le, 'b puɔb 'kɔbia ki.

⁵ -ε -bi υ pa 'li 'dabio 'kwli. Bu pa 'ki 'li, -ε -bi υ yeɔe 'li gblotayu ɔdu bu. ε nɔ- ni 'b diidekɔbia ki bu, 'ε pu wlawhi puɔpu. Nyɔsua a lelenyɔ ɔniɔ. Bu 'ye 'kɔɔi, -ε -bi huannu -tua 'waa nunuo diaki.

⁶ Kee -ε -bi gblotayu a 'mu, ε wen: «A 'ni 'pie 'li huannu. 'N yiɔe ni, -ε mɔ, Nasaleti a -Yusu, υ kɔɔ 'b tugbe 'yie, ε nɔ- a ɔmbe le. Ba 'ye ke -tite -mu', υ pu la 'bɔb bu, ε nɔ- -bu. Nyɔsua -ha 'liɔi 'kukonyibli 'nyi ni, 'ε -haɔa 'klo. ε 'yi 'ne- ni.

⁷ 'A -ti, ba mu, ba lee ne 'a -nagbopu*, kɔ, ba lee Pielɔ -we, -ε mɔ, ε di 'nyee 'hru, ε 'mu 'a mu -ple, 'ki 'li Galilebuɔba 'kwli. 'Ki a di 'liɔi bu -yeɔe -ni, ɔwi yi, -te -mu', ε nu la 'a hihla.»

⁸ -Te gblotayu a 'mu, ε -we 'ki 'puple -mɔ, -ε -bi υ 'hri ni, 'b 'gba ci le, -ε nuɔo, huannu -hi ɔnu wlon diaki. Huannu a -ti, υ 'yi nyiblo ɔdu -ti ɔdu -lee -ni.

*-Te -Yusu 'hri la Madala a Mari yi
(Matie 28.9-10; Saan 20.11-18)*

⁹ 'Soɔndi a -nyragbi, 'ki -Yusu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, 'ε 'hri 'klo. Yi-henyiblo -mu', ε 'hri yi, ε nɔ- mɔ Madala a Mari. ε nɔ- mɔ nuɔba -mu', -ε kɔ ke' ε bla la 'b 'kuo -hɔɔn* ni ɔhlon'hven le.

¹⁰ Nyibli -mu', -υ yi la -Yusu ɔwien le kuɔ, υ nu- Mari mu la lee mɔ, -ε mɔ, -Yusu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'ε 'hri 'klo. -Te

ε nyre la 'li ɔnu -mɔ, ε yeɔe la 'li ɔnu ɔhien kɔ 'kla-wliye'yiya 'nyi bu.

¹¹ -ε -bi ke- ε pi la ɔnu yi, ε wen: «-Yusu 'hri 'klo, 'na 'mumu a 'mu, 'n 'yeɔe ni.» Kee, υ 'yi laɔa ɔhaan-ti -pu.

-Te -Yusu 'hri -nagbopu ni 'hven -bi yi
(Luku 24.13-35)*

¹² -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -nagbopu ni 'hven -bi, υ nu- -hon 'li Jrusredɔ 'kwli, 'b mi 'li 'dɔɔ -bi ki. U nu- -Yusu 'hri yi -we, 'ki 'li 'tu -bi 'kwli.

¹³ -Te υ yruɔo, -ε -bi υ ɔhian -mɔ, 'b di Jrusre, 'b lee 'waa 'bio -bi. Kee -ε -bi υ 'yiɔi ɔhaan-ti -pu -we.

-Te -Yusu 'hri la 'a -nagbopu* ni -pu ɔtu 'b -do yi

(Matie 28.16-20; Luku 24.36-49; Saan 20.19-23; Nunu-tebli 1.6-8)

¹⁴ De a 'mu, -te ε -hi -we, -ε -bi -Yusu a -nagbopu ni -pu ɔtu 'b -do a 'mu, υ yi di de. Bu ni 'ki 'b dediile', -ε -bi -Yusu 'hri ɔnu yi -we, 'ε 'ple ɔnu -mɔ, -te υ -nu, 'ki υ 'yi ɔwɔ a yikuole -kɔ, 'ti- 'waa ɔwɔ 'b 'gboklo -ni, -ε nuɔo, -te ε 'hri 'klo, nyibli -mu', -υ 'yeɔe, -Yusu a -nagbopu 'yi ɔnu ɔhaan-ti -pu.

¹⁵ -ε -bi ke- ε pi 'ki ɔnu yi de, ε wen: «Ba mu, ba na 'klo a pepe -bu ki, ba pu 'na ɔhaantitie nyibli a pepe.

¹⁶ Nyiblo 'bu ni 'b, 'bu 'wɔn ɔhaantitie a 'mu, 'bu kuo 'mu ɔwɔ yi, 'ti- 'bu puɔb 'nie 'lu, nyiblo a 'mu, ε nɔ- 'n di wa, 'ki 'b Nyɔsua a yru -mɔ'. Kee, nyiblo 'bu 'yi 'mu ɔwɔ yi -kuo -ni, nyiblo a 'mu, ε nɔ- Nyɔsua a -bati di klo.

¹⁷ Nyibli -mu', -υ di 'mu ɔwɔ yi kuo -ni, ɔwɔlekeɔe-tebli -mu', 'n di 'li ɔnu 'li -naa -ni, 'n di nu, ε nɔ- -bu: 'Ki 'li 'na 'nyre 'kwli, υ di bla 'kuo -hɔɔn* le, -υ ni 'b nyibli ke', ε kɔ, υ di pu win -mu', υ 'yi -yi.

¹⁸ 'Ya 'b 'lu de, 'ye ɔbi υ klo hro, kɔ, υ 'na 'a -ne ɔdedede, 'kuɔe ni 'li -mɔ, -tebli a 'mu, ε 'yi 'liɔi 'li -we, bu nu ɔnu -balɔ'. U di pu 'hɔhrennyu dabu 'lu ble, Nyɔsua 'muɔb nu, 'waa 'kuɔe 'mu -we.»

*-Te -Yusu mu la 'li yakɔ 'kwli
(Luku 24.50-53; Nunu-tebli 1.9-11)*

¹⁹ -Te Kukonyɔ -Yusu -we 'ki 'li 'waa -mɔhleele -mɔ, -ε -bi Nyɔsua nuɔo ni,

-Yusu 'ε mu 'li yakɔ 'kwli, 'ε nu 'u 'a
diidekɪbɪa kɪ bu,

²⁰ 'a -nagbopu* -mɔ -bɪ, 'u -mu, 'u pi
nyibli 'a ɔhaantitɪe, 'kɪ 'u 'a -nε -tɪtε ɔdu.
Kɔkɔnyɔ a 'mɔ, ε yɪ ɔnu 'nɪ -hεε -nɪ, 'kɪ
'li 'waa -kɔan a 'mɔ 'kwli. 'Kɪ ε nεε 'li
ɔwɪlɛkεε-tɛblɪ 'kwli, 'ε tɔε ɔnε nyibli, -ε
mɔ, -tɪ -mɔ', 'a -nagbopu hɛ, ε mɔ -tɪ a
-tεε ɔnɪɔ.]

**-Yusu a -ti, -te
LUKU
-mo -bi, ε nu la 'a 'cicru**

-Ti -ko -ti Luku, ε 'cru 'cruen -bu

1-2 -Na 'wio Teofilu. -Ko 'a yiyie, -ε mo, 'ki 'ne- -a mu 'nyi, -tebli -huohu mu 'lu -mo, 'ki 'u -Yusu 'Kisu a -ta'. -Tebli a 'mu, -ε mu la 'lu -mo, nyibli -huohu 'ye la□a ni, 'u -heε la nyibli -mu', 'ki bu pu Nyisua a □haantitie, 'u ne la□a -mo le, 'ki 'u nyibli yi. Ε ko nyibli -huohu -bi, 'u yi□i 'cru, □wi yi, -te nyibli a 'mu, -u 'ye la -tebli a 'mu, u nu la 'a hihla.

3 'A -ti, 'na 'mumu, 'n 'beti ni, -te -tebli a 'mu, ε nu la 'lu-momumu, kuε 'u 'a -wlu□tutuo 'yie bu. -Te 'n 'beti -ni, -ε -bi 'n 'ye□e ni, -ε mo, ε noo 'u le, -tebli a 'mu, -te ε nu yrekokuεε ko, -te ε nu 'lu-momumu, □bu 'cru -mu Teofilu -mo, -mo nyiblo gbagbu, 'mu□u -mo le na.

4 'N ni□e ni, tooε -mu', u too -mu, □mu□u yru, -ε mo, ε mo -ti a -teε □ni□. -ε -bi de, 'n 'cru, no- -bu:

-Te Nyisua a lelenyo hla la Saan Batisi a kuko-ti

5 Ti -ko 'yri Helodu mo la Sudeblugba a 'kun, ε ko la Nyisua a -cohlunpinyo* □du. 'A 'nyre mo Sakali. 'Ki ε ni la 'li -cohlunpinyo a □tumu -bi 'nyi, -u ni -kuan le, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu, 'ki 'li Jrusredio 'kwli. □Tumu a 'mu, u mo la -cohlunpinyo Abia a □tumu □ni□. Sakali a nugba, 'a 'nyre mo Elisabeti. 'Ki ε ko 'li -cohlunpinyo Ayro a □tugba 'kwli.

6 Sakali ko Elisabeti a 'mu 'huen-, u 'sii la 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', ko, 'u □tui la 'u Nyisua a tete a pepe 'u -teε, 'ki 'li 'waa □wli a pepe ki.

7 Kee, u 'yi la 'yu -ko, -ε nu□o, Elisabeti 'ye la 'yukode, 'ti- u ni 'huen a 'mu, u ku la ni diaki.

8 -Nyrowo □du 'ki, -ε -bi Abia a □tugba a ti nyre 'u ni, 'ki bu nu -cohlunpi-kuan*, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu. Ε no- nu□o, Sakali, 'ε yi -cohlun pi, 'ki 'u Nyisua ye',

9 □wi yi, -te -cohlunpinyo ni□e le, □tumu -bi a ti 'bu nyre 'u, 'u pi 'wla, -cohlunpinyo -mu', 'wla yi di, no- puε 'li

Nyisua a 'kagbau bu, -ε di□e nu, ε 'mu hinhrunpu-tebli nu, ε 'mu -cohlun pi, 'ki 'u Nyisua ye'. Sakali a 'mu, no- 'wla -di, 'ki bu pa 'li Nyisua a 'kagbau bu, ε 'mu hinhrunpu-tebli a -cohlun pi.

10 Ti -ko 'yri ε □tu -cohlun a pipie -wlu, 'ki nyibli -huohu 'wle 'u -patu' bu, 'u de Nyisua.

11 Sakali bu yi 'ki -cohlun ni pi, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu, -ε -bi Nyisua a lelenyo 'hru 'u□u 'huu. 'Ki ε ni 'u -te -mu', Sakali yi 'u -cohlun -pii -ni a diidekubia ki.

12 -Te Sakali a 'mu, ε 'ye□e, -ε -bi ε ta 'u bu, huannu 'ε -tba 'a nunuo.

13 Kee Nyisua a lelenyo lee □ne ni: «Sakali, □ni 'pie 'li huannu, -ε nu□o, Nyisua wen -na lenyaawin ki. -Na nugba Elisabeti di koo -mu 'yu nyibeyu le. 'Yu a 'mu, □tue□e Saannyre.

14 'Ba ko 'yu a 'mu, -di ko plo a bleεε diaki, ko, nyibli -huohu di nu doo.

15 Ε di -he nyiblo gbagbu, 'ki 'li Nyisua 'yi. Ε 'yi yi -bleε -ni, bu 'na no, mo, ε 'yi yi -bleε -ni -we, bu 'na 'a -ne kiklanyo □du. Nyisua a -Hihiu* di ni 'u□u ke', 'ti- ε 'mu -kuε -ni.

16 Ε di□e 'ni nu, Yisraekuε -huohu 'mu Kukonyo Nyisua □wlu yi -kuo -ni de.

17 -Te Nyisua a winwlon-hanyo Eli nu la 'kl a kunutu, ko, -te 'a 'klo ni la 'mu, ke- ε di 'mu ni -we, ε 'mu nyibli -lee -ni, -ε mo, Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la 'a dako yi ya, ε di 'ni di. Ε di□e 'ni nu, Nyisua a dako a 'mu, u 'mu -mo -we, 'ti- Wanyo a 'mu, ε mu di. Ε di□e 'ni nu, 'bainu ko 'waa 'yonu 'huen-, u 'mu win' le 'winwin -ni, ε 'mu□u nu -we, nyibli -mu', -u 'ye ni □tuu 'u Nyisua 'u, u 'mu □to ko, 'ti- u 'mu Nyisua □wlu yi -kuo -ni.»

18 'Ti- Nyisua a lelenyo a 'mu, ε 'mu -yre, -ε -bi ke- Sakali pi□i yi: «-Bi' 'n di 'a yiyie nu, -ε mo, -ti a 'mu, -hla, ε mo □han-ti □ni□ 'li? -ε nu□o, 'n ko 'na nugba 'huen-, -a -we 'yi.»

19 -ε -bi Nyisua a lelenyo □tu□o □wan, ε wen: «'Na 'nyre mo Gabrie. 'Ki 'n 'cibi 'u Nyisua 'huu, 'ni ni 'a -kuan. No- le 'ne- 'mu -mu -mo, 'ki □bu pu -mu □haantitie -bu.

20 Kee, □yi 'na win □haan-ti -pu. No- di□e nu, 'ki -ni 'ye ni di 'pleε ni yi, ε

'mu□v gba -gbagba, -ti -bu, 'n -hla, ε 'mu -nue -ni, ti -mu', Nyisua di 'v□v -hva -ni.»

21 Ti ni -do a 'mv -kō 'yri Nyisua a lelenyō kō Sakali 'hven-, v pipi win wlon ble, nyibli -hūohūi □wle 'v -patv' bu, 'v yi Sakali -ple, 'ε keε □nu le, -te ε -nu, 'ε -wlen 'li Nyisua a 'kagbau bu.

22 'Ti- ε 'mv 'hri, ε 'yi 'li nyibli a -mōhleele 'li -we. Dabui ni -do, ε pi, 'ε 'yi 'li 'puple -we. Ε nō- nu□o, nyibli 'v yru□o, -ε mō, ε 'ye □dedede, -ε mu 'lu -mō, 'kī 'li Nyisua a 'kagbau bu.

23 -Te δε a 'mv, ε -hi, ε nu 'v -nyrōwi gbi -bi, -ε di□e nu, -kvan -mv', ε bleε yi bu nu, 'kī 'li Nyisua a 'kagbau bu, ε 'mv□v -mō -we. -Te 'a -nyrōwi a 'mv, ε -yre 'lu, -ε -bi ε mu 'li 'waa 'diō 'kwli.

24 Ti gbi bu -hi, -ε -bi 'a nuḡba Elisabeti ni 'kwli. Ε 'ni 'hri□i li, -ε di□e nu, nyibli 'ni □ha□a 'ye, 'ε nu □hōnpui ni □hun. Ke-ε pi:

25 «Nyisua pv 'na -ti □wli -mō le, 'ε nu□o, 'kī nyibli 'ye ni di 'mv ni 'caa -ni de, 'kī □bv 'ye ni di 'yu ni kō a -ti.»

-Te Nyisua a lelenyō le la Mari, -ε mō, ε di kō la 'yu, -ε kō 'nyre -mō -Yusu

26 -Te Elisabeti a 'kwli kō □hōnpui ni □hlon-do, -ε -bi Nyisua te 'a lelenyō Gabriε bu, 'kī bu mu la 'li Galileblugba a 'diō -bi 'kwli, -ε kō 'nyre -mō Nasaleti.

27 'Diō a 'mv 'kwli, 'kī 'yu nyroyu □du ni 'li. 'A 'nyre mō Mari. Ε 'yi nyibede -yi. Keε, nyibeyu □du ni 'v, 'v δεε □ne Sosefu. 'A 'bai gbagbu, nō- mō la bodiō Dafidi. Sosefu a 'mv, nō- di□e kō. -ε -bi Mari a 'mv, nō- kō -mō Nyisua te la 'li 'a lelenyō.

28 -Te ε pa 'li Mari a -te, -ε -bi ε wen: «Mari, -mō 'n -ye. Kō plo a bleele. -Mō -bu Kūkonyō Nyisua -ha, 'kī 'v 'a -kvan a -ta'. Ε □tui -mv 'yie.»

29 'Ti- ε 'mv wuntobudu a 'mv 'win mō mu, -ε -bi ε 'ta 'v bu, 'ε -tva 'lule-hihie, δε-wuntobudu a 'mv, bu di 'nyre □hen.

30 -ε -bi Nyisua a lelenyō yi□i 'ni -lee -ni, ε wen: «Mari, □ni 'pie 'li huannu. Nyisua tve -mv 'a nvele yi.

31 Ε nō- mō, -di ni 'kwli, □mv 'yu nyibeyu kō. 'Yu a 'mv, -di kō, -di daa □ne -Yusu.

32 Ε di kō -ti a 'yi'bubua, ε kō, ε di mō -Ti'yi'buanyisua a 'Yu, 'ti- Kūkonyō Nyisua a □gbetu, ε di□e 'ni nu, 'yu a 'mv, ε 'mv bodiō -he, □wi yi, -te 'a 'bai gbagbu bodiō Dafidi ni la 'mv.

33 Ε di mō Yisraekue a bodiō, -te ti te yi bu. 'A bodiōde 'yi 'li□i 'li -we, bu kō 'lu-yreele.»

34 -ε -bi Mari wen: «-Te 'n 'yi nyibede -yi, -bi' 'n -we 'li □bv nu 'kī 'kwli a nūni 'li?»

35 -ε -bi Nyisua a lelenyō wen: «Nyisua a -Hihiu* di 'li -mv 'ni □tu -ni. -Ti'yi'buanyisua a □gbetu, ε di ni -tuo kī, 'ti- 'a 'kī 'mv□v nu, 'kī 'li wlonlemaade 'kwli, □mv 'kwli ni. Nō- kō -ti 'yu a 'mv, -di kō, Nyisua di□e 'ni -ha, 'kī 'v 'a -kvan a -ta', kō, ε di mō Nyisua a 'Yu.

36 'Ye ke, -na 'diayi nyroyu Elisabeti, □han-ti, 'ε -we 'yi, keε, -te ε ni mō 'kwli, 'a □hōnpui ni □hlon-do a □hōnpv, nō- -bu, keε, -tonyibli wen 'ni, ε 'yi la 'yukōde.

37 Keε, 'a -ne □dedede, Nyisua -we 'li bu nu□o ni.»

38 -ε -bi Mari wen: «-Aa, 'mō Kūkonyō Nyisua a -kvanunugba □niō. De -bu, ε -hve, 'na 'mumu, 'n -hve□e ni -we. -Te -nu 'puple, ke- bu nu 'lu-mōmumuo.» -ε -bi Nyisua a lelenyō a 'mv, ε mu ni.

-Te Mari mu la 'li Elisabeti -mō

39 Ti ni -do a 'mv 'yri, -ε -bi Mari bi 'hru wlon, 'ε 'kika -ni, 'ε mu 'li 'diō -mv' -kō 'kwli Sakali kō Elisabeti 'hven-, v 'ti 'li. 'Diō a 'mv, 'kī ε ni 'li Sudeblugba a dugbi 'nyi.

40 -Te ε nyre 'li, 'kī ε pa 'li Sakali a 'kayu bu, 'ε pv Elisabeti 'wio.

41 Ti ni -do a ti 'yri, 'ti- Elisabeti 'mv Mari a win 'win, -ε -bi 'a 'yu -mv', -ε ni 'li□i 'kwli, ε -tva susue, Nyisua a -Hihiu* 'ε bi 'v Elisabeti ke', 'ε nu□o,

42 'ε 'yaa 'li win, ε wen: «Nyisua nu -mv □haande -mō, 'ε -hi 'v nuḡbi a pepe 'v, kō, 'yu -bu, -di kō, ε 'mv□v □haande -mō nu -we.

43 'Mō -bu, -ε 'yi nyiblo □du 'pa-, 'ti- 'na Kūkonyō a 'dii, bu di 'ne- 'na 'kayu bu di, ε keε 'mv le.

44 'Ye ke, -te -pa 'kayu bu, 'ti- 'mv -na win 'win, dōdu nu□o ni, 'yu -bu, -ε ni 'li 'mv 'kwli, 'ε -tva susue.

45 De a 'mu, Nyisua pu la le, e di la nu, -kuo nne nwlu yi, -e mo, e di e 'ni nu. No- nuo, ni ko plo a bleele.»

-Te Mari pu la Nyisua 'nyre le, 'ki 'li -wla a bible 'kwli

46 -E -bi Mari wen: «'Ki 'li 'na nwlu a pepe ki, 'n 'bue Kukonyo a -ti 'yi.

47 'N ko plo a bleele, 'ki 'u Nyisua a -ta', -e mo 'na Wanyo,

48 -e nuo, 'mo -bu, -e mo 'a -kuannunyo, 'ye bu 'n 'yi nyiblo du 'pa-, e pu 'na -ti wli -mo le.

'E mo han-ti, kue ke 'ki mo bu, nyibli a hrin a hrin di e 'ni hla, -e mo, 'mo -mo nugba -mu', -e ko plo a bleele,

49 -e nuo, 'Kikununyisua nu 'mu haan-tebli gbagbi -mo. No- mo Nyisua.

50 Nyibli a hrin a hrin -mu', -u yu pie, 'ti-, -u tui 'u, e di yru 'waa nyai.

51 E ko 'ki, 'ki bu nu -tebli gbagbi: Nyibli -mu', -u 'yaa 'li 'waa dionu, Nyisua -gba nu le.

52 'Kunpu ko bodio pu 'huen-, e -ha nu gbatu kle, kee, nyibli -mu', -u 'yi nyibli du 'pa-, u nu- e pu gbatu kle.

53 Nyibli -mu', 'kanu ni, e -ha 'li haan-tebli, 'e -nyi nu. Dekonyibli -mo -bi, e -ha nu -tebli a pepe jre, 'e bla nu le.

54-55 'Ti-, 'e lee la -aan 'bainu, -e mo, e di nu la 'a dako Yisraeku haande -mo, -te 'klo te yi bu.

Ke- e nu la Abrahamu ko 'a 'yonu a 'yonu a leele.

'Lipude a 'mu, e 'yu -mo -hru, 'e dii ne 'a dako ki.»

Ke- Mari nu Nyisua a 'nyre a lepu.

56 -Te de a 'mu, e -hi, ti Mari -hi 'li Elisabeti -mo, e -we 'li honpu ni ta ni, 'ti- 'e han -mo, 'e mu 'li 'a 'dio 'kwli.

-Te u ko la Saan Batisi

57 Ti -mu' -ko 'yri, Elisabeti di 'u gblaa -ni, e nyre 'u ni, 'e ko 'yu nyibehan.

58 'Waa 'dio a nyibli ko 'a tugba a nyibli 'win ni, -e mo, Nyisua yru 'a nyai ni, 'e

nuo haande gbagbu -mo. No- nuo, e ko nu 'huen-, 'u bibi ki, 'u ni dudu.

59 -Te 'yu ko 'wee, -e -bi u di ni, -e di nu, u 'mu u yi 'be. -E -bi u -hue bu tue 'a 'bai Sakali a 'nyre.

60 Kee, -e -bi 'a 'dii wen: «'Uun-, 'a 'nyre mo Saan.»

61 -E -bi nyibli -mu', -u ni -tuo ki, u wen: «De- ko 'ki Saannyre 'li, -e nuo, nyiblo du 'yi 'li -na tugba 'kwli -ni, -bu ko Saannyre?»

62 'u pu dabu, 'u 'beti 'a 'bai Sakali, 'nyre e -hue bu tue 'a 'yu.

63 -E -bi Sakali a 'mu, e -hua 'plankibia gbe, u -we 'li bu 'cru 'u ki. -Te u -nyi ne, -e -bi e 'cru 'u: «'A 'nyre mo Saan.»

64 -Te nyibli -hre de a 'mu, e 'cru, -e -bi e kee 'waa pepe le. Ti ni -do a ti 'yri, Sakali a me wle ni, 'e -tua 'pupe, 'e 'yaa 'li win, 'e -tua Nyisua a 'nyrelepu.

65 De a 'mu, -e mu 'lu -mo, e kee 'waa 'dio a nyibli le, ko, nyibli -mu', -u -hon 'li Sudebugba a dugbi 'nyu, 'u ne -mo le.

66 Nyibli a pepe, -u yi 'win, u yi -hie 'lu -mo le, u wen: «'Yu gbe -bu, e di -he nyiblo gbagbu.» E mo han-ti, Nyisua a 'mu, no- tui 'e 'yie.

Sakali, no- yi la Nyisua a win wlon -he, 'ki 'u -kuan -mu', Saan Batisi di la nu a -ta'

67 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'yu a 'mu, 'a 'bai Sakali, Nyisua a -Hihiu* bi 'u ke', Sakali a 'mu 'e -tua Nyisua a win a wlon-hiye, e wen:

68 «Nyibli a pepe, bu pu -aan Kukonyo, -e mo Yisraeku a Nyisua 'nyre le, -e nuo, -a mu -bu, -u mo 'a dako, e ko 'li -aan de -mo.

E no- nuo, 'e di -a mu gble -mo.

69 'Ki 'li 'a -kuannunyo bodio Dafidi a 'yonu a 'yonu 'nyu, e -ha 'li Wanyo, -e ni 'ki ki, 'e ya -a mo yi.

70 -Ti a 'mu, 'a winwlon-hanyu* hla la ni, ti -hi la a ti 'yri.

71 Wanyo a 'mu, e no- di 'li -a mu nyibli -mu', -u -wen -a mu yi, ko, -u yraa ne -a mu a 'ki bu -ha.

72 E yru -aan 'bainu a nyai, e ko, 'yri -mu', e tu la, e ko -aan 'bainu 'huen-,

ε □tui 'b□v nu.

73 Ε 'suu la□a nu, 'ku 'b -aan 'bat Abrahamu ye',

74 -ε mα, ε di -a mu 'nu □gble, 'ku 'li -aan yraanyibli a 'klt bu, -ε di□e nu, □ba yi 'a -kvan nu ni, -a 'nu □ha huannu pie,

75 kα, -a 'mu 'a -kvan nu -tεε, ti a pepe, -a di 'ne- 'klo ku -hi, □wti yi, nyibli -mu', ε kα win ki.

76 -Mα -bu, -ε mα 'na 'yu gbe, v di daa -mu -Ti 'yi'buanyisua a winwlon-hanyo, -ε nu□o, -mα di 'hru 'nyεε -ni, □mu 'hru yi kla,

-tonyibli a □wlt 'mu -mα -wε, 'ti- Kvkonyo a 'mu, ε 'mu di,

77 □mu Nyisua a dako -lee -ni, -ε mα, Nyisua di 'wuwla 'waa -teblt 'kukui, ε 'mu □nu wa,

78 -ε nu□o, Nyisua a □wlv nα yi, ε kα, 'ε yrui nyibli a nyai.

ε yi -nyi -a mu -nyre, -ε -hven 'li yako 'kwli,

79 -nyre a 'mu, ε 'mu□v nu, nyibli -mu', -v nu 'li halo 'nyt, ε kα, -v yi 'kukuu a huannu pie,

v 'mu le yru,

ε 'mu□v nu -wε, kibuwεenle 'mu 'ne- -a mu 'nyi nu.»

ε nα- mα Sakali a -wla a win.

80 'Yu a 'mu, -ε mα Saan, ε kui nu. 'A Nyisua a nvele yi bii la kle. -Te ε -ku 'ki, 'ki ε 'ti 'li -tite -mu', nyibli 'yi 'li 'ti. 'Ki ε ni 'li -nunu, ti 'ε nyre 'v, 'ki bu -tua 'a -kvan a nunuo, 'ki 'li Yisraekue 'nyi.

2

-Te Mari kα la -Yusu, 'ku 'li Betelemudto 'kwli (Matie 1.18-25)

1 Ti a 'mu 'yri, Romakue a 'kūn gbagbu -bi nu la 'b. 'A 'nyre mα Ogusi. 'Kūn Ogusi a 'mu, ε nα- mα la Romakue a 'blugbi a pepe a 'kūn gbagbu. -Nyrōwα □du, 'ε lee ne 'a -kvannunyibli, 'ki bu -hre la 'a 'blugbi a nyibli a pepe, ε wen: «'A -ne nyiblo 'bu nu 'b, bu mu 'li 'a dtonu a 'dto 'kwli, 'ku v di 'li□t 'li -hree -ni.»

2 Nyibli-hrede a 'mu, ε mα la 'a yi-hede □nu. Ti a 'mu 'yri, nyiblo -bu, -ε mα Kilin- iusi, ε nα- mα la Siliblugba a -gulonuma.

3 Ε nα- nu□o, 'a -ne nyiblo 'bu nu 'b, 'ε mi 'li 'a dtonu a 'dto 'kwli, -ε di□e nu, v 'mu 'li□t 'li -hree -ni.

4-5 Ti a 'mu 'yri, nyibeyu -mu', -ε mα Sosefu, ε kα Mari 'hven-, 'ku v 'ti 'li 'dto -mu', -ε mα Nasaletu, 'ki 'li Galileblugba 'kwli. Mari a 'mu, ε ni la 'kwli, 'ki 'li Nyisua a 'klt 'kwli. Ε kα Sosefu 'hven-, v 'yi bu na yi bu -pu. Kee, Sosefu, ε nα- di□e kα. Sosefu a 'mumu a 'mu, 'ki ε kα 'li 'dto -mu', v δεε Betelemu, 'ki 'li Sudeblugba 'kwli. 'Ki Betelemu a 'mu 'kwli, 'ki Sosefu a 'bat gbagbu, -ε mα la bodto Dafidi, ε kα la 'li -wε. Ε nα- nu□o, Sosefu kα Mari 'hven-, 'b -hon 'li Nasaletudto 'kwli, 'b mu 'li Sosefu a □gbetu a 'dto 'kwli, -ε mα Betelemu, -ε di□e nu, v 'mu 'li □nu 'li -hree -ni.

6-7 -Te v nyre 'li Betelemudto 'kwli, -ε -bu 'dto a 'kayo a pepe 'yii 'li le, 'ki 'b 'dagbu -mα. Ε nα- nu□o, 'b mu 'li 'wlugba-teblt a 'kayu -bi bu. -ε -bi ti -mu' -kα 'yri Mari di 'v □gblaa -ni, ε nyre 'b nu, 'ε kα 'a yi-heyu. 'Yu a 'mu, ε mα nyibeyu □nto, 'ε 'hinhian□a danti le, 'ε pia 'li□t 'wlugba-teblt a dedihu 'kwli bu.

Nyisua a lelenyo le la blabl'yie□tunyv, -ε mα: 'Aan Wanyo kve ni

8 'To', 'ki blabl'yie□tunyv nu la 'b Be- telemudto □hlon, 'b □tui la 'waa blabl'yie.

9 Ti nu -do a ti 'yri, -ε -bi Nyisua a lelenyo 'hru □nu yi, Nyisua a -nyre 'ε □glaa 'li □nu, 'ε yi wln. Nyisua a -nyre a 'mu, ε kα 'a lelenyo a 'mu 'hven-, v nu- pu 'li □nu huannu 'kwli.

10 Ke- Nyisua a lelenyo a 'mu, ε pi □nu yi: «'A 'nu 'pie 'li huannu. 'N ya 'a mu □haantitie yi. Ε mα dαdude gbagbu □nto, 'ki 'b 'aan dako a pepe -mα.

11 □Haantitie a 'mu, ε nα- -bu: Kike a -nyrōwα -bu 'kwli, 'aan Wanyo kve ke ni. 'Ki v kα 'ne□ε Betelemudto 'kwli, -ε kα 'kwli bodto Dafidi kα la 'ne- -wε. Ε nα- mα Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la 'a mu yi ya. Wanyo a 'mu, ε nα- mα Kvkonyo, -ε kα nyibli a pepe win ki.

12 -Te a di 'a yuyruo nu, ε nα- -bu: 'Ba mu 'dto, ba pa 'li 'wlugba-teblt a 'kayu bu. 'Ki a di 'li 'yupanu bu -yεε -ni, v 'mu□v danti le 'hinhian -ni, v 'mu 'li□t

'wlugba-tebli a 'mu, 'waa dedihu 'kwli bu -pta -ni. -E -bi Wanyo a 'mu, e no- [nuo.]»

13 Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi Nyisua a lelenyo -huohu -bi [glaa 'li yi-helelenyo -mu' le, 'u pi Nyisua 'nyre le. Ke- u pi:

14 «Nyisua, -e ni 'li yakoo 'kwli, e ko -ti a 'yi'bubua, ko, 'e yi nyibli -mu', -u ni 'ne-tutu ki kibuwéenle -nyi, 'ki 'u 'waa nuéle a -ta'.»

15 Nyisua a lelenyo a 'mu, bu pu 'ki le, -e -bi u -hon 'u blabli'yie[tunyo a 'mu 'hu, 'u mu 'li yakoo 'kwli. -Te u -hon 'u [nu 'hu, -e -bi blabli'yie[tunyo a 'mu, u wen: «-Ba mu 'li Betelemudto 'kwli, -a 'mu 'yupanu a 'mu 'ye, -kotu Kukonyo lee ne -a mu.»

16 Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi u bi 'hru wlon. 'Ti- u 'mu 'li 'yupanu a 'mu, 'a koolé' nyre mo mu, 'e mo [han-ti, 'ki u yee 'u Mari ko Sosefu ko 'yupanu a 'mu 'huen-bu, 'yupanu a 'mu, 'u 'hinhian[a dan le, 'u pia 'li['wlugba-tebli a dedihu 'kwli bu.

17 -Te u 'ye 'yu a 'mu, -e -bi -ti a pepe -mu', Nyisua a lelenyo lee wen [nu, u na 'a pepe -mo le, 'ki 'u nyibli a pepe ye'.

18 -Te u 'win -ti a 'mu, blabli'yie[tunyo na -mo le, -e -bi e kee [nu le.

19 -Ti a pepe a 'mu, e 'yi Mari -mo -hru, 'ti- 'e nee [ne [wlu kle 'a -ne ti.

20 -Te blabli'yie[tunyo a 'mu, u -me kle, -e -bi u pi Nyisua 'nyre le, -te e -nu, 'e ya [nu 'a lelenyo yi, ko, 'e nu[o, 'u 'ye 'yupanu a 'mu. 'Ti- -tebli a pepe, Nyisua a lelenyo lee [nu, ko 'waa [gbetu, u 'ye, 'a pepe a 'mu, 'e mo [han-ti, 'e mu 'lu -mo.

-Te u [tue la Mari a 'yu -Yusunyre

21 -Nyrōwi ni [blien[blien bu -hi, -e -bi ti -mu' -ko 'yri u di 'u 'yu a 'mu yi 'bee -ni, e nyre 'u ni, 'u 'be[ε yi, [wi yi, -te Moise a tete pi, -e mo, 'yu 'bu ko -nyrōwi ni [blien[blien, bu 'be[ε yi, 'u -nyi 'yu a 'mu -Yusunyre, -e mo 'nyre -mu', Nyisua a lelenyo too la 'a 'dii, -te e 'ye la 'kwli ni ni.

-Te u gba la -Yusu 'Klisu, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu

22 -Te -nyrōwi gbi -hi, -e -bi ti nyre 'u ni, 'ki Sosefu ko Mari 'huen- bu -ha -cōhlun*, -e di[e nu, Nyisua a -cōhlunpinyu* 'mu[u pi, 'ki 'u Nyisua ye', Mari bu 'sii 'u yi a -ti. E no- mo tete -bi, Nyisua -nyi la 'a winwlon-hanyo* Moise, ti -hi la ti a 'yri

la, 'ki 'u 'a -ne nugba, -e [gbla, 'a yi'siile a -ta'. -E -bi u gba 'yu ni, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu, -e ni 'li Jrusredto 'kwli, -e di[e nu, u 'mu 'li[-ha, u 'mu[u Nyisua -nyi, 'ki 'u 'a -kuan a -ta',

23 [wi yi, -te u nu 'a 'ciaru, 'ki 'li Nyisua crīen 'kwli, -e mo: «'A -ne nugba a yi-hēyu, -e mo 'yu nyibeyu, u di[e 'ni -ha, u 'mu[u Nyisua -nyi.»

24 'Ti- e 'mu -hi, -e -bi u pi -cōhlun a 'mu ni, Nyisua a tete -hūe, 'ki 'u nugba, -e [gbla a yi'siile a -ta'. -cōhlundu a 'mu, e mo la pale-hungbo ni 'huen, -u' -hungboyrō ni 'huen.

-Te Simeo hla la -Yusu a -ti

25 E ko nyiblo [du, 'e 'ti 'li Jrusredto 'kwli. 'A 'nyre mo Simeo. Simeo a 'mu, 'a 'klo 'sii 'u yi, 'e [tui 'u Nyisua 'u. Wanyo -mu', Kukonyo Nyisua pu la le, e di la ya, e 'mu 'a dako wa, e no- ko 'lididie Simeo a 'mu, e yi -ple. 'Ki Nyisua a -Hihiu* ni 'u[u ke'.

26 Nyisua a -Hihiu a 'mu, e lee la[a ni, -e mo, e 'yi la 'li['li -we bu 'ku la, 'bu mo, 'bu 'yi Wanyo a 'mu 'ye.

27 Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, e no- ko 'kli -nu[o, 'e mu 'li Nyisua a 'kagbau bu. Bu ni ki 'u bu, -e -bi -Yusu a 'bai ko 'a 'dii 'huen-, u nu- -di, 'u ya -Yusu a 'mu, de -mu', Nyisua a tete hle, u 'mu[u nu.

28 Bu 'ye 'ki [nu, -e -bi e -ha [nu 'yu a 'mu -ji', 'e 'ble[e kua, 'e -nyi Nyisua 'wio, e wen:

29 «Kukonyo o, -we 'li -bu daa 'ki 'li 'mu bu ni, [bu 'ku, 'ki 'li plo a bleele 'kwli, -e nu[o, de -mu', -pu la 'li, e muu ke 'lu -mo.

30-31 Wanyo -mu', -pu la le, -di la ya, 'ki 'u dako a pepe a wowa a -ta', 'na 'yie 'ye ke[ε ni.

32 Wanyo a 'mu, e no- mo -nyre. E no- di[e nu, dako a pepe, u 'mu[u le yru, -e mo, -mo mo Nyisua.

E di[e 'ni nu -we, -na dako Yisraekuē, u 'mu -ti a 'yi'bubua ko.»

33 -Ti a pepe a 'mu, Simeo -hla, 'ki 'u -Yusu a -ta', e kee ne 'a 'dii ko 'a 'bai 'huen- a [wli le.

34 Simeo ni -do a 'mu, e -hūa Nyisua 'kli, 'ki bu nu[o [haande -mo. -E -bi ke- e pi

'ki Mari yi: «Nyɩsua lee 'nɛ- 'yu -bu -tutu ki, -ɛ diɩe nu, 'ki 'li Yisraekɔɛ 'nyi, nyibli -huɔhuɩ, -u diɩe nua yi bu pu, Nyɩsua 'mu ɩnu wa, kɛɛ, nyibli -mu', -u 'ye ni diɩe nua yi bu ni pu, Nyɩsua 'mu ɩnu -bati le -puu -ni. 'Yu a 'mu, ɛ nɔ- diɩe nyibli -tɔɔ -ni, -ɛ mɔ Nyɩsua ni -kuan, kɛɛ, nyibli -huɔhuɩ di 'ni hɩa, 'ki bu 'win Nyɩsua a 'Yu a 'mu 'a win.

35 ɛ diɩe 'ni nu -wɛ, nyibli -huɔhuɩ a -huhli-ti -mu', u yi 'lu -mɔ le -hie, ɛ 'mu pepe' bi. -Na 'mumu, 'kla -di -mu -wliye 'ya, ɛ di 'wi- -tɛ u 'ye ni pu wen -mu ta-wɔnplɛn 'kwli.» Kɛ- Simeɔ -pu.

-Tɛ Nyɩsua a winwɩn-hanyɔ Hana hla la -Yusu a -ti

36 ɛ kɔ nuɔgba ɩdu -wɛ. 'A 'nyre mɔ Hana. ɛ mɔ Nyɩsua a winwɩn-hanyɔ* ɩnuɔ. 'A 'bai a 'nyre mɔ Fanɩɛ. ɛ pi Aseɩtugba. ɛ -wɛ la 'yi diaki. -Tɛ ɛ 'tɩɛ mɔ la nyrayotayu, 'ki ɛ kɔɔ la 'u nyɩbu. ɛ kɔɔɔ 'hɔɛn-, u nu 'yri ni ɩhlon'hɔɛn, 'ti- 'a nyɩbu a 'mu, 'a -ti 'ɛ -wɛ.

37 ɛ 'yi 'ki nyɩbu -kɔ de, 'ɛ ni 'kɔɔ -nɩni, 'ɛ nu 'yri a (84) -wli ni -hɛn ɩtu 'u -hɛn. 'A -nɛ ti, 'tɔ kɔ 'nyre 'hɔɛn-, ɛ 'cibi 'li Nyɩsua a 'kagbau bu ni. Nyɩsua a -kuan, ɛ ni, ɛ nɔ- mɔ bu ɩci*, kɔ, bu da Nyɩsua.

38 ɛ kɔ Simeɔ 'hɔɛn-, u nyre 'u ti ni -do 'yri, 'ɛ -nyi Nyɩsua 'wio, 'ki 'u -Yusu a -ta', kɔ, Jrusɛ a nyibli a pepe -mu', -u yiɩt -ple, 'ki Nyɩsua bu wa 'a dakɔ, u nu- ɛ yi -Yusu a -ti -lee -ni.

-Tɛ Mari kɔ Sosefu 'hɔɛn-, u ɩhɩan la -mɔ, 'u mu la 'li Nasaletɩ, u kɔ -Yusu 'hɔɛn-

39 -Tɛ Mari kɔ Sosefu 'hɔɛn-, u -wɛ -tebli a pepe a 'mu, Nyɩsua a tete -hɔɛ, 'a nunuo -mɔ, -ɛ -bi u -mɛ kle, 'u mu 'li 'waa 'diɔ -mu', -ɛ mɔ Nasaletɩ, 'ki 'li Galileblugba 'kwli.

40 'Yu a 'mu, u -kɔ, ɛ kui ni, kɔ, 'ɛ ni 'kli, Nyɩsua 'ɛ -nyiɩe ɩtɔ. Nyibli a pepe yiɩt 'ni 'ye, -ɛ mɔ, Nyɩsua nuɛ ɩnɛ ni.

-Tɛ -Yusu mu la 'li Nyɩsua a 'kagbau bu, ɛ kɔ tetetɔɔnyu 'hɔɛn-, 'u pu la toto, 'ki 'u Nyɩsua a -ta'

41 'A -nɛ 'yru, -Yusu a 'dii kɔ 'a 'bai 'hɔɛn-, u mi la 'li Jrusɛdiɔ 'kwli, le'mimle, -ɛ mɔ Pakɩ a -ti.

42 -Tɛ -Yusu kɔ la 'yri ni -pu ɩtu 'u 'hɔɛn, ɛ nɔ- mɔ 'a yi-hɛɛ, 'ki bu mu le'mimledu a 'mu ki, ɛ kɔ 'a 'dii kɔ 'a 'bai 'hɔɛn-, ɩwi yi, -tɛ u niɩe le.

43 -Tɛ le'mimle -wɛ 'li, -ɛ -bi -Yusu a 'dii kɔ 'a 'bai 'hɔɛn-, u ɩhɩan -mɔ, 'u mi 'li 'waa 'diɔ 'kwli. Kɛɛ, -Yusu -mɔ -bi, ɛ 'yi -mu. 'Ki ɛ 'tɩɛ ni 'li Jrusɛdiɔ 'kwli. 'A 'bai kɔ 'a 'dii 'hɔɛn-, u 'yi 'uɩu ɩdedede 'hɩi -yi.

44 'Waa ɩwlu daa ɩnɛ, -Yusu kɔ 'hrunanyu -bi 'hɔɛn-, nu- mi. Bu na -nyrɔwɔ 'mumu a 'hru, -ɛ -bi u -tua 'a leɩmumuɔ, 'ki 'li 'waa 'dukuɛ kɔ 'waa yiyinyibli 'nyi.

45 -Tɛ u 'yi 'kiɩt 'ye, -ɛ -bi u -mɛ kle, 'u mu 'li Jrusɛdiɔ 'kwli, u 'muɩu 'yie le ɩmuɔ -ni, kɛɛ, u 'yiɩt 'ye.

46 -Nyrɔwɩ ni ta a -nyrɔwɔ 'kwli, -ɛ -bi u 'yeɩe ni, 'ki 'li Nyɩsua a 'kagbau bu, 'ɛ ni bu, 'ki 'li -Juukuɛ* a tetetɔɔnyu 'nyi, 'ɛ pi ɩnu nua yi bu, 'ɛ yi ɩnu le 'beti -ni -wɛ.

47 'Yu bu di 'mu le ni, bu di ɩtɔdu a 'mu kɔ, kɔ, bu di 'waa le'beti-tebli a kle-hɩhɩale nu, ɛ kɛɛ nyibli -mu', -u ni -tuo ki a ɩwlu le.

48 -Tɛ 'a 'dukuɛ 'yeɩe, -ɛ -bi ɛ kɛɛ ɩnu le, -ɛ -bi 'a 'dii wen: «Dɛ kɔ -mɔ nu 'a nunuo le 'li, ɩni pu 'li -a mu huannu 'kwli? -Na 'bai kɔ 'mu 'hɔɛn-, ɩwɩlekeɛle 'kwli -a ɩmuɛ 'li -mu le.»

49 -ɛ -bi ɛ ɩtu ɩnu ɩwɔn, ɛ wen: «Dɛ- kɔ -ti 'a ɩmuɛ 'mu le 'li? ɩBi a 'yi 'a yiyie -kɔ, -ɛ mɔ, 'ki 'n di 'nɛ- 'na 'Bai Nyɩsua a 'kagbau bu ni?»

50 Kɛɛ, -ti a 'mu, ɛ hɩɛ ɩnu yi, u 'ni -yruɩo liɩt le.

51 -Tɛ ɛ -hi, -ɛ -bi -Yusu kɔ ɩnu 'hɔɛn-, u -mɛ kle, 'u mu 'li Nasaletɩ, -ɛ mɔ 'waa 'diɔ. ɛ ɩtui 'u ɩnu ni 'a nɛ ti. -Tebli a pepe a 'mu, -ɛ mu 'lu -mɔ, ɛ 'yi 'a 'dii -mɔ -hru. 'A pepe ni 'li 'a ɩwlu ki.

52 -Yusu kui la ni, kɔ, 'a ɩtɔ 'ɛ yi la kle -bii -ni, Nyɩsua kɔ nyibli 'hɔɛn-, 'u nuɛ laɩa diaki.

3

-Tɛ Saan Batisɩ hɩɛ la Nyɩsua a -ti, kɔ, -tɛ ɛ pi la nyibli 'nie 'lu le

(Matie 3.1-12; Makɩ 1.1-8; Saan 1.19-28)

1-2 -Tɛ 'yri gbi -hi, -ɛ -bi Saan, -ɛ mɔ Sakali a 'yu, 'ki ɛ 'tɩɛ ni 'li -tɩtɩ -mu', nyibli

'yi 'li 'ti, Nyɩsua 'e da□a, ε wen: «Lee 'na -tu nyibli.» Ti a 'mu 'yri, Romakue a 'kɩn gbagbu Tibeli, -te ε bi la gbata ki, 'a 'yri ni -pu □tu 'u □hun a 'yru □niɔ. Pɔsi Pilati, ε nɔ- mɔ Sudeblugba a -gulɔnɔma. Helɔdi, ε nɔ- kɔɔ Galileblugba win ki. 'A 'diayi Filipu, ε nɔ- kɔɔ Yituleblugba win ki, kɔ Trakonitublugba 'hɔen-. Lisaniasi, ε nɔ- kɔɔ Abilenublugba win ki. Hani kɔ Kaifu 'hɔen-, u nu- mɔ Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu* a nyibli gbagbi.

3 -ε -bi Saan a 'mu, ε bi 'hru wɔn, 'e mu 'li 'nie -mu', u dεε Suden wien, 'e -twa 'blugbakɩbia -mu', -ε ni 'u 'nie wien a kɩnna. 'Bu yi ni 'ple, 'e 'yεε 'li win, 'e yi nyibli -lee -ni, ε wen: «Ba yru□o, 'ki 'li 'aan □wli ki, -ε mɔ, a ni yinyre-tebli, 'ki 'u Nyɩsua ye'. Ba hie 'u yinyre-tebli a 'mu bu, ba -nyi 'aan 'kɔ a pεpe Nyɩsua, Nyɩsua 'mu 'aan yinyre-tebli 'wɔwla -ni, 'mu 'a mu 'nie 'lu pu.»

4 -Te Saan yi -ti a 'mu ni hle, -ε -bi -ti -mu', Nyɩsua a winwɔn-hanyɔ Esai 'cɩ la, 'ki 'li Nyɩsuacɩɩen 'kwli, ti □du -hi la a ti 'yri, ε nyre 'u ni. -Ti a 'mu, ε nɔ- -bu: «Nyɩsua wen 'ni:

Nyiblo □du, -te -mu', 'du bii 'li yi, 'ki ε di 'li 'ti.

'Bu mɔ, 'bu yi ni hle, ε di 'yaa 'li win, ε 'mu le pu:

'Hru -bu, Kɔkɔnyɔ di na, ba 'sii □ne yi,

'ti- Kɔkɔnyɔ a 'mu, ε 'mu di.

ε 'wɩ yi, 'aan 'kɔ bu 'sii 'u yi,

-ε di□e nu, a 'mu -mɔ -wε,

'ti- Kɔkɔnyɔ 'mu di.

5 Ba ka 'nɩhanni a pεpe,

kɔ, ba wa dugbi a pεpe,

-ε di□e nu, 'hrii 'mu ki bu -wεen -ni.

'Hrii -mu', -u 'yi 'li yi ble -nyraa -ni,

ba 'sii □nu yi -wε,

'a dε -mu', -u nyre yi, ba □hrenti □nu.

6 -ε -bi Wanyɔ -mu', Nyɩsua di ya, nyibli a pεpe di□e 'ni 'ye.»

7 Nyibli -hɔchɔ, u nu- mi 'li Saan -mɔ, -ε di□e nu, ε 'mu □nu 'nie 'lu pu. Ke- ε pi nyibli a 'mu yi, ε wen: «'A mu -mu', a keε nyibli, 'aan nunukɔ 'e nyre yi, -wen hro. Nyɩsua a yru 'tiε kwle 'a mu ni. A 'ni 'puu 'li le, -ε mɔ, a -wε 'li ba 'gba□a ye' ci ni.

8 'Ti- 'mu 'a mu 'nie 'lu pu, ba nu □haan-tebli, u 'mu□u 'ye, -ε mɔ, a hie 'u dε 'kuku, a ni bu, 'a -nyi 'aan dɩɔnɩ Nyɩsua. A 'ni 'puu 'li le, -ε mɔ, a mɔ -aan 'bai gbagbu Abrahamu a 'yonu □niɔ, 'a -ti, Nyɩsua 'yi 'li□i 'li -wε bu puu ne 'a mu yru le. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mɔ, Nyɩsua -wε 'li bu nu□o ni, 'hi -bu, bu -he Abrahamu a 'yonu ni.

9 U -wε -mɔ, 'ki bu nu 'duwe, bu hla 'a -ne tugbe □du, -ε 'ye ni tu 'kui, u 'mu□u 'to pu. ε □hen 'nyre, -ε mɔ, Nyɩsua -wε -mɔ, 'ki bu puu nyibli -mu', -u 'ye ni □tuu 'u□u 'u -bati le.»

10 Ke- nyibli -mu', -u ni -tuo ki, u pi, 'u yi□i 'beti -ni: «Dε a 'di -bi -a di nu 'li?»

11 -ε -bi ε □tu □nu □wɔn, ε wen: «Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu kɔ wlawli ni 'hɔen, bu -ha 'li wlawlu ni -do, bu -nyi□e nyiblo -mu', -ε 'yi 'a dε -kɔ. Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu kɔ didide, bu -nyi 'a 'bi -mu', -ε 'yi 'a dε -kɔ.»

12 ε kɔ 'bluwli'tinyu, 'u mu 'li□i -mɔ -wε, -ε di□e nu, ε 'mu □nu 'nie 'lu pu, u wen: «Tɔɔnyɔ, dε a 'di -bi -a di nu 'li?»

13 -ε -bi ε □tu □nu □wɔn, ε wen: «-Tie -mu', Romakue a naanyu pu le, nyibli bu 'pεε -ni, a 'ni 'puu 'u□u dε 'lu. 'A -teε, nɔ- ba 'ti.»

14 'Seyo mu 'li□i -mɔ -wε, u wen: «-Aan 'mumu, dε- -a di nu 'li?» -ε -bi ε □tu □nu □wɔn, ε wen: «A 'ni 'nuo 'li 'kli, a 'ni 'haa 'li nyibli 'wli □jre. A 'ni 'puu 'li nyibli hi kle, 'ki 'u dε -mu', u 'yi -nu a -ta', -ε di□e nu, u 'mu 'a mu 'wli -nyi a -ti. 'Aan 'pεewli nu 'a mu -teε. A 'ni 'puu 'li□i 'yiyriwli □du ki.»

15 Nyibli a pεpe, u ni 'u -pleele'. U nu- mɔ -bi, u wen 'ni, -bakle, Saan, nɔ- mɔ Wanyɔ -mu', Nyɩsua pu la le, ε di la ya, 'ki 'u dako a wɔwa a -ta'.

16 Ke- Saan pi □nu yi, ε wen: «'Mɔ -bu, 'nie, ε nɔ- 'n pi 'a mu 'lu le. Keε, nyiblo -bi di 'ni di. Nɔ- di 'u 'mu ke' kɔε. Nɔ- di 'kli ki ni, ε 'mu 'u 'mu -hi, 'ki 'li Nyɩsua a 'nyre 'kwli. 'Mɔ -bu, 'n 'yi nyiblo □du 'pa-, 'ki □bu di□e -heε -ni, 'ki 'u 'a -ne -kvandε □du a -ta'. Nyiblo a 'mu, -ε di di, Nyɩsua a -Hihiu*, kɔ na -bu, -ε yi wɩn, ε nɔ- ε di 'a mu -nyi.

17 Nyiblo a 'mu, ε di 'wɩ- -kubule□hlonnyɔ yi, -ε 'ble -ɩmahen kɔa, ε di nu, ε 'mu -kubu le □hlon, 'bu □hlon -kubu a 'mu le,

ε 'mυ□υ bu □tu, ε 'mυ 'a □tutui 'tο pu, 'kι 'lι na -mυ', -ε 'ye ni jre 'nyι.»

18 □Tο a gblegble a 'mυ, Saan pi, ε nο- kο 'kwli ε nεε 'lι, 'ε pi nyibli Nyιsua a □haantitie.

19 Kεε, -ε -bι -gυlυnυma Helοdι, ε nο- Saan -kii la nι, -ε nu□o, Helοdι a 'mυ, ε nο- -ha la 'a 'dιayι nυgba -jι', kο, 'ε nu la yιnyre-tebli -hυchυι -bι.

20 -Tε Saan -kii la□a, -ε -bι Helοdι a 'mυ, ε nu la yιnyrede -bι de. Ε nο- mο bu pu la Saan a 'mυ □jι'.

*Saan, ε nο- pu la -Yusu 'nie 'lu
(Matie 3.13-17; Maki 1.9-11)*

21 -Tε υ 'tιε 'yεε la Saan □jι' nι pi, 'tι- Saan 'mυ nyibli a pεpe 'nie 'lu lε pu, -ε -bι -Yusu nyre 'υ nι, Saan 'ε pu□υ 'nie 'lu, -Yusu 'ε -tυa Nyιsua a dιda. Ε nι 'lι Nyιsua a dιda 'kwli, yakο 'ε -ki wλn,

22 Nyιsua a -Hihiu* 'ε □tu 'υ□υ 'lu, □wι yι, -tε -hungbe 'ye nι □tu 'υ□υ 'lu, 'tι- 'υ 'wιn Nyιsua a win, 'ε -hον 'lι yakο 'kwli, 'ε pi lε: «-Mο mο 'na 'Yu nι -do, 'n nυε -nι -tεε. -Nie 'mυ dοdυ.»

*-Yusu a 'bainυ
(Matie 1.1-17)*

23-38 Dε a 'mυ bu -hi, -ε -bι -Yusu □tu -kυan -wlu. Ti a 'mυ 'yri, ε -wε 'lι bu kο la 'yri a (30) -wλ □tu 'υ -pu nι. Nyibli a □wλι wen 'nι, Sοsefu -mο 'a 'bai. Sοsefu a 'mυ, 'a 'bainυ a 'nyre, nο- -bυ:

- Nyιsua, ε nο- nu Adamυ,
- Adamυ 'ε kο Setι,
- Setι 'ε kο Henοsι,
- Henοsι 'ε kο Kaina,
- Kaina 'ε kο Maleleeli,
- Maleleeli 'ε kο Saleδι,
- Salεδι 'ε kο Henοkι,
- Henοkι 'ε kο Matusala,
- Matusala 'ε kο Lamεkι,
- Lamεkι 'ε kο Noe,
- Noe 'ε kο Semυ,
- Semυ 'ε kο Afasadι,
- Afasadι 'ε kο Kainamυ,
- Kainamυ 'ε kο Sala,
- Sala 'ε kο Ebeli,
- Ebeli 'ε kο Falekι,
- Falekι 'ε kο Yragο,
- Yragο 'ε kο Seluku,
- Seluku 'ε kο Nakο,
- Nakο 'ε kο Tala,
- Tala 'ε kο Abrahamυ,

- Abrahamυ 'ε kο Yisakι,
- Yisakι 'ε kο Sakοbυ,
- Sakοbυ 'ε kο Juda,
- Juda 'ε kο Falesι,
- Falesι 'ε kο Esromυ,
- Esromυ 'ε kο Ani,
- Ani 'ε kο Adime,
- Adime 'ε kο Aminada,
- Aminada 'ε kο Naaso,
- Naaso 'ε kο Sala,
- Sala 'ε kο Bvasι,
- Bvasι 'ε kο Jobedι,
- Jobedι 'ε kο Yisai,
- Yisai 'ε kο Dafidι,
- Dafidι 'ε kο Nata,
- Nata 'ε kο Matata,
- Matata 'ε kο Mena,
- Mena 'ε kο Melea,
- Melea 'ε kο Eliakimυ,
- Eliakimυ 'ε kο Sonamυ,
- Sonamυ 'ε kο Sοsefu,
- Sοsefu 'ε kο Suda,
- Suda 'ε kο Simeo,
- Simeo 'ε kο Lefi,
- Lefi 'ε kο Matatι,
- Matatι 'ε kο Solimυ,
- Solimυ 'ε kο Eliese,
- Eliese 'ε kο Jesu,
- Jesu 'ε kο Eli,
- Eli 'ε kο Elυmadamυ,
- Elυmadamυ 'ε kο Kosamυ,
- Kosamυ 'ε kο Adi,
- Adi 'ε kο Meliki,
- Meliki 'ε kο Neli,
- Neli 'ε kο Salatieli,
- Salatieli 'ε kο Solobabelι,
- Solobabelι 'ε kο Yresa,
- Yresa 'ε kο Soana,
- Soana 'ε kο Soda,
- Soda 'ε kο Sοsekι,
- Sοsekι 'ε kο Semιε,
- Semιε 'ε kο Matatiasι,
- Matatiasι 'ε kο Maatι,
- Maatι 'ε kο Nagai,
- Nagai 'ε kο Esri,
- Esri 'ε kο Nahοmυ,
- Nahοmυ 'ε kο Amοsι,
- Amοsι 'ε kο Matatiasι,
- Matatiasι 'ε kο Sοsefu,
- Sοsefu 'ε kο Sanai,
- Sanai 'ε kο Meliki,
- Meliki 'ε kο Lefi,
- Lefi 'ε kο Matatι,
- Matatι 'ε kο Heli,

Heli 'ε kɔ Sosefu,
-ε -bɪ nyibli a ɔwɪ wɛn 'nɪ, Sosefu, ε nɔ-
kɔ -Yusu.

4

-Tε 'kuo -hɔɪn a nyiblo gbagbu ɔtεε la
'v -Yusu lε
(Matie 4.1-11; Makɪ 1.12-13)*

1 Nyɪsɔa a -Hihiu* kɔɔ -Yusu win kɪ
pɛpɛ. -Yusu a 'mɔ, ε nɔ- hɔn 'lɪ 'nie -mɔ',
-ε mɔ Sudan wien, Nyɪsɔa a -Hihiu a 'mɔ,
'ε gba 'lɪɔɪ -tε -mɔ', nyiblo ɔɔv 'yɪ 'lɪ 'ti.

2 -ε -bɪ 'kuo -hɔɪn* a nyiblo gbagbu, kε-
ε pɪ, 'ε yɪ 'v -Yusu lε ɔtεε -nɪ, -ε diɔe nu, ε
'mɔ -tɪ 'wla, 'kɪ 'v 'a 'Baɪ Nyɪsɔa ye', 'ε ɔtεε
'vɔv lε, 'kɪ 'lɪ -nyrɔwɪ a -wɪ nɪ 'hɔɛn 'kwli.
'Kɪ 'lɪ -nyrɔwɪ a 'mɔ 'kwli, -Yusu ɔci* nɪ.
-Tε ε -hi, -ε -bɪ 'kanv -tɔa la 'a nunuo.

3 -ε -bɪ 'kuo -hɔɪn a nyiblo gbagbu wɛn:
«'Bɔ mɔ, ɔnɪ mɔ Nyɪsɔa a 'Yɪ, lee 'hɪɔ -bɔ,
bɔ -hε 'flɔɔ.»

4 -ε -bɪ -Yusu ɔtuɔo ɔwɔn, ε wɛn: «D
'crɪɔɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli, -ε mɔ,
ε 'yɪ dididε nɪ -do 'pa-, ε 'nɪ -nuɔo lɪɔɪ,
-tonyiblo 'nɪ -nɪɔɪ 'klɔ.»

5 -Tε ε -hi, -ε -bɪ 'kɪ 'kuo -hɔɪn a nyiblo
gbagbu gba 'lɪ -Yusu dɔgba ɔɔv 'lu, tɪ nɪ
-do a tɪ 'yri, 'ε tɔɔ ɔnε -tɔtɔ kɪ a 'blɔgbɪ a
pɛpɛ,

6 ε wɛn: «'Blɔgbɪ -bɔ, 'a 'klɪ, kɔ 'a -tɪ a
'yɪ'bɔbɔa, 'n di -mɔɔɔ 'nɪ -nyɪ. 'A pɛpɛ a
'mɔ, v -nyɪ 'mɔɔɔ nɪ. 'Na 'mumu, nyiblo,
'n -hɔε, ε nɔ- 'n diɔe -nyɪ -wε.

7 'A -tɪ, 'bɔ mɔ, ɔnɪ bla 'mɔ kwɪ yɪ bɔ,
'kɪ 'v 'na 'vɔtuule a -ta', -mɔ di 'a pɛpɛ a
'mɔ kɔ.»

8 -ε -bɪ -Yusu ɔtuɔo ɔwɔn, ε wɛn: «D
'crɪɔɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli, -ε mɔ:
-Na Kɔkɔnyɔ Nyɪsɔa nɪ -do, ε nɔ- blεε yɪ,
-bɔ bla kwɪ bɔ, 'kɪ 'v 'a 'vɔtuule a -ta', nɔ-
blεε -tɪ a 'yɪ'buale yɪ.»

9 Dε a 'mɔ, -tε ε -hi, -ε -bɪ 'kuo -hɔɪn a
nyiblo gbagbu gba 'lɪɔɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli, 'ε
'yaa 'lɪɔɪ Nyɪsɔa a 'kagbau kɪ, ε wɛn: «'Bɔ
mɔ, ɔnɪ mɔ Nyɪsɔa a 'Yɪ, -ε -bɪ -bɔ ɔpluu
'lɪ ɔhlɔn,

10 -ε nuɔo, v 'crɪɔɪ nɪ, -ε mɔ:
-Na -tɪ, Nyɪsɔa kɔ bɔ lee nε 'a lɛlɛnyɔ,
v 'mɔ -mɔ 'yie ɔtu,

11 v 'mɔ -mɔ klɔ, -ε diɔe nu,
-na bɔ 'nɪ ɔha 'hɪɔ yɪ ɔgbε.»

12 -ε -bɪ -Yusu ɔtuɔo ɔwɔn, ε wɛn: «D
'crɪɔɪ nɪ -wε, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli,
-ε mɔ: ɔYɪ yɪ -blεε -nɪ, -bɔ ɔtεε 'v -na
Kɔkɔnyɔ Nyɪsɔa lε.»

13 -Tε 'kuo -hɔɪn a nyiblo gbagbu -wε 'kɪ
-Yusu a lεɔtεεε -mɔ, 'kɪ 'lɪ 'kabɪ a gblegble
'kwli, -ε -bɪ ε -haɔa mε lε, 'ε mu 'v tɪ lε -ple
mɔ, -ε kɔ 'yri ε di 'vɔv lε ɔtεε mɔ -dii -nɪ
de.

*-Tε -Yusu ɔtu la 'a -kvan -wlu, 'kɪ 'lɪ
Galileblɔgba 'kwli*

(Matie 4.12-17; Makɪ 1.14-15)

14 -Tε dε a 'mɔ, ε -hi, -ε -bɪ -Yusu ɔhɪan
-mɔ, 'ε mu 'lɪ Galileblɔgba 'kwli. Nyɪsɔa a
-Hihiu*, 'ε kɔɔ ɔnε win kɪ pɛpɛ, 'ε -nyɪɔe
'klɪ. 'A 'nyre 'hεɛn la 'blɔgba a pɛpɛ kɪ bɔ,

15 'ε tɔε Nyɪsɔa a -tɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔa a
'kayo blε, nyibli a pɛpɛ 'v 'bɔε Nyɪsɔa a
-tɪ 'yɪ.

*Nasaletɪ a nyibli 'yɪ la -Yusu ɔwlv yɪ
-kuo -nɪ*

(Matie 13.53-58; Makɪ 6.1-6)

16 -Nyrɔwɔ ɔɔv, 'kɪ -Yusu mu 'lɪ
Nasaletɪ, -ε mɔ 'dɪɔ -kɔ 'kwli ε kuu 'lɪ.
-Wuwle-nyrɔwɔ*, 'ε pa 'lɪ Nyɪsɔa a 'kayu
bɔ, ɔwɪ yɪ, -tε ε niɔe lε, 'ε 'du ye', -ε diɔe
nu, ε 'mɔ Nyɪsɔacrɪɛn -hre,

17 'v -nyɪɔe 'crɪɛn -mɔ', Nyɪsɔa a
winwlɔn-hanyɔ Esai 'crɪ la, 'ε klaɔa yɪ,
'ε ye 'crɪɛnkɔtɪɔ -mɔ' kɪ, ε ɔmɔε wɛn lε.
'Crɪɛnkɔtɪɔ a 'mɔ, 'a win, ε nɔ- -bɔ:

18 «Nyɪsɔa a -Hihiu*, ε nɔ- nɪ 'v 'mɔ ke',
Nyɪsɔa 'ε -ha 'lɪ 'mɔ,

'kɪ ɔbɔ pɔ 'a ɔhaantitɪ nyibli -mɔ',
-v nɪ nyai lε,

Nyɪsɔa 'ε lee 'mɔ, 'kɪ ɔbɔ lee ɔkoyo,
-ε mɔ, ε di ɔnɔ 'nɪ ɔgble.

ɔBɔ lee 'yɪi'dɔnyɔ,
-ε mɔ, ε diɔe 'nɪ nu, v 'mɔ lε yru.
ɔBɔ lee nyibli -mɔ', v ɔtui ɔhɪɔɛn,
-ε mɔ, ε di ɔnɔ 'nɪ ɔgble -wε.

19 ɔBɔ lee 'waa pɛpɛ, -ε mɔ, tɪ nyre 'v nɪ,
-ε kɔ 'yri Kɔkɔnyɔ di 'v ɔnɔv -tɔɔ -nɪ,
-ε mɔ, ε nɔε ɔnɔ nɪ.»

20 -Tε -Yusu -wε -mɔ, -ε -bɪ ε 'pla 'crɪɛn
a 'mɔ nɪ, 'ε -nyɪɔe Nyɪsɔa a 'kayu a
-kvannunyo, 'ε nɪ bɔ. Nyibli a pɛpɛ, -v
nɪ 'lɪ Nyɪsɔa a 'kayu bɔ, v 'wlaa ɔnε 'yɪi
-mɔ.

21 -ε -bɪ kε- ε pɪ ɔnɔ yɪ de, ε wɛn:
«'Crɪɛnkɔtɪɔ -mɔ', 'n -hre wɛn, a 'wɪn

wen, -ti -bu, ε hle, kike -bu, 'ki ε muu ke 'u 'lu -mɔ.»

22 Nyibli a pepe, -u ni 'u, u wen 'ni: «E yi 'ni 'ple -tεε.» E keε □nu □wli le, 'ki 'u yinɔwin, ε pi a -ta', u wen: «□Bɪ nyiblo -bu, ε 'yi Sosefu a 'yu 'pa-?»

23 -E -bi -Yusu wen: «'N yi□e ni, -ε mɔ, a di pu 'mu 'ledu -bu yi, -ε mɔ: -Dotɔ, pia -dɔnu, a 'mu 'mu yre pu de: □Wɪlekeε-tɛbli a pepe -mu', -nuu 'li Kapenaɔdɔ 'kwli, -a 'win 'a -ti ni. U ni -do a 'mu, nuu 'ne□ε -dɔnu a 'dɔ 'kwli -wε.»

24 E wen 'ni de: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, ε 'yi Nyɪsua a winwɔn-hanyɔ* □du -kɔ, u kuo □wɔ yi, 'ki 'li 'a dɔnu a 'dɔ 'kwli.

25 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni de, □wɪlekeε-tɛbli -mu', Nyɪsua a winwɔn-hanyɔ Eli ni la, bu bi 'li 'a mu 'kwli, ti -kɔ 'yri 'nu 'kee la didie, 'ε gba 'yri ni ta ne □hɔnpɔ ni □hlon'hɔen, kɔ, -tε 'kanu yi la le di, 'ki 'ne- -tɔtu ki. Ti a 'mu 'yri, -tugbanugbi -hu la 'ne- Yisraekue a 'blugba 'kwli ni, 'u -hɔe la -hεεε.

26 Keε, ε 'yi la nyiblo □du -kɔ, Nyɪsua bu lee la 'li Eli -mɔ, 'bu 'yi la -tugbanugba ni -do -mu', -ε 'yi Yisraekueyrɔwɔ 'pa-. 'Ki ε 'ti la 'li hiapɔdakɔ -bi 'nyi, 'ki 'li Saletadɔ 'kwli, -ε 'mɔε Sidɔdɔ yre, Eli a 'mu 'ε -hεε la□a, 'ki 'li □wɪlekeεde 'kwli, -ε nu□o, -tugbanugba a 'mu, ε kuo la Nyɪsua □wɔ yi.

27 Kue 'u□u -mɔ bu de, Nyɪsua a winwɔn-hanyɔ Elise a ti 'yri, □hrannunyu -hɔu la 'ne- Yisraekue a 'blugba 'kwli ni. Keε, Elise a 'mu, ε 'yi la 'li□i 'li -wε, bu -wεε la nyiblo □du a 'kue, 'bu 'yi nyiblo -bu, -ε mɔ Naama, -ε 'yi Yisraekueyu 'pa-, -ε kɔ 'li Siliblugba 'kwli. E nɔ- kɔ 'kue ε -wεε la -ni, -ε nu□o, ε kuo la Nyɪsua □wɔ yi.»

28 Nyibli a pepe a 'mu, -u ni 'li Nyɪsua a 'kayu bu, -tε u 'win -ti a 'mu, -Yusu -hla, -ε -bi u bi yru' le,

29 'u 'du ye' le, 'u kɔ□o, 'u □ti□ ne 'dɔ, 'u gba 'li□i dugba -mu', -ε kɔ 'lu 'waa 'dɔ ni 'li, -ε di□e nu, u 'mu 'li□i yi 'nyraa -ni, ε 'mu □hlɔn bi, ε 'mu 'ku.

30 Keε, 'ki ε naa 'li □nu 'nyi, 'ε -mu.

-Tε -Yusu bla la 'ku -hvan* le (Maki 1.21-28)

31 -Tε de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'ki -Yusu mu 'li 'dɔ -mu' 'kwli, -ε kɔ 'nyre mɔ Kapenaɔ, 'ki 'li Galileblugba 'kwli. -Tε -Juukue* a -wuwle-nyrɔwɔ* nyre 'u, -ε -bi 'ki ε mu 'li Nyɪsua a 'kayu bu,

32 'ε bi 'u yɔ', 'ε -tɔa nyibli Nyɪsua a -ti a tɔle. Nyibli -mu', -u ni 'u, ε mɔ 'waa □wɪlekeεde, 'ki -Yusu bu di tɔle le nu, -ε nu□o, 'ki 'li Nyɪsua a 'klɪ 'kwli, 'ki ε tɔε 'li.

33 E kɔ nyibehɪan □du. E nɔ- 'ku -hvan ni 'u ke'. 'Ki 'li Nyɪsua a 'kayu ni -do a 'mu bu, ε 'yεε 'li win, 'ε pi le:

34 «Nasaletɪ a -Yusu, -ha -a mu mε le, □ni 'bie 'li -aan -ti 'nyi. -Di ni, □mu -a mu bu -wε. 'N yi□e ni, nyiblo a 'di -bi -pa 'mu. -Mɔ mɔ Nyɪsua a 'Yu, -mɔ ε lee 'ne-.»

35 Bu pu 'ki le, -ε -bi -Yusu □maa 'ku -hvan a 'mu 'yi, ε wen: «Ma wien, 'ti-, -hɔn 'u nyiblo -bu ke'!» E nɔ- mɔ 'ku -hvan a 'mu bu -hli nyiblo a 'mu bu, 'ki 'u nyibli a pepe ye', 'ti- 'ε -hɔn 'u□u ke', 'ε -mu, keε, ε 'yi□i de -hvan □du -mɔ -nu.

36 Nyibli a pepe -mu', -u ni 'u, ε mɔ 'waa □wɪlekeεde. Ke- u pi, 'u ye' le 'pɔple -ni, u wen: «De a 'mu, ε mɔ de □niɔ. Nyiblo -bu, 'a pɔpɔwin ni 'klɪ ki dɪaki, 'ti-, 'ε kɔɔ 'kuo -hɔn win ki. 'Bu pu le, 'ku -hvan bu -hɔn 'u nyiblo ke', 'ki 'li Nyɪsua a 'nyre 'kwli, ε -hɔen 'u□u ke'.»

37 De a 'mu, 'a -ti, -Yusu a 'nyre 'ε 'heen bu, 'ki 'li 'blugba a pepe a 'mu 'kwli.

-Tε -Yusu -wεε la kɪklanyibli -hɔhɔi a 'kue (Matie 8.14-17; Maki 1.29-34)

38 -Tε -Yusu -hɔn 'li Nyɪsua a 'kayu bu, -ε -bi 'ki ε mu 'li Simɔ (Pielɪ) a -tε. 'Ki 'li 'kayu a 'mu bu, 'ki ε yεε 'li Simɔ a 'mu 'a 'dɔɔ bu, 'a 'hɔi 'ε yi hren dɪaki. E nɔ- nu□o, nyibli a pepe -mu', -u ni 'u, 'u nyεε -Yusu le, bu nu□o, nɔgba a 'mu, 'a 'hɔi bu 'kee -ni.

39 E nɔ- mɔ -Yusu bu □jri□e 'lu bu, bu □mɔma 'hɔi hinhren a 'mu 'yi le, 'ε yi□i -lee -ni, 'ki bu hlɔɔ nɔgba a 'mu -mɔ le. Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi 'a 'hɔi 'kee ni, 'ε 'du ye', 'ε pi 'waa didide.

40 -Tε 'yru -wε 'li yako 'kwli le, -tε -wuwle-nyrɔwɔ* -wε 'li, -ε -bi nyibli a pepe -mu', -u kɔ nyibli, 'kue a gblegble ni, u nu- gba 'li 'waa nyibli a 'mu -Yusu -mɔ,

'ε pu 'waa dodoyo dabu 'lu ble, 'ε nu□o, 'waa 'kue 'ε -we,

41 'kuo -huh* 'u -hōn 'u 'huhrennyibli -huhuh ke' le, 'u 'yee 'li win, 'u pi le: «-Mō mō Nyisua a 'Yu!» Kee -Yusu □maa □nu 'yi, 'ε lee □nu, -ε mō, u 'ni 'hlaa 'li -ti a 'mu, -ε nu□o, 'kuo -huh a 'mu, u yi□e ni, -ε mō, -Yusu, ε nō- mō Wanyō -mu', Nyisua pu la le, ε di la 'a dako yi ya.

-Te -Yusu hle la Nyisua a -ti, 'ki 'li -Juukue* a 'blugba 'kwli (Maki 1.35-39)

42 -Te -nyre -nyε, -ε -bi -Yusu 'du ye', 'ε mu 'li -tite -mu', 'du bii 'u yi, nyibli a □ju a gblegble 'u mu□o 'yie le □muō mō. -Te u ye□e ki, -ε -bi u -huh bu ka□a yi, u wen: «□Ni 'hōn mō -a mu 'huh.»

43 Ke- ε nō- mō -bi, ε pi □nu yi, ε wen: «□Haantite -mu', -ε hle□e, -te -mu', Nyisua ni nyibli a win a kukoε, 'n ko □bu pu□u 'du -bi a nyibli. ε nō- ko -ti Nyisua 'ε lee 'ne- 'mu -tutu ki,»

44 -Yusu 'ε bi -Juukue a 'blugbi a pepe -mu' ki, 'ε ne Nyisua a 'kayo ble, 'ε ne Nyisua a -ti -mō le.

5

-Te -Yusu da la 'a yi-he-nagbopu* (Matie 4.18-22; Maki 1.16-20)

1 -Nyrōwō □du, -Yusu ni la 'li Galileblugba a 'yru wien, nyibli -huhuh 'u □gbee la 'u□u 'huh, -ε di□e nu, u 'mu Nyisua a -ti 'win.

2 'Ki ε ni 'ki 'u bu, -ε -bi ε 'ye 'blagbi ni 'huen, 'u ni 'u 'nie wien. 'Blagbi a 'mu 'kwli, 'ki 'pupanyibli -hōn 'li -wlu, 'u yre la 'waa -tati le.

3 'Blagbi a 'mu, nō- ko 'yee -bi -Yusu 'ya 'li 'kwli, nyibli a -huh-ti. 'Blagbi a 'mu, Simō -ko□o, -Yusu 'ε lee □ne, 'ki bu 'yia 'li 'nie ki bu de gbe. -Te u 'yia 'li 'nie ki bu, -ε -bi ε ni bu, 'ε -tua nyibli a 'mu Nyisua a -ti a toε.

4 -Te ε -we nyibli a toε -mō, -ε -bi ε lee Simō ni, ε wen: «Bli, -ba mu 'u 'wlo ki, -ko -na 'bio 'huen-, ba pu 'aan -tati, ba 'pa.»

5 -ε -bi Simō wen: «Tōnyō o, 'tolwō a pepe -bu 'kwli, -a 'ye □huen, -a 'yi □dedede 'pa. Kee, -te -pu 'ki le, □bu nu□o, 'n di□e 'ni nu,»

6 'u pu 'waa -tati, 'u 'la -hrin. -Hrin a 'mu, u 'la, 'a -huhuh a -ti, 'waa -tati -tua cire,

7 'u pu dabu, 'u da 'waa 'bio, -u ni 'li 'blagbi -bi -mu' 'kwli, bu di □nu -heε -ni, 'u -di, 'u 'yii 'li 'blagbi ni 'huen a 'mu, 'ki 'u -hrin -mō. -Hrin a kuan-ti, 'blagbi a 'mu, u -huh bu □mie.

8 -Te Simō, u deε Piehi, ε 'ye de a 'mu, -ε -bi ε 'gbla -Yusu kwli yi, ε wen: «Kukonyō, hōw 'mu -mō le, -ε nu□o, 'n mō de'kukunonyō.»

9 Ke- Simō -pu, -ε nu□o, ε 'ta 'u bu, ε ko 'a 'bio 'pupanyibli 'huen-, 'ki 'u -hrin -huhuh, u 'la a -ta'.

10 De ni -do a 'mu, ε nō- mu 'lu -mō, 'ki 'u Saki ko Saan 'huen- -mō, -u mō Sebede a 'yonu, -u ko Simō 'huen- -ni -kuan. Kee, -Yusu lee Simō ni, ε wen: «□Ni 'pie 'li huannu. Kue mō ti -bu 'yie bu, ε 'ni 'mōw 'ki -hrin ni de, □ni 'kukue 'li□i le ni, keε, -tonyibli, u nu- -di le 'kukue -ni, -ε di□e nu, u 'mu 'na -nagbopu -he.»

11 -Te -Yusu -yre, -ε -bi u kwlee 'waa 'blagbi ni, 'u hie 'u 'waa -tebli a pepe bu, 'u kue -Yusu □wien, 'ki 'u 'a □wienlekukue a -ta'.

-Te -Yusu nu la□a, □hrannunyo a 'kue 'ε -we la (Matie 8.1-4; Maki 1.40-45)

12 -Nyrōwō □du, -Yusu ni la 'li 'diō □du 'kwli. 'Ki 'li 'diō a 'mu 'kwli, 'ki □hrannunyo □du ni la 'li. Nyibeyu a 'mu, 'a 'huh a pepe mō la □ji dadu. -Te ε 'ye -Yusu, ε nō- mō bu bla□a kwli yi, ε wen: «Kukonyō o, 'n nyaa -mu le, nu□o, 'na 'kue bu -we,»

13 -Yusu 'ε -hren□e le, 'ti- 'ε lee □ne, -ε mō: «'N -huh□e ni, -na 'kue bu -we.» Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi 'a 'kue -we ni,

14 -Yusu 'ε lee □ne, ε wen: «□Ni 'lee 'li nyiblo □du, keε, mu -bu toō -diōnu Nyisua a -cohlunpinyō* yi, ε 'mu□u 'ye, -ε mō, -na 'kue -we ni. 'A -ti, gba -tebli -mu', u ni, 'u yi -cohlun* pi, 'ki 'u Nyisua ye', □wi yi, -te Nyisua a winwlōn-hanyō Moise nu la 'a hihla, yi-he-nyre a ti 'yri, -ε di□e nu, nyibli a pepe 'mu□u 'ye, -ε mō, -na 'kue -we ni.»

15 'ε mō □han-ti, -Yusu 'ε nu win a pupu le, keε, 'a 'nyre a bu'heenle bii ki, 'ki 'li 'blugba a 'mu 'kwli. De ni -do a 'mu

a -ti, -tonyibli 'u -hven -tebli 'nyi le, 'u mi 'u'v 'hvi, -e di'e nu, u 'mu 'a win 'win, e ko, -Yusu 'mu'v nu, 'waa 'kue 'mu -we.

16 Kee, -e -bi -Yusu -hon -ta', 'e mu 'li -tite -mu', nyibli 'yi 'li 'ti, -e di'e nu, e 'mu Nyisua da.

-Te -Yusu nu la'a, le-yiyrenyo du a 'kue 'e -we la (Matie 9.1-8; Maki 2.1-12)

17 -Nyrwo du 'kwli, 'ki -Yusu ni la 'li 'kayu du bu, 'e tve la nyibli Nyisua a -ti. 'Ki Falisi'tumu* ko Nyisua a tetetonyu 'hven-, u ni la 'li nu 'nyi. 'Ki u -hon 'li Galileblugba ko Sudeblugba a 'du kle, e ko, 'ki Jrusredio 'kwli, 'u -di. Kukonyo Nyisua yi -nyi -Yusu 'kl, 'ki bu nu'o, nyibli a 'kue bu -we.

18 'Ki u ni 'u bu, -e -bi nyibli du nyre 'u ni, 'u 'ble -hanmaki. 'Ki 'li -hanmaki a 'mu 'kwli, 'ki u pia 'li le-yiyrenyo bu. U -hve'e ni, bu paa 'li' 'kayu bu, -e di'e nu, u 'mu 'u'v -Yusu yi bu tu.

19 -Te u nyre 'li 'kayu a 'mu 'hvi, -e -bi u yee 'u nyibli -hohvi bu. 'A -ti, u 'yi 'hru 'ye, 'ki bu paa le-yiyrenyo a 'mu 'kayu bu. Bu 'ye ni 'ye 'ki 'hru, e no- mo bu 'ya 'li 'kayu a 'mu ki, bu -ha 'hoo. 'Ki u naa 'u le-yiyrenyo -mu', -e ni wen 'li -hanmaki 'kwli, 'u tu 'u'v -Yusu ye', 'ki 'li -tonyibli 'nyi, -e di'e nu, -Yusu 'mu'v nu, 'a 'kue 'mu -we.

20 -Te -Yusu 'ye'e, -e mo, nyibli a 'mu, u kuo ne wlv yi, -e mo, e -we 'li bu nu'o ni, le-yiyrenyo a 'mu, 'a 'kue bu -we ni, -e -bi e lee ne ni, -e mo: «Nyibe'yu o, -tebli ni -tie -mu', -nu, -e nyre yi, 'ki 'u Nyisua ye', e 'wowe ke ni.»

21 Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi tetetonyu, -u ni 'u, u -tua wlonle'puple le, u wen: «-Ti -bu, -Yusu -bu, e hle, e yi -hee Nyisua a -ti le. Nyiblo a 'di -bi e pa 'mu 'li? 'Ti- 'e pi le, -e mo, e mo Nyisua nu. Nyisua ni -do, e no- we 'li bu 'wowa nyiblo a de 'kuku.»

22 De a 'mu, u nee wlv kle, -Yusu yru'o ni, -e -bi e wen: «De- ko wlv -bu a nee 'ki le 'li? A 'yi wen yi -blee -ni, ba naa wen wlv a 'mu le.

23 'Aan wlv wen 'ni, 'n 'yi 'li' 'li -we, bu lee nyiblo -bu, -e mo, 'a de 'kuku 'wowe ni, e ko, 'aan wlv wen 'ni, 'n 'yi

'li' 'li -we, bu lee ne, -e mo, bu 'du ye', bu na.

24 Kee, ba yi'e, -e mo, 'mo -mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'ti-, 'mo -mo Nyisua a 'Yu, e lee 'ne- -tutu ki. Nyisua a gbetu, e no- nyi 'mu 'kl, 'ki bu 'wowa -tonyibli a de 'kuku, 'ki 'ne- -tutu ki, 'e -nyi 'mu 'kl -we, 'ki bu nu'o, -tonyibli a 'kue 'mu -we. 'A -ti, nyiblo -bu, u -ya, 'n ko bu nu'o, 'a 'kue 'mu -we, -e di'e nu, a 'mu'v le yru, -e mo, -ti -bu, 'n lee wen 'a mu, e mo han-ti nu.» -e -bi e huan -mo de, 'e -tua 'li le-yiyrenyo a 'mu, 'a -mohleele, e wen: «'N yi -mu 'ni -lee -ni, 'du ye', 'du -na -hanmaki ye', -bu mu 'li -na 'kayu bu, -na 'kue -we ni.»

25 Ti ni -do a ti 'yri, nyibli yi wen 'u'v -mo le ni te, 'e 'du ye', 'e 'du 'a -hanmaki ye', 'e 'hri, 'e -tua 'li 'a 'kayu a bimumuo, 'ki 'li Nyisua a 'nyre a lepupu 'kwli.

26 Nyibli -mu', -u ni 'u, -e -bi e kee 'waa wlv le, 'u 'ta 'u ble, 'u pi Nyisua 'nyre le, u wen: «-A 'ye ke wlonlemaa-tebli gbagbi.»

-Te -Yusu lee la Lefi, 'ki bu -he la 'a -nagbopi* (Matie 9.9-13; Maki 2.13-17)

27 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu yi tu 'di. Bu yi 'ki ni mi, 'ki 'u 'hru wlon, 'ki e yee 'u 'blwli'tuny du bu. 'A 'nyre mo Lefi, 'e ni 'li 'blwli'tule' bu. (-Tonyibli a pepe yraa 'blwli'tuny ni, -e nu'o, u yi di 'wli diaki.) -Te -Yusu nyre 'u'v 'hvi, ke- e pu'v yi: «Kue 'mu wlv le, mu 'na -nagbopi -he.»

28 -e -bi Lefi 'du ye', 'e hie 'u 'a -kvan a pepe bu, 'e kee -Yusu wlv.

29 Lefi a 'mu, e no- da -Yusu ko 'a -nagbopu 'hven- diide -mo, 'e da 'a 'bio 'blwli'tuny -hohvi, ko haponyibli -bi 'hven-, -u ko 'klo, -e 'yi 'u yi 'sii -ni.

30 Falisi'tumu* a nyibli, u ko Nyisua a tetetonyu 'hven-, -u mo Falisi'tumu a nyibli -we, -te u 'ye de a 'mu, -e -bi u -tua wlonle'puplele, 'u lee -Yusu a -nagbopu, u wen: «De- nu 'ki'i, a ko 'blwli'tuny ko nyiblidu -bu, -u ko 'klo yi 'u yi 'sii -ni 'hven-, 'a ni 'u dedihu ni -do ki 'li? A 'yi wen yi -blee -ni, ba nu de a 'mu.»

31 -Yusu bu 'win -ti a 'mu, e no- mo bu pu le: «Nyiblo -bu, -e ko 'hvi -nu -tee, e 'ni -hua'a li -doto a 'yiye, kee, nyiblo -bu,

-ε κὼ 'hυι -hren, ε νὼ- μῶε -dotο a 'yiye lε.

32 'N 'yι -di, 'kι 'υ nyibli -bu, -υ πι lε, -ε mῶ, 'waa 'kλὼ 'sii 'υ yι a -ta', kεε, nyibli -bu, -υ yi□e, -ε mῶ, 'waa 'kλὼ 'yι 'υ yι 'sii -nι, υ νυ- κὼ -tι 'nι -di, 'mυ □nυ -lee -nι, -ε mῶ, 'waa δε 'kuku -bu, υ ni, bu hie 'υ□υ bu, bu -nyi 'waa 'kλὼ a pepe Nyιsua.»

Nyιsua lee 'nε- -Yusu -tvtv kι, 'ε ya 'kλὼ yrayrv, -ε κὼ 'kλὼ 'ka 'hven-, -υ 'yι δε nι -do 'pa-

(Matie 9.14-17; Makι 2.18-22)

33 Kε- nyibli -bι πι -Yusu yι, υ wen: «Saan* Batisι, -ε πι nyibli 'nie 'lu lε, 'a -nagbopυ* yι 'nι □ci* 'a -nε ti, 'υ δε Nyιsua. De nι -do a 'mυ, ε νὼ- Falisi□tumu* a nyibli ni -wε, □wι yι, -tε 'waa tete ni □nυ 'a tῶλε. Kεε, -mῶ -bι, -na -nagbopυ 'nι □ci□e li.»

34 -ε -bι kε- -Yusu πι □nυ yι, ε wen: «Nyιbeyu -bu, -ε pυε 'bli, 'a 'bio -mυ', ε δε 'blιpadiide kι, 'bu mu 'blιpadiide a 'mυ, 'a -tuo kι, nyiblo □dυ 'nι -lee□e li □nυ bu □ci. ε 'wι yι, 'bli a pupa, ε mῶ dῶdυδε □nιῶ. 'A -tι, υ 'yι □cicie -kῶ. De nι -do a 'mυ, ε νὼ- □nιῶ. Dῶdυ a -tι, ti nι -tie -bu, 'n di 'nε- □nυ 'nyι -hii -nι, 'na -nagbopυ 'nι □ci□e nι.»

35 Kεε, ε di κὼ ti, -ε di 'υ nyre, υ 'mυ 'li 'mυ 'na -nagbopυ 'nyι -ha. Ti a 'mυ 'yri, 'kι υ di 'υ □cii -nι.»

36 -ε -bι ε πι □nυ 'ledυ yι, ε wen: «Nyiblo 'nι -cra□a li wlawlv yrayrv, ε 'nι -ha□a 'υ 'a 'kιbιa, ε 'nι -ma□a li danυ 'ka a 'hυῶ. 'Bu mῶ, 'bu nu□o, ε di nyre wlawlv yrayrv a 'mυ yι, ε κὼ, 'a 'kιbιa -mυ', ε -nu, 'ε -ma danυ 'ka a 'mυ, ε κὼ□ῶ 'hven-, ε 'yι 'li□ι 'li -wε bu -mυε.

37 Mῶ, yonῶ yrayrv -bu, -ε 'plui, nyiblo 'nι 'du□o li□ι ye', ε 'nι -pυ□υ 'li□ι mυmakῶ a buo 'ka 'kwli. 'Bu pυ 'li□ι buo 'ka 'kwli, 'bu ka□a yι, ti -kῶ 'yri ε di 'plu, 'bu yι nι 'ye, ε κὼ bu wa mυmakῶ a buo a 'mυ, nῶ mυ bu 'wle.

38 ε νὼ- nu□o, 'kι 'li buo yrayrv 'kwli, 'υ πι 'li nῶ yrayrv 'li.

39 Nyiblo 'bu nι 'υ, 'bu nυε νὼ 'kι a 'nιna, ε 'nι -hva□a li nῶ yrayrv a 'nιna. Kε- ε di pυ: Nῶ 'kι -mυ', ε νὼ- nῶ wλῶn, 'ε -hi 'υ nῶ yrayrv 'υ. (ε νὼ- nu□o, nyiblo □dυ 'nι

'du□o li -tebli 'kι ye', ε 'nι -pυ□υ li□ι -tebli yrayrv kι. υ 'nι -bibi□e li 'yi lε.)»

6

-Yusu, ε νὼ- κὼ 'kλι, 'kι bu lee nyiblo δε, ε -wε 'li bu nu, 'kι 'li -wuwle-nyrῶῶ* 'kwli (Matie 12.1-8; Makι 2.23-28)

1 -Wuwle-nyrῶῶ □dυ, -Yusu κὼ 'a -nagbopυ* 'hven-, υ mu lε na mῶ. -Te υ yι nι mi, 'dῶdῶ-tebli □dυ, -ε 'wι -kυbu yι, ε νὼ- κὼ -ci υ yι 'li 'kwli □tιῶ 'bεε -nι. 'Dῶdῶ-tebli a 'mυ, ε νὼ- κὼ bli gbi 'a -nagbopυ 'ce, 'υ hihie 'li□ι □jre, 'υ yι□ι di.

2 'Kι 'li -ci nι -do a 'mυ 'kwli, 'kι Falisi□tumu* a nyibli -bι nι 'li. -Te -Yusu a -nagbopυ, υ yι 'dῶdῶ-tebli a 'mυ, 'a bli gbi nι 'ce, -ε -bι kε- υ πι □nυ yι, υ wen: «De -bu, a ni, ε □ηa nι. Nyιsua a tete wen 'nι, nyiblo □dυ 'nι 'nuo 'li -kvan, 'kι 'li -wuwle-nyrῶῶ 'kwli.»

3 -ε -bι -Yusu □tu □nυ □wῶn, ε wen: «-Tι -mυ', υ 'cru la 'li Nyιsvacriεn 'kwli, 'kι 'υ -aan 'bat gbagbυ, -ε mῶ bodιῶ Dafidι a -ta', 'n pυ□υ □haan-tι, -ε mῶ, a -hre□e nι. -Tι a 'mυ, υ 'cru la, ε νὼ- -bu: -Nyrῶῶ □dυ, -tε 'kanυ ni la bodιῶ Dafidι, ε κὼ 'a nyibli 'hven-,

4 'kι 'li Nyιsua a 'kayu bu, 'kι ε pa la 'li, 'ε -ha la 'υ 'flῶῶ, -ε pε la 'υ 'teble kι bu, 'ε di□e, 'ε -nyι la 'a δε gbe 'a nyibli, 'υ di la□a -wε. Kεε, Nyιsua a tete wen 'nι, Nyιsua a -cῶhlunpinyυ* nι -do, υ νυ- bleε yι, -bu di 'flῶῶdυ a 'mυ. 'Bι 'flῶῶdυ a 'mυ, -ε nι 'li Nyιsua a 'kayu bu, υ -ha la□a nι, 'kι 'υ Nyιsua a -ta'.»

5 -ε -bι kε- ε πι □nυ yι de: «'Mῶ -bu, -ε mῶ -tonyibli a pepe a Nyiblo, Nyιsua lee 'nε- 'mυ nι, 'ε -nyι 'mυ 'kλι, 'kι □bu lee nε 'a -nε nyiblo □dυ δε, ε -wε 'li bu nu, 'kι 'li -wuwle-nyrῶῶ 'kwli.»

-Wuwle-nyrῶῶ* □dυ 'kwli, -Yusu nu la□a nι, nyiblo □dυ, -ε κὼ dabυ 'ku la, 'a 'kve 'ε -wε la (Matie 12.9-14; Makι 3.1-6)

6 -Wuwle-nyrῶῶ -bι 'kwli, -ε -bι -Yusu mu 'li Nyιsua a 'kayu bu de, 'ε tυε nyibli Nyιsua a -tι. 'Kι 'li 'kayu a 'mυ bu, 'kι ε yeε 'li nyιbeyu □dυ bu. Nyιbeyu a 'mυ, 'a diidedabu 'ku nι.

7 Bu nu 'ki 'u bu, -ε -bi Nyɩsua a tetetɔɔnyu kɔ Falisiɩtumu* a nyibli, -u nu 'u 'hɛn-, u -tɔa 'yie a ke'gbaale, u 'mu -Yusu 'ye, 'bu mɔ, 'bu kɔ bu nuɔo, nyɩbeyu a 'mu a 'kɔe 'mu -wε, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ -mu' 'kwli, -ε diɩe nu, -Yusu 'bu nuɔo, u 'muɩv -ti -yεε -ni. (Falisiɩtumu a nyibli wen 'ni, bu nuɔo, nyiblo a 'kɔe bu -wε, ε mɔ -kɔande ɩniɔ. 'Ti- Nyɩsua a tete wen 'ni, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, nyiblo 'yi yi -bleε -ni, bu nu -kɔan.)

8 Kεε -ε -bi -Yusu yru 'waa 'lule-hihie le. ε nɔ- nuɔo, 'ε lee nyɩbeyu a 'mu, ε wen: «'Du ye', -bu nyra 'li nyibli 'nyi bu,» nyɩbeyu a 'mu 'ε 'du ye', 'ε nyra 'li ɩnu 'nyi bu.

9 -ε -bi -Yusu 'beti tetetɔɔnyu kɔ Falisiɩtumu a nyibli 'hɛn- ni, ε wen: «-Bi' Nyɩsua a tete pi 'li? 'Ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, nyiblo bu nu ɩhaande, kɔ, bu nu de -hɔan, de a 'di -bi -nu -tεε 'li? Nyiblo bu wa 'a 'biɩian, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, -ε diɩe nu, ε 'ni ɩha 'kɔ, kɔ, nyiblo bu -ha 'a 'biɩian a -hɔnhlɔn mε le bu 'wan, de a 'di -bi -nu -tεε 'li?»

10 Bu yi 'li ɩnu 'yi le ni tε, -ε -bi ke- ε pi nyɩbeyu a 'mu yi, ε wen: «Hrɩ -na dabu -mu', -ε 'kɔ,» -ε -bi ε hrɩ 'a dabu ni. Bu hrɩ 'ki dabu a 'mu, -ε -bi ε 'hrɩ 'klɔ, 'ε bi 'u 'a dɩɔɩv a -ta'.

11 -Tε -Yusu nu 'kiɩ, nyiblo a 'mu a 'kɔe, ε -wε, -ε -bi Nyɩsua a tetetɔɔnyu kɔ Falisiɩtumu a nyibli 'hɛn-, u bi yru' le dɩaki, 'u -tɔa ɩto a leɩmɩmɩɔ, -tε u di nu, u 'mu -Yusu -balu' nu.

-Tε -Yusu -ha la 'li nyibli ni -pu ɩtu 'u 'hɛn, -u kɔ -bu -hε la 'a -mɔnanyu*
(Matie 10.1-4; Makɩ 3.13-19)

12 Ti a 'mu 'yri, dɔgba ɩdu ni 'u. ε nɔ- kɔ 'lu ε 'ya 'li, -ε diɩe nu, ε 'mu Nyɩsua da. 'Ki ε -hi 'li 'tɔlɔwɔ a 'mu 'li, 'ki 'u Nyɩsua a dɩda a -ta'.

13 -Tε -nyre -nye, -ε -bi ε da 'a -nagbopu* ni, 'ki 'li ɩnu 'nyi, 'ε -ha 'li nyibli ni -pu ɩtu 'u 'hɛn, 'ε deε ɩnu 'a -mɔnanyu.

14 Nyibli a 'mu, u nu- mɔ: Simɔ, ε -nyi Pielnyre, ε kɔ Simɔ a 'mu, 'a 'dɩayi Adre 'hɛn-, kɔ Saki, kɔ Saan, kɔ Filipu, kɔ Batelemi,

15 kɔ Matie, kɔ Toma, kɔ Alufe a 'yu Saki, kɔ Simɔ. Simɔ a 'mu, 'ki ε ni la 'li nyibli -mu' 'nyi, -u 'yε ni -hɔa Romakɔe;

16 kɔ Saki a 'yu Judɩ, kɔ Judɩa Yisikalio. ε mɔ nyiblo -mu', -ε di -Yusu 'a yraanyibli -ji' pu.

-Tε -Yusu tɔe la nyibli -hɔɔhɩ Nyɩsua a -ti, ε kɔ, ε ni laɩa, kɩklanyibli a 'kɔe yi la -wε
(Matie 4.23-24; 12.15-16; Makɩ 3.7-12)

17 -Tε de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu kɔ 'a -nagbopu* 'hɛn-, u ɩti 'li dɔgba a 'mu 'lu ni, 'u nyra 'u -tɩte -mu', 'du 'wleε 'u bu. 'Ki 'u -tε a 'mu, -Yusu a -nagbopu -hɔɔhɩ -bi 'kukue wen 'u le, u kɔ nyibli -hɔɔhɩ -bi 'hɛn-. 'Ki -u -bi -hɔn 'li Jrusredɩɔ 'kwli, ε kɔ 'ki 'li -Juukɔe a 'blɔgbɩ a pεpe ki, kɔ 'du -bi -mu', -u ni 'li 'yru wien, -u mɔ Tilɩdɩɔ kɔ Sidɔdɩɔ 'hɛn-.

18 U di ni, -ε diɩe nu, u 'mu 'a win 'wɩn, kɔ, ε 'muɩv nu, 'waa 'kɔe 'mu -wε, ε kɔ, ε 'mu nyibli a 'kuo -hɩn* le bla.

19 Nyibli a pεpe ɩmɩεɩ le, 'ki bu -hɩnɩε le, -ε nuɩo, 'klɩ -hɩn 'liɩ 'hɩ, ε niɩe ni, 'waa 'kɔe 'ε yi -wε.

Plɔ a bleele kɔ 'jɩɔ 'hɛn-
(Matie 5.1-12)

20 -Tε de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu 'du 'lu ye', 'ε ta 'li 'a -nagbopu* -mɔ le, ε wen:

«'A mu -bu, -u mɔ 'na -nagbopu, ɩhɩven ni,
ba kɔ plɔ a bleele,
-ε nuɩo, ti -kɔ 'yri Nyɩsua di 'u 'klɔ yrayru -nuu -ni,
a kɔ 'mu 'hɛn-, -a di 'li 'klɔ yrayru a 'mu 'kwli ni.

21 'A mu -bu, 'kanu ni, 'ki 'nε- 'klɔ ki,
ba kɔ plɔ a bleele,
-ε nuɩo, 'kanu 'yi 'liɩ 'li -wε, bu nu 'a mu de.

'A mu -bu, -u yi we, 'ki 'nε- 'klɔ ki,
ba kɔ plɔ a bleele,
-ε nuɩo, a di 'ni 'ca.

22 'Bu mɔ, nyibli 'bu yraa nε 'a mu, 'bu pu 'li 'a mu -patu', kɔ, 'bu yi 'a mu 'yri le ni -hε, ε kɔ, 'bu yi 'aan 'nyre yi ni nyre, -tε a paa 'u, 'mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pεpe a Nyiblo, 'a -hε 'na -nagbopu, 'bu mɔ, 'ba yi ɩhɩvendu a 'mu ni 'ye, -ε -bi -ba kɔ plɔ a bleele.

23 Ti -mu' -ko 'yri 'kla-wliye'yıya a 'mu, ε di 'u nyre, 'ku 'u 'a mu -mɔ, ba nu dɔdɔ, kɔ, ba yi -wla, -ε nu□o, 'ku 'lı yakɔ 'kwli, Nyısva di -nyi 'a mu 'wio gbagbu. Kε- nı -do ε □ti la 'mu: -te nyibli -bu, u yraa ne 'a mu, u ni, kε- 'waa 'baınu ni la, 'u □tui la Nyısva a winwlon-hanyu* □hıven.»

24 Nyibli -bu, -u 'ye ni □tuu 'u Nyısva, kε- -Yusu pi □nu yi, -ε mɔ:

«'A mu -bu, -u mɔ dekɔnyibli, 'jro 'ku 'u 'a mu -mɔ, -ε nu□o, a 'ye 'aan -ne plo a bleele ni.

25 'A mu -bu, -u kɔ didi-tebli a pepe, a -hve,

'ku 'ne- 'klo ki, 'jro 'ku 'u 'a mu -mɔ, -ε nu□o, 'kanu di 'a mu 'ni nu. 'Jro 'ku 'u 'a mu -bu, -u 'ce ke -mɔ, 'ku 'ne- 'klo -bu 'kwli, -ε nu□o, a di nu nyai le, a 'mu we.

26 'Jro 'ku 'u 'a mu -mɔ, 'bu mɔ, nyibli a pepe 'bu yi 'aan □haan-tı ni hle, -ε nu□o, nyibli -mu', -u yraa 'na -nagbopu, de ni -do a 'mu, ε nɔ- 'waa 'baınu ni la 'waa hıwinwlon-hanyu -mɔ -we, 'u hle la 'waa □haan-tı.»

Ba nve ne 'aan yraanyibli (Matie 5.38-48; 7.12a)

27 -ε -bı kε- -Yusu pi de: «'Aan pepe, ba pu 'mu nva yi bu. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni: Ba nve ne 'aan yraanyibli. Nyibli 'bu yraa ne 'a mu, ba nu □nu □haande -mɔ.

28 Nyibli 'bu pu 'a mu 'jro yi, nyibli 'bu yi 'a mu □hıven ni □tui, ba da Nyısva, 'ku bu nu □nu □haande -mɔ.

29 Nyiblo 'bu puu 'lı -mu 'hma nva', tɔɔ 'u nva -bı 'u, ε 'mu 'a 'ye -bı pu. Nyiblo 'bu -ha 'u -na kveti, -ha□a me le, bu gba -na wlawlu -bı.

30 Nyiblo 'bu yi -mu de ni -hve, -ha 'lı□ı 'lı, -bu -nyi □ne□ε. Nyiblo 'bu -ha -mu -na de -ji', □ni 'betie 'lı 'a -tı.

31 □Haande -bu, a -hve -tonyibli bu nu 'a mu -mɔ, 'aan 'mumu, ba nu □nu□u -mɔ -we.

32 'Bu mɔ, 'ba nve nyibli ni -do -bu, -u nve ne 'a mu, 'aan □wlı 'ni 'yee 'lı□ı, -ε mɔ, Nyısva di pu 'a mu 'nyre le. Mɔ, nyibli -mu', -u 'yi Nyısva -yi, u nve nyibli -mu' ni -we, -u nve □nu.

33 Nyibli ni -do -mu', -u ni 'a mu □haande -mɔ, 'bu mɔ, u ni -do a 'mu, 'ba yi

□nu □haande -mɔ ni ni, 'aan □wlı 'ni 'yee 'lı□ı, -ε mɔ, Nyısva di pu 'a mu 'nyre le. De ni -do a 'mu, nyibli -bu, -u 'yi Nyısva -yi, ε nɔ- u ni -we.

34 'Bu mɔ, 'ba pu le, ba -nyi 'aan 'wliye nyibli ni -do -mu', -u di□e kle -mıa -ni, -u di 'a mɔ□o -nyi, 'aan □wlı 'ni 'yee 'lı□ı, -ε mɔ, Nyısva di pu 'a mu 'nyre le. Nyibli -mu', -u 'yi Nyısva -yi, u ni□e ni -we, 'ku 'lı 'waa dıɔnu 'nyi, -te u yi□e, -ε mɔ, 'waa 'bio di 'wliye a 'mu kle 'ni -mıa -ni a -tı.

35 De ba nu, ε nɔ- mɔ, ba nve ne 'aan yraanyibli, ba nu □nu □haande mɔ. 'Bu mɔ, 'ba -nyi nyiblo de, a 'ni 'mu□ 'lı□ı le, 'ku bu -mıa □ne kle. 'Bu mɔ, 'ba yi□ı le ni ni, Nyısva di nu 'a mu □haande gbagbu -mɔ, ε kɔ, a di -he Nyısva a 'yonu, -ε nu□o, 'kuopanyibli kɔ 'cekɔnyibli 'hven-, ε ni □nu □haande -mɔ -we.

36 Ba kɔ nyibli a nyai, □wı yi, -te 'aan 'Baı Nyısva -nu, 'ε kɔ nyibli a nyai diaki.»

A 'ni 'yee 'lı 'aan 'bio -tı (Matie 7.1-5)

37 «A 'ni 'yee 'lı 'aan 'bio -tı, -ε di□e nu, Nyısva 'ni □ha 'a mu -tı -yee -ni. A 'ni 'puu 'lı 'aan 'bio -bati le, -ε di□e nu, Nyısva 'ni □ha 'a mu -bati le -puu -ni -we. Yınyre-tebli -mu', nyibli ni 'a mu -mɔ, 'a -tı bu -hru 'a mu -mɔ, -ε di□e nu, yınyre-tebli -mu', a ni, Nyısva 'mu 'a -tı -mɔ hru -we.

38 -Tebli -mu', 'aan 'bio -hve 'a mu, ba -nyi □nu□u, -ε di□e nu, 'ba -hva Nyısva de, ε 'mu 'a mɔ□o -nyi. 'Bu mɔ, 'ba yi□ı le ni ni, ε 'wı-, -te u 'ye ni lo wen -kubu, u 'mu 'a mɔ□o -nyi a -tı. -Kubuluɔɔpɔlu -mu', u ni, 'u lve -kubu, u di 'lı□ı 'ni 'yii -ni -tee, u 'mu 'lı -kubu a 'mu 'aan blo 'kwli pu, u 'mu 'lı□ı 'lı -kɔɔ -ni, kɔ, u 'mu blo a 'mu bu bla, -ε di□e nu, u 'mu 'lı 'a de -bı pu, blo 'mu 'lı 'yii -ni -tee. -Te a di 'aan 'bio a 'yiye nu, kε- Nyısva di 'aan 'yiye nu.»

39 'Ledu, -Yusu pu □nu yi, ε nɔ- -bu: «'Yii'dɔnyɔ 'yi 'lı□ı 'lı -we, bu 'ble 'a 'bı 'yii'dɔnyɔ a dabu kva, bu na 'hru. 'Bu nu□o, u ni 'hven a 'mu, u di bi 'lı 'butıo 'kwli.

40 ε 'yi 'nyınyınyɔ □du -kɔ, -bu di 'u 'a tɔɔnyɔ 'lu yi ni. Kεε, 'nyınyınyɔ -mu', -ε 'nyi -tee, -te 'a tɔɔnyɔ ni 'mu, kε- ε di 'mu ni.

7

41 Dε- kɔ -ti, -na 'bɪhɪan a kʊɛtiyɛ -bʊ, -ɛ nɪ 'lɪɪ 'yi, ɪnɪ yi 'a 'yele, 'ti- -nɛ tugbɛkʊtɔ -mʊ', -ɛ pɛ 'lɪ -mʊ 'yi bʊ, ɪnɪ 'yɛ nɪ 'yɛɪe 'lɪ?

42 ɪnɪ yi -bleɛ -nɪ, -bʊ lee -na 'bɪhɪan, -ɛ mɔ: Nu gbe, ɪbʊ -ha 'lɪ -mʊ kʊɛtiyɛ 'yi, -mɔ -kɔ 'yi tugbɛkʊtɔ pɛ 'lɪ bʊ. -Mɔ -mʊ', -ɛ nɛɛ 'lɪ nɪ 'hʊɛn, yi-hɛdɛ, -kɔ -bʊ nu, ɛ nɔ- mɔ -bʊ -ha 'lɪ -nɛ tugbɛkʊtɔ 'yi, ɪmʊ le yru -tɛɛ, 'ti- ɪmʊ 'lɪ kʊɛtiyɛ -na 'bɪhɪan 'yi -ha.»

Tugbɛ a 'kuo, ɛ nɔ- v yruɪ ɪnɛ (Matie 7.16-20; 12.33-35)

43 Kɛ- -Yusu pɪ de: «Tugbɛ -mʊ', -ɛ yi ɪhaan'nie -jri, ɛ 'yi 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʊ tʊ 'kui -hʊɪn. Mɔ, tugbɛ -mʊ', -ɛ 'yɛ nɪ -jri ɪhaan'nie, ɛ 'yi 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʊ tʊ ɪhaan'kui.

44 Tugbɛ a 'kuo, ɛ nɔ- v yruɪ ɪnɛ. ɛ 'yi nyiblo ɪdʊ -kɔ, -bʊ -ha bubuokui, 'kɪ 'lɪ ɪwɔnmlɔtu yra. Nyiblo ɪdʊ 'yi 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʊ -ha 'v -gbɔgbʊyɔ gbukawiti 'yri.

45 ɪHaannyiblo a nunu-ɛɛblɪ nɔ yi, -ɛ nuɪo, 'a ɪwɔb nɔ yi. 'Cɛkɔnyɔ a nunu-ɛɛblɪ nyre yi, -ɛ nuɪo, 'a ɪwɔb nyre yi. -Tɪ -mʊ', -ɛ 'yii 'lɪ nyiblo a ɪwɔb kɪ, ɛ nɔ- yi 'vɪv wien -dii -nɪ.»

ɪTɔkɔnyɔ, kɔ nyiblo -mʊ', -ɛ yi ɪtɔ -kɔ, -v pʊ 'waa 'kayo (Matie 7.24-27)

46 Kɛ- -Yusu pɪ de, ɛ wɛn: «Dɛ- kɔ -ti 'a dɛɛ 'mʊ Kʊkɔnyɔ ti a pɛpɛ, 'ti- -ti 'n hɛɛ, 'a 'yɛ nɪ nuɪo 'lɪ?

47 Nyiblo 'bʊ nɪ 'v, -ti -bʊ, 'n hɛɛ, 'bʊ yiɪ nʊa yi bʊ nɪ pɪ, 'ti- 'bʊ yiɪ nɪ nɪ, 'n di 'a mʊ 'nɪ -lee -nɪ, nyiblo ɛ 'wɪ yi.

48 ɛ 'wɪ nyiblo -mʊ' yi, -ɛ pɪ 'a 'kayu. ɛ 'blu -tʊtʊ -blublu, 'ɛ yɛ 'hɪɔ 'pa kɪ. 'Kɪ ɛ pʊ 'v 'kayu a 'mʊ, -ɛ diɪe nu, ɛ 'mʊ bʊ ku -tɛɛ. -Tɛ ɛ pʊɪv, -ɛ -bɪ 'nie'yiti nyre 'v nɪ, 'nie a 'mʊ 'ɛ -wɔn 'kayu a 'mʊ -mɔ -wɔnwɔn, kɛɛ, ɛ 'yi 'lɪ 'a 'wɔwɔla 'lɪ -wɛ, -tɛ ɛ ku bʊ a -tɪ.

49 Kɛɛ, nyiblo -mʊ', -ti -bʊ, 'n hɛɛ, -ɛ di 'wɪn, 'ti- -ɛ 'yɛ nɪ diɪe nɪ nu, ɛ 'wɪ- nyiblo -mʊ' yi, -ɛ 'yi -tʊtʊ 'blu, -ɛ pʊ 'kayu. -Tɛ ɛ -wɛ 'a pʊpʊb -mɔ, -ɛ -bɪ 'nie 'yi nɪ, 'ɛ -wɔn 'kayu a 'mʊ yi. ɛ nɔ- mɔ 'kayu a 'mʊ bʊ 'wɛ, 'ɛ nyre yi pɛpɛ.»

-Tɛ -Yusu nu laɪa, Romakʊɛ a 'sɛyo a -kʊannunyɔ ɪdʊ, 'a 'kʊɛ 'ɛ -wɛ la (Matie 8.5-13)

1 -Tɛ -Yusu -wɛ 'lɪ nyibli a -mɔhleɛɛ -mɔ, -ɛ -bɪ ɛ mu 'lɪ Kapɛnaɔdɔ 'kwli.

2 'Kɪ 'lɪ 'dɔ a 'mʊ 'kwli, 'kɪ Romakʊɛ a 'sɛyo a nyiblo gbagbʊ ɪdʊ nɪ 'lɪ. 'A -kʊannunyɔ ɪdʊ nɪ 'lɪ, 'a ɪwɔb 'ɛ -ha 'lɪɪ diaki. -Kʊannunyɔ a 'mʊ, ɛ nɔ- kɔ 'hʊɪ -hɛn, ɛ mi 'kʊ mɔ.

3 -Tɛ 'sɛyo a nyiblo gbagbʊ a 'mʊ, ɛ 'wɪn -Yusu a 'lɪdi-tɪ, ɛ nɔ- mɔ bʊ tɛɪɛ -Juukʊɛ* a 'blʊ a nyibli ɪdʊ yi, bʊ lee ɪnɛ, -ɛ mɔ, bʊ di 'lɪɪ -mɔ, ɛ 'mʊɪv nu, 'a -kʊannunyɔ a 'mʊ, 'a 'hʊɪ 'mʊ -wɛ.

4 -Tɛ -Juukʊɛ a 'blʊ a nyibli a 'mʊ, v nyre 'v -Yusu 'hʊɪ, -ɛ -bɪ v -tʊa 'a lenyaalɛ, v wɛn: «'Sɛyo a nyiblo gbagbʊ a 'mʊ, ɛ bleɛ yi, -bʊ -hɛɛ ɪnɛ,

5 -ɛ nuɪo, ɛ nʊɛ nɛ -aan dako nɪ, 'ti-, ɛ nɔ- -hɛɛ nɛ -a mʊ, ɪa pʊ Nyɪsʊa a 'kayu, 'kɪ 'nɛ- -aan 'dɔ 'kwli.»

6 -Tɛ v pʊ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ v kɔ -Yusu 'hʊɛn-, v bi 'hru wɔn, 'v -mu. -Tɛ v 'mʊɛ 'sɛyo a nyiblo gbagbʊ a 'kayu lɛ, -ɛ -bɪ nyiblo gbagbʊ a 'mʊ, ɛ lee nɛ 'a 'bɪo nɪ, 'kɪ bʊ lee -Yusu, -ɛ mɔ: «Tɔkɔnyɔ o, 'nɪ -hʊaɪa lɪɪ, ɪbʊ -ha -mʊ 'ku. 'Mɔ -bʊ, -ɛ 'yi -Juukʊɛyu 'pa-, 'n 'yi yi -bleɛ -nɪ, 'kɪ -bʊ pa 'lɪ 'na 'kayu bʊ.

7 ɛ nɔ- nuɪo, 'nɪ pʊ lɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'yi 'v lɛ -nɔɔ -nɪ, 'kɪ 'na ɪgbɛtʊ ɪbʊ mu wɛn 'lɪ -mʊ -mɔ. Kɛɛ, pʊ win dadʊ, 'na -kʊannunyɔ a 'kʊɛ 'mʊ -wɛ.

8 'Na 'mumu -bʊ, 'n kɔ nyibli gbagbɪ -bɪ. U nʊ- kɔɔ 'mʊ win kɪ. 'Tɪ-, 'n kɔ 'sɛyo -bɪ, 'n kɔɔ win kɪ -wɛ. 'Bʊ mɔ 'nɪ pʊ win, 'nɪ lee nɛ 'a nyɔ, 'kɪ bʊ mu dɛ nu, -ɛ -bɪ ɛ mi nɪ. 'Bʊ mɔ, 'nɪ lee nɛ 'a nyɔ -bɪ, 'kɪ bʊ di 'lɪ, -ɛ -bɪ ɛ yi 'lɪ 'nɪ di, ɛ kɔ, 'bʊ mɔ, 'nɪ lee 'na -kʊannunyɔ, 'kɪ bʊ nu dɛ, -ɛ -bɪ ɛ niɪe nɪ.»

9 -Tɛ -Yusu 'wɪn -tɪ a 'mʊ, 'sɛyo a nyiblo gbagbʊ, ɛ -hɪa, -ɛ -bɪ 'a ɪwɔb kɛɛ lɛ. ɛ nɔ- mɔ bʊ ɪhɪan -mɔ, nyibli -mʊ', -v yiɪ ɪwɪɛn lɛ kʊɛ, kɛ- ɛ pɪ ɪnʊ yi, ɛ wɛn: «'N yi 'a mʊ 'nɪ -lee -nɪ: Nyiblo bʊ di 'na ɪwɔb a yiɪkʊɛ lɛ nu, 'n 'yɛ 'a nyiblo nɪ 'yɛ, 'kɪ 'nɛ- Yisraekʊɛ a 'bli.»

10 -Yusu bu -yre, -ε -bi 'seyo a nyiblo gbagbu a lelenyu -ni wen, υ -mε kle. -Te υ nyre 'li 'seyo a nyiblo gbagbu a 'mu a 'kayu bu, -ε -bi υ 'ye□e ni, -ε mω, 'a -kuannunyo -ni wen, 'a 'hvi 'kee ni.

-Te -Yusu -ha la gblotayu 'klo, -ε 'kuv la 'li 'diω -mu', -ε mω Naε 'kwli

11 Ti gbi bu -hi, -ε -bi 'ki -Yusu mi 'li 'diω -mu', -ε mω Naε 'kwli. Ε kω 'a -nagbopu* kω nyibli -huohvi -bi 'hven-, υ nu- ne 'hru ni -do, 'υ mi 'li 'diω a 'mu 'kwli.

12 -Te υ nyre 'li 'diω a 'mu a 'duwle, -ε -bi nyibli -hon 'li 'diω a 'mu 'kwli, 'υ 'ble 'kukuku. 'Kukuku a 'mu, ε nω- mω 'a 'dii a -ne 'yu ni -do, ε -kω. 'A 'dii a 'mu, ε mω -tugbanugba □niω. 'Diω a 'mu a nyibli -huohvi, υ nu- □glaa 'li nugba a 'mu le.

13 -Te Kukonyo -Yusu 'ye nugba 'a mu, -ε -bi 'a nyai -tva 'a nunuo. Ε nω- mω bu □ga□a, -ε mω: «Pυ nva bu.»

14 -ε -bi ε 'yia 'υ 'kofi a 'mu 'hvi bu, nyibli 'ble, 'ε -hren□e le, -ε di□e nu, υ 'mu bu nyra. 'Kofi a 'mu, ε 'yi yikade -kω. -Te υ nyra bu, -ε -bi ke- -Yusu -pu: «Gblotayu o, 'n yi -mu 'ni -lee -ni, 'du ye'.»

15 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi gblotayu a 'mu, ε □wleε 'yii, 'ε 'du ye', 'ε ni bu, 'ε -tva win a pupu. Ε nω- mω -Yusu bu 'du 'a dabu ye', bu □tu 'li□i 'a 'dii -ji' bu.

16 Nyibli a pepe -mu', -υ ni 'υ, ε pu 'li □nu huannu 'kwli, 'υ pi Nyisua 'nyre le, ke- υ pi: «Nyisua a winwlōn-hanyo* gbagbu 'hru 'ne- -a mu 'nyl, 'ti- Nyisua a □gbetu, ε nω- di 'a dako -heε mω.»

17 De ni -do a 'mu a -ti, -Yusu a 'nyre, ε keε 'li -Juukue* a 'blugba a pepe -mu' ni, ε kω 'blugbi -bi -mu', -υ □glaa 'li □nu le.

-Te Saan Batisi lee la 'li 'a -nagbopu -bi -Yusu -mω (Matie 11.2-6)

18 Ti a 'mu 'yri, Saan, -ε pi la nyibli 'nie 'lu le, ('ki ε ni la 'li □ji'). -Tebli a pepe, -Yusu ni la, υ mi la 'li□i -mω, 'υ ne la□a -mω le. Ε nω- nu□o, Saan 'ε da la 'a -nagbopu ni 'hven □du,

19 'ε lee la 'li □nu Kukonyo -Yusu -mω, ε wen: «Ba mu, ba 'beti□e, □bi ε nω- mω Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la -a mu yi ya, -υ'υ-, -a 'tε di Wanyo a 'mu -ple?»

20 -Te υ nyre 'υ -Yusu 'hvi, -ε -bi υ wen: «Saan Batisi te -a mu bu, 'ki 'ne- -mu -mω, -ε di□e nu, -a 'mu -mu 'beti -ni, 'bu mω, □ni mω Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la -a mu yi ya, -υ'υ- -ba 'tε di Wanyo a 'mu -ple?»

21 -Te υ nyre 'υ, -ε -bi 'waa 'mumu, υ yi□i 'ni 'ye, -ε mω, -Yusu ni□e ni, nyibli -huohvi a 'kue 'ε yi -we, kω 'ε ble 'kuo -hvi* -huohvi le, -υ ni 'υ nyibli ke', 'ε kle 'yii'donyo -huohvi a 'yii yi.

22 Ke- -Yusu -pu, 'ε □tu Saan Batisi a nyibli a 'mu □wōn, ε wen: «Ba mu, -tebli -bu, a 'ye, ε kω a 'win, ε nω- kω -ti ba lee Saan. Ba lee □ne, -ε mω, 'yii'donyo te le, le-yiyrenyu 'υ ne, □hrannunyo a 'kue yi 'ni -we, 'kikenyu 'υ yi -ti 'win, kω, 'kukonyibli yi 'hru 'klo le, □hivennyibli 'υ yi Nyisua a □haantitie 'win.

23 Plo a blele 'ki 'υ nyiblo -mu' -mω, -ε 'ye ni hia, 'ki bu kuo 'mu □wlu yi.»

-Ti -mu', -Yusu hla la, 'ki 'υ Saan Batisi a -ta' (Matie 11.7-19)

24 -Te Saan a lelenyu a 'mu, υ □hian -mω, -ε -bi -Yusu -tva Saan a -ti a kihleele, 'ki 'υ nyibli -mu', -υ □gbee 'υ'υ 'hvi a -ta', ε wen: «Saan -bu, -ε ne la Nyisua a -ti -mω le, 'ki 'li -tite -mu', nyiblo □du 'yi 'li 'ti, -te a mu la 'li□i -mω, nyiblo a 'di -bi 'aan □wli pu la le, a di la 'li bu -yεε -ni 'li? □Bi 'aan □wli wen 'ni, a di yεε la 'li nyiblodυ -bu bu, -ε yi huannu pie, 'ki bu hla -ti a -teε? 'Uon-, ε 'yi 'a nyiblodυ a 'mu 'pa-

25 □Bi 'aan □wli 'ye□e ni, -ε mω, nyiblo -bu, a di la 'li bu -yεε -ni, ε di pu la yinowlawli? Nyibli -mu', -υ pi yinowlawli, kω, -υ kω 'a -ne de, 'waa □wli -hue, 'ki υ ni 'li 'kumpu a 'kayo ble.

26 □Bu 'beti 'a mu de: Nyiblo a 'di -bi a mu la 'ye mω 'li? □Bi Nyisua a winwlōn-hanyo*? Iin, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, ε kω, 'ni hle□e, -ε mω, Saan -hi 'υ Nyisua a winwlōn-hanyo -bi ni.

27 Ε nω- mω nyiblo -mu', -koti υ 'cru la 'li Nyisuaerien 'kwli, -ε mω, ε nω- di la 'na 'hru yi kla, 'ti- 'mu la 'li di. -Ti a 'mu, υ 'cru la, ε nω- -bu: Nyisua wen 'ni:

'Na 'Yu o, 'n di -ha nyiblo, 'ki 'υ 'na -kuan a -ta',

ε 'mυ mu, ε 'mυ -na 'hru yι kla,
'ti- □mυ 'li nyre.

28 'N yι 'a mυ 'nι -lee -nι, -ε mω, 'kι 'li -tonyibli a pεpe 'nyι, ε 'yι -huan nyiblo □dυ nι kvε, -bυ nι 'υ Saan 'lu yι. Kεε, 'kι 'li Nyιsua a 'kλo yrayrv 'kwli, nyiblo -mυ', υ dεε 'hιangbe, ε nω- di 'υ Saan 'lu yι nι.»

29 -ε -bι kε- -Yusu pι de, ε wen: «Ny-ibli a pεpe, υ pι la□a nua yι bυ, υ kω 'blwli'tinyυ 'hυen-, 'υ yι la Nyιsua □wωn -nyι, ε kω, 'υ -hυε la□a, 'kι Saan bυ pυ la □nυ 'nie 'lu ε.

30 Kεε, Falisi□tumu* a nyibli kω Nyιsua a tetetωnyυ 'hυen-, dε -mυ', Nyιsua -hua la □nυ, υ hιε la□a kι, ε nω- kω -ti 'υ hιa la□a kι -wε, 'kι Saan bυ pυ la □nυ 'nie 'lu ε.»

31 -ε -bι kε- -Yusu pι de, ε wen: «-Tε ti -bυ 'yri a nyibli nι 'mυ, ε nω- -bυ:

32 Υ 'wι- 'yonυ gbi yι, -υ yι hru 'mle, 'kι 'υ 'dika, -υ -bι kεε 'waa 'bio nι, υ wen: -Tε -a yι 'bli nι pυε, -a yι 'blupa-wla ble, a 'yι -wla yι mω -di. 'Tι-, -te -a yι □hien nι we, a 'yι nyaηmlι ε -nu.

33 Ε 'wι yι, -te Saan Batistι -di, ε yι 'nι □ci*, 'kι 'υ Nyιsua a dιda a -ta', 'ε 'yε nι 'na nω, kεε, kε- a pι: 'Ku -huan* nι 'υ□υ ke'.

34 'Mω -bυ, -ε mω -tonyibli a pεpe a Nyiblo, -te 'n -di, 'nι □ci□e li, 'nι 'nε nω, kεε, kε- a pι: Ba 'ye nyiblo -bυ, didide kω nω a 'nιna nι -do, ε nω- ε yι 'lu -mω ε -hie. 'Blwli'tinyυ kω nyibli -bυ, -υ kω 'kλo □yι 'υ yι 'sii -nι, υ nυ- kω□ω 'hυen-, -υ nι nιnatumudε.»

35 -ε -bι kε- -Yusu pι de: «Nyibli nι -tie -mυ', -υ wen Nyιsua a □to kι, υ yι□ι 'nι yru, -ε mω, Nyιsua a □to a 'mυ, ε 'sii 'υ yι.»

-Tε -Yusu mu la 'li Falisi□tumu* a nyiblo -bι, -ε kω 'nyre mω Simo a -te

36 Ε kω la Falisi□tumu a nyiblo □dυ. 'A 'nyre mω la Simo. Ε nω- da -Yusu dε di mω. -Tε υ nyre 'li 'kayu bυ, υ nι bυ, 'υ -tua dε a didie.

37 'Kι 'li 'dιo a 'mυ 'kwli, 'kι 'lawlunυgba □dυ nι 'li. -Tε ε 'wιn, -ε mω, -Yusu mu dε di mω, 'kι 'li Simo a -te, -ε -bι ε -ha 'li 'yriε, υ nu yιnωhιo, υ -nu. 'Kι 'li 'yriε a 'mυ 'kwli, 'kι hιnhronponyra nι 'li;

38 'ε mu 'υ -Yusu a bυι □hlon, 'ε yι we, 'a 'yii a mι 'ε yι 'υ -Yusu a bυι kλε bi, 'ε nι 'a 'lu-pupui, 'ε 'hren -Yusu a bυι ε, 'ε 'ble 'a bυι kua, 'ε -tua 'a hιnhronponyra -nι wen a ble'wowlale.

39 -Tε Simo 'ye dε a 'mυ, -ε -bι ε -tua 'li 'a dιonυ a □wlv a kι'pleεε, ε wen: «Nyiblo -bυ, 'bυ mω wen Nyιsua a seyι a winwlon-hanyo*, ε di wen□ε 'nι yι, -ε mω, nυgba -bυ, -ε -hren□ε ε, nyiblo a 'dι -bι ε pa 'mυ. Ε di wen□ε 'nι yι, -ε mω, 'lawlunυgba □nιo, ε 'yι wen yι -bleε -nι, bυ -ha wen□ε mε ε, -bυ 'mυε wen□ε ε.»

40 Kε- -Yusu pι 'kι□ι yι, ε wen: «Simo o, 'n kω -ti □bυ lee -mυ.» -ε -bι Simo ε wen: «Tωonyo, pυ win.»

41 -ε -bι -Yusu wen 'nι: «Ε kω la dekonyo □dυ. Ε nω- nyibli nι 'hυen □dυ 'trωstι la 'wliye. Yι-henyiblo a gba mω 'wliye -mυ', -kvannunyo nι -do -wε 'li bυ 'yee 'li -nyrōwι a -hōtrōwι nι □hun 'kwli. 'Hυen a nyiblo a -nε gba, ε mω, 'wliye -mυ', nyiblo nι -do -wε 'li bυ 'ye, 'kι 'li -nyrōwι a (50) -wli nι 'hυen □tu 'υ -pu 'kwli.

42 -Tε υ 'yι 'wliye -kω, 'kι bυ 'pεε nyibeyu a 'mυ, 'a gba, -ε -bι nyibeyu a 'mυ, ε lee □nυ nι, ε wen: 'Na gba nι wen, 'ye -bι a 'yι□ι 'pεε -nι, 'n -hru 'a -ti -mω.» -ε -bι -Yusu 'beti Simo nι, ε wen: «'Kι 'li υ nι 'hυen a 'mυ 'nyι, nyiblo a 'dι -bι seyι-seyι, -ε di nyibeyu a 'mυ -nυε -nι, -ε di 'υ 'a 'bι 'υ -hi 'li?»

43 Simo wen: «'N pυ□υ □haan-tι, nyiblo -mυ', -ε kω gba gbagbυ a -ti υ -hru -mω, ε nω- □nιo.» -ε -bι -Yusu wen: «'A -teε, nω- □nιo.»

44 -ε -bι ε □hιan -mω, 'ε ta 'li nυgba a 'mυ -mω ε, 'ti- 'ε yι 'kι Simo -lee -nι: «Ta 'υ ε, dε nυgba -bυ, ε -nu. -Tε 'n pa 'nε- -na -te, □yι -na -kvannunyo -lee -nι, 'kι bυ yra 'na bυι ε, -te υ nι□e ε, 'kι 'nε- -aan 'bli*. Kεε, nυgba -bυ, ε nω- -mω -bι, ε nu 'a 'yii a mι, 'ε yra 'na bυι ε, kω, 'ε nu 'a 'lu-pupui, 'ε 'hran□a ε.

45 'Ya 'υ 'lu de, -te 'n pa 'nε- -na -te, □yι 'mυ 'wλεε -nι, 'kι 'υ 'na 'wio a bυpυpυυ a -ta', -ε mω -aan 'blide. Kεε, -te 'n pa wen 'nε- -na -te, nυgba -bυ, ε 'tιε yι 'na bυι 'wλεε -nι.

* 7:44 7.44 -Yusu a ti 'yri, ε mω la -juukve a 'blide □nιo, 'dagbatayu 'bυ pa la 'li 'a nyo a -te, 'kι 'kayu a 'bai bυ lee la 'a -kvannunyibli, 'kι bυ yra la 'dagbatayu a 'mυ, 'a bυι ε.

46 □Yi 'mu 'nyra 'lu -pu, -ε mo -aan 'blide, keε, ε no- -mo -bi, ε 'wlaa 'na bui hinhronponyra le.

47 Ε no- nu□o, 'ni yi -mu -lee -ni, -ε mo, yinyre-tebli -huohui -mu', ε -nu, Nyisua -hru 'a -ti -mo. Ε no- ko -ti, 'ε ko nuele gbagbu, 'ki 'u 'mu -mo. Keε, nyiblo 'bu ni 'u, yinyre-tebli -mu', -kotu Nyisua -hru -mo, 'bu 'yi -hu, -ε -bi nyiblo a 'mu, 'a nuelε 'yi -hu, 'ki 'u 'mu -mo.»

48 Ke- -Yusu pi nugba a 'mu yi, ε wen: «Nyisua -hru -na de 'kuku a -ti -mo.»

49 -Yusu bu pu 'ki le, ti ni -do a ti 'yri, nyibli -mu', -u ko□o 'huen-, -u ni 'u dedihu ki, u -tua 'li le'puplele, 'ki 'li 'waa □wli ki, u wen: «Nyiblodu a 'di -bi nyiblo -bu, ε pa 'mu 'li, 'ε pi le: Nyisua -hru -na de 'kuku a -ti -mo?»

50 -ε -bi ke- -Yusu pi nugba a 'mu yi de, ε wen: «Ko plo a bleele, □ni yi ni mi, -ε nu□o, -te -kuo 'mu □wlu yi a -ti, Nyisua □gble -mu ni, 'ε -ha 'li -mu de 'kuku a 'kl bu.»

8

-Yusu a -nagbopu ko nugbi -mu', -u ne la□a -mo 'huen-*

1 -Te ti gbi -hi, -ε -bi -Yusu ne la 'du ki, 'ε pi la Nyisua a □haantitie, -ε hle□ε, -ε mo, Nyisua di koo nyibli win ki. 'A -nagbopu ni -pu □tu 'u 'huen -mu',

2 u ko nugbi -bi 'huen-, u nu- yu□i □wien kue. Nugbi a 'mu, u nu- ko ke' ε bla la 'u 'kuo -hutin* le, ko, 'ε nu la□a, 'waa 'kue 'ε -we la. Nugbi a 'mu, 'waa 'nyre, no- -bu: Mari -mu', u deε Madala a Mari, -ε ko ke' -Yusu bla la 'u 'kuo -hutin ni □hlon'huen le;

3 ε ko 'kunt Helodi a 'kayu a 'yie□tunyoo Kusa a nugba, -ε mo Sani, ko Sisanu, ko nugbi -huohui -bi 'huen-. Nugbi a pepe a 'mu, u mo la dekonugbi dadu, 'u ni la 'waa kuko-tebli, 'u yi la -Yusu ko 'a -nagbopu 'huen- -heε -ni.

-Yusu pu la 'dudonyo a 'ledu (Matie 13.1-23; Maki 4.1-20)

4 'A -ne 'diwo 'bu ni 'u, nyibli -huen 'li -wlu, 'u mi 'li -Yusu -mo. -Te nyibli -huohui a 'mu, u □glaa 'li□i le, -ε -bi ε -tua 'waa 'ledu a yurupu, ε wen:

5 «ε ko la -nyrowo □du, nyibeyu □du, 'ε mu la 'a -tebli 'do mo. -Te ε nyre 'u, -ε -bi ε -tua 'a -gbugbla, 'ki 'li -ci 'kwli. -Te ε yu□i ni -gble, -ε -bi 'ki 'a de -bi bii 'li 'hru wlon, nyibli 'u ne□ε kle, nubli 'u yi 'a de -bi di.

6 'A 'huen a de, ε -gbla, -tutukutwo -mu', ε bi 'u ki, 'huo 'pa ni 'li□i bu, 'ε 'sii yi, 'ε □ga. Keε, -te ε □ga, -ε -bi ε ma ni, -ε nu□o, -tutukutwo a 'mu, ε 'yi 'nie -ko.

7 'A ta a de, ε -gbla, 'ki ε bi 'li 'witi 'nyl. -Te ε □ga, -ε -bi 'witilili a 'mu, ε 'ya ni, 'ε 'buu □ne 'lu le.

8 'A -hen a de, ε -gbla, ε no- bi 'u □haan-tutu ki. -Te ε □ga, ε ku ni -teε, 'ε pu bli. 'A blu ni -do, ε pu 'yo a -wli ni □hun.» -ε -bi ke- -Yusu pi 'ki □nu yi: «'Bu mo, 'ba ko -ti'winnua, -ε -bi ba 'win -ti -dodo.»

9 ε no- mo 'a -nagbopu* bu 'beti□e le, u wen: «'Ledu -bu, -pu, 'a 'mini 'li?»

10 -ε -bi ε wen: «'A mu -bu, -u mo 'na -nagbopu, Nyisua ni□e ni, 'a yru Nyisua a -ti' le, ε □hen 'nyre, -te Nyisua ni, 'ε kue nyibli win ki. Nyisua a -ti a 'mu, ε -hli nyibli 'yi ki. Nyibli -bu, -u 'ye ni na 'mu -mo, 'ki 'li 'ledu ni -do 'kwli, 'ki u yi 'li□i 'li 'wun -ni. Ε ni -do a 'mu, ε no- u 'cru la, 'ki 'li Nyisuaerien 'kwli, -ε mo:

U yu□i 'ni 'ye -teε,
keε, u 'ni -yru□o li□i le,
'u yu□i 'win -teε,
keε, u 'ni -yru□o li□i le -we.»

11 -ε -bi ε yi □nu 'ni -lee -ni, ε wen: «De -mu', 'ledu -bu, ε □hen 'nyre, ε no- -bu: 'Dudo-tebli -mu', ε no- mo Nyisua a win. 'Dudonyo, no- mo nyiblo -bu, -ε ne Nyisua a -ti -mo le.

12 'Hru -mu', -ε ko wlon ε bii 'li le, 'ti- nubli 'u yu□i di mo di, ε no- mo nyibli -bu, -u yi Nyisua a win 'win, 'ti- 'kuo -hutin* a nyiblo gbagbu 'ε yi di, 'ε -he 'li □nu win a 'mu □wlu kle, -ε di□e nu, u 'ni □ha Nyisua a win a 'mu □wlu yi -kuo -ni, Nyisua 'ni □ha □nu wa.

13 -Tutukutwo -mu', 'huo 'pa ni 'li bu, -ε ko ki 'dudo-tebli -bi -mu', ε bii 'u le -we, ε no- mo nyibli -bu, -u yi Nyisua a win 'win, 'ti- -u yu□i ki wen, 'ki 'li plo a bleele 'kwli, 'ti- -u kue □ne □wlu yi, 'ki 'li ti gbi 'kwli. Keε, u 'ni -hua□a li□i, 'ki bu pu 'ma, 'ki 'li 'waa □wlu ki. Nyibli a 'mu, ti -mu', -ε ko

'yri 'kuo -hɔɪn a nyiblo gbagbu yi 'v ɲnu le ɲtɛɛ -ni, 'ki bu nu de 'kuku, -ɛ -bi v yi 'kee Nyɪsua a win a ɲwlv a yikuole.

14 -Tɔtɔkɔtɔ -mu', 'witi ni 'v ki, -ɛ kɔ ki 'dɔdɔ-tɛbli -bi bii 'li -wɛ, ɛ nɔ- mɔ nyibli -bu, -v yi Nyɪsua a win 'win, 'ti- nyibli a 'mu, 'v yi hriti -ni, 'ki 'v 'kla-wliye'yɪya a -ta', kɔ, 'v nɛɛ kɔkɔ-tɛbli a -ti ɲwlv klɛ, -ɛ pɪ 'li ɲnu kɪka 'nyi, kɔ, 'klo a -tɛbli -bu, -ɛ kɔ 'tɔ ni ɲnu, ɛ nɔ- 'waa ɲwlv yi ɲwien le kɔɛ. -Tɛbli a pepɛ a 'mu, ɛ niɲe ni, 'ki Nyɪsua a win 'yɛ ni nu -kɔan, 'ki 'li 'waa ɲwlv ki, 'ɛ yi le -hihre -ni.

15 ɲHaan-tɔtɔ -mu', -ɛ kɔ ki 'dɔdɔ-tɛbli -bi -mu', ɛ bii 'li le, ɛ nɔ- mɔ nyibli -bu, -v yi Nyɪsua a win 'win, kɔ, -v ɲtuiɲe bu, 'ki 'li ɲhaanɲwlv ki, 'ti- -v -hɛɲɛ mɛ le, 'ɛ ni -kɔan 'a -nɛ ti, 'ki 'li 'waa ɲwlv ki.»

-Yusu pɔ la 'napɪ a 'ledv (Makɪ 4.21-25)

16 Kɛ- -Yusu pɪ ɲnu yi de: «Nyiblo 'bu 'bia 'napɪ, ɛ 'ni ɲjriɲe liɲɪ kɪka 'lu bu, ɛ kɔ, nyiblo 'bu 'bia 'napɪ, ɛ 'ni ɲtuɲo liɲɪ -bɛɛ bu. Kɛɛ, 'ki ɛ ɲtui 'liɲɪ de yra bu, -ɛ diɲe nu, nyibli -mu', -v di 'kayu bu pa, v 'mu le yru.

17 -Tɛbli a pepɛ -mu', -ɛ -hli, ɛ di kɔ -nyrɔwɔ, ɛ 'mu pepɛ' bi, ɛ kɔ, -tɛbli a pepɛ -mu', nyiblo ɲdɔ 'yi la -yi, ɛ di kɔ leyrueɛ, 'ti- ɛ 'mu pepɛ' bi.

18 Nyɪsua a win -bu, 'n nɛ -mɔ le, ba ɲtuɲo 'yie. -Tɛ a di 'a 'winwɪn nu, kɛ-Nyɪsua di 'a mu 'a leyrueɛ nu. Nyiblo -mu', -ɛ pɪ Nyɪsua a win nɔa yi bu, Nyɪsua diɲe 'ni nu, ɛ 'mu 'a leyrueɛ kɔ, ɛ 'mu -tɛ ɛ nu la 'a 'winwɪn 'v -hi. Kɛɛ, nyiblo -mu', -ɛ 'yɛ ni pɔɲv nɔa yi bu, ɛ 'yi 'liɲɪ 'li -wɛ, bu yruɲo' le pepɛ, 'yɛ ɲbu ɛ pɔ le, -ɛ mɔ, ɛ yruɲe' le.»

-Yusu a 'dii kɔ 'a 'diayɪnv 'hɔɛn- (Matie 12.46-50; Makɪ 3.31-35)

19 'Kɪ v ni 'li 'kayu ni -do a 'mu bu, -Yusu a 'dii kɔ 'a 'diayɪ nyibɛpɔ 'hɔɛn- 'v nyre 'v, -ɛ diɲe nu, v 'muɲv 'ye. Kɛɛ, nyibli -hɔɔhɔ a -ti, v 'yi 'liɲɪ -wɛ, bu nyre 'vɲv 'hɔɪ.

20 ɛ nɔ- mɔ nyibli bu lee ɲnɛ: «'Ye kɛ, -na 'dii kɔ -na 'diayɪnv 'hɔɛn-, 'ki v ni 'li -patv', 'v -hɔɛ -na 'yie.»

21 -ɛ -bi kɛ- ɛ pɪ: «Nyibli -mu', -v pɪ Nyɪsua a win nɔa yi bu, 'ti- -v ɲtui 'vɲv 'v, v nu- mɔ 'na 'dii kɔ 'na 'diayɪnv 'hɔɛn-.»

-Tɛ -Yusu nyra la 'duduo bv (Matie 8.23-27; Makɪ 4.35-41)

22 -Nyrɔwɔ ɲdɔ 'kwli, -Yusu 'ya 'li 'blagbi 'kwli, ɛ kɔ 'a -nagbopɔ* 'hɔɛn-. Kɛ- ɛ pɪ, 'ɛ yi ɲnu -lee -ni: «-Ba ɲta, -ba mu 'li 'yru a 'kɪbia -bi -mu' ki,» 'v -mu.

23 -Tɛ v yi ni mi, -ɛ -bi -Yusu bi ɲmena'. Ti ni -do a ti 'yri, 'ki 'li 'yru a 'mu ki, -ɛ -bi 'duduo ɛɛ 'li ni. 'Blagbi -mɔ -bi, ɛ yi 'li 'ni 'yii -ni, 'ki 'v 'yru a 'dɔ -mɔ', ɛ -hɔɛ bu ɲmiɛ,

24 'a -nagbopɔ, 'v 'yɪya 'vɲv 'hɔɪ bu, 'v -haɲa ɲmena', v wɛn: «Tɔɔnyɔ o, -a yi -wɛ bu,» -Yusu 'ɛ 'du ye', 'ɛ hlee 'li 'duduo kɔ 'yru a 'dɔ 'hɔɛn -mɔ, 'ki 'li win 'yakli 'kwli. -Tɛ ɛ pɔ win, -ɛ -bi ti ni -do a ti 'yri, ɛ 'kee yo'le'yɪya ni, pepɛ 'ɛ nyra bu.

25 -ɛ -bi kɛ- -Yusu pɪ 'ki 'a -nagbopɔ yi: «'Bu mɔ, 'ni yi 'a mu ni 'ye, 'n yiɲe ni, -ɛ mɔ, a 'yi Nyɪsua ɲwlv yi -kuo -ni.» 'A -nagbopɔ -mɔ -bi, v 'ta 'v blɛ, -tɛ ɛ ma ɲnu wlon le a -ti, 'v yi 'li le 'pɔplɛ -ni, v wɛn: «Ba 'ye kɛ nyiblo -bu. ɛ yi hlee 'li 'duduo kɔ 'yru 'hɔɛn- -mɔ, 'ti- 'v ɲtui 'v 'a win 'v.»

-Tɛ -Yusu ɲgblɛ la nyiblo ɲdv, 'kuo -hɔɪn* ni la 'v ke' (Matie 8.28-34; Makɪ 5.1-20)

26 -Tɛ de a 'mu, ɛ -hi, -ɛ -bi v nyre 'li Galileblɔgba a 'yru a 'kɪbia -bi 'mu ki ni, -ɛ mɔ Gelasakɔɛ a 'blɔgba. 'Blɔgba a 'mu, ɛ 'bɛ Galileblɔgba 'yi.

27 -Yusu bu -hɔn 'ki 'li 'blagbi 'kwli, -ɛ -bi nyibɛyu ɲdɔ -hɔn 'li 'dɪɔ a 'mu 'kwli, 'ɛ diɲe ye' 'bɛ mɔ. Nyiblo a 'mu, 'kuo -hɔɪn, nu- ni 'vɲv ke', -v ɲtuiɲe ɲhɔɛn. Kɔɛ 'li ti blɛbli 'yie bu, ɛ 'ni -pɔɲv li wlawlv, kɔ, ɛ 'yi 'li 'kayu ɲdɔ bu 'ti, kɛɛ, 'dabi -mu', -v ni 'li dɔgbɪ 'kwli, v nu- kɔ 'nyi, ɛ 'ti 'li.

28-29 ɛ kɔ -nyrɔwɔ -bi, 'ku -hɔan 'bu yiɲɪ klɛ ni 'yɛ, -tonyibli ni 'cuɪn, 'v muɛ nɛ 'a buɪ, kɔ, 'v pɪ 'a dabɪ -hannya. Kɛɛ, 'a pepɛ a 'mu, ɛ yi laɲa 'ni ɛɛ, 'ku -hɔan a 'mu, 'ɛ gbɛ 'liɲɪ -tɪtɛ -mu', nyibli 'yi 'li 'ti.

Kɛɛ, -tɛ ɛ 'ye -Yusu, -ɛ -bi ɛ 'yɪya 'vɲv 'hɔɪ bu, 'ɛ blaɲa kwli yi bu, -ɛ diɲe nu, -Yusu 'muɲv -hɛɛ -ni. ɛ nɔ- mɔ -Yusu bu lee 'ku -hɔan a 'mu, -ɛ mɔ, bu -hɔn 'v

nyiblo a 'mu ke'. Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi nyibeyu a 'mu, e -tua 'li win a 'li'yaale, e wen: «-Yusu, -Ti'yi'buanyisua a 'Yu, de a 'di -bi -hwe -bu nu 'mu -mo li? 'N nyaa -mu le, ni 'tuo 'li 'mu hiben.»

30 -E -bi -Yusu 'beti e ni, e wen: «-Na 'nyre 'li?» -E -bi e tuo won, e wen: «'Na 'nyre mo Dako.» Ke- e -pu, -e nuo, 'kuo -hwin -hohwi, u nu- ni 'u' ke'.

31 -E -bi 'kuo -hwin a 'mu, u -tua -Yusu a lenyaale, -e di e nu, e 'ni ha nu -lee -ni, 'ki bu mu 'li 'hwo -mu', -e ko 'kwli hiben a 'yiye ni 'li.

32 'Ki 'u -te ni -do a 'mu, dugba ni 'u, 'a 'kutio -bi, 'e bi 'li 'yru -mo. 'Ki buca ju gbagbu ni 'u, 'u -we -tutu, 'u yi de di. E no- -mo 'kuo -hwin a 'mu, bu -tua -Yusu a lenyaale, u wen: «-A nyaa -mu le, wen, 'ki -ba bi 'u buci -mu' ke',» -Yusu 'e -wen,

33 'kuo -hwin a 'mu, 'u -hon 'u nyiblo a 'mu ke', 'u bi 'u buci a 'mu ke', buca ju a 'mu, 'u gba ci le, 'u ti dugba, 'u bi 'li 'yru -mo le, 'u 'kuku le.

34 -Te nyibli -mu', -u nee buci a 'mu, u 'ye -tebli a 'mu, -e mu 'lu -mo, -e -bi u gba ci le, 'u ne e -mo le, 'ki 'li 'du ko -yrigbi hwen- kle.

35 -Te nyibli 'win, -e -bi u di ni, u 'mu -tebli a 'mu, -e mu 'lu -mo 'ye. -Te u nyre 'u -Yusu 'hwi, 'ki u yee 'u nyiblo a 'mu bu, -e ko ke' 'kuo -hwin -hon wen 'u. 'Ki e ni 'u -Yusu a bu hlon bu, 'e pu wlawu. E 'wi- nyiblo -bu yi, nubli 'yi -hwan ni ni. -Te nyibli a 'mu, u 'ye e, -e -bi huannu bi 'li nu 'kwli.

36 Nyibli -mu', -u 'ye -tebli a pepe a 'mu, -e mu 'lu -mo, u nu- ne e -mo le, 'ki 'waa 'bio -mu', -u di -ta 'ye mo yi, -te -bu, -Yusu nu 'kuo -mu', -u ni 'u nyiblo a 'mu ke' a lebu.

37 Nyibli a pepe -mu', -u 'ti 'li 'blugba a 'mu 'kwli, -e mo Gelasakue a 'blugba, u -tua -Yusu a lenyaale, 'ki bu -hon 'li 'waa 'blugba a 'mu 'kwli, -e nuo, huannu bi 'li nu 'kwli. E no- mo -Yusu bu 'ya 'li 'blagbi 'kwli, bu mu.

38 Kee, nyiblo -mu', 'kuo -hwin -hon wen 'u ke', e nyee -Yusu le, 'ki bu naa -mo. Kee, -Yusu 'yiti ki -wen, 'e lee ne, e wen:

39 «'Hian -mo, -bu mu 'li -na 'duo 'kwli, 'ki 'li -na 'duke -mo, -tebli gbagbi a pepe -mu', Nyisua nu -mu -mo, -bu na 'a -ti -mo

le.» Bu pu 'ki le, -e -bi nyiblo a 'mu, e bi 'hru wlon, 'e mu 'li 'a 'duo 'kwli, -tebli gbagbi a pepe -mu', -Yusu nuo -mo, 'e naa -mo le.

-Te -Yusu -ha la Sayilu a 'yu 'klo, ko, nugba du, -hobleblekue ni la, e -hren la -Yusu a wlawu le, 'a 'kue 'e -we la (Matie 9.18-26; Maki 5.21-43)

40 Ti -ko 'yri -Yusu -hon 'li 'yru a 'kibia -bi -mu' ki, nyibli -hohwi, u nu- mu laa ye' 'be mo, -e nuo, 'waa pepe, u yi laa ni -ple.

41 'Ki u ni 'u bu, -e -bi nyibeyu du nyre ni. 'A 'nyre mo Sayilu. E mo Nyisua a 'kayu a nyiblo gbagbu nu. -Te e nyre 'u, -e -bi e bla kwli bu, 'ki 'u -Yusu ye', 'e nyee ne le, 'ki bu di 'li 'a -te.

42 Nyibehian a 'mu, e ko 'yu nyoyu ni -do. E -we 'li bu ko 'yri ni -pu tu 'u hwen ni. 'Yu nyoyu a 'mu, e no- -hwe -bu 'ku. -E -bi -Yusu wen ni, e ko hwen- 'u mi. 'Ki 'li 'hru wlon, nyibli -hohwi -tua 'li 'a yre'nyraale.

43 'Ki 'li -tonyibli a 'mu 'nyi, 'ki nugba du ni 'li. E no- 'kue ni. 'A 'kue a 'mu, e no- mo -hobleblekue. -Te 'kue a 'mu, e -tua la 'a nunuo, 'a 'yri ni -pu tu 'u hwen a 'yru -a ni ki. 'A 'hwi a 'mu, 'a -ti, e na -dotopu yre -nana, 'a 'wli a pepe 'e -we e jre. Kee, e 'yi la nyiblo du -ko, -bu -we la 'li 'a 'pita.

44 Nugba a 'mu, e no- mu 'u -Yusu ke', 'e -hren 'a wlawu a -wubude le. -E -bi ti ni -do a ti 'yri, -hlu 'kee ne 'a blebubble ni.

45 -E -bi -Yusu 'beti ni, e wen: «Nyiblo a 'di -bi -hren 'mu le 'li?» Nyiblo du 'bu 'ye ni -hithiaa kle, e no- mo Pielu bu tuo won, e wen: «Kukonyo o, nyibli -mu', -u glaa 'li -mu le, u -hu ni. 'A -ti, u nu- yi -mu yre gbe.»

46 -E -bi -Yusu wen: «Nyiblo -hren 'mu le. 'N yruu 'li 'na 'hwi 'kwli ni, -e mo, 'khi -hon 'li 'mu 'hwi.»

47 Nugba a 'mu, bu 'ye e, -e mo, e bi pepe', -e -bi huannu bi 'li 'kwli, 'e 'yia 'u -Yusu 'hwi bu, 'e bla a kwli yi bu, 'e lee ne, 'ki 'u nyibli a pepe ye', -ti -bu -ko -ti 'e -hren e le, ko, -te 'a 'kue nu -wowe ti ni -do a ti 'yri.

48 -Te -Yusu 'win 'ki, -e -bi e wen: «'Na 'yu o, -te -kuo 'mu wlu yi a -ti, 'ni nuo,

-na 'kue 'e -we. Mu, 'ki 'li plo a bleele 'kwli.»

49 Win ni 'li wlon, -e -bi nyiblo -hon 'li nyiblo gbagbu Sayilu a -te, e wen: «Sayilu, -na 'yu nryoyu -ni wen, e 'ku ni. 'A -ti, -ha Tōonyo -Yusu me le, [bi] [y] [ku] -ha.»

50 -Te -Yusu 'win -ti a 'mu, -e -bi e lee Sayilu ni, e wen: «-Na [w] [v] 'ni 'bie 'li [h] [l] [n], kee, kuo 'mu [w] [v] yi dadu, e di 'hri 'klo.»

51 -Te v nyre 'li Sayilu a -te, -Yusu 'yi -wen, 'ki e ko nyibli -hohu 'huen- bu pa 'li 'kayu a 'mu bu, 'bu 'yi 'a -nagbopu* Piel, ko Saan, ko Saki, v ko 'yu a 'mu, 'a 'bat ko 'a 'dii 'huen-.

52 Nyibli a pepe pi popowli le, 'v ni nyai le, 'yu a 'mu a -ti. -E -bi -Yusu wen 'ni: «Ba 'kee wuwe. E 'yi 'ku. Nmena e yi nme.»

53 Bu pu 'ki le, -e -bi v -tva 'a 'caale, -e nu [o], v yi [e] ni, -e mo, 'yu 'ku ni,

54 -Yusu -mo -bi, 'e klo 'yu a 'mu, 'a dabu bu, 'e 'yaa 'li win, e wen: «'Yu o, 'du ye'!»

55 'a -hihiu 'e bi 'v [v] ke' de. -E -bi ti ni -do a ti 'yri, e 'du ye', -Yusu 'e lee ne 'a 'dukue, e wen: «Ba -nyi [e] diide, e 'mu [v] di.»

56 'A 'bat ko 'a 'dii 'huen-, 'waa [w] [l] kee le. Kee -Yusu ti [n] [v] ni, e wen: «De -bu, -e mu 'lu -mo, a 'ni 'lee 'li nyiblo [d] [v].»

9

-Te -Yusu lee la 'a -nagbopu* ni -pu [tu] 'v 'huen, bu nu la 'hnhuen.yo, bu gba la Nyisva a -ti 'du kle

(Matie 10.5-15; Maki 6.7-13)

1 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu 'kukue 'a -nagbopu ni -pu [tu] 'v 'huen le, 'e -nyi [n] [v] 'kl, 'ki bu bla 'kuo -hoin* le, -v ni 'v nyibli ke', ko, bu nu [o], nyibli a 'kue bu -we,

2 'e lee [n] [v], -e mo, bu na 'du kle, bu hla [a], -te Nyisva di nyibli a win a kikoolle nu, e ko, bu nu [o], nyibli a 'kue bu -we.

3 Ke- e pi, 'e yi [n] [v] -lee -ni, e wen: «'Bu mo, 'ba yi 'du ki ni ne, a 'ni 'gbaa 'li [d] [d] [e] [d] [e], a 'ni 'gbaa 'li kotu*, ko blo, ko didide, ko 'wliye, ko, a 'ni 'gbaa 'li wlawlu a 'huen a de.

* 9:3 9.3 -Yusu a ti 'yri, nyibli nee la kotio. De a 'mu, e mo la 'waa 'blide [n] [v].

4 'A -ne 'duo -ko 'kwli a di 'li nyre, 'kayu -mu', -e ko bu v di 'li 'a mu 'li -paa -ni, 'ki ba ni 'li bu -nini, 'aan mumuti 'mu 'v nyre.

5 'Duo -ko 'kwli a di 'li mu, 'ki v 'ye ni di 'a mu kua ni 'ble, ba -hon 'li 'duo a 'mu 'kwli. 'Ba yi ni mi, ba bubla 'aan bui, -e di [e] nu, 'waa -tutu a 'pupu 'mu 'a mu bui le -hon, a 'mu [v] nyibli a 'mu -too -ni, -e mo, Nyisva a yru 'bu klo [n] [v], 'waa [g] [b] [e] [t] [v] nu [o] 'waa duonu -mo.»

6 -Te e -we 'waa titie -mo, -e -bi 'a -nagbopu bi 'hru wlon, 'v ne nyibli ye, 'v pi [n] [v] Nyisva a [h] [a] [a] [n] [t] [i] [e]. 'A -ne -tite, v di 'v nyre, v ko bu nu [o], 'huhrennyu a 'hvi bu -we.

-Gulnoma Helodi yi 'a duonu le 'ni 'beti -ni, nyiblo a 'di -bi -Yusu pa 'mu
(Matie 14.1-12; Maki 6.14-29)

7 Ti a 'mu 'yri, Galilebugba a -gulnoma, -e ko 'nyre mo Helodi, e 'win -tebli a pepe -mu' ni, -Yusu ni. De bu di 'lu -mo le -hie, 'ki 'v -Yusu a -ta', e 'yi [v] -yi, -e nu [o], ke- nyibli -bi pi: «E mo Saan Batisi [n] [v]. -Te e 'ku la, e 'hri 'klo de.»

8 Ke- -v -bi pi: «Eli*, -e mo la Nyisva a winwlon-hanyo*, e no- 'hri 'klo.» -U -bi wen 'ni: «Nyisva a winwlon-hanyo -bi, -e 'ku la, e no- 'hri 'klo.»

9 -E -bi ke- Helodi -mo -bi, e pi 'ki: «'N lee la nyibli, bu 'be la 'v Saan a 'lu. 'A -ti, nyiblo -bu, -e ko 'nyre 'n yi 'win, -e ni -tebli a pepe -bu, nyiblo a 'di -bi e pa 'mu 'li?» E no- nu [o], 'e [m] [v] [e] -Yusu a 'yiye le.

-Te -Yusu wloo la 'floo, 'ki 'v nyibli a 'miliwi ni [h] [u] [n] [y] [i], 'v di la de -didi, 'v [m] [l] [a] [l] [a]
(Matie 14.13-21; Maki 6.30-44; Saan 6.1-14)

10 -Te -Yusu lee la 'a -monanyu*, 'ki bu na la 'du kle, -te v -me kle, -e -bi v lee -Yusu -tebli a pepe -mu', v -nu, 'e gba [n] [v], 'v mu 'li -tite -mu', 'du bi 'li yi, 'ki 'v 'duo -mu', v dee Betsaida [h] [l] [n].

11 Kee, nyibli -mu', v hie wen 'v bu, v 'win ni, -e mo, -Yusu ko 'a -nagbopu* 'huen-, v mi 'li -tite -bi. E no- nu [o], 'v kue [n] [v] [w] [i] [e] [n]. Nyibli a pepe a 'mu, -v -di, -Yusu 'ble [n] [v] kua -tee, ko, 'e too [n] [v], -te

Nyɩsua di nyibli a win a kɩkɔɔle nu, kɔ, nyibli, -v kɔ kɩklade, 'e nu□o, 'waa 'kue 'e -we.

12 -Te 'to yi ni -wen, -e -bi -nagbopu ni -pu □tu 'v 'huen -mu', v 'yɩya 'v -Yusu 'huɩ bu, v wen: «Lee nyibli -bu, 'ki bu mu 'li 'du kɔ -yriɣbi -mu' kle, -v □glaa 'li -a mu le, -e di□e nu, v 'mu 'li bupeele kɔ diide 'huen- le □muɔ -ni, -koti -tite -bu, -a ni 'ne-, 'du bii 'ne- yi.»

13 -E -bi -Yusu wen: «'Aan □gbetu, ba -nyi □nu diide.» U wen: «'Flɔkui ni □hun kɔ -hrin.yɔ gbi ni 'huen-, nu- ni mɔ. 'Bu mɔ, □ba 'yi didide -to mɔ -mu, 'ki 'v nyibli a pepe -bu -mɔ, -a 'yi 'li□i 'li -we, -ba -nyi □nu didide.»

14 'Ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, nyibeɔv a 'miliwi ni □hun, nu- ni 'li.

-E -bi ke- -Yusu pi 'a -nagbopu yi, e wen: «Ba lee □nu, bu nu dui, bu ni ble, du ni -do 'bu ni 'v, bu nu nyibli a (50) -wli ni 'huen □tu 'v -pu.»

15 De a 'mu, -Yusu lee □nu, e nɔ- v -nu, 'v lee nyibli, 'ki bu ni ble.

16 -Te v ni 'ki ble, -e -bi -Yusu 'du 'flɔkui ni □hun kɔ -hrin.yɔ ni 'huen a 'mu ye', 'e 'du 'lu ye', 'e ta 'li yɔ' le, 'e -nyi Nyɩsua 'wio, 'ki 'v didide a 'mu a -ta', 'e 'be□e □tiɔ le, 'e -nyi□e 'a -nagbopu, 'ki bu □gla□a nyibli a 'mu le,

17 -tonyibli a 'mu, 'v di de -didi, 'waa pepe 'v □mla. -Te v -we de le, didide a 'mu, 'a de -bi -hie bu, 'a -nagbopu 'v 'kukue□e le, 'v 'yii 'li -tugbiwi ni -pu □tu 'v 'huen.

Pielɩ wen 'ni, -Yusu, nɔ- mɔ Wanyɔ -mu', Nyɩsua pu la le, e di la 'a dako yi ya

(Matie 16.13-19; Maki 8.27-29)

18 -Nyrɔwɔ □du 'kwli, -Yusu bii la yi, 'e de la Nyɩsua. -E -bi 'a -nagbopu* mu 'v□v 'huɩ, 'e -twa 'waa le'betile, e wen: «Nyibli wen 'ni, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu 'li?»

19 -E -bi v □tu□o -wɔn, v wen: «-U -bi wen 'ni, -mɔ mɔ Saan Batisi, -e pi la nyibli 'nie 'lu le. -U -bi wen 'ni, -mɔ Nyɩsua a winwlɔn-hanyɔ Eli □niɔ. -U -bi wen 'ni, -mɔ Nyɩsua a winwlɔn-hanyɔ -bi □niɔ, -e 'ku la, ti -hi la a ti 'yri, 'ti- -e 'hri 'klo de.»

20 -E -bi e 'beti □nu ni de, e wen 'ni: «'A mu -mɔ -bi, a wen 'ni, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu 'li?» -E -bi Pielɩ bi 'v ni, e wen:

«-Mɔ mɔ Wanyɔ -mu', Nyɩsua pu la le, e di la ya.»

-Te -Yusu hla la□a, -e mɔ, e di la 'ni 'ku, 'ti- e 'mu la 'klo 'hri de (Matie 16.20-28; Maki 8.30-9.1)

21 -Yusu lee □nu ni -tee, e wen: «'A 'ni 'lee 'li nyiblo □du, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu.»

22 -E -bi ke- e pi □nu yi de: «'Mɔ -bu, -e mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n kɔ □bu 'ye □hiwen diaki. 'Bɩv a nyibli, kɔ Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu* gbagbi, kɔ Nyɩsua a tetetɔnyu 'huen-, v kɔ bu yraa 'mu, v 'mu 'mu 'la. 'Bu mɔ, 'ni 'ku, -nyrɔwi ni 'huen, ta a -nyrɔwɔ, Nyɩsua di -ha 'mu 'klo.»

23 Nyibli a pepe, -v ni 'v, ke- e pi □nu yi: «Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu yi□i ni -hue, bu kue 'mu □wien le, e 'ni 'kuee 'li 'a dɔnɩv a 'lule-hihie □wien le, kee, -ti -bu, 'n di□e -lee -ni, e nɔ- bu nu 'a -ne -nyrɔwɔ, 'ye □bu nyibli bu pu le, v 'mu□v 'la, -te e pa 'v, 'e mɔ 'na nyiblo a -ti.

24 Nyiblo 'bu pu le, e 'ni -hua□a li bu 'waan ne 'a dɔnɩv a -hɩnhlɔn, 'ki 'ne- -tutu ki, 'ki 'v 'na -ta', nyiblo a 'mu, 'bu mɔ, 'bu 'ku, e di 'a 'klo yrayru 'ni 'waan -ni, 'ki 'li Nyɩsua yi. Kee, nyiblo 'bu -wen, 'ki 'a dɔnɩv a -hɩnhlɔn bu 'wan, 'ki 'ne- -tutu ki, -te e nɩe 'mu a -ti, -e -bi nyiblo a 'mu, 'bu mɔ, 'bu 'ku, e di kɔ 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, 'ki 'li Nyɩsua yi.

25 Nyiblo 'bu kɔ 'klo -bu a kɔkɔ-tebli a pepe, 'ti- 'bu 'waan ne 'a dɔnɩv a 'klo yrayru, 'ki 'li Nyɩsua yi, kɔ, Nyɩsua a -bati bu klo□o, kɔkɔ-tebli a 'mu, e 'ni -pu□v 'v□v □dedede ni.

26 'Bu mɔ, 'ba yi -tu ni pie, 'ki 'v nyibli a 'mu ye', 'ki □bu di 'aan Kɔkɔnyɔ' pa, kɔ, 'ki ba di 'v 'na win 'v □tuu -ni, -e -bi 'mɔ -bu, -e mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo, ti -mu' -kɔ 'yri 'n di 'v -dii -ni de, 'ki 'li 'na 'Bai a -ti a 'yi'buale 'kwli, 'n kɔ 'a lelenyu 'huen-, ti a 'mu 'yri, 'na 'mumu, 'n di pie -tu -we, 'ki 'v Nyɩsua ye', 'ki □bu hla□a, -e mɔ, a mɔ 'na nyibli.

27 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mɔ, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli -bi ni 'li, v 'mu -huan□a 'ye, -te Nyɩsua di nyibli a win a kɩkɔɔle nu, 'ti- e 'mu -huan nyibli a 'mu, 'waa 'kukuv a ti ki ye.»

-Te -nagbopu* ye la -Yusu, 'ki 'li Nyisva a -ti a 'yi'buale 'kwli

(Matie 17.1-8; Makı 9.2-8)

28 -Yusu bu -we 'ki -ti a 'mu, 'a hihla -mo, 'a 'wee ni -do bu -hi, -e -bi e gba Pielı, ko Saan, ko Saki 'hven- ni, 'u 'ya 'li dugba □du 'lu, u 'mu Nyisva da.

29 U ni 'li Nyisva a dida 'kwli, -e -bi -Yusu a yigbakla 'cici ni, ko, 'a wlawu 'e -twa 'puple, 'ti- 'e yi wlin diaki.

30 Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi u 'ye nyibli ni 'hven, u ko -Yusu 'hven- -u pi toto. Nyibli a 'mu, u nu- mo Nyisva a winwlon-hanyo Moise ko Eli 'hven-. Nyibli ni 'hven a 'mu, u 'ku la ni,

31 'u 'hru 'u -Yusu 'huı, 'ki 'li -ti a 'yi'buale -mu', Nyisva -nyi □nu 'kwli. -Te Nyisva -hve -Yusu bu nu 'kukuu, 'ki 'li Jrusredıo 'kwli, e no- ko -ti u hle.

32 -Te de a 'mu, e yi 'lu -mo ni mi, -e -bi Pielı ko 'a 'bio 'hven-, u hle 'li nmena' bu. Kee, -te u □wlee 'yii, -e -bi u 'ye -ti a 'yi'buale a 'mu ni, 'e □glaa 'li -Yusu ko nyibli ni 'hven -ni wen ni.

33 'Ti- Moise ko Eli 'hven-, u 'mu 'u -Yusu 'huı -hon mo mu, -e -bi ke- Pielı pi 'ki -Yusu yi, e wen: «Tɔonyo o, e nu -tee, 'ki -ba ni 'ne- -tite -bu bu. -Ba pu papu ni ta, -ne pu pa, Moise a -ne, ko Eli a -ne.» -Ti bu di hla, e 'yıtı -yi. E no- ko -ti 'e ni 'puple le.

34 Pielı ni 'li 'puple 'kwli, -jru 'e 'hru 'u, 'e -hli -Yusu ko Moise ko Eli 'hven-. -Te Pielı ko 'a 'bio 'hven-, u 'ye de a 'mu, -e -bi huannu bi 'li □nu 'kwli.

35 'Ki 'li -jru a 'mu 'kwli, 'ki Nyisva a win -hven 'li -wlu, 'e pi le: «Nyiblo -bu, e no- mo 'na 'Yu. E no- 'n -ha, 'ki 'u 'na -kvan a -ta'. Ba pu□u nva yi bu.»

36 Bu 'win win a 'mu, -e -bi -Yusu ni -do 'a -nagbopu* yi 'ki 'ye. -Te u □ti 'li dugba a 'mu 'lu, de a 'mu, -Yusu a -nagbopu 'ye, u 'yıtı nyiblo □du -lee -ni, 'e gba ti -huohuı.

-Te -Yusu nu la□a, 'yu -mu', 'ku -hvan* ni la 'u ke', a 'kve 'e -we la

(Matie 17.14-18; Makı 9.14-27)

37 -Te -nyre -nye, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* ni ta -mu' 'hven, u □ti dugba. -Te u □ti 'ki dugba, -e -bi nyibli -huohuı di -Yusu ye' 'be mo.

38 'Ki 'li nyibli -huohuı a 'mu 'nyı, 'ki nyiblo □du ni 'li, 'e 'yee 'li win, 'e pi le: «Tɔonyo o, 'n nyaa -mu le, 'ye 'na 'yu nyibehıan. E no- mo 'na 'yu ni -do.

39 E ko ti, 'ku -hvan 'e 'ye□e kle, 'e ni□e, 'e 'gbugbe le, 'e bubble□e ble diaki, 'e ni□e, huonplu 'e nyre□e wien bu, 'e □tui□e □huven. E gbe ti -huohuı, 'ti- 'e -hven 'u□u ke'.

40 'N nyaa -na -nagbopu le, 'ki bu bla 'ku -hvan a 'mu le, kee, u 'yi 'lı□ı 'li -we.»

41 Kee, ke- -Yusu pi, 'e yi 'a -nagbopu -lee -ni, e wen: «A mo nyibli □niɔ, -u 'yi Nyisva □wlu yi -kuo -ni -tee, 'ti-, -u 'yi □haande ko de -hvan a 'yile-huhıale -yi. Ti ni -tie 'n di 'ne- 'a mu 'nyı -hii -ni, 'ti- a 'mu Nyisva □wlu yi -kuo -ni 'li? □Bi ke- 'n di nu 'a -ne ti, 'mu 'a mu le -kikle -ni ni -do? Ya 'mu -na 'yu a 'mu yi.»

42 -Te 'yu a 'mu, e 'yıye 'u -Yusu 'huı bu, -e -bi 'ku -hvan a 'mu, e pu□u □hlon, 'e -twa 'a ble-huhlile. E no- mo -Yusu bu hlee 'li 'ku -hvan a 'mu -mo, 'ki 'li win 'yaklı 'kwli, 'ti- 'ku -hvan 'a mu, 'e -hon la 'u 'yu a 'mu ke'. Ke- -Yusu -nu, 'ti- 'yu a 'mu, 'a 'kue 'e -we.

43 Nyibli a pepe -mu', -u ni la 'u -tite a 'mu, e kee la 'waa □wlı le, 'ki 'u Nyisva a 'kli a kinınu a -ta'.

-Yusu hle la□a ni de, -e mo, e di 'ni 'ku, 'ti- e 'mu 'klo 'hri

(Matie 17.22-23; Makı 9.30-32)

-Tebli -mu', -Yusu -nu, e 'tite kee nyibli a □wlı le. -E -bi ke- -Yusu pi 'a -nagbopu* yi, e wen:

44 «Ba pu 'mu nva yi bu -tee, -ti -mu', 'n di 'a mu -lee -ni, a 'mu□u kva 'ble -tee: 'Mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, u ko bu pu 'mu nyibli -ji'.»

45 -Ti a 'mu, -Yusu -hla, 'a -nagbopu 'yıtı le -yru. Kee, u yi pie huannu, 'ki bu 'beti□e, de- winde a 'mu, e □hen 'nyre.

Nyiblo a 'di -bi, -e ni 'u 'a 'bihıan 'lu yi 'li?

(Matie 18.1-5; Makı 9.33-37)

46 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu a -nagbopu* pi□ı□ı le, nyiblo a 'di -bi -bu di 'u 'a 'bi 'lu yi ni, 'ki 'li □nu 'nyı.

47 De a 'mu, u yi 'lu -mo le -hie, -Yusu yi□e ni. E no- mo bu da 'hiangbe, bu □tu□o 'u 'a diɔnu 'huı bu,

48 ε wɛn: «'A -nɛ nyiblo 'bu nɪ 'u, -tɛ 'hiangbe -bu ε nɪ 'mu, 'bu 'ble 'a nyɔ kua -tɛɛ, 'kɪ 'u 'na 'nyrɛ a -ta', -ɛ -bɪ 'mɔ ε 'ble kua. Ε kɔ, nyiblo, -ɛ 'ble 'mu kua, ε 'ble Nyɪsua kua -wɛ, -ɛ lee 'nɛ- 'mu -tɪtɪ kɪ. Nyiblo -mu', -ɛ 'yɪ nyiblo ɔdu 'pa-, 'kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, sɛyɪ-sɛyɪ, ε nɔ- mɔ nyiblo, -ɛ nɪ 'u 'a 'bio 'lu yɪ.»

Nyiblo 'bu nɪ 'u, 'bu 'yɛ nɪ -wɔn 'a mu yɪ, ε ɔhen 'nyrɛ, -ɛ mɔ, ε kɔ 'a mu 'hɛn-, 'a mu -pɛ

(Maki 9.38-40)

49 -ɛ -bɪ Saan, -ɛ mɔ -Yusu a -nagbopi* -bɪ, ε wɛn: «Tɔɔnyɔ o, -a 'yɛ nyiblo ɔdu, 'ɛ blɛ 'kuo -hɪn* lɛ, 'kɪ 'lɪ -na 'nyrɛ 'kwli. -A mu -mɔ -bɪ, -a lee ɔnɛ nɪ, -ɛ mɔ, bu 'kee nɛ 'a nunuo, -ɛ nuɔo, ε 'nɪ -kɛɛɛ mɔ -a mu ɔwien lɛ.»

50 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «A 'nɪ 'lee 'lɪɪ, -ɛ mɔ, bu 'kee nɛ 'a nunuo, -ɛ nuɔo, nyiblo 'bu nɪ 'u, 'bu 'yɛ nɪ -wɔn 'a mu yɪ, ε kɔ 'a mu 'hɛn-, 'a mu -pɛ.»

Samaliblogba a 'dɪɔ -bɪ a nyibli 'nɪ -hɪaɪa lɪ bu 'ble -Yusu kua

51 Tɪ -mu' -kɔ 'yɪ Nyɪsua diɛ nu, -Yusu 'mu 'lɪ yakɔ 'kwli mu, tɪ a 'mu, ε 'mɛ yɛ. Ε nɔ- kɔ -tɪ 'ɛ -yɪaɪa, 'kɪ bu mu 'lɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli,

52 'ɛ lee nyibli, bu 'nyɛɛ 'hru, nyibli a 'mu 'u -mu, 'u nyɛɛ 'lɪ Samaliblogba a 'dɪɔ -bɪ 'kwli, -ɛ diɛ nu, u 'mu 'kayu lɛ ɔmuɔ, -ɛ kɔ bu -Yusu di 'lɪ pa.

53 Kɛɛ, 'dɪɔ a 'mu, 'a nyibli hɪa nɪ, 'kɪ bu 'ble -Yusu kua, -ɛ nuɔo, ε mi 'lɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli.

54 -Tɛ -Yusu a -nagbopu* Saktɪ kɔ Saan 'hɛn-, u 'wɪn, -ɛ -bɪ u wɛn: «Kɔkɔnyɔ, ɔbɪ -hɪɛɛ nɪ, 'kɪ -ba nuɔo, -tɛyɛ bu -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli, bu ɔtɪ, ε 'mu nyibli -bu bu -wɛ?»

55 -ɛ -bɪ -Yusu ɔhɪan -mɔ, 'ɛ 'plɛ ɔnu -mɔ, 'kɪ 'u -tɪ a 'mu, u -hla a -ta'.

56 -Tɛ dɛ a 'mu, ε -hɪ, -ɛ -bɪ u mu 'lɪ 'dɪɔ -bɪ 'kwli.

Nyibli -mu', -u -hɪɛ -bu kɛɛ -Yusu ɔwien lɛ

(Matie 8.19-22)

57 -Tɛ u nɪ 'hru wɔn, -ɛ -bɪ nyiblo ɔdu lee -Yusu nɪ, ε wɛn: «'A -nɛ -tɪtɛ, -di 'u mu, 'n di kɛɛ -mu ɔwien.»

58 -ɛ -bɪ -Yusu ɔtuɔo -wɔn, ε wɛn: «'Wan 'kwli a mamɪ kɔ buɛɛɛ, nuɔbɪ 'u kɔ 'lɛ, kɛɛ, 'mɔ -bu, -ɛ mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, 'n 'yɪ buɛɛɛ ɔdu -kɔ, -tɛ 'n di 'u ke lɛ -haa -nɪ.»

59 -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ nyiblo -bɪ yɪ, ε wɛn: «Kɔɛ 'mu ɔwien, ɔmu 'na -nagbopi* -hɛ.» -ɛ -bɪ nyiblo a 'mu, ε ɔtuɔo -wɔn, ε wɛn: «Tɔɔnyɔ o, 'tɪ- 'mu -mu ɔwien kɛɛ, -ha 'mu mɛ lɛ, ɔbu mu, ɔbu -ha 'u 'na 'baɪ, -ɛ 'ku, 'tɪ- 'mu di, 'mu -mu ɔwien kɛɛ.»

60 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «ɛ 'yɪ -na -kɪan 'pa-, 'kɪ -bu -ha 'u 'kɔkɔkɪ lɛ. Kɛɛ, mu -bu lee nyibli, -ɛ mɔ, Nyɪsua -hɪɛ bu kɔɔ ɔnu win kɪ.»

61 Nyiblo -bɪ nɪ 'u, ε wɛn: «Tɔɔnyɔ o, 'n di kɛɛ -mu ɔwien, 'mu -na -nagbopi -hɛ. Kɛɛ, -ha 'mu mɛ lɛ, ɔbu tɪ 'na 'dɔkɛɛ, 'tɪ- 'mu 'lɪ di, 'mu -mu ɔwien kɛɛ.»

62 Kɛ- -Yusu pɪ, 'ɛ yɪɪ -lee -nɪ: «ɔWɪ nyiblo -mu' yɪ, -ɛ kɔ -ci, 'tɪ- -ɛ 'kee nɛ 'a -cicie. Nyiblo 'bu yɪ -kɪan a nunuo lɛ nɪ nɪ, -ɛ -bɪ Nyɪsua 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bu nuɔo 'a -kɔannunyo -mɔ'.»

10

-Tɛ -Yusu lee la 'a -nagbopu* a (72) ɔwli nɪ ta ɔtu 'u -pu ɔtu 'u 'hɛn, u 'mu la Nyɪsua a ɔhaantitie pu

1 -Tɛ dɛ a 'mu, ε -hɪ, -ɛ -bɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu -ha 'lɪ nyibli a -wli nɪ ta ɔtu 'u -pu ɔtu 'u 'hɛn -bɪ, 'ɛ nu 'waa 'hɪnhɛn.yo, 'ɛ lee ɔnu, 'kɪ bu 'nyɛɛ 'hru, bu mu 'lɪ 'dɪ a pɛpɛ -mu', -ɛ kɔ 'kwli 'a ɔgbɛtu, ε di 'lɪ mu.

2 Kɛ- ε pɪ, 'ɛ yɪ ɔnu -lee -nɪ, ε wɛn: «-Kɔbu, -ɛ ɔhɪu, ε -hɪ nɪ, kɛɛ, 'a 'cɪɛnyibli 'yɪ -hɪ. 'A -tɪ, ba nyaa -cɪkɔnyɔ lɛ, bu lee nɛ 'a -kɔannunyibli -bɪ, bu bɪ 'a mu kɪ, a 'mu -kɔbu 'cɛ. (ɛ ɔhen 'nyrɛ, -ɛ mɔ, ba nyaa Nyɪsua lɛ, ε 'mu 'a nyibli -bɪ -lee -nɪ, 'kɪ bu -hɛɛ nɛ 'a mu, a 'mu nyibli -bɪ lɛ 'kukue -nɪ, u 'mu 'waa 'kɔ Nyɪsua -nyɪ.)

3 Ba mu. 'N yɪ tɛ 'a mu bu, ɔwɪ yɪ 'blayonu, u yɪ bu tɛ, 'kɪ 'lɪ -jio 'nyɪ.

4 'Ba yɪ nɪ mi, a 'nɪ 'gbaa 'lɪ 'wliye, a 'nɪ 'gbaa 'lɪ blɔ -wɛ, kɔ 'suɪn 'hɛn-, kɔ, a 'nɪ 'wɛɛn 'lɪ 'hru wɔn, nyibli a 'wiɔɛ-nyɪ-tɪ.

5 'A -nɛ 'kayu, a di 'lɪ bu pa, yɪ-hɛɛ, a di nu, kɛ- ba pu: Nyɪsua bu nɪ 'u 'a mu -mɔ.

6 Nyiblo 'bu nɪ 'lɪ 'kayu a 'mu bu, 'bu -hɪɛɛ, 'kɪ Nyɪsua bu nɪ 'uɔ -mɔ, bu nuɔo

□haandε -mɔ, -ε -bɪ Nyɪsua kɔ bu nɪ 'v□v -mɔ. Kεε, 'bu 'yε nɪ -hva□a, -ε -bɪ Nyɪsua 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bu nɪ 'v□v -mɔ, kɔ, ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bu nu□o □haandε -mɔ.

7 'Kayu -mυ', -ε kɔ bu v di 'lɪ 'a mυ kva 'blee -nɪ, 'kɪ ba nɪ 'lɪ bu. A 'nɪ 'naa 'lɪ 'kayo ble. Dididε -mυ', v di 'a mυ -nyɪ, ε nɔ- ba di, 'nie, v di 'a mυ -nyɪ, ε nɔ- ba 'na, -ε nu□o, nyiblo -bu, -ε nɪ -kvan, ε bleε 'pεεle yɪ.

8 'A -nε 'dɪɔ □dɔ, a di 'lɪ 'kwli pa, 'bu 'ble 'a mυ kva, dididε -mυ', v di 'a mυ -nyɪ, ba di□e,

9 ε kɔ, ba da Nyɪsua, -ε di□e nu, ε 'mυ□v nu, 'dɪɔ a 'mυ, 'a nyibli a 'kve 'mυ -wε, ε kɔ, ba lee □nυ, -ε mɔ: Ti -mυ' -kɔ 'yri Nyɪsua di 'v 'a mυ win kɪ -kɔɔ -nɪ, ε 'mυε yre.

10 'Dɪɔ -kɔ 'kwli a di 'lɪ pa, 'kɪ v 'yε nɪ di 'a mυ kva nɪ 'ble, ba mu 'lɪ 'dɪɔ a 'mυ, 'a 'dika. Kε- ba pυ:

11 'Aan 'dɪɔ a 'pupu -bu, -ε nɪ -a mυ buɪ le a -tɪ, -a di -aan buɪ 'nɪ -bubla -nɪ, -a 'mυ 'a mɔ□ɔ yɪ -tɔɔ -nɪ, -ε mɔ, Nyɪsua a yrv 'bu kɔ 'a mυ, 'a mυ nu□o 'aan dɪɔnυ -mɔ. Kεε, ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ: Ti -mυ' -kɔ 'yri Nyɪsua di nyibli win kɪ -kɔɔ -nɪ, ε 'mυε yre.

12 'N yɪ 'a mυ 'nɪ -lee -nɪ, -nyrɔwɔ -mυ', -ε kɔ 'kwli Nyɪsua di 'v nyibli -bati le -pυv -nɪ, ε di □tu 'dɪɔ a 'mυ 'a nyibli □hɪvεn, ε 'mυ 'v Sodɔmυkve 'v -hi, -v kɔ nunuklɔ -nyre la yɪ.»

'Du -bɪ a nyibli 'yɪ la -Yusu □wlv yɪ -kuo -nɪ (Matie 11.20-24)

13 (Kε- -Yusu pɪ 'a -nagbopυ* yɪ, ε wen:) «-Juukve* -mυ', -v nɪ 'lɪ Kolasedɪɔ, kɔ Betɪsaidadɪɔ 'kwli, 'jrɔ 'kɪ 'v □nυ -mɔ, -ε nu□o, □whlekeε-tebli -mυ', 'n nuu 'lɪ □nυ -mɔ, 'bu mɔ, 'nɪ nuu wen 'lɪ□ɪ nyibli -mυ', -v 'yɪ -Juukve 'pa- -mɔ, -v nɪ 'lɪ Tilɪdɪɔ kɔ Sidɔdɪɔ 'hven- 'kwli, see la, nyibli a 'mυ, v 'mυ la nyaɪŋmlɪ le nu, v 'mυ la -tebli -hɪn 'hɪ le pυ, v 'mυ la 'waa dɪɔnυ 'tɔpupu 'ŋmlε, -ε di□e nu, v 'mυ□v nyibli yɪ -tɔɔ -nɪ, -ε mɔ, v -hve bu hie 'v de 'kuku a nunuo bu, v 'mυ 'waa 'klɔ Nyɪsua -nyɪ.

14 'E mɔ □han-tɪ, -nyrɔwɔ -mυ', -ε kɔ 'kwli Nyɪsua di 'v nyibli -bati le -pυv -nɪ, nyibli -mυ', -v nɪ 'lɪ Kolasedɪɔ kɔ

Betɪsaidadɪɔ a 'mυ 'kwli, 'waa -bati di nɪ 'klɪ kɪ, ε 'mυ 'v Tilɪdɪɔ kɔ Sidɔdɪɔ a -nε 'v -hi.

15 'Tɪ- nyibli -mυ', -v nɪ 'lɪ Kapenaɔdɪɔ 'kwli, v 'nɪ 'hie 'lɪ□ɪ 'lu -mɔ le, -ε mɔ, Nyɪsua di 'lɪ □nυ 'nɪ 'yaa -nɪ -yaya, v 'mυ mu -mumu, v 'mυ yakɔ yɪ kve. Kεε, ε di 'lɪ □nυ 'nɪ □tɪɔ -nɪ -tɪɔtɪɔ, v 'mυ 'lɪ -tɔtɔ bu nyre.»

16 Kε- ε pɪ 'a -nagbopυ yɪ, ε wen: «Nyiblo 'bu yɪ 'a mυ nva yɪ bu nɪ pɪ, -ε -bɪ ε □hen 'nyre 'mɔ ε pɪ nva yɪ bu, ε kɔ, nyiblo 'bu hɪa nε 'a mυ yɪ, ε □hen 'nyre, 'mɔ ε hɪa yɪ, kɔ, nyiblo 'bu hɪa 'mυ yɪ, ε 'wɪ yɪ, Nyɪsua, -ε lee 'nε- 'mυ -tɔtɔ kɪ, ε nɔ- ε hɪa yɪ.»

-Tε -Yusu a -nagbopυ* -hɔn la 'dagba'

17 -Tε ti gbi -hi, -ε -bɪ -nagbopυ a (72) -wɪ nɪ ta □tu 'v -pu □tu 'v 'hven, -Yusu lee la, 'kɪ bu mu la Nyɪsua a □haantitɪe pυ, -tε v □hɪan -mɔ, -ε -bɪ dɔdɔ nɪ □nυ nɪ diakɪ, v wen: «Kɔkɔnyɔ o, 'ye kε, 'bu mɔ, □ba yɪ -na 'nyre nɪ nɪ, □ba yɪ 'lɪ 'kuo -hɪn* -mɔ nɪ -hlee -nɪ, 'v □tui 'v -aan win nɪ, 'v -hven 'v nyibli ke' le.»

18 -ε -bɪ -Yusu wen: «-Tε 'n ta 'lɪ yakɔ 'kwli le, -ε -bɪ 'n 'yε Satan nɪ, -ε mɔ 'kuo -hɪn a nyiblo gbagbυ, 'ε ble 'lɪ yakɔ 'kwli, □wɪ yɪ -tε bu 'yε nɪ □tɪ wen.

19 Ba 'yε kε, 'n -nyɪ 'a mυ 'klɪ, 'kɪ ba na hro kɔ -ji-kayɪ 'hven- kle, ε kɔ, ba -wε Nyɪsua a yraanyɔ Satan a 'klɪ bu. □Dedede 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε bu nu 'a mυ de -hvan -mɔ.

20 Kεε, a 'nɪ 'nuo 'lɪ dɔdɔ, -tε 'kuo -hɪn □tui 'v 'a mυ 'v a -tɪ. Kεε, de -kɔ dɔdɔ ba nu, ε nɔ- mɔ -tε Nyɪsua -nu, 'ε 'crɪ 'aan 'nyre, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwli.»

-Yusu tvε la 'a -nagbopυ* nɪ, nyiblo a 'dɪ -bɪ mɔ Nyɪsua

(Matie 11.25-27; 13.16-17)

21 Ti nɪ -do a 'mυ 'yri, -ε -bɪ Nyɪsua a -Hihɪu* nu□o nɪ, dɔdɔ 'ε -hi -Yusu wɔn diakɪ. Kε- ε pɪ Nyɪsua yɪ, ε wen: «'Na 'Baɪ o, -mɔ mɔ yakɔ kɔ -tɔtɔ 'hven- a Kɔkɔnyɔ. 'N pɪ -mυ 'nyre le, -tε -nu, □nɪ -hɪ -na nunu-tebli □tɔkɔnyɔ, kɔ 'crɪen.yinyɔ 'yɪ kɪ, 'tɪ- □nɪ tɔɔ □nυ nyibli -bu, -v 'yɪ □dedede -yɪ. 'N pɪ -mυ 'nyre le, -ε nu□o, kε- -nu 'a -hɔhva.

22 'Na 'Baɪ, -nyɪ 'mυ 'klɪ, 'kɪ 'v -tebli a pepε kɪ. Nyiblo a 'dɪ -bɪ 'n pa 'mυ, nyibli

'yɪꞤ -yi, 'bu 'yɪ 'na 'Baɪ nɪ -do 'pa-. U 'yɪꞤ -yi -wɛ, nyiblo 'na 'Baɪ pa 'mʊ, 'bu 'yɪ 'mʊ nɪ -do -bu 'pa-, -ɛ mʊ 'a 'Yu. 'A -nɛ nyiblo, 'n di -hʊa Ꞥbu tɔɔ Ꞥnɛ, ɛ yiꞤe nɪ -wɛ, nyiblo a 'dɪ -bɪ 'na 'Baɪ pa 'mʊ.»

23 -Tɛ -Yusu kɔ 'a -nagbopu nɪ -do 'hʊɛn-, ʊ nɪ bu, -ɛ -bɪ kɛ- ɛ pi Ꞥnu yɪ, ɛ wen: «'A mʊ -mʊ', -ʊ yɪ -tebli a pɛpɛ -bu 'ye, ba kɔ plo a bleɛɛ.

24 'N yɪ 'a mʊ 'nɪ -lee -nɪ, ti -hi la a ti 'yri a Nyɪsʊa a winwɔn-hanyu* kɔ bodɔɔpu -hʊɔhʊɪ 'hʊɛn-, ʊ Ꞥmʊɛ laꞤa lɛ, 'kɪ bu 'ye la -tebli gbagbɪ -bu, a yɪ kɛ 'ye, kɛɛ, ʊ 'yɪꞤ 'ye, kɔ, 'ʊ Ꞥmʊɛ laꞤa lɛ, 'kɪ bu 'wɪn la -tebli gbagbɪ -bu, a yɪ kɛ 'wɪn, kɛɛ, ʊ 'yɪꞤ 'wɪn.»

-Yusu pu la Samalikuɛyɪ a 'ledv, -ɛ wa la 'a 'bɪhɪan -tonyiblo, ʊ dʊa la 'lɪa (Matie 22.34-40; Makɪ 12.28-31)

25 -Yusu bu pu 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ Nyɪsʊa a tetetɔɔnyɔ -bɪ, -ɛ nɪ 'ʊ, ɛ 'du ye', 'ɛ mu 'ʊ -Yusu lɛ Ꞥtɛɛ mʊ, -ɛ diꞤe nu, ɛ 'mʊꞤv 'ye, 'bu mʊ, 'bu di -tɪ Ꞥdʊ hla, -ɛ 'yɪ 'ʊ yɪ 'sɪi -nɪ. ɛ nɔ- mʊ bu 'betiꞤe, ɛ wen: «Tɔɔnyɔ o, dɛ a 'dɪ -bɪ 'n kɔ Ꞥbu nu, 'tɪ- 'mʊ Nyɪsʊa a 'kɔ yrayru -mʊ' kɔ, -ɛ 'ye nɪ -wɛ 'lɪ 'lɪ?»

26 -ɛ -bɪ -Yusu wen: «Dɛ a 'dɪ -bɪ ʊ 'crɪ 'lɪ Nyɪsʊa a tetecriɛn 'kwli? Dɛ a 'mʊ, ʊ 'crɪ, Ꞥnɪ yɪꞤ nɪ -hre, -bɪ' -nɪ 'a 'wɪnwɪn 'lɪ?»

27 -ɛ -bɪ ɛ wen: «-Blɛɛ yɪ, -bu nʊɛ -na Kʊkɔnyɔ Nyɪsʊa, 'kɪ 'lɪ -na Ꞥwɔ a pɛpɛ kɪ, ɛ kɔ, 'kɪ 'lɪ -na 'lulɛ-hihie a pɛpɛ 'kwli, kɔ, 'kɪ 'lɪ -na 'kɪ a pɛpɛ 'kwli, ɛ kɔ, -blɛɛ yɪ, -bu nʊɛ -na 'bɪhɪan -tonyiblo, Ꞥwɪ yɪ, -tɛ -nu -dɔɔnʊ a nʊɛɛ.»

28 -ɛ -bɪ -Yusu wen 'nɪ: «'A -tɛɛ, nɔ- Ꞥnɔ. 'A -tɪ o, dɛ a 'mʊ, ɛ nɔ- -bu nu, Ꞥmʊ 'kɔ yrayru a 'mʊ kɔ.»

29 Kɛɛ, tetetɔɔnyɔ a 'mʊ, ɛ -hʊɛ bu -nyɪ 'a dɔɔnʊ Ꞥwɔn. Nɔ- kɔ -tɪ 'ɛ 'beti -Yusu, ɛ wen: «Nyiblo a 'dɪ -bɪ -mʊ 'kɪ 'na 'bɪ -tonyiblo 'lɪ?»

30 -ɛ -bɪ -Yusu wen: «ɛ kɔ la nyɪbɛyɪ Ꞥdʊ. ɛ nɔ- -hɔn 'lɪ Jrusɛdɔɔ 'kwli, 'ɛ mi 'lɪ Selikodɔɔ 'kwli. -Tɛ ɛ mu -mumu, -ɛ -bɪ, ɛ bi 'lɪ -balɔnyibli 'nyɪ, 'ʊ -hɛꞤe wlawɪ, -ɛ diꞤe nu, ʊ 'mʊ 'a -tebli 'yri, 'ʊ biꞤe -bibi, 'ʊ dʊaꞤa 'lɪla, 'tɪ- 'ʊ hie 'ʊꞤv bu, 'ʊ -mu.

31 Bu pɛ 'kɪ 'ʊ bu, -ɛ -bɪ Nyɪsʊa a -cɔhlɔnpinyɔ* Ꞥdʊ yɪ 'lɪ 'nɪ di. -Tɛ

-cɔhlɔnpinyɔ a 'mʊ, ɛ 'yeꞤe, ɛ nɔ- mʊ bu 'bɛɛ kɪ, bu na 'lɪ 'hru a 'kɪbɪa -bɪ kɪ, bu -hi.

32 -Tɛ ɛ -hi, -ɛ -bɪ Lefipi Ꞥdʊ, -ɛ mʊ Nyɪsʊa a -cɔhlɔnpinyɔ a -kʊannunɔ Ꞥdʊ, ɛ nɔ- nyre 'ʊ -tɪtɛ a 'mʊ. -Tɛ ɛ nyre 'kɪ 'ʊ, ɛ 'yeꞤe, -ɛ -bɪ 'kɪ ɛ na 'lɪ 'hru a 'kɪbɪa -bɪ kɪ, 'ɛ -hi.

33 -Tɛ ɛ -hi 'kɪ, -ɛ -bɪ Samalikuɛyɪ Ꞥdʊ, -ɛ mʊ hɪapɔdakɔ -bɪ a nyiblo, nɔ- yɪ 'lɪ di, ('ɛ nɪ 'ʊ 'kasra kɪ. Samalikuɛ kɔ -Juukʊɛ* 'hʊɛn-, ʊ nyinyre lɛ.) -Tɛ Samalikuɛyɪ a 'mʊ, ɛ nyre 'ʊ nyiblo a 'mʊ 'hʊɪ, ɛ 'yeꞤe, -ɛ -bɪ 'a nyai -tʊa 'a nunuo dɪakɪ,

34 'ɛ 'yɪya 'ʊꞤv 'hʊɪ bu -tɛɛ, 'ɛ nu 'nyra kɔ -wiin, 'ɛ nu 'a Ꞥji a -kʊan, 'tɪ- 'ɛ mʊa Ꞥnɛ lɛ. -Tɛ ɛ -wɛ 'a Ꞥji a -kʊan a nunuo -mʊ, -ɛ -bɪ ɛ 'yaa 'ʊꞤv 'a 'kasra kɪ, 'ʊ mu 'lɪ Selikodɔɔ 'kwli, 'kɪ 'lɪ 'dagbɪ a 'kayu -bɪ bu, 'ɛ pu 'a Ꞥtɔ.

35 -Tɛ -nyre -nyɛ, -ɛ -bɪ ɛ -ha 'lɪ 'wliye, 'ɛ -nyɪꞤe 'kayukɔnyɔ, ɛ wen: ꞤTu 'na nyiblo -bu 'yie -tɛɛ. Ti -kɔ 'yri 'n di -mʊ Ꞥhɪan, 'n di 'ʊ -dii -nɪ, 'bu mʊ, dɛ 'bu bi 'ʊ 'wliye -bu 'lu, 'n di -mʊꞤɔ 'nɪ 'pɛɛ -nɪ.»

36 'Tɪ- -Yusu 'mʊ -yre, kɛ- ɛ pi tetetɔɔnyɔ a 'mʊ yɪ, 'ɛ yɪꞤ 'beti -nɪ, ɛ wen: «'Kɪ 'lɪ -mʊ 'yɪ, 'kɪ 'lɪ nyibli nɪ ta a 'mʊ 'nyɪ, nyiblo a 'dɪ -bɪ -ɛ nu dɛ, -ɛ tʊɛ Ꞥnɛ yɪ, -ɛ mʊ, ɛ nɔ- mʊ nyiblo -mʊ', -balɔnyibli -bɪ a 'bɪhɪan 'lɪ?»

37 -ɛ -bɪ tetetɔɔnyɔ a 'mʊ, ɛ wen: «Ny-iblo -mʊ', -ɛ nuꞤo Ꞥhaandɛ 'yɪ Ꞥhlɔn lɛ, ɛ nɔ- Ꞥnɔ.» -ɛ -bɪ -Yusu wen: «-Na 'mumu, Ꞥnɪ -mu, dɛ nɪ -do a 'mʊ, ɛ nɔ- -bu nu.»

-Tɛ -Yusu pa la 'lɪ Mati kɔ Mari 'hʊɛn-mʊ

38 -Tɛ dɛ a 'mʊ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ -Yusu kɔ 'a -nagbopu* 'hʊɛn-, ʊ bi 'hru wɔn de, 'ʊ pa 'lɪ 'dɔɔ -bɪ 'kwli. 'Kɪ 'lɪ 'dɔɔ a 'mʊ 'kwli, 'kɪ nʊgba Ꞥdʊ nɪ 'lɪ. 'A 'nyre mʊ Mati. ɛ nɔ- 'ble -Yusu kʊa, 'kɪ 'lɪ 'a 'kayu bu.

39 Mati a 'mʊ, ɛ kɔ 'dɪayɪ nyɔyɪ Ꞥdʊ. 'A 'nyre mʊ Mari. -Tɛ -Yusu nɪ bu, ɛ -tʊa 'waa tɔɔlɛ, Mari a 'mʊ 'ɛ nɪ 'ʊꞤv 'hʊɪ bu, -ɛ diꞤe nu, ɛ 'mʊ 'a tɔɔwin nʊa yɪ bu pu.

40 Mati -mʊ -bɪ, 'kayu a -kʊan a gblegble -mʊ', ɛ nɔ- kɔ -tɪ Ꞥyɛɛ Ꞥnɛ 'kla -wliye. ɛ nɔ- mʊ bu 'yɪya 'ʊ -Yusu 'hʊɪ bu, bu lee Ꞥnɛ, -ɛ mʊ: «Kʊkɔnyɔ o, Ꞥbɪ ɛ 'nɪ 'yaa lɪ -mʊ 'kla -wliye, 'kɪ 'na 'dɪayɪ nyɔyɪ bu

-ha 'mo ni -do me le, bu nu -kvan a pepe? 'A -ti, lee ne bu -hee 'mu.»

41 -E -bi Kukonyo tu o -won, e wen: «Matu o, yee -dionu 'kla -wliye, e ko, ni nee wli le diaki, 'ki 'u -tebli -hohu ki.

42 Kee, e ko de ni -do, -e mo yinode. De a 'mu, e no- Mari -ha 'li. 'Ti- nyiblo du 'yu 'li 'li -we, bu -ha ne -ji'.»

11

-Yusu tve ne 'a -nagbopv* ni, -te -mv', v di Nyisva a dida nu (Matie 6.9-13; 7.7-11)

1 -Nyrwo du 'kwli, 'ki -Yusu mu 'li -tite -bi, 'e mu Nyisva da mo. -Te e -we -mo, -e -bi 'a -nagbopi -bi 'yia 'u 'hu bu, e wen: «Tonyo o, Saan Batist too ne 'a -nagbopv ni, -te v di Nyisva a dida nu. -Na 'mumu, too ne -a mu -te -bu, -a di Nyisva a dida nu.»

2 -E -bi ke- e pi nu yu, e wen: «'Bu mo, 'ba yu Nyisva ni de, ke- ba pu:

-Aan 'Ba, nu, nyibli a pepe bu ye, -e mo, -mo mo Nyisva.

-Mo -bu koo nyibli win ki.

3 -Nyi -a mu 'a -ne -nyrwo a diide.

4 -Aan de 'kuku -bu, -a -nu, -hru 'a -ti -mo, -koti de 'kuku -mu', nyibli ni -a mu -mo, -a -hru 'a -ti -mo -we.

Ni 'hoo 'u 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu -mo',

e 'ni 'tee 'u -a mu le,

-e di nu, -a 'ni ha -ti 'wla.»

5-6 Ke- -Yusu pi nu yu de, e wen: «Bu pu nimumu ni 'hven a de yu: 'Bu mo, ni ko nimumu, ni mu 'li -mo 'to-heyri', ni lee ne, -e mo: 'N ko 'dagbatayu, 'e pa 'li 'mu -mo. 'A -ti, 'n nyaa -mu le, -nyi 'mu didide. 'N 'yu didide -ko, bu di -nyi 'to -bu.

7 -Bakle, -na nimumu 'a mu, -e ni 'li 'a 'kayu bu, ke- e di -mu yu pu: -He 'mu 'ku. 'N -we 'u 'na 'maju a kika -mo. 'N ko 'na 'yonu 'hven-, -a pe bu. 'N yu 'li 'li -we, bu 'du ye', -na didide-nyi-ti.»

8 -E -bi -Yusu wen 'ni de, «'N yu 'a mu 'ni -lee -ni, 'bu mo, 'bu 'du ye', e 'yu -te -mo 'a nimumu a -ti 'pa-. Kee, -te yu 'yie -pie, ne 'u 'a -huhva yu bu, e no- ko -ti, 'e 'mu

ye' 'du, e 'mu -mu -tebli a pepe -mu', -na wlu -hve -nyi.

9 'N yu 'a mu 'ni -lee -ni, 'bu mo, 'ba yu de ni -hve, ba -hva Nyisva, e 'mu 'a mo -nyi. 'Ba yu de ni -hve, ba mu le, a di 'ni 'ye. 'Ba yu ni -hve, bu paa ne 'a mu 'kayu bu, ba bi gbagbu, u 'mu 'a mu -lee -ni: Ba di pa.

10 'E mo han-ti, 'a -ne nyiblo 'bu -hva Nyisva de, e di ne 'ni -nyi. Nyiblo 'bu yu de ni mu, e di 'ni 'ye. Nyiblo 'bu nyra 'u hvan.yu' bu, 'bu bi gbagbu, u di 'ni -lee -ni, bu pa.

11 -Mo mo 'ba, -na 'yu 'bu yu -mu -hrin.ye ni -hve, bi -di -nye hre,

12 e ko, 'bu mo, 'bu yu -mu hape-yi-nionu ni -hve, bi -di -nye -ji-kaya?

13 'E mo han-ti, 'a mu -tonyibli, 'ki a 'yu haannyibli 'pa-, kee, a yi haan-tebli a le'jrare, 'a yu 'aan 'yonu -nyi. 'Bu mo, 'bu ni 'mu le, 'ki 'u 'a mu -mo, -u ko wli -nyre yu, -e -bi 'aan 'Ba, -e ni 'li yako 'kwli, -e ko wlu -no yu, nyibli 'bu -hva 'a -Hihiu*, e di nu 'ni -nyi.»

Nyibli wen 'ni, 'ku -hvan* ni 'u -Yusu ke' (Matie 12.22-30; Maki 3.22-27)

14 -Nyrwo du 'kwli, -Yusu bla la 'ku -hvan le, -e ni la 'u nyiblo du ke'. 'Ku -hvan a 'mu, e nu ni, 'ki nyiblo a 'mu, 'e 'yu win a pole -yi. -Te 'ku -hvan a 'mu, e -hon 'u nyiblo a 'mu ke', -e -bi e -tva win a ppu. -E -bi nyibli -mu', -u ni 'u, 'waa wli kee le diaki.

15 Kee, ke- -u -bi pi, u wen: «Besebuli*, -e mo 'kuo -hvin a nyiblo gbagbu Satan, e no- yu -Yusu 'kl -nyi, 'ki bu bla 'kuo -hvin, -u ni 'u nyibli ke' le.»

16 Nyibli -bi, -u ni 'u, u -hve bu tee 'u le, 'u lee ne, 'ki bu nu wleke-tebli, e 'mu nu -too -ni, -e mo, Nyisva, e no- yu 'kl -nyi, 'ki bu bla 'kuo -hvin le.

17 Kee, -Yusu yi 'waa 'lule-hihie ni. E no- nu, 'e lee nu, e wen: «Bu pu ne de yu: 'Ki 'li 'blugba 'kwli, nyibli 'bu 'be ti le, 'blugba a 'mu, e di bi hl, 'waa 'kayo 'mu le 'wule -ni.

18 'A -ti, Satan 'bu yu 'a dionu yu ni -wen, -e -bi 'a 'blugba di bi hl. A wen 'ni,

'n ble 'kuo -hɔn le, -v ni 'v nyibli ke', -ε nu□o, Besebuli, ε nɔ- yɪ 'mɔ 'klɪ -nyi.

19 'Bu mɔ, -tɪ -bu, a hlɛ, 'bu mɔ wen □haan-tɪ, 'aan 'mumu, nyɔ- yɪ 'kɪ 'aan -nɛ nyibli 'klɪ -nyi, 'v ble 'kuo -hɔn le -wɛ 'lɪ? Dɛ -mɔ', 'aan nyibli ni, ε nɔ- tɔɛ □nɛ yɪ, -ε mɔ, -tɪ -bu, a yɪ 'mɔ -yɛɛ -nɪ, ε mɔ hɪ □nɔ.

20 Ɛ 'yɪ Satan 'pa-, kɛɛ, Nyɪsɔva a □gbɛtɔ, ε nɔ- yɪ 'mɔ 'klɪ -nyi, 'kɪ □bɔ bla 'kuo -hɔn -mɔ', -v ni 'v nyibli ke' le. Dɛ a 'mɔ, ε tɔɛ nɛ 'a mɔ□o nɪ, -ε mɔ, Nyɪsɔva -tɔva nyibli a win a kɪkɔɔlɛ, 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ.

21 □Bɔ pɔ□v dɛ yɪ: 'Bu mɔ, 'klɪnɪnyɔ 'bu kɔ ta-wɔn-tebli, 'kɪ lɪ 'a 'kayɔ bu, 'tɪ- 'bu yɪ 'a 'kayɔ a 'mɔ 'yɪɛ nɪ □tui, ε 'yɪ nyiblo □dɔ -kɔ, -bu pa 'lɪ 'kayɔ a 'mɔ bu, -bu 'yɪ 'a kɪkɔ-tebli.

22 Kɛɛ, 'klɪnɪnyɔ -bɪ, -ε nɪ 'klɪ, -ε -hɪ 'v yɪ-hɛnyiblo 'mɔ 'v, 'bu nyɛ 'v, ε di -ha 'v□v 'hru wlɔn, ε 'mɔ□v 'a ta-wɔn-tebli -jɪ' -ha, ε kuo □wlv yɪ, ε 'mɔ 'a kɪkɔ-tebli a pɛpɛ gba, ε 'mɔ□v nyibli le □gla.

23 Nyiblo 'bu ni 'v, ε kɔ 'mɔ 'hɔn-, □ba 'yɪ -pɛ, ε □hɛn 'nyɛ, ε -wen 'mɔ yɪ. 'Tɪ-nyiblo 'bu 'yɛ nɪ -hɛɛ 'mɔ, 'kɪ -ba 'kukue nyibli le, 'kɪ 'v Nyɪsɔva -mɔ', ε 'wɪ yɪ, nyiblo a 'mɔ, ε -gbɛ □nɔ le, 'v hlɔɛ Nyɪsɔva -mɔ le.»

'Ku -hɔn* 'bu -hɔn 'v nyiblo ke', ε kɔ bu bi 'v□v ke' de, 'bu mɔ, Nyɪsɔva a -Hihɪu* 'bu 'yɪ 'v□v ke' -nɪ (Matie 12.43-45)

24 Kɛ- -Yusu pɪ de: «'Bu mɔ, 'ku -hɔn 'bu ni 'v nyiblo ke', 'tɪ- 'bu -hɔn 'v□v ke', -ε -bɪ 'kɪ ε mi 'lɪ 'wan 'kwli, 'ε mi bɔnɪlɛ yɛyɛrɔ le □mɔ mɔ. -Tɛ ε 'yɪ 'lɪ bɔnɪlɛ 'yɛ, -ε -bɪ kɛ- ε pɪ 'a dɪɔnɔ yɪ: 'N kɔ □bu -mɛ kle, 'mɔ 'lɪ 'na bɔnɪlɛ 'ka, 'n -hɔn la 'lɪ 'kwli mu.

25 -Tɛ ε □hɪan -mɔ, -ε -bɪ ε 'yɛ□ɛ nɪ, -ε mɔ, bɔnɪlɛ a 'mɔ, ε 'hɛn kle -tɛɛ, 'ε □hɛntɪ -nɪ. (Ɛ 'wɪ yɪ, Nyɪsɔva a -Hihɪu 'yɪ 'v nyiblo a 'mɔ ke' -nɪ.)

26 'Bu ni 'mɔ le, -ε -bɪ 'ku -hɔn a 'mɔ, ε kɔ bu bla 'kuo -hɔn nɪ □hlon'hɔn -bɪ, -v kɔ 'crɛ, -v -hɪ 'v 'a 'mumu 'v, 'waa pɛpɛ a 'mɔ, v 'mɔ -mɔ -bibi -nɪ, v 'mɔ 'v nyiblo a 'mɔ ke' bi. -Ɛ -bɪ nyiblo a 'mɔ, 'a 'klɔ di nyɛ yɪ pɛpɛ, ε 'mɔ 'v 'a yɪ-heklɔ 'v -hɪ.»

Nyibli -mɔ', -v pɪ Nyɪsɔva a win nɔva yɪ bu, 'tɪ- -v □tui 'v□v 'v, sɛyɪ-sɛyɪ, v nɔ- kɔ plo a bleelɛ

27 -Yusu bu ni 'lɪ win a pɔpɔv 'kwli, -ε -bɪ nɔgba □dɔ, -ε nɪ 'lɪ nyibli -hɔhɔv 'nyɪ, ε nɔ- 'yaa 'lɪ win, ε wen: «Plo a bleelɛ, 'kɪ 'v nɔgba -mɔ', -ε □gbla -mɔ, 'tɪ- -ε 'nya -mɔ -mɔ'.»

28 -Ɛ -bɪ -Yusu □tu□o □wɔn, ε wen: «Nyibli -bu, -v pɪ Nyɪsɔva a win nɔva yɪ bu, 'tɪ- -v □tui 'v□v 'v, sɛyɪ-sɛyɪ, v nɔ- kɔ plo a bleelɛ.»

Nyibli -bu, -v -hɔɛ □wlɪkɛɛ-tebli, v nɔ- -Yusu □tui □wɔn (Matie 12.38-42)

29 Nyibli -hɔhɔv, v nɔ- yɪ le 'kukue -nɪ, 'kɪ 'v -Yusu 'hɔv. Kɛ- ε pɪ □nɔ yɪ, ε wen: «Tɪ -bu 'yɪ a nyibli -bu, 'waa nunuklɔ nyɛ yɪ. V -hɔɛ □wlɪkɛɛdɛ, -ε di □nɔ□v -tɔɔ -nɪ, -ε mɔ, Nyɪsɔva, ε nɔ- lee 'nɛ- 'mɔ -tɔtɔ kɪ. Kɛɛ, Nyɪsɔva 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bu wen, 'kɪ bu 'yɛ □wlɪkɛɛdɛ □dɔ. □Wlɪkɛɛdɛ nɪ -dɔ, Nyɪsɔva di nu, 'kɪ 'v □nɔ -mɔ, ε di 'wɪ- 'a dɛ -bɪ -mɔ', ε nu la, 'kɪ 'v winwlɔn-hanyɔ Jona a -ta'.

30 □Wlɪkɛɛdɛ -mɔ', Nyɪsɔva nu la 'lɪ Jona a 'klɔ 'kwli, 'tɪ- Ninifɔdɪɔ a nyibli 'yɛ la, kɛ- ε di 'mɔ □tɪ, 'kɪ 'v 'mɔ -bu -mɔ, -ε mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo. Nyɪsɔva di nu □wlɪkɛɛdɛ, 'kɪ 'lɪ 'na 'klɔ 'kwli -wɛ, -ε di□ɛ nu, tɪ -bu 'yɪ a nyibli 'mɔ□v 'yɛ.

31-32 Ɛ mɔ □han-tɪ, -tɛ Ninifɔkɔɛ a 'mɔ, v 'wɪn la Jona a win, -ε yɪ la □nɔ Nyɪsɔva a -tɪ -lee -nɪ, -ε -bɪ v hie la 'v dɛ 'kuku, v ni la bu, 'v -nyɪ la 'waa 'klɔ a pɛpɛ Nyɪsɔva. -Ɛ -bɪ 'kɪ, 'mɔ -bu, -ε nɪ -mɔ 'a mɔ ye' bu, 'n -hɪ 'v Jona a 'mɔ nɪ, kɛɛ, a 'nɪ □tuu□o 'v 'na win 'v. Ɛ nɔ- nu□o, tɪ -mɔ' -kɔ 'yɪ Nyɪsɔva di 'v -tonyibli -bati le -pɔv -nɪ, Ninifɔdɪɔ a nyibli a 'mɔ, v nɔ- di ye' 'du, v 'mɔ le pɔ, -ε mɔ, tɪ -bu 'yɪ a nyibli, v mɔ -tɪ'wlanyɔ □nɔ, 'kɪ 'v Nyɪsɔva ye'. 'Ya 'v 'lu de, tɪ -hɪ la a tɪ 'yɪ, bodɪɔ □dɔ, ε nɔ- -hɔn la 'lɪ -tɪtɛ blɔblɔ □dɔ, v dɛɛ Sabablɔgba. Bodɪɔ a 'mɔ, ε mɔ la nɔgba □nɔ. Ɛ nɔ- di la 'lɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli, ε 'mɔ la bodɪɔ Salomɔ, -ε mɔ la Nyɪsɔva a nyiblo, 'a □tɔwin 'wɪn. -Ɛ -bɪ 'kɪ o, 'mɔ -bu, -ε nɪ mɔ 'a mɔ ye' bu, 'n -hɪ 'v Salomɔ a 'mɔ nɪ. Kɛɛ, a 'nɪ □tuu□o 'v 'na win 'v.

*-Tonyiblo a ɔwlv 'wɪ- 'a 'yii yi
(Matie 5.15; 6.22-23)*

33 Nyiblo 'bu 'bɪa 'napi, ε 'nɪ -hliɔe lɪɔɪ, mɔ ε 'nɪ ɔjriɔe lɪɔɪ kɪka 'lu bu, kɛɛ, ε ɔtui 'vɔv dɛ 'lu bu, -ε diɔe nu, nyibli -mʊ', -v di 'lɪ 'kayu bu pa, v 'mʊ lɛ yru.

34 -Tonyiblo a ɔwlv, ε 'wɪ- 'a 'yii yi, -ε yɪɔɪ -nyre -nyi. -Na 'yii 'bu nu -tɛɛ, -ε -bɪ -yrui lɛ -tɛɛ. Kɛɛ, -na 'yii 'bu yi nɪ klɛ, -ε -bɪ 'kɪ -nɪ 'lɪ halɔ 'nyɪ.

35 'A -tɪ, ɔtu -dɪɔnv 'yie, -ε diɔe nu, -nyre -mʊ', -ε nɪ 'lɪ -mʊ 'lɪ, ε 'nɪ ɔha halɔ -hɛ.

36 'Bu mɔ, -na ɔwlv 'bu nɪ 'lɪ -nyre 'kwli, halɔ a dɛ ɔdv 'bu 'yɪ 'lɪ -na ɔwlv kɪ -nɪ, -ε -bɪ -na ɔwlv a pɛpɛ a 'mʊ, 'kɪ ε di 'lɪ -nyre 'kwli nɪ, ɔwɪ 'napi yɪ, -ε niɔe, ɔnɪ yrui lɛ.»

-Yusu yi yɛɛ la Falisiɔtumu* a nyibli kɔ tetetɔonyv 'hven- -tɪ

(Matie 23.1-36; Maki 12.38-40)

37 -Tɛ -Yusu -wɛ 'pɔplɛ -mɔ, -ε -bɪ Falisiɔtumu a nyiblo -bɪ, nɔ- daa diide -mɔ. -Tɛ -Yusu pa 'lɪ 'a -tɛ, -ε -bɪ v mu 'v dɛdihu kɪ.

38 -Tɛ -Juukvɛ* a tete pɪ, -ε mɔ, nyiblo bu yra ɔjɛ, 'tɪ- ε 'mʊ dɛ di, -Yusu 'yɪɔɪ -nu. -Tɛ Falisiɔtumu a nyiblo a 'mʊ, ε 'yɛɔe, -ε mɔ, -Yusu 'yɪ ɔjɛ -yra, ε maa ɔnɛ wlɔn lɛ.

39 -ε -bɪ kɛ- Kɔkɔnyɔ pɪɔɪ yɪ, ε wen: «'A mʊ Falisiɔtumu a nyibli, 'aan 'kwli'naapvɛlɪ kɔ 'aan 'kwli'naapvɛlɪ 'hven-, nʊ- a yɛ lɛ. Kɛɛ, 'yiyɛ kɔ 'crɛ 'hven-, nʊ- 'yii 'lɪ 'aan ɔwɪ kɪ.

40 'A ba nɪ -tɛɛ. 'Bɪ a yɪɔe nɪ, -ε mɔ, Nyɪsva, nɔ- nu -tɛblɪ -mʊ', -tonyibli a 'yie yɪ 'yɛ, 'ε nu -tɛblɪ -mʊ', -tonyibli a 'yie 'yɛ nɪ 'yɛ -wɛ. ɔBɪ a pʊɔv ɔhaan-tɪ, -tɛblɪ nɪ -tie -mʊ', -ε nɪ 'lɪ -tonyiblo a ɔwlv kɪ, 'yie 'yɛ nɪ 'yɛ, Nyɪsva 'nɪ 'yɛɔe lɪɔɪ -wɛ?

41 Dɛ a kɔ ba nu, ε nɔ- mɔ, -tɛblɪ -mʊ', -ε nɪ 'lɪ 'aan 'kwli'naapvɛlɪ kɔ 'aan 'kwli'naapvɛlɪ 'kwli, ba -ha 'lɪɔɪ 'lɪ, ba -nyɪɔe ɔhɪvɛnnyibli. 'Bu mɔ, 'ba yɪɔɪ lɛ nɪ nɪ, -ε -bɪ -tɛblɪ a pɛpɛ di 'v yɪ 'nɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye', a 'mʊɔv -kʊan 'yri -nuu -nɪ.

42 'A mʊ Falisiɔtumu a nyibli, 'jɔɔ 'kɪ 'v 'a mʊ -mɔ! 'Bu mɔ, 'ba kɔ hawi -mʊ', a pɪ 'lɪ dididɛ -mɔ, kɔ 'a -nɛ 'dʊdɔdɛ ɔdv, a -hɛ 'lɪ 'aan -sade 'kwli, nɔ- kɔ -pu a dɛ a -hɛ 'lɪ, 'a yɪɔɪ Nyɪsva -nyi. Kɛɛ, a 'nɪ -hie lɪɔɪ 'lu -mɔ lɛ, -ε mɔ, 'aan 'klɔ bu 'sii 'v yɪ, kɔ, ba

nʊɛ Nyɪsva. Kɛɛ, dɛ a 'mʊ, ε nɔ- a kɔ ba nu wen, 'tɪ- a 'mʊ wen 'lɪ 'aan 'dʊdɔ-tɛblɪ a -pu a dɛ 'lɪ -ha, a 'mʊ wen ɔɛ Nyɪsva -nyi.

43 'A mʊ Falisiɔtumu a nyibli, 'jɔɔ 'kɪ 'v 'a mʊ -mɔ, -kɔtɪ 'ba mu 'lɪ Nyɪsva a 'kayo blɛ, a nʊɛ ba nɪ 'lɪ ye' blɛ, -ε diɔe nu, nyibli 'mʊ 'a mʊ 'yɛ -tɛɛ. Kɔ, 'bu mɔ, 'ba mu 'lɪ 'dika, a nʊɛ 'kɪ nyibli bu pʊ 'a mʊ 'wio blɛ, 'kɪ 'v 'aan 'vɔtuulɛ a -ta'.

44 'Jɔɔ 'kɪ 'v 'a mʊ -bu -mɔ, -v 'yɪ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye'. 'A 'wɪ- 'dabi yɪ, -v 'yɪ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye'. -Tonyibli 'bu 'yɛ nɪ yru 'dabi a 'mʊ lɛ, 'bu yɪ ɔnʊ klɛ nɪ nɛ, -ε -bɪ 'dabi a 'mʊ, v niɔe nɪ, 'kɪ v 'yɪ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye'.»

45 Tetetɔonyv -mʊ', -v nɪ 'v, kɛ- 'waa nyiblo -bɪ pɪ -Yusu yɪ, ε wen: «Tɔɔnyɔ o, 'bu mɔ, ɔnɪ yɪ 'pɔplɛ lɛ nɪ nɪ, ε 'wɪ yɪ, -a mʊ -hɛ 'yri lɛ.»

46 -ε -bɪ -Yusu ɔtuɔo -wɔn, -ε wen: «'A mʊ tetetɔonyv, 'jɔɔ 'kɪ 'v 'a mʊ -mɔ -wɛ, -ε nuɔo, a yɪ hɛ nyibli tete a gblegble a 'bɛnv, v 'yɪ 'lɪ 'buble 'lɪ -wɛ, ε kɔ, a 'nɪ -hɛɛ lɪ ɔnʊ, 'kɪ bu ɔtuu 'v tete a 'mʊ 'v.

47 'Jɔɔ 'kɪ 'v 'a mʊ -mɔ, -tɛ a nu Nyɪsva a winwlɔn-hanyv* -bu, 'aan 'baɪnv 'lɪ lɛ, 'a yɪ 'waa 'dabi ɔhɛntɪ -nɪ -tɛɛ.

48 -Tɛ a nɪ 'a nunuo lɛ, ε tʊɛ ɔnɛ nyibli yɪ, -ε mɔ, -tɛblɪ a 'mʊ, 'aan 'baɪnv nu la, a wenɔɛ kɪ, -ε nuɔo, v nʊ- -mɔ -bɪ, v 'la Nyɪsva a winwlɔn-hanyv nɪ, 'a mʊ -mɔ -bɪ, 'a yɪ 'waa 'dabi ɔhɛntɪ -nɪ.

49 ε mɔ ɔhan-tɪ ɔnɪɔ, Nyɪsva -mʊ', -ε kɔ ɔtɔ, kɛ- ε pʊ la, 'kɪ 'v 'aan dɛ kɪ, -ε mɔ: 'N di ya ɔnʊ winwlɔn-hanyv, kɔ titiepɔnyv 'hven- yɪ, kɛɛ, v di -v -bɪ 'nɪ 'la, v 'mʊ -v -bɪ ɔhɪvɛn ɔtu.

50 'A mʊ -bu, Nyɪsva a yrv di 'a mʊ 'nɪ klɔ, 'kɪ 'v winwlɔn-hanyv a pɛpɛ a 'mʊ a -ta', -ε kɔ -hlv -mʊ', v 'wɔwla blɛ, kʊɛ 'lɪ ti -mʊ' 'yie bu, -ε kɔ 'yri Nyɪsva nu la 'klɔ, -bu yɛ ti -bu kɪ,

51 -ε ɔhɛn 'nyɛ, kʊɛ la 'lɪ Abɛlɪ a 'lɪlati 'yie bu, -bu yɛ Sakali a ti kɪ, -ε mɔ Sakali -mʊ', v 'la la, 'kɪ 'v Nyɪsva a -cɔhlɔnpiilɛ* kɔ 'a 'kayu a -gbati. 'N yɪ 'a mʊ 'nɪ -lee -nɪ, -ε mɔ, ti -bu 'yri a nyibli, nʊ- Nyɪsva a yrv di klɔ, 'kɪ 'v -tɛblɪ a 'mʊ a -ta'.

52 'Jɔɔ 'kɪ 'v 'a mʊ Nyɪsva a tetetɔonyv -mɔ, -kɔtɪ 'aan tɔɔlɛ kɛ 'hru -mʊ', -tonyibli di wen na, v 'mʊ wenɔɛ yɪ, -tɛ Nyɪsva

ni -tonyibli a wowa. 'Aan 'mumu, a 'ni -gba□a li 'hru a 'mu, 'ti- 'a ka nyibli -bi -mu' yi, -v -hwe -bu -gba wen 'hru a 'mu.»

⁵³ -Te -Yusu -we 'puple -mo, -ε -bi ε -hōn 'v -tite a 'mu ni. Kwe la 'li ti a 'mu 'yie bu, Nyisua a tetetōnyu, kō Falisi□tumu a nyibli 'hven-, v -twa la 'a yru a lēpule, 'v yi□i lē 'beti -ni 'a -ne ti, 'ki 'v -tebli -huohu ki.

⁵⁴ 'Ki 'li lē'betile a 'mu 'kwli, 'ki v neε 'li, 'v yi 'v□v lē □tēε -ni, -ε di□e nu, 'bu -ka, v 'mu□v -ti -yεε -ni.

12

-Yusu lee la 'a -nagbopv* ni, -ε mo, v 'ni 'naa 'li 'li ni 'hven (Matie 10.26-27)

¹ -Te -Yusu yi nyibli ni -tve -ni, -ε -bi nyibli -huohu -bi 'kukue lē. Nyiblo □du 'yi 'li 'waa -hihre 'li -we. 'Waa -huhu a -ti, 'v nne kle. Yi-henyibli, -Yusu yi 'li -mo -hlee -ni, v nu- mo 'a -nagbopv. Ke-ε pi □nu yi: «Ba □tu 'aan dōnu 'yie, 'ki 'v Falisi□tumu* a nyibli a -ta', -v neε 'li ni 'hven. 'Waa 'li ni 'hven a naale a 'mu, ε 'wi -wleye yi, -ε -pa, 'ti- -ε ni□e, 'a 'bio -wloyo -bi 'v pve.*

² Ti di 'v 'ni nyre, -ε kō 'yri -ti a -tēε di 'v pepe' bi, ε kō, -tebli ni -tie -mu', -v -hli ke, nyibli a pepe 'mu□v yi.

³ 'Bu mo, 'ba bii yi, -ti -mu', a hle, -te -mu', -tonyibli -we 'v ti ki, 'ki v di 'v□v -mo lē -naa -ni, v 'mu 'win. -Ti -mu', a blee 'li bu, a hle, 'ki -tite -mu', 'du bii 'v yi, v kō bu naa -mo lē, 'ki 'v nyibli a pepe ye'.»

A 'ni 'pie 'li -tonyibli a hvannv, keε, Nyisua, nō- kō hvannv ba pie (Matie 10.28-31)

⁴ (Ke- -Yusu pi 'a -nagbopv* yi, ε wen:) «'A mu -mu', -v mo 'na ninatumupu, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni: A 'ni 'pie 'li -tonyibli a hvannv. 'Aan -plahu ni -do, ε nō- v -we 'li bu -we bu, keε, v 'yi 'kli □du -kō 'ki de, 'ki bu nu 'v 'a mu □dedede 'yie.

⁵ Keε, Nyisua, nō- kō hvannv ba pie, -ε nu□o, ε nō- kō 'kli, 'ki bu -we -tonyiblo bu, 'ε kō 'kli -we, 'ki bu pu 'li -tonyiblo na 'nyi, -ε 'ye ni jre yruyu. Iin, Nyisua, nō- kō hvannv ba pie.

⁶ □Bu pu □ne nubli 'cumi a de yi: 'Bu mo, □ni yi □nu ni -tve, v 'ni -pu□v li □die diaki, keε, nubli a 'mu, 'a de 'bu ni 'v, Nyisua yi□e ni.

⁷ 'Aan 'mumu, ke- ni -do ε □ti 'mu: 'Lunyapli ni -tie -bu, a -kō, 'aan 'Bai Nyisua, ε -hre□e ni. ε □hen 'nyre, -ε mo, a kō 'mini diaki, 'ki 'v Nyisua ye', 'a -hi 'v nubli -huohu -mu' 'v. 'A -ti o, a 'ni 'pie 'li -tonyibli a hvannv.»

Nyibli -bv, -v hle□e, 'ki 'v nyibli yi, -ε mo, v mo -Yusu a nyibli, ε kō nyibli -mu', -v hle□e, -ε mo, v 'yi -Yusu -yi (Matie 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, nyiblo 'bu hla□a, 'ki 'v nyibli ye', -ε mo, ε mo 'na nyiblo □niō, 'na 'mumu -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, -batipu-nyrōwō 'bu nyre 'v, 'n di□e 'ni hla -we, 'ki 'v Nyisua a lelenyū ye', -ε mo, nyiblo a 'mu, ε mo 'na nyiblo □niō.

⁹ Keε, nyiblo 'bu hla□a, 'ki 'v nyibli ye', -ε mo, ε 'yi 'mu -yi, 'na 'mumu, -batipu-nyrōwō 'bu nyre 'v, 'n di□e 'ni hla -we, 'ki 'v Nyisua a lelenyū ye', -ε mo, 'n 'yi□i -yi.

¹⁰ 'Ya 'v 'lu de, 'mo -bu, -ε mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, nyiblo -bu, -ε di 'mu -ti -huin yre hla, Nyisua -we 'li bu 'wowlā 'a de 'kuku a 'mu ni. Keε, nyiblo -bu, -ε di Nyisua a -Hihiu* -ti -huin yre hla, Nyisua 'yi 'li□i 'li -we, bu 'wowlā 'a de 'kuku a 'mu.

¹¹ 'Bu mo, 'bu klo 'a mu, 'ki v 'mu 'li 'a mu -batipule' gba a -ti, 'ki 'v Nyisua a 'kayo a nyibli gbagbi ye', kō 'ki 'v 'blugba a naanyū ye', 'kla 'ni 'yaa 'li 'a mu -wliye, 'ki -te a di 'waa □wōn a □tutuo nu a -ta', ε kō 'ki 'v -ti -mu', a di hla a -ta',

¹² -ε nu□o, ti a 'mu 'yri, -ti -mu', a di hla, Nyisua a -Hihiu, nō- di 'a mo□o -tōō -ni.»

Dekōnyō -mu', -ε 'yi □tō -kō, nō- kō 'ledv -Yusu pi

¹³ -Yusu bu ni 'li win a pūpūv 'kwli, -ε -bi nyiblo □du ni 'li nyibli 'nyi, 'ε yi -Yusu -lee -ni, ε wen: «Tōōnyō o, lee 'na 'diayi, -tebli -bu, -aan 'bai hie -a mu lē, ε kō 'mu 'hven- -ba □gla□a.»

* 12:1 12.1 -v'v-: ε 'wi- 'floc 'yaade yi, -ε ni□e, 'flocupu a pepe 'ε yi 'ya.

14 -E -bi ke- -Yusu pi ti yi, e wen: «Nyiblo pdu yi mu aan -batiponyo ko aan -tebli glangyo mo' -nu.»

15 -E -bi ke- e pi nyibli a pepe a mu yi, e wen: «Ba tu aan dionu yie, ki u kuko-tebli huohui a nuele a -ta'. Ye bu nyiblo ble kuko-tebli huohui kua, e yi pa-, e yi a dionu a -hunhlon kua ble.»

16 -E -bi e pi nu ledu yi, e wen: «E ko la dekonyo pdu. No- ko la -cii -huohui, a dudoko-tebli wu la ni diaki.»

17 E no- yi la a dionu -lee -ni, e wen: -Bi 'n di ki na dudoko-tebli -bu a ble tutuo nu, -e nu o, n yi a ble tuule -ko.

18 -E -bi e wen: In'hin-, de n di nu, e no- -bu: 'Kayo a pepe -bu -ko bu n pi li na dudoko-tebli le, n ko bu wla nu, mu waa yrayi pu, -u ko bubua di u a ki u -hi. U nu- ko kwli n di li na -kubu ko na kuko-tebli a pepe li pu.

19 Ni -we -mo, ke- n di na dionu yi pu: 'N tu kuko-tebli huohui bu, -u di mu -hee -ni, ki li yri huohui kwli. A -ti o, bu ni bu, mu -wle, mu de di -tee, ko, mu le mle.

20 Kee, ke- Nyisva pi ti yi, e wen: -Ba ni do. Toluwu ni -do -bu kwli, -di ni ku. Ni ku, -tebli a pepe -bu, tu bu, de a di -bi e di u -mu u pu li?»

21 -E -bi -Yusu wen ni de: «Ke- e di mu ti, ki u nyiblodu -bu -mo', -e yi kuko-tebli le kukue -ni, ki u a dionu -mo, kee, -e yi dedede -ko, ki li Nyisva yi.»

Ba kuo Nyisva wlu yi (Matie 6.25-34)

22 Ke- -Yusu pi a -nagbopu* yi de, e wen: «E no- nu o, ni yi a mu -lee -ni: De -bu, a di di, ko wlawli -bu, a di pu, -tebli a mu, a -ti, a ni hriti li -ni.»

23 -Hunhlon -bu, a pi, e mo de gbagbu nu, e -hi u didide u, ko, aan -plahui mo de gbagbu nu, e -hi u huilepu-tebli u.

24 Ba ta u maa -mo le, u ni do o li, ko, u ni ce e li dedede, mo, u yi gbi'-hande -ko, -e ko kwli u di li didide le pu. Kee, Nyisva, e no- yi nu didide -nyi. Kee, a mu -mo -bi, Nyisva nue ne a mu ni, e -hi u nubli u. A -ti, -te e ni, e yi nubli didide -nyi, ke- e di nu, e mu a mu didide -nyi -we.

25 E yi nyiblo pdu -ko, ki li a mu nyi, a hritile a -ti, -bu ko kli, ki -bu pu ne a -nyrowi a de gbe ki, ki ne- klo -bu ki.

26 A -ti, -te a yi ki kli -ko, ki ba pu ne aan -nyrowi ki, a yi ki yi -blee -ni, ba hriti -ni de, ki u klo -bu a -tebli a -ta'.

27 Ba ye -piti, -te a -pui nu yinuo. -Piti a -pui a mu, e wi- -tonyiblo a wlawli yi. Kee, -piti a mu, e ni -nu o li -kuan, mo, e ni gbla a wlawli, e ni -pu li ti, kee, e no yi. Bu lee ne a mu: Bodio Salomo, e mo han-ti, e ko la de, kee, -te -piti a -pui nu yinuo, Salomo a mu, e yi la a wlawli -ko, -bu nu la yinuo le.

28 -Piti -bu, u di -huan -ci, ti- u di -huan to pu, bu mo, Nyisva bu ko bu nu o, a -pui bu no yi, bu a mu -bu, e nue -ni, a mu e ye ni di huilepu-tebli ni -nyi, a mu -bu, -u yi Nyisva wlu yi -kuo -ni -tee?

29 A -ti, a ni hriti li -ni, aan kwli a -gutv ni nuo li a mu.

30 Nyibli -mu', -u yi Nyisva -yi, u nu- yi -tebli du a mu lu -mo le -hie a -ne ti. Kee, aan Bai Nyisva yi aan -huhua-tebli ni.

31 De a blee yi ba -hie lu -mo le a -ne ti, e no- mo, Nyisva bu ko ne a mu win ki. E no- di e nu, e mu a mu aan -huhua-tebli a mu -nyi.»

Ba kukue kuko-tebli le, ki u Nyisva huvi (Matie 6.19-21)

32 (Ke- -Yusu pi a -nagbopu* yi de, e wen:) «A mu -bu, -u ne mu -mo, -u mo na nyibli, a yi -hu, kee, a ni pie li huannu. Aan Bai Nyisva -ha li a mu ni, e mu a mu klo yrayi -nyi.»

33 Ba plo aan kuko-tebli, ba -ha li a wliye, ba -nyi e huennyibli. E hen nyre, ba muo wli a kwlipude -mu' le, -e ye ni di le ni -cure -ni. Ba kukue kuko-tebli le, ki li yakwli, -te e ye ni di li bu ni -we, ko, -te yiyinyibli yi li nyinyre li -we, -te hlo yi li ti li -we, bu nyree li de yi.

34 Ni yi puple le ni ni, e wi yi, -te -tonyiblo a kuko-tebli ni u, ki a wlu ni u -we.»

-Kvannunyibli -mu', -u yi waa mase a kle-meti -ple

35-36 (Kε- -Yusu pɪ 'a -nagbopu* yɪ de, ε wen:) «Ba -wε -mɔ, a 'mυ -kvan nu. Ba 'wɪ -kvannunyibli -mυ' yɪ, -υ yɪ 'waa 'mase, -ε mu 'blɪpɔpa kɪ a diditi -ple. -Tε 'a -kvannunyibli ni□e, kε- ba nu□o -wε. 'Tɔ 'bu -wɔn, 'tɪ- 'waa 'mase 'mυ 'lɪ di, υ yɪ -wε -mɔ, 'waa 'napɪ 'nɪ -jre□e lɪ, -ε di□e nu, 'waa 'mase 'bu -di, 'bu bibi 'maju, υ 'mυ□υ 'maju yɪ -ha.

37 -Kvannunyibli a 'mυ, 'bu mɔ, 'waa 'mase 'bu -di, 'bu yεε 'υ □nu -pleelε' bu, 'bu 'yε 'nɪ ηme, -ε -bɪ bu kɔ plɔ a bleelε. 'N yɪ 'a mυ 'nɪ -lee -nɪ, ε kɔ bu lee □nu, -ε mɔ, bu nɪ bu, υ 'mυ dε di, 'tɪ- 'a □gbetυ, ε 'mυ 'υ bi, ε 'mυ diide a 'mυ -hie.

38 'Bu mɔ, 'bu di 'tɔ-heyri', -υ'υ-, 'tɔ-heyri 'bu -hi, 'bu yεε 'υ □nu -pleelε' bu, 'bu 'yε nɪ ηme, -ε -bɪ bu kɔ plɔ a bleelε.

39 Ba kɔ 'a leyuyruo: 'Bu mɔ, 'kayukɔnyɔ 'bu yɪ wen ti -mυ', 'yiyrynyɔ di wen ya, ε di wen 'nɪ -ple, -ε di□e nu, 'yiyrynyɔ a 'mυ, ε 'nɪ □ha 'a 'kayu wa.

40 'A -tɪ, 'aan 'mumu, ba -wε -mɔ, a 'nɪ 'ηmee 'lɪ, -ε nu□o, ti -mυ', a 'yε nɪ di□e 'lu -mɔ lε nɪ -hie, 'kɪ 'mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pεpe a Nyiblo, 'n di 'υ -dii -nɪ.»

-Kvan -bu, -Yusu hie 'a -nagbopu* lε, υ blεε yɪ bu nu□o (Matie 24.45-51)

41 -Yusu bu pυ 'ledυ a 'mυ, -ε -bɪ Pielɪ wen: «Kυkɔnyɔ o, □bɪ -a mυ nɪ -do a -tɪ, □nɪ pυ 'ledυ -bu, -υ'υ- nyibli a pεpe a -tɪ □nɪɔ?»

42 -ε -bɪ Kυkɔnyɔ wen 'nɪ: «Ba 'wɪ -kvannunyɔ -mυ' yɪ, -ε kɔ 'lulε-hihie, kɔ 'a 'mase -wε 'lɪ bu kuo □wɪυ yɪ. Nyiblodu a 'mυ, nɔ- 'a 'mase, 'bu yɪ 'dagba nɪ mi, ε di 'kayu lε hie, -ε di□e nu, dɛditi 'bu nyre 'υ, ε 'mυ 'a 'bio -kvannunyibli 'a -nε -nyrɔwɔ a diide -nyi.

43 'A 'mase 'bu -hɔn 'dagba', 'bu yεε 'υ□υ -kvan a 'mυ 'yie bu, -ε -bɪ -kvannunyɔ a 'mυ, bu kɔ plɔ a bleelε.

44 'N yɪ 'a mυ 'nɪ -lee -nɪ, -ε mɔ, 'a 'mase di nu□o 'a -teblɪ'yie□tunyɔ gbagbu -mɔ.

45 Kεε, -kvannunyɔ a 'mυ, 'bu pυ lε, -ε mɔ, 'a 'mase yɪ ke' 'nɪ -wlεen -nɪ, 'bu -tva 'a 'bio -kvannunyibli a bibie, 'tɪ-, 'bu yɪ 'a dɪɔnu didi-teblɪ kɔ nɔ 'huen- wɔn nɪ -hie -nɪ,

46 -ε -bɪ -nyrɔwɔ -mυ', -kvannunyɔ a 'mυ, ε 'yε nɪ di 'υ nɪ -plee -nɪ, ε kɔ -haawɔ -mυ', ε 'yɪ -yi, 'kɪ 'a 'mase a 'mυ, ε di 'υ -dii -nɪ. 'Bu -di, ε di gba□a ti 'yakɪ yɪ, 'tɪ- ε 'mυ□υ □hɪυen □tu, □wɪ yɪ nyibli -mυ', -υ 'yɪ Nyɪsua □wɪυ yɪ -kuo -nɪ.

47 -Kvannunyɔ 'bu nɪ 'υ, dε -bu, 'a 'mase -hυε, 'bu yɪ□e 'tɪ- 'bu 'yε nɪ -hva bu nu□o, 'a 'mase di □tu□o □hɪυen dɪakɪ.

48 Kεε, -kvannunyɔ 'bu nɪ 'υ, dε -bu, 'a 'mase -hυε, 'bu 'yɪ□ɪ -yi, 'tɪ- -teblɪdυ -bu, -ε blεε □hɪυen a □tutuo yɪ, 'bu yɪ□ɪ nɪ ni, □hɪυen -mυ', υ di□e □tu, ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε bu -hυ. Nyɪsua 'bu -nyi nyiblo -teblɪ -hɔhɔɪ, -ε -bɪ ε di -hva nyiblo a 'mυ -teblɪ -hɔhɔɪ, ε kɔ, 'bu hie nyiblo -teblɪ -hɔhɔɪ lε, ε di -hva□a -teblɪ -hɔhɔɪ, ε di 'υ -teblɪ -mυ' 'υ -hi, ε -hie la□a lε.»

-Yusu a 'lɪdidie ni□e nɪ, nyibli 'υ yɪ □tɪo lε 'bε: nyibli -bɪ kuo □nε □wɪυ yɪ, nyibli -bɪ, υ 'yɪ□ɪ □wɪυ yɪ -kuo -nɪ (Matie 10.34-36)

49 Kε- -Yusu pɪ de, ε wen: «'N di nɪ, 'mυ□υ nu, na 'mυ wɪn, 'kɪ 'nε- -tɔtɔ kɪ. 'N -hυε wen□ε nɪ, 'kɪ na a 'mυ, bu wɪn wen -dodo.

50 Kεε, 'tɪ- na a 'mυ, ε 'mυ wɪn, 'n kɔ □bu 'yε □hɪυen. Ε mɔ □han-tɪ, □hɪυen a 'yiye a 'mυ, ε 'yε 'υ nɪ nyre, kεε, 'na □wɪυ 'mυε bu.

51 'A 'nɪ 'yee 'lɪ□ɪ, -ε mɔ, 'n di 'nε- -tɔtɔ kɪ nɪ, 'mυ□υ nu, nyibli 'mυ kɪbɔwεenlε kɔ. Kεε, 'n di nɪ, -ε di□e nu, nyibli 'mυ □tɪo lε 'bε.

52 Kυε 'kɪ mɔ bu, 'kayubukυε nɪ □hun 'bu nɪ 'υ, υ di 'nɪ □gla, nyibli nɪ ta 'mυ nyibli nɪ 'hυen yɪ -wɔn, ε kɔ, nyibli nɪ 'hυen 'mυ nyibli nɪ ta yɪ -wɔn.

53 'Baɪ di 'a 'yu nyɪbehɪan yɪ 'nɪ -wɔn, 'yu nyɪbehɪan -mɔ -bɪ, ε 'mυ 'a 'baɪ yɪ -wɔn; 'dii 'mυ 'a 'yu nyrɔyu yɪ -wɔn, 'yu nyrɔyu -mɔ -bɪ, ε 'mυ 'a 'dii yɪ -wɔn -wε; 'yu a nυgba -mɔ -bɪ, ε 'mυ 'a 'dɔɔ yɪ -wɔn, 'dɔɔ -mɔ -bɪ, ε 'mυ 'a 'yu a nυgba yɪ -wɔn -wε.»

-Yusu yɪ nyibli 'nɪ -lee -nɪ, 'kɪ bu yru kε -teblɪ -bu, Nyɪsua ni, ε kɔ bu □hrentɪ 'waa 'klo (Matie 16.2-3; 5.25-26)

54 Kε- -Yusu pɪ nyibli a 'mυ yɪ, ε wen: «'Bu mɔ, 'ba 'yε□e, -ε mɔ, 'nu nɪ 'lɪ yɔ' lε,

ke- a pu: 'Nu di 'nɪ di. 'E mɔ -tɛɛ, 'nu a 'mu 'e yɪ di.

⁵⁵ E kɔ, 'ba 'yeɔe, -e mɔ, 'nu 'yɪ 'lɪ yɔ' le -nɪ, ke- a pu: 'Yɾv di 'nɪ hʋen. 'E mɔ ɔhan-tɪ, 'yɾv a 'mu 'e yɪ hʋen.

⁵⁶ 'A mu nyibli -bʋ, -v nɛɛ 'lɪ nɪ 'hʋen, a yɾui yakɔ kɔ -tʋtʋ 'hʋen- a -tebli le, 'a yɪɔɪ 'ye, -te -mu', -nyɾɛ di 'mu nɪ. Kɛɛ, -tebli -bʋ, Nyɪsʋa ni, -e mi ke 'lu -mɔ, 'kɪ ti -bʋ, -a nɪ 'lɪ 'kwli, dɛ a 'dɪ -bɪ bʋ ɔhen 'nyɾɛ, a 'nɪ -hʋaɔa lɪ ba yɾuɔ' le.

⁵⁷ Dɛ- kɔ -tɪ 'aan ɔgbetʋ 'a 'yɛ nɪ 'yeɔe, -te a kɔ ba nu 'aan dɪɔnʋ a naale -tɛɛ 'lɪ?

⁵⁸ ɔNɪ 'ble nyiblo a 'wliye kʋa, 'a -tɪ, nyiblo a 'mu 'bʋ yɪ -mu -tɪ nɪ -yɛɛ -nɪ, 'tɪ -bʋ yɪ 'lɪ -mu -batipʋɛle' nɪ gbɛ, ɔtu 'b 'klɪ, -te a 'tɛ nɪ 'hru wɔn, a 'mu kɪbʋwɛɛnle kɔ, e 'nɪ ɔha 'lɪ -mu -batipʋnyɔ yɪ gba, -batipʋnyɔ 'nɪ ɔha -mu -sadapʋ yɪ gba, v 'nɪ ɔha -mu ɔjɪ' pʋ.

⁵⁹ 'N yɪ 'a mu 'nɪ -lee -nɪ, -e mɔ, 'bʋ pʋ -mu ɔjɪ', 'kɪ -di 'lɪ ɔjɪ' a 'mu nɪ, 'wliye a pepɛ a 'mu, ɔble kʋa, ɔmuɔv 'pɛɛ -nɪ, 'tɪ -ɔmu 'lɪ ɔjɪ' 'hɾɪ.»

13

-Yusu lee nyibli nɪ, -e -mɔ, 'bʋ 'yɪ 'v 'waa dɛ 'kuku bʋ -hie, 'bʋ 'yɪ 'waa 'klɔ Nyɪsʋa -nyɪ, v di 'nɪ 'kɔ

¹ Ti a 'mu 'yɾi, nyibli ɔdʋ, nʋ- mu 'lɪ -Yusu -mɔ, 'v 'betiɔe, 'kɪ 'v nyibli -bɪ a -ta', -v 'tɪ 'lɪ Galileblɔgba 'kwli. Nyibli a 'mu, ti -mu' kɔ 'yɾi v yɪ la 'v -cɔhlɔn* -pii -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsʋa ye', 'kɪ -gɔlɔnʋma Pilatɪ lee la 'a 'seyo, 'kɪ bʋ 'la la ɔnʋ, 'waa -hlʋ -mu', -e 'wɛ bʋ, 'e bi 'lɪ -cɔhlɔn a mʋma a -hlʋ 'nyɪ.

² Bʋ 'beti 'kɪ -Yusu, -e -bɪ -Yusu ɔtu ɔnʋ -wɔn, e wen: «ɔBɪ a pʋɔv ɔhaan-tɪ, -e mɔ, Galilekʋɛ a 'mu, -te v nu la 'waa 'lɪla, e ɔhen 'nyɾɛ, -e mɔ, 'waa dɛ 'kuku, v -nu, e -hʋ nɪ dɪakɪ, 'e -hi 'v 'waa 'bio Galilekʋɛ a -nɛ 'v.

³ 'Ubn-, ke- 'n pɪ 'a mu yɪ, 'bʋ mɔ, 'ba 'yɪ 'v 'aan dɛ 'kuku, a ni bʋ -hie, 'ba 'yɪ 'aan 'klɔ a pepɛ Nyɪsʋa -nyɪ, ke- a di 'kʋkʋv nu -wɛ.

⁴ Kʋɛ 'vɔv -mɔ de, nyibli nɪ -pu ɔtu 'v ɔblɛnɔblɛn, -v 'kʋ, 'kɪ 'lɪ Jɾusɾɛdɪɔ 'kwli, 'waa -tɪ bʋ bi 'lɪ 'a mu 'kwli. Yɔ'kayu -mu', -e ɔhɪan 'lɪ -mɔ le, -e nɪ 'lɪ Jɾusɾɛdɪɔ a

'kʋtɪɔ -mu', v dɛɛ Siloe 'kwli, nɔ- bi la ɔnʋ kɪ, 'v 'kʋ la. ɔBɪ a pʋɔv ɔhaan-tɪ de, -e mɔ, e ɔhen 'nyɾɛ, 'waa dɛ 'kuku, v -nu, e -hʋ nɪ dɪakɪ, 'e -hi 'v 'waa 'bio Jɾusɾekʋɛ a -nɛ 'v?

⁵ 'Ubn-, ke- 'n pɪ 'a mu yɪ, 'ba 'yɪ 'v 'aan dɛ 'kuku, a ni bʋ -hie, 'ba 'yɪ 'aan 'klɔ a pepɛ Nyɪsʋa -nyɪ, ke- a di 'kʋkʋv nu -wɛ.»

-Tɛ -Yusu pʋ la figietu -mu', -e 'yɛ nɪ tʋ la 'kui a 'ledv

⁶ -E -bɪ -Yusu pʋ ɔnʋ 'ledv yɪ de, e wen: «Nyɪbɛyɪ ɔdʋ, nɔ- 'dɔ figietu, -e mɔ tugbɛ, -e tʋɪ 'kui, 'kɪ 'lɪ 'a -ci kɪ. Ti -hʋɔhʋɪ bʋ -hi, -e -bɪ -cikɔnyɔ a 'mu, e di nɪ, e 'mu tugbɛ a 'mu, 'a 'kui -ha, kɛɛ, e 'yɪ 'lɪɪ 'kuo nɪ -do yɾa bʋ -yɛɛ -nɪ.

⁷ -E -bɪ ke- e pɪ 'kɪ -ci'yieɔtʋnyɔ yɪ, e wen: 'Ye ke, 'a 'yɾɪ nɪ ta a 'yɾv -bʋ, -te 'n -tʋa la 'nɛ- ledidie, 'mu tugbɛ -bʋ, 'a 'kui -ha. Kɛɛ, 'nɪ -di, 'nɪ -yɛɛ 'lɪɪ 'kuo nɪ -do yɾa bʋ. 'A -tɪ, hɪaɔa, -e nuɔo, e nɪ 'nɛ- tʋtʋkʋtɪɔ -bʋ kɪ dadʋ.

⁸ Kɛɛ -e -bɪ -ci'yieɔtʋnyɔ ɔtuɔo ɔwɔn, e wen: -Haɔa mɛ le, 'yɾv -bʋ bʋ -hi. 'N di 'bluɔo 'hʋɪ le, 'mu 'lɪ -pla yɾayɾɪ pʋ.

⁹ 'Nɪ nu 'kɪɪ, 'n pʋɔv ɔhaan-tɪ, 'yɾv, -e yɪ 'lɪ di, e di 'nɪ tʋ. 'Bʋ 'yɪ 'kɪ -tʋ, -e -bɪ -wɛ 'lɪ -bʋ hɪaɔa nɪ.»

-Tɛ -Yusu nu laɔa, nʋgba ɔdʋ a 'kʋɛ 'e -wɛ la, 'kɪ 'lɪ -wuwle-nyɾɔwɔ* 'kwli

¹⁰ E kɔ la -wuwle-nyɾɔwɔ ɔdʋ, -Yusu 'e tʋɛ la nyibli Nyɪsʋa a -tɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʋa a 'kayu bʋ.

¹¹ E kɔ nʋgba ɔdʋ. Nɔ- 'ku -hʋan* nɪ 'v ke'. 'Ku -hʋan a 'mu, nɔ- pʋɔv 'kʋɛ. 'Kʋɛ a 'mu, 'a 'yɾɪ nɪ -pu ɔtu 'v ɔblɛnɔblɛn a 'yɾv, nɔ- -bʋ. E 'klɪ yɪ. E 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʋ 'hɾɪ 'lɪ le.

¹² -Tɛ -Yusu 'yeɔe, -e -bɪ e daɔa nɪ, e wen: «Nʋgba o, -na 'kʋɛ -wɛ nɪ,»

¹³ 'E pʋɔv dabʋ 'lu bʋ. -E -bɪ ti nɪ -do a ti 'yɾi, e -tʋa le'hɪhɾɪ. E nɔ- -mɔ bʋ pʋ Nyɪsʋa 'nyɾɛ le.

¹⁴ Kɛɛ, Nyɪsʋa a 'kayu a nyiblo gbagbʋ, -e nɪ 'v, -te e 'ye dɛ a 'mu, -Yusu -nu, -e -bɪ e kɔ yɾv'bibie dɪakɪ, -te e mɔ -wuwle-nyɾɔwɔ a -tɪ, 'tɪ- -Yusu nuɔo, nyiblo a 'kʋɛ 'e -wɛ. -E -bɪ ke- nyiblo gbagbʋ a 'mu, e pɪ 'kɪ nyibli -hʋɔhʋɪ -mu' yɪ, -v nɪ 'v, e wen: «'Kɪ 'lɪ 'wee 'kwli,

-nyrɔwɪ nɪ ɲhlon-do, nu- nɪ 'lɪ, -ɛ kɔ 'kwli -tonyibli blɛɛ yɪ bu nuu 'lɪ -kɔvan. 'A -tɪ, 'kɪ 'lɪ -nyrɔwɪ a 'mɔ 'kwli, 'kɪ ba di 'lɪ, ɛ 'mɔɲɔ nu, 'aan 'kɔɛ 'mɔ -wɛ. 'Ba yɪ nɪ di, a 'nɪ 'yaa 'lɪ -wuwle-nyrɔwɔ.»

15 -ɛ -bɪ kɛ- Kɔkɔnyɔ pɪɲɪ yɪ, ɛ wen: «'A mɔ -bu, -v nɛɛ 'lɪ nɪ 'hɛn. Nyiblo 'bu kɔ bli kɔ 'a -nɛ 'wlugbadɛ ɲɔɔ, ɲɔɔ ɛ 'nɪ ɲwɛɲɛ lɪɲɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, -ɛ diɲɛ nu, ɛ 'mɔ 'lɪɲɪ 'naalɛ' gba?»

16 'Tɪ- nɔgba -bu, -ɛ mɔ -aan 'baɪ gbagbu Abrahamɔ a 'yonɔ a 'yɪ -bɪ, Satan mɔva -nɪ, 'kɪ 'lɪ 'yɪ nɪ -pu ɲtu 'v ɲblɛnɲblɛn 'kwli, ɲɔɔ ɛ 'yɪ yɪnɔdɛ 'pa-, 'kɪ ɲbu nuɲɔ, 'a 'kɔɛ bu -wɛ, 'kɪ 'lɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli?»

17 -Yusu bu pɔ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ -tɔɪ -tɔa 'a yraanyibli a nunuo dɪakɪ. Kɛɛ, nyibli -bɪ -mɔ', -v nɪ 'v, v kɔ plo a bleelɛ, 'kɪ 'v yɪnɔ-tebli a pɛpɛ a 'mɔ, -Yusu ni a -ta'.

-Yusu pɔ la 'dɔdɔdɛ -mɔ', -ɛ kɔ 'yɛɛ ɲɔɔmɪ -nɪ a 'ledɔ

(Matie 13.31-32; Makɪ 4.30-32)

18 -Tɛ dɛ a 'mɔ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ ɲɔɔ yɪ, ɛ wen: «'N di pɔ 'ledɔ, 'mɔ 'a mɔɲɔ -tɔɔ -nɪ, -tɛ Nyɪsɔva ni, 'ɛ kɔɔ nyibli dodoyo win kɪ, 'tɪ- nyibli 'v yɪ klɛ -bii -nɪ.

19 Dɛ a 'mɔ, ɛ 'wɪ- 'dɔdɔdɛ -mɔ' yɪ, -ɛ kɔ 'yɛɛ ɲɔɔmɪ -nɪ dɪakɪ, 'ɛ -hi 'v 'dɔdɔ-tebli -bɪ a 'yɔ 'v. 'Dɔdɔdɛ a 'yɛɛ a 'mɔ, ɛ nɔ-nyiblo ɲɔɔ -gba, 'ɛ 'dɔɔ 'lɪɲɪ 'a -ci kɪ, 'ɛ ɲmɪ, 'ɛ -hɛ tugbɛ gbagbu, -ɛ kɔ babɔ 'nyɪ nɔbli pɪ 'lɪ 'lɔɛ.»

-Yusu pɔ 'flɔɔ a 'yaadɛ a 'ledɔ

(Matie 13.33)

20 -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ ɲɔɔ yɪ de, ɛ wen: «'Bɔ pɔ 'ledɔ -bɪ, 'mɔ 'a mɔɲɔ -tɔɔ -nɪ, -tɛ Nyɪsɔva ni, 'ɛ kɔɔ nyibli dodoyo win kɪ, 'tɪ-nyibli -bɪ 'v yɪ klɛ -bii -nɪ.

21 Dɛ a 'mɔ, ɛ 'wɪ- 'flɔɔ a 'yaadɛ yɪ, nɔgba ɲɔɔ pɔ 'lɪ 'flɔɔpupu -hɔɔhɔɪ -mɔ, 'tɪ- 'ɛ nyɔaɲa -nyɔanyɔa, 'flɔɔ a pɛpɛ a 'mɔ 'ɛ 'ya.»

-Yusu wen 'nɪ, nyibli -mɔ', -v nɪ yɪnyre-tebli, v 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ, bu pa 'lɪ Nyɪsɔva a 'kɔ yrayrv 'kwli

(Matie 7.13-14,21-23)

22 -Yusu kɔ 'a -nagbopɔ* 'hɛn-, v 'tɛ nɪ 'lɪ Jrusredɔ a 'hru wlɔn. -Tɛ ɛ ni, 'ɛ yɪ 'dɪ ɲtɔ lɛ 'bɛ, kɛ- ɛ ni, 'ɛ tɔɛ Nyɪsɔva a -tɪ.

23 ɛ kɔ la -nyrɔwɔ ɲɔɔ, nyiblo ɲɔɔ 'ɛ 'beti laɲa, -ɛ mɔ: «'Mase o, ɲɔɔ -tonyibli -bu, Nyɪsɔva di wa, -batipɔ-nyrɔwɔ 'bu nyre 'v, ɲɔɔ v 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ bu -hɔ?» -ɛ -bɪ nyibli -mɔ', -v nɪ 'v, ɛ ɲtu ɲnɔ -wɔn, ɛ wen:

24 «Paalɛ -mɔ', -ɛ pɔɛ 'lɪ 'a mɔ Nyɪsɔva a 'kɔ yrayrv 'kwli, ɛ 'ɔɪmɪ 'yɪ lɛ. 'Bɔ mɔ, 'ba yɪɲɪ nɪ -hɔɛ, 'kɪ ba pa 'lɪ Nyɪsɔva a 'kɔ yrayrv a 'mɔ 'kwli, -ɛ -bɪ ba ɲtu 'v 'klɪ, a 'mɔ 'v paalɛ a 'mɔ 'yɪ -naa -nɪ. 'N yɪ 'a mɔ 'nɪ -lee -nɪ, -ɛ mɔ, nyibli -hɔɔhɔɪ diɲɛ 'nɪ -hɔa, 'kɪ bu pa 'lɪ Nyɪsɔva a 'kɔ yrayrv a 'mɔ 'kwli. Kɛɛ, v 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ.

25 Dɛ ɛ di yɪ 'wɪ, ɛ nɔ- -bu: 'Kɪ 'kayukonyɔ di 'lɪ 'kayu 'kwli nɪ, ɛ 'mɔ 'maju ɲgba. 'A mɔ -mɔ -bɪ, 'kɪ a di 'lɪ -patɔ' nɪ, a 'mɔ 'maju -bibi -nɪ, a 'mɔ lɛ pɔ -wɛ: Kɔkɔnyɔ o, -ha -a mɔ 'maju yɪ, ɛ 'mɔ lɛ pɔ, ɛ 'mɔ 'a mɔ ɲwɔn ɲtu: 'N 'yɪ 'a mɔ -yɪ.

26 -ɛ -bɪ kɛ- a di pɔ: -Kɔ -a mɔ 'hɔɛn-, -a mɔ yɪ la 'v -tɪtɛ nɪ -do dɛ -dii -nɪ, kɔ, ɲnɪ tɔɛ la Nyɪsɔva a -tɪ, 'kɪ 'lɪ -aan 'dɪ a 'dika.

27 Kɛ- ɛ di 'a mɔ yɪ pɔ de: 'N 'yɪ 'a mɔ -yɪ, ba hlɔɔ 'mɔ -mɔ lɛ, -ɛ nuɲɔ, 'aan pɛpɛ -mɔ', yɪnyre-tebli Nyɪsɔva 'yɛ nɪ -hɔa ba nu, ɛ nɔ- a ni.

28 Tɪ nɪ -do a 'mɔ 'yɪ, a di 'yɛ 'aan 'baɪnɔ Abrahamɔ, Yisakɪ kɔ Sakɔbɔ 'hɛn-, v kɔ Nyɪsɔva a winwlɔn-hanyɔ* a pɛpɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔva a 'kɔ yrayrv 'kwli. 'A mɔ -mɔ -bɪ, v di pɔ 'lɪ 'a mɔ -patɔ'. 'Kɪ a di 'v ɲhien -wee -nɪ, kɔ, 'kɪ a di 'v yrv -pɔɔ -nɪ.

29 Tɪ a 'mɔ 'yɪ, 'kɔ -bu, 'a ɲgɛ nɪ -hɛn 'yɪ, 'kɪ nyibli di 'lɪ lɛ -hɔn, v 'mɔ lɛ 'kukue -nɪ, v 'mɔ dɛ -mɔ -didi -nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔva a 'kɔ yrayrv a 'mɔ 'kwli.

30 Nyibli -bɪ, -v nɪ 'lɪ 'waa 'bio bu, 'kɪ 'lɪ -tɛ ti nɛ -bu 'kwli, nu- di 'lɪ 'waa 'bio 'lu yɪ nɪ -nyrɔwɔ ɲɔɔ, kɔ, nyibli -bɪ, -v nɪ 'v 'waa 'bio 'lu yɪ, 'kɪ 'lɪ -tɛ ti nɛ -bu 'kwli, nu- di 'lɪ 'waa 'bio bu nɪ -nyrɔwɔ ɲɔɔ.»

-Yusu hɛɲɛ nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔva di 'v Jrusredɔ bu 'nɪ hie

(Matie 23.37-39)

31 Tɪ nɪ -do a ti 'yɪ, Falisiɲtumu* a nyibli ɲɔɔ, nu- 'yɪya 'v -Yusu 'hɔɔ bu, 'v lee ɲnɛ, v wen: «-Tɪtɛ -bu, -nɪ mɔ, -hɔn mɔ -wlu, -bu mu 'lɪ -tɪtɛ -bɪ, -ɛ nuɲɔ, 'kɪn Helɔdɪ ɲmɛ -na 'lɪ lɛ.»

32 -E -bi ke- e pi □nu yi, e wen: «Ba mu, ba lee Helodt a 'mu, -e ko -yruku, -wen 'gbekle, -e mo: Kike -bu, ko -nina 'huen-, 'n ble 'kuo -hutin* le, -u ni 'u nyibli ke', e ko, 'n ni□e ni, nyibli a 'kue 'e yi -we, □nyree, 'ti- 'mu 'na -kuan 'lu -yra.

33 Kee, kike, -nina, ko □nyree, 'n ko □bu gba 'na -kuan 'lu -mo, 'mu 'li Jrusredio 'kwli nyre, -e nu□o, e 'yi 'u le -nco -ni, 'ki bu 'la Nyisua a winwlon-hanyo*, 'ki 'li -tite -bi, 'bu 'yi 'li Jrusredio 'kwli 'pa-

34 'N yi Jrusre a nyibli 'ni -lee -ni: Nyisua 'bu lee 'ne- 'a mu 'a winwlon-hanyu -mo, a pi □nu 'hi -mo le, 'a 'le □nu. 'N -hwe mo□o ni 'a -ne ti, □bu 'kukue mo 'a mu le, ki mo 'mu 'hvi, □wi yi, -te hape'gba ni, 'e yi 'a 'yonu le 'kukue -ni, 'ti- 'e yi □nu ki bu □jri, kee, a 'yi□i ki -wen.

35 E no- ko -ti, Nyisua 'mu 'u 'aan 'dio bu hie, 'a mu ni -do, a 'mu 'aan dionu le -kikle -ni. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, kue 'ki mo bu, a 'yi 'li□i 'li -we, ba 'ye 'ki 'mu de, e 'mu□u gba -gbagba, ti 'mu 'u nyre, -e ko 'yri a di le pu: -Na 'wio, -mo -bu, -e yi 'li di, 'ki 'li Kukonyo Nyisua a 'nyre 'kwli. Nyisua bu -nyi -mu -ti a 'yi'bubua.»

14

-Te -Yusu nu la□a, nyiblo □du a 'kue 'e -we la, 'ki 'li -wuwle-nyrowo* 'kwli

1 -Nyrowo □du 'kwli, Falisi□tumu* a nyiblo gbagbu □du, no- da la -Yusu diide -mo. -Te -Yusu pa 'li 'a 'kayu bu, -e -bi Falisi□tumu a nyibli, -u ni 'u, u -tua 'a -gbeele.

2 'Ki 'li -te a 'mu, 'ki nyibehian □du nyra 'u□u ye' bu. Nyibehian a 'mu, 'kue ni□e ni. E 'yii 'li le.

3 Nyisua a tetetonyu ko Falisi□tumu a nyibli 'huen-, -u ni 'u, ke- -Yusu pi □nu yi: «-Aan tete hle□e ni, □bi e nco 'u le, -u'u-, e 'yi 'u le -nco -ni, 'ki nyiblo bu nu□o, 'huthrennyo a 'kue bu -we, 'ki 'li -wuwle-nyrowo 'kwli?»

4 Kee -e -bi u 'ni -hua□a li□i bu □tu□o □won. E no- mo, -Yusu bu -hren 'huthrennyo a 'mu le, bu nu□o, 'a 'kue bu -we, 'ti- bu lee □ne, -e mo: «-Na 'kue -we ni. -We 'li -bu mu 'li -na 'kayu bu ni.»

5 -E -bi ke- e pi □nu yi, e wen: «'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo a 'yu -huu' 'a bli 'bu bi 'li 'niebutio 'kwli, e di 'li□i 'ni -ha ti ni -do a ti 'yri, 'ye □bu e mo -wuwle-nyrowo.»

6 -Ti a 'mu, -Yusu -hla, u 'ni 'ye□e li -ti bu di□e □won □tu.

Nyibli -mu', -u □tue 'li 'waa dionu, -Yusu, no- di 'li □nu 'li yaa -ni

7 -Te u ni 'ki 'u dediile', -e -bi -Yusu -gbee □ne ni, -e mo, nyibli a pepe, 'kayu a 'bat da wen, 'ki u ni 'u□u 'huu bu. -E -bi e pi □nu □to', 'e puu □ne 'blpadiide a de yi, e wen:

8 «'Bu mo, nyiblo 'bu da -mu 'blpadiide ki, □ni 'muo 'li□i le, 'ki -bu ni 'u nyiblo -mu', -e da -mu 'huu bu. -Bakle, e da wen nyiblo -bi, -e ni 'u -mu 'lu yi,

9 'ti- nyiblo a 'mu, -e da wen 'a mu ni 'huen a 'mu, e 'mu -mu -lee -ni: 'Du ye', nyiblo -bu, e 'mu mo 'mu 'huu bu ni. □Nu ko -bu -hloo □ne -mo le, -bu ni bu, -tu di -mu 'ni nu.

10 E 'ni 'ni 'li 'mu le, kee, 'bu da -mu, □ni yi bu ni ni, nyiblo a 'mu, -e da -mu, hloo □ne -mo le, -e di□e nu, ti -mu' -ko 'yri e di 'u -dii -ni, e 'mu -mu -lee -ni: 'Bihian o, di mo 'mu 'huu, □mu bu ni. De a 'mu, no- di□e nu, □mu yre'bubua ko, 'ki 'u nyibli a pepe -mu' ye', -u ko -mu 'huen- a ni 'u dediile',

11 -e nu□o 'a -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yi 'li 'a dionu ni 'yee -ni, u di 'li□i 'ni □tio -ni, ko, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yi 'li 'a dionu ni □tue -ni, e no- u di 'li 'yaa -ni.»

12 -Yusu bu pu 'ki le, -e -bi ke- e pi 'kayu'bat yi, -e da□a diide -mo, e wen: «'Bu mo, □ni yi nyibli le'mlediide -mo ni de, □ni 'daa 'li -na ninatatumupu ni -do, ko -na 'diayinu, ko -na □tugba a nyibli, ko -na 'dio 'kwli a nyibli ni -do, -u mo dekonnyibli, -e nu□o, de -mu', -di □nu -mo nu, u -we 'li bu nu -mo□o -mo ni -we.

13 'Bu mo, □ni yi nyibli le'mlediide -mo ni de, -e -bi da □huthrennyibli, ko nianinyu, ko le-yiyrennyibli, ko 'yii'donyu 'huen-.

14 'Bu mo, □ni yi□i ni ni, -di ko plo a bleele, -e nu□o, de a 'mu, -di □nu -mo nu, u 'yi 'li□i 'li -we bu nu -mo□o -mo -we. Kee, Nyisua, no- di -mu 'a 'wio -nyi, -nyrowo -mu', e di 'li nyibli -mu', -u 'sii 'u

yi 'kukonyibli 'nyi -haa -ni, e di □nu 'klo -ha.»

-Te -Yusu pu -dina gbagbu a 'ledu (Matie 22.1-10)

15 -Te -Yusu hla -ti a 'mu, -e -bi nyiblo □du ni 'li nyibli -mu' 'nyi, -u ni 'u dēdiile', 'e yi -Yusu -lee -ni, e wen: «Plo a bleele 'ki 'u nyibli -mu' -mō, Nyɩsua di 'a -dina ki da -nyrōwō □du, 'ki 'li 'a 'klo yrayru -mu', e di nu 'kwli.»

16 E nō- mō -Yusu bu pu nyiblo a 'mu 'ledu yi, e wen: «E ko la nyiblo □du. Nō- lee nyibli -huohu le, -e mō, e di da □nu -dina ki.

17 -Te dediti nyre 'u, -e -bi e lee ne 'a -kuannunyo, 'ki bu lee nyibli -mu', e da wen, -e mō, diide -we -mō, bu di 'li.

18 Kee, nyibli a pepe a 'mu, u □tu□o □wōn, -e mō, u yi 'li didie 'li -we. Yi-henyiblo, e lee -kuannunyo a 'mu ni, -e mō: 'N -tō 'na -ci. 'N ko □bu mu□o 'ye. 'A -ti, -ko 'u □wōn, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu di 'li.

19 -E -bi 'huen a nyiblo wen: 'N -tō blo ni -pu. 'N ko □bu mu □nu 'ye. 'A -ti, -ko 'u □wōn, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu di 'li.

20 Ta a nyiblo wen 'ni: 'Mō □tie -pa 'bli. E nō- nu□o, 'ki 'n 'ye ni di 'li ni di.

21 E nō- mō -kuannunyo a 'mu, bu □hian -mō, bu lee ne 'a 'mase -ti a pepe a 'mu, nyibli a 'mu, u -nu, 'u □tu□o □wōn. -Te 'mase 'win -ti a 'mu, e ko yru'bibie daki, 'e lee ne 'a -kuannunyo, e wen: 'Kika -ni, -bu mu 'li 'dika, e ko, -bu □glaa 'li 'dō 'li, -bu -we □huennyibli ko nianunyo, ko 'yii'donyu, ko le-yiyrenyibli ti ki, bu di 'li,

22 -kuannunyo a 'mu 'e -mu, 'e da □nu le, 'ti- 'e □hian -mō, 'e lee ne 'a 'mase, e wen: De -te wen 'mu -mō, 'n nu□o ni. Kee, kibuni-tebli 'tie hie ble.

23 -E -bi 'kayukonyo □tu□o □wōn, e wen: □Ti 'dō, -bu pa 'li 'hrii wlon le, 'a -ne nyiblo, -di 'li bu -yee -ni, ni 'u□u ke', bu di 'li.»

24 'Ti- -Yusu 'mu -yre mō mu, -e -bi e wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, yi-henyibli -mu', 'n -da, 'ki 'li □nu 'nyi, e ko nyibli -bi, 'a nyiblo ni -do 'ni □die -huan 'na -dina a 'mu ki ni, 'ki 'li 'klo yrayru -mu' 'kwli, Nyɩsua di nu.»

Nyiblo □du yi 'li□i 'li -we, bu -he -Yusu a -nagbopi* 'bu mō, 'bu yi -mō -we, 'ki bu hie 'u 'a kuko-tebli a pepe bu

(Matie 10.37-38; 5.13; Maki 9.50)

25 E ko la -nyrōwō □du, nyibli -huohu, nu- ko -Yusu 'huen-, -u ne la 'hru. -Yusu bu □hian -mō, -e -bi e -twa 'waa leele, e wen:

26 «'Bu mō, nyiblo 'bu -hwe bu di 'ne- 'mu 'hu, e 'mu 'na -nagbopi -he a -ti, e ko bu nwe 'mu, bu -hi 'u 'a 'bat ko 'a 'dii 'huen- 'u, ko 'a nuɣba, ko 'a 'yonu, ko 'a 'diayinu, e ko 'a dionu. 'Bu 'yi□i 'pa-, e 'yi 'li□i 'li -we, bu -he 'na -nagbopi.

27 Nyiblo 'bu 'ye ni □tuu 'u 'na win 'u, mō 'ye □bu u pu le, u 'mu□u 'la, -te e mō 'na nyiblo a -ti, -e -bi nyiblo a 'mu, e 'yi 'li□i 'li -we, bu -he 'na -nagbopi.

28 □Bu pu□ □ne 'kayupunyo a de yi. □Ni -hwe -bu pu 'kayu gbagbu, □ni 'mu -kuan -wlu □tu, -yi ni bu, □ni yi 'lu le -hie, □ni gbugbe 'a 'wliye -mō le, -di nu, □mu 'kayu a 'mu pu, -e di□e nu, □mu□u yi, 'bu mō, 'wliye -huohu 'bu ni 'li -mu -ji', -di nu, □mu 'kayu a 'mu -mō -we.

29 'Bu mō, □ni 'yi -tebli ni -tie a 'mu -nu, □ni □tu -kuan a 'mu -wlu, 'ti- mu 'li ye', □ni 'yi 'li□i 'li -we, -bu -we 'kayu a 'mu -mō, nyibli a pepe, -u di de a 'mu 'ye, u di -mu 'ni 'caa -ni,

30 'u 'mu le pu: Nyiblo -bu, e □tu 'a 'kayu a pupu□ -wlu, kee, e 'yi 'li□i 'li -we bu -yra -kuan a 'mu 'lu.

31 □Bu pu□u bodio □du a de yi -we. Bodio a 'mu, 'bu 'mu tu ki mu, 'bu 'mu 'a 'bi bodio yi -wōn mō mu, e yi ni bu, 'e yi 'lu le -hie, 'bu mō, 'bu gba 'seyo a (10'000) 'miliwi ni -pu, 'bu -we 'li bu nyra 'a 'bi bodio yi bu, -e gba 'seyo a (20'000) 'miliwi a -wlu.

32 'Bu mō, 'bu 'ye□e, -e mō, e 'yi 'li□i 'li -we, 'a 'bi bodio 'bu 'tie hlo 'li -mō, tu 'bu 'tie 'ye ni 'be, e ko bu te 'a lelenyo bu, 'ki bu mu 'a 'bi bodio a 'mu 'beti -ni: De a 'di -bi -a di nu, 'ti- tu 'ni □ha bu bi 'li?»

33 'Ti- -Yusu 'mu -yre mō mu, -e -bi e wen: «'A -ti o, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we bu -he 'na -nagbopi, 'bu mō, 'bu 'yi -mō -we, 'ki bu hie 'u 'a kuko-tebli a pepe bu.

34 A yi□e ni, -e mō, 'ta mō □haande □ni□. Kee, 'bu 'waan ne 'a wlonnu, u 'yi 'li□i

'li -we 'ki de, bu nu□o, bu no 'ki wlon de.
35 E 'yi 'ki -kvan □du -ko. U ko bu pu□u
'wan. 'Ba ko -ti'winnua, -e -bi ba pu 'mu
nua yi bu -dodo.»

15

*-Te -Yusu pu la blable, -e 'wan la, 'ti- v
'ye la a 'ledv
(Matie 18.12-14)*

1 -Nyrōwō □du, 'blōwli'tinyu, ko
hiaponyibli, -v ko 'klo 'yi 'v yi 'sii -ni,
v nu- mu 'v -Yusu 'hvi, -e di□e nu, 'bu yi
win ni pu, v 'mu 'a win nua yi bu pu, ko,
v 'mu 'a tōwin 'win.

2 -Te Falisi□tumu* a nyibli ko
tetetōnyu, -v ni 'v, v 'ye de a 'mu, -e -bi
v bi yru', 'v -tua wlonle'puple le, v wen:
«Nyibli -bu, -v ko 'klo 'yi 'v yi 'sii -ni, nu-
e yi 'v 'hvi le -wleen -ni, e ko □nu 'hven-
'v yi de di -we.»

3 -Te -Yusu 'win, -e -bi e puu □ne de yi,
e wen:

4 «'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo 'bu ko blabl
a (100) -wli ni □hun, 'bu gba □nu 'ce mō,
'ti- blable ni -do 'bu 'wan, de a 'di -bi e di
nu 'li? E ko bu hie 'v blabl a (99) -wli ni
-hen □tu 'v -pu □tu 'v □hviian-do -mu' bu,
'ki 'li 'ceele', e 'mu blable ni -do a 'mu le
□mō -mōmō, e 'mu□v ki ye.

5 'Bu ye□e ki, 'a plo di 'ni ble, e 'mu□v
-pli' bu pu,

6 e 'mu 'li 'kayu bu mu, e 'mu 'a 'bio da,
nyibli -mu', -v □glaa 'li□i 'li, e 'mu □nu da
-we, 'ti- e 'mu □nu -lee -ni, -e mō: Ba bi
'mu ki, -ba nu dōdu, 'na blable, -e 'wan
wen, 'n 'ye□e ni.»

7 -E -bi -Yusu wen 'ni: «'N yi 'a mu 'ni
-lee -ni, -e mō, ke- ni -do, e di 'mu □ti, 'ki
'li yakō 'kwli. Dōdu 'yi 'li□i 'li -we bu ni
'li yakō 'kwli, 'ki 'v nyibli a (99) -wli ni
-hen □tu 'v -pu □tu 'v □hviian-do, -v pu le,
-v 'sii 'v yi, 'ti- -v 'yi 'li□i 'li -we, -bu -nyi
'waa 'klo Nyisua a -ti. Kee, de'kukununyō
ni -do 'bu hie 'v 'a de 'kuku bu, 'bu -ha 'li
'a dōnu a 'klo, 'bu -nyi□e Nyisua, e nō- ko
-ti, v 'mu dōdu nu, 'ki 'li yakō 'kwli.»

*-Te -Yusu puu la□a 'wliye bu 'wan, 'ti-
bu 'ye□e a de yi*

8 Ke- -Yusu pu de, e wen: «□Bu puu □ne
'wliye a de yi: 'Bu mō, nuḡba 'bu ko 'wli
a 'yō ni -pu, 'ti- 'bu 'waan ne 'a 'ye ni -do,

e ko bu 'bia 'napi, bu -ha 'kayu kueti ble,
'ti- e 'mu 'wliye a 'mu le □mō.

9 'Bu 'ye□e, e ko bu da 'a 'bio, e ko nyibli
-mu', -v □glaa 'li□i 'li, e 'mu □nu -lee -ni,
-e mō: Ba bi 'mu ki, -ba nu dōdu, -e nu□o,
'na 'wliye, -e 'wan wen, 'n 'ye□e ni.»

10 -E -bi ke- -Yusu pu 'ki de: «'N yi 'a
mu 'ni -lee -ni, -e mō, ke- e di 'mu □ti,
'ki 'li Nyisua a lelenyu 'nyi, -v ni 'li yakō
'kwli. 'Bu mō, de'kukununy ni -do 'bu hie
'v 'a de 'kuku bu, 'bu -ha 'li 'a dōnu a 'klo,
'bu -nyi□e Nyisua, e nō- ko -ti Nyisua a
lelenyu 'mu dōdu nu, 'ki 'li yakō 'kwli.»

*-Yusu pu la 'ledv, -e kvē 'v nyibehian
□du ki bu, -e ko 'yu □wan la, 'ti- -e 'ye la□a*

11 -E -bi -Yusu pu 'ledv -bi de, e wen:
«E ko la nyibehian □du, 'e ko la 'yonu
nyibepu ni 'hven.

12 -Nyrōwō □du, -e -bi nyiblo -mu', -e mō
'hiangbe, e lee ne 'a 'bai ni, e wen: 'Na 'bai
o, □ni 'ku -hvan, 'nee 'wliye, -e bleē 'mu yi,
'n di -hvan gba, -nyi 'mō□o -dodo. -Te 'yu
'a 'mu, e hla -ti a 'mu, -e -bi 'a 'bai □gla la
□nu 'a 'wliye a 'mu le.

13 -Nyrōwō bu -hi, -e -bi 'hiangbe a 'mu,
e 'du la 'a -ne 'wliye ye', 'e mu 'li 'blugba
-bi 'kwli, -e hlōō ne 'a 'bli -mō le diaki. -Te
e nyre 'li 'blugba a 'mu 'kwli, -e -bi e -tua
'wliye a 'mu, 'a lecirole. 'Klōdu a 'mu, nō-
nu la□a, 'a 'wliye a pepe 'e -we la.

14 -Te e -we 'ki 'wliye a lecirole -mō, -e
-bi 'kanu bi 'li 'blugba a 'mu 'kwli, 'yu a
'mu 'e -tua □hven a 'yiye, 'kanu a -ti.

15 E nō- nu□o, 'e mu -kvan le □mō mō,
'ki 'li nyibeyu □du -mō, -e ko 'li 'blugba a
'mu 'kwli. Nyibeyu a 'mu, e ko buci, 'ki
'li 'a -yrugba ki, 'v ni 'li -gblo 'kwli. -E -bi
nyibeyu a 'mu, e lee 'hiangbe a 'mu ni, bu
□tu □nu 'yie.

16 -Te 'hiangbe a 'mu, e □tui □nu 'yie,
-e -bi e -hve□e ni, 'kanu a -ti, bu di buci
a 'mu, 'waa didi-tebli -mu', v ye □nu ye,
kee, nyiblo □du 'ni -nyi□e li□i 'a de.

17 -E -bi □wlo di□e -mō, e wen: 'Na 'bai a
-kuannunyibli a pepe, v yi di de, 'v □mle,
didi-tebli 'e yi ble hie, 'mō -bi, 'ni ni 'ne-
'kanu yi bu.

18 'N di 'du ye', 'mu -mō □hian, 'mu 'li
'na 'bai -mō mu, 'mu□v lee -ni, -e mō: 'Na

'bai o, 'n -hɛɛ Nyɪsɔba a -tɪ lɛ, kɔ, 'n -hɛɛ -na -tɪ lɛ -wɛ.

19 'A -tɪ, 'n 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, -bɔ daa 'kɪ 'mɔ -na 'yɪ de, kɛɛ, daa 'mɔ -na -kɔannunyiblo.

20 -ɛ -bɪ ɛ 'du ye', 'ɛ bi 'hru wɔn, 'ɛ mu 'lɪ 'a 'bai -mɔ.

Bɔ waan 'lɪ, -ɛ -bɪ 'a 'bai yruo nɪ, 'a 'yɪ a 'mɔ, 'a nyai 'ɛ -tɔa 'a nunuo diaki, 'ɛ 'gba cigbɛ, 'ɛ muo ye' 'bɛ mɔ. -Tɛ ɛ nyre 'ɔɔ 'hɔɪ, -ɛ -bɪ ɛ 'wɛɛ ɔnɛ nɪ.

21 -ɛ -bɪ 'a 'yɪ wɛn: 'Na 'bai o, 'n -hɛɛ Nyɪsɔba a -tɪ lɛ, kɔ 'n -hɛɛ -na -tɪ lɛ -wɛ. 'A -tɪ, 'n 'yɪ 'kɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, -bɔ daa 'mɔ -na 'yɪ.

22 -ɛ -bɪ 'a 'bai lee nɛ 'a -kɔannunyibli nɪ, ɛ wɛn: Ba pɔ 'lɪ 'kɪ lɛ, ba ya 'lɪ wlawɔ -mɔ', -ɛ nɔ yɪ, 'kɪ 'lɪ wlawɪ a pɛpɛ 'nyɪ, -ɔ nɪ 'nɛ- 'kayɪ bɔ, ba pɔ ɔnɛɛ. Ba pɔ 'lɪ 'bɔyɛ -jɪ' (ɛ 'mɔɔ yɪ, -ɛ mɔ, 'n dɛɛ ɔnɛ 'na 'yɪ). Ba pɔ 'suɪn -wɛ.

23 Ba ya 'lɪ bliyu -mɔ', -a pɔ 'kɪbɪa kɪ, a 'mɔɔ 'la, -ɛ diɛ nu, -a 'mɔ dɛ di, -a 'mɔ lɛ 'mle -tɛɛ,

24 -ɛ nuo, 'na 'yɪ -bɔ, ɛ 'wɪ yɪ, ɛ 'kɔ la nɪ, 'ɛ 'hri 'kɔ. ɛ 'wan la nɪ, 'nɪ 'ye kɛɛ. -ɛ -bɪ ɔ -tɔa lɛ'mimle a nunuo.

25 Ti a 'mɔ 'yri, 'a 'yɪ -mɔ', -ɛ mɔ nyɪ'ka, 'kɪ ɛ nɪ 'lɪ -titi. -Tɛ ɛ -hɔn -titi, bɔ 'mɔɛ 'kɪ 'kayɪ yre, -ɛ -bɪ ɛ 'wɪn bibi-tebli kɔ -wla a win,

26 'ɛ da -kɔannunyiblo -bɪ, 'ɛ 'betiɛ, ɛ wɛn: Dɛ- a 'dɪ -bɪ, -ɛ mi 'lu -mɔ, -ɛ kɔ -wla nyibli yɪ yɪ 'lɪ?

27 -ɛ -bɪ -kɔannunyiblo a 'mɔ, ɛ wɛn: -Na 'diayɪ -mɔ', -ɛ mu la, nɔ- di de. ɛ mɔ -na 'bai a dɔdɔ, 'kɪ 'a 'yɪ, -ɛ 'wan la, bɔ diɛ ye, 'a 'hɔɪ bɔ di -tɛɛ nu. ɛ nɔ- nuo, 'ɛ 'la bliyu -mɔ', ɛ pɔ la 'kɪbɪa kɪ.

28 -Tɛ nyɪ'ka a 'mɔ, ɛ 'wɪn -tɪ a 'mɔ, -ɛ -bɪ ɛ bi yru'. Yru a -tɪ, ɛ 'nɪ -hɔa lɪ bɔ pa 'kayɪ bɔ. Nɔ- nuo, 'a 'bai 'ɛ 'hri, 'ɛ -tɔa 'a lenyaale, ɛ wɛn: Pa 'kayɪ bɔ.

29 Kɛɛ -ɛ -bɪ ɛ ɔtu 'a 'bai ɔwɔn, ɛ wɛn: 'Ye kɛ, 'kɪ 'n nɪ 'nɛ- -mɔ 'hɔɪ ti a pɛpɛ, 'nɪ yɪ -mɔ -hɛɛ -nɪ. 'N 'yɪ -hɔan -na -tɪ lɛ nɪ -hɛɛ -nɪ, 'a 'yri 'wɔwɛ kɛ. Kɛɛ, ɔyɪ -hɔan 'mɔ wliyu nɪ 'lɛɛ -nɪ, 'n kɔ 'na 'bio 'hɔɛn, -a 'mɔ lɛ 'mle.

30 Kɛɛ, -na 'yɪ -mɔ', -ɛ gba la -na 'wliye, -ɛ -nyɪɛ 'lawɪnɔgbɪ lɛ, -tɛ ɛ ɔhɔan -mɔ,

nɔ- ɔlɛɛ bliyu -mɔ', -a pɔ la 'kɪbɪa kɪ.

31 -ɛ -bɪ 'a 'bai wɛn: 'Na 'yɪ o, 'kɪ ɔcibi 'nɛ- 'mɔ 'hɔɪ. 'A -nɛ ɔdedede, 'n -kɔ, -mɔ kɔɔ.

32 Kɛɛ, ɛ blɛɛ yɪ, -ba nu lɛ'mimle, -ɛ nuo, -na 'diayɪ -bɔ, ɛ 'wɪ yɪ, ɛ 'kɔ la nɪ, 'ɛ 'hri 'kɔ de. ɛ 'wan la nɪ, 'nɪ 'ye kɛɛ.»

16

-Tɛ -Yusu pɔ la 'wli'yeɔtunyo a 'ledɔ

1 -Nyɔwɔ ɔdɔ, -Yusu pɔ la 'ledɔ, 'kɪ 'ɔ 'a -nagbopɔ* yɪ, ɛ wɛn: «ɛ kɔ la dɛkɔnyɔ ɔdɔ. Nɔ- kɔ la 'wli'yeɔtunyo. -Nyɔwɔ ɔdɔ, -ɛ -bɪ nyibli ɔdɔ mu la 'lɪ dɛkɔnyɔ a 'mɔ -mɔ, ɔ wɛn: Ta 'ɔ lɛ, -na 'wli'yeɔtunyo -bɔ, ɛ cɪcɛ -na kɔkɔ-tebli lɛ.

2 ɛ nɔ- mɔ dɛkɔnyɔ a 'mɔ, bɔ daɔa, ɛ wɛn: 'N yɪ 'wɪn -na 'nyre -hɔan. 'A -tɪ, lee 'mɔ, -tɛ -nɪ 'na kɔkɔ-tebli a naale. 'N pɔɔ ɔhaan-tɪ, -ɛ mɔ, ɔyɪ 'lɪ 'lɪ -wɛ, -bɔ mɔ 'kɪ 'na 'wli'yeɔtunyo de.

3 -ɛ -bɪ kɛ- 'wli'yeɔtunyo a 'mɔ, ɛ pɪ 'a dɪɔnɔ yɪ, ɛ wɛn: 'Na 'mase di -ha 'mɔ -kɔan kɪ. -Bɪ 'n di nu 'lɪ? 'N 'yɪ 'kɪ -kɔ, 'kɪ ɔbɔ -mɛ -tɔtɔ yɪ, ɛ kɔ, -tɔtɔ di 'mɔ 'nɪ nu, 'nɪ kɔ ɔbɔ -hɔa lɛ.

4 In'hɔn-, dɛ 'n di nu, 'n yɪɛ nɪ. 'Nɪ nu dɛ a 'mɔ, 'bɔ -ha 'mɔ -kɔan kɪ, nyibli -bɪ di 'ble 'mɔ kɔa, 'kɪ 'lɪ 'waa 'kayɪ bɔ.

5 Bɔ pɔ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ nyibli -bɔ, -ɔ 'ble 'a 'mase a gɪ kɔa lɛ, ɛ -tɔa 'waa dodoyo a dɪda. -Tɛ 'a yɪ-henyiblo nyre 'ɔ, -ɛ -bɪ ɛ 'betiɛ nɪ, ɛ wɛn: 'Na 'mase a gba -mɔ', ɔble kɔa, -tie ɛ -mɔ 'lɪ?

6 -ɛ -bɪ ɛ wɛn: 'Nyratɛɛ a (100) -wɪ nɪ ɔhun a 'wliye a gba, nɔ- nɪ 'nɛ- 'mɔ -mɔ. -ɛ -bɪ 'wli'yeɔtunyo a 'mɔ, ɛ wɛn: 'Ye -na 'cɪɛn, -ɛ kɔ kɪ ɔ 'cɪɪ 'ɔ -na gba, ɛ nɔ- -bɔ. 'A -tɪ, 'kɪka -nɪ, -bɔ nɪ bɔ, -bɔ 'cɪɪ, -ɛ mɔ, 'nyratɛɛ a (50) -wɪ nɪ 'hɔɛn ɔtu 'ɔ -pu a 'wliye a gba, ɛ nɔ- nɪ 'nɛ- 'mɔ -mɔ.

7 Nyiblo -bɪ nɪ 'ɔ, kɛ- ɛ pɪɪ yɪ, ɛ wɛn: -Mɔ bɪ, -tie ɔble kɔa 'lɪ? -ɛ -bɪ ɛ wɛn: -Kɔbɔble a (500) -hɔtrɔwɪ nɪ ɔhun a 'wliye a gba, ɛ nɔ- nɪ 'nɛ- 'mɔ -mɔ. -ɛ -bɪ 'wli'yeɔtunyo wɛn: 'Ye -na 'cɪɛn, -ɛ kɔ kɪ ɔ 'cɪɪ 'ɔ -na gba, ɛ nɔ- -bɔ. 'A -tɪ, 'kɪka -nɪ, -bɔ nɪ bɔ, -bɔ 'cɪɪ -kɔbɔble a (400) -hɔtrɔwɪ nɪ -hɛn a 'wliye a gba.

8 'Wli'yie□tunyɔ a 'mu, -ε 'yɪ 'v yɪ 'sii -nɪ, -tɛ 'a 'mase 'ye dɛ a 'mu, ε -nu, -ε -bɪ ε -tva a 'nyre a lɛpɔpɔv, -tɛ ε -nu, 'ε -hie □haandɛ 'lu -mɔ lɛ, 'kɪ 'v dɛ, ε di -hvan -hɛ a -ta'. Ε mɔ -tɛɛ, nyibli -mu', -v 'ye nɪ □tuu 'v Nyɪsva 'v, -v □mυɛ 'klo -bu a -hvhva-tebli lɛ, v kɔ □tɔ, 'kɪ 'v gblagblv a nunuo a -ta'. 'Waa □tɔ a 'mu, ε -hi 'v Nyɪsva a nyibli a □tɔ nɪ, v -kɔ, 'kɪ 'v yɪ'siide a nunuo a -ta'.»

9 Kε- -Yusu pɪ de, ε wɛn: «□Tɔ 'n pɪ 'a mu, ε nɔ- mɔ: 'Klo -bu, 'a kɔkɔ-tebli -mu', -ε kɛɛ nyibli, ba 'du□o ye', ba -nyi□e nyibli lɛ, nyibli a 'mu, v 'mu 'aan nɪnatumupv -hɛ. Ε nɔ- di□e nu, ti -mu' -kɔ 'yri kɔkɔ-tebli a 'mu, ε di 'a mu □jre -wɛ, v 'mu 'a mu kva 'ble, 'kɪ 'li yakɔ 'kwli.

10 Nyiblo -bu, -ε 'sii 'v yɪ, 'kɪ 'v -tebli 'cɪmɪ a yɪblɛ□tutule a -ta', ε di 'v yɪ 'nɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v -tebli gbagbɪ a yɪblɛ□tutule a -ta'. Kɛɛ, nyiblo -bu, -ε 'yɪ 'v 'yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v -tebli 'cɪmɪ a yɪblɛ□tutule a -ta', ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bu 'sii 'v yɪ, 'kɪ 'v -tebli gbagbɪ a yɪblɛ□tutule a -ta'.

11 'A -tɪ, 'ba 'yɪ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v 'klo -bu a kɔkɔ-tebli, -ε kɛɛ nyibli, a yɪblɛ□tutule a -ta', Nyɪsva 'yɪ 'lɪ□ɪ -wɛ, bu kuo nɛ 'a mu □wlv yɪ, bu -nyi 'a mu -tɛɛ a kɔkɔ-tebli.

12 □Hɪan -mɔ de, 'bu mɔ, 'ba 'yɪ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v -tonyibli -bɪ a kɔkɔ-tebli a yɪblɛ□tutule a -ta', Nyɪsva 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bu -nyi 'a mu kɔkɔ-tebli -bu, -ε blɛɛ nɛ 'a mu yɪ.

13 -Kvannunyɔ □dv 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bu nu 'masepɔ nɪ 'hven a -kvan, ti nɪ -do a ti 'yri. Ε kɔ bu yraa nyiblo nɪ -do, ε 'mu nyiblo -bɪ -nυɛ -nɪ. Ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, ti nɪ -do a ti 'yri, Nyɪsva bu kɔɔ nɛ 'a mu win kɪ, 'tɪ- 'wliye bu di 'a mu win kɪ -kɔɔ -nɪ -wɛ.»

-Yusu pɪ □haantitɛ, -ε hlɛ□ɛ, -ε mɔ, Nyɪsva kɔɔ nyibli win kɪ (Matie 11.12-13; 5.31-32; Makɪ 10.11-12)

14 -Tɛ Falisi□tumu* a nyibli -mu', -v nɪ 'v, v 'win -Yusu a pɔpɔwin a pɛpɛ, -ε -bɪ v -tva 'a 'caale, -ε nu□o, v nυɛ 'wli dɪakɪ.

15 Kε- -Yusu pɪ □nv yɪ, ε wɛn: «A nɪ -tebli, -ε di□e nu, nyibli 'mu lɛ pɔ, -ε mɔ: A 'sii 'v yɪ. Kɛɛ, Nyɪsva yɪ 'aan □wlv nɪ.

Ε mɔ □han-tɪ, -tebli -mu', nyibli dɛɛ -tebli gbagbɪ, Nyɪsva yraa □nɛ nɪ.

16 -Tɛbli -mu', v 'crɪ la 'lɪ Moise a tɛtɛcrɪn 'kwli, kɔ 'kɪ 'lɪ Nyɪsva a winwlvn-hanyv* a 'crɪn 'kwli, ε nɔ- v tɔɔ -nɪ -tɔɔtɔɔ, Saan Batisɪ 'ε -di. Kυɛ 'lɪ ti a 'mu 'yie bu, Nyɪsva a win -bu, -ε hlɛ□ɛ, -ε mɔ, Nyɪsva kɔɔ nyibli win kɪ, ε nɔ- 'n nɛ -mɔ lɛ, 'a -nɛ nyiblo, 'ε □tui 'v 'klɪ, -ε di□e nu, Nyɪsva 'mu□v win kɪ -kɔɔ -nɪ.

17 Yakɔ kɔ -tvtv 'hven-, v di bu 'nɪ -wɛ, kɛɛ, ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, 'kɪ Nyɪsva a tɛtɛbv □dv a 'kvttɔ bu -wɛ bu.

18 'A -nɛ nyɪbeyugbe, 'bu nɪ 'v, 'bu pɔ 'lɪ 'a nυgba -patv', 'tɪ- 'bu kɔ nυgba -bɪ, -ε -bɪ nyɪbeyugbe a 'mu, ε nu -wlvwlv. Nυgba a 'mu, ε di 'lɪ -patv' pɔ, nyɪbeyugbe -bɪ 'bu kɔ□ɔ, nyɪbeyugbe a 'mu, ε nu -wlvwlv -wɛ.»

Dekonyɔ kɔ Lasa 'hven-

19 Kε- -Yusu pɪ de: «Ε kɔ la dekonnyɔ □dv. 'A 'hvlɛpɔ-tebli, ε pɪ la 'hvl lɛ, ε nɔ la yɪ dɪakɪ, 'tɪ- 'ε pɪ la □die. 'A -nɛ -nyrɔwɔ, ε kɔ bu 'mle la lɛ, bu pɪ la □haandii-tebli a gblegble, ε kɔ 'a 'bio 'hven-, 'v yɪ la□a di.

20 Nyiblo -bɪ nɪ la 'v. 'A 'nyre mɔ Lasa. □Hɪven nɪ la□a nɪ. 'A 'hvl a pɛpɛ nu la □ji dadv. Ε nɔ- -nyrɔwɔ □dv, -ε pɛ la 'v dekonnyɔ a 'mu 'a □hvan.yɪ bu.

21 Ε -hυɛ□ɛ nɪ, didi-tebli -mu', -ε yɪ dekonnyɔ kɔ 'a nɪnatumupv 'hven- □jre 'ble, bu 'tɪ□ɪ lɛ, bu di□e, kɛɛ, ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ. 'Kɪ ε yɪ 'v bu pɛ, -gbo 'v yɪ 'lɪ 'a □ji 'yɪ lɛ mɛ.

22 'Kɪ v nɪ 'v bu -nɪnɪ, -ε -bɪ □hɪvennyɔ a 'mu, ε 'kv nɪ, Nyɪsva a lɛlɛnyɔ 'ε gba 'lɪ□ɪ Nyɪsva a bunɪlɛ', 'kɪ 'v -aan -nɛ 'bat Abrahamv 'hvl. -ε -bɪ dekonnyɔ -mɔ -bɪ, ε 'kv nɪ -wɛ, 'v -ha 'v□v.

23 -Tɛ ε mu 'yɪ □wlv mɔ, 'kɪ ε 'hrɪ 'lɪ 'kuopv a 'bli, 'ε yɪ □hɪven 'ye dɪakɪ. Bu 'du 'kɪ 'lu ye', -ε -bɪ 'kɪ 'lɪ -tɪtɛ blɔblv, 'kɪ ε tɛɛ 'lɪ lɛ, 'ε yɪ Abrahamv 'ye, Lasa 'ε nɪ 'v□v 'hvl bu.

24 -ε -bɪ ε 'yaa 'lɪ win, ε wɛn: -Aan 'bat Abrahamv, 'n yɪ 'ye □hɪven dɪakɪ, 'kɪ 'nɛ-na -bu 'nyɪ. 'A -tɪ, yru 'na nyai, -bu lee Lasa, bu 'nyra 'a -jie 'nie yɪ, ε 'mu 'v□v 'na mɛ kɪ 'tee -nɪ, 'na mɛ a 'mu, ε 'mu -pɔpɛ -nɪ.

25 -E -bi Abrahamu wen: 'Na 'yu o, bu bi 'li -mu 'kwli, -e mo, -te -ni la 'li -tutu ki, 'a -ne de, -na [wlv -hve la, e no- -ko la. Kee, Lasa -mo -bi, e 'yi la [dedede -ko. -Te ti ne -bu, e ko plo a bleee, -mo -bi, [ni yi [hven 'ye.

26 De 'n ko [bu lee -mu, e no- -mo, a ko -a mu 'hven- -gbati, 'butio ni 'u, -e hlo 'kwli bu. 'A -ti, nyiblo [du 'yi 'li [li 'li -we, bu -hon 'ne- -a mu -mo, bu mu 'li 'a mu -mo, mo, nyiblo [du 'yi 'li [li 'li -we, bu -hon 'li 'a mu -mo, bu di 'ne- -a mu -mo -we.

27 -E -bi dekonyo wen: -Aan 'bai Abrahamu, 'n nyee -mu le, lee Lasa, bu mu 'li 'na 'bai a 'kayu bu,

28 -te 'na 'diayinu ni [hun ni 'li, e 'mu [nu -lee -ni, -te 'n nu naale, u 'ni [ha naale le nu, -e di [e nu, 'bu 'ku, u 'ni [ha 'ne- [hven'yele' -bu di.

29 -E -bi Abrahamu [tu [o [won de, e wen: -Na 'diayinu, Nyisua a tete, Moise 'cri la, 'ki e ni 'li [nu -mo, 'ti- 'u ko Nyisua a winwlon-hanyu* a 'cruu. Nyisua a nyibli a 'mu, u nu- bu pu nua yi bu, u 'mu Nyisua a 'hru a nale yi.

30 -E -bi dekonyo wen: 'Ubn-, -aan 'bai Abrahamu o, e 'ye ni [ce. Kee, nyiblo 'bu -hon 'ne- 'kukonyibli -mo, 'bu yi 'li [nu -mo ni -hlee -ni, u di 'waa de 'kuku 'ni yru, u 'mu 'u [bu bu hie, u 'mu 'waa 'klo Nyisua -nyi.

31 -E -bi Abrahamu [tu [o [won de, e wen: 'Bu mo, 'bu 'yi Moise ko Nyisua a winwlon-hanyu nua yi bu -pu, u 'yi 'li [li 'li -we, bu pu nyiblo [du nua yi bu de, ko, u 'yi 'li [li 'li -we, bu kuo Nyisua [wlv yi, 'ye [bu nyiblo [du -hon 'ne- 'kukonyibli 'nyi, e 'hri 'klo, e hlee 'li [nu -mo.» Ke- -Yusu pu nyibli a 'mu yi.

17

A 'ni 'nuo 'li [li, nyibli 'ni 'kee 'li Nyisua a [wlv a yikuole, e ko, ba -hru 'aan 'bio -tonyibli a de 'kuku a -ti -mo

(Matie 18.6-7,21-22; Maki 9.42)

1 Ke- -Yusu pu 'a -nagbopu* yi, e wen: «'A -ne ti, e di ko -tebli -bi, -u di nyibli 'tu, u 'mu Nyisua a [wlv a yikuole 'kee -ni. Kee, 'jro 'ki 'u nyiblo -mu' -mo, -e di [e nu, 'a 'bi 'mu Nyisua a [wlv a yikuole 'kee -ni.

2 E di nu wen -tee, 'ki bu pu wen nyiblodu a 'mu 'huo gbete le, bu pu wen 'li [li 'yru -mo, e 'mu wen 'ku, 'e -hi 'u bu nu [o, nyiblo -bu, -e kuo Nyisua [wlv yi, -wen 'hiangbe, bu 'kee Nyisua a [wlv a yikuole.

3 Ba [tu 'aan dionu 'yie -tee.

-Na 'bi Nyisua a nyiblo 'bu nu -mu de 'kuku -mo, lee [ne: De -nu 'mu -mo, e nyre yi. 'Bu mo, 'bu 'win, 'bu 'cici 'a nunuklo, -e -bi -hru 'a de 'kuku a -ti -mo.

4 'Bu mo, 'bu nu -mu de 'kuku -mo, 'wi ni [hlon'hven, 'ki 'li -nyrowo ni -do 'kwli, ko, 'a -ne ti, 'bu yi 'li -mu -mo ni di, 'bu yi [li ni yru, -e mo, de e -nu, e nyre yi, -e -bi -hru 'a de 'kuku a -ti -mo.»

'Bu mo, 'ba ko Nyisua a [wlv a yikuole de gbe, -e -bi e -we 'li bu nu [wilekee-tebli ni

5 Ke- Kukonyo -Yusu a -monanyu* pu yi, u wen: «-Hee ne -a mu, -ba kuo Nyisua [wlv yi -tee, -aan [wlv a yikuole a 'mu, e 'mu kle -bii -ni.»

6 -E -bi Kukonyo [tu [nu [won, e wen: «'Bu mo, 'ba kuo wen Nyisua [wlv yi de gbe, a -we 'li ba lee wen tugbe -mu' ni: 'Hri -wlu, -bu mu 'li 'yru -mo, 'e mo [han-ti, e di wen 'u 'a mu 'ni [tuu -ni.»

Nyisua a -kvannunyibli

7 Ke- -Yusu pu 'a -nagbopu* yi de, e wen: «[Bu pu [ne -kvannunyo a de yi: 'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo 'bu ko -kvannunyo, -kvannunyo a 'mu, 'bu yi nyiblo a 'mu 'a -ci a -kuan ni ni, e ko, 'bu yi 'a 'wlugba-tebli ni -nee -ni, 'ti- 'bu yi 'li -ci ki ni -hven, -cikonyo 'bu 'ye 'li [li ye', [bi ke- e di [e yi pu: 'Kika -ni, -bu di 'li, -a 'mu de di?

8 'Ubn-, e 'yi 'li [li 'li -we, bu pu le. Kee, ke- e di pu: Mu -na wlawli 'cici -ni, [mu 'na didide pi mo di, [mu 'mo [o yi ya, 'mu de di. 'Ni -we de le, -e -bi -na 'mumu, -we 'li -bu di de ni.

9 -Kvannunyo a 'mu, 'bu nu -kuan -mu', 'a 'mase pu le bu nu, [bi a pu [u [haan-ti, e di -nyi 'a -kvannunyo 'wio? 'Ubn-, e 'yi 'li [li 'li -we bu -nyi [e 'wio.

10 Ke- ni -do, e [ti 'mu, 'ki 'u 'a mu -mo: 'Bu mo, -tebli a pepe -mu', Nyisua pu le ba nu, 'ba nu [o, ke- ba pu: -A mo -na -kvannunyibli [ni. -A 'yi 'wio [du -ko,

-ε nu□o, -kvan, -a kō -ba nu wen, ε nō -a -nu.»

-Tε -Yusu nu la□a, □hrannunyυ ni -pu, 'waa 'kβε 'ε -wε la

11 -Tε δε a 'mυ, ε -hi, -ε -bi -Yusu kō 'a -nagbopυ* 'hven-, υ 'tε gbε 'hru -mυ', -ε mi 'lι Jrusredιo 'kwli 'lu -mō. 'Kι υ naa 'lι Samaliblugba kō Galileblugba a 'blυ-pavn 'yri.

12 'Bυ yi 'kι 'lι 'dιo 'kwli ni pυε, -ε -bi □hrannunyυ ni -pu, nυ- di -Yusu ye' 'bε mō. -Tε υ 'mυε □nε yre, -ε -bi υ nyra blε,

13 'υ -tua 'lι win a 'lι'yaale, 'υ δε -Yusu, υ wen: «Tōonyo o, yru -aan nya!»

14 -Tε ε 'ye □nυ, -ε -bi ε wen: «Ba mu, ba tōo nε 'aan dιo nυ Nyisva a -cohlpinyυ* yi, -ε di□e nu, υ 'mυ□υ 'ye, -ε mō, 'aan 'kβε -wε ni.»

15 -Tε υ yi ni mi, -ε -bi υ 'ye□e ni, -ε mō, 'waa 'kβε -wε ni. Kεε, nyiblo ni -do, 'kι 'lι □nυ 'nyι, ε nō- □hιan -mō, 'ε 'yεε 'lι win, 'ε pi Nyisva 'nyre lε.

16 -Tε ε nyre 'υ -Yusu 'hυι, -ε -bi ε 'gbla kwli, 'kι 'υ□υ ye', 'ε -nyi□e 'wio. 'Tι-nyiblo a 'mυ, ε mō Samalikueyu □niō. (Samalikue a 'mυ, -Juukue* wen 'ni, υ 'yi □haannyibli 'pa-.)

17 Kε- -Yusu pi de, -ε mō: «Nyibli ni -pu -bυ, -υ kō 'kβε 'n nu□o, 'ε -wε, 'waa nyibli ni □hυian-do -bi -mυ', -bi' υ ni yi 'lι?

18 Δε- nu□o, 'kι nyiblo □dυ, 'kι 'lι □nυ 'nyι, ε 'yι□ι 'lu -mō lε -hie, 'kι bυ di 'nε- 'mυ yi, ε 'mυ Nyisva 'wio -nyi, 'bυ 'yi hιapudako a nyiblo -bυ 'pa-?»

19 -ε -bi kε- -Yusu pi 'kι nyiblo a 'mυ yi, ε wen: «'Du ye', -bυ mu. -Tε -kuo 'mυ □wλ yi, ε nō- nu□o, Nyisva 'ε wa -mυ.»

-Tε Nyisva di nyibli a win a kikōole nu (Matie 24.23-28,37-41)

20 -Nyrowo □dυ 'kwli, Falisi□tumu* a nyibli □dυ, υ nυ- 'beti -Yusu, υ wen: «Ti a 'dι -bi -kō 'yri Nyisva di -tonyibli a win a kikōole -wlu □tuu -ni, ε 'mυ 'a -kvan 'lu -yra 'lι?» -ε -bi ε □tu □nυ □wōn, ε wen: «Nyisva 'bυ □tu nyibli a win a kikōole -wlu, nyiblo □dυ 'yι 'lι□ι 'lι -wε bυ 'ye -tebli, -ε di 'lu -mō mu, -ε di□e nyibli -tōo -ni, -ε mō, Nyisva □tu 'a nunuo -wlu.

21 Υ 'yι 'lι□ι 'lι -wε, bυ pυ lε: Ba ta 'nε- lε, -υ'υ- ba ta 'lι -tite -mυ' lε. Ba kō 'a yiyie,

-ε mō, Nyisva □tu nyibli a win a kikōole -wlu, 'kι 'lι 'a mυ 'nyι.»

22 -ε -bi kε- ε pi 'kι 'a -nagbopυ* yi, ε wen: «ε di kō ti, -ε kō 'yri a di 'υ□υ -hva -ni dιaki, 'kι 'mō -bυ, -ε mō -tonyibli a pεpe a Nyiblo, □bυ ni 'υ 'a mυ 'hυι, 'kι 'lι -nyrowi gbi 'kwli, kεε, ε 'ni -mō□o lι□ι ni.

23 Ti di 'υ 'ni nyre, υ 'mυ 'a mυ -lee -ni, -ε mō: 'Kι ε ni 'nε-, -υ'υ- 'kι ε ni 'lι -tite -mυ'. Kεε, a 'ni 'muo 'lι, kō, a 'ni 'gbaa 'lι cigbe 'lι.

24 -Nyrowo -mυ', -ε kō 'kwli 'mō -bυ, -ε mō -tonyibli a pεpe a Nyiblo, 'n di di de, 'na didie di 'wι -te yakō ni 'yii a pypυυ, 'ε yi wln, kβε 'lι 'yru a 'hrule' bυ, -bυ mu, -bυ ye 'yru a bυpeele kι.

25 Kεε, 'tι- δε a 'mυ, ε 'mυ 'lu -mō mu, 'n kō □bυ 'ye □hυen dιaki, kō, ti -bυ 'yri a nyibli kō bυ yraa 'mυ.

26 Δε -mυ', -ε mi la 'lu -mō, Noe a ti 'yri, ε ni -do a 'mυ, nō- di 'lu -mō mu, ti -mυ' -kō 'yri 'mō -bυ, -ε mō -tonyibli a pεpe a Nyiblo, 'n di di.

27 Noe a ti 'yri, nyibli yi di la δε, 'υ 'nε la nō, 'υ kukue la -ni, 'υ pυε la 'waa 'yonυ 'bli. ε nō- υ 'ble 'υ kua -bleble, Noe 'ε pa la 'lι 'a 'mυ 'kwli, 'tι- 'nu gbagbυ 'ε bi la □hlōn, 'a 'yiyinie 'ε gba la □nυ, 'ε -wε la □nυ bυ pεpe.

28 -Tebli ni -do, -ε mi la 'lu -mō, nyiblo -bυ, -ε mō Lotι a ti 'yri, nō- di 'lu -mō mu -wε, 'na diditi 'yri. Lotι a ti 'yri, -tonyibli yi di la δε, 'υ 'nε la nō, 'υ -tυε la -tebli, 'υ ple la, 'υ 'dυε la, 'υ pi la 'kayo.

29 Kεε, -nyrowo -mυ', Lotι -hōn la 'lι Sodomudιo 'kwli, -ε -bi na kō 'nυ -mυ' 'hven-, -υ 'lιε nyibli lε, υ nυ- -hōn la 'lι yakō 'kwli, 'υ -wε nyibli a pεpe bυ.

30 Ti -mυ' -kō 'yri, 'mō -bυ, -ε mō -tonyibli a pεpe a Nyiblo, 'n di di de, -tebli ni -do a 'mυ, υ nυ- di 'lu -mō mu.

31 -Nyrowo ni -do a 'mυ, nyiblo 'bυ ni 'lι 'a 'kayu a -yaa 'kwli, bυ 'gba ci lε -dodo. ε 'ni 'paa 'lι 'kayu bυ, 'a kōkō-tebli a bubla a -ti, 'tι- ε 'mυ ci lε 'gba. Nyiblo 'bυ ni 'lι 'a -ci kι, bυ 'gba ci lε -dodo. ε 'ni 'hιaan 'lι -mō, ε 'ni 'die 'lι 'dιo.

32 Δε -mυ', -ε nu la Lotι a nυgba, 'a -tι bυ bi 'lι 'a mυ 'kwli.

33 Nyiblo 'bυ 'ye ni -hva bυ 'waan nε 'a dιo nυ a -hυnhlun, 'kι 'nε- -tυtυ kι, 'kι 'υ

'na -ta', 'bu mo, nyiblo a 'mu 'bu 'ku, e di 'a 'klo yrayru 'ni 'waan -ni -we, 'ki 'li Nyisua yi. Kee, nyiblo 'bu -wen, 'ki 'a dionu a -hunhlon bu 'wan, 'ki 'ne- -tutu ki, -te e nu e 'mu a -ti, 'bu mo, nyiblo a 'mu 'bu 'ku, e di ko 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, 'ki 'li Nyisua yi.

34 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, ti a 'mu 'yri, nyibli ni 'huen 'bu pe 'u de ki bu, 'n di -ha 'u nyiblo ni -do, 'mu 'u -e -bi bu hie.

35 Nugbi ni 'huen 'bu yi -kubu ni dui, 'ki 'li dugbe ni -do 'kwli, 'n di -ha 'u nyiblo ni -do, 'mu 'u -e -bi bu hie. [

36 Nyibli ni 'huen 'bu yi -kuan ni ni, 'ki 'li -ci ni -do ki, 'n di gba nyiblo ni -do, 'mu 'u -do -bi bu hie.]»

37 -Yusu bu pu 'ki le, -e -bi 'a -nagbopu 'beti e ni, u wen: «-Bi' -tebli a 'mu, e di 'lu -mo yi -muu -ni 'li?» -E -bi e [tu nu wɔn, e wen: «-A 'bliku e wen 'ni: -Te -mu', muu 'kuku yi 'u bu pe, 'ki ke yi 'u le 'kukue -ni.»

18

-Yusu pu -tugbanugba ko -batiponyo a ledu

1 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi e pu Falisi[tumu* a nyibli 'ledu -bi yi de, e 'mu nu nu -toɔ -ni, -e mo, bu 'cibi 'u Nyisua a dida, u 'ni 'saa 'li. Ke- e pi nu yi:

2 «'Ki 'li 'diɔ du 'kwli, 'ki -batiponyo du ni la 'li. -Batiponyo a 'mu, e 'yi la Nyisua a huannu -ko, ko, e 'yi la 'u nyiblo du a 'u tuule -ko.

3 'Ki 'li 'diɔ ni -do a 'mu 'kwli, 'ki -tugbanugba du ni la 'li -we. -Tugbanugba a 'mu, e 'cibi la 'li -batiponyo a 'mu -mo ni. 'Bu mu 'li, ke- e pi: E ko nyiblo du, e ko 'mu 'huen-, -a ko -ti. 'A -ti, 'n -hwe e ni, -bu nu, bu ko 'u -won.

4 Ti -huohu, no- -hi, kee, -batiponyo a 'mu, e 'ni -hua a li, bu -nyi nugba a 'mu wɔn. E no- e nu -nunu, 'e -tua 'a dionu a 'nyre hihen, e wen: 'E mo han-ti, 'ni 'ye ni pie Nyisua, ko, 'n 'yi 'u -tonyiblo du a 'u tuule -ko.

5 Kee, -te nugba -bu, e ni 'na 'ku-hiha, 'a -ti, 'n ko bu nu, bu ko 'u wɔn. 'Ni 'yi -nu, e 'ti e di 'mu 'ku -ha, e 'mu nu -nunu, 'na 'kl' 'mu 'li -we pepe.»

6 Ke- -Yusu pi de, e wen: «[Bi -ti a 'mu, hi-batiponyo a 'mu, e -hla, a 'win ni?

7 Nyisua -mo -bi, nyibli -mu', e -ha 'li, 'ki bu -he 'a nyibli, -u de e 'to ko -nyre 'huen-, bu e 'yi 'li 'li -we, bu nu, bu ko 'u wɔn 'u -we, bu e di -wlen 'u bu, 'ti -e 'mu nu -he -ni?

8 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, e ko bu -nyi nu wɔn, e 'mu nu -he -ni, ti ni -do a ti 'yri. Kee, bu 'beti 'a mu 'na de: Ti -mu' -ko 'yri 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n di di, bu 'n di ye 'ne-nyibli -bu, -u nu Nyisua a wlu a yikuole le?»

-Yusu pu la Falisi[tumu a nyiblo ko blwli'tinyo a ledu*

9 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu pu 'ledu -bi, 'ki 'u nyibli -mu' -mo', -u pi le, -e mo, 'waa ninabui 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', 'ti -u pi le, -e mo, u ni 'u 'waa 'bio -tonyibli 'lu yi, -u ni yinyre-tebli. Ke- -Yusu pi, e wen:

10 «Nyibli ni 'huen, nu- mu la Nyisua da mo, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu. -E -bi mo Falisi[tumu a nyiblo ni. (E no- pi le, -e mo, 'a 'yrinaabui 'sii 'u yi.) -E -bi mo 'blwli'tinyo. (E ko -nyrowi, 'e yi 'blwli a 'mu, 'a de 'yri.)

11 -Te u nyre 'li Nyisua a 'kagbau bu, -e -bi Falisi[tumu a nyiblo -mu', e -tua Nyisua a dida, e wen: Nyisua o, -na 'wio, -te -nu, ni nu, 'ki 'n 'yi nyiblidu -bu yi 'wi, -u mo 'yiyinyibli, 'crekonyibli ko -wlawlinyibli 'huen-. 'N -nyi -mu 'wio de, -te -nu, ni nu, 'ki 'n 'yi 'blwli'tinyo -mu' yi 'wi.

12 'N ni ciwi* ni 'huen, 'ki 'li 'wee 'kwli, e ko, 'bu mo, 'ni ko -tebli ni -pu, 'a -pu a de -mu', 'n ko bu -ha 'li 'li, bu -nyi -mo. E no- mo Falisi[tumu a nyiblo a -ne pupwin.

13 'Blwli'tinyo -mo -bi, e bii yi, e mo, e 'yi 'yii ye' 'du, kee, 'a dionu 'a dabu, no- e 'ma -wliye bu, e wen: Nyisua o, 'mo -bu, -e mo de'kukununyɔ, yru 'na nyai.»

14 -E -bi -Yusu wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, -te 'blwli'tinyo a 'mu, e -me kle, e mu 'li 'kayu bu, -e -bi Nyisua 'sii 'u yi, 'ki 'u 'a dionu ye'. Kee, e 'yi 'u Falisi[tumu a nyiblo -mu' yi 'sii -ni. E mo han-ti ni, nyiblo 'bu 'yaa 'li 'a dionu,

Nyisua di 'li□i 'ni □tuo -ni, kee, nyiblo 'bu □tuo 'li 'a dionu, Nyisua di 'li□i 'ni 'yaa -ni.»

-Te -Yusu da la Nyisua, 'ki e 'mu la yonu □haande -mo nu (Matie 19.13-15; Maki 10.13-16)

15 E ko la -nyrowo □du, 'u gba 'yonu -Yusu yi, 'ki e 'mu □nu dabu 'lu ble pu, e 'mu Nyisua da, Nyisua 'mu 'yonu a 'mu □haande -mo nu. Kee, -te -nagbopu* 'ye de a 'mu, -e -bi u -tua 'waa -mo'puple, u wen: «A 'ni 'haa 'li□i 'ku.»

16 E no- mo -Yusu bu da 'a -nagbopu, e wen: «Ba -ha 'yonu me le, bu di 'ne- 'mu -mo. A 'ni 'kaa 'li □nu yi, -e nu□o, nyibli -mu', -u 'wi- 'yonu -bu yi, u nu- di 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli pa.

17 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblo 'bu 'ye ni -ha Nyisua me le, 'bu 'ye ni koo □ne win ki, □wi yi -te 'hiangbe ni, 'e -he 'a 'bai me le, 'a 'bai 'e kwe □ne win ki, -e -bi nyiblo a 'mu, e 'yi 'li□i 'li -we, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli.»

-Yusu ko dekonyo 'hven- (Matie 19.16-30; Maki 10.17-31)

18 -Juukwe* a nyiblo gbagbu □du -ni 'u, e no- 'beti -Yusu, e wen: «Tɔonyo o, -mo □haannyiblo □ni. De a 'di -bi 'n di nu, 'ti- Nyisua a 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, 'mu□u ko 'li?»

19 -E -bi -Yusu wen: «De- ko 'mo -dɛ □haannyiblo 'li? Nyiblo □du 'yi □haannyiblo 'pa-, 'bu 'yi Nyisua ni -do.

20 -Yi Nyisua a tete ni, -u mo: □Ni 'nuo 'li -wlawli, □ni 'laa 'li nyiblo, □ni 'yrie 'li, □ni 'puv 'li nyiblo hi ki, □tuu 'u -na 'bai ko -na dii 'hven- 'u, 'ki 'li nvele 'kwli.»

21 -E -bi e wen: «Kwe la 'li 'na 'hiande 'yie bu, -bu ye -nyrowo -bu ki, tete a pepe a 'mu, 'n □tuu 'u□u ni.»

22 -Te -Yusu 'win, -e -bi ke- e pi□i yi, e wen: «E hie 'u -mu de ni -do. E no- mo, mu -bu plo -na kuko-tebli a pepe -mu', ko, -bu □gla 'a 'wliye □hvennyibli le, Nyisua 'mu -mu □haande gbagbu -mo nu, 'ki 'li yako 'kwli. □Ni nu 'ki□i, -e -bi kwe 'mu □wien le, □mu 'na -nagbopi* -he.»

23 -Te e 'win -ti a 'mu, -e -bi 'a □wlu bi □hlɔn diaki, -e nu□o, -tebli e -ko, e -hu ni diaki.

24 -Te -Yusu 'ye□e, -e mo, nyibehian a 'mu, 'a □wlu bi □hlɔn, -e -bi e wen: «E di 'mu 'ni kla, 'ki dekonyo bu di 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli pa.

25 'E mo □han-ti, e kla 'mu ni, 'ki 'u dekonyo -mo, 'ti- -e kuo ne 'a kuko-tebli □wlu yi, bu kuo Nyisua □wlu yi, ko, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli, 'e -hi 'u □gbuki-so* bu naa 'u 'die a 'huo 'yri.»

26 -Te nyibli -mu', -u ni 'u, u 'win -Yusu a pupwin a 'mu, -e -bi u wen: «'Bu ko bu ni 'mu le, nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli.»

27 -E -bi -Yusu wen: «-Tonyiblo a dionu a 'kl, e 'yi 'li□i 'li -we, bu nu□o, bu kuo Nyisua □wlu yi, 'ti- bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli. Kee, 'ki 'li Nyisua a 'kl 'kwli, e -we 'li□i ni.»

28 -E -bi ke- Pielu pi -Yusu yi: «-A mu -mo -bi 'li? 'Ye ke, -a hie 'u -aan nyibli bu, e ko -aan -tebli a pepe 'hven-, □a yi -mu wien le kwe.»

29 -E -bi -Yusu wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblo 'bu hie 'u 'a 'kayu bu, 'a nuqba, 'a 'diaynu, ko 'a 'dii ko 'a 'bai 'hven- bu, e ko 'a 'yonu, -te Nyisua koo □ne win ki a -ti,

30 -e -bi nyiblo a 'mu, 'klo -bu, -a ni 'ne- -mo, -tebli, Nyisua di□e -nyi, e di 'ni -hu, e 'mu 'u de -mu', e hie 'u bu 'u -hi. 'Ya 'u 'lu de, ti -mu', -e ko 'yri Nyisua di 'u 'klo yrayru -bi 'u -nuu -ni, nyiblo a 'mu, Nyisua di -nyi□e 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li.»

-Te -Yusu hla la 'a 'kukuv ko 'a 'klo'hihru a -ti, 'a 'wi ni ta a de -bu (Matie 20.17-19; Maki 10.32-34)

31 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* ni -pu □tu 'u 'hven -mu' 'hven-, u bii yi. -Te u bii yi, ke- e pi 'ki □nu yi, e wen: «Ba pu 'mu nua yi bu. -A mi Jrusredio 'kwli. 'Bu mo, □ba nyre 'li, -e -bi -tebli a pepe -mu', Nyisua a winwlon-hanyu* 'cru la, 'ki 'u 'mu ki, 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, -tebli a pepe a 'mu, e di mu 'lu -mo.

32 Nyibli -mu', -u 'yi Nyisua -yi, u nu- u di 'mu -ji' pu, nyibli a 'mu, u 'mu 'mu 'caa -ni, u 'mu 'mu □hven □tu, ko, u 'mu 'mu huon 'hrin,

33 kɔ, ʋ 'mʊ 'mʊ lɔkɔ -bii -ni, 'ti- ʋ 'mʊ 'mʊ 'la. -Nyrɔwɪ nɪ 'hʊɛn 'bʊ -hi, ta a -nyrɔwɔ, 'ti- 'mʊ 'li 'kʊkʊnyibli 'nyɪ -hɔn, 'mʊ 'klɔ 'hri.»

34 -Tɛ -Yusu hla -ti a 'mʊ, dɛ a 'mʊ, 'a pʊpʊwin ɔhɛn 'nyrɛ, 'a -nagbopʊ 'yɪɔ lɛ -yru. ɛ -hli ɔnʊ 'yi ki. Dɛ -kɔ -ti ɛ -hla, ʋ 'yɪɔ -yi.

-Tɛ -Yusu nu laɔa 'yii'dɔnyɔ ɔɔɔv a 'yii kle la yi

(Matie 20.29-34; Makɪ 10.46-52)

35 -Tɛ dɛ a 'mʊ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ -Yusu kɔ 'a -nagbopʊ* 'hʊɛn-, ʋ 'mʊɛ 'dɪɔ -mʊ', -ɛ mɔ Seliko yrɛ, nyibli -hʊɔhʊɪ, nʊ- yɪ ɔnʊ ɔwien kʊɛ. 'Kɪ 'ʋ 'hrunya 'yri, 'kɪ 'yii'dɔnyɔ ɔɔɔv nɪ 'ʋ bʊ, 'ɛ -hʊɛ nyibli 'wli lɛ, -ɛ diɔe nu, ɛ 'mʊ dɛ di.

36 -Tɛ ɛ 'wɪn nyibli a 'mʊ, -ʋ yɪ 'li di a win, -ɛ -bɪ ɛ 'beti nɪ, ɛ wɛn: «Dɛ a 'dɪ -bɪ -mi 'lu -mɔ 'li?»

37 ɛ nɔ- -mɔ bʊ -hɪhɪaɔa kle, -ɛ mɔ, Nasaletɪ a -Yusu, -ɛ yɪ -hi.

38 -ɛ -bɪ ɛ 'yaa 'li win, ɛ wɛn: «-Yusu o, Dafidɪ a 'Yu, yru 'na nyaɪ mɔ!»

39 Nyibli -mʊ', -ʋ kɔ -Yusu 'hʊɛn- -mi la, ʋ -tʊa 'a -mɔ'pʊplɛ, ʋ wɛn: «Ma wien mɔ!» Kɛɛ, ɛ hɪa nɪ, 'ɛ 'yaa 'li win diaktɪ dɛ, ɛ wɛn: «-Yusu o, Dafidɪ a 'Yu, yru 'na nyaɪ mɔ!»

40 -Tɛ -Yusu 'wɪn 'a win, -ɛ -bɪ ɛ nyra bʊ, 'ɛ lee nyibli, bʊ ya 'ʋ ɔnɛɔe 'hʊɪ. -Tɛ 'yii'dɔnyɔ a 'mʊ, ɛ 'yɪya 'ʋɔʋ 'hʊɪ bʊ, -ɛ -bɪ -Yusu 'betiɔe nɪ, ɛ wɛn:

41 «Dɛ a 'dɪ -bɪ -hʊɛ ɔɔɔv nu -mʊ -mɔ 'li?» -ɛ -bɪ ɛ ɔtuɔo ɔwɔn, ɛ wɛn: «Kʊkʊnyɔ o, 'n -hʊɛɔe nɪ, -bʊ nuɔo, 'na 'yii -bʊ, -ɛ kle, bʊ kle yɪ.»

42 -ɛ -bɪ -Yusu lee ɔnɛ nɪ, -ɛ mɔ: «-Na 'yii bʊ -wɛ. -Tɛ -kuo 'mʊ ɔwɔlɔ yɪ a -ti, ɛ nɔ- kɔ -ti, 'nɪ nuɔo, -na 'yii 'ʋ kle yɪ.»

43 Ti nɪ -do a ti 'yri, -ɛ -bɪ ɛ -tʊa leyuyruo, 'ɛ bi 'ʋ -Yusu ke', 'ɛ -tʊa 'a ɔwienlekʊkʊɛ, 'ɛ pɪ Nyɪsʊa 'nyrɛ lɛ. Nyibli a pɛpɛ -mʊ', -ʋ yɪ -tɛblɪ a 'mʊ 'ye, ʋ yɪ -nyɪ Nyɪsʊa -ti a 'yi'bʊbʊa.

19

-Tɛ Sase -hʊɛ bʊ 'ye la -Yusu

1 -Tɛ dɛ a 'mʊ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ -Yusu pa 'li Selikodɪɔ 'kwli, 'ɛ yɪɔ ɔtuɔ 'bɛ.

2 'Kɪ 'li 'dɪɔ a 'mʊ 'kwli, 'kɪ nyɪbɛhɪan ɔɔɔv nɪ 'li. 'A 'nyrɛ mɔ Sase. ɛ mɔ 'blɔwli'tɪnyʊ a nyiblo gbagbʊ ɔnɪɔ, 'ɛ mɔ dɛkɔnyɔ. (Nyibli a ɔwɔlɔ yraa la 'blɔwli'tɪnyʊ nɪ, -tɛ ʋ yɪ la 'wli 'yri a -ti. -Tɛ 'a 'bio 'blɔwli'tɪnyʊ nɪ, 'ʋ -hʊɛ -tonyibli 'wli diaktɪ, kɛ- 'a 'mumu, ɛ niɔe -wɛ.)

3 Nyɪbɛhɪan a 'mʊ, nɔ- -hʊɛ -bʊ 'yeɔe, nyiblo a 'dɪ -bɪ -Yusu pa 'mʊ. Kɛɛ, Sase 'gbugbe nɪ. 'A -ti, ɛ 'yɪ 'li -Yusu a 'yiye 'li -wɛ, -kɔtɪ -tonyibli ɔglaa 'li -Yusu lɛ, ʋ -hʊ nɪ.

4 ɛ nɔ- mɔ bʊ 'gba ci, bʊ mu 'li ye', -tɪtɛ -mʊ', -Yusu di 'ʋ -naa -nɪ. 'Kɪ pepetugbɛ ɔɔɔv nyra 'ʋ bʊ, 'ʋ dɛɛ ɔnɛ sikomɔ. ɛ nɔ- kɔ yra ɛ 'ya 'li, -ɛ diɔe nu, ɛ 'mʊ -Yusu 'ye.

5 'Kɪ ɛ nɪ 'li, -ɛ -bɪ -Yusu nyre 'ʋ -tɪtɛ a 'mʊ nɪ, ɛ 'wla pepetugbɛ a 'mʊ 'yi wla. -ɛ -bɪ ɛ 'ye Sase nɪ, ɛ wɛn: «Sase, pʊ 'li 'kɪ lɛ, -bʊ ɔtuɔ, -ɛ nuɔo, kɪkɛ -bʊ, 'kɪ 'n di kɛ 'li -mʊ -mɔ pa.»

6 Kɪka kɪka, Sase 'ɛ ɔtuɔ, 'ɛ gba 'li -Yusu 'kayu bʊ, 'ɛ 'bleɔe kʊa -tɛɛ, 'kɪ 'li plɔ a bleelɛ 'kwli.

7 Nyibli a pɛpɛ -mʊ', -ʋ nɪ 'ʋ, ʋ 'yeɔe nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu pa 'li Sase -mɔ. -Tɛ ʋ 'ye 'kɪ dɛ a 'mʊ, -ɛ -bɪ ʋ -tʊa lɛ'pʊplɛlɛ, ʋ wɛn: «'Kɪ ɛ pa 'li dɛ'kukununyɔ a -tɛ.»

8 Bʊ nɪ 'kɪ 'li 'kayu bʊ, Sase 'du ye', 'ɛ nyra bʊ, 'kɪ 'ʋ -Yusu ye', 'ɛ yɪɔ -lee -nɪ, ɛ wɛn: «Kʊkʊnyɔ o, 'na kʊkɔ-tɛblɪ -bʊ, 'n di 'bɛɔe ɔtuɔ, 'mʊ 'a 'kʊtɪɔ -bɪ ɔhɪɔennyibli -nyɪ. 'Bʊ mɔ, 'nɪ -ha -tonyiblo dɛ -jt', dɛ a 'mʊ, 'a gble nɪ -hɛn, ɛ nɔ- 'n diɔe -nyɪ.»

9 -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ 'kɪ Sase yɪ, ɛ wɛn: «Kɪkɛ -bʊ, -kɔ -na 'kayubʊkʊɛ 'hʊɛn-, Nyɪsʊa wa kɛ 'a mʊ nɪ. Abrahamʊ, -ɛ mɔ Nyɪsʊa a dakɔ -bʊ a 'baɪ gbagbʊ, -na 'mumu, -mɔ 'a 'yu a 'yu -bɪ ɔnɪɔ -wɛ.

10 'Mɔ -bʊ, -ɛ mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, 'mɔ Nyɪsʊa lee 'nɛ- -tʊtʊ kɪ, 'kɪ 'mʊ nyibli -mʊ', -ʋ 'wan, -ʋ hlɔɔ Nyɪsʊa -mɔ lɛ lɛ ɔmʊɔ, 'mʊ ɔnʊ wa, 'kɪ 'ʋ 'waa dɛ 'kuku, ʋ -nu a -ta', ʋ 'mʊ Nyɪsʊa yrɛ 'mʊɛ -nɪ.»

-Yusu pʊ la -kvannunyibli nɪ ta a 'ledʊ (Matie 25.14-30)

11 Nyibli -mʊ', -ʋ nɪ 'ʋ, -ʋ pʊ wɛn -Yusu nʊa yɪ bʊ, 'kɪ ʋ nɪ 'ʋ, -Yusu 'ɛ pʊ 'ledʊ -bɪ. -Tɛ -Yusu 'mʊɛ la Jrusɛdɪɔ yrɛ, nyibli a 'mʊ, ʋ 'ye laɔa nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa a 'klɔ yrayrʊ mi la -wɔlɔ ɔtuɔ mɔ.

12 -Yusu -hve bu lee la □nu, -ε mo, ε 'yι□ι 'pa-, ε no- nu□o, 'ε pu la □nu 'ledu yi, ε wen: «□Tugba gbagbu □du a nyiblo, no- mi la 'dagba blöblu, 'ki 'li 'kupunu ni 'hven -mo, -ε di□e nu, 'kupunu a 'mu, u 'mu□u nu, ε 'mu 'blugbakutu -bi a 'kūn -he.

13 -Te ε 'mu mu, -ε -bi ε da 'a -kuannunyibli ni -pu -mu' ni, 'ε hie □nu 'wlible ni -pu le, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'a -ne 'wliblo, 'ti- 'ε lee □nu, ε wen: 'Wlible -bu, 'n hie 'a mu le, ba hla 'a kuese, 'ti- 'mu kle -me.

14 Kee, nyiblo gbagbu a 'mu, nyibli yraa □ne ni, 'u lee nyibli, 'ki bu lee 'blugba a 'kupunu, -ε mo, u 'ni -hua□a li□i, 'ki bu -he 'waa 'kūn.

15 Kee, ke- ε ni 'mu, 'u -nyi□e 'kūnde, 'ε di 'bli. -Te ε di 'ki, -ε -bi nyibli -mu', ε hie la 'wlible le, ε da □nu ni, -ε di□e nu, -tie 'a -ne nyiblo 'yee 'li 'a -ne kuese 'kwli, ε 'mu□u yi.

16 -Te yi-henyiblo nyre 'u, -ε -bi ε wen: 'Na 'mase o, 'wliblo -mu', -hie la 'mu le, 'n hla 'a kuese ni, 'ε pu 'u 'wlible ni -pu -bi 'lu.

17 -ε -bi 'a 'mase wen: ε nu -tee. -Mo □haan-kuannunyo □nuo. -Tebli -bu, -ε 'yi -hu, 'n -nyi -mu, -nuu □ne -kuan 'yri -tee. 'A -ti, 'n di -nyi -mu 'ki, 'ki -bu koo 'du ni -pu win ki.

18 -Te yi-henyiblo -hi, -ε -bi 'hven a nyiblo nyre 'u ni, ε wen: 'Na 'mase o, 'wliblo -mu', -hie la 'mu le, 'n hla 'a kuese ni, 'ε pu 'u 'wlible ni □hun -bi 'lu.

19 -ε -bi 'a 'mase wen: 'N di -nyi -mu 'ki, 'ki -bu koo 'du ni □hun -bi win ki.

20 -Te 'hven a nyiblo -hi, -ε -bi ta a nyiblo nyre 'u ni, ε wen: 'Na 'mase o, 'wliblo -bu, -hie la 'mu le, ε no- -bu. 'N mua mo 'wliblo a 'mu le, 'ki 'li danu 'kwli, 'ni -hli mo□o -tee.

21 'N yi pie la -na huannu, -ε nu□o, -na ηmlu 'yakla ni dtaki. De -mu', □yi bu □tu, ε no- -pu le -bu gba, ko, 'dudö-tebli -mu', □yi 'do, ε no- pu le -bu 'ce.

22 -ε -bi 'a 'mase wen: -Mo -kuannunyo □nuo, -ε ko 'klo -nyre yi. -Na dionu a pupuwin 'n di nu, 'mu -na -bati pu. -Yi□e ni, -ε mo, 'na ηmlu 'yakla ni, ko, 'dudö-tebli -mu', 'n 'yi 'do, ε no- 'n pu le, □bu 'ce.

23 'A -ti, -ko -bu pu wen 'li 'na 'wliblo a 'mu -baki', -ε di□e nu, didie -bu, 'n -di, 'mu wen 'na 'wliblo -hua, ε ko 'a de -mu', -ε di wen 'u□u 'lu bi 'hven-.

24 ε no- mo 'a 'mase bu lee nyibli -mu', -u ni 'u, ε wen: Ba -ha□a 'a -ne 'wliblo a 'mu -ji', ba -nyi□e nyiblo -bu, -ε ko 'wlible ni -pu.

25 -ε -bi u wen: 'Mase o, ε ko 'wlible ni -pu.

26 -ε -bi ε □tu □nu □won, ε wen: 'A -ne nyiblo, -ε ko -tebli -huohui, ε no- u di -tebli -bi -nyi. Kee, nyiblo -mu', -ε ko -tebli □yi -hu, u ko bu -ha □ne□e -ji'.

27 □Hian -mo de, nyibli -mu', -u yraa 'mu, -u 'ye ni -hua □bu -he 'waa 'kūn, ba ya 'mu □nu yi, a 'mu □nu 'la.»

-Te -Yusu ya la Jrusredio 'kwli (Matie 21.1-11; Maki 11.1-11; Saan 12.12-19)

28 -Yusu bu pu 'ki le, -ε -bi ε pu nyibli -mu' ye', 'u mi 'li Jrusredio 'kwli.

29 -Te u 'mue 'du -mu', -u mo Betifase ko Betani 'hven- yre, -ε -bi 'ki u mu 'li dugba -mu' □hlön, -ε ko 'lu olifieti ni 'li, 'ε lee ne 'a -nagbopu* ni 'hven, ε wen:

30 «Ba mu 'li 'dio -mu' 'kwli, -ε ni 'li 'a mu ye'. 'Bu mo, 'ba pa 'li 'dio a 'mu 'kwli, a di yee 'u 'kasrayu, u mua -ni bu. Nyiblo 'yi -huan 'u□u ki ni 'yee. Ba □wle□e, ba ya 'mo□o yi.

31 'Bu mo, nyiblo □du 'bu 'beti 'a mu: De- ko -ti 'a yi□i □wle 'li? -ε -bi ke- ba pu: Kukonyo, ε no- -hve□e.»

32 -Te u nyre 'li 'dio a 'mu 'kwli, -ε -bi ε mo □han-ti, 'ki u yee 'u 'kasrayu a 'mu bu, □wi yi, -te -Yusu nu wen 'a hihla,

33 'u -tua 'a □wuwle. -ε -bi ke- 'kasrayu a 'mu, 'a kukonyibli pi □nu yi, u wen: «De- ko -ti 'a yi 'kasrayu -bu □wle 'li?»

34 -ε -bi u □tu □nu □won, u wen: «Aan Kukonyo, no- -hve□e.»

35 ε no- mo bu ya□a -Yusu yi. -Te u ya□a, -ε -bi u pu 'u 'waa danu 'kasrayu a 'mu ki ble, 'ti- 'u -heε -Yusu, 'ε 'ya 'u 'kasrayu a 'mu ki. (ε 'wi yi, ε tve □ne nyibli ni, -ε mo, ε mo bodio □nuo, -ε ye kibuwēenle, ε 'yi tu 'pa-, ε 'ni -ya□a li□i. ε no- ko -ti 'ε 'ya 'u 'kasa a 'mu ki.)

36 Bu yi 'ki ni mi, nyibli -mu', -u ni 'u, -e -bi u pu 'u 'waa danu 'hru wlon ble, -Yusu 'e ne[ε] kle.

37 -Te u yi Jrusre yre ni 'mbe -ni, -e -bi 'ki u nyre 'u 'hrukut[ε] -mu', -e -hon 'li olifieti a dugba 'lu, -e mi 'li Jrusre. -E -bi nyibli a pepe -mu', -u yi -Yusu [w]ien le kve, u -tua d[ε]du a nunuo, 'u 'yee 'li win, 'u pi Nyisua 'nyre le, 'ki 'u [w]hilekee-tebli a pepe -mu', ε -nu a -ta',

38 u wen: «-Na 'wio, -m[ε] bod[ε] -bu, -e yi 'li di, 'ki 'li Nyisua a 'nyre 'kwli, Nyisua bu -nyi -mu -ti a 'yi'buale. Nyisua, -e ni 'li yako 'kwli, n[ε]- yi -a mu kibuw[ε]enle -nyi. -Ti a 'yi'buale, 'ki 'u[ε] -m[ε].»

39 'Ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, Falisi[tumu]* a nyibli -bi ni 'li. Ke- u pi -Yusu yi: «T[ε]onyo o, lee -na -nagbopu, bu 'kee -cici a lepupu!»

40 -E -bi -Yusu [tu] [nu] [w[ε]n, ε wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'bu m[ε], 'bu 'kee -cici a lepupu, 'hi -bu, -u ni 'hru wlon le, nu-di -cici le pu, u 'mu 'mu 'nyre le pu.»

-Te -Yusu kve la Jrusred[ε] a nyibli' bu, -e m[ε], Jrusred[ε] di 'ni 'wle

41 -Te -Yusu 'mbe 'ki Jrusred[ε] yre, ε 'ye[ε], -e -bi ε -tua wuwe, 'ki 'u -tebli ni -tie -mu', -e di 'u nyre, 'ki 'u 'd[ε] a 'mu, 'a -ta',

42 ε wen: «'N -h[ε] wen[ε] ni d[ε]ki, -nyr[ε]w[ε] -bu, 'a mu Jrusred[ε] a nyibli, -tebli -bu, -e mi ke 'lu -m[ε], 'ki ba yru wen[ε]' le. -Tebli a 'mu, ε -we 'li bu nu wen[ε] ni, a k[ε] Nyisua 'h[ε]n-, ba k[ε] wen kibuw[ε]enle. Kee, -te ti ne -bu, -tebli a 'mu, ε -hli 'a mu 'yi ki.

43 ε m[ε] [han-ti] [n[ε]w, ti di 'u 'ni nyre, -e k[ε] 'yri dako -bi, -u m[ε] 'aan yraanyibli, u di 'u -dii -ni, u 'mu 'li 'd[ε] -bu 'li [g]l[ε]a -ni, -e di[ε] nu, 'bu yi 'a mu -m[ε] ni -wen, nyiblo [ε]du 'ni [ha] 'hri,

44 u 'mu 'a mu bu -we pepe, a k[ε] 'aan -tebli a pepe 'h[ε]n-, k[ε], u 'mu 'aan 'd[ε] a 'kayo a pepe 'wla, -e nu[ε], ti -mu', -e k[ε] 'yri Nyisua dii ne 'a mu ki, a 'yi ti a 'mu -yru.»

-Te -Yusu bla la -tebliplonyibli le, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli

(Matie 21.12-17; Mak[ε] 11.15-19; Saan 2.13-22)

45 -Te u nyre 'li Jrusred[ε] 'kwli, -e -bi 'ki -Yusu pa 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli. 'Ki 'li -yaa a 'mu 'kwli, 'ki puplonyibli ni 'li, 'u ple 'wlugba-tebli, 'ki 'u Nyisua a -c[ε]hlun* a pipie a -ta'. -Te ε yee 'u [ε]nu bu, -e -bi ε -tua 'waa lebb[ε].

46 Ke- ε pi [ε]nu yi, ε wen: «E 'cru ni, 'ki 'li Nyisua[ε]c[ε]n 'kwli, -e m[ε]: Nyisua wen 'ni: 'Na 'kayu ni 'u ni, -e di[ε] nu, nyibli 'mu 'li 'mu -daa -ni.» Ke- -Yusu pi de, ε wen: «Kee, 'a mu -m[ε] -bi, a nu 'kayu a 'mu 'yirinyibli a 'kayu -m[ε].»

47 Kve 'u -nyr[ε]w[ε] a 'mu 'yie bu, ε t[ε] nyibli Nyisua a -ti, 'a -ne -nyr[ε]w[ε], 'ki 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli. Nyisua a -c[ε]hlunpinyu* gbagbi -m[ε] -bi, u k[ε] Nyisua a tetet[ε]onyu, k[ε] 'blu a nyibli gbagbi 'h[ε]n-, u [ε]mbe -Yusu a 'lila a 'hru le.

48 Kee, -te bu di 'a 'lila nu, u 'y[ε]t[ε] -yi, -e nu[ε], 'a -ne -nyr[ε]w[ε], nyibli -h[ε]h[ε] [g]lee 'li[ε] le, -e di[ε] nu, u 'mu 'a t[ε]win 'win.

20

-Te -Juukve* a naanyu 'beti la -Yusu, nyiblo a 'di -bi -nyi[ε] 'kl, 'ki bu nu de -mu', ε ni

(Matie 21.23-27; Mak[ε] 11.27-33)

1 -Nyr[ε]w[ε] [ε]du 'kwli, -Yusu t[ε] la nyibli, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'e pi [ε]nu Nyisua a [ha]ant[ε]tie. 'Ki ε ni 'ki 'u bu, -e -bi Nyisua a -c[ε]hlunpinyu* gbagbi, k[ε] Nyisua a tetet[ε]onyu, k[ε] -Juukve a 'blu a nyibli -bi 'h[ε]n-, u nu- nyre 'u[ε] 'h[ε]u,

2 u wen: «Nyiblo a 'di -bi -nyi -mu 'kl, 'ki -bu bla -tebliplonyibli -bu le 'li? Nyiblo a 'di -bi -lee -mu -we, 'ki -bu nu -tebli a pepe -bu, -ni 'li?»

3 -E -bi -Yusu [tu] [nu] [w[ε]n, ε wen: «'Na 'mumu -bu, 'n di 'beti 'a mu de. Ba lee 'mu,

4 nyiblo a 'di -bi lee la Saan, 'ki bu pu la nyibli 'nie 'lu le 'li? [ε]bi Nyisua lee la[ε], -u[ε]- -tonyiblo lee la[ε]a?»

5 -E -bi u -tua 'waa d[ε]nu a le'betile, u wen: «-Bi' -a di 'ki pu 'li? 'Bu m[ε], [ε]ba pu le, Nyisua -lee la 'ne[ε], ε di [ε]han -m[ε], ε 'mu -a mu 'beti -ni: -Ti -mu', Saan h[ε] la, de- k[ε] -ti, 'a 'yi la -ti a 'mu [ha]n-ti -pu 'li?»

6 M[ε], 'bu m[ε], [ε]ba pu le, -tonyibli [ε]nu, nyibli a pepe, u di pu -a mu 'hi -m[ε] le,

υ 'mu -a mu 'la, -kotu υ pu□υ □haan-ti, -ε mɔ, Saan mɔ la Nyisua a winwlon-hanyo* □nuɔ.»

7 Ε nɔ- nu□o, 'υ □tu -Yusu □wɔn, υ wen: «-A 'yɪ nyiblo a 'mu -yi, -ε lee la□a, 'kɪ bu pu la nyibli 'nie 'lu ε.»

8 -Ε -bɪ -Yusu wen: «'Na 'mumu, 'n 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, □bu lee nε 'a mu, nyiblo -bu, -ε -nyi 'mu 'kɪ, 'kɪ □bu nu -teblɪ a pεpε -bu, 'n ni.»

-Te -Yusu pu la -ci'yie□tunyυ -mu', -υ kɔ la -balυ a 'ledυ (Matie 21.33-46; Makɪ 12.1-12)

9 (Nyibli -mu', -υ nɪ 'lɪ Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli, -Yusu 'tɪε yɪ 'lɪ □nu -mɔ -hlee -nɪ,) ε wen: «Ε kɔ la 'dɔdɔnyɔ □dυ. Ε nɔ- kɔ la -ci. 'Kɪ 'lɪ -ci 'a mu kɪ, ε 'dɔɔ 'lɪ 'lɪli □dυ. 'A 'yɔ, ε tɔɪ, υ dεε □nε rεsen. -Te ε -wε 'a 'dɔdɔ -mɔ, -ε -bɪ, ε lee -kɔannunyibli □dυ, 'kɪ bu mu -ci a 'mu, 'a -kɔan nu, -ε di□e nu, 'a 'dɔdɔ-teblɪ 'bu -tɔ, υ 'mu□υ 'a 'kɪbɪa -nyi, -kɔannunyibli a 'mu, 'waa 'mumu, υ 'mu 'waa -nε 'kɪbɪa kɔ. -Te -cikɔnyɔ a 'mu, ε -wε -kɔan a 'mu, 'a yɪlε□tutule -mɔ, -ε -bɪ ε mu 'dagba blɔblɔ', ε 'mu 'lɪ ti -hɔhɔ 'lɪ -hii -nɪ.

10 -Te 'dɔdɔ-teblɪ a 'cɪcɪti nyre 'υ, -ε -bɪ -cikɔnyɔ a 'mu, ε lee nε 'a lɛlenyɔ -bɪ, 'kɪ bu mu 'lɪ -ci'yie□tunyυ -mɔ, υ 'mu□υ 'cɪcɛ-teblɪ a 'kɪbɪa, -ε blee -cikɔnyɔ yɪ -nyi, ε 'mu □nε□ε yɪ ya. -Te lɛlenyɔ a 'mu, ε nyre 'lɪ, -ε -bɪ -ci'yie□tunyυ a 'mu, υ da 'lɪ□ɪ bu, 'υ bi□e -tεε, 'kɪ υ 'yɪ□ɪ □dedede -nyi, 'υ -mɪa □nε kle.

11 -Ε -bɪ -cikɔnyɔ lee nε 'a lɛlenyɔ -bɪ de, 'υ da 'lɪ□ɪ bu, 'υ bi□e, 'υ -ha□a 'yɪrɪ ε, 'kɪ υ 'yɪ□ɪ □dedede -nyi -wε, 'υ -mɪa □nε kle,

12 -cikɔnyɔ a 'mu, 'ε lee nε 'a ta a lɛlenyɔ, 'υ kɔ□ɔ, 'υ 'la□a -teblɪ 'yɪrɪ ε, 'tɪ- 'υ □hɪnhɪan 'lɪ□ɪ -patυ'.

13 -Ε -bɪ kε- -cikɔnyɔ a 'mu, ε pɪ 'kɪ 'a dɪɔny yɪ, ε wen: -Bɪ 'n di nu 'lɪ? 'Na nuɛyυ, nɔ- □bu lee 'lɪ □nu -mɔ. 'N pu□υ □haan-tɪ, -ε mɔ, υ di kɔ 'υ 'a 'υ□tuule.

14 -Te ε waan 'lɪ, -ε -bɪ υ yɪ 'pɔpɛ' ε, υ wen: Nyiblo -bu, -ε di -ci -bu kɔ -nyrɔwɔ □dυ, ε nɔ- yɪ 'lɪ di. 'A -tɪ, -ba 'la□a, -a 'mu -ci -bu kɔ,

15 'υ kɔ□ɔ, 'υ 'hrɔɔ 'lɪ□ɪ -ci 'kwli, 'υ 'la□a.»

-Ε -bɪ -Yusu wen 'nɪ: «'N yɪ a 'mu 'nɪ 'beti -nɪ, nyiblo a 'mu, -ε kɔ -ci a 'mu, 'bu 'win -teblɪ a pεpε a 'mu, -ε mu 'lu -mɔ, dε a 'dɪ -bɪ ε di □nu -mɔ nu 'lɪ?

16 'A □gbetu, ε di 'nɪ di, ε 'mu -ci'yie□tunyυ a 'mu 'la, 'tɪ-, ε 'mu 'lɪ -ci a 'mu 'lɪ -ha, ε 'mu□υ nyibli -bɪ -nyi.» Nyibli a 'mu, -υ pɪ -Yusu nɔa yɪ bu, -ε -bɪ υ wen: «Yruyru, ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bu mu 'lu -mɔ.»

17 -Yusu bu ta 'υ □nu -mɔ ε -tata, -ε -bɪ ε wen: «'A -tɪ, -tɪ -bu, υ 'cɪrɪ la 'lɪ Nyɪsɔacrɪen 'kwli, dε -mu', ε □hen 'nyre, ba -hie□e 'lu -mɔ ε. -Tɪ a 'mu, ε nɔ- -bu: 'Katuo -mu', 'kayupɔnyυ 'yε nɪ -hɔa la bu nu la -kɔan 'yɪ,

υ pu la 'kɪbɪa kɪ, ε nɔ- -hε 'kayυ a 'mu a 'katuo gbagbu.»

18 -Ε -bɪ kε- ε pɪ de, ε wen: «Nyiblo 'bu □gbε 'katuo a 'mu yɪ, ε kɔ bu -yɪrɪ ε, mɔ, nyiblo, 'katuo a 'mu, 'bu bi□e kɪ, ε di wɔwa□a ε.»

De -mu', -Yusu tɔɔ la -nɪ, 'kɪ 'υ 'blɔwli a -ta' (Matie 22.15-22; Makɪ 12.13-17)

19 'Tɪ- -Yusu 'mu -yrɛ mɔ mu, -ε -bɪ Nyisua a tetetɔonyυ, kɔ Nyisua a -cɔhlɔnpinyυ* gbagbɪ 'hɔen-, -υ nɪ 'υ, υ yru□o nɪ, -ε mɔ, υ nu- -Yusu pu 'ledυ a 'mu yɪ. -Te υ yru dε a 'mu, -ε -bɪ ti nɪ -do a 'tɪ 'yɪrɪ, υ -tɔa 'hru a lε□mɔmɔ, υ 'mu□υ kɔ, υ 'mu□υ 'la. Kεε, -te υ yɪ nyibli a hɔannυ pie, ε nɔ- nu□o, 'υ -ha□a mε ε.

20 Kεε -ε -bɪ υ -tɔa -Yusu a -gbεεε. Ε nɔ- nu□o, 'υ tε nyibli bu, 'kɪ 'υ□υ 'hɔɪ, υ 'mu nyibli -mu', -υ kɔ 'υ□tuule a ηmlɪ ε nu, υ 'mu□υ lε 'beti -nɪ, -ε di□e nu, 'kɪ 'lɪ 'a kle-hɪhɪawin 'kwli, υ 'mu 'lɪ -naa -nɪ, υ 'mu□υ -tɪ -yεε -nɪ, υ 'mu□υ kɔ a -tɪ, υ 'mu□υ Romakɔε a -gɔlɔnɔma -jɪ' pu, ε 'mu□υ -bati ε -pυυ -nɪ.

21 -Te υ nyre 'kɪ 'υ□υ 'hɔɪ, -ε -bɪ υ wen: «Tɔɔnyɔ o, -a yɪ□e nɪ, -ε mɔ, -hɛ -tɪ a -tεε, 'tɪ- □nɪ tɔε □nε nyibli. 'Bυ mɔ, □nɪ yɪ□ɪ nɪ hɛ, -tonyibli a 'lule-hihie a hɔannυ 'nɪ -nu□o lɪ -mu, 'ye □bu ε mɔ nyiblo gbagbu. -Na -tɪ a -tεε nɪ -do a 'mu, ε nɔ- -tɔε -nɪ, 'kɪ 'υ dε -mu', Nyisua -hɔε a -ta'.

22 'A -tɪ o, lee nε -a mu, □bɪ Nyisua a tete wen 'nɪ, -ba -ha 'blɔwli, -ba -nyi□e Romakɔε a 'kɪn gbagbu, -υ'υ-, □bɪ -a 'yɪ yɪ -blεε nɪ, -ba -nyi □nε□ε?»

23 Kεε, -Yusu yru 'waa □yre a 'mu ni, ε wen:

24 «Ba tɔɔ 'mu 'wliyɔkɔ a 'ye ni -do yɪ.» -Tε υ -nyi □ne□ε, -ε -bi ε wen: «Nyiblo a 'di -bi, -ε kɔ yigbakla -ni 'v□v ki 'li? Nyiblo a 'di -bi, -ε kɔ 'nyre υ 'cru 'v -we 'li?» -ε -bi υ wen: «Romakɔε a 'kiun gbagbu □niɔ.»

25 -ε -bi ke- -Yusu pi 'ki □nu yɪ, ε wen: «'A -ti o, de -bu, -ε bleε 'kiun gbagbu yɪ, ba -nyi □ne□ε, ε kɔ, de -bu, -ε bleε Nyɪsua yɪ, ba -nyi □ne□ε -we.»

26 ε □hen 'nyre, -Yusu 'yɪ □dedede kle -hihia -ni, 'ki 'v nyibli ye', -ε kɔ 'kwli 'a yraanyibli di 'li -naa -ni, υ 'mu□v -ti -yεε -ni. Kεε, -ti a 'mu, -Yusu -hihia □nu kle, ε kεε 'waa □wli lε. 'A -ti, υ 'yɪ 'ki -ti □du -hla de.

De -mu', -Yusu tɔɔ -ni, 'ki 'v nyibli a 'klɔ'hihru a -ta' (Matie 22.23-33; Makɪ 12.18-27)

27 'Kɪ 'li Jrusredɪɔ 'kwli, ε kɔ la □tumu □du. 'A 'nyre mɔ Sadusɪ□tumu*. U nu-hle□ε, -ε mɔ, 'bu mɔ, nyiblo 'bu 'ku, ε 'yɪ 'ki 'li□i 'li -we, bu -hɔn 'li 'kukonyibli 'nyɪ, bu 'hri 'klɔ, 'ki 'li Nyɪsua yɪ. U nu- kɔ nyibli -mu 'v -Yusu 'hvi, -ε di□e nu, υ 'mu□v lε 'beti -ni. -Tε υ nyre 'ki 'v□v 'hvi, -ε -bi ke- υ pi□i yɪ, υ wen:

28 «Tɔɔnyɔ o, Nyɪsua a winwlon-hanyɔ* Moise 'cɪ la tete -bi, 'ε hie -a mɔ□ɔ lε. Tete a 'mu, ε nɔ- -bu: Nyɪbeyugbe 'bu kɔ nuɔba, 'ti- 'bu 'yɪ 'v 'yonu bu -hie, 'bu 'ku, nyɪbeyugbe a 'mu, -ε 'ku, 'bu kɔ 'diayi nyɪbehɪan, ε nɔ- bleε yɪ, -bu kɔ nuɔba a 'mu, ε kɔ□ɔ 'hven-, υ 'mu 'yonu kɔ, 'ki 'v 'a 'diayi -mu', -ε 'ku a -ta'. Ke- Moise a tete pi.»

29 U wen 'ni de: «ε kɔ la 'diayi nyɪbeyu ni □hlon'hven, 'waa yɪ-henyiblo, nɔ- kɔ la nuɔba, 'ε 'yɪ 'yu bu -hie, 'ε 'ku,

30 'hven a nyiblo 'ε kɔ□ɔ, 'a 'mumu, 'ε 'yɪ 'yu bu -hie, 'ε 'ku -we.

31 De ni -do a 'mu, ε nɔ- nu ta a nyiblo. De a 'mu, ε nɔ- mu 'lu -mɔ -mumu, □hlon'hven a nyiblo 'ε kɔ□ɔ -we, 'ki ε 'yɪ 'yu bu -hie, 'ε 'ku.

32 -Tε 'waa pepe, υ 'ku 'ki, -ε -bi nuɔba a 'mu, ε 'ku ni -we.

33 Nɔ- mɔ -ti, -a di -mu 'beti mɔ, □mu -a mu kle -hihia -ni. -Nyɔwɔ -kɔ 'kwli

nyibli di 'li 'kukonyibli 'nyɪ -hɔn, υ di 'klɔ 'hri, 'ki 'li Nyɪsua yɪ, nyiblo a 'di -bi -di 'ki nuɔba a 'mu kɔ 'li, -ε nu□o, -te υ ni la 'ne- -tutu ki, nyibli ni □hlon'hven a pepe a 'mu, υ kɔ la□a ni.»

34 -ε -bi -Yusu □tu □nu □wɔn, ε wen: «Nuɔbi kɔ nyɪbeyu 'hven-, -υ ni 'klɔ, υ nu-yɪ -kukɔ -ni.

35 Kεε, 'bu -hɔn 'li 'kukonyibli 'nyɪ, 'bu 'hri 'klɔ, 'ki 'li Nyɪsua a 'klɔ yrayru 'kwli, nyibli a 'mu, υ 'yɪ 'li□i 'li -we bu kukɔ -ni.

36 U 'yɪ 'li□i 'li -we, bu 'ku 'ki de. Kεε, -te Nyɪsua a lelenyu ni 'mu, ke- υ di 'mu ni -we. U mɔ Nyɪsua a 'yonu □niɔ, -ε nu□o, 'ki υ -hɔn 'li 'kukonyibli 'nyɪ, 'v 'hri 'klɔ.

37 De -bu, -ε mɔ nyibli bu di 'li 'kukonyibli 'nyɪ -hɔn, bu di 'klɔ 'hri, Nyɪsua a winwlon-hanyɔ Moise, nɔ- 'cɪ la 'a -ti. De -mu', Nyɪsua lee □ne, ε nɔ- ε 'cɪ la. -Tε Nyɪsua a 'mu, ε ni la 'li -gbakuo, -ε yɪ la wln 'kwli, 'ki ε hlee la 'li Moise -mɔ. 'Kɪ 'li 'cɪenkutɪɔ a 'mu 'kwli, -te Moise yɪ la Kukonyɔ ni de, -ε -bi ke- ε pi la: 'Mɔ mɔ Nyɪsua -bu, Abrahamu de, ε kɔ Yisaki, kɔ Sakɔbu 'hven-. Ke- Nyɪsua pu la.

38 ε 'wɪ yɪ, ti -mu' -kɔ 'yɪ Nyɪsua yɪ la 'li Moise -mɔ -hlee -ni, Abrahamu kɔ Yisaki kɔ Sakɔbu 'hven-, υ 'ku la ni see la. Kεε, -a yi□e ni, -ε mɔ, ε 'yɪ 'kukonyibli 'pa-, υ 'ni -da□a li Nyɪsua, kεε, 'klɔnyibli, υ nu-de□ε. Nyibli -mu', -υ ni 'li Nyɪsua a 'klɔ yrayru 'kwli, υ 'yɪ 'ku, kεε, υ ni 'klɔ.»

39 -ε -bi tetetɔnyu -bi -mu', -υ ni 'v, υ wen: «Tɔɔnyɔ, -ti -bu, -hle, 'a -teε, nɔ- □niɔ.»

40 Bu pu 'ki lε, nyibli -mu', -υ ni 'v, υ yɪ pie huannu, 'ki bu 'beti□e lε de.

Wanyɔ mɔ bodɪɔ Dafidɪ a 'yonu a 'Yu □niɔ (Matie 22.41-46; Makɪ 12.35-37)

41 -ε -bi ke- -Yusu pi □nu yɪ, ε wen: «ε kɔ nyibli, 'v pi lε: Wanyɔ -mu', Nyɪsua pu la lε, ε di la ya, Wanyɔ a 'mu, ε nɔ- mɔ bodɪɔ Dafidɪ a 'yonu a 'Yu. 'A mu 'n yɪ 'ki 'beti -ni: De- kɔ -ti 'v hle□ε 'li?

42 Dafidɪ a 'mumu, ε hla□a ni, 'ki 'li Nyɪsua a -wlabelcɪen* 'kwli, -ε mɔ: Kukonyɔ Nyɪsua lee 'na Kukonyɔ ni, -ε mɔ: Ni mɔ 'na diidekɪbiɔ ki bu, -kɔ 'mu 'hven-,

43 -a 'mu nyibli win ki -kɔɔ -ni,

ε 'mu□v gba -gbagba, 'mu□v nu, □mu -na yraanyibli bu 'lu ble □tu.»

44 -ε -bi -Yusu wen 'ni de: «-Te Dafidi a 'mu, ε δεε Wanyo a 'mu 'a Kukonyo, -bi' Wanyo a 'mu, ε -we 'li bu nu 'ki Dafidi a 'Yu a pupa 'li?»

-Te -Yusu lee la 'a nyibli, -ε mo, bu □tu 'waa dionu 'yie 'ki 'v tetetonyu a -ta'

(Matie 23.1-36; Maki 12.38-40)

45 Nyibli -huohu -mu', -v ni -tuok ki, -ti -mu', -Yusu -hla, v pu□v nua yi bu, -Yusu 'ε yi 'li 'a -nagbopu* -mo -hlee -ni, ε wen:

46 «Ba □tu 'aan dionu 'yie, 'ki 'v tetetonyu -mo, v 'ni □ha 'a mu -kaa -ni. U nve 'ki nyibli bu daa □nu nyibli gbagbi. 'Bu yi le ni ne, v pi nyibli gbagbi a wlawi, -ε di□e nu, nyibli 'mu □nu 'ye. 'Bu yi 'v -tite □du ni mi, -te nyibli -huu 'v, -ε -bi v -hve□e ni, nyibli bu pu □nu 'wio ble, 'ki 'v 'waa 'v□tuule a -ta', 'v nve □ne ni -we, 'bu mu 'li Nyisua a 'kayu bu, 'ki bu ni 'li ye' bu, -ε di□e nu, nyibli a pepe 'mu □nu 'ye. De ni -do a 'mu, ε no- v ni, 'bu da □nu didide -mo.

47 U ni -do a 'mu, v nu- -he -tugbanugbi kuko-tebli a pepe □jre. 'Ti-, tetetonyu a 'mu, 'bu yi Nyisua ni de, 'waa Nyisua a dida hlo ki bu, -ε di□e nu, nyibli 'mu le pu, v mo □haannyibli □ni. 'N yi 'a 'mu 'ni -lee -ni, -ε mo, -bati -mu', Nyisua di □nu le -puu -ni, ε di ni 'kl ki, ε 'mu 'v nyibli -bi a -bati 'v -hi.»

21

-Te □hivennugba □du -ha la 'a 'wliye, 'ki 'v Nyisua a -kvan a -ta'

(Maki 12.41-44)

1 'Ki -Yusu ko -nagbopu* 'hven-, v ni 'li Nyisua a 'kagbau bu, 'ki 'v dukwli -mu', -ε ko 'kwli nyibli pi 'li 'wli le 'hu, 'ki 'v Nyisua a -kvan a -ta'. -Yusu yi□i 'ni 'ye, -te dekonnyibli ni 'li 'wli a lepupu.

2 Kee, bu ni 'ki 'v bu, -ε -bi ε 'ye -tugbanugba □du, □hiven ni. -Te nugba a 'mu, ε nyre 'v, -ε -bi 'wliyo gbi ni 'hven, -ε 'yi 'li □dedede a -tuto -we, ε no- ε pu 'li.

3 -Te -Yusu 'ye□e, -ε -bi ε wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, 'ki 'li Nyisua 'yi, □hivennugba -bu, ε pu 'li 'wliye, 'ε -hi 'v nyibli a pepe -bu 'v,

4 -ε nu□o, nyibli -bi -mu', 'wliye -bu, -ε 'yi -kvan -ko, 'ki 'v □nu -mo, ε no- v pu 'li le. Nugba -bu, ε no- -mo -bi, □han-ti □hiven 'ε ni□e, kee, ke- ε ni 'mu, 'wliye a pepe -mu', ε di wen nu, ε 'mu wen 'a dionu yi -won, ε no- ε pu 'li.»

-Yusu wen 'ni, v di Nyisua a 'kagbau 'ni 'wla

(Matie 24.1-2; Maki 13.1-2)

5 Nyibli -bi, nu- hle la Nyisua a 'kagbau a -ti. Ke- v pi la, -ε mo: «E no yi diaki. Ta le -bu 'ye, yinohi, v -nu, 'v pu□v, ε ko yino-tebli a gblegble, v -ha, v □tu 'li 'kayu a 'mu bu, Nyisua a -ti a 'yi'buale a -ti.» -ε -bi -Yusu wen:

6 «'Kayu -bu, a yi 'ye, -nyrowo di 'v 'ni nyre, -ε ko 'kwli v di 'v□v 'v 'wlaa -ni pepe. 'A 'huo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu ni 'v 'a 'bi 'huo 'lu bu.»

'Kla-wliye'yiya di 'v 'ni nyre, 'ti- 'klo 'mu 'v -wlu -hon

(Matie 24.3-14; Maki 13.3-13)

7 -ε -bi v 'beti -Yusu ni, v wen: «Tononyo, lee ne -a mu, ti a 'di -bi -ko 'yri v di 'v Nyisua a 'kagbau a 'mu 'wlaa -ni, ε ko, de a 'di -bi, -ε di 'lu -mo -mu, -a di 'ye, 'ti- -a 'mu□v yi, -ε mo, -tebli a pepe -mu', -ko -ti -hla wen, ε mi 'lu -mo mu mo?»

8 -ε -bi ε □tu □nu □won, ε wen: «Ba □tu 'aan dionu 'yie, nyiblo □du 'ni □ha 'a mu -kaa -ni, -ε nu□o, nyibli -huohu di 'ni di, v 'mu le pu, v nu- mo Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la ya, v 'mu le pu -we, ti -mu', -ε ko 'yri Wanyo a 'mu, ε di ya, ε 'mve yre. Kee, a 'ni 'kvee 'li □nu □wien.

9 'Ya 'v 'lu de, a di 'ni 'win, -ε mo, v -wen tu, 'ki 'li 'blugbi -bi ki, ε ko, a 'mu 'win, -ε mo, ε ko nyibli -bi, 'v yi 'blugbi -bi □gbugblo -ni. 'Bu mo, 'ba yi ni 'win, a 'ni 'pie 'li huannu, -ε nu□o, -tebli a pepe a 'mu, ε ko bu mu 'lu -mo. Kee, 'bu yi 'lu -mo ni mi, ε 'yi 'nyre □hen, -ε mo, ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki 'klo a 'v-honti di 'v -nyree -ni.»

10 Ke- ε pi de: «'Blugbi di yi 'ni -wunwon -ni.

11 'Ki 'li 'blugbi -huohu 'kwli, -tutu di 'ni 'hible -ni diaki, 'kanu 'mu □ti, □titakue 'mu nyibli klo. Huannu-tebli 'mu 'li yako 'kwli le 'hru -ni.

12 Kee, 'ti- -tebli a pepe a 'mu, ε 'mu 'v nyre, v di 'a mu 'ni klo, -te a mo 'na nyibli

a -ti, v 'mu 'a mu [h]uven [t]u, e ko, v 'mu 'li 'a mu Nyisua a 'kayo a nyibli gbagbi -mo gba, -e di[e] nu, v 'mu 'a mu -bati le -puu -ni, e ko, v 'mu 'a mu -ji' le pu, ko, v 'mu 'a mu -ti -yee -ni, 'ki 'v 'blugbi a bodiopo ko -gulonumapu ye'.

13 'Bu mo, -tebli a 'mu, 'bu nyre 'v, 'ki 'v 'a mu -mo, a di ko 'hru, 'ki ba hla[ ]a, -e mo, a kuo 'mu [w]lu yi.

14 'A -ti, 'bu pa, 'bu yee ne 'a mu -ti, -ti -bu, a di hla, 'a -ti 'ni 'yaa 'li 'a mu 'kla -wliye, 'ti- -tebli a 'mu, e 'mu 'v nyre.

15 'Na [g]betu, 'mo -di 'a mu [t]o -nyi, a 'mu win pu. Nyibli -mu', -v yi 'a mu -ti -yee -ni, v 'yi 'li[ ]i 'li -we, bu nyra 'a mu yi bu, e ko, bu [t]u 'a mu [w]on -we.

16 'Aan 'bainu, ko 'aan 'diinu, ko 'aan 'diayinu, ko 'aan [t]ugba a nyibli, ko 'aan ninatumupu, v di pu 'a mu 'blugba a naanyu -ji', v 'mu -v -bi le 'lila -ni, 'ki 'li 'a mu 'nyi.

17 Nyibli a pepe ko bu yraa ne 'a mu, -te a mo 'na nyibli a -ti.

18 Kee, [d]edede 'yi 'li[ ]i 'li -we, bu nyre 'v, 'ki 'v 'a mu -mo, mo, 'aan 'lunyalpi ni -do 'yi 'li[ ]i 'li -we, bu 'wan.

19 'A 'ni 'saa 'li. E no- di[e] nu, Nyisua 'mu 'a mu 'klo yrayru -nyi.»

[H]uven'yeti gbagbi di 'v 'ni nyre, 'ti- -Yusu 'mu 'li di (Matie 24.15-28; Makı 13.14-19)

20 Ke- -Yusu pi 'a -nagbopu* yi de, e mo: «'Bu mo, 'ba 'ye Jrusredio, hapudako -bi a 'seyo 'bu [g]laa 'li[ ]i le, -e -bi ba yi[ ]e, -e mo, Jrusre a mu, 'a 'wowlati yi 'v 'ni nyre.

21 'Ba 'ye -tebli a 'mu, -e -bi nyibli -mu', -v ni 'li Sudeblugba 'kwli, bu 'gba ci le, bu mu 'li dugbi 'lu, ko, nyibli -mu', -v ni 'li Jrusredio 'kwli, bu hlo -mo, ko, nyibli -mu', -v ni 'li -titi, v 'ni 'die 'li 'dio, v 'ni [h]a [n]u le 'lila -ni,

22 -e nu[ ]o, -nyrowo a 'mu 'kwli, Nyisua di [t]u 'a dako [h]uven. Ke- -ti a pepe -mu', Nyisua a winwlon-hanyo* hla la, 'ki 'li Nyisuacrien 'kwli, e di 'lu a -momumuo nu.

23 'Ti a 'mu 'yri, nugbi -mu', -v di 'kwli le ni, ko 'waa de -mu', -v di 'yonu 'nya, v di 'ye [h]uven diaki, ko, dako 'mu [h]uven 'ye diaki, Nyisua 'mu 'a dako yru le -puu -ni.

24 U di nu 'plien, v 'mu -v -bi le 'lila -ni, v 'mu 'li -v -bi dako -mu', -v 'yi Nyisua -yi a 'bli gba, v 'mu [k]ode nu mo mu. Dako -mu', -v 'yi Nyisua -yi, nu- di Jrusredio 'wla, e 'mu[ ]u gba -gbagba, 'waa -ne ti 'mu 'li -we.»

-Yusu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, e di 'ni di de (Matie 24.29-31; Makı 13.24-27)

25 Ke- -Yusu pi de, e wen: «[H]uven'yeti a 'mu, 'bu nyre 'v, huannu-tebli di mu 'lu -mo, 'ki 'li 'yru 'yi, ko 'ki 'li [h]onpu ko nyahroyo 'huen- 'yi. 'Ki 'ne- -tutu -bu ki, dako a pepe di ni 'li huannu 'kwli, 'ki 'v 'yru ko 'a 'dui 'huen- a -cici a -ta'. De bu di 'lu -mo le -hie, v 'yi 'li[ ]i 'li -we, bu yi[ ]e.

26 -Tebli -di 'ne- -tutu ki 'lu -mo -muu -ni, nyibli 'bu yi 'a -ti 'lu -mo le ni -hie, 'a huannu, no- di [n]u le 'lila -ni. -Tebli a pepe, -e ni 'li yako 'kwli, e di -hon -ta' le.

27 'Ti ni -do a 'mu 'yri, 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'ki v di 'v 'mu 'yee -ni. 'N ko [b]u di, 'ki 'li 'na 'klukununu a pepe 'kwli, ko 'ki 'li 'na -ti a 'yi'bubua 'kwli. 'Bu mo, 'ni yi ni di, 'ki 'n di 'li 'nunmi 'nyi ni.

28 'Ti -mu' -ko 'yri -tebli a 'mu, e di -wlu [t]u, ba 'hri 'li le, e ko, ba -ha 'li 'lu -wlu, -e nu[ ]o, -nyrowo, Nyisua di 'v 'a mu [g]blee -ni, e 'mue yre.»

-Yusu -hve[ ]e ni, ti -mu' -ko 'yri Nyisua di 'v nyibli win ki -koo -ni pepe, nyibli bu yi 'a ti a 'mu

(Matie 24.32-35; Makı 13.28-31)

29 -Yusu bu pu 'ki le, -e -bi e pu [n]u 'ledu -bi yi, e wen: «'Ba 'ye tugbe -mu', v dee figietu, ko ti -bi.

30 'Bu mo, 'ba yi [n]u ni 'ye, 'bu yi hawi yrayri ni pi, -e -bi a yi[ ]e ni, -e mo, -ci-nyre 'mue yre.

31 -Tebli a pepe -bu, -kotu 'n hla wen, 'bu yi 'lu -mo ni mi, -e -bi ba ko 'a yiyie, -e mo, ti -mu' -ko 'yri Nyisua di 'v nyibli win ki -koo -ni pepe, e 'mue yre.

32 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, nyibli -bu, -v ni 'klo, v 'yi 'li[ ]i 'li -we, bu 'ku, -tebli a pepe a 'mu, e 'mu 'v nyre.

33 Yako ko -tutu 'huen-, v di bu 'ni -we, kee, 'na win 'yi 'li[ ]i 'li -we, bu -we bu, 'klo -mo 'klo.»

Ba ni 'v -pleele'

34 -E -bi ke- -Yusu pi de, e wen: «Ba tu 'aan dionu 'yie, 'aan 'lule-hihie 'ni 'nu 'li le'mimle ni -do 'kwli, ko, a 'ni 'naa 'li no diaki, ko, a 'ni 'hritie 'li -ni, 'ki 'v -tebli -mu', nyiblo ble e yi bu ko a -ta', -koti -tebli a pepe a 'mu, v ni e ni, 'aan 'lule-hihie 'e yi 'yi le -hibi -ni. 'Ba yi -tebli a 'mu ni ni, -e -bi -nyrowo, 'n di ya, e di 'a mu bu 'ni hu,

35 tu yi, -te cro ni, 'e kwle muma. -Nyrowo a 'mu, e ko bu ye 'v nyibli a pepe bu, -v ni 'ne- -tutu ki.

36 Ba ni 'v -pleele', a 'ni 'nmee 'li, ba 'cibi 'v Nyisva a dida, -e di e nu, -tebli a pepe a 'mu, -e di di, a 'mu 'li 'kwli tu 'bee -ni, 'ti- 'bu mo, 'mo -bu, -e mo, -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'ni yi 'li ni di, a 'ni ha huannu pie.» Ke- -Yusu pi nyibli yi.

37 -Nyre', 'ki -Yusu tve 'li Nyisva a 'kagbau bu. 'To 'bu -won, -e -bi e tu 'di, 'e mi 'li olifieti a dugba 'lu pee mo.

38 -Nyre 'bu -nye, -e -bi nyibli a pepe yi -we ti ki, 'ki 'li Nyisva a 'kagbau bu, v 'mu 'a win 'win.

22

-Te -Juukve* a nyibli gbagbi -hve bu 'la la -Yusu (Matie 26.1-5; Maki 14.1-2; Saan 11.45-53)

1 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Juukve a le'mimle gbagbu mi 'v nyre mo. Le'mimle a 'mu, 'a 'nyre mo Paki. Paki a 'mu a ti 'yri, 'floodu -mu', -e ko -mo v 'ye ni pu 'li 'yaade, e no- v yi di. -Te -nyrowodu a 'mu, e yi yre ni 'mve,

2 -e -bi Nyisva a -cohlunpinyu* gbagbi ko tetetonyu 'hven-, v mve -Yusu a 'lila le. Kee, v yi pie nyibli a huannu. E no-nu, 'v mve tu le, -te -mu', v di 'a 'lila nu.

Judia -hve bu pu la -Yusu -Juukve* a naanyv -ji'

(Matie 26.14-16; Maki 14.10-11)

3 'Ki 'li -Yusu a -nagbopu* ni -pu tu 'v 'hven -mu' 'nyi, e ko -nagbopi -bi. 'A 'nyre mo Judia. 'A kibuhlanyre mo Yisikalio. E no- 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu Satan, e bi 'v ke'.

4 Judia a 'mu, e no- 'du ye', 'e mu 'li -cohlunpinyu* gbagbi -mo, ko Nyisva a 'kagbau a 'yie tunyu gbagbi 'hven-, 'e mu nu lee mo, -te e di nu -Yusu a -ji'pupu nu.

5 -Te v pupu 'li le, -e -bi 'waa plo ble ni. 'A -ti, v pu 'li ni, 'ki bu -nye 'wliye, 'bu mo, -tebli a pepe a 'mu, 'bu ko bu mu 'lu -mo.

6 -E -bi Judia wen ni. E nu ni, kve 'v ti a 'mu 'yie bu, 'e mve tu le, -te -mu', e di -Yusu nyibli a 'mu 'a -ji'pupu nu, 'ki nyibli 'ye ni di 'v dedede 'hu ni yi.

-Te -Yusu pu la Paki a diide a tu

(Matie 26.17-25; Maki 14.12-21; Saan 13.21-30)

7 Le'mimle -mu', -e mo Paki a yi-he-nyrowo 'kwli, 'ki v yi 'v 'floodu -mu', -e ko -mo v 'ye ni pu 'li 'yaade -dii -ni, 'v 'le 'v 'blayonu le -we, 'ki 'v didide gbagbu a 'mu 'a -ta'. -Te -nyrowo a 'mu, e nyre 'v,

8 -e -bi -Yusu yi Piel ko Saan 'hven- 'ni -lee -ni, e wen: «Ba mu Paki a diide -mo -we.»

9 -E -bi v 'beti ni: «-Bi' -hve -ba pii didide a 'mu yi 'li?»

10 -E -bi e tu nu won: «Ba pu 'v nva bu: Ba mu 'li Jrusredio 'kwli. A ko nyibelian du 'hven-, a di 'ni nmee -ni. Nyiblo a 'mu, e 'ble 'niya. E no- ba kve wien. 'Kayu -ko bu e di 'li pa, 'ki ba pa 'li.

11 Ba lee 'kayu a 'mu, 'a kukonyo, ke- ba pu: -Aan tonyo yi -mu 'ni 'beti -ni, -gblo a 'di -bi -ko 'kwli, e ko 'a -nagbopu* 'hven-, v di 'li Paki a diide 'li -dii -ni 'li?»

12 -E -bi -Yusu wen 'ni de: «E di too ne 'a mu -gblo gbagbu, 'ki 'li 'a yo'kayu a 'mu, 'a yi-he-gbo yra. 'Ki 'kayu a -tebli a pepe ce 'li. 'Ki ba pii 'li diide a 'mu.»

13 -Te v nyre 'li, -e -bi e mo han-ti, -te -Yusu nu wen 'a hihla, ke- v nu 'v -tebli a 'mu, 'a buyeele, 'v bi 'v, 'v pi Paki a diide a 'mu. -Te v -we 'a pipie -mo, -e -bi v -me kle.

Kukonyo -Yusu a le'boodiide

(Matie 26.26-30; Maki 14.22-26; 1 Koleti 11.23-25)

14 -Winse, -te dediti nyre 'v, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* 'hven-, v 'kukue le, v 'mu de di.

15 Kε- ε πi □nu yi, ε wen: «'Na □wlu □mυε m□o lε dtaki, 'ki a k□ 'mu 'hven-ba di Paki a diide -bu, 'ti- ε 'mu 'na □hven'yeti ki ye.

16 Kεε, 'n yi 'ki 'a mu 'ni -lee -ni: 'N yi 'li□i 'li -we, □bu di Paki a diide de, ε 'mu ti -mu' ki ye, -ε k□ 'yri Nyisua di -hvan 'u 'a dako a wowa -m□ -we, 'ki 'li 'a 'klo yrayru -mu' 'kwli.»

17 Bu pu 'ki lε, -ε -bi ε 'du -wiin-ηanu ye', 'ε -nyi Nyisua 'wio, ε wen: «Ba klo bu, ba -hie□e.

18 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε m□, kuε ke 'ki m□ bu, 'n yi 'li□i 'li -we, □bu 'na 'ki n□du -bu de, ε 'mu□u gba -gbagba, ε 'mu ti -mu' ki ye, -ε k□ 'yri Nyisua di 'a dako a wowa -m□ -we,»

19 'ε 'du 'floo ye', 'ε -nyi Nyisua 'wio, 'ε 'be□ε □ti□ lε, 'ε -nyi□e 'a -nagbopu, ε wen: «'Fl□□ -bu, ε n□- m□ 'na 'hvi, 'n di -ha, 'ki 'u 'aan -ta'. Kuε ke 'ki m□ bu, 'floo a □ti□e'bede 'a 'mu, k□ 'a didie 'a 'mu 'hven-, ε n□- ba gba 'lu -m□, -ε di□e nu, a 'mu 'na -ti 'lu -m□ lε -hie, 'a -ne ti.»

20 -Te u -we de lε, -ε -bi ε 'du -wiin-ηanu ye', 'ε -nyi Nyisua 'wio, 'ε -nyi□e 'a -nagbopu, 'ki bu -hie□e, ε wen: «-Wiin -bu, ε □hen 'nyre Nyisua a 'yri yrayri a □tutuo. Nyisua a 'mu, ε di nu 'na -hlu, ε 'mu 'yri yrayri a 'mu □tu, ε k□ 'a mu 'hven-. 'Na -hlu a 'mu, 'n di□e bu 'ni 'wla, 'ki 'u 'aan -ta'.»

21 -ε -bi ke- ε πi de: «Ba pu 'u nua bu -tee: Nyiblo □du ni m□ dedi-tuo -bu ki. N□- di 'mu 'na yraanyibli -ji' pu, -u □mυε 'na 'hla lε.

22 'ε m□ -tee, 'm□ -bu, -ε m□ -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'n k□ □bu 'ku, □wi yi, -te Nyisua nu 'a -huhua. Kεε, 'jro 'ki 'u nyiblo -mu' -m□, -ε di 'mu 'na yraanyibli -ji' pu.»

23 -Te -Yusu -yre, -ε -bi 'a -nagbopu -tua 'a le'betile, u wen: «Nyiblo a 'di -bi, -ε ni 'ne- 'a mu 'nyi, -ε di□e 'a yraanyibli -ji' pu 'li?»

-Yusu tve ne 'a -nagbopu* ni, -te nyiblo gbagbu a 'klo ko bu ni 'mu

24 -Te de 'a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'a -nagbopu -tua le'betile, 'ki 'li gble a puppu 'kwli, u wen: «Nyiblo a 'di -bi, 'ki 'ne- 'a mu 'nyi, u di lε pu, -ε ni 'u 'a 'bio 'lu yi 'li?»

25 Bu ni 'li -ti a 'mu, 'a hihla 'kwli, -ε -bi -Yusu lee □nu ni, ε wen: «'Ki 'ne- 'klo

-bu ki, 'kunpu ko bodi□pu 'hven-, u tve □ne 'waa nyibli yi, -ε m□, u ni 'kl' ki, 'ti- 'u -hve□e, 'ki 'waa nyibli a 'mu, bu hla□a, -ε m□, 'waa naanyu ni □nu □haan-tebli 'yi □hlon lε.

26 Kεε, 'a mu -m□ -bi, 'aan de 'yi yi -bleε -ni, bu ni 'mu lε. Nyiblo -mu', -ε m□ nyiblo gbagbu, ε bleε yi, bu m□ 'aan lelenyo, 'ti- nyiblo -mu', -ε k□□ ne 'a mu win ki, ε bleε yi, bu 'wi nyiblo -bu yi, -ε □tui 'u 'a 'bio 'u.

27 □bu pu□ □ne de yi: Nyiblo -mu', -ε ni 'u dedihi ki, ε k□ nyiblo -bi -mu', -ε m□ lelenyo, -ε yi didi-tebli -hie, 'ki 'li u ni 'hven a 'mu 'nyi, nyiblo a 'di -bi -ni 'u 'a 'bihian 'lu yi 'li? □Bi ε 'yi nyiblo -mu', -ε ni 'u dedihi ki 'pa-? Kε- ε □ti 'mu, 'ki 'li -tonyibli 'nyi. Kεε, 'm□ -bi, 'ki 'ne- 'a mu 'nyi, 'n 'wi- lelenyo yi.

28 -Te u yi 'u 'mu lε ni □tee ni, a 'yi 'u 'mu bu -hie, keε, a 'cibi 'u 'mu 'hvi.

29 ε n□- nu□o, 'ni yi 'a mu -lee -ni, -ε m□, ti -mu' -k□ 'yri 'n di 'u nyibli win ki -k□□ -ni, 'n di -nyi 'a mu 'kl', a k□ 'mu 'hven-, -a 'mu -kvan a 'mu nu, □wi yi, -te 'na 'Bai Nyisua -nu, 'ε -nyi 'mu 'kl', 'ki ε k□ 'mu 'hven-, -ba k□□ nyibli win ki.

30 Ti a 'mu, 'bu nyre 'u, a k□ 'mu 'hven-, 'ki -a di 'u -te ni -do de -dii -ni. 'Ki a di 'u -batipogbatu ki ble ni, a 'mu Yisraekve a □tugbi ni -pu □tu 'u 'hven -mu' -bati lε -pu□ -ni.»

-Yusu lee la Pielu ni, -ε m□, Pielu a 'mu, ε di□e 'ni hla, -ε m□, ε 'yi□i -yi (Matie 26.31-35; Maki 14.27-31; Saan 13.36-38)

31 -Yusu, n□- yi 'li Sim□ Pielu -m□ -hlee -ni, ε wen: «Sim□ o, pu 'mu nua yi bu. Satan, -ε m□ 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu, n□- hua Nyisua 'kl', 'ki bu □tee 'u -mu lε, □wi yi, -te nu□ba ni, 'bu □hlon -kubu lε, 'ε -he 'li 'a □tutui 'li, □haan-kubu 'ε yi 'li -ηmahen 'kwli hie.

32 Kεε, 'm□ -bu, 'n nyaa Nyisua lε, 'ki 'u -na -ta', 'ki -bu 'cibi 'u 'na □wlu a yikuole. Ti -mu' -k□ 'yri -di□e yru, -ε m□, -nu yunyrede, -ε -bi -bu -nyi -na 'diaynu 'kl', 'ki bu kuo 'mu □wlu yi.»

33 -ε -bi ke- Sim□ πi□i yi: «Kukony□, 'bu m□, 'bu pu -mu □ji', 'n di□e 'ni -hua, bu pu 'mu □ji' -we. 'Bu m□, 'bu 'la -mu, 'na mumu, 'n di□e 'ni -hua, bu 'la 'mu -we.»

34 -E -bi ke- -Yusu pi□i yi, e wen: «Piel, 'n yi -mu 'ni -lee -ni, -e mo, 'ki 'li 'tolowo ni -do -bu 'kwli, 'ti- hape 'mu -nyre da, -di nu 'na -mo-gaawi ni ta, -e mo, □yi 'mu -yi.»

-Yusu lee la 'a -nagbopu* ni, 'ki bu -we -mo, -e di□e nu, v 'mu -won

35 -E -bi ke- -Yusu pi □nu yi de, e wen: «'N lee la 'a mu ni, 'ki ba na la 'du kle, ba pu la 'na □haantitie nyibli, 'ni lee la 'a mu, -e mo, 'ba yi la ni mi, a 'ni 'gbaa la 'li 'wliye, ko blo, ko 'suin 'hven-. -Te a 'yi la -tebli a 'mu -gba, □bi de ni 'u, a 'yi la -ko, a -hva la?» -E -bi v wen: «'Uon-, e 'yi la de □du -ko, -a 'yi la -ko, -a -hva la.»

36 -E -bi ke- e pi de: «Kee, -te ti ne -bu, e 'yi 'mu le -ni. Nyiblo 'bu ko 'wliye, 'bu ko blo, bu gba□a. Ko, nyiblo 'bu 'yi 'plun -ko, bu plo 'a dionu a wlawlu -bi, e 'mu 'plun -to.»

37 E mo □han-ti □nuo, 'n yi a 'mu 'ni -lee -ni, -ti -mu', v 'cri la, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, e ko bu mu 'lu -mo, 'ki 'v 'mu ki. -Ti a 'mu, e no- -bu: 'Ki v -hree 'li□i -balonyibli 'nyi. E mo □han-ti □nuo, -ti a 'mu v, 'cri la, 'ki 'v 'mu ki, e 'tie nyre 'u ni.»

38 -E -bi v wen: «Kukonyo, 'ye ke, -a ko 'plien ni 'hven.» -E -bi e wen: «E nu -tee.»

-Te -Yusu de la Nyisva, 'ki 'li olifieti a dugba 'lu

(Matie 26.36-46; Makı 14.32-42)

39 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu ko 'a -nagbopu* 'hven-, v □ti 'dio, 'u mu 'li dugba -mu', -e ko 'lu olifieti ni 'li. 'Ki 'li dugba a 'mu 'lu, 'ki -Yusu 'cibi 'li.

40 -Te v nyre 'li -tuo a 'mu ki, -e -bi ke- -Yusu pi: «Ba da Nyisva, -e di□e nu, 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu 'bu yi 'v 'a mu le ni □tee -ni, a 'ni □ha de 'kuku nu.»

41 Bu pu 'ki le, -e -bi e -hon 'v □nu 'hvi, 'e 'yia 'v ye' bu de gbe. -E -bi e 'gbla kwli, 'e -tva Nyisva a dida,

42 e wen: «'Na 'Baı, 'bu mo, □ni yi□i ni -hve, hloo 'mu □hiven -bu -mo le, 'n ko □bu 'ye. Kee, bu mo -na kiweenle, e 'ni 'mo□o 'li 'na kiweenle.»

[

43 Bu ni 'ki 'v bu, -e -bi Nyisva a lelenyo 'hru □ne yi, 'e di□e 'klı -nyi mo.

44 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi huannu bi 'li□i 'kwli, e no- mo, bu □tu 'v 'klı, bu da Nyisva de. -Hihiu -bu, -e -hven 'li□i 'hvi, e 'wi- -hlu a tapu yi.]

45 -Te e da 'ki Nyisva, -e -bi e 'du ye', 'e mu 'li 'a -nagbopu 'hvi. -Te e nyre 'v □nu 'hvi, v yi 'ni nme, 'kla-wliye'yia a -ti.

46 -E -bi ke- e pi 'ki □nu yi: «De ko nmena a yi nme 'li? Ba 'du ye', ba da Nyisva, -e di□e nu, 'kuo -hvin a nyiblo gbagbu, 'bu yi 'v 'a mu le ni □tee -ni, a 'ni □ha de 'kuku nu.»

-Te -Juukve* a nyibli gbagbi nu la -Yusu a kuklo

(Matie 26.47-56; Makı 14.43-50; Saan 18.3-11)

47 Win ni 'li -Yusu wlon, -e -bi nyibli -huohvi waan 'li ni. Judia, -e mo -Yusu a -nagbopu* ni -pu □tu 'v 'hven a nyiblo -bi, e no- pu nyibli a 'mu ye', 'e □icre 'v -Yusu 'hvi bu, 'e 'wlee □ne.

48 -E -bi ke- -Yusu pi□i yi: «Judia, □bi 'ki 'li 'na 'wleele 'kwli, 'ki -hve -bu naa 'li, -bu pu 'mu 'na yraanyibli -ji', 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo?»

49 -Te -Yusu a -nagbopu yru de a 'mu, -e mi 'v nyre mo, -e -bi v 'beti -Yusu ni, v wen: «Kukonyo, □bi -ba nu 'plien, -ba -won □nu -mo?»

50 'Ki Nyisva a -cohlunpinyu* a nyiblo gbagbu a -kuannunyo ni 'v -tuo a 'mu ki. -E -bi -Yusu a -nagbopi -bi nu 'a 'plien, 'e 'be 'v -kuannunyo a 'mu, 'a diidenua.

51 -E -bi -Yusu wen: «E -we -mo», 'e -hren nyibeyu a 'mu a nva le, 'e nu□o, 'e -we.

52 -Te e □tu 'v nva a 'mu 'a -ta', -e -bi e □hian -mo, 'e yi 'li Nyisva a -cohlunpinyu gbagbi -mo -hlee -ni, ko Nyisva a 'kagbau a 'yie□tunyv gbagbi, ko -Juukve a 'blu a nyibli, -v di□e klo mo 'hven-. Ke- e pi: «Ta-won-tebli ko ti 'hven-, e no- a -ya, 'a di 'mu klo mo, -te v ni -balunyo a kuklo.

53 'Ti-, 'a -ne ti, 'ki a ko 'mu 'hven-, -a ni la 'li Nyisva a 'kagbau bu, 'ki a 'yi 'li na kuklo le □mu□o -ni. Kee, ti -mu', Nyisva -nyi 'a mu, a ko 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu 'hven-, -e mo halo 'nyi a nyiblo gbagbu, ti a 'mu, e no- nyre 'v. E no- nu□o, 'a ko 'klı, 'ki ba nu 'aan -kuan.»

Pielɩ wɛn 'nɩ, ɛ 'yɩ la -Yusu -yi
(*Matie 26.57-58,69-75; Makɩ 14.53-54,66-72; Saan 18.12-18,25-27*)

54 -Tɛ -Yusu -wɛ win a pɔpɔv -mɔ, -ɛ -bɩ v kɔɔɔ nɩ, 'v gbɛ 'lɩɩ -cɔhlɔnpinyɔ* a nyiblo gbagbu a 'kayu bu. Pielɩ -mɔ -bɩ, ɛ 'yɩ kɔɛ -Yusu ɔwien, 'kɩ 'lɩ -mɔhlɔɔɛ 'kwli, 'ɛ -hɛ 'lɩ 'waa ɔpɩ lɛ.

55 'Kɩ 'v -patv', 'kɩ v 'tie 'v nagba, 'v ɔglaa 'lɩɩ lɛ. Nyibli -mv', -v ɔglaa 'lɩ nagba a 'mv lɛ, v nu- kɔ 'nyɩ Pielɩ nɩ 'lɩ bu.

56 'Kɩ v nɩ 'kɩ 'v bu, -ɛ -bɩ -kvannunɔgba -bɩ 'yeɔɛ nɩ, 'ɛ -hrɔv ɔnɛ 'yie lɛ, ɛ wɛn: «Nyiblo -bu, ɛ mɔ -Yusu a -nagbopi* ɔnɔ -wɛ.»

57 Kɛɛ, -ɛ -bɩ Pielɩ -ga nɩ, ɛ wɛn: «Nuɔgba o, 'n 'yɩɩ -yi mɔ.»

58 -Tɛ ɛ -hi, -ɛ -bɩ nyɩbeyu -bɩ 'ye Pielɩ nɩ. Kɛ- ɛ pɩ, 'ɛ 'yɩɩ -lee -nɩ: «-Mɔ -bu, 'kɩ -nɩ 'lɩ 'a nyibli a 'mv 'nyɩ.» -ɛ -bɩ ɛ wɛn: «Nyɩbeyu o, ɛ 'yɩ 'mɔ 'pa-»

59 -Haawɔ nɩ -do bu -hi, -ɛ -bɩ nyɩbehɩan -bɩ nɩ 'v. Kɛ- ɛ pɩɩ yɩ, 'kɩ 'lɩ win 'yakli 'kwli: «ɔHan-tɩ ɔnɔ, nyiblo -bu, ɛ mɔ -Yusu a -nagbopi -bɩ ɔnɔ -wɛ, -kɔtɩ v nɩ 'hɔɛn a 'mv, v mɔ Galilekɔɛ ɔnɔ.»

60 -ɛ -bɩ kɛ- Pielɩ pɩ nyɩbehɩan a 'mv yɩ: «Nyɩbeyu o, -tɩ -bu, -hle, 'nɩ -yruɔ 'lɩɩ lɛ.» Bu nɩ 'lɩ win a pɔpɔv 'kwli, -ɛ -bɩ hape da -nyre nɩ.

61 Hape bu da 'kɩ -nyre, -ɛ -bɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu ɔhɩan -mɔ, 'ɛ -tua Pielɩ a 'yiye. Ti nɩ -do a ti 'yri, -ɛ -bɩ -tɩ -mv', Kɔkɔnyɔ lee wɛnɔɛ, -ɛ mɔ: «'Tɩ- hape 'mv kɛ -nyre da, -di nu kɛ 'na -mɔ-gaawɩ nɩ ta, ɔmv lɛ pɔ, ɔyɩ 'mv -yi,» -ɛ -bɩ -tɩ a 'mv, ɛ bi 'lɩɩ 'kwli.

62 -Tɛ ɛ bi 'lɩɩ 'kwli, -ɛ -bɩ ɛ 'hri 'lɩ -yaa 'kwli nɩ, 'ɛ -tua wuwe, 'kla-wliye'yɩya a -tɩ.

-Tɛ -Yusu a 'yieɩtunyɔ nu la 'a bibie, kɔ, v nu la 'a 'yri-hɩɩa
(*Matie 26.67-68; Makɩ 14.65*)

63-64 Nyibli -mv', -v ɔtui -Yusu 'yie, v 'cɛɛ ɔnɛ nɩ, 'v mba nɛ 'a 'yii kle, 'tɩ-, 'v yɩɩ bi. U nɩ 'lɩ 'a bibie 'kwli, -ɛ -bɩ v yɩɩ lɛ 'nɩ 'beti -nɩ, v wɛn: «Nyɩsua a winwɔn-hanyɔ o, lee nɛ -a mv, nyiblo a 'dɩ -bɩ -hren -mv de 'lɩ?»

65 'Tɩ- v 'mv -yre mɔ mu, -ɛ -bɩ v -haɔa 'yri lɛ dɩakɩ.

-Tɛ -Juukɔɛ* a nyibli gbagbu pɔv la -Yusu -bati lɛ
(*Matie 26.59-66; Makɩ 14.55-64; Saan 18.19-24*)

66 -Tɛ -nyre -nye, -ɛ -bɩ -Juukɔɛ a naanyɔ, kɔ Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbu, kɔ tetetɔonyɔ 'hɔɛn-, nu- 'kukue lɛ, 'kɩ 'v -Yusu a -bati a lɛpɔɔɛ a -ta'. -ɛ -bɩ v lee nyibli -mv', -v 'yɩ la ɔnu -hɛɛ -nɩ nɩ, 'kɩ bu ya 'lɩ -Yusu 'waa -gbolugbo gbagbu yɩ.

67 -Tɛ v ya ɔnuɔv yɩ, -ɛ -bɩ v 'betiɔɛ nɩ, v wɛn: «ɔBɩ -mɔ mɔ Wanyɔ ɔmv, Nyɩsua pɔ la lɛ, ɛ di la ya, 'kɩ 'v 'a dakɔ a wɔwa a -ta'? 'Bu mɔ -mɔ, lee nɛ -a mv.» -ɛ -bɩ kɛ- ɛ pɩ ɔnu yɩ: «'Bu mɔ, 'nɩ pɔ lɛ: Iin, 'mɔ ɔnɔ, a 'nɩ -pɔv lɩɩ ɔhaan-tɩ nɩ.

68 ɛ mɔ, 'bu mɔ, 'nɩ 'beti 'a mv -wɛ, a 'yɩ 'lɩɩ 'lɩ -wɛ, ba -hɩɩa 'mv kle.

69 Kɛɛ, kɔɛ kɛ 'kɩ mɔ bu, 'mɔ -bu, -ɛ mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, 'kɩ 'n di 'v 'Kɩkɩnyɩsua a diidekɩɩa kɩ bu nɩ.»

70 -ɛ -bɩ 'waa pɛpɛ, v wɛn: «ɔBɩ -mɔ Nyɩsua a 'Yu ɔnɔ?» -ɛ -bɩ ɛ ɩtu ɔnu ɔwɔn, ɛ wɛn: «ɛ mɔ ɔhan-tɩ, 'mɔ ɔnɔ.»

71 -ɛ -bɩ v wɛn: «-A 'nɩ -hɩɩa 'kɩ -hɛhɩnyibli ɔdu de. -Aan ɔgbetv, -a 'wɩn 'a wɔn bu a win nɩ. (-Tɛ ɛ pɔ lɛ, -ɛ mɔ, ɛ mɔ Nyɩsua a 'Yu ɔnɔ, ɛ mɔ Nyɩsua a -tɩ a lɛ-hɛɛɛ ɔnɔ. 'A -tɩ 'kɩ o, ɛ kɔ bu 'ku.)»

23

-Tɛ v gba la 'lɩ -Yusu Pilatɩ -mɔ, -ɛ mɔ Romakɔɛ a -gɔlvɔvma

(*Matie 27.1-2,11-14; Makɩ 15.1-5; Saan 18.28-38*)

1 Bu -yre 'kɩ, -ɛ -bɩ v 'du ye', 'v gba 'lɩɩ Romakɔɛ a -gɔlvɔvma -mɔ. 'A 'nyre mɔ Pilatɩ. (Romakɔɛ, nu- kɔɔ -Juukɔɛ* win kɩ. -Juukɔɛ 'yɩ 'lɩɩ 'lɩ -wɛ, bu 'la nyiblo 'bu mɔ, Romakɔɛ 'bu 'yɩ -wɛn. ɛ nɔ- kɔ -tɩ, -Juukɔɛ 'v gba 'lɩ -Yusu Pilatɩ -mɔ.)

2 'v -tua 'a -tɩ a yɛɛɛ, v wɛn: «-A 'nɛɛ nyiblo -bu 'yie kɩ bu. ɛ nɔ- -wɛn -a mv yɩ, 'kɩ 'nɛ- -aan 'blugba 'kwli, 'ɛ 'yɩ nyibli -lee -nɩ, -ɛ mɔ, v 'nɩ 'pɛɛ 'lɩ 'blɔwli -mv', Romakɔɛ a 'kɩn gbagbu pɔ lɛ, -ba 'pɛɛ -nɩ. 'Ya 'v 'lu de, ɛ wɛn, ɛ nɔ- mɔ Wanyɔ -mv', Nyɩsua pɔ la lɛ, ɛ di la -a mv yɩ ya, ɛ ɔhen 'nyre, -ɛ mɔ, ɛ mɔ bodɩɔ -bɩ ɔnɔ -wɛ.»

3 -E -bi Pilati yi ɔt 'ni 'beti -ni, e wen: «Bɔ -mɔ mɔ -Juukɔe a bodɔɔ?» -E -bi ke- -Yusu -pu: «In, 'mɔ ɔniɔ.»

4 -E -bi Pilati -tua 'li Nyɔsua a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbi kɔ nyibli -hɔɔhuɔ -mu' 'hɔen-, 'waa -mɔhlele, e wen: «Nyiblo -bu, de -huan bu di nu, 'ni 'ye ɔe li ɔt.»

5 Kee, u 'yi Pilati ki -wen, 'u -tua 'li win a 'yaale, u wen: «Nyiblo -bu, 'a tɔɔwin ɔgbugblo 'blugba a pɛpɛ ni, kɔe 'li Galileblugba 'kwli bu, -bu nyre 'ne- Jrusredɔ 'kwli.»

-Te u gba 'li -Yusu 'kiun Helɔdi -mɔ

6 -Te Pilati 'win 'waa win a 'mu, -e -bi e yi 'ni 'beti -ni, e wen: «Bɔ nyiblo -bu, e mɔ Galilekɔeyu ɔniɔ?»

7 -E -bi u wen: «In.»

'A -ti 'ki o, 'kiun -bu, -e mɔ Helɔdi, nɔ- kɔɔ Galileblugba win ki. -Te Pilati 'win 'ki, -e mɔ 'ki -Yusu -hɔn 'li Galileblugba a 'mu 'kwli, -e -bi e lee ne 'a nyibli ni, 'ki bu gba 'li ɔt Helɔdi -mɔ. Ti a 'mu 'yri, 'ki 'kiun Helɔdi a 'mu, e ni 'li Jrusredɔ 'kwli.

8 -Te Helɔdi 'ye -Yusu, -e -bi e kɔ plɔ a bleele, -e nu ɔo, e yi 'win 'a 'nyre le, see la, 'e ɔmɔe la 'a 'yiye le, -e di ɔe nu, e 'mu ɔwɔlekeɛe-tebli, -Yusu di nu 'ye.

9 -Yusu bu ni 'u ɔu ye', -e -bi e -tua 'a -tebli -hɔɔhuɔ a le'betile, kee, -Yusu 'yi ɔt 'a ɔdedede kle -hihia -ni.

10 'Ki Nyɔsua a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbi kɔ tetetɔɔnyɔ 'hɔen-, u ni 'u. U nu- yi -Yusu -ti -yee -ni, 'ki 'li win 'yakli 'kwli,

11 Helɔdi kɔ 'a nyibli 'hɔen-, 'u 'cee -Yusu, kɔ, 'u yi 'a -ti le -hee -ni, 'u pu ɔu bodɔɔlawɔ, 'u gba 'li ɔt Pilati yi de.

12 Helɔdi kɔ Pilati 'hɔen-, u nyinyre la le, kee, -nyrɔwɔ a 'mu 'kwli, u -he ninatumupɔ.

-Yusu a -bati a 'lu-yreele', Pilati wen 'ni, e kɔ bu 'ku

(Matie 27.15-26; Makɔ 15.6-15; Saan 18.39-19.16)

13 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi Pilati da Nyɔsua a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbi, kɔ -Juukɔe* a naanyɔ kɔ nyibli -bi 'hɔen-.

14 Ke- e pu ɔnu yi: «A wen 'ni, nyiblo -bu, e nɔ- -wen 'a mu yi, 'ki 'ne- 'blugba -bu 'kwli. E nɔ- kɔ -ti, 'a ya 'mɔ ɔu yi. Ba pu

'mu nua yi bu -tee: 'Na ɔgbetu, 'n 'beti ɔe ni, ki mɔ 'a mu ye'. Yinyre-tebli a pɛpɛ -bu, a 'ma ɔa 'lu bu, e 'yi 'a nunu-tebli 'pa-.

15 Mɔ, Helɔdi 'ye ɔe ni -we, -e mɔ, -tebli a 'mu, e 'yi 'a nunu-tebli 'pa-. E nɔ- kɔ -ti, 'e -mia ɔne kle. 'A -ti o, nyiblo -bu, e 'yi yinyrede ɔdu -nu, -bu bleɛ 'kukɔu yi.

16 'A -ti, 'na 'seyo bu nu lɔkɔ, bu bi ɔe, 'ti- 'mu ɔu bu te.» [

17 'Bi -Juukɔe a le'mimle -mu', -e mɔ Pakɔ, 'bu nyre 'u, Pilati kɔ bu -ha nyiblo ni -do ɔji', 'ki 'u -Juukɔe a plɔ a bleele a -ta']

18 Kee, 'waa pɛpɛ a 'mu, u -tua Pilati a 'yile ɔmɔmale, u wen: «Nu ɔo, nyiblo -bu bu 'ku, -bu -ha Balabasi ɔji'!»

19 'Ti-, Balabasi a 'mu, e kɔ nyibli -bi 'hɔen-, u nu- -wen la Romakɔe a naanyɔ yi, 'ki 'li Jrusredɔ 'kwli, 'ti- 'ki 'li yi-wɔnwɔnle a 'mu 'kwli, u 'laa la 'li nyiblo. E nɔ- kɔ -ti, 'u pu la ɔnu -ji'.

20 Pilati -hɔe ɔe ni, bu te -Yusu bu. E nɔ- kɔ -ti, 'e -tua 'li nyibli a 'mu, 'waa -mɔhlele de.

21 Kee, -te u 'win 'a win, -e -bi 'waa pɛpɛ a 'mu, u -tua Pilati a 'yile ɔmɔmale, u wen: «Kɔɔ 'u ɔu tugbe 'yie, e 'mu 'ku! Kɔɔ 'u ɔu tugbe 'yie, e 'mu 'ku!»

22 -E -bi ke- Pilati pu ɔnu yi de, 'wi ni ta a de: «De -huan a 'di -bi e -nu 'li? 'N 'yi 'li ɔt de -huan ɔdu 'li 'yee -ni, -bu bleɛ 'kukɔu yi. 'A -ti o, 'n di lee 'na 'seyo, bu bii ɔne lɔkɔ. 'Bu -we 'a bibie -mɔ, -e -bi 'n te ɔe bu.»

23 Kee, u 'tie ɔmɔmɔe ɔe 'yi le, u wen: «Kɔɔ 'u ɔu tugbe 'yie, e 'mu 'ku!» 'Waa win ni 'u Pilati a win 'lu yi diaki.

24 Bu 'ye ni wen -ti a 'mu, Pilati hle ki, e nɔ- mɔ Pilati bu -yra ɔa, 'ki bu wen de -mu', 'waa ɔwɔ -hɔe ki,

25 'e te nyiblo -mu', -Juukɔe -hɔe bu, -e mɔ Balabasi, u pu la ɔji', 'ki 'u 'blugba a ɔgbugblole a -ta', e kɔ, -te e -nu, 'e 'la la nyiblo a -ti. -Yusu -mɔ -bi, e nɔ- e -nyi 'a 'seyo, 'ki bu gba ɔa, bu 'la ɔa, ɔwi yi, -te -Juukɔe ni 'a -hɔhɔa.

-Te u kɔɔ la 'u -Yusu tugbe 'yie

(Matie 27.32-44; Makɔ 15.21-32; Saan 19.17-27)

26 -Te de a 'mu, -e -hi, -e -bi Pilati a 'seyo gbe -Yusu ni, 'u ɔtɔe ɔne 'diɔ, u 'mu ɔu 'la.

Bu yi 'ki ni mi, -ε -bi υ kɔ nyibehian -bi 'hʉen-, υ ɲɲmee ni. Nyibehian a 'mu, 'a 'nyre mɔ Simɔ. 'Ki ε kɔɔ 'li Silenidɔ 'kwli. Nɔ- -hʉen -titi. Simɔ a 'mu, ε nɔ- 'seyo -klo, 'υ hɛɲε -Yusu a tugbe, 'ti- 'υ lee ɲne, bu kʉε ɲnu ɲwien.

27 Nyibli -hʉohʉi, nu- yi -Yusu ɲwien kʉε. Nɔgbɪ -hʉohʉi, nu- 'wɛɲε ke' bu, 'υ yi 'υ 'a -ta' -wee -ni.

28 Bu yi 'kiɲi -mɔ ni -wee -ni, -ε -bi -Yusu ɲhian -mɔ, 'ε -tua 'waa leele, ε wen: «'A mu Jrusre a nɔgbɪ, a 'ni 'wee 'li, 'ki 'υ 'na -ta', kεε, ba we, 'ki 'υ 'aan dɔnʉ, kɔ 'ki 'υ 'aan 'yonʉ a -ta',

29 -ε nuɲo, ɲhʉen'yeti di 'υ 'ni nyre. Ti a mu 'yri, kε- υ di pu: Plɔ a bleele 'ki 'υ nɔgbɪ -mu' -mɔ, -υ 'yi 'yukɔde, ε kɔ 'waa de -mu', -υ 'yi -hʉan 'yu ni kʉε, kɔ -υ -bi -mu', -υ 'yi -hʉan 'yu ni 'nyε.

30 Ti a 'mu 'yri, -ε -bi kε- -tonyibli di pu, dɔgbɪ bu bi 'υ ɲnu 'lu, υ 'mu lε 'kukʉ -ni.

31 'Mɔ -bu, -ε kɔ 'klo ɲsii 'υ yi, -ε 'wi-tugbe yrayru yi, υ ni lε, υ ɲtui ɲhʉen, 'ti- 'a mu -bu, -υ kɔ 'klo 'yi 'υ yi 'sii -ni, -υ 'wi-ti jeji yi, -bi' 'aan de di -hʉan 'mu ɲti 'li?»

32 'Seyo a 'mu, υ gbe 'crekonyibli ni 'hʉen, υ 'mu ɲnu 'la, υ kɔ -Yusu 'hʉen-.

33 'Ki υ nyre 'ki 'υ -tuo -mu' ki, -ε kɔ 'nyre -mɔ 'Lukla. -Te υ nyre 'υ, -ε -bi 'seyo kɔɔ 'υ -Yusu tugbe 'yie. 'Ki 'υ -tuo ni -do a 'mu ki, 'ki υ kɔɔ 'υ 'crekonyibli ni 'hʉen a 'mu 'waa -ne ti 'yie, nyiblo ni -do, 'ki 'li -Yusu a diidektɪa ki, -do -bi, 'ki 'li 'a kamlaktɪa ki.

34 -Yusu 'mu 'υ tugbe 'yie ni, -ε -bi kε- ε pu: «'Na 'Baɪ o, de 'kuku -bu, υ ni, -hru 'a -ti -mɔ, -kɔti -tebli -bu, υ ni, υ 'yiɲi -yi.» 'Seyo -mɔ -bi, υ pu 'wla, -Yusu a 'hʉɛpu-tebli a -ti, υ 'muɲυ yi, -te υ di 'a ɲgɪgla nu.

35 Hiaponyibli -bi, -υ ni 'υ -tuo a 'mu ki, 'ki υ pu 'υ 'yie bu, 'υ yi -tebli a pepe a 'mu, -ε mi 'lu -mɔ 'ye. -ε -bi -Juukʉε* a 'blʉ a nyibli 'cεε ɲne ni, υ wen: «'E wa nyibli -bi. 'A -ti 'ki o, 'bu mɔ Wanyɔ -mu', Nyɪsua pu la lε, ε di la -a mu yi ya, bu wa 'a dɔnʉ!»

36 'Seyo -mɔ bi, υ -hεɲε 'yri lε -wε, 'υ 'yiya 'υɲυ 'hʉi bu, 'υ yiɲi 'linɪnɔ -nyi.

37 -ε -bi kε- υ puɲi yi: «'Bu mɔ, ɲni mɔ -Juukʉε a bodɔɔ, -ε -bi wa -dɔnʉ!»

38 'Ki 'υ 'a tugbe a 'mu 'yie, υ 'cru 'υ plauktɪa ki, -ε mɔ: «Nyiblo -bu, ε nɔ-

mɔ -Juukʉε a bodɔɔ.»

39 'Ki 'li 'crekonyibli ni 'hʉen -mu', υ kɔɔ 'υ 'waa ti 'yie lε, nyiblo ni -do ni 'li, 'ε -hε -Yusu 'yri lε, ε wen: «'Yi lε -pu, -ε mɔ, -mɔ mɔ Wanyɔ -mu', Nyɪsua pu la lε, ε di la -a mu yi ya. Wa 'ki -dɔnʉ, ɲmu -a mu wa -wε mɔ.»

40 Kεε, 'a 'bihian -bi -mu', -ε ni 'υ, ε nɔ-tua 'a 'bi a 'mu, 'a -mɔ'pupe, ε wen: «-Mɔ -bu, ɲyi Nyɪsua a huannʉ -kɔ mɔ. ɲhʉen ni -do -bu, -yi 'ye, ε nɔ- nyibehian -bu, ε yi 'ye -wε.

41 -A mu -mɔ -bi, -aan ɲhʉen -bu, -a yi 'ye, ε kɔ 'υ ni, -ε nuɲo, yɪnyre-tebli -mu', -a nu, ε nu- kɔ -bati klo -a mu. Kεε, ε nɔ-mɔ -bi, ε 'yi de -hʉan ɲdu -nu.»

42 -Te ε -wε 'ki -ti a 'mu, 'a hɪhla -mɔ, -ε -bi kε- ε pu -Yusu yi, ε wen: «-Yusu o, 'na -ti 'ni 'hruo 'li -mu -mɔ, ti -mu' -kɔ 'yri -di di de, 'ki 'li -na 'klɪ a kɪnɪni 'kwli, ɲmu -tonyibli win ki -kɔɔ -ni pepe.»

43 -ε -bi kε- -Yusu pu 'kiɲi yi, ε wen: «'N yi -mu 'ni -lee -ni, -ε mɔ, kɪke -bu, -kɔ 'mu 'hʉen-, 'ki -a di kε 'li 'na 'Baɪ Nyɪsua a ɲhaan'dɔɔ* 'kwli ni.»

-Te -Yusu nu la 'kukʉ (Matie 27.45-56; Maki 15.33-41; Saan 19.28-30)

44-45 Muu 'υ 'yru bu nyra bu a ti 'yie, -ε -bi halo ka -tutu a pepe ki. Halo a 'mu, ε ni 'υ -nɪni, 'ε ye 'yru-hiile a ti ki. Ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki 'li Nyɪsua a 'kagbau -mu' bu, -ε ni 'li Jrusredɔ 'kwli, danʉ gbagbu -mu', -ε 'be 'kayu a 'mu ɲtuɔ, 'ε -ki wlɔn pepe.

46 -ε -bi -Yusu 'gbo ni, ε wen: «'Na 'Baɪ, -mɔ 'n pu 'li 'na -hihiu -ji'.» -Te ε -yre 'ki, -ε -bi ε mla -hʉnhʉn.

47 Romakʉε a 'seyo a nyiblo gbagbu -mu', -ε ni 'υ, -te ε 'ye -tebli a pepe a 'mu, -ε mu 'lu -mɔ, -ε -bi ε -tua Nyɪsua a 'nyrelepupu, 'ti- 'ε pu win, ε wen: «'E mɔ ɲhan-ti ɲniɔ, nyiblo -bu, ε 'yi de -hʉan ɲdu -nu.»

48 Nyibli a pepe -mu', -υ di -ta 'ye mɔ, υ 'ye -tebli a 'mu ni, -ε mu 'lu -mɔ. 'Waa pu yi 'li bu ni 'neε -ni, 'υ -mε kle.

49 -Yusu a ninatumupu a pepe -mu', kɔ nɔgbɪ -bi, -υ yi laɲa ɲwien lε kʉε, -υ -hɔn 'li Galileblugba 'kwli, υ hlɔɔ 'υ -te a 'mu -mɔ lε de gbe, 'υ 'ye -tebli a pepe a 'mu, -ε mu 'lu -mɔ.

-Te v pu la 'li -Yusu 'dabio 'kwli (Matie 27.57-61; Maki 15.42-47; Saan 19.38-42)

50-51 E ko la nyibehian pdu, 'e ko la 'li -Juukue a 'dico -bi 'kwli. 'A 'nyre mo Sosefu. 'A 'dico a 'mu, 'a 'nyre mo Alimate. Nyibehian a 'mu, 'a pdu no yi diaki, ko, 'a 'klo 'sii 'u yi. Ti -mu', -e ko 'yri Nyisua di 'u nyibli win ki -koo -ni, e no- e yi -ple. E mo -Juukue* a -gbolugbo gbagbu a nyiblo -bi pdu. Kee, -tebli -mu', 'a 'bio -hla, ko, u nu -Yusu 'yi pdu le, e 'yidi ki -wen.

52 Sosefu a 'mu, e no- mu 'li Pilati -mo, 'e lee pdu, 'ki bu wen, bu -ha 'u -Yusu a -plahvi tugbe 'yie, e 'mu 'udu 'u -ha, Pilati a 'mu, 'e -wen.

53 Sosefu a 'mu, e no- mu, 'e -ha 'u -Yusu a -plahvi tugbe 'yie, 'e hinhivan a -jise le, 'ti- 'u gba 'li -tite -mu', u di 'udu pdu -ni. 'Ki 'u -te a 'mu, 'hio gbagbu ni 'u, 'e hlo yra, 'e 'wi- dugba yi. Ti pdu a ti 'yri la, 'ki 'li 'hio gbagbu a 'mu 'kwli, 'ki 'u 'bluu la 'li 'dabio, (-e 'wi- -wlukayu yi). 'Dabio a 'mu 'kwli, u 'yi -huan 'li 'kukuku ni pi. E no- ko 'kwli, u pdu 'li -Yusu a -plahvi.

54 E mo la 'wee a -nyrowi ni pdu a 'yru-hiile a ti 'yri pdu, -Juukue a -wuwle-nyrowo*, -e mo 'seedi, 'e mi la 'u nyre mo, 'yru bu pa a ti 'yri.

55 Nugbi -mu', -u yi la -Yusu pdu wien le kue, -u -hon la 'li Galileblugba 'kwli, u nu- ko Sosefu 'huen-, -u mu 'li 'dabio yi, nugbi a 'mu, 'u ta 'li 'dabio a 'mu 'kwli le, 'u 'ye, -te -mu', u nu 'li -Yusu a 'dabio a 'kwlibupupu.

56 -Te v -gbee -tebli a pepe a 'mu, -e -bi u -me kle, 'u 'ya 'dico, 'u -we hinhronpu-tebli -mo, ko -dawinninyra 'huen-, u 'mu pdu -Yusu a 'hvi le plv. -Te -wuwle-nyrowo nyre 'u, -e -bi u -wle ni, pdu yi, -te Nyisua a tete ni 'a hihla.

24

-Te Nyisua a lelenyu lee la nugbi -mu', -e mo, -Yusu 'hri 'klo (Matie 28.1-10; Maki 16.1-8; Saan 20.1-10)

1 -Te -wuwle-nyrowo* -hi, 'soondi a -nyragbi, -e -bi nugbi a 'mu, u 'du ye', -dawinninyra -mu', u -we la -mo, 'u gba 'li -Yusu a 'dabio yi.

2 -Te v nyre 'li, -e -bi u 'ye ni, -e mo, kuanhio -mu', nyibli nu la, 'u ka la 'dabio yi, u blike le, 'u -ha 'udu 'u.

3 E no- mo bu pa 'li 'dabio a 'mu 'kwli, kee, u 'yi 'li Kukonyo -Yusu a -plahvi bu -yee -ni.

4 'Waa pdu kee le, -te v 'yi 'li 'dabio 'kwli bu -yee -ni. 'A -ti, de bu di 'lu -mo le -hie, u 'yidi -yi. 'Ki 'u ni 'ki 'u bu, -e -bi nyibepu ni 'huen pdu, nu- 'hru 'u pdu 'hvi. Nyibepu ni 'huen a 'mu, u pu wlawli pupu, 'e yi win. Nyisua a lelenyu pdu.

5 -Te v 'ye nyibli ni 'huen a 'mu, -e -bi huannu bi 'li pdu 'kwli, 'u pu 'li -wlu le. -E -bi ke- nyibli ni 'huen a 'mu, u pi pdu yi: «A 'ni 'moo 'ne 'kukonyibli 'nyi le. E ni 'klo.

6 E 'yi 'ne- -ni. Nyisua -ha 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'e -ha 'klo. -Te e 'tie ni la 'li Galileblugba 'kwli, -ti -bu, e lee la 'a mu, bu bi 'li 'a mu 'kwli.

7 Ke- e pi la 'a mu yi: U ko bu pu -tonyibli a pepe a Nyiblo 'crekonyibli -ji', u 'mu 'udu tugbe 'yie -koo -ni, e 'mu 'ku. 'Ti- 'bu 'ku, -nyrowi ni 'huen, ta a -nyrowo, e ko bu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, bu 'hri 'klo.»

8 -Te v 'win 'ki -ti a 'mu, -e -bi -ti -mu', -Yusu lee la pdu, e bi 'li pdu 'kwli.

9 -Te e bi 'li pdu 'kwli, -e -bi u pdu -mo, 'u mu 'li -Yusu a -nagbopu* ni -pu pdu 'u -do -mu' -mo, e ko nyibli a pepe -bi -mu', -u ne la -Yusu -mo -we, -tebli a pepe a 'mu, -e mu 'lu -mo, 'u na a -mo le.

10 Nugbi a 'mu, -u ne -tebli a 'mu -mo le, 'waa 'nyre mo Madala a Mari, ko Sani, ko Mari -bi, -e mo Saki a 'dii. Nugbi -bi -mu', -u ko pdu 'huen, -u mu 'li 'dabio yi, -tebli ni -do a 'mu, e no- u na -mo le -we, 'ki 'u -Yusu a -monanyu* ye'.

11 Kee, -Yusu a -monanyu a 'mu, 'ki 'li 'waa 'lule-hihie 'kwli, u yidi 'ni 'ye, -e mo, -ti a 'mu, nugbi a 'mu, u na -mo le, e 'yi 'luko-moko -ko, u 'ni -pudu li pdu pdu.

12 E no- mo Piedi bu 'du ye', bu gba 'li 'dabio cigbe yi. -Te e nyre 'u, -e -bi e pdu 'u ni, 'e ta 'li 'kwli le, 'e 'yi 'li pdu 'li 'ye, 'bu 'yi -jisei ni -do -mu', u 'hinhian la a le 'pa-. -E -bi e pdu -mo, 'e mu 'li 'kayu bu. 'A 'mumu, 'a pdu kee le diaki, 'ki 'u -tebli a 'mu, -e mu 'lu -mo a -ta'.

-Te -Yusu 'hru la 'a -nagbopv* ni 'hven, -v mi la 'li Emausidto 'kwli yi (Maki 16.12-13)

13 -Nyrōwō ni -do a 'mυ 'kwli, -Yusu a -nagbopv* ni 'hven -bi, nu- -hōn 'li Jrusredto 'kwli, 'v mi 'li Emausidto 'kwli. -Hōn 'li Jrusredto 'kwli, -bu mu 'li Emaus, ε -we 'li -kilowt ni -pu □tu 'v -do ni.

14 -Te v ni 'hru wlōn, -tebli a pepe -mu', -ε mu 'lu -mō, ε nō- kō -ti v ne -mō le.

15 Bu ni 'li -ti a 'mυ, 'a lepupule 'kwli, -ε -bi -Yusu 'hru 'v □nu 'hvi, ε kō □nu 'hven, 'v -mu.

16 Kee, ε 'wt- -te de 'ye ni kaa nyibli a 'yii ki. Ε nō- kō -ti, 'v 'ye ni yru□o.

17 -ε -bi -Yusu 'beti □nu ni, ε wen: «-Ti a 'di -bi a pipi' le 'li?» -Te ε 'beti -ti a 'mυ, -ε -bi 'a -nagbopv ni 'hven a 'mυ, v nyra bu, -ε nu□o, 'waa □wli 'mυe bu.

18 Ti ni -do a ti 'yri, nyiblo -mu', -ε mō Klopasi, ε □tu□o □wōn, ε wen: «'N pu□v □haan-ti, 'ki 'li Jrusre a nyibli a pepe 'nyi, -mō ni -do, -mō 'yi de -bu, -ε mu 'lu -mō a -ti 'win.»

19 -ε -bi ε wen: «-Ti a 'di -bi 'li?» -ε -bi -nagbopi a 'mυ, ε wen: «-Ti -mu', -ε mu 'lu -mō, 'ki 'v Nasaleti a -Yusu -mō. Ε mō Nyisua winwlōn-hanyō* □niō. 'Ki 'v Nyisua kō -tonyibli 'hven- -gbati, 'a □wilekee-tebli, ε ni la, ε kō 'a tōwin 'hven-, v tve la□a -a mυ ni, -ε mō, ε ni la 'kli ki diakti.

20 Kee, Nyisua a -cōhlōnpinyu* gbagbi, v kō -aan naanyu gbagbi 'hven-, v nu- pu□v Romakue a 'kūnpv -ji', 'v puv □ne -bati le. 'Ε mō □han-ti, -te v puv □ne -bati le, 'v kō v □v tugbe 'yie, 'ε 'ku.

21 -A mυ -mō -bi, -a kuo □ne □wlv yi, -ε mō, ε nō- mō -aan -ne Wanyō -mu', Nyisua ya la, -ε di Yisraekue □gble, 'ki 'li Romakue -ji'. -Te -tebli a pepe a 'mυ, ε mu 'lu -mō, 'a -nyrōwi ni ta a -nyrōwō -bu.

22 Ε mō □han-ti, nuḡbi -bi 'ki 'ne- -a mυ 'nyi, -ti -bu, v -hla, ε kee ne -aan □wli le. -Nyragbli, nuḡbi a 'mυ, nu- -tuo 'li 'dabio yi,

23 kee, -te v -mu, v 'yi 'li -Yusu a -plahvi bu -yee -ni, 'v di -a mυ lee mō, -ε mō, Nyisua a lelenyu 'hru □nu yi, 'v lee □nu, -ε mō, -Yusu -hōn 'li 'kōkōnyibli 'nyi ni, 'ε 'hri 'klō.

24 Ε kō nyibli -bi, 'ki 'ne- -a mυ 'nyi, -te v 'win -ti a 'mυ, ε nō- mō bu mu 'li 'dabio a 'mυ yi. 'Ε mō □han-ti, -te nuḡbi a 'mυ, v nu 'a hihla, ke- ε nu naale, kee, v 'yi 'li -Yusu a 'mυ bu -yee -ni.»

25 Kee- -Yusu pi □nu yi, ε wen: «'Huv-, a 'yi 'lule-hihie -kō. -Ti a pepe -mu', Nyisua a winwlōn-hanyō hla la, ti -hi la ti 'yri, 'aan □wli 'ni -klō□o li□i 'wōwli, kō, 'a 'yi□i □wlv yi -kuo -ni.

26 Winwlōn-hanyu a 'mυ, v hla la□a ni, -ε mō, Wanyō a 'mυ, Nyisua pu la le, ε di la ya, ε bleε yi bu 'ye □hiven, 'ti- Nyisua 'mυ□v -ti a 'yi'bubua -nyi.»

27 -Tebli a pepe -mu', v 'cru la, 'ki 'v□v ki, 'ki 'li Nyisvaciēn 'kwli, ε -hihia □nu kle, 'kue 'li Moise a 'cūēn 'kwli bu, -bu ye Nyisua a winwlōn-hanyu -bi a 'cru ni ki.

28 -Te v mi 'li Emausidto 'kwli nyre mō, -ε -bi -Yusu -hve□ε ni, bu gba 'a 'hru 'lu -mō.

29 Kee, v nyee □ne le, v wen: «Pee mō -a mυ 'hvi, 'tō yi 'ni -wōn,» ε kō □nu 'hven-, 'v 'ya 'diō, 'ε pa 'li □nu -mō.

30 -Te v -pa, -ε -bi v ni ble, didide a -ti. Bu ni 'v dedi-tuo ki, -ε -bi ε 'du 'fōō ye', 'ε -nyi Nyisua 'wio, 'ti- 'ε 'be□ε □tiō le, 'ε -nyi □nu□v.

31 -Te ε -nyi 'ki □nu□v, -ε -bi v -tva 'a yuyruo. Kee, ti a 'mυ 'yri, -ε -bi ε 'waan □nu 'yi ki.

32 Kee- v pipi yre, v wen: «Ε mō □han-ti □niō, -te ε -hihie wen -a mυ Nyisvaciēn kle, dōdō ni wen 'li -aan □wli ki diakti.»

33 -ε -bi ti ni -do a ti 'yri, v 'du ye', 'v bi 'hru wlōn de, 'v mu 'li Jrusredto 'kwli. 'Ki v yee 'v -Yusu a -nagbopv ni -pu □tu 'v -do -mu' bu, v kō 'waa 'bio 'hven-. Nyibli a 'mυ, v 'kukue le, 'ki 'li 'kayu ni -do bu,

34 'v lee nyibli ni 'hven -mu', -v -di, v wen: «Ε mō □han-ti □niō, -aan Kōkōnyō -hōn 'li 'kōkōnyibli 'nyi ni, 'ε 'hru Simo Piel yi.»

35 V ni 'hven a 'mυ, de -mu', -ε mu 'lu -mō, 'ki 'li 'hru wlōn, v 'ye, ε nō- v na -mō le, ε kō -te v nu 'a yuyruo, ti -mu' -kō 'yri ε yi 'v 'fōō □tiō le 'bee -ni.

-Te -Yusu nyre la 'v 'a -nagbopv* 'hvi, -v 'kukue la le, 'ki 'li Jrusredto 'kwli (Matie 28.16-20; Maki 16.14-18; Saan

20.19-23; Nunu-tebli 1.6-8)

36 Bu ni 'li -ti a 'mu a hihla 'kwli, -ε -bi 'ki -Yusu 'hru 'li □nu 'nyi, 'ε pu 'waa 'wio bu, ε wen: «Nyisua bu ni 'u 'a mu -mo!»

37 -Te u 'ye□e, -ε -bi huannu bi 'li □nu 'kwli. U nu- -mo -bi, u daa □ne, 'ku □hru 'li □nu 'nyi.

38 -ε -bi ε wen: «De a 'di -bi -ko huannu a yi 'ki pie 'li? De- ko -ti 'a 'ye ni pu□u □haan-ti, -ε mo, 'mo □ni□ 'li?»

39 Ba 'ye 'na dabu a 'kwli ko 'na bu. 'Mo -Yusu □ni□. Ba 'ye 'mu, 'n ko 'hu, 'n 'yi 'ku 'pa-. 'Ku 'yi 'hu -ko, 'ε 'yi 'kla -ko. 'Bi 'aan 'mumu a 'mu, a yi□i 'ni 'ye, -ε mo, 'n ko 'hu.»

40 -Te ε -we -ti a 'mu a hihla -mo, -ε -bi ε to□ □nu 'a dabu ko 'a bu 'huen- yi, (u 'mu ηmanmi a 'hwe 'ye, 'seyo -nu, 'u ko□ u tugbe 'yie.)

41 Do□u yi wen □nu ni ni, 'waa □wli 'ε yi le -kee -ni. ε no- nu□o, 'u 'tie 'ye□e □wlu yi ni -kue -ni, -ε mo, ε 'hru 'klo. ε no- ko -ti 'ε lee □nu: «'Bu mo, 'ba ko 'ne- didide □du, ba -nyi 'mo□o, 'mu□u di!»

42 'u -ha 'li 'topu-hrin.ye a 'kutio, 'u -nyi □ne□e,

43 'ε klo□o bu, 'ε di□e, 'ki 'u □nu ye'.

44 -ε -bi ke- ε pi □nu yi, ε wen: «-Te 'n 'tie ni la 'ne- 'a mu 'nyi, -ti -bu, 'n lee la 'a mu, bu bi 'li 'a mu 'kwli. Ke- 'n pu la 'a mu yi: -Tebli a pepe -mu', u na la -mo le, 'ki 'u 'mu ki, 'ki 'li Nyisuaerien 'kwli, ε ko bu nue -ni. ε mo □han-ti □ni□, ε nue ni. -Tebli a 'mu, 'ki 'a de -bi ni 'li Moise a tetecrien 'kwli, 'a de -bi 'ε ni 'li winwlon-hanyu* -bi a 'cruu 'kwli, 'a de -bi 'ε ni 'li -wlabecrien* 'kwli.»

45 ε nu□o ni, 'u yru Nyisua a -ti a 'mu le, -ε ni 'li Nyisuaerien 'kwli.

46 -ε -bi ε wen: «Ke- Nyisua a win pu: Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la 'a dako yi ya, ε ko bu 'ye □huen, ko, ε ko bu 'ku. 'Bu 'ku, -nyrowi ni ta a -nyrowo, ε ko bu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, bu 'hru 'klo.

47 Wanyo a 'mu, ε no- ko 'nyre 'kwli, a di 'li Nyisua a -ti -mo le -naa -ni. Nyisua a -ti a 'mu, a di nyibli -lee -ni, ε no- -bu: Bu hie 'u 'waa de 'kuku bu, bu -nyi 'waa 'klo a pepe Nyisua, -ε di□e nu, ε 'mu 'waa de 'kuku 'wawla -ni. 'Bu mo, 'ba yi Nyisua a -ti a 'mu -mo le ni ne, 'ki ba kue 'ne-

Jrusredio 'kwli bu, ko, ba na -ti a 'mu -mo le, 'ki 'u dako a pepe yi, -u ni 'ne- 'klo ki.

48 'Bi -tebli a pepe -mu', -ε muu la 'lu -mo, a 'ye□e ni. 'A -ti, ba mu, ba na 'na -ti -mo le, 'ki 'u nyibli a pepe yi.

49 'Na 'Ba Nyisua pu la 'li□i ni, -ε mo, ε di -nyi la 'a mu 'a -Hihiu. 'Na □gbetu, 'mo di 'a mu -Hihiu* a 'mu yi ya. 'A -ti, 'ki ba ni 'ne- 'dio -bu 'kwli bu, -Hihiu a 'mu, ε 'mu 'li yo' -hon, ε 'mu 'u 'a mu ke' bi, ε 'mu 'a mu 'kli -nyi.»

-Te -Yusu mu la 'li yako 'kwli (Maki 16.19-20; Nunu-tebli 1.9-11)

50 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu gba 'a -nagbopu* ni, 'u □ti Jrusredio 'kwli, 'u mu 'li 'dio -mu', u deε Betani □hlon. -Te u nyre 'u 'hru a 'mu, 'a -heyri', -ε -bi ε 'du dabu ye', 'ε pu □nu wa -mo.

51 ε ni 'li win a pupuu 'kwli, Nyisua 'ε nu□o, -Yusu 'ε -hon 'li □nu 'nyi, 'ε mu 'li yako 'kwli.

52 'A -nagbopu -mo -bi, u 'gbila kwli, 'ki 'u 'a -ti a 'yi'bualε a -ta'. -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi u □hian -mo, 'u mu 'li Jrusredio 'kwli, 'ki 'li do□uke 'kwli.

53 'Ki 'li Jrusredio a 'mu 'kwli, u 'cibi 'li Nyisua a 'kagbau bu ni, 'u pi Nyisua 'nyre le.

-Yusu a -ti, -te SAAN -mo -bi, e nu la 'a 'cicru

Nyiblo -mu', -e mo Nyisva a Win

1-2 Yı-hε-nyre, 'ti- Nyısva 'mu la 'a -ne □dedede nu mo mu, nyiblo -mu', -e mo Nyısva a Win, e ni la 'klo. 'Kı e ni la 'u Nyısva 'huı. 'A 'mumu, e mo Nyısva □nuo -we.

3 E no- Nyısva naa 'lı, 'e nu 'a -ne de. E 'yı □dedede -ko, Nyısva bu nu, bu 'yı 'lı -Yusu 'lı -naa -nı.

4 Nyiblo a 'mu, e no- yı nyibli 'klo yrayru -nyı, -e 'ye ni -we 'lı. 'Klo yrayru a 'mu, e no- yı nyibli -nyre -nyı.

5 -Nyre a 'mu, e yı 'nı wln, 'kı 'lı halo 'nyı, halo 'yı 'kılı □du -ko, 'kı bu jro -nyre a 'mu.

6 E ko la nyiblo □du, -e ko 'nyre -mo Saan Batıst. No- Nyısva lee la -nı,

7 'kı bu lee -nyre a 'mu a -tı nyibli le, nyibli a 'mu, u 'mu Nyısva a Win □wlu yı -kuo -nı.

8 Saan a 'mu, e 'yı la -nyre a 'mu 'pa-, kee, e no- -mo -bi, e di la nı, 'kı e 'mu la -nyre a 'mu 'a -tı -mo le na.

9 -Nyre a 'mu, e no- mo seyı a -nyre, -e di 'ne- 'klo 'kwli, -e di□e nu, nyibli a pepe 'mu le yru.

10 Nyiblo a 'mu, -e mo Nyısva a Win, e mo □han-tı, e no- ko 'mu Nyısva naa 'lı, 'e nu 'klo. Kee, -te e di la 'ne- 'klo 'kwli, 'klo 'kwli a nyibli 'yı la□a -yru.

11 E di la 'ne-, 'a dıonv a dako, -v mo -Juukve* 'nyı, kee, u 'yı la□a kva 'ble.

12 Kee, 'kı 'lı □nu 'nyı, e ko nyibli -bi, 'u 'ble□e kva, 'tı- 'u kuo □ne □wlu yı. Nyibli a 'mu, -v kuo □ne □wlu yı, e -nyı □nu 'hru, 'kı bu -he Nyısva a 'yonv.

13 U 'yı Nyısva a 'yonv -he, □wı yı, -te -tonyiblo ni, 'e yı 'a 'baı a 'yu -he. Kee, Nyısva a □gbetu, no- -nyı □nu 'klo yrayru.

14 Nyiblo a 'mu, -e mo Nyısva a Win, e -he -tonyiblo, 'e 'tı la 'ne- -a mu 'nyı, □a 'ye 'a -tı a 'yı'bubva, -e mo -tı a 'yı'bubva -mu', Nyısva -nyı 'a 'Yu nı -do. Nvele, ko nyı a yuyruo, ko -tı a -tee, nu- 'yılı la 'lı□ı 'lı.

15 Nyiblo a 'mu, e no- ko -tı Saan hla la, 'kı 'u nyibli ye'. Ke- e pı la: «E no- di 'u 'mu ke' kve, kee, e no- nı 'u 'mu 'lu yı, -e nu□o, e no- -mo -bi, u 'ye la 'mu nı kve, 'e nı la 'klo.»

16 Nyiblo a 'mu, e 'cibi 'u, 'e ni -a mu □haan-tebli -mo, 'kı 'lı dadvke 'kwli. □Haan-tebli, e nu -a mu 'yı □hlon le, e -hu nı dıakı.

17 Nyiblo a 'mu, e no- mo -Yusu 'Klısv. 'Kı Nyısva naa 'lı 'a winwlon-hanyo* Moise 'mu, 'e -nyı -a mu 'a tete, kee, 'kı 'lı -Yusu 'Klısv 'lı, 'kı e naa 'lı, 'e nu -a mu □haande -mo, 'kı 'lı dadvke 'kwli, 'e too ne -a mu -tı a -tee.

18 Nyiblo □du 'yı -hvan Nyısva nı 'ye. Kee, a 'Yu nı -do -mu', -e mo Nyısva -we, 'tı- -e nı 'u -aan 'Baı Nyısva 'huı, e no- too ne -a mu Nyısva a 'mu.

-Ti -mu', Saan Batıstı hla la, 'kı 'u 'a dıonv a -ta' *(Matie 3.1-12; Makı 1.1-8; Luku 3.1-18)*

19 -Nyrovv □du 'kwli, -Juukve* a 'blv a nyibli -mu', -v nı 'lı Jrusredıo 'kwli, nu- le Nyısva a -cohlpinyu*, ko Lefıpv a □tugba a nyibli, 'kı bu mu 'lı Betanıdıo 'kwli, bu 'betı Saan, nyiblo a 'dı -bi e pa 'mu. -Te u nyre 'lı Saan -mo, u wen: «□Bı -mo mo Wanyo -mu', Nyısva pu la le, e di la ya?»

20 E no- mo bu -hıhıa □nu kle, 'kı 'lı -teeke 'kwli, e wen: «'Uvn-, 'n 'yı Wanyo a 'mu 'pa-, -koti a hle.»

21 Ke- u pı de, u wen: «□Bı -mo mo Nyısva a winwlon-hanyo Eli?» E wen: «'Uvn-, 'n 'yı Eli 'pa-» -E -bi u 'betı□e nı de, u wen: «'A -tı, □bı -mo mo Nyısva a winwlon-hanyo gbagbu -mu', Moise pu la le, Nyısva di la ya?» E wen: «'Uvn-, 'n 'yı winwlon-hanyo a 'mu 'pa-»

22 U 'tıe gbe 'a le'betile 'lu -mo: «Nyiblo a 'dı -bi -pa 'mu 'lı? -Hıhıa -a mu kle, -e di□e nu, nyibli -bu, -v lee 'ne- -a mu, -a 'mu 'waa kle-hıhıale yı.»

23 -E -bi ke- e pı □nu yı, e wen: «Nyısva a winwlon-hanyo Esai 'crı la□a nı, 'kı 'lı Nyısvacrıen 'kwli, -e mo:

Nyısva wen 'nı:
E di ko nyiblo □du, e 'mu 'lı
-tıte -mu' 'du bı 'lı yı 'tı.
'Bu yı nı hle, e 'mu 'lı win 'lı 'yaa -nı.

Nyibli -mu', -u di□e nua yi bu pu,
 ke- e di □nu yi pu:
 Ba 'sii 'u Kūkōnyo a 'hru yi,
 'ti- Kūkōnyo a 'mu, e 'mu di.
 E 'wi yi, 'aan 'klo bu 'sii 'u yi,
 -e di□e nu, a 'mu -mo -we,
 'ti- Kūkōnyo 'mu di.»

Ke- Saan pi lēnyu a 'mu yi de: «Nyiblo a 'mu, -kōti Nyisua hla la, 'mo □ni.»

24 Lēnyu a 'mu, -u di 'ne- Saan -mo, Falisi□tumu* a nyibli ni 'li □nu 'nyi.

25 Ke- u pi 'ki, 'u yi Saan 'beti -ni, u wen: «-Wen 'ni, □yi Wanyo -mu' 'pa-, Nyisua pu la le, e di la ya, ko, □yi Eli 'pa-, ko, -wen 'ni, □yi Nyisua a winwlon-hanyo -mu', -kōti Moise hla la 'pa-. 'A -ti, nyiblo a 'di -bi -nyi 'ki -mu 'kli, 'ki -bu pu nyibli 'nie 'lu le 'li?»

26 -E -bi e wen: «'Mo -bi, 'nie, nō- 'n pi nyibli 'lu le. Kee, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo ni 'li. Nyiblo a 'mu, a 'ye□e ni yi.

27 Ti -mu' -ko 'yri 'n di 'u -kuan 'lu -yraa -ni, 'ki nyiblo a 'mu, e di 'u 'a -kuan -wlu □tuu -ni, 'ki 'ne- 'a mu 'nyi. 'Na 'mumu, 'n 'cumi ni diaki, 'ki 'u□u -mo', 'ki □bu di 'a -kuan□e □du nu.» Ke- Saan pu lēnyu a 'mu yi.

28 -Tēbl a pepe a 'mu, 'ki 'li 'diō -mu', -e mo Betani 'kwli, 'ki e muu 'li 'lu -mo. 'Diō a 'mu, 'ki e ni 'li 'nie -mu', -e mo Sudan a 'niki. 'Ki Saan pu 'li nyibli 'nie 'lu le.

-cōhlun* -mu', Nyisua -ha, -e di 'klo 'kwli a nyibli a de 'kuku 'wōwla -ni

29 -Te -nyrōwō ni -do -hi, -e -bi Saan 'ye -Yusu ni. -Yusu a 'mumu, 'e mi 'li□i -mo yi. -E -bi Saan wen: «Ba 'ye ke, nyiblo -bu, -e yi 'li di, e nō- mo -cōhlun -mu', Nyisua -ha, -e 'wi- 'blayu yi, u yi Nyisua -pie -ni. -cōhlun a 'mu, e nō- di 'klo -bu ki a nyibli a de 'kuku 'wōwla -ni.

30 E nō- kō -ti, 'n hla mo, -e mo: Nyiblo di kve 'u 'mu ke', kee, e nō- ni 'u 'mu 'lu yi, -e nu□o, e nō- -mo -bi, -te u 'ye la 'mu ni kve, e ni la 'klo.

31 -Te 'n hle mo□o, nyiblo bu di 'mu pa, 'n 'yi mo□o -yi. Kee, 'n di ni, 'mu nyibli 'nie 'lu le pu, -e di□e nu, nyiblo, e -mo, dakō, -u mo Yisraekve, u 'mu□u yi.»

32-33 -E -bi ke- Saan pi de: «Nyiblo bu di la' pa, -te 'n 'ye la□a ni yi, -e -bi Nyisua -mu', -e lee la 'mu, 'ki □bu mu la nyibli 'nie

'lu le pu, e wen: -Di 'ye 'na -Hihiu*, e 'mu 'u nyiblo □du 'lu □tu -ni, e 'mu 'u□u ke' ni. Nyiblo a 'mu, nō- di nyibli 'na -Hihiu -nyi. 'E mo -tee, 'n 'ye la Nyisua a -Hihiu a 'mu ni, 'e □tu la 'u nyiblo a 'mu 'lu, □wi yi, -te -plija, e 'ye ni □tu 'u□u 'lu, e 'mu 'u□u ke' ni.

34 'N 'ye de a 'mu ni. E nō- nu□o, 'ni hle□e, -e mo, nyiblo a 'mu, e nō- mo Nyisua a 'Yu.»

-Te -Yusu da la 'a yi-he-nagbopv*

35 -Te -nyre -nye, -e -bi 'ki 'u -tite ni -do a 'mu, 'ki Saan Batist di 'u de, e ko 'a -nagbopv ni 'hven -bi 'hven-.

36 'Ki e ni 'u bu, -e -bi e 'ye -Yusu ni, 'e yi -hi. -Te e 'ye□e, -e -bi e wen: «Ba 'ye ke nyiblo -bu, -e 'yi 'li di, e nō- mo -cōhlun* -mu', Nyisua -ha, -e 'wi- 'blayu yi, u yi Nyisua -pie -ni.»

37 -Ti a 'mu, Saan -hla, 'a -nagbopv ni 'hven -mu', -u ni -tuo ki, u 'win ni. -Te u 'win, e nō- mo bu 'du ye', bu kve -Yusu □wien.

38 -Te u yi ni mi, -e -bi -Yusu □hian -mo. Bu 'ye 'ki□i, -e mo, u yi kve□e □wien, -e -bi e wen: «Bu kla ni, -e ko 'mo a yi □wien kve 'li?» -E -bi u □tu□o □wōn, -e mo: «-Bi' □tii yi 'li, Rabi?» -e □hen 'nyre toonyo, 'ki 'li -Juukve* a 'bliwin 'kwli.

39 -E -bi e wen: «Ba kve 'mu □wien, a di de 'ni 'ye,» 'u kve□e □wien, -tite, e ni 'u, 'u 'yee 'u. 'Ki u ni 'u□u 'hvi bu, kve 'u 'yru-hiile 'yie bu, -bu ye 'to a -wōnwōn ki.

40 -Nagbopv ni 'hven a 'mu, -u 'win Saan a 'mu a win, 'ti- -u kve -Yusu □wien, -e -bi a 'nyre mo Adre. Adre a 'mu, e mo Simo Pieli a 'diayi □ni.

41 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi Adre a 'mu, e mu 'li 'a 'diayi Simo Pieli -mo, e wen: «-A 'ye Wanyo -mu' ni, Nyisua pu la le, e di la ya, 'ki 'u 'a dakō a wōwa a -ta,»

42 'e gba 'li□i -Yusu 'hvi. -Yusu bu 'ye 'ki□i, -e -bi e wen: «-Mo mo Simo, Saan a 'yu. Kve 'ki mo bu, 'bu yi -mu ni de, ke- u di pu: Sefas». Sefasnyre a 'mu, e nō- mo Pieli, -e □hen 'nyre 'hi.

-Te -Yusu da la Filipv kō Natanaeli, 'ki bu -he 'a -nagbopv*

43 -Te -nyre -nye, -e -bi -Yusu pu 'li□i ni, 'ki bu mu 'li Galileblōgba 'kwli. -Te e yi ni

mi, -ε -bi ε kɔ nyiblo ɔdu 'hʊen-, ʊ ɔɲmee nu. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre mɔ Filipu. -Yusu wen: «Kʊε 'mu ɔwien, ɔmu 'na -nagbopi -he,» 'ε kʊε ɔwien.

44 Filipu a 'mu, 'kɪ ε kɔ 'lɪ 'dɪɔ -mu', -ε mɔ Betɪsaida 'kwli. 'Kɪ Adre kɔ Piɛlɪ 'hʊen-, ʊ kɔ 'lɪ -wε.

45 -Tε dε a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'kɪ Filipu mu 'lɪ nyiblo -bi -mɔ. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre mɔ Natanaɛlɪ. -ε -bi Filipu wen: «Wanyɔ -mu', -kɔtɪ Moise kɔ Nyɪsua a winwɔn-hanyu* -bi 'hʊen-, ʊ 'cru la 'lɪ Nyɪsuaɾɪɛn 'kwli, -a 'ye ɔe ni. Wanyɔ a 'mu, 'a 'nyre mɔ -Yusu. 'A 'baɪ, nɔ- mɔ Sosefu, -ε ni 'lɪ Nasaletɪdɪɔ 'kwli.»

46 Natanaɛlɪ wen 'nɪ: «'Kɪ 'lɪ Nasaletɪdɪɔ 'kwli, ɔhaandε 'yɪ 'lɪ ɔtɪ 'lɪ -wε, bu -hɔn 'lɪ -wlu.» Filipu wen: «'De -ba mu, -na 'mumu ɔmu ɔv 'ye.»

47 -Tε ʊ yɪ ɔnε yre ni 'mʊε -ni, -ε -bi -Yusu 'ye ɔe ni, ε wen: «Nyiblo -bu, -ε yɪ 'lɪ di, ε 'sɪi 'ʊ yɪ. ε mɔ ɔHaanyisraekʊeyu ɔnɪɔ.»

48 -ε -bi Natanaɛlɪ wen: «-Bɪ' -nu 'na 'yiye 'lɪ?» -ε -bi ε wen: «-Tε -ni wen 'ʊ pepekɔɔtu -mu' ɔhlɔn, ʊ dεε figie, 'tɪ-Filipu 'mu wen -mu da mɔ mu, 'n 'ye wen -mu ni.»

49 -ε -bi Natanaɛlɪ wen: «Tɔɔnyɔ ɔ, ε mɔ ɔhan-tɪ, -mɔ Nyɪsua a 'Yu ɔnɪɔ, ɔnɪ mɔ Yisraekʊε a bodɪɔ -wε.»

50 -ε -bi ε wen: «ɔBɪ -tε 'n pu lε, 'n 'ye wen -mu ni, 'kɪ 'lɪ pepekɔɔtu bu, ε nɔ- kɔ -tɪ ɔnɪ pu lε, -kuo 'mu ɔwlv yɪ? Nu gbe, -di 'ye -teblɪ gbagbɪ -bi, -ε di 'ʊ 'a dε -bu, ɔye kε 'ʊ -hi.»

51 -ε -bi ε wen 'nɪ de: «'N yɪ 'a mu 'nɪ -lee -ni -tεε, a di yakɔ ni 'ye, ε 'mu wɔn -ki, Nyɪsua a lelenyʊ 'mu 'lɪ Nyɪsua -mɔ -hɔn, ʊ 'mu 'ya, ʊ 'mu ɔtɪ, 'kɪ 'ʊ 'mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo 'lu yɪ.»

2

'Blɪ a pupa a lε'mimle ni 'lɪ Kanadɪɔ 'kwli

1 -Nyrɔwɪ ni 'hʊen bu -hi, -ε -bi 'blɪ a pupa a lε'mimle, nɔ- mii 'lu -mɔ, 'kɪ 'lɪ Galileblugba 'kwli. 'Kɪ ʊ daa 'lɪ -Yusu a 'dii,

2 'ʊ da -Yusu -wε, 'kɪ 'lɪ 'blɪpaalε a 'mu kɪ.

3 Ti ni -do a ti 'yri, nɔ, ʊ 'nε wen, ε -wε ni. -ε -bi kε- -Yusu a 'dii pu ɔtɪ yɪ: «Nɔ a pepe -wε ni.»

4 ε nɔ- mɔ -Yusu bu -hɪhɪa ɔa kɛ, -ε mɔ: «'Na 'dii ɔ, -ha 'mu mε lε, ε 'yɪ -mɔ 'pa-, ɔnɪ -lee ɔe 'mu ni, -kʊan 'n kɔ ɔbu nu. Ti -mu' -kɔ 'yri 'n di 'ʊ ɔwɪlɛkεεdε -nuu -ni, ti a 'mu, ε 'yεε 'ʊ 'ʊ ni nyre.»

5 Bu pu 'kɪ lε, -ε -bi kε- 'a 'dii pu nyibli -mu', -ʊ ɔglε -teblɪ yɪ, ε wen: «-Tɪ a pepe -bu, ε di 'a mu -lee -ni, nɔ- ba nu.»

6 Kεε, 'kɪ yɪ gbagbɪ ni ɔhlɔn-do, ʊ nu 'hɪ, ʊ -nu, -ε kɔ 'kwli ʊ pu 'lɪ 'nie lε ni 'ʊ, 'kɪ 'ʊ buɪ a lεyɪra a -ta', ɔwɪ yɪ, -tε -Juukʊε* a tete ni 'a -hʊhʊa. Yɪ a 'mu, 'a 'ye ni -do gbe 'litayrɪ a ɔwɪ ni ɔhun.

7 Kε- -Yusu pu -teblɪ ɔglanyʊ a 'mu yɪ, ε wen: «Ba nu 'nie, ba 'yɪi 'lɪ ɔnu lε,» 'ʊ 'yɪi 'lɪ ɔtɪ lε -tεε.

8 -ε -bi ε wen: «Ba 'pi 'kɪ 'a dε gbe, ba gba ɔa -teblɪ ɔglanyʊ a nyiblo gbagbɪ yɪ,» 'ʊ gba 'lɪ ɔtɪ, 'ε ɔte ɔe wɔn.

9 Bu ɔte 'kɪ ɔtɪ wɔn, -ε -bi ε -hε nɔ. -Bɪ' nɔ a 'mu, bu di yɪ -hɔɔn -ni, ε 'yɪ 'ʊ -yi. Kεε, -teblɪ ɔglanyʊ a 'mu, ʊ nu- yi ɔe. ε nɔ- mɔ nyiblo gbagbɪ a 'mu, bu da 'blɪpanyɔ,

10 ε wen: «'A -nε nyiblo 'bu da lε'mimle, ɔhaanno, ε nɔ- ʊ yɪ 'hru 'nyεε -ni, ʊ pu. Nyibli 'bu 'na 'kɪ ɔtɪ -tεε, 'tɪ- nɔ -mu', -ε 'yɪ ɔhaanno 'pa-, 'ʊ pu ɔtɪ -wε. Kεε, -mɔ -bi, kʊε wen 'lɪ bu, ɔhaanno, nɔ- ɔtu bu.»

11 Kε- -Yusu nu 'a yɪ-hε ɔwɪlɛkεεdε a nunuo, 'kɪ 'lɪ Galileblugba a 'dɪɔ -mu', -ε mɔ Kana 'kwli. Kε- ε -nu, 'ε tɔɔ nε 'a -nagbopu* 'klɪ -mu', Nyɪsua -nyi ɔe. Dε a 'mu, ε nɔ- nu ɔo, 'ʊ kuo ɔnε ɔwlv yɪ.

12 -Tε dε a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'kɪ ε mu 'lɪ Kapenaɔdɪɔ 'kwli, ε kɔ 'a 'dii, kɔ 'a 'dɪayɪnʊ, kɔ 'a -nagbopu 'hʊen-, -ε di ɔe nu, ʊ 'mu 'lɪ -nyrɔwɪ gbi 'lɪ -hi.

-Tε -Yusu bla la -teblɪplonyibli lε, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a 'kagbau a -yaa 'kwli

(Matie 21.12-13; Makɪ 11.15-17; Luku 19.45-46)

13 -Tε dε a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Juukʊε* a lε'mimle gbagbɪ -mu', ʊ dεε Pakɪ, ε 'mʊε yre. ε nɔ- nu ɔo, -Yusu kɔ 'a -nagbopu* 'hʊen-, 'ʊ mu 'lɪ Jrusredɪɔ 'kwli.

14 -Tε ʊ nyre 'lɪ Nyɪsua a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'kɪ ʊ yεε 'lɪ puplonyibli bu, -ʊ ple blo, kɔ blablɪ, kɔ -hungbo 'hʊen-, -ε di ɔe

nu, -tonyibli 'mu□v -to, v 'mu□v nu, v 'mu -cohlon* pi. 'Ku 'v -tite ni -do a 'mu, 'ki v yee 'v 'wli'ci'ci'nyibli bu -we, 'v ni 'li 'waa 'teble ye' ble, 'v yi hupowli 'ci'ci -ni.

15 -Te -Yusu 'ye □nu, ε no- mo, bu nu lok, bu bla □nu le pepe, 'v -hon 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa a 'mu 'kwli, v ko 'waa 'wlugba-tebli a 'mu 'huen-, 'ti- 'e 'wla 'wli'ci'ci'nyu a 'wli bu, 'ki 'v -tutu ki, 'e □jri 'waa 'teble yi ble.

16 -E -bi ke- ε pi, 'e yi -hungboplonyu -mu' -lee -ni, ε wen: «Ba -ha 'ne- -tebli -bu! A 'ni 'nuo 'li 'na 'Bai Nyisua a 'kayu puplokayu -mo!»

17 -Yusu a -nagbopu -mu', -v ni 'v, -ti -mu', v 'cru la 'li Nyisua'cien 'kwli, ε bi 'li □nu 'kwli. -Ti a 'mu, ε no- -bu: «Nyisua o, 'n nuε -na 'kayu ni diaki. -Te 'n nu 'a nuε, ε 'wi- na yi, -ε yi wln, 'ki 'li 'na 'hui 'kwli, -ε yi 'mu le hien.»

18 E no- mo, -Juukue a nyibli gbagbi -mu', -v ni -tuo ki, bu 'beti□e, v wen: «Nyiblo a 'di -bi -mo, □ni ble □nu le 'li? Nu □wlekeede, -ε di -a mo□o -tuo -ni, -ε mo, 'kl -mu', -ε ko 'kwli -bleε 'li □nu le, 'ki ε kue 'li Nyisua -mo bu.»

19 -E -bi -Yusu □tu □nu □won, ε wen: «De 'n di nu, ε no- -bu: Ba 'wla Nyisua a 'kagbau -bu, 'n di 'du□o ye' de, 'ki 'li -nyrowi ni ta 'kwli.»

20 -E -bi v wen: «□Bi 'kayu -bu, v -pu, 'ki 'li 'yri a (46) -wli ni 'huen □tu 'v □hlon-do 'kwli, ε no- -pi le, -di ye' 'du, 'ki 'li -nyrowi ni ta 'kwli?»

21 Kee, Nyisua a 'kagbau -mu', -Yusu □hen 'nyre, ε no- mo 'a dionu a -plahui.

22 -Te ε -hie ti -huohui, ti -mu' -ko 'yri ε 'ku, 'ti- ε 'hri 'klo, 'ki ε bi 'li 'a -nagbopu 'kwli, -ε mo, 'a -plahui a -ti ε hle la, ε 'yi la Nyisua a 'kagbau 'pa-, ε 'yi la□a 'nyre □hen. -Ti a 'mu, v 'cru la 'li Nyisua'cien 'kwli, yi-he-nyre a ti 'yri, ε ko -ti a pepe -mu', -Yusu lee la □nu, v kuo □ne □wlv yi.

-Tebli a pepe -mu', -ε ni 'li -tonyiblo a □wlv ki, -Yusu yi□e ni

23 Ti -mu', -ε ko 'yri -Yusu 'tie ni la 'li le'mimle -mu', -ε mo Paki ki, 'ki 'li Jrusredto 'kwli, ε ni la □wlekeede-tebli -huohui. Nyibli -huohui bu yi □wlekeede-tebli a 'mu ni 'ye, ε no-

nu□o, 'v pu□v □han-ti, -ε mo, ε no- mo Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la ya.

24 Kee, -Yusu 'yi □nu □wlv yi -kuo -ni, -ε nu□o, -te 'waa □wli ni 'mu, ε yi□e ni.

25 -Yusu 'ni □mu□o li□i le, 'ki nyiblo □du bu lee □ne, -te -tonyibli a □wli ni 'mu, -ε nu□o, 'a □gbetu, ε yi -tebli a pepe -mu', -ε ni 'li -tonyiblo a □wlv ki ni.

3

-Te Nikodemu mu la 'li -Yusu -mo

1 E ko la nyiblo □du. 'A 'nyre mo la Nikodemu. E mo la Falisi□tumu* a nyiblo □ni□o. E mo la -Juukue* a ye'nanyo -bi -we.

2 Nikodemu a 'mu, ε no- 'tolowo □du 'kwli, -ε mu la 'li -Yusu -mo, ε wen: «Touyo, -a yi□e ni, -ε mo, Nyisua, no- lee 'ne- -mu -a mu 'nyi, □mu -a mu -tuo -ni, -ε nu□o, □wlekeede-tebli -mu', -ni, nyiblo □du 'yi 'li 'a nunuo 'li -we, 'bu mo, Nyisua 'bu 'yi 'v□v -mo ni.»

3 -E -bi -Yusu wen: «'N yi -mu 'ni -lee -ni, -ε mo, nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli, 'bu mo, 'bu 'yi kowwi ni 'huen -nu.»

4 -E -bi Nikodemu wen: «-Tonyiblo -bu, -ε -ku, -bi' ε we 'li bu nu kowwi ni 'huen a nunuo 'li? E mo, ε 'yi 'li□i 'li -we, bu pa 'li 'a 'dii 'kwli, 'ti- bu ko□o de.»

5 -E -bi ε wen: «'N yi -mu 'ni -lee -ni -tee, nyiblo 'bu nu kowwo ni -do, ε 'yi 'li□i 'li -we, bu pa 'li Nyisua a 'klo yrayru 'kwli. Kee, ε -hue□e ni, 'ki Nyisua a -Hihiu* bu -nyi□e 'klo yrayru, 'ti- ε 'mu 'li Nyisua a 'klo yrayru a 'mu 'kwli pa.

6 -Tonyibli, nu- ni□e, 'v kue -tonyiblo yrayru, kee, Nyisua a -Hihiu, no- ni□e, -tonyiblo 'ε kue 'klo yrayru, -ε 'ye ni -we 'li.

7 E 'ni 'kee 'li -na □wli le, 'bu mo, 'ni pu le, a ko ba nu kowwi ni 'huen.

8 -Te pepe -hue bu mu 'li, 'ki ε -hui 'li, □yi 'a -hihiwin 'ni 'win, kee, -tite, ε -huen 'li, ko, -tite, ε mi 'li, □yi 'a □dedede -yi. Ke- Nyisua a -Hihiu ni 'mu. Nyiblo -mu', -Hihiu a 'mu, ε di 'klo yrayru -nyi, □yi□i -yi.»

9 -E -bi Nikodemu wen: «-Bi' de a 'mu, ε -we 'li bu nu 'lu-momumuo 'li?»

10 -E -bi e wen: «-Mo -bu, -e mo tɔonyɔ gbagbu, 'ki 'ne- -Juukɔe a 'bli, -mo 'yi -tebli a 'mu -yi.

11 De -bu, 'n 'ye, e kɔ de -bu, 'n -yi, e nɔ- kɔ -ti 'n hɛ. Kɛɛ, a 'ni -puɔv 'mu ɔhan-ti.

12 -Tɛbli -bu, -e mii 'ne- -tutu ki 'lu -mɔ, 'bu mɔ, 'ni yi 'a -ti -mɔ lɛ ni nɛ, a 'ni -puɔv liɔi ɔhan-ti. 'Ba 'ye ni puɔv ɔhan-ti, -e -bi -tebli -mu', -e mi 'lu -mɔ, 'ki 'li yakɔ 'kwli, 'bu mɔ, 'ni yi 'a -ti -mɔ lɛ ni nɛ, a 'yi 'liɔi 'li -wɛ, ba pu 'a -ti ɔhan-ti -wɛ.

13 -Tonyiblo ɔdu 'yi -huan 'li yakɔ 'kwli ni mi, 'bu yi 'mɔ -bu, -e mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo 'pa-. 'Mo -bu, 'mɔ -hɔn 'li yakɔ 'kwli. 'A -ti, 'hru pɛ 'v bu, 'ki ɔbu na yakɔ 'kwli a -ti -mɔ lɛ.

14 Bu bi 'li -mu 'kwli, ti -mu' -kɔ 'yri Yisraekɔe ni la 'hru wɔn, 'ki 'li 'pɔwɔnblɔgba ki, ti -hi la a ti 'yri, Moise 'du la 'plidɛ ye', 'e nu la hre, 'ti- 'e 'bɛ la tugbɛ. Nɔ- kɔ 'lu e 'ba la 'v hre a 'mu bu, -e diɔe nu, 'a -nɛ nyiblo, 'bu 'wla la 'yi wla, 'bu taa la 'li hre 'a mu -mɔ lɛ, 'ki 'li ɔwɔ a yikuolɛ 'kwli, e 'ni ɔha la 'ku. Kɛ- e di 'mu ɔti, 'ki 'v 'mɔ -bu -mɔ, -e mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo. U di 'ba 'v 'mu tugbɛ 'yie bu,

15 -e diɔe nu, 'a -nɛ nyiblo, 'bu taa 'li 'mu -mɔ lɛ, 'ki 'li 'na ɔwɔ a yikuolɛ 'kwli, Nyisua 'muɔv 'kɔ yrayru -mu', -e 'ye ni -wɛ 'li -nyi.

16 E mɔ ɔhan-ti, Nyisua nɔɛ -tonyibli a pepe ni diaki. E nɔ- kɔ -ti, 'e -ha 'a 'Yu ni -do, -e diɔe nu, 'a -nɛ nyiblo, 'bu kuo ɔnɛ ɔwɔ yi, e 'ni ɔha 'wan, kɛɛ, Nyisua a 'mu, e 'muɔv 'kɔ yrayru -mu', -e 'ye ni -wɛ 'li -nyi.

17 Nyisua 'yi 'ne- 'a 'Yu -tutu ki tɛ, -e diɔe nu, e 'mu -tonyibli -bati lɛ -puv -ni, kɛɛ, e 'mu ɔnu wa a -ti ɔnɔ, v 'ni ɔha 'wan.

18 Nyiblo -bu, 'bu kuo Nyisua a 'Yu ɔwɔ yi, Nyisua a -bati 'yi 'liɔi 'li -wɛ, bu kɔɔɔ. Kɛɛ, nyiblo 'bu 'yiɔi ɔwɔ yi -kuo -ni, Nyisua a -bati -wɛ 'a kɔkɔ -mɔ, -tɛ e -nu 'ki, e 'yi Nyisua a 'Yu a 'mu ɔwɔ yi -kuo -ni.

19 -Tɛ Nyisua ni nyibli a -bati a lɛpuɔlɛ, e nɔ- -bu: E mɔ ɔhan-ti, -nyrɛ, -e mɔ Nyisua a 'Yu, 'e di 'ne- -tutu ki, kɛɛ, nyibli 'yi -nyrɛ a 'mu -hɔa. Halɔ, nɔ- v -hɔɛ, -e nuɔo, 'waa nunu-tebli nyrɛ yi.

20 Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu yi de -huan ni ni, 'a ɔwɔ yraa -nyrɛ ni. Halɔ 'nyi, 'ki e yi 'li bu ni, -kɔti e yi pie huannu, 'ki 'a nunu-tebli -hɔn bu bi pepe'.

21 Kɛɛ, nyiblo 'bu yi ɔhaandɛ ni ni, e yi 'mɔɛ -nyrɛ lɛ, -e diɔe nu, nyibli 'muɔv 'ye, -e mɔ, 'a nunu-tebli, e ni, e kwɛɛ Nyisua ki.»

-Yusu Klisv a 'nyrɛ bu 'bva

22 -Tɛ de a 'mu, e -hi, -e -bi -Yusu kɔ 'a -nagbopu* 'hɔn-, 'ki v mu 'li Sudeblɔgba 'kwli. 'Ki 'li -tite a 'mu, e -hii 'li ti gbi, 'e pi nyibli 'nie 'lu lɛ.

23 Saan pi nyibli 'nie 'lu lɛ -wɛ. E nɔ- mɔ -bi, 'ki e ni 'li Enɔdɔ 'kwli, 'ki 'li Salimudɔ 'hɔi, -kɔti 'ki 'v -tite a 'mu, 'nie -hɔv 'v ni, nyibli 'v mi 'liɔi -mɔ lɛ, 'e pi ɔnu 'nie 'lu lɛ.

24 Ti a 'mu 'yri, v 'yeɔe ɔji' ni pi.

25 -E -bi, Saan a -nagbopu -bi, kɔ -Juukɔe* a ye'nanyɔ -bi 'hɔn-, v nu- pi toto, 'ki 'v nyiblo a bui a lɛyɔra a -ta',

26 'v mu 'li Saan 'hɔi, v wen: «Tɔonyɔ, ɔbi e yi bi 'li -mu 'kwli, nyiblo -mu', -e kɔ -mu 'hɔn- a ni mɔ 'li 'nie -mu', -e mɔ Sudan a 'niki, -kɔti -lee la -a mu, ɔni pu la lɛ, -e mɔ, e nɔ- mɔ Wanyɔ -mu', Nyisua pu la lɛ, e di la ya? -E -bi 'ki, nyiblo a 'mu, e pi nyibli 'nie 'lu lɛ -wɛ, 'ti- nyibli a pepe -mu', -v di wen 'ne- -mu -mɔ di, 'ki v mi 'liɔi -mɔ, 'e pi ɔnu 'nie 'lu lɛ.»

27 Saan ɔtu ɔnu ɔwɔn, e wen: «Nyisua -bu, -e ni 'li yakɔ 'kwli, e nɔ- yi -a mu 'a -nɛ -kɔandɛv, -a di nu -nyi.

28 'Mɔ Saan, 'na -kɔn, 'n -kɔ, e nɔ- mɔ ɔbu tɔɔ Wanyɔ a 'mu nyibli, -e diɔe nu, nyibli 'mu 'liɔi -mɔ mu. 'Aan 'mumu, a yiɔe ni, 'n lee la 'a mu, -e mɔ, 'n 'yi Wanyɔ -mu' 'pa-, Nyisua pu la lɛ, e di la ya. 'Mɔ -bi, 'n 'nyɛɛ 'hru, -e diɔe nu, 'mu 'a mu -lee -ni, -e mɔ, Wanyɔ a 'mu, e yi 'li 'ni di.

29 ɔBu puɔv 'bli a pupa a de yi. Nyibehɔn -mu', -e pɔɛ 'bli, nuɔba -mu', -e kɔɔɔ 'hɔn-, -v pɔɛ 'bli, nɔ- kɔ nuɔba a 'mu. E 'yi 'blipanyɔ a ninatumu 'pa-, e 'yi nuɔba a 'mu -kɔ. Kɛɛ, 'ki e yi 'v 'blipanyɔ 'hɔi bu ni, 'e piɔi nɔa yi bu, kɔ, 'e ni dɔdɔ, 'bu yi 'a win ni 'win. -Yusu 'wi- 'blipanyɔ yi, 'mɔ ɔwi 'a ninatumu yi, 'a dɔdɔ mɔ 'na dɔdɔ. E nɔ- 'yii 'li 'mu. Nyibli 'wi- 'blipanuɔba yi. E nɔ- nuɔo, 'v mi 'li -Yusu

-mɔ. Ɛ 'yɪ 'mɔ 'pa-, ʊ 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, bʊ di 'nɛ- -mɔ.

³⁰ Ɛ nɔɔ 'ʊ lɛ, 'kɪ -Yusu a 'nyrɛ bʊ 'bʊa, 'mɔ -bɪ, 'na 'nyrɛ bʊ [tɪ 'lɪ.]»

Nyiblo -mu', -ɛ -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli

³¹ 'Kɪ -Yusu -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli. Ɛ nɔ- nu[ɔ, 'ɛ nɪ 'ʊ nyibli a pɛpɛ 'lu yɪ. -A mu -mɔ -bɪ, 'kɪ -a kɔ 'nɛ- -tʊtʊ kɪ. Ɛ nɔ- kɔ -tɪ, [a yɪ -tʊtʊ kɪ a -tɛblɪ kɪ -hlee -nɪ. Ɛ nɔ- mɔ -bɪ, 'kɪ ɛ -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli.

³² -Tɛblɪ -mu', ɛ 'yɛ, kɔ, ɛ 'wɪn, ɛ nɔ- kɔ -tɪ ɛ nɛ -mɔ lɛ. Kɛɛ, nyibli -mu', -ʊ kuo [nɛ [wɪbʊ yɪ, ʊ 'yɪ -hʊ.

³³ Kɛɛ, nyibli a 'mu, -ʊ kuo [nɛ [wɪbʊ yɪ, ʊ hlɛ[ɛ nɪ, -ɛ mɔ, -tɪ a pɛpɛ -mu', Nyɪsʊa hlɛ, ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ [nɪɔ.

³⁴ -Yusu a 'mumu, Nyɪsʊa lee 'nɛ- -a mu -mɔ, Nyɪsʊa a win, nɔ- ɛ nɛ -mɔ lɛ, -ɛ nu[ɔ, Nyɪsʊa -nyɪ[ɛ 'a -Hihiu* a pɛpɛ nɪ.

³⁵ Nyɪsʊa nʊɛ nɛ 'a 'Yu a 'mu nɪ. Ɛ nɔ- kɔ -tɪ, 'ɛ -nyɪ[ɛ -tɛblɪ a pɛpɛ, -ɛ di[ɛ nu, ɛ 'mu[ʊ win kɪ -kɔɔ -nɪ.

³⁶ Nyiblo 'bʊ kuo Nyɪsʊa a 'Yu a 'mu [wɪbʊ yɪ, -ɛ -bɪ ɛ kɔ 'kɔ yrayrʊ, -ɛ 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ. Kɛɛ, nyiblo 'bʊ 'yɪ[ɪ [wɪbʊ yɪ -kuo -nɪ, 'tɪ- 'bʊ 'yɛ nɪ [tʊu 'ʊ[ʊ, nyiblo a 'mu, ɛ 'yɪ 'kɔ yrayrʊ a 'mu -kɔ, kɛɛ, Nyɪsʊa a yrʊ, nɔ- di[ɛ kɔ.

4

-Tɛ -Yusu hlee la 'lɪ Samalɪkʊɛyrɔlv -mɔ

¹ Falisi[tumu* a nyibli 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu ni[ɛ nɪ, nyibli 'ʊ yɪ[ɪ [wɪɛn kʊɛ, kɔ, 'ɛ pɪ [nʊ 'nie 'lu lɛ. Nyibli a 'mu, ʊ -hʊ nɪ, 'ʊ -hi 'ʊ Saan a nyibli 'ʊ.

² Kɛɛ, 'kɪ 'lɪ -tɪ a -tɛɛ a hɪhla 'kwli, -Yusu a 'mu, ɛ 'nɪ -pʊ[ʊ nyibli 'nie 'lu lɛ. 'A -nagbopʊ*, ʊ nʊ- pɪ nyibli 'nie 'lu lɛ.

³ -Tɪ -mu', nyibli -hla, -tɛ -Yusu 'wɪn, -ɛ -bɪ ɛ -hɔn 'lɪ Sudeblʊgba 'kwli nɪ, ɛ kɔ 'a -nagbopʊ 'hʊɛn-, 'ʊ mi 'lɪ Galileblʊgba 'kwli.

⁴ 'Tɪ- ʊ 'mu 'lɪ Galileblʊgba 'kwli nyre, ʊ kɔ bʊ 'bɛɛ 'lɪ Samalibʊgba 'kwli [tɔ.

⁵ Bʊ yɪ 'kɪ 'lɪ Samalibʊgba 'kwli [tɔ nɪ 'bɛɛ -nɪ, -ɛ -bɪ ʊ nyre 'ʊ 'dɪɔ [dʊ [hlɔn. 'Dɪɔ a 'mu, 'a 'nyre mɔ Sisalɪ. 'Kɪ -Juukʊɛ* a 'baɪ gbagbʊ Sakɔbʊ a -ci nɪ 'ʊ -tɛ a 'mu, -ɛ -mu', ɛ -nyɪ la 'a 'yu Sosefʊ.

⁶⁻⁸ 'Kɪ 'lɪ -ci a 'mu 'kwli, 'kɪ Sakɔbʊ 'bluu la 'ʊ 'niebutɪɔ. -Tɛ ʊ nyre 'kɪ 'ʊ 'niebutɪɔ a 'mu wɛn, -ɛ -bɪ 'kɪ -Yusu a -nagbopʊ hie 'ʊ[ʊ bʊ, 'ʊ mu 'dɪɔ, -ɛ di[ɛ nu, ʊ 'mu didi-tɛblɪ -tɔ. -Yusu -mɔ -bɪ, 'a 'kɪ -wɛ 'lɪ nɪ, 'dagba -mu' a -tɪ. Ɛ nɔ- nu[ɔ, 'ɛ nɪ 'ʊ 'niebutɪɔ a 'mu wɛn bʊ. Tɪ a 'mu 'yri, -ɛ -bɪ 'yrʊ nyra bʊ.

Ɛ nɪ -do bʊ nɪ 'kɪ 'ʊ bʊ, -ɛ -bɪ Sama- likʊɛyrɔlv [dʊ, ɛ nɔ- di 'nie 'pɪ mɔ. -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ[ɪ yɪ, ɛ wɛn: «-Nyɪ 'mu 'nie, [bʊ 'na.»

⁹ -ɛ -bɪ nʊgba a 'mu, ɛ [tʊ[ɔ [wɔn, ɛ wɛn: «'Hebe, -mɔ -Juukʊɛyʊ, -mɔ -hʊɛ 'mɔ -bʊ, -ɛ mɔ Samalɪkʊɛyrɔlv 'nie.» 'Ɛ mɔ [han-tɪ, -Juukʊɛ kɔ Samalɪkʊɛ 'hʊɛn-, ʊ 'nɪ 'wɪnwɪn[ɪ win' lɛ.

¹⁰ -ɛ -bɪ kɛ- -Yusu pɪ[ɪ yɪ, ɛ wɛn: «'Bʊ mɔ, [nɪ yɪ wɛn dɛ -mu', Nyɪsʊa yɪ nyibli -nyɪ, kɔ, 'bʊ mɔ, [nɪ yɪ wɛn 'mɔ -bʊ, -ɛ -hʊɛ -mu 'nie, -ɛ -bɪ -mɔ di wɛn 'mu 'nie -hʊa. 'Mɔ -bɪ, 'niedʊ -mu', -ɛ yɪ nyibli 'kɔ yrayrʊ -nyɪ, ɛ nɔ- 'n di wɛn -mu -nyɪ.»

¹¹ -ɛ -bɪ nʊgba a 'mu, ɛ wɛn: «Nyɪbɛyʊ o, [yɪ 'nie'piidɛ -kɔ, 'tɪ- 'niebutɪɔ -bʊ, ɛ hlɔ 'kwli bʊ. -Bɪ' -wɛ 'lɪ -bʊ nu 'nie a 'mu, 'a 'pipie 'lɪ?

¹² -Aan 'baɪ gbagbʊ Sakɔbʊ, ɛ nɔ- hie -a mu 'niebutɪɔ -bʊ lɛ. 'A 'mumu, ɛ 'na 'a 'nie nɪ, ɛ kɔ 'a 'yonʊ 'hʊɛn-, 'a 'wɪlʊgba-tɛblɪ 'na 'a 'nie a 'mu nɪ -wɛ. [Bɪ -pʊ[ʊ [haan-tɪ, -mɔ nɪ 'ʊ[ʊ 'lu yɪ?»

¹³ -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «Nyiblo -mu', -ɛ di 'niebutɪɔ -bʊ a 'nie 'na, 'nie'natʊ 'tɪɛ di[ɛ nu.

¹⁴ Kɛɛ, nyiblo 'bʊ nɪ 'ʊ, 'bʊ yɪ 'niedʊ -mu', 'n di[ɛ -nyɪ nɪ 'nɛ, 'nie'natʊ 'yɪ 'lɪ[ɪ 'lɪ -wɛ bʊ nu 'kɪ[ɪ de yuyru, -ɛ nu[ɔ, 'niedʊ -mu', 'n di[ɛ -nyɪ, ɛ di 'wɪ- 'nie -mu' yɪ, -ɛ yɪ 'lɪ -tʊtʊ 'kwli 'hrɪ tɪ a pɛpɛ, -ɛ yɪ nyiblo a 'mu 'kɔ yrayrʊ, -ɛ 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ -nyɪ.»

¹⁵ -ɛ -bɪ nʊgba a 'mu, ɛ wɛn: «-Nyɪ 'mu 'niedʊ a 'mu, -ɛ di[ɛ nu, 'nie'natʊ 'nɪ [ha 'kɪ 'mu nu de, kɔ, 'nɪ [ha 'kɪ 'nɛ- 'niebutɪɔ -bʊ wɛn di de, 'nie'pɪ-tɪ.»

¹⁶ -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «Mu -bʊ da -na nyibʊ, ɛ kɔ -mu 'hʊɛn-, ba di 'lɪ.»

¹⁷ -ɛ -bɪ nʊgba a 'mu, ɛ wɛn: «'N 'yɪ nyibʊ -kɔ.» -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «[Haan-tɪ [nɪɔ. [Yɪ nyibʊ -kɔ,

18 -ε nu□o, -bu ko nyibvu, -bu ko nyibvu, ε -we 'ki 'li nyibepu ni □hun ni, 'ti- nyiblo -mu', -ε ko -mu 'huen-, a nuni 'hvi, -te ti ne -bu, ε 'yi -na nyibvu 'pa-»

19 -ε -bi nuqba a 'mu, ε wen: «'N yi□i 'ni 'ye, -ε mo, -mo Nyisua a winwlon-hanyo* □ni□.

20 -A mu Samalikue, 'ki 'li duqba -mu' 'lu, 'ki -aan 'bainu deε la 'li Nyisua, keε, 'a mu -juukue, a wen 'ni, Jrusredio ni -do, ε no- mo Nyisua a daale.»

21 -ε -bi -Yusu wen: «Nuqba o, -ti 'n hle, pu□v □han-ti. Ti di 'v 'ni nyre, -ε ko 'yri a 'ye ni di 'v -aan 'Ba Nyisua ni -daa -ni, 'ki 'li duqba -mu' 'lu, ko 'ki 'li Jrusredio 'kwli.

22 'A mu Samalikue, Nyisua -mu', a de, a 'yi□i -yi. Keε, -a mu -bu, -v mo -juukue, Nyisua -mu', -a de, -a yi□e ni, -ε nu□o, 'ki Nyisua neε 'li -juukue 'mu, 'ε we nyibli.

23-24 Ti di 'v 'ni nyre, 'ti-, ε -we 'v nyinyre -mo, -ε ko 'yri Nyisua a -Hihiu* di 'v nyibli 'klī -nyii -ni, -ε di□e nu, v 'mu Nyisua da, 'ki 'v 'a -ne -tite □dv. Nyisua a -Hihiu, no- tve nyibli -ti a -tee. -Te -aan 'Ba Nyisua -hve nyibli bu nu 'a dida, ke- ε ni 'mu. Nyisua mo -Hihiu □ni□. Nyibli -mu', -v -hve -bu da Nyisua, Nyisua a -Hihiu ko bu ni 'v □nu ke'. Nyisua a -Hihiu a 'mu, ε tve □ne□e -tonyibli, -te -mu', Nyisua a 'mu, ε ni 'mu.»

25 -ε -bi nuqba a 'mu, ε wen: «'N yi□e ni, -ε mo, Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la -a mu yi ya, ε ko bu di. 'Bu -di, ε no- di -a mu -tebli a pepe kle -hihia -ni.»

26 -ε -bi -Yusu wen: «'Mo, no- -bu, -ε ko -mu 'huen- -yi hle.»

27 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi -Yusu a -nagbopu, -v mu wen 'dio, v nyre 'v ni. ε mo 'waa □wilekεεde, -te -Yusu ko nuqba 'huen-, v pi toto. Keε, 'waa nyiblo □dv 'yi 'beti -ni, -ε mo: «-Ti a 'di -bi -yi□i 'beti -ni 'li?» ε ko, «-Ti a 'di -bi, ε ko -mu 'huen-, a hle 'li?»

28 Nuqba -mo -bi, ε hie 'v 'a 'niya bu, 'ε gba cigbe 'dio, 'ε lee ne 'a nyibli, -ε mo:

29 «Ba di 'li, a 'mu nyiblo □dv 'ye. No- lee 'mu, -tebli a pepe -mu', 'n -nu. □Bi Wanyo -mu', Nyisua pu la le, ε di la -a mu yi ya, ε no- □ni□ a 'gbe?»

30 No- mo nyibli a 'mu bu -hon 'li 'dio 'kwli, bu mu 'li□i 'hvi.

31 -Te nyibli a 'mu, v 'ye ni nyre, -ε -bi -Yusu a -nagbopu -tua -Yusu a lenyaale, v wen: «Toonyo o, di de 'ti-.»

32 Keε, ε □tu □nu □won, ε wen: «'N ko diide □dv, a 'yi -yi.»

33 -ε -bi 'a -nagbopu -tua 'waa dionu a le'betile, v wen: «□Bi nyiblo □dv ya□a diide yi?»

34 -ε -bi ε wen: «'Na diide, no- mo □bu nu Nyisua, -ε lee 'ne- 'mu 'klo ki a kiweenle, ε □hen 'nyre, -kvan -mu', ε -nyi 'mu, □bu nu, □bu -yra□a 'lu.

35 -A 'blikue wen 'ni: □Ni 'do -kubu, □honpu ni -hen 'bu □ce, -ε -bi -yi□i 'ni 'ce. Keε, 'mo -bi, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni: Ba 'du 'lu ye', ba ta 'li -ci kle. -Kubu -we □huhluo -mo. ε -we 'li 'ciε.» (ε 'wi yi, nyibli -mu', -v mi 'li□i 'hvi, -v -we -mo, 'ki -bu ko 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li, v nu- ko -ti ε hle.)

36 «-Kuannunyo -mu', -ε yi -kubu 'ce, ε ko 'a -ne 'peεε ni. 'A -kvan a 'mu, ε no- ni□e, nyibli 'v kve 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li. -ε -bi 'ki, nyiblo -mu', -ε 'dve -kubu, ε ko nyiblo -bi -mu', -ε yi□i 'ce, v di bibi 'yi le, v 'mu dovu nu.

37 'Ledv -mu', -ε pi le, -ε mo: -U -bi 'dve -kubu, -v -bi 'v yi□i 'ce, ε mo -ti a -tee □ni□.

38 -Ci -bi, -ε ko -kvan a 'yi -nu, -ε ko ki 'n lee 'li 'a mu, ε no- ko -kubu a yi 'ki 'ce. Nyibli -bi, nu- nu -ci a 'mu a -kvan, 'a mu -mo -bi, 'a yi 'ki 'a -kubu 'ce.»

39 Samalikue -ni wen, -v ni 'li Sisaldio -ni wen 'kwli, 'waa nyibli -huchvi, nu- kuo -Yusu □wlv yi, -kotī ke- nuqba -mu', ε pu □nu yi: «Nyiblo -bu, ε no- lee 'mu -tebli a pepe -mu', 'n -nu, 'ki 'li 'na 'klo 'kwli.»

40 ε no- ko -ti, -te Samalikue a 'mu, v nyre 'ki 'v -Yusu 'hvi, 'v -tua 'a lenyaale, 'ki bu ni 'li □nu -mo, 'ε mo □han-ti, ε -wen, 'ε -hi 'v □nu -nyrowi ni 'huen 'hvi.

41 Nyibli -huchvi -bi kuo -Yusu □wlv yi, 'ki 'v -ti -mu', ε -hla a -ta'.

42 Ke- v pi 'ki nuqba 'a mu yi, -ε mo: «ε 'yi -ti -bu, -lee ne -a mu -te ti ne -bu a -ti 'pa-, -a 'yi□i □wlv yi kuo -ni. Keε, -aan □gbetu, -a 'win 'a win ni, ε no- ko -ti, □a kuo □ne □wlv yi, 'ti- □hian -mo de, -a ko 'a yiyie, -ε mo, ε no- mo Wanyo, -ε -we 'klo -bu a nyibli.»

-Te -Yusu nu la□a, nyiblo gbagbu □dv a 'yu a 'kve 'e -we la

43 -Te ε -hi 'u -nyrowi ni 'hven -tite a 'mu, -ε -bi 'ki ε mu 'li Galileblugba 'kwli.

44 'A □gbetu, ε hla la□a ni, -ε mo: «Nyitsva a winwlon-hanyo* 'bu ni 'li 'a 'blikve 'nyi, ε 'yi 'li 'u□tuule -ko.»

45 Kee, Galileblugba a nyibli a 'mu, u mu la le'mimle, -ε mo Paki ki, 'ki 'li Jrusredio 'kwli, 'u 'ye la -tebli a pepe -mu', -Yusu nu la. Ε no- nu□o, -te -Yusu nyre 'li Galileblugba 'kwli, nyibli a 'mu, 'u 'ble□e kva -tee.

46 -ε -bi 'ki ε mu 'li 'dio -mu', -ε mo Kana 'kwli. 'Dio a 'mu, ε no- ko 'kwli ε nuu la 'li 'a yi-he□wilekεεde, 'nie 'ε -he la -wiin.

Ε ko la nyibehian □dv. Ε mo la 'blugba a 'kun a -kuannunyo gbagbu □nio la, 'ε ni la 'li Kapenaodio 'kwli, 'ki 'li Galileblugba a 'mu 'kwli. Nyibehian a 'mu, ε ko la 'yu nyibehian. 'Yu nyibehian a 'mu, ε no- ko 'hvi -yi la hren.

47 -Te nyiblo gbagbu a 'mu, ε 'win, -ε mo, 'ki -Yusu -hon 'li Sudeblugba 'kwli, 'ε mu 'li Galileblugba 'kwli, -ε -bi ε -hon 'li 'a 'dio 'kwli ni, 'ε mu 'li -Yusu -mo, 'ε -tua 'a lenyaale, ε wen: «'N nyaa -mu le, di 'li 'na 'dio Kapena□ kwli, □mu□u nu, 'na 'yu a 'kve 'mu -we. Ε -hve bu 'ku.»

48 -ε -bi ke- -Yusu pi□ti yi, ε wen: «'Bu mo, 'ba 'ye ni 'ye □wilekεε-tebli gbagbi -mu', 'n ni, a 'yi 'li□ti 'li -we, ba kuo 'mu □wlv yi.»

49 -ε -bi nyiblo gbagbu a 'mu, ε □tu□o □won, ε wen: «'T□onyo o, di 'li 'na 'dio 'kwli, 'na 'yu 'ni □ha 'ku.»

50 -ε -bi -Yusu yi□ti 'ni -lee -ni, -ε mo: «-We 'li -bu mu ni. -Na 'yu 'tite di 'klo ni.» -Ti a 'mu, -Yusu lee □ne, ε kuo □ne □wlv yi, 'ε -mu.

51 Ε ni 'hru wlon, 'a -kuannunyibli 'u di□e ye' 'be mo, 'u lee □ne: «-Na 'yu ni 'klo.»

52 -ε -bi ε 'beti □nu ni, ε wen: «Ti a 'di -bi -ko 'yri 'a 'hvi 'kee -ni 'li?» -ε -bi u wen: «-Te -dina bi 'tu 'li, 'a -haawo ni -do -hi 'tu, 'ki 'a 'hvi 'kee 'tu 'u ni.»

53 -ε -bi ε 'ye□e ni, -ε mo, ti -mu' -ko 'yri -Yusu lee 'tu 'u□u, -ε mo, 'a 'yu 'tite di 'klo ni, ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki 'a 'yu a 'mu a 'hvi

'kee 'tu 'u -ni. Ε no- mo, ε ko 'a 'kayubukve 'hven-, bu kuo -Yusu □wlv yi.

54 -Yusu bu -hon 'li Sudeblugba 'kwli, bu mu 'li Galileblugba 'kwli, bu nu □wilekεε-tebli, 'a 'wi ni 'hven a de, no-bu.

5

-Te -Yusu nu la□a, le-yiyrenyo a 'kve 'e -we la

1 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Juukve* mi le'mimle ki, 'ki 'li Jrusredio 'kwli. 'Ki 'li -te a 'mu, 'ki -Yusu mu 'li -we.

2 Paale □dv ni 'u, 'u deε □ne Blable a Paale. Ε no- ko 'yri u neε 'u, 'u pve 'li Jrusredio 'kwli. 'Ki 'u paale a 'mu 'hvi, 'ki 'wlo □dv, nyibli 'blu la, ε ni 'u. 'Wlo a 'mu, 'a 'nyre mo Betesada, 'ki 'li -Juukvewin 'kwli. Ε no- ko wien, u pu 'u papui ni □hun.

3 'Ki 'li papui a 'mu bu, 'hvi hrennyo -huohvi, nu- pe 'li ble, 'yii'donyo, buklanyo, ko le-yiyrenyo. [De, u yi -ple, ε no- mo, 'nie bu □gbuta -ni,

4 -koti ε kve ti, Nyitsva a lelenyo □dv, 'ε yi 'li □tu -ni, 'ε yi□ti □gbuta -ni. 'A -ne ti, Nyitsva a lelenyo 'bu □gbuta□a, yi-hehvi hrennyo, -ε di 'li □ti, 'ye □bu -te 'a 'kve ni 'mu, ε ko bu -we.]

5 Ti ni -do a 'mu 'yri, ε ko 'hvi hrennyo -bi, 'ε ni 'li 'a 'bio 'nyi. -Te 'a 'hvi -tua la 'li hinhren, ε -we 'li 'hri a (38) -wlv □tu 'u -pu □tu 'u □blen□blen ni.

6 -Te -Yusu nyre 'u, -ε -bi ε 'ye nyiblo a 'mu ni, -ε pe bu. Ε yi□e ni, -ε mo, -te 'a 'hvi -tua la 'li hinhren, ε -wlen 'u bu. -ε -bi ε 'beti□e ni, ε wen: «□Bi -hve□e ni, -na 'kve bu -we?»

7 -ε -bi 'hvi hrennyo a 'mu, ε wen: «'T□onyo o, 'n 'yi nyiblo □dv -ko, -bu □ti 'li 'mu 'nie -mo, ti -mu' -ko 'yri ε yi □gbuta -ni. 'Bu mo, 'ni -hve □bu □ti wen 'li, -ε -bi nyiblo -bi -hi 'mu ye'.»

8 Ke- -Yusu pi 'ki, ε wen: «'Du ye', -bu 'du -na ko ye', □mu na.»

9 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi 'a 'kve -we ni, 'ε 'du 'a ko ye', 'ε -tua nina.

Kee, de a 'mu, -Juukve a -wuwle-nyrowo* 'kwli, 'ki ε mu la 'li 'lu -mo.

10 -Juukve a ye'nanyo, u 'ye nyiblo a 'mu ni, -ε ko 'kve -we, 'u lee □ne, u wen: «Kike

a -nyrɔwɔ -bu, ε mɔ ke -wuwle-nyrɔwɔ. 'A -ti, ɔyɪ wen yɪ -blɛɛ -ni, -bu 'ble wen -na kɔ -wuwle-nyrɔwɔ a 'mu, ε mɔ -kvan ɔnuɔ, 'ti- ε ɔɲa ni.»

11 -ε -bi ε wen: «Nyiblo -mu', -ε nuɔo, 'na 'kɔɛ, 'ε -wɛ, ε nɔ- lee 'mu, ɔbu 'du 'na kɔ ye', ɔbu na.»

12 -ε -bi υ wen: «Nyiblo a 'di -bi, -ε lee -mu, -bu 'du -na kɔ ye', -bu na 'li?»

13 Nyiblo a 'mu, -ε kɔ 'kɔɛ -wɛ, ε 'yɪ -Yusu -yi, -ε nuɔo, -Yusu mu ni 'wɔwli, nyibli -hɔhɔ -mu', -υ ni 'υ a -ti.

14 -Tɛ ε gba ti gbi, -ε -bi 'ki -Yusu yɛɛ 'liɔi Nyɪsɔa a 'kagbau bu. Ke- ε piɔi yɪ, ε wen: «'Ye ke, -na 'kɔɛ -wɛ ni. ɔNi 'nuo 'ki dɛ 'kuku de, -ε diɔe nu, ɔhiɔɛn a 'yiye -bu, -ε -hi 'a dɛ -bu wɔn, ε 'ni ɔha -mu nu de.»

15 -ε -bi nyiblo a 'mu, ε mu ni, 'ε lee -Juukɔɛ a ye'nanyɔ, -ε mɔ, -Yusu, nɔ- nuɔo, 'a 'kɔɛ 'ε -wɛ.

16 Kɔɛ 'υ ti a 'mu 'yie bu, -ε -bi υ -tɔa -Yusu a bui a lɛɔmɔmɔ, -tɛ ε nuɔo, nyiblo a 'kɔɛ 'ε -wɛ, 'ki 'li -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli a -ti.

17 ε nɔ- mɔ -Yusu bu -hihiɔ ɔnu kle, -ε mɔ: «'A -nɛ ti, 'na 'Bai ni -kvan. 'Na 'mumu, dɛ ni -do a 'mu, ε nɔ- 'n ni.»

18 -Tɛ -Yusu pu 'ki lɛ, -ε -bi -Juukɔɛ a ye'nanyɔ a 'mu, υ ɔmɔɛ 'hru lɛ de, 'ki bu 'laɔa, -ε nuɔo, ε hlaɔa ni de, -ε mɔ, Nyɪsɔa, nɔ- mɔ 'a 'Bai, ε ɔhɛn 'nyre, ε wen 'ni, ε kɔ Nyɪsɔa 'hɔɛn-, υ wɛɛn ni. ε 'yɪ bu 'wla -wuwle-nyrɔwɔ a tete ni -do a -ti 'pa-, υ 'ni ɔmɔɔɔ li 'a 'hla lɛ.

Nyɪsɔa -nyi 'a 'Yu 'kli a pɛpɛ ni

19 -Ti -mu', -Juukɔɛ* a ye'nanyɔ yɪ -Yusu -yɛɛ -ni, ε nɔ- ε -hihiɔ ɔnu kle, ε wen: «'N yɪ 'a mu 'ni -lee -ni, 'mɔ -bu, -ε mɔ Nyɪsɔa a 'Yu, 'n 'yɪ 'li ɔdedede a nunuo 'li -wɛ, 'mɔ ni -do. Dɛ -mu', 'n yɪ 'ye, 'na 'Bai ni, ε nɔ- 'na 'mumu, 'n ni -wɛ.

20 'ε mɔ ɔhan-ti, 'na 'Bai 'ε nɔɛ 'mu. 'A -ti, -tebli a pɛpɛ -mu', ε ni, ε tɔɛ 'mɔɔ ni. ε di 'mu 'ni -lee -ni, ɔbu nu ɔwliɛkɛɛ-tebli -bi, -ε -hi 'υ 'a dɛ -bu 'υ, 'n nu 'ki, -te ti nɛ -bu 'kwli, ε 'mu 'a mu lɛ -kɛɛ -ni.

21 ε 'wi- -tɛ 'na 'Bai ni, 'ε -hɛ 'li nyibli 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, 'ε -hɛ ɔnu 'klo lɛ, ke- 'n ni, nyibli -mu', 'n -hɔɛ ɔbu -nyi 'klo yrayru, 'ni yɪ ɔnu -nyi.

22 'Ya 'υ 'lu de, 'na 'Bai 'ni -puɔɔ nyiblo ɔdu -bati lɛ, kɛɛ, ε -nyi 'mu 'kli a pɛpɛ ni, 'ki ɔbu puɔ nyibli -bati lɛ,

23 -ε diɔe nu, nyibli a pɛpɛ 'mu 'υ 'mu 'υ ɔtuu -ni, ɔwi yɪ, -tɛ υ ni 'υ 'na 'Bai a 'υɔtuule. Nyiblo -bu, -ε 'yɛ ni ɔtuu 'υ 'mu 'υ, 'na 'Bai -mu', -ε lee 'nɛ- 'mu 'klo ki, ε nɔ- ε 'yɛ ni ɔtuu 'υ.

24 'N yɪ 'a mu 'ni -lee -ni: Nyiblo 'bu ni 'υ, 'bu pu 'na win nɔa yɪ bu, kɔ, 'bu kuo 'na 'Bai Nyɪsɔa ɔwli yɪ, -ε lee 'nɛ- 'mu -tɔtu ki, nyiblo a 'mu, ε nɔ- kɔ 'klo yrayru -mu', -ε 'yɛ ni -wɛ 'li. -Bati 'yɪ 'liɔi 'li -wɛ, bu klo 'kiɔi de, kɛɛ, ε -hɔn ke 'li 'kɔkɔ wɔn, 'ε pa 'li 'klo yrayru -mu', -ε 'yɛ ni -wɛ 'li 'kwli.

25 'N yɪ 'a mu 'ni -lee -ni -tɛɛ, ti di 'υ 'ni nyre, 'ε -wɛ 'υ nyinyre -mɔ -dodo, -ε kɔ 'yri 'kɔkɔnyibli di 'υ 'mɔ -bu, -ε mɔ Nyɪsɔa a 'Yu a win 'υ 'wɔn -ni, ε kɔ, nyibli -mu', -υ ni 'klo, -υ di 'na win 'wɔn, υ di kɔ 'klo yrayru -mu', -ε 'yɛ ni -wɛ 'li.

26 'Na 'Bai kɔ 'kli, 'ki bu nuɔo, nyibli bu ni 'klo. 'Kli ni -do a 'mu, ε nɔ- ε -nyi 'mu, -ε diɔe nu, 'mu nyibli 'klo yrayru -mu', -ε 'yɛ ni -wɛ 'li -nyi,

27 'mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, 'ε -nyi 'mu 'kli -wɛ, 'ki ɔbu puɔ nyibli -bati lɛ.

28 ε 'ni 'kɛɛ 'li 'aan ɔwli lɛ, -kɔti ti di 'υ 'ni nyre, -ε kɔ 'yri nyibli a pɛpɛ -bu, -υ 'ku, υ ɔtu, υ di 'υ 'na win 'υ 'wɔn -ni.

29 'Bu 'wɔn 'na win a 'mu, υ di -hɔn 'li 'dabi 'kwli lɛ. Nyibli -mu', -υ nu ɔhaandɛ, υ di kɔ 'klo yrayru -mu', -ε 'yɛ ni -wɛ 'li, kɛɛ, nyibli -mu', -υ nu -tebli -hɔn, -bati di ɔnu 'ni klo.

30 'Mɔ ni -do, 'n 'yɪ 'li ɔdedede a nunuo 'li -wɛ, Nyɪsɔa 'bu 'yɪ 'mu 'a 'kli -nyi. 'Bu mɔ, 'ni yɪ nyiblo ɔdu a -bati ni 'bɛ, -tɛ Nyɪsɔa nuɔo 'na leeɛ, ke- 'n diɔe nu. 'N pi -tɛɛ a -bati, -ε nuɔo, Nyɪsɔa, nɔ- lee 'nɛ- 'mu -tɔtu ki, dɛ ε -hɔɛ ɔbu nu, ε nɔ- 'n ni -tɛɛ. ε 'yɪ dɛ, 'na ɔgbɛtu, 'n -hɔɛ 'pa-, 'ni -nuɔo liɔi.»

Nyɪsɔa, nɔ- lee 'nɛ- -Yusu 'klo -bu ki

31 Ke- -Yusu pi de: «'Bu mɔ, 'mɔ ni -do, 'ni yɪ wenɔɛ ni hɛ, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu, -ε -bi nyibli 'yɪ 'liɔi 'li -wɛ, bu yru wenɔɛ, -ε mɔ, 'n hɛ wen -ti a -tɛɛ.

32 Kεε, Nyɩsua, nɔ- hɛɛ, nyiblo a 'dɩ -bɩ 'n pa 'mɔ, 'tɩ- 'n yiɛ nɩ, -ε mɔ, -tɩ -mɔ', ε hɛ, 'kɩ 'v 'mɔ kɩ, ε mɔ -tɩ a -tεε ɩnɔ.

33 'A mɔ -mɔ -bɩ, a tε nyibli bu, 'v mu 'lɩ Saan Batɩsɩ -mɔ, 'ε lee nε 'a mɔ -wε, nyiblo a 'dɩ -bɩ 'n pa 'mɔ.

34 ε 'yɩ 'nyrε ɩhɛn, -ε mɔ, 'n ɩmɔε nyiblo lε, -ε hɛɛ, nyiblo a 'dɩ -bɩ 'n pa 'mɔ. Kεε, 'n nɩɛ nɩ, -ε dɩɛ nu, a 'mɔ Saan a dε 'lu -mɔ lε -hie, a 'mɔɩ lε yru, -ε mɔ, Nyɩsua -hɔε bu wa 'a mɔ.

35 Saan a 'mɔ, ε 'wɩ la 'napɩ yɩ, -ε yɩ la wɩn, -ε dɩɛ nu, nyibli 'mɔ la lε yru. 'Kɩ 'lɩ tɩ gbi 'kwɩ, a nɩ la dɔdɔ, 'kɩ 'v dε a 'mɔ 'a -tɩ.

36 ε kɔ -tebli -bɩ, 'ε nɩ 'v, 'ε -hi Saan a pɔpɔwin wɩn. Nɔ- mɔ ɩwɩlɛkεε-tebli -mɔ', 'n nɩ, 'kɩ 'lɩ 'na 'Batɩ a 'klɩ 'kwɩ. ɩwɩlɛkεε-tebli a 'mɔ, ε tɔε ɩnε yɩ, -ε mɔ, 'na 'Batɩ, nɔ- lee 'nε- 'mɔ 'klɔ -bu kɩ.

37 'Tɩ- 'na 'Batɩ a 'mɔ, -ε lee 'nε- 'mɔ, ε hɛɛ nɩ -wε, nyiblo a 'dɩ -bɩ 'n pa 'mɔ. A 'yɩ -hɔan 'a win nɩ 'wɩn, kɔ, a 'yɩ -hɔan ɩnɩ 'ye -wε.

38 A 'nɩ ɩtuuɩ lɩ 'a win bu, 'kɩ 'lɩ 'aan ɩwɩ kɩ, -tε a 'yɩ 'mɔ ɩwɩ yɩ -kuo -nɩ a -tɩ, 'mɔ -bu, ε lee 'nε- 'klɔ -bu kɩ.

39 A yɩ Nyɩsɔacrɩn 'nɩ 'nyɩ, -ε nuɩ, a yiɛ nɩ, -ε mɔ, ε nɔ- tɔε nε 'a mɔ 'klɔ yrayrɔ -mɔ', -ε 'ye nɩ -wε 'lɩ. ε mɔ ɩhan-tɩ ɩnɔ, Nyɩsɔacrɩn a 'mɔ, nu- hɛ 'na -tɩ.

40 Kεε, a 'nɩ -hɔaɩ ba di 'nε- 'mɔ -mɔ, -ε dɩɛ nu, 'mɔ 'a mɔ 'klɔ yrayrɔ a 'mɔ -nyɩ.

41 A wɛn 'nɩ, -ε mɔ, 'mɔ ɩmɔεɛ lε, 'kɩ nyibli bu 'yaa 'lɩ 'na 'nyrε. Kεε, ε 'yɩ 'mɔ lε -nɩ.

42 'A mɔ -mɔ -bɩ, a nɩ 'dɔ. 'N yiɛ nɩ, -ε mɔ, 'kɩ 'lɩ 'aan ɩwɩ kɩ, a 'yɩ Nyɩsua -nɔε -nɩ.

43 'Na 'Batɩ lee 'nε- 'mɔ 'a mɔ 'nyɩ, kεε, a 'nɩ -hɔaɩ lɩ ba 'ble 'mɔ kɔa. Kεε, nyiblo 'bu -di, 'kɩ 'lɩ 'a dɩɔnɔ a 'klɩ 'kwɩ, -ε -bɩ a 'bleɛ kɔa.

44 Dε a nɔε -nɩ, ε nɔ- mɔ 'aan 'bio bu 'yaa 'lɩ 'aan 'nyrε. Kεε, a 'nɩ ɩmɔɩɩ lɩ lε, 'kɩ Nyɩsua -mɔ', -ε mɔ Nyɩsua nɩ -dɔ, bu 'yaa 'lɩ 'aan 'nyrε. 'Bɔ mɔ, 'ba nɩ 'mɔ lε, -ε -bɩ a 'yɩ 'lɩ 'lɩ -wε, ba kuo 'mɔ ɩwɩ yɩ.

45 Kεε, a 'nɩ 'yee 'lɩ, -ε mɔ, 'n dɩ yεε nε 'a mɔ -tɩ, 'kɩ 'v 'na 'Batɩ ye'. 'A

winwɩn-hanyɔ* Moise -mɔ', a kuo ɩwɩ yɩ, nɔ- di 'a mɔ -tɩ -yεε -nɩ.

46 'Bɔ mɔ, 'bɔ mɔ wɛn ɩhan-tɩ, 'ba kuo wɛn Moise ɩwɩ yɩ, a di kuo wɛn 'mɔ ɩwɩ yɩ -wε, -ε nuɩ, Moise 'crɩ 'na -tɩ nɩ.

47 Kεε, -tɩ -mɔ', ε 'crɩ, -tε a 'yɩ ɩhan-tɩ -pɔ, a 'yɩ 'lɩ 'lɩ -wε, ba pɔ 'na win ɩhan-tɩ.»

6

-Tε -Yusu nu laɩa, 'fɔɔ 'ε wlo la, nyibli a 'mɩwɩ nɩ ɩhun, 'v di la dε, 'v ɩmla la (Matie 14.13-21; Makɩ 6.30-44; Luku 9.10-17)

1 -Tε dε a 'mɔ, ε -hi, -ε -bɩ -Yusu kɔ 'a -nagbopɔ* 'hɔen-, v ɩta nɩ, 'kɩ 'lɩ Galileblɔgba a 'yru a 'kɩbɩa -bɩ kɩ. 'Yru a 'mɔ, v dεε ɩnε Tibeliadɩ a 'yru;

2 nyibli -hɔhɔɩ, nu- yɩ -Yusu ɩwɩn kɔε, -ε nuɩ, ɩwɩlɛkεε-tebli -mɔ', ε nɩ mɔ, 'ε nɩ mɔɩ, nyibli a 'kɔε 'ε yɩ mɔ -wε, v 'ye mɔɩ nɩ.

3 -Tε -Yusu kɔ 'a -nagbopɔ 'hɔen-, v nyre 'lɩ, -ε -bɩ 'kɩ v 'ya 'lɩ dɔgba 'lu, 'v nɩ bu.

4 Tɩ a 'mɔ 'yɩ, -Juukɔε* a lε'mimle -mɔ', v dεε Pakɩ, ε 'mɔε yrε. ε nɔ- kɔ -tɩ, nyibli -hɔhɔɩ 'v nɩ -tuɔ kɩ.

5 -Yusu bu 'du 'lu ye', -ε -bɩ ε 'ye nyibli -hɔhɔɩ, 'v yɩ 'vɩv 'hɔɩ di. -Tε ε 'ye ɩnu, -ε -bɩ ε 'betɩ 'a -nagbopɩ Filipɩ nɩ, ε wɛn: «-Bɩ' -a di 'kɩ diidε yɩ 'yee -nɩ, -a 'mɔɩ -tɔ, nyibli a pεpε -bu, -v -di, v 'mɔ dε di 'lɩ?»

6 ε 'betɩ nɩ, -ε dɩɛ nu, ε 'mɔɩ yɩ, 'bu mɔ, Filipɩ 'bu kuo ɩnε ɩwɩ yɩ, -ε nuɩ, 'tɩ- ε 'mɔɩ 'betɩ mɔ mu, dε ε di nu, ε -wε 'a yiyie -mɔ.

7 -ε -bɩ Filipɩ wɛn: «Mɔ 'ye ɩbu -a kɔ wɛn 'wɩbɩ, -a 'yɩ wɛn 'lɩ 'lɩ -wε, -ba -tɔ wɛn 'fɔɔ, 'a 'kɩtɔgbε bu di wɛn 'a -nε nyiblo kɩ ye.»

8 -ε -bɩ -Yusu a -nagbopɩ Adre, -ε mɔ Simɔ Pielɩ a 'diayɩ, kε- ε pɩ 'kɩ -Yusu yɩ, ε wɛn:

9 «'Yɩ nyɩbehɩan ɩdɔ nɩ mɔ, 'ε kɔ 'fɔɔkui nɩ ɩhun kɔ -hrin.yɔ nɩ 'hɔen. Kεε, ε 'yɩ 'lɩ ɩdedede 'lɩ -wε, 'kɩ 'v nyibli -hɔhɔɩ -bu -mɔ.»

10 -ε -bɩ -Yusu wɛn: «Ba lee nyibli a pεpε -bu, bu 'plaa blε.» 'Kɩ 'v -tɩtε a 'mɔ, -pɩtɩ -hɔhɔɩ nɩ 'v. 'Kɩ 'lɩ nyibli a pεpε

a 'mu 'nyi, nybepu -ni -tuo ki, u -we 'li 'miliwi ni qhun ni.

11 -Te u 'plaa 'ki 'u -piti ki ble, -e -bi -Yusu 'du 'floo a 'mu ye', 'e -nyi Nyisua 'wio, 'e qgla 'floo a 'mu nyibli le, 'e 'du -hrin ye' -we, 'e qgla qnuv le, nyibli a pepe a 'mu, 'u di 'waa qwlv a diide, 'u qmla.

12 -Te u qmla 'ki, -e -bi ke- -Yusu pi 'a -nagbopu yi: «Ba 'ti 'flooketi a pepe -mu' le, -e hie bu, 'a qdedede 'ni qha 'wan.»

13 'Flookui ni qhun -mu', -Yusu -nu, e -wlo, nyibli -di, 'a de -hie bu, u 'ti le, e 'yii 'li -tugbi ni -pu qtu 'u 'hven.

14 qWilekeede -mu', -Yusu -nu, -te nyibli 'yeqe, -e -bi u wen: «E mo qhan-ti, nyiblo -bu, e no- mo Nyisua a winwlon-hanyo* -mu', Nyisua pu la le, -e di la 'ne- 'klo ki di.»

15 Kee, -Yusu yruqo ni, -e mo, u diqe 'ni klo, 'ki 'li 'klike 'kwli, u 'muqv bodiode -nyi. De a 'mu, e 'yi -Yusu a kiweenle 'pa-. E no- ko -ti, 'e hloo qnu -mo le, e ni -do, 'e mu 'li dugba 'lu de.

-Te -Yusu na la 'yru ki (Matie 14.22-33; Maki 6.45-52)

16 'Yru bu mu bu pe a ti 'yri, -e -bi -Yusu a -nagbopu* mu 'li 'yru wien.

17 'To yi 'ni -won, -Yusu 'ye 'li qnu 'nyi ni mi. E no- mo bu 'ya 'li 'blagbi 'kwli, bu bli, 'u qte 'yru ki, 'u mi 'li 'dlo -mu', -e mo Kapenaq 'kwli.

18 Bu ni 'ki 'li 'yru ki, -e -bi pepe gbagbu yi 'ni -hi, 'yru 'e pi 'dvi gbagbi,

19 'u bli -bilibli, 'u nyre 'li -kilowt ni qhun -u'u- qhlon-do 'yri. -E -bi ti ni -do a ti 'yri, u 'ye -Yusu ni, 'e ne 'yru ki, 'e yi 'blagbi le 'mue -ni. Bu 'ye 'kiq, -e -bi huannu bi 'li qnu 'kwli.

20 Kee, -Yusu wen: «'Mo qniq, a 'ni 'pie 'li huannu.»

21 U -hve -Yusu bu 'ya 'li qnu -mo. -E -bi ti ni -do a ti 'yri, -tite -mu', u mi 'li, 'blagbi nyre 'u ni, 'u -kwle.

-Yusu no- mo diidedu -mu', -e niqe, 'ti-nyibli 'u ke 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li

22 -Te -nyre -nye, nyibli -huohu -mu', -u hie 'li 'yru a 'kibia -mu' ki, -tite ni -do -mu', -Yusu wloo 'tu 'u 'floo, nyibli a

'mu, nu- qmue -Yusu le. U yiqe ni, -e mo, 'blagbi ni -do, e no- pe 'tu 'u 'nuwon 'yri bu, 'u yiqe -we, -e mo, -Yusu 'yi 'tu 'li 'blagbi a 'mu 'kwli 'ya. 'A -nagbopu* ni -do, nu- 'ya 'tu 'li, -u mu 'tu.

23 'Ki 'li 'dlo -mu', -e mo Tibeliadi 'kwli, nyibli -bi ya 'blagbi, 'u di 'u -tite -mu', -Yusu -nyii 'tu 'u Nyisua 'wio, 'e wloo 'tu 'floo, 'u di 'tuqv.

24 -Te nyibli a 'mu, u 'yeqe, -e mo, -Yusu ko 'a -nagbopu 'hven-, u 'yi 'u -ni, -e -bi u 'ya 'li 'waa 'blagbi 'kwli le, 'u mu 'li Kapenaq, 'u mu -Yusu le qmuq mo.

25 'Ki u yee 'liq 'yru a 'kibia -bi -mu' ki bu, u wen: «'Toonyo, ti a 'di -bi -ko 'yri -nyre 'ne- 'li?»

26 -E -bi -Yusu qtu qnu qwon, e wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tee: qWilekeetebli -bu, 'n ni, Nyisua, no- -nyi 'mu 'kli, 'ni niqe. Kee, e 'yi qbu ba yru de a 'mu le a -ti 'pa-, a 'ni qmuqo 'mu le. E 'wi yi, diide -mu', a di 'tu, 'a qmla 'tu, e no- ko -ti, 'a qmue 'mu le.

27 'A 'ni 'hie 'li diide a -ti ni -do 'lu -mo le, -e 'ye ni -wlen 'u, -e pve, kee, diide -mu', -e niqe, 'a kee 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, e no- ko -ti ba -hie 'lu -mo le. 'Mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'mo -di 'a mu diide a 'mu -nyi, -e nuqo, 'na 'Ba Nyisua, no- lee 'ne- 'mu 'klo -bu ki, 'ki qbu -nyi 'a mu diide a 'mu.»

28 -E -bi u wen: «De a 'di -bi -a di nu, 'ti- Nyisua 'mu -aan de ki wen 'li?»

29 -E -bi -Yusu qtu qnu qwon, e wen: «De Nyisua -hve ba nu, e no- mo, 'mo -bu, e te 'ne- 'klo -bu ki, ba kuo 'mu qwlv yi.»

30-31 -E -bi u wen: «'Bu mo, qni -hve -ba pu -na win qhan-ti, -e -bi nu qwilekeede -bi, -e di 'a de -mu' yi 'wi, Nyisua a winwlon-hanyo* Moise ni la. 'A -ne -nyrowo, -nyi -a mu diide, -a 'muqv di, qwi yi, -te -aan 'banu ni la, ti -mu', -e -ko 'yri u ni la 'li 'puwonblugba ki, 'u yi la diidedu -mu' di, u dee manu, -e -hven la 'li yako 'kwli. De ni -do a 'mu, e no- u 'cru la 'li Nyisuaacrien 'kwli, -e mo: E -nyi qnu 'floo, -e -hven 'li yako 'kwli.»

32 -E -bi -Yusu qtu qnu qwon, e wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tee: -Tee a diide -mu', -koti 'n hla wen, e 'yi Moise 'pa-, e 'yi 'a moqo -nyi. Kee, -tee a diide a 'mu, -e

-hven 'li yako 'kwli, 'na 'Bai Nyisua, no- yi 'a mo□o -nyi.

33 -Tee a diide -mu', Nyisua yi nyibli -nyi, e no- mo diidedu -mu', -e -hon 'li yako 'kwli, 'ti- -e ni□e, 'klo -bu 'kwli a nyibli, 'u kve 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li.»

34 -E -bi u wen: «Tōonyo, -nyi -a mu diide a 'mu 'a -ne ti.»

35 -E -bi e yi 'ki □nu 'ni -lee -ni, e wen: «'N 'wi- diidedu -mu' yi, -e yi nyibli 'klo yrayru -nyi. Nyiblo 'bu kuo 'mu □wlu yi, 'bu -he 'na -nagbopi, e 'wi- nyiblo -mu' yi, 'kanu ko 'nie'natu 'ye ni nu.

36 'N lee ne 'a mu ni, -e mo, a 'ye 'mu ni, kee, a 'yi 'mu □wlu yi -kuo -ni.

37 Nyibli a pepe -mu', 'na 'Bai yi 'mu -nyi, u di -he 'na -nagbopu. 'Klo -mo 'klo, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu bla 'waa nyiblo ni -do le.

38 'N 'yi 'li yako 'kwli -hon, -e di□e nu, 'mu 'na dionu a kiweenle nu, kee, Nyisua -bu, -e lee 'ne- 'mu -tutu ki, e no- ko kiweenle 'n ko □bu nu.

39 De Nyisua -hve, e no- mo, nyibli a pepe -bu, e -nyi 'mu, 'ni 'waan 'li 'waa 'yee ni -do, kee, le'boō-nyrōwō a ti 'yri, 'n ko □bu -ha 'li □nu 'kukonyibli 'nyi, □bu -ha □nu 'klo.

40 E mo □han-ti, de 'na 'Bai -hve, e no- mo, 'a -ne nyiblo, -e yru□o, -e mo, 'mo -mo Nyisua a 'Yu, ko, -e kuo 'mu □wlu yi, nyiblo a 'mu, bu ko 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, 'ti- le'boō-nyrōwō 'kwli, 'n ko □bu -ha 'li□i 'kukonyibli 'nyi, 'mu□u 'klo -ha.»

41 -Te -Juukue* a nyibli gbagbi 'win de a 'mu, -e -bi u -twa -Yusu a yru a lepule, -te e pu le, -e mo, e no- mo diidedu -mu', -e -hon 'li yako 'kwli.

42 Ke- u pi: «□Bi nyiblo -bu, e 'yi Sosefu a 'yu -Yusu 'pa-? -A yi 'a 'bai ko 'a dii 'hven- ni. -Bi' e ni 'ki, 'e pi le, -e mo, 'ki e -hon 'li yako 'kwli 'li?»

43 -E -bi e □tu □nu □won, e wen: «De- ko 'mo a pu yru le 'li?»

44 Nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu kuo 'mu □wlu yi, bu -he 'na -nagbopi, 'bu mo, 'na 'Bai -bu, -e le 'mu, 'bu 'yi 'li□i 'li -jrii -ni. 'Na 'mumu -bu, le'boō-nyrōwō 'kwli, 'a -ne nyiblo, -e kuo 'mu □wlu yi, 'mo -di 'li□i 'kukonyibli 'nyi -ha, 'mu□u 'klo -ha.

45 Nyisua a winwlon-hanyu 'cru la□a ni, 'ki 'li Nyisuaacrien 'kwli, -e mo: Nyisua, no- di nyibli a pepe -tōo -ni. 'A -ne nyiblo 'bu yi 'na 'Bai Nyisua nua yi bu ni pi, 'ti- 'bu yi 'a tōowin kua ni 'ble, e no- di 'na -nagbopi -he.

46 E 'yi 'nyre □hen, -e mo, nyiblo □du 'ye 'na 'Bai Nyisua ni, 'bu 'yi 'mo ni -do -bu 'pa-, -e -hon 'li□i -mo.

47 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tee, nyiblo 'bu kuo 'mu □wlu yi, no- ko 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li.

48 'Mo -mo diidedu -mu', -e ni□e, nyiblo 'e kve 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li.

49 'Aan 'batu, -u ni la 'li 'puwōnblugba ki, □han-ti, 'u yi la diide -mu', u dee manu, -e -hve la 'li yako 'kwli di, kee, u 'kuku la le.

50 Kee, -tee a diide -mu', -e -hve 'li yako 'kwli, nyiblo -mu', -e di□e di, e 'yi 'li□i 'li -we bu 'ku, e □hen 'nyre, e di ko 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li.

51 'Mo -mo diide -mu', -e -hon 'li yako 'kwli, -e ni□e, 'ti- -tonyibli 'u kve 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li. 'A -ne nyiblo, -e di diide a 'mu di, 'a 'klo yrayru, e di ko, e 'yi 'li□i 'li -we, bu ko 'lu-yreele. Diide a 'mu, 'n di -ha, e no- mo 'na dionu a 'hvi. 'N -he 'na 'hvi a 'mu ni, -e di□e nu, 'klo ki a nyibli 'mu 'klo yrayru ko.»

52 -Ti a 'mu, -Yusu -hla, e pu -Juukue a ye'nanyu 'yru diaki, 'u yi 'waa dionu le 'beti -ni, u wen: «-Bi' nyiblo -bu, e -we 'li bu nu -a mu 'a dionu a 'hvi a -nyinyie, -a 'mu□u di li?»

53 -E -bi -Yusu □tu □nu □won, e wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tee, 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'bu mo, 'ba 'ye ni di 'na 'hvi, e ko, 'ba 'ye ni 'na 'na -hlu, a 'yi 'li□i 'li -we, ba ko 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li 'klo -mo 'klo.

54 Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yi 'na 'hvi ni di, ko, 'bu yi 'na -hlu ni 'ne, nyiblo a 'mu, e ko 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, 'ti- le'boō-nyrōwō 'kwli, 'n di 'li□i 'kukonyibli 'nyi 'ni -ha, 'mu□u 'klo -ha.

55 'Na 'hvi mo -tee a diide □nu, 'na -hlu 'e mo -tee a 'nunade.

56 Nyiblo, -e yi 'na 'hvi di, ko, -e 'ne 'na -hlu, e ko 'mu 'hven-, -a -mve ni.

57 'Na 'Bai -mu', -ε lee 'ne- 'mu 'klo -bu ki, ε nɔ- ni□e, nyibli 'u yi 'klo ni. Ε nɔ- nu□o, 'ti- 'na 'mumu -bu, 'ni ni 'klo. Ke- ε □ti 'mu, 'ki 'u nyiblo -mu', -ε yi 'na 'hu di -mo'. 'Mo -ni□e, nyiblo a 'mu, 'ε yi 'klo ni.

58 'Mo -mo -tεε a diide, -ε -hɔn 'li yako 'kwli. Ε 'yi diide -mu' yi 'wi, -ε -hven la 'li yako 'kwli, u dεε manu, 'aan 'bainu yi la di, 'ki 'li 'puwɔnblugba ki. □Han-ti, 'u yi la diidedu a 'mu di, keε, ke- ε ni 'mu, 'u 'kukui la le. Nyiblo -mu', -ε di -tεε a diide -mu', 'n pa 'mu di, ε di ko 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li.»

59 Tɔɔwin a pεpe -bu, -Yusu -tɔɔ -ni, 'ki ε tɔɔ 'li□i Nyɩsua a 'kayu -mu' bu, -ε ni 'li Kapenaɔdɔ 'kwli.

-Yusu a win, nɔ- ni□e, nyibli 'u kve 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li

60 Nyibli -mu', -u yi -Yusu □wien le kve, 'waa -huɔhu, 'ti- u 'mu 'a tɔɔwin a 'mu 'win, u wen: «Tɔɔwin -bu, ε ni 'klɩ ki. Nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu wen□ε ki.»

61 -Yusu bu yru□o, -ε mo, nyibli a 'mu, u ye' le 'ni 'pupe -ni, -ε -bi ε -tva 'waa leele, ε wen: «□Bi -ti -bu, 'n -hla, ε yi 'a mu 'ni 'hran?

62 'Mo -bu, -ε mo -tonyibli a pεpe a Nyiblo, 'bu mo, 'ba 'ye 'mu, 'ni yi 'li yako 'kwli ni mi, -tite -mu', 'n -hɔn 'li, -bi' a di 'ki pu li?

63 Nyɩsua a -Hihiu* ni -do, nɔ- yi nyiblo 'klo yrayru -nyi. -Tonyibli a 'klɩ 'yi 'li □dedede 'li -we. Win -bu, 'n tɔɔ ne 'a mu, ε nɔ- ni□e, Nyɩsua 'ε yi 'a mu 'a -Hihiu -nyi, -Hihiu a 'mu, ε 'mu 'a mu 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li -nyi.

64 Keε, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli ni 'li, 'u 'yi 'mu □wlu yi -kuo -ni.» Kve la 'li bu, -Yusu yi nyibli -mu' ni, -u 'yi□i □wlu yi -kuo -ni, ko, 'ε yi nyiblo -mu', -ε di□e 'a yraanyibli -ji' pu.

65 -ε -bi ke- ε pi de, ε wen: «E nɔ- nu□o, 'ni lee ne 'a mu, -ε mo, nyiblo □du 'yi 'li 'na □wlu a yikuole 'li -we, 'ki bu -he 'na -nagbopi*, 'bu mo, Nyɩsua 'bu 'yi 'li□i 'li -jrii -ni.»

66 Nyibli -huɔhu -mu', -u yi la□a □wien le kve, kve 'u ti a 'mu 'yie bu, -ε -bi u 'kee ne 'a □wienlekukve ni.

67 'A -nagbopu ni -pu □tu 'u 'hven -mu', ke- ε pi □nu yi, ε wen: «'Aan 'mumu -bu, □bi a -hve ba hie 'u 'mu bu, ba 'kee 'na □wienlekukve -we?»

68 -ε -bi Simo Piel □tu□o □wɔn, ε wen: «Kukonyo, nyiblo a 'di -bi ko -mo -a di 'li mu de 'li? -Mo ni -do, -mo ko win -ni□e, nyiblo 'ε kve 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li.

69 -Te ti ne -bu, -a kuo -mu □wlu yi, 'ti- □a yi□e, -ε mo, -mo mo Nyɩsua a 'Yu -Yusu 'Klɩs, ε lee 'ne- 'klo ki.»

70 -ε -bi -Yusu □tu □nu □wɔn, ε wen: «'A mu ni -pu □tu 'u 'hven -bu, 'mo -ha 'li 'a mu 'li, -ε di□e nu, a 'mu 'na -nagbopu -he. Keε, 'ki 'li 'a mu 'nyi nyiblo ni 'li, 'ε mo 'ku -hvan*.»

71 Judia, -ε mo Simo Yisikatio a 'yu, nɔ- ε □hen 'nyre. Ε mo -Yusu a -nagbopu ni -pu □tu 'u 'hven a nyiblo -bi □niɔ. Keε, ε nɔ- di -Yusu 'a yraanyibli -ji' pu.

7

-Yusu a 'diayɩnu 'yi□i □wlu yi -kuo -ni

1 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi ε ne Galileblugba 'kwli le; ε 'ni -hua□a li bu mu 'li Sudeblugba 'kwli, -ε nu□o, -Juukve* a ye'nanyu □mve 'a 'lila le.

2 Ti a 'mu 'yri, -ε -bi -Juukve a le'mimle -mu', u dεε Papu a le'mimle, 'a ti 'mve yre.

3 Ε nɔ- nu□o, -Yusu a 'diayɩnu 'u lee □ne, -ε mo: «-Hɔn 'ne- Galileblugba 'kwli, -bu mu 'li Sudeblugba 'kwli, -ε di□e nu, -na -nagbopu* -mu', -u ni 'li, u 'mu □wilekeε-tebli -mu', -ni 'ye.

4 Nyiblo -mu', -ε -hve nyibli a pεpe bu yi□e, ε 'ni -nu□o li 'a -ne -tebli, 'ki 'li -huhlike 'kwli. 'A -ti, -te -ni □wilekeε-tebli, nu□o, 'ki 'u nyibli a pεpe ye', -ε di□e nu, u 'mu -mu yi.»

5 -Yusu a 'diayɩnu a 'mu, u 'yi□i □wlu yi -kuo -ni.

6 -ε -bi ke- ε pi □nu yi, ε wen: «Ti 'ye 'u ni nyre, 'ki □bu mu 'li. Keε, 'ki 'u 'a mu -mo, 'a -ne ti mo □haanti □niɔ.

7 'Klo -bu ki a nyibli, u 'yi 'li□i 'li -we, bu yraa ne 'a mu, keε, 'mo -bi, u yraa 'mu ni, -ε nu□o, 'n hle□ε ni, -ε mo, 'waa nunu-tebli nyre yi.

8 'A mu -mɔ -bɪ, ba mu lɛ'mimle kɪ. 'Mɔ -bɪ, 'nɪ -muɔo 'lɪ, -ɛ nuɔo, ti 'yɛ 'v nɪ nyre, 'kɪ ɔbu mu 'lɪ.»

9 Kɛ- ɛ pɔ ɔnu yɪ, 'kɪ ɛ 'yɪ -ta' -hɔn, 'ɛ nɪ 'lɪ Galileblɔgba 'kwli bu.

-Tɛ -Yusu mu la Papɪ a lɛ'mimle kɪ, 'kɪ 'lɪ Jrusɛdɔ 'kwli

10 -Tɛ -Yusu a 'dɪayɪvɔ a 'mɔ, v mu lɛ'mimle kɪ, 'kɪ 'lɪ Jrusɛ, -ɛ -bɪ -Yusu mu 'lɪ nɪ -wɛ, 'kɪ 'lɪ -huhlike 'kwli, -ɛ diɔe nu, nyibli 'nɪ ɔhaɔa 'ye.

11 Lɛ'mimle a ti 'yri, -Juukvɛ* a ye'nanyv ɔmɔvɛ -Yusu lɛ, 'a -tɪ, 'v yɪ lɛ 'beti -nɪ, -ɛ mɔ: «-Bɪ' -Yusu nɪ yɪ 'lɪ?»

12 'v hɛ 'a -tɪ, 'kɪ 'lɪ nyibli -mɔ' 'nyɪ. -V -bɪ wɛn 'nɪ: «ɛ mɔ ɔhaannyiblo ɔnɔ.» -V -bɪ wɛn 'nɪ: «'Uvɔn-, ɛ 'yɪ ɔhaannyiblo 'pa-, ɛ kɛɛ nyibli.»

13 Kɛɛ, nyiblo ɔdv 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bu hɪaɔa, 'kɪ 'v nyibli ye', 'bv 'yɪ 'lɪ yɪbiɛ 'kwli 'pa-, -ɛ nuɔo, v yɪ pie 'waa ye'nanyv a hvannv.

14 -Tɛ v 'bɛɛ lɛ'mimle bu, -ɛ -bɪ -Yusu mu 'lɪ Nyɪsva a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'ɛ -tɔa Nyɪsva a -tɪ a tɔɔlɛ.

15 -Juukvɛ bu yɪ 'a win nɪ 'wɪn, -ɛ -bɪ 'waa ɔwɪ kɛɛ lɛ. 'A -tɪ, kɛ- v pɪ: «Nyiblo -bu, tetetɔonyɔ ɔdv 'yɪ -hvɔnɔa tete nɪ -tɔɛ -nɪ. -Bɪ' ɛ -wɛ 'lɪ bu nu -tɛblɪ -hvɔhvɪ -bu, 'a yiyie 'lɪ?»

16 -ɛ -bɪ kɛ- ɛ pɪ ɔnu yɪ, ɛ wɛn: «-Tɛblɪ -bu, 'n tɔɛ nɛ 'a mɔ, Nyɪsva, -ɛ lee 'nɛ- 'mɔ, nɔ- yɪ 'mɔ 'a ɔtɔ -nyɪ. ɛ 'yɪ 'na ɔgbɛtv a ɔtɔ 'pa-.

17 Nyiblo 'bv -hvɛ bu nu dɛ -mɔ', -ɛ yɪ Nyɪsva a plɔ -blee -nɪ, ɛ nɔ- diɔe lɛ yru, 'bv mɔ, tɔɔlɛ -bu, 'n tɔɛ -nɪ, 'bv mɔ Nyɪsva a 'lulɛ-hihie, -v'v- 'bv mɔ 'lɪ 'na ɔgbɛtv a 'klɪ 'kwli.

18 Nyiblo -mɔ', -ɛ tɔɛ -nɪ, 'kɪ 'lɪ 'a dɪɔnv a 'klɪ 'kwli, ɛ -hvɛɔe nɪ, 'kɪ nyibli bu 'yaa 'lɪ 'a 'nyɛ. Kɛɛ, nyiblo -mɔ', ɔbu yɪ nɪ -tɔɛ -nɪ, -ɛ yɪ nyibli -lee -nɪ, bu 'yaa 'lɪ nyiblo -mɔ', -ɛ lee 'nɛ- 'a 'nyɛ, nyiblo a 'mɔ, ɛ nɔ- hɛ -tɪ a -tɛɛ. Hɪ 'yɪ 'lɪ 'a pɔpɔwin 'nyɪ -nɪ.

19 Moise -nyɪ 'aan 'bainv tete nɪ. Kɛɛ, 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, nyiblo ɔdv 'nɪ ɔtuuɔo 'v tete a 'mɔ. Dɛ -hvɔn a 'dɪ -bɪ 'n -nu, -kɔtɪ 'a ɔmɔvɛ 'na 'lɪlɛ 'lɪ?»

20 -ɛ -bɪ nyibli a 'mɔ, v ɔtuɔo ɔwɔn, v wɛn: «-Mɔ nyɔ -bv, 'ku -hvɔn* nɪ 'v -mɔ ke'. Nyiblo a 'dɪ -bɪ ɔmɔvɛ -na 'lɪlɛ 'lɪ?»

21 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «Dɛ nɪ -do, 'n -nu, ɛ nɔ- mɔ, 'n nu laɔa nɪ, nyiblo ɔdv a 'kvɛ 'ɛ -wɛ la, 'kɪ 'lɪ -wuwle-nyrɔwɔ* 'kwli. ɛ kɛɛ la 'aan ɔwɪ lɛ, 'kɪ ɔbu di la dɛ a 'mɔ nu, 'kɪ 'lɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli.

22 Kɛɛ, 'aan 'mumu, a nɪ -kvɔn -wɛ, 'kɪ 'lɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, -ɛ nuɔo, Moise lee la 'aan 'bainv nɪ, 'kɪ ba 'bɛ 'aan 'yonv nyɪbɛpɔ yɛ, 'bv kɔ -nyrɔwɪ nɪ ɔblɛnɔblɛn. 'A -tɪ, kvɛ 'lɪ ti a 'mɔ 'yie bu, 'ye ɔbv ɛ mɔ -wuwle-nyrɔwɔ, a kɔ ba 'bɛ 'aan 'yonv yɛ. Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'aan 'bainv, -v nɪ la 'klɔ, nu- 'nyɛɛ 'hru, -v ɔtuɔo -wɪ, 'tɪ- Moise 'ɛ 'hɪ 'klɔ.

23 -Tɛ a yɪ 'aan 'yonv nyɪbɛpɔ yɛ 'bɛ, 'kɪ 'lɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, -ɛ diɔe nu, a 'nɪ ɔha Moise a tete 'wɪa, ɔbv nyiblo -bv, 'kvɛ nɪ, -bv nuɔo, 'a 'kvɛ bu -wɛ, ɛ 'yɪ 'v yɪ'bɪbɛ a 'mɔ 'v -hɪ? -Tɛ 'n nuɔo, nyiblo a 'kvɛ 'ɛ -wɛ, 'kɪ 'lɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli, ɛ nɔ- kɔ 'mɔ a pɪ yru lɛ?

24 -Tɛblɪ nɪ -do -bv, 'aan 'yii yɪ 'ye, ɛ 'nɪ 'nuo 'lɪɪ, a 'nɪ 'yɛɛ 'lɪ nyiblo -tɪ. Kɛɛ, 'ba 'mɔ -tɪ hɪa, ba -hie 'lu lɛ -tɛɛ, 'tɪ- a 'mɔvɔ hɪa.»

ɔBɪ -Yusu nɔ- mɔ Wanyɔ -mɔ', Nyɪsva pɔ la lɛ, ɛ di la ya

25 Kɛ- Jrusɛ a nyibli -bɪ pɪ: «ɔBɪ ɛ 'yɪ nyiblo -bv 'pa-, -ɛ kɔ 'lɪlɛ v ɔmɔvɛ lɛ?»

26 Ba 'ye kɛ, ɛ nɔ- yɪ 'lɪ hɛ, 'kɪ 'lɪ nyibli a pɛpɛ ye'. ɛ mɔ, -aan ye'nanyv 'nɪ -pɔvɔv lɪɪ mɛ lɛ. ɔBɪ v yruɔo nɪ, -ɛ mɔ, ɛ nɔ- mɔ Wanyɔ -mɔ', Nyɪsva pɔ la lɛ, ɛ di la -a mɔ yɪ ya?

27 Kɛɛ, dɛ -a yɪ, ɛ nɔ- mɔ, Wanyɔ a 'mɔ, 'bv -di, -tɪtɛ -mɔ', ɛ -hɔn 'v, nyiblo ɔdv 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bu yii 'v. Kɛɛ, nyiblo -bv, -tɪtɛ, ɛ -hɔn 'v, -a yii 'v nɪ.»

28 Ti nɪ -do a 'mɔ 'yri, -Yusu yɪ 'nɪ -tɔɔ -nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsva a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'ɛ 'yɛɛ 'lɪ win, ɛ wɛn: «ɔBɪ sɛyɪ, nyiblo, 'n pa 'mɔ, a yɪɔe nɪ? ɛ kɔ, -tɪtɛ, 'n -hɔn 'lɪ, a yii 'lɪ nɪ? ɛ 'yɪ 'na dɪɔnv a 'klɪ 'pa-, ɛ 'yɪ 'mɔ -ya. Nyiblo -bɪ, nɔ- lee 'nɛ- 'mɔ. Nyiblo a 'mɔ, ɛ mɔ ɔwɪvɪkuonyɔ ɔnɔ. 'A mɔ -mɔ -bɪ, a 'yɪɪ -yɪ.

29 Kεε, 'mɔ -bɪ, 'n yi□e nɪ, -ε nu□o, 'kɪ 'n -hɔn 'lɪ□ɪ -mɔ, ε kɔ, ε nɔ- lee 'nε- 'mɔ.»

30 -Tε nyibli -mɔ, υ 'wɪn, -ε -bɪ υ -hɔε bu klo□o, kεε, nyiblo □dɔ 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bu gba 'υ□υ dabu 'hɔɪ, -ε nu□o, ti 'yεε 'υ nɪ nyre, 'kɪ bu klo□o.

31 Kεε, 'kɪ 'lɪ nyibli a 'mɔ 'nyɪ, 'waa -hɔhɔɪ kuo □nε □wɪb yɪ. Kε- υ pɪ: «Nyiblo -bu, ε nɔ- mɔ Wanyɔ -mɔ, Nyɪsɔa pɔ la lε, ε di la -a mɔ yɪ ya. □Bɪ ε di kɔ nyiblo -bɪ, ε 'mɔ □wɪlεkεε-tεbɪ -bɪ nu, ε 'mɔ 'υ nyiblo -bu 'υ -hi?»

-Tε Falisi□tumu* a nyibli lee la 'seyo, bu klo la -Yusu

32 -Tɪ -mɔ, nyibli yɪ 'lɪ bu -blee -nɪ, υ hɪε, 'kɪ 'υ -Yusu kɪ, Falisi□tumu a nyibli 'wɪn nɪ. ε nɔ- kɔ -tɪ, Nyɪsɔa a -cɔhlɔnpinyu* gbagbɪ kɔ Falisi□tumu a nyibli 'hɔen-, 'υ lee 'seyo, bu klo -Yusu.

33 -Tε -Yusu 'ye dε a 'mɔ, -ε -bɪ kε- ε pɪ: «'N 'tɪε di 'nε- 'a mɔ ti gbi 'nyɪ -hi, 'tɪ-nyiblo -bu, -ε lee 'nε- 'mɔ, 'mɔ 'lɪ□ɪ -mɔ mu.

34 A di □mɔɔ 'mɔ lε, kεε, a 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, ba 'ye 'mɔ, -ε nu□o, -tɪtε -mɔ, 'n mi 'lɪ, a 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε ba nyre 'lɪ.»

35 -ε -bɪ -Juukɔε* -tɔa lε'betilε, υ wen: «-Bɪ' ε di 'kɪ yɪ -mɔ -nɪ, 'kɪ -a 'yε nɪ di□e nɪ 'ye 'lɪ? □Bɪ 'kɪ ε di 'lɪ -aan 'bio -Juukɔε -mɔ' -mɔ mu, -υ nɪ 'lɪ dakɔ -mɔ, -υ 'yɪ -Juukɔε 'pa- 'nyɪ, ε 'mɔ dakɔ a 'mɔ, 'a nyibli -tɔɔ -nɪ -wε?»

36 -Tɪ -bu, ε -hɪa, dε a 'dɪ -bɪ ε □hɛn 'nyre 'lɪ, -tε ε pɔ lε, -ε mɔ: A di □mɔɔ 'mɔ lε, kεε, a 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, ba 'ye 'mɔ, -ε nu□o, -tɪtε -mɔ, 'n mi 'lɪ, a 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, ba nyre 'lɪ.»

'Niedɔ -mɔ, -ε ni□e, -tonyibli 'υ kɔε 'klo yrayɔ

37 Lε'mimle a 'mɔ, 'a lε'bɔɔ-nyrɔwɔ, ε nɔ- mɔ -nyrɔwɔ gbagbɔ. -Nyrɔwɔ a 'mɔ 'kwɪlɪ, -ε -bɪ -Yusu 'du ye', 'kɪ 'υ nyibli -hɔhɔɪ a 'mɔ ye', 'ε 'yεε 'lɪ win, ε wen: «Nyiblo 'bu nɪ 'υ, 'nɪnatɔ 'bu yɪ□ɪ nɪ ni, -ε -bɪ 'kɪ bu di 'nε- 'mɔ -mɔ, ε 'mɔ 'na.

38 Nyiblo 'bu kuo 'mɔ □wɪb yɪ, ε 'wɪ- tε 'nɪyie 'yε nɪ nɪ 'lɪ 'a □wɪb kɪ, 'niedɔ -mɔ, -ε ni□e, -tonyibli 'υ kɔε 'klo yrayɔ, nɔ- di 'lɪ 'a □wɪb kɪε -hɔn. Kε- υ nu la 'a 'cɪcɪɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwɪlɪ.»

39 Dε -bu -kɔ -tɪ -Yusu -hɪa, ε nɔ- mɔ Nyɪsɔa a -Hihɪu* -mɔ, Nyɪsɔa di nyibli -mɔ, -υ kuo □nε □wɪb yɪ -nyɪ. Tɪ a 'mɔ 'yɪ, Nyɪsɔa 'yεε 'a -Hihɪu nyibli nɪ -nyɪ, -kɔtɪ -Yusu 'yεε 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ nɪ mi, 'kɪ 'lɪ 'a -tɪ a 'yɪ'buale 'kwɪlɪ.

Nyibli □gla nɪ, -Yusu a -tɪ

40 -Tε nyibli a 'mɔ, υ 'wɪn -Yusu a win, kε- 'waa dε -bɪ pɪ: «ε mɔ □han-tɪ □nɪɔ, nyiblo -bu, ε nɔ- mɔ Nyɪsɔa a winwɪlɔn-hanyu* -mɔ, υ pɔ la lε, -ε di la di.»

41 -υ -bɪ 'υ pɪ lε: «Wanyɔ -mɔ, Nyɪsɔa pɔ la lε, ε di la ya, ε nɔ- □nɪɔ,» -υ -bɪ 'υ hɪε□ε de: «Wanyɔ a 'mɔ, ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bu kɔ 'lɪ Galileblɔgba 'kwɪlɪ.

42 Kεε, kε- Nyɪsɔacrɪɛn pɪ: Wanyɔ a 'mɔ, 'kɪ 'lɪ bodɪɔ Dafidɪ a □tugba 'kwɪlɪ, 'kɪ ε di 'lɪ kɔ, kɔ, ε di kɔ 'lɪ Betelemɔdɪɔ 'kwɪlɪ, -ε mɔ Dafidɪ a 'mɔ a 'dɪɔ.»

43 ε 'wɪ yɪ, nyibli a 'mɔ, υ □gla nɪ, -Yusu a -tɪ.

44 -υ -bɪ -hɔε bu klo□o, kεε, nyiblo □dɔ 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bu gba 'υ□υ dabu 'hɔɪ.

-Juukɔε* a ye'nanyɔ 'yɪ -Yusu □wɪb yɪ -kuo -nɪ

45 -ε -bɪ 'seyo -nɪ wen, υ □hɪan -mɔ, 'υ mu 'lɪ Nyɪsɔa a -cɔhlɔnpinyu* gbagbɪ kɔ Falisi□tumu* a nyibli 'hɔen- -mɔ, nyibli gbagbɪ a 'mɔ, 'υ 'beti □nɔ: «Dε- kɔ -Yusu a 'yɪ -ya 'lɪ?»

46 -ε -bɪ 'seyo a 'mɔ, υ □tu □nɔ □wɔn, υ wen: «-A 'yɪ -hɔan nyiblo nɪ 'ye, -bu nu hihle lε, □wɪ yɪ, -tε nyiblo -bu, ε ni hihle.»

47 ε nɔ- mɔ Falisi□tumu a nyibli bu 'beti □nɔ: «□Bɪ 'aan 'mumu, a wen nɪ, 'kɪ nyiblo -mɔ' bu kaa nε 'a mɔ.

48 -A mɔ Falisi□tumu, -aan nyiblo □dɔ 'yɪ□ɪ □wɪb yɪ -kuo -nɪ, 'tɪ-, ε mɔ 'blɔgba a ye'nanyɔ □dɔ 'yɪ□ɪ □wɪb yɪ -kuo -nɪ.

49 Kεε, dakɔ a nyibli -mɔ, -υ kuo □nε □wɪb yɪ, υ 'yɪ Moise a tete -yɪ. 'A -tɪ, Nyɪsɔa a -bati di □nɔ 'nɪ klo.»

50 Falisi□tumu a nyiblo -mɔ, -ε kɔ 'nyre -mɔ Nikodemɔ, ε nɪ -tuo kɪ -wε. Nikodemɔ a 'mɔ, nɔ- mu la -Yusu 'ye mɔ, ti □dɔ -hi la a ti 'yɪ. ε nɔ- a 'mɔ, ε nɔ- yɪ 'a 'bio -lee -nɪ, ε wen:

51 «-Aan tete wen 'nɪ: 'Tɪ- -a 'mɔ nyiblo -tɪ -yεε -nɪ, -a kɔ -ba pɔ□nɔ nɔa yɪ bu. □Ba

'ye□e, -ε mɔ, ε nu dε, 'ε nyre yi, -ε -bɪ -bati klo□o ni.»

52 -Ε -bɪ υ □tu□o □wɔn, υ wen: «□Bɪ -na 'mumu, 'kɪ -kɔ 'lɪ Galileblugba 'kwli -wε? -Hre Nyɪsvacrɪn -tεε. -Di□e 'nɪ 'ye, -ε mɔ, Nyɪsva a winwlɔn-hanyɔ* □dɒ 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bɒ kɔ 'lɪ Galileblugba 'kwli.»

[53 -Tε dε a 'mɒ, ε -hi, -ε -bɪ υ -gbε ni. Nyiblo 'bɒ ni 'b, 'ε mu 'lɪ 'a 'kayu bɒ.

8

-Tε υ gba la 'lɪ -wlawlɪnugba □dɒ -Yusu -mɔ

1 'Kɪ -Yusu mu 'lɪ dɒgba -mɒ', -ε kɔ 'lu olifieti ni 'lɪ.

2 -Tε -nyre -nye, -ε -bɪ ε □hɪan -mɔ, 'ε mu 'lɪ Nyɪsva a 'kagbau a -yaa 'kwli, nyibli -hɔhɔɪ 'υ 'yɪya 'b□υ 'hɔɪ bɒ, 'ε ni bɒ, 'ε -tɒa 'waa tɔɔle.

3 Ε ni 'lɪ 'waa tɔɔle 'kwli, tetetɔɔnyɒ kɔ Falisi□tumu* a nyibli 'hɒen- 'υ nyree 'υ□υ nɒgba 'hɔɪ. Nɒgba a 'mɒ, ε ni 'lɪ -wlawlɪ a nunuo 'kwli, 'υ klo□o, 'υ ya□a, 'υ □tu 'υ□υ nyibli a pεpε yi bɒ.

4 -Ε -bɪ υ yi 'kɪ -Yusu 'nɪ -lee -nɪ, υ wen: «Tɔɔnyɔ, nɒgba -bɒ, ε ni 'lɪ -wlawlɪ a nunuo 'kwli, □a klo□o, □a ya□a,

5 -ε nu□o, Nyɪsva a winwlɔn-hanyɔ* Moise, 'a teteby -bɪ yi -a mɒ 'nɪ -lee -nɪ, -ε mɔ, nɒgbɪ, -υ ni dε a 'mɒ, -ba pɒ □nu 'hɪ -mɔ le, -ba 'la □nu. -Na 'mumu, -bɪ' -pɪ 'lɪ?»

6 Υ hle□ε ni, -ε di□e nu, υ 'mɒ -Yusu 'yi □te, υ 'mɒ□υ 'ye, 'bɒ di Nyɪsva a tete 'wla, -ε di□e nu, υ 'mɒ□υ -tɪ -yεε -nɪ. -Ε -bɪ -Yusu pɒ 'lu -wlu, 'ε ni -jie, 'ε yi 'υ -tɒtɒ kɪ 'crɪ -nɪ.

7 Bɒ 'tɪε bɒ yi□ɪ ni 'betɪ -nɪ, -ε -bɪ ε -ha 'lɪ 'lu -wlu, ε wen: «'Kɪ 'lɪ 'a mɒ 'nyɪ, nyiblo -bɒ, -ε 'yɪ -hɒan dε 'kuku ni ni, nɔ- -bɒ mɔ yi-henyiblo, -bɒ pɒ□υ 'hɪɔ -mɔ.»

8 -Ε -bɪ ε pɒ 'lu -wlu de, 'ε yi 'υ -tɒtɒ kɪ 'crɪ -nɪ.

9 'Tɪ- υ 'mɒ -Yusu a pɒpɒwin a 'mɒ 'wɪn, -ε -bɪ 'waa dodoyo -tɒa mumuo, nyɪ'kɪ, nɒ- mɔ yi-henyibli, -υ -tɒa mumuo. -Ε -bɪ -Yusu kɔ nɒgba a 'mɒ 'hɒen-, nɒ- hie 'υ, 'kɪ 'υ nyibli a 'mɒ ye'. Nɒgba a 'mɒ, ε 'tɪε nyra 'lɪ □nu 'nyɪ bɒ.

10 -Ε -bɪ -Yusu -ha 'lɪ 'lu -wlu, ε wen: «Nɒgba o, nyibli -bɒ, -υ yi wen -mɒ -tɪ

-yεε -nɪ, -bɪ' υ ni yi 'lɪ? □Bɪ nyiblo □dɒ 'yɪ 'υ -hie, -bɒ pɒ le, -bleε 'kɒkɒb yi?»

11 -Ε -bɪ nɒgba a 'mɒ, ε wen: «Iɪn -o, Kɒkɔnyɔ o. 'A nyiblo □dɒ 'yɪ 'υ -hie.» -Ε -bɪ -Yusu wen: «'Na 'mumu -wε, 'nɪ -pɒ□υ le, -ε mɔ, -bleε 'kɒkɒb yi. -Wε 'lɪ -bɒ mu ni. Kεε, □nɪ 'nuo 'kɪ dε 'kuku de.»]

-Yusu, nɔ- yi 'klo -bɒ kɪ a nyibli -nyre -nyi

12 Kε- -Yusu pɪ de, ε wen: «'Mɔ -yi 'klo -bɒ kɪ a nyibli -nyre -nyi, -ε di□e nu, υ 'mɒ -tɪ a -tεε' le yru. Nyiblo 'bɒ kuo 'mɒ □wɒ yi, ε kɔ bɒ kɔ -nyredɒ a 'mɒ, -ε yi nyiblo 'klo yrayrɒ -nyi. Ε di 'kee 'lɪ halɔ a' lenɪna.»

13 -Ε -bɪ Falisi□tumu* a nyibli □tu□o □wɔn, υ wen: «-Na □gbetɒ, -mɔ hle -na dɪɔnɒ a -tɪ. 'A -tɪ o, -tɪ a 'mɒ, -hle, ε 'yɪ □han-tɪ 'pa-.»

14 -Ε -bɪ -Yusu wen: «Ε mɔ, 'ye □bɪ 'mɔ ni -do, 'n yi 'na dɪɔnɒ a -tɪ ni hle, -tɪ -mɒ', 'n hle, ε mɔ □han-tɪ □nɪɔ, -ε nu□o, -tɪte 'n -hɔn 'υ, ε kɔ, -tɪte, 'n mi 'υ, 'n yi 'υ ni. Kεε, 'a mɒ -mɔ -bɪ, -tɪte 'n -hɔn 'lɪ, ε kɔ -tɪte, 'n mi 'lɪ, a 'yɪ 'lɪ -yi.

15 -Tε -tonyibli ni 'waa 'bio a -tɪ a yεεle, ke- ni -do, a ni nyibli a -tɪ a yεεle. 'Mɔ -bɪ, 'nɪ -yεε□ε nyiblo □dɒ -tɪ.

16 Kεε, 'bɒ mɔ, 'nɪ kɔ □bɒ yεε nyibli -tɪ, ε 'wɪ yi, -tɪ -mɒ', 'n hle, ε mɔ □han-tɪ □nɪɔ, -ε nu□o, ε 'yɪ 'mɔ ni -do 'pa-, 'nɪ -yεε□ε nyibli -tɪ, kεε, 'na 'Bai -mɒ', -ε lee 'nε- 'mɒ, ε kɔ 'mɒ 'hɒen-, -a mɒ pε.

17 Υ 'crɪ la 'lɪ□ɪ Nyɪsva a tetecrɪen 'kwli ni, -ε mɔ, -hehɪpɒ ni 'hɒen, 'bɒ hla -tɪtu ni -do, ε □hen 'nyre, -ε mɔ, -tɪ a 'mɒ, ε mɔ □han-tɪ □nɪɔ.

18 'N hle 'na dɪɔnɒ a -tɪ, ε kɔ, 'na 'Bai -mɒ', -ε lee 'nε- 'mɒ, 'ε hle 'na -tɪ -wε.»

19 -Ε -bɪ υ 'betɪ□e ni, υ wen: «-Bɪ' -na 'Bai ni yi 'lɪ?» -Ε -bɪ -Yusu wen: «Mɔ, a 'yɪ 'mɒ -yi, kɔ, 'a 'yɪ 'na 'Bai -yi -wε. 'Bɒ mɔ, 'ba yi wen 'mɒ, -ε -bɪ a di wen 'na 'Bai 'nɪ yi -wε.»

20 -Tε -Yusu tɒε nyibli -teblɪ a 'mɒ, 'kɪ ε ni 'lɪ Nyɪsva a 'kagbau a -yaa 'kwli. Dukwli -mɒ', -ε kɔ 'kwli υ pɪ 'lɪ 'wli le, ε nɔ- kɔ 'hɔɪ, ε ni 'υ. Kεε, nyiblo □dɒ 'yɪ 'lɪ 'a kɒkɔ 'lɪ -wε, -kɔtɪ ti 'yεε 'υ ni nyre, 'kɪ bɒ klo□o.

-Yusu wen 'ni, e yi 'klo -bu ki a nyiblo 'pa-

21 -E -bi ke- -Yusu pi □nu yi de: «'N di 'ni mu, a 'mu 'mu le □muo, kee, a 'yi 'li□i 'li -we, ba 'ye 'mu. A di 'koku le, 'ki 'li 'aan de 'kuku 'nyi. -Tite 'n mi 'li, a 'yi 'li mumuo 'li -we.»

22 -E -bi ke- -Juukue* a ye'nanyu pi: «□Bi e di 'a dionu 'ni 'la, -e nu□o, e wen 'ni, -tite -mu', e mi 'li, -a 'yi 'li mumuo 'li -we?»

23 -E -bi e wen: «'A mu -bu, a mo 'klo -bu ki a nyibli □nuo. Kee, 'mo -bi, 'n 'yi 'ne- 'klo -bu ki -hon. 'Ki 'n -hon 'li yako 'kwli.

24 'N lee ne 'a mu ni, -e mo, a di 'koku le, 'ki 'li 'aan de 'kuku 'nyi. A ko ba ko 'a yiyie, -e mo, nyiblo -mu', 'n pu le, 'n -mo, e no- 'n pa 'mu. 'Bu mo, 'ba 'yi□i □han-ti -pu, a di 'koku le, 'ki 'li 'aan de 'kuku 'nyi.»

25 -E -bi u 'beti□e ni, u wen: «Nyiblo a 'di -bi -pa 'mu 'li?» -E -bi e wen: «□Bi a -hwe□e ni, □bu hla□a de? 'Mo -mo nyiblo -mu', -kotu 'n hle, kue la 'li bu.

26 'N ko wen -ti -huohui a hihla, 'ki 'u 'a mu ki, e ko, 'n ko wen 'hru, 'ki □bu yee wen 'a mu -ti. Kee, 'ni -hla□a 'ki -ti a pepe a 'mu ni. Nyiblo -mu', -e lee 'ne- 'mu, -ti ni -do -mu', 'n 'wun 'u□u wien, e no- 'n hle, nyiblo a 'mu, e hle -ti a -tee.»

27 U 'ni -yru□o li□i, -e mo, 'a 'Bai a -ti e hle.

28 -E -bi ke- e pi □nu yi de, e wen: «Ti -mu' -ko 'yri 'mo -bu, -e mo -tonyibli a pepe a Nyiblo, a di 'u 'mu ye' 'duu -ni, 'ki 'u tugbe 'yie, 'mu -tutu -mo le -hlo -ni, a di□e 'ni yru, -e mo, 'mo -mo nyiblo -mu', 'n pu le, 'n pa 'mu. A di□e' le 'ni yru, -e mo, 'ni -nu□o □dedede, 'ki 'li 'na dionu a 'kli 'kwli. -Ti ni -do -mu', 'na 'Bai too 'mu, e no- 'n hle.

29 Nyiblo -mu', -e lee 'ne- 'mu, 'ki e ni 'u 'mu 'hvi. E 'yi 'u 'mu bu -tia -ni, -e nu□o, 'a -ne ti, de -mu', -e yi 'a plo -blee -ni, e no- 'n ni.»

30 -Te -Yusu pu 'ki le, -e -bi nyibli -huohui -toa 'a □wlu a yikuole.

Nyibli -mu', -u ni de 'kuku, u nu- mo de 'kuku a □koyo

31 -E -bi nyibli a 'mu, -u kuo -Yusu □wlu yi, ke- e pi □nu yi: «'Na toowin -mu', 'ba

yi 'u□u ni □tui -ni, -e -bi 'a mu -mo 'na -tee a -nagbopu*.

32 'Na toowin a 'mu, 'a 'u□tuule, e di□e 'ni nu, a 'mu -ti a -tee yi, -ti a -tee a 'mu, e 'mu 'a mu □gble, 'ki 'li □kode 'kwli.»

33 -E -bi -Juukue* a ye'nanyu wen: «-A mo Abrahamu a 'yonu a 'yonu □nuo. -A 'yi -huan nyiblo □du a □koyo ni -he. De- ko -a mu -yi -lee -ni, -e mo, -ti a -tee di -a mu 'ni □gble, 'ki 'li □kode 'nyi 'li?»

34 -E -bi e wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tee, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yi de 'kuku ni ni, -e -bi e mo de 'kuku a □koyu □nuo.

35 □Koyu 'yi yi -blee -ni, bu mo □tug-batayu. Kee, 'bai a 'yu, e no- mo □tug-batayu.

36 'Mo -bu, -e mo Nyisua a 'Yu, 'bu mo, 'ni □gble 'a mu, -e -bi e mo -tee, a 'yi 'li□i 'li -we, ba mo 'ki □koyo de.

37 'N yi□e ni, -e mo, a mo Abrahamu a 'yonu a 'yonu □nuo. Kee, a □mue 'na 'lila le, -e nu□o, a 'ni -wen□e 'na toowin ki.

38 De -mu', 'na 'Bai too 'mu, e no- 'n yi 'a mu -lee -ni. 'A mu -mo -bi, de -mu', 'aan 'bai lee ne 'a mu, e no- a ni.»

39 -E -bi u wen: «-Aan 'bai, no- mo Abrahamu.» -E -bi -Yusu wen: «'Bu mo, 'ba mo wen Abrahamu a 'yonu, -e -bi -tebli -mu', e ni la, no- a di wen nu.

40 Kee, 'ye □bu 'n lee ne 'a mu -ti a -tee -mu', Nyisua lee 'mu, a 'tie di 'na 'lila le □muo. De a 'mu, Abrahamu 'ni -nu□o la□a.

41 Kee, -tebli ni -do -mu', 'aan 'bai ni la, e no- a ni -we.» -E -bi u wen: «-Aan 'dii 'yi 'lawlunogba 'pa-. -Aan 'bai ni -do, -a yi, e no- mo Nyisua.»

42 -E -bi -Yusu wen: «'Bu mo, Nyisua 'bu mo wen 'aan 'Bai, -e -bi a di wen 'mu 'ni -nue -ni, -te 'n -hon 'li Nyisua -mo a -ti. 'N 'yi -di, 'ki 'li 'na □gbetu a 'kli 'kwli, kee, e no- lee 'ne- 'mu.

43 De- ko -ti, -ti -bu, 'n hle, 'a 'ye ni yru□o' le 'li? -Ti ko -ti 'a 'ye ni yru□o' le, e no- mo, a 'yi 'li□i 'li -we, ba pu 'mu nua yi bu.

44 'Aan 'bai, no- mo Satan, -e mo 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu. 'A mu -mo 'a 'yonu. -Tebli -mu', -e yi 'aan 'bai a plo -blee -ni, e no- a nue -ni ba nu. Kue la 'li bu, e 'le nyibli. E yraa -ti a -tee ni, -e nu□o,

-ti a -tɛɛ 'yɪ 'lɪ 'a ɔwɓ kɪ -nɪ. Hɪ a nunuo, nɔ- mɔ 'a -kwan, -ɛ nuɔ, ɛ mɔ hɛlɛkɔnyɔ ɔnɪɔ. 'Kɪ 'lɪɪ -mɔ, 'kɪ hɪ a gblegble a pɛpɛ -hɔɛn 'lɪ -wlu.

45 Kɛɛ, 'mɔ -bɪ, 'n hɛɛ -tɪ a -tɛɛ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ, 'kɪ 'a 'yɪ 'mɔ ɔwɓ yɪ -kuo -nɪ.

46 ɔBɪ ɛ kɔ nyiblo, 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, -ɛ -wɛ 'lɪ -bɔ lee 'mɔ, -ɛ mɔ, 'n nu dɛ 'kuku? ɛ 'yɪ nyiblo ɔdɔ -kɔ. Dɛ- kɔ -tɪ, -tɛ 'n hɛɛ -tɪ a -tɛɛ, 'kɪ a 'yɛ nɪ pɔ 'na win ɔhan-tɪ 'lɪ?

47 Nyiblo -mɔ', -ɛ mɔ Nyɪsɔa a nyiblo, ɛ pɪ Nyɪsɔa a 'mɔ, 'a win nɔa yɪ bɔ -tɛɛ. Kɛɛ, 'a mɔ -mɔ -bɪ, a 'yɪ Nyɪsɔa a nyibli 'pa-. ɛ nɔ- nuɔ 'kɪ, 'a 'yɛ nɪ pɔ Nyɪsɔa a 'mɔ, 'a win nɔa yɪ bɔ.»

-Yusu nɪ la 'klɔ, 'tɪ- 'v kɔ la Abrahamu

48 -ɛ -bɪ -Juukɔɛ* a ye'nanyɔ ɔtuɔ ɔwɔn, v wɛn: «'A -tɪ, -tɛ -a lee wɛn -mɔ, -ɛ mɔ, ɔyɪ Nyɪsɔa -yɪ, kɔ, 'ku -hɔan* nɪ 'v -mɔ ke', -a kɔ wɛn 'v ɔwɔn.»

49 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «'Ku -hɔan 'yɪ 'v 'mɔ ke' -nɪ. Kɛɛ, 'na 'Bai 'n yɪ -tɪ a 'yɪ'ɔale -nyɪ. 'A mɔ -mɔ -bɪ, a hɪa nɪ, 'kɪ ba -nyɪ 'mɔ -tɪ a 'yɪ'ɔale.

50 'Mɔ -bɪ, 'nɪ ɔmɔɔɔ lɪɪ lɛ, 'kɪ nyibli bɔ -nyɪ 'mɔ -tɪ a 'yɪ'ɔale, kɛɛ, Nyɪsɔa, nɔ- ɔmɔɛɛ lɛ. ɛ nɔ- di -bati 'bɛ.

51 'N yɪ 'a mɔ 'nɪ -lee -nɪ, nyiblo 'bɔ yɪ 'v 'na win nɪ ɔtui -nɪ, ɛ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bɔ 'kɔ yruyru.»

52 -ɛ -bɪ v wɛn: «-A yɪ 'kɪɪ nɪ, -ɛ mɔ, 'ku -hɔan nɪ 'v -mɔ ke'. -Aan 'bai gbagbɔ Abrahamu 'kɔ nɪ, Nyɪsɔa a winwɔn-hanyɔ* 'kɔ nɪ -wɛ. -Mɔ -bɪ, kɛ- pɪ, nyiblo 'bɔ yɪ 'v -na win nɪ ɔtui -nɪ, ɛ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bɔ 'kɔ yruyru.

53 -Aan 'bai Abrahamu 'kɔ nɪ. ɔBɪ -na ɔwɓ wɛn, -mɔ nɪ 'vɔv 'lu yɪ? Nyɪsɔa a winwɔn-hanyɔ 'kɔ nɪ -wɛ. Nyɔ- -dɛɛ 'kɪ -dɔnɔ sɛyɪ-sɛyɪ 'lɪ?»

54 -ɛ -bɪ -Yusu ɔtu ɔnɔ ɔwɔn, ɛ wɛn: «'Bɔ mɔ, 'nɪ yɪ wɛn 'na dɔnɔ nɪ 'bɔɛ -nɪ, 'na dɔnɔ a 'bɔale a 'mɔ, ɛ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bɔ da wɛn ɔdedede. Nyiblo -bɔ, -ɛ 'bɔɛ 'mɔ, ɛ nɔ- mɔ 'na 'Bai Nyɪsɔa. A wɛn 'nɪ, Nyɪsɔa a 'mɔ, nɔ- a dɛ.

55 Kɛɛ, a 'yɪɪ -yɪ. 'Mɔ -bɪ, 'n yɪɛ nɪ. 'Bɔ mɔ, 'nɪ pɔ wɛn lɛ, -ɛ mɔ, 'n 'yɪɪ -yɪ, -ɛ -bɪ 'n di mɔ wɛn hɛlɛkɔnyɔ, ɔwɪ yɪ 'a mɔ. Kɛɛ, 'n yɪɛ nɪ, 'tɪ- 'nɪ ɔtui 'v 'a win 'v.

56 Aan 'bai gbagbɔ Abrahamu yɪ -hie laɔa 'lu -mɔ lɛ, -ɛ mɔ, ɛ di 'ye la -nyrɔwɔ -mɔ', -ɛ kɔ 'kwɪ v di la 'lɪ 'mɔ -kɔɔ -nɪ, 'ɛ nɪ la 'a -tɪ a dɔdɔ. -Tɛ ɛ 'ye la 'kɪ -nyrɔwɔ a 'mɔ, -ɛ -bɪ ɛ nɪ la dɔdɔ diakɪ.»

57 -ɛ -bɪ v wɛn: «-Mɔ -bɔ, -ɛ 'yɛ 'yɪ a (50) -wɪ nɪ 'hɔɛn ɔtu 'v -pu nɪ kɔɛ, -mɔ pɪ lɛ, -ɛ 'ye Abrahamu.»

58 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «'N yɪ 'a mɔ 'nɪ -lee -nɪ, 'tɪ- v 'mɔ Abrahamu kɔ mɔ mu, 'mɔ -bɔ, 'n nɪ la 'klɔ.»

59 Bɔ pɔ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ v 'du 'hɪ ye' lɛ, v 'mɔ ɔnɛɛ -mɔ lɛ pɔ, v 'mɔɔ 'la a -tɪ. Kɛɛ, -Yusu -hɪ ɔnɔ 'yɪ kɪ, 'ɛ 'hɪɪ 'lɪ Nyɪsɔa a 'kagbav a -yaa 'kwɪ.

9

-Tɛ -Yusu nu laɔa, 'yɪ'dɔnyɔ a 'kɔɛ 'ɛ -wɛ la

1 -Yusu bɔ nɪ 'hɪɪ wɔn, ɛ kɔ 'a -nag- bopɔ* 'hɔɛn-, -ɛ -bɪ ɛ yɛɛ 'v nyiblo ɔdɔ bɔ. Nyiblo a 'mɔ, kɔɛ la 'lɪ 'a kukɔti 'yɛ bɔ, 'a 'yɪ 'dɔ nɪ.

2 -Yusu a -nagbopɔ yɪ 'kɪ 'nɪ 'beti -nɪ, v wɛn: «Tɔɔnyɔ o, ɔbɪ nyiblo -bɔ, 'a dɛ 'kuku a -tɪ, -hɔv' 'a 'dii kɔ 'a 'bai 'hɔɛn- a dɛ 'kuku a -tɪ, 'a 'yɪ 'dɔ?»

3 -ɛ -bɪ -Yusu ɔtu ɔnɔ ɔwɔn, ɛ wɛn: «ɛ 'yɪ 'a dɛ 'kuku a -tɪ 'pa-, mɔ, ɛ 'yɪ 'a 'dii kɔ 'a 'bai 'hɔɛn- a dɛ 'kuku a -tɪ 'pa-, 'a 'yɪ 'yɪ 'dɔ. 'A 'yɪ 'dɔ nɪ, -ɛ diɛ nu, nyibli 'mɔɔv 'ye, -ɛ mɔ, Nyɪsɔa kɔ 'klɪ, 'kɪ bɔ nuu 'vɔv -kwan 'yɛ.

4 -Tɛ -nyɛ 'tɪɛ nɪ 'lɪ, -kwan -mɔ', Nyɪsɔa, -ɛ lee 'nɛ- 'mɔ, ɛ pɔ lɛ -ba nu, -a kɔ -ba nuɔ. 'Tɔ yɪ 'nɪ -wɔn. 'Tɔ 'bɔ -wɔn, nyiblo ɔdɔ 'yɪ 'lɪ -kwan a nunuo 'lɪ -wɛ.

5 -Tɛ 'n 'tɪɛ nɪ 'nɛ- 'klɔ kɪ, 'mɔ -yɪ 'klɔ -bɔ kɪ a nyibli -nyɛ -nyɪ, -ɛ diɛ nu, v 'mɔ -tɪ a -tɛɛ lɛ yru.»

6 'Tɪ- ɛ 'mɔ 'kɪ -yɛ mɔ mu, -ɛ -bɪ ɛ pɔ hɪɔn bɔ, 'ɛ nyɔa 'v hɪɔn a 'mɔ -tɔtɔ kɪ, 'ɛ nu 'a 'blu, 'ɛ 'duɔ ye', 'ɛ hɪɪɛ 'yɪ'dɔnyɔ a 'mɔ 'yɪ klɛ,

7 ɛ wɛn: «'Wlo -mɔ', v 'blu, v dɛɛ Siloe, mu 'lɪɪ wɛn, ɔmɔ yɛ yra.» (Siloenyɛ a 'mɔ, ɛ ɔhɛn 'nyɛ lɛlɛnyɔ.) -Tɛ 'yɪ'dɔnyɔ a 'mɔ, ɛ -mu, -ɛ -bɪ ɛ yra yɛ. -Tɛ ɛ ɔhɪan -mɔ, -ɛ -bɪ ɛ -tɔa lɛyuyruo.

8 'A 'bio kɔ nyibli -bɪ -mɔ', -v yɪ laɔa lɛ 'ye, -tɛ ɛ -hɔɛ la 'wɪ lɛ, ɛ 'mɔ la dɛ di a -tɪ,

nyibli a pepe a 'mu, ke- u pu, 'u yi le 'beti -ni. «Bɪ ɛ 'yi nyiblo -bu, -ɛ -huɛ la 'wli le 'pa-?»

9 -U -bi wen: «ɛ nɔ- ɲɪɔ.» Kɛɛ -u -bi wen: «'Uɔn-, ɛ 'yiɲɪ 'pa-, kɛɛ, ɛ 'wi- yi.» Kɛɛ, nyiblo a 'mu, ke- ɛ pu, ɛ wen: «'Mɔ ɲɪɔ.»

10 -ɛ -bi u yiɲɪ 'ni 'beti -ni, u wen: «-Bɪ' -na 'yii nu 'ki yɪkɪle 'li?»

11 -ɛ -bi ɛ wen: «Nyiblo -bu, u dɛɛ -Yusu, nɔ- nyɔa hiɔn -pla. ɛ nɔ- ɛ hri 'mu 'yi kle, 'ti- 'ɛ lee 'mu, ɲɪbu mu 'li 'wlo -mu', u dɛɛ Siloe wien, -ɛ diɲɛ nu, 'mu yɛ yɛ, 'ni mu 'li, 'ni yɛ yɛ. -Tɛ 'n yɛ 'ki yɛ, -ɛ -bi 'n -tɔa lɛyuyruo.»

12 -ɛ -bi u 'betiɲɛ ni de, u wen: «-Bɪ' nyiblo a 'mu, ɛ ni yi 'li?» -ɛ -bi ɛ wen: «'N 'yi 'a ɲɪdedede -yi.»

-Tɛ Falisiɲɪtumu* a nyibli 'beti la 'yii'dɔnyɔ -mu', -ɛ kɔ 'yii -Yusu kla la yi

13 Nyiblo a 'mu, -ɛ kɔ 'yii ɲɪdɔ mɔ, 'ki u gba 'liɲɪ Falisiɲɪtumu a nyibli yi.

14 'Ti- -nyɔwɔ -mu', -Yusu nuu 'u -pla, ɛ klaa 'u 'a 'yii yi, ɛ mɔ -wuwle-nyɔwɔ* ɲɪɔ.

15 ɛ nɔ- kɔ -ti, Falisiɲɪtumu a nyibli 'u yi nyiblo a 'mu 'beti -ni, -ɛ mɔ: «Dɛ- nuɲɔ, ɲɪni yruɪ le 'li?» -ɛ -bi ɛ wen: «ɛ nu -pla, 'ɛ hriɲɛ 'na 'yii kle, 'ni yɛ yɛ. -Tɛ 'n yɛ yɛ, -ɛ -bi 'n -tɔa lɛyuyruo.»

16 -ɛ -bi ke- Falisiɲɪtumu a nyibli -bi pu: «Nyiblo -mu', -ɛ mɔ -Yusu, ɛ 'yi 'li Nyɪsɔa -mɔ -hɔn, -kɔti ɛ 'ni ɲɪtuuɲɔ 'u teteɔ -mu', -ɛ pu le, -ɛ mɔ, nyiblo 'ni 'nuo 'li -kɔan, 'ki 'li -wuwle-nyɔwɔ 'kwli.» -U -bi wen 'ni: «'Bu mɔ wen -tonyiblo, -ɛ ni dɛ 'kuku, ɛ 'yi wen 'liɲɪ 'li -wɛ, bu nu wen ɲɪwɪlekeɛ-teɔli -bu, ɛ ni.» Dɛ a 'mu, ɛ nɔ- kɔ -ti, 'u ɲɪgla.

17 -ɛ -bi nyiblo a 'mu, -ɛ kɔ 'yii ɲɪdɔ mɔ, nu- u yi 'beti -ni de: «Nyiblo -bu, -ɛ kla -na 'yii yi, 'ki 'li -mu 'yi, nyiblo a 'di -bi ɛ pa 'mu 'li?» -ɛ -bi ɛ wen: «'Mɔ -bi, 'wen, ɛ mɔ Nyɪsɔa a winwɔn-hanyɔ* ɲɪɔ.»

18 Kɛɛ, -Juukɔɛ* a ye'nanyɔ a 'mu, -u mɔ Falisiɲɪtumu a nyibli, u 'ni -puɲɪ liɲɪ ɲɪhan-ti, 'ki nyiblo a 'mu, a 'yii bu di mɔ 'dɔ, 'ti- bu di ke le yru. ɛ nɔ- mɔ bu da 'a 'bat kɔ a 'dii 'huɛn-,

19 bu 'beti ɲɪnu, -ɛ mɔ: «ɲɪ sɛyi-sɛyi, nyiblo -bu, 'aan 'yu ɲɪɔ? ɲɪBɪ a wen 'ni, -tɛ a kɔ laɲɪ, 'a 'yii 'dɔ la ni. 'Bu mɔ sɛyi a -ti, 'a 'yii 'bu 'dɔ la, dɛ- kɔ -ti 'ɛ yruɪ ke le 'li?»

20 -ɛ -bi a 'bat kɔ 'a 'dii 'huɛn-, u wen: «-A yiɲɛ ni, -ɛ mɔ, -aan 'yu ɲɪɔ, -a yiɲɛ -wɛ, -ɛ mɔ, -tɛ -a kɔ laɲɪ, 'a 'yii 'dɔ la ni.

21 Kɛɛ, dɛ -bu diɲɛ nu, bu di le yru, ɛ kɔ, nyiblo, -bu di 'a 'yii a 'mu yi kla, ɛ nɔ- -a 'yi -yi. 'A 'mumu, ba 'betiɲɛ, -ɛ nuɲɔ, ɛ 'yi 'hiɔn 'pa-. ɛ -wɛ 'li bu -hiɔn 'a mu kle ni.»

22 ɛ nɔ- mɔ -ti, 'a 'dii kɔ 'a 'bat 'huɛn-, u -hla, -tɛ u yi -Juukɔɛ a ye'nanyɔ a 'mu a huannɔ pie a -ti. 'ɛ mɔ -tɛɛ, -Juukɔɛ a ye'nanyɔ a 'mu, u pu la 'liɲɪ ni, -ɛ mɔ, nyiblo 'bu pu le, -ɛ mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Wanyɔ -mu', Nyɪsɔa pu la le, ɛ di la ya, nyiblo a 'mu, ɛ 'yi 'liɲɪ 'li -wɛ, bu pa la 'li Nyɪsɔa a 'kayu bu de.

23 -Ti a 'mu, ɛ nɔ- kɔ -ti 'a 'dii kɔ 'a 'bat 'huɛn-, 'u pu le: «ɛ 'yi 'hiɔn 'pa-. 'A 'mumu, ba 'betiɲɛ.»

24 -Tɛ 'a 'dii kɔ 'a 'bat 'huɛn-, u -yɛ, -ɛ -bi -Juukɔɛ a ye'nanyɔ -mu', -u mɔ Falisiɲɪtumu a nyibli, u daɲɪ ni de, u wen: «Ki mɔ Nyɪsɔa ye', -a ni mɔ. 'A -ti, hla -ti a -tɛɛ, ɲɪmu Nyɪsɔa -ti a 'yi'buale -nyi. -A mu -bu, -a yiɲɛ ni, -ɛ mɔ, -Yusu -mu', ɛ mɔ dɛ'kukununyɔ ɲɪɔ. ɛ 'yi 'li Nyɪsɔa -mɔ -hɔn.»

25 Ke- ɛ pu ɲɪnu yi, 'ɛ ɲɪtu ɲɪnu ɲɪwɔn: «Bu mɔ dɛ'kukununyɔ, -u'ɔ-, bu 'yi dɛ'kukununyɔ 'pa-, 'n 'yi 'a ɲɪdedede -yi. Kɛɛ, 'mɔ -bi, dɛ 'n -yi, ɛ nɔ- mɔ, 'na 'yii 'dɔ la ni, kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bu, 'n yruɪ le.»

26 -ɛ -bi u wen: «Dɛ a 'di -bi ɛ nu -mu -mɔ 'li? -Bɪ' ɛ -nu, 'ti- ɲɪni yruɪ le 'li?»

27 -ɛ -bi ɛ ɲɪtu ɲɪnu ɲɪwɔn de, ɛ wen: «'Bɪ 'n lee wen 'a mu ni. Kɛɛ, a 'yi 'na win nɔa yi bu -pu. Dɛ- kɔ -ti 'a -huɛɲɛ, 'ki ɲɪbu hlaɲɪ de 'li? 'N yiɲɪ 'ni 'ye, -ɛ mɔ, a -huɛ ba -hɛ -Yusu a 'mu, 'a -nagbopu* -wɛ.»

28 Bu pu 'ki le, -ɛ -bi u -tɔa 'a 'yrile-hiɔn, u wen: «-Mɔ mɔ 'a -nagbopi. -A mu -mɔ -bi, Nyɪsɔa a winwɔn-hanyɔ Moise a -nagbopu -a pa 'mu.

29 -A yiɲɛ ni, -ɛ mɔ, Moise, nɔ- Nyɪsɔa hlee 'li -mɔ. Kɛɛ, -Yusu -mɔ -bi, -tɛ bu di yi -hɔn -ni, -a 'yiɲɪ -yi.»

30 -E -bi e wen: «-Yusu -bu, -e nu□o, 'ni yruu le, 'ba yi le ni pi, -tite e -hon 'li, a 'yi 'li -yi, e kee 'na □wli le.

31 -A yi□e ni, -e mo, nyiblo -bu, -e mo de'kukununyo, 'bu yi Nyisua ni de, Nyisua 'ni 'win□i li 'a win. Kee, nyiblo -bu, -e □tui 'u Nyisua, de -mu', e -hve, 'bu yi□i ni ni, nyiblo a 'mu, e no- ko win Nyisua pi nua yi bu.

32 Nyiblo □du 'yi -hvan ni 'win, -e mo, -tonyiblo -bu, -e ko 'yii □do, kve la 'li 'a 'hian-nyre 'yie bu, -tonyiblo -bi bu di□e nu, 'yii'donyo a 'mu, bu di le yru.

33 -Yusu a 'mumu, 'bu yi wen 'li Nyisua -mo -hon, e 'yi wen 'li □wli lekēdedu a 'mu, 'a nunuo 'li -we.»

34 -Te u 'win -ti a 'mu, e -hla, -e -bi u wen: «-Mo -bu, kve 'li -na kukoti 'yie bu, -e ni de 'kuku ni -do, -mo pi le, -e tve ne -a mu,» 'u pu 'li□i -patu'.

Nyibli -mu', -u pu le, -u yru Nyisua a -ti' le, kee, seyi-seyi, -u ye□e le ni yru

35 -Yusu 'win ni, -e mo, u pu 'li□i -patu'. -Te e ko□o 'hven-, u □hnee -ni, -e -bi -Yusu wen: «-Tonyibli a pepe a Nyiblo -mu', -e mo Wanyo -mu', Nyisua pu la le, e di la ya, □bi -kuo □ne □wlu yi?»

36 -E -bi nyiblo -mu', -e ko 'yii □do mo, e wen: «Lee 'mu, nyiblo a 'di -bi e pa 'mu, -e di□e nu, 'mu□u □wlu yi -kuo -ni.»

37 -E -bi -Yusu wen: «E no- -bu yi 'ki 'ye. 'Mo □nuo, 'mo -bu, -e yi 'li -mu -mo -hlee -ni.»

38 -E -bi e wen: «Kukonyo, 'n kuo -mu □wlu yi,» 'e bla□a kwli yi bu, 'ki 'u 'a -ti a 'yi'buale a -ta'.

39 -E -bi -Yusu wen: «'N di 'ne- -tutu ki ni, -e di□e nu, 'mu□u nu, nyibli -bu, -u kuo Nyisua □wlu yi, e ko nyibli -bu, -u 'yi□i □wlu yi -kuo -ni, u 'mu 'yi le -hunhon -ni. E □hen 'nyre, nyibli -mu', -u ko 'yii □do, u di yru le, kee, nyibli -mu', -u pi le, -e mo, u yruu le, 'n di □nu□u 'ni -to□ -ni, -e mo, 'waa 'yii 'do ni.»

40 Falisi□tumu* a nyibli -bi -mu', -u ni 'u, u 'win win a 'mu ni. 'A -ti, ke- u pi, u wen: «□bi e □hen 'nyre, -aan 'mumu, -aan 'yii 'do ni -we 'a?»

41 -E -bi -Yusu □tu □nu □won, e wen: «'Aan 'yii 'bu 'do wen, e □hen 'nyre, 'ba 'ye ni yru wen Nyisua a -ti' le, -e -bi Nyisua

a -bati 'yi wen 'li□i 'li -we, bu klo wen 'a mu. Kee, -te a pi le, -e mo, a yruu le, -e □hen 'nyre, a yruu Nyisua a -ti' le, 'a -ti, Nyisua a -bati di 'a mu 'ni klo.»

10

-Te -Yusu pu la blabli ko 'waa kukonyo a 'ledu

1 (-Juukue* a ye'nanyu, -mu', -Yusu 'tie yi 'li □nu -mo -hlee -ni.) Ke- e pi □nu yi: «□bu pu□u blabli ko blablikonyo, -e mo blabli'yie□tunyo -we a de yi. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tee, -e mo, blabli -mu', -u ni 'li -gblo 'kwli, nyiblo 'bu yi 'li □nu -mo ni pu, 'bu 'ye ni naa 'u -gblo a 'mu, 'a paale', kee, 'bu yi -gblo 'hu le ni 'yee -ni, e 'wi yi, nyiblo a 'mu, e mo 'yiyrynyo ko -balonyo 'hven- □nuo.

2 Kee, 'bu naa 'u -gblo a 'mu, 'a paale', -e -bi, e no- mo blabli a 'mu, 'a kukonyo.

3 -Gblo'yie□tunyo -mu', -e ni 'u -gblo a paale', e -he blablikonyo a 'mu me le, 'e pu e 'li 'a blabli -mo. Blablikonyo a 'mu, 'bu yi 'a blabli ni de, -e -bi 'a blabli a 'mu, u ko bu pu□u nua yi bu. Blablikonyo a 'mu, 'ti- e 'mu 'li 'a -ne blable □du -patu' 'hro□ -ni, e ko bu da 'a 'nyre.

4 'Bu 'hro□ 'ki a blabli a pepe a 'mu, -e -bi e nee □nu ye', blabli a 'mu, 'u yi□i □wien le kve, -koti u yi 'a win ni.

5 Kee, nyiblo -mu', 'bu ni 'u, blabli a 'mu, 'bu 'yi□i -yi, -e -bi u 'yi 'li□i 'li -we, bu kve□e □wien le, kee, u di 'gba ci le, -te u 'yi 'a win -yi a -ti.»

6 'Ledu a 'mu, -Yusu pu -Juukue a ye'nanyu a 'mu yi, u 'yi□i' le -yru.

-Yusu, no- mo seyi a blablikonyo

7 -E -bi ke- -Yusu pi de, e wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni -tee, 'mo -bu, 'n 'wi- blabli-gblo a paale yi.

8 Nyibli a pepe -mu', -u pi le, -e mo, u mo -tee a blablikonyo, -u na 'mu ye', -u -hi, 'ti- 'ni -di, nyibli a 'mu, nu- mo 'yiyrynyibli ko -balonyo 'hven-. Kee, blabli -bu, -u mo -tee a blabli, u 'yi □nu nua yi bu -pu.

9 'Mo -mo blabli-gblo a paale a 'mu. Paale a 'mu, 'n pa 'mu, nyiblo -di 'u naa -ni, e no- Nyisua di wa. E di 'ni pa, e 'mu 'hri, e 'mu diide 'ye.

10 'Yiyrinyo yi 'li 'ni di, e 'mu 'na blabli, -u mo 'na nyibli 'yri, e 'mu nu le 'lila -ni, ko, e 'mu nu bu -we a -ti. 'Mo -bi, 'n di ni, -e di nu, 'mu nyibli 'klo yrayru -nyi, e ko, 'mu nu han-ti 'yi hlön le nu.

11 'Mo -bu, 'mo -mo -tee a blablkonyo ko 'waa -tee a 'yie tunyo. -Tee a blablkonyo -he 'a dionu a -hunhlön ni, 'ki 'u 'a blabli a -ta'.

12 Kee, -kuannunyo -mu', -e 'yi blabli a 'mu a kukonyo 'pa-, e tui nu 'yie, 'wliye a -ti. Nyiblodu a 'mu, 'bu mo, 'bu 'ye -ji, 'bu yi 'li ni di, e ko bu hie 'u blabli bu, bu 'gba ci le, -e nu, e 'yi 'pa-, e 'yi blabli a 'mu -ko. -ji 'bu nyre 'ki 'u, -e -bi e klo blabli -bi ni, 'a de -bi -mu', 'e -gbugbe -tebli 'nyi le.

13 -Kuannunyo 'bu 'ye -ji, e 'gbe ci, -koti blabli a -ti, e 'ni 'yaa 'li 'kla -wliye, e no -mo -bi, 'wliye a -ti, 'e ni -kuan.

14-15 'Mo -bu, 'mo -mo -tee a blablkonyo. -Te 'na 'Bai Nyisua -nu, 'e yi 'mu, 'na 'mumu, 'ni yi, ke- 'n nu 'na nyibli, -u mo 'na blabli a yiyie, 'na nyibli a 'mu, 'u yi 'mu -we. 'N -he 'na -hunhlön ni, 'ki 'u 'waa -ta'.

16 'N ko blabli -bi, -u 'yi 'ne- 'na -gblo -bu 'kwli -ni, (e hen 'nyre, 'na nyibli -bi -mu', -u 'yi -Juukue* 'pa-). 'N ko bu naa nu -we, u 'mu 'na win 'win, u 'mu 'mu nua yi bu pu, u ko 'waa 'bio 'huen-, u 'mu 'yi le -bibi -ni, u 'mu 'bla ju ni -do -he, wu yi Nyisua a dako ni -do, -e ko blablkonyo ni -do.

17 'Na 'Bai Nyisua nwe 'mu ni, -koti 'n di 'na -hunhlön 'ni -ha, 'mu 'ku, -e di nu, 'mu -hunhlön a 'mu kle ya, 'mu 'klo 'hri de.

18 Nyiblo du 'yi 'li 'li -we, bu 'la 'mu, 'bu mo, 'ni 'yi ki -wen. 'Na gbetu, 'n -hwe bu -ha 'na -hunhlön, 'mu 'ku. 'N ko 'kli, 'ki bu -ha 'na -hunhlön, 'n ko 'kli de, 'ki bu -mia 'na -hunhlön a 'mu kle. E no mo de, 'na 'Bai Nyisua lee 'mu bu nu.»

19 -Ti a 'mu -Yusu -hla, e nu ni, -Juukue a ye'nanyu -mu', -u ni 'u, 'u gla de.

20 'Waa -huchui wen: «'Ku -huan* ni 'u nyiblo -bu ke'. 'A 'lu -hon 'u 'hru wlon. 'A 'ni 'pu 'li nua yi bu.»

21 -U -bi wen: «Nyiblo -mu', 'ku -huan ni 'u ke', e 'yi 'li 'li -we, bu nu hihle le. 'Ku

-huan 'yi 'li 'li -we, bu nu, 'yii'donyo bu yru le.»

-Juukue* a ye'nanyu 'ni -wen -Yusu a de ki

22 -Te ti -huchui -hi, -e -bi ce a ti nyre 'u ni. Ti ni -do a 'mu 'yri, le'mimle ni 'li Jruseduo 'kwli, 'ki 'u Nyisua a 'kagbau a -ta'. -Nyrowo -mu', -e ko 'kwli u tu la 'li 'kagbau a 'mu Nyisua -ji' bu, -nyrowodu a 'mu, e no- nyre 'u de, e no- ko le'mimle u ni.

23 'Ki -Yusu ni 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli, pupa -mu', u de Salomo a pupa, e no- e yi 'u ble -hihie -ni,

24 -Juukue a ye'nanyu 'u 'kukue 'u 'hu le. Ke- u pi yi, u wen: «Ti ni -tie -a di -ple, -e di 'u nyre, 'ti- mu -a mu -lee -ni, nyiblo a 'di -bi -pa 'mu? Ni mo Wanyo -mu', Nyisua pu la le, e di la -a mu yi ya, -e -bi -bu lee ne -a mu -dodo.»

25 -E -bi e wen: «'N lee mo 'a mu ni, kee, -ti -bu, 'n yi 'a mu -lee -ni, a 'ni -pu 'li han-ti'. 'Whilekee-tebli -bu, 'n ni, 'ki 'li Nyisua a 'nyre 'kwli, e tue ne 'a mo ni, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu.

26 Kee, -ti -bu, 'n hle, a 'ni -pu 'li han-ti, -e nu a 'yi 'na nyibli 'pa-.

27 'Bu mo, 'ni yi win ni pi, 'na nyibli pu 'mu nua yi bu, 'ni yi nu, 'u yi 'mu wien ku.

28 'Na nyibli a 'mu, 'n yi -nyi nu 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li. U 'yi 'li 'li -we, bu -we bu, 'klo -mo 'klo. Nyiblo du 'yi 'ki -ko, bu -ha 'mu nu -ji'.

29 'Na 'Bai Nyisua, no- -nyi 'mu nu. 'A 'kli ni 'u 'kli a pepe 'lu yi. 'A -ti, e 'yi nyiblo du -ko, -bu ko 'kli, -bu -ha nyiblo du 'na 'Bai Nyisua -ji'.

30 'N ko 'na 'Bai Nyisua 'huen-, -a mo de ni -do ni.»

31 -Te -Juukue a ye'nanyu -ni wen, u 'win -ti a 'mu, e -hla, -e -bi u 'du 'hi ye' le de, u 'mu ne -mo le pu, u 'mu 'la.

32 -E -bi ke- e pi nu yi, e wen: «'Ki 'li 'na 'Bai Nyisua a 'kli 'kwli, 'n nu haan-tebli -huchui, 'ki 'u 'a mu ye'. Haan-ti a 'di -bi, -koti 'a pi le, a 'mu 'mu 'la 'li?»

33 -E -bi u tu wön, u wen: «E 'yi -bu nu haande a -ti 'pa-, -a ni mu li -na 'lila le, kee -yi -he Nyisua a -ti le.

ε νο- κω -τι, α -ηυε -να 'ηλα. -Μω -βυ, -ε μω -τονυιβλο, -μω πι λε, -μω Νυισυα ανω -ωε.»

34 -ε -βι -Yusu ατω ανω αων, ε ωεν: «D 'cru laαa ni, 'ki 'li 'aan tetecrien 'kwli, -ε μω Νυισυααριεν: Νυισυα ωεν 'ni: A μω νυισυαρυ ανω.»

35 -Τι -μυ', Νυισυα ηλαα 'li 'a 'cruen 'kwli, nyiblo αδυ 'yi 'liα 'li -ωε, βυ ηλαα, -ε μω, ε 'yi -τι α -τεε 'pa-. Nyibli -μυ', ε lee win α 'μυ, νυ- ε δεε νυισυαρυ.

36 'Μω -βι, Νυισυα πυ 'μυ 'kubia ki, 'μυ 'a -kuan nu α -τι. ε νο- lee 'νε- 'μυ 'klo -βυ ki. 'A μυ -μω -βι, α ωεν 'ni, 'μω -ηεε Νυισυα α -τι λε, -τε 'n hleαε, -ε μω, 'μω Νυισυα α 'Yu ανω α -τι.

37 'Βυ μω, -kuan -βυ, 'n ni, 'bu 'yi Νυισυα α κωεενλε 'pa-, -ε -βι α 'ni 'kuo 'li 'μυ αωλυ yi.

38 Κεε, 'βυ μω, -kuan -βυ, 'n ni, -ε μω Νυισυα α κωεενλε, 'ba 'ye ni -hva ba kuo 'μυ αωλυ yi, -ε -βι -kuan α 'μυ, ε νο- ba kuo αωλυ yi, -ε diαe nu, α 'μυαυ' λε yru -τεε, -ε μω, 'n ko 'na 'Bai 'huen-, -α μω δε ni -do ανω.»

39 Βυ πυ 'ki λε, -ε -βι -Juukue α ye'nanyu α 'μυ, υ αμυε 'hru λε δε, 'ki βυ κλωα, κεε, ε τα ανω -ji', 'ε -mu.

40 -Τε δε α 'μυ, ε -hi, -ε -βι 'ki 'li Suden α 'niki -tite ni -do -μυ', Saan πυ λα 'li nyibli 'nie 'lu λε, ti -hi λα α ti 'yri, 'ki -Yusu -hi 'li ti -huchui,

41 nyibli -huchui 'υ mi 'liα -μω, υ ωεν: «Saan 'yi αωλεκεε-τεβλι αδυ -nu, κεε, -τι α πεπε -μυ', ε ηλα λα, 'ki 'υ -Yusu α -ta', ε μω -τι α -τεε ανω.»

42 'Κι 'υ -tuo ni -do α 'μυ ki, nyibli -μυ', -υ ni 'υ, 'waa -huchui kuo -Yusu αωλυ yi.

11

-Τε -Yusu α ninatumu Lasa 'ku la

1 ε κω λα -Yusu α ninatumu αδυ. 'A 'nyre μω Lasa. 'Ki ε ni 'li Betaniduo 'kwli, 'ki 'li Sudeblugba 'kwli, ε κω 'a 'diayi nyrayo ni 'huen 'huen-. 'Waa 'nyre μω, Mari κω Mati.

2 Mari, νο- μω nugba -μυ', -ε gba λα hinhronponyra, -ε 'wla λαα -Yusu α βυ κλε, 'ti- -ε nu λα 'a dionu α 'lu-pupui, -ε 'hran λα -Yusu α βυ λε. 'Waa 'diayi Lasa, νο- 'kue -klo;

3 'diayi nyrayo α 'μυ, 'υ le nyiblo, 'ki 'li -Yusu -μω, 'ki βυ lee ανε, -ε μω: «-Na ninatumu Lasa α 'hvi yi 'ni hren.»

4 -Τε -Yusu 'win titie α 'μυ, -ε -βι ε ωεν: «Lasa α 'hvi α hinhren 'yi 'liα 'li -ωε, βυ 'laαa. Κεε, ε di τω ανε nyibli yi, -ε μω, Νυισυα κω 'klu, κω -τι α 'yi'buale. 'Ki Νυισυα di 'li 'hvi α hinhren α 'μυ 'kwli -naa -ni, ε 'μυαυ nyibli yi -τω -ni, -ε μω, 'μω -βυ, -ε μω Νυισυα α 'Yu, 'n ko -τι α 'yi'buaba.»

5 'Diayinu ni ta α 'μυ, -υ μω Mati κω Mari κω Lasa 'huen-, -Yusu νυε ανω ni diaki.

6 ε μω αhan-τι, 'ε νυε ανω diaki, κεε, -τε ε 'win Lasa α 'hvi hrennyre, -tite -μυ', ε ni 'li, ε -hii 'li -nyrowi ni 'huen,

7 'ti- 'ε lee ne 'a -nagbopu*, ε ωεν: «-Ba 'du ye', -ba mu 'li Sudeblugba 'kwli.»

8 -ε -βι 'a -nagbopu ωεν: «Townyo o, -tite -μυ', -pu λε, -ba mu 'li, 'ki υ -ηυε βυ bii μω 'li -μυ 'hi, βυ 'la μω -μυ, δε α 'μυ, 'a ti 'yee ki βυ ni hlye. -ε -βι, 'ki -ηυε -ba mu 'li de?»

9 -ε -βι -Yusu ωεν: «-Nyrayo κω 'a -ne ti, halo 'ε κω 'a -ne ti. Nyiblo 'βυ yi -nyre' ni -nee -ni, 'a βυ 'yi 'liα 'li -ωε, βυ bibi λε, -ε nuα, ε yi nyiblo -μυ' 'ni 'ye, -ε yi 'klo -βυ α nyibli -nyre -nyi.

10 Κεε, nyiblo 'βυ yi 'to' ni -nee -ni, 'a βυ κω βυ bibi λε, halo α -τι.»

11 -ε -βι κε- ε πι ανω yi δε, ε ωεν: «-Aan ninatumu yi 'ni ημε, κεε, 'n mi ni, 'μυαυ ηmena' -ha.»

12 -ε -βι 'a -nagbopu ωεν: «Kukonyo o, 'βυ yi ni ημε, ε 'wi yi, 'a 'hvi di 'ni 'kee -ni.»

13 Κεε, δε -μυ', -Yusu πυ λε, -ε μω, Lasa yi 'ni ημε, ε 'wi yi 'kukuu ε αhen 'nyre. Κεε, 'a -nagbopu -μω βι, 'waa αωλι 'yeαe ni, -ε μω, seyι α ηmena α -τι ε ηλε.

14 -Yusu 'yi 'ki ανω -τι αδυ 'yi ki -hlii -ni δε, 'ε lee ανω, -ε μω: «Lasa 'ku ni.

15 Κεε, 'aan -τι, 'n ko plo α bleele, 'ki αβυ 'yi 'υ Lasa 'hvi -ni, -ε nuα, δε α 'μυ, ε di 'a μυ 'ni -ηεε -ni, 'ki ba kuo 'μυ αωλυ yi. 'A -τι, -ba mu 'ααυ 'hvi.»

16 -ε -βι Toma, υ δεε αYrupuyu, ε νο- yi 'a 'bio -nagbopu -lee -ni, ε ωεν: «-Ba kue -Yusu αwien, -ε diαe nu, ε κω -α μυ 'huen-, -α 'μυ 'υ -tite ni -do 'koo -ni.»

-Yusu, νο- -ηε 'li -tonyibli 'kukonyibli

'nyi, -ε yi □nv 'klo yrayrv -mv', -ε ye ni -wε 'li -nyi

17 -Tε -Yusu yi 'li 'dɔ a 'mυ 'kwli nyre mɔ ni mi, -ε -bɪ ε 'wɪn ni, -ε mɔ, -tε υ -ha 'υ Lasa, ε kɔ ke -nyrɔwɪ ni -hɛn.

18 Betanidɔ 'mυε Jrusredɔ yre. 'Waa -mɔlehυhlɔ 'yi 'li -kilowɪ ni ta -wε.

19 Ε nɔ- kɔ -ti, -Juukυε* -hυɔhυɪ 'υ -hɔn 'li Jrusre, 'υ di Matɪ kɔ Mari 'hυen- yi -mε mɔ, υ 'mυ 'li □nv □wlv 'kwli bu □tu, 'waa 'dɪayɪ Lasa a 'kɔkυ-tɪ.

20 -Tε Matɪ 'wɪn, -ε mɔ, 'kɪ -Yusu yi 'li di, -ε -bɪ ε mu□o yi 'bε mɔ, kεε, 'kɪ Mari -mɔ -bɪ, ε ni 'li 'kayu bu.

21 -Tε Matɪ nyre 'υ -Yusu 'hυɪ, -ε -bɪ ε wen: «Kυkɔnyɔ o, 'bυ mɔ, □ni ni mɔ 'nε-, 'na 'dɪayɪ 'yi wen 'li□ɪ 'li -wε, bu 'kυ wen.

22 Kεε, -tε ti nε -bυ, 'n yi□e ni, -ε mɔ, 'a -nε dε, -di Nyɪsva -hυa, ε di□e 'ni nu.»

23 -ε -bɪ -Yusu wen: «-Na 'dɪayɪ di 'hri 'kɔ.»

24 -ε -bɪ Matɪ wen: «lin, 'n yi□e ni, -ε mɔ, lε'bɔɔ-nyrɔwɔ a ti 'yri, ti -mυ', -ε kɔ 'yri Nyɪsva di nyibli 'kɔ -ha.»

25 -ε -bɪ -Yusu wen: «'Mɔ -hε 'li -tonyibli 'kɔkɔnyibli 'nyi lε, -ε yi □nv 'klo yrayrv -mv', -ε 'ye ni -wε 'li -nyi. Nyiblo 'bυ kuo 'mυ □wlv yi, -ε -bɪ 'n -nyi□e 'klo yrayrv a 'mυ. 'Ye □bɪ ε 'kυ, ε 'tɪε di 'kɔ a 'mυ kɔ.

26 Nyiblo -bυ, -ε pɪ -hυnhlɔn, 'bυ mɔ, 'bυ kuo 'mυ □wlv yi, -ε -bɪ sɛyɪ-sɛyɪ ε 'yi 'li□ɪ 'li -wε bu 'kυ. □Bɪ dε a 'mυ, -pυ□υ □han-tɪ?»

27 -ε -bɪ ε wen: «lin, Kυkɔnyɔ, 'n pυ□υ □han-tɪ, -ε mɔ, -mɔ mɔ Wanyɔ -mυ', Nyɪsva pυ la lε, -ε di la 'a dakɔ yi ya. -Mɔ mɔ Nyɪsva a 'Yu, -ε di la 'nε- 'kɔ -bυ kɪ di.»

-Tε -Yusu we la 'a ninatumu Lasa a □hien

28 Bυ pυ 'kɪ lε, -ε -bɪ Matɪ mu 'a 'dɪayɪ Mari da mɔ, 'υ bii yi, ε wen: «Tɔɔnyɔ di ni, -mɔ ε dε.»

29 -Tε Mari 'wɪn dɪdawin a 'mυ, -ε -bɪ ε 'kɪka ni, 'ε 'du ye', 'ε mu 'li -Yusu 'hυɪ.

30 -Yusu a 'mυ, ε 'yεε 'dɔ ni 'yε. -Tɪtε ni -do -mυ', Matɪ yεε wen 'υ□υ bu, 'kɪ ε 'tɪε ni 'υ.

31 -Juukυε* -mυ', -υ di 'li□ɪ □wlv 'kwli bu □tu mɔ, -tε υ 'ye□e, -ε mɔ, Mari a 'mυ, ε 'kɪka ni, 'ε 'hri, -ε -bɪ 'waa 'mumu, υ 'du

ye', 'υ kυε□ε □wien. Υ nυ- -mɔ -bɪ, υ daa □nε, 'kɪ ε mi 'li 'dabio yi, ε 'mυ we.

32 -Tε Mari nyre 'υ -tɪtε -mυ', -Yusu ni 'υ, -tε ε 'ye□e, -ε -bɪ ε 'gbɪa kwli, 'kɪ 'υ 'a bυɪ □hlɔn, ε wen: «Kυkɔnyɔ o, □ni ni mɔ 'nε-, 'na 'dɪayɪ 'yi wen 'li□ɪ 'li -wε, bu 'kυ wen.»

33 -Tε Mari pυ 'kɪ lε, -ε -bɪ -Yusu 'ye□e ni, -ε mɔ, ε yi 'ni we, ε kɔ nyibli -mυ', -υ kυε□ε □wien, 'υ yi we -wε. Dε a 'mυ, ε bυblɪ□a yi bu dɪakɪ, kɔ, 'ε nie □nε nyai dɪakɪ,

34 -ε -bɪ ε wen: «-Tε a -ha 'υ□υ, -bɪ' a □tuu □nε yi li?» -ε -bɪ υ wen: «Kυkɔnyɔ, di 'li, □mυ 'υ -tɪtε a 'mυ 'ye.»

35 -ε -bɪ -Yusu -tυa wuwe.

36 Nyibli -mυ', -υ ni 'υ, υ wen: «Ba 'ye kε, ε nυε □nε ni dɪakɪ.»

37 'Kɪ 'li nyibli a 'mυ 'nyi, 'kɪ nyibli ni 'li, υ wen: «'Bɪ nɔ- kla mɔ 'yii'dɔnyɔ a 'yii yi. Ε kɔ bu nu wen 'kɪ□ɪ, 'kɪ Lasa 'yεε di wen ni 'kυ.»

-Tε -Yusu -ha la Lasa 'kɔ

38 -Yusu bυblε yi bu de, 'ε mu 'li 'dabio yi. 'Dabio a 'mυ, ε mɔ 'hɪɔ a 'hυɔ □nɔ. 'Kɪ ε ni 'li dυgba 'kwli, 'υ nu 'hɪɔkɪbɪa, 'υ ka□a yi.

39 -ε -bɪ -Yusu wen: «Ba -ha 'υ 'hɪɔ -mυ', υ -nu, 'υ ka 'dabio yi.» Kεε, kε- Lasa a 'dɪayɪ nyrɔyu Matɪ pɪ: «Kυkɔnyɔ o, ε di pυ 'nυ, -ε nu□o, ε -hii 'li 'dabio 'kwli -nyrɔwɪ ni -hɛn.»

40 -ε -bɪ -Yusu □tu□o □wɔn, ε wen: «'N lee wen -mυ ni, -ε mɔ, □ni kuo 'mυ □wlv yi, -di Nyɪsva a -tɪ a 'yi'bυbυa 'ni 'ye.»

41 Ε nɔ- mɔ bu -ha 'υ 'hɪɔ a 'mυ, -Yusu 'ε 'du 'lu ye', 'ε ta 'li yakɔ 'kwli lε, ε wen: «'Na 'Baɪ, 'n -nyi -mυ 'wio, -kɔtɪ -wen 'na lenyaawin kɪ.

42 'N yi□e ni, -ε mɔ, 'a -nε ti, -yi wen 'na lenyaawin kɪ. Kεε, -tɪ -bυ, 'n -hɪa, 'n hɪa□a ni, nyibli -bυ, -υ □glaa 'li 'mυ lε a -tɪ, -ε di□e nu, υ 'mυ□υ □han-tɪ pυ, -ε mɔ, -mɔ lee 'nε- 'mυ 'kɔ -bυ kɪ.»

43 -Tε ε pυ 'kɪ lε, -ε -bɪ ε 'yaa 'li win, ε wen: «Lasa, 'hri 'li 'dabio 'kwli!»

44 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bɪ Lasa 'hri ni. 'A bυɪ kɔ 'a dabɪ 'hυen-, υ 'tɪε 'hɪnhɪven -jɪsε lε, kɔ, 'υ 'hɪnhɪvan 'a 'lu dakɪbɪa lε. -ε -bɪ -Yusu wen: «Ba □wɪε□ε, kɔ, ba -ha□a mε lε, bu na.»

-Te -Juukve* a ye'nanyv -yra la -Yusu a 'lila-ti

(Matie 26.1-5; Maki 14.1-2; Luku 22.1-2)

45 -Juukve -mu', -v mu Mari yi -me mo, -v 'ye de -mu', -Yusu -nu, 'waa -huohvi kuo -Yusu wlv yi.

46 Kee, 'ki 'li nu 'nyi, nyibli -bi ni 'li, 'v mu Falisiqtumu* a nyibli 'ye mo, 'v lee nu de a 'mu, -Yusu -nu.

47 -Te v 'win, -e -bi Nyisva a -cohlpinyv* gbagbi, ko Falisiqtumu a nyibli a 'mu 'hven-, v ko 'waa nyibli gbagbi 'hven-, v da -gbolugbo, v wen: «-Bi' -a di 'ki nu 'li, -e nuo, nyiblo -bu, e ni wlvlekee-tebli -huohvi?»

48 'Bu mo, ba -haa me le, bu 'tie yv 'lu -mo ni gbe, nyibli a pepe di kuo ne wlv yi, 'ti- Romakve a nyibli gbagbi 'mu di, v 'mu -a mu gbatv kle -ha, -a mu -bu, -v mo Nyisva a 'kagbau -bu, ko -aan dako a nyibli gbagbi.»

49 'Ki 'li nu 'nyi, nyiblo -mu', -e mo la 'yrv a 'mu bu, 'a -cohlpinyv a nyiblo gbagbu, e wen: «A 'yi dedede a leyuyruo -ko.»

50 Bv e 'yi -tee -nu, 'ki nyiblo ni -do, 'bu 'ku, 'ki 'v -aan dako a pepe a -ta', 'e -hi 'v -aan dako a pepe a 'mu bu -we bu?»

51 Seyi-seyi, win a 'mu, e -pu, e 'yi 'a dionv a 'lule-hihie 'pa-. Kee, -te e mo 'yrv a 'mu, 'a -cohlpinyv a nyiblo gbagbu, -e no- ko -ti Nyisva 'e tuo win a 'mu wlvn, 'e hle, -e mo, -Yusu di 'ni 'ku, 'ki 'v -Juukve a dako a pepe a -ta'.

52 Kee, e 'yi 'v -Juukve ni -do a -ta' 'pa-, e 'ni 'kv nu. Kee, e di 'ni 'ku, 'ki 'v Nyisva a 'yonv a pepe, -v 'heen 'blvgb ki bu a -ta', -Yusu a 'mu, e 'mu nu le 'kukue -ni, v 'mu de ni -do -he.

53 Kve 'v -nyrow a 'mu 'yie bu, -Juukve a ye'nanyv -yraa ni, 'ki bu 'la -Yusu.

54 De a 'mu, e nuo ni, -Yusu 'ni -paa la, 'ki 'li nyibli 'nyi le de, 'ki 'li -Juukve a 'blvgba 'kwli. -e -bi e ko 'a -nagbopv* 'hven-, 'ki v mu 'li 'dvo -mu', v dee Eflaimv 'kwli, 'v -hii 'li -nyrow -huohvi. 'Ki 'li Eflaimv a 'mu ke', -totokvtv dv ni 'li, nyiblo dv 'e 'yi 'li ki 'ti.

55 -Juukve a le'mimle -mu', v dee Paki, 'a ti 'mve yre. 'Ti- le'mimle a 'mu, e 'mu 'v nyre, 'blvgba a 'mu, 'a nyibli -huohvi mu

'li Jrusedvo 'kwli, -e di nu, de -mu', v ko bu nu, 'ti- v 'mu 'v yi 'sii -ni, 'ki 'v Nyisva ye', v 'muv nu, 'ti- v 'mu le 'mle.

56 Nyibli a 'mu, v mv -Yusu le. -Te v ni 'li Nyisva a 'kagbau a -yaa 'kwli, -e -bi v -tva 'v le'betile, v wen: «Bv 'aan wlv wen 'ni, e di le'mimle ki 'ni di?»

57 Nyisva a -cohlpinyv gbagbi ko Falisiqtumu a nyibli hla laa ni, -e mo, 'bu mo, nyiblo dv 'bu yi 'v -tite -mu', -Yusu ni 'v, -e -bi bu lee nu, -e di nu, v 'muv klv.

12

-Te Mari plv la -Yusu a bvi -dawinni le (Matie 26.6-13; Maki 14.3-9)

1 -Nyrow ni hlon-do -hie 'li, -Juukve* a le'mimle -mu', -e mo Paki, e 'mu 'v nyre, 'ki -Yusu ko 'a -nagbopv* 'hven-, v mu 'li Betanidvo 'kwli. 'Ki 'li 'dvo a 'mu 'kwli, 'ki nyiblo -mu', -e mo Lasa, e 'ti 'li. Lasa a 'mu, e no- -Yusu -ha mo 'li 'kukonyibli 'nyi, e -ha mo 'klv. Lasa a 'mu, e ko 'a 'diayv nyroyo ni 'hven, Mati ko Mari 'hven-, v nu- ko -mo e mu 'li.

2 -Te e nyre 'v, -e -bi v pie ne ni, Mati 'e -ha 'li -Yusu a diide. Lasa ko nyibli -bi, v ko -Yusu 'hven-, nu- yi diide a 'mu di.

3 Bu yi 'ki de ni di, -e -bi Mari 'du -dawinniyre ye'. -Dawinni a 'mu, e pv die dvaki. -Te e 'duo ye', -e -bi e plv -Yusu a bvi le, 'e nu 'a dionv a 'lunyapli, 'e 'hran -Yusu a bvi le, -dawinni a hnhron 'e 'heen 'li 'kayu bu.

4 -Te Mari nu de a 'mu, -e -bi -Yusu a -nagbopi -bi, -e ko 'nyre mo Judia Yisikalio, -e di -Yusu 'a yraanyibli -ji' pv, ke- e pv:

5 «'Aa. De- ko -dawinni a 'mu a 'yi -plo 'li? 'A 'wliye -we 'li bu mo wen -kvannunyv ni -do a 'pewli ni, 'ki 'li hnpv ni -pu 'kwli. 'Bu mo, 'bu plo wen, -a -we 'li -ba -nyi wen 'a 'wliye hvennyibli ni.»

6 E 'yi bu bu ko hvennyibli a nyai a -ti, bu nu 'puple le, kee -te e mo 'yirinyv a -ti, e no- ko -ti, 'e ni 'puple le. E mo han-ti, e no- tui 'waa 'wli ble, kee, 'wli a 'mu, e tui ble, e kla 'a 'yiyri-ti.

7 -e -bi ke- -Yusu pv 'ki, 'e -hitee kle, e wen: «-Ha me le. De v ko bu nu wen

-nyrɔwɔ -mɔ', -ε kɔ 'kwli 'n di wen 'b 'kɔɔ -ni, ɔ di wen 'b 'mɔ 'b -haa -ni, de a 'mɔ, ε nɔ- ε -nu -dodo.

⁸ Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, [hɔvɛnnyibli 'tɛ di 'nɛ- 'a mɔ 'nyɪ nɪ. Kεε, 'mɔ -bɪ, ti 'n di 'nɛ- 'a mɔ 'nyɪ -hii -ni, ε 'yɪ -hɔ.»

-Juukvε* a nyibli gbagbɪ -hɔε bu 'la Lasa -wε

⁹ Ti nɪ -do a 'mɔ 'yri, 'kɪ -Juukvε -hɔɔhɔɪ 'wɪn 'b, -ε mɔ, 'kɪ -Yusu nɪ 'lɪ Betanidɔ 'kwli. ε nɔ- mɔ bu mu 'lɪ. ε 'yɪ -Yusu a 'yiye-tɪ nɪ -do a -tɪ 'pa-, ɔ 'yɪ 'lɪ -mu. Kεε, ɔ mu 'lɪ nɪ -wε, -ε di[ε nu, Lasa -mɔ', -Yusu -ha mɔ 'lɪ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, ε -ha mɔ 'kɔ, ɔ 'mɔ[ɔ 'ye.

¹⁰ -ε -bɪ Nyɪsɔa a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbɪ -yra[α nɪ, 'kɪ bu 'la Lasa -wε,

¹¹ -ε nu[ɔ, ε nɔ- kɔ -tɪ, -Juukvε -hɔɔhɔɪ 'b kɔ -Yusu [wɔɔ yɪ, 'b 'kee nyibli gbagbɪ a 'mɔ, 'waa -mɔnɪna.

-Tε -Yusu 'ya la Jrusredɔ 'kwli (Matie 21.1-11; Makɪ 11.1-11; Luku 19.28-40)

¹² -Tε -nyre -nyε, -ε -bɪ nyibli -mɔ', -ɔ di Pakɪ a lɛ'mimle kɪ, ɔ 'wɪn nɪ, -ε mɔ, -Yusu di di Jrusredɔ 'kwli.

¹³ -Tε ɔ 'wɪn 'kɪ, -ε -bɪ ɔ 'bε yohran, 'b 'ble[ε kɔa lε, 'b [tɪ 'dɔ, 'b mu -Yusu ye 'bε mɔ. Kε- ɔ pɪ, 'b 'yεε 'lɪ win, ɔ wen: «-Na 'wio, -mɔ -mɔ', -ε yɪ 'lɪ di, 'kɪ 'lɪ Kɔkɔnyɔ a 'nyre 'kwli. Nyɪsɔa bu nu -mɔ [haande -mɔ. Ba 'ye Yisrækvε a bodɔ, -ε yɪ 'lɪ di. Ba 'de -ba pɔ[ɔ 'nyre lε.»

¹⁴ 'Kasrayu [ɔɔ nɪ 'b. ε nɔ- kɔ kɪ -Yusu 'ya 'b, [wɪ yɪ, -tε -mɔ', Nyɪsɔacriɛn nu la 'a hɪhla, -ε mɔ:

¹⁵ «Sion* (Jrusɛ) a nyibli, a 'nɪ 'pie 'lɪ hɔannɔ.

Ba 'ye kε, 'aan bodɔ, nɔ- yɪ 'lɪ di.

'Kɪ ε nɪ 'b 'kasrayu kɪ.»

¹⁶ Ti a 'mɔ 'yri, -tɛblɪ -mɔ', -Yusu kɔ nyibli -mɔ' 'hɔɛn-, ɔ ni, 'a -nagbɔpɔ* 'nɪ -yru[ɔ la[α' lε. Kεε, ti -mɔ' -kɔ 'yri -Yusu mu 'lɪ yakɔ 'kwli, 'kɪ 'lɪ -tɪ a 'yi'buale 'kwli, 'tɪ- 'ε bi 'lɪ [nɔ 'kwli, -ε mɔ, -tɪ a -tεε [nɔ, -tε -mɔ', Nyɪsɔacriɛn nu la 'a hɪhla, kε- nyibli -mɔ', ɔ ni la 'a nunuo.

¹⁷ -Tε -Yusu lee mɔ Lasa, 'kɪ bu 'hri mɔ 'kɔ, bu -hɔn mɔ 'lɪ 'dabio 'kwli, nyibli

-hɔɔhɔɪ 'ye mɔ de a 'mɔ nɪ, 'b mu mɔ, 'b lee mɔ nyibli -bɪ lε de a 'mɔ, -Yusu -nu.

¹⁸ ε nɔ- kɔ -tɪ, nyibli -nɪ wen, 'b di[ε ye' 'bε mɔ, -kɔtɪ ɔ 'wɪn mɔ nɪ, -ε mɔ, -Yusu nu mɔ [wɪlɛkεε-tɛblɪ a 'mɔ nɪ.

¹⁹ -ε -bɪ Falisi[tumu* a nyibli -mɔ', -ɔ nɪ 'b, ɔ nu- -mɔ -bɪ, kε- ɔ pɪ, 'b yɪ 'lɪ lε 'pɔpɛ -nɪ, ɔ wen: «-A yɪ[ɪ 'nɪ 'ye, -ε mɔ, nyiblo -bɔ, ε -hi -a mɔ wɔn. Nyibli a pɛpɛ yɪ kɔε[ε [wien.»

Glekɪkvε -bɪ -hɔε bu yi wen -Yusu

²⁰ -Juukvε a lɛ'mimle a 'mɔ a ti 'yri, nyibli -mɔ', -ɔ mu 'lɪ Jrusredɔ 'kwli, -ɔ mu Nyɪsɔa da mɔ, 'kɪ 'lɪ [nɔ 'nyɪ, Glekɪkvε nɪ 'lɪ.

²¹ Nyibli a 'mɔ, ɔ nu- mu 'b -Yusu a -nagbɔpi* Filipɔ 'hɔɪ. 'Kɪ ε kɔ 'lɪ Betɪsaida, -ε mɔ Galileblɔgba a 'dɔ -bɪ, ɔ wen: «Nyɪbɛyɪ, -a -hɔε -ba yi wen -Yusu.»

²² ε nɔ- mɔ Filipɔ a 'mɔ, bu mu, bu lee nε 'a 'bɪ Adre, 'tɪ- ɔ nɪ 'hɔɛn a 'mɔ, 'b bibi kɪ, 'b -mu, 'b lee -Yusu.

²³ -ε -bɪ -Yusu wen: «Ti nyre 'b nɪ, 'kɪ 'mɔ -bɔ, -ε mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, Nyɪsɔa bu -nyɪ 'mɔ -tɪ a 'yi'buale.

²⁴ [Bɔ pɔ[ɔ -kɔbɔyε a de yɪ. -Kɔbɔyε 'bɔ 'yɪ -tɔtɔ lε -hɛn, ε 'yɪ 'lɪ[ɪ 'lɪ -wε, bu mɪ, kɔ, ε 'yɪ 'lɪ[ɪ 'lɪ -wε, bu pɔ blɔ, kεε, ε nɪ -do di 'b nɪ. Kεε, 'bɔ mɔ, 'bɔ -hɛn -tɔtɔ lε, ε di 'nɪ mɪ, ε 'mɔ blɔ pɔ. -Kɔbɔ a 'mɔ, 'a mɪmɪ 'wɪ- 'kɔkɔɔ yɪ. 'Na 'mumu, 'n 'wɪ- -kɔbɔyε yɪ. 'N kɔ [bɔ 'kɔ, -ε di[ε nu, nyibli -hɔɔhɔɪ 'mɔ 'kɔ yrayrɔ -mɔ', -ε 'ye nɪ -wε 'lɪ kɔ.

²⁵ -ε -bɪ nyiblo 'bɔ 'yɪ -mɔ -wε, bu 'kɔ, 'na [wɔ a yɪkuolε a -tɪ, ε 'yɪ 'lɪ[ɪ 'lɪ -wε, bu kɔ 'kɔ yrayrɔ -mɔ', -ε 'ye nɪ -wε 'lɪ. Kεε, nyiblo 'bɔ -wε -mɔ, 'kɪ bu 'kɔ, -tε ε mɔ 'na nyiblo a -tɪ, ε di kɔ 'kɔ yrayrɔ -mɔ', -ε 'ye nɪ -wε 'lɪ.

²⁶ 'Bɔ mɔ, nyiblo 'bɔ -hɔε, bu nu 'na -kɔan, -ε -bɪ ε blεε yɪ, bu na 'mɔ -mɔ, 'a -nε -tɪtɛ, 'n di 'b mu, ε kɔ bu mu 'b -wε, 'ye [bɪ ε mɔ 'lɪ 'kɔulε'. 'A -nε nyiblo, 'bɔ yɪ 'na -kɔan nɪ ni, 'na 'Baɪ Nyɪsɔa, nɔ- di[ε -tɪ a 'yi'buale -nyɪ.»

-Yusu hla 'a 'kɔkɔɔ a -tɪ

²⁷ «-Tε ti nε -bɔ, 'na -hihiu hlɔɔ 'mɔ -mɔ lε. -Bɪ' 'n di 'kɪ 'na 'Baɪ yɪ pɔ 'lɪ? [Bɪ kε- [bɔ pɔ: 'Na 'Baɪ Nyɪsɔa o, nu[ɔ,

□hūwen'yeti, -ε di 'lɪ di, bu hlɔɔ 'mʊ -mɔ lɛ. 'Dʊn-, 'nɪ -pʊ□v lɛ nɪ, -ε nu□o, □hūwen'yeti a 'mʊ, nɔ- 'mʊ 'lɪ wɔn -naa -nɪ, ε nɔ- kɔ -tɪ, 'nɪ di 'nɛ- 'klɔ -bu kɪ.

28 Kε- 'n di pʊ: 'Na 'Bai o, nu□o, -na -tɪ bu 'bʊa 'yɪ.» Bu pʊ 'kɪ lɛ, -ε -bɪ Nyɪsʊa a win -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli, 'ε pɪ lɛ: «'N -wɛ 'a nunuo -mɔ, 'na -tɪ 'ε 'bʊa 'yɪ, kεε, 'n kɔ □bu nu□o de.»

29 Nyibli -mʊ', -v nɪ 'v, v 'wɪn win a 'mʊ nɪ, v wɛn: «Yakɔ, -ε □ma.» -U -bɪ wɛn: «Nyɪsʊa a lɛlɛnyɔ -bɪ, -ε yɪ 'plɛ.»

30 Kεε, -Yusu wɛn: «ε 'yɪ 'na -tɪ 'pa-, win a 'mʊ, ε 'yɪ -pɪ -nɪ, 'a mʊ kɔ -tɪ □nɪɔ.

31 Tɪ -bʊ, -ε kɔ 'yɪ Nyɪsʊa di 'v 'klɔ a nyibli -bati lɛ -pʊv -nɪ, ε nyɪrɛ 'v nɪ. -Tɛ ti nɛ -bʊ, Nyɪsʊa di 'klɔ -bʊ, 'a nyiblo gbagbu Satan lɛ 'nɪ bla.

32 'Mɔ -bɪ, ti -mʊ' -kɔ 'yɪ v di 'v 'mʊ ye' 'duu -nɪ, 'kɪ 'v tugbɛ 'yɪe, 'mʊ -tʊtʊ -mɔ lɛ -hlɔɔ -nɪ, ti a 'mʊ 'yɪ, 'n di□e 'nɪ nu, nyibli a pɛpɛ 'mʊ 'mʊ lɛ 'mʊɛ -nɪ.»

33 'Kʊkʊvʊdʊ -mʊ', ε di la 'kʊ, ε nɔ- ε □hɛn 'nyɪrɛ. ε nɔ- kɔ -tɪ, 'ε nu 'pʊplɛ lɛ.

34 -ε -bɪ kε- nyibli -mʊ', v pɪ□ɪ yɪ, v wɛn: «'Kɪ 'lɪ Nyɪsʊa a tetecɪɛn 'kwli, v 'cɪ la 'lɪ□ɪ nɪ, -ε mɔ, Wanyɔ -mʊ', Nyɪsʊa pʊ la lɛ, ε di la -a mʊ yɪ ya, ε di hie 'klɔ. Dɛ- kɔ -tɪ, -mɔ -bɪ, □nɪ pɪ lɛ, -ε mɔ, nyiblo -mʊ', -ε mɔ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo, v di 'du□o ye', 'kɪ 'v tugbɛ 'yɪe, ε 'mʊ -tʊtʊ -mɔ lɛ -hlɔɔ -nɪ? Nyiblo a 'dɪ -bɪ, -ε mɔ 'kɪ -tonyibli a pɛpɛ a Nyiblo 'lɪ?»

35 -ε -bɪ kε- -Yusu pɪ □nʊ yɪ, ε wɛn: «-Nyɪrɛ 'tɪɛ di 'nɛ- 'a mʊ 'nyɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ ti gbi 'kwli. -Tɛ -nyɪrɛ a 'mʊ, ε 'tɪɛ nɪ 'nɛ- 'a mʊ 'nyɪ, 'kɪ ba na□a 'mʊ, -ε di□e nu, halo 'nɪ □ha 'a mʊ bu □hu, -kɔtɪ nyiblo -mʊ', -ε nɛɛ halo 'nyɪ, -tɪtɛ -mʊ', ε mi 'v, ε 'yɪ 'v -yɪ.

36 'A -tɪ, -tɛ -nyɪrɛ 'tɪɛ nɪ 'nɛ- 'a mʊ 'nyɪ, ba kuo □nɛ □wɔv yɪ, -ε di□e nu, a 'mʊ nyibli -mʊ' pa, -v nɛɛ -nyɪrɛ'.»

-Juukvɛ* 'yɪ -Yusu □wɔv yɪ -kuo -nɪ

-Tɛ -Yusu -wɛ -tɪ a 'mʊ, 'a hɪhla -mɔ, -ε -bɪ ε hlɔɔ □nʊ -mɔ lɛ, 'ε -hli □nʊ 'yɪ kɪ.

37 ε mɔ □han-tɪ, 'ε nu □wɪlɛkεε-tɛblɪ, 'v -hʊ, kεε, nyibli 'yɪ□ɪ □wɔv yɪ -kuo -nɪ.

38 Dɛ a 'mʊ, ε mu 'lu -mɔ, -ε di□e nu, -tɪ -mʊ', Nyɪsʊa a winwɔn-hanyɔ Esai hla la, ε 'mʊ -nue -nɪ. -Tɪ a 'mʊ, Esai hla la, ε nɔ- bʊ:

«Nyɪsʊa o, -tɪ -bʊ, -a hɛ, nyiblo a 'dɪ -bɪ, -ε pʊ□v □han-tɪ 'lɪ? Nyiblo a 'dɪ -bɪ, -ε yɪrɪ -na 'klɪkɪnɪnɪ 'lɪ? ε 'yɪ 'a nyiblo □dʊ -kɔ.»

39 -Tɪ -bʊ, -kɔtɪ 'kɪ v 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bu kuo -Yusu □wɔv yɪ, Esai a 'mʊ, ε hla□a nɪ. Kε- ε pʊ:

40 «Nyɪsʊa nu□o nɪ, 'waa 'yɪi 'ε 'dɔ, -ε di□e nu, v 'nɪ □ha dɛ lɛ yɪrɪ, kɔ, 'ε nu□o, 'waa □wɪ 'ε 'gboklo -nɪ, -ε di□e nu, v 'nɪ □ha -tɪ' lɛ yɪrɪ.

ε mɔ □han-tɪ, 'bʊ mɔ, 'bʊ yɪ wɛn -tɪ' lɛ nɪ yɪrɪ,

v di 'mʊɛ wɛn□ε yɪrɛ, -ε di□e nu, ε 'mʊ wɛn □nʊ wa.»

41 Esai a 'mʊ, ε hla -tɪ a 'mʊ nɪ, -kɔtɪ ε 'yɛ la -Yusu a -tɪ a 'yɪ'buale nɪ, 'ε hla la -Yusu a 'mʊ, 'a -tɪ.

42 ε mɔ □han-tɪ Esai 'ε nu hihle lɛ, kεε -Juukvɛ a ye'nanyʊ -hʊhʊv, v kuo -Yusu □wɔv yɪ -wɛ. Kεε, v 'yɪ□ɪ -hla, 'kɪ 'v nyibli ye', -ε nu□o, v yɪ pie Falisi□tumu* a nyibli a huannʊ, -kɔtɪ 'bʊ 'wɪn, v di bla □nʊ lɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊa a 'kayo a pɛpɛ blɛ.

43 U -hʊɛ□ε nɪ, nyibli bu 'yaa 'lɪ 'waa 'nyɪrɛ, 'ε -hi 'v Nyɪsʊa bu 'yaa 'lɪ 'waa 'nyɪrɛ.

Nyibli -mʊ', -v 'yɛ nɪ pʊ -Yusu a win nʊa yɪ bu, nʊ- -bati di klɔ

44 -ε -bɪ -Yusu 'yɛɛ 'lɪ win, 'ε yɪ nyibli -lee -nɪ, ε wɛn: «Nyiblo 'bʊ nɪ 'v, 'bʊ kuo 'mʊ □wɔv yɪ, ε 'yɪ 'mɔ nɪ -do 'pa-, ε 'yɪ 'mʊ □wɔv yɪ -kuo -nɪ, kεε, 'na 'Bai -mʊ', -ε lee 'nɛ- 'mʊ 'klɔ -bʊ kɪ, ε nɔ- ε kuo □wɔv yɪ -wɛ.

45 Nyiblo 'bʊ 'yɛ 'mʊ, -ε -bɪ ε 'yɛ 'na 'Bai -mʊ' nɪ -wɛ, -ε lee 'nɛ- 'mʊ 'klɔ kɪ.

46 'N di 'nɛ- 'klɔ -bʊ kɪ nɪ, □wɪ yɪ -nyɪrɛ, -ε di□e nu, 'a -nɛ nyiblo 'bʊ kuo 'mʊ □wɔv yɪ, ε 'nɪ □ha 'lɪ halo 'nyɪ nɪ.

47 Nyiblo 'bʊ yɪ 'na win nɪ 'wɪn, 'tɪ- bu 'yɛ nɪ □tuu 'v win a 'mʊ, ε 'yɪ 'mɔ 'pa-, 'nɪ -pʊv□v lɪ□ɪ -bati lɛ nɪ, -kɔtɪ 'mɔ -bɪ, 'n di nɪ, 'kɪ □bʊ wa nyibli. 'N 'yɪ -di, 'kɪ □bʊ pʊv nyibli -bati lɛ.

48 Nyiblo 'bʊ hɪa 'mʊ yɪ, kɔ, 'bʊ 'yɛ nɪ pʊ 'mʊ nʊa yɪ bu, -ε -bɪ 'kɪ 'lɪ lɛ'bɔɔ-nyɪrɔwɔ 'kwli, -bati di□e 'nɪ klɔ, -tɛ ε 'yɪ 'na win nʊa yɪ bu -pʊ a -tɪ.

49 ε mɔ □han-tɪ, ε 'yɪ 'lɪ 'mɔ nɪ -do a 'klɪ 'kwli 'pa-, 'n 'yɪ 'lɪ -tɔɔ -nɪ, kεε, 'na 'Bai

-mu', -ε lee 'ne- 'mu 'klo ki, no- lee 'mu -ti -mu', 'n ko □bu tōo -ni.

50 'N yi□e ni, -ε mō, -ti -mu', ε -hve □bu tōo nyibli, no- ni□e, nyibli 'u kve 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li. Ε no- ko -ti, -ti ni -do -mu', 'na 'Bai lee 'mu □bu tōo nyibli, ε ni -do, no- 'n tve □nu.»

13

-Te -Yusu yra la 'a -nagbopu a bui le*

1 Ε hie 'li -nyrowo ni -do, -Juukve* a le'mimle, -ε mō Paki, ε 'mu 'u nyre. -Yusu yi□e ni, -ε mō, ti nyre 'u ni, 'ki bu -hon 'ne- 'klo -bu ki, ε 'mu 'li 'a 'Bai Nyisua -mō mu. Nyibli -mu' -u mō 'a nyibli, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, ε nve □nu ni ti a pepe, kō, ε 'cibi 'u 'waa nvele.

2 -Winse, 'ki -Yusu kō 'a -nagbopu 'hven- u ni 'u dediile'. 'Ti- u 'mu de di, ε 'yi 'kayu a -kvannunyo □du -kō, -bu yra □nu bui le, □wi yi, -te -Juukve ni□e le. 'Ki u ni 'ki 'u dediile a 'mu, 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu Satan, 'ε lee Judia Yisikalio, -ε mō Simō a 'yu, 'ki bu pu -Yusu 'a yraanyibli -ji'.

3 -Yusu a 'mu, ε yi□e ni, -ε mō, Nyisua -nyi□e 'kli, 'ki bu kōo -tebli a pepe win ki, 'ε yi□e -we, -ε mō, 'ki ε -hon 'li Nyisua -mō, kō, ε 'mu -mō □hian, ε 'mu 'li□i -mō mu.

4 □Han-ti, 'ε yi -tebli a pepe a 'mu, keε, ε 'du ye', 'ε -he a 'luywlawlu, 'ε 'du -pledanu ye', 'ε mua□a -gbi ki bu,

5 'ε pu 'li 'nie 'pōlv 'kwli, 'ε -tva 'a -nagbopu a bui a leyira. 'Bu yra 'a -nagbopi -bi a bui le, -ε -bi ε kō bu nu -pledanu a 'mu, ε mua wen -gbi ki bu, bu 'hran 'a bui le.

6 No- ε nu -nunu, 'ε nyre 'u Simō Pielh 'hvi. -Te ε nyre 'ki 'u□v 'hvi, -ε -bi Simō Pielh wen: «Kukonyo, □bi □mu 'na bui le yra?»

7 -ε -bi -Yusu wen: «De -bu, 'n ni, -te ti ne -bu, □ni -yru□o 'li□i' le, keε, 'ki 'li ye' 'ki -di 'li□i' le -yruu -ni.»

8 -ε -bi Pielh wen: «'Klo a 'klo, □ni -yra□a 'na bui le ni.» -ε -bi -Yusu wen: «'Bu mō, 'ni 'yi -na bui le -yra, □ni -mō□o 'na nyiblo ni de.»

9 -ε -bi Simō Pielh wen: «'Bu mō 'ki 'a -ti, ε 'ni 'mōo 'li 'na bui ni -do, keε, yra 'mu □jre, -bu yra 'na 'lu le -we.»

10 -ε -bi -Yusu wen: «Nyiblo 'bu -ple, 'bu na le de gbe, ε 'ni -ple□e 'ki ni de, 'bu 'yi bu yra bui le ni -do 'pa-, -ε nu□o, ε 'wu 'li ni -teε. 'A mu -mō -bi, a 'wu 'li ni. Keε, ε 'yi 'aan pepe 'pa-, a 'yi 'li 'wu.» Ε 'wi yi, 'waa yi'siile, 'ki 'u Nyisua yi, ε no- ko -ti -Yusu □hen 'nyre.

11 Ε yi nyiblo -mu', -ε di□e 'a yraanyibli -ji' pu ni, 'ki 'li □nu 'nyi. No- nu□o, 'ε pu le: «Ε 'yi 'aan pepe 'pa-, a 'yi 'li 'wu.»

12 -Te ε -we 'waa bui a leyira -mō, -ε -bi ε pu 'a 'luywlawlu ni, 'ε ni bu de, 'ki 'u dedi-tuo ni -do a 'mu ki, ε wen: «De -bu, 'n nu 'a mu -mō, de, -ε □hen 'nyre, □bi a yru□o' le?»

13 'Ba yi 'mu ni de, ke- a pi: Tōonyo, kō Kukonyo 'hven-. 'Ti- 'ε mō □han-ti, 'ni mō□o.

14 'A -ti o, 'mō -bu, -ε mō 'aan Tōonyo kō 'aan Kukonyo 'hven-, -te 'n □tio 'li 'na dionu, 'ni yra 'a mu bui le, 'a -ti, 'aan 'mumu, ba □tio 'li 'aan dionu -we, nyiblo 'bu ni 'u, ε 'mu 'a 'bi a bui le yra.

15 'N tōo ne 'a mō□o ni, -ε mō, 'n □tio 'li 'na dionu ni, 'ni -he 'aan leleyu, -ε di□e nu, de -bu, 'n nu 'a mu -mō, a 'mu□v nu -we, 'ki 'li 'a mu 'nyi.

16 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -kvannunyo □du 'yi 'u 'a nyiblo gbagbu 'lu yi -ni, mō, leleyu 'yi 'u nyiblo -mu', -ε yi 'u□v -tite le te 'lu yi -ni.

17 'A -ti o, a yi 'ki□i ni. 'Bu mō, 'ba yi□i ni ni, a di kō plo a bleele.

18 Ε 'yi 'aan pepe 'pa-, 'n 'yi 'a mu 'nyre □hen. Nyibli -mu', 'n -ha 'li, 'ki -bu na 'mu -mō, 'n yi □nu ni. Keε, -ti -mu', u 'cru la 'li Nyisuaerien 'kwli, ε bleε yi, bu mu 'lu -mō. -Ti a 'mu, ε no- -bu: Nyiblo -bu, -ε kō 'mu 'hven-, -a 'nyre 'li 'pōlv ni -do dabu 'kwli, ε no- -he 'na yraanyo.

19 'N hle 'a mō□o yi ni -dodo, 'ti- ε 'mu 'u nyre, -ε di□e nu, ti -mu' -kō 'yri ε di 'u nyre, a 'mu 'mu □wlv yi -kuo -ni, -ε mō, 'mō -mō nyiblo -mu', Nyisua lee 'ne- -tutu ki.

20 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'ble 'na leleyu kva, ε 'wi yi, 'mō ε 'ble kva. Kō, nyiblo 'bu 'ble 'mu kva, ε 'wi yi, 'na 'Bai Nyisua, -ε te 'ne- 'mu, no- ε 'ble kva.»

-Yusu wen 'ni, Judia, nɔ- di e 'a yraanyibli -ji' pu

(Matie 26.20-25; Maki 14.17-21; Luku 22.21-23)

21 'Ti- -Yusu 'mu win a 'mu pu mo mu, -ε -bi 'a wlv 'mve bu diaki. E 'yi 'a -nagbopv* ddedede 'yi ki -hlii -ni, ke- ε pi nv yi, ε wen: «'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblo ni 'ne- 'a mu 'nyi. E nɔ- di 'mu 'na yraanyibli -ji' pu, -v mve 'na 'lila le.»

22 -ε -bi v -tua 'li 'yiletitale. Nyiblo a 'di -bi -Yusu bu di 'nyre hen, 'ki 'li nv 'nyi, v 'yi -yi.

23 -Nagbopi -bi ni 'v, -Yusu -nve -ni -tee. Nɔ- ni 'v -Yusu 'hvi bu.

24 E nɔ- Simo Piel nu -jie, ε lee -ni, bu 'beti -Yusu, nyiblo a 'di -bi -Yusu hen 'nyre,

25 -nagbopi a 'mu 'ε hlee 'li -Yusu nva', 'ε 'beti e, ε wen: «Kukonyo, nyiblo a 'di -bi hen 'nyre 'li?»

26 -ε -bi -Yusu wen: «'Flɔokutɔ -bu, 'n di 'li 'yanu -mɔ 'nyra, nyiblo, 'n di e -nyi, nyiblo a 'mu, ε nɔ- ntɔ,» 'ε 'du 'flɔokutɔ ye', 'ε 'nyra 'li 'yanu -mɔ, 'ε -nyi e Judia, -ε mɔ Simo Yisikalio a 'yu.

27 'Ti- Judia 'mu 'flɔokutɔ a 'mu di mɔ mu, -ε -bi Satan kɔɔ ne win ki pepe. Ke- -Yusu pi 'ki yi, ε wen: «'Pv 'li 'klɔ le, de -kɔ -bu nu, mv v nu.»

28 Nyibli a pepe -mu', -v ni 'v dedi-tuo a 'mu ki, 'waa 'yεε dv 'yi -yi, -ti -bu, -kɔti -Yusu 'ε nu 'puple le.

29 -Te Judia mɔ la 'ki 'wlible tunyo, 'a -ti, -v -bi wen 'ni, -Yusu lee la a ni, 'ki bu mu la le'mimle a diide -tɔ, -v -bi wen 'ni, -ε mɔ, -Yusu lee la a ni, 'ki bu -ha 'li 'wliye, bu -nyi e hvennyibli.

30 -Te Judia a 'mu, ε -we 'ki 'flɔokutɔ a 'mu le, -ε -bi ti ni -do a ti 'yri, ε bi 'li -patv', 'ki 'li halo 'nyi.

-Te -Yusu -nyi la 'a -nagbopv* tete bu yrayrv

31 -Te Judia bi 'ki 'li -patv', -ε -bi ke- -Yusu pi 'ki 'a -nagbopv yi, ε wen: «-Te ti ne -bu, 'mɔ -bu, -ε mɔ -tonyibli a pepe a Nyiblo, 'na -ti a 'yi'buale di bi pepe'. 'N di e 'ni nu, nyibli 'mu Nyisva a -ti a 'yi'buale 'ye -we.

32 'Bv mɔ, 'ni nu de a 'mu, -ε -bi Nyisva di e 'ni nu -we, nyibli 'mu 'na -ti a

'yi'buale 'ye. E 'tie ni e ni. E di -nyi 'mu haanbunule, 'ki 'v 'a dɔnv 'hvi.

33 'Na 'yonv -na, ti -mv', 'n 'tie di 'ne- 'a mu 'hvi -hi, ε 'yi 'ki -hv de. A di mv 'mu le. Kee, -ti ni -do -mv', 'n lee la -Juukve* a ye'nanyv, nɔ- 'n di 'a mu -lee -ni -we. -Ti a 'mu, ε nɔ- -bu: -Tite 'n mi 'li, a 'yi 'li mumuo -we.

34 'N yi -nyi 'a mu tete bu yrayrv. Tete bu a 'mu, ε nɔ- -bu: Ba nvve -ni. -Te 'n nu 'aan nvele, ke- ba nu, ba nvve -ni -we.

35 'Bv mɔ, 'ba nvve -ni, -ε -bi nyibli a pepe di e 'ni yru, -ε mɔ, a mɔ 'na -nagbopv ntɔ.»

-Te -Yusu lee la Piel, -ε mɔ, Piel di la a 'ni hla, -ε mɔ, ε 'yi -yi

(Matie 26.31-35; Maki 14.27-31; Luku 22.31-34)

36 -ε -bi Simo Piel 'beti e ni, ε wen: «Kukonyo, -bi' -mii yi 'li?» -ε -bi -Yusu tu wɔn, ε wen: «-Te ti ne -bu, -tite 'n mi 'li, 'yi 'li 'na wienkukve -we. Kee, ti di 'v 'ni nyre, -ε kɔ 'yri -di 'v 'mu wien -kve -ni.»

37 -ε -bi Piel wen: «Kukonyo, 'n -we -mɔ, 'ki bu -ha 'na -hnhlvn, 'ki 'v -na -ta'. De- kɔ -ti ni pi le, -ε mɔ, -te ti ne -bu, 'n 'yi 'li -na wienkukve 'li -we 'li?»

38 -ε -bi -Yusu wen: «'Bv han-ti, -we -mɔ, 'ki -bu -ha -na -hnhlvn, 'ki 'v 'na -ta? 'N yi -mv 'ni -lee -ni, 'ti -hape 'mu ke -nyre da mɔ mu, -di nu 'na -mɔ-gaawi ni ta, -ε mɔ, 'yi 'mu -yi.»

14

-Yusu, nɔ- mɔ 'hru -mv', -ε mi 'li Nyisva -mɔ

1 -ε -bi ke- -Yusu pi nv yi, ε wen: «'Aan wlv 'ni 'bie 'li hlvn. Ba kuo Nyisva wlv yi, ε kɔ, ba kuo 'mu wlv yi.

2 Bunule -hvv 'li 'na 'Ba -mɔ ni. 'N mi ni, 'mu 'aan bunule -mɔ -we. 'Bv 'yi wen -ti a -tee 'pa-, 'n 'yi wen 'li 'li -we, bu lee wen 'a mɔ.

3 'Bv mɔ, 'ni -mu, 'ni -we 'aan bunule -mɔ, -ε -bi 'n di 'li 'ni di, 'mu 'a mu gba, -ε di e nu, -tite -mv', 'n ni 'v, a 'mu 'v ni -we.

4 'Hru, nyiblo di na, 'ti -tite -mv', 'n ni 'v, ε 'mu 'v nyre, a yi e ni.»

5 -E -bi ke- Toma pi ti yi, e wen: «Kukonyo o, -tite -mu', -mii 'li, -a 'yi 'li -yi. -Bi' -a -we 'li -ba nu 'hru a yiyie 'li?»

6 -E -bi -Yusu tu o won, e wen: «'Na gbetu, 'mo -mo 'hru, 'mo -mo -ti a -tee, ko, 'mo -mo 'klo yrayru -we. E 'yi nyiblo du -ko, -bu mu 'li 'na 'Bai -mo, 'bu pa, 'bu 'yi 'li 'mu 'li -naa -ni.

7 'Bu mo, 'ba yi 'mu, -e -bi a yi 'na 'Bai ni -we. Kue 'ki mo bu, a yi e ni, 'a 'ye e -we.»

8 -E -bi Filipu wen: «Kukonyo o, too ne -a mu -na 'Bai. Ni too ne -a mo o, -a di ko plo a bleele.»

9 -E -bi -Yusu tu o won de, e wen: «Filipu o, 'mo -bu, e ko 'a mu 'huen-, -u -wunwen 'hu, 'mo yi -huan ni yi. Nyiblo 'bu 'ye 'mu, -e -bi e 'ye 'na 'Bai ni. De- ko -ti, ni pi 'ki le, bu too ne 'a mu 'na 'Bai 'li?»

10 Bi ni -pu v li ti han-ti, -e mo, 'n ko 'na 'Bai 'huen-, -a -mbe ni, -a 'wi-nyiblo ni -do yi. -Ti -bu, 'n yi 'aan pepe-lee -ni, e 'yi 'na gbetu a 'lule-hihie 'pa-, kee, 'na 'Bai a 'lule-hihie ni. E no- ni 'u 'mu ke', 'e nee 'li 'mu', 'e ni -kuan.

11 -Ti -bu, 'n hle, -e mo, 'n ko 'na 'Bai 'huen-, -a -mbe ni, -a 'wi-nyiblo ni -do yi, ba pu v li ti han-ti. 'Ba 'yi ti han-ti -pu, 'na pupuwin a -ti, -e -bi ba pu v li ti han-ti, 'na nunu-tebli a -ti.

12 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblo 'bu 'kuo 'mu wlv yi, nunu-tebli 'n ni, e di e 'ni nu -we. 'Ti- 'a -ne nunu-tebli -mu', e di nu, e di 'u 'nee 'ni -hi dtaki, -e nu o, 'ki 'n mi 'li 'na 'Bai -mo, -e di e nu, e 'mu 'na nyibli -mu', -u ni 'na -kuan 'kl -nyi, u 'mu 'na -kuan nu.

13 -Tebli a pepe -mu', a di -hua, 'ki 'li 'na 'nyre 'kwli, 'n di e 'ni nu, -e di e nu, 'mo -bu, -e mo Nyisua a 'Yu, 'mu nyibli 'na 'Bai a -ti a 'yi'ubua -too -ni.

14 'Bu mo, 'ba yi de ni -hue, 'ki 'li 'na 'nyre 'kwli, 'n di e 'ni nu.»

-Te -Yusu lee la 'a -nagbopu*, -e mo, Nyisua a -Hihiu* di 'u nu ke' ni ni

15 -E -bi ke- -Yusu pi 'a -nagbopu* yi de, e wen: «'Bu mo, 'ba nbe 'mu, a di 'u 'na tete 'ni tuu -ni.

16 Ti -mu' -ko 'yri 'n di 'li 'na 'Bai Nyisua -mo mu, 'n di nyaa ne le, 'ki bu ya 'a mu nyiblo -bi yi, 'ki 'u 'na -ta'. Nyiblo a 'mu,

e no- mo Nyisua a -Hihiu, -e hle -ti a -tee. E no- di 'u 'a mu ke' ni, 'a -ne ti, e 'mu 'a mu -hee -ni.

17 'Klo ki a nyibli, -u 'yi Nyisua -yi, -Hihiu a 'mu, e 'yi 'li ti 'li -we, bu ni 'u nu ke', -koti u nu- mo -bi, u 'yi 'li ti 'li -we, bu yru o, 'ti- u 'ni -mo o li 'a yiyie le. 'A mu -mo -bi, a yi Nyisua a -Hihiu a 'mu ni, -koti Nyisua a -Hihiu a 'mu, 'ki e ni 'li 'a mu 'nyi, ko, e 'mu 'u 'a mu ke' ni -nyrowo du.

18 'N 'yi 'li ti 'li -we, bu hie 'u 'a mu ni -do bu. Kee, 'ni -mu, 'n ko bu di 'ne- 'a mu 'nyi de.

19 Ti du 'yi 'li -hie, 'klo ki a nyibli 'mu 'na 'yiyie kee -ni. Kee, 'a mu -mo -bi, a di 'mu 'ni 'ye, -e nu o, 'n ni 'klo, 'aan 'mumu, a di ni 'klo -we.

20 -Nyrowo a 'mu 'bu nyre 'u, a di yru o le, -e mo, 'n ko 'na 'Bai 'huen-, -a -mbe ni, -a mo de ni -do, 'aan 'mumu, a ko 'mu 'huen-, -a -mbe ni -we, -a mo de ni -do.

21 Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'ble 'na tete kua, ko, 'bu yi 'u tete a 'mu ni tu -ni, nyiblo a 'mu, no- nbe 'mu. Nyiblo -bu, -e nbe 'mu, 'na 'Bai di e 'ni -nbe -ni -we, 'na 'mumu, 'mu v -nbe -ni, 'ti- 'mu v nu, e 'mu 'mu yru.»

22 -E -bi, Judia -mu', -e 'yi Judia Yisikalio 'pa-, ke- e pi ti yi, e wen: «Kukonyo o, -bi' -nu, ni pi le, -e mo, -di e 'ni nu, -a 'mu -mu yru, kee, yi 'li ti 'li -we, -bu nu o, 'klo ki a nyibli bu yru -mu?»

23 -E -bi -Yusu tu o won, e wen: «Nyiblo 'bu nbe 'mu, e ko, -ti -bu, 'n di e -lee -ni, 'bu yi 'u v ni tu -ni, 'n di e 'ni nu, nyiblo a 'mu, e 'mu 'mu yru. -E -bi 'na 'Bai di e 'ni -nbe -ni, 'ti- 'na 'Bai a 'mu, e ko 'mu 'huen-, -a 'mu 'li ti -mo mu, -a 'mu 'li ti -mo ni.

24 Nyiblo 'bu 'yi 'mu -nbe -ni, e 'ni tuu o 'u 'na win ni. -Ti -bu, 'n yi 'a mu -lee -ni, a yi 'win, e 'yi 'na gbetu a wlon bu a win 'pa-, kee, 'na 'Bai Nyisua, no- le 'mu, bu lee ne 'a mo o.

25 -Te 'n 'tie ni mo 'a mu 'hu, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni -dodo.

26 'Na 'Bai Nyisua, no- di 'a mu 'a -Hihiu yi ya, 'ki 'li 'na 'nyre 'kwli. 'A -Hihiu a 'mu, e no- di 'a mu -tebli a pepe -too -ni, ko, -ti a pepe -mu', 'n lee ne 'a mu, e 'mu 'li 'a mo o 'kwli le pu.

27 'N di□e 'nɪ nu, a 'mʊ plɔ a bleelɛ kɔ. Plɔ a bleelɛdʊ -mʊ', 'n -kɔ, ɛ nɔ- 'n di 'a mʊ -nyɪ. Ɛ 'yɪ plɔ a bleelɛdʊ -mʊ', 'klɔ a nyibli yɪ 'waa 'bio lɛ -nyɪ 'pa-, 'nɪ -nyɪ□e lɪ 'a mɔ□ɔ nɪ. 'A -tɪ o, a 'nɪ 'pie 'lɪ huannʊ, ɛ kɔ, 'aan □wɪ 'nɪ 'bie 'lɪ □hlɔn.

28 A 'wɪn nɪ, -tɛ 'n lee nɛ 'a mʊ, -ɛ mɔ: 'N mi nɪ, kɛɛ, 'n di 'nɪ di de, 'kɪ 'nɛ- 'a mʊ 'nyɪ. 'Bʊ mɔ, 'ba nʊɛ wɛn 'mʊ, a di nu wɛn dɔdʊ, -tɛ 'n mi 'lɪ 'na 'Baɪ -mɔ a -tɪ. 'Na 'Baɪ, nɔ- nɪ 'ʊ 'mʊ 'lu yɪ.

29 -Tɛblɪ a pɛpɛ -bʊ, 'n yɪ 'a mɔ□ɔ 'nɪ -lee -nɪ -dɔdɔ, 'tɪ- ɛ 'mʊ 'lu -mɔ mu. 'Bʊ mɔ, 'bʊ yɪ 'lu -mɔ nɪ mi, -ɛ -bɪ ɛ di bi 'lɪ 'a mʊ 'kwɪ lɛ, a 'mʊ 'mʊ □wɪʊ yɪ -kuo -nɪ.

30 Ti 'n -kɔ, 'kɪ □bʊ hlee 'lɪ 'a mʊ -mɔ, ɛ 'yɪ -hʊ, -ɛ nu□o, 'klɔ -bʊ, 'a nyiblo gbagbʊ Satan, ɛ yɪ 'lɪ 'nɪ di. □Han-tɪ, ɛ 'yɪ 'klɪ -kɔ, 'kɪ 'ʊ 'mʊ kɪ,

31 kɛɛ, 'klɔ kɪ a nyibli blɛɛ yɪ bʊ yru□o, -ɛ mɔ, 'n nʊɛ 'na 'Baɪ Nyɪsʊa nɪ. Ɛ nɔ- kɔ -tɪ, dɛ -mʊ', 'na 'Baɪ lee 'mʊ, □bʊ nu, 'mʊ□ʊ nu.

'A -tɪ o, ba 'du ye', -a 'mʊ mu.»

15

-Yusu 'wɪ- □haantugbe yɪ

1 Kɛ- -Yusu pɪ 'a -nagbopʊ* yɪ, ɛ wɛn: «'Mɔ -bʊ, 'mɔ -mɔ □haantugbe*, 'a mʊ -mʊ', -ʊ mɔ 'na nyibli, 'a mɔ tugbe a 'mʊ, 'a babʊ, 'na 'Baɪ Nyɪsʊa, nɔ- mɔ tugbe a 'mʊ, 'a 'dʊdɔnyɔ.

2 'A -nɛ bʊba 'bʊ nɪ 'ʊ, 'bʊ 'yɛ nɪ tʊ, 'dʊdɔnyɔ a 'mʊ, ɛ yɪ 'ʊ□ʊ 'nɪ 'bɛ, kɔ, 'a -nɛ bʊba, 'bʊ yɪ nɪ tʊtɪ, ɛ kɔ bʊ -pa□a 'hʊtɪ lɛ, -ɛ di□e nu, ɛ 'mʊ 'ʊ yɪ 'sɪi -nɪ, ɛ 'mʊ tʊ dɪakɪ.

3 'A mʊ -mɔ -bɪ, -tɪ -mʊ', 'n tɔɔ nɛ 'a mʊ, ɛ nu□o nɪ, 'a 'sɪi 'ʊ yɪ.

4 Ba 'cibi 'ʊ, ba kʊɛ 'lɪ 'mʊ bʊ, □wɪ yɪ, -tɛ 'n -nu, 'n kɔ 'a mʊ 'hʊɛn-, □a -mʊɛ. 'Bʊ mɔ, bʊba 'bʊ 'yɪ 'lɪ tugbe 'kwɪ bʊ -kʊɛ, -ɛ -bɪ ɛ 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ bʊ tʊ ɛ nɪ -do. Kɛ- nɪ -do, ɛ □tɪ 'mʊ, 'kɪ 'ʊ 'a mʊ -mɔ. 'Bʊ mɔ, 'ba 'yɪ 'lɪ 'mʊ bʊ -kʊɛ, a 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, ba nu 'na -kʊan.

5 'Mɔ -mɔ tugbe, 'a mɔ 'a babʊ. 'Bʊ mɔ, nyiblo 'bʊ kʊɛ 'lɪ 'mʊ 'kwɪ bʊ, 'tɪ- ɛ kɔ 'mʊ 'hʊɛn-, □ba -mʊɛ, nyiblo a 'mʊ, ɛ 'wɪ- bʊba -mʊ' yɪ, -ɛ tʊtɪ -tɛɛ, ɛ □hɛn 'nyrɛ, nyiblo

-mʊ', -ɛ nɪ 'na -kʊan -tɛɛ. 'Bʊ mɔ, 'ba 'yɪ 'lɪ 'mʊ bʊ -kʊɛ, 'a mʊ nɪ -do, a 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, ba nu □dedede.

6 'Bʊ mɔ, nyiblo 'bʊ 'yɪ 'lɪ 'mʊ' bʊ -kʊɛ, Nyɪsʊa di pʊ□ʊ 'wan, -wɛn tibabʊ -mʊ', ʊ 'bɛ 'ʊ lɛ, 'tɪ- ʊ pʊ 'wan lɛ, -ɛ di□e nu, 'bʊ -ma, ʊ 'mʊ□ʊ lɛ 'kukue -nɪ, ʊ 'mʊ□ʊ 'tɔ pʊ.

7 'Bʊ mɔ, 'ba kʊɛ 'lɪ 'mʊ' bʊ, kɔ, 'ba 'ble 'na tɔɔwɪn kʊa, 'kɪ 'lɪ 'aan □wɪ kɪ, -ɛ -bɪ ba -hʊa Nyɪsʊa 'a -nɛ □dedede, ɛ 'mʊ 'a mɔ□ɔ -nyɪ.

8 'Bʊ mɔ, 'ba 'cibi 'ʊ 'na -kʊan a nunuo -tɛɛ, -ɛ -bɪ a di□e nyibli 'nɪ -tɔɔ -nɪ, -ɛ mɔ, 'a mʊ -mɔ 'na -nagbopʊ. Dɛ a 'mʊ, nɔ- di□e nu, nyibli 'mʊ 'na 'Baɪ Nyɪsʊa -tɪ a 'yɪ'buale -nyɪ.

9 'N nʊɛ nɛ 'a mʊ nɪ, □wɪ yɪ, -tɛ 'na 'Baɪ Nyɪsʊa -nu, 'ɛ nʊɛ 'mʊ. Ba 'tɪɛ ba kʊɛ 'lɪ 'mʊ' bʊ, -ɛ di□e nu, a 'mʊ□ʊ yɪ, -ɛ mɔ, 'n nʊɛ nɛ 'a mʊ nɪ.

10 'Bʊ mɔ, 'ba yɪ 'ʊ 'na tete nɪ □tʊi -nɪ, -ɛ -bɪ a di□e 'nɪ yɪ 'a -nɛ tɪ, -ɛ mɔ, 'n nʊɛ nɛ 'a mʊ nɪ, □wɪ yɪ, -tɛ 'n -nu, 'nɪ □tʊu 'ʊ Nyɪsʊa a tete 'ʊ, 'nɪ yɪ□e, -ɛ mɔ, ɛ nʊɛ 'mʊ nɪ, 'a -nɛ tɪ.

11 'N yɪ 'a mʊ -tɪ a pɛpɛ -bʊ 'nɪ -lee -nɪ, -ɛ di□e nu, -tɛ 'n nɪ dɔdʊ a nunuo, a 'mʊ lɛ nu -wɛ, kɔ, 'aan dɔdʊ a 'mʊ, ɛ 'mʊ □ɛɛ.

12 Ba 'ye, -tɪ -bʊ, 'n yɪ 'a mʊ lee -nɪ, ɛ nɔ- -bʊ: Ba nʊnʊɛ -nɪ, □wɪ yɪ, -tɛ 'n -nu, 'nɪ nʊɛ nɛ 'a mʊ.

13 Nʊɛlɛ gbagbʊ -mʊ', -ɛ -hɪ 'ʊ nʊɛlɛ a pɛpɛ 'ʊ, ɛ nɔ- mɔ, nyiblo bʊ -ha 'a dɪɔnʊ a -hʊnhlɔn, 'kɪ 'ʊ 'a 'bio a wʊwa a -ta'.

14 -Tɪ -bʊ, 'n yɪ 'a mʊ lee -nɪ, 'ba yɪ□ɪ nɪ nɪ, -ɛ -bɪ a mɔ 'na nɪnatumupʊ □nɪɔ.

15 'Nɪ -daa□a 'kɪ 'a mʊ 'na -kʊannunyibli nɪ de, -kɔtɪ dɛ -mʊ', -kʊannunyɔ a 'mase nɪ, -kʊannunyɔ a 'mʊ, ɛ 'yɪ□ɪ -yɪ. 'N dɛɛ nɛ 'a mʊ 'na nɪnatumupʊ. A yɪ dɛ a 'mʊ nɪ, -kɔtɪ -tɪ a pɛpɛ -mʊ', 'na 'Baɪ Nyɪsʊa tɔɔ 'mʊ, 'n tɔɔ nɛ 'a mɔ□ɔ nɪ.

16 Ɛ 'yɪ 'a mʊ 'pa-, a 'yɪ 'lɪ 'mʊ 'lɪ -ha, 'kɪ □bʊ mɔ 'aan Kʊkɔnyɔ. Kɛɛ, 'mɔ -ha 'lɪ 'a mʊ, 'kɪ ba kʊɛ 'mʊ □wɪɛn, 'nɪ lee nɛ 'a mʊ, 'kɪ ba mu 'na -kʊan nu -wɛ. -Kʊan -mʊ', a di nu, ɛ 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bʊ mɔ dadʊ a -kʊan. 'A -nɛ dɛ, a di 'na 'Baɪ Nyɪsʊa -hʊa, 'kɪ 'lɪ 'na 'nyrɛ 'kwɪ, ɛ di 'a mɔ□ɔ 'nɪ -nyɪ.

* 15:1 15.1 Tugbe -mʊ', -kɔtɪ ɛ hɛ, 'a 'yɔ, ʊ dɛɛ □nɛ rɛsɛn.

17 'A -ti o, de -mu', 'n -hve 'a mu, e no- mo: Ba nvnve -ni.»

'Klo a nyibli di -Yusu a -nagbopu* 'ni yraa -ni

18 Ke- -Yusu pi de, e wen: «'Klo a nyibli 'bu yraa ne 'a mu, ba ko 'a yiyie, -e mo, 'mo -mo yi-henyiblo, v yraa -ni, 'ti- 'b mu 'a mu yraa mo.

19 'Bu mo, 'ba mo wen 'klo a nyibli, 'klo a nyibli di nve wen 'aan de, -e nuo, 'ki a di wen 'li nu 'nyi ni. Kee, e 'yi 'mu le -ni. 'Na ggbetu, 'mo -ha 'li 'a mu 'klo a nyibli 'nyi, 'ni pu 'a mu 'kubia ki. A 'yi ki 'li nu 'nyi -ni. E no- ko -ti, 'b yraa ne 'a mu.

20 -Ti -bu, 'n lee la 'a mu, e 'ni 'hruo 'li 'a mu -mo. E no- mo: -Kvannunyo du 'yi 'b 'a 'mase 'lu yi -ni. De e hen 'nyre, e no- mo, nyibli -mu', -te v naa 'b, 'v tu 'mu huven, 'ki v di 'b -naa -ni, v 'mu 'a mu huven tu -we. Nyibli -mu', -v tui 'b 'na toowin 'b, v ko bu tuu 'b 'aan toowin 'b -we.

21 'Bu yi 'a mu huven ni tui, ba yie, -e mo, -te a mo 'na -nagbopu a -ti nu. 'Ti-, 'na 'Bai -bu, -e te 'ne- 'mu 'klo ki, v 'yit -yi.

22 'Bu mo, 'ni 'yi wen 'ne- -di, 'ni 'yi wen nu Nyisva a -ti -lee -ni, Nyisva 'yi 'li 'li -we, bu yee wen nu -ti, 'ki 'b 'waa de 'kuku -mu', v -nu a -ta'. Kee, de -bu, 'n -di, 'n lee nu Nyisva a -ti, 'bu 'tie yi de 'kuku ni ni, v 'yi 'li 'li -we, bu ko 'hru, 'ki bu ta Nyisva -ji'.

23 Nyiblo -bu, -e yraa 'mu, e yraa 'na 'Bai ni -we.

24 'Bu mo, 'ni 'yi -hvan 'li nu 'nyi whlekeede du ni -nii -ni, nyiblo du 'yi -hvan ni ni, -e -bi Nyisva 'yi 'li 'li -we, bu yee nu -ti, 'ki 'b 'waa de 'kuku -mu', v -nu a -ta'. Kee, whlekeetebli -mu', 'n nuu 'li nu 'nyi, v 'ye ni, kee, ke- e 'ni 'mu, 'n ko 'na 'Bai 'hven-, 'b yraa ne -a mu.

25 -Tebli a 'mu, -e mi 'lu -mo, e mi 'lu -mo, -e di nu, -ti -mu', 'waa 'bainu 'ru la 'li Nyisvacrien 'kwli, e 'mu -nue -ni. -Ti a 'mu, e no- -bu: Han-ti hon, 'n 'yi dedede -nu, v yraa 'mu ni.»

26 Ke- -Yusu pi nu yi de, e wen: «Nyiblo -mu', -e di 'a mu -hee -ni, e di 'ni di. 'Ki e di 'li 'na 'Bai -mo -hon. 'Bu mo, 'ni mu 'li 'na 'Bai -mo, 'n ko bu ya 'a mu nyiblo a 'mu yi. Nyiblo a 'mu, e no- mo

Nyisva a -Hihiu*. E no- di nyibli -ti a -tee -too -ni. 'Bu mo, 'bu -di, e di 'a mu 'ni -lee -ni, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu.

27 'A mu -mo -bi, a die 'ni hla -we, nyiblo a 'di -bi 'n pa 'mu, -e nuo, kee la 'li 'na -kvan a -wlu tuule 'yie bu, a ko 'mu 'hven-, -a mu nne 'hu.

16

1 'N yi 'a mu -ti a 'mu 'ni -lee -ni, -e die nu, huven a 'mu, 'a 'yiyeti a 'mu, 'bu nyre 'b, a 'ni ha 'na wlu a ykuole 'kee -ni.

2 U di bla 'a mu Nyisva a 'kayo ble. Ti di 'b 'ni nyre -we, -e ko 'yi nyibli -mu', -v di 'a mu le 'lila -ni, v die hla, -e mo, e mo Nyisva a -kvan nu, 'b nie.

3 Ke- v di 'a nunuo nu, -te v 'yi 'na 'Bai -yi, e ko, -te v 'yi 'mu -yi a -ti.

4 Kee, 'n yi 'a mu -ti a 'mu ni -lee -ni, -e die nu, ti -mu' -ko 'yi v di -tebli a 'mu nu, e 'mu 'li 'a mu 'kwli le bi, -e mo, 'n lee ne 'a mu ni.»

De -mu', Nyisva a -Hihiu ni*

«Kve la 'li bu, 'n 'yi la 'a mu -ti a 'mu 'ni -lee -ni, -e nuo, 'ki 'n ni la 'li 'a mu 'nyi.

5 -Te ti ne -bu, 'n mi ni. Nyiblo -mu', -e lee 'ne- 'mu -tutu ki, e no- ko 'hu 'n mi 'li. Kee, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo du 'ni 'betie 'mu, -e mo: -Bi' -mi yi 'li?

6 'Aan wlu 'mve bu, -te 'n lee ne 'a mu, -e mo, 'n di 'ni mu a -ti.

7 Kee, ba pu hu han-ti, e di no 'b le, 'ki 'b 'a mu -mo, 'ki bu mu, -e nuo, 'bu mo, 'ni 'yi -mu, -e -bi nyiblo -mu', -e di wen 'a mu -hee -ni, -e mo, Nyisva a -Hihiu, e 'yi 'li 'li -we, bu di 'ne- 'a mu -mo. Kee, 'bu mo, 'ni -mu, 'n di 'a moo yi 'ni ya.

8 'Bu mo, 'bu -di, e di 'klo a nyibli 'ni -too -ni, -e mo, v ni de 'kuku, 'ti- e 'mu nu 'hru -too -ni, -e 'sii 'b yi, e ko -bati -mu', Nyisva di pu 'hven-.

9 De 'kuku -mu', nyibli ni, e di nu -too -ni, e no- mo, bu 'yi 'mu wlu yi -kuo -ni.

10 U die 'ni 'ye, -e mo, 'na 'hru 'sii 'b yi, -kotu 'ki 'n mi 'li 'na 'Bai -mo, 'ki a 'ye ni di 'ki 'mu ni 'ye de.

11 'Ya 'b 'lu de, -bati -mu', Nyisva di nu le -puv -ni, e no- mo -bati -mu', -e klo 'klo -bu, 'a nyiblo gbagbu Satan.

12 'N ko -tebli -huhu, bu lee ne 'a mu de, kee, -te ti ne -bu, a 'yi 'li 'li -we, ba

kɔ 'a lɛyuyruo, -kɔtɪ ɛ -hi 'aan 'lulɛ-hihie wɔn.

13 Nyɪsɔa a -Hihiu, -ɛ yɪ nyibli -tɪ a -tɛɛ -lee -nɪ, 'bɔ mɔ, 'bɔ -di, ɛ diɛ 'nɪ nu, a 'mɔ -tɪ a -tɛɛ a 'mɔ lɛ yru pɛpɛ. -Tɪ -mɔ', ɛ di 'a mɔ -lee -nɪ, ɛ 'yɪ 'a ɔgbɛtɔ a wɔn bɔ a win 'pa-, kɛɛ, -tɪ -mɔ', 'a 'mumu, ɛ di 'win, ɛ nɔ- ɛ di 'a mɔ -lee -nɪ, kɔ, -tɛblɪ -mɔ', -ɛ di -hɔan 'lu -mɔ mu, 'a pɛpɛ a 'mɔ, ɛ nɔ- ɛ di 'a mɔ -tɔɔ -nɪ.

14 ɛ di tɔɔ nyibli 'na -tɪ a 'yɪ'buale, -ɛ nuɔo, -tɪ -mɔ', 'n di Nyɪsɔa a -Hihiu -lee -nɪ, ɛ nɔ- ɛ di 'win, 'tɪ- ɛ di 'a mɔ -lee -nɪ.

15 -Tɛblɪ a pɛpɛ, 'na 'Bat -kɔ, 'mɔ kɔɔɔ -wɛ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ, 'nɪ hlaɔa, -ɛ mɔ, -tɪ -mɔ', 'n di Nyɪsɔa a -Hihiu -lee -nɪ, ɛ nɔ- ɛ di 'win, 'tɪ- ɛ di 'a mɔ -lee -nɪ.»

A di nu dɔɔɔ

16 «Ti ɔɔɔ yɪ 'lɪ -hie, a 'mɔ 'na 'yiye 'kee -nɪ, 'bɔ -hi, ɛ di gba ti gbi, 'tɪ- a 'mɔ 'mɔ 'ye de.»

17 'Kɪ 'lɪ ɔ nɪ -do a 'mɔ 'nyɪ, kɛ- 'a -nagbopɔ* -bɪ pɪ, 'ɔ yɪ lɛ 'beti -nɪ: «Dɛ a 'dɪ -bɪ, dɛ a 'mɔ, ɛ ɔhɛn 'nyɛ 'lɪ, -tɛ ɛ pɪ lɛ, -ɛ mɔ: Ti ɔɔɔ yɪ 'lɪ -hie, a 'mɔ 'na 'yiye 'kee -nɪ, 'bɔ -hi, ɛ di gba ti gbi, 'tɪ- a 'mɔ 'mɔ 'ye de? Dɛ- kɔ -tɪ, 'ɛ pɪ lɛ de, -ɛ mɔ: A 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ ba 'ye 'mɔ, -ɛ nuɔo, 'kɪ 'n mi 'lɪ 'na 'Bat -mɔ?»

18 Ti gbi a 'mɔ, -kɔtɪ ɛ -hla, dɛ- ɛ ɔhɛn 'nyɛ 'lɪ? -Tɪ a 'mɔ, ɛ -hla, -a 'nɪ -yruɔo lɪɔɪ lɛ.»

19 -Tɛ -Yusu yruɔo, -ɛ mɔ, ɔ -hɔɛ bɔ 'betiɛ, -ɛ -bɪ, ɛ -tɔa 'waa leelɛ, ɛ wɛn: «'N lee nɛ 'a mɔ nɪ, -ɛ mɔ: 'Kɪ 'lɪ ti gbi 'kwli, a 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ ba 'ye 'mɔ, 'tɪ-, 'tɪ- 'kɪ 'lɪ ti -bɪ 'kwli, a 'mɔ 'mɔ 'ye de. ɔbɪ dɛ a 'mɔ, ɛ nɔ- kɔ kɪ a yɪ 'ɔ 'aan dɪɔnɔ lɛ 'beti -nɪ?»

20 'N yɪ 'a mɔ 'nɪ -lee -nɪ, -ɛ mɔ, a di 'nɪ wɛ, ɛ kɔ, a 'mɔ nyɪ lɛ nu, kɛɛ, 'kɔ a nyibli di nu dɔɔɔ, 'a mɔ mɔ -bɪ, 'aan ɔwli 'mɔ bɔ 'mɔɛ. Kɛɛ, 'bɔ -hie ti gbi, -ɛ -bɪ a di -tɔa dɔɔɔ a nunuo de.

21 ɔbɔ pɔɔɔ -ɲlanɔgba a dɛ yɪ: -Nlanɔgba, 'bɔ yɪ ɔgbɪa mɔ nɪ mi, -ɛ -bɪ 'a ɔwɪɔ yɪ 'mɔɛ bɔ, 'kɪ 'ɔ ɔhɪɛn -mɔ', ɛ di 'ye a -ta'. Kɛɛ, 'bɔ ɔgbɪa, -ɛ -bɪ ɔhɪɛn -mɔ', ɛ yɪ wɛn 'ye, 'a -tɪ -hruɔo -mɔ. -ɛ -bɪ ɛ nɪ dɔɔɔ, -tɛ ɛ -nu, 'ɛ pɔ 'nɛ- 'yɪ yrayru 'kɔ -mɔ.

22 Kɛ- ɛ ɔti 'mɔ -wɛ, 'kɪ 'ɔ 'a mɔ -mɔ. -Tɛ ti nɛ -bɔ, 'aan ɔwli 'mɔɛ bɔ, ɔhɪɛn a 'yiye

a -tɪ. Kɛɛ, 'n kɔ 'a mɔ 'hɔɛn-, -a di 'nɪ 'yiye -nɪ de. 'Bɔ mɔ, ɔba 'yiye -nɪ, a di nu dɔɔɔ, 'tɪ- nyiblo ɔɔɔ yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, bɔ nuɔo, ba 'kee dɔɔɔ a 'mɔ, 'a nunuo.

23 Ti a 'mɔ 'bɔ nyɛ 'ɔ, -ɛ -bɪ a di 'kee 'na lɛ'betilɛ de, -ɛ nuɔo, a di -tɛblɪ a pɛpɛ a 'mɔ lɛ 'nɪ yru. 'N yɪ 'a mɔ 'nɪ -lee -nɪ, -tɛblɪ a pɛpɛ -mɔ', a di 'na 'Bat -hɔa, 'kɪ 'lɪ 'na 'nyɛ 'kwli, ɛ di 'a mɔɔɔ 'nɪ -nyɪ.

24 Kɔɛ la 'lɪ bɔ, -bɔ yɛ ti -bɔ kɪ, a 'yɛɛ 'na 'Bat ɔdedede nɪ -hɔɛ, 'kɪ 'lɪ 'na 'nyɛ 'kwli. 'Bɔ mɔ, 'ba yɪ dɛ nɪ -hɔɛ, -ɛ -bɪ ba -hɔaɔa 'na 'Bat. ɛ di 'a mɔɔɔ 'nɪ -nyɪ, -ɛ diɛ nɪ, 'aan dɔɔɔ 'mɔ ɔɛ.»

-Yusu wɛn 'nɪ, -aan ɔwli 'nɪ 'bie 'lɪ ɔhlɔn

25 «-Tɪ a pɛpɛ -bɔ, 'n lee nɛ 'a mɔ, 'kɪ 'n naa 'lɪ 'ledɔɪ 'kwli, 'nɪ hlaɔa. Ti di 'ɔ 'nɪ nyɛ, -ɛ kɔ 'yɪ 'n 'yɛ nɪ di 'ledɔɪ nɪ nu, 'n 'yɛ nɪ di 'lɪ 'a mɔ -mɔ nɪ -hlee -nɪ, kɛɛ, -tɛblɪ -mɔ', -ɛ kɔɛ 'ɔ 'na 'Bat kɪ bɔ, 'n di yruɛ nɛ 'a mɔɔɔ lɛ -tɛɛ.

26 Ti a 'mɔ, 'bɔ nyɛ 'ɔ, a di -hɔa 'na 'Bat -tɛblɪ, 'kɪ 'lɪ 'na 'nyɛ 'kwli. 'Na 'mumu, 'n 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, ɔbɔ -hɔaɔa ɔdedede, 'kɪ 'ɔ 'aan -ta', kɛɛ, 'aan ɔgbɛtɔ 'a mɔ diɛ -tɛblɪ lɛ -hɔa,

27 -kɔtɪ 'na 'Bat a 'mɔ, ɛ nɔɛ nɛ 'a mɔ nɪ, -ɛ nuɔo, a nɔɛ 'mɔ nɪ -wɛ, 'tɪ- 'a kɔo 'mɔ ɔwɪɔ yɪ, -ɛ mɔ, 'kɪ 'n -hɔn 'lɪ Nyɪsɔa -mɔ.

28 'Kɪ 'n -hɔn 'lɪ 'na 'Bat -mɔ, 'nɪ di 'nɛ- 'kɔ kɪ. -Tɛ ti nɛ -bɔ, 'n mi 'nɛ- 'kɔ kɪ -hɔn mɔ, 'mɔ 'lɪ 'na 'Bat -mɔ mu.»

29 -ɛ -bɪ 'a -nagbopɔ* ɔtuɔo ɔwɔn, ɔ wɛn: «'Ye kɛ, -tɛ ti nɛ -bɔ, -tɛ -yɛ' nɪ hlee 'lɪ 'ledɔɪ 'kwli, 'a -tɪ, -tɪ -mɔ', -hlɛ, -a yruɪɛ' lɛ -tɛɛ.

30 -A yɪ 'kɪɔɪ nɪ, -ɛ mɔ, 'ye ɔbɪ nyiblo 'yɪ -mɔ dɛ 'beti -nɪ, dɛ -mɔ', ɛ -hɔɛ, ɛ nɪ ke', ɔnɪ -wɛ 'a yiyie -mɔ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ, ɔa yɪɛ, -ɛ mɔ 'kɪ -hɔn 'lɪ Nyɪsɔa -mɔ.»

31 -ɛ -bɪ -Yusu ɔtu ɔnɔ ɔwɔn: «ɔbɪ a yɪ 'kɪɔɪ nɪ, -ɛ mɔ, 'kɪ 'n -hɔn 'lɪ Nyɪsɔa -mɔ?»

32 'A -tɪ 'kɪ, ti di 'ɔ 'nɪ nyɛ, 'tɪ- ɛ mɔ, ɛ -wɛ 'ɔ nyinyɛ -mɔ, -ɛ kɔ 'yɪ 'aan pɛpɛ a di -gbɛ, 'a -nɛ nyiblo 'bɔ nɪ 'ɔ, ɛ 'mɔ 'lɪ 'a -nɛ 'kayu bɔ mu, a 'mɔ 'ɔ 'mɔ nɪ -do bɔ -hie. Kɛɛ, 'n 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, ɔbɔ nu -do, -ɛ nuɔo, 'kɪ 'na 'Bat nɪ mɔ 'mɔ 'hɔɪ.

33 'N lee nɛ 'a mɔ -tɪ a pɛpɛ a 'mɔ nɪ, -ɛ diɛ nɪ, 'a mɔ -mɔ', -ɔ kɔ 'mɔ 'hɔɛn-, -ɔ -mɔɛ, a 'mɔ kɪbɔwɛɛnɛ kɔ. 'Kɪ 'nɛ- 'kɔ

-bu ki, a di 'ye □hυen. Kee, 'aan □wli 'ni 'bie 'li □hlon, -ε nu□o, 'n -we 'klo -bu 'a 'klu bu ni.»

17

-Te -Yusu da la Nyisva, 'ki 'v 'a -nag-bopu* a -ta'

1 'Ti- -Yusu 'mu 'ki -yre mo mu, -ε -bi ε 'du 'lu ye', 'ε ta 'li yakō 'kwli le, ε wen: «'Na 'Bai o, ti nyre 'v ni, 'ki 'mo -bu, -ε mo -na 'Yu, -bu nu□o, nyibli bu 'ye 'na -ti a 'yi'buale, -ε di□e nu, 'mu □nu -na -ti a 'yi'buale -tō -ni -we.

2 -Nyi 'mu 'klu, 'ki 'v -tonyibli a pepe ki, -ε di□e nu, nyibli a pepe -bu, -nyi 'mu, 'mu □nu 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li -nyi.

3 'Klo yrayru a 'mu, ε nō- mo bu yi -mu, -mo -mu', -ε mo -tee a Nyisva ni -do, ε kō, bu yi 'mu -we, 'mo -bu, -ε mo -Yusu 'Klisu, -lee 'ne- 'klo ki.

4 -Te 'n ni 'ne- 'klo ki, 'n tō nyibli -na -ti a 'yi'buale ni. -Kuan -mu', -nyi la 'mu, □bu nu, 'n -yra□a 'lu ni.

5 -ε -bi 'ki, 'na 'Bai o, wen, 'ki □bu di 'li -mu 'hvi de, 'mu -ti a 'yi'buale kō. Ti -mu', -ε kō 'yri 'n ni la 'v -mu 'hvi, -ti a 'yi'buale ni -do -mu', 'n kō la, 'ti- 'klo 'mu la nue mo mu, -nyi 'mu -ti a 'yi'buale a 'mu de.

6 Nyibli -mu', -v ni la 'li 'klo 'ka 'kwli, -ha 'li □nu ni, □ni -nyi 'mu □nu, □ni nu□o, nyibli a 'mu, 'v yi -mu. -Mo kō nyibli a 'mu, □ni -ha 'li □nu, □ni -nyi 'mu □nu, 'v □tui 'v -na win.

7 U yi 'ki□i ni, -ε mo, 'a -ne de, -nyi 'mu, 'ki ε -hōn 'li -mu -mo.

8 Win -bu, □tu 'mu wlon, ε nō- 'n tō □nu, 'v 'ble□e kua -tee. U yru□o ni, -ε mo, 'ki 'n -hōn 'li -mu -mo, kō, 'v yi□e -tee, -ε mo, -mo lee 'ne- 'mu 'klo ki.

9 Nyibli a 'mu, v nu- kō -ti, 'ni de -mu. 'Ni -da□a li -mu, 'ki 'v 'klo ki a nyibli -mu', -v 'yi -mu -yi a -ta'. Kee, nyibli -bu, -nyi 'mu, v nu- kō -ti, 'ni de -mu, -ε nu□o, -mo kō □nu.

10 'A -ne de, kō 'a -ne nyiblo 'n -kō, -mo kō □nu, mo, 'a -ne de, kō 'a -ne nyiblo, -kō, 'mo kō □nu -we. U nu- ni□e, nyibli 'v yi 'na -ti a 'yi'buale 'ye.

11 Ti □du 'yi 'li -hie, 'mu 'ne- 'klo -bu ki -hōn, 'mu 'li -mu -mo di. Kee, v nu- mo -bi, 'ki v 'tie di 'ne- 'klo -bu ki ni. 'Na 'Bai

Nyisva, nu 'klu -mu', -nyi 'mu, -bu □tu □nu 'yie, -ε di□e nu, v 'mu -mυe, □wi yi, -te 'n kō -mu 'hven-, -a -nu, □a -mυe.

12 Ti a pepe -bu, 'n -hi 'ne- □nu 'nyi, 'n □tui la □nu 'yie, 'ki 'li -na 'klu -mu', -nyi 'mu 'kwli. 'N □tu □nu 'yie ni -tee, 'waa 'ye ni -do □du 'yi 'wan, 'bu 'yi nyiblo ni -do -bu, -kōti v 'cru la 'li Nyisvacrien 'kwli, -ε mo, ε di 'ni 'wan. -ε -bi -ti a 'mu, v 'cru la, ε nue ni.

13 Kee, -te ti ne -bu, 'ki 'n yi 'li -mu -mo di. -Ti a pepe -bu, 'n yi □nu 'ni -lee -ni, -te 'n 'tie ni 'ne- □nu 'nyi, 'ki 'ne- -tutu ki, -ε di□e nu, -te 'n ni dōdu a nunuo, v 'mu dōdu a nunuo le nu -we, 'ti- dōdu a 'mu, ε 'mu □e.

14 'N tō □nu -na win ni, kee, 'klo a nyibli yraa □nu ni, -te 'na nyibli 'yi 'klo a nyibli 'pa- a -ti, □wi yi, -te 'n -nu, 'ni 'yi 'klo a nyiblo 'pa-.

15 'Ni -nyaa□a -mu le, 'ki -bu -ha 'ne- □nu 'klo -bu ki, kee, 'n nyee -mu le, 'ki -bu □tu □nu 'yie, -ε di□e nu, 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu 'ni □ha □nu le -hren.

16 U 'yi 'klo a nyibli 'pa-, □wi yi, -te 'na 'mumu, 'n -nu, 'ki 'n 'yi 'klo a nyiblo 'pa-.

17 Tō □nu -ti a -tee, -ε di□e nu, v 'mu -na nyibli mo pepe. -Ti a -tee a 'mu, ε nō- mo -na win.

18 -Te -nu, □ni lee 'ne- 'mu 'klo -bu ki, ke- ni -do, 'n -nu, 'ni lee □nu -we, 'ki bu bi 'klo -bu ki, bu pu -na □haantitie nyibli.

19 'N -he 'na dionu ni pepe, 'ni yi -mu 'na dionu -nyi, 'ki 'v 'waa -ta', -ε di□e nu, v 'mu -na nyibli mo -tee.

20 ε 'yi 'na nyibli -bu ni -do a -ti 'pa-, 'ni -da□a -mu. Kee, 'n de -mu ni -we, 'ki 'v nyibli -bi -bu, 'na nyibli di 'na -ti -lee -ni, -v di 'mu □wlv yi -kuo -ni a -ti.

21 'N nyee -mu le, 'waa pepe bu -mυe. 'Na 'Bai, -te 'n kō -mu 'hven-, -a -nu, □a 'wi- nyiblo ni -do yi, nu□o, v kō -a mu 'hven-, -ba -mυe -we. Nu□o, bu -mυe, -ε di□e nu, 'klo ki a nyibli -mu', -v 'yi -mu -yi, v 'mu□v □han-ti pu, -ε mo, -mo lee 'ne- 'mu 'klo ki.

22 -Ti a 'yi'buale -mu', -nyi 'mu, 'n -nyi □nu□v ni, -ε di□e nu, v 'mu -mυe, □wi yi, -te -kō 'mu 'hven-, -a -nu, □a -mυe,

23 ε □hen 'nyre, v kō 'mu 'hven-, -a 'wi- nyiblo ni -do yi, 'ti- -kō 'mu 'hven-, -a 'wi- nyiblo ni -do yi, -ε di□e nu, v 'mu -mυe

pepe, e ko, 'klo ki a nyibli, u 'mu□v yru, -e mo, -mo lee 'ne- 'mu, 'ti- u 'mu□v le yru, -e mo, -nue □nu ni, □wi yi, -te -nu, □ni nue 'mu.

24 'Na 'Bai o, -nyi 'mu □nu ni. 'A -ti, 'n -hve□e ni, -tite 'n di 'u ni, u ko 'mu 'hven-, -ba ni 'u -we, -e di□e nu, u 'mu 'na -ti a 'yi'buale 'ye. -Ti a 'yi'buale a 'mu, -nyi la 'mo□o ni, -e nu□o, 'ti- 'klo 'mu la -nue -ni, -nue la 'mu ni.

25 'Na 'Bai o, -mo -mu', -e 'sii 'u yi, nyibli -hvo□hvi, -u ni 'ne- 'klo -bu ki, u 'yi -mu -yi. Kee, 'mo -bi, 'n yi -mu ni, e ko nyibli -mu', -u yi□e, -e mo, -mo lee 'ne- 'mu 'klo ki, nyibli a 'mu, u yi -mu ni -we.

26 'N nu□o ni, 'u yi -mu, e ko, 'mu□v 'lu -mo gba, u 'mu -mu yi -tee, -e di□e nu, u 'mu 'waa 'bio -nue -ni, □wi yi, -te -nu, □ni nue 'mu, 'ti- 'n ko □nu 'hven-, -a 'mu nyiblo ni -do yi 'wi.»

18

-Te Judia pu la -Yusu -juukve* a 'blu a nyibli -ji'

(Matie 26.47-56; Maki 14.43-50; Luku 22.47-53)

1 -Te -Yusu -we 'ki 'li Nyisua a -mohleele -mo, -e -bi e ko 'a -nagbopu* 'hven-, u 'du ye', 'u □ti Jrusredio 'kwli. Kee, Judia, -e mo -Yusu a -nagbopi -bi, e no- ko □nu 'hven-, -u 'yi -mu. 'Nihannu □du ni 'u. 'A 'nyre mo Sedro. Sedro a 'mu, no- ko 'niki 'dudoti a -ci □du ni 'li. No- ko ki u mu 'li.

2 'Waa pepe, 'ki u 'yee 'li le. No- nu□o, Judia a 'mu, 'e yi 'li -te a 'mu, 'e ko 'ki 'hru, 'ki bu pu -Yusu 'a yraanyibli -ji'.

3 'Ki 'li 'dio a 'mu 'kwli, Romakue a tayie ni 'li, e ko Nyisua a 'kagbau a 'yie□tunyu 'hven-. Nyibli a 'mu, nu- Judia pu ye', 'u mi -Yusu klo mo, 'ki 'li 'dudoti a -ci a 'mu ki. Nyibli a 'mu, Nyisua a -cohlonpinyu* gbagbi ko Falisi□tumu* a nyibli 'hven-, -u mo -juukve a 'blu a nyibli, nu- te 'li □nu, 'ti- 'blu a nyibli a 'mu, -u te 'li □nu, 'waa pepe, nu- mu 'li -te a 'mu. 'Seyo -mu', -u ko □nu 'hven- -mu, u 'ble 'napu, ko □gbii, ko ta-won-tebli kua le, 'u -mu.

4 -Yusu yi -tebli a pepe a 'mu ni, -e ko -bu nu□o. No- nu□o, 'e 'yaya 'u □nu ye' bu, 'e 'beti □nu, e wen: «Nyiblo a 'di -bi a □mve le 'li?»

5 -E -bi u wen: «Nasaleti a -Yusu.» -E -bi e wen: «'Mo, no- -bu.» 'Ki Judia 'tie ni 'li -Yusu a yraanyibli 'nyi.

6 -Yusu bu pu 'ki le: «'Mo, no- -bu,» ti ni -do a ti 'yri, -e -bi u naa ke -naanaa, 'u bi □hlon le.

7 -E -bi e 'beti □nu ni de, e wen: «Nyiblo a 'di -bi a □mve le 'li?» -E -bi u wen: «Nasaleti a -Yusu.»

8 -E -bi e wen: «'Bi 'n lee wen 'a mu ni, -e mo, 'mo, no- -bu. -Te e mo 'mo, a -hve ba klo, ba -ha 'na -nagbopu me le, bu mu, a 'ni 'kloo 'li □nu.» -E -bi 'seyo -ha -Yusu a -nagbopu me le.

9 -Te e pu le, -e -bi de -mu', e hla la, ti -hi la a ti 'yri, e nue ke ni. De a 'mu, e no- -bu: «'Na 'Bai Nyisua o, nyibli -mu', -nyi la 'mu, 'n 'yi 'a nyiblo ni -do 'waan -ni.»

10 'Ki 'li -Yusu a yraanyibli a 'mu 'nyi, nyiblo □du ni 'li, 'a 'nyre 'e mo Malikusi. E mo Nyisua a -cohlonpinyu a nyiblo gbagbu a -kuannunyio □ni. -E -bi Simo Pielu, -e mo -Yusu a -nagbopi -bi, -e ni 'u -Yusu 'hvi, e nu 'a 'plien, 'e 'be 'u Malikusi a 'mu, 'a diidenua 'u.

11 -E -bi -Yusu wen: «Pielu o, pu 'li -na 'plien bo 'kwli. □bi □yi□i -yi, -e mo, 'n ko □bu -yra □hven -mu', Nyisua -hve □bu 'ye 'lu?»

-Te u gba la -Yusu, 'ki 'u -cohlonpinyu* a nyiblo gbagbu Hanu ye'

12 -E -bi ti ni -do a ti 'yri, nyibli a 'mu, Judia -gba, u ko 'waa nyibli gbagbi 'hven-, u klo -Yusu ni, 'u mua □ne,

13 'u gba□a 'dio. Yi-henyiblo -ko -mo u gba 'li□i, no- mo -cohlonpinyu a nyiblo gbagbu. Nyibehan a 'mu, 'a 'nyre mo Hanu. E no- mo Kaifu a tua. Kaifu a 'mu, e no- mo 'yru a 'mu 'kwli a -cohlonpinyu a nyiblo gbagbu.

14 Kaifu ni -do a 'mu, no- pu la -juukve* □to' ti □du -hi la a ti 'yri, -e mo: «E nu -tee, 'ki nyiblo ni -do bu 'ku, 'ki 'u -aan dako a pepe a -ta', 'e -hi 'u -aan dako a pepe bu 'ku.»

-Te Pielu pu la le, -e mo, e 'yi la -Yusu a -nagbopi* 'pa-

(Matie 26.69-70; Maki 14.66-68; Luku 22.55-57)

15 Bu yi 'ki -Yusu ni gbe, -e -bi Simo Pielu ko -Yusu a -nagbopi -bi 'hven-, u

nu- yuɔɔ ɔwien le kve. -Nagbopi -bi a 'mu, -cɔhlɔnpinyu* a nyiblo gbagbu, -e mo Hanɩ, e yiɔe ni. E no- nuɔo, e ko -Yusu 'hɔen- 'u pa 'u -te ni -do, 'ki 'li nyibehɩan a 'mu, -e mo Hanɩ, 'a -yaa 'kwli.

16 Kee, Pielɩ -mo -bi, 'ki e hree 'u -yaa a 'mu, 'a ɔhvan.yɩ'. -Nagbopi -mu', -cɔhlɔnpinyu a nyiblo gbagbu -yi, no- lee 'yu nyroɔyɩ -mu', -e ɔtui 'maju 'yie, 'e paa Pielɩ.

17 Pielɩ bu pa 'ki, -e -bi 'yu nyroɔyɩ a 'mu, e yuɔɔ 'ni 'beti -ni, e wen: «'Bi -mo -Yusu a -nagbopi -bi ɔniɔ -we.» -E bi Pielɩ wen: «Yruyru, 'n 'yi 'li ɔnu 'nyi -ni.»

18 -Te ce yi 'ki ni ɔti, -e -bi -kuannunyibli -mu', -u ko Nyɩsua a 'kagbau a 'yieɔtunyɔ 'hɔen-, -u ni 'u, u 'tie na, 'u yuɔɔ 'wen. 'Ki Pielɩ ni 'li ɔnu 'nyi, 'e yi na 'wen -we.

-Te -cɔhlɔnpinyu* a nyiblo gbagbu Hanɩ yi la -Yusu le 'beti -ni

(Matie 26.59-66; Makɩ 14.55-64; Luku 22.66-71)

19 Ti a 'mu 'yri, -e -bi -cɔhlɔnpinyu a nyiblo gbagbu Hanɩ, e -tɔa -Yusu tete a le'betile, e wen: «Nyibli a 'di -bi -mo -na -nagbopu* 'li, ko, de a 'di -bi -mo -na tɔɔwin 'li?»

20 -E -bi -Yusu ɔtuɔo ɔwɔn, e wen: «Nyibli a pɛpɛ yi -ti a pɛpɛ, 'n tɔɔ -ni ni. 'N 'yi -ti ɔdu -hli. 'A -ne ti, 'n tɔe la ni, 'ki 'li Nyɩsua a 'kayo bu, e ko, 'ki 'li 'a 'kagbau a -yaa 'kwli, -te -Juukve* a pɛpɛ 'yɛɛ 'li le, u ko 'waa nyibli gbagbi 'hɔen-.

21 'A -ti, ɔni 'betie 'li 'mu. Nyibli -mu', -u ni la -tuo ki, u nu- -bu 'beti -ni. -Tɛbli a pɛpɛ, 'n tɔɔ la -ni, u yiɔe ni. 'Waa -huɔhuɩ ni 'ne- -a mu 'nyi.»

22 -Yusu bu pu 'ki le, -e -bi Nyɩsua a 'kagbau a 'yieɔtunyɔ -bi, -e ni 'u, e pu 'liɔɩ 'ɨma nɔa', e wen: «Ke- -ni -cɔhlɔnpinyu a nyiblo gbagbu a ɔwɔnɔtutuo?»

23 -E -bi -Yusu wen: «'Bu mo, 'ni hla -ti, 'bu nyre yi, tɔɔ 'mɔɔo, kee, 'bu mo, -ti -bu, 'n -hla, 'bu no yi, de- ko 'na bibie 'li?»

24 Ti a 'mu 'yri, -e -bi Hanɩ lee ne 'a 'seyo ni, bu gba 'liɔɩ -cɔhlɔnpinyu a nyiblo gbagbu Kaifu -mo. -Yusu 'tie ni 'lili'.

-Te Pielɩ pu la le de, -e mo, e yi la -Yusu a -nagbopi* 'pa-

(Matie 26.71-75; Makɩ 14.69-72; Luku 22.58-62)

25 Ti a 'mu 'yri, Simɔ Pielɩ 'tie ni 'li na'wennyɔ 'nyi, 'ki 'li -yaa a 'mu 'kwli. -E -bi ke- nyiblo ɔdu puɔɩ yi, e wen: «-Mo -bu, -mo -Yusu a -nagbopi -bi ɔniɔ.» Kee -e -bi e wen: «'Uɔn-, 'n 'yi 'li ɔnu 'nyi -ni.»

26 -E -bi -cɔhlɔnpinyu* a nyiblo gbagbu a -kuannunyɔ -bi ni 'u -we. Nyiblo -mu', -e ko nɔa Pielɩ 'be wen 'u, e no- ko 'diayɩ ɔniɔ. No- yi Pielɩ -lee -ni -we, e wen: «-Mo -bu, -mo -Yusu a -nagbopi ɔniɔ, -e nuɔo, e ko -mu 'hɔen-, 'n 'ye wen 'a mu ni, 'ki 'li ti bu.»

27 Kee, Pielɩ -ga ni de. Bu -ga 'ki, -e -bi ti ni -do a ti 'yri, hape da -nyre ni.

-Te Pilatɩ, -e mo Romakve a -gɔlɔnɔma, e 'beti la -Yusu, 'ti- 'e pu laɔa -bati le

(Matie 27.1-2,11-14; Makɩ 15.1-5; Luku 23.1-5)

28 -Te -nyre -nye 'ki, -e -bi -Juukve* -ha 'li -Yusu Kaifu a -yaa 'kwli ni, 'u gba 'liɔɩ Romakve a -gɔlɔnɔma a 'kagbau bu. -Gɔlɔnɔma a 'mu, 'a 'nyre mo Pilatɩ. -Juukve -mo -bi, 'waa nyiblo ɔdu yi 'li -yaa a 'mu 'kwli -pa. U wen 'ni, 'bu pa 'li -gɔlɔnɔma, -e 'yi -Juukveyu 'pa- a -te, -e -bi u 'yi 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyɩsua ye'. 'A -ti, u 'ni -diɔe le'mimle, -e mo Pakɩ a diide ni. E no- nuɔo, 'u hree 'u -patu'.

29 Bu 'wle 'ki 'u -patu' bu, e no- nuɔo, Pilatɩ 'e 'hri, 'e mu 'u ɔnu ye', e wen: «Ba lee 'mu de -mu', nyiblo -bu, e -nu, -kɔti a yuɔɔ -yɛɛ -ni.»

30 -E -bi u wen: «'Bu 'yi wen de-huannunyɔ 'pa-, -a 'ni -yaɔa wenɔe -mo yi ni.»

31 Bu pu 'ki le, -e -bi Pilatɩ wen: «Ba gbaɔa, ba puɔ ɔne -bati le 'a mu ni -do. De -mu', a -hɔe, e no- ba nuɔo -mo, -te -mu', 'aan tete ni 'a hɩhla.» -E -bi u wen: «'A mu Romakve, a pu 'li tete, -e mo, -a mu -Juukve, -a 'ni 'laa 'li nyiblo. 'A -ti, -a -hɔeɔe ni, ba kɔɔ 'uɔu tugbe 'yie, e 'mu 'ku.»

32 -Te u pu 'ki le, -e -bi de -mu', -Yusu hla la, 'ki 'u 'a 'kukɔɔdu a 'mu a -ta', ti ɔdu -hi la a ti 'yri, -e -bi de a 'mu, no- di ke 'lu -mo mu.

33 -E -bi Pilati pa ni de, 'e lee ne 'a 'seyo, 'ki bu 'yia 'u -Yusu ye' bu. Bu 'yia 'ki 'u ne ye' bu, -e -bi e wen: «Bi -mo mo -Juukue a bodio?»

34 -E -bi -Yusu wen: «Bi -ti -bu, -yi 'mu beti -ni, -na gbetu, -hie 'lu -mo le, 'ki 'u 'mu -mo, -u' -nyibli du lee -mo?»

35 -E -bi Pilati wen: «Mo -bu, 'n 'yi -Juukueyu 'pa-. -Na gbetu a dako ko -cohunpinyu* gbagbi 'huen-, u nu- ya 'ne-mu 'mu yi.»

36 -E -bi -Yusu wen: «'Na bodio 'yi 'klo -bu a nyibli a bodio 'wi, 'ti -e 'yi -tonyibli 'pa-, u 'yi 'mu bodio -nyi, Nyisua a gbetu, no- -nyi 'mo. 'Bu mo, 'ni 'wi wen 'klo -bu a bodio yi, 'na -nagbopu* di wen 'ni -won, 'ki 'li 'duoti bu, -e di nu, u 'ni ha wen 'mu -Juukue -ji' pu.»

37 -E -bi Pilati wen: «'A -ti, -mo bodio ni 'a?» -E -bi -Yusu wen: «E no- -hle, 'mo bodio ni. E no- nu, 'ni -hon 'li Nyisua yi, 'u ko 'mu, 'mu nyibli -ti a -tee -to -ni. 'A -ti, nyiblo 'bu nu -ti a -tee, e pi 'mu nua yi bu, 'ti- 'e pi 'na -ti han-ti.»

38 -E -bi Pilati wen: «De- mo 'ki -ti a -tee 'li?»

-Juukue* wen 'ni, bu koo 'u -Yusu tugbe 'yie, e 'mu 'ku

(Matie 27.15-31; Maku 15.6-20; Luku 23.13-25)

Bu pu 'ki le, -e -bi e 'hri ni de, 'e mu 'u -Juukue a 'mu ye', e wen: «'Mo -bi -o, 'ni 'yee 'li de -huan du 'li, e -nu, -e ble 'kuku yi.»

39 Kee, e mo -aan de ni, a ni le, 'aan le'mimle -mu', -e mo Paki a ti 'yri: 'n ko bu te jiklapi ni -do bu, a -hve. 'A -ti, bi a -hve ni, 'ki bu te 'aan bodio bu?»

40 -E -bi ti ni -do a ti 'yri, u -tua ye a lepupu, u wen: «'Klo a 'klo, -a 'ni -hua a li, Balabasi -a -hve.» -E ko -ta' Balabasi a 'mu, e mo -balonyiblo ni.

19

1 -E -bi Pilati lee 'seyo ni, e wen: «Ba gba, ba bii ne loko,» 'u gba, 'u bi.

2 -Te u -we 'a bibie -mo, -e -bi u hlaa ne witiklaun le, 'u tu ne 'lu, ko, 'u pu wlawlu -johun. Wlawludu a 'mu, bodio ni -do, nu- pi le.

3 -E -bi u 'yia 'u 'hu bu, 'u 'cee ne, u wen: «-Na 'wio mo, -Juukue a bodio,» ko, 'u pi 'li 'hmi nu' le -we.

4 -E -bi Pilati 'hri ni de, e wen: «'N ye 'a mo yi, 'ki 'ne- -patu', -e di nu, a 'mu yi, -e mo, 'ni 'yee 'li de -huan du 'li, e -nu, -e ble 'kuku yi.»

5 -E -bi -Yusu 'hri ni, 'a 'witiklaun 'e ni 'u 'lu, ko, 'a wlawlu -johun 'e ni 'li. -E -bi Pilati wen: «'Aan nyiblo, no- -bu.»

6 -Te Nyisua a -cohunpinyu* gbagbi ko Nyisua a 'kagbau a 'yie tunyu 'huen-, u pu 'u -Yusu 'yie 'hu, -e -bi u -tua ye a lepupu, u wen: «Koo 'u tugbe 'yie, e 'mu 'ku!» -E -bi Pilati wen: «Ba gba, ba koo 'u tugbe 'yie, 'aan gbetu, -e nu, 'mo -bu, 'ni 'yee 'li de -huan du 'li, e -nu, -e ble 'kuku yi.»

7 -E -bi -Juukue wen: «Pilati, -a mu -bu, -a ko tete. Tete a 'mu, e wen 'ni, nyiblo, -e di 'a dionu Nyisua -daa -ni, nyiblo a 'mu, e ble 'kuku yi. 'A -ti, -te e pu le, -e mo, e mo Nyisua a 'Yu ni, e no- ko -ti 'e ble 'kuku yi.»

8 -Te Pilati 'win 'ki -Juukue a pupuwin, -e -bi huannu bi 'li 'kwli,

9 'e pa 'li 'a 'kagbau bu de, 'e yi -Yusu 'beti -ni, e wen: «Bi 'ki -hon 'li Nyisua -mo?» Kee, -Yusu 'li dedede kle -hilia -ni.

10 E no- nu, Pilati 'e yi -lee -ni, e wen: «Bi 'mo Pilati, 'mo -yi -mu 'beti -ni, ni 'ye ni pu 'mu me le. Yi -yi, -e mo, 'mo -mo blugba -bu, 'a -gulunuma, 'n ko 'kli, 'ki bu te -mu bu, 'ti- 'ni ko 'kli -we, 'ki bu koo 'u -mu tugbe 'yie.»

11 -E -bi -Yusu wen: «'Ni -ko wen 'kli ni, 'ki 'u 'mu ki, 'bu mo, Nyisua 'bu 'yi wen -mu 'kli -nyi. No- nu, nyiblo -bu, -e pu 'mu -mu -ji', 'e nu de -huan, 'e -hi 'u -mu 'u.»

12 Kue 'ki 'u ti a 'mu 'yri bu, -e -bi Pilati tu 'u 'kli de, -e di nu, e 'mu -Yusu bu te. E no- mo -Juukue bu mu ma le, u wen: «'Bu mo, ni te nyiblo -mu' bu, -e -bi -ko Romakue a 'kun gbagbu 'huen-, a 'yi -pe. E ko, 'bu mo, nyiblo 'bu yi 'a dionu bodio ni -dee -ni, -e -bi e ko 'kun gbagbu a 'mu 'huen-, u 'yi -pe.»

13 -Te Pilati 'win 'ki -ti a 'mu, -Juukue -hla, e no- mo bu 'hroo 'u -Yusu -patu', 'ti-

'ε ni 'li 'a -batipugbata 'kwli bu. -Te a 'mu, ε ni 'u bu, u pu la 'u 'hi papue ble. -Tite a 'mu, 'a 'nyre mo Gabata, 'ki 'li -Juukuewin 'kwli.

14 Ε mo Paki a 'wee a -nyrowi ni hun a -nyragbli, 'ki Pilati pu la 'u -Yusu -bati le. -E -bi Pilati wen: «-Juukue -na, 'aan bodio, no- -bu.»

15 -E -bi u -tva ue a lepupu de, u wen: «Bu 'ku, bu 'ku, koo 'u'v tugbe 'yie!» -E -bi Pilati wen: «Bui 'aan -ne bodio, no- bu koo 'u'v tugbe 'yie?» -E -bi -cohlpinyu gbagbi wen: «-A 'yi bodio du -yi, 'bu 'yi Romakue a 'kui gbagbu 'pa-.»

16 -E -bi Pilati lee ne 'a 'seyo ni, ε wen: «Ba gba, ba koo 'u'v tugbe 'yie, ε 'mu 'ku, wu yi, -te -Juukue ni 'a -huhua,» 'seyo a 'mu, 'u klo -Yusu, 'u gbe.

-Te u koo la 'u -Yusu tugbe 'yie, -ε di nu, ε 'mu 'ku a -ti (Matie 27.32-44; Maki 15.21-32; Luku 23.26-43)

17 -E -bi u hle -Yusu ni, 'ε 'ble 'a dionu a tugbe -mu', -ε ko 'yie u di 'u'v -koo -ni, 'u itio ne Jrusedio 'kwli. -Tite -mu', u gba 'li 'li, ε no- u dee 'Lukla, -ε mo Golugota, 'ki 'li -Juukuewin 'kwli.

18 'Ki u koo 'li'v tugbe 'yie, 'u koo 'u de'kukununy u 'huen -we, 'ki 'u 'waa -ne ti 'yie, nyiblo ni -do, 'ki 'li -Yusu a diidekibia ki, -do -bi 'ki 'li 'a kamlakibia ki.

19 -E -bi Pilati lee ne 'a nyibli ni, 'u 'cru wuntode, 'ki 'u 'plankibia ki, 'u 'ma 'u'v -Yusu a tugbe 'lu bu. Winbu a 'mu, ke- ε pu: «Nyiblo -bu, ε no- mo Nasaleti a -Yusu, -ε mo -Juukue a bodio.»

20 Winbu a 'mu, u 'cru 'li'v wingble ni ta 'kwli, -ε mo -Juukuewin, ko Romakuewin, ko Glekuewin. -Tite a 'mu, u koo 'u -Yusu tugbe 'yie, ε 'mue 'dio yre. 'A -ti, -Juukue -huhui yi win a 'mu 'ni -hre.

21 -Te -Juukue a -cohlpinyu* gbagbi -hre win a 'mu, -ε -bi u mu 'li Pilati -mo, u wen: «Yi yi -blee -ni, -bu 'cru wen, -ε mo, -Yusu mo -Juukue a bodio ni, kee, ke- -ko -bu pu wen: Nyiblo -bu, ε wen 'ni, ε no- mo -Juukue a bodio.»

22 Kee, Pilati wen: «De -mu', 'n 'cru, 'n 'cru ni. 'Ni 'cru'v li'v ni de.»

23 -Te 'seyo -we 'ki -Yusu a kuko -mo, 'ki 'u tugbe 'yie, -ε -bi u 'du 'a 'huilepu-tebli 'mu ye', 'u nu 'a dui ni -hen, 'u gla, nyiblo 'bu ni 'u, 'a -ne du. Kee, wlawlu ni -do ni 'u, -ε mo danu ni -do a wlawlu bloblu.

24 -E -bi u wen: «-A 'ni 'craa 'li'v le. Wlawlu -bu a -ti, -ba pu 'wla, nyiblo, 'wla di di, no- di'v gba.» De a 'mu, ε no- 'seyo -nu. -E -bi -ti -mu', winwlon-hanyo* -bi 'cru la 'li Nyisacrien 'kwli, ti -hi la a ti 'yri, ε nue ke ni. -Ti a 'mu, ε no- -bu: «D gla 'na 'huilepu-tebli ni, 'ti- 'na wlawlu a -ti, 'u pu 'wla.»

25 -Te -Yusu ni 'u tugbe 'yie, ε ko la nugbi, 'u ni la 'u'v hlun. Nugbi a 'mu, 'waa 'nyre, no- -bu: -Yusu a gbetu a 'dii, ko 'a 'dii a 'diay, ko Mari -bi -mu', -ε mo Klopasi a nugba, ko Mari, -ε ko 'li Madala.

26 -Nagbopi* -mu', -Yusu nue -ni -tee, 'ki ε ni 'u -we. -Yusu bu 'ye 'ki 'a 'dii, 'ki 'u -nagbopi a 'mu 'hvi, 'ki 'u'v hlun, -ε -bi ε wen: «'Na 'dii o, -na 'yu, no- -bu.»

27 -E -bi ε lee ne 'a -nagbopi a 'mu ni, ε wen: «-Mo -bi, -na 'dii, no- -bu.» Kue 'u ti a 'mu 'yri bu, 'ki -nagbopi a 'mu, ε gba 'li -Yusu a 'dii 'a dionu -mo.

-Te -Yusu nu la 'koku (Matie 27.45-56; Maki 15.33-41; Luku 23.44-49)

28 -Te de a 'mu, ε -hi 'ki, -ε -bi -Yusu yi'v ni, -ε -mo, 'a -kuan -yre 'lu, -ε -bi ε wen: «'Na plo ma yi.» Ke- ε -pu, -ε di'v nu, -ti -bu, u 'cru la 'li Nyisacrien 'kwli, -ti a 'mu, ε 'mu ke -nue -ni.

29 'Ki 'u tugbe a 'mu 'hvi, 'ki 'lipano a 'pobwo ni 'u. No- ko -mo 'seyo 'nyra 'li de, -ε 'wi- damuo yi, 'u mba 'u'v tugbe 'yri le, 'u -nyi'v -Yusu, 'ε 'na.

30 -Te ε 'na 'ki'v, ε wen: «-Kuan a pepe -yre ke 'lu ni.» -E -bi ε itio 'u 'lu, 'ε mla -huhun.

-Te 'seyotayu nu la 'di, ε wa la -Yusu a mweye ke yi

31 Ti -hie 'li, -Juukue* a -wuwle-nyrowo* 'mu -wlu it, ε 'yi -hu. -Nyrowodu a 'mu, ε ni 'do, 'ki 'li -nyrowi a pepe 'ny, 'ki 'li Paki a 'wee 'kwli. 'A -ti, u 'ni -hua'v li'v, 'ki 'kukui bu 'tie ni 'u ti 'yie le -wuwle-nyrowo a 'mu 'kwli. ε no- nu'v, 'u lee Pilati, ε 'mu 'a 'seyo -lee -ni, bu

nu 'plɪdɛ, bu -yɪyɾa -Yusu kɔ -balɔnyɔ nu 'hʊɛn a 'mʊ, 'waa buɪ lɛ, -ɛ diɔe nu, ʊ 'mʊ 'kʊ 'wɔwɪ, ɛ 'mʊ ɔnu ti -nyi, 'kɪ bu -ha 'ʊ ɔnu ti 'yie lɛ.

32 -Tɛ 'seyo nyre 'kɪ 'ʊ, -ɛ -bɪ ʊ -yɪyɾa nyibli nu 'hʊɛn -mʊ', -ʊ kɔ -Yusu 'hʊɛn-, ʊ kɔ wɛn 'ʊ ti 'yie, 'waa buɪ lɛ.

33 -Tɛ ʊ 'yɪyɾa 'ʊ -Yusu 'hʊɪ bu, -ɛ diɔe nu, ʊ 'mʊ 'a buɪ -yɾa, -ɛ -bɪ ʊ 'yeɔe ni, -ɛ mɔ, ɛ 'kʊ ni. 'A -tɪ, ʊ 'yɪ 'a buɪ -yɾa.

34 Kɛɛ -ɛ -bɪ, 'seyotayu -bɪ nu 'di, 'ɛ waa -Yusu a ɔmʊɛyɛ ke yɪ. Ti ni -do a ti 'yɪ, -ɛ -bɪ -hɪv kɔ 'nie 'hʊɛn-, nu- -hɔn 'lɪɔ 'hʊɪ -mɔ.

35 Nyiblo, -ɛ 'ye -tebli a pɛpɛ a 'mʊ, nɔ-nɛɔe -mɔ lɛ, 'tɪ- 'a -mɔlɛnawin mɔ -tɪ a -tɛɛ. ɛ yɾu ti lɛ, -ɛ mɔ, -tɪ a -tɛɛ, ɛ nɛ -mɔ lɛ, -ɛ diɔe nu, a 'mʊɔ ɔhan-tɪ pʊ -wɛ.*

36 -Tɛ 'seyo nu -tebli a 'mʊ, 'kɪ 'ʊ -Yusu -mɔ, -ɛ -bɪ -tɪ -mʊ', ʊ 'crɪ la 'lɪ Nyɪsʊacrɪɛn 'kwli, -tɪ a 'mʊ, ɛ mu kɛ 'lu -mɔ. -Tɪ a 'mʊ, ɛ nɔ- -bu: «D 'nɪ -yɾaɔa lɪ 'a 'kla ni -do ni.»

37 'Kɪ 'lɪ Nyɪsʊacrɪɛn 'kwli, ʊ 'crɪ la 'lɪɔ ni de: «Nyiblo -bu, ʊ waa ke yɪ, ʊ diɔe 'nɪ 'ye.»

-Tɛ ʊ pʊ la 'lɪ -Yusu 'dabio 'kwli

(Matie 27.57-61; Maki 15.42-47; Luku 23.50-56)

38 ɛ kɔ la -Yusu a -nagbopi* ɔdʊ. 'A 'nyre mɔ la Sosefʊ. 'Kɪ ɛ kɔ 'lɪ 'dɪɔ -kɔ 'nyre -mɔ Alimate 'kwli. Kɛɛ, ɛ 'yɪ -hʊan nyiblo ɔdʊ ni lee -nɪ, -ɛ mɔ, ɛ mɔ -Yusu a -nagbopi ɔnɔ, -ɛ nuɔ, ɛ yɪ pie -Juukʊɛ* a 'blʊ a nyibli a hʊannʊ. -Yusu bu 'kʊ 'kɪ, -ɛ -bɪ Sosefʊ a 'mʊ, ɛ nɔ- mu 'lɪ Pilatɪ -mɔ, 'ɛ -hʊa -hala, ɛ 'mʊ -Yusu a -plahʊ tugbɛ 'yie -ha, ɛ 'mʊɔ ʊ -ha. -ɛ -bɪ Pilatɪ wɛn ni. Pilatɪ bu wɛn 'kɪ, -ɛ -bɪ Sosefʊ mu ni, 'ʊ -ha 'ʊ -Yusu a -plahʊ tugbɛ 'yie.

39 Ti a 'mʊ 'yɪ, -ɛ -bɪ Nikodemʊ nyre 'ʊ ni. Nikodemʊ ni -do a 'mʊ, nɔ- mu la 'lɪ -Yusu -mɔ 'tɔ', ti ɔdʊ -hi la a ti 'yɪ; 'ɛ ya hɪnhɾɔnpʊ-tebli, -ɛ -wɛ 'lɪ -bu 'wɛɛ -kilowɪ a (30) -wɪv ɔtu 'ʊ -pu ni. Hɪnhɾɔnpʊ-tebli a 'mʊ, 'waa 'nyre mɔ milɪ kɔ allowɛsɪ.

40 -ɛ -bɪ nyibli ni 'hʊɛn a 'mʊ, ʊ 'du -Yusu a -plahʊ ye', 'ʊ nu hɪnhɾɔnpʊ-tebli a 'mʊ kɔ -jɪsɛ 'hʊɛn-, 'ʊ 'hɪnhɾɔn -Yusu

a -plahʊ lɛ, ɔwɪ yɪ, -tɛ -Juukʊɛ ni 'waa 'kʊkʊkʊi a 'ʊ-hɪhɪa.

41 -Tɛ ni -do -mʊ', ʊ kɔɔ 'ʊ -Yusu tugbɛ 'yie, 'dʊdɔtɪ a -ci ɔdʊ ni 'ʊ. 'Kɪ 'lɪ -ci a 'mʊ 'kwli, 'kɪ 'hɪɔ gbagbʊ ni 'lɪ. 'Hɪɔ a 'mʊ, ɛ hɪɔ yɾa, -wɛn dʊgba. Nɔ- -kɔ 'kwli, ʊ 'bluu la 'lɪ 'dabio, (ti -hi la a ti 'yɪ. ɔNɪ 'yeɔe, ɛ 'wɪ- butikayu yɪ.) 'Dabio a 'mʊ, ʊ 'yɪ -hʊan 'lɪ nyiblo ɔdʊ ni pɪ.

42 -Juukʊɛ a -wuwle-nyɾɔwɔ* gbagbʊ mi -wɪlʊ ɔtu mɔ. Nɔ- kɔ -tɪ 'ʊ 'kɪka -nɪ, 'ʊ pʊ 'lɪ -Yusu a -plahʊ 'dabio a 'mʊ 'kwli, -ɛ nuɔ, ɛ 'mʊɛ 'ʊ -tɪtɛ -mʊ', -Yusu 'kʊv 'ʊ yɾɛ.

20

-Tɛ -Yusu -hɔn la 'lɪ 'dabio 'kwli

(Matie 28.1-8; Maki 16.1-8; Luku 24.1-12)

1 -Juukʊɛ* a -wuwle-nyɾɔwɔ*, -ɛ mɔ 'sɛɛdɪ, bu -hi, 'a 'sɔɔndɪ a -nyragbli, halɔ 'tɪɛ ni -tʊtʊ kɪ lɛ, -ɛ -bɪ Mari, -ɛ kɔ 'lɪ Madala, ɛ kɔ 'a 'bɪɔ -bɪ 'hʊɛn-, ʊ nu- -tuo 'lɪ 'dabio -mʊ' yɪ, -ɛ kɔ 'kwli ʊ pʊ 'lɪ -Yusu a -plahʊ. -Tɛ ʊ nyre 'ʊ, -ɛ -bɪ ʊ 'yeɔe ni, -ɛ mɔ, 'dabio a ɔju, -ɛ mɔ 'hɪɔ, ʊ blikeɔe lɛ, 'ʊ -ha 'ʊɔ ʊ 'dabio a 'mʊ wɛn.

2 Bu 'ye 'kɪɔ, -ɛ mɔ, 'hɪɔ a 'mʊ, ʊ blikeɔe lɛ, -ɛ -bɪ Mari 'gba ci lɛ, 'ɛ mu 'lɪ Simɔ Piɛlɪ kɔ -nagbopi* -bɪ 'mʊ, -Yusu nʊɛ -nɪ -mɔ, ɛ wɛn: «D -ha 'lɪ -aan Kʊkɔnyɔ -Yusu a -plahʊ 'dabio 'kwli ni, 'tɪ- -tɛ ʊ pʊ 'ʊɔ bu, -a 'yɪ 'ʊ -yɪ.»

3 Kɪka, kɪka, -ɛ -bɪ Simɔ Piɛlɪ kɔ -nagbopi -bɪ -mʊ' 'hʊɛn-, ʊ 'hɾɪ ni, 'ʊ 'gba 'lɪ cigbɛ 'dabio yɪ.

4 Bu yɪ 'kɪ ni mi, -ɛ -bɪ -nagbopi -bɪ a 'mʊ, ɛ -hi Piɛlɪ lɛ, 'ɛ 'nyɛɛ 'hɾu, 'ɛ nyre 'lɪ 'dabio yɪ.

5 -ɛ -bɪ ɛ ɔtɪ 'ʊ ni, 'ɛ ta 'lɪ 'dabio 'kwli lɛ, -jɪsɛ -mʊ', -ɛ pɛ 'ʊ bu, nɔ- ɛ 'ye, kɛɛ, ɛ 'yɪ 'lɪ 'dabio 'kwli -pa.

6 -Tɛ Simɔ Piɛlɪ -mɔ -bɪ, ɛ nyre 'ʊ, -ɛ -bɪ ɛ pa 'lɪ 'dabio 'kwli ni, 'ɛ 'ye -jɪsɛ -mʊ', ʊ 'hɪnhɾɔn la -Yusu lɛ;

7 kɔ danʊ -mʊ', ʊ mʊa laɔa 'lu lɛ. -jɪsɛ kɔ danʊ a 'mʊ 'hʊɛn-, ʊ pɛ 'dɔ bu. ɛ 'wɪ yɪ, -tɛ ʊ ni la 'mʊ, 'ʊ 'hɪnhɾɔn laɔa -Yusu lɛ, kɛ- ni -do ʊ ni 'mʊ, 'ʊ pɛ 'ʊ bu.

* 19:35 19.35 Nyiblo a 'mʊ, ɛ nɔ- mɔ Saan; nɔ- 'crɪ 'crɪɛn -bu.

8 -ε -bι -nagbopi a 'mυ, -ε 'nyεε wen 'hru, -ε nyre wen 'li, ε pa 'li 'dabio 'kwli ni -wε, 'ε 'ye□e, -ε mω, -Yusu 'yι 'li 'dabio 'kwli -ni. Ε nω- mω bu pu 'kι□ι □haan-tι, -ε mω, -Yusu -hωn 'li 'kukonyibli 'nyι ni, 'ε 'hri 'kλω,

9 -ε nu□o, kβε la 'li bu, υ 'ye la□a le ni yrui, -te Nyιsua a winwlōn-hanyō* nu la 'a 'ciaru, 'kι 'li Nyιsbacriēn 'kwli, -ε mω, -Yusu kω bu -hωn 'li 'kukonyibli 'nyι, ε 'mυ 'kλω 'hri.

10 -ε -bι -nagbopυ ni 'hven a 'mυ, υ □hian -mω, 'υ mu 'li Jrusredιo 'kwli de.

-Te -Yusu 'hru la Mari yι, 'kι 'li 'dabio yι (Matie 28.9-10; Maki 16.9-11)

11 -ε -bι Mari -mε kle de, 'ε ni 'υ -Yusu a 'dabio wien bu, 'ε yι we, 'ε □ti 'υ, 'ε ta 'li 'dabio 'kwli le.

12 Bu yι 'kι 'li le ni te, -ε -bι ε 'ye 'li Nyιsua a lelenyυ ni 'hven, 'υ pu -tebli puopυi 'hvi le, 'υ ni 'υ -te -mυ', υ pia la 'υ -Yusu a 'hvi bu, nyiblo ni -do 'kι 'υ -tite -mυ', -Yusu a 'lu □gβεε la 'li, -do -bι 'kι 'li -tite -mυ', 'a bui □gβεε la 'li.

13 -ε -bι υ wen: «Nυgba o, ε kla ni -ε kω □hien -yι we 'li?» -ε -bι Mari wen: «D -ha 'ne- 'na Tōonyo ni. Ε mω, -te bu di 'υ□υ bu pu, 'n 'yι 'υ -yι.»

14 Ε ni 'li 'a hihla 'kwli, -ε -bι ε □hian -mω. -Te ε □hian 'kι -mω, -ε -bι ε 'ye -Yusu ni, keε, ε 'ni -yruo□o li□i le.

15 -Yusu yι□i 'ni 'beti -ni, ε wen: «Nυgba o, δε- kω □hien -yι we 'li? Nyiblo a 'di -bι □mυε le 'li?» Mari -mω -bι, -te ε 'ye -Yusu, 'kι 'li 'a □wlv ki, ε wen 'ni, 'dudō-tebli a -ci -mυ', nω- kω 'yie□tunyo □niω. 'A -ti, ε wen: «Nyιbeyu o, 'bu mω -mω, □ni gba□a, lee 'mυ, -te -pu 'υ□υ bu, -ε di□e nu, 'mυ□υ bla.»

16 Keε, -Yusu da□a ni, ε wen: «Mari.» -ε -bι Mari □hian -mω, ε wen: «Rabuni,» -ε □hen 'nyre Tōonyo, 'kι 'li -Juukυewin 'kwli.

17 -Yusu wen: «□Ni 'kaa 'li 'mυ yι, -ε nu□o, 'n 'yεε 'li 'na 'Bai -mω ni mi, 'kι 'li yakō 'kwli. Keε, mu 'li -na 'diayιnυ -mω, -υ mω 'na -nagbopυ*, -bu lee □nυ, -ε mω, 'kι 'n mi 'li 'na 'Bai -mω, -ε mω 'aan 'Bai -wε, 'kι 'li 'na Nyιsua -mω, -ε mω 'aan Nyιsua -wε.»

18 -ε -bι Mari mu -nagbopυ a 'mυ lee mω, -ε mω, ε 'ye Tōonyo ni. Ε nω- lee □ne -tebli a pepe -mυ', ε yι □nυ -lee -ni.

-Te -Yusu 'hru la 'li 'a -nagbopυ* 'nyι (Matie 28.16-20; Maki 16.14-18; Luku 24.36-49)

19 -Nyrōwō ni -do a 'mυ, -ε mω 'sōondi a -winse, -Yusu a -nagbopυ* 'kukue le, 'kι 'li 'kayu -bι bu. -Te υ yι la -Juukυε* a 'blυ a nyibli a hvanu pie, 'a -ti, υ □gba 'maji a pepe ni. 'Kι υ ni kι 'υ bu, -ε -bι ti ni -do a ti 'yri, -Yusu 'hru 'li □nυ 'nyι ni, ε wen: «Ba kω plo a bleele.»

20 Bu pu 'kι le, -ε -bι ε tōw □nυ 'a dabυi a 'kwli kō 'a □mυeyε 'hven- yι. -Nagbopυ a 'mυ, bu 'ye 'kι Kōkōnyō -Yusu, -ε -bι υ ni dōdυ.

21 -ε -bι ε wen 'ni de: «Ba kω plo a bleele. -Te 'na 'Bai -nu, 'ε lee 'ne- 'mυ 'kλω -bu kι, 'mυ 'a -ti hla, 'na 'mumu, 'n yι 'a mυ 'ni -lee -ni, ba na 'kλω kι, ba hla 'na -ti.»

22 -Te ε -hi 'kι, -ε -bι ε 'wlaa □nυ pepe 'lu, ε wen: «Nyιsua a -Hihiu* bu ni 'υ 'a mυ ke'.

23 Nyiblo 'bu ni 'υ, 'ba lee □ne, 'kι 'li Nyιsua a -Hihiu a 'kι 'kwli, -ε mω: -Na -tebli 'kukui 'wōwle ni, ε mω □han-tι, 'a -tebli 'kukui 'wōwle ni pepe. Keε, nyiblo 'bu ni 'υ, 'ba 'yι□i -lee -ni, -ε mω: -Na -tebli 'kukui 'wōwle ni, ε mω □han-tι, 'a -tebli 'kukui 'yι 'wōwle -ni.»

-Yusu kō Toma 'hven-

24 -Te -Yusu 'hru □nυ yι, Toma, -ε mω -Yusu a -nagbopi* -mυ', υ δεε □Yrupoyu, nω- 'yι 'li 'a 'bio 'nyι -ni.

25 -Te 'a 'bio 'ye 'kι□i, -ε -bι ke- υ pi□i yι: «Toma o, -a 'ye Kōkōnyō ni.» -ε -bι Toma wen: «'Ni 'yι ηmanmōw -mυ', υ kōw 'li□i □ji' a □pi 'ye, 'na -jie 'bu 'yι□i le -hren, kō, 'ni 'yι 'li 'na dabυ 'a □mυeyε, υ wa kι yι, 'a 'hūw 'kwli 'nyra, 'n 'yι 'li□i 'li -wε □bu pu□υ □han-tι -pi, -ε mω, Kōkōnyō 'hri 'kλω.»

26 'Wee ni -do bu -hi, -ε -bι -Yusu a -nagbopυ 'kukue le de. 'Kι Toma ni 'kι 'li □nυ 'nyι. -ε -bι υ □gba 'kayu, υ ni 'li bu, 'a 'maji a pepe ni de. Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bι -Yusu 'hru 'li □nυ 'nyι ni de, ε wen: «Ba kω plo a bleele.»

27 -ε -bι ε wen: «Toma, 'yιya 'ne- -na -jie bu, kō, 'ye 'na dabυi a 'kwli, 'yιya 'ne-

-na dabu bu, -bu 'nyra 'li -na -jiomu 'na □mυeyε, υ wa ki yi, 'a 'huo 'kwli. 'N 'hri 'klo ni, □ni 'puu 'ki□i gble de, keε, pu□u □han-ti.»

28 -ε -bi Toma wen: «'Na Kukonyo, ko 'na Nyisva.» -ε -bi -Yusu wen:

29 «□Bi -te □ye 'mu, no- ko -ti, □ni pi□i □han-ti, -ε mo, 'n 'hri 'klo. Dodbu 'ki 'u nyiblo -mu' -mo, -ε 'yi 'mu 'ye, 'ti- -ε pu□u □han-ti, -ε mo, 'n 'hri 'klo, 'ti- -ε kuo 'mu □wlu yi.»

'Crıen -bu a 'mini

30 -Yusu nu □wlukeεε-tebli -bi, 'ki 'u 'a -nagbopu* ye'. -Tebli a 'mu, ε 'yi 'cru -ni, 'ki 'ne- 'crıen -bu 'kwli.

31 Keε, 'a de -bu, -ε 'cru -ni, ε 'cru ni, -ε di□e nu, a 'mu□u □wlu yi kuo -ni, -ε mo, -Yusu, no- mo Wanyo -mu', Nyisva pu la le, ε di la ya, ε 'mu la 'a dako wa, ko, 'ε mo Nyisva a 'Yu. 'Bu mo, 'ba pu Wanyo a 'mu, 'a -ti □han-ti, 'ba kuo □ne □wlu yi, ko, 'ba yi□i □wien ni keε, ε di -nyi 'a mu 'klo yrayru.

21

-Te -Yusu 'hru la 'a -nagbopu* yi, -u mu la 'pa mo, 'ki 'li Galileblugba a 'yru -mo

1-2 -Te -tebli a pepe a 'mu, ε -hi, -ε -bi -Yusu 'hru ne 'a -nagbopu yi de, 'ki 'li Galileblugba a 'yru wien. -Yusu a -nagbopu -mu', -Yusu 'hru la yi, 'waa 'nyre, no- -bu: Simo Piel, ko Toma, υ deε □Yrupuyu, ko Natanael, -ε ko 'li Kana, 'ki 'li Galileblugba 'kwli, ko Sebede a 'yonu ni 'hven, ko -nagbopu ni 'hven -bi. Nyibli a 'mu, nu- -Yusu 'hru yi. -Te ε nu 'waa yi'hrule, ε no- -bu:

3 -Nyrowo □du, Simo Piel wen: «-A 'bio -na o, 'n mi 'pa mo.» -ε -bi υ wen: «-Ko -a mu 'hven- -mi.» -ε -bi υ 'du ye', 'u mu 'li 'yru wien. 'Ki υ 'ya 'li 'blagbi 'kwli, 'u mu 'pa mo. Keε, υ 'yi □dedede 'pa, 'tolowo a pepe a 'mu 'kwli.

4 -Nyre bu -nye 'ki le, -ε -bi υ 'ye -Yusu ni, 'ki 'u 'yru a 'mu wien, keε, υ 'yi□i -yru.

5 -ε -bi ε wen: «'Yonu -na, □bi a 'pa de?» -ε -bi υ wen: «'Klo a 'klo, -a 'yi de 'ye.»

6 -ε -bi ε wen: «Ba pu 'aan -tita, 'ki 'li 'blagbi a diidekibia ki. A di 'ye de,» 'u pu□u, 'ki 'li 'blagbi a diidekibia ki. Bu pu

'ki□i, -ε -bi ε pu 'li -hrin -huohu. 'A -ti, υ 'yi 'li 'a 'nie-huha 'li -we.

7 -ε -bi -nagbopi a 'mu, -Yusu -nue -ni -teε, bu 'ye 'ki □wlukeεεε a 'mu, -ε -bi ε wen: «Simo Piel, -aan Toonyo □ni.» Ti ni -do a ti 'yri, -te Simo Piel 'win, -ε mo, 'waa Toonyo □ni, -ε -bi ε pu 'a wlawlu ni, 'ε mua□a bu, -ε nu□o, ε □ga wen 'hui wlon, 'ti- 'ε bi 'nie, 'ε mu 'li -Yusu 'hu.

8 -Nagbopu -bi -mu', 'blagbi, no- υ gbe, 'u mi 'li -Yusu 'hu -we. U yi ni mi, υ yi 'waa -tati 'nie -mo le ni -jri, -hrin a kvanu-ti. U 'yi 'gbahlon -mo le -hloo -ni.

9 -Te υ -kwle 'ki, υ □ti, -ε -bi υ 'yee 'u na -Yusu 'hu, -ε yi wlin, -hrin pe 'u 'lu bu, ko 'floo, 'ε pe 'u□u 'kibia -mo bu.

10 -ε -bi ε wen: «-Hrin 'aan -tati pu 'li, ba ya 'li 'a de,»

11 Simo Piel, 'ε -mu, 'ε 'ya 'li 'blagbi 'kwli, 'ε -jri 'li -tita, 'ε pu 'u□u 'gbahlon bu, 'ε -ha 'li□i -hrin gbagbi a (153) □wlu ni □hlon'hven □tu 'u -pu □tu 'u ta 'kwli. □Haan-ti, -hrin a 'mu, 'u -hu, keε -tita 'yi le -ciere -ni.

12 -ε -bi -Yusu wen: «Ba di 'li, a 'mu de di.» 'A -nagbopi □du 'yi□i 'beti -ni, -tvi a -ti, -ε mo: «Nyiblo a 'di -bi -mo 'li?» -ε nu□o, υ yi□e ni, -ε mo, Kukonyo □ni.

13 -ε -bi -Yusu 'yia 'u □nu 'hu bu, 'ε -nyi □nu 'floo ko -hrin -ni wen.

14 -Te ε -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, 'a 'wi ni ta a yi'hrule ε 'hru □nu yi.

-Yusu ko Piel 'hven-

15 -Te υ -we de le, -ε -bi -Yusu -tva 'li Simo Piel a -mo'pule, ε wen: «Simo, Saan a 'yu, □bi -nue 'mu ni, 'ε -hi 'u nyibli -bi -bu 'u?» -ε -bi Piel wen: «In, Kukonyo, -yi□e ni, -ε mo, 'n nue -mu ni.» -ε -bi -Yusu wen: «Naa 'na -nagbopu*, -te blablkonyo ni 'a blabli a naale.»

16 -ε -bi -Yusu 'beti□e ni de, ε wen: «Simo, Saan a 'yu, □bi -nue 'mu ni?» -ε -bi Piel wen: «In, Kukonyo o, -yi□e ni, -ε mo, 'n nue -mu ni.» -ε -bi -Yusu wen: «Naa 'na -nagbopu.»

17 -ε -bi -Yusu 'beti□e ni de, ε wen: «Simo, Saan a 'yu, □bi -nue 'mu ni?» -Te -Yusu 'beti 'ki□i 'wi ni ta a de, -ε -bi Piel a □wlu 'mυe bu, ε wen: «Kukonyo o, -yi 'a -ne de ni. -Yi□e ni, -ε mo, 'n nue -mu ni.» -ε -bi -Yusu wen: «Naa 'na -nagbopu.»

18 'N yɪ -mʊ 'nɪ -lee -nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, ti -mʊ' -kɔ 'yri -mɔ la gblotayu, -tɛ -mʊ', -na ɔwɔ 'yee la 'lɪ, 'kɪ -mi la 'lɪ, kɛɛ, ɔnɪ -wɛ -hʊan 'yi, -di ɔgble -hʊan dabuɪ lɛ, nyiblo -bɪ 'mʊ -hʊan 'lɪ -mʊ -tɛ -bɪ gba, -tɛ -na ɔwɔ 'yɪ 'lɪ -nɪ.»

19 ɛ ɔhen 'nyɛ, ɔhʊɛn'kʊkʊɔɔ -mʊ', Piɛɪ di 'kʊ, -ɛ di Nyɪsʊa -tɪ a 'yi'buale -nyɪ, nɔ- -Yusu tʊɛ ɔnɛ, 'ɛ ni 'pʊplɛ lɛ.

Bʊ pʊ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ ʊ 'du ye'. Bʊ 'du 'kɪ ye', -ɛ -bɪ -Yusu lee Piɛɪ nɪ, ɛ wɛn: «Piɛɪ, kʊɛ 'mʊ ɔwɪɛn.»

-Yusu kɔ 'a -nagbopi* -mʊ', ɛ nʊɛ -nɪ -tɛɛ 'hʊɛn-

20 -ɛ -bɪ Piɛɪ ɔhɪan -mɔ. Bʊ ɔhɪan 'kɪ -mɔ, -ɛ -bɪ ɛ 'ye -nagbopi a 'mʊ, -Yusu nʊɛ -nɪ -tɛɛ nɪ, 'ɛ kʊɛ ɔnʊ ɔwɪɛn -wɛ. -Tɛ -Yusu kɔ 'a -nagbopʊ 'hʊɛn-, ʊ yɪ la 'waa lɛ'boodiide nɪ di, -tɛ ɛ 'yɛɛ la nɪ 'kʊɪ, -nagbopi nɪ -do a 'mʊ, nɔ- 'ma la 'ʊ 'a 'lu -Yusu -wliye bʊ, 'ɛ 'beti laɔa, ɛ wɛn: «Kʊkɔnyɔ, nyiblo a 'dɪ -bɪ, -ɛ di -mʊ -na yraanyibli -jɪ' pʊ 'lɪ?»

21 -Tɛ Piɛɪ 'ye 'kɪ -nagbopi a 'mʊ, -ɛ -bɪ ɛ 'beti -Yusu nɪ, ɛ wɛn: «Kʊkɔnyɔ, -ɛ -bɪ -bʊ, dɛ a 'dɪ -bɪ -di -hʊanɔa nʊ 'lɪ?»

22 -ɛ -bɪ -Yusu wɛn: «'Bʊ mɔ, 'nɪ yɪɔɪ nɪ -hʊɛ, bʊ hie 'klɔ, ɔbʊ ya 'lɪ yakɔ 'kwli, ɔbʊ ɔhɪan -mɔ, ɔbʊ yɛɛ 'nɛɔɛ bʊ, ɔbɪ -kɔ 'lɪɔɪ -mɔ? -Mɔ -bɪ, kʊɛ 'mʊ ɔwɪɛn.»

23 -Tɪ a 'mʊ, -Yusu -hla, ɛ nuɔo nɪ, Nyɪsʊa a nyibli 'ʊ pɪ lɛ, -ɛ mɔ, -nagbopi a 'mʊ, ɛ 'nɪ 'kʊɔɔ nɪ. Kɛɛ, seyɪ-seyɪ, -Yusu 'yɪ lɛ -pʊ, -ɛ mɔ, ɛ 'nɪ 'kʊɔɔ nɪ. Kɛɛ, ɛ wɛn 'nɪ: «'Bʊ mɔ, ɔnɪ yɪɔɪ nɪ -hʊɛ, bʊ hie 'klɔ, ɔbʊ ya 'lɪ yakɔ 'kwli, ɔbʊ ɔhɪan -mɔ, ɔbʊ yɛɛ 'nɛɔɛ bʊ, ɔbɪ -kɔ 'lɪɔɪ -mɔ?»

24 -Nagbopi nɪ -do a 'mʊ, -kɔtɪ -Yusu 'ɛ pʊ lɛ, ɛ nɔ- nɛ -tɛblɪ a pepɛ -bʊ -mɔ lɛ. ɛ yiɔɛ nɪ, -ɛ nuɔo, ɛ nɪ la -tʊo kɪ, 'ɛ pʊ 'nɛɔɛ 'crɪɛn -bʊ 'kwli. 'A -nɛ nyiblo 'kɪ 'nɛ- -a mʊ 'nyɪ, ɛ yiɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, -tɪ a -tɛɛ, ɛ nɛ -mɔ lɛ.

Kɪ mɔ 'crɪɛn -bʊ, ɛ hree mɔ

25 -Yusu nu -tɛblɪ -hʊɔhʊɪ -bɪ. 'Bʊ nu, ɔba -kɔ -ba 'crɪ wɛn 'a pepɛ, 'n pʊɔɔ ɔhaan-tɪ, -ɛ mɔ, 'a 'crɪn 'nɪ -wɛɛnɔɛ wɛn 'nɛ- 'klɔ -bʊ kɪ nɪ.

-YUSU A -MƆNANYU A NUNU-TEBLI

-Yusu lee la 'a -mƆnanyu* ni, -ε mƆ, Nyɩsua di ɲnu 'a -Hihiu* 'ni -nyi

1 -Na 'wio Teofili. 'Kɩ 'li 'na yi-hɛcriɛn 'kwli, 'n lee -mυ -tebli a pepe -mυ', -Yusu 'Kɩsɩ ni la ni, kɔ, -te ε ni la nyibli a tɔɔɛ, kɩɛ la 'li bu,

2 -bu mu -mumu, -bu ye -nyrɔwɔ -mυ' kɩ, -ε kɔ 'kwli Nyɩsua nu laɲa, -Yusu a 'mυ 'ε mu la 'li yakɔ 'kwli. 'Ti- ε 'mυ la mu, nyibli -mυ', ε -ha la 'li, 'kɩ bu -hɛ la 'a -mƆnanyu, 'ε lee la ɲnu lɛ'boɔwin, 'kɩ 'li Nyɩsua a -Hihiu* a 'klɩ 'kwli.

3 -Tɛ ε 'kɩ, 'ti- ε 'hri 'klɔ, 'kɩ 'li -nyrɔwi a -wli ni 'hɛn 'kwli, 'kɩ ε 'hri ɲnu yre, 'ε tɔɔ ɲnuɲu, -ε mƆ, ε 'hri 'klɔ, 'ti- -te Nyɩsua ni nyibli a win a kɩkɔɔɛ, ε nɔ- kɔ -ti ε tɔɔ ɲnu.

4 -Nyrɔwɔ ɲdu 'kwli, -te -Yusu ni la 'li 'a -mƆnanyu 'nyi de, -ε -bi ε yi la ɲnu 'ni ti, kɛ- ε pi la: «A 'ni 'hlɔɔ 'li 'dɩɔ -bu, -ε mƆ Jrusre -mɔ lɛ, kɛɛ, ba -ple Nyɩsua a -Hihiu, Nyɩsua a 'mυ, ε pu lɛ, ε di 'a mυ -nyi, ɲwi yi, -te 'n nu la 'aan leɛɛ.

5 Saan -mɔ -bi, 'nie, ε nɔ- ε pu 'a mυ 'lu lɛ, kɛɛ, 'kɩ 'li -nyrɔwi gbi 'kwli, Nyɩsua di -nyi 'a mυ 'a -Hihiu.»

-Tɛ -Yusu mu la 'li yakɔ 'kwli

6 Nyibli -mυ', -u ɲgbee 'u -Yusu 'hɩ, u -tɩa 'a lɛ'betile, u wen: «Kɩkɔnyɔ o, -a mυ Yisraekɩɛ, ɲbi ti -bu 'yri, 'kɩ -di 'li -a mυ Romakɩɛ a 'klɩ bu -ha, -ε diɲe nu, -a mυ ni -do, -a 'mυ -aan 'blɔgba -naa -ni?»

7 -ε -bi -Yusu ɲtu ɲnu ɲwɔn, ε wen: «Ti -mυ', -ε kɔ 'yri -tebli a 'mυ, ε di 'lu -mɔ mu, a 'yi yi -blɛɛ -ni, ba yiɲe, -ε nuɲo, -aan 'Bat Nyɩsua, nɔ- wa ti a 'mυ 'nyre, -te ε nu 'a -hɩhɩa.

8 Ti -mυ' -kɔ 'yri Nyɩsua a -Hihiu* di 'u 'a mυ ke' bi, a di kɔ 'klɩ, 'kɩ ba lee nyibli -tebli a pepe -mυ', a 'ye 'kɩ 'u 'na -ta'. Ba na 'na -ti -mɔ lɛ, 'kɩ 'nɛ- Jrusredɩɔ 'kwli, ba mu 'li Sudeblɔgba kɔ Samalibɔgba a pepe kɩ -wɛ, ba bi 'klɔ a pepe kɩ, ba na 'na -ti -mɔ lɛ.»

9 -Tɛ ε -yre 'kɩ, -ε -bi ε -tɩa 'li yakɔ a 'kwlimumu. 'A -mƆnanyu* yi 'uɲu -mɔ lɛ ni tɛ, 'nunma 'ε -hli ɲnuɲu 'yi kɩ, 'u 'kee 'a 'yiye.

10 U ni 'li yɔ' a letɩta 'kwli, ti ni -do a ti 'yri, nyibli ni 'hɩɛn, -u pu -tebli puɔpu 'hɩ lɛ, u 'hri 'u ɲnu 'hɩ. Nyibli a 'mυ, u mɔ Nyɩsua a lelenyu ɲnuɔ.

11 Kɛ- u pi ɲnu yi: «Galilekɩɛ, dɛ- kɔ -ti 'a nyra mɔ bu, 'a tɛ 'li yɔ' lɛ 'li? -Yusu mu 'li yakɔ 'kwli. -Tɛ a nu 'a 'yiye, ε nu mumu, kɛ- ε di didie nu.»

Nyiblo -mυ', -ε bi la 'u Judia a -ta'

12 -Tɛ dɛ a 'mυ, ε -hi, -ε -bi -Yusu a -mƆnanyu* a 'mυ, u ɲti 'li dɔgba -mυ', -ε mɔ olifieti a dɔgba 'lu ni, 'u mu 'li Jrusredɩɔ 'kwli. -Hɔn 'li Jrusredɩɔ 'kwli, -bu mu 'li dɔgba a 'mυ 'lu, ε -wɛ 'li -kiloyɛ ni -do ni.

13 -Tɛ u nyre 'li, -ε -bi u 'ya 'li yɔ'kayu yra, 'u mu 'li -gblo -mυ', -ε kɔ 'kwli u yi la 'li lɛ 'kukue -ni. Nyibli -ni -tuo a 'mυ kɩ, 'waa 'nyre nɔ- bu: Pielɩ, Saan, Saki, Adre, Filipu, Toma, Batelemi, Matie, Alufe a 'yu Saki, Simɔ, -ε ni la 'li nyibli -mυ', -u 'ye ni -hɩa la Romakɩɛ 'nyi, kɔ Saki a 'yu Judɩ.

14 Nɔgbi ni 'li ɲnu 'nyi lɛ -wɛ, u kɔ Mari, -ε mɔ -Yusu a 'dii, kɔ -Yusu a 'diayɩ nyɩbɛpu 'hɩɛn-. 'Waa pepe a 'mυ, u nu- yi 'li -gblo a 'mυ 'kwli lɛ 'kukue -ni, 'u dɛ Nyɩsua.

15 -Nyrɔwɔ ɲdu 'kwli, nyibli a -wli ni ɲhlon-do, nu- 'kukue lɛ de, 'kɩ 'u Nyɩsua a dɩda -mɔ. Bu ni 'kɩ 'u bu, -ε -bi Pielɩ 'du ye', ε wen:

16 «'Diayɩnu -na, -ti -mυ', u 'cri la 'li Nyɩsɩacriɛn 'kwli, ('kɩ 'u Judia a -ta'), ε kɔ bu mu 'lu -mɔ. 'ε mɔ ɲhan-ti, Nyɩsua a -Hihiu* 'ε naa la 'li bodɩɔ Dafidɩ 'mυ, 'ε 'cri laɲa, -ε mɔ, Judia, nɔ- di la -Yusu 'a yraanyibli yi gba, 'kɩ 'u 'a kɩkɩɔ a -ta'.

17 -Tɛ -Yusu -nu, 'ε -ha 'li -a mυ, 'kɩ -ba nu Nyɩsua a -kɩan, kɛ- ε -nu, 'ε -ha 'li Judia, 'kɩ bu nu Nyɩsua a -kɩan.

18 -Tɛ Judia a 'mυ, ε pu -Yusu 'crekɩnyibli -ji', 'wliye -mυ', u 'pɛɛ laɲa, ε nɔ- ε -nu, 'ε -tɔ -ci, 'kɩ 'li -ci a 'mυ kɩ, 'ε ble 'li yɔ', 'ε bi ɲhlon, 'a 'kwli 'ε -cre, 'a 'ɲmi 'ε -gble -tebli 'nyi lɛ.

19 Nyibli a pepe, -u ni 'nɛ- Jrusredɩɔ 'kwli, dɛ a 'mυ, -ε mu 'lu -mɔ, u 'win

nu. E no- nu□o, -ci a 'mu 'u deε □ne Hakedama, 'ki 'li -Juukuewin 'kwli, ε □hen 'nyre -hlu-ci.

20 'E mo -teε, de u 'cru la, 'ki 'li Nyisua a -wlabecrien* 'kwli, ε no- -bu:

Nyibli bu hie 'u 'a 'kayu bu, -ε □du 'nu 'tie 'li□i bu.

'Ya 'u 'lu de, de -bi, u 'cru la, ε no- -bu:

'A -kuan -mu', ε ni la, nyiblo -bi bu nu□o.

21-22 'A -ti o, -a bleε yi, -ba □muo nyiblo le, -ε di 'u Judia a -ta' bi. Nyiblo a 'mu, ε bleε yi bu mo nyiblodu -mu', -ε ko -a mu 'huen-, -u yi la Kukonyo □wien le keε, keε 'li ti -mu', -ε ko 'yri Saan Batisu pu la -Yusu 'nie 'lu 'yie bu, -bu ye -nyrowo -mu' ki, -ε ko 'yri Nyisua nu la□a, -Yusu 'ε mu la 'li yako 'kwli. Nyiblo a 'mu, ε ko -a mu 'huen-, -a 'mu ki -bibi -ni, -a 'mu nyibli -lee -ni, -ε mo, -a yi□e ni, -Yusu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'ε 'hri 'klo.»

23 'Ti- Pielu 'mu -yre mo mu, -ε -bi ε wa nyibli ni 'huen 'nyre. -ε -bi a 'nyre mo Sosefu, 'u deε □ne Basabasi, -ε -bi a 'nyre 'ε mo Matiasi.

24 -Te u wa 'ki □nu 'nyre le, -ε -bi u da Nyisua ni, u wen: «Kukonyo o, -mo yi nyibli a pepe a □wli, too ne -a mu nyiblo -bu, -ha 'li, 'ki 'li nyibli ni 'huen -bu 'nyi,

25 'ki bu nu -Yusu a -monanyo a -kuan -mu', Judia hie 'u bu, 'ε mu 'li -te -mu', ε ko bu mu 'li.»

26 -Te u -we Nyisua a dida -mo, -ε -bi u pu 'wla, 'wla a 'mu 'ε pu 'li Matiasi a 'nyre. Matiasi a 'mu, ε no- u pu -Yusu a -monanyo ni -pu □tu 'u -do a 'mu ki.

2

-Te Nyisua a -Hihiu nu la didie*

1 E ko la -Juukue* a le'mimle -bi, 'u deε □ne Patikoti. -Te le'mimle a 'mu, 'a -nyrowo nyre 'u, -ε -bi -Yusu a nyibli 'kukue le, 'ki 'u -te ni -do, 'ki 'li Jrusredio 'kwli.

2 'Ki u ni 'u -te ni -do a 'mu bu, ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi u 'win win, 'ε -hon 'li yako 'kwli, □wi yi -te duduo bu 'ye ni -hi wen. Win a 'mu, ε kaa 'li 'kayu a pepe -mu' ble, -ε ko bu u 'kukue 'li le.

3 -ε -bi u 'ye -tebli -mu' ni, -ε 'wi- na a -huhli yi, 'ε pu dodoyo, 'ε □tu 'u □nu 'lu.

4 Ke- ε □ti 'mu, Nyisua a -Hihiu 'ε bi 'u nyibli a pepe a 'mu ke', nyibli a 'mu 'u -tua dako a gblegble a win, 'waa 'mumu, u 'yi -yi a pupu. Nyisua a -Hihiu a 'mu, ε no- nu□o, 'u pu win a 'mu.

5 -ε -bi, 'ki 'li Jrusredio 'kwli, ε ko la -Juukue □du, -u yi Nyisua □wien keε. -Juukue a 'mu, nu- -hon la 'li 'blugbi a gblegble keε, -u ni 'ne- 'klo a pepe ki, 'u di Jrusredio 'kwli.

6 Nyibli a 'mu, 'ti- u 'mu win a 'mu 'win mo mu, 'waa -huohu ya cigbe, 'u -di, 'u 'kukue le, 'ki 'u -tuo a 'mu ki. E keε 'waa pepe a □wli le, -koti u yi -Yusu a nyibli 'ni 'ye, 'u pu 'bliwin a gblegble, 'ti- 'a -ne nyiblo, -ε di -tuo a 'mu ki, 'ε yi 'a dionu a 'bliwin 'win.

7 E keε □nu □wli le diaki, u wen: «'Bi nyibli -bu, -u yi hle, 'ki 'waa pepe, u ko 'li Galileblugba 'kwli. 'Waa 'bliwin mo -Juukuewin.

8 De- ko -ti 'u pu -aan -ne 'bliwin 'li, □a yi□i 'win 'li?

9 'Ki 'ne- -a mu 'nyi nyibli ni 'ne-, 'u -hon 'li Patublugba 'kwli, -u -bi 'u -hon 'li Medtblugba 'kwli, ko Elamu, ko Mesopotami, ko Sude, ko Kapadasi, ko Pon, ko Asi,

10-11 ko Flisi, ko Pafili ko Esipublugba 'kwli, ko Libi a 'blugbakotio -mu' 'kwli, -ε 'mue Sileniduo ye, ko Kletublugba ko Arabiblugba 'kwli, -u -bi 'u -hon 'li Romuduo 'kwli. -U -bi ni 'ne- -a mu 'nyi, 'u mo -Juukue, -u -bi 'yi -Juukue 'pa-, keε, u -he -Juukue. Keε, -aan pepe, -a yi 'ni 'win, -te u pu -aan 'bliwin, 'u ne Nyisua a nunu-tebli gbagbi a -ti -mo le.»

12 E keε 'waa pepe le diaki. 'A -ti, de bu di 'lu -mo le -hie, u 'ni 'ye□e li□i. Ke- u pipi ye: «De a 'di -bi de a 'mu, ε □hen 'nyre 'li?»

13 Keε, -u -bi ni 'u, 'u yi -Yusu a nyibli 'caa -ni, u wen: «No ni □nu ni.»

-Ti -bu, Pielu lee dako, 'ki 'li Patikoti a -nyrowo 'kwli

14 Pielu ko 'a 'bio -Yusu a -monanyo* ni -pu □tu 'u -do -mu' 'huen-, 'ti- u 'mu -ti a 'mu 'win mo mu, -ε -bi u 'du ye', Pielu 'ε 'yee 'li win, 'ε yi 'li nyibli -huohu -mu', -u ni 'u -mo -hlee -ni, ε wen: «'A

mu -Juukue*, 'dagbu ko Jrusredto a nyibli 'huen-, ba pu 'mu nua yi bu, -ti 'n di -mo le na, a 'mu'v wɔn.

15 'Ki 'li 'a mu 'nyi, -v -bi wen 'ni, nyibli -bu, no -ni nu. Kee, e 'yi no 'pa-, e 'ni -nu'v li nu, -koti 'yru, no- 'tie 'ya 'v.

16 Kee, -tebli -bu, -e mi 'lu -mo, Nyɔsua a winwlon-hanyo* Sueli hla la'a ni, ti -bu, -e ne, 'a 'yri gbugbe kle. Ke- e pi la:

17 Nyɔsua wen 'ni, le'booti 'yri, -tebli -bu, -e di 'lu -mo mu, e no- -bu: 'N di 'na -Hihiu* dako a pepe 'ni -nyi. 'Aan 'yonu di -he 'na win wlon, v 'mu -tebli 'ye, 'aan kukunyv di 'ya yanie, 'ki 'v Nyɔsua a -tebli ki.

18 'Na -Hihiu di bi 'v 'na -kvannunyibli a pepe ke', nyɔbevu ko nugbu 'huen-, v 'mu 'na win wlon -he.

19 'N di'e 'ni nu, 'ki 'li yo' ko 'ki 'ne- -tutu ki, a 'mu -tebli 'ye, -e di 'a mu wli le -kee -ni. A di 'ye -hlu, ko na-huhli, ko nahlon 'huen-.

20 'Yru di 'ni jre, hɔnpv di 'ni hlu, wɔ yi -hlu, 'ti- Kukonyo a -nyrowo 'mu 'v nyre, -e mo -nyrowo gbagbu -mu', -e ko 'kwli e di 'v 'a -ti 'yi 'bua -ni.

21 Ti a 'mu 'yri, -tonyiblo 'bu da Kukonyo, Kukonyo a 'mu, e di'e 'ni wa.»

22 Ke- Piel pi de: «Yisraekue*, ba pu 'mu nua yi bu: Nasaleti a -Yusu, Nyɔsua, no- lee 'ne'e 'a mu 'nyi, 'e naa 'li'v 'li, 'e nu wlikekete-tebli a gblegble, 'ki 'li 'a mu 'nyi, -e di'e nu, a 'mu'v yi, -e mo, Nyɔsua, no- lee 'ne'e 'a mu 'nyi.

23 Kee, -Yusu a 'mu, v pu 'a mo'v -ji', 'a naa 'li Romakue, -v 'yi Nyɔsua -yi 'li, 'a ko 'v'v tugbe 'yie, -e di'e nu, a 'mu'v 'la. Kee, -tebli a 'mu, Nyɔsua a gbetv, no- hua la'a, no- -hie la'a 'lu -mo le, ti -hi la a ti 'yri, 'ti- 'e mu la 'lu -mo.

24 -Te -Yusu 'ku, Nyɔsua -ha 'li'v 'kukuv a 'kl bu, 'e -ha'a 'klo, -koti e 'yi 'li'v 'li -we, 'kukuv bu di'e 'kl ki -koo -ni.

25 'E mo -tee, ke- -aan 'ba gbagbu bodto Dafidi pu la, 'ki 'v -Yusu a -ta', e wen: Kukonyo Nyɔsua, 'n yi'v 'ni 'ye 'a -ne ti.

'Ki e ni 'v 'mu 'hvi, -e di'e nu, 'ni ha hvannv pie.

26 E no- nu'v, 'ni ko plo a bleele, ko, 'na win 'e mo dɔdɔwin.

'Ye v'v 'n di 'ku, 'ni -pie'e 'ki 'kukuv a hvannv, -koti 'n yi'e ni, -e mo, Nyɔsua di nu 'mu haande -mo,

27 'ni yi'e, -e mo, -mo Nyɔsua, v'v 'li'v 'li -we, -bu hie 'li 'mu 'kuo a 'bli bu,

ko, v'v 'li'v 'li -we, -bu -hɔn 'v'v -mo', 'mo -bu, -e mo -na nyiblo, 'na -plahv bu hɔɔn 'li 'dabio 'kwli.

28 -Tɔɔ 'mu 'hru, 'n ko v'v na ni, 'ti- 'mu haan'klo ko.

'Ki 'v 'mu 'hvi, 'ki -di 'v ni. E no- di'e nu, 'mu dɔdɔ nu dtakt.»

29 -E -bi Piel wen 'ni de: «'Na 'diaynv -na, ba ko 'a yiyie, -e mo, -ti -mu', -aan 'ba gbagbu bodto Dafidi hla la, e 'yi la 'a dɔɔnv 'nyre hen, -e nu'v, e 'ku la ni, 'v -ha la 'v'v 'v. 'A 'dabio 'tie ni 'ne- -aan 'bli.

30 Kee, Dafidi a 'mu, e mo la Nyɔsua a winwlon-hanyo nu, 'ti- 'e yi la'a, -e mo, Nyɔsua 'svv la'a ni, -e mo, Dafidi a 'mu, 'a 'yonu a 'yu -bi di -he la bodto gbagbu, -e mo Wanyo -mu', Nyɔsua pu la le, e di la 'a dako yi ya.

31 -Te Dafidi hla la'a, -e mo: Nyɔsua, v'v 'li'v 'li -we, -bu hie 'li 'mu 'kukunyibli 'nyi bu,

ko, v'v 'li'v 'li -we, -bu -hɔn 'v'v -mo', 'na -plahv bu hɔɔn 'li 'dabio 'kwli,

-Te Dafidi hla la -ti a 'mu, -Yusu 'Klsv bu -hɔn 'li 'kukunyibli 'nyi, bu 'hri 'klo, no- ko -ti e yi la 'ye, 'e ne la'a -mo le.

32 -Yusu -bu, -koti 'n ne -mo le, Nyɔsua -ha 'li'v 'kukunyibli 'nyi ni, 'e -ha'a 'klo. De a 'mu, -aan pepe, -v ni mo, -a 'ye'e ni, a hle'e.

33 -Te de a 'mu, e -hi, Nyɔsua nu'v ni, -Yusu 'e mu 'li yako 'kwli, 'e ni 'v'v 'hvi bu, Nyɔsua a gbetv 'e -nyi'e 'kl, 'ki bu ya -a mu 'a -Hihiu yi, Nyɔsua pu la le, e di la -a mu yi ya, 'e mo -tee, -Hihiu a 'mu, 'e ya -a mo'v yi, wɔ yi, -te a ni 'a 'yie -te ti ne -bu.

34 -Te -Yusu -nu, 'e 'hri 'klo, 'e mu 'li yako 'kwli, Dafidi a 'mu, e 'yi la le -nu. Kee, -Yusu, no- Dafidi hen 'nyre, -te e pi la

le: Kukonyo Nyisua lee 'na Kukonyo ni, e wen: Ni mo 'na diidekubia ki bu, e 'mu□v gba -gbagba,

35 'mu□v nu, □mu -na yraanyibli bui 'lu ble □tu.»

36 Ke- Pielu pi de, e wen: «'A mu Yisraekue a pepe, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, -Yusu -bu, a ko 'u tugbe 'yie, no-Nyisua nu -aan Kukonyo, ko -aan Wanyo 'huen- -mo.»

37 Nyibli -mu', -u ni 'u, bu 'win -ti a 'mu, -e -bi e -hren 'waa □wli le diaki, 'u -tua Pielu ko -Yusu a -monanyu -bi -mu' a le'betile, u wen: «'Diayinu -na, de- -a di 'ki nu 'li?»

38 -E -bi Pielu □tu □nu □won, e wen: «'A -ne nyiblo 'bu ni 'u, bu hie 'u 'a -ne de 'kuku bu, bu -nyi 'a 'klo a pepe Nyisua, bu -hua□a, 'ki bu pu□v 'nie 'lu, 'ki 'li -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli, -e di□e nu, Nyisua 'mu 'a de 'kuku a 'mu 'wuwla -ni, 'ti- Nyisua 'mu□v 'a -Hihiu -nyi.

39 No- mo de, Nyisua pu la le, e di la nu, 'ki 'u 'a mu ko 'aan 'yonu 'huen- -mo, ko 'ki 'u nyibli -mu' -mo, -u ni 'ne- 'klo a pepe ki, -e □hen 'nyre, nyibli a pepe -bu, Nyisua di da, u 'mu 'a nyibli -he.»

40 Pielu na -ti -huohu -mo le, -e di□e nu, u 'mu□v □han-ti pu. Ke- e -pu: «Ba wen, 'ki Nyisua bu wa 'a mu, 'a -bati 'ni □ha 'a mu klo, □wi yi, -te e di nu, e 'mu nyibli -mu', -u ni de 'kuku klo.»

41 Nyibli -huohu 'ki 'li □nu 'nyi, nu- pu Pielu a win □han-ti, 'ti- nyibli a 'mu, 'u pu □nu 'nie 'lu le. -Nyrōwo a 'mu 'kwli, nyibli, -u bi -Yusu a nyibli ki, u -we 'li nyibli a 'miliwi ni ta ni.

42 'A -ne ti, nyibli a 'mu, u □mu□e□e le, 'ki -Yusu a -monanyu bu too □nu Nyisua a -ti, 'u yi de -mo -didi -ni, 'u yi -Yusu a le'boodiide di -we, 'u de Nyisua.

-Yusu a nyibli a nunuklo

43 'A -ne nyiblo 'bu ni 'u, e yi pie Nyisua, -kotu 'ki Nyisua nee 'li 'a -monanyu* 'li, 'e ni □wilekeke-tebli -huohu.

44 Nyibli a pepe, -u kuo -Yusu □wlu yi, u -mue ni, -tebli a pepe, u -ko, 'u □gle□e,

45 'u ple 'waa kuko-tebli, 'u -he 'li 'a 'wliye 'li, 'u □gle□e □hussenyibli le, -u ni 'li □nu 'nyi, □wi yi, -te 'waa 'kla-wliye'yiya □ti 'mu.

46 'A -ne -nyrōwo, 'ki u yi 'li Nyisua a 'kagbau ble 'kukue -ni, 'ki 'u Nyisua a dida a -ta', 'u yi yi ble -bibi -ni -we, 'ki 'li 'waa 'kayo ble, 'u yi -Yusu a le'boodiide di, ko, 'u yi dii-tebli -mo -didi -ni, 'ki 'li □wlu a 'ubu'wuwle 'kwli,

47 'u pi Nyisua 'nyre le, dako a pepe 'u nu e 'waa de, ko, 'a -ne -nyrōwo, Nyisua 'e ni□e, nyibli -bi 'u kue -Yusu □wlu yi, nyibli a 'mu, 'u yi -Yusu a nyibli ki bi.

3

Le-yiyrenyo -mu', Pielu lee la, 'ki 'li -Yusu a 'nyre 'kwli, 'a 'kue bu -we

1 -Nyrōwo □du 'kwli, 'yru-hiile a ti 'yri, -te Nyisua a didati nyre 'u, Pielu ko Saan 'huen-, u mi 'li Nyisua a 'kagbau bu, u 'mu□v da.

2 Nyisua a 'kagbau a 'mu, 'a -yaa ko 'maju -bi, 'u de□e □ne Yincōmaju. No- ko yi le-yiyrenyo □du ni 'u bu, 'e 'yi -huan nale ni yi, kue la 'li 'a kōole 'yie bu. 'A -ne -nyrōwo, u ye□e ni, 'u □tui 'u□v -tite a 'mu bu, -e di□e nu, nyibli -mu', -u pu e 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli, e 'mu □nu 'wli le -hua.

3 'Ki e ni 'u bu, Pielu ko Saan 'huen-, 'u mi 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli pa mo. Bu 'ye □nu, -e -bi e -tua 'waa 'wliye a -huhua.

4 Pielu ko Saan 'huen-, 'u ta 'li□i 'yi le -tata, -e -bi Pielu wen: «'Ta 'ne- -a mu -mo le gbee»,

5 le-yiyrenyo 'e -tua 'waa 'yiye. E no- mo -bi, 'a □wlu 'ye□e ni, -e mo, u di -nyi□e □dedede.

6 -E -bi ke- Pielu pi 'ki□i yi de, -e mo: «'N 'yi 'wliye -ko. Kee, de 'n -ko, 'n di -mo□o 'ni -nyi: 'Ki 'li Nasaletu a -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli, 'n yi -mu 'ni -lee -ni, 'du ye', -bu na»,

7 Pielu 'e 'ble 'a diidedabu kua, 'e 'du□o ye'. Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi 'a bui ko 'a -gblekegbleke 'huen-, -u 'ku mo, u ko 'ki 'kl,

8 'e □plu, 'e nyra bu, 'ti- 'e -tua nuna, e ko Pielu ko Saan 'huen-, 'u pa 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'e ne, 'e □plui, ko, 'e pi Nyisua 'nyre le.

9 Nyibli a pepe -mu', -u ni 'u, u 'ye□e ni, -te e yi ni ne, ko, -te e pi Nyisua 'nyre le.

10 -Te u yru□o, -ε mo, ε no- yu mo 'u Nyisua a 'kagbau a 'maju ye' ble ni, -ε -hwe mo nyibli 'wli le, -ε -bi 'waa pepe, u ta 'u ble, -kotu 'waa □wli kee le, 'ki u de a 'mu, -ε mu 'lu -mo a -ta'.

-Te Pielu yi la 'li nyibli -mo -hlee -ni, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli

11 Nyiblo a 'mu, -ε ko 'kue -we, ε 'ni -hcn□o 'u Pielu ko Saan 'huen- 'hwi. 'Ki u ni 'li Nyisua a 'kagbau a pupa -mu' bu, u deε Salomo a pupa. Nyibli a pepe -mu', -u 'win -ti a 'mu, ε kee □nu le, 'u gba 'li cigbe.

12 -Te Pielu 'ye dako a 'mu, -u -di, -ε -bi ke- ε pi □nu yi, ε wen: «'A mu Yisraekue, ε 'ni 'kee 'li 'aan □wli le, -te nyiblo -bu a 'kue -we a -ti. A 'ni 'yee 'li□i, -ε mo, -aan 'klu ko -ba ko Nyisua a nwele diaku a -ti, nu- nu□o, nyiblo -bu, -ε 'yu la nale -yi, 'ε yi ke nale.

13 'Ubn-, ε 'yu 'mu le -ni. Kee, Nyisua -mu', -aan 'bainu Abrahamu, ko Yisaku, ko Sakobu 'huen-, u de la, u ko -aan 'bainu -bi 'huen-, Nyisua ni -do a 'mu, ε no- -nyi 'a -kuannunyo -Yusu -ti a 'yi'bobua. E no- nu□o, nyiblo -bu a 'kue 'ε -we. -Yusu a 'mu, 'a mu pu□u Romakue -ji', 'ti- 'waa -gulunuma Pilatu 'ε pu□u □ne -bati le, 'ti- 'ε pu le, ε 'mu□u bu te, kee, 'a mu -mo -bi, a pu□u -ti 'lu le, 'a pu le, -Yusu mo -balonyiblo □nuo, 'a -ti, Pilatu 'ni 'tee 'li□i bu, bu 'la□a.

14 Kee, -Yusu a 'mu, ε -nyi 'a dionu Nyisua ni pepe, 'ε 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'. Kee, 'a mu -mo -bi, a 'ni -hua□a mo□o, 'ki Pilatu bu te mo□o bu, kee, -balonyiblo □du, -ε ni mo □ji', no- a -hua Pilatu bu te mo bu, -Yusu 'mu mo 'u -balonyiblo a 'mu, 'a -ta' bi.

15 Ke- a -nu, 'a 'la -Yusu -mu', -ε -ni□e, nyibli 'u kwe 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li. Kee, Nyisua -ha 'li□i 'kukonyibli 'nyi ni, 'ε -ha□a 'klo. -Te -Yusu 'hru mo 'klo, -aan 'mumu, -a 'ye mo□o ni.

16 Nyiblo -bu, a -yi, 'ti- -ε nyra 'ne- 'a mu ye' bu, -te -a kuo -Yusu a 'mu □wlu yi, ε no- nu□o, -Yusu a 'mu 'ε nu□o, 'ε yi 'ki nale. -Yusu a 'mu, no- nu□o, 'ti- nyiblo -bu, 'ε kuo □ne □wlu yi, -Yusu 'ε nu□o, 'a 'kue 'ε -we. E no- a yi 'ki 'ye.

17 -ε -bu 'ki, 'diaynu -na, 'n yi□e ni, a ko 'aan nyibli gbagbu 'huen-, de -mu', a nu -Yusu -mo, a 'yu□i -yi.

18 Kee, -te a 'la -Yusu, ε □hen 'nyre, -ε mo, de -mu', Nyisua naa la 'li 'a winwlon-hanyu* a pepe wlon, ε na la -mo le, de a 'mu, Nyisua nu□o ni, 'ε nyre 'u. E no- mo: Wanyo -mu', ε pu la le, ε di la 'a dako yi ya, Wanyo a 'mu, ε ko bu 'ye □huen, 'ti- ε 'mu 'ku.

19 'A -ti o, ba hie 'u 'aan de 'kuku bu, ba -nyi 'aan 'klo a pepe Nyisua, -ε di□e nu, ε 'mu 'aan de 'kuku a 'mu 'wuwla -ni,

20 'ti- Kukonyo Nyisua a □gbetu, ε 'mu□u nu, a 'mu plo a blele ko, ko, ε 'mu 'a mu -Yusu yi ya, -ε mo Wanyo -mu', ε -ha la, see la, 'ki 'u 'aan -ta'.

21 -Te ti ne -bu, -Yusu 'tie di 'li yako 'kwli bu ni, ε 'mu□u gba -gbagba, ti -mu' -ko 'yri Nyisua di -tebli yrayru nu, ε 'mu 'u nyre. -Ti a 'mu, Nyisua □tu la□a 'a winwlon-hanyu wlon, 'u hla la□a, ti -hi la a ti 'yri.

22 'E mo -tee, ke- winwlon-hanyo Moise pu la, -ε mo: Kukonyo Nyisua di -ha winwlon-hanyo, 'ki 'li -aan dako 'nyi, ε 'mu 'mu yi 'wi. -Ti a pepe -mu', ε di hla, ba pu□u nua yi bu.

23 Nyiblo, 'bu 'ye ni di winwlon-hanyo a 'mu, 'a win nua yi bu ni pu, u bleε yi, bu -ha 'li□i dako 'nyi, u 'mu□u 'la.

24 Kue la 'li Nyisua a winwlon-hanyo Samueli -mo bu, ko winwlon-hanyu -bi -mu', -u kwe 'u□u -mo bu, -tebli -bu, -ε mi ke 'lu -mo, 'a pepe, u hla la□a ni.

25 -Ti -mu', Nyisua naa la 'li 'a winwlon-hanyo wlon, ε hla la, 'a mu -ko -ti 'ε hla la□a. 'Yri -mu', Nyisua □tu la, ε ko -aan 'bainu 'huen-, 'a mu -ko -ti, 'ε □tu la 'yri a 'mu. 'E mo -tee, ke- ε pi la Abrahamu yi, -ε mo: 'Ki 'n di 'li -na 'yonu a 'yonu 'li -naa -ni, 'mu 'klo -bu, 'a nyibli a pepe □haande -mo nu.

26 'A mu -mo yi-henyibli, -u ko -ti Nyisua 'ε -ha 'li 'a -kuannunyo -Yusu 'kukonyibli 'nyi, 'ε -ha□a 'klo, -ε di□e nu, ε 'mu 'a mu □haande -mo nu. □Haande a 'mu, ε no- mo, bu -heε ne 'a mu, ba hie 'u 'aan de 'kuku bu.»

-Te -Juukve* a nyibli gbagbi yee la Pielh ko Saan 'hven -ti

1 Pielh ko Saan 'hven-, -v mo -Yusu a -mɔnanyu*, bu ni 'li dako a -mɔhlelee 'kwli, -e -bi Nyisva a -cɔhlɔnpinyu* a nyibli gbagbi, v nyre 'v ni, v ko Nyisva a 'kagbau a 'yieɔtunyv a nyibli gbagbi, ko Sadusɔɔtumu* a nyibli -bi 'hven-. (Sadusɔɔtumu a nyibli a 'mu, v nu- hleeɔe, -e mo, e 'yi 'liɔi 'li -we, 'ki -tonyiblo 'bu 'ku, 'ti- Nyisva bu -ha 'liɔi 'kukonyibli 'nyi, bu -haɔa 'klo.)

2 -Juukve a nyibli gbagbi a 'mu, -v -di, v 'yi plo a blelee -ko, -e nuɔo, -Yusu a -mɔnanyu a 'mu, v tve dako ni, -e mo, Nyisva -ha 'li -Yusu 'kukonyibli 'nyi ni, 'e -haɔa 'klo, e ɔhen 'nyre, -e mo, e -we 'li nyiblo bu 'ku ni, Nyisva bu -ha 'liɔi 'kukonyibli 'nyi ni, bu -haɔa 'klo ni.

3 -Te -Juukve a nyibli gbagbi a 'mu, v nyre 'ki 'v, -e -bi v klo -Yusu a -mɔnanyu a 'mu ni. -Te 'to -wɔn a -ti, 'v 'yi ɔnu -bati le -puv -ni, 'v pu ɔnu ɔji'.

4 Kee, nyibli -mu', -v 'win -Yusu a -ti, 'waa -huɔhuɔ kuo -Yusu ɔwlv yi, 'v bi -Yusu a nyibli ki. E nɔ- nuɔo, 'ki 'li -Yusu a nyibli a pepe 'nyi, 'v -we ke 'li nyibeɔv a 'miliwi ni ɔhun.

5 -Te -nyre -nye, -e -bi -Juukve a nyibli gbagbi, ko Nyisva a tetetɔonyv, -v ni 'li Jrusredɔ 'kwli 'hven-, nu- 'kukue le, 'ki v 'mu -Yusu a -mɔnanyu -bati le -puv -ni.

6 Nyisva a -cɔhlɔnpinyu a nyiblo gbagbu, -e mo Hanɔ, e ni -tuo ki -we, e ko Kaifu, ko Saan, ko Alesadri, ko Hanɔ a 'mu, 'a ɔtugba a nyibli -bi 'hven-.

7 -Te 'waa pepe a 'mu, v -we ti ki, -e -bi v lee nyibli, 'ki bu ya ɔnu -Yusu a -mɔnanyu ni 'hven- a 'mu yi. -Te v nyre 'ki 'li ɔnu 'nyi, -e -bi v yi ɔnu le 'ni 'beti -ni: «Nyiblo a 'di -bi, -e -nyi 'a mu 'ki, ko, -e lee ne 'a mu, -e mo, ba nuɔo, le-yiyrenyo -mu' bu na 'li?»

8 Nyisva a -Hihiu* koo Pielh win ki pepe. 'A -ti, ke- e pi, 'e -hihiɔ ɔnu kle, e wen: «'A mu dako a ye'nanyu, 'a mu nyibli gbagbi,

9 a pu ke -a mu -bati le, 'a yi ke -a mu 'beti -ni, 'ki 'v ɔhaande -bu, -a -nu a -ta', 'ki 'v le-yiyrenyo -mo. -Te a yi -a mu le 'beti -ni,

10 'a mu -bu, a ko dako a pepe, -v mo Yisraekve 'hven-, ba ko 'a yiyie, -e mo, nyiblo -bu, -e ni mo 'a mu ye', -e ko 'kve -we, Nasaleti a -Yusu 'Klɔsv, e nɔ- ko 'klɔ -nuɔo, 'a 'kve a 'mu 'e -we. -Yusu a 'mu, e nɔ- a ko 'v tugbe 'yie, a 'la. E nɔ- Nyisva -ha 'li 'kukonyibli 'nyi, e -ha 'klo.

11 'Ki 'li Nyisvacriɛn 'kwli, v 'cri la -ti, 'ki 'v -Yusu a -ta'. -Ti a 'mu, v 'cri la, e nɔ- -bu,

'Katuo -mu', 'a mu 'kayoponyv, a 'yi -hva ba nuu -kvan 'yri, a pu bu,

e nɔ- -he 'katuo gbagbu.

Ke- Nyisva a win pi. 'Katuo a 'mu, nɔ- mo -Yusu. ('Kayoponyv -mo -bi, v nu- mo 'a mu.)»

12 Ke- Pielh pi de: «-Yusu ni -do, e nɔ- -we 'li -bu wa nyibli, 'ki 'v Nyisva a -bati a -ta'. 'Ki 'ne- 'klo a pepe -bu ki, Nyisva 'yi nyiblo ɔdv -ha, 'ki -bu wa -a mu.»

13 -Gbolugbo a nyibli, v yiɔi 'ni 'ye, -e mo, Pielh ko Saan 'hven-, v 'ni -pieɔe li huannv, 'bu yi -mo le ni ne, -e ko -ta', -gbolugbo a nyibli a 'mu, v yiɔe ni, -e mo, Pielh ko Saan 'hven-, v 'yi 'criɛn gbagbu ɔdv -yi, 'ti- v 'yi nyibli gbagbi 'pa-. De a 'mu, e kee 'waa ɔwlv le. Kee, v yru ɔnu ni, 'v yiɔe, -e mo, v ne mo -Yusu -mo.

14 Kee, v 'yi 'liɔi 'li -we, bu hlaɔa, -e mo, le-yiyrenyo a 'kve 'yi -we, -koti 'ki e ni 'v ɔnu ye' bu.

15 -E -bi v lee Pielh ko Saan 'hven- ni, 'ki bu 'hri 'li ɔnu 'nyi. -Te v 'hri 'li ɔnu 'nyi, -e -bi v -tua 'waa dɔnv a le'betile,

16 v wen: «De a 'di -bi -a di nyibli bu -mo nu 'li, -e nuɔo, nyibli a pepe, -v ni 'ne- Jrusredɔ 'kwli, v yiɔe ni, -e mo, Pielh ko Saan 'hven-, v nu ɔwlvlekeede gbagbu. 'Ti- -a 'yi 'liɔi 'li -we, -ba hlaɔa, -e mo, hu ɔnto, v 'yiɔi -nu.

17 -Ba -hɔv 'li 'yie bu, -ba ti ɔnu, -e diɔe nu, v 'ni ɔha -Yusu a -ti -mo le na de, 'ki 'v nyibli ɔdv ye'. E nɔ- diɔe nu, de -bu, -e mu 'lu -mo, 'ki e 'ye ni di 'blugba a pepe ki bu 'heen -ni.»

18 'Ti- v 'mu -yre, -e -bi v da Pielh ko Saan 'hven- ni de, v wen: «'A 'ni 'naa 'li -Yusu a -ti -mo le de, 'ki 'v nyibli ɔdv ye'.»

19 Kee, Pielh ko Saan 'hven-, v ɔtu ɔnu ɔwɔn, v wen: «'Aan ɔgbetv, ba 'yeɔe, 'bu

mo, 'bu noo 'u le, 'ki 'u Nyisua ye', 'ki -ba [tuu 'u 'a mu, 'e -hi 'u, -ba [tuu 'u Nyisua 'u.

20 De -bu, -a 'ye, e ko -ti -bu, -a 'win, -a 'yi 'li [ti 'li -we, -ba ma wien, -ba 'yi [ti ki -hlee -ni.»

21 -Juukue a nyibli gbagbi, u 'ni 'ye [e 'hru, bu di gba, bu di Pielu ko Saan 'huen- [huen [tu, -e nu [o, nyibli a pepe, u pu Nyisua 'nyre le, 'ki 'u de -mu', -e mu 'lu -mo a -ta'. E no- ko -ti, nyibli gbagbi a 'mu 'u yi nyibli a huannu pie, 'u yi Pielu ko Saan 'huen- -lee -ni, -e mo: «'Bu mo, 'ba 'tie yi 'aan nununmlu a 'mu 'lu -mo ni gbe, -a di [tu 'a mu [huen», 'ti-, 'u te [nu bu.

22 Nyiblo a 'mu, -e ko 'kue -we, 'ki 'li [wilekeede 'kwli, e ko 'yri a -wli ni 'huen, 'e ni de le.

-Te -Yusu a nyibli de la Nyisua

23 -Te u te 'ki Pielu ko Saan 'huen- bu, -e -bi u mu 'li 'waa 'bio -mo, -tebli a pepe a 'mu, Nyisua a -cohlunpinyu* ko nyibli gbagbi -bi 'huen-, u lee [nu, 'u na [a -mo le.

24 -Te u 'win -ti a 'mu, -e -bi u -tua Nyisua a dida, 'ki 'li 'lule-hihie ni -do 'kwli, u wen: «Kukonyo, -mo nu yakoo ko -tutu, ko 'yru 'huen-, ko 'a -ne de, -e ni 'ne- 'klo ki.

25 -Aan 'bai gbagbu bodu Dafidu, -e mo -na -kuannunyo, Dafidu a 'mu, -na -Hihiu* nu la [a ni, 'e hla la [a, -e mo:

De- ko -ti dako a gblegble -mu', -u 'yi -Juukue* 'pa-,

'u 'yaa 'li 'waa dionu,

'ti- 'u pi yru,

'u yi -tebli -huan 'lu -mo le -hie,

'ki 'u Kukonyo -mo 'li?

Ke, -tebli a 'mu, u 'yi 'li 'a nunuo 'li -we.

26 -Tutu -bu, 'a 'blugbinaanyu bibi 'yi le,

-e di [e nu, u 'mu Kukonyo yi -won,

e ko Wanyo -mu',

e pu la le, e di la ya 'huen-.

Ke- Dafidu pu la.

27 'E mo -tee, 'ki 'ne- 'du -bu 'kwli, 'kuan Helodi ko -gulunuma Pusi Pilati 'huen-, u bibi 'yi le, u ko dako a nyibli -mu', -u 'yi -Juukue 'pa-, ko Yisraekue a [tugbi 'huen-, 'ki bu -won -na -kuannunyo -Yusu yi. E

no- -ha 'li, 'ki bu mo Wanyo -mu', -pu la le, -di la ya.

28 Ke, -tebli ni -do -mu', -mo 'Kikuninyisua, -hie la 'lu -mo le, ko -yrala, see la a ti 'yri, e ni -do a 'mu, e no- u -we 'li bu nu.

29 -E -bi -te ti ne -bu, Kukonyo o, 'ye ke -ti u -hla, u wen: -A di [tu 'a mu [huen. 'A -ti o, -a mu -bu, -u mo -na -kuannunyibli, -nyi -a mu 'ki, -a 'ni [ha huannu pie, 'ki -ba na -na -ti -mo le.

30 Nu [o, nyibli bu 'ye [e, -e mo, -ni 'ki ki. Ko, nu [o, nyibli a 'kue bu -we, ko, -bu nu [wilekeete-tebli -bi, 'ki 'li -na 'Yu -Yusu, -nyi 'ki a 'nyre 'kwli.»

31 -Te u -we 'ki Nyisua a dida -mo, -e -bi -te -mu', u 'kukue wen 'u le, 'a -tutu -tua 'hilele. -E -bi Nyisua a -Hihiu -mu', -e ni 'u [nu ke', e koo [nu win ki pepe, 'e nu [o, -Yusu a nyibli a 'mu, 'ki u 'ye ni pie huannu, 'u yi nyibli Nyisua a -ti -lee -ni.

-Te -Yusu a nyibli [gle 'waa kuko-tebli

32 -Tonyibli a pepe -mu', -u kuo -Yusu [wlu yi, [han-ti 'u -hu, ke, u ko 'lule-hihie ni -do. 'Ki 'li [nu 'nyi, nyiblo [du 'ni -pu [u le, -e mo, e ni -do, e no- ko 'a kuko-tebli, ke 'a -ne nyiblo, -tebli a pepe, e -ko, e yi [ti 'ni [gla, e ko 'a 'bio a pepe 'huen-.

33 -Yusu a -monanyu* ko 'ki diaki, 'ki bu lee nyibli le, -e mo, -te -Yusu 'Kisu 'ku, e -hon 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'e 'hru 'klo. -Yusu a nyibli a 'mu, Nyisua ni [nu [haande -mo diaki.

34 'Ki 'li [nu 'nyi, nyiblo [du 'ni 'ye [e li [huen, -koti 'a -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'bu ko -cio ko 'kayo, e ple [e ni,

35 'e gbe 'li 'a 'wliye a 'mu -Yusu a -monanyu -mo, -e di [e nu, u 'mu [u nyibli le [gla, [wi yi, -te 'waa 'kla-wliye 'yia [ti 'mu.

36 E ko nyiblo [du. 'A 'nyre mo Sosefu. Lefiputugba* a nyiblo [ni. 'Ki e ko 'li Sipreblugba 'kwli, -Yusu a -monanyu 'u [tue la [a Banabasnyre, -e [hen 'nyre, -e [tui 'li nyibli [wlu 'kwli ble.

37 Sosefu a 'mu, e plo 'a -ci -bi, 'ti-, 'e gba 'li 'a 'wliye -Yusu a -monanyu -mo.

5

Ananiasu ko Safila 'huen-

1 E ko la nyibeyu □du. 'A 'nyre mo Ananiasi. 'A nugba a 'nyre mo Safila. U nu- plo 'waa -ci -bi,

2 Ananiasi 'e □tu 'wliye a 'kutio -bi bu, 'e gba 'a de -bi -mu' -Yusu a -monanyu* yi. 'A nugba yi□e ni, -e mo, 'a nyibiv □tu 'wliye a 'mu, 'a 'kutio -bi bu.

3 -Te Ananiasi a 'mu, e nyre 'ki 'u, -e -bi Piel wen: «Ananiasi, de- ko -ti □ni -ha 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu Satan me le, 'e koo -mu win ki, 'e nu□o, □ni ni hi, 'ki 'u Nyisua a -Hihiu* ye', -e mo, 'aan -ci, a plo wen, 'a 'wliye a pepe, no- -bu 'li? Kee, □tu 'a 'kutio -bi bu.

4 'Ti- □mu -ci a 'mu plo mo mu, □bi e 'yi -mo 'pa-, □yi□i -ko? 'Bi -mo ko□o -o. -Te -plo□o, -mo ko 'a 'wliye -we. □Bi e 'yi□i 'pa-? De- nu□o, □ni -yra□a, 'ki 'li -na □wlv ki, 'ki -bu nu hidv -bu 'li? E 'yi -tonyibli 'pa-, □yi □nv hi le -nuu -ni, kee, Nyisua, e no- -nuu hi le.»

5 -Te Ananiasi 'win wuntobu a 'mu, ti ni -do a ti 'yri, -e -bi e bi □hlon, 'e 'ku. E nu□o ni, nyibli a pepe -mu', -u 'win -ti a 'mu, u bi hvannu' diaki.

6 Gbloyo -mu', -u ni 'u, u 'hinhian□a danv le, 'u gba□a, 'u -ha 'u□v 'u.

7 -Haawi ni ta bu -hi, -e -bi Ananiasi a nugba nyre 'li 'a 'bio 'nyi ni. De -bu, -e mu 'lu -mo, e 'yi 'u□v □dedede 'hvi -yii -ni.

8 -E -bi Piel 'beti□e ni, e wen: «□Bi sey-sey, -te a plo 'aan -ci, 'a 'wliye a pepe, no- -bu?» -E -bi e wen: «lin, 'wliye a pepe, no- □ni□.»

9 -E -bi Piel wen 'ni de: «-Bi' a -nu, -ko -na nyibiv 'hven-, 'a -yra hidv -bu, -e di□e nu, a 'mu Nyisua a -Hihiu 'yi □te 'li? 'Ye ke, nyibli, -u -ha 'u -na nyibiv 'u, -te e 'ku, 'ki u ni 'u □hvan.yi. -Na 'mumu, -di 'ni 'ku -we, u 'mu -mu □tu mo gba.»

10 Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi e bi □hlon, 'ki 'u Piel a 'mumu 'yi □hlon, 'e 'ku, gbloyo -ni wen, 'u -pa. Bu 'ye□e, -e mo, nugba a 'mu, e 'ku ni, -e -bi u gba□a ni, 'u pu 'u□v 'a nyibiv 'hvi bu.

11 'Cve a nyibli a pepe, ko nyibli -bi -mu', -u 'win, u bi hvannu' diaki.

-Yusu a -monanyu* nu □wilekee-tebli -hvohvi

12 -Yusu a -monanyu ni □wilekee-tebli -hvohvi, 'ki 'li Nyisua a 'nyre 'kwli. 'Ki

-Yusu a nyibli a pepe 'kukue 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli le, 'ki 'li pupa -mu', u dee Salomo a pupa.

13 Nyibli -mu', -u 'yi -Yusu □wlv yi -kuo -ni, u yi pie la hvannu, 'ki bu bi □nv ki. Kee, ke- e ni 'mu, 'u 'bva la 'waa -ti 'yi diaki.

14 -Tonyibli -hvohvi, nugbi ko nyibeyu, u kuo Kukonyo -Yusu □wlv yi, 'u yi -Yusu a nyibli ki bi.

15 Nyibli gbe la 'waa 'hvihrennyu, 'u pie la 'u □nv 'safvi ko kve 'hven- ki ble, 'ki 'li 'hrii wlon le, -e di□e nu, ti -mu' -ko 'yri Piel di 'u -hii mo di, 'a □gbetu 'bu 'yi -u -bi le -hren, 'a -hiko dadu 'mu □nv le -hren.

16 'Dui -mu', -u □glaa 'li Jrusre le, nu- nyibli -hven 'li kle, 'u ye 'waa 'hvihrennyu, ko nyibli -mu', 'kuo -hvin* ni 'u ke' le, 'waa pepe a 'mu, 'waa 'kve 'e yi -we.

-Te -Juukve* a nyibli gbagbi □tui la -Yusu a -monanyu* □hiven

17 -E -bi Nyisua a -cohlunpinyu* a nyibli gbagbi, ko nyibli a pepe -mu', -u ni 'u□v 'hvi, -u mo □tumu -mu', u de Sadusi□tumu* a nyibli, ca 'yii 'li □nv ni, 'ki 'u -tebli -mu', -Yusu a -monanyu ni a -ta', 'u -yra□a, 'ki bu nyra □nv bu,

18 'u klo -Yusu a -monanyu a 'mu, 'u pu □nv □ji'.

19 Kee, 'to', 'ki Nyisua a lelenyo □du -ha 'u □jikayu a 'maji le, 'e 'hroo □nv, 'e lee □nv, e wen:

20 «Ba mu 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli, -e di□e nu, 'klo yrayru -mu', -Yusu -ya, a 'mu 'a -ti nyibli -lee -ni.»

21 -Ti -mu', Nyisua a lelenyo -hla, -Yusu a -monanyu □tuu 'u -ti a 'mu ni. -Nyrarju', 'u mu 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli, 'u -tua nyibli a toole.

-E -bi Nyisua a -cohlunpinyu a nyiblo gbagbu, ko nyibli -mu', -u ni 'u□v 'hvi, u nu- -mo -bi, u 'kukue -Juukve a 'blugba a nyibli le, 'ki 'u 'waa -gbolugbo gbagbu a -ta'. -Te u 'kukue 'ki le, -e -bi u lee Nyisua a 'kagbau a 'yie□tunyv ni, -e mo, bu bla -Yusu a -monanyu, 'ki 'li □jikayu bu.

22 Kee, -te u nyre 'li □jikayu a 'mu bu, u 'yi 'li □nv bu -yee -ni, 'u □hian -mo, 'u -mu, 'u lee -gbolugbo a nyibli, u wen:

23 «-Te -a nyre 'li, [j]ikayu a 'maji 'sii yi, 'e ke 'u le -tee, [j]ikayu a 'yie[t]unyub 'u ni 'u 'waa -tuo ki ble -tee, 'ki 'u 'maji 'yri. Kee, -te -a -ha 'u 'maji le, -a 'yi 'li [j]iklapi [d]u bu -yee -ni.»

24 Nyisua a 'kagbau a 'yie[t]unyub a nyiblo gbagbu, ko -cohlpinyub gbagbu 'huen-, -te u 'win -ti a 'mu, -e mo, -Yusu a -monanyub bu 'yi 'li [j]ikayu bu -ni a -ti, de bu di 'lu -mo le -hie, ko, de -bu, -e di 'lu -mo mu, u 'yi[t]i -yi.

25 -E -bi ti ni -do a ti 'yri, nyiblo [d]u nyre 'u ni, e wen: «Ba 'ye ke, nyibli -mu', a pu [j]i', -te ti ne -bu, 'ki u ni 'li Nyisua a 'kagbau bu, 'u tve nyibli.»

26 -Te u 'win, -e -bi Nyisua a 'kagbau a 'yie[t]unyub a nyiblo gbagbu, ko 'a nyibli 'huen-, u mu ni, 'u -mia -Yusu a -monanyub kle. Kee, u 'yi 'li [k]ike 'kwli -nuu -ni, -e nu[o], u yi pie nyibli a huannu, u 'ni [h]a [n]u 'hi -mo le pu, 'ki bu 'la [n]u a -ti.

27 -Te u -mia 'ki [n]u kle, -e -bi 'ki u gba 'li [n]u -gbolugbo gbagbu yi, Nyisua a -cohlpinyub a nyiblo gbagbu 'e -tua 'waa le'betile,

28 e wen: «-A lee mo 'a mu ni -tee, -e mo, a 'ni lee 'li -Yusu a -ti nyiblo [d]u. Ba 'ye ke de, a -nu. 'Aan toole kaa 'li Jrusredio a pepe ni, 'ti-, 'a -hve ba pu -a mu -Yusu a 'kuku-ti 'lu le.»

29 Kee -e -bi Piel ko -Yusu a -monanyub -bi 'huen-, u [t]u [n]u [w]on, u wen: «Yi-henyiblo, -a ble yi, -ba [t]uu 'u, e no-mo Nyisua, e 'yi -tonyibli 'pa-.

30 -Yusu -bu, a ko la 'u tugbe 'yie, 'ki e 'mu la 'ku a -ti, Nyisua -bu, -aan 'banu de la, no- -ha 'li [k]i 'kukonyibli 'nyi, 'e -ha [a] 'klo,

31 'e nu[o], -Yusu a 'mu 'e mu 'u [u] 'hu, 'ki 'li yak ko 'kwli, Nyisua a 'mu 'e -nyi [e] 'kl, 'ki bu mo 'luyunyo ko Wanyo. De a 'mu, Nyisua nu[o] ni, -e di [e] nu, e 'mu Yisraeku 'kl -nyi, 'ki bu hie 'u 'waa de 'kuku bu, u 'mu 'waa 'klo a pepe Nyisua -nyi, Nyisua 'mu 'waa -tebl 'kukui a pepe 'wuwla -ni.

32 -Tebli a pepe, -e mu 'lu -mo, -a 'ye [e] ni, [a] hle [e], -a ko Nyisua a -Hihiu* 'huen-. -Hihiu a 'mu, Nyisua yi -nyi [e] nyibli -mu', -u [t]ui 'u [u] 'u.»

33 -Te -gbolugbo a nyibli 'win win a 'mu, -e -bi u bi yru' le diaki, u wen, bu 'la -Yusu a -monanyub.

34 Kee, 'ki 'li [n]u 'nyi, e ko Falisi [t]umu* a nyiblo, 'e ni 'u. 'A 'nyre mo Gamaliel. E mo Nyisua a tetetonyo [n]u. Nyibli [t]ui 'u [u] ni diaki. No- 'du ye', 'ki 'li -gbolugbo a nyibli 'nyi, 'e lee nyibli, bu 'hroo -Yusu a -monanyub, 'ki 'li ti gbi 'kwli.

35 -Te u 'hroo 'ki [n]u, -e -bi ke- e pu -gbolugbo yi, e wen: «Yisraeku, de a di nyibli -bu -mo nu, ba -hie [e] 'lu -mo le -tee.»

36 e wen 'ni de: «-Te nyibe yu [d]u 'hri la, 'a ti 'yee ki bu ni hve. Nyibe yu a 'mu, 'a 'nyre mo Teda. E wen 'ni, e mo la nyiblo gbagbu [n]u, -tonyibli, -u yi la [a] [w]ien le kue, u -we 'li nyibli a -hotruw ni -hen ni. Kee, -te nyiblo [d]u 'la la [a], -e -bi nyibli a pepe, -u yi la [a] [w]ien le kue, u -gbe -tebl 'nyi le, [t]umu a 'mu 'e -gbe le.

37 -Te Teda a de -hi, ti -mu' -ko 'yri u yi la 'u nyibli 'u -hree -ni, 'ki nyibe yu [d]u 'hri la de. 'A 'nyre mo Juda. 'Ki e ko 'li Galileblugba 'kwli, 'e nu[o], nyibli -huohu 'u kue [e] [w]ien. Kee, nyibli [d]u 'la la [a] ni -we, nyibli a pepe, -u yi la [a] [w]ien le kue, 'u -gbe -tebl 'nyi le.

38 'A -ti o, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, nyibli -bu, -a pu -bati le, a 'ni 'nuo 'li [n]u [d]edede [d]u -mo. Kee, ba -ha [n]u me le, bu mu. 'Bu mo, 'waa nunu-tebli ko 'waa toole 'huen-, 'bu mo -tonyibli a 'lule-hihie, u di -we bu.

39 Kee, 'bu mo Nyisua, -e yi [n]u 'kl -nyi, -e -bi a 'yi 'li [k]i 'li -we, ba -we [n]u bu. 'Bu mo, 'ba yi [n]u yi ni -wen, -e -bi Nyisua a -wen yi.»

-Ti a 'mu, Gamaliel -hla, -gbolugbo a nyibli wen [e] ki,

40 'u da -Yusu a -monanyub de, 'u lee 'seyo, 'ki bu bii [n]u loko. -Te u -we 'waa bibie -mo, -e -bi u -nyi [n]u tete -bi de, u wen: «A 'ni 'too 'li -Yusu a -ti de,» 'ti- 'u te [n]u bu.

41 -Te -Yusu a -monanyub, u yi 'li -gbolugbo a nyibli 'nyi ni -huen, -e -bi u ni do du, -e nu[o], Nyisua nu [n]u [h]aande -mo. [H]aande a 'mu, no- mo bu 'ye [h]u, 'ki 'u -Yusu a -ta'.

42 'A -ne -nyrowo, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau

bu, ε kɔ, 'kɪ 'lɪ 'waa dɪɔnɔ a -tɛ, ɔ 'cibi 'ɔ, 'ɔ yɪ nyibli -lee -nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Wanyɔ -mɔ', Nyɪsua pɔ la lɛ, ε di la ya.

6

U -ha nyibli nɪ ɔhlon'hɔɛn, -v di -Yusu a -mɔnanyɔ* -hɛɛ -nɪ

1 Ti a 'mɔ 'yri, -ɛ -bɪ -Yusu a nyibli, ɔ yɪ bii klɛ. -Yusu a nyibli a 'mɔ, ɔ mɔ la -Juukɔɛ*. -U -bɪ pɪ Glɛkɪkɔɛwin. 'Kɪ ɔ kuu 'lɪ 'blɔgbɪ -bɪ kɪ, 'tɪ- 'ɔ di 'bli; 'waa dɛ -mɔ', -ɔ pɪ -Juukɔɛwin, ɔ nɔ- -mɔ -bɪ 'kɪ ɔ nɪ 'lɪ 'bli. Nyibli -mɔ', -ɔ pɪ Glɛkɪkɔɛwin, ɔ yɪ 'pɔpɛ wɔn lɛ, 'kɪ 'ɔ 'waa 'biɔ -mɔ', -ɔ pɪ -Juukɔɛwin a nunukɔ a -ta', -ɛ nuɔ, ɔ wɛn 'nɪ, 'a -nɛ -nyrɔwɔ, nyibli 'bɔ yɪ didi-tɛblɪ nɪ ɔglɛ, ɔ 'nɪ -kɔɔ 'lɪ 'waa -nɛ -tɔgbanɔgbɪ a dɛ -mɔ.

2 ɛ nɔ- kɔ -tɪ -Yusu a -mɔnanyɔ nɪ -pu ɔtu 'ɔ 'hɔɛn -mɔ', 'ɔ da -Yusu a nyibli a pɛpɛ, 'ɔ 'kukue ɔnɔ lɛ, ɔ wɛn: «ɛ 'yɪ 'ɔ lɛ -nɔɔ -nɪ, 'kɪ -a mɔ -bɔ, -ɔ mɔ -Yusu a -mɔnanyɔ, -ba di 'ɔ 'a -tɪ a -mɔlɛnɪna bɔ hɛ, -ba di didi-tɛblɪ ɔgla.

3 'A -tɪ, 'dɪayɪnɔ -na, ba ta 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ lɛ, ba -ha 'lɪ nyibli nɪ ɔhlon'hɔɛn, -ɔ kɔ -pli nyibli pɪ, 'waa 'kɔ a yɪnɔnɔ a -tɪ. Bɔ mɔ nyibli, Nyɪsua a -Hihiu* kɔɔ win kɪ pɛpɛ, 'tɪ- -ɔ kɔ ɔtɔ. Nyibliɔ a 'mɔ, nɔ- -a di didi-tɛblɪ a ɔgɪgla -nyɪ,

4 -a mɔ -mɔ -bɪ, -a 'mɔ ti kɔ, 'kɪ -ba da Nyɪsua, kɔ, 'kɪ -ba lee nɛ 'a -tɪ nyibli lɛ.»

5 -Tɪ a 'mɔ, -Yusu a nyibli pɔ 'ɔ bɔ, ε klɔɔ nyibli a pɛpɛ kɪ. ɛ nɔ- nuɔ, 'ɔ ta 'lɪ 'waa dɪɔnɔ 'nyɪ lɛ, 'ɔ -ha 'lɪ nyibli nɪ ɔhlon'hɔɛn. Yɪ-hɛnyiblo, ɔ -ha 'lɪ, ε nɔ- mɔ Etienɪ. ɛ kuo -Yusu ɔwɔ yɪ dɪakɪ, Nyɪsua a -Hihiu 'ɛ kɔɔ ɔnɛ win kɪ pɛpɛ, ε kɔ, 'ɔ -ha 'lɪ Filipɔ kɔ Plɔkɔɔɔ, kɔ Nikanɔɔ, kɔ Timɔ, kɔ Pamɪnasɪ, kɔ Nikola, -ɛ kɔ 'lɪ Atɪɔsɪdɪɔ 'kwli. Nikola a 'mɔ, ε 'yɪ la -Juukɔɛyɪ 'pa-, kɛɛ, ε -hɛ -Juukɔɛyɪ.

6 -Tɛ ɔ wa ɔnɔ 'nyrɛ, -ɛ -bɪ ɔ gba ɔnɔ nɪ, 'ɔ tɔɔ ɔnɔ -Yusu a -mɔnanyɔ yɪ, -mɔnanyɔ a 'mɔ, 'ɔ da Nyɪsua, 'kɪ 'ɔ 'waa -ta', 'ɔ pɔ ɔnɔ dabɔ 'lu blɛ, -ɛ diɔɛ nu, Nyɪsua 'mɔ ɔnɔ ɔhaandɛ -mɔ nu.

7 Ti a 'mɔ 'yri, Nyɪsua a win 'hɛɛn bɔ, 'kɪ 'lɪ 'blɔgbɪ a pɛpɛ kɪ. Dɛ a 'mɔ, nɔ- nuɔ, -Yusu a nyibli 'ɔ bii klɛ

dɪakɪ, 'kɪ 'lɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli, kɔ Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ* -hɔɔhɔɪ 'ɔ kuo -Yusu ɔwɔ yɪ -wɛ.

-Tɛ ɔ klɔ la Etienɪ

8 Nyɪsua nɪ ɔhaandɛ gbagbɔ Etienɪ -mɔ, kɔ, 'ɛ -nyɪɔ 'kɪ, 'kɪ bɔ nu ɔwɔlɛkɛɛ-tɛblɪ gbagbɪ, 'kɪ 'lɪ dakɔ 'nyɪ.

9 -Nyrɔwɔ ɔdɔ 'kwli, nyibli ɔdɔ, nɔ- -di, 'ɔ -tɔa Etienɪ a 'blɪnɪ a lɛɔmɔmɔɔ. Nyibli a 'mɔ, 'waa dɛ -bɪ, ɔ yɪ 'kukue 'lɪ Nyɪsua a 'kayɪ ɔdɔ blɛ. Nyibliɔ a 'mɔ, ɔ dɛɛ ɔnɔ bɔtɛɔkoyɔ. 'Waa dɛ -bɪ -mɔ', -ɔ ya ɔyɛ, 'kɪ ɔ -hɔn 'lɪ Silɛnɪdɪɔ kɔ Alɛsadrɪdɪɔ 'kwli, 'kɪ -ɔ -bɪ -hɔn 'lɪ Silɪsɪblɔgbɪ kɔ Asɪblɔgbɪ 'kwli. U nɔ- kɔ Etienɪ 'hɔɛn-, -ɔ pɪ gblɛ.

10 Kɛɛ, -tɛ bɔ di 'a ɔwɔn a ɔtutuo nu, ɔ 'yɪɔ -yɪ, -kɔtɪ ɔtɔ -mɔ', Nyɪsua a -Hihiu* yɪɔ -nyɪ, nɔ- kɔ 'kwli ε nɛɛ 'lɪ, 'ɛ yɪ hɛ.

11 Nyibli a 'mɔ, -ɔ ya ɔyɛ, ɔ 'pɛɛ nyibli, 'ɔ lee ɔnɔ, -ɛ mɔ: «Kɛ- ba pɔ nyibli yɪ: Etienɪ -bɔ, -a 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua kɔ 'a winwɔn-hanyɔ* Moise 'hɔɛn-, nɔ- ε yɪ -tɪ 'hɔɪ lɛ ye'.»

12 Nɔ- ε kɔɛ yɪ, 'ɔ ɔtutuo nyibli kɔ 'blɔgbɪ a ye'nanyɔ, kɔ Nyɪsua a tetɛtɔnyɔ 'hɔɛn-, 'ɔ 'yɪyɪ 'ɔ Etienɪ 'hɔɪ bɔ, 'ɔ klɔɔ, 'ɔ gba 'lɪɔ -Juukɔɛ* a -gbolugbɔ a nyibli yɪ, -ɛ diɔɛ nu, ɔ 'mɔɔ -bati lɛ -pɔɔ -nɪ,

13 'ɔ lee nyibli -bɪ, 'kɪ bɔ pɔ Etienɪ hɪ kɪ, ɔ wɛn: «Nyibli -bɔ, Nyɪsua a 'kagbɔ kɔ tɛtɛ -mɔ', Nyɪsua -nyɪ la 'a winwɔn-hanyɔ Moise, nɔ- ε hɛ -tɪ 'hɔɪ lɛ. Nɔ- ε 'cibi 'ɔ, ε nɪ.

14 -A 'wɪn nɪ, -tɛ ε yɪɔ nɪ hɛ, -ɛ mɔ, Nasaletɪ a -Yusu -bɔ, ε di Nyɪsua a 'kagbɔ 'nɪ 'wɪla, kɔ, -aan nunukɔ, Moise tɔɔ la -aan 'bainɔ, -ba 'cɪɔɔ.»

15 Nyibli a pɛpɛ -mɔ', -ɔ nɪ 'lɪ -gbolug-bokayɪ a 'mɔ bɔ, ɔ yɪ Etienɪ 'nɪ 'ye yɔɔ, 'ɔ yɪɔ 'ye, -ɛ mɔ, 'a yɪgbakla 'wɪ- Nyɪsua a lɛlɛnyɔ a yɪgbakla yɪ.

7

-Tɛ Etienɪ hlee la 'lɪ -Juukɔɛ* a ye'nanyɔ -mɔ

1 -ɛ -bɪ Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbɔ 'beti Etienɪ nɪ, ε wɛn: «ɔBɪ -tɪ -bɔ, ɔ yɪ -mɔ -yɛɛ -nɪ, ɔhan-tɪ ɔnɪɔ?»

2 -ɛ -bɪ Etienɪ wɛn: «'Bainɔ -na, ε kɔ 'dɪayɪnɔ -na, ba pɔ 'mɔ nɔa yɪ bɔ. Nyɪsua,

-ε -kɔ -ti a 'yi'buɔɔa, ε nɔ- 'hru la -aan 'bai gbagbu Abrahamu yi, -te ε ni la 'li 'blugba -mu', u dεε Mesopotami 'kwli, 'ti- ε 'mu la 'li Haladiɔ 'kwli mu.

3 -ε -bi ke- Nyisua pi la□a yi: -Hɔn 'ne- -na 'blugba -bu 'kwli, kɔ, hie 'u -na □tugba bu, 'blugba -mu', -ε kɔ ki 'n di 'li -mu 'li -tɔɔ -ni, □mu 'li mu.

4 Ke- Abrahamu nu la 'li 'a 'blugba, -ε mɔ Kalidikuε a 'blugba a 'kwli-hɔnhɔɔn, 'ε mu la 'li Haladiɔ 'kwli 'ti mɔ, ε kɔ 'a 'dukuε 'hɔen-. 'Ki ε ni 'li -nɔni, 'a 'bai 'ε 'ku. -Te 'a 'bai 'ku 'ki, -ε -bi Nyisua nu□o ni, 'ε di 'ne- Kanaablugba -bu, a 'ti ke 'ne-ki.

5 Keε, Nyisua 'yi 'ne□ε 'tiile -nyi, mɔ, ε 'yi□i -tɔtɔkɔtiɔ gbe □du -nyi -wε. Keε, ε pu 'li□i ni, 'ki 'u□u -mɔ, -ε mɔ, ti 'bu nyre 'u, 'blugba -bu, a ni 'ne- ki, ε di □ne□ε 'ni -nyi, 'ti- 'bu 'ku, 'a 'yonu a 'yonu 'mu 'blugba a 'mu win ki -kɔɔ -ni. Ti a 'mu 'yri, Abrahamu 'yεε la 'yu ni kuε.

6 -Ti -mu', Nyisua lee □ne, ε nɔ- -bu: 'Ki -na 'yonu di 'li hiapɔblugba -bi ki 'ti, -ε 'yi 'waa 'blugba 'pa-. 'Ki 'li 'blugba a 'mu 'kwli, u di -he □koyo, u 'mu □nu □hiɔen □tu, 'ki 'li 'yri a -hɔtrɔwi ni -hen 'kwli.

7 Keε, dako -mu', -u kɔ □kode u di nu, 'n di puu □nu -bati lε. 'Ni puu □nu -bati lε, -ε -bi 'na 'yonu a 'mu, u di 'li 'blugba a 'mu 'kwli 'ni -hɔn, u 'mu 'ne- di, u 'mu 'ne- 'na dida 'cibi -ni.

8 Ke- Nyisua nu 'yri a □tutuo, ε kɔ Abrahamu 'hɔen-. 'Yri a 'mu, 'a yruule, nɔ- mɔ nyibeyu a yi'biε. ε nɔ- kɔ -ti, -te Abrahamu a 'yu Yisaki kɔ la 'wee, ε 'be la□a yi, Yisaki -mɔ -bi 'ε 'be 'a 'yu Sakɔbu yi, Sakɔbu -mɔ -bi, 'ε 'be 'a -ne 'yonu ni -pu □tu 'u 'hɔen yre, -u mɔ -aan -ne dako a □tugbi a 'bainu gbagbi.

9 -Aan 'bainu a 'mu, u □tui la 'waa 'diayi Sosefu ca -mɔ. ε nɔ- nu□o, 'u plo la□a, -ε di□e nu, ε 'mu □kode nu, 'ki 'li Esipɔblugba 'kwli. Keε, Nyisua, nɔ- -heε □ne,

10 'ε -ha 'li□i 'kla-wliye'yiya a pεpe 'kwli. -Te Sosefu a 'mu, ε ni la 'u 'blugba a 'mu a bodiɔ ye', Nyisua nu□o ni, bodiɔ a 'mu 'ε nuε la□a, 'ε 'ye□e, -ε mɔ Sosefu mɔ □tɔkɔnyɔ □niɔ, ε nu□o ni, Sosefu 'ε -he Esipɔblugba a pεpe a -gulɔnuma, 'ε -he

bodiɔ a 'kayo a pεpe a 'yie□tunyɔ -wε.

11 'Ki u ni 'u -nɔni, -ε -bi 'kanu bi la 'li Esipɔblugba 'kwli ni, ε kɔ Kanaablugba 'hɔen-, -te -aan 'bainu ni la 'li. -Aan 'bainu a 'mu, u 'ni 'ye□e la didide, 'u yi la □hiɔen 'ye, 'kanu a -ti.

12 -ε -bi -aan 'bai gbagbu Sakɔbu 'win, -ε mɔ, didide ni 'li Esipɔblugba 'kwli, ε nɔ- mɔ bu lee 'li -aan 'bainu. Nɔ- mɔ 'waa yi-hede, 'ki bu bla didide.

13 -Te u gba 'li 'hɔen a 'wɔ, -ε -bi Sosefu tɔɔ ne 'a diɔnu 'a 'diayinu yi, 'waa 'mumu 'u yru la□a. Ke- Esipɔblugba a bodiɔ nu la Sosefu a 'dukuε a yiyie.

14 -ε -bi Sosefu lee ne 'a 'diayinu ni, 'ki bu bla 'waa 'bai Sakɔbu, kɔ 'a □tugba a nyibli a pεpe, -u -wε 'li nyibli a (75) -wli ni -ta □tu 'u -pu □tu 'u □hun.

15 Ke- Sakɔbu nu 'li Esipɔblugba a 'kwli-mumuo. 'Ki ε 'kuε ε kɔ -aan -ne 'bainu -bi 'hɔen-.

16 -Te u 'ku, u gba 'waa 'kukukui ni, 'ki 'li Sisemudiɔ, -ε ni 'ne- Kanaablugba 'kwli, 'u □tu □nu. 'Dabio -mu', Abrahamu -tɔɔ la 'li nyiblo -mu', -ε mɔ Hemɔ a 'yonu -ji', nɔ- kɔ 'kwli u pu 'li □nu 'li.

17 'Ki u ni 'u -nɔni, -ε -bi Sakɔbu, -ε kɔ 'nyre -mɔ Yisraε, 'a 'yonu yi 'ni wlo, 'ki 'li Esipɔblugba 'kwli, Yisraεkuε a 'mu, 'u -he dako gbagbu. Ti -mu' -kɔ 'yri Nyisua kɔ bu nuu 'u dε -mu', ε pu la 'li Abrahamu, ε 'mυε yre, -ε mɔ, bu -ha 'li -aan dako □kode wlon.

18 Ti a 'mu 'yri, -ε -bi bodiɔ yrayru, nɔ- bi gbata ki. Bodiɔ yrayru a 'mu, ε 'yi la Sosefu -yi,

19 'ε nu -yruku, 'ε kaa ne -aan -ne 'dukuε, 'ε □tu -aan 'bainu □hiɔen, kɔ, 'ε ni 'u □nu ke', 'u hie 'u 'waa -panɔpli blε, u 'mu 'ku a -ti.

20 Ti a 'mu 'yri, 'ki u kɔɔ 'u Moise. ε mɔ 'yu □niɔ, Nyisua nuε -ni. 'A 'dii kɔ 'a 'bai 'hɔen-, u -hli□e ni, 'ki 'li □hɔnpu ni ta 'kwli, 'ki 'li 'waa 'kayu bu.

21 -Te ti a 'mu, ε -hi, -ε -bi u -ha□a -ta', 'u hie 'u□u bu. 'Ki Esipɔblugba a bodiɔ a 'yu nyruyu 'ye 'u□u, 'ε gba□a naa mɔ, □wi yi 'a □gbetu a 'yu.

22 ε nɔ- nu□o, -te Moise yi ni kui, 'ε yi Esipɔkuε a 'cruu a pεpe 'nyu, kɔ 'waa nunu-tebli a pεpe 'hɔen-, 'a 'puɔlewin 'ε ni 'klɔ ki.

23 'Kɪ ɛ nɪ 'lɪ -nɪnɪ, 'ɛ ɔcɛ 'yɾɪ a -wɪlɪ nɪ 'hʊɛn. -Tɛ ɛ kɔ 'yɾɪ a -wɪlɪ nɪ 'hʊɛn, -ɛ -bɪ 'a ɔwɪɔ pʊ 'lɪɔɪ nɪ, 'kɪ bʊ 'yɛ 'a 'dɪayɪnʊ, -v mɔ Yisraɛkʊɛ.

24 -Tɛ ɛ mu 'kɪ -mumu, -ɛ -bɪ ɛ 'yɛ Esipʊkʊɛyʊ ɔdʊ. ɛ nɔ- nii Yisraɛkʊɛyʊ ɔdʊ 'crɛ lɛ, Moise 'ɛ -hɪhɪa ɔnʊ yɾɛ, 'tɪ- 'ɛ pʊ 'a 'dɪayɪ a 'lu a yɾʊ, 'ɛ 'la Esipʊkʊɛyʊ a 'mʊ.

25 Moise -mɔ -bɪ, ɛ wɛn 'nɪ, 'a 'dɪayɪnʊ Yisraɛkʊɛ dɪɔɛ 'nɪ yɾʊ, -ɛ mɔ, ɛ nɔ- kɔ 'mʊ Nyɪsʊa dɪ 'lɪ -naa -nɪ, ɛ 'mʊ ɔnʊ ɔgblɛ. Kɛɛ, v 'yɪɔɪ lɛ -yɾʊ.

26 -Tɛ -nyɾɛ -nyɛ, -ɛ -bɪ Moise yɛɛ 'v -tɛ nɪ -do a 'mʊ Yisraɛkʊɛ nɪ 'hʊɛn bʊ, 'v -wɛn. ɛ -hʊɛ bʊ nuɔɔ, bʊ yuyɾʊ win' lɛ, ɛ wɛn: -A 'bɪo -na, a mɔ 'dɪayɪnʊ ɔnɔɔ. Dɛ- kɔ 'nʊwɪɔn a -wɛn 'lɪ?

27 Kɛɛ, nyɪblo -mʊ', -ɛ nɪ 'a 'bɪhɪan dɛ -hʊan -mɔ', ɛ 'nyɾaa 'lɪ Moise yɪ, 'tɪ- 'ɛ yɪɔɪ -lee -nɪ: Nyɪblo a 'dɪ -bɪ nu -mʊ -aan ye'nanyɔ kɔ -aan -batipʊnyɔ -mɔ 'lɪ?

28 ɔBɪ -hʊɛ -bʊ 'la 'mʊ, -tɛ -nu 'tʊ, ɔnɪ 'la 'tʊ Esipʊkʊɛyʊ -mʊ'?

29 -Tɛ Moise 'wɪn -tɪ a 'mʊ, -ɛ -bɪ ɛ 'gba ci, 'ɛ -hɔn 'blʊ kɪ, 'ɛ mu 'lɪ Madiablʊgba 'kwɪlɪ. 'Kɪ ɛ 'tɪ 'lɪ, 'ɛ kɔɔ 'lɪ 'yonʊ nɪ 'hʊɛn.

30 'Kɪ ɛ nɪ 'lɪ -nɪnɪ, 'ɛ gba 'yɾɪ a -wɪlɪ nɪ 'hʊɛn. -Nyɾɔwɔ ɔdʊ, -ɛ -bɪ 'kɪ ɛ nɪ la 'lɪ -tɛ -mʊ', nyɪblo ɔdʊ 'yɪ la 'lɪ 'tɪ, 'kɪ 'v dʊgba -mʊ', v dɛɛ Sinai 'hʊɪ. 'Kɪ 'v -tɛ a 'mʊ, 'kɪ Nyɪsʊa a lɛlenyɔ 'hɾʊ 'vɔv yɪ, 'kɪ 'lɪ -gbakuo gbe, -ɛ yɪ wɪn 'kwɪlɪ, 'kɪ ɛ nɪ 'lɪ.

31 -Tɛ Moise 'yɛ dɛ a 'mʊ, -ɛ -bɪ ɛ ta 'v bʊ, 'ɛ 'yɪyɪ 'v bʊ, -ɛ dɪɔɛ nu, ɛ 'mʊɔv lɛ yɾʊ. -ɛ -bɪ ɛ 'wɪn Kʊkɔnyɔ Nyɪsʊa a win, 'ɛ pɪ lɛ:

32 'Mɔ -mɔ Nyɪsʊa -mʊ', -na 'bainʊ dɛ la, -v mɔ Abrahamʊ, Yisakɪ, kɔ Sakɔbʊ. -Tɛ ɛ 'wɪn -tɪ a 'mʊ, -ɛ -bɪ hʊannʊ bɪ 'lɪɔɪ 'kwɪlɪ, 'ɛ 'yɪ 'kɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, bʊ ta 'lɪ lɛ dɛ.

33 -ɛ -bɪ, kɛ- Nyɪsʊa pɪ 'kɪɔɪ yɪ, ɛ wɛn: -Hɛ -na 'suɪn, -kɔtɪ -tʊtʊkʊtɪɔ -mʊ', -nyɾa 'v kɪ bʊ, 'mɔ nɪ -do, 'mɔ -kɔɔɔ.

34 ɔHɪvɛn -mʊ', 'na dakɔ Yisraɛkʊɛ yɪ 'yɛ, 'kɪ 'lɪ Esipʊblʊgba 'kwɪlɪ, 'n 'yɛɔɛ nɪ, 'nɪ 'wɪn 'waa ɔhɪɛnwɛwɪn -wɛ, 'tɪ- 'nɪ -dɪ, 'mʊ ɔnʊ ɔgblɛ. 'A -tɪ, pʊ 'v nʊa bʊ. 'N -hʊɛ ɔbʊ lee 'lɪ -mʊ Esipʊblʊgba 'kwɪlɪ.

35 -ɛ -bɪ, Moise nɪ -do -bʊ, Yisraɛkʊɛ hɪa la yɪ, -kɔtɪ 'v pɪ la lɛ: Nyɪblo a 'dɪ -bɪ

nu -mʊ -aan ye'nanyɔ kɔ -aan -batipʊnyɔ -mɔ 'lɪ? ɛ nɪ -do a 'mʊ, nɔ- Nyɪsʊa -lee -nɪ, 'kɪ bʊ mɔ 'a dakɔ a ye'nanyɔ, kɔ 'a ɔgɔgɔblɛnyɔ 'hʊɛn-. -Tɛ ɛ 'mʊɔv -lee -nɪ, 'kɪ ɛ naa 'lɪ 'a lɛlenyɔ 'lɪ, -ɛ nɪ 'lɪ -gbakuo 'kwɪlɪ.

36 Moise nɪ -do a 'mʊ, ɛ nɔ- naa 'lɪ ɔwɪlɛkɛɛ-tɛblɪ 'kwɪlɪ, 'ɛ -ha 'lɪ Yisraɛkʊɛ 'blʊgba -mʊ' 'kwɪlɪ, -ɛ mɔ Esipʊkʊɛ a 'blʊgba, 'ɛ nuɔɔ, 'v -ta 'Yɾʊ-Johʊn, 'tɪ-, -tɛ v nyɾɛ 'lɪ -tʊtʊkʊtɪɔ -mʊ' -kɔ kɪ nyɪblo ɔdʊ 'yɪ 'lɪ 'tɪ, 'kɪ 'lɪ 'yɾɪ a -wɪlɪ nɪ 'hʊɛn 'kwɪlɪ, 'ɛ nuu 'lɪ ɔwɪlɛkɛɛ-tɛblɪ -bɪ lɛ dɛ.

37 Moise nɪ -do a 'mʊ, nɔ- lee Yisraɛkʊɛ, -ɛ mɔ: Nyɪsʊa dɪ ya 'a mʊ winwɪɔn-hanyɔ* -bɪ yɪ. Nɔ- dɪ 'mʊ yɪ 'wɪ. ɛ dɪ mɔ 'aan dakɔ a nyɪblo.

38 Moise nɪ -do a 'mʊ dɛ, nɔ- nɪ la 'v -aan dakɔ Yisraɛkʊɛ 'hʊɪ, tɪ -mʊ' -kɔ 'yɾɪ v 'kukue la lɛ, 'kɪ 'lɪ -tʊtʊkʊtɪɔ -mʊ' -kɔ kɪ nyɪblo ɔdʊ 'yɪ 'lɪ 'tɪ. 'Kɪ -aan 'bainʊ nɪ la 'lɪ 'kɪbɪa -bɪ kɪ, Nyɪsʊa a lɛlenyɔ 'ɛ nɪ la 'lɪ 'kɪbɪa -bɪ kɪ -wɛ, 'kɪ 'lɪ Sɪnaɪdʊgba 'lu. Moise, nɔ- nɪ la 'v 'waa -gbati, Nyɪsʊa a lɛlenyɔ 'ɛ hlee la 'lɪ Moise -mɔ, 'ɛ -nyɪɔɛ Nyɪsʊa a win, -ɛ dɪɔɛ nu, ɛ 'mʊ -a mɔɔɔ -tɔɔ -nɪ.

39 Kɛɛ, -aan 'bainʊ 'yɪɔɪ -hʊa, bʊ pʊɔv nʊa yɪ bʊ, 'v -wɛnɔɛ yɪ. 'Waa ɔwɪlɪ -hʊɛɔɛ nɪ, 'kɪ bʊ ɔhɪan -mɔ, bʊ mu 'lɪ Esipʊblʊgba 'kwɪlɪ.

40 -Nyɾɔwɔ ɔdʊ, -tɛ Moise 'yɪ la 'lɪ ɔnʊ 'nyɪ -nɪ, v lee la Moise a 'dɪayɪ Ayɾɔ, v wɛn: Nuu -a mʊ tuyonʊ lɛ, v 'mʊ -aan nyɪsʊadɛ nu, nyɪblɪ dɪ 'ble, ɛ 'mʊ -a mʊ 'hɾʊ -tɔɔ -nɪ, -kɔtɪ Moise -mʊ', -ɛ -ha 'lɪ -a mʊ Esipʊblʊgba 'kwɪlɪ, dɛ -bʊ -dɪ 'lu -mɔ mu, 'kɪ 'vɔv -mɔ, -a 'yɪɔɪ -yɪ.

41 Kɛ- v -nu, 'v nu tuyu, -ɛ 'wɪ- bliyu yɪ, 'v pɪ -cɔhlʊn*, 'kɪ 'v tuyu a 'mʊ yɪ, 'v nu lɛ'mimle, 'kɪ 'v tuyu -mʊ', 'waa ɔgbɛtʊ, v -nu, 'a 'yɪ'bʊalɛ a -ta'.

42 Kɛɛ, -tɛ v nu dɛ a 'mʊ, -ɛ -bɪ Nyɪsʊa -ha ɔnʊ 'yɪɛ -mɔ, kɔ, 'ɛ -ha ɔnʊ mɛ lɛ, 'v -tʊa 'yɾʊ a dɪda, ɛ kɔ ɔhɔnʊpʊ kɔ nyahro 'hʊɛn-. -Tɪ -bʊ, v 'crɪ la, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊa a winwɪɔn-hanyɔ a 'crɪɛn 'kwɪlɪ, ɛ nɔ- -bʊ: Nyɪsʊa wɛn 'nɪ:

'A mʊ Yisraɛkʊɛ, -tɛ a nu la 'yɾɪ a -wɪlɪ nɪ 'hʊɛn, 'kɪ 'lɪ -tʊtʊkʊtɪɔ -mʊ' -kɔ kɪ nyɪblo ɔdʊ 'yɪ 'lɪ 'tɪ,

'a yi la 'wlugba-tebli a -cohlɔn pi,
 keɛ, 'mɔ Nyɪsua, a 'nɪ -pieɔe la 'mɔ.
 43 'Ba yi la -ta' nɪ -hɔɛn, dukwli -mɔ',
 -ɛ kɔ 'kwli ɔ pɔ 'lɪ tuyu -mɔ' 'lɪ,
 -ɛ 'wɪ- hɪapɔnyɪsua Molokɪ yi,
 dukwli a 'mɔ, nɔ- a 'ble,
 ɛ kɔ yi 'wɪde -mɔ', -ɛ 'wɪ- nyahro yi,
 -ɛ mɔ hɪapɔnyɪsua Yrefan.
 Tuyonɔ a 'mɔ, a nu ɔnɔ nɪ,
 -ɛ diɔe nu, a 'mɔ ɔnɔ kwɪ yi bɔ bla,
 'kɪ 'ɔ 'waa 'ɔtuule a -ta'.

Nɔ- kɔ -tɪ, 'mɔɔ nu, ɔ 'mɔ 'lɪ 'a mɔ
 hɪapɔblugba -bɪ 'kwli gba,
 -ɛ hɔ -mɔ, 'ɛ -hɪ 'ɔ Babilɔnɪblugba 'ɔ.

44 -Tɛ -aan 'baɪnɔ nɪ la 'lɪ -tɛ a 'mɔ,
 nyiblo ɔɔɔ 'yi 'lɪ 'tɪ, ɔ kɔ la 'tapɔkayu,
 -ɛ mɔ Nyɪsua a 'kayu -mɔ', -ɛ kɔ bɔ ɔ
 pɔ 'lɪ 'hɪ -mɔ' blɛ, ɔ 'crɪ la 'ɔ Nyɪsua a
 tete klɛ. 'Tapɔkayu a 'mɔ, -tɛ Nyɪsua nu
 'a blɛpɔpɔ, 'kɪ 'ɔ Moise ye', kɛ- ɔ nu 'a
 pɔpɔ.

45 'Tapɔkayu a 'mɔ, -aan 'baɪnɔ hieɔe
 'waa 'yonɔ lɛ. Ti -mɔ' -kɔ 'yri Sosue mɔ la
 'waa ye'nanyɔ, 'kɪ ɔ gba 'lɪɔ 'blugba -mɔ'
 'kwli, Nyɪsua pɔ la lɛ, ɛ di la ɔnɔ -nyi. Ti a
 'mɔ 'yri, 'kɪ ɔ -wɛɛn la 'ɔ 'blugba a 'mɔ kɪ,
 Nyɪsua 'ɛ blɛ la dakɔ a gblegble -mɔ' lɛ,
 -ɔ nɪ la 'lɪ 'blugbɪ a 'mɔ 'kwli. 'Tapɔkayu
 a 'mɔ, ɛ nɪ 'lɪ 'blugba a 'mɔ 'kwli -nɪnɪ,
 Dafidɪ 'ɛ -hɛ Yisraekɔɛ a bodɪɔ.

46 Nyɪsua nɪ la Dafidɪ a 'mɔ ɔhaan-tebli
 -hɔɔhɔɪ -mɔ. -ɛ -bɪ Dafidɪ -hɔaɔa Nyɪsua
 nɪ, 'kɪ bɔ pɔɔ Nyɪsua 'kagbau lɛ, -kɔtɪ ɛ
 nɔ- mɔ Nyɪsua -mɔ', Dafidɪ a 'baɪ gbagbɔ
 Sakɔbɔ dɛ la -wɛ.

47 Kɛɛ, 'kayu a 'mɔ, ɛ 'yɪɔ 'pa-, ɛ 'yɪɔ
 -pɔ. 'A 'yu Salomɔ, nɔ- pɔɔɔ.

48 'Klɪkɪnɪnyɪsua, ɛ 'yi 'lɪ -tonyibli a
 pɔpɔkayu bɔ -nɪ. Nɔ- 'a winwɔn-hanyɔ
 'crɪ la, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli. Dɛ a 'mɔ,
 ɛ nɔ- -bɔ:

49 Kɔkɔnyɔ Nyɪsua wɛn 'nɪ:

Yakɔ, nɔ- mɔ 'na bodɪɔgbata,
 -tɔtɔ 'ɛ mɔ 'na bɔkɪblɛɔtude.
 ɛ 'yi 'kayu ɔɔɔ -kɔ, a di 'mɔ lɛ -pɔɔ -nɪ,
 -ɛ kɔ bɔ 'n -wɛ 'lɪ ɔbɔ nɪ 'lɪ.

50 ɔBɪ ɛ 'yi 'mɔ 'pa-, -ɛ 'yi -tebli a pɛpɛ
 -nu?»

51 Kɛ- Etienɪ pɪ de: «A mɔ nyibli ɔnɔɔ, -ɔ
 ku 'lu lɛ, ɛ kɔ, -ɔ kɔ ɔwɪ ɔgboklo -nɪ, 'tɪ-
 -ɔ kɔ nɔɪ ɔke, 'kɪ 'ɔ Nyɪsua a -tɪ a 'wɪnwɪn

a -ta'. A -wɛn Nyɪsua a -Hihiu* yi 'a -nɛ ti.
 -Tɛ 'aan 'baɪnɔ nɪ la 'mɔ, kɛ- a nɪ 'mɔ.

52 'Aan 'baɪnɔ ɔtu Nyɪsua a
 winwɔn-hanyɔ a pɛpɛ ɔhɔɛn, 'ɔ 'la
 winwɔn-hanyɔ -mɔ', -ɔ hɛ laɔa, -ɛ mɔ,
 Nyɪsua di ya 'a mɔ nyiblo yi, -ɛ 'sɪi 'ɔ yi,
 -ɛ mɔ 'aan Wanyɔ. Nyiblo a 'mɔ, nɔ- mɔ
 -Yusu. -Yusu a 'mɔ, nɔ- a nuu 'crɛ lɛ, 'tɪ-
 'a 'laɔa.

53 'A mɔ -mɔ', Nyɪsua naa 'lɪ a lɛlenyɔ
 'lɪ, ɛ -nyi 'a tete, a 'yi 'ɔ tete a 'mɔ 'ɔ ɔtuu
 -nɪ.»

-Tɛ Etienɪ nu la 'kɔkɔ

54 -Juukɔɛ* a -gbolugbo a nyibli, -tɛ ɔ
 'wɪn -tɪ a 'mɔ, Etienɪ -hɪa, -ɛ -bɪ 'waa ɔwɪ
 kɔ yɔ'lebɪbɪɛ dɪakɪ.

55 Etienɪ -mɔ -bɪ, Nyɪsua a -Hihiu* kɔɔ
 ɔnɛ win kɪ pɛpɛ, 'ɛ tɛ 'lɪ yakɔ 'kwli lɛ, 'ɛ
 yi Nyɪsua a -tɪ a 'yi'babɔa 'ye, ɛ kɔ, 'ɛ yi
 -Yusu 'ye -wɛ, 'ɛ nyra bɔ, 'kɪ 'ɔ Nyɪsua a
 diidɛkɪbɪa kɪ.

56 Etienɪ a 'mɔ, kɛ- ɛ pɪ: «Ba pɔ 'mɔ
 nɔa yi bɔ, 'n yi yakɔ 'nɪ 'ye, 'ɛ -kɪ wɔn,
 'nɪ yi 'lɪ -Yusu 'yee -nɪ, -ɛ mɔ -tonyibli a
 pɛpɛ a Nyiblo, 'ɛ nyra bɔ, 'kɪ 'ɔ Nyɪsua a
 diidɛkɪbɪa kɪ.»

57 -Tɛ -Juukɔɛ a ye'nanyɔ 'wɪn -tɪ a
 'mɔ, -ɛ -bɪ ɔ ka 'waa nɔɪ yɛ, 'tɪ-, 'ɔ -tɔa
 lɛɔmɔma lɛ. Ti nɪ -do a ti 'yri, 'waa pɛpɛ
 a 'mɔ, ɔ ɔgbee ɔnɛ kɪ,

58 'ɔ ɔtɔɔ ɔnɛ 'dɪɔ, 'tɪ- 'ɔ -tɔa 'a 'hɪ a
 biile, -ɛ diɔe nu, ɔ 'mɔɔ 'la. -ɛ -bɪ nyibli
 -mɔ', ɔ lee -nɪ, 'kɪ -bɔ 'la Etienɪ, ɔ -hɛ 'waa
 'luyɪwɪlawɪ klɛ, 'ɔ -nyiɔe gblotayu ɔɔɔ, ɛ
 'mɔɔ 'yie ɔtu. Gblotayu a 'mɔ, 'a 'nyɛ
 mɔ Solɔ.

59 -Tɛ ɔ pɪ 'kɪɔ 'hɪ -mɔ lɛ, -ɛ -bɪ Etienɪ, ɛ
 da -Yusu nɪ, ɛ wɛn: «Kɔkɔnyɔ -Yusu, 'ble
 'na -hihiu kɔa.»

60 'ɛ bla kwɪ bɔ, 'ɛ 'yɛɛ 'lɪ win, ɛ wɛn:
 «Kɔkɔnyɔ ɔ, dɛ 'kuku -bɔ, ɔ nɪ, -hru 'a -tɪ
 -mɔ!» Bɔ pɔ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ ɛ mɪa -hɔnhɔn.

8

1 -ɛ -bɪ gblotayu Solɔ -nɪ wɛn, ɛ wɛnɔe
 kɪ, 'kɪ bɔ 'la Etienɪ.

-Tɛ Solɔ ɔtui la -Yusu a nyibli ɔhɔɛn

-Nyɔwɔ nɪ -do a 'mɔ, -Yusu a nyibli
 -mɔ', -ɔ nɪ 'lɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli, ɔ -tɔa 'waa
 ɔhɔɛn a ɔtutuo. ɛ nɔ- nuɔɔ, -Yusu a
 nyibli a pɛpɛ a 'mɔ, 'ɔ 'gba ci lɛ, 'ɔ 'hɛɛn

-tebli 'nyi bu. -U -bi mu 'li Sudeblugba 'kwli, 'waa de -bi 'u mu 'li Samaliblugba 'kwli. -Yusu a -mɔnanyɔ* ni -do, u nu-hie 'li Jrusre.

2 Nyibli -bu, -u ɔtui 'u Nyɔsua 'u, u gba Etient, 'u -ha 'uɔu 'u, ko, 'u yi we diaki, 'ki 'u 'a 'kukɔu a -ta'.

3 Solɔ -mɔ -bi, e ɔtui 'u 'kli, -e diɛ nu, e 'mu 'cuɛ a nyibli bu -we. E ne 'kayo ble, 'e kwle -Yusu a nyibli, nuɔbi ko nyibeɔu 'hɛn-, 'e pi ɔnu ɔjre.

-Te Filipu pi la ɔhaantie, 'ki 'li Samaliblugba 'kwli

4 -Yusu a nyibli -mu', -u 'hɛn bu, u ne 'blugba ki, 'u pi nyibli -Yusu a ɔhaantie.

5 E ko -Yusu a nyiblo ɔdu. 'A 'nyre -mɔ Filipu. E no- mu 'li Samaliblugba a 'diɔ gbagbu 'kwli. Wanyɔ -mu', Nyɔsua pu la le, e di la ya, e no- ko -ti e yi nyibli le -lee -ni,

6 'e ni ɔwilekɛɛ-tebli. -Ti a 'mu, Filipu yi nyibli -huɔhuɔ a 'mu -lee -ni, u piɔi nua yi bu -tee, -e nuɔo, ɔwilekɛɛ-tebli -mu', e ni, u yi 'a -ti 'ni 'win, ko, 'u yiɔi 'ye.

7 ɔWilekɛɛ-tebli a 'mu, -e mi 'lu -mɔ, no- mɔ 'kuo -huɔn*, -u ni 'u nyibli ke', 'u pi -cici le, 'u -hɛn ɔnu ke', ko, le-yiyrenyibli -huɔhuɔ ko nyibli -mu', -u 'yi nale -yi -tee, 'waa 'kuɛ 'e yi -we.

8 De a 'mu, e no- niɛ, 'u ni doɔu, 'ki 'li 'diɔ a 'mu 'kwli.

9 'Ki 'li 'diɔ a 'mu 'kwli, e ko nyiblo ɔdu, 'e ni 'li. 'A 'nyre mɔ Simɔ. E mɔ -pinanyiblo ɔniɔ. E -wlen 'li 'diɔ a 'mu 'kwli ni, 'e ni -tebli -mu', -e kɛɛ Samalikɔɛ a ɔwli le. E wen, e mɔ nyiblo gbagbu ɔniɔ.

10 Nyibli a pepe, nyi'ki, ko 'yonu 'hɛn-, u piɔi nua yi bu. Ke- u pi: «Nyiblo -bu, e ni 'kli ki, -wen Nyɔsua. 'A 'kli a 'mu, u deɛ ɔne 'kli gbagbi.»

11 U piɔi nua yi bu diaki, -e nuɔo, kuɛ 'li ti blebli 'ye bu, 'a -pinade kɛɛ 'waa ɔwli le diaki.

12 Kɛɛ, -te Filipu 'ya 'diɔ a 'mu 'kwli, -e -bi e yi nyibli le 'ni -lee -ni, -te Nyɔsua di nyibli a win a kɔkɔle nu, 'e yi ɔnu -Yusu a -ti -lee -ni, 'u kuo -ti a 'mu ɔwlu yi, nuɔbi ko nyibeɔu 'hɛn-, 'e pu ɔnu 'nie 'lu le.

13 Simɔ a 'mu, e kuo -ti a 'mu ɔwlu yi -we, 'u puɔu 'nie 'lu, 'e 'cibi 'u Filipu 'huɔ,

ɔwilekɛɛ-tebli -mu', -e mi 'lu -mɔ, 'e yiɔi 'ye, 'e kɛɛ ne 'a ɔwli le.

14 -Yusu a -mɔnanyɔ* -mu', -u ni 'li Jrusre, u 'win ni, -e mɔ, Samalikɔɛ, u 'ble Nyɔsua a win kua -tee. E no- ko -ti, 'u lee 'li ɔnu Pielɔ ko Saan 'hɛn- -mɔ.

15 -Te u nyre 'li, -e -bi u da Nyɔsua ni, 'ki 'u -Yusu a nyibli a -ta', -e diɛ nu, e 'mu ɔnu 'a -Hihiu* -nyi.

16 ɔHan-ti ɔhɔn, 'u pu ɔnu 'nie 'lu, 'ki 'li -Yusu a 'nyre 'kwli, kɛɛ, 'ki 'li ɔnu 'nyi, Nyɔsua a -Hihiu 'yɛɛ 'u -e ɔdu ke' ni bi.

17 E no- nuɔo, Pielɔ ko Saan 'hɛn-, 'u pu ɔnu dabuɔ 'lu ble, Nyɔsua a -Hihiu 'e bi 'u ɔnu ke'.

18 -Te Simɔ -ni wen, e 'yeɛ, -e mɔ, -Yusu a -mɔnanyɔ pu ɔnu dabuɔ 'lu ble, 'ti- Nyɔsua a -Hihiu 'e bi 'u nyibli a 'mu ke', e no- mɔ bu ya Pielɔ ko Saan 'hɛn- 'wliye yi,

19 e wen: «Ba -nyi 'mu 'kli a 'mu 'a de, -e diɛ nu, 'ni pu nyibli dabuɔ 'lu ble, Nyɔsua a -Hihiu 'mu 'u ɔnu ke' bi.»

20 Kɛɛ, Pielɔ ɔtuɔo ɔwɔn, e wen: «-Na 'wliye ko -mu 'hɛn-, ba -we bu, -te -na 'lule-hihie 'yeɛ, -e mɔ, nyiblo -we 'li bu nu 'wliye ni, bu -to Nyɔsua a -Hihiu ni a -ti.

21 'Ki 'u Nyɔsua a -ti ki, -ko -a mu 'hɛn-, -a 'yi -pe, -kɔti -na ɔwlu 'yi 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyɔsua ye'.

22 'A -ti, hie 'u -na 'lule-hihie -huan a 'mu bu, -bu da Kukɔnyɔ, -e diɛ nu, 'bu -we 'liɔi 'li, e 'mu -na 'lule-hihie -huan a 'mu, 'a -ti -mɔ -hru.

23 'N yiɔi 'ni 'ye, -e mɔ, 'cre 'yii 'li -na ɔwlu ki, e ko ca 'hɛn-, 'ti-, de 'kuku, no- kɔɔ -mu win ki pepe.»

24 -E -bi ke- Simɔ a 'mu, e pi Pielɔ ko Saan 'hɛn- yi, e wen: «'Aan 'mumu, ba da Kukɔnyɔ, 'ki 'u 'mu -mɔ, -e diɛ nu, -ti a pepe -bu, a -hla, 'a ɔdedede 'ni ɔha 'mu nu.»

25 -Yusu a -mɔnanyɔ ni 'hɛn a 'mu, -te u lee nyibli Nyɔsua a -ti, -e -bi u ɔhuan -mɔ, 'u mi Jrusre. -Te u yi ni di, Samaliblugba a 'du -mu', u ne ki, 'ki u pu 'li nyibli Nyɔsua a ɔhaantie.

-Te Filipu pu -Yusu a ɔhaantie Etipliblogba a nyiblo gbagbu

26 Filipu -mɔ -bɪ, kɛ- Nyɪsɔvɔ a lɛlɛnyɔ puɔv yɪ, -ɛ mɔ: «'Hru -mɔ', -ɛ -hɔn 'lɪ Jrusrɛ, -ɛ mi 'lɪ Gasadɔ 'kwli, mu 'lɪ wɔn. Mu 'lɪ 'a hɔn, -tɪtɛ -mɔ', nyiblo ɔdu 'yɪ 'lɪ 'ti.»

27 -Tɛ Filipu 'wɪn -tɪ a 'mɔ, -ɛ -bɪ ɛ bi 'hru wɔn, 'ɛ -mu, 'ɛ yɛ nyɪbɛhɪan ɔdu kɪ. Nyɪbɛhɪan a 'mɔ, ɛ mɔ Etiopibluɔba a nyiblo gbagbu ɔnɔ. ɛ mɔ 'a 'bluɔba a bodɔ a 'wli'yieɔtunyo ɔnɔ. Bodɔ a 'mɔ, ɛ mɔ nuɔba ɔnɔ, 'v dɛɛ ɔnɛ Kadasɪ. Nyɪbɛhɪan a 'mɔ, 'kɪ ɛ mu la 'lɪ Jrusrɛ, 'ɛ mu la Nyɪsɔvɔ da mɔ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔvɔ a 'kagbau bu. -Tɛ ɛ -wɛ 'kɪ Nyɪsɔvɔ a dida -mɔ, -ɛ -bɪ ɛ hɪan -mɔ,

28 'ɛ mi 'waa 'bli. 'Kɪ ɛ nɪ 'v 'a -so a -gbɔ kɪ bu, 'ɛ yɪ Nyɪsɔvɔ a winwɔn-hanyɔ Esai a 'crɪɛn -hre.

29 -ɛ -bɪ kɛ- Nyɪsɔvɔ a -Hihiu* pɪ Filipu yɪ, ɛ wɛn: «Mu -bu 'yɪya 'v -so-gbɔ -mɔ' 'hɔv bu,»

30 'ɛ gba cigbɛ, 'ɛ mu 'v -so-gbɔ a 'mɔ 'hɔv. -Tɛ ɛ nyre 'kɪ 'v, -ɛ -bɪ ɛ 'wɪn nyɪbɛhɪan a 'mɔ, 'a -hɪhrewɪn nɪ, 'ɛ yɪ Esai a 'crɪɛn -hre. -ɛ -bɪ Filipu wɛn: «Nyɪbɛyɔ o, ɔbi dɛ a 'mɔ, -yɪ -hre, -yrui'e' lɛ nɪ?»

31 -ɛ -bɪ ɛ ɔtuɔo ɔwɔn, ɛ wɛn: «'Bu mɔ, nyiblo ɔdu 'bu 'yɪ 'mɔɔ kɛ -hɪhɪa -nɪ, -bɪ' 'n di 'a lɛyuyruo nu 'lɪ?» ɛ nɔ- mɔ bu lee Filipu, bu 'ya 'lɪ -mɔ, 'kɪ 'v 'a -so-gbɔ kɪ.

32 -Tɪ a 'mɔ, ɛ yɪ -hre, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔvɔcrɪɛn 'kwli, ɛ nɔ- -bu:

«Nyiblo a 'mɔ, ɛ 'wɪ- blablɛ yɪ,
v gbɛ 'lɪ 'laalɛ',
kɔ, ɛ 'wɪ- 'blayu yɪ,
-ɛ kɔ -pupui 'bu yɪ nɪ 'cre,
-ɛ 'yɛ nɪ pu win.

Nyiblo a 'mɔ, ɛ 'yɪ -tɪ ɔdu -hla.

33 U ɔtɔ 'lɪ nɪ, 'v puɔ ɔnɛ hɪ-bati lɛ.

Nyiblo ɔdu 'yɪ 'lɪ -wɛ,
bu 'du 'a 'yonv a 'nyrɛ ye' lɛ,

-kɔtɪ v 'laɔa nɪ.

Kɛ- Esai -pu, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔvɔcrɪɛn 'kwli.»

34 -ɛ -bɪ nyiblo a 'mɔ, ɛ 'beti Filipu nɪ, ɛ wɛn: «Lee 'mɔ, 'n nyaa -mɔ lɛ: Esai -bu, ɔbi 'a dɔnɔv ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, -v'v, ɔbi nyiblo -bɪ ɛ ɔhɛn 'nyrɛ?»

35 Winbu a 'mɔ, ɛ nɔ- kɔ 'kwli Filipu naa 'lɪ, 'ɛ puɔv ɔhaantitɛ -mɔ', -ɛ nɛ -Yusu 'Kɪsɔv a -tɪ -mɔ lɛ.

36 -Tɛ v gba 'hru 'lu -mɔ -gbagba, -ɛ -bɪ v yɛ 'nie kɪ. -ɛ -bɪ nyiblo gbagbu a 'mɔ, ɛ wɛn: «'Nie, nɔ- -bu. ɔBɪ -wɛ 'lɪ -bu pu 'mɔ 'nie 'lu nɪ, -tɛ ti nɛ -bu?» [

37 -ɛ -bɪ Filipu wɛn: «'Bu mɔ, ɔnɪ kuo -Yusu ɔwɔv yɪ, 'kɪ 'lɪ -na ɔwɔv a pɛpɛ kɪ, -ɛ -bɪ 'hru pɛ 'v bu, 'kɪ ɔbu pu -mɔ 'nie 'lu.» -ɛ -bɪ ɛ wɛn: «'N puɔv ɔhan-tɪ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Kɪsɔv mɔ Nyɪsɔvɔ a 'Yu ɔnɔ, 'n kuo ɔnɛ ɔwɔv yɪ,»]

38 'ɛ nyra -so bu, ɛ kɔ Filipu 'hɔvɛn-, 'v ɔtɪ 'lɪ 'nie -mɔ, Filipu 'ɛ puɔv 'nie 'lu.

39 -Tɛ v -hɔn 'lɪ 'nie -mɔ, -ɛ -bɪ Nyɪsɔvɔ a -Hihiu gba 'lɪ Filipu -tɪtɛ -bɪ, nyiblo gbagbu a 'mɔ 'ɛ 'kee Filipu a 'yiye. Kɛɛ, kɛ- ɛ nɪ 'mɔ, 'ɛ gbɛ 'a 'hru 'lu -mɔ, 'kɪ 'lɪ dɔdu 'kwli.

40 Filipu -nɪ wɛn, 'kɪ ɛ 'hru 'lɪ 'dɔ -mɔ', v dɛɛ Asɔtɪ 'kwli. Kɛ- ɛ nɪ, 'ɛ nɛ 'dɪ kɛ, 'ɛ pɪ nyibli ɔhaantitɛ -mɔ', -ɛ nɛ -Yusu a -tɪ -mɔ lɛ. ɛ nɔ- ɛ 'ble kva -bleble, 'ɛ nyre 'lɪ 'dɔ -mɔ', -ɛ mɔ Sesalɪ 'kwli.

9

-Tɛ -Yusu a yraanyɔ Sɔlv -hɛ la -Yusu a -mɔnanyɔ

(Nunu-tebli 22.6-16; 26.12-18)

1 Ti nɪ -do a 'mɔ 'yri, Sɔlv -mɔ -bɪ, dɛ, ɛ yɪ 'lu -mɔ lɛ -hie, nɔ- mɔ bu -wɛ -Yusu a nyibli a pɛpɛ bu.

2 Nɔ- nuɔo, 'ɛ mu 'lɪ Nyɪsɔvɔ a -cɔhlɔnpinyɔ* a nyiblo gbagbu -mɔ, ɛ wɛn: «'Crɪ 'crɪn, 'mɔ 'lɪ Nyɪsɔvɔ a 'kayo a nyibli gbagbu -mɔ gba, -v nɪ 'lɪ Damastɔɔ 'kwli, -ɛ di'e nu, v 'mɔ 'mɔ -hɛɛ -nɪ, nyibli -mɔ', nyɪbɛpu kɔ nuɔbu 'hɔvɛn-, -v nɪ 'v Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'hru wɔn, -a 'mɔ ɔnu kɔ, 'mɔ ɔnu Jrusrɛ ya.»

3 Bu bi 'kɪ 'hru wɔn, ɛ kɔ 'a nyibli 'hɔvɛn-, -tɛ ɛ yɪ Damastɔ yɛ nɪ 'mɔɛ -nɪ, -ɛ -bɪ ti nɪ -do a ti 'yri, -nyrɛ -hɔn 'lɪ yako 'kwli, 'ɛ pu 'lɪ ɔgbɛ,

4 Sɔlv 'ɛ bi ɔhlɔn, 'ɛ yɪ win 'wɪn, 'ɛ pɪ lɛ: «Sɔlv o, dɛ- kɔ 'mɔ -nɪ lɛ ɔtui ɔhɪɛn 'lɪ?»

5 -ɛ -bɪ Sɔlv 'beti'e nɪ, ɛ wɛn: «Nyiblo a 'dɪ -bɪ -mɔ 'lɪ?» -ɛ -bɪ ɛ wɛn: «'Mɔ -Yusu ɔnɔ, 'mɔ ɔtui ɔhɪɛn.

6 'A -tɪ, 'du 'kɪ ye', -bu ya 'dɔ. Dɛ, Nyɪsɔvɔ -hɔvɛ -bu nu, 'kɪ v di 'lɪ -mɔɔ 'lɪ -lee -nɪ.»

7 Nyibli -mɔ', -v kɔɔ 'hɔvɛn- -nɛ 'hru, huannɔ a -tɪ, v nyra blɛ -blii. U 'nɪ -puɔv

win. U 'win win a 'mu ni, kee, v 'ni 'ye□e nyiblo □du.

8 Solv -mo -bi, e 'du ye', 'e □wlee 'yi, kee, e 'ni -yru□o le, 'v 'ble 'a dabu kva, 'v gba 'li□i Damasido 'kwli,

9 'e nu -nyrowi ni ta, 'ki bu 'ye ni yru le, bu 'ye ni di de, bu 'ye ni 'na -we.

10 'Ki 'li Damasido a 'mu 'kwli, -Yusu a nyiblo ni 'li. 'A 'nyre mo Ananiasi. Ananiasi a 'mu, e no -Yusu 'hru yi, 'e lee □ne, e wen: «Ananiasi o.» -E -bi e wen: «Kokonyo o, 'mo, no- -bu -o.»

11 -E -bi Kokonyo wen: «Mu 'li 'hru -mu', v dee Yi'siihru wlon, -bu pa 'li Judia a -te, -bu 'beti nyibeyu -mu', v dee Solv a -ti. 'Ki e ko 'li Tasi. -Te ti ne -bu, e de Nyisua.

12 'Ki 'li Nyisua a dida 'kwli, e 'yee 'li nyiblo □du, □wi yi, 'lile'yiye 'kwli. Nyiblo a 'mu, -mo □ni, Ananiasi. -Mo pa 'li Solv a 'mu -mo, □ni pu□v dabu 'lu bu, -e di□e nu, e 'mu le yru de.»

13 -E -bi Ananiasi □tu□o □won, e wen: «Kokonyo o, -tonyibli -huohvi lee 'mu ni, 'cre a pepe -mu', e nu nyibli -mo, 'ki 'li Jrusredo 'kwli.

14 'Ti-, didie -bu, e -di, Nyisua a -cohlunpinyu gbagbi, nu- -nyi□e 'kl, 'ki bu klo nyibli a pepe -mu', -v de -mu.»

15 Kee, Kokonyo wen: «□Ni 'pie 'li huannu, 'ki -bu mu 'li 'kayu a 'mu bu, -e nu□o, 'n -ha 'li Solv a 'mu ni, 'ki bu na 'na -ti -mo le, 'ki 'v dako -huohvi yi, v ko 'waa ye'nanyu 'huen-, e ko, -bu lee Yisraekue -we.

16 'N di □ne□e 'ni -tco -ni, -e mo, e di 'ye □huven diaki, 'na -ti.»

17 -Yusu bu pu 'ki le, -e -bi Ananiasi mu 'li 'kayu a 'mu bu ni. -Te e nyre 'li, 'e pu Solv dabu 'lu bu, e wen: «Solv, 'na 'diayi, Kokonyo -Yusu, -e 'hru mo -mu yi, 'ki 'v 'hru -bu, -ye mo wlon, e no- lee 'ne- 'mu, -e di□e nu, □mu le yru de, e ko, Nyisua a -Hihiu* 'mu -mu win ki -koo -ni pepe.»

18 Ti ni -do a ti 'yri, -tebli □du, -e 'wi -hrin a 'kvi yi, no- ble 'li Solv 'yi le, 'e -tva leyuyruo de, 'e 'du ye', Ananiasi 'e pu□v 'nie 'lu.

19 -Te e pu□v 'nie 'lu, -e -bi Solv di de, 'ti- 'a 'kl 'e 'ya 'li.

-Te Solv na la -Yusu a -ti -mo le, 'ki 'li Damasido 'kwli

-Te de a 'mu, e -hi, Solv -hi 'li -nyrowi gbi, 'ki 'li -Yusu a -nagbopu* -mu', -v ni 'li Damasido 'kwli -mo.

20 Ti ni -do a ti 'yri, e -tva Nyisua a -ti a -molenina, 'ki 'li Nyisua a 'kayo bu, e wen: «-Yusu mo Nyisua a 'Yu □ni.»

21 Nyibli a pepe -mu', -v yi 'a win 'win, e kee 'waa □wi le, v wen: «Nyibli -mu', -v de -Yusu, nu- nyiblo -bu, e -hue bu -we mo bu. 'Ti-, e di ni, -e di□e nu, e 'mu □nu klo, e 'mu □nu Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi -ji' pu.»

22 Kee, 'a -ne ti, Solv ne Nyisua a -ti -mo le, 'ki 'li Nyisua a 'mu a 'kl 'kwli, Solv a 'kl a 'mu 'e yi kle -bii -ni. -Juukue* -mu', -v ni 'li Damas, e yi -hre 'v □nu Nyisuaerien ye', 'e tve □nu, -e mo, -Yusu, no- mo Wanyo -mu', Nyisua pu la le, e di la ya. -Ti, nyibli a 'mu, bu di□e kle -huhia -ni, v 'ni 'ye□e li□i.

23 -Nyrowi gbi bu -hi, -e -bi -Juukue a 'mu, v -yraqa ni, 'ki bu 'la Solv.

24 Kee, -ti a 'mu, v -yra, e 'win ni, e ko, e 'win ni -we, -e mo, v □tui 'dio a paale a pepe 'yie, 'to ko -nyre, -e di□e nu, 'bu yi ni mi, v 'mu□v 'la.

25 No- nu□o, Solv a -nagbopu, 'v 'du□o ye', 'v 'yaa 'li□i □gbi -mu' 'lu, -e □glaa 'li 'dio le, 'v pu 'li□i -tugbo 'kwli, 'v □tio 'li□i □gbi a 'mu, 'a 'kibia -bi ki, 'e mu 'li Jrusredo 'kwli.

-Te Solv nyre la 'li Jrusredo 'kwli

26 -Te Solv nyre 'li Jrusredo 'kwli, -e -bi e □mve□e le, 'ki bu bi 'li -Yusu a -nagbopu* 'ny, kee, 'waa pepe, v yi pie 'a huannu, -e nu□o, v 'ni -pu□v li□i □han-ti, -e mo, -Yusu a seyi a -nagbopi □ni.

27 Kee, -Yusu a -nagbopi -bi ni 'v. 'A 'nyre mo Banabasi. No- gba□a, 'e tco □ne -Yusu a -nagbopu yi. -Te -mu', Solv nu -Yusu a 'yiye, 'ki 'li Damas a 'hru wlon, e ko, -te -Yusu nu la 'li 'a -mohleele, e no- na□a -mo le. E lee □nu ni -we, -te Solv -nu, 'ki e 'yi huannu -pie, 'e na -Yusu a -ti -mo le, 'ki 'li Damasido 'kwli.

28 Kue 'v -nyrowo a 'mu 'yie bu, -Yusu a nyibli, v 'ble Solv kva -tee, 'bu yi Jrusre wlon le ni ne, e 'ni -pie□e li huannu, 'e ne -Yusu a -ti -mo le.

29 -Juukue* -mu', -v pi Glekukewin, e hlee 'li □nu -mo -we, 'e □tu 'v 'kl, -e di□e

nu, u 'mu 'a pupuwini wlv yu -kuo -nu. Kee, -Juukue a 'mu, u mwue 'hru le, u 'muw'la.

30 -Te -Yusu a nyibli 'win, -e -bi u gba Solu ni, 'ki 'li Sesalidw 'kwli, 'u nuwo, 'e mu 'li Tasidw 'kwli.

31 Ti a 'mu 'yri, u 'ni wtuwo li 'cwe a nyibli hwen, 'ki 'li Sudeblugba ko Galileblugba ko Samaliblugba 'kwli. 'Cwe a nyibli a 'mu, u ko 'kl, ko, 'u ko Nyisua a 'wtuule, Nyisua a -Hihiu* 'e yu wnu -hee -ni, -Yusu a nyibli 'u yu kle -bii -ni.

-Te Pielu nu la wlikeke-tebli, 'ki 'li Lidadiw ko Sopediw 'kwli

32 -Yusu a -monanyo, -e mo Pielu, e ne 'blugba ki, 'e yu -Yusu a nyibli yre -me. -Nyrowo dw 'kwli, e mu la 'li -Yusu a nyibli -mo, -u ni 'li Lidadiw 'kwli.

33 'Ki e yee 'li nyiblo dw bu. 'A 'nyre mo Ene. E -yire le. -Te e -yire le, 'a 'yri ni bhienbhien a 'yru, no -bu. E yu pe bu ni -do.

34 Ke- Pielu pu yu, e wen: «Ene, -Yusu 'Kisu, e yu -na 'kue 'ni -wee -ni -we. 'Du ye', bu hrenti -na kibupeede,» Ene a gbetu 'e 'du ye'. -E -bi 'a 'kue -we ni.

35 Nyibli a pepe -mu', -u ni 'li Lidadiw 'kwli, e ko 'waa de -mu', -u ni 'li 'blugbakutiw -mu' 'kwli, u dee Sano, -te u 'ye, -e mo, 'a 'kue -we ni, -e -bi u kuo Nyisua wlv yu.

36 E ko nugba dw, 'e ni 'li -Yusu a nyibli -mu' 'nyl, -u ni 'li Sopediw 'kwli. 'A 'nyre mo Tabita. 'Nyre a 'mu, e no- mo Dolokasi, 'ki 'li Glekikewin 'kwli, -e hen 'nyre -Gbele. 'A -ne ti, e ni la nyibli haan-tebli 'yi hlon le, 'ti- 'e yu la hwenyibli -hee -ni.

37 Ti ni -do a 'mu 'yri, 'kue klo ni, 'e 'ku. -Te u -ple, -e -bi 'ki 'li yokayu a -gblo -bi 'kwli, 'ki u pu 'li bu.

38 -Yusu a -nagbopu* -mu', -u ni 'li Sopediw 'kwli, u 'win ni, -e mo, 'ki Pielu ni 'li Lidadiw 'kwli, -e 'mwe Sope yre. -Te u 'win 'ki, -e -bi u lee 'li nyibli ni 'hwen -mo, bu nyaa ne le, bu 'kika -ni, bu di.

39 -Te u nyre 'li, -e -bi Pielu 'du ye', 'e kue wnu wien. -Te e nyre 'li Sope, 'ki u gba 'li yokayu -ni wen a -gblo a 'mu 'kwli, -te -mu', nugba a 'mu, e pe 'u bu, -tugbanugbi 'u glaa 'li le, 'u yu we, 'u

toe ne 'hulepu-tebli -mu', Dolokasi nii la wnu le, -te e ni la 'klo.

40 -E -bi Pielu 'hrow nyibli a pepe ni, 'e bla kwli bu, 'e da Nyisua, 'ti- 'e hian-mo, 'e -me 'kukuku yu, e wen: «Tabita, 'du ye',» ti ni -do a ti 'yri, -e -bi Tabita wlee 'yii. -Te e 'ye Pielu, -e -bi e ni bu,

41 Pielu 'e pu dw dabu yu bu, 'e 'du ye', 'e da -tugbanugbi ko -Yusu a nyibli a pepe, 'e toe wnu Dolokasi yu, Dolokasi a 'mu, 'e pu -hnhlon.

42 De a 'mu, -e mu 'lu -mo, nyibli a pepe -mu', -u ni 'li Sope, u 'win ni, 'waa -huhu 'u kuo Kukonyo -Yusu wlv yu.

43 -Te e -hi, Pielu -wlen 'li Sope ni. 'Ki 'li nyiblo dw a -te, 'ki e 'ti 'li. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre mo Simo. Simo a 'mu, e nii mamukue -kuan 'yri.

10

-Te Konei da la Pielu

1 E ko la nyibeyu dw, 'e ni la 'li Sesalidw 'kwli. 'A 'nyre mo Konei. E mo Romakue a 'seyo a nyiblo gbagbu -bi wnu. E nee la 'seyo a -wlu ni hun. 'Seyo jain -mu', -e ko 'kwli e ni la 'li, u dee la Yitaliblugba a 'seyo.

2 Nyibeyu a 'mu, 'a 'yrinaabu 'sii 'u yu, e ko 'a 'kayubukue a pepe 'hwen-, 'u wtu 'u Nyisua ni. Hwenyibli -mu', -u ni 'li -Juukue* 'nyl, e yu wnu 'ni -hee -ni, 'ti- 'e 'cibi 'u Nyisua a dida.

3 -Nyrowo dw a 'yru-hiile', e ni 'u bu, -e -bi e -tua 'ile'yiye, 'e yru la -tee, -e mo, Nyisua a lelenyo, no- pa 'li -mo. -Te lelenyo a 'mu, e -pa, -e -bi e wen: «Konei.»

4 -E -bi huannu bi 'li Konei 'kwli, 'e yu 'ye gbee, -e -bi e wen: «E kla ni 'li, Kukonyo?» Nyisua a lelenyo a 'mu 'e wtu wnu, e wen: «-Te -ni hwenyibli a -hee, ko, -te -ni Nyisua a dida, Nyisua wen ki, 'ti- 'e pu -na -ti wlv -mo.

5 -Te ti ne -bu, lee 'li nyibli 'diw -mu', -e mo Sope 'kwli, u 'mu Simo da, -e ko kibhlanyre mo Pielu.

6 Pielu a 'mu, 'ki e ni 'li nyiblo dw a -te. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre mo Simo -we, 'e nii mamukue -kuan 'yri. 'Ki 'li 'yru wien, 'ki a 'kayu ni 'li.»

7 -Tɛ Nyɪsua a lɛlɛnyɔ pɔɔ tɪtɪ a 'mɔ, -ɛ -bɪ ɛ mu nɪ, Kɔnɛɪ 'ɛ da 'a -kɔannunyibli nɪ 'hɛn, ɛ kɔ 'a 'sɛyɔ a nyibli -bɪ. 'Sɛyɔtayɔ a 'mɔ, 'a 'yrinaabɔ 'sɪɪ 'v yɪ -wɛ;

8 Kɔnɛɪ 'ɛ bɪ 'v, 'ɛ tɔɔ ɔnɔ -tɛblɪ a pɛpɛ -mɔ, -ɛ mu 'lu -mɔ, 'tɪ- 'ɛ lee 'lɪ ɔnɔ Sope.

9 -Tɛ -nyrɔwɔ nɪ -dɔ -hɪ, -ɛ -bɪ v 'mɔɛ Sope yrɛ. 'Kɪ 'lɪ Sope a 'mɔ 'kwli, 'kɪ Pɪɛlɪ nɪ 'lɪ yɔ'kayɔ bɔ. Yɔ'kayɔ a 'mɔ, 'a 'lu 'wle 'v bɔ, 'v 'yɛ 'lɪɔ klɛ. -Nyrɔwɔ -bɔ, mu 'v 'yɔv a bɔnyrati 'yɪ, -ɛ -bɪ 'kɪ Pɪɛlɪ 'ya 'lɪ 'kayɔ a 'mɔ kɪ, ɛ 'mɔ Nyɪsua da.

10 Bɔ yɪ 'kɪ Nyɪsua nɪ dɛ, -ɛ -bɪ 'kanɔ bɪ 'lɪɔ 'kwli. Bɔ yɪ 'kɪ 'a diidɛ nɪ pɪ, -ɛ -bɪ ɛ yɪ 'yɛ 'lɪ lɛ.

11 Dɛ -mɔ, ɛ yɪ 'yɛ, ɛ nɔ- mɔ: yakɔ bɔ -kɪ wlɔn, dɛ 'ɛ -hɛn 'lɪ -wlu, 'ɛ 'wɪ- danɔ gbagbɔ yɪ, 'v mɔv 'a 'nyɪ nɪ -hɛn bɔ. Nɔ- ɔtɪ 'vɔv yɛ'.

12 'Kɪ 'lɪ danɔ a 'mɔ 'kwli, mamɔv a gblegble, kɔ lɛ-jri-tɛblɪ, kɔ nɔblɪ 'hɛn-, v nɔ- nɪ 'lɪ. (Mamɔvɔv a 'mɔ, dakɔ a pɛpɛ yɪ ɔnɔ 'nɪ di, kɛɛ, -Juukɔɛ -mɔ -bɪ, ɛ ɔɲa nɪ, 'kɪ bɔ di -tɛblɪ a 'mɔ. 'A -tɪ, v 'nɪ -diɔɛ lɪ ɔnɔ lɛ.)

13 Kɛɛ, ɛ 'wɪn win, 'ɛ pɪ lɛ: «Pɪɛlɪ, 'du ye', -bɔ 'la mamɔv -mɔ', ɔmɔ ɔnɔ di.»

14 Kɛɛ, Pɪɛlɪ wɛn: «'Dɔn-, Kɔkɔnyɔ o. Mamɔv -mɔ', v 'yɪ 'v yɪ 'sɪɪ -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsua ye'. ɛ ɔɲa nɪ, 'kɪ -a mɔ -Juukɔɛ -ba di ɔnɔ. 'A -tɪ, 'n 'yɪ -hɔan ɔnɔ nɪ di.»

15 Kɛ- win a 'mɔ, ɛ pɪ, 'ɛ yɪɔɪ -lee -nɪ de, -ɛ mɔ: «Dɛ -mɔ', Nyɪsua pɔ lɛ, -ɛ 'sɪɪ 'v yɪ, 'kɪ -tonyibli bɔ diɔɛ, ɔnɪ 'hlaa 'lɪɔɪ, -ɛ mɔ, ɛ ɔɲa nɪ, 'kɪ bɔ diɔɛ.»

16 Dɛ a 'mɔ, ɛ nu 'lu-mɔmɔuwɪ nɪ ta, 'tɪ- danɔ a 'mɔ, 'ɛ ɔhɪan -mɔ, 'ɛ mu 'lɪ yakɔ 'kwli.

-Tɛ Pɪɛlɪ mu la 'lɪ hɪapɔnyibli ɔdv, -ɛ yɪ -Juukɔyɛyɔ* 'pa- a 'kayɔ bɔ

17 -Tɛ ɛ -hɪ, -ɛ -bɪ Pɪɛlɪ yɪ 'a dɪɔnɔ lɛ 'nɪ 'betɪ -nɪ: «Dɛ -bɔ, 'n 'yɛ, dɛ a 'dɪ -bɪ ɛ ɔhɛn 'nyɛ 'lɪ?» ɛ nɪ 'lɪ 'lulɛ-hihie a 'mɔ 'kwli, nyibli -mɔ', Kɔnɛɪ -lɛ, 'v 'ya 'dɪɔ, 'v yɪ lɛ 'betɪ -nɪ, -tɛ Simɔ a 'kayɔ ɔgbɛɛ yɪ. ɛ nɔ- v -nu -nunu, 'v nyɛ 'lɪ 'kayɔ a 'mɔ, 'a ɔhɔan.yɪ,

18 'v 'yɛɛ 'lɪ win, 'v yɪ 'betɪ -nɪ: «ɔBɪ 'kɪ Simɔ Pɪɛlɪ nɪ 'nɛ- 'kayɔ -bɔ bɔ?»

19 Tɪ nɪ -dɔ a 'mɔ 'yɪ, Pɪɛlɪ bɔ 'tɪɛ yɪ 'lu lɛ nɪ -hie, dɛ -bɔ, ɛ 'yɛ wɛn, dɛ a 'dɪ -bɪ bɔ di 'nyɛ ɔhɛn a -tɪ, -ɛ -bɪ Nyɪsua a -Hihɪu* yɪɔɪ 'nɪ -lee -nɪ: «'Yɛ kɛ nyibli nɪ ta ɔmɔɛ -mɔ 'yɛ lɛ.

20 'A -tɪ, 'du ye', -bɔ ɔtɪ 'nɛ- 'kayɔ -bɔ yɪ. ɔNɪ 'muo 'lɪ ke' lɛ. V kɔ -mɔ 'hɔɛn- ba mu, -ɛ nuɔ, 'mɔ -lee 'nɛ- ɔnɔ.»

21 -ɛ -bɪ Pɪɛlɪ ɔtɪ 'lɪ 'kayɔ a 'mɔ yɪ nɪ, nyibli -mɔ', -v ɔmɔɛɔ lɛ, 'ɛ mu 'v ɔnɔ 'hɔv, ɛ wɛn: «Nyibli -bɔ, a ɔmɔɛ lɛ, 'mɔ ɔnɔ. ɛ kla nɪ 'lɪ?»

22 V wɛn: «'Sɛyɔ a nyibli gbagbɔ -mɔ', -ɛ mɔ Kɔnɛɪ, nɔ- lee 'nɛ- -a mɔ -mɔ. Kɔnɛɪ a 'mɔ, 'a nunukɔ 'sɪɪ 'v yɪ, 'ɛ ɔtɪ 'v Nyɪsua. -Juukɔɛ a pɛpɛ nɔɛ nɛ 'a dɛ nɪ. Nɔ- Nyɪsua a lɛlɛnyɔ -lee -nɪ, 'kɪ -bɔ di 'lɪ 'a 'dɪɔ 'kwli, -ɛ diɔɛ nu, -tɪ -mɔ', -diɔɛ -lee -nɪ, ɛ 'mɔɔv nɔv yɪ bɔ pɔ.»

23 -Tɛ v -yrɛ, -ɛ -bɪ Pɪɛlɪ paa ɔnɔ 'kayɔ bɔ, 'ɛ pɔ 'waa ɔtɔ.

-Tɛ -nyɛ -nyɛ, -ɛ -bɪ v kɔ Pɪɛlɪ 'hɛn-, v bɪ 'hru wlɔn, 'v -mu. -Tɛ ɛ kɔ ɔnɔ 'hɛn-, v yɪ nɪ mi, -ɛ -bɪ -Yusu a nyibli -bɪ -mɔ', -v nɪ 'lɪ Sope, v gba ɔnɔ 'hru wlɔn.

24 -Nyrɔwɪ nɪ 'hɛn a -nyrɔwɔ, 'kɪ v nyɛ 'lɪ Sesalɪ. Kɔnɛɪ yɪ ɔnɔ 'nɪ -ple, ɛ kɔ 'a ɔtugba a nyibli, kɔ 'a nɪnatumupɔ, ɛ -da 'hɛn-.

25 -Tɛ Pɪɛlɪ pa 'kɪ 'kayɔ a 'mɔ bɔ, -ɛ -bɪ Kɔnɛɪ 'du ye', 'ɛ muɔo ye' 'bɛ mɔ, 'ɛ blaɔa kwɪlɪ yɪ bɔ, 'kɪ 'v 'a 'vɔtuule 'kwli.

26 Kɛɛ, Pɪɛlɪ wɛn: «'Du ye', ɔnɪ 'blaa 'lɪ 'mɔ kwɪlɪ yɪ bɔ. 'Mɔ -tonyibli ɔnɔ. 'N 'yɪ Nyɪsua 'pa-»

27 Kɔnɛɪ a 'mɔ, 'ɛ 'du ye', ɛ kɔ Pɪɛlɪ 'hɛn-, 'v -tɔv toto a pɔpɔv. V yɪ toto nɪ pɪ, 'v pa 'kayɔ bɔ, Pɪɛlɪ 'ɛ yɛɛ 'v nyibli -hɔɔhɔv bɔ, -v -wɛ tɪ kɪ.

28 -ɛ -bɪ kɛ- ɛ pɪ 'kɪ ɔnɔ yɪ, ɛ wɛn: «Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'mɔ -bɔ, -ɛ mɔ -Juukɔyɛyɔ, ɛ ɔɲa nɪ, 'kɪ 'v 'mɔ -mɔ, 'kɪ ɔbɔ 'yɪya 'v nyibli -bɔ, -ɛ 'yɪ -Juukɔyɛyɔ 'pa- 'hɔv bɔ. ɛ ɔɲa nɪ -wɛ, 'kɪ ɔbɔ mu 'lɪ 'a -tɛ. Kɛɛ, Nyɪsua tɔɔ 'mɔɔ nɪ, -ɛ mɔ, 'nɪ 'hie 'lɪɔɪ 'lu -mɔ lɛ, -ɛ mɔ, ɛ kɔ nyibli -bɪ, -v 'yɪ 'v yɪ 'sɪɪ -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsua ye', 'kɪ ɔbɔ hlɔɔ ɔnɔ -mɔ lɛ.

29 ɛ nɔ- nuɔ, -tɛ a da 'mɔ, 'nɪ 'yɪ 'v win 'v ɔtɪ, 'nɪ -di. 'A -tɪ, 'n yɪ 'a mɔ 'nɪ 'betɪ -nɪ, -ɛ mɔ, ɛ kla nɪ yɔ, -ɛ kɔ 'mɔ a -da 'lɪ?»

30 -E -bi Konei □tu□o □won, e wen: «E ko 'ki -nyrowi ni ta, mu 'u ti ni -do -bu 'yri, -e mo 'yru-hiile a ti 'yri, 'ki 'n dea la 'u Nyisua, 'ki 'ne- 'na 'kayu bu. Ti ni -do a 'mu 'yri, 'ki nyiblo 'hru 'u 'mu ye'. 'A wlawli, e pu 'hu le, e yi 'ni wlin. Nyisua a lelenyo □no. E wen:

31 Konei, Nyisua 'win -na didawin ni, ko, -te -ni, □ni yi □hwenyibli -he e -ni, Nyisua wen□e ki.

32 'A -ti, lee 'li nyibli 'di□ -mu', -e mo Sope 'kwli, bu da Simo, -e ko kibuhlanyre mo Piel. Piel a 'mu, 'ki e ni 'li nyiblo □du a -te. 'A 'nyre mo Simo -we, 'e nii mamukue -kuan 'yri. 'Ki 'a 'kayu ni 'li 'yru wien.

33 No- nu□o, ti ni -do a ti 'yri, 'ni te mo 'li -mu nyibli -mo, 'ki bu da -mu. 'A -ti, e nu -tee, -te -nu, □ni -di. -Te ti ne -bu, -aan pepe, -a -we ti ki, ki mo Nyisua ye', -e di□e nu, -ti a pepe -mu', Kukonyo pu 'li -mu wlon, □mu -a mo□o -to□ -ni, -a 'mu 'win.»

Piel a yi-hewo, 'ki bu hla -Yusu a -ti, 'ki 'u nyibli -mu', -u 'yi -juukue* 'pa- yi

34 Ke- Piel pi, 'ki 'u nyibli a 'mu yi, e wen: «-Te ti ne -bu, 'n yruie le ni, -e mo, Nyisua 'ni 'jra□a li nyibli' le:

35 'A -ne dako □du a nyiblo, 'bu ni 'u, 'bu yi 'u Nyisua ni □tui -ni, ko, de -mu', -e 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', 'bu yi□i ni ni, no- Nyisua di ki wen.

36 Nyisua ya 'a dako Yisraekue □haantitie yi, 'e hle□e, -e mo, 'ki 'li -Yusu 'Klisu 'li, -e mo -aan pepe a Kukonyo, 'ki e naa 'li, -e di□e nu, Nyisua ko nyibli 'hwen-, u 'mu kibuwéenle ko.

37 'A yi -tebli a pepe -mu', -e mu 'lu -mo, 'ki 'li Galileblugba ko Sudeblugba 'kwli, kue la 'li ti -mu' 'yie bu, -e ko 'yri Saan Batist hlee la 'u Nyisua a -ti, e ko, -te e pi la nyibli 'nie 'lu le.

38 'A yi□e ni, -e mo, Nasaleti a -Yusu, no- Nyisua -nyi 'a -Hihiu* ko 'a 'kl 'hwen-, 'a yi□e -we, -e mo, -Yusu na 'du kle, nyibli a pepe -mu', -u ni 'li 'kuo -hwin* a nyiblo gbagbu a 'kl bu, -Yusu a 'mu, 'e nu□o, 'waa 'kue 'e -we, -koti Nyisua ni 'u□u -mo.

39 -A mu -bu, -u mo -Yusu a -monanyu, -a 'ye -tebli a pepe -mu', e nuu 'li Jrusredio

'kwli ni, e ko 'ki 'li -Juukue a 'blugbi a pepe ki. 'Ki 'li Jrusredio 'kwli, 'ki u ko□ 'li□i tugbe 'yie, -e di□e nu, e 'mu 'ku a -ti.

40 Kee, -te e 'ku, -nyrowi ni ta a -nyrowo, 'ki Nyisua -ha 'li□i 'kukonyibli 'nyi, 'e -ha□a 'klo, 'e nu□o, -Yusu 'e 'hru ne -a mu yi.

41 E 'yi Yisraekue a pepe 'pa-, e 'yi □nu yi 'hru -ni, kee, -a mu ni -do -bu, Nyisua -ha la 'li, kue la 'li bu, 'ki -ba -he nyibli -mu', -u di -tebli a pepe -mu', -e mu 'lu -mo 'ye, -a mu ni -do a 'mu, -a mu e 'hru yi. -Te Nyisua -ha 'li□i 'kukonyibli 'nyi, e -ha□a 'klo, e ko -a mu 'hwen-, -a dii 'u de -te ni -do.

42 E lee ne -a mu ni, 'ki -ba pu dako □haantitie, -e ne 'a -ti -mo le, e ko, e lee ne -a mu ni -we, 'ki -ba lee nyibli, -e mo, e no- Nyisua wa 'nyre, 'ki bu di 'klonnyibli ko 'kukonyibli -bati le pu□ mo.

43 Nyisua a winwlon-hanyu* a pepe, u hla -Yusu a -ti ni. U hle la□a ni, -e mo, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'bu kuo -Yusu a 'mu □wlu yi, 'ki Nyisua di 'li -Yusu 'li -naa -ni, e 'mu nyiblo a 'mu a nunu-tebli 'kukui 'wowa -ni.»

Nyibli -mu', -u 'yi -juukue* 'pa-, Nyisua yi -nyi □nu 'a -Hihiu* -we

44 Piel ni 'li win a pu□u 'kwli, nyibli -mu', -u pu□u nua yi bu, Nyisua a -Hihiu 'e □ti 'u □nu ki.

45 -Yusu a nyibli -mu', -u ko Piel 'hwen-, -u -di, -u mo -Juukue, e kee 'waa □wli le diaki, 'ki nyibli -mu', -u 'yi -Juukue 'pa-, Nyisua bu di □nu 'a -Hihiu -nyi,

46 -e nu□o, u yi 'ni 'win, -te u pi win -mu', u 'yi -yi, 'u 'bue Nyisua a -ti 'yi.

47 Ke- Piel pi de, e wen: «Nyibli -bu, Nyisua -nyi □nu 'a -Hihiu ni, □wi yi -te ni -do, e nu -a mu 'a -Hihiu a -nyinyie. 'A -ti, e 'yi yi -blee -ni, 'ki nyiblo bu pu le, -e mo, u 'ni 'pu□ 'li □nu 'nie 'lu.»

48 -E -bi e wen de: «-Ba pu □nu 'nie 'lu, 'ki 'li -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli,» 'u pu □nu 'nie 'lu. -Te e -hi, -e -bi u wen: «Piel, -a -hwe□e ni, -bu -hii mo -a mu -nyrowi gbi 'hu, 'ti- □mu mu.»

11

-Te Piel nyre 'li Jrusredio 'kwli, 'e na

-mɔ lɛ, 'kɪ 'v -Yusu a -mɔnanyɔ yɪ, -tɛ Nyɪsua -nu, 'ɛ -nyɪ 'a -Hihiu* nyibli -mɔ', -v 'yɪ -Juukɔɛ* 'pa-

1 -Yusu a -mɔnanyɔ, kɔ -Yusu a nyibli -bɪ 'hɔɛn-, -v nɪ 'lɪ Sudeblɔgbɔ 'kwli, v 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, nyibli -mɔ', -v 'yɪ -Juukɔɛ 'pa-, v 'ble Nyɪsua a win kɔɔ -wɛ.

2 -Tɛ Piɛlɪ ɔhɪan -mɔ, ɛ di Jrusɛdɪɔ 'kwli, 'kɪ 'lɪ Sudeblɔgbɔ 'kwli, -ɛ -bɪ -Yusu a nyibli -mɔ', -v mɔ -Juukɔɛ, v -tɔɔ 'a 'nyre a didie nɪ,

3 v wɛn: «Nyibli -mɔ', -v 'yɪ -Juukɔɛ 'pa-, -v 'yɪ yɪ 'bɛ, nɔ- kɔ -tɛ -pa 'lɪ, v kɔ -mɔ 'hɔɛn-, 'a di dɛ. Dɛ- 'lɪ?»

4 Bɔ pɔ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ Piɛlɪ -tɔɔ -tɛblɪ a pɛpɛ -mɔ', -ɛ mu 'lu -mɔ a -tɪ a -mɔlɛnɪna,

5 ɛ wɛn: «'Kɪ 'n nɪ la 'lɪ Sope, 'nɪ dɛ la Nyɪsua. 'N nɪ 'lɪ Nyɪsua a dɪdɪ 'kwli, 'nɪ 'yɛ dɛ, 'kɪ 'lɪ lɛ'yɪyɛ 'kwli, 'ɛ 'hru 'v 'mɔ ye', dɛ a 'mɔ 'ɛ ɔtɪ 'v 'mɔ ye', 'ɛ 'wɪ- danɔ gbagbɔ yɪ, -ɛ kɔ 'nyɪ nɪ -hɛn, v mɔɔ bɔ. Nɔ- -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli, 'ɛ di 'v 'mɔ ye'.

6 -Tɛ 'n mu 'lɪɔtɪ 'kwli lɛ ta mɔ, 'n 'yɛ 'lɪ mamɔ a gblegble, 'wan bɔ a mamɔ, lɛ-jri-tɛblɪ, kɔ nɔblɪ -wɛ,

7 'nɪ 'wɪn win. Kɛ- ɛ pɪ 'mɔ yɪ: Piɛlɪ, 'du ye', 'la mamɔ -bɔ, ɔmɔ ɔnɔ di.

8 Kɛɛ, -ɛ -bɪ 'wɛn: 'Uɔn-, Kɔkɔnyɔ ɔ, mamɔ -bɔ, -a mɔ -Juukɔɛ, ɛ ɔɲa nɪ, 'kɪ -ba di ɔnɔ. 'A dɛ 'yɪ -hɔɔn 'v 'na mɛ kɪ nɪ bi.

9 -ɛ -bɪ 'n 'wɪn win a 'mɔ nɪ dɛ, 'ɛ -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli, ɛ wɛn: Dɛ -mɔ', Nyɪsua pɔ lɛ, -ɛ 'sɪi 'v yɪ, 'kɪ -tonyɪblo bɔ di, ɔnɪ 'pɔɔ 'lɪ lɛ, -ɛ mɔ, ɛ ɔɲa nɪ, 'kɪ -tonyɪblo bɔ diɔɛ.

10 Dɛ a 'mɔ, ɛ nu 'a 'wɪ nɪ ta, 'tɪ- tɛblɪ a pɛpɛ a 'mɔ, 'ɛ ɔhɪan -mɔ, 'ɛ mu 'lɪ yakɔ 'kwli.

11 Tɪ nɪ -do a tɪ 'yɪ, 'kayɔ -bɔ, -ɛ kɔ bɔ 'n nɪ la 'lɪ, -ɛ -bɪ nyibli nɪ ta nyre 'lɪ nɪ. Nyibli a 'mɔ, 'kɪ v -hɔn 'lɪ Sesalɪ, 'v lee 'nɛ- ɔnɔ 'mɔ -mɔ.

12 -ɛ -bɪ Nyɪsua a -Hihiu lee 'mɔ nɪ, ɛ wɛn: ɔNɪ 'muɔ 'lɪ ke' lɛ, v kɔ -mɔ 'hɔɛn- ba mu. -Yusu a nyibli nɪ ɔhlon-do -bɔ, -v nɪ 'nɛ- -a mɔ 'nyɪ, nɔ- gba la 'mɔ 'hru wɔn, 'kɪ 'lɪ Sesalɪ. -Tɛ -a nyre la 'lɪ, -ɛ -bɪ 'kɪ -a pa 'lɪ nyɪbɛyɔ -mɔ', v dɛɛ Kɔnɛɪ a -tɛ,

13 Kɔnɛɪ a 'mɔ, 'ɛ lee nɛ -a mɔ, -ɛ mɔ, ɛ 'yɛ Nyɪsua a lɛlɛnyɔ, 'kɪ 'lɪ 'a 'kayɔ bɔ.

'Kɪ Nyɪsua a lɛlɛnyɔ a 'mɔ, ɛ nyra 'vɔv ye' bɔ, 'ɛ yɪɔtɪ -lee -nɪ, -ɛ mɔ: Lee 'lɪ nyibli Sopɛdɪɔ 'kwli, bɔ mu Simɔ da, -ɛ kɔ kɪbɔhɪanyrɛ mɔ Piɛlɪ.

14 -Tɪ -mɔ', ɛ di -mɔ -lee -nɪ, nɔ- diɔɛ nu, Nyɪsua 'mɔ -mɔ wa, -kɔ -na 'kayubukɔɛ 'hɔɛn-.

15 Bɔ pɔ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ 'n -tɔɔ la Nyɪsua a -tɪ a -mɔlɛnɪna, 'kɪ 'v Kɔnɛɪ kɔ 'a 'kayubukɔɛ 'hɔɛn- yɪ, Nyɪsua a -Hihiu 'ɛ bi 'v ɔnɔ ke', ɔwɪ yɪ, -tɛ nɪ -do ɛ nu la 'v -aan ke'bibie, yɪ-hɛ-nyre a tɪ 'yɪ.

16 Tɪ nɪ -do a tɪ 'yɪ, -tɪ -mɔ', Kɔkɔnyɔ -Yusu hɪa la, ɛ bi la 'lɪ 'mɔ 'kwli. Kɛ- ɛ pɔ la: Saan -mɔ -bɪ, ɛ pɔ la 'a mɔ 'nie 'lu lɛ, kɛɛ, Nyɪsua -mɔ -bɪ, 'a -Hihiu, nɔ- ɛ di 'a mɔ -nyɪ.

17 'ɛ mɔ ɔhan-tɪ, Kɔnɛɪ kɔ 'a 'kayubukɔɛ 'hɔɛn-, -v 'yɪ -Juukɔɛ 'pa-, -tɛ v kuo la Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsɔ ɔwɔv yɪ, -ɛ -bɪ Nyɪsua -nyɪ ɔnɔ 'a -Hihiu nɪ -do -mɔ', ɛ -nyɪ la -a mɔ nɪ, -tɛ -a kuo laɔa ɔwɔv yɪ. 'N 'yɪ la 'lɪɔtɪ 'lɪ -wɛ, ɔbɔ -wɔn la Nyɪsua yɪ, 'kɪ bɔ -nyɪ la ɔnɔ 'a -Hihiu.»

18 -Tɛ -Yusu a -mɔnanyɔ 'wɪn la 'kɪ Piɛlɪ a win a 'mɔ, -ɛ -bɪ v 'kee la 'a -tɪ a yɛɛɛ nɪ, 'v -tɔɔ Nyɪsua a 'nyreɛpɔpɔv, v wɛn: «'ɛ mɔ ɔhan-tɪ, nyibli -bɔ, -v 'yɪ -Juukɔɛ 'pa-, Nyɪsua -nyɪ ɔnɔ 'klɪ -wɛ, 'kɪ bɔ -hie 'v 'waa -tɛblɪ 'kukui bɔ, bɔ -nyɪ 'waa dɪɔnɔ Nyɪsua, -ɛ diɔɛ nu, Nyɪsua a a 'mɔ, ɛ 'mɔ ɔnɔ 'klɔ yrayrɔ -nyɪ.»

'Cɔɛ -mɔ', -ɛ nɪ 'lɪ Atɪɔsɪdɪɔ 'kwli

19 Tɪ -mɔ' -kɔ 'yɪ v 'laa la 'v Etɪɛnɪ, 'kɪ v -tɔɔ la -Yusu a nyibli a ɔhɔɛn a ɔtutɔɔ. ɛ nɔ- nuɔ, -Yusu a nyibli 'v 'hɛɛn 'blɔgbɪ kɪ bɔ. -U -bɪ nɪ 'lɪ ɔnɔ 'nyɪ, 'v mu -mumu, 'v nyre 'lɪ Fenisibɔgbɔ, kɔ Sipreblɔgbɔ, kɔ Atɪɔsɪdɪɔ 'kwli. Kɛɛ, -Juukɔɛ* nɪ -do, v nɔ- v yɪ Nyɪsua a -tɪ -lee -nɪ.

20 Kɛɛ, ɛ kɔ -Yusu a nyibli -bɪ, 'v kɔ 'lɪ Sipreblɔgbɔ, kɔ Silɛnɪdɪɔ 'kwli. Nɔ- mu 'lɪ Atɪɔsɪ, 'v mu 'lɪ nyibli -mɔ', -v 'yɪ -Juukɔɛ 'pa- 'hɔɪ, 'v mu ɔnɔ ɔhaantɪtɪ pɔ mɔ, -ɛ nɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu a -tɪ -mɔ lɛ,

21 Kɔkɔnyɔ 'ɛ yɪ ɔnɔ -hɛɛ -nɪ dɪakɪ, 'ɛ tɔɔ ɔnɔ 'a 'klɪ a kɪnɪnɪ, 'ɛ nuɔ, nyibli -hɔɔhɔɪ 'v kuo ɔnɛ ɔwɔv yɪ, kɔ, 'v -nyɪɔɛ 'waa 'klɔ a pɛpɛ.

22 -Ti a 'mu, Jrusre a 'cve a nyibli 'win nu. No- nuo, 'u -ha 'li Banabasi, 'u lee 'li Atiosi.

23 -Te e nyre 'li, -e -bi e 'ye e ni, -e mo, Nyisua nu -Yusu a nyibli haande -mo diaki, 'a -ti, e -tua dodo a nunuo, e ko, 'e -nyi 'waa pepe 'ki, 'ki bu 'cibi 'u Kukonyo a wlu a ykuole, 'ki 'li 'waa wli a pepe ki.

24 E mo han-ti, Banabasi a 'mu, e mo haannyiblo ni, e ko, Nyisua a -Hihiu* koo ne win ki pepe, 'e kuo Kukonyo wlu yi diaki, nyibli -huohu 'u -nyi 'waa wlu Kukonyo.

25 Ti a 'mu 'yri, -e -bi Banabasi mu 'li Tasidlo 'kwli, 'e bla Polu.

26 -Te e yee 'li bu, -e -bi e gba 'li Atiosidlo 'kwli. 'Ki 'li 'dlo a 'mu 'kwli, u -hii 'li 'yru 'mumu, 'ki 'li -Yusu a nyibli 'nyi, 'u too nyibli -huohu, -te u di -Yusu a wlu a ykuole nu. 'Ki 'li Atiosi a 'mu, -Yusu a -nagbopu*, 'ki u -tua 'li nu -Yusu a nyibli a daale. E mo la 'a yi-hede ni, 'ki bu daa la nu 'nyredu a 'mu.

27 Ti a 'mu 'yri, Nyisua a winwlon-hanyu* pdu, nu- hon 'li Jrusre, 'u mu 'li Atiosi.

28 -E -bi a 'nyre mo Agabusi. Agabusi a 'mu, no- 'du ye', Nyisua a -Hihiu 'e nuo, 'e hlaa, -e mo, ti pdu 'yi 'li -hie, 'kanu gbagbu 'mu ti, 'ki 'ne- tutu a pepe ki. 'E mo han-ti, 'kanu a 'mu 'e ti, ti -mu' -ko 'yri Klodi mo la Romakue a 'kun gbagbu.

29 'Kanu a 'mu, 'a -ti, -Yusu a -nagbopu -mu', -u ni 'li Atiosi, u -yraa ni, 'ki bu -hee -Yusu a nyibli -mu', -u ni 'li Sudeblugba 'kwli. E no- ko -ti 'a -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'a -ne de, e -we 'li bu ya, 'e ye e,

30 'u 'kukue -nyinyi-tebli a 'mu le, 'u -nyi Banabasi ko Solu 'huen-, 'ki bu gbaa Sudeblugba a 'cve a ye'nanyu yi.

12

-Te u 'la la Saki, ko, -te u pu la Piel jji'

1 Ti ni -do a 'mu 'yri, -e -bi 'kun Helodi -tua -Yusu a nyibli -bi huven a tutuo, 'ki 'li Jrusre,

2 'e lee ne 'a 'seyo, 'ki bu nu -tuanu, bu 'la Saki, -e mo Saan a 'diayi.

3 -Te e 'ye e, -e mo, de a 'mu, e -nu, e kwlee -Juukue* a nyibli gbagbu ki, -e -bi e lee ne 'a 'seyo ni de, 'ki bu klo Piel, u

'mu bu jji' pu. Ti a 'mu, e mo la -Juukue a le'mimle, -e mo Paki a ti ni la.

4 Piel bu ni 'ki 'li jji', -e -bi 'kun Helodi lee ne 'a 'seyo ni -pu tu 'u hlon-do, bu nu dui ni -hen, bu -hie gbe, bu tu Piel 'yie, -e di e nu, Paki 'bu -hi, e 'mu bu -bati le -pu -ni, 'ki 'u nyibli a pepe yi, nyibli a 'mu, u 'mu bu hla, -e mo, e ko bu 'ku.

5 'Ki Piel ni 'li jikayu bu, 'u tui e 'yie. Ti ni -do a 'mu 'yri, -Yusu a nyibli -mo -bi, u nye Nyisua le, 'ki bu -hee Piel.

-Te Nyisua a lelenyo -ha la Piel jji'

6 -Nyrowo -mu', -e ko 'kwli 'kun Helodi di la Piel -bati le -pu -ni, 'ki 'u nyibli yi, 'ti- nyrowo a 'mu, e 'mu 'u nyre, 'a 'to, 'ki 'li jikayu bu, Piel ni 'li 'seyo ni 'huen -gbati, 'u nu 'cun, 'u mua ne 'a dabu 'seyotayo nu 'huen a 'mu, 'waa dabu yi bu, 'e pe 'li nu 'nyi bu, 'e yi nme, 'ki 'li jikayu a 'mu a paale', 'seyo -bi ni 'u, 'u tui jikayu 'yie.

7 Ti ni -do a ti 'yri, Nyisua a lelenyo 'hru 'li jikayu a 'mu bu, -nyre 'e 'bee 'li, Nyisua a lelenyo a 'mu, 'e -hren Piel a muwe le, 'e -haa nmena', e wen: «'Kika -ni, -bu 'du ye'.» Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi 'cun ble 'li dabu le.

8 -E -bi e wen 'ni de: «Pu -tebli 'hu le, e ko, -bu pu 'suin,» Piel 'e pu -tebli 'hu le. -E -bi Nyisua a lelenyo wen: «Pu -na kueti ki, -bu kue 'mu wien,»

9 Piel 'e kue e wien, 'u 'hru 'li jikayu bu. Kee, e 'yiti han-ti -pu, de a 'mu, Nyisua a lelenyo -nu, bu di sey a -ti' pa. 'A wlu -mo -bi, e wen, e yi 'yee 'li le.

10 Yi-heseyo -mu', -u tui -yaa 'yie, u -hi nu le, 'u -hi 'huen a 'seyo le -we, 'ti- 'u nyre 'u -yaa a 'mu, 'a 'maju 'yri, -e mo 'plumaju, -e ko 'yri u nee 'u, 'u yi 'li 'dlo 'kwli bi. -Te u nyre 'u, -e -bi 'maju a 'mu, e ni -do e -hon 'u -wlu, 'u 'hru, 'u bi 'li 'hru wlon, 'u mi. Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi Nyisua a lelenyo -hon 'u Piel 'hu ni.

11 -E -bi wlu dii Piel -mo, e wen: «E 'yi 'hle'yiye 'pa-, 'ni 'ye e 'li le. De -bu, 'n yi 'ye, e mo han-ti ni. Kukonyo Nyisua te 'a lelenyo bu, 'e gble 'mu, 'e -ha 'li 'mu 'kun Helodi a 'ki bu, e ko -Juukue* a 'cre a pepe -mu', u -hue bu nu wen 'mu 'yi hlon le.»

12 -Te Pielɩ -hie 'lu le, -ε -bɩ 'kɩ ε mu 'lɩ Mari a -te, -ε mɔ Saan a 'dii, Saan -mɔ', -ε kɔ kɩbɔhɩanyre -mɔ Maki. 'Kɩ 'lɩ 'kayu a 'mɔ bu, 'kɩ nyibli -hɔɔhɩ 'kukue 'lɩ le, 'kɩ 'b Nyɩsɔa a dɩda a -ta'.

13 -Te Pielɩ nyre 'b -yaa a 'mɔ, 'a 'maju 'yri, -ε -bɩ ε -tua 'maju a bibile, -kɔannunɔgba ɩdu, 'ε mu 'b 'maju 'yri. Nɔgba a 'mɔ, 'a 'nyre mɔ Rodɩ. Nɔ- 'beti -nɩ, -ε mɔ: «Nyɔ- nɩ 'b 'lɩ?»

14 -ε -bɩ ε yru Pielɩ a win nɩ. Dɔdɔ a -tɩ, ε 'yɩ 'b 'maju 'b -ha, 'ε gba 'lɩ cigbe 'kayu bu, ε wen: «Pielɩ di nɩ. 'Kɩ ε nɩ 'b 'maju 'yri.»

15 nyibli 'b lee ɩne, v wen: «ɩBɩ -na 'lu -hɔn 'b 'hru wɩɔn, ɩnɩ hɩε -tɩ a 'mɔ?» -ε -bɩ ke- ε pɩ de: «ɩHan-tɩ 'n pɩ 'lɩ, Pielɩ ɩnɩɔ.» -ε -bɩ v wen: «'Uɔn-, Pielɩ a -hihiu, nɔ- ɩye, -kɔtɩ v 'laɩa nɩ a 'gbe.»

16 Ti nɩ -do a 'mɔ 'yri, Pielɩ -mɔ -bɩ, ε 'tɩε yɩ 'maju -bibi -nɩ. -Te v -ha 'b 'maju 'b, 'b 'yeɩe, -ε mɔ, Pielɩ ɩnɩɔ. -ε -bɩ 'waa ɩwɩv kεε le,

17 Pielɩ 'ε nu 'a dabu, 'ε lee ɩnu, -ε mɔ, bu ma wien, 'ε -tua -mɔlenɩna, -te Kɔkɔnyɔ nu 'lɩ 'a ɩɩkayu a bu-hɩhɩa. -ε -bɩ ε wen 'nɩ: «Ba mu, ba lee Saki kɔ 'diayɩv -bɩ 'hɔen-» -Te ε -yre, -ε -bɩ ε 'hri nɩ, 'ε -hɔn 'lɩ Jrusre 'kwli, 'ε mu 'lɩ -tɩte -bɩ.

18 -Te -nyre -nye, -ε -bɩ ɩgbugblɔle bi 'lɩ 'seyo 'nyɩ, 'b yɩ 'waa dɩɔnɩ le 'beti -nɩ: «-Bɩ' Pielɩ mu yɩ 'lɩ?»

19 'kɩn Helɔdɩ 'ε lee 'seyo -bɩ, 'kɩ bu ɩmɔɔɩ le, 'b ɩmɔɔɩ le -mɔmɔɔ, 'b 'yɩɩt 'ye, Helɔdɩ 'ε da 'seyo -mɔ', -v ɩtui 'tu Pielɩ 'yie, 'kɩ 'lɩ ɩɩkayu bu, 'ε pɩv ɩnu -bati le, ε wen: «A kɔ ba 'kɔ,» 'ε mɔ ɩhan-tɩ, 'b 'la ɩnu. -Te ε -hi, -ε -bɩ 'kɩn Helɔdɩ a 'mumu, ε -hɔn 'lɩ Sudeblɔgba 'kwli, 'ε mu 'lɩ Sesalɩ. 'Kɩ 'lɩ 'dɩɔ a 'mɔ 'kwli, ε -hii 'lɩ ti -hɔɔhɩ.

-Te 'kɩn Helɔdɩ nu la 'kɔkɔv

20 Nyibli -mɔ', -v nɩ 'lɩ Tilɩdɩɔ kɔ Sidɔdɩɔ 'kwli, 'kɩn Helɔdɩ a 'mɔ, ε pɩ ɩnu yru le dɩaki. 'A -tɩ, ε -hɔε bu gba 'lɩ ɩnu tu -mɔ. ε nɔ- nuɩɔ, 'dɩ nɩ 'hɔen a 'mɔ, 'a nyibli 'b bibi 'yɩ le, 'b muɩɔ 'ye mɔ, 'kɩ 'lɩ Sesalɩ, -ε diɩe nu, ε kɔ ɩnu 'hɔen-, v 'mɔ kɩ bu -wεen -nɩ, -kɔtɩ 'kɩ dii-tebli -hɔɔhɩ -hɔen 'lɩ Helɔdɩ a 'blɔgba 'kwli le. ε kɔ 'seyotayu gbagbu ɩdu. 'A 'nyre mɔ Blatusɩ. Nɔ- ɩtui 'kɩn Helɔdɩ a 'kayu 'yie. Nyɩbeyu a 'mɔ,

nɔ- v mu 'lɩ -mɔ, 'b nyaa ɩne le, 'kɩ bu -hεε ɩnu, -ε diɩe nu, v kɔ 'kɩn 'hɔen-, v 'mɔ kɩbɔwεenle kɔ. -Te v hɩaɩa, -ε -bɩ ε wen nɩ, 'b mu 'lɩ 'kɩn Helɔdɩ -mɔ, v wen: «-A -hɔεɩe nɩ, -kɔ -a mu 'hɔen-, -ba wεen kɩ bu.»

21 -Te v 'yeɩe, -ε -bɩ ε wa -nyrɔwɔ 'nyre, -ε kɔ 'kwli ε di 'lɩ ɩnu -mɔ -hlee -nɩ. -Te -nyrɔwɔ a 'mɔ, ε nyre 'kɩ 'b, -ε -bɩ ε pɩ 'a 'kɩn wɩawɩ nɩ, 'ε nɩ bu, 'kɩ 'lɩ 'a 'kɩngbata 'kwli, 'ε -tua hihle.

22 -ε -bɩ nyibli wen: «Nyɩsɔa, -ε yɩ hle, ε 'yɩ -tonyiblo 'pa-»

23 Ti nɩ -do a ti 'yri, Nyɩsɔa a lelenyɔ nuɩɔ nɩ, 'kɔε 'ε kɩɩɩɩ, -ε nuɩɔ, ε 'yɩ nyibli -lee -nɩ, -ε mɔ, bu 'kee ne 'a -tɩ a 'yɩ'buale, Nyɩsɔa, nɔ- kɔ -tɩ bu 'bua 'yɩ. Hennɩ diɩe -didi, 'ε 'kɩ.

24 Ti a 'mɔ 'yri, Nyɩsɔa a -tɩ 'hεen la bu, 'kɩ 'lɩ 'blɔgba a pεpe 'kwli, 'ε nuɩɔ, nyibli -hɔɔhɩ, 'b kuo -Yusu ɩwɩv yɩ.

25 -Te Banabasɩ kɔ Pɔlv 'hɔen-, v -yra -kuan 'lu, 'kɩ 'lɩ Jrusredɩɔ 'kwli, -ε -bɩ v ɩhɩan -mɔ, 'b mu 'lɩ Atiɔstɩ. -Te v yɩ nɩ mi, v gba nyɩbeyu ɩdu. 'A 'nyre mɔ Saan, 'a kɩbɔhɩanyre mɔ Maki.

Pɔlv a yɩ-hɔdagba, 13-14

13

Nyɩsɔa wen 'nɩ, Sɔlv (-ε mɔ Pɔlv) kɔ Banabasɩ 'hɔen-, bu gba -Yusu a -tɩ, 'kɩ 'lɩ dakɔ a gblegble -mɔ

1 'Kɩ 'lɩ -Yusu a nyibli -mɔ', -v nɩ 'lɩ Atiɔstɩ 'nyɩ, ε kɔ nyibli -bɩ, 'b pɩ nyibli -Yusu a ɩhaantitie, -v -bɩ 'b tɔε 'waa 'bio -Yusu a nyibli. Nyibli a 'mɔ, v nu- mɔ Banabasɩ, kɔ Simeɔ, -ε kɔ kɩbɔhɩanyre -mɔ Nyɩyruɔgbu, kɔ Lusiusɩ, -ε kɔ 'lɩ Silenɩ, ε kɔ Manaε, -ε kɔ 'kɩn Helɔdɩ 'hɔen-, v naa 'lɩ 'kayu nɩ -do bu, ε kɔ Sɔlv 'hɔen-.

2 -Nyrɔwɔ ɩdu 'kwli, bu yɩ 'cɔε nɩ pɩε, bu yɩ nɩ ɩci*, 'kɩ 'b Nyɩsɔa a dɩda a -ta', 'kɩ Nyɩsɔa a -Hihiu* hlee 'lɩ ɩnu -mɔ, ε wen: «Ba pɩ Banabasɩ kɔ Sɔlv 'hɔen- 'kɩbɩa kɩ, -ε diɩe nu, -kuan -bu, -kɔtɩ 'nɩ pɩ le ba pɩ ɩnu 'kɩbɩa kɩ, v 'mɔɩv nu.»

3 -Te v 'wɩn windɩ a 'mɔ, -ε -bɩ v ɩtui 'b 'kɩ, 'b yɩ ɩci, 'b de Nyɩsɔa, 'b pɩ Banabasɩ kɔ Sɔlv dabɩ 'lu ble, 'tɩ- 'b te ɩnu bu, 'kɩ bu mu Nyɩsɔa a -kuan nu.

-Te Banabasi ko Solu 'hven-, u nyre 'li Sipreblugba 'kwli

4-5 Ke- Nyisua a -Hihiu* nu Banabasi ko Solu 'hven- a leele, 'ki bu bi 'hru wlon. Saan Maki, -e yi [nu -he -ni, e ko [nu 'hven-, u nu- -mu. U mu 'li Selesidio 'kwli. 'Ki u -ha 'u 'mu, 'u mu 'li 'blugba -mu', u dee Sipre, 'nie [glaa 'li le 'kwli. -Te u nyre 'li Salaminiduo 'kwli, -e -bi u mu 'li Nyisua a 'kayu bu, -te -mu', -Juukue* yi 'u le 'kukue -ni, 'u hla Nyisua a -ti.

6 -Te e -hi, -e -bi u 'be 'blugba a pepe a 'mu 'kwli [tio, 'u nyre 'li Pafosi. 'Ki u yee 'li -pinanyo bu. 'A 'nyre mo Bahjesu, Glekikue 'u dee [ne Elimasi. -Juukueyu [nio. E dee ne 'a dionu winwlon-hanyo*.

7 E no- mo 'blugba a 'mu a -gulunuma a ninatumu. -Gulunuma a 'mu, 'a 'nyre mo Segusi Polusi. E mo nyibeyu [nio, 'e ko 'sesi. E no- da Banabasi ko Solu 'hven-, e 'mu Nyisua a -ti 'win a -ti.

8 Kee, -pinanyo Elimasi -ni wen, e -tua 'waa yi-wunwon, 'e pi 'li 'kl le, -e di[e nu, -gulunuma a 'mu, e 'ni [ha -Yusu [wlu yi -kuo -ni.

9 -Te Solu, u dee Polu, e 'ye de a 'mu, Nyisua a -Hihiu koo [ne win ki pepe, 'e -tua -pinanyo a 'mu a 'yie-hruole,

10 -e -bi e wen: «Su-, -yrukukonyo, 'crekonyo, [wi 'kuo -hulun* a nyiblo gbagbu a 'yu yi. -Mo -mu', -e yraa -ti a -tee, -mo -he Nyisua a win kle le. Ti a 'di -bi -ko 'yri -di 'kee -ni 'li?»

11 'Ye ke, Nyisua di puu -mu yru le. -Na 'yii di 'ni 'do. [Yi 'li [ti 'li -we, -bu yru le, e 'mu ti gba.» Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi 'a 'yii 'do ni, 'e 'kee leyuyruo, 'e ni 'li halo 'nyu, 'e [hien -mo le, 'e dudue le, 'e [mue nyibli le, -u di 'a dabu kua 'ble, -u di[e -naa -ni.

12 De a 'mu, -e mu 'lu -mo, -te -gulunuma 'ye[e, -e -bi Nyisua a win, ko 'a 'kl 'hven-, u -hren 'a [wlu le, 'e kuo -Yusu [wlu yi.

-Te Polu ko Banabasi 'hven-, u mu la 'li Atiosi, -e ni 'li Pisidiblugba 'kwli

13 -Te e -hi, -e -bi Polu ko 'a 'bio 'hven-, u -ha 'li 'mu Pafosi, 'u mu 'li Pesiduo 'kwli, -e ni 'li Pafiliblugba 'kwli. -Te u nyre 'li, -e -bi Saan Maki -ni wen, e hie 'li [nu bu, 'e -me kle, 'e mu 'li Jrusre.

14 Polu ko Banabasi -mo -bi, u 'tie gbe 'waa 'dagba 'lu -mo, 'u nyre 'li Atiosi, -e

ni 'li Pisidiblugba 'kwli. -Te -Juukue* a -wuwle-nyrowo* nyre 'u, -e -bi u mu 'li Nyisua a 'kayu bu, 'u ni bu.

15 Nyiblo [du, no- -hre Moise a 'crun a 'kutio -bi, e ko Nyisua a winwlon-hanyo* a 'crun a 'keti -bi -we. -Te e -we 'a -hihre -mo, -e -bi Nyisua a 'kayu a ye'nanyu te 'u [nu nyiblo 'hu, u wen: «'Diayinu -na, 'ba ko [tawin gbi, -bu pu nyibli 'kl yra le, a -we 'li ba pu win ni.»

16 Polu 'e 'du ye', 'e nu dabu, -e di[e nu, nyibli 'mu [u nua yi bu pu, e wen: «'A mu 'diayinu Yisraekue, ko 'a mu haponyibli, -u ni 'li [nu 'nyu, -u de Nyisua -we, ba pu 'mu nua yi bu.

17 Nyisua -mu', -a mu Yisraekue, -a de, no- -ha 'li -aan 'bainu 'li, 'ti- ti -mu', -e ko 'yri -aan dako ni la 'li dako -bi a 'bli, -e mo Esipublugba 'kwli, Nyisua a 'mu, no- nu [o, 'u -he dako gbagbu, 'ti- 'e -ha 'li [nu 'blugba a 'mu 'kwli, 'ki 'li 'klke 'kwli.

18 -Te u nu la 'yri a -wli ni 'hven, 'ki 'li -tutukutio -mu', -e ko ki nyiblo [du 'yi 'li 'ti, e no- kikle [nu le,

19 'e -we dako ni [hlon'hven bu, 'ki 'li Kanaablugba 'kwli, 'ti-, 'e -ha 'li 'waa 'blugba a 'mu, 'e -nyi[e Yisraekue, u 'mu [u ko.

20 Kue 'li ti -mu', -e ko 'yri -aan 'bainu mu la 'li Esipublugba 'kwli 'yie bu, -bu mu -mumu, -bu ye ti -mu', -e ko 'yri Nyisua -nyi [nu Kanaablugba a pepe, e -we 'li 'yri a (450) -hotrowi ni -hen ni le 'yri a -wli ni 'hven [tu 'u -pu.

'Ki 'li ti a pepe a 'mu 'kwli, e -nyi [nu -batiponyu, 'u mo 'waa ye'nanyu, 'e gba [a -gbagba, 'e ye Nyisua a winwlon-hanyo Samueli a ti ki.

21 Samueli a 'mu, 'a ti 'yri, 'ki u -hua 'u bodio, Nyisua 'e -ha Sauli, 'ki bu mo 'waa bodio. Sauli a 'mu, e mo Kisi a 'yu [nio, 'e ko 'li Besame a [tugba 'kwli. E nu bodio de, 'ki 'li 'yri a -wli ni 'hven 'kwli,

22 'ti- Nyisua 'e -ha [a bodio de a 'mu ki, 'e pu 'u Dafidi. Ke- Nyisua -pu, 'ki 'u Dafidi a 'mu, 'a -ta', e wen: Dafidi, -e mo Yisai a 'yu, no- mo 'na [wlu a nyiblo. 'A -ne de, 'n -hve bu nu, e di[e 'ni nu.

23 'Ki 'li Dafidi a 'yonu a 'yonu 'nyu, 'ki Nyisua -ha 'li Yisraekue a Wanyo, [wi yi,

-te ε nu la 'a hihla. Wanyo a 'mu, ε no- mo -Yusu.

24 'Ti- ε 'mu -kvan -wlu □tu mo mu, Saan, no- yi Yisraekve Nyisva a -ti -lee -ni, ε wen: Ba hie 'u -tebli 'kukui, a ni bu, ba -nyi 'aan 'klo a pepe Nyisva, 'mu 'a mu 'nie 'lu le pu.

25 'Ti- Saan a 'mu, ε 'mu 'a -kvan 'lu -yra mo mu, -ε -bi ke- ε pi nyibli yi, ε wen: 'N 'yi nyiblo -bu 'pa-, 'aan □wli pu le, 'n -mo, -ε mo Wanyo -mu', Nyisva pu la le, ε di la ya. Kee, ba 'ye ke, 'bu mo, 'ni -yra 'na -kvan 'lu, 'ti- Wanyo a 'mu, ε 'mu di. 'Mo -bu, a yi 'ye, 'n 'cimi ni diaki, 'ki □bu nu 'a -kvan 'cime gbe □du.»

26 Ke- Polu pi de: «'Diaynu -na, 'a mu -Juukve, -u mo -aan 'bai gbagbu Abrahamu a 'yonu a 'yonu, ε ko 'a mu -mu', -u yi -Juukve 'pa-, kee, -u de Nyisva -we, -aan pepe, -a mu ko Nyisva a titie -mu', -ε hle□e, -te Nyisva a 'mu, ε ni -aan wowa.

27 ε mo □han-ti, Jrusredto a nyibli, ε ko 'waa ye'nanyu 'hven-, u 'yiti' le -yru, nyiblo a 'di -bi -Yusu pa 'mu, ε ko, Nyisva a winwlon-hanyo a win -mu', u yi -hre 'a -ne -wuwle-nyrowo, 'ki 'li Nyisva a 'kayo ble, u 'yiti' le -yru. Kee, ti -mu' -ko 'yri u 'la la -Yusu, -ε -bi -ti -mu', Nyisva a winwlon-hanyo hla la, ti -hi la a ti 'yri, ε mu la 'lu -mo.

28 □Han-ti □ni, -Yusu 'yi □dedede -nu, -bu bleε 'kokuu yi, kee, u -hua□a Pilati ni, 'ki bu 'la -Yusu.

29 -Te u nu la -tebli a pepe -mu', -koti Nyisvacrien hla la, -ε ko -bu mu la 'lu -mo, -ε -bi u -ha la 'u□u tugbe 'yie ni, 'u pu la 'li□i 'dabio 'kwli.

30 Kee, Nyisva -ha la 'li□i 'kukonyibli 'nyi ni, 'ε -ha□a 'klo.

31 -Te -Yusu 'hri 'klo, -ε -bi 'ki 'li -nyrowi -huohu 'kwli, ε 'hri 'a nyibli -mu' yre, -u ko□o 'hven-, -u -hon la 'li Galileblugba 'kwli, -u mu la 'li Jrusre. Nyibli a 'mu, -tebli a pepe, -Yusu -nu, u 'ye□e ni. U nu- yi ke 'a -ti Yisraekve -lee -ni.

32-33 'N ko Banabasi 'hven-, 'a mu -a ya □haantitie yi. □Haantitie a 'mu, ε no- mo: Nyisva -ha 'li -Yusu 'kukonyibli 'nyi ni, 'ε -ha□a 'klo. De a 'mu, Nyisva pu la 'li□i ni, 'ki 'u -aan 'banu -mo, -ε mo, ε di la□a 'ni nu, 'ε mo -tee, 'ε nu□o, 'ki 'u -a mu -mo, -a

mu -bu, -u mo 'banu a 'mu, 'waa 'yonu a 'yonu. Nyisva bu di 'li -Yusu 'kukonyibli 'nyi -ha, bu di□e 'klo -ha, no- ko -ti u 'cri la -we, 'ki 'li Nyisva a -wablecrien* a 'hven a -wladu 'kwli. Ke- ε pi:

Nyisva wen 'ni:
-Mo 'na 'Yu □ni.
Kve ke mo -nyrowo -bu 'yie bu, 'mo -mo -na 'Bai.

34 Nyisva hla la□a ni, -ε mo, ε di 'li□i 'kukonyibli 'nyi 'ni -ha, ε 'mu□u 'klo -ha, -ε di□e nu, 'a -plahu 'ni □ha □hon, 'u 'cri la□a, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -ε mo:

'Mo Nyisva, 'n pu 'li□i ni,
'ki 'u Dafidi -mo,
-ε mo, 'n di nu 'a mu □haan-tebli -mo.
ε mo □han-ti, de a 'mu, 'n di□e 'ni nu.

35 No- ko -ti 'u 'cri la□a de, 'ki 'li Nyisva a -wablecrien 'kwli, -ε mo:

Nyisva o, □yi 'li□i 'li -we
-bu -hon 'u□u -mo,
'ki -na nyiblo bu □hon 'li 'dabio 'kwli.

36 ε 'yi Dafidi a 'mu a -ti 'pa-, ε 'ni -hla□a li□i, -ε nu□o, -te Dafidi a 'mu, ε -yra la -kvan -mu' 'lu, Nyisva pu le, bu nu la, -ε -bi ε 'ku la ni, 'u -ha la 'u□u, 'u pu la 'u□u 'a 'banu 'huu bu, 'a -plahu 'ε □hon la 'li 'dabio 'kwli.

37 Kee, nyiblo -mu', -ε mo -Yusu, Nyisva -ha 'li 'kukonyibli 'nyi ni, ε -ha 'klo, -Yusu a 'mu, 'a -plahu 'yi 'li 'dabio 'kwli □hon -ni.

38 'A -ti, 'diaynu -na, ba ko 'a yiyie, -ε mo, -Yusu a 'mu, ε no- Nyisva naa 'li, -tebli 'kukui -mu', -a -nu, 'ε yiti 'wowa -ni.

39 'A -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'bu kuo -Yusu □wlu yi, Nyisva ko bu □gle□e, 'ki 'u 'a -tebli 'kukui, ε -nu a -ta'. Tete -mu', Nyisva -nyi la Moise, ε 'yi la 'li nyiblo □du a □gbugbe -we.

40 'A -ti, ba □tu 'aan dionu 'yie, -ε di□e nu, -ti -mu', Nyisva a winwlon-hanyo hla la, ε 'ni □ha 'a mu nu. -Ti a 'mu, ε no- -bu:

41 'A mu -mu', -u yraa -ti a -tee,
bu maa ne 'a mu wlon le, ε ko, ba -we bu, -ε nu□o, 'aan ti 'yri, 'n di nu -tebli,

-tebli a 'mu, a 'ni -pu□u wen□e □han-ti ni,
'ye □bu nyiblo □du na wen□e -mo le,
'ki 'u 'a mu ye'.»

42 -Te Polu -yre, u yi 'li Nyisva a 'kayu bu ni -hven, -ε -bi nyibli lee Polu ko Banabasi

'hven- ni, 'ki bu di 'li de, -wuwle-nyrowo -bi -mu', -ε di 'li di, -ti -mu', υ -hla, υ 'mu□u -mo le na de.

43 -Te -gbolugbo -we 'li, -ε -bi -Juukue -huchui, ε ko nyibli -mu', -υ -he -Juukue, υ kue Polu ko Banabasi 'hven- □wien, υ 'mu toto pu. U ni 'hven a 'mu, υ pi □nu □to', 'ki □haande -mu', Nyisua nu □nu -mo, 'ki 'li daduke 'kwli, υ 'ni 'h'aa 'li□i ki.

Nyisua lee la Polu ni -we, 'ki bu gba la 'li 'a -ti dak -mu', -υ 'yi -Juukue* 'pa- -mo

44 -Te -wuwle-nyrowo* -ni wen, ε nyre 'ki 'υ, -ε -bi 'd'io a nyibli a pepe -we ti ki, υ 'mu Nyisua a win 'win.

45 -Te -Juukue a nyibli gbagbi 'ye□e, -ε mo, nyibli -huchui, nu- pi Polu nua yi bu, -ε -bi υ □tui ca, 'υ -wen Polu yi, 'υ -he□e 'yri le.

46 Kee, Polu ko Banabasi 'hven-, υ 'ni -pie□e huannu, ke- υ pi □nu yi: «E n'oo 'υ le, 'ki 'a mu -Juukue, ba mo yi-henyibli, -bu 'win Nyisua a win. Kee, -te a pu le, a 'ni -hua□a li□i, 'ki ba ko 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li, 'a -ti, nyibli -mu', -υ 'yi -Juukue 'pa-, υ nu- ko -mo -a di 'ki 'li mu, -a 'mu □nu -ti a 'mu -lee -ni,

47 -ε nu□o, de Kukonyo lee ne -a mu, -ba nu, ε no- -bu:

Kukonyo wen 'ni:

'N nu□o ni, □ni mo -nyre,

'ki 'υ dak -mu',

-υ 'yi -Juukue 'pa- -mo,

-ε di□e nu, 'mu 'li -mu 'li -naa -ni,

nyibli -bu, -υ 'heen 'klo a pepe -bu ki

bu,

'mu □nu wa.»

48 Nyibli -bu, -υ 'yi -Juukue 'pa-, -te υ 'win -ti a 'mu, -ε -bi υ ni d'odu, 'υ pu Kukonyo 'nyre le, 'a win a -ti, 'ti- nyibli a pepe -mu', Nyisua -ha 'li, 'ki bu ko 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li, 'υ kuo -Yusu □wlu yi.

49 -ε -bi Kukonyo a win 'heen 'blugba a pepe ki bu.

50 Kee, 'd'io a n'ugbi -mu', 'yie yi 'ye -tee, ko, -υ de Nyisua, υ ko 'd'io a ye'nanyu 'hven-, nu- -Juukue a nyibli gbagbi bi 'li ke', 'ki bu bla Polu ko Banabasi 'hven- le, 'ki 'li 'waa 'd'io 'kwli, 'ε mo -tee, 'υ □tu □nu 'd'io.

51 -Te υ □ti 'ki 'd'io, -ε -bi Polu ko Banabasi 'hven, υ bubla 'waa bu ni, -ε di□e nu, 'waa 'd'io a 'pupu 'mu □nu bu le -hon, υ 'mu□u nyibli -to -ni, -ε mo, 'bu mo, Nyisua a yru 'bu klo nyibli gbagbi a 'mu, 'waa □gbetu nu□o 'waa d'ionu -mo. -Te ε -hi, -ε -bi 'ki υ mu 'li Yikonid'io 'kwli.

52 -Yusu a nyibli -mu', Polunu hie 'li Atiosid'io 'kwli bu, υ ni d'odu diaki, ko, Nyisua a -Hihiu* 'ε ko □nu win ki pepe.

14

-Te Polu ko Banabasi 'hven-, υ mu la 'li Yikonid'io 'kwli

1 Nyisua a 'kayu -mu', -ε ni 'li Yikonid'io 'kwli, 'ki Polu ko Banabasi 'hven-, υ pa 'li, 'υ ne -Yusu a -ti -mo le. -Te υ ni 'a h'ihla, ε nu□o ni, -Juukue -huchui*, ko nyibli -mu', -υ yi -Juukue 'pa-, 'υ kuo -Yusu □wlu yi.

2 Kee, -Juukue -mu', -υ 'yi -Yusu □wlu yi -kuo -ni, 'waa 'puplewin nu□o ni, nyibli -mu', -υ 'yi -Juukue 'pa-, 'υ yraa -Yusu a nyibli.

3 Kee, Polu ko Banabasi 'hven-, υ -wlen 'li Yikonu ni. Huannu 'ni -nu□o li □nu, 'υ kuo -Yusu □wlu yi, 'ki -Yusu a 'mu bu □tu □nu 'yie, 'υ yi nyibli le -lee -ni, -te -Yusu ni nyibli a □haande a -monunuo, 'ki 'li daduke 'kwli, -Yusu 'ε -nyi □nu 'k'li, 'ki bu nu □w'lekee-tebli. □w'lekee-tebli a 'mu 'kwli, 'ki ε naa 'li, 'ε t'ue nyibli, -ε mo, -ti -mu', υ h'le, ε mo □han-ti □ni.

4 'D'io a 'mu, 'a nyibli 'be □tu. 'K'li -υ -bi pee 'li -Juukue -mo, -υ -bi 'υ pee 'li -Yusu a nyibli -mo.

5 -Juukue ko nyibli -mu', -υ 'yi -Juukue 'pa-, υ ko 'waa nyibli gbagbi 'hven-, υ -yraqa ni, 'ki bu □tu Polu ko Banabasi 'hven- □h'ven, ε ko, bu pu □nu 'hi -mo le, -ε di□e nu, υ 'mu □nu 'la.

6 -Te Polunu 'win, -ε -bi υ gba cigbe, 'υ mu 'li Likaoniblugba a 'du -mu' 'kwli, -υ mo Lisitri ko Debi 'hven-, ε ko 'du -mu', -ε □glaa 'li □nu.

7 'K'li 'li 'du a 'mu 'kwli, 'ki υ pu 'li □haantitie, -ε ne -Yusu a -ti -mo le.

-Te Polu ko Banabasi 'hven-, υ mu la 'li Lisitrid'io 'kwli

8 'K'li 'li Lisitrid'io 'kwli, Polu ko Banabasi 'hven-, υ yee 'li nyiblo □du bu. 'A

buu -yiyre le. Kue 'li 'a koolle 'yie bu, 'a buu 'yi 'kli -ko. E 'yi -huan ni ne.

9 Nyisva a -ti -mu', Polu ne -mo le, no- e pu nua yi bu, Polu 'e -tua 'a 'yiye gbee, 'e 'ye[e, -e mo, e kuo -Yusu [wlu yi, -e mo, -Yusu a 'mu, e -we 'li bu nu[o ni, 'a 'kue bu -we.

10 -E -bi Polu 'yaa 'li win, e wen: «'Du ye', -bu nyra bu,» nyiblo a 'mu 'e [plu, 'e -tua nua.

11 De a 'mu, Polu -nu, -te nyibli 'ye[e, -e -bi u -tua le[mumale, ke- u pi, 'ki 'li 'waa 'bliwin 'kwli, -e mo likaonikuewin, u wen: «'Kuo, nu- -he -tonyibli, 'u di 'ne- -a mu 'nyi,»

12 nyibli a 'mu, 'u -nyi Banabasi Seisnyre, -e mo 'waa 'kuo a nyiblo gbagbu, 'u -nyi Polu Hemesnyre, -e mo 'waa 'kuo a hihlenyo, -e nu[o, Polu, no- mo u ni 'huen a 'mu, 'waa hihlenyo.

13 'Ki 'li 'diwo a paale', 'ki 'kayu [du ni 'u. E no- ko bu u dee 'li 'ku -mu', -e ko 'nyre mo Seisu. Seisu a 'mu a -cohlunpinyo*, no- ya blobu, e 'ba 'flaba -mo ble, 'u gba 'li[ti Seisu a 'kayu ye', e ko nyibli 'huen- 'u -hue bu pi blo a 'mu, 'a -cohlun*, 'ki 'u -Yusu a -monanyu Polu ko Banabasi 'huen- ye'.

14 -Te -Yusu a -monanyu a 'mu, u yru de a 'mu, -e mi 'lu -mo, -e -bi u cicra 'waa wlawli le, -e nu[o, de a 'mu, e kee 'waa [wli le, ko, 'e 'yi 'waa plo -blee -ni. No- mo bu bi 'li nyibli 'nyi, bu 'yaa 'li win, ti ni -do a ti 'yri,

15 u wen: «Dako -na, de a 'di -bi a ni, -e ni 'mu le 'li? -A mu -bu, -a mo -tonyibli [niwo, [wi yi, -te a ni 'mu, -a 'yi 'kuo 'pa-. Nyisva a [haantitie -mu', -e ne -Yusu a -ti -mo le, no- -a ya 'a mu yi. Ba hie 'u 'kuo a dida bu. E 'ni -he[e li 'a mu. Ba [huan -mo, 'Klohienyisva, no- ba da, -e nu[o, e no- nu yakw, ko -tutu, ko 'yru, ko 'a -ne [dedede, -e ni 'ne- 'klo ki.

16 Ti -hi la a ti 'yri, Nyisva -ha la dako a pepe me le, 'ki bu kue 'waa [gbetu a 'lule-hihie [wien le.

17 Kee, 'a -ne ti, [haan-tebli, e ni, no- pu[ti [gbo' le, -e mo, e ni 'klo. No- ni[e, 'nu 'e yi di, 'ti- [a yi -tebli 'ce, 'e yi -a mu didi-tebli -nyi, ko, 'e yi -a mu plo a bleele -nyi.»

18 [Haan-ti [hon, -Yusu a nyibli 'u nu

'puple le, kee, e 'yakla ni, 'ki bu ka nyibli a 'mu yi, -u -hue -bu pie [nu -cohlun.

19 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi -Juukue* -hon 'li Atiosi, -e ni 'li Pisidiblogba 'kwli, ko 'ki 'li Yikonidwo 'kwli, 'u di Lisitri. -Juukue a 'mu, u nu- hlee 'li nyibli a 'mu -mo, 'ki bu [tu -Yusu a -monanyu [huen. -Te nyibli a 'mu, u 'win 'waa win, -e -bi u -tua Polu a 'hi a -molepupu, -e di[e nu, u 'mu[u 'la. -Te u bi 'ki[ti 'hi, -e -bi u nu- -mo -bi, u wen 'ni, e 'ku ni, 'u -jri[e le, 'u [tiwo [ne 'diwo, 'ti- 'u hie 'li[ti bu.

20 -Yusu a nyibli -mo -bi, -te u [glaa 'li[ti le, -e -bi 'kli bi 'li[ti yra, 'e 'du ye', 'e 'ya 'diwo. -Te -nyre -nye, -e -bi e ko Banabasi 'huen-, u mu 'li 'diwo -mu', u dee Debi 'kwli.

-Te Polu ko Banabasi 'huen-, u [huan -mo, u mu 'li Atiosi, -e ni 'li Siliblogba 'kwli

21 -Te u nyre 'li Debiwo 'kwli, u pu -Yusu a [haantitie, 'u nu[o, nyibli -huohu 'u -he -Yusu a -nagbopu*. -Te e -hi, -e -bi u [huan -mo, 'u mu 'li Pisidiblogba a 'du -mu', -u mo Lisitri, ko Yikon, ko Atiosi.

22 'A -ne 'diwo -ko ki u yi 'u nyre, u ko bu [tu 'li -Yusu a nyibli [wlu 'kwli bu, e ko, bu -nyi [nu [to, 'ki bu 'cibi 'u -Yusu a [wlu a yikuole. Ke- u pi [nu yi: «-A ko -ba 'ye [huen diaki, 'ti- -a 'mu plo a bleele ko, ti -mu', -e ko 'yri Nyisva di 'a mu win ki -koo -ni pepe, 'ki 'li 'klo yrayru 'kwli.»

23 'Cue a pepe, u na ble, u [tu 'u 'cue a ye'nanyu ble, 'u yi [ci*, 'u de Nyisva, 'u [tu 'li [nu Kukonyo -Yusu, u kuo [wlu yi -ji' ble.

24 -Te e -hi, -e -bi u 'be Pisidiblogba [tiwo, 'u mu 'li Pafiliblogba 'kwli.

25 -Te u nyre 'li Pesidwo 'kwli, u na Nyisva a -ti -mo le, 'ti- 'u mu 'li Atalidwo 'kwli.

26 'Ki u -ha 'u 'mu, 'u mu Atiosi. 'Ki 'li Atiosi a 'mu 'kwli, 'ki u [tuu la 'li Polunu Nyisva -ji' bu, e 'mu [nu 'yie [tu, 'ki 'u -kuan -bu, u -we -mo a -ta'.

27 -Te u nyre 'ki 'li Atiosi -ni wen, u 'kukue 'cue a nyibli a pepe le, -tebli a pepe -mu', Nyisva naa 'li [nu 'li, e -nu, no- ko -ti u lee [nu, e ko, -te e -nu, 'e -ha 'hru, 'ki nyibli -mu', -u 'yi -Juukue* 'pa-, bu kuo -Yusu [wlu yi -we.

28 'Ki 'li -Yusu a nyibli -mu' 'nyi, -u ni 'li 'diwo a 'mu 'kwli, u -hii 'li ti -huohu.

15

Nyibli -mv', -v yi -Juukue* 'pa-, □bi 'bu kuo -Yusu □wlv yi, v blεε yi, bu □tuu 'v -Juukue a tete 'yakli 'v?

1 Ti ni -do a 'mv 'yri, nyibli -bi, nu- -hɔn 'li Jrusre, 'v di Atiosɪ, 'v -tua -Yusu a nyibli a tɔɔle, v wen: «Nyɪsua 'yi 'li□i 'li -wε, bu wa 'a mu, 'bu mɔ, 'bu 'yi 'a mu yi 'be, □wɪ yi, -te Moise a tete ni 'a hɪhla.»

2 Kεε, tɔɔwin a 'mu, Pɔlv kɔ Banabasi 'hɛn-, v 'yi□i ki -wen, v kɔ nyibli a 'mu 'hɛn-, 'v pɔ 'a gble dɪaki. Dε a 'mu, ε nɔ- nu□o, 'cɔε a nyibli 'v -yra□a, 'ki Pɔlv kɔ Banabasi kɔ Atiosɪ a 'cɔε a nyibli -bi 'hɛn-, bu mu Jrusre, -ε di□e nu, v 'mu -ti a 'mu hla, v kɔ -Yusu a -mɔnanyɔ, kɔ Jrusre a 'cɔε a ye'nanyɔ 'hɛn-.

3 -Te v -yra 'ki -ti a 'mu, -ε -bi 'cɔε a nyibli gba □nu 'hru wlɔn, Pɔlvɔv 'v 'be Fenisiblvɔgba kɔ Samaliblvɔgba □tiɔ. 'A -ne -tɪte, v yi 'v nyre, v ne□e -mɔ le, -te dakɔ a gblegble -mv', -v 'yi -Juukue 'pa-, v -nu, 'v hie 'v 'waa -tebli 'kukui bu, 'v kuo -Yusu □wlv yi. Dε a 'mu, -Yusu a nyibli a pepe -mv', -v yi 'wɪn, ε nii □nu dɔdɔ.

4 -Te v nyre 'li Jrusre, -ε -bi 'cɔε a nyibli, kɔ -Yusu a -mɔnanyɔ, kɔ 'cɔε a ye'nanyɔ, v 'ble □nu kva -tεε, Pɔlvɔv 'v lee □nu -tebli a pepe -mv', Nyɪsua naa 'li □nu, ε -nu.

5 Kεε, Falisi□tumu* a nyibli -bi -mv', -v -he la -Yusu a nyibli, v 'du ye', v wen: «Nyibli -mv', -v 'yi -Juukue 'pa-, 'bu kuo -Yusu □wlv yi, v blεε yi, bu 'be yre, ε kɔ, bu □tuu 'v -Juukue a tete a pepe 'v, 'ti-Nyɪsua 'mu □nu wa.»

6 -Yusu a -mɔnanyɔ, kɔ 'cɔε a ye'nanyɔ, v nu- 'kukue le, 'v mu -ti a 'mu le pɔpɔ mɔ,

7 'v pɔpɔ□v' le -pɔpɔ, Pielɪ 'ε 'du ye', ε wen: «'Diayɪv -na, a yi□e ni, -ε mɔ, Nyɪsua -ha 'li 'mu ni, 'a ti -wlen 'v bu, 'ki □bv pɔ 'a □haantitie nyibli -mv', -v 'yi -Juukue 'pa-, -ε di□e nu, v 'mu 'wɪn, v 'mu -Yusu □wlv yi -kuo -ni.

8 'Ti- Nyɪsua -bu, -ε yi nyibli a □wli, nɔ-nyi □nu 'a -Hihiu*, -te ni -do ε -nu, 'ε -nyi -a mɔ□ɔ -wε, -ε di□e nu, ε 'mu -a mɔ□ɔ -tɔɔ -ni, -ε mɔ, ε wen 'waa dε ki.

9 -A mu -bu, -v mɔ -Juukue, ε kɔ nyibli -bu, -v 'yi -Juukue 'pa-, Nyɪsua 'ni 'jra□a li nyibli' le. -A mɔ dε ni -do, 'ki 'v□v ye'.

ε nu□o ni, nyibli -mv', -v 'yi -Juukue 'pa-, 'waa □wli 'v 'sii 'v yi, 'ki 'v□v ye', -ε nu□o, v kuo -Yusu □wlv yi.

10 'A -ti, dε- kɔ Nyɪsua a yi-wɔnwɔn 'li, 'a yi nyibli -mv', -v kuo -Yusu □wlv yi 'bɛnv hle, 'bɛnvɔv -mv', -aan -ne 'bainv kɔ -a mu 'hɛn-, -a 'yi 'li 'bible 'li -wε.

11 -A mu -mɔ -bi, -a pɔ□v □han-ti, -ε mɔ, Nyɪsua wa -a mu ni, -kɔti -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu nu -a mu □haandε -mɔ, 'ki 'li dadɔke 'kwli. 'Waa 'mumu, kε- ni -do, ε nu 'waa wɔwa.»

12 Pielɪ bu pɔ 'ki le, -ε -bi -gbolugbo a nyibli a pepe nu □blii, 'v pɔ Banabasi kɔ Pɔlv 'hɛn- nva yi bu, 'v bi 'v, 'v na □wliεkεε-tebli a pepe -mv', -ε mu 'lu -mɔ a -ti -mɔ le, Nyɪsua naa 'li □nu 'li, ε -nu, 'ki 'li nyibli -mv' 'nyi, -v 'yi -Juukue 'pa-.

13 -Te v -wε 'pɔple -mɔ, -ε -bi Saki □tu □nu □wɔn, ε wen: «'Diayɪv -na, ba pɔ 'mu nva yi bu.

14 Simɔ Pielɪ na□a -mɔ le, -te Nyɪsua -nu, 'ε kɔ 'li dakɔ -mv', -v 'yi -Juukue 'pa- a dε -mɔ. Nu- kɔ 'nyi ε -ha 'li nyibli, 'ε nu □nu 'a nyibli -mɔ.

15 -Ti ni -do a 'mu, nɔ- Nyɪsua a winwlɔn-hanyɔ* hla la, ti -hi la a ti 'yri. -Ti a 'mu, v 'cru la 'li Nyɪsuaɔriɛn 'kwli, ε nɔ- -bu:

16 Kɔkɔnyɔ Nyɪsua wen 'ni, Bodɪɔ Dafidi a 'dɪɔ 'wle ni. 'Bu -hi, -ε -bi 'n di 'li 'ni di de, bodɪɔ Dafidi a 'dɪɔ a 'mu, -ε 'wle, 'mu□v pɔ mɔ di de.

17 Dε a 'mu, ε di□e 'ni nu, nyibli -bi, -v 'yi 'na dakɔ a nyibli 'pa-, v 'mu 'mu le □mɔɔ, -v mɔ dakɔ a gblegble a nyibli -mv', 'n -da,

'ki bu -he 'na dakɔ.

18 Kε- Kɔkɔnyɔ Nyɪsua -pɔ.

Nɔ- -yra -tebli a 'mu, kɔε la 'li -te ε 'ye la 'klo ni ni 'yie bu.»

19 Saki wen 'ni de: «'N -hɛε□e ni, nyibli -mv', -v 'yi -Juukue 'pa-, 'bu mɔ, 'bu kuo -Yusu □wlv yi, -a 'ni 'tuo 'li □nu □hɛn, kɔ, -a 'ni 'hleε 'li □nu -Juukue a tete 'yakli.

20 Kεε, -ba 'cru □nu -mɔ, -a 'mu □nu -lee -ni, -ε mɔ, v 'ni 'die 'li 'wlvɔgba-tebli -mv', v pie 'kuo, kɔ, v 'ni 'nuo 'li 'a -ne 'lawlude □dɔ, kɔ, v 'ni 'die 'li mamvɪ -mv', v 'yi mlanv bu 'be, ε kɔ, v 'ni 'naa 'li -hlv,

21 -koti kuv la 'li -aan 'banu a ti 'yie bu, tete a 'mu, Nyisua -nyi la Moise, 'ki 'li 'a -ne 'diu du 'kwli, -wuwle-nyrowo* a ti 'bu nyre 'u, nyibli yi 'ni -hre, 'ki 'li Nyisua a 'kayo ble.»

'Crien, u gba la -Yusu a nyibli -mu', -u yi -Juukue* pa- yi

22 'Ti- u 'mu -yre mo mu, -e -bi -Yusu a -monanyu, ko 'cve a ye'nanyu, ko 'cve a nyibli a pepe, u -yraa ni, 'ki bu -ha 'li nyibli 'waa dionu 'nyi, nyibli a 'mu, u ko Polu ko Banabasi 'hven-, u 'mu nu le, 'ki 'li Atiosi. Nyibli a 'mu, u -ha 'li, u nu- mo Judi, u de Basabasi -we, ko Silasi 'hven-. U mo nyibli nu, -Yusu a nyibli tu 'u.

23 U lee nu ni, 'ki bu gba -Yusu a nyibli, -u ni 'li Atiosi 'crien yi. 'Crien a 'mu, 'a win, no- -bu:

«-A mu -Yusu a -monanyu, ko 'cve a ye'nanyu, e ko -Yusu a nyibli a pepe 'hven-, -a 'beti 'a mu, 'a mu 'diaynu -mu', -u 'yi -Juukue pa-, -u ni 'li Atiosi, ko Siliblugba a pepe, ko Silisiblugba 'kwli.

24 -A 'win ni, -e mo, nyibli du, nu- -hon 'ne- -a mu 'nyi, 'u mu 'a mu too mo. 'Waa toowin a 'mu, e -ha 'a mu 'ku, 'e nu, 'aan wli 'u 'mve bu. Ba ko 'a yiyie, -e mo, e 'yi -a mu pa-, -a 'yi nu -lee -ni, bu di 'a mu too mo.

25 E no- nu, -aan pepe, a -yraa, 'ki -ba -ha nyibli, -a 'mu 'li nu 'a mu -mo le, u ko -aan nuenyu Banabasi ko Polu 'hven-.

26 U ni 'hven a 'mu, u 'yi huannu -pie, 'ki bu 'ku, -aan Kukonyo -Yusu 'Kisu a -kuan a -ti.

27 Nyibli a 'mu, -a -ha, nu- mo Judi ko Silasi 'hven-. -Ti -bu, -a 'cru 'ne- 'crien -bu 'kwli, e no- u di 'a mu kle -hita -ni -tee.

28 Nyisua a -Hihiu* ko -a mu 'hven-, -a 'ye ni, -e mo, e no 'u le, 'ki -a 'ni 'hlee 'li 'a mu 'benu, -e mo -Juukue a tete 'yaki. Kee, de -a -hve 'a mu, e no- mo:

29 A 'ni 'die 'li 'wlugba-tebli -mu', u pie 'kuo, ko, a 'ni 'naa 'li -hlu, ko, a 'ni 'die 'li mamu -mu', u 'yi mlanu bu 'be, ko, a 'ni 'nuo 'li 'a -ne 'lawlude du. 'Ba yi nina le ni ni, -e -bi e nu -tee. 'A -ti o, -a 'beti 'a mu -tee.»

30 -Te u -nyi nu 'crien a 'mu, -e -bi u -ha nu me le, 'u mu Atiosi. -Te u nyre 'li,

-e -bi u 'kukue -Yusu a nyibli a pepe le, 'u -nyi nu 'crien a 'mu,

31 'u -hre, 'ki 'u nyibli a pepe ye'. -Te u yi ni -hre, 'a win ni nu du, -koti e pi nu 'ki yra le.

32 Judi ko Silasi 'hven-, -u mo Nyisua a winlon-hanyu*, u hlee 'li -Yusu a nyibli -mu' -mo -tee, -e di nu, u 'mu nu 'ki -nyi, ko, u 'mu 'li nu wlu 'kwli bu tu.

33-34 U -hii 'li ti -huohu, 'ti- -Yusu a nyibli -mu', -u ni 'li Atiosi, 'u gba nu wlu, u wen: «Nyisua bu ni 'u 'a mu -mo,» 'u -ha nu me le, 'u -me kle, 'u mu 'li Jrusredu 'kwli de.

35 Kee, Polu ko Banabasi 'hven-, u nu- mo -bi, u 'yi kle -me. 'Ki 'li Atiosi, 'ki u ko nyibli -bi 'hven-, u 'ni 'li bu, 'u hle Nyisua a -ti, -e ne Kukonyo -Yusu a -ti -mo le.

Polu a 'hven a 'dagba, 15.36-18.22

Polu ko Silasi 'hven-, nu- gbe Nyisua a -ti dako yi

36 -Te -nyrowi -huohu -hi, -e -bi Polu lee Banabasi ni, e wen: «'N -hve ni, 'diu a pepe -mu', -a na la ki, a na la Nyisua a -ti -mo le, -e hle Kukonyo -Yusu a -ti, -ba mu -Yusu a nyibli yi -me, -a 'mu 'u 'ye, -te e ni 'mu, 'ki 'li nu -mo.»

37 -E -bi Banabasi wen ni, e wen: «'N -hve ni, ba yi ni mi, -ba gba Saan Maki.»

38 Kee, Polu -mo -bi, e 'ni -hua a li Saan Maki a gbugba, -koti e wen 'ni, -te u mu la 'dagba', e hie la 'li nu Pafiliblugba 'kwli bu, e ko nu 'hven-, u 'yi la -kuan 'lu -yra.

39 U hla a -hlahla, u 'yi win' le 'winwin -ni, 'u -gbugbe le. Banabasi, no- gba Maki, 'u -ha 'li 'mu, 'u mu 'li Sipreblugba 'kwli.

40 Polu -mo -bi, no- gba Silasi, -Yusu a nyibli 'u da Nyisua, 'ki bu -hee nu, 'ti- 'u -mu.

41 -Te u yi ni mi, -e -bi u 'be 'blugbi -mu', -u mo Siliblugba ko Silisiblugba 'hven- tu. 'A -ne -tite, u yi 'u nyre, u ko bu -nyi 'cve a nyibli 'ki, -e di nu, u 'mu 'u -Yusu a wlu a ykuole 'cibi -ni.

16

-Te Timote bi la Polu ko Silasi 'hven- ki

1 -Te Pɔlv kɔ Silasɩ 'hʋen-, ʋ yɩ nɩ mi, ʋ nyre 'li Deβɩdɩɔ 'kwli. -Te ʋ -hi, ʋ nyre 'li Lisɩtrɩdɩɔ 'kwli. 'Kɩ ʋ yɛɛ 'ʋ -Yusu a nyiblo ɔɔɔ ɔɔ. 'A 'nyre mɔ Timote. 'A 'dii mɔ -Juukʋeyrɔwlv* ɔɔɩɔ, 'ɛ -he la -Yusu a nyiblo. 'A 'baɩ mɔ Glekɩkʋeyu ɔɔɩɔ.

2 -Yusu a nyibli -mʋ', -ʋ nɩ 'li Lisɩtrɩdɩɔ, kɔ Yikɔnɩdɩɔ 'kwli, ʋ hle Timote a ɔɔhaan-tɩ dɩakɩ.

3 Pɔlv -hʋɛɔɔɛ nɩ, 'kɩ ɔɔ -he 'a -mɔnanyɔ. ɛ nɔ- nuɔɔ, 'ɛ gbaɔɔ, 'ʋ -mu. -Te ʋ -mu 'kɩ, -ɛ -bɩ Pɔlv 'bɛɔɔɛ* yɩ, ɔɔwɩ yɩ, -te -Juukʋɛ a tete -bɩ nɩ 'a hɩhla. ɛ nuɔɔ nɩ, -ɛ dɩɔɔ nɩ, -Juukʋɛ -mʋ', -ʋ nɩ 'li 'dɩɔ a 'mʋ 'kwli, ɛ 'mʋ 'ʋ ɔɔnʋ 'ʋ ɔɔtuu -nɩ, -kɔtɩ 'waa pɛpɛ, ʋ yɩɔɔ nɩ, -ɛ mɔ, 'a 'baɩ mɔ Glekɩkʋeyu ɔɔɩɔ, 'ɛ 'yɩ 'a 'yu yɩ 'bɛ.

4 'Dɩɔ a pɛpɛ -mʋ', ʋ ne 'kwli le, ʋ yɩ -Yusu a nyibli 'nɩ -lee -nɩ, -tɩ -mʋ', -Yusu a -mɔnanyɔ kɔ 'cʋɛ a ye'nanyɔ 'hʋen-, -ʋ nɩ 'li Jrusɛ, ʋ pʋ 'li, 'ʋ yɩ ɔɔnʋ -lee -nɩ, -ɛ mɔ, ɔɔtuu 'ʋɔɔ 'ʋ.

5 -Yusu a nyibli a 'kɩ 'yɛ 'li nɩ, 'kɩ ɔɔ kuo -Yusu ɔɔwlv yɩ, 'tɩ- -Yusu a nyibli a 'mʋ, 'ʋ yɩ kle -bii -nɩ 'a -ne -nyrɔwɔ.

'Kɩ 'li Trʋasɩdɩɔ 'kwli, 'kɩ Nyɩsʋa hlee 'li Pɔlv -mɔ, 'kɩ ɔɔ mu 'li Masedʋanɩɔɔɔɔ 'kwli

6 Nyɩsʋa a -Hihɩu* 'yɩ Pɔlvnʋ mɛ le -ha, 'kɩ ɔɔ hla Nyɩsʋa a -tɩ, 'kɩ 'li Asɩɔɔɔɔ 'kwli. ɛ nɔ- nuɔɔ, 'ʋ 'bɛɛ 'li 'ɔɔɔɔ -mʋ' 'kwli ɔɔtɩɔ, -ʋ mɔ Flisi kɔ Galatɩ.

7 -Te ʋ nyre 'li Misɩɔɔɔɔ 'hʋɩ, -ɛ -bɩ ʋ -hʋɛɔɔɛ nɩ, ɔɔ mu 'li Bitɩnɩɔɔɔɔ 'kwli, keɛ, Nyɩsʋa a -Hihɩu 'yɩ de a 'mʋ kɩ -wen.

8 ɛ nɔ- nuɔɔ, 'ʋ 'bɛɛ 'li Misɩɔɔɔɔ 'kwli ɔɔtɩɔ, 'ʋ mu 'li Trʋasɩ a 'wafɩ yɩ.

9 -Te ʋ pa 'li 'tɔlvɔɔ 'kwli, -ɛ -bɩ Nyɩsʋa nuɔɔ nɩ, Pɔlv 'ɛ 'ye nyiblo ɔɔɔ, -ɛ 'wɩ -te nyiblo 'yɛ nɩ 'ya wen yanie. Nyiblo a 'mʋ, 'kɩ ɛ kɔ 'li Masedʋanɩɔɔɔɔ 'kwli, 'ɛ nyraɔɔ yɩ ɔɔ, 'ɛ nyɛɛ ɔɔne le, ɛ wen: «Pɔlv, dɩ 'ne- -aan -ne Masedʋanɩɔɔɔɔ 'kwli, ɔɔmʋ -a mʋ -heɛ nɩ.»

Luku -bʋ, -ɛ 'cɩɩ 'cɩɩɛn -bʋ, nɔ- bi Pɔlvnʋ kɩ, 'ʋ -mu

10 -Te Pɔlv 'ye nyiblo a 'mʋ, -ɛ -bɩ -a yruɔɔ le, -ɛ mɔ, Kʋkɔnyɔ, nɔ- da -a mʋ, 'kɩ -ba mu 'li 'ɔɔɔɔ a 'mʋ 'kwli, -a 'mʋ 'a

ɔɔhaantɩɩ pʋ, 'kɩ 'ʋ 'ɔɔɔɔ a 'mʋ a nyibli yɩ.

-Te Lidi kuo -Yusu ɔɔwlv yɩ, 'kɩ 'li Filipɔdɩɔ 'kwli

11 Nɔ- nuɔɔ, ɔɔa -ha 'li 'mʋ Trʋasɩ, ɔɔa mu 'li Samotrasiɔɔɔɔ 'kwli, 'nie ɔɔglaa 'li le. -Te -nyre -nyɛ, -ɛ -bɩ 'kɩ -a mu 'li Neapolisɩdɩɔ 'kwli. 'Kɩ 'mʋ ɔɔtu 'ʋ -a mʋ ɔɔ.

12 'Kɩ -a -ha 'ʋ ɔɔ, ɔɔa mu 'li Filipɔdɩɔ 'kwli. Filipɔdɩɔ a 'mʋ, ɛ mɔ Masedʋanɩɔɔɔɔ a 'kɩɔɔ -bɩ a 'dɩɔ gbagbʋ ɔɔɩɔ. 'Kɩ 'li 'dɩɔ a 'mʋ 'kwli, Romakʋɛ -hʋɩ 'li nɩ. -A -hi 'li -nyrɔwɩ -hʋɔhʋɩ.

13 -Juukʋɛ* a -wuwle-nyrɔwɔ* 'kwli, -ɛ -bɩ -a ɔɔtɩ 'dɩɔ, ɔɔa mu 'li 'nie wien. -A mʋ mɔ -bɩ, -a wen 'nɩ, 'kɩ 'li -tɩɩɩ a 'mʋ, -a dɩ yɛɛ 'li -tuo ɔɔ, -ɛ kɔ kɩ -Juukʋɛ deɛ 'ʋ Nyɩsʋa. -Te -a 'ye 'kɩ -tuo a 'mʋ, -ɛ -bɩ -a yɛɛ 'ʋ nʋgbɩ ɔɔ, 'ʋ 'kukue le, ɔɔa nɩ ɔɔ, ɔɔa hlee 'li ɔɔnʋ -mɔ.

14 'Kɩ 'li ɔɔnʋ 'nyɩ, nʋgbɩ ɔɔɔ nɩ 'li. 'A 'nyre mɔ Lidi. 'Kɩ ɛ kɔ 'li Tiatɩɩ; 'ɛ ple datɩ 'yakɩ, -ʋ pɩ ɔɔdie. Lidi a 'mʋ, ɛ 'yɩ la -Juukʋeyrɔwlv, keɛ, ɛ -he -Juukʋɛ a nyiblo, 'ɛ de Nyɩsʋa. -Te -a hle -Yusu a -tɩ, -ɛ -bɩ ɛ pʋ -a mʋ nʋa yɩ ɔɔ, Kʋkɔnyɔ 'ɛ -hɩɩɩ 'a ɔɔwlv le, -tɩ -mʋ', Pɔlv -hla, 'ɛ 'bleɔɔ kʋa,

15 'ɛ -hʋa 'nie a 'lupʋpʋ, ɛ kɔ 'a 'kayubʋkʋɛ 'hʋen-, 'ʋ pʋ ɔɔnʋ 'nie 'lu le. -Te ɛ -hi, -ɛ -bɩ ɛ nyɛɛ ne -a mʋ le, ɛ wen: «'Bʋ mɔ, 'ba 'yeɔɔ, -ɛ mɔ, 'n kuo Kʋkɔnyɔ -Yusu ɔɔwlv yɩ, -ɛ -bɩ ba dɩ 'li 'na 'kayu ɔɔ, a 'mʋ 'li ɔɔ nɩ,» 'ɛ nɩ 'ʋ -a mʋ ke', ɔɔa -wen.

-Te ʋ pʋ la Pɔlv kɔ Silasɩ 'hʋen ɔɔjɩ, 'kɩ 'li Filipɔdɩɔ 'kwli

16 -Nyrɔwɔ ɔɔɔ, -te -a mi 'li Nyɩsʋa a daale', -ɛ -bɩ -a kɔ 'yu nyrɔyɩ ɔɔɔ 'hʋen-, -a ɔɔnɩɩ nɩ. 'Ku -hʋan* nɩ 'ʋɔɔ ke'. 'Ku -hʋan a 'mʋ, ɛ nɔ- nɩɩ, -teɔɔ, -ɛ dɩ 'lu -mɔ mu, 'kɩ 'ʋ nyibli -mɔ', 'ɛ neɔɔ -mɔ le. De a 'mʋ, ɛ nɩɩ nɩ, 'a kʋkɔnyibli 'ʋ yɩ 'wli -hʋɔhʋɩ 'ye.

17 'Yu nyrɔyɩ a 'mʋ, ɛ nɔ- ne -a mʋ ke' le, -a kɔ Pɔlv 'hʋen-, 'ɛ 'yɛɛ 'li win, ɛ wen: «Nyibli -bʋ, ʋ mɔ 'Kɩkɩnyɩsʋa a -kʋannunyibli ɔɔɩɔ. Nʋ- yɩ 'a mʋ -lee -nɩ, -te Nyɩsʋa dɩ 'aan wɔwa nɩ.»

18 Nɔ- ε 'cibi 'v nunuo. -Tε ε gba -nyrɔwɪ gbi, -ε -bɪ Pɔlv bi yrɔ', 'ε ɔhɪan -mɔ, 'ε ɔmaa 'ku -hɔan a 'mɔ 'yi, ε wen: «'Kɪ 'lɪ -Yusu 'Kɪsɔ a 'nyrɛ 'kwli, 'n yɪ -mɔ 'nɪ -lee -nɪ, -bɔ -hɔn 'vɔv ke',» ti nɪ -do a ti 'yri, -ε -bɪ ε -hɔn 'vɔv ke'.

19 -Tε 'yu nyrɔyu a 'mɔ, 'a kɔkɔnyibli 'yeɔe, -ε mɔ, v di 'kee 'wli a 'yiye, -ε -bɪ v kɔ Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen- nɪ, 'v gba 'lɪ ɔnu 'dika, 'kɪ 'v -batipɔnyɔ ye',

20 'v yεε ɔnu -tɪ, 'kɪ 'v Romakɔε a ye'nanyɔ yɪ, v wen: «Nyibli -bɔ, v pɪ 'nɛ -aan 'dɪɔ ɔgbugblɔε 'kwli. V mɔ -Juukɔε* ɔnu.

21 -A mɔ -bɔ, -v mɔ Romakɔε, v tɔε nɛ -a mɔ 'waa 'blɪnmlɪ, -aan tete pɔ lɛ, -a 'nɪ 'blee 'lɪ kɔa, kɔ, -a 'nɪ 'nuo 'lɪ.»

22 Nyibli -mɔ', -v nɪ 'v, v pɪ ɔnu yrɔ lɛ -wɛ, Romakɔε a ye'nanyɔ a 'mɔ, 'v lee 'waa 'seyo, bɔ -hɛ ɔnu wlawlɪ, 'tɪ- bɔ bii ɔnu lɔkɔ.

23 -Tε v -wɛ 'waa bibie -mɔ, -ε -bɪ v pɔ ɔnu ɔjɪ', 'v lee ɔjɪkayu a 'yieɔtunyɔ, bɔ ɔtu ɔnu 'yie -tɛɛ.

24 -Tε ɔjɪkayu a 'yieɔtunyɔ a 'mɔ, ε 'wɪn, -ε -bɪ ɔjɪkayu a -gblo -mɔ', -ε 'bɔɔ 'lɪ lɛ, 'kɪ v pɔ 'lɪ ɔnu 'lɪ, 'v pɔ 'lɪ ɔnu tugbekɔtɔ, -ε kɔ 'hɔɪ bɔɪ' lɛ, -ε diɔe nu, v 'mɔ ɔhɪvɛn 'ye.

25 Mu 'v 'tɔ -heyri' 'yie, -ε -bɪ Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen-, v -tɔa Nyɪsɔa a dɪda, 'v yɪ -wla ble, 'kɪ 'v 'a 'nyrɛ a lɛpɔpɔv a -ta', ɔjɪklapɔ -bɪ -mɔ', -v nɪ 'v, v pɔ ɔnu nɔa yɪ bɔ.

26 V nɪ 'lɪ Nyɪsɔa a -tɪ a 'yi'buale 'kwli, -ε -bɪ -tɔtɔ -tɔa 'hɪhlelɛ, -tɔtɔ a 'hɪhlelɛ a 'mɔ 'ε bubla ɔjɪkayu bɔ. Ti nɪ -do a ti 'yri, -ε -bɪ 'maji a pɛpɛ, v ɔgbugba lɛ, 'ε ɔga wɔn lɛ, ɔjɪklapɔ a pɛpɛ, 'waa 'cɪn ɔwɔwɛlɛ lɛ.

27 -ε -bɪ ɔjɪkayu a 'yieɔtunyɔ ɔwɛlɛ 'yii, 'ε 'yeɔe, -ε mɔ, ɔjɪkayu a 'maji a pɛpɛ ɔga wɔn lɛ, -ε -bɪ ε -ha 'lɪ 'a 'plɛn bɔ 'kwli, ε 'mɔ 'a dɪɔnɔ 'la a -tɪ, -kɔtɪ 'a ɔwɔlɔ 'yeɔe nɪ, -ε mɔ, ɔjɪklapɔ a pɛpɛ mumu lɛ.

28 Kεε, Pɔlv ɔmaa ɔnɛ 'yi, ε wen: «ɔNɪ 'nuo 'lɪ -na dɪɔnɔ ɔdedede -mɔ, kɪ mɔ, -aan pɛpɛ -a nɪ mɔ.»

29 Nɔ- mɔ ɔjɪkayu a 'yieɔtunyɔ bɔ -hɔa 'napɪ. -Tε v -nyɪ ɔnɛɔe, -ε -bɪ ε 'gba 'lɪ cigbɛ -gblo -mɔ', -ε kɔ 'kwli Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen-, v nɪ 'lɪ, huannɔ a -tɪ, 'ε bla ɔnu

kwɪlɪ yɪ bɔ,

30 'tɪ- 'ε 'hrɔɔ 'lɪ ɔnu -gblo a 'mɔ 'kwli, ε wen: «-Bɪ 'n di nu, 'tɪ- Nyɪsɔa 'mɔ 'mɔ wa 'lɪ?»

31 -ε -bɪ v ɔtuɔo ɔwɔn, v wen: «Kuo Kɔkɔnyɔ -Yusu ɔwɔlɔ yɪ, 'tɪ- Nyɪsɔa 'mɔ -mɔ wa, -kɔ -na 'kayubukɔε 'hɔen-.»

32 ɔjɪkayu a 'yieɔtunyɔ a 'mɔ, ε kɔ 'a 'kayubukɔε 'hɔen-, nɔ- Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen-, v -tɔa Nyɪsɔa a -tɪ, -ε nɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu a -tɪ -mɔ lɛ a tɔɔlɛ.

33 'Tɔlvɔɔ nɪ -do a 'mɔ, ɔjɪkayu a 'yieɔtunyɔ a 'mɔ, 'ε gba ɔnu, 'ε -ple 'waa ɔjɪ, 'tɪ- Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen-, 'v pɔvɔ 'nie 'lu, ε kɔ 'a 'kayubukɔε 'hɔen-.

34 -Tε ε -hɪ, -ε -bɪ ɔjɪkayu a 'yieɔtunyɔ gba 'lɪ ɔnu 'kayu bɔ, 'ε -nyɪ ɔnu diidɛ. ε kɔ 'a 'kayubukɔε 'hɔen-, v nɪ dɔdɔ dɪakɪ, -tɛ v kuo Nyɪsɔa ɔwɔlɔ yɪ a -tɪ.

35 -Tε -nyrɛ -nyɛ, -ε -bɪ Romakɔε a ye'nanyɔ tɛ 'lɪ 'waa -kuannunyibli ɔjɪkayu a 'yieɔtunyɔ -mɔ, 'kɪ bɔ tɛ Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen- bɔ,

36 'ε -mɔ, 'ε lee Pɔlv, ε wen: «Romakɔε a ye'nanyɔ lee nyibli, 'kɪ ɔbɔ tɛ 'a mɔ bɔ. 'A -tɪ, a -wɛ 'lɪ ba 'hrɪ nɪ. Ba mu, 'kɪ 'lɪ plɔ a bleelɛ 'kwli.»

37 Kε- Pɔlv pɪ -kuannunyibli a 'mɔ yɪ, ε wen: «D 'yɪ -a mɔ -bati lɛ -pɔv -nɪ, 'v bi -a mɔ, 'kɪ 'v nyibli ye', 'tɪ- 'v pɔ -a mɔ ɔjɪ', -a mɔ -bɔ, -v mɔ Romakɔε. -Tε v nɪ Romakɔε a 'yiye, kɛ- v bleɛ yɪ, bɔ nu -aan 'yiye. -ε -bɪ -tɛ ti nɛ -bɔ, v -hɔε bɔ tɛ -a mɔ bɔ, 'kɪ 'lɪ -huhlike 'kwli. 'Bɔ nɪ 'mɔ lɛ, -ε -bɪ -a hɪa nɪ. 'Waa ɔgbetɔ bɔ di 'lɪ, v 'mɔ -a mɔ bɔ tɛ.»

38 -Tɪ a 'mɔ, Pɔlv lee -kuannunyibli a 'mɔ, v gbaɔa 'waa nyibli gbagbɪ yɪ. -Tε v 'wɪn, -ε mɔ, Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen-, v mɔ Romakɔε ɔnu, -ε -bɪ v 'ta 'v ble dɪakɪ,

39 'waa ɔgbetɔ 'v mu 'lɪ ɔjɪkayu bɔ, v wen: «A kɔ 'v ɔwɔn,» 'tɪ- 'v -ha 'lɪ ɔnu ɔjɪ', 'v nyaa ɔnu lɛ, 'kɪ bɔ ɔtɪ 'dɪɔ.

40 -Tε Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen-, v -hɔn 'lɪ ɔjɪkayu bɔ, -ε -bɪ 'kɪ v mu 'lɪ Lidi -mɔ. 'Kɪ -Yusu a nyibli 'kukue 'lɪ lɛ, Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen- 'v pɔ ɔnu 'kɪ yra lɛ, 'kɪ bɔ 'cibi 'v -Yusu a ɔwɔlɔ a yɪkuolɛ, 'tɪ- 'v ɔtɪ 'dɪɔ, 'v -mu.

17

-Tε Pɔlv kɔ Silasɪ 'hɔen-, v mu la 'lɪ

Tesalonikidɔ 'kwli

1 Pɔlv kɔ Silasɔ 'hven-, 'kɪ v naa 'li Afipolisidɔ kɔ Apolonidɔ 'kwli, 'v nyre 'li Tesalonikidɔ 'kwli, ('v pa 'li Jaso -mɔ.) 'Kɪ 'li 'dɔ a 'mɔ 'kwli, 'kɪ Nyɪsua a 'kayu nɪ 'li, -ε kɔ bv -Juukvɛ*, v yɪ 'li lɛ 'kukue -nɪ, 'a -nɛ ti.

2 'Kɪ Pɔlv mu 'li, 'kɪ 'li -wuwle-nyrɔwɔ* 'kwli, ɔwɪ yɪ, -tɛ ε niɔe lɛ. 'Kɪ 'li -wuwle-nyrɔwɪ nɪ ta 'kwli, nyibli -mɔ', -v nɪ 'v, 'ε -hɪhɪa ɔnv Nyɪsvacrɪɛn klɛ,

3 'ε tɔɔ ɔnv, -ε mɔ, Wanyɔ -mɔ', Nyɪsua pɔ la lɛ, ε di la ya, Wanyɔ a 'mɔ, ε kɔ bv 'ye ɔhɪvɛn, ε 'mɔ 'kɔ, 'tɪ- Nyɪsua 'mɔ 'li ɔ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ -ha, ε 'mɔ ɔv 'kɔ -ha. -ε -bɪ ε wen 'nɪ de: «-Yusu, nɔ- mɔ Wanyɔ a 'mɔ, -kɔtɪ 'n yɪ 'a mɔ -lee -nɪ.»

4 'Kɪ 'li -Juukvɛ -mɔ' 'nyɪ, -v -bɪ nɪ 'li, -tɪ a 'mɔ, Pɔlv -hla, 'v kuo ɔnɛ ɔwlv yɪ, 'v bi Pɔlv kɔ Silasɔ 'hven- kɪ. Glɛkɪkɔvɛ -hɔɔhɔvɪ, -v -hɛ la -Juukvɛ, 'tɪ- -v dɛ Nyɪsua, dɛ nɪ -do a 'mɔ, ε nɔ- v -nu, ε kɔ 'dɔ a nɔgbɪ -hɔɔhɔvɪ, nyibli ɔtui 'v.

5 Dɛ a 'mɔ, ε nu ɔ nɪ, -Juukvɛ a nyibli gbagbɪ 'v ɔtui ca dɪaktɪ, 'v 'tɪ 'crɛkɔnyibli 'hru wlvn lɛ, 'v nu ɔ, 'dɔ a nyibli 'v 'kukue lɛ, 'v -tva 'dɔ a ɔgbugblɔlɛ, 'v mu 'li Jaso a 'kayu bv, -tɛ -mɔ', Pɔlv kɔ Silasɔ 'hven-, v pa 'li. -Tɛ 'dɔ a nyibli nyre 'kɪ 'li, v ɔmvɛ Pɔlv kɔ Silasɔ 'hven- lɛ, -ε di ɔe nu, v 'mɔ 'li ɔnv nyibli yɪ gba.

6 Kɛɛ, v 'yɪ 'li ɔnv bv -yɛɛ -nɪ. ε nɔ- mɔ bv kɔ Jaso a 'mɔ, kɔ -Yusu a nyibli -bɪ 'hven-, 'v gba 'li ɔnv 'dɔ a ye'nanyɔv yɪ, 'v -tva lɛ'gbugbolɛ, v wen: «Nyibli -bv, v ɔgbugblo 'blɔgba a pɛpɛ -bv nɪ. -ε -bɪ, kɪkɛ bv, v nɔ- 'hru kɛ 'nɛ- -a mɔ -mɔ,

7 'tɪ- Jaso 'ε 'ble ɔnv kva, 'kɪ 'li 'a 'kayu bv. Nyibli a 'mɔ, v 'nɪ ɔtuu ɔv Romakvɛ a 'kɪn gbagbv a tɛtɛ 'v. U wen 'nɪ, 'kɪn -bɪ nɪ 'v. 'A 'nyrɛ mɔ -Yusu.»

8 -Tɛ v 'wɪn windɔ a 'mɔ, yrv 'yɪi 'v nyibli kɔ 'dɔ a ye'nanyɔv 'hven- nɪ.

9 -ε -bɪ 'dɔ a ye'nanyɔv a 'mɔ, v lee Jaso kɔ 'a 'bio -Yusu a nyibli -bɪ 'hven- nɪ, bv -ha 'wli, -ε di ɔe nu, v 'mɔ ɔnv bv tɛ. -Tɛ v -ha 'kɪ 'wli a 'mɔ, 'tɪ- 'v tɛ ɔnv bv.

-Tɛ Pɔlv kɔ Silasɔ 'hven-, v mu la 'li Beledɔ 'kwli

10 -Tɛ 'tɔ -wɔn, -ε -bɪ -Yusu a nyibli a 'mɔ, v nu ɔ nɪ, Pɔlv kɔ Silasɔ 'hven-, 'v

mu 'li Beledɔ 'kwli. -Tɛ v nyre 'li, -ε -bɪ 'kɪ v mu 'li Nyɪsua a 'kayu bv, -tɛ -Juukvɛ* yɪ 'li lɛ 'kukue -nɪ 'a -nɛ ti.

11 -Juukvɛ -mɔ', -v nɪ 'li Bele, -tɛ -mɔ', Tesalonikidɔ a nyibli nɪ 'mɔ, v 'yɪ 'mɔ lɛ -nɪ. Kɛɛ, Nyɪsua a -tɪ -mɔ', Pɔlv lee ɔnv, 'waa ɔwlv 'ble ɔe kva -tɛɛ. U nɔv bv pɔ Pɔlv nva yɪ bv. 'A -nɛ -nyrɔwɔ, kɛ- v ni, 'v tɛ 'li Nyɪsvacrɪɛn 'kwli lɛ, -ε di ɔe nu, v 'mɔ ɔv 'ye, 'bv mɔ, -tɪ a 'mɔ, Pɔlv tɔɔ ɔnv, 'bv mɔ ɔhan-tɪ.

12 'Kɪ 'li -Juukvɛ a 'mɔ 'nyɪ, 'waa -hɔɔhɔvɪ, nɔ- kuo -Yusu ɔwlv yɪ, 'kɪ 'li Glɛkɪkɔvɛ 'nyɪ, dɛkɔnɔgbɪ -hɔɔhɔvɪ, kɔ nyɪbɛpɔ -hɔɔhɔvɪ 'v kuo -Yusu ɔwlv yɪ.

13 -Tɛ ti gbi -hi, -ε -bɪ -Juukvɛ -mɔ', -v nɪ 'li Tesalonikɪ, v 'wɪn nɪ, -ε mɔ, Pɔlv nɛ Nyɪsua a -tɪ -mɔ lɛ, 'kɪ 'li Bele. Nɔ- mɔ bv di Bele, bv hlee 'li nyibli -mɔ, 'kɪ bv pɔv Pɔlv yrv lɛ.

14 Nɔ nu ɔ, -Yusu a nyibli 'v gba Pɔlv 'hru wlvn, 'kɪ 'li 'yrv wɪɛn. Silasɔ kɔ Timote 'hven-, v nɔ- -mɔ -bɪ, v 'yɪ -mu. 'Kɪ v 'tɛ nɪ 'li Bele.

15 Nyibli -mɔ', -v gba Pɔlv 'hru wlvn, v gba ɔa -gbagba, 'v nyre 'li Atenidɔ 'kwli, 'tɪ- 'v ɔhɪan -mɔ, 'v di Bele. -Tɛ v yɪ nɪ di, Pɔlv pɔ ɔnv titie, 'kɪ bv lee Silasɔ kɔ Timote 'hven-, bv kɔvɛ ɔwɪɛn, ti nɪ -do a ti 'yri, 'bv mɔ, 'hru 'bv pɛ 'v ɔnv 'yie bv.

-Tɛ Pɔlv nɪ la 'li Atenidɔ 'kwli

16 'Kɪ Pɔlv nɪ 'li Glɛkɪkɔvɛ a 'dɔ -mɔ', -ε mɔ Atenɪ 'kwli, 'ε yɪ Silasɔ kɔ Timote 'hven- -ple. 'Kɪ ε 'yɛ 'v tuyonv. Tuyonv a 'mɔ, v nu 'hɪ, 'v nu ɔnv, 'v -hɔv 'li 'dɔ a 'mɔ 'kwli. -Tɛ Pɔlv 'ye ɔnv, -ε -bɪ ε bi yrv, 'ε kɛɛ nɛ 'a ɔwlv lɛ.

17 'A -nɛ -nyrɔwɔ, 'kɪ 'li Nyɪsua a 'kayu bv, kɛ- ε ni, 'ε yɪ 'li -Juukvɛ* -mɔ -hlee -nɪ, ε kɔ nyibli -mɔ', -v -hɛ -Juukvɛ, 'tɪ-, -v dɛ Nyɪsua, ε kɔ, 'a -nɛ nyiblo ɔdv, nɔ- ε yɪ 'li -mɔ -hlee -nɪ, 'kɪ 'li 'dika.

18 ε kɔ 'lulɛ-hienyɔ ɔdv, 'v dɛɛ ɔnv Epikulinyibli, kɔ Sitoinyibli. ε kɔ ɔnv 'hven-, v nɔ- yɪ hle. 'Kɪ 'li ɔnv 'nyɪ, -v -bɪ wen 'nɪ: «Winlɛpɔnyɔ -bv, -bɪ 'ε pɪ 'li?» -U -bɪ nɪ 'v, -tɛ v 'wɪn, -ε mɔ, Pɔlv hla -Yusu a -tɪ, kɔ -Yusu kɔ -tonyibli 'hven- bv -hɔn 'li 'kɔkɔnyibli 'nyɪ a -tɪ, -ε -bɪ v wen: «ε 'wɪ yɪ, dako -bɪ a 'kuo a -tɪ ε hle.»

19 -E -bi u gba[a nu, 'ki 'li 'd[io a -gbolugbo yi, -u yi le 'kukue -ni, 'ki 'li dugba -mu', u deε Aleopasi 'lu, u wen: «T[oole -bu, -ye 'li, ε mo t[oole yrayru [ni[io, 'ki 'u -a mu -mo. -A -huε[ε ni, -bu yruo ne -a mo[io le,

20 -k[oti -tebli -bu, -ne -mo le, ε keε ne -aan [wli le. 'A -ti, -a -huε[ε ni, -bu nu[io, -ba yru 'a 'mini le, -a 'mu[io yi, de ε [hen 'nyre.»

21 Aten[a nyibli ko 'dagbi -mu', -u 'ti 'li Aten[a -ne ti, ke- u ni, 'u yi le 'kukue -ni, -ε di[ie nu, -ti yrayru -mu', u 'win, u 'mu[io u 'waa 'bio -lee -ni.

22 N[- mo P[obu bu 'du ye', 'ki 'li [nu 'ny[, bu pu le: «'A mu Aten[kuε, 'n y[ti 'ni 'ye, -ε mo, a mo nyibli [ni[io, -u [tui 'u 'kuo a gblegble 'u diaku.

23 -Te 'n ne wen 'aan 'd[io 'kwli le, 'n 'ye 'aan 'kuo a daale a gblegble ni, 'ni 'ye -c[ohlunpiile* -mu', -ε ko ye' u 'cru 'u, -ε mo: -c[ohlunpiile -bu, -a nu[io ni, 'ki 'u Ny[ua -mu', -a 'yi -yi -mo. 'A -ti, Ny[ua -bu, a 'yi -yi, n[- ko -ti 'n di 'a mu -lee -ni.

24 Ny[ua a 'mu, n[- nu 'klo -bu, ε ko 'a -ne de, -ε ni 'ne- 'klo a 'mu ki. E n[- mo yak[ko -tutu a K[okony[. 'Kayo -mu', -tonyibli -pu, ε 'y[ti 'pa-, Ny[ua 'yi 'li[ti bu -ni.

25 E 'ni -hua[a li[ti -tonyiblo bu pie [ne -c[ohlun*, -k[oti ε n[- nu -tonyibli, ε n[- yi [nu -hunh[un ko -tebli a pepe 'h[un- -nyi, -ε nu -teε, 'ki 'u [nu -mo.

26 'Ki ε naa 'li nyiblo ni -do -mu', -ε mo Adamu 'li, 'ε nu 'klo -bu a dako a pepe, 'ti- 'ε [tu [nu ble, 'ε -nyi [nu bunule, 'ki 'ne- -tutu a pepe ki. E ni -do a 'mu, ε n[- wa dako a 'blu-paun 'nyre le, ε ko, ti -mu', dako a 'mu, u di 'u -hi.

27 E nu -tebli a pepe a 'mu ni, -ε di[ie nu, -tonyibli 'mu[io le [mu[io, 'bu y[ti le ni [muε, u 'mu[io ki ye. E mo [han-ti [ni[io, Ny[ua 'yi nyiblo [du -mo le -hl[oo -ni,

28 -k[oti ke- u -pu: Ny[ua, n[- ni[ie, [a pi -hunh[un, [a ni 'klo, [a yi le -hihie -ni. De ni -do a 'mu, ε n[- 'aan 'cru.n.yinyu -bi 'cru, -ε mo: -Aan 'mumu, -a mo 'a 'yonu [ni[io.

29 -Te -a mo Ny[ua a 'yonu, -a 'yi yi -bleε -ni, -ba pu[io [han-ti, -ε mo, Ny[ua 'wi- tuyu yi, u nu -gulu, ko 'plide, ko 'hi[,

u -nu, 'ki 'li -tonyiblo a 'sre, ko 'a dionu a 'lule-hihie 'kwli.

30 Ti -mu' -ko 'yri -tonyibli 'ye la 'u Ny[ua ni -yii -ni, 'ki ε ko la [wlu a 'lila, 'ki 'u [nu -mo. Keε, -te ti ne -bu, Ny[ua yi nyibli a pepe 'ni -lee -ni, -u ni 'u 'a -ne -tite [du, 'ki bu hie 'u 'waa -tebli 'kukui a pepe, u ni bu, bu [hian -mo, bu -nyi 'waa 'klo a pepe Ny[ua.

31 'Ti-, ε wa -nyrow['nyre, -ε ko 'kwli ε di 'u nyibli a pepe -bati le -puu -ni, 'ki 'li 'a y[siile 'kwli. 'Bu 'mu -bati a 'mu pu, nyiblo ni -do -mu', 'a [gbetu ε wa 'nyre, ε n[- ε di 'li -naa -ni. Nyiblo a 'mu, n[- ε -ha 'li 'k[okonyibli 'ny[, ε -ha 'klo. Ke- ε nu nyibli a t[oole, -ε mo, -tebli a 'mu, ε pu 'li, ε di[ie 'ni nu.»

32 -Te u 'win -ti a 'mu, P[obu -hla, -ε mo, nyiblo bu 'ku, 'ti- bu 'hri 'klo, -ε -bi -u -bi -tua 'a 'caale, -u -bi wen: «-A di pu -mu nua yi bu, -nyrow[-bi 'kwli, -ti ni -do -bu, -na -mo le, [mu[io -mo le na de.»

33 -Te u pu 'ki le, -ε -bi u ko P[obu 'h[un-, u -h[ute ye.

34 Keε, 'ki 'li [nu 'ny[, ε ko nyibli -bi, 'u bi P[obu ki, 'u kuo -Yusu [wlu yi. 'Ki 'li nyibli a 'mu 'ny[, -ε -bi ni 'li, 'a 'nyre mo Denis[. E mo 'd[io a -gbolugbo a nyiblo -bi [ni[io. Nu[ba ni 'u -we; 'a 'nyre mo Damal[is[, ko, nyibli -hu[ohu -bi ni 'u, 'u kuo -Yusu [wlu yi.

18

-Te P[obu mu la 'li Koletid[io 'kwli

1 -Te ε -hi, -ε -bi P[obu -h[un 'li Aten[ni, 'ε mu 'li Kolet[.

2 'Ki ε yeε 'li -Juukueyu* [du bu. 'A 'nyre mo Akilas[. 'Blugba -mu', -ε mo P[on, 'ki ε ko 'li. E ko 'a nu[ba Plisil['h[un-, u nu- 't[ε -h[un 'li R[omud[io 'kwli, -ε ni 'li Yitaliblugba 'kwli, -ε nu[io, 'kun gbagbu Klod[, ε lee -Juukue a pepe ni, 'ki bu -h[un 'li R[omud[io 'kwli. Akilas[ko Plisil[a 'mu -mo, 'ki P[obu mu 'li.

3 U ko P[obu 'h[un-, u yi -kuantu ni -do. U 'gble 'tapokayo, 'u ple[ie. 'Ki P[obu ni 'li [nu -mo, 'u nii 'u -te ni -do -kuan.

4 'A -ne -wuwle-nyrow[*, P[obu ko bu na Ny[ua a -ti -mo le, 'ki 'li Ny[ua a 'kayu bu, 'ε [muε[ε le, 'ki -Juukue ko Glek[ue 'h[un-, bu kuo -Yusu [wlu yi.

5 -Te ti -huohu -hi, -ε -bi Silasi ko Timote huēn-, υ -hon 'li Masedvaniblogba 'kwli ni, 'u mu 'li Koletu. -Te υ nyre 'li Koletu, -ε -bi Polu 'kee -kuan a nunuo ni, 'bu 'yi Nyisva a -ti ni -do a -molenina 'pa-, 'ε -hihiε -Juukue kle, -ε mo, -Yusu, no- mo Wanyo -mu', Nyisva pu la le, ε di la ya.

6 Kee, Nyisva a -ti a 'mu, ε hle, -Juukue 'ni -huaa li 'a 'winwin, 'u -heε 'yri le. ε no- nuo, Polu 'ε nyra nu yu bu, 'ε bubla 'a wlawli, -ε diε nu, 'pupu 'mu ble, -ε -bi ε wen: «'Bu mo, 'ba hlo Nyisva -mo le, ε 'yu 'mo 'pa-, 'n 'yiti -nu. 'Aan gbetu, 'a mu -nuo. Kee, kue 'ki mo bu, nyibli -mu', -u 'yu -Juukue 'pa-, nu- ko -mo 'n di 'li mu, 'mu nu Nyisva a -ti -lee -ni.»

7 Polu 'ε -hon 'li nu 'nyu, 'ε mu 'li Glekueyu du a -te. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre mo Titusi Jutusi, 'ε 'cibi 'u Nyisva a dida. 'Ki 'a 'kayu ni 'u Nyisva a 'kayu, -ε ko bu -Juukue yu la 'li le 'kukue -ni 'hu. Titusi Jutusi a 'mu, ε no- ko -te Polu hlee 'li Nyisva a -ti.

8 Klipusi, -ε mo Nyisva a 'kayu a nyiblo gbagbu, no- 'win Nyisva a -ti, 'ε kuo Kukonyo -Yusu wlu yu, ε ko 'a 'kayubukue huēn-. -Ti a 'mu, Polu ne -mo le, Koletue -huohu, nu- 'win, 'ti- 'u kuo -Yusu wlu yu, 'u pu nu 'nie 'lu.

9 ε ko 'tolwo du, Polu 'ε 'ye Kukonyo, wlu yu, -te nyiblo 'ye ni 'ya yanie, 'ε yu Polu -lee -ni, ε wen: «'Ni 'pie 'li huannu, kee, 'cibi 'u 'na -ti a -molenina, ni 'saa 'li.

10 'Ki 'n ni 'u -mu ke'. Nyiblo du 'yu 'li 'li -we, bu klo -mu, bu tu -mu huēn, -ε nuo, nyibli, -u mo 'na nyibli, -u ni 'ne- 'di -bu 'kwli, kee, -u 'yee 'na win ni 'win, υ -hu ni.» Ke- -Yusu -pu.

11 ε nuo ni, Polu 'ε -hii 'li Koletue 'nyu 'yru ko honpu ni hlon-do, 'ε tue nu Nyisva a win.

12 Ti -mu', -ε ko 'yri Galio mo la -gulnoma, 'ki 'li Akaiblogba 'kwli, 'ki -Juukue bibi 'u 'yi le, 'u klo Polu, 'u gba 'li Galio a 'mu yu, ε 'mu -bati le -pu -ni,

13 'u yee ne -ti, υ wen: «Nyiblo -bu, ε -hueε ni, nyibli a pepe bu tuu 'u Nyisva 'u. Kee, -te a 'mu, ε pu le, -ba nuu 'u Nyisva a 'u tuule, -aan tete 'ni -pu le.»

14 Polu 'mu 'ki win pu, -ε -bi Galio wen: «-Juukue -na, 'bu mo, 'bu mo wen -ti 'yakli du, 'n di pu wen 'a mu nua yu bu.

15 Kee, -te ε mo 'blini, 'ki 'u winbu ko 'nyre ko 'a mu -Juukue a tete ki, 'a mu -ko 'li -mo. 'N hia ni, 'ki bu pu -teblu a 'mu 'a -bati.

16 Ba mu, ba -hon 'ne- -batipule'.

17 'Ki 'li -tuo a 'mu ki, 'ki nyiblo du ni 'u. 'A 'nyre mo Sotenu. ε mo Nyisva a 'kayu a nyiblo gbagbu nu. No- -Juukue -klo, 'u -tua 'a bibie, 'ki 'u -batipule'. Kee Galio a 'yie 'yu 'li -ni.

Polu a ta a 'dagba, 18.23-21.16

-Te Polu hree 'u Atiosi, ε -me kle

18 -Te ε -hi, Polu -wleen 'li Koletu ni, 'ti- 'ε gba -Yusu a nyibli wlu. 'Ki 'li Sankledu 'kwli, 'ki ε -ha 'li 'mu, 'ε mu 'li Siliblogba 'kwli. -Te ε yu ni mi, ε ko Plisili ko Akilasi huēn-, υ nu- -mu. Polu hmla 'u 'lu le, 'ki 'li Sankle, -ε diε nu, nyibli 'mu 'u 'ye, -ε mo, ε pu 'li de, 'ki 'u Nyisva -mo'.

19 -Te υ yu ni mi, υ nyre 'li Efesidu 'kwli, 'ki Polu hie 'u Plisili ko Akilasi huēn- bu, ε no- -mo -bi, 'ε mu 'li Nyisva a 'kayu bu, ε ko -Juukue* huēn-, υ 'mu toto pu,

20 -Juukue a 'mu, 'u -tua 'a lenyaale, 'ki bu -hii 'u nu -nyrowi gbi 'hu, kee, ε 'yu -wen,

21 'ε gba nu wlu, ε wen: «Nyisva 'bu -huaa, 'ki bu di kle, -ε -bi 'n di 'ni di,» 'ε 'ya 'li 'mu 'kwli de, 'ε gba 'a 'dagba 'lu -mo,

22 'ε nyre 'li Sesalidu 'kwli. -Te ε ti, -ε -bi 'ki ε mu 'li Jrusre, 'ε mu -Yusu a nyibli, -u ni 'li 'ye mo. -Te ε -hi, -ε -bi 'ki ε mu 'li Atiosi,

23 'ε -hii 'li ti gbi. -ε -bi ε bi 'hru wlon de, 'ε 'be 'blugbi -mu' tu, -u mo Galasi ko Flisi, -Yusu a nyibli a pepe -mu', -u ni 'li 'blugbi a 'mu ki, 'ε yu nu 'ki -nyi, 'ki bu 'cibi 'u -Yusu a wlu a yikuole.

-Te Apolosi mu la 'li Efesi ko Koletu

24 ε ko -Juukueyu* du. 'A 'nyre mo Apolosi. 'Ki ε ko 'li Esipublogba a 'di -mu', -ε mo Alesadri. ε mo hihlenyo gbagbu nu. ε yu Nyisvacrien ni diaki. No- di la 'li Efesi, 'ki 'li Asiblogba 'kwli.

25 Tɔɔwin -mu', -ε kuε 'u -Yusu ki bu, ε 'nyi la□a ni -tεε. Kεε, -ti ni -do -mu', Saan yi la nyibli -lee -ni, -ε kuε 'u -Yusu ki bu, ε kɔ, -tε Saan a 'mu, ε ni la nyibli a 'nie a 'lulepuɔɔ, ε ni -do a 'mu, ε nɔ-, ε nɔ- -mɔ -bi, ε yi la.

26 'Ki 'li Nyɪsua a 'kayu bu, -tε -Juukue yi 'li lε 'kukue -ni, ε 'ni -pie□e li -tuɪ, 'ki bu na -Yusu a -ti -mɔ lε. -Tε ε yi ni hle, Plisili kɔ Akilasi 'huen-, u ni -tuo ki. -Tε ε -we win a puɔɔ -mɔ, -ε -bi u da□a ni, 'ki 'li 'waa 'kayu bu, dε -mu', ε 'yεε ni 'win, 'ki 'u -Yusu a -ti ki, 'u -hihi □ne□e kle -tεε.

27 -Tε ε -hi, -ε -bi ε wen: «'N -huε□e ni, □bu mu 'li Koletɪ, 'ki 'li Akaiblugba 'kwli.» ε nɔ- nu□o, -Yusu a nyibli -mu', 'u -nyi□e 'kɪ, 'ti- 'u 'cri 'crien, 'u -nyi □ne□e, 'ki bu gba□a -Yusu a nyibli -mu' yi, -u ni 'li Akaiblugba 'kwli, -ε di□e nu, u 'mu□u kwa 'ble -tεε. -Tε ε nyre 'li, 'ε mɔ -tεε, 'ε yεε 'u nyibli bu, -u kuo -Yusu □wɪu yi, -ε nu□o, Nyɪsua nuu la □nu □haande -mɔ. ε -hεε □nu ni diaki,

28 ε kɔ -Juukue 'huen-, 'u pi gble, 'ki 'u nyibli a pepe ye', 'ε tɔε □nu, -ε mɔ, u ke ni, 'ε yi Nyɪsua crien -hre, 'ki 'u □nu ye', 'ε tɔε □nu□u -tεε, -ε mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Wanyɔ -mu', Nyɪsua pu la lε, ε di la ya.

19

-Tε Pɔɔ mu la 'li Efesidiɔ 'kwli

1 Ti -mu' -kɔ 'yri Apolɔsi ni 'li Koletɪ, 'ki 'li Akaiblugba 'kwli, Pɔɔ -mɔ -bi, ε naa 'li Asiblugba a 'kutɪɔ -mu', -ε kɔ duɔɔ ki, 'ε nyre 'li Efesidiɔ 'kwli. 'Ki ε yεε 'li -Yusu a nyibli -bi bu,

2 'ε 'beti □nu, ε wen: «□Bɪ ti -mu' -kɔ 'yri a kuo -Yusu □wɪu yi, ε -nyi 'a mu 'a -Hihiu* ni?» -ε -bi u □tu□o □wɔn, u wen: «-A 'yi -huan Nyɪsua a -Hihiu a -ti ni 'win.»

3 -ε -bi Pɔɔ 'beti □nu ni de, ε wen: «-Tε u pu 'a mu 'nie 'lu, dε a 'di -bi ε □hen 'nyre, 'ki 'u 'a mu -mɔ 'li?» -ε -bi u wen: «De -mu', Saan tɔɔ -ni, 'ki 'u 'nie a 'lupuɔɔ a -ta', nɔ- -a kuo □wɪu yi.»

4 -ε -bi ε wen: «Nyibli -mu', -u hie 'u dε 'kuku bu, 'ti- -u -nyi 'waa 'kɔ a pepe Nyɪsua, nu- Saan pi la 'nie 'lu lε. Ke- ε pi la nyibli a 'mu yi: Bu kuo nyiblo -mu', -ε di la 'u□u ke' kuε □wɪu yi. Nyiblo a 'mu, ε nɔ- mɔ -Yusu.»

5 -Tε u 'win win a 'mu, -ε -bi u pu □nu 'nie 'lu, 'ki 'li Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'nyre 'kwli,

6 Pɔɔ 'ε pu □nu dabuɪ 'lu ble, Nyɪsua a -Hihiu 'ε bi 'u □nu ke', nyibli a 'mu, 'u -tɔa win -mu', -u 'yi -yi a puɔɔ, 'u yi Nyɪsua a win wɔn -hε.

7 Nyibli a 'mu, u -we 'li nyibli ni -pu □tu 'u 'huen.

8 -Tε ε -hi, -ε -bi 'ki Pɔɔ pa 'li Nyɪsua a 'kayu bu. 'Ki 'li □hɔnpɔ ni ta 'kwli, 'a -nε -wuwle-nyrɔwɔ*, ε 'ni -pie□e li huannu, 'ε -hihiε□e nyibli kle, -tε Nyɪsua ni 'li -Yusu a 'lɪnaale, ε ni nyibli a win a kɪkɔle. Pɔɔ □muε□e lε, -ti -mu', ε hle, nyibli bu pu□u □han-tɪ.

9 Kεε, 'ki 'li □nu 'nyi, -u -bi 'ni -hua□a li bu kuo -Yusu □wɪu yi, 'u □tui Nyɪsua a □haantitie a 'mu -ti 'huɪ lε. ε nɔ- nu□o, Pɔɔ 'ε -hɔn 'u □nu 'huɪ, ε kɔ -Yusu a nyibli 'huen-. Kuε 'u ti a 'mu 'yie bu, 'a -nε -nyrɔwɔ, ε kɔ bu tɔɔ □nu Nyɪsua a -ti, 'ki 'li nyɪbeyu □du a 'kayu bu. Nyɪbeyu a 'mu a 'nyre mɔ Tilanusɪ.

10 ε nɔ- ε -nu, 'ki 'li 'yri ni 'huen 'kwli. ε nɔ- nu□o, nyibli a pepe -mu', -u ni la 'li Asiblugba 'kwli, -Juukue* kɔ nyibli -mu', -u 'yi -Juukue 'pa-, 'u 'win Nyɪsua a -ti.

-Tε Sefa a 'yonu □te la 'kuo -hɪn* a lεvɔɔla 'yi

11 'Ki Nyɪsua nεε 'li Pɔɔ 'li, 'ε ni □wɪlεkεε-tebli gbagbɪ,

12 nyibli 'u gbe 'a 'huɪlepu-tebli kɔ 'a 'paatigese, 'u pi□ɪ 'huɪhrennyu kle, 'huɪhrennyu a 'mu, 'waa 'kuε 'ε yi -we, ε kɔ, nyibli -bu, 'kuo -hɪn ni 'u ke' lε, 'u -huen 'u □nu ke' lε.

13-14 ε kɔ la -Juukue* □du. U mɔ la 'diayɪnu ni □hlon'huen □nuɔ. 'Waa 'baɪ a 'nyre mɔ Sefa. Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ* gbagbu □nuɔ la. 'A 'yonu nyɪbeyu a 'mu, u nu- nε -tebli 'nyi lε, 'u ble 'kuo -hɪn lε, -u ni 'u 'huɪhrennyu ke', 'u □te□e 'yi, 'ki bu nu -Yusu a 'nyre, bu bla 'kuo -hɪn lε. -Ti u yi 'kuo -hɪn a 'mu -lee -ni, ε nɔ- -bu: «-Yusu -bu, -kɔti Pɔɔ hle, 'ki 'li 'a 'nyre 'kwli, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, -hɔn 'u nyiblo -bu ke'.»

15 -Nyrɔwɔ □du 'ki, -ε -bi 'ku -huan -mu', u ble lε, ε □tu □nu □wɔn, ε wen: «'N yi -Yusu ni, 'ni yi Pɔɔ, kεε, 'a mu -bu, nyibli a 'di -bi a -mɔ 'li?»

16 Ti nu -do a ti 'yri, -ε -bi nyiblo, 'ku -huan nu 'b ke', ε bi 'li □nu 'nyi, 'ε tɔɔ □nu□v, -ε mɔ, ε ni 'kli ki, 'ε -hi 'b 'waa pepe a 'mu 'b, 'ε -tua 'waa -tebli a 'yri'le'ila, kɔ 'ε cɪcra 'waa wlawli lɛ, nyibli a 'mu 'b 'gba ci lɛ, 'b -hɔn 'li nyiblo a 'mu, 'a -tɛ.

17 -Tɛ dɛ a 'mu, ε mu 'lu -mɔ, -Juukvɛ kɔ nyibli -mu', -v 'yi -Juukvɛ 'pa-, -v 'ti 'li Efesi, 'waa pepe, v 'win ni. 'A -ti, v yi pie huannu, 'b 'bɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'nyre 'yi.

18 Nyibli -mu', -v kuo -Yusu □wlv yi, 'waa -huɔhuɪ, v yi 'li 'ni di, -tebli 'kukui a pepe -mu', v -nu, 'b yi□ti yre -wɛɛn -ni, 'ki 'b nyibli a pepe ye'.

19 Nyibli -mu', -v ni -wɪdɛ, 'waa -huɔhuɪ ya 'waa 'crun ni, -ε kɔ 'kwli v 'cru 'li, -tɛ v di -wɪ a pɔpɔv nu, 'b pɔ□v 'tɔ lɛ, 'ki 'b nyibli a pepe yi. -Tɛ v gbugba 'crun a 'mu, 'a 'wli -mɔ lɛ, ε -wɛ 'li -kvannunyibli a (5000) 'miliwɪ a -wli ni 'hɛn □tu 'b -pu a 'pɛɛɛ, 'ki 'li -nyrɔwɔ ni -do 'kwli.

20 -Tɛbli a 'mu, -ε mu 'lu -mɔ, ε ni 'kli ki diaki. ε nu□o ni, nyibli -mu', -v 'win Nɪsɔa -ti, ε kɔ, -v kuo □nɛ □wlv yi, 'b bii klɛ.

-Tɛ -teblɪlanyv -mu', -v ni 'li Efesi, v bi yrv' lɛ

21 -Tɛ -tebli a 'mu, ε -hi, -ε -bi Pɔlv pɔ 'li□ti ni, 'ki bu 'bɛ Masedvanɪblugba kɔ Akaɪblugba □tiɔ, 'ti- ε 'mu Jrusɛ mu. ε wen: «'Bv mɔ, 'ni -mu, 'n kɔ □bv nyre 'li Rɔmudɪɔ 'kwli,»

22 'ε lee nɛ 'a -kvannunyibli ni 'hɛn, 'ki bu mu 'li Masedvanɪblugba a 'mu 'kwli. 'A -kvannunyibli a 'mu, v nu- mɔ Timote kɔ Elasi 'hɛn-. Kɛɛ, ε nɔ- -mɔ -bi, ε 'tiɛ di 'li ti gbi Asɪblugba 'kwli -hi.

23 Ti nu -do a 'mu 'yri, tɔɔlɛ -mu', Pɔlv tɔɛ nyibli, 'ki 'b -Yusu a -ta', ε nɔ- kɔ -ti □gbugblɔlɛ gbagbv 'ε bi 'li Efesiɪɔ 'kwli.

24 'Kɪ 'li 'dɪɔ a 'mu 'kwli, ε kɔ 'kagbau □dv, 'ε ni 'b. ε nɔ- kɔ bu nyibli dɛɛ 'li 'waa 'ku -mu', -ε □tui 'waa 'dɪɔ 'yie. 'Ku a 'mu, 'a 'nyre mɔ Atemisi. ε mɔ nuɔba □niɔ. 'Kɪ 'li 'dɪɔ a 'mu 'kwli, -teblɪlanyɔ ni 'li, 'ε blɛ 'plɪ. 'A 'nyre mɔ Demetriusi. ε nɔ- ni 'sroba, 'ε ni 'kayo 'cumu gbi, □wɪ yi, -tɛ -mu', Atemisi a 'mu, 'a 'kagbau ni 'mu. ε nu□o ni, -ε di□e nu, ε 'mu□v plo.

Dɛ a 'mu, ε ni, ε pɪ 'li□ti 'wliye -ji' diaki, ε kɔ 'a -kvannunyibli 'hɛn-.

25 Demetriusi a 'mu, ε nɔ- 'kukue 'a -kvannunyibli lɛ, ε kɔ nyibli -mu', -v kɔ □nu 'hɛn-, -v ni -kvantu ni -do, ε wen: «-A 'bio -na, 'bi a yi□e ni, -ε mɔ, -kvan -bu, -a ni, ε nɔ- yi -a mu 'wliye -nyi.

26 Kɛɛ, nyiblo -bu, v dɛɛ Pɔlv, dɛ -bu, ε hlɛ, a yi 'ni 'win. ε yi nyibli 'ni -lee -ni, -ε mɔ tuyonv -mu', -tonyibli ni, v 'yi 'kli □dv -kɔ. -Ti a 'mu, Pɔlv □tui, nyibli -huɔhuɪ pɔ□v □han-ti, 'ki 'nɛ- Efesi kɔ Asɪblugba a pepe ki.

27 Dɛdv a 'mu, ε di□e 'ni nu, -aan -nɛ -kvan 'mu □hlɔn bi. 'Ya 'b 'lu de, -aan -nɛ 'ku gbagbv -bu, -a dɛ, -ε kɔ 'nyre -mɔ Atemisi, 'a 'kagbau a -ti di -hɛɛ lɛ, 'ti- Atemisi a 'mu, nyibli a pepe -bu, -v ni 'nɛ- Asɪblugba 'kwli, kɔ -tutv a pepe ki, v dɛ, ε 'yi 'li□ti 'li -wɛ, bu kɔ -ti a 'yi'buale de.»

28 Nyibli -mu', -v ni -tuo ki, v pɔ Demetriusi a win □han-ti. ε nɔ- nu□o, 'b bi yrv' lɛ, 'b □mumvɛ lɛ, v wen: «Efesikvɛ a 'ku Atemisi bu kɔ -ti a 'yi'buale!»

29 'Waa lɛ□mɔmale a 'mu, ε nu□o ni, 'dɪɔ a pepe 'ε -wɛ ti ki, 'b mu 'li -tɛ -mu', v nii 'li -gbolugbo lɛ. ε kɔ nyibli ni 'hɛn □dv, nu- kɔ Pɔlv 'hɛn-, -v mi 'dagbu' lɛ. 'Waa 'nyre mɔ Gayusi kɔ Alitaki. 'Kɪ v kɔ 'li Masedvanɪblugba 'kwli. Nu- 'dɪɔ a nyibli -kɔ, 'b gba 'li □nu -gbolugbonuule'.

30 Pɔlv -hɛ bu mu 'li nyibli -huɔhuɪ a 'mu -mɔ, ε 'mu 'li □nu -mɔ -hlee -ni. Kɛɛ, -Yusu a nyibli 'yi dɛ a 'mu ki -wen.

31 ε kɔ Asɪblugba a ye'nanyv -huɔhuɪ -bi, 'b ni 'b. Nu- mɔ Pɔlv a ninatumupv. V nu- lee □nɛ, ε 'ni 'muo 'li -gbolugbonuule'.

32 Ti nu -do a 'mu 'yri, nyibli -mu', -v 'kukue lɛ, v pɪ -cici lɛ diaki. 'Waa -ciciwin a 'mu, ε □gla ni. 'Kɪ 'li □nu 'nyi, nyibli -huɔhuɪ ni 'li, 'b 'yi□ti -yi, dɛ- kɔ lɛ'kukuele bu di lɛ 'kukue -ni.

33 'Kɪ 'li nyibli -huɔhuɪ a 'mu 'nyi, -Juukvɛyu* ni 'li. 'A 'nyre mɔ Alesadri. Dɛ -mu', -ε mu 'lu -mɔ, ε nɔ- kɔ -ti v -hihiɛ□e klɛ. ε nɔ- 'a 'bio -Juukvɛ pɔ 'li ye', 'ki bu pɔ win, Alesadri 'ε ni dabv, 'ε yi □nu -lee -ni, -ε di□e nu, nyibli 'mu wien ma, ε 'mu □nu -lee -ni, -ε mɔ, -Juukvɛ 'yi □dedede -nu.

34 Kɛɛ, -tɛ v yru□o, -ε mɔ, Alesadri

mɔ -Juukɔeyu □nɔ, -ε -bɪ v -tua -cici a lɛpɔpɔ, 'v pɪ wingblo nɪ -do. Ε nɔ- v -nu -nunu, 'ε -wɛ 'lɪ -haawɪ nɪ 'hʊɛn. Kɛ- v pɪ: «Efesɪkɔɛ a 'ku, -ε mɔ Atemisɪ, bʊ kɔ -tɪ a 'yɪ'buale!»

35 -Tɛ v pɔ -cici lɛ -pɔpɔ, -ε -bɪ 'dɪɔ a ye'crɪnyɔ □tu 'v 'klɪ, 'ε nu□o -nunu, 'v ma wien. Kɛ- ε pɪ: «Efesɪkɔɛ -na, nyibli a pɛpɛ yɪ□e nɪ, -ε mɔ, -aan 'dɪɔ Efesɪ, nɔ- mɔ -aan 'ku Atemisɪ a 'kagbau a 'yie□tunyɔ, ε kɔ 'a tuyu, -ε ble 'lɪ yakɔ 'kwli 'hʊɛn-.

36 Nyiblo □dʊ 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bʊ pɔ lɛ, -ε mɔ hɪ □nɔ. 'A -tɪ, ba nu gbee, ba -hie 'lu lɛ, a 'nɪ □ha dɛ -hʊan □dʊ nu.

37 Nyibli -bʊ, a -ya, v 'yɪ □dedede 'yri, 'kɪ 'lɪ Atemisɪ a 'kagbau bʊ, ε kɔ, v 'yɪ 'ku Atemisɪ 'yri lɛ -ha.

38 'Bʊ mɔ, Demetriusɪ kɔ 'a -kʊannunyibli 'hʊɛn-, 'bʊ -hʊɛ bʊ yɛɛ nyiblo -tɪ, bʊ kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, ε kɔ -nyrɔwɪ, -ε kɔ 'kwli v pɪ 'v -bati lɛ, 'ε kɔ 'blɔnaanyʊ -wɛ, v di -hawi pɔ. Nyibli a 'mʊ, nʊ- v blɛɛ yɪ bʊ lee -nɪ.

39 'Bʊ mɔ, -tɪ -bɪ 'bʊ nɪ 'v, -nyrɔwɔ -kɔ 'yri 'dɪɔ a nyibli di 'v -bati -pɔv -nɪ, -a 'mʊ□v hla.

40 Dɛ -bʊ, -ε mu 'lu -mɔ a -tɪ, ε -wɛ 'lɪ bʊ nu□o nɪ, 'blɔnaanyʊ, -v mɔ Romakɔɛ, bʊ yɛɛ nɛ -a mʊ -tɪ nɪ, bʊ pɔ lɛ, -a yɪ 'blɔgba 'nɪ □gbugblo -nɪ, -kɔtɪ -a 'yɪ □dedede -kɔ, -ba lee 'blɔnaanyʊ a 'mʊ, -ε di □nʊ kle -hɪhɪa -nɪ, dɛ -kɔ -tɪ □a 'kukue mɔ lɛ.»

41 -Tɛ ε pɔ 'kɪ lɛ, -ε -bɪ v lee nyibli -mʊ', -v 'kukue wen lɛ, bʊ -gbɛ.

20

-Tɛ Pɔlv mu la 'lɪ Masedvanɪblɔgba kɔ Glɛkɪblɔgba 'kwli de

1 -Tɛ □gbugblole -wɛ 'lɪ, -ε -bɪ Pɔlv 'kukue -Yusu a nyibli a pɛpɛ lɛ, 'ε -nyɪ □nʊ 'klɪ, 'tɪ- 'ε gba □nʊ wlu, 'ε mu 'lɪ Masedvanɪblɔgba 'kwli.

2 -Tɛ ε yɪ 'blʊ a 'mʊ □tɪɔ nɪ 'bɛ, -Yusu a nyibli, -v nɪ 'lɪ, ε -nyɪ □nʊ 'klɪ. -Tɛ dɛ a 'mʊ, ε -hi, -ε -bɪ 'kɪ ε mu 'lɪ Glɛkɪblɔgba 'kwli,

3 'ε nuu 'lɪ □hɔnpɔɪ nɪ ta. -Tɛ dɛ a 'mʊ, ε -hi, -ε -bɪ ε -wɛ -mɔ, 'kɪ bʊ gba 'mɪ, bʊ mu 'lɪ Siliblɔgba 'kwli. Kɛɛ, ε 'wɪn nɪ, -ε mɔ, -Juukɔɛ* pɔ 'lɪ□ɪ nɪ, 'kɪ bʊ 'la□a, ('bʊ mɔ,

'bʊ nyre 'lɪ Siliblɔgba 'kwli.) Ε nɔ- nu□o, 'ε -yra□a, 'kɪ bʊ naa 'lɪ Masedvanɪblɔgba 'kwli de.

4 -Tɛ ε yɪ 'kɪ nɪ mi, nyibli -hʊɔhʊɪ, nʊ-gba□a 'hru wlon. 'Waa 'nyre, nɔ- -bʊ: Pilusɪ a 'yɪ Sopatɛ a 'mʊ, -ε kɔ 'lɪ Beledɪɔ 'kwli; kɔ Alitakɪ, kɔ Sekudusɪ, -v kɔ 'lɪ Tesalonikɪ, kɔ Gayusɪ, -ε kɔ 'lɪ Dɛbɪdɪɔ 'kwli, ε kɔ Timote, kɔ Asiblɔgba a nyibli nɪ 'hʊɛn, -v mɔ Tisikɪ kɔ Trofɪmʊ.

5 Nʊ- 'nyɛɛ 'hru, 'v mu 'lɪ Trʊasɪdɪɔ 'kwli, 'v mu 'lɪ -a mʊ -ple mɔ.

6 -Aan 'mumu, -Juukɔɛ a lɛ'mimle, -ε mɔ Pakɪ, -tɛ ε -hi, -ε -bɪ -a -ha 'lɪ 'mɪ Filɪpɔdɪɔ 'kwli. -Nyrɔwɪ nɪ □hun bʊ -hi, -ε -bɪ -a yɛ □nʊ kɪ, 'kɪ 'lɪ Trʊasɪdɪɔ 'kwli. 'Kɪ -a -hɪɪ 'lɪ wee 'mumu.

Pɔlv a lɛ'boɔdagba, 'kɪ 'lɪ Trʊasɪdɪɔ 'kwli

7 -Wuwle-nyrɔwɔ* a -winse, -a 'kukue lɛ, -a 'mʊ -Yusu a lɛ'boɔdiide di. Pɔlv, nɔ- yɪ 'lɪ -Yusu a nyibli, -v 'kukue lɛ -mɔ -hlee -nɪ. -Tɛ ε di 'a 'dagba 'lu -mɔ gba, -nyre 'bʊ -nye a -tɪ, ε hle -hlehle, 'ε yɛ 'tɔ-heyri' kɪ.

8-9 'Kɪ 'lɪ yɔ'kayu □dʊ a ta a -gbɔ a -gblo -bɪ 'kwli, 'kɪ -a 'kukue 'lɪ lɛ. 'Kɪ 'lɪ -gblo a 'mʊ 'kwli, 'napɪ -hʊ 'lɪ nɪ. 'Kɪ 'yɪ nyɪbɛhɪan □dʊ nɪ 'lɪ 'winde 'yri bʊ. 'A 'nyre mɔ Etisɪ. -Tɛ Pɔlv a hɪhlewin 'tɛ hɪlɛ kɪ bʊ, -ε -bɪ Etisɪ a 'mʊ, ε bi ηmena', 'ε hɪɛɛ 'lɪ ηmena' bʊ. Ε nɔ- mɔ bʊ ble 'lɪ 'winde a 'mʊ 'yri, bʊ -hlɪɪ 'lɪ -patʊ' bʊ. -Tɛ v □tɪ, v 'du□o ye', -ε -bɪ v 'ye□e nɪ, -ε mɔ, ε 'kʊ nɪ.

10 -Tɛ Pɔlv □tɪ, ε □jri□e 'lu bʊ, 'ε 'du□o ye', ε wen: «'Kla 'nɪ 'yaa 'lɪ 'a mʊ -wliye. Ε 'tɛ pɪ -hɔnhɔn,»

11 'waa pɛpɛ 'v 'ya, 'v di -Yusu a lɛ'boɔdiide. -Tɛ ε -hi, -ε -bɪ Pɔlv 'tɛ gbe win a pɔpɔv 'lu -mɔ, 'ε pɔ win -pɔpɔ, 'yru 'ε 'hru 'lɪ. -Tɛ 'yru 'hru 'kɪ 'lɪ, -ε -bɪ ε mu nɪ.

12 Nyibli a pɛpɛ -mʊ', -v nɪ 'v, 'waa plo ble nɪ, -tɛ Etisɪ -nɪ wen, ε -tua -hɔnhɔn a pɔpɔv de. -ε -bɪ v 'du□o ye', 'v gba 'lɪ□ɪ 'kayu bʊ.

-Tɛ Pɔlv -hɔn la 'lɪ Trʊasɪdɪɔ 'kwli, ε mu 'lɪ Miletɪdɪɔ 'kwli

13 -A mʊ -mɔ -bɪ, -a -ha 'lɪ 'mɪ Trʊasɪdɪɔ 'kwli, □a 'nyɛɛ 'hru, □a nyre 'lɪ Asɔsɪdɪɔ

'kwli, Pɔlv -mɔ -bɪ 'ɛ naa bɔɪ, -ɛ nuɔ, ɛ -yraɔa nɪ, 'kɪ -ba -plee 'lɪ Asɔsɪ, -ɛ dɪɔe nu, ɛ kɔ -a mɔ 'hʊɛn-, -a 'mɔ 'lɪ 'mɪ -ha, -a 'mɔ 'dagba 'lu -mɔ gba.

14 -Tɛ ɛ yɛ -a mɔ kɪ, 'kɪ 'lɪ Asɔsɪ, ɛ 'ya 'lɪ -a mɔ -mɔ, 'kɪ 'lɪ 'mɪ 'kwli, ɔa nyre 'lɪ Mitilɛnɪdɔ 'kwli,

15 ɔa -hi. -Tɛ -nyre -nye, ɔa na 'bɪ 'nɪdugbo -mɔ' ɔ dɛɛ Kɪɔsɪ 'hɔɪ. -Tɛ -nyrɔwɔ -bɪ -hi, 'a -nyre -nye, ɔa na 'bɪ 'nɪdugbo -mɔ', ɔ dɛ Samɔsɪ 'hɔɪ, ɔa -hi. -Nyrɔwɔ nɪ -do bɔ -hi de, -ɛ -bɪ -a -hi Efɛsɪ lɛ, ɔa nyre 'lɪ Mɪlɛtɪ.

16 ɛ mɔ ɔhan-tɪ, Pɔlv pɔ la 'lɪɔ nɪ, -ɛ mɔ, ɛ 'yɪ 'lɪɔ 'lɪ -wɛ bɔ nyra bɔ, 'kɪ 'lɪ Efɛsɪ, ɛ 'nɪ ɔha 'lɪ Asɪblɔgba 'kwli tɪ -hɔɔhɔɪ 'lɪ -hɪi -nɪ. ɛ 'kɪkɛ nɪ, -ɛ dɪɔe nu, 'hru 'bɔ pɛ 'bɔ bɔ, ɛ 'mɔ 'lɪ -Juukɔɛ* a lɛ'mimle, ɔ dɛɛ Patɪkɔtɪ Jrusɛ 'yɛɛ -nɪ.

-Tɛ Pɔlv hlee la 'lɪ Efɛsɪdɔ a 'cɔɛ a ye'nanyɔ -mɔ

17 -Tɛ -a nyre 'lɪ Mɪlɛtɪdɔ 'kwli, -ɛ -bɪ 'cɔɛ a ye'nanyɔ -mɔ', -ɔ nɪ 'lɪ Efɛsɪ, Pɔlv gba ɔnɔ 'crɪɛn yɪ, 'ɛ lee ɔnɔ, -ɛ mɔ, bɔ dɪɔe 'ye, kɪ 'lɪ Mɪlɛtɪ.

18 -Tɛ 'cɔɛ a ye'nanyɔ a 'mɔ, ɔ nyre 'lɪɔ 'hɔɪ, -ɛ -bɪ ɛ wen: «Kɔɛ 'lɪ -nyrɔwɔ -mɔ', -ɛ kɔ 'yɪ 'nɪ nyre la 'nɛ- Asɪblɔgba 'kwli 'yɛ bɔ, -bɔ yɛ -nyrɔwɔ -bɔ kɪ, -tɛ 'nɪ ni la nɪna, a yɪɔe nɪ.

19 'N ɔtɔ la 'lɪ 'na dɪɔnɔ nɪ pɛpɛ, 'nɪ ni la Kɔkɔnyɔ a -kɔan. 'Kla-wliye'yɪya a gblegble, ɛ kɔ ɔhɔɛn, nɔ- 'nɪ yɪ la 'ye, -kɔtɪ -Juukɔɛ* a ye'nanyɔ ɔmɔɛ 'na 'lɪla lɛ.

20 -Tɛblɪ a pɛpɛ -mɔ', -ɛ kɔ -bɔ -hɛɛ nɛ 'a mɔ, 'kɪ ba kuo -Yusu 'Klɪsɔ ɔwɔb yɪ -tɛɛ, 'nɪ 'yɪ hɔannɔ -pie, 'nɪ tɔɔ ɔnɛ 'a mɔ 'a pɛpɛ, 'kɪ 'bɔ nyɪblɪ a pɛpɛ ye', 'kɪ 'lɪ 'aan dɪɔnɔ a 'kayo blɛ. 'N 'yɪ 'a mɔ ɔdedede 'yɪ kɪ -hlii -nɪ.

21 'N lee -Juukɔɛ nɪ, kɔ nyɪblɪ -bɪ -mɔ', -ɔ 'yɪ -Juukɔɛ 'pa-, 'kɪ 'waa -tɛblɪ 'kukui, ɔ nɪ, bɔ hie 'bɔɔ bɔ, bɔ -nyɪ 'waa 'kɔ a pɛpɛ Nyɪsɔa, ɛ kɔ, bɔ kuo -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu ɔwɔb yɪ.

22 -Tɛ tɪ nɛ -bɔ, Nyɪsɔa a -Hihiu* nɪ 'bɔ 'mɔ ke', 'kɪ ɔbɔ mu 'lɪ Jrusɛ, kɛɛ, dɛ -bɔ, -ɛ dɪ 'lɪ 'mɔ -nuu -nɪ, 'nɪ 'yɪɔtɪ -yɪ.

23 Dɛ nɪ -do, 'nɪ -yɪ, ɛ nɔ- mɔ, 'a -nɛ 'dɪɔ -kɔ 'kwli 'nɪ dɪ 'lɪ -naa -nɪ, Nyɪsɔa a -Hihiu

yɪ 'mɔ 'nɪ -lee -nɪ, -ɛ mɔ, ɔjɪ kɔ ɔhɔɛn a 'yɪye 'hɔɛn-, nɔ- nɪ 'lɪ 'mɔ ye'.

24 'Kɪ 'bɔ 'mɔ -mɔ, 'na -hɔnhɔn, 'nɪ pɪ, 'nɪ -daaɔa lɪɔtɪ dɛ gbagbɔ. Kɛɛ, dɛ -mɔ', -ɛ mɔ dɛ gbagbɔ, 'kɪ 'lɪ 'mɔ 'yɪ, ɛ nɔ- mɔ, -kɔan -bɔ, -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu lee 'mɔ, ɔbɔ nu, ɔbɔ -yraɔa 'lu. -Kɔan a 'mɔ, ɛ nɔ- mɔ ɔbɔ pɔ nyɪblɪ 'a ɔhaantɪtɪ, -ɛ hlɛɔɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔa nɪ nyɪblɪ ɔhaandɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadɔke 'kwli.

25 'N na 'aan pɛpɛ yɛ, 'nɪ lee nɛ 'a mɔ, -tɛ Nyɪsɔa nɪ nyɪblɪ a win a kɪkɔɔɛ. Kɛɛ, -tɛ tɪ nɛ -bɔ, 'nɪ yɪɔe nɪ, -ɛ mɔ, 'aan nyɪblo ɔdɔ 'yɪ 'lɪɔtɪ 'lɪ -wɛ, bɔ 'ye 'mɔ de.

26 ɛ nɔ- nuɔ, 'nɪ yɪ kɛ 'a mɔ -lee -nɪ, 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, nyɪblo 'bɔ nɪ 'bɔ, 'bɔ hlɔɔ Nyɪsɔa -mɔ lɛ, 'bɔ 'wan, ɛ 'yɪ 'mɔ 'pa-, 'nɪ 'yɪɔtɪ -nu,

27 -kɔtɪ -tɛblɪ a pɛpɛ, Nyɪsɔa -hɔɛ bɔ nu, 'nɪ 'yɪ 'a mɔ 'a ɔdedede 'yɪ kɪ -hlii -nɪ. 'N tɔɔ nɛ 'a mɔ 'a pɛpɛ nɪ.

28 Ba ɔtu 'aan dɪɔnɔ 'yɛ, kɔ, nyɪblɪ a pɛpɛ -mɔ', Nyɪsɔa a -Hihiu -nyɪ 'a mɔ, ba ɔtu ɔnɔ 'yɛ. Ba ɔtu 'cɔɛ 'yɛ. 'Kɪ Nyɪsɔa naa 'lɪ 'a dɪɔnɔ a 'Yu a 'kɔkɔɔ 'kwli, 'ɛ kɔ 'cɔɛ a 'mɔ.

29 'N yɪɔe nɪ, -ɛ mɔ, 'nɪ -mu, hɪtɔɔnyɔ dɪ 'nɪ dɪ, ɔ 'mɔ nyɪblɪ -kaa -nɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ -jɪo nɪ, 'bɔ yɪ mamɔ bɔ -wɛ.

30 'Tɪ- 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'cɔɛ a ye'nanyɔ 'nyɪ, nyɪblɪ dɪ -hɔn 'lɪ -wɪu, ɔ 'mɔ hɪ nu. ɔ dɪɔe 'nɪ nu, -Yusu a nyɪblɪ -bɪ 'mɔ ɔnɔ ɔwɪɛn kɔɛ.

31 'A -tɪ, ba nɪ 'bɔ -pleelɛ', a 'nɪ 'ɲmee 'lɪ. Bɔ bi 'lɪ 'a mɔ 'kwli, -ɛ mɔ, 'kɪ 'lɪ 'yɪ nɪ ta 'kwli, 'tɔ kɔ -nyre, 'nɪ 'cɪbɪ mɔ 'bɔ, 'nɪ pɪ mɔ 'a mɔ ɔtɔ' lɛ, 'ɛ kɔ tɪ, 'nɪ yɪ mɔ we 'aan -tɪ.

32 'A -tɪ, 'kɪ 'nɪ pɪ 'lɪ 'a mɔ Nyɪsɔa -jɪ', ɛ kɔ ɔhaantɪtɪ -mɔ', -ɛ hlɛɔɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔa nɪ nyɪblɪ ɔhaandɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadɔke 'kwli. Dɛ a 'mɔ, ɛ nɔ- dɪ 'a mɔ -hɛɛ -nɪ. Nyɪsɔa a ɔgbɛtɔ, ɛ nɔ- kɔ 'kɪ, -ɛ -wɛ 'lɪ -bɔ nuɔ, 'aan ɔwɔb a yɪkuolɛ bɔ bii kɪ. ɛ nɔ- kɔ 'kɪ, bɔ -nyɪ 'a mɔ 'kɔ yrayɔ, -ɛ 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ, a kɔ 'a nyɪblɪ a pɛpɛ 'hɔɛn-.

33 'N 'yɪ -huan nyɪblo ɔdɔ a 'wliye kɔ 'a 'hɔɪlɛpɔ-tɛblɪ nɪ -hɔɛ.

34 'Aan 'mumu, a yɪɔe nɪ, -ɛ mɔ, 'na dabɔlu, ɛ nɔ- 'nɪ nɪi la -kɔan 'yɪ, 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, 'kɪ 'bɔ 'na mlanɪyɛ kɔ 'na

'huvlepu-tebli a -ta', ε ko nyibli -mu', -v ko 'mu 'hven-, -v di la 'ne- a -ta'.

35 'N ni la -kvan diaki, -ε di□e nu, 'mu la 'a mo□o -to□ -ni, -te a di -kvan a nunuo nu. 'Bu mo, □ba yi -kvan a nunuo le ni ni, -ε -bi -a -we 'li -ba -heε □huvennyibli ni. Win -mu', Kvkonyo -Yusu -pu, ε 'ni 'hruo 'li 'a mu -mo. Win a 'mu, ε no- -bu: 'Bu mo, □ni yi nyibli -tebli le ni -nyi, -ε -bi -ko plo a blele, 'ε -hi 'v nyibli a 'mu, -yi -tebli le -nyi.»

36 -Te ε -we 'ki win a 'mu, 'a pupu -mo, -ε -bi ε ko □nu 'hven-, v bla kwli bu, 'ε da Nyisva.

37 'Waa pepe a 'mu, v ni 'li wuwe 'kwli, 'v yi Polv 'wleε -ni, 'v gbe□ε wlu.

38 De -nie □nu nyai, ε no- mo, Polv bu pu le, v 'yi 'li□i 'li -we, bu 'yiye -ni de. -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi v gba□a 'hru wlon, 'ki 'v 'mu -mu', -ε di□e gba 'hvi.

21

-Te Polv mu la Jrusre

1 -Te v ko -a mu 'hven-, -a -hihie yre, -a -ha 'li 'mu, □a mu 'li Kosiديو 'kwli, □a -hi. -Te -nyre -nye, -ε -bi -a nyre 'li Rodidio 'kwli. 'Ki -a -hon 'li, □a mu 'li Pataladio 'kwli.

2 -Te -a □ti, 'ki -a yee 'v 'mu -bi bu, -ε mi 'li Fenisiblogba 'kwli. No- mo -ba 'ya 'li□i 'kwli, bu gba -a mu.

3 -Te -a -mu -mumu, 'ki -a nyre 'li Sipreblugba □hlon. 'Blugba a 'mu, 'yru □glaa 'li□i le. -A ni 'li 'mu 'kwli, □a yi 'blugbakutio a 'mu 'ye, 'ε ni 'li -aan kamlakibia ki, □a -hi, □a mi 'li Siliblogba 'kwli, □a -mu -mumu, □a nyre 'li Tihdio 'kwli. 'Ki 'li 'dio a 'mu 'kwli, 'ki 'mu □ti 'li -tebli -mu', -ε ni 'li□i 'kwli.

4 -A mu -mo -bi, -te -a □ti, 'ki -a yee 'v -Yusu a nyibli bu, □a -hii 'v □nu 'wee ni -do 'hvi. Nyibli a 'mu, nu- Nyisva a -Hihiu* -lee -ni, -ε mo, □hven a 'yiye ni 'li Polv ye, 'ki 'li Jrusre. ε no- nu□o, nyibli a 'mu, 'v lee Polv, -ε mo, ε 'ni 'muo 'li Jrusre.

5 Kee, -te 'wee a 'mu, ε -yre, -ε -bi -a -we -mo, 'ki -ba gba -aan 'dagba 'lu -mo, 'waa pepe, v ko 'waa nugbi ko 'waa 'yonu 'hven-, 'v gba -a mu 'hru wlon, □a □ti 'dio. -Te -a nyre 'v 'yru wien, -a bla kwli bu, □a da Nyisva.

6 -Te -a -we Nyisva a dida -mo, -ε -bi -a gbugba wlu le, -a mu -mo -bi, □a 'ya 'li 'mu -mu' 'kwli, -ε di -a mu gba, v nu- -mo -bi, 'v □hian -mo, 'v mu 'li 'waa 'kayo ble.

7 -Te -a -hon 'li Tihdio 'kwli, 'mu gba -a mu Polemais. 'Ki ε hie 'v -a mu bu, □a ye -aan 'diaynu -Yusu a nyibli ki, □a -hi 'v □nu -nyrowo ni -do 'hvi.

8 -Te -nyre -nye, -a gba bu, □a nyre 'li Sesali. -Te -a nyre 'li, 'ki -a pa 'li Filipu a -te. Filipu a 'mu, ε no- pi nyibli Nyisva a □haantitie. 'Cve a -kvannunuyibli ni □hlon'hven -mu', v -ha la, 'ki 'li Jrusre a 'cve bu, ε ni la 'li □nu 'nyi.

9 Filipu a 'mu, ε ko nyrowo ni -hen, -v 'yi nyibepu -ko. Nu- -he Nyisva a win wlon.

10 -A -hii 'v -nyrowi -hohvi. 'Ki -a ni 'v, -ε -bi Nyisva a winwlon-hanyo* □du di ni, 'ε -hon 'li Sudeblugba 'kwli. 'A 'nyre mo Agabusi.

11 No- di 'v -a mu 'hvi, 'ε 'du Polv a 'betiye ye', 'ε nu□o, 'ε mu a dionu a bu ko 'a dabu 'hven- le, ε wen: «Nyisva a -Hihiu wen 'ni: Nyiblo -bu, -ε ko 'betiye -bu, -te 'n nu 'na dionu a muale, ke-juukve* a nyibli gbagbi di 'a muale nu, 'ki 'li Jrusredio 'kwli, 'ti- v 'mu□v nyibli, -v 'yi -juukve 'pa- -ji' pu.»

12 'Ti- -a 'mu windu a 'mu 'win mo mu, -a ko Sesalidio a nyibli 'hven-, -a bibi ki, □a -tua Polv a lenyaale, -ε mo, □bu ε 'yi 'li Jrusredio 'kwli -mu.

13 Kee, ε □tu -a mu □won, ε wen: «De-ko □hien a yi we, ε ko, de- ko 'na □wlu a pi □hlon 'li? 'N -we -mo, 'ki bu mu 'mu, ko, bu pu 'mu □ji'. ε 'yi de ni -do a 'mu 'pa-. 'N -we -mo -we, 'ki □bu 'ku, 'ki 'li Jrusredio 'kwli, 'na Kvkonyo -Yusu a -ti.»

14 -Te ε 'yi -aan □towin ki -wen, ε no- mo -ba -ha□a me le, □a lee □ne: «De -bu, Kvkonyo -hve, ε no- -bu mu 'lu -mo.»

15 -Te -nyrowi a 'mu, v -hi, -ε -bi -a -tie -aan ble, -a 'mu Jrusre mu,

16 -Yusu a nyibli -bi, -v ni 'li Sesali, 'v gba -a mu 'hru wlon. -Te -a nyre 'li, 'ki v paa 'li -a mu -Yusu a nyiblo □du a -te. Nyibehian a 'mu, 'a 'nyre mo Mlaso. 'Ki ε ko 'li Sipreblugba 'kwli. -Te ε -he la -Yusu a -nagbopi*, 'a ti hlo ki bu.

-Te Polv mu la 'li Saki a -te

17 -Te -a nyre 'li Jrusre, -aan 'diaynu -Yusu a nyibli, -a yee 'li bu, v 'ble -a mu kua -tee, 'ki 'li plo a bleele 'kwli.

18 -Te -nyrowo ni -do -hi, -e -bi -a ko Polv 'hven-, -a mu 'li Saki a -te. 'Ki 'cve a ye'nanyu a pepe 'kukue 'li le.

19 -Te -a nyre 'u, -e -bi Polv pu 'waa 'wio bu, 'e bi 'u, -tebli a pepe -mu', Nyisua naa 'li'li, e -nu, 'ki 'li nyibli -mu', -v 'yi -Juukue* 'pa- 'nyi, e no- ko dodoyo e na -mo le.

20 -Te 'cve a ye'nanyu -mu' -v ni 'u, v 'win -ti a 'mu, Polv -hla, -e -bi v -tua Nyisua a 'nyre a lepuvu. -E -bi v yi Polv 'ni -lee -ni, v wen: «'Ye ke, -aan 'diayt, -Juukue a 'miliwi -huohu, nu- kuo -Yusu [wlv yi, kee, v 'tie [tui 'u tete -mu', Nyisua -nyi la 'a winwlon-hanyo* Moise.

21 U 'win ni, -e mo, -Juukue a pepe -mu', -v 'ti 'li hapudako 'nyi, -tue [nu ni, [ni yi [nu -lee -ni, bu hie 'u Moise a tete bu, e ko, v 'ni 'bee 'li 'waa 'yonu yre, ko, v 'ni 'kue 'li -a mu -Juukue, -aan tete [wien le.

22 -Bi' -a di 'ki de a 'mu nu 'li, -e nu[o, v di 'ni 'win, -e mo, -di ni.

23 'A -ti 'ki o, de -a di -mu -lee -ni e no- -bu nu. Nyibepu ni -hen ni 'ne- -a mu 'nyi, 'u pu 'li de, 'ki 'u Nyisua ye'. De a 'mu, 'a -ti, v 'tie nmla 'u 'li le ni. E mo yruule [nu, -e -tue [ne yi, -e mo, v 'sii 'u yi.

24 Gba nyibli a 'mu, ba mu 'li Nyisua a 'kagbau bu, v ko -mu 'hven-, v 'mu 'u 'a mu yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyisua ye'. 'Ba nyre 'li, -e -bi -ha 'wliye -we, -e di[e nu, v 'mu 'u 'aan 'li le nmla. 'Bu mo, [ni nu[o, nyibli a pepe di[e 'ni 'ye, -e mo, -ti a pepe -mu', v na -mo le, 'ki 'u -mu ki, e 'yi [han-ti 'pa-. 'Ti-, v di[e 'ni 'ye -we, -e mo, -na 'mumu, [tui 'u Moise a tete ni.

25 Kee, nyibli -mu', -v 'yi -Juukue 'pa- 'ti- -v kuo -Yusu [wlv yi, -ti -mu', -a -yra, -a 'cru [nu -mo, e no- -bu: U 'yi yi -blee -ni, bu di 'wlugba-tebli -mu', v pie 'kuo, e ko, v 'ni 'naa 'li -hlu, e ko, v 'yi yi -blee -ni, bu di mamu -mu', v 'yi mlani ble 'be, e ko, v 'yi yi -blee -ni, bu nu 'a -ne 'lawlude [du.»

26 -Te v hla -ti a 'mu, -e -bi Polv wen ni. -Te -nyre -nye, e ko nyibli ni -hen a 'mu 'hven-, v mu 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli. -Te v nyre 'li, -e -bi Polv nu de -bu, e ko bu nu ni, 'ki 'u 'waa yi'siile a -ta', 'ki

'u Nyisua ye', 'e pa 'li Nyisua a 'kagbau bu, 'e hla[a, -e mo, -nyrowo ni [hlon'hven 'bu -hi, e di -ha -cohlun*, e ko nyibli ni -hen a 'mu 'hven-, Nyisua a -cohlunpinyu* 'mu[u pi, 'ki 'u 'waa yi'siile a -ta'.

-Te v klo la Polv, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau bu

27 E ko -Juukue* [du, nu- -hon 'li Asiblogba 'kwli. -Te -nyrowo ni [hlon'hven a 'mu, v yi [ce mo ni mi, -e -bi -Juukue a 'mu, v 'ye Polv ni, 'ki 'li Nyisua a 'kagbau a -yaa 'kwli. -Te v 'ye[e, -e -bi v nu[o ni, nyibli a pepe 'mu Polv yru le -puv -ni. 'E mo -tee, 'u bi yru' le, 'u klo Polv,

28 'u -tua 'li win a 'yaale, v wen: «'A mu Yisraekue -na, ba dii ne -a mu ki! Ba ta 'u le, ba 'ye nyiblo -bu. E no- yi 'li nyibli -mo -hlee -ni, 'e -hle -ti -hvu le, 'ki 'u 'a -ne -tite [du, 'ki 'u -a mu Yisraekue -mo, e ko, 'ki 'u Moise a tete -mo, e ko, 'ki 'u Nyisua a 'kagbau -bu -mo, ko, 'e ya Glekikue, -v 'yi -Juukue 'pa-, 'e paa 'ne- [nu Nyisua a 'kagbau bu. E nu[o ni, 'kayu -bu, -e mo Nyisua a 'kayu, e 'yi 'ki 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyisua ye'.»

29 U hle[e ni, -e nu[o, v 'ye mo Trofimu ni, -e 'yi -Juukueyu 'pa-, -te e ko Polv 'hven-, v ne mo 'dio 'kwli le. U nu- -mo -bi, v daa [ne, -e mo, Polv paa mo 'li'li Nyisua a 'kagbau bu ni.

30 -Te 'dio a nyibli 'win -ti a 'mu, -e -bi v bi yru' le, 'u 'kukue le, 'u klo Polv, 'u yi'li le -jri, 'u -ha 'li'li Nyisua a 'kagbau bu. No- mo ti ni -do a ti 'yri, bu ka 'u 'kagbau a 'mu, 'a 'maji le.

31 U [mve[e le, 'ki bu 'la[a. Kee, Romakue a 'seyo a nyiblo gbagbu, -e nee 'seyo a 'miliwo ni -do, e 'win ni, -e mo, Jrusredio a pepe yi 'ni [gbugblo -ni.

32 E no- mo ti ni -do a ti 'yri, bu gba 'a -sekepu ko 'a 'seyo 'hven-, 'u gba cigbe, 'u mu 'li nyibli a 'mu 'hu. -Te nyibli a 'mu, v 'ye 'seyo ko 'waa nyiblo gbagbu 'hven-, -e -bi v 'kee Polv a bibie ni,

33 'seyo a nyiblo gbagbu a 'mu, 'e 'yia 'u Polv 'hu bu, 'e klo[a, 'ti- 'e lee ne 'a 'seyo, bu nu 'cun ni 'hven, bu mua [ne. -Te v -we 'a muale -mo, -e -bi e 'beti[e ni, nyiblo a 'di -bi e -mo, ko, de a 'di -bi e -nu.

34 Kεε, 'kɪ 'lɪ nyibli -mʊ' 'nyɪ, -cici nɪ 'lɪ. -ʊ -bɪ wɛn dɛ -bʊ, -ʊ -bɪ wɛn dɛ -bɪ -bʊ. 'Waa win 'yɪ -pɛ. 'Waa -cici a 'mʊ, 'a -tɪ, 'sɛyɔ a nyiblo gbagbʊ a 'mʊ, ɛ 'nɪ -yruɔ 'waa win ɛ -tɛɛ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ 'ɛ lee nɛ 'a 'sɛyɔ, bʊ gba 'lɪ Pɔlv 'kayu -mʊ', -ɛ kɔ bʊ 'sɛyɔ nɪ 'lɪ.

35 -Tɛ ʊ nyre 'kɪ 'ʊ 'kayu a 'mʊ, 'a gblegble ɔhlɔn, -ɛ -bɪ 'sɛyɔ nɛɛ 'lɪɪ yɔ', -kɔtɪ nyibli bi yru' ɛ dɪaktɪ,

36 'ʊ yɪɪ ɔwien ɛ kʊɛ, 'ʊ pɪ -cici ɛ, ʊ wɛn: «Ba 'laɪa, ba 'laɪa!»

-Tɛbli -mʊ', ʊ nyra la kɪ bʊ, 'ʊ yɛɛ la Pɔlv -tɪ, ɛ nɔ- ɛ -hɪhɛ klɛ

37 -Tɛ ʊ yɪ 'lɪ Pɔlv 'sɛyɔ a 'kayu -mʊ' bʊ nɪ -pʊɛ -nɪ, -ɛ -bɪ kɛ- ɛ pɪ 'waa nyiblo gbagbʊ yɪ ɛ wɛn: «ɔBɪ 'n -wɛ 'lɪ ɔbʊ lee -mʊ 'na -tɪ gbi nɪ?» -ɛ -bɪ 'sɛyɔ a nyiblo gbagbʊ 'betiɪe nɪ, ɛ wɛn: «-ɛɛn, -yɪ Glɛkɪkʊɛwin a pʊɛ?»

38 ɔTagbi, ɔyɪ Esipukʊɛyɪ -mʊ' 'pa-, tɪ -bʊ, -ɛ -hɪ la, -ɛ ɔgbugblo la 'blɔgba -bʊ, -ɛ gba la 'lɪ -balɔnyibli a 'miliwɪ nɪ -hɛn, 'kɪ 'lɪ -tɪtɛ -mʊ', nyibli ɔdʊ 'yɪ 'lɪ 'tɪ?»

39 -ɛ -bɪ Pɔlv ɔtuɔo ɔwɔn, ɛ wɛn: «'ʊbɔn-, ɛ 'yɪ 'mɔ 'pa-. 'Mɔ -Juukʊɛyɪ* ɔnɪɔ. 'Kɪ 'n kɔ 'lɪ Tasi, 'kɪ 'lɪ Silisibɔgba 'kwli. ɛ mɔ 'dɪɔ gbagbʊ ɔnɪɔ. 'N nyaa -mʊ ɛ, -nyɪ 'mʊ 'hru, ɔbʊ hlee 'lɪ nyibli -bʊ -mɔ.»

40 -ɛ -bɪ 'sɛyɔ a nyiblo gbagbʊ wɛn nɪ, 'ɛ -nyɪɪe 'hru, Pɔlv 'ɛ nyra 'ʊ 'kayu a 'mʊ, 'a gblegble kɪ bʊ, 'ɛ nu dabʊ, 'ɛ lee nyibli, bʊ ma wien ɛ. -Tɛ ʊ ma 'kɪ wien, -ɛ -bɪ ɛ -tʊa 'lɪ 'waa -mɔhleeɛ, 'kɪ 'lɪ -Juukʊɛwin 'kwli, -ɛ mɔ 'waa 'bliwin, ɛ wɛn:

22

1 «'Dɪayɪnʊ -na, 'bainʊ -na, ba pʊ 'mʊ nʊa yɪ bʊ, 'mʊ 'a mʊ klɛ -hɪhɪa -nɪ, -ɛ mɔ, 'n 'yɪ dɛ -hʊan ɔdʊ -nu.»

2 -Tɛ ʊ 'wɪn, -ɛ mɔ, ɛ pɪ -Juukʊɛwin, -ɛ -bɪ ʊ nu -blii. -ɛ -bɪ Pɔlv wɛn 'nɪ dɛ:

3 «'Mɔ -Juukʊɛyɪ ɔnɪɔ. 'Kɪ 'lɪ Tasi, 'kɪ 'n kɔ 'lɪ, 'kɪ 'lɪ Silisibɔgba 'kwli. Kɛɛ, 'kɪ 'n kuu 'nɛ- Jrusɛ. Nyiblo -bʊ, -ɛ tɔɔ 'mʊ, 'a 'nyre mɔ Gamaliɛlɪ. ɛ nɔ- tɔɔ la 'mʊ tɛtɛ a pɛpɛ -mʊ', -aan -nɛ 'bainʊ -Juukʊɛ ɔtʊɪ 'ʊ, -ɛ dɪɪe nu, 'mʊ 'ʊɔʊ 'ʊ ɔtʊu -nɪ -tɛɛ. -Tɛ a nɪ, 'aan ɔwli 'ʊ -hʊɛɪɛ, 'kɪ ba nu Nyɪsʊa a -kʊan -tɛɛ, kɛ- nɪ -dɔ 'na ɔwlv nɪ la 'a -hʊhʊa -wɛ.

4 ɛ nɔ- nuɔo, nyibli -mʊ', -ʊ kuo Kʊkɔnyɔ -Yusu ɔwlv yɪ, 'nɪ ɔtʊɪ la ɔnʊ ɔhɪɛn. Nʊgbɪ kɔ nyɪbɛpʊ 'hʊɛn-, 'n kwlɛ la ɔnʊ nɪ, 'nɪ pɪ la ɔnʊ ɔjɪ' ɛ, kɔ, 'nɪ 'lɪɛ la ɔnʊ ɛ.

5 -Tɪ -bʊ, 'n hɛ, -cɔhlɔnpinyʊ* a nyiblo gbagbʊ, kɔ 'blɔgba a ye'nanyʊ 'hʊɛn-, ʊ -wɛ 'lɪ bʊ hlaɪa nɪ, -ɛ mɔ, 'n hɛ -tɪ a -tɛɛ. Tɪ a 'mʊ 'yɪ, ʊ -nyɪ la 'mʊ 'ɛrɪn, 'kɪ ɔbʊ gba 'lɪɪ -aan 'dɪayɪnʊ -Juukʊɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ Damasɪdɪɔ 'kwli, -ɛ dɪɪe nu, -Juukʊɛ a 'mʊ, ʊ 'mʊ 'mʊ kɪ bi, -a 'mʊ -Yusu a nyibli klɔ. 'Kɪ 'lɪ Damasɪ a 'mʊ, 'kɪ 'n mi la 'lɪ, 'mʊ la -Juukʊɛ -mʊ' klɔ, -ʊ nɪ 'lɪ, -ʊ kuo -Yusu ɔwlv yɪ, 'mʊ la ɔnʊ Jrusɛ ya, -ɛ dɪɪe nu, ʊ 'mʊ la ɔnʊ -bati ɛ -pʊɔ -nɪ.»

-Tɛ Pɔlv nu -Yusu a -mɔnanyɔ a -hɪhɛ, ɛ nɔ- ɛ nɛ -mɔ ɛ (Nunu-tebli 9.1-19; 26.12-18)

6 «-Tɛ 'n bi 'hru wɔn, 'n 'mʊɛ Damasɪ yɛ, -ɛ -bɪ tɪ nɪ -dɔ a tɪ 'yɪ, mu 'ʊ 'yru bʊ nyra bʊ a tɪ 'yie, -nyre gbagbʊ, nɔ- -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli, 'ɛ pʊ 'lɪ 'mʊ ɔgbɛ.

7 Tɪ nɪ -dɔ a tɪ 'yɪ, -ɛ -bɪ 'n bi ɔhlɔn, 'nɪ 'wɪn win, 'ɛ hlee 'lɪ 'mʊ -mɔ. Kɛ- ɛ pɪ: Sɔlv o, dɛ- kɔ -tɪ ɔnɪ ɔtʊɪ 'mʊ ɔhɪɛn 'lɪ?

8 -ɛ -bɪ 'n 'beti nɪ, 'wɛn: Nyiblo a 'dɪ -bɪ -mɔ 'lɪ? -ɛ -bɪ ɛ wɛn: 'Mɔ Nasaletɪ a -Yusu ɔnɪɔ, 'mɔ ɔtʊɪ ɔhɪɛn.

9 Nyibli -bʊ, -ʊ kɔ 'mʊ 'hʊɛn-, -a mi la, ʊ 'ye la -nyre a 'mʊ nɪ, kɛɛ, nyiblo -mʊ', -ɛ yɪ la 'lɪ 'mʊ -mɔ -hlee -nɪ, ɛ nɔ- kɔ win ʊ 'yɛ nɪ 'wɪn la.

10 ɛ nɔ- mɔ ɔbʊ 'betiɪe: Kʊkɔnyɔ o, dɛ a 'dɪ -bɪ -hʊɛ ɔbʊ nu 'lɪ? -ɛ -bɪ ɛ wɛn: 'Du ye', -bʊ mu 'lɪ Damasɪdɪɔ 'kwli. Dɛ Nyɪsʊa -hʊɛ -bʊ nu, 'kɪ ʊ dɪ 'lɪ -mɔɔ 'lɪ -lee -nɪ.

11 -Tɛ -nyre gbagbʊ -mʊ', -ɛ 'bɛɛ 'lɪ 'mʊ 'yii, ɛ yɪ la wɪn dɪaktɪ, ɛ nuɔo nɪ, 'na 'yii 'ɛ 'dɔ la. ɛ nɔ- kɔ -tɪ nyibli -mʊ', -ʊ kɔ 'mʊ 'hʊɛn-, -ʊ mi, 'ʊ 'ble 'na dabʊ kʊa, 'ʊ gba 'mʊ Damasɪ.

12 'Kɪ 'lɪ Damasɪ a 'mʊ, nyiblo ɔdʊ nɪ la 'lɪ. 'A 'nyre mɔ Ananiasi. ɛ nʊɛ la Nyɪsʊa nɪ dɪaktɪ, 'ɛ ɔtʊɪ la 'ʊ -a mʊ -Juukʊɛ* -aan tɛtɛ a pɛpɛ 'ʊ, -Juukʊɛ -mʊ', -ʊ nɪ la 'lɪ Damasɪ 'kwli, ʊ hɛ la 'a ɔhaan-tɪ.

13 Nɔ- dɪ la 'lɪ 'mʊ -mɔ, ɛ wɛn: 'Na 'dɪayɪ Sɔlv, -na 'yii bʊ klɛ yɪ. -ɛ -bɪ tɪ nɪ -dɔ a tɪ 'yɪ, 'n -tʊa ɛ yuyruo.

14 Ke- Ananiasu pi yi de, e wen: Nyisua -mu', -aan 'bainu de la, e no- -ha 'li -mu 'li, -e di nu, de -bu, e -hu, mu yi, e ko, 'a 'Yu -mu', -e ko -do 'sii 'u yi, 'ki 'u ye, mu 'ye, e ko, mu 'a wlon bu a win 'win.

15 De -bu, e -nu, ye, ko, -ti -mu', e -hla, wlon, -blee yi -bu lee nyibli a pepe le.

16 -Te ti ne -bu, ni 'plee 'ki ti du. Mu -bu da Nyisua, mu -na -tebli 'kukui a pepe yru, 'ki 'u ye, u 'mu -mu 'nie 'lu pu, Nyisua 'mu -na -tebli 'kukui a 'mu 'womla -ni.»

Kukonyo lee Polu ni, -e mo, bu pu 'a haantitie, 'ki 'li nyibli -mu', -u yi -Juukue* 'pa- 'nyl

17 «-Te de a 'mu, e -hi 'ki, -e -bu 'n huan -mo, 'ni mu 'li Jrusredio 'kwli, 'ni pa 'li Nyisua a 'kagbau bu. -Te 'n yi Nyisua ni de, -e -bu 'n yi 'ye de, -e 'wi -te -tonyiblo 'ye ni 'ya yanie,

18 Kukonyo 'e 'hru 'mu yi, e wen: 'Kika -ni, -bu 'li Jrusredio 'kwli, -e nu, -ti -bu, -di hla, 'ki 'u 'mu ki, 'dio -bu a nyibli 'yi 'li 'li -we, bu wen ki.

19 -E -bi ke 'n pi: Kukonyo, 'waa 'mumu, u yi e ni, -e mo, 'n ne la Nyisua a 'kayo ble, nyibli -mu', -u kuo -mu wlu yi, 'ni pi la nu 'ji' le, ko, 'ni ni la loko, 'ni yi la nu bi.

20 Etien -bu, -e yi la nyibli -na -ti -to -ni, ti -ko 'yri u 'le la, 'ki 'n ni la 'u. Nyibli -bu, u 'le la, u ko 'mu 'huen-, -a mu pe la, 'ni 'tui la 'waa wlawli 'yie.

21 -E -bi ke- Kukonyo pi 'mu yi de, e wen: Mu -hon 'ne- Jrusre, 'ki 'n di 'li -mu -tite bloblu te, 'ki 'li dako -mu' -mo, -u 'yi -Juukue 'pa-»

Polu mo -Juukueyu*, 'e mo Romakueyu -we

22 -Ti a pepe -mu', Polu hle, nyibli -huhui, nu- pu nu a yi bu. Kee, -te e pu le'bowin a 'mu, 'ki 'u dako -mu', -u 'yi -Juukue 'pa- a -ta', -e -bi u -tua -cici a lepupu, u wen: «-Ha 'ne- -a mu nyiblo -bu 'nyl, -bu 'la. E 'yi yi -blee -ni, bu pu -huhui!»

23 -E -bi 'waa lemumale bii ki, 'u -he 'waa 'luywlawli, 'u -tua 'a yo'lepupu, e ko, 'u pi 'pupu yo' le.

24 -E -bi Romakue a 'seyo a nyiblo gbagbu -ni wen, e -ha 'seyo, bu pa 'li Polu 'kayu bu, bu bii ne loko, -e di nu, -ti -mu', -koti nyibli -mu', 'u mu le, 'ki 'u ki, e 'mu hla.

25 -Te u mua ne, u 'mu 'ki bi, -e -bi Polu lee 'seyo a ye'nanyo -mu', -e mo 'seyo a nyiblo gbagbu a -seke, e wen: «Romakueyu, 'bu 'yi -bati le -pu -ni, bi tete ni, 'ki bu bii ne loko? 'Mo Romakueyu ni.»

26 -Te e pu 'ki le, -e -bi 'seyo a ye'nanyo a 'mu, e mu 'a nyiblo gbagbu lee mo, e wen: «Nyiblo -bu, e mo Romakueyu ni. -Bi 'di nu 'li?»

27 -Te 'seyo a nyiblo gbagbu 'win -ti a 'mu, e mu 'u Polu 'hui, 'e 'beti, e wen: «Lee 'mu, bi sey -mo Romakueyu ni?» -E -bi Polu wen: «lin.»

28 -E -bi 'waa nyiblo gbagbu a 'mu, e wen de: «'Na 'mumu -bu, 'n 'pee 'wli -huhui, -e di nu, 'mu Romakueyu -he a -ti.» -E -bi Polu wen: «'Na 'mumu -bu, 'mo Romakueyu ni, -e nu, 'na 'ba mo Romakueyu.»

29 'Ti- e 'mu -yre mo mu, -e -bi 'seyo -mu', -u mi wen bi mo, u hlo ne -mo le. -Te 'seyo a nyiblo gbagbu a 'mu, e 'ye, -e mo, Polu mo Romakueyu ni, 'ti- 'e nu, 'u mua ne 'cun, -e -bi huannu bi 'li 'kwli.

-Te u gba la 'li Polu -Juukue* a -gbolugbo yi

30 'Seyo a nyiblo gbagbu a 'mu, -ti -mu', -Juukue yi Polu -yee -ni, e no-, e -hu bu yru' le -tee. E no- nu, -te -nyre -nye, 'e lee ne 'a 'seyo, bu wle, ko, 'e lee Nyisua a -cohlunpinyu* gbagbi, e ko -Juukue a -gbolugbo a nyibli a pepe bu 'kukue le. -Te u 'kukue 'ki le, -e -bi e 'du Polu ye', 'e gba, 'e 'tu 'u nu ye' bu.

23

1 -Te e tu 'ki 'u bu, -e -bi Polu 'du 'yii ye', 'e 'ye -gbolugbo a nyibli, e wen: «'Dayinu -na, ke la 'li bu, -bu ye ke -nyro -bu ki, 'ni 'ye li de -huan du, bu di nu, 'ki 'u Nyisua ye', -koti 'na wlu 'mu 'mu -ti -yee -ni.»

2 Bu pu 'ki le, -e -bi -cohlunpinyu a nyiblo gbagbu, -e mo Ananiasu, e lee nyibli

-mu', -u nu 'u Polu 'hu, e wen: «Ba pu 'u nma wien.»

3 -E -bi ke- Polu pu ti yi, e wen: «Suu- -Mo -bu, -e nee 'li nu 'huen, Nytsua a gbetu, no- di -mu bi. 'Na -batilepu-ti, nu nu 'u -te -mu' bu, wu yi, -te -aan tete ni 'a hula. Kee, -yi hie 'u tete a 'mu bu, nu yi nyibli -lee -ni, bu bi 'mu.»

4 -E -bi nyibli a 'mu, -u nu 'u Polu 'hu, u wen: «Bi Nytsua a -cohlunpinyu a nyiblo gbagbu, no- -he 'yri le?»

5 -E -bi Polu wen: «'Dayinu -na, 'n 'yiti -yi, bu di -cohlunpinyu a nyiblo gbagbu' pa. E mo han-ti, u 'cri laa ni, 'ki 'li Nytsuacrien 'kwli, -e mo: 'Yi yi -blee -ni, -bu -ha -na dako a ye'nanyo 'yri le.»

6-8 Polu yi e ni, -e mo, -gbolugbo a 'mu a nyibli -bi mo Sadusitumu* a nyibli, -u bi 'u mo Falisitumu* a nyibli. Tumu nu 'huen a 'mu, u 'yi -pe. Sadusitumu a nyibli 'ni -puv liti han-ti, 'ki nyibli -bu, -u 'ku, bu di 'li 'kukonyibli 'nyi -hon, bu di 'klo 'hri. U 'ni pu v liti han-ti de, 'ki Nytsua a lelenyu ko 'kuo 'huen-, bu di 'klo ni. Falisitumu a nyibli -mo -bi, -tebli a 'mu, u pu ti han-ti. E no- ko -ti Polu 'e 'yaa 'li win, e wen: «'Na 'dayinu -na, 'mo Falisitumu a nyiblo nu. 'Na 'bat mo Falisitumu a nyiblo nu -we. De -bu, -e mo nyibli bu 'ku, bu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, bu 'hri 'klo, 'n kuo de a 'mu wlu yi, 'ni yiti -ple, 'ki 'li wlu a 'lila 'kwli. 'Na wlu a yikuole a 'mu, e no- ko -ti 'a pu 'mu -bati le.» -Te e hla 'ki -ti a 'mu, -e -bi Falisitumu a nyibli ko Sadusitumu a nyibli 'huen-, u -tua 'blini a nunuo, -gbolugbo a nyibli 'u 'be titi, 'u mumue le.

9 'Waa -cici a lepuvu, e yi kle 'ni -bii -ni dtaki, 'ti- tetetonyu, -u mo Falisitumu a nyibli, 'u 'du ye', 'u nyra -gbolugbo yi bu, u wen: «-A mu -bu, de -huan, nyiblo -bu, bu di nu, -a 'ni 'ye e liti. -Bakle 'ku du, -v'v-, Nytsua a lelenyo du, no- hlee 'li Polu -mo, 'e nu o, 'e hle -ti a 'mu.»

10 -Te u hla -ti a 'mu, -e -bi -cici bii ki dtaki de. E nu o ni, huannu 'e bi 'li 'seyo a nyiblo gbagbu 'kwli, -kotu -gbolugbo a nyibli -we 'li bu 'huhwla Polu le ni. E no- mo bu lee ne 'a 'seyo, bu mu 'li nyibli a

'mu 'nyi, bu -ha 'li Polu, -e di e nu, u 'mu 'liti 'seyo a 'kayu bu gba.

11 -Te u bi 'li 'tolwo 'kwli, Polu nu 'li nmena', Kukonyo 'e 'hri ne yi, e wen: «-Na wlu 'ni 'bie 'li hlon. -Te -nu, nu hla 'na -ti, 'ki 'ne- Jrusre 'kwli, e blee yi, -bu hla a, 'ki 'li Romudto 'kwli.»

-Juukue* a nyibli gbagbi muve Polu a lila le

12 -Te -nyre -nye, -Juukue -bi 'kukue le, 'u 'suu ne, -e mo, u 'yi 'liti -we bu di de, ko bu 'na, 'bu mo, 'bu 'yi Polu 'la.

13 Nyibli -mu', -u -yra -ti a 'mu, u -hi nyibli a -wli nu 'huen 'lu.

14 Nu- mu 'li Nytsua a -cohlunpinyu* gbagbi ko 'blu a nyibli -mo, u wen: «-A 'suu ne ni, -e mo, -a 'yi 'liti 'li -we, -ba di de, 'bu mo, ba 'yi Polu 'la.

15 'A -ti, a ko -gbolugbo a nyibli 'huen-, ba mu 'li Romakue a 'seyo a nyiblo gbagbu -mo, ba lee ne, -e mo, a -hue Polu ni, a 'mu 'li 'a de 'kwli le yru -tee. 'A -ti, bu ya 'a mo o yi. 'Bu yi 'liti ni ye, -a di -we -mo, -e di e nu, -a 'mu v 'hru wlon 'laa -ni, 'ti- e 'mu 'ne- nyre.»

16 Kee, -te u hle -ti a 'mu, Polu a 'dayi nyroyu a 'yu nybeyu, no- 'win Polu a 'lila-ti, -te u yiti ni hle. E no- mu 'li 'seyo a 'kayu -mu', -e ko bu Polu ni 'li, 'e lee ne,

17 Polu 'e da 'seyo a nyiblo gbagbu a -seke -bi, 'e lee ne, e wen: «Gba 'li gblotayu -bu 'aan nyiblo gbagbu -mo, -e nu o, e ko -ti bu lee ne.»

18 'seyotayu a 'mu, 'e gba 'liti 'a nyiblo gbagbu -mo, e wen: «'Jklapi -bu, -e mo Polu, e no- da 'mu, 'e lee 'mu, bu ya -mu gblotayu -bu yi, -ti e -ya, e 'mu -mu -lee -ni.»

19 'seyo a nyiblo gbagbu a 'mu, 'e 'ble gblotayu a 'mu, 'a dabu kua, 'u bii yi, 'ti- 'e 'beti e yi, e wen: «-Ti a 'di -bi -ya, -hue -bu lee 'mu 'li?»

20 -E -bi e wen: «-Juukue a nyibli gbagbi -yra a ni, 'ki bu di 'ne- -mu -mo, -e di e nu, u 'mu -huan -mu -lee -ni, mu -huan 'u Polu -Juukue a -gbolugbo yi gba, u 'mu v le 'beti -ni, -e di e nu, u 'mu 'a -ti le yru -tee.

21 Kee, nu 'puv 'li 'waa win a 'mu han-ti, -e nu o, u -we 'li nyibli a -wli nu 'huen, 'e ni de le, u nu- di -hli, u 'mu v klo.

U 'suu ɲne ni, -ε mɔ, u 'yi 'liɲi 'li -we, bu di de, kɔ, bu 'na, 'bu mɔ, 'bu 'yi Pɔlv 'la. U -we -mɔ, -na win ni -do u yi -ple.»

22 -ε -bi 'seyo a nyiblo gbagbu wen: «-Ti -bu, -na -mɔ le, ɲni 'lee 'ki nyiblo ɲdu. Kee, ɲhian -mɔ, -bu mu 'li 'kayu bu.»

-Te v gba la 'li Pɔlv -gvlɔnɔma Felisi yi

23 -Te ε -hi, -ε -bi 'seyo a nyiblo gbagbu a 'mu, ε da 'a -sekepu ni 'hven -bi, ε wen: «Ba 'kukue 'seyo a (200) -wli ni -pu le, kɔ -soenaanyu a (70) -wli ni ta ɲtu 'u -pu, ε kɔ 'seyo -mu', -u 'ble 'dio kva le, 'a nyibli a (200) -wli ni -pu. 'Aan pepe, ba -we -mɔ, mu 'u 'tɔlvnai a ti 'yie. A di mu ke 'li Sesalidɔ 'kwli.

24 Ba -weε -soe -mɔ -we, a 'mu Pɔlv gba. -Gvlɔnɔma -mu', -ε ni 'li Sesali, -ε kɔ 'nyre mɔ Felisi, ε nɔ- kɔ -mɔ a gbe 'liɲi 'li.»

25 'ε 'cru Felisi a 'mumu -mɔ, ε wen:

26 «-Gvlɔnɔma Felisi, -na 'wio. 'Mɔ Klodɔ Lisiasi ɲniɔ, -ε yi 'cruen -bu 'cru.

27 Nyiblo -bu, 'na 'seyo ya 'ne- -mu -mɔ, -Juukue* a nyibli gbagbi, nu- klvɔ, 'u -hve bu 'laɲa. Kee, 'n 'win ni, -ε mɔ, Romakueyu ɲniɔ, 'ni gba 'li 'na 'seyo, 'u -ha ɲnuɲu ɲji', -ε diɲe nu, u 'ni ɲhaɲa 'la.

28 -Ti -bu, u yiɲi -yεε -ni, ε nɔ- 'n -hve ɲbu yi. ε nɔ- nuɲo, 'ni gba 'liɲi 'waa -gbolugbo a nyibli yi, u 'muɲu le 'beti -ni.

29 -Te u yi 'kiɲi le ni 'beti -ni, -ε -bi 'n 'yeɲe ni, -ε mɔ, u yi yεε ɲne -ti, 'ki 'u 'waa tete a -ta'. Kee, ε 'yi ɲdedede -nu, -bu bleε 'kukuu yi, kɔ, -ε bleε ɲji' a pupuu yi.

30 De -bi, 'n 'win de, ε nɔ- mɔ, -Juukue a nyibli gbagbi pu 'liɲi ni, 'ki bu 'laɲa. -Te 'n 'win, ε nɔ- mɔ, ti ni -do a ti 'yri, ɲbu lee 'na 'seyo, bu ya -mɔɲo yi, ε kɔ, nyibli -mu', -u yiɲi -ti -yεε -ni, bu ya -mu -hawi.» Ke- 'seyo a nyiblo gbagbu nu 'cicru.

31 -Ti a 'mu, 'seyo a nyiblo gbagbu -hla, u ɲtuu 'uɲu ni, 'tɔlvwɔ ni -do a 'mu, 'ki u gba 'u Pɔlv, 'u mu 'li Atipatrisidɔ 'kwli.

32 -Te -nyre -nye, 'seyo -mu', -u neε bu, u ɲhian -mɔ, 'u mu 'li Jrusredɔ 'kwli, 'ki 'li 'waa bunule', 'seyo -mu', -u neε -soe, u nu- kɔ Pɔlv 'hven-, -u gba 'dagba 'lu -mɔ.

33 -Te u nyre 'li Sesali, -ε -bi -soenaaseyo a 'mu, u -ha 'li 'cruen ni, 'u -nyiɲe -gvlɔnɔma, 'ti- 'u -ha 'li Pɔlv, 'u ɲtu 'li ɲneɲe -ji' bu.

34 -Te -gvlɔnɔma a 'mu, ε -hre 'cruen a 'mu, -ε -bi ε 'beti Pɔlv ni, ε wen: «'Blugbakɔba a 'di -bi -kɔ 'li 'kwli 'li?» -ε -bi Pɔlv wen: «'Ki 'n kɔ 'li Silisi.» -Te ε 'win 'ki,

35 -ε -bi ε wen: «Ti -mu' -kɔ 'yri nyibli -mu', -u yi -mu -ti -yεε -ni, u di 'mu -hawi ya, 'ki 'n di 'u -mu 'u 'beti -ni.» 'ε lee ne 'a -kvannunyibli, bu gba 'liɲi Helodɔ a 'kayu bu, u 'muɲu 'yie ɲtu.

24

-Juukue* yi yεε Pɔlv -ti, 'ki 'u -gvlɔnɔma Felisi yi

1 -Te -nyrowɔ ni ɲhun -hi, -ε -bi Nyɔsua a -cɔhɔnpinyu* a nyiblo gbagbu, ε nyre 'li Sesalidɔ 'kwli ni. Nyiblo gbagbu a 'mu, 'a 'nyre mɔ Ananiasɔ. ε kɔ 'blu a nyibli -bi, kɔ hihlenyɔ -bi 'hven-, nu- -di. Hihlenyɔ a 'mu a 'nyre mɔ Tetulusɔ; 'ki 'waa pepe a 'mu, u mu 'li -gvlɔnɔma Felisi -mɔ, -ε diɲe nu, u 'muɲu Pɔlv a -hawi pu.

2-3 -Te Felisi a 'mu, ε 'win, -ε -bi ε da Pɔlv ni. -Te Pɔlv nyre 'u, -ε -bi hihlenyɔ Tetulusɔ -tua 'a -ti a yεεε, ε wen: «Nyɔbeyu gbagbu Felisi, -na -kafinia. -Na -ti, -a kɔ kibwweenle, 'ki 'ne- 'blugba -bu 'kwli, ε kɔ, -te -ni 'blugba -bu, 'a naale, 'ki 'li ɲto 'kwli, ε blee ne -aan plo ni. 'A -ti, -a -nyi -mu 'wio, 'ki 'u -tebli ni -tie, -ni -a mu -mɔ a -ta'.

4 Kee, 'ni -huaɲa liɲi ɲbu 'waan -na ti diaki. ε nɔ- kɔ -ti, 'ni -hve -bu pu 'mu nva yi bu, 'ki 'li ti gbi 'kwli.

5 -ε -bi 'ki, nyɔbeyu -bu, -ε mɔ Pɔlv, 'a 'klo nyre yi diaki. ε nɔ- yi -Juukue a pepe -bu, -u ni 'ne- 'klo ki ɲgbugblo -ni. ɲhian -mɔ de, ɲtumu -mu', -ε mɔ Nasaletɔɲtumu, -ε kɔ tɔɔwin -ni 'dɔ, nɔ- kɔ nyiblogbagbude ε ni;

6 ε kɔ, 'ε -hve bu nu wenɲe, Nyɔsua a 'kagbau bu 'kee wen 'ɔyi'siile, 'ki 'u Nyɔsua ye'. De a 'mu, ε nɔ- ε ni la, ɲa klo laɲa. [-A -hve -ba pu laɲa -bati le, ɲwi yi, -te -aan tete ni 'a hihla.

7 Kee, 'seyo a nyiblo gbagbu Lisiasi nɔ- kɔ 'a 'seyo 'hven-, -u di la, 'u nu la 'klɔ, 'u -ha la -a mɔɲo -ji',

8 'ti-, 'ε lee nyibli -mu', -u yi Pɔlv -ti -yεε -ni, bu ya -mu -hawi.] 'Bu mɔ, ɲni 'betiɲe,

-di□e 'nɪ 'ye, -ε mɔ, -tɪ a pɛpɛ -a yɪ□ɪ -yɛɛ -nɪ, ε mɔ -tɪ a -tɛɛ □nɪɔ.»

9 -Tɪ a 'mɔ, Tɛtulɪstɪ yɛɛ Pɔlv, -Juukvɛ a nyibli gbagbi, -v nɪ -tuo kɪ, v wɛn: «'A -tɛɛ, nɔ- □nɪɔ.»

Pɔlv -hɪhɪɛ □nɔ klɛ, -ε mɔ, ε 'yɪ dɛ -hvan □dv -nu

10 -Tɛ v pɔ 'kɪ lɛ, -ε -bɪ -gɔlvnɔma nu dabv, 'ɛ lee Pɔlv, -ε mɔ, bɔ pɔ win. -ɛ -bɪ Pɔlv wɛn: «-Gɔlvnɔma o, -mɛ 'lɪ 'mɔ bɔ. 'N yɪ□e nɪ, -ε mɔ, -tɛ -tɔa la 'lɪ 'blɔgba -bɔ, 'a nyibli a -bati a lɛpɔvɛ, 'a 'yɪ -hɔ nɪ. 'A -tɪ, 'n kuo -mɔ □wlv yɪ, 'bɪ -yɪ -a mɔ -Juukvɛ* a -tɪ nɪ. 'N dɪ -mɔ klɛ 'nɪ -hɪhɪa -nɪ, -ε mɔ, 'n 'yɪ dɛ -hvan □dv -nu.

11 -Wɛ 'lɪ -bɔ 'betɪ lɛ nɪ, □mɔ□v 'ye, -ε mɔ, -tɛ 'n mu la Jrusɛ, 'n mu la Nyɪsva da mɔ, ε 'yɛɛ -nyrɔwɪ nɪ -pu □tu 'v 'hɔɛn lɛ nɪ -hɪ.

12 Nyiblo □dv 'yɪ 'mɔ 'ye, 'n kɔ nyiblo □dv 'hɔɛn-, -ba pɔ gblɛ. -ɛ □dv 'yɪ 'mɔ 'ye, □bv □gbugblo nyibli, 'kɪ 'lɪ Nyɪsva a 'kagbau bɔ, kɔ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsva a 'kayo bɔ, kɔ, 'kɪ 'v 'a -nɛ 'dɪɔ □dv a -tɪtɛ □dv. 'N 'yɪ 'a □dedede -nu.

13 Nyibli bɔ, -v yɪ 'mɔ -tɪ -yɛɛ -nɪ, v 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bɔ tɔɔ -mɔ□ɔ yɪ, -ε mɔ, -tɪ -mɔ', v hɛ, ε mɔ □han-tɪ □nɪɔ.

14 Kɛɛ 'kɪ, kɪ mɔ -mɔ yɪ, 'n hɛ□ɛ nɪ, -ε mɔ, Nyɪsva nɪ -do -mɔ', -aan 'bainv dɛ la, nɔ- kɔ -kvan 'n nɪ, 'tɪ- 'a 'hru yrayrv -mɔ', nyibli pɔ lɛ, -ε 'yɪ □haan'hru 'pa-, nɔ- 'n nɛ. Kɛ- 'n nɪ Nyɪsva a -kvan a nunuo. -Tɪ a pɛpɛ -mɔ', v 'crɪ 'lɪ Nyɪsvacrɪɛn 'kwli, -ε mɔ Nyɪsva a tetecrɪn, kɔ Nyɪsva a winwlvn-hanyv* a 'crɪn 'hɔɛn- 'kwli, 'n pɔ□v □han-tɪ.

15 'Tɪ- dɛ -mɔ', Nyɪsva pɔ la lɛ, ε dɪ la nu, ε nɔ- 'n yɪ -ple, kɔ, 'n kuo □wlv yɪ, -tɛ nyibli -bɔ, v -nu, 'v kuo □nɛ □wlv yɪ. Dɛ a 'mɔ, ε nɔ- mɔ, nyibli a pɛpɛ -bɔ, -v 'sɪɪ 'v yɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye', ε kɔ, 'waa dɛ -bɔ, -v 'yɪ 'v yɪ 'sɪɪ -nɪ, Nyɪsva dɪ -ha 'lɪ □nɔ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, ε 'mɔ □nɔ 'kɔ -ha.

16 ε nɔ- kɔ -tɪ, 'nɪ □tui 'v 'kɪ, -ε dɪ□e nu, 'na □wlv 'nɪ □ha 'mɔ -tɪ -yɛɛ -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva kɔ -tonyibli 'hɔɛn- ye'.

17 -Tɛ 'n -hɔn la 'lɪ Jrusɛdɪɔ 'kwli, ε gba 'yɪ -hɔhɔv, 'tɪ- 'ɛ -wɛ 'lɪ □bv □hɪan mɔ -mɔ, □bv mu mɔ 'lɪ Jrusɛ, □bv gba mɔ 'wliye, -ε dɪ□e nu, 'mɔ 'na dako -Juukvɛ

-hɛɛ -nɪ, ε kɔ, 'mɔ -cɔhlɔn* pi, 'kɪ 'v Nyɪsva ye'.

18-19 -Tɛ 'n yɪ mɔ -cɔhlɔn a 'mɔ nɪ pi, 'kɪ 'lɪ Nyɪsva a 'kagbau bɔ, 'kɪ 'v 'na yɪ'sɪɪɛ a -ta', nyibli -hɔhɔv □dv 'yɪ mɔ 'v 'mɔ 'hɔv -nɪ, ε mɔ □gbugblole 'yɪ mɔ 'v -tɛ a 'mɔ -nɪ -wɛ. -Juukvɛ -bɪ, nɔ- -hɔn 'lɪ Asɪblɔgba 'kwli, 'v yɛɛ 'v 'mɔ bɔ. -Juukvɛ a 'mɔ, nɔ- 'na □wlv -hɔɛ wɛn, -bɔ dɪ wɛn mɔ -mɔ ye', 'bɔ mɔ, 'nɪ nu wɛn dɛ -hvan □dv, v 'mɔ wɛn 'mɔ -tɪ -yɛɛ -nɪ.

20 Kɛɛ, -Juukvɛ a 'mɔ, v 'yɪ 'kɪ mɔ -nɪ. 'A -tɪ, -Juukvɛ -bɔ, -v nɪ mɔ -tuo kɪ, -tɛblɪ -hɔv -bɔ, v yru lɛ, v pɔ lɛ, 'n -nu, tɪ -mɔ', -ε kɔ 'yɪ 'n mu la 'v 'waa -gbolugbo gbagbɔ yɪ, bɔ hla□a.

21 'ɛ mɔ □han-tɪ, 'kɪ 'v -gbolugbo a 'mɔ yɪ, 'nɪ 'yaa la 'lɪ win, 'nɪ pɔ la lɛ, -ε mɔ: 'N kuo □nɛ □wlv yɪ, -ε mɔ, nyibli -mɔ', -v 'kɔ, Nyɪsva dɪ -ha -hvan 'lɪ □nɔ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, ε 'mɔ □nɔ 'kɔ -ha. Nɔ- kɔ -tɪ 'a pɪ kɛ 'mɔ -bati lɛ. □Bɪ -tɪ a 'mɔ, 'n hla la, ε mɔ yɪnyɛdɛ □nɪɔ?»

22 -Tɛ Pɔlv pɔ 'kɪ lɛ, -ε -bɪ -gɔlvnɔma Felɪstɪ, -ε yɪ -tɛblɪ -hɔhɔv, 'kɪ 'v nyibli -mɔ', -v kuo -Yusu □wlv yɪ a -ta', ε wɛn: «Ba -gbɛ. 'Bɔ mɔ, 'sɛyo a nyiblo gbagbɔ Lisɪastɪ, 'bɔ -dɪ, 'tɪ- 'mɔ -bati -bɔ □tɪɔ 'bɛ.»

23 -ɛ -bɪ, ε lee nɛ 'a 'sɛyo a ye'nanyv -bɪ, 'kɪ bɔ □tu Pɔlv 'yɪɛ, □wɪ yɪ □jɪklapi, kɛɛ, bɔ -ha□a mɛ lɛ, bɔ na lɛ, ε kɔ, bɔ -ha 'a nɪnatumupɔ mɛ lɛ, bɔ -hɛɛ □nɛ.

-Tɛ Pɔlv hlee 'lɪ -gɔlvnɔma Felɪstɪ kɔ 'a nɔgba Drusɪlɪ -mɔ

24 -Tɛ -nyrɔwɪ gbi -hɪ, -ε -bɪ -gɔlvnɔma Felɪstɪ kɔ 'a nɔgba Drusɪlɪ 'hɔɛn-, v dɪ Pɔlv 'ye mɔ. 'A nɔgba a 'mɔ, ε mɔ -Juukvɛyɪrɔwlv* □nɪɔ; 'v da Pɔlv, 'v 'betɪ□e, 'kɪ 'v -Yusu 'Kɪsv a □wlv a yɪkuole a -ta'.

25 -ɛ -bɪ Pɔlv -tɔa hɪhle, 'ɛ nɛ□ɛ -mɔ lɛ, -ε mɔ, -tonyiblo blɛɛ yɪ, bɔ □tuu 'v Nyɪsva, kɔ, bɔ yɪ 'a dɪɔnv a naale. -Tɛ ε hla□a, -ε mɔ, Nyɪsva dɪ pɔv nyibli -bati lɛ, -ε -bɪ hvannv bɪ 'lɪ -gɔlvnɔma Felɪstɪ 'kwli, ε wɛn: «-Wɛ 'lɪ -bɔ mu 'kɪ nɪ. 'Bɔ mɔ, 'nɪ kɔ tɪ dɛ, 'n dɪ -mɔ 'nɪ da.»

26 ε nɔ- -mɔ -bɪ, 'a □wlv 'ye□e nɪ, -ε mɔ, Pɔlv dɪ -nyɪ□e 'wliye. ε nɔ- nu□o, 'ɛ 'cɪbɪ 'v 'a dɪda, -ε dɪ□e nu, v 'mɔ toto pɔ.

27 Ε νο- ε nu -nunu, 'yri ni 'hven, 'ε -hi, 'ti- Romakve 'u ya -gulunuma yrayru, 'ε bi 'u gbata ki, 'ki 'u Felisi a -ta'. -Gulunuma a 'mu, 'a 'nyre mo Pokiusti Fetusi. Felisi -mo -bi, ε -hve bu blee -Juukve a plo. Ε νο- nu□o, 'ki ε 'yri Povu □ji' -ha.

25

Povu wen 'ni, Romakve a 'kion gbagbu, no- -bu puv □ne -bati le

1 -Te -gulunuma Fetusi a 'mu, ε nyre 'li Sesalido 'kwli, 'a -nyrowi ni ta a -nyrowo, -ε -bi 'ki ε mu 'li Jrusredio 'kwli.

2 'Ki Nyisua a -cohlonpinyu* gbagbi ko -Juukve* a ye'nanyu 'hven-, u puv 'li□i Povu a -hawi, 'u lee -gulunuma Fetusi a 'mu, u wen:

3 «-A -hve□e ni, -bu ya -a mu Povu yi, 'ki 'ne- Jrusre.» Kee, seyi-seyi, u -yra□a ni, -ε mo, Povu 'bu ni 'hru wlon, u 'mu□u 'la.

4 Kee, Fetusi □tu □nu □won, ε wen: «'Ki 'li Sesali, 'ki Povu ni 'li □ji'. 'Na 'mumu a 'mu -bu, 'n 'tie mi Sesali ni.

5 'A -ti, 'aan nyibli gbagbi bu kve 'mu □wien, -ε di□e nu, Povu 'bu nu de -huan □du, u 'mu 'li□i -ti -yee -ni.»

6 -Te ε nu -nyrowi ni □blien□blien, -hvu' -nyrowi ni -pu, 'ki 'li □nu 'nyi, -ε -bi ε □huan -mo, 'ε mu 'li Sesali, -Juukve a nyibli gbagbi 'u kve□e □wien. -Te -nyre -nye, -ε -bi ε ni bu, 'ki 'li 'a -batigbata 'kwli, 'ε lee ne 'a 'seyo, 'ki bu ya 'li Povu 'li.

7 -Te Povu nyre 'u, -ε -bi -Juukve a nyibli gbagbi -ni wen, u □gla 'li□i le, 'u yi□i -ti -yee -ni, 'ki 'u -tebli -huchui ki. Kee, -tebli a pepe a 'mu, u ne -mo le, u 'yri 'li□i 'li -we, bu to□ □ne Fetusi, -ε mo, -ti a -tee □nio.

8 -ε -bi Povu wen 'ni: «'N 'yri -Juukve a tete □du 'wla, 'n 'yri Nyisua a 'kagbau de -huan □du -mo -nu, ko, 'n 'yri Romakve a 'kion gbagbu a -ti le -hee -ni -we.»

9 Fetusi -mo -bi, ε -hve bu blee -Juukve a plo. Ε νο- ko -ti 'ε 'beti Povu, ε wen: «□Bi -hve -bu mu 'li Jrusre, -ε di□e nu, 'mu 'li -mu -bati le -puv -ni, 'ki 'u -ti -bu a -ta'?»

10 -ε -bi Povu □tu□o □won, ε wen: «'N -hve□e ni, 'a mu Romakve a 'kion gbagbu, no- -bu puv 'mu -bati le, 'ki 'li 'a -batipokayu bu. -Na □gbetu, -yru ti le, -ε mo, 'n 'yri -Juukve de -huan □du -mo -nu.

11 'Bu mo, 'ni nu □dedede, -ε blee 'kukvu yi, 'n 'yri le -pu, -ε mo, u 'ni 'laa 'li 'mu. Kee, 'bu mo, -ti a pepe, u yi 'mu -yee -ni, 'bu 'yri -ti a -tee 'pa-, nyiblo □du 'yri 'li□i 'li -we, bu pu 'mu -Juukve -ji', u 'mu 'mu 'la a -ti. 'N -hve□e ni, Romakve a 'kion gbagbu, no- -bu puv 'mu -bati le.»

12 -Te Povu pu 'ki le, -ε -bi Fetusi ko 'a □toponyu 'hven-, u 'yiye 'li. -Te u 'yiye 'li, -ε -bi u wen: «-Te -pu le, -ε mo, -a mu Romakve a 'kion gbagbu, no- -bu puv -mu -bati le, 'a -ti, 'kion gbagbu a 'mu, no- ko yi -di 'li mu.»

-Te Povu hlee 'li 'kion Aglipa ko 'a 'diayi nyroyu Belenisi 'hven- -mo

13 -Nyrowi gbi bu -hi, -ε -bi 'kion Aglipa ko 'a 'diayi nyroyu Belenisi 'hven-, nu- 'ya Sesalido 'kwli, 'u di Fetusi yi -me -mo.

14 -Te u -hi 'ki 'u -nyrowi gbi, -ε -bi Fetusi lee □ne Povu a -ti, ε wen: «Nyiblo □du ni 'ne-, Felisi 'yri□i □ji' -ha, 'ε -mu.

15 -Te 'n mu la 'li Jrusre, Nyisua a -cohlonpinyu* gbagbi ko -Juukve* a ye'nanyu, nu- pu la 'mu 'a -hawi, 'u lee 'mu, -ε mo, bu 'hri 'li 'mu wlon, -ε mo, ε nu de -huan, -ε blee 'kukvu yi.

16 'N -hihia la □nu kle, -ε mo, -a mu Romakve, -aan tete □nio, 'ki nyiblo -bu, u yi -ti -yee -ni, bu ko 'hru, bu -hihia 'a -tiyenyu kle, 'ki 'li -batipoule', 'ti- -a 'mu -bati 'be.

17 -Te 'n pu 'ki le, -ε -bi 'n ko □nu 'hven-, -a di 'ne- Sesalido 'kwli. 'N 'yri 'li ke' le -mu, -te -nyre -nye, 'ni mu 'li -batipoule', 'ni lee 'na 'seyo, -ε mo, bu ya 'li Povu 'li.

18 -Te Povu a 'mu, ε -nyre, ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi 'a yraanyibli 'du ye', 'u -tua 'a -ti a yeele. Kee, ynyre-tebli a pepe -mu', 'n yi la 'lu -mo le -hie, u 'yri la□a 'a □dedede a -ti -yee -ni.

19 Kee, de u yi 'u ki -hlee -ni, ε νο- mo, -te u ni nyisvade a nunuo, ε ko, nyiblo □du, u deε -Yusu, -ε 'ku la, no- Povu pu le, -ε 'hri 'klo.

20 -Te □bu di mo -batidu a 'mu, 'a 'bibe nu, 'n 'yri la□a -yi. Ε νο- nu□o, 'ni 'beti la Povu, 'bu mo, 'bu -hve la□a, bu mu la 'li Jrusre, -a 'mu la 'li□i -bati le -puv -ni, 'ki 'u -tebli a 'mu a -ta'.

21 Kee, ε wen 'ni, ε -hve □bu gba 'li□i -a mu Romakve a 'kion gbagbu yi, ε 'mu□u

-bati le -puv -ni. E no nu□o, 'ni lee 'na 'seyo, -e mo, bu □tu□o 'yie, 'ki 'li □jikayu bu, e 'mu□v gba -gbagba, -nyrowo -mu', 'n -we 'li □bu gba 'li□i -aan 'kūn gbagbu yi, e 'mu 'v nyre.»

22 -E -bi ke- 'kūn Aglipa pi Fetusi yi, e wen: «'Na 'mumu, 'n -hve □bu 'win 'a win.» -E -bi Fetusi wen: «-Nija, -di -hvan 'a win 'ni 'win.»

23 -Te -nyre -nye, Aglipa a 'mu, e ko 'a 'diayi nyroyu Belenisi 'hven-, -te v yi ni di, -e -bi nyibli -tua 'waa -ti a 'yi'bvale, 'v pa 'li -gbolugbokayu bu, v ko 'seyo a nyibli gbagbi, ko 'dio a ye'nanyu 'hven-, Fetusi 'e lee ne 'a 'seyo bu ya□a Polv yi, 'v ya□a.

24 -Te e -di, -e -bi Fetusi wen: «'Kūn Aglipa, ko 'aan pepe -bu, -v ni -tuo -bu ki, 'aan -kafinia. A yi nyiblo -bu 'ni 'ye. E no- ko -ti -Juukve a pepe -mu', -v ni 'li Jrusredto 'kwli, ko, -v ni 'ne- Sesali, 'v ya 'mu -hawi, 'v pi -cici le, 'v pu le, -e mo, e ko bu 'ku.

25 'Mo -bu, 'ni 'ye□e 'li□i □dedede, bu nu, -bu ble e 'kukuv yi. Kee, -te e pu le, -a mu Romakve a 'kūn gbagbu, no- -bu puv □ne -bati le, e no- nu□o, 'ni pu 'li□i 'li, 'ki □bu gba □ne□e yi.

26 Seyi-seyi, de □bu di 'cri, 'ki 'v Polv a 'mu ki, □bu di -aan 'kūn gbagbu yi gba, 'ni 'ye□e li□i. E no- nu□o, 'ni da□a, -e di□e nu, e 'mu -mo le na, ki mo 'a mu ye', seyi-seyi ki mo -mo 'kūn Aglipa ye', -e di□e nu, □ni 'beti□e, de 'n di 'cri, 'mu□v yi.

27 E mo -tee, 'ki 'li 'mu 'yi, e 'yi 'v le -noo -ni, 'ki □bu gba □jiklapi -aan 'kūn gbagbu yi, 'ti- -ti -mu', v yi □jiklapi a 'mu -yee -ni, □bu 'ye ni -hihia□a kle -tee, 'ki 'li 'crien 'kwli.»

26

De -bu, -e mu la 'lu -mo, -te Polv ne la 'a -ti -mo le, 'ki 'v 'kūn Aglipa yi

1 -E -bi ke- 'kūn Aglipa pi Polv yi, e wen: «-We 'li -bu pu win ni, -e di□e nu, nyibli -mu', -v yi -mu -ti -yee -ni, □mu □nu □won □tu.»

-E -bi Polv 'du dabu ye', -e di□e nu, nyibli 'mu wien ma, v 'mu□v nva yi bu pu. -Te v ma wien, -e -bi de -bu, -e mu 'lu -mo, e -tua 'a kle-hihiale, e wen:

2 «'Kūn Aglipa, -na -kafinia. -Tebli a pepe -bu, -e ko ki -Juukve* yi 'v 'mu -ti -yee -ni, e mo ke 'na plobleee □ni□, 'ki □bu -hihia ke -mo□o kle,

3 -koti -yi 'waa 'bli-tebli ko 'waa tete 'hven- ni -tee. 'A -ti, 'n nyee -mu le, 'la □wlv, -bu pu 'mu nva yi bu -tee.

4 Kve la 'li 'na gblode 'yie bu, -tebli a pepe, 'n nuu 'li 'na 'klo 'nyi, -Juukve a pepe yi□e ni, -e nu□o, 'ki 'n ni la 'li Jrusre, 'ki 'li 'na dako 'nyi.

5 See la, 'v yi la 'mu. 'A -ti, 'bu mo, 'bu -hve□e, v -we 'li bu hla□a ni, -e mo, 'ki 'n ni la 'li Falisi□tumu* a nyibli 'nyi. E mo □tumu □ni□, -e ko tete -hv, 'ki 'v Nyisva a dida a -ta'.

6 Kike -bu, v pu ke 'mu -bati le, -e nu□o, de -mu', Nyisva pu la 'li -aan 'bainu, e di la nu, e no- 'n yi -ple, 'ti- 'n kuo □wlv yi.

7 De a 'mu, e no- Yisraekve a □tugbi ni -pu □tu 'v 'hven -mu', v yi -ple, 'v kuo Nyisva □wlv yi, -e mo, e di de a 'mu 'ni nu. E no- ko -ti 'v de□e, 'to ko -nyre. 'Kūn Aglipa o, de ni -do a 'mu, e no- 'n yi -ple, 'ni kuo Nyisva □wlv yi. E no- ko -ti -Juukve 'v pu ke 'mu -bati le.

8 'A mu -Juukve, de- ko -ti 'a pi le, -e mo, e 'yi 'li□i 'li -we, 'ki -ba kuo □ne □wlv yi, -e mo, Nyisva di 'li nyibli 'kukonyibli 'nyi 'ni -ha, e 'mu □nu 'klo -ha?

9 E mo □han-ti □ni□, 'na 'mumu, 'n 'ye la□a ni, -e mo, e noo 'v le, 'ki □bu naa la 'li 'a -ne □dedede 'kwli, 'mu Nasaleti a -Yusu a -ti yi -won.

10 E no- 'n ni la, 'ki 'li Jrusredto 'kwli. Nyisva a -cohlpinyu* gbagbi, nu- -nyi la 'mu 'kli, 'ki □bu pu la -Yusu a nyibli -huchui □ji' le. 'Bu mo, 'bu pu le, v ble e 'kukuv yi, -e -bi 'na 'mumu, 'n yi wen la□a ki.

11 E ko ti, 'ni □tui la □nu □hven, 'ki 'li Nyisva a 'kayo a pepe bu, ko, 'ni ni la 'v □nu ke', 'ni yi la □nu -lee -ni, -e mo, bu 'kee la -Yusu a □wlv a yikuole. Yru 'n pu la □nu le, e ni la 'kli ki. 'A -ti, e nu la□a ni, 'ni mi la 'li 'blugbi -bi a 'di -bi kle, 'ni □tui la -Yusu a nyibli a 'mu □hven.»

-Te Polv nu -Yusu a nyiblo a -hihie, no- ko -ti e ne -mo le (Nunu-tebli 9.1-19; 22.6-16)

12 «E nɔ- kɔ -ti, 'nɪ bi la Damastɔvɛhru wɔn, 'n kɔ 'na 'bio 'hɛn-. Nyɪsɔa a -cɔhlɔnpinyu* gbagbɪ, nɔ- -nyi la 'mɔ 'klɪ, kɔ, ɔ nɔ- lee la 'lɪ 'mɔ.

13 'Kɪn Aglipa o, 'hru, nɔ- 'n nɪ la 'kɪ wɔn, muu 'ɔ 'yɪ ɔ nɪra ɔ a ti 'yie, -ɛ -bɪ 'n 'ye -nyɛ, 'ɛ -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwli, 'ɛ yɪ wɔn. 'A wɔnwɔn -hi 'ɔ 'yɪ a wɔnwɔn nɪ, 'ɛ ɔ glaa 'lɪ -a mɔ, 'n kɔ 'na 'bio 'hɛn-,

14 -aan pɛpɛ a 'mɔ, ɔ a bi ɔ hlɔn lɛ, 'tɪ- 'nɪ 'wɔn win, 'ɛ yɪ 'lɪ 'mɔ -mɔ -hlee -nɪ, 'kɪ 'lɪ -Juukɔwin 'kwli, -ɛ mɔ: Sɔlɔ o, dɛ- kɔ 'mɔ ɔ tui ɔ hɛn 'lɪ? -Wɛn 'mɔ yɪ, ɔ wɪ yɪ, -tɛ bli nɪ, 'ɛ -wɛn 'a kɔkɔnyɔ a kotu yɪ. Kɛɛ, 'kɪ 'lɪ dadɔkɛ 'kwli, -nɪ 'lɪ.

15 -ɛ -bɪ 'n 'bɛti nɪ: Nyiblo a 'dɪ -bɪ -mɔ 'lɪ? -ɛ -bɪ Kɔkɔnyɔ ɔ tui 'mɔ ɔ wɔn, ɛ wɛn: 'Mɔ -Yusu ɔ nɔ, ɔ tui ɔ hɛn.

16 Kɛɛ, 'du ye', -bɔ nyra ɔ. 'N 'hru -mɔ yɪ, -ɛ di ɔ nu, 'mɔ -mɔ 'na -kɔannunɔ -mɔ nu, dɛ -bɔ, ɔ ye kɛ, ɛ kɔ -tebli -bɪ -mɔ', 'n di -mɔ -tɔɔ -nɪ, ɔ mɔ 'a -tɪ -mɔ lɛ na, 'kɪ 'ɔ nyibli yɪ.

17 'N kɔ ɔ bɔ tɛ 'lɪ -mɔ 'na dakɔ -Juukɔ -mɔ, ɛ kɔ dakɔ -mɔ', -ɔ 'yɪ -Juukɔ 'pa-. 'Bɔ mɔ, ɔ nɪ mu 'lɪ ɔ nɔ 'nyɪ, 'n kɔ ɔ bɔ ɔ tu -mɔ 'yie.

18 'N di -mɔ 'nɪ lɛ, ɔ mɔ ɔ nu, ɔ 'mɔ 'mɔ yɪ, kɔ, ɔ mɔ 'lɪ ɔ nɔ halɔ 'nyɪ -ha, ɔ mɔ 'lɪ ɔ nɔ -nyɛ yɪ gba, kɔ, ɔ mɔ 'lɪ ɔ nɔ 'kuo -hɔn* a nyiblo gbabɔ Satan a 'klɪ ɔ -ha, ɔ mɔ 'lɪ ɔ nɔ Nyɪsɔa a 'klɪ ɔ pɔ, ɔ 'mɔ 'mɔ ɔ wɔ yɪ -kuo -nɪ, Nyɪsɔa 'mɔ 'waa -tebli 'kukui -mɔ', ɔ -nu a -tɪ -mɔ -hru, ɛ kɔ, ɔ 'mɔ 'lɪ nyibli -mɔ', Nyɪsɔa pɔ 'kɪbɪa kɪ, 'kɪ ɔ -hɛ 'a nyibli 'nyɪ nɪ.»

-Tɪ -mɔ', Pɔlɔ hɛ la, 'kɪ 'ɔ -Yusu kɪ, ɛ nɔ- kɔ -tɪ ɛ nɛ -mɔ lɛ

19 -ɛ -bɪ kɛ- Pɔlɔ pɪ 'kɪ dɛ, ɛ wɛn: «'Kɪn Aglipa, -Yusu -mɔ', -ɛ 'hru 'mɔ yɪ, -ɛ yɪ la 'lɪ 'mɔ -mɔ -hlee -nɪ, ɛ nɔ- 'n ɔ tuu 'ɔ.

20 Yɪ-hɛnyibli, 'n hlee 'lɪ -mɔ, ɔ nɔ- mɔ nyibli -mɔ', -ɔ nɪ 'lɪ Damastɔ 'kwli, kɔ nyibli -mɔ', -ɔ nɪ 'lɪ Jɪrusɛ, 'tɪ- 'nɪ hlee 'lɪ nyibli a pɛpɛ -mɔ' -mɔ, -ɔ nɪ 'lɪ Sudeblɔgba 'kwli, ɛ kɔ dakɔ a nyibli -mɔ' 'hɛn-, -ɔ 'yɪ -Juukɔ* 'pa-. Nyibli a 'mɔ, 'n lee ɔ nɔ nɪ, 'kɪ ɔ hie 'ɔ 'waa -tebli 'kukui, ɔ nɪ ɔ, ɔ -nyi 'waa 'klɔ a pɛpɛ Nyɪsɔa, ɛ kɔ, ɔ nɪ -tebli -mɔ', -ɛ tɔɛ ɔ nɛ nyibli yɪ,

-ɛ mɔ, ɛ mɔ ɔ han-tɪ ɔ nɔ, ɔ -nyi 'waa 'klɔ a pɛpɛ Nyɪsɔa nɪ.

21 -Tɪ a 'mɔ, ɛ nɔ- 'n yɪ nyibli -lee -nɪ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ -Juukɔ a nyibli gbabɔ 'ɔ klɔ 'mɔ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔa a 'kagbɔ ɔ, 'ɔ ɔ tɛ ɔ ye, 'kɪ ɔ 'la 'mɔ.

22 Kɛɛ, Nyɪsɔa, nɔ- ɔ tu 'mɔ 'yie -tutu, 'nɪ ye kɛ -nyɔwɔ -bɔ kɪ, 'nɪ 'tɛ nɪ mɔ, -tɪ -mɔ', 'n -yɪ, 'kɪ 'ɔ -Yusu kɪ, 'mɔ ɔ hla, 'kɪ 'ɔ nyibli -mɔ', ɔ 'ye nɪ daa nyibli yɪ, kɔ 'kɪ 'ɔ nyibli gbabɔ yɪ -wɛ. -Tɪ -mɔ', Nyɪsɔa a winwɔn-hanyu* kɔ Moise 'hɛn-, ɔ -hla, 'kɪ 'ɔ dɛ -mɔ', -ɛ di 'ɔ nyɛ a -ta', ɛ nɪ -dɔ a 'mɔ, ɛ nɔ- 'n hɛ.

23 -Tɪ a 'mɔ, ɛ nɔ- -bɔ: Wanyɔ -mɔ', Nyɪsɔa pɔ la lɛ, ɛ di la ya, ɛ kɔ ɔ ye ɔ hɛn, 'tɪ- ɛ 'mɔ 'kɔ. ɛ nɔ- kɔ -bɔ mɔ yɪ-hɛnyiblo, -bɔ -hɔn 'lɪ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, -bɔ 'hru 'klɔ. ɛ nɔ- di -Juukɔ -nyɛ -nyɪ, ɛ kɔ dakɔ -mɔ' 'hɛn-, -ɔ 'yɪ -Juukɔ 'pa-»

-Tɛ Pɔlɔ lee la 'kɪn Aglipa, 'kɪ ɔ kuo la -Yusu ɔ wɔ yɪ

24 -Tɛ Pɔlɔ nɪ 'pɔpɛ lɛ, -ɛ -bɪ -gɔlɔnɔma Fetust 'yaa 'lɪ win, ɛ wɛn: «Pɔlɔ, -na 'lu -hɔn 'ɔ 'hru wɔn. 'Crɪn, ɔ nyɪ, ɛ -hɔ nɪ dɪakɪ. ɛ nɔ- -hɛ 'ɔ -na 'lu 'hru wɔn.»

25 -ɛ -bɪ Pɔlɔ wɛn: «Nyɪbeyu gbabɔ Fetust o, -na -kafɪnɪa. 'Na 'lu 'yɪ 'ɔ 'hru wɔn -hɔn. -Tɪ -bɔ, 'n hɛ, ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ ɔ nɔ, ɛ kɔ 'ɔ nɪ.

26 -Tɛblɪ a pɛpɛ -bɔ, -kɔtɪ 'n hɛ, 'kɪn Aglipa yɪ 'a pɛpɛ nɪ. 'A -tɪ, hɔannɔ 'nɪ -nu ɔ 'mɔ, 'nɪ yɪ mɔ ɔ nɛ ɔ ye nɪ -hɛɛ -nɪ. 'Nɪ -hli ɔ lɪ ɔ dedede 'yɪ kɪ. 'N yɪ ɔ nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɛ yɪ -tebli a pɛpɛ a 'mɔ, -ɛ mu 'lu -mɔ nɪ, 'kɪ 'ɔ -Yusu a -ta', -ɛ nu ɔ, -tebli a 'mɔ, -ɛ mu 'lu -mɔ, 'a ɔ dedede 'yɪ -hli, 'kɪ 'ɔ -tɪtɛ ɔ dɔ.

27 'Kɪn Aglipa, ɔ bɪ -tɪ -mɔ', Nyɪsɔa a winwɔn-hanyu* -hla, -pɔ ɔ han-tɪ? 'N yɪ ɔ nɪ, -ɛ mɔ, -pɔ ɔ han-tɪ.»

28 -ɛ -bɪ Aglipa ɔ tu ɔ wɔn, ɛ wɛn: «ɛ 'yɪ 'lɪ ti -hɔhɔ ɔ dɔ 'lɪ -hie, ɔ mɔ ɔ nu, 'mɔ ɔ -hɔa, 'kɪ ɔ bɔ -hɛ -Yusu 'Kɪsɔ a nyiblo.»

29 -ɛ -bɪ Pɔlɔ wɛn: «'Ye ɔ bu ɛ mɔ -tɛ ti nɛ -bɔ, 'ye ɔ bu ɛ 'yɪ -tɛ ti nɛ -bɔ 'pa-, 'n dɛ Nyɪsɔa nɪ, 'kɪ 'ɔ -na -ta', ɛ kɔ 'kɪ 'ɔ nyibli a pɛpɛ -bɔ, -ɔ pɪ 'mɔ nɔa yɪ ɔ a -ta', -ɛ di ɔ nu, -tɛ 'n nɪ 'mɔ, ɔ 'mɔ 'mɔ lɛ nɪ -wɛ. Kɛɛ, ɔ nɪ 'pɔ ɔ lɪ ɔ nɔ ɔ jɪ' lɛ.»

30 -Tɛ Pɔlv pɔ 'kɪ lɛ, -ɛ -bɪ -gʊlvnɔma bi 'lɪ yɪ, 'kɪn, kɔ 'a 'dɪayɪ nyrɔyɪ Belenɪst 'hʊɛn-, kɔ nyibli a pɛpɛ -mʊ', -v nɪ 'v -tuɔ a 'mʊ kɪ, v 'du yɛ',

31 'v bii yɪ, -ɛ -bɪ kɛ- v pɪ: «Nyiblo -bʊ, ɛ 'yɪ ɔdedede -nu, -ɛ blɛɛ 'kʊkʊv kɔ ɔjɪ 'hʊɛn- yɪ.»

32 Kɛ- 'kɪn Aglipa pɪ, 'ɛ yɪ -gʊlvnɔma Fɛtʊstɪ -lee -nɪ, ɛ wɛn: «Nyiblo -bʊ, -a di wɛn ɔɛ bʊ 'nɪ tɛ, 'bʊ mɔ, 'bʊ 'yɪ wɛn lɛ -pʊ, -ɛ mɔ, Romakʊɛ a 'kɪn gbagbʊ, nɔ- -bʊ pʊv ɔnɛ -bati lɛ.»

27

-Tɛ v gbɛ la 'lɪ Pɔlv Rɔmʊdɪɔ 'kwli

1 V -yra la ɔa nɪ, -ɛ mɔ, -a di mu la 'lɪ Rɔmʊ, 'kɪ 'lɪ Yitalɪblʊgba 'kwli, 'v -ha 'lɪ Pɔlv kɔ ɔjɪklapʊ -bɪ 'hʊɛn-, 'v ɔtu 'lɪ ɔnʊ 'sɛyɔ a yɛ'nanyɔ -bɪ -jɪ' bʊ, -ɛ mɔ 'sɛyɔ a nyiblo gbagbʊ a -sɛkɛ, ɛ 'mʊ ɔnʊ Rɔmʊdɪɔ 'kwli gba. 'Sɛyɔ a yɛ'nanyɔ a 'mʊ a 'nyre mɔ Sulɪʊstɪ. 'Kɪ ɛ nɪ 'lɪ Romakʊɛ a 'kɪn gbagbʊ a 'sɛyɔ 'nyɪ.

2 -A 'ya 'lɪ 'mʊ 'kwli. 'Mʊ a 'mʊ, 'kɪ ɛ -hɔn 'lɪ Adramɪtɪdɪɔ 'kwli. ɛ kɔ bʊ 'yɾaa Asɪblʊgba ɔhlɔn lɛ, -ɛ di ɔe nu, ɛ 'mʊ blɛ -nyɪnyɾa -nɪ, 'kɪ 'v Asɪblʊgba a 'wafɪ a gblegble yɪ blɛ. -Tɛ -a yɪ nɪ mi, -a kɔ Alɪtakɪ 'hʊɛn-, -a mʊ -mu. 'Kɪ nyɪbɛyɪ a 'mʊ, ɛ kɔ 'lɪ Tesalonɪkɪ, 'kɪ 'lɪ Masedʊantɪblʊgba 'kwli.

3 -Tɛ -nyre -nyɛ, -ɛ -bɪ -a nyre 'lɪ Sɪdɔdɪɔ 'kwli nɪ. 'Sɛyɔ a yɛ'nanyɔ Sulɪʊstɪ -nɪ wɛn, ɛ nʊɛ Pɔlv a dɛ nɪ. ɛ nɔ- nu ɔo, 'ɛ -ha ɔa mɛ lɛ, 'ɛ 'hɪ 'lɪ 'mʊ 'kwli, -ɛ di ɔe nu, ɛ 'mʊ 'a nɪnatʊmʊpʊ 'yɛ, -tɛblɪ nɪ -tɪɛ -mʊ', ɛ 'yɪ -kɔ, v 'mʊ ɔnɛ ɔɛ -nyɪ.

4 -Tɛ ɛ -hɪ, -ɛ -bɪ -a bi 'hɪru wɔn. Kɛɛ, pɛpɛ -wɛn -a mʊ yɪ dɪakɪ. ɛ nɔ- nu ɔo, ɔa 'bɛɛ kɪ, ɔa naa 'lɪ Sɪpɾɛblʊgba 'hʊɪ. ɛ mɔ 'nɪɔdʊgbo gbagbʊ ɔnɔ. ɛ nɔ- kɔ 'kɪbɪa -bɪ, 'kɪ -a na 'lɪ, -tɛ pɛpɛ 'yɪ 'lɪ -hʊv -nɪ a -tɪ.

5 'Tɪ-, 'yɾukʊtɪɔ -mʊ', -ɛ nɪ 'v Sɪlɪsɪblʊgba kɔ Pafɪlɪblʊgba a -gbati, ɔa 'bɛ ɔɛ ɔtɪɔ, ɔa nyre 'lɪ Mɪla, 'kɪ 'lɪ Lɪsɪblʊgba 'kwli.

6 'Kɪ 'sɛyɔ a yɛ'nanyɔ -nɪ wɛn, ɛ 'yɛɛ 'lɪ 'mʊ -bɪ. 'Kɪ ɛ -hɔn 'lɪ Alɛsadrɪ, 'kɪ 'lɪ Esɪpʊblʊgba 'kwli. 'Kɪ ɛ mɪ 'lɪ Yitalɪblʊgba 'kwli. 'Mʊ a 'mʊ, ɛ nɔ- kɔ 'kwli 'sɛyɔ a yɛ'nanyɔ 'yaa 'lɪ -a mʊ 'lɪ.

7 'Kɪ 'lɪ -nyɾɔwɪ -hʊɔhʊɪ 'kwli, -aan -nɛ 'mʊ 'nɪ -hʊ ɔo la. 'A -tɪ, -a 'yɛ ɔhʊɛn -yɛyɛ, ɔa 'bɛ Kɪnɪdɪdɪɔ 'yɪ. -Tɛ pɛpɛ 'yɛ nɪ wɛn -a mʊ, 'kɪ -ba 'sɪɪ 'v yɪ, -ba mʊ, ɛ nɔ- kɔ -tɪ ɔa 'bɛɛ kɪ, ɔa naa 'lɪ Kɪɪtɪblʊgba 'hʊɪ, -ɛ mɔ 'nɪɔdʊgbo gbagbʊ, ɔa naa 'lɪ 'a 'kɪbɪa -bɪ 'mʊ kɪ, -ɛ kɔ kɪ pɛpɛ 'yɪ 'lɪ -hʊ dɪakɪ, ɔa -hɪ Salɔmɔnɪ lɛ.

8 Pɛpɛ a -tɪ, ɔa nɪ ɔhʊɛn a 'yɪyɛ lɛ, ɔa mɪ gbɛɛgbɛ, ɔa nyre 'lɪ 'wafɪ -mʊ', v dɛɛ ɔHaan'wafɪ yɪ, -ɛ 'mʊɛ Lasɛdɪɔ yɾɛ.

9 'Yɾu a yɪnyre-tɪ, -a 'waan la tɪ -hʊɔhʊɪ 'hɪru wɔn. Tɪ -mʊ' -kɔ 'yɾɪ pɛpɛ yɪ 'v -hɪɪ -nɪ dɪakɪ, nɔ- nyre 'v. 'A -tɪ, 'mʊ a gbʊgba 'yakla nɪ dɪakɪ. Tɪ -mʊ', -Juukʊɛ* yɪ 'v ɔcɪɪ* -nɪ, 'a tɪ -hɪ la nɪ. ɛ nɔ nu ɔo, Pɔlv 'ɛ -gbɛɛ ɔnʊ, ɛ wɛn:

10 «-A 'bɪɔ -na ɔ, 'n yɪ ɔtɪ 'nɪ 'yɛ, -ɛ mɔ, 'dagba -bʊ, ɛ dɪ 'nɪ 'yakla -nɪ. 'Mʊ -bʊ, ɛ kɔ 'a gbʊgba-tɛblɪ, kɔ -a mʊ 'hʊɛn-, -a -wɛ 'lɪ -ba -wɛ bʊ nɪ.»

11 Kɛɛ, -tɪ -mʊ', 'mʊnaanyɔ gbagbʊ, kɔ 'mʊkɔnyɔ 'hʊɛn-, v -hɪa, ɛ nɔ- 'sɛyɔ a yɛ'nanyɔ kʊɔ ɔwɔv yɪ, 'ɛ -hɪ 'v -tɪ -mʊ', Pɔlv hɪa wɛn.

12 'Wafɪ a 'mʊ yɪ, ɛ 'yɪ -tɛɛ -nu, 'kɪ 'mʊ bʊ nɪ 'v, ɛɛ kɔ pɛpɛ gbagbʊ a tɪ bʊ nyre 'v. ɛ nɔ- nu ɔo, nyibli -hʊɔhʊɪ, -v nɪ 'lɪ 'mʊ a 'mʊ 'kwli, 'v hɪɛ ɔɛ, -ɛ mɔ, bʊ -hɔn 'v -tɛ a 'mʊ -wɔ, -ɛ dɪ ɔe nu, 'bʊ -wɛ 'lɪ ɔtɪ, v 'mʊ 'lɪ Fɛnɪsɪdɪɔ a 'wafɪ yɪ nyre, -ɛ nɪ 'lɪ Kɪɪtɪblʊgba nɪ -dɔ a 'mʊ 'kwli. -Tɛ 'wafɪ a 'mʊ, ɛ nɪ 'v, 'kɪ 'yɾu pʊ 'lɪ -gbʊ, 'kɪ 'lɪ 'yɾv a bʊpɛɛɛ a dɪɪɛkɪbɪa kɪ, kɔ 'a kamlakɪbɪa kɪ 'hʊɛn-. ɛ nɔ- nu ɔo, 'kɪ pɛpɛ 'yɛ nɪ -hɪɪ 'lɪ dɪakɪ, 'mʊ a nyibli 'v pʊ lɛ: «ɛ nu -tɛɛ, -ba nyre 'lɪ, 'tɪ- ɛɛ kɔ pɛpɛ gbagbʊ a tɪ 'mʊ 'v nyre.»

-Tɛ duduo bɪ 'lɪ 'yɾu kɪ

13 Tɪ a 'mʊ 'yɾɪ, -ɛ -bɪ pɛpɛ gbɪ -hɔn 'lɪ 'yɾv a bʊnyɾaalɛ', 'ɛ -tʊa -hɪhɪɛ. -ɛ -bɪ nyibli -mʊ', -v nɪ 'lɪ 'mʊ 'kwli, 'waa ɔwɔv 'yɛ ɔe nɪ, -ɛ mɔ, dɛ -mʊ', v pʊ wɛn 'lɪ, ɛ nɔ- v dɪ nu. ɛ nɔ- nu ɔo, 'mʊ a du -mʊ', -ɛ nɪ ɔe, 'mʊ 'ɛ nyre bʊ, 'v -ha ɔa 'nɪɛ, ɔa -tʊa mʊmʊɔ, ɔa 'yɾɛɛ Kɪɪtɪblʊgba ɔhlɔn lɛ.

14 -Tɛ -a yɪ 'kɪ nɪ mɪ, tɪ nɪ -dɔ a tɪ 'yɾɪ, -ɛ -bɪ duduo -hɔn 'lɪ 'yɾv a 'hɪɪɪɪ a kamlakɪbɪa kɪ, 'kɪ 'lɪ dʊgba 'lʊ, 'ɛ -tʊa -hʊhʊɔ dɪakɪ,

15 'ε -tua 'li 'muu a yuble'bliile, 'ki 'li 'yru ki. E no- nu□o, □a 'yi 'li 'a yi-wonwon 'li -we. 'A -ti, -a -ha pepe a 'mu me le, -te e 'yee 'li, 'ε gba 'li -a mu.

16 -Ti a 'mu, ε no- nu□o, □a naa 'li 'nidugbo, υ δεε Koda, 'a 'yru a bunyraale'. 'Ki pepe 'yi 'li -hu. 'Ki 'li 'mu a -moko 'yri, ε ko 'blagbi, 'ε muε 'li bu. -A 'ye □huen, □a -jri 'blagbi a 'mu, □a 'yaa 'li□i 'mu 'kwli, □a mu□a bu, -ε di□e nu, 'yru a 'dui 'ni □ha□a yi nyre.

17 -Te υ 'yaa □ne, 'υ nu 'pati, 'υ □glaa 'li□i 'mu le. U yi pie huannu, 'ki bu bi 'li Libiblogba a 'yrukutio -mu', -ε ko ki 'puwon -huυ 'li. E no- ko -ti 'mu a danu -mu', υ pu yo', 'υ □tio □ne, 'υ -ha pepe me le, -te e 'yee 'li, 'ε gba 'li -a mu.

18 Pepe a 'mu, ε 'tie -wen -a mu yi diaki. E no- nu□o, -te -nyre -nye, 'υ -tua 'mu a gbugba-tebli -bi a 'nie a lepupuυ.

19 -Te -nyre -nye de, -ε -bi υ pu 'mu a -tebli -bi 'nie le de, danu bi 'li yi, 'pati, ko ti.

20 -A 'yi 'yru ko nyahro 'huen- 'ye, 'ε gba -nyrowi. Pepe bu 'tie ni 'kli ki a -ti, -a 'yi 'ki□i □wlu yi -kuo -ni, -ba di 'υ wlon □ta.

21 Nyiblo □du 'yi de -di, 'ε gba -nyrowi, -ε -bi Polu 'du ye', 'ε nyra bu, ε wen: «-A 'bio -na, -te 'n hle mo□o, -ε mo, -ba ni mo 'li Kletiblogba bu, a ko ba pu mo 'mu nua yi bu. 'Bu mo, 'ba pu mo 'mu nua yi bu, -a 'yi wen 'li□i 'li -we, -ba 'ye wen □huen -bu, -a yi 'ki 'ye.

22 'N nyee ne 'a mu le, 'aan □wli 'ni 'bie 'li □hlon, -ε nu□o, nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we bu 'waan ne 'a -hunhlun, kee, 'mu ni -do -bu, ε no- di 'wan.

23 E mo □han-ti □nio, -kotu Nyisua -bu, -ε mo 'na Kukonyo, ko, -ε ko -kuan 'n ni, 'a lelenyo 'hru 'mu yi, 'ki 'li 'tolowo -bu 'kwli,

24 'ε lee 'mu, ε wen: Polu, □ni 'pie 'li huannu. -Blee yi, -bu nyre 'li Romakue a 'kiun gbagbu yi. 'Ya 'υ 'lu de, Nyisua 'win -na lenyaawin ni, 'ε wen□e ki. 'A -ti, nyibli a pepe -bu, -υ ko -mu 'huen-, a ni 'ne- 'mu -bu 'kwli, 'waa 'yee □du 'yi 'li□i 'li -we bu 'ku.

25 'A -ti, -a 'bio -na, 'aan □wli 'ni 'bie 'li □hlon. 'N kuo Nyisua □wlu yi. -Ti -bu, 'a lelenyo lee 'mu, ε di 'ni -nue -ni.

26 Kee, -aan -ne 'mu -bu, 'ki 'li 'nidugbo □du 'yie, 'ki ε di 'li -weε -ni.»

27 E mo la 'ki 'tolowu ni -pu □tu 'υ -hen a 'tolowo □nio, kee, pepe 'tie gbe 'li -a mu 'yru ki. 'Yrukutio a 'mu, υ δεε □ne Adria. Muu 'υ 'to-heyri 'yie, -ε -bi 'muunaanyu yru□o ni, -ε mo, -a yi 'muε 'gbahlon yre,

28 'υ mu a 'plikuo 'pati -mo bu, 'υ pu□u 'nie, -ε di□e nu, -te 'nie nu 'kwlibuhulo, υ 'mu□u 'ye. -E -bi υ 'ye□e ni, -ε mo, 'yrukutio a 'mu, 'a 'kwlibuhulo mo 'metriwi a (37) -wlu □tu 'υ -pu □tu 'υ □hlon'huen. -Te 'mu mu 'li ye' de gbe, -ε -bi υ pu□u 'nie de. -Te υ pu□u 'nie, -ε -bi υ 'ye□e ni, -ε mo, 'a 'kwlibuhulo mo 'metriwi a (28) -wlu □tu 'υ □hlen□hlen.

29 U yi pie huannu, 'ki -aan -ne 'mu bu □gbee 'hi yre. E no- ko -ti 'υ pu 'mu a dui ni -hen 'nie, 'ki 'li 'mu a 'mu a -moko 'yri, 'υ nee 'ki □wli le, 'υ -hue□e, 'ki -nyre bu -nye 'wowlu.

30 'Muunaanyu -hue□e ni, bu bi 'li 'blagbi 'kwli, bu 'gba cigbe. E no- ko -ti, 'υ pu 'blagbi a 'mu 'nie. E mo 'li -yruku 'kwli □nio, υ nu 'li□i 'li. □Ni 'ye□e -wen, 'mu a dui ni -hen a 'mu, -υ ni 'li 'a -moko 'yri, ε no- υ mi □wle mo, υ 'mu 'li□i 'lu 'yri gba.

31 Kee, ke- Polu pi 'seyo a nyiblo gbagbu, ε ko 'a 'seyo 'huen- yi, ε wen: «'Bu mo, nyibli -bu 'bu 'yi 'ne- 'mu -bu 'kwli bu -ni, a 'yi 'li□i 'li -we, ba wa.»

32 E no- mo 'seyo bu 'be 'pati -mu', υ -nu, υ mu a 'blagbi a 'mu ble, 'υ -ha□a me le, 'ε -mu.

33 -Te -nyre yi ni -nye, -ε -bi Polu da nyibli a pepe ni, ε wen: «'N nyee ne 'a mu le, ba di de, -ε nu□o, -te a 'kee la 'li de a didie, ε -we 'ki 'li -nyrowi ni -pu □tu 'υ -hen.

34 'A -ti, 'n nyee ne 'a mu le, ba di de. 'Ba -hue ba pu -hunhlun, -ε -bi ba di de. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, nyiblo □du a 'lu-pupui a 'yee ni -do 'yi 'li□i 'li -we bu 'wan.»

35 Bu pu 'ki le, -ε -bi ε 'du 'floo ye', 'ε -nyi Nyisua 'wio, 'ki 'υ nyibli a pepe ye', 'ε 'be□e □tio le, 'ti- 'ε -tua 'a didie.

36 Ti ni -do a ti 'yri, 'kli bi nyibli a pepe yra le, 'υ -tua de a didie.

37 -A mu nyibli a pepe -mu', -υ ni 'li 'mu a 'mu 'kwli, -a -we 'li nyibli a (276)

-hotrowi ni 'hwen ne nyibli a -wli ni ta
□tu 'u -pu □tu 'u □hlon-do.

38 -Te u di de, u □mla, e no- mo dii-tebli
a ble a pepe -mu', -e ni 'li 'mu 'kwli, bu
pu□u 'nie le, -e di□e nu, 'mu 'mu 'huhue
-ni.

-Te 'mu bi la 'li 'hi 'nyi, e we la

39 -Te -nyre -nye, -e -bi 'munaanyu tee
'li 'gbahlon ni, kee, 'blugbakutio bu di 'li
ki 'hru -ni, u 'yi□i -yi. Kee, u 'ye□e ni, -e
mo, 'yru pu 'li -gbu, 'ti- 'yrukutio a 'mu,
e dua kibuwæne. -e -bi u -yra□a ni, bu
□te□e 'yi, bu nu□o, 'mu bu -gbi -tite -mu',
'nie 'yi 'u 'kwli bu -hlou -ni,

40 'u □wle 'mu a dui, 'u hie 'li □nu 'yru
-mo ble, 'ti- 'u □wle wani -mu', -e pi 'u 'mu
'hru wlon le, 'u pu danu yo', 'ki 'li 'mu
a 'mia 'yri, -e di□e nu, pepe 'mu 'li 'mu
'gbahlon yi -gbaa -ni, 'u mi 'li 'gbahlon yi.

41 Kee, 'niekutio □du, -e ko -mo 'puwon
-huv 'li, 'ki u nyre 'u 'ni-hlin 'yakli ni
'hwen -gbati. 'Ki 'u -tite a 'mu, 'ki 'mu -gbii
'u. 'A 'luyikutio, no- bi 'li 'puwon 'nyi. E
nu□o ni, 'mu a 'mu, 'e 'yi 'li -ta'-hunhon 'li
-we. 'A -ti, 'a ke'de, no- 'yru a 'dui wowa
le.

42 □juklapu a pepe -mu', 'seyo -hve bu
'lila □nu le, -e di□e nu, 'a nyiblo □du 'ni
□ha lu, e 'ni □ha □nu -ji' □ta.

43 Kee, Romakue a 'seyo a ye'nanyo -mu',
e no- -mo -bi, e -hve bu wa Pulu, -koti e
nve ne 'a de ni. E no- nu□o, 'e 'yi 'seyo me
le -ha, 'ki de -mu', u yi 'lu -mo le -hie, bu
nu□o. E no- ko -ti, 'e lee nyibli -mu', -u yi
lule, bu mo yi-henyibli -mu', -bu bi 'nie, u
'mu 'li 'gbahlon mu.

44 -U -bi -mu', -u 'yi lule -yi, u ko bu pe 'u
'plaunkabi ki ble, e ko 'mu a tikabi 'hwen-,
'u 'mu 'li 'gbahlon mu. De a 'mu, e no- 'waa
pepe, u -nu, 'u mu 'li 'gbahlon. □Dedede
'yi nyiblo □du le -hren.

28

*De -mu', -e nu la Pulu, 'ki 'li 'nidugbo
-mu', u dee Maliti ki*

1 -Te -a nyre 'li 'gbahlon, □dedede 'yi
nyiblo □du le -hren, 'ki -a 'wun 'li, -e mo,
'nidugbo a 'mu, 'a 'nyre mo Maliti.

2 Nyibli -ni 'li 'blugba a 'mu ki, u 'ble -a
mu kwa -tee. 'Nu yi 'u 'ni bi, ce yi 'ni □ti.

'A -ti, u 'tie na, 'u da -a mu, -a 'mu na 'wen,

3 Pulu 'e 'du klakidu ye', 'e pu 'li□i 'to. E
no- ko 'kwli hre -hon 'li, hihui a -ti, 'e mle
'a dabu, 'ti- 'e -pete□e -mo le.

4 -Te nyibli -mu', -u ko 'blu a 'mu, u 'ye
hre a 'mu, -e -pete 'a dabu -mo le, -e -bi ke-
u pu 'waa dionu le, u wen: «Nyiblo -bu, e
di mo -balonyo. E no- nu□o, □han-ti □hon,
'e 'yi 'yru -hie, kee, 'kuo -di□e 'la.»

5 Kee, Pulu bubla 'a dabu a 'mu, hre 'bue
-mo bu ni, hre a 'mu 'e bi 'li 'to. Hre a
'mu, 'a 'nyi 'yi 'u□u □dedede 'hvi -nuu -ni
yruyu.

6 Nyibli -mu', -u ni -tuu ki, u wen 'ni,
'a dabu di 'ni □pu, e ko, e di bi □hlon, ti
ni -do a ti 'yri, e 'mu 'ku. Kee, -te u -ple
'u ti -huchui le, -e -bi u 'ye□e ni, -e mo,
□dedede 'yi 'lu -mo -mu. No- mo bu -ha
win kle, bu pu le, -e mo, Pulu mo 'ku -bi
□ni.

7 'Mue 'u -te a 'mu yi, 'ki 'blugba a 'mu a
-gulunuma a -yaa ni 'u. -Gulunuma a 'mu,
'a 'nyre mo Publiu. No- 'ble -a mu kwa
-tee, 'ki 'li 'a 'kayu bu, □a -hi 'li -nyrowi ni
ta.

8 Publiu a 'mu, 'a 'bai a 'hvi yi 'ni hren.
'A -ti, e pe bu, -teklekwli -ni□e, Pulu 'e
mu□o 'ye mo, 'e pu□u dabu 'lu bu, 'e da
Nytsua, 'a 'kue 'e -we.

9 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'hvi-hrennyibli
a pepe, -u ni 'li 'blugba a 'mu 'kwli, u di 'u
Pulu 'hvi -we, 'waa 'kue 'e -we,

10 'u -nyi -a mu 'u□tuule a gblegble, muu
'u ye', -tebli a pepe, -a -hve, 'ki 'u -aan
'dagba a -ta', 'u -nyi -a mo□o.

-Te Pulu nyre la 'li Romodiu 'kwli

11 'Niedugbo -bu, -e mo Maliti, -a -hii 'li
□honpu ni ta. □Honpu ni ta a 'mu, 'a
'lu-yreele', -e -bi 'mu -hon 'li Alesadridio
'kwli. No- gba -a mu. 'Mu a 'mu, 'a 'nyre
mo Diosiki. 'Ki e ni la 'li 'niedugbo a 'mu,
'a 'wafi □du yi, ce a ti 'yri.

12 E no- gba -a mu, □a nyre 'li
Silakusiduo 'kwli, □a -hii 'li -nyrowi ni ta.

13 -Te -a -hon 'li -wlu, -a 'yraa 'gbahlon
le -yraayraa, □a nyre 'li Yrekiduo 'kwli.
-Te -nyre -nye, -e -bi pepe -mu', -e -hon 'li
'yru a bonyraale', e -tua -hihie, 'e nu□o, □a

²⁹ -Te Pɔlv hla -ti a 'mv, -ε -bi -Juukvε
-tva mumuo, 'v pi gble, 'ki 'li 'waa dɔvnu
'nyi.]

³⁰ 'Ki 'li Rɔmɔdɔ 'kwli, 'yri nu 'hɔɛn, ε
nɔ- ε -hii 'li 'a 'kayu bu. 'Kayu a 'mv, ε
yɪɪ'nu 'pɛɛ -ni. -Tonyibli a pɛpɛ -mv', -v
-hɔɛ -bu 'yeɪe, ε yɪ 'ble ɪnu kva -tɛɛ.

³¹ ε 'nu -pieɪe huannv, ε kɔ, nyiblo ɪdu
'nu -kaɪa liɪ' yɪ, 'ki bu lee nyibli lɛ, -ε mɔ,
Nyɪsva, nɔ- kɔɔ nyibli a pɛpɛ win ki, kɔ,
'ki bu tɔɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsv a -ti.

'Crien -mu', Pɔlv gba la ROMUKUE yɪ

1 'Mɔ Pɔlv ɔnɔ, 'mɔ- yɪ 'crien -bu 'cru. 'Mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -kvannunyo ɔnɔ. Nyɪsɔ, nɔ- da 'mɔ, 'kɪ ɔbu mɔ 'a lelenyo, nɔ- -ha 'mɔ, 'kɪ ɔbu lee nyibli 'a ɔhaan-tɪ.

2 ɔHaan-tɪ a 'mɔ, Nyɪsɔ pɔ la 'lɪɪ 'a winwɔn-hanyɔ* wɔn, tɪ -hi la a tɪ 'yri, -tɪ a 'mɔ, 'v 'cru laɔ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrien 'kwli.

3 'A 'Yu -Yusu 'Klɪsɔ, -ɛ mɔ -aan Kɔkɔnyɔ, ɛ nɔ- kɔ -tɪ, ɛ nɛ -mɔ lɛ. -Tɛ ɛ -hɛ -tonyiblo, v kɔɔ, 'kɪ 'lɪ bodɔ Dafɪdɪ a ɔtugba 'kwli.

4 -Tɛ ɛ 'kɔ, 'tɪ- ɛ 'hri 'klɔ, -ɛ -bɪ ɛ tɔɔ ɔnuɔv nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔ a -Hihiu* a 'klɪ 'kwli, -ɛ mɔ, ɛ mɔ Nyɪsɔ a 'Yu ɔnɔ, -kɔtɪ Nyɪsɔ -ha 'lɪ 'klɪ a pɛpɛ nɪ, 'ɛ -nyɪ ɔnɛɛ.

5 -Yusu a -tɪ, Nyɪsɔ 'ɛ nu 'mɔ 'a titiepɔnyɔ -mɔ'. ɛ nɔ- kɔ -tɪ 'ɛ nu 'mɔ ɔhaandɛ -mɔ', 'kɪ ɔbu lee nɛ 'a -tɪ dakɔ a gblegble, -ɛ diɛ nu, v 'mɔv ɔwlv yɪ -kuo -nɪ, 'tɪ- v 'mɔ 'vɔv ɔtuu -nɪ, -Yusu a 'nyre 'mɔ -tɪ a 'yɪ'ɔbɔv kɔ.

6 'A mɔ Romukue, 'kɪ a nɪ 'lɪ dakɔ a gblegble a 'mɔ 'nyɪ -wɛ. 'A mɔ -mɔ', Nyɪsɔ -da, 'kɪ ba kɔɛ -Yusu 'Klɪsɔ ɔwien.

7 'A -tɪ, 'aan pɛpɛ 'n yɪ -mɔ 'cru -nɪ, 'a mɔ -mɔ', Nyɪsɔ nɔɛ -nɪ. ɛ da 'a mɔ nɪ, 'kɪ ba mɔ 'a nyibli. -ɛ -bɪ -aan 'Baɪ Nyɪsɔ, kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɔɛn-, bu nu 'a mɔ ɔhaandɛ -mɔ, 'tɪ- bu -nyɪ 'a mɔ kɪɔwɛɛnɛ.

Pɔlv -hɔɛ bu mu 'lɪ Nyɪsɔ a nyibli -mɔ', -v nɪ 'lɪ Romukue 'kwli -mɔ

8 Yɪ-hɛdɛ, 'n -nyɪ 'na 'Baɪ Nyɪsɔ 'wio 'aan -tɪ, 'kɪ 'lɪ -Yusu 'Klɪsɔ a 'nyre 'kwli. Dakɔ a pɛpɛ yɪɪ 'nɪ 'wɪn, -ɛ mɔ, a kuo -Yusu 'Klɪsɔ ɔwlv yɪ.

9 'A -nɛ ti, 'bɔ mɔ, 'nɪ yɪ Nyɪsɔ nɪ dɛ, 'aan -tɪ 'nɪ -hruɔ 'mɔ -mɔ. Nyɪsɔ yɪɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'n hɛ -tɪ a -tɛɛ. Nyɪsɔ nɔ- kɔ -kɔan 'n ni, 'kɪ 'lɪ 'na ɔwlv a pɛpɛ kɪ, nɔ- kɔ 'Yu a ɔhaan-tɪ 'n yɪ nyibli lee -nɪ.

10 'A -nɛ ti 'n nyɛɛ Nyɪsɔ lɛ, 'kɪ bu -nyɪ 'mɔ 'hru, 'bɔ mɔ 'a kɪwɛɛnɛ, -ɛ diɛ nu, 'mɔ wen 'lɪ 'a mɔ -mɔ di,

11 -ɛ nuɔ, 'n -hɔɛɛ nɪ, 'kɪ 'lɪ 'na ɔwlv a pɛpɛ kɪ, ɔbu 'ye 'a mɔ, Nyɪsɔ a -Hihiu* 'mɔ 'lɪ 'mɔ 'lɪ -naa -nɪ, ɛ 'mɔ 'a mɔ ɔhaandɛ -mɔ nu, ɛ 'mɔ 'a mɔ 'klɪ -nyɪ.

12 ɛ ɔhen 'nyre, 'n -hɔɛɛ nɪ, -aan pɛpɛ, -ba -nyinyi 'klɪ, 'aan ɔwlv a yɪkuolɛ 'mɔ 'mɔ 'klɪ -nyɪ, 'na 'mumu, 'na ɔwlv a yɪkuolɛ 'mɔ 'a mɔ 'klɪ -nyɪ -wɛ.

13 Ba kɔ 'a yiyie, 'na 'ɔɪayɪnɔ -na, -ɛ mɔ, 'a -nɛ ti, 'n -hɔɛ laɔa nɪ, 'kɪ ɔbu di la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, kɛɛ, 'nɪ -kɔɔ la 'hru. 'Nɪ di 'lɪ, 'mɔ 'a mɔ Nyɪsɔ a win -tɔɔ -nɪ, Nyɪsɔ a win a 'mɔ, ɛ 'mɔ -kɔan nu, 'kɪ 'lɪ 'aan ɔwlv kɪ, -tɛ ɛ nu -kɔan a nunuo, 'kɪ 'lɪ dakɔ -bɪ a nyibli a ɔwlv kɪ.

14 Nyɪsɔ, nɔ- -nyɪ 'mɔ -kɔan a 'mɔ. Nɔ- nuɔ, 'nɪ kɔ ɔbu lee -Yusu a -tɪ nyibli a pɛpɛ. 'N kɔ ɔbu lee ɔnɛ nyibli -mɔ', -v nɪ 'lɪ 'ɔɪ gbagbɪ kɪ, ɛ kɔ nyibli -mɔ', -v nɪ 'lɪ 'ɔɪ 'cɪmɪ 'kwli lɛ. 'N kɔ ɔbu lee 'cru.n.yinyɔ, kɔ nyibli -mɔ', -v 'yɪ 'cru.n -yɪ.

15 Nɔ- kɔ -tɪ 'nɪ -hɔɛ ɔbu di 'lɪ 'a mɔ -mɔ, 'mɔ 'a mɔ -Yusu a ɔhaan-tɪ a 'mɔ -lee -nɪ, 'a mɔ -mɔ', -v nɪ 'lɪ Romukue 'kwli.

Pɔlv 'nɪ -pieɛ lɪ hvannv, 'kɪ bu pɔ -Yusu a ɔhaantitɛ

16 -Tɔɪ 'nɪ -nuɔ 'mɔ, 'kɪ ɔbu hla -Yusu a ɔhaan-tɪ, -ɛ nuɔ, ɔhaan-tɪ a 'mɔ, ɛ mɔ Nyɪsɔ a 'klɪ ɔnɔ, ɛ ni, 'ɛ wɛ nyibli -mɔ', -v kuo -Yusu 'Klɪsɔ ɔwlv yɪ. Yɪ-henyibli, -v 'wɪn ɔhaan-tɪ a 'mɔ, nu- mɔ -Juukɔɛ*, kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bɔ, dakɔ a pɛpɛ blɛɛ yɪ, bu 'wɪn.

17 ɔHaan-tɪ a 'mɔ, ɛ tɔɛ ɔnɛ nyibli nɪ, -tɛ -mɔ', Nyɪsɔ ni, 'ɛ yɪ 'v nyibli yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v 'a dɪɔnɔ ye'. -Tɛ ɛ ni 'a nunuo, ɛ nɔ- -bɔ: -Tonyiblo blɛɛ yɪ, bu kuo -Yusu 'Klɪsɔ nɪ -do ɔwlv yɪ, 'tɪ- bu 'cibi 'v 'a ɔwlv a yɪkuolɛ. ɛ nɔ- diɛ nu, ɛ 'mɔ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsɔ ye'. -Tɪ a 'mɔ, v 'cru la 'lɪɪ Nyɪsɔacrien 'kwli. -Tɪ a 'mɔ, v 'cru la, ɛ nɔ- -bɔ: «-Tonyiblo -bɔ, -ɛ kuo Nyɪsɔ ɔwlv yɪ, 'tɪ- Nyɪsɔ yɪ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'kɪ 'v 'a dɪɔnɔ ye', ɛ nɔ- di 'klɔ nɪ.»

Nyibli a pɛpɛ mɔ -tɪ'wlanyv, 'kɪ 'v Nyɪsɔ ye'

18 -ɛ -bɪ 'kɪ, Nyɪsɔ tɔɛ ɔnɛ -a mɔ nɪ, -ɛ mɔ, ɛ pɪ nyibli a pɛpɛ yɪv lɛ, -ɛ nuɔ, v 'nɪ -hɔaɔa bu 'bɔv nɛ 'a -tɪ 'yɪ, 'tɪ- 'v ni yɪnyre-tɛblɪ. 'Kɪ 'lɪ 'a yɪv 'kwli, ɛ di pɔv

□nu -bati le, -ε nu□o, 'waa yunyre-tebli -mu', u ni, ε ka nyibli 'yi ki, 'ki bu yi -ti a -tεε.

19 De a 'mu a -ti, Nyisua a -bati di □nu 'ni klo, -ε nu□o, 'hru -mu', u ko bu gba, u 'mu Nyisua yi, ε □ga wlon. Nyisua a 'mu, ε no- too □nu□u, keε, u 'ni -gba□a li□u.

20 -Bi' Nyisua ni 'mu 'li? Nyiblo □du 'yi -huan□a ni 'ye. Keε, -te Nyisua nu 'klo, kuε 'li ti a 'mu 'yri bu, -bu ye ti -bu ki, -tebli -mu', ε -nu, ε tuε □ne nyibli yi -tεε, -te Nyisua ni 'mu. 'E mo □han-ti, ε ko 'kli, -ε 'ye ni -we 'li. E ni -do, ε no- mo Nyisua. 'A -ti, u 'yi 'li□i 'li -we, bu hla□a, -ε mo, u 'yi -ti'wlanyu 'pa-, 'ki 'u Nyisua ye'.

21 □Haan-ti, 'u yi□e, -ε mo, Nyisua ni 'klo, keε, u 'ni -hua□a bu 'bua ne 'a -ti 'yi, -te u ko bu nu wen 'a -ti a 'yi'buale, ko, u 'ni -nyi□e li□u 'wio, 'ki 'u 'a □haan-tebli -mu', ε ni, a -ta', -te u ko bu nu wen 'a 'wio a -nyinyie, ε 'yi□i 'pa-. -Tebli -mu', u yi 'lu -mo le -hie, ε 'ni -da□a □dedede. 'Ki u ni 'li halo 'nyi, 'u 'yi □haande -yi.

22 U nu- mo -bi, u wen 'ni, u ko □to, keε, 'waa 'lule-hihie muu ke'.

23 U 'ni □tuu□o 'u Nyisua 'u, -koti a 'yi'buaba, ko, -ε 'ye ni 'ku yruyru, keε, 'kuo -mu', u de, nu- u □tui 'u, 'ti- tuyonu -mu', 'waa □gbetu, u ni, nu- u □tui 'u -we. Tuyonu a 'mu, u 'wi- -tonyibli yi. 'A de -bi 'wi- nobli, ko mamu, ko hro 'huen- yi.

24 No- ko -ti, Nyisua 'ε -ha □nu me le, u 'mu yunyre-tebli, 'waa □wli -huε nu, 'u nini -tui-tebli 'yi □hlon le.

25 U 'ni -pu□u Nyisua a -ti □han-ti, keε, hi, no- u yi □wien le kuε. U 'ni □tuu□o 'u Nyisua 'u, -ε nu 'a -ne □dedede, keε, -tebli -mu', ε -nu, ε no- u □tui 'u. Keε, u bleε yi, bu □tuu wen 'u Nyisua 'u, 'a -ne ti. Ke- bu ni 'mu.

26 No- nu□o, Nyisua, 'ε -ha 'li □nu 'a dabu 'nyi, -ε di□e nu, u 'mu -tui-tebli nu, -ε ko 'tu ni □nu. Nugbi hie 'u nyibepe bu, 'u yi 'waa 'bio nugbi -mo pe. 'Klodu a 'mu, ε 'ni -blee□e Nyisua a plo.

27 De ni -do a 'mu, ε no- nyibepe ni -we. U hie 'u nugbi bu, 'u nini -tui-tebli 'yi □hlon le, 'u ni 'waa 'bio nyibepe nugbi -mo'. De a 'mu, ε no- ko 'tu -ni □nu diaki. Yunyre-tebli a 'mu, ε no- ko □huen u yi 'ye.

28 -ε -bi 'ki, -te nyibli -mu', u 'ye ni -hua bu yru Nyisua, ε no- nu□o, Nyisua, 'ε -ha 'li □nu 'a dabu 'nyi, 'waa 'lule-hihie 'mu yi nyre, u 'mu 'klodu -mu' nu, u 'yi wen yi -bleε -ni, bu nu wen.

29 Yunyre-tebli -huohu 'yii 'li 'waa □wli ki. -Tebli 'waa 'bio -ko, no- u -huε bu ko -we, 'u nini 'cre le, 'u ko ca, 'u 'le nyibli, 'u pi □ye, 'u keε nyibli, 'u yi 'waa 'bio a 'nyre di,

30 'u yi 'waa 'bio a 'nyre yi nyre, 'u yraa Nyisua, 'u -he nyibli 'yri le, 'u 'yeε 'li 'waa dionu, 'u pi 'waa dionu a -pli, 'u yi yunyre-tebli yrayi 'lu -mo le -hie, 'u 'yi 'u 'waa 'batu ko 'waa 'diinu 'huen- a 'u□tuule -ko.

31 U 'yi 'ki □haande -yi. 'Bu hla -ti, u 'ni -nu□o li□u. U 'yi nyibli -nuε -ni, u 'yi nyibli a nyai -ko.

32 Nyibli a 'mu, u yi□e ni, -ε mo, Nyisua a tete wen 'ni, nyibli -mu', -u ni -tebli du a 'mu, u bleε 'kuku yi. □Han-ti, 'u yi□e, keε, u 'cibi 'u 'a nunuo. E 'yi de ni -do a 'mu 'pa-. 'Bu 'ye□e, -ε mo, 'waa 'bio -bi ni yunyre-tebli, -ε -bi 'waa plo ble ni.

2

-Te Nyisua di nyibli a -bati a lepuε nu

1 -Mo -mu', -ε pi le: «Nyibli a 'klo nyre yi,» nyiblo a 'di -bi -pa 'mu 'li, □ni pi nyibli -bati le. 'Ye □bu -mo 'a -ne nyiblo □du, □yi 'u □won -ko, 'ki 'u Nyisua ye', -ε nu□o, ke- -pi: «Nyibli 'wla -ti, 'ki 'u Nyisua ye',» keε, -tebli ni -do a 'mu, -ε ko -bati -pi nyibli le, ε ni -do a 'mu, ε no- mo -na nunuηml. 'Bu mo, □ni yi 'pupe le ni ni, -ε -bi -mo ni -do, -ε pi -dionu -bati le.

2 Nyibli ni -do a 'mu, -u ni yunyre-tebli a 'mu, -a yi□e ni, -ε mo, Nyisua ko 'u □won, 'bu yi □nu yru le ni -pi -ni.

3 -Mo -mu', -ε ni yunyre-tebli a 'mu, Nyisua a -bati ko bu klo -mu.

4 E mo □haan-ti □ni, Nyisua a □wlu 'yopo ni, 'ti-, 'ε ko □wlu a 'lila, 'ki 'u -na ηml 'kukui a -ta'. Keε, de a 'mu a -ti, □ni 'yraa 'li□u. Keε, ko 'a yiyie, -ε mo, Nyisua a nuεε, ko 'a □wlu a 'lila a 'mu 'huen-, u bleε yi, bu -heε -mu, -bu hie 'u -na ηml 'kukui bu, -bu -nyi -na 'klo a pepe Nyisua.

5 Kεε, -na □wlv 'gboklo ni. □Nι -hva□a li□i -bu hie 'v -na ηmlι 'kukui bu, -bu -nyi -na 'klo a pepe Nyisva. 'A -ti, -mω 'yεε 'li Nyisva a yrv. 'Ti-, -nyrωω -mu', Nyisva di 'v -bati 'v -pυv -ni, -bati a 'mu, ε di -mu 'ni klo. Ε di pv □haan-bati.

6 'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, ε di kω 'a nunuklo a 'peεε.

7 Nyibli -bi ni 'v, 'v kω □haan'klo, 'ti-, 'v -hve□ε, 'ki Nyisva bu -nyi □nv -ti a 'yi'bvba kω 'klo yrayrv, -ε 'ye ni -we 'li. Nyibliu a 'mu, nv- Nyisva di -hvan 'klo yrayrv a 'mu -nyi.

8 Nyibli -bi ni 'v -we, 'v yi Nyisva a -ti le -heε -ni, v 'ni -hva□a li -ti a -teε. De -bu, -ε nyre yi, ε nω- v ni. Nyibli a 'mu, nv- Nyisva pti yrv le, nv- 'a -bati di klo.

9 Nyibli a pepe -mu', -v ni ynyre-tebli, □hven a 'yiye, kω 'kla-wliye'yia kω bu ye □nv ki. -Juukve*, nv- mω yi-henyibli, □hven a 'yiye kω 'kla-wliye'yia di ki ye, 'ti- ε 'mu nyibli -mu', -v 'yi -Juukve 'pa- ki ye.

10 Kεε, nyibli a pepe -mu', -v ni □haan-tebli, nv- Nyisva di -ti a 'yi'bvale -nyi kω kvbweεnle 'hven-. Yi-henyibli de, nv- mω -Juukve, 'ti- nyibli -mu', -v 'yi -Juukve 'pa-, ε 'mu □nv ki ye,

11 -koti Nyisva 'ni 'jra□a nyibli' le.

12-15 Nyibli a pepe, -v ni ηmlι 'kukui, v di 'ni 'wan. Nyibli -mu', -v 'yi -Juukve 'pa-, 'bu mω, 'bu yi ηmlι 'kukui ni ni, Nyisva di pυv □nv yrv le, -ε nu□o, 'ki 'li 'waa □wlv ki, tete -mu', Nyisva -nyi la Moise, □han-ti, 'v 'yι□i -yi, kεε, v yi □haande kω de -hvan a 'yile-hihiale. Nyisva 'cvi tete a 'mu ni, 'ki 'li 'waa □wlv ki. Ε kω ti, 'waa □wlv 'ε yi 'li □nv -mω -hlee -ni, kω, ε kω ti, 'waa □wlv ni -do a 'mu, 'ε yi □nv □wvni -nyi. Nyibli -mu', -v mω -Juukve, 'bu yi ηmlι 'kukui ni ni, Nyisva di pυv □nv yrv le -we, -ε nu□o, v kω Nyisva a tete ni, kεε, v 'ni □tuu□o 'v tete a 'mu. V yi □haande ni, kεε, v 'ni -nu□o li□i. Ε 'yi 'nyre □hen, -bu yi □haande, -bu wa, kεε, □haande a 'mu, -kω -bu nu□o, 'ti- □mv wa.

16 -Nyrωω -mu' -kω 'kwli Nyisva di 'v -Yusu 'Klιsv -lee -ni, ε 'mu nyibli -bati le -pυv -ni, -tebli 'n hle wen ki, ε kω bu bi -hvan pepe'. -Tebli -bu, nyibli -hli, 'ki 'li 'waa □wlv ki, nv- kω ki ε di 'v □nv -bati le

pυv -ni. Ε nω- mω Nyisva a □haantite, 'n pι.

-Juukve* 'yi 'v Nyisva a tete 'v □tuu -ni

17 'A mu -Juukve, a wen 'ni, a mω -Juukve □niω, 'a pυ□v □han-ti, -ε mω, 'a -ne □dedede nu -teε, 'ki 'v a kω Nyisva 'hven-gbati. A yi tete, Nyisva -nyi la Moise ni, 'a pι 'aan dionv a -pli. A wen 'ni, a mω Nyisva a nyibli.

18 De -bu, Nyisva -hve ba nu, a yi□e ni, -ε nu□o, tete, ε -nyi la Moise, ε tωv ne 'a mu 'hru ni, 'ki ba yi □haande kω ynyrede a 'yile-hihiale.

19 A pυ□v □han-ti, a yi 'hru ni, -ε mi 'li Nyisva -mω, 'ki ba tωv □ne nyibli -mu', -v 'yι□i -yi. A wen 'ni, a mω -nyre □niω, 'ki 'v nyibli -mu', -v ni 'li halo 'nyi -mω.

20 A wen 'ni, a -we 'li nyibli -mu', -v 'yi □dedede -yi a naale. A wen 'ni, a -we 'li nyibli -mu', -v 'yi Nyisva a 'hru -yi a tωle. 'Bi a wen 'ni, -te a yi Nyisva a tete a pepe, 'a -ti, a yi 'a -ne □dedede ni, ε kω -ti a -teε -we,

21 'a tve nyibli -bi Nyisva a 'hru. De- kω -ti 'ki a 'ye ni tωv ne 'aan dionv 'hru a 'mu 'li? Ke- a pι nyibli yi: «A 'ni 'yrie 'li.» Kεε, 'aan 'mumu, a yi 'ni 'yri.

22 Ke- a pι nyibli yi -we: «A 'ni 'nuo 'li -wlawli.» Kεε, 'aan 'mumu, a ni -wlawli -we. A wen 'ni, -ci a kvklo nyre yi, kεε, ε nω- kω -tebli a -he -cikayo ble, a ple.

23 A wen 'ni, a yi Nyisva a tete ni diaki, 'a pι 'aan dionv a -pli, kεε, a 'wle tete a 'mu ni. Ε nu□o, nyibli 'v yi Nyisva a 'nyre yi nyre.

24 -Ti ni -do a 'mu v 'cvi la 'li Nyisvacriεn 'kwli. -Ti a 'mu, ε nω- -bu: «'A mu -Juukve a nunuklo a -ti, nyibli 'v yi Nyisva a 'nyre yi nyre.»

25 'Ba yi 'v Nyisva a tete ni □tui -ni, 'aan -juukvede di 'a mu 'ni -heε -ni. Kεε, 'ba 'ye ni kve Nyisva a tete □wien le, 'aan -juukvede mω dadv.

26 Dako -bi a nyibli, -v 'yi -Juukve 'pa-, 'bu yi 'v Nyisva a tete ni □tui -ni, 'ki 'v Nyisva ye', v 'wi- -Juukve yi.

27 'A mu -Juukve, a kω Nyisva a tete ni. Nω- nu□o, 'a yi -tebli -hvohvi, 'ki 'v Nyisva ki, kεε, a 'wle tete a 'mu ni. Dako -bi a nyibli, -v 'yi -Juukve 'pa-, 'bu yi 'v tete a 'mu ni □tui -ni, 'waa tete a 'v□tuule di

nyibli -bi 'ni -tɔɔ -ni, -ε mɔ, 'a mu -Juukue, a mɔ -ti'wlanyu.

28 Nyiblo a 'di -bi -mɔ -tεε a -Juukueyu 'li, -ε mɔ Nyisua a nyiblo? 'A mu -mɔ -bi, a wen 'ni, -tεε a -Juukueyu, nɔ- mɔ nyiblo -mu', -ε kɔ 'dii kɔ 'baɪ 'hɛn-, -v mɔ -Juukue, 'ti- -ε 'bε yi. Yi'biε a 'mu, ε nɔ- mɔ 'a yruule, -ε mɔ, ε mɔ Nyisua a nyiblo □nuɔ. Kεε, ε 'yi 'mu le -ni.

29 -Tεε a -Juukueyu, nɔ- mɔ nyiblo -mu', Nyisua -nyi □wlv yrayru. Nyisua 'ni □muɔɔ 'huɪ a yruule le, -ε mɔ yi'biε, kεε, ε □mυε nyiblo -mu', -ε kɔ □wlv yrayru le. -ε -bi □wlv yrayru a 'mu, □ni 'mu□v kɔ, Nyisua a -Hihiu*, nɔ- ni -kɔandu a 'mu. ε 'yi tete -mu', v 'cɪ la a -kɔan 'pa-. -Tεε a -Juukueyu a 'mu, Nyisua, nɔ- pɪ□i 'nyre le, ε 'yi -tonyibli 'pa-.

3

1 'Bu ni 'mu le, nyiblo □du di 'ni 'beti -ni: «□Bi nyiblo bu mɔ -Juukueyu, ε yi nyiblo a 'mu 'ni -hεε -ni?»

2 Iin, ε yi□i 'ni -hεε -ni dtaki. Yi-hεdε, -Juukue, nu- Nyisua -nyi 'a win.

3 'ε mɔ □han-ti, 'ki 'li □nu 'nyi, -v -bi ni 'li, 'v 'ye ni kɔε Nyisua a win a 'mu □wien, v pu le, v di □wien kɔε. -Tε v 'ye ni kɔε Nyisua a win □wien le, ε 'yi 'nyre □hen, -ε mɔ, □haandε -mu', Nyisua pu la le, ε di la nu, ε 'yi 'li□i 'li -wε, bu 'yi□i -nu.

4 Mɔ, 'ye □bu nyibli a pεpe bu mɔ hulekɔnyibli, Nyisua, 'a -nε ti, -ti, ε hle, ε ni□e ni. ε nɔ- v 'cɪ la 'li Nyisuaacɪen 'kwli, -ε mɔ:

«Nyisua o, 'bu mɔ, □ni yi ni hle, nyibli a pεpe kɔ bu yru□o, -ε mɔ, -hle -ti a -tεε. -Kɔ nyiblo 'hɛn-, 'ba yi -ti ni hle, -di kɔ 'v □wɔn.»

5 ε kɔ hulekɔnyu -bi, 'v pu le: «Yinyre-tεbli, -a ni, ε mɔ -hεεε □nuɔ, 'ki 'v Nyisua -mɔ, -ε nu□o, nyibli yi□i 'ni 'ye, -ε mɔ, Nyisua, nɔ- 'sii 'v yi. 'A -ti, □bi ε nɔɔ 'v le, 'ki bu pu v nε -a mu yru le?»

6 'Klɔ -mɔ 'klɔ, ε 'yi 'mu le -ni. Nyisua 'sii 'v yi. 'Bu 'yi wen 'v yi 'sii -ni, ε 'yi wen 'li□i 'li -wε, bu pu v wen nyibli -bati le.

7 -Bakle, ke- -v -bi di pu de: «-Tε -a mɔ hɪnyu a -ti, ε yi -hεε nyibli, 'ki bu yru□o, -ε mɔ, Nyisua 'yi hi le -kɔ. -ε -bi 'a -ti, v

kɔ bu pu□v 'nyre le. -Tε ε ni 'mu le, de a 'di -bi -kɔ -ti, 'v yi -a mu -ti -yεε -ni 'li, -ε mɔ, -a mɔ -ti'wlanyu □nuɔ.»

8 -U -bi wen 'ni de: «-Ba nu de -hɔan, nyibli 'mu□v 'ye, -tε Nyisua a □wlv nu yɪnuɔ.» -U -bi pu 'mu hi-bati le, v wen 'ni, 'mɔ -ni 'pupe le. Nyibli -mu', -v pu le, Nyisua a -bati di □nu 'ni klɔ. 'ε mɔ □han-ti, ε blεε □nu yi.

Nyiblo □du 'yi 'v yi 'sii -ni, 'ki 'v Nyisua ye'

9 -ε -bi 'ki, -ti -bu, 'n hla wen, nɔ- mɔ, -a mu -Juukue*, -a 'yi 'v nyibli -bi -hi, 'ki 'v Nyisua a tete a 'v□tuule a -ta'. -Aan pεpe, -Juukue kɔ dakɔ -bi a nyibli 'hɛn-, de 'kuku kɔɔ nε -a mu win ki.

10 -Ti -bu, 'n hle, v 'cɪ la□a ni, 'ki 'li Nyisuaacɪen 'kwli. -Ti a 'mu, ε nɔ- -bu: «Nyiblo □du 'yi 'v yi 'sii -ni, 'ki 'v Nyisua ye'.

Yruyru, ε 'yi nyiblo □du -kɔ, -ε 'sii 'v yi.

11 ε 'yi nyiblo -kɔ, -ε yruɪ -ti a -tεε le, mɔ, ε 'yi nyiblo □du -kɔ -wε, -ε □mυε Nyisua le.

12 Nyibli a pεpe bibi ki, 'v hie 'v Nyisua a 'hru bu, 'v 'wan.

Yruyru, ε 'yi nyiblo □du -kɔ -wε, -ε ni □haandε.

13 Yinyrewin, ε nɔ- -hɔen 'li □nu wlon, □wɪ□i 'kukuku, -ε ni 'li 'dabio 'kwli a 'nu yi.

'Waa wlon bu a win a 'mu, ε 'le nyibli.

'Waa mε kεε nyibli.

'Waa wlon bu a win 'wɪ- hre a 'nyi yi, -ε 'le nyibli.

14 'A -nε ti, v pu nyibli 'jɾɔ yi, 'v hle -ti -hɔn le.

15 'Waa bu 'huhue ni, 'ki bu 'wla -hɔ bu.

16 'A -nε -tɪtε, v mi 'v, v yi nyree 'v -tεbli yre,

'v □tui nyibli □hɔen.

17 U 'yi□i -yi, -tε bu di nu, 'ti- v kɔ nyibli 'hɛn-, v 'mu kɪbɔwεenle kɔ.

18 U 'ni -pie□e li Nyisua, 'klɔ -mɔ 'klɔ.» Ke- Nyisua a win pu.

19 -ε -bi 'ki, -a yi□e ni, -ε mɔ, 'a -nε dε, Nyisua a tete tɔε -ni, -Juukue, ε tɔε □nε. Nu- Nyisua -nyi 'a tete. 'Ki v ni 'li tete 'nyi.

'A -ti, nyiblo □du 'yi 'u □wɔn -kɔ. Nyibli a pɛpɛ mɔ -ti'wɔlanyu, 'ki 'u Nyɪsua ye'.

20 -ɛ -bɪ kɛ- ɛ ni 'mu, -kɔti tete a 'u□tuule 'ni -nu□o li□i, nyiblo 'ni 'sii□e 'u yi, 'ki 'u Nyɪsua ye'. Kɛɛ, tete a -kwan, ɛ nɔ- mɔ, bu -hɛɛ nɛ -a mu, -ɛ di□e nu, -a 'mu□u yru, 'ki 'li -aan □wli ki, -ɛ mɔ, -a 'wla -ti, 'ki 'u Nyɪsua ye'.

-Tɛ Nyɪsua ni, 'ti- nyibli 'u yi 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u□u ye'

21 'Hru -mu', nyibli di na, 'ti- u 'mu 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyɪsua ye', -tɛ ti nɛ -bu, Nyɪsua tɔɔ □nu□u ni. 'Hru a 'mu, ɛ 'yi 'li tete 'kwli -hɔn. ɛ mɔ 'hru yrayru □niɔ, Nyɪsua a 'mu, 'ɛ tɔɔ □nɛ nyibli. 'Hru yrayru a 'mu, u 'cri la 'a -ti ni, 'ki 'li Moise a tetecriɛn 'kwli, kɔ 'ki 'li Nyɪsua a winwɔlɔn-hanyu* a 'cruɛn 'kwli -wɛ.

22 'Hru a 'mu, ɛ nɔ- -bu: Nyibli -bu, -u kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi, nu- Nyɪsua yi 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u 'a dɔɔnɔ ye'. 'Hru a 'mu, Nyɪsua tɔɔ □nɛ nyibli -mu', -u kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi. ɛ 'yi -Juukue* ni -do a 'hru 'pa-, kɛɛ, 'a -nɛ nyiblo □du a 'hru □niɔ, Nyɪsua 'ɛ tɔɔ □nu□u, -kɔti ɛ 'ni 'jra□a nyibli 'yi lɛ.

23 Nyibli a pɛpɛ 'wla Nyɪsua a tete ni. ɛ nɔ- nu□o, Nyɪsua, -kɔti □buɔa 'yi, 'ki ɛ 'yi 'ki 'u □nu 'huɪ -ni de.

24 Kɛɛ, Nyɪsua nuɛ -tonyibli ni, 'ɛ yi 'u □nu yi 'sii -ni, 'ki 'u 'a dɔɔnɔ ye', 'ki 'li dadɔke 'kwli, -ɛ nu□o, -Yusu 'Kɪsu, ɛ nɔ- hɛ 'li □nu de 'kuku 'nyɪ.

25-26 Nyɪsua -ha□a ni, 'ki bu -hɛ -cɔhlɔn*, bu 'ku, 'ki 'u -aan -ta', -a mu -bu, -u blɛɛ wɛn 'kukubu yi, -ɛ di□e nu, 'a -hɔlɔ 'mu -aan yɪnyre-tebli 'wɔwla -ni. Kɛ- ɛ ni, 'ɛ yi -aan yɪnyre-tebli 'wɔwla -ni, 'bu mɔ, □ba kuo □nɛ □wɔlɔ yi, -ɛ mɔ, -Yusu 'Kɪsu 'ku ni, 'ki 'u -aan -ta'. Kɛ- Nyɪsua ni 'a nunuo, -ɛ di□e nu, nyibli 'mu□u 'ye, -ɛ mɔ, ɛ 'sii 'u yi, -ɛ nu□o, nyibli, -u ni la yɪnyre-tebli, ti -hi la a ti 'yri, Nyɪsua 'ni -puu□u la □nu yru lɛ, 'a □wɔlɔ a 'lɪla a -ti. Kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bu, ɛ tuɛ □nɛ nyibli ni, -ɛ mɔ, ɛ 'sii 'u yi. 'A 'mumu, ɛ -huɛ bu nu de -mu', -ɛ 'sii 'u yi, 'ti- 'ɛ -huɛ bu 'sii 'u nyibli -mu' yi, -u kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi.

27 'A -ti, -a 'yi 'hru -kɔ, 'klɔ -mɔ 'klɔ, 'ki -ba 'yaa 'li -aan dɔɔnɔ 'li, -ɛ nu□o, nyiblo

'bu □tuu wɛn 'u Moise a tete a pɛpɛ 'u, -ɛ -bɪ ɛ kɔ wɛn 'hru, 'ki bu 'yaa wɛn 'li 'a dɔɔnɔ 'li. Kɛɛ, Nyɪsua kla 'hru yi, -ɛ kɔ wɔlɔn nyiblo 'yi 'li 'a dɔɔnɔ a 'li'yaalɛ 'li -wɛ. 'Hru a 'mu, ɛ nɔ- mɔ, -ba kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi,

28 -ɛ nu□o, -a yi□e ni, -ɛ mɔ, Nyɪsua yi 'sii 'u nyibli -mu' yi, -u kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi. ɛ 'yi nyibli -mu' 'pa-, -u □tui 'u Moise a tete 'u, ɛ 'ni 'sii□e 'u □nu yi.

29 □Bɪ Nyɪsua mɔ -Juukue ni -do a Nyɪsua □niɔ? □Bɪ ɛ 'yi dako -bɪ a Nyɪsua 'pa-? 'Uɔn-, ɛ mɔ dako a pɛpɛ a Nyɪsua □niɔ,

30 -ɛ nu□o, Nyɪsua mɔ Nyɪsua ni -do. -Juukue 'bu kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi, Nyɪsua di 'u □nu yi 'ni 'sii -ni, 'ki 'u 'a dɔɔnɔ ye'. Dako -bɪ a nyibli, de ni -do, nɔ- □niɔ. 'Bu kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi, Nyɪsua di 'u □nu yi 'ni 'sii -ni, 'ki 'u 'a dɔɔnɔ ye'.

31 'Bu mɔ, □ba yi lɛ ni pi, -ɛ mɔ, Nyɪsua yi 'sii 'u nyibli yi, 'ki 'u 'a dɔɔnɔ ye', -kɔti u kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi, □bɪ ɛ □hɛn 'nyɛ, kɛ- -a pi: «A 'ni □tuu 'u tete 'u?» 'Uɔn-, ɛ 'yi 'mu lɛ -ni. 'Bu mɔ, □ba kuo -Yusu 'Kɪsu □wɔlɔ yi, -ɛ -bɪ -a kɔ 'klɪ, 'ki -ba □tuu 'u tete 'u.

4

-Tɛ Nyɪsua nu la 'u Abrahamu a yi'siile

1 -Aan 'baɪ gbagbu, -ɛ mɔ Abrahamu, □bu pu□u 'a de yi. -Bɪ Nyɪsua nu la 'u 'a yi'siile 'li?

2 Nyɪsua 'yi la 'u□u yi 'sii -ni, 'ki 'u yɪnɔ-tebli -mu', Abrahamu ni la a -ta'. 'Bu mɔ, Nyɪsua 'bu 'sii wɛn 'u□u yi, 'ki 'u yɪnɔ-tebli -mu', -ɛ ni la a -ta', -ɛ -bɪ Abrahamu a 'mu, ɛ di kɔ la 'hru, 'ki bu 'yaa la 'li 'a dɔɔnɔ. Kɛɛ, ɛ 'yi la 'hru -kɔ, 'ki bu 'yaa la 'li 'a dɔɔnɔ, 'ki 'u Nyɪsua ye'.

3 Kɛ- u nu la 'a 'cɪcɪɪ, 'ki 'li Nyɪsuacɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ: «Abrahamu kuo la Nyɪsua □wɔlɔ yi. ɛ nɔ- nu□o, Nyɪsua 'ɛ 'sii la 'u□u yi, 'ki 'u 'a dɔɔnɔ ye'.»

4 Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, nyiblo 'bu nu -kwan, 'bu -nyi□e de, 'ki 'u -kwan -mu', ɛ -nu a -ta', de a 'mu, nɔ- mɔ 'a 'pɛɛɛ. U 'yi □nɛ□ɛ -nyi dadu.

5 Kɛɛ, 'ki 'u Nyɪsua -mɔ, ɛ ni 'dɔ. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu kuo Nyɪsua □wɔlɔ yi, 'ti-

'bu 'yi le -pu, -ε mo, ε 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', 'a yinɔ-kuan a -ti, -ε -bi nyiblo a 'mu, nɔ- Nyisua yi 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u 'a dɔɔnu ye'. Nyisua kɔ 'hru, 'ki bu 'sii 'u de'kukununyɔ yi, 'ki 'u 'a dɔɔnu ye'. Ke- ε ni 'waa haande a -monunuo. E ni'e ni, 'ki 'li dadu'ke 'kwli.

6 -Ti ni -do a 'mu, ε nɔ- bodɔ Dafidi hla la. Nyibli -mu', Nyisua yi 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u 'a dɔɔnu ye', 'ye bu u 'ye ni nu haande, nɔ- kɔ -ti ε hlee la ki. Nyibli a 'mu, nu- kɔ plo a bleele.

7 E wen 'ni:

«Plo a bleele, 'ki 'u nyibli -mu' -mo, -u kɔ de 'kuku Nyisua 'wɔwla -ni, 'ti-, -u kɔ yinyre-tebli a -ti Nyisua -hru -mo.

8 Plo a bleele, 'ki 'u nyibli -mu' -mo, Nyisua 'ye ni yee -ti, 'waa nmlt 'kukui a -ti.»

9 -Ti -bu, Dafidi hla la, bu ε hen 'nyre, -ε mo, -Juukue* ni -do, nu- kɔ plo a bleele? 'Uɔn-, nyibli -mu', -u 'yi -Juukue 'pa-, u di kɔ plo a bleele -we. Ke- -a pu wen: Abrahamu kuo la Nyisua wlu yi. Nɔ- nuɔo, Nyisua 'ε 'sii la 'u bu yi, 'ki 'u 'a dɔɔnu ye'.

10 Bu ti -kɔ 'yri Nyisua 'sii la 'u bu ye', bu ti a 'mu 'yri Abrahamu a 'mu, ε nu la -Juukue a de -mu', -ε mo yi'bi'e ni, 'ki ε 'mu 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyisua ye'. 'Uɔn-, ti a 'mu 'yri, ε 'ye la yi ni 'be.

11 Ti -kɔ 'yri, ε 'ye la yi ni 'be, 'ki Nyisua 'sii la 'u bu yi, 'ki 'u 'a dɔɔnu ye', -te Abrahamu a 'mu, ε -nu, 'ε kuo ne wlu yi a -ti. -ε -bi -te ε -hi, Nyisua lee la'a ni, -ε mo, bu 'be yi. Yi'bi'e a 'mu, ε mo la yruule nuɔ, -ε tɔe la'a nyibli yi, -ε mo, Abrahamu kuo la Nyisua wlu yi, 'ε 'sii la 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'. 'A -ti, nyibli a pepe -mu', -u 'yi yi 'be, 'ti-, -u kuo Nyisua wlu yi, nyibli a 'mu, Abrahamu mo 'waa 'bai gbagbu -we. -Te Nyisua nu la, 'ε 'sii la 'u Abrahamu yi, 'ki 'u 'a dɔɔnu ye', ke- ε ni, 'ε yi 'u nyibli a 'mu yi 'sii -ni -we.

12 Nyibli -mu', -u 'be yi, Abrahamu mo 'waa 'bai -we. Kee, yi'bi'e ni -do 'yi 'li'li -we, bu nuɔo, -bu -he Abrahamu a 'yu. De -mu', -ε ni'e, 'ti- nyiblo 'ε yi Abrahamu a 'yu -he, ε nɔ- mo, bu kuo Nyisua wlu

yi, -te Abrahamu nu la, 'ε kuo la Nyisua wlu yi, ti -mu' -kɔ 'yri ε 'ye la yi ni 'be.

Nyibli -mu', -u kuo -Yusu 'Klisu wlu yi, nu- di de -mu', Nyisua pu 'li kɔ

13 Nyisua pu la 'li'li ni, -ε mo, Abrahamu kɔ 'a 'yonu a 'yonu 'hɛn-, nu- ε di la -tutu a pepe -nyi. Abrahamu bu kuo la Nyisua wlu yi, nɔ- nuɔo, Nyisua a 'mu, 'ε 'sii la 'u bu yi, 'ki 'u 'a dɔɔnu ye', 'ε pu la le, -ε mo, ε kɔ 'a 'yonu a 'yonu 'hɛn-, nu- ε di la -tutu a pepe -nyi. E 'yi Abrahamu bu yi la 'u Nyisua a tete ni tui -ni a -ti 'pa-.

14 Nyibli -mu', -u tui 'u tete, 'bu pu le, tete a 'u tuule, ε nɔ- u kuo wlu yi, Nyisua 'bu -nyi wen nyibli a 'mu de -mu', ε pu la le, ε di la nu -nyi, 'bu ni wen 'mu le, -ε -bi nyibli -mu', -u kuo Nyisua wlu yi, u kuo wen'e wlu yi dadu, 'ti-, de -mu', Nyisua pu 'li, ε 'yi wen 'li'li -we, bu mo wen haan-ti.

15 Ke- ε ni 'mu, -ε nuɔo, -te nyibli 'win la Nyisua a tete, u 'yi la 'u tete a 'mu 'u tuu -ni. E nɔ- nuɔo, Nyisua 'ε pu nu yru le. 'Bu mo, tete 'bu 'yi 'u -ni, -ε -bi nyiblo du 'yi 'li'li -we, bu 'wla tete a 'mu.

16 -ε -bi de -mu', Nyisua pu 'li, ε pu 'li'li ni, 'ki 'u nyibli -mu', -u kuo ne wlu yi -mo. Ke- ε nu 'a nunuo, -ε di'e nu, de a 'mu, ε 'mu nu bu -nyi, 'ki 'li dadu'ke 'kwli. -ε -bi 'lipude a 'mu, ε -hɛ'e ni, bu -nyi'e Abrahamu a 'yonu a 'yonu a pepe. E 'ni -nyi'e li'li nyibli ni -do -mu', -u kuo ne wlu yi, 'ti- -u tui 'u Moise a tete 'u. Kee, ε yi -nyi'e nyibli a pepe, -u kuo Nyisua wlu yi, wu yi, -te Abrahamu nu la, 'ε kuo la Nyisua wlu yi, -kɔti -aan pepe -bu, -u kuo Nyisua wlu yi, Abrahamu, nɔ- mo -aan 'bai.

17 -Ti a 'mu, u 'cɔ la'a ni, 'ki 'li Nyisua'cɔɛn 'kwli. -Ti a 'mu, ε nɔ- -bu: Ke- Nyisua pu la Abrahamu yi, ε wen: «'N nuɔo ni, ni -he dakɔ -huɔhu a 'bai.» Abrahamu, nɔ- mo -aan 'bai, 'ki 'u Nyisua ye', -kɔti ε kuo la'a wlu yi. Nyisua a 'mu, nɔ- -he 'kukunuyibli 'kɔ le. E ni -do a 'mu, nɔ- ni -tebli yrayi, -ε 'yi 'kɔ -ni.

18 -ε -bi ke- Nyisua pu la Abrahamu yi de, ε wen: «'N di'e ni nu, mu 'yu kɔ.» Han-ti, 'ki nyibli -bi 'ye ni pu la'a han-ti, -ε mo, de -mu', Nyisua pu la 'li, ε

di la□a 'ni nu. KEE, Abrahamu -mo -bi, e 'tie kuo la Nyisua □wlv yi, -e mo, -ti -mu', Nyisua hla la, e di la□a 'ni nu. -E -bi 'ki, -ti a 'mu, Nyisua hla la, e nu la□a ni, Abrahamu 'e -he ke dako -huchvi a 'bai. -Ti ni -do a 'mu, e no- Nyisua hla la□a yi, e wen: «-Na 'yonu a 'yonu di -huan 'ni -hu.»

19 Ti -mu' -ko 'yri Nyisua hlaa la 'u□v -ti a 'mu yi, Abrahamu a 'yri a -wlv ni □hun, e no- mi la 'ki □ce mo. E yi la□a ni, -e mo, e ku la ni diaki, 'ti- 'a nugba Sara, e 'yi la 'yukode. KEE, 'a 'klv 'yi la 'li -we, 'ki bu kuo la Nyisua □wlv yi.

20 E yi la□a ni, -e mo, de -mu', Nyisua pu la 'li□i, e di la□a 'ni ko, e 'ni -pu□v la□a gble. 'A □wlv a yikuole -nyi la□a 'klv, 'e pi la Nyisua 'nyre le.

21 E pu la□a □haan-ti, -e mo, Nyisua ko la 'klv, 'ki de -mu', e pu la 'li□i, bu nu la□a.

22 -Te e kuo la Nyisua □wlv yi, no- nu□o, Nyisua 'e 'sii la 'u□v yi, 'ki 'v 'a dionu ye'.

23 -Ti -mu', v 'cvi la, 'ki 'li Nyisua cven 'kwli, -e mo, Nyisua 'sii la 'u□v yi, 'ki 'v 'a dionu ye', e 'yi e ni -do a -ta' 'pa-, v 'yi la□a 'cvi.

24 U 'cvi la□a ni, 'ki 'v -aan -ta' -we. 'Bu mo, □ba kuo Nyisua □wlv yi, -e -ha 'li -aan Kvkonyo -Yusu 'kvkunyibli 'nyi, 'ti-, -e -ha□a 'klo, -e -bi e di□e 'ni nu, -a 'mu 'v yi 'sii -ni, 'ki 'u□v ye'.

25 -Yusu a 'mu, Nyisua -ha la□a ni, -e di□e nu, e 'mu 'kv, -aan de 'kuku a -ti, 'ti- 'e -ha la□a 'klo, -e di□e nu, e 'mu 'v -a mu yi 'sii -ni, 'ki 'v 'a dionu ye'.

5

-A ko Nyisua 'hven-, -a ween ki bu

1 E mo □han-ti □no, Nyisua 'sii 'v -a mu yi, 'ki 'v 'a dionu ye', -koti -a kuo □ne □wlv yi. No- nu□o, -a ko□o 'hven-, □a ween ki bu, 'ki 'v de -mu', -aan Kvkonyo -Yusu 'Klsv nu a -ti.

2 -E -bi -Yusu 'Klsv a 'mu, no- kla 'hru yi, 'ki -ba 'mve Nyisua yre, e 'mu -a mu □haande -mo nu, 'ki 'li dadvke 'kwli, -e nu□o, -a kuo □ne □wlv yi. □Haande a 'mu, e no- -a 'ble kva -tee. 'Ya 'v 'lu de, -a ni dovu, -koti -a yi□e ni -tee, □a yi□i -ple, -e mo, Nyisua di□e 'ni nu, -a 'mu -ti a 'yi'bvua ko, -te e -nu, 'e ko -ti a 'yi'bvua.

3 E 'yi e ni -do a 'mu 'pa-, 'a dovu 'ni -nu□o li -a mu, kee, -a ni dovu -we, 'ki 'li □hven a 'yiye 'kwli, -koti -a yi□e ni, -e mo, □hven -mu', 'a 'yiye, e yi -a mu 'ni -he e -ni, 'ki -ba 'nyi □wlv a 'lila.

4 □Wlv a 'lila a 'mu, e ni□e ni, □a yi 'li -ti -we. 'Bu mo, □ba -we 'li -ti, -e -bi -a kuo □ne □wlv yi, -e mo, -ti -mu', Nyisua -hla, e di□e 'ni nu.

5 'Bu mo, □ba yi □wlv a yikuole le ni ni, e 'yi 'li□i 'li -we, bu mo dadv, -e nu□o, Nyisua to□ □ne -a mu yi, -te e nu -aan nvele, 'e -nyi -a mu 'a -Hihiu*. 'A -Hihiu a 'mu, no- ko 'kwli e naa 'li, 'e to□ □ne -a mu, 'ki 'li -aan □wlv ki, -e mo, e nve ne -a mu ni diaki.

6 Iin, ti -hi la a ti 'yri, -a 'yi la 'klv -ko, 'ki -ba wa la. KEE, ti -bu 'yri, -Yusu 'Klsv, no- di, -e 'kv, 'ki 'v -a mu -ti'wlanyu a -ta'. Ti, Nyisua wa la 'nyre, no- ko 'yri -Yusu 'kvu la 'v.

7 -A yi□e ni, -e mo, e kla 'mu, 'ki nyiblo -bi bu 'kv, 'ki 'v 'a 'bi a -ta', 'ye □bu 'a 'bi a 'mu, e mo □haannyiblo, -e □tui 'v tete. 'A 'bi a 'mu, 'bu yi □haande ni ni, -bakle, nyiblo □dv -we 'li bu wen bu 'kv, 'ki 'v 'a -ta' ni.

8 KEE, -Yusu 'Klsv 'kv ni, 'ki 'v -aan -ta', -te -a 'tie mo la -ti'wlanyu. Ke- Nyisua nu -a mu 'a nvele gbagbu a yitole.

9 -Yusu 'Klsv a 'mu, -e 'kvu 'v -aan -ta', 'a -hlv a -ti, Nyisua 'e nu□o, □a 'sii 'v yi, 'ki 'u□v ye'. -Te e ni 'mu le, -e -bi -a pu□v □han-ti, -e mo, -Yusu 'Klsv di -a mu 'ni wa, 'ki 'v Nyisua a yru a puvu -mo.

10 Ti -hi la a ti 'yri, -te -a 'tie yraa la Nyisua, Nyisua nu la□a ni, e ko -a mu 'hven-, □a -mve, □a ko kvbwveenle, -e nu□o, 'a 'Yu -Yusu 'Klsv 'kv ni -aan -ta'. -Te e ni 'mu le, -a pu□v □han-ti, -e mo, e di -a mu 'ni wa pepe, -koti 'a 'Yu a 'mu, e -hon 'li 'kvkunyibli 'nyi ni, 'e 'hru 'klo.

11 'Ya 'v 'lu de, -a ni dovu, Nyisua a -ti. -Aan Kvkonyo -Yusu 'Klsv, no- nu□o, □a ni dovu. No- -nu□o -we, -a ko Nyisua 'hven-, □a -mve, □a ko kvbwveenle. -E -bi ke- e ni 'mu.

Adamu ko -Yusu 'Klsv 'hven-

12 Yi-he-nyre a ti 'yri, nyiblo -bu, -e mo Adamu, no- 'wla la -ti, 'ki 'v Nyisua ye'. Nyiblo ni -do -nu la□a. 'A -ti a 'wowla a 'mu, no- ya 'ne- de 'kuku 'klo ki, de 'kuku

a 'mu, 'e ya 'kuku. E no- nu□o, 'kuku 'e yi nyibli a pepe ye, -koti nyibli a pepe nu de 'kuku.

13 Yi-he-nyre a ti 'yri, nyibli ni la de 'kuku, 'ti- Nyisua 'e -nyi la 'a teteMoise. -Te tete 'ye la 'ne- 'klo ki ni ni, Nyisua 'ni 'beti□e la de 'kuku, -tonyibli ni la a -ti.

14 KuƆ 'li Adamu a ti 'yie bu, -bu ye Moise a ti ki, 'ye □bu Nyisua bu 'ye ni 'beti la de 'kuku a -ti, 'kuku koo la nyibli win ki. Adamu 'yi la 'u Nyisua 'u □tuu -ni. -E -bi -te 'a de 'kuku ni la 'mu, nyibli a -ne 'yi la 'mu le -ni, kee, 'kuku koo la □nu win ki.

Adamu, no- pu nyibli -huohu a 'hru ye', -Yusu 'Kisu 'e pu nyibli -huohu a 'hru ye' -we.

15 Kee, u ni 'huen a 'mu, u ni duɔyo le. □haande, Nyisua nu -a mu -mo, 'ki 'li daduke 'kwli, e 'yi Adamu a de 'kuku yi 'wi. Nyiblo ni -do a 'mu, -e mo Adamu, 'a de 'kuku a -ti, nyibli -huohu 'u 'kuku le. Kee, Nyisua a □haande, e ni -a mu -mo, 'ki 'li daduke 'kwli, e -hi 'u ni. □haande a 'mu, nyiblo ni -do -mu', -e mo -Yusu 'Kisu, e no- ko -ti 'e nu□o nyibli -huohu -mo.

16 □haande, Nyisua ni nyibli -mo, de e yi -a mu -nyi, e ni 'do. De 'kuku, nyiblo ni -do -nu, de e yi -a mu -nyi, e ni 'do -we. Nyiblo ni -do -mu', 'a de 'kuku nu□o ni, 'e -he -ti'wlanyo, Nyisua a -bati 'e klo□o. Kee, Nyisua 'bu yi nyibli □haande -mo ni ni, 'yi □bu u nu yinyre-tebli -huohu, e yi 'sii 'u □nu yi, 'ki 'u 'a dionu ye', 'ki -bati 'ye ni klo □nu.

17 'E mo □han-ti, nyiblo ni -do, no- nu de 'kuku, 'kuku 'e koo ke nyibli a pepe win ki, nyiblo ni -do a 'mu, 'a -ti. Kee, nyiblo -bi -mu', -e mo -Yusu 'Kisu, 'a -kuan ni 'do. Nyibli -mu', Nyisua ni □haande -huohu -mo', 'ti-, -u 'sii 'u yi, 'ki 'u□u ye', -Yusu 'Kisu a -ti, u di ko 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li, 'ti-, u di 'wi bodiɔpu ko 'kumpu 'huen- yi. -E -bi -tebli a pepe a 'mu, -Yusu 'Kisu a -ti □nu, Nyisua 'e ni -a mo□o -mo.

18 'A -ti, -a yi□i 'ni 'ye, -e mo, Nyisua a -bati klo nyibli a pepe ni, nyiblo ni -do, -e mo Adamu a de 'kuku a -ti. Kee, nyiblo ni -do -bi -mu', -e mo -Yusu 'Kisu, -e nu □haande, e yi -he nyibli a pepe, -bati 'ni □ha □nu klo, 'e yi □nu □haan'klo -nyi.

19 E mo -tee, Nyibli -huohu -he -ti'wlanyu, -koti nyiblo ni -do 'yi 'u Nyisua 'u □tuu -ni. Kee, nyiblo ni -do -bi -mu', -e mo -Yusu 'Kisu, e nu□o ni, nyibli -huohu 'u 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', -koti e no- -mo -bi, e □tuu 'u Nyisua ni.

20 Nyisua -nyi nyibli tete ni, -e di□e nu, u 'mu□u yru, -e mo, 'waa yinyre-tebli -hu ni. 'Bu mo, □ba yi□i ni yru, -e mo, -aan yinyre-tebli -hu -ni, -e -bi -a yru□e ni -we, -e mo, Nyisua a □haande, e nu -a mu -mo, 'ki 'li daduke 'kwli, e bii ki, 'e -hi 'u -aan yinyre-tebli 'u.

21 -Te de 'kuku ni la, 'e koo la nyibli win ki, 'ti- 'e 'hle la □nu le, ke- Nyisua a □haande ni, 'e koo nyibli win ki, 'ti- 'e yi 'u □nu yi 'sii -ni, 'ki 'u 'a dionu ye', -a 'mu 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li ko. -Aan Kukonyo -Yusu 'Kisu, no- kla 'hru a 'mu yi.

6

-A ko -Yusu 'huen-, -a 'ku ni, □a 'hri 'klo

1 -Bakle, nyiblo □du di 'ni 'beti -ni: «'Bu mo, 'bu ni 'mu le, □bi -ba 'cibi 'u de 'kuku a nunuo, -e di□e nu, Nyisua a □haande, e ni -a mu -mo, 'ki 'li daduke 'kwli, e 'mu kle -bii -ni de?»

2 'Klo -mo 'klo. E 'ni -ni□i 'mu le ni. E 'wi yi, -a 'ku ni, 'ki 'u de 'kuku -mo'. De 'kuku 'yi 'ki yi -blee -ni, bu koo ne -a mu win ki de. -A 'yi yi -blee -ni, -ba 'cibi 'u de 'kuku a nunuo.

3 □bi a 'yi□i -yi, -e mo, -te u pu -a mu 'nie 'lu, -a ko -Yusu 'Kisu 'huen-, -a -mue ni. E □hen 'nyre, -te e nu la, 'e 'ku la, ke- -a -nu, □a 'ku -we.

4 -E -bi -te u nu la 'u 'a 'u-huha, -aan 'mumu, ke- u nu 'u -aan 'u-huha -we, -e di□e nu, -aan 'Ba Nyisua 'mu -a mu 'klo yrayru -nyi, -te e -nu, 'e -ha 'li -Yusu 'Kisu 'kukonyibli 'nyi, 'e -nyi□e 'klo yrayru, 'ki 'li 'a -ti a 'yi'bobba a 'kl' kwli.

5 'A -ti, -aan 'kuku 'wi- 'a 'kuku yi. -E -bi e ko -a mu 'huen-, -a -mue ni. -Te Nyisua -nu, 'e -ha 'li□i 'kukonyibli 'nyi, 'e -nyi□e 'klo yrayru, ke- e di nu, e 'mu 'li -a mu 'kukonyibli 'nyi -ha -we, 'ti- e 'mu -a mu 'klo yrayru -nyi.

6 -Ba ko 'a leyuyruo, -e mo, -te -Yusu 'Kisu 'ku la 'u tugbe 'yie, -aan 'klo 'ka,

-a ni la, Nyisua koo la 'u bu tugbe 'yie -we, -e di e nu, -aan 'klo 'ka a 'mu, e 'mu bu -we, -a 'ni ha 'ki de 'kuku a 'koyo' pa de,

7 -e nu o, 'bu mo, nyiblo a 'klo 'ka 'bu 'ku, de 'kuku 'yi 'ki 'kl' ki -koo -ni de.

8 -Te -a 'ku, -a ko -Yusu 'Kl' su 'huen-, -a yi e ni, -e mo, e ko -a mu 'huen-, -a di ni 'klo.

9 -A yi e ni -we, -e mo, -Yusu 'Kl' su -hon 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'e 'hri 'klo. 'Klo -mo 'klo, e 'ni 'ku bu 'ki ni de. 'Kuk' su 'yi 'ki 'kl' ki -koo -ni de.

10 E 'ku ni, -e di e nu, de 'kuku 'ni ha -a mu 'kl' ki -koo -ni. 'A 'kuk' su mo 'wo ni -do, e 'yi 'wi ni 'huen 'pa-. -E -bi -te ti ne -bu, -te e te yi bu, 'ki e ni 'u Nyisua 'hu. E ko Nyisua 'huen-, u -mue ni.

11 -E -bi 'ki 'u 'a mu -mo, de ni -do, e no -nu. Ba ko 'a yiyie, -e mo, a 'ku ni, 'ki 'u de 'kuku -mo. De 'kuku 'yi 'ki 'a mu 'kl' ki -koo -ni. Ba yi e -we, -e mo, a ni 'klo, a ko Nyisua 'huen-, 'a -mue -we, -koti a ko -Yusu 'Kl' su 'huen-, a -mue ni.

12 -E -bi -te e ni 'mu le, a 'ni 'ween 'li ki, 'klo -mo 'klo, 'ki de 'kuku bu koo ne 'a mu 'kl' ki. Yinyre-tebli -mu', 'aan wli -h' e, a 'ni 'kuee 'li wien. Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -e mo, a di 'ni 'ku.

13 Yruyru, a 'ni 'ween 'li ki de, 'ki de 'kuku bu 'ye 'hru, 'ki 'li 'a mu 'li, 'ki ba nu de -huan. Kee, de, a ko ba nu, ba -nyi 'aan dionu Nyisua, -koti e 'wi yi, a 'ku ni, 'ti -a 'hri 'klo, 'ki 'li 'klo yrayru 'kwli. Ba -ha 'aan dionu pepe, 'ki 'u Nyisua -mo, e 'mu 'li 'a mu 'li -naa -ni, a 'mu 'a -kuan nu.

14 'A -ti, de 'kuku 'ni 'koo 'li 'a mu win ki de, -koti e 'yi tete a 'u tuule 'pa-, e 'ni -nu o li, a 'ni 'sii e 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'. Kee, Nyisua nu 'a mu haande -mo, 'ki 'li dad' uke 'kwli. E no -nu o, 'a 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'.

-A mo Nyisua a 'koyo

15 -Bakle, nyiblo du di e 'ni hla, -e mo: «Nyisua a haande -mu', e ni -a mu -mo, 'ki 'li dad' uke 'kwli, no -we -a mu, e 'yi tete a 'u tuule 'pa-, e 'ni -wa a li -a mu. -Te e ni 'mu le, -e -bi -a ko 'hru, 'ki -ba nu de 'kuku.» 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni: 'Uon-, e 'yi 'mu le -ni.

16 Ba ko 'a yiyie, -e mo, 'ba -nyi 'aan dionu nyiblo, 'ba pu le, a di 'u bu 'ni tuu

-ni, -e -bi a -he nyiblo a 'mu, 'a 'koyu. 'Bu mo de 'kuku, 'bu koo ne 'a mu win ki, -e -bi a mo de 'kuku a 'koyo, -e -bi a ble 'kuk' su yi. Kee, 'bu mo, 'ba yi 'u Nyisua ni tu -ni, -e -bi a mo Nyisua a 'koyo, 'ti -e di 'u 'a mu yi 'ni 'sii -ni, 'ki 'u 'a dionu ye'.

17 Ti -hi la, a mo la de 'kuku a 'koyo. Kee, Nyisua a 'wio, -koti 'a -ti a -tee -mu', u koo ne 'a mu, a 'ble e kua -tee, 'ti -a 'tuu 'u Nyisua 'u.

18 'A 'yi 'ki de 'kuku a 'koyo 'pa-. Nyisua gble 'a mu ni. -E -bi e no -ko 'koyo a -he 'ki, -e di e nu, a 'mu de -mu', -e 'sii 'u yi nu.

19 'N pu 'koyo a de yi, -e di e nu, a 'mu bu le yru -tee. Ti -hi la, a -ha la 'aan dionu ni pepe, 'ki ba nu la 'a -ne yinyrede du. -Te a nu la, 'a -ha la 'aan dionu, 'ki ba nu la yinyre-tebli, ke- ba nu, ba -nyi 'aan dionu a pepe Nyisua, ba mo 'a 'koyo, -e di e nu, a 'mu de -mu', -e 'sii 'u yi nu, 'aan nunu-tebli a pepe 'mu 'li yre -we -tee.

20 Ti -hi la a ti 'yri, -te a 'te mo la de 'kuku a 'koyo, a 'ni -hie e la de -mu', -e 'sii 'u yi 'lu -mo le.

21 Ti a 'mu 'yri, a ni la yinyre-tebli, -e ko -tu ni ke 'a mu. De a 'di -bi a -ha 'li 'kwli 'li? -Tebli a 'mu, e ni e ni, nyibli 'u 'kuk' su le, 'u h' u Nyisua -mo le.

22 -E -bi -te ti ne -bu, a 'yi 'ki de 'kuku a 'koyo 'pa- de. Nyisua gble 'a mu ni, 'a -he 'ki 'a 'koyo. Haande a -he 'li 'kwli, no -mo 'aan nunu-tebli 'sii 'u yi, 'ti -Nyisua di -nyi 'a mu 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li.

23 Nyiblo 'bu nu de 'kuku, e ble 'kuk' su yi. 'Kuk' su a 'mu, -e mo Nyisua a -moleh' ule, no -mo de 'kuku a 'pee. Kee, Nyisua -mo -bi, e -nyi -a mu 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li, 'ki 'li dad' uke 'kwli. 'Klo yrayru a 'mu, no -mo, -a ko -aan Kuk' ony -Yusu 'Kl' su 'huen-, -a -mue ni.

7

Tete 'yi 'ki -a mu 'kl' ki -koo -ni de

1 'Na 'diayinu -na, 'a mu -mu', -u yi tete, 'a mu 'n yi 'li -mo -hlee -ni. 'Bi a yi e ni, -e mo, nyiblo -bu, -e ni 'klo, tete koo ne 'kl' ki. Kee, nyiblo 'bu 'ku, -e -bi tete 'yi 'kl' ki -koo -ni de.

2 Bu pu bu n' ugba ko 'a nyibu 'huen- a de yi. N' ugba 'bu ko nyibu, e 'yi 'hru -ko

'ki bu hie 'uu bu, bu mu nyibiu -bi ko, 'bu mo, 'a nyibiu a 'mu, 'bu 'tie ni 'klo, -koti e 'yi tete 'pa-. Kee, 'a nyibiu, 'bu 'ku, -e -bi nugba a 'mu, e ko 'hru, 'ki bu mu nyibiu yrayru -bi ko. E 'yi na.

³ Kee, nyibiu a 'mu, bu 'tie ni 'klo, 'ti- 'a nugba 'bu hie 'uu bu, 'bu ko nyibiu -bi, -e -bi tete wen 'ni, e nu -wlawli. Kee, 'a nyibiu 'bu 'ku, -e -bi 'hru pe 'u bu, 'ki bu mu nyibiu -bi ko. E 'yi na. 'Bu ko nyibiu -bi, e 'yi -wlawli -nu.

⁴ 'Na 'diayinu -na, ke- 'aan de ni 'mu. Tete 'yi 'ki 'a mu 'kli ki -koo -ni de. E 'wi yi, a 'ku ni, -koti ti -mu' -ko 'yri -Yusu 'Klisu 'ku la, 'aan 'mumu, a 'ku la ni -we. -E -bi e no- ko 'ki 'a mu, wi yi, -te nyibiu yrayru ni 'mu. -Yusu 'Klisu, no- Nyisua -ha 'li 'kukonyibli 'nyi, e -ha 'klo. 'A -ti, no- koo 'ki -a mu win ki, -e die nu, -a 'mu yino-kuan nu, 'ki 'uu -mo.

⁵ Ti -hi la a ti 'yri, de -mu', -aan gbetu, -a -hue la, e no- -a ni la. Ti a 'mu 'yri, tete tue la -a moo ni, -e mo, de -a ni la, e mo la de 'kuku ni. De 'kuku a 'mu, tete too la -a mu, e no- -a -hue -ba nu la. De 'kuku a 'mu, e no- nii la 'li -a mu -kuan 'li, e no- gbe la 'li -a mu 'kukuu a 'hru wlon.

⁶ Ti -hi la a ti 'yri, tete nu la -a mu 'a koyo -mo. Kee, -te ti ne -bu, e 'yi 'ki -a mu 'kli ki -koo -ni de. E 'wi yi, -a 'ku ni. -E -bi -te ti ne -bu, Nyisua a -Hihiu* tue ne -a mu 'hru yrayru, 'ki -ba nu Nyisua a -kuan. -A 'ni -nuo 'ki Nyisua a -kuan de, 'ki 'li 'hru 'ka wlon, -koti u 'cru la 'li Nyisua a tetecrien 'kwli.

Tete tue ne -a mu ni, de- mo de 'kuku

⁷ -Bakle, nyiblo du die 'ni hla, -e mo: «Moise* a tete, e mo de 'kuku ni.» 'Uon-, e 'yi 'mu le -ni. Tete, no- too 'mu, de- mo de 'kuku. 'Bu 'yi wene 'cru, 'ki 'li tetecrien 'kwli, -e mo, ni 'tuo 'li -na 'bi a kukode ca -mo, 'n 'yi wen 'lii -we, bu yi wene, -e mo, de a 'mu, e mo de 'kuku ni.

⁸ -Te tete too 'mu, -e mo, de a 'mu, e mo de 'kuku ni, -e -bi de 'kuku 'ye 'hru, 'ki 'li 'mu 'li, 'e nuo, bu -hue bu nu 'a -ne yinyrede, 'e tu -wlu, 'ki 'li 'na wlu ki. Tete 'bu 'yi 'u -ni, -e -bi de 'kuku 'yi 'kli -ko.

⁹ Ti -hi la, -te 'n 'ye la tete ni yi, 'na wlu 'ni -yeee la 'mu -ti. E hen 'nyre, 'ki 'li 'na dio 'yi, 'n 'mue la Nyisua yre; e 'wi yi, 'n ni la 'klo. Kee, -te 'n yru Nyisua a tete le, -e -bi 'n -hue bu tu de 'kuku a nunuo -wlu, 'e nuo, 'ni hloo Nyisua -mo le; e 'wi yi, 'n 'ku ni.

¹⁰ Nyisua -nyi nyibli tete ni, -e die nu, u 'mu haan'klo ko. 'Mo -bi, tete a 'mu, e 'klo 'mu ni. 'A -ti, 'n ble'e 'kukuu yi.

¹¹ -Te 'n 'win la tete a 'mu, -e -bi de 'kuku 'ye 'hru, 'ki 'li 'mu 'li, 'e kaa 'mu, 'ni nu yinyrede. -E -bi 'n ble'e 'kukuu yi, de 'kuku a -ti.

¹² 'A -ti, 'ki tete -hon 'li Nyisua -mo. 'A -ne tetebu 'sii 'u yi, 'ti- 'e no yi.

¹³ Bi e hen 'nyre, -e mo, haande, -e mo tete, e 'la 'mu ni? 'Uon-, e 'yi le -ni. De -mu', -e 'la 'mu, no- mo de 'kuku. De 'kuku a 'mu, 'ki e naa 'li haande, -e mo tete 'kwli, 'e 'la 'mu. Ke- e ni 'mu, -e die nu, -a 'muu yi -tee, -e mo, de 'kuku mo de 'kuku ni. 'A -ti, -te tete pi le, nyiblo 'ni 'nuo 'li de 'kuku, -a yi 'ni 'ye, -e mo, de 'kuku nyre yi, 'e -hi 'u 'a -ne dedede 'u.

-A -hue -ba nu haande, kee, yinyrede, no- -a ni

¹⁴ -A yi ni, -e mo, 'ki tete -hon 'li Nyisua -mo, kee, 'mo -bi, 'n 'yi 'kli -ko, 'ni -he de 'kuku a koyu.

¹⁵ 'Ni -yruo li de -mu', 'n ni le. 'Ni -nuo li de -mu', 'n -hue, kee, de -mu', 'n 'ye ni -hua, e no- 'n ni.

¹⁶ -Te 'n ni de -mu', 'n 'ye ni -hua, e tue 'mu ni, -e mo, 'n yruo le, -e mo, tete mo haande ni. 'N ko tete 'huen-, -a pe ni.

¹⁷ 'A -ti, yinyrede -mu', 'n ni, e 'yi 'mo 'pa-, 'ni -nuo lii, kee, de 'kuku, -e ni 'li 'mu 'li, e no- 'tui 'mu, 'ni ni yinyrede a 'mu.

¹⁸ 'Mo -bu, -e mo -ti'wlanyo, 'n yi ni, -e mo, 'ki 'li 'mu 'li, haande 'yi 'li -ni. 'N -huee ni diaki, 'ki bu nu wen haande, kee, 'n 'yi 'kli -ko, 'ki bu nuo.

¹⁹ 'A -ti, haande -mu', 'n -hue bu nu, 'ni -nuo lii. Kee, yinyrede -mu', 'n 'ye ni -hua, e no- 'n ni.

²⁰ De -mu', 'n 'ye ni -hua bu nu, 'bu mo, 'ni yi ni ni, e hen 'nyre, e 'yi 'mo 'pa-

'ni -nu□o li□i, kee, de 'kuku -mu', -e ni 'li 'mu 'li, e no- 'tui 'mu, 'ni ni□e.

21 'A -ti, de 'n yi 'ye, 'a -ne ti, no- mo: 'Bu mo, 'ni -hve □bu nu □haande, yinyrede ni -do, no- 'n -we 'li □bu nu.

22 E □hen 'nyre, 'ki 'li 'na □wlv a pepe ki, 'n -hve wen□e ni, □bu □tuu wen 'u Nyisva a tete 'u.

23 Kee, 'mo -bu, -e mo -ti'wlanyo, 'n yi□i ni 'ye, -e mo, □wlv -hvan ni 'li 'mu 'li. □Wlv -hvan a 'mu, e ko □haan□wlv 'hven-, u 'yi -pe. □Wlv -hvan a 'mu, e nu 'mu de 'kuku a □koyu -mo.

24 De- ko 'na nyai □ti 'mu le 'li? De 'kuku -ni 'li 'na □wlv ki, 'ki e gbe 'li 'mu 'kuule'. Nyiblo a 'di -bi, -e di 'mu □gble 'li?

25 Nyisva a 'wio. E no- naa 'li -Yusu 'Klisu 'li, 'e □gble 'mu, 'ki 'li de 'kuku a 'kl bu.

-Ti 'n -hve □bu hla wen, e no- mo: 'na □haan□wlv -hve bu □tuu 'u Nyisva a tete 'u. Kee, 'na □wlv -hvan -hve bu kve de 'kuku □wien.

8

-Ba -ha Nyisva a -Hihiu* me le, bu naa ne -a mu

1 'A -ti 'ki, nyibli -mu', -u kuo -Yusu 'Klisu □wlv yi, 'klo -mo 'klo, Nyisva a -bati 'yi 'li□i 'li -we, bu klo □nu,

2 -koti -te ti ne -bu, Nyisva a -Hihiu a 'kl, no- nee ne -a mu. -Hihiu a 'mu, no- yi -a mu 'klo yrayru -nyi, ko, no- ni□e, -a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, □a -mve. -Hihiu a 'mu a 'kl, no- nu□o, 'ki de 'kuku a 'kl 'yi 'ki -a mu win ki -koo -ni de. De 'kuku a 'kl a 'mu, no- gbe 'li nyibli 'kuule', e □hen 'nyre, Nyisva a -molehlole.

3 Moise a tete 'yi la 'kl -ko, 'ki bu -we la de 'kuku a 'kl bu, -koti -a mu -tonyibli, -a 'yi 'kl -ko, 'ki -ba □tuu 'u tete a 'mu 'u. Kee, de -bu, tete 'yi la 'li nunuo 'li -we, Nyisva, no- nu□o. -Te e nu 'a nunuo, e no- -bu: E lee 'ne- 'a 'Yu -Yusu 'Klisu 'klo ki, -Yusu 'Klisu a 'mu, 'e -he -tonyiblo. 'A -plahvi 'wi- -a mu de'kukununyv a -plahvi yi, kee, e 'yi de 'kuku -nu, 'klo -mo 'klo. E di la ni, e 'mu la 'ku -aan de 'kuku a -ti. 'A 'kukuv tve □ne nyibli ni, -e mo, Nyisva yraa de 'kuku ni. No- nu□o, yru, Nyisva di wen -a mu le -puv -ni, -Yusu, no- e puv □ne le.

4 Nyisva nu□o ni, -e di□e nu, -a 'mu 'kl ko pepe, de -mu', 'a tete tve ne -a mu, -a 'mu□v nu. -A 'ni -kve□e 'ki -aan dionv a 'lule-hihie □wien le, -e mo -aan □wlv 'ki, kee, Nyisva a -Hihiu, no- -a -he me le, 'ki bu naa ne -a mu, 'e ni□e, □a ko 'kl, 'ki -ba □tuu 'u Nyisva a tete 'u.

5 Nyibli -mu', -u yi 'waa dionv a 'lule-hihie □wien le kve, de -mu', 'waa □gbetu, u -hve, e no- u □mve le 'a -ne ti. Kee, nyibli -mu', -u yi Nyisva a -Hihiu □wien le kve, u nu- -mo -bi, de -mu', Nyisva a -Hihiu -hve, e no- u □mve le 'a -ne ti.

6 Nyibli -mu', -u yi 'waa 'lu-mole-hie-tebli □wien le kve, 'a -ne ti, 'hru -mu', -e ko wlon u ni 'u, e no- mo 'kukuv a 'hru. Kee, nyibli -mu', -u yi Nyisva a -Hihiu a -tebli 'lu -mo le -hie, Nyisva yi -nyi □nu 'klo yrayru ko plo a blele,

7 -e nu□o, nyibli -mu', -u yi 'waa 'lu-mole-hie-tebli □wien le kve, u nu- yraa Nyisva. U 'ni □tuu□o 'u Nyisva a tete 'u, 'u 'yi 'kl -ko, 'ki bu □tuu 'u tete a 'mu 'u.

8 Nyibli -mu', -u yi 'waa □wlv 'ki □wien le kve, u 'ni -blee□e li Nyisva a plo.

9 'A mu -mo -bi, a 'ni -kve□e li 'aan □wlv 'ki □wien le, kee, Nyisva a -Hihiu, no- a yi □wien le kve, -koti Nyisva a -Hihiu a 'mu, 'ki e ni 'u 'a mu ke'. Nyiblo 'bu ni 'u, Nyisva a -Hihiu a 'mu, -e mo -Yusu 'Klisu a -Hihiu -we, 'bu 'yi 'u□v ke' -ni, -e -bi e 'yi -Yusu 'Klisu a nyiblo 'pa-.

10 -Yusu 'Klisu 'bu ni 'li 'aan □wlv ki, -e -bi 'a -Hihiu yi -nyi 'a mu 'klo yrayru, -e nu□o, Nyisva 'sii 'u 'a mu yi, 'ki 'u 'a dionv ye'. Ke- e ni 'mu, 'ye □bu 'aan -plahvi di 'ku, de 'kuku a -ti.

11 'Ya 'u 'lu de, Nyisva a -Hihiu, -e -ha 'li -Yusu 'Klisu 'kukunyibli 'nyr, -e -ha□a 'klo, -Hihiu a 'mu, 'bu ni 'u 'a mu ke', -e -bu e mo □han-ti, Nyisva ni -do a 'mu, no- di 'li 'a mu 'kukunyibli 'nyr -ha -we, 'ti- e 'mu 'a mu 'hvi yrayru -nyi. E di□e 'ni nu, 'ki 'li 'a -Hihiu -mu', -e ni 'u 'a mu ke' a 'kl 'kwli.

12 'A -ti, 'na 'diayinv -na, -a blee yi, -ba nu de -mu', Nyisva a -Hihiu -hve. De -bu, -aan □wlv 'ki -hve, -a 'yi 'a nunuo -ko.

13 'Bu mo, 'ba yi de -mu', 'aan □wlv 'ka -hve ni ni, -e -bi a hlo Nyisva -mo le, e 'wi yi, 'ki a ni 'li 'kukuv a 'hru wlon. Kee,

'bu mo, 'ba -ha Nyɔsua a -Hihiu me le, bu -ha 'li yunyre-tebli -mu', -e ni 'li 'aan [wli kle, -e -bi a di ko 'klo yrayru.

14 Nyibli a pepe -mu', -u -he Nyɔsua a -Hihiu me le, 'e nee [nu, nu- mo Nyɔsua a 'yonu.

15 -E -bi Nyɔsua a -Hihiu a 'mu, e 'ni -nu[ɔ li -a mu [koyo -mu', -u yi hvannu pie -mo, kee, e ni -a mu Nyɔsua a 'yonu -mo, 'ti- 'e ni[pe, [a pi le, -e mo, Nyɔsua, no- mo -aan 'Ba.

16 Nyɔsua a -Hihiu tve [ne -a mu ni, 'ki 'li -aan [wli ki, ko, [a yi[pe, -e mo, 'e mo [han-ti, -a mo Nyɔsua a 'yonu [ni.

17 -Te -a mo Nyɔsua a 'yonu, 'a -ti, yino-tebli -mu', e [tu bu, 'ki 'u -a mu -mo, e di -a mo[ɔ 'ni -nyi. -A ko -Yusu 'Klɔsu 'hven-, -a mu e di[pe -nyi, -koti -te -Yusu 'Klɔsu nu [hven a 'yiye, ke- -a ni [hven a 'yiye -we. -E -bi 'ki, -a ko -Yusu 'Klɔsu 'hven-, -a di ko -ti a 'yi'bubua.

[Haande -mu', -a yi -ple

18 'N pu[ɔ [han-ti, -e mo, [hven -bu, -a yi 'ye ti -bu 'yri, e mo de 'cimie. Nyɔsua a -ti a 'yi'buae, e di -a mu -nyi, e ko [hven a 'mu 'hven-, u 'yi 'li yre 'mumue -ni. -Ti a 'yi'buae a 'mu, e di 'ni 'bua, e 'mu 'u [hven a 'yiye 'u -hi.

19 'Klo a pepe yi -ple -nyrowo -mu', -e ko 'kwli Nyɔsua di 'u 'a 'yonu pepe' -puu -ni, -e di[pe nu, nyibli a pepe 'mu Nyɔsua a 'yonu a -ti a 'yi'buae 'ye.

20 -Tebli a pepe, Nyɔsua -nu, 'ki e ni 'li 'kukuu a 'klɔ bu. E di -we bu. Nyɔsua a nunu-tebli a 'mu, e 'yi[ti -hua, 'ki bu ni wen 'li 'kukuu a 'klɔ bu, kee, Nyɔsua, no- ha 'li [nu 'a dabu 'nyi, -tonyibli a de 'kuku a -ti.

21 Nyɔsua a nunu-tebli a 'mu, u yi[pe ni, -e mo, e di ko -nyrowo [du, Nyɔsua 'mu [nu [gble, 'ki 'li 'kukuu a 'klɔ bu, 'ti- e 'mu [nu wa. -Te Nyɔsua di nu, e 'mu 'li 'a 'yonu 'kukuu a 'klɔ bu -ha, 'ti- e 'mu [nu -ti a 'yi'buae -nyi, ke- e di nu -we, e 'mu 'li 'a nunu-tebli 'kukuu a 'klɔ bu -ha, 'ti- e 'mu [nu -ti a 'yi'buae -nyi.

22 -A yi[pe ni, -e mo, kue 'li 'a -wlu[tuule 'yie bu, -bu ye ti -bu ki, Nyɔsua a nunu-tebli a 'mu, u ni nyai le, 'ti- 'u yi [hven 'ye, 'u 'wi- nugba yi, -e yi [gbugbla a [hven 'ye.

23 E 'yi Nyɔsua a nunu-tebli ni -do 'pa-, u 'ni -nu[ɔ nyai le, -aan 'mumu, -u mo yi-henyibli, e -nyi 'a -Hihiu*, -a ni nyai le -we, 'ki 'li -aan [wli ki. Kee, -nyrowo -ko 'kwli e di 'u -a mu pepe' -puu -ni, e di -nyi -a mu 'hvi yrayri. -Nyrowo a 'mu, e no- -a yi -ple diaki.

24 Nyɔsua wa -a mu ni, kee, -tebli a pepe, e di -a mu -nyi, -a 'tie 'ye[pe ni kue. Kee, -a kuo [ne [wlu yi, -e mo, -a di[pe 'ni ko. De -bu, -a kuo [wlu yi, ko, -a yi -ple, -e mo, -a di[pe 'ni ko, de a 'mu, 'bu mo, [ba yi wen[pe ni 'ye, -e -bi -a 'yi wen 'ki[ti [wlu yi -kuo -ni, -koti -a we 'a kuko -mo. Nyibli 'bu ko de, 'hru 'yi 'ki 'u bu -pe, 'ki bu kuo [ne [wlu yi, ko, bu -ple[pe, -e mo, de a 'mu, e di[pe 'ni ko.

25 Kee, de -mu', -a 'yee ni kue, e no- -a kuo [wlu yi, [a yi[ti -ple. -E -bi -a ko [wlu a 'lila, [a yi[ti -ple.

26 -E -bi 'ki, Nyɔsua a -Hihiu, no- yi -a mu -hee -ni, -a mu -bu, -u 'yi 'klɔ -ko. -Te -a di Nyɔsua a dida nu, -a 'yi[ti -yi. Kee, Nyɔsua a -Hihiu a 'mu, no- yi 'li Nyɔsua -mo -hlee -ni, 'ki 'u -aan -ta', 'ki 'li 'a [wlu a pepe ki. -Te e ni 'a dida, e -hi 'u -tonyibli a win ni.

27 Nyɔsua yi de -mu' ni, -e ni 'li -tonyibli a [wlu ki, 'e yi de -mu', 'a -Hihiu -hue -we, -e nu[ɔ, 'a -Hihiu a 'mu, e de Nyɔsua, 'ki 'u -Yusu a nyibli a -ta', [wi yi, -te Nyɔsua ni 'a -huhua.

28 Nyibli -mu', -u nue Nyɔsua, 'ti- Nyɔsua a 'mu, e -da, 'ki bu nu 'a -kuan, -a yi[pe ni, -e mo, 'a -ne de, -e yi 'u nyre, 'ki 'u [nu -mo, Nyɔsua ni[pe ni, [haande 'e -hven 'li[ti 'kwli,

29 -koti kue la 'li bu, nyibli -mu', Nyɔsua -ha 'li, e pu [nu 'kɔbia ki, u 'mu -Yusu yi 'wi, -e di[pe nu, 'a 'Yu a 'mu, e 'mu Yi-heyu' pa, 'ki 'li 'yonu -huohvi 'nyi.

30 Nyibli -mu', e pu 'kɔbia ki, e da [nu ni, -e di[pe nu, u 'mu 'a nyibli' pa. Nyibli -mu', e -da, e 'sii 'u [nu yi, 'ki 'u 'a diɔnu ye'. Nyibli -mu', e 'sii 'u yi, e di -nyi [nu 'a -ti a 'yi'buae.

Nyɔsua a nuele, e -hi 'u 'a -ne de ni

31 -E -bi -te e ni 'mu le, -bi' -a di 'ki pu de 'li? -Te Nyɔsua ko -a mu 'hven-, -a -pe,

nyiblo □dub 'yi 'li□i 'li -we, bu -ha 'u -a mu 'hru wlon.

32 Nyisva -ha 'a 'Yu ni -do ni, 'ki bu lee 'ne□e 'klo ki, -e di□e nu, e 'mu 'ku, 'ki 'u -aan pepe a -ta'. -Te Nyisva -nyi -a mu 'a 'Yu, -e -bi e mo □han-ti, e di -nyi -a mu 'a -ne □haande □dub -we, 'ki 'li daduke 'kwli.

33 -A mu -bu, Nyisva pu 'kibia ki, 'ki -ba -he 'a nyibli, nyiblo □dub 'yi 'li□i 'li -we, bu yee ne -a mu -ti, -koti Nyisva a □gbetu, no-'sii 'u -a mu yi, 'ki 'u 'a dionu ye'.

34 Nyiblo □dub 'yi 'li□i 'li -we, bu 'be -aan -bati, -koti -Yusu 'Klisu a 'mu, e 'ku ni, 'ki 'u -aan -ta', 'ti- Nyisva 'e -ha 'li□i 'kukonyibli 'nyi, 'e -ha□a 'klo. -Yusu 'Klisu a 'mu, 'ki e 'ni 'u Nyisva 'hvi, 'e de Nyisva, 'ki 'u -aan -ta'.

35 -Yusu 'Klisu nve ne -a mu ni. E ko -a mu 'hven-, nyiblo □dub 'yi 'li□i 'li -we, bu -hivia -a mu yre, -e di□e nu, e 'mu -aan nvele 'kee -ni. 'Bu mo, □ba yi □hiven ni 'ye, □ba ko 'kla-wliye'yiya, ko, nyibli 'bu yi -a mu □hiven ni □tui, ko, 'kanu 'bu yi -a mu ni ni, □ba 'yi 'hulepu-tebli -ko, ko, □hwle ko 'kuku 'bu yre -a mu ni mi, □bi -tebli a 'mu, e □hen 'nyre, -e mo, -Yusu 'Klisu 'yi 'ki -a mu -nve -ni de? 'Ubn-, e 'yi 'mu le -ni. E 'tie nve ne -a mu.

36 E mo -tee, -aan □hiven a 'yiye a 'mu, e 'wi- -ti -mu', u 'cru la 'li Nyisvacrien 'kwli, -e mo:

«Nyisva o, -mo ko -ti, 'a -ne ti, nyibli 'u □mve -aan 'lula le.

'Ki 'li -tonyibli 'yi, -a 'wi- blabli yi, u gbe 'li 'laale'»

37 'Ye □bu e ni 'mu le, -a yi 'bee 'li 'kla-wliye'yiya 'kwli □ti□ pepe, 'ki 'li -Yusu 'Klisu, -e nve ne -a mu a 'kl' 'kwli.

38 'N yi□e ni, -e mo, e 'yi □dedede -ko, -bu di -a mu 'yi le -hivia -ni, -a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, -e di□e nu, e 'mu -aan nvele 'kee -ni. Mo, □ba 'tie yi -hunhlon ni pi, -hvu', □ba yi ni 'ku, e 'tie nve ne -a mu. 'Kuo, ko 'a -ne 'klukunde □dub, ko kike a -tebli ko -nja a -tebli 'hven-, e bi 'li yi,

39 ko 'kl, -u ni 'li yak' kwli, ko -tutu bu, ko 'a -ne □dedede, u 'yi 'li□i 'li -we, bu ka Nyisva yi, 'ki bu nve ne -a mu. De -mu', -Yusu 'Klisu -nu, 'ki 'u -aan -ta', e tve ne -a mo□o yi, -e mo, Nyisva nve ne -a mu ni.

9

De -mu', Nyisva pu 'li, 'ki 'u Yisraekue, -u mo -Juukue* -mo

1 -Ti -bu, 'n hle, e mo □han-ti □ni□, -koti 'mo -Yusu 'Klisu a nyiblo □ni□, 'ni -nu□o hi. Nyisva a -Hihiu* tve 'mo□o ni -we, -e mo, 'na pupwin mo □han-ti □ni□, ko, 'na □wlu 'ni -yee□e 'mu -ti.

2 'Wen 'ni, 'kla-wliye'yiya -hi 'mu wlon diaki, ko, 'na □wlu 'mve bu,

3 'ki 'u 'na dako, -u mo Yisraekue -mo, -u mo 'na 'diaynu a -ta'. 'Bu mo, 'hru 'bu pe wen 'u bu, 'n di wen□e 'ni hla -we, 'ki Nyisva bu pu wen 'mu 'jro yi, ko, bu -hivia wen -a mu yre, 'n ko -Yusu 'Klisu 'hven-, 'bu mo, 'bu -we 'li bu wa wen 'na 'diaynu -mu', -u mo Yisraekue.

4 U mo Yisrae a 'yonu a 'yonu, -e mo Yisraekue a 'bai. Nu- Nyisva pu 'kibia ki, -e di□e nu, u 'mu 'a 'yonu' pa, 'e to□ □nu 'a -ti a 'yi'bubua, 'e □tu 'yri a gblegble, e ko □nu 'hven-, 'e -nyi □nu tete, ko, 'e to□ □nu 'hru, -te u di 'a dida nu, e ko, -te u di 'u 'a 'u□tuule nu, ko, 'e lee □nu de -mu', e di nu, 'ki 'u □nu -mo'.

5 Nu- mo -aan 'bai gbagbu Abrahamu a 'yonu a 'yonu. Nu- ko 'nyi u koo 'li -Yusu 'Klisu, -e mo Nyisva a 'Yu, -e koo ne 'a -ne □dedede win ki. -Ba pu Nyisva 'nyre le 'a -ne ti. Ke- bu ni 'mu.

6 E 'yi 'nyre □hen, -e mo, de Nyisva pu la 'li, e 'yi□i -nu. De Nyisva pu la 'li, e nyre 'u ni, 'ye □bu e 'yi Yisrae a 'yonu a pepe, u 'yi Nyisva a -tee a dako a nyibli 'pa-.

7 Abrahamu, e ko la 'yonu -huchvi, kee, e 'yi 'waa pepe, u 'yi Abrahamu a -tee a 'yonu 'pa-. Ti -hi la a ti 'yri, ke- Nyisva pu la Abrahamu yi: «-Na -tee a 'yonu, nu- mo -na 'yu Yisaki a 'yonu.»

8 E □hen 'nyre, 'ki 'li Abrahamu a 'yonu 'nyi, e 'yi 'waa pepe, u 'yi Nyisva a 'yonu 'pa-. Kee, -e -bi 'yonu -mu', Abrahamu -ko, □wi yi, -te Nyisva nu la 'a -huhva, u ni -do, u nu- Nyisva dee ne 'a -tee a 'yonu.

9 De Nyisva lee la Abrahamu, no- mo: «'Yru, -a di ki bi, ti ni -do -bu 'yri, 'n di 'ni di de. 'Ki Sara di 'u 'yu nyibeyu -koo -ni.»

10 Ke- e ni la 'mu, 'ki 'u Rebeka -mo'. Rebeka a 'mu, e mo la Abrahamu a 'yu Yisaki a nugba □ni□. E ni la □yruyonyonu a 'kwli.

11-12 Ke- Nyɩsɩa pu la□a yi, ε wen: «'Hɩan, nɔ- di -huan nyi'ka win ki -kɔɔ -ni, -nyrɔwɔ □dɔ.» Ti -kɔ 'yri Nyɩsɩa hla la -ti a 'mɔ, Rebeka 'tɛ 'yɛ la □nɔ ni kɔɛ. 'A -ti, 'yonɔ -mɔ', ε di la kɔ, mɔ, ɔ 'tɛ 'yɛ la □haandɛ ni ni, mɔ, ɔ 'tɛ 'yɛ la dɛ -huan ni ni -wɛ. Ke- Nyɩsɩa nu la□a, -ε di□e nu, ε 'mɔ la□a nyibli -tɔɔ -ni, -ε mɔ, dɛ -mɔ', ε -hɔɛ, ε nɔ- ε ni. Ε tɛ 'lɩ nyibli 'nyi lɛ, 'ε -hɛ 'lɩ nyiblo -mɔ', 'a □wɩɔ -hɔɛ. Ε 'yɩ nyiblo a 'mɔ, bu nu □haandɛ a -ti 'pa-, ε 'nɩ -ha□a lɩ□ɩ.

13 Ε nɔ- ɔ 'cru la 'lɩ Nyɩsɩacriɛn 'kwli, -ε mɔ, Nyɩsɩa wen 'nɩ: «Sakɔbu*, nɔ- 'n -ha 'lɩ, 'kɩ 'ɔ 'na -kɔan a -ta', ε 'yɩ Esau 'pa-.»

14 Dɛ a 'dɩ -bɩ ε □hɛn 'kɩ 'nyrɛ 'lɩ? □Bɩ ε □hɛn 'nyrɛ, -ε mɔ, Nyɩsɩa a nunu-ɛɛblɩ 'yɩ 'ɔ yɩ 'sɩi -nɩ? 'Uɔn-, ε 'yɩ 'mɔ lɛ -nɩ.

15 Ti -hi la a ti 'yri, ke- ε pu la Moise yi, -ε mɔ: «'Mɔ Nyɩsɩa, nyiblo -bu, 'n -hɔɛ □bu nu □haandɛ -mɔ, ε nɔ- 'n di□e -mɔ nu, ε kɔ, nyiblo -bu, -ε kɔ nyai 'n -hɔɛ □bu yru, ε nɔ- kɔ nyai 'n di yru.»

16 Nyɩsɩa 'bu -ha 'lɩ nyiblo, ε 'mɔ□ɔ □haandɛ -mɔ nu, ε ni□e ni, -kɔɩ ε nɔ- hɔɛ□ɛ, ε 'yɩ nyiblo bu -hɔa□a a -ti 'pa-, ε 'yɩ nyiblo a -kɔan, ε ni a -ti 'pa- -wɛ.

17 Ba 'yɛ kɛ, -ti -mɔ', Nyɩsɩa lee la Esipɔɔblɔgba a bodɩɔ, ε wen: «'N nu -mɔ bodɩɔ -mɔ, -ε di□e nu, □nɩ 'yɩ 'ɔ 'mɔ 'ɔ □tuu -nɩ, 'mɔ□ɔ nyibli a pɛpɛ yi -tɔɔ -nɩ, -ε mɔ, 'n kɔ 'kɩ, 'kɩ 'ɔ -mɔ kɩ, 'kɩ 'nɛ- -na 'blɔgba 'kwli, 'ti- 'mɔ□ɔ nu, 'na 'nyrɛ 'mɔ 'kɔ a pɛpɛ kɩ bu 'hɛn -nɩ.»

18 'A -ti, -a yɩ□ɩ 'nɩ 'yɛ, -ε mɔ, nyiblo -mɔ', Nyɩsɩa -hɔɛ bu nu □haandɛ -mɔ, ε nɔ- ε ni □haandɛ -mɔ, kɔ, nyiblo -mɔ', -ε kɔ □wɩɔ Nyɩsɩa -hɔɛ -bu 'gboklo -nɩ, ε ni□e ni, nyiblo a 'mɔ, 'a □wɩɔ 'ε yɩ 'gboklo -nɩ.

Dɛ -mɔ', Nyɩsɩa -hɔɛ bu nu, ε nɔ- ε ni

19 -U -bɩ di 'nɩ 'bɛti -nɩ: Nyibli 'bu yi yɩnyrɛ-ɛɛblɩ ni ni, dɛ a 'dɩ -bɩ -kɔ -ti Nyɩsɩa 'ε yɩ □nɔ -mɔ 'plɛ 'lɩ? 'Bɩ dɛ -mɔ', Nyɩsɩa -hɔɛ, nyiblo □dɔ 'yɩ 'lɩ 'a yɩ-wɔn-wɔn 'lɩ -wɛ.

20 'Wɛn 'nɩ: Nyiblo a 'dɩ -bɩ -mɔ 'lɩ, -mɔ a 'mɔ, -ε ni 'lɩ Nyɩsɩa a -mɔhleeɛ lɛ 'lɩ? □Bɩ ya -bu, ɔ -mɔ, ε -wɛ 'lɩ bu lee nɛ 'a mɔmɔnyɔ ni, -ε mɔ: «Dɛ- kɔ -ti □nɩ nu 'na nunuɔ lɛ 'lɩ?» 'Uɔn-, ε 'yɩ 'lɩ□ɩ 'lɩ -wɛ.

21 Nyiblo -mɔ', -ε ni yi, ε kɔ 'kɩ, 'kɩ bu nu buɛ, bu nu 'a -nɛ ya, ε -hɔɛ. 'Bu yɩ□ɩ ni -hɔɛ, bu nu ya -mɔ', -ε kɔ 'mini, ε nɔ- ε di nu, mɔ, 'bu yɩ□ɩ ni -hɔɛ, bu nu ya -mɔ', -ε 'yɩ 'mini -kɔ, ε nɔ- ε di nu.

22 -ε -bɩ Nyɩsɩa 'bu yɩ□ɩ ni -hɔɛ, bu 'wɩ-yɩnɔnyɔ yi, □bɩ -kɔ 'lɩ□ɩ -mɔ? Nyɩsɩa -hɔɛ□ɛ ni, nyibli bu yɩ□ɛ, -ε mɔ, ε -wɛ 'lɩ bu pu yru ni -wɛ, kɔ, 'ε ni 'kɩ kɩ. Ε nɔ- kɔ -ti, 'ε kɔ □wɩɔ a 'lɩda dɩaktɩ, 'kɩ 'ɔ nyibli -mɔ', ε pu yru lɛ -mɔ, 'ti- -ɔ blɛɛ 'kɔkɔɔ yɩ.

23 Nyɩsɩa -hɔɛ□ɛ ni -wɛ, 'kɩ nyibli bu yɩ□ɛ, -ε mɔ, ε kɔ -ti a 'yɩ'buɔɔa dɩaktɩ, 'ti- ε -hɔɛ bu -nyɩ -a mɔ -ti a 'yɩ'buɔɔa.

24 -A mɔ mɔ nyibli a pɛpɛ -mɔ', ε -da, 'kɩ -bu mɔ 'a nyibli. Ε 'yɩ 'lɩ -Juukɔɛ* ni -do 'nyɩ 'pa-, ε 'yɩ 'lɩ nyibli -ha. Kɛɛ, 'kɩ 'lɩ dakɔ -bɩ 'nyɩ, ε -ha 'lɩ nyibli -wɛ.

25 Ε nɔ- mɔ -ti -mɔ', ε hla la, 'kɩ 'lɩ winwɩɔn-hanyɔ* Hose a 'cɩɛn 'kwli, -ε mɔ:

«Nyibli -mɔ', -ɔ 'yɩ la 'na nyibli 'pa-, nu- 'n di 'na nyibli -daa -nɩ. Dakɔ -mɔ', 'n 'yɩ la -nɔɛ -nɩ, ε nu- kɔ nyibli 'n di 'na nuɛnyibli -daa -nɩ.

26 -Tɛ -mɔ', ɔ lee la 'ɔ □nɔ, -ε mɔ: A 'yɩ 'na dakɔ 'pa-, 'kɩ 'ɔ -tɛ ni -do a 'mɔ, 'mɔ 'Klɔhienyɩsɩa, 'kɩ 'n di 'ɔ □nɔ 'na 'yonɔ -daa -nɩ.»

27 Nyɩsɩa a winwɩɔn-hanyɔ Esai, ke- ε pu la, 'kɩ 'ɔ dakɔ, -ɔ mɔ Yisraɛkɔɛ a -ta', -ε mɔ: «'Yɛ □bu Yisraɛkɔɛ bu -hu wen, □wɩ yi 'pɔwɔn -mɔ', -ε 'wɩɛ 'ɔ 'yru wien bu, ba yɩ□ɛ, -ε mɔ, 'waa nyibli -mɔ', Nyɩsɩa di wa, ɔ 'yɩ 'lɩ□ɩ -wɛ, bu -hu, 'waa 'cɩmɩ gbi ni -do, nu- ε di wa.

28 Kɔkɔnyɔ Nyɩsɩa di di 'nɛ- 'kɔ kɩ, 'wɔwɩ kɩ, ε 'mɔ -ti a pɛpɛ -mɔ', ɔ hla la nu, ε 'mɔ nyibli a pɛpɛ, -ɔ ni 'nɛ- 'kɔ kɩ, -bati lɛ -pɔɔ -nɩ.»

29 'Ya 'ɔ 'lu de, ke- Esai pu la -wɛ, ti -hi la a ti 'yri:

«Kɔkɔnyɔ Nyɩsɩa, ε kɔɔ nɛ 'a -nɛ □dedede win kɩ,

'bu 'yɩ wen -aan 'yonɔ a dɛ -bɩ 'kɩɔɩa kɩ -pɔ,

-a di -wɛ wen bu, □wɩ yi -tɛ Sodɔmɔdɩɔ kɔ Gomɔlɩdɩɔ a nyibli nu la bu-wɔwɛ.»

□Haantitie, -ε ne -Yusu a -ti -mō le, -Juukue hia □ne ki

30 -Bī' -a di 'ki pu de 'lī? Kε- -a di pu, nyibli -mū', -v 'yi -Juukue* 'pa-, v 'nī □mū□□ la Nyisua a 'hru le, -ε di□e nu, v 'mū la 'v yi 'sīi -nī, 'kī 'v Nyisua ye'. Kεε, -te ti ne -bu, v 'sīi 'v yi, 'kī 'v Nyisua ye', -kōti v kuo □ne □wlv yi.

31 -Juukue -mō -bī, v □mūe la 'hru le, -ε kō 'yri v di la 'v -naa -nī, 'tī- v 'mū la 'v yi 'sīi -nī, 'kī 'v Nyisua ye'. Kεε, v □mūe la tete le, -ε di la□a nu, v 'mū la 'v yi 'sīi -nī, 'kī 'v Nyisua ye'. Kεε, v 'yi 'lī -nyre.

32 De a 'dī -bī -kō -tī, 'kī v 'yi 'lī -nyre 'lī? U nu- -mō -bī, v daa □ne, -ε mō, v di 'sīi 'v yi, 'waa nunu-tebli a -tī, 'tī- v 'yi Nyisua □wlv yi -kuo -nī. 'A -tī, 'waa bu bi 'hīo yi. 'Hīo a 'mū, ε nō- mō -Yusu 'Klīsv.

33 ε nō- kō -tī 'v 'cūi la 'lī Nyisuaerīen 'kwli, -ε mō:

«Kε- Nyisua -pu:
Ba pu 'v nua bu. 'Kī 'lī Siondīo 'kwli,
(-ε mō Jrusre,) 'n di □tu 'lī 'hīo bu.
'Hīo a 'mū, nyibli a bui di bi□e yre,
v 'mū □hlōn le bi.
Kεε, nyiblo -bu, -ε kuo 'hīo a 'mū □wlv yi,
'n di□e 'nī wa.»

10

1 'N -hūe□e nī, 'kī 'lī 'na □wlv a pepe kī, 'na 'dūkue -Juukue bu wen□e kī, 'kī Nyisua bu wa □nu. 'N de Nyisua nī dīaki, 'kī 'v 'waa wūwa a -ta'.

2 'Bū mō, 'nī yi wen nī hle, 'kī 'v 'waa -ta', 'n di wen□e 'nī hla, -ε mō, v -hūe□e nī dīaki, 'kī bu kue Nyisua □wien, kεε, v 'nī -gba□a lī -tee a 'hru -mū', v di wen gba, v 'mū wen□e □wien kue.

3 U 'nī -yru□o lī□i, -te -mū', Nyisua nī 'v nyibli a 'uyi'siile, 'kī 'v 'a dīōnv ye'. U nu- -mō -bī, v -hūe bu na 'waa dīōnv a □wlv a 'hru, -ε di□e nu, v 'mū 'v yi 'sīi -nī, 'kī 'v Nyisua ye'. Kεε, -te Nyisua nī -tonyibli a wūwa, v 'yi□i kī -wen.

4 -Te -Yusu 'Klīsv di la 'ne- 'klō kī, ε □tuu 'v Moise a tete nī. Nō- kō 'kwli ε naa 'lī, 'kī tete 'yi ke 'klī -kō de, 'kī bu wa nyibli. ε mō □han-tī □nīo, ε 'yi tete 'a 'v□tuule 'pa-, ε 'nī -nu□o lī□i, -a 'nī 'sīi□e 'v yi, 'kī 'v Nyisua ye', kεε, -ba kuo -Yusu 'Klīsv □wlv

yi; nō- nī□e, □a yi 'v yi 'sīi -nī, 'kī 'v Nyisua ye'.

Nyibli a pepe -mū', -v kuo -Yusu □wlv yi, nu- Nyisua we

5 Tī -hī la a tī 'yri, Moise 'cūi la□a nī, 'kī 'v tete a 'v□tuule a -ta', -ε mō, 'hru -kō wlvōn Nyisua yi 'v nyibli yi 'sīi -nī, 'kī 'v 'a dīōnv ye'. -Tī a 'mū, ε 'cūi la, ε nō- -bu: «Nyiblo -mū', -ε □tui 'v tete a pepe 'v, nō- di 'klō yrayrv kō.» ε nō- Moise 'cūi la.

6 Kεε, nyibli -mū', -v kuo -Yusu □wlv yi, 'hru, -ε kō wlvōn Nyisua yi 'v □nu yi 'sīi -nī, ε nī 'dō. 'Kī 'v 'hru a 'mū a -ta', v 'cūi la□a nī, 'kī 'lī Nyisuaerīen 'kwli, -ε mō: «□Nī 'pūv 'lī le, 'kī 'lī -na □wlv kī: Nyiblo a 'dī -bī, -ε di 'lī yakō 'kwli mū 'lī?» 'Betile a 'mū, ε □hen 'nyre, 'hru 'yi 'v -hie, 'kī -bu mū 'lī yakō 'kwli, -bu mū -Yusu 'Klīsv da, ε 'mū di, -kōti ε -hōn 'lī nī, 'ε di -mū wa mō.

7 □Nī 'pūv 'lī le -we, 'kī 'lī -na □wlv kī: «Nyiblo a 'dī -bī, -ε di 'lī 'kōkōnyibli -mō mū 'lī?» 'Betile a 'mū, ε □hen 'nyre, 'hru 'yi 'v -hie, 'kī -bu mū 'lī 'kōkōnyibli 'nyī, -bu mū -Yusu 'Klīsv da, -kōti ε -hōn 'lī 'kōkōnyibli 'nyī nī.

8 Kε- Nyisuaerīen -pu de: «'Kī Nyisua a win nī 'v -mū 'hūi, ε 'yi -mō -hlō. Win a 'mū, 'kī ε nī 'v -mū wien, kō, 'kī 'lī -na □wlv kī.» Win nī -dō a 'mū, ε nō- -a yi nyibli -lee -nī, -ε mō, v bleε yi, bu kuo Nyisua □wlv yi.

9 'Bū mō, □nī yi le nī pī, 'kī 'v nyibli ye', -ε mō, -Yusu mō Kōkōnyō □nīo, kō, 'bū mō, □nī pu□v □han-tī, 'kī 'lī -na □wlv kī, -ε mō, Nyisua -ha 'lī□i 'kōkōnyibli 'nyī nī, 'tī- 'ε -ha□a 'klō, -ε -bī Nyisua a 'mū, ε di -mū 'nī wa.

10 'Bū mō, □ba kuo -Yusu □wlv yi -tee, -ε -bī Nyisua di 'sīi 'v -a mū yi, 'kī 'v 'a dīōnv ye'. Kō, 'bū mō, □ba yi le nī pī, 'kī 'v nyibli ye', -ε mō, -Yusu mō Kōkōnyō □nīo, -ε -bī Nyisua di -a mū 'nī wa.

11 Kε- v nu la 'a 'cūi, 'kī 'lī Nyisuaerīen 'kwli, -ε mō: «'A -ne nyiblo 'bū nī 'v, 'bū kuo □ne □wlv yi, Nyisua di□e 'nī wa.»

12 Nyiblo, 'yi □bu ε mō -Juukueyu*, 'yi □bu ε 'yi -Juukueyu 'pa-, ε mō de nī -dō. Kōkōnyō mō nyibli a pepe a Kōkōnyō

□nuo. Nyibli a pεpe, -v de□ε, ε ni □nu □haande -mo,

13 □wi yi, -te v nu la 'a 'ciaru, 'ki 'li Nyisvaciarien 'kwli, -ε mo: «'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, 'bu yi Kukonyo Nyisva ni de, 'ki 'li 'a □wlv a yikuole 'kwli, -ε -bi Kukonyo a 'mv, ε di□e 'ni wa.»

ε 'yi 'waa pεpe 'pa-, v 'yi 'v Nyisva 'v □tuu -ni

14 Ke- -ti ni 'mv. Nyibli 'bu 'yi Kukonyo □wlv yi -kuo -ni, v 'yi 'li□i 'li -we, bu da□a, 'ki bu dii □nu ki. 'Bu 'yi 'a 'nyre 'win, v 'yi 'li□i 'li -we, bu kuo □ne □wlv yi. Nyiblo □dv 'bu 'yi □nu Kukonyo a -ti yi -hla, v 'yi 'li□i 'li -we, bu 'win a 'nyre.

15 'Bu mo, Nyisva a nyibli 'bu 'ye ni lee 'li □nu tconyibli -mo, nyiblo □dv 'yi 'li□i 'li -we, bu hla □nu Nyisva a -ti yi. ε no- v 'aru la 'li Nyisvaciarien 'kwli, -ε mo: «Nyibli -bu, -v pi □haantitie, v ni yino-kvan, 'waa didie mo dōdōde □nuo.»

16 'E mo □han-ti, Nyisva te nyibli bu, 'v pu 'a □haantitie. Kee, ε 'yi nyibli a pεpe -mv' 'pa-, -v yi Nyisva a □haantitie 'win, v 'ni 'ble□e li□i kva. Ke- Nyisva a winwlon-hanyo Esai pu la: «□Haantitie, -a pi, nyibli -hōhōvi 'yi□i □wlv yi -kuo -ni.»

17 'A -ti, □haantitie, -ε ne -Yusu 'Kliso a -ti -mo le, lelenyo ko bu gba 'li□i nyibli -mo, 'ti- v 'mv 'win. Nyibli ko bu 'win, 'ti- v 'mv□v □wlv yi -kuo -ni.

18 -Te ε ni 'mv le, 'n yi ni 'beti -ni: □Bi -Juukve* 'yi □haantitie a 'mv 'win? 'Ubn-, v 'win ni, □wi yi, -te -mv', v nu la 'a 'ciaru, 'ki 'li Nyisvaciarien 'kwli:

«Nyibli bi 'klo a pεpe ki, 'v hla Nyisva a -ti.

'Waa win 'wli ni, 'ki 'ne- -tutu a pεpe ki, ko, -bu mu, -bu ye 'klo a hreele ki.»

19 'N yi 'ni 'beti -ni de: □Bi -Juukve 'yi □haantitie a 'mv le -yru -tee? 'Ubn-, v yru□o le ni, kee, v 'yi 'a kva'buble -hva, □wi yi, -te Moise nu la 'a 'ciaru:

«Nyisva wen 'ni:

'N di□e 'ni nu, nyibli -mv',

-v 'yi 'na dako -Juukve 'pa-,

a 'mv □nu ca -mo □tu,

ko, 'n di□e 'ni nu, a 'mv yrv pu,

'ki 'v dako -mv' -mo, -v 'yi □dedede

-yi.»

20 'Ya 'v 'lu de, Esai 'yi la nyibli a hvannu -pie, 'ki bu hla la 'v□v nyibli ye', -ε mo:

«Nyisva wen 'ni:

Nyibli -mv', -v 'ye ni □muo la 'mv le,

v nu- 'ye 'mv.

Nyibli -mv', -v 'ye ni da la 'mv,

v nu- 'n 'hru yi.»

21 Kee, 'ki 'v -Juukve a -ta', ke- Nyisva -pu:

«'Ki 'li -nyrowo 'mumu 'kwli, 'n hru 'na

davu ni, 'ki 'v 'na dako -mo', -ε di□e nu,

v 'mv 'ne- 'mv -mo di. Kee, v hia ni,

'lulekukuo a -ti, v 'ni -hva□a li bu □tuu

'v 'mv.»

11

□Bi Nyisva □nyri 'a dako Yisraekve ni pεpe?

1 'N yi 'ni 'beti ni de: -Te ε ni 'mv le, □bi

ε □hen 'nyre, -ε mo, Nyisva □nyri 'a dako

Yisraekve ni, -v mo -Juukve*? 'Ubn-. 'Klo

-mo 'klo, ε 'yi □nu □nyri, -kotu 'na 'mumu,

'mo Yisraekveyu □nuo. 'Ki 'n ko 'li Besame

a □tugba 'yri, -ε mo Abrahamu a 'yonu a

'yu.

2 Nyisva a dako -mv', ε -ha 'li, ε 'yi □nu

□nyri. 'Bi a yi -ti -mv', v 'aru la ni, 'ki 'v

Nyisva a winwlon-hanyo Eli a -ta', ti -hi la

a ti 'yri. Eli a 'mv, ε gba la Nyisva -hawi,

'ki 'v Yisraekve a -ta', ε wen:

3 «Kukonyo o, Yisraekve 'la -na

winwlon-hanyo a pεpe ni, ko, 'teni -mv'

-ko 'yri -a yi 'v -cohlon* le -pii -ni, 'ki 'v

-mv ye', v wowa□a le. 'Mo ni -do, 'mo -hie

'v, -ε 'tie yi -mv □wien le kve, 'ti- 'v □mve

'na 'ila le.»

4 Ke- Nyisva pi la□a yi, ε wen: «'Ubn-, ε

'yi -mo ni -do 'pa-. 'N □tu nyibli a (7000)

'miliwi ni □hlon'hven bu, -v 'tie yi 'mv

□wien le kve. 'Ku -mv', v deε Baali, 'na

nyibli a 'mv, v 'yi□i -da, ko, v 'ni -na□a

li□i -mo.» Ke- Nyisva pu la.

5 Ti -bu 'yri, de ni -do, no- □nuo. 'Ki 'li

-Juukve 'nyi, nyibli ni 'li, Nyisva 'ε pu □nu

'kibia ki, -ε di□e nu, v 'mv□v □wien le kve,

-kotu ε ni □nu □haande -mo, 'ki 'li daduke

'kwli.

6 -Te Nyisva pu □nu 'kibia ki, 'ki 'li

daduke 'kwli, ε □hen 'nyre, ε 'yi □nu 'kibia

ki -pu, 'waa nunu-tebli a -ti. 'Bu mo, 'bu

pu wen □nu 'kibia ki, 'waa nunu-tebli a

-ti, ε □hen 'nyre, -ε mo, ε mo wen 'waa

nunu-tebli a 'peele □nuo, -ε -bi ε 'yi wen □nu 'kibia ki -pu, 'ki 'li dadoke 'kwli.

7 Ε □hen 'nyre, 'ki 'li tete a 'u□tuule 'kwli, 'ki -Juukue □mve la 'li 'uyi'siile ε, 'ki 'u Nyisua ye'. Kee, 'uyi'siile a 'mu, u □mve la ε, u 'yi□i 'ye. Kee, nyibli -mu', Nyisua pu 'kibia ki, nu- 'ye□e. -U -bi -mu', u ku 'lu ε, 'u 'yi Nyisua a -ti a leyuyruo -ko.

8 'Waa -ti, u 'cri la 'li Nyisvacrien 'kwli, ε no- -bu: «Nyisua nu□o ni, 'u 'ye ni yru □dedede ε, 'ε ka 'waa 'yii ki, ko, 'ε ka 'waa nu yre. Kue la 'li bu, -bu ye -nyrowo -bu ki, ke- ε 'tie ni 'mu.»

9 Ke- bodio Dafidi pu la -we, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -ε mo:

«'Waa le'mle-nyrowi -ko 'kwli u yi 'li -cohlun -pii -ni,

'ki 'u Nyisua -mo,

bu nu□o, Nyisua a -bati bu klo □nu, -wen cro.

10 Nyisua bu ka 'waa 'yii ki, -ε di□e nu, u 'ni □ha □dedede 'ye,

bu ko 'kla-wliye'yiya 'a -ne ti,

u 'ni □ha 'li ke ε -ha.»

ε no- bodio Dafidi 'cri la.

11 'N yi 'ni 'beti ni de: -Te -Juukue hia Nyisua ki, 'ki bu 'sii 'u □nu yi, 'ki 'u 'a dionu ye', □bi ε □hen 'nyre, -ε mo, Nyisua 'yi □nu ki -wen pepe. 'Uun-, ε 'yi 'mu le -ni. Kee, -te ε ni 'mu, ε no- -bu: 'Waa de 'kuku nu□o ni, Nyisua 'ε wa hiapudako -bi, -u 'yi -Juukue 'pa-. ε nu□o ni, -ε di□e nu, -Juukue 'mu hiapudako a 'mu ca -mo □tu.

12 -Te -Juukue 'yi Nyisua ki -wen, Nyisua nu dako a gblegble □haande -mo'. □Haande a 'mu, ε di bii ki diaki, ti -mu' -ko 'yri -Juukue a pepe, u di -mo □hian, u di -Yusu 'Klisu □wlu yi -kuo -ni.

-Te -mu', Nyisua -nu, 'ε wa dako a gblegble -mu', -u 'yi -Juukue* 'pa-

13 'A mu -mu', -u 'yi -Juukue 'pa-, 'a mu 'n yi 'ki 'li -mo -hlee -ni. 'Mo -Yusu a -monanyo* □nuo. 'Ki ε lee 'ne- 'mu 'a mu -mo. ε no- nu□o, 'ni ni dodo, 'ki 'u -kuan -mu', ε -nyi 'mu a -ta'.

14 'N -hve□e ni, 'na dako -Juukue 'bu yi 'na -kuan ni 'ye, 'ki 'li 'a mu 'nyi, bu □tu ca, -ε di□e nu, u 'mu -Yusu □wlu yi -kuo -ni, Nyisua 'mu □nu wa.

15 -Te Nyisua □nyri -Juukue, -ε -bi ε nu□o ni, ε ko dako -bi 'hven- 'u -mve, 'u ko kibwweenle. Ti -mu' -ko 'yri Nyisua di 'u 'a dako kwa 'blee -ni de, ε di mo -huan yinode gbagbu. ε di 'wi- -te 'kokonyibli 'ye ni 'hri 'klo ε.

16 □Bu pu□u de yi. Yi-he-tebli -mu', -yi 'u -ci ki 'cee -ni, 'bu mo, □ni -nyi□e Nyisua, -ε -bi ε □hen 'nyre, -ci a 'mu, 'a 'dudo-tebli a pepe a 'mu, Nyisua, no- ko□o. 'Bu mo, □ni -nyi Nyisua tugbe a -wluubi, -ε -bi ε □hen 'nyre, Nyisua, no- ko 'a babui -we.

17 Yisraekue 'wi- tugbe -mu', u deε olifietu yi. No- mo □haantugbe. 'A mu -mu', -u 'yi -Juukue 'pa-, a 'wi- 'wan 'kwli a olifietu yi. U 'be □haantugbe a 'mu a babui -bi ni, 'ti- 'u 'be 'wan 'kwli a olifietu a babui, 'u 'nyra 'u□u □haantugbe -mu', 'a babui a -ta'. -ε -bi babui a 'mu, u yi -jri tugbe a 'mu a -wluubi a 'nie. ε 'wi yi, □haan-tebli -mu', -Juukue ko la, -te ti ne -bu, 'a mu ko□o -we.

18 No- ko -ti, a 'yi -blee -ni, ba yraa babui -mu', u 'be 'u. A 'ni 'puu 'li 'aan dionu a -pli. Ba ko 'a yiyie, -ε mo, ε 'yi 'a mu babui 'pa-, a 'yi -wluubi 'ble, -wluubi, nu- 'ble 'a mu.

19 -Bakle, ke- -u -bi di pu, 'ki 'li 'a mu 'nyi: «Nyisua 'be 'u babui a 'mu ni, ε 'mu 'li -a mu babui a 'mu, 'a 'hvi 'kwli 'nyra.»

20 ε mo □han-ti, Nyisua 'be 'u babui a 'mu ni, -koti u 'yi□i □wlu yi -kuo -ni. 'A mu ε □tu 'u 'waa -ta', -ε nu□o, a kuo □ne □wlu yi. 'A -ti, a 'ni 'koo 'li 'aan dionu a 'yaale, ba pie Nyisua,

21 -ε nu□o, -te Nyisua -nu, 'ε □nyri -Juukue, -u mo la -tee a babui -mu', 'aan 'mumu, 'bu mo, 'ba 'yi□i □wlu yi -kuo -ni, ε di 'a mu 'ni □nyri -we, -koti 'a mu -mo babui yrayri -mu', ε □tu 'u yi-hebabui a -ta'.

22 Ba 'ye ke, -te -mu', Nyisua a □wlu nu yinuo, ko, -te -mu', ε ni nyibli a yru a lepoule. Nyibli -mu', -u ni de 'kuku, nu- ε pu yru ε. Kee, 'a □wlu no yi, 'ki 'u 'a mu, -u ni 'a kiweenle -mo, 'bu mo, 'ba 'cibi 'u 'a □wlu a yikuole. 'Bu mo, 'bu 'yi ε -ni, ε di 'u 'a mu 'ni 'be -we.

23 'Bu mo, -Juukue 'bu □hian -mo, 'bu kuo -Yusu □wlu yi, -ε -bi Nyisua ko bu 'nyra 'u □nu -te -mu', ε -ha 'u □nu de, -koti

ε κω 'klt, 'kt bu nu□o.

24 'A mu -mu', -u 'yi -Juukue 'pa-, a 'wi-
'wan 'kwli a olifietu a babui, u 'be 'u yi,
'ti- u 'nyra 'li □haan.olifietu 'kwli. E mo
de □nu□, u 'ye ni nu. -Te Nyisua -we 'li bu
nu de a 'mu, 'a -ti, 'kt 'u□u -mo, ε 'yi 'mu
-kla, -te -mu', ε -ha la 'u -Juukue, ti -hi la a
ti 'yri, bu 'nyra 'u □nu de, -kotu u nu- mo
-tee a olifietu a babui.

-Juukue* di kuo -Yusu □wlu yi

25 'Na 'diayinu -na, 'n -hve□e ni, ba yru
□han-ti -mu' le, Nyisua -hli nyibli 'yi kt,
'ti- ε to□ 'mu, -ε di□e nu, a 'ni □ha 'li
'aan dionu 'yaa -ni. -Ti a 'mu, ε no- -bu:
-Juukue a 'kibia -bi, nu- 'ye ni -hua -bu
kuo Nyisua □wlu yi. Iin, ε mo □han-ti,
kee, u ko bu □han -mo. Kee, 'ti- u 'mu -mo
□han, nyibli a pepe -mu', -u 'yi -Juukue
'pa-, Nyisua -ha 'li, ε bleε yi, nyibli a 'mu,
bu kuo Nyisua □wlu yi, 'ti- -Juukue a 'mu,
u 'mu -mo □han, u 'mu□u □wlu yi -kuo
-ni -we.

26 -Te Nyisua di 'a dako -Juukue a pepe
a wowa nu, ke- u nu la 'a 'cicru, 'kt 'li
Nyisuaacrien 'kwli. -Ti a 'mu, u 'cru la, ε
no- -bu:

«Nyisua wen 'ni:

'Kt 'waa Wanyo di 'li Siondi□,
-ε mo Jrusredio 'kwli -hon,
ε 'mu□u nu, Sakobu a 'yonu a 'yonu
'mu 'na -ti a le-heεε 'kee -ni.

27 'Yri -mu', 'n di □tu, 'n ko □nu 'hven-
ε no- mo: 'n di 'wowa 'waa de 'kuku.»
E no- Nyisua hla la.

28 'Kt 'li 'kibia -bi kt, -Juukue 'yi Nyisua
a □haantitie kt -wen. E no- nu□o, 'u -he
Nyisua a yraanyibli. E nyre 'u ni, -ε di□e
nu, 'a mu -mu', -u 'yi -Juukue 'pa-, Nyisua
'mu 'a mu wa. Ko, 'kt 'li 'kibia -bi kt,
Nyisua 'tie nuε □nu, -kotu ε pu la 'li□i ni,
'kt 'u -Juukue a 'bainu ye', -ε mo, u di mo
'a dako.

29 Nyisua 'bu -ha 'li nyiblo, 'bu nu□o
□haande -mo, ti a pepe a -ti □nu□. E 'ni
-ha□a 'lu -ta'.

30 Ti -hi la a ti 'yri, 'a mu -mu', -u 'yi
-Juukue 'pa-, a -heε la Nyisua a -ti le. Kee,
ti -bu, -ε ko 'yri -Juukue yi 'u 'a -ti le -heε
-ni, Nyisua yru 'aan nyai.

31 Ke- ε di 'mu □ti, 'kt 'u -Juukue a -ta'. Ti
-bu, -a ni kt, u -heε Nyisua a -ti le, 'a mu
-mo -bi, Nyisua 'ε ni 'a mu □haande -mo.

Ke- ε ni 'mu, -ε di□e nu, u 'mu -mo □han,
Nyisua 'mu 'waa nyai yru -we.

32 'A -ti, Nyisua -ha 'li nyibli a pepe dabu
'nyu ni, u 'mu 'a -ti le -heε -ni. E nu□o ni,
-ε di□e nu, nyibli a pepe a 'mu, ε 'mu 'waa
nyai yru.

-Ba pu Nyisua 'nyre le

33 Iin, 'ε mo □han-ti, Nyisua a □wlu no
yi diakti, 'kt 'u -a mu -mo. E ko □to, 'ε -hi
'u 'a -ne □dedede. E yi 'a -ne de ni. 'Ti-
de ε yi 'lu -mo le -hie, ε 'yi nyiblo □du -ko,
-bu -hithia□a kle. Mo, ε 'yi nyiblo □du -ko
-we, de ε ni, -bu yru□o' le.

34 Ke- u nu la 'a 'cicru, 'kt 'li
Nyisuaacrien 'kwli, -ε mo:

«De -mu', Nyisua yi 'lu -mo le -hie, nyiblo
□du 'yi□i -yi.

ε 'yi nyiblo □du -ko -we, -bu pu□u □to' le.

35 ε 'yi nyiblo □du -ko -we, -ε -we 'li -bu
-nyi□e de,

-ε ko 'kwli Nyisua di 'li -naa -ni,
ε 'mu□u de -nyi -we.»

36 'ε mo -tee, Nyisua, no- nu 'a -ne de, 'ti-
no- ko□ ne 'a -ne □dedede win kt, ko, no-
□tui 'a -ne de 'yie, ko, 'a -ne de ni 'u, 'kt
'u□u -mo. No- -bu ko -ti a 'yi'buale, -te ε te
yi bu. Ke- bu ni 'mu.

12

*-Te -mu', -a di nu, 'ti- -a 'mu -aan dionu
-naa -ni*

1 'A -ti o, 'na 'diayinu -na, -te Nyisua yru
-aan nyai diakti, 'n nyee ne 'a mu le, ba -ha
'aan dionu pepe, 'kt 'u Nyisua -mo, -ε di□e
nu, 'aan 'klo 'mu -cohlun*, a yi Nyisua pie
-ni yi 'wi. Nyisua bu ko□ ne 'a mu win
kt pepe, -ε di□e nu, ε 'mu 'aan -cohlun kt
wen. Ke- ba nu Nyisuaε a nunuo -tee.

2 'A 'ni 'nuo 'li nyibli -mu', -u 'yi Nyisua
-yi a nununmlu, keε, ba -ha Nyisua me
le, bu 'cicu 'aan □wlu, -ε di□e nu, ε 'mu
yrayru' le bi. 'Bu mo, 'ba yi□i ni ni, -ε -bu
de Nyisua -hve, a di yru□o' le, -ε mo de, -ε
no yi, ko de, -ε yi 'a plo -blee -ni, ko, de
-mu', -ε □ce.

3 -Te Nyisua nu 'mu □haande -mo', 'kt
'li daduke 'kwli, 'kt □bu mo -Yusu a
-monanyo*, 'aan pepe, 'n yi 'a mu 'ni -lee
-ni: A ni 'yaa 'li 'aan dionu, keε, ba ko 'a
yiyie, -te a ni 'mu. Ba 'ye 'kt -mu', Nyisua

-nyi 'a mu, -ε di□e nu, a 'mu□v yi, nyibli -mu', a pa 'mu.

4 'N pi□i de yi. -Tonyiblo a 'hvi nu -do. Kee, 'hvi a 'mu, 'a -ne 'kibia, 'bu ni 'v, ε ko 'a -ne -kvan.

5 'Ki 'v -a mu -mo, de ni -do, no- □nuo. -A -hv ni, kee, -te -a ko -Yusu 'Klivo 'hven-, -a -mve, -a mo -plahvi ni -do □nuo. ε no-mo 'cve. 'Ti-, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'v, 'ε ko 'a ne -kvan, -te -aan -plahvi ni 'mu, 'a -ne 'kibia 'bu ni 'v, ε ko 'a -ne -kvan.

6 'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, 'ki 'li -a mu 'nyi, ε ko 'a -ne 'kli ni, Nyisva -nyi□e, □wi yi, -te Nyisva -hve bu nu -a mu 'a -nyinyie, 'ki 'li daduke 'kwli. 'A -ti, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'v, 'kli -mu', Nyisva -nyi□e, no- bu nuu ne 'a -kvan 'yri. Nyisva 'bu -nyi -mu 'kli, 'ki -bu hla -ti -mu', ε pu 'li -mu wlon, -ε -bi hla□a, 'ki 'li Nyisva a □wlv a ykuole 'kwli.

7 Nyisva 'bu -nyi -mu 'kli -we, 'ki -bu -hee nyibli, -ε -bi -hee □nu -tee, 'ki 'li -na □wlv a pepe ki. Nyisva 'bu -nyi -mu 'kli, 'ki -bu too ne 'a -ti nyibli, -ε -bi too □nu -tee.

8 Nyisva 'bu -nyi -mu 'kli, 'ki -bu pu nyibli 'kli yra ε, ko, -bu □tu 'li □nu □wlv 'kwli ble -we, -ε -bi ε no- -bu nu. Nyisva 'bu -nyi -mu 'kli -we, 'ki -bu -nyi □hvennyibli -tebli ε, -ε -bi nu□o, 'ki 'li yino□wlv 'kwli. Nyisva 'bu -nyi -mu 'kli -we, 'ki -bu naa nyibli, -ε -bi nu -kvan a 'mu -tee. Nyisva 'bu -nyi -mu 'kli, 'ki -bu ko nyibli a nyai, -ε -bi -bu nu□o -tee, 'ki 'li daduke 'kwli.

9 Ba nve nyibli a pepe, 'ki 'li 'aan □wli ki. 'A 'ni 'nve 'li □nu, 'ki 'v wunto 'yri. Ba yraa de -hvan. Ba nve yino□e.

10 Ba nonve -ni, □wi yi 'diayinu, -v nonve -ni -tee. Ba □tutuu 'v -ni -tee.

11 Ba nu -kvan, 'ki 'li 'aan 'kli a pepe 'kwli. 'A 'ni 'mlie 'li. Ba -ha 'aan di□nu pepe, 'ki 'v Kukonyo -Yusu a -kvan a -ta'.

12 Ba ko 'a yiyie, -ε mo, de -mu', Nyisva pu 'li, ε di□e 'ni nu. 'A -ti, ba nu dodo 'a -ne ti. 'Ba yi □hven ni 'ye, ba ko □wlv a 'lila. Ba 'cibi 'v Nyisva a dida.

13 'A mu -Yusu a nyibli, 'aan 'bio, 'bu yi de ni -hve, -ε -bi ba -hee □nu. 'Dagbi -mu', -v yi 'li 'a mu -mo di, ba 'ble □nu kva -tee.

14 Nyibli 'bu yi 'a mu □hven ni □tui, ba da Nyisva, 'ki bu nu □nu □haande -mo, ε

'ni 'nuo 'li □nu de -hvan -mo'.

15 Nyibli 'bu yi dodo ni ni, ba bi □nu ki, ba nu dodo -we. Mo, nyibli 'bu yi ni we, ba bi □nu ki, ba we -we.

16 A ko 'aan 'bio 'hven-, 'aan □wli bu pe. 'A 'ni 'yaa 'li 'aan di□nu. Ba nu 'aan -kvan, 'yi □bu ε mo -kvan 'ci□ie. 'A 'ni 'puv 'li ε, -ε mo, a yi 'a -ne de ni.

17 Nyiblo 'bu nu 'a mu de -hvan -mo', a 'ni 'nuo 'li□i de -hvan -mo -we. Ba □muo □haan'hru ε, -ε ko ki nyibli a pepe di 'v 'a mu 'nyre ε -puv -ni.

18 'Ba -we 'li, a ko nyibli a pepe 'hven-, ba 'winwin win' ε, -ε -bi ba 'winwin win' ε, a 'ni 'puv 'li □ye.

19 'Na nve'diayinu -na, nyiblo 'bu nu 'a mu de -hvan -mo, a 'ni 'wi 'li 'aan di□nu kle, kee, ba -ha Nyisva me ε, bu 'wi 'a mu kle, -koti v 'cri□i ni, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -ε mo: «Kukonyo Nyisva wen 'ni: 'Mo -di -mu kle 'wi, 'mo -di □nu 'pee -ni.»

20 V 'cri□i ni -we, -ε mo: «'Kanv 'bu yi -na yraanyo ni ni, -nyi□e diide, ε 'mu□v di, 'nie'natu 'bu yi□i ni ni, -nyi□e 'nie, ε 'mu 'na.» 'Bu mo, □ni yi□i ni ni, -ε -bi -tui di□e 'ni nu, □wlv 'mu□v -mo di.

21 □Ni 'ween 'li ki, de -hvan 'ni 'koo 'li -mu win ki, kee, nu □haande, -ε di□e nu, □mu de -hvan win ki -koo -ni.

13

Ba □tuu 'v 'blvgbanaanyv 'v

1 'A -ne nyiblo bleε yi, bu □tuu 'v 'blvgbanaanyv 'v, -koti nyibli a pepe, -v neε 'blvgba, Nyisva, no- yi □nu 'kli -nyi, ε ko, ε no- □tui 'v 'blvgbanaanyv a 'mu ble.

2 'A -ti, nyibli -mu', -v ni 'lulekukuo, 'ki 'v 'blvgbanaanyv -mo, Nyisva, no- nyibli a 'mu, v 'ye ni □tuu 'v. Nyibli -mu', -v ni de a 'mu, Nyisva a -bati di □nu 'ni klo.

3 Nyibli -mu', -v ni □haande, v 'yi yi -bleε -ni, bu ko 'blvgbanaanyv a hvannu. Kee, nyibli -mu', -v ni de -hvan, nu- bleε yi, -bu pie 'waa hvannu. 'Bu mo, □ni 'ye ni -hva -bu pie 'waa hvannu, -ε -bi nu □haande, v 'mu -mu 'nyre ε pu,

4 -koti v mo Nyisva a -kvannunyibli □nuo. V -hve bu -hee ne 'a mu, -ε di□e nu, a 'mu □haande nu. Kee, 'bu mo, 'ba yi de -hvan ni ni, -ε -bi ba pie 'waa hvannu, -koti 'kli, Nyisva -nyi □nu, ε 'yi dadu 'pa-

U mo Nyɩsua a -kvannunyibli □nɔ. E -nyi □nɔ 'kɩ, 'kɩ bu -ha 'lɩ dɛ-hvannunyu lɛ, nyibli 'mu□v 'ye, -ɛ mo, Nyɩsua pu dɛ-hvannunyu yɩ lɛ.

⁵ 'A -tɩ, ba □tuu 'v 'blɔgbanaanyu 'v. E 'yɩ 'nyɩɛ □hɛn, -ɛ mo, v 'nɩ □ha 'a mu □hɩvɛn □tu a -tɩ, kɛɛ, ba □tuu 'v □nɔ, -kɔtɩ a yi□ɛ nɩ, 'kɩ 'lɩ 'aan □wɩ kɩ, -ɛ mo, nɔ- mo □haan'hru.

⁶ Nyɩsua, nɔ- □tu 'v 'blɔgbanaanyu blɛ. U nu- mo 'a -kvannunyibli. E nɔ- kɔ -tɩ, 'a yɩ 'blɔwɩ 'pɛɛ -nɩ, v 'mu -kvan nu -tɛɛ.

⁷ 'A -tɩ, ba -nyi 'a -nɛ nyiblo dɛ a kɔ ba -nyi□ɛ. 'Ba kɔ 'a -nɛ 'blɔwɩ □dɔ a 'pɛɛɛ, ba 'pɛɛ □nɛ. 'Ba kɔ ba -nyi nyiblo 'v □tuulɛ, ba -nyi □nɛ. 'Ba kɔ ba -nyi nyiblo -tɩ a 'yi'buɔɔ, ba -nyi □nɛ.

Ba nuɩvɛ -nɩ

⁸ E 'yɩ yɩ -blɛɛ -nɩ, □dedede bu hie 'v, a kɔ ba nu wen, 'kɩ 'v 'aan 'bɩ -tonyiblo -mɔ', 'bu 'yɩ 'a nuɛɛ 'pa-. Nyiblo -mu', -ɛ nuɛ nɛ 'a 'bio -tonyibli, nɔ- □tui 'v Nyɩsua a tete a pɛpɛ 'v.

⁹ 'E mo -tɛɛ, Nyɩsua wen 'nɩ: □Nɩ 'nuo 'lɩ -wɩlawɩ, □nɩ 'laa 'lɩ nyiblo, □nɩ 'yɩɩɛ 'lɩ, □nɩ 'tuo 'lɩ -na 'bɩ a kɔkɔdɛ a ca. Tete a 'mu, ɛ kɔ -ɛ -bɩ 'hɛn-, 'a pɛpɛ mo dɛ nɩ -do □nɔ, -ɛ mo: Nuɛ -na 'bio -tonyibli, □wɩ yɩ, -tɛ -nu -dɩɔnɔ a nuɛɛ.

¹⁰ Nyiblo 'bu nuɛ nɛ 'a 'bɩ -tonyiblo, ɛ 'nɩ -nu□o lɩ□ɩ dɛ -hvɔn -mɔ. Nɔ- nu□o, 'bu mo, □nɩ nuɛ -na 'bio -tonyibli, -ɛ -bɩ □tui 'v Nyɩsua a tete a pɛpɛ nɩ.

Ba -wɛ -mɔ, -Yusu 'Kɩsɔ yɩ 'lɩ 'nɩ dɩ

¹¹ Kɛ- ba nu, -kɔtɩ a yi ti, -a nɩ kɩ nɩ. Ti, a kɔ ba 'hɩɩ ɩmena', ɛ nyɩɛ 'v nɩ. Ti -mu', -ɛ kɔ 'yɩ Nyɩsua dɩ 'v -a mu -waa -nɩ, ɛ nyɩɛ 'v nɩ. Ti a 'mu, ɛ 'yɩ 'kɩ -mɔ -hlɔ, □wɩ yɩ, -tɛ ɛ nu la -mɔhɔhlɔ, ti -kɔ 'yɩ -a -tɔa la -Yusu 'Kɩsɔ a □wɩ a yɩkuolɛ.

¹² E 'wɩ yɩ, -nyɩɛ -nyɛ nɩ, 'tɔ -hi nɩ. 'A -tɩ, -ba 'kee yɩnyɩɛ-teɔbɩ -mu', -tonyibli nii 'lɩ 'tɔ 'kwɩ a nunuo. Kɛɛ, ɛ nɔɔ 'v lɛ, 'kɩ -ba 'du Nyɩsua a ta-wɔn-teɔbɩ ye', -a dɩ nu, -a 'mu tɔ -wɔn -nyɩɛ'.

¹³ E □hɛn 'nyɩɛ, -aan 'yɩɩnaabu bu 'sɩɩ 'v yɩ, □wɩ yɩ nyibli -mu', -v nɛ -nyɩɛ'. E 'yɩ yɩ -blɛɛ -nɩ, 'kɩ nɔ bu kɔɔ nɛ -a mu win kɩ, kɔ, -a 'nɩ 'nuo 'lɩ 'lawɩ, □yɛ kɔ ca 'hɛn-, ɛ 'nɩ 'nɩ 'lɩ -a mu 'nyɩ, kɔ 'a -nɛ -tɔɩdɛ □dɔ.

¹⁴ Kɛɛ, ba -ha 'lɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsɔ a □pɩ lɛ, -ɛ dɩ□ɛ nu, 'a nunukɔ 'mu 'aan nunukɔ' pa. Yɩnyɩɛ-teɔbɩ -mu', -ɛ kɔ 'tɔ nɩ 'a mu, a 'nɩ 'wɛɛn 'lɩ□ɩ kɩ, 'kɩ bu kɔɔ nɛ 'a mu win kɩ, kɔ, a 'nɩ 'hie 'kɩ 'lɩ□ɩ 'lu -mɔ lɛ dɛ.

14

□Yɩ yɩ -blɛɛ -nɩ, -bu dɩ -na 'bɩ -tonyiblo a 'nyɩɛ

¹ 'A -nɛ -Yusu a nyiblo □dɔ 'bu yɩ□ɩ nɩ -hɔɛ, bu bɩ 'lɩ 'a mu 'nyɩ, -ɛ -bɩ ba 'ble□ɛ kɔa -tɛɛ, 'ye □bu 'a □wɩ a yɩkuolɛ ɛ 'huhue -nɩ, 'kɩ 'v -Yusu -mɔ. E kɔ 'a mu 'hɛn-, a 'nɩ 'pɩv 'lɩ gblɛ, 'kɩ 'v dɛ -mu', ɛ yɩ 'lu -mɔ lɛ -hie a -ta'.

² 'Na 'dɩayɩnɔ -na, 'n -hɔɛ □bu pɩ□v diidɛ a dɛ yɩ. -U -bɩ wen 'nɩ, v -wɛ 'lɩ bu dɩ 'a -nɛ □dedede nɩ. Nɔ- nu□o, 'v yɩ 'a -nɛ diidɛ □dɔ dɩ. Kɛɛ, nyiblo 'bu nɩ 'v, 'a □wɩ a yɩkuolɛ 'bu 'huhue -nɩ, 'kɩ 'v -Yusu -mɔ, ɛ 'nɩ -dɩ□ɛ lɩ 'a -nɛ muɩa □dɔ.

³ Nyiblo 'bu yɩ 'a -nɛ diidɛ □dɔ nɩ dɩ, ɛ 'yɩ yɩ -blɛɛ -nɩ, 'a 'bɩ -mu', -ɛ 'yɛ nɩ dɩ 'a -nɛ muɩa □dɔ, bu dɩ 'a 'nyɩɛ. Nyiblo -mu', -ɛ 'yɛ nɩ dɩ muɩa, ɛ 'yɩ yɩ -blɛɛ -nɩ, bu dɩ nyiblo -mu', -ɛ yɩ 'a -nɛ diidɛ □dɔ dɩ a 'nyɩɛ, -ɛ nu□o, Nyɩsua 'ble□ɛ kɔa.

⁴ -Mɔ -mu', nyiblo a 'dɩ -bɩ -mɔ 'lɩ, 'tɩ- □nɩ pɩ nyiblo -bɩ a -kvannunyu -bati lɛ 'lɩ? E 'yɩ -na -kvannunyu 'pa-. Nyɩsua a -kvannunyu □nɔ. 'Bu mo, 'bu nu dɛ, 'bu nyɩɛ yɩ, 'a kɔkɔnyɔ, nɔ- dɩ□ɛ hɩa. Mo, 'bu nɔ yɩ, ɛ nɩ -do a 'mu, nɔ- dɩ□ɛ hɩa. E dɩ nu □haandɛ. 'A kɔkɔnyɔ kɔ 'kɩ, 'kɩ bu -hɛɛ □nɛ, -ɛ dɩ□ɛ nu, ɛ 'mu □haandɛ nu.

⁵ 'Ya 'v 'lu dɛ, -v -bɩ wen 'nɩ, 'kɩ 'lɩ Nyɩsua 'yɩ, -nyɩɛ -bɩ nɩ 'v 'a 'bio -nyɩɛ 'lu yɩ. Kɛɛ, -v -bɩ wen 'nɩ, -nyɩɛ a pɛpɛ wɛɛn -nɩ. 'A -nɛ nyiblo 'bu nɩ 'v, bu yi□ɛ -tɛɛ, dɛ -mu', ɛ yɩ 'lu -mɔ lɛ -hie, kɔ, dɛ -mu', ɛ nɩ, -ɛ kɔ kɩ 'a □wɩ 'yɛ nɩ yɛɛ 'v□v -tɩ.

⁶ Nyiblo -bu, -ɛ pɩ lɛ, -nyɩɛ -bɩ nɩ 'v 'a 'bio -nyɩɛ 'lu yɩ, ɛ nɩ□ɛ nɩ, ɛ 'mu 'v Kɔkɔnyɔ -Yusu 'v □tuu -nɩ. Nyiblo -bu, -ɛ yɩ 'a -nɛ diidɛ □dɔ dɩ, ɛ nɩ□ɛ nɩ -wɛ, ɛ 'mu 'v Kɔkɔnyɔ -Yusu 'v □tuu -nɩ, -ɛ nu□o, ɛ yɩ -nyɩ Nyɩsua 'wɩo, 'kɩ 'v diidɛ a 'mu, 'a -ta'. Nyiblo -bu, -ɛ 'yɛ nɩ dɩ muɩa, ɛ nɩ□ɛ nɩ -wɛ, ɛ 'mu 'v Kɔkɔnyɔ 'v □tuu -nɩ, -kɔtɩ

ε γι -nyi Nyɩsua 'wio, 'kɩ 'b diide a 'mɔ a -ta'.

7 -ε -bɩ 'kɩ, 'kɩ 'nɛ- -a mɔ 'nyɩ, ε 'yɩ nyiblo ɔɖɔ -kɔ, -bɔ kɔɔ nɛ 'a dɔɔɔ a -hɔnhɔn kɔ 'a 'kɔkɔɔ win kɩ.

8 ɔBa yɩ -hɔnhɔn nɩ pɩ, -a pɩɔ nɩ, -a 'mɔ Nyɩsua a -tɩ 'yɩ 'bua -nɩ, mɔ, ɔba yɩ nɩ 'kɔɩ, -a 'kɔɩ nɩ, -a 'mɔ 'a -tɩ 'yɩ 'bua -nɩ -wɛ. Mɔ 'ye ɔbɩ -a nɩ 'kɔ, mɔ 'ye ɔbɩ -a 'kɔ, Kɔkɔnyɔ, nɔ- kɔɔ nɛ -a mɔ win kɩ,

9 -kɔtɩ -Yusu 'Kɩsɔ 'kɔ nɩ, 'tɩ- 'ε -hɔn 'lɩ 'kɔkɔnyibli 'nyɩ, 'ε 'hɩ 'kɔ, -ε diɔe nu, ε 'mɔ 'kɔnɩnyibli kɔ 'kɔkɔnyibli 'hɔɛn- a Kɔkɔnyɔ' pa.

10 -Tɛ ε nɩ 'mɔ lɛ, -mɔ -mɔ', dɛ- kɔ -na 'bɩ a 'nyɛ -yɩ di 'lɩ? -Mɔ -bɩ, dɛ- kɔ -na 'bɩ a -bati a lɛpɔɔ lɩ? -Aan pɛpɛ, 'kɩ -a di 'b Nyɩsua ye' mu. Nɔ- di -a mɔ -bati lɛ -pɔɔ -nɩ.

11 -Tɩ a 'mɔ, ɔ 'ɛɩ laɔa nɩ, 'kɩ 'lɩ Nyɩsuaɛɩɛn 'kwɩ, -ε mɔ:

«Kɔkɔnyɔ Nyɩsua wen 'nɩ:

'N yɩ 'a mɔ 'nɩ -lee -nɩ,

-ε mɔ, -nyɔwɔ ɔɖɔ, nyibli a pɛpɛ di 'gbla kwɩ,

kɩ 'b 'mɔ ye',

'waa pɛpɛ, ɔ 'mɔ lɛ pɔ: -Mɔ mɔ Nyɩsua.»

12 ε ɔhen 'nyɛ, 'a -nɛ nyiblo 'bɔ nɩ 'b, -tɛblɩ, ε -nu, 'a dɔɔɔ a wuntɔ di -hɩhɩaɔa klɛ, 'kɩ 'b Nyɩsua ye'.

ɔNɩ 'nuo 'lɩɩ, -na 'bɩ 'nɩ 'hɛɛ 'lɩ Nyɩsua a -tɩ lɛ

13 -Tɛ ε nɩ 'mɔ lɛ, 'a -tɩ, -a 'nɩ 'pɔɔ 'lɩ -aan 'bio -Yusu a nyibli -bati lɛ, kɛɛ, -ba -hie 'lu lɛ, -ε diɔe nu, -a 'nɩ ɔha ɔdedede nu, -ε nyɛ yɩ, 'kɩ 'lɩ -aan 'bɩ 'yɩ, 'tɩ- -ε -wɛ 'lɩ -bɔ nuɔɔ, ε 'mɔ Nyɩsua a -tɩ lɛ -hɛɛ -nɩ.

14 -Tɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu kɔ 'mɔ 'hɔɛn-, -a -mɔɛ, -ε -bɩ 'n yɩɔe nɩ -tɛɛ, -ε mɔ, diide ɔɖɔ 'yɩ yɩ -nyɛ, 'kɩ 'lɩ Nyɩsua 'yɩ. Kɛɛ, nyiblo 'bɔ nɩ 'b, 'bɔ pɔ lɛ, diide -bɔ, ε nyɛ yɩ, 'kɩ 'lɩ Nyɩsua 'yɩ, -ε -bɩ ε mɔ -tɛɛ, ε nyɛ yɩ, 'kɩ 'bɔɔ -mɔ. -ε -bɩ 'kɩ, ε 'yɩ yɩ -blɛɛ -nɩ, bɔ diɔe.

15 Dɛ -mɔ', -yɩ di, 'bɔ yɩɔɩ nɩ ni, -na 'bɩ a ɔwɔ 'bɔ yɩ ɔhlɔn nɩ bi, -ε -bɩ ε ɔhen 'nyɛ, ɔyɩɔɩ -nɔɛ -nɩ de. -Na 'bɩ a 'mɔ, 'a -ta', -Yusu 'Kɩsɔ 'kɔ nɩ. 'A -tɩ, diide, -yɩ di, ε 'nɩ 'nuo 'lɩɩ, -na 'bɩ a 'mɔ, 'a ɔwɔ 'nɩ 'bie 'lɩ ɔhlɔn.

16 'Bɔ mɔ, ɔnɩ yɩɔe, -ε mɔ, dɛ -mɔ', -nɩ, ε nu -tɛɛ, 'kɩ 'b -mɔ -mɔ', 'tɩ- nyibli 'bɔ yɩ -na 'nyɛ nɩ di, -ε -bɩ ɔnɩ 'nuo 'lɩɩ, -ε diɔe nu, ɔ 'nɩ ɔha -mɔ -tɩ -hɔn yɛ hɩa.

17 -A mɔ -bɔ, Nyɩsua kɔɔ win kɩ, diide kɔ 'nɩnɔɛ 'hɔɛn-, ε 'yɩ dɛ gbagbɔ 'pa-, 'kɩ 'b -a mɔ -mɔ. Kɛɛ, dɛ -mɔ', -ε mɔ dɛ gbagbɔ, 'kɩ 'b -a mɔ -mɔ, ε nɔ- mɔ -kɔan -mɔ', Nyɩsua a -Hihiu* nɩ 'lɩ -a mɔ 'lɩ. ε yɩ -a mɔ 'nɩ -hɛɛ -nɩ, 'kɩ -ba nu dɛ -mɔ', -ε 'sɩ 'b yɩ, kɔ, -ba wɛɛn kɩ bɔ, -a kɔ -aan 'bio 'hɔɛn-, kɔ, -ba kɔ pɔ a bleelɛ.

18 Nyiblo -mɔ', -ε nɩ -Yusu a -kɔan a nunuo lɛ, nɔ- nɔɔ 'lɩ Nyɩsua 'yɩ klɛ, 'tɩ, nɔ- nyibli di 'nyɛ lɛ pɔ.

19 'A -tɩ ɔ, ε nɔɔ 'b lɛ, 'kɩ -aan nunuɩmlɩ bɔ nuɔɔ, -ba wɛɛn kɩ bɔ, 'kɩ 'b 'a -nɛ -tɩtɛ ɔɖɔ, -a di 'b nɩ, -a kɔ -aan 'bio 'hɔɛn-, kɔ, ε nɔɔ 'b lɛ -wɛ, -ba -nyinyi 'klɩ, 'kɩ 'b -Yusu a ɔwɔ a yɩkuolɛ a -ta'.

20 Dɛ -mɔ', -yɩ di, ε 'nɩ 'nuo 'lɩɩ, Nyɩsua a -kɔan 'nɩ 'nyɛɛ 'lɩ yɩ. ε mɔ ɔhan-tɩ ɔnɩɔ, ε 'yɩ diide ɔɖɔ -kɔ, -bɔ nyɛ yɩ, 'kɩ 'lɩ Nyɩsua 'yɩ, kɛɛ, dɛ -mɔ', -yɩ di, 'bɔ yɩɔɩ nɩ ni, -na 'bio 'bɔ yɩ 'lɩ dɛ 'kuku 'nyɩ nɩ bi, -ε -bɩ ε nu -tɛɛ, ɔnɩ 'die 'lɩ diidedɔ a 'mɔ.

21 Dɛ -mɔ yɩnɔɛ, nɔ- mɔ, ɔnɩ 'nuo 'lɩ ɔdedede, -ε di 'lɩ -na 'bio dɛ 'kuku 'nyɩ pɔ, 'yɩ ɔbɩ ε mɔ mɔma a didie, kɔ nɔ a 'nɩna, kɔ 'a -nɛ ɔdedede 'kɩ.

22 'Bɔ mɔ, ɔnɩ yɩɔe, -ε mɔ, -wɛ 'lɩ -bɔ di 'a -nɛ ɔdedede nɩ, mɔ, ɔnɩ yɩɔe, -ε mɔ, ɔyɩ 'lɩɩ 'lɩ -wɛ, -bɔ di 'a -nɛ ɔdedede, ɔnɩ 'hɩaa 'lɩɩ nyiblo ɔɖɔ yɩ. -Kɔ Nyɩsua 'hɔɛn-, 'a mɔ nɩ -dɔ, -bɔ yɩɔe. Nyiblo 'bɔ yɩ dɛ nɩ ni, ε kɔ 'a ɔwɔ 'hɔɛn-, 'bɔ -pɛ, nyiblo a 'mɔ, nɔ- kɔ pɔ a bleelɛ.

23 Nyiblo a ɔwɔ 'bɔ 'yɩ dɛ kɩ -wen, 'tɩ- 'bɔ yɩ dɛ a 'mɔ nɩ di, -ε -bɩ ε nɩ yɩnyɛdɛ, 'kɩ 'b Nyɩsua ye', -kɔtɩ ε kɔ 'a ɔwɔ 'hɔɛn-, ɔ 'yɩ -pɛ. 'A -nɛ ɔdedede, -a nɩ, 'bɔ mɔ, ɔba 'yɩɔɩ -yɩ, -ε mɔ, ε nu -tɛɛ, 'kɩ 'b Nyɩsua ye', -ε -bɩ dɛ a 'mɔ, ε mɔ dɛ 'kuku ɔnɩɔ, ɔa nɩɔe.

15

Ba blee nɛ 'aan 'bio a pɔ

1 -A mɔ -bɔ, -bɔ kɔ 'klɩ, 'kɩ 'b -Yusu a ɔwɔ a yɩkuolɛ -mɔ, -a blɛɛ yɩ, -ba -hɛɛ nyibli -mɔ', -bɔ kɔ ɔwɔ a yɩkuolɛ ɔhuhue -nɩ. -A

'yi yi -blee -ni, -ba nu de -mu', -e di -a mu ni -do a plo -blee -ni.

2 Kee, -aan pepe, -ba nu de -mu', -e di -aan 'bi a plo -blee -ni, 'ti-, -e di□e -hee -ni, 'ki 'v -Yusu a □wlv a yikuole -mo.

3 -Yusu 'Klisu a □gbetu, e 'yi la□a le □muo, 'ki bu nu la 'a dionu a plo a bleele. Kee, -ti -mu', v 'cru la 'li Nyisuaerien 'kwli, e mo □han-ti, e nyre 'v ni, 'ki 'v□v -mo. -Ti a 'mu, e no- -bu: «Nyisua o, nyibli □tu -mu 'tani, kee, 'waa 'tani a 'mu, 'mo □ye 'a □hven.»

4 -Ti a pepe -mu', v 'cru la□a ni, -e di□e nu, e 'mu -a mu □wlv a 'lila -tco -ni, 'ti- e 'mu -a mu 'kl -nyi, 'ki -ba kuo Nyisua □wlv yi, -e mo, -ti e hla la, e di□e 'ni nu.

5 Nyisua, no- yi -tonyibli 'kl ko □wlv a 'lila 'hven- -nyi. No- -bu -hee ne 'a mu, a 'mu ki bu -ween -ni, a ko 'aan 'bio 'hven-, □wi yi, -te -Yusu 'Klisu ni 'a -hvhva,

6 -e di□e nu, 'aan pepe, a 'mu Nyisua, -e mo -aan Kokoonyo -Yusu 'Klisu a 'Ba 'nyre le pu, 'ki 'li wingblo ni -do 'kwli.

Dako a pepe bu pu Nyisua 'nyre le

7 'A -ti, ba 'buble kua, 'ki 'li 'aan □wli a pepe ki, -te -Yusu 'Klisu -nu, 'e 'ble 'a mu kua, ke- ba nu□o -we, -e di□e nu, nyibli 'mu Nyisua 'nyre le pu.

8 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -Yusu 'Klisu di ni, 'ki bu wa -a mu -Juukue*, -e di□e nu, e 'mu□v -a mu -tco -ni, -e mo, Nyisua 'ni -nu□o hi. 'E mo □han-ti, de Nyisua pu la 'li, 'ki 'v -aan 'batu -mo, -Yusu di ni, 'ki bu nu de a 'mu.

9 E di ni -we, -e di□e nu, nyibli -mu', -v 'yi -Juukue 'pa-, v 'mu Nyisua 'nyre le pu, -te e -nu, 'e ko 'waa nyai. -Ti a 'mu, no- v 'cru la 'li Nyisuaerien 'kwli, -e mo:

«No- ko -ti, 'ni pi -mu 'nyre le, 'ki 'li dako 'nyi,

ko, 'ni yi -na 'nyre -ti a 'yi'buale -nyi, 'ki 'li -wlabewin 'kwli.»

10 Ke- Nyisua a win pi de:

«'A mu dako a pepe, ba nu dodo, a ko Nyisua a dako 'hven-.»

11 Ke- e pi de:

«'A mu dako a pepe, -v 'yi -Juukue 'pa-, ba pu Kokoonyo 'nyre le.

'A mu dako a pepe, ba 'bua Nyisua a -ti 'yi.»

12 -E -bi ke- winwlon-hanyo Esai pu la de:

«Yisai* a 'yonu a 'yu -bi di 'ni di, e 'mu nyibli -mu', -v 'yi -Juukue* 'pa- win ki -koo -ni.

U di kuo □ne □wlv yi, v 'mu□v -ple, 'ki bu wa □nu.»

13 Ke- 'n pi: Nyisua, -e ni□e, nyibli 'v kue □ne □wlv yi, 'v yi□i -ple, bu nu□o, ba nu dodo 'a -ne ti, ko, ba ko plo a bleele, 'ki 'li 'aan □wli ki, -e nu□o, a kuo □ne □wlv yi. -E -bi 'aan □wlv a yikuole, 'ki 'li□i 'li, e di kle 'ni -bii -ni, 'ki 'li Nyisua a -Hihiu* a 'kl 'kwli.

Polv hle 'a -kvan a -ti

14 'Na 'diayinu -na, 'ti- 'mu 'cruen -bu 'cru, 'n yru□o le, -e mo, a mo □haannyibli □ni□, 'a yi □haan-ti, ko, 'a ko 'kl, 'ki ba tutco Nyisua a -ti.

15 E mo -tee, 'a yi □haan-ti, kee, 'ni -pie□e hvannu, 'ki □bu 'cru win -bi, 'ki 'v -ti -bi ki, -e di□e nu, e 'ni □ha 'a mu -mo -hru. Ke- 'n nu 'a 'cicru, -e nu□o, Nyisua nu 'mu □haande -mo.

16 □Haande a 'mu, no- mo □bu mo -Yusu 'Klisu a -kvannunyo, 'ki 'li dako -mu', -v 'yi -Juukue 'pa- 'nyi. 'N -ha 'na dionu ni pepe, 'ni -nyi 'na dionu Nyisua, 'ki □bu pu 'a □haantitie, -e -hon 'li□i -mo. 'N pi□i ni, 'ki 'v dako -mu', -v 'yi -Juukue* 'pa- yi, -e di□e nu, v 'mu -Yusu 'Klisu □wlv yi -kuo -ni, 'ti- v 'mu -cohlun* yi 'wi, -e blee Nyisua a plo, ko 'a -Hihiu* pu 'kibia ki, 'ki 'v 'a dionu -mo.

17 'A -ti, -te 'n ko -Yusu 'Klisu 'hven-, -a -mue, 'n -we 'li, □bu pu 'na dionu a -pli ni, 'ki 'v Nyisua a -kvan, 'n ni a -ta'.

18 'N 'yi 'li□i 'li -we, □bu hla -ti □du, 'bu 'yi de ni -do -mu', -Yusu 'Klisu -nu a -ti 'pa-. 'Ki e naa 'li 'na pupuwin ko 'na nunu-tebli 'kwli, 'ti- dako -huchui, -v 'yi -Juukue 'pa-, 'v □tui 'v Nyisua 'v.

19 -Yusu nu □wlekeke-tebli a gblegble, 'ki 'li Nyisua a -Hihiu a 'kl 'kwli. 'A -ne -tite □du, 'n naa 'v, 'n pu □haantitie -mu' ni, -e ne -Yusu 'Klisu a -ti -mo le, kve 'li Jrusredio 'kwli bu, -bu ye 'blugba -mu', -e mo Yiliyri ki.

20 E ni 'mu dodo diaki, 'ki □bu pu □haantitie a 'mu, 'ki 'v -tite -mu', nyibli 'yee 'v□v ni 'wun -ni. 'N 'yi□i -hva, 'ki □bu pu □haantitie a 'mu, 'ki 'v -tite -mu', nyibli 'wun 'v, -e di□e nu, nyiblo □du 'ni □ha le

pu, -ε mɔ, 'n pu 'kayu, 'ki 'v 'na 'biɥan -bi a -tuo ki, -ε ɔhen 'nyre, 'ni ɔha 'v -v -bi a -tuo ki -kvan -nuu -ni.

21 Kεε, -te -mu', v nu la 'a 'ciɥu, 'ki 'li Nyisvacriɛn 'kwli, kε- 'n -hve ɔbu nu 'a nunuo, -ε mɔ: «Nyibli -mu', -v 'tε 'ye ɔdedede ni 'win, 'ki 'v ɔv ki, nu- di ɔe 'ye, nu- di ɔe lε yru.»

Pɔlv -hve bu mu Rɔmu

22 Nyisva a ɔhaantitie a pɔpɔv, 'ki 'li -tite -bi, nɔ- nu ɔo, 'ki 'n 'yεε 'hru ni kve, 'ki ɔbu di 'li 'a mu -mɔ.

23 'A 'yri -hv 'ki ni, -te 'n -tva la 'li 'a -hvhva, 'ki ɔbu di 'li 'a mu -mɔ, kεε, -kvan kaa 'li 'mu ni.

24 Kεε, -te ti nε -bv, 'na -kvan a 'mu, 'n ni la, 'ki 'nε- 'blɔgbi -bv 'kwli, ε -yre 'lu. -ε -bi kε- 'n pɔ 'ki, 'n di 'li 'a mu -mɔ 'ni di, -ε di ɔe nu, 'mu dɔdv nu, 'ki 'li 'a mu 'nyi. 'Bv mɔ, 'ni nuu 'li ɔhɔnpvɔ gbi, 'ti -mu -hi, 'mu 'li 'blɔgba -mu' ki mu, -ε mɔ εsɔpanyi. 'N -hve ɔe ni, ba -hεε 'mu, 'ki 'v 'na 'dagba a 'mu a -ta'.

25 Kεε 'ti- 'mu 'li di, 'n kɔ ɔbu mu 'li Jrusre. -Yusu a nyibli -mu', -v mɔ -Juukve*, -v ni 'li, nu- kɔ -mɔ 'n di 'li 'wliye gba.

26 -Yusu a nyibli, -v ni 'li Masedvanɔblɔgbamv ni -we. kɔ Akaɔblɔgba 'kwli, -v 'yɔ -Juukve 'pa-, nu- 'kukue 'wliye a 'mu lε, v 'mu ɔv ɔhɔvnyibli, -v ni 'li -Yusu a nyibli 'nyi, 'ki 'li Jrusre -nyi.

27 'Waa 'mumu, v 'ye ɔe ni, -ε mɔ, ε nɔɔ 'v lε, 'ki bv -hεε -Yusu a nyibli -mu', -v ni 'li Jrusre, -v yɔ ɔhɔvɛn 'ye, -ε nu ɔo, ti -hi la a ti 'yri, -Yusu a nyibli, -v ni 'li Jrusre, -v mɔ -Juukve, nu- -hεε la nyibli -mu', -v 'yɔ -Juukve 'pa-, 'ki bv 'win -Yusu a ɔhaantitie. -ε -bi ε kɔ 'v ni, 'ki -Yusu a nyibli -bv, -v 'yɔ -Juukve 'pa-, bv -hεε 'ki -Yusu a nyibli -bi -mu', -v mɔ -Juukve, 'ki 'v 'waa ɔhɔvɛn a 'yiye a -ta'.

28 'A -ti, 'bv mɔ, 'ni -we -kvan a 'mu -mɔ, 'ni gba ɔnu lε'kukuewli a 'mu yɔ, -ε -bi 'n bi 'ki 'hru wɔn, 'mu 'li 'a mu -mɔ di, -a 'mu 'yiye -ni, 'ti- 'mu 'li εsɔpanyɔblɔgba 'kwli mu.

29 'N yi ɔe ni, -ε mɔ, 'bv mɔ, 'ni di 'li 'a mu -mɔ, -Yusu 'Klɔsv di nu -a mu ɔhaande -mɔ', 'na 'li didie a -ti.

30 'Na 'diayɔv -na, -te -a kuo -Yusu 'Klɔsv ɔwlv yɔ, kɔ, -te Nyisva a -Hihiu*

nu ɔo, ɔa nɔvɛ -ni, 'n nyεε nε 'a mu lε, -te 'n ni, 'ni dε Nyisva 'a -nε ti, kε- ba nu, ba da ɔa -we, 'ki 'v 'na -ta'. Ba nu ɔo, 'ki 'li 'aan ɔwli a pεpε ki,

31 -ε di ɔe nu, -Juukve -mu', -v ni 'li Jrusredɔ 'kwli, -v 'yɔ -Yusu -yi, v 'ni ɔha 'mu ɔhɔvɛn ɔtu. Ba da Nyisva -we, 'ki 'v lε'kukuewli -bv, 'n gbε -Yusu a nyibli yɔ a -ta', ε 'mu 'waa pɔv -blee -ni.

32 'A -ti, Nyisva 'bv wɛn ɔe ki, 'n di 'li 'a mu -mɔ 'ni di, 'ki 'li dɔdvke 'kwli, -a 'mu 'kli -nyinyi -ni.

33 Nyisva, -ε yɔ nyibli pɔv a bleεε -nyi, bv ni 'v 'a mu -mɔ. Kε- bv ni 'mu.

16

Pɔlv gbε 'betile

1-2 -Aan 'diayɔ nyɔyɔ Febe, nɔ- di 'li 'a mu -mɔ di. ε ni Nyisva a -kvan, 'ki 'li -Yusu a nyibli 'nyi, -v ni 'li Sankledɔ 'kwli. 'Bv di 'li, ba 'ble ɔe kva -tεε, -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsv a -ti. Ba 'ble ɔe kva -tεε, ɔwɔ yɔ, -te -mu', -Yusu a nyibli ni nyiblo a kva'buble. Dε, ε 'yɔ -kɔ, ba -nyi ɔnε ɔe, -kɔti ε -hεε nyibli -hɔhɔvɔ, 'ε -hεε

3 'N 'beti Prisil kɔ 'a nyɔvɔ Akilasɔ 'hɔvɛn-, -v kɔ 'mu 'hɔvɛn- -ni la -Yusu a -kvan.

4 'Ti -hi la a ti 'yri, -te 'n mi la 'kv mɔ, v nu- wa la 'mu. U hla ɔa ni, -ε mɔ, 'ye ɔbu v di 'kv 'na -ti, v bleε yɔ, bv wa 'mu. 'N yɔ -nyi ɔnu 'wio. ε 'yɔ 'mɔ ni -do 'pa-. -Yusu a nyibli, -v 'yɔ -Juukve* 'pa-, v yɔ -nyi ɔnu 'wio -we.

5 -Yusu a nyibli, -v yɔ lε 'kukue -ni, 'ki 'li 'waa 'kayu bv, 'n 'beti ɔnu. 'N 'beti Epaineti, -ε mɔ 'na ninatumu gbagbv. Nɔ- mɔ yɔ-henyiblo, -ε kuo -Yusu 'Klɔsv ɔwlv yɔ, 'ki 'li 'blɔgba, -ε mɔ Asi 'kwli.

6 'N 'beti Mari, -ε nu -kvan -hɔhɔvɔ, 'ki 'li 'a mu 'nyi.

7 'N 'beti Adronikusɔ kɔ Yuniasɔ, -v mɔ 'na 'dɔkve. U kɔ 'mu 'hɔvɛn-, -a bi la ɔju'. 'Ki 'li -Yusu a -mɔnanyɔ* 'nyi, v nu- nyibli nve -ni -tεε. 'Ti- 'mu -Yusu ɔwlv yɔ -kuo -ni, v nu- mɔ la yɔ-henyibli, -v kuo -Yusu ɔwlv yɔ.

8 'N 'beti 'na ninatumu Apliasɔ, -ε nve Kɔkɔnyɔ, -ε 'wɔ 'mu yɔ.

9 'N 'beti Yrube. E ko -a mu 'huen-ni -Yusu a -kvan. 'N 'beti 'na nunatumu Sitakisi -we.

10 'N 'beti Apelesi. E 'ye [h]uben, -Yusu 'Klisu a -ti. Kee, e 'yi -sa, 'ki bu kuo -Yusu 'Klisu [w]lb yi. 'N 'beti Alitobuli ko 'a 'kayu a 'dukue 'huen-.

11 'N 'beti 'na 'dukuetayu Helodio. 'N 'beti Nasisi a 'kayu a 'dukue, -u kuo -Yusu [w]lb yi.

12 'N 'beti Trifeni ko Trifosi, -u ni -aan Kukonyo a -kvan. 'N 'beti 'na nve'diayi nyroyu Pesidi, -e nu -kvan diaki, 'ki 'u Kukonyo a -ta'.

13 'N 'beti Rufusi, -e mo -tee a Nyisva a nyiblo. 'N 'beti 'a 'dii, -e nu 'mu 'a 'yu -mo'.

14 'N 'beti Asekliti, ko Flego, ko Hemesi, ko Patrobasi, ko Hemasu 'huen-, u ko Nyisva a nyibli a pepe -mu', -u ni 'li [n]u -mo.

15 'N 'beti Filologu, ko Suli, ko Nele, ko 'a 'diayi nyroyu 'huen-. 'N 'beti Olepasi, e ko Nyisva a nyibli a pepe 'huen-, -u ni 'li [i] -mo.

16 Ba -nyinyi 'wio -tee, [w]i yi 'diayinu. Nyibli a pepe, -u kuo -Yusu 'Klisu [w]lb yi, u 'beti 'a mu.

Le'boowin

17 'Na 'diayinu -na, e ko nyibli, 'u pi le, Nyisva a -ti -bu, u too la 'a mu, e 'yi [i] 'pa-, 'ti- 'u tve ne 'a mu yunyrehru. No- ko 'kwli u nee 'li, 'u -gbugbe 'li -Yusu a nyibli le, ko, 'u gbe 'li [n]u [ye] 'nyi. 'N nyee ne 'a mu le, ba [tu] 'aan dionu 'yie, nyiblidu a 'mu, 'waa -ti. Ba hloo [n]u -mo le,

18 -e nu [o], e 'yi -Yusu 'Klisu a -kvan 'pa-, u 'ni -nu [o] li [i], kee, yunyrede -mu', 'waa [wh] -hve, e no- u ni. U nee 'li wlolenuno 'kwli, 'u kee nyibli -mu', -u 'yi de -hvan ko [haande] 'huen- a 'yile-hihiale -yi.

19 'A mu -mo -bi, nyibli a pepe yi [e] nu, -e mo, a [tui] 'u -aan Kukonyo -Yusu 'Klisu nu. No- nu [o], 'ni ni dodo, 'ki 'u 'aan -ta'. Kee, de 'n -hve, no- mo, ba yi [haande], a 'mu [u] nu, -e di [e] nu, a 'ni [ha] [haande] ko de -hvan 'huen- 'yi le -pupu -ni.

20 Nyisva, -e yi 'a mu plo a bleele -nyi, ti [du] 'yi 'li -hie, e 'mu Satan, -e mo 'kuo -hvan a nyiblo gbagbu, 'a 'klu bu -we, e 'mu 'li [i] 'aan bubu bu [tu]. -Aan Kukonyo -Yusu 'Klisu bu nu 'a mu [haande] -mo.

21 Timote, -e ko 'mu 'huen- -ni -kvan, e 'beti 'a mu. 'Na 'dukue, Lukiusi ko Jaso, ko Sosipate, u 'beti 'a mu.

22 'Mo Tetiusi, 'n 'beti 'a mu, 'ki 'li -aan Kukonyo -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli. 'Mo [cri] 'crien -bu, Polu ye 'a mu yi.

23 Gayusi 'beti 'a mu. No- ko 'kayu 'mo Polu, 'n ni 'ne- bu, no- ko -te -Yusu a nyibli a pepe yi 'li le 'kukue -ni, 'u kve 'cve. Elasi, -e mo 'diu a 'wlible [tunyo], ko -aan 'diayi Katusi 'huen-, u 'beti 'a mu.

[24 -Aan Kukonyo -Yusu 'Klisu bu nu 'a mu [haande] -mo.]

Nyisva ni -do bu ko -ti a 'yi'buale

25 -Ba pu Nyisva 'nyre le. E -we 'li bu -nyi 'a mu 'klu ni, 'ki ba kuo [ne] [w]lb yi 'a -ne ti. Ke- -Yusu a [haantitie] pi. [Haantitie] a 'mu, no- 'n gbe 'li nyibli -mo. Ti -hi la a ti 'yri, [haantitie] a 'mu, Nyisva 'yi la [a] nyibli -too -ni.

26 Kee, -te ti ne -bu, e pu [u] pepe'. -E -bi -ti, Nyisva a winwlon-hanyu* 'cri la, 'ki 'u -Yusu 'Klisu ki, no- u yi ki -hlee -ni. Ke- 'Klohienyisva ni 'a -huhva. [Haantitie] a 'mu, dako a pepe 'wan ni. No- di [e] nu, u 'mu [u] [w]lb yi -kuo -ni, ko, u 'mu 'u [u] 'u [tuu] -ni.

27 Nyisva ni -do, no- ko [to]. No- -bu ko -ti a 'yi'buale 'a -ne ti. -Ba pu [u] 'nyre le 'a -ne ti, -Yusu 'Klisu a -ti. Ke- bu ni 'mu.

YI-HECRIEN Pɔlu gba la KOLETIKUƆ yi

1 'Mɔ Pɔlu, Nyɔsua -ha 'li, 'ki ɔbu -he -Yusu 'Klɔsɔ a -mɔnanyɔ*, -ε diɔe nu, 'mu 'a ɔhaantitie nyibli pu, 'mɔ -yi 'crien -bu 'cɔ, 'n kɔ -aan 'ɔayi Sɔtenɪ 'hɔen-.

2 'A mu Nyɔsua a nyibli -mɔ', -v ni 'li Koletidɔ 'kwli, Nyɔsua pu 'kɪbɪa kɪ, 'a mu -a yi -mɔ 'cɔ -ni, de -mɔ', -Yusu 'Klɔsɔ -nu a -ti. Ɛ da 'a mu ni, 'ki ba -he 'a nyibli. Nyibli a pɛpɛ -mɔ', -v de -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ, 'ki 'v 'a -nɛ -tɪtɛ ɔɔv, ɛ da ɔnu ni -wɛ. Ɛ nɔ- mɔ -aan pɛpɛ a Kɔkɔnyɔ.

3 -Aan 'Baɪ Nyɔsua kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ 'hɔen-, bu nu 'a mu ɔhaande -mɔ, ɛ kɔ, bu nu ɔ -wɛ, ba kɔ kɪbɔwɛɛnɛ.

ɔHaan-tebli -mɔ', -Yusu nu 'a nyibli -mɔ', -v ni 'li Koletidɔ 'kwli -mɔ

4 'N yi -nyi Nyɔsua 'wio 'a -nɛ ti, 'ki 'v 'aan -ta', -ε nu ɔo, ɛ nu 'a mu ɔhaande -mɔ, -tɛ a kɔ -Yusu 'Klɔsɔ 'hɔen-, a -mɔɛ a -ti.

5 -Tɛ a kɔ ɔo 'hɔen-, a -mɔɛ, ɛ nɔ- kɔ -ti, Nyɔsua 'ɛ -nyi 'a mu 'klɪ a gblegble. Ɛ nɔ- nu ɔo, 'a yi -ti a -tɛɛ, 'a kɔ 'klɪ, 'ki ba lee -ti a -tɛɛ a 'mu nyibli ɛ.

6 Kɛ- ɛ ni 'mu, -ε nu ɔo, ti -mɔ' -kɔ 'yri -a lee la 'a mu -Yusu 'Klɔsɔ a -ti, a 'ble ɔe kua -tɛɛ, 'ki 'li 'aan ɔwɪ kɪ.

7 Ɛ nɔ- nu ɔo, 'klɪ a pɛpɛ, Nyɔsua yi nyibli -nyi, 'ɛ ɔcɛ, 'ki 'v 'a mu -mɔ, 'a mu -mɔ', -v yi ti -mɔ' -ple, -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ di ya.

8 Nyɔsua, nɔ- di ɔe nu, a 'mu 'klɪ kɪ ni diaki, 'ki ba na -tɛɛ, 'ki 'v Nyɔsua a 'hru wɔn, -ε di ɔe nu, -nyrɔwɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ di ya, -bati -mɔ', Nyɔsua di nyibli ɛ -pɔv -ni, ɛ 'ni ɔha 'a mu kɔ.

9 Kɛ- ɛ ni 'mu, -ε nu ɔo, Nyɔsua a ɔgbetv, ɛ nɔ- da 'a mu, 'ki a kɔ -Yusu 'Klɔsɔ 'hɔen-, -ε mɔ -aan Kɔkɔnyɔ, a 'mu -mɔɛ, 'ti- Nyɔsua a 'mu, 'bu hla -ti, ɛ ni ɔe ni.

-Yusu a nyibli -mɔ', -v ni 'li Koletidɔ 'kwli, v ɔgla ni

10 'Na 'ɔayiɔv -na, 'n nyɛɛ nɛ 'a mu ɛ, 'ki 'li -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ a 'nyre

'kwli, ɔtɔɛ'bubɛ 'ni 'nu 'li 'a mu 'nyi, kɛɛ, 'ba yi de 'lu -mɔ ɛ ni -hie, -ε -bi win a ɛ'winwinɛ bu ni 'li 'a mu 'nyi.

11 'ɔayiɔv -na, 'ni yi 'pɔple ɛ ni ni, ɛ ɔhen 'nyre, -ε mɔ, nyibli -hɔn 'li nyiblo -mɔ', -ε mɔ Kloe -mɔ, 'v lee 'mu, -ε mɔ, 'blini ni 'li 'a mu 'nyi.

12 -Ti 'n -hɔɛ ɔbu lee nɛ 'a mu, ɛ nɔ- -bu: ɔTɔɛ'bubɛ ni 'li 'a mu 'nyi. -U -bi wen 'ni, v mɔ 'mɔ Pɔlu a nyibli ɔnɔ, -v -bi wen 'ni, v mɔ Apɔlɔsɪ a nyibli ɔnɔ, -v -bi 'v ni 'v, 'v pɪ ɛ, v mɔ Pielɪ a nyibli, -v -bi wen 'ni, v mɔ -Yusu 'Klɔsɔ a nyibli ɔnɔ.

13 De a 'mu, a ni, ɛ 'wɪ -tɛ -Yusu 'Klɔsɔ 'yɛ ni 'bɛ wen ɔtɔ ɛ. Ɛ 'yi 'mɔ Pɔlu 'pa-, v 'yi 'v 'mu tugbɛ 'yie -kɔv -ni, 'ki 'mu 'v 'aan -ta' 'kɔv -ni. 'Ya 'v 'lu de, ɛ 'yi 'mɔ Pɔlu a 'nyre 'kwli 'pa-, v 'yi 'li 'a mu 'nie 'lu ɛ -pɔv -ni.

14 'N yi -nyi Nyɔsua 'wio, -tɛ 'n -nu, 'ni 'yi 'aan 'yɛ ɔɔv 'nie 'lu -pu, 'bu 'yi Klipusɪ kɔ Gayusɪ 'hɔen- 'pa-.

15 'A -ti, ɛ 'yi nyiblo ɔɔv -kɔ, -bu di ɔe hla, -ε mɔ, 'ki 'li 'na 'nyre 'kwli, 'ki 'n pɔv 'li 'a mu 'nie 'lu, -ε di ɔe nu, a 'mu 'na -nagbɔpu -hɛ.

16 De gbe mi wen 'mu -mɔ -hru mɔ, ɛ nɔ- mɔ, 'n pu Sefanasɪ kɔ 'a 'ɔɔkɔɛ 'hɔen- 'nie 'lu -wɛ. Kɔɛ 'ki 'v bu de, 'ni pu nyiblo -bi 'nie 'lu, 'a -ti 'ni -bi ɔe li 'mu 'kwli.

17 -Yusu 'Klɔsɔ 'yi 'mu -lee -ni, 'ki ɔbu pu nyibli 'nie 'lu ɛ, kɛɛ, ɛ lee 'mu ni, 'ki ɔbu pu nyibli 'a ɔhaantitie. 'Bu mɔ, 'ni yi 'a ɔhaantitie a 'mu ni pɪ, 'ni -nu ɔo li ɔtɔ -tonyibli a ɔtɔ 'kwli, -ε di ɔe nu, 'kɔkɔv -mɔ', ɛ 'kɔ, 'ki 'v tugbɛ 'yie, ɛ 'ni ɔha dadɔ' pa, kɛɛ, nyibli 'mu ɔv ɛ yru -tɛɛ.

-Yusu tvɛ nɛ -a mu Nyɔsua a 'klɪ, kɔ 'a ɔtɔ 'hɔen-

18 Win -mɔ', -ε hlɛ ɔe, -ε mɔ, -Yusu 'Klɔsɔ 'kɔv 'v tugbɛ 'yie, ɛ 'ni -da ɔa li ɔdedede, 'ki 'li nyibli -mɔ', -v di 'wan 'yi kɪ, -v di 'li na -mɔ' 'nyi mu, -ε 'yɛ ni jre yruyru. Kɛɛ, -a mu -bu, Nyɔsua wɛ, -a yi ɔe ni, -ε mɔ, win a 'mu, ɛ nɔ- tvɛ nyibli Nyɔsua a 'klɪkɪnɪnɪ.

19 -A yi de a 'mu ni, -ε nu ɔo, kɛ- v nu la 'a 'cɪcɪ, 'ki 'li Nyɔsua a 'crien 'kwli, -ε mɔ:

«Nyɔsua wen 'ni:
'N di -wɛ ɔtɔkɔnyɔ a ɔtɔ bu,

'mu□v ki -hia -ni pepe.»

20 -Te ε ni 'mu le a -ti, -ε -bi 'klo -bu a □tokonyu, ko tetetoconyu, ko 'crien.yinyu 'huen-, 'waa pepe a 'mu, 'waa □to 'ni -da□a li □dedede, 'ki 'li Nyisua 'yi. 'E mo □han-ti, Nyisua toco ne -a mu ni, -ε mo, 'klo -bu ki a nyibli a □to 'ni -da□a li □dedede.

21 'Klo -bu a □tokonyu, v 'ye -tebli -mu' ni, Nyisua -nu, 'ki 'li 'a □to 'kwli. Kee, v 'yi□i -yru. Bu 'yi Nyisua a 'mu -yru, ε no- ko -ti, Nyisua 'ε -yra□a, 'ki bu naa 'li 'a win -mu', -a yi nyibli le -lee -ni 'kwli, ε 'mu nyibli -bu, -v kuo ne □wlv yi wa. Kee, nyibli -bi wen 'ni, win a 'mu, ε 'ni -da□a □dedede.

22 -Juukue* -mo -bi, v □mve □wilekee-tebli le, -ε di□e nu, win -bu, -a -pi, v 'mu□v □wlv yi -kuo -ni. Nyibli -mu', -v 'yi -Juukue 'pa-, v -hue bu nu 'waa dionu a □to, bu yru Nyisua.

23 Kee, -a mu -mo -bi, -Yusu 'Klisu -mu', v koo 'v tugbe 'yie, ε no- ko -ti -a ne -mo le. -Ti a 'mu, -Juukue 'bu 'win, v pi yru, 'v -wen -a mu yi, -ε nu□o, v wen 'ni, -a yi -hee Nyisua a -ti le. Nyibli -mu', -v 'yi -Juukue 'pa-, v wen 'ni, ε mo -ti □ni, -ε 'ye ni da □dedede.

24 Kee, nyibli -mu', Nyisua -ha 'li, 'ki bu -he 'a nyibli, bu mo -Juukue, -huv' bu 'yi -Juukue 'pa-, v nu- -mo -bi, v yi□e ni, -ε mo, -Yusu 'Klisu, no- tue ne -a mu Nyisua a 'klakinuu, ko 'a □to 'huen-.

25 -U -bi wen 'ni, de -mu', Nyisua ni, ε 'ni -da□a li □dedede, kee, Nyisua a nunude a 'mu, v pu le, -ε 'ye ni da □dedede, ε -hi 'v 'waa □to a 'mu ni. 'Bu pu le, Nyisua 'yi 'kl -ko, bu ko 'a yiyie, -ε mo, Nyisua bu 'yi 'kl -ko a 'mu, ε -hi 'v 'waa -ne 'klakinuu ni.

26 'Diayinu -na, -ti -bu, 'n mi hla mo, ba -hie□e 'lu -mo le: 'A mu -mu', Nyisua -da, 'ki -bu -he 'a nyibli, nyiblidu a 'di -bi a pa 'mu 'li? 'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli -huhui 'yi 'li -ni, -bu ko □to, 'ki 'li 'klo -bu a nyibli 'yi ki, ko 'klakinunyv, ko nyibli gbagbi -huhui 'yi 'li 'a mu 'nyi -ni -we.

27 Kee, nyibli -bu, 'klo -bu ki a nyibli pu le, -v 'yi □to -ko, nu- Nyisua -ha 'li, 'ki bu -he 'a nyibli. Ke- ε -nu, -ε di□e nu, ε 'mu 'klo -bu a □tokonyu -tvi -nuu -ni. Nyibli -bu, 'klo -bu ki a nyibli pu le, -v 'yi 'kl ki

-ni, nu- Nyisua -ha 'li, -ε di□e nu, ε 'mu 'klo -bu ki a 'klakinunyv -tvi -nuu -ni.

28 Nyibli -mu', v 'ye ni daa nyibli □du, ε ko, v yraa -ni, nu- Nyisua -ha 'li, -ε di□e nu, ε 'mu 'klo -bu a nyibli gbagbi bu -we.

29 De a 'mu a -ti, ε 'yi nyiblo □du -ko, -bu pu 'a dionu a -pli, 'ki 'v Nyisua ye'.

30 Nyisua, ε no- nu□o, -a ko -Yusu 'Klisu 'huen-, □a -mve. ε ni -do a 'mu, ε no- nu□o, -Yusu 'Klisu 'ε toco ne -a mu 'a □to. 'Ki 'li -Yusu 'Klisu 'li, 'ki Nyisua naa 'li, 'ε 'sii 'v -a mu yi, 'ki 'v 'a dionu ye', ε nu□o, □a -he nyibli -mu', -v ko 'klo -kwlee ne ki, 'ε □gble -a mu, 'ki 'v de 'kuku -mo.

31 'A -ti, -te v nu la 'a 'ciaru, 'ki 'li Nyisua crien 'kwli, ε no- -bu: «Nyiblo -mu', -ε -hue -bu pu -pli, de -mu', Kukonyo Nyisua -nu, ε ni -do, no- ko -pli bu pu.»

2

-Yusu a 'koku-ti, no- Polv ne la -mo le

1 'Diayinu -na, ti -mu', -ε ko 'yri 'n di la 'li 'a mu -mo, -ε di□e nu, 'mu la 'a mu Nyisua a -ti -mu' -toco -ni, -ε -hli la nyibli 'yi ki, 'ti- Nyisua toco -a mu, ti a 'mu 'yri, 'ni -pu□v la 'bliwin 'yakli, mo, Nyisua a -ti, 'n tue la -ni, 'ni -nu□o la li□i -tonyibli a □to 'kwli, 'aan □wli 'ni □ha□a 'ye, -ε mo, 'n yi 'plele.

2 Kee, 'ti- 'mu la 'li 'a mu -mo di, 'n pu la 'li□i ni, 'ki □bu hla la -Yusu 'Klisu ni -do a -ti, ti ni -tie -mu', 'n di la 'li 'a mu 'nyi -hii -ni. Seyi-seyi 'a 'kukuv ni -do -mu', ε 'kuv 'v tugbe 'yie, ε no- ko -ti 'n di 'a mu -lee -ni.

3 -Te 'n ni la 'li 'a mu 'nyi, 'n 'yi la 'kl -ko, 'n yi pie la huannu diaki.

4 -Te 'n yi la 'a mu Nyisua a -ti ni -lee -ni, 'ni -nu□o la li□i -tonyibli a □to 'kwli. Kee, Nyisua a -Hihiu*, no- -toco ne 'a mo□o, 'ki 'li Nyisua a 'kl 'kwli, -ε mo, Nyisua a -ti -mu', 'n ne la -mo le, ε mo -ti a -tee □ni.

5 -Te a 'ye la Nyisua a 'kl a kinuu, ε no- ko -ti, 'a kuo la -Yusu □wlv yi. ε 'yi -tonyibli a □to 'pa-, ε 'yi□i -nu, a 'yi□i □wlv yi -kuo -ni.

Nyisua a □to

6 ε mo □han-ti, nyibli -mu', -v yru Nyisua a -ti' le -tee, 'bu mo, 'ni yi 'li □nu -mo ni -hlee -ni, 'n tue □nu ni, 'ki 'li □to 'kwli, kee, □todu a 'mu, ε 'yi 'klo -bu ki a

nyibli a □to 'pa-. Mɔ, ε 'yɪ 'klo -bu kɪ a nyibli gbagbɪ a □to 'pa- -wε. Nyibli a 'mɔ, ɔ di bu 'nɪ -wε.

7 □Tɔɔɔ -bu, -kɔtɪ 'n hɛ, ε nɔ- mɔ Nyɪsua a □to. □Tɔ a 'mɔ, ε -hli la nyibli 'yɪ kɪ, ti -hi la a ti 'yri, kεε, -tε ti nε -bu, Nyɪsua tɔɔ nε -a mɔ□o nɪ. Ti -mɔ' -kɔ 'yri ε 'yε la 'klo nɪ ni, ε -hie la □tɔɔɔ a 'mɔ 'a -tɪ 'lu -mɔ ɛ, ε 'mɔ 'lɪ□ɪ 'kwli -naa -nɪ, ε 'mɔ -a mɔ wa, -ε di□e nu, ε kɔ -a mɔ 'hɛn-, -a 'mɔ 'lɪ 'a -tɪ a 'yɪ'buɔɔa 'kwli nɪ.

8 'Kɪ 'lɪ 'klo -bu a nyibli gbagbɪ 'nyɪ, nyiblo gbagbɔ □dɔ 'yɪ □to a 'mɔ ɛ -yru. 'Bɔ mɔ, 'bɔ yru wɛn □to a 'mɔ ɛ, ɔ 'yɪ wɛn 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bu kɔɔ wɛn 'ɔ -aan Kɔkɔnyɔ tugbε 'yie, -ε mɔ Kɔkɔnyɔ -mɔ', -kɔtɪ a 'yɪ'buɔɔa.

9 Dε -mɔ', Nyɪsua -nu, ε 'wɪ- dε -mɔ', ɔ 'crɪ la 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli yɪ, -ε mɔ:

«Dε -mɔ', -tonyibli a 'yie 'yɪ -hɔan nɪ 'ye, kɔ, dε -mɔ', 'waa nɔɪ 'yɪ -hɔan nɪ 'wɪn, kɔ dε -mɔ', ɔ 'yɪ -hɔan 'lu -mɔ ɛ nɪ -hie,

dε a 'mɔ, ε nɔ- Nyɪsua -wε -mɔ, 'kɪ 'ɔ nyibli -mɔ', -ɔ nɔε □nε -mɔ.»

10 'Kɪ 'lɪ 'a -Hihiu* a 'kɪ 'kwli, 'kɪ ε naa 'lɪ, 'ε tɔɔ nε -a mɔ -huhlɪdε a 'mɔ. Nyɪsua a -Hihiu yɪ -teblɪ a pεpε a 'ma nɪ, kɔ, Nyɪsua a 'lulε-hihie -mɔ', -ε hɔ 'kwli bu, 'ε yɪ□e -wε.

11 □Bɔ pɔ□ɔ -tonyiblo a -hihiu a dε yɪ: Dε -mɔ', -na 'bɪhɪan a -hihiu yɪ 'lu -mɔ ɛ -hie, □yɪ□ɪ -yɪ. ε nɪ -do, ε nɔ- yɪ□e. Dε nɪ -do a 'mɔ, nɔ- ε -mɔ, 'kɪ 'ɔ Nyɪsua a -Hihiu -mɔ. Nyɪsua a -Hihiu nɪ -do, nɔ- yɪ dε -mɔ', Nyɪsua a 'mumu, ε yɪ 'lu -mɔ ɛ -hie.

12 -A mɔ -mɔ -bɪ, Nyɪsua a -Hihiu -mɔ', ε -nyɪ -a mɔ, ε 'yɪ 'lɪ 'klo -bu a -tonyibli -mɔ -hɔn. Nyɪsua a □gbetɔ, nɔ- nyɪ -a mɔ□o, -ε di□e nu, □haan-teblɪ -mɔ', ε nu -a mɔ -mɔ, -a 'mɔ□ɔ ɛ yru.

13 'Bɔ mɔ, -teblɪ a 'mɔ, □ba yɪ□ɪ nyibli klε nɪ -hɪhɪε -nɪ, -a 'nɪ -nu□o 'lɪ□ɪ -tonyibli a □to 'kwli, kεε, 'kɪ -aan pɔpɔwɪn -hɛn 'lɪ Nyɪsua a -Hihiu -mɔ. -ε -bɪ Nyɪsua a -tɪ a -tεε -mɔ', 'a -Hihiu tɔε nε -a mɔ, nɔ- -a -hɪhɪε nyibli -mɔ' klε, -ɔ kɔ ke' Nyɪsua a -Hihiu a 'mɔ, ε nɪ 'ɔ.

14 Nyiblo 'bɔ nɪ 'ɔ, Nyɪsua a -Hihiu 'bɔ 'yɪ 'ɔ□ɔ ke' -nɪ, -ε -bɪ -tɪ a -tεε -mɔ', Nyɪsua a -Hihiu tɔε □nε, nyiblo a 'mɔ, ε 'yɪ 'lɪ□ɪ

'lɪ -wε, bu yru□o ɛ. 'Kɪ 'lɪ nyiblo a 'mɔ 'yɪ, -tɪ a 'mɔ, ε mɔ buɔa-tɪ □nɪɔ. ε 'yɪ 'lɪ 'a ɛyuyruo 'lɪ -wε, -ε nu□o, Nyɪsua a -Hihiu nɪ -do, nɔ- nɪ□e, □a yruɪ□e ɛ.

15 Nyiblo 'bɔ nɪ 'ɔ, Nyɪsua a -Hihiu 'bɔ nɪ 'ɔ□ɔ ke', ε nɔ- -wε 'lɪ, -bu yɪ -teblɪ a pεpε a 'yilε'jɪjra. Kεε, nyiblo -mɔ', -ε kɔ ke' Nyɪsua a -Hihiu 'yɪ 'ɔ -nɪ, ε 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bu 'jra nyiblo a 'mɔ, 'a nunu-teblɪ 'yɪ ɛ.

16 ε mɔ □han-tɪ, ɔ 'crɪ la 'lɪ□ɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli. -Tɪ a 'mɔ, ε nɔ- -bu:

«ε 'yɪ nyiblo □dɔ -kɔ, -bu yɪ dε -mɔ', Kɔkɔnyɔ Nyɪsua yɪ 'lu -mɔ ɛ -hie. Nyiblo □dɔ 'yɪ 'lɪ 'a □to'pɔpɔɔ -wε.»

Kε- ɔ nu la 'a 'cɪcrɪ. -A mɔ -mɔ -bɪ, -ɔ kɔ ke' Nyɪsua a -Hihiu nɪ 'ɔ, dε -mɔ', -Yusu 'Kɪsɔ yɪ 'lu -mɔ ɛ -hie, nɔ- -a yɪ 'lu -mɔ ɛ -hie -wε.

3

Pɔɔ kɔ Apɔɔsɪ 'hɛn-, ɔ mɔ Nyɪsua a -kvannunyibli □nɪɔ

1 'Dɪayɪnɔ -na, -tε 'n nɪ la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, 'n 'yɪ la 'lɪ 'aan -mɔhleeɛ 'lɪ -wε, □wɪ yɪ, -tε -mɔ', ɔ nɪ 'lɪ nyibli -mɔ', -ɔ kɔ ke' Nyɪsua a -Hihiu* nɪ 'ɔ a -mɔhleeɛ. Kεε, 'n yɪ hlee la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, □wɪ yɪ -tε ɔ nɪ 'lɪ 'klo -bu a nyibli a -mɔhleeɛ, -ɔ yɪ 'waa dɪɔnɔ a 'lulε-hihie □wɪɛn ɛ kɔε, -kɔtɪ a 'wɪ la 'yonɔ □pli yɪ, 'kɪ 'ɔ -Yusu 'Kɪsɔ a 'hru wɔn.

2 Yɪ-hε-teblɪ nɪ -do -mɔ', -ɔ 'yɪ la 'mɔ -kla, nɔ- 'n tɔε la 'a mɔ. 'N 'yε la 'a mɔ -teblɪ 'yakɪ nɪ -tɔε -nɪ, -kɔtɪ a 'yɪ la 'lɪ 'a ɛyuyruo 'lɪ -wε. A 'wɪ la 'yonɔ □pli yɪ, -ɔ 'tɪε 'nyεε, -ɔ 'yε 'lɪ diidε 'yakla a didie nɪ -wε. Kɔε la 'lɪ ti a 'mɔ 'yie bu, -bu yε -nyrɔwɔ -bu kɪ, a 'tɪε 'wɪ 'yonɔ □pli yɪ, -ɔ 'yε 'lɪ nyɪ'ka a diidε a didie nɪ -wε,

3 -ε nu□o, a 'tɪε 'wɪ 'klo -bu a nyibli yɪ, -ɔ yɪ 'waa dɪɔnɔ a 'lulε-hihie □wɪɛn ɛ kɔε, 'a □tutui ca -mɔ, 'blɪni 'ε nɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ. 'Bɔ mɔ, 'bɔ nɪ 'mɔ ɛ, -ε -bɪ a 'tɪε 'wɪ 'klo -bu a nyibli yɪ, -ɔ yɪ 'waa dɪɔnɔ a 'lulε-hihie □wɪɛn ɛ kɔε. 'ε mɔ □han-tɪ, -tε 'waa nununɪmlɪ nɪ 'mɔ, kε- 'aan -nε nɪ 'mɔ.

4 'Kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, 'bɔ mɔ, nyibli -bɪ 'bɔ yɪ ɛ nɪ pɪ, 'mɔ Pɔɔɔ, ɔ mɔ 'na nyibli □nɪɔ, -ɔ -bɪ 'bɔ yɪ ɛ nɪ pɪ, ɔ mɔ Apɔɔsɪ a nyibli

□nɔ, -ε -bɪ a 'wɪ- nyibli -mʊ' yɪ, Nyɪsʊa a -Hihiu 'yɪ 'v ke' -nɪ.

5 Nyiblo a 'dɪ -bɪ -mɔ Apɔlɔsɪ 'lɪ? Nyiblo a 'dɪ -bɪ -mɔ Pɔlv 'lɪ? -A mʊ nɪ 'hʊɛn a 'mʊ, -a mɔ Nyɪsʊa a -kʊannunyibli □nɔ, Nyɪsʊa lee la 'lɪ 'a mʊ -mɔ, 'kɪ -ba pʊ 'a mʊ -Yusu 'Kɪsʊ a □haantitie, -ε di□e nu, a 'mʊ□v □wlv yɪ -kʊo -nɪ. -Kʊan -mʊ', Nyɪsʊa -nyɪ -a mʊ, ε nɔ- -a nɪ.

6 'Mɔ Pɔlv, 'mɔ □tu Nyɪsʊa a -tɪ a -mɔlenɪna -wlu, 'kɪ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ. 'N 'wɪ- tonyiblo -mʊ' yɪ, -ε yɪ -tebli 'dɔ; Apɔlɔsɪ -mɔ -bɪ, 'ε gba -kʊan a 'mʊ 'lu -mɔ. Ε 'wɪ- nyiblo -mʊ' yɪ, -ε 'wɫεε 'dʊdɔ-tebli 'nie lε. Kεε, Nyɪsʊa, nɔ- nu□o, -kʊan a 'mʊ, 'ε nyra 'lu yɪ bʊ -tεε. Ε 'wɪ yɪ, ε nɔ- nu□o, 'dʊdɔ-tebli a 'mʊ, 'ε □ga -tεε.

7 'A -tɪ, nyiblo -bʊ, -ε yɪ -tebli 'dɔ, ε kɔ nyiblo -bʊ, -ε 'wɫε□ε 'nie lε, v 'nɪ -nu□o lɪ dε gbagbʊ □dʊ. Kεε, Nyɪsʊa -bʊ, -ε ni□e, 'ε yɪ □ga, ε nɔ- ni dε gbagbʊ. Ε nɔ- ni□e, 'aan □wlv a yɪkuole, 'ε yɪ klε -bii -nɪ.

8 'A -tɪ o, nyiblo -bʊ, -ε 'dʊε -tebli, kɔ nyiblo -bʊ, -ε 'wɫε□ε 'nie lε 'hʊɛn-, nyiblo □dʊ 'yɪ 'v 'a 'bɪhɪan 'lu yɪ -nɪ. U mɔ dε nɪ -dɔ. U nɪ 'hʊɛn a 'mʊ, Nyɪsʊa, nɔ- di 'waa 'wio bʊ pʊ, □wɪ yɪ, -tε v nu -kʊan a nunuo.

9 'A -tɪ, 'n kɔ Apɔlɔsɪ 'hʊɛn-, -a bibi kɪ, □a ni Nyɪsʊa a -kʊan. 'A mʊ -mɔ -bɪ, a 'wɪ- ci yɪ, Nyɪsʊa yɪ -ci. A 'wɪ- 'kayu yɪ -wε, Nyɪsʊa pɪ.

10 Nyɪsʊa -nyɪ 'mʊ 'klɪ, 'nɪ □tu -kʊan -wlu, 'kɪ 'lɪ 'a mʊ -mɔ. 'N 'wɪ la 'kayupɔnyɔ yɪ, -ε yɪ 'kayo a blɛpʊlε, 'nɪ pʊ 'kayu blε -tεε, 'tɪ- nyiblo -bɪ 'ε di□e pʊ mɔ. 'A -nε nyiblo -di 'kayu pʊ, bʊ □tu -kʊan 'yie, -ε di□e nu, ε 'mʊ 'kayu a 'mʊ pʊ -tεε.

11 Nyɪsʊa, nɔ- □tu 'v -Yusu 'Kɪsʊ bʊ, -ε di□e nu, ε 'mʊ 'kayu a 'mʊ, 'a -wlvbʊdε' pa. Nyiblo □dʊ 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bʊ pʊ 'lɪ -wlvbʊdε yrayrv □dʊ 'lɪ dε.

12 'Kɪ 'v 'kayu a -wlvbʊdε a 'mʊ kɪ, v -wε 'lɪ bʊ nu 'kayupɔ-tebli a gblegble nɪ, bʊ pʊ 'kayu nɪ. -U -bɪ ni -gʊlv, -v -bɪ 'v ni 'sroba, -v -bɪ 'v ni yɪnɔhɪ. Kεε, -v -bɪ ni ti, -v -bɪ 'v ni -piti, -v -bɪ 'v ni -kʊbʊ -gbʊgblɪ.

13 -Nyrɔwɔ -kɔ 'kwli Nyɪsʊa di 'v nyibli -bati lε -pʊv -nɪ, 'kɪ 'a -nε nyiblo □dʊ a -kʊan di 'v pepe -bii -nɪ, -ε nu□o, -nyrɔwɔ

a 'mʊ 'kwli, Nyɪsʊa kɔ bʊ pʊ 'lɪ 'a -nε nyiblo a 'kayupɔ-tebli na 'nyɪ, -ε di□e nu, ε 'mʊ□v 'ye, 'bʊ mɔ yɪnɔ-kʊan.

14 'Bʊ mɔ, -nε 'kayu -mʊ', -di pʊ, 'bʊ 'yɪ -wlvn*, -ε -bɪ Nyɪsʊa di -nyɪ -mʊ 'wio.

15 Kεε, -nε 'kayu 'bʊ -wlvn, -ε -bɪ Nyɪsʊa 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bʊ -nyɪ -mʊ 'wio. Ε mɔ □han-tɪ, ε di -mʊ 'nɪ wa, kεε, ε hie wen 'v dε gbe, na 'mʊ wen -mʊ lε hien.

16 'Bɪ a yɪ□e nɪ, -ε mɔ, 'a mʊ -Yusu a nyibli, a 'wɪ- 'kayu yɪ, -ε kɔ bʊ Nyɪsʊa 'tɪ 'lɪ, 'a yɪ□e -wε, -ε mɔ, Nyɪsʊa a -Hihiu nɪ 'v 'a mʊ ke'.

17 'Bʊ mɔ, nyiblo 'bʊ 'wla 'kayu a 'mʊ, nyiblo a 'mʊ, Nyɪsʊa di□e 'nɪ 'la -wε, -ε nu□o, Nyɪsʊa nɔ- kɔ 'kayu a 'mʊ.

18 Nyiblo □dʊ 'nɪ 'kaa 'lɪ 'a dɪɔnʊ. 'Kɪ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ, nyiblo 'bʊ pʊ lε, ε kɔ □tɔ, □wɪ yɪ 'klɔ -bʊ a nyibli, -ε -bɪ bʊ 'wɪ- nyiblo -mʊ' yɪ, -ε ba, -ε di□e nu, ε 'mʊ □haan□tɔkɔnyɔ' pa.

19 'Nɪ yɪ win a pʊpʊv lε nɪ nɪ, ε 'wɪ yɪ, -tebli -mʊ', -ε kɔ kɪ 'klɔ a nyibli pʊ lε, v kɔ 'v □tɔ, ε 'nɪ -da□a lɪ □dedede, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊa 'yɪ. Ε mɔ □han-tɪ, 'v 'crɪ 'lɪ□ɪ Nyɪsʊacrɪɛn 'kwli, -ε mɔ: «Gblagblɔkɔnyɔ a □tɔ 'kwli, 'kɪ Nyɪsʊa nεε 'lɪ, 'ε kwɫε □nʊ.»

20 U 'crɪ□ɪ nɪ -wε, -ε mɔ: «Kʊkɔnyɔ Nyɪsʊa yɪ □tɔkɔnyɔ a 'lulε-hihie nɪ, 'ε yɪ□e -wε, -ε mɔ, ε 'nɪ -da□a lɪ □dedede.»

21 'A -tɪ, 'n yɪ 'a mʊ 'nɪ -lee -nɪ, a 'nɪ 'pʊv 'lɪ nyiblo □dʊ a -pli, a 'nɪ □ha lε pʊ, -ε mɔ, 'a mʊ -mɔ 'a nyibli. Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, a kɔ -tebli a pepe nɪ, 'a kɔ nyibli a pepe -wε.

22 'Mɔ Pɔlv, kɔ Apɔlɔsɪ, kɔ Pielɪ 'hʊɛn-, -a mʊ -mɔ 'aan nyibli, □a mɔ 'aan -hεenyɔ. Mɔ, 'klɔ, kɔ -hʊnhlvn, kɔ 'kʊkʊv 'hʊɛn-, kɔ tɪ -bʊ 'yri a -tebli, kɔ -ɲɪɲa a -tebli, 'a mʊ kɔ □nʊ -wε.

23 'A mʊ -mɔ -bɪ, -Yusu 'Kɪsʊ, ε nɔ- nɪ 'v 'a mʊ 'lu yɪ, Nyɪsʊa 'ε nɪ 'v -Yusu 'Kɪsʊ 'lu yɪ.

4

A 'nɪ 'pʊv 'lɪ 'aan dɪɔnʊ a -pli

1 Ba kɔ 'a yiyie, -a mʊ -Yusu 'Kɪsʊ a -mɔnanyɔ*, -a mɔ 'a -kʊannunyibli □nɔ, Nyɪsʊa 'ε tɔɔ nε -a mʊ -tɪ a -tεε -mʊ', -ε

* 3:14 3.14 ε -hen 'nyre, -na Nyɪsʊa a -kʊan 'bʊ nu -tεε.

-hli la nyibli 'yi ki, 'ε lee ne -a mu, 'ki ba too ɔne nyibli.

2 -A yiɔe ni, -ε mo, -kuannunyo -mu', u -nyi -kuande, de 'a nyiblo gbagbu -hweɔe, ε no- mo bu ɔtu -kuande a 'mu 'yie -tεε.

3 'Mo -bi, ɔbu mo ɔhaan-kuannunyo, mo, ɔbu 'yi ɔhaan-kuannunyo 'pa-, ε 'yi 'a mu 'pa-, a 'ni -hlaɔa liɔi ni. 'Ye ɔbu 'na 'mumu a 'mu -bu, 'n 'yi 'li 'a hihla 'li -wε.

4 'Na ɔwlv 'ni -yεeɔe 'mu -ti. Kee, de a 'mu, ε 'yi 'nyre ɔhen, -ε mo, 'n 'yi de 'kuku ɔdu -nu. E 'yi 'mo 'pa-, 'ni 'beɔe li 'na dionu a -bati. Kukonyo Nyisua, no-diɔe 'be.

5 'A -ti o, a 'ni 'beε 'li -u -bi a -bati, a 'ni 'hlaa 'liɔi, 'bu mo, nyiblo 'bu nu -kuan -tεε, ko, 'bu 'yiɔi -nu -tεε. Kee, ba -ple -nyrowo -mu', Nyisua wa 'nyre. -Nyrowo -mu', -ε ko 'kwli Kukonyo -Yusu di di, -tebli a pepe, -ε -hli, 'ki 'li halo 'nyi, ε di puɔv pepe', 'ye ɔbu -tebli a 'mu, ε -hli 'li -tonyibli a ɔwli ki. -Nyrowo a 'mu, 'ki Nyisua di 'u nyibli 'nyre le -puv -ni, ɔwi yi, -te u nu -kuan a nuuo.

6 'Diayinu -na, Apolosi ko 'mu 'hven- a -ti 'n hle, -ε diɔe nu, 'mu 'a mu de -too -ni. 'N -hweɔe ni, ba na yinohru -mu', -koti 'u 'cru 'li Nyisuaerien 'kwli. A 'ni 'puv 'li 'aan tooyu -bi a -pli, 'ti- a 'ni 'yraa 'li -u -bi.

7 -Mo -mu', de- ko -ti ɔni yiɔi 'lu -mo le -hie, -ε mo, -mo ni 'u -na 'bio -bi 'lu yi 'li? ɔbi ɔyiɔi -yi, -ε mo, 'a -ne de, -ko, Nyisua, no- -nyi -moɔo. -Te ε mo Nyisua, -ε -nyi -moɔo, 'a -ti, ɔni 'puv 'li -na dionu a -pli. ɔni yi -na dionu a -pli ni pi, -ε -bi ε ɔhen 'nyre, -ε mo, ε 'yi Nyisua 'pa-, ε 'yi -moɔo -nyi.

8 E 'wi yi, a yi -hieɔe 'lu -mo le, -ε mo, -tebli a pepe -mu', Nyisua yi nyibli -nyi, a koɔo ni. A 'ni -hvaɔa 'ki ɔdedede, a ɔceε 'u yi, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon. A wen 'ni, 'aan pepe, a mo nyibli gbagbi, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon. Kee, -a mu -mo -bi, -a 'yi nyibli gbagbi 'pa-. 'N -hwe wenɔe ni, 'ki ba mo wen -tεε a nyibli gbagbi, -ε diɔe nu, a ko -a mu 'hven-, -aan pepe, -a 'mu nyibligbagbide nu, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon.

9 -A mu -Yusu 'Klisu a -monanyu, 'ki 'li nyibli -bi 'yi, Nyisua nuɔo ni, ɔa ni 'li

nyibli a pepe bu, ɔa 'wi- nyibli -mu', -bati -klo, u mi 'la mo yi, 'ti- 'klo -bu a nyibli ko Nyisua a lelenyu 'hven-, 'u yi -a mu -ta -mo 'ye.

10 'Ki 'li 'klo a nyibli 'yi, -a mo bubanyibli ɔniɔ, -te -a ne -Yusu a -ti -mo le a -ti. 'A mu -mo -bi, a wen 'ni, a ko ɔto, -ε nuɔo, a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, a -mve ni. 'Ki 'li 'klo a nyibli 'yi, -a 'yi 'klɔ ɔdu -ko. Kee, 'a mu -mo -bi, a wen 'ni, a ko 'klɔ. Nyibli yraa ne -a mu ni. Kee, 'a mu -mo -bi, u ɔtui 'u 'a mu ni.

11 Kve la 'li bu, -bu ye ti -bu ki, 'kanu ko 'nie'natu 'hven-, u ni -a mu ni. -A 'yi ɔhaanwlawli -ko, nyibli 'u yi -a mu bi, ɔa 'yi bunule -ko,

12 ɔa ni -aan dionu a dabui, ɔa ni -kuan, -ε diɔe nu, -a 'mu de di. Nyibli 'bu yi -a mu ni -tapv -ni, -ε -bi -a de Nyisua, 'ki bu nu ɔnu ɔhaande -mo. 'Bu yi -a mu ɔhven ni ɔtui, -a ni gbee, ɔa kve ɔwlv a 'hla.

13 'Bu yi -a mu 'tani ni ɔtui, -ε -bi -a ni ɔwlv 'yooɔo, ɔa yi 'li ɔnu -mo -hlee -ni. Kve la 'li bu, -bu ye ti -bu ki, 'ki 'li 'klo a nyibli 'yi, -a mo nyibli ɔniɔ, -u 'yi gbaale -ko, -u 'wi- kveti yi, u -he le, 'ti- u pi 'wan.

14 -Ti -bu, 'n yi 'cru, ε 'yi ɔbi 'mu 'a mu -tu -nuu -ni a -ti. Kee, 'ni yi 'cicru le ni ni, ε 'wi yi, 'mu 'a mu ɔto' pu a -ti ɔniɔ, -koti 'a mu -mo 'na nweyonu.

15 'Ye ɔbu a ko nyibli -hoohu -bi, -u tve ne 'a mu -Yusu 'Klisu a -ti, a ko 'bai ni -do. 'Mo -mo 'aan 'bai, -ε nuɔo, 'mo -pu 'a mu -Yusu a ɔhaantitie, 'ti- 'a kuo ɔne ɔwlv yi.

16 'N nyee ne 'a mu le, -te 'n mo 'aan 'bai, 'a -ti, ba -ha 'li 'na ɔpi le.

17 Ke- 'n -hve ba nu nina. E no- ko -ti, 'ni ye 'a mu Timote yi. Timote a 'mu, 'mo puɔv -Yusu a ɔhaantitie, 'ti- 'ε kuo ɔne ɔwlv yi. E no- mo 'na ɔwlv a nyiblo. E 'sii 'u yi, 'ki 'u Kukonyo -Yusu a 'hru wlon. E no- 'n yi 'li 'a mu -mo te, ε 'mu 'a mu -too -ni de, -te 'n ni nina, 'ki 'u -Yusu 'Klisu a 'hru wlon. -Te ε di 'aan toole nu, ke- ni -do 'n ni -Yusu a nyibli a toole, 'ki 'u 'a -ne -tite ɔdu, -ε diɔe nu, -te 'n ni nina, u 'mu nina le nu -wε.

18 'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli -bi ni 'li, 'u 'yee 'li 'waa dionu, -ε nuɔo, u wen 'ni, huannu ni 'mu ni, 'ki ɔbu di 'li 'a mu -mo.

19 Kεε, -aan KƆkɔnyɔ 'bu wenƆε ki, 'n 'tɛ di 'lɪ 'a mu -mɔ nu. 'Bu mɔ, 'nɪ nyre 'lɪ 'a mu -mɔ, nyibli a 'mu, -v 'yεε 'lɪ 'waa dɪɔnu 'lɪ, 'n kɔ ɔbu 'ye ɔnu, 'tɪ- 'bu mɔ, 'bu yɪ win lɛ nɪ pɪ dadu, ε kɔ, 'bu mɔ, Nyɪsua a 'klɪ 'bu nɪ 'lɪ ɔnu 'lɪ, 'n diƆε 'nɪ yɪ.

20 'Nɪ yɪ 'a hɪhla lɛ nɪ ni, dε ε ɔhen 'nyre, ε nɔ- mɔ, 'bu mɔ, Nyɪsua 'bu kɔɔ nyiblo win ki, 'kɪ 'lɪ nyiblo a 'mu, 'a nununmlɪ 'kwli, 'kɪ -yrui 'lɪɔɪ 'lɪ, -ε mɔ, Nyɪsua kɔɔ ɔnɛ win ki. ε 'yɪ 'lɪ 'a pɔpɔwin 'kwli 'pa-, ɔnɪ -yruɔo 'lɪɔɪ 'lɪ.

21 Ba lee 'mu, dε 'aan ɔwli -hɔε. ɔBɪ 'nɪ yɪ 'lɪ nɪ di, ɔbu ya -ɲε, 'mu 'lɪ 'a mu lɛ -ha, -vɔv-, ɔbu ya ɔwlv 'yɔpɔ, 'kɪ 'lɪ nuεlɛ 'kwli, -tɛ a di 'aan ɔwli 'cɪcɪ -nɪ a -tɪ?

5

Nyiblo 'bu nu -wlawli, ba -ha 'lɪɔɪ 'a mu 'nyɪ

1 'Ya 'v 'lu de, -tɪ 'n yɪ 'wɪn ti a pɛpɛ, 'kɪ 'v 'a mu ki, ε nɔ- mɔ, nyibli nɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, 'v ni -wlawli. Mɔ, nyibli -mu', -v 'yɪ Nyɪsua -yɪ, yɪnyredɛdɔ a 'mu, v 'nɪ -nuɔo lɪɔɪ yruyru. U lee 'mu nɪ, -ε mɔ, 'kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, nyiblo ɔdu nɪ 'lɪ, 'ε -ha 'a 'baɪ nuɔba -jɪ'.

2 'Aan dε 'kuku a -tɪ, a kɔ ba we wen ɔhien. Kεε, 'aan dε 'yɪ 'mu lɛ -nɪ, 'a pɪ 'aan dɪɔnu a -pli. Nyiblo -mu', -ε nu dε a 'mu, ba -ha 'lɪɔɪ 'aan dɪɔnu 'nyɪ.

3 'Mɔ -bu, 'n 'yɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ -nɪ. Kεε, 'kɪ 'na ɔwlv nɪ 'lɪ 'a mu -mɔ. Nyiblo -mu', -ε nu dε 'kuku a 'mu, 'n -wε 'a -bati a lɛpɔvlɛ -mɔ, ɔwɪ yɪ 'nɪ nɪ wen 'lɪ 'a mu 'nyɪ, -tɛ -mu', ε di wen 'mu nɪ.

4 'Kɪ 'lɪ -aan KƆkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ a 'nyre 'kwli, 'kɪ 'n pɔv 'lɪ -bati a 'mu 'lɪ. Dε a kɔ ba nu, ε nɔ- mɔ, ba 'kukue lɛ, -ε -bɪ 'kɪ 'na ɔwlv di 'lɪ 'a mu 'nyɪ nɪ, kɔ, -aan KƆkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ a 'klɪ a kɪnɪnɪ 'mu -tuo kɪ nɪ -wε.

5 'Bu mɔ, 'ba 'kukue 'kɪ lɛ, -ε -bɪ nyiblo a 'mu, ba pɔv Satan -jɪ', -ε diƆε nu, Satan 'mu 'a -plahɔɪ 'la, kɔ, -ε diƆε nu, Nyɪsua 'mu 'a -hihiu wa, -nyrɔwɔ -mu', -aan KƆkɔnyɔ -Yusu di ya.

6 ε 'yɪ -tɛε -nu, 'kɪ ba pɔ 'aan dɪɔnu a -pli. ɔBɪ a 'yɪɔɪ -yɪ, -ε mɔ, 'flɔɔ a 'yaadε 'cɪmɪε gbe, nɔ- niƆε, 'flɔɔkuo a pɛpɛ 'ε 'yεε? ε ɔhen 'nyre, dε 'kuku 'cɪmɪε, nɔ-

wle, 'ε niƆε, 'aan pɛpɛ 'a yɪ dε 'kukununyɔ -hɛ.

7 A kɔ ba -ha 'lɪ dε 'kuku a 'mu, -ε 'wɪ- 'flɔɔ a 'yaadε yɪ, 'aan dɪɔnu 'nyɪ, -ε diƆε nu, a 'mu 'v yɪ 'sɪi -nɪ, ε ɔhen 'nyre, a 'mu 'flɔɔkuodɔ -mu' yɪ 'wɪ, 'yaadε 'yɪ 'lɪ -mɔ -nɪ. 'N yɪƆε nɪ, -ε mɔ, Nyɪsua nuɔo nɪ, 'a -wε 'vɪ'siile -mɔ, 'kɪ 'vɔv ye', -ε nuɔo, -Yusu 'Klɪsɔ 'kɔ nɪ, 'kɪ 'v 'aan -ta'. -Yusu a 'mu, ε 'wɪ- 'blayu -mu' yɪ, -Juukvε* 'lɛ, 'kɪ 'v -cɔhɔn* a pipie a -ta', v 'mu lɛ'mimle -mu', v dεε Pakɪ nu.

8 'A -tɪ, -aan -teblɪ -hɔɪn -mu', -a ni, -ba hie 'v bu, ɔwɪ yɪ, -tɛ -mu', -Juukvε ni 'a nunuo, tɪ -mu' -kɔ 'yɪ v nii 'v Pakɪ a lɛ'mimle, 'v yɪ 'flɔɔdɔ -mu' di, -ε kɔ -mɔ 'yaadε 'yɪ 'lɪ -nɪ. 'Bu mɔ, -aan -teblɪ -hɔɪn -mu', -a ni, ɔba hie 'vɔv bu, -ε -bɪ -aan nunukɔ 'sɪi 'v yɪ, ɔa -hɛ ɔhaannyibli.

9 'Cɪɛn -mu', 'n ya la 'a mu yɪ, 'kɪ 'lɪɔɪ 'kwli, 'n hla la 'lɪɔɪ nɪ, -ε mɔ, nyibli -mu', -v ni -wlawli, kɔ 'lawlu, a kɔ ɔnu 'hɔɛn-, a 'nɪ 'nɪnaa 'lɪ -mɔ.

10 ε 'yɪ la nyibli -mu', -v 'yɪ -Yusu a nyibli a -tɪ 'pa-, 'nɪ -hlaɔa laɔa. 'ε mɔ ɔhan-tɪ, nyibli -mu', -v ni -wlawli kɔ 'lawlu 'hɔɛn-, kɔ 'waa dε -mu', -v kɔ ca, kɔ 'waa dε -mu', -v yɪ 'yɪ, kɔ 'waa dε -mu', -v dε 'kuo, nyibliɔv a 'mu, nu- nɪ 'nɛ- 'klɔ -bu kɪ. 'Bu mɔ, -Yusu a nyiblo 'bu pɔ lɛ, ε 'nɪ -hɔaɔa lɪɔɪ, 'kɪ ε kɔ nyibliɔv a 'mu 'hɔɛn-, bu nɪnaa -mɔ, -ε -bɪ -Yusu a nyiblo a 'mu, ε kɔ bu -hɔn wen 'nɛ- 'klɔ -bu kɪ.

11 Dε -mu', 'n 'cɪɪ la, 'n 'cɪɪ laɔa nɪ, 'kɪ 'v -Yusu a nyibli a -ta'. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu pɔ lɛ, ε mɔ -Yusu a nyiblo ɔnɔɔ, 'tɪ- 'bu yɪ -wlawli kɔ 'lawlu 'hɔɛn- nɪ ni, 'bu kɔ ca, 'bu yɪ 'kuo nɪ dε, 'bu yɪ nyibli a 'nyre yɪ nɪ nyre, 'bu yɪ 'a dɪɔnu nɔ a 'nɪna wɔn nɪ -hie -nɪ, 'bu yɪ nɪ 'yɪ, ε kɔ 'a mu 'hɔɛn-, a 'nɪ 'nɪnaa 'lɪ -mɔ. Mɔ, a kɔɔ 'hɔɛn-, a 'nɪ 'didie 'lɪ dε -mɔ.

12-13 Nyibli -mu', -v 'yɪ -Yusu a nyibli 'pa-, ε 'yɪ 'na -kuan 'pa-, 'kɪ ɔbu pɔv ɔnu -bati lɛ. Nyɪsua, nɔ- di ɔnu -bati lɛ -pɔv -nɪ. 'A mu -mɔ -bɪ, nyibli -mu', -v kɔ 'a mu 'hɔɛn-, -v mɔ -Yusu a nyibli, nu- a blɛε yɪ, ba pɔv -bati lɛ. Dε -mu', Nyɪsua a 'cɪɛn hɛ, ε nɔ- ba nu. ε nɔ- mɔ: «Nyiblo -mu', -ε ni -teblɪ -hɔɪn, ba -ha 'lɪɔɪ 'aan dɪɔnu 'nyɪ.»

6

Nyibli -mu', -v 'yi Nyɩsua -yi, Nyɩsua a nyibli 'yi yi -blɛɛ -ni, bu pu ɔnu -hawi

1 'Kɩ 'lɩ 'a mu Nyɩsua a nyibli 'nyi, nyiblo 'bu nu 'a 'bɩɩan dɛ -huan -mɔ, a 'yi yi -blɛɛ -ni, ba pu nyibli -mu' -v 'yi Nyɩsua -yi -hawi. Kɛɛ, a kɔ ba pu 'aan 'bio Nyɩsua a nyibli -hawi.

2 ɔBɩ a 'yɩɔɩ -yi, -ɛ mɔ, Nyɩsua a nyibli, nu- di 'kɔ -bu a nyibli -bati lɛ -puv -ni? 'A -ti, -tɛ a di 'kɔ -bu a nyibli a pɛpɛ -bati lɛ -puv -ni, ɛ nɔɔ 'v lɛ, 'kɩ ba pu -bati, 'kɩ 'v -ti -gbati a -ta'.

3 ɔBɩ a 'yɩɔɩ -yi -wɛ, -ɛ mɔ, -a mu di Nyɩsua a lɛlɛnyv -bati lɛ -puv -ni? -Tɛ -a di Nyɩsua a lɛlɛnyv -bati lɛ -puv -ni, 'a -ti, ɛ nɔɔ 'v lɛ, 'kɩ -ba pu -bati, 'kɩ 'v 'kɔ -bu a -tɛblɩ a -ta'.

4 'A -ti, -ti 'bu bi 'lɩ 'a mu 'nyi, dɛ- kɔ -ti nyibli -mu', -v 'yi Nyɩsua -yi, 'a pɩ ɔnu -hawi, 'v pɩ nɛ 'a mu -bati lɛ 'lɩ?

5 ɔBɩ dɛ a 'mu, ɛ 'ni -nuoɔo lɩ 'a mu -tuɩ? ɔBɩ 'kɩ 'lɩ 'a mu 'nyi, ɔkɔkɔnyɔ ɔdu 'yi 'lɩ -ni, -bu kɔkɔa 'aan -ti a 'mu yɛ.

6 Nyibli -mu', -v 'yi -Yusu ɔwlv yi -kuo -ni, ɛ 'yi -tɛɛ -nu, 'kɩ ba pu ɔnu 'aan 'bio -Yusu a nyibli a -hawi.

7 Hɩhla-tɩ 'bu ni 'lɩ 'a mu 'nyi, ɛ ɔhɛn 'nyɛ, a 'ni -naɔa lɩ Nyɩsua a 'hru -mu' -tɛɛ. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu nu 'a mu dɛ -huan -mɔ, 'bu 'yri 'aan dɛ, ɛ nɔɔ 'v lɛ, 'kɩ ba kɔ ɔwlv a 'lɩa, 'ɛ -hi 'v ba yɛɛ ɔnɛ -ti, 'kɩ 'v nyiblo -bɩ yi.

8 Kɛɛ, a 'yi ɔwlv a 'lɩa -kɔ. Dɛ a ni, ɛ nɔ- mɔ, a ni -v -bɩ -tɛblɩ -hɩn -mɔ, 'a yi 'waa -tɛblɩ 'yri, 'ye ɔbu v mɔ 'aan 'bio Nyɩsua a nyibli.

9 A yiɔɛ ni, -ɛ mɔ, nyibli -mu', -v ni -tɛblɩ -hɩn lɛ, v 'yi 'lɩɔɩ 'lɩ -wɛ, bu pa 'lɩ Nyɩsua a 'kɔ yrayrv -mu', ɛ di nu 'kwli. 'A 'ni 'kaa 'lɩ 'aan dɩɔnv, ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, nyibli -mu', -v ni 'lawlu, kɔ nyibli -mu', -v kwɛ -ci, ɛ kɔ nyibli -mu', -v ni -wlawh, kɔ, nyɩbɛpu -mu', -v ni 'waa 'bio nyɩbɛpu nugbɩ -mɔ, nyibli a 'mu, v 'yi 'lɩɔɩ 'lɩ -wɛ, bu pa 'lɩ Nyɩsua a 'kɔ yrayrv 'kwli,

10 kɔ, nyibli -mu', -v yi 'yri, v bi 'lɩ yi, nyibli -mu', -v kɔ ca, 'kɩ 'v 'waa 'bio a kɔkɔ-tɛblɩ a -ta', kɔ nyibli -mu', -v yi 'waa dɩɔnv nɔ wlvn -hie -ni, kɔ, nyibli

-mu', -v 'yi 'waa 'bio a 'nyɛ yi nyɛ, v kɔ -balvnyibli 'hɛn-, nyibliɩv a 'mu, v 'yi 'lɩɔɩ 'lɩ -wɛ, bu pa 'lɩ Nyɩsua a 'kɔ yrayrv 'kwli.

11 Ti -hi la a ti 'yri, nyibli -bɩ, 'kɩ 'lɩ 'a mu 'nyi, v 'cibi la 'v yinyɛ-tɛblɩ a 'mu, 'a nunuo. Kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bu, Nyɩsua -bu, -a dɛ, 'a -Hihiu* ɔgbɛ 'a mu ni, 'kɩ 'v yinyɛ-tɛblɩ a 'mu a -ta', 'ɛ pu 'a mu 'kɩbɩa kɩ, -ɛ diɔɛ nu, a 'mu Nyɩsua a nyibli' pa, 'ɛ nuɔo, 'a 'sɩi 'v yi, 'kɩ 'v 'a dɩɔnv ye'. Kɛ- ɛ nu 'a nunuo, -ɛ nuɔo, a kuo nɛ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsv ɔwlv yi.

Ba -ha 'aan 'hɩ, 'kɩ 'v Nyɩsua a -ti a yi'bvale a -ta'

12 'Kɩ 'lɩ 'a mu 'nyi, -v -bɩ ni 'lɩ, v wen, v kɔ 'hru, 'kɩ bu nu 'a -nɛ ɔdedede 'waa ɔwlv -hɩɛ. Iin, ɛ mɔ ɔhan-tɩ ɔniɔ, kɛɛ, ɛ kɔ nunu-tɛblɩ -bɩ, -ɛ 'yɛ ni -hɛɛ ɔnu. 'N -wɛ 'lɩ ɔbu pu wen lɛ ni, -ɛ mɔ, 'n kɔ 'hru, 'kɩ ɔbu nu 'a -nɛ ɔdedede, kɛɛ, 'ni -hɩaɔa lɩ ɔbu -hɛ 'a -nɛ ɔdedede a ɔkoyu.

13 Kɛ- a pɩ dɛ, -ɛ mɔ, diidɛ ni 'v ni, 'kɩ 'v 'kwli -mɔ, 'kwli -mɔ -bɩ, 'ɛ ni 'v, 'kɩ 'v diidɛ a -ta'. Iin, ɛ mɔ ɔhan-tɩ ɔniɔ, kɛɛ, -nyɔwɔ di 'v 'ni nyɛ, Nyɩsua 'mu didi-tɛblɩ kɔ 'kwli 'hɛn- bu -wɛ, kɛɛ, ɛ 'yi 'nyɛ ɔhɛn, -ɛ mɔ, -aan 'hɩ ni 'v ni, 'kɩ 'v 'lawludɛ a -ta'. ɛ ni 'v ni, 'kɩ 'v Kɔkɔnyɔ -Yusu -mɔ. Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'mu, ɛ nɔ- kɔɔ ɔnɛ win kɩ.

14 -Tɛ -aan Kɔkɔnyɔ 'kɩ la, -ɛ -bɩ Nyɩsua -ha la 'lɩɔɩ 'kɔkɔnyibli 'nyi, 'ɛ -ha laɔa 'kɔ. -A mu -mɔ -bɩ, ɔba 'kɩ -huan, ɛ kɔ bu -ha -huan 'lɩ -a mu 'kɔkɔnyibli 'nyi, ɛ 'mu -huan -a mu 'kɔ -ha, 'kɩ 'lɩ 'a 'klɩ 'kwli.

15 Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'cɩɛ 'wɩ- -Yusu a 'hɩ yi. 'A -ti, 'aan 'hɩ mɔ -Yusu 'Kɩsv a 'hɩ a 'kabi ɔniɔ. ɛ nɔ- kɔ -ti, 'n 'yi yi -blɛɛ -ni, ɔbu gba -Yusu 'Kɩsv a 'hɩ a 'kɩbɩa, ɔbu nuɔo 'lawlunugba a 'hɩ a 'kɩbɩa -mɔ.

16 Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, nyiblo kɔ 'lawlunugba 'hɛn-, 'bu pɛ bu, -ɛ -bɩ ɛ kɔɔ 'hɛn-, v -hɛ -tonyiblo ni -do, -ɛ nuɔo, Nyɩsua a win wen 'ni: «Nyɩbɛyugbe kɔ nugba 'hɛn-, v di -hɛ -tonyiblo ni -do.»

17 Kɛɛ, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu -nyi 'a dɩɔnv Kɔkɔnyɔ -Yusu, -ɛ -bɩ ɛ kɔɔ 'hɛn-, v -hɛ -tonyiblo ni -do, 'kɩ 'lɩ 'a -Hihiu* a 'klɩ 'kwli.

18 E no- nu□o, 'ni yi 'a mu -lee -ni: Ba yraa 'lawlu. Nyiblo 'bu yi de 'kuku -bi ni ni, e 'yi 'a -plahvi 'pa-, e 'ni -nu□o li□i -mo. Kee, nyiblo 'bu yi 'lawlude ni ni, -e -bi e ni de 'kuku, 'ki 'u 'a dionu a -plahvi -mo.

19 Ba ko 'a yiyie, -e mo, 'aan -plahvi, e no- mo Nyisva a -Hihiu a bunule. Nyisva, no- -nyi 'a mu 'a -Hihiu a 'mu, -e di□e nu, e 'mu 'li 'aan □wli ki ni. E 'yi 'aan 'mumu 'pa-, a 'yi 'aan dionu win ki -koo -ni, Nyisva, no- koo ne 'a mu win ki,

20 -e nu□o, e -ha 'a 'Yu ni, 'ki bu □gble 'a mu, 'ki 'u 'aan de 'kuku a -ta'. 'A -ti, ba -ha 'aan 'hvi, 'ki 'u Nyisva a -ti a 'yi'buale a -ta'.

7

Nugba ko nyibiv 'hven- a -ti

1 -Ti -bu, a 'beti 'mu, 'ki 'li 'aan 'crien 'kwli, e no- 'n mi 'ki 'a mu kle -hiva mo. 'Wen 'ni, e nu -tee, 'ki nyibeyugbe 'ni 'koo 'li nugba.

2 Kee, 'ye □bu e ni 'mu le, e nu -tee, 'ki 'a -ne nyibeyugbe 'bu ni 'u, bu ko 'a -ne nugba, 'e nu -tee -we, 'ki 'a -ne nugba bu ko 'a -ne nyibiv, -e di□e nu, u 'ni □ha 'lawlude nu.

3 Nugba ko 'a nyibiv 'hven-, 'bu pe bu, nyibiv 'ni 'plee 'li 'a nugba ke, nugba 'ni 'plee 'li 'a nyibiv ke -we.

4 Nugba 'bu ko ke nyibiv, e 'yi□i 'pa-, e 'yi ke 'ki 'a dionu a 'hvi win ki -koo -ni. 'A nyibiv, no- koo □ne win ki. E 'yi 'a nyibiv 'pa-, e 'yi 'a dionu a 'hvi win ki -koo -ni -we. 'A nugba, no- koo □ne win ki.

5 'A -ti, nugba ko 'a nyibiv 'hven-, u 'ni 'hiva 'li yre, 'bu mo, 'bu pe bu, 'bu 'yi u ni 'hven a 'mu 'pa-, bu 'yi□i -yra, -e mo, ke- u di nu, 'ki 'li ti gbi 'kwli, -e di□e nu, u 'mu ti ko, 'ki bu da Nyisva. Ti gbi a 'mu, 'bu -hi, -e -bi ba -ma kve de. Ke- ba nu 'a nunuo, -e di□e nu, a 'mu 'kl ko, 'ki ba koo ne 'aan 'hvi win ki, ko, Satan 'ni □ha 'u 'a mu le □tee -ni, a 'ni □ha de 'kuku nu.

6 -Ti -bu, 'n hle, 'ki 'u 'bli a -ta', 'n 'yi le -pu, ke- ba nu. Kee, 'wen 'ni: 'Bu mo, 'ba yi le ni ni, e 'yi yi -nyre.

7 'Bu mo wen 'mo ni -do -bu □nuo wen, 'n di wen□e 'ni hla, -e mo, e noo 'u le, 'ki nyibli a pepe bu 'wi wen 'mo, -e 'yi nugba -ko yi. Kee, 'bu ni wen 'mu le, e 'yi 'li□i

'li -we, bu nu wen -tee, -e nu□o, 'kl -mu', Nyisva -nyi -a mu, e ni dudoyo le. E -nyi -u -bi 'kl, 'ki bu ko nugba ko nyibiv 'hven-, ko, 'e -nyi -u -bi 'kl -we, 'ki u 'ni 'koo 'li nugba ko nyibiv 'hven-.

8 Nyibli -bu, -u 'yi 'ti, ko nugbi -bu, -u mo -tugbanugbi, nu- 'n yi 'ki 'li -mo -hlee -ni. E noo 'u le, -te u ni 'mu, ke- bu ni 'mu, u 'ni 'tie 'li.

9 Kee, 'bu mo, 'ba 'yi 'li 'aan 'hvi a win a kikooli 'li -we, -e -bi ba 'ti. E nu -tee, 'ki ba 'ti, 'e -hi 'u □hven a 'yiye 'bu 'la 'a mu.

10 -Yusu a nyibli -mu', -u 'ti, nu- 'n yi 'ki 'li -mo -hlee -ni. E 'yi 'mo 'pa-, 'ni -hla□a li□i, Kukonyo -Yusu 'Kisu, no- hle□e. E wen 'ni: Nugba -bu, -e ko nyibiv, e 'ni 'hie 'u 'a nyibiv bu.

11 'Bu mo 'bu -hie 'u□u bu, e 'ni 'koo 'ki nyibiv de. 'Bu yi nyibiv a kuko ni -hve, -e -bi bu mu, e ko 'a yi-henyibiv 'hven-, bu bibi -mo de. Nyibiv -mo -bi, e 'yi yi -blee -ni, bu pu 'li 'a nugba -patu'.

12 Nyibli -bu, -u ko nugbi ko nyibevu 'hven-, -u 'yi -Yusu □wlv yi -kuo -ni, u nu- 'n mi 'ki 'li -mo hlee mo. -Ti -bu, 'n ye 'li, 'mo -hle□e, e 'yi Kukonyo -Yusu 'pa-, e 'ni -hla□a li□i. 'Wen 'ni, 'bu mo, nyiblo 'bu kuo -Yusu □wlv yi, 'ti- 'a nugba 'bu 'yi -Yusu □wlv yi -kuo -ni, 'bu -hve bu ni 'u 'a nyibiv a 'mu 'hvi bu, -e -bi 'a nyibiv 'ni 'puu 'li□i -patu'.

13 Ke- ni -do bu ni 'mu -we, 'ki 'u nugba -mu' -mo, -e kuo -Yusu □wlv yi. 'A nyibiv 'bu 'yi -Yusu □wlv yi -kuo -ni, kee, 'bu yi□i ni -hve, 'a nugba a 'mu, bu ni 'u□u 'hvi bu, 'a nugba a 'mu, e 'ni 'hoo 'u□u □hlon.

14 'N hle□e ni, -e nu□o, nyibiv -mu', -e 'yi -Yusu □wlv yi -kuo -ni, e 'mue Nyisva yre, -te 'a nugba -mu', e -ko, e kuo -Yusu □wlv yi a -ti. Nugba -mo -bi, -e 'yi -Yusu □wlv yi -kuo -ni, de ni -do, no- e pa 'mu, 'ki 'u□u -mo. 'Bu mo, 'a nyibiv 'bu kuo -Yusu □wlv yi, -e -bi e 'mue Nyisva yre. 'Bu mo, 'bu 'yi wen 'mu le -ni, 'waa 'yonu di 'wi wen 'yonudu -mu', -u 'yi Nyisva -yi yi. Kee, u 'yi 'mu le -ni. U 'mue Nyisva yre.

15 Nyiblo -bu, -e 'yi -Yusu □wlv yi -kuo -ni, e no- -mo -bi, 'bu pu le, e di 'u 'a nugba, -hvu' 'a nyibiv bu 'ni hie, -e -bi bu hie 'u□u bu. -Mo nyibiv, -mo nugba, -e hie 'u, -ha -na nugba -hvu' -na nyibiv me le, bu mu,

-ε nu□o, Nyɩsɩa da 'a mu ni, 'ki ba ko plo a blele.

16 -Mɔ nuɔba -mu', -ε kuo -Yusu □wɩ yɩ, □yɩ□ɩ -yi, 'bu mɔ, -na -ti, Nyɩsɩa 'bu di -na nyɩbɩ wa. Mɔ, -mɔ nyɩbeyugbe, -ε kuo -Yusu □wɩ yɩ, -na 'mumu, □yɩ□ɩ -yi, 'bu mɔ, -na -ti, Nyɩsɩa 'bu di -na nuɔba wa.

-Kvan -mu', -ni la, ti -mu' -ko 'yri Nyɩsɩa da la -mu, 'ki -bu kuo la□a □wɩ yɩ, ε nɔ- -bu 'cibi 'v nunuo

17 De -bi 'n -hɩε □bu pu 'v□v 'lu, ε nɔ- mɔ: 'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, -kɩandε -mu', -ε ko 'kɩ Nyɩsɩa -nyi□e, bu nu, ti -mu' -ko 'yri ε daa 'v□v, 'ki bu kuo □ne □wɩ yɩ, -kɩan a 'mu, ε nɔ- bu 'cibi 'v nunuo. ε □hen 'nyre, -te ε ni la 'mu, ke- bu ni 'mu. De ni -do a 'mu, ε nɔ- 'n tɩε -Yusu a nyibli a pepe, 'ki 'v 'a -ne -tɩte □ɔv.

18 □Bu pu□v yɩ'biε a de yɩ: Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu 'yɩ□ɩ yɩ 'be, □wɩ yɩ, -te -Juukɩε* a tete ni 'a hɩhla, 'ti- Nyɩsɩa 'bu da□a, 'ki bu kuo □ne □wɩ yɩ, ε 'ni 'mu□o 'ki yɩ'biε le. □Hɩan -mɔ de, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu 'be□e yɩ, 'ti- Nyɩsɩa 'bu da□a, 'ki bu kuo □ne □wɩ yɩ, -ε -bi ε 'ni 'hlie 'li 'a yɩ'biε.

19 'Bu 'be 'a mu yɩ, 'bu 'yɩ 'a mu yɩ 'be, ε 'yɩ de gbagbu 'pa-, 'ki 'v Nyɩsɩa ye'. Kee, de -mɔ de gbagbu, ε nɔ- mɔ, ba □tuu 'v Nyɩsɩa a tete 'v.

20 'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, -kɩan -mu', ε ni la, ti -mu' -ko 'yri Nyɩsɩa daa la 'v□v, 'ki bu kuo □ne □wɩ yɩ, ε nɔ- bu 'cibi 'v nunuo.

21 □Bu pu□v □koyu a de yɩ: Ti -mu' -ko 'yri Nyɩsɩa daa la 'v -mu, 'ki -bu kuo la□a □wɩ yɩ, 'bu mɔ, □ni mɔ la □koyu, ε 'ni 'yaa 'li -mu 'kla -wliye. Kee, □ni 'ye 'hru, 'ki bu te -mu bu, -ε -bi wen□e ki.

22 'Ni yɩ win a pɩpɩv le ni ni, ε 'wɩ yɩ, □koyu -mu', Kɩkɩnyɔ -Yusu -da, 'ki bu kuo □ne □wɩ yɩ, ε 'yɩ 'ki □koyu 'pa-, -ε nu□o, Kɩkɩnyɔ -Yusu □gble□e ni, 'ki 'v de 'kuku -mɔ, ε ko□o 'hɩen-, 'v -mɩε. 'Ya 'v 'lu de, nyiblo -bu, -ε 'yɩ □koyu 'pa-, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, 'ti- -Yusu 'Kɩsɩ -da, 'ki bu kuo □ne □wɩ yɩ, nyiblo a 'mu, ε -he ke -Yusu 'Kɩsɩ a □koyu,

23 -ε nu□o, Nyɩsɩa -ha 'a 'Yu ni, 'ki bu □gble 'a mu. A mɔ 'a nyibli □niɔ. 'A -ti, a 'ni 'ween 'li□ɩ ki, 'ki ba kɩε nyibli a

'lule-hihie □wien le, □wɩ yɩ, -te ba 'ye ni mɔ wen 'waa □koyu.

24 'Diayɩv -na, 'n yɩ 'a mu 'ni -lee -ni, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'v, -kɩan -mu', ε ni la, ti -mu' -ko 'yri Nyɩsɩa daa la 'v□v, 'ki bu kuo □ne □wɩ yɩ, -kɩan a 'mu, ε nɔ- bu 'cibi 'v nunuo, □wɩ yɩ, -te Nyɩsɩa ni 'a -hɩhɩa.

-Ti -mu', Pɔlv -hla, 'ki 'v nyibli -mu', -v yɩ 'ti a de ki

25 Nyibli -mu', -v 'yɩ 'ti, v nu- ko de 'mu 'ki -mɔ le na. -Ti -bu, 'n mi hla mɔ, ε 'yɩ Kɩkɩnyɔ -Yusu 'pa-, ε 'yɩ 'mɔ□o wɩn □tu, keε, de -bu, 'n -hie 'lu -mɔ le, -ε nɔ- 'n mi hla mɔ. Kee, ba pu 'na win a 'mu nɩa yɩ bu, -ε nu□o, 'mɔ □wɩyɩkuonyɔ □niɔ, 'ki 'li Kɩkɩnyɔ -Yusu a 'kɩ 'kwli.

26 'Wen 'ni, ε nu -teε, 'ki nyibli 'ni 'tie 'li. -Te ti ne -bu a □hɩven a 'yiye -hu ni. ε nɔ- ko -ti 'ni hle□e.

27 -Mɔ nyɩbeyugbe, □ni ko nuɔba, □ni 'mu□o 'li□ɩ le, 'ki -bu pu 'li□ɩ -patv'. Mɔ, □ni 'yɩ nuɔba -ko, □ni 'mu□o 'li□ɩ le, 'ki -bu ko nuɔba.

28 Kee, □ni -hɩε -bu ko nuɔba, ε 'yɩ yɩnyrede 'pa-. 'Yu nyroyu 'bu -hɩε bu ko nyɩbɩ, ε 'yɩ yɩ -nyre -we. Kee, ba ko 'a yiyie, nyibli -mu', -v yɩ 'bli 'ti, v yɩ 'ye □hɩven diaki. ε nɔ- nu□o, 'ni pu le, a 'ni 'tie 'li, -kotɩ 'ni -hɩa□a li□ɩ, ba 'ye □hɩvendv a 'mu.

29 'Diayɩv -na, -ti 'n hle, ε nɔ- -bu: Ti -mu', Nyɩsɩa -nyi -a mu, 'ki -ba nu 'a -kɩan, ε 'tɩε -we 'li ni. 'A -ti, kɩε ke mɔ bu, nyɩbepv -mu', -v ko nuɔbi, bu 'cibi 'v Nyɩsɩa a -kɩan a nunuo, □wɩ yɩ nyibli -mu', -v 'yɩ nuɔbi -ko.

30 Nyibli -mu', -v yɩ we, bu 'cibi 'v Nyɩsɩa a -kɩan a nunuo, -wen nyibli -mu', -v 'ye ni we. Nyibli -mu', -v ni dɔɔv, bu 'cibi 'v Nyɩsɩa a -kɩan a nunuo, □wɩ yɩ nyibli -mu', -v 'ye ni nu dɔɔv. Nyibli -mu', -v ko de, bu 'cibi 'v Nyɩsɩa a -kɩan a nunuo, □wɩ yɩ nyibli -mu', -v 'yɩ de -ko.

31 Nyibli -mu', -v nii 'klo a kɩkɩ-tebli -kɩan 'yri, bu 'wɩ- nyibli -mu', -v 'ye ni nuu □ne -kɩan 'yri. 'N hle□e ni, -ε nu□o, 'klo -bu, -te ε ni 'mu, ε 'tɩε -hɩen 'v -wlu ni.

32 'Ni -hɩa□a li□ɩ, 'ki ba 'yaa ne 'aan diɔnv 'kla -wliye. Nyɩbeyugbe 'bu ni 'v,

'bu 'yi nuɔba -kɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusu a -kuan ni -do, ε nɔ- ε yi 'lu -mɔ lɛ -hie. Ε -huε□ε ni, 'a -nε ti, bu blee Kɔkɔnyɔ a plɔ.

33 Kεε, nyibeyugbe 'bu kɔ nuɔba, 'a 'kayu a -tebli, nɔ- kɔ -ti ε yi 'lu -mɔ lɛ -hie -wε. Dε -mu', -ε di 'a nuɔba a plɔ -blee -ni, kɔ dε -mu', -ε di Nyɔsua a plɔ -blee -ni -wε, ε nɔ- ε yi 'lu -mɔ lɛ -hie.

34 Dε a 'mu a -ti, 'a □wlv □gla ni. Dε ni -do a 'mu, ε nɔ- ε -mɔ, 'kɔ 'u nuɔba -mɔ -wε. Nuɔba 'bu ni 'u, 'bu 'yi nyiblv -kɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusu a -kuan a -ti ni -do, ε nɔ- ε yi 'lu -mɔ lɛ -hie. Dε ε -huε, ε nɔ- mɔ 'a 'lule-hihie kɔ 'a nunu-tebli a pεpe 'huen-bu blee Nyɔsua a plɔ. Kεε, nuɔba 'bu kɔ nyiblv, 'a 'kayu ni -do a dε, nɔ- ε yi 'lu -mɔ lɛ -hie. Dε -mu', -ε di 'a nyiblv a plɔ -blee -ni, nɔ- ε □mυε lɛ.

35 'Ni yi 'pυple lɛ ni ni, 'mu 'a mu -hεε -ni a -ti □niɔ. Ε 'yi 'nyre □hen, □bu kɔka 'a mu -hɔnhlɔn' lɛ. 'N -huε□ε ni, 'aan nɔnabv bu 'sii 'u yi, kɔ, ba kυε Kɔkɔnyɔ -Yusu □wien, 'kɔ 'lɔ 'aan □wlv a pεpe kɔ.

36 Gblohɔan kɔ nyrayotayu 'huen- a kukɔle a dε, ε nɔ- 'n bi 'u kɔ. 'Bu mɔ, 'bu -yra□a, -ε mɔ, u 'ni -hva□a li bu kukɔ 'kɔ -ni dε, 'ti- gblohɔan a 'mu, 'bu 'ye□e, -ε mɔ, dε a 'mu, ε nu 'yu nyɔɔyɔ a 'mu -mɔ, ε nyre yi, 'a kukɔtv 'bu 'tɛ ni 'lɔ 'a □wlv kɔ, -ε -bɔ bu kɔ□ɔ, □wɔ yi, -tε ε ni 'a -huhva. 'Bu kɔ□ɔ, ε 'yi dε 'kuku -nu.

37 Kεε, gblohɔan a 'mu, 'bu 'ye□e, -ε mɔ, ε 'yi 'lɔ□ɔ 'lɔ -wε, bu kɔ 'yu nyɔɔyɔ a 'mu, 'ti- 'bu 'ye□e, 'kɔ 'lɔ 'a dɔɔnɔ a □wlv kɔ, -ε mɔ, dε a 'mu, ε -hie 'lu -mɔ lɛ, ε nɔ yi, kɔ, 'bu -wε 'lɔ bu kɔɔ nε 'a dɔɔnɔ a 'hɔ win kɔ, -ε -bɔ ε nu -tεε -wε, 'bu mɔ, 'bu 'yɔ□ɔ -kɔ.

38 'A -ti ɔ, kε- 'n pɔ: Nyibeyugbe -mu', -ε mi nuɔba kɔ mɔ, ε nu yɔnɔdε. Kεε, nyibeyugbe -mu', -ε 'ye ni di 'yu nyɔɔyɔ -mu' ni kɔ, ε pυ lɛ, ε di wen kɔ, 'a 'lule-hihie nɔ yi, 'ε -hi 'u 'a 'bɔ a -nε 'u.

39 Nuɔba 'bu ni 'u, 'a nyiblv 'bu 'tɛ ni 'klɔ, ε 'yi 'hru -kɔ, 'kɔ bu mu nyiblv -bɔ kɔ. Kεε, 'a nyiblv 'bu 'ku, -ε -bɔ ε kɔ 'hru, 'kɔ bu kɔ nyiblv -bɔ -mu', 'a □wlv -huε. Kεε, 'a nyiblv a 'mu, ε kɔ bu mɔ -Yusu a nyiblv.

40 Kεε, 'mɔ -bɔ, kε- 'n pɔ: 'Bu 'yi nyiblv -kɔ, ε di kɔ plɔbleede, ε 'mu 'u -tε 'bu kɔ wen nyiblv 'u -hi. 'N yi□e ni, -ε mɔ, Nyɔsua a -Hihiu* ni 'u 'mu ke' -wε. 'A -ti, ba pυ 'na win nva yi bu.

8

Diide -mu', u pie 'kuo, □bɔ -Yusu a nyibli -wε 'lɔ bu di□e ni?

1 A 'beti 'mu ni -wε, -ε mɔ: □Bɔ 'wlvugba-tebli -mu', u pie 'kuo, -a -wε 'lɔ -ba di□e ni, -u'v- □bɔ -a 'yi 'lɔ□ɔ 'lɔ -bε, -ba di□e?*' A wen 'ni, a yi Nyɔsua a -ti a -tεε ni. 'A -ti, a wen 'ni, a yi 'aan dɔɔnɔ a naale. Ε mɔ □han-tɔ, 'a yi -tɔ a -tεε. Kεε, nyiblv 'bu yi -tɔ a -tεε, ε ni□e ni, 'ε 'yεε 'lɔ 'a dɔɔnɔ 'lɔ. Kεε, dε -mu', -ε wε 'lɔ -bu -hεε nε -a mu, 'kɔ -ba muu ye', 'kɔ 'u Nyɔsua a □wlv a yɔkuole -mɔ', ε nɔ- mɔ nɔnυεle.

2 'Bu mɔ, nyiblv 'bu yi 'lɔ 'a dɔɔnɔ ni 'yεε -ni, ε kɔ, 'bu pυ lɛ, ε yi 'a -nε □dedede ni, dε a 'mu, ε □hen 'nyre, -ε mɔ, -tebli -mu', Nyɔsua -huε -ba yi, ε 'ye□e ni yi.

3 Kεε, nyiblv 'bu ni 'u, 'bu 'ye ni 'yaa 'lɔ 'a dɔɔnɔ, kεε, 'bu nυε Nyɔsua, nyiblv a 'mu, nɔ- Nyɔsua -yi, -ε mɔ, ε mɔ 'a nyiblv □niɔ.

4 -ε -bɔ dε -bu, -ε mɔ 'wlvugba-tebli -mu', u pie 'kuo, □bɔ -a -wε 'lɔ -ba di□e ni, -u'v- -a 'yi 'lɔ□ɔ 'lɔ -wε, -ba di□e? Dε -mɔ 'na 'lule-hihie, ε nɔ- -bu: -a yi□e ni, -ε mɔ, 'kuo 'yi Nyɔsua 'pa-. Nyɔsua mɔ Nyɔsua ni -do.

5 'Ε mɔ □han-tɔ, -tebli -hɔɔhɔ 'ε ni 'lɔ yako 'kwli, ε kɔ 'a dε -bɔ 'ε ni 'nε- -tɔtv kɔ, -tebli a 'mu, nyibli 'u dεε □nυ 'waa nyɔsua. 'Ε mɔ □han-tɔ, 'kuo a gblegble 'u ni 'lɔ yako 'kwli, ε kɔ 'a dε -bɔ 'ε ni 'nε- -tɔtv kɔ, 'kuo a 'mu, nyibli 'u dεε □nυ nyɔsua. 'Ε mɔ □han-tɔ, 'kuo a gblegble 'u ni 'u, 'u kɔɔ -tonyibli win kɔ.

6 'Ye □bv ε ni 'mu lɛ, -a mu -mɔ -bɔ, dε -a -yi, ε nɔ- mɔ, Nyɔsua mɔ Nyɔsua ni -do. Ε nɔ- mɔ -aan 'Bat. Nɔ- nu 'a -nε □dedede, 'kɔ 'nε- -tɔtv kɔ. Ε nɔ- nu -a mu, -ε di□e nu, -a 'mu 'a nyibli' pa. -Aan Kɔkɔnyɔ mɔ Kɔkɔnyɔ ni -do -wε. Ε nɔ- mɔ -Yusu 'Kɔɔsɔ. Ε nɔ- Nyɔsua naa 'lɔ, 'ε nu 'a -nε □dedede. Ε nɔ- -nyi -a mu -hɔnhlɔn, □a pɔ□ɔ.

* 8:1 8.1 'Kɔ 'lɔ Koletɔdɔ 'kwli, 'wlvugba-tebli -mu', u pie 'kuo, u ple la□a ni, 'kɔ 'u 'mat yi, ε kɔ 'wlvugba-tebli -bɔ 'huen-, u 'yi 'kuo -pie -ni. Nyiblv 'bu ni 'u, 'bu -huε bu -tɔ mɔmadε, ε 'yɔ□ɔ -yi, 'bu mɔ, mɔmadε -mu', ε mi -tɔ mɔ, 'bu pie □nε 'kuo, -hɔv' 'bu 'yɔ□ɔ 'kuo -pie -ni.

7 Kε- ε ni 'mu. Kεε, 'ki 'li 'a mu -Yusu 'Klɪsu a nyibli 'nyi, -u -bi ni 'li, 'u 'yi de a 'mu -yi. Nyibli a 'mu, 'bu yi 'wlugba-tebli -mu' ni di, u pie 'kuo, ε 'wi yi, 'ki 'u ɔnu -mɔ, u 'tɛ 'cibi 'u 'kuo a dɪda, -ε nuɔo, ti -hi la a ti 'yri, -tɛ u de la 'kuo a -ti, ε yii la 'u ɔnu lɛ. U 'yεε 'kli ni kuε, 'ki 'u Nyɪsua a 'hru wlɔn. 'A -ti, 'bu di 'wlugba-tebli a 'mu, 'waa ɔwli yi yεε ɔnu -ti, -ε mɔ, u nu de 'kuku.

8 -A mu -mɔ -bi, -a yiɔe ni, -ε mɔ, ε 'yi diide 'pa-, ε 'yi 'liɔi 'li -wε, bu nuɔo, -ba 'mɔε Nyɪsua yre, -huu', -ba hlɔɔ ɔne -mɔ lɛ. 'Ye ɔbi -a diɔe, ε 'yi 'liɔi 'li -wε, bu -hεε ne -a mu, mɔ, 'ye ɔbi -a 'yiɔi -di, ε 'yi 'liɔi 'li -wε, bu nu ɔdedede.

9 Kεε, ba ɔtu 'aan dɔnu 'yie. Ε mɔ ɔhan-ti, 'a kɔ 'hru, 'ki ba di 'a -ne ɔdedede a -huε, 'ye ɔbi 'wlugba-tebli -mu', u pie 'kuo. Kεε, 'bu mɔ, 'ba yiɔi ni di, ε -wε 'li bu nuɔo ni, 'aan 'biɪan -bi, -ε 'yεε 'kli ni kuε, 'ki 'u Nyɪsua a 'hru wlɔn, bu bi 'li de 'kuku 'nyi ni.

10 ɔbu puɔu de yi: -Mɔ -mu', -ε pu lɛ, -ε yi Nyɪsua a -ti a -tεε, 'ki -ni 'u -cɔhlɔnpiile* bu, ɔni yi 'wlugba-tebli -mu', u pie 'kuo di. 'Ki 'li -mu 'yi, ε 'yi de 'kuku 'pa-. Kεε, -na 'ɔayi -bi, -ε pu lɛ, 'wlugbadɛɔu a 'mu, 'a didie, ε mɔ de 'kuku ɔniɔ, 'bu mɔ, 'bu 'ye -mu, ɔni yiɔi ni di, -ε -bi de -ni, ε diɔe 'ni -kaa -ni, ε 'mu de -mu' nu, -ε mɔ de 'kuku, 'ki 'liɔi 'yi.

11 'A -ti, -mɔ -bu, -ε pu lɛ, -ε yi Nyɪsua a -ti a -tεε, de -ni, ε niɔe ni, nyiblo -bu, -ε 'yi 'kli -kɔ, 'ki 'u Nyɪsua a 'hru wlɔn, 'ε -he 'u 'hru a 'mu bu wlɔn. Kεε, kɔ 'a 'yiyie, -ε mɔ, nyiblo a 'mu, -na 'ɔayi ɔniɔ, -ε kɔ -ta' -Yusu 'Klɪsu 'kuu 'u -wε.

12 'Bu mɔ, ɔni yiɔi lɛ ni ni, -na 'ɔayi -mu', -ε 'yi 'kli -kɔ, 'ki 'u Nyɪsua a 'hru wlɔn, ε mɔ 'cre ɔniɔ, ɔni nii ɔne -mɔ. Ε 'yi -na 'ɔayi ni -do a 'mu 'pa-, ɔni -nuuɔo liɔi 'cre lɛ, -nii -Yusu 'Klɪsu 'cre lɛ -wε.

13 Nɔ- kɔ -ti 'ni pi lɛ, 'na diide -mu', 'n yi di, 'bu mɔ, 'bu yiɔi ni ni, 'na 'ɔayi -Yusu a nyiblo -bi 'bu yi de 'kuku ni ni, -ε -bi ɔbu 'kee diidɛɔu a 'mu, 'a didie, -ε diɔe nu, 'ni ɔhaɔa nu, ε 'ni ɔha 'u Nyɪsua a 'hru bu wlɔn -ha.

9

Pɔlu wen 'ni, bu -ha 'li 'a ɔpi lɛ

1 'N -huε wenɔe ni, 'ki ba 'nyu wen 'u 'mu 'huɪ. 'N yiɔe ni, -ε mɔ, 'n kɔ 'hru, 'ki ɔbu nu 'a -ne ɔdedede, 'n -huε. 'Bi 'aan 'mumu a 'mu, a yiɔe ni, -ε mɔ, 'mɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu a -mɔnanyɔ* ɔniɔ. 'Na ɔgbetu -bu, 'n 'ye -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'mu ni. -Kɔan -mu', 'n nu 'li 'a mu 'nyi, ε nɔ- kɔ -ti, 'a kuo Kɔkɔnyɔ ɔwlu yi. Ε nɔ- nu de 'a mu.

2 'Ε mɔ -tεε, 'ε kɔ nyibli, 'u hleɔe, -ε mɔ, 'mɔ -bu, 'n 'yi -Yusu a -mɔnanyɔ 'pa-. Kεε, 'bi 'a mu -mɔ -bi, a yiɔe ni, -ε mɔ, 'mɔ -Yusu a -mɔnanyɔ ɔniɔ, -ε nuɔo, 'mɔ -pu 'a mu -Yusu a ɔhaantitie. Ε nɔ- kɔ -ti 'a kuo -Yusu 'Klɪsu ɔwlu yi. De a 'mu, ε tɔe ɔne nyibli ni, -ε mɔ, 'mɔ seyɪ-seyɪ a -Yusu a -mɔnanyɔ ɔniɔ.

3 'Bu mɔ, nyibli 'bu yi 'na 'nyre ni di, -ti 'n di ɔnu ɔwɔn ɔtuu -ni, ε nɔ- -bu:

4 'Bu mɔ, 'ni -huε wenɔe, -tɛ -Yusu a nyibli -bi ni -tebli a nunuo, 'n kɔ wen 'hru, 'ki ɔbu nu wen 'a nunuo lɛ, kεε, 'ni -nuɔo liɔi lɛ ni. 'Bu mɔ, 'ni yi wen Nyɪsua a -kɔan nu mɔ ni di, 'ki 'li 'a mu 'nyi, ɔbi 'n 'yi wen 'hru -kɔ, 'ki ɔbu lee wen 'a mu, -ε mɔ, ba -nyi 'mu diide?

5 'Ya 'u 'lu de, ɔbi ε 'yi wen 'u lɛ -nɔɔ -ni, 'ki ɔbu kɔ wen nuɔba, -ε kɔ 'mu 'huεn-, -a di wen 'dagbi' lɛ mu, -a 'mu wen Nyɪsua a -ti gba, ɔwi yi Pielɪ, kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu a -mɔnanyɔ -bi, kɔ -Yusu a 'ɔayɪnu?

6 'Ya 'u 'lu de, 'n kɔ Banabasi 'huεn-, -u ni Nyɪsua a -kɔan, ɔbi -a mu ni -do, -bu ɔmɔɔ -aan diide lɛ?

7 ɔbi a 'wɪn la -huan ni, nyiblo -bu, -ε ni 'seyode, ε ni -do 'ε ɔmɔɔ la -huan 'a diide lɛ? 'Uɔn-, ε 'yi 'mu lɛ -ni. Nyiblo a 'di -bi, -ε -ci la -ci, 'ti- -ε 'yi la 'a 'ɔɔɔ-tebli -di 'li? Nyiblo a 'di -bi, -ε naa la 'wlugba-tebli, 'ti- -ε 'yi la 'liɔi de 'kwli 'yee -ni 'li? Ε 'yi nyiblo ɔɔu -kɔ.

8 -Ti -bu, 'n hle, ε 'yi nyibli ni -do 'pa-, u 'ni -hieɔe liɔi 'lu -mɔ lɛ. Nyɪsua a tete hleɔe ni -wε.

9 'Ε mɔ ɔhan-ti, Moise 'ε 'cɪ laɔa, 'ki 'li Nyɪsuaɔɪen 'kwli, -ε mɔ: «Bli -bu, -ε yi -kubu -huhuu -ni, a 'yi yi -bleε -ni, ba muε ne 'a 'mutu lɛ, -ε diɔe nu, ε 'ni ɔha de di

a -ti.» -Ti a 'mu, Nyɩsua hla la, ε 'yi blo ni -do 'pa-, ε 'yi ɔnu 'nyre ɔhen.

10 -Ti a 'mu, ε hla la, -a mu ko -ti, 'ε hla la ɔa -we. ɔbu pu ɔv de yi de. Nyiblo 'bu yi -ci ni -ci, 'a ɔwlv a yikuole a pepe, ε no-mo, ε di 'a 'dɔdɔ-tebli 'ni di, ε ko, nyiblo 'bu yi -kubu ni dui, ε noo 'v le, 'ki bu di 'a de.

11 -A mu lee ne 'a mu Nyɩsua a -ti, ɔwi yi, -te 'dɔdɔnyo ni, 'ε 'dɔe, 'ki 'li 'a -ci ki. ɔbi 'a mu -mo -bi, a wen 'ni, ε 'yi 'v le -noo -ni, 'ki ba -nyi -a mu diide?

12 ε ko nyibli -bi, 'v ni 'li 'a mu 'nyi, 'v ni Nyɩsua a -kvan, 'v -hve, 'ki ba -hee ɔnu, 'ki 'v diide a -ta', 'a -wen, 'ki ba -hee ɔnu. 'Bu mo, 'bu ni 'mu le, -ε -bi, -a mu -mo -bi, -a bleε wen yi, -ba -hva wen 'a mu diide, -ba -hi wen 'v nyibli a 'mu 'v. Kee, -a 'yi ɔi -nu. 'Bu mo, 'ni yi Nyɩsua a -ti -mo le ni ne, 'n wen ni, ɔbu 'ye ɔhven, -ε di ɔe nu, 'mu 'na dɔɔv a naale yi. 'Bu mo, 'ni yi ɔi le ni ni, -ε -bi nyibli 'yi 'li ɔi 'li -we, bu hla ɔa, -ε mo, 'wliye a -ti, 'ni ne Nyɩsua a -ti -mo le, v 'yi 'li ɔi 'li -we, bu ka 'waa nu yre, 'ki bu 'win Nyɩsua a ɔhaantitie -mu', -ε ne -Yusu 'Klɩsv a -ti -mo le.

13 A yi ɔe ni, -ε mo, nyibli ye 'li dii-tebli, 'ki 'li Nyɩsua a 'kagbau bu, 'ti- nyibli -mu', -v ni -kvan, 'ki 'li Nyɩsua a 'kagbau a 'mu bu, 'ki v kve 'li bu, 'v yi de di, ko nyibli -mu', -v yi -cɔhɔn* pi, 'ki 'v Nyɩsua ye', v ko 'li 'waa -ne 'kɔɔa ni -we.

14 Ke- ni -do, ε ni 'mu, 'ki 'v nyibli -bu, -v pu Nyɩsua a ɔhaantitie -mo. -Aan Kɔkɔnyo -Yusu hla ɔa ni, -ε mo, nyibli -mu', -v pu Nyɩsua a ɔhaantitie, 'ki 'waa diide bu -hɔn 'li -kvan a 'mu, v ni 'kwli.

15 'Ye ɔbu ε ni 'mu le, 'n 'yi -hvan 'a mu diide ni -hve, 'ki 'v 'na Nyɩsua a -kvan -bu, 'n ni a -ta'. ε 'yi ɔbi a 'mu 'mu diide yi ya a -ti 'pa-, 'ni 'cɔi ɔi li -ti -bu. 'Bu mo, 'ni yi wen 'a mu de ni -hve, -ε -bi 'n 'yi wen 'li ɔi 'li -we, ɔbu pu wen 'na dɔɔv a -pli, -te 'n -wen 'na dɔɔv yi a -ti. Kee, ε nu wen -tee, ɔbu 'ku, 'kanv a -ti, 'ε -hi 'v ɔbu -hva wen 'a mu de.

16 -Te 'n mo -Yusu 'Klɩsv a ɔhaantitie ɔnyo a -ti, 'n 'yi yi -bleε -ni, ɔbu pu 'na dɔɔv a -pli, -kɔti Nyɩsua, no- lee 'mu, ɔbu pu ɔhaantitie a 'mu. 'A -ti, 'jɔ 'ki 'v 'mu -mo, 'bu mo, 'ni 'ye ni pu ɔhaantitie a 'mu.

17 'Bu mo, 'na ɔgbetv 'ni -ha wen 'li -kvan a 'mu, ε di nu wen -tee, 'ki bu 'pee wen 'mu, keε, ε 'yi 'na ɔgbetv 'pa-, 'n 'yi 'li -kvan a 'mu -ha. Nyɩsua, no- lee 'mu, ɔbu nu ɔo. ε no- ko -ti 'ni ni ɔe.

18 De- mo 'ki 'na 'peeε 'li? No- mo, ɔbu na Nyɩsua a -ti -mo le, 'ki 'li dadvke 'kwli. 'ε mo ɔhan-ti, ε di noo wen 'v le, 'ki bu -nyi wen 'mu de, -te 'n mo -Yusu 'Klɩsv a ɔhaantitie ɔnyo a -ti. Kee, 'ni -hva ɔa li ɔdedede.

Pɔlv ni ɔe ni, -ε di ɔe nu, -Yusu a ɔhaantitie 'mu bu 'heen -ni

19 -Te 'n ni 'mu, ε no- -bu: 'N ko wen 'hru, 'ki ɔbu nu wen 'a -ne ɔdedede, 'n -hve. 'N 'yi nyiblo ɔdv a ɔkoyu 'pa-. Kee, 'na ɔgbetv, 'mo -hve ɔe, 'ki ɔbu -he nyibli a pepe a ɔkoyu, -ε di ɔe nu, 'mu nyibli -hɔhɔv Nyɩsua a -ti -lee -ni, v 'mu wen, 'ki bu kuo -Yusu ɔwlv yi.

20 'Bu mo, 'ni ni 'li -Juukve 'nyi, -ε -bi de v ni, ε no- 'n ni, 'ni ɔtui 'v Moise a tete, -ε di ɔe nu, Nyɩsua a -ti -mu', 'n yi ɔnu -lee -ni, v 'mu ɔv ɔhan-ti pu, v 'mu -Yusu ɔwlv yi -kuo -ni. 'ε mo ɔhan-ti, 'n 'yi 'li Moise a tete a 'klɩ bu -ni. Kee, 'bu mo, 'ni ni 'li nyibli dv -mu' 'nyi, -v ɔtui 'v tete a 'mu, de v ni, ε no- 'n ni -we, -ε di ɔe nu, Nyɩsua a -ti -mu', 'n yi ɔnu -lee -ni, v 'mu ɔv ɔhan-ti pu, v 'mu -Yusu ɔwlv yi -kuo -ni.

21 Mo, 'ni ni 'li nyibli -mu' 'nyi, -v 'yi Moise a tete a 'mu -yi, de v ni, ε no- 'n ni -we, -ε di ɔe nu, Nyɩsua a -ti -mu', 'n yi ɔnu -lee -ni, v 'mu ɔv ɔhan-ti pu, v 'mu -Yusu ɔwlv yi -kuo -ni. ε 'yi 'nyre ɔhen, -ε mo, 'ni ɔtuu ɔo 'v Nyɩsua a tete. 'N ɔtui 'v ɔv ni, -ε nu ɔo, 'n ɔtui 'v -Yusu 'Klɩsv ni.

22 'Bu mo, 'ni nyre 'li nyibli -mu' 'nyi, -v kuo -Yusu 'Klɩsv ɔwlv yi, keε, -v 'yeε 'klɩ -hɔhɔv ni kve, 'ki 'v ɔwlv a yikuole a -ta', -tebli -mu', v yi 'ye, -ε mo, ε nyre yi, 'ni -nu ɔo li ɔi, -ε di ɔe nu, Nyɩsua a -ti -mu', 'n di ɔnu -lee -ni, v 'mu ɔv ɔhan-ti pu, v 'mu -Yusu ɔwlv yi -kuo -ni -tee. ε ɔhen 'nyre, 'a -ne nyibli -ko 'nyi 'n di 'li nyre, de -mu', v ni, ε no- 'n ni, -ε di ɔe nu, 'a -ne -tite ɔdv, 'n di 'v -naa -ni, 'mu 'waa dodoyo -hee -ni, v 'mu Nyɩsua yi, v 'mu wa.

23 -Tebli a pepe, 'n ni, 'n ni ɔe ni, -ε di ɔe nu, -Yusu 'Klɩsv a ɔhaantitie 'mu bu 'heen

-ni, -ε di□e nu, 'n kɔ nyibli -bi 'hɔen-
Nyɪsua 'mɔ -a mɔ □haandε -mɔ nu.

24 □Bu pɔ□v cigbε'gbanyɔ a dε yi. A yi□e
ni, -ε mɔ, 'bɔ pɔ lε, nyibli -bɔ, v 'gbε ci, dε,
-ε □hɛn 'nyrε, ε nɔ- mɔ: Nyibli -hɔhɔvɪ,
nu- 'gbε cigbε a 'mɔ, kεε, nyiblo ni -do
-mɔ', -ε yi 'a 'bio lε -hi, ε nɔ- kɔ 'pεεlε. 'A
-ti, dε 'n yi 'a mɔ -lee -ni, ε nɔ- mɔ, ba
□tuu 'b 'klɪ, ba 'wɪ- cigbε'gbanyɔ a 'mɔ yi,
-ε di□e nu, a 'mɔ 'pεεlε kɔ -wε.

25 Nyibli a pεpε, -v -hɔε -bɔ 'gba cigbε, v
□tui 'b 'klɪ, 'b yi 'nyi, -ε di□e nu, -nyrɔwɔ
'bɔ nyre 'v, v 'mɔ 'waa 'bio lε -hi, 'ti- v
'mɔ 'pεεlε a 'mɔ kɔ. 'Pεεlε a 'mɔ, v di □nu
-nyi, ε 'yi 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bɔ hie 'klɔ. -A mɔ
-mɔ -bi, -a yi 'nyi cigbε a 'gbugba -tεε, 'kɪ
'v Nyɪsua a 'hru wlɔn, -ε di□e nu, 'pεεlε
-mɔ', -ε di 'klɔ hie, -a 'mɔ□v kɔ.

26 ε nɔ- nu□o, 'nɪ 'wɪ- nyiblo -mɔ' yi,
-ε 'sii 'b 'hru yi, -ε 'gbε ci lε. 'N 'wɪ-
nmlipɔnyɔ yi -wε, -ε kɔ 'a 'bɪ nmlipɔnyɔ
'hɔen-, -v yi -wɔn. Kεε, 'n 'yi nmlipɔnyɔ
-mɔ' yi 'wɪ, -ε pɪpɪ 'lɪ nmlɪ lε.

27 ε 'wɪ yi, 'n □tui 'na dɪɔnɔ □hɔen, 'nɪ
kɔɔ 'na dɪɔnɔ win kɪ, -ε di□e nu, dε -mɔ',
Nyɪsua -hɔε, 'mɔ□v nu. 'Bɔ mɔ, 'nɪ yi□ɪ lε
ni ni, lε'bɔɔ-nyrɔwɔ 'kwli, 'na 'mumu -bɔ,
-ε lee Nyɪsua a -ti nyibli lε, Nyɪsua 'yi 'lɪ□ɪ
'lɪ -wε, bɔ pɔ 'mɔ ke'.

10

A 'nɪ 'daa 'lɪ 'kuo

1 'Na 'diayɪnɔ -na, 'n -hɔε□ε ni, dε -mɔ',
-ε mu la 'lu -mɔ, -aan 'bainɔ a ti 'yri, ba
kɔ 'a lεyuyruo. Ti -mɔ', v 'ye la 'tiile ni
kɔε, v yi la Moise □wien lε kɔε, 'kɪ 'lɪ
'pɔwɔnblugba kɪ. -Tε v ni la 'hru wlɔn,
Nyɪsua nu la□a ni, 'nunma 'ε □jri la □nu
'lu bɔ, 'waa pεpε 'v □ta la 'Yru -Jɔhɔn.

2 ε □hɛn 'nyrε, -ε mɔ, 'waa pεpε a 'mɔ,
Nyɪsua pɔ □nu 'nie 'lu lε, 'kɪ 'lɪ 'nunma kɔ
'Yru -Jɔhɔn a 'mɔ 'kwli, -ε di□e nu, v kɔ
Moise 'hɔen-, v 'mɔ -mɔε.

3 'Waa pεpε a 'mɔ, v nu- yi la diidε -mɔ',
-ε -hɔen la 'lɪ Nyɪsua -mɔ di,

4 ε kɔ 'nie -mɔ', -ε -hɔen la 'lɪ Nyɪsua
-mɔ, 'v 'nε la□a. ε mɔ □han-tɪ, 'nie a 'mɔ,
'ε -hɔen la 'lɪ 'hɪɔ □dɔ 'kwli. 'Hɪɔ a 'mɔ,
Nyɪsua, nɔ- -nyi la □nu□v. 'Hɪɔ a 'mɔ, ε
mɔ -Yusu 'Klɪsɔ □nɪɔ. ε kɔ □nu 'hɔen-
nu- nɪnε la -mɔ.

5 ε mɔ □han-tɪ, 'v 'ye la □whlεkεε-tebli
a 'mɔ, kεε, 'waa kastɪ a nmlɪ 'kukui 'nɪ
-blee□e la Nyɪsua a pɔ. ε nɔ- kɔ -ti, 'v
'kukui la 'hru wlɔn lε.

6 -Tebli a 'mɔ, -ε mu la 'lu -mɔ, ε tɔε nε
-a mɔ -tebli -bi, -ε di□e nu, -aan □wli 'nɪ
□ha ynyre-tebli -hɔa, □wɪ yi, -tε v ni la 'a
-hɔhɔa.

7 -v -bi ni 'lɪ □nu 'nyi, 'v dε la 'kuo. Kε-
v nu la 'a 'cɪcɪɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli,
v wen: «Nyibli -tɔa hru a 'mimle, 'v yi dε
di, 'v 'nε nɔ, 'v -tɔa -wla a yiyie, 'kɪ 'v 'kuo
a dɪda a -ta'.» 'A mɔ -mɔ -bi, a 'nɪ 'daa 'lɪ
'kuo, □wɪ yi, -tε v ni la□a.

8 -v -bi ni 'lɪ □nu 'nyi, 'v ni la 'lawlu. ε
nɔ- kɔ -ti, Nyɪsua 'ε nu□o, 'waa 'miliwɪ a
(23'000) -wɔv □tu 'v ta, 'v 'kukɔ lε, 'kɪ 'lɪ
-nyrɔwɔ ni -do 'kwli. Kεε, -a mɔ -mɔ -bi,
-a 'nɪ 'nuo 'lɪ 'lawlu, □wɪ yi, -tε v ni la 'a
nunuo.

9 Nyibli -bi ni 'lɪ □nu 'nyi, 'v □tεε la 'v
Kɔkɔnyɔ Nyɪsua lε, -ε di□e nu, dε -mɔ', ε
di nu, v 'mɔ□v 'ye. Dε a 'mɔ a -ti, hro 'ε yi
la □nu lε mle, 'v 'kukui la lε. Kεε, -a mɔ
-mɔ -bi, -a 'nɪ 'nuo 'lɪ 'waa dε, -a 'nɪ 'tεε 'lɪ
Nyɪsua 'yi.

10 -v -bi ni la 'lɪ □nu 'nyi, 'v yi la wlɔn
lε 'pɔpɔlε -ni, 'kɪ 'v Nyɪsua kɪ. Dε a 'mɔ a
-ti, Nyɪsua a lɛlɛnyɔ -mɔ', -ε 'lε nyibli, 'ε
di la dε, 'ε 'lɪlε la □nu lε. 'A mɔ -mɔ -bi, a
'nɪ 'nuo 'lɪ 'waa dε, 'a 'nɪ 'pɔpɔlε 'lɪ wlɔn lε.

11 -Tebli a pεpε a 'mɔ, ε mu la 'lu -mɔ,
'kɪ 'v □nu -mɔ, -ε di□e nu, Nyɪsua 'mɔ
la□a nyibli -tɔɔ -ni, -ε mɔ, v 'nɪ 'nuo 'lɪ
dε 'kuku. -Tebli a 'mɔ, v 'cɪɪ la 'lɪ□ɪ
Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli ni, -ε di□e nu, -a 'mɔ
□tɔ kɔ, -kɔtɪ ti -bɔ, -a ni kɪ, ε mɔ lε'bɔɔti
□nɪɔ.

12 ε nɔ- nu□o, 'nɪ pɪ lε, -ε mɔ, nyiblo
'bɔ pɔ lε, dε 'kuku -mɔ', Yisraekɔε ni la,
ε 'yi 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bɔ nu□o, -ε -bi nyiblo a
'mɔ, bɔ □tu 'a dɪɔnɔ 'yie, -ε di□e nu, ε 'nɪ
□ha Nyɪsua a 'hru bɔ wlɔn -ha, 'bɔ mɔ,
□dedede 'bɔ yi 'v□v lε ni □tεε -ni.

13 Lε□tεεlε ni -do -mɔ', -ε yi 'v nyre, 'kɪ
'v 'a mɔ -mɔ, ε ni -do a 'mɔ, nɔ- yi 'v nyre,
'kɪ 'v nyibli a pεpε -mɔ. Nyɪsua -mɔ -bi,
ε di 'a mɔ 'nɪ -hεε -ni, □wɪ yi, -tε ε nu
'a hɪhla. ε 'yi 'lɪ□ɪ 'lɪ -wε, bɔ -hɔn 'v□v
-mɔ, 'kɪ dε -bɔ, -ε -hi 'aan 'klɪ wlɔn, bɔ nu
'a mɔ. Kεε, lε□tεεlε 'bɔ -hɔε bɔ nu□o, ba
-ha Nyɪsua a 'hru bɔ wlɔn, -ε -bi Nyɪsua

di -nyi 'a mu 'kɫi, -ε di□e nu, a 'nɪ □ha 'u 'a 'hru bu wɫɔn -ha.

-A kɔ 'kuo -hɔɪn* 'hɔɪn-, -a 'yɪ -mɔɛ

14 'Na nuɛ'dɪayɪnu -na, -tɛ ε nɪ 'mɔ lɛ, 'a -tɪ ba hie 'u 'kuo a dɪda bu pɛpɛ.

15 'N yɪ□e nɪ, -ε mɔ, 'a mu -bu, 'n yɪ -mɔ 'cɪu -nɪ, a kɔ 'lulɛ-hihie. 'A -tɪ, -tɪ -mɔ', 'n di 'a mu -lee -nɪ, ba -hie□e 'lu -mɔ lɛ.

16 'Bu mɔ, □ba yɪ Kɔkɔnyɔ a lɛ'boɔdiide -mɔ' nɪ di, 'bu mɔ, □ba yɪ Nyɪsɔa 'wio nɪ -nyi, 'kɪ 'u -wiin-ɲanɔ a -ta', kɔ, □ba yɪ□ɪ nɪ 'nɛ, -ε -bɪ -Yusu 'Kɫɪsɔ a -hɫɪ ni□e nɪ, ε kɔ -a mu 'hɔɪn-, □a yɪ -mɔɛ. 'Tɪ-, □ba yɪ 'fɔɔ -mɔ' □tɔ lɛ nɪ 'bɛ, □ba yɪ□ɪ nɪ di, -ε -bɪ -a kɔ -Yusu 'Kɫɪsɔ 'hɔɪn- -a -mɔɛ nɪ, 'a 'kɔkɔɔ a -tɪ.

17 'Flɔɔkuo nɪ -do, nɔ- nɪ 'u. -A mu -mɔ -bɪ, -a -hɔ nɪ, kɛɛ, 'flɔɔkuo nɪ -do a 'mɔ, nɔ- -a yɪ di. Dɛ a 'mɔ, nɔ- tɔɛ □nɛ yɪ, -ε mɔ, -a 'wɪ- -tonyiblo nɪ -do yɪ.

18 Ba -hie Nyɪsɔa a dako -mɔ', -u mɔ Yisraɛkɔɛ a -tɪ 'lu -mɔ lɛ. U yɪ pi la 'wɫugba-tɛblɪ a -cɔhlɔn*, 'kɪ 'u Nyɪsɔa ye'. Nyibli 'bu yɪ 'wɫugba-tɛblɪ a 'mɔ nɪ di, -ε -bɪ ε □hɛn 'nyɛ, -ε mɔ, u kɔ Nyɪsɔa 'hɔɪn-, u -mɔɛ nɪ.

19-20 'A -tɪ, nyibli 'bu yɪ 'wɫugba-tɛblɪ 'kuo nɪ -pie -nɪ, dɛ a 'dɪ -bɪ ε □hɛn 'nyɛ 'lɪ? 'Ɛ mɔ □han-tɪ, 'n hɫa□a nɪ, -ε mɔ, 'kuo 'yɪ Nyɪsɔa 'pa-. Kɛɛ, 'wɫugba-tɛblɪ -mɔ', u yɪ 'kuo -pie -nɪ, sɛyɪ-sɛyɪ 'kuo -hɔɪn, nu- u yɪ□ɪ -pie -nɪ. U 'nɪ -pie□e lɪ□ɪ Nyɪsɔa. 'Bu mɔ, 'bu yɪ□ɪ 'kuo -hɔɪn nɪ -pie -nɪ, -ε -bɪ u kɔ 'kuo -hɔɪn a 'mɔ 'hɔɪn-, u nu- -mɔɛ. 'A mu -mɔ -bɪ, 'nɪ -hɔa□a lɪ□ɪ, a kɔ 'kuo -hɔɪn a 'mɔ 'hɔɪn-, ba -mɔɛ.

21 A 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, ba 'naa 'lɪ -Yusu 'Kɫɪsɔ a -wiin-ɲanɔ 'kwɫɪ, 'tɪ- ba mu, ba 'naa 'lɪ 'kuo -hɔɪn a -ɲanɔ wɫɔn 'kwɫɪ -wɛ. Mɔ, a 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, ba di Kɔkɔnyɔ -Yusu a diide, 'tɪ- ba mu, ba di 'kuo -hɔɪn a diide -wɛ.

22 'Bu mɔ, □ba yɪ lɛ nɪ nɪ, -ε -bɪ Kɔkɔnyɔ di pɔɔ nɛ -a mu yɪɔ lɛ. -A 'nɪ 'hie 'lɪ□ɪ 'lu -mɔ lɛ, -ε mɔ, -a kɔ 'kɫɪ, □a -hi 'u -aan Kɔkɔnyɔ 'u.

Dɛ -bu, -ε di -na 'bɪhɪan -tonyiblo -hɛɛ -nɪ, ε nɔ- -bu -hie 'lu -mɔ lɛ

23 Nyibli -bɪ nɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, 'u pɪ lɛ, -ε mɔ, u kɔ 'hru, 'kɪ bu nu 'a -nɛ □dedede, 'waa □wɫɔ -hɔɛ. Iin, ε mɔ □han-tɪ, kɛɛ,

-tɛblɪ -bɪ nɪ 'u, -ε 'yɛ nɪ -hɛɛ nɛ 'aan 'bio -tonyibli. Ɛ mɔ □han-tɪ, nyibliɔ a 'mɔ, u kɔ 'hru, 'kɪ bu nu 'a -nɛ □dedede, u yɪ 'yɛ. Kɛɛ, nunu-tɛblɪ -bɪ nɪ 'u, -ε 'yɛ nɪ -hɛɛ nyibli, 'kɪ bu muu ye', 'kɪ 'u Nyɪsɔa a 'hru wɫɔn.

24 'A -nɛ nyiblo 'bu nɪ 'u, dɛ -mɔ', -ε di 'a 'bɪhɪan -tonyiblo -hɛɛ -nɪ, ε nɔ- bu nu. Ɛ 'nɪ 'hiee 'lɪ ε nɪ -do a -tɪ 'lu -mɔ lɛ.

25 'A -nɛ 'wɫugba-tɛblɪ □ɔɔ, u plee 'u 'maɪ yɪ, ba -tɔ□ɔ, a 'mɔ□ɔ di. A 'nɪ 'hie 'lɪ □dedede 'lu -mɔ lɛ. A 'nɪ 'betie 'lɪ nɪ, 'bu mɔ, 'bu pie □nɛ 'kuo.

26 Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, u 'cɪu la 'lɪ Nyɪsɔacɪɪɛn 'kwɫɪ nɪ, -ε mɔ: «Nyɪsɔa, nɔ- kɔ -tɛblɪ a pɛpɛ -mɔ', -ε nɪ 'nɛ- -tɔtɔ kɪ.»

27 'A -tɪ o, 'bu mɔ, nyiblo -mɔ', -ε 'yɪ -Yusu -yɪ, 'bu da -mɔ diide -mɔ, 'kɪ 'lɪ 'a 'kayɔ bu, 'bu mɔ, □nɪ mu 'lɪ, -ε -bɪ 'a -nɛ dɛ, u di -mɔ -nyi, di□e, □nɪ 'hiee 'lɪ □dedede a -tɪ 'lu -mɔ lɛ, □nɪ 'betie 'lɪ -nɪ, 'bu mɔ, 'bu pie □nɛ 'kuo.

28 Kɛɛ, 'bu mɔ, nyiblo 'bu -di, 'bu lee -mɔ, -ε mɔ: «'Wɫugba-tɛblɪ -mɔ', -yɪ di, u pie □nɛ 'kuo,» -ε -bɪ □nɪ 'die 'kɪ□ɪ de, -ε di□e nu, dɛ -mɔ', nyiblo a 'mɔ, ε pɔ wen lɛ, -ε mɔ wen dɛ 'kuku, □nɪ □ha□a nu, 'a □wɫɔ 'nɪ □ha□a -tɪ -yɛɛ -nɪ.

29 'Bu mɔ, 'nɪ yɪ -tɪ a 'mɔ nɪ hɫɛ, nyiblo a 'mɔ, ε nɔ- kɔ □wɫɔ a -tɪ □nɔ, ε 'yɪ -na 'mumu a □wɫɔ a -tɪ 'pa-.

-Bakɫɛ, kɛ- -di pɔ, -ε mɔ: «'Mɔ -bɪ, 'n kɔ 'hru, 'kɪ □bu nu 'a -nɛ □dedede, 'n -hɔɛ. Dɛ- nu 'kɪ□ɪ, 'u yɪ 'mɔ -lee -nɪ, -ε mɔ, 'nɪ 'nuo 'lɪ dɛ a 'mɔ, 'na 'bɪhɪan -bɪ a □wɫɔ 'nɪ □ha□a -tɪ -yɛɛ -nɪ a -tɪ 'lɪ?»

30 'Bu mɔ, 'nɪ -nyi Nyɪsɔa 'wio, 'kɪ 'u diide -mɔ', 'n yɪ di a -ta', dɛ- kɔ -tɪ, nyiblo -bɪ 'mɔ 'na 'nyɛ di 'lɪ?»

31 -Tɪ 'n -hɔɛ □bu lee -mɔ, ε nɔ- -bu: 'A -nɛ □dedede, -di di, kɔ 'a -nɛ □dedede, -di 'na, kɔ 'a -nɛ □dedede, -di nu, nu□o, -ε di□e nu, ε 'mɔ Nyɪsɔa -tɪ a 'yɪ'buale -nyi.

32 □Nɪ 'nuo 'lɪ -tɛblɪɔ -bu, -ε pɪ nyibli a □wɫɔ □hlɔn lɛ, 'u yɪ Nyɪsɔa a -tɪ lɛ -hɛɛ -nɪ, 'yɛ □bu nyibli -mɔ', -u mɔ -Juukɔɛ, kɔ nyibli -mɔ', -u 'yɪ -Juukɔɛ* 'pa-, kɔ 'a -nɛ -Yusu a nyiblo □ɔɔ.

33 -Tɛ 'n ni□e, kɛ- ba nu 'a nunuo -wɛ. 'A -nɛ □dedede, 'n di nu, 'n -hɔɛ□ɛ nɪ, bu nu□o, nyibli a pɛpɛ a pɔ bu ble. Dɛ -mɔ',

-ε di 'mɔ ni -do -hεε -ni, ε 'yɪꞑɪ 'pa-, 'ni -hieꞑe liꞑɪ 'lu -mɔ lε, kεε, dε -mɔ', -ε di 'na 'bio -hεε -ni, Nyɪsua 'mɔ ꞑnu wa, ε nɔ- 'n yɪ 'lu -mɔ lε -hie.

11

¹ Ba -ha 'li 'na ꞑꞑɪ lε, ꞑwɪ yɪ, -tε 'n ni, 'ni -hε 'li -Yusu 'Kɪsɔ a ꞑꞑɪ lε.

-Tε nuɓɪ kɔ bu nu 'waa dɪɔnɔ a naale, 'ki 'li 'cvεkayɔ bu

² 'N ꞑɪ 'a mɔ 'nyrε lε, -ε nuꞑɔ, -tεblɪ -mɔ', 'n tɔɔ la 'a mɔ, a yɪ -hie 'a -tɪ 'lu -mɔ lε, 'a -nε ti, 'a niꞑe.

³ Kεε, 'n -hɔεꞑe ni, ꞑbu tɔɔ nε 'a mɔ dε -bɪ. Ε nɔ- mɔ: Nyɪsua, nɔ- ni 'b -Yusu 'Kɪsɔ 'lu yɪ, -Yusu 'Kɪsɔ 'ε ni 'b nyɪbeyu gbe 'lu yɪ, nyɪbeyugbe -mɔ -bɪ 'ε ni 'b nuɓa 'lu yɪ.

⁴ Ti -kɔ 'yri -Yusu a nyibli di lε 'kukue -ni, 'bu mɔ, nyɪbeyugbe 'bu yɪ Nyɪsua ni dε, ε kɔ, -tɪ -mɔ', Nyɪsua ꞑtuꞑɔ wlɔn, 'bu yɪꞑɪ -mɔ lε ni nε, 'bu ꞑtu 'hungble 'lu, ε ꞑhen 'nyrε, -ε mɔ, ε 'ni ꞑtuuꞑɔ 'b -Yusu 'Kɪsɔ, -ε ni 'bꞑv 'lu yɪ.

⁵ Nuɓa -mɔ -bɪ, 'bu yɪ Nyɪsua ni dε, ε kɔ, -tɪ -mɔ', Nyɪsua ꞑtuꞑɔ wlɔn, 'bu yɪꞑɪ -mɔ lε ni nε, 'bu 'yɪ -gese 'lu -hie -ni, -ε -bɪ ε ꞑhen 'nyrε, -ε mɔ, ε 'yɪ 'b 'a nyɪbɪv, -ε ni 'bꞑv 'lu yɪ, 'a 'bꞑtuule -kɔ. 'Bu mɔ, 'bu 'yɪ -gese 'lu -hie -ni, -ε -bɪ ε mɔ -tɔɪdε ꞑnɔɔ, -ε nuꞑɔ, nuɓa a 'mɔ, ε 'wɪ- nuɓa -mɔ' yɪ, -ε nmla 'b 'lu lε.*

⁶ 'Bu mɔ, nuɓa 'bu 'yɪ -gese 'lu -hie -ni, -ε -bɪ ε kɔ bu 'bε 'a 'lu kle -wε. Nuɓa a 'mɔ, 'bu 'bε 'a 'lu kle, -hɔv' 'bu nmla 'bꞑv lε, -a yiꞑe ni, -ε mɔ, ε mɔ -tɔɪdε ꞑnɔɔ. Ε 'wɪ yɪ, ε 'yɪ -gese 'lu -hie -ni. -Tε ε ni 'mɔ lε, ε nu -tεε, bu -hie -gese 'lu.

⁷ Nyɪbeyugbe -mɔ -bɪ, 'bu yɪ Nyɪsua ni dε, ε 'ni 'tuo li 'hungble 'lu, -ε nuꞑɔ, Nyɪsua nuꞑɔ ni, -ε diꞑe nu, nyɪbeyugbe 'mɔꞑv yɪ 'wɪ, ε kɔ, ε 'mɔ nyibli Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buale -tɔɔ -ni. Nuɓa -mɔ -bɪ, nyɪbeyugbe a -tɪ a 'yi'buale ni -do, nɔ- ε tɔε nyibli.

⁸ A yiꞑe ni, -ε mɔ, Nyɪsua 'yɪ 'li nyɪbeyugbe nuɓa 'hɪv -mɔ -ha, kεε, nuɓa, nɔ- ε -ha 'li nyɪbeyugbe 'hɪv -mɔ.

⁹ Kɔ, Nyɪsua 'yɪ nyɪbeyugbe -nu, nuɓa a -tɪ, kεε, nyɪbeyugbe a -tɪ, 'ε nu nuɓa.

¹⁰ -Tε ε ni 'mɔ lε, nuɓa kɔ bu -hie -gese 'lu, -ε diꞑe nu, ε 'mɔꞑv nyibli -tɔɔ -ni, -ε mɔ, ε ꞑtui 'b 'a nyɪbɪv ni, kɔ, Nyɪsua a lelenyɔ 'ni ꞑha yrv ꞑv -wε.

¹¹ 'Ε mɔ ꞑhan-tɪ, 'ε ni 'mɔ lε, kεε, -a mɔ -bu, -v kuo Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsɔ ꞑwlv yɪ, -a yiꞑe ni, -ε mɔ, nuɓa 'yɪ 'li ꞑdedede 'li -wε, 'bu mɔ, 'a nyɪbɪv 'bu 'yɪ 'b -ni, mɔ, nyɪbeyugbe 'yɪ 'li ꞑdedede 'li -wε, 'bu mɔ, nuɓa 'bu 'yɪ 'b -ni -wε.

¹² Dε ε ꞑhen 'nyrε, ε nɔ- mɔ, Nyɪsua -ha 'li yɪ-henyɪbeyugbe a 'kla, 'ε nu nuɓa, nuɓa -mɔ -bɪ, ε nɔ- kɔ 'hɪv -mɔ nyɪbeyugbe naa 'li. Ε tɔε ꞑnε yɪ, -ε mɔ, 'ki 'li Nyɪsua -mɔ', -ε nu 'a -nε ꞑdedede -mɔ, 'ki nyɪbeyugbe kɔ nuɓa 'hɔen- v -hɔen 'li.

¹³ 'Aan 'mumu, ba -hieꞑe 'lu -mɔ lε, 'bu mɔ, 'ba 'kukue lε, ꞑbɪ ε nɔɔ 'b lε, 'ki nuɓa -bu, -ε 'yɪ -gese 'lu -hie -ni, bu da Nyɪsua?

¹⁴ 'A -nε nyiblo ꞑdɔ, 'ki 'b 'a -nε -tɪtε ꞑdɔ, ε yiꞑe ni, -ε mɔ, 'bu mɔ, nyɪbeyugbe a 'lunyapli 'bu -hlɔ, ε mɔ -tɔɪdε ꞑnɔɔ.

¹⁵ Nuɓa -mɔ -bɪ, 'a 'lunyapli 'bu -hlɔ, ε yɪ -nyiꞑe -tɪ a 'yi'bubɔa, -ε nuꞑɔ, Nyɪsua, nɔ- -nyiꞑe 'lunyapli blɛblɪ, -ε diꞑe nu, ε 'mɔ 'a 'lumakɔ -hli.

¹⁶ 'Bu mɔ, nyiblo 'bu yɪ gblε ni ꞑɪ, 'ki 'b dε a 'mɔ ki, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'n kɔ -Yusu a nyibli -bɪ 'hɔen-, 'bu mɔ, ꞑba 'kukue lε, kε- -a niꞑe lε. Ε mɔ -aan dε ꞑnɔɔ.

-Yusu a lε'boɔdiide (Matie 26.26-29; Makɪ 14.22-25; Luku 22.15-20)

¹⁷ -Tɪ -bu, 'n mi 'ki hla mɔ, ε 'yɪ 'ki 'aan 'nyrɛlɛꞑv-tɪ 'pa-, -ε nuꞑɔ, 'ba 'kukue lε, 'ki 'b Nyɪsua a dɪda a -ta', a 'ni -nuꞑɔ li ꞑhaandε, kεε, -tεblɪ -hɔvɪn a ni. Dε a 'mɔ, a ni, ε niꞑe ni, 'ki 'b Nyɪsua a 'hru wlɔn, a 'ni -muuꞑɔ ye', a yɪ dii ke'.

¹⁸ 'N 'wɪn ni, -ε mɔ, 'ba 'kukue lε, -ε -bɪ a yɪ 'bε ꞑtɔɔ lε. -Baklε, -tɪ -mɔ', v -hla, ε mɔ ꞑhan-tɪ ꞑnɔɔ.

¹⁹ ꞑHan-tɪ, ε nɔɔ 'b lε, 'ki ba ꞑgla wen, -ε diꞑe nu, nyibli -mɔ', 'ki 'li 'a mɔ 'nyɪ, -v yɪ -Yusu ꞑwien kɔε -tεε, a 'mɔ ꞑnu 'ye.

* 11:5 11.5 Pɔlv a ti 'yri, 'lawlunugbi, nu- 'ye ni -hie la -gese 'lu lε, ε kɔ, 'b nmlε la 'b 'li lε. Nuɓɪ -mɔ', -v kɔ nyɪbɛꞑv, -v ꞑtui 'b ꞑnu 'b, v nu- -mɔ -bɪ, nu- yɪ la -gese 'lu lε -hie -ni.

20 'Bu mo, 'ba 'kukue le, 'ki a 'mu Kukonyo a le'boodiide di, a 'ni -hie□e li Kukonyo a 'mu, 'a -ti 'lu -mo le.

21 'Aan diide ni -do, e no- ko -ti a yi 'lu -mo le -hie. No- nu□o, 'kanu yi wen -v -bi ni ni, -v -bi 'v yi 'waa dionu no wlon -hie -ni.

22 'Bu mo, 'ba yi□i le ni ni, de- ko -ti 'a 'ye ni di de, 'ki 'li 'aan 'kayo ble, 'ti- a 'mu le 'kukue -ni 'li? Ba ko 'a yiyie, -e mo, 'ba yi□i le ni ni, -e -bi a yi -hee Nyisva a nyibli a -ti le. E 'yi -tee -nu, 'ki nyibli -mu', -v 'yi de -ko, ba nuo □nu -tu. □Bi 'aan □wli 'ye□e ni, □bu pu 'a mu 'nyre le, de a 'mu, a ni a -ti? 'Klo -mo, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu nu 'aan 'nyrelepuvu le.

23 -Ti -mu', 'n too ne 'a mu, 'na 'mumu, Kukonyo -Yusu, no- too 'mo□o. -Ti a 'mu, e no- -bu: 'Tolowo -mu', -e ko 'kwli nyibli □du di la 'li□i 'crekonyibli -ji' pu, e 'du la 'floo ye',

24 'e -nyi Nyisva 'wio, 'e 'be□e □ti□ le, e wen: «'Floo -bu, e no- mo 'na 'hvi, 'n di -ha, 'ki 'v 'aan -ta'. Kue ke 'ki mo bu, 'floo a □ti□le'bede a 'mu, ko 'a didie a 'mu 'hven-, e no- ba gba 'lu -mo, -e di□e nu, a 'mu 'na -ti 'lu -mo le -hie 'a -ne ti.»

25 -Te v -we de le, -e -bi, e 'du -wiin-ηanu ye', 'e -nyi Nyisva 'wio, 'e -nyi□e 'a -nag-bopu*, 'ki bu -hie□e, e wen: «-Wiin -bu, e □hen 'nyre Nyisva a 'yri yrayri a □tutuo. Nyisva a 'mu, 'na -hlu, e di nu, e 'mu 'yri yrayri a 'mu □tu, e ko 'a mu 'hven-. 'A -ne ti, 'ba yi -wiindu a 'mu ni 'ne, -te ni -do 'n ni 'a nunuo, ke- ba nu 'a nunuo, -e di□e nu, a 'mu 'na -ti 'lu -mo le -hie 'a -ne ti.»

26 Kukonyo -Yusu a puwun a 'mu, e □hen 'nyre, 'a -ne ti, 'ba yi 'floodu a 'mu, 'a didie le ni ni, ko, 'ba yi -wiindu a 'mu, 'a 'nuna le ni ni, -e -bi a yi nyibli 'ni -lee -ni, -e mo, Kukonyo 'ku ni, e 'mu -a mu wa a -ti. Kue 'ki mo bu, ke- a ni nyibli -ti a 'mu a leele, e 'mu□v gba -gbagba, 'a diditi 'mu 'v nyre.

27 -Te e ni 'mu le a -ti, nyiblo 'bu yi Kukonyo -Yusu a 'floodu a 'mu ni di, e ko, 'bu yi 'a -wiindu a 'mu ni 'ne, kee, 'bu yi 'a -ti le ni -hee -ni, 'ki 'v 'floodu a 'mu, 'a didie ko 'ki 'v -wiindu a 'mu, 'a 'nuna a -ta', nyiblo a 'mu, e ni de 'kuku, 'ki 'v -Yusu a 'hvi ko 'a -hlu 'hven- -mo. Nyisva a -bati di□e 'ni klo.

28 'A -ti, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'v, 'ti- e 'mu 'floodu a 'mu di, ko, e 'mu -wiindu a 'mu 'na, bu 'jijra 'a dionu a □wlv, 'ki 'v -ti a 'mu a -ta'.

29 Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu yi Kukonyo -Yusu a 'floo a 'mu ni di, ko, 'bu yi 'a -wiin a 'mu ni 'ne, 'ti- 'bu 'ye ni -hie Kukonyo a 'mu, 'a 'hvi a -ti 'lu -mo le, -e -bi e ni yinyrede, 'ti-, 'e yi 'a dionu Nyisva a yru 'lu -jri.

30 E no- nu□o, nyibli -huohvi, 'ki 'li 'a mu 'nyi, 'waa 'hvi 'e yi hren, -v -bi 'v 'yi 'kli -ko, ko, -v -bi 'v 'kuku le.

31 'Bu mo, □ba 'jijra -aan □wlv, 'ti- □ba di diide a 'mu, -e -bi Nyisva 'yi 'li□i 'li -we, bu puu ne -a mu -bati le.

32 Kukonyo Nyisva a -bati 'bu klo -a mu, 'bu yi -a mu □hven ni □tui, -e -bi e tve ne -a mu de, -e di□e nu, -nyrowo -ko 'kwli e di 'v nyibli -bati le -puv -ni, e 'ni □ha -a mu -ti -yee -ni, 'a -bati 'ni □ha -a mu klo.

33 'A -ti, 'na 'diayuv -na, 'bu mo, 'ba 'kukue le, 'ba mu -Yusu a le'boodiide di mo, ba -ple 'aan 'bio.

34 'Bu mo, 'kanu 'bu yi nyiblo ni ni, e noo 'v le, 'ki bu di de, 'ki 'li 'a dionu a -te, 'ti- e 'mu di, -e di□e nu, 'ba 'kukue le, a 'ni □ha 'aan dionu Nyisva a yru 'lu -jri.

-Ti -bi -mu', -e ni 'v, 'bu mo, 'ni di 'li 'a mu -mo, 'ti- 'mu□v hla.

12

'Kli a gblegble -mu', Nyisva a -Hihiu* yi nyibli -nyi, v 'mu 'a -kvan nu a -ti

1 'Na 'diayuv -na, de 'n -hve □bu hlee 'ki ki, e no- mo, 'kli a gblegble -mu', Nyisva a -Hihiu yi nyibli -nyi, v 'mu 'a -kvan nu. 'N -hve□e ni, ba yru de a 'mu le -tee.

2 'Bi a yi□e ni, -e mo, ti -mu' -ko 'yri a 'ye la -Yusu 'Klisu □wlv yi ni -kue -ni, -ci a gblegble -mu', a kwle la, e koo la 'a mu win ki, 'e kee la 'a mu.

3 E no- ko -ti, 'ni -hve ba yru 'ki□i le, -e mo, e 'yi 'ki 'mu le -ni de. 'Bu mo, nyiblo 'bu ni 'v, Nyisva a -Hihiu 'bu koo □ne win ki, nyiblo a 'mu, e 'yi 'li□i 'li -we, bu pu -Yusu 'jro -mo. Kee, nyiblo 'bu pu le, -e mo, -Yusu, no- mo 'a Kukonyo, -e -bi Nyisva a -Hihiu, no- ni□e, 'e hle -ti a 'mu.

4 Nyisva a -Hihiu a 'mu, e mo -Hihiu ni -do, kee, e yi -nyi nyibli 'kli a gblegble, v 'mu 'a -kvan nu.

5 -Kvan -mu', -aan Kvkonyo yi nyibli -nyi, ε mo -kvan a gblegble □nuo. Kee, -aan Kvkonyo a 'mu, ε nu -do.

6 'Hrii -mu', -u ko wlon nyibli neε 'u, 'u ni -kvan, u mo 'hrii a gblegble -we. Kee, Nyisua ni -do a 'mu, ε no- yi 'a nyibli a pepe 'kl -nyi, 'ki bu nu -kvan a pepe a 'mu.

7 'A -ne 'kl □du, Nyisua a -Hihiu, ε yi 'a -ne nyiblo □du -nyi, 'ki 'li 'a mu 'nyi, ε yi 'a mo□o 'ni -nyi, -ε di□e nu, a 'mu 'aan 'bio a pepe -heε -ni.

8 -ε -bi ni 'u, Nyisua a -Hihiu 'ε -nyi□e 'kl, 'ki bu hlee 'li □tawin 'kwli, 'ε yi -ε -bi 'kl -nyi, 'ki bu hla -ti -mu', Nyisua a -Hihiu a 'mu, ε to□ ne,

9 'ε yi -ε -bi 'kl -nyi, 'ki bu kuo -Yusu □wlu yi -teε, 'ε yi -ε -bi 'kl -nyi, 'ki bu nu□o, kklanyibli a 'kue bu -we. -Tebli a pepe a 'mu, Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, no- ni□e;

10 Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, 'ε yi -ε -bi 'kl -nyi, 'ki bu nu □wlekeε-tebli, 'ε yi -ε -bi 'kl -nyi, 'ki bu hla -ti -mu', Nyisua a -Hihiu a 'mu, ε □tu□o wlon, 'ε yi -ε -bi 'kl -nyi, 'ki bu yi de -mu', Nyisua a -Hihiu ni, ko de -mu', 'kuo -hwin* ni, 'a 'yile-hihiale; 'ε yi -ε -bi 'kl -nyi, 'ki bu pu win -mu', ε 'yi -yi, 'ε yi -ε -bi 'kl -nyi, 'ki bu -ha win a 'mu.

11 Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, no- yi nyibli 'kl a pepe a 'mu -nyi. 'A -ne nyiblo, Nyisua a -Hihiu yi -nyi□e 'kl, □wi yi, -te ε ni 'a -huhua.

-Yusu 'Klsv a 'cve 'wi- -tonyiblo a 'hvi yi, -ε ko 'kabi a gblegble

12 -A -yi□e ni, -ε mo, -tonyiblo a 'hvi mo 'hvtu ni -do □nuo, keε, ε ko 'kabi a gblegble. □han-ti, 'kabi -ni 'u -tonyiblo 'yie, 'ε -hu, keε, 'hvtu ni -do □nuo. Ke- ni -do, ε ni 'mu, 'ki 'u -Yusu 'Klsv a 'cve -mo.

13 ε mo □han-ti, ti -mu' -ko 'yri u pu la -a mu 'nie 'lu, -aan pepe, -a -he la 'hvtu ni -do, 'ki 'li Nyisua a -Hihiu* a 'kl 'kwli. -Aan pepe, 'ye □bu -mo -Juukueyu*, 'ye □bu □yi -Juukueyu 'pa-, 'ye □bu -mo □koyu, 'ye □bu □yi □koyu 'pa-, -aan pepe a 'mu, Nyisua a -Hihiu ni -do a 'mu, ε no- Nyisua -nyi -a mu.

14 ε 'yi 'kibia ni -do 'pa-, ε 'yi 'u -tonyiblo 'yie -ni, keε, ε mo 'kabi a gblegble.

15 'Bu mo, -tonyiblo a bu, 'bu pu wen le, -ε mo, -te ε 'yi dabu 'pa-, 'a -ti, ε 'yi 'u 'hvi 'yie -ko, □han-ti, 'ε ni 'a hihla le, keε, 'ki ε ko 'u 'hvi 'yie.

16 'Bu mo, -tonyiblo a nua 'bu pu wen le, -ε mo, -te ε 'yi 'yie 'pa-, 'a -ti, ε 'yi 'u 'hvi 'yie -ko, ε mo □han-ti, 'ε ni 'a hihla le, keε, 'ki ε ko 'u 'hvi 'yie.

17 'Bu mo, -tonyiblo a 'hvi a pepe, 'bu mo wen 'yii, -bi' ε di wen 'ki -ti a 'winwin nu 'li? 'Bu mo, -tonyiblo a 'hvi a pepe, 'bu mo wen nu, -bi' ε di wen 'ki de a 'nu a 'winwin nu -we 'li?

18 Nyisua 'yi -tonyiblo a 'hvi a nunuo le -nu. Kee, -te ε nu 'a -huhua, ke- ε nu -tonyiblo a 'hvi a -tebli a yrekukuele.

19 'Bu mo, Nyisua 'bu nu wen -tonyiblo 'kibia ni -do -mo', ε 'yi wen 'li□i 'li -we, bu mo wen -tonyiblo a 'hvi.

20 Kee, ε 'yi 'mu le -ni. 'Ki 'u -tonyiblo 'yie, 'kabi a gblegble ni 'u. Kee, 'hvi a pepe a 'mu, ε mo 'hvtu ni -do □nuo.

21 -Te ε ni 'mu le, -tonyiblo a 'yie 'yi 'li□i 'li -we, bu lee dabu: «'Ni -hua□a li -mu.» ε mo, 'lu 'yi 'li□i 'li -we, bu lee bui, -ε mo: «'Ni -hua□a li 'a mu -we.»

22 ε 'yi de ni -do a 'mu 'pa-. -Na 'hvi a 'kabi -mu', -pu le, -u 'yi -kvan -ko, 'bu mo, 'bu 'yi wen 'u -mu 'yie -ni, □yi wen 'li□i 'li -we, -bu pu wen -huhlu.

23 'Ti- -aan 'hvi a 'kabi -mu', -a pu le, -u 'yi □haan'kabi 'pa-, u nu- ko -ti -a kla, ko, 'kabi -mu', -a yi nyibli 'yi ki -hlii -ni, nu- ko de -a ko 'li -mo.

24 -Aan 'hvi a □haan'kabi 'ni -hua□a li 'yie□tutuo. Nyisua, no- nu -aan 'hvi a 'kabi, 'ε nu□o, 'a 'kabi -mu', -a yi -hli, □a □tui □nu 'yie, 'ε -hi 'u 'kabi -bi 'u.

25 ε pupu -aan 'hvi a 'kabi a pepe 'yi le, -ε di□e nu, u 'ni □ha yi -wonwon -ni. ε -hue□e ni, -aan 'hvi a 'kabi a pepe, bu -huhie -ni.

26 'Bu mo, -aan 'hvi a 'kibia ni -do 'bu yi ni kle, 'kibia a 'mu, ε bi 'li yi, ko -aan 'hvi a 'kabi a pepe, u nu- kle. 'Bu mo, □ba ko 'li -aan 'hvi a 'kibia -bi a de -mo diaki, -ε -bi 'hvi a 'kibia a 'mu, ε ko -aan 'hvi a 'kabi -bi -mu' 'hven-, u ni do□u.

27 'A mu -mo -bi, a 'wi- -Yusu 'Klsv a 'hvi yi. 'A -ne nyiblo 'bu ni 'u, ε 'wi- 'hvi a 'mu a 'kibia yi.

28 Kε- Nyɩsɩa nu 'v nyibli a bleꞑtutuo, 'kɩ 'lɩ 'cuε 'kwli, -ε diꞑe nu, v 'mɩ -kɩan a gblegble nu. Yɩ-henyibli, ε ꞑtu 'v ble, v nu- mɔ -Yusu a -mɔnanyɩ*. Nyibli -kɩε 'v ꞑnu -mɔ, v nu- mɔ 'a winwlon-hanyɩ*, -v nε -tɩ -mɩ', Nyɩsɩa ꞑtu ꞑnu wlon -mɔ lε. Nyibli -ble 'v ꞑnu ke', v nu- mɔ tɔɔnyɩ, -v tɩε Nyɩsɩa a -tɩ, 'ε ꞑtu 'v nyibli -bɩ ble, 'kɩ bu nu ꞑwhlεkεε-tebli, 'ε -nyi -v -bɩ 'kɩ, 'kɩ bu nu ꞑo, kɩklanyibli a 'kɩε bu -wε, 'ε -nyi -v -bɩ 'kɩ, 'kɩ bu -hεε 'waa 'bio, 'ε -nyi -v -bɩ 'kɩ, 'kɩ bu naa nyibli, 'ε -nyi -v -bɩ 'kɩ, 'kɩ bu pu win -mɩ', v 'yɩ -yi.

29 ꞑBɩ nyibli a pεpε, nu- mɔ -Yusu a -mɔnanyɩ? ꞑBɩ 'waa pεpε, v nu- mɔ Nyɩsɩa a winwlon-hanyɩ? ꞑBɩ 'waa pεpε, v nu- mɔ tɔɔnyɩ, -v tɩε Nyɩsɩa a -tɩ? ꞑBɩ 'waa pεpε, v nu- ni ꞑwhlεkεε-tebli?

30 ꞑBɩ nyibli a pεpε Nyɩsɩa -nyi 'kɩ, 'kɩ bu nu ꞑo, kɩklanyibli a 'kɩε bu -wε? ꞑBɩ 'waa pεpε, v nu- di win -mɩ', v 'yɩ -yi pu? ꞑBɩ 'waa pεpε, v nu- di win a 'mɩ -ha? 'Uɔn-, ε 'yɩ 'mɩ lε -nɩ.

31 Kεε, 'n yɩ 'a mɩ 'nɩ -lee -nɩ, 'kɩ a gblegble -mɩ', -ε mɔ 'kɩ 'yakɩ -mɩ', Nyɩsɩa a -Hihiu yɩ nyibli -nyi, ε nɔ- ba ꞑmɩɔ lε, 'kɩ 'lɩ 'aan ꞑwɩ a pεpε kɩ, -ε diꞑe nu, ε 'mɩ 'a mɩꞑɔ -nyi.

-Tε ti nε -bu, 'n di tɔɔ nε 'a mɩ ꞑhaan'hru de, -ε -hi 'v 'hrii a pεpε 'v, -ε diꞑe nu, a 'mɩꞑɔ na.

13

-Tε -mɩ', -a di -aan 'bio -tonyibli a nɩε nu

1 'Bɩ mɔ, 'nɩ yɩ wen 'kɩɔ -bu a nyibli a win a pεpε nɩ pɩ, ε kɔ Nyɩsɩa a lɩenyɩ a win a pεpε 'hɩen-, kεε, 'bɩ mɔ, 'nɩ 'yɩ 'na 'bio -tonyibli -nɩε -nɩ, -ε -bɩ 'n 'wɩ- tukui kɔ gbege 'hɩen- yɩ, -v kɔ win -cɩε nyibli a nɩ.

2 'Bɩ mɔ, 'nɩ kɔ wen 'kɩ, 'kɩ ꞑbu hla -tɩ -mɩ', Nyɩsɩa ꞑtu 'mɩ wlon, kɔ, 'bɩ mɔ, 'nɩ yɩ wen -tebli a pεpε, kɔ, 'bɩ mɔ, 'nɩ yɩ wen Nyɩsɩa a -huhli-tebli a pεpε lε nɩ yɩ, kɔ, 'bɩ mɔ, 'nɩ kuo wen Nyɩsɩa ꞑwɩ yɩ, 'tɩ- 'na Nyɩsɩa a ꞑwɩ a yɩkuole a 'mɩ, 'bɩ yɩ wenꞑε nɩ ni, 'nɩ yɩ wen dɔgba nɩ -lee -nɩ, bu -hɔn -ta', bu mu 'lɩ -tɩtε -bɩ, 'tɩ- 'bu -hɔn -ta', kεε, 'nɩ 'yɩ 'na 'bio -tonyibli -nɩε -nɩ,

-ε -bɩ 'na nunu-tebli a 'mɩ, ε 'nɩ -daꞑa lɩ ꞑdedede.

3 'Bɩ mɔ, 'nɩ -ha wen 'lɩ 'na kɩkɔ-tebli a pεpε, 'nɩ ꞑgla wenꞑε ꞑhɩɩennyibli lε, kɔ, 'nɩ -ha wen 'na dɩɔnɩ, 'kɩ v 'mɩ 'mɩ 'tɔ pu a -ta', kεε, 'nɩ 'yɩ 'na 'bio -tonyibli -nɩε -nɩ, 'na nunu-tebli a 'mɩ, ε 'yɩ 'lɩꞑɩ 'lɩ -wε, bu -hεε 'mɩ.

4 Nyiblo 'bɩ nɩε nε 'a 'bio -tonyibli, -ε -bɩ ε kɩε ꞑwɩ a 'lɩla, kɔ, 'ε ni ꞑnu ꞑhaan-tebli 'yɩ ꞑhlɔn lε. ε 'nɩ ꞑtuꞑo ca. ε 'nɩ -puꞑv lɩ 'a dɩɔnɩ a -pli, kɔ, ε 'nɩ 'yaaꞑa 'lɩ 'a dɩɔnɩ.

5 Nyiblo 'bɩ nɩε nε 'a 'bio -tonyibli, ε 'nɩ -hεεꞑε lɩ 'waa -tɩ lε. ε 'nɩ -hieꞑe lɩ -tebli nɩ -do -mɩ', -ε yɩ ε nɩ -do -hεε -nɩ 'lu -mɩ lε, kεε, -tebli -mɩ', -ε yɩ 'a 'bio -hεε -nɩ, ε nɔ- ε yɩ 'lu -mɩ lε -hie -wε. ε 'yɩ yɩ'bi-tɩ -kla. 'Bɩ mɔ, nyiblo 'bɩ nuꞑo dε -hɩan -mɩ, ε 'nɩ ꞑtuꞑo 'lɩꞑɩ 'kwli bu.

6 Nyiblo 'bɩ nɩε nε 'a 'bio -tonyibli, -tebli -hɩn -mɩ', v ni, 'a dɔdɩ 'nɩ -nuꞑo lɩꞑɩ, kεε, dε -mɩ' -kɔ dɔdɩ -niꞑe, ε nɔ- mɩ ꞑhaande -mɩ', v ni.

7 Nyiblo 'bɩ nɩε nε 'a 'bio -tonyibli, -tebli 'kukui a pεpε -mɩ', v -nu, ε -hruɩ 'a -tɩ -mɩ, 'tɩ-, ε 'cibi 'v Nyɩsɩa a ꞑwɩ a yɩkuole, 'kɩ 'v 'a -nε ꞑdedede -mɩ, kɔ, 'ε yɩꞑe, 'ε yɩꞑɩ -ple, -ε mɩ, Nyɩsɩa di -tebli a pεpε 'nɩ ꞑhrentɩ -nɩ, kɔ, 'ε kɔ ꞑwɩ a 'lɩla.

8 Nɩεε -mɩ', nyiblo -kɔ, 'kɩ 'v 'a 'bio -tonyibli a -ta', ε 'nɩ -wεꞑε 'lɩ, 'kɩɔ -mɩ 'kɩɔ. Nyiblo 'bɩ yɩ -tɩ -mɩ', Nyɩsɩa ꞑtuꞑo wlon nɩ hɩε, ε di kɔ ti, ε 'mɩ 'lɩ -wε, kɔ, nyiblo 'bɩ yɩ win nɩ pɩ, ε 'yɩ -yi, ε di kɔ ti -wε, ε 'mɩ 'a puɩ 'kee -nɩ.

9 ε mɩ ꞑhan-tɩ, -tebli -mɩ', -a yɩ, v 'yɩ 'lɩ yɩε -wε. 'Bɩ mɔ, ꞑba yɩ -tɩ -mɩ', Nyɩsɩa ꞑtu -a mɩ wlon nɩ hɩε, ε 'yɩ 'lɩ yɩε -wε -wε.

10 Kεε, ti -mɩ' -kɔ 'yɩ Nyɩsɩa di 'v -a mɩ dε -mɩ' -tɔɔ -nɩ, -ε -wε 'lɩ yɩε, -ε -bɩ dε -mɩ', -a yɩ 'kɩ lε, ε di bu 'nɩ -wε.

11 Ba 'ye kε, -tε 'n mɩ la 'hiangbe, -tε -mɩ', 'hiangbe ni 'pɩpɩε, kε- 'n ni la 'pɩpɩε, kɔ, -tε -mɩ', 'hiangbe ni 'lɩlε-hihie, kε- 'n ni la 'lɩlε-hihie, kɔ, -tε -mɩ', 'hiangbe ni -tebli a leyuyruo, kε- 'n ni la 'a leyuyruo. Kεε, -tε 'n -ku 'kɩ, -ε -bɩ 'n hie 'v 'hiangbe a nunukɩ bu.

12 -Tε ti nε -bu, 'bɩ mɔ, ꞑba yɩ -tebli nɩ 'ye, -ε -bɩ ε 'wɩ yɩ, -a yɩꞑɩ 'nɩ 'ye, 'kɩ 'lɩ 'yie -mɩ' 'kwli, -ε 'pɩpuo 'lɩ 'kwli lε. Kεε, ε di

kɔ -nyrɔwɔ, -aan 'yie 'mu -tebli a pɛpɛ lɛ yru -tɛɛ. -Tɛ ti nɛ -bu, ɛ kɔ -tebli -bi, -a 'tɛ 'yɛ lɛ ni yru -tɛɛ. Kɛɛ, -nyrɔwɔ di 'v 'ni nyre, 'muɔv lɛ yru -tɛɛ, ɔwi yi, -tɛ -mu', Nyɔsua nu 'na yiyie pɛpɛ.

13 -ɛ -bi 'ki, -tebli ni ta ni 'v, -ɛ 'yɛ ni di bu ni -wɛ, 'kɔ -mɔ 'kɔ. -Tebli ni ta a 'mu, ɛ nɔ- bu: -Ba kuo Nyɔsua ɔwlv yi, kɔ, -ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, Nyɔsua di -tebli a pɛpɛ 'ni ɔhrenti -ni, kɔ nɔɛɛ -mu', -a kɔ, 'ki 'v -aan 'bio -tonyibli -mɔ'. Kɛɛ, 'a pɛpɛ a 'mu, 'a gbagbu, ɛ nɔ- mɔ nɔɛɛ -mu', -a kɔ, 'ki 'v -aan 'bio -tonyibli -mɔ.

14

Pɔlv nɛ -ti -mɔ lɛ de, 'ki 'v 'klɔ a gblegble -mu', Nyɔsua a -Hihiu* yi nyibli -nyi a -ta'

1 Ba ɔtu 'v 'klɔ, -ɛ diɛ nu, a 'mu 'aan 'bio -tonyibli -nɔɛ -ni. 'Klɔ a gblegble -mu', Nyɔsua a -Hihiu yi nyibli -nyi, ɛ nɔ- ba ɔmuɔ lɛ, 'ki 'li 'aan ɔwlv a pɛpɛ ki. De -mu', a kɔ ba ɔmuɔ lɛ diaki, -ɛ -hi 'v 'a pɛpɛ 'v, ɛ nɔ- mɔ Nyɔsua a -Hihiu bu -nyi 'a mu 'klɔ, Nyɔsua a -ti -mu', ɛ ɔtui 'a mu wlvn, a 'muɔv -mɔ lɛ na.

2 'Bu mɔ, nyiblo 'bu yi win -mu', ɛ 'yi -yi ni pi, ɛ 'yi 'a 'bio 'pa-, ɛ 'ni -hleeɛ 'li ɔnu -mɔ, kɛɛ, Nyɔsua ɛ yi 'li -mɔ -hlee -ni, -ɛ nuɔo, -ti -mu', ɛ hɛ, nyibli 'ni -yruɔo liɔt' lɛ, Nyɔsua a -huhli-tebli, ɛ nɔ- ɛ nɛ -mɔ lɛ, 'ki 'li Nyɔsua a -Hihiu a 'klɔ 'kwli.

3 Kɛɛ, nyiblo -mu', -ɛ hɛ -ti -mu', Nyɔsua ɔtuɔo wlvn, 'ki 'li 'a 'bliwin 'kwli, nyiblo a 'mu, 'a 'bio ɛ yi 'li -mɔ -hlee -ni, ɛ 'mu ɔnu 'klɔ -nyi a -ti, kɔ, ɛ 'mu 'li ɔnu ɔwlv 'kwli bu ɔtu, -ɛ diɛ nu, v 'mu ye' -muu -ni, 'ki 'v Nyɔsua a 'hru wlvn.

4 Nyiblo -mu', -ɛ di win -mu' pu, ɛ 'yi -yi, 'a diɔnɔ ɛ yi -hɛɛ -ni. Kɛɛ, nyiblo -mu', -ɛ di -ti -mu' hla, Nyɔsua ɔtuiɛ wlvn, 'ki 'li 'bliwin 'kwli, nyiblo a 'mu, Nyɔsua a nyibli a pɛpɛ, nɔ- ɛ yi -hɛɛ -ni.

5 'N -hɔɛ wɛnɛ ni, 'ki 'aan pɛpɛ ba pu wɛn win -mu', a 'yi -yi. Kɛɛ, dɛ 'n -hɔɛ, -ɛ -hi 'v dɛ a 'mu 'v, ɛ nɔ- mɔ, Nyɔsua a -ti -mu', ɛ ɔtui 'a mu wlvn, ba naɔa -mɔ lɛ, 'ki 'li 'aan diɔnɔ a 'bliwin 'kwli. Nyiblo 'bu yi win -mu', ɛ 'yi -yi ni pi, ɛ diɛ 'ni -hɔɛ, 'ki nyiblo -bi, bu -haɔa, 'ki 'li 'aan 'bliwin 'kwli, -ɛ diɛ nu, Nyɔsua a nyibli 'mu ye'

-muu -ni, 'ki 'li Nyɔsua a ɔwlv a ykuole 'kwli. 'Bu 'yi 'mu lɛ -ni, -ɛ -bi nyiblo -mu', -ɛ nɛ win -mu', Nyɔsua ɔtuɔo wlvn -mɔ lɛ, nyiblo a 'mu, ɛ yi nyibli 'ni -hɛɛ -ni, 'ɛ -hi 'v nyiblo -mu', -ɛ pi win -mu', ɛ 'yi -yi.

6 'Na 'diayɔnɔ -na, 'bu mɔ, 'ni di 'li 'a mu -mɔ, 'ti- 'ni yi 'li 'a mu -mɔ ni -hlee -ni, 'ni yi win -mu', a 'yi -yi ni pi, -bi' ɛ di 'ki 'aan -hɛɛɛ nu 'li? 'Bu mɔ, 'ni di 'li, 'n kɔ ɔbu -hɔɔa 'a mu -huhli-tebli a 'mu, Nyɔsua tɔɔ 'mu, 'a dɛ -bi klɛ, kɔ, ɔbu nuɔo, ba kɔ ɔtɔ, kɔ, ɔbu lee nɛ 'a mu -ti -mu', Nyɔsua ɔtu 'mu wlvn, kɔ, ɔbu tɔɔ nɛ 'a mu dɛ -bi. 'Bu mɔ, 'ni nu 'a nunuo lɛ, -ɛ -bi 'n di 'a mu 'ni -hɛɛ -ni.

7 ɔBu puɔv bibi-tebli a dɛ yi. 'Bu mɔ, ɔni yi 'li 'padue lɛ ni -bibi -ni, ɛ kɔ, ɔni yi 'li dɔkv' lɛ ni -bibi -ni, -bi' nyibli di 'ki -wladv a 'mu, -yi ble, 'a yiyie nu 'li?

8 Kɛ- tu-ɔamv a bibie ni 'mu -wɛ. 'Bu mɔ, dakɔ 'bu yi tv ni -wɛn, nyiblo -mu', -ɛ yi tu-ɔamv bi, 'bu 'yɛ ni 'klaɔa' lɛ -tɛɛ, -bi' nyibli di 'ki tv a 'mu, 'a kɔmumuo nu 'li?

9 Kɛ- ni -do ɛ ni 'mu -wɛ, 'ki 'v win -mu', nyiblo 'yi -yi, 'a puɔv a -ta'. 'Bu mɔ, 'ba yi win -mu', a 'yi -yi ni pi, -ti -mu', a di hla, -bi' nyibli di 'a lɛyuyruo nu 'li? ɛ di 'wi- tɛ nyiblo 'yɛ ni 'puɔlɛ wɛn 'li lɛ.

10 ɛ mɔ ɔhan-ti, win a gblegble, 'ɛ ni 'nɛ- 'kɔ ki. 'A pɛpɛ a 'mu, nyibli yruɔɛ' lɛ.

11 Kɛɛ, 'bu mɔ, win -mu', 'n 'yɛ ni yru' lɛ, nyiblo 'bu yi 'mɔɔ -mɔ ni pi, 'ki 'v 'mu -mɔ, nyiblo a 'mu, ɛ mɔ 'dagbatayu ɔniɔ, 'na 'mumu, 'n mɔ 'dagbatayu, 'ki 'vɔv -mɔ.

12 'A -ti, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'ki 'li 'aan ɔwlv a pɛpɛ ki, ba -hɔɛ 'klɔ a gblegble -mu', Nyɔsua a -Hihiu yi nyibli -nyi, 'ki 'v 'a -kvan a -ta', -ɛ diɛ nu, a 'mu 'klɔ -hɔɔhɔv a 'mu kɔ, -tɛ dɛ a 'mu, ɛ kwɛɛ nɛ 'a mu ki -tɛɛ. Kɛɛ, -ti kɔ -ti a 'muɔv -hɔɛ, nɔ- mɔ, a 'mu 'aan 'bio -Yusu a nyibli -hɛɛ -ni, 'ki bu muu ye', 'ki 'v Nyɔsua a 'hru wlvn.

13 ɛ nɔ- nuɔo, nyiblo 'bu kɔ 'klɔ, 'ki bu pu win -mu', ɛ 'yi -yi, ɛ kɔ bu -hɔɛ Nyɔsua 'klɔ -wɛ, -ɛ diɛ nu, ɛ 'mu win a 'mu -ha, 'ki 'li 'a 'bliwin 'kwli.

14 'Bu mɔ, win -mu', 'n 'yi -yi, 'ni yiɔt ni pi, 'ni yi Nyɔsua ni dɛ, ɛ mɔ ɔhan-ti, 'na ɔwlv, nɔ- dɛɛ. Kɛɛ, 'mɔ -bi, 'ni -yruɔo ɔdedede lɛ.

15 -Bɪ 'n di 'kɪɔ̃ɪ nu 'lɪ? 'Bɔ mɔ, 'nɪ yɪ Nyɪsɔa nɪ dɛ, 'n di nu win -mɔ', 'n 'yɪ -yɪ, 'mɔɔ̃ɔ da, ɛ kɔ, 'mɔɔ̃ɔ da -wɛ, 'kɪ 'lɪ 'na 'bliwin 'kwli, -ɛ diɔ̃ɛ nu, 'mɔ -tɪ a 'mɔ lɛ yru. 'Bɔ mɔ, 'nɪ yɪ -wla nɪ ble, 'n di nu win -mɔ' -wɛ, 'n 'yɪ -yɪ, 'mɔ ble, ɛ kɔ, 'mɔ ble -wɛ, 'kɪ 'lɪ 'na 'bliwin 'kwli.

16 'Bɔ 'yɪɔ̃ɪ 'pa-, -mɔ -mɔ', -ɛ yɪ Nyɪsɔa 'wio -nyɪ, 'kɪ 'lɪ win -mɔ', ɔ̃yɪ -yɪ 'kwli, nyibli -mɔ', -v 'yɪ -tebli a 'mɔ -yɪ, v 'yɪ 'lɪɔ̃ɪ 'lɪ -wɛ, bɔ pɔ lɛ: Kɛ- bɔ nɪ 'mɔ, -ɛ nuɔ̃ɔ, v nɔ- -mɔ -bɪ, -tɪ a 'mɔ, -hɛ, v 'nɪ -yruɔ̃ɔ lɪɔ̃ɪ lɛ.

17 -Mɔ -bɪ, -yɪ -nyɪ Nyɪsɔa 'wio -tɛɛ, 'kɪ 'lɪ win -mɔ', ɔ̃yɪ -yɪ 'kwli. Kɛɛ, ɛ 'nɪ -hɛɛɔ̃ɛ lɪ -na 'bɪhɪan.

18 'N yɪ -nyɪ Nyɪsɔa 'wio, -ɛ nuɔ̃ɔ, 'n pɪ win -mɔ', 'n 'yɪ -yɪ, 'nɪ -hɪ 'v 'aan pɛpɛ 'v.

19 Kɛɛ, 'n kɔ 'na 'bio -Yusu a nyibli -bɪ 'hɔɛn-, ɔ̃ba 'kukue lɛ, 'bliwin -mɔ', nyibli yruɪ lɛ, ɛ nɔ- 'n -hɔɛ ɔ̃bɔ pɔ, -ɛ diɔ̃ɛ nu, 'mɔ ɔ̃nɔ Nyɪsɔa a -tɪ kɛ -hɪhɪa -nɪ, 'ɛ -hɪ 'v ɔ̃bɔ pɔ win -hɔɔhɔɪ -mɔ', 'n 'yɪ -yɪ, kɔ, v 'yɛ nɪ yru' lɛ.

20 'Na 'dɪayɪnɔ -na, 'aan 'lulɛ-hihie, ɛ 'nɪ 'wɪ 'lɪ 'yonɔ a 'lulɛ-hihie yɪ, kɛɛ, bɔ 'wɪ-nyibli -bɔ, -v ku a 'lulɛ-hihie yɪ. 'Kɪ 'v -tebli -hɔɪn a nunuo a -ta', ba 'wɪ- 'yonɔ yɪ, -v 'yɪ -tebli -hɔɪn a nulɛ -yɪ.

21 V 'crɪɔ̃ɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ:

«Nyɪsɔa wɛn 'nɪ, ɛ di lee nyibli -mɔ',
v pɪ dakɔ a win,
-ɛ diɔ̃ɛ nu, v 'mɔ Nyɪsɔa a -tɪ 'a dakɔ -lee -nɪ.
'ɛ mɔ ɔ̃han-tɪ, 'kɪ ɛ di 'lɪ dakɔ a win 'kwli -naa -nɪ,
ɛ 'mɔ 'lɪ 'a dakɔ -mɔ -hlee -nɪ.
Kɛɛ, ɛ yɪɔ̃ɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'yɛ ɔ̃bɪ ɛ nu 'a nunuo lɛ,
'a dakɔ 'yɪ 'lɪɔ̃ɪ 'lɪ -wɛ, bɔ pɔɔ̃ɔ nɔa yɪ bɔ.»

22 'A -tɪ, win -mɔ', ɔ̃yɪ -yɪ a pɔpɔɔ, ɛ mɔ yruule ɔ̃nɔɔ, Nyɪsɔa yɪ nyibli -mɔ' -nyɪ, -v 'yɪ -Yusu ɔ̃wɔɔ yɪ -kuo -nɪ, -ɛ diɔ̃ɛ nu, v 'mɔɔ̃ɔ yɪ, -ɛ mɔ, v 'yɪ 'a nyibli 'pa-. Yruule a 'mɔ, Nyɪsɔa 'nɪ -nyɪɔ̃ɛ lɪɔ̃ɪ nyibli -mɔ', -v -wɛ 'a ɔ̃wɔɔ a yɪkuole -mɔ. Kɛɛ, 'kɪ -mɔ', -ɛ niɔ̃ɛ, nyibli 'v hɛ -tɪ -mɔ', Nyɪsɔa ɔ̃tu ɔ̃nɔ wɔɔn, ɛ nɔ- mɔ yruule -mɔ', ɛ yɪ nyibli -mɔ', -v kuo -Yusu ɔ̃wɔɔ yɪ -nyɪ. ɛ 'nɪ

-nyɪɔ̃ɛ lɪɔ̃ɪ nyibli -mɔ', -v 'yɪ -Yusu ɔ̃wɔɔ yɪ -kuo -nɪ.

23 'Bɔ mɔ, 'a mɔ Nyɪsɔa a nyibli 'ba 'kukue lɛ, 'aan pɛpɛ a 'mɔ, 'ba yɪ win -mɔ' nɪ pɪ, a 'yɪ -yɪ, 'tɪ-, 'ba nɪ 'v -tɪtɛ nɪ -do a 'mɔ bɔ, 'tɪ- nyibli -mɔ', -v 'yɛɛ -Yusu 'Kɪsɔ ɔ̃wɔɔ yɪ nɪ -kue -nɪ, ɛ kɔ, nyibli -bɪ -mɔ', -v 'yɪ -tebli a 'mɔ -yɪ, 'bɔ pa 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, kɛ- v di pɔ, -ɛ mɔ, 'aan 'lɪ -hɔn 'v 'hru wɔɔn.

24 Kɛɛ, 'aan pɛpɛ, Nyɪsɔa a -tɪ -mɔ', ɛ ɔ̃tu 'a mɔ wɔɔn, 'ba yɪɔ̃ɪ -mɔ lɛ nɪ nɛ, 'kɪ 'lɪ 'aan 'bliwin 'kwli, 'tɪ- nyibli -mɔ', -v 'yɛɛ -Yusu ɔ̃wɔɔ yɪ nɪ -kue -nɪ, kɔ, nyibli -bɪ -mɔ', -v 'yɪ -tebli a 'mɔ -yɪ, 'bɔ pa 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, -tɪ -mɔ', a hɛ, nɔ- di ɔ̃nɔɔ̃ɔ -tɔɔ -nɪ, -ɛ mɔ, dɛ -mɔ', v nɪ, ɛ mɔ dɛ 'kuku ɔ̃nɔɔ. -Tɪ a pɛpɛ -mɔ', a hɛ, v yɪ 'wɪn, ɛ diɔ̃ɛ 'nɪ nu, 'waa ɔ̃wɪ 'mɔ ɔ̃nɔ -bati lɛ -pɔɔ -nɪ.

25 -Huhli-tebli a pɛpɛ -mɔ', v yɪ 'lu -mɔ lɛ -hie, ɛ di bi pɛpɛ', v 'mɔ kwɪ bɔ bla, 'kɪ 'v Nyɪsɔa ye', v 'mɔɔ̃ɔ 'nyɛ lɛ pɔ, kɔ, v 'mɔɔ̃ɔ hɪa, 'kɪ 'v nyibli a pɛpɛ ye', -ɛ mɔ: «ɛ mɔ ɔ̃han-tɪ ɔ̃nɔɔ, 'kɪ Nyɪsɔa nɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ.»

'Bɔ mɔ, 'ba 'kukue lɛ, -tebli -mɔ', a nɪ, bɔ bi gblo yɪ

26 'A -tɪ, 'na 'dɪayɪnɔ -na, dɛ 'n -hɔɛ ɔ̃bɔ tɔɔ nɛ 'a mɔ, ɛ nɔ- -bɔ: 'Bɔ mɔ, 'ba 'kukue lɛ, -ɛ -bɪ yɪ wɛn -wla nɪ ble, -ɛ -bɪ 'ɛ tɔɛ Nyɪsɔa a -tɪ, -ɛ -bɪ 'ɛ tɔɛ nyibli -huhlɛ -bɪ, Nyɪsɔa -nu, ɛ yru' lɛ, -ɛ -bɪ 'ɛ pɪ win -mɔ', ɛ 'yɪ -yɪ, -ɛ -bɪ 'ɛ -hɛ win a 'mɔ. -Tɛbli a pɛpɛ a 'mɔ, a nɪ, ɛ blɛɛ yɪ, bɔ -hɛɛ Nyɪsɔa a nyibli, bɔ muu ye', 'kɪ 'v Nyɪsɔa a 'hru wɔɔn.

27 Nyibli 'bɔ nɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, 'bɔ yɪ win -mɔ' nɪ pɪ, v 'yɪ -yɪ, nyibli nɪ 'hɔɛn ta, nɔ- blɛɛ yɪ, -bɔ pɔ win. 'Bɔ yɪ nɪ win nɪ pɪ, bɔ pɔ dodoyo. 'Tɪ- ɛ blɛɛ yɪ, nyiblo bɔ -ha win a 'mɔ.

28 'Bɔ mɔ, nyiblo 'bɔ 'yɪ 'v -nɪ, -bɔ -ha win a 'mɔ, -ɛ -bɪ, ɛ nu -tɛɛ, bɔ ma wɛn, 'kɪ 'v nyibli ye', kɛɛ, bɔ 'plɛɛ 'lɪ 'waa dɪɔnɔ kɔ Nyɪsɔa 'hɔɛn- -mɔ, 'kɪ 'lɪ 'waa ɔ̃wɪ kɪ.

29 Nyibli -mɔ', Nyɪsɔa ɔ̃tu -tɪ wɔɔn, 'bɔ yɪɔ̃ɪ -mɔ lɛ nɪ nɛ, nyibli nɪ 'hɔɛn ta, nɔ- -bɔ pɔ win. 'Bɔ yɪ win nɪ pɪ, 'waa 'bio blɛɛ yɪ, bɔ pɔ ɔ̃nɔ nɔa yɪ bɔ, -ɛ diɔ̃ɛ nu, v 'mɔɔ̃ɔ 'ye, 'bɔ mɔ, -tɪ -mɔ', v hɛ, 'bɔ mɔ ɔ̃han-tɪ, -hɔɔ' 'bɔ mɔ hɪ.

15

30 'Bu mo, Nyisua 'bu yi nyiblo de yrayru ni -tue -ni, -e -bi nyiblo -bi -mu', win ni wen 'li wlon, bu ma wien, -e di□e nu, 'a 'bihian a 'mu, e 'mu win pu.

31 'Aan pepe, a -we 'li ba hla -ti -mu', Nyisua □tu 'a mu wlon ni, kee, ba nu dodoyo, ba pu win, -e di□e nu, 'a -ne nyiblo, e 'mu de 'nyi, ko a 'mu 'aan 'bio 'kl -nyi -we.

32 Nyiblo 'bu ko 'kl, 'ki bu hla -ti -mu', Nyisua □tu□o wlon, e -we 'li bu ko□ 'kl a 'mu win ki ni,

33 -kotu Nyisua 'ni -hua□a li, -ba nu -tebli -mu', -e 'yi gblo yi -bi. E no- -mo -bi, 'a -tebli a pepe -mu', e ni, e bi gblo yi.

Nugbi -mu', -u ni 'li 'a mu 'nyi, bu nu -tebli, □wi yi, -te nugbi a pepe -mu', -u ni 'li 'cve -bi bu, u ni 'a nunuo.

34 'Bu mo, 'ba 'kukue le, u 'yi yi -blee -ni, bu pu win, ('ki 'u gble a puppu a -ta'). Kee, u blee yi, bu □tuu 'u nyibepu 'u, □wi yi, -te u nu la 'a 'cicru, 'ki 'li Nyisua a tetecrien 'kwli.

35 De 'bu ni 'u, 'bu 'ye ni yru□o le, 'a -ti, 'bu -hue bu 'beti -ni, -e -bi bu -plee 'u ti le, 'bu nyre 'li 'kayu bu, u 'mu 'waa nyibepu 'beti -ni. E 'yi 'u le -no□ -ni, 'ki nugba bu pu win, 'ki 'li 'cve bu, ('ki 'u gble a puppu a -ta').

36 □Bi a 'yi□i ki -wen? -Bakle, 'a mu -mo -bi, a wen 'ni, 'ki Nyisua a -ti □tuu 'li 'a mu -mo -wlu, -huv', 'a mu ni -do, 'a mu □ble□e kua.

37 Nyiblo 'bu pu le, e ko Nyisua a -Hihiu* a 'kl, -huv', e mo Nyisua a winwlon-hanyo* □ni□, -e -bi bu ko 'a yiyie, -e mo, -ti -bu, 'n yi 'cru, 'n ye 'a mu yi, -aan Kokoonyo a □gbetu, no- hla□a.

38 -Ti -bu, 'n yi 'cru, nyiblo 'bu 'ye ni -hua bu pu□v nua yi bu, -e -bi nyiblo a 'mu, nyiblo □du 'ni 'puv 'li□i nua yi bu -we.

39 'A -ti, 'na 'diayinu -na, ba -hua□a, 'ki 'li 'aan □wli a pepe ki, 'ki Nyisua a -Hihiu bu -nyi 'a mu 'kl -mu', -e ni□e, -ti -mu', Nyisua □tu 'a mu wlon, a 'mu□v -mo le na, e ko, a 'ni 'kaa 'li nyibli -mu' yi, -u pi win -mu', u 'yi -yi.

40 Kee, -tebli a pepe -mu', a ni, ba nu□o -tee, ko, bu bi gblo yi.

-Te Nyisua -nu, 'e -ha 'li -Yusu 'Klisu 'kokoonyibli 'nyi, 'e -ha□a 'klo

1 'Na 'diayinu -na, □haantitie -mu', 'n pu la 'a mu, ti -hi la a ti 'yri, e no- 'n -hue □bu nina ki de. No- a kuo □wlv yi, a 'ble kua, 'ki 'li 'aan □wli ki.

2 □Haantitie a 'mu, e no- Nyisua ni, 'e we 'a mu, 'bu mo, 'ba kuo □ne □wlv yi 'a -ne ti, □wi yi, -te 'n nu la□a 'aan puppu. 'Bu mo, 'bu 'yi 'mu le -ni, -e -bi e 'wi yi, a 'yi -huan□a □wlv yi ni -kue -ni.

3 Yi-hede, 'n too la 'a mu -tebli -mu', -Yusu 'Klisu a □gbetu, e too la 'mu. -Ti a 'mu, e no- mo: -Yusu 'Klisu 'ku ni, -aan de 'kuku a -ti, □wi yi, -te u nu la 'a 'cicru, 'ki 'li Nyisuaerien 'kwli.

4 -Te e 'ku, -e -bi u -ha 'u□v ni, -nyrowi ni 'huen, ta a -nyrowo, -e -bi Nyisua -ha 'li□i 'kokoonyibli 'nyi ni, 'e -ha□a 'klo, □wi yi, -te u nu la 'a 'cicru, 'ki 'li Nyisuaerien 'kwli.

5 -Te e 'hru 'klo, -e -bi e 'hru Pielu yi, ko, 'e 'hru ne 'a -nagbopu* ni -pu □tu 'u 'huen -mu' yi,

6 -nyrowo □du 'kwli, 'e 'hru ne 'a -nagbopu -bi yi de, -u -hi (500) -hotrowi ni □hun 'lu. 'Ki 'li nyibli a 'mu 'nyi, -u -bi 'ku ni, kee, 'waa de □tie pi -huhlun, u nu- hu.

7 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi e 'hru Saku yi, 'ti- 'e 'hru ne 'a -monanyu* a pepe -mu' yi.

8 -Te 'waa pepe a 'mu, u -hi, -e -bi 'mo -mo le'boonyiblo, e 'hru yi -we. -Nyrowo a 'mu, 'n 'wi la 'yu yi, -e 'yi -ku, u -ko.

9 E mo □han-ti, 'ki 'li -Yusu a -monanyu a pepe 'nyi, 'mo -mo 'hian. 'N 'yi yi -blee -ni, 'ki bu daa 'mu -Yusu a -monanyo, -e nu□o, 'n □tui la -Yusu a -monanyu □hiven diaki.

10 Kee, Nyisua nu 'mu □haande -mo, 'ni -he nyiblodv -bu, a yi ke 'ye. □Haande a 'mu, e nu 'mu 'yi □hlon le, e 'yi dadu 'pa-, e nu□o ni, 'ni nu -kuan, 'ni -hi 'u -Yusu a -monanyu a pepe 'u. Kee, 'kl -mu', 'n ni, 'ni ni -kuan, e 'yi 'na dionu a 'kl 'pa-, Nyisua -mu', -e nu 'mu □haande 'yi □hlon le, e no- ko 'kl □ni□.

11 'A -ti, 'ye □bu e mo 'mo, -e pu -Yusu a □haantitie, -huv', 'ye □bu e mo 'a

-monanyu -bi -mu', de ni -do, no- □nuo. -Aan pepe, Nyisua a -ti ni -do, no- -a ne -mo le, e no- -a kuo □wlu yi.

-Te nyibli di 'li 'kukunyibli a 'nyi-hvnhon nu, v di 'klo'huru nu

12 □Haantitie -mu', -a pi nyibli, e no- -bu: Nyisua -ha 'li -Yusu 'Klisu 'kukunyibli 'nyi ni, 'e -ha□a 'klo. -Te de a 'mu, e ni 'ki 'mu le, de- ko -ti, 'ki 'li 'a mu 'nyi, -v -bi 'u pi le, -e mo, nyibli 'yi 'li□i 'li -we, bu -hon 'li 'kukunyibli 'nyi, bu 'hri 'klo.

13 'Bu pa, 'bu mo wen □han-ti, -e mo, nyibli 'yi wen 'li□i 'li -we, bu -hon wen 'li 'kukunyibli 'nyi, bu 'hri wen 'klo, □wi yi, -te -v -bi ni 'a hihla, -e -bi e di □hen wen 'nyre, -e mo, -Yusu 'Klisu 'yi 'li 'kukunyibli 'nyi -hon, 'e 'yi 'klo 'hri.

14 Ba □tu□o 'yie. 'Bu mo wen □han-ti, -e mo, -Yusu 'Klisu 'yi 'li 'kukunyibli 'nyi -hon, e 'yi 'klo 'hri, -e -bi e di □hen wen 'nyre, -e mo, Nyisua a -ti -mu', -a ne -mo le, -a ne wen□e -mo le dadu, 'a kuo wen -Yusu □wlu yi dadu -we.

15 'Bu mo, 'bu ni 'mu le, -e -bi e di □hen wen 'nyre, -e mo, Nyisua a -ti -mu', -a hle, e mo hi □nuo, -koti -a lee nyibli ni, -e mo, Nyisua -ha 'li -Yusu 'Klisu 'kukunyibli 'nyi ni, 'e -ha□a 'klo. Kee, 'bu mo wen □han-ti, -e mo, Nyisua 'yi 'li□i 'li -we, bu -ha 'li nyibli 'kukunyibli 'nyi, bu -ha □nu 'klo, -e -bi e di □hen wen 'nyre, Nyisua 'yi 'li -Yusu 'Klisu 'kukunyibli 'nyi -ha, 'e 'yi□i 'klo -ha.

16 'Bu mo, nyibli 'bu 'ye ni di wen 'li 'kukunyibli 'nyi ni -hon, 'bu 'ye ni di wen 'klo ni 'hri, e di □hen wen 'nyre, -e mo, -Yusu 'Klisu 'yi 'li 'kukunyibli 'nyi -hon, 'e 'yi 'klo 'hri.

17 'Bu mo, -Yusu 'Klisu 'bu 'yi 'li 'kukunyibli 'nyi -hon, -e -bi a kuo wen□e □wlu yi dadu, e di □hen wen 'nyre, -e mo, Nyisua 'yi wen 'aan de 'kuku a -ti -mo -hru.

18 De a 'mu, e di □hen wen 'nyre, -e mo, nyibli -bu, -v kuo -Yusu □wlu yi, 'ti- -v 'ku, Nyisua 'yi 'li□i 'li -we, bu wa wen □nu.

19 'Bu mo, □ba kuo wen□e □wlu yi, ko, □ba yi wen□e ni -ple, -e mo, -Yusu 'Klisu di -a mu 'ni -heε -ni, 'ti- -heεε a 'mu, 'bu mo wen 'ne- 'klo -bu ki ni -do a -heεε, ko, -aan nyiblo ni -do 'bu 'ye ni di wen 'li yako

'kwli ni mu, -aan de di ni wen nyai diaki, 'ki 'li nyibli a pepe 'nyi.

20 Kee, e 'yi 'mu le -ni. E mo □han-ti □nuo, -Yusu 'Klisu -hon 'li 'kukunyibli 'nyi ni, 'e 'hri 'klo. E no- mo yi-henyiblo, Nyisua -ha 'li 'kukunyibli 'nyi, e -ha 'klo. De a 'mu, e no- tve ne -a mu, -e mo, nyibli -bi -mu', -v 'ku, v di 'li 'kukunyibli 'nyi 'ni -hon -we, v 'mu 'klo 'hri.

21 -Tonyiblo ni -do, e no- ya 'ne- 'kukubu -tutu ki. -Tonyiblo a 'mu, 'a 'nyre mo Adamu. -Tonyiblo ni -do, no- nu□o -we, nyibli 'v -hven ke 'li 'kukunyibli 'nyi, 'v yi ke 'klo 'hri. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre -mo -Yusu 'Klisu.

22 Nyibli a pepe mo Adamu a 'mu a 'yonu a 'yonu □nuo. -Te Adamu a 'mu, e 'ku, nyibli a pepe a 'mu, v di le 'ni 'kuku -ni -we. 'Ti- nyibli -mu', -v ko -Yusu 'Klisu 'hven-, -v -mve, -te -Yusu 'Klisu a 'mu, e -hon 'li 'kukunyibli 'nyi, e 'hri 'klo, -e -bi nyibli a pepe a 'mu, v di -hon 'li 'kukunyibli 'nyi, v 'mu 'klo 'hri -we.

23 Kee, -tebli a pepe a 'mu, -e di 'lu -mo mu, e di kukue □wien le. -Yusu 'Klisu, no- mo yi-henyiblo, -e 'hri 'klo. -Nyrowo -ko 'kwli e di -hvan di de, nyibli -mu', -v mo 'a nyibli, 'ki Nyisua di 'li □nu 'kukunyibli 'nyi -haa -ni, e di □nu 'klo -ha.

24 'Bu -hi, 'kuo -hvin* ko 'waa nyibli gbagbi 'hven-, -Yusu 'Klisu di -we □nu bu, e ko 'klo -bu, 'a naanyu a pepe, -v 'ye ni □tuu 'v□v 'hven-. 'Bu -we 'waa pepe bu, -e -bi 'klo di 'li 'ni -we. -E -bi -Yusu di 'li 'a bodiade 'ni -ha, e 'mu□v 'a 'Bai -nyi.

25 'Bu mo, -Yusu 'Klisu 'bu di -hvan de, e bleε yi, bu nu bodiade de, e 'mu□v gba -gbagba, ti -mu' -ko 'yri 'a 'Bai Nyisua di 'v□v -nuu -ni, 'a yraanyibli a pepe, v 'mu 'li -Yusu 'Klisu bu ni, e 'mu 'v nyre.

26 'Kukubu, e no- mo le'booyraanyo, Nyisua di bu -we.

27 U 'cru la 'li□i Nyisua□ien 'kwli ni, -e mo: «Nyisua nu□o ni, -tebli a pepe 'e ni 'li□i bu.» -Te Nyisua pu la le, e 'yi 'nyre □hen, -e mo, 'ki 'a 'mumu, e di 'li 'a 'Yu a 'mu bu ni, -koti e ni -do, e no- ni□e, -tebli a pepe 'e ni 'li 'a 'Yu bu.

28 Ti -mu' -ko 'yri Nyisua di -hvan 'v□v -nuu -ni, -tebli a pepe 'mu 'li 'a 'Yu bu ni, -e -bi 'a 'Yu a 'mumu, e di□e 'ni nu, e 'mu

-huan 'lɪ 'a 'Baɪ, -ɛ -nyiɔe -tebli a pɛpɛ bu nu. -Aan 'Baɪ Nyɪsua a 'mu, ɛ kɔ bu kɔɔ -tonyibli a pɛpɛ, kɔ 'a -nɛ ɔdedede win ki.

29 Ɛ kɔ nyibli -bɪ, 'u nu 'lɪ 'a mu 'nyi, 'u pi ɔnu 'nie 'lu ɛ, 'ki 'u nyibli -mu', -u 'yi 'nie 'lu -pu, 'ti- -u 'ku a -ta'. De -kɔ de a 'mu, u ni 'lɪ? ɔBi de a 'mu, u 'ni -nuɔo liɔi, -te u puɔɔ ɔhan-tɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua di -ha 'lɪ nyibli 'kukonyibli 'nyi, ɛ 'mu ɔnu 'klo -ha?

30 'Ya 'u 'lu de, ba ta 'u -a mu -mɔ ɛ. -Te -a kuo ɔnɛ ɔwɪu yi, -ɛ mɔ, Nyɪsua di 'lɪ nyibli 'kukonyibli 'nyi 'ni -ha, ɛ 'mu ɔnu 'klo -ha, ɛ nɔ- nuɔo, ɔa -wen 'a -nɛ ti, 'ki -ba 'ye ɔhɪven, 'bu mɔ, ɔba yi 'lɪ Nyɪsua a -tɪ nyibli -mɔ ni gbɛ.

31 Ɛ mɔ ɔhan-tɪ ɔniɔ, 'diayɪnu -na, 'a -nɛ -nyrɔwɔ, 'ki 'n ni 'lɪ 'kukubu wɔn. 'N yi 'a mu -tɪ a pɛpɛ a 'mu 'ni -lee -ni, -ɛ nuɔo, 'aan -tɪ, 'n pi 'na diɔnu a -pli, -te a kɔ Kukonyɔ -Yusu 'Kɪsu 'hɪven-, a -mɔɛ.

32 'N 'ye ɔhɪven diakɪ, 'ki 'nɛ- Efesɪɔ 'kwli, 'ki 'lɪ nyibli -mu' -ji', ɔwi yi, -te 'n kɔ 'wan 'kwli a mɔma 'hɪven-, -a 'ye ni -wɔn wen. 'Klo -mɔ 'klo, 'n 'yi wen 'lɪɔi 'lɪ -wɛ, ɔbu wen wen ɔhɪvendɔ a 'mu a 'yie ki, 'bu mɔ, 'ni 'yi wenɔe ɔwɪu yi -kuo -ni, -ɛ mɔ, Nyɪsua kɔ bu -ha 'lɪ nyibli 'kukonyibli 'nyi, ɛ 'mu ɔnu 'klo -ha. Nyɪsua 'bu 'ye ni di wen 'lɪ nyibli 'kukonyibli 'nyi ni -ha, 'n di wen 'ni hle, ɔwi yi nyibli -mu', -u pi ɛ: «Ba di 'lɪ, -ba 'mle kɛ ɛ -tɛɛ, ɛ kɔ, -ba di kɛ de -tɛɛ, -ɛ nuɔo, -a 'tɛ 'kɔ ni.»

33 Kɛɛ, ba ɔtu 'aan diɔnu 'yie, 'ki 'u nyibli -mu' -mɔ, -u ni 'pɔple ɛ. Ɛ mɔ ɔhan-tɪ: -Wleyɛ ni -do, nɔ- niɔe, -wlo a pɛpɛ 'u pɔɛ.

34 Ba di 'aan diɔnu -mɔ. A 'ni 'nuo 'ki de 'kuku de. 'N yiɔi 'ni 'ye, -ɛ mɔ, 'ki 'lɪ 'a mu 'nyi, nyibli -bɪ ni 'lɪ, 'u 'yɛɛ Nyɪsua ni yi. -Tɔ 'mu 'a mu nu, ɛ nɔ- kɔ -tɪ 'ni ni 'pɔple ɛ.

-Bɪ' -aan 'hɪ di 'mu ni, 'bu mɔ, ɔba 'hri 'klo?

35 -Bakɛ, nyiblo di 'ni 'beti -ni: -Bɪ' nyibli di 'lɪ 'kukonyibli a 'nyi-hɔnhɔn nu 'lɪ? Nyiblo a 'mu, 'bu -hɔn 'lɪ 'kukonyibli a 'mu 'nyi, -bɪ 'a 'hɪ di 'mu ni 'lɪ?

36 -Mɔ -mu', -ɛ ni 'betile ɛ, ɔyi 'lule-hihie -kɔ. ɔBu puɔɔ de yi: ɔNi 'mu -kubu 'dɔ, -kɔ -bu pu 'uɔɔ -wlu, 'ti- ɛ 'mu ɔga. 'A -wɪpɔpɔɔ a 'mu, ɛ 'wɪ- 'kukubu yi.

37 'Bu mɔ, ɔni yi -kubu ni 'dɔɛ, kɔ 'a -nɛ -gbugblade ɔdu 'hɪven-, 'a 'yɛɛ ni -do, ɛ nɔ- ɔdɔɛ. -Te -mu', 'dɔdɔɛ a 'mu, ɛ di -mɔɛɔhɪnhɪan nu, ɔyiɔi -yi, -ɛ nuɔo, ɛ 'yi 'a tugbɛ 'pa-, ɔni 'dɔɔɔ liɔi.

38 'Bu mɔ, ɔni 'dɔ 'a 'yɛɛ, Nyɪsua, nɔ- niɔe, 'ɛ ɔge, 'ɛ yi tugbɛ -hɛ, ɔwi yi, -te Nyɪsua ni 'a -hɔhɔa. 'A -nɛ 'dɔdɔɛ a tugbɛ ni 'dɔ.

39 -Aan 'mumu, de ni -do, nɔ- ɔniɔ, 'ki 'u -a mu -mɔ. -Aan 'hɪ ni 'dɔ, mamɔ a -nɛ 'hɪ, 'ɛ ni 'dɔ, nɔbli a -nɛ ni 'dɔ, -hrin a -nɛ, 'ɛ ni 'dɔ -wɛ.

40 'Ki 'lɪ yako 'kwli, -tebli ni 'lɪ, 'ki 'nɛ- -tɔtu ki, -tebli 'ɛ ni 'nɛ- -wɛ. Yako 'kwli a -tebli a yɪnɔ ni 'dɔ, -tɔtu ki a -tebli a yɪnɔ, 'ɛ ni 'dɔ -wɛ.

41 'Yru a yɪnɔ ni 'dɔ, ɔhɔnpɔ a yɪnɔ, 'ɛ ni 'dɔ -wɛ, nyahro a yɪnɔ, 'ɛ ni 'dɔ. 'Ki 'lɪ nyahro -mɔ -bɪ 'nyi, 'a -nɛ nyahroyɛ 'bu ni 'u, ɛ kɔ 'a -nɛ yɪnɔ ni.

42 Kɛ- ɛ di 'mu ni -wɛ, 'ki 'u nyibli -mu' -mɔ, Nyɪsua di 'lɪ 'kukonyibli 'nyi -ha. -Tonyiblo a -plahɪ 'wɪ- 'dɔdɔɛ yi. 'Bu mɔ, 'bu 'ku, 'bu -ha 'u 'a -plahɪ 'u, -ɛ -bɪ ɛ yi 'ni ɔhɔn. Ti -mu', -ɛ kɔ 'yri Nyɪsua di 'lɪ nyiblo 'kukonyibli 'nyi -ha, ɛ diɔe 'klo -ha, nyiblo a 'mu, 'a 'hɪ 'yi 'lɪɔi 'lɪ -wɛ, bu ɔhɔn 'ki de.

43 'Bu mɔ, nyiblo 'bu 'ku, 'bu -ha 'u 'a -plahɪ 'u, 'a -plahɪ a 'mu, ɛ 'ni -kɔɔ 'ki 'klɪ de, ɛ yi nyre 'lɪ 'yie 'kwli ɛ. Kɛɛ, nyiblo -mu', ɛ di 'lɪ 'kukonyibli 'nyi -ha, 'a 'hɪ di ni 'klɪ ki, 'ti- ɛ 'mu 'lɪ 'yie 'kwli ɛ -nɔɔ -ni.

44 'Bu mɔ, 'bu yi 'uɔɔ ni -hɛ, 'a -plahɪ -mu', u -hɛ 'u, ɛ mɔ -tɔtu -bu a de ɔniɔ. Kɛɛ, ti -mu', -ɛ kɔ 'yri Nyɪsua di 'lɪɔi 'kukonyibli 'nyi -ha, ɛ di -nyiɔe 'hɪ yrayɪ. 'Hɪ a 'mu, ɛ mɔ Nyɪsua a -Hihiu* a de ɔniɔ. 'Ki 'nɛ- -tɔtu -bu ki, -a kɔ -plahɪ. 'A -tɪ, ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'ki 'lɪ yako 'kwli, -a di kɔ 'hɪ yrayɪ -mu', -ɛ mɔ Nyɪsua a -Hihiu a nunude.

45 Kɛ- u nu la 'a 'ciɪɪ, 'ki 'lɪ Nyɪsuaɪɪɪɪ 'kwli, -ɛ mɔ: «Adamu*, -ɛ mɔ la 'klo -bu, 'a yi-henyiblo, Nyɪsua nu laɔa ni, 'ɛ ni la 'klo.» Kɛɛ, -Yusu 'Kɪsu, -ɛ mɔ 'klo yrayɪ a yi-henyiblo, nɔ- -hɛ -Hihiu -mu', -ɛ yi nyibli 'klo yrayɪ -nyi.

46 'Hɪ -mu', Nyɪsua a -Hihiu di -a mu -nyi, ɛ 'yiɔi 'pa-, ɛ 'ni 'nyɛɛɔe 'hru ni, kɛɛ,

de -di 'hru 'nyee -ni, e no- mo -plahui. 'Bu -hi, 'ti- 'hui -mu', Nyɔsua a -Hihiu di -a mu -nyi, e 'mu 'u kwe.

47 Yɛ-henyiblo, -e mo la Adamu, e mo la -tutu ki a nyiblo ɔniɔ, Nyɔsua nu la -pla, e nu la. Kee, -Yusu 'Klɔsu, -e mo -tonyiblo yrayru, 'ki e -hon 'li yakɔ 'kwli.

48 -Tutu ki a nyibli 'wi- Adamu yi, Nyɔsua nu la -pla, e nu la. Kee, yakɔ 'kwli a nyibli, u nu- -mo -bi, u 'wi- nyiblo -mu', -e -hon 'li yakɔ 'kwli yi, -e mo -Yusu 'Klɔsu.

49 -Te ti ne -bu, -a 'wi- nyiblo -mu', -e mo Adamu yi, Nyɔsua nu la -pla, e nu la. -Nyɔwɔ ɔdu, -a di 'wi- -huan nyiblo -mu', -e -hon 'li yakɔ 'kwli yi, -e mo -Yusu 'Klɔsu.

Nyɔsua -ha 'u 'kukuu 'hru wlon

50 'Diayɛnu -na, -ti 'n hle, e no- mo: -Tonyiblo 'yi 'liɔ 'li -we, bu paa 'li 'a dɔnu a -plahui Nyɔsua a 'klo yrayru 'kwli. -Tebli -mu', -e yi ɔhon, e ko -tebli -mu', -e 'ye ni ɔhon, e 'yi 'liɔ 'li -we, bu ni 'u -tite ni -do.

51 Ba pu 'mu nua yi bu, 'mu 'a mu -huhlɛ -lee -ni: E 'yi -aan pepe 'pa-, -a 'ni 'kuɔ ni. Kee, -aan pepe, Nyɔsua di -aan 'hui 'ni 'ciɔ -ni.

52 'Bu bi le'boɔ-ɔamu, ti ni -do a ti 'yri, -a di 'ni 'ciɔ -ni, ɔwi yi, -te nyiblo 'ye ni 'kapu wen 'yie. 'Bu mo, 'bu bi -ɔamu, -e -bi nyibli -mu', -u 'ku la, nu- di 'li 'kukunyibli 'nyi -hon, u 'mu 'klo 'hru. 'Hui -mu', -e 'ye ni di ni ɔhon de, e no- u di ki pu. -A mu -mo -bi, -u 'ye ni 'kuɔ, Nyɔsua di -nyi -a mu 'hui yrayru -we.

53 E ɔhen 'nyre, -e mo, -aan 'hui -mu', -e di 'ku, 'ti- -e di ɔhon, e di -he 'hui -mu', -e 'ye di ni 'ku, ko, -e 'ye di 'ki ni ɔhon de.

54 Ti -mu' -ko 'yri de a 'mu, e di 'u 'lu -mo -muu -ni, -e -bi -ti -mu', u 'cru la 'li Nyɔsuaɔɔɛn 'kwli, e di 'u 'ni nyre. -Ti a 'mu, u 'cru la, e no- -bu: «Nyɔsua -ha 'u 'kukuu 'hru wlon, 'e -weɔɔ bu.

55 'Kukuu 'yi 'ki 'liɔ 'li -we, bu koo -tonyibli 'klɔ ki de. E 'yi 'ki 'liɔ 'li -we de,

bu nu 'ki -tonyibli 'cre 'yi ɔhlon le de.»

56 'Kukuu -we 'li bu nu nyibli 'cre le ni, 'waa de 'kuku a -ti. De 'kuku -mo -bi, tete a -ti, 'e ko 'klɔ, 'ki 'u nyibli ki. Tete, no- tue ne -a mu, de -mo de 'kuku.

57 'A -ti, -ba -nyi Nyɔsua 'wio, -e nuɔo, e yi -nyi -a mu 'klɔ, 'ki -ba -ha 'u de 'kuku 'hru wlon, e ko 'kukuu 'huen-, 'ki 'u de -mu', -aan Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu nu -a mu -mo a -ta'.

58 -E -bi 'ki, 'na 'diayɛnu -na, 'n nɔe -ni, -te e ni 'mu le, 'a -ti, ba 'nee 'u yi bu, ɔdedede 'ni 'nuo 'liɔ, a 'ni 'hɔon 'u 'hru wlon. Kee, 'ki 'li 'aan ɔwli a pepe ki, ba 'cibi 'u Kukɔnyɔ -Yusu a -kuan a nunuo. Ba ko 'a yiyie, -e mo, -kuan a 'mu, a ni, 'ki 'li 'a 'klɔ 'kwli, e 'yi dadu 'pa-.

16

'Wliye -mu', u -ha la, 'ki 'u -Yusu a nyibli -mu', -u ni 'li Jrusɛɔɔ 'kwli a -ta'

1 -Ti -bu, 'n mi 'ki 'a mu lee mo, e no- mo 'wliye -mu', a yi le 'kukue -ni, 'ki 'u Jrusɛɔɔ a -Yusu a nyibli a -ta'. -Te 'n pu le, -Yusu a nyibli -mu', -u ni 'li Galatɔɔɔɔba 'kwli, bu nu 'wliye a le'kukuele, ke- ba nuɔo -we.

2 'A -ne 'sɔɔndɔ, 'a -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'wliye -bu, e yi 'ye, e ko bu pu 'a de 'kɔɔɔ ki. Ke- ba nuɔo, -e diɔe nu, 'ni di 'li 'a mu -mo, a 'ni ɔha 'ki 'wli ɔdu -ha.

3 'Bu mo, 'ni nyre 'li 'a mu -mo, nyibli -mu', a -ha, 'ki bu gba 'li 'wliye a 'mu Jrusɛɔɔɔ 'kwli, 'n di 'cru 'cɔɔɔɔn, 'ki 'u 'wliye a 'mu a -ta', 'mu ɔnuɔu -nyi.

4 -Te 'n di 'a 'yie nu, -e -bi u ko 'mu 'huen- -a mu di mu.

'Dagbi -mu', Pɔɔ di le mu

5 'N -hɔe ɔbu mu 'li Masɔɔɔɔɔɔɔba 'kwli. 'Ni 'be 'blɔɔba a 'mu ɔtiɔ, 'ti- 'mu 'a mu yi -me mo di.

6 -Bakɛ, 'ni -di, 'n di -hii 'li 'a mu ti gbi -mo. -Bakɛ, 'n ni 'li 'a mu -mo -nɔni, ce a ti 'mu 'li -we, 'ti- 'mu -hi. 'Bu mo, 'ni nyre 'li 'a mu -mo, 'na mumuti 'bu nyre 'u, 'a -ne -tite, 'n di 'u mu, 'n -hɔe ba -heɛ 'mu, 'ki 'u 'na 'dagba a -ta'.

7 'Ni -huaɔa li ɔbu di 'li 'a mu -mo, 'ti- ɔbu 'ye ni -hi 'u ti -huɔhu 'u, ɔbu -hi. 'Bu mo, -aan Kukɔnyɔ 'bu -wen, 'n -hɔeɔe ni, ɔbu -wleen 'u 'a mu 'hui.

8 'N -hɔeɔe ni, ɔbu ni 'ne- Efesɔɔɔ 'kwli bu, Patɔkɔti a le'mimle bu -hi, 'ti- 'mu 'hru wlon bi,

9 -ε nu□o, Nyɩsua kla □haan'hru yɩ, 'kɩ □bu nuu 'nε- 'a -kvan, 'ye □bu 'na yraanyibli -hu.

10 'Bu mɔ, Timote 'bu nyre 'lɩ 'a mu -mɔ, ba 'ble□e kva -tεε, -ε di□e nu, ε 'mu plo a bleele kɔ, -ε nu□o, -tε 'n ni, 'nɩ ni -aan Kɔkɔnyɔ a -kvan, ke- nɩ -do, ε ni, 'ε ni 'a -kvan -wε.

11 Nyiblo □du 'nɩ 'yraa 'lɩ□ɩ. Kεε, ba -hεε □nε, -ε di□e nu, ε 'mu 'a 'dagba 'lu -mɔ gba, ε kɔ, ε 'mu 'nε- 'mu -mɔ nyre -tεε. -Yusu a nyibli -bu, -u nɩ 'nε-, u kɔ 'mu 'hɛn-, -a yɩ□ɩ 'nɩ -ple.

12 -Aan 'ɔɩayɩ Apɔlɔstɩ -mɔ -bɩ, 'n nyaa □nε lε, 'kɩ 'lɩ ti -hɔɔhɔɩ 'kwli, -ε di□e nu, ε kɔ -Yusu a nyibli -bɩ 'hɛn-, u 'mu 'a mu yɩ -mε mɔ di. Kεε, ε 'yεε -mɔ nɩ -wε, 'kɩ bu di 'lɩ 'a mu -mɔ. 'Bu kɔ 'hru, ε di 'lɩ 'nɩ di.

Lε'boɔwin

13 Ba nɩ 'u -pleele'. Ba kɔ □wlu nɩ -do, ba 'cibi 'u, ba kuo -Yusu a □haantitie □wlu yɩ. 'Aan □wli 'nɩ 'bie 'lɩ □hlɔn. Ba 'ble nyibe□wli kva.

14 'Bu mɔ, 'ba yɩ 'a -nε □dedede nɩ ni, ba nu□o, 'kɩ 'lɩ nɛle 'kwli.

15 'Na 'ɔɩayɩnu -na, a yɩ Sefanastɩ, kɔ 'a 'kayubukue a pepe nɩ, 'a yɩ□e -wε, -ε mɔ, u nu- mɔ yɩ-henyibli, -u kuo -Yusu 'Klɩsu □wlu yɩ, 'kɩ 'lɩ Akaiblogba 'kwli. U -ha 'waa dɔɔnu nɩ, 'kɩ 'u Nyɩsua a -kvan a -ta', -ε di□e nu, u 'mu -Yusu a nyibli -hεε -nɩ. 'N nyεε nε 'a mu lε,

16 ba □tuu 'u nyiblidu a 'mu 'u. Ba □tuu 'u nyibli a pepe -mu', -u kɔ□o 'hɛn-, -u nɩ -kvan -wε.

17 Sefanastɩ kɔ Fɔtinastɩ, kɔ Akaikustɩ 'hɛn-, 'waa didie -bu, u -di, ε nie 'mu dɔɔbɩ. 'Bu mɔ, 'nɩ yɩ □nu nɩ 'ye, ε 'wɩ- tε 'n 'ye nɩ 'ye wen 'a mu.

18 'Waa didie blee 'na plo nɩ dɩakɩ, □wɩ yɩ, -tε u nu la de, 'u di la 'lɩ 'a mu -mɔ, 'u blee la 'aan plo. Nyiblidu a 'mu, ba □tuu 'u □nu.

19 -Yusu a nyibli a pepe, -u yɩ 'nε- Asiblogba 'kwli lε 'kukue -nɩ, u 'beti 'a mu. -Yusu a nyibli kɔ Akilastɩ kɔ Prisilɩ 'hɛn-, -u yɩ lε 'kukue -nɩ, 'kɩ 'nε- 'waa 'kayu bu, u 'beti 'a mu, 'kɩ 'lɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'nyre 'kwli.

20 -Yusu a nyibli a pepe -bu, -u nɩ 'nε-, u 'beti 'a mu -wε. Ba -nyinyi 'wio -tεε, □wɩ yɩ 'ɔɩayɩnu.

21 'Na □gbetu, 'mɔ -yɩ 'a de -bu 'crɩ: 'N 'beti 'a mu.

22 Nyiblo 'bu nɩ 'u, 'bu 'yɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu -nɛ -nɩ, Nyɩsua bu pu□u 'jrɔ yɩ. -Aan Kɔkɔnyɔ bu di.

23 -Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu bu nu 'a mu □haande -mɔ.

24 'N nɛ nε 'aan pepe nɩ, 'a mu -mu', -u mɔ -Yusu 'Klɩsu a nyibli.

'HUƆN A 'CRIƆN Pɔɔ gba la KOLETIKUƆ yɪ

1 'Mɔ Pɔɔɔ, Nyɪsua -ha, 'kɪ ɔɔɔ mɔ -Yusu 'Kɪsɔ a -mɔnanyɔ*, 'mɔ -yɪ 'a mɔ -mɔ 'cru -nɪ, 'n kɔ -aan 'ɔɪayɪ Timote 'hɔen-. 'A mɔ Nyɪsua a nyibli -mɔ', -v nɪ 'lɪ Kɔletɪɔɔ 'kwli, kɔ -v -bɪ -mɔ', -v nɪ 'lɪ Akaɪblɔgba 'kwli, 'a mɔ -a yɪ -mɔ 'cru -nɪ.

2 -A dɛ -aan 'Baɪ Nyɪsua nɪ, -ɛ diɔe nu, ɛ kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsɔ 'hɔen-, v 'mɔ 'a mɔ ɔhaandɛ -mɔ nu, ɛ kɔ, v 'mɔ 'a mɔ kɪbɔwɛɛnɛ -nyɪ.

'Bu mɔ, ɔba yɪ ɔhɔɛn nɪ 'ye, Nyɪsua ɔtui 'lɪ -a mɔ ɔwɔ 'kwli bu

3 -Ba pɔ Nyɪsua 'nyɛ ɛ. ɛ nɔ- mɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsɔ a 'Baɪ. Nyɪsua a 'mɔ, 'a -nɛ ti, ɛ kɔ nyibli a nyai, 'ɛ ɔtui 'lɪ ɔwɔ 'kwli bu.

4 'A -nɛ ti, 'bɔ mɔ, ɔba yɪ ɔhɔɛn nɪ 'ye, ɛ yɪ -nyɪ -a mɔ 'kɪ, -ɛ diɔe nu, nyibli -bɪ -mɔ', -v yɪ ɔhɔɛn 'ye -wɛ, -a 'mɔ ɔnɔ 'kɪ -nyɪ.

5 ɛ 'wɪ yɪ, -Yusu 'Kɪsɔ 'ye ɔhɔɛn ɔɪakɪ. -Tɛ -a kɔɔɔ 'hɔen-, -a -mɔɛ, -a ni 'a -kɔan, ɛ nɔ- nuɔɔ, -aan 'mumu -wɛ, ɔba yɪ ɔhɔɛn 'ye ɔɪakɪ. Kɛɛ, Nyɪsua yɪ -a mɔ 'nɪ -hɛɛ -nɪ ɔɪakɪ -wɛ.

6 ɛ nɔ- nuɔɔ, 'bɔ mɔ, ɔba yɪ ɔhɔɛn nɪ 'ye, ɔhaandɛ 'ɛ -hɔen 'lɪ -aan ɔhɔɛn a 'yiye a 'mɔ 'kwli, 'kɪ 'v 'a mɔ -mɔ. 'Bɔ mɔ, Nyɪsua 'bɔ yɪ -a mɔ 'kɪ nɪ -nyɪ, 'kɪ 'lɪ -aan ɔhɔɛn a 'yiye 'kwli, -ɛ -bɪ ɛ yɪ -nyɪ 'a mɔ 'kɪ -wɛ, -ɛ diɔe nu, a 'mɔ ɔwɔ a 'hɪa kɔ, 'bɔ mɔ, ɔhɔɛndɔ -bɔ, -a yɪ 'ye, 'ba yɪɪ nɪ 'ye -wɛ.

7 'A -tɪ, -a yiɔe nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'yɪ ɔdedede -kɔ, -bɔ nuɔɔ, ba -ha 'v Nyɪsua a 'hru bɔ wɔn. 'ɛ mɔ ɔhan-tɪ, a di 'ye ɔhɔɛn, ɔwɪ yɪ, -tɛ -a ni ɔhɔɛn a 'yiye, kɛɛ, -a yiɔe nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua di -nyɪ 'a mɔ 'kɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ ɛ ni, 'ɛ yɪ -a mɔ 'kɪ -nyɪ.

8 'ɔɪayɪnɔ -na, -a -hɔɛɔe nɪ, ba yruɔo' ɛ -tɛɛ, -tɛ -a nu la ɔhɔɛn a 'yiye, ti -mɔ' -kɔ 'yɪ -a nɪ la 'lɪ Asɪblɔgba 'kwli. ɔhɔɛndɔ a 'mɔ, -a yɪ la 'ye, ɛ -hɪ la -a mɔ wɔn. -A

'yɪ laɔa ɔhan-tɪ -pɔ, -ba di la 'lɪɪ wɔn ɔta.

9 'ɛ mɔ ɔhan-tɪ, ɔa yɪ laɔa 'lu -mɔ ɛ -hie, -ɛ mɔ, 'kɪ 'lɪ ɔhɔɛn a 'yiye a 'mɔ 'kwli 'kɪ -a di la 'lɪ 'kɔɔ -nɪ. Kɛɛ, ɔhɔɛn a 'yiye a 'mɔ, ɛ nyɛ 'v nɪ, -ɛ diɔe nu, -a 'mɔɔ yɪ, -ɛ mɔ, -a mɔ nɪ -do a 'kɪ, ɛ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bɔ wa -a mɔ, kɛɛ, -a 'mɔɔ yɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua a 'kɪ, nɔ- wɛ -a mɔ. Nyɪsua a 'mɔ, ɛ nɔ- -hɛ 'lɪ nyibli 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, -ɛ -hɛ ɔnɔ 'kɔ.

10 ɛ nɔ- ɔgbɛ la -a mɔ, 'kɪ 'lɪ 'kɔkɔɔ 'yakla -mɔ' wɔn, -ɛ di la -a mɔ kɪ yɛ, kɔ, ɛ 'mɔ -a mɔ wa -wɛ, 'kɪ 'v ɔhɔɛn a 'yiye a gblegble -mɔ', -v di di a -ta'. Iin, -a yiɔe nɪ, ɔa yɪɪ -ple, -ɛ mɔ, ɛ di dɛ a 'mɔ 'nɪ nu dɛ.

11 'Aan 'mumu, a di -a mɔ 'nɪ -hɛɛ -nɪ -wɛ, 'bɔ mɔ, 'ba yɪ Nyɪsua nɪ dɛ, 'kɪ 'v -aan -ta'. 'A -tɪ, nyibli -hɔɔhɔɪ di da Nyɪsua, 'kɪ 'v -aan -ta'. Nyɪsua 'bɔ nu -a mɔ ɔhaandɛ -mɔ, nyibli -hɔɔhɔɪ, nɔ- diɔe 'wio -nyɪ.

Pɔɔ -hɪhɛɔe kɛ, dɛ- kɔ -tɪ, -tɪ -mɔ', ɛ hɪa la, 'kɪ ɛ 'yɪɪ -nu

12 Dɛ -bɔ, -ɛ kɔ -pli -a pɪ, ɛ nɔ- mɔ: -a yiɔe nɪ, 'kɪ 'lɪ -aan ɔwɪ kɪ, -ɛ mɔ, 'kɪ 'v 'a -nɛ nyiblo ɔdɔ -mɔ, -aan 'yrinaabɔ 'sɪi 'v yɪ -tɛɛ, ɛ kɔ, -tɪ -bɔ, -a -hɛ, ɛ nɔ- -a ni, ɔwɪ yɪ, -tɛ Nyɪsua ni 'a -hɔhɔa. Sɛyɪ-sɛyɪ, 'kɪ 'v 'a mɔ -mɔ, -aan 'yrinaabɔ 'sɪi 'v yɪ -tɛɛ. 'Bɔ mɔ, ɔba yɪ la 'a nunuo ɛ nɪ ni, ɛ 'yɪ 'lɪ -aan ɔgbɛɔ a ɔtɔ 'kwli 'pa-, kɛɛ, Nyɪsua nu la -a mɔ ɔhaandɛ -mɔ, 'ɛ -hɛɛ nɛ -a mɔ, kɔ, 'ɛ -nyɪ la -a mɔ 'kɪ, 'kɪ -ba nu la -tɛbɪ a 'mɔ.

13-14 A yɪ -tɛbɪ a 'mɔ nɪ, -ɛ nuɔɔ, -tɪ a pɛpɛ -bɔ, -a yɪ 'a mɔ -mɔ 'cru -nɪ, ɛ kɔ ɛyuyruo. 'Bɔ mɔ, ɔba yɪ 'a mɔ -mɔ nɪ 'cru -nɪ, -a 'nɪ -hɔaɔa lɪ -ba -hɪ 'a mɔ ɔdedede 'yɪ kɪ. -Nyɔwɔ -mɔ', Kɔkɔnyɔ -Yusu di ya dɛ, a di pɔ -aan -pli, ɔwɪ yɪ, -tɛ nɪ -do -a di nu, -a 'mɔ 'aan -pli pɔ. Kɔɛ la 'lɪ bɔ, -bɔ yɛ ti -bɔ kɪ, a yru -tɪ a 'mɔ ɛ dɛ gbe. Kɛɛ, 'n pɔɔɔ ɔhan-tɪ, -ɛ mɔ, -tɛ ti nɛ -bɔ, a di yruɔo ɛ -tɛɛ.

15-16 'N pɔ laɔa ɔhan-tɪ, -ɛ mɔ, -tɪ a 'mɔ, a di yru laɔa' ɛ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ, 'nɪ -hie laɔa 'lu -mɔ ɛ, 'kɪ ɔɔ di la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, 'tɪ -mɔ la 'na 'dagba 'lu -mɔ gba, 'kɪ 'lɪ Masɔɔanɔblɔgba 'kwli, 'tɪ -mɔ la -mɔ ɔhan, 'mɔ la 'lɪ 'a mɔ -mɔ di dɛ, -ɛ diɔe

nu, a 'mu la 'mu -hεε -ni, 'mu la 'na 'dagba 'lu -mo gba, 'ki 'li Sudeblugba 'kwli. 'Bu mo, 'ni nu la 'a nunuo le, 'n di nu la 'aan -hεεwi ni 'hven. Kee, 'n 'yi la 'li -di.

17 -Te 'n lee la 'a mu, -ε mo, ke- 'n di la□a nu, 'ti- 'n 'yi la□a le -nu, □bi 'aan □wli 'ye□e ni, -ε mo, 'n neε 'li ni 'hven? 'Ubn-, ε 'yi 'mu le -ni. 'Bu mo, 'ni pu le, -ε mo, de -bu, 'n di□e 'ni nu, -ε -bi 'n di□e 'ni nu. 'Ni -nu□o li 'a nunuo le, □wi yi 'klo -bu ki a nyibli -bi, -u 'yi Nyisua -yi, -u pi le iin ko 'ubn-, 'ki 'u de ni -do ki.

18 'Ki 'u Nyisua ye', -ε mo -tεε a Nyisua, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, ti -mu', -ε ko 'yri -a pu la 'u 'a mu Nyisua a □haantitie -bu, -a 'ni -pu□u la iin ko 'ubn-, 'ki 'u de ni -do ki,

19 -ε nu□o, Nyisua a 'Yu, -ε mo -Yusu 'Klisu, no- ko -ti 'n ko Silasi, ko Timote 'hven-, -a yi la 'a mu -lee -ni. -Yusu 'Klisu a 'mu, ε 'ni -pu□u iin ko 'ubn-, 'ki 'u de ni -do ki. -Ti -mu', -ε mo -ti a -tεε, ε no- ε hle 'a -ne ti.

20 ε 'wi yi, ε no- yi -a mo□o -lee -ni, -ε mo, iin, -tebli a pepe -mu', Nyisua pu la 'li, 'ki 'u -a mu -mo', ε mo -ti a -tεε □ni□o. ε no- nu□o, 'ki 'li 'a 'nyre 'kwli, □a pi le: Ke-bu ni 'mu, -ε di□e nu, -a 'mu Nyisua -ti a 'yi'buale -nyi.

21 'Ya 'u 'lu de, Nyisua a 'mu, ε no- yi -a mu 'kli -nyi, a ko -a mu 'hven-, 'ki 'u -Yusu 'Klisu a 'hru wlon. ε ni -do a 'mu, ε no- pu -a mu 'kibia ki, 'ki 'u 'a -kvan a -ta';

22 'ε -nyi -a mu 'a -Hihiu*, 'ki 'li -aan □wli ki. Ke- ε nu -aan yruule a □tutuo, -ε tve ne -a mo□o, -ε mo, -a mo 'a nyibli □ni□o. 'A -Hihiu, ε -nyi -a mu, ε no- tve ne -a mo□o, -ε mo, ε di -a mu -tebli -mu', -koti ε -hla 'ni -nyi.

23 -Te ti ne -bu, 'n di 'a mu 'ni -lee -ni, de- ko -ti 'n 'yi la 'li 'a mu -mo -di, 'ki 'li Koletidwo 'kwli. 'Ki 'u Nyisua ye', 'n 'suu ni, 'bu mo, 'ni nu hi, □bu 'ku; -ε nu□o, 'n pu la 'li□i ni, -ε mo, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu di la 'li 'a mu -mo, -ε di□e nu, 'ni □ha la nyiblo □du a □wli □hlon pu, -ε nu□o, 'bu mo, 'ni ko □bu di la 'li, 'n ko □bu 'ple la nyibli -mo, 'ki 'u yinyre-tebli -mu', u -nu a -ta'.

24 ε 'yi 'nyre □hen, -ε mo, -a -hve -ba ni 'a mu 'lu bu, 'ki 'u -te a ko ba nu -Yusu 'Klisu a □wli a yikuole a -ta'. -A yi□e ni,

-ε mo, a kuo -Yusu 'Klisu □wli yi -tεε. De ε -hen 'nyre, ε no- mo, a ko -a mu 'hven-, -a bibi 'yi le, □a ni -kvan, -ε di□e nu, a 'mu plo a bleele ko.

2

1 'A -ti, 'n pu la 'li□i ni, -ε mo, ti 'ye la 'u ni nyre, 'ki □bu di la 'li 'a mu -mo, -ε nu□o, 'bu mo, 'ni di la 'li, 'n di pu la 'aan □wli □hlon de, □wi yi, -te 'n nu la 'a nunuo.

2 'Bu mo, 'ni pu 'aan □wli □hlon, 'na 'mumu, 'na □wli di bi □hlon. -ε -bi 'aan nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu □tu 'li 'mu □wli 'kwli bu.

3 ε no- nu□o, 'ni 'cru la 'a mu -mo, -ε mo, 'ni -di□e la 'li 'a mu -mo ni. Ti -mu' -ko 'yri 'n 'cru la 'cruen a 'mu, 'bu mo, 'ni di la 'li 'a mu -mo, a di pu la 'na □wli □hlon. Kee, a mo nyibli □ni□o, -u ko -bu □tu wen 'li 'mu □wli 'kwli bu. 'N yi□e ni, -ε mo, 'bu mo, 'mo -bu, 'ni ko plo a bleele, 'aan 'mumu, a ko plo a bleele -we.

4 Ti -mu' -ko 'yri 'n yi la 'a mu -mo 'cru -ni, 'n ko la □wli a lenaale diaki. 'N yi la 'ni we -we. 'Ni -hua□a la □bu pu la 'aan □wli □hlon. Kee, 'n 'cru la ni, -ε di□e nu, a 'mu□u yi, -ε mo, 'n nve ne 'a mu ni diaki.

Polv wen 'ni, bu -hru de'kukununyɔ a de 'kuku a -ti -mo

5 'N pu□u □han-ti, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo □du, no- pu nyibli a □wli □hlon. ε 'yi 'na □wli 'pa-, ε 'yi□i □hlon -pu, keε, 'aan pepe a □wli ε pu □hlon. -Bakle, ε 'yi 'aan pepe 'pa-, keε, nyibli -huohui a □wli ε pu □hlon. Kee, 'ni -hua□a li □bu hlee de a 'mu ki diaki;

6 nyibli -huohui, 'ki 'li 'a mu 'nyi, u nu- puu nyiblo a 'mu -bati le. -Bati a 'mu, bu -we 'ki 'li.

7 Ti nyre 'ki 'u ni, 'ki de -mu', ε nu la, 'a -ti bu -hru 'a mu -mo, a 'mu 'li□i □wli 'kwli bu □tu. 'Bu mo, 'ba 'yi le -nu, -ε -bi 'a □wli di bi □hlon pepe.

8 'A -ti, 'n nyεε ne 'a mu le, ba tɔɔ □ne□e yi, -ε mo, a nve □ne ni.

9 De- ko -ti 'ni 'cru la 'a mu -mo, ε no- mo, 'mu 'li 'a mu -gbaa -ni, 'mu□u 'ye, 'bu mo, -ti -bu, 'n hle, 'ba yi 'u□u ni □tui -ni. 'ε mo -tεε, 'n 'ye□e ni, -ε mo, a □tuu 'u 'mu ni, 'a puu nyiblo a 'mu -bati le.

10 'A -ti, ke- 'n pu 'ku 'a mu yi, 'bu mo, 'ba -hru nyiblo □du a de 'kuku a -ti -mo, -ε -bi 'na 'mumu, 'n -hru 'a -ti -mo -we. E mo □han-ti, nyiblo a 'mu, 'bu nu 'mu □dedede -mo, 'n -hru 'a -ti -mo. 'Ku 'u -Yusu 'Klisu ye', de a 'mu, nyiblo a 'mu, ε -nu, 'n -hru 'a -ti -mo, -ε di□e nu, 'mu 'a mu -heε -ni.

11 'N nu□o ni, -ε di□e nu, Satan 'ni □ha 'hru 'ye, 'ku 'li 'a mu 'nyi. -A yi□e ni, -ε mo, ε -hve bu -ha 'u -a mu 'hru wlon.

Ti -mu', Polv -hi 'li Trvasidwo 'kwli, ε no- ko -ti ε hle

12 Ti □du a ti 'yri, 'ku 'n mu la 'li 'dwo -mu', -ε mo Trvasi 'kwli, 'mu la □haantitie -mu' pu, -ε ne -Yusu 'Klisu a -ti -mo le. -Te 'n nyre la 'li, -ε -bi 'n 'ye la□a ni, -ε mo, Kokoɔɔ -Yusu -ha la 'hru, 'ku □bu na la 'a -ti -mo le.

13 Keε, 'n ko la □wli a lenaale, -ε nu□o, 'n 'yi la 'li -aan 'diayi Titu bu -yee -ni. E no- nu□o, 'ni gba la -Yusu a nyibli -mu' wlu, -u ni 'li Trvasidwo 'kwli, 'ni -hi la, 'ni mu la 'li Masidwaniblogba 'kwli, 'mu la 'li□i bu -yee -ni.

-Yusu 'Klisu ni□e ni, □a -he 'u 'a -ne □dedede 'hru wlon

14 Keε, -ba pu Nyisva 'nyre le. E no- neε ne -a mu 'a -ne ti, -ε nu□o, -a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, -a -mve ni. -Yusu 'Klisu -ha 'u 'a yraanyo 'hru wlon, 'ε ni□e, □a yi□i □wien le kve, Nyisva 'ε neε ne -a mu 'a -ne -tite, -a mi 'li, -ε di□e nu, 'ε 'mu□v nyibli yi -tɔɔ -ni, -ε mo, -Yusu 'Klisu -ha 'u 'a -ne □dedede 'hru wlon, 'ε yi -a mu -lee -ni, 'ku 'u 'a -ne -tite □du, 'ku -ba na -Yusu 'Klisu a -ti -mo le. -Yusu 'Klisu a -ti a 'mu, ε 'wi- hinhronpode yi, -ε ko hinhron □heen bu, -ε di□e nu, nyibli 'mu -Yusu 'Klisu a 'mu yi.

15 'E mo -tee, -a 'wi- hinhronpode yi, -ε ko hinhron, -ε kwlee Nyisva ki, -ε nu□o, -a ne -Yusu 'Klisu a -ti -mo le, 'ku 'u 'a -ne -tite □du, 'ku 'u nyibli -mu', Nyisva we, ε ko, 'ku 'u nyibli -mu', -u 'wan ye'.

16 Nyibli -mu', Nyisva we, hinhrondu a 'mu, ε nu -tee, 'ku 'u □nu -mo. U yi wen -Yusu 'Klisu a -ti ki, 'ti- Nyisva 'ε yi □nu 'klo yrayru, -ε 'ye ni -we 'li -nyi. Keε, nyibli -mu', -u yi 'wan, u nu- -mo -bi, hinhrondu a 'mu, ε 'yi -tee -nu 'ku 'u □nu -mo, 'ε ni□e, 'u 'ku, 'ku 'u Nyisva ye'. 'A -ti,

-Yusu 'Klisu a -ti a -molenina, ε mo -kvan □niɔ, -ε -hi -aan 'kli wlon.

17 Keε, -a mu -mo nyibli -mu', Nyisva -lee -ni, 'ku -ba nu 'a -kvan a 'mu. E ko nyibli -hɔɔɔɔ, 'u ne Nyisva a -ti -mo le, 'u -hve bu hlaa 'li□i kveε 'kwli, 'u 'wi□i puplonyibli yi, -u ko □yre. De a 'mu, u ni, -a mu -mo -bi, -a 'ni -nu□o li□i. -A mu -mo -bi, -a hle Nyisva a -ti, 'ku 'li -aan □wli a pepe ki, 'ku 'u□v ye', -ε nu□o, -a mo -Yusu 'Klisu a -kvannunyiibli □niɔ.

3

Polv ni -kvan, 'ku 'li 'yri yrayru 'kwli

1 -Ti -bu, 'n 'cri wen, ε 'yi 'nyre □hen, -ε mo, -a □tui -aan dionu a -pli a pupu -wlu de. -A 'ni -hva□a li□i, 'ku nyiblo □du bu 'cri 'cru, -u tve □ne 'a mu, -ε mo, -a mu -mo -tee a -Yusu a -monanyu*. -A 'ni -hva□a li□i -we, 'ku ba 'cri 'criendu a 'mu, -ε di□e nu, -a 'mu□v nyibli yre -tɔɔ -ni. -U -bi -hve□e ni, 'ku nyibli bu 'cri 'cruendu a 'mu, 'ku 'u 'waa -ta'. Keε, -a mu -mo -bi, -aan de 'yi 'mu le -ni.

2 'Aan □gbetu, 'a mu -mo 'crien, 'a hle -kvan -mu', -a nu, 'ku 'a mu -mo, 'a -ti. -Yusu 'Klisu a □gbetu, ε no- 'cri 'li□i 'aan □wli ki, 'a -ne nyiblo 'mu□v -hre, ε 'mu□v 'ye, -ε mo, -Yusu 'Klisu nu -kvan, 'ku 'li 'aan □wli ki.

3 'A -ne nyiblo, ε -we 'li bu 'ye□e ni, -ε mo, 'a mu -mo 'crien -mu', -Yusu 'Klisu naa 'li 'mu, ε 'cri. E 'yi 'pesritu -nu, ε 'yi□i 'cri. Keε, 'Klohienyisva a -Hihiu*, ε no- ε -nu, 'ε 'cri□i. E 'yi 'u 'hikabi ki 'cru -ni, keε, 'ku ε 'cru 'li -tonyibli a □wli ki.

4 □Ba yi 'a 'cicru le ni ni, ε □hen 'nyre, -ε mo, -Yusu 'Klisu tɔɔ ne -a mu ni, -ε mo, Nyisva, no- lee ne -a mu, 'ku -ba nu 'a -kvan.

5 -A yi□e ni -tee, -ε mo, 'ku 'li -a mu ni -do a 'kli 'kwli, -a 'yi 'li□i 'li -we, -ba nu -kvan a 'mu. Keε, Nyisva, ε no- yi -a mu 'kli -nyi, 'ku -ba nu□o.

6 E no- -nyi -a mu 'kli, 'ku -ba -he 'a -kvannunyiibli, -ε di□e nu, 'yri yrayru -mu', ε □tu, ε ko nyibli 'hven-, -a 'mu 'a -ti nyibli -lee -ni. 'Yri yrayru a 'mu, ε 'yi tete 'pa-, ti -hi la a ti 'yri, u 'yi la□a 'cri. Keε, Nyisva a -Hihiu, ε no- neε ne -a mu. Tete -mu', u 'cri la, ti -hi la a ti 'yri, ε ni□e ni, nyibli 'u

'kukui le, 'ku 'u Nyisua ye'. Kee, Nyisua a -Hihiu -mo -bi, 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li, e no- e yi nyibli -nyi.

7 Ti -hi la a ti 'yri, 'ku 'u 'hikabi ki, 'ku Nyisua 'cru la 'u tete. Ti -mu' -ko 'yri e ni la de a 'mu, nyibli yi la 'a -ti a 'yi'buale 'ni 'ye, 'e nu la a -we, Nyisua a winwlon-hanyo* Moise a yigbakla 'e yi la wlu. 'Ye ba a yigbakla a wonwlu a 'mu, e 'ye ni di la 'u bu ni -wleen -ni, kee, Yisraekue 'yi la 'li 'a yigbakla a 'mu, 'a 'yiye 'li -we, -e nu o, e yi la 'ni wlu diaki. Kee, tete a 'mu, e ni e ni, nyibli 'u 'kukui le, 'ku 'u Nyisua ye'. Tete a 'mu, -e ni e, nyibli 'u 'kukui le, -te e tue la nyibli Nyisua a -ti a 'yi'buale, ti -mu' -ko 'yri -ti a 'yi'buale a 'mu, e yi la 'u 'hru -ni,

8 -e -bi Nyisua a -ti a 'yi'buale, e di 'ni 'bua, e 'mu 'u 'a yi-hede 'u -hi, 'bu mo Nyisua a -Hihiu, 'bu yi -kuan ni ni, 'ku 'li nyibli -mu', -u ni 'li 'yri yrayru 'kwli 'nyi.

9 Moise a tete nu o ni, Nyisua 'e pu nyibli -bati le. Tete a 'mu, -e ni e, 'e pu ne -a mu -bati le, -te e tue ne -a mu Nyisua a -ti a 'yi'buale, -e -bi 'yri yrayru -mo -bi, -e ni e, a 'sii 'u yi, 'ku 'u 'ye', 'yri yrayru a 'mu, e tue ne -a mu Nyisua a -ti a 'yi'buale diaki, 'e -hi 'u tete 'u.

10 E 'wi yi, tete -mu', ti -hi la a ti 'yri, -e tue la nyibli Nyisua a -ti a 'yi'buale, e 'yi 'ku -ti a 'yi'bubua -ko de, -e nu o, -ti a 'yi'buale yrayru, no- 'hru, -e -hi 'u 'a 'ku -mu' 'u.

11 E mo -tee, 'yri 'ku -mu', Nyisua -nyi la nyibli, -e ko la 'ku, 'ku 'li ti gbi 'kwli, 'e tue ne -a mu Nyisua a -ti a 'yi'buale. -Te e ni 'mu le, -e -bi 'yri yrayru -mu', -e hie 'klo, no- tue ne -a mu Nyisua a -ti a 'yi'buale, 'e -hi 'u 'yri 'ku 'u.

12 'Bu mo, ba yi ni hle, -a 'ni -hli e li dedede, 'ku 'li -aan hihlewin 'kwli, -e nu o, -a yi e ni, -e mo, -tebli a 'mu, -a yi -ple, Nyisua di nu, e mo -ti a -tee ni o.

13 Ti -hi la a ti 'yri, Moise nu la danu, 'e -hli la 'a yigbakla, -e nu o, Nyisua a -ti a 'yi'buale -mu', e yi -we la 'u yi ye, kee, Moise -mo -bi, e 'ni -hua a la Yisraekue bu 'ye la a, -e mo, -ti a 'yi'buale a 'mu, e yi -we la 'u yi ye. -A mu -mo -bi, -a 'ni -nu o li 'a de, -e nu o, -a 'yi dedede a -huhlie -ko.

14 Yisraekue -mo -bi, ti -hi la a ti a 'yri, 'waa wli 'gboklo la ni, 'u 'yi la 'li 'li -we, bu yru la -tebli a 'mu le. Ti -bu 'yri, de ni -do a 'mu, e no- ni, 'ku 'u 'waa 'yonu -mo. 'Bu mo, 'bu yi Nyisua a 'yri 'ku a 'cru -mu' ni -hre, u 'ni -yru o li dedede le -we, wli yi, te bu 'ye ni nu wen danudu a 'mu, bu 'ye ni -hli wen 'waa yigbakla. Kee, nyiblo 'bu ni 'u, e ko -Yusu 'Kisu 'huen-, 'bu -mue, -e -bi -Yusu 'Kisu a 'mu, e no- ni e, danu a 'mu, 'e -huen 'u -wlu, nyiblo a 'mu, 'e yru -ti le.

15 Ke- 'n pi de, 'bu mo, 'bu yi Moise a 'cru ni -hre, u 'ni -yru o li le, wli yi, -te danu 'ye ni ka wen 'waa 'lule-hihie yi.

16 Kee, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu hian -mo, 'bu -nyi 'a 'klo a pepe -Yusu 'Kisu, -e -bi danu a 'mu, e -hon 'u -wlu ni.

17 Ke- e ni 'mu, -e nu o, -aan Kukonyo -Yusu 'Kisu, ko Nyisua a -Hihiu 'huen-, u -mue ni. Nyisua a -Hihiu 'bu ni 'u nyiblo ke', -e -bi nyiblo a 'mu, e 'yi 'ku dedede a koyu 'pa-.

18 'A -ti, -aan pepe -mu', -u kuo -Yusu 'Kisu wli yi, -a 'ni -nu o li danu, -a 'ni -hli e li -aan yigbakla, 'bu mo, ba yi -aan Kukonyo -Yusu a -ti a 'yi'buale ni 'ye, 'ti -ti a 'yi'buale a 'mu, e ni e, a hien -mo, -te -mu', e ni 'mu, a yi 'mu le ni. E no- ni e, a ko -ti a 'yi'buale, 'a -ti a 'yi'buale 'e yi kle -bii -ni, 'ku 'li -a mu 'li. E no- mo -kuan -mu', Nyisua a -Hihiu ni.

4

-A 'yi 'kli du -ko, kee, Nyisua, no- ko 'kli

1 Nyisua ni -a mu haande -mo diaki. E no- nu o, 'e -nyi -a mu -kuan -bu, -a ni. 'A -ti, -aan 'kli 'ni -we e 'li, 'ku 'u -kuan a 'mu a -ta'.

2 'Bu mo, ba yi nyibli -Yusu a -ti ni -lee -ni, -a 'ni -naa a 'li yi 'kwli, -e di e ni, u 'mu v kua 'ble, -e nu o, -a 'ni -hua a li -ba kaa nyibli. -A 'ni -pu v 'li Nyisua a -ti hi 'nyi. Kee, ba yi -Yusu a -ti ni hle, -a hle -ti a -tee, 'ku 'u nyibli a pepe ye'. E no- tue ni nyibli, -e mo, -a ni haan-kuan. 'A -ne nyiblo, -e yi 'a wli 'jira -ni, 'ku 'u Nyisua ye', e yi de a 'mu ni.

3 -Yusu a haantitie -mu', -a pi, nyibli -bi 'ni -yru o li le, wli yi, -te danu 'ye

ni -hli wen 'waa yigbakla. 'Ye □bu ε ni 'mu λε, ba ko 'a yiyie, -ε mo, nyibli -mu', -v yi 'wan, v nu- 'ye ni yru □haantitie a 'mu λε.

4 V 'ni -yru□o □haantitie a 'mu λε, -ε nu□o, Satan -ε koo 'klo -bu win ki, ε pipi 'waa 'lule-hihie 'yi λε, -ε di□e nu, v 'ni □ha □haantitie a 'mu □wlv yi -kuo -ni. Satan a 'mu, ε 'ni -hva□a li nyibli bu 'ye -nyre -mu', -ε yi wln, 'ki 'v □nv -mo. -Nyre a 'mu, 'ki ε -hven 'li -Yusu a □haantitie a 'mu 'kwli. □Haantitie a 'mu, ε no- tve ne -a mu -Yusu 'Klsv a -ti a 'yi'bvale. □Ni 'ye -Yusu, -ε -bi □ye Nyisva ni.

5 'Bu mo, □ba yi □haantitie a 'mu ni pi, ε 'yi -aan -ti 'pa-, -a 'ni -na□a li□i -mo λε, keε, -Yusu 'Klsv a -ti -a ne -mo λε, -ε mo, ε no- mo Kvkonyo. -A mu -mo -bi, -a mo 'a -kvannunyibli □nv, -ε nu□o, -a nve -Yusu 'Klsv ni.

6 Ti -mu' -ko 'yri Nyisva nii la 'v 'klo, ke- ε pi la: «-Nyre bu -nye, 'ki 'li halo 'nyi.» Nyisva ni -do a 'mu, ε no- nu□o, 'a -nyre a 'mu 'ε yi ke wln, 'ki 'li -aan □wli ki. -Nyre a 'mu, ε no- tve ne -a mu -Yusu 'Klsv a yigbakla, -ε yi wln, 'ki 'v Nyisva a -ti a 'yi'bvale -mo'. Ε no- nu□o, □a pi nyibli -Yusu a □haantitie a 'mu.

7 -A 'yi 'kli □dv -ko. -A 'wli□i yi -mu', v nuu bve yi. Keε, 'ye □bu -a 'wli□i yi yi, ko, 'ye □bu -a 'yi 'kli -ko, Nyisva pu 'li -a mu ynvode 'li, -ε mo -Yusu a □haantitie. Ke- Nyisva nu 'a nunuo, -ε di□e nu, nyibli 'mu□v 'ye, -ε mo, 'kli -mu', -ε -hi 'v 'a -ne 'kli □dv 'v, -a ni, □a ni Nyisva a -kvan, 'ki ε -hven 'li□i -mo. Ε 'ni -hvn□o 'li -a mu -mo.

8 Nyibli □tui -a mu □hven a gblegble, keε, v 'ni -ha□a 'v -a mu 'hru wln. -Gvtu ni -a mu ni diaki, keε, -aan □wli 'ni -bi□e □hln.

9 Nyibli □tui -a mu □hven, keε, Nyisva 'ni -hie□e 'v -a mu bu, 'v pte ne -a mu -tvu ki ble, -ε di□e nu, v 'mu -a mu bu -we, keε, v 'yi 'li -aan bu-wuwe 'li -we.

10 'A -ne ti, v □mve□e λε, 'ki bu 'la -a mu, □wi yi, -te v -nu, 'v 'la -Yusu -we. Keε, -a 'tie ni 'klo. Ε no- ni□e, nyibli 'v yi□i 'ye, -ε mo, -Yusu ni 'klo, 'ki 'li -a mu 'li.

11 Ti a pepe -bu, -a yi 'ne- 'klo ki -hi, v □mve -aan 'lila λε, -ε nu□o, -a nve -Yusu ni. Keε, -aan -plahv -mu', -ε 'yi 'kli -ko,

ε 'yee ni 'kvi. Ε no- tve □ne nyibli, -ε mo, -Yusu ni 'klo, 'ki 'li -a mu 'li.

12 Ε 'wi yi, 'a -ne ti, 'ki -a ni 'li 'kvkv -ji', -ε nu□o, -a yi lee nyibli -Yusu a □haantitie. 'A mu -mo -bi, -te a 'wln □haantitie a 'mu, ε no- nu□o, 'a ko 'klo yrayrv, -ε 'ye ni -we 'li.

13 -Ti a 'mu, v 'cru la 'li□i Nyisvacrien 'kwli, -ε mo: «'N kuo Nyisva □wlv yi. Ε no- nu□o, 'ni hla 'a -ti.» -Aan 'mumu, ke- ni -do -a ni□e -we, □a kuo Nyisva □wlv yi. Ε no- nu□o, -aan 'mumu, □a ne Nyisva a -ti -mo λε -we.

14 -A yi□e ni, -ε mo, Nyisva -mu', -ε -ha 'li -Yusu 'kvkunyibli 'nyi, -ε -ha□a 'klo, -aan 'mumu, ε di -ha 'li -a mu 'kvkunyibli 'nyi -we, ε 'mu -a mu 'klo -ha, -ε nu□o, -Yusu ko -a mu 'hven-, -a -mve ni, a ko -a mu 'hven-, ε 'mu 'v -a mu Nyisva ye' gba.

15 Nyisva yi -a mu -kvan a pepe a 'mu 'ni -nyi, 'ki 'v 'aan -heεε a -ta', -ε di□e nu, ε 'mu nyibli -hvohv □haande -mo nu, nyibli a 'mu, v 'mu wa, ε ko, v 'mu kle -bii -ni. -ε -bi nyibli -mu', -v di Nyisva 'wio -nyi, ε ko, -v di□e 'nyre λε pu, v di bii kle -we.

Nyisva a -ti a 'yi'bvale, ε no- -a te 'v -mo λε

16 -Te ε ni 'mu λε a -ti, -aan 'kli 'ni -we□e 'li, 'ki -ba gba Nyisva a -kvan 'lu -mo. -A yi□e ni, -ε mo, -aan -plahv a 'kli yi 'li 'ni □ti, keε, 'klo yrayrv -mu', Nyisva yi -a mu -nyi, ε yi bi yrayrv' λε 'a -ne ti. 'A -ne -nyrowo, Nyisva a -Hihiu yi -nyi -aan -hiiu 'kli.

17 □Hven -bu, -a yi 'ki 'ye, ε di ko -nyrowo, ε 'mu 'li -we. □Hven a 'yiye a 'mu, 'a -ti, -a di ko -ti a 'yi'bubva gbagbu. -Ti a 'yi'bubva a 'mu, ε -hi 'v 'a -ne □dedede ni, 'ε hie 'klo. 'Bu mo, □ba yi -ti a 'yi'bubva a 'mu 'lu -mo λε ni -hie, -ε -bi □hven -bu, -a yi 'ki 'ye, ε 'cimi ni, 'ki 'li -a mu 'yi,

18 -ε nu□o, -aan 'lule-hihie, 'ki ε ni 'v Nyisva a -tebli -mu' ki, -a 'ye ni 'ye. -Aan 'lule-hihie 'yi 'v 'klo -bu a -tebli ki -ni, -a yi 'ye, -ε nu□o, -tebli -bu, -a yi 'ye, ε 'ni -hie□e 'klo ni, keε, -tebli -mu', -a 'ye ni 'ye, ε no- di 'klo hie.

5

1 -A yi□e ni, -ε mω, ti -mu' -kω 'yri -aan -plahυi -bu, -ε 'wι□i blω 'ka yι, ε di yι nyre, Nyisua di -nyi -a mu 'hυi yrayri, 'ki 'li yakω 'kwli. Ε di 'wι 'kayu yrayru yι, Nyisua a □gbetu, ε -pu. 'Hυi yrayri -mω -bi, ε di hie 'klo.

2 'Ki 'ne- tutu -bu ki, -a ni nyai le diakti, -ε nu□o, -a -hυe□e ni diakti, 'ki Nyisua bu -nyi -a mu 'hυi yrayri, 'ki 'li yakω 'kwli.

3 'Bu mω, 'bu -nyi -a mu 'hυi yrayri a 'mu, -ε -bi -a 'yι 'kuo yι 'wι, -υ 'yι 'hυi -kω.

4 'Bu mω, □ba 'tιe yι 'hυi 'ki -bu ni kuε, -ε -bi -a yι pie 'kukυu a huannu. -A -hυe wen□e ni, 'ki -a 'ni 'kuu wen 'li. Kee, de -a -hυe, ε nω- mω, Nyisua bu -nyi -a mu 'hυi yrayri a 'mu, -ε di 'klo hie, -ε di□e nu, 'hυi yrayri a 'mu, ε 'mu 'υ 'hυi 'ki -bu a -ta' bi.

5 Nyisua a □gbetu, ε nω- -we -a mu -mω, 'ki -ba kω 'hυi yrayri a 'mu. Ε -nyi -a mu 'a -Hihiu* ni. Ε nω- kω 'kwli, ε neε 'li, 'ε tυe ne -a mu, -ε mω, ε di -a mu 'hυi yrayri a 'mu 'ni -nyi.

6 De a 'mu, 'a -ti, -aan 'klι 'ni -we□e 'li, 'ye □bu -a yi□e, -ε mω, □ba 'tιe yι 'hυi 'ki -mu' ni kuε, -a 'yeε 'li Kukonyo -mω ni mi.

7 Ε □hen 'nyre, -ε mω, -aan 'yie 'ye□e ni 'ye, keε, -a ni 'li 'hru a nuna 'kwli, □a kuo □ne □wlu yι.

8 'E mω -tεe, -tιe -a 'blee 'υ kua, 'ki -a 'blee 'υ kua. -A -hυe wen□e ni, 'ki -ba -hōn wen 'li 'hυi -bu 'kwli, -a 'mu wen 'li -aan Kukonyo -mω mu.

9 'A -ti, 'ye □bu -a 'yeε 'li□i -mω ni mi, kω, 'ye □bu -a mu 'li□i -mω, de ni -do -a -hυe -ba nu, ε nω- mω, de -mu', 'a □gbetu, ε -hυe,

10 -ε nu□o, -aan pepe, -a kω -ba mu 'υ -Yusu 'Klιsu ye', -ε di□e nu, ε 'mu -a mu -bati le -puυ -ni, de -mu', -ε bleε ne -a mu yι, ε 'mu -a mω□o -nyi, □wι yι, -te -aan nunu-tebli ni 'mu, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, 'ye □bu ε mω yιnō-tebli, 'ye □bu ε mω yιnyre-tebli.

-Yusu 'Klιsu nu□o ni, -a kω Nyisua 'hven-, □a -mυe, □a kω kibwweenle

11 -Te -a yi□e, -ε mω, Kukonyo -Yusu di puυ ne -a mu -bati le, 'a -ti, -a yι□i 'ni pie. Ε nω- nu□o, □a □tui 'υ 'klι, □a yruι □ne nyibli' le, -ε mω, -ti -bu, -a hle, ε mω -ti a -tεe □nuo. Nyisua -mω -bi, ε yι -a mu ni

-tεe, ε kω, 'n pu□υ □han-tι, -ε mω, a yi□e ni, 'ki 'li 'aan □wli ki, -ε mω, 'mω -tεe a -Yusu a -mōnanyo* □nuo.

12 'A 'ni 'puυ 'li le, -a □tu -aan diōnu a -pli a puυpuυ -wlu de. Ε 'yι 'mu le -ni. Kee, de -a ni, ε nω- mω, -a -hιhιe 'a mω□o kle, de- kō -ti 'a -we 'li ba pu -aan -pli, -ε di□e nu, 'bu mω, nyibli 'bu yι -aan 'nyre ni di, a 'mu 'waa □wōn a □tuule yι. U nu- -mω -bi, -tebli -bu, nyibli yι 'ye, ε nω- kō ki υ puι 'υ 'waa diōnu a -pli. U 'ni -ta□a 'li -tonyiblo a □wlu kle.

13 Nyibli -bi wen 'ni, -aan 'lu -hōn 'υ 'hru wlon. 'Bu mω, 'bu ni 'mu le, 'ki 'li 'a mu 'yι, ε □hen 'nyre, -a -ha 'li -aan diōnu ni, □a -nyi -aan diōnu Nyisua pepe. Kee, -aan 'lu 'yι 'υ 'hru wlon -hōn. Ba kō 'a yiyie, -ε mω, -a -nyi -aan diōnu Nyisua ni pepe, -a 'mu 'a mu -heε -ni a -ti.

14 -Kuan -bu, -a ni, -a ni□e ni, -ε nu□o, -Yusu nuε ne -a mu ni diakti, 'a nuεe a 'mu, 'ε neε ne -a mu, 'ki 'li 'a 'klι a kininu 'kwli. -A yi□e ni, -ε mω, ε 'ku ni, 'ki 'υ nyibli a pepe a -ta'. 'A -ti, ε □hen 'nyre, -ε mω, nyibli a pepe, υ kō□o 'hven-, υ 'ku ni, 'ki 'li Nyisua 'yι.

15 Ε 'ku ni 'ki 'υ nyibli a pepe a -ta', -ε di□e nu, nyibli -bu, -υ 'tιe pι -hōnhlun, υ 'ni □ha 'ki -tebli -mu' nu de, 'waa □gbetu, υ -hυe, keε, υ 'mu -tebli -mu' nu, -Yusu a □gbetu, ε -hυe, -ε nu□o, 'ki 'υ 'waa -ta', 'ki ε 'kuυ 'υ, 'ti- Nyisua 'ε -ha 'li□i 'kukonyibli 'nyι, 'ε -ha□a 'klo.

16 -Te -a yru -ti a -tεe a 'mu le, -a 'ni 'ye□e 'ki nyibli, □wι yι, -te 'klo -bu a nyibli ni 'waa 'yie. 'E mω □han-tι, ti -hi la a ti 'yri, -te 'klo -bu ki a nyibli, υ ni -Yusu 'Klιsu a 'yie, ke- -a ni la 'a 'yie -we. Kee, -te ti ne -bu, -a 'ni -nu□o 'ki□i de.

17 Nyiblo 'bu ni 'υ, ε kō -Yusu 'Klιsu 'hven- 'bu -mυe, -ε -bi ε -he -tonyiblo yrayru. 'A ηmlι 'ki -mu', ε -we bu, ηmlι yrayri 'ε bi 'υ.

18 Nyisua, ε nω- nu -tebli a pepe a 'mu. 'Ye □bu -a mω la 'a yraanyibli, 'ki ε naa 'li -Yusu 'Klιsu 'li, 'ε nu□o, ε kō -a mu 'hven-, □a -mυe, □a kō kibwweenle, 'ε -nyi -a mu -kuan. -Kuan a 'mu, ε nω- mω, -ba mu nyibli -lee -ni, -ε mω, ε -hυe bu nu□o, υ kō□o 'hven-, bu -mυe, bu kō kibwweenle.

19 Ε □hen 'nyre, Nyisua ya -Yusu 'Klιsu

ni, -ε nu□o, Nyɩsua a 'mu, ε -hve□ε ni, nyibli a pepe k□o□o 'hven-, bu -mυε. Ε 'ni -hre□e 'ki 'waa de 'kuku de, keε, ε yι□i 'ni 'wowa -ni, ε k□, 'ε lee ne -a mu, 'ki -ba mu nyibli -lee -ni, -ε m□, ε -hve□ε ni, 'ki υ k□ Nyɩsua 'hven-, bu -mυε, bu k□ kibwεenle.

²⁰ 'A -ti o, -a m□ -Yusu a lelenyυ □ni□, □a yι 'li 'a mu -m□ -hlee -ni. Ε 'wi yι, Nyɩsua a □gbetu, 'ki ε neε 'li -a mu 'li, 'ε yι 'li 'a mu -m□ -hlee -ni. -A nyεε ne 'a mu le, 'ki 'li -Yusu 'Kɩsυ a 'nyre 'kwli, ba wen, a k□ Nyɩsua 'hven- ba -mυε, ba k□ kibwεenle.

²¹ -Yusu 'Kɩsυ 'yι la de 'kuku □dυ -nu, keε -aan de 'kuku -mu', -a nu, ε n□- Nyɩsua hle -Yusu 'Kɩsυ, 'ε nu□o, -Yusu 'Kɩsυ 'ε 'ku -aan de 'kuku a 'mu a -ti, -ε di□e nu, 'bu m□, □ba m□ -Yusu 'Kɩsυ a nyibli, Nyɩsua 'mu 'υ -a mu yι 'sii -ni, 'ki 'υ 'a dionυ ye'.

6

¹ 'A -ti o, -a k□ Nyɩsua 'hven-, -a ni -kvan, □a nyεε ne 'a mu le, □haande -mu', Nyɩsua nu 'a mu -m□, 'ki 'li dadυke 'kwli, a 'ni nuo 'li□i 'ki 'li -wenmli kle.

² 'ε m□ □han-ti, 'υ 'cru 'li□i Nyɩsua cɩen 'kwli, -ε m□:

«Nyɩsua wen 'ni:
Ti -mu', -ε k□ 'yri 'n k□ □bu nuu 'υ 'a mu □haande -m□,
'ki 'li dadυke 'kwli,
□bu wa 'a mu,
-te ε nyre 'υ,
'n 'win 'aan lenyaawin ni,
'ni dii ne 'a mu ki.»
Ke- Nyɩsua -pu. Ba 'ye ke, ti nyre 'ki 'υ ni, 'ki Nyɩsua bu nu ke 'a mu □haande -m□, 'ki 'li dadυke 'kwli, k□, bu wa ke 'a mu.

P□lv -hve□ε ni, bu t□□ □ne nyibli, -ε m□, ε m□ Nyɩsua a -kvannuny□ □ni□

³ -A 'ni -hva□a li -ba nu de -bu, -ε di nyibli yι ka, 'ki 'υ Nyɩsua a 'hru wlon, -ε nu□o, -a 'ni -hva□a li bu di -aan 'nyre, -kvan -bu, -a ni a -ta'.

⁴ Keε, 'ki 'υ 'a -ne □dedede, -a ni ki, -a -tυε □ne nyibli ni, -ε m□, -a m□ Nyɩsua a -kvannunyibli □ni□. M□ 'ye □bu υ yι -a mu □hven ni □tui, 'ye □bu 'kla-wliye'yiya -hi -a mu wlon, -a k□ □wlv a 'lila dɩakti.

⁵ Ε k□ -nyr□wi -bi, 'υ yι -a mu bi, -nyr□wi -bi 'kwli, 'υ pi -a mu □jre, -nyr□wi

-bi 'kwli, nyibli 'υ □gleε 'li -a mu le, 'υ pi ne -a mu yru le, 'ε k□ -nyr□wi -bi, -kvan 'ε dva -aan 'lila, ε k□ -nyr□wi -bi, □a 'ye ni k□ ti, 'ki -ba ηme, 'ε k□ -nyr□wi -bi, □a 'ye ni di de.

⁶ -Aan ninabυi 'sii 'υ yι, □a yι -ti a -teε, □a k□ □wlv a 'lila, □a k□ □wlv 'y□□, 'ki Nyɩsua a -Hihiu* ni 'υ -a mu ke', □a nυε ne -aan 'bio -tonyibli -teε,

⁷ □a yι nyibli -ti a -teε -lee -ni, Nyɩsua 'ε yι -a mu 'klɩ -nyi. Ε n□- tυε □ne nyibli, -ε m□, -a m□ Nyɩsua a -kvannunyibli □ni□. -Aan -teε a ninabυi 'wι□i ta-w□n-tebli yι. Ε n□- a ni, □a -wen -aan yraanyibli yι, □a yι -aan dionυ -ple.

⁸ Nyibli -bi □tui 'υ -a mu ni, -υ -bi 'υ yι -aan -ti le -heε -ni. -U -bi pi -a mu 'nyre le, -υ -bi 'υ -he -a mu 'yri le. -U -bi deε ne -a mu hulek□nyibli, -υ keε nyibli, keε, -a hle -ti a -teε.

⁹ U wen 'ni, nyiblo □dυ 'yι -a mu -yi, keε, nyibli a pepe yι -a mu ni. 'A -ne ti, nyibli yι -hie□e 'lu -m□ le, -ε m□, -a 'yι 'li□i 'li -we ba -wleen -ni, keε, -a ni 'klo, □a pi -huhhlon -teε. U □tui -a mu □hven, keε, -a 'ni 'ku□υ li.

¹⁰ Ε m□ □han-ti, 'υ pi -aan □wli □hlon, keε, ke- ε ni 'mu, 'a -ne ti, □a ni d□dυ. 'Ki 'li nyibli 'yι, -a 'yι de -k□, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, keε, -a ni□e ni, nyibli -h□□hυi, υ kvε de, 'ki 'υ Nyɩsua ye'. □Ni 'ye□e, -wen, -a 'yι □dedede -k□, keε, sey-sey, -a mu k□ -tebli a pepe.

¹¹ 'A mu Koletikuve, -ti -bu, -ε ni 'li -aan □wli ki, -a lee ne 'a m□□o ni. -A 'yι 'a mu 'a □dedede 'yι ki -hlii -ni.

¹² -A mu -m□ -bi, -a nυε ne 'a mu ni. Keε, 'a mu -m□ -bi, a 'yι -a mu -nυε -ni.

¹³ 'N yι hlee 'li 'a mu -m□, □wi yι 'na 'yonυ. 'Wen 'ni o: Ba lee ne -a mu -ti -mu', -ε ni 'li 'aan □wli ki, ε k□, ba nυε ne -a mu, □wi yι, -te -a nu 'aan nυεle.

A 'ni 'gbaa 'li kɩkahru

¹⁴ Nyibli -mu', -υ 'yι -Yusu □wlv yι -kuo -ni, a k□ □nυ 'hven-, a 'ni 'pεε 'li, -ε di□e nu, a 'ni □ha 'waa 'lule-hihie □wien kvε. 'Bi de -bu, -ε 'sii 'υ yι, ε k□ de -bu, -ε 'yι 'υ yι 'sii -ni 'hven-, υ 'yι 'li□i 'li -we, bu bibi 'yι le. -Nyre k□ halo 'hven-, υ 'yι 'li□i 'li -we, bu bibi 'yι le.

15 Yruyru, -Yusu 'Klisu ko Satan 'hven-, u 'yi 'li□i 'li -we, bu yuyru win' le. Nyibli -mu', -u kuo -Yusu □wlv yi, ko 'waa de -mu', -u 'yi□i □wlv yi -kuo -ni, u 'yi 'li□i 'li -we, bu ko □wlvtu ni -do.

16 'Ki 'li Nyisva a 'kayu bu, -ci 'yi 'li nunu-kvan 'li -ko. -A mu -mo -bi, -a mo 'Klohienyisva a 'kayu □ni□. Nyisva -mo -bi, e ni 'klo, 'ki 'li -a mu 'nyi, □wi yi, -te e nu la 'a hihla. Ke- e pi la:

«'Ki 'n di 'li □nu 'nyi ni,
u ko 'mu 'hven-, -a mu 'u -tite ni -do -ni,
'mu 'waa Nyisva' pa,
u 'mu 'na dak' pa -we,
u 'mu 'mu da.»

17 E no- ko -ti, Kukonyo Nyisva 'e yi 'a nyibli -lee -ni:

«Ba -hon 'li nyibli -mu' 'nyi, -u 'yi 'mu -yi.
Nyiblidu a 'mu, a ko □nu 'hven-,
a 'ni 'nu 'u -tite ni -do.
A 'ni 'hreen 'li -tebli -mu' le, -e 'yi 'u yi 'sii
-ni,
'ki 'u 'mu ye'.

E no- di□e nu, 'mu 'a mu ki wen.

18 'N di mo 'aan 'Ba,
a 'mu 'na 'yonu' pa.

'Mo 'Klikuninyisva, 'mo -pi win.»

7

1 'Na ninatumupu -na, -tebli a pepe a 'mu, Nyisva pu la 'li□i ni, 'ki 'u -a mu -mo. 'A -ti, -a 'ni 'nuo 'ki yinyrede □du de, -e ni□e, 'ki -aan -plahvi 'ye ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisva ye', ko, yinyre-tebli a pepe, -e ni 'li -aan □wlv ki, -ba -ha 'li□i 'li. -Aan ninabvi bu 'sii 'u yi -tee, -ba □tuu 'u Nyisva 'u, □wi yi, -te Nyisva ni 'a -huhva.

-Ti -bu, -koti Polv 'e ni dudu

2 Ba nve ne -a mu. -A 'yi -e □du de -hvan -mo -nu. Mo, -a 'yi -e □du 'hran. Mo, -a 'yi -e □du -kaa -ni, -a 'yi -e □du de -ji' -ha.

3 A 'ni 'yee 'li□i, -te 'n ni 'puple le a -ti, -e mo, 'n yi di 'aan 'nyre. 'Bi 'n hla wen□e ni de, -e mo, -a nve ne 'a mu ni diaki. E 'yi □dedede -ko, -bu nu□o, -ba 'kee ne 'aan nvele. 'Ye □bvi -a 'ku, mo 'ye □bvi -a yi -hunhlon ni pi, -a -mve ni.

4 'N yi□e ni, -e mo, a kuo -Yusu □wlv yi -tee. E no- ko -ti, 'ni pi 'aan -pli -tee. 'Ye □bvi 'mo □ye □hven diaki, 'na □wlv 'ni

-bi□e □hlon. Kee, 'n ni dudu, ko, 'n ko plo a bleele.

5 'N hla wen□e ni, -e mo, -a 'ye □hven. Mo, -te -a nyre 'ne- Masidvanibugba 'kwli, -a 'yee 'hru ni 'ye, 'ki -ba -ha 'li -hunhlon le. 'Kla-wliye'yiya a gblegble, nu- □glaa mo 'li -a mu le, nyibli 'u -wen mo -a mu yi, 'ti- □a nee mo □wlv le diaki, ko, □a yi mo huannu pie.

6 Kee, -tonyiblo a □wlv 'bu bi □hlon, -e -bi Nyisva, no- □tui 'li□i □wlv 'kwli bu de. Nyiblo -bu, -e mo Titu, e no- ko didie 'kwli Nyisva naa 'li, 'e □tu 'li -a mu □wlv 'kwli bu.

7 E 'yi de ni -do a 'mu 'pa-. 'Ki e naa 'li Titu a pupwin 'kwli, 'e □tu 'li -a mu □wlv 'kwli bu, -e nu□o, Titu a 'mu, e lee ne -a mu ni, -e mo, a -nyi□e 'ki, 'e lee ne -a mu, -e mo, a -hve 'na 'yiye diaki, ko, 'aan □wlv bi □hlon, 'ki 'u yinyre-tebli -mu', a -nu a -ta', ko, 'a -hve□e, ba bi 'mu ki, -ba -won 'na yraanyibli yi. -Te 'n 'win -ti a 'mu, -e -bi 'na dudu bii ki.

8 'N yi□e ni, -e mo, 'crien -mu', 'n ya la 'a mu yi, e pu 'aan □wlv □hlon. Kee, 'ye □bvi e pu 'aan □wlv □hlon, 'ni 'ye□e li□i, -e mo, e 'yi la 'u le -no□ -ni, 'ki □bu ya la 'a mo□o yi. 'N -we 'li □bu 'ye la□a ni, -e mo, e 'yi la 'u -no□ -ni, 'ki □bu ya la 'a mo□o yi, -e nu□o, 'n yi□e ni, -e mo, 'na 'crien a 'mu, e pu la 'aan □wlv □hlon, 'ki 'li ti gbi 'kwli.

9 Kee, -te ti ne -bu, 'n ni dudu, 'ki 'u 'crien a 'mu, 'n ya la 'a mu yi a -ta'. E 'yi □bu pu 'aan □wlv □hlon a -ti 'pa-, e 'ni -nu□o 'mu dudu. Kee, de- ko -ti 'ni ni dudu, e no- mo 'aan nunuklo -hvan -mu', no- -bu pu 'aan □wlv □hlon, 'e nu□o, 'a hie 'u 'aan nunuklo -hvan a 'mu bu. Nyisva, no- -hva la□a, 'ki 'aan □wlv bu bi la □hlon, -e di□e nu, a 'mu la 'u 'aan nunuklo -hvan bu hie. -Te e ni 'mu le, -aan 'crien 'yi 'a mu de -hvan -mo -nu.

10 'Bu mo, -tonyiblo a □wlv 'bu bi □hlon, 'a dionu a nunuklo a -ti, -te Nyisva -hve□e, -e -bi □wlv a □hlonbibie a 'mu, e ko bu -hee □ne, bu hie 'u a nunuklo -hvan bu. Ke- Nyisva ni nyiblo a wowa, 'ki 'u de 'kuku a -ta'. □wlv a □hlonbibie a 'mu, e 'ni -nu□o li nyibli huannu. Kee, nyiblo a □wlv 'bu bi □hlon, □wi yi nyibli -mu', -u 'yi Nyisva -yi, □wlv a □hlonbibiedu a 'mu, e no- ni□e, nyiblo 'e 'ku, 'ki 'u Nyisva ye'.

11 'Ɛ mo ꞑhan-ti, ꞑwlv a ꞑhlɔnbibie a 'mu, 'ki ɛ -hʋen 'li Nyɪsua -mo. Ba 'yeꞑe -wɛ, -tɛ a -nu, 'a kɔ 'ki -tɛɛ a 'lulɛ-hihie. A tʋɛ ꞑne nyibli ni, -ɛ mo, a 'yi dɛ 'kuku -nʋɛ -ni. 'Aan dɛ 'kuku a 'mu a -ti, 'a pi nɛ 'aan dɪɔnʋ yrv lɛ, 'a yi hʋannʋ pie, 'ki dɛ -hʋan ꞑdʋ bʋ nu 'a mu a -ti, kɔ, 'a ꞑmʋɛ 'na 'yiye lɛ dɪakɪ, kɔ, dɛ -mu', Nyɪsua -hʋɛ, ɛ nɔ- a -hʋɛ ba nu, kɔ, nyiblo -mu', -ɛ nu dɛ -hʋan, a -hʋɛ ba pʋɔ ꞑnɛ -bati lɛ. 'Ki 'b 'a -nɛ ꞑdedede -mo, a tɔɔ ꞑne nyibli ni, -ɛ mo, 'aan dabʋi 'yi 'ki 'li dɛ 'kuku a 'mu 'nyi -ni dɛ.

12 'A -ti, 'criɛn -bʋ, 'n 'cru la 'a mu -mo, a 'ni 'yee 'liꞑi, -ɛ mo, 'n 'cru laꞑa ni, 'ki 'b nyiblo -mu', -ɛ nu dɛ 'kuku -mu' a -ta'. 'N 'yi laꞑa 'cru -wɛ, 'ki 'b nyiblo -mu', ʋ nu la dɛ -hʋan a 'mu -mo a -ta'. Kɛɛ, 'n 'cru laꞑa ni, -ɛ diꞑe nu, a 'muꞑʋ yi -tɛɛ, 'ki 'b Nyɪsua ye', -ɛ mo, a kɔ -a mu 'hʋen-, -a pɛ ni.

13 Dɛ a 'mu, ɛ -nyi -a mu 'klɪ dɪakɪ.

Ɛ 'yi dɛ ni -do a 'mu 'pa-, ɛ 'yi -a mu 'klɪ -nyi. -A ni dɔdʋ -wɛ, -ɛ nuꞑo, Titɪ nu dɔdʋ, -ɛ nuꞑo, 'aan pɛpɛ, a -nyiꞑe 'klɪ dɪakɪ.

14 -Tɛ 'n yi laꞑa lɛ, 'ki 'li 'a mu -mo, 'n pʋ la 'aan -pli. 'N 'ye 'kiꞑi ni, -ɛ mo, 'n 'yi 'aan -pli -pʋ dadʋ. -Tɪ a pɛpɛ -bʋ, -a yi la 'a mu -lee -ni, ɛ mo -ti a -tɛɛ ꞑnɪɔ. 'Aan -pli -mu', -a pʋ la, 'ki 'b Titɪ yi, ɛ mo -ti a -tɛɛ ꞑnɪɔ -wɛ.

15 -Tɛ ɛ di la 'li 'a mu -mo, a 'ble laꞑa kʋa -tɛɛ, 'a yi laꞑa pie, 'ki 'li 'a 'ʋꞑtuule 'kwli. 'Bʋ yi dɛ a 'mu 'lu -mo lɛ ni -hie, -ɛ -bɪ 'aan nʋɛɛ yi bii klɛ, 'ki 'li 'a ꞑwlv ki.

16 'N ni dɔdʋ, -kɔtɪ 'n yiꞑe ni, -ɛ mo, 'n -wɛ 'li ꞑbʋ kuo nɛ 'a mu ꞑwlv yi ni, 'ki 'b 'a -nɛ ꞑdedede a -ta'.

8

U yi 'kukue 'wli lɛ, -ɛ diꞑe nu, -Yusu a nyibli -mu', -ʋ ni 'li Sudeblɔgba 'kwli, -ʋ yi ꞑhʋen 'ye, ʋ 'mu ꞑnʋ -hɛɛ -ni

1 'Na 'dɪayɪnʋ -na, -a -hʋɛꞑe ni, 'ki ba yi dɛ -mu', -Yusu a nyibli -mu', -ʋ ni 'li Masɪdʋanɪblɔgba 'kwli, ʋ -nu. Dɛ a 'mu, ɛ tʋɛ nɛ -a mu ni, -ɛ mo, Nyɪsua nu ꞑnʋ ꞑhaandɛ -mo.

2 U yi 'ye la ꞑhʋen dɪakɪ, kɛɛ, 'waa dɔdʋ bii la ki. Ɛ mo ꞑhan-ti, 'b yi la ꞑhʋen

'ye dɪakɪ, kɛɛ, dɔdʋ a -ti, 'b -ha la 'wli -hʋɔhʋi, 'ki 'b Nyɪsua a -kʋan a -ta'.

3 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, ʋ -ha la 'wli -hʋɔhʋi, ꞑwi yi, -tɛ 'waa dabʋi hree la 'b. 'Wli a 'mu, ʋ -ha, ɛ -hi ꞑnʋ wɔn. Nyiblo ꞑdʋ 'yi ꞑnʋ -lee -ni, 'ki bʋ nu dɛ a 'mu, 'b -di,

4 'b nyaa nɛ -a mu lɛ dɪakɪ, 'ki -ba -nyi ꞑnʋ 'hru, bʋ pʋ 'b 'waa -nɛ dabʋ, -ɛ diꞑe nu, 'waa 'mumu, ʋ 'mu Nyɪsua a nyibli -mu', -ʋ ni 'li Sudeblɔgba 'kwli -hɛɛ -ni -wɛ.

5 Dɛ a 'mu, ʋ -nu, ɛ -hi -aan 'lulɛ-hihie wɔn. Yi-hɛdɛ, ʋ -nu, nɔ- mo, ʋ -ha 'waa dɪɔnʋ ni, 'b -nyi 'waa dɪɔnʋ Kʋkɔnyɔ -Yusu, 'ti- 'b -wɛn, 'ki bʋ nu dɛ -mu', -a yi la ꞑnʋ -lee -ni, ꞑwi yi, -tɛ Nyɪsua ni 'a -hʋhʋa.

6 'A mu -mo -bɪ, nyiblo -bʋ, -ɛ mo Titɪ, ɛ ꞑtu mo 'aan 'wli a lɛ'kukueɛ -wlu, 'ki 'li 'a mu -mo. Ɛ nɔ- kɔ -ti, ꞑa lee laꞑa, 'ki bʋ di 'li 'a mu -mo dɛ, -ɛ diꞑe nu, ꞑhaan-kʋan -mu', ɛ ꞑtu la -wlu, 'ki 'li 'a mu 'nyi, ɛ 'muꞑʋ 'lu -yra.

7 'A mu -mo nyibli -mu', -ʋ kɔ dɛ, 'ki 'b Nyɪsua ye', 'ɛ -hi 'b nyibli -bɪ 'b, -ɛ nuꞑo, a kuo -Yusu 'Kɪsʋ ꞑwlv yi -tɛɛ, 'a pi nyibli -Yusu a ꞑhaantitɛ, Nyɪsua 'ɛ nuꞑo, 'a yi -ti a -tɛɛ, 'a -ha 'aan dɪɔnʋ pɛpɛ, 'ki 'b Nyɪsua a -kʋan a -ta', 'a nʋɛ nɛ -a mu dɪakɪ. -Tɛ ɛ ni 'mu lɛ, 'a -ti, ba nu ꞑhaan-kʋan -mu', 'ki 'li 'aan ꞑwli a pɛpɛ ki, bʋ -hi 'b nyibli -bɪ 'b.

8 -Tɪ -bʋ, 'n yi 'a mu -lee -ni, ɛ 'yi 'nyrɛ ꞑhɛn, -ɛ mo, 'n ni 'b 'a mu ke', 'ki ba -ha 'wli. Kɛɛ, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ɛ mo, -Yusu a nyibli -bɪ -mu', ʋ yi ꞑhʋennyibli 'ni -hɛɛ -ni. 'N hlɛꞑe ni, -ɛ diꞑe nu, 'muꞑʋ 'ye, 'bʋ mo, 'ba nʋɛ nɛ 'aan 'bio -tonyibli -mu', ꞑhʋen ni.

9 'A yiꞑe ni, -ɛ mo, -aan Kʋkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsʋ nu -a mu ꞑhaandɛ 'yi ꞑhlɔn lɛ. Ɛ nɔ- mo -bɪ, ɛ kɔ la -ti a 'yi'bʋalɛ, 'ki 'li Nyɪsua -mo. Kɛɛ, ɛ hie la 'b 'a -ti a 'yi'bʋalɛ a 'mu bʋ, 'ɛ -hɛ la ꞑhʋennyɔ, -ɛ diꞑe nu, ɛ 'mu 'a mu -hɛɛ -ni. Ɛ nu dɛ a 'mu ni, -ɛ diꞑe nu, 'ki 'li 'a ꞑhʋennyɔ-hɛdɛ a 'mu 'kwli, a 'mu nyibli -mu' -hɛ, -ʋ mo dɛkɔnyʋ, 'ki 'b Nyɪsua ye'.

10 -Tɪ -bʋ, 'n yi 'a mu -lee -ni, ɛ 'yi ꞑbʋ na 'a mu ke', kɛɛ, dɛ 'n yi 'lu -mo lɛ -hie, 'ki 'b 'wli a 'mu a dɛ ki, ɛ nɔ- 'n mi 'a mu

lee mɔ. 'Yɾɔ, -a -hɔn la kɪ, 'a mɔ -mɔ la yɪ-henyibli, -v -hʉɛ -bʉ 'kukue la 'wliye lɛ, 'kɪ 'v ɔhɪvennyibli a -ta'. Ɛ mɔ ɔhan-tɪ ɔnɔ, 'a mɔ -mɔ yɪ-henyibli, -v ɔtu dɛ a 'mɔ -wlu. -Tɛ ti nɛ -bʉ, ɛ nu -tɛɛ, 'kɪ ba -yra -kʉan a 'mɔ 'lu.

11 'Kɪ nɪ -do -mʉ', a kɔ la, ti -mʉ' -kɔ 'yri a ɔtu la 'wli a 'mʉ, 'a lɛ'kukuele -wlu, ɛ nɪ -do a 'mʉ, nɔ- ba 'tɛ ba kɔ, a 'mʉ -kʉan a 'mʉ 'lu -yra. Dɛ -mʉ', a -kɔ, ɛ nɔ- ba -ha.

12 'Bʉ mɔ, dɛ -mʉ', a -kɔ, 'ba yɪɔ Nɪsʉa nɪ -nyɪ, 'kɪ 'lɪ ɔwɔ a 'ʉbʉ'wɔwɛ 'kwli, Nɪsʉa di wenɛ kɪ. Kɛɛ, 'ba 'yɪ dɛ -kɔ, Nɪsʉa 'nɪ -hʉaɔa lɪ 'a mʉ ɔdedede.

13 'Aan ɔwɪ 'nɪ 'yee 'lɪɔ, -ɛ mɔ, 'a mʉ -yɪ ɔhɪvɛn 'ye, 'kɪ 'v nyibli -bɪ a -ta', -ɛ diɛ nu, nyibli a 'mʉ, v 'mʉ plɔ a bleele kɔ. 'ʉɔn-, 'n -hʉɛɛ nɪ, 'kɪ nyibli a pɛpɛ bʉ wɔnwɛɛn' blɛ.

14 Ti -bʉ 'yri, a kɔ didi-tebɪ -hʉɔhʉ. 'A -tɪ, ɛ nu -tɛɛ, 'kɪ ba -nyɪ nyibli -mʉ', -v 'yɪ diidɛ -kɔ. -Nɪrɔwɔ -bɪ 'kwli, 'bʉ mɔ, 'ba 'yɪ dɛ -kɔ, 'waa 'mumu, 'bʉ kɔ dɛ, v 'mʉ 'a mʉ -hɛɛ -nɪ -wɛ. Ɛ nɔ- diɛ nu, a 'mʉ blɛ -wɔnwɛɛn -nɪ.

15 Ɛ nɔ- v 'cɾɪ la 'lɪ Nɪsʉacɾɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ:

«Nyibli mu nɪ, 'v 'tɪ diidɛ lɛ,
nyibli -mʉ', -v yɪ 'a -hʉɔhʉ lɛ 'tɪ,
'v di dɛ, 'v ɔmla,
'a ɔdedede 'ɛ 'yɪ bʉ -hie,
kɔ, nyibli -mʉ' -v 'yɪ dɛ -hʉɔhʉ lɛ 'tɪ,
'v di dɛ -wɛ, 'v ɔmla.»

-Ba yɪ 'wli a ɔtɔ a pɔlɛ

16 Nyiblo -bʉ, -ɛ mɔ Titɪ, ɛ -ha 'a dɪɔnʉ nɪ, -ɛ diɛ nu, ɛ 'mʉ 'a mʉ -hɛɛ nɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ -aan 'mumu, -a -hʉɛ -ba nu 'aan -hɛɛɛ. Nɪsʉa, nɔ- pʉ 'lɪɔ dɛ a 'mʉ ɔwɔ kɪ. Dɛ a 'mʉ a -tɪ, -a yɪ -nyɪ Nɪsʉa 'wio.

17 Titɪ a 'mumu, dɛ -bʉ, -a -hʉaɔa, -ɛ mɔ, bʉ mu 'lɪ 'a mʉ -mɔ, ɛ wenɛ kɪ. Kɛɛ, ɛ 'yɪ -ba -hʉaɔa a -tɪ nɪ -do 'pa-. 'A 'mumu a 'mʉ, ɛ -yra 'lɪɔ 'a ɔwɔ kɪ nɪ, 'kɪ bʉ mu 'lɪ 'a mʉ -mɔ, -ɛ nuɔ, ɛ -hʉɛɛ nɪ dɪakɪ, 'kɪ bʉ -hɛɛ nɛ 'a mʉ.

18 -A ɔtuiɛ nyiblo -mɔ. Nyiblo a 'mʉ, -Yusu a nyibli a pɛpɛ pɪɔ 'nyrɛ lɛ, -kɔtɪ ɛ yɪ -Yusu a ɔhaantitɛ nyibli a pɔlɛ.

19 Ɛ 'yɪ dɛ nɪ -do a 'mʉ a -tɪ 'pa-, -a 'nɪ -leeɛ 'lɪɔ 'a mʉ -mɔ. 'Cʉɛ a nyibli -haɔa nɪ, -ɛ diɛ nu, ɛ kɔ -a mʉ 'hʉɛn-, -a 'mʉ 'dagbɪ' lɛ mu, ɛ 'mʉ -a mʉ -hɛɛ nɪ, -a 'mʉ

'wli lɛ 'kukue -nɪ. ɔHaan-kʉan a 'mʉ, ɛ yɪ -nyɪ -aan Kʉkɔnyɔ -tɪ a 'yɪ'bʉbʉa, kɔ, 'ɛ tʉɛ ɔnɛ nyibli, -ɛ mɔ, -a -hʉɛ -ba -hɛɛ ɔnʉ.

20 'Wli a 'mʉ, -a di lɛ 'kukue -nɪ, ɛ di 'nɪ -hʉ. 'A -tɪ, -a di ɔtuɔ 'yie -tɛɛ, -ɛ diɛ nu, nyiblo ɔdʉ 'nɪ ɔha -aan 'nyrɛ di, -ɛ mɔ, -a 'yɪ 'a ɔtɔ -kɔ.

21 -A -hʉɛ -ba nu dɛ -mʉ', -ɛ nɔ yɪ, 'kɪ 'v Nɪsʉa ye', kɔ, 'kɪ 'v nyibli ye' -wɛ.

22 Nyibli nɪ 'hʉɛn a 'mʉ, -a pɪ ɔnʉ nyiblo -bɪ kɪ. Nyiblo a 'mʉ, -a nu 'a 'yɪɔtɛɛwɪ -hʉɔhʉ, ɔa yɪɔ 'ye, -ɛ mɔ, ɛ -hɛ 'a dɪɔnʉ nɪ, 'kɪ 'v Nɪsʉa a -kʉan a -ta'. -Tɛ ti nɛ -bʉ, ɛ -ha 'a dɪɔnʉ nɪ dɛ, -kɔtɪ ɛ 'wɪn yɪɔ-tɪ, 'kɪ 'v 'a mʉ kɪ.

23 Titɪ -mɔ -bɪ, ɛ mɔ 'na -kʉannunɔ ɔnɔ. Ɛ kɔ 'mʉ 'hʉɛn-, -a mʉ nɪ -kʉan, 'kɪ 'v 'a mʉ -mɔ. Ɛ kɔ nyibli nɪ 'hʉɛn a 'mʉ 'hʉɛn-, v nʉ- di 'lɪ di. 'Cʉɛ a nyibli, nʉ- -ha ɔnʉ, 'kɪ bʉ di 'lɪ 'a mʉ -mɔ. Nyibli 'bʉ yɪ 'waa ɔhaan-kʉan nɪ 'ye, -ɛ -bɪ v yɪ -nyɪ -Yusu 'Kɪsʉ -tɪ a 'yɪ'bʉalɛ.

24 Ba tɔɔ ɔnɛ nyibli a 'mʉ, -ɛ mɔ, a nʉɛ ɔnʉ nɪ, 'cʉɛ a gblegble a nyibli -mʉ', -v -ha ɔnʉ, v 'mʉɔ yɪ, -ɛ mɔ, ɔhaan-tɪ -mʉ', -a -hɪa, 'kɪ 'v 'a mʉ kɪ, ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ ɔnɔ.

9

Pɔlɔ hɛ lɛ'kukuewli a -tɪ dɛ

1 'N 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, ɔbʉ 'cɾɪ nɛ 'a mʉ -mɔ, 'kɪ 'v 'wli -mʉ', -a di -Yusu a nyibli -mʉ', -v nɪ 'lɪ Sudeblɔgba 'kwli yɪ gba a -ta',

2 -ɛ nuɔ, 'n yɪɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'aan 'mumu, a -hʉɛɛ nɪ, ba -hɛɛ ɔnʉ. 'N pɪ 'aan -pli, 'bʉ mɔ, nyibli -mʉ', -v nɪ 'lɪ Masɪdʉanɪblɔgba 'kwli, 'nɪ yɪ 'lɪ ɔnʉ -mɔ nɪ -hlee -nɪ. Kɛ- 'n pɪ: «'Yɾɔ, -a -hɔn -mɔ kɪ, Nɪsʉa a nyibli -mʉ', -v nɪ 'lɪ Koletɪdɪɔ 'kwli, 'kɪ 'lɪ Akaɪblɔgba 'kwli, v -yra laɔa nɪ, 'kɪ bʉ -hɛɛ la Nɪsʉa a nyibli -mʉ', -v nɪ 'lɪ Sudeblɔgba 'kwli.» 'Bʉ mɔ, 'nɪ yɪ 'pɔpɛ lɛ nɪ nɪ, -ɛ -bɪ nyibli -hʉɔhʉ, 'kɪ 'lɪ ɔnʉ 'nyɪ, v -hʉɛɛ nɪ -wɛ, 'kɪ bʉ -hɛɛ ɔnʉ.

3 Ɛ nɔ- nuɔ, 'mʉ nyibli nɪ ta a 'mʉ bʉ tɛ, v 'mʉ 'lɪ 'a mʉ -mɔ di, 'a -tɪ, ti bʉ nɪ ke', ba 'kukue 'wli a 'mʉ lɛ, -kɔtɪ 'n lee nyibli -bɪ nɪ, -ɛ mɔ, a diɛ nɪ nu. 'Bʉ mɔ, 'ba nuɔ, ɔba nyre -hʉan 'lɪ 'a mʉ -mɔ, 'aan -pli -bʉ, 'n -pʉ, ɛ 'yɪ 'lɪɔ -wɛ, bʉ mɔ hɪ.

4 'Bu mo, no- e 'yi pa, ti -mu', -e ko 'yri 'n ko Masiduanibugba a nyibli 'huen-, -a di 'li 'a mu -mo di, 'ba 'yi 'wli a 'mu le 'kukue -ni, -e -bi -tvi di 'mu 'ni nu, 'ki 'u [nu ye', -koti -a lee [nu ni, -e mo, a di -we -mo, 'ti- -a 'mu 'li nyre. 'N yi[pe ni, -e mo, 'ba 'yi -mo -we, -tvi di 'a mu 'ni nu -we, 'ki 'u [nu ye'.

5 -Te 'n -hie 'lu le, -e -bi 'n 'ye[pe ni, -e mo, e nu -te, 'ki [bu te nyibli ni ta a 'mu bu, bu 'nyee 'hru, bu di 'li 'a mu -mo, 'ti- 'mu [nu [wien kve. 'N -hve[pe ni, 'wli -mu', a pu le, a di -ha, ba 'kukue[pe le. E no- di[pe nu, 'bu mo, 'ni nyre 'li 'a mu -mo, -e -bi a -we 'a le'kukuele -mo. E no- di[pe nyibli -tso -ni, -e mo, a -ha 'u[pu [wlu ki, e ko, nyiblo [du 'yi 'u 'a mu ke' -ni, 'a 'yi[ri -ha, 'ki 'li 'jeke 'kwli.

Nyisva yi -nyi -a mu kuko-tebli, -e di[pe nu, -a 'mu 'u -ha -we, -a 'mu -aan 'bio -tonyibli -nyi

6 -A 'blikve wen 'ni: «-Te -ci yi 'mu ni, ke- 'a 'kwli a -kubu yi 'mu ni -we.»

7 'N -hve [bu lee ne 'a mu -ti, 'ki 'u 'wli -mu', a di -ha a de ki: 'A -ne nyiblo 'bu ni 'u, de -mu', 'a [wlu pu le, bu -ha, e no- bu -ha. 'Bu yi[ri ni -he, e 'ni 'haa 'li[ri, 'ki 'li [wlu a lenaale 'kwli, e ko, nyiblo [du 'ni 'naa 'li[ri ke', 'ki bu -ha[pa. Kee, bu -ha[pa, 'ki 'li [wlu a 'ubu'wuwle 'kwli, -e nu[po, nyiblo -mu', -e -he de, 'ki 'li [wlu a 'ubu'wuwle 'kwli, no- Nyisva nu -ni.

8 Nyisva ko 'kli, 'ki bu -nyi 'a mu -tebli -huohu, -e di 'u -tebli -mu', a -hve 'u -hi. -E -bi a di ko -tebli -huohu, a 'mu[pu [haan-kuan a gblegble 'yri -nuu -ni,

9 [wi yi, -te u nu la 'a 'cicri, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -e mo:

«[Haannyiblo ni [hvennyibli [haande -mo,

'e yi [nu -tebli le -nyi.

E 'te 'cibi 'u [haande a nunuo.»

10 Nyisva, no- yi nyibli 'dudo-tebli ko dii-tebli, u yi di 'huen- -nyi. E di -nyi 'a mu kuko-tebli -huohu -we, 'ti- e 'mu[pu nu, kuko-tebli a 'mu, e 'mu wlo, -e di[pe nu, a 'mu [haan-tebli -huohu nyibli 'yi [hlon le nu.

11 E di nu 'a mu [haan-tebli a gblegble 'yi [hlon le, -e di[pe nu, a 'mu 'a -huohu nyibli le -nyi. 'Bu mo, 'ba yi[ri ni ni, ko,

'ba yi 'aan 'wli nyibli -mu', [hven ni yi ni gbe, -e -bi nyibli -huohu di -nyi Nyisva 'wio, 'ki 'u de -mu', a yi [nu -nyi a -ta'.

12 'Wli -mu', a di -ha, e 'yi ba -hee Nyisva a nyibli, -u ni 'li Sudeblugba 'kwli ni -do a -ti 'pa-, kee, de a ni, 'a -ti, nyibli -huohu di -nyi Nyisva 'wio.

13 [Haan-kuan -mu', a di nu, no- di[pe nyibli -tso -ni, -e mo, a mo [haannyibli [ni. -Te a -nu, 'a 'ble -Yusu 'Klisu a [haantite -mu' kva, 'a [tui 'u[pu 'u, nyibli -huohu di de a 'mu 'ni 'ye, u 'mu Nyisva 'nyre le pu. U ko bu pu[pu 'nyre le -we, -te a ni, 'a ni [nu [haande -mo, 'a yi [nu -tebli le -nyi, 'ki 'li [wlu a yinu[pu 'kwli, ko, 'a yi nyibli a pepe -hee -ni.

14 De -mu', a di [nu -nyi, e di [nu 'ni -tso -ni, -e mo, Nyisva nu 'a mu [haande -mo diaki, 'ki 'li daduke 'kwli. [Haande a 'mu, e no- yi 'a mu -hee -ni, 'ki ba nu [haan-kuan a 'mu. Nyibli 'bu yi de a 'mu ni 'ye, u ko bu nu ne 'a mu diaki, ko, u 'mu Nyisva da, 'ki 'u 'a mu -mo.

15 -Ba -nyi Nyisva 'wio, -e nu[po, e -nyi -a mu 'a 'Yu, 'ki 'li daduke 'kwli. De a 'mu, e -nu, e -hi -a mu wlon.

10

Nyisva -nyi Polu 'kli, -e nu[po, e mo -Yusu 'Klisu a -monanyo* [ni

1 'Mo Polu, [bu na 'ki 'na -ti -mo le, -e ni 'mu [wlu yi. 'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyibli wen 'ni, 'n ko 'a mu 'huen-, [ba ni 'u -tite ni -do, 'n yi pie 'aan huannu, kee, 'ni -hon 'ki 'u 'a mu 'hu, -e -bi 'n 'kee huannu a pipie ni, 'ni klaa ne 'a mu 'yi, 'bu mo, 'ni yi 'a mu -mo ni 'cru -ni. -Te -Yusu 'Klisu a [wlu 'yopo -ni, ko, e no yi, 'ki 'li [wlu ni -do a 'mu 'kwli,

2 'n nyee ne 'a mu le, ba 'cici 'aan 'lule-hihie, -e di[pe nu, 'bu mo, 'ni di 'li 'a mu -mo, a 'ni [ha[pa nu, 'ni [ha 'a mu 'yi kla. E ko nyibli -bi, 'u ni 'li 'a mu 'nyi, 'u ni hi, 'u pu le, 'mo ni -kuan, -wen 'klo ki a nyibli. 'Bu mo, 'ni di 'li 'a mu -mo, nyiblidu a 'mu, 'kli -mu', Nyisva -nyi 'mu, e no- 'n di nu, 'mu 'li 'waa 'yi bu kva.

3 E mo [han-ti, -a ni 'ne- 'klo -bu ki. Kee, -wunwon, -a yi -won, e 'yi 'klo -bu ki a nyibli a -wunwon yi 'wi.

4 Ta-won-tebli, -a ni, □a yi -won, ε 'yi 'klo -bu ki a ta-won-tebli 'pa-. 'Ki -aan ta-won-tebli -hven 'li Nyisua -mɔ, 'ti- 'ε ni 'kli ki, 'ε -we 'li bu nyre Nyisua a yraanyibli a bunule yi, bu -ha 'u 'waa 'mumu 'hru wlon. Ε nɔ- -a ni, □a ke hulekonyibli, -u pi gble a wunto yi,

5 'ti- nyibli a pepe -mu', -u 'yee 'li 'waa dɔnu, ε nɔ- -a ni, □a 'wɔwe 'waa 'lule-hihie -mu', -ε ke nyibli yi, 'ki bu yi Nyisua, □a pi win, -a 'mu nyibli a 'lule-hihie 'ciɔ -ni, -ε di□e nu, u 'mu 'u -Yusu 'Klisu 'u □tuu -ni.

6 'Bu mɔ, 'ba tɔɔ ne -a mu, -ε mɔ, a □tui 'u -a mu ni, ε □hen 'nyre, -ε mɔ, -a -we -mɔ, 'ki nyibli a pepe -bi -mu', -u ni 'li 'a mu 'nyi, -u 'ye ni □tuu 'u -a mu 'u, -ba puu □nu -bati le.

7 A 'ni -yru□o -ti a 'ma le -tee. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu pu le, -ε mɔ, ε mɔ -Yusu 'Klisu a nyiblo □nu, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'na 'mumu, 'mɔ -Yusu a nyiblo □nu -we.

8 □Hian -mɔ de, Kɔkonyɔ -Yusu -nyi 'mu 'kli. Ε -nyi 'mɔ□o ni, -ε di□e nu, 'mu 'a mu -hee -ni, a 'mu ye' -muu -ni, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon. Ε 'yi 'aan bu-we-ti 'pa-, ε 'yi 'mɔ□o -nyi. -Bakle, 'kli a 'mu, ε -nyi 'mu, 'n pu 'a -pli diaki. Kee, de a 'mu a -ti, -tuɔ 'ni -nu□o 'mu.

9 Kee, 'ni -hua□a li□u, ba -hie□e 'lu -mɔ le, -ε mɔ, 'bu mɔ, 'ni yi 'a mu -mɔ ni 'cru -ni, 'mu 'li 'a mu huannu 'kwli le pu a -ti □nu.

10 Ke- nyibli -bi pi, u wen: «'Bu mɔ, Pɔlu 'bu yi -a mu -mɔ ni 'cru -ni, -tebli -mu', -ε kla 'mu, ε nɔ- ε yi -a mu -lee -ni -ba nu, kɔ, 'ε yi -a mu -mɔ 'ple. Kee, 'bu mɔ, 'a 'mumu, 'bu ni 'ne- -a mu 'nyi, -ε -bi ε yi pie huannu, 'ε ni nyai, 'a puɔwin 'yi 'kli -kɔ.»

11 Nyibli -mu', -u ni 'pupe le, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -ti -bu -a 'cru 'li -aan 'cruɔ 'kwli, -a ye 'a mu yre, □ba di 'li 'a mu -mɔ, ε nɔ- -a di nu.

12 Nyiblidu a 'mu, u dee 'waa dɔnu nyibli gbagbi. -A mu -mɔ -bi, -a 'yi 'li□u 'li -we, -ba hla□a, -ε mɔ, -a kɔ □nu 'hven-, -a ween ni, mɔ, -a 'yi 'li□u 'li -we, -ba pu 'li □nu -aan dɔnu yi. 'Waa dɔnu u te 'li -mɔ le, 'u hle□e, -ε mɔ, u mɔ nyibli gbagbi □nu, 'ti- 'u pi 'waa dɔnu 'waa dɔnu yi.

Nyibli a 'mu, u 'yi 'lule-hihie -kɔ.

13 -A mu -mɔ -bi, -kuan -bu, Nyisua -nyi -a mu, ε ni -do, nɔ- kɔ -pli -a pi. -A 'yi 'li□u 'li -we, -ba pu □dedede a -pli de. -Kuan a 'mu, Nyisua -nyi -a mu, 'a bu -bi, ε nɔ- mɔ -ba di 'li 'a mu -mɔ -we.

14 'A -ti, -te -a di la 'li 'a mu -mɔ, 'ki -a 'mu -Yusu 'Klisu a □haantitie -mu' pu, -paun -mu', Nyisua tɔɔ ne -a mu, -a 'yi□u le -hi.

15 'A -ti, -kuan -mu', nyibli -bi ni, -a 'ni -nu□o li□u, -a 'ni -pu□u li -aan dɔnu a -pli, 'ki 'u -kuan a 'mu a -ta'. -Kuan -mu', u ni, ε 'yi 'li de -mu', Nyisua pu le -ba nu 'kwli -ni. Kee, -a yi□e ni, kɔ, □a yi□u -ple, -ε mɔ, 'aan □wlu a yikuole, 'ki 'u -Yusu 'Klisu -mɔ', ε di bii kle, -ε di□e nu, -aan -kuan -mu', -a ni, 'ki 'li 'a mu 'nyi, ε 'mu kle -bii -ni -we. Kee, -a 'yi 'li□u 'li -we, de -mu', Nyisua pu le -ba nu, -ba -hi□e le.

16 'Bu mɔ, 'bu -hi, -a di kɔ 'hru, 'ki -ba -hi Koletidɔ le, -ba mu 'li 'blugbi -bi 'kwli, -u kɔ 'kwli u 'yee 'li -Yusu 'Klisu a -ti ni 'wun -ni, -a 'mu 'li 'a □haantitie -mu' 'li -puu -ni. -A 'ni -hua□a li -ba pu -aan dɔnu a -pli, □wi yi, -te nyibli -bi ni 'a nunuo, 'ki 'u -kuan -mu', -u -bi ni a -ta'.

17 Kee, u 'cru la□a ni, 'ki 'li Nyisua cɔɔɔɔ 'kwli, -ε mɔ: «Nyiblo -mu', -ε -hve -bu pu □dedede a -pli, de -mu', Kɔkonyɔ Nyisua nu□o -mɔ, ε ni -do, nɔ- kɔ -pli bu pu.»

18 'ε mɔ □han-ti, nyibli -mu', -u pi 'waa dɔnu 'nyre le, nyiblidu a 'mu, Nyisua 'ni -wen□e li □nu ki, kee, nyibli -mu', 'a □gbetu, ε pi 'nyre le, nu- ε yi ki wen.

11

Nyibli -mu', -u yi □haan-mɔnanyu* 'pa-

1 'N di hlee 'ki 'li 'a mu -mɔ, □wi yi, nyiblo -bu, -ε kɔ 'lu -hɔn 'u 'hru wlon. 'N nyee ne 'a mu le, ba wen, □bu nu 'pupe le.

2 'Kla 'yee 'mu -wliye, 'aan -ti, -ε nu□o, nyibli ni 'u, 'u kee ne 'a mu. 'Ki 'kla-wliye'yiya a 'mu, ε -hven 'li Nyisua -mɔ. □Bu pu□u 'yu nyɔyu a de yi: 'N pu 'a mu 'kɔɔɔ ki, -ε di□e nu, a 'mu 'u yi 'sii -ni 'a -ne ti, □wi yi 'yu nyɔyu -mu', 'n pu le, 'mu nyibeyu □du -nyi, ε 'mu□u kɔ. Nyibeyu a 'mu, 'a 'nyre mɔ -Yusu 'Klisu.

3 Hwannu ni 'mu nu, 'ki nyiblo □du bu kaa ne 'a mu, -ε di□e nu, a 'mu 'u -Yusu 'Klusu a 'hru bu hie. Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -te hre nu la, 'ε 'yia la 'u nuɔgba -mu', -ε mo εfu 'huu bu, 'ε kaa la□a, 'ki 'li □yre 'kwli.

4 'N yi pie hwannu, 'ki 'u 'aan -ta', -ε nu□o, 'a -ne hitoonyo -bi 'bu di 'li 'a mu -mo, a yi wen□ε ki, 'ki bu too ne 'a mu. Toowin a 'mu, hitoonyo a 'mu, u tue -ni, 'ki 'u -Yusu ki, ε ko -aan -ne 'hwen-, u 'yi de ni -do 'pa-. -Hihiudu -mu', -koti u hle, ε 'yi Nyisua a -Hihiu* -mu', -ε bi la 'u 'a mu ke' 'pa-, ko, u 'ni -pu□u li -Yusu a □haantitie -mu', a kuo la □wlu yi. Kee, ke- ε ni 'mu, 'a pi □nu nua yi bu.

5 'A mu -mo -bi, a wen 'ni, nyiblidu a 'mu, u mo -Yusu a -monanyo gbagbi □nuo. Kee, 'n pu□u □han-ti, -ε mo, u 'yi 'u 'mu 'u -hi.

6 -Bakle, -te u ni 'puple, ke- 'n 'ye ni nu 'puple. Kee, 'bu mo Nyisua a -ti a leyuyruo □nuo, 'n yru□o le -tee. De a 'mu, 'n too ne 'a mo□o ni -tee, 'ki 'li ti -huohu 'kwli.

7 Ti -hi la a ti 'yri, -te 'n pi la 'a mu Nyisua a □haantitie -mu', 'ni -hua□a la 'a mu 'wli le. Kee, 'aan -ti, 'ni □tue la 'li 'na dionu, 'ni yi la 'na dionu le -kikle -ni, -ε di□e nu, 'mu 'a mu -hee -ni, a 'mu Nyisua a nyibli -he. □Bi de a 'mu, 'n ni la, ε nyre la yi? 'Uun-, ε 'yi la yi -nyre.

8 Ti -mu' -ko 'yri 'n ni la 'li 'a mu -mo, Nyisua a nyibli -bi, nu- ye la 'mu 'wli yre, ε 'yi 'a mu 'pa-. 'N nu la□a ni, 'u -he la □hwenyibli, -ε di□e nu, 'mu 'a mu -hee -ni.

9 Ti a 'mu 'yri, 'n 'yi la de -ko. Kee, 'ni -hua□a la 'a mu □dedede. -Yusu a nyibli -mu', -u ni 'li Masiduaniblogba 'kwli, u nu- ye la 'mu -tebl -mu', 'n 'yi la -ko yre. Ti -mu' -ko 'yri 'n 'yi la de -ko, 'ni -hua□a la 'a mu □dedede, ko, 'n yi□e ni, -ε mo, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu -hua 'a mu □dedede.

10 'N pi 'na dionu a -pli, -koti 'klo -mo 'klo, 'ni -gba□a li 'aan 'wli. 'Ti- nyiblo □du, 'ki 'ne- Akaiblogba 'kwli, ε 'yi 'li□i 'li -we, bu ka 'mu yi, 'ki □bu pu 'na dionu a -pli, de a 'mu, 'a -ti. -Ti -bu, 'n hle, 'ki 'li -Yusu 'Klusu a 'nyre 'kwli, -ε ni 'li 'mu 'li, ε mo seyi a -ti □nuo.

11 'Bu mo, 'ni yi 'puple le ni ni, □bi ε

□hen 'nyre, -ε mo, 'n 'yi 'a mu -nuε -ni? 'Uun-, Nyisua yi□e ni, -ε mo, 'n nuε ne 'a mu ni.

12 'N 'yi 'li□i 'li -we, □bu wen, 'ki □bu klo 'aan 'wli ble. Ke- 'n di 'a nunuo nu, 'a -ne ti, -ε di□e nu, hitoonyo -mu', u 'ni □ha 'hru 'ye, 'ki bu pu 'waa dionu a -pli, -ε mo, -te 'n ni -kuan a nunuo, ke- u ni -kuan a nunuo -we.

13 Hitoonyo a 'mu, u 'yi -Yusu a -tee a -monanyo 'pa-. U kee nyibli ni, 'ki 'li 'waa -kuan 'kwli, 'u yi -Yusu 'Klusu a -monanyo wlon le -hree -ni.

14 De a 'mu, ε 'ni 'kee 'li 'aan □wli le, -ε nu□o, Satan a 'mumu, ε yi -hre Nyisua a lelenyo wlon le -we.

15 'A -ti, ε 'ni 'kee 'li 'aan □wli le, 'bu mo, Satan a -kuannunyibli 'bu yi Nyisua a -kuannunyibli -mu', -u ni de -mu', Nyisua -hue wlon le ni -hree -ni. Le'boo-nyrowo 'kwli, Nyisua a -bati di □nu 'ni klo, de -huan -mu', u -nu a -ti.

Polu yi 'ye □hwen, -ε nu□o, ε mo -Yusu a -monanyo* □nuo

16 'N nune□ε ki: Nyiblo □du 'ni 'yee 'li□i, -ε mo, 'na 'lu -hon 'u 'hru wlon. Mo, 'ba pu le, -ε mo, 'na 'lu -hon 'u 'hru wlon, -ε -bi ba -ha 'mu me le, □bu pu 'na dionu a -pli de gbe de, □wi yi, -te a ni, 'a yi wen, 'ki nyibli -bu, -u ko 'li -hon 'u 'hru wlon le, bu pu 'waa dionu a -pli.

17 'Na -pli -bu, 'n mi pu mo, ε 'yi Kukonyo 'pa-, ε 'yi 'mu -lee -ni, □bu nu□o. 'Bu mo, 'ni yi 'na dionu a -pli ni pi, 'n yi 'ni 'ple, □wi yi nyiblo -mu', -ε ko 'lu -hon 'u 'hru wlon.

18 Kee, 'n yi□i 'ni 'ye, -ε mo, nyibli -huohu pi 'waa dionu a -pli, 'ki 'u 'klo -bu a -tebl a -ta'. 'A -ti, 'na 'mumu, 'n di pu 'na -pli -we.

19 A wen 'ni, a ko □to. Kee, 'ba 'ye nyibli -mu', -u ko 'li -hon 'u 'hru wlon le, 'a yi □nu ki wen, 'u tue ne 'a mu,

20 'u ni 'a mu 'waa □koyo -mo' 'u yi 'li 'a mu le -didi -ni, 'u kee ne 'a mu, ko, 'u yraa ne 'a mu, 'u □tui 'a mu □hwen, 'u -he 'a mu 'yri le.

21 'Mo -bu, 'n 'yi 'kl -ko, 'ki □bu di 'aan naale le nu. A ko 'u □won.

'N 'tue di 'li 'a mu -mo 'plee -ni, -wen nyiblo -bu, -ε ko 'lu -hon 'u 'hru wlon.

-Tɛbli nɪ -do -mʊ', -kɔti nyibli a 'mʊ, 'ʊ pɪ 'waa dɔnɔɔ a -pli, ɛ nɪ -do a 'mʊ, ɛ nɔ- kɔ -ti, 'mʊ 'na dɔnɔɔ a -pli pʊ -wɛ.

22 ʊ wen 'nɪ, ʊ mɔ -Juukʊɛ* ɔnɔɔ. 'Na 'mumu, 'mɔ -Juukʊɛyɪ ɔnɔɔ -wɛ. ʊ wen 'nɪ, ʊ mɔ Yisraekʊɛ ɔnɔɔ, -ʊ mɔ Nyɪsʊa a dako. 'Na 'mumu, 'mɔ Yisraekʊɛyɪ ɔnɔɔ -wɛ. ʊ wen 'nɪ, ʊ mɔ Abrahamʊ a 'yonʊ a 'yonʊ ɔnɔɔ. 'Na 'mumu, 'mɔ Abrahamʊ a 'yonʊ a 'yɪ ɔnɔɔ -wɛ.

23 ʊ wen 'nɪ, ʊ mɔ -Yusu 'Klɪsʊ a -kʊannunyibli ɔnɔɔ. 'Na 'mumu, -Yusu 'Klɪsʊ a 'mʊ, nɔ- kɔ -kʊan 'n ni, 'tɪ- 'nɪ ni -kʊan a 'mʊ dɪaktɪ, 'nɪ -hi 'ʊ ɔnʊ 'ʊ. 'N pɪ 'kɪ win, -wen nɪblɪnɔɔ. 'N nu -kʊan dɪaktɪ, 'ɛ -hi 'ʊ ɔnʊ. -Tɛ ʊ nu 'na ɔjɪ' a lɛpʊpʊɔ, ɛ -hi 'ʊ ɔnʊ nɪ, 'ʊ bi 'mʊ dɪaktɪ, 'ɛ -hi 'ʊ ɔnʊ 'ʊ. 'N naa 'lɪ 'kʊkʊɔ 'nyɪ, 'nɪ -hi 'ʊ ɔnʊ 'ʊ,

24 -Juukʊɛ a ye'nanyʊ 'ʊ nu 'na lɔkʊɛ biiwɪ nɪ ɔhun. 'A -nɛ 'wɔ, ʊ kɔ bu -nyɪ 'mʊ lɔkʊwɪ a (39) -wɔɔ ɔtu 'ʊ -pu ɔtu 'ʊ ɔhɔɪan-do;

25 Romakʊɛ a ye'nanyʊ 'ʊ nu la tugbɛyɛ, 'ʊ nu 'na biiwɪ nɪ ta. ɛ kɔ la 'wɔ -bɪ, nyibli 'ʊ pʊ la 'mʊ 'hɪ -mɔ lɛ, -ɛ dɪɔɛ nu, ʊ 'mʊ 'mʊ 'la. 'Mɪ'kwɪlnaawɪ nɪ ta -bu, 'n -nu, 'mɪ a 'mʊ, ʊ wɛ la nɪ, 'nɪ bi la 'nie. ɛ kɔ la ti ɔdʊ, 'nɪ -hi la 'lɪ -nyrɔwɔ 'mumu kɔ 'tɔlɔwɔ 'mumu, 'kɪ 'lɪ 'yru -mɔ.

26 'Kɪ 'lɪ 'na 'dagbɪ kasɪ 'kwɪlɪ, 'n yɪ 'ye ɔhɪɔɛn dɪaktɪ, 'nie a 'yɪyɪ-tɪ, 'nɪ yɪ ɔhɪɔɛn 'ye, -balɔnyibli a -tɪ, kɔ, 'na dɔnɔɔ a dako, -ʊ mɔ -Juukʊɛ, 'ʊ ɔtui 'mʊ ɔhɪɔɛn -wɛ, ʊ kɔ dako -mʊ', -ʊ 'yɪ -Juukʊɛ 'pa- a nyibli 'hɔɛn-. 'A -nɛ -tɪtɛ, 'n di 'ʊ -naa -nɪ, 'n kɔ ɔbu 'ye ɔhɪɔɛn, 'kɪ 'lɪ 'dɪ 'kwɪlɪ, 'kɪ 'lɪ 'wan 'kwɪlɪ, kɔ 'kɪ 'lɪ 'yru kɪ, nyibli -mʊ', -ʊ ni hɪ, -ʊ pɪ lɛ, -ɛ mɔ, ʊ mɔ -Yusu a nyibli ɔnɔɔ, 'ʊ ɔtui 'mʊ ɔhɪɔɛn -wɛ,

27 'nɪ yɪ ɔhɪɔɛn 'ye -wɛ, 'kɪ 'lɪ -kʊan a nunuɔ 'kwɪlɪ. ɛ kɔ ti -bɪ, 'nɪ 'yɛ nɪ kɔ 'hru, 'kɪ ɔbu ŋmɛ, ɛ kɔ ti -bɪ, 'nɪ 'yɛ nɪ 'ye diide kɔ 'nɪnɪnie 'hɔɛn-, ɛ kɔ ti -bɪ, 'nɪ 'yɛ nɪ 'ye mʊmlahawu, ɛ kɔ ti -bɪ, 'nɪ 'yɛ nɪ 'ye 'hɔɪlɛpʊdɛ, ɛ ɛ nɪ 'mʊ.

28 ɔhɪɔɛn a 'yɪyɛ a gbɛgɛble -bɪ nɪ 'ʊ, kɛɛ, 'n 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, ɔbu na 'kɪ 'a -tɪ -mɔ lɛ. Dɛ nɪ -do nɪ 'ʊ; ɛ nɔ- mɔ, 'n nɛɛ ɔwɪlɪ lɛ, 'cʊɛ a pɛpɛ a -tɪ. 'A -nɛ -nyrɔwɔ, 'kla 'yɛ 'mʊ -wɪyɛ, 'cʊɛ a gbɛgɛble a 'mʊ, 'a -tɪ.

29 'Bʊ mɔ, nyiblo 'bʊ 'yɪ 'klɪ -kɔ, 'kɪ 'ʊ

Nyɪsʊa a 'hru wɔn, ɛ 'yɛɛ 'mʊ 'kla -wɪyɛ. Nyiblo 'bʊ 'wɪa Nyɪsʊa a -tɪ, ɛ yɪ -hɛn 'na ɔwɔ lɛ dɪaktɪ.

30 'Bʊ mɔ, 'nɪ kɔ ɔbu pʊ 'na dɔnɔɔ a -pli, -ɛ -bɪ -tɛbli -mʊ', -ɛ -tʊɛ ɔnɛ nyibli, -ɛ mɔ, 'n 'yɪ 'klɪ -kɔ, nɔ- kɔ -pli 'n di pʊ.

31 Nyɪsʊa, -ɛ mɔ -aan Kʊkʊnɔɔ -Yusu a 'Baɪ, ɛ yɪɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'n hɛɛ -tɪ a -tɛɛ. ɛ nɔ- nyibli blɛɛ yɪ, bʊ pʊ 'nyrɛ lɛ 'a -nɛ ti.

32 Tɪ -hi la a ti 'yɪ, -tɛ 'n nɪ la 'lɪ Damasɪdɔ 'kwɪlɪ, 'blɔgbɪ a pɛpɛ a 'mʊ, 'a nyiblo gbɛgɛble, -ɛ kɔ 'nyrɛ mɔ la Aletasɪ, nɔ- ɔtu la 'ʊ -gʊlɔnɔɔma ɔdʊ bʊ. -Gʊlɔnɔɔma a 'mʊ, ɛ nɔ- -ha la nyibli, 'kɪ bʊ ɔtu la 'dɔ a paalɛ a pɛpɛ 'yɪɛ, -ɛ dɪɔɛ nu, ʊ 'mʊ la 'mʊ klɔ. 'Dɔɔ a 'mʊ, ʊ nu la ɔgbɪ, 'ʊ -ha laɔɪ yɪ.

33 Kɛɛ, 'kɪ Nyɪsʊa a nyibli pʊ la 'lɪ 'mʊ -tʊgbɔ gbɛgɛble 'kwɪlɪ, 'ʊ mʊa laɔɪ 'pata -mɔ bʊ, 'ʊ naa la 'lɪ 'mʊ ɔhɔɪan.yɪgbɛɛ ɔdʊ 'yɪ, 'ʊ ɔtɔɔ la 'lɪ 'mʊ, 'dɔɔ a ɔgbɪ 'nɪkɪ, 'nɪ ɔta la ɔnʊ -jɪ'.

12

Pɔlɔ yɪɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsʊ kɔ 'klɪ

1 'N 'tɪɛ di 'na dɔnɔɔ a -pli pʊ. 'N yɪɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, dɛ a 'mʊ, ɛ 'nɪ -hɛɛɔɛ nyiblo ɔdʊ. ɔHan-tɪ ɔhɔn, 'ɛ nɪ 'mʊ lɛ, kɛɛ, -tɛbli -bʊ, Nyɪsʊa tɔɔ 'mʊ, 'kɪ 'lɪ yanɪɛ 'kwɪlɪ, nɔ- kɔ -tɪ 'n mi hɪa mɔ.

2 'N yɪ nyiblo ɔdʊ, -ɛ kɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hɔɛn-, 'ʊ -mʊɛ. Nyiblo a 'mʊ, 'mɔ ɔnɔɔ; Nyɪsʊa 'ɛ gba la 'lɪ 'mʊ ta a yakɔ 'kwɪlɪ, -tɛ Nyɪsʊa nɪ 'lɪ, 'a 'yɪ nɪ (14) -pu ɔtu 'ʊ -hɛn a 'yɪɔɛ, nɔ- -a nɪ kɪ, 'tɪ- 'nɪ ɔhɪan -mɔ, 'nɪ -dɪ. ɔBɪ 'na ɔgbɛtʊ mu 'lɪ, ɔbɪ 'na -hihiu mu 'lɪ? 'N 'yɪ 'a ɔdedɛdɛ -yɪ. Nyɪsʊa nɪ -do, nɔ- yɪɔɛ.

3 'N nɪnɛɔɛ kɪ dɛ, -ɛ mɔ, 'n yɪɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa nuɔ nɪ, 'nɪ mu 'lɪ 'a ɔhaan'dɔɔ 'kwɪlɪ. -Bakɛ, 'na ɔgbɛtʊ mu 'lɪ, -hʊɔ' -bakɛ, 'na -hihiu, nɔ- mu 'lɪ. 'N 'yɪ 'a ɔdedɛdɛ -yɪ. Nyɪsʊa nɪ -do, nɔ- yɪɔɛ.

4 -Tɪ -mʊ', 'n 'wɔɔn la 'lɪ, -tonyiblo 'yɪ 'lɪ 'a -mɔlɛnɪna 'lɪ -wɛ, ɛ ɔŋa nɪ -wɛ, 'kɪ -tonyiblo bʊ -hɪhɪaɔɪa klɛ.

5 'N -wɛ 'lɪ ɔbu pʊ wen dɛ a 'mʊ, -ɛ nu la 'mʊ, 'a -pli nɪ, kɛɛ, 'nɪ -nuɔɔ lɪɔɪ nɪ. Kɛɛ, -tɛbli a pɛpɛ -bɪ -mʊ', -ɛ kʊɛ 'ʊ 'mʊ kɪ bʊ,

-ε mɔ -tebli -mu', -ε tʋε ɔne nyibli, -ε mɔ, 'n 'yɪ 'kɪ -kɔ, nɔ- kɔ -pli 'n di pu.

6 -Tebli -bi ni 'b. 'Bu mɔ, 'nɪ -hʋε wenɔε, 'kɪ ɔbu pu wen 'a -pli, 'n 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wε, ɔbu 'pɔple wen 'lɪ lɛ, -wen nyiblo -mu', -ε kɔ 'lu -hɔn 'b 'hru wlɔn. De -mu', -ε mɔ -tɪ a -tεε, nɔ- kɔ -pli 'n di wen pu. Kεε, 'nɪ -hʋaɔa lɪ ɔbu pu 'na dɔnɔ a -pli, -ε nuɔo, 'nɪ -hʋaɔa lɪ nyibli bu ɔtuu 'b 'mu 'b, 'kɪ 'b -tebli -mu', -ε kɔ -pli 'n pɪ a -ta'. Kεε, dε 'n -hʋε, ε nɔ- mɔ, bu ɔtuu 'b 'mu 'b, -tε ʋ yɪ 'na nunu-tebli 'ye a -tɪ, kɔ, ʋ yɪ 'na wlɔn bu a win 'wɪn, -ε mɔ -tɪ a -tεε.

7 Yɪnɔ-tebli a pεpε a 'mu, Nyɪsʋa tɔɔ 'mu a -tɪ, 'n -wε 'lɪ ɔbu 'yaa wen 'lɪ 'na dɔnɔ nɪ dɪakɪ. Kεε, ε kɔ dε, Nyɪsʋa nuu 'b 'mu 'yie, -ε 'yεε 'mu 'kla -wliye dɪakɪ, -ε dɪɔe nu, 'nɪ ɔha 'lɪ 'na dɔnɔ 'lɪ 'yaa -nɪ. ɔhɪwɛn a 'yiye a 'mu, ε 'wɪ- Satan a -kʋannunɔ yɪ, -ε yɪ 'mu bi.

8 'N nu Nyɪsʋa a daawɪ nɪ ta, 'kɪ bu hlɔɔ 'mu ɔhɪwɛn a 'yiye a 'mu -mɔ lɛ,

9 kεε, ε ɔtu 'mu ɔwɔn, ε wen: «'N nʋε -mu nɪ dɪakɪ. 'Na nʋεlɛ a 'mu, bu nu -mu -tεε. 'Na nʋεlɛ a 'mu, bu -hεε -mu, 'kɪ -bu kɔ ɔwɪb a 'lɪla, 'kɪ 'b ɔhɪwɛn a 'yiye a 'mu, 'a -ta', -ε nuɔo, -tε -tonyiblo 'ye nɪ kɔɔ 'b 'kɪ, 'kɪ 'na 'kɪ nɪi 'b -kʋan, 'kɪ 'lɪ nyiblo a 'mu 'lɪ, -ε dɪɔe nu, ε 'mu 'kɪ kɪ nɪ dɪakɪ.» -Tε ε nɪ 'mu lɛ, -ε -bɪ 'na plɔ ble nɪ. De -mu', -ε tʋε ɔne nyibli, -ε mɔ, 'n 'yɪ 'kɪ -kɔ, ε nɔ- kɔ -pli 'n pɪ, -ε dɪɔe nu, -Yusu 'Kɪsʋ a 'kɪ, ε 'mu -kʋan nu -tεε, 'kɪ 'lɪ 'mu 'lɪ.

10 -Tε ε yɪ 'mu kɪ -dii -nɪ, 'bu mɔ, 'nɪ 'yɪ 'kɪ -kɔ, ε nɔ- yɪ 'na plɔ -blee -nɪ. 'Ye ɔbu ʋ yɪ 'mu 'yɪ lɛ nɪ -hε, kɔ, ʋ yɪ 'mu ti 'yakɪ yɪ nɪ gbε, kɔ, 'kla-wliye'yɪya a gblegble -bɪ ε yɪ 'mu nɪ ye, 'ye ɔbu -tebli a pεpε, -ε yɪ 'b nyre, 'kɪ 'b 'mu -mɔ, ε -hi 'mu wlɔn, 'n yɪ 'kɪɪ nɪ, -ε mɔ, 'n yɪ 'ye ɔhɪwɛn, -tε 'n nʋε -Yusu 'Kɪsʋ a -tɪ. ε nɔ- nuɔo, 'nɪ kɔ plɔ a bleelɛ, -ε nuɔo, ti -mu' -kɔ 'yɪ 'n 'ye nɪ kɔɔ 'b 'kɪ, 'kɪ -Yusu 'Kɪsʋ yɪ 'b 'mu 'a 'kɪ -nyii -nɪ.

Pɔlv nεε ɔwɪ lɛ, 'kɪ 'b Nyɪsʋa a nyibli -mu', -ʋ nɪ 'lɪ Koletidɔ 'kwɪ a -ta'

11 ε mɔ ɔhan-tɪ, 'nɪ pu 'na dɔnɔ a -pli, -wen nyiblo -kɔ 'lu -hɔn 'b 'hru wlɔn. Kεε, 'a mu nɪ 'b 'mu ke', 'nɪ nu dε a 'mu. 'N pu 'na dɔnɔ a -pli, -ε nuɔo, 'a mu -bu, ʋ

di wen 'na -pli pu, a 'nɪ -puɔ ʋ 'na -pli. 'A mu -kɔ -bu pu wen 'na -pli. ɔHan-tɪ, 'nɪ 'yɪ ɔdedede -yɪ, kεε, 'aan -Yusu a -mɔnanyɔ* yrayɪ -mu', a dεε nyibli gbagbɪ, ʋ 'yɪ 'b 'mu 'b -hi.

12 A kɔ ba yɪ dε a 'mu, -ε nuɔo, ti -mu' -kɔ 'yɪ 'n nɪ la 'lɪ 'a mu -mɔ, 'kɪ 'lɪ ɔwɪb a 'lɪla 'kwɪ, 'n nɪi la 'lɪ -kʋan, Nyɪsʋa 'ε nεε la 'lɪ 'mu, 'ε nɪ la ɔwɪlɛkεε-tebli -hʋɔhʋɪ. ɔWɪlɛkεε-tebli a 'mu, nɔ- tʋε nε 'a mɔɔo, -ε mɔ, 'mɔ seɪt a -Yusu a -mɔnanyɔ ɔnɔɔ.

13 ɔHaan-tebli -mu', 'n nuu 'lɪ -Yusu a nyibli -bɪ -mɔ, 'n nuu 'lɪɪ 'a mɔɔo -mɔ nɪ -wε. 'N 'yɪ nyibli lɛ 'jra. De nɪ -do nɪ 'b, ε nɔ- 'n 'yɪ la -nu, 'kɪ 'lɪ 'a mu -mɔ. 'N 'yɪ laɔa -hʋa, 'kɪ ba 'pεε la 'mu. A kɔ 'b ɔwɔn, yɪnyredε a 'mu a -tɪ.

14 'N 'tɛ di 'lɪ 'a mu -mɔ nɪ. 'Bu mɔ, 'nɪ di 'lɪ, -ε -bɪ ε mɔ 'wɪ nɪ ta a 'wɔ, 'n ye 'lɪ 'a mu -mɔ. De -bu, 'n di 'lɪ ya, 'nɪ -wenɔε lɪɪ kɪ nɪ de, 'kɪ ba 'pεε 'mu, -kɔtɪ 'a mu -tonyibli, 'a mu 'n -hʋε, 'ε 'yɪ 'wɪ 'pa-, 'nɪ -hʋaɔa lɪɪ. ɔBu puɔ ʋ 'yonɔ kɔ 'waa 'baɪ kɔ 'waa 'dii 'hʋen- a dε yɪ. ε 'yɪ 'yonɔ 'pa-, ʋ 'nɪ -kɪkɪlɛ lɪ 'waa 'baɪ kɔ 'waa 'dii 'hʋen- lɛ, kεε, 'baɪ kɔ 'dii 'hʋen-, ʋ nʋ- yɪ 'waa 'yonɔ lɛ -kɪkɪlɛ -nɪ.

15 'Ye ɔbu -tebli a pεpε -bu, 'n -kɔ, ε kɔ 'na -hɔnhɔn 'hʋen-, ɔbu -haɔa, 'kɪ 'b 'aan -hεelɛ a -ta', 'kɪ 'b Nyɪsʋa a 'hru wlɔn, dε a 'mu, ε 'nɪ 'yaaɔa 'mu 'kla -wliye. ε nie 'mu dɔdɔ. ɔBɪ -tε 'n nʋε nε 'a mu dɪakɪ, ε nɔ- nuɔo, 'kɪ a 'yɪ 'mu -nʋε -nɪ de?

16 A yɪɔe nɪ, -ε mɔ, 'n 'yɪ la 'a mɔɔo -hʋa, 'kɪ ba 'pεε la 'mu. Kεε, nyibli -bɪ nɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, ʋ 'mu lɛ pu, -ε mɔ: «Pɔlv mɔ ɔyrekɔnyɔ ɔnɔɔ. ε kεε nε -a mu nɪ, ε 'mu -aan 'wɪ gba.»

17 -Bɪ 'n nu 'aan kaale 'lɪ? ɔBɪ nyibli -bu, 'n lee la 'lɪ 'a mu -mɔ, ʋ nʋ- 'n naa 'lɪ, 'nɪ kaa la 'a mu? 'Uɔn-, ε 'yɪ 'mu lɛ -nɪ.

18 'N lee la nyiblo -bu, -ε mɔ Titɪ nɪ, 'kɪ bu mu la 'lɪ 'a mu -mɔ. Nyiblo -bɪ -mu', a -yɪ, nɔ- kɔɔo 'hʋen- 'n le la 'lɪ 'a mu -mɔ. ɔBɪ Titɪ a 'mu, ε nɔ- kaa nε 'a mu, -ε -ha 'a mu -tebli ɔjre? 'Uɔn-. 'Aan 'mumu, a yɪɔe nɪ, -ε mɔ, ε 'yɪ -tɪ a -tεε 'pa-, -ε nuɔo, Titɪ kɔ 'mu 'hʋen-, dε nɪ -do, nɔ- -a nɪ. -A kɔ 'lulɛ-hihie nɪ -do.

19 De -bu, -a 'crɪ 'nε- -aan 'crɪɛn -bu 'kwɪ, 'aan ɔwɪ 'nɪ 'yee 'lɪɪ, -ε mɔ, -a yɪ 'a mu -mɔ 'nɪ 'crɪ -nɪ, -wen nyibli -mu', ʋ

Ƴi -ti -yee -ni, 'ti- -u -huhueƆe kle. Ki mo Nyisua ye', -a Ƴi mo -hlee -ni, Ɔwi Ƴi, -te -Yusu 'Klisu ni 'a -huhua. 'Diayinu -na, -a Ƴi 'a mu -ti a pepe -bu 'ni -lee -ni, -e nuƆo, -a -hueƆe ni, -ba -hee ne 'a mu, -e diƆe nu, a 'mu 'kli ki ni diaki, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon.

20 'N Ƴi pie huannu, -e nuƆo, 'bu mo, 'ni di 'li 'a mu -mo, -bakle, 'aan ninabui 'Ƴi 'liƆi 'li -we, bu blee 'na plo. 'Bu mo, 'bu ni 'mu le, 'aan 'mumu, a 'Ƴi 'liƆi 'li -we, ba ko plo a bleele, 'bu mo, 'ba 'ye 'mu. 'N Ƴi pie huannu, 'bu mo, 'ni di 'li 'a mu -mo, 'ki 'li 'a mu 'nyi, ba di hle 'ple, ba di ca -mo Ɔtutu -ni, ba di Ƴru' le bi, ba di Ɔgla, ba di -ti -hwin Ƴe -huhla -ni, ba di -u -bi a 'nyre di, ba di 'li 'aan diɔnu 'li 'yaa -ni, ba di -tebli -mu' nu, -e 'Ƴi 'u Ƴi 'sii -ni.

21 'N Ƴi pie huannu -we, 'bu mo, 'ni di 'li 'a mu -mo, Nyisua bu nuƆo, Ɔbu ni nyai le, 'aan -ti. E mo 'na huannu, Ɔbu di 'li 'a mu -ti'wlanyu -huohui 'nyi bu -yee -ni, -u 'ye ni -hua -bu hie 'u 'waa de 'kuku bu. -Bakle, 'waa 'klo 'tie nyre Ƴi, 'u ni -wlawli ko 'lawlu 'huen-, 'u ni Ƴnyre-tebli -huohui -bi. 'Bu ni 'mu le, 'n di 'ni we, 'waa -ti.

13

Le'boowin

1 'Bu mo, 'ni di 'li 'a mu -mo, -e -bi e mo 'ki 'wi ni ta a 'wo. 'A -ti, 'ni di 'li, nyibli -mu', -u nu de -huan, 'n di puu Ɔnu -bati le. -Te NyisuaƆrien ni a huhla, ke- 'n di -bati a 'mu 'a puupu nu. NyisuaƆrien a 'mu, e wen 'ni: «'Bu mo, nyiblo 'bu yee ne 'a 'buhian -ti, e diƆe 'ni -hua, bu ko -hehupu ni 'huen, ta, -u koƆo 'huen-, -u -hle -titu ni -do. 'Bu 'ƳiƆi 'pa-, u 'Ƴi 'li -bati a 'mu, 'a puupu -we.»

2 -Te 'n ya la 'li 'na 'wi ni 'huen a 'wo, 'ki 'li 'a mu -mo, 'n -gbee la nyibli a pepe ni, e ko, 'n -gbee la nyibli -mu' ni -we, -u nu la de 'kuku. -Te ti ne -bu, 'n 'yee 'li ni di, kee, 'n Ƴi 'a mu 'ni -gbee -ni de, -e mo, 'ni di 'li, nyibli a pepe -mu', -u nu de 'kuku, 'n ko Ɔbu puu Ɔnu -bati le.

3 A -hueƆe ni, ba ƳiƆe, 'bu mo, -Yusu 'Klisu 'bu Ƴi 'li 'mu ni -nee -ni, 'bu Ƴi ni hle. 'Bu mo, 'ni di 'li, a di de a 'mu 'ni 'ye. -Yusu 'Klisu a 'mumu, 'bu Ƴi -kuan ni ni,

'ki 'li 'a mu 'nyi, 'a 'kli 'ni -weƆe 'li, 'e tue ne 'a mu 'a 'kli a kininu.

4 Ti -mu' -ko 'Ƴi u koƆ la 'uƆu tugbe 'yie, Ɔni 'ye -wen, e 'Ƴi la 'kli -ko. Kee, e -hon 'li 'kukunyibli 'nyi ni, 'e 'hri 'klo. -Te ti ne -bu, 'ki 'li Nyisua a 'kli 'kwli, 'ki e ni 'li 'klo. -A mu -bu, -a ko -Yusu 'huen-, -a -mue ni. 'A -ti, 'ki 'li 'kubia -bi ki, -a 'Ƴi 'kli -ko. Kee, 'ki 'li 'kubia -bi ki, e ko -a mu 'huen-, -a ni 'klo. 'A -ti, 'bu mo, Ɔba di 'li 'a mu -mo, Nyisua a 'kli, no- -a di -kuan 'Ƴi -nuu -ni.

5 'N Ƴi 'a mu 'ni -lee -ni, -e mo, ba 'jitra 'aan diɔnu a Ɔwlu -tee, -e diƆe nu, a 'muƆu 'ye, 'bu mo, 'ba kuo -Yusu 'Klisu Ɔwlu Ƴi. 'N puƆu Ɔhan-ti, -e mo, a ƳiƆe ni, -e mo, 'ki -Yusu 'Klisu ni 'li 'aan Ɔwli ki. 'N puƆu Ɔhan-ti, a 'ni -hreƆe li nyibli -mu' wlon le, -u pu le, -u kuo -Yusu Ɔwlu Ƴi, -tagbita hi Ɔniɔ, u 'ƳiƆi Ɔwlu Ƴi -kuo -ni.

6 Kee, 'n puƆu Ɔhan-ti, -e mo, a diƆe 'ni 'ye, -e mo, -a mu -mo -bi, -a -we 'li -ba too ne 'a moƆo ni, -e mo, -a mo seyɔ a -Yusu a -monanyu* Ɔniɔ.

7 Kee, -a 'ni -huaƆa liƆi, -ba too ne 'a moƆo, -e mo, -a mo -Yusu a -monanyu Ɔniɔ. -A de Nyisua ni, 'ki 'u 'a mu -mo, -e diƆe nu, a 'ni Ɔha 'ki de -huan Ɔdu nu. Mo, Ɔba 'Ƴi 'hru 'ye, 'ki -ba too ne 'a moƆo, -e mo, -a mo -Yusu a -monanyu Ɔniɔ, de -a -hue, e no- mo, ba nu Ɔhaande.

8 ƆBa Ƴi win a puupu le ni ni, e 'wi Ƴi, -a 'Ƴi 'liƆi 'li -we, 'ki 'li -aan -kuan 'kwli, -ba -won -ti a -tee Ƴi. De ni -do -a -we 'li -ba nu, e no- mo -ba nu de -mu', -e 'sii 'u Ƴi.

9 'Bu mo, 'ba ni 'kli ki, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon, 'ye Ɔbu -a mu -mo -bi, -a 'Ƴi 'kli ki -ni, -a ni doɔ. 'A -ti, -a de Nyisua ni, -e diƆe nu, e 'mu 'a mu -hee -ni, a 'mu ye' -muu -ni, 'ki 'u 'a 'hru wlon.

10 E ni ke', 'ni Ƴi 'a mu -mo 'cru -ni, -e diƆe nu, a 'mu 'u de 'kuku a nunuo bu hie, -e diƆe nu, 'bu mo, 'ni nyre 'li 'a mu -mo, 'ni Ɔha 'a mu -mo 'ple. 'E mo Ɔhan-ti, Nyisua -nyi 'mu 'kli, 'ki Ɔbu -ha 'li 'a mu le. Kee, e 'Ƴi 'mu 'kli -nyi, 'ki Ɔbu -we 'a mu bu. Kee, e -nyi 'mu 'kli, -e diƆe nu, 'mu 'a mu -hee -ni, a 'mu ye' -muu -ni, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon.

11 'Na 'diayinu -na, 'n gba 'a mu wlu.

'N yι 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mω, ba muu ye', 'ki 'v Nyιsua a 'hru wlon. Ba -nyinyi 'kli. Ba kω win a le'winwinle, kω, ba kω kibuwεenle. 'Bv mω, 'ba yιϫι le ni ni, Nyιsua, -ε nve ne -a mu, kω, -ε yι -a mu kibuwεenle -nyi, ε di 'v 'a mu -mω 'ni ni.

¹² Ba -nyinyi 'wio -tεε, -wen 'diayuv. Nyιsua a nyibli a pεpe -bv, -v ni 'ne-, v 'beti 'a mu -tεε.

¹³ 'N δε Nyιsua, 'ki 'v 'aan pεpe a -ta', 'ki -aan Kωkωνo -Yusu 'Klιsυ bv 'cibi 'v, bv nu 'a mu ϫhaande -mω, kω, Nyιsua bv -nyi 'a mu 'a nvele, kω, Nyιsua a -Hihiu* bv nuϫo, ba -mve.

'Crɪɛn -mʊ', Pɔlv gba la GALATIKUE yɪ

1 'Mɔ Pɔlv ɲnɔ, 'mɔ -yɪ 'crɪɛn -bʊ 'crɪ. 'Mɔ -Yusu 'Klɪsʊ a -mɔnanyɔ* ɲnɔ. ɛ 'yɪ -tonyiblo ɲɔv 'pa-, ɛ 'yɪ 'mʊ -lee -nɪ. Kɛɛ, -Yusu 'Klɪsʊ a ɲgbɛv, ɛ nɔ- lee 'mʊ, ɛ kɔ -aan 'Baɪ Nyɪsʊa, -ɛ -ha 'lɪɲɪ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, -ɛ -haɲa 'klɔ 'hʊɛn-.

2 Nyɪsʊa a nyibli a pɛpɛ -bʊ, -v nɪ 'nɛ-, v kɔ 'mʊ 'hʊɛn-, -a 'bɛtɪ 'a mʊ, 'aan pɛpɛ -mʊ', -v mɔ Nyɪsʊa a nyibli -mʊ', -v nɪ 'lɪ Galatɪblɔgba 'kwli.

3 -Aan 'Baɪ Nyɪsʊa kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hʊɛn-, bʊ nu 'a mʊ ɲhaandɛ -mɔ, ɛ kɔ, bʊ -nyɪ 'a mʊ kɪbʊwɛɛnɛ.

4 -Yusu 'Klɪsʊ -ha 'a dɪɔv nɪ, 'ɛ 'kʊ, 'kɪ 'v -aan -ta', -ɛ dɪɲɛ nu, Nyɪsʊa 'mʊ -aan dɛ 'kuku 'wɔwla -nɪ, ɛ kɔ, 'klɔ -bʊ a yɪnyre-teblɪ 'nɪ ɲha -a mʊ win kɪ -kɔɔ -nɪ de. -Tɛ -aan 'Baɪ Nyɪsʊa nu 'a -hʊhʊa, kɛ- ɛ nu 'a nunuo.

5 -Ba pʊ Nyɪsʊa 'nyrɛ lɛ, -tɛ 'klɔ tɛ yɪ bʊ. Kɛ- bʊ nɪ 'mʊ.

Nyɪsʊa a ɲhaantitɛ, nɔ- mɔ win nɪ -do -mʊ', 'n tɔɔ nɛ 'a mʊ

6 Dɛ a nɪ, ɛ kɛɛ 'na ɲwli lɛ. 'ɛ mɔ ɲhan-tɪ, Nyɪsʊa 'ɛ nu 'a mʊ ɲhaandɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadʊkɛ 'kwli, -Yusu 'Klɪsʊ a -tɪ, 'ɛ da 'a mʊ, 'kɪ ba mɔ 'a nyibli. Kɛɛ, -tɛ a 'ble Nyɪsʊa a ɲhaantitɛ kʊa, ɛ 'yɪ 'v bʊ -wɛɛn -nɪ, 'a pɛɛ 'lɪ Nyɪsʊa a 'mʊ kɪ, 'a pɪ hɪapɔtɪtɛ -bɪ nʊa yɪ bʊ, 'a pɪ lɛ, -ɛ mɔ, ɛ nɔ- mɔ ɲhaantitɛ, kɛɛ, ɲbʊ lee nɛ 'a mʊ, -ɛ mɔ, ɛ 'yɪ ɲhaantitɛ 'pa-.

7 Win nɪ -do -mʊ', 'n tɔɔ nɛ 'a mʊ, ɛ nɔ- mɔ sɛyɪ a Nyɪsʊa a ɲhaantitɛ. ɛ 'yɪ 'kɪ Nyɪsʊa a ɲhaantitɛ ɲɔv -kɔ de, 'bʊ 'yɪ ɛ nɪ -do a 'mʊ, 'n tɔɔ nɛ 'a mʊ 'pa-. 'Nɪ yɪ 'lɪ 'a mʊ -mɔhleeɛ lɛ nɪ nɪ, ɛ 'wɪ yɪ, ɛ kɔ nyibli, 'v kɛɛ nɛ 'a mʊ. V -hʊɛɲɛ nɪ, bʊ 'cɪcɪ Nyɪsʊa a ɲhaantitɛ -mʊ', -ɛ nɛ -Yusu 'Klɪsʊ a -tɪ -mɔ lɛ.

8 'Bʊ mɔ, nyiblo ɲɔv 'bʊ 'cɪcɪ Nyɪsʊa a ɲhaantitɛ -mʊ', -a pʊ la 'a mʊ, a 'ble la kʊa, Nyɪsʊa bʊ pʊɲv 'jɔv yɪ, mɔ 'yɛ ɲbʊ ɛ mɔ -a mʊ.

9 -A lee nɛ 'a mɔɲɔ nɪ, 'tɪ- 'nɪ nɪnɛɲɛ kɪ de: Nyiblo ɲɔv 'bʊ 'cɪcɪ Nyɪsʊa a ɲhaantitɛ -mʊ', -a pʊ la 'a mʊ, a 'ble la kʊa, Nyɪsʊa bʊ pʊɲv 'jɔv yɪ.

10 ɲBɪ 'aan ɲwli yɪɲɪ 'nɪ 'yɛ, -ɛ mɔ, 'n yɪɲɪ 'nɪ 'crɪ, -ɛ dɪɲɛ nu, nyibli 'mʊ 'mʊ 'nyrɛ lɛ pʊ? 'Vɔn-, ɛ 'yɪ 'mʊ lɛ -nɪ. 'N -hʊɛɲɛ nɪ, Nyɪsʊa, nɔ- -bʊ pʊ 'mʊ 'nyrɛ lɛ. ɲBɪ 'aan 'lulɛ-hihɛ wɛn 'nɪ, 'n ɲmʊɛɲɛ lɛ, 'kɪ ɲbʊ nɔɔ 'lɪ nyibli 'yɪ kɛɛ? 'Vɔn-, 'bʊ mɔ, 'nɪ yɪ wɛnɲɛ nɪ -hʊɛ, 'kɪ ɲbʊ nɔɔ wɛn 'lɪ nyibli 'yɪ kɛɛ, 'n 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ, ɲbʊ mɔ wɛn -Yusu 'Klɪsʊ a -kʊannunyɔ.

-Tɛ Pɔlv -nu, 'ɛ -hɛ -Yusu a -mɔnanyɔ*, ɛ nɔ- ɛ -hɪhɪɛ kɛ

11 'Dɪayɪv -na, ɲbʊ -hɪhɪa 'a mʊ kɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa a ɲhaantitɛ -mʊ', 'n pʊ la 'a mʊ, ɛ 'yɪ -tonyiblo ɲɔv 'pa-, ɛ 'yɪɲɪ 'lu -mɔ lɛ -hɪɛ,

12 mɔ, ɛ 'yɪ 'v -tonyiblo ɲɔv wɛn 'pa-, 'n 'yɪ 'vɲv -ha, ɛ mɔ, ɛ 'yɪ -tonyiblo ɲɔv 'pa-, ɛ 'yɪ 'mɔɲɔ -pʊ. -Yusu 'Klɪsʊ a ɲgbɛv, ɛ nɔ- 'hrɪ 'mʊ yɪ, 'ɛ tɔɔ 'mɔɲɔ.

13 A 'wɪn nɪ, -tɛ 'na 'klɔ nɪ la 'mʊ, tɪ -mʊ', -ɛ kɔ 'yɪ 'n yɪ la -a mʊ -Juukʊɛ* -aan tɛtɛ ɲwɛn lɛ kʊɛ. Tɪ a 'mʊ 'yɪ, 'n ɲtui la Nyɪsʊa a nyibli ɲhɪɛn dɪakɪ, -ɛ nuɲɔ, 'n -hʊɛ laɲa nɪ, ɲbʊ -wɛ la nyibli a 'mʊ bʊ,

14 'tɪ- nyibli -mʊ', -v kɔ 'mʊ 'hʊɛn-, -v kɔ la 'yɪɪtɪ nɪ -do, 'n -hɪ la 'v 'waa nyibli -hʊɔhʊɪ nɪ, 'kɪ 'v -a mʊ -Juukʊɛ -aan tɛtɛ kɔ 'blɪɲmlɪ a 'vɲtuulɛ -mɔ. 'N -ha la 'na dɪɔv nɪ pɛpɛ, 'kɪ 'v -aan 'baɪv a tɛtɛ kɔ 'blɪɲmlɪ a 'mʊ a -ta'.

15 Kɛɛ, kʊɛ la 'lɪ 'na 'dɪɪ 'kwli bʊ, Nyɪsʊa pʊ la 'mʊ 'kɪbɪa kɪ, 'kɪ 'v 'a -kʊan a -ta'. ɛ nu la 'mʊ ɲhaandɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadʊkɛ 'kwli. ɛ nɔ- nuɲɔ, 'ɛ da la 'mʊ, 'kɪ ɲbʊ nu 'a -kʊan. Tɪ -mʊ', ɛ wa la 'nyrɛ, -tɛ ɛ nyrɛ 'v,

16 -ɛ -bɪ ɛ nuɲɔ nɪ, 'a 'Yɪ -Yusu 'ɛ 'hrɪ 'mʊ yɪ, -ɛ dɪɲɛ nu, 'mʊ 'a ɲhaantitɛ -mʊ' dakɔ a gblegble -mʊ', -v 'yɪ -Juukʊɛ 'pa-pʊ. Tɪ a 'mʊ 'yɪ, 'n 'yɪ la 'lɪ nyiblo ɲɔv -mɔ -mʊ, 'n 'yɪ la ɲtɔ -hʊa mɔ -mʊ.

17 ɛ mɔ, 'n 'yɪ la 'lɪ Jɪrusɛdɪɔ 'kwli -mʊ, 'kɪ 'lɪ -Yusu a -mɔnanyɔ -mʊ' -mɔ, -v mɔ la 'a yɪ-henyibli. Kɛɛ, dɛ 'n -nu, ɛ nɔ- mɔ, tɪ nɪ -do a tɪ 'yɪ, 'kɪ 'n mu 'lɪ Arabɪblɔgba 'kwli. -Tɛ 'n -hɔn 'lɪ -wɪ, -ɛ -bɪ 'kɪ 'n mu 'lɪ Damasi, 'kɪ 'lɪ Silɪblɔgba 'kwli.

18 -Te 'yri ni ta -hi, -ε -bi 'ki 'n mu 'li Jrusredio 'kwli, -ε di□e nu, 'n ko Pielh 'hven-, -a 'mu -yiyi -ni, 'ni -hi 'u□u 'hu 'wee ni 'hven.

19 Ti a 'mu 'yri, 'n 'yi la -Yusu a -mōnanyo □du 'ye, 'bu 'yi Pielh ni -do a 'mu 'pa-, ε ko -aan Kōkōnyo -Yusu a 'diayi Sakti.

20 -Ti -bu, 'n hle, ε mō □han-ti □niō. 'N hle□e ni, 'ki 'u Nyisva ye'. ε 'yi hi 'pa-, 'ni -nu□o li□i.

21 -Te 'n -hōn 'li Jrusredio 'kwli, -ε -bi 'ki 'n mu 'li 'blugbi -mu', -u mō Siliblugba ko Silisiblugba 'hven- 'kwli.

22 Ti ni -do a 'mu 'yri, -Yusu a nyibli -mu', -u ni 'li -Juukve a 'blugba 'kwli, u 'ye la 'mu ni 'ye.

23 U yi la ni 'win ni -do, -ε mō: «Nyiblo -bu, -ε □tui la -a mu □hven, ε 'cici ni. -Te ti ne -bu, ε nō- yi nyibli -lee -ni, -ε mō, bu -nyi 'waa □wli -Yusu 'Klisu, mō 'ye □bu ti -hi la a ti 'yri, bu yi la nyibli -mu', -u kuo la -Yusu 'Klisu □wlu yi a bu-wowe ni -hve.»

24 -Te u 'win la -ti a 'mu, -ε -bi u pi la Nyisva 'nyre le, 'ki 'u 'na -ta'.

2

-Te Pōlv mu la 'li -Yusu a -mōnanyo* -mu', -u ni 'li Jrusredio 'kwli -mō

1 -Te 'yri ni -pu □tu 'u -hen -hi, -ε -bi 'n ko Banabasi 'hven-, -a mu la 'li Jrusredio 'kwli de, -ε di□e nu, -a mu 'cve a nyibli gbagbi 'ye. -Te -a yi la ni mi, 'n gba la Titu ni -we.

2 'N mu la 'li ni, -ε nu□o, Nyisva -te la 'li 'mu. -Te -a nyre 'li, -ε -bi 'n ko 'cve a ye'nanyo 'hven-, -a bii yi, 'ni -hihia □nu Nyisva a □haantitie -mu' kle, 'n pi nyibli -mu', -u 'yi -Juukve* 'pa-, -ε di□e nu, 'cve a ye'nanyo a 'mu, -u mō -Juukve, u 'mu 'na -kvan, 'n ni la, ko, 'n 'tie di nu ki -ween -ni, 'ki 'li nyibli -mu', -u 'yi -Juukve 'pa-nyu. 'Na □wlu 'ye□e ni, -ε mō, 'ki 'li 'waa 'lule-hihie 'kwli, u wen 'ni, 'na -kvan 'yi 'mini -ko.

3 'Na -mōnanyo Titu mō Glekikueyu □niō, kee, -te -a nyre 'li Jrusredio 'kwli, 'cve a ye'nanyo a 'mu, u 'yi□i -lee -ni, 'ki bu 'be yi, □wi yi -te -Juukve a tete ni 'a hihla, -ε di□e nu, ε 'mu 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyisva ye'.

4 Kee, ε ko hlekonyibli □du. U nu- pa 'li -a mu 'nyu, u nu- -hve□e, Titu bu 'be yi. Nyibli a 'mu, 'ki 'li -yruku 'kwli, u naa 'li, 'u pa 'li -a mu 'nyu, -ε di□e nu, u 'mu□u 'ye, -te -a -nu, □a 'yi 'ki 'li -Juukve a tete bu -ni de, -ε nu□o, -a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, -a -mve ni. U -hve□e ni, -ba 'tie -ba kve -Juukve a tete □wien le, -ε di□e nu, -a 'mu tete a 'mu a □koyo -he de.

5 Kee, yruyu, -a 'yi □nu 'hru -nyu, -kotu -a 'ni -hva□a li□i, 'ki bu nyre Nyisva a □haantitie -mu' yi, -ε mō -ti a -tee, -ε di□e nu, -te □haantitie a 'mu, ε ni 'mu, a 'mu 'win.

6 Nyibli -mu', u dee 'cve a nyibli gbagbi, bu mō nyibli gbagbi, bu 'yi nyibli gbagbi 'pa-, de a 'mu, ε 'ni -da□a □dedede, -ε nu□o, 'ki 'li Nyisva 'yi ki, nyibli a pepe mō de ni -do. Nyisva 'ni 'jra□a nyibli 'yi le. Nyibli gbagbi a 'mu, -te 'n -hihia □nu □haantitie a 'mu kle, 'n pi nyibli -mu', -u 'yi -Juukve 'pa-, 'u 'yi 'mu -lee -ni, -ε mō, ε 'yi □ce.

7 Kee, u yru□o ni, -ε mō, Nyisva, nō- nyu 'mu □haantitie a 'mu, 'ε lee 'mu, 'ki □bu mu, -bu pu□u nyibli -mu', -u 'yi -Juukve 'pa-, □wi yi, ti -hi la a ti 'yri, -te ε nu la, 'ε lee la Pielh, 'ki ε nō- -mō -bi, bu pu la titie a 'mu -Juukve.

8 U yru□o le, -ε mō, -te Nyisva -nu, 'ε -nyu la Pielh 'ki, 'ε lee 'li□i -Juukve -mō, ke- ni -do ε -nu, 'ε -nyu 'mu 'ki, 'ε lee 'mu -we, 'ki 'li dako a gblegble -mu', -u 'yi -Juukve 'pa- -mō.

9 Sakti, ko Pielh, ko Saan 'hven-, -Yusu a nyibli dee 'cve a nyibli gbagbi, u 'ye la□a ni, -ε mō, Nyisva a □gbetu, nō- ha 'li -kvan a 'mu 'li, 'ε -nyu 'mō□o. ε nō- nu□o, 'u 'tu -a mu kva le, 'n ko Banabasi 'hven-. De a 'mu, u -nu, ε □hen 'nyre, -ε mō, u ko -a mu 'hven-, -a -mve ni. U ko -a mu 'hven-, -a -yra□a ni, -ε mō, 'n ko Banabasi 'hven-, 'ki -a di 'li nyibli -mu', -u 'yi -Juukve 'pa- mō mu, -a 'mu □nu Nyisva a □haantitie pu. U nu- -mō -bi, 'ki u di 'li -Juukve -mō mu, u 'mu □nu Nyisva a □haantitie pu.

10 De ni -do, u lee la -a mu, -ba nu, ε nō- mō: □Ba yi 'li -Yusu a nyibli, -u 'yi -Juukve 'pa- -mō ni mi, -ba lee □nu, bu 'kukue 'wliye le, -ε di□e nu, -a 'mu □hivennyibli -mu', -u ni 'li -Yusu a nyibli 'nyu, 'ki 'li

Jrusredɔ 'kwli -hɛɛ -nɪ. Dɛ a 'mʊ, 'n nuɔo nɪ -tɛɛ.

-Tɛ Pɔlv 'plɛ la Piɛli -mɔ, 'kɪ 'lɪ Atiɔsidɔ 'kwli

11 -Tɛ dɛ a 'mʊ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ 'kɪ 'n mu 'lɪ Atiɔsidɔ 'kwli. 'Kɪ 'n nɪ 'lɪ, Piɛli, 'ɛ di 'lɪ, 'ɛ nu ɔdedede, -ɛ 'yɪ la 'lɪ 'yie 'kwli lɛ -nɔɔ -nɪ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ 'nɪ 'plɛ laɔa -mɔ, 'kɪ 'v nyibli -hʊɔhʊ ye'.

12 -Tɛ dɛ a 'mʊ, ɛ nu la 'lu -mɔmumuɔ, ɛ nɔ- -bʊ: -Tɛ Piɛli a 'mʊ, ɛ nyre la 'lɪ Atiɔsidɔ 'kwli -dodo, ɛ kɔ -Yusu a nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Juukvɛ 'pa- 'hʊɛn-, v yɪ dii la 'v -tɛ nɪ -do dɛ. (-Yusu a nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Juukvɛ* 'pa-, v 'nɪ -hʊaɔa lɪɔɪ, 'kɪ bʊ ɔtuu 'v -Juukvɛ a tete -mʊ', -ɛ hlɛ, -ɛ mɔ, bʊ 'bɛ yɛ, ɛ kɔ, bʊ ɔtuu 'v -Juukvɛ a tete -bɪ 'v.) Ti gbi bʊ -hi 'kɪ, -ɛ -bɪ Saki, -ɛ nɪ 'lɪ Jrusredɔ 'kwli, ɛ tɛ la nyibli bʊ, 'kɪ bʊ mu la 'lɪ -Yusu a nyibli, -v 'yɪ -Juukvɛ 'pa-, -v nɪ 'lɪ Atiɔsɪ -mɔ. -Tɛ nyibli a 'mʊ, v nyre 'lɪ, Piɛli a 'mʊ, -ɛ kɔ -Yusu a nyibli -mʊ' 'hʊɛn-, -v 'yɪ -Juukvɛ 'pa-, -v yɪ mɔ 'v -tɪtɛ nɪ -do dɛ lɛ -dii -nɪ, -ɛ -bɪ ɛ -jri 'a dɔɔv yɪ, ɛ kɔ 'a 'bio a 'mʊ 'hʊɛn-, 'v 'kee dɛ a -mɔdidilɛ. Dɛ -mʊ', -kɔtɪ Piɛli 'ɛ nu dɛ a 'mʊ, ɛ nɔ- -mɔ: ɛ nɔ- -mɔ -bɪ, ɛ pie la -Juukvɛ -mʊ', Saki tɛ la bʊ a hʊannʊ, -ɛ nuɔo, kɛ- 'a ɔwlv pʊ la, -ɛ mɔ, nyibli a 'mʊ, v di 'plɛ laɔa -mɔ, -tɛ ɛ bi 'lɪ nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Juukvɛ 'pa- 'nyɪ, 'tɪ-, -v 'yɛ nɪ ɔtuu 'v -Juukvɛ a tete 'v.

13 -Yusu a nyibli -bɪ -mʊ', -v mɔ -Juukvɛ, yɪnyredɛ a 'mʊ, Piɛli ni la, ɛ nɔ- 'waa 'mumu, v ni la -wɛ, 'v nɛɛ la 'li nɪ 'hʊɛn, 'v -jri la 'waa dɔɔv yɪ, 'kɪ 'v nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Juukvɛ 'pa- -mɔ'. Dɛ nɪ -do a 'mʊ, ɛ nɔ- Banabasi ni la -wɛ. 'Waa pepɛ a 'mʊ, dɛ -mʊ', v -yɪ, -ɛ 'yɪ -tɛɛ -nu, nɔ- v ni la.

14 -Tɛ 'n 'yɛ laɔa, -ɛ mɔ, v 'nɪ -kvɛɛ la Nyɪsva a ɔhaantɪe -mʊ', -ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ ɔwien lɛ, ɛ nɔ- kɔ -tɪ, 'nɪ gba la 'lɪ Piɛli wuntɔ 'yɪ 'yakla ke, 'kɪ 'v nyibli a pepɛ ye', 'nɪ lee laɔa, -ɛ mɔ:

«-Mɔ -Juukvɛyɪ ɔnɪɔ. Kɛɛ, -na 'mumu, ɔnɪ -kvɛɛ -Juukvɛ a tete ɔwien lɛ. Dɛ- kɔ -tɪ, ɔnɪ -hʊɛɛ, 'kɪ nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Juukvɛ 'pa-, bʊ ɔtuu 'v -Juukvɛ a tete 'v 'lɪ?

15 -A mʊ -mɔ -bɪ, ɔhan-tɪ ɔhɔn, ɔa mɔ -Juukvɛ, ɔa 'yɪ dako -mʊ', -v 'yɪ Nyɪsva a tete -yɪ a nyibli 'pa-,

16 kɛɛ, -a 'wɪn nɪ, kɔ, ɔa yiɔe, -ɛ mɔ, nyiblo -mʊ', -ɛ kuo -Yusu 'Klɪsv ɔwlv yɪ, ɛ nɔ- 'sɪi 'v yɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye'. ɛ 'yɪ nyiblo -mʊ', -ɛ ɔtui 'v -Juukvɛ a tete 'v 'pa-. ɛ nɔ- nuɔo, -a mʊ -mɔ -bɪ, ɔa kuo -Yusu 'Klɪsv ɔwlv yɪ, -ɛ diɔe nu, Nyɪsva 'bʊ 'yɛ dɛ a 'mʊ, ɛ 'mʊ 'v -a mʊ yɪ 'sɪi -nɪ, 'kɪ 'v 'a dɔɔv ye'. ɛ 'yɪ -ba yɪ 'v -Juukvɛ a tete nɪ ɔtui -nɪ a -tɪ 'pa-, -ɛ nuɔo, tete a 'v ɔtuule 'nɪ -nuɔo lɪɔɪ, nyiblo 'nɪ 'sɪiɔe 'v yɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye'.» Kɛ- 'n nu la Piɛli a leeɛ.

-Tonyiblo blɛɛ yɪ, bʊ kuo -Yusu 'Klɪsv ɔwlv yɪ, 'tɪ- Nyɪsva 'mʊv wa

17 -A mʊ -bʊ, -v mɔ -Juukvɛ*, -a -hʊɛɛ nɪ, 'kɪ Nyɪsva bʊ 'sɪi 'v -a mʊ yɪ, 'kɪ 'v a dɔɔv ye', -ɛ nuɔo, -a kuo -Yusu 'Klɪsv ɔwlv yɪ. Dɛ a 'mʊ a -tɪ, ɔa 'wɪɔɪ nyibli -mʊ' yɪ, -v 'yɪ -Juukvɛ 'pa-, kɔ, -a dɛɛ dɛ'kukununyʊ, -ɛ nuɔo, -a 'nɪ ɔtuuɔo 'v -Juukvɛ a tete 'v. ɔBɪ dɛ a 'mʊ, ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsv, nɔ- pɪ 'lɪ -a mʊ dɛ 'kuku 'nyɪ? 'ʊɔn-, ɛ 'yɪ 'mʊ lɛ -nɪ.

18 -Tɛ ɛ nɪ 'mʊ, ɛ nɔ- -bʊ: Nyiblo 'bʊ hie 'v -Juukvɛ a tete a 'vɔtuule bʊ, -tɛ ɛ 'yɛ nɪ -hɛɛ ɔnɛ, 'kɪ bʊ 'sɪi 'v yɪ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye', 'tɪ-, 'bʊ ɔhɪan -mɔ de, 'bʊ kuo tete a 'mʊ ɔwlv yɪ de, -ɛ -bɪ ɛ ni dɛ -mʊ', -ɛ 'yɛ nɪ blee Nyɪsva a plɔ.

19 Tete a 'mʊ, ɛ nɔ- lee 'mʊ, -ɛ mɔ, 'n kɔ 'kʊkʊv, 'na dɛ 'kuku a -tɪ. 'ɛ mɔ ɔhan-tɪ, tete a 'mʊ, nɔ- nuɔo, 'nɪ 'kʊ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye'. Kɛɛ, -tɛ 'n 'kʊ 'kɪ, -ɛ -bɪ tete 'yɪ 'kɪ 'klɪ -kɔ, 'kɪ 'v 'mʊ kɪ. ɛ 'wɪ yɪ, 'na 'klɔ 'ka, nɔ- 'kʊ, 'nɪ nɪ 'klɔ, 'kɪ 'v Nyɪsva ye'. -Tɛ 'n kuo -Yusu 'Klɪsv ɔwlv yɪ, ɛ nɔ- nuɔo, 'nɪ yiɔe, -ɛ mɔ, tugbɛ -mʊ', -ɛ kɔ 'yie v kɔɔ 'vɔv 'v, ɛ 'wɪ yɪ, ɛ kɔ 'mʊ 'hʊɛn- v kɔɔ 'v, ɔa 'kʊ.

20 ɛ nɔ- nuɔo, 'klɔ -bʊ, 'n nɪ 'kɪ, ɛ 'yɪ 'mɔ 'pa-, 'n 'yɪ 'kɪ 'klɔ a 'mʊ -nɪ de, kɛɛ, -Yusu 'Klɪsv, nɔ- nɪ 'klɔ, 'kɪ 'lɪ 'mʊ 'lɪ. 'Klɔ -bʊ, 'n nɪ 'nɛ- -mɔ, 'n -ha 'na ɔwlv a pepɛ nɪ, 'nɪ -nyɪɔe Nyɪsva a 'Yu -mʊ', -ɛ nʊɛ 'mʊ, 'tɪ- ɛ -ha 'a dɔɔv, -ɛ 'kʊ, 'kɪ 'v 'na -ta'.

21 ɔHaandɛ -mʊ', Nyɪsva nu 'mʊ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadʊke 'kwli, 'n 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, ɔbʊ pʊ 'a -tɪ bʊ, ɔbʊ ɔhɪan -mɔ, ɔbʊ kuo tete ɔwlv yɪ de. Nyiblo 'bʊ yɪ wɛn 'v yɪ nɪ 'sɪi -nɪ, 'kɪ

'v Nyisva ye', 'a tete a 'v□tuule a -ti, -ε -bi ε di □hen wen 'nyre, -ε mō, -Yusu 'Klisu 'ku ni dadu.

3

-Tonyiblo -mu', -ε kuo Nyisva □wlv yi, ε nō- Nyisva we

¹ 'A mu Galatikaue, a 'yi 'lule-hihie -ko. 'N pu□v □han-ti, -ε mō, nyiblo □du -kaa ne 'a mu. -Te -Yusu 'Klisu nu 'kukubu, 'ki 'v tugbe 'yie, 'n -hihia 'a mō□o kle ni -tee.

² 'N -hve □bu 'beti 'a mu: □Bi -te a □tui 'v -Juukue* a tete 'v, ε nō- nu□o, Nyisva 'ε -nyi 'a mu 'a -Hihiu*? 'Ubn-. 'A □haantitie -mu', ε nō- a pu nva yi bu, ε ko, 'a kuo -Yusu □wlv yi. ε nō- ko -ti, 'ε -nyi 'a mu 'a -Hihiu. □Bi ε 'yi 'mu le -ni?

³ De- ko -ti, 'a 'yi 'ki 'a leyuyruo -ko? De- ko -ti, -kvan -mu', Nyisva a -Hihiu □tu -wlu, 'ki 'li 'a mu 'li, 'a -hve ba -yra□a 'lu, 'ki 'li 'aan dionu a 'kli 'kwli 'li?

⁴ □Bi □haande a pepe -mu', Nyisva nu 'a mu -mō, ε mō dadu □nuo? 'Ubn-, 'n 'yi□i □han-ti -pu, 'ki bu di dadu' pa.

⁵ Nyisva yi -nyi 'a mu 'a -Hihiu, 'ε ni □whlekeε-tebli, 'ki 'li 'a mu 'nyi. □Bi ba yi 'v -Juukue a tete a -ti ni □tui -ni a -ti, ε nō- ko -ti 'ε ni□e? 'Ubn-, ε ni□e ni, -kotu a pu 'a □haantitie nva yi bu, 'a kuo -Yusu □wlv yi.

⁶ Ba -hie -aan 'bat gbagbu Abrahamu a de 'lu -mō le. 'U 'cru 'li Nyisvacrien 'kwli ni, -ε mō: «Abrahamu kuo la Nyisva □wlv yi. -Te ε kuo la Nyisva □wlv yi, ε nō- nu□o, Nyisva 'ε 'sii la 'v□v yi, 'ki 'v 'a dionu ye'»

⁷ De a 'mu, ε □hen 'nyre, -ε mō, nyibli -mu', -v kuo -Yusu □wlv yi -tee, v nu- mō Abrahamu a sey-seyi a 'yonu a 'yonu.

⁸ Ti -hi la a ti 'yri, v 'cru la□a ni, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -ε mō: «Nyibli -mu', -v 'yi -Juukue 'pa-, v di kuo Nyisva □wlv yi, ε ko, Nyisva 'mu 'v □nu yi 'sii -ni -we, 'ki 'v 'a dionu ye'» De a 'mu a -ti, ε ni la ke', Abrahamu 'ε 'win la Nyisva a □haantitie, Nyisva 'ε lee □ne, ε wen: «'Ki 'n di 'li -mu 'li naa -ni, 'mu dako a pepe, -v ni 'ne- -tutu ki □haande -mō nu.»

⁹ Abrahamu kuo la Nyisva □wlv yi. ε nō- nu□o, Nyisva 'ε nu□o □haande -mō,

'ti-, nyibli a pepe -mu', -v kuo Nyisva □wlv yi -we, ε di nu □nu □haande -mō.

¹⁰ Nyibli -mu', -v yi□i 'lu -mō le -hie, -ε mō, Nyisva di 'v □nu yi 'ni 'sii -ni, 'ki 'v 'a dionu ye', -ε nu□o, -ti -mu', tete -hle, nō- v ni, nyibli a 'mu, Nyisva a -bati di □nu 'ni klo. 'ε mō -tee, Nyisva a win 'ε pi le: «Nyiblo 'bu 'ye ni □tuu 'v tete a pepe -mu', v 'cru 'li Nyisvacrien 'kwli, 'a -ne ti, nyiblo a 'mu, Nyisva a -bati di□e 'ni klo.»

¹¹ -A yi□e ni, -ε mō, ε 'yi nyiblo □du -ko, -bu 'sii 'v yi, 'ki 'v Nyisva ye', 'a tete a 'v□tuule a -ti. -A yi de a 'mu ni, -ε nu□o, ke- Nyisva a win pi, -ε mō: «Nyiblo -mu', -ε kuo Nyisva □wlv yi, nō- 'sii 'v yi, 'ki 'v Nyisva ye'. Nyiblo a 'mu, ε nō- di 'klo ni.»

¹² Kee, v 'cru□i ni, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -ε mō: «Nyiblo -mu', -ε □tui 'v tete 'v, ε nō- di 'klo ni.» De a 'mu, ε tve ne -a mu ni, -ε mō, tete a 'v□tuule, ko Nyisva a □wlv a yikuole 'hven-, v 'yi de -ni -do 'pa.

¹³ 'A -ti, Nyisva a -bati klo -a mu ni, -ε nu□o, -a 'yi 'v tete 'v □tuu -ni -tee. Kee, -Yusu 'Klisu, nō- -di, 'ε nyra 'v -aan -ta' bu, Nyisva a -bati 'ε klo□o. De a 'mu, ε nō- ko 'kwli ε naa 'li, 'ε wa -a -mu, -ε di□e nu, Nyisva a -bati 'ni □ha -a mu klo de. Ke- v nu la 'a 'cru, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -ε mō: «'Bu mō, 'bu 'ba nyiblo bu, 'ki 'li tugbe yra, ε □hen 'nyre, -ε mō, nyiblo a 'mu, Nyisva a -bati klo□o ni.»

¹⁴ Ke- -Yusu 'Klisu nu 'a nunuo, -ε di□e nu, □haande -mu', Nyisva pu la le, ε di la Abrahamu -mō nu, nyibli -mu', -v 'yi -Juukue 'pa-, ε 'mu □nu□v -mō nu -we, de -mu', -Yusu 'Klisu -nu a -ti. Ke- -Yusu nu 'a nunuo -we, -ε di□e nu, -te -a kuo □ne □wlv yi, Nyisva 'mu -a mu 'a -Hihiu, ε pu la le, ε di la -a mu -nyi -nyi.

□Haande -mu', Nyisva pu la 'li, 'ki 'v Abrahamu -mō

¹⁵ 'Na 'diayinu -na, □bu pu□v 'yri a □tutuo a de yi. 'Bu mō, dakogble ni 'hven, 'bu -wen, 'ki bu □tu 'yri, -ε -bi nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu nyre 'yri a 'mu yi, mō, nyiblo □du 'yi 'li□i 'li -we, bu pu 'v□v de 'lu.

¹⁶ Ke- ni -do ε □ti 'mu, 'ki 'v Nyisva a 'yri -mu', ε □tu la, ε ko Abrahamu 'hven- a -ta'. Ti -mu', -ε ko 'yri Nyisva □tui la 'yri a 'mu, ε ko Abrahamu 'hven-, ε lee

la□a ni, -ε mo, □haandε -mu', -koti ε hle, ε di la □ne□ε -mo 'ni nu, ε ko 'a 'yonu a 'yonu 'hven-. Kee, seyι-seyι, Nyisvacrien 'ni -pu□v le, -ε mo, □haandε a 'mu, ε di nu la□a Abrahamu -mo, ko 'a 'yonu a 'yonu 'hven-. Kee, ε wen 'ni, ε di nu la□a 'a 'yonu a 'yu ni -do -mo. 'Yu a 'mu, ε no- mo -Yusu 'Klisu.

17 -Ti 'n -hve □bu hla, ε no- mo: Nyisva □tu 'yri, ε ko Abrahamu 'hven-, 'ε gba 'yri a (430) -hotrowι ni -hen ne 'yri a □wlv □tu 'v -pu, 'ti- 'ε -ha 'li tete, 'ε -nyi□e 'a dako, -v mo -Juukve*. De a 'mu, ε □hen 'nyre, -ε mo, 'yri -mu', Nyisva □tu, ε ko Abrahamu 'hven-, ε ko □haandε -mu', ε pu la le, ε di la□a -mo nu, tete 'yι 'li□ι 'li -we, bu nyre□e yι.

18 'Bu mo, Nyisva 'bu yι wen nyibli □haandε -mo ni ni, -te v □tui 'v tete a -ti, -ε -bi ε 'wι yι, ε 'yι -te ε pu la le, ε di la □nu □haandε -mo nu a -ti, ε 'ni -nu□o wen □nu□v -mo. Kee, Nyisva nu la Abrahamu □haandε -mo, -koti ε pu la 'li □ne□ε ni. Ε 'yι □bi Abrahamu a 'mu bu □tuu 'v tete 'v a -ti, ε 'yι la□a □haandε -mo -nu.

De- ko -ti Nyisva 'ε -nyi -a mu 'a tete

19 -Te ε ni 'mu le, -bakle, nyiblo □du di 'ni 'beti -ni: De- ko -ti Nyisva 'ε -nyi -Juukve* 'a tete 'li? Nyisva -nyi -a mu 'a tete ni, -ε di□e nu, -tebli -mu', -ε nyre yι, 'ki 'v□v ye', -a 'mu□v yι. Ε -nyi -a mo□o ni, 'ki 'li ti gbi 'kwli, ε 'mu□v gba -gbagba, Abrahamu a 'yonu a 'yu -mu', Nyisva pu la le, ε di la □haandε a 'mu -mo nu, ε 'mu di. 'Yu a 'mu, ε no- mo -Yusu 'Klisu. -Te -Yusu -di 'ki, -ε -bi tete 'yι 'ki 'klι □du-ko de. Nyisva -ha la 'li tete, 'ε -nyi la□a 'a lelenyυ, lelenyυ a 'mu, 'v -nyi la□a -tonyibli. Ti -mu' -ko 'yri v yι la 'v □nu□v -nyii -ni, -ε -bi 'ki Nyisva a winwlon-hanyo* Moise ni la 'v Nyisva ko -tonyibli 'hven- a -gbati.

20 Kee, -te Nyisva yι la Abrahamu ni -lee -ni, -ε mo, ε di nu la□a □haandε -mo, Nyisva a □gbetu, no- hlee la 'li□ι -mo. Ε 'yι 'li nyiblo □du 'li -naa -ni.

21 □Bi de a 'mu, ε □hen 'nyre, -ε mo, Nyisva a 'lipude, ko tete 'hven-, v 'yι -pe? 'Ubn-, ε 'yι 'mu le -ni. 'Bu mo, Nyisva a tete -mu', ε -nyi -tonyibli, 'bu yι wen nyibli 'klo yrayrv ni -nyi, -ε -bi ε -we wen 'li□ι ni, 'ki bu 'sii wen 'v nyibli yι, 'ki 'v Nyisva

ye'. Kee, ε 'yι tete □du -ko, -bu nu de a 'mu.

22 Kee, v 'cru 'li Nyisvacrien 'kwli ni, -ε mo, 'ki 'klo -bu ki a nyibli a pepe ni 'li de 'kuku a 'klι bu. Ke- ε ni 'mu, -ε di□e nu, □haandε -mu', Nyisva pu la le, ε di la nyibli -mo nu, ε 'mu□v nyibli -mu', -v kuo -Yusu 'Klisu □wlv yι -mo nu. Ε ni □nu□v -mo, -ε nu□o, v kuo -Yusu 'Klisu □wlv yι.

23 Ti -hi la a ti 'yri, -te 'hru 'ye la 'v bu ni pe, 'ki nyibli bu kuo la -Yusu 'Klisu □wlv yι, -Juukve a tete nu la□a ni, □a mo la □jιklapυ, □a □tui la 'v□v, 'ε gba□a -gbagba, Nyisva 'ε ya -a mu -Yusu 'Klisu yι, 'ε too ne -a mu 'hru -mu', -a di na, 'ti- -Yusu 'Klisu a 'mu, -a 'mu□v □wlv yι -kuo -ni.

24 Tete a 'mu, ε 'wι la -aan naanyo yι, -ε kla 'yι, 'ε gba□a -gbagba, -Yusu 'Klisu 'ε -di. Ke- tete a 'mu, ε ni la 'mu, -ε di□e nu, -te -Yusu 'Klisu -di, Nyisva 'mu 'v -a mu yι 'sii -ni, 'ki 'v 'a dionv ye', -ε nu□o, -a kuo -Yusu 'Klisu a 'mu □wlv yι.

25 -Te ti ne -bu, 'hru pe 'v bu, 'ki -ba kuo -Yusu 'Klisu □wlv yι. Tete 'yι 'ki -aan naanyo 'pa-

26 Aan pepe, a mo Nyisva a 'yonu □ni, -ε nu□o, a kuo -Yusu 'Klisu □wlv yι. Ε □hen 'nyre, -ε mo, a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, a -mυε ni.

27 U pu 'a mu 'nie 'lu, -ε di□e nu, a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, a 'mu -mυε. -Te ti ne -bu, a gba -Yusu 'Klisu a □wlv.

28 -Mo -Juukveyu, □yι -Juukveyu 'pa-, 'ki 'v Nyisva ye', 'yile'jijra □du 'yι 'v -ni. □Bi -mo □koyu, -v'v- □yι □koyu 'pa-, -mo nyibeyu gbe, -mo nugba, 'ki 'v Nyisva ye', 'yile'jijra 'yι 'v -ni. 'Aan pepe, a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, a -mυε ni, 'a mo de ni -do.

29 -Te a mo -Yusu 'Klisu a nyibli, ε □hen 'nyre, -ε mo, a mo Abrahamu a 'yonu a 'yonu □ni -we. 'A -ti, □haandε a pepe -mu', Nyisva pu la le, ε di la Abrahamu ko a 'yonu 'hven- -mo nu, ε di nu 'a mo□o -mo -we.

4

Ti -bu 'yri, -a 'yι tete a □koyo 'pa-, kee, -a mo Nyisva a 'yonu □ni

1 'Yu a 'bai di 'a kuko-tebli a pepe, ε pu la 'li□ι -nyi, □bu pu□v 'a de yι. 'Yu a 'mu, 'bu 'yεε ni kui, ε 'yι -ti □du -ko, bu hla. 'Ye

▫bu ε di 'a 'baɪ a -tebli a pɛpɛ kɔ, kɛɛ ε 'wɪ▫ɪ ▫koyu yɪ.

² Bu 'tɪɛ mɔ 'yu, nyibli -bɪ, υ nu- kɔ 'lɪ 'a dɛ -mɔ. U nu- kɔ 'lɪ 'a kɔkɔ-tebli a dɛ -mɔ -wɛ, ε 'mυ▫υ gba -gbagba, ti -mυ', 'a 'baɪ wa 'nyrɛ, ε 'mυ 'υ nyre.

³ Kɛ- -aan dɛ nɪ 'mυ -wɛ. -Tɛ -a 'yɛ la -Yusu 'Klɪsυ nɪ yɪ, -a 'wɪ la 'yonυ yɪ, ▫a mɔ la 'kuo a ▫koyo.

⁴ Kɛɛ, ti Nyɪsua wa 'nyrɛ, -tɛ ε nyre 'υ, -ɛ -bɪ ε ya -a mυ 'a 'Yu yɪ, 'kɪ 'nɛ- 'kɔ -bυ kɪ. 'Kɪ ε naa 'lɪ nuɔba ▫dυ 'hυɪ, 'yu a 'mυ 'ɛ ▫tuu 'υ -Juukυɛ* a tete 'υ,

⁵ -ɛ di▫e nu, nyibli -mυ', -υ mɔ tete a 'mυ a ▫koyo, ε 'mυ ▫nu ▫gblɛ, υ 'mυ Nyɪsua a 'yonυ -hɛ.

⁶ Dɛ -bυ, -ɛ -tυɛ nɛ -a mυ, -ɛ mɔ, -a mɔ Nyɪsua a 'yonυ ▫nɪɔ, ε nɔ- mɔ: Nyɪsua, nɔ- ya -a mυ 'a 'Yu a -Hihɪu* -mυ' yɪ, -ɛ di▫e nu, ε 'mυ 'lɪ -aan ▫wɪ kɪ nɪ. -Hihɪu a 'mυ, ε nɔ- 'yɛɛ 'lɪ win, -ɛ pɪ lɛ: «Nyɪsua o, -mɔ mɔ 'na 'Baɪ.»

⁷ Dɛ a 'mυ, ε ▫hɛn 'nyrɛ, -ɛ mɔ, a 'yɪ 'kɪ 'kuo a ▫koyo 'pa- dɛ. Kɛɛ, a mɔ Nyɪsua a 'yonυ ▫nɪɔ. -Tɛ a mɔ 'a 'yonυ, 'a -tɪ, ▫haan-tebli a pɛpɛ -mυ', ε ▫tu bυ, 'kɪ 'υ 'a 'yonυ -mɔ', ε di 'a mɔ▫ɔ 'nɪ -nyɪ.

-Yusu a nyibli -mυ', -υ nɪ 'lɪ Galatɪbɔgba 'kwɪ, υ nu- 'yɛɛ Pɔɔɔ 'kla -wɪyɛ

⁸ Tɪ -hɪ la a ti 'yɪ, -tɛ a 'yɛ la Nyɪsua nɪ yɪ, 'a mυ -mυ', -υ 'yɪ -Juukυɛ* 'pa-, 'kuo -mυ', -υ 'yɪ Nyɪsua 'pa-, nu- kɔ ▫kɔdɛ a nɪ la.

⁹ Kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bυ, a yɪ Nyɪsua nɪ, ε ▫hɛn 'nyrɛ, Nyɪsua, nɔ- yɪ 'a mυ. Dɛ- nu 'kɪ▫ɪ, 'a ▫hɪɛn 'kɪ -mɔ dɛ, 'a ▫tɪuɪ 'υ 'kuo 'υ, -υ 'yɪ 'kɪ ▫dυ -kɔ 'lɪ? Dɛ- nu 'kɪ▫ɪ, 'a -hυɛ ba -hɛ 'waa ▫koyo dɛ 'lɪ,

¹⁰ 'a ▫tɪuɪ 'υ -Juukυɛ a tete -bɪ 'υ, 'kɪ 'υ -nyrɔwɪ -bɪ a -ta', kɔ ▫hɔnpɪ -bɪ 'hυɛn-, kɔ 'yɪ a ti, ε kɔ 'yɪ -bɪ 'hυɛn-?

¹¹ -Tɛbli a 'mυ, a nɪ, ε mɔ 'na 'kla-wɪyɛ'yɪya gbagbυ. 'N yɪ pie hυannυ, 'kɪ -kɔan -mυ', 'n nuu 'lɪ 'a mυ 'nyɪ, bυ di dadυ pa.

¹² 'Dɪayɪnυ -na, 'n nyɛɛ nɛ 'a mυ lɛ, 'mɔ -bυ, -ɛ mɔ -Juukυɛyɪ, ti -kɔ 'yɪ 'n nɪ la 'lɪ 'a mυ 'nyɪ, 'a mυ -mυ', -υ 'yɪ -Juukυɛ 'pa-, -tɛ a nɪ la 'mυ, kɛ- 'n nɪ la 'mυ. 'N 'yɪ la 'a mɔ▫ɔ -hɪa, 'kɪ ba ▫tuu 'υ -Juukυɛ a tete 'υ.

'A -tɪ, -tɛ 'n nɪ 'mυ, kɛ- ba nɪ 'mυ -wɛ. A 'nɪ 'hɪɛ 'lɪ▫ɪ 'lu -mɔ lɛ, -ɛ mɔ, nyɪblo 'bυ yɪ 'υ -Juukυɛ a tete nɪ ▫tɪuɪ -nɪ, -ɛ -bɪ ε 'sɪɪ 'υ yɪ, 'kɪ 'υ Nyɪsua ye'. A 'yɪ -hɪan 'na ▫wɪlυ ▫hlɔn nɪ pɪ. 'A -tɪ, a 'nɪ 'pɪɪ 'kɪ 'na ▫wɪlυ ▫hlɔn dɛ.

¹³ Bυ bɪ 'lɪ 'a mυ 'kwɪlɪ, yɪ-hɛdidɪɛ, 'n dɪ la 'lɪ 'a mυ -mɔ, 'n pɪ la 'a mυ Nyɪsua a ▫haantɪɛ, kɛɛ, 'hɪɪ a hɪnhɪɛn kɔ la 'mυ nɪ. 'A -tɪ, 'n 'yɪ la 'lɪ▫ɪ 'lɪ -wɛ, ▫bυ gba la 'na 'dagba 'lu -mɔ.

¹⁴ 'ɛ mɔ tɛɛ, ti a 'mυ 'yɪ, 'na 'hɪɪ a hɪnhɪɛn a -tɪ, a yɪ 'yɛ la ▫hɪɪɛn dɪakɪ, 'na 'hɪɪ a 'mυ a -tɪ, a 'yɪ la 'mυ -yɪaa -nɪ, ε mɔ, a 'yɪ la 'mυ lɛ -bla. Kɛɛ, a 'blɛ la 'mυ kɪa -tɛɛ, ▫wɪ yɪ Nyɪsua a lɛlɛnyɔ, kɔ -Yusu 'Klɪsυ yɪ -wɛ,

¹⁵ Tɪ a 'mυ 'yɪ, a kɔ la pɔ a bleɛɛ. Dɛ- nu 'kɪ▫ɪ, -tɛ ti nɛ -bυ, 'a 'yɪ 'kɪ pɔ a bleɛɛdυ a 'mυ -kɔ dɛ 'lɪ? 'Na ▫wɪlυ 'yɛ▫e nɪ, -ɛ mɔ, 'bυ -wɛ la 'lɪ, ba -ha la 'lɪ 'aan 'yɪɪ lɛ, -ɛ di▫e nu, a 'mυ la 'mɔ▫ɔ -nyɪ, a dɪ la▫a 'nɪ nu.

¹⁶ ▫Bɪ -tɛ ti nɛ -bυ, ▫bυ yɪ 'a mυ -tɪ a -tɛɛ nɪ -lɛɛ -nɪ, ε nɔ- kɔ -tɪ, 'a dɛɛ 'mυ 'aan yɪaanyɔ?

¹⁷ 'ɛ kɔ nyibli -hɪɔhɪɪ, 'υ nɛ hɪ -mɔ lɛ, 'tɪ -υ -hɛ Nyɪsua a ▫haantɪɛ -ta' lɛ. Nyɪblɪdυ a 'mυ, υ nu- yɪ 'lɪ 'a mυ -mɔ -hɛɛ -nɪ, -ɛ di▫e nu, a 'mυ ▫nu ▫wɪɛn lɛ kɪɛ. Kɛɛ, 'waa 'lɪlɛ-hɪhɪɛ 'yɪ -tɛɛ -nɪ. U -hɪɪ▫e nɪ, ba pɪ 'mυ kɛ yɪ, -ɛ di▫e nu, a 'mυ ▫nu ▫wɪɛn lɛ kɪɛ.

¹⁸ 'ɛ nɔɔ 'υ lɛ, 'kɪ ba pɪ nyibli -bɪ nɪa yɪ bυ, kɛɛ, ▫haannyibli, nu- ba pɪ nɪa yɪ bυ. Kɛ- bυ nɪ 'mυ, 'a -nɛ ti, mɔ 'yɛ ▫bɪ ▫bυ nɪ 'υ 'a mυ 'hɪɪ, 'yɛ ▫bɪ ▫bυ 'yɪ 'υ 'a mυ 'hɪɪ -nɪ.

¹⁹ 'Na 'yonυ -na, 'aan -tɪ, 'n yɪ 'yɛ ▫hɪɪɛn dɛ, ▫wɪ yɪ nuɔba, -ɛ mɪ ▫gblɛ mɔ. 'N 'tɪɛ dɪ ▫hɪɪɛndυ a 'mυ 'yɛ, ε 'mυ▫υ gba -gbagba, a 'mυ -Yusu a -tɛɛ a -nagbɔpυ* mɔ.

²⁰ 'N -hɪɪ wɛn▫e nɪ dɪakɪ, ▫bυ nɪ wɛn 'lɪ 'a mυ -mɔ, -ɛ di▫e nu, 'mυ wɛn 'lɪ 'a mυ -mɔ -hɛɛ -nɪ, win 'n dɪ pɪ, ε 'mυ 'aan ▫wɪ lɛ -hɪɛn, -ɛ nu▫o, -tɛ 'n hɔɔ nɛ 'a mυ -mɔ lɛ, -tɪ -bυ, 'n dɪ hɪa, 'n 'yɪ▫ɪ -yɪ.

Nugbɪ nɪ 'hɪɛn, Sara kɔ Hagalɪ a -tɪ

²¹ 'A mυ -mυ', -υ -hɪɪ▫e, -bυ ▫tuu 'υ -Juukυɛ* a tete 'υ, ▫bυ 'bɛtɪ 'a mυ: ▫Bɪ -tɪ -mυ', tete a 'mυ, ε hɪɛ, a yɪrɪ▫e' lɛ nɪ?

²² □Bυ -hɪhɪa 'a mu klɛ. U 'cɾɪ□ɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ, Abrahamu kɔ la 'yonu nyɪbɛpɔ nɪ 'hʋɛn. Ɛ kɔ Hagali 'hʋɛn-, υ kɔ la 'yu, ɛ kɔ Sara 'hʋɛn-, 'b kɔ 'yu -bɪ. Hagali a 'mu, ɛ mɔ □koyu □nɪɔ la. Sara -mɔ -bɪ, ɛ 'yɪ la □koyu 'pa-.

²³ Nɔgba -mu', -ɛ mɔ la □koyu, ɛ kɔ la 'yu, -ɛ nu□o, Abrahamu, nɔ- -hʋɛ la□a. Ɛ 'wɪ yɪ, -tonyiblo, nɔ- -hʋɛ la□a, ɛ 'yɪ Nyɪsɔa 'pa-, ɛ 'nɪ -hʋa la□a. Kɛɛ, nɔgba -bɪ -mu', -ɛ 'yɪ la □koyu 'pa-, ɛ kɔ la 'yu, -kɔtɪ ɛ nɪ la ke', Nyɪsɔa 'ɛ lee la Abrahamu, -ɛ mɔ, ɛ di kɔ la 'yu.

²⁴ Dɛ a 'mu, -ɛ mu la 'lu -mɔ, ɛ tʋɛ nɛ -a mu dɛ. Dɛ a 'mu, ɛ nɔ- mɔ: Nɔgbɪ nɪ 'hʋɛn -mu', -υ mɔ Hagali kɔ Sara 'hʋɛn-, υ □hɛn 'nyrɛ 'yɪrɪgblɛ nɪ 'hʋɛn, Nyɪsɔa □tu, ɛ kɔ -tonyibli 'hʋɛn-. Hagali -mu', -ɛ mɔ □koyu, ɛ □hɛn 'nyrɛ 'yɪrɪ -mu', Nyɪsɔa □tu, ɛ kɔ -Juukuɛ 'hʋɛn-, tɪ -mu' -kɔ 'yɪrɪ ɛ yɪ la Moise tete -nyi, 'kɪ 'lɪ dʋgba -mu', υ dɛɛ Sinai 'lu. Tete a 'mu, ɛ nɪ -a mu □koyo -mɔ', □wɪ yɪ -tɛ Hagali a 'yonu nu la, 'υ mɔ la □koyo.

²⁵ Hagali nyrɛ □hɛn 'nyrɛ Sinai, 'kɪ 'lɪ Arabukʋɛwin 'kwli. Hagali a 'mu, ɛ □hɛn 'nyrɛ kɪkɛ a Jrusɛdɪɔ -wɛ, -ɛ nu□o, -Juukuɛ -mu', -υ 'tɪ 'lɪ 'dɪɔ a 'mu 'kwli, υ mɔ tete a □koyo □nɪɔ, -kɔtɪ υ 'nɪ -hʋa□a lɪ, bu kuo -Yusu 'Klɪsɔ □wɪb yɪ.

²⁶ Kɛɛ, nɔgba -bɪ -mu', -ɛ mɔ Sara, -ɛ 'yɪ □koyu 'pa-, ɛ nɔ- mɔ -aan nɛ 'dii. Nɔgba a 'mu, ɛ □hɛn 'nyrɛ Jrusɛdɪɔ yrayɾu -mu', -ɛ nɪ 'lɪ yakɔ 'kwli. 'Dɪɔ a 'mu, ɛ 'yɪ □kodɪɔ 'pa-. Ɛ nɔ- mɔ -aan 'dɪɔ. (Dɛ ɛ □hɛn 'nyrɛ de, ɛ nɔ- mɔ 'yɪrɪ yrayɾɪ -mu', Nyɪsɔa □tu, ɛ kɔ nyibli 'hʋɛn-.)

²⁷ Nɔgba a 'mu, ɛ nɔ- kɔ -tɪ υ 'cɾɪ la 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ:

«Mɔ nɔgba -mu', -ɛ 'yɪ 'yukɔdɛ 'pa-, nu dɔdɔ.
-Mɔ -mu', □gbɔgblakwli 'yɪ -hʋan nɪ nɪ,
'yaa 'lɪ win, -bu nu dɔdɔ,
-ɛ nu□o, nɔgba -mu', 'a nyɪbɪɔ hie 'b bu,
'a 'yonu di 'nɪ -hʋ,
υ 'mu 'b nɔgba -mu' 'b -hi,
-ɛ nɪ 'b 'a nyɪbɪɔ 'hʋɪ.»

²⁸ 'Na 'dɪayɪnɔ -na, a 'yɪ 'kɪ tete a □koyo 'pa-, a mɔ kɛ Nyɪsɔa a -tɛɛ a 'yonu □nɪɔ, -kɔtɪ Nyɪsɔa pɔ la 'lɪ□ɪ nɪ, -ɛ mɔ, a di mɔ la 'a sɛyɪ a 'yonu, □wɪ yɪ -tɛ ɛ nu la

Abrahamu a leelɛ, -ɛ mɔ, 'a nɔgba Sara di kɔ la 'yu, -ɛ kɔ 'nyrɛ mɔ Yisaki.

²⁹ Tɪ nɪ -do a 'mu 'yɪrɪ, 'yu -mu', Hagali kɔ la, 'kɪ 'lɪ -tonyibli a 'klɪ 'kwli, 'yu a 'mu, ɛ □tui la 'a 'bɪ Yisaki -mu' □hɪɔɛn, -ɛ mɔ Sara a -nɛ 'yu, ɛ kɔ la, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔa a -Hihɪu* a 'klɪ 'kwli. Tɪ -bɔ 'yɪrɪ, kɛ- nɪ -do, ɛ 'tɪɛ nɪ 'mu.

³⁰ Kɛɛ, υ 'cɾɪ la□a nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli, -ɛ mɔ: «Bla nɔgba -mu' lɛ, -ɛ mɔ □koyu, ɛ kɔ 'a 'yu 'hʋɛn-, -kɔtɪ □koyu a 'mu a 'yu 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, 'kɪ bu kɔɔ nɛ 'a 'baɪ a kʋkɔ-ɛblɪ win kɪ.» Kɛɛ, nɔgba -mu', -ɛ 'yɪ □koyu 'pa-, ɛ nɔ- kɔ 'yu -blɛɛ yɪ, -bɔ kɔɔ nɛ 'a 'baɪ a kʋkɔ-ɛblɪ win kɪ.

³¹ 'A -tɪ, 'dɪayɪnɔ -na, a 'yɪ nɔgba -mu', -ɛ mɔ □koyu a 'yonu 'pa-, kɛɛ, nɔgba -mu', -ɛ 'yɪ □koyu 'pa-, ɛ nɔ- kɔ 'yonu a pa 'mu. Ɛ □hɛn 'nyrɛ, -ɛ mɔ, -a 'yɪ kɛ 'kɪ tete a □koyo 'pa-, kɛɛ, -Yusu 'Klɪsɔ, nɔ- □gblɛ -a mu, 'ɛ -ha 'lɪ -a mu tete a 'klɪ bu.

5

Ɛ 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, -Yusu a nyibli bu mɔ tete a □koyo

¹ -Yusu 'Klɪsɔ □gblɛ -a mu nɪ, 'kɪ 'lɪ -Juukuɛ* a tete a 'klɪ bu, -ɛ di□ɛ nu, -a 'nɪ □ha 'kɪ tete a 'mu, 'a □kodɛ nu de. 'A -tɪ o, ba □tu 'aan dɪɔnɔ 'yɪɛ. 'A 'nɪ 'wɛɛn 'kɪ de, 'kɪ nyiblo □dɔ bu nu 'a mu tete a □koyo -mɔ' de.

² 'Mɔ Pɔlɔ, 'n yɪ 'a mu 'nɪ -lee -nɪ, 'bu mɔ, 'ba yɪ□ɪ 'lu -mɔ lɛ -hie, -ɛ mɔ, -tɛ a yɪ yɪrɛ 'bɛ, kɔ -tɛ a □tui 'b -Juukuɛ a tete 'b a -tɪ, 'a 'sɪɪ 'b yɪ, 'kɪ 'b Nyɪsɔa ye', -ɛ -bɪ -Yusu 'Klɪsɔ 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bu wa 'a mu.

³ 'N yɪ 'a mu 'nɪ -lee -nɪ de, nyiblo 'bu nɪ 'b, 'bu 'bɛ yɪ, -ɛ di□ɛ nu, ɛ 'mu 'b yɪ 'sɪɪ -nɪ, 'kɪ 'b Nyɪsɔa ye' a -tɪ, -ɛ -bɪ nyiblo a 'mu, ɛ blɛɛ yɪ, bu □tuu 'b -Juukuɛ a tete a pɛpɛ 'b -tɛɛ.

⁴ 'A mu -mu', -b yɪ□ɪ 'lu -mɔ lɛ -hie, -ɛ mɔ, Nyɪsɔa di 'b 'a mu yɪ 'nɪ 'sɪɪ -nɪ, 'kɪ 'b 'a dɪɔnɔ ye', -tɛ a □tui 'b -Juukuɛ a tete 'b a -tɪ, a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hʋɛn-, a 'yɪ 'kɪ -mʋɛ, 'tɪ-, a plee 'lɪ Nyɪsɔa ke. 'A -tɪ, ɛ 'yɪ 'kɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bu nu 'kɪ 'a mu □haandɛ -mɔ', 'kɪ 'lɪ dadʋke 'kwli.

⁵ -A mu -mɔ -bɪ, -a yɪ□ɛ nɪ, □a yɪ□ɪ -ple, -ɛ mɔ, Nyɪsɔa di 'b -a mu yɪ 'nɪ 'sɪɪ -nɪ, 'kɪ 'b 'a dɪɔnɔ ye', -kɔtɪ -a kuo -Yusu 'Klɪsɔ

□wlv yι. Ε nσ- mσ δε, -a yι -ple, 'kι 'lι Nyιsva a -Hihiu* a 'klι 'kwli.

6 Nyiblo 'bv nι 'v, ε kσ -Yusu 'Klιsυ 'hυen- 'bv -mυε, nyiblo a 'mυ, ε 'βε yι, ε 'yι yι 'βε, δε a 'mυ, ε 'nι -da□a lι □dedede. Δε -mσ δε gbagbv, ε nσ- mσ -ba -nyι -aan □wlv -Yusu. 'Bv mσ, □ba -nyι□e -aan □wlv, ε nσ- di -a mυ 'klι -nyι, 'kι -ba -nυε nε -aan 'bio -tonyibli.

7 -Te a □tu la -Yusu a □wlv a yιkuole -wlv, a mi la ye' -tεε. Nyσ- nu 'kι□ι, 'a 'kee 'v -ti a -tεε a 'v□tuule 'lι?

8 Nyιsva -mυ', -ε da 'a mυ, 'kι ba mσ 'a nyibli, ε 'yι 'a mυ -lee -nι, 'kι ba nu nιna λε.

9 -A 'blikυe wen 'nι: «-Wleye nι -do, nσ- nι□e, -wloyσ a pεpe 'v pυε.»*

10 -Te -aan pεpe -a kσ Kυkσnyσ -Yusu 'Klιsυ 'hυen-, -a -mυε, 'n yru ti λε, -ε mσ, -te 'na 'lule-hihie nι 'mυ, ke- 'aan -nε di 'mυ nι -wε, a 'mυ 'v □haan'hru wlvn bi de. 'N yι□e nι -wε, -ε mσ, nyiblo -mυ', -ε kee nε 'a mυ, 'ye □bυ ε 'nι 'mσσ 'lι nyiblo □dv, Nyιsva a -bati di□e 'nι klv.

11 'Na 'diaylv -na, ε kσ nyibli -bι, 'v pι λε, -ε mσ, 'mσ -hle□ε, 'kι nyibli bleε yι bv 'βε yρε, -ε di□e nu, Nyιsva 'mυ□v □nv yι 'sii -nι, 'kι 'v 'a dlvnv ye'. Kee, ba yι□e, -ε mσ, 'nι nu wen 'a hιhla λε, -Juukυe 'yι wen 'lι□ι 'lι -wε, bv □tu wen 'mυ □hυen, ε kσ, v 'yι wen 'lι□ι 'lι -wε, bv hia wen Nyιsva a win -mυ', 'n hle kι, -ε mσ, -Yusu 'Klιsυ 'kυv 'v tugbe 'yie, -aan δε 'kuku a -ti.

12 Nyibli -mυ', -v kee nε 'a mυ, -v yι 'a mυ -lee -nι, -ε mσ, ba 'βε yρε, 'n -hυε□ε nι, 'kι 'waa 'mumu, bv -ha wen 'waa dlvnv butσ.

A 'nι 'kvε 'lι 'aan dlvnv a 'lule-hihie □wien λε, kee, ba -ha Nyιsva a -Hihiu* mε λε, bv naa nε 'a mυ

13 'Na 'diaylv -na, 'a mυ -mσ -bι, Nyιsva da 'a mυ nι, -ε di□e nu, a 'nι □ha 'kι tete a □koyo -hε de. Kee, -te ε □gble 'a mυ, 'a -ti, a 'nι 'pυv 'lι λε, -ε mσ, 'hru pε 'kι 'v bv, 'kι ba nu -tebli -hυn a pεpe, 'aan □wlv -hυε. Kee, ba nυnυe -nι, ε kσ, ba -hιhιe -nι.

14 'Kι 'lι tete a pεpe 'nyι, δε -mσ tetebv gbagbv, ε nσ- mσ: «Nυe -na 'bι -tonyiblo, □wι yι -te -nu -na dlvnv a nυελe.»

15 Kee, 'bv mσ, 'aan 'klv 'bv 'wι□ι 'wan bv a mamυ a 'klv yι, -v yι λε -mimle -nι, kσ, -v 'lule -tebli 'yri λε, ba □tu 'aan dlvnv 'yie, -ε di□e nu, a 'nι □ha ble -wε.

16 -Tι 'n hλε, ε nσ- -bv: Ba -ha Nyιsva a -Hihiu mε λε, bv naa nε 'a mυ. 'Bv mσ, 'ba yι□ι λε nι nι, a 'yι 'lι□ι 'lι -wε, ba nu -tebli -hυn -mυ', 'aan □wlv -hυε.

17 -Tebli -hυn -mυ', -tonyibli a □wlv -hυε, ε kσ Nyιsva a -Hihiu a -hυhva-tebli 'hυen-, ε 'yι -pε. -Tebli -mυ', Nyιsva a -Hihiu -hυe -ba nu, ε kσ -tebli -mυ', -aan □gbetv, -a -hυe -ba nu, ε 'yι -pε -wε. Ε nσ- nu□o, δε -mυ', a -hυe ba nu, 'a 'yι 'lι 'a nunuo 'lι -wε.

18 'Bv pa Nyιsva a -Hihiu, 'bv yι 'a mυ nι -nεε -nι, -ε -bι a 'yι 'kι 'lι tete a 'klι bv -nι de.

19 -Tebli -hυn -mυ', -tonyibli a □wlv -hυe bv nu, -a yι□e nι. -Tebli a 'mυ, ε nσ- mσ -wlawlv, 'lawlv kσ 'a -nε -tvιδε □dv,

20 nyibli a 'mυ 'v kwλε -ci, kσ, 'v nι -wιδε, 'v yιyραa -nι, 'v kla hle'ple-tι, 'v □tutui ca -mσ λε, 'v nυe yrupυde, 'a nyσ a dlvnv a -ti nι -do, ε nσ- v yι 'lv -mσ λε -hie, v nυe bv 'βε □tv λε,

21 δε v 'yι -kσ, ε nσ- v -hυε, 'v yι 'waa dlvnv nσ wlvn -hie -nι, kσ, 'v yι 'waa dlvnv dii-tebli wlvn -hie -nι, 'v nι ylvnyre-tebli -bι, -ε kσ 'a 'bio 'hυen-, -ε 'wσwι yι. 'N -gbεε la 'a mυ nι, 'ti- 'nι nιnε□ε kι de, -ε mσ, nyibli -mυ', -v nι -teblιdv a 'mυ, v 'yι 'lι□ι 'lι -wε bv pa 'lι Nyιsva a 'klv yrayrv 'kwli.

22 Kee, -tebli -mυ', -ε -hυen 'lι Nyιsva a -Hihiu -mσ, ε 'wι□ι tugbe a 'kui yι. Ε □hen 'nyρε, Nyιsva a -Hihiu 'bv yι -tonyibli nι -nεε -nι, -ε -bι nyibli a 'mυ, v nυnυe nι, 'v nι dσdv, 'v kσ kvbυweenλe, 'v kσ □wlv a 'lιla, kσ, 'v kσ □wlv 'yσpσ, 'v nι □haan-tebli, 'v mσ □haannyibli,

23 'v □tvε 'lι 'waa dlvnv nι, 'v yι 'waa dlvnv a naale. Nyibli 'bv yι -teblιdv a 'mυ nι nι, Nyιsva a tete 'nι -pυ□v λε, -ε mσ, v 'nι 'nuo 'lι□ι.

24 Nyibli -mυ', -v mσ -Yusu 'Klιsυ a nyibli, v hie 'v -tebli -hυn a pεpe -mυ', 'waa □wlv -hυe bv. Ε 'wι yι, -te v 'ye nι kσw wen 'v -tebli -hυn a 'mυ tugbe 'yie.

* 5:9 5.9 -v'v-, 'Flσσ a 'yaade 'cιmιe gbe, ε nσ- 'yεε 'flσkυo a pεpe.

25 Nyɩsua a -Hihiu, nɔ- yɩ -a mu 'klo yrayru -nyi. -Te e ni 'mu le, e nu -tee, 'ki bu naa ne -a mu.

26 -A 'ni 'yaa 'li -aan dɔɔnu 'li de, -a 'ni 'nuo 'li□i, -aan 'bio 'ni 'bie 'li yru' le, e ko, -a 'ni 'tutuo 'li ca -mɔ.

6

-Ba -hiheɛ -ni

1 'Diayɩnu -na, 'bu mɔ, ba 'ye nyiblo, 'bu yɩ de 'kuku ni ni, 'a mu -mu', Nyɩsua a -Hihiu* neɛ -ni, ba -heɛ □ne, -e di□e nu, e 'mu 'u □haan'hru wlon bi de. Kee, ba nu□o, 'ki 'li □wlu 'yɔpɔ 'kwli, e ko, ba □tu 'aan dɔɔnu 'yie, -e di□e nu, a 'ni □ha de 'kuku nu -we.

2 Ba -hiheɛ -ni, 'ki 'li 'aan 'kla-wliye'yɩya 'kwli. 'Bu mɔ, 'ba yɩ□i le ni ni, -e -bi a □tui 'u -Yusu 'Klɩsu a tete ni.

3 Nyiblo -bu, -e 'yɩ nyiblo □du 'pa, 'ti- -e yɩ□i 'ye, -e mɔ, e 'yɩ yɩ'wɩnyɔ -ko, 'ki 'li 'a dɔɔnu a 'li'yaale 'kwli, e keɛ ne 'a dɔɔnu ni.

4 'A -ne nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'jɩjra 'a dɔɔnu a nunuklo. 'Bu 'ye□e, -e mɔ, e nɔ yɩ, -e -bi 'a dɔɔnu a nunuklo di nuu □ne dɔdu. E 'yɩ 'li□i 'li -we, bu nu 'ki dɔdu, -te e -hi 'u 'a 'bi 'u a -ti.

5 'A -ne nyiblo 'bu 'ni 'u, -kuan -mu', Nyɩsua -nyi□e, -te e ni 'a nuuo, 'a □gbetu, e nɔ- di 'a -ti Nyɩsua kle -hihia -ni.

6 Nyiblo -mu', -e tɔe -Yusu a nyibli, e nɔ 'u le, 'ki nyibli -mu', e tɔe -ni, bu -ha 'li 'waa kuko-tebli -mu', u -ko, bu -nyi □ne 'a 'kɩbia.

7 'A 'ni 'kaa 'li 'aan dɔɔnu. Nyɔ 'ni 'caa□a li Nyɩsua. De -tonyiblo 'duɛ, e nɔ- e yɩ 'ce.

8 E □hen 'nyre, 'bu mɔ, -tonyiblo 'bu yɩ Nyɩsua □wlu yɩ -kuo -ni, 'bu yɩ -tebli -mu' ni ni, 'a □wlu -huɛ, e ko bu hloɔ Nyɩsua -mɔ le, -te 'klo te yɩ bu. Kee, 'bu mɔ, -tebli -mu', Nyɩsua a -Hihiu -huɛ, 'bu yɩ□i ni ni, -e -bi Nyɩsua a -Hihiu a 'mu, e di -nyi□e 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li.

9 'A -ti, -a 'ni 'saa 'li, 'ki -ba nu □haande 'a -ne ti, -kɔti □ba 'yɩ -sa, e di ko -nyɔwɔ, -e ko 'kwli de -bu, -a 'dɔ, -a 'mu□u 'ce.

10 'A -ti, -te -a 'tiɛ ko ti, -ba nu nyibli a pepe □haande -mɔ, keɛ, seyɩ-seyɩ, nyibli -mu', -u kuo -Yusu □wlu yɩ, u nu- -ba nu □haande -mɔ.

-Yusu a 'kukuu, e nɔ- ko -pli Pɔlu pi

11 Ba 'ye 'makɩbu gbagbi -bu, 'n ni, 'na □gbetu, 'ni yɩ 'a mu -mɔ 'cru -ni.

12 Nyibli -mu', -u -huɛ -bu nɔɔ 'li nyibli a pepe 'yi kle, u nu- ni 'u 'a mu ke', -u yɩ 'a mu -lee -ni, -e mɔ, ba 'be ye. Nyiblidu a 'mu, u 'ni -hua□a li bu hla□a, -e mɔ, nyiblo 'bu □tuu 'u -Juukue* a tete 'u, Nyɩsua 'yɩ 'li□i 'li -we, bu wa□a, keɛ, nyiblo 'bu kuo -Yusu 'Klɩsu -mu' □wlu yɩ, -e 'kuu 'u tugbe 'yie, -aan de 'kuku a -ti, nyiblo a 'mu, e nɔ- Nyɩsua di wa. 'Bu mɔ, 'bu yɩ wen -ti a 'mu ni hle, -Juukue ko bu □tu wen□e □huɛn. E nɔ- ko huannu u yɩ pie. E nɔ- nu□o, nyibli a 'mu 'u yɩ 'a mu -lee -ni, -e mɔ, ba 'be ye, a 'mu 'u -Juukue a tete -bi 'u □tuu -ni -we.

13 E mɔ, nyibli -mu', -u 'be ye, u 'ni □tuu□o 'u -Juukue a tete a 'mu a pepe 'u. U -huɛ□e ni, 'ki ba 'be ye, -e di□e nu, u 'mu 'waa dɔɔnu a -pli pu, u 'mu□u hla, -e mɔ, -ti -mu', u -hla, a 'ble□e kua.

14 'Mɔ -bi, de -bu, -kɔti 'ni pi -pli, e nɔ- mɔ, 'kukuu -mu', -aan Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu 'ku, 'ki 'u tugbe 'yie. Bu 'kuu 'u tugbe 'yie, e nu□o ni, 'klo -bu a -tebli a pepe, 'e 'ye ni da □dedede, 'ki 'li 'mu 'yi. E 'wi yɩ, -tebli a 'mu, u kɔɔ 'u□u tugbe 'yie, e ko -Yusu 'Klɩsu 'huɛn-. 'Na 'mumu a 'mu -bu, 'n 'wi□i nyiblodu -mu' yɩ, -e 'kuu 'u tugbe a 'mu 'yie, 'ti- -e hie 'u 'klo -bu a -tebli bu.

15 'Bu mɔ, nyiblo 'bu 'be yɩ, -u' -bu 'yɩ yɩ 'be, e 'ni -da□a □dedede. De -mɔ de gbagbu, e nɔ- mɔ Nyɩsua bu nu□o, -ba -he nyibli yrayru.

16 Nyibli a pepe -mu', -u ne 'hru yrayru a 'mu, -kɔti 'n hla wen, u ko nyibli -mu', -u mɔ Nyɩsua a seyɩ a dako 'huɛn-, u nu- Nyɩsua yɩ 'a kɩbɔweɛnle -nyi, ko, u nu- ko nyaɩ e yɩ yru.

17 Kue 'ki mɔ -nyɔwɔ -bu 'yie bu, nyiblo □du 'ni 'yaa 'ki 'mu 'kla -wliye, -kɔti 'pu -bu, -u ni 'mu 'huɩ le, e nɔ- tɔe □ne nyibli yɩ, -e mɔ, 'mɔ -Yusu 'Klɩsu a nyiblo □niɔ.

18 'Na 'diayɩnu -na, -aan Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu bu nu 'a mu □haande -mɔ. Ke- bu ni 'mu.

'Crien -mu', Pɔlu gba la EFESIƘƘƘƘ YI

1 'Mɔ Pɔlu ɔniɔ, 'mɔ -yi 'crien -bu 'cri. Nyɔsua, ε nɔ- -ha 'li 'mu, -ε diɔe nu, 'mu -Yusu 'Kɔsu a titiepɔnyɔ -he. 'A mu Nyɔsua a nyibli, -v ni 'li Efesidiɔ 'kwli, -v kuo -Yusu 'Kɔsu ɔwɔ yi, -v kɔɔ 'hɛn-mɔe, 'a mu 'n yi -mɔ 'cri -ni.

2 -Aan 'Baɔ Nyɔsua, kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɔsu 'hɛn-, bu nu 'a mu ɔhaande -mɔ, bu -nyi 'a mu kɔbɔwɛnɛ.

Nyɔsua nu -a mu ɔhaande -mɔ diaki

3 -Ba pɔ Nyɔsua 'nyre le, -ε mɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɔsu a 'Baɔ. ε nu -a mu ɔhaan-tebli a gblegble -mɔ, 'ki 'li yako 'kwli, -ε mɔ ɔhaan-tebli -mu', nyibli 'yɛ ni 'ye, 'ε -nyi -a mɔɔ, -ε nuɔo, -a kɔ -Yusu 'Kɔsu 'hɛn-, -a -mɔe ni.

4 Ti -mu' -kɔ 'yri Nyɔsua 'yɛ la 'kɔ ni ni, 'ki ε -ha la 'li -a mu, -ε nuɔo, -a kɔ -Yusu 'Kɔsu 'hɛn-, -a -mɔe ni, -ε diɔe nu, -a 'mu 'a nyibli -he, kɔ, 'ki 'vɔv ye', dɛ -hɔan ɔdu 'ni ɔha 'li -a mu 'li ni. -Tɛ ε nɔe nɛ -a mu,

5 ε nɔ- kɔ -ti 'ε ni ye', 'ε -yraɔa, 'ki bu nu -a mu 'a 'yɔnɔ -mɔ, 'ki 'v dɛ -mu', -Yusu 'Kɔsu nu a -ta'. ε -hɔaɔa ni, -ε nuɔo, ε kwɛɛ ɔnɛ ki.

6 ε nuɔo ni, -ε diɔe nu, -a 'muɔv 'nyre le pɔ, 'ki 'v ɔhaande -mu', ε nu -a mu -mɔ, 'ki 'li dadɔke 'kwli a -ta'. ɔHaande a 'mu, 'a -ti 'bɔa 'yi. ε yi -a mɔɔ 'ni -nyi, 'ki 'li dadɔke 'kwli, -ε nuɔo, -a kɔ 'a Nɔeyu 'hɛn-, -a -mɔe ni.

7 'A 'Yu a 'mu, nɔ- kɔ -hɔv, ε -nu, 'ε ɔgble -a mu, ε ɔhen 'nyre, ε 'wɔwɔla -aan -tebli 'kukui ni. ε nuɔo ni, -kɔti -a kɔ 'a 'Yu a 'mu 'hɛn-, -a -mɔe ni. Kɛ- ε nu -a mu 'a tɔɔe, -ε mɔ, ɔhaande -mu', ε nu -a mu -mɔ, 'ki 'li dadɔke 'kwli, 'a -ti 'bɔa 'yi diaki.

8 'Ti- 'ki 'li 'a ɔwɔv a yɔnɔ 'kwli, 'ε -nyi -a mu ɔtɔ, 'ki -ba yru dɛ -mu', ε -hɔe bu nu la.

9-10 Dɛ a 'mu, ε -hɔe bu nu la, ε -hli la ni. Kɛɛ, -huhlɔde a 'mu, ε -hɔe bu nu la see la a ti 'yri, ε tɔɔ 'kiɔ 'a nyibli ni. Kɛe la 'li bu, ε pɔ la 'liɔ ni, 'ki bu naa la 'li

-Yusu 'Kɔsu 'li, -ε diɔe nu, ti -mu', Nyɔsua pɔ 'li, ti a 'mu 'yri, -tebli a pɛpɛ -mu', -ε ni 'li yakɔ 'kwli, kɔ 'ki 'nɛ- -tɔtɔ ki, v 'muɔv le 'kukue -ni, -Yusu 'Kɔsu 'mu 'vɔv 'lu yi ni.

11 -Tɛ -mu', Nyɔsua ni 'a -hɔhɔa, kɛ- ε ni -tebli a pɛpɛ a nunuo. -ε -bi 'ki, ε ni la ke', 'ε -ha la 'li -a mu, -tɛ -mu', ε nu la 'a -hɔhɔa, -ε diɔe nu, -a 'mu 'a nyibli -he, -ε nuɔo, -a kɔ -Yusu 'Kɔsu 'hɛn-, -a -mɔe ni. 'Ti- -tebli -mu', ε -hɔe bu -nyi -a mu, ε -ha 'li -aan 'kɔbɔa ni, 'ε -nyi -a mɔɔ -dodo.

12 'A -ti o, -ba pɔ Nyɔsua 'nyre le, -ε nuɔo, 'a -ti 'bɔa 'yi, -a mu -mu', -v mɔ yi-henyibli, -v -nyi -aan dɔnɔv -Yusu 'Kɔsu.

13 Dɛ ni -do, nɔ- ɔniɔ, 'ki 'v 'a mu -mɔ. A 'wɔn ɔhaanwin, -ε mɔ ɔhaantitie, -ε kɔ 'kwli Nyɔsua naa 'li, 'ε wa 'a mu, 'a kuo -Yusu 'Kɔsu ɔwɔ yi. 'A -ti, -tɛ a kɔɔ 'hɛn-, a -mɔe, Nyɔsua ɔtu 'a mu yruule. Yruule a 'mu, nɔ- mɔ Nyɔsua a -Hihiu*, ε pɔ la le, ε di la 'a mu -nyi. Kɛ- ε niɔe -a mu 'a yɔtɔɔe, -ε mɔ, -a mu -mɔ 'a nyibli.

14 ɔHaan-tebli a pɛpɛ, ε pɔ la le, ε di la 'a dako -nyi, 'a yi-hɛdɛ, ε -nyi -a mu, nɔ- mɔ 'a -Hihiu. ε nɔ- tɔe nɛ -a mu, -ε mɔ, ɔhaan-tebli a pɛpɛ a 'mu, ε di -a mɔɔ 'ni -nyi, ti -mu' -kɔ 'yri ε di 'v -a mu -waa -ni pɛpɛ. -Ba pɔ Nyɔsua 'nyre le. ε nɔ- kɔ -ti a 'yi'bɔbɔa.

Pɔlu dɛ Nyɔsua, 'ki 'v Efesikɔe a -ta'

15 ε nɔ- nuɔo, 'aan -ti 'ni yi Nyɔsua 'wio -nyi. 'N 'wɔn ni, -tɛ a -nu, 'a 'cibi 'v Kɔkɔnyɔ -Yusu a ɔwɔv a yɔkuole, kɔ, 'ni 'wɔn -wɛ, -ε mɔ, a nɔe Nyɔsua a nyibli ni. -Tɛ 'n 'wɔn 'ki,

16 ε nɔ- nuɔo, 'a -nɛ ti, 'bɔ mɔ, 'ni yi Nyɔsua ni dɛ, 'ni yiɔ 'wio -nyi 'aan -ti.

17 'N dɛ Nyɔsua ni, -ε mɔ -aan 'Baɔ, -kɔti a 'yi'bɔbɔa. ε nɔ- mɔ Nyɔsua -mu', -ε kɔ -kɔan -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɔsu ni la. 'N dɛɔe ni, -ε diɔe nu, ε 'mu 'a mu ɔtɔ -nyi, kɔ, ε 'mu 'a mu 'a dɔnɔv yi -tɔɔ -ni, a 'muɔv yi -tɛɛ.

18 'N dɛɔe ni -wɛ, -ε diɔe nu, -nyre 'mu 'li 'aan ɔwɔv ki ni, ε 'mu 'a mu -hɛɛ -ni, a 'mu -tebli -mu' le yru, -kɔti Nyɔsua 'ε -ha 'li 'a mu, ε 'mu 'a mɔɔ -nyi. 'N -hɔeɔe ni, ba yiɔe -wɛ, -ε mɔ, -nyinyi-tebli -mu', ε di 'a mu -nyi, 'a -ti 'bɔa 'yi. ε di 'a mɔɔ 'ni

-nyi, a kɔ nyibli -bɪ -mʊ', -v mɔ 'a nyibli 'hʊɛn-.

¹⁹ 'N -hʊɛɛ nɪ -wɛ, ba yiɛ -wɛ, -ɛ mɔ, 'a 'kɪkɪnɪnɪ -hi 'v 'a -nɛ ɔdedede nɪ, kɔ, 'a 'kɪ a 'mʊ 'ɛ nɪ -kʊan, 'kɪ 'lɪ -a mʊ 'lɪ, -a mʊ -mʊ', -v kuo ɔnɛ ɔwɔb yɪ.

'Kɪ nɪ -do a 'mʊ, nɔ- nu -kʊan, 'kɪ 'lɪ -Yusu 'Kɪsʊ 'lɪ,

²⁰ ti -mʊ' -kɔ 'yri Nyɪsʊa -ha la 'lɪɪ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, ɛ -ha laɪa 'kɔ, 'ɛ lee laɪa, 'kɪ bʊ nɪ 'v 'a diidekɪbɪa kɪ bʊ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪ.

²¹ 'Kɪ 'lɪ yakɔ a 'mʊ 'kwɪ, -Yusu nɪ 'v 'kɪ a pɛpɛ 'lu yɪ, -v mɔ Nyɪsʊa a lɛlɛnyʊ, kɔ 'waa nyibli gbagbɪ, kɔ 'kuo 'hʊɛn-, kɔ -tɛblɪ a pɛpɛ -mʊ', -ɛ kɔ 'kɪ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪ. ɛ nɪ 'v nyibli a pɛpɛ 'lu yɪ -wɛ. 'Kɪ 'nɛ- kɪkɛ a 'kɔ, kɔ 'kɔ yrayrʊ -mʊ', -ɛ yɪ 'lɪ di 'kwɪ, ɛ 'yɪ 'kɪ ɔdʊ -kɔ, -bʊ 'yɪ 'vɔɔ 'lu yɪ -nɪ.

²² Nyɪsʊa nuɔ nɪ, 'a -nɛ dɛ 'ɛ nɪ 'lɪ -Yusu a 'kɪ bʊ, -Yusu a 'mʊ 'ɛ nɪ 'v 'a -nɛ ɔdedede 'lu yɪ, Nyɪsʊa 'ɛ nuɔ 'cʊɛ a nyiblo gbagbʊ -mɔ.

²³ 'Cʊɛ 'wɪɪ -Yusu 'Kɪsʊ a 'hʊɪ yɪ. -Yusu a ɔhaan-tɛblɪ 'yɪ 'lɪ 'cʊɛ 'kwɪ nɪ, kɔ 'kɔ a pɛpɛ 'hʊɛn-, -Yusu -mɔ -bɪ, Nyɪsʊa a ɔhaan-tɛblɪ a pɛpɛ 'ɛ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ.

2

Nyɪsʊa nu -a mʊ ɔhaandɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadʊkɛ 'kwɪ, 'ɛ wa -a mʊ

¹ Ti -hi la a ti 'yri, a 'wɪɪ la -tɛ ba 'yɛ nɪ 'kʊ wɛn, 'kɪ 'v Nyɪsʊa ye', -ɛ nuɔ, a nɪ la yɪnyre-tɛblɪ, 'a 'wɛ la Nyɪsʊa a tɛtɛ.

² 'Kɔ -bʊ kɪ a nyibli -mʊ', -v 'yɪ Nyɪsʊa -yɪ, v nʊ- kɔ nunuɲmlɪ a yɪ la ɔwɪɛn lɛ kʊɛ, kɔ, 'a yɪ la 'kuo -hʊɪn* a nyiblo gbagbʊ ɔwɪɛn lɛ kʊɛ -wɛ, -ɛ kɔ 'kɪ, 'kɪ 'nɛ-tʊtʊ kɔ yakɔ a -gbati. 'Kuo -hʊɪn a nyiblo gbagbʊ a 'mʊ, ɛ nɪ -kʊan, 'kɪ 'lɪ nyibli -mʊ' 'nyɪ, -v 'yɛ nɪ ɔtuu 'v Nyɪsʊa.

³ 'ɛ mɔ -tɛɛ, -aan pɛpɛ, -tɛ nyibli a 'mʊ, v nɪ 'mʊ, kɛ- -a nɪ la 'mʊ. -Tɛblɪ -hʊɪn -mʊ', -aan ɔwɪɪ -hʊɛ la, ɛ nɔ- -a nɪ la. -A ɔmʊɛ laɪa lɛ, 'kɪ -ba nu la -aan dɪɔnʊ a -hʊhʊa-tɛblɪ -hʊɪn. -Tɛ -a nɪ la 'mʊ lɛ, -a mʊ mɔ la nyibli -mʊ', Nyɪsʊa kɔ bʊ pʊb la yɪ lɛ, 'tɪ-, 'a -bati di la kɔ, ɔwɪ yɪ -tɛ ɛ di -v -bɪ a kʊkɔ nu.

⁴ Kɛɛ, ɛ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʊ nɪ 'mʊ lɛ, 'kɪ 'v -a mʊ -mɔ, -ɛ nuɔ, Nyɪsʊa yɪ -aan nyai dɪaki. ɛ nʊɛ nɛ -a mʊ nɪ dɪaki,

⁵ 'yɛ ɔbʊ -a 'wɪ -tɛ -ba 'yɛ nɪ 'kʊ la, 'kɪ 'vɔɔ ye', -aan ɲmlɪ 'kukui a -tɪ. -Tɛ ɛ nʊɛ nɛ -a mʊ, ɛ -nyi -a mʊ 'kɔ yrayrʊ, -a kɔ -Yusu 'Kɪsʊ 'hʊɛn-. Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, ɛ wa 'a mʊ nɪ, 'kɪ 'lɪ dadʊkɛ 'kwɪ.

⁶ -Tɛ -a kɔ -Yusu 'Kɪsʊ 'hʊɛn- -a -mʊɛ, Nyɪsʊa 'ɛ -ha 'lɪ -a mʊ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ nɪ, 'ɛ -ha -a mʊ 'kɔ, -a kɔ -Yusu 'Kɪsʊ 'hʊɛn-, 'ɛ -ha -a mʊ 'kɔ, kɔ, 'ɛ -nyi -a mʊ bʊnɪlɛ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪ, -a kɔ -Yusu 'Kɪsʊ 'hʊɛn-.

⁷ Kɛ- ɛ -nu, 'ɛ naa 'lɪ -Yusu 'Kɪsʊ 'lɪ, 'ɛ nu -a mʊ ɔhaandɛ -mɔ, -ɛ diɛ nu, -tonyibli a ɔhrɪn a ɔhrɪn -mʊ', -v di di, v 'mʊɔɔ 'yɛ, -ɛ mɔ, ɔhaandɛ, ɛ nu -a mʊ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadʊkɛ 'kwɪ, ɛ 'bʊa nɪ, 'ɛ -hi 'v 'a -nɛ ɔdedede 'v.

⁸ Nyɪsʊa wa 'a mʊ nɪ, -ɛ nuɔ, a kuo ɔnɛ ɔwɔb yɪ. 'Kɪ 'lɪ dadʊkɛ 'kwɪ, ɛ waa 'lɪ 'a mʊ. ɛ 'yɪ 'aan nunu-tɛblɪ a -tɪ 'pa-. Nyɪsʊa a -nyinyidɛ ɔnɪɔ.

⁹ ɛ 'yɪ ba nu ɔhaan-tɛblɪ ɔdʊ a -tɪ 'pa-, ɛ 'yɪ 'a mʊ -wa. Kɛɛ, ɛ wa 'a mʊ nɪ, 'kɪ 'lɪ dadʊkɛ 'kwɪ, -ɛ diɛ nu, nyiblo ɔdʊ 'nɪ ɔha 'lɪ 'a dɪɔnʊ 'yaa -nɪ.

¹⁰ Kɛ- ɛ nɪ 'mʊ, -ɛ nuɔ Nyɪsʊa, nɔ- nu -a mʊ. 'Kɪ ɛ naa 'lɪ -Yusu 'Kɪsʊ 'lɪ, 'ɛ -nyi -a mʊ 'kɔ yrayrʊ, -ɛ diɛ nu, -a 'mʊ yɪnɔ-kʊan nu. Yɪnɔ-kʊan a 'mʊ, ti nɪ la ke', 'ɛ -wɛ laɪa -mɔ, -ɛ diɛ nu, -a 'mʊɔɔ nu.

-Yusu 'Kɪsʊ nuɔ nɪ, -Juukʊɛ* kɔ nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Juukʊɛ 'pa-, 'v -mʊɛ

¹¹ 'A -tɪ o, -tɛ a nɪ 'mʊ, bʊ bi 'lɪ 'a mʊ 'kwɪ: -Tɛ v kɔ la 'a mʊ, a 'yɪ la -Juukʊɛ 'pa-, nyibli -mʊ', -v mɔ -Juukʊɛ, -v 'bɛ yɪ, 'v -hɛ 'a mʊ 'hri lɛ, 'v dɛɛ nɛ 'a mʊ nyibli -mʊ', -v 'yɪ yɪ 'bɛ. Kɛɛ, yruulɛ nɪ -do -mʊ', nyibli nii 'v 'waa 'hʊɪ kɪ, ɛ nɔ- kɔ -tɪ v hɛ.

¹² Bʊ bi 'lɪ 'a mʊ 'kwɪ, -ɛ mɔ, ti a 'mʊ 'yri, a hlɔɔ la -Yusu 'Kɪsʊ -mɔ lɛ, -ɛ mɔ Wanyɔ -mʊ', Nyɪsʊa pʊ la lɛ, ɛ di la ya. A mɔ la 'dagbɪ ɔnɪɔ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊa a dakɔ 'nyɪ, Nyɪsʊa ɔtu la 'yri a gblegble, ɛ kɔ 'a dakɔ 'hʊɛn-, 'ɛ pʊ la 'lɪ ɔnʊ dɛ. Kɛɛ, ɛ 'yɪ la 'lɪ 'a mʊ dakɔ a 'mʊ 'nyɪ -hree -nɪ. A 'yɪ laɪa ɔwɔb yɪ -kuo -nɪ, -ɛ mɔ, ɔhaandɛ ɔdʊ kɔ bʊ mu la 'lu -mɔ, 'kɪ 'v 'a mʊ -mɔ.

'Kı a nı la 'lı 'klo a nunu-tebli 'nyı. A 'yı la Nyısva -yı.

13 Ti -hi la a ti 'yri, a hlöo la Nyısva -mö le, kee, -te ti ne -bu, a 'mve □ne yre, -e nu□o, a kö -Yusu 'Klısv 'hven- a -mve ni. -Yusu 'Klısv a 'mü, e 'wla 'a -hıv bu, 'kı 'v 'aan -ta'. E nö- nu□o, 'a 'mve Nyısva yre.

14 -Yusu, nö- nu□o, □a kö 'kı kibüweenle. Ti -hi la a ti 'yri, -Juukve, kö nyibli -mü', -v 'yı -Juukve 'pa-, v -hınhıon la 'yı le. Kee, e nö- -mö -bı, e nu□o nı, □a -he ke dakö nı -do. Yraale, -e nı la 'lı -a mü 'nyı, e 'wı la □gbi yı. Kee, ti -mü' -kö 'yri e 'kuv la 'v, 'kı e 'wlaa la 'v □gbi a 'mü.

15 -Juukve a tete, nö- mö: Nu de -bu, -bu nu de -mü'. Kee, e nö- -mö -bı, e -we□e bu. E nu□o nı, -e di□e nu, e 'mü -Juukve kö nyibli -mü', -v 'yı -Juukve 'pa- 'yı le -pıpv -nı. -Te 'waa pepe, v kö -Yusu 'hven-, v -mve 'kı, v 'yı 'kı dakogble nı 'hven 'pa-, kee, v mö dakogblo nı -do □nıv. Ke- e -nu, 'v ween kı bu.

16 -Te e 'kuv 'v tugbe 'yie, yraale 'yı 'kı 'lı □nı 'nyı -nı. E -we□e bu. E nu□o nı, 'v -he dakö nı -do, 'tı- 'e nu□o, v nı 'hven- a 'mü, v kö Nyısva 'hven-, 'v bibi 'yı le, 'v -mve.

17 -Yusu 'Klısv di 'ne- 'klo kı nı, 'e pv □haantıe -mü', -e -hle□e, -e mö, 'a mü -mü', -v 'yı -Juukve 'pa-, -v hlöo la Nyısva -mö le, a kö Nyısva a 'mü 'hven-, a ween kı bu, kö, -a mü -mü', -v mö -Juukve, -v 'mve la□a yre, -a kö□o 'hven-, □a ween kı bu -we.

18 De -mü', -Yusu 'Klısv -nu a -tı, a kö -a mü 'hven-, -a -we 'lı -ba 'mve -aan 'Bai Nyısva yre nı, 'kı 'lı Nyısva a -Hihiu* a 'kı 'kwlı. Nyısva a -Hihiu nı -do a 'mü, e nö- yı -a mü -he e -nı.

19 'A -tı o, 'a mü -mü', -v 'yı -Juukve 'pa-, a 'yı 'kı 'dagbı 'pa- de, a 'yı nyibli -mü', -v □mve 'tıle le 'pa-, kee, a mö 'blugba a 'mü a nyibli □nıv, □wı yı nyibli -mü', -v mö -Juukve. A mö Nyısva a □tugba a nyibli □nıv -we.

20 □Bı pv□v 'kayu a de yı. A 'wı□ı 'kayu a -plati yı. -Yusu a -mönanyv*, kö Nyısva a winwlon-hanyv*, v nı- 'wı□ı -tvıv -mü' yı, 'kayu nyra 'v kı bu. -Yusu 'Klısv, nö- 'wı□ı 'katuo yı.

21 -Yusu a 'mü, nö- nu□o, 'kayu a 'mü 'e ku bu, 'e 'ye, -e di□e nu, e 'mü Nyısva a 'kayu -he, -e kö bu Nyısva a 'mü, e 'tı 'lı.

22 -Te a kö -Yusu 'Klısv 'hven-, a -mve, 'aan 'mumu, a kö -v -bı 'hven-, a 'wı□ı 'kayu a 'mü yı, -e kö bu Nyısva a -Hihiu 'tı 'lı.

3

Nyısva -hve□e nı, Pölv bı pv -Yusu a □haantıe nyibli -mü', -v 'yı -Juukve* 'pa-

1 E nö- kö -tı, 'nı de Nyısva 'aan -tı. 'Mö Pölv, v pv 'mü □jı', -e nu□o, 'n nı -Yusu 'Klısv a -kvan, 'a mü -mü', -v 'yı -Juukve 'pa-, 'nı pı 'a mü -Yusu a □haantıe.

2 'N pv□v □han-tı, -e mö, a yi□e nı, -e mö, Nyısva, nö- -nyı 'mü -kvan a 'mü, 'n nı, 'kı 'v 'aan -ta'. E nu 'mü □haande -mö, 'kı 'lı daduke 'kwlı, 'e -nyı 'mü -kvan a 'mü.

3 De -mü', -e -hlı la, köe la 'lı bu, e töv 'mö□o nı, -e di□e nu, 'mü□v yı. -Huhlıde a 'mü, e nö- kö 'hra, 'n -ha wen 'a mü, 'kı 'ne- 'crien -bu 'kwlı.

4 'Bı mö, 'ba -hre -tı a 'mü, a di□e 'nı 'ye, -e mö, -huhlıde -bu, -e hle -Yusu 'Klısv a -tı, 'n yrı□ıe' le -tee.

5 Ti -hi la a ti 'yri, Nyısva 'yı la -huhlıde a 'mü nyıblo □dv -töo -nı. Kee, -te ti ne -bu, e ya 'a -Hihiu* nı, -e di□e nu, e 'mü de a 'mü nyibli -töo -nı. 'E mö □han-tı, de a 'mü, 'e töv □ne 'a -mönanyv*, kö 'a winwlon-hanyv*, e pv 'kıbıa kı, 'kı 'v 'a 'mumu a -ta'.

6 -Huhlıde a 'mü, e nö- -bı: -Tebli -mü', Nyısva -nyı -Juukve, 'a mü -mü', -v 'yı -Juukve 'pa-, e di 'a mö□o 'nı -nyı -we. A kö -Juukve 'hven-, a -he de nı -do. De -mü', Nyısva pv la le, e di la -Yusu 'Klısv a nyibli -nyı, e di 'a mö□o 'nı -nyı. Ke- e nı 'mü, -e nu□o, a 'ble Nyısva a □haantıe kva.

7 Nyısva nu 'mü □haande -mö, 'kı 'lı daduke 'kwlı, 'tı-, 'e -nyı 'mü -kvan -bu, 'n nı, 'kı 'lı 'kıkınunı 'kwlı. -Kvan a 'mü, e nö- mö □bı pv nyibli 'a □haantıe a 'mü.

8 'Kı 'lı Nyısva a nyibli 'nyı, 'mö -mö le'böonyö. 'Ye □bı bu nı 'mü le, Nyısva nu 'mü □haande -mö, 'e lee 'mü, 'kı □bı pv nyibli -mü', -v 'yı -Juukve 'pa-, 'a □haantıe -mü', -e hle□e, -e mö, 'kı Nyısva nee 'lı -Yusu 'Klısv 'lı, 'e nı -a mü

□haan-tebli -huhui -mɔ. □Haan-tebli a 'mu, ε -hi -aan 'lule-hihie wlon;

9 'ε lee 'mu -we, 'ki □bu -huhia nyibli a pepe kle, de -mu', Nyisua -yra la, kuε la 'li bu, 'ki 'li -huhlie 'kwli, -te de a 'mu, ε di 'lu-momumuo nu. Kuε la 'li bu, -bu ye ti -bu ki, Nyisua, -ε mɔ -tebli a pepe a nununyo, ε -hli de a 'mu nyibli 'yi ki.

10 Kee, -te ti ne -bu, Nyisua nu□o ni, 'ε hru 'li 'cuε a nyibli 'nyl, -ε di□e nu, Nyisua a lelenyo, ko 'kuo a pepe 'huen-, ko 'a -ne 'klɩkɩnde □du 'huen-, -ε ni 'li yako 'kwli, u 'mu 'cuε a nyibli 'ye, u 'mu□u le yru, -ε mɔ, Nyisua ko □to, 'ti-, 'a □to a 'mu 'ε ko 'hrii a gblegble.

11 De a 'mu, ε -nu, ε nɔ- mɔ de, ε -yra la ti -mu' -ko 'yri ε 'ye la 'klo ni ni. 'Ki ε naa 'li -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu 'li, 'ε nu de a 'mu, ε -yra la.

12 -Te -a ko -Yusu 'Klɩsu 'huen-, -a -mυε, ko, -a kuo □ne □wlu yi, huannu 'ni 'nuo 'li -a mu, 'ki -ba 'yɩya 'u Nyisua 'hvi bu.

13 -ε -bi 'ki, -te Nyisua nu 'a nunuo le, 'n nyεε ne 'a mu le: 'Ye □bu □bu yi □hɩven ni 'ye, 'ki 'u 'aan -ta', 'aan □wli ni 'bie 'li □hlon, -ε nu□o, 'na □hɩven a 'yiye a 'mu, ε 'yi dadu 'pa-, keε, ε mɔ -heεle □niɔ, 'ki 'u 'a mu -mɔ.

-Te -Yusu nu -aan nvele

14 ε nɔ- nu□o, 'ni 'gble kwli, 'ki 'u -aan 'Bai Nyisua ye', 'ni de□ε 'aan -ti.

15 'A nyibli -mu', -u ni 'li yako 'kwli, ko -u -bi -mu', -u ni 'ne- -tutu ki, u mɔ □tugbi a gblegble, keε, u mɔ 'Bai ni -do a 'yonu.

16 'ε mɔ □han-ti, Nyisua a -ti 'ε 'bua 'yi, 'ε -hi 'u 'a -ne □dedede 'u. ε nɔ- nu□o, 'ni de□ε, -ε di□e nu, 'a -Hihiu* 'mu 'a mu 'klɩ -nyi, 'klɩ a 'mu, ε 'mu 'li 'a mu 'li ni.

17 'N de□ε ni -we, -ε di□e nu, -Yusu 'Klɩsu 'mu 'li 'aan □wli ki ni 'a -ne ti, -ε nu□o, a kuo □ne □wlu yi. 'N de□ε ni -we, -ε di□e nu, a 'mu -nunue -ni. 'Bu mɔ, 'ba nunue -ni, a ko ba ku bu, □wi yi -te tugbe a -wluhu ni bukukuo -teε, ko, ε 'wi□i 'kayu ki, -ε ku bu.

18 'Bu mɔ, 'bu ni 'mu le, a ko Nyisua a nyibli -bi 'huen-, a di ko 'klɩ, 'ki ba yru□o le, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsu nuε ne 'a mu ni, 'ε -hi 'u 'a -ne □dedede 'u. 'A -ne -te a mi 'u, 'ye □bu a 'ya, 'ye □bu a □ti, ε 'tiε nuε ne 'a mu.

19 'N de Nyisua ni, -ε di□e nu, a 'mu 'a nuεε yi -teε, 'ye □bu a 'yi 'klɩ -ko, 'ki ba yi□e pepe, -ε di□e nu, -tebli a pepe, -ε ni 'li Nyisua 'li, ε 'mu 'li 'aan □wli ki ni -we.

20 Nyisua ko 'klɩ, 'ki bu nu 'a -ne □dedede, 'ε -hi 'u 'a -ne de -mu', -a -huε bu nu, ko, 'ε -hi 'u 'a -ne de -mu', -a yi 'lu -mɔ le -hie -we. Ke- 'a 'klɩkɩnɩni ni 'mu, 'a 'klɩ a 'mu 'ε ni -kuan, 'ki 'li -a mu 'li.

21 -Ba pu Nyisua 'nyre le, 'cuε a nyibli a -ti, ko -Yusu 'Klɩsu a -ti -we. -Tonyibli a □hrɩn a □hrɩn bu -nyi□e -ti a 'yi'buale, -te ε te yi bu. Ke- bu ni 'mu.

4

-A mu -Yusu a nyibli, -ba -mυε

1 'A -ti o, 'mɔ -bu, -ε mɔ □ɩklapi, -Yusu 'Klɩsu a -kuan a -ti, 'n nyεε ne 'a mu le: 'A mu -mu', Nyisua -da, 'ki ba -he 'a nyibli, 'aan nunuklo bu 'wi -te -mu', Nyisua ni 'a -huhua yi.

2 Ba □tiɔ 'li 'aan diɔnu 'a -ne ti, 'aan □wli bu nɔ yi, ba ko □wlu a 'lila, ba 'cibi 'u 'aan 'bio a nuεε, 'ye □bu u yi 'a mu de -huan -mɔ ni ni.

3 Ba □tu 'u 'klɩ, de -mu', Nyisua a -Hihiu* -nu, □a -mυε, ε 'mu 'u 'cibi -ni, ko, ba ween ki bu, -ε di□e nu, a 'mu de ni -do mɔ.

4 'Cuε 'wi□i -Yusu 'Klɩsu a 'hvi yi, 'ti -hvi a 'mu, ε mɔ 'hvi ni -do. Nyisua a -Hihiu, ε mɔ -Hihiu ni -do. De -mu', Nyisua pu la le, ε di la 'a mu -nyi, a yi -ple, 'ki 'li □wlu a 'lila 'kwli, de a 'mu, ε mɔ de ni -do.

5 -Aan Kɔkɔnyɔ, ε mɔ Kɔkɔnyɔ ni -do. -Yusu a □wlu a yikuole, ε mɔ □wlu a yikuole ni -do. Nyibli a 'nie a 'lulepυpu, ε mɔ 'nie a 'lulepυpu ni -do.

6 Nyisua mɔ Nyisvabglo ni -do. ε nɔ- mɔ nyibli a pepe a 'Bai. Nɔ- kɔɔ nyibli ko -tebli a pepe win ki. 'Ki ε neε 'li 'a -ne nyiblo □du ko 'a -ne □dedede 'kwli, 'ε ni -kuan.

7 -Yusu 'Klɩsu nu -aan pepe □haande -mɔ, 'ε -nyi -a mu 'klɩ, 'ki -ba nu 'a -kuan, □wi yi -te ε -huε bu nu -a mu 'a -nyinyie.

8 'ε mɔ □han-ti, 'ki 'li Nyisvacrɩen 'kwli, u 'cri la□a ni, 'ki 'u -Yusu a -ta', u wen: «-Te ε 'ya 'li yako 'kwli, -ε -bi ε -ha 'u yraanyibli 'hru wlon, 'ε gba □nu, 'ε nu □nu □ɩklapu -mɔ,

'ti- 'ε -nyi -tonyibli,
 -v ni 'nε- -tutu ki -nyinyi-tebli.»
 9 -ε -bi 'bu pu le, ε 'ya 'li yakɔ 'kwli,
 yi-hede, ε hhen 'nyre, ε nɔ- mɔ: ε ti 'nε-
 -tutu ki ni.
 10 Nyiblo -bu, -ε ti 'nε- -tutu ki, ε ni -do
 a 'mu, ε nɔ- 'ya 'li yakɔ 'kwli, -ε di e nu, ε
 'mu -tebli a pepe win ki -kɔɔ -ni, 'ki 'v 'a
 nε -te du.
 11 ε nɔ- -nyi nyibli 'kli, 'ki bu nu 'a -kvan.
 ε -nyi -v -bi 'kli, 'ki bu -he 'a titieponyo, -v
 -bi 'v -he Nyisua a winwlon-hanyo*, -v -bi
 'v nε -tebli 'nyi le, 'v yi Nyisua a -ti nyibli
 -tɔɔ -ni, -v -bi 'v mɔ 'cve a nyibli gbagbi,
 'v tve Nyisua a win.
 12 Ke- ε -nu, -ε di e nu, v 'mu -Yusu a
 nyibli -hee -ni, 'ki -Yusu a nyibli a 'mu bu
 nu Nyisua a -kvan, -ε di e nu, 'cve, -ε 'wi
 -Yusu a dionv a 'hvi yi, 'a 'kli 'mu 'li bi.
 13 'A 'kli di 'li 'ni bi, ε 'mu v gba -gbagba,
 -aan pepe, -a 'mu -mve, -ε nu o, -aan
 pepe, -a kuo -Yusu 'Klisu wlv yi, -ε mɔ
 Nyisua a 'Yu. De a 'mu, ε nɔ- nu o, -aan
 pepe, a yi e. -ε -bi -a 'yi 'li 'li -we, -ba
 'wi 'yonv yi, kee, -a di 'wi kukunyv yi, -a
 'mu 'v yi ce, wlv yi -Yusu 'Klisu.
 14 Ti a 'mu 'yri, -a 'yi 'li 'li we, -ba 'wi
 'ki 'yonv yi de, -v kɔ 'lule-hihie kla 'ci-ti.
 -ε -bi -yrukonyibli, kɔ hlekonyibli 'hven-,
 v 'yi 'li -we, bu kaa nε -a mu de, 'ki 'li
 'waa tɔle 'kwli, wlv yi -te -mu', 'yru a 'dvi
 ni 'mu a 'kabi a klepovv.
 15 ε 'ni 'nu 'mu le, 'ki 'v -a mu -mɔ. Kee,
 -ti a -tee -mu', Nyisua tɔɔ nε -a mu, -ba
 'cibi 'v 'a kva'buble -tee, ε kɔ, ba yi
 nyibli ni -lee -ni, -ba nu o, 'ki 'li nvele
 'kwli, -ε di e nu, -aan nunuklo a pepe 'mu
 -Yusu 'Klisu a 'klo yi 'wi. -Yusu 'Klisu a
 'mu, ε nɔ- mɔ 'cve a 'lu.
 16 ε nɔ- 'kukue 'a nyibli a pepe le, -ε di e
 nu, v 'mu de ni -do -he, wlv yi -te -tonyiblo
 a 'hvi a -tebli a pepe nu yrekovele. -ε -bi
 -tonyiblo a 'hvi a -tebli a 'mu, -ε kukve yre
 -tee, 'bu mɔ, 'a pepe, 'bu yi -kvan ni ni -tee,
 -ε -bi 'a 'hvi a pepe kui ni -tee. Ke- ε ni
 'mu -we, 'ki 'v -Yusu a 'hvi, -ε mɔ 'cve a
 nyibli -mɔ'. Nyibli a 'mu, 'bu nɔvε -ni, -ε
 -bi 'cve ni 'kli ki.

-Aan nunuklo 'ka kɔ 'a yrayrv 'hven-

17 -Ti -bu, 'n mi hla mɔ, 'n hle e ni, 'ki
 'li -aan Kukonyo a 'nyre 'kwli. 'N nyee nε

'a mu le: A 'ni 'kve 'li nyibli -mu', -v 'yi
 Nyisua -yi a nunuklo wien. -Tebli -mu',
 v yi 'lu -mɔ le -hie, ε 'ni -da a dedede.
 18 'Waa 'lule-hihie 'wi halɔ yi. 'Klo
 yrayrv -mu', Nyisua yi 'a nyibli -nyi, v
 'yi -kɔ, -ε nu o, 'waa wlv 'gboklo ni,
 'v 'yi Nyisua a 'hru -yi.
 19 'Ya 'v 'lu de, 'ye bu v yi -tvi-tebli
 ni ni, -tvi 'ni -nu o li nu. U -ha 'waa
 dionv ni, 'ki bu nu ynyre-tebli a gblegble.
 Nunu-tebli ni -do a 'mu, ε nɔ- v yi 'lu -mɔ
 le -hie.
 20 'A mu -mɔ -bi, nunuklov a 'mu, ε
 'yi 'pa-, -Yusu 'Klisu 'yi 'a mɔ -tɔɔ -ni.
 21 'A win, nɔ- a 'win, 'a 'tui 'v v. 'A mu
 -mu', -v kɔ -Yusu 'hven-, -v -mve, a 'nyi -ti
 a -tee a pepe -mu' ni, ε tɔɔ nε -a mu.
 22 -Te ε ni 'mu 'le, nunumli -mu', a yi la
 wien le kve, ba 'kee 'a nunuo. Nunumli
 a 'mu, ε yi nyre la 'aan wlv yi, -ε nu o,
 'aan wlv a 'mu, v -hve la ynyre-tebli. Ke-
 a ni la 'aan dionv a kaale.
 23 Ba -ha Nyisua me le, bu 'ble 'aan wlv
 kva, v 'mu yrayrv -he.
 24 Ba ni 'klo yrayrv -mu', Nyisua a 'mu,
 ε -hve, -ε di e nu, 'aan nunuklo 'mu 'a 'klo
 yi 'wi. Nunuklo a 'mu, ε mɔ haande. ε
 nɔ- nu o, 'ε 'sii 'v yi, 'ε yi Nyisua a plo
 -blee -ni.
 25 'A -ti o, a 'ni 'nuo 'ki hi de, kee, ba hla
 'aan 'bio -ti a -tee yi, -ε nu o, -aan pepe,
 -a -mve ni.
 26 'Bu mɔ, 'ba bi yrv', a 'ni 'nuo 'li de
 'kuku, kee, 'ti- 'tɔ 'mu -wɔn, 'aan wlv bu
 ti 'v le.
 27 'A 'ni 'nyie 'li 'kuo -hvin* a nyiblo
 gbagbv 'hru, 'ki bu kɔɔ nε 'a mu win ki.
 28 Nyiblo -mu', -ε yi la 'yri, bu 'kee
 'yiyrie, kee, 'a gbetv bu nu -kvan, 'ki 'li
 yi 'siitu 'kwli, -ε di e nu, ε 'mu 'a dionv yi
 -wɔn, ε 'mu hvennyibli -hee -ni -we.
 29 'A 'ni 'hlaa 'li -ti -hvin, kee, ba hla
 haan-ti -mu', ε di 'aan 'bio -hee -ni, 'ki
 'v Nyisua a wlv a ykuole a -ta'.
 30 'A 'ni 'nuo 'li, Nyisua a -Hihiu* a
 wlv 'ni 'mve 'li bu. Nyisua a -Hihiu a
 'mu, -ε ni 'v 'a mu ke', ε nɔ- mɔ yruule
 -mu', Nyisua tu 'a mu, -ε tve ne 'a mu,
 -ε mɔ, a mɔ 'a nyibli ni. ε tve ne 'a mu
 ni -we, -ε mɔ, ε di kɔ -nyrɔwɔ, ε 'mu
 'a mu wa pepe.

31 -Teblɩ a pɛpɛ, -ɛ nɩ 'lɩ 'a mʊ 'lɩ, -ɛ nɩɩe, 'aan -tɩ 'ɛ klɩ 'mʊ, ba -ha 'lɩɩɩ 'aan dɩɔnʊ a ɩwɩ kɩ, ba -ha 'lɩ yɾʊ a pʊpʊʊ 'aan ɩwɩ kɩ, a 'nɩ 'pʊʊ 'kɩ ɩyɛ de, a 'nɩ 'pʊʊ 'kɩ 'tanɩ de, yɩnyɾɛɛ ɩdʊ nɩ 'nɩ 'lɩ 'aan ɩwɩ kɩ de.

32 'Aan ɩwɩ bʊ nɔ yɩ, 'kɩ 'ʊ 'aan 'bio -mɔ, ba yuyɾu nyɩɩ, ba -hɾu 'aan yɩnyɾɛ-teblɩ, a nɩnɩ la lɛ a -tɩ -mɔ, ɩwɩ yɩ -tɛ -mʊ', Nyɩsʊa -nu, 'ɛ -hɾu 'aan yɩnyɾɛ-teblɩ a -tɩ -mɔ, de -mʊ', -Yusu 'Kɩsʊ -nu a -ta'.

5

-Tɛ -mʊ', Nyɩbli -mʊ', -ʊ nɩ 'lɩ Nyɩsʊa a -nyɾɛ', ʊ kɔ bʊ nu nɩna

1 'A mʊ -mɔ Nyɩsʊa a 'yonʊ -mʊ', ɛ nʊɛ -nɩ -tɛɛ. 'A -tɩ ʊ, -tɛ Nyɩsʊa a nunuklɔ nɩ 'mʊ, kɛ- 'aan nunuklɔ bʊ nɩ 'mʊ -wɛ.

2 Ba 'cibi 'ʊ 'aan 'bio -tonyɩbli a nʊɛɛ, ɩwɩ yɩ -tɛ -mʊ', -Yusu nu -aan nʊɛɛ. -Aan nʊɛɛ a -tɩ, 'ɛ -ha 'a dɩɔnʊ, 'ɛ 'kʊ, ɩwɩ yɩ -tɛ ʊ 'yɛ nɩ 'la 'wɩlʊgbadɛ, 'kɩ 'ʊ -cɔhlɔn* a pipie a -ta', 'kɩ 'ʊ Nyɩsʊa ye', Nyɩsʊa a ɩgbɛtʊ 'ɛ wɛn -cɔhlɔn a 'mʊ kɩ.

3 'A mʊ -mɔ Nyɩsʊa a nyɩbli. 'A -tɩ ʊ, ɛ 'yɩ yɩ -blɛɛ -nɩ, 'kɩ ba nu -wɩlawɩ, kɔ, a 'nɩ 'tuʊ 'lɩ 'aan 'bio a kʊkɔ-teblɩ a ca. Yɩnyɾɛ-teblɩ a 'mʊ, a 'nɩ 'hɩaa 'lɩ 'a -tɩ -wɛ.

4 ɛ 'yɩ -tɛɛ -nu -wɛ, 'kɩ ba hɩa -tɩ -hʊɩn, kɔ -tʊt-teblɩ 'hʊɛn-. Kɛɛ, ɛ nu -tɛɛ, 'kɩ ba -nyɩ Nyɩsʊa 'wɩʊ, 'kɩ 'ʊ -teblɩ -mʊ', ɛ nɩ a -ta'.

5 Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, nyɩbli -mʊ', -ʊ nɩ -wɩlawɩ, kɔ, -ʊ nɩ yɩnyɾɛ-teblɩ -bɩ -mʊ', kɔ, -ʊ ɩtʊɩ 'waa 'bio a kʊkɔ-teblɩ a ca, nyɩbli a 'mʊ, Nyɩsʊa 'yɩ 'lɩɩɩ 'lɩ -wɛ, bʊ -nyɩ ɩnʊ 'hɾu, 'kɩ 'lɩ 'klɔ yɾayɾʊ, ɛ dɩ nu 'kwɩ, -tɩtɛ -mʊ', Nyɩsʊa a 'mʊ, ɛ kɔ -Yusu 'Kɩsʊ 'hʊɛn-, ʊ dɩ 'ʊ nyɩbli win kɩ -kɔɔ -nɩ. Nyɩbli a 'mʊ, -ʊ ɩtʊɩ 'waa 'bio a kʊkɔ-teblɩ a ca, kʊkɔ-teblɩ a 'mʊ, ɛ nɔ- ʊ ɩtʊɩ 'ʊ, 'ɛ -hɩ 'ʊ Nyɩsʊa 'ʊ. Nyɩbli a 'mʊ, ʊ 'wɩɩɩ nyɩbli -mʊ' yɩ, -ʊ kwɛ -cɩ.

6 'A 'nɩ 'haa 'lɩ nyɩblo ɩdʊ mɛ lɛ, ɛ 'nɩ 'naa 'lɩ win -mʊ' 'kwɩ, -ɛ 'yɛ nɩ da ɩdedede, ɛ 'nɩ 'kaa 'lɩ 'a mʊ, ɛ 'nɩ 'hɩaa 'lɩɩɩ, -ɛ mɔ, -teblɩ a 'mʊ, ɛ 'yɩ yɩ -nyɾɛ. Kɛɛ, yɩnyɾɛ-teblɩ a 'mʊ, ɛ nɔ- nɩɩe, Nyɩsʊa 'ɛ pɩ nyɩbli -mʊ', -ʊ 'yɛ nɩ ɩtuu 'ʊɩ yɾʊ lɛ.

7 'A -tɩ, nyɩblɩdʊ a 'mʊ, a 'nɩ 'bie 'lɩ ɩnʊ 'nyɩ lɛ.

8 Tɩ -hɩ la a tɩ 'yɩ, a nɩ la 'lɩ halɔ 'nyɩ. Kɛɛ, -tɛ tɩ nɛ -bʊ, 'kɩ a nɩ 'lɩ -nyɾɛ', -ɛ nuɩʊ, a kɔ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'hʊɛn-, a -mʊɛ nɩ. 'A -tɩ ʊ, ɛ nɔɔ 'ʊ lɛ, 'kɩ 'aan nunuklɔ bʊ 'wɩ nyɩbli -mʊ', -ʊ nɩ 'lɩ -nyɾɛ' a nunuklɔ yɩ.

9 -Tɛ a nɩ 'lɩ -nyɾɛ', 'a -tɩ, 'aan ɩwɩ kɔ bʊ nɔ yɩ, a 'mʊ 'ʊ yɩ 'sɩi -nɩ, a 'mʊ -tɛɛ a ɩhaannyɩbli mɔ.

10 Ba ɩtʊ 'ʊ 'klɩ, -ɛ dɩɩe nu, -teblɩ -mʊ', -ɛ yɩ -aan Kʊkɔnyɔ a plɔ -blee -nɩ, a 'mʊɩʊ yɩ, kɔ, a 'mʊɩʊ nu.

11 'A 'nɩ 'pʊʊ 'lɩ dabʊ nyɩbli -mʊ' 'nyɩ, -ʊ nɩ -teblɩ -hʊɩn, 'kɩ 'lɩ halɔ 'nyɩ, kɛɛ, ba pʊ 'waa nunu-teblɩ -hʊɩn a 'mʊ pɛpɛ'.

12 -Teblɩ a 'mʊ, nyɩbli nɩ, 'kɩ 'lɩ -huhlike 'kwɩ, 'a hɩhɩa nɩ -tʊt.

13 -Teblɩ a 'mʊ, 'bʊ pʊɩʊ pɛpɛ', nyɩbli dɩɩe 'nɩ 'ye, -tɛ ɛ nɩ 'mʊ.

14 Nyɩblo 'bʊ -ha Nyɩsʊa a -nyɾɛ mɛ lɛ 'bʊ pʊ 'a yɩnyɾɛ-teblɩ pɛpɛ', -ɛ -bɩ Nyɩsʊa a ɩgbɛtʊ, ɛ -wɛ 'lɩ bʊ nuɩʊ nɩ, nyɩblo a 'mʊ, bʊ bɩ 'lɩ 'a -nyɾɛ yɩ nɩ. ɛ nɔ- kɔ -tɩ, 'ʊ pɩ lɛ:

«-Mɔ -mʊ', -ɛ yɩ ŋmɛ, 'du ye',
-hɔn 'lɩ 'kʊkʊnyɩbli 'nyɩ,
-ɛ dɩɩe nu, -Yusu 'Kɩsʊ 'mʊ -mʊ 'a -nyɾɛ -nyɩ.»

15 -Tɛ ɛ nɩ 'mʊ lɛ, 'a -tɩ, ba ɩtʊ 'aan nunuklɔ 'yie. Nyɩbli -mʊ', -ʊ 'yɩ ɩtʊ -kɔ, -tɛ -mʊ', 'waa 'klɔ nɩ 'mʊ, 'aan 'klɔ 'nɩ 'nɩ 'mʊ lɛ, kɛɛ, ba nu 'klɔdʊ -mʊ', ɩwɩ yɩ nyɩbli -mʊ', -ʊ yɩ Nyɩsʊa, 'tɩ- -ʊ nʊɛ ɩnɛ.

16 Tɩ -bʊ, -a nɩ kɩ, nyɩbli nɩ yɩnyɾɛ-teblɩ -hʊɔhʊt. 'A -tɩ, 'a -nɛ dɛ -mʊ', -ɛ yɩ 'ʊ 'a mʊ ye' bɩ, ba naa 'lɩɩɩ 'kwɩ, ba nu ɩhaan-teblɩ.

17 'A 'nɩ 'mɔɔ 'lɩ bubanyɩbli, -teblɩ a pɛpɛ -mʊ', -aan Kʊkɔnyɔ -hʊɛ ba nu, ba yɾuɩʊ lɛ.

18 'A 'nɩ 'hie 'lɩ 'aan dɩɔnʊ nɔ wɩɩn. Dɛ a 'mʊ, ɛ yɩ nyɾɛ 'aan 'klɔ yɩ. Kɛɛ, ba -ha Nyɩsʊa a -Hɩhɩu* mɛ lɛ, bʊ kɔɔ nɛ 'a mʊ win kɩ pɛpɛ.

19 Ba blee Nyɩsʊa -mɔ, kɔ, -wɩa -mʊ', Nyɩsʊa a -Hɩhɩu tʊɛ nɛ 'a mʊ, ba bleɩe -wɛ. Ba ble, 'kɩ 'ʊ -aan Kʊkɔnyɔ ye' -wɛ. Ba pʊɩʊ 'nyɾɛ lɛ, 'kɩ 'lɩ 'aan ɩwɩ a pɛpɛ kɩ.

20 Ba naa 'lɩ -aan Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsʊ a 'nyɾɛ 'kwɩ, ba -nyɩ -aan 'Baɩ Nyɩsʊa 'wɩʊ,

'Ɔi 'u -tebli a pepe -mu', e ni a -ta'. Ba 'cibi 'u 'a 'wio a -nyinyie.

NyibeƆu ko nuƆbi 'hven-

21 'A mu -mu', -u Ɔtui 'u -Yusu 'Ɔlisu 'u, ba Ɔtutuu 'u ni -we.

22 'A mu nuƆbi, ba Ɔtuu 'u 'aan nyibeƆu 'u, Ɔwi yi -te -mu', Ɔukonyo -Yusu ni 'a -huhua,

23 -e nuƆo, nyibiu, no- mo 'a nuƆba a 'luyinunyo, Ɔwi yi -te -mu', -Yusu 'Ɔlisu -nu, 'e mo 'cve a 'luyinunyo. 'Cve, no- mo 'a 'hwi. -Yusu a 'mu, no- weƆe.

24 E no- nuƆo, nuƆbi 'u ko bu Ɔtuu 'u 'waa nyibeƆu 'u, 'Ɔi 'li 'a -ne Ɔdedede 'kwli, Ɔwi yi -te -mu', 'cve ni, 'e Ɔtui 'u -Yusu 'Ɔlisu 'u.

25 'A mu nyibeƆu, ba nuƆe ne 'aan nuƆbi, Ɔwi yi -te -Yusu 'Ɔlisu nu 'cve a nuƆe, 'e 'ku, 'Ɔi 'u 'a -ta'.

26 E 'ku ni, -e diƆe nu, e 'mu 'cve 'kibia ki pu, 'Ɔi 'u Nyisua a -ta'. 'Ɔi e naa 'li 'a win 'kwli, 'e Ɔgble 'cve a 'mu, 'Ɔi 'u 'a de 'kuku a -ta', 'e 'sii 'uƆu yi, 'Ɔi 'u Nyisua ye',

27 -e diƆe nu, e 'mu 'uƆu yi di, 'Ɔi 'li -ti a 'yi'buale 'kwli, ko, e 'mu 'u yi 'sii -ni pepe, 'Ɔi 'uƆu ye', -e diƆe nu, e 'mu yi no -we, de -huan Ɔdu 'ni Ɔha 'liƆi 'kwli ni, e 'ni Ɔha kikade Ɔdu ko.

28 Ke- e ni 'mu -we, 'Ɔi 'u nyibeƆu -mo'. Bu nuƆe 'waa nuƆbi, Ɔwi yi -te -mu', u nu 'waa diƆonu a nuƆe. Nyiblo 'bu nuƆe ne 'a nuƆba, -e -bi e Ɔhen 'nyre, e nuƆe ne 'a diƆonu ni.

29 E mo Ɔhan-ti, e 'yi nyiblo Ɔdu -ko, -bu yraa ne 'a diƆonu a 'hwi. KeƆe, e nuƆe Ɔne ni, 'e yi de di, 'e Ɔtui 'a 'hwi 'yie, Ɔwi yi -te -mu', -Yusu 'Ɔlisu ni 'cve a 'yieƆtutuo,

30 -e nuƆo, -aan pepe, -a mo -Yusu 'Ɔlisu a 'hwi a 'kabi ƆniƆ.

31 U 'criƆi ni, 'Ɔi 'li Nyisua criƆen 'kwli, -e mo: «E no- ko -ti, nyibiu ko bu hie 'u 'a 'bat ko 'a 'dii 'hven- bu, -e diƆe nu, e ko 'a nuƆba 'hven-, u 'mu 'u -te ni -do 'ti, nyibli ni 'hven a 'mu, u 'mu nyiblo ni -do -he.»

32 'Ɔi 'li win a 'mu 'kwli, -huhlide gbagbu ni 'li, 'e hlo 'kwli bu. E Ɔhen 'nyre, -Yusu 'Ɔlisu ko 'cve 'hven-, nu- ko -ti u hle.

33 KeƆe, 'a mu -ko -ti e hle -we: 'A -ne nyiblo 'bu ni 'u, bu nuƆe ne 'a nuƆba, Ɔwi yi -te -mu', e nu 'a diƆonu a nuƆe. NuƆba bu Ɔtuu 'u 'a nyibiu 'u -we.

6

'Yonu, ko 'waa 'bainu, ko 'waa 'diinu 'hven-

1 'A mu 'yonu, a ko Ɔukonyo -Yusu 'hven-, a -muƆe ni. 'A -ti o, ba Ɔtuu 'u 'aan 'bat ko 'aan 'dii 'hven- 'u, -e nuƆo, de a 'mu, e mo Ɔhaande ƆniƆ.

2 Ke- Nyisua a teteƆu -bi pi: «Ɔtuu 'u -na 'bat ko -na 'dii 'hven-, 'Ɔi 'li nuƆe 'kwli.» TeteƆu a 'mu, e no- -mo yi-heteteƆu, -e ko -ta' Nyisua pu 'li de.

3 'Lipude a 'mu, e no- mo: «'Bu mo, Ɔni yi 'u Ɔnu ni Ɔtui -ni, -ko -bu ko plo a bleeƆe, 'ti- Ɔmu -huhluƆn bloblu pu, 'Ɔi 'ne- -tutu ki.»

4 'A mu 'bainu -mo -bi, a 'ni 'nuo 'li -tebli -mu', -e di 'aan 'yonu yru' le pu. KeƆe, ba toƆ Ɔnu, 'ti-, ba -ha 'li Ɔnu le, -te Ɔukonyo ni 'a -huhua.

-Kvannunyibli ko 'waa nyibli gbagbi 'hven-

5 'A mu -kvannunyibli, ba Ɔtuu 'u 'aan nyibli gbagbi 'u -tee, -u ni 'ne- 'klo -bu ki. Ba ƆmuƆo -kvan a nunuo le, 'Ɔi 'li 'aan Ɔwli a pepe ki. 'Bu mo, 'ba yiƆi ni ni, -Yusu 'Ɔlisu a Ɔtui 'u.

6 'A 'ni 'nuo 'li -kvan, ti -ko 'yri u Ɔtui 'u 'a mu 'yie ni -do, Ɔwi yi nyibli -mu', -u -hweƆe, bu pu Ɔnu 'nyre le. KeƆe, ba yiƆe, -e mo, 'a mu -mo -Yusu 'Ɔlisu a -kvannunyibli. 'A -ti, ba -huaƆa, 'Ɔi 'li 'aan Ɔwli a pepe ki, 'Ɔi ba nu -tebli -mu', Nyisua -hwe.

7 'Ba yi -kvan ni ni, ba nuu 'liƆi ƆhaanƆwlu 'kwli. 'A 'ni 'puƆu 'li le, a ni -tonyibli a -kvan ni -do, keƆe, ke- ba pu, Ɔukonyo -Yusu, no- ko -kvan a ni.

8 -Mo -kvannunyo, -uƆ- Ɔyi -kvannunyo 'pa-, ko 'a yiyie, -e mo, Ɔni nu Ɔhaan-kvan, Ɔukonyo -Yusu, no- di -mu 'wio -nyi.

9 'A mu nyibli gbagbi, ba nu 'aan -kvannunyibli Ɔhaande -mo' -we. 'A 'ni 'yaa 'li Ɔnu 'kla -wliye. 'Ba ko 'a yiyie, -e mo, a ko 'aan -kvannunyibli 'hven-, 'a mu -mo Nyiblo gbagbu -mu', -e ni 'li yako 'kwli a nyibli. E no- -mo -bi, e 'ni 'jraƆa nyibli' le.

Ta-won-tebli -mu', Nyisua -nyi -a mu, -a di nu, -a 'mu 'u Satan 'hru wlon -ha

10 'Ti- 'mu -yre mo mu, 'n -hweƆe ni, Ɔbu lee ne 'a mu, -e mo: A ko -aan KokoƆo 'hwen-, ba -mwe, -e diƆe nu, e 'mu 'a mu 'kl -nyi, -e nuƆo, e ni 'kl ki diaki.

11 Ta-won-tebli a pepe -mu', Nyisua yi 'a mu -nyi, ba 'bleƆe kwa. 'Bu mo, 'ba 'bleƆe kwa, -e -bi ti -mu' -ko 'yri 'kuo -hwin* a nyiblo gbagbu di 'u Ɔyre -nuu -ni, e 'mu 'a mu yi -won, a di nyraƆa yi bu.

12 E mo -tee, tu -bu, -a -wen, e 'yi -tonyibli 'pa-, -a 'ni -wonƆo li Ɔnu -mo, kee, -a -wen 'kuo -hwin ko 'waa nyibli gbagbu 'hwen- yi, -u koƆo haloko -bu win ki. -Tebli a pepe -mu', -e ko 'kl -hwin, 'ki 'li yakƆo 'kwli, no- -a -wen yi.

13 'A -ti o, -te e ni 'mu le, ta-won-tebli -mu', Nyisua yi -a mu -nyi, ba 'bleƆe kwa, -e diƆe nu, 'kla-wliye'yiya a -nyrowo 'bu nyre 'u, 'kuo -hwin 'bu yi 'a mu ni -twe, a 'mu Ɔnu yi bu nyra, a 'mu -won -wonwon, tu 'mu 'li -we, tu 'bu -we 'li, a 'mu bu nyra -tee.

14 'A -ti, ba -we -mo, 'ki ba -won tu a 'mu. Ba mo -ti a -tee a nyibli. -Ti a -tee, e 'wiƆi 'betiye yi. E no- ba nu ba mu a 'aan wlawlu bu, -e diƆe nu, a 'mu -mo -we, 'ki ba -won tu a 'mu. Ba 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'. 'Bu mo, 'bu ni 'mu le, -e -bi e 'wiƆi tawlawlu a -pu. E no- ke 'a mu ki.

15 Ba pu -Yusu a Ɔhaantitie -mu', -e yi nyibli kibwweenle -nyi. Ba nuƆo, 'ki 'li 'aan Ɔwli a pepe ki. 'Ba yiƆi ni ni, -e -bi e 'wiƆi 'suin yi, a -pu, -e yi 'a mu -hee -ni, 'a ne -tee, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon.

16 Ba 'cibi 'u -Yusu 'Klisu a Ɔwlu a yikuole, Ɔwi yi -te ba 'ye ni 'ble wen ta'wle kwa. E no- diƆe nu, 'dio -mu', Satan di 'a mu -mo le pu, u 'ni Ɔha 'a mu le -hren. 'Ye Ɔbu bu yi na ni pi, ta'wle a 'mu, e diƆe 'ni jro.

17 Nyisua bu wa 'a mu, e 'wiƆi 'plihungble, a Ɔtu 'lu, e 'mu 'aan 'lu ki ka. Ba ƆtuƆo 'lu, 'ti-, ba 'ble Nyisua a win kwa. Nyisua a win a 'mu, e 'wiƆi -hotiplien, Nyisua a -Hihiu* yi 'a mu -nyi yi.

18 'A -ne ti, ba da Nyisua, 'ki 'li 'aan Ɔwli a pepe ki. Ba daƆa, Ɔwi yi -te -mu', 'a -Hihiu niƆe 'aan toole. A 'ni 'hnee 'li, ba ni 'u -pleele', a 'ni 'saa 'li. Ba 'cibi 'u Nyisua a dida, 'ki 'u 'a nyibli a pepe a -ta'.

19 Ba da Nyisua -we, 'ki 'u 'na -ta', -e diƆe nu, -ti -mu', 'n di hla, e 'mu 'moƆo -toƆo -ni, 'ni Ɔha hwanu pie, 'mu -Yusu a Ɔhaantitie -mu' pu, ti -hi la a ti 'yri, -e -hli la, kee, e toƆo 'ki -a mu.

20 -Yusu, no- nu 'mu 'a titieƆonyo -mo', 'mu 'a Ɔhaantitie a 'mu nyibli pu. Ba da Nyisua, -e diƆe nu, 'ni Ɔha hwanu pie, 'bu mo, 'ni yi Ɔhaantitie a 'mu ni pi, Ɔwi yi -te -mu', Nyisua ni 'a -huhua. E no- 'n ko Ɔbu nu, 'ye Ɔbu Ɔbu 'n ni 'ne- Ɔji'.

Betile

21 Tisiki, -e mo -aan nwe'diayi, -e ni -aan KokoƆo -Yusu a -kwan -tee, e di 'a mu 'ni -lee -ni, -te 'n nu 'ne-nunu, -e diƆe nu, -tebli a -pepe, 'n ni, a 'muƆu yi.

22 'A -ti o, 'n te 'liƆi 'a mu -mo, -e diƆe nu, -te -a nu 'ne-nunu, a 'muƆu yi, ko, e 'mu 'a mu 'kl -nyi.

23 -Aan 'Ba Nyisua, e ko -aan KokoƆo -Yusu 'Klisu 'hwen-, bu -nyi 'a mu 'diayinu a pepe kibwweenle. Bu nuƆo, ba nune -ni, ko, ba kuo -Yusu 'Klisu Ɔwlu yi -tee.

24 Nyibli a pepe, -u 'cibi 'u -aan KokoƆo -Yusu 'Klisu a nwele, Nyisua bu nu Ɔnu Ɔhaande -mo, 'ki 'li daduke 'kwli.

'Crɛn -mʊ', Pɔlv gba la FILIPUKUE yɪ

1 Mɔ Pɔlv kɔ Timote 'hʊɛn-, -v mɔ -Yusu 'Klɪsʊ a -kvannunyibli, -a mʊ yɪ 'crɛn -bu 'crɪ. 'A mʊ -mʊ', -v mɔ Nyɪsʊa a dakɔ, 'kɪ 'lɪ Filipʊdɪɔ 'kwli, 'a mʊ -a yɪ -mɔ 'crɪ -nɪ, 'aan pɛpɛ -mʊ', -v kɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hʊɛn-, -v -mʊɛ. A bi 'lɪ yɪ, a kɔ 'cʊɛ a 'yieɔtunyʊ, kɔ 'cʊɛ a -hɛɛnyibli, 'aan pɛpɛ, 'a mʊ -kɔ 'crɛn -bu.

2 -Aan 'Baɪ Nyɪsʊa, kɔ -aan Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʊ, bu nu 'a mʊ ɔhaandɛ -mɔ, kɔ, bu -nyɪ 'a mʊ kɪbʊwɛɛnɛ.

Pɔlv yɪ -nyɪ Nyɪsʊa 'wio, Filipʊkʊɛ a 'cʊɛ a -tɪ

3 'A -nɛ tɪ, 'bʊ mɔ, 'nɪ yɪ 'aan -tɪ 'lu -mɔ lɛ nɪ -hie, -ɛ -bɪ 'n yɪ -nyɪ Nyɪsʊa 'wio, 'kɪ 'v 'aan -ta'.

4 'A -nɛ tɪ, 'bʊ mɔ, 'nɪ yɪ Nyɪsʊa nɪ dɛ, 'kɪ 'v 'aan -ta', -ɛ bɪ 'na plɔ ble nɪ.

5 'N yɪ -nyɪ Nyɪsʊa 'wio, -kɔtɪ kʊɛ la 'lɪ -nyrɔwɔ -mʊ' 'yie bʊ, -ɛ kɔ 'yri a -hɛ la -Yusu a nyibli, -bʊ di -didi, -bʊ yɛ -nyrɔwɔ -bʊ kɪ, a bi 'mʊ kɪ, ɔa pɪ nyibli Nyɪsʊa a ɔhaantitie.

6 'N yɪɛ nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa -mʊ', -ɛ ɔtu yɪnɔ-kʊan -wlu, 'kɪ 'lɪ 'aan ɔwli kɪ, ɛ di gbaɔa 'lu -mɔ -gbagba, ɛ 'mʊɔv -mɔ -wɛ, -nyrɔwɔ -mʊ', -Yusu 'Klɪsʊ di ya de.

7 ɛ nɔɔ 'v lɛ, 'kɪ ɔbʊ kɔ 'lu a lɛ-hihiedʊ a 'mʊ, 'kɪ 'v 'a mʊ -mɔ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'nɪ nʊɛ nɛ 'a mʊ dɪakɪ, 'kɪ 'lɪ 'na ɔwlv a pɛpɛ kɪ, -kɔtɪ 'aan pɛpɛ, a kɔ 'mʊ 'hʊɛn-, Nyɪsʊa nu -a mʊ ɔhaandɛ -mɔ, -ɛ diɛ nɪ, a 'mʊ 'mʊ -hɛɛ -nɪ, -tɛ tɪ nɛ -bʊ, tɛ 'n nɪ 'nɛ- ɔjɪ', kɔ, 'nɪ yɪ Nyɪsʊa a ɔhaantitie -mɔ lɛ nɪ nɛ, 'kɪ 'v -batipʊnyɔ yɪ, 'mʊ ɔnɛɛ yɪ -tɔɔ -nɪ, -ɛ mɔ, ɔhaantitie a 'mʊ, ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ ɔnɪɔ.

8 'Bʊ mɔ, 'nɪ pʊ lɛ, -ɛ mɔ, 'n nʊɛ nɛ 'a mʊ nɪ, ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ ɔnɪɔ, -ɛ nuɔ, Nyɪsʊa yɪɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'n hɛ -tɪ a -tɛɛ. Nʊɛɛ -bʊ, 'n nʊɛ nɛ 'a mʊ, 'kɪ ɛ -hʊɛn 'lɪ -Yusu 'Klɪsʊ -mɔ.

9 Dɛ -kɔ -tɪ 'nɪ dɛ Nyɪsʊa, 'kɪ 'v 'aan -ta', ɛ nɔ- mɔ ba nʊnʊɛ -nɪ, 'tɪ- 'aan nʊnʊɛɛ a 'mʊ, bʊ bii kɪ. 'Bʊ mɔ, nʊnʊɛɛ 'bʊ yɪ kle nɪ -bii -nɪ, a di -tɪ a -tɛɛ -mʊ' 'nɪ yɪ,

ɛ kɔ, a 'mʊ yɪnɔ-tebli kɔ yɪnyre-tebli a 'yilɛ-hɪhɪalɛ yɪ,

10 -ɛ diɛ nɪ, a 'mʊ 'lɪ yɪnɔ-tebli 'lɪ -ha, a 'mʊɔv nu. 'Bʊ nɪ 'mʊ lɛ, -nyrɔwɔ -mʊ', -Yusu 'Klɪsʊ di ya de, -ɛ bɪ a di 'v yɪ 'nɪ 'sii -nɪ, yɪnyredɛ ɔdʊ 'nɪ ɔha 'lɪ 'a mʊ 'lɪ nɪ.

11 -Yusu 'Klɪsʊ, ɛ nɔ- diɛ nɪ, -aan nunuklɔ 'mʊ 'v yɪ 'sii -nɪ. Nyibli -mʊ', -v di dɛ a 'mʊ 'yɛ, v di pʊ Nyɪsʊa 'nyrɛ lɛ, kɔ, v 'mʊɔv -tɪ a 'yɪ'bʊalɛ -nyɪ -wɛ.

Dɛ -mɔ dɛ gbagbʊ, nɔ- mɔ ɔbʊ -nyɪ -Yusu 'Klɪsʊ -tɪ a 'yɪ'bʊalɛ

12 'Dɪayɪnʊ -na, ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, bʊ pʊ 'mʊ ɔjɪ', ɛ 'yɪɔtɪ -nɪ, Nyɪsʊa a ɔhaantitie 'ɛ 'yɪ bʊ -nyra, kɛɛ, ɛ 'hɛɛn bʊ.

13 ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, 'sɛyɔ a pɛpɛ -bʊ, -v ɔtui -gulʊnʊma a 'kayu 'yie, kɔ nyibli -bʊ, -v nɪ 'nɛ- -tʊo kɪ, v yɪɛ nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ 'n mɔ -Yusu 'Klɪsʊ a nyiblo, ɛ nɔ- kɔ -tɪ 'nɪ nɪ 'nɛ- ɔjɪ'.

14 Dɛ -bɪ nɪ 'v, ɛ nɔ- mɔ 'na ɔjɪ' a nɪnɪ, ɛ -nyɪ -Yusu a nyibli -hʊɔhʊɪ 'klɪ, 'kɪ bʊ kʊo -aan Kʊkɔnyɔ ɔwlv yɪ -tɛɛ. V 'nɪ -pie 'kɪ hʊannʊ, 'kɪ bʊ lee -Yusu a -tɪ nyibli.

15 Nyibli -bɪ nɪ 'v, 'v hɛɛ -Yusu 'Klɪsʊ a -tɪ, -ɛ nuɔ, v ɔtui 'mʊ ca -mɔ. V -hʊɛ bʊ -nyɪ 'mʊ 'kla-wliye'yɪya. Kɛɛ, -v -bɪ nɪ 'v, 'v hɛɛ Nyɪsʊa a -tɪ, 'kɪ 'lɪ 'waa ɔwli a pɛpɛ kɪ.

16 V nɪɛ nɪ, -kɔtɪ v nʊɛ 'mʊ nɪ, ɛ kɔ, 'v yɪɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa lee 'mʊ nɪ, 'kɪ ɔbʊ tɔɔ ɔnɛ nyibli, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa a ɔhaantitie mɔ -tɪ a -tɛɛ ɔnɪɔ.

17 Nyibli -bɪ -mʊ', -v ɔtui 'mʊ ca -mɔ, v hɛɛ -Yusu 'Klɪsʊ a -tɪ nɪ, -kɔtɪ v -hʊɛɛ nɪ, 'kɪ bʊ nɪ 'v 'mʊ 'lu yɪ. V nɛɛ 'li nɪ 'hʊɛn. V nɪɛ nɪ, -ɛ diɛ nɪ, 'mʊ ɔhɪɛn 'yɛ de, 'kɪ 'nɛ ɔjɪ'.

18 Kɛɛ, ɛ 'nɪ 'yaaɔa 'mʊ 'kla -wliye. 'Yɛ ɔbʊ bʊ yɪ 'lɪɔtɪ ɔwlv -hʊan 'kwli nɪ -hlɛɛ -nɪ, -hʊv' bʊ yɪ 'lɪɔtɪ ɔwlv 'yɔpɔ 'kwli nɪ -hlɛɛ -nɪ, -Yusu a ɔhaantitie, ɛ nɔ- v pɪ. 'N nɪ dɔdʊ, dɛ a 'mʊ a -tɪ, kɔ 'n 'tɪɛ di dɔdʊ nu, 'a -tɪ.

19 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'n yɪɛ nɪ, -ɛ mɔ, -bati -mʊ', v pɪ 'mʊ lɛ, ɛ diɛ nɪ nu, Nyɪsʊa 'mʊ 'mʊ wa, -kɔtɪ a dɛ Nyɪsʊa, 'kɪ 'v 'na -ta', kɔ, -Yusu 'Klɪsʊ a -Hihɪu*, ɛ yɪ 'mʊ 'nɪ -hɛɛ -nɪ -wɛ.

20 Dɛ 'n -hʊɛ sɛyɪ-sɛyɪ, kɔ, 'n yɪ -ple, nɔ- mɔ, 'nɪ 'nuo 'lɪ ɔdedɛdɛ, -ɛ di 'mʊ -tʊɪ -nuu

-ni, kɔ, 'ni 'saa 'li, 'ti- 'n -hʊɛɛ ni, 'ki 'na nunuklɔ a -ta', nyibli bu pu -Yusu 'Klɪsʊ 'nyrɛ lɛ, -tɛ ti nɛ -bu, kɔ 'a -nɛ ti ɔdu, mɔ 'ye ɔbu ɔbu ni 'klɔ, -hʊʊ' ɔbu 'ku.

21 Mɔ 'ye ɔbu 'n ni 'klɔ, dɛ gbagbu, ɛ nɔ- mɔ ɔbu -nyi -Yusu 'Klɪsʊ -ti a 'yi'buale, mɔ 'ye ɔbu 'n 'ku, -ɛ -bi 'na 'kukʊʊ -hi 'u 'na 'klɔnɪni ni, -ɛ nu ɔo, 'ki 'n di 'u ɔu 'hʊi mu.

22 'Bu mɔ, 'ni 'tiɛ ni 'klɔ, 'n -wɛ 'li ɔbu nu -kʊan ni, -ɛ di nyibli -hɛɛ -ni. -Tɛ ɛ ni 'mʊ lɛ, 'a -ti, 'hru ɔbu di 'li -ha, 'n 'yi ɔti -yi.

23 ɔbu 'ku, kɔ, ɔbu ni 'klɔ, -tebli ni 'hʊɛn a 'mʊ, nɔ- kɔ -gbati 'n ni 'u. 'Ki 'li 'kɪbiɔ -bi ki, 'n -hʊɛ wenɛ ni, ɔbu 'ku wen, -ɛ di ɔe nu, 'n kɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hʊɛn-, -a 'mʊ 'hʊi bu -nɪni -ni. Dɛ a 'mʊ, ɛ di nu wen -tɛɛ, 'ɛ -hi 'u ɔbu ni 'klɔ.

24 Kɛɛ, 'ki 'li 'kɪbiɔ -bi ki, ɛ nu -tɛɛ -wɛ, 'ki ɔbu ni 'klɔ, 'aan -ti, -ɛ di ɔe nu, 'mʊ 'a mʊ -hɛɛ -ni.

25 'A -ti, 'n yi ɔe ni, -ɛ mɔ, 'n 'tiɛ di 'klɔ ni, 'mʊ 'li 'a mʊ 'nyi ni, -ɛ di ɔe nu, a 'mʊ ye' -muu -ni, 'ki 'u Nyɪsʊa a 'hru wɔn, kɔ, a 'mʊ dɔdɔ nu diaki.

26 'A -ti, 'ni -hɔn 'nɛ- ɔji', 'n di di 'li 'a mʊ -mɔ, a 'mʊ -Yusu 'Klɪsʊ 'nyrɛ lɛ pu, 'na 'li didie a -ti.

27 Dɛ -mɔ dɛ gbagbu, ɛ nɔ- mɔ 'a mʊ -Yusu 'Klɪsʊ a nyibli, 'aan nunuklɔ bu nu ɔo, -Yusu 'Klɪsʊ a ɔhaantitie, bu kɔ -ti a 'yi'buɔɔa. Mɔ 'ye ɔbu ɔbu di 'li 'a mʊ -mɔ, mɔ 'ye ɔbu ɔbu 'yi 'li -di, 'n -hʊɛ ɔbu 'wɪn, -ɛ mɔ, a kɔ 'lu a lɛ-hihie ni -do, 'a -mʊɛ, ɛ kɔ, 'a kɔ ɔwɔ ni -do, 'a ni -kʊan, -ɛ di ɔe nu, nyibli 'mʊ -Yusu 'Klɪsʊ a ɔhaantitie ɔwɔ yi -kuo -ni.

28 'A 'ni 'pie 'ki 'aan yraanyibli a huannu de. 'Bu mɔ, ba 'ye ni pie 'waa huannu, u di ɔe 'ni yru, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa a -bati di ɔnu 'ni klɔ, kɛɛ, 'a mʊ -mɔ -bi, Nyɪsʊa wa 'a mʊ ni. Nyɪsʊa a ɔgbɛtu, ɛ nɔ- di ɔnu dɛ 'a mʊ -tɔɔ -ni.

29 Nyɪsʊa naa 'li -Yusu 'Klɪsʊ 'li, 'ɛ -nyi 'a mʊ 'hru, 'ki ba kuo ɔnɛ ɔwɔ yi. ɛ 'yi ba kuo ɔnɛ ɔwɔ yi ni -do a 'hru, ɛ 'yi 'a -mɔ ɔo -nyi, kɛɛ, ɛ -nyi 'a mʊ 'hru ni -wɛ, 'ki ba 'ye ɔhʊɛn, -Yusu 'Klɪsʊ a 'mʊ, 'a -ti.

30 'A 'ye la ɔa ni, -ɛ mɔ, 'n ni la -Yusu a -kʊan ni -tɛɛ, ɔwɔ yi nyiblo -bu, -ɛ yi -wɔnɛ -tɛɛ. -Tɛ ti nɛ -bu, a yi 'ni 'wɪn, -ɛ mɔ, 'n 'tiɛ -wen, -ɛ kɔ -ta', 'aan 'mumu, yi-wunwɔnɛ a 'mʊ, ɛ nɔ- a -wunwen yi.

2

Ba kɔ 'lu a lɛ-hihiedu -mʊ', -Yusu 'Klɪsʊ kɔ la

1 'A kɔ -Yusu 'Klɪsʊ, 'hʊɛn-, a -mʊɛ ni. Dɛ a 'mʊ, nɔ- yi 'a mʊ 'klɪ -nyi. Bu nʊɛ nɛ 'a mʊ, dɛ a 'mʊ, ɛ nɔ- ɔtui 'li 'a mʊ ɔwɔ 'kwli bu. 'A kɔ Nyɪsʊa a -Hihiu* 'hʊɛn-, a -mʊɛ ni, 'a nʊɛ nɛ 'aan 'bio, 'a yuyru ni yaɪ.

2 -Tɛ ɛ ni 'mʊ lɛ, ba nʊnʊɛ -ni, ba kɔ ɔwɔ ni -do, ba -mʊɛ, ba 'wɪnwɪn win' lɛ. 'Bu mɔ, 'ba yi ɔti lɛ ni ni, 'n di nu dɔdɔ diaki.

3 'Bu mɔ, 'ba yi dɛ ni ni, a 'ni 'hie 'li 'a mʊ ni -do a -ti 'lu -mɔ lɛ, kɔ, a 'ni 'yaa 'li 'aan dɔɔnʊ, kɛɛ, ba ɔti ɔ 'li 'aan dɔɔnʊ. Ba 'ye 'aan 'bio ɔwɔ yi nyibli, -u ni 'u 'a mʊ 'lu yi.

4 Nyibli 'bu ni 'u, yi nɔ-tebli -mʊ', -ɛ di 'a 'bio -hɛɛ -ni, ɛ nɔ- bu nu. 'A 'ni 'nuo 'li -tebli -mʊ', -ɛ di 'a mʊ ni -do -hɛɛ -ni.

5 Ba kɔ 'lule-hihiedu -mʊ', -Yusu 'Klɪsʊ kɔ la.

6 'ɛ mɔ ɔhan-ti, -Yusu 'ɛ mɔ Nyɪsʊa, kɛɛ, ɛ 'ni ɔtu ɔo la ca, 'ki bu -hɛ -tɛ Nyɪsʊa ni 'mʊ.

7 Kɛɛ, ɛ hie 'u Nyɪsʊatu a 'mʊ bu, 'ɛ -hɛ Nyɪsʊa a -kʊannunyo, 'ɛ -hɛ -tonyiblo -wɛ.

8 -Tɛ ɛ -hɛ -tonyiblo, -ɛ bi ɛ ɔti ɔ 'li 'a dɔɔnʊ ni, 'ɛ ɔtuu 'u Nyɪsʊa, 'ti- 'ɛ 'ku. 'Kukʊʊ a 'mʊ, ɛ 'ku,

ɛ nɔ- mɔ bu kɔɔ 'u ɔu tugbɛ 'yie, -ɛ mɔ -tu 'kukʊʊ.

9 ɛ nɔ- nu ɔo, Nyɪsʊa 'ɛ 'yaa 'u ɔu 'u, 'ɛ ni 'u -tebli a pepɛ 'lu yi, 'ɛ ɔtue ɔe 'nyrɛ -mʊ', -ɛ ni 'u 'nyrɛ a pepɛ 'lu yi,

10 -ɛ di ɔe nu, nyibli a pepɛ, kɔ 'a -nɛ ɔdedede 'hʊɛn-, -u ni 'li yakɔ 'kwli, kɔ 'ki 'nɛ- -tutu ki, kɔ 'ki 'li -tutu bu,

'bu mɔ, 'bu 'wɪn -Yusu a 'nyrɛ, 'waa pepɛ, u 'mʊ 'li di, u 'mʊ ɔu kwli yi bu bla, 'ki 'u 'a 'u ɔtuule a -ta'.

11 'A -nɛ nyiblo 'bu ni 'u, ɛ di ɔe 'ni hla, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsʊ, ɛ nɔ- mɔ Kukonyo. -ɛ -bi u di -nyi 'a 'Baɪ Nyɪsʊa -ti a 'yi'buale.

'Kɪ 'lɪ -tebli-hvɪnnunyo 'nyɪ, ba 'wɪ nyahroyɔ yɪ, -v yɪ wɪn

12 'Na nɪnatumupɔ -na, 'bɪ a yɪɔe nɪ, -te -Yusu nu 'v Nyɪsɔa a 'vɔtuule, 'aan 'mumu, ba ɔtuu 'v Nyɪsɔa 'v -we. Ti -mɔ' -kɔ 'yri 'n nɪ la 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, a ɔtui la 'vɔv nɪ. De -bɔ 'n 'yɪ 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ -nɪ, ba 'cibi 'v 'a 'vɔtuule, bɔ -hi 'v 'vɔtuule -mɔ', a kɔ la 'kɪ 'vɔv -mɔ, ti -mɔ' -kɔ 'yri 'n nɪ la 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ. E ɔhen 'nyre, wɔwa Nyɪsɔa wa 'a mɔ, e -hɔeɔe nɪ, 'kɪ 'lɪ 'aan -ne 'kɪbɪa kɪ, ba nu -kɔan, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔa a pipie a 'tu 'kwli,

13 -kɔtɪ Nyɪsɔa a ɔgbetɔ, e nɪ -kɔan, 'kɪ 'lɪ 'aan ɔwɪ kɪ, -e diɔe nu, -tebli -mɔ', -e yɪ 'a plɔ -blee -nɪ, a 'mɔvɔ -nɔe -nɪ, kɔ, a 'mɔvɔ nu.

14 'A -ne ɔdedede, a di nu, a 'nɪ 'pɔple 'lɪ wɔn lɛ, kɔ, a 'nɪ 'nuo 'lɪ 'blini,

15 -e diɔe nu, a 'mɔ 'v yɪ 'sɪi -nɪ, yɪnyrede ɔdɔ 'nɪ ɔha 'lɪ 'a mɔ 'lɪ nɪ, kɔ, a 'mɔ Nyɪsɔa a 'yonɔdɔ -mɔ' pa, -v 'ye nɪ nu -tebli -hɔn lɛ. Nyibli, -v kee 'waa 'bio, v nɔ -kɔ 'nyɪ a nɪ 'lɪ. Nyibliɔ a 'mɔ, 'waa 'kɔ nyre yɪ. 'Kɪ 'lɪ nyibliɔ a 'mɔ 'nyɪ, ba 'wɪɔtɪ nyahroyɔ yɪ, -v yɪ wɪn.

16 Ba lee ɔnɔ windɔ -bɔ, -e yɪ nyibli 'kɔ yrayrɔ -nyɪ. 'Bɔ mɔ, 'ba yɪɔtɪ lɛ nɪ nɪ, -nyrɔwɔ -mɔ' -kɔ 'yri -Yusu 'Kɪsɔ di ya de, 'n di pɔ 'aan -pli, -kɔtɪ de a 'mɔ, e diɔe nyibli 'nɪ -tɔɔ -nɪ, -e mɔ, -kɔan 'yakla -bɔ, 'n nu 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, e 'yɪ dadɔ a -kɔan 'pa-.

17 'Aan -Yusu a ɔwɔv a yɪkuole, e 'wɪɔtɪ -cɔhlɔn* yɪ, a yɪ pi, 'kɪ 'v Nyɪsɔa ye'. 'Bɔ kɔ bɔ 'la 'mɔ, 'na -hlɔ di 'wɪ -cɔhlɔn yɪ -we, 'n pɪ 'aan -cɔhlɔn a 'mɔ kɪ. 'Bɔ nɪ 'mɔ lɛ, -e -bɪ 'n di kɔ plɔ a bleele, 'mɔ dɔdɔ nu, 'n kɔ 'aan pɛpɛ 'hɔen-.

18 Ba kɔ plɔ a bleele -we, a 'mɔ dɔdɔ nu, a kɔ 'mɔ 'hɔen-.

Timote kɔ Epafroditɪ 'hɔen-

19 'N yɪɔe nɪ, 'bɔ mɔ, -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'bɔ -hɔaɔa, 'n 'tɪe ye 'lɪ 'a mɔ Timote -mɔ nɪ, -e diɔe nu, 'bɔ ɔhɪan -mɔ, e 'mɔ 'mɔ -lee -nɪ, -te a nu 'lɪnɪnɪ, titie a 'mɔ, e 'mɔ 'lɪ 'mɔ ɔwɔv 'kwli bɔ ɔtu.

20 Nyiblo ɔdɔ 'yɪ 'ne- -nɪ, -bɔ kɔ 'na 'lɔle-hihie, 'bɔ 'yɪ Timote nɪ -do 'pa-.

21 Nyibli a pɛpɛ -bɪ -mɔ', v yɪ -hie v nɪ -do a -tebli a -tɪ 'lu -mɔ lɛ. U 'nɪ -hieɔe lɪ -Yusu 'Kɪsɔ a -tebli a -tɪ 'lu -mɔ lɛ.

22 Timote -mɔ -bɪ, a yɪɔe nɪ, -e mɔ, e mɔ ɔhaannyiblo ɔnɔ. E kɔ 'mɔ 'hɔen-, -a pɔ nyibli Nyɪsɔa a ɔhaantitie. E yɪ 'mɔ 'nɪ -heɛ -nɪ, 'kɪ 'lɪ -kɔan a 'mɔ 'kwli, ɔwɪ yɪ -te 'yɪ 'ye nɪ -heɛ wen 'a 'baɪ.

23 'A -tɪ, 'n yɪɔe nɪ, -e mɔ, -nyrɔwɔ, v di 'na -bati pɔ, 'n di teɔe bɔ, e 'mɔ 'lɪ 'a mɔ -mɔ di.

24 'N yɪɔe nɪ -we, -e mɔ, 'bɔ mɔ Kɔkɔnyɔ a kɪweɛnɛ, 'n 'tɪe di 'lɪ 'a mɔ -mɔ nɪ.

25 Nyiblo -bɔ, -e mɔ Epafroditɪ, a -nyɪ mɔ -heɛle, -e ya mɔ 'mɔɔɔ yɪ, e kɔ 'mɔ 'hɔen-, -a nu -kɔan. 'E mɔ -teɛ, -a nu -kɔan diaki. 'N 'yeɔe nɪ, -e mɔ, e nɔɔ 'v lɛ, 'kɪ ɔbɔ teɔe bɔ, bɔ di 'lɪ 'a mɔ -mɔ,

26 -kɔtɪ e -hɔeɔe nɪ, bɔ di 'lɪ 'a mɔ -mɔ, e 'mɔ 'a mɔ 'ye. 'Aan nyɪ nɪɔe nɪ diaki, -kɔtɪ e yɪɔe nɪ, a 'wɪn nɪ, -e mɔ, 'a 'hɔɪ yɪ mɔ 'nɪ hren.

27 'E mɔ ɔhan-tɪ, 'kɔe, -e nɪ mɔɔɔ, e dɔaɔa 'lɪla. Kee, Nyɪsɔa yru 'a nyɪ, 'e -weɛ ne 'a 'kɔe. E 'yɪ e nɪ -do 'pa-, Nyɪsɔa 'yɪ 'a nyɪ -yru. 'Na 'mumu a 'mɔ, e yru 'na nyɪ nɪ -we, -e diɔe nu, 'kla-wɪye'yɪya 'nɪ ɔha 'mɔ kɪ ye.

28 E nɔ nuɔo, 'nɪ -hɔe ɔbɔ lee ɔne, bɔ di 'lɪ 'a mɔ -mɔ, -e diɔe nu, 'ba 'yeɔe, a 'mɔ dɔdɔ nu, kɔ 'na 'mumu, 'mɔ ɔwɪ a lɛnaale 'kee -nɪ.

29 'A tɪ, 'bɔ di 'lɪ 'a mɔ -mɔ, ba 'bleɔe kɔa -teɛ, 'kɪ 'lɪ dɔdɔke 'kwli. Ba -nyɪ Nyɪsɔa 'wɪo, 'a -tɪ. -Te e nɪ 'mɔ, nyibli -mɔ', -v nɪ 'mɔ lɛ, ba ɔtuu 'v ɔnɔ 'v,

30 -e nuɔo, e dɔa 'kɔkɔv, -Yusu 'Kɪsɔ a -kɔan a -tɪ. E nu 'aan 'lu a -kɔan, 'kɪ 'ne- 'mɔ 'hɔɪ, 'e dɔa 'kɔkɔv, 'na -heɛle a -tɪ, ɔwɪ yɪ, -te a di wen nu, a 'mɔ wen 'mɔ -heɛ -nɪ, 'bɔ mɔ, 'ba nɪ wen 'ne- 'mɔ 'hɔɪ.

3

-Te Nyɪsɔa nɪ 'v -aan 'byɪ'siile, 'kɪ 'v 'a dɪɔnɔ ye'

1 'Diayɪnɔ -na, 'na lɛ'bɔɔwin, e nɔ- -bɔ: Ba nu dɔdɔ, -e nuɔo, a kɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'hɔen-, a -mɔe nɪ. -Tɪ nɪ -do -bɔ, -kɔtɪ 'n 'cɪɪ mɔ 'a mɔ -mɔ, e nɔ- 'n di kɪ -nɪna -nɪ. ɔbɔ diɔe kɪ -nɪna -nɪ, e 'nɪ -weɔe 'lɪ 'na 'kɪ, -kɔtɪ e mɔ -heɛle ɔnɔ, 'kɪ 'v 'a mɔ -mɔ.

2 Ba ɔtu 'aan dɪɔnɔ 'yie, 'kɪ 'v nyibli -mɔ' -mɔ, -v nɪ yɪnyre-kɔan, 'tɪ- -v mɔ hitɔonyɔ. Nyibliɔ a 'mɔ, v yɪ nyre 'cɔe

yi, 'u tve nyibli, 'ki bu 'be yre. 'Bu yi nyibli yre ni 'be, -te -Juukue* ni 'a nunuo, u nu-mo -bi, u wen 'ni, no- ni□e, nyibli a 'mu, 'u yi -tee a Nyisua a nyibli -he. Kee, e 'yi 'mu le -ni.

3 Kee, e 'yi 'hvi a yruule □du 'pa-, e 'ni -nu□o li□i, nyiblo 'ni -he□e li Nyisua a dakotayu. 'A mu -mo Nyisua a -tee a dako, -e nu□o, 'a -Hihiu*, e no- yi 'a mu 'kl -nyi, 'ki ba nu Nyisua a -kvan -tee. E 'yi de -bu, -aan □gbetu, -a -we 'li -ba nu, -a 'ni -kuo□o li□i □wlv yi, kee, -Yusu 'Klisu, e no- -a kuo □wlv yi, 'ki bu wa -a mu.

4 'Bu mo, -tonyibli a nunu-tebli 'bu -we 'li bu wa wen nyibli, 'mo Polu, 'n ko wen 'hru, 'ki □bu kuo wen -tebli a 'mu □wlv yi. 'Bu mo, nyiblo 'bu pu le, -e mo, e ko 'u □won, 'ki bu kuo nyibli a nunu-tebli a 'mu □wlv yi, 'n yi□e ni, -e mo, 'n ko 'u □won, 'ni -hi 'u nyiblo a 'mu 'u.

5 -Ti ko -ti 'ni pu le, 'n ko 'u □won, e no- mo, 'mo -tee a Hebrekueyu □ni□o. 'Ki 'n ko 'li Yisraekue a 'blugba 'kwli. 'N pi Besame a □tugba. -Te u ko 'mu, -nyrowi ni □blien□blien a -nyrowo, -e bi u 'be 'mu yi, □wi yi -te -a mu -Juukue a tete ni 'a hihla. Kue 'u bu de, 'n mo la Falisi□tumu* a nyiblo □ni□o, -u □tui 'u -Juukue a tete a pepe, -u -hi 'u nyibli -bi 'u.

6 'N □tui la 'u -a mu -Juukue a 'bli-tebli a pepe ni. E no- nu□o, 'ni gbe la -Yusu a nyibli ti 'yakl yi. 'Ni 'wla□a la -Juukue a tete ni -do □du. 'Bu mo, tete a 'u□tuule 'bu yi wen 'u nyibli yi ni 'sii -ni, 'ki 'u Nyisua ye', 'n di wen 'u yi 'ni 'sii -ni pepe.

7 'Mo -bi, 'wen 'ni, -tebli a 'mu, e di la 'mu 'ni -hee -ni. Kee, -te ti ne -bu, -tebli a 'mu, e 'ni -da□a li □dedede, 'ki 'li 'mu 'yi, -kotu 'n kuo -Yusu 'Klisu □wlv yi.

8 'E mo -tee, -tebli a 'mu, e 'ni -da□a 'ki □dedede de, 'ki 'li 'mu 'yi, -kotu □bu yi 'na Kukonyo -Yusu 'Klisu, e -hi 'u -tebli a pepe a 'mu ni. 'A -ne □dedede, 'n hie ke 'u□u bu, 'na Kukonyo a 'mu, 'a -ti. -Tebli a 'mu, 'n dee ke□e 'bali ki a -tebli, -e di□e nu, -Yusu 'Klisu 'mu 'na Kukonyo -he,

9 ko, e ko 'mu 'hven-, -a 'mu -mue pepe. 'Ni -pu□u 'ki le ni de, -e mo, -te 'n □tui 'u -Juukue a tete 'u, e no- nu□o, 'ni 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye'. De -mu', -e yi 'u 'mu yi 'sii -ni, 'ki 'u□u ye', e no- -mo, □bu -nyi 'na

□wlv -Yusu 'Klisu. Nyisua, e no- 'sii 'u 'mu yi, -kotu 'n kuo □ne □wlv yi.

10 De ni -do, 'n □mue le diaki, e no- mo, □bu yi -Yusu 'Klisu pepe, ko 'a 'klukununu -mu', -e -nu, 'e -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, 'e 'hri 'klo. 'N -hue□e ni -we, -te -mu', e nu □hven a 'yiye, □bu nu □hven a 'yiye le -we, e ko, □bu □ti□o 'li 'na dionu, □wi yi -te e nu 'li 'a dionu a 'li□ti□e, ti -mu' -ko 'yri e 'ku la,

11 -e di□e nu, 'mu□u yi -tee, -e mo, Nyisua di 'li 'mu 'kukonyibli 'nyi 'ni -ha, e 'mu 'mu 'klo -ha, -te e nu la, 'e -ha la 'li -Yusu 'kukonyibli 'nyi, 'e -ha la□a 'klo.

-A 'tie ye 'u yi ni □cee -ni

12 'N 'yi le -pu, -e mo, □haande -mu', 'n yi -ple, 'n -we 'a kuko -mo, ko, 'n 'yi le -pu -we, -e mo, 'n □cee 'u yi ni. Kee, 'n □tui 'u 'kl, 'ni mii ye', 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon, -e di□e nu, 'mu □haande a 'mu ki ye, 'mu□u kua 'ble, -kotu 'na 'mumu, -Yusu 'Klisu 'ble 'mu kua, 'ni -he 'a nyiblo.

13 'Diayinu -na, 'n 'yi le -pu, -e mo, 'n -we □haande a 'mu, 'a kuko -mo. Kee, de ni -do, 'n ni, e no- mo -tebli -mu', -e -hi, 'n -hru 'a -ti -mo, 'ni 'gbe ci, □wi yi cigbe'gbanyo, 'ni □tui 'u 'kl, 'ni mii ye', -e di□e nu, □haande -mu', -e ni 'li 'mu ye', 'mu□u ki ye.

14 'N 'gbe ci, -te -mu', 'na 'yie te 'li le, 'ki 'n mi 'li, -e di□e nu, □haande gbagbu -mu', Nyisua de -a mu -mo, 'mu□u ko. □Haande a 'mu, no- mo □bu ni 'u□u 'hvi, 'ki 'li yako 'kwli, de -mu', -Yusu 'Klisu -nu a -ti.

15 -A mu -bu, -u 'yi 'ki 'yonu 'pa-, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon, ke- -a ko -ba nu 'lu a le-hihie. 'Bu mo, nyiblo □du 'bu ni 'u, 'bu 'yi 'lule-hihiedu a 'mu -ko, Nyisua di □ne□e 'ni -to□o -ni.

16 De gbagbu, e no- mo: 'Hru ni -do -mu', -a -tva la 'li nina, no- -ba 'cibi 'u -ba na.

17 'Diayinu -na, 'aan pepe, ba -ha 'li 'na □pi le. Nyibli -mu', -te 'n ni nina, -u ni nina le, u nu- ba ta 'u -mo le.

18 E ko nyibli -huchvi, 'waa nunuklo 'e tve □ne nyibli yi, -e mo, u mo -Yusu 'Klisu -mu', -e 'kuv 'u tugbe 'yie a yraanyibli □ni□o. 'N -tva la 'li□i 'aan leele, see la a ti 'yri. -Te ti ne -bu, 'n ni 'li wuwe 'kwli, 'ni hle 'a mo□o yi de.

19 Le'booti 'yri, Nyɔsua di nyibli a 'mu bu 'ni -we, -koti u 'ni -kuε□ε Nyɔsua □wien le. -Tebli -mu', 'waa □wli -huε, ε nɔ- u yi □wien le kuε, 'u ni -tu-tēbli le, 'u pi 'waa dɔɔnu a -pli, 'ki 'u -tu-tēbli a 'mu a -ta'. 'Klo -bu ki a -tebli ni -do, ε nɔ- kɔ -ti u yi 'lu -mɔ le -hie.

20 -A mu -mɔ -bi, 'ki -a kɔ 'li yakɔ 'kwli. -Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ, -ε mɔ -aan Wanyɔ, ε nɔ- -a yi -ple. 'Ki ε di 'li yakɔ a 'mu 'kwli -hɔn.

21 'Bu -di, -aan -plahɔ -bu, -ε yi 'klɔ -kɔ, ε di□ε 'ni 'ciɔ -ni, -ε di□ε nu, ε 'mu 'a 'huɔ -mu' yi 'wɔ, -koti a 'yi'buɔa. 'A 'klɔ -mu', ε ni, 'ε kɔɔ nε 'a -nε □dedede win ki, ε nɔ- ε di nu, ε 'mu -aan 'huɔ a 'mu 'ciɔ -ni.

4

Le'boɔ□tɔwin

1 'A -ti, 'na 'diayɔnu, 'n nuε -ni, 'a mu -mu', -u mɔ Kɔkɔnyɔ a nyibli, ba 'nεε 'u yi bu, 'ki 'u Kɔkɔnyɔ a □wlu a ykuole a -ta'. 'N nuε nε 'a mu ni diaki. 'Aan 'yiyetu ni 'mu ni. 'N ni dɔɔɔ, 'aan -ti. 'A mu -mɔ yruuledɔ -mu', -ε tuε □nε nyibli yi, -ε mɔ, 'na -kuan nɔ yi.

2 'A mu nuɔgbɔ -mu', -u mɔ Efodi kɔ Setisi 'huɛn-, ba 'wɔnwɔn win' le, -te a mɔ -Yusu a nyibli a -ti.

3 -Mɔ -bi -mu', -ε mɔ 'na nunatumu, 'ti-ε kɔ 'mu 'huɛn-, -u ni -kuan, -hεε nuɔgbɔ ni 'huɛn a 'mu, -koti u kɔ 'mu 'huɛn-, -a nu -kuan diaki, kɔ, □a 'ye □huɛn, -ε di□ε nu, Nyɔsua a □haantitie 'mu bu 'hεen -ni. U kɔ 'mu 'huɛn-, kɔ Klema, kɔ Nyɔsua a -kuannunyibli -bi 'huɛn-, -a bibi 'yi le, □a nu -kuan. 'Waa pepe a 'mu, Nyɔsua 'cri 'waa 'nyre ni, 'ki 'li 'crien -mu' 'kwli, -ε mɔ nyibli -mu', -u kɔ 'klo yrayru a 'crien.

4 Ba nu dɔɔɔ 'a -nε ti, -koti a mɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu a nyibli □nɔ. 'N nɔnε□ε ki de, ba nu dɔɔɔ.

5 Ba nu□o, -ε di□ε nu, nyibli a pepe 'mu□u 'ye, -ε mɔ, 'aan □wlu nɔ yi. Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -aan Kɔkɔnyɔ 'tiε di ni.

6 □Dedede 'ni 'yaa 'li 'a mu 'kla -wliye, kεε, ba lee Nyɔsua -tebli ni -tie -mu', a -huε. Ba da□a, 'ki bu -hεε nε 'a mu, kɔ, ba -nyi□ε 'wio.

7 'Bu mɔ, 'ba yi□i le ni ni, Nyɔsua di -nyi 'a mu kibuwεenle. Nyɔsua a kibuwεenle a

'mu, ε -hi 'u -tebli a pepe -mu' ni, -tonyibli yru'i le, 'ti- ε 'mu 'aan □wlu 'yie □tu, -koti a kuo -Yusu 'Klɔsɔ □wlu yi.

8 'Diayɔnu -na, de -kɔ ki 'n di 'u -yreε -ni, ε nɔ- -bu: Ba -hie yɔnɔ-tebli -mu' 'lu -mɔ le, nyibli di 'nyre le pu. ε mɔ □haan-tebli □nɔ, -a □tui 'u, -ε 'sii 'u yi, -ε yi nyibli a plo -blee -ni, kɔ, -koti a 'yi'buale. -Tebli a 'mu, ε nɔ- ba -hie 'lu -mɔ le.

9 -Ti -mu', 'n tɔɔ 'a mu, a 'ble□ε kua, kɔ, -tebli -mu', a 'wɔn 'li 'mu wlon, 'n -nu, a 'ye, ε nɔ- ba nu -we. Nyɔsua, -ε yi -tonyibli kibuwεenle -nyi, ε di 'u 'a mu -mɔ 'ni ni.

-Tebli -mu', u -nyi Pɔlu, nɔ- kɔ 'wio ε pi bu

10 'N yi -nyi Kɔkɔnyɔ -Yusu 'wio, kɔ, 'ni ni dɔɔɔ diaki, -koti a pu 'na -ti □wli -mɔ le de. 'ε mɔ -tεε, a pi mɔ 'na -ti □wli -mɔ le, kεε, a 'yi mɔ 'hru -kɔ, 'ki ba -hεε mɔ 'mu. ε nɔ- nu□o, 'ε gba ti -huɔhuɔ, 'ki a 'yi 'mu -hεε -ni.

11 ε 'yi □bi □bu 'yi de -kɔ a -ti, □bu nu 'a hɔhla le. 'ε mɔ -tεε, 'n 'nyi□i ni, 'ki □bu kɔ plo a bleεε, 'na -kɔ de, kɔ 'na □yi de -kɔ.

12 □Dedede 'bu 'yi 'u -ni, -te 'n di nu, 'ti- 'mu didide 'ye, 'n yi□ε ni, kɔ, -te 'n di nu, -tebli 'bu -hu, 'n yi□ε ni -we. 'Ki 'u 'a -nε □tadu, kɔ 'ki 'u 'a -nε □dedede -mɔ, 'n 'nyi□i ni, -te 'n di nu, 'ti- 'mu plo a bleεε kɔ, 'ye □bu □bu kɔ didide, 'ye □bu 'kanu bu yi 'mu ni ni, mɔ 'ye □bu 'n kɔ de, kɔ, 'ye □bu 'mɔ □yi de -kɔ.

13 'N -we 'li 'a -nε de ni, -koti -Yusu 'Klɔsɔ, nɔ- yi 'mu 'klɔ -nyi.

14 'Ye □bu ε ni 'mu le, kεε, -te a -nu, 'a -hεε 'mu, 'ki 'li 'na □huɛn a 'yiyie 'kwli, ε mɔ □haande □nɔ.

15 'A mu Filipudɔ a nyibli, a yi□ε ni, ti -mu' -kɔ 'yri 'n -twa la 'li 'a mu -Yusu a -ti a leεε, 'ki 'li Masɔɔvanɔblugba 'kwli, kɔ, -te 'n -hɔn la 'li 'a mu -mɔ, 'a mu ni -do, 'a mu -yi la 'mu -hεε -ni. 'A mu -mɔ -Yusu a nyibli ni -do -mu', 'n pu Nyɔsua a □haantitie, 'ti- 'n -wen, 'ki -bu -hεε 'mu.

16 -Te 'n ni la 'li Tesalonikudɔ 'kwli, 'ki 'li ti blebli 'kwli, -tebli -mu', 'n yi la -kɔ, ε nɔ- a ye la 'mu yre.

17 ε 'yi □bi □bu □mu□o□o le, 'ki ba ya 'mu -tebli yre, kεε, 'n kɔ plo a bleεε, -koti Nyɔsua di nu 'a mu □haande -mɔ, 'ki 'u de -bu, a ni a -ta'.

18 -Tɛbli a pɛpɛ -mɔ', a ya mɔ 'mɔ yɪ, 'n 'ye mɔ□ɔ nɪ. Ɛ -hi 'v -tɛbli -mɔ' nɪ, 'na □wɔ yɪ mɔ -hre. -Tɛ 'n 'ye mɔ -tɛbli -bɔ, Epafroditɪ ya mɔ 'mɔ yɪ, 'na -tɛbli a pɛpɛ □cɛ nɪ. -Tɛbli a 'mɔ, ɛ 'wɪ -cɔhlɔn* -mɔ', -ɛ pɪ hɪnhɔn yɪ, Nyɪsɔa wɛɛn kɪ, 'tɪ- -ɛ kwɛɛ □nɛ kɪ -tɛɛ.

19 Nyɪsɔa -bɔ, 'n dɛ, 'a kɔkɔ-tɛbli -hɔ nɪ. -Tɛbli nɪ -tiɛ -mɔ', a 'yɪ -kɔ, 'kɪ ɛ di 'lɪ □nɔ -Yusu 'Kɪsɔ 'lɪ -naa -nɪ, ɛ 'mɔ 'a mɔ□ɔ -nyɪ.

20 -Tɪ a 'yɪ'bɔbɔa, 'kɪ 'v -aan -nɛ 'Bai Nyɪsɔa -mɔ, -tɛ 'kɔ tɛ yɪ bɔ. Kɛ- bɔ nɪ 'mɔ.

Tiiwin

21 'N 'beti -Yusu 'Kɪsɔ a nyibli a pɛpɛ, -Yusu a nyibli -bɔ, -v kɔ 'mɔ 'hɔɛn-, -v nɪ 'nɛ- -tɛ nɪ -do, v 'beti 'a mɔ -wɛ.

22 -Yusu a nyibli a pɛpɛ, v 'beti 'a mɔ, sɛyɪ-sɛyɪ, -Yusu a nyibli -bɔ, -v nɪ 'nɛ- 'kɪnpɔ a -yaa 'kwɪ, nɔ- 'beti 'a mɔ.

23 -Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsɔ bɔ nu 'a mɔ □haandɛ -mɔ.

'Crien -mu', Pɔlv gba la KOLOSIKUE YI

1 'Mɔ Pɔlv, Nyɪsua -ha, 'kɪ ɔbv -he -Yusu 'Klɪsv a -mɔnanyɔ*, 'mɔ -yi 'crien -bu 'cri, 'n kɔ -aan 'diayɪ Timote 'hven-.

2 'A mu -mu', -v mɔ Nyɪsua a dakɔ, 'kɪ 'lɪ Kolɔsidɔ 'kwli, 'a mu -a yi -mɔ 'cru -nɪ. A kɔ -a mu 'hven-, -a mu 'diayɪv ɔnɔ, -te a kɔ -a mu 'hven-, -a pa 'v, -a kɔ -Yusu 'Klɪsv 'hven- ɔa -mɔe, 'tɪ- ɔa 'sii 'v yi, 'kɪ 'v Nyɪsua a 'hru wɔn. -Aan 'Bai Nyɪsua bu nu 'a mu ɔhaandɛ -mɔ, ɛ kɔ, bu -nyi 'a mu kibɔwɛɛnɛ.

Pɔlv yi -nyi Nyɪsua 'wio

3 'A -nɛ ti, 'bu mɔ, ɔba yi Nyɪsua nɪ dɛ, -ɛ mɔ -Yusu 'Klɪsv a 'Bai, -a yi -nyiɔe 'wio, 'kɪ 'v 'aan -ta'.

4 -A yi -nyiɔe 'wio, -ɛ nuɔo, -a 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, a kuo -Yusu 'Klɪsv ɔwlv yi diaki, kɔ, a nɔe Nyɪsua a dakɔ a pɛpɛ nɪ.

5 A niɔe nɪ, -ɛ nuɔo, 'klo yrayrv -mu', Nyɪsua di 'a mu -nyi, a yiɔe nɪ, 'a yiɔi -ple, -ɛ mɔ, a diɔe 'nɪ kɔ. Ti -mu', -ɛ kɔ 'yri v pɪ la 'a mu Nyɪsua a ɔhaantitɛ, -ɛ mɔ Nyɪsua a ɔhaan-tɪ, 'kɪ a 'wɪn la 'v 'klo yrayrv a 'mu 'a -tɪ.

6 -Yusu a ɔhaantitɛ a 'mu, ɛ 'hɛɛn 'klo a pɛpɛ -bu kɪ bu, 'ɛ niɔe, nyibli a 'klo 'ɛ yi 'v yi 'sii -nɪ, -tɪ nyibli -mu', -v kuo ɔhaantitɛ a 'mu ɔwlv yi, 'v yi klɛ -bii -nɪ. ɔHaantitɛ a 'mu, ɛ niɔe nɪ, 'a ni ɔhaandɛ -wɛ, kɔe la 'lɪ -nyrɔwɔ -mu' 'yie bu, -ɛ kɔ 'yri v pɪ la 'a mu ɔhaantitɛ a 'mu, 'a yruɔo -tɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsua ni 'a mu ɔhaandɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadɔke 'kwli, -bu di -didi, -bu yɛ -nyrɔwɔ -bu kɪ.

7 Nyiblo -bu, -ɛ mɔ Epafrasi, ɛ nɔ- tɔɔ nɛ 'a mu ɔhaantitɛ a 'mu. Epafrasi a 'mu, ɛ mɔ -aan ɔwlv a nɪnatumu ɔnɔ. ɛ kɔ -a mu 'hven-, -a mu -mɔ -Yusu 'Klɪsv a -kɔannunyibli. ɛ ni -Yusu 'Klɪsv a -kɔan nɪ -tɛɛ. ɛ nɔ- nyra 'v -aan -ta' bu, 'kɪ 'lɪ 'a mu -mɔ.

8 ɛ nɔ- lee nɛ -a mu 'aan -tɪ, -te a ni, 'a nɔe nɛ 'aan 'bio -tonyibli, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a -Hihiu* a 'klɪ 'kwli.

9 ɛ nɔ- nuɔo, kɔe la 'lɪ ti a 'mu 'yie bu, -te -a 'wɪn la -tɪ a 'mu, ɔa 'cibi 'v Nyɪsua a dida, 'kɪ 'v 'aan -ta'. -A dɛɔe nɪ, -ɛ diɔe nu, dɛ -mu', ɛ -hɔe ba nu, ɛ 'mu 'a mɔɔo -tɔɔ -nɪ, kɔ, Nyɪsua a -Hihiu 'muɔv nu, a 'mu ɔtɔ kɔ, a 'mu 'a -nɛ ɔdedede a lɛyuyruo kɔ, 'kɪ 'v Nyɪsua a 'hru wɔn.

10 -Tɛ Kukonyɔ ni 'a -hɔhɔa, kɛ- 'aan 'yrinaabɔ di 'mu nɪ, kɔ, 'aan nunu-tebli a pɛpɛ 'muɔv kɪ -kwɛɛ -nɪ. -ɛ -bɪ a di nu yɪnɔ-tebli a gblegble, kɔ 'aan Nyɪsua a yiyie 'mu klɛ -bii -nɪ.

11 -A dɛ Nyɪsua nɪ -wɛ, -ɛ diɔe nu, ɛ 'muɔv nu, a 'mu 'klɪ kɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ 'a dɔnɔ a 'klɪkɪnɪnɪ -mu', -kɔtɪ a 'yi'buɔɔa 'kwli, -ɛ diɔe nu, 'a -nɛ ti, a 'mu 'v yi bu 'nɛɛ -nɪ, kɔ, a 'mu ɔwlv a 'lɪla kɔ, a 'mu dɔdɔ nu.

12 Ba -nyi -aan 'Bai Nyɪsua 'wio, -te ɛ -nu, 'ɛ kla 'hru a 'mu yi, -ɛ diɔe nu, -nyrɔwɔ ɔdɔ, a 'mu 'vɔv 'hɔv nɪ, a kɔ 'a dakɔ 'hven-, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwli, -te -mu', 'a -nyrɛ nɪ 'v.

13 ɛ nɔ- wa -a mu, 'ɛ -ha 'lɪ -a mu halo a 'klɪ bu, 'ɛ nuɔo, ɔa nɪ 'lɪ 'a Nɔeyu a 'klɪ bu.

14 'A 'Yu a 'mu, ɛ nɔ- kɔ -tɪ kɔe 'nyrɛ yi, 'ɛ ɔgble -a mu, 'ɛ 'wɔwla -aan dɛ 'kuku.

-Yusu 'Klɪsv nɪ 'v 'a -nɛ ɔdedede 'lu yi

15 Nyiblo ɔdɔ 'yi -hɔan Nyɪsua nɪ 'ye. Kɛɛ, -Yusu 'Klɪsv -mu', nyibli 'ye, ɛ nɔ- 'wɪ Nyɪsua yi, 'ɛ tɔe nɛ -a mɔɔo yi, -te Nyɪsua nɪ 'mu. ɛ nɪ la 'klo, 'tɪ- Nyɪsua 'ɛ nu 'a -nɛ ɔdedede. 'A 'Yu a 'mu, ɛ nɪ 'v 'a -nɛ ɔdedede 'lu yi.

16 Nyɪsua -nyiɔe 'klɪ, 'kɪ bu nu 'a -nɛ dɛ. ɛ nɔ- Nyɪsua naa 'lɪ, 'ɛ nu 'a -nɛ ɔdedede, yakɔ 'kwli a -tebli, kɔ -tutɔ kɪ a -tebli, kɔ -tebli nɪ -tie -bu, nyibli yi 'ye, kɔ 'a dɛ -mu', nyibli 'yɛ nɪ 'ye, ɛ kɔ -tebli a pɛpɛ -mu', -ɛ nɪ 'klɪ kɪ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwli, Nyɪsua a lɛlenyɔ a pɛpɛ, v kɔ 'waa nyibli gbagbɪ 'hven-, 'kuo a pɛpɛ. -Tɛbli a pɛpɛ a 'mu, Nyɪsua naa 'lɪ 'a 'Yu, 'ɛ nuɔo. ɛ nuɔo nɪ, 'kɪ 'v 'a 'Yu a 'mu a -ta'.

17 Ti -mu' -kɔ 'yri Nyɪsua 'yɛ la 'klo nɪ ni, 'a 'Yu a 'mu, ɛ nɪ la 'klo. ɛ nɔ- niɔe, -tebli a pɛpɛ 'ɛ nɪ 'klo.

18 ɛ nɔ- mɔ 'Cɔe a 'lu. ɛ nɔ- nɛɛ ɔnɛ, ɔwɪ yi -te -tonyiblo a 'lu ni, 'ɛ nɛɛ ɔnɛ. 'Cɔe 'wɪɔi 'a 'hɔv yi. 'Kɪ 'lɪɔi 'mu, 'kɪ 'klo yrayrv ɔtui 'lɪ -wlu. ɛ nɔ- mɔ yi-henyiblo,

-ε -hɔn 'lɪ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, -ε 'hɪ 'kɔ, -ε diɔe nu, ε 'mɔ 'v 'a -nɛ ɔdedede 'lu yɪ nɪ.

19 Nyɪsua pɔ 'lɪɔɪ nɪ, 'kɪ -tebli a pɛpɛ, -ε nɪ 'lɪ 'a ɔwɔv kɪ, bɔ nɪ 'lɪ 'a 'Yɪ a ɔwɔv kɪ -wɛ.

20 Nyɪsua pɔ 'lɪɔɪ nɪ -wɛ, 'kɪ bɔ naa 'lɪ 'a 'Yɪ a 'kɔkɔv 'kwɪ, ε kɔ -tebli a pɛpɛ 'hɔɛn- bɔ -mɔɛ, -tɔtɔ kɪ a -tebli, kɔ yakɔ 'kwɪ a -tebli, ε kɔ, nyibli 'nɪ 'mɔɔ 'kɪ 'a yɾaanyibli, kɛɛ, bɔ kɔ kɔbɔwɛɛnɛ, v kɔ Nyɪsua 'hɔɛn-. 'A 'Yɪ a -hlɔ -mɔ', -ε 'wɛ bɔ, 'kɪ 'v tugbɛ 'yie, ε nɔ- ε naa 'lɪ, 'ε nu -tebli a 'mɔ.

21 Ti -hi la a ti 'yɪ, a hlɔ la Nyɪsua -mɔ lɛ. A mɔ la 'a yɾaanyibli ɔnɔ, -kɔtɪ yɪnyɾe-tebli a yɪ la 'lu -mɔ lɛ -hie, ε kɔ, 'a ni la yɪnyɾe-tebli -wɛ.

22 Kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bɔ, 'a 'Yɪ -bɔ, ε -hɛ -tonyibɔ, 'ε 'kɔ, 'kɪ 'v 'aan -ta'. 'A dɪɔnɔ a 'kɔkɔv a 'mɔ, ε nɔ- ε naa 'lɪ, 'ε nuɔ, a kɔ Nyɪsua 'hɔɛn- 'a -mɔɛ. Ε nuɔ nɪ, -ε diɔe nu, 'aan ɔwɔv 'mɔ 'v yɪ 'sɪi -nɪ, yɪnyɾɛdɛ ɔdɔ 'nɪ ɔha 'lɪ 'a mɔ 'lɪ nɪ, ε 'mɔ 'a mɔ Nyɪsua yɪ -tɔɔ -nɪ, nyibɔ ɔdɔ 'nɪ ɔha 'kɪ 'a mɔ -tɪ -yɛɛ -nɪ de.

23 Kɛɛ, ba 'tɛ ba kuo -Yusu ɔwɔv yɪ, a 'mɔ 'v 'a 'hɾu wɔn 'cɪbɪ -nɪ, a 'nɪ ɔha 'kabɪ klɛ bɪ, ε kɔ ɔhaan-tɪ -mɔ', a 'wɪn la ti -mɔ' -kɔ 'yɪ v pɪ la 'a mɔ -Yusu 'Kɪsɔ a ɔhaantɪɛ, ba 'tɛ ba kuo ɔnɛ ɔwɔv yɪ. ɔHaantɪɛ a 'mɔ, v pɔv 'kɔ -bɔ 'a nyibli a pɛpɛ nɪ. 'Mɔ Pɔɔ, -kɔv Nyɪsua tɛ 'mɔ -mɔ, ε nɔ- mɔ ɔbɔ pɔ nyibli ɔhaantɪɛ a 'mɔ.

-Kɔv -mɔ', Nyɪsua -nyɪ Pɔɔ

24 -Tɛ ti nɛ -bɔ, 'n yɪ 'yɛ ɔhɔɛn, 'kɪ 'v 'aan -ta', kɛɛ, ɔhɔɛn a 'yɪɛ a 'mɔ, ε nie 'mɔ dɔdɔ. ɔWɪ yɪ -tɛ -Yusu 'Kɪsɔ nu la, ti -hi la a ti 'yɪ, 'ε yɪ la ɔhɔɛn 'yɛ, kɛ- nɪ -dɔ 'n ni ɔhɔɛn a 'yɪɛ, 'kɪ 'v 'Cɔɛ a -ta', -ε mɔ -Yusu 'Kɪsɔ a 'hɔ. 'N yɪ 'yɛ ɔhɔɛn, -ε diɔe nu, 'a -kɔv -mɔ', -ε hie 'v, ε 'mɔ ɔɛ.

25 'N -hɛ 'Cɔɛ a -kɔvnyɔ. Nyɪsua, ε nɔ- -nyɪ 'mɔ -kɔv a 'mɔ, -ε diɔe nu, 'mɔ 'a mɔ -hɛɛ -nɪ. -Kɔv a 'mɔ, ε nɔ- mɔ ɔbɔ lee nɛ 'a -tɪ nyibli a pɛpɛ.

26 Ti -hi la a ti 'yɪ, Nyɪsua -hɪ la 'a -tɪ nyibli a pɛpɛ 'yɪ kɪ, kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bɔ, ε pɔv pɛpɛ', 'kɪ 'v 'a nyibli -mɔ'.

27 Nyɪsua -hɔɛ bɔ tɔɔ ɔnɛ 'a nyibli yɪ, -ε mɔ, dɛ -bɔ, ε -hɔɛ bɔ nu, ε mɔ dɛ gbagbɔ ɔnɔ, 'ε -hi 'v 'a -nɛ ɔdedede 'v, kɔ, ε 'mɔ 'kɔ -bɔ a dakɔ a pɛpɛ -hɛɛ -nɪ, 'yɛ ɔbɔ v mɔ -Juukɔɛ*, 'yɛ ɔbɔ v 'yɪ -Juukɔɛ 'pa-. -Huhlɪɛ a 'mɔ, -ε bɪ pɛpɛ', ε nɔ- mɔ, 'kɪ -Yusu 'Kɪsɔ nɪ 'lɪ -aan ɔwɔv kɪ. Dɛ a 'mɔ a -tɪ, a yɪɔe nɪ, 'a yɪɔɪ -ple, -ε mɔ, Nyɪsua diɔe 'nɪ nu, a 'mɔ 'lɪ 'a -tɪ a 'yɪ'buale 'kwɪ pa, 'a mɔ -mɔ', -v 'yɪ -Juukɔɛ 'pa-.

28 -Yusu 'Kɪsɔ a 'mɔ, ε nɔ- kɔ -tɪ -a yɪ nyibli a pɛpɛ -lee -nɪ, ɔa yɪ ɔnɔv tɪ, kɔ, ɔa tɔɛ ɔnɔ -tebli a 'mɔ, 'kɪ 'lɪ tɔɔwɪn -mɔ', Nyɪsua -nyɪ -a mɔ 'kwɪ. -A -hɔɛɔe nɪ, 'kɪ nyibli a pɛpɛ -mɔ', -v kɔ -Yusu 'hɔɛn-, -v -mɔɛ, bɔ ɔɛɛ 'v yɪ.

29 'A -tɪ, 'n ɔtɪ 'v 'kɪ, 'nɪ yɪ 'v yɪ bɔ 'nɛɛ -nɪ. 'Kɪ -mɔ', -Yusu 'Kɪsɔ pɔ 'lɪ 'mɔ 'lɪ, ε nɔ- 'n ni, -ε diɔe nu, 'mɔ -kɔv a 'mɔ 'lu -yɾa.

2

1 Ba kɔ 'a yɪyie, -ε mɔ, 'n ni -kɔv dɪakɪ, 'kɪ 'v 'a mɔ -Yusu a nyibli a -ta', -v nɪ 'lɪ Kolɔsɪdɔ 'kwɪ, kɔ Laodɪsɪdɔ 'kwɪ, ε kɔ 'kɪ nyibli -hɔhɔ, -v kɔ -bɪ 'yɛ 'mɔ nɪ 'yɛ a -ta'.

2 'N niɔe nɪ, -ε diɔe nu, 'mɔ 'a mɔ 'kɪ -nyɪ, a 'mɔ -nɔnɔɛ -nɪ, kɔ, a 'mɔ -mɔɛ. 'N -hɔɛɔe nɪ, ba yɾu Nyɪsua a -huhlɪɛ -mɔ', Nyɪsua tɔɔ nɛ 'a mɔ, -ε diɔe nu, a 'mɔv kɔv 'ble -tɛɛ, kɔ, Nyɪsua 'mɔ 'a mɔ ɔhaandɛ -mɔ nu, -huhlɪɛ a 'mɔ a -tɪ. -Huhlɪɛ a 'mɔ, Nyɪsua tɔɔ nɛ -a mɔ, ε nɔ- mɔ -Yusu 'Kɪsɔ.

3 -Yusu 'Kɪsɔ a 'mɔ, ε nɔ- dɪ -aan -nɛ 'hɾu yɪ kla, -a 'mɔ ɔtɔ kɔ, -a 'mɔ -tebli -mɔ' lɛ yɾu, -v -hɔɛn 'lɪ Nyɪsua -mɔ.

4 'N yɪ 'a mɔ -tɪ a 'mɔ 'nɪ -lee -nɪ, -ε diɔe nu, nyibɔ ɔdɔ 'nɪ ɔha 'a mɔ -kaa -nɪ, 'kɪ 'lɪ lɛ'tuɛwɪn 'kwɪ.

5 Ba kɔ 'a yɪyie, -ε mɔ, 'yɛ ɔbɔ 'n hlɔɔ nɛ 'a mɔ -mɔ lɛ, 'kɪ 'na ɔwɔv pɛ 'lɪ 'a mɔ -mɔ bɔ. 'N ni dɔdɔ, -kɔtɪ a gbɛ Nyɪsua a -tɪ 'lu -mɔ -tɛɛ, ε kɔ, 'a -nyɪ 'aan ɔwɔv a pɛpɛ -Yusu 'Kɪsɔ, 'a 'ble 'a -tɪ kɔv -tɛɛ.

Ba ɔtu 'aan dɪɔnɔ 'yie, nyibli 'nɪ ɔha 'a mɔ -kaa -nɪ

6 A wɛɛn laɔa kɪ, 'kɪ -Yusu 'Kɪsɔ bɔ mɔ la 'aan Kɔkɔnyɔ. 'A -tɪ, ε kɔ 'a mɔ 'hɔɛn-, ba -mɔɛ, ε kɔ, -tɛ ε ni 'a -hɔhɔ, kɛ- 'aan nunukɔ bɔ nɪ 'mɔ.

7 Ba kuvε 'li -Yusu 'Klisu bu, □wti yi -te tugbe ni, 'ε yi -tutu a 'nie -jri, ε ko, ba kuku ti' ble, 'ki 'u -Yusu 'Klisu a 'hru wlon, -ε 'wi yi, -te u nu□o 'aan toole. Ba -nyi Nyisua 'wio 'a -ne ti.

8 Ba □tu 'aan dionu 'yie, -ε di□e nu, nyiblo □du 'ni □ha 'a mu -kaa -ni, 'ki 'li hitowin 'kwli, -ε 'ye ni da □dedede. □Todu a 'mu, ε 'ni -hon□o 'li -Yusu 'Klisu -mo, keε, 'ki ε -hven 'li -tonyibli ko 'kuo -hwin* 'hven- -mo.

9 A 'ni 'pυu 'li □nu nua yi bu, -ε nu□o, Nyisua a ηmlt a pepe, ε no- ni 'li -Yusu 'Klisu a □wlu ki. -Te Nyisua ni 'mu, ke-Yusu 'Klisu ni 'mu -we.

10 -Te ε ko 'a mu 'hven-, a -mυe, 'a -ti, 'ki 'a ηmlt ni 'li 'aan □wli ki -we. -Yusu 'Klisu ni 'u 'kuo a pepe ko 'waa nyibli gbagbi 'lu yi.

11 -Te ε ko 'a mu 'hven-, a -mυe, ε nu□o ni, Nyisua 'ε □tu 'a mu yruule, -ε tυe □ne nyibli yi, -ε mo, 'a mu -mo 'a nyibli. Ti -hi la a ti 'yri, ε lee la -Juukue ni, bu 'be la ye, -ε mo la Nyisua a dako a yruule. Keε, 'a mu -mo -bi, yruule -mu', ε □tui 'a mu, ε 'ni -hon□o 'li -tonyibli -mo, keε, 'ki ε -hven 'li -Yusu 'Klisu -mo. ε □hen 'nyre, □wlu 'ka -mu', a ko la, ε -ha 'a mo□o -ji'.

12 Ti -mu' -ko 'yri u pu la 'a mu 'nie 'lu, ε 'wi -te bu 'ye ni -ha wen 'u 'a mu 'u, a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, ko, ε 'wi -te ba 'ye ni -hon wen 'li 'kukonyibli 'nyi -we, 'ti- ba 'ye ni 'hri wen 'klo, -ε nu□o, a kuo □ne □wlu yi, -ε mo, Nyisua -mu', -ε -ha 'li -Yusu 'Klisu 'kukonyibli 'nyi, -ε -ha□a 'klo, ε ko 'kl, 'ki bu -ha 'li 'a mu 'kukonyibli 'nyi ni -we, bu -ha 'a mu 'klo ni.

13 Ti -hi la a ti 'yri, ε 'wi la -te ba 'ye ni 'ku wen, 'ki 'u Nyisua ye', 'aan de 'kuku a -ti, ko, a 'yi la Nyisua a nyibli 'pa-. Keε, -te ti ne -bu, Nyisua -ha 'li 'a mu 'kukonyibli 'nyi ni, a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, 'ε -ha 'a mu 'klo, 'ε 'wowlu 'aan de 'kuku a pepe.

14 Ti -hi la a ti 'yri, Nyisua a -bati mi la -a mu klo mo, □a bleε yi -ba 'ku la, -te -a ni la de 'kuku a -ti, 'ti- Nyisua 'ε -ha 'u -a mu de 'kuku a 'mu 'lu. Gba -mu', -a di wen 'pee -ni, ε no- ε 'pee -ni. ε 'wi yi, 'crien -mu', -ε yi -a mu -ti -yee -ni, -ε hle□e, -ε mo, -a di 'pee wen gba, Nyisua wen 'ni, 'crien a 'mu, ε 'yi 'ki -kvan -ko de, 'ε ko u □u -Yusu 'Klisu 'lu yi, 'ki 'u tugbe 'yie.

15 -Te -Yusu 'Klisu 'kuu la 'u tugbe 'yie, ε -we 'li 'kuo -hwin a pepe a 'kl ni, u ko 'waa nyibli gbagbi 'hven-, 'ε -ha 'u □nu 'hru wlon, 'ε klo □nu, 'ε to□ □nu nyibli a pepe ye, 'ε nuu □nu -tu, 'ti- 'ε to□ □ne nyibli, -ε mo, ε ni 'kl ki, 'ε -hi 'u □nu 'u.

-Yusu 'Klisu □gble 'a mu ni

16 -Te ε ni 'mu le, 'a -ti, nyiblo □du 'ni -nyi□e 'li 'a mu tete, 'ki 'u diide ko 'ninade a -ta'. ε ko, nyiblo □du 'ni 'die 'li 'aan 'nyre, -te a 'ye ni 'ye le'mimle a gblegble -mu', -u mo □honpu yrayru ko -wuwle-nyrowo*, ε ko le'mle-nyrowu -bi -mu' 'hven-.

17 -Tebli a 'mu, ε nu- tυe □ne nyibli, -ε mo, □haande di la 'li 'ni di. Keε, ε 'ye la □haande a 'mu ni pυe. Keε, □haande a 'mu, ε no- mo -Yusu 'Klisu.

18 A 'ni 'ween 'li, 'ki nyiblo □du bu yee 'a mu -ti. Nyiblidu -bu, -u ko -ti 'n hle, u hle□e ni, -ε mo, a ko ba □tu 'aan dionu □hven, ko, ba da Nyisua a lelenyu, -tebli -mu', u pu le, u 'yee 'li le'yiye 'kwli, ε no- ko -pli u pu 'a -ne ti. Nyiblidu a 'mu, u 'yee 'li 'waa dionu ni diaki. Keε, u 'yi □dedede -yi. 'Waa 'lu a le-hihie 'wi□i 'klo -bu ki a nyibli a 'lu a le-hihie yi.

19 -Yusu -bu, -ε ko□ ne 'a -ne □dedede win ki, ε ko □nu 'hven-, u 'yi -mυe. -Yusu 'Klisu a 'mu, ε no- mo 'Cυe a 'lu. 'Cυe, ε 'wi□i 'a 'hu yi. Nyibli -mu', u ko□o 'hven-, -u -mυe, u nu- ε yi 'kl -nyi, 'ε ni□e, 'a nyibli 'u kuvε □wltu ni -do, 'u mii ye', 'ki 'u 'a 'hru wlon, □wti yi -te Nyisua ni 'a -huhua. ε ni□e ni, 'a nyibli 'u yi 'u -tite ni -do ni, -ε di□e nu, ε ko □nu 'hven-, u 'mu -mυe, □wti yi -te -tonyiblo a 'hu a -tebli nu 'li 'yibletutule, 'u -mυe.

20 A yi□e ni, -ε mo, 'aan pepe, a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, ε 'wi yi, a 'ku ni. 'A -ti, 'kuo 'yi 'ki 'a mu 'kl ki -koo -ni. -Te ε ni 'mu le, de- nu 'ki□i, 'a ne, □wti yi nyibli -bu, -u 'ye -Yusu 'Klisu ni yi. De- ko -ti 'a □tui 'u tete a gblegble -mu', -u pu le:

21 «□Ni 'blee 'li de -mu' kua, □ni 'tee 'li de -mu' wlon, ko, □ni 'hreen 'li de -mu' le.»

22 Tetedu a 'mu, nyibli, u nu- -hie□e 'lu -mo le. Didi-tebli a pepe ni 'u ni, 'ki nyibli 'mu□u di.

23 Ti -hi la a ti 'yri, -tonyibli a 'lu a le-hihie yi la□a ni 'ye, -ε mo, tetedu a 'mu,

υ γι -nyi la nyibli □to, -ε nu□o, υ wen 'nu, -a ko -ba kuvē nunu-tebli -bi □wien le, 'ki 'li Nyisua a dida 'kwli, ε ko, -a ko -ba □tu -aan dionu □huen. Kee, 'waa tetedu a 'mu, υ 'nu -heε□ε nyiblo, 'ki bu koo a 'lu a le-hihie -huan win ki.

3

-Yusu 'Klisu -nyi 'a mu ηmlh yrayri

¹ A yi□e ni, -ε mo, Nyisua -ha 'li 'a mu 'kukonyibli 'nyi, 'ε -ha 'a mu 'klo, a ko -Yusu 'Klisu 'huen-. 'A -ti o, -tebli -mu', -ε ni 'li yako 'kwli, ε no- ba □muo le, -te -mu', -Yusu 'Klisu ni 'li, 'ki 'li Nyisua a diidekubia ki.

² -Tebli -mu', -ε ni 'li yako 'kwli, ε no- ko -ti ba -hie 'lu -mo le 'a -ne ti. A 'ni 'hie 'li 'klo -bu ki a -tebli 'lu -mo le.

³ A yi□e ni, -ε mo, 'aan 'klo 'ka -we la 'li ni. A 'wi la -te ba 'ye ni 'ku wen, 'ti- te Nyisua bu -ha wen 'li 'a mu 'kukub wlon. 'Ki 'li -Yusu 'Klisu -ji', 'ki ε pu 'li 'aan 'klo yrayru 'li, 'ε □tui□e 'yie.

⁴ 'Aan -huhlon, ε no- mo -Yusu 'Klisu. -Nyrwo -ko 'kwli, ε di -huan 'u -dii -ni de, a ko□o 'huen-, 'a mu di 'li 'a -ti a 'yi'ubua 'kwli pa.

⁵ 'A -ti, ba -ha 'li 'aan dabu 'klo a nunu-tebli -hutin 'nyi. Ba hie 'u -wlawli ko 'lawlu 'huen- bu. A 'ni 'ween 'ki de, 'ki 'aan 'yrinaabu bu nyre yi. 'Aan □wli a -huhua-tebli -hutin 'ni 'koo 'li 'a mu win ki de. A 'ni 'muo 'ki yinyre-tebli le. -Tebli -mu', a 'yi -ko, 'a 'ni 'tuo 'li 'a ca, -ε nu□o, 'bu mo, 'ba □tu 'a ca, ε □hen 'nyre, -ε mo, a 'wi□i nyibli -mu', -u kwle -ci yi.

⁶ Yinyre-tebli a 'mu, ε no- ko -ti Nyisua 'ε pu nyibli -mu', -u 'ye ni □tuu 'u□u yru le.

⁷ Ti -hi la a ti 'yri, yinyre-tebli a 'mu, no- 'aan 'mumu, a ni la -we, 'ε koo la 'a mu win ki.

⁸ Kee, -te ti ne -bu, ba -ha -tebli a pepe a 'mu me le. A 'ni 'puu 'ki yru de, 'aan □wli bu 'kee 'lile'yiya, 'ki ba nu de -huan, a 'ni 'nuo 'li nyibli 'crenmlt 'yi □hlon le, a 'ni 'haa li nyibli 'yri le, a 'ni 'hlaa 'ki -ti -hutin le de,

⁹ a 'ni 'puupu 'li hi kle, -ε nu□o, a hie 'u 'aan nunuklo 'ka bu, ε ko -tebli -hutin -mu', a ni la le.

¹⁰ A ween ke 'klo yrayru ki. Nyisua, no- -nyi 'a mu 'klo yrayru a 'mu, 'ε pu□i yrayru' le, -ε di□e nu, ε 'mu Nyisua a 'klo yi 'wi, a 'mu Nyisua yi -tee, Nyisua a yiyie a 'mu, ε 'mu kle -bii -ni 'ki 'u 'a mu -mo.

¹¹ De a 'mu 'a -ti, -Yusu a nyibli a pepe, υ mo de ni -do. -Juukue ko 'a -ne dako □du a nyibli 'huen- -gbati, 'yile'jijra □du 'yi 'u -ni, 'ki 'u Nyisua ye'. Nyiblo 'bu ni 'u, ε 'be yi, ε 'yi yi 'be, 'ki 'u Nyisua ye', 'yile'jijra 'yi 'u -ni. Nyiblo yi 'crien, ε 'yi 'crien -yi, -mo □koyu, □yi □koyu 'pa-, 'ki 'u Nyisua ye', 'yile'jijra □du 'yi 'u -ni, -ε nu□o, -Yusu 'Klisu ni -do, ε no- ni 'u nyibli a pepe 'lu yi, ε ko, 'ε ni 'li 'a nyibli a pepe a □wli ki.

-Yusu 'Klisu nu□o ni, 'a bi yrayru'

¹² Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -ε mo, Nyisua -ha 'li 'a mu ni, 'ki ba -he 'a nyibli. E nue ne 'a mu ni. -Te ε ni 'mu le, 'a -ti, -tebli a ko ba nu, ε no- mo: Ba ko nyibli a nyai, 'aan □wli bu 'yoco -ni, ba □tu 'li 'aan dionu 'li, nyibli -bi a -ti, ε no- ba -hie 'lu -mo le, ε ko ba ko □wlu a 'lila -we.

¹³ 'Aan 'bio, 'ye □bu bu nu 'a mu de -huan -mo, a 'ni 'puu 'li □nu yru le, kee, ba -hru de -huan a 'mu 'a -ti -mo. -Te -aan Kukonyo -nu, 'ε -hru -aan de 'kuku a -ti -mo, ke- ba nu, ba -hru nyibli a de 'kuku, υ nu 'mu -mo a -ti -mo -we.

¹⁴ De -mo de gbagbu, ε no- mo ba -nunue -ni, -koti 'ba yi□i le ni ni, a di ko □wlotu ni -do.

¹⁵ Ba -hon 'u□u -mo', 'ki kubweenle -mu', -Yusu 'Klisu yi 'a mu -nyi, bu koo ne 'aan □wli win ki, -ε nu□o, Nyisua da 'a mu ni, 'ki ba -mue, ko, 'ki ba ko kubweenle. Ba -nyi□e 'wio 'a -ne ti.

¹⁶ Ba -hie -Yusu a win a -ti 'lu -mo le 'a -ne ti. Ba tutoo -ni. Ba puu □to' le. Ba nu -wladu a gblegble, ba blee Nyisua -mo. Ba nu -wladu -mu', Nyisua a -Hihiu* tue ne 'a mu. Ba nu dudu, ba -nyi□e 'wio.

¹⁷ 'A -ne de, a di nu, ba nu 'li□i -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli, ko 'a -ne -ti a di hla, ba hla□a, 'ki 'li -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli. Ba -nyi -aan 'Ba Nyisua 'wio -we, 'ki 'li -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli.

-Te -Yusu a nyibli a ninabu ko bu ni 'mu, 'ki 'u nyibli -bi ye'

18 'A mu nugbi, ba ƙtuu 'u 'aan nyibepu 'u, -e nuƙo, e no- mo yinode, 'ki 'u -aan Kukonyo ye'.

19 'A mu nyibepu -mo -bi, ba nɛ ne 'aan nugbi, a 'ni 'puu 'li ƙnu yru le.

20 'A mu 'yonu -mo -bi, ba ƙtuu 'u 'aan 'bainu ko 'aan 'diinu 'u, 'ki 'u 'a -ne ƙdedede a -ta', -koti e no- kwlee Kukonyo ki.

21 'A mu 'yonu a 'bainu -mo -bi, a 'ni 'puu 'li 'aan 'yonu yru' le, -e diƙe nu, 'waa ƙwli 'ni ƙha ƙhlɔn bi.

22 'A mu -kuannunyibli, ba ƙtuu 'u 'aan nyibli gbagbi 'u, 'ki 'u 'a -ne ƙdedede a -ta'. A 'ni 'puu 'li le, bu ni 'u 'a mu ye', 'ti- a 'mu 'u ƙnu 'u ƙtuu -ni, -e diƙe nu, u 'mu 'a mu 'nyre le pu. Kee, 'ba yi -kuan ni ni, ba -ha 'liƙi ƙwlu ki, ba nuƙo, -e nuƙo, -aan Kukonyo, e no- a ƙtui 'u.

23 'A -ne -kuandɛ, u di 'a mu -nyi, ba -ha 'liƙi ƙwlu ki, ba nuƙo, -e nuƙo, -aan Kukonyo a -kuan a ni. E 'yi -tonyibli ni -do a -kuan 'pa-, a 'ni -nuƙo liƙi.

24 Ba ko 'a yiyie, -e mo, Kukonyo, e no- di 'a mu 'wio -nyi. 'Klo yrayru -mu', e -we -mo, 'ki 'u 'a nyibli -mo', e di 'a moƙo 'ni -nyi, 'ki 'li yako 'kwli. 'Aan Nyiblo gbagbu -mu', -e ko -kuan a ni, e no- mo -Yusu 'Klisu.

25 Nyibli -mu', -u ni -tebli -huɔn, u nu- mo -bi, Nyisua a -bati di ƙnu 'ni klo, -tebli -huɔn a 'mu, u ni a -ti. E no- -mo -bi, e 'ni 'jraƙa li nyibli 'yi le.

4

1 'A mu nyibli gbagbi -mo -bi, 'aan ƙwli bu no yi, 'ki 'u 'aan -kuannunyibli -mo'. -Tebli -mu', -e 'sii 'u yi, e no- ba nu ƙnu -mo. Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -e mo, 'aan 'mumu, a ko Nyiblo gbagbu -we, 'ki 'li yako 'kwli, 'e ni 'u 'a mu 'lu yi.

Ba 'cibi 'u Nyisua a dida, e ko, ba ko ƙto

2 Ba 'cibi 'u Nyisua a dida. 'Aan 'klɔ 'ni 'wee 'li, 'ki ba daƙa. Ba -nyiƙe 'wio.

3 Ba da Nyisua -we, 'ki 'u 'aan -ta', -e diƙe nu, e 'mu 'hru yi kla, -a 'mu 'a ƙhaantitie nyibli pu, e ko, -Yusu 'Klisu a -ti -bu, -e -hli nyibli 'yi ki, -a 'mu ƙnuƙu kle -hiha -ni. 'Bi a yiƙe ni, -e mo, -te 'n

ne -Yusu a -ti -mo le, e no- ko -ti, 'u pu 'mu ƙji'.

4 Ba da Nyisua, -e diƙe nu, 'mu nyibli -Yusu a -ti kle -hiha -ni -tee, ƙwi yi -te Nyisua ni 'a -huha.

5 Ba ƙtu 'aan 'yrinaabu 'yie, -e diƙe nu, e 'mu 'u yi 'sii -ni, 'ki 'li nyibli -mu', -u 'yi -Yusu a nyibli 'pa- 'nyi. A 'ni 'waan 'li ti, 'ki ba lee ƙnu -Yusu a -ti, e ko, ba -hee ƙnu.

6 'Aan puƙwin bu no yi. Bu kwlee nyibli ki. 'A -ne nyiblo 'bu yi 'a mu ni 'beti -ni, ba yi -te a di 'a kle-hiha le nu.

'Betile

7 -Aan ƙwlu a nyiblo, -e mo Tisiki, e ni -Yusu 'Klisu a -kuan, 'ki 'li 'a ƙwlu a pepe ki. E ko 'mu 'huɛn-, -a mu ni -aan Kukonyo a -kuan. E no- di 'a mu -lee -ni, -te 'n nu 'ne-ninu.

8 E no- nuƙo, 'ni yi 'liƙi 'a mu -mo te, -e diƙe nu, e 'mu 'a mu -lee -ni, -te -a nu 'ne-ninu, e ko, e 'mu 'a mu 'klɔ -nyi -we.

9 E ko -aan ƙwlu a nyiblo Onesimu 'huɛn-, u ni 'huɛn a 'mu, u nu- 'n yi 'li 'a mu -mo te. Onesimu a 'mu, e mo 'aan 'blikɛyu ƙnu. E kuo -Yusu 'Klisu ƙwlu yi -tee. U ni 'huɛn a 'mu, u nu- di 'a mu -lee -ni, -tebli ni -tie -bu, -e mii 'ne- 'lu -mo.

10 Nyiblo -bu, -e mo Alitaki, -e ko 'mu 'huɛn-, -a ni 'ne- ƙji', e 'beti 'a mu. Maki, -e mo Banabasi a 'diayi -bi, e 'beti 'a mu. 'Bu mo, 'bu nyre 'li 'a mu -mo, ba 'bleƙe kwa -tee. 'N lee la 'a mu 'a -ti ni.

11 Jesu, -e ko 'nyre -bi -mo Jutusɔ, e 'beti 'a mu -we. Nyibli ni ta a 'mu, u nu- mo -Juukɛ ni -do, -u ko 'mu 'huɛn- -ni -kuan, -e diƙe nu, nyibli 'muƙu yi, -e mo, Nyisua, no- ko nyibli a pepe win ki. U yi 'mu 'ni -hee -ni diaki.

12 Nyiblo -bu, -e mo Epafraɔ, -e mo 'aan 'blikɛyu -bi, e 'beti 'a mu. E ni -Yusu 'Klisu a -kuan. 'A -ne ti, e ƙtui 'u 'klɔ, 'e de Nyisua, 'ki 'u 'aan -ta', -e diƙe nu, a 'mu 'klɔ ko, e ko, a 'mu ye' -muu -ni, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon, ko, de -mu', Nyisua -huɛ, a 'muƙu yi, ko, a 'muƙu nu.

13 'Na 'mumu, 'n yiƙi 'ni 'ye, -e mo, e ni -kuan diaki, 'ki 'u 'aan -ta', ko 'ki 'u nyibli -mu' -mo', -u ni 'li Laodisedɔ ko Hielapolisɔ 'huɛn- 'kwli.

¹⁴ Luku, -ε mɔ -dɔdɔ gbagbu -mɔ', -a -nɔε -nɪ, ε kɔ Damasi 'hɔɛn-, ɔ 'beti 'a mɔ.

¹⁵ -Yusu a nyibli a pɛpɛ -mɔ', -ɔ nɪ 'lɪ Laodisedɪɔ 'kwli, 'n 'beti ɔnɔ. Nɔgba -mɔ', -ε mɔ Nifa, 'n 'beti ɔe, ε kɔ -Yusu a nyibli -mɔ', -ɔ yɪ 'lɪ 'a -tɛ lɛ 'kukue -nɪ 'hɔɛn-.

¹⁶ 'Bɔ mɔ, 'ba -hre 'criɛn -bɔ, -ε -bɪ ba gba ɔa 'cɔɛ a nyibli -mɔ' yɪ, -ɔ nɪ 'lɪ Laodisedɪɔ 'kwli, -ε di ɔe nu, 'waa ɔgbɛtɔ, ɔ 'mɔ ɔv -hre -wɛ. 'Cɪɛn -mɔ', 'n gba la Laodisekɔɛ yɪ, bɔ ya 'a mɔ ɔv yɪ, a 'mɔ ɔv -hre -wɛ.

¹⁷ Ba lee Asipɔ, -ε mɔ, bɔ ɔtu 'ɔ 'klɪ, -kɔɔn -mɔ', -Yusu 'Klɪsɔ -nyɪ ɔe, ε 'mɔ ɔv nu -nunu, ε 'mɔ ɔv 'lu -yra.

¹⁸ 'Mɔ Pɔɔ, 'mɔ -yɪ 'criɛnkɔtɪɔ -bɔ 'cɪ: 'N 'beti 'a mɔ -tɛɛ. Ε 'nɪ 'hɪrɔ 'lɪ 'a mɔ -mɔ, -ε mɔ, 'n 'tɪɛ nɪ 'nɛ- ɔjɪ'. Nyɪsɔɔ bɔ nu 'a mɔ ɔhaandɛ -mɔ.

YI-HƐCRIƐN, Pɔlu gba la TESALONIKIKUƐ yɪ

1 Mɔ Pɔlu, 'mɔ -yɪ 'crien -bɔ 'cri, 'n kɔ Silasɪ kɔ Timote 'hɛn-. 'A mɔ -mɔ', -v mɔ -Yusu a nyibli, -v nɪ 'lɪ Tesalonikidɔ 'kwli, 'a mɔ -a yɪ -mɔ 'cri -nɪ, 'a mɔ -mɔ', -v nɪ 'lɪ -aan 'Bai Nyɪsua kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛn- -jɪ'. Nyɪsua bɔ nu 'a mɔ ɔhaande -mɔ, ɛ kɔ, bɔ -nyɪ 'a mɔ kɪbɔwɛɛnɛ.

-Yusu a nyibli -mɔ', -v nɪ 'lɪ Tesalonikidɔ 'kwli, v nɔ- kɔ -tɪ Pɔlu 'ɛ yɪ Nyɪsua 'wio -nyɪ

2-3 'A -nɛ ti, 'bɔ mɔ, ɔba yɪ -aan 'Bai Nyɪsua nɪ dɛ, 'kɪ 'v 'aan -ta', -a yɪ -nyɪɔ 'wio, 'aan -tɪ. 'Bɔ mɔ, ɔba yɪ nɪ dɛ, -ɛ -bɪ -tɛ a -nu, 'a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ ɔwɔ yɪ, 'a nɪ 'a -kɔan, kɔ, -tɛ a nu Nyɪsua a nɔɛɛ, ɛ nɔ- a yɪ 'lu -mɔ lɛ -hie, ɛ kɔ, -tɛ a -nu, 'a kɔ ɔnɛ ɔwɔ yɪ, 'a yɪ -ple, 'kɪ 'lɪ ɔwɔ a 'lɪla 'kwli, -ɛ mɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ di 'nɪ di de.

4 'Diayɪnɔ -na, -a yɪɔ nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua nɔɛ nɛ 'a mɔ nɪ, kɔ, 'ɛ -ha 'lɪ 'a mɔ, 'kɪ ba -hɛ 'a nyibli.

5 -A yɪ dɛ a 'mɔ nɪ, -ɛ nuɔ, ti -mɔ', -ɛ kɔ 'yɪ -a pɪ la 'v 'a mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a ɔhaantitɛ, -a 'nɪ -pɔɔ la win dadɔ, kɛɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a -Hihiu* a 'klɪ 'kwli, 'kɪ -a yɪ la 'lɪ -hlee -nɪ, kɔ, ɔa yru ti lɛ, -ɛ mɔ, -Yusu a ɔhaantitɛ a 'mɔ, ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ ɔnɔ. -Tɛ -a nɪ la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, 'a -tɪ, a yɪ la -aan nunukɔ nɪ. -A nɪ la ɔa nɪ, -ɛ diɔ nɪ, -a 'mɔ la 'a mɔ -hɛɛ -nɪ.

6 -Aan ɔpɪ a 'mɔ, ɛ nɔ- a -hɛ 'lɪ lɛ, ɛ kɔ Kɔkɔnyɔ a ɔpɪ 'hɛn-. -Tɛ a 'ble la Nyɪsua a win kɔa, ɛ nɔ- kɔ -tɪ, nyibli 'v ɔtui 'a mɔ ɔhɛn, kɛɛ, a nɪ dɔdɔ diakɪ, Nyɪsua a win a 'mɔ, 'a -tɪ, -kɔtɪ Nyɪsua a -Hihiu, ɛ nɔ- yɪ 'a mɔ -hɛɛ -nɪ.

7 ɛ nuɔ, Nyɪsua a nyibli -mɔ', -v nɪ 'lɪ Masedɔanɔblɔgba, kɔ Akaɪblɔgba 'hɛn- 'kwli, 'a tɔɔ ɔnɔ, -tɛ 'waa nunukɔ kɔ bɔ nɪ 'mɔ -wɛ.

8 'A mɔ nuɔ, nyibli -hɔɔhɔ 'v 'wɪn -aan Kɔkɔnyɔ a -tɪ. ɛ 'yɪ 'lɪ Masedɔanɔblɔgba

kɔ Akaɪblɔgba nɪ -do 'kwli 'pa-, kɛɛ, 'kɪ 'v 'a -nɛ -tɪtɛ ɔdɔ, nyibli 'wɪn nɪ, -tɛ a nu Nyɪsua a ɔwɔ a yɪkɔlɛ. -A 'yɪ ɔdedede -kɔ, -ba ɔtu 'vɔ 'lu.

9 Nyibli a pɛpɛ hɛɔ nɪ, -tɛ a nu la -aan kɔa'buble -tɛɛ, ti -mɔ' -kɔ 'yɪ -a di la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, 'v hɛɔ -wɛ, -tɛ a -nu, 'a hie 'v 'aan -tɪ, ɛ kɔ 'kɔo a dɪda bɔ, 'a -nyɪ 'aan ɔwɔ a pɛpɛ Nyɪsua, 'tɪ- 'a ɔtui 'vɔ. Nyɪsua a 'mɔ, ɛ nɪ 'kɔ, 'tɪ- ɛ mɔ -tɛɛ a Nyɪsua ɔnɔ.

10 Nyibli a 'mɔ, v yɪɔ nɪ -wɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsua a 'Yu -mɔ', -ɛ di 'lɪ yakɔ 'kwli -hɔn, ɛ nɔ- a yɪ -ple. 'A 'Yu a 'mɔ, ɛ nɔ- mɔ -Yusu, Nyɪsua -ha 'lɪ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, ɛ -ha 'kɔ. -Yusu a 'mɔ, ɛ nɔ- di -a mɔ wa, 'kɪ Nyɪsua a yru 'yɛ nɪ di -a mɔ nɪ kɔ, ti -mɔ' -kɔ 'yɪ Nyɪsua a 'mɔ, ɛ di 'v nyibli -bati lɛ -pɔɔ -nɪ.

2

Nyɪsua a -kɔan -mɔ', Pɔlu nɪ la 'lɪ Tesalonikidɔ 'kwli

1 'Diayɪnɔ -na, 'aan ɔgbɛv, a yɪɔ nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ -a di la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, ɛ 'yɪ la dadɔ' pa.

2 A yɪɔ nɪ -wɛ, -ɛ mɔ, 'tɪ- -a 'mɔ la 'lɪ 'a mɔ -mɔ di, -tɛ -a 'tɛ nɪ la 'lɪ Filipɔdɔ 'kwli, nyibli ɔtui la -a mɔ ɔhɛn diakɪ, 'v -hɛ la -a mɔ 'yɪ lɛ. -Tɛ -a di la, 'kɪ 'lɪ 'a mɔ -mɔ, 'kɪ 'lɪ Tesalonikidɔ 'kwli, -a yɛɛ 'lɪ -aan yraanyibli -hɔɔhɔ bɔ -wɛ. Kɛɛ, Nyɪsua, nɔ- ɔtu la 'lɪ -a mɔ ɔwɔ 'kwli bɔ, ɔa pɔ la 'a mɔ -Yusu a ɔhaantitɛ, -ɛ -hɛn 'lɪ Nyɪsua -mɔ.

3 'Bɔ mɔ, ɔba yɪ nyibli nɪ -lee -nɪ, bɔ 'ble Nyɪsua a win kɔa, -a 'nɪ -nuɔ hɪ, yɪnyredɛ ɔdɔ 'yɪ 'lɪ -aan ɔwɔ kɪ -nɪ, kɔ, -a 'nɪ -kaa ɔa lɪ nyiblo ɔdɔ.

4 Kɛɛ, -tɪ nɪ -do -mɔ', Nyɪsua -hɔɛ, -ba hɪa, ɛ nɔ- -a hɛ, -ɛ nuɔ, ɛ 'yɛɔ nɪ, -ɛ mɔ, -a mɔ nyibli ɔnɔ, -v 'sɪi 'v yɪ, 'ɛ wen -aan dɛ kɪ, 'ɛ lee nɛ -a mɔ, 'kɪ -ba pɔ nyibli 'a ɔhaantitɛ. -A 'nɪ -pɔɔ win, 'kɪ -a 'mɔ -tonyibli a pɔ -blee -nɪ, kɛɛ, -a pɪ win, -ɛ diɔ nɪ, Nyɪsua a pɔ 'mɔ ble. ɛ nɔ- yɪ -teblɪ -mɔ', -ɛ nɪ 'lɪ -aan ɔwɔ kɪ 'yɛ.

5 A yɪɔ nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ -a di la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, -a 'yɪ la 'lɪ lɛ'tuɛwin -ya, kɔ, -a 'nɪ -pɔɔ la win, 'kɪ a 'mɔ la -a mɔ kɔkɔ-teblɪ

-nyi. -Ti -bu, 'n yi 'cru, Nyɩsua yi□e ni, -ε mo, -ti a -tεε □nuo.

6 'Kɩ 'lɩ 'a mu 'nyi, -hɔv', 'kɩ 'lɩ nyibli -bɩ 'nyi, -a 'yɩ -hvan□a lε ni □muε, 'kɩ nyibli bu pu -a mu 'nyre lε.

7 'E mo □han-tɩ, -tε -a mo -Yusu a -monanyu*, -a ko la 'hru, 'kɩ -ba lee la 'a mu, -ε mo, ba ko 'v -aan 'v□tuule, ko, 'kɩ ba -ha la kuko-tebli -aan -hεε lε -tɩ. Kεε, -a 'yɩ□ɩ -nu. -Tε -a ni la 'lɩ 'a mu 'nyi, -a ko la □wlv 'yopɔ, □wɩ yɩ 'yonu'dii, -ε ko 'lɩ 'a 'yonu a dε -mo diaki.

8 -A nuε ne 'a mu ni diaki. E no-nu□o, □a -hve -ba pu la 'a mu Nyɩsua a □haantitie. E 'yɩ dε ni -do a 'mu 'pa-. -A -wε la -mo -wε, 'kɩ -ba 'ku la 'aan -tɩ, -ε nu□o, a -hε la -aan □wlv a nyibli.

9 'Diayɩv -na, 'n pu□v □han-tɩ, -tε -a ni la, □a □tui la 'v 'kɩ, □a ni la -kvan, 'kɩ 'lɩ 'a mu -mo, 'a -tɩ 'yɩ 'lɩ□ɩ 'lɩ -wε, bu -hru 'a mu -mo. -A yɩ la 'a mu Nyɩsua a □haantitie ni pu, □a ni la -kvan, 'to ko -nyre, -ε di□e nu, -a 'mu la -aan diɔnv yɩ -wɔn, a 'nɩ □ha la lekiklele -ko, -aan -tɩ.

10 A yi□e ni, Nyɩsua 'ε yi□e -wε, -ε mo, -tε -a ni la 'lɩ 'a mu -mo, -aan nununmlɩ 'sii la yɩ, 'kɩ 'v 'a mu ye', 'a mu -mu', -v 'ble Nyɩsua a -tɩ kva. Yɩnyrede □dv 'yɩ la 'lɩ -aan nunuklo 'kwli -nɩ, ε ko, nyiblo □dv 'yɩ la 'lɩ□ɩ 'lɩ -wε, bu yeε la -a mu -tɩ.

11 A yi□e ni -wε, -ε mo, -a yɩ la 'aan pepe 'nɩ -hεε -nɩ, □wɩ yɩ, -tε 'yonu'baɩ ni, 'ε yɩ 'a 'yonu -hεε -nɩ,

12 □a □tui la 'lɩ 'a mu □wlv 'kwli bu, ko, □a nyεε la 'a mu lε 'a -nε ti, 'kɩ 'aan nɩnabv bu blee Nyɩsua a plo. Nyɩsua, no-dε 'a mu, 'kɩ ba pa 'lɩ 'a 'klo yrayrv 'kwli, a 'mu 'lɩ 'a -tɩ a 'yi'bubva 'kwli nɩ.

13 -A yɩ -nyi Nyɩsua 'wio -wε 'a -nε ti, -ε nu□o, -tε a 'wɩn la 'a -tɩ -mu', -a lee la 'a mu, 'aan □wɩ 'ble□e kva -tεε, 'a yɩ la□a, -ε mo, Nyɩsua a win □nɩo la, ε 'yɩ la -tonyiblo a win 'pa-. E mo □han-tɩ, Nyɩsua a win □nɩo, 'ε ni -kvan, 'kɩ 'lɩ 'aan □wɩ kɩ, 'a mu -mu', -v -nyi 'aan □wɩ -Yusu 'Kɩsv.

14 'Diayɩv -na, dε -mu', -ε nu nyibli -mu', -v kuo -Yusu 'Kɩsv □wlv yɩ, -v ni 'lɩ Sudeblugba 'kwli, ε no- nu 'a mu -wε. E □hen 'nyre, -tε -Juukve* -nu, 'v □tu -Yusu a nyibli -mu', -v ni 'lɩ Sudeblugba 'kwli

□hven, ke- ni -do 'aan 'blikve -nu, 'v □tu 'a mu □hven.

15 -Juukve ni -do a 'mu, nu- 'lε la Nyɩsua a winwlon-hanyv*, ti -hi la a ti 'yɩ, v ni -do a 'mu, v nu- 'la -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsv, ti -bu 'yɩ, v ni -do a 'mu, v nu- □tui -a mu □hven -wε. Dε -mu', Nyɩsua a □wlv -yraa -nɩ, ε no- v ni. V yraa nyibli a pepe nɩ,

16 'v □muε□ε lε, 'kɩ bu ka -a mu yɩ, -ε di□e nu, -a 'nɩ □ha Nyɩsua a -tɩ dako -mu', -v 'yɩ -Juukve 'pa- -lee -nɩ, Nyɩsua 'nɩ □ha □nv wa a -tɩ. -Tε ti ne -bu, v -wε 'lɩ 'waa dε 'kuku a pepe yre, Nyɩsua a yrv 'ε -wε 'waa kɔklo -mo.

Pɔlv -hve bu mu Tesalonikikve yɩ -mε

17 'Diayɩv -na, -a mu -mo -bɩ, -tε -a -hon la 'lɩ 'a mu -mo, 'aan 'yiyetv ni -a mu nɩ. E mo □han-tɩ, -a -hon 'lɩ 'a mu -mo, kεε, -aan □wɩ 'tɩε ni 'lɩ 'a mu -mo. 'Kɩ 'lɩ ti -hɔhɔv 'kwli, -a -hva□a ni, 'kɩ -ba di 'lɩ 'a mu -mo.

18 Seyɩ-seyɩ 'mo Pɔlv, 'n □muε la□a lε, 'kɩ 'lɩ ti -hɔhɔv 'kwli, □bv di la 'lɩ 'a mu -mo, kεε, Satan ka la 'mu yɩ.

19 -A -hve -ba 'ye 'a mu de, -kɔtɩ 'kɩ a ni 'lɩ Nyɩsua a nyibli -mu' 'nyi, -v ni□e, □a yi□e, □a yɩ□ɩ -ple, -ε mo, Nyɩsua di -nyi -a mu 'wio. 'A mu -ni□e, □a ni dɔdv, ε ko, 'a mu -tve □ne nyibli, -ε mo, -aan -kvan no yɩ. E no- di□e nu, -a 'mu -aan diɔnv a -pli pu, 'kɩ 'v -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu yɩ, ti -mu' -ko 'yɩ ε di di de.

20 E mo -tεε, 'aan -tɩ, □a pu -aan Kɔkɔnyɔ 'nyre lε, □a ni dɔdv.

3

1-2 -Tε -a 'ye ni 'wɩn la, -tε a nu 'lɩnɩv, -a 'yɩ la 'lɩ □wlv a 'lɩa 'lɩ -wε. E no- nu□o, □a -yra la□a, 'kɩ -ba le la 'lɩ Timote 'a mu -mo, -a mu ni -do, □a hie la 'lɩ Atenidɔ 'kwli. A yi□e ni, -ε mo, Timote mo -aan nyiblo □nɩo, ε ko -a mu 'hven-, -a mu -pu Nyɩsua a □haantitie nyibli. -A le la 'lɩ□ɩ 'a mu -mo, -ε di□e nu, ε 'mu 'a mu 'kɩ -nyi, a 'mu Nyɩsua a 'hru na -tεε,

3 a 'nɩ □ha 'v Nyɩsua a 'hru bu hie, □hven -mu', nyibli □tui 'a mu a -tɩ. -A yi□e ni, -ε mo, -a mu -bu, -v mo 'a nyibli, -a blee yɩ, -ba 'ye □hvendv a 'mu.

4 -Tε -a 'tɩε ni la 'lɩ 'a mu -mo, ε ni la ke', □a lee la 'a mu, -ε mo, □hven a 'yiye

di la 'li 'ni di. 'E mo -tee, 'a 'ye□e, -e mo, □huben a 'mu, e nyre ni.

⁵ -Te 'n yi□e, -e mo, a yi 'ye □huben, e no-nu□o, 'ni yi la 'li □wlv a 'hila 'li -we, 'ni lee 'li Timote 'a mu -mo, -e di□e nu, 'mu□v yi, 'bu mo, 'ba 'tie kuo -Yusu 'Klisu □wlv yi -tee, -kotu 'n yi pie la huannu, 'ki Satan bu kaa la 'a mu. 'Bu mo, 'bu ko bu ni la 'mu le, e □hen 'nyre, -e mo, -kvan -mu', -a nu la 'li 'a mu 'nyi, e mo dadu □ni□.

Tesalonikikuve a -ti, Polv ni dudu

⁶ Kee, -te Timote -hon 'li 'a mu -mo, e lee ne -a mu ni, -e mo, 'ki a ni 'li -tee, 'e lee ne -a mu -we, -e mo, a 'tie kuo -Yusu □wlv yi -tee, 'a nuve -ni, 'e lee ne -a mu, -e mo, -aan -ti ni 'a mu □wlv yi diaki, ko, -aan 'yiyetu ni 'a mu ni diaki. -Aan 'mumu, 'aan 'yiyetu ni -a mu ni diaki -we.

⁷ 'Diayinu -na, e mo □huben □ni□, -a yi la□a 'ye, kee, -te Timote -di, e lee ne -a mu ni, -te -mu', a nu 'lunuu, 'e □tu 'li -a mu □wlv 'kwli bu, -kotu a 'tie kuo -Yusu 'Klisu □wlv yi -tee.

⁸ -Te a 'tie ni 'v Kukonyo a 'hru wlon, e nie ne -a mu dudu diaki.

⁹ Plo a bleee a 'mu, -a ko, 'ki 'v 'aan -ta', 'a 'wio, -a yi Nyisva -nyi, e 'yi 'v -a mu wien -ween -ni.

¹⁰ 'To ko -nyre, -a nyee Nyisva le, 'ki 'li -aan □wli a pepe ki, 'ki bu -nyi -a mu 'hru, -a 'mu 'a mu yi -me mo di, -tebli -mu', a 'yee ni yi, 'ki 'v -Yusu a □wlv a yikuole a -ta', -a 'mu 'a mo□o -too -ni.

¹¹ -A nyee ne -aan 'Ba Nyisva le, e ko -aan Kukonyo -Yusu 'hven-, -e di□e nu, v 'mu 'hru -ha, 'ki -ba di 'a mu yi -me.

¹² -Aan Kukonyo bu nu□o, -e di□e nu, a 'mu -nuve -ni, 'aan nuvele a 'mu, e 'mu kle -bii -ni, e ko, a 'mu nyibli a pepe -nuve -ni -tee, □wi yi, -te -a nu 'aan nuvele.

¹³ -Aan Kukonyo 'bu nu 'a nuuo le, -e -bi a di ko 'kl, 'ki 'v 'a 'hru wlon, -e di□e nu, de -hvan □du 'ni □ha 'li 'aan □wli ki ni, e ko, a 'mu 'v yi 'sii -ni, 'ki 'v -aan 'Ba Nyisva ye', -nyrowo -mu', -e ko 'kwli -aan Kukonyo -Yusu di di de, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, e ko nyibli a pepe -mu', -v mo 'a nyibli 'hven-.

4

Nyisva -hve□e ni, -aan ninabvi bu 'sii 'v yi

¹ 'Diayinu -na, de, -e ko ki -a di 'v -yree -ni, e no- mo: ti -hi la a ti 'yri, -a too ne 'a mo□o ni, -te a ko ba nu nina, 'ti- Nyisva a plo 'mu ble. -A yi□e ni, -e mo, ke- a ni nina, kee, -a nyee ne 'a mu le diaki, 'ki 'li -aan Kukonyo -Yusu 'Klisu a 'nyre 'kwli, ba □tu 'v 'kl, e 'mu 'v 'kl -bu, a □tui 'v, -te ti ne -bu 'v -hi.

² -Tebli -bu, -a too la 'a mu, a yi□e ni. E no- mo -tebli -mu', -aan Kukonyo -Yusu 'Klisu yi nyibli -lee -ni, bu nu.

³ De Nyisva -hve, e no- mo ba -ha 'aan dionu, ba -nyi 'aan dionu Nyisva pepe, 'aan ninabvi 'mu 'v yi 'sii -ni. De e □hen 'nyre, e no- mo, a 'ni 'nuo 'li 'lawlude ko -wlawlude 'hven-.

⁴ 'A -ne nyibeyu gbe 'bu ni 'v, e ko 'a nugba 'hven-, bu 'buble kva, □wi yi, -te Nyisva ni 'a -huhva, e ko, -te nyibli ni 'a -huhva -we.

⁵ Kee, a 'ni 'kve 'li yinyre-tebli -mu', 'aan □wli -hve □wien le, -wen nyibli -mu', -v 'yi Nyisva -yi.

⁶ Nyiblo □du 'ni 'nuo 'li -wlawli, e ko 'a 'bihian a nugba 'hven-, e ko, e 'ni 'kaa 'li 'a 'bihian □du, 'ki 'v nugbi a de ki. -A lee la 'a mu ni, □a ti la 'a mu -tee, -e mo, nyiblidu -mu', -v ni yinyre-teblidu a 'mu, -aan Kukonyo Nyisva a -bati di □nu 'ni klo.

⁷ Nyisva 'yi -a mu -da, 'ki -a 'mu -wlawlude ko 'lawlude 'hven- nu. Kee, e da -a mu ni, 'ki -aan ninabvi 'mu 'v yi 'sii -ni.

⁸ -Te e ni 'mu le, 'a -ti, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu 'ye ni pu -ti -bu nva yi bu, e 'yi -tonyibli a win 'pa-, e 'yi□i ki -hia -ni, kee, Nyisva -mu', -e yi 'a mu 'a -Hihiu* -nyi, e no- ko win e hia ki.

⁹ 'Diayinu -na, 'n 'yi □dedede -ko, □bu di 'a mu -lee -ni, 'ki 'v 'aan 'bio -Yusu a nyibli a nuvele a -ta', -e nu□o, -te a ko ba nu nuvele, Nyisva a □gbetu, e too ne 'a mo□o ni -dodo.

¹⁰ E mo -tee, 'a nuve Nyisva a nyibli a pepe -mu', -v ni 'li Masidvaniblogba 'kwli. Kee, ba □tu 'v 'kl de, 'ki 'v nuvele a 'mu, 'a -ta'.

¹¹ Ba □tu 'v 'kl, -e di□e nu, 'aan nunuklo 'ni □ha □cahwlan -ni, e ko, a 'ni 'bie 'li 'aan

'bio a -ti 'nyɪ lɛ, kɔ, nyiblo 'bu nɪ 'v, bu ɔtu 'v 'klɪ, ɛ 'mʊ 'a dɔnʊ lɛ -kikle -nɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ -a nu laɔa 'aan leelɛ.

12 'Bu mɔ, 'ba yɪɔɪ lɛ nɪ nɪ, -ɛ -bɪ nyibli -mʊ', -v 'yɪ -Yusu a nyibli 'pa-, v di 'v 'a mʊ 'nɪ ɔtuu -nɪ, ɛ kɔ, nyiblo ɔdʊ 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, bu pʊ 'a mʊ na wien.

-Nyrɔwɔ -Yusu di ya

13 'Diayɪnʊ -na, -a -hʊɛɔɛ nɪ, ba yi dɛ -mʊ', -ɛ di 'lu -mɔ mu, 'kɪ 'v -tonyiblo -bʊ, -ɛ 'kʊ a -ta', -ɛ diɔɛ nu, 'aan ɔwɪ 'nɪ ɔha bu 'mʊɛ 'dɔ, ɔwɪ yɪ nyibli -mʊ' -v 'yɪ -Yusu -yi, 'tɪ- -v 'yɛ nɪ -plee 'vɔv lɛ.

14 -A pʊɔv ɔhan-tɪ, -ɛ mɔ, -Yusu 'kʊ nɪ, ɔa pʊɔv ɔhan-tɪ -wɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa -ha 'lɪɔɪ 'kʊkʊnyibli 'nyɪ, 'ɛ -haɔa 'klɔ. ɛ nɔ-nuɔɔ, ɔa yiɔɛ, -ɛ mɔ, nyibli -mʊ', -v kuo -Yusu ɔwɪ yɪ, 'tɪ- -v 'kʊ, Nyɪsʊa di -ha 'lɪ ɔnʊ 'kʊkʊnyibli 'nyɪ, v kɔ -Yusu 'hʊɛn-, v 'mʊ 'v -tɛ nɪ -dɔ bʊ nɪ.

15 -Tɪ -bʊ, -a mi 'a mʊ lee mɔ, -aan Kʊkʊnyɔ, nɔ- tɔɔ nɛ -a mɔɔɔ: -Nyrɔwɔ -mʊ', ɛ di ya, -a mʊ -mʊ', -v 'tɪɛ di 'klɔ nɪ, -a 'yɪ 'lɪɔɪ 'lɪ -wɛ, -ba -hi nyibli -mʊ', -v 'kʊ ye'.

16 -Nyrɔwɔ a 'mʊ 'kwli, nyibli di 'wɪn Nyɪsʊa a win, -tɛ ɛ di 'lɪ 'a lelenyʊ -mɔ -hlee -nɪ, Nyɪsʊa a lelenyʊ a 'mʊ, 'waa nyiblo gbabʊ, ɛ 'mʊ 'lɪ win 'yaa -nɪ, ɛ 'mʊ hle. 'Bʊ -hi, -ɛ -bɪ Nyɪsʊa a -ɲamʊ di pʊ win, -aan Kʊkʊnyɔ -Yusu 'Kɪsʊ a 'mumu, ɛ 'mʊ 'lɪ yakɔ 'kwli -hɔn, ɛ 'mʊ ɔtɪ. Nyibli -mʊ', -v kuo ɔnɛ ɔwɪ yɪ, 'tɪ- -v 'kʊ, v nu-mɔ yɪ-henyibli, -v di 'lɪ 'kʊkʊnyibli 'nyɪ -hɔn, -v di 'klɔ 'hɪɪ,

17 'tɪ- -a mʊ -bʊ, -v 'tɪɛ di 'klɔ nɪ, Nyɪsʊa 'mʊ -a mʊ lɛ 'kukue -nɪ, -ɛ diɔɛ nu, -a kɔɔɔ 'hʊɛn-, -a 'mʊ yɪ bʊ -bibi -nɪ, 'kɪ 'lɪ 'nunɲmɪ 'kwli, -aan pɛpɛ, -a 'mʊ mu, -a 'mʊ -aan Kʊkʊnyɔ ye' 'bɛ mɔ mu, 'kɪ 'lɪ yɔ'. -A kɔ -aan Kʊkʊnyɔ 'hʊɛn-, 'kɪ -a di 'v -tɛ nɪ -dɔ bʊ nɪ, -tɛ 'klɔ tɛ yɪ bʊ.

18 'A -tɪ o, -tɛ ɛ nɪ 'mʊ lɛ, win a 'mʊ, nɔ-ba nu, ba ɔtutu 'lɪ ɔwɪ 'kwli blɛ.

5

-Ba nɪ 'v -pleelɛ'

1 'Diayɪnʊ -na, -a 'yɪ 'kɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, 'kɪ -ba 'cɪɪ nɛ 'a mʊ -mɔ, 'kɪ 'v tɪ -mʊ' -kɔ 'yɪ -tɛblɪ a 'mʊ, ɛ di 'v 'lu -mɔ -mʊ -nɪ a -ta',

2 -ɛ nuɔɔ, 'aan 'mumu, a yiɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, -nyrɔwɔ -mʊ', nyibli 'yɛ nɪ di 'v -Yusu 'Kɪsʊ nɪ -plee -nɪ, ɛ nɔ- ɛ di ya, ɔwɪ yɪ, -tɛ 'yiyɪnyɔ ni didie, 'ɛ yɪ 'kayu wa mɔ di 'tɔ', tɪ -mʊ', -ɛ kɔ 'yɪ nyibli 'yɛ nɪ -plee 'vɔv 'v.

3 'Ti -mʊ', -ɛ kɔ 'yɪ nyibli 'yɛ nɪ di 'vɔv 'lu -mɔ lɛ nɪ -hie -nɪ, v di lɛ pʊ: «'Dɪɔ -waan kɪ bʊ, ɔgbugblolɛ ɔdʊ 'yɪ 'lɪ -nɪ,» 'kɪ v di 'v ɔhɪwɛn a 'yiye -wɪɪ ɔtuu -nɪ, 'tɪ- 'kɪ nyiblo ɔdʊ 'yɛ nɪ di 'v wɪɔn nɪ ɔta. ɛ di 'wɪ nʊgba -mʊ', 'kwli yɛ kɪ, -ɛ mi ɔgbɪa mɔ yɪ, tɪ -mʊ' -kɔ 'yɪ ɛ 'yɛ nɪ -hie 'vɔv 'lu -mɔ lɛ.

4 'Diayɪnʊ -na, -nyrɔwɔ a 'mʊ, 'bʊ nyre 'v, ɛ 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, bʊ 'ta 'v 'a mʊ bʊ, -kɔtɪ a 'yɪ nyibliɔv -mʊ', -v nɪ 'lɪ halɔ 'nyɪ yɪ 'wɪ,

5 -ɛ nuɔɔ, 'aan pɛpɛ, a nɛ -nyre'. -A 'yɪ nyibli -mʊ', -v nɛ 'lɪ halɔ 'nyɪ lɛ yɪ 'wɪ.

6 -Tɛ ɛ nɪ 'mʊ lɛ, 'a -tɪ, -a 'nɪ 'ɲmee 'lɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ -v -bɪ nɪ, 'v yɪ ɲme. -A mʊ -mɔ -bɪ, -ba nɪ 'v -pleelɛ', -ba kɔɔ nɛ -aan dɔnʊ win kɪ.

7 'Tɔ 'bʊ -wɔn, 'kɪ nyibli yɪ 'v blɛ -pɛɛ -nɪ, 'v yɪ ɲme, 'tɔ', 'kɪ v yɪ 'waa dɔnʊ nɔ wɪɔn -hie -nɪ.

8 -A mʊ -mɔ -bɪ, -nyre', -a nɛ. -A 'nɪ -naɔa 'tɔ'. -Tɛ ɛ nɪ 'mʊ lɛ, 'a -tɪ, -a kɔ -ba kɔɔ nɛ -aan dɔnʊ win kɪ, ɛ kɔ, -ba 'cibi 'v -Yusu 'Kɪsʊ a ɔwɪ a yɪkuolɛ, -ba 'cibi 'v nʊnʊɛɛ -wɛ, -ɛ nuɔɔ, ɛ 'wɪɔɪ -tɛ -ba 'yɛ nɪ pʊ wɛn tawlawɪ, -ɛ diɔɛ nu, ɔdedede 'nɪ ɔha -a mʊ lɛ -hɛn. 'Kɪ 'lɪ ɔwɪ yɪkuolɛ 'kwli, -ba -ple -nyrɔwɔ -mʊ', -ɛ kɔ 'kwli Nyɪsʊa di 'v -a mʊ -waa -nɪ, -ɛ nuɔɔ, ɛ 'wɪ -tɛ -ba 'yɛ nɪ ɔtu wɛn 'kɪ ta-wɔnhungble 'lu.

9 Nyɪsʊa 'yɪ 'lɪ -a mʊ 'lɪ -ha, 'kɪ 'a yɪv 'mʊ -a mʊ klɔ a -tɪ. Kɛɛ, ɛ -ha 'lɪ -a mʊ nɪ, -ɛ diɔɛ nu, dɛ -mʊ', -Yusu 'Kɪsʊ -nu a -tɪ, ɛ 'mʊ -a mʊ wa, 'kɪ 'v 'a yɪv a -ta'.

10 -Yusu 'Kɪsʊ 'kʊ nɪ, 'kɪ 'v -aan -ta', -ɛ diɔɛ nu, ɛ kɔ -a mʊ 'hʊɛn-, -a 'mʊ 'v -tɛ nɪ -dɔ bʊ nɪ. 'Ye ɔbɪ -a 'kʊ, mɔ, 'ye ɔbɪ -a nɪ 'klɔ, -nyrɔwɔ -mʊ', ɛ di ya, ɛ kɔ -a mʊ 'hʊɛn-, -a 'mʊ 'v -tɛ nɪ -dɔ bʊ nɪ.

11 'A -tɪ o, ba pʊpʊ 'klɪ yɪa lɛ, ɛ kɔ, ba -hɪhɪɛ -nɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ a nɪ 'a nunuo.

Lɛ'boɔwin

12 'Diayɪnʊ -na, -a nyɛɛ nɛ 'a mʊ lɛ, nyibli -mʊ', -v nɪ Nyɪsʊa a -kʊan, 'kɪ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ, ba ɔtuu 'v ɔnʊ. U nʊ- mɔ

nyibli, Kɔkɔnyɔ ɔtu 'u bu, 'kɪ bu mɔ 'aan ye'nanyɔ, -ɛ diɔe nu, u 'mu 'a mu 'hru -tɔɔ -nɪ.

¹³ Nyɪsua a -kvan -mu', u ni a -ti, ba ɔtuu 'u ɔnu -tɛɛ, ɛ kɔ, ba nuɛ ɔnu -tɛɛ. A kɔ 'aan 'bio 'hɔɛn-, ba kɔ kɪbɔwɛɛnɛ.

¹⁴ 'Diayɪnu -na, -a nyɛɛ nɛ 'a mu ɛ, ba lee nyibli -mu', -u -mli, -ɛ mɔ, -mimlie 'yɪ -tɛɛ -nu. Nyibli -mu', -u kɔ huannu, ba ɔtu 'li ɔnu ɔwɪ 'kwli bu. Ba -hɛɛ nyibli -mu', -u 'yɪ 'kɪ -kɔ. Ba kɔ ɔwɪ a 'lɪla, 'kɪ 'u nyibli a pɛpɛ -mɔ'.

¹⁵ Ba -gbɛɛ nɛ 'aan dɪɔnu, -ɛ diɔe nu, nyiblo 'bu nu 'a mu dɛ -hvan -mɔ, a 'nɪ ɔhaɔa dɛ -hvan -mɔ nu -wɛ. Ba ɔtu 'u 'kɪ 'a -nɛ ti, -ɛ diɔe nu, a 'mu 'aan 'bio ɔhaandɛ -mɔ nu, ɛ kɔ 'a -nɛ nyiblo ɔdu 'hɔɛn-.

¹⁶ Ba nu dɔdu 'a -nɛ ti,

¹⁷ ɛ kɔ, ba 'cibi 'u Nyɪsua a dɪda.

¹⁸ 'Ye ɔbɪ ɔdedede 'yɪ 'a mu nɪ ni, ba -nyi Nyɪsua 'wio. Ba 'cibi 'u Nyɪsua a 'wio a -nyinyie, -ɛ nuɔo, kɛ- Nyɪsua ni 'a -huhva, 'a mu -mu', -u kɔ -Yusu 'Kɪsu 'hɔɛn-, -u -mɔɛ.

¹⁹ A 'nɪ 'kaa 'li Nyɪsua a -Hihiu* 'yɪ, 'kɪ bu nu -kvan.

²⁰ Nyibli -mu', -u -yɪ Nyɪsua a win wɪɔn -hɛ, a 'nɪ 'yɪraa 'li 'waa win.

²¹ -Ti a pɛpɛ, nyibli di hla, ba 'jɪraɔa' ɛ, -ɛ diɔe nu, a 'muɔu 'ye, 'bu mɔ, 'bu 'yɪ 'li Nyɪsua -mɔ nɪ -hɔɛn. 'Bu mɔ, 'ba 'jɪraɔa' ɛ, 'a dɛ -mu', -ɛ nɔ 'yɪ, ɛ nɔ- ba 'ble kva.

²² Ba hie 'u 'a -nɛ yɪnyɛdɛ ɔdu bu.

²³ Nyɪsua -mu', -ɛ 'yɪ -a mu kɪbɔwɛɛnɛ -nyi, bu nuɔo, ba ɔcɛɛ 'u 'yɪ pɛpɛ, ɛ kɔ, bu ɔtu 'aan -hihiu, kɔ 'aan ɔwɪ, kɔ 'aan -plahɔ a pɛpɛ 'yie, -ɛ diɔe nu, -nyɔwɔ -mu', -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu di ya, dɛ 'kuku 'nɪ ɔha 'li 'a mu' nɪ.

²⁴ Nyɪsua -mu', -ɛ da 'a mu, 'kɪ ba mɔ 'a nyibli, ɛ di dɛ a 'mu 'nɪ nu, -kɔtɪ 'bu hla -ti, ɛ niɔe nɪ.

²⁵ 'Diayɪnu -na, ba da Nyɪsua, 'kɪ 'u -aan -ta'.

²⁶ Ba -nyinyi 'wio, ɔwɪ 'yɪ 'diayɪnu.

²⁷ 'N nyɛɛ nɛ 'a mu ɛ, 'kɪ 'li -aan Kɔkɔnyɔ a 'nyɛ 'kwli, ba -hre 'cɪɛn -bu, 'kɪ 'u Nyɪsua a nyibli a pɛpɛ ye'.

²⁸ -Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu bu nu 'a mu ɔhaandɛ -mɔ.

'HUƐN A 'CRIƐN, Pɔlu gba la TESALONIKIKUƐ YI

1 'Mɔ Pɔlu □nuɔ, 'mɔ -yi 'criƐn bu 'cri, 'n kɔ Silasɩ kɔ Timote 'hƐn-. 'A mu -mu', -u mɔ Nyɩsua a nyibli, -u ni 'lɩ Tesalonikidɩɔ 'kwli, 'a mu -a yi -mɔ 'criɩ -ni. 'A mu -mɔ -aan 'Bai Nyɩsua kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ a nyibli.

2 -Aan 'Bai Nyɩsua kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ 'hƐn-, bu nu 'a mu □haande -mɔ, kɔ, bu -nyi 'a mu kibuwɛenɛ.

Nyɩsua di puɔ nyibli -bati lɛ -nyrɔwɔ -mu', -Yusu di ya

3 'Diayɩɩ -na, ɛ nɔɔ 'u lɛ, 'kɩ -ba -nyi Nyɩsua 'wio 'a -nɛ ti, 'kɩ 'u 'aan -ta', -ɛ nu□o, a kuo -Yusu □wɩb yi -tɛɛ, 'aan □wɩb a yikuole 'a mu 'ɛ yi kle -bii -ni, ɛ kɔ, 'aan nuɩvele 'ɛ yi kle -bii -ni -wɛ.

4 Ɛ nɔ- nu□o, 'bu mɔ, □ba ni 'u -Yusu a nyibli ye', -a pi 'aan -pli, -kɔtɩ 'ye □bu nyibli bu yi 'a mu □hɩɩɛn ni □tui, kɔ, bu yraa nɛ 'a mu, -tɛ a 'blee 'u kua, 'kɩ a 'blee 'u kua, 'a 'tɛ kuo -Yusu 'Klɩsɩ □wɩb yi.

5 De a 'mu, ɛ nɔ- tɩɛ □nɛ -a mu, -ɛ mɔ, -bati -mu', Nyɩsua di pu, ɛ di 'u yi 'nɩ 'sii -ni. -Tɛ a -nu, 'a kuo -Yusu □wɩb yi, 'kɩ 'lɩ □hɩɩɛndɩ -bu, 'a 'yiye 'kwli, 'a -tɩ, Nyɩsua di□e 'nɩ nu, a 'mu 'lɩ 'a 'kɩɔ yrayrɩ -mu', -ɛ 'ye ni -wɛ 'lɩ 'kwli pa. Nyɩsua a 'kɩɔ yrayrɩ a 'mu, 'a -tɩ, 'a yi □hɩɩɛndɩ a 'mu 'ye.

6 Ɛ mɔ □han-tɩ □nuɔ, Nyɩsua a -bati di 'u yi 'nɩ 'sii -ni, -kɔtɩ -tɛ nyibli ni 'aan □hɩɩɛn a □tutuo, kɛ- ni -do Nyɩsua di nu, ɛ 'mu □nu □hɩɩɛn □tu -wɛ.

7 'A mu -bu, -u yi □hɩɩɛn 'ye, -tɛ ti nɛ -bu, ɛ di -nyi 'a mu plo a bleelɛ, a kɔ -a mu 'hƐn-. Kɛ- ɛ di□e nu ti -mu', -ɛ kɔ 'yri -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu di 'lɩ yakɔ 'kwli -hɔn, ɛ kɔ 'a lɛlenyɩ -mu', -u ni 'klɩ kɩ 'hƐn-.

8 'Bu mɔ, 'bu yi 'lɩ ni di, -a di 'ye na a -huhli, nyibli -mu', -u hɩa Nyɩsua kɩ, 'tɩ -u 'yi □haantitɩ -mu' □wɩb yi -kuo -ni, -ɛ nɛ -Yusu 'Klɩsɩ a -tɩ -mɔ lɛ, ɛ di □tu □nu □hɩɩɛn.

9 □Hɩɩɛn u di 'ye, ɛ nɔ- mɔ: u di 'nɩ 'wan, -tɛ 'kɩɔ tɛ yi bu, Nyɩsua 'mu 'waa 'hru yi ka, -ɛ di□e nu, u 'nɩ □ha 'u -aan Kɔkɔnyɔ 'hɩɩ bu ni, ɛ kɔ, u 'nɩ □ha 'lɩ 'a -tɩ a 'yi'buɩɩa gbagbu 'kwli pa.

10 -Nyrɔwɔ -mu', -ɛ kɔ 'kwli -aan Kɔkɔnyɔ di 'u -dii -ni de, 'kɩ -tebli a 'mu, ɛ di 'u 'lu -mɔ -muu -ni. -Nyrɔwɔ gbagbu a 'mu 'kwli, ɛ di 'nɩ di, -ɛ di□e nu, 'a nyibli 'mu□u 'nyre lɛ pu. Nyibli a pɛpɛ -mu', -u kuo □nɛ □wɩb yi, u di -nyi□e -tɩ a 'yi'buale. 'Aan 'mumu, 'kɩ a di 'lɩ □nu 'nyi ni, -kɔtɩ -Yusu a -tɩ -mu', -a lee nɛ 'a mu, a kuo □nɛ □wɩb yi.

11 Ɛ nɔ- kɔ -tɩ, 'a -nɛ ti, □a de Nyɩsua, 'kɩ 'u 'aan -ta'. -A de□e ni, -ɛ di□e nu, ɛ 'mu□u nu, a 'mu 'u yi 'sii -ni, 'kɩ 'u□u ye', ɛ kɔ, a 'mu nyibli -mu' pa, -u bleɛ nɛ 'a 'kɩɔ yrayrɩ -mu' yi, -ɛ kɔ 'kwli ɛ daa 'lɩ 'a mu. -A de□e ni -wɛ, -ɛ di□e nu, ɛ 'mu 'a mu -hɛɛ -ni, 'kɩ 'lɩ 'a 'klɩkɩnɩnɩ 'kwli, 'kɩ ba nu □haan-tebli a pɛpɛ -mu', a -hɩɛ ba nu, ɛ kɔ -kuan -mu', a ni 'hƐn-, 'kɩ 'lɩ 'a □wɩb a yikuole 'kwli.

12 Nyibli 'bu yi de a 'mu ni 'ye, u kɔ bu pu -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'nyre lɛ 'aan -tɩ, u 'mu 'a mu 'nyre lɛ pu -wɛ, -aan Kɔkɔnyɔ a 'mu a -tɩ. De a 'mu, ɛ kɔ bu mu 'lu -mɔ, -kɔtɩ -aan Nyɩsua kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ 'hƐn-, u ni 'a mu □haande -mɔ.

2

De -mu', -ɛ di 'lu -mɔ mu, 'tɩ- -Yusu 'Klɩsɩ 'mu di

1 'Diayɩɩ -na, ti -mu', Kɔkɔnyɔ -Yusu di ya, -a 'mu lɛ 'kukue -ni, 'kɩ 'u□u ye', ɛ nɔ- kɔ -tɩ 'nɩ yi 'a mu -lee -ni. -A -nyɛɛ nɛ 'a mu lɛ:

2 Nyibli -bu 'bu yi□ɩ ni hɩɛ, -ɛ mɔ, -nyrɔwɔ -mu', -aan Kɔkɔnyɔ di ya, ɛ nyre 'u ni, ɛ 'nɩ 'gbugbloo 'lɩ 'a mu, ɛ kɔ, ɛ 'nɩ 'nuo 'lɩ 'a mu huannu. A 'nɩ 'puɩ 'lɩ□ɩ □han-tɩ, 'ye □bu u pu lɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsua, nɔ- tɔɔ □nu□u, mɔ, 'ye □bu a 'wɩn 'u□u nyibli -mu', -u hɩɛ Nyɩsua a -tɩ wien, mɔ, 'ye □bu u lee nɛ 'a mu, -ɛ mɔ, 'mɔ □cri□ɩ.

3 A 'nɩ 'wɛɛn 'lɩ, 'kɩ nyibli bu kaa nɛ 'a mu. Ba yi□e, -ɛ mɔ, 'tɩ- -nyrɔwɔ a 'mu, ɛ 'mu 'u nyre, nyibli -huɔhuɩ di hie 'u Nyɩsua a 'hru bu, kɔ 'crekɔnyɔ gbagbu

-mu', Nyɩsua di -huan a 'li na 'nyi pu, no-
di 'a -kvan -wlu tu.

4 'Crekonyo a 'mu, e di nyibli 'ni -lee -ni,
bu 'kee ne 'a -ne dedede a dida, mo 'ye
bu e mo Nyɩsua. E di e 'ni hla -we, -e
mo, e no- ni 'u 'a -ne dedede 'lu yi, e 'mu
'li Nyɩsua a 'kagbau bu pa, e 'mu 'li gbata
-mu' 'kwli bu ni, e 'mu bu hla, -e mo, e no-
mo Nyɩsua.

5 -Te 'n ni la 'li 'a mu 'nyi, -ti a 'mu, 'n
lee la 'a mo ni. Bi e 'ni -bi e 'li 'a mu
'kwli?

6 -Te ti ne -bu, dedede ka 'crekonyo
a 'mu yi, 'ki bu di. De a 'mu, a yi e
ni. Ti -mu', Nyɩsua wa 'nyre, 'bu nyre 'u,
'crekonyo a 'mu, e di bi pepe'.

7 E mo han-ti ni, -te ti ne -bu, nyibli
-huohu, u nu- -wen Nyɩsua yi. -A yi 'kl
-hɩn a 'mu ni, -koti Nyɩsua too ne -a
mo ni. -Ti -bu, 'n hle, e di 'u 'ni nyre,
kee, e 'ye 'u ni nyre. E ble yi, nyiblo
-mu', -e ka 'Crekonyo a 'mu yi, bu -ha 'u
'hru wlon,

8 'ti- 'crekonyo a 'mu, e 'mu pepe' bi.
-Aan Kɔkonyo -Yusu 'bu -di, 'ki 'li 'a -ti
a 'yi'buale 'kwli, e di hloon 'u 'crekonyo
a 'mu pepe 'lu, e 'mu bu -we.

9 'Crekonyo a 'mu, 'bu bi pepe', e
di 'ni di, 'ki 'li Satan a 'kl 'kwli,
e 'mu wlekeke-tebli -huohu nu.
Wlekeke-tebli a 'mu, e no- e di nu, e
'mu nyibli -kaa -ni.

10 E di nu yinyre-tebli a gblegble, e 'mu
nyibli -mu' -kaa -ni, u di 'li na -mu' 'nyi
pu, -e 'ye ni jre, -te 'klo te yi bu. Nyibli
a 'mu, u di 'ye huɩn, -koti u 'ni -hua a
li -ti a -te, 'u 'yi -nu -ni. 'Bu mo, 'bu
wen wen -ti a -te ki, Nyɩsua di wen ni
'ni wa.

11 -Te u 'ye ni -hua Nyɩsua, 'a -ti, Nyɩsua
ni e ni, 'waa 'lule-hihie 'e mii ke', ko, 'u
kuo hi wlu yi.

12 'A -ti, Nyɩsua a -bati di nyibli a pepe
a 'mu 'ni klo, -u 'ye ni -hua -ti a -te, ko,
-u nu -bu nu -tebli -hɩn.

*Nyɩsua -ha 'li 'a mu ni, e 'mu 'a mu wa
a -ti*

13 'Diaynu -na, 'a mu -mu', Nyɩsua nu
-ni, e noo 'u le, 'ki -ba -nyi e 'wio 'a -ne
ti, 'ki 'u 'aan -ta', -koti -te Nyɩsua 'mu la
'klo -wlu tu, e -ha la 'li 'a mu ni, -e di e

nu, e 'mu la 'a mu wa, 'ki 'li 'a -Hihiu* a
'kl 'kwli. 'A -Hihiu a 'mu, no- nu o, 'a -he
Nyɩsua a nyibli. E we 'a mu ni, -e nu o, a
kuo -ti a -te wlu yi.

14 E 'mu 'a mu wa a -ti, 'e da la 'a mu, 'ki
ba kuo la a wlu yi, ti -mu' -ko 'yri -a pu
la 'a mu -Yusu a haantitie. E -hu la a ni,
'ki ba nu doo, 'ki 'u -aan Kɔkonyo -Yusu
'Klɩsɩ a -ti a 'yi'buale a -ta'.

15 'A -ti, 'na 'diaynu -na, ba 'te kuo
-Yusu 'Klɩsɩ wlu yi, ko, ba naa -tebli
-mu', -a too ne 'a mu wlu ki le, 'ye bu
'ki 'u wuntu 'yri, ko, 'ye bu 'ki 'u 'rien
ki.

16-17 -Aan Kɔkonyo -Yusu 'Klɩsɩ a 'mu, e
ko -aan 'Ba Nyɩsua, -e nu ne -a mu, bu
tu 'li 'a mu wlu 'kwli bu, e ko, bu -nyi 'a
mu 'kl, 'ki ba nu haan-tebli, e ko, 'ki ba
hla haan-ti 'a -ne ti. -Te Nyɩsua ni -a mu
haande -mo, e yi -nyi -a mu 'kl 'a -ne ti,
e ko, e yi -a mu 'ni -he -ni, 'ki -ba -ple
haande -mu', -a yi, e di -a mu -nyi.

3

Ba da Nyɩsua, 'ki 'u -aan -ta'

1 'Diaynu -na, de -ko ki -a di 'u -yree
-ni, e no- mo: ba da Nyɩsua, 'ki 'u -aan
-ta', -e di e nu, Kɔkonyo -Yusu a win 'mu
bu 'heen -ni, nyibli 'mu bu kua 'ble, e ko,
u 'mu 'u 'u tuu -ni, wlu yi, -te a ni 'a
nunuo.

2 Ba da Nyɩsua -we, -e di e nu, e 'mu -a
mu -he -ni, nyibli -bu, -u ko 'cre, u 'ni ha
-a mu de -huan du -mo nu, -e nu o, e ko
nyibli -bi, 'u 'ye ni wen e ki, 'ki bu kuo
-Yusu wlu yi.

3 Kee, 'bu mo, ni kuo -aan Kɔkonyo
wlu yi, e 'ni -hie e 'u -mu bu. E di 'a
mu 'ni -he -ni, a 'mu 'kl ki ni, e ko, e
'mu bu nu, 'ki 'kuo -hɩn* a nyiblo gbagbu
'ye ni di 'a mu de -huan -mo ni nu.

4 -A kuo ne -aan Kɔkonyo wlu yi, 'ki
bu nu o, -ti -mu', -a too la 'a mu, ba 'cibi
'u 'a nunuo.

5 -Aan Kɔkonyo bu -he ne 'a mu, -e di e
nu, Nyɩsua a nu e 'mu kle -bii -ni, 'ki 'li
'aan wlu ki, e ko, -te a 'blee 'u kua, 'ki ba
'blee 'u kua, wlu yi, -te -Yusu 'Klɩsɩ ni la
'a nunuo.

E noo 'u le, 'ki nyiblo bu nu -kvan

⁶ 'Dɔayɔnɔ -na, -a -hɔɛɛ nɪ, 'kɪ 'lɪ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ a 'nyrɛ 'kwli, ba hlɔɔ -Yusu a nyibli -mɔ', -v mɔ -mimlinyibli -mɔ lɛ. U nɔ- -mɔ -bɪ, v 'nɪ ɔtuuɔ 'v dɛ -mɔ', -a tɔɔ nɛ 'a mɔ.

⁷ 'Aan 'mumu, a yiɛ nɪ, -tɛ a kɔ ba nu 'lɪ -aan ɔpɪ a lɛ-hɪhɪa. -Tɛ -a di la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, -a 'nɪ -nuɔ la -mimlinmlɪ lɛ.

⁸ -A 'nɪ -diɛ la 'aan dii-tɛblɪ dadɔ. Kɛɛ, 'tɔ kɔ -nyrɛ, ɔhɔɛn, nɔ- -a yɪ la 'ye, -aan ɔgbɛv, ɔa ni la -kɔan, -ɛ diɛ nu, -a 'mɔ -aan dɔɔnɔ lɛ -kiklɛ -nɪ. -A 'nɪ -hɔaɔ la ba kɔ la lɛkiklɛɛ -aan -tɪ.

⁹ Ɛ mɔ ɔhan-tɪ ɔnɔ, 'hru pɛ la 'v bɔ, 'kɪ -ba -hɔa la 'a mɔ diidɛ, kɛɛ, ɛ mɔ dɛ ɔnɔ, ɔa -hɔɛ -ba tɔɔ la 'a mɔɔ. Ɛ nɔ- kɔ -tɪ, ɔa ni la -kɔan.

¹⁰ -Tɛ -a nɪ la 'lɪ 'a mɔ -mɔ, kɛ- -a pɪ la: «Nyibli 'bɔ 'yɛ nɪ -hɔa bɔ nu -kɔan, ɛ 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ, bɔ di dɛ.»

¹¹ Ɛ 'wɪ yɪ, -a 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, nyibli -bɪ nɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, 'v nɪ -mimlinmlɪ lɛ. U 'nɪ -hɔaɔ la bɔ nu -kɔan, kɛɛ, dɛ v nɔɛ -nɪ, ɛ nɔ- mɔ, bɔ pɔ 'lɪ 'waa 'bɪo a -tɪ wuntɔ 'nyɪ lɛ.

¹² Nyibliɔ a 'mɔ, v nɔ- -a yɪ 'lɪ -mɔ -hlee -nɪ. -A yɪ ɔnɔ 'nɪ -lee -nɪ, 'kɪ 'lɪ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ a 'nyrɛ 'kwli, -ɛ mɔ, bɔ nu -kɔan -tɛɛ, -ɛ diɛ nu, v 'mɔ 'waa dɔɔnɔ yɪ -wɔn.

¹³ 'Dɔayɔnɔ -na, 'a mɔ -mɔ -bɪ, ba 'cibi 'v, ba nu ɔhaandɛ. 'Aan 'klɪ 'nɪ 'wɛɛ 'lɪ.

¹⁴ -Baklɛ, nyibli -bɪ di 'v 'nɪ nɪ, -tɪ -bɔ, -a yɪ 'crɪ, 'kɪ ɛ 'yɛ nɪ di 'vɔ nɪ ɔtuu -nɪ. 'Bɔ mɔ, 'bɔ nɪ 'mɔ lɛ, -ɛ -bɪ ba 'nɛɛ ɔnɛ 'yɛ kɪ bɔ, ɛ kɔ 'a mɔ 'hɔɛn-, a 'nɪ 'bibie 'lɪ 'yɪ lɛ, -ɛ diɛ nu, -tɔɪ 'mɔɔ nu.

¹⁵ A 'nɪ 'yɛraa 'lɪɪ, kɛɛ, ba -gbɛɛ ɔnɛ -tɛɛ, -kɔtɪ ɛ mɔ 'aan 'dɔayɪ ɔnɔ.

Lɛ'boɔwin

¹⁶ -Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'mɔ, -ɛ yɪ nyibli kɔbɔwɛɛnɛ -nyɪ, bɔ -nyɪ 'a mɔ kɔbɔwɛɛnɛ 'a -nɛ tɪ, 'kɪ 'v 'a -nɛ ɔdedede a -ta'. -Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu bɔ nɪ 'v 'aan pɛpɛ -mɔ.

¹⁷ Kɪ mɔ 'crɛnkɔtɔɔ -bɔ kɪ, 'mɔ Pɔlv, 'na ɔgbɛv, 'mɔ -yɪ 'crɪ. 'N 'bɛtɪ 'a mɔ. Kɛ- 'n nɪ 'na 'nyrɛ a 'cɪcrɪ, 'kɪ 'lɪ 'na 'crɪn a pɛpɛ 'kwli. 'Na 'cɪcrɪ-jɔ, nɔ- di 'a mɔɔ -tɔɔ -nɪ, -ɛ mɔ, Pɔlv ɔcrɪ 'crɛn -bɔ.

¹⁸ -Aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ bɔ nu 'aan pɛpɛ ɔhaandɛ -mɔ.

YI-HECRIEN, Pɔlu gba la TIMOTE YI

1 'Mɔ Pɔlu, 'mɔ -yi 'crien -bu 'cru. 'Mɔ -Yusu 'Klɪsu a -mɔnanyɔ* ɲɪɔ, -ε nuɲo, -aan Wanyɔ Nyɪsua kɔ -Yusu 'Klɪsu 'hɛn-, ɔ nu- lee 'mɔ. -Yusu 'Klɪsu a 'mɔ, ε nɔ- kɔ -bu nu dε -mɔ', -a yi -ple.

2 Timote, -mɔ 'n yi -mɔ 'cru -ni. 'Mɔ Nyɪsua naa 'li, 'ti- ɲɪ kuo -Yusu ɲwɪ yi. Ε nɔ- nuɲo, ɲɪ mɔ 'na 'yu. -Aan 'Bai Nyɪsua kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu 'hɛn-, bu nu -mɔ ɲhaandε -mɔ, bu yru -na nyai, kɔ, bu -nyi -mɔ kɪbɔwɛɛnle -wε.

Ba -gbεε nε 'aan dɪɔnu, 'kɪ 'v hitɔɔle a -ta'

3 -ε -bi 'kɪ, ti -mɔ' -kɔ 'yri 'n mi la 'li Masedɔantɪblɔgba 'kwli, 'n lee la -mɔ ni, -bu ni la 'li Efɛstɪɔ 'kwli bu. -Ti ni -do a 'mɔ, 'n lee la -mɔ, ε nɔ- 'n 'tɪε hɛ, 'kɪ -bu ni 'li Efɛstɪɔ 'kwli bu, -ε nuɲo, 'kɪ 'li Efɛstɪ, nyibli -bi ni 'li, -ɔ tɔε nyibli -ti -mɔ', 'n 'yi ɲɪ -tɔɔ -ni, 'kɪ 'v Nyɪsua a -ti a -ta'. Lee ɲɪ, bu 'kee nε 'a nunuo.

4 Lee ɲɪ -wε, bu 'kee hɪledɪ a pɔpɔ, 'kɪ 'v Nyɪsua a -ti -mɔ', kɔ, bu 'kee gblε a pɔpɔ -wε, 'kɪ 'v -aan 'bainɔ a ɲhrɪn a ɲhrɪn a -ta'. -Tɛblɪɔ a 'mɔ, ε niɲe ni, nyibli 'v pɪ gblε dɪakɪ, kεε, 'waa gblε a 'mɔ, ε 'nɪ -hεεɲe nyibli, 'kɪ bu wen dε -mɔ', Nyɪsua -hɔε kɪ, -ε niɲe, 'ti- 'v kue ɲnε ɲwɪ yi, 'ti- Nyɪsua 'ε wε ɲɪ.

5 Dε -mɔ', -ε mɔ dε gbagbɔ, 'kɪ 'li Nyɪsua a tɔɔle 'kwli, ε nɔ- mɔ -Yusu a nyibli bu kɔ nɔε. Nyiblo 'bu ni 'v, 'a ɲwɪ 'bu 'sii 'v yi, ε kɔ, 'bu 'ye ni yεε ɲnε -ti, 'bu kuo -Yusu ɲwɪ yi -tεε, -ε -bi nyiblo a 'mɔ, ε di kɔ nɔε a 'mɔ, -kɔtɪ 'n hɛ.

6 Kεε, 'kɪ 'li Efɛstɪ, ε kɔ tɔɔnyɔ -bi, 'v hie 'v ɲhaantɔɔle bu, 'v pɪ gblε, -ε 'yi 'tu yi -kɔε.

7 ɔ -hɔε bu mɔ Nyɪsua a tetetɔnyɔ gbagbɪ, kεε, -ti -mɔ', ɔ tɔε -ni, ɔ 'yiɲɪ -yi, kɔ, -ti -mɔ', 'waa 'mumu, ɔ pɔ ɲhan-tɪ, -ε kɔ kɪ ɔ yi 'v -hlee -ni dɪakɪ, ɔ 'nɪ -yruɲo hɲɪ' lε.

8 -A yiɲe ni, -ε mɔ, Nyɪsua a tete mɔ ɲhaandε ɲɪɔ, 'bu mɔ, -ti -bu, ε hɛ, ɲba yiɲɪ nyibli a tɔɔle ni ni.

9 -Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, Nyɪsua 'yi tete a 'mɔ -nu, 'kɪ 'v nyibli -mɔ', -ɔ 'sii 'v yi -mɔ, kεε, ε nuɲo ni, 'kɪ 'v dε'kukununyɔ -mɔ. Nyibliɔ 'a mɔ, ɔ 'nɪ ɲtuuɲo 'v Nyɪsua kɔ 'a tete 'hɛn- 'v, kɔ, 'v 'yi 'v 'waa 'bio -tonyibli a 'vɲtuule -kɔ, kɔ, 'waa ɲwɪ yraa Nyɪsua a -ti ni, 'v 'lε nyibli, mɔ 'ye ɲbu bu mɔ 'waa 'bai kɔ 'waa 'dii 'hɛn-,

10 'v ni 'lawlu, kɔ 'a -nε 'kugbapudε ɲɔ 'hɛn-, nyɪbɛpɔ 'v ni 'waa 'bio nyɪbɛpɔ nɔgbɪ -mɔ', 'v yi -tonyibli 'yri, 'v ni ɲɪ ɲkoyo -mɔ', 'v kɔ hɪ lε, kɔ, 'bu hla -ti, ɔ 'nɪ -nuɲo hɲɪ. Nyibliɔ a 'mɔ, -tɛblɪ a pɛpɛ -mɔ', ɔ ni, ε kɔ Nyɪsua a ɲhaantitɪ, -ε mɔ ɲhaantɔɔle 'hɛn-, ε 'yi -pε.

11 Kε- Nyɪsua a ɲhaantitɪ ni 'a tɔɔle. ɲHaantitɪ a 'mɔ, Nyɪsua nɔ- lee 'mɔ, ɲbu pɔɲ nyibli. ɲHaantitɪ a 'mɔ, ε tɔε nε -a mɔ Nyɪsua a -ti a 'yi'buɔa, Nyɪsua -mɔ', -ε yi -a mɔ plo a bleelε -nyi.

Pɔlu yi -nyi -Yusu 'wio, 'kɪ 'v ɲhaandε -mɔ', ε nuɲo -mɔ a -ta'

12 'N yi -nyi -Yusu 'Klɪsu 'wio, -ε mɔ -aan Kɔkɔnyɔ. Ε nɔ- -nyi 'mɔ 'kɪ, 'kɪ ɲbu nu 'a -kɔan -bu, ε -nyi 'mɔ. 'N yi -nyiɲe 'wio, -tε ε -nu, 'ε -ha 'li 'mɔ, 'kɪ ɲbu mɔ 'a -kɔannunyɔ,

13 'mɔ -bu, ti -hi la a ti 'yri, -ε yi la 'a 'nyre yi nyre, -ε ɲtui laɲa ɲhɔn, ε kɔ 'a nyibli 'hɛn-, -ε -hε laɲa 'yri lε. Kεε, Nyɪsua yru 'na nyai, -ε nuɲo, 'n 'yi la -Yusu 'Klɪsu ɲwɪ yi -kuo -ni, kɔ, dε -mɔ', 'n ni la, 'n 'yi laɲa -yi.

14 -ε -bi -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu nu 'mɔ ɲhaandε -mɔ dɪakɪ, 'kɪ 'li dadɔke 'kwli. Ε nuɲo ni, 'nɪ kuo ɲnε ɲwɪ yi, kɔ, 'nɪ kɔ 'a nɔε.

15 Ε kɔ win -bi, 'ε mɔ -tεε a win. Nyibli a pɛpɛ blεε yi, bu kuo ɲnε ɲwɪ yi. Win a 'mɔ, ε nɔ- -bu: -Yusu 'Klɪsu di 'nε- -tɔtɔ kɪ, -ε diɲe nu, ε 'mɔ dε'kukununyɔ wa. 'Na 'mumu -bu, 'n mɔ la dε'kukununyɔ a nyiblo gbagbɔ.

16 -Tɛblɪ 'kukui, 'n ni la a -ti, ε nɔ- nuɲo, Nyɪsua 'ε yru 'na nyai, 'ε nuɲo, -Yusu 'Klɪsu 'ε 'la ɲwɪ dɪakɪ, 'kɪ 'v 'na -ta', 'ye ɲbu 'na -tɛblɪ 'kukui, 'n ni la, bu -hu. Kε- ε -nu, 'ε tɔɔ ɲnε nyibli yi, -ε mɔ, 'ye ɲbu

nyiblo a -tebli 'kukui bu -hu, -Yusu 'Klisu ko □wlv a 'lila, 'ki 'u nyiblo a 'mu -mɔ', -ε di□e nu, 'a -nε nyiblo 'mu□v □wlv yi -kuo -ni, Nyisua 'mu nyiblo a 'mu 'klo yrayru, -ε 'ye ni -we 'li -nyi.

17 Nyisua bu ko -ti a 'yi'buale ko 'u□tuule ti a pepe. ε nɔ- mɔ 'klohiebodto. ε 'ni 'ku□v li 'klo -mɔ 'klo. Nyiblo 'ni 'ye□e li□i. ε ni -do, ε nɔ- mɔ Nyisua. Ke- ε ni 'mu.

18 'Na 'yu Timote, titie -bu, 'n yi -mu ti, 'n -hve□ε ni, 'a -ti 'ni 'hruo 'li -mu -mɔ. □Tu 'u 'khi, yino-kvan -bu, -ni, -bu nu□o -tee, □wi yi, -te 'seyotayu ni, 'ε -wen tu. ε 'ni 'hruo 'li -mu -mɔ, -ε mɔ, Nyisua a □gbetu, ε nɔ- -nyi -mu -kvan -bu, -ni. ε nɔ- naa la 'li□i 'a winwlon-hanyu* wlon, 'u hla la□a.

19 'Cibi 'u -Yusu a □wlv a yikuole. Pu -na □wlv a win nua yi bu, □ni □ha -tebli -mu', -ε ko ki -na □wlv yi 'u -mu -mɔ 'pleε -ni nu. ε ko nyibli -bi, 'ye □bu 'waa □wli bu yi □nu 'nyre ni □hen, u 'ni -pu□v li 'waa □wli nua yi bu. ε nɔ- nu□o, 'u -sa, 'ki 'u -Yusu a □wlv a yikuole -mɔ.

20 'Ki 'li □nu 'nyi, 'ki Himene ko Alesadri 'hven-, u ni 'li. ε nɔ- nu□o, 'ni pu □nu 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu Satan -ji', -ε di□e nu, u 'mu □hven 'ye, u 'mu□v yi, -ε mɔ, nyiblo 'ni 'ye□e li Nyisua -ti -hvin 'hvi le.

2

-Te -mu', -a ko ba nu -tebli a nunuo, 'ki 'li 'cve 'kwli

1 Yi-hede, 'n -hve ba nu, 'a mu -Yusu a nyibli, ε nɔ- mɔ ba da Nyisua, 'ki 'u nyibli a pepe a -ta', ba pu 'li □nu Nyisua -ji' bu, ko, ba -nyi Nyisua 'wio -we, 'waa -ti.

2 Ba da Nyisua, 'ki 'u 'kunpu ko bodiɔpu ko 'blugbanaanyu a pepe a -ta', -ε di□e nu, -a 'mu plo a bleele ko, ε ko kibwεenle 'hven-, 'ki 'ne- 'klo -bu ki. -Ba □tuu 'u Nyisua 'u, ko, -aan nunuklo bu 'sii 'u yi.

3 De a 'mu, ε nɔ- nɔ yi, 'ki 'u Nyisua ye'. ε nɔ- wa -a mu,

4 ko, 'ε -hve bu wa nyibli a pepe, ko, 'ε -hve bu yi -ti a -tee.

5 Nyisua mɔ Nyisua ni -do. 'Ki ε ni 'li 'kibia -bi ki, -tonyibli 'u ni 'ne- 'kibia -bi ki. Nyiblo ni -do, ε nɔ- ni 'u Nyisua ko -tonyibli 'hven- -gbati. Nyiblo a 'mu, ε nɔ- mɔ -Yusu 'Klisu, -ε -he -tonyiblo.

6 ε di 'ne- ni, 'ε -ha 'a dionu, 'ε 'ku, 'ki 'u nyibli a pepe a -ta', ε 'mu □nu □gble, 'ki 'u 'waa de 'kuku -mɔ', ε 'mu □nu 'a nyibli -mɔ' nu. Ke- -Yusu nu□o nyibli a toole, -ε mɔ, Nyisua -hve bu wa nyibli a pepe. Ti -mu', Nyisua wa la 'nyre, 'ki -Yusu toɔ 'u nyibli de a 'mu.

7 ε nɔ- ko -ti -Yusu 'ε nu 'mu 'a lelenyo -mɔ, ko 'a -monanyɔ* 'hven-, -ε di□e nu, nyibli -mu', -u 'yi -Juukve* 'pa-, 'mu □nu Nyisua a □haantitie -toɔ -ni, u 'mu -Yusu □wlv yi -kuo -ni, ko, u 'mu -ti a -tee yi. -Ti -bu, 'n hle, ε mɔ □han-ti □niɔ, ε 'yi hi 'pa-

8 -ε -bi 'ki, 'n -hve□ε ni, nyibepu bu da Nyisua, 'ki 'u 'a -ne -tite □du. 'Bu mɔ, 'bu yi□i ni de, 'waa □wli bu 'sii 'u yi, yru ko gble 'ni 'nu 'li 'waa □wli ki.

9 Nugbi -mɔ -bi, 'waa 'hulepu-tebli, u pu 'hvi le, bu ko 'u, u 'ni 'yaa 'li 'waa dionu. 'Waa yinno u bleε yi bu □mɔ le, ε 'yi bu bi 'ludu -mu', nyibli bu 'ye, 'u 'te 'u ble, ko, ε 'yi bu □tu 'li nu□yri 'waa dionu nu' le, bu pu -ti dabu le, ko, bu pu 'ciun lo le, ε ko 'hulepu-tebli -mu', -ε pi □die diaki.

10 -Te -mu', 'waa yinno ko bu ni 'mu, ε nɔ- -bu: 'Waa nunuklo ko bu 'sii 'u yi. 'Bu yi nina le ni ni, -ε -bi nyibli di□e 'ni 'ye, -ε mɔ, nugbi a 'mu, u nve Nyisua ni, 'ti- 'u □tui 'u□v 'u.

11 Nugbi 'bu yi Nyisua a toowin ni 'win, u bleε yi, bu pu□v nua yi bu, bu □tuu 'u 'cve a ye'nanyu -mu', -u tue Nyisua a -ti.

12 'Ni -hua□a li□i, 'ki nugba bu toɔ nyibeyugbe Nyisua a -ti, ko, 'ni -hua□a li□i -we, 'ki nugba bu ni 'u nyibeyugbe 'lu yi, keε, bu pu 'u nua bu,

13 -ε nu□o, Adamu, ε nɔ- Nyisua nu yi-hede, 'ti- 'ε nu nugba, -ε mɔ Efu.

14 'Ya 'u 'lu de, Satan, -ε mɔ 'kuo -hvin* a nyiblo gbagbu, ε 'yi Adamu 'pa-, ε 'yi□i me le -ha, 'ki bu kaa □ne, keε, nugba, ε nɔ- -ha□a me le, 'ki bu kaa □ne, 'ti- nugba a 'mu, 'ε -heε Nyisua a -ti le.

15 Keε, 'ye □bu bu ni 'mu le, nugbi di ko 'yonu, 'ti- Nyisua di □nu 'ni wa, 'bu mɔ, bu 'cibi 'u 'a □wlv a yikuole, ko, 'bu ko nvele, ko, 'waa nunuklo 'bu 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', ko, 'bu 'ye ni 'yaa 'li 'waa dionu.

3

'Cvε a 'yie□tunyv

1 ε kσ winbv -bι, 'ε mσ -tεε a winbv. ε nσ- mσ: Nyiblo 'bv yι□ι nι -hυε, bv mσ 'cvε a 'yie□tunyσ, ε mσ □haandε □nισ, 'ε yι□ι 'lu -mσ λε -hie.

2 'Cvε a 'yie□tunyσ, a nunuklσ blεε yι, bv nσ yι, -ε di□e nu, nyiblo □dv 'nι □ha□a -tι -yεε -nι, kσ, ε blεε yι, bv mσ nugba nι -do a nyibv*, ε kσ bv yι 'a dισnv a naale, 'ε kσ bv -hie 'lu λε -tεε, 'a nununmli kσ bv 'sii 'v yι, ε kσ bv yι 'dagbι -mv', -v pvε 'li 'a -te a lekiklele, ε kσ bv yι Nyisva a -tι a tσole -tεε,

3 ε 'yι yι blεε -nι, bv -hie nε 'a dισnv nσ wλσn, ε 'yι yι -blεε -nι, bv kσ yrv, keε, ε kσ bv kσ □wlv a 'lila, kσ, ε blεε yι, bv □mvσ□σ λε, 'kι nyibli a pεpe bv kσ kibvweenle, ε 'yι yι -blεε -nι, bv nvε 'wliye diaktι,

4 ε blεε yι, bv yι 'a 'kayu a naale -tεε, bv nu□o, 'a 'yonv bv kσ 'a 'v□tuule -tεε,

5 -ε nu□o, nyiblo 'bv 'yι 'a dισnv a 'kayu a naale -yι, -ε -bι ε 'yι 'li□ι 'li -wε, bv naa Nyisva a 'cvε.

6 'Bv mσ, 'ba yι 'v 'cvε a 'yie□tunyσ bv nι □tui, ε 'nι 'mσσ 'li nyiblo -mv', -ε -he mσ mσ -Yusu a nyiblo. 'Bv pa, 'bv mσ nyiblodv a 'mv, -ε -bι ε di 'yaa 'li 'a dισnv. 'Bv nu□o, -ε -bι Nyisva a -bati di□e 'nι klσ, □wι yι, -te ε nu 'kuo -hvιn* a nyiblo gbagbv a kuklσ.

7 Nyiblo -bv, -ε di 'cvε a 'yie□tunyσ -he, 'a ninabvι blεε yι, bv nu□o, nyibli -mv', -v 'yι -Yusu a nyibli 'pa-, bv kσ 'a 'v□tuule. ε nσ- 'yι□ι 'pa-, ε di pie 'waa 'yie, 'ti- v 'mv□v -tι -yεε -nι, -ε -bι 'kuo -hvιn a nyiblo gbagbv -wε 'li bv ka□a yι nι, -ε di□e nu, ε 'nι □ha -kvan nu -tεε.

'Cvε a -heenyibli

8 'Cvε a -heenyibli -mσ -bι, v kσ bv pv 'waa dισnv gblo yι. V 'yι yι -blεε -nι, bv naa 'li nι 'hvεn. V 'nι 'naa 'li nσ diaktι. V 'nι 'nvε 'li 'wliye diaktι.

9 'Waa nunuklσ bv 'sii 'v yι, -ε di□e nu, 'waa □wli 'nι □ha □nv -tι -yεε -nι. 'Ti- winbv -bv, Nyisva tσσ □nv, bv 'ble□e kva -tεε.

10 'Ti- a 'mv 'v 'cvε a -heenyibli ble □tu, yι-hede, a kσ ba nu, ε nσ- mσ, ba □te □nv 'yι. 'Bv mσ, 'ba 'ye□e, -ε mσ, 'waa nunuklσ

'sii 'v yι, -ε -bι a -wε 'li ba □tu 'v □nv bv nι.

11 'Waa nugbι a 'klσ kσ bv 'sii 'v yι -wε. ε 'yι yι -blεε -nι, 'waa pvpvwin bv nyre yι. V blεε yι, bv pv 'waa dισnv gblo yι. V blεε yι, bv mσ nugbιdv -mv', nyibli -wε 'li bv kuo □wlv yι.

12 'Cvε a -heenyibli blεε yι, bv mσ nugba nι -do a nyibv†. ε blεε yι, bv yι 'a 'kayu a naale -tεε.

13 'Bv mσ, 'cvε a -heenyibli 'bv yι -kvan nι nι -tεε, -ε -bι nyibli di 'v □nv 'nι □tuu -nι. 'Bv mσ, 'bv yι Nyisva a -tι nι hle, v 'yι yι -blεε -nι, bv pie nyiblo □dv a hvannv, -ε nu□o, v kuo -Yusu □wlv yι -tεε.

De gbagbv -mv', -ε -hlii nyibli 'yι kι, 'ti- Nyisva tσσ nε -a mv

14 Timote, -mσ 'n yι -mσ 'crυ -nι, keε, 'na □wlv -hvε wen□e nι, □bv di wen 'li -mv -mσ.

15 'Bv mσ, 'na didie 'bv yι 'v bv nι -wleen -nι, -ε -bι 'crien -bv, ε nσ- di -mσ□σ -tσσ -nι, -te -mv', Nyisva a □tugba a nyibli kσ bv nu 'waa dισnv a naale. □Tugba a 'mv, ε nσ- mσ 'cvε. 'Klσhienyisva a 'cvε □nισ. 'Cvε, nσ- 'ble Nyisva a tσσwin kva, -ε mσ -tι a -tεε, □wι yι, -te 'katui -nu, 'v 'ble □gbi-handε kva.

16 -Ti a -tεε a 'mv, ε -hlii la nyibli 'yι kι, Nyisva, nσ- tσσ nε -a mσ□σ. ε tvε nε -a mσ□σ yι, -te -mv', -a kσ -ba nu Nyisva a 'hru a nina. -Ti a -tεε a 'mv, ε mσ de gbagbv □nισ. ε nσ- mσ:

-Yusu 'Klvσ -he -tonyiblo, 'ε di 'nε- -tvtv kι, keε, Nyisva a -Hihiu* tσσ □nε nyibli nι, -ε mσ, ε mσ Nyisva a 'Yu □nισ. -Te -bv, ε nι 'mv, ke- Nyisva a lelenyv nu 'a 'yiye,

nyibli 'v hla 'a -tι, 'kι 'li dakσ a pεpe 'nyι, dakσ a gblegble a 'mv, 'v kuo □nε □wlv yι, 'ti- Nyisva 'ε gba 'li□ι yakσ 'kwli, 'ε -nyi□e -tι a 'yi'bvale.

4

Nyibli -mv', -v tvε hitσole

1 Nyisva a -Hihiu* hle□e nι, -ε mσ, le'bvσti 'yri, 'ti- -Yusu 'mv 'li di, ε di kσ

* 3:2 3.2 -v'v-: ε 'yι yι -blεε -nι, bv nu -wlawli. † 3:12 3.12 -v'v-: ε 'yι yι -blεε -nι, bv nu -wlawli.

nyibli, -v 'ye ni di□e □wlv yi ni -kuo -ni de, v 'mu nyibli -mu', -v mo hwinwlon-hanyo nua yi bu pu, 'ti- hwinwlon-hanyo a 'mu, -tebli -mu', 'kuo -hwin* tve -ni, v nu- v yi □wien le kve.

² Hwinwlon-hanyo a 'mu, v nee 'li ni 'hven, 'v ni hu. 'Waa □wlv 'ni -yee□e li □nu -ti, 'bu mo, 'bu yi hi a 'mu ni ni.

³ Nyiblidu a 'mu, v wen 'ni, nyibepu ko nugbi 'hven-, v 'ni 'kukoo 'li -ni. 'Ya 'v 'lu de, v wen 'ni, e ko didi-tebli -bi, nyibli 'yi yi -blee -ni, bu di. Kee, Nyisua nu didi-tebli a 'mu ni, -e di□e nu, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu kuo -Yusu □wlv yi, 'bu yi -ti a -tee, bu -nyi Nyisua 'wio, 'ki 'v didi-tebli a 'mu a -ta', e 'mu□v di.

⁴ 'A -ne de, Nyisua -nu, e nu -tee. -A 'yi yi -blee -ni, -ba yraa ne 'a de -bi, 'bu mo, □ba yi Nyisua 'wio ni -nyi, 'ki 'v Nyisua a -nyinyi-tebli a -ta'.

⁵ Didide -mu', -a yi di, e 'sii 'v yi, 'ki 'v Nyisua ye', -e nu□o, Nyisua a 'mu, e hlee□e ni, ko, □a de□e, 'bu mo, □ba yi de ni di, 'ki bu nu -a mu □haande -mo.

-Yusu 'Klsv a -tee a -kvannunyo

⁶ -Ti -bu, 'n hle, 'bu mo, □ni yi□i -Yusu a nyibli ni -tve -ni, -e -bi -mo -Yusu a -tee a -kvannunyo □ni□. E 'wi yi, -kuo Nyisua a win □wlv yi, 'ti- -te -mu', win a 'mu, e pi, ke- -ni nua. -E -bi Nyisua a □haantoolē, e no- -yi □wien le kve.

⁷ Kee, 'ledu -mu', -e 'ye ni da □dedede, ko, Nyisua 'ye ni -hua, □ni 'puv 'li□i nua yi bu. □Muo□o le 'a -ne ti, 'ki -bu na, □wi yi -te -mu', Nyisua ni 'a -huhua.

⁸ Nyiblo 'bu 'cibi 'v cigbe a 'gbugba, -e di□e nu, 'a 'hu 'mu -tee nu, e mo -heele gbe □ni□. Kee, -te -mu', Nyisua ni 'a -huhua, 'bu mo, 'bu yi nua le ni ni, de a 'mu, e mo -heele gbagbu □ni□, 'ki 'ne- 'klo -bu, -a ni 'ne- ki, ko, 'ki 'li Nyisua a 'klo yrayru -mu', -e di 'li di 'kwli.

⁹ -Ti -bu, 'n hle, e mo □haan-ti □ni□. Nyibli a pepe blee yi, bu 'ble□e kua.

¹⁰ -A kuo 'Klohienyisua □wlv yi. E no- nu□o, □a □tui 'v 'kl, □a yi □hven 'ye, □a ni 'a -kvan. Nyisua a 'mu, e no- we nyibli, kee, sey-sey, nyibli -mu', -v kuo -Yusu □wlv yi, v nu- e we.

¹¹ -Ti a pepe -bu, 'n hle, 'nee □ne ki bu -tee, -bu too □ne nyibli, v 'mu□v yi.

¹² □Ni 'ween 'li, 'ki nyiblo □du bu □ti□ 'li -mu, -te -mo gblohian a -ti. Kee, -na nununmlt bu too □ne -Yusu a nyibli, -te 'waa nununmlt ko bu ni 'mu. E 'wi yi, -te -na puwwin ni 'mu, -te -na nunabv ni 'mu, -te -na nyibli a nvele ni 'mu, -te -na Nyisua a □wlv a yikuole ni 'mu, -te -na □wlv a yi'siile ni 'mu, 'a pepe a 'mu, bu too □ne -Yusu a nyibli, -te -mu', 'waa 'klo ko bu ni 'mu.

¹³ 'Ti- 'mu 'li -mu -mo di, 'cibi 'v Nyisua a win a -hihre, 'ki 'v nyibli ye'. Yrue □nu win a 'mu le, ko, too □nu□v.

¹⁴ De -mu', -e ko 'kl Nyisua -nyi la -mu, □ni 'nuo 'li□i 'kl 'li -wenmlt ki le. Ti -mu' -ko 'yri, 'cve a winwlon-hanyo* hlaa la 'v -ti a 'mu, ko, 'cve a ye'nanyo pu la -mu dabu 'lu bu, 'ki e -nyii la 'v -mu 'kl a 'mu.

¹⁵ 'Kl -mu', Nyisua -nyi la -mu, nuu □ne -kvan 'yri -tee. 'Bu mo, □ni yi□i ni ni, -e -bi nyibli a pepe di□e 'ni 'ye, -e mo, -na □wlv a yikuole yi bii kle -tee.

¹⁶ □Tu -na dtov a nunabv 'yie, ko -tebli -mu', -tve nyibli, □tu□o 'yie -we. 'Cibi 'v 'a nunuo. 'Bu mo, □ni yi 'a nunuo le ni ni, -e -bi Nyisua di -mu 'ni wa, -ko nyibli -mu', -v pi -mu nua yi bu 'hven-.

5

¹ Nyibli -mu', -v mo nyi'ki, 'bu mo, □ni yi □nu □to' ni pi, □ni 'plee 'li □nu -mo, kee, hlee 'li □nu -mo, 'ki 'li 'waa 'v□tuule 'kwli, □wi yi -na 'bauv. Gbloyo -mo -bi, hlee 'li □nu -mo, □wi yi -na 'diayi nyibepu.

² Nyrōnukui -mo -bi, hlee 'li □nu -mo, □wi yi -na 'diinv. Nyrōyo -mo -bi, hlee 'li □nu -mo, □wi yi -na 'diayi nyrōyo. -Na 'lule-hihie bu 'sii 'v yi, 'ki 'v 'waa -ta'.

-Te -Yusu a nyibli ko bu nu -tvghanvgbi a -heele

³ Nugbi -mu', -v mo -tvghanvgbi, 'bu 'yi -heenyiblo □du -ko, -ko -bu □tuu 'v □nu, 'ti- -bu ko 'li 'waa de -mo.

⁴ Kee, 'bu mo, 'a nyo 'bu ko 'yonv, -huv, 'a 'yonv 'bu ko 'yonv -we, too □nu□v, -e mo, v nu- blee yi, -bu kikle 'waa 'dii le, □wi yi, -te 'waa 'dii a 'mu, e ko 'waa 'bau 'hven-, v ni la 'waa lekiklele. De a 'mu, e no- yi Nyisua a plo -blee -ni.

5 -Tugbanugba -mu', -ε 'yi -hεenyiblo -kɔ, Nyɩsua ni -do ε kuo ɔwɩb yi, 'ε dεɔε, 'tɔ kɔ -nyre, 'ki bu -hεε ɔne.

6 Kεε, -tugbanugba -mu', -ε nuε 'kɔ -bu a -tebli a pεpe, ɔhan-ti 'ε pi -hɩnhɩɩn, kεε, ε 'wi yi, ε 'kɩ ni, 'ki 'u Nyɩsua ye'.

7 -Ti a pεpe -bu, 'n -hla, tɔɔ ɔne nyibli, -ε diɔe nu, u 'mu dε a 'mu nu, -ε diɔe nu, nyiblo ɔdu 'ni ɔha 'hru 'ye, 'ki bu yεε ɔnu -ti.

8 Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'ye ni -hεε ne 'a 'dukuε, seyɩ-seyɩ 'a 'kayu a 'dukuε, -ε -bi ε ɔhen 'nyre, ε 'kee -Yusu a ɔwɩb a yɩkuole ni. 'A nunukɔ nyre yi, 'ε -hi 'u nyiblo -mu', -ε 'yi -Yusu -yi a 'kɔ 'u.

-Kvan -mu', -tugbanugba di nu

9 'Ti- a 'mu -tugbanugba a 'nyre 'cri, 'ki bu nu Nyɩsua a -kvan, kɔ, 'ti- 'cuε a nyibli 'muɔv lε -kikle -ni, -tugbanugba a 'mu, 'a 'yri blεε yi, bu -hi 'yri a -wɩ ni ta 'lu, 'ti- ε blεε yi, bu mɔ la nyɩbeyu ni -do a nugba.

10 ε blεε yi, nyibli bu hla 'a ɔhaan-ti -we, 'ki 'u 'a nunukɔ a -ta'. ε blεε yi, bu naa la 'a 'yonu -tεε, bu 'ble la 'dagbi kva -tεε. ε blεε yi, bu pu la -Yusu a nyibli -mu', -u puε la 'liɔi -mɔ a ɔtɔ -tεε, bu -hεε la ɔhɩvennyibli, bu 'cibi la 'u ɔhaande a nunuo. 'Bu mɔ, 'a nunukɔ 'bu ni la 'mu lε, -ε -bi ε nu -tεε, 'ki -bu 'cri 'a 'nyre, 'cuε 'muɔv lε -kikle -ni.

11 Kεε, -tugbanugbi -mu', -u 'tiε -mɔ nyɩɔɔ, ɔni 'cri 'li 'waa 'nyre, -ε nuɔo, Nyɩsua a -kvan -mu', -kɔti u lee la -Yusu 'Kɩsu, u pu lε, u di la nu, ti -mu' -kɔ 'yri nyɩɩkɔtu di 'u ɔnu 'u -nuu -ni, -kvan a 'mu, 'a -ti di -hru ɔnu -mɔ, u 'mu nyɩbeyu kɔ.

12 'Bu yi 'a nunuo lε ni ni, -ε -bi Nyɩsua a -bati di ɔnu 'ni kɔ, -ε nuɔo, dε -mu', u pu la 'li, 'ki 'u -Yusu 'Kɩsu ye', u 'yriɔi -nu.

13 'Ya 'u 'lu de, -tugbanugbi a 'mu, 'cuε a nyibli 'bu yi ɔnu lε ni -kikle -ni, -ε -bi u yi -hε -mimlinugbi, 'u ne 'kayo blε ni -do. ε 'yi ε ni -do a 'mu 'pa-, u 'ni -nuɔo liɔi, kεε, u pi win lε diaki, 'waa mε 'ni -pieɔe -ti lε. -Ti -mu', u 'yi yi -blεε -ni, bu hla, ε nɔ- u hle.

14 ε nɔ- nuɔo, 'ni -hveɔε, 'ki -tugbanugbi -mu', -u 'yi yre 'muε, bu kɔ nyɩbeyu yrayri, u 'mu 'yonu kɔ, ε kɔ, u 'mu 'waa 'kayu -naa -ni -tεε, -ε diɔe nu,

nyibli -mu', -u 'yi -a mu -Yusu a nyibli -nuε -ni, u 'ni ɔha 'hru 'ye, 'ki bu yεε ne -a mu -ti.

15 'N hleɔε ni, -ε nuɔo, -tugbanugbi -huɩhuɩ, -u 'yεε 'yriɔu a 'mu ni kuε, u hie 'u Nyɩsua a 'hru bu, 'u kuε Satan ɔwien, -ε mɔ 'kuo -huɩn* a nyiblo gbagbu.

16 -Tugbanugba 'bu ni 'u, 'ki 'li 'a 'dukuε 'nyɩ, 'bu kɔ 'diayɩ nyɩɔɔ, -ε kuo -Yusu ɔwɩb yi, ε nɔ- blεε yi, -bu kikleɔe lε. ε 'yi yi -blεε -ni, 'ki 'cuε a nyibli bu kikle -tugbanugba a 'mu lε, -ε diɔe nu, -tugbanugbi -mu', -u 'yi -hεenyiblo ɔdu -kɔ, 'cuε a nyibli 'mu ɔnu lε -kikle -ni.

'Cuε a ye'nanyu

17 'Cuε a ye'nanyu', 'bu yi 'cuε ni -nεε -ni -tεε, 'cuε a nyibli blεε yi, bu -hεε ɔnu, ε kɔ, bu ɔtuu 'u ɔnu 'u. Nyibli -mu', -u ɔtui 'u 'kɩ, -u tve Nyɩsua a -ti -tεε, ba ɔtuu 'u ɔnu 'u,

18 -kɔti ke- Nyɩsua a win pi, -ε -mɔ: «Bli -bu, -ε yi -kuɩu -huɩhuɩ -ni, a 'yi yi -blεε -ni, ba mva ne 'a wuntɔ kle.» Ke- ε pi de: «Nyiblo -bu, -ε ni -kvan, ε blεε yi, bu kɔ 'pεεε.»

19 Nyiblo ni -do, 'bu yi 'cuε a ye'nanyu -ti ni -yεε -ni, ɔni 'puu 'liɔi nva yi bu, kεε, 'bu -we 'li 'hven kɔ ta, 'bu yiɔi -ti ni -yεε -ni, -ε -bi pu ɔnu nva yi bu.

20 'Cuε a ye'nanyu 'bu nu dε, -ε nyre yi, 'pleɔε -mɔ, 'ki 'u nyibli a pεpe ye'. ε nɔ- diɔe nu, nyibli -bi 'mu huannu pie, 'ki bu nu ynyre-tebli.

21 'N nyεε -mu lε, 'ki 'u Nyɩsua ye', kɔ 'ki 'u -Yusu 'Kɩsu ye', ε kɔ, 'ki 'u Nyɩsua a lelenyu -mu', ε -ha 'li 'hven- ye', -ti a pεpe -bu, 'n hle, ɔtuu 'uɔv 'u. ɔNi 'jraa 'li nyibli' lε, pu ɔhaan-bati, 'ye ɔbu nyiblo -mu', u yεε -ti, ε mɔ -na ninatumu.

22 ɔNi 'mu 'u nyiblo bu ɔtu, 'ki bu nu 'cuε a -kvande, ɔtεɔε 'yi -tεε. ɔNi 'nuo 'li ɔdedede, -ε diɔe nu, nyibli 'ni ɔha lε pu, -ε mɔ, nyiblo 'bu yi dε 'kuku ni ni, ɔni -puɔv liɔi mε lε. -Na 'mumu, -na ninabui bu 'sii 'u yi.

23 -Tε -na 'kwli 'cibi 'u kɩkla a -ti, ɔni 'naa 'ki 'nie ni -do, kεε, 'na -wiin a dε.

24 ε kɔ nyibli -bi, 'waa dε 'kuku, u ni, ε 'yi -hli, nyibli a pεpe 'u yiɔi 'ye, 'ti- Nyɩsua a -batipu-nyɩɔɔ 'mu 'u nyre. ε kɔ nyibli -bi, -nyɩɔɔ -kɔ 'yri Nyɩsua di 'u -bati 'u

-puv -ni, 'ki 'waa de 'kuku di 'u pepe' -bii -ni.

²⁵ Ke- ni -do e ni 'mu, 'ki 'u haan-tebli -mu', nyibli -nu a -ta'. -E -bi ni 'u, nyibli 'u yi'ye, kee, 'a de -bi ni 'u, nyibli 'u 'ye ni 'ye. Kee, 'ye bu e -hli, ti -bu, -a ni 'yri bu, mu 'li ye', e di bi pepe'.

6

-Kvannunyibli -mu', -v -he -Yusu a nyibli, v ble e yi, bu tuu 'u 'waa nyibli gbagbi 'u

¹ 'Ki 'li -Yusu a nyibli 'nyi, nyibli a pepe, -v mo -kvannunyibli, v ble e yi, bu tuu 'u 'waa nyibli gbagbi, -e di e nu, -tonyibli 'ni ha Nyisua a 'nyre yi nyre, ko, v 'ni ha -ti -hwin hla, 'ki 'u Nyisua a toowin ki.

² 'Waa nyibli gbagbi a 'mu, 'bu kuo -Yusu wlv yi, 'waa -kvannunyibli 'yi yi ble e -ni, bu 'kee 'u 'waa 'u tuule, v 'ni 'yee 'li, -e mo, -te v mo 'diayuv a -ti. Kee, de v ko bu nu, e no- mo bu tu 'waa -kvan -mu', v ni 'yie, -koti 'bu yi 'a nunuo le ni ni, -e -bi v yi 'waa nyibli gbagbi a 'mu 'ni -he e -ni, -v mo -Yusu a nyibli -we, 'ti- v nve -ni.

Ba tu 'aan dionv 'yie, 'ki 'u hitoonyv -mo, -v nve 'wliye diaki

-Tebli -bu 'n hlee ki, toowine nyibli, e ko, pu nu to', v 'mu'v nu.

³ Nyiblo du, 'bu yi toowin -bi ni -tve -ni, 'na 'mumu, 'n 'yi -toow -ni, ko, 'bu 'ye ni 'ble -aan kvonyo -Yusu 'Kisu a haanwin kva, ko, 'bu 'ye ni wen -ti -bu, -a tve -ni ki -we, -te nyiblo di nina nu, 'ki 'u Nyisua ye' a -ta',

⁴ -e -bi e hen 'nyre, -e mo, nyiblo a 'mu, e 'yaa 'li 'a dionv ni. E 'yi dedede -yi. De ni -do, e mu e le, e no- mo bu pu gble, ko, bu pu ye le, 'ki 'u winbu -bu a -ta'. -Tebli a 'mu, e ni e ni, nyibli, -v pu nva yi bu, 'u kve ca, 'u ni 'blini, 'u -hhe 'yri le, 'u yi -tebli -hwin 'lu -mo le -hie, 'ki 'u 'waa 'bio -mo',

⁵ 'u kla gblepu-ti, -koti 'waa 'lule-hihie nyre yi, 'ti- 'u 'yi -ti a -tee -yi. 'Waa wlv wen 'ni, bu nu nyisvade, v 'mu 'wliye -hwhi 'ye, v 'mu plo a bleele ko.

⁶ E mo han-ti ni, nyiblo 'bu kuo -Yusu wlv yi, -e -bi e ko plo a bleele, 'bu

mo, 'bu 'ye ni pu le, -e mo, de -bu, e -ko, e 'yi -hu.

⁷ -Te v kve la -a mu, -a 'yi la dedede -ya. Ba 'ku, -a 'yi 'li 'li -we, -ba gba dedede.

⁸ 'A -ti, ba ko diide, ba ko 'hulepu-tebli -we, -a 'ni 'puv 'li le, -e mo, -tebli a 'mu, e 'yi -hu.

⁹ Nyibli -mu', -v -hve -bu ko de, de a 'mu, e no- ko 'kwli Satan nee 'li, 'e yi 'u nu le tee -ni, wv yi, -te cro 'ye ni klo muva, 'u ni ynyre-tebli, ko, 'u kve 'lule-hihie -huan, 'u ni buba-tebli le, 'waa 'klo a pepe, 'e yi yi nyre, 'u hve Nyisua -mo le pepe.

¹⁰ 'Wliye a nvele, no- ye ynyre-tebli a gblegble. Nyibli -hwhi ni 'u, 'wli a nvele a -ti, 'u 'kee ke -Yusu a wlv a ykuole, 'kla-wliye'ya 'e 'yii 'li 'waa wlv ki.

Le'boowin

¹¹ Timote, -mo -bi o, -mo Nyisua a nyiblo ni. hoo ynyre-tebli a pepe a 'mu -mo le. Mv ko le, 'ki -na ninabvi bu 'sii 'u yi. Nve Nyisua, -bu 'cibi 'u -Yusu 'Kisu a wlv a ykuole -tee. Nve -na 'bio -tonyibli. Ko wlv a 'li, e ko, -na wlv bu 'yoo -ni.

¹² -Te cigbe'gbanyo ni, 'e 'ye ni sa, 'ki 'u cigbe a 'gbugba a -ta', ke- -bu nu, ni 'saa 'li, 'ki 'u -Yusu a wlv a ykuole a -ta'. 'Klo yrayv -mu', -e 'ye ni -we 'li, 'ble e kva -tee, -koti Nyisua -ha 'li -mu ni, e 'mu -mu 'klo yrayv a 'mu -nyi. Yuv-tebli -mu', -kuo wlv yi, e no- ko -ti -na la -mo le, 'ki 'u nyibli -hwhi ye'.

¹³ 'N yi -mu 'ni -lee -ni, 'ki 'u Nyisua ye', -e ni e, 'ti- -tebli a pepe 'e yi 'klo ni, ko 'ki 'u -Yusu 'Kisu ye', -e lee la -guluvuma Pusi Pilati haan-ti,

¹⁴ -e mo, -ti -mu', -Yusu 'Kisu lee -mu, tuu 'u'v 'u, -bu nu 'a pepe, -e di e nu, nyiblo du 'ni ha -mu -ti -yee -ni, e 'mu'v gba -gbagba, -Yusu 'Kisu a 'mu, e 'mu di.

¹⁵ Nyisua a 'mu, no- wa ti -mu', -Yusu ko bu ya 'nyre. Nyisua a 'mu, e no- mo 'Kivinyisua. E ni -do, e no- mo Nyisua. E no- yi nyibli plo a bleele -nyi. E no- mo 'kuv a 'Kuv. E no- mo bodvpu a Bodv. E no- mo kvonyo a kvonyo.

¹⁶ E ni -do, e no- 'ye ni 'ku. 'A bunule, no- mo -nyre. -Tite -mu', e ni 'u bu, nyiblo

□du 'yi 'li□u 'li -we, bu 'mυe 'u yre. Nyiblo □du 'yi -huan□a ni 'ye. Nyiblo □du 'yi 'li 'a 'yiye 'li -we. -Tonyibli bu 'bua ne 'a -ti 'yi. E no- -bu koo nyibli win ki, -te e te yi bu. Ke- bu ni 'mυ.

¹⁷ Nyibli -mυ', -u ko 'klo -bu ki a kuko-tebli, -e -hu, lee □nu, u 'ni 'yaa 'li 'waa dionu, ko, u 'ni 'kuo 'li 'waa kuko-tebli a 'mυ □wlu yi, -e nu□o, e -we 'li bu -we bu ni, ti ni -do a ti 'yri. Kee, Nyisua, no- bu kuo □wlu yi. E no- ni -a mu □haan-tebli 'yi □hlon le, -e di□e nu, -aan plo 'mυ ble.

¹⁸ Lee □nu, bu nu □haande. 'Waa □haan-tebli, u di nu, bu -hu. 'Waa dabu bu 'huhue -ni, 'ki bu -nyi nyibli de, ko, bu no -ti' le.

¹⁹ 'Bu yi 'a nunuo le ni ni, e □hen 'nyre, u □tui □haan-tebli ble, -e 'ye ni di bu ni -we, 'ti- -e di □nu wa, 'ki 'li ye'. E no- di□e nu, u 'mυ □haan'klo kua 'ble.

²⁰ Timote o, de -mυ', Nyisua -nyi -mυ, □tu□o 'yie -tee. Nyibli 'bu yi toto ni pi, -e 'ye ni da □dedede, □ni 'puu 'li -na wuntu 'li, ko, □ni 'bie 'li 'waa toole -mυ' 'nyi, u dee -tee a toole, kee, -e 'yi -tee a toole 'pa-, -e mo hu.

²¹ 'N hle□e ni, -kotu nyibli -huohu, -u pi totodu a 'mυ, u 'kee -Yusu a □wlu a yikuole ni.

Ki mo, 'n hree mo. Nyisua bu ni 'u 'a mυ -mo, ko, bu nu 'a mυ □haande -mo.

'HUEN A 'CRIEN Pɔlv gba la TIMOTE yɪ

1 'Mɔ Pɔlv, 'mɔ -yɪ 'crien -bu 'cɪ. Nyɪsua, nɔ- nu 'mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -mɔnanyɔ* -mɔ', 'ɛ lee 'mɔ, -ɛ mɔ, 'klo yrayrv -mɔ', Nyɪsua pɔ la lɛ, ɛ di la nyibli -mɔ', -v kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛn- -mɔɛ -nyi, ɔbv hla 'a -tɪ.

2 -Mɔ Timote, -ɛ mɔ 'na nɔɛyɪ, -mɔ 'n yɪ -mɔ 'cɪ -nɪ. -Aan 'Baɪ Nyɪsua, kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛn-, bu nu -mɔ ɔhaandɛ -mɔ, bu yru -na nyai, bu -nyi -mɔ kɪbɔwɛɛnɛ.

Pɔlv yɪ -nyi Nyɪsua 'wio, 'kɪ 'v Timote a -ta'

3 'Tɔ kɔ -nyrɛ, 'bɔ mɔ, 'nɪ yɪ Nyɪsua nɪ dɛ, 'n yɪ -nyi ɔɛ 'wio, 'kɪ 'v -na -ta'. ɛ nɪ -do a 'mɔ, nɔ- kɔ -kɔan 'n nɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ 'na 'baɪnɔ ni la 'a -kɔan a nunuo. 'N yɪ ɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ 'n nɪ 'a -kɔan a nunuo, ɛ 'siɪ yɪ.

4 -Tɛ 'n yɪ la 'lɪ -mɔ bu nɪ hie, ɔhien -yɪ la wɛ, 'a -tɪ yɪ bi 'lɪ 'mɔ 'kwli lɛ. 'N -hɛ wɛn ɔɛ nɪ, ɔbv 'ye wɛn -mɔ de, -ɛ di ɔɛ nu, 'mɔ dɔdɔ nu.

5 'N yɪ -nyi Nyɪsua 'wio, 'kɪ 'v -na -ta', -kɔtɪ -tɛ -nu -Yusu 'Klɪsɔ a ɔwlv a yɪkuole -tɛɛ, 'a -tɪ 'nɪ -hru ɔɛ lɪ 'mɔ -mɔ. -Na 'dii gbagbɔ Loɪsɪ, nɔ- mɔ yɪ-henyiblo, -ɛ kuo -Yusu ɔwlv yɪ, 'tɪ- -na dɪɔnɔ a 'dii Enɪsɪ 'ɛ kuo ɔnɛ ɔwlv yɪ. 'N yɪ ɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, -na 'mumu, -kuo ɔnɛ ɔwlv yɪ -wɛ.

Pɔlv yɪ -nyi Timote 'klɪ

6 'A -tɪ, 'n yɪ -mɔ 'nɪ -lee -nɪ de, 'klɪ -mɔ', Nyɪsua -nyi -mɔ, tɪ -mɔ', -ɛ kɔ 'yri 'n pɔ la -mɔ dabɔɪ 'lu bu, ɔnɪ 'nuo 'lɪ ɔɪ 'klɪ 'lɪ -wɛɲmlɪ klɛ. Kɛɛ, wɛn, 'kɪ bu nu -kɔan, 'kɪ 'lɪ -na ɔwlv a pepɛ kɪ.

7 ɔNɪ 'pie 'lɪ huannɔ, -kɔtɪ Nyɪsua a -Hihiu* -mɔ', ɛ -nyi -a mɔ, ɛ 'nɪ -nu ɔɛ lɪ ɔɪ, -a 'nɪ -pie ɔɛ huannɔ. Kɛɛ, -Hihiu a 'mɔ, ɛ yɪ -nyi -a mɔ 'klɪ, 'kɪ -ba nu Nyɪsua a -kɔan, kɔ, 'kɪ -ba nɔɛ nyibli, kɔ, 'kɪ -ba kɔɔ nɛ -aan dɪɔnɔ win kɪ.

8 'A -tɪ ɔ, -tɔɪ 'nɪ 'nuo 'lɪ -mɔ, 'kɪ -bu lee nyibli -aan Kɔkɔnyɔ a -tɪ. -Tɔɪ 'nɪ 'nuo 'lɪ -mɔ 'na -tɪ, 'ye ɔbu 'n nɪ 'nɛ- ɔɪ'. Kɛɛ, -na 'mumu, wɛn ɔɛ kɪ -wɛ, 'kɪ -bu 'ye ɔhɛn, -Yusu a ɔhaantɪɛ a -tɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ 'n nɪ, 'nɪ yɪ ɔhɛn 'ye. Kɛ- -bu nu ɔɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a 'klɪ 'kwli.

9 Nyɪsua a 'mɔ, ɛ nɔ- wa -a mɔ, 'ɛ da -a mɔ, 'kɪ -ba mɔ 'a nyibli. ɛ 'yɪ -aan ɔhaan-teblɪnu-tɪ 'pa-, ɛ 'yɪ -a mɔ wa, kɛɛ, ɛ wa -a mɔ nɪ, -ɛ nu ɔɛ, ɛ -yɪ 'lɪ ɔɪ 'a dɪɔnɔ 'kwli nɪ, 'kɪ bu nu -a mɔ ɔhaandɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadɔke 'kwli. ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, tɪ -mɔ' -kɔ 'yri ɛ 'ye la kɔ nɪ nɪ, 'kɪ ɛ pɔ la 'lɪ ɔɪ 'lɪ, -ɛ mɔ, ɛ di nu la -a mɔ ɔhaandɛ a 'mɔ -mɔ, 'kɪ 'v dɛ -mɔ', -Yusu 'Klɪsɔ di la nu a -ta'.

10 Kɛɛ, tɪ -bu 'yri, ɔhaandɛ a 'mɔ, ɛ bi pepɛ', -tɛ -aan Wanyɔ -Yusu 'Klɪsɔ di 'nɛ-tɔtɔ kɪ. -Yusu 'Klɪsɔ a 'mɔ, nɔ- wɛ 'kukɔɔ a 'klɪ bu, 'ɛ tɔɔ nɛ -a mɔ ɔɛ, -ɛ mɔ, 'bɔ mɔ, ɔba 'ble 'a ɔhaantɪɛ kɔa, ɛ di -nyi -a mɔ 'klo yrayrv -mɔ', ɛ 'ye nɪ -wɛ 'lɪ.

11 'Mɔ -bɪ, Nyɪsua nu 'mɔ 'a -mɔnanyɔ -mɔ', -ɛ di ɔɛ nu, 'mɔ ɔhaantɪɛ a 'mɔ nyibli pɔ, ɛ kɔ, 'mɔ ɔnɔ ɔɪ -tɔɔ -nɪ.

12 ɛ nɔ- kɔ -tɪ 'nɪ yɪ ɔhɛn 'ye, 'kɪ 'nɛ- ɔɪ'. Kɛɛ, 'nɪ -pie ɔɛ lɪ 'a -tɔɪ, -kɔtɪ 'n yɪ -Yusu 'Klɪsɔ nɪ, 'nɪ kuo ɔnɛ ɔwlv yɪ, 'tɪ- 'nɪ yɪ ɔɛ -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɛ kɔ 'klɪ, 'kɪ ɔhaantɪɛ -bu, ɛ pɔ lɛ, ɔbv pɔ nyibli, bu ɔtu ɔɛ 'yie -tutu, -nyrɔwɔ -mɔ', ɛ di ya, ɛ 'mɔ 'v nyre.

13 ɔHaantɪɛ nɪ -do a 'mɔ, ɔwɪn 'v 'mɔ wien, ɛ nɔ- -bu pɔ nyibli -wɛ, ɔnɪ 'cɪcɪ 'lɪ 'a ɔdedede. ɔNɪ yɪ ɔɪ nɪ pɪ, -ɛ -bɪ kuo -Yusu 'Klɪsɔ ɔwlv yɪ, ɛ kɔ, -bu nɔɛ nyibli, 'kɪ 'lɪ 'klɪ -mɔ', -Yusu 'Klɪsɔ yɪ -mɔ -nyi 'kwli.

14 ɔHaantɪɛ -mɔ', Nyɪsua -nyi -mɔ, ɔtu ɔɛ 'yie, nyiblo ɔdɔ 'nɪ ɔha ɔɛ 'cɪcɪ -nɪ. 'Ble ɔhaantɪɛ a 'mɔ kɔa -tɛɛ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsua a -Hihiu, -ɛ nɪ 'v -a mɔ ke' a 'klɪ 'kwli.

Pɔlv nɛ 'a dɪɔnɔ a -tɪ -mɔ lɛ

15 -Yɪ ɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua a nyibli a pepɛ -mɔ', -v nɪ 'lɪ Asɪblɔgba 'kwli, v hie 'v 'mɔ bu. Nyibli -mɔ', -v mɔ Fisɛɪ kɔ Hemɔsɛnɪ 'hɛn-, 'kɪ v nɪ 'lɪ nyibli a 'mɔ 'nyɪ.

16 Kɛɛ, Onesɪfɔɪ -mɔ -bɪ, ɛ kɔ tɪ, 'ɛ pɪ 'mɔ 'klɪ yɪ lɛ. -Tɛ 'n nɪ ɔɪ 'a -tɪ, -tɔɪ 'nɪ -nu ɔɛ lɪ ɔɪ. -Aan Kɔkɔnyɔ bu nu ɔɛ ɔhaandɛ -mɔ, ɛ kɔ 'a 'kayu a 'dɔkɔɛ 'hɛn-.

17 -Tɛ ɛ di la 'nɛ- Rɔmɔdɪɔ 'kwli, -tɛ -mɔ', 'n nɪ 'v, ɛ ɔmɔɔ ɔɛ lɛ -mɔmɔɔ, 'ɛ ye ɔɛ kɪ.

18 -Aan Kòkònyò bú nu  haandé -mò, -nyròwò -mù', -é kò 'kwli é di di de. -Té -na 'mumu, -nu 'a yiyie, ti -kò 'yri 'n ní la 'lì Efesídító 'kwli, é -hèé la 'mù ní díaktì.

2

-Yusu 'Klìsv a -tì bú bí 'lì -mù 'kwli

1 'Na 'yù ò, -hòn 'ù -Yusu 'Klìsv -mò', bú -nyi -mù 'klì, -bù kuo né wù yì -tèé.

2 Tì -hì la a tì 'yri, 'mò -tòò la -mù Nyìsva a -tì. Nyìsva a -tì -mù', 'n nè la -mò lé, 'kì 'ù nyibli -hùòhù yì, tòò né nyibli -bì -mù', -wé 'lì -bù kuo wù yì, -é dié nu, 'waa 'mumu, ù 'mù 'klì kò, 'kì bú tòò né nyibli -bì de.

3 'Bù mò, nì kò -bù 'yè hùvèn, -Yusu 'Klìsv a -tì, kò wù a 'lìla, wì yì haan'seyotayu, -é yì hùvèn 'yè, 'kì 'lì wù a 'lìla 'kwli.

4 'Bù mò, 'seyotayu 'bù yì tó kì ní mì, 'bù -hùé bú blee nè 'a nyiblo gbagbù a plò, -é -bì nyibli -mù', -ù 'yì 'seyo 'pa-, é 'nì -pùù 'lì 'waa -tì wuntò 'nyì lé. Ké- bú ní 'mù lé, 'kì 'ù -mù -mò.

5 Bù pùù cigbè'gbanyò a dé yì. 'Bù mò, cigbè'gbanyò 'bù yì cigbè ní 'gbè, 'bù 'yè ní tuu 'ù cigbè a 'mù, 'a tete 'ù, ù 'yì 'lìì 'lì -wé, bú pùù -tì.

6 Bù pùù 'dùdònyò a dé yì -wé. 'Bù mò, 'dùdònyò 'bù yì 'ù 'klì ní tùì, 'bù yì -cì a -kvan ní ní, é nò- blee yì, -bù di -cì a 'mù, 'a yì-hé-teblì.

7 -Tì -bù, 'n yì -mù -lee -nì, naa né wù klé -tèé, -kòtì nì yìì wù klé ní nèé -nì, -aan Kòkònyò di -nyi -mù 'klì, mù -tì a pèpè a 'mù lé yru.

8 -Yusu 'Klìsv, -é mò la bodító Dafidì a 'yonù a 'Yù, 'a -tì bú bí 'lì -mù 'kwli. -Yusu a 'mù, é 'kù ní, Nyìsva 'é -ha 'lìì 'kòkònyibli 'nyì, 'é -haa 'klò. É nò- mò haantitìe, 'n pì nyibli.

9 Haantitìe a 'mù a -tì, 'n yì 'yè hùvèn díaktì, 'ù pù 'mù jì', -wèn nyiblo, -é nu dé -hùan. Kèé, ù 'yì 'lìì 'lì -wé, bú pù Nyìsva a win jì', -tè é ní bú'hèenlé a -tì.

10 'A -tì, 'n wèn ní, 'kì bù 'yè hùvèn, 'kì 'ù nyibli -mù', Nyìsva -ha 'lì a -ta', -é dié nu, 'waa 'mumu, 'hru -mù', -é kò wòn -Yusu 'Klìsv di 'ù -naa -nì, é 'mù nù wà, ù 'mùù 'yè, é kò, ù 'mù 'lì 'a 'klò yrayru -mù' 'kwli pa, -kòtì a 'yì'bualé.

11 É kò win 'é mò -tèé a win. Win a 'mù, é nò- -bù:

«'Bù mò, ba hie 'ù -aan 'klò 'ka bú, wì yì,

-tè -a kò -Yusu 'hùvèn-, -a 'yè ní 'kù wèn, -é -bì é kò -a mù 'hùvèn-, -a di 'hri 'klò -wé.

12 'Bù mò, ba wèné kì, 'kì -ba 'yè hùvèn, -tè -a mò -Yusu a nyibli a -tì,

-é -bì é kò -a mù 'hùvèn-, -a mù di nyibli win kì -kòò -nì.

Kèé, 'bù mò, ba yìì ní hlé, -é mò, -a 'yìì -yì,

é dié 'nì hla -wé, -é mò, é 'yì -a mù -yì.

13 Kèé, 'bù mò, ba 'yì wùbùkùonyibli 'pa-,

é nò- -mò -bì, é kò wù a yikuolé, -kòtì é nò- -mò -bì, -tì -mù', é hlé,

é 'yì 'lìì 'lì -wé, 'kì bú 'yìì -nu.»

Tù 'ù 'klì, -bù nu Nyìsva a -kvan -tèé, -é dié nu, é 'mù -mù 'nyrè lé pù

14 -Tì -bù, 'n yì -mù -lee -nì, pù 'lìì nyibli -bì 'kwli lé, -é dié nu, ù 'mùù 'lù -mò lé -hie -tèé. Tì nù -tèé, 'kì 'lì Nyìsva a 'nyrè 'kwli, -é mò, ù 'nì 'nuò 'lì 'blini, 'kì 'ù winbù -mù', -é 'yè ní da dedede a -ta', -kòtì 'blinidù a 'mù a nunuo, é 'nì -hèéé lì nyiblo dù, kèé, nyibli -mù', -ù pìì nùvà yì bú, é yì nyrè 'waa wù yì.

15 -Mò -bì, tù 'ù 'klì, -bù nu Nyìsva a -kvan -tèé, -é dié nu, é 'mù -mù 'nyrè lé pù. 'Bù mò, nì mò Nyìsva a haan-kvannunyo, -é -bì -tùtì 'yì 'lìì 'lì -wé, bú nu -mù, 'kì 'ùù yè'. 'Bù mò, nì yì nyibli Nyìsva a win ní tùé -nì, -é -bì bú 'sìì 'ù yì, é kò, bú kò' léyuyruò.

16 É kò nyibli, 'ù pì -teblì -gbatì a gbè, -é 'yè ní blee Nyìsva a plò. -Mò -bì, nì 'pùù 'lì wuntò -teblì a 'mù 'nyì, -kòtì nyibli a 'mù, -ù pì gbèdù a 'mù, ù -hé 'ù Nyìsva a 'hru bú wòn gbèégbè.

17 -Tì -mù', ù tùé -nì, é yì 'nì wò, wì yì, -tè jìò ní, 'é wlé, 'kì 'ù 'hùtì kì. Nyibliùv a 'mù, -ù ní dèdù a 'mù, 'kì Himene kò Filetì 'hùvèn-, ù ní 'lì nù 'nyì.

18 'ù 'nì -tòòò 'kì -tèé a Nyìsva a -tì, 'ù ní hì, ù wèn, nyibli -mù', -ù 'kù, Nyìsva -wé 'lì nù 'kòkònyibli a 'nyì-hìhìà -mò, 'é -ha nù 'klò. É nò- kò -tì nyibli -bì 'ù hie 'ù Nyìsva a 'hru bú.

19 Kèé, -tèé a Nyìsva a win 'nì 'cìcìì lì. É 'wìì 'hìò 'pa yì, -é kù 'lì bú -tèé, 'tì- -é kò

ki v 'cru 'b, -ε mɔ: «Kukonyɔ yi 'a nyibli ni,» 'v 'cru 'b de: «'A -ne nyiblo 'bu ni 'v, 'bu pu le, ε mɔ Kukonyɔ a nyiblo □niɔ, ε kɔ bu hie 'v de 'kuku a nunuo bu.»

²⁰ 'Bu mɔ, □ni mu 'li dekonyɔ a 'kayu bu, -di 'yee 'li 'puelt a gblegble. -U -bi ni 'v, 'v nu -gulv, 'v nu□o, -v -bi ni 'v, 'v nu ti, 'v nu□o, -v -bi ni 'v, 'v nu buε, 'v nu□o. 'A de -mu', -ε mɔ -gulvpuelt, □haannyibli 'bu -di, 'ti- 'v 'hrue □ne, keε, 'a de -bi -mu', 'a -ne -nyrowɔ, v nii □ne -kvan 'yri.

²¹ -Aan 'mumu, ke- -aan de ni 'mu -we. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu hie 'v -tebli -hvin -mu', -kɔti 'n hla wen a nunuo bu, Nyisua di -nyi□e -kvan, -ε ni 'dɔ. ε di 'wli -gulvpuelt -ni wen yi. 'A kukonyɔ di pu□v 'kɔbia ki, 'ki 'v 'a □gbetu a -ta', -ε nu□o, ε yi 'a kukonyɔ 'ni -heε -ni diaki, ε kɔ, 'ε -we -mɔ, 'ki bu nu 'a -ne □haan-kvande □du.

²² 'A -ti, yinyre-tebli -mu', gbloyɔ -bi yi 'lu -mɔ le -hie, v ni, □ni 'nuo 'li□i. 'Gba -teblidv a 'mu cigbe ye' le. □Mvɔ□o le, 'a -ne ti, 'ki -na nunuklɔ bu 'sii 'v yi. Kuo -Yusu □wlv yi -teε. Nue nyibli. □Mvɔ□o le, 'ki nyibli -mu', -v kɔ 'klɔ □sii 'v yi, ε kɔ, -v de -aan Kukonyɔ, v kɔ -mu 'hven-, ba kɔ kibuwεenle.

²³ 'Bu mɔ, 'bu yi gble ni pi, 'ki 'v -tebli -mu', -ε 'ye ni da □dedede, 'ti- -ε 'ye ni -heε nyibli, □ni 'puv 'li -na wuntɔ 'li, -kɔti -yi□e ni, -ε mɔ, -tebli a 'mu, ε ni 'blini.

²⁴ Nyiblo -mu', -ε ni -aan Kukonyɔ a -kvan, ε 'yi yi -bleε -ni, bu 'ple hle. Keε, ε kɔ bu nu nyibli a pepe □haande -mɔ. ε kɔ bu tɔɔ nyibli a pepe Nyisua a -ti -teε. ε kɔ bu kɔ □wlv a 'lila.

²⁵ 'Bu mɔ, nyibli 'bu yi□i yi ni -wen, ε kɔ bu tɔɔ □nv, 'ki 'li □wlv 'yɔpɔ 'kwli. -Bakle, Nyisua di -nyi □nv 'kli, 'ki bu hie 'v de 'kuku a nunuo bu, -ε di□e nu, v 'mu -ti a -teε yi.

²⁶ -Bakle, v di -hɔn 'li Satan -ji', -ε klɔ □nv, -wen cro, -ε klɔ mvma, -ε di□e nu, de -mu', Satan a 'mu, ε -hve, v 'mv□v nu.

3

Le'boɔti 'yri, 'klɔ 'bu 'mu 'v -wlu -hɔn, nyibli di 'ye □hven a gblegble

¹ -Ti -bv, 'n yi -mu -lee -ni, yru□o' le -teε: Le'boɔti 'bu nyre 'v, 'klɔ 'bu 'mu 'v -wlu -hɔn, nyibli di 'ye □hven a gblegble.

² Ti a 'mu 'yri, nyibli di -hie v ni -do a -ti 'lu -mɔ le. U di nue 'wliye diaki, v 'mu 'waa diɔnv a -pli pu. U di 'yaa 'li 'waa diɔnv, v 'mu Nyisua 'yri le -ha, v 'mu 'waa 'diinv kɔ 'waa 'bainv a -ti le -heε -ni, nyibli -mu', -v di □nv -heε -ni, v 'yi 'li□i 'li -we, bu -nyi □nv 'wio, ε kɔ, v 'yi 'li□i 'li -we, bu □tuu 'v 'a -ne □dedede,

³ v 'yi 'li□i 'li -we, bu nue 'waa diɔnv a 'dukvε, v 'yi 'li□i 'li -we, bu kɔ nyibli a nyai, v 'mu nyibli hi kle pu, v 'yi 'li□i 'li -we, bu yi 'waa diɔnv a naale, de ni -do, v di nu, ε nɔ- mɔ bu □tu nyibli □hven, v 'yi 'li□i 'li -we, bu nue □haande □du,

⁴ v di kaa nyibli, v di ni yrv yi, v 'mu -tebli -hvin le nu, v 'mu 'li 'waa diɔnv 'li 'yaa -ni diaki, de -mu', -ε yi 'waa plo -blee -ni, ε nɔ- v di -nue -ni, keε, v 'yi 'li□i -we bu nue Nyisua.

⁵ Nyiblidv a 'mu, v di 'wli Nyisua a nyibli yi, keε, v 'ni -hva□a li bu yi Nyisua a 'kli -mu', -ε ni□e, 'ti- -tonyiblo a 'yrinaabvi 'ε yi 'v yi 'sii -ni. hloɔ nyiblidv a 'mu -mɔ le.

⁶ 'Ki 'li □nv 'nyi, 'waa de -bi, v di pa 'li 'kayo ble, nuɓbi -mu', -v 'yi 'lu -bva -ni, v 'mu □nv -kaa -ni, -ε di□e nu, nuɓbi a 'mu, v 'mu 'waa puɓwin ki wen. Nuɓbi a 'mu, v ni de 'kuku diaki, yinyre-tebli a pepe, 'waa □wli -hve, ε nɔ- v ni.

⁷ U pi nyibli a pepe nva yi bu, keε, v 'ni -yru□o -ti a -teε' le.

⁸ Nyiblidv a 'mu, -v pve nyibli -mɔ le, v -wen Nyisua a -teε a win yi, □wli yi Moise a ti 'yri, -te Sanεst kɔ Sabrest 'hven-, v ni la, 'v -wen la Moise a 'mu yi. 'Waa 'lule-hihie nyre yi. U 'yi -Yusu 'Klɔsv □wlv yi -kuo -ni.

⁹ Keε, v 'yi 'li□i 'li -we, bu muu ye', -ε nu□o, nyibli -hɔhɔvi di□e le 'ni yru, -ε mɔ, 'waa 'lule-hihie nyre yi, □wli yi ti -hi la a ti 'yri, -te -tonyibli nu la, 'v yru la□a le -teε, -ε mɔ, Sanεst kɔ Sabrest 'hven-, 'waa 'lule-hihie nyre la yi -teε.

Pɔlv yi Timote 'ni -lee -ni, -ε mɔ, ε 'ni 'saa 'li

¹⁰ -Mɔ -bi, de -bv, 'n tve -ni, -yi□e ni, 'ti- □ni yi□e, -te 'na 'yrinaabvi ni 'mu, ε kɔ, de -bv, 'n -hve □bv nu, 'ki 'li 'na 'klɔ 'kwli, □ni yi□e -we, ε kɔ, -te 'n nu Nyisua a □wlv a yukuole, -te 'n ni □wlv a 'lila, -te 'n nu

nyibli a nuɛɛ, -tɛ 'n -nu, 'nɪ 'yɛ nɪ sa, □nɪ yɪ□e -wɛ.

11 -Yi□e nɪ, -tɛ nyibli nu 'na ti 'yaklɪ a yɛgbugba, kɔ, -tɛ 'n nu la □hɪwɛn a 'yiye, 'kɪ 'lɪ 'dɪ -mʊ', -v mɔ Atɪɔstɪ, kɔ Yɪkɔnɪ, kɔ, 'kɪ 'lɪ Listɪrɪ. Ɛ mɔ □han-tɪ, 'v gba 'mʊ ti 'yaklɪ yɪ dɪakɪ, kɛɛ, -tɛblɪ a pɛpɛ a 'mʊ, -ɛ nu 'mʊ, -aan Kɪkɔnyɔ □gbɛ 'mʊ nɪ.

12 Ɛ mɔ □haan-tɪ □nɪɔ, 'bʊ mɔ, nyiblo 'bʊ -hʊɛ bʊ na Nyɪsʊa a 'hru, -tɛ ɛ mɔ -Yusu 'Klɪsʊ a nyiblo, ɛ di 'yɛ □hɪwɛn, 'kɪ 'lɪ -tonyibli -jɪ'.

13 Kɛɛ, 'crɛkɔnyibli, kɔ nyibli -mʊ', -v kɛɛ 'waa 'bɪo, v nʊ- -mɔ -bɪ, 'waa nununmɪ a yɪnyɪnyɛ di kɪ 'nɪ -bɪi -nɪ, 'tɪ- v di kaa nyibli, nyibli 'mʊ □nʊ -kaa -nɪ -wɛ.

14 -Mɔ -bɪ, -tɛblɪ -bʊ, □nyɪ, kɔ, -wɛn kɪ, 'kɪ 'lɪ -na □wɪb a pɛpɛ kɪ, 'nɛɛ 'v yɪ bʊ, ti a pɛpɛ, -kɔtɪ -yɪ□e nɪ, -ɛ mɔ, nyibli -bʊ, -v tɔɔ -mʊ, v tɔɔ -mʊ nɪ -tɛɛ,

15 'tɪ- □nɪ yɪ Nyɪsʊacrɪɛn -wɛ, kʊɛ la 'lɪ -na 'hɪandɛ 'yɛ bʊ. 'Crɪɛn a 'mʊ, ɛ nɔ- yɪ -mʊ □tɔ -nyɪ, 'kɪ 'v Nyɪsʊa a 'hru wɪɔn, 'kɪ -bʊ kuo -Yusu 'Klɪsʊ □wɪb yɪ, -ɛ di□e nu, Nyɪsʊa 'mʊ -mʊ wa.

16 -Tɪ a pɛpɛ -mʊ', v 'crɪ la 'lɪ Nyɪsʊacrɪɛn 'kwɪlɪ, Nyɪsʊa a -Hɪhɪu*, nɔ-nu□o, nyibli 'v 'crɪ□ɪ. Nyɪsʊacrɪɛn a 'mʊ, ɛ yɪ -a mʊ 'nɪ -hɛɛ -nɪ, □a yɪrɪ dɛ -mʊ', Nyɪsʊa -hʊɛ -ba nu, ɛ nɔ- yɪ -a mʊ -hɛɛ -nɪ, □a yɪrɪ dɛ 'kuku -mʊ', -a nu, ɛ nɔ- pɪ 'v -a mʊ □haan'hru wɪɔn, ɛ nɔ- tʊɛ nɛ -a mʊ, -tɛ -a di nu, 'tɪ- -aan 'yrɪnaabʊ 'mʊ 'v yɪ 'sɪi -nɪ.

17 Kɛ- Nyɪsʊa a -Hɪhɪu nu 'a nunuɔ, -ɛ di□e nu, Nyɪsʊa a nyiblo 'mʊ 'v yɪ 'sɪi -nɪ. Nyɪsʊa -nyɪ□e 'kɪ a pɛpɛ -mʊ', ɛ -hʊɛ nɪ, 'kɪ ɛ 'mʊ 'a -nɛ □haandɛ □dʊ nu a -tɪ.

4

Pʊ -Yusu a □haantɪtɪ 'a -nɛ tɪ

1 -Nyrɔwɔ di 'v 'nɪ nyɛ, -Yusu 'Klɪsʊ 'mʊ di dɛ, ɛ 'mʊ nyibli a pɛpɛ wɪn kɪ -kɔɔ -nɪ, 'kɔkɔnyibli kɔ 'klɔnɪnyibli 'hʊɛn-, ɛ 'mʊ □nʊ -bati lɛ -pʊv -nɪ. Ɛ nɔ- nu□o, 'nɪ nyɛɛ -mʊ lɛ, 'kɪ 'v Nyɪsʊa yɛ', kɔ 'kɪ 'v -Yusu 'Klɪsʊ yɛ',

2 pʊ nyibli □haantɪtɪ. 'Nɛɛ □nɛ kɪ bʊ, 'yɛ □bʊ nyibli yɪ 'a 'wɪnwɪn nɪ -hʊɛ, 'yɛ □bʊ v 'yɛ nɪ -hʊa 'a 'wɪnwɪn. 'Bʊ mɔ,

nyibli 'bʊ yɪ dɛ 'kuku nɪ nɪ, lɛɛ □nʊ, bʊ hɪɛ 'v dɛ 'kuku a 'mʊ, 'a nunuɔ bʊ, -nyɪ □nʊ 'kɪ, 'kɪ bʊ nu □haandɛ. Tɔɔ □nʊ, 'kɪ 'lɪ □wɪb a 'lɪla 'kwɪlɪ.

3 Ɛ di kɔ tɪ, ɛ 'mʊ 'v nyɛ, -ɛ kɔ 'yɪ nyibli 'yɛ nɪ di nyibli -bʊ, -v tʊɛ □nʊ -tɪ a -tɛɛ nʊa yɪ bʊ nɪ pʊ. Kɛɛ, v di□e 'nɪ -hʊa, 'kɪ bʊ nu -tɛblɪ -mʊ', -ɛ nyɛ yɪ. Ɛ nɔ- kɔ -tɪ, v 'mʊ hɪtɔɔnyʊ lɛ 'kukue -nɪ. Hɪtɔɔnyʊ a 'mʊ, v di 'nɪ -hʊ. 'Bʊ yɪ 'kɪ hɪtɔɔnyʊ a 'mʊ nʊa yɪ bʊ nɪ pɪ, -ɛ -bɪ 'waa pɪɔ blɛ nɪ.

4 V 'yɪ 'lɪ□ɪ 'lɪ -wɛ, bʊ pʊ 'kɪ -tɪ a -tɛɛ nʊa yɪ bʊ, hɪtɔɔlɛ nɪ -dɔ, ɛ nɔ- v di nʊa yɪ bʊ pʊ.

5 Kɛɛ, -mɔ -bɪ, 'cɪbɪ 'v -na dɪɔnʊ a wɪn a kɪkɔɔlɛ, 'yɛ □hɪwɛn, pʊ nyibli -Yusu a □haantɪtɪ. -Kʊan -mʊ', Nyɪsʊa -nyɪ -mʊ, gba□a 'lu -mɔ, -bʊ -yɪra□a 'lu.

6 'Mɔ -bɪ, tɪ nyɛ 'v nɪ, 'na 'kɔkɔtɪ 'mʊɛ yɛ. 'N 'wɪ□ɪ -cɔhlɔn*, v di Nyɪsʊa -pɪɛ -nɪ yɪ.

7 'Kɪ 'lɪ 'na □wɪb a pɛpɛ kɪ, 'n nu -Yusu 'Klɪsʊ a -kʊan nɪ, □wɪ yɪ □gbapɔnyɔ. -Kʊan, Nyɪsʊa -nyɪ 'mʊ □bʊ nu, 'n -yɪra□a 'lu nɪ, □wɪ yɪ cɪgbɛ'gbanyɔ, -ɛ -yɪra 'a cɪgbɛ a 'gbugba 'lu. -Tɛblɪ -mʊ', -a kuo □wɪb yɪ, 'n □tʊu 'v□v nɪ -tɛɛ.

8 'N yɪ□e nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsʊa -wɛ 'na □haandɛ gbagbʊ -mɔ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ, -kɔtɪ ɛ 'sɪi 'v 'mʊ yɪ, 'kɪ 'v 'a dɪɔnʊ yɛ'. □Haandɛ gbagbʊ a 'mʊ, ɛ 'wɪ□ɪ -gʊlɔklavɪn* yɪ, v yɪ cɪgbɛ'gbanyɔ -mʊ', -ɛ -ha 'v 'a 'bɪo 'hru wɪɔn -nyɪ. -Aan Kɪkɔnyɔ -mʊ', -ɛ pɪ -tɛɛ a -bati, -nyɛrɔwɔ -mʊ' -kɔ 'yɪ ɛ di 'v nyibli -bati lɛ -pʊv -nɪ, 'kɪ ɛ di 'v 'mʊ □haandɛ a 'mʊ -nyɪi -nɪ. Ɛ 'yɪ 'mɔ nɪ -dɔ 'pa-, ɛ 'nɪ -nyɪ□e 'mɔ□o nɪ. Kɛɛ, nyibli a pɛpɛ -mʊ', -v nʊɛ □nɛ, 'tɪ- -v yɪ□ɪ -pɪɛ, v nʊ- ɛ di□e -nyɪ.

Pɔɔb -hʊɛ□e nɪ, 'kɪ Timote bʊ di 'lɪ□ɪ -mɔ

9 □Tʊ 'v 'kɪ, □mʊ 'nɛ- 'mʊ -mɔ di -tɛ tɪ nɛ -bʊ,

10 -kɔtɪ Demastɪ hɪɛ 'v 'mʊ bʊ, 'klɔ a -tɛblɪ a nuɛɛ a -tɪ, 'ɛ mu 'lɪ Tesalonɪkɪdɪɔ 'kwɪlɪ. Kɪɛsastɪ -mɔ -bɪ, 'kɪ ɛ mu 'lɪ Galatɪblugba 'kwɪlɪ, Tɪtɪ -mɔ -bɪ, ɛ nɔ- mu 'lɪ Damatɪblugba 'kwɪlɪ.

11 Luku nɪ -dɔ, ɛ nɔ- nɪ mɔ 'mʊ 'hʊɪ. 'Bʊ mɔ, □nɪ yɪ nɪ di, -ɛ -bɪ -kɔ Makɪ 'hʊɛn-

ba di, -koti ε -we 'li bu -hee 'mu ni, 'ki 'u -kuan a -ta'.

¹² Tisiki -mo -bi, 'ki 'n lee 'li□i Efesidi□o 'kwli.

¹³ 'Bu mo, □ni yi ni di, 'ki -bu naa 'li Trvasidi□o 'kwli, 'ki 'li nyiblo -mu', -ε mo Kalupusi -mo, □mu 'mu 'na cekveti -mu', 'n hie 'li bu yi ya. Ya 'crun -mu' -we, seyι-seyι 'a de -mu', υ nu mamvike, υ -nu.

¹⁴ -Tebhblanyo -mu', -ε mo Alesadri, ε nuu 'mu 'cre le diaki. De -mu', ε nu 'mu -mo, -aan Kvkonyo, no- di□e 'a 'pεεε -nyi.

¹⁵ -Na 'mumu, □tu -na di□nu 'yie, ε 'ni □ha -mu 'cre le -nuu -ni -we, -koti ε 'yi -aan t□win -nye -ni.

¹⁶ Yi-he-nyrowo, -ε ko 'kwli υ gba 'li 'mu -batipvule', -te 'n -hιhιa □nu kle, -ε mo, 'n 'yi de -hvan □du -nu, nyiblo □du 'yi 'u -di, 'ki bu -hee 'mu. 'Waa pepe, υ hie 'u 'mu bu. De -mu', υ nu 'mu -mo, Nyisua bu -hru 'a -ti -mo.

¹⁷ Kee, -aan Kvkonyo, no- 'yi 'u 'mu bu -hie. ε no- -nyi 'mu 'kli, 'ki □bu hla Nyisua a -ti, dako a nyibli a pepe 'u 'win. Kvkonyo a 'kli, no- nu□o -we, 'ki -bati 'yi 'mu -klo, 'ni □ta 'li koko' wlon.

¹⁸ 'N yi□e ni, -ε mo, -aan Kvkonyo di 'mu 'ni □gble, 'ki 'u 'a -ne yinyrede □du a -ta', ko, ε di □tu 'mu 'yie, 'mu 'li yako 'kwli mu, -te -mu', ε koo 'li nyibli win ki. Ba 'de -ba pv□v 'nyre le, -te 'klo te yi bu. Ke- bu ni 'mu.

'Betile

¹⁹ 'N 'beti Plisili ko Akilasι 'hven-, ko, 'n 'beti Onesifoli ko 'a 'kayubuke 'hven-.

²⁰ 'Ki Elastι hie 'li Koletidi□o 'kwli. Trofimu -mo -bi, 'a 'hvi a hinhren a -ti, 'ki 'n hie 'li□i Miletidi□o 'kwli bu.

²¹ □Tu 'u 'kli, -bu di 'li, 'ti- ce a ti 'mu 'u nyre.

Ebulusi, ko Pudasi, ko Linusi, ko nvgba -mu', -ε mo Klodia, ko Nyisua a nyibli a pepe -bi -mu' 'hven-, υ 'beti -mu.

²² -Aan Kvkonyo bu ni 'u -mu -mo, ko, bu nu 'aan pepe □haande -mo.

'Crien -mu', Pɔlu gba la TITI YI

1 'Mɔ Pɔlu, 'mɔ -yi 'crien -bu 'cri, 'mɔ -bu, -ε mɔ Nyɪsua a -kvannunyɔ, kɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -mɔnanyɔ*. Nyɪsua, nɔ- le 'mɔ, -ε diɛ nu, 'mɔ nyibli -mɔ', ε -ha 'li, 'ki bu kuo ɲne ɲwɔlɔ yi -hɛɛ -ni, kɔ, 'ki bu yi ɲhaantɔɔwin a pɛpɛ -mɔ', -ε tɔɛ nɛ -a mɔ nunuklɔ -mɔ', -ε yi Nyɪsua a plɔ -blee -ni.

2 Kε- 'n ni 'a nunuo, -ε diɛ nu, nyibli 'mɔɲɔ yi -tɛɛ, -ε mɔ, 'klɔ yrayrɔ -mɔ', -ε 'yɛ ni -wɛ 'li, ɔ kɔɔɔ ni. Ti -mɔ', -ε kɔ 'yri Nyɪsua 'yɛ la 'klɔ ni ni, 'ki ε pɔ la 'liɲɪ 'li, -ε mɔ, ε kɔ bu -nyi la 'klɔɔɔ a 'mɔ -tonyibli. Nyɪsua 'yi hi -kɔ, 'klɔ -mɔ 'klɔ.

3 Ti -mɔ', ε pɔ la 'li, -tɛ ε nyre 'ɔ, 'ki ε naa 'li 'a win nyibli wɔn, 'ε tɔɔ nɛ -a mɔ 'klɔ yrayrɔ a 'mɔ. -Ti a 'mɔ, ε nɔ- ε lee 'mɔ, ɲbu hla. Nyɪsua -mɔ', -ε wɛ -a mɔ, ε nɔ- lee 'mɔ, 'ki ɲbu mu -ti a 'mɔ nyibli -bi lɛ -lee -ni.

4 Titi ɔ, -mɔ 'n yi -mɔ 'cru -ni. ɲWɪ 'na kɔkɔyu yi, -kɔti -Yusu 'Klɪsɔ ni -do, ε nɔ- -a kuo ɲwɔlɔ yi. -Aan 'Bai Nyɪsua, ε kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɔɛn-, -ε wa -a mɔ, bu nu -mɔ ɲhaandɛ -mɔ, ε kɔ, bu -nyi -mɔ kɪbɔwɛɛnɛ.

-Tɛ 'cɔɛ a ye'nanyɔ a nunuklɔ kɔ bu ni 'mɔ

5 'Kɪ 'n hie 'li -mɔ Kletɪblɔgba 'kwli bu, -ε diɛ nu, -tebli -mɔ', -ε 'yɛɛ ni ɲhrentɪ -ni, ɲmɔɲɔ ɲhrentɪ -ni. 'N -hɔɛɲɛ ni -wɛ, -bu na 'du a pɛpɛ klɛ, -ɔ ni 'li Kletɪblɔgba 'kwli, -ε diɛ nu, ɲmɔ 'ɔ nyibli blɛ ɲtu, ɲwɪ yi, -tɛ 'n nu la 'a hɪhla, ɔ 'mɔ 'cɔɛ a ye'nanyɔ mɔ.

6 Nyiblo -bu, -ε di 'cɔɛ a ye'nanyɔɔɛ nu, ε blɛɛ yi, bu mɔ ɲhaannyiblo. ε blɛɛ yi, bu mɔ nɔgba ni -do a nyɪbɔ*. 'A 'yonɔ kɔ bu kuo -Yusu 'Klɪsɔ ɲwɔlɔ yi, ε kɔ, 'waa nunuklɔ kɔ bu 'sii 'ɔ yi, -ε diɛ nu, nyibli a pɛpɛ 'mɔɲɔ 'yɛ, -ε mɔ, ɔ 'ni -nuɲɔ yɪnyredɛ, ε kɔ, ɔ kɔ 'ɔ nyibli a 'ɔɲtuule.

7 'Cɔɛ a ye'nanyɔ mɔ Nyɪsua a -kvannunyɔ ɲniɔ. ε nɔ- kɔ -ti 'ki yɪnyredɛ

ɲdu 'yi yi -blɛɛ -ni, bu ni 'li 'a nunuklɔ 'kwli. ε 'yi yi -blɛɛ -ni, bu 'yaa 'li 'a dɪɔnɔ. ε 'yi yi -blɛɛ -ni, bu bi yrv' lɛ 'a -nɛ ti. ε 'yi yi -blɛɛ -ni, bu -hie nɛ 'a dɪɔnɔ nɔ wɔn. ε 'yi yi -blɛɛ -ni -wɛ, bu kɔ 'kla. ε 'yi yi -blɛɛ -ni, bu nɔɛ 'wli dɪakɪ.

8 Kεɛ, dɛ ε kɔ bu nu, ε nɔ- mɔ: nyibli -mɔ', -ɔ pɔɛ 'liɲɪ -mɔ, ε kɔ bu kikle ɲnɔ lɛ -tɛɛ, ε kɔ, bu nɔɛ ɲhaandɛ a nunuo, ε kɔ, bu -hie 'lu lɛ -tɛɛ, bu 'sii 'ɔ yi, bu mɔ -tɛɛ a Nyɪsua nyiblo, bu yi 'a dɪɔnɔ a naalɛ -tɛɛ.

9 -Tɛɛ a Nyɪsua a -ti -mɔ', -a tɔɛ nyibli, ε nɔ- kɔ -bu ni 'li 'a ɲwɔlɔ ki ti a pɛpɛ, -ε diɛ nu, ε 'mɔ 'hru kɔ, 'ki bu nu win a 'mɔ, bu pɔ nyibli 'klɪ yra lɛ, ε kɔ, nyibli -mɔ', -ɔ -wen win a 'mɔ yi, ε 'mɔ ɲnɔ -tɔɔ -ni, -ε mɔ, ɔ kɛ ni.

10 Kε- -bu nu 'ɔ 'cɔɛ a ye'nanyɔ a blɛɲtutuo, -kɔti nyibli -hɔɔhɔɪ 'yi 'ɔ Nyɪsua a win a 'ɔɲtuule -kɔ, 'ti- -ti -mɔ', ɔ hɛɛ, ε 'ni -daɲa ɲdededɛ, 'ɔ kɛɛ nyibli -wɛ. Sɛyi-sɛyi, nyibli -mɔ', -ɔ ni -tebliɔɔ a 'mɔ, nu- mɔ -Juukɔɛ* -mɔ', -ɔ -hɛ -Yusu a nyibli, 'ti- -ɔ hɛɛɲɛ, -ε mɔ, -Yusu a nyibli a pɛpɛ kɔ bu ɲtuu 'ɔ -Juukɔɛ a tete.

11 'Cɔɛ a ye'nanyɔ kɔ bu lee ɲnɔ, bu 'kee -tebliɔɔ a 'mɔ, 'a tɔɔlɛ, -kɔti ɔ nuɲɔ ni, 'ki 'li 'kayo -bi bu, nyibli a pɛpɛ 'ɔ -ha 'ɔ ɲhaan'hru bu wɔn. -Tɛbliɔɔ a 'mɔ, ɔ tɔɛ nyibli a 'mɔ, ɔ blɛɛ yi bu 'kee nɛ 'a tɔɔlɛ. Kεɛ, ɔ niɲɛ ni, -ε diɛ nu, ɔ 'mɔ 'wliyɛ 'yɛ.

12 'Kɪ 'li Kletɪkɔɛ a 'mɔ 'nyi, nyiblo ɲdu ni la 'li, 'ε mɔ la 'waa winwɔn-hanyɔ* -bi. ε nɔ- hɛ laɲa, -ε mɔ: «Kletɪkɔɛ mɔ hɪlɛkɔnyibli ɲniɔ, 'ɔ 'wɪɲɪ -balɔmamɔ yi, ε kɔ, ɔ 'ni -huaɲa li -kwan a nunuo. Diidɛ ni -do, nɔ- kɔ -ti ɔ yi 'lu -mɔ lɛ -hie.»

13 Winwɔn-hanyɔ a 'mɔ, ε hla la -ti a -tɛɛ. 'A -ti, ɲni yi 'li ɲnɔ -mɔ ni -hlee -ni, klaa ɲnɔ 'yi, -ε diɛ nu, dɛ -mɔ', -ε mɔ -ti a -tɛɛ, ɔ 'mɔɲɔ ɲwɔlɔ yi -kuo -ni.

14 Lee ɲnɔ, -ε mɔ, bu 'kee -Juukɔɛ a hɪledɔ a ɲwienlɛkɔkɔɛ dɛ, -ε 'yɛ ni da ɲdededɛ, kɔ, nyibli -bu, -ɔ hɪa -ti a -tɛɛ ki, ɔ 'ni 'kɔɛ 'li 'waa tete ɲwien lɛ.

15 Nyiblo a ɲwɔlɔ 'bu 'sii 'ɔ yi, -ε -bi -tebli a pɛpɛ -mɔ', ε ni, ε 'sii 'ɔ yi. Kεɛ, nyibli -mɔ', -ɔ kɔ ɲwɪ ɲyi 'ɔ yi 'sii -ni, 'ti- -ɔ 'yi Nyɪsua ɲwɔlɔ yi -kuo -ni, ɔ nu- -mɔ -bi, -tebli a pɛpɛ -mɔ', ɔ ni, ε nyre yi. 'A -nɛ ti,

* 1:6 1.6 -ɔ'ɔ-: ε 'yi yi -blɛɛ -ni, bu nu -wɪlawɪ.

yinyre-tebli, ε nɔ- v yi 'lu -mɔ lɛ -hie. 'Ye
□bu bu yi yinyre-tebli ni ni, -tvi 'ni -nu□o
li □nu.

¹⁶ U hle□ε ni -tɛɛ, -ε mɔ, v yi Nyɪsua
ni, kɛɛ, yinyre-tebli -mυ', v ni, ε tve □ne
nyibli yi, -ε mɔ, v 'yi□i -yi. U 'ni □tuu□o 'v
Nyɪsua 'v. Dɛ -mυ', Nyɪsua yraa -ni, ε nɔ-
v ni. U 'yi 'kɪ -kɔ, 'kɪ bu nu □haan-tebli.

2

Tɔɔ nyibli -tɛɛ a Nyɪsua a win

¹ -Mɔ -bi, tɔɔ nyibli -ti a -tɛɛ, -ε kvɛ 'li
Nyɪsua -mɔ bu.

² Lee kukunyv, -ε mɔ, v 'ni 'hie 'li 'waa
dɪɔnv nɔ wlɔn. Bu nu -tebli -mυ', -ε 'sii
'v yi, -ε di□e nu, nyibli 'mυ 'v □nu 'v □tuu
-ni. Bu -hie 'lu lɛ -tɛɛ, v 'mυ 'waa dɪɔnv a
naale yi. Bu kuo Nyɪsua □wlv yi. Bu nve
nyibli, 'kɪ 'li 'waa □wlv a pepɛ kɪ. Bu kɔ
□wlv a 'hɪa, 'kɪ 'li □hɪvɛn a 'yiye 'kwli.

³ Nyɔnukui -mɔ -bi, lee □nu -wɛ, -ε mɔ,
'waa 'yrinaabv kɔ bu blee Nyɪsua a plɔ.
U 'yi yi -bleɛ -ni, bu nyre nyibli a 'nyre yi.
U 'yi yi -bleɛ -ni, bu -hie 'waa dɪɔnv nɔ
wlɔn. U kɔ bu pv □haan□tɔ,

⁴ -ε di□e nu, v 'mυ 'yonv nyɔvɔ -tɔɔ -ni,
-ε mɔ, v kɔ bu nve 'waa nyibɛv, kɔ 'waa
'yonv 'hɪvɛn-,

⁵ ε kɔ, bu -hie 'lu lɛ -tɛɛ, kɔ, 'waa
'yrinaabv 'mυ 'v yi 'sii -ni. Bu kɔ 'li
'waa 'kayu a -kvan a dɛ -mɔ -tɛɛ. Bu nu
yɪnɔ-tebli. Bu □tuu 'v 'waa nyibɛv. 'Bu
yi□i lɛ ni ni, nyibli 'yi 'li□i 'li -wɛ, bu hla
Nyɪsua a win -ti -hɪvɛn yrɛ.

⁶ Gbloyɔ -mɔ -bi, lee □nu, 'kɪ bu -hie 'lu
lɛ -tɛɛ, v 'mυ 'waa dɪɔnv a naale yi -tɛɛ.

⁷ -Na 'mumu, 'n yi -mυ 'ni -lee -ni,
yɪnɔ-tebli ni -do, ε nɔ- -bv nu, -ε di□e nu,
-tɛ -na 'bio gbloyɔ a 'yrinaabv kɔ bu ni
'mυ, v 'mυ□v yi. 'Bu mɔ, □ni yi □nu ni tve
-ni, nu□o, bu yi□e, -ε mɔ, -nve -ti a -tɛɛ ni.
Tɔɔ -ni -tɛɛ, -ε di□e nu, nyibli 'mυ 'v -mυ
'v □tuu -ni.

⁸ Dɛ -mυ', -ε nɔ yi, nyiblo 'yɛ ni di 'v -ti
-hɪvɛn 'hɪvɛn ni -hlaa -ni, ε nɔ- -bv tɔɔ -ni, -ε
di□e nu, -tvi 'mυ -na yraanyibli nu, -kɔti
-tɛ v 'yɛ ni di -ti -hɪvɛn □dv ni 'yɛ, bu hla,
'kɪ 'v -a mυ kɪ.

⁹ -Kvannunyibli -mɔ -bi, lee □nu -wɛ, bu
□tuu 'v 'waa nyibli gbagbɪ 'v 'a -nɛ ti. Bu

nu dɛ -mυ', -ε yi 'waa nyibli gbagbɪ a plɔ
-bleɛ -ni. U kɔ □nu 'hɪvɛn-, v 'ni 'plɛɛ 'li,

¹⁰ kɔ, v 'ni 'yrie 'li 'waa -tebli. Kɛɛ, bu
nu □haan-kvan, -ε di□e nu, 'waa nyibli
gbagbɪ 'mυ□v 'yɛ, -ε mɔ, v mɔ □haannyibli
□niɔ. 'Bu mɔ, 'bv yi□i lɛ ni ni, -ε -bv
Nyɪsua, -ε mɔ -aan Wanyɔ, 'a win -mυ',
-a tve -ni, nyibli di 'v□v 'ni □tuu -ni.

Nyɪsua bu nve nɛ -a mυ, ε nɔ- yi -a mυ 'kɪ -nyi, 'ti- -aan nunuklɔ 'ε yi 'v yi 'sii -ni

¹¹ -Ti -bv, 'n hle, Nyɪsua a nyibli kɔ bu
□tuu 'v□v, -kɔti Nyɪsua tɔɔ □ne nyibli a
pɛpɛ ni, -ε mɔ, ε ni □nu □haande -mɔ, -ε
di□e nu, ε 'mυ □nu wa.

¹² -Tɛ Nyɪsua nu 'a nunuo lɛ, 'a -ti,
-a yi□e ni, -ε mɔ, -a kɔ ba -hie 'v -aan
nununuklɔ -mυ' bu, -ε 'yɛ ni blee Nyɪsua a
plɔ, ε kɔ, -a 'yi yi -bleɛ -ni, -ba nve 'klɔ -bv,
'a yinyre-tebli, -ε kɔ 'tv ni -a mυ. Kɛɛ, ti
a pepɛ -bv, -a di 'nɛ- 'klɔ kɪ -hii -ni, -a kɔ
-ba -hie 'lu lɛ -tɛɛ, ε kɔ, -ba nu dɛ -mυ', -ε
yi Nyɪsua a plɔ -bleɛ -ni.

¹³ Kɛ- -ba nu, -ba -ple -nyɔvɔ -mυ', -ε
kɔ 'kwli -aan Wanyɔ -Yusu 'Kɪsv di 'v di
ni dɛ, 'kɪ 'li 'a -ti a 'yi'bvɔvɔ 'kwli. ε nɔ-
mɔ -aan Nyɪsua.

¹⁴ ε nɔ- -ha 'a dɪɔnv, 'ti- 'ɛ 'kv, 'kɪ 'v -aan
-ta', -ε di□e nu, ε 'mυ -a mυ □gbɛ, 'kɪ 'li
-aan dɛ 'kuku 'kwli, ε kɔ, ε 'mυ□v nu, -a
'mυ 'v yi 'sii -ni, kɪ 'v 'a dɪɔnv ye'. Kɛ-
ε -nu, □a -hɛ 'a nyibli, □a nve □haande a
nunuo 'a nɛ ti.

¹⁵ -Tebli a 'mυ, ε nɔ- -bv tɔɔ nyibli, -nyi
□nu 'kɪ, ε kɔ, -gbɛɛ nyibli -mυ', -v 'yɛ ni
'wɪn -ti. 'Kɪ -mυ', Nyɪsua -nyi -mυ, ε nɔ-
-bv nu, -bv hle. □Ni 'hɔɔn 'v nyiblo □dv
-mɔ', ε 'ni 'yraa 'li -ti -mυ', -di hla.

3

-Tɛ Nyɪsua a nyibli a nunuklɔ kɔ bu ni 'mυ

¹ Lee Nyɪsua a nyibli, -ε mɔ, v kɔ bu
□tuu 'v 'blugba a ye'nanyv a pepɛ. Bu nu
dɛ -mυ', 'blugba a ye'nanyv a 'mυ, v hle.
Bu nve □haande a nunuo, 'a -nɛ ti.

² Lee □nu, v 'ni 'hlaa 'li nyibli -ti -hɪvɛn
yrɛ, ε kɔ, v 'ni 'nuo 'li 'blini. Kɛɛ, 'waa
□wlv bu nɔ yi, ε kɔ, bu □tuu 'v nyibli a
pɛpɛ 'v.

3 Kε- -bu nu 'waa leele, -koti -aan 'mumu, ti -hi la a ti 'yri, -a 'yi la 'lule-hihie -ko. -A 'ni □tuu□o la 'u nyibli 'u. -A ka la □haan'hru -mɔ. Yinyre-tebli a gblegble, nɔ- -a -hɔe -ba nu la. E ni -do a 'mu, nɔ- -a yi la 'lu -mɔ le -hie, □a ni la canmlɪ le. Nyibli yraa la -a mu ni, -aan 'mumu, □a yraa la □nu -wε.

4 'E mɔ -tεε, □a ni la□a, keε, Nyɪsua -mu', -ε mɔ -aan Wanyɔ, ε tɔɔ nε -a mɔ□o yi, -ε mɔ, ε ni nyibli a pεpε □haande -mɔ, kɔ, ε nɔε □nu ni diaki.

5 E □hen 'nyre, -ε mɔ, ε wa -a mu ni, 'ki 'li dadɔke 'kwli. Keε, ε 'yi -ba nu □haande a -ti 'pa-, ε 'yi -a mu -wa. Keε, 'bu wa -a mu, ε 'wi yi, ε yru -aan nyaɪ a -ti □nuɔ. De 'kuku, -ε ni la 'u -a mu 'lu, ε -ha 'u□u ni. E nu de a 'mu ni, 'ki 'li 'a -Hihiu* a 'klɪ 'kwli, -ε di□e nu, -a 'mu kuɛwi ni 'hɔen nu, ε kɔ, -a 'mu 'klo yrayru kɔ.

6 Nyɪsua nu□o ni, 'a -Hihiu 'ε kɔɔ nε -a mu win ki pεpε, de -mu', -aan Wanyɔ -Yusu 'Klɪsu -nu -a -ti.

7 Kε- ε nu 'a nunuo, -ε di□e nu, -a 'mu 'klo -mu', -ε 'ye ni -wε 'li kɔ, -koti -a yi, -ε mɔ, ε di -a -mɔ□o 'ni -nyi, 'ti- □a yi□i -ple. Kε- ε ni 'mu, -koti ε nu -a mu □haande -mɔ, 'ki 'li dadɔke 'kwli, kɔ, 'ε 'sii 'u -a mu yi, 'ki 'u 'a diɔnu ye'.

8 -Ti -mu', 'n hle, ε mɔ □haan-ti □nuɔ. 'N -hɔe -bu 'nεε □nε ki bu, -ε di□e nu, nyibli -mu', -u kuo Nyɪsua □wlu yi, u 'mu 'u 'cibi -ni, u 'mu □haande nu. Win -bu, -a tɔɔ -ni, ε nɔ- nɔ yi, 'ti- 'ε yi nyibli -hεε -ni.

9 Gble -mu', -ε 'ye ni da □dedede, □ni 'puu 'li -na wuntɔ 'li. 'Bu mɔ, nyibli 'bu yi gble ni pu, 'ki 'u -aan 'bauu a □hrɪn a □hrɪn a de ki, □ni 'puu 'li -na wuntɔ 'li. U kɔ -mu 'hɔen-, a 'ni 'plεε 'li hle, ε kɔ, a 'ni 'puu 'li gble, 'ki 'u Moise a tete ki. -Tebli a 'mu, ε 'ni -da□a □dedede, ε kɔ, ε 'ni -hεε□ε nyibli.

10 Nyiblo 'bu yi 'li -Yusu a nyibli le ni -gbugbe -ni, yi-hede, -kɔ -bu nu, ε nɔ- mɔ -bu ti□e. 'Bu 'tiε yi de a 'mu 'lu -mɔ ni gbe, ti□e de. 'Bu 'ye ni -hɔa bu pu -mu nɔa yi bu, -ε -bi hlɔɔ □nε -diɔnu -mɔ le.

11 'Bi -yi□e ni, -ε mɔ, nyibliɔ a 'mu, -u ni le, u ka □haan'hru -mɔ. U mɔ de'kukununyɔ □nuɔ. 'Waa de 'kuku a 'mu, u ni, ε tɔε □nε nyibli yi, -ε mɔ, u ke ni.

Le'boowin

12 'N di te 'li -mu nyiblo -mɔ. 'Bu 'yi Atimasi 'pa-, -ε -bi Tisiki □nuɔ. 'Bu nyre 'li -mu -mɔ, -ε -bi □tu 'u 'klɪ, -bu mu 'li Nikopolidiɔ 'kwli, □mu 'li 'mu bu -yεε -ni, -koti 'n pu 'li□i ni, -ε mɔ, ce a ti 'yri, 'ki 'n di 'li mu, 'mu 'li bu ni.

13 Nyibli -mu', -u mɔ Sɪnasi, -ε yi tete, ε kɔ Apɔlɔsi 'hɔen-, 'bu yi 'li 'a mu -mɔ ni -hɔen, -hεε □nu, 'ki 'u 'waa 'dagbablo a -ta', -ε di□e nu, 'waa -tebli 'mu □ce.

14 Nyibli -mu', -u kuo -Yusu 'Klɪsu □wlu yi, □wi yi -a mu, bu 'nyɪ □haande a nunuo 'a -nε ti, -ε di□e nu, nyibli -mu', -u yi □hɪɔen 'ye, u 'mu □nu -hεε -ni. 'Bu mɔ, 'bu yi□i le ni ni, -ε -bi 'waa nunuklo 'yi 'li□i 'li -wε, bu mɔ dadɔ.

15 Nyibli a pεpε, -u kɔ 'mu 'hɔen-, -u ni 'nε-, u 'beti -mu. -A 'beti Nyɪsua a nyibli a pεpε -mu', -u nɔε nε -aan de, Nyɪsua bu nu 'aan pεpε □haande -mɔ.

'Criɛn -mu', Pɔlv gba la FILEMƆ yɪ

1 'Mɔ Pɔlv, -ɛ nɪ 'nɛ- ɔjɪ', -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ, 'mɔ, -ɛ yɪ 'criɛn -bɔ 'cri, 'n kɔ -aan 'diayɪ Timote 'hɛn-. -Mɔ Filemɔ, -ɛ mɔ 'na nɪnatumu, kɔ, -ɛ kɔ -a mɔ 'hɛn- -ni -kɔn nɪ -do, -mɔ kɔ 'criɛn -bɔ.

2 -A 'beti -aan 'diayɪ nyɔyɔ Apia, ɛ kɔ -aan 'diayɪ nyɪbehɪan Asipɔ 'hɛn-, -ɛ mɔ -Yusu a 'seyotayɔ, ɔwɪ yɪ, -tɛ -a nɪ 'mɔ -wɛ. -A 'beti 'cɔɛ a nyibli, -v yɪ lɛ 'kukue -nɪ, 'kɪ 'lɪ -na 'kayu bɔ.

3 -Aan 'Bai Nyɪsɔ, ɛ kɔ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛn-, bɔ nu 'a mɔ ɔhaandɛ -mɔ, kɔ, bɔ -nyɪ 'a mɔ kɔbɔwɛɛnɛ.

4 'A -nɛ ti, 'bɔ mɔ, 'nɪ yɪ Nyɪsɔ nɪ dɛ, 'kɪ 'v -na -ta', 'n yɪ -nyɪɛ 'wio,

5 -ɛ nuɔ, 'n yɪ 'nɪ 'wɪn, -ɛ mɔ, -nɔɛ -na 'bio -Yusu a nyibli a pɛpɛ nɪ, 'tɪ- ɔnɪ kuo Kɔkɔnyɔ -Yusu ɔwɪbɔ yɪ.

6 'N dɛ Nyɪsɔ nɪ, ɛ 'mɔɔv nu, nyibli -mɔ', -v kuo -Yusu ɔwɪbɔ yɪ -wɛ, v kɔ -mɔ 'hɛn-, 'aan -mɔmɔɛ 'mɔ klɛ -bii -nɪ, kɔ, ɔmɔ ɔhaan-tɛblɪ a pɛpɛ -mɔ' yɪ, -a -wɛ 'lɪ -ba nu, 'tɪ- -a 'mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ 'yɪ 'bɔa -nɪ.

7 'Na 'diayɪ, -tɛ -nu, ɔnɪ nɔɛ -na 'bio -Yusu a nyibli, ɔnɪ yɪ ɔnɔ 'klɪ -nyɪ, ɛ nɪ 'mɔ dɔdɔ diaki, kɔ, ɛ -nyɪ 'mɔ 'klɪ -wɛ.

Pɔlv nyɛɛ Filemɔ lɛ, Onesimɔ a -tɪ

8 -Tɛ -nɔɛ -na 'bio -Yusu a nyibli, 'n nyɛɛ -mɔ lɛ, -tɪ -bɔ, 'n di hla, nuɔ. -Tɛ 'n mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -mɔnanyɔ*, 'n kɔ 'klɪ, 'kɪ ɔbɔ lee -mɔ, -bɔ nu ɔhaandɛ.

9 Kɛɛ, ɛ 'yɪ 'lɪ 'tudɔ a 'mɔ 'kwɪlɪ 'pa-, 'nɪ 'plɛɛɛ 'lɪ. 'N 'yeɛɛ nɪ, -ɛ mɔ, ɛ nɔɔ 'v lɛ, 'kɪ ɔbɔ nyaa -mɔ lɛ, -ɛ nuɔ, -kɔ nyibli a nɔɛɛ. 'Mɔ kukunyɔ Pɔlv ɔnɔ, -ɛ pɪ win. 'Kɪ 'n nɪ 'nɛ- ɔjɪ', -tɛ 'n kuo -Yusu 'Klɪsɔ ɔwɪbɔ yɪ a -tɪ.

10 -ɛ -bɪ 'kɪ, 'n nyaa -mɔ lɛ, 'kɪ 'v Onesimɔ a -ta', -ɛ mɔ -na ɔkoyɔ, 'tɪ- -ɛ 'gba la ci. -Tɛ 'n 'ye laɔa, 'mɔ -lee ɔnɛ -Yusu a -tɪ, 'kɪ 'nɛ- ɔjɪ', 'tɪ- 'ɛ kuo -Yusu a 'mɔ ɔwɪbɔ yɪ. ɛ 'wɪ yɪ, ɛ -hɛ 'kɪ 'na 'yu.

11 Ti -hi la a ti 'yri, Onesimɔ, -ɛ kɔ 'nyɛ a 'mini -mɔ -hɛnyɔ, ɛ 'nɪ -hɛɛɛ la -mɔ, kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bɔ, ɛ yɪ -a mɔ 'nɪ -hɛɛ -nɪ diaki, -kɔ 'mɔ 'hɛn-.

12 'N yɛ 'kɪ -mɔɔ yɪ. ɛ -hɛ 'na a ɔwɪbɔ a 'yu.

13 Ti a pɛpɛ -bɔ, 'n di 'nɛ- ɔjɪ' -hii -nɪ, 'n -hɔɛ wɛnɛ nɪ, 'kɪ bɔ nɪ wɛn mɔ 'mɔ 'hɔɪ bɔ, 'kɪ 'v -na -ta', ɛ 'mɔ wɛn 'mɔ -hɛɛ -nɪ.

14 'Nɪ -hɔaɔa dɛ -mɔ', ɔyɪ kɪ -wɛn, ɔbɔ nɪ 'v -mɔ ke', -bɔ nuɔ. Kɛɛ, 'n -hɔɛɛ nɪ, 'bɔ mɔ, ɔnɪ yɪ 'mɔ ɔhaandɛ -mɔ nɪ nɪ, bɔ -hɔn 'lɪ -na dɔnɔ a ɔwɪbɔ kɪ.

15 -Bakɛ, Nyɪsɔ, nɔ- nuɔ, 'tɪ- Onesimɔ 'ɛ hɔɔ -mɔ -mɔ lɛ, 'kɪ 'lɪ ti gbi 'kwɪlɪ, -ɛ diɛ nu, ɛ 'mɔ -mɔ ɔhɪan, a 'mɔ 'hɔɪ -nɪnɪ -nɪ ti a pɛpɛ.

16 ɛ 'yɪ 'kɪ ɔkoyɔ nɪ -do 'pa- dɛ, kɛɛ, ɛ -hɛ 'kɪ -aan 'diayɪ, 'n nɔɛ -nɪ -tɛɛ. 'N pɔɔv ɔhan-tɪ, -diɛ 'nɪ -nɔɛ -nɪ -wɛ, ɛ 'mɔ 'v -tɛ ɛ nɪ la 'lɪ -mɔ -mɔ a nɔɛɛ 'v -hi, -ɛ nuɔ, ɛ mɔ -na ɔkoyɔ ɔnɔ, 'tɪ- kɔɛ 'v bɔ, -tɛ ɛ kuo -Yusu ɔwɪbɔ yɪ a -tɪ, 'ɛ -hɛ 'kɪ -na 'diayɪ.

17 -Tɛ -mɔ 'na 'diayɪ kɔ 'na nɪnatumu 'hɛn- a -tɪ, 'bleɛ kɔa -tɛɛ, ɔwɪ yɪ, -tɛ -di wɛn 'na kɔa'buble nu, 'bɔ mɔ, 'nɪ di wɛn 'lɪ -mɔ -mɔ.

18 'Bɔ nyɛ la -na ɔdededɛ yɪ, kɔ, -na gba 'bɔ nɪ 'lɪɪ -mɔ, lee 'mɔ, -ɛ diɛ nu, 'mɔɔv 'pɛɛ -nɪ.

19 'Mɔ Pɔlv, 'na ɔgbɛv, 'mɔ yɪ winbɔ -bɔ 'cri, -ɛ mɔ: 'Bɔ kɔ -na ɔdededɛ a 'pɛɛɛ, 'mɔ -diɛ 'pɛɛ -nɪ. Kɛɛ, ɛ 'nɪ 'hruo 'lɪ -mɔ -mɔ, -ɛ mɔ, ɔble 'na gba kɔa, -ɛ nuɔ, 'mɔ -lee -mɔ -Yusu a -tɪ, 'tɪ- Nyɪsɔ 'ɛ -nyɪ -mɔ 'kɔ yrayɔ, -ɛ 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ.

20 'Na 'diayɪ o, 'n nyaa -mɔ lɛ, -tɛ -a kɔ -aan Kɔkɔnyɔ 'hɛn-, -a -mɔɛ, ɔhaandɛ -bɔ, 'n -hɔɛ -mɔ, nu 'mɔɔ -mɔ, -ɛ diɛ nu, dɔdɔ 'mɔ 'lɪ 'na ɔwɪbɔ kɪ bi.

21 'Criɛn -bɔ, 'n yɪ 'cri, ɛ ɔhɛn 'nyɛ, 'n kuo -mɔ ɔwɪbɔ yɪ, -ɛ mɔ, dɛ -bɔ, 'n -hɔɛ -mɔ, -diɛ 'nɪ nu. 'N pɔɔv ɔhan-tɪ, -ɛ mɔ, dɛ -mɔ', -di nu, ɛ di 'v dɛ -mɔ', 'n -hɔɛ -mɔ 'nɪ -hi.

22 Kɔɛ 'vɔv -mɔ dɛ, -wɛ -gblo -mɔ, 'kɪ 'v 'na -ta', -ɛ nuɔ, 'n pɔɔv ɔhan-tɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔ di 'aan lenyaawɪn 'nɪ 'wɪn, ɛ 'mɔɔv nu, v 'mɔ 'mɔ bɔ tɛ, 'mɔ 'lɪ 'a mɔ -mɔ di.

'Betilɛ

²³ Epafrasi, -kə 'mʊ 'hʊɛn- -nɪ 'nɛ- ɲi',
-tɛ ɛ mɔ -Yusu 'Kɪsʊ a nyiblo a -tɪ, ɛ 'bɛti
-mʊ.

²⁴ Maki, kə Alitaki, kə Demasi, kə Luku
'hʊɛn-, -ʊ kə 'mʊ 'hʊɛn- -ni -kʊan, ʊ 'bɛti
-mʊ -tɛɛ.

²⁵ -Aan Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsʊ bʊ nu 'a
mʊ ɲhaandɛ -mɔ.

'Crien -mu', u gba la HEBREKUE yi

-Yusu ni 'u Nyisva a winwlon-hanyu
lu yi*

1 Ti -hi la a ti 'yri, 'ki Nyisva nee la 'li 'a winwlon-hanyu wlon, 'e yi la 'li -aan 'banu -mo -hlee -ni 'a -ne ti, 'ki 'li -tebli a gblegble 'kwli.

2 Ke- Nyisva ni la 'li 'waa -mohlele, 'e ye 'klo a le'booti ki. Kee, ti -bu 'yri, 'ki Nyisva naa 'li a 'Yu -Yusu 'li, 'e hlee 'li -a mu -mo. Ti -mu', -e ko 'yri Nyisva nii la 'u 'klo, 'ki e naa 'li 'a 'Yu a 'mu 'li, 'e nu 'klo -bu. E no- Nyisva -ha 'li, 'ki e 'mu 'a -ne □dedede win ki -koo -ni.

3 'Ki 'li□i 'li, 'ki -a yi 'li Nyisva a -ti a 'yi'buale 'li 'yee -ni. E mo □han-ti □ni□, -te -mu', Nyisva ni 'mu, ke- -Yusu ni 'mu -we. 'A wlon bu a win ni 'kl ki. E no- ko 'kwli e nee 'li, 'e 'ble 'klo -bu kva. E no- 'ku, 'ki 'u -tonyibli a -ta', -e di□e nu, e 'mu □nu □gble, 'ki 'u 'waa de 'kuku -mo', -e di□e nu, u 'mu 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyisva ye'. -Te e nu de a 'mu, -e -bi 'ki e mu 'li yako 'kwli, 'e ni 'u 'Klikininyisva a diidekibia ki bu, -e ni 'u 'a -ne □dedede 'lu yi, -e di□e nu, e ko□o 'hven-, u 'mu 'klo -bu win ki -koo -ni.

-Yusu ni 'u Nyisva a lelenyu 'lu yi

4 E no- nu□o, Nyisva 'e nu□o, 'a 'Yu a 'mu, 'e ni 'u 'a lelenyu 'lu yi, 'e □tue□e 'nyre -mu', -e 'bua, -e ni 'u 'a lelenyu a 'nyre 'lu yi.

5 Ke- Nyisva pi la 'a 'Yu yi, e wen: «-Mo -mo 'na 'Yu. Kike -bu, 'n -he ke -na 'Ba.» E no- u 'cru la 'li Nyisvacrien 'kwli. -Ti a 'mu, Nyisva 'yi -hvan□a 'a lelenyo □du ni -lee -ni. Ke- Nyisva pi la de, 'ki 'u -Yusu a -ta', -e mo: «'N di mo 'a 'Ba, e 'mu 'na 'Yu pa.» -Ti a 'mu, Nyisva 'yi -hvan□a ni hle, 'ki 'u 'a lelenyo □du a -ta'.

6 E ko -ti -bi, Nyisva 'e hla□a, 'ki 'u 'a 'Yu a 'mu ki, -e ni 'u 'a -ne □dedede 'lu yi. 'Ti- Nyisva 'mu 'ne□e -tutu ki -te, e wen:

«'A mu -mu', -u mo 'na lelenyu, ba bla□a kwli yi bu, ba pu□u 'nyre le.»

7 'Ki 'u 'a lelenyu -mo -bi ki, -ti u 'cru la, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, e no- -bu:

«Nyisva nu 'a lelenyu 'a -kuannunyibli -mo,

'u 'wi□i pepe yi, ko, 'u 'wi□i na-huhli yi.»

8 Kee, -ti -bu, u 'cru la, 'ki 'u 'a 'Yu -mo -bi ki, e no- -bu:

«Nyisva wen 'ni:

-Mo -mu', -e mo Nyisva, -mo di 'klo a pepe win ki -koo -ni,

-te 'klo te yi bu.

-Te -di 'klo a win a kikoolu nu, e di 'u yi 'ni 'sii -ni.

9 De -mu', -e 'sii 'u yi, e no- -nu e -ni,

□ni yraa de -mu', -e 'yi 'u yi 'sii -ni.

E no- nu□o, -na 'Ba Nyisva 'e -ha 'li -mu -na 'bio 'ny,

'e -nyi -mu -ti a 'yi'buale,

-e -hi 'u -na 'bio 'u,

'ti- 'e nu□o, do do 'e 'yii 'li -na □wlu ki.»

10 -Ti -mu', u 'cru la de, 'ki 'u 'a 'Yu a 'mu ki, e no- -bu:

«Kukonyo o, ti -hi la a ti 'yri,

'ti- 'klo -bu a -tebli a pepe,

e 'mu la -wlu □tu mo mu,

-na dabu, no- nu -tutu ko yako.

11 -Tebli a pepe -mu', -nu, e di bu 'ni -we.

Kee, -mo -bi, □tue di 'klo ni.

-Tebli a 'mu, e di -we 'yi,

-wen 'hulepu-tebli.

12 -Te ni -do u ni 'hulepu-tebli 'ki a 'pupla, ke- ni -do -di -tebli a 'mu 'a 'pupla nu.

-Tebli a 'mu, e di nyre yi,

□wi yi, -te 'hulepu-tebli ni,

'e yi yi nyre.

Kee, -mo -bi, □tue di 'klo ni.

□Ni 'ci□i li -ni yruyu.

-Na 'klo 'yi 'li□i 'li -we bu ko 'lu-yreele.»

E no- mo -ti, u 'cru la, 'ki 'u -Yusu ki.

13 Ke- Nyisva pi 'a 'Yu yi de, e wen:

«Ni mo 'na diidekibia ki bu, -e di□e nu,

-ko 'mu 'hven-, -a 'mu 'klo -bu win ki -koo -ni,

e 'mu□u gba -gbagba,

'mu□u nu, □mu -na yraanyibli bu 'lu ble □tu,

-wen bukible□tude.»

-Ti a 'mu, Nyisva lee □ne 'a 'Yu ni -do, e 'yi 'a lelenyo □du -ko, e lee -ti a 'mu.

14 Nyiblo a 'di -bi -mo Nyisva a lelenyo 'li? U mo 'kuodu -bi □nio, -v ni Nyisva a -kvan, Nyisva 'e yi □nu le le, bu -hæ nyibli -mu', Nyisva di wa.

2

-Ti -mu', Nyisva lee la -a mu, 'ki 'v -aan wowa a -ta', -a ni nuo 'li' 'kl' 'li -wenmli kle

1 -Te Nyisva -nu, 'e naa 'li 'a 'Yu 'li, 'e hlee 'li -a mu -mo, -a ko -ba □tu 'v 'kl' de, -ba pu 'a win nua yi bu -tæ, -e di□e nu, -a 'ni □ha 'v □haan'hru bu wlon -ha.

2 -A yi□e ni, -e mo, -ti -mu', Nyisva a lelenyo di hla mo, e mo -ti gbagbi □nio. Nyibli -mu', -v 'yi -ti a 'mu nua yi bu -pu, e ko, -v 'yi 'v□v 'v □tuu -ni, □hiven -mu', -e bleæ □nu yi, e no- Nyisva □tu □nu.

3 Kæ, -a mu -mo -bi, Nyisva a -ti -mu', -e hle -te Nyisva ni -aan wowa, -a 'win□i ni. -Ti a 'mu, e -hi 'v -ti -mu', 'a lelenyo lee nyibli ni. 'A -ti, 'bu mo, □ba yi Nyisva a -ti 'kl' 'li -wenmli kle ni ni, □hiven -mu', -e bleæ 'a mu yi, e no- e di 'a mu □tu. -Aan Kukonyo -Yusu 'Klisv a □gbetu, e no- mo yi-henyiblo, -e too ne -a mu Nyisva a -ti a 'mu, -e hle□e, -te Nyisva ni -aan wowa, 'ti- nyibli -mu', -v 'win□i, 'v lee ne -a mu, -e mo, -ti a 'mu, e mo -ti a -tæ □nio,

4 Nyisva a 'mumu, 'e too □ne nyibli -we, -e mo, -ti a 'mu, e mo -ti a -tæ □nio. -Te e nu 'a nunuo, e no- -bu: 'Ki e naa 'li wlonlemaa-tebli a gblegble 'kwli, 'e too □ne nyibli yi, -e mo, -ti a 'mu, e mo -ti a -tæ □nio. 'Ya 'v 'lu de, 'ki e naa 'li 'a -Hihiu* 'li, 'e -nyi nyibli 'kl, 'ki bu nu 'a -kvan, □wi yi, -te e ni 'a -huhva.

-Yusu too ne -a mu 'hru -mu' ni, -a di na, -a 'mu 'li 'a 'klo yrayrv 'kwli pa

5 'Klo yrayrv -mu', Nyisva di nu, e no- ko -ti -a hle. Nyisva 'yi 'v 'a lelenyo ble □tu, 'ki v 'mu 'klo -bu win ki -koo -ni a -ti. Kæ, -Yusu -mu', -e -he -tonyiblo, e no- e □tu 'v bu.

6 E mo □haan-ti, v 'cru la□a, 'ki 'li Nyisvacrien 'kwli, -e mo:

«Nyisva o, nyo- mo -tonyiblo, -kotu □ni yi 'a -ti 'lu -mo le -hie 'li? -Tonyiblo 'yi □dedede 'pa- 'A -ti, e mo □whlekedæ, 'ki -bu di□e -hæ -ni.

7 -Nu□o ni, -tonyiblo 'e ni 'li -na lelenyo bu,

'ti- □ni -nyi□e -ti a 'yi'bobua, □wi yi bodio,

8 □ni nu□o, -tebli a pepe 'e ni 'li 'a bubuo bu.»

-Ti a 'mu, v 'cru□i ni, 'ki 'v -Yusu a -ta'. Winbu -bu, -e mo: «-Tebli a pepe ni 'li 'a bubuo bu,» e □hen 'nyre, -e mo, e 'yi □dedede -ko, bu 'yi win ki -koo -ni. Kæ, -a 'ye□e ni 'ye -tæ, -te -Yusu a 'mu, e nu -tebli a pepe a win a kikoole.

9 Kæ, -a yi□i 'ni 'ye, -e mo, Nyisva nu la□a ni, -Yusu 'e di la 'ne- -tutu ki, 'e ni la 'li Nyisva a lelenyo bu, 'ki 'li ti gbi 'kwli, 'ti- Nyisva 'e -nyi□e -ti a 'yi'bobua, 'ki 'v 'a dionv 'hvi. Nyisva bu yru -aan nyai, ko, e 'mu -a mu wa a -ti, e no- ko -ti, 'e te -Yusu bu, 'e di 'ne- -tutu ki, -e di□e nu, 'e 'mu □hiven 'ye, 'e 'mu 'ku, 'ki 'v nyibli a pepe a -ta'. -Te e 'ye □hiven a 'mu, 'ti- e 'ku, e no- nu□o, Nyisva 'e -nyi□e -ti a 'yi'bobua.

10 Nyisva no- nu 'klo -bu 'a -tebli a pepe. E nu□o ni, 'ki 'v 'a dionv a -ti a 'yi'buae a -ta'. E no- nu□o, 'e -hve□e, 'ki bu wa nyibli -huhvi, v 'mu 'a 'yonv -he, v 'mu 'li 'a -ti a 'yi'buae 'kwli pa. 'Ki e naa 'li -Yusu a □hiven a 'yiye ko 'a 'kukuv 'kwli, -e di□e nu, -Yusu 'mu 'v yi 'sii -ni, 'ki bu paa 'li 'a nyibli Nyisva a -ti a 'yi'buae 'kwli.

11 -Yusu a 'mu, -e ni□e, nyibli 'v yi 'v yi 'sii -ni, 'ki 'v Nyisva ye', e ko nyibli a pepe -mu', e yi 'v yi 'sii -ni 'hven-, v ko 'Bai ni -do. E no- mo Nyisva. E no- nu□o, 'ki -Yusu 'ye ni pie 'yie, 'ki bu daa □nu 'a 'diayiv.

12 'A 'mumu, ke- e pi Nyisva yi, -e mo: «Nyisva o, 'n -hve □bu na -na -ti -mo le, 'ki 'v 'na 'diayiv ye'.

'N ko □bu pu -mu 'nyre le, 'ki 'li -na nyibli 'ny.»

13 Kæ- e pi de:

«Nyisva, no- 'n kuo □wlv yi 'a -ne ti.»

Kæ- e pi de:

«Nyibli -mu', Nyisva -nyi 'mu, v ko 'mu 'hven-, -a mu no- -bu.»

14 Nyibli -mu', -v ko -ti e hle, v nu- mo nyibli -mu', -v ni 'ne- 'klo -bu ki. E no- nu□o, -Yusu a 'mumu, 'e -he -tonyiblo, 'e 'ku, 'ti- 'e naa 'li 'kukuv a 'mu 'kwli, 'e -we

Satan a 'klu bu, -ε nu□o Satan, nɔ- ni□e, nyibli 'u 'kukui le.

15 -Te □koyo ni, 'u yi 'waa 'mase a huannu pie, ke- nyibli ni, 'u yi 'kukuu a huannu pie. Kee, -Yusu 'ku ni, 'ki 'u 'waa -ta', -ε di□e nu, ε 'mu □nu □gble, 'ki 'u huannu a 'mu a -ta'.

16 Nyɔsua a win hle□e ni, -ε mɔ, ε 'yi Nyɔsua a lelenyu wa mɔ -di, kee, ε di ni, 'ki bu wa -tonyibli -bu, -u ni 'ne- -tutu ki, -u mɔ Abrahamu a 'yonu a 'yonu.

17 'A -ti, ε nɔɔ la 'u le, 'ki -Yusu a 'mu, bu -he la -tonyiblo, ε 'mu la -a mu -bu, -u mɔ 'a 'diayinu yi 'wi, 'ki 'u 'a -ne □dedede -mɔ. E yru -tonyibli a nyai, 'ε -he Nyɔsua a -cohlonpinyɔ* gbagbu, 'ε ni 'u Nyɔsua kɔ -tonyibli 'huen- a -gbati, -ε di□e nu, Nyɔsua 'mu 'a nyibli a de 'kuku 'wɔwla -ni, u kɔ Nyɔsua 'huen-, 'u 'mu -mɔe.

18 -Te -Yusu a 'mumu, ε ni la 'ne- -tutu ki, ε yi 'ye la □huen diaki, 'ki 'u le□teele a -ta'. 'A -ti, -a mu -mɔ -bi, 'bu mɔ, 'bu yi 'u -a mu le ni □tee -ni, -Yusu kɔ 'klu, 'ki bu dii ne -a mu ki.

3

-Yusu ni 'u -aan 'bai gbagbu Moise 'lu yi

1 'Na 'diayinu -na, Nyɔsua -ha 'li 'a mu ni, 'ki ba -he 'a dako, a 'mu 'li 'a 'klo yrayru 'kwli pa. -A mu -bu, -u mɔ 'a nyibli, de -a kuo □wlu yi, ε kɔ de -a ne -mɔ le, 'ki 'u nyibli yi, ε nɔ- -bu: -Yusu, nɔ- Nyɔsua lee 'ne- -a mu -mɔ, 'ε -he Nyɔsua a -cohlonpinyɔ* gbagbu, 'ε ni 'u Nyɔsua kɔ -a mu 'huen- -gbati, 'ε nu□o, -a kɔ Nyɔsua 'huen-, □a -mɔe. 'A -ti o, -Yusu a -ti, nɔ- -ba -hie 'lu -mɔ le 'a -ne ti.

2 -Kuan -mu', Nyɔsua -nyi□e, ε □tui la 'yie -tee, □wi yi, -te Moise ni la, -kuan -mu', Nyɔsua -nyi la□a, 'ε □tui la□a 'yie -tee. -Kuan a 'mu, ε nɔ- mɔ, bu naa la Nyɔsua a 'kayu.

3 Nyiblo -mu', -ε pu 'kayu, ε nɔ- u pi 'nyre le, 'ε -hi 'u 'kayu a 'mumu 'u. 'Ki -Yusu kɔ Moise a -gbati, de ni -do a 'mu, ε nɔ- □niɔ. 'Ki Moise ni 'li 'kayubukue 'nyi, -Yusu -mɔ -bi, ε nɔ- mɔ 'kayuponyɔ. E nɔ- mɔ Nyɔsua a dako a Kukonyɔ. 'A -ti, -Yusu ni 'u Moise 'lu yi. -Yusu a 'mu, ε nɔ- -a bleε yi -ba pu 'nyre le.

4 □Bu pu Nyɔsua a dako 'kayu a de yi: -A yi□e ni, -ε mɔ, 'a -ne 'kayu 'bu ni 'u, ε kɔ kukonyɔ. Ke- ni -do ε □ti 'mu, Nyɔsua, -ε nu 'klo -bu a -tebli a pepe, ε nɔ- mɔ -tebli a 'mu, 'a Kukonyɔ.

5 Moise a 'mu, Nyɔsua a -kuan ni -do, nɔ- ε ni la, 'ε □tui la Nyɔsua a 'kayu 'yie -tee. 'A -kuan, nɔ- mɔ, bu lee la nyibli -tebli -mu', Nyɔsua di la nu, 'ki 'li ye'.

6 Kee, -Yusu 'Klɔsɔ -mɔ -bi, ε 'yi Nyɔsua a -kuannunyɔ ni -do 'pa-, kee, ε mɔ Nyɔsua a 'Yu □niɔ, 'ε □tui 'a 'Bai Nyɔsua a 'kayu 'yie -tee. E nɔ- mɔ Nyɔsua a dako a pepe a Kukonyɔ. 'Bu mɔ, □ba 'tie kuo □ne □wlu yi, ε kɔ, □ba yi□e, □ba yi□i ni -ple, 'ki 'li dɔdɔ 'kwli, -ε mɔ, Nyɔsua di nu -a mu □haande gbagbu -mɔ, -ε -bi -a mu -bu, -a mu mɔ Nyɔsua a dako, □a mɔ 'a 'kayubukue -we.

Nyɔsua di -nyi 'a dako -wleele

7 E nɔ- nu□o, Nyɔsua a -Hihiu* 'ε pi la le:

«Kike -bu, 'bu mɔ, 'ba yi ke Nyɔsua a win ni 'win,

8 ba 'ble□e kua.

'Aan □wli 'ni 'gboklo 'li -ni, □wi yi, -te 'aan 'bainu ni la, 'waa □wli 'gboklo la -ni.

Ti a 'mu 'yri, 'ki u ni la 'li -tite -mu', nyiblo □du 'yi 'li 'ti,

'u -wen la Nyɔsua yi, 'u 'cibi la 'u de 'kuku a nunuo, -ε di□e nu, u 'mu□u 'ye,

'bu mɔ, Nyɔsua 'bu di la □nu yru le -puu -ni.»

9 Ke- Nyɔsua pi la, -ε mɔ:

«□Haan-tebli -mu', 'n nu la, 'ki 'li 'yri a -wli ni 'huen 'kwli, 'ye □bu u 'ye□e,

kee, ke- ε 'ni 'mu, 'u 'cibi 'u de 'kuku a nunuo.

10 E nɔ- nu□o, 'ni pi nyibli a 'mu yru le, 'ni hle□e, -ε mɔ, 'waa □wli nyre yi. De -mu', 'n -hue □nu, u 'ni -yru□o li□i le.

11 'A -ti, 'ki 'li 'na yru a puu puu 'kwli, 'n 'suu □ne ni, 'ni pu la le, -ε mɔ, nyibli a 'mu, u 'yi 'li□i 'li -we,

bu pa la 'li 'blugba -mu', 'n di 'na nyibli -nyi 'kwli, -tite -mu', □haan-wleele ni 'li.»

12 'Na 'diayɪnɔ -na, ba ɔtu 'aan dɔnɔ 'yie, -ε ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo ɔdu 'ni 'nu 'li, -ε kɔ ɔwɔ -huan, -ε 'yi Nyɪsɔa ɔwɔ yi -kuo -ni, -ε nuɔo, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu 'yi 'ki Nyɪsɔa ɔwɔ yi -kuo -ni, -ε -bi ε ɔhen 'nyre, ε hie 'v 'Klɔhienyɪsɔa bu.

13 De a kɔ ba nu, ε nɔ- mɔ, ba -nyinyi 'kli 'a -nε -nyrɔwɔ, -ε diɔe nu, Satan 'ni ɔha 'a mu -kaa -ni, a 'ni ɔha de 'kuku nu, kɔ 'aan ɔwɔ 'ni ɔha 'gboklo -ni. Ke- a di 'kli a -nyinyile nu, -ε nuɔo, kike -bu, Nyɪsɔa -hɔε bu hlee ke 'li -a mu -mɔ.

14 'Bu mɔ, -tebli -mu', -a kuo la ɔwɔ yi, ti -mu' -kɔ 'yri -a 'ble la -Yusu a -ti kɔa, ɔba 'tɪε kuo ɔne ɔwɔ yi, ɔba 'yi -sa, ɔba -yraɔa 'lu, -ε -bi -a mu -Yusu a nyibli ɔniɔ.

15 U 'crɪɪ ni, 'ki 'li Nyɪsɔacrɪɛn 'kwli -ε mɔ: «Kike -bu, 'bu mɔ, 'ba yi ke Nyɪsɔa a win ni 'win, ba 'bleɔe kɔa.

'Aan ɔwɔ 'ni 'gboklo 'li -ni, ɔwɔ yi, -te 'aan 'bainu ni la, 'waa ɔwɔ 'ε 'gboklo la -ni.»

16 A yiɔe ni -teε, nyibli ni -tie, -v 'win la Nyɪsɔa a win, 'ti- -v -wen laɔa yi. U nu- mɔ nyibli a pepe -mu', Moise neε la -ni, ti -mu' -kɔ 'yri v -hɔen la 'li Esipɔblugba 'kwli.

17 A yiɔe ni -wε, nyibli -mu', Nyɪsɔa pɔv la yrv lε, 'ki 'li 'yri a -wɔ ni 'hɔen 'kwli. Nu- -mɔ nyibli -mu', -v nu la de 'kuku. ε nɔ- kɔ -ti, 'v 'kɔkɔ la lε, 'ki 'li -tɔtɔkɔtɔ -mu', -ε kɔ ki nyiblo ɔdu 'yi 'li 'ti.

18 A yiɔe ni -teε -wε, nyibli -mu', -v kɔ -ti Nyɪsɔa 'ε 'sɔv la -ni, 'ε pɔ la lε, -ε mɔ, v 'yi la 'liɪɪ 'li -wε, bu pa la 'li 'blugba -mu' 'kwli, ε di la 'a nyibli -nyi, -te ɔhaan-wleele ni 'li. U mɔ nyibli -mu', -v 'yε ni ɔtuu la 'vɔv.

19 'A -ti o, 'na 'diayɪnɔ -na, -a yɪɪɪ 'ni 'ye, -ε mɔ, -aan 'bainu, v 'yi la Nyɪsɔa ɔwɔ yi -kuo -ni, 'v 'yi la 'vɔv ɔtuu -ni. ε nɔ- nuɔo, 'ki v 'yi la 'liɪɪ 'li -wε, bu pa la 'li 'blugba -mu', Nyɪsɔa -nyi la 'a nyibli 'kwli, -ε kɔ 'kwli ɔhaan-wleele ni 'li.

4

1 Ti -hi la a ti 'yri, Nyɪsɔa pɔv la 'liɪɪ ni, -ε mɔ, ε di -nyi la 'a nyibli 'hru, v 'mu la 'li 'a bunɪle -mu' pa, -tɪte -mu', ɔhaan-wleele ni 'li. 'Lɪpɔde a 'mu, ε 'tɪε kɔ 'kli, 'ki 'v -a

mu -mɔ. 'A -ti, -ba ɔtu -aan dɔnɔ 'yie, -ε diɔe nu, 'ki 'nε- -a mu 'nyi, nyiblo ɔdu 'ni ɔha bu hie, 'ki 'v -wleele a 'mu a 'kwlipɔpa a -ta'.

2 -Tε -aan 'bainu nu la ɔhaantitie a 'mu 'a 'winwɪn, ke- -aan 'mumu -a nu 'a 'winwɪn. Keε, ɔhaantitie a 'mu, ε 'yi ɔnu -hεε -ni, 'ki bu pa 'li Nyɪsɔa a -wleele', -kɔ -ti, -te v 'winɪɪ, v 'yɪɪɪ ɔwɔ yi -kuo -ni, 'v 'yi 'v Nyɪsɔa 'v ɔtuu -ni.

3 -A mu -mɔ -bi, -v kuo ɔhaantitie a 'mu ɔwɔ yi, -a mu di 'li -wleele a 'mu pa. -Aan 'bainu -mɔ -bi, -v 'yi titie a 'mu ɔwɔ yi -kuo -ni, ke- Nyɪsɔa pɪ, 'ki 'v 'waa de ki, ε wen:

«'Ki 'li 'na yrv a pɔpɔv 'kwli, 'n 'sɔv ɔne ni, -ε mɔ, nyibli a 'mu, v 'yi 'liɪɪ 'li -wε, bu pa 'li 'blugba -mu', 'n di 'na nyibli -nyi 'kwli, -te -mu', ɔhaan-wleele ni 'li.»

De a 'mu, ε 'yi 'nyre ɔhen, -ε mɔ, -wleele 'yi 'v Nyɪsɔa 'hɔi -ni, -ε nuɔo, -te Nyɪsɔa nu la 'kɔ, 'ki 'li -nyrɔwɪ ni ɔhlon-do 'kwli, 'ki ε -wεε la 'v 'a -kɔan -mɔ, 'ε -wle la.

4 'Ki 'li Nyɪsɔacrɪɛn a 'kutɔ -bi 'kwli, v hla -ti, 'ki 'v -nyrɔwɪ ni ɔhlon'hɔen a -nyrɔwɔ a de ki. -Ti a 'mu, v 'crɪ la, ε nɔ- -bu: «Nyɪsɔa -wε la 'a -kɔan a pepe -mɔ, 'ki 'li -nyrɔwɪ ni ɔhlon-do 'kwli, ɔhlon'hɔen a -nyrɔwɔ, -ε -bi ε -wle la ni.» (A -ti, -wleele ni 'v Nyɪsɔa 'hɔi.)

5 Keε, 'ki Nyɪsɔacrɪɛn a 'kutɔ -bi 'kwli, v 'crɪɪ ni, -ε mɔ: «Nyɪsɔa wen 'ni: -Pi, v 'yi 'liɪɪ 'li -wε, bu pa 'li 'na -wleele'.»

6 Yi-henyibli -mu', -v 'win la Nyɪsɔa a ɔhaantitie a 'mu, v 'yi la 'li Nyɪsɔa a -wleele a 'mu -pa, -ε nuɔo, v 'yi laɔa ɔwɔ yi -kuo -ni, 'v 'yi la 'v Nyɪsɔa 'v ɔtuu -ni. 'A -ti, -a yɪɪɪ 'ni 'ye, -ε mɔ, -te nyibli -mu', -v 'yi Nyɪsɔa ɔwɔ yi -kuo -ni, v 'yi la 'li -pa, nyibli -bi, nu- di 'li pa.

7-8 -Aan 'bainu -mu', -v 'yi la Nyɪsɔa ɔwɔ yi -kuo -ni, v 'kɔkɔ la lε, 'ki 'li 'blugba -mu', -ε kɔ ki nyiblo ɔdu 'yi 'li 'ti. Ti a 'mu 'yri, Nyɪsɔa a nyiblo -mu', -ε kɔ 'nyre mɔ Sosue, ε nɔ- neε la Nyɪsɔa a dakɔ, 'ε gba la 'li ɔnu Kanaablugba -mu' 'kwli, Nyɪsɔa pɔv la lε, -ε di la ɔnu -nyi. Keε, Sosue a 'mu, ε 'yi la ɔnu ɔhaan-wleele -nyi, ki 'li Kanaablugba a 'mu 'kwli. 'N hleɔe ni, -ε nuɔo, -a yiɔe ni, -ε mɔ, -te v nyre la 'li

'blugba a 'mu 'kwli, e gba 'yri -huohu, 'ti-Nyisua 'e naa 'li 'a -kuannunyo Dafidi 'li, 'e lee ne 'a dakɔ, e wen:

«Kike -bu, 'bu mɔ, 'ba yi ke Nyisua a win ni 'win, ba 'ble e kua.

'Aan wli 'ni 'gboklo 'li -ni.»

-Te Nyisua nu la 'puple le, e tve la ya yi, -e mɔ, ti a 'mu 'yri, 'a dakɔ 'ye la haan-wleele ni kve, 'ki 'li Kanaablugba 'kwli. E no- nu, 'e yi la nu 'hru -nyi, 'ki bu 'win la 'a win, -e di e nu, 'bu 'te kuo la a wli yi, e 'mu la nu haan-wleele -nyi.

9 E no- ko -ti 'ni hle e, -e mɔ, -a mu -bu, -u mo Nyisua a dakɔ, -a di 'li haan-wleele a 'mu 'ni pa, wli yi, -te e -nu, 'e -wle la, 'ki 'li -nyrowi ni hlon'huen a -nyrowo 'kwli.

10 Nyiblo -bu, -e pve 'li 'klo yrayru 'kwli, -te -mu', Nyisua yi 'li 'a nyibli -wleele -nyii -ni, nyiblo a 'mu, e 'ni nu 'ki -kuande du. 'A -kuan -yre 'lu, wli yi, -te Nyisua -nu, 'e -wle la, -te e -yra la -kuan 'lu.

11 De a 'mu, 'a -ti, -ba tu 'u 'kl, -e di e nu, -a 'mu 'li -wleele a 'mu pa. -Ba tu 'yie, -e di e nu, 'ki 'li -a mu 'nyi, nyiblo du 'ni ha Nyisua a -ti le -he e -ni, e 'ni ha bu hie, wli yi -aan 'bainu, -u -he e la Nyisua a -ti le.

12 'A -ti, -ba 'ble Nyisua a win kua -te e. Nyisua a win a 'mu, e no- yi nyibli 'klo yrayru -nyi. 'A win a 'mu, e no- ko 'kwli Nyisua ne e 'li, 'e ni -kuan. Nyisua a win a 'mu, e 'wli 'phen yi. Kee, e ni 'kl ki, 'e -hi 'u 'phen a 'mu 'u, 'e pve 'li -tonyiblo a 'hu 'kwli, 'e yi 'a wli le -hren. E 'wli 'phen yi, -e yi 'kl ti le 'be, 'ki 'u -te -mu', u kuvu 'u yre, 'e mi -mimi, 'e yi 'kl a 'mu 'a -hanmli ki ye. -Tebli -mu', -tonyiblo ne e wli kle, e -hve bu nu, e no- Nyisua a win a 'mu, e pi pepe'.

13 E 'yi dedede -ko, -bu -hli Nyisua 'yi ki. 'Ki Nyisua a nunu-tebli a pepe ni 'u 'yi hlon. -Tebli a pepe -bu, -a ni, -a di -hita a kle, 'ki 'u ye'.

-Yusu, no- mo -aan -cohlunpinyo* gbagbu

14 -A ko -cohlunpinyo gbagbu, 'e ni 'u -tonyibli ko Nyisua 'huen- a -gbati. E no- mo Nyisua a 'Yu -Yusu, -e mu 'li yako 'kwli, 'ki 'u Nyisua 'hu. 'A -ti, e no- -ba

kuo wli yi 'a -ne ti, e ko, -ba lee ne 'a -ti nyibli a pepe.

15 -Aan -cohlunpinyo a 'mu, e yru -aan 'kla-wliye'yiya a pepe le, 'e yi e -we, -e mo, -a mu -tonyibli, e ko ti, le e 'bu ye -a mu ki, -a 'yi 'kl du -ko, 'ki -ba -won le e a 'mu yi, e ko, 'e ko -aan nyai, -e nu, 'a 'mumu, -te e ni la 'ne- -tutu ki, le e a gblegble, e no- e yi la 'ye, -e 'wli -a mu yi. Kee, e no- -mo -bi, e 'yi de 'kuku -nu.

16 -A yi e ni, -e mo, -Yusu a -ti, Nyisua 'e ko -aan nyai. 'A -ti, -a ni 'pie 'li huannu, -ba 'yiya 'u 'hu bu, 'ki 'li wli a ykuole 'kwli, -e di e nu, e 'mu -aan nyai yru, e 'mu -aan de 'kuku 'wowa -ni, e ko, e 'mu -a mu -he e -ni, ti -mu' -ko 'yri 'kla-wliye'yiya di 'u -a mu ki -ye e -ni.

5

1 'A -ne -cohlunpinyo gbagbu, 'ki 'ne- -a mu -Juukue* 'nyi, 'ki u -he 'li -tonyibli 'nyi, 'u tui 'u bu, -e di e nu, -cohlunpinyo a 'mu, e 'mu 'li Nyisua -mo -hlee -ni, 'ki 'u -aan -ta', e ko, e 'mu Nyisua a -cohlun* pi, 'ki 'u de 'kuku -mu', nyibli -nu a -ta'.

2 -cohlunpinyo a 'mu, -te e mo -tonyiblo a -ti, e ko ti, le e 'bu ye e ki, 'ki e 'ye ni ko 'kl, 'ki bu 'yi de 'kuku -nu. E no- nu, nyibli 'bu 'yi haan'hru -yi, e ko, 'bu yi de 'kuku ni ni, -cohlunpinyo a 'mu, 'e -we 'li bu yru nyibli a 'mu, 'waa 'kla-wliye'yiya' le, e ko bu yru 'waa nyai.

3 De a 'mu a -ti, e 'yi nyibli a de 'kuku ni -do a -ti 'pa-, e 'ni -pi e li -cohlun, kee, e ko bu pi 'a 'mumu, 'a de 'kuku a -cohlun.

4 Nyiblo 'bu mo -cohlunpinyo gbagbu, -e -bi e ko -ti a 'yi'buva. Nyiblo du 'yi -huan 'a dionu -cohlunpinyogbagbude ki ni pi. Kee, Nyisua a gbetu, e no- de nyiblo, 'ki bu -he -cohlunpinyo, wli yi ti -hi la a ti 'yri, -te Nyisua a gbetu, e nu la, 'e da la Ayro, Ayro 'e -he la -cohlunpinyo gbagbu.

5 Ke- ni -do e ti 'mu, 'ki 'u -Yusu 'Kisu -mo. E 'yi la 'a dionu -cohlunpinyogbagbude ki bu -pu. Kee, Nyisua a gbetu, e no- -nyi e -ti a 'yi'buva, 'e da, 'ti- 'e lee ne:

«Mo 'na 'Yu nu.»

Kike -bu 'n -he ke -na 'BaI.»
 6 'Kt 'li Nyisvacrien a 'kvtio -bi 'kwli, u
 'cru 'li□i ni, -ε mō, ke- Nyisva pI:
 «-Di mō -cōhōnpinyō gbagbu, -te 'klo te yi
 bu,
 □wI□i nyiblo -mu',
 -ε kō 'nyre mō Mekisideki yI.»

7 -Te -Yusu ni la 'ne- 'klo ki, ε yi la□a ni,
 -ε mō, Nyisva kō 'kli, 'ki bu □gble□ε, 'ki
 'u 'kōkōv -mō. 'Ti- -Yusu a 'mu, ε 'mu la
 'ku mō mu, ε da la Nyisva -dada, 'ε -tva la
 wuwe, kō, ε 'yεε la 'li win, -ε nu□o, ε -hve
 bu □tuu la 'u Nyisva 'u, ε 'mu□v ki wen,
 'ki bu 'ku, Nyisva 'ε wen 'a lenyaawin ki.
 ε nō- nu□o, -te -Yusu a 'mu, ε 'ku, Nyisva
 'ε -ha 'li□i 'kōkōnyibli 'nyi, 'ε -ha□a 'klo, -ε
 nu□o, -Yusu a 'mu, ε □tui la 'u□v ni diaki.

8 'Ye □bu -Yusu bu mō Nyisva a 'Yu, ε
 kō bu 'ye □hōven diaki, -ε di□e nu, ε 'mu
 Nyisva a 'u□tuule 'nyi.

9 -Te Nyisva -yra 'a -kvan 'lu, 'ki 'li
 -Yusu', -ε -bi -Yusu a 'mu, ε -he nyiblo
 -mu', -ε we nyibli a pepe -mu', -v □tui 'u□v
 'u, -ε di□e nu, v 'mu 'klo yrayrv -mu', -ε 'ye
 ni -we 'li kō,

10 Nyisva 'ε nu□o, -Yusu 'ε -he
 -cōhōnpinyō gbagbu, -ε 'wI nyiblo -mu'
 yI, -ε kō 'nyre mō Mekisideki.

*Ba □tu 'aan dīōnv 'yie, -ε di□e nu, a 'ni
 □ha 'v Nyisva a 'hru bu hie*

11 -A kō -tebli -hōhōv, -ba lee ne 'a mu,
 'ki 'u nyiblo -mu', -ε mō Mekisideki a -ta'.
 Kee, ε 'kla 'mu, 'ki -ba yruε ne 'a mō□o' le,
 -ε nu□o, a 'ni -yru□o -ti' le 'wōwli.

12 -Te ti ne -bu, a bleε yI, 'aan 'mumu,
 ba mō wen tōonyv, -ε nu□o, see la, a -tva
 la 'nyinyu, keε, a 'yε□ε le ni yruI -tee. ε
 -hve□ε ni, nyibli -bi bu di 'li 'a mu -mō,
 yI-he-tebli -mu', a 'nyi, 'ki 'u Nyisva a win
 a -ta', v 'mu 'a mō□o -tōō -ni de. ε □hen
 'nyre, -ε mō, diide -mu', kukunyv yI di, a
 'yεε 'li 'a didie ni -we. A 'tIε mō 'yonv, -v
 'tIε 'nyεε.

13 'Yupanv □tIε 'nyεε, ε nō- 'ye kukunyv
 a 'poplewin le ni yruI.

14 Kee, nyiblo -bu, -ε -ku, ε nō- bleε
 kukunyv a didi-tebli yI. Ke- ni -do ε □ti
 'mu, 'ki 'u Nyisva a win a -ta'. Nyiblo
 -bu, -ε kuu 'li Nyisva a win 'nyi, 'ti- ε
 yI □haandε kō de -hvan a 'yile-hūhūale,

nyiblodv a 'mu, ε nō- -we 'li -bu yru
 Nyisva a win a pepe' le, ε nō- v bleε yI
 bu -nyi Nyisva a win a 'mu.

6

1 'A -ti, -a ni 'wI 'li 'yonv yI, 'ki 'u
 Nyisva a 'hru wlon, keε, -ba muu ye',
 -ba 'nyi Nyisva a win -mu', -ε bleε nyibli
 -mu' yI, -v kuu 'li Nyisva a win 'nyi. -Te
 -a □tu la -Yusu a □wlv a yIkuole -wlu,
 yI-he-tebli -mu', -a 'nyi la, -ba -hi□e le, -ba
 'nyi -tebli gbagbi -bi, 'ki 'u -Yusu 'Klsv a
 -ta'. YI-he-tebli a 'mu, -ε kō -ti 'n hle, ε nō-
 mō: Nyibli kō bu hie 'u de 'kuku a nunuo
 bu, -ε gbe 'li □nv 'kuole', kō, v kō bu -nyi
 'waa □wli a pepe Nyisva.

2 'Kt 'li yI-he-tebli a 'mu 'nyi, ε kō de -bi,
 'u tve □ne, 'ki 'u 'nie a 'lupōpōv, ε kō nyibli
 a dabvi a 'lublepōpōv a -ta', 'ki 'li Nyisva
 a 'nyre 'kwli, ε kō, -te Nyisva di nu, ε 'mu
 'li nyibli 'kōkōnyibli 'nyi -ha, ε 'mu □nv
 'klo -ha, kō, -te ε di 'waa -bati a lepūle
 nu, le'booti 'yri.

3 -A kō -ba -hi -tebli a 'mu le, -ba muu
 ye', -ε di□e nu, 'mu 'a mu -tebli yrayri -tōō
 -ni. Ke- -ba nu 'a nunuo, 'ki 'li Nyisva a
 'nyre 'kwli.

4 'Bu mō, □ba yI yI-he-tebli ni -tve -ni,
 ε 'ni -heε□ε nyibli, -kōti nyiblo 'bu -nyi
 'a dīōnv Nyisva, 'ti- 'bu plee 'li Nyisva
 ke, 'hru □dv 'yI 'ki 'u bu -pe, 'ki bu 'mve
 Nyisva le de. Nyiblo a 'mu, ε 'ye Nyisva
 a -nyre ni, 'ti- Nyisva 'ε nu□o □haan-tebli
 -hōhōv -mō, 'ε -nyi□e 'a -Hihiu*.

5 Nyiblo a 'mu, ε yi□e ni, -ε mō, Nyisva
 a win, ε mō □haanwin, Nyisva 'ε -nyi□e 'a
 'klI kinūv -mu', -ε -hven 'li 'a 'klo yrayrv
 -mu', -ε di di 'kwli.

6 Nyiblo 'bu kuo -tebli a pepe a 'mu □wlv
 yI, 'ti- 'bu plee 'li Nyisva ke, 'hru □dv 'yI
 'ki 'u bu -pe, 'ki bu 'mve Nyisva le de, -kōti
 'bu plee 'li Nyisva ke, ε 'wI□i -te 'bu 'ye ni
 kōō wen 'u Nyisva a 'Yu tugbe 'yie de, 'ti-
 bu 'ye ni -ha wen 'yri le, 'ki 'u nyibli a pepe
 ye'.

7 □Bv pū□v -ci a de yI. 'Bu mō, 'nu 'bu
 yI ni di, 'dvdō-tebli 'bu yI ni □ge, 'ki 'li -ci
 'kwli, -ε -bi ε □hen 'nyre, -ε mō, Nyisva pū
 -ci a 'mu wa -mō.

8 Kee, 'bu mō, 'witi 'bu □gaa 'li -ci a 'mu
 'kwli, 'bu nyre 'a 'dvdō-tebli yre, -ε -bi -ci a

'mu, e 'yi -kuan -ko. E qhen 'nyre, Nyisua 'tite pi q' jro -mo ni, 'a 'dudo-tebli 'mu 'yro. 'A -ti, -ba 'wi qhaan'dudo-tebli -mu' yi.

9 'Na 'diayuv -na, e mo qhaan-ti, -a ni 'puple le, kee, -a yi qe ni -tee, -e mo, 'a mu -mo -bi, qhaan'hru, no- a ne, e ko, de -mu', -e di 'li q' kwli -hon, e no- mo Nyisua di 'a mu 'ni wa.

10 -Kuan -mu', a -nu, 'a -hee 'aan 'bio -Yusu a nyibli, 'a -ti 'yi 'li q' li -we, bu -hru Nyisua -mo. E qhen 'nyre, -e mo, a -hee ne 'aan 'bio -Yusu a nyibli ni, ko, 'a 'tite yi qnu -hee -ni. E no- -tue ne -a mu, -e mo, a nue Nyisua ni. 'Klo -mo 'klo, e 'yi 'li q' li -we, qhaande a 'mu, 'a -ti bu -hru qo -mo, -e nu qo, e 'sii 'u yi.

11 -A -hve qe ni, -te a 'blee 'u kua, 'ki ba 'blee 'u kua, bu gba qa -gbagba, le'boq-nyrowo bu nyre 'u. A 'ni 'saa 'li, -e di qe nu, -tebli a pepe -mu', a kuo qlw yi, ko, a yi -ple, a 'mu qv ko.

12 'Aan 'kli ni 'wee 'li, kee, nyibli -mu', -u kuo Nyisua qlw yi, 'ti-, -u ko qlw a 'lila, u nu- ko qpi ba -ha 'li le. Nyiblidu a 'mu, u nu- Nyisua di de -mu', e pu 'li qnu -nyi.

De -mu', Nyisua pu la 'li Abrahamu, e nu la qa ni

13 A yi qe ni, -e mo, ti -hi la a ti 'yri, Nyisua pu la 'li Abrahamu de. -Te e pu la 'li q' li, -e -bi e 'suu la qa ni, -e mo, de a 'mu, e di la qa 'ni nu. Nyiblo qdu 'yi 'u Nyisua 'u -hi, Nyisua bu di la 'suu -ni. 'A -ti, 'a diou, 'e 'suu la -ni.

14 -Te e yi la ni 'suu -ni, ke- e pi la Abrahamu yi: «'N 'suu ni, -e mo, 'n ko qbu nu -mu qhaande -mo. 'N di qe ni nu, -na 'yonu a 'yonu 'mu wlo.»

15 -Ti a 'mu, Nyisua lee la Abrahamu, e kuo la qa qlw yi diaki, 'ti-, 'e yi la qa -ple, 'ki 'li qlw a 'lila 'kwli. E no- nu qo, -tebli a 'mu, Nyisua pu la 'li q', 'e 'ye la qa.

16 Nyiblo 'bu yi ni 'suu -ni, nyiblo -mu', -e ni 'u qv 'lu yi, no- ko 'nyre 'kwli, e 'suu 'li -ni, -kotu 'suuledu a 'mu, e no- ni qe, 'a -ne -ti, 'e yi 'li -we.

17 E no- nu qo, Nyisua 'e 'suu -ni. E -hve qe ni, 'ki nyibli -mu', e pu 'li de, bu yru qo le, -e mo, de a 'mu, e pu 'li qnu, e 'yi 'li q' li -we bu 'ci q' li. E no- ko -ti, 'e pu 'li qnu qv, 'ti- 'e 'suu la qa.

18 'A -ti, -tebli ni 'huen a 'mu, -e mo 'lipude ko 'suule 'huen-, e 'yi 'li q' li -we bu pu 'li q' li 'kwli. 'A -ti, -a mu -bu, -u 'ye -hliile, 'ki 'u Nyisua 'hvi, -tebli ni 'huen a 'mu, e nu- yi -a mu 'kli -nyi, 'ki 'u de -mu', Nyisua pu 'li -a mu, -ba -ple qe, 'ki 'li qlw a ykuole 'kwli.

19 De -mu', -a yi -ple, e no- 'ble -a mu kua, e no- ni qe, -aan qlw 'u ku bu, 'ki 'u Nyisua ye', qlw yi, -te 'mu a du ni, 'bu pu qv 'nie, 'e yi 'mu kua 'ble. De a 'mu, e no- ni qe, danu -mu', -e yi Nyisua a bunule -mu' -hli, 'ki 'li 'a 'kagbau bu, 'ki 'li yako 'kwli, 'e -hon 'u -wlu, 'ki 'u -a mu -mo, qa pue 'li -tite -mu', Nyisua ni 'u.

20 -Yusu, no- 'nyee 'hru, 'e pa 'li -tite a 'mu, 'ki 'u -aan -ta', -e nu qo, e no- -he Nyisua a -cohlunpinyo* gbagbu, -te 'klo te yi bu, 'e 'wi q' nyiblo -mu', -e mo Mekisideki yi.

7

Mekisideki a -ti hlo 'kwli bu

1 Nyisua a win hle qe ni, -e mo, Mekisideki a 'mu, e no- mo 'duo -mu', u dee Salem a bodio, 'e mo yako 'kwli a Nyisua a -cohlunpinyo* -we. E ko la ti qdu, Abrahamu mu la tu ki, 'e 'la la bodio pu -huchui. -Te e yi la kle ni -me, -e -bi Mekisideki a 'mu, e mu la qa ye' 'be mo, 'e da la Nyisua, 'ki bu nu Abrahamu qhaande -mo,

2 -tebli a pepe -mu', Abrahamu -ha tu ki, 'e -nyi la Mekisideki 'a -pu a de. Mekisideki a 'mu, yi-hede e qhen 'nyre, e no- mo bodio, -e 'sii 'u yi. E mo bodiodu qnio, -e nue kibuweenle, -e nu qo, e mo Salem dio a bodio qnio. Salem a 'mu, e qhen 'nyre kibuweenle.

3 Nyisua a win, -e hle Mekisideki a -ti, e 'ni -lee li -a mu, nyiblo a 'di -bi -mo 'a 'dii ko 'a 'bai. E mo nyiblo qdu 'yi 'a 'bainu -yi. Ti -mu', -e ko 'yri u koo 'u qv, Nyisua a win 'ni -hla li q' li. E mo, e 'ni -lee qe li -a mu -we, ti -mu' -ko 'yri e 'kuu 'u. Mekisideki a 'mu, e 'wi q' -Yusu 'Kisu yi, -e mo Nyisua a 'Yu, -e nu qo, 'a -cohlunpi-kuan, Nyisua -nyi qe, e 'yi 'lu-yreele -ko.

4 'Ba 'ye -te Mekisideki a 'nyre nu 'bubba, ko, 'ba 'ye Abrahamu, -e mo

Yisraekue a 'baɪ. -Tɛblɪ a pɛpɛ -mʊ', ɛ -ha tʊ kɪ, ɛ -nyi 'a -pu a dɛ Mɛkɪsɪdɛkɪ.

5 -ɛ -bɪ 'kɪ, tɛtɛ -mʊ', Nyɪsʊa -nyi la Moise, ɛ wɛn 'nɪ, 'kɪ 'lɪ Yisraekue a ɔtʊgbi nɪ -pu ɔtu 'v 'hʊɛn 'nyɪ, Lɛfɪpʊ a ɔtʊgba, -v mɔ Lɛfɪ a 'yɔnʊ a 'yɔnʊ, v nʊ- blɛɛ yɪ, -bʊ nu -cɔhlɔnpɪ-kʊan, 'kɪ 'v Nyɪsʊa ye'. -Tɛ v ni -cɔhlɔnpɪ-kʊan a 'mʊ, 'a -tɪ, Yisraekue a pɛpɛ blɛɛ yɪ, tɪ a pɛpɛ, bʊ -ha 'waa kʊkɔ-tɛblɪ a -pu a dɛ, bʊ -nyiɔɛ -cɔhlɔnpɪnyɔ a 'mʊ, 'kɪ 'v 'waa -hɛɛɛ a -ta'. Kɛ- tɛtɛ ni 'a hɪhla. ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, 'yɛ ɔbʊ Lɛfɪpʊ a 'dɪayɪnʊ mɔ Abrahamu a 'yɔnʊ -wɛ, -ɛ 'wɪɔtɪ Lɛfɪpʊ yɪ, v blɛɛ yɪ bʊ -nyi Lɛfɪpʊ -tɛblɪ a 'mʊ.

6 Mɛkɪsɪdɛkɪ -mɔ -bɪ, ɛ 'yɪ Lɛfɪ a 'yʊ 'pa-. 'Yɛ ɔbʊ ɛ nɪ 'mʊ lɛ, Abrahamu -mɔ -bɪ, ɛ -ha 'lɪ 'a -nɛ -tɛblɪ a -pu a dɛ nɪ, 'ɛ -nyi ɔnɛɔɛ, 'tɪ- Mɛkɪsɪdɛkɪ a 'mʊ, 'ɛ pʊ laɔa wa -mɔ. Abrahamu a 'mʊ, Nyɪsʊa pʊ la 'lɪ dɛ, 'kɪ 'vɔv -mɔ'. ɛ nɔ- tʊɛ ɔnɛ -a mʊ yɪ, -ɛ mɔ, ɛ mɔ nyɪblo gbagbʊ ɔnɔɔ, 'tɪ- Abrahamu a 'mʊ, ɛ nɔ- Mɛkɪsɪdɛkɪ pʊ wa -mɔ. ɛ 'yɪ Abrahamu 'pa-, ɛ 'yɪ la Mɛkɪsɪdɛkɪ wa -mɔ -pʊ.

7 -A yɪɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, nyɪblo -mʊ', -ɛ pɪ nyɪblo -bɪ wa -mɔ, ɛ nɔ- nɪ 'v nyɪblo a 'mʊ 'lu yɪ. 'A -tɪ, Mɛkɪsɪdɛkɪ nɪ 'v Abrahamu 'lu yɪ.

8 Lɛfɪpʊ a ɔtʊgba a -cɔhlɔnpɪnyɔ a 'mʊ, nyɪbli yɪ 'waa -tɛblɪ nɪ -pu a dɛ -nyi, 'waa nyɪblo nɪ -do a -kʊan 'bʊ nyra bʊ, -ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, 'bʊ 'kʊ, -ɛ -bɪ 'a 'bɪhɪan -bɪ bɪ 'v 'a -ta'. Kɛɛ, Mɛkɪsɪdɛkɪ -bʊ, Abrahamu -nyi 'a kʊkɔ-tɛblɪ a -pu a dɛ, Nyɪsʊa a win hɛɔɛ nɪ, -ɛ mɔ, ɛ nɔ- -mɔ -bɪ, ɛ hɪɛ 'kɔ, 'a -kʊan 'yɪ 'lu-yrɛɛɛ -kɔ.

9-10 Kɛ- 'n pɪ: Moise a tɛtɛ wɛn 'nɪ, bʊ -ha 'lɪ 'waa -tɛblɪ a -pu a dɛ, bʊ -nyiɔɛ Lɛfɪpʊ a ɔtʊgba. Kɛ- tɛtɛ ni 'a hɪhla. Kɛɛ, Lɛfɪ a 'mʊ, ɛ -ha 'lɪ 'a kʊkɔ-tɛblɪ a -pu a dɛ, 'ɛ -nyiɔɛ Mɛkɪsɪdɛkɪ, -ɛ 'yɪ Lɛfɪpɪ 'pa-. 'N hɛɔɛ nɪ, -ɛ nuɔɔ, tɪ -mʊ', -ɛ kɔ 'yɪ v 'yɛ la Lɛfɪ nɪ kʊɛ, 'kɪ Mɛkɪsɪdɛkɪ mu la 'v Abrahamu ye' 'bɛ mɔ, Abrahamu 'ɛ -nyi laɔa 'a kʊkɔ-tɛblɪ a -pu a dɛ. Dɛ, ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, ɛ hɔ 'kwɪli bʊ. ɛ nɔ- mɔ: Lɛfɪ a 'mʊ, ɛ -ha la 'lɪ 'a kʊkɔ-tɛblɪ a gblɛ nɪ -pu a dɛ, 'ɛ -nyi laɔa Mɛkɪsɪdɛkɪ, tɪ -mʊ', -ɛ kɔ 'yɪ Lɛfɪ a 'mʊ, 'a 'baɪ gbagbʊ Abrahamu, ɛ -ha la 'lɪ 'a kʊkɔ-tɛblɪ a pɛpɛ a gblɛ nɪ -pu a

dɛ, 'ɛ -nyiɔɛ Mɛkɪsɪdɛkɪ. Dɛ a 'mʊ, ɛ nɔ- tʊɛ ɔnɛ -a mʊ, -ɛ mɔ, Mɛkɪsɪdɛkɪ, nɔ- nɪ 'v Lɛfɪ, -ɛ mɔ -cɔhlɔnpɪnyɔ a pɛpɛ a 'baɪ 'lu yɪ.

Nyɪsʊa ɔtu 'v -cɔhlɔnpɪnyɔ* gbagbʊ -bɪ bʊ, -ɛ 'wɪ Mɛkɪsɪdɛkɪ yɪ

11 Tɛtɛ -mʊ', Nyɪsʊa -nyi la Moise, ɛ nɔ- hɛɔɛ, -ɛ mɔ, Lɛfɪ a 'yɔnʊ a 'yɔnʊ, -ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, nyɪblo -bʊ, -ɛ mɔ Ayɔɔ, 'a ɔtʊgba, v nʊ- blɛɛ yɪ bʊ nu Nyɪsʊa a -cɔhlɔnpɪ-kʊan, 'waa -kʊan a 'mʊ, ɛ 'mʊɔv nu, Nyɪsʊa 'mʊ nyɪbli a dɛ 'kʊkʊ 'wɔwla -nɪ, -ɛ dɪɔɛ nu, v 'mʊ 'v yɪ 'sɪi -nɪ, 'kɪ 'v Nyɪsʊa ye'. Kɛɛ, sɛyɪ-sɛyɪ, 'waa -cɔhlɔnpɪ-kʊan a 'mʊ, ɛ 'yɪ 'kɪ -kɔ, 'kɪ bʊ nuɔɔ, dɛ a 'mʊ bʊ ɔcɛɛ 'v yɪ. ɛ nɔ- nuɔɔ, -cɔhlɔnpɪnyɔ gbagbʊ -bɪ, 'ɛ -dɪ. -cɔhlɔnpɪnyɔ gbagbʊ a 'mʊ, -ɛ -dɪ, ɛ 'yɪ 'lɪ Ayɔɔ a ɔtʊgba 'kwɪli -kɔ, kɛɛ, ɛ 'wɪɔtɪ Mɛkɪsɪdɛkɪ yɪ.

12-14 -cɔhlɔnpɪnyɔ a 'mʊ, ɛ nɔ- mɔ -aan Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsʊ. -A yɪɔɛ nɪ, -ɛ mɔ -Yusu a 'mʊ, -ɛ -hɛ -tonyɪblo, ɛ mɔ Juda a ɔtʊgbatayɪ ɔnɔɔ. (ɛ 'nɪ pʊɔv lɪ Lɛfɪpʊ a ɔtʊgba.) Moise a tɛtɛ 'nɪ -hɪɔa lɪɔɪ, -ɛ mɔ, Juda a ɔtʊgbatayɪ, nɔ- blɛɛ yɪ -bʊ nu -cɔhlɔnpɪ-kʊan, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊa a 'kagbau bʊ. Kɛɛ, Nyɪsʊa a ɔgbɛtʊ, ɛ nɔ- -hʊɛɔɛ, 'kɪ -Yusu bʊ bɪ 'v Lɛfɪpʊ a -cɔhlɔnpɪnyɔ a -ta'. ɛ nɔ- kɔ -tɪ, 'ɛ -nyi -a mʊ tɛtɛ yɔyɔɪ, -ɛ nɛ -Yusu a -tɪ -mɔ lɛ. Tɛtɛ a 'mʊ, ɛ nɪ 'v Moise a tɛtɛ 'lu yɪ.

15 Kɛ- 'n pɪ: Lɛfɪɔtʊgba a -cɔhlɔnpɪ-kʊan 'yɪ la 'kɪ -kɔ, 'kɪ bʊ nuɔɔ, nyɪbli bʊ 'mʊɛ Nyɪsʊa yrɛ. 'N hɛɔɛ nɪ, -ɛ nuɔɔ, -Yusu, nɔ- Nyɪsʊa nu -cɔhlɔnpɪnyɔ gbagbʊ -mɔ, 'ɛ 'wɪɔtɪ Mɛkɪsɪdɛkɪ yɪ, Nyɪsʊa nɔ- ɔtu 'vɔv Lɛfɪpʊ a -ta' bʊ.

16 Lɛfɪpʊ, v nʊ- kɔ la -cɔhlɔnpɪ-kʊan, 'kɪ 'lɪ tɛtɛ a 'kɪ 'kwɪli, -tɛ v mɔ la Lɛfɪ a 'yɔnʊ a 'yɔnʊ a -tɪ. -Yusu -mɔ -bɪ, Nyɪsʊa, nɔ- nuɔɔ -cɔhlɔnpɪnyɔ gbagbʊ -mɔ, -ɛ nuɔɔ, 'kɪ 'lɪ 'a 'kɪ a kɪnɪnɪ 'kwɪli, ɛ -nyiɔɛ 'kɔ yɔyɔɪ, -ɛ 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ.

17 Kɛ- v nu la 'a 'cɪcɪɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊacɪɪɛn 'kwɪli, -ɛ mɔ: «-Dɪ mɔ -cɔhlɔnpɪnyɔ gbagbʊ, -tɛ 'kɔ tɛ yɪ bʊ, ɔwɪɔtɪ nyɪblo -mʊ', -ɛ kɔ 'nyrɛ mɔ Mɛkɪsɪdɛkɪ yɪ.»

18 'A -ti, yi-hetete -mu', -e hle la -cohlunpinyo a -ti, Nyisua 'wuwla□a ni, -kotu e 'yi la 'kli -ko, 'ki bu nu□o, nyibli bu 'mbe Nyisua yre.

19 Moise a tete a 'mu, e 'yi la 'kli -ko, 'ki bu 'sii 'u nyibli yi, 'ki 'u Nyisua ye'. E no-nu□o, Nyisua 'e ya -a mu -Yusu 'yi. E no-a yi -ple, 'ki 'li □wlb a yikuole 'kwli, □a yi□e, -e mo, e no- ko -cohlunpi-kuan -ni□e, □a yi Nyisua yre 'mbe -ni.

20-21 -Ti a 'mu, -a ble e yi -ba kuo □ne □wlb yi, -e nu□o, ti -mu', -e ko 'yri Nyisua □tui 'u -Yusu bu, 'ki e 'mu 'a -cohlunpi-kuan nu, e 'suu □ne ni, 'ti- 'e □tu 'u□u bu. Ke- e pu□u yi:

«'Mo Kukonyo Nyisua, de -bu, 'n 'suu -ni, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu 'ci□i□i.

'N 'suu □ne ni, -e mo, -te 'klo te yi bu, -di mo -cohlunpinyo.»

Ke e, ti -mu' -ko 'yri Lefi□tugba, u yi la -cohlunpinyo -he, Nyisua 'yi la□a 'suu -ni.

22 -Te Nyisua 'suu -ni, 'ki -Yusu bu mo -cohlunpinyo gbagbu, -te 'klo te yi bu, e nu□o, -a yi□e ni, -e mo, 'yri yrayri -mu', Nyisua □tu, e ko -a mu 'hwen-, e ni 'kli ki, 'e -hi 'u 'yri 'ki 'u.

23 De -bi ni 'u. E no- mo: Lefi□tugba a -cohlunpinyo -hu la ni, -e nu□o, u 'kuku la le. -E -bi 'bu 'ku, -e -bi nyiblo -bi bi 'u 'a -ta'.

24 Ke e, -Yusu -mo -bi, 'a -ne 'yi 'mu le -ni. E hie 'klo, -te 'klo te yi bu. E 'yi 'li□i 'li we, bu 'ku yruyu. 'A -cohlunpi-kuan 'yi 'li□i 'li -we bu ko 'lu-yreele.

25 De a 'mu a -ti, e ko 'kli 'a -ne ti, 'ki bu wa nyibli -mu', -u de Nyisua, 'ki 'li -Yusu a 'nyre 'kwli, -e nu□o, e ni 'klo, 'a -ne ti, 'e de Nyisua 'a -ne ti, 'ki 'u nyibli a 'mu a -ta'.

26 -Yusu, no- mo -cohlunpinyo gbagbu, -a -hwe, -e nu□o, e 'sii 'u yi. Kikade □du 'yi 'li□i 'li -ni. E 'ni -nu□o li de 'kuku. E 'yi de 'kukununyoyi 'wi. E ni 'do. Nyisua □tu 'u□u 'a dionu 'hu bu, 'ki 'li yakw 'kwli.

27 -Juukwe* a -ne -cohlunpinyo gbagbi -bi -mu', u nu- -mo -bi, u ko bu pi -cohlun, 'a -ne -nyrowo, 'ki 'u Nyisua ye'. 'Bu 'mu -cohlun a 'mu pi, yi-hede, u ni, e no- mo bu pi -cohlun, 'ki 'u 'waa □gbetu a de 'kuku a -ta'. 'Bu -hi, 'ti- 'u yi -cohlun pi, 'ki 'u nyibli

-bi a de 'kuku a -ta'. Ke e, -Yusu -mo -bi, e 'yi la 'a nunuo le -nu. E no- -mo -bi, -te e 'mu la 'ku, 'ki 'u tugbe 'yie, e -ha la 'a dionu ni, 'e -he la Nyisua a -cohlun, -aan de 'kuku a -ti. E nu la -cohlun-hawo ni -do, -te 'klo te yi bu. Kwe la 'li -nyrowo a 'mu 'yie bu, -cohlun □du 'yi 'ki -kuan -ko.

28 -cohlunpinyo -mu', u □tui 'u ble, 'ki 'li Moise a tete a 'kli 'kwli, u mo -tonyibli □ni□o, -u ni de 'kuku. Ke e, ti -bu 'yri, tete a 'mu, e 'yi 'ki 'kli -ko, -e nu□o, ti -mu' -ko 'yri Nyisua pu la le: «'N 'suu □ne ni, -e mo, -di mo -cohlunpinyo, -te 'klo te yi bu,» ti a 'mu 'yri, Nyisua a win a 'mu, e no- bi 'u Moise a tete a -ta', Nyisua 'e □tu 'u 'a 'Yu -Yusu bu, 'ki bu mo -cohlunpinyo gbagbu. 'A 'Yu -mo -bi, e 'sii 'u yi. De 'kuku 'yi 'li□i 'li -ni. Ke- e di 'mu ni, -te 'klo te yi bu.

8

-Yusu, no- mo -aan -cohlunpinyo* gbagbu, e no- nu□o, -a ko Nyisua 'hwen-, □a -mve

1 De gbagbu -mu', 'n -hwe □bu lee ne 'a mu, e no- -bu: -Ti -bu, 'n hla wen, e tve ne 'a mo□o ni, -te -mu', -aan -cohlunpinyo gbagbu -Yusu ni 'mu. E no- yi -a mu -hee -ni. Nyisua -mu', -e koo ne 'a -ne □dedede win ki, e no- ko diidekubia ki -Yusu ni 'u bu, 'ki 'li yakw 'kwli.

2-3 -A yi□e ni, -e mo, -cohlunpinyo a pepe, -u ni 'ne- -tutu ki, 'waa -kuan, no- mo bu nu 'wlugba-tebli, bu pi Nyisua a -cohlun*, e ko, bu -nyi Nyisua -nyinyi-tebli -bi. 'Bu yi -cohlun a 'mu pi mo ni mi, 'ki u pue 'li Nyisua a 'kayu -mu', -tonyibli -pu bu. -Yusu -mo -bi, e 'ni -nu□o li 'a -ne -cohlunpi-kuan, 'ki 'li Nyisua a 'kayu -mu', -tonyibli -pu bu. Ke e, 'ki e ni 'li□i Nyisua a □haan'kayu -mu' bu, -e ni 'li yakw 'kwli, -e mo 'kayu -mu', Nyisua a □gbetu, e -pu. -E -bi 'ki, -te -Yusu mo -aan -cohlunpinyo, e ni Nyisua a -cohlunpi-kuan.

4 Ke e, e 'ni nu□o -kuan a 'mu, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, -e nu□o, e ko -cohlunpinyo, 'u ni 'ne- 'klo -bu ki, 'u ni -cohlunpi-kuan, □wi yi, -te Moise a tete ni 'a hihla.

5 Nyisua a 'kayu -mu', -e ko bu u ni 'li -kuan, ti -mu', -e ko 'yri Moise mi la□a pu mo, ke- Nyisua pu la□a yi, -e mo: «□Tu□o 'yie -tee, -e di□e nu, -te 'n nu□o -na toole,

'ki 'ne- dugba -bu 'lu, □mu 'a puyub le nu.»
Ke- Nyisua a win pu la. De a 'mu, e □hen
'nyre, -e mo, Nyisua a 'kayu -mu', Moise
pu la, e ko -cohlunpi-kuan 'huen-, -u ko -ti
Moise a tete hle, u mo -tebli -mu', -e ni 'li
yako 'kwli a yi'wide □ni. Kee, -tebli -mu',
-e ni 'li yako 'kwli, e no- mo □haan-tebli.

6 'A -ti, -a yi□i 'ni 'ye, -e mo, -Yusu a
-cohlunpi-kuan, e ni, 'ki 'li yako 'kwli, e -hi
'u -Juukue* a -cohlunpi-kuan ni. 'Ki -Yusu
ni 'u Nyisua ko -tonyibli 'huen- a -gbati,
Nyisua 'e □tu 'yri yrayri, e ko -tonyibli
'huen-. 'Yri yrayri a 'mu, e -hi 'u yi-heyri
ni, -kotu 'ki 'li 'yri yrayri a 'mu 'kwli, -tebli
-mu', Nyisua pu la le, e di la nu, e no yi, 'e
-hi 'u -tebli -mu', e nu la ti -hi la a ti 'yri.

7 'Bu mo, yi-heyri -mu', Nyisua □tu la,
e ko nyibli 'huen-, 'bu □ce la, e 'yi wen
'li□i 'li -we, bu □tu wen 'yri yrayri, e ko
-tonyibli 'huen-.

8 Kee, -a yi 'ki□i 'ni 'ye, -e mo, yi-heyri
a 'mu, u 'yi la □ce. E no- nu□o, Kukonyo
Nyisua 'e yi la nyibli -ti -yee -ni, 'ki 'u 'waa
de 'kuku a -ta'. Ke- e pu la □nu yi, -e mo:
«E di ko ti, -e ko 'yri 'n di 'u 'yri yrayri □tu,
'n ko Judakue a □tugba ko Yisraekue
a □tugbi a pepe 'huen-.

9 Ti -hi la a ti 'yri,
-te 'n pu la 'waa 'bainu dabu yi bu,
'ni -ha la 'li □nu □kode 'nyi,
'ki 'li Esipublugba 'kwli,
ti a 'mu 'yri, 'n □tu la 'yri, 'n ko □nu 'huen-.
Kee, 'yri yrayri -bu, 'n di □tu, 'n ko □nu
'huen-,

e di ni 'do.
'Yri -mu', 'n □tu la, 'n ko □nu 'huen-,
u 'yi 'u□u 'u □tuu -ni.
E no- nu□o, 'ni hie 'u □nu bu.
'Mo -bu, -e mo 'waa Kukonyo,
'mo -ni 'li 'waa -mohleele le.

10 'Yri yrayri -mu', 'n di □tu,
'n ko Yisraekue 'huen-,
-te e di 'mu ni, e no- -bu:
'N di□e 'ni nu, u 'mu 'na tete yi,
'mu□u 'cru, 'ki 'li 'waa □wli ki.
'N di mo 'waa Nyisua, u 'mu 'na dako pa.

11 E 'yi 'ki 'li□i 'li -we, bu ko nyiblo □du,
-bu di 'a 'bihan ko 'a 'diayi 'huen- -to
-ni,
'ki bu yi Nyisua,
-e nu□o, kue 'u 'yu ki bu, -bu ye kukuny
ki,

'waa pepe a 'mu, u di 'mu 'ni yi.
12 'N di 'waa de 'kuku 'ni 'wawla -ni,
e ko, 'mu 'waa de 'kuku a 'mu 'a -ti -mo
-hru.»

13 Ke- Nyisua nu la 'yri yrayri a -ti a
huhla. E □hen 'nyre, -e mo, yi-heyri -mu',
e 'yi 'ki 'kl -ko. -A yi 'ki□i ni, -e mo, de
-mu', -e 'yi 'ki 'kl -ko, e ko, -e 'ye ni -hee
nyiblo, e 'tie -we bu ni.

9

-Te -Juukue ni la Nyisua a dida*

1 'Ki 'li yi-heyri -mu', Nyisua □tu, e ko
-tonyibli 'huen- 'kwli, -tonyibli, nu- □tutu
-tebli yi ble, 'ki 'u -tuo -mu', u dee 'u
Nyisua ki. Tete -mu', Nyisua -nyi la Moise,
no- yi □nu -lee -ni, -te -mu', u di -tebli
a 'mu, 'a yible□tutule nu, 'ki 'li Nyisua a
'kayu bu, e ko, -te u di -cohlun* a pipie nu,
'ki 'u Nyisua ye'.

2 -Te u nu -tebli a 'mu, 'a yible□tutule,
e no- -bu: U pu 'tapokayu. 'Kayu a 'mu,
e ko -gbli ni 'huen. 'A yi-he-gblo, u dee
□ne Nyisua a □han-gblo. 'Ki 'li -gblo a
'mu 'kwli, 'napitu ni 'li, -e ko 'canyo ni
□hlon'huen, 'e ko 'teble, -e ko ki u □tui 'u
'floodu -mu' ble, u -he, 'ki 'u Nyisua a -ta'.

3 'Ki 'li yi-he-gblo 'kwli, 'ki 'huen a -gblo
-mu', 'a paale ni 'li. 'Ki 'u 'a paale a 'mu
ye', 'ki u 'ba 'u dagbagbu bu. 'Huen a -gblo
a 'mu, u nu- u dee Nyisua a □han-gblo
gbagbu.

4 'Ki 'u 'huen a -gblo a 'mu ye', 'ki 'teble
ni 'u, 'u nuu □ne -gul. E no- ko ki u pu
'u hinhronpu-tebli 'to le, 'ki 'u Nyisua a
-cohlun a -ta'. 'Ki 'li 'huen a -gblo a 'mu
'kwli, 'ki dukwli ni 'li, 'u 'wlaa □ne -gul
'lu le pepe, 'u dee □ne 'yridukwli. Dukwli
a 'mu, e no- -tue nyibli 'yri -mu', Nyisua
□tu la, e ko 'a dako 'huen-. 'Ki 'li dukwli
a 'mu 'kwli, ya ni 'li, 'u nuu □ne -gul. E
no- ko 'kwli, diide ni 'li, u dee man. 'Ki 'li
dukwli ni -do a 'mu 'kwli, 'ki nyiblo -bu, u
dee Ayro a kotu -mu', -e □ga la -pui, e ni 'li
-we, ko 'hikabi ni 'huen -mu', Nyisua 'cru
la 'u 'a tete ki.

5 'Ki 'u dukwli a 'mu ki, 'ki u □tu 'u
tuyonu ni 'huen bu. Tuyonu ni 'huen a
'mu, u 'wli□i Nyisua a lelenyu yi, 'u tue □ne
nyibli yi, -e mo, Nyisua ni -tuo ki, 'waa
wanwen 'u □jri dukwli a 'mu 'lu bu. 'Ki 'li

'waa wanwen a 'mu bu, 'ki -cohlunpinyo* gbagbu -gble 'li -cohlun a -hlu le, 'ki 'u dukwli a 'mu ki, -e di□e nu, Nyɔsua 'mu nyibli a de 'kuku 'wɔwla -ni. Ke- e ni 'mu. Kee, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu yrue mo 'a mu -tebli a pepe a 'mu le -tee.

6 Ke- u nu -tebli a pepe a 'mu, 'a yible□tutule. 'A -ne -nyrowo, 'ki -cohlunpinyo pue 'li yi-he-gblo -mu' 'kwli le, 'ki 'u 'waa -cohlunpi-kwan a -ta'.

7 Kee, 'ki 'li 'hven a -gblo 'kwli, -cohlunpinyo gbagbu ni -do, e no- pue 'li. 'Ki 'li 'yru 'kwli, e ni 'li paawo ni -do. 'Bu mo, 'bu yi 'li ni pue, -e -bi 'wlugba-tebli a -hlu, e -ha, 'ki 'u Nyɔsua a -cohlun a -ta', e no- e gbe 'li, -e di□e nu, Nyɔsua 'mu 'a de 'kuku ko nyibli a de 'kuku 'wɔwla -ni.

8 -Tebli a 'mu, e no- Nyɔsua a -Hihiu* nee 'li 'kwli, 'e tue ne -a mu, ti a pepe -mu', yi-he-gblo -mu', e di 'u -hii -ni, 'hru 'ye wen 'u bu ni pe, 'ki nyibli bu pa 'li 'hven a -gblo 'kwli, -e mo □han-gblo gbagbu. E □hen 'nyre, -e mo, 'hru 'ye wen 'u bu ni pe, 'ki nyibli bu 'mue wen Nyɔsua yre -tee.

9 -Tebli a 'mu, no- tue ne -a mu, -e mo, -Yusu, no- -he -tee a -cohlun, -a yi ke. -Tebli 'ki a 'mu, -u mo 'wlugba-tebli ko -tebli -bi 'hven-, u -he la, 'ki 'u Nyɔsua a -cohlun a -ta', e 'yi 'li□i 'li -we, bu nu□o, nyibli -mu', -u -he -cohlun a 'mu, 'waa □wli bu 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyɔsua ye'.

10 Nyibli -mu', -u yi -cohlun a 'mu pi, u ko bu □tuu 'u □han -mu' 'u, -u mo didi-tebli ko 'nuna-tebli 'hven-, e ko, -te u di -cohlun a -tebli a leyɔra nu, -e di□e nu, u 'mu 'u□u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyɔsua ye'. -Nmi a 'mu, u 'yi 'li□i 'li -we, bu 'cici -tonyibli a □wli. Nyɔsua, no- □tu 'u -tebli a 'mu ble, 'ki 'u ti gbi -mo', 'e gba□a -gbagba, ti 'e nyre 'u, -e ko 'yri Nyɔsua yaa 'u -Yusu, 'e 'cici -tebli a pepe.

-Yusu -ha 'a dionu ni, 'ki bu mo -cohlun*

11 -Te -Yusu 'Klɔsu di 'ki, e no- mo 'ki Nyɔsua a -cohlunpinyo* gbagbu. E no- ni□e, -a ko Nyɔsua 'hven-, □a ko kibuwɛenle. Nyɔsua a 'kayudu -mu', -e ko bu e ni 'li -kwan, 'ki 'li yakɔ 'kwli, e 'bua ni, 'e □cee 'u yi, 'e -hi 'u Nyɔsua a 'kayu -mu', Moise pu la. E 'yi nyibli 'pa-, u 'yi

'kayudu a 'mu -pu. Nyɔsua a □gbetu, e no- pu□u, 'ti- 'kayudu a 'mu, e 'yi 'ne- 'klo bu ki -ni.

12 Nyɔsua a -cohlunpinyo gbagbu -mu', -u ni 'ne- -a mu -Juukue* 'nyi, -te u ni, 'u gbe 'wlugba-tebli, -u mo wlobi ko blobi a -hlu, 'ki 'li Nyɔsua a 'kayu a 'hven a -gblo 'kwli, -e mo □han-gblo gbagbu, 'a -ne 'yru, ke- ni -do -Yusu 'Klɔsu -nu, 'e mu 'u Nyɔsua 'hvi, -e di□e nu, e 'mu□u le -nyaa -ni, Nyɔsua 'mu -tonyibli a de 'kuku 'wɔwla -ni. Kee, -Yusu 'Klɔsu -mo -bi, -te e yi 'li Nyɔsua 'hvi ni mi, e 'yi 'wlugba-tebli a -hlu -gba, kee, 'a □gbetu, e -he -cohlun, 'e gba 'a dionu a -hlu, 'e nu paawo ni -do, 'e mu 'li Nyɔsua 'hvi. 'A -hlu a 'mu, e no- nu□o, Nyɔsua 'e 'wɔwla -aan de 'kuku, 'e wa -a mu, -te 'klo te yi bu.

13 Yi-heyri a tete wen 'ni, bu nu wlobi ko blobi a -hlu, ko bli'gba u pu 'to a 'pupu, bu -gbla□a nyibli -mu' le, -u 'wla -ti, -u 'yi 'u yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyɔsua ye', -e di□e nu, nyibli a 'mu, u 'mu 'u yi 'sii -ni.

14 'E mo □han-ti, 'wlugba-tebli a 'mu, 'waa -hlu e ko la 'klɔ, kee, -Yusu 'Klɔsu a -hlu ko 'klɔ diaki, 'e -hi 'u 'wlugba-tebli a -hlu 'u. -Yusu 'Klɔsu a 'mu, e 'yi de 'kuku -nu, 'e -ha 'a dionu, 'e -nyi 'a dionu Nyɔsua, 'ki 'li Nyɔsua a -Hihiu*, -e hie 'klo a 'klɔ 'kwli. 'A -hlu, e no- di□e nu, -aan □wli 'mu 'u yi 'sii -ni, -e di□e nu, -a 'ni □ha 'ki de 'kuku nu de, -e ye 'kukuu, kee, -a 'mu 'Klohienyɔsua a -kwan nu.

De -mu', -Yusu 'Klɔsu -nu a -ti, Nyɔsua 'e □tu 'yri yrayri, e ko -a mu -tonyibli 'hven-

15 -Te -Yusu 'Klɔsu nu 'a nunuo le a -ti, e no- mo nyiblo -mu', -e ni 'u Nyɔsua ko -tonyibli 'hven- a -gbati, Nyɔsua 'e □tu 'yri yrayri, e ko -tonyibli 'hven-. De a 'mu, 'a -ti, nyibli -mu', Nyɔsua de, 'ki bu -he 'a nyibli, e di -nyi □nu 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li. U di 'klo yrayru a 'mu 'ni ko, -e nu□o, -Yusu 'Klɔsu a 'mu, e 'ku ni, 'ti- 'e naa 'li 'a 'kukuu a 'mu 'kwli, 'e □gble nyibli, 'ki 'u 'waa de 'kuku -mo', u ni la ti -mu', -e ko 'yri u 'tie ni la 'li yi-heyri a 'klɔ bu.

16 -A yi□e ni, -e mo, 'bu mo, nyiblo 'bu 'cri 'crien, -e ne□e -mo le, -e mo: «'Bu mo, 'ni 'ku, -e -bi ke- ba nu 'na 'ku-tebli a □gla,» e □hen 'nyre, -e mo, e 'ku pepe, 'ti- u 'mu 'a -tebli a 'mu □gla.

17 'Bu mo, 'bu 'tɛ ni 'klo, -ɛ -bi 'criɛn -mu', ɛ 'cri, ɛ 'yi 'kli -ko. Kɛɛ, 'bu 'ku 'ki, -ɛ -bi 'criɛn a 'mu, ɛ ko 'kli.

18 'Yri a gblegble -mu', Nyɛsua ɔtu, ɛ ko 'a dako 'hɛn-, kɛ- u ni 'mu. -Tɛ Nyɛsua yi la yi-hɛyri ni ɔtui, kɛ- ɛ pu la, -ɛ mo, bu 'la la 'wlugbadɛ, -ɛ diɛ nu, u 'mu 'a -hlu bu 'wla, ɛ 'mu 'yri a 'mu ɔtu, ɛ ko 'a dako 'hɛn-, 'yri a 'mu, ɛ 'mu 'kli ko.

19 Ti -hi la a ti 'yri, tete a pɛpɛ -mu', Nyɛsua -nyi la 'a nyibli, Moise -hiha la ɔnu klɛ, 'ti- 'ɛ 'la bloyonu [ko wlobi 'hɛn-], 'ɛ 'du 'a -hlu ko 'nie 'hɛn- ye', 'ɛ pu pu ɔnu 'yi lɛ, 'ɛ nu 'wan-hugba, 'ɛ mu ɔnɛ -kotro -johun lɛ, 'ɛ 'nyra 'liɔti -hlu a 'mu -mo, 'ɛ -gbla tetecriɛn -hlu a 'mu lɛ, 'ti-, nyibli a pɛpɛ -mu', -u ni la 'u, 'ɛ -gbla ɔnuɔ u lɛ.

20 -Tɛ ɛ yi ɔnu -hlu a 'mu lɛ ni -gble, kɛ- ɛ pu ɔnu yi: «Dɛ -bu, ɛ no- mo -hlu -bu, Nyɛsua ni, 'ɛ ɔtui 'yri, ɛ ko 'a mu 'hɛn-, 'ti- 'ɛ yi 'a mu -lee -ni, -ɛ mo, ba ɔtu 'yri a 'mu 'yie.»

21 -Tɛ ɛ -wɛ nyibli a -hlu a lɛ-gbugbla -mo, -ɛ -bi ɛ -gbla 'liɔti Nyɛsua a 'tapokayu blɛ, ɛ ko -kuannu-tebli a pɛpɛ -mu', -ɛ ni 'li 'kayu a 'mu bu 'hɛn-, u ni, 'u dɛ Nyɛsua.

22 Yi-hɛyri a tete wɛn 'ni, bu nu -hlu, u 'muɔv Nyɛsua a 'tapokayu 'hu lɛ -gbla, ɛ ko -tebli ni -tie -mu', -ɛ ni 'liɔti 'kwli, -ɛ diɛ nu, u 'muɔv yi 'sii -ni, 'ki 'u Nyɛsua ye'. -Tebli -mu', u 'yi -hlu lɛ -gbla, ɛ 'yi -hu. 'Hru 'yi 'u bu -pɛ, 'ki Nyɛsua bu 'wɔwla -tonyibli a dɛ 'kuku, 'bu mo, 'bu 'yi -cɔhlu* a -hlu bu 'wla.

-Yusu 'Klɛsɔ a -hlu, ɛ no- 'wɔwle nyibli a dɛ 'kuku

23 -A yiɛ ni, -ɛ mo, Nyɛsua a 'tapokayu -mu', Moise pu la, ɛ mo la Nyɛsua a ɔhaan'kayu -mu', -ɛ ni 'li yakɔ 'kwli a yi'wɛde ɔnu. Nyɛsua a 'tapokayu a 'mu, ɛ ko 'a bu a -tebli 'hɛn-, u ko bu -gbla ɔnu 'wlugba-tebli a -hlu lɛ, -ɛ diɛ nu, u 'mu 'u yi 'sii -ni, ɔwi yi, -tɛ Moise a tete ni 'a hiha. Kɛɛ, 'bu mo Nyɛsua a ɔhaan'kayu -mu', -ɛ ni 'li yakɔ 'kwli, ɛ -hɛ ɔhaan-cɔhlu, -ɛ -hi 'u 'wlugba-tebli a -cɔhlu* 'u. ɔHaan-cɔhlu a 'mu, ɛ no mo -Yusu 'Klɛsɔ.

24 -A yiɔti 'ni 'ye, -ɛ mo, -Yusu 'Klɛsɔ 'yi 'li 'tapokayu -mu' bu -pa, -tonyibli -pu. 'Kayu

a 'mu, ɛ mo Nyɛsua a ɔhaan'kayu -mu', 'a yi'wɛde ɔnu. Kɛɛ, ɛ no- -mo -bi, 'ki ɛ mu 'li yakɔ 'kwli, -tɛ Nyɛsua ni 'li. -Tɛ ti nɛ -bu, 'ki ɛ nyra 'u Nyɛsua ye' bu, 'ɛ dɛɛ, 'ki 'u -aan -ta'.

25 -Juukɛ* a -cɔhluɔpinyɔ* gbagbu -mo -bi, 'a -nɛ 'yru, ɛ ko bu pa 'li Nyɛsua a 'kayu a 'hɛn a -gblo 'kwli, -ɛ mo ɔhan-gblo gbagbu. 'Bu mo, 'bu yi 'li ni puɛ, ɛ gbɛ 'wlugba-tebli a -hlu. ɛ 'yi 'a dɔnu a -hlu 'pa-, ɛ 'ni -gbaɔa li. -Yusu 'Klɛsɔ -mo -bi, ɛ -ha 'a dɔnu ni, 'ɛ -nyi 'a dɔnu Nyɛsua, 'ki 'u -cɔhlu a -ta'. ɛ no- -mo -bi, ɛ nu 'a dɔnu a -haawɔ ni -do, ɛ 'yiɔti ki -nina -ni.

26 'Bu mo, 'bu nu la 'a dɔnu a -haawɔ -huɔhu, 'ki 'u -cɔhlu a -ta', ɛ ɔhen 'nyɛ, -ɛ mo, kuɛ la 'li bu, -tɛ Nyɛsua nu la 'klo, ɛ di nu wɛn ɔhɛn'yeewɔ -huɔhu. Kɛɛ, ɛ 'yi ɔhɛn'yeewɔ -huɔhu -nu. ɛ nu 'li diiwɔ ni -do, lɛ'boɔti -bu, -a ni 'yri, 'ɛ -nyi 'a dɔnu Nyɛsua, 'ki 'u -cɔhlu a -ta', -ɛ diɛ nu, ɛ 'mu nyibli a dɛ 'kuku 'wɔwla -ni, ɛ 'mu ɔnu wa, -tɛ 'klo tɛ yi bu.

27 'A -nɛ nyiblo 'bu ni 'u, ɛ ni 'kuɔwɔ ni -do. 'Bu 'ku, -ɛ -bi 'ki ɛ mi 'u Nyɛsua ye', -ɛ diɛ nu, Nyɛsua 'muɔv -bati lɛ -puɔ -ni.

28 Kɛ- -Yusu 'Klɛsɔ a dɛ ni 'mu -wɛ. ɛ nu la 'kuɔwɔ ni -do. -Tɛ ɛ 'mu la 'ku, -ɛ -bi ɛ -nyi la 'a dɔnu Nyɛsua, 'ki 'u -cɔhlu a -ta' -ɛ diɛ nu, ɛ 'mu nyibli a dɛ 'kuku 'wɔwla -ni. ɛ di 'ni di de. 'Bu mo, 'bu -di de, ɛ 'yi ɛ 'mu nyibli a dɛ 'kuku 'wɔwla -ni a -ti 'pa-. Kɛɛ, ɛ yi 'ni di, -ɛ diɛ nu, nyibli -mu', -u yiɔti -ple, ɛ 'mu ɔnu wa.

10

-Yusu -hɛ -cɔhlu, 'wɔ ni -do, ɛ no- ko -ti 'hru 'ɛ pɛ 'u bu, 'ki -ba 'sii 'u yi pɛpɛ, 'ki 'u Nyɛsua ye'

1 ɛ ni ke', Moise a tete 'ɛ tɛ la nyibli ɔhaandɛ -mu', Nyɛsua di la nyibli -mo nu. 'ɛ mo ɔhan-ti, Nyɛsua 'ɛ naa 'li -Yusu 'li, 'ɛ nu ɔnu ɔhaandɛ a 'mu -mo. Kɛɛ, ɛ 'yi la 'li Moise a tete 'li -naa -ni, ɛ 'yi la ɔnu ɔhaandɛ a 'mu -mo -nu. Tete a 'mu, ɛ hɛɛ ni, -ɛ mo, 'a -nɛ 'yru, nyibli ko bu nina -cɔhlu* a pipie klɛ, 'waa dɛ 'kuku a -ti, -ɛ diɛ nu, u ko Nyɛsua 'hɛn-, u 'mu -muɛ. Kɛ- tete a 'mu, ɛ ni 'a hiha. Kɛɛ, sɛyi-sɛyi, -cɔhlu a 'mu, ɛ 'yi 'liɔti 'li -wɛ, bu 'sii 'u nyiblo yi, 'ki 'u Nyɛsua ye'.

2 'Bu mo, -cohlun a 'mu, 'bu ko wen 'kl, 'ki bu 'sii wen 'u nyiblo yi, 'ki 'u Nyisua ye', 'ki 'li 'a piiwo ni -do a 'mu 'kwli, nyibli di wen□e 'ni yru, -e mo, e mo □haan-ti □nu, Nyisua 'wuwla 'waa de 'kuku ni, ko, u 'yi wen 'li□i 'li -we, bu pi wen 'ki -cohlun □du de.

3 Kee, e 'yi 'mu le -ni. -cohlundv a 'mu, e ni□e ni, 'a -ne 'yru, 'waa de 'kuku a -ti, 'e yi 'li □nu 'kwli le bi. Kee, e 'ni -nu□o li□i, u 'ni 'sii□e 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye',

4 -ko -ti blobi ko wlobi 'hven-, 'waa -hlu 'yi 'li□i 'li -we, bu 'wuwla nyibli a de 'kuku.

5 E no- nu□o, -te -Yusu 'Klisu yi 'ne- 'klo ki ni di, 'e lee Nyisua, -e mo:

«□Ni -hua□a li□i, 'ki bu pie -mu 'wlugba-tebli a -cohlun, e ko hrapu-cohlun -bi 'hven-.

Kee, -mo lee 'ne- 'mu, -e di□e nu, 'mu 'na dionu -ha, 'mu -mu 'na dionu -nyi.

6 'Wlugba-tebli -mu', u pi 'to pepe, -cohlun a -ti,

'ki u 'mu -mo□o -pie -ni, e 'ni -klo□o -mu ki.

E ko, -cohlun -mu', u yi -mu -pie -ni, 'ki 'u -tonyibli a de 'kuku a -ta', e 'ni -klo□o -mu ki.

Kee, de -hve, e no- mo, nyiblo bu □tuu 'u -mu 'u.

7 -E -bi, ke- 'n pi de:

Nyisua o, 'mo no- -bu, 'n di 'ne- 'klo ki ni, de -mu', -hve, 'mu□v nu, □wi yi, -te u nu 'a 'cicru, 'ki 'u 'na -ta', 'ki 'li -na tetecruen 'kwli.»

Ke- -Yusu 'Klisu -pu.

8 Yi-he-ti -mu', e -hla, e no- mo: Nyisua 'yi□i -da, 'ki bu pie □ne 'wlugba-tebli a -cohlun, ko -cohlun -bi 'hven-. 'Wlugba-tebli -mu', u pi 'to pepe, 'ti- u yi□i -pie -ni, e 'ni -klo□o li□i ki, ko, -cohlun -mu', u yi□i -pie -ni, 'ki 'u de 'kuku a -ta', e 'ni -klo□o li□i ki -we. -A yi□e ni, -e mo, tete -mu', Nyisua -nyi la Moise, e hle□e ni, 'ki bu -ha -cohlundv a 'mu. Mo 'ye □bu e ni 'mu le, ke- -Yusu nu la 'a hihla.

9 'Ya 'u 'lu de, ke- e pi de, -e mo: «Nyisua o, 'mo no- -bu, 'n di 'ne- 'klo ki ni, de -mu', -hve, 'mu□v nu.» De a 'mu, e no- tve □ne yi, -e mo, Nyisua 'ni -hua□a li -cohlun 'ki

-mu' de. E no- ko -ti, 'e ya -cohlun yrayru, 'ki 'u -cohlun 'ki a -ta'. -cohlun yrayru a 'mu, e no- mo -Yusu 'Klisu.

10 -Te -Yusu 'Klisu -nu, 'e □tuu 'u Nyisua 'u pepe, 'e -ha 'a dionu, 'e -he -cohlun, 'wo ni -do, e no- nu□o, □a 'sii 'u yi pepe, 'ki 'u Nyisua ye'. -Hon 'u -cohlun a 'mu ke', -cohlun □du 'yi 'ki 'u -ni de, -bu ko 'kl, -bu -he e ne -a mu -tonyibli.

11 -Juukve* a -cohlunpinyu*, 'a -ne -nyrowo, u pve 'li Nyisua a 'kayu bu, 'u nyre ble, 'u ni 'waa -cohlunpi-kvan, 'u nune -cohlun a pipie kle. Kee, -cohlun a 'mu, e 'yi 'kl -ko, 'ki bu 'wuwla nyibli a de 'kuku.

12 Kee, -Yusu 'Klisu -mo -bi, e -ha 'a dionu ni, 'e -he -cohlun, 'wo ni -do. -cohlun a 'mu, e no- ko 'kl, 'ki bu 'wuwla nyibli a de 'kuku, -te 'klo te yi bu. E 'yi 'ki -cohlun □du -ko de, -e -we 'li -bu -he e nyibli. -Te e -yra 'a -kvan 'lu, -e -bi e -hi 'li Nyisua a diidekibia ki, 'e ni bu.

13 'Ki e ni 'ki 'li bu, 'e yi -nyrowo -ple, -e ko 'kwli Nyisua di□e nu, -Yusu 'mu 'a yraanyibli bu 'lu ble □tu, □wi□i bukible□tude yi.

14 -Te e -nu, 'e -he -cohlun 'wo ni -do, e no- ko -ti, 'e 'sii 'u nyibli yi, 'ki Nyisua ye', 'e pu □nu 'kibia ki, 'ki 'u Nyisua a -ta'. E 'sii 'u □nu yi, -te 'klo te yi bu.

15 Nyisua a -Hihiu* tve ne -a mu ni, -e mo, 'a -cohlun ni -do, e no- nu -tee. -Ti -mu', u -hla, e no- -bu:

16 «Kukonyo Nyisua wen 'ni:

'Yri yrayri -mu', 'n di □tu, 'n ko Yisraekve 'hven-,

-te e di 'mu ni, e no- -bu:

'N di□e 'ni nu, u 'mu 'na tete yi, 'mu□v 'cru, 'ki 'li 'waa □wli ki.»

17 Ke- u pi de, -e mo: «'Waa de 'kuku -mu', u -nu, 'n di -hru 'a -ti -mo pepe.»

18 'A -ti, -te Nyisua 'wuwla 'a nyibli a de 'kuku, Nyisua a -cohlun □du a pipie 'yi 'ki -kvan □du -ko.

Ba di 'li, -a 'mu 'u Nyisua 'hvi bu 'yia -ni

19 'Na 'diayinu -na, -te e ni 'mu le, -Yusu 'Klisu a 'kukvu ko 'a -hlu -mu', e 'wla bu a -ti, -a yi□e ni, -e mo, 'hru □ga wlon, 'ki 'u -a mu -mo, -e di□e nu, -a 'ni □ha hvannu

pie, 'ki -ba 'yɪya 'v Nyɪsua 'hʊɪ bu, 'kɪ 'lɪ 'a
ɲanɪ-gblo gbagbu 'kwli.

20 Danɔ -mʊ', v 'ba la 'lɪ Nyɪsua a 'kayu
bu, -ɛ yɪ la Nyɪsua a bʊnɪɛ -hli, -Yusu
'Klɪsʊ cra laɲa nɪ, 'ɛ kla 'hru -mʊ', -a di na
yɪ, -a 'mʊ 'v Nyɪsua 'hʊɪ bu 'yɪya -nɪ. 'Hru
a 'mʊ, ɛ mɔ 'hru yrayrʊ ɲnɔ. ɲBa yɪɲɪ
nɪ nɛ, -ɛ -bɪ -a kɔ 'klɔ yrayrʊ. Danɔ a 'mʊ,
-Yusu -cra, ɛ nɔ- mɔ -Yusu a 'mumu, v -kɔ,
'kɪ 'v tugbɛ 'yie.

21 -A mʊ -bʊ, -v mɔ Nyɪsua a
'kayubukʊɛ, -Yusu 'Klɪsʊ, nɔ- mɔ -aan
-cɔhlɔnpinyɔ* gbagbu, 'tɪ- ɛ nɔ- ɲtui -a
mʊ 'yie.

22 -Yusu 'Klɪsʊ a -hɪv 'sii 'v -aan ɲwɪ
yɪ, kɔ, 'nie a 'lupʊpʊv 'ɛ 'wɔwla -aan dɛ
'kuku. ɛ 'wɪ yɪ, -tɛ v ni, 'v -gbɛ -Juukʊɛ*
a -cɔhlɔnpinyɔ -hɪv lɛ, -cɔhlɔnpinyɔ a 'mʊ
'ɛ yɪ 'nie -ple, -ɛ diɲɛ nu, ɛ 'mʊ 'lɪ 'wɔ, kɔ,
ɛ 'mʊ 'v yɪ 'sii -nɪ, 'tɪ- ɛ 'mʊ 'v Nyɪsua 'hʊɪ
bu 'yɪya -nɪ, kɛ- -Yusu a -hɪv -nu, 'ɛ 'sii 'v
-a mʊ yɪ, 'v pʊ -a mʊ 'nie 'lu. Dɛ a 'mʊ,
'a -tɪ, -ba kuo -Yusu 'Klɪsʊ ɲwɪv yɪ pɛpɛ, ɛ
kɔ, -ba 'yɪya 'v Nyɪsua 'hʊɪ bu, 'kɪ 'lɪ -aan
ɲwɪ a pɛpɛ kɪ.

23 Dɛ -mʊ', Nyɪsua pʊ la lɛ, ɛ di la nu, 'kɪ
'v -aan -ta', ɛ diɲɛ 'nɪ nu. ɛ 'nɪ -nuɲo hɪ,
'klɔ -mɔ 'klɔ. 'A -tɪ, -ba lee nyibli lɛ, -ɛ mɔ,
dɛ -mʊ', Nyɪsua pʊ la 'lɪ, 'kɪ 'v -a mʊ -mɔ,
-a kuo ɲnɛ ɲwɪv yɪ, 'tɪ- ɲa yɪɲɪ -ple. -Aan
'klɪ 'nɪ 'wɛɛ 'lɪ, 'kɪ -ba kuo ɲnɛ ɲwɪv yɪ, -ɛ
mɔ, ɛ diɲɛ 'nɪ nu.

24 -Ba kɪkla -tɪ, -ɛ diɲɛ nu, -a 'mʊ 'klɪ
-nyinyɪ -nɪ, 'kɪ 'v -aan nʊnʊɛɛ a -ta', -ɛ
diɲɛ nu, nʊnʊɛɛ a 'mʊ, ɛ 'mʊ klɛ -bii -nɪ,
ɛ kɔ, -a 'mʊ ɲhaan-tɛblɪ nu 'a -nɛ ti.

25 'Bʊ mɔ, ɲba yɪ lɛ nɪ 'kukue -nɪ, 'kɪ 'v
Nyɪsua a -tɪ a -ta', ɛ kɔ nyibli -bɪ, 'v yɪ la
'nɛ- lɛ di, kɛɛ, v 'kee 'nɛ- lɛdidie nɪ. -A
mʊ -mɔ -bɪ, -a 'nɪ 'nuo 'lɪ 'waa dɛ, kɛɛ, -ba
-nyinyɪ 'klɪ, -ɛ nuɲo, -a yɪɲɛ nɪ, -ɛ mɔ, tɪ
-mʊ', -Yusu 'Klɪsʊ di ya, ɛ 'mʊɛ yɛɛ.

26 -A -wɛ Nyɪsua a -tɪ a -tɛɛ, 'a yiyie -mɔ.
'A -tɪ, 'bʊ mɔ, ɲba 'tɪɛ yɪ dɛ 'kuku a nunuo
'lu -mɔ nɪ gbɛ, 'tɪ- ɲba yɪɲɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'yɪ
ɲhaandɛ 'pa-, -ɛ -bɪ -cɔhlɔn* ɲdʊ 'yɪ 'kɪ 'v
-nɪ, -bʊ 'wɔwla -aan dɛ 'kuku.

27 Nyibli 'bʊ nɪ 'v, 'bʊ yɪ dɛ 'kuku a
nunuo lɛ nɪ ni, -ɛ -bɪ bʊ pie huannʊ, -kɔ
-tɪ Nyɪsua a -bati diɲɛ 'nɪ klɔ. -Bati a 'mʊ,

ɛ di 'wɪɲɪ nagba yɪ, -ɛ di nyibli -mʊ' hien,
-v 'yɛ nɪ ɲtuu 'v Nyɪsua 'v.

28 A yɪɲɛ nɪ, -ɛ mɔ, nyibli 'bʊ nɪ 'v, 'bʊ
'wla Moise a tete, nyibli nɪ 'hʊɛn, ta 'bʊ
'yɛɲɛ, 'bʊ yɛɛ ɲnɛ -tɪ, 'kɪ 'lɪ -batipʊɛ', -ɛ
-bɪ -tɪ'wlanyɔ a 'mʊ, v 'nɪ -yruɲo lɪ 'a nyai,
'v 'lɛɲɛ.

29 Kɛ- ɛ yɪ la 'mʊ lɛ nɪ, 'kɪ 'v nyibli -mʊ',
-ɛ 'wɛ la Moise a tete -mɔ. 'A -tɪ, nyibli
'bʊ 'yɪ Nyɪsua a 'Yu a -tɪ kɪ -wen, ɛ blɛɛ yɪ,
Nyɪsua bʊ ɲtuɲo ɲhɪvɛn, -ɛ -hɪ 'v nyibli
-mʊ', -ɛ 'wɛ Moise a tete. 'Bʊ mɔ, 'bʊ
'yɪ Nyɪsua a 'Yu a -tɪ kɪ -wen, kɔ, 'bʊ 'yɪ
'a -hɪv -mʊ' a -tɪ kɪ -wen, Nyɪsua -nu, 'ɛ
ɲtu 'yɪ, ɛ kɔ 'a nyibli 'hʊɛn-, -ɛ mɔ -hɪv
-mʊ', -ɛ nuɲo, nyibli a 'mʊ 'ɛ 'sii 'v yɪ, 'kɪ
'v Nyɪsua ye', kɔ, 'bʊ yɪ Nyɪsua a -Hihiu*
-mʊ' 'tanɪ nɪ ɲtui -wɛ, -ɛ nɪ -a mʊ ɲhaandɛ
-mɔ, 'kɪ 'lɪ dadʊke 'kwli, -ɛ -bɪ nyibli a
'mʊ, Nyɪsua di ɲtuɲo ɲhɪvɛn dɪakɪ, ɛ 'mʊ
'v 'a -nɛ ɲdedede 'v -hɪ.

30 -Tɪ -mʊ', v 'cɪ la, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊacrɪɛn
'kwli, ɛ nɔ- -bʊ: «Nyɪsua wen 'nɪ: Nyibli
-mʊ', -v 'yɪ 'na -tɪ kɪ -wen, 'na ɲgbɛv, 'mɔ
-di 'na dɪɔnʊ a 'lu a yɪv pʊ. Yɪnyre-tɛblɪ
-mʊ', v ni, 'n di ɲnʊ 'a 'pɛɛɛ 'nɪ -nyɪ.» -A
yɪɲɛ nɪ, -ɛ mɔ, dɛ -mʊ', ɛ pʊ lɛ, ɛ di nu, ɛ
diɲɛ 'nɪ nu. -Tɪ v 'cɪ la, ɛ nɔ- -bʊ: «Nyɪsua
wen 'nɪ: 'Mɔ Kʊkɔnyɔ Nyɪsua, 'n di pʊv
'na dakɔ -bati lɛ.»

31 Klɔhienyɪsua a -bati 'bʊ klɔ -tonyibli,
-ɛ -bɪ 'jɪɔ 'kɪ 'v -tonyibli a 'mʊ -mɔ, -ɛ
nuɲo, ɲhɪvɛn -mʊ', Nyɪsua di nyibli a 'mʊ
ɲtu, ɛ kɔ bʊ -hɪ 'v 'a -nɛ ɲdedede 'v.

32 Bʊ bi 'lɪ 'a mʊ 'kwli, tɪ -hɪ la a tɪ 'yɪ,
-tɛ a 'ble la Nyɪsua a win kʊa, tɪ a 'mʊ 'yɪ,
a yɪ 'yɛ la ɲhɪvɛn dɪakɪ, 'kɪ 'lɪ nyibli -mʊ',
-v 'yɪ Nyɪsua -yɪ -jɪ'. Kɛɛ, a kɔ la ɲwɪv a
'lɪla, 'a kuo Nyɪsua ɲwɪv yɪ.

33 ɛ kɔ la tɪ -bɪ, 'v -hɛ la 'a mʊ 'yɪ lɛ, 'kɪ
'v Nyɪsua a nyibli a pɛpɛ ye', 'v ni la 'a mʊ
-tɛblɪ -hʊɪn -mɔ. ɛ kɔ tɪ -bɪ, 'a mʊ -mʊ', -v
'yɪ la ɲhɪvɛn a 'yiyɛ -kɔ, 'a yɪ la nyibli -bɪ
-mʊ' -hɛɛ -nɪ, -v kɔ la ɲhɪvɛn a 'yiyɛ.

34 Nyibli -mʊ', v pʊ la ɲjɪ', -tɛ v mɔ la
Nyɪsua a nyibli a -tɪ, 'waa nyai ni la 'a mʊ
nɪ. -Tɛ nyibli -ha la 'a mʊ 'aan kʊkɔ-tɛblɪ
ɲjɪɛ, a ni la dɔdʊ, -kɔ -tɪ a yɪɲɛ nɪ, -ɛ mɔ,
Nyɪsua a 'klɔ yrayrʊ -mʊ', -ɛ yɪ 'a mʊ -ple,
'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwli, ɛ nɔ yɪ, 'ɛ -hɪ 'v 'klɔ -bʊ
kɪ a -tɛblɪ a pɛpɛ 'v, 'tɪ- 'klɔ yrayrʊ a 'mʊ,

ε 'nu -nyre□e yi ni.

35 Δε a 'mu a -ti, ba 'cibi 'u Nytsua a □wlv a yikuole. 'Bu mo, 'ba yi 'a 'lu-mogbugba le ni ni, -ε -bi Nytsua di -nyi 'a mu 'wio gbagbu.

36 Ε no- nu□o, 'ni pi le, -te a 'blee 'u kua 'ki ba 'blee 'u kua, -ε di□e nu, δε -mu', Nytsua -hue, a 'mu□v nu, a 'mu 'li Nytsua a 'klo yrayru -mu' 'kwli pa.

37 Ε no- nu□o, 'u 'cru la, 'ki 'li Nytsuacrien 'kwli, -ε mo:

«Nytsua wen 'ni:

Ti -ε hie 'li, ε 'yi -hu,

Wanyo -mu', -ε di di, ε 'mu di.

Ε 'yi 'li□i 'li -we bu -wlen 'u bu.

38 Nyiblo -mu', -ε kuo 'mu □wlv yi, no- 'n 'sii 'u yi, 'ki 'u 'mu ye'.

Nyiblo a 'mu, no- di 'klo yrayru ko.

Κεε, nyiblo 'bu 'kee 'na □wlv a yikuole,

'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu ko plo a bleele,

'ki 'u□v -mo.»

39 -A mu -mo -bi, 'n 'yi□i □haan-ti -pu, 'ki -ba di 'li nyibli -mu' 'nyi ni, -u 'kee Nytsua a □wlv a yikuole, 'ti-, -u 'wen. Κεε, -a mo nyibli □nuo, -u kuo Nytsua □wlv yi. 'A -ti, ε di -nyi -a mu 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li.

11

Nyiblo 'bu kuo Nytsua □wlv yi, δε ε □hen 'nyre

1 'Bu mo, □ba pu le, -ε mo, -a kuo Nytsua □wlv yi, ε □hen 'nyre, -a kuo □ne □wlv yi, -ε mo, -tebli -mu', Nytsua pu la le, ε di la nu, □haan-ti □nuo, ε di□e 'ni nu, □a yi□i -ple. -A kuo □ne □wlv yi we, -ε mo, -tebli -mu', -aan 'yi 'ye ni 'ye, ε mo □haan-ti □nuo.

2 Ti -hi la a ti 'yri, κε- Nytsua a nyibli nu la 'a □wlv a yikuole. Ε no- nu□o, 'u kwlee la Nytsua ki.

3 -Te -a kuo Nytsua □wlv yi, ε no- nu□o, □a yru□o, -ε mo, 'ki Nytsua naa 'li 'a win 'kwli, 'ε nu 'klo -bu. Ε □hen 'nyre, -tebli a pepe -bu, -a -we 'li -ba 'ye, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, Nytsua nu□o ni, 'ε -hon 'li -tebli -mu' -mo, -tonyiblo a 'yie 'ye ni 'ye.

4 Abeli, -ε mo Adamu a 'yu, -te ε kuo la Nytsua □wlv yi, ε no- nu□o, 'ε pi la Nytsua a -cohlon* -mu', -ε no la yi, 'ki 'u Nytsua

ye', 'ε -hi la 'u 'a 'diayi Kaen a -cohlon 'u. -Te ε kuo la Nytsua □wlv yi, ε no- nu□o, Nytsua 'ε lee □ne, -ε mo, ε 'sii 'u yi, 'ki 'u□v ye'. Abeli yi la δε a 'mu ni, -ε nu□o, Nytsua wen la 'a -cohlon ki. 'Ε mo □han-ti, Abeli 'ε 'ku la, κεε, bu kuo la Nytsua □wlv yi a -ti, 'ε 'tie tue ne -a mu 'hru -mu', -a di na, 'ti- -a 'mu Nytsua □wlv yi -kuo -ni -tee.

5 Ke- ni -do Henoki nu la, 'ε kuo la Nytsua □wlv yi -we. Ε no- ko -ti 'ε 'yi 'ku, Nytsua 'ε gba 'li□i yako 'kwli, nyiblo □dv 'yi la 'ki□i 'ye de. U 'cru□i ni, 'ki 'li Nytsuacrien 'kwli, -ε mo, ε ni la Nytsua a □wlv a δε, ε no- ko -ti Nytsua 'ε gba 'li□i yako 'kwli.

6 Ε mo □haan-ti □nuo, nyiblo 'bu 'yi Nytsua □wlv yi -kuo -ni, ε 'yi 'li□i 'li -we, bu kwlee Nytsua ki. 'Bu mo, nyiblo 'bu -hue bu 'yia 'u Nytsua 'hu bu, ε bleε yi bu kuo □ne □wlv yi, -ε mo, Nytsua ni 'klo, ε ko, ε bleε yi bu kuo □ne □wlv yi -we, -ε mo, nyibli -mu', -u -hue -bu yi□e, ε ni □nu □haande -mo.

7 Ke- ni -do, Noe nu la, 'ε kuo la Nytsua □wlv yi, 'ε □tui la 'u Nytsua 'u, Nytsua 'ε lee la Noe -tebli ni -tie -mu', -ε di la 'lu -mo mu. Noe a 'mu, ε 'ye la -tebli a 'mu ni 'ye, κεε, κε- ε ni 'mu, 'ε □tuu la 'u Nytsua a win, 'ε nu la 'mu, □wi yi, -te Nytsua nu la □ne 'a leele, ε ko 'a 'kayubukue 'huen-, 'u pa 'li□i 'kwli. Ε no- ko -ti Nytsua 'ε wa □nu, 'ki u 'yi 'nie 'kub -ni. Δε a 'mu, ε tue ne -a mu ni, -ε mo, nyibli -mu', -u ni la 'klo Noe a ti 'yri, 'waa 'yrinaabu nyre la yi. Ε no- ko -ti, Nytsua a -bati 'ε klo □nu, -ε nu□o, u nu- -mo -bi, u 'yi la Nytsua □wlv yi -kuo -ni. -Te Noe a 'mu, ε kuo la Nytsua □wlv yi, ε no- ko -ti, Nytsua 'ε 'sii la 'u□v yi, 'ki 'u 'a dionu ye'.

8 Ke- Abrahamu -nu -we, 'ε kuo la Nytsua □wlv yi, 'ε □tui la 'u□v 'u. Nytsua lee la□a ni, 'ki bu mu la 'li 'blugba □dv 'kwli, ε di la□a -nyi. Ε mo □haan-ti □nuo, 'ε 'yi la 'blugba a 'mu -yi, κεε, ε □tuu la 'u Nytsua a win ni, 'ε mu la.

9 -Te ε nyre 'li 'blu a 'mu 'kwli, Nytsua pu la le, ε di la□a -nyi, ε 'ye la □ne□e ni -nyi. 'A -ti, Abrahamu 'ye la□a ni, -ε mo, ε 'yi□i 'pa-, ε 'ye la 'blugba a 'mu ni keε, κεε, 'a 'yonu a 'yonu, u nu- di□e ko. Κεε, 'ki 'li Nytsua a □wlv a yikuole 'kwli, ε wen la

ni, 'ki bu mo la 'dagbatayu, 'ki 'li 'blugba a 'mu 'kwli. E 'yi la 'li bunule -ko. E no- nuo, 'e yi la le -hihie -ni, 'e nee la 'tapuekayo. A 'yu Yisaki, ko Yisaki a -ne 'yu Sakobu 'huen-, Nyisua pu la le, e di la 'blugba a 'mu -nyi -we, u mo la 'dagbi nio -we, 'ki 'li 'blugba a 'mu 'kwli. 'Tapuekayo ni -do a 'mu, e no- u yi la 'li ble 'ti, wu yi 'waa 'bai Abrahamu.

10 Ke- Abrahamu ni la 'a nunuo, -e nuo, e yi -ple la 'dio -mu', Nyisua a gbetu, e -pu, 'ki 'li yako 'kwli, e 'mu la 'li 'ti. 'Dio a 'mu, e mo 'dio, -e ku bu. 'Klo -mo, e 'yi 'li 'li -we bu 'wle.

11 Abrahamu a nugba Sara, -te e kuo la Nyisua wlu yi, e no- ko -ti, 'e ko la 'yu. E no- hon, -e -hi la 'yukoti le, Nyisua nu laa ni, 'e ko la 'yu. E yi laa ni, -e mo, de -mu', Nyisua pu la 'li, 'ki 'u -mo', e di laa 'ni nu.

12 De a 'mu a -ti, Abrahamu, haan-ti hon, 'e -we la 'yi diaki, 'e -hi la 'yukoti le, kee, Nyisua nuo ni, 'e -wlo. Nyisua, no- lee ne, -e mo, 'a 'yonu a 'yonu di 'ni wlo, -wen nyahroyo -mu', -u ni 'li yako 'kwli, ko 'pwoon -mu', -e ni 'li 'yru wien, nyiblo du 'yi 'li -hihre 'li -we.

13 Abrahamu ko 'a 'yonu 'huen-, u 'cibi 'u Nyisua a wlu a yikuole, 'e mu -mumu, 'e ye 'waa 'kukuti ki, -tebli -mu', Nyisua pu la 'li nu, 'u 'yiti 'ye. Kee, u ko la wlu a yikuole, 'u ni la doo, -e mo, -ti -mu', Nyisua hla la, e di laa 'ni nu, 'ki 'li -nyrowo du 'kwli. U yruo ni, -e mo, u 'yi 'ne- 'klo -bu ki -ko, u mo 'dagbi nio.

14 Nyibli -mu', -u ni win a ppu le, u tve ne -a moo ni, -e mo, u mu buntu le yrayru le, 'ki 'li yako 'kwli.

15 'Waa 'bli -mu', u hie 'u bu, u 'ni -hie e 'ki 'a -ti 'lu -mo le. 'Bu mo, 'bu yi wen 'a -ti 'lu -mo le ni -hie, u di 'ye la 'hru -mu', u di la na, u 'mu la kle -me.

16 Kee, e 'yi la 'mu le -ni. U mu la buntu le yrayru le, -e no yi, -e -hi 'u 'waa 'bli 'ka -mu' 'u. E 'wu yi, buntu le -mu', -e ni 'li yako 'kwli, e no- u mu le. De a 'mu, e kwle Nyisua ki diaki. E no- nuo, Nyisua 'e hle e, -e mo, e no- mo 'waa Kukonyo. E no- di la nu haanbuntu le -nyi, 'ki 'u 'a dionu 'hu, -te 'klo te yi bu.

17-18 Nyisua pu la 'li Abrahamu dedede. E lee laa ni, -e mo: «'Ki 'li -na 'yu Yisaki 'li, 'ki -na 'yonu a 'yonu di 'li -hon.» -Te e pu la 'ki le, -e -bi e -hue bu tee la Abrahamu 'yi, -e di e nu, e 'mu laa 'ye, 'bu mo, 'bu 'te kuo laa wlu yi. Ke- e pu la, 'e yi laa -lee -ni, e wen: «-Na 'yu ni -do -mu', -e mo Yisaki, 'n -hue -bu -pii 'mu 'a -cohlun le.» -Te Abrahamu a 'mu, e kuo Nyisua wlu yi, e no- nuo, 'e tuu 'u 'u, 'e 'du 'a 'yu Yisaki a 'mu ye', -e di e nu, e 'mu -cohlun -mo' nu.

19 Ke- e nu laa, -e nuo, e ko wlu a yikuole, -e mo, Nyisua ko 'ki, 'ki bu -ha 'li Yisaki a 'mu 'kukonyibli 'nyi, bu -haa 'klo. E no- nuo, -te Abrahamu -ha Yisaki, Nyisua 'e -mia ne kle, 'e -nyi ne e, e 'witi -te Yisaki bu 'ye ni 'ku wen, 'ti- bu 'ye ni 'hri wen 'klo.

20 Yisaki -mo -bi, ke- e nu la, 'e kuo la Nyisua wlu yi -we. E no- ko -ti, 'e lee la 'a 'yonu Sakobu ko Esau 'huen-, -e mo: «Nyisua bu nu 'a mu haande -mo.» -Te e yi la nu ni -lee -ni, e ko la wlu a yikuole, -e mo, -ti a 'mu, e hla la, e di mu la 'lu -mo -nyrowo du.

21 Sakobu -mo -bi, ke- e nu la, 'e kuo la Nyisua wlu yi. E no- nuo, -te e mi la 'ku mo, 'e da la Nyisua, 'ki 'u 'a 'yu Sosefu a 'yonu ni 'huen a -ta', -e di e nu, Nyisua 'mu nu haande -mo nu, 'e 'ble 'a kotu kua, 'e 'du ye', 'e pu Nyisua 'nyre le.

22 Sosefu -mo -bi, ke- e nu la, 'e kuo la Nyisua wlu yi. E no- ko -ti, ti -mu', -e ko 'yri e mi la 'ku mo, 'ki 'li Esipubugba 'kwli, 'e lee la 'a 'yonu, -e mo, e di ko ti, Nyisua 'mu 'li 'a dako Yisraeku Esipubugba 'kwli 'hroo -ni, e 'mu 'li nu 'blugba -mu' 'kwli gba, e pu la le, e di la nu -nyi. Sosefu lee nu ni -we, -e mo, 'bu yi 'li Esipubugba 'kwli ni -huen, bu gba 'a -plahui, u 'mu 'u 'u -ha, 'ki 'li 'blugba yrayru a 'mu 'kwli.

23 Moise a 'bai ko 'a dii 'huen-, u nu -mo -bi, u kuo la Nyisua wlu yi -we. E no- ko -ti, -te u ko la Moise, 'u 'ye e, -e mo, 'yu a 'mu, e no yi diaki, 'u -hli e, 'ki 'li honpu ni ta 'kwli. 'E mo han-ti, Esipubugba a bodio 'e lee ne 'a 'seyo, 'ki bu 'la Yisraeku a 'yonu pli, -u mo nyberu, u ko ke, kee, Moise a 'bai ko 'a dii 'huen-, u 'yi huannu

-pie, 'u kuo la Nyɩsua ɔwɩb yɩ, 'kɩ bu di 'waa 'yu wa. E nɔ- nuɔo, 'u -hliɔe.

24 Kε- Moise a 'mumu, ε nu la, 'ε kuo la Nyɩsua ɔwɩb yɩ. E nɔ- nuɔo, -te ε ku la, 'a ɔwɩb 'ε yraa laɔa, 'kɩ bu daa laɔa Esipublugba a bodɩɔ a 'yu nyrɔyu, -ε naa ɔne a 'yu.

25 E wen 'nɩ, ε nu -tεε, 'kɩ bu 'ye ɔhɩben, ε kɔ Nyɩsua a dakɔ, -u mɔ Yisraekue 'hɩben-, 'ε -hi 'u bu nɩ 'lɩ de'kukunuule', bu nu dɔdɔ, -ε nuɔo, dɔdɔdɔ a 'mu, ε mɔ -hihide ɔnɩɔ.

26 'Kɩ 'lɩ 'a 'mumu 'yɩ, ε nu -tεε, 'kɩ nyibli bu yraa ɔne, ɔwɩ yɩ Wanyɔ -mu', Nyɩsua di la 'a dakɔ yɩ ya. De a 'mu, ε nɔ- -hi 'u bu kɔ Esipublugba a kukɔ-tebli a pεpε. Kε- 'a 'lɩ a lε-hihie nɩ la 'mu, -ε nuɔo, ɔhaande -mu', Nyɩsua di laɔa -mɔ nu, 'kɩ 'lɩ ye', ε nɔ- 'a ɔwɩb yɩ la -ple.

27 -Te Moise a 'mu, ε kɔ Yisraekue 'hɩben-, u -hɩben la 'lɩ Esipublugba 'kwli, -ε -bi Esipukue a bodɩɔ kɔ la yru'bibie dɩaktɩ. Kεε, Moise bu kuo la Nyɩsua ɔwɩb yɩ a -tɩ, ε nu laɔa nɩ, 'ε 'yɩ la bodɩɔ a 'mu, 'a huannu -pie. -Te ε 'blee la 'u kua, 'kɩ ε 'tɩε 'blee 'u kua. Nyiblo ɔdu 'ye Nyɩsua nɩ 'ye. Kεε, Moise -mɔ -bi, ε 'wɩɔɩ -te ε 'ye nɩ 'ye wen Nyɩsua, 'u -hɔn 'lɩ Esipublugba 'kwli, 'u -mu.

28 'Tɩ- u 'mu 'lɩ Esipublugba 'kwli -hɔn, Nyɩsua lee Moise nɩ, -ε mɔ, Yisraekue bu pu 'u blabli a -hlɩ 'waa 'kayo a 'maji a wantɩ 'yri lε, -ε dɩɔe nu, Nyɩsua a lɛlenyɔ -mu', -ε di la di, -ε di la Esipukue a yɩ-heyonu nyɩbepu 'la mɔ di, ε 'nɩ ɔha la 'waa yɩ-heyonu nyɩbepu 'la -wε. De a 'mu, u nu la, ε -hε Yisraekue a lε'mimle a -nyrɔwɔ, -ε mɔ Pakɩ. -Te Moise a 'mu, ε kuo la Nyɩsua ɔwɩb yɩ, ε ɔtuu 'uɔ 'u, 'ε ɔtu 'u Pakɩ a lε'mimle a 'mu bu.

29 -Te Moise kɔ Yisraekue 'hɩben-, u -hɔn la 'lɩ Esipublugba 'kwli, u kuo Nyɩsua ɔwɩb yɩ de. E nɔ- nuɔo, 'yrukutɩɔ, u dεε 'Yru -Johun, 'u 'be laɔa ɔtɩɔ, 'kɩ 'nie 'yɩ la ɔnu -cɔtɔ -nɩ. -Te u ɔta 'kɩ, -ε -bi Esipukue kue ɔnu ɔwien, 'u -hɩbe bu ɔta -wε. Kεε, -te u yɩ 'kɩ nɩ ɔte, -ε -bi 'nie kukue yɩ, 'ε 'la ɔnu.

30 -Nyrɔwɔ ɔdu, Nyɩsua lee la Yisraekue nɩ, 'kɩ bu ɔglaa la 'lɩ Selikodɩɔ 'lɩ, 'kɩ 'lɩ -nyrɔwɩ nɩ ɔhlon'hɩben 'kwli, -ε dɩɔe nu, ɔgbi -mu', -ε ɔglaa 'lɩ 'dɩɔ a 'mu, ε 'mu

'wle, u 'mu 'lɩ 'dɩɔ a 'mu 'kwli pa, u 'mu 'a nyibli 'la. -Te Nyɩsua lee ɔnu -tɩ a 'mu, -ε -bi u kuo ɔne ɔwɩb yɩ, 'u ɔglaa 'lɩ 'dɩɔ a 'mu, 'a ɔgbi 'ε 'wle.

31 'Kɩ 'lɩ Selikodɩɔ a 'mu 'kwli, 'tɩ- Yisraekue 'mu la 'lɩ nyre mɔ mu, -ε -bi 'lawlunugba -mu', -ε kɔ 'nyre mɔ Rahabu, bu kuo la Nyɩsua ɔwɩb yɩ a -tɩ, ε nɔ- nuɔo, Yisraekue a lɛlenyɩ -mu', -u di la 'blugba -gbεε mɔ, 'ε paa la ɔnu 'kayu bu, u 'nɩ ɔha la ɔnu 'la. E nɔ- kɔ -tɩ, -te Yisraekue a pεpε, u pa 'lɩ 'dɩɔ 'kwli, 'u 'la nyibli -mu', -u 'yɩ 'u Nyɩsua a 'uɔtuule -kɔ, kεε, u 'yɩ la Rahabu 'la.

32 Nyibli -bi -mu', -u kɔ la Nyɩsua a ɔwɩb a yɩkuole, u -hu la nɩ dɩaktɩ: Gedeon, Bayraktɩ, Samusɔ, Jefete, Dafidɩ, Samuelɩ, kɔ Nyɩsua a winwlon-hanyu* -bi 'hɩben-. 'Bu mɔ, 'nɩ kɔ ɔbu na wen 'waa -tɩ -mɔ lε, ε di -hi wen 'mu wlon.

33 'Waa pεpε a 'mu, u kuo Nyɩsua ɔwɩb yɩ. E nɔ- kɔ -tɩ, u kɔ 'blugbi -bi 'hɩben-, 'u -wɔn, 'u -ha 'u ɔnu 'hru wlon, kɔ, 'u naa nyibli -tεε, 'kɩ 'lɩ yɩ'siile 'kwli, 'u 'ye de -mu', Nyɩsua pu la 'lɩ ɔnu, 'u gba -u -bi, 'u pu 'lɩ ɔnu kɔkɔ' -mɔ, kεε, u 'yɩ ɔnu ɔdedede -mɔ -nu,

34 'u pu 'lɩ ɔnu nagba 'nyɩ, kεε, na 'yɩ ɔnu -hien. -Te nyibli -hɩbe bu nu -hɔtɩptɩen, bu 'la ɔnu, Nyɩsua, nɔ- nuɔo, 'u ɔta 'lɩɩ wlon. U 'yɩ la 'kɩ -kɔ, kεε, Nyɩsua nuɔo nɩ, 'u kɔ la 'kɩ, 'u -hε ta'biɔpu gbagbi, 'u bla ta'biɔpu -bi -mu' lε.

35 E kɔ la nugbi, 'u kuo la Nyɩsua ɔwɩb yɩ. E nɔ- nuɔo, 'waa 'dukue -mu', -u 'kuku la lε, Nyɩsua 'ε -ha ɔnu 'kɩ, 'ε -nyɩ ɔnu nugbi a 'mu.

Kεε, nyibli -bi nɩ 'u, bu kuo Nyɩsua ɔwɩb yɩ a -tɩ, 'u gba ɔnu ti 'yakɩ yɩ dɩaktɩ. 'Bu mɔ, 'bu pu la lε, -ε mɔ, u 'yɩ la Nyɩsua a nyibli 'pa-, u di -ha la ɔnu mε lε. Kεε, u 'yɩ -wen, 'kɩ bu hlaɔa, -ε mɔ, u 'yɩ Nyɩsua a nyibli 'pa-. 'Ye ɔbu bu di 'ku, u kuo Nyɩsua ɔwɩb yɩ, -ε mɔ, 'bu 'ku, ε kɔ bu -ha 'lɩ ɔnu 'kukonyibli 'nyɩ, bu -ha ɔnu 'kɩ, 'waa 'kɩ yrayru 'mu ɔhaan'kɩ -hε, ε 'mu 'u 'a 'ka 'u -hi.

36 U 'caa nyibli -bi nɩ, 'u bii ɔnu lɔkue, 'u mva ɔnu, 'tɩ- 'u pu ɔnu ɔjre, kεε, u 'yɩ 'u Nyɩsua a 'hru bu wlon -ha.

37 U pu -v -bi 'hi -mo le, 'v 'la □nu, 'v 'be -v -bi □tuo le, 'v nu -hotiplien, 'v 'la -v -bi, -v -bi 'yi bunule -ko, 'klo -bu, ε no- v ne ki, □hiven 'ε ni □nu, 'v pi 'blakue ko wlokue 'hvi le, nyibli 'v □tui □nu □hiven, ko, 'v nii □nu 'cre le,

38 -v -bi ni 'v, 'v bla □nu le, 'a -ti, v ne 'wan ble, ko, 'v ne dugbi 'lu le. 'Ki 'li dugbi a 'hvi 'kwli, 'ki 'v yi 'li le -pee -ni. Ke- 'n pi, -ε mo, 'klo -bu a nyibli -mu', -v ble Nyisua a nyibli le, 'waa 'mumu, v yi 'ye □hiven, -ε nu□o, 'waa de 'kuku a -ti, v 'yi yi -blee -ni, 'ki Nyisua a nyibli a 'mu bu ni 'li □nu 'nyi.

39 Nyisua a nyibli a pepe a 'mu, -te v -nu, 'v kuo Nyisua □wlv yi, ε kwlee Nyisua ki dtaki. Kee, ke- ε ni 'mu, de gbagbu -mu', Nyisua pu la le, ε di la nyibli a 'mu -nyi, 'waa 'yie 'yi la□a 'ye, 'v 'ku,

40 -ε nu□o, Nyisua pu la 'li□i ni, 'ki bu nu □nu □haande -mo, -ε -hi 'v 'a yi -hede 'v. ε wen 'ni, □haande a 'mu, v bi yi, -a bi yi, 'ki 'v -tite ni -do, 'ki ε di 'v -a mo□o -nyii -ni, ti -mu' -ko 'yri -a di 'li 'a 'klo yrayru -mu' 'kwli pa.

12

-Aan 'Bai Nyisua bu nve ne 'a 'yonv a -ti, 'ε -he 'li □nv le

1 -A mu -mo -bi, nyibli a pepe -mu', -v kuo Nyisua □wlv yi, v □glaa 'li -a mu le, 'v tve ne -a mu 'hru, -te -aan 'mumu, -a di nu, -a 'mu 'li 'waa □pi le -ha. 'A -ti, ε noo 'v le, 'ki -ba hie 'v -tebli a pepe -bu bu, -ε ni□e, 'ki -a 'ye ni muu ye', 'ki 'v Nyisua a 'hru wlon. De 'kuku -bu, -ε ke -a mu yi, -ba hie 'v□v bu, -ε di□e nu, -a 'mu ye' -muu -ni, 'ki 'v Nyisua a 'hru wlon. -Te -a 'blee 'v kva, 'ki -ba 'blee 'v kva.

2 'Bu mo, □ba yi ye' ni -mii -ni, 'ki 'v Nyisua a 'hru wlon, 'ki -ba ta 'li -Yusu -mo le, -kotu ε no- nu□o, □a kuo □ne □wlv yi, ε no- di□e nu -we, -aan □wlv a yikuole 'mu 'v yi □cee -ni. ε wen□e ki, 'ki bu 'la□a, 'ki 'v tugbe 'yie, □wi yi -balunyō. 'Kokuvdu a 'mu, ε ni -tvi, kee, ε 'yi -tvi -pie, 'ki bu 'ku 'kokuvdu a 'mu, -ε nu□o, ε yi□e ni, -ε mo, Nyisua di□e 'ni nu, ε 'mu doo nu. -Te ti ne -bu, 'ki ε ni 'v Nyisua, -ε ko ne 'a -ne □dedede win ki, 'a diidekibia ki bu.

3 Ba -hie -Yusu a 'mu, 'a -ti 'lu -mo le. De 'kukununyv yraa la□a ni, kee, ε no- -mo -bi, ε ko □wlv a 'lila, 'ki 'li □hiven v □tui la□a a 'yiye 'kwli. Ba -ha 'li 'a □pi le, -ε di□e nu, 'aan □wlv 'ni □ha □hlōn bi, ko, a 'ni □ha 'v Nyisua a 'hru bu wlon -ha.

4 'ε mo □han-ti, 'a -wen de 'kuku yi, -ε di□e nu, ε 'ni □ha 'a mu win ki -koo -ni. Kee, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo □dv 'ye 'li de 'kuku a yi-wonwon 'nyi ni 'kvi -ni. 'A -ti, ba 'cibi 'v de 'kuku a yi-wonwon.

5 Win -mu', Nyisua -nu, 'ε -nyi 'a mu 'kvi, bu bi 'li 'a mu 'kwli. ε yi hlee 'li 'a mu -mo, □wi yi, -te 'bai ni, 'ε yi 'li 'a 'yonv -mo -hlee -ni. Ke- ε pi:

«'Na 'Yu,
'bu mo, Kukonyo Nyisua 'bu yi 'li -mu le ni -he,
'ki ε 'mu -mu de -tōo -ni a -ti,
-ε -bi pu□v nva yi bu -tee.
'Bu mo, 'bu klaa -mu 'yi,
-na □wlv ni 'bie 'li □hlōn.

6 Ko 'a yiyie, -ε mo, nyiblo -mu', 'a □wlv -nve -ni, ε no- ε -he 'li le. Nyiblo -mu', ε dee 'a 'yu, ε no- ε yi bi.»

7 'A -ti, a ko ba ko □wlv a 'lila, 'ki 'li □hiven a 'yiye 'kwli, -ε di□e nu, a 'mu 'li 'nyinyide 'li 'nyu -ni. 'Bu mo, Nyisua 'bu yi 'a mu □hiven ni □tui, ba yi□e, -ε mo, ε ni 'a mu 'a 'yonv -mo. ε 'yi 'yu □dv -ko, 'a 'bai bu 'ye ni -ha 'li le.

8 Ke- ni -do Nyisua ni 'li 'a 'yonv a pepe a le-hiha. 'Bu mo, 'bu 'ye ni -ha wen 'li 'a mu le, a 'yi 'li□i 'li -we, ba mo wen 'a -tee a 'yonv.

9 Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -ε mo, -aan 'bainv, -v ni ke 'ne- 'klo ki, v -he 'li -a mu le, □a □tui 'v □nu 'v. 'A -ti o, -te ε ni 'mu le, -aan 'Bai -mu', -ε ni 'li yakō 'kwli, -ba □tuu 'v□v 'v, bu -hi 'v -aan 'bainv -bu, -v ni 'ne- -tutu ki. 'Bu mo, □ba yi 'v□v ni □tui -ni, ε di -nyi -a mu 'klo yrayru, -ε 'ye ni -we 'li.

10 -Aan 'bainv -bu, -v ni 'ne- -tutu ki, v -he 'li -a mu le, 'ki 'v ti gbi -mo, □wi yi, -te v ni 'a -huhva. Kee, -aan 'Bai -mu', -ε ni 'li yakō 'kwli, ε -he 'li -a mu le, -ε di□e nu, ε 'mu -a mu -hee -ni, -aan 'yrinaabvi 'mu 'v yi 'sii -ni, □wi yi 'a dionv a 'yrinaabvi.

11 'Bu yi 'li -a mu le ni -he, -a wen 'ni, v nii ne -a mu 'cre le. Kee, □hiven a 'yiye 'bu -hi, nyibli -mu', -v -ha 'li 'nyinyide, 'waa

'yrinaabui di 'u yi 'nu 'sii -ni, 'ki 'u Nyisua ye', ko, u 'mu plo a bleee ko.

-Te -a ko -ba nu Nyisua a -kvan a nunuo

12 'Na 'diayinu -na, ke- e ni 'mu. 'A -ti, 'aan [wli 'ni 'bie 'li [hlon, ko 'aan 'kli 'ni 'wee 'li, -e di[e nu, a 'mu ye' -muu -ni, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon.

13 'Ki 'li 'a mu 'nyi, -u -bi ni 'li, 'u 'yi 'kli -ko, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon. 'A -ti, ba na 'hru a 'mu -tee, -e di[e nu, nyibli a 'mu, u 'ni [ha 'hru bu wlon -ha, u 'mu Nyisua [wien kve -tee.

14 Ba [tu 'u 'kli, -e di[e nu, a ko nyibli a pepe 'huen-, a 'mu kibuweenle ko. Ba wen[e ki, 'ki Nyisua bu ko ne 'a mu win ki pepe, 'aan 'yrinaabui 'mu 'u yi 'sii -ni -tee, 'ki 'u Nyisua ye', -e nu[o, 'bu 'yi 'mu le -ni, -e -bi a 'yi 'li [i 'li -we, ba 'ye Nyisua, 'ki 'li 'a 'klo yrayru 'kwli.

15 'A -ti, ba [tu 'aan dionu 'yie, -e di[e nu, nyiblo [du 'ni [ha hia, 'ki Nyisua bu nu[o [haande -mo, 'ki 'li daduke 'kwli. Ba [tu 'aan dionu 'yie -we, -e di[e nu, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo [du 'ni [ha de -huan 'hru -nyi, -e nu[o, -wleye ni -do, no- ni[e, -wlo a pepe 'u pue.*

16 Ba [tu 'aan dionu 'yie, -e di[e nu, 'ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo [du 'ni [ha 'lawlunyo mo, e ko, nyiblo [du 'ni [ha Nyisua a -tebli -yraa -ni, [wi yi nyiblo -bu, -e ko 'nyre mo Esau. Esau mo la 'a 'bai a yi-heyu [ni. -Te e mo la 'a 'bai a yi-heyu, 'a -ti, e no- 'a 'bai bleee yi bu pu wen wa -mo, -e di[e nu, Nyisua 'mu [v [haande -mo nu, ko, e 'mu nyi'kade nu, 'ki 'u 'a 'bai a -ta'. Kee, e ko la -nyrowo [du, Esau a 'mu, e -ha la 'li 'a nyi'kade, 'e -nyi la [a 'a 'diayi 'cumie, -e di[e nu, 'a 'diayi a 'mu, e 'mu [v diide -nyi. E nu[o ni, 'a 'diayi 'cumie a 'mu, e no- 'waa 'bai pu la wa -mo.

17 A yi[e ni, -e mo, -te de a 'mu, e -hi la, -e -bi Esau -hve la [a ni diaki, 'ki 'a 'bai bu pu la [a wa -mo -we, -e di[e nu, e 'mu la 'u 'a 'bai a -ta' bi, e 'mu la nyi'kade nu. Kee, a 'bai 'yi la -wen. Esau yi la 'ni we, kee, e 'yi la 'u 'hru bu -pu, 'ki de -bu, e nu la, bu 'ci ci la [a.

Nyisua a -ti a 'yi'buale

18 Ba ko 'a yiyie, -e mo, a 'yia 'u Nyisua 'hvi bu ni, kee, 'aan de 'yi Yisraekue a de yi 'wi, -u ni la 'klo, ti -hi la a ti 'yri. U nu- -mo -bi, -nyrowo [du, u 'yia 'u dugba -mu', -e mo Sinai 'hvi bu, Nyisua 'e yi la 'li [nu -mo -hlee -ni. U -we 'li bu nu la dabu ni, bu -hren la dugba a 'mu le ni. Nagba, no- yi la 'u dugba a 'mu 'lu -wlun -ni. -Nyre 'pupuo la ni, duduo 'e yi la -hi diaki.

19 U yi 'win la -namu a win, 'u yi la Nyisua a win 'win -we. -Te u 'win win a 'mu, -e -bi huannu bi 'li [nu 'kwli, 'u nyaa Nyisua le, 'ki e 'ni 'hlee 'ki 'li [nu -mo de,

20 -e nu[o, -ti -mu', e lee la [nu, e -hi 'waa 'lule-hihie wlon. Ke- e pi [nu yi, e wen: «Nyiblo 'bu -hren dugba -mu' le, 'ye [bu e mo -tonyiblo -hvu' 'wlugbade, ba pu [v 'hi -mo le, ba 'la [a.»

21 -Tebli -mu', u yi la 'ye, e pu la 'li [nu huannu 'kwli le diaki. E nu[o ni, Moise a 'mu, 'e hla [a, -e mo: «'Na 'hvi yi 'ni 'hile -ni, huannu a -ti.»

22 'A mu -mo -bi, 'aan de ni 'do, -koti 'ki a 'yia 'u dugba -mu' 'hvi bu, u dee Sion. 'Ki 'Klohienyisua a 'dico ni 'u. 'Dico a 'mu, u dee [ne Jrusredico, -e ni 'li yakoo 'kwli. Nyisua a lelenyu -huchvi 'kukue 'li le, 'u pi Nyisua 'nyre le, 'u ni dodo. Nyiblo [du 'yi 'li 'waa -hihre -we.

23 'Ki a ni 'li Nyisua a 'yonu 'nyi, -u 'kukue le, -u ni dodo. 'A mu -mo 'a 'yonu, -u ko 'a -ne de, e -ko, 'ti-, -u ko 'nyre e 'cru 'li 'a 'cruen 'kwli, 'ki 'li yakoo 'kwli. 'Ki a 'yia 'u Nyisua 'hvi bu, -e mo nyibli a pepe a -batiponyo. 'Ki a 'yia 'u yi-henyibli -mu' 'hvi bu, -u ni la 'klo, ko, -u 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', 'ti- Nyisua -nu, 'u [cee 'u yi.

24 'Ki a 'yia 'u -Yusu 'hvi bu, -e ni 'u Nyisua ko -tonyibli 'huen- a -gbati. -Yusu a 'mu, e no- ko -ti, Nyisua 'e [tu 'yri yrayri, e ko -tonyibli 'huen-. 'Ki a 'yia 'u -Yusu a -hlu 'hvi bu -we, e 'wla bu, 'ki 'u tugbe 'yie. 'A -hlu a 'mu, e 'ni [muo [o li 'a 'lu a yruponyo le, -e 'wi Abel a -hlu yi, kee, -Yusu a -hlu a 'mu, e nu[o ni, -a ko Nyisua 'huen-, [a -mue.

25 'A -ti, ba [tu 'aan dionu 'yie, -e di[e nu, a 'ni [ha Nyisua a win ki 'bee -ni, 'bu

* 12:15 12.15 -u'u-: 'floo a 'yaade 'cumie gbe, no- ni[e, 'flookuo a pepe 'e 'yee.

yi 'li 'a mu -mo ni -hlee -ni. 'N yi 'a mu 'ni ti: Ti -hi la a ti 'yri, nyibli hia la ni, 'ki bu pu la Moise nua yi bu, -ε yi la □nu Nyisua a -ti -lee -ni, 'ki 'ne- -tutu ki. Ε no- nu□o, -te Nyisua a -bati klo □nu, 'u 'yi 'li□i wlon □ta. -Te ε ni la 'mu λε, 'a -ti, -a mu -mu', -u yi -Yusu 'Klisu a win 'win, -ε -hwen 'li yaku 'kwli, 'bu mo, □ba hia □ne ki, 'hru 'yi 'ki 'u bu -pe, 'ki -ba □ta 'li Nyisua a -bati wlon.

26 Ti -hi la a ti 'yri, -te Nyisua yi la win ni pi, -ε -bi -tutu yi la 'ni 'huhle -ni. Kee, -te ti ne -bu, ke- ε pi -a mu yi: «'N di□e 'ni nu de, -tutu 'mu 'huhle -ni, ko, yaku 'mu 'huhle -ni -we.»

27 -Te ε pu la λε, -ε mo, ε di□e 'ni nu, win a 'mu, ε tve ne -a mu ni, -ε mo, -tebli a pepe -bu, Nyisua -nu, ε di 'ni 'huhle -ni, ε 'mu bu -we. Kee, -tebli -mu', -ε 'yi 'li 'huhleε 'li -we, ε no- di 'u hie.

28 'A -ti, ba -nyi Nyisua 'wio, -ε nu□o, ε yi -nyi -a mu 'diu yrayru, -ε 'ye ni 'huhle -ni. -Ba pu Nyisua 'nyre λε, □wi yi, -te ε ni 'a -huhua. -Ba -nyi□e -ti a 'yi'buale, ko, -ba □tuu 'u□u 'u.

29 Ε mo □haan-ti, Nyisua -mu', -a de, ε 'wi nagba yi. Nyibli a pepe -mu', -u 'ye ni □tuu 'u□u 'u, ε yi □nu bu 'ni -we.

13

'Yrinaabvi -mu', -ε kwleε Nyisua ki

1 'A mu -Yusu a nyibli, ba 'cibi 'u, ba nuhue -ni.

2 'Dagbi -mu', -u pue 'li 'a mu -mo, ba 'ble □nu kua -teε. -Ti a 'mu, ε ni 'hruo 'li 'a mu -mo. Ε no- nyibli -bi nu la, 'u 'ble la Nyisua a lelenyu kua -teε. Kee, u 'yi la□a -yi, -ε mo, Nyisua a lelenyu -ni la 'u.

3 Nyibli -mu', -u ni 'li □ji', 'waa -ti bu ni 'aan □wli yi, □wi yi, -te u ko 'a mu 'hwen-, a 'ye ni ni wen 'li □ji'. Nyibli -mu', u □tui □hwen, 'waa -ti bu ni 'aan □wli yi -we, □wi yi, -te u ko 'a mu 'hwen-, a 'ye ni 'ye wen □hwen.

4 -Ti -mu', Nyisua -hla, 'ki 'u 'bli a -ta', nyibli a pepe, bu □tuu 'u -ti a 'mu 'u. Nugba 'ni 'hie 'u 'a nyibu bu, ε 'ni 'nuo 'li -wlawli; nyibu 'ni 'hie 'u 'a nugba bu, ε 'ni 'nuo 'li -wlawli -we. Ba ko 'a yiyie, -ε mo, nyibli -mu', -u ni dedu a 'mu, Nyisua

di puu □nu -bati λε, ko, ε 'mu nyibli -bi -mu', -u ni 'lawlude -bati λε -puu -ni.

5 'Wli a nuele 'ni 'koo 'li 'a mu win ki. A 'ni 'koo 'li □wlu a □hlonbibie, 'ki 'u de -mu', a -ko a -ta', 'ye □bu ε 'yi -hu. Ke- Nyisua pi, ε wen: «'N ko □bu kikle -mu λε. -Te 'klo te yi bu, 'n 'yi 'li□i 'li -we, □bu hie 'u -mu bu.»

6 -Te Nyisua nu 'a hihla λε, 'ki 'li 'a mu 'nyi, 'a -ne nyiblo -we 'li bu hla□a ni, 'ki 'li □wlu a yikuole 'kwli, -ε mo: «Kukonyo Nyisua, no- yi 'mu -heε -ni, 'a -ne ti.

'Ni -pie□e li □dedede a huannu, -ε nu□o, nyiblo □du 'yi 'li 'na 'cre a lenuule 'li -we.»

7 Yi-henyibli -mu', -u neε la 'a mu, 'ki 'u Nyisua a 'hru wlon, -u yi la 'a mu Nyisua a -ti -lee -ni, 'waa -ti 'ni 'hruo 'li 'a mu -mo. 'Waa 'yrinaabvi, ko 'kukubu -mu', u 'ku, 'a -ti bu bi 'li 'a mu 'kwli. Ba kuo Nyisua □wlu yi, □wi yi, -te 'waa 'mumu, u nu la 'a □wlu a yikuole.

8 -Te ni -do -Yusu 'Klisu ni la 'mu, ke- ni -do, ε 'tie ni 'mu. -Te 'klo te yi bu, ke- ni -do, ε 'tie di 'mu ni, 'klo -mo 'klo, ε 'yi 'li□i 'li -we bu 'cici -ni.

9 Ba □tu 'aan diuonv 'yie, -ε nu□o, ε ko nyibli -bi, 'u tve -tebli yrayri, -ε ni dudoyo λε. -Bakle, u di□e 'ni nu, a 'mu 'u Nyisua a 'hru bu wlon -ha. Ke- u pi: 'Ki 'u didi-tebli a de ki, ba kue tete -bi □wien λε, -ε di□e nu, 'aan □wli 'mu 'kli ko. -Ti a 'mu, u hle, a 'ni 'puu 'li□i nua yi bu, -ε nu□o, de -mu', -ε yi -tonyiblo a □wlu 'kli -nyi, ε no- mo □haande -mu', Nyisua ni□e -mo, 'ki 'li daduke 'kwli. Ε 'yi de -mu', -a yi di, -u'u- -a 'ye ni di 'pa-, ε 'ni -nyi□e li -tonyiblo a □wlu 'kli. Nyibli -mu', -u □tui 'u tetedu a 'mu 'u, tete a 'mu, ε 'ni -heε□e li □nu -pi.

10 -A mu -bu, -u kuo -Yusu 'Klisu -mu' □wlu yi, -ε -he -cohlun*, -aan de 'kuku a -ti, -a mu Nyisua we. Kee, nyibli -mu', -u 'tie □tui 'u didi-tebli a tete 'u, 'ti-, -u 'tie kue -Juukue* a tete □wien λε, 'ki 'u -cohlun a pipie a -ta', Nyisua 'ni -wa□a li □nu.

11 'Ki 'li 'yru 'kwli, -Juukue a -cohlunpinyo* gbagbu, ε -he 'li -nyrowo ni -do, 'ε 'le 'wlugba-tebli, 'ki 'u Nyisua a -cohlun a -ta', 'ε gbe 'wlugba-tebli a 'mu a -hlu, 'ε pue 'li Nyisua a 'kayu a 'hwen a -gblo 'kwli, -ε di□e nu, ε 'mu Nyisua λε

-nyaa -ni, ε 'mu 'a nyibli a de 'kuku 'wɔwla -ni. -cɔhlɔn a 'mu, υ □tɔue □ne 'dɔ, 'u pɪ□t 'tɔ.

12 Kε- -Yusu a de ni la 'mu. Ε wen ni, 'ki bu □tɔ □ne 'dɔ, bu 'la 'u□v tugbe 'yie, -ε di□e nu, ε 'mu 'a -hlɔ nu, ε 'mu 'a dako a de 'kuku 'wɔwla -ni.

13 'A -ti, a 'ni 'kuεε 'ki -Juukue a de □wien le de. Kεε, -te -Yusu 'Klɩsɩ -nu, 'ε -wen, 'ki bu -hεε ne 'a -ti le, -ba wen -wε, 'ki -ba -ha 'klo -bu a -teblɩ mε le, -ba kue -Yusu □wien le, 'ye □bu υ di -aan -ti le -hεε -ni,

14 -ε nu□o, 'ki 'ne- 'klo -bu ki, -a 'yi 'ne- □haan'dɔ* -kɔ, -ε hie 'klo. 'Ki 'lɩ Nyɩsɩa 'hɩ, 'ki -aan □haan'dɔ ni 'lɩ, 'ki 'lɩ -a mu ye'. □Haan'dɔ a 'mu, ε nɔ- -a □mɔε le.

15 'A -ti, -ba pu Nyɩsɩa 'nyre le, 'a -ne ti, ε kɔ, -ba -nyi□e 'wio, 'ki 'lɩ -Yusu a 'nyre 'kwli. 'Nyrelepɔpɔv -mu', -a pɪ□t 'nyre le, ε 'wɪ□t -cɔhlɔn yi, -a -hε, 'ki 'u Nyɩsɩa -mɔ, -ε tɔε □ne nyibli yi, -ε mɔ, -a mu -mɔ 'a nyibli.

16 Ba nu 'aan 'bio -tonyibli □haandε -mɔ, ε kɔ, ba -hɩhεε -ni, 'a -ne ti, -ε nu□o, -cɔhlɔndɔ a 'mu, ε nɔ- kwleε Nyɩsɩa ki.

17 Ba □tuu 'u 'aan 'cɔε a ye'nanyɔ 'u. Ba pu 'waa □tɔwin nɔa yi bu, -ε nu□o, υ nu- □tui 'a mu 'yie, -ε di□e nu, a 'ni □ha 'u Nyɩsɩa a 'hru bu wɔn -ha. Ε mɔ □haan-tɩ, Nyɩsɩa kɔ bu 'beti □nɔ, -te υ nu 'waa -kɔan a nunuo. 'A -ti, ba □tuu 'u □nɔ 'u, -ε di□e nu, υ 'mu -kɔan nu, 'ki 'lɩ dɔdɔ 'kwli. 'Bu mɔ, 'ba 'ye ni □tuu 'u □nɔ 'u, 'waa □wli di bi □hlɔn. 'Waa □wli 'bu bi □hlɔn, -ε -bɩ de a 'mu, ε 'yi 'lɩ□t 'lɩ -wε, bu -hεε ne 'a mu.

18 Ba 'cibi Nyɩsɩa a dɩda, 'ki 'u -aan -ta', -ε di□e nu, ε 'mu -a mu -hεε -ni. -A yi□e ni, -ε mɔ, -aan □wli 'ni -yεε□ε lɩ -a mu -ti. -A -hɩε□ε ni, 'ki -ba nu □haandε 'a -ne ti.

19 Ba da Nyɩsɩa -wε, -ε di□e nu, ε 'mu 'mu 'hru -nyi, 'mu 'lɩ 'a mu -mɔ di, -te ti ne -bu.

Le'boɔwin

20 Nyɩsɩa -mu', -ε yi -a mu kɩbɔwεenle -nyi, 'ki 'lɩ -aan □wli ki, ε nɔ- -ha 'lɩ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ 'kɔkɔnyibli 'nyi, 'ε -ha□a 'klo, 'ε nu□o -aan 'yie□tunyo gbagbu -mɔ'. -Yusu a 'mu, 'a -hlɔ, nɔ- Nyɩsɩa -nu, 'ε □tu 'yri yrayri, ε kɔ -a mu 'hɔen-. 'Yri yrayri a 'mu, ε di hie 'klo.

21 -Te ε ni 'mu le, 'a -ti, Nyɩsɩa bu -nyi 'a mu 'klɩ, -ε di□e nu, a 'mu 'a □wɔ a kɩwεenle nu. Nyɩsɩa a 'mu, ε nɔ- di□e nu, de -mu', -ε kwleε □ne ki, a 'mu□v nu, -ε nu□o, 'ki -Yusu 'Klɩsɩ ni 'lɩ 'aan □wli ki. 'A -ti, -Yusu 'Klɩsɩ bu kɔ -ti a 'yi'buale, -te 'klo te yi bu. Kε- bu ni 'mu.

'Betile

22 'Na 'dɩayɩnɔ -na, 'n yi 'cɩu ne 'a mu -mɔ, -ε di□e nu, 'mu 'a mu 'klɩ -nyi. 'A -ti, -te 'cɩen -bu, ε 'yi -hlɔ, 'n nyεε ne 'a mu le, ba 'ble 'a win kɔa, 'ki 'lɩ 'aan □wli ki.

23 □Bu lee ne 'a mu: -Aan 'dɩayɩ Timote, ε 'yi 'ki □ji' -ni. U te□ε bu. 'Bu mɔ, 'bu nyre 'ne- 'mu -mɔ 'wɔwli, 'ni yi 'lɩ 'a mu -mɔ ni di, 'ki 'u 'aan yi-mɔmε a -ta', ε kɔ 'mu 'hɔen-, -a di 'lɩ di.

24 'N 'beti 'aan 'cɔε a ye'nanyɔ a pepe, υ kɔ -Yusu a nyibli a pepe 'hɔen-. -Yusu a nyibli -mu', -u ni 'lɩ Italiblogba 'kwli, υ 'beti 'a mu.

25 Nyɩsɩa bu nu 'aan pepe □haandε -mɔ.

SAKI a 'crien, ε 'cru la

1 'Mɔ Saki, 'mɔ -yɪ 'a mʊ -mɔ 'cru -nɪ. 'Mɔ -Yusu 'Klɪsʊ a -kʊannunɔɔ ɔnɪɔ. 'A mʊ -mʊ', -ʊ mɔ Nyɪsʊa a dakɔ, -ʊ 'hɛɛn 'klo a pɛpɛ -bʊ kɪ bʊ, 'aan 'wio.

Nyibli -mʊ', -ʊ kuo Nyɪsʊa ɔwlv yɪ, nʊ-ε yɪ ɔtɔ -nyɪ

2 'Na 'dɪayɪnʊ -na, 'bʊ mɔ 'ba yɪ ɔhɪvɛn a gblegble nɪ 'ye, -ε -bɪ ba nu dɔdʊ.

3 Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'ba 'cibi 'ʊ -Yusu a ɔwlv a yɪkuole, 'ye ɔbɪ a yɪ ɔhɪvɛn nɪ 'ye, ε diɔe 'nɪ nu, a 'mʊ ɔwlv a 'lɪla kɔ.

4 ɛ blɛɛ yɪ, ɔwlv a 'lɪla kɔ ɔwlv a yɪkuole a 'mʊ, bʊ nuɔo, ba ɔcɛɛ 'ʊ yɪ pɛpɛ, kɪkade ɔdʊ 'nɪ 'nɪ 'lɪ 'a mʊ 'lɪ.

5 'Kɪ 'lɪ a 'mʊ 'nyɪ, nyiblo 'bʊ yɪ dɛ nɪ nɪ, 'bʊ 'yɪ 'a ɔtɔ -kɔ, bʊ -hʊaɔa Nyɪsʊa, Nyɪsʊa 'mʊ ɔnɛɔe -nyɪ, -ε nuɔo, Nyɪsʊa 'nɪ 'kaɔa lɪɪ nyiblo ɔdʊ. 'A -nɛ nyiblo, -ε diɔe ɔtɔ -hʊa, ε di ɔnɛɔe 'nɪ -nyɪ, 'kɪ 'lɪ ɔwlv a yɪnɪnɔ 'kwli. ɛ 'yɪ 'a yɪ -kɔ.

6 Nyiblo a 'mʊ, 'bʊ yɪ ɔtɔ a 'mʊ nɪ -hʊɛ, bʊ -hʊaɔa, 'kɪ 'lɪ ɔwlv a yɪkuole 'kwli. ɛ 'nɪ 'pʊʊ 'lɪɪ gble, -ε nuɔo, nyiblo -mʊ', -ε -hʊɛ Nyɪsʊa dɛ, 'kɪ 'lɪ gble a pʊpʊʊ 'kwli, ε 'wɪɪ 'yɪ a 'dʊ yɪ, pɛpɛ pɪ 'kabi kle, 'tɪ-ε gbe 'lɪ -tɛ -mʊ', ε -hʊɛ 'lɪ.

7 Nyiblodʊ a 'mʊ, ε 'nɪ 'pʊʊ 'lɪɪ ɔhaan-tɪ, -ε mɔ, dɛ -mʊ', ε -hʊɛ, Nyɪsʊa di ɔnɛɔe 'nɪ -nyɪ.

8 ɛ mɔ nyiblo ɔnɔ, -ε nɛɛ 'lɪ nɪ 'hʊɛn, 'kɪ 'ʊ Nyɪsʊa a 'hru wɔn.

ɔHɪvɛnnɔɔ kɔ dɛkɔnɔɔ 'hʊɛn-

9 'Dɪayɪnʊ -mʊ', ɔhɪvɛn nɪ, bʊ nu dɔdʊ, -ε nuɔo, Nyɪsʊa, nɔ- di 'lɪ ɔnʊ 'yaa -nɪ.

10 'Dɪayɪnʊ -mʊ', -ʊ kɔ dɛ, bʊ nu dɔdʊ -wɛ, -ε nuɔo, Nyɪsʊa nɔ- di 'lɪ ɔnʊ ɔtɔ -nɪ. Dɛkɔnɔɔ a 'mʊ, ε yɪɔe nɪ, -ε mɔ, ε di 'nɪ 'kʊ, ɔwɪ yɪ -pɪtɪ a -pɪ.

11 'ɛ mɔ ɔhan-tɪ, -tɛ 'yɪ nɪ, 'ɛ yɪ 'lɪ 'hɪ, 'ɛ yɪ hʊɛn, 'ɛ nɪɔe, -pɪtɪ 'ɛ yɪ 'yɪ, kɔ, 'a -pɪ a yɪnɪnɔ, 'ɛ yɪ 'wan, kɛ- ε nɪ 'mʊ -wɛ, 'kɪ 'ʊ dɛkɔnɔɔ -mʊ', -ε nɪ 'lɪ 'a kʊkɔ-teblɪ a -kʊan a nunuo 'kwli, 'ɛ yɪ 'ʊɔ bʊ hie, 'ɛ 'kʊ.

Ba 'cibi 'ʊ Nyɪsʊa a ɔwlv a yɪkuole, 'ye ɔbɪ a yɪ ɔhɪvɛn nɪ 'ye

12 Nyiblo 'bʊ nɪ 'ʊ, ɔhɪvɛn 'bʊ nɪ 'ʊɔ ke', 'kɪ bʊ nu dɛ 'kuku, 'tɪ- nyiblo a 'mʊ, 'bʊ kɔ ɔwlv a 'lɪla, 'bʊ 'yɪ -sa, 'kɪ 'ʊ Nyɪsʊa a ɔwlv a yɪkuole -mɔ', -ε -bɪ bʊ kɔ pɔ a bleɛɛ, -ε nuɔo, Nyɪsʊa di -nyɪɔe 'klo yɪayɪ, -ε 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ. 'Klo yɪayɪ a 'mʊ, ε nɔ- mɔ 'wio -mʊ', Nyɪsʊa di nyibli -mʊ', -ʊ nʊɛ ɔnɛ -nyɪ.

13 Dɛ 'bʊ nɪ 'ʊ, 'bʊ yɪ 'ʊ -mʊ lɛ nɪ ɔtɛɛ -nɪ, -ε diɔe nu, ɔmʊ dɛ 'kuku nu, ɔnɪ 'yɛɛ 'lɪɪ, -ε mɔ, Nyɪsʊa -nɪɔe, -ε nuɔo, ε 'yɪ nyiblo ɔdʊ kɔ, -ε -wɛ 'lɪ -bʊ ɔtɛɛ 'ʊ Nyɪsʊa lɛ, ε 'mʊ dɛ 'kuku nu, mɔ, Nyɪsʊa 'nɪ ɔtɛɛɔe 'ʊ nyiblo ɔdʊ lɛ, -ε diɔe nu, ε 'mʊ dɛ 'kuku nu.

14 -Tonyiblo a 'lule-hihie -hʊan, nɔ- yɪɪ 'ʊ lɛ ɔtɛɛ -nɪ, 'ɛ nɪ dɛ 'kuku.

15 Dɛ 'kuku a 'mʊ, ε yɪ 'lɪ -mɔ lɛ -hie, tɪ gbi 'bʊ -hi, ε nɔ- ε mɪ nu mɔ. 'Bʊ yɪ kle nɪ -bɪi -nɪ, -ε -bɪ ε yɛ 'kʊkʊʊ, -ε mɔ, Nyɪsʊa a -mɔlehɔɔɛ.

16 'Na 'dɪayɪnʊ, 'n nʊɛ -nɪ, a 'nɪ 'kaa 'lɪ 'aan dɔnʊ.

17 'A -nɛ -nyɪnyɪdɛ ɔdʊ, -ε nɔ yɪ, 'kɪ ε -hʊɛn 'lɪ Nyɪsʊa -mɔ, Nyɪsʊa -mʊ', -ε mɔ 'yɪ kɔ ɔhɔnpʊ kɔ nyahroyɔ a nununɔɔ. Nyɪsʊa a 'mʊ, ε 'nɪ 'cɪcɪɪ lɪ -nɪ, ɔwɪ yɪ, -tɛ 'yɪ nɪ, 'ɛ yɪ 'lɪ yakɔ 'kwli lɛ -wɛ, 'tɪ- halɔ 'ɛ yɪ bɪ.

18 'Kɪ ε naa 'lɪ win -mʊ', -ε mɔ -tɪ a -tɛɛ 'kwli, 'ɛ -nyɪ -a mʊ 'klo yɪayɪ. 'A ɔgbɛtʊ, ε nɔ- -hʊaɔa, -ε diɔe nu, -a 'mʊ yɪ-hɛnyibli' pa, 'kɪ 'lɪ 'a nunu-teblɪ 'nyɪ.

Nyɪsʊa a win, a yɪ 'win, ba nuɔo

19 'Na 'dɪayɪnʊ, 'n nʊɛ -nɪ, bʊ bɪ 'lɪ 'a mʊ 'kwli, 'a -nɛ nyiblo blɛɛ yɪ bʊ pʊ 'a 'bɪ nʊa yɪ bʊ -tɛɛ, ε 'nɪ 'kɪkaa 'lɪ -nɪ, 'kɪ bʊ pʊ win, 'tɪ, ε 'nɪ 'wʊwɪ 'lɪ yɪ' a lɛbibie -wɛ,

20 -ε nuɔo, nyiblo 'bʊ kla yɪ'lebi-tɪ, ε 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʊ nu -teblɪ -mʊ', -ε 'sɪi 'ʊ yɪ, 'kɪ 'ʊ Nyɪsʊa ye'.

21 'A -tɪ, ba -hie 'ʊ yɪnyɪre-teblɪ a pɛpɛ bʊ, -ε nɪ 'lɪ 'aan ɔwɪ kɪ. 'A 'nɪ 'nuo 'lɪ dɛ 'kuku dɛ. Ba ɔtɔ 'lɪ 'aan dɔnʊ, 'kɪ 'ʊ Nyɪsʊa ye', kɔ, 'a win, a 'wɪn, -ε nɪ 'lɪ 'aan ɔwlv kɪ, ba kuo ɔnɛ ɔwlv yɪ -tɛɛ. 'A win a 'mʊ, nɔ- -wɛ 'lɪ -bʊ wa 'a mʊ, a 'nɪ ɔha Nyɪsʊa -mɔ lɛ -hlɔɔ -nɪ.

22 -Tebli -mu', Nyɩsua a win tɔɛ nɛ 'a mu, a ni 'puɩ 'liɩ nua yi bu ni -do, keɛ, ba ɩtuu 'uɩɩ 'u. Nyiblo 'bu yi Nyɩsua a win nua yi bu ni pi -do, 'bu 'ye ni nuɩo, -ɛ -bi ɛ keɛ nɛ 'a dɔɩnu ni.

23 Nyiblodu a 'mu, ɛ 'wiɩ nyiblo -mu' yi, -ɛ tɛ 'li 'yie 'kwli lɛ, -tɛ 'a yigbakla ni 'mu, -ɛ yiɩ 'ye.

24 'Bu 'ye 'kiɩ, 'bu ple 'li ki, -ɛ -bi -tɛ -mu', 'a yigbakla a 'mu, ɛ ni wen 'mu, ɛ -hruɩo -mɔ.

25 Nyiblo 'bu yi 'li Nyɩsua a tete 'kwli lɛ ni tɛ, -ti -mu', ɛ hɛ, 'bu yiɩ ni ni, Nyɩsua di nuɩo ɩhaandɛ -mɔ. Nyiblo a 'mu, ɛ 'yi yi -blɛɛ -ni, bu 'win -ti a 'mu, 'ti- bu -hruɩo -mɔ, keɛ, ɛ blɛɛ yi bu ɩtuu 'uɩɩ, -ɛ nuɩo, tete a 'mu, ɛ -wɛ 'li yrɛ, 'ti- 'ɛ kɔ 'kli, 'ki bu ɩgbɛ -a mu, 'ki 'u dɛ 'kuku -mɔ'.

26 Nyiblo 'bu pu lɛ, ɛ yi kɔɛ Nyɩsua ɩwien, 'bu 'ye ni ɩtu 'a mɛ 'yie, 'ti- 'bu yi yɩnyretoto ni pi, -ɛ -bi ɛ keɛ nɛ 'a dɔɩnu ni. ɛ wen 'ni, ɛ ni nyɩsuaɛ, keɛ, ɛ piɩ 'li win lɛ dadu.

27 -Tɛɛ a nyɩsuaɛ, -aan 'Baɩ Nyɩsua a 'mu, ɛ -hɔɛ, ɛ nɔ- mɔ: -Ba kɔ 'li 'kuiyoyonu a dɛ -mɔ, kɔ nuɔɔ -mu', -u kɔ nyibɛpu ɩku, 'ti- -u yi ɩhɩɩɛn 'ye, -ba kɔ 'li 'waa dɛ -mɔ -wɛ. Kɔɛ 'uɩɩ -mɔ bu dɛ, -ba ɩtu -aan dɔɩnu 'yie, 'kɔ -bu 'a yɩnyre-tebli 'ni ɩha -a mu win ki -kɔɔ -ni.

2

A 'ni 'jraa 'li nyibli' lɛ

1 'Na 'ɔɩayɩnu -na, -tɛ a kuo nɛ -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsɩ ɩwɩ yi, -kɔti a 'yi'buɩa, 'a -ti, a 'ni 'jraa 'li nyibli' lɛ.

2 ɩbu puɩ ɩnɛ nyibli ni 'hɔɛn a dɛ yi: A ni 'li 'cɔɛkayu bu, -ɛ -bi ti ni -do a ti 'yri, nyibli ni 'hɔɛn pa 'li 'a mu 'nyɩ. -ɛ -bi ni 'u, 'ɛ pu yɩnɔwɩwɩ, kɔ, -gɩɩɩɩɩɩ 'ɛ ni 'liɩ ɩjio' lɛ. -ɛ -bi ni 'u, ɛ mɔ ɩhɩɩɩɩɩɩ. 'A 'hɩɩɩɩ-tebli cɩɩɩ' lɛ.

3 -ɛ -bi a -nyi nyiblo -mu', -ɛ pu ɩhaan-tebli 'hɩ lɛ 'wio, 'a yiɩ -lee -ni: «Yɩnɔɔɔɔɔ, nɔ- -bu, nɔ- -bu ni ki bu.» ɩhɩɩɩɩɩɩ -mɔ -bi, ke- a piɩ yi: «Nyra 'u -tɛ -mu' bu!» -hɩɩ: «Di 'li, -bu 'plaa mɔ 'mu buɩ ɩhlɔn bu.»

4 'Bu mɔ, 'ba yi 'a nunuo lɛ ni ni, -ɛ -bi ɛ 'wi yi a 'jɩɩ nyibli lɛ, kɔ, 'aan 'lulɛ-hihie

nyre yi, -ɛ nuɩo, 'ki 'li nyibli ni 'hɔɛn a 'mu 'nyɩ, a puɩ nyiblo ni -do -bati lɛ.

5 'Na 'ɔɩayɩnu -na, ba pu 'mu nua yi bu. Ba kɔ 'a yiyie, nyibli -mu', -u 'yi dɛ -kɔ, 'ki 'nɛ- -tɩtɩ ki, nu- Nyɩsua -ha 'li, 'ki bu kuo -Yusu ɩwɩ yi. -Yusu a ɩwɩ a yɩkuɔɛ a 'mu, ɛ mɔ dɛ gbagbu, 'ɛ -hi 'u -tebli a kɔkɔ. Nyibli a 'mu, Nyɩsua -ha 'li ɩnu ni -wɛ, 'ki bu pa 'li 'a 'kɔ yrayru 'kwli. 'Kɔ yrayru a 'mu, Nyɩsua wen 'ni, nyibli -mu', -u nɔɛ ɩnɛ, nu- di 'liɩ 'kwli pa.

6 'A mu -mɔ -bi, nyibli -mu', -u 'yi dɛ -kɔ, a 'ni -daaɩ lɩ ɩnu nyibli. Keɛ, 'kɔ -bu a dɛkɔnyɩ, nu- ɩtui 'a mu ɩhɩɩɩɩ, nu- gɔɛ 'li 'a mu -batipɩnyɩ yi.

7 U ni -do a 'mu dɛ, u nu-, 'nyre -mu', Kɔkɔnyɩ -nyi 'a mu, -u yiɩ yi nyre. 'Nyre a 'mu, nɔ- mɔ: -Yusu a nyibli.

8 'Bu mɔ, 'ba yi 'u Nyɩsua a tete gbagbu -mu' ni -tui -ni, u 'cɩɩ la, 'ki 'li Nyɩsuaɩɩɩɩ 'kwli, -ɛ -bi a ni ɩhaandɛ. Tete a 'mu, ɛ nɔ- -bu: Nɔɛ -na 'bi -tonyiblo, ɩwi yi, -tɛ -nu -dɔɩnu a nɔɛɛ.

9 Keɛ, 'bu mɔ 'ba yi -tonyibli lɛ ni 'jɩɩ, -ɛ -bi ɛ mɔ dɛ 'kuku ɩniɩ, 'a niɩɩ. Nyɩsua a tete kɔ bu kɔ 'a mu, -ɛ nuɩo, a 'wla tete -bi ni.

10 Nyiblo 'bu yi 'u Nyɩsua a tete a pɛpɛ ni ɩtui -ni, 'ti- 'bu 'wla 'a 'yɛɛ ni -do, ɛ ɩhɩɩɩɩ 'nyre, ɛ 'wla Nyɩsua a tete a pɛpɛ ni.

11 'ɛ mɔ ɩhan-ti, Nyɩsua ni -do a 'mu, -ɛ pu lɛ: ɩni 'nuo 'li -wɩwɩ, ɛ ni -do a 'mu, ɛ nɔ- pu lɛ dɛ: ɩni 'laa 'li nyiblo. 'A -ti, 'ye ɩbu -yɛ' ni nu -wɩwɩ, keɛ, -tɛ ɩɩ nyibli a -ti, ɛ 'wi yi, ɩwla Nyɩsua a tete a pɛpɛ ni. 'A -bati di -mu 'ni kɔ.

12 Nɔ- nuɩo, 'ni yi -mu -lee -ni: -Ti a pɛpɛ, a hɛ, kɔ -tebli a pɛpɛ, a ni, ba kɔ 'a yiyie, ɛ nɔ- kɔ ki Nyɩsua di 'u 'a mu -bati lɛ -puɩ -ni, ɩwi yi, -tɛ a nu 'u 'a tete a 'uɩtuɩɩ. Tete a 'mu, nɔ- ɩgbɛ 'a mu, 'ki 'u dɛ 'kuku -mɔ'.

13 Nyiblo 'bu 'yi 'a 'biɩɩɩ -tonyiblo a nyai -kɔ, ti -kɔ 'yri Nyɩsua di 'u -bati -puɩ -ni, ɛ 'yi 'liɩ 'li -wɛ, bu yru 'a nyai -wɛ. Keɛ, nyiblo 'bu kɔ nyibli a nyai, Nyɩsua di kɔ 'a nyai -wɛ.

Nyiblo -mu', -ɛ kuo Nyɩsua ɩwɩ yi, ɛ blɛɛ yi bu nu ɩhaan-tebli

14 'Na 'ɔɩayɩnu, nyiblo 'bu pu lɛ, ɛ kuo Nyɩsua ɩwɩ yi, keɛ, 'bu 'ye ni nu

□haan-tebli -mu', Nyɩsua -hɩe, -e -bi nyiblo a 'mu, 'a 'pɔplɛwin 'ni -da□a □dedede. 'A □wɩb a yɩkuole 'bu kɔ bu ni 'mu lɛ, -e -bi e 'yɩ 'li□i 'li -wɛ bu wa□a, 'kɩ 'u Nyɩsua a yrɔ a pɔpɔɔ -mɔ'.

15 -Bakɛ, 'kɩ 'li 'a mu 'nyɩ, -Yusu a nyiblo -bi, nɔ- 'yɩ 'hɩlɛpɔ-tebli kɔ didide 'hɛn-kɔ.

16 'Bu mɔ, 'ba yɩ 'diayɩ a 'mu ni -lee -ni: «Nyɩsua bu ni 'u -mu -mɔ, pɔ -tebli 'hɩ lɛ -tɛɛ, -bu di dɛ, □mu □mla», kɛɛ, 'ba 'yɩ□i -tebli -mu', e 'yɩ -kɔ -nyi, -e -bi 'aan 'pɔplɛwin 'ni da□a □dedede.

17 Kɛ- e ni 'mu -wɛ, 'kɩ 'u Nyɩsua a □wɩb a yɩkuole -mɔ'. Nyiblo 'bu hla□a, -e mɔ, e kuo Nyɩsua □wɩb yɩ, kɛɛ, 'bu 'yɛ ni -hɩa bu nu □haan-tebli -mu', Nyɩsua -hɩe bu nu, -e -bi 'a □wɩb a yɩkuole a 'mu, e 'ni -da□a □dedede.

18 -Bakɛ, kɛ- nyiblo □ɔɔ di pɔ: «-U -bi kuo Nyɩsua □wɩb yɩ, -u -bi 'u ni yɩnɔ-tebli.» -Ti 'n di□e yɩ hla, e nɔ-bu: «Tɔɔ 'mɔ□ɔ, -tɛ -nu Nyɩsua a □wɩb a yɩkuole, -tɛ -yɛ' ni -hɩa -bu nu yɩnɔ-tebli, 'na 'mumu, yɩnɔ-tebli -mu', 'n ni, 'mu -mɔ□ɔ -tɔɔ -ni, -e di□e nu, □mu□u 'yɛ, -e mɔ, 'n kuo Nyɩsua □wɩb yɩ.»

19 -Tɛ -mu', -nu, □ni pɔ□u □haan-tɩ, -e mɔ, Nyɩsua mɔ Nyɩsua ni -do, 'ni yɩ -mu 'ni -lee -ni, -e mɔ: E nu -tɛɛ, kɛɛ, 'kuo -hɩn a 'mumu, u pɔ□u □haan-tɩ -wɛ, -e mɔ, Nyɩsua mɔ Nyɩsua ni -do. E nɔ- kɔ -tɩ, 'u yɩ 'hihlɛ -ni, huannu a -tɩ.

20 -Mɔ -mu', -e 'yɩ 'lulɛ-hihie -kɔ, □bu tɔɔ -mɔ□ɔ, -e mɔ, 'bu mɔ, □ni kuo Nyɩsua □wɩb yɩ, 'tɩ- □ni 'yɛ ni -hɩa -bu nu □haan-tebli, -e -bi -na □wɩb a yɩkuole a 'mu, e 'ni -da□a li □dedede.

21 -Aan 'baɩ Abrahamu a -tɩ, bu bi 'li -mu 'kwli. Abrahamu a 'mu, e -wɛ la -mɔ, 'kɩ bu □tuu la 'u Nyɩsua 'u, 'yɛ □bu e di 'a 'yu Yisaki -ha, e 'mu 'a -cɔhlɔn pi, 'kɩ 'u Nyɩsua ye'. Dɛ a 'mu, e nɔ- nu□o, Nyɩsua 'e 'sii la 'u□u yɩ, 'kɩ 'u 'a dɩɔnu ye'.

22 -Yɩ□i 'ni 'yɛ, -e mɔ, e kuo la Nyɩsua □wɩb yɩ dɩaki. Nɔ- nu□o, 'e -wɛ la -mɔ, 'kɩ bu nu la 'a -nɛ □dedede, Nyɩsua -hɩe la□a. 'A nunu-tebli a 'mu, nɔ- nu□o, 'a Nyɩsua a □wɩb a yɩkuole, 'e 'sii la 'u yɩ.

23 -Tɩ -mu', u 'cɩɩ la, 'kɩ 'li Nyɩsua cɩɩɛn 'kwli, e mu la 'lu -mɔ. -Tɩ a 'mu, e nɔ-

-bu: «Abrahamu kuo la Nyɩsua □wɩb yɩ, nɔ- nu□o, Nyɩsua 'e 'sii la 'u□u yɩ, 'kɩ 'u 'a dɩɔnu ye'», 'tɩ- Nyɩsua 'e dɛɛ la□a 'a ninatumu.

24 'A -tɩ, a yɩ□i 'ni 'yɛ, -e mɔ, Nyɩsua yɩ 'sii 'u nyiblo yɩ, 'kɩ 'u 'a □haan-tebli, e ni a -ta', e 'yɩ 'a □wɩb a yɩkuole ni -do a -tɩ 'pa-.

25 Kɛ 'u□u -mɔ bu de, -wɩwɩnɩngba Rahabu a -tɩ, bu bi 'li -mu 'kwli -wɛ. Ti -kɔ 'yɩ Yisraekɩe a lɛlenyɔ pa la 'li 'waa 'dɩɔ 'kwli, e -hɛɛ la □nu ni dɩaki, 'e tɔɔ la □nu kɩ'beɛhru, -e di□e nu, u 'ni □ha la □nu 'la. Dɛ a 'mu, e nu la, nɔ- nu□o, Nyɩsua 'e 'sii la 'u□u yɩ, 'kɩ 'u 'a dɩɔnu ye'.

26 -E -bi 'kɩ, -tɛ -tonyiblo ni, 'bu 'yɛ ni pɔ -hɩnhɩn, 'e 'kɩ, kɛ- e ni 'mu -wɛ, 'kɩ 'u Nyɩsua a □wɩb a yɩkuole a -ta'. Nyiblo 'bu hla□a, -e mɔ, e kuo Nyɩsua □wɩb yɩ, 'tɩ- 'bu 'yɛ ni nu □haan-tebli, -e -bi 'a □wɩb a yɩkuole a 'mu, e 'ni -da□a □dedede.

3

Ba □tu 'aan mɛ 'yie

1 'Na 'diayɩnu -na, 'kɩ 'li 'a mu 'nyɩ, nyibli -huɔhuɩ 'ni 'mɔɔ 'li Nyɩsua a -tɩtɔnyɔ. Ba kɔ 'a yiyie, -a mu -bu, -u tɩɛ Nyɩsua a -tɩ, 'bu mɔ, □ba nu dɛ -huan, -aan -bati, Nyɩsua di pɔ, e di 'ni 'yakla -ni, e 'mu 'u nyibli -mu', -u 'yɛ ni tɔɔ Nyɩsua a -tɩ a -bati 'u -hi.

2 -Aan pepɛ, -a kɛ ni, 'kɩ 'u -tebli -huɔhuɩ, -a ni kɩ. Nyiblo 'bu ni 'u, 'a pɔpɔwin 'bu nɔ yɩ ti a pepɛ, 'bu 'yɛ ni ka, -e -bi nyiblo a 'mu, e □cɛɛ 'u yɩ, e □hen 'nyɛ, e -wɛ 'li bu nu□o ni, 'a 'kɔ bu 'sii 'u yɩ ni.

3 □Bu pɔu □nɛ -so a dɛ yɩ. 'Tɩ- □mu 'u□u kɩ 'ya mɔ mu, -kɔ -bu naa 'li□i 'plɩdɛ wɩn, -e kɔ 'kwli 'lili naa 'li. 'Lili a 'mu, e nɔ- yɩ -mu -hɛɛ -ni, □ni pɩ 'u□u 'hru wɩn lɛ, -tɛ -hɩe 'li, □ni gbɛɛ 'li□i yɩ.

4 □Bu pɔ□u □tu a dɛ yɩ de, -e kɔ danu, u pɔ yɔ'. 'Ye □bu □tu a 'mu e 'bua, pepe gbagbu 'bu -hɩe bu gba□a, nyiblo -mu', -e nɛɛ □nɛ, wanu 'cɩmɩɛ e ni, 'e pɩ 'u□u 'hru wɩn lɛ.

5 Kɛ- ni -do -aan mɛ ni 'mu -wɛ. □Haan-tɩ, 'e 'cɩmɩ -ni, kɛɛ, 'a nunu-tebli 'bua ni.

-Ba pɔu □nɛ na'klayie a dɛ yɩ de. E -wɛ 'li ti ni -do a ti 'yɩ, bu pɔ 'wandu 'tɔ ni.

6 -Aan me 'wɪɪ na'klayie yi. E mo yinyrede ɲɪɔ, 'e ni 'li -tonyiblo wɔn, 'a nunu-tebli 'e niɲe, -tonyiblo a 'kɔ 'e yi yi nyre. Medu a 'mu, 'a nunu-tebli 'wɪɪ na yi, -e 'be, 'ki 'li -tonyiblo 'hɔ -mɔ. Na a 'mu, -tonyiblo a 'kɔ a pepe, e nɔ- e yi yi nyre. 'Ki na a 'mu e -hɛn 'li 'kuo -hɔn a nyiblo gbagbu -mɔ.

7 -Tonyiblo -we 'li bu naa ne 'a -ne ɲdedede ni: 'Wan bu a mamɔ, kɔ nɔbli, kɔ wɔwɔ-tebli, e kɔ -hrin 'hɛn-.

8 Kee, nyiblo ɲɔv 'yi 'liɪ 'li -we, bu kɔɔ ne 'a dɔnɔ a me win ki. 'A me a 'mu, e mo yinyrede ɲɪɔ, 'e 'ye ni -wle.

'A nunu-tebli ni 'kɔe, kɔ, 'e 'hle nyibli le.

9 Me ni -do a 'mu, e nɔ- -a ni, ɲa yi Nyɪsua 'wio -nyi, -e mɔ -aan 'Baɪ, kɔ -aan Kɔkɔnyɔ. E ni -do a 'mu, nɔ- -a ni, nyibli -mu', Nyɪsua nu, ɲa pi ɲnu 'jrɔ -mɔ.

10 Wuntɔ ni -do a 'mu wɔn, 'ki win -hɛn 'li -wlu, ɲa yi Nyɪsua 'wio -nyi, e ni -do a 'mu wɔn, 'ki win -hɛn 'li -wlu, ɲa pi nyibli 'jrɔ -mɔ -we. 'Na 'diayɪnɔ -na, de a 'mu, e 'yi 'v le nɔɔ -ni.

11 E 'yi 'wlo ɲɔv -kɔ, -e kɔ -mɔ ti ni -do a ti 'yri, v -he 'li ɲhaan'nie kɔ 'nie -hɔn.

12 'Na 'diayɪnɔ -na, -a 'yee -huan ni 'ye, bubuotu bu di ɲwɔnmlɔkui tɔ, kɔ, -a 'yee -huan ni 'ye -we, -gbɔgbutu bu di bubuokui tɔ, kɔ -a 'ye -huan ni 'ye -we, 'ki 'li 'niebutɔ ni -do 'kwli, 'tanie kɔ ɲhaan'nie 'hɛn- bu -hɔn 'li -wlu.

ɲTɔ -mu', Nyɪsua yi nyibli -nyi

13 'Ki 'li 'a mu 'nyi, nyiblo 'bu ni 'li, 'bu pɔ le, e kɔ ɲtɔ, -e -bi 'a nunukɔ bu nɔ yi, 'ti- bu ɲtɔ 'li 'a dɔnɔ, -e diɲe nu, nyibli 'muɲv ɲhaan-ti pɔ, -e mɔ, e kɔ ɲtɔ.

14 Kee, ɲni kɔ ca diaki, 'ti- -na ɲwɔv 'bu nyre yi, kɔ ɲni yi -dɔnɔ ni -do a plɔ a bleele le ni ɲmɔe, -e -bi ɲni 'pɔv 'li -na dɔnɔ a -pli, -e mɔ, -kɔ ɲtɔ. 'Bu mɔ, ɲni yi 'pɔple le ni ni, -e -bi -ni hi.

15 ɲTɔɔv a 'mu, -pɔ le, -kɔ, e 'yi Nyɪsua 'pa-, e 'yi -mɔɲɔ -nyi. Kee, -tonyibli a ɲtɔ ɲɪɔ. ɲTɔɔv a 'mu, 'kuo -hɔn a nyiblo gbagbu, e nɔ- yiɲi nyibli le -nyi.

16 -Te -mu', -tonyibli kɔ 'v ca, kɔ, -te -tonyibli ɲmɔe 'v 'waa dɔnɔ ni -do a plɔ bleele le, kibɔwɛenle 'yi 'v -ni, kee, yinyre-tebli a gblegble, nɔ- ni 'v.

17 Kee, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu kɔ ɲtɔɔv -mu', Nyɪsua yi nyibli le -nyi, -e -bi nyiblo a 'mu, e yi 'sii 'v yi, 'e niɲe, -tonyibli 'v kɔe kibɔwɛenle, kɔ, e 'ni 'yaa 'li 'a dɔnɔ 'li, kee, e pi nyibli nɔa yi bu, 'ki 'v 'vɲtuule 'kwli, 'e kɔ nyibli a nyai, kɔ, 'a -ne ti, yɪnɔ-tebli ni -do, nɔ- e ni.

18 Nyiblo a 'mu, -e kɔ ɲwɔv -nɔ yi, 'ti- -e niɲe -tonyibli, 'v kɔe kibɔwɛenle, 'a nunu-tebli a 'mu 'kwli, ɲhaande -di 'li -wlu -hɔn. Nyiblo a 'mu, e 'wɪɪ 'dɔɔnyɔ yi: 'dɔɔv-tebli -mu', e 'dɔ, 'dɔɔv-tebli ni -do a 'mu, nɔ- e di 'ce.

4

Ba yraa 'kɔ -bu a yinyre-tebli, ba nɔe Nyɪsua

1 'Ki 'li 'a mu 'nyi, yi-wɔnwɔnle kɔ 'blini 'hɛn-, -v ni 'li, -bi' v -hɛn yi 'li? 'Ki v -hɛn 'li 'aan ɲwɔv -hɔn kle, ɲwɔɔv -mu', -v -wen ɲhaanɲwɔv yi.

2 -Tebli -mu', 'aan ɲwɔv -hɔe ba kɔ, a 'ni -kɔɲɔ liɲi. Nɔ- nuɲɔ, nyibli -mu', -v kɔ -tebli a 'mu, 'aan ɲwɔv -hɔe, 'a ɲmɔe 'waa 'hɔ le. -Tebli -mu', 'aan 'bio -kɔ, nu- kɔ ca a ɲtui, kee, a 'ni 'yeɲe liɲi. Nɔ- nuɲɔ, 'a pi ɲye, kɔ, 'a -wɔnwɔn yi. -Tebli -mu', a -hɔe, a 'ni -kɔɲɔ liɲi, -e nuɲɔ, a 'ni -daɲa Nyɪsua, e 'mu 'a mɔɲɔ -nyi.

3 'Ye ɲbi a -huaɲa Nyɪsua, e 'yi 'liɲi 'li -we, bu -nyi 'a mɔɲɔ, -e nuɲɔ, -te a ni 'a dida, e 'ni -bleeɲe li 'a plɔ. A -hɔe -tebli a 'mu ni, -e diɲe nu, a 'mu plɔ a bleele kɔ 'a mu ni -do.

4 -Te -wlawɔnɔgba ni, 'e yi 'v 'a nyɪvɔ bu hie, 'e mi -wlawɔ nu mɔ, ke- a ni, 'a yi 'v Nyɪsua bu hie, 'a nɔe 'kɔ -bu a yinyre-tebli. Ba kɔ 'a yiyie, nyiblo -mu', -e nɔe -tebliɔv a 'mu, e yraa Nyɪsua ni. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni de, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu nɔe 'kɔ -bu a yinyre-tebli, e 'wɪ yi 'a ɲwɔv yraa Nyɪsua ni.

5 A 'ni 'yee 'liɲi, -e mɔ, -ti -mu', Nyɪsua a 'crien hla, e 'ni -daɲa ɲdedede. -Ti a 'mu, e nɔ- -bu: «Nyɪsua a -Hihiu -mu', e -nyi -a mu, e -hɔe ni, bu kɔɔ ne -a mu win ki pepe.»

6 -E -bi 'ki, Nyɪsua yi -nyi -a mu 'klɔ dadɔ, a 'mu yinyre-tebli a pepe yi -wɔn, ɲwɔv yi -te v nu la 'a 'ciɪɪ, 'ki 'li Nyɪsua a 'crien 'kwli, -e mɔ: «Nyɪsua 'ni -huaɲa

nyiblidu -mu', -u yee 'li 'waa dionu 'li, kee, nyibli -mu', -u [ti]ve 'li 'waa dionu, nu- e ni [haande -mo, 'ki 'li dadoke 'kwli.»

7 'A -ti, ba [ti]o 'li 'aan dionu, 'ki 'u Nyisua ye'. Ba -won 'kuo -hwin a nyiblo gbagbu yi, -e di[e] nu, e 'mu 'a mu -mo le -hlo -ni.

8 Ba 'mve Nyisua yre, e 'mu 'a mu yre 'mve -ni -we. 'A mu de'kukununy, a 'ni 'nuo 'ki de 'kuku de. 'A mu -mu', -u nee 'li ni 'hwen, 'aan [wli] bu 'sii 'u yi.

9 'Aan -tebli 'kukui, a -nu a -ti, 'kla bu 'ya 'a mu -wliye. Ba nu nyai nml le, 'ti-ba we. Ba 'kee 'cica, ba we [hien. Ba 'kee dodo a nunuo, kee, 'kla bu 'ya 'a mu -wliye.

10 Ba [ti]o 'li 'aan dionu, 'ki 'u Kukonyo Nyisua ye', e 'mu 'li 'a mu 'yaa -ni.

A 'ni 'pvu 'li 'aan 'bio -bati le

11 'Diaynu -na, a 'ni 'hlaa 'li 'aan 'bio -ti -hwin yre. Nyiblo -mu', -e hle 'a 'bi -ti -hwin yre, 'ti- -e pu [ne] -bati le, nyiblo a 'mu, e -hle -ti -hwin le, 'ki 'u Nyisua a tete a -ta', ko, 'e pu Nyisua a tete a 'mu -bati le. 'Bu mo, [ni] yi Nyisua a tete -bati le ni -pu -ni, -e -bi e [hen] 'nyre, [ni] [tuu]o 'u[u] 'u, kee, -pu [ne] -bati le ni -do.

12 Nyisua ni -do, no- yi nyibli 'a tete -nyi, ko, e ni -do a 'mu, no- blee yi -bu puv [nu] -bati le. E ni -do a 'mu de, no- -we 'li bu wa nyibli, ko, e ni -do a 'mu, no- -we 'li bu nu[o], bu -we bu. -Mo -mu', -e pu -na 'bi -bati le, nyiblo a 'di -bi -pu le, -mo 'li?

A 'ni 'yaa 'li 'aan dionu

13 Ba pu 'u nva bu -tee, 'a mu -mu', -u pi le: «Kike -bu, -huv' -nna, 'ki -a di -huan 'li 'dico -bu -huv' 'dico -mu' ki mu, -a 'mu 'li 'yru -hii -ni, -a 'mu 'li kvee 'li -hlaa -ni, -e di[e] nu, -a 'mu 'wliye 'ye -tee.»

14 'A mu a 'mu, -u hle -ti a 'mu, [bi] de, -e di -huan 'lu -mo mu, a yi[e] ni? -Hvnhlvn -mu', a pi, e 'wi -jru yi, -bu 'hru, 'ki 'li ti gbi 'kwli, ti ni -do a ti 'yri, -e yi -gbe le.

15 Ke- a ko ba pu wen: «'Ki 'li Nyisua a 'kl 'kwli, -a di pu -hvnhlvn, ko, de -bu, -huv' de -mu', -a 'mu[u] nu.»

16 Kee, no- a hie 'u bu, 'a 'yee 'li 'aan dionu, 'a pu 'aan dionu a -pli. 'Bu mo, 'ba ko ba nu 'li 'aan dionu a 'li'yaale le, -e -bi e nyre yi.

17 'A -ti, bu bi 'li 'a mu 'kwli, -e mo, nyiblo -mu', -e yi [haande a nule, 'ti- -e 'ye ni nu[o], nyiblo a 'mu, e ni de 'kuku.

5

Dekonyu, ba [tu] 'aan nunuklo 'yie

1 'A mu dekonyu, ba pu 'mu nva yi bu -tee. Ba we, [hven] a di 'ye a -ti, 'ki 'u 'kla-wliye'yia, -e di 'a mu yi mu a -ta', ba nu nyai nml le.

2 'Aan kuko-tebli [hon] ni, ko 'hlo me 'aan 'hulepu-tebli ni.

3 -Yrusu nyre 'aan 'wli yi. -Yrusu a 'mu, no- di 'a mo[o] -tco -ni, -e mo, a 'yi 'aan kuko-tebli -kvan 'yri -nuu -ni -tee, ko, e no- di 'aan 'hvi yi nyre, [wi] yi, -te na 'ye ni pu wen 'a mu 'to. [Haan-ti, [a] ni 'li le'booti 'kwli, 'ti- 'klo 'mu 'u -wlu -hon, kee, a 'tie 'kukue kuko-tebli le.

4 'Ti- nyibli -mu', -u nu -kvan, 'ki 'li 'aan -cio ki, a 'yi [nu] 'pee -ni. Ba pu 'u nva bu, -te nyibli a 'mu, u ni 'li win a 'li'yaale, u ni wuwe. 'Waa [hienwewin] a 'mu, e nyre 'li Nyisua -mo ni, -e mo 'klo a pepe a Kukonyo.

5 Ti a pepe, a -hi 'ne- 'klo ki, 'a -ne de a -hve, a ko[o] ni, ko, 'aan plo a bleele ni -do, e no- a [mve] le. A yi di la de -tee, 'a 'bue la, [wi] 'wlugba-tebli, -u 'bue, 'ti- u 'le, 'ki 'u 'waa didie a -ta'.

6 Nyibli -mu', -u 'sii 'u yi, nu- a puv hi-bati le, 'a 'lila [nu] le, -e nu[o], u yi 'li[u] 'li -we, bu -won 'a mu yi.

Ba 'la [wlv], -Yusu a diditi 'mve yre

7 'Na 'diaynu -na, ba 'la [wlv], 'ki 'u -Yusu a [wlv] a ykuole a -ta', e 'mu[u] gba -gbagba, -Yusu a 'mu, e 'mu di. Ba 'ye ke 'dudonyo, -te e ni, 'e 'dve -tebli, 'ti- 'ki 'li [wlv] a 'lila 'kwli, 'e yi taw -ple, ko le'boonu 'hven-, 'e 'ble[e] kva -bleble, 'e yi -tebli a 'mu 'a 'ciceti ki ye.

8 'Aan 'mumu, ba 'la [wlv], 'ki 'u -Yusu a [wlv] a ykuole a -ta'. 'Aan [wlv] ni 'bie 'li [hlon]. -Te a 'blee 'u kva, 'ki ba 'blee 'u kva. -Aan Kukonyo a diditi 'mve yre.

9 A ni 'yiyee 'li -ti, -e di[e] nu, Nyisua 'ni [ha] 'a mu -bati le -puv -ni. Ba ko 'a yiyie, -batiponyo, -e mo -Yusu, 'a diditi 'mve yre, 'ki e ni 'u [hvan] yi.

10 'Na 'diayɪnɔ -na, Nyɪsua a winwɔn-hanyɔ, -v hɛ la Nyɪsua a -tɪ, ti -hi la a ti 'yri, 'waa -tɪ bu bi 'lɪ 'a mu 'kwli. U kɔ la ɔwɔ a 'lɪla, 'kɪ 'v Nyɪsua a ɔwɔ a yɪkuolɛ -mɔ', 'ye ɔbu v yɪ la ɔhɪvɛn nɪ 'ye. 'Aan 'mumu, kɛ- ba nu ɔwɔ a 'lɪla a kukɔ -wɛ.

11 -A wɛn 'nɪ, Nyɪsua a winwɔn-hanyɔ a 'mu, v kɔ la plɔ a bleelɛ, -ɛ nu ɔ, v 'yɪ la -sa, 'kɪ 'v Nyɪsua a ɔwɔ a yɪkuolɛ -mɔ'. Nyɪsua a nyiblo -mu', -ɛ mɔ Sobu, ɛ nɔ- -mɔ -bɪ, a 'wɪn 'a -tɪ nɪ, -tɛ ɛ nu la ɔwɔ a 'lɪla a kukɔ, 'kɪ 'lɪ ɔhɪvɛn a 'yiye 'kwli. A 'wɪn nɪ -wɛ, -tɛ Nyɪsua -nu, 'tɪ- 'a ɔhɪvɛn a 'yiye a 'mu, ɔhaandɛ 'ɛ -hɔn 'lɪ ɔ 'kwli. ɛ mɔ ɔhaan-tɪ, Nyɪsua kɔ -tonyiblo a nyaɪ, 'tɪ- 'ɛ ni ɔ ɔhaandɛ -mɔ.

12 'Na 'diayɪnɔ -na, dɛ gbagbu, 'n -hɛ ɔbu lee nɛ 'a mu, ɛ nɔ- -bu: A 'nɪ 'sɔv 'lɪ -nɪ. A 'nɪ 'sɔv 'lɪ yakɔ, kɔ, a 'nɪ 'sɔv 'lɪ -tɔv, mɔ, a 'nɪ 'sɔv 'lɪ 'a -nɛ ɔdedede. 'Aan iin bu mɔ iin, kɔ 'aan 'vɔn- bu mɔ 'vɔn-. Kɛ- ba nu ɔ, Nyɪsua 'nɪ ɔha 'a mu -bati lɛ -pɔv -nɪ.

13 'Kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, nyiblo 'bu nɪ 'lɪ, 'bu yɪ ɔhɪvɛn nɪ 'ye, -ɛ -bɪ bu da Nyɪsua, Nyɪsua 'mu ɔv -hɛɛ -nɪ. Nyiblo 'bu nɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, dɔdɔv 'bu yɪ ɔ nɪ ni, -ɛ -bɪ bu blee Nyɪsua -mɔ.

14 Nyiblo 'bu nɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, 'a 'hɔv 'bu yɪ nɪ hɛn, -ɛ -bɪ bu da 'cɔv a ye'nanyɔ, v 'mu ɔv 'nyra 'lu pɔ, 'kɪ 'lɪ Kukɔnyɔ a 'nyɛ 'kwli, v 'mu Nyɪsua da, 'a 'kɔv 'mu -wɛ.

15 'Bu da Nyɪsua, 'bu kuo ɔnɛ ɔwɔ yɪ, -ɛ mɔ, dɛ -mu', ɛ -hɛ, Nyɪsua di ɔ 'nɪ nu, -ɛ -bɪ Nyɪsua di ɔ 'nɪ nu, 'hɔv hɛnnyɔ a 'mu a 'kɔv 'mu -wɛ, ɛ 'mu ɔv ye' 'du. 'Bu nu la dɛ 'kuku, Nyɪsua di 'a dɛ 'kuku a 'mu 'nɪ 'wɔwla -nɪ.

16 'A -tɪ, -tɛblɪ 'kukui -bu, a -nu, ba wɛn ɔnɛ yɛ, kɔ, ba da Nyɪsua, 'kɪ 'v 'aan 'bio a -ta', -ɛ di ɔ nu, Nyɪsua 'mu ɔv nu, 'aan 'kɔv 'mu -wɛ. Nyiblo -mu', -ɛ 'sɪi 'v yɪ, 'kɪ 'v Nyɪsua ye', 'a Nyɪsua a dɪda kɔ 'klɪ, 'kɪ Nyɪsua bu nu dɛ -mu', nyiblo a 'mu, ɛ -hɛ.

17 Nyɪsua a winwɔn-hanyɔ, -ɛ mɔ Eli, 'a -tɪ, bu bi 'lɪ 'a mu 'kwli. -Tɛ a nɪ 'mu, kɛ- ɛ nɪ la 'mu -wɛ. Nɔ- da la Nyɪsua, 'kɪ 'lɪ 'a ɔwɔ a pɛpɛ kɪ, 'nu 'nɪ ɔha la di a -tɪ. -Hɔn 'v -nyɔwɔ a 'mu 'yie, 'nu 'yɪ la di, 'ɛ nu 'yɪ nɪ ta kɔ ɔhɔnpɔ nɪ ɔhlon-do.

18 -Tɛ ɛ -hi la, -ɛ -bɪ ɛ da la Nyɪsua nɪ de, 'nu 'mu la di a -tɪ. Bu da la 'kɪ ɔ, -ɛ -bɪ Nyɪsua 'wɪn 'a dɪdawin nɪ, 'nu 'ɛ -tɔv la didie de, -ɛ -bɪ 'dɔdɔ-tɛblɪ -tɔv la mɪmɪ.

19 'Na 'diayɪnɔ -na, 'kɪ 'lɪ 'a mu 'nyɪ, nyiblo 'bu nɪ 'lɪ, 'bu hie 'v Nyɪsua a 'hru bu, -ɛ -mɔ -tɪ a -tɛɛ a 'hru, -ɛ -bɪ ba -hɛɛ ɔnɛ, -ɛ di ɔ nu, ɛ 'mu 'v Nyɪsua a 'hru a 'mu wɔn bi de.

20 Ba kɔ 'a yiye, -ɛ mɔ, nyiblo -mu', -ɛ -hɛɛ nɛ 'a 'bɪ a 'mu, ɛ wa ɔ nɪ, 'kɪ ɛ 'yɪ Nyɪsua -mɔ lɛ -hlɔɔ -nɪ, 'ɛ 'yɪ 'wan. 'Yɛ ɔbu 'a -tɛblɪ 'kukui -hu, Nyɪsua di ɔ 'nɪ 'wɔwla -nɪ.

PIELI A YI-HECRIEN ε 'cri la

1 'Mō Pielī, -ε mō -Yusu 'Klīsv a -mōnanyō*, 'mō -yī 'a mō -mō 'cru -nī, 'a mō -mō', -v mō Nyīsva a nyibli, v bla lē, -v 'hēen Pōtīblūgba, kō Galatīblūgba, kō Asīblūgba, kō Bitinīblūgba 'hūen- kī bv. A mō 'dagbī □nīō, 'kī 'lī 'blūgbī a 'mō 'kwli.

2 See la a ti 'yri, -aan 'baī Nyīsva 'ε pū la 'lī□ī 'lī, 'kī bv -ha la 'lī 'a mō, -ε di□ē nu, a 'mō 'a nyibli' pa. 'Kī ε naa 'lī 'a -Hīhiu* 'kwli, 'ε nu□ō, 'a -hē 'a nyibli, -ε di□ē nu, a 'mō 'v -Yusu 'Klīsv 'v □tuu -nī, ε kō, ε 'mō 'a -hlv nu, ε 'mō 'aan dē 'kuku 'wōwla -nī, -ε di□ē nu, a 'mō 'v yī 'sīī -nī, 'kī 'v Nyīsva ye'. Nyīsva bv nu 'a mō □haandē -mō, kō, bv -nyī 'a mō kībūwēenlē -wē, □haandē kō kībūwēenlē a 'mō 'hūen-, bv bīī klē.

Nyīsva -mō', -ε wa 'a mō, ba pū□v 'nyre lē

3 Ba pū Nyīsva 'nyre lē, -ε mō, -aan Kōkōnyō -Yusu 'Klīsv a 'Baī, -kōtī ε yru -aan nyat, 'ε -nyī -a mō 'klō yrayrv. -Yusu 'Klīsv -mō', Nyīsva -ha 'lī 'kōkōnyibli 'nyī, ε -ha 'klō, ε nō- Nyīsva naa 'lī, 'ε -nyī -a mō 'klō yrayrv a 'mō. ε nō- kō -tī □a yī□ē, □a yī□ī -ple, 'kī bv -ha 'lī -a mō 'kōkōnyibli 'nyī -wē, ε 'mō -a mō 'klō -ha.

4 -A yī□ē nī -wē, -ε mō, Nyīsva di -nyī -a mō □haandē. □Haandē a 'mō, ε 'nī -nyre□ē yī, mō, ε 'nī -pa□a 'ta, mō, ε 'nī □hōn□ō lī 'klō -mō 'klō. 'Kī ε □tu 'lī □haandē a 'mō yakō 'kwli bv, 'kī 'v -aan -ta'.

5 'A mō -bv, -v kuo Nyīsva □wlv yī, ε □tui 'a mō 'yīe, 'kī 'lī 'a 'klīkīnīnī 'kwli, -ε di□ē nu, 'klō a 'v-hōntī 'bv nyre 'v, nyibli a pēpē 'mō□v 'yē -tēē, -ε mō, ε wa 'a mō nī.

6 □Haandē -mō', Nyīsva nu 'a mō -mō a -tī, a kō plō a bleelē, 'yē □bū a yī □hūen a gblegble nī 'yē, 'kī 'lī tī gbi 'kwli.

7 □Hūen a 'mō, a yī 'yē, a yī□ī 'nī 'yē, -ε di□ē nu, nyibli 'mō□v 'yē, -ε mō, a kuo Nyīsva □wlv yī -tēē. 'Yē □bū -gulv -mō', -ε di yī nyre, v yī□ī 'nī 'wla, -ε di□ē nu, v 'mō□v 'yē, 'bv mō, 'bv nō yī. Kē- ε nī 'mō, 'kī 'v -aan □wlv a yīkuolē -mō'. -Aan □wlv a yīkuolē a 'mō, ε mō dē gbagbū □nīō, 'ε

-hī 'v -gulv nī. Kē- ε nī 'mō, -ε di□ē nu, -nyrōwō -mō' -kō 'kwli -Yusu 'Klīsv di di de, Nyīsva 'mō 'a mō 'nyre lē pū, ε kō, ε 'mō 'a mō -tī a 'yī'būbūa -nyī, kō, ε 'mō 'lī 'aan 'nyre 'lī 'yaa -nī -wē, -kōtī 'a 'tīē kue □nē □wlv yī.

8 □Han-tī, 'kī a 'yē nī 'yē -Yusu a 'mō, kēē, a nūē □nē nī. □Han-tī, 'a 'yē nī 'yē 'kī□ī, -tē tī nē -bv, kēē, a kuo □nē □wlv yī. Nō- kō -tī 'a kō plō a bleelē diakī. -Tē 'aan plō nu buble, nyiblo □dū 'yī 'lī 'a -mōlenīna 'lī -wē,

9 -kōtī Nyīsva wē 'a mō nī. Wōwa a 'mō, ε nō- -a yī -ple.

10 Tī -hī la a ti 'yri, Nyīsva a winwlvn-hanyv*, v □mūē la□a lē, 'kī bv yru la□a lē -tēē, -tē Nyīsva di nyibli a wōwa nu. Tī nī ye', □haandē -mō', Nyīsva pū la lē, ε di la 'a mō -mō nu, 'v yī la 'a -tī nyibli lē -lee -nī.

11 -Yusu 'Klīsv a -Hīhiu* -mō', -ε nī la 'v □nū ke', ε nī ye', 'ε lee la □nū -Yusu 'Klīsv a □hūen -mō', ε di la 'yē a -tī, 'ε lee la □nū -wē, -ε mō, □hūen a 'mō, 'a 'yīyē 'bv -hī, Nyīsva di -nyī□ē -tī a 'yī'būbūa. Nyīsva a winwlvn-hanyv a 'mō, v □mūē la□a lē, 'kī bv yru la dē a 'mō lē, -ε di□ē nu, v 'mō tī -mō' yī, -ε kō 'yri -tēblī a 'mō, ε di 'v 'lū -mō -mūu -nī, kō, v 'mō□v yī, -tē ε di 'mō nī,

12 Nyīsva 'ε lee □nū, -ε mō, ε 'yī □nū 'pa-, v 'yī -tēblī a 'mō 'a 'yīyē -kō, kēē, 'a mō -di□ē 'yē. Tī -bv 'yri, nyibli -bv, -v pū -Yusu a □haantīe, v lee nē 'a mō -tēblī a pēpē a 'mō nī. Nyīsva a -Hīhiu -mō', ε yī nyibli -nyī, ε nō- □tu □nū -tēblī a 'mō wlvn. -Tēblī a 'mō, Nyīsva a lēlenyū -hūē□ē nī -wē, 'kī bv yī wēn□ē, kēē, Nyīsva 'yī □nū□v -tōō -nī.

'Aan nunuklō bv 'sīī 'v yī

13 -Tē Nyīsva nu -tēblī a 'mō, 'kī 'v 'a mō -mō, 'a -tī, ba -hīē□ē 'lū -mō lē -tēē, -ε di□ē nu, a 'mō -mō -wē, a 'mō Nyīsva a -kvan nu. Ba nī 'v -pleelē'. A 'nī 'hīē 'lī □dededē 'lū -mō lē, 'bv 'yī □haandē -mō', Nyīsva di 'a mō -mō nu 'pa-, -nyrōwō -mō' -kō 'yri -Yusu 'Klīsv di ya de.

14 'A -nē tī, ba □tuu 'v Nyīsva 'v. Tī -mō' -kō 'yri a 'yē la -Yusu a □haantīe nī yī, yīnyre-tēblī -mō', 'aan □wlv -hūē la, ε nō-

a yi la □wien le kuvε. Kεε, -te ti ne -bu, a 'ni 'kuvε 'ki yinyre-tebli a 'mu □wien de.

15 Nyisua -mu', -ε da 'a mu, 'ki ba -he 'a dakw, ε 'sii 'u yi. 'A -ti, 'aan 'mumu, ba 'sii 'u yi -we.

16 Ti -hi la a ti 'yri, u 'cru la□a ni, 'ki 'li Nyisua a 'cruen 'kwli, -ε mo: «Nyisua wen 'ni: Ba 'sii 'u yi, -kotu 'na 'mumu, 'n 'sii 'u yi».

17 'Bu mo, 'ba yi Nyisua ni de, ke- a pu: «-Aan 'Bai». -Te a deε 'ku□u 'bai, -ε -bi ba □tuu 'u□u 'u, 'aan 'yrinaabu 'mu 'u yi 'sii -ni, ti a pepe -bu, a di 'ne- 'klo ki -hii -ni. Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -ε mo, 'a -ne nyiblo, -te 'a nunuklo ni 'mu, ke- Nyisua di 'a -bati a lepυle nu, -kotu ε no- -mo -bi, ε 'ni 'jra□a li nyibli' le.

18 A yi□e ni, -ε mo, Nyisua -ha 'a 'Yu ni, 'ε □gble 'a mu, 'ki 'u nunu-tebli -mu', 'aan 'banu tve la 'a mu a -ta', -u 'ye ni da □dedede. ε 'yi 'wliye -bu, -ε pve 'ta 'pa-, ε 'yu□u -nu, ε 'yi 'a mu □gble,

19 keε, -Yusu 'Klisu a 'mu, 'a -hlu -ni 'klu ki, -ε -hi 'u 'a -ne □dedede 'u, no- Nyisua -nu, 'ε □gble 'a mu. -Yusu 'Klisu 'wu□u blable yi, u -ha, 'ki 'u -cohlun* a -ta'. ε 'sii 'u yi -teε, de -huan □du 'yi 'li□u 'li -ni.

20 'Ti- Nyisua 'mu la 'klo nu, 'ki ε -ha la 'li -Yusu 'Klisu 'li. Kεε, ti -bu, -ε mo le'booti, ε too □ne nyibli a pepe yi, -ε di□e nu, ε 'mu □nu wa.

21 No- ko -ti 'a kuo Nyisua □wlu yi. No- -ha 'li□u 'kukonyibli 'nyu, 'ε -ha□a 'klo, ko, 'ε -nyi□e -ti a 'yi'bubua. No- nu□o, 'a kuo Nyisua □wlu yi, 'a yi□e -we, -ε mo, ε di 'a mu 'ni wa.

22 A 'sii 'u 'aan dionu yi, -kotu a □tui 'u Nyisua a win ni. No- yi 'a mu 'klu -nyi, 'ki ba nve ne 'aan 'bio, -u yi Nyisua □wien kuvε. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni, -ε mo, ba 'cibi 'u 'waa nvele, 'ki 'li 'aan □wlu a pepe ki.

23 Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -ε mo, Nyisua a win -bu, -ε yi nyibli 'klo yrayru -nyi, -ε 'yi 'li□u 'li -we, bu -we bu. ε no- Nyisua naa 'li, 'ε -nyi 'a mu 'klo yrayru. Nyisua -bu, -ε 'ye ni 'ku, no- ko 'yonu a -he. A 'yi nyiblo □du, -ε 'ku a 'yonu -he.

24 U 'cru la□a ni, 'ki 'li Nyisua a 'cruen 'kwli, -ε mo: «-Tonyibli a pepe, u 'wu□u -piti yi, -u 'ku.

'Waa yunuo 'wu□u -piti a -pui yi, -ε 'yruε.

25 Kεε, Kukonyo Nyisua a win 'ni -we□e bu ni 'klo -mo 'klo.»

Nyisua a win a 'mu, -kotu -a -hle, no- mo □haantitie -mu', a 'win.

2

Nyisua -ha 'li 'a mu ni, 'ki ba -he 'a nyibli

1 -Te Nyisua -nyi 'a mu 'klo yrayru a 'mu, 'a -ti, ba -ha 'li -tebli -huan a pepe -mu', -ε ni 'li 'aan □wlu ki, ba 'kee hi a nunuo, ko, a 'ni 'naa 'li 'li ni 'huen, a 'ni 'tuo 'ki ca, ko, a 'ni 'die 'li nyibli a 'nyre.

2 Kεε, ba 'wu□u 'yupanu yi, -ε -hve 'a 'dii a nyre 'a -ne ti. Ke- ni -do ba nu Nyisua a -ti a -huhua, -ε di□e nu, 'aan □wlu a ykuole 'mu kle -bii -ni. ε no- ba nu, bu gba□a -gbagba, ti -mu' -ko 'yri Nyisua di 'u 'a mu -waa -ni pepe, ε 'mu 'u nyre.

3 De a 'mu, no- ko -huhua a ko ba gba 'lu -mo, -kotu a □te□e wlon, 'a 'ye□e, -ε mo, □haande a 'mu, ε no wlon.

4 Ba 'yuya 'u Kukonyo -Yusu 'Klisu 'hvu bu. No- yi nyibli 'klo yrayru -nyi. No- 'wu□u 'huo -mu' yi, 'kayupunyu 'yi -hua bu nuu -kuan 'yri. Kεε, 'huo a 'mu, ε no- Nyisua -mo -bi ε -ha 'li, 'ε nuu □ne -kuan 'yri, -kotu 'ki 'li ε no- -mo -bi 'yi, ε no yi, 'ε -hi 'u 'hu a pepe 'u.

5 'Aan 'mumu, -u ko 'klo yrayru a 'mu, ba 'wu□u 'huodu a 'mu yi, -ε ni 'klo, -ε di□e nu, Nyisua 'mu 'a mu nu, ε 'mu 'kayu -mu' pu, -ε ko bu 'a -Hihiu* di 'li 'ti. 'A mu -di 'li 'kayu a 'mu bu ni, -u di 'a -cohlunpinyude nu. -cohlun* a 'mu, a di pi, -ε di 'a plo -blee -ni, no- -mo ba -ha 'li 'aan □wlu, ba -nyi □ne□e, -Yusu 'Klisu a -ti.

6 'ε mo -teε, u 'cru la 'li□u Nyisua a 'cruen 'kwli, -ε mo, ke- Nyisua -pu:

«Ba 'ye ke, 'n -ha 'li □haan'huo, 'ni gbe 'li□u 'dho -mu', u deε Sion (Jrusre) 'kwli bu □tu mo. No- ko ki 'n di 'u 'na 'kayu 'u -puu -ni. ε no- 'n -ha 'li, -ε nu□o, ε no yi. 'A -ne nyiblo, -ε di□e □wlu yi -kuo -ni, -tu 'yi 'li□u 'li -we bu nu□o, 'klo -mo 'klo.»

7 □Haan'huo a 'mu, ε mo □haande □nuo, 'ki u 'a mu -mu' -mo, -u kuo □ne □wlu yi, keε, ε 'yi 'mu le -ni, 'ki 'u nyibli -mu' -mo, -u

yiꞑi ꞑwlv yi -kuo -ni. 'E mo -tɛɛ, v 'cru la 'liꞑi Nyɩsua a 'cɾien 'kwli, -ɛ mo:

«'Hɩɔ -mu', 'kayupɔnyɔ 'yi -hva bu nuu -kvan 'yri,

ɛ nɔ- v -bi 'du ye', 'ɛ -hɛ 'hɩɔ gbagbu, -ɛ kɔ -kvan diaki,

'v nuꞑo, 'v pu 'kayu.»

8 'E 'cru la ni -wɛ, 'ki 'li Nyɩsua a 'cɾien 'kwli, -ɛ mo:

«'Hɩɔ a 'mu, ɛ niꞑe ni, nyibli a buɩɔ 'v yiꞑi yre bi, 'v yi ꞑhlɔn lɛ bi.»

'E mo -tɛɛ, 'waa buɩɔ 'v yiꞑi yre bi, 'v yi ꞑhlɔn lɛ bi, -kɔti v 'ni ꞑtuuꞑo 'v Nyɩsua a win 'v. Kuvɛ la 'li bu, Nyɩsua -yra laꞑa ni, 'ki bu bi la ꞑhlɔn lɛ, 'bu 'ye ni ꞑtuu 'v 'a win 'v.

9 'A mu -mɔ -bi, 'a mu -mɔ dako -mu', Nyɩsua -ha 'li. A mo bodɩɔpu ꞑnɩɔ, -v 'wi -cɔhlɔnpinyɔ yi, -v ni Nyɩsua a -kvan. 'A mu -mɔ Nyɩsua a dako, Nyɩsua a 'mu, ɛ pu 'kɩbia ki, 'ki 'v 'a dɩɔnv -mɔ'. ɛ ꞑgble 'a mu ni, -ɛ diꞑe nu, -tebli gbagbi -mu', ɛ -nu, a 'mu 'a -ti nyibli -lee -ni. 'E mo -tɛɛ, ɛ da 'a mu ni, 'ɛ -ha 'li 'a mu halo 'nyi, 'ɛ gba 'v 'a mu -nyre yi, -nyredv -mu', -ɛ yi wlvn, -ɛ -hi 'v 'a -nɛ ꞑdedede 'v.

10 Ti -hi la a ti 'yri, a 'yi la Nyɩsua a dako 'pa-. Kɛɛ, -tɛ ti nɛ a ti 'yri -bu, a -hɛ 'a dako. Ti -hi la a ti 'yri, a 'yi laꞑa -yi, -ɛ mo, Nyɩsua kɔ la 'aan nyaɩ. Kɛɛ, -tɛ ti nɛ -bu, a yiꞑe ni, ɛ mo ꞑhaan-ti, ɛ kɔ 'aan nyaɩ.

Ba -hɛ Nyɩsua a ꞑkoyo

11 'Na ninatumupu -na, bu bi 'li 'a mu 'kwli, -ɛ mo, a mo 'dagbi ꞑnɩɔ, 'ki 'nɛ- 'klo -bu ki. 'Klo -bu, ɛ 'yi 'aan bunɩle 'pa-. Yakɔ, nɔ- mɔ 'aan bunɩle. ɛ nɔ- kɔ -ti 'ni nyɛɛ nɛ 'a mu lɛ, a 'ni 'nuo 'ki yinyre-tebli -mu', 'aan ꞑwli -hɔɛ ba nu. -Tɛblɩdv a 'mu, ɛ -hɔɛ bu nyre 'aan ꞑwli yre.

12 'Ki 'li nyibli -bu, -v 'yi Nyɩsua -yi 'nyi, 'aan 'yrinaabvi bu 'sii 'v yi, mo 'ye ꞑbu v pu lɛ, a ni yinyre-tebli, ꞑhaan-tebli -mu', a ni 'a -nɛ ti, v 'muꞑv 'ye, ɛ 'muꞑv nu, v 'mu Nyɩsua 'nyre lɛ pu, -nyrɔwɔ -mu' -kɔ 'kwli ɛ di di.

13 -Tɛ -a yi -aan Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv ꞑwien kuvɛ, 'a -ti, ba ꞑtuu 'v 'klo a nyibli a pepe, -v nɛɛ 'blv. Romakuvɛ a 'kɩn gbagbu

-mu', -ɛ kɔɔ nyibli a pepe win ki, ba ꞑtuu 'vꞑv 'v.

14 Ba ꞑtuu 'v -gɔlvnɩmapv -mu', 'kɩn gbagbu ꞑtu 'v blɛ. ɛ ꞑtu 'v ꞑnv blɛ, -ɛ diꞑe nu, nyibli -mu', -v ni -tebli -hɩn, v 'mu 'li ꞑnv lɛ -ha, kɔ, nyibli -mu', -v ni ꞑhaandɛ, v 'mu ꞑnv 'nyre lɛ pu.

15 Nyɩsua -hɔɛꞑe ni, ba nu ꞑhaandɛ, -ɛ diꞑe nu, nyibli -mu', -v 'ye ni -hva -bu yru Nyɩsua, 'ti- v yi 'aan 'nyre di, v 'mu dɛdv a 'mu, 'a nunuo 'kee -ni.

16 'Aan nunuklo bu tɔɔ ꞑnɛ nyibli yi, -ɛ mo, -Yusu 'Klɩsv nuꞑo ni, 'a 'yi kɛ 'ki dɛ 'kuku a ꞑkoyo 'pa-. Kɛɛ, a 'ni 'puv 'li lɛ, -ɛ mo, -tɛ a 'yi ꞑkoyo 'pa- a -ti, a -wɛ 'li ba nu -tebli -hɩn ni. Kɛɛ, ba -hɛ Nyɩsua a ꞑkoyo.

17 Ba ꞑtuu 'v nyibli a pepe 'v, ba nɔɛ nɛ 'aan 'bio -Yusu a nyibli, ba ꞑtuu 'v Nyɩsua 'v, ba ꞑtuu 'v Romakuvɛ a 'kɩn gbagbu 'v -wɛ.

'Aan 'yrinaabvi bu 'wiꞑi -Yusu 'Klɩsv a 'yrinaabvi yi

18 'A mu -kvannunyibli, 'a mu 'n yi 'li -mɔ -hlee -ni. Ba ꞑtuu 'v 'aan nyibli gbagbi 'v -tɛɛ. Ba 'bva 'waa -ti 'yi -tɛɛ -wɛ. Kɛ- ba nu, 'ye ꞑbu 'waa ꞑwli nɔ yi, 'ye ꞑbu 'waa ꞑwli nyre yi.

19 'E mo -tɛɛ, nyiblo 'bu ni 'v, 'bu yiꞑi ꞑhɩvɛn ni ꞑtui, 'ye ꞑbu ɛ 'yi dɛ -hvan ꞑdv -nu, -ɛ blɛɛ ꞑhɩvɛn a 'yiye yi, bu kɔ ꞑwlv a 'lɩla, 'ki ꞑhɩvɛn a 'mu 'a 'yiye 'kwli, -kɔti ɛ kɔ 'v Nyɩsua a 'vꞑtuule. Dɛ a 'mu, nɔ- yi Nyɩsua a plo -blee -ni.

20 'Bu mo, 'ba yi yinyre-tebli ni ni, 'a -ti 'bu yi 'a mu ni bi, 'ye ꞑbu a kɔ ꞑwlv a 'lɩla, 'ki 'li ꞑhɩvɛndv a 'mu, 'a 'yiye 'kwli, nyiblo ꞑdv 'yi 'liꞑi 'li -wɛ, bu pu 'a mu 'nyre lɛ. Kɛɛ, 'ba yi ꞑhaandɛ ni ni, 'ti- ꞑhaandɛ a 'mu, 'a -ti, 'bu yi 'a mu ꞑhɩvɛn ni ꞑtui, 'ti- 'ba yi ꞑwlv a 'lɩla ni kuvɛ, -ɛ -bi dɛ a 'mu, nɔ- yi Nyɩsua a plo -blee -ni.

21 Nyɩsua da 'a mu ni, 'ki ba 'ye ꞑhɩvɛn, 'ye ꞑbu a yi ꞑhaandɛ ni ni, -kɔti -Yusu 'Klɩsv a 'mumu, ɛ 'ye ꞑhɩvɛn, ɛ 'mu 'a mu wa a -ti. ɛ tɔɔ nɛ 'a mu 'hru ni, -ɛ diꞑe nu, a 'mu 'li 'a ꞑpi lɛ -ha.

22 ɛ nɔ- mɔ -bi, ɛ 'yi dɛ -hvan ꞑdv -nu. ɛ 'yi nyiblo ꞑdv -kaa -ni.

23 -Te v -ha□a 'yri le, e 'yi -mo □hian, e 'yi 'a -ne 'tanu -pu. -Te v □tui□e □hiven, e 'yi le -pu, bu nu nyibli a 'mu de -hvan -mo, kee, de e -nu, e no- mo e pu 'li 'a dionu Nyisva -jt' bu, -e pi -tee a -bati.

24 -Yusu 'Klisu a 'mu, e 'ble -aan de 'kuku, 'e 'ye □hiven -aan de 'kuku a 'mu, 'a -ti, 'v koo 'v□v tugbe 'yie, 'e 'ku. -Te e nu de a 'mu, e 'wi yi, e □gble -a mu ni, 'ki 'v de 'kuku -mo', -e di□e nu, -a 'mu 'kli ko, -a 'mu □haande nu. Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -te e nu □hiven a 'yie, 'aan 'kue 'e -we.

25 Ti -hi la a ti 'yri, a 'wi la blabl yi, -v 'wan. Kee, -te ti ne -bu, a □hian -mo, 'a yi blablkonyo □wien le kue, 'e □tui 'a mu 'yie, de -hvan □du 'ni □ha 'a mu le -hren a -ti.

3

Nugbi ko 'waa nyibepu

1 'A mu nugbi, ba ko 'v 'aan nyibepu a 'v□tuule, -e di□e nu, 'ki 'li 'aan nyibepu 'nyi, -v -bi 'bu ni 'li, 'bu 'yi 'v Nyisva a win a 'v□tuule -ko, v 'mu Nyisva □wlv yi -kuo -ni, 'aan 'yrinaabu a -ti. Mo 'ye □bu a 'yi □nu Nyisva a -ti -lee -ni,

2 v di□e 'ni 'ye, -te 'aan 'yrinaabu nu 'byi'siile, ko, -te a ni 'v 'waa 'v□tuule.

3 A 'ni 'hie 'li□i 'lu -mo le 'a -ne ti, -te 'aan wlawl a yinno di 'mu ni, -te a di 'lu a bibie nu, -e di□e nu, nyibli 'mu 'v ble 'ta, ko, -te a di -gulu-tebli a 'hulepupu nu, ko, -te a di yinodanu a -mopupu nu.

4 Kee, de ba -hie 'lu -mo le 'a -ne ti, no-mo, 'aan □wlv bu no yi, -e mo □wlv a 'lila, ko □wlv a 'yopole. No- mo yinno, -e 'ye ni -we 'li 'klo -mo 'klo. E no- mo de gbagbu, 'ki 'v Nyisva ye'.

5 Yi-he-nyre a nugbi, -v yi la Nyisva □wien le kue, ke- v nu la yinno. U □tui la 'v 'waa nyibepu ni.

6 Sara a -ti bu bi 'li 'a mu 'kwli. Bu ko la 'v 'a nyibu Abrahamu a 'v□tuule a -ti, 'e dee la□a 'a kukonyo. 'Bu mo, 'ba yi □haande ni ni, □wlv yi Sara, a di -he 'a 'yonu nyrayo. E 'yi yi -blee -ni, 'ki □dedede bu kaa 'a mu yi, 'ki ba nu □haande a 'mu.

7 'A mu nyibepu -mo -bi, ba nu 'aan nugbi □haande 'yi □hlon le. Ba ko 'a yiyie, -e mo, -te a nu 'kli a kinuu, v 'yi 'mu le

-ni. Ba □tuu 'v □nu 'v, -koti 'klo yrayru -mu', Nyisva yi 'a mu -nyi, 'ki 'li dadu 'kwli, 'a mu ni 'hven e yi□i -nyi. Ba □tuu 'v □nu 'v, -e di□e nu, 'ba yi Nyisva ni de, e 'mu 'a mu nva yi bu pu.

-Yusu a nyibli di 'ye □hiven, 'ye □bu bu yi □haande ni ni

8 De -ko ki 'n yi 'v -yre -ni, e no-bu: 'Aan pepe, ba ko 'lule-hihietu ni -do. Ba yuyru nyai, ba nune -ni, -koti a mo 'diayinu □no, 'ki 'v Nyisva a 'hru wlon. Ba nunu □haan-tebli 'yi □hlon le, e ko ba □ti□ 'li 'aan dionu 'li.

9 'Bu mo, nyiblo 'bu nu 'a mu de -hvan -mo, a 'ni 'nuo 'li□i de -hvan -mo -we. 'Bu mo, nyiblo 'bu pu 'a mu 'tanu -mo, a 'ni 'pυu 'li□i 'tanu -mo -we. Kee, de ba nu, no-mo, ba da Nyisva, 'ki bu nu□o □haande -mo, -e nu□o, ti -mu' -ko 'yri Nyisva da la 'a mu, 'ki ba -he 'a nyibli, e pu la 'li□i ni, 'ki bu nu 'a mu □haande 'yi □hlon le.

10 U 'cri la□a ni, 'ki 'li Nyisva a 'crien 'kwli, -e mo:

«Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu -hve bu ni □haan'klo, ko, 'bu -hve bu ko plo a bleele, e blee yi, bu 'kee -ti -hvin a hihla, ko, e 'yi yi -blee -ni, bu nu hi. 'Bu yi le ni ni, -e -bi e ni □haan'klo.

11 E 'yi yi -blee -ni, bu nu -tebli -hvin, kee, bu nu □haan-tebli le, bu □mυo□o le, 'ki 'li 'a □wlv a pepe ki, 'ki e ko 'a 'bio 'hven-, bu ween ki bu.

12 Nyibli -mu', -v ni □haande, Nyisva □tui □nu 'yie.

'Bu mo, 'bu yi□i de ni -hve, e pi □nu nva yi bu. Kee, -tebli-hvinnunyv -mo -bi, e -wen □nu yi.»

13 'Bu mo, 'ba yi□i le ni □mυe, 'ki 'li 'aan □wlv a pepe ki, 'ki ba nu □haande, -e □du 'yi 'li□i 'li -we, bu nu ne 'a mu 'cre le.

14 Mo 'ye □bu a yi □hiven 'ni 'ye, 'ki 'v □haande -mu', a ni a -ta', de a 'mu, 'a -ti, Nyisva di nu 'a mu □haande -mo. 'A -ti, a 'ni 'pie 'li nyibli a 'mu, 'waa hvannu, -v -hve -bu nu 'a mu 'cre le. 'Aan □wlv 'ni 'wυu 'li 'ku.

15 Kee, 'ki 'li 'aan □wlv ki, ba □tuu 'v -Yusu 'Klisu 'v. Bu mo 'aan Kukonyo. Ti a pepe, ba ni 'v -pleele', -e di□e nu, nyibli a pepe, -v di 'a mu 'beti -ni, -e mo, de- ko -ti

'a yi -Yusu 'Klisu □wien le kwe, a 'mu □nu kle -huhia -ni.

16 'Bu mo, 'ba yi □nu kle ni -huhie -ni, -ε -bi ba ko □wlv a 'lila, ko, ba ko 'waa 'v□tuule. A 'ni 'nuo 'li -tebli -mu', -koti 'aan □wlv 'ε yi 'a mu -mo 'ple, -ε di□e nu, nyibli 'bu -hve bu di 'aan 'nyre, -tvi 'mu □nu nu, -koti v hle -ti -hvin, 'ki 'v 'aan 'yrinaabvi -mo', 'a mu -mu', -v ni 'v -Yusu a 'hru wlon.

17 ε nu -tee, □haande -mu', a ni a -ti, ba 'ye □hiven, Nyisva 'bu yi□i ni -hve, 'ε -hi 'v ba 'ye □hiven, yinyre-tebli -mu', a ni a -ti.

18 -Yusu 'Klisu a 'mumu, ε 'ku ni, -aan -tebli 'kukui a -ti. 'A 'kukuu mo 'kuvwo ni -do. Nyiblo -mu', -ε 'sii 'v yi, 'ki 'v Nyisva ye', no- 'ku, -a mu -bu, -v 'yi 'v yi 'sii -ni, ε 'mu -a mu wa a -ti, -ε di□e nu, ε 'mu□v nu, -a 'mu Nyisva yre 'mve -ni. Nyibli, nu- 'la□a, kee, Nyisva a -Hihiu* -ha 'li□i 'kukonyibli 'nyi ni, 'ε -ha□a 'klo.

19 'Ki 'li Nyisva a -Hihiu a 'kli 'kwli, 'ki ε mu 'li 'kuo -mu' -mo, -v ni □ji', 'ε lee □nu Nyisva a -ti.

20 'Kuo a 'mu, v nu- mo nyibli -mu', ti -hi la a ti 'yri, -v 'ye ni □tuu la 'v Nyisva 'v. 'ε mo -tee, Nyisva ko □wlv a 'lila, 'ε yi □nu -ple, ti -mu' -ko 'yri nyiblo -mu', -ε mo Noe, ε nii la 'v 'mu, kee, nyibli a 'mu, v 'tve yi la Nyisva a -ti le -hee -ni. Nyibli -mu', -v pa la 'li 'mu a 'mu 'kwli, v 'yi la -hv. U mo la nyibli ni □blien□blien, nu- Nyisva -wa, 'ki 'v 'nie -mu' a -ta'.

21 'Nie a 'mu, -ε ko 'kwli v naa 'li, no- mo 'nie -bu, v pi ke 'a mu 'lu le, -ε we 'a mu, 'a yruule □nu. 'Nie a 'lupuvu a 'mu, ε 'yi 'aan 'hvi a -puple a -ti 'pa-. Kee, de, -a -hve Nyisva, ε no- mo, bu nu□o, -aan □wlv 'mu 'v yi 'sii -ni. 'Nie a 'lupuvu, ε we 'a mu ni, -koti -Yusu 'Klisu -hon 'li 'kukonyibli 'nyi ni, 'ε 'hri 'klo.

22 -Yusu 'Klisu □hian -mo, 'ε mu 'li yako 'kwli, 'ε ni 'v Nyisva a diidektiva ki bu, 'ε ko Nyisva a leleny win ki, ko 'kuo a pepe, ko 'a -ne 'kikivide □dv 'hven-.

4

Nyisva, no- bu koε ne 'a mu win ki

1 -A yi□e ni -ε mo, -Yusu 'Klisu 'ye □hiven, 'ki 'li 'a -plahvi 'kwli. 'A -ti, 'aan

'mumu, ba ko 'lule-hihiedv a 'mu, ba -we -mo, 'ki ba 'ye □hiven, -te ε nu □hiven a 'yiye, -koti nyiblo -mu', -ε 'ye □hiven, 'ki 'li 'a -plahvi 'kwli, ε 'ni -nu□o 'ki de 'kuku de.

2 Kve 'ki mo bu, ti a pepe -bu, a di 'ne- 'klo -bu ki -hii -ni, de -mu', Nyisva -hve ba nu, ε no- ba nu. A 'ni 'nuo 'li yinyreklo -mu', 'aan □wlv -hve.

3 Nyibli -mu', -v 'yi Nyisva -yi, -tebli -mu', v nve -ni bu nu, 'aan 'mumu, -tebli a 'mu, ε no- a ni la, 'ki 'li ti -huvhu 'kwli. 'Ki bu hree 'ki mo. Ti -hi la a ti 'yri, 'a -ne de, ε no- a yi la 'aan dionv wlon -hie -ni, -tebli -hvin 'aan □wlv -hve la, ε no- a ni la, 'a yi la 'yi le -bibi -ni, 'a yi la 'aan dionv didi-tebli ko no 'hven- wlon -hie -ni, 'a kwle la -ci, -ε yi la Nyisva a -ti le -hee -ni.

4 Kee, -te ti ne -bu, 'bu mo, nyibli -mu', -v 'yi Nyisva -yi, 'bu yi 'waa dionv 'a -ne □dedede wlon ni -hie -ni, a 'ni 'kve 'li □nu □wien de. -Te a 'ye ni kve 'ki □nu □wien, 'a -ti 'waa □wlv kee le. ε no- nu□o, 'v -he 'a mu 'yri le.

5 Kee, -nyrovv □dv 'kwli, 'ki v di 'v Nyisva ye' mu, ε 'mu □nu -bati le -puv -ni. Ti -mu' -ko 'yri ε di 'klonnyibli ko 'kukonyibli 'hven- -bati le -puv -ni, ε 'yi -mo -hlo.

6 Nyibli -mu', -v 'ku, -te v 'tve ni la 'ne- 'klo ki, Nyisva puv la □nu -bati le, □wlv yi, -te ε ni nyibli a pepe a -bati a lepule. -Te v 'ku, -ε -bi -Yusu 'Klisu pu □nu Nyisva a □haantitie -mu' ni, -ε di□e nu, v 'mu 'klo ni, □wlv yi Nyisva.

'Kli -mu', Nyisva -nyi 'a mu, no- ba nu, ba -hee ne 'aan 'bio

7 Ti -bu, -ε hie 'li, 'klo 'mu 'v -wlu -hon, ε 'yi -hv. Ba koε ne 'aan dionv win ki, ko, ba ni 'v -pleele', -ε di□e nu, a 'mu Nyisva da.

8 De gbagbu -mu', -ε -hi 'v -tebli a pepe 'v, ε no- mo ba 'cibi 'v, ba nuvve -ni, 'ki 'li 'aan □wlv a pepe ki, -koti 'bu mo, 'ba nve nyibli, a -hru 'waa -tebli 'kukui a -ti -mo.

9 Nyibli -mu', -v pve 'li 'a mu -mo, ba 'ble □nu kva -tee. A 'ni 'puple 'li wlon le.

10 Nyisva nu 'a mu □haan-tebli a gbleg- ble 'yi □hlon le, 'ε -nyi 'a -ne nyiblo □dv 'kli, 'ki bu nu -tebli a gblegble. 'Kli -mu',

Nyisua -nyi 'a -ne nyiblo, ε 'nι 'hihre 'lι λε. Nɔ- bu nu, bu -heε ne 'a 'bio.

11 'Bu mɔ, Nyisua 'bu -nyi nyiblo 'klι, 'kι bu hle, nyiblo a 'mυ, bu hla Nyisua a -ti. 'Bu mɔ, Nyisua 'bu -nyi nyiblo 'klι, 'kι bu -heε ne 'a 'bio, -ε -bι 'klι -mυ', Nyisua -nyi□e, nɔ- bu nu, bu -heε □nυ. -Tebli a pepe -mυ', a ni, bu nu□o, Nyisua bu kɔ -ti a 'yi'bubua, 'kι 'υ -Yusu 'Klɪsυ a -ta'. -Yusu 'Klɪsυ, nɔ- kɔ -ti a 'yi'bubua, ε nɔ- kɔ 'klι, -te ε te yι bu. Ke- ε nι 'mυ.

Plɔ a bleεε, 'kι 'υ -Yusu a nyiblo -mυ' -mɔ, -ε yι □hɪven 'ye, -te ε mɔ -Yusu a nyiblo a -ti

12 'Na □wlv a ninatumupu -na, 'bu mɔ, Nyisua 'bu yι 'lι □hɪven a 'yiye 'kwli nι -neε -nι, 'bu yι 'a mυ -tebli nι -tve -nι, ε 'nι 'keε 'lι 'aan □wli λε. -Tebli a 'mυ, ε mi 'a mυ yre, -ε di□e nu, ε 'mυ□v 'ye, 'bu mɔ, 'ba kuo □ne □wlv yι -teε. A 'nι 'yee 'lι□ι, -ε mɔ, ε 'yι 'υ λε -nɔɔ -nι.

13 □Hɪven nι -do, -Yusu 'Klɪsυ 'ye, nɔ- a yι 'ye. 'A -ti o, ba nu dɔdɔ, -ε di□e nu, -nyrɔwɔ -mυ', -ε kɔ 'yri nyibli di 'υ 'a -ti a 'yi'bubua 'υ 'yee -nι, a 'mυ dɔdɔ nu, ε 'mυ 'υ 'a -ne □dedede 'υ -hi.

14 'Bu mɔ, 'bu yι 'a mυ 'tantι nι □tui, -Yusu 'Klɪsυ a -ti, Nyisua di nu 'a mυ □haandε -mɔ, -kɔti Nyisua a -Hihiu* kɔ -ti a 'yi'bubua, -ε -hi 'υ 'a -ne □dedede 'υ, ε nɔ- di 'υ 'a mυ -mɔ nι.

15 'Kι 'lι 'a mυ 'nyι, 'bu mɔ, nyiblo 'bu yι □hɪven nι 'ye, -te ε nu yɪnyredε □dυ a -ti, □bι ε 'la nyiblo, ε mɔ 'yiyrynyɔ, -hυv' ε pι 'lι 'a 'bio a -ti mε 'nyι λε, -ε -bι nyiblo □dυ 'nι 'pυv 'lι□ι 'nyre λε, -tebli a 'mυ, 'a -ti. -Tebli □dυ a 'mυ, ε 'nι 'nυ 'lι 'a mυ 'nyι.

16 Keε, nyiblo 'bu nι 'υ, 'bu yι□ι □hɪven nι □tui, -te ε mɔ -Yusu a nyiblo a -ti, -ε -bι nyiblo a 'mυ, -tυι 'nι 'nuo 'lι□ι. Keε, bu -nyi Nyisua 'wio, -te υ dεε □ne -Yusu 'Klɪsυ a nyiblo a -ti.

17 Ti -bυ, -ε kɔ 'yri Nyisua di 'υ nyibli -bati λε -pυv -nι, ε nyre 'υ nι. 'A nyibli, nɔ- ε di -bati λε -pυv -nι yι-hedε. 'Bu mɔ, 'bu pυv ne -a mυ -bati λε yι-hedε, -bι' ε di 'mυ □ti, 'kι 'υ nyibli -mυ' -mɔ, -υ 'yι □haantitie □wlv yι -kuo -nι 'lι?

18 'E mɔ -teε, 'υ 'cru la 'lι□ι Nyisvacriεn 'kwli nι, -ε mɔ:

«E kla 'mυ, 'kι Nyisua bu wa nyibli -mυ', -υ 'sii 'υ yι.

'Bu mɔ, 'bu nι 'mυ λε, -bι' ε di 'mυ □ti, 'kι 'υ dε-hvannunyɔ -mɔ, -ε 'yι Nyisua -yi 'lι?»

19 'A -ti, Nyisua 'bu yι□ι nι -hυε, nyibli bu 'ye □hɪven, nyibli a 'mυ bu 'cibi 'υ □haan-tebli a nunuo, 'ti- Nyisua -mυ', -ε mɔ -aan nununyɔ, kɔ, -ε kɔ 'lι -aan dε -mɔ, ε nɔ- bu pυ 'lι 'waa dɪɔnv -ji' pepe.

5

Ba □tiɔ 'lι 'aan dɪɔnv, 'kι 'υ Nyisua ye'

1 'Cυε a ye'nanyυ 'n mi 'lι -mɔ hle mɔ. 'Na 'mumu, 'mɔ 'cυε a ye'nanyɔ □nɪɔ. Ti -mυ' -kɔ 'yri -Yusu 'Klɪsυ yι la □hɪven 'ye, 'n 'ye la□a nι. Ti -mυ', -ε kɔ 'yri Nyisua di 'υ -Yusu 'Klɪsυ a -ti a 'yi'bubua nyibli -tɔɔ -nι, a bi 'lι yι, 'n bi 'lι yι, -a di kɔ 'lι -aan 'kɪbɪa. 'A -ti, 'n nyεε ne 'a mυ λε:

2 Ba □tu Nyisua a nyibli -mυ', ε -nyi 'a mυ 'yie. Ba nu□o, □wι yι blablɪkɔnyɔ, -ε □tui 'a blablɪ 'yie. Ba □tu □nυ 'yie, 'kι 'lι 'aan □wlv a pepe kι, □wι yι, -te Nyisua ni 'a -hυhυa. A 'nι 'nuo 'lι□ι, □wι yι, -te nyiblo 'ye nι nι wen 'υ 'a mυ ke'. Ba 'wlaa 'υ □wlv bu, ba nu -kvan a 'mυ. A 'nι 'nuo 'lι□ι, 'wliye a 'yiye a -ti.

3 Nyibli -mυ', Nyisua -nyi 'a mυ, 'kι ba □tu □nυ 'yie, a 'nι 'nυ 'lι □nυ 'lu bu, keε, 'aan 'yrinaabυ bu tɔɔ □nυ, -te υ di 'waa dɪɔnv a naale nu.

4 'Bu mɔ, 'ba yι λε nι ni, -nyrɔwɔ -mυ' -kɔ 'yri -Yusu 'Klɪsυ, -ε mɔ blablɪkɔnyɔ gbagbυ, ε di di, ε di -nyi 'a mυ 'wio gbagbυ, -ε mɔ 'klo yrayrv -mυ', -ε 'ye nι -we 'lι 'klo -mɔ 'klo.

5 'A mυ -mυ', -υ mɔ gbloyɔ, 'n yι 'a mυ 'nι -lee -nι, ba □tuu 'υ 'aan ye'nanyυ 'υ. 'Aan pepe, ke- 'n pι 'a mυ yι, ba □tiɔ 'lι 'aan dɪɔnv 'lι, a 'mυ -hɪheε -nι, -kɔti υ 'cru□ι nι, 'kι 'lι Nyisvacriεn 'kwli, ε -mɔ: «Nyibli -mυ', -υ 'yεε 'lι 'waa dɪɔnv, Nyisua di 'lι □nυ 'nι □tiɔ -nι, keε, nyibli -mυ', -υ □tυε 'lι 'waa dɪɔnv, ε di nu □nυ □haandε -mɔ.»

6 'A -ti o, 'n yι 'a mυ 'nι -lee -nι, ba □tiɔ 'lι 'aan dɪɔnv, 'kι 'υ 'Klɪkɪnɪnyisua ye', -ε di□e nu, ti -mυ' -kɔ 'yri ε di 'υ□v 'υ -hυa -nι, ε 'mυ 'lι 'a mυ 'lι 'yaa -nι.

⁷ -Tebli a pepe -mu', -ε 'yεε 'a mu 'kla -wliye, ba pu 'li □ne□ε -ji' bu, -koti ε pi 'aan -ti □wli -mō ε.

⁸ Ba ni 'u -pleele', ba □tu 'aan dionu 'yie. 'Aan yraanyo, -ε mō Satan, ε yi -hihie ε, 'ε □mυε nyiblo ε, ε di klo, ε 'wli□i -ji yi, -ε klui, -ε □mυε diide ε.

⁹ Ba nyra□a yi bu, ba 'cibi 'u Nyisua a □wlo a yikuole. 'Bi a yi□e ni, -ε mō, 'aan 'bio -Yusu a nyibli, -u ni 'ne- 'klo ki, u yi 'ye □hιven, □wli yi -te a ni, 'a yi □hιven 'ye.

¹⁰ 'E mō □han-ti, -te ti ne -bu, 'a yi □hιven 'ye. Kee, ti gbi 'bu -hi, Nyisua -mu', -ε kō -mō □haan-tebli a pepe -hven 'li -wlu, 'a □gbetu, ε di□e 'ni nu, a 'mu 'u yi □ce, 'ti- ε 'mu 'a mu 'kli -nyi, kō, ε 'mu□u nu, a 'mu bu ku, 'ki 'u 'a -ne 'hru □du wlon. E da 'a mu ni, -ε di□e nu, a kō -Yusu 'Klisu 'hven-, a 'mu 'li 'a -ti a 'yi'buuba -mu', -ε 'ye ni -we 'li 'kwli pa.

¹¹ Nō- kōo 'klo a pepe win ki, -te ε te yi bu. Ke- ε ni 'mu.

'Betile

¹² Nyiblo -bu, -ε mō Silasi, nō- -heε 'mu, 'ni 'cru ne 'a mu 'cruen gbe -bu -mō. 'N yi□e ni, -ε mō, 'aan 'diayi □niō, -ε yi -Yusu 'Klisu □wien ε kōe -teε. 'N yi 'cru ne 'a mu -mō, 'mu 'li 'a mu □wlo 'kwli bu □tu. 'Ya 'u 'lu de, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, 'ε mō -teε, Nyisua ni -a mu □haande -mō, □wli yi, -te 'n nu 'a 'cicru. □Haande a 'mu, ba 'ble□e kva -teε.

¹³ -Yusu a nyibli -bu, -u ni 'ne- Ba-biloni dō 'kwli, Nyisua -ha 'li, □wli yi, -te ε -nu, 'ε -ha 'li 'a mu 'li, u 'beti 'a mu -teε. Maki, 'n nυe -ni, □wli yi 'na 'yu, ε 'beti 'a mu -teε.

¹⁴ Ba -nyinyi 'wio -teε, ε 'mu□u nyibli -tōo -ni, -ε mō, a nuυe ni, □wli yi 'diayinu.

'Aan pepe -mu', -u ni 'li -Yusu 'Klisu -ji', Nyisua bu -nyi 'a mu kibūweenle.

PIELI A 'HUEN A 'CRIEN ε 'cru la

1 'Mɔ Simɔ Pielɪ ɲɪɔ, -ε yɪ 'a mʊ -mɔ 'cru -nɪ. 'Mɔ -Yusu 'Kɪsʊ a -kʊannunyo ɲɪɔ, 'nɪ mɔ 'a -mɔnanyɔ* -wɛ. 'A mʊ -mʊ', -ʊ kuo -Yusu 'Kɪsʊ ɲwɪb yɪ, ɲwɪ yɪ -tɛ -a nu 'a ɲwɪb a yɪkuolɛ, 'a mʊ 'n yɪ -mɔ 'cru -nɪ. ɲwɪb a yɪkuolɛ a 'mʊ, a bi 'lɪ yɪ, -a bi 'lɪ yɪ, ε yɪ -a mʊ 'nɪ -hɛɛ -nɪ dɪaktɪ. -Yusu 'Kɪsʊ, nɔ- nuɲo, -aan pɛpɛ, ɲa kuo ɲnɛ ɲwɪb yɪ, -kɔtɪ ε 'sii 'ʊ yɪ, 'tɪ- ε 'nɪ 'jraɲa lɪ nyibli lɛ. ε nɔ- mɔ Nyɪsʊa, 'tɪ- 'ɛ mɔ -aan Wanyɔ.

2 Nyɪsʊa bʊ nu 'a mʊ ɲhaandɛ -mɔ, kɔ bʊ -nyɪ 'a mʊ kɪbʊwɛɛnɛ -wɛ. 'Bʊ mɔ, 'a yiyie kɔ -aan Kʊkɔnyɔ -Yusu a yiyie 'bʊ yɪ kɛ nɪ -bii -nɪ, 'ɛ mɔ ɲhan-tɪ, ε dɪ -teblɪ a 'mʊ 'nɪ nu.

Ba ɲtu 'ʊ 'klɪ, 'aan 'yrinaabʊ 'mʊ 'ʊ yɪ 'sii -nɪ

3 -Yusu 'Kɪsʊ, nɔ- nuɲo, ɲa yɪ Nyɪsʊa -mʊ', -ε da -a mʊ, 'kɪ -a kɔ -Yusu 'hʊɛn-, -ba pa 'lɪ 'a -tɪ a 'yɪ'bʊbʊa 'kwli, kɔ, -aan 'yrinaabʊ 'mʊ -Yusu a 'yrinaabʊ yɪ 'wɪ, -ε 'sii 'ʊ yɪ. -Tɛ -a yɪ 'kɪ Nyɪsʊa, -ε -bɪ -Yusu a ɲgbɛtʊ, 'kɪ 'lɪ 'a 'klɪ a kɪnɪnɪ 'kwli, ε -nyɪ -a mʊ -teblɪ a pɛpɛ -mʊ' nɪ, -a 'yɪ -kɔ, -ε dɪɲɛ nu, -a 'mʊ 'kɔ yrayrʊ kɔ, ε kɔ, -aan 'yrinaabʊ, ε 'mʊ Nyɪsʊa a plɔ -blee -nɪ.

4 'Kɪ ε naa 'lɪ -teblɪ a 'mʊ 'kwli, 'ɛ -nyɪ -a mʊ -teblɪ gbagbɪ -mʊ', ε pʊ la lɛ, tɪ -hi la a tɪ 'yri, ε dɪ la -a mʊ -nyɪ. -Tɛblɪ a 'mʊ, ε mɔ yɪnɔ-teblɪ ɲɪɔ, 'kɪ 'ʊ -a mʊ -mɔ. Kɛ- ε nu 'a nunuo, -ε dɪɲɛ nu, yɪnyre-teblɪ -mʊ', -ε nɪ 'nɛ- 'kɔ kɪ, nyibli a ɲwɪlɪ nʊɛ -nɪ, 'a 'tʊ 'nɪ ɲha 'a mʊ nu, kɔ, a 'mʊ Nyɪsʊa a ɲwɪb kɔ.

5 ε nɔ- nuɲo, 'nɪ yɪ 'a mʊ -lee -nɪ, -ε mɔ, ba ɲtu 'ʊ 'klɪ, 'a mʊ -mʊ', -ʊ kuo -Yusu 'Kɪsʊ ɲwɪb yɪ, 'aan 'yrinaabʊ 'mʊ 'ʊ yɪ 'sii -nɪ. 'Bʊ mɔ, 'aan 'yrinaabʊ 'bʊ 'sii 'ʊ yɪ, ba ɲmʊɔ ɲtɔ a kʊkɔ lɛ.

6 'Bʊ mɔ, 'ba kɔ ɲtɔ, ba yɪ 'aan dɪɔnʊ a naalɛ -wɛ. 'Bʊ mɔ, 'ba yɪ 'aan dɪɔnʊ a naalɛ, -ε -bɪ ba kɔ ɲwɪb a 'lɪla. 'Bʊ mɔ, 'ba kɔ ɲwɪb a 'lɪla, -ε -bɪ ba ɲtuu 'ʊ Nyɪsʊa 'ʊ.

7 'Ba yɪ 'ʊ Nyɪsʊa nɪ ɲtui -nɪ, -ε -bɪ ba nʊnʊɛ -nɪ, ɲwɪ yɪ 'dɪayɪnʊ. 'Bʊ mɔ, 'ba nʊnʊɛ -nɪ, -ε -bɪ ba nʊɛ nyibli a pɛpɛ -wɛ.

8 'Bʊ mɔ, 'ba 'cibi 'ʊ -teblɪ a 'mʊ, 'a nunuo, -ε -bɪ 'aan Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsʊ a yiyie 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ, bʊ mɔ dadʊ, 'tɪ- ε 'mʊɲʊ nu, 'aan ɲhaan-teblɪ -mʊ', a dɪ nu, ε 'mʊ kɛ -bii -nɪ.

9 Kɛɛ, nyibli 'bʊ nɪ 'ʊ, 'bʊ 'yɛ nɪ nu -teblɪ a 'mʊ, -ε -bɪ ʊ 'wɪɲɪ 'yɪi'dɔnyʊ yɪ, -ʊ 'yɛ nɪ yru lɛ. Nyibli a 'mʊ, ε -hru ɲnʊ -mɔ, -ε mɔ, -teblɪ -hʊn -mʊ', ʊ nɪ la, Nyɪsʊa 'wʊwlaɲa nɪ.

10 'Na 'dɪayɪnʊ -na, -tɛ ε nɪ 'mʊ lɛ, ba ɲtu 'ʊ 'klɪ, -kɔtɪ Nyɪsʊa da 'a mʊ nɪ, ε kɔ, 'ɛ -ha 'lɪ 'a mʊ, 'kɪ a 'mʊ ɲhaan-teblɪ a 'mʊ nu. 'Bʊ mɔ, 'ba yɪ nɪnalɛ nɪ nɪ, a 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ, ba -hɔn 'ʊ Nyɪsʊa a 'hru wɔn yruyru.

11 'Ba yɪɲɪ lɛ nɪ nɪ, -nyrɔwɔ ɲdʊ, Nyɪsʊa dɪ -nyɪ 'a mʊ 'hru, 'kɪ ba pa 'lɪ -aan Kʊkɔnyɔ kɔ -aan Wanyɔ -Yusu 'Kɪsʊ a 'kɔ yrayrʊ -mʊ' 'kwli, -ε 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ yruyru.

12 Nɔ- nuɲo, 'nɪ 'tɪɛ dɪ 'lɪ 'a mʊ -tɪ a 'mʊ, ʊ tʊɛ la 'a mʊ 'kwli lɛ pʊ, 'yɛ ɲbʊ a yɪɲɛ, ε kɔ, 'yɛ ɲbʊ a 'bleɲɛ kʊa.

13 'Nɪ 'tɪɛ nɪ 'kɔ, 'n yɪɲɛ nɪ, -ε mɔ, ε nu -tɛɛ, 'kɪ ɲbʊ pʊ 'lɪ 'a mʊ -tɪ a 'mʊ 'kwli lɛ, -ε dɪɲɛ nu, a 'mʊ 'ʊ -pleelɛ' nɪ.

14 'N yɪɲɛ nɪ, -ε mɔ, 'na 'kʊkʊb a tɪ mɪ 'ʊ nyre mɔ, ɲwɪ yɪ, -tɛ -aan Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsʊ nu la 'mʊ 'a tʊolɛ.

15 'A -tɪ, 'n dɪ ɲtu 'ʊ 'klɪ, 'mʊ 'a mʊ 'hru -nyɪ, -ε dɪɲɛ nu, -tɪ a 'mʊ, ε 'mʊ 'lɪ 'a mʊ 'kwli lɛ bɪ 'a -nɛ tɪ, 'yɛ ɲbʊ 'n 'kʊ.

Nyɪsʊa tʊɛ nɛ -a mʊ nɪ, -ε mɔ, -Yusu 'Kɪsʊ mɔ 'a 'Yu ɲnɪɔ

16 Tɪ -hi la a tɪ 'yri, -a lee la 'a mʊ nɪ, -tɛ -aan Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsʊ dɪ didie nu, 'kɪ 'lɪ 'a 'kɪkɪnɪnɪ 'kwli. -Tɪ a 'mʊ, 'n lee la 'a mʊ, ε 'yɪ la hɪdatɪ -mʊ', -tonyibli yɪ la 'lu -mɔ lɛ -hie 'pa-, 'kɪ 'lɪ 'waa dɪɔnʊ a 'lulɛ-hihie 'kwli. Kɛɛ, -aan ɲgbɛtʊ a 'yɪi 'yɛ la 'a -tɪ a 'yɪ'bʊbʊa nɪ.

17 Tɪ -mʊ' -kɔ 'yri 'a 'baɪ Nyɪsʊa -nyɪ laɲa -tɪ a 'yɪ'bʊbʊa, -a nɪ la -tuo kɪ, ɲa 'wɪn la, -ε mɔ, Nyɪsʊa -mʊ', -kɔtɪ a 'yɪ'bʊbʊa, -ε -hi 'ʊ 'a -nɛ ɲdedede, ε pɪ la win, ε wen: «Nyiblo -bʊ, nɔ- mɔ 'na 'Yu, 'n -nʊɛ -nɪ. ε yɪ -nyɪ 'mʊ plɔ a bleelɛ.»

18 -Aan 'mumu, -a nɪ la -tuo kɪ, -a kɔ -aan Kʊkɔnyɔ -Yusu 'hʊɛn-, 'kɪ 'lɪ dugba

-mu', -ε kō 'lu Nyɪsua hlɛɛ la 'lɪ -tɪ a 'mʊ, -aan nuɪ 'v yɪ la 'a win 'wɪn, -ε -hʊɛn la 'lɪ yakō 'kwli.

19 -Tɛ -a 'ye la dɛ a 'mʊ, ε nuɔ nɪ, -tɪ -bʊ, Nyɪsua a winwɔn-hanyʊ* hla la, ɔa kuo ɔnɛ ɔwɔb yɪ -tɛɛ, -aan ɔwɔb a yɪkuolɛ a 'mʊ 'ɛ bii klɛ. 'A -tɪ, 'waa -tɪ a 'mʊ, ba puɔ nʊa yɪ bʊ -tɛɛ, -ε nuɔ, ε 'wɪɔɪ 'napɪ yɪ, -ε yɪ wɪn, 'kɪ 'lɪ halɔ 'nyɪ. Ba 'cibi 'v 'a nʊa yɪbʊpuɔ, ε 'mʊɔb gba -gbagba, ε 'mʊ -nyrɛ a -nyɪnyɛ kɪ yɛ. -Nyrɛ 'bʊ -nyɛ, -ε -bɪ -nyrajrunyahroyɛ -mʊ', nyibli yɪɪ 'nɪ 'ye, 'ɛ yɪ wɪn. ɛ ɔhɛn 'nyrɛ, -Yusu 'Kɪsʊ a -nyrɛ di 'nɪ wɪn, 'kɪ 'lɪ 'aan ɔwɪ kɪ.

20 Dɛ gbagbʊ, 'n yɪ 'a mʊ -lee -nɪ, ε nɔ-mɔ: -Tɪ -bʊ, Nyɪsua a winwɔn-hanyʊ hla la, ti ɔdʊ -hi la a ti 'yri, 'tɪ- v 'crɪ la, 'kɪ 'lɪ Nyɪsʊacrɪɛn 'kwli, nyiblo ɔdʊ 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʊ -hɪhɪaɔa klɛ, 'kɪ 'lɪ 'a ɔgbɛtʊ a 'klɪ 'kwli, 'bʊ 'yɪ 'lɪ Nyɪsua a -Hihiu* a 'klɪ 'kwli 'pa-.

21 -Tɛ Nyɪsua a winwɔn-hanyʊ, v yɪ la hɛ, ε 'yɪ la 'lɪ 'waa dɪɔnʊ a 'klɪ 'kwli 'pa-, kɛɛ, Nyɪsua a -Hihiu, nɔ- yɪ la ɔnʊ 'klɪ -nyɪ, 'v hɛ la -tɪ -mʊ', -ε -hʊɛn 'lɪ Nyɪsua -mɔ'.

2

Ba ɔtu 'aan dɪɔnʊ 'yie, 'kɪ 'v hitɔɔnyʊ a -ta' (Judɪ 4-13)

1 Ti -hi la a ti 'yri, hɪwinwɔn-hanyʊ, nu-nɪ la 'lɪ Nyɪsua a dakɔ 'nyɪ. Kɛ- ε di 'mʊ ɔti, ti -bʊ 'yri, hitɔɔnyʊ 'mʊ 'lɪ 'a mʊ 'nyɪ 'hru -nɪ -wɛ, v 'mʊ hitɔɔlɛ -tɔɔ -nɪ, -ε di nyibli a 'klɔ yɪ nyre. Hitɔɔnyʊ a 'mʊ, v 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ, bʊ wɛn Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsʊ a -tɪ kɪ, -ε wa mɔ ɔnʊ, 'kɪ 'v 'waa dɛ 'kuku a -ta'. -Tɛ v ni 'a nunuo lɛ, 'a -tɪ ε 'yɪ 'lɪ ti -hʊɔhʊɪ ɔdʊ 'lɪ -hie, Nyɪsua a -bati 'mʊ ɔnʊ klɔ, v 'mʊ bʊ -wɛ.

2 Nyibli di kʊɛ 'waa nunu-tebli -hʊɪn ɔwɪɛn lɛ. 'Waa -tɪ, nyibli di hla 'v Nyɪsua a ɔhaan'hru -tɪ 'yie lɛ.

3 Hitɔɔnyʊ a 'mʊ, v ɔtui 'waa 'bio a -tebli ca -mɔ dɪakɪ. Nɔ- kɔ -tɪ, 'v ni hɪ, 'v kɛɛ nɛ 'a mʊ, -ε diɔɛ nu, v 'mʊ 'aan -tebli gba. Kɛɛ, kʊɛ la 'lɪ bʊ, Nyɪsua -yra laɔa nɪ, 'kɪ bʊ puɔ la ɔnʊ -bati lɛ, ε 'mʊ ɔnʊ bʊ -wɛ.

4 ɛ mɔ -tɛɛ, ti -hi la a ti 'yri, Nyɪsua a lɛlenyʊ -bɪ -mʊ', -v nu la dɛ 'kuku, Nyɪsua

'yɪ la 'waa nyai -yru, 'ɛ pu la 'lɪ ɔnʊ na -mʊ', -ε 'yɛ nɪ jre 'nyɪ. 'Kɪ v nɪ 'lɪ halɔ 'nyɪ, 'v ɔtui ɔnʊ 'yie, ε 'mʊɔb gba -gbagba, -nyrɔwɔ -mʊ' -kɔ 'yri Nyɪsua di 'v nyibli -bati lɛ -puɔ -nɪ, ε 'mʊ 'v nyre.

5 'Ya 'v 'lu de, ti -hi la a ti 'yri a nyibli -mʊ', -v 'yɛ nɪ ɔtuu la 'v Nyɪsua 'v, ε 'yɪ la 'waa nyai -yru -wɛ, 'ɛ nu laɔa, 'nie 'ɛ 'yɪ la, 'ɛ -wɛ la nyibli a 'mʊ bʊ. ɛ 'yɪ la 'waa 'yɛɛ ɔdʊ -wa. Noe nɪ -do, nɔ- ε -wa, ε kɔ nyibli nɪ ɔhlon'hʊɛn -bɪ 'hʊɛn, -kɔtɪ ε yɪ la nyibli 'nɪ -lee -nɪ, -ε mɔ, 'waa 'yrinaabʊ bʊ 'sii la 'v yɪ.

6 'Ya 'v 'lu de, 'dʊ -mʊ', -v mɔ Sodomu kɔ Gomɔɪ, -tɛ 'a nyibli nɪ la yɪnyre-tebli, Nyɪsua klɔ la ɔnʊ nɪ, 'ɛ nu na, 'ɛ pu la ɔnʊ 'tɔ pɛpɛ. 'Kɪ ε naa 'v, 'ɛ tɔɔ ɔnɛ nyibli -mʊ', -v 'yɛ nɪ ɔtuu 'vɔv, -ε mɔ, kɛ- 'waa -nɛ di 'mʊ ɔti -nyrɔwɔ ɔdʊ.

7 Ti -mʊ' -kɔ 'yri ε mi la 'v 'dʊ a 'mʊ 'tɔ pu mɔ, ε 'hrɔɔ la nyiblo -mʊ', -ε mɔ Lotɪ nɪ, -kɔtɪ 'a 'klɔ 'sii la 'v yɪ. Yɪnyre-tebli a 'mʊ, 'dʊ a 'mʊ 'a nyibli nɪ la, ε 'nɪ -bleeɔe la Lotɪ a 'mʊ 'a plɔ.

8 Lotɪ a 'mʊ, -ε kɔ 'klɔ 'sii la 'v yɪ, 'kɪ ε 'ti la 'lɪ nyibli a 'mʊ 'nyɪ, -v kɔ 'klɔ -nyre la yɪ, 'a -nɛ -nyrɔwɔ, 'ɛ yɪ la yɪnyre-tebli a 'mʊ 'ye, v ni la, 'ɛ yɪ la 'waa puɔwɪn -hʊɪn 'wɪn. Dɛ a 'mʊ, ε yɪ la 'a ɔwɔb 'nɪ di dɪakɪ, -kɔtɪ ε nɔ- -mɔ -bɪ, ε 'sii la 'v yɪ.

9 -Tebli -mʊ', -ε -hi la, ε tʊɛ ɔnɛ -a mɔɔ nɪ, -ε mɔ, Nyɪsua yɪ 'hru -mʊ', ε di na nɪ, ε 'mʊ 'a nyibli wa, -v nɪ 'lɪ lɛɔtɛɛɛ 'kwli. -Tebli a 'mʊ, nɔ- tʊɛ ɔnɛ -a mʊ -wɛ, -ε mɔ, ε yɪ 'hru -mʊ' nɪ, ε di na, nyibli -mʊ', -v kɔ 'klɔ -nyre yɪ, ε 'mʊ ɔnʊ bʊ ɔtu, -ε diɔɛ nu, -batipʊ-nyrɔwɔ 'bʊ nyre 'v, ε 'mʊ ɔnʊ ɔhʊɛn ɔtu.

10 Seyɪ-seyɪ, nyibli -mʊ', Nyɪsua di ɔhʊɛn ɔtu dɪakɪ, ε 'mʊ 'v nyibli -bɪ 'v -hi, nu- mɔ nyibli -mʊ', -v 'cibi 'v yɪnyre-tebli a nunuo, 'waa ɔwɪ -hʊɛ, ε kɔ, -v 'yɛ nɪ -hʊa -bʊ ɔtuu 'v Nyɪsua 'v.

Hitɔɔnyʊ -mʊ', -v kɔ -tɪ 'n lee nɛ 'a mʊ, v 'yɪ ɔdedede a huannʊ -kɔ. V 'nɪ -puɔv nyiblo ɔdʊ nʊa yɪ bʊ, mɔ, v 'nɪ -pieɔe Nyɪsua a lɛlenyʊ -wɛ, -v kɔ -tɪ a 'yɪ'bʊbʊa, 'v -hɛ ɔnʊ 'yri lɛ.

11 Mɔ, Nyɪsua a lɛlenyʊ -mʊ', -v nɪ 'klɪ kɪ, -v -hi 'v hitɔɔnyʊ a 'mʊ 'v, v 'nɪ -yɛɛɔe lɪ hitɔɔnyʊ a 'mʊ -tɪ, 'kɪ 'v Nyɪsua yɛ'.

12 Nyiblidu a 'mu, u 'yi 'lule-hihie -ko. 'Waa nunuklo 'wɔɔ 'wan bu a mamu a nunuklo yi. 'Wan bu a mamu a 'mu, u ni 'u bu, 'ki nyibli 'mu ɔnu klo, u 'mu ɔnu 'la. -Tebli -mu', hitɔɔnyu a 'mu, u 'ye ni yru' le, no- u 'cee -ni. E mo -tee, Nyɔsua di -we ɔnu bu, ɔwi yi 'wan bu a mamu.

13 Nyɔsua di pu ɔnu ɔhɔɔn', ɔwi yi, -te u ni, 'u pi nyibli ɔhɔɔn'. 'Waa plo a bleele ni -do, no- mo bu nu 'a -ne yinyrede, 'waa ɔwli -hɔɔ. Mo, 'ye ɔbu -nyre', u niɔe ni. 'Bu mo, 'ba 'kukue 'u dediile' le, 'bu ni 'li 'a mu 'nyi, 'waa nunuklo nie ne 'a mu -tu, -koti u tɔɔ hitɔɔle, 'u kee ne 'a mu. -E -bi de a 'mu, e ni ɔnu doɔu.

14 'Waa de ni -do, u yi 'lu -mo le -hie, no- mo bu pe 'lawlunɔɔbi -mo. 'Waa 'klɔ 'ni -weɔe 'li, 'ki bu nu yinyre-tebli. 'Bu mu, 'bu 'ye nyibli, -u ko ɔwli a yikuole ɔyi bu -ku, -e -bi u kee ɔnu ni, -e diɔe nu, 'waa 'mumu, u 'mu de 'kuku nu -we. 'A -ne ti, nyibli a -tebli, no- u ɔtui ca -mo. Kee, Nyɔsua a -bati di ɔnu 'ni klo.

15 U hie 'u Nyɔsua a 'hru bu, 'u yi 'wan. Winwlon-hanyo -mu', -e ko 'nyre -mo la Balamu, -e mo la Bɔɔɔ a 'yu, yinyreklo ni -do -mu', e ni la, no- nyibli a 'mu, u ni -we. 'Ki e nee la 'li de -huan 'nyi, -e diɔe nu, e 'mu 'wliye 'ye.

16 Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -e mo, -nyroɔɔ ɔdu, Balamu a 'mu, -e nu la de 'kuku, e ni la 'hru wlon. -E -bi 'ki Nyɔsua naa 'li 'kasra ɔdu a win 'kwli, 'e nuɔo, 'kasra a 'mu, -e 'ye ni 'ple le, 'e hlee 'li Balamu a 'mu -mo, 'e yiɔi -mo 'ple, 'e ka Balamu a 'mu 'a 'hru yi, -e diɔe nu, e 'ni ɔha 'ki yinyrede nu mo mu de.

17 Hitwinwlon-hanyu -mu', -u ko -ti 'n lee ne 'a mu, -u kee nyibli, u 'wɔɔ 'niebuiti yi, -u ma 'li 'kwli le. U 'wɔɔ 'nuɔɔ yi -we, pepe yi -hie -ni, 'e niɔe, 'nu a 'mu, nyibli yi -ple, 'ki e 'ye ni di. 'Waa -ne bunule -mu', Nyɔsua -we -mo, 'ki 'u ɔnu -mo, no- mo 'li halo ɔma 'nyi.

18 U nuɔe bu 'yaa 'li win, bu pu 'waa dɔɔɔ a -pli, 'u pi windu -mu', -e 'ye ni da ɔdedede, 'u ɔmuɔeɔe le, 'ki bu kaa nyibli -mu', -u ɔtie -hon 'li nyibli -mu' 'nyi, -u 'yi Nyɔsua a 'hru -yi, 'u -hɔɔeɔe, 'ki nyibli a 'mu, bu nu -tuɔɔmlɔ ni -do -mu', 'waa ɔwli -hɔɔ,

19 'u yi nyibli a 'mu -lee -ni, -e mo, nyiblo ɔdu 'yi ɔnu win ki -koo -ni, 'a -ti, 'a -ne ɔdedede 'waa ɔwli di -hɔɔ, u -we 'li bu nuɔo ni. ɔTagbi, hitɔɔnyu a 'mu, -u ni 'puple le, de 'kuku, no- koo ɔnu win ki. 'Bu a yiɔe ni, -e mo, de -bu, -e koo -tonyiblo win ki, no- ko ɔkoyu -tonyiblo a 'mu e -mo.

20 'Bu mo, nyibli 'bu yru -aan Kɔkɔnyo -Yusu 'Klɔɔ, -e we nyibli, e ko, 'bu hie 'u 'klo -bu a yinyre-tebli bu, -e yi nyibli yre nyre, kee, 'bu gba ti gbi, 'ti- 'bu ɔtu yinyre-tebli a 'mu a nunuo -wlu de, 'ti- tebli a 'mu 'bu koo ɔnu win ki, -e -bi 'a de yrayru -mu', u ni, e di nyre yi dɔɔki, e 'mu 'u 'a yi-hede 'u -hi.

21 -Te e ni 'mu le, e di nu wen -tee, 'ki 'u ɔnu -mo, 'ki u 'ni 'yie wen 'li 'hru -bu, -e 'sii 'u yi, 'e -hi 'u bu yi 'hru a 'mu -tee, 'ti- bu hie 'uɔu bu, bu 'ye ni ɔtuu 'ki 'u -ti -bu, Nyɔsua yi ɔnu -lee -ni.

22 De -bu, -e yi nyibli a 'mu ki ye, e ko 'ledu, 'e tɔɔ ɔne nyibli. 'Ledu a 'mu, e no- -bu: De -bu, -gbi -wle, no- e yi di de. U wen 'ni de: Buɔu -bu, u -we -puple -mo -te ti ne -bu, e no- mi 'li 'blu 'nyi bu pe mo de.

3

-Yusu 'Klɔɔ di 'ni di de

1 'Na ninatumupu -na, 'crien -bu, 'n yi 'a mu -mo 'cru -ni, e no- mo 'hɔɔn a 'crien. 'Ki 'li 'crien ni 'hɔɔn a 'mu 'kwli, -tebli -mu', a -we yiyie -mo, nu- 'n yi 'a mu -mo 'cru -ni, 'ni pi 'li 'a moɔɔ 'kwli, -e diɔe nu, a 'mu 'u -pleele' ni, a 'mu -tebli a 'mu 'lu -mo le -hie -tee.

2 -Ti -bu, Nyɔsua a winwlon-hanyu* hle la, yi-he-nyre a ti 'yri, 'n -hɔɔeɔe ni, bu bi 'li 'a mu 'kwli le. -Ti -bu, -aan Kɔkɔnyo -Yusu 'Klɔɔ, -e mo -aan Wanyo, e lee ne 'a mu ba nu, bu bi 'li 'a mu 'kwli -we. 'Ki e naa 'li 'a -kuannunyibli -mu', e ya 'a mu yi, 'e tɔɔ ne 'a mu -ti a -tee.

3 De gbagbu -mu', 'n -hɔɔ ba yi, e no- mo: Ti -mu', -e ko 'yri 'klo di 'u bu -wee -ni, nyibli di 'ni di, yinyre-tebli a pepe -mu', 'waa ɔwli -hɔɔ, u 'muɔu nu.

4 Ke- u di pu: «-Bi' -Yusu 'Klɔɔ ni 'ki yi 'li? ɔBi e 'yi la le -pu, -e mo, e di la 'ni di de?» -Aan 'bainu 'kuku le, 'e 'ye -huan ni di. Kue la 'li ti -mu', -e ko 'yri Nyɔsua nu

la 'klo 'yie bu, -te -tebli ni la 'mu, ke- e 'tie ni 'mu. □Dedede, no- 'yi 'cici -ni.

5 Nyiblidu a 'mu, -u ni 'puple le, u 'ni -hua□a bu yru□o le, -e mo, see la, Nyisua pu la win, 'e nu yako ko -tutu 'huen-. 'Ki e naa 'li 'nie 'kwli, 'e nu -tutu, 'e -hithia -tutu ko 'nie 'huen- 'yi le.

6 'Nie ni -do a 'mu, e no- e -nu, ti -hi la ti 'yri a 'klo, 'e -we la□a bu, ti -mu' -ko 'yri 'yiyinie gbagbu 'yi la, 'e ka la 'klo a pepe ki.

7 Nyisua a □gbetu, no- pu la win de, -e mo, yako ko -tutu 'huen-, -a yi ke 'ye, 'ki u di 'u ni, e 'mu -nyrowo -bu ki ye, -e ko 'kwli e di 'li na -nuu -ni, e 'mu -tutu ko yako 'huen- -hien -ni pepe. Yako ko -tutu 'huen-, u ni 'u -ni, -batipu-nyrowo 'mu 'u nyre, -e ko 'kwli Nyisua di 'u nyibli -mu', -u 'ye ni □tuu 'u□u bu -we.

8 'Na nunatumupu -na, e ko de gbagbu, -kotu -e 'ye ni di 'a mu -mo ni -hru. De a 'mu, e no- mo: 'Ki 'u Nyisua ye', -nyrowo ni -do mo 'yri a 'miliwo ni -do, ko, 'yri a 'miliwo ni -do mo -nyrowo ni -do -we.

9 Nyibli -bi a 'lule-hihie, e no- mo: Kukonyo Nyisua, e yi -wlen ke', ko, de -bu, e pu le, e di la nu, e 'ni -nu□o li□i. Kee, e 'yi le -ni. E 'wi□i, e ko □wlu a 'lila, 'ki 'u 'a mu -mo'. E yi -nyi 'a mu 'hru, 'ki ba hie 'u de 'kuku, a ni bu, -kotu e 'ni -hua□a li, 'ki nyiblodu bu 'wan. Kee, de -bu, e -hue, no -mo nyibli a pepe bu hie 'u de 'kuku a nunuo bu.

10 -E -bi 'ki, ti 'bu nyre 'u, e mo -tee, Kukonyo -Yusu 'Klusu di 'ni di de. -Nyrowo -mu', e di ya, nyiblo □du 'yi□i -yi. 'A 'lidie di 'wi□i 'yirinyo a 'lidie yi, -e yi di ti -mu' -ko 'yri u 'ye ni -ple 'u□u. -Nyrowo a 'mu, Kukonyo -Yusu di ya, -tonyibli di 'win -cici gbagbi, ko, yako 'mu 'wan, -tebli a pepe, -e ni 'li yako yi, e 'mu hin pepe, -tutu ko -tebli a pepe -bu, -e ni 'ne□e ki, e 'mu 'wan.

11 -Te -tebli a pepe di bu-wowe le nu, 'a -ti, 'aan 'yrinaabu ko bu 'sii 'u yi. 'Ki a ko ba ni 'li Nyisua -ji' pepe, e ko, a 'mu 'u□u □tuu -ni, 'ki 'li 'a -ne □dedede 'kwli.

12 Ba -ple -nyrowo -bu, Nyisua di ya, a 'mu 'u 'kli □tu -we, -e di□e nu, -nyrowo a 'mu, e 'mu 'u nyre -te ti ne -bu. -Nyrowo a 'mu 'kwli, yako di 'ni hin, ko, e 'mu 'wan,

ko, -tebli a pepe -ni 'li yako yi, e 'mu hin pepe.

13 Kee, Nyisua pu 'li□i ni, -e mo, e di nu yako yrayru ko -tutu yrayru 'huen-. 'Ki 'li -te a 'mu, □haan-tebli ni -do, nu- nyibli di 'li -nuu -ni. No- mo de, -a yi -ple.

14 No- ko -ti, 'ni yi 'a mu -lee -ni, 'na nunatumupu -na, -te a yi -nyrowo a 'mu -ple, Kukonyo di ya, ba □tu 'u 'kli, 'aan 'yrinaabu 'mu 'u yi 'sii -ni, -e di□e nu, Kukonyo 'bu -di de, 'bu ye 'u 'a mu bu, a 'ni □ha 'li de 'kuku 'nyi ni, ko, kibuwéenle 'mu 'li 'aan □wlu ki ni.

15 Bu bi 'li 'a mu 'kwli, -e mo, de -ni□e, -aan Kukonyo -Yusu 'Klusu, 'a 'lidie 'e 'tie -wleen ke', e no- mo, e ko □wlu a 'lila, 'e -hue□e, 'ki nyibli bu ko 'hru, bu hie 'u 'waa de 'kuku bu, -e di□e nu, e 'mu □nu wa. Polu, -e mo -aan 'diayi, -a -nue -ni, 'ki 'li 'a 'crien 'kwli, -tebli a 'mu, 'n hle, e hla□a ni. □To -mu', Nyisua -nyi□e, no- e -nu, 'e 'cri 'crien a 'mu.

16 'Ki 'li 'a 'crien a 'mu 'kwli, 'bu yi -tidu a 'mu ni 'cri, -ti ni -do -bu, 'n hle, e no- e hle -we. Kee, -tebli -bi, -kotu e hle, 'ki 'li 'a 'crien 'kwli, e kla 'mu. Nyibli -mu', -u 'yi □to -ko, e ko, -u 'yi □wlu -ko -we, -ti -bu, e hle, u yi□i 'ni 'cici -ni, □wi yi, -te u ni, 'u yi Nyisua a win a 'keti -bi 'cici -ni.

17 'Na nunatumupu -na, 'a mu -mo -bi, a -we -tebli a 'mu, 'a yiyie -mo. 'A -ti, 'n yi 'a mu 'ni -lee -ni, ba □tu 'aan diwonu 'yie, -e di□e nu, nyibli -mu', -u 'ye ni □tuu 'u Nyisua 'u, u 'ni □ha 'a mu -kaa -ni, a 'ni □ha □nu □wien kwe, ko, -te -mu', a 'blee 'u kua, a 'ni □ha 'u -wlu -hon.

18 Kee, ba 'cibi 'u, ba kwe -aan Kukonyo -Yusu 'Klusu □wien, -e mo -aan Wanyo, -e di□e nu, e 'mu 'a mu □haande -mo nu, □haande a 'mu, e 'mu kle -bii -ni, ko, 'a yiyie a 'mu, e 'mu kle -bii -ni -we. Nyibli a pepe bu -nyi□e -ti a 'yi'buwa, -te ti ne -bu, ko -te e te yi bu. Ke- bu ni 'mu.

SAAN A YI-HECRIEN ε 'cri la

-Yusu 'Klisu, nɔ- mɔ Nyisva a Win, -ε yi -a mu 'klo yrayru -nyi

1 Nyiblo -mu', -kɔti -a yi 'a mu -mɔ 'cri -ni, ti -mu' -kɔ 'yri Nyisva 'ye la 'klo ni ni, ε ni la 'klo. -Aan ɔgbetu, -a 'win 'a win ni, -aan 'yii 'yeɔe, ε kɔ, -aan dabu 'b -hrenɔe le. Nyiblo a 'mu, ε nɔ- mɔ Nyisva a Win -mu', -ε yi nyibli 'klo yrayru -nyi.

2 Nyisva, nɔ- tɔɔ ne -a mu 'klo yrayru a 'mu yi, ɔa 'yeɔe, ɔa yi 'a mu 'a -ti -lee -ni. 'Klo yrayru -mu', ε 'ni -weɔe 'li. Kɔe la 'li bu, 'ki 'klo yrayru a 'mu, ε ni 'li -aan 'Bai Nyisva 'hɔi bu, -te ti ne -bu, Nyisva 'ε tɔɔ ɔne -a mɔɔ yi.

3 De -bu, -aan 'yii 'ye, kɔ -aan nu 'win, nɔ- kɔ -ti -a yi 'a mu -lee -ni, -ε diɔe nu, a 'mu -a mu ke' bi, a kɔ -a mu 'hɔen-, -a 'mu 'li 'kɔbia 'li kɔ, kɔ, -a 'mu -mɔe. -A mu -mɔ -bi, -mumɔe a 'mu, -a -mɔe, -a kɔ -aan 'Bai Nyisva 'hɔen-, -a mu -mɔe, ε kɔ 'a 'Yu -Yusu 'Klisu 'hɔen-.

4 -Ti a 'mu, -a yi 'a mɔɔ -mɔ 'ni 'cri -ni, -ε diɔe nu, -aan dɔɔv 'mu ɔe.

Ba naa -nyre'

5 Nyisva mɔ -nyre ɔniɔ. 'Ki 'liɔi 'hɔi, halo 'yi 'li -ni. Titie -mu', -a 'win 'li -Yusu 'Klisu wɔn, 'ti- -a -pi 'a mu, ε nɔ- -bu:

6 'Bu mɔ, ɔba yi le ni pi, -ε mɔ, -a kɔ Nyisva 'hɔen- -a -mɔe ni, 'ti- ɔba 'tie yi 'li halo 'nyi le ni ne, -ε -bi ε ɔhen 'nyre, -ε mɔ, -a mɔ hilekɔnyibli ɔniɔ, 'ti- -a 'ni -naɔa li 'hru -mu', -ε 'sii 'b yi.

7 Kee, 'bu mɔ, ɔba yi -nyre' ni -nee -ni, -te Nyisva -nu, 'ε ni 'li -nyre 'kwli, -ε -bi ε ɔhen 'nyre, -ε mɔ, -a kɔ -aan 'bio 'hɔen-, -a -mɔe ni, ε kɔ, Nyisva a 'Yu -Yusu 'Klisu a -hlɔ 'ε 'wɔwle -aan de 'kuku, -ε diɔe nu, -a 'mu 'b yi 'sii -ni.

8 'Ya 'b 'lu de, 'bu mɔ, ɔba yi le ni pi, -ε mɔ, -a 'ni -nuɔ li de 'kuku, ε 'wi yi, -aan dɔɔv -a kee -ni, 'ti- Nyisva a -ti a -tee 'ε 'yi 'li -aan ɔwli ki -ni.

9 Kee, 'bu mɔ, ɔba yiɔi ni yru, -ε mɔ, -a ni de 'kuku, -ε -bi -a -we 'li -ba kuo Nyisva ɔwli yi ni, -ti -mu', ε hle, ε niɔe ni. -Ti

a 'mu, ε nɔ- mɔ, ε di -aan de 'kuku 'ni 'wɔwla -ni, ε 'mu 'b -a mu yi 'sii -ni, 'ki 'b 'a ɔgbetu yi, -ε diɔe nu, de -hɔan ɔɔv 'ni ɔha 'li -a mu 'li ni.

10 Kee, ɔba yi le ni pi, -ε mɔ, -a 'yi de 'kuku -nu, ε ɔhen 'nyre, -ε mɔ, Nyisva mɔ hilekɔnyɔ ɔniɔ, 'ti- 'a win 'yi 'li -aan ɔwli ki -ni.

2

1 'Na 'yonɔ -na, 'n yi -ti -bu 'ni 'cri, 'ki 'b 'a mu -mɔ, -ε diɔe nu, a 'ni ɔha de 'kuku nu. Kee, 'bu mɔ, nyiblo 'bu nu de 'kuku, ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -a kɔ nyiblo, de 'kuku 'yi 'li -ni. ε nɔ- nyra 'b -aan 'Bai Nyisva 'hɔi bu, 'ε deɔe, 'ki 'b -aan -ta'. Nyiblo a 'mu, ε nɔ- mɔ -Yusu 'Klisu.

2 ε nɔ- -he -cɔhlɔn*, 'ε 'ku, 'ki 'b -aan -ta'. ε nɔ- Nyisva nee 'li, 'ε 'wɔwle -aan de 'kuku. ε 'yi -a mu ni -do a de 'kuku 'pa-, ε 'ni 'wɔwlaɔa liɔi, kee, nyibli a pepe -mu', -b ni 'ne- 'klo ki, nu- kɔ de 'kuku ε 'wɔwle -ni.

Nyiblo -mu', -ε yi Nyisva, ε ɔtui 'bɔv ni

3 'Bu mɔ, -ti -bu, Nyisva yi -a mu -lee -ni, ɔba yi 'bɔv ni ɔtui -ni, nɔ- di -a mɔɔ -tɔɔ -ni, -ε mɔ, ε mɔ -tee, -a yiɔe ni.

4 'Bu mɔ, nyiblo 'bu ni 'b, 'bu pu le, ε yiɔe ni, 'ti- 'bu 'ye ni ɔtuu 'b 'a win 'b, -ε -bi ε mɔ hilekɔnyɔ ɔniɔ, 'ti- -ti a -tee 'yi 'li 'a ɔwli ki -ni.

5 Kee, nyiblo 'bu ni 'b, 'bu yi 'b Nyisva a win ni ɔtui -ni, ε 'wi yi, ε nɔ- nɔe Nyisva -tee. 'Bu mɔ, ɔba yi 'b Nyisva ni ɔtui -ni, ε tɔe ɔne yi, -ε mɔ, -a kɔ Nyisva 'hɔen-, -a -mɔe ni.

6 Nyiblo 'bu ni 'b, 'bu pu le, ε kɔ Nyisva 'hɔen-, b -mɔe ni, -ε -bi ε bleɔe yi, -te -Yusu 'Klisu ni la nina, ke- bu nu nina -we.

7 'Na ninatumupu -na, teteɔv -bu, 'n yi 'cri, 'ki 'b 'a mu -mɔ', ε 'yi teteɔv yrayru 'pa-, a 'yi -hɔan ni 'win. Kee, -ti ni -do -mu', b lee la 'a mu, ti -mu' -kɔ 'yri b ɔtu la -Yusu 'Klisu a -ti a hɔhla -wlu, -ti ni -do a 'mu, ε nɔ- ɔniɔ.

8 Kee, 'ki 'li 'kɔbia -bi ki, -ti -bu, 'n yi 'cri, 'ki 'b 'a mu -mɔ, ε 'wiɔi teteɔv yrayru yi. -Yusu 'Klisu a 'yrinaabɔ tɔɔ ne -a mu ni, -ε mɔ, teteɔv a 'mu, ε mɔ -tee a teteɔv ɔniɔ. 'Aan 'yrinaabɔ tɔe ne -a mu ni -we. -A yiɔe ni, -ε mɔ, ε mɔ de yrayru ɔniɔ,

-koti halo yi 'li 'nu -we, -tεε a -nyre -we -nyinye -mɔ.

9 Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu pu le, 'ki ε ni 'li -nyre 'kwli, 'ti- 'bu yraa ne 'a 'bio -Yusu a nyibli, -ε -bi ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'ki ε 'tε ni 'li halo 'nyi.

10 Kεε, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu nuε ne 'a 'bio, 'ki ε ni 'li -nyre 'kwli. □Dedede 'yi 'li 'a □wlu ki -ni, -ε -we 'li -bu nu□o, bu nu de 'kuku.

11 Kεε, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yraa ne 'a 'bio, ε 'wli, 'ki ε 'tε ni 'li halo 'nyi, 'ε neε 'li halo 'nyi le. ε 'ni 'ye□e li □dedede, halo a -ti.

A 'ni 'nuε 'li 'klo -bu a -tebli

12 'A mu 'yonu -mu', 'a mu kɔ -ti, 'ni yi 'cru, -ε nu□o, de -mu', -Yusu 'Klɩsu nu, 'a -ti, Nyɩsua 'wɔwla 'aan de 'kuku ni.

13 'A mu 'bainu, 'n yi 'cru 'a mu -mɔ, -koti a yi nyiblo -mu' ni, -ε ni la 'u, ti -mu' -kɔ 'yri Nyɩsua 'ye la 'klo ni ni. 'A mu gbloyɔ -mɔ -bi, 'n yi 'cru 'a mu -mɔ -we, -koti a -ha 'u Satan, -ε mɔ 'kuo -hɩn* a nyiblo gbagbu 'hru wlon, -ε kɔ 'klo a yunyinyre -hi 'u 'a -ne □dedede.

14 'A mu 'yonu -mu', 'n yi 'cru 'a mu -mɔ, -koti a yi Nyɩsua ni, -ε mɔ -aan 'Bai. 'A mu 'bainu, 'n yi 'cru 'a mu -mɔ, -koti a yi nyiblo -mu' ni, -ε ni la 'u, ti -mu' -kɔ 'yri Nyɩsua 'ye la 'klo ni ni. 'A mu gbloyɔ -mu', 'n yi 'cru 'a mu -mɔ, -koti a ni 'kli ki, 'a □tu Nyɩsua a -ti bu, 'ki 'li 'aan □wli ki, 'a -ha 'u Satan 'hru wlon -we, -ε kɔ 'klo a yunyinyre -hi 'u 'a -ne □dedede.

15 'A 'ni 'kuε 'li 'klo -bu 'a -tebli □wien le, kɔ a 'ni 'nuε 'li 'klo -bu a -tebli. 'Bu mɔ, nyiblo 'bu nuε 'klo -bu a -tebli, -ε -bi ε □hen 'nyre, -ε mɔ, ε 'yi -aan 'Bai Nyɩsua nuε -ni.

16 -Tε 'klo -bu a -tebli ni 'mu, ε nɔ- bu: yunyire-tebli -mu', nyibli -hɩε bu nu, ε kɔ -tebli -mu', -ε kɔ ca nyibli -kɔ, kɔ -tebli -mu', -koti nyibli 'u 'yεε 'li 'waa dɩɔnu, -tebli a pεpe a 'mu, 'ki ε -hɩen 'ne- 'klo -bu ki. ε 'ni -hɩn□o 'li -aan 'Bai Nyɩsua -mɔ.

17 Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'klo -bu, ε di bu 'ni -we, -tebli a pεpe -bu, -ε kɔ ca nyibli -kɔ, ε di -we bu. Kεε, nyiblo -mu', -ε ni Nyɩsua a kiwεenle, ε di ni 'klo yrayru, -ε 'ye ni -we 'li.

Ba □tu 'aan dɩɔnu 'yie, 'ki 'u nyibli -mu', -u yraa -Yusu 'Klɩsu -mɔ

18 'Na 'yonu -na, ti -mu', -ε hie 'li, 'klo -bu, ε 'mu 'li -we, ε 'yi -hu. A 'wɩn ni, -ε mɔ, le'booti 'yri, -Yusu 'Klɩsu a yraanyibli di 'ni di. ε mɔ -tεε, -a yi□e ni, -ε mɔ, ti -bu, -a ni ki, -Yusu 'Klɩsu a yraanyibli -hɩhɩ, nu- -di. 'Waa 'lɩdidie tɩε ne -a mu ni, -ε mɔ, le'booti, nɔ- -a ni ki.

19 Yraanyibli a 'mu, 'ki u ni la 'ne- -a mu 'nyi, kεε, seyɩ-seyɩ, u kɔ -a mu 'hɩen-, -a 'yi -hɩan de ni -do ni -he. Nɔ- kɔ -ti 'u -hɩn 'ne- -a mu 'nyi. 'Bu mɔ, 'bu mɔ wen -aan nyibli, 'ki u 'tε di wen 'ne- -a mu 'nyi ni. De a 'mu, ε nyre 'u ni, -ε di□e nu, -a 'mu□u le yru, -ε mɔ, u 'yi la -aan nyibli 'pa-.

20 'A mu -mɔ -bi, -Yusu 'Klɩsu -nyi 'a mu 'a -Hihiu* ni. ε nɔ- nu□o, 'aan pεpe, 'a yi de -bu, -ε mɔ -ti a -tεε.

21 'Bu mɔ, 'ni yi 'a mu -mɔ 'ni 'cru -ni, 'ni -pu□u le, -ε mɔ, a 'yεε -ti a -tεε ni yi. 'N yi 'cru 'a mu -mɔ, 'mu□u hla, -ε mɔ, a yi -ti a -tεε ni, kɔ, 'a yi□e -we, -ε mɔ, 'ki 'li -ti a -tεε a 'mu 'nyi, hi 'yi 'li -ni.

22 Nyɔ- mɔ hɩnyɔ 'li? Hɩnyɔ, nɔ- -mɔ nyiblo -mu', -ε pi le, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsu, ε 'yi Wanyɔ -mu', Nyɩsua pu la le, ε di la ya 'pa-. Nyiblo -mu', -ε 'yi -aan 'Bai Nyɩsua kɔ 'a 'Yu 'hɩen- a -ti ki -wen, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɩsu a yraanyɔ.

23 'Bu mɔ, nyiblo 'bu 'yi Nyɩsua a 'Yu a -ti ki -wen, -ε -bi ε □hen 'nyre, -ε mɔ, ε 'yi -Yusu 'Klɩsu a 'Bai -yi. Kεε, nyiblo 'bu 'yi 'u□u nyibli yi ni -hlee -ni, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsu mɔ Nyɩsua a 'Yu □niɔ, nyiblo a 'mu, ε nɔ- yi -Yusu a 'Bai Nyɩsua.

24 'A mu -mɔ -bi, -tebli -mu', a 'wɩn, kuε la 'li ti -mu' 'yri bu, -ε kɔ 'yri u □tu la 'u -Yusu 'Klɩsu a -ti a hɩhla -wlu, ba nu□o, -tebli a 'mu, bu ni 'li 'aan □wlu ki. 'Bu mɔ, 'bu 'tε ni 'li 'aan □wlu ki, -ε -bi a kɔ Nyɩsua a 'Yu kɔ 'a 'Bai 'hɩen-, a 'tε di -muε.

25 Nyɩsua a 'Yu pu 'li□u ni, -ε mɔ, ε di -nyi -a mu 'klo yrayru -mu', -ε 'ye ni -we 'li.

26 Nyibli -mu', -u -hɩε -bu kaa ne 'a mu, nu- kɔ -ti 'n yi 'a mu -mɔ 'cru -ni.

27 'A mu -mɔ -bi, Nyɩsua a -Hihiu -mu', -Yusu 'Klɩsu -nyi 'a mu, nɔ- 'tε ni 'u 'a mu

ke'. -Tε ε nu 'mu le, a 'yu 'ki yu -bleε □ne de, 'ki toonyo □du bu too ne 'a mu, -koti Nyisua a -Hihiu tve ne 'a mu ni, 'ki 'u 'a -ne □dedede a -ta', 'ti- 'ε tve ne 'a mu -ti a -tεε, ε 'ni -kaa li 'a mu. 'A -ti o, a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, ba 'cibi 'u -mumuε, □wi yu -tε ε nu□o 'aan tooε.

28 'E mo -tεε, 'na 'yonu -na, a ko -Yusu 'Klisu 'hven- ba 'cibi 'u -mumuε, -ε di□e nu, -nyrowo -mu', ε di ya, huannu 'ni □ha -a mu nu, 'ti- -tu 'ni □ha -a mu nu, 'ki 'u□u ye',

29 A yi□e ni, -ε mo, -Yusu 'Klisu, ε 'sii 'u yu -tεε. 'A -ti, ba ko 'a yiyie, -ε mo, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yu yu 'sii-tebli ni ni, -ε -bi nyiblo a 'mu, ε no- mo Nyisua a 'yu.

3

-A mo Nyisua a 'yonu □ni

1 Ba 'ye nveε gbagbu -mu', -aan 'Ba Nyisua -ko, 'ki 'u -a mu -mo'. E deε ne -a mu 'a 'yonu. De -mu', -koti 'klo ki a nyibli, u 'ye ni yru□o, -ε mo, -a mo Nyisua a 'yonu □ni, ε no- mo, u 'yu -aan 'Ba Nyisua -yi.

2 'Na ninatumupu -na, -tε ti ne -bu, -a mu -mo Nyisua a 'yonu. Kee, de -mu', -a di -he 'ki ye', -a 'ye□ε ni yi -tεε. Kee, de -a -yi, ε no- mo, -Yusu 'Klisu 'bu di -hvan de, -tε ε ni 'mu, ke- a di 'mu ni -we, -koti -a di□e le 'ni yru -tεε.

3 'A -ne nyiblo 'bu yi de -bu, -Yusu 'Klisu di nu, ko, 'bu yu□i ni -ple, -ε -bi ε di 'kee de 'kuku a nunuo, ε 'mu -Yusu yu 'wi, -ε 'ye ni nu de 'kuku.

4 'Bu mo, nyiblo 'bu 'cibi 'u de 'kuku a nunuo, -ε -bi ε □hen 'nyre, -ε mo, ε 'ni □tuu 'u Nyisua a tete 'u, -koti de 'kuku a nunuo, no- mo nyiblo 'bu 'ye ni □tuu 'u Nyisua a tete 'u.

5 A yi□e ni, -ε mo, -Yusu 'Klisu di 'ne- 'klo ki ni, 'ki de 'kuku -bu -a ni, ε 'mu□u 'wowa -ni. E no- -mo -bi, de 'kuku yu 'li□i 'li -ni.

6 'A -ti, 'bu mo, nyiblo ko -Yusu 'Klisu 'hven-, 'bu 'cibi 'u -mumuε, nyiblo a 'mu, ε 'ni 'cibi□e 'u de 'kuku a nunuo. Kee, nyiblo 'bu 'cibi 'u de 'kuku a nunuo, ε tve ne -a mu ni, -ε mo, ε 'yεε -Yusu 'Klisu ni 'ye, ε ko, ε 'yu□i -yi -we.

7 'Na 'yonu -na, nyiblo □du 'ni 'kaa 'li 'a mu. 'Bu mo, nyiblo 'bu yu de ni ni, -ε 'sii

'u yu, ε 'wi yu, ε 'sii 'u yu a -ti □ni, □wi yu, -tε -Yusu 'Klisu -nu, 'ε 'sii 'u yu.

8 Kee, nyiblo -mu', -ε 'cibi 'u de 'kuku a nunuo, 'ki ε no- -mo -bi, ε -hon 'li Satan -mo, Satan a 'mu, -ε 'tεε gbεε de 'kuku a nunuo 'lu -mo. De- ko -ti Nyisua a 'Yu 'ε di 'ne- -tutu ki, ε no -mo bu -we Satan a 'mumu, 'a nunu-tebli a pepe bu.

9 Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu mo Nyisua a 'yu, ε 'yu yu -bleε -ni, bu 'cibi 'u de 'kuku a nunuo, -koti 'klo yrayru -mu', Nyisua -nyi□e, no- ni -kvan, 'ki 'li 'a □wlu ki. 'Hru 'yu 'ki 'u bu -pe de, 'ki bu 'cibi 'u de 'kuku a nunuo, -koti ε mo Nyisua a 'yu □ni.

10 De -bu, -ε -hihiε Nyisua a 'yonu ko Satan a 'yonu 'hven- 'yi le, ε no- mo: Nyiblo 'bu 'ye ni nu -tebli -bu, -ε 'sii 'u yu, ko, 'bu 'yu 'a 'bio -nve -ni, ε tve ne -a mu yu, -ε mo, nyiblo a 'mu, ε 'yu Nyisua a 'yu 'pa-.

Nyisua wen 'ni, -ba nowne -ni

11 Toowin -mu', a 'win, kve la 'li ti -mu', -ε ko 'yri u □tu la 'u -Yusu 'Klisu a -ti a hihla -wlu, ε no- mo: -A ko -ba nowne -ni.

12 Nyiblo -mu', -ε ko 'nyre -mo Kaen, -tε ε ni la 'mu, -a 'yu yu -bleε -ni, -ba ni 'mu le. E no- -mo -bi, ε mo la Satan, -ε ko 'klo a yunyinyre -hi 'u 'a -ne □dedede 'u, 'a 'yu □ni, 'ε 'la la 'a dionu a 'diayi. De- ko -ti 'ε 'la la□a 'li? E 'la la□a ni, -ε nu□o, 'a nunu-tebli a pepe, ε ni la, ε nyre la yu. Kee, 'a 'diayi a -ne -mo -bi, ε 'sii la 'u yu.

13 'Diayinu -na o, ε ni 'kee 'li 'aan □wi le, 'bu mo, 'klo a nyibli 'bu yraa ne 'a mu.

14 -A mu -mo -bi, -a yi□e ni, -ε mo, -a -hon 'li 'kukubu wlon ni, □a pa 'li 'klo yrayru, -ε 'ye ni -we 'li 'kwli. -Bi' -a nu 'a yiyie 'li? -Tε -a nu 'a yiyie, ε no- mo, -a nve ne -aan 'diayinu ni. Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'yu 'a 'diayinu -nve -ni, 'ki ε 'tεε ni 'li 'kukubu wlon.

15 Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yraa ne 'a 'diayi, ε 'wi□i nyiblo -mu' yu, -ε 'lee nyibli □hwle' le. A yi□e ni, -ε mo, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yu nyibli □hwle' le ni 'lee -ni, ε □hen 'nyre, -ε mo, ε 'ye Nyisua a 'klo yrayru 'mu, -ε 'ye ni -we 'li ni kve.

16 -Yusu 'Klisu nve ne -a mu ni. No- ko -ti 'ε -di, 'ε 'ku, 'ki 'u -aan -ta'. De a 'mu, no- mo 'hru -mu', ε tve ne -a mu, -tε -mu',

-a di -aan 'bio a nvele nu. -A ko -ba -we mo -we, 'ki -ba 'kbu 'u -aan 'bio a -ta'.

17 'Bu mo, nyiblo 'bu ko de, 'ti- 'bu yi 'a 'diayi -mu', -e yi de -ko ni 'ye, 'ti- 'bu yi 'a 'diayi a 'mu a nyai -ko, 'ki bu -hee [ne, -e -bi e 'yi 'li [ti 'li -we, bu di 'u [u wien, -e mo, e nve Nyisua ni.

18 'Na 'yonu -na, -te e ni 'mu le, 'a -ti, -a 'yi yi -blee -ni, -ba nve ne -aan 'diayinu, 'ki 'u wunto 'yri ni -do, kee, -a blee yi, -ba nve [nu, ki 'li -aan [wli ki, ko 'ki 'li -aan nunu-tebli 'kwli.

Nyisua a 'yonu yi 'li [ti 'li -we bu pie 'a hvannu

19 'Bu mo, [ba nuuve -ni, -e -bi -a yi [e ni, -e mo, -a mo Nyisua -mu', -e mo -tee a Nyisua a 'yonu [ni. 'Bu mo, [ba nuuve -ni, -e -bi -aan [wli 'ni -yee [e li -a mu -ti, 'ki 'u Nyisua ye'.

20 Mo 'ye [bu -aan [wli bu yi -a mu -ti ni -yee -ni, -a -we 'li -ba -yi [e ni, -e mo, Nyisua yi -tebli a pepe ni, 'e -hi 'u -aan [wli 'u; e yi 'a -ne de ni.

21 'Na ninatumupu -na, 'bu mo -tee, -e mo, -aan [wli 'yi 'li [ti 'li -we, bu yee ne -a mu -ti, -e -bi, e [hen 'nyre, -e mo, -a 'yi 'li [ti 'li -we, -ba pie Nyisua a hvannu, 'bu mo, [ba yi [ti ni de.

22 -Tebli a pepe -mu', -a -hve [e, e yi -a mo [o 'ni -nyi, -te -a [tui 'u 'a tete 'u a -ti, e ko, -te -a ni -tebli -bu, -e yi 'a plo -blee -ni.

23 Tete -bu, -koti e yi -a mu -lee -ni, e no -bu: -A ko -ba kuo -Yusu 'Kisu [wlu yi, e ko, -a ko -ba nuuve -ni, [wi yi, -te e nu [o -a mu 'a leele.

24 Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yi 'u Nyisua a tete ni [tui -ni, -e -bi e ko Nyisua a 'mu 'hven-, u -mve ni, 'u 'wi [ti nyiblo ni -do yi. Nyisua a -Hihiu* -mu', e -nyi -a mu, no -tve ne -a mu yi, -e mo, e ko -a mu 'hven-, -a mve ni.

4

-Te -a di Nyisua a -Hihiu, ko 'a yraanyo a -hihiu a yile-hihale nu

1 'Na ninatumupu -na, nyibli -mu', -u ko nyo -pi le, 'ki Nyisua a -Hihiu ni 'u [nu ke', a 'ni 'kuo 'li [nu [wlu yi ti ni -do a ti 'yri. Kee, ba [te [nu 'yi, -e di [e nu, a 'mu [nu 'ye, 'bu mo -ti a -tee, Nyisua a -Hihiu 'bu ni 'u [nu ke'. 'Ni yi 'puple le ni ni, e

'wi yi, winwlon-hanyu -huohu, nu- 'hru 'ne- 'klo -bu ki, -u pi le, -e mo, u hle Nyisua a -ti.

2 Nyiblo 'bu ni 'u, Nyisua a -Hihiu 'bu ni 'u [u ke', -te a di 'a yuyruo nu, e no -bu: Nyiblo 'bu yi [ti ni hle, 'ki 'u nyibli a pepe ye', -e mo, -Yusu 'Kisu, -e mo Nyisua a 'Yu, e mo [haan-ti, e -he -tonyiblo, -e -bi, ba ko 'a yiyie, -e mo, nyiblo 'a mu, Nyisua a -Hihiu, no- ni 'u [u ke'.

3 Kee, nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yi le ni pi, -e mo, -Yusu 'yi -tonyiblo -he, -e -bi ba yru ti le, -e mo, Nyisua a -Hihiu 'yi 'u nyiblo a 'mu ke' -ni. Kee, -Yusu 'Kisu a yraanyo a -hihiu, no- ni 'u [u ke'. -Yusu a yraanyo a -hihiu a 'mu, no- ko -ti a 'win mo, -e mo, e di mo 'ni di, 'e mo [han-ti, e di ni. 'Ki e ni 'ne- 'klo ki.

4 'Na 'yonu -na, 'a mu -mo -bi, a mo Nyisua a 'yonu [ni, nyibli -mu', -u mo hwinwlon-hanyu, 'a -ha 'u [nu 'hru wlon, -koti Nyisua a -Hihiu, -e ni 'u 'a mu ke', e ni 'ki ki, 'e -hi 'u -hihiu -mu', -e ni 'u nyibli -mu', -u 'yi -Yusu -yi ke'.

5 Hwinwlon-hanyu a 'mu, u nu- -mo -bi, u mo 'klo ki a nyibli [ni. E no- nu [o, 'u hle 'klo ki a -tebli a -ti, 'ti-, 'klo ki a nyibli 'u pi [nu nua yi bu.

6 -A mu -mo -bi, -a mo Nyisua a 'yonu [ni. Nyiblo -bu, -e yi Nyisua, e pi -a mu nua yi bu. Kee, nyiblo -bu, -e 'yi Nyisua a 'yu 'pa-, e 'ni -pu [u li -a mu nua yi bu. De a 'mu, no- tve ne -a mo [o, 'bu mo, nyiblo 'bu ko Nyisua a -Hihiu -mu', -e tve -ti a -tee, -huu' 'bu ko -hihiu -mu', -e kee nyibli.

-Tebli a pepe -mu', Nyisua ni, 'ki 'li nvele 'kwli, e nii 'li [ti 'li

7 'Na ninatumupu -na, ba nuuve -ni, -e nu [o, 'ki 'li Nyisua -mo, 'ki nvele -hven 'li -wlu. 'Bu mo, nyiblo 'bu nve Nyisua ko nyibli 'hven-, de a 'mu, no- tve ne -a mu, -e mo, e mo Nyisua a 'yu [ni, ko, e yi Nyisua ni.

8 Nyiblo 'bu 'yi Nyisua ko nyibli 'hven- nve -ni, -e -bi nyiblo a 'mu, e 'yi Nyisua -yi. -A yi de a 'mu ni, -koti -tebli a pepe Nyisua ni, 'ki 'li nvele 'kwli, e nii 'li [ti 'li.

9 -Te -mu', Nyisua nu -a mu 'a nvele a toole, e no -bu: E ya -a mu 'a 'Yu ni -do yi, 'ki 'ne- 'klo ki, -e di [e nu, e 'mu -a mu 'klo yrayru, -e 'ye ni -we 'li -nyi.

10 -Te -mu', nvele a 'mu, e ni 'mu, e no-bu: E 'yi [bu, -ba mo yi-henyibli -mu', -ba nve Nyisva, kee, Nyisva, no- 'nyee 'hru, -e nve ne -a mu, 'e ya -a mu 'a 'Yu yi, -e di[e nu, e 'mu 'ku, [wi -cohlun* yi, v -pi, 'ki 'v Nyisva -mo', Nyisva 'mu -aan de 'kuku a -ti -mo -hru, e 'mu[v 'wuwla -ni.

11 'Na ninatumupu -na, -te Nyisva nu -aan nvele le, 'a -ti, -aan 'mumu, -a ko -ba nunve -ni -we.

12 Nyiblo [du 'yi -huan Nyisva ni 'ye, kee, 'bu mo, [ba nunve -ni, -e -bi -a ko Nyisva 'huen-, -a -mve ni, 'ti-, nvele -mu', -e -hon 'li[ti -mo, e ni -kvan, 'ki 'li -aan [wli ki.

13 E -nyi -a mu 'a -Hihiu* ni. De a 'mu, no- tve ne -a mu, -e mo, e ko -a mu 'huen-, -a -mve ni, -a 'wi nyiblo ni -do yi.

14 -Aan 'mumu, -aan 'yii 'ye[e ni, -e mo, -aan 'Bai Nyisva ya -a mu 'a 'Yu yi, -e di[e nu, e 'mu 'klo -bu a nyibli wa. -A yi nyibli le 'ni -lee -ni, -e mo, -ti a 'mu, e mo -ti a -tee [ni.

15 'Bu mo, nyiblo 'bu yi[ti ni hle, -e mo, -Yusu mo Nyisva a 'Yu [ni, -e -bi e ko Nyisva 'huen-, v -mve ni, 'v -he nyiblo ni -do.

16 -A mu -mo -bi, -a yi[e ni, [a kuo [ne [wlv yi, -e mo, Nyisva nve ne -a mu ni. -Tebli a pepe -mu', Nyisva ni, 'ki 'li nvele 'kwli, e nii 'li[ti 'li. Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu nve Nyisva ko nyibli 'huen-, -e -bi e ko Nyisva 'huen-, v -mve ni, 'v 'wi[ti nyiblo ni -do.

17 De -mu', -e tve ne -a mu, -e mo, -a nve Nyisva ni pepe, e no- mo: -Nyrwo -mu', -e ko 'yri Nyisva di 'v nyibli -bati le -puv -ni, -a 'yi 'li[ti 'li -we, -ba pie hvannu, -koti -te -Yusu ni 'mu, ke- -a ni 'mu, 'ki 'ne- -toto ki.

18 Nyisva bu nve ne -a mu pepe, no- -he 'li -a mu hvannu 'kwli. 'Bu mo, nyiblo 'bu yi hvannu ni pie, e 'wi yi, e pu[v [haan-ti, -e mo, -bati -we 'a kuklo -mo. 'Bu mo, nyiblo 'bu yi hvannu ni pie, e [hen 'nyre, -e mo, nvele -mu', -e -hon 'li Nyisva -mo, e 'ni nu[o li -kvan, 'ki 'li nyiblo a 'mu 'a [wlv ki.

19 Nyisva, no- mo yi-henyiblo, -e nve ne -a mu. No- ko -ti, [a nve Nyisva ko -tonyibli 'huen-.

20 'Bu mo, nyiblo 'bu pu le, -e mo, e nve Nyisva ni, 'ti- 'bu yraa ne 'a 'bio, -e -bi e

mo hulekonyo [ni, 'e 'yi Nyisva -nve -ni. 'Bu mo, nyiblo 'bu 'yi 'a 'bi -tonyiblo -mu', e yi 'ye -nve -ni, e 'yi 'li[ti 'li -we, bu hla[a, -e mo, Nyisva -mu', e 'ye ni 'ye, no- e -nve -ni.

21 Tete -mu', Nyisva -nyi -a mu, e no-bu: 'Bu mo, nyiblo 'bu nve Nyisva, -e -bi e ko bu nve ne 'a 'bio -we.

5

-A -ha 'v 'klo -bu 'a 'klikini-tebli 'hru wlon

1 Nyiblo 'bu ni 'v, 'bu kuo [ne [wlv yi, -e mo, -Yusu, no- mo Wanyo -mu', Nyisva pu la le, e di la ya, nyiblo a 'mu, e mo Nyisva a 'yu [ni. 'Bu mo, nyiblo 'bu nve 'yonu a 'bai -tee, e ko bu nve 'bai a 'mu a 'yonu -we.

2 'Bu mo, [ba nve Nyisva, e ko, [ba yi 'v 'a tete 'v ni [tui -ni, -e -bi -a yi[e ni, -e mo, -a nve Nyisva a 'yonu ni -tee.

3 'Bu mo, [ba nve Nyisva -tee, -e -bi e [hen 'nyre, -e mo, de -mu', e pu le -ba nu, -a di[e 'ni nu. De a 'mu, e pu le -ba nu, e 'yi 'mu -kla, 'ki 'v -a mu -mo,

4 -koti Nyisva a 'yonu a pepe, v ni 'kli ki, 'v -hi 'v 'klo -bu a 'klikini-tebli a pepe 'v. -Bi' -a di 'ki 'v 'klo -bu a 'klikini-tebli a 'hruwlon-hihia nu 'li? -A di -ha 'v[v 'hru wlon, -te -a kuo -Yusu 'Klivo [wlv yi a -ti.

5 Nyiblo [du 'yi 'li[ti 'li -we, bu -ha 'v 'klo -bu 'a 'klikini-tebli 'hru wlon, 'bu 'yi nyibli -bu 'pa-, -v kuo [ne [wlv yi, -e mo, -Yusu 'Klivo mo Nyisva a 'Yu [ni.

-Tebli -mu', -v tve ne -a mu, -e mo, -Yusu mo Nyisva a 'Yu [ni

6 -Yusu 'Klivo a [gbetu, e di 'ne- 'klo -bu ki ni, 'e bi 'li 'luponie -mo, 'e 'wla 'a -hlu bu, ti -mu' -ko 'yri e 'kvi la. E 'yi bu bi la 'li 'nie -mo ni -do 'pa-, kee, e 'wla 'a -hlu bu -we. Nyisva a -Hihiu* a 'mu, no- tve ne -a mo[o yi, -e mo, -ti a 'mu, e mo -ti a -tee [ni, -koti 'a -ne ti, -ti a -tee, no- e tve nyibli.

7 E mo [haan-ti, e ko yruule ni ta, -v tve ne -a mu, -e mo, -Yusu mo Nyisva a 'Yu [ni.

8 Yruule ni ta a 'mu, v nu- mo Nyisva a -Hihiu, ko 'nie ko -hlu. -Tebli ni ta a 'mu, de ni -do, no- v tve ne -a mu.

9 'Bu mo, nyibli 'bu 'ye de, 'bu yi 'a -ti ni hle, -e -bi -a p[ti [haan-ti. 'A -ti o, ba ko

'a yiyie, -ε μω, Nyɪsua -mω -bɪ, -tɪ ε hɛ, ε 'bua nɪ, 'ε -hi 'v -tonyibli a hɪhla-tɪ 'v. Nyɪsua a ɔgbetv, nɔ- hla -tebli nɪ ta a 'mυ a -tɪ, 'kɪ 'v 'a 'Yu a -ta'.

¹⁰ Nyiblo 'bυ kuo Nyɪsua a 'Yu ɔwlv yɪ, ε yiɔe nɪ, 'kɪ 'lɪ 'a dɪɔnv a ɔwlv kɪ, -ε μω, -tɪ a 'mυ, Nyɪsua -hla, ε μω -tɪ a -tɛɛ ɔnɪɔ. -Tɪ a 'mυ, Nyɪsua -hla, nyiblo 'bυ 'yɪɪ ɔhaan-tɪ -pυ, -ε -bɪ ε nɔ- hɛɔe, -ε μω, Nyɪsua mω hɪɛkɔnyɔ ɔnɪɔ, -kɔtɪ kɛ-ε pɪ, -ε μω, -tɪ Nyɪsua -hla, 'kɪ 'v 'a 'Yu a -ta', ε μω hɪ ɔnɪɔ.

¹¹ -Tɪ -bυ, Nyɪsua lee nɛ -a mυ, ε nɔ- bυ: Ε -nyɪ -a mυ 'kɔ yrayrv, -ε 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ. 'Kɪ ε naa 'lɪ 'a 'Yu 'lɪ, 'ε -nyɪ -a mυ 'kɔ yrayrv a 'mυ.

¹² Nyiblo -mυ', -ε yi Nyɪsua a 'Yu, nɔ- kɔ 'kɔ yrayrv a 'mυ. Nyiblo -mυ', -ε 'yɪ Nyɪsua a 'yυ -yi, ε 'yɪ 'kɔ yrayrv a 'mυ -kɔ.

-A kɔ 'kɔ yrayrv -mυ' nɪ, -ε 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ

¹³ -Tebli a pɛpɛ -bυ 'n 'crɪ nɛ 'a mυ -mω, 'a mυ -mυ', -v kuo Nyɪsua a 'Yu ɔwlv yɪ, -ε dɪɔe nu, a 'mυɔv yɪ -tɛɛ, -ε μω a kɔ 'kɔ yrayrv -mυ' nɪ, -ε 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ.

¹⁴ 'Bυ μω, ɔba 'mυɛ Nyɪsua yɛ, -ε -bɪ -a 'nɪ -pieɔe hvannv, -ε nuɔo, -a yiɔe nɪ, -ε μω, ɔba yɪɪ dɛ nɪ -hυɛ, ε dɪ -a mωɔ 'nɪ -nyɪ, 'bυ μω, dɛ a 'mυ -a -hυɛ, 'bυ μω 'a ɔwlv a kɪwɛɛnɛ.

¹⁵ -Tɛ -a yiɔe, -ε μω, 'a -nɛ dɛ, -a dɪɔe -hυa, ε dɪ -a mωɔ 'nɪ -nyɪ, 'a -tɪ, -a yiɔe nɪ -wɛ, -ε μω, dɛ -bυ, -a -hυɛɔe, ε -wɛɔe -aan -nyinyie -mω -dodo.

¹⁶ 'Bυ μω, nyiblo 'bυ 'yɛɔe, -ε μω, 'a 'dɪayɪ -bɪ, ε nɪ dɛ 'kuku, dɛ 'kuku a 'mυ, 'bυ 'yɪ 'kukvυ yɪ -blɛɛ -nɪ, -ε -bɪ ε nu -tɛɛ, 'kɪ bυ da Nyɪsua, 'kɪ 'v 'a 'dɪayɪ a 'mυ a -ta', -ε dɪɔe nu, Nyɪsua 'mυɔv nu, 'a 'dɪayɪ a 'mυ, ε 'mυ 'kɔ nɪ. Nyibli 'n ɔhɛn 'nyɛ, v nυ- mω nyibli -mυ', -v nu dɛ 'kuku -mυ', -ε 'yɪ 'kukvυ yɪ -blɛɛ -nɪ. Dɛ 'kuku nɪ 'v, 'ε blɛɛ 'kukvυ yɪ. Nyiblidv -mυ', -v nu dɛ 'kuku a 'mυ, 'n 'yɪ lɛ -pυ, ba da Nyɪsua 'waa -tɪ.

¹⁷ Yɪnyre-tebli a pɛpɛ, nyibli nɪ, ε μω dɛ 'kuku ɔnɪɔ, kɛɛ, ε kɔ -tebli -bɪ, 'ε nyɛ yɪ, 'kɪ 'v Nyɪsua 'yɛ, 'ε 'yɪ 'kukvυ yɪ -blɛɛ -nɪ.

¹⁸ -A yiɔe nɪ, -ε μω, Nyɪsua a 'yonv 'nɪ 'cibiɔe 'v dɛ 'kuku a nunuo, kɛɛ, Nyɪsua a

'Yu, nɔ- ɔtui ɔnv 'yie. 'A -tɪ, Satan 'yɪ 'lɪɪ 'lɪ -wɛ bυ nu ɔnv dɛ -hvan -mω.

¹⁹ -A yiɔe nɪ -wɛ, -ε μω, -a mυ μω Nyɪsua a 'yonv. Kɛɛ, 'kɔ a nyibli a pɛpɛ -bɪ -mυ', Satan, nɔ- kɔɔ ɔnv win kɪ.

²⁰ -A yiɔe nɪ dɛ, -ε μω, Nyɪsua a 'Yu dɪ 'nɛ- -tvtv kɪ nɪ, 'ε -nyɪ -a mυ ɔtɔ, 'kɪ -ba -yi Nyɪsua -mυ', -ε μω -tɛɛ a Nyɪsua. -Tɛɛ a Nyɪsua a 'mυ, ε kɔ -a mυ 'hυɛn-, -a -mυɛ nɪ. 'Kɪ ε naa 'lɪ 'a 'Yu -Yusu 'Kɪsv 'lɪ, 'ε nu dɛ a 'mυ. Ε nɔ- mω -tɛɛ a Nyɪsua. Nɔ- yɪ 'kɔ yrayrv, -ε 'yɛ nɪ -wɛ 'lɪ nyibli -nyɪ.

²¹ 'Na 'yonv -na, ba ɔtu 'aan dɪɔnv 'yie, 'kɪ 'v 'kuo a dɪda a -ta', kɔ, 'kɪ 'v -cɪ a kvkɔ a -ta'.

SAAN A 'HUEN A 'CRIEN ε 'cru la

1 'Mɔ -bu, -ε mɔ 'cɔε a ye'nanyɔ, 'mɔ -yɪ 'aan 'cɔε, ε kɔ 'a nyibli a pɛpɛ 'hɔen- -mɔ 'cru -nɪ. 'N nɔε nɛ 'a mɔ nɪ -tɛɛ. Ε 'yɪ 'mɔ nɪ -do 'pa-, 'n 'yɪ 'a mɔ -nɔε -nɪ. Nyibli a pɛpɛ -bu, -v yɪ Nyɪsɔa a -tɪ a -tɛɛ, v nɔε nɛ 'a mɔ nɪ -wɛ.

2 'N nɔε nɛ 'a mɔ nɪ, -kɔtɪ a kɔ 'mɔ 'hɔen-, -a yɪ Nyɪsɔa a -tɪ a -tɛɛ nɪ, 'kɪ 'lɪ -aan ɔwɪ kɪ, kɔ, ε 'mɔ 'lɪ -aan ɔwɪ kɪ 'cibi -nɪ 'a -nɛ tɪ.

3 -Aan 'Bai Nyɪsɔa kɔ 'a 'Yu -Yusu 'Kɪsɔ 'hɔen-, v di nu -a mɔ ɔhaandɛ -mɔ, kɔ, v 'mɔ -aan nyai yru, kɔ, v 'mɔ -a mɔ kɪbɔwɛɛnɛ -nyɪ. -A mɔ -mɔ', -v yɪ -tɪ a -tɛɛ ɔwien ɛ kɔε, 'tɪ-, -v nɔnɔε -nɪ, kɛ- ε di 'mɔ ɔti, 'kɪ 'v -a mɔ -mɔ.

-Ba nɔnɔε -nɪ

4 'N kɔ mɔ plɔ a bleelɛ dɪaktɪ, -tɛ 'n 'wɪn mɔ, -ε mɔ, 'aan 'cɔε a nyibli -bɪ, v nɛ -tɛɛ a 'hru. -Tɛ -aan 'Bai Nyɪsɔa pɔ ɛ, -ba nu -tɛblɪ a nunuɔ, kɛ- v nɪ 'a nunuɔ.

5 'A -tɪ ɔ, 'a mɔ 'cɔε a nyibli a pɛpɛ, dɛ 'n -hɔε ɔbɔ lee nɛ 'a mɔ, ε nɔ- mɔ -ba nɔnɔε -nɪ. Dɛ a 'mɔ, ε 'yɪ tetebɔ yrayrɔ 'pa-, a 'yɪ -hɔan nɪ 'wɪn. Ε mɔ tetebɔ ɔnɪɔ, a 'wɪn, kɔε la 'lɪ tɪ -mɔ' 'yri bɔ, -ε kɔ 'yri v ɔtuu la 'v -Yusu 'Kɪsɔ a -tɪ a hɪhla -wlu.

6 'Bɔ mɔ, ɔba nɔε Nyɪsɔa kɔ nyibli 'hɔen-, -ε -bɪ ε ɔhɛn 'nyrɛ, -a ɔtui 'v Nyɪsɔa a tete nɪ. -Tɪ -mɔ', a 'wɪn, kɔε la 'lɪ tɪ -mɔ' 'yri bɔ, -ε kɔ 'yri v ɔtu la 'v -Yusu 'Kɪsɔ a -tɪ a hɪhla -wlu, ε nɔ- mɔ, ba nɔnɔε -nɪ.

-Yusu 'Kɪsɔ a yraanyɔ

7 'N yɪ 'a mɔɔ 'nɪ -lee -nɪ, -kɔtɪ hɪɛkɔnyɔ -hɔɔhɔɪ, nɔ- 'hru 'nɛ- 'klɔ -bɔ kɪ. V 'yɪɔ kɪ -wɛn, -ε mɔ, -Yusu 'Kɪsɔ -hɛ -tonyiblo, 'ε di 'nɛ- 'klɔ kɪ. Nyiblo 'bɔ yɪ 'pɔplɛ ɛ nɪ nɪ, ε mɔ -Yusu 'Kɪsɔ a yraanyɔ ɔnɪɔ, -ε kɛɛ nyibli.

8 'A -tɪ, ba ɔtu 'aan dɪɔnɔ 'yie, -ε diɔe nu, -kɔan a pɛpɛ, a -nu, ε 'nɪ ɔha dadɔ' pa, kɛɛ, a 'mɔ ɔhaandɛ -mɔ' 'ye, Nyɪsɔa pɔ ɛ, ε di 'a mɔ -mɔ nu.

9 Ba kɔ 'a yiyie, 'bɔ mɔ, nyiblo 'bɔ 'yɛ nɪ na 'hru -mɔ', -Yusu 'Kɪsɔ tɔɔ nɛ -a mɔ,

kɛɛ, 'bɔ yɪ yɪ nɪ -bii -nɪ, 'bɔ yɪ -tɛblɪ -bɪ nɪ nɪ, nyiblodɔ a 'mɔ, ε 'yɪ Nyɪsɔa -yɪ. Kɛɛ, nyiblo 'bɔ nɪ 'v, 'hru -mɔ', -Yusu tɔɔ nɛ -a mɔ, 'bɔ yɪɔ nɪ nɛ 'a -nɛ tɪ, nyiblo a 'mɔ, nɔ- yɪ -aan 'Bai Nyɪsɔa, ε kɔ 'a 'Yu 'hɔen-.

10 'A -tɪ, 'n yɪ 'a mɔ 'nɪ -lee -nɪ, 'bɔ mɔ, nyiblo 'bɔ di 'lɪ 'a mɔ -mɔ, -tɛ -Yusu 'Kɪsɔ nɪ la tɔɔɛ, 'bɔ mɔ, 'bɔ 'yɛ nɪ nu tɔɔɛ ɛ, -ε -bɪ a 'nɪ 'blee 'lɪɔ kɔa, 'kɪ 'lɪ 'aan 'kayu bɔ, kɔ, ba hlɔɔ ɔnɛ -mɔ ɛ.

11 Nyibli -mɔ', -v 'yɛ nɪ diɔe -mɔ ɛ nɪ -hlɔɔ -nɪ, ε ɔhɛn 'nyrɛ, -ε mɔ, yɪnyrɛɛ a 'mɔ, nyiblo a 'mɔ, ε nɪ, ε kɔ ɔnɔ 'hɔen-, v pɛ nɪ.

Λɛ'boɔwin

12 'N kɔ -tɛblɪ -hɔɔhɔɪ ɔbɔ lee nɛ 'a mɔ, kɛɛ, 'nɪ -hɔaɔa lɪ ɔbɔ hlaa 'nɛɔε 'cruen -bɔ 'kwɪ, -ε nuɔ, 'n -hɔε ɔbɔ di 'lɪ 'a mɔ -mɔ, -ε diɔe nu, -a 'mɔ yɪ bɔ -nɪnɪ -nɪ, -a 'mɔɔ hla, -aan dɔdɔ 'mɔ ɔɛ.

13 'Aan 'bio 'cɔε a nyibli -bɔ, -v nɪ 'nɛ-, v 'beti 'a mɔ.

SAAN A TA A 'CRIEN ε 'cru la

¹ 'Mɔ -bu, -ε mɔ 'cɔε a ye'nanyɔ, 'mɔ -yi -mɔ mɔ 'cru -ni, -mɔ Gayusi, -ε mɔ 'na □wɔ a nunatumu, 'n -nɔε -ni -tεε.

² 'Na nunatumu, 'n de Nyɔsɔ, -ε di□e nu, -tebli a pepe 'mɔ -mɔ wen, kɔ, -na 'hɔi 'mɔ -tεε nu -wε. 'N yi□e ni, -ε mɔ, -na □wɔ nu -tεε, 'kɔ 'v Nyɔsɔ a 'hru wɔn.

U pi Gayusi 'nyre le

³ -Yusu a nyibli -mɔ', -v -hɔen 'li -mɔ -mɔ le, -v yi 'nε- le di, v hle□e ni, -ε mɔ, □cibi 'v, □ni nε -tεε a 'hru. De a 'mɔ, ε nii 'mɔ dɔdɔ diaki. 'N yi□e ni, -ε mɔ, ke-ni□e le.

⁴ 'Bɔ mɔ, 'ni yi ni 'wɔn, -ε mɔ, 'na 'yonu nε 'hru a -tεε, ε mɔ de □niɔ, -ε nii 'mɔ dɔdɔ diaki, 'ε -hi 'v 'a -nε □dedede 'v.

⁵ 'Na nunatumu, -mɔ nyiblo □niɔ, -ε ni Nyɔsɔ a -kɔan -tεε, -kɔti -Yusu a nyibli -mɔ', -v -hɔen 'li 'waa 'blɔgbɔ kle, -v hle Nyɔsɔ a -ti, -yi □nu 'ni -hεε -ni diaki.

⁶ Nyibli a 'mɔ, -yi -hεε -ni, 'bɔ yi 'li ni di, -Yusu a nyibli -bɔ, v -ni 'nε-, v yi □nu 'ni -lee -ni, -ε mɔ, -nɔε □nu ni diaki. 'N nyεε -mɔ le, 'cibi 'v -bɔ -hεε □nu, -ε di□e nu, v 'mɔ 'waa 'dagba 'lu -mɔ gba -tεε. -Hεε □nu, □wɔ yi, -te Nyɔsɔ ni 'a -hɔhɔa.

⁷ 'Dagbɔ -mɔ', v mi le, -Yusu 'Kɔsɔ a -kɔan v mi nu mɔ. U 'yi□i kɔ -wen, 'kɔ nyibli -mɔ', -v 'yi Nyɔsɔ -yi, bɔ -hεε □nu.

⁸ 'A -ti, -a mɔ -bɔ, -v mɔ -Yusu a nyibli, -a kɔ -ba -hεε nyiblidɔ a 'mɔ, -ε di□e nu, -a 'mɔ □nu kɔ bi, Nyɔsɔ a -kɔan a 'mɔ, v ni, v kɔ -a mɔ 'hɔen-, -a 'mɔ□v nu, -ti a -tεε -mɔ', -ε -hɔn 'li Nyɔsɔ -mɔ, ε 'mɔ bɔ 'hεen -ni.

Diotrefɔ kɔ Demetriusi 'hɔen- a -ti

⁹ 'N 'cru 'cɔε -mɔ, kεε, nyiblo -mɔ', -ε mɔ Diotrefɔ, -ti -bɔ 'n -hla, ε 'ni -hɔa□a li bɔ pɔ□v nɔa yi bɔ. 'A 'lule-hihie a pepe, nɔ- mɔ bɔ nu 'cɔε a nyiblogbagbɔde.

¹⁰ 'Bɔ mɔ, 'ni di 'li, yɔnyre-tebli -mɔ', ε ni, 'n di 'a -ti 'ni hla, 'kɔ 'v nyibli a -pepe ye', -kɔti ε yi nyre 'na 'nyre yi diaki. ε 'yi de ni -do a 'mɔ 'pa-, ε 'ni -nu□o li□i. -Yusu a nyibli, -v mɔ 'dagbɔ, 'bɔ mu 'li□i -mɔ, ε

'ni 'ble□e li □nu kɔa, nyibli -bɔ 'bɔ -hɔε bɔ 'ble wen □nu kɔa, ε 'ni -hɔa□a li □nu mε le, v 'ni -nu□o li□i, 'ε ble □nu le, 'kɔ 'li 'cɔε bɔ.

¹¹ 'Na nunatumu, □ni 'kɔε 'li nyibli a nunukɔ -hɔan □wien le, kεε, □haannyibli a nunukɔ, nɔ- -bɔ kɔε □wien le. Nyiblo -mɔ', -ε 'cibi 'v □haande a nunuo, ε nɔ- mɔ Nyɔsɔ a 'yu. Kεε, nyiblo -mɔ', -ε 'cibi 'v yɔnyre-tebli a nunuo, ε nɔ- -mɔ -bɔ, ε 'ye Nyɔsɔ ni yi.

¹² Nyiblo -mɔ', -ε mɔ Demetriusi, nyibli a pepe hle 'a □haan-ti. 'A 'yrinaabɔ 'sii 'v yi -tεε, 'ε tɔε nyibli -ti a -tεε, -ε -hɔn 'li Nyɔsɔ -mɔ. -Aan 'mumu, -a wen□e kɔ, -ε mɔ, ε mɔ □haannyiblo □niɔ. 'Bɔ -yi□e ni, -ε mɔ, -ti -bɔ, -a -hle, ε mɔ -ti a -tεε □niɔ.

Le'bcɔwin

¹³ 'N kɔ -tebli -hɔhɔv □bɔ lee nε 'a mɔ, kεε, 'ni -hɔa□a li □bɔ hlaa 'nε□ε 'cruen -bɔ 'kwli.

¹⁴ 'N -hɔε□e ni, 'kɔ ti gbi 'kwli, □bɔ di wen 'li -mɔ -mɔ, -a 'mɔ yi bɔ -nɔnɔ -ni, -a 'mɔ□v hla.

¹⁵ Kɔbɔwεenle 'kɔ 'v -mɔ -mɔ. -Na nunatumupɔ a pepe, -v ni 'nε-, v 'beti -mɔ. -Aan nunatumupɔ a pepe, 'a -nε nyiblo 'bɔ ni 'v, -a 'beti□e.

JUDI A 'CRIEN ε 'cru la

¹ 'Mɔ Judɪ ɲɪɔ, -ε mɔ Saki a 'diayɪ, 'mɔ -yɪ 'crien -bɔ 'cru. 'Mɔ -Yusu 'Kɪsɔ a -kɔannunɔɔ ɲɪɔ. 'A mɔ nyibli -mɔ', -aan 'Bai Nyɪsɔa nɔɛ -nɪ, 'a mɔ 'n yɪ -mɔ 'cru -nɪ, 'a mɔ -mɔ', ε -da, 'kɪ ba -hɛ 'a nyibli. 'Kɪ ε nɛɛ 'lɪ -Yusu 'Kɪsɔ 'lɪ, 'ε ɲɪɔ 'a mɔ 'yie.

² Nyɪsɔa bɔ nu 'a mɔ ɲhaandɛ -mɔ, ε kɔ, bɔ -nyɪ 'a mɔ kɪbɔwɛɛnɛ, kɔ bɔ nuɲɔ, 'a nɔɛɛ bɔ nɪ 'lɪ 'aan ɲwɪ kɪ. ɲHaan-tebɪ a 'mɔ, bɔ bii kɛ, 'kɪ 'ɔ 'a mɔ -mɔ.

*Nyibli -mɔ', -ɔ tɔɛ hitɔɔɛ
(2 Piɛɪ 2.1-17)*

³ 'Na nɪnatumupɔ -na, 'n -hɔɛ mɔɲɔɔ nɪ diaki, 'kɪ ɲbɔ 'cru mɔ 'a mɔ -mɔ, -ε diɲɛ nu, -tɛ Nyɪsɔa nu -aan pɛpɛ a wɔwa, 'mɔ 'a mɔɲɔɔ kɛ -hihiɔ -nɪ. Kɛɛ, 'n 'yɛ 'kɪɲɪ nɪ, -ε mɔ, ε nɔɔ 'ɔ lɛ, 'kɪ ɲbɔ 'cru 'a mɔ -mɔ, 'mɔ 'a mɔ -lee -nɪ, -ε mɔ, ba ɲtu 'ɔ 'kɪ, Nyɪsɔa a ɲhaantitɛ -mɔ', a kuo ɲwɪ yɪ, ε nɔ- ba 'tɛ ba 'ble kɔa. Bɔ bi 'lɪ 'a mɔ 'kwɪ, -ε mɔ, Nyɪsɔa, nɔ- -nyɪ 'a ɲhaantitɛ a 'mɔ 'a nyibli. ɲHaantitɛ a 'mɔ, ε 'nɪ 'cɪɪɲɪ lɪ -nɪ 'kɔ -mɔ 'kɔ.

⁴ 'N hɛɲɛ nɪ, -kɔtɪ hitɔɔnyɔ -mɔ', -ɔ 'yɛ nɪ ɲtuu 'ɔ Nyɪsɔa 'ɔ, ɔ nɔ- pa 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, 'kɪ 'lɪ -huhlike 'kwɪ, 'ɔ ɲmɔɛɲɛ lɛ, 'kɪ bɔ 'cɪɪ -tɪ -mɔ', -ε hɛɲɛ, -ε mɔ, Nyɪsɔa nɪ -a mɔ ɲhaandɛ -mɔ, 'kɪ 'lɪ dadɔ 'kwɪ, 'ε 'wɔwɛ -aan dɛ 'kuku. ɔ nɔ- -mɔ -bɪ, ɔ wɛn 'nɪ, Nyɪsɔa yɪ -nyɪ -a mɔ 'hru, 'kɪ -ba nu 'a -nɛ dɛ -hɔan ɲdɔ, -a -hɔɛ. ɔ 'nɪ -hɔaɲa lɪ -Yusu 'Kɪsɔ, -ε mɔ -aan Tɔɔnyɔ nɪ -do, 'tɪ- ε mɔ -aan Kɔkɔnyɔ. Tɪ -hi la a tɪ 'yri, ɔ 'cru laɲa nɪ, 'kɪ 'lɪ Nyɪsɔa a 'crien 'kwɪ, -ε mɔ, Nyɪsɔa a -bati di nyibliɔ a 'mɔ 'nɪ kɔ.

⁵ ɲHan-tɪ ɲhɔn, 'a yɪ -tebɪ -bɔ, -kɔtɪ 'n mi 'a mɔ lee mɔ, kɛɛ, 'n -hɔɛ ɲbɔ pɔ 'lɪ 'a mɔɲɔɔ 'kwɪ lɛ. Tɪ -hi la a tɪ 'yri, Nyɪsɔa wa la 'a dakɔ Yisraɛkɔɛ nɪ, 'ε -ha 'lɪ ɲnu Esipɔblɔgba 'kwɪ. -Tɛ dɛ a 'mɔ, ε -hi, -ε -bɪ ε 'la nyibli -mɔ', 'kɪ 'lɪ ɲnu 'nyɪ, -ɔ 'yɪ laɲa ɲwɪ yɪ -kuo -nɪ.

⁶ 'Ya 'ɔ 'lu de, Nyɪsɔa a lɛlenyɔ -mɔ', -ɔ 'yɛ nɪ ɲtuu la 'ɔ Nyɪsɔa 'ɔ, 'waa -tɪ bɔ bi

'lɪ 'a mɔ 'kwɪ. 'Kɪ -bɔ, Nyɪsɔa -nyɪ ɲnu, ɔ 'yɪ 'kɪ a 'mɔ -kɔan 'yri -nuu -nɪ, 'ɔ 'du 'kɪ -bɪ yɛ', bɔnɪɛ -bɔ, Nyɪsɔa -nyɪ la ɲnu, ɔ hie 'ɔɲɔ bɔ. Dɛ a 'mɔ 'a -tɪ, Nyɪsɔa kɔ ɲnu nɪ, 'ε pɔ ɲnu 'cɪn, 'ε gba 'lɪ ɲnu halɔ 'nyɪ, 'ɔ ɲtɪ 'lɪ ɲnu 'yie. 'Kɪ ɔ di 'lɪ bɔ nɪ, ε 'mɔɲɔ gba -gbagba, -nyɔwɔ gbagbɔ -mɔ', -ε kɔ 'kwɪ, ε di 'ɔ nyibli -bati lɛ -pɔɔ -nɪ, ε 'mɔ 'ɔ nyre.

⁷ 'Ya 'ɔ 'lu de, 'du -bɔ, -ɔ mɔ Sodɔmɔ kɔ Gomɔɪ, 'waa -tɪ bɔ bi 'lɪ 'a mɔ 'kwɪ, kɔ 'du -bɪ -mɔ', -ɔ 'mɔɛ la ɲnu yɛ. 'Du a 'mɔ a nyibli nɪ la 'lawɪdɛ, 'ɔ nɪ la yɪnyre-tebɪ a pɛpɛ -mɔ', -tonyibɔ 'yɪ yɪ -blɛɛ -nɪ bɔ nu. Na -mɔ', -ε 'yɛ nɪ jɛ, nɔ- kɔ 'nyɪ Nyɪsɔa pɔ 'lɪ ɲnu 'lɪ. Dɛ a 'mɔ, nɔ- tɔɛ ɲnɛ nyibli -tebɪ -mɔ', -ε di 'ɔ nyre, 'kɪ 'ɔ nyibli -mɔ', -ɔ nɪ -tebɪɔ a 'mɔ -mɔ'.

⁸ Hitɔɔnyɔ -nɪ wɛn, -ɔ pa 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, yɪnyre-tebɪ nɪ -do a 'mɔ, nɔ- ɔ nɪ. Yanie -mɔ', ɔ 'yɛ, ε nuɲɔ nɪ, 'ɔ nɪ 'lawɪdɛ. ɔ 'nɪ -hɔaɲa lɪɲɪ, 'kɪ Nyɪsɔa bɔ kɔɔ ɲnu win kɪ, 'tɪ-, Nyɪsɔa a lɛlenyɔ -mɔ', -ɔ kɔ -tɪ a 'yɪ'ɔɔɔ, ɔ -hɛ ɲnu 'yri.

⁹ Nyɪsɔa a lɛlenyɔ gbagbɔ -mɔ', -ε mɔ Misɛɪ, 'a 'mumu, ε 'yɪ Satan 'yri lɛ -ha. Tɪ -mɔ', -ε kɔ 'yri Misɛɪ a 'mɔ, ε kɔ Satan 'hɔɛn-, ɔ -wɛɛn la Moise a 'hɔɪ kɪ, ε 'yɪ la Satan 'yri lɛ -ha, kɛɛ, kɛ- ε pɔɲɔ yɪ: «Kɔkɔnyɔ a yɔ bɔ kɔ -mɔ.»

¹⁰ Hitɔɔnyɔ a 'mɔ, ɔ nɔ- -mɔ -bɪ, -tebɪ -mɔ', ɔ 'yɛ nɪ yru' lɛ, ε nɔ- ɔ -hɛ 'yri lɛ. ɔ 'wɪɲɪ 'wan 'kwɪ a mamɔ yɪ, 'ɔ 'yɪ ɲhaan'lɛɛ-hihie -kɔ. -Tebɪ -mɔ', -ε yɪ 'waa pɔ -blee -nɪ, nɔ- ɔ yɪ nɛɛ. -Tebɪ a 'mɔ, ɔ nɪ, ε yɪ nyre 'waa 'kɔ yɪ.

¹¹ 'Jɔ 'kɪ 'ɔ ɲnu -mɔ, -kɔtɪ nyibɔ, -ε mɔ Adamɔ a 'yɪ Kaɛn, -ε yɔa la 'a 'diayɪ, 'tɪ- -ε 'la laɲa, nɔ- kɔ nunɪmɪ ɔ yɪ ɲwien lɛ kɔɛ; 'ɔ yɪ kɔɛ nyibɔ -mɔ', -ε mɔ Balamɔ ɲwien lɛ -wɛ, 'ɔ nɪ 'cɛɲmɪ lɛ, -ε diɲɛ nu, ɔ 'mɔ 'wɪyɛ 'yɛ, ɲwɪ yɪ, -tɛ Balamɔ a 'mɔ, ε nɪ laɲa, 'ε nyre la Nyɪsɔa yɪ bɔ, ɲwɪ yɪ nyibɔ -mɔ', -ε mɔ Kole. ε nɔ- kɔ -tɪ 'ɔ 'kɔkɔ lɛ, ɲwɪ yɪ Kole a 'mumu.

¹² Hitɔɔnyɔ a 'mɔ, ɔ kɔ 'a mɔ 'hɔɛn-, 'ba yɪ 'ɔ -tɛ nɪ -do dɛ nɪ -dii -nɪ, ɔ kɔ bɔ nu nɛ 'a mɔ -tɔɪ, 'ɔ yɪ 'yɪ lɛ -bibi -nɪ, 'ɔ 'nɛ nɔ. ɔ nɪ -do a -tɪ ɔ yɪ 'lu -mɔ lɛ -hie, ε mɔ, -tɔɪ 'nɪ -nuɲɔ lɪ ɲnu. ɔ 'wɪɲɪ 'nɪnɪmɪ yɪ, pɛpɛ -gbɛ 'lɪ ε yɛ 'lɪ, -ɔ 'yɛ nɪ di. ɔ 'wɪɲɪ tɪ -mɔ'

yi -we, -v 'ye ni tu 'kui, 'ye □bu v nyre 'v tutuv a ti 'yri, 'v 'w□i tidv -mv' yi, -v k□ 'muv v -ha -wlu le, 'ti- -v 'kv pepe.

13 U 'w□i 'yru a 'dvi gbagbi -mv' yi, pepe □gbie le. 'Waa de 'kuku, e 'w□i kveti yi, 'yiyinie hie bu. U 'w□i nyahro yi, -e 'ye ni 'hru v -te ni -do le. Nyisva -we -tu -m□, 'k□ 'v □nv -m□, 'k□ 'l□ halo dugbo 'ny□. 'K□ v di 'l□ bu ni, -te 'klo te yi bu.

14 Ti -hi la a ti 'yri, nyiblo -mv', -e k□ 'nyre m□ Hen□ki, -e m□ Adamv a 'yonv ni □hlon'hven a 'yu, ke- e -pv, 'k□ 'v nyiblidv a 'mv a -ta', -e m□: «Ba 'ye ke, K□k□ny□ 'bu yi ni di, e di ya leleny v -h□h□,»

15 nyibli a pepe -bv, -v ni 'ne- 'klo k□, e 'mv □nv -bati le -pv -ni. Nyibli a pepe -mv', -v 'yi Nyisva -yi, 'a -bati di □nv 'ni klo, yinyre-tebli a pepe -mv', v nu Nyisva -m□, e k□ yinyrewin, v pv□v yre a -ti.»

16 U nv- k□ -ti Hen□ki a 'mv, 'e nu 'a h□hla le. Nyiblidv a 'mv, 'a -ne ti, v yi 'pople wlon le. U 'yi -hvan plo a bleele ni kvē yruyru. Yinyre-tebli a pepe, 'waa □wli -hve, e n□- v ni, 'v p□ 'waa d□nv a -pli, k□, 'v yi 'l□ nyibli le 'tue -ni, 'v kee □nv, -e di□e nu, de -mv', 'waa □wli -hve, nyibli a 'mv, v 'mv□v nu.

Te -Yusu a nyibli k□ bv nu nina

17 'Na ninatumupv -na, -ti -mv', -aan K□k□ny□ -Yusu 'Kl□sv a -m□nanyv* lee la 'a mv, -e di 'lu -m□ mu, bu bi 'l□ 'a mv 'kwli.

18 Ke- v p□ la, -e m□, le'booti 'yri, 'ti- 'klo a 'v-h□nti 'mv 'v nyre m□ mu, 'a mv -bv, -v m□ -Yusu a nyibli, e di k□ nyibli, v 'mv 'a mv 'caa -ni. U nv- -m□ -bi, v 'yi Nyisva -yi. Yinyre-tebli -mv', 'waa □wli -hve, e n□- v ni.

19 E m□ □haan-ti □n□, v nv- □gle nyibli. 'Klo -bv k□ a -tebli, n□- k□□ □nv win k□. Nyisva a -Hihiu* 'yi 'v □nv ke' -ni.

20 'Na ninatumupv -na, 'a mv -m□ -bi, ba □tu 'v 'kl□, -e di□e nu, a 'mv -h□h□e -ni, k□, a 'mv 'aan d□nv -ha pepe, a 'mv Nyisva a □haantitie -mv', -e -h□n 'l□i -m□ □wlv yi -kuo -ni, 'aan □wlv a yikuole a 'mv, e 'mv kle -bii -ni. Ba da Nyisva, 'k□ 'l□ 'a -Hihiu a 'kl□ 'kwli.

21 'Aan 'yrinaabv bu 'sii 'v yi, -e di□e nu, a 'mv□v yi 'a -ne ti, -e m□, Nyisva nve ne 'a mv ni. Ba -ple ti -mv', -e k□ 'yri -aan K□k□ny□ -Yusu 'Kl□sv di 'v 'a mv 'klo

yrayrv -e 'ye ni -we 'l□, -nyii -ni, -e nu□o, e k□ -aan nyai.

22 Nyibli -mv', -v k□ □wlv a yikuole, -e 'yi bu -ku -tee, ba yru 'waa nyai.

23 Nyibli -bi a nunuklo di□e 'ni nu, Nyisva a -bati 'mv □nv klo. A k□ ba wa □nv, -e di□e nu, v 'ni -ha 'l□ na -mv' 'ny□ bi, -e 'ye ni jre 'klo -m□ 'klo. -U -bi ni 'v, -v k□ nyai a k□ ba yru, kee, ba □tu 'aan d□nv 'yie -we, -e di□e nu, a 'ni -ha 'l□ 'waa de 'kuku 'ny□ bi.

Nyisva, n□- ni 'v 'a -ne □dedede 'lu yi

24 Ba di 'l□ -ba pv Nyisva 'nyre le. E n□- k□ 'kl□, 'k□ bu □tu 'a mv 'yie, -e di□e nu, a 'ni □ha 'v 'a 'hru wlon -h□n. N□- di 'v 'a mv yi 'sii -ni, 'k□ 'v 'a d□nv ye', e 'mv 'a mv gba, a 'mv 'l□ 'a -ti a 'yi'bvba 'kwli ni, 'a 'mv d□dv nu.

25 Ba di 'l□ -ba pv Nyisva 'nyre le. E ni -do, e n□- m□ Nyisva. E n□- naa 'l□ -aan K□k□ny□ -Yusu 'Kl□sv 'l□, 'e wa -a mv. Nyibli a pepe bu -nyi□e -ti a 'yi'bvba, e k□, bu pv□v 'nyre le. N□- -bv k□□ ne -a mv win k□. 'A 'kl□ 'ni -we□e 'l□. Ke- e □ti 'mv, kvē la 'l□ bu, -bv di -didi, -bv ye -nyr□w□ -bv k□. E k□, ke- e di 'mv □ti, -te 'klo te yi bu. Ke- e ni 'mv.

Saan a 'LIL'E'YEECRIEN

-Te Saan nu -tebli 'a 'yiye, 'ki 'li 'lile'yiye 'kwli, e no- e ne -mo le

1 'Crien -bu, 'lile'yee-tebli -mu', -Yusu 'Klisu too Nyisua a -kvannunyibli, e no-ko -ti e hle. Nyisua lee -Yusu a 'mu nu, 'ki bu too nnu, -e di'e nu, u 'mu -tebli -mu' yi, -e 'tie mii 'lu -mo. E no- nu, -Yusu 'Klisu 'e te 'ne- 'a lelenyo 'mo, Saan, -e mo 'a -kvannunyo -mo, 'e too 'mu -tebli a 'mu.

2 -Tebli a pepe a 'mu, Nyisua a lelenyo too 'mu, ko, 'n 'ye, 'n yu nyibli 'ni -lee -ni. E 'wi yi, 'n hle ni, 'ki 'u nyibli yi, -e mo, e mo han-ti ni, -tebli a 'mu, e mo Nyisua a win ni, 'ti- -Yusu 'Klisu, no-tue ne nyibli, -e mo, -tebli a pepe a 'mu, e mo -ti a -tee ni.

3 Plo a bleele, 'ki 'u nyiblo -mu' -mo, -e di 'crien -bu -hre, 'ki 'u nyibli ye'. 'Ki 'crien -bu, 'a win -hven 'li Nyisua wlon. Plo a bleele -we, 'ki 'u nyibli -mu' -mo, -u pi win a 'mu nua yi bu, 'ti- -u 'tui 'u 'u. Ba ko 'a yiyie, -e mo, ti -mu', -e ko 'yri -tebli a 'mu, e di 'u 'lu -mo -muu -ni, e yi -mo -hlo.

'Cue ni hlon'hven a nyibli, nu- Saan gbe 'betile yi

4 'Mo Saan, 'mo -yi 'crien -bu 'cri. 'Cue ni hlon'hven -mu', -u ni 'li Asibugba 'kwli, u nu- ko nyibli 'n yi -mo 'cri -ni. Nyisua bu nu 'a mu haande -mo, e ko, bu -nyi 'a mu kibweenle. 'Ti- 'klo 'mu la -wlu tu, e ni la 'klo, e ni -do a 'mu, e no- 'tie ni 'klo, ko, e no- di di de. Nyisua a -Hihiu ni hlon'hven -mu', bu nu 'a mu haande -mo, bu -nyi 'a mu kibweenle. U nu- ni 'u Nyisua a bodigbata ye'.

5 E ko, -Yusu 'Klisu -mu', -e hle -ti a -tee, nyibli -we 'li bu kuo wlu yi, bu nu 'a mu haande -mo, ko, bu -nyi 'a mu kibweenle. E no- mo yi-henyiblo, Nyisua -ha 'li 'kukunyibli 'nyi, e -ha 'klo. E no- ni 'u 'klo -bu, 'a 'blugbinaanyu a pepe 'lu yi.

E nve ne -a mu ni, 'e 'ku, 'ki 'u -aan -ta'. 'A -hlu, no- e -nu, 'e gble -a mu, 'ki 'u de 'kuku -mo'.

6 E no- nu -a mu 'a dako -mo', 'e mo dako a 'mu, 'a naanyo, 'e nu o -we, a -he -cohlpinyu*, 'ki 'u 'a 'Ba Nyisua ye'. E no- -ti a 'yi'buuba ble yi, -te 'klo te yi bu, e ko 'kl a kinu 'hven-. Ke- bu ni 'mu.

7 Ba ta 'u le, 'ki 'li 'nunmu 'nyi, e di 'li -naa -ni, e 'mu di. 'A -ne nyiblo du di'e 'ni 'ye, e ko, nyibli -mu', -u nu 'di, -u wa 'a mu'ji ke, u di'e 'ni 'ye -we. Dako a pepe, -u ni 'ne- -tutu ki, u di ni nyai le, 'a -ti. E mo han-ti, ke- e di 'mu ti.

8 Kukonyo Nyisua, -e ni 'kl ki, ke- e pi: «'Mo tu 'a -ne dedede -wlu. 'Mo ni -do a 'mu, 'mo -di 'a -ne dedede 'lu -yra.» Nyisua a 'mu, e no- ni 'kl ki, 'e -hi 'u 'a -ne dedede 'u. E ni la 'klo, 'ti- 'klo 'e tu -wlu, ko, e ni -do a 'mu, e no- 'tie ni 'klo, e ko, e no- di di.

-Te Saan ye -Yusu, 'ki 'li 'lile'yiye 'kwli

9 'Mo -mo 'aan 'diyi Saan, 'mo -yi 'crien -bu 'cri. A ko 'mu 'hven-, -a bibi 'yi le, -a ko -Yusu 'Klisu 'hven-, a -mu. E no- nu, a ko 'mu 'hven-, a yi hventu ni -do 'ye, -aan pepe, a ko wlu a 'li, 'ti- -aan pepe, -Yusu a gbetu, no- ko ne -a mu win ki. E ko la -nyrowo du, nyibli du, 'u klo la 'mu, 'u gba la 'li 'mu 'nidugbo, -e ko 'nyre -mo Patimosi ki. U wen 'ni, 'n nu de, -e nyre yi, -te 'n hle Nyisua a -ti, 'ti- 'ni pi le, -e mo, -Yusu, no- tue ne -a mu -ti a -tee.

10 -Nyrowo du, Nyisua a -Hihiu* 'e ko la 'mu win ki pepe. -Nyrowo a 'mu, e mo la -wuwle-nyrowo* ni la; e no- ko 'kwli 'n 'wun 'li win, 'e -hven 'li 'mu ke'. Win a 'mu, e yi la 'ni 'wli, -wen -jamu a win,

11 e wen: «De -mu', -yi 'ye, 'du 'crien ye', -bu 'cri, -bu gba 'cve ni hlon'hven -mu', 'a nyibli yi, -u ni 'li Efesido 'kwli, ko Simido, ko Pegamudo, ko Tiatido, ko Sadesido, ko Filadefido, ko Laodisedo 'hven- 'kwli.»

12 -Te 'n 'win, -e -bu 'n hian -mo, -e di'e nu, 'mu nyiblo a 'mu 'ye, -e yi 'li 'mu -mo -hlee -ni. -Te 'n hian -mo, -e -bu 'n 'ye 'napitio ni hlon'hven, u nu -gulu, u -nu.

13 'Ki 'li 'napitio a 'mu 'nyi, de 'n 'yee 'li, e 'wi -tonyiblo yi, 'e pu wlawlu blubu, 'e mu -gulubetiye -gbatu' bu,

14 'a 'lu 'e 'ple -puo, 'a 'yii 'u 'wi na-huhli yi,

15 'a bui 'u 'wɔŋɪ 'plɪde yɪ, u pu 'lɪ 'tɔ, -ɛ ŋhlu -gbɔgbɔ; 'a win yɪ 'nɪ 'wli, -wen 'nie gbagbu a -gli, -ɛ yɪ 'plu a win.

16 Nyahroyɔ nɪ ŋhlon'hɛn, ɛ nɔ- ɛ 'ble kva, 'kɪ 'lɪ 'a diidɛdabɔ 'kwli. -Hɔtɪphɛn, nɔ- -hɛn 'lɪŋɪ wlon, 'a yigbakla 'ɛ yɪ wlin, -wen 'mahɪnyɔ.

17 -Tɛ 'n 'yeŋe, -ɛ -bɪ 'n bi ŋhlon, 'kɪ 'uɔɔ ye', ŋwɪ yɪ, -tɛ 'n 'yɛ nɪ 'kɔ wɛn, 'ɛ pu 'mɔ 'a diidɛdabɔ kɪ bu, ɛ wɛn: «ŋNɪ 'pie 'lɪ huannɔ. 'Mɔ ŋtu 'a -nɛ ŋdedede -wlu. 'Mɔ nɪ -do a 'mɔ, 'mɔ -di 'a -nɛ ŋdedede 'lu -yra.

18 'Mɔ -mɔ nyiblo -mɔ', -ɛ 'tɪɛ di 'klo nɪ. 'N 'kɔ la nɪ, kɛɛ 'n -hɔn 'lɪ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ nɪ, 'nɪ 'hrɪ 'klo. 'N 'tɪɛ di 'klo nɪ, -tɛ 'klo tɛ yɪ bu. 'N kɔɔ 'kɔkɔɔ win kɪ, kɔ 'kuɔpu a 'bli 'hɛn-.

19 'A -tɪ, dɛ -mɔ', -yɪ 'ye, 'crɪŋɪ. 'Crɪ -tɛbli -mɔ', -ɛ mi 'kɪ 'lu -mɔ, kɔ -tɛbli -mɔ', -ɛ di 'lu -mɔ mu.

20 Nyahroyɔ nɪ ŋhlon'hɛn kɔ -gɔlɔnapɪtɪo nɪ ŋhlon'hɛn -bu 'hɛn-, -yɪ 'lɪ 'na diidɛdabɔ 'kwli 'yee -nɪ, ŋbu lee -mɔ, dɛ u ŋhɛn 'nyɛ. Nyahroyɔ nɪ ŋhlon'hɛn -bu, ɛ ŋhɛn 'nyɛ Nyɪsua a lɛlenyɔ nɪ ŋhlon'hɛn -mɔ', -u ŋtui 'cɔɛ nɪ ŋhlon'hɛn a 'mɔ 'yie. 'Napɪtɪo nɪ ŋhlon'hɛn -bu, 'cɔɛ nɪ ŋhlon'hɛn a 'mɔ, ɛ nɔ- ɛ ŋhɛn 'nyɛ.»

2

Titie -mɔ', -Yusu pu Efɛsɪdɔ a 'cɔɛnyibli

1 (Nyiblo a 'mɔ, ɛ nɔ- yɪ 'mɔ -lee -nɪ de, ɛ wɛn:) «Lɛlenyɔ -mɔ', -ɛ ŋtui Efɛsɪdɔ a 'cɔɛnyibli 'yie, 'crɪ ŋnɛ -mɔ: 'Kɪ titie -bu, ɛ -hɛn 'lɪ nyiblo -mɔ' wlon, -ɛ 'ble nyahroyɔ nɪ ŋhlon'hɛn kva, 'kɪ 'lɪ 'a diidɛdabɔ 'kwli, kɔ, -ɛ nɛɛ 'lɪ -gɔlɔnapɪtɪo nɪ ŋhlon'hɛn -mɔ' 'nyɪ.

2 -Tɛbli a pɛpɛ, a ni, 'n yiŋe nɪ, 'nɪ yiŋe -wɛ, -ɛ mɔ, a ŋtu 'u 'kɪ dɪakɪ, 'kɪ 'u Nyɪsua a -kvan a -ta', 'a 'yɪ -sa. 'N yiŋe nɪ, -ɛ mɔ, a 'nɪ -hɔaŋa lɪ 'a mɔ 'crɛkɔnyibli 'nyɪ. Nyibli -mɔ', -u pɪ lɛ, u mɔ 'na -mɔnanyɔ*, 'tɪ- -u 'yɪ 'na -mɔnanyɔ 'pa-, a ŋtɛ ŋnu 'yɪ, 'a 'yeŋe, -ɛ mɔ, u mɔ hɪlɛkɔnyibli ŋnɔ.

3 'Na -tɪ, a yɪ 'ye ŋhɛn, 'kɪ 'lɪ ŋwɔ a 'lɪla 'kwli, kɛɛ, 'aan ŋwɪ 'yɪ ŋhlon -bi.

4 Kɛɛ, 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, yɪnyɛdɛ nɪ 'lɪ. Nɔ- kɔ -tɪ, 'nɪ yɪ 'a mɔ -mɔ 'plɛ. ɛ nɔ- mɔ: -tɛ a nu la 'na nɔɛɛ a kuko, tɪ -mɔ' -kɔ 'yɪ a ŋtu la 'na ŋwɔ a yɪkuɔɛ -wlu, -tɛ tɪ nɛ -bu, a 'yɪ 'kɪ 'na nɔɛɛ lɛ -nu de.

5 -Tɛ 'aan nɪnabɔ nɪ la 'mɔ, bu bi 'lɪ 'a mɔ 'kwli, 'tɪ- dɛ -bu, -ɛ kɔ kɪ a 'wlaa 'u -tɪ, ba ŋmɔɔŋɔ lɛ. Ba hie 'u dɛ 'kuku a nunuo bu, ba ŋhɪan -mɔ. ŋHaan-tɛbli -mɔ', a ni la, ɛ nɔ- ba nu de. 'Bu mɔ, 'ba 'yɪ -mɔ ŋhɪan, 'n di di 'lɪ 'a mɔ -mɔ, 'kɪ 'lɪ tɪ gbi 'kwli, -tuo -mɔ', -ɛ kɔ kɪ 'aan 'napɪ nɪ 'u, 'mɔ 'uɔɔ -tuo a 'mɔ kɪ -ha.

6 Kɛɛ, dɛ -bɪ nɪ 'u, a ni, -ɛ nɔ yɪ, ɛ nɔ- mɔ: yɪnyɛ-tɛbli -mɔ', Nikola a ŋtumu a nyibli ni, 'aan ŋwɪ yɛraa ŋnɛ nɪ, ŋwɪ yɪ, -tɛ 'na 'mumu, 'na ŋwɔ nu 'a yɛraɛ.

7 Nyiblo 'bu kɔ -tɪ-wɪnnɔa, bu 'wɪn -tɪ -bu, Nyɪsua a -Hihiu* hɛ 'cɔɛ a nyibli yɪ. Nyibli -mɔ', -u 'yɛ nɪ di nɪ sa, 'kɪ 'u 'na ŋwɔ a yɪkuɔɛ a -ta', 'n di -nyɪ ŋnu 'hru, -ɛ diŋe nu, tugbɛ a 'kui -mɔ', -ɛ yɪ nyibli 'klo yɛayɔ -nyɪ, u 'mɔŋɔ di. ɛ mɔ tugbɛ ŋnɔ, -ɛ nɪ 'lɪ Nyɪsua a 'dɔdɔtɪ a -ci kɪ.»

Titie -mɔ', -Yusu pu Siminɪdɔ a 'cɔɛnyibli

8 (Nyiblo nɪ -do a 'mɔ, ɛ nɔ- yɪ 'mɔ -lee -nɪ de, ɛ wɛn:) «Lɛlenyɔ -mɔ', -ɛ ŋtui Siminɪdɔ a 'cɔɛnyibli 'yie, 'crɪ ŋnɛ -mɔ: 'Kɪ titie -bu, ɛ -hɛn 'lɪ nyiblo -mɔ' wlon, -ɛ ŋtu 'a -nɛ ŋdedede -wlu, kɔ, -ɛ di 'a -nɛ ŋdedede 'lu -yra. Nyiblo a 'mɔ, ɛ 'kɔ la nɪ, 'tɪ- 'ɛ -hɔn 'lɪ 'kɔkɔnyibli 'nyɪ, 'ɛ 'hrɪ 'klo.

9 'N yɪ 'aan 'kla-wliye'yɪya nɪ, kɔ, 'nɪ yiŋe -wɛ, -ɛ mɔ, a mɔ ŋhɔɛnyibli ŋnɔ. Kɛɛ, sɛyɪ-sɛyɪ, a mɔ dɛkɔnyibli ŋnɔ. Dɛ -bu, a -kɔ, nɔ- mɔ ŋhaandɛ -mɔ', Nyɪsua -nyɪ 'a mɔ, 'ye ŋbu ɛ 'yɪ 'yiyedɛ 'pa-, 'n yɪ win -hɔn a pɛpɛ -mɔ' nɪ, -ɛ kɔ kɪ u yɪ 'u 'a mɔ -tɪ -yɛɛ -nɪ. Nyibli a 'mɔ, u wɛn 'nɪ, u mɔ -Juukɔɛ* ŋnɔ, -ɛ ŋhɛn 'nyɛ, u mɔ sɛyɪ a Nyɪsua a nyibli ŋnɔ. Kɛɛ, ɛ 'yɪŋɪ 'pa-, u 'yɪ Nyɪsua a nyibli 'pa-, u mɔ 'kuo -hɔn* a nyiblo gbagbu Satan a -gbolugbo a nyibli ŋnɔ.

10 'N yɪ 'a mɔ 'nɪ -lee -nɪ, -ɛ mɔ, a di 'ye ŋhɛn, kɛɛ, a 'nɪ 'pie 'lɪ huannɔ. Ba pu 'u nɔa bu: Satan diŋe 'nɪ nu, 'kɪ 'lɪ 'a mɔ 'nyɪ, u 'mɔ nyibli -hɔhɔɪ ŋjɪ' lɛ pu, -ɛ diŋe nu, Satan a 'mɔ, ɛ 'mɔ 'u 'a mɔ lɛ ŋtɛɛ -nɪ.

A di 'ye -nyrowi ni -pu a □hwen. Kee, ba 'cibi 'u 'na □wlu a yikuole, 'ye □bu u di 'a mu 'la. 'Bu mo, 'ba yi 'a nunuo le ni ni, □haande -mu', 'n di 'a mu -nyi, e no- mo 'klo yrayru -mu', -e 'ye ni -we 'li.

11 Nyiblo 'bu ko -ti'winnua, bu 'win -ti -bu, Nyisua a -Hihiu* yi 'cve a nyibli -lee -ni. Nyiblo -mu', -e 'ye ni di ni sa, 'ki 'u Nyisua a □wlu a yikuole a -ta', e 'yi 'li□i 'li -we, bu nu 'kubwi ni 'hwen, -e mo Nyisua a -molehlole.»

Titie -mu', -Yusu pu Pegamudwo a 'cvenyibli

12 (Nyiblo ni -do a 'mu, e no- yi 'mu -lee -ni de, e wen:) «Lelenyo -mu', -e □tui Pegamudwo a 'cvenyibli 'yie, 'cru □ne -mo: 'Ki titie -bu, e -hwen 'li nyiblo -mu' wlon, -e 'ble -hotiphien kua.

13 'Dwo -mu' -ko 'kwli a ni 'li, 'n yi□e ni. 'N yi□e ni -we, -e mo, 'kuo -hwin* a nyiblo gbagbu Satan, e no- koo 'dwo a 'mu a nyibli win ki. Nyiblo -mu', -e mo Antipa, e 'ni -pie□e la huannu, 'e hle la□a, 'ki 'u -tonyibli a pepe ye', -e mo, e mo 'na -nagbopi* □nwo. Ti -mu' -ko 'yri u 'laa la 'u Antipa a 'mu, a 'yi -sa, 'ki ba kuo 'mu □wlu yi. 'Ki u 'laa 'li□i 'aan 'dwo -mu', -e ko 'kwli Satan 'ti 'li. Kee, ke- e ni 'mu, 'a yi nyibli le -lee -ni, -e mo, 'mo a yi □wien kwe.

14 Kee, 'ki 'li 'a mu 'nyi, yinyre-tebli ni 'li. E no- ko -ti 'ni yi 'a mu -mo 'ple. E no- mo: nyibli ni 'li 'a mu 'nyi, toowin -mu', Balamu tve la Balaki, -aan 'banu a ti 'yri, 'u yi□i □wien le kwe. E tve la□a ni, -te e di la nu, 'ti- Yisraekwe 'mu la -ti 'wla, 'ki 'u Nyisua ye'. E lee la □nu ni, bu di la 'wlugba-tebli -mu', u pie 'kuo, e ko, bu nu la 'lawlude.

15 -U -bi ni 'li 'a mu 'nyi, de ni -do a 'mu, e no- u ni, 'u yi Nikola a □tumu a nyibli a toowin -hwin □wien le kwe.

16 'A -ti, ba hie 'u de 'kuku a nunuo bu, ba □hian -mo. E no- 'yi□i 'pa-, 'n di 'li 'ni di, 'ki 'li ti gbi 'kwli, nyibli a 'mu, 'mu □nu yi -won. -Hotiphien -mu', -e -hwen 'li 'mu wlon, e no- 'n di nu, 'mu nyibli a 'mu -mo -won.

17 Nyiblo 'bu ko -ti'winnua, bu 'win -ti -bu, Nyisua a -Hihiu* yi 'cve a nyibli -lee -ni. Nyiblo -mu', -e 'ye ni di ni sa, 'ki

'u Nyisua a □wlu a yikuole a -ta', 'n di -nyi□e diidedu -mu', u dee manu, -e -hli, 'ki 'li yakw 'kwli. 'N di -nyi□e 'huo puopu, -e ko ki u 'cru 'u 'nyre yrayru. 'Nyre yrayru a 'mu, nyiblo □du 'yi□i -yi, 'bu 'yi nyiblo -mu' 'pa-, u di 'nyre a 'mu □tue.»

Titie -mu', -Yusu pu Tiatiludwo a 'cvenyibli

18 (Nyiblo ni -do a 'mu, e no- yi 'mu -lee -ni de, e wen:) «Lelenyo -mu', -e □tui Tiatiludwo a 'cvenyibli 'yie, 'cru □ne -mo: 'Ki titie -bu, e -hwen 'li Nyisua a 'Yu wlon. Nyisua a 'Yu a 'mu, 'a 'yii 'wi□i na a -huhli yi, 'a bui 'wi□i 'plide yi, u pu 'li 'to, -e yi wlin diaki.

19 -Tebli a pepe, a ni, 'n yi□e ni. 'N yi□e ni, -e mo, a nve ne 'aan 'bio -tonyibli ni, 'a 'tve kuo 'mu □wlu yi, ko, 'a ko □wlu a 'lila; 'ni yi□e -we, -e mo, a yi 'aan 'bio 'ni -hee -ni. -Kuan -bu, a ni, e -hi 'u -kuan -mu', a ni la ni.

20 Kee, 'ki 'li 'a mu 'nyi, yinyre-tebli ni 'li. E no- ko ki 'n yi 'u 'a mu -mo 'plee -ni. E no- -mo: nugba ni 'li 'a mu 'nyi. U dee □ne Sesabeli. E no- a -he me le, -e ni 'li 'a mu 'nyi. E wen 'ni, e mo Nyisua a winwlon-hanyo* □nwo. Kee, e kee 'na -kuannunyibli ni, 'e tve □nu, 'ki bu nu 'lawlude, e ko, bu di 'wlugba-tebli -mu', u pie 'kuo.

21 'N -nyi□e ti, 'ki bu hie 'u de 'kuku a nunuo bu, bu □hian -mo. Kee, e 'ni -hua□a li bu hie 'u 'lawlude bu.

22 E no- ko -ti 'mu□u nu, 'hu a hinhren 'yakla 'mu□u klo, -e di□e nu, e 'mu □hwen 'ye. Nyibli -mu', -u ko□o 'hwen-, -u ni 'lawlude a 'mu, 'bu 'yi 'u de 'kuku bu -hie, e ko nugba a 'mu, 'a nunu-tebli -hwin 'hwen-, 'n di □tu □nu □hwen gbagbu -we.

23 'Ya 'u 'lu de, nugba a 'mu, 'n ko □bu 'la 'a 'yonu a pepe, -e di□e nu, 'cve a nyibli a pepe, u 'mu□u 'ye, -e -mo, 'mo -mo nyiblo -mu', -e yi nyibli a 'lule-hihie, ko 'waa -huhua-tebli. 'Aan pepe, nyiblo 'bu ni 'u, 'a -ne -kuande, e -nu, e no- ko 'peele 'n di□e -nyi.

24 'A mu -bi -mu', -u ni 'li Tiatiludwo a 'cve bu, a 'yi nugba a 'mu, 'a toowin -hwin a 'mu nua yi bu pu, 'ti- -tebli -mu', u dee Satan a -huhli-tebli, a 'yi□i 'nyi. E no-

nu□o, 'nu 'yu □dedede -ko, □bu lee ne 'a mu, ba nu,

25 Kee, -te a 'blee 'u kua, 'ki ba 'blee 'u kua, bu gba□a -gbagba, bu ye 'na 'lidi-nyrowo ki.

26 Nyibli -mu', -u 'ye ni di ni sa, 'ki 'u Nyisua a □wlu a yikuole a -ta', e ko, de -mu', 'n -hwe, -u di□e nu, 'ti- le'bo-nyrowo 'mu 'u nyre, u nu- 'n di 'kli -nyi, 'ki bu ko dako a pepe, -u ni 'ne- 'klo -mo win ki.

27 'Kli -mu', 'na 'Ba -nyi 'mu, e no- 'n di □nu -nyi. U di ko nyibli win ki, 'ki 'li 'kli a kinuu 'kwli, u 'mu □wlu nyrenyibli bu -we, □w yu, -te nyibli 'ye ni wowa yu 'ki le.

28 'N di -nyi □nu -nyragblunyahroye -mu', -e yu wlu -tee.

29 Nyiblo 'bu ko -ti'wunna, -e -bi bu 'win -ti -bu, Nyisua a -Hihiu* yu 'cwe a nyibli -lee -ni.»

3

Titie -mu', -Yusu pu Sadesido a 'cvenyibli

1 (Nyiblo ni -do a 'mu, no- yu 'mu -lee -ni de, e wen:) «Lelenyo -mu', -e □tui Sadesido a 'cvenyibli 'yie, 'cru □ne -mo: 'Ki titie -bu, e -hwen 'li nyiblo -mu' wlon, -e ko Nyisua a -Hihiu ni □hlon'hwen, e ko nyahroyo ni □hlon'hwen. -Tebli -mu', a ni, 'n yi 'a pepe ni. 'N yi□e ni, -e mo, u wen 'ni, a ko 'klo yrayru. Kee, sey-sey, 'klo 'ka ni -do -mu', e no- a 'tie ni. E 'wi yu, a 'ku ni.

2 Ba 'du ye', ba □tu 'u 'kli, -e di□e nu, de -mu', -e 'tie ni 'klo, 'ki 'li 'a mu 'li, e 'ni □ha 'ku -we. 'Ba 'yu□i le -nu, a di 'ni 'ku pepe, -e nu□o, 'n 'ye□e ni, -e mo, 'aan nunu-tebli 'yu 'u yu 'sii -ni, 'ki 'u Nyisua ye'.

3 Nyisua a win -mu', a 'win la ti -hi la a ti 'yri, -te a nu la 'a kua'buble, bu bi 'li 'a mu 'kwli le. Ba □tuu 'u win a 'mu 'u, ba hie 'u de 'kuku a nunuo bu, ba □han -mo. 'Bu mo, 'ba 'yu ye' 'du, 'n ko □bu di 'li 'a mu -mo, 'mu 'a mu -bati le -puu -ni. Kee, ti -mu', 'n di 'li ya, a 'yu□i -yi. -Te 'n di 'lidi nu, e di 'wi□i 'yirinyibli yu, -e ko didie nyiblo □du 'ye ni yi.

4 Kee, 'ki 'li 'a mu Sadesido a 'cvenyibli 'nyl, -u -bi ni 'li, 'u 'tie 'sii 'u yu, 'ki 'u Nyisua ye'. U 'wi□i nyibli □du -mu' yu, -u

'yu 'waa wlawli sru -pu. U nu- -mo -bi, u ble yu, bu pu wlawli puo pu, u ko 'mu 'hwen-, -a 'mu 'hu -nina -ni.

5 Kee- e di 'mu □ti, 'ki 'u nyibli -mu' -mo, -u 'ye ni di ni sa, 'ki 'u Nyisua a □wlu a yikuole 'kwli. 'N di pu □nu wlawli puo pu, e ko, yruyu, 'n 'yu 'li□i 'li -we, □bu 'wowa 'waa 'nyre, -e 'cru 'li 'crien -mu' 'kwli, -e mo nyibli -mu', -u ko 'klo yrayru a 'crien. Ti -mu' -ko 'yri 'n di 'na 'Ba Nyisua ye' ni, e ko 'a lelenyo 'hwen-, 'n di□e 'ni hla, 'ki 'u 'waa pepe ye', -e mo, nyibli a 'mu, u mo 'na nyibli □nuo.

6 Nyiblo 'bu ko -ti'wunna, bu 'win -ti -bu, Nyisua a -Hihiu* yu 'cwe a nyibli -lee -ni.»

Titie -mu', -Yusu pu Filadefido a 'cvenyibli

7 (Nyiblo ni -do a 'mu, no- yu 'mu -lee -ni de, e wen:) «Lelenyo -mu', -e □tui Filadefido a 'cvenyibli 'yie, 'cru □ne -mo: 'Ki titie -bu, e -hwen 'li nyiblo -mu' wlon, -e □cee 'u yu, ko, -e hle -ti a -tee. E no- 'ble bodio Dafidi a 'maju a 'yee -mu' kua, -e -he 'u 'maju 'u, 'ti- nyibli 'u pu 'li Nyisua a bunile'. 'Bu mo, 'bu -ha 'u 'maju a 'mu 'u, nyiblo □du 'yu 'kli -ko, bu ka 'u□u 'u. 'Bu mo, 'bu ka 'u 'maju a 'mu 'u, nyiblo □du 'yu 'kli -ko -we, 'ki bu -ha 'u□u 'u.

8 -Tebli a pepe -mu', a ni, 'n yi□e ni. 'N yi□e ni, -e mo, a 'yu 'kli □du ki -ni. Kee, a □tuu 'u 'na win ni, 'ti- 'a hle□e, 'ki 'u nyibli a pepe ye', -e mo, a mo 'na nyibli □nuo. Ba ta 'u le, 'n □ga 'maju wlon, 'ki 'u 'a mu -mo. Nyiblo □du 'yu 'li□i 'li -we, bu ka 'u□u 'u.

9 Ba 'ye ke de, 'n di nu, e no- -bu: Nyibli ni 'u, 'u hle□e, -e mo, u mo -Juukwe* □nuo, -e □hen 'nyre, u mo -tee a Nyisua a nyibli □nuo. Kee, e 'yu 'mu le -ni. U mo Satan a -gbolugbo a nyibli □nuo. 'N di□e 'ni nu, nyibli a 'mu, u 'mu 'u 'a mu ye' di, u 'mu kwli bu bla, 'ki 'u 'aan 'u□tuule a -ta'. 'N di□e 'ni nu, u 'mu□u le yru, -e mo, 'n nwe ne 'a mu ni.

10 'A mu -mo -bi, -te 'n lee la 'a mu, -e mo, ba ko □wlu a 'lila, 'ki 'li 'na □wlu a yikuole 'kwli, -e -bi a □tuu 'u 'na win ni. 'A -ti, 'n ko □bu ko 'li 'aan de -mo -tee, ti -mu', -e ko 'yri □hwen a 'yiye a ti di 'u nyre, 'ki 'u 'a -ne nyiblo □du -mo. □Hwen a 'yiye a 'mu, e ko bu □tee 'u -tutu ki a nyibli a pepe le.

11 'N 'tiε di 'li nu. -Tite a 'blee 'v kva, 'ki ba 'blee 'v kva, -ε di□e nu, □haandε -mu', 'n di 'a mu -nyi, nyiblo □du 'ni □ha 'a mo□o □ji' -ha.

12 Nyibli -mu', -v 'ye ni di ni sa, 'ki 'v Nyisva a □wlv a yikuole 'kwli, 'n di□e 'ni nu, v 'mu 'na Nyisva a 'kagbau a 'katui yi 'wi. □Dedede 'yi 'li□i 'li -wε, bu pu 'li □nu -patv'. 'N di 'cru 'v □nu 'na Nyisva a 'nyre, kō 'na Nyisva a 'diō a 'nyre yi. 'Ki nyibli a 'mu, v di 'li 'diō a 'mu 'kwli 'ti. 'Diō a 'mu, ε nō- mō Jrusre yrayrv. 'Ki ε di 'li yakō 'kwli -hōn, 'ki 'li Nyisva 'hvi, ε 'mu 'ne- -tvv ki □ti. 'Ki 'v□v ki, 'n di 'cru 'v 'na 'nyre yrayrv.

13 Nyiblo 'bu kō -ti'winnva, bu 'win -ti -bu, Nyisva a -Hihiu* yi 'cve a nyibli -lee -ni.»

Titie -mu', -Yusu pu Laodisedio a 'cvenyibli

14 (Nyiblo ni -do a 'mu, ε nō- yi 'mu -lee -ni de, ε wen:) «Lelenyo -mu', -ε □tui Laodisedio a 'cvenyibli 'yie, 'cru □ne -mō: 'Ki titie -bu, ε -hven 'li nyiblo -mu' wlvn, -ε kō 'nyre -mō Ke- bu ni 'mu. De -mu', Nyisva ni, nyiblo a 'mu, ε nō- hle□ε. ε mō □haannyiblo □nio, -ε ni □haandε. 'Ki Nyisva naa 'li□i 'li, 'ε nu -tebl a pepe.

15 -Tebli a pepe, a ni, 'n yi□e ni. ε mō, a 'yi ce -ni, ε mō, a 'yi -hren -wε. 'N -hve wen□ε ni, 'ki ba ni wen ce, -hvv' ba hren wen.

16 -Te a ni 'v -heyri', ε □hen 'nyre, -ε mō, a 'yi ce -ni, ε kō, a 'yi -hren -wε, 'a -ti, 'n di 'a mu 'ni -wla.

17 A wen 'ni, a mō dekonv □nio, a kō 'a -ne de ni. 'A -ti, a 'ni -hva□a 'ki 'a -ne □dedede. Kee, a 'yi□i -yi, -ε mō, sey-sey, a 'yi plo a bleele -kō, a ni nyai le. ε □hen 'nyre, -ε mō, a mō □hvennyibli □nio, 'a 'yi 'hulepu-tebli -kō, 'a □ga 'hvi wlvn, 'ti-, 'aan 'yii 'dō ni.

18 ε nō- nu□o, 'ni pu 'a mu □tō, 'ki ba -tōō 'ne- 'mu -gulv -mu' -mō, v pu 'li 'tō, ε 'mu 'li 'wv a -ti, -ε di□e nu, a 'mu -tee a dekonv -he. 'Bu mō, 'ba nu□o, -ε -bi a mō -tee a dekonv □nio. 'N yi 'a mu 'ni -lee -ni de, ba -tōō 'ne- 'mu wlawli puopvi -mō, 'a 'mu□v 'hvi le pu, -tvv 'ni □ha 'a mu nu, -te a □ga 'hvi wlvn a -ti, ε kō, ba -tōō

'ne- 'mu 'yii a -ci -mō, -ε di□e nu, a 'mu le yru.

19 'Mō -bi, 'bu mō, 'ni nve nyiblo, nyiblo a 'mu, 'n -he 'li□i le, ε kō, 'n □tui□e □hven. 'A -ti, ba □tu 'v 'kvi, ba hie 'v de 'kuku a nunuo bu, ba kve 'mu □wien, a 'ni 'ni 'ki ce de.

20 Ba pu 'v nva bu, 'ki 'n ni 'v 'aan □hvan.yi 'yri, 'ni yi gbogbo bi. Nyiblo 'bu 'win 'na win, 'bu pu le, □bu pa, 'n kō □bu pa 'li□i -mō, ε kō 'mu 'hven-, -a 'mu de di.

21 Nyibli -mu', -v 'ye ni di ni sa, 'ki 'v Nyisva a □wlv a yikuole a -ta', 'n di -nyi □nu 'hru, v 'mu mō 'mu 'hvi di, -ε di□e nu, v kō 'mu 'hven-, -a 'mu mō 'na gbata ki bu ni, □wi yi, -te 'n -nu, 'na 'mumu, 'ki 'n 'yi -sa, 'na 'Bai Nyisva 'ε -nyi 'mu 'hru, 'ki ε kō 'mu 'hven-, -ba ni 'v 'a gbata ki bu.

22 Nyiblo 'bu kō -ti'winnva, -ε -bi bu 'win -ti -bu, Nyisva a -Hihiu* yi 'cve a nyibli -lee -ni.»

4

-Te v ni Nyisva a 'nyrelepuru, 'ki 'li yakō 'kwli

1 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'n ta 'li yakō 'kwli le de, 'ni 'ye 'maju, 'ε □ga wlvn, 'ki 'n 'wlvn 'li nyiblo -mu', -ε yi wen 'li 'mu -mō -hlee -ni a win. Win a 'mu, ε yi 'ni 'wli, -wen -namu a win. Ke- nyiblo a 'mu, ε pu 'mu yi: «Di 'ne- 'mu -mō, 'ki 'ne- yo', -ε di□e nu, de -mu', -ε di 'lu -mō mu, 'mu -mō□o -tōō -ni.»

2 Ti ni -do a ti 'yri, -ε -bi Nyisva a -Hihiu* kōō 'mu win ki pepe, 'ni 'ye bodio gbata, 'ki 'li yakō 'kwli, nyiblo □du 'ε ni 'li□i 'kwli bu.

3 Nyiblo a 'mu, 'a yigbakla nō yi, 'ε 'wi□i □haan'hi -mu', -ε yi wlvn yi, v deε sasupu kō salidvan. -Payrv □glaa 'li gbata a 'mu le. -Payrv a 'mu, ε yi 'ni wlvn -wε, □wi yi □haan'hiō -mu', v deε emelodi.

4 Gbatv a □wlv □tu 'v -hen, nu- □glaa 'li yi-hegbata a 'mu le. 'Ki 'li gbatv a 'mu 'kwli, nyibli gbagbi a -wlv □tu 'v -hen, v nu- ni 'li ble, 'v pu wlawli puopvi, kō, 'v □tu -gulvklavn* 'lu le.

5 Gbata -mu', -ε ni 'v -heyri', -huhli, nō- hven 'li□i 'kwli le, ε kō, -teye 'ε -mumve 'v le. 'Ki 'v gbata a 'mu yi, 'ki □gbii ni □hlon'hven ni 'v, 'v yi wlvn. □Gbii a 'mu,

υ mɔ Nyɪsʋa a -Hihiu nɪ ɸhlon'hʋen -mʋ',
-ʋ nɪ 'ʋ Nyɪsʋa ye'.

6 ɸDedede nɪ 'ʋ bodɪɔgbata a 'mʋ yɪ, 'ε
'wɪɸɪ 'nie gbagbʋ ye', 'ε yɪ wɪn, -wen 'yie.

'Ya 'ʋ 'lu de, -tebli nɪ -hen ɸɸɸ, -ʋ pɪ
-hʋnhlʋn, υ nʋ- ɸglaa 'lɪ bodɪɔgbata a 'mʋ
le, -ε nɪ 'ʋ -heyri'. 'Waa ke'de kɔ 'waa ye'de
mɔ 'yii dadʋ.

7 'A yɪ-hede 'wɪɸɪ kɔkɔ' yɪ, 'a 'hʋen a de
'wɪɸɪ blɪbɪʋ yɪ, 'a ta a de, 'a yɪgbakla 'ε
'wɪɸɪ -tonyiblo a yɪgbakla yɪ, 'a -hen a de
'ε 'wɪɸɪ ke yɪ, -ε wen.

8 ʋ nɪ -hen a pɛpɛ a 'mʋ, -ε -bɪ 'bʋ nɪ
'ʋ, ε kɔ wanwen nɪ ɸhlon-do. 'A 'hʋɪ nu
'yii a dadʋ, 'kɪ 'lɪ 'kwli kɔ 'kɪ 'ʋ 'hʋɪ kɪ, 'tɔ
kɔ -nyre, 'ʋ 'cibi 'ʋ, 'ʋ yɪ -wla ble. ʋ nɪ
-nyraɸa lɪ -wla a 'mʋ bʋ. Ke- ʋ pɪ:
«Kʋkɔnyɔ Nyɪsʋa ɔ, -mɔ nɪ 'klɪ kɪ,
-mɔ ɸɸɸε 'ʋ yɪ pɛpɛ.

-Na 'klɪ nɪ 'ʋ 'a -nε 'klɪ ɸɸɸ 'lu yɪ.

'Tɪ- 'klɔ 'mʋ -wlu ɸtu mɔ mu,
-nɪ la 'klɔ, ɸnɪ 'tɪε nɪ 'klɔ, -mɔ di di.»

9 Ke- -tebli nɪ -hen a 'mʋ, ε pɪ, 'ε yɪ ble,
'ε pɪ Nyɪsʋa 'nyre le, Nyɪsʋa -mʋ', -ε nɪ 'ʋ
bodɪɔgbata kɪ bʋ, 'tɪ- -ε nɪ 'klɔ, -te 'klɔ te
yɪ bʋ, 'ε yɪɸɪ -tɪ a 'yɪ'bʋbʋa kɔ 'wɪo -nyi.

10 'A -nε tɪ, 'bʋ mɔ, 'bʋ yɪɸɪ le nɪ nɪ, -ε -bɪ
nyibli gbagbɪ a -wɪʋ ɸtu 'ʋ -hen a 'mʋ, υ
ble kwli bʋ, 'kɪ 'ʋ Nyɪsʋa ye', -ε nɪ 'ʋ gbata
a 'mʋ kɪ bʋ, kɔ, -ε hie 'klɔ, 'ʋ pɪɸɪ 'nyre
le, 'ʋ yɪ 'waa 'klaʋn 'lu le -he, 'ʋ ɸtu 'ʋɸʋ
'klaʋn a 'mʋ ye' ble, 'ʋ pɪ le:

11 «-Aan Kʋkɔnyɔ Nyɪsʋa,
-mɔ nu -tebli a pɛpɛ.

ε 'wɪ yɪ, -hʋaɸa nɪ,
ε nɔ- nuɸɔ, ɸnɪ nu -tebli a pɛpɛ a 'mʋ,
'tɪ- 'ε nɪ 'klɔ.

ε nɔ- nuɸɔ, ɸnɪ bleε yɪ,
nyibli a pɛpɛ bʋ -nyi -mʋ -tɪ a 'yɪ'bʋale,

bʋ ɸtuu 'ʋ -mʋ 'ʋ,
ε kɔ, bʋ yruɸɔ, -ε mɔ, 'kɪ 'klɪ a pɛpɛ -hʋen
'lɪ -mʋ -mɔ.»

5

*Nyiblo -mʋ, -ε 'wɪɸɪ 'blayu yɪ, ʋ nu
-cɔhlɔn* -mɔ*

1 -Te de a 'mʋ, ε -hi, -ε -bɪ 'n 'ye 'crien,
'kɪ 'lɪ nyiblo -mʋ' -jɪ', -ε nɪ 'ʋ bodɪɔgbata
a 'mʋ kɪ bʋ, 'ε 'ble 'crien a 'mʋ kʋa, 'kɪ 'lɪ
'a diidedabʋ 'kwli. 'Crien a 'mʋ, 'a 'kabi
nɪ 'hʋen, nʋ- ʋ 'crɪ 'ʋ kɪ, 'ʋ 'pla 'crien a

'mʋ, 'ʋ nu ɸgbaa-tebli nɪ ɸhlon'hʋen, 'ʋ
ɸgba 'crien a 'mʋ, -ε diɸe nu, nyiblo ɸɸɸ
'nɪ ɸhaɸa yɪ kla.

2 'Tɪ-, 'nɪ 'ye Nyɪsʋa a lelenyɔ gbagbʋ, 'ε
'yεε 'lɪ win, 'ε yɪ 'beti -nɪ, ε wen: «Nyiblo
a 'dɪ -bɪ bleε yɪ, -bʋ ɸgbla ɸgbaa-tebli -bʋ,
'tɪ- -bʋ ɸwle 'crien a 'mʋ 'lɪ?»

3 Keε, ε 'yɪ nyiblo ɸɸɸ -kɔ, 'kɪ 'nε- -tʋtʋ
kɪ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwli, kɔ, 'kɪ 'lɪ -tʋtʋ bʋ, -ε
-we 'lɪ -bʋ ɸwle 'crien a 'mʋ, 'tɪ- -bʋ ta 'lɪɸɪ
'kwli le.

4 De a 'mʋ, ε nuɸɔ nɪ, 'nɪ -we diaki, -kɔtɪ
nyiblo ɸɸɸ 'yɪ la 'ʋ -nɪ, -ε we 'lɪ -bʋ ɸwle
la 'crien a 'mʋ, -bʋ ta la 'lɪɸɪ 'kwli le.

5 -ε -bɪ nyiblo nɪ -do, -ε nɪ 'lɪ nyibli
gbagbɪ a 'mʋ nyɪ, ε yɪ 'mʋ 'nɪ -lee -nɪ,
ε wen: «ɸNɪ 'wee 'lɪ. 'Ye kɔkɔ' -mʋ'. ε
nɔ- mɔ Juda a ɸtugbatayu. ε mɔ bodɪɔ
Dafɪɪ a 'yonʋ a 'Yu ɸnɪɔ. Nɔ- -ha 'ʋ 'a
-nε ɸdedede 'hru wɪn. ε nɔ- bleε yɪ, -bʋ
ɸgbla 'crien a ɸgbaa-tebli nɪ ɸhlon'hʋen
-mʋ', -bʋ ɸwleɸε.»

6 -Te 'n ta 'lɪ le de, -ε -bɪ 'n 'ye nyiblo ɸɸɸ.
Nɔ- nyra 'ʋ -heyri' bʋ, 'kɪ 'ʋ bodɪɔgbata a
'mʋ ye'. Nyibli gbagbɪ kɔ -tebli nɪ -hen
-mʋ', -ʋ pɪ -hʋnhlʋn, nʋ- ɸglaa 'lɪɸɪ le.
Nyiblo a 'mʋ, ε 'wɪɸɪ 'blayu yɪ. ɸNɪ yɪɸɪ nɪ
'ye, -wen, ʋ 'la laɸa nɪ, 'Blayu a 'mʋ 'ε ɸga
ɸmʋ nɪ ɸhlon'hʋen kɔ 'yii nɪ ɸhlon'hʋen.
'A 'yii a 'mʋ, nʋ- mɔ Nyɪsʋa a -Hihiu nɪ
ɸhlon'hʋen -mʋ', ε yɪ le le, 'kɪ 'nε- 'klɔ a
pɛpɛ -bʋ kɪ;

7 'Blayu a 'mʋ 'ε mu 'ʋ nyiblo -mʋ' ye',
-ε nɪ 'ʋ gbata a 'mʋ kɪ bʋ, 'crien a 'mʋ, -ε
nɪ 'lɪ 'a diidedabʋ 'kwli, 'ε -ha ɸnεɸε -jɪ'.

8 -Te ε -ha 'kɪ ɸnεɸε -jɪ', -ε -bɪ -tebli
nɪ -hen -mʋ', -ʋ pɪ -hʋnhlʋn, ʋ kɔ nyibli
gbagbɪ a -wɪʋ ɸtu 'ʋ -hen -mʋ' 'hʋen-, ʋ
bla 'Blayu a 'mʋ kwli yɪ bʋ. 'Waa pɛpɛ a
'mʋ, ʋ 'ble dʋkʋɪ' kʋa le, 'ʋ 'ble -gʋlʋ-ɲanɪ
kʋa le, hɪnhɪrɪnpʋ-tebli 'yii 'lɪ 'kwli le.
Hɪnhɪrɪnpʋ-tebli a 'mʋ, ε nɔ- mɔ Nyɪsʋa
a nyibli a lenyaawin;

9 'ʋ yɪ -wladʋ yrayrʋ ble. Nɔ- mɔ:
«-Mɔ bleε yɪ, -bʋ 'du 'crien -mʋ' ye',

-bʋ ɸgbla ɸgbaa-tebli -mʋ',
-ε nuɸɔ, ʋ 'la la -mʋ nɪ,

ɸnɪ nu -na -hlʋ, ɸnɪ ɸgble nyibli,
'tɪ- ɸnɪ gba 'ʋ ɸnʋ Nyɪsʋa 'hʋɪ.

Nyibli a 'mʋ, 'klɔ -bʋ,
nɔ- kɔ dako a pɛpɛ, a nyibli ɸnɪɔ,

'u pi 'bliwiin a gblegble,
'u -hon 'li 'a -ne 'blugba □du 'kwli,
□ni gba 'u □nu Nyisua 'hvi,
10 □ni nu □nu -na dakɔ -mɔ,
□ni mɔ 'waa bodɔ,
ε kɔ, □ni nu□o, 'u -he -cɔhlɔnpinyu*,
'ki 'u Nyisua ye'.
Nu- di nyibli win ki -kɔɔ -ni, 'ki 'ne- 'klo
-bu ki.»

11 -Te 'n ta 'li le de, -ε -bi 'n 'ye Nyisua
a lelenyu -hɔɔhvi -we, 'u mɔ lelenyu a
'miliwi a 'miliwi, nyiblo □du 'yi 'li 'waa
-hihre 'li -we; 'u □glaa 'li bodɔgbata a
'mu le, 'u □glaa 'li -tebli ni -hen -mu', -u
pi -hɔnhlɔn, kɔ nyibli gbagbi -mu' 'hven-
ni 'win 'waa -wla a win,

12 'u 'yee 'li win 'u yi ble, u wen:
«'Blayu -mu', u 'la la, u nu -cɔhlɔn -mɔ,
'ki 'u nyibli a -ta',
ε nɔ- kɔ -ji' 'khi a pɛpɛ ni 'li,
'ε kɔ 'a -ne □dedede,
'ε kɔ □to, 'ε -hi 'u 'a -ne □dedede 'u,
'ε ni 'khi ki.

Nɔ- bleε yi, nyibli bu □tuu 'u,
bu -nyi□e -ti a 'yi'hubua, bu pu□u
'nyre le.»

13 'Ti- -tebli a pɛpɛ -mu', Nyisua -nu, -u
pi -hɔnhlɔn, 'ni 'win 'waa win -we, -ε mɔ
-tebli -mu', -ε ni 'li yakɔ 'kwli, kɔ 'ki 'ne-
-tutu ki, kɔ 'ki 'li -tutu bu, kɔ 'a de -mu', -ε
ni 'li nie -mɔ. 'Waa pɛpɛ a 'mu, u yi ble
-wladu. -Wladu a 'mu, ε nɔ- -bu:

«Nyiblo -mu', -ε ni 'u bodɔgbata ki bu,
ba pu□u 'nyre le,
ε kɔ 'Blayu 'hven-. -Ba □tuu 'u □nu 'u.
U nu- kɔ -mɔ 'khi a pɛpɛ -hven 'li -wlu.
-Te 'klo te yi bu, u nu- mɔ nyibli gbagbi.»

14 -ε -bi -tebli ni -hen -mu', -u pi -hɔnhlɔn,
u wen: «Kε- bu ni 'mu.» Nyibli gbagbi
-mɔ -bi, u bla □nu kwli yi bu, 'ki 'u 'waa
'u□tuule a -ta'.

6

*'Blayu, nɔ- □gbla 'crien -mu', 'a
□gbaa-tebli*

1 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'n 'ye 'Blayu
-mu' ni, -ε 'ble 'crien -ni wen kua, 'ε □gbla
'a yi-he□gbaade. -Te ε □gbla 'ki□i, -ε -bi
-tebli ni -hen -mu', -u pi -hɔnhlɔn, 'n 'win
'waa 'yee ni -do a win, 'ε pi le: «Di 'li.» 'A
win 'wi□i -teye a win yi.

2 -Te 'n ta 'li le, -ε -bi 'n 'ye -so puɔpu,
nyiblo -bu, -ε neε □ne, 'ε 'ble flu kua, 'u -ha
'li 'klaun, 'u -nyi□e nyiblo a 'mu. Nɔ- mu
tu ki, 'ε 'wi□i ta'biɔ yi, 'ε bi 'klo a pɛpɛ ki,
'ε -ha 'u 'a -ne nyiblo □du, -ε -wen□e -mɔ
'hru wlɔn.

3 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'Blayu □gbla
□gbaade a 'hven a de ni. Ti ni -do a ti
'yi, -ε -bi 'n 'win -tebli ni -hen -mu', -u pi
-hɔnhlɔn, 'a 'hven a de a win ni, 'ε pi le:
«Di 'li.»

4 'N yi 'u le ni te, -so -bi 'ε 'hri. -So a
'mu, ε □hlu ni, -wen na-huhli, nyiblo -bu,
-ε neε □ne, 'u -nyi□e 'khi, 'ki bu pu tu bu,
'ki 'ne- 'klo ki, -ε di□e nu, nyibli 'mu 'lila
-ni, 'u -nyi□e -hɔtɔphɛn gbagbu -we.

5 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'Blayu □gbla
□gbaade a ta a de ni, 'ni 'win -tebli ni -hen
-mu', -u pi -hɔnhlɔn, 'a ta a de a win 'ε pi
le: «Di 'li.» -Te 'n mu 'li le ta mɔ, -ε -bi 'n
'ye -so -yruɔbu, nyiblo -bu, -ε neε □ne, 'ε
'ble 'weede kua.

6 -ε -bi 'n 'win win, 'ki 'li -tebli ni
-hen a 'mu, -u pi -hɔnhlɔn 'nyi. Win a
'mu, ε 'wi□i -tonyiblo a win yi, kε- ε pi:
«Kubu kɔ 'yugbo 'hven-, u kla le, 'u pi
□die. -Nyɔwɔ ni -do a -kuan a 'wliye, ε
-twe -kubu a -kilowɔ ni -do. 'Bu mɔ 'yugbo
□niɔ, -ε -bi ε -we 'li -kilowɔ ni ta.» Kε- win
a 'mu, ε pi nyiblo -mu' yi, -ε ni 'u -so a 'mu
ki: «'Nyra kɔ nɔ 'hven-, dekɔnyu -twe, ε
nɔ- 'ye ni pu □die.»

7 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'Blayu □gbla
□gbaade a -hen a de ni, -tebli ni -hen -mu',
-u pi -hɔnhlɔn, 'a -hen de a win 'ε pi le:
«Di 'li.»

8 -Te 'n ta 'li le, -ε -bi 'n 'ye -so -bi. 'A
'hvi 'pupuo ni, nyiblo -mu', -ε neε □ne, 'a
'nyre mɔ 'kukubu, 'ε 'lile nyibli le, 'ti- tite
-mu', u deε 'kuɔpu a 'bli, nɔ- -hven -ta' le,
'ε yi□i □wien le kwe, 'u -nyi □nu 'khi, 'ki bu
naa 'li tu, kɔ 'kanu, kɔ □titakwe, kɔ 'wan
'kwli a mamvi 'kwli, bu 'lila nyibli le, 'ki
'li 'klo a □ge ni -hen a 'kɔbia -bi ki.

9 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'Blayu □gbla
□gbaade a □hun a de ni, ti ni -do a ti
'yi, -ε -bi 'n 'ye 'kukonyibli a -hikɔ, 'ki
'li Nyisua a -200cɔhlɔnpiile -mu' □hlɔn.
Nyibli a 'mu, u 'lila □nu le, -te u 'ble Nyisua
a win kua a -ti, ε kɔ, -te u yi la Nyisua a
-ti nyibli -lee -ni a -ti,

10 'ti- 'u 'yee 'li win, u wen: «Aan Kukonyo Nyisva o, 'ki 'li -mu -mo, 'ki -ti a -tee -huen 'li. Nyibli -mu', -u ni 'li 'klo 'kwli, -u 'lila -a mu le, ti a 'di -bi -ko 'yri, -di □nu -bati le -puu -ni 'li, e ko, ti a 'di -bi -ko 'yri, -na yru di □nu -yee -ni 'li?»

11 Bu pu 'ki le, -e -bi u pu nyibli a pepe a 'mu wlawli puopu, (e no- tue □ne nyibli yi, -e mo, u 'sii 'u yi,) 'ti- 'u lee □nu, -e mo: «Ba -plee 'u ti le de gbe, -kotu u blee yi, bu 'lila 'aan 'bio -mu' le, -u ni Nyisva a -kvan, □wi yi, -te u nu 'aan le'hlale. -Te Nyisva nu 'li 'a 'lupupu, 'bu nu 'a nunuo le, -e -bi nyibli -mu', -u 'lila 'a mu le, Nyisva di puu □nu -bati le.»

12 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'Blayu □gbla □gbaade a □hlon-do a de ni, -e -bi -tutu -tua 'huhlele diaki, 'yru 'e -jre, -wen danu -yruubu, □honpu 'e □hlu, -wen -hlu,

13 nyahro 'e 'ble 'li yako 'kwli le, □wi yi tugbe a 'kui, -e 'yi □hlu, pepe yi -bublo -ni,

14 yako 'e 'pla, 'e 'wan, □wi yi, -te u ni ko a 'pupla; dugbi ko 'nidugbo a pepe 'huen, 'u -hon -ta' le;

15 nyibli a pepe, -u ni 'ne- 'klo ki, 'u 'gba ci le, bodiupu bi 'li yi, 'blugbinaanyu, 'seyo a nyibli gbagbi, dekonyu, 'klukuninyu, ko nyibli a pepe, □koyo ko nyibli -mu', -u 'yi □koyo 'pa- 'waa pepe a 'mu, u 'gba ci le, 'ki 'li dugbi 'lu, 'u -huhli le, 'ki 'li 'buiti 'kwli le, e ko, 'ki 'li 'hi 'nyu,

16 'u yi dugbi ko 'hi 'huen -lee -ni, 'ki bu bi 'u □nu 'lu, bu □jri □nu 'lu bu, bu -hli □nu, -e di□e nu, nyiblo -mu', -e ni 'u bodiugbata -mu' ki bu, e 'ni □ha □nu 'ye, e ko, 'Blayu a yru 'ni □ha □nu ye,

17 -e nu□o, ti nyre 'u ni, 'ki 'waa yru bu klo nyibli. -Nyrōwo a 'mu 'kwli, e 'yi nyiblo □du -ko, -bu di wa.

7

Nyisva a lelenyo □tu Nyisva a nyibli yruule

1 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'ye Nyisva a lelenyo ni -hen -mu' ni, 'u ni 'klo a □ge ni -hen 'yri ble, 'u ka pepegble ni -hen -mu' yi, -e di□e nu, u 'ni □ha 'ne- 'klo ki -hii -ni, e ko, u 'ni □ha -tutu le -hren, ko, u 'ni □ha 'nie ko ti 'huen- le -hren;

2 'ni 'ye Nyisva a lelenyo -bi, 'e -hon 'li 'yru a 'hrule', 'e 'ble □dedede kua, e ni, 'e □tui 'Klohienyisva a nyibli yruule; 'e da Nyisva a lelenyo ni -hen -ni wen, Nyisva -nyi 'kl, 'ki bu nyre -tutu ko 'nie yi, 'e 'yee 'li win,

3 e wen: «Ti 'yee 'u ni nyre, 'ki ba nyre 'nie ko -tutu, ko ti 'huen- yi. Ba -ple -a mu, -ba □tu Nyisva a -kvannunyibli yruule, 'ki 'u 'waa yigbakli yi.»

4 -Te e -hi, 'ti- 'u lee 'mu, nyibli ni -tie -mu', u □tu yruule a 'mu: u mo nyibli a (144'000) 'miliwi ni -pu □tu 'u 'huen a gble ni -pu □tu 'u 'huen. Nyibli a 'mu, 'ki u -hon 'li Yisraekue a □tugbi ni -pu □tu 'u 'huen -mu' nyu.

5-8 'A -ne □tugba 'bu ni 'u, 'a nyibli a (12'000) 'miliwi ni -pu □tu 'u 'huen, u nu- u □tu yruule a 'mu. □Tugbi a 'mu, 'waa 'nyre, no- -bu: Juda a □tugba, Rube a □tugba, Gad a □tugba, Ase a □tugba, Nefutali a □tugba, Manase a □tugba, Simeo a □tugba, Lefi a □tugba, Yisaka a □tugba, Sabulo a □tugba, Sosefu a □tugba, ko Besame a □tugba 'huen-. Nyibli a pepe a 'mu, u nu- u □tu Nyisva a yruuledu a 'mu.

Nyibli -huohu

9 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'ye -tonyibli -huohu. E 'yi -tonyiblo □du -ko, -bu -we 'li 'waa -hihre. Nyibli a 'mu, 'blugbi a pepe -bu, -u ni 'ne- 'klo -bu ki, e no- u -hon ki le, u mo dako a pepe a nyibli □nu -we. 'Ki u -hon 'li 'a -ne -tite □du, 'u pi 'bliwin a gblegble. 'Ki u ni 'u Nyisva a bodiugbata, e ko, 'ki 'u 'Blayu ye'. 'Waa pepe, u pu wlawli puopu, (e no- tue □ne nyibli yi, -e mo, u 'sii 'u yi,) 'u 'ble yohran kua le, 'ki 'u Nyisva a 'nyre a lepupu a -ta',

10 'u 'yee 'li win, u wen: «Nyisva -mu', -e ni 'u bodiugbata -mu' ki, e ko 'Blayu -mu' 'huen-, u nu- wa -a mu.»

11 Nyisva a lelenyo a pepe, u □glaa 'li 'a bodiugbata -mu' le, e ko, 'u □glaa 'li nyibli gbagbi, u ko -tebli ni -hen -mu', -u pi -hunhlon 'huen-, 'u ko 'li ble, 'ki 'u bodiugbata a 'mu ye', 'u pi Nyisva 'nyre le,

12 u wen: «E mo □han-ti, -aan Nyisva, no- ko -ti a 'yi'bubua. 'Ki 'kl a pepe ni

'liꞑi -ji', 'ti- 'ε kɔ ꞑto. Ba di 'li, -ba -nyiꞑe 'wio, -ba ꞑtuu 'uꞑu 'u, ε kɔ, -ba puꞑu 'nyre le, -te 'klo te yi bu. Ke- bu ni 'mu.»

13 Nyibli gbagbu a (24) -wlu ꞑtu 'u -hen -ni wen, ke- 'waa nyiblo -bi pu 'mu yi, ε wen: «ꞑBi nyibli -mu', -u pu wlawli puꞑu, -yi ꞑnu ni? -Bi' u -hon yi 'li?»

14 -ε -bi 'n -hɪɪa kle, -ε mɔ: «Nyibeyu o, -mɔ ni -do, -mɔ yi ꞑnu.» -ε -bi, ε wen: «Nyibli -bu, u 'ye ꞑhɪɪen diaki, 'ki 'li le'booti 'kwli, 'u 'yi 'u Nyɪsua a 'hru bu -hie, 'u yra 'waa wlawli, 'ki 'li 'Blayu a -hlu -mɔ, -ε diꞑe nu, u 'mu 'li 'wu.

15 ε nɔ- kɔ -ti, 'u 'cibi 'u Nyɪsua a bodiɔgbata ye', 'u puꞑi 'nyre le, 'ki 'li 'a 'kayu bu 'to kɔ -nyre. Bodiɔ -mu', -ε ni 'u gbata a 'mu ki bu, ε nɔ- di ꞑnu 'yie ꞑtu.

16 'Kanɔ kɔ 'nie'natu 'hɪɪen-, ε 'yi 'liꞑi 'li -wε, bu nu 'ki ꞑnu de. 'Yru 'yi 'liꞑi 'li -wε, bu hien ꞑnu de. ε 'yi ꞑdedede -kɔ, -bu di 'ki ꞑnu le hien de, ε kɔ, -bu di ꞑnu de -huan -mɔ nu,

17 -ε nuꞑo, 'Blayu -mu', -ε ni 'u bodiɔgbata -mu' ye', nɔ- di ꞑnu 'yie ꞑtu. ε nɔ- di 'li ꞑnu 'nie wien gba, 'nie -mu', -ε yi nyibli 'klo yrayru -nyi. Nyɪsua a ꞑgbetu, nɔ- di ꞑnu ꞑga, ε 'mu ꞑnu 'yi ꞑhlon le 'hran.»

8

'Blayu ꞑgbala le'boꞑꞑgbaade ni

1 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'Blayu -mu', -ε 'ble 'crien -ni wen kua, ε ꞑgbala ꞑgbaade a ꞑhlon'hɪɪen a de ni. -Te ε ꞑgbala 'kiꞑi, -ε -bi -tebli a pepe -mu', -u ni 'li yako 'kwli, u nu -blii. ε nɔ- u nu -nunu, 'ε gba -haawokutɔ.

2 -Te 'n ta 'li le de, -ε -bi 'n 'ye Nyɪsua a lelenyɔ ni ꞑhlon'hɪɪen -mu', -u ni 'uꞑu ye', 'u -nyi ꞑnu -ɲamu ni ꞑhlon'hɪɪen.

3 Nyɪsua a lelenyɔ -bi ni 'u, 'ε 'ble -gulɔya kua, -ε kɔ 'kwli u pu 'li hɪɪhrɔnpu-tebli, u pu 'to le, 'ε di 'u -cɔhlɔnpiile*, u nu -gulɔ, u -nu, 'u -nyiꞑe hɪɪhrɔnpu-tebli -hɔɔɔɔ, -ε diꞑe nu, ε 'muꞑu 'to le pu, 'a nahlon, kɔ Nyɪsua a nyibli a pepe a lenyaawin, u 'mu 'li Nyɪsua -mɔ mu. 'Ki 'li -cɔhlɔnpiile', 'ki ε pu 'liꞑi 'to le, 'ki 'u Nyɪsua a bodiɔgbata ye',

4 hɪɪhrɔnpu-tebli a nahlon a 'mu, 'ε 'hru 'li Nyɪsua a lelenyɔ -mu', -ε ni 'u

Nyɪsua ye', 'a dabu 'kwli, 'ε mu 'li yako 'kwli, ε kɔ Nyɪsua a nyibli a lenyaawin 'hɪɪen-.

5 'Ti- Nyɪsua a lelenyɔ a 'mu, 'ε 'du -gulɔya -ni wen ye', 'ε nu na'kli -mu', -u ni 'li -cɔhlɔnpiile', 'ε 'yii 'liꞑi 'li. -Te ε -wε -mɔ, -ε -bi 'ki ε ꞑhɪɪɪian 'nεꞑε 'klo ki. -Te ε ꞑhɪɪɪian 'ki 'nεꞑε 'klo ki, -ε -bi yako -tua leꞑmɔmale, 'ε pu 'yii ke' le, -tutu 'ε -tua 'hɪɪle.

-Nyamɔ ni ꞑhlon'hɪɪen

6 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi Nyɪsua a lelenyɔ ni ꞑhlon'hɪɪen -mu', -u 'ble -ɲamu ni ꞑhlon'hɪɪen kua, u -wε -mɔ, 'ki bu biꞑe.

7 Ti ni -do a 'mu 'yri, -ε -bi yi-henyiblo bi 'a -ɲamu ni. -Te ε bi 'kiꞑi, -ε -bi cekli, kɔ na, kɔ -hlu, u nu- bibi 'yi le, 'u ble 'li yako 'kwli, 'u bi 'nε- -tutu ki, -tutu 'ε nu ꞑtiɔle'beɛwɪ ni ta, 'a 'kutɔ -bi kɔ ti -mu', -u ni 'uꞑu ki, 'u -hin, -piti yrayru a pepe hin ni -wε.

8 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi Nyɪsua a lelenyɔ a 'hɪɪen a nyiblo bi 'a -nε -ɲamu. -Te ε bi 'kiꞑi, -ε -bi u 'du ꞑdedede ye'. ε 'bua ni, -wen dɔgba gbagbu, na 'ε yiꞑi 'lu -wɪɪɪ -ni, 'u pu 'liꞑi 'yru -mɔ, 'yru a 'mu 'ε nu ꞑtiɔle'beɛwɪ ni ta, 'a 'kutɔ ni -do -bi 'ε -hε -hlu,

9 -tebli a pepe, -u ni 'li 'yrukutɔ a 'mu -mɔ, 'u 'kuku le, 'yrukutɔ a 'mu, 'a 'mu a pepe, 'u nyre yre.

10 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi Nyɪsua a lelenyɔ a ta a nyiblo bi 'a -nε -ɲamu ni, nyahroye gbagbu ꞑdu, nɔ- ble 'li yako 'kwli, 'ε yi wɪɪɪ, -wen ꞑgbuu, 'ε bi 'li 'nie, kɔ 'niyie 'hɪɪen- -mɔ, 'ε nyre ꞑnu yre.

11 Nyahroye a 'mu, 'a 'nyre mɔ Wɔnklade; 'nie a 'mu, ε bi 'li -mɔ, ε nu ꞑtiɔle'beɛwɪ ni ta, 'a 'kutɔ ni -do -bi 'ε -hε wɔnklanie, nyibli -hɔɔɔɔ, -u na 'nie a 'mu, 'u 'kuku le, -te 'nie a 'mu, ε kla wɔn diaki a -ti.

12 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi Nyɪsua a lelenyɔ a -hen a nyiblo bi 'a -nε -ɲamu ni. -Te ε bi 'kiꞑi, -ε -bi 'yru kɔ ꞑhɔnpu 'hɪɪen-, ε 'wi -te u 'ye ni nu wen ꞑtiɔle'beɛwɪ ni ta, 'yru a 'kabi -bi 'ε -jre, ꞑhɔnpu a 'kabi -bi 'ε -jre -wε. Nyahro -mɔ -bi, 'a 'yɔ ni ta, 'bu ni 'u, 'a ta a 'yεε kɔ bu jre -wε. U 'ni 'beꞑε 'ki -teε de. 'Tɔɔwɔ kɔ -nyrɔwɔ 'hɪɪen-, u nu ꞑtiɔle'beɛwɪ ni ta. 'Yru 'kee hɪɪhɪɪen ni,

'ki 'li -nyrowo a 'kutio -bi 'kwli, □hōnpu 'kee hunhwen ni -we, 'ki 'li 'tolowo a 'kutio -bi 'kwli.

13 -Te 'n ta 'li le de, -e -bi 'n 'ye ke, -e yi wan, 'ki 'li yo', 'e 'yee 'li win, 'e pi le: «Popowli -o, popowli -o. Nyibli di 'ye □hūwen, 'ki 'ne- 'klo -mo. E ko Nyisua a lelenyu ni ta -bi, -u 'yee 'waa -njamu ni bi. 'Bu mo, 'bu bi□e, □hūwen a 'yiye di ki 'ni -bii -ni diaki.»

9

1 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi Nyisua a lelenyo a □hun a nyiblo, e bi 'a -ne -namu ni. Ti ni -do a ti 'yri, -e -bi 'n 'ye nyahroye, 'e ble 'li yakō 'kwli, 'e bi 'ne- -tutu ki, 'ti- 'u -nyi nyahroye a 'mu 'maju a 'yee, -e di□e nu, 'hio gbagbu -mu', -e hlo 'kwli bu, e 'mu□u yi kla,

2 nyahroye a 'mu 'e kla 'hio a 'mu yi. -Te e kla□a yi, -e -bi nahlun -hwen 'li -wlu, 'e 'ye, -wen nagba a nahlun. Nahlun a 'mu, e ka 'yru a 'yie yi, 'e nu□o, halo 'e bi -tutu kle, 'du 'e ni le -jojo,

3 'kolio 'u -hon 'li nahlun a 'mu 'nyi, 'u 'heen -tutu a pepe ki bu, 'u -nyi 'kolio a 'mu 'kl, -e 'wi□i -ji-kaya a 'kl yi,

4 'u lee □nu: «A 'ni 'nyree 'li -piti ko ti 'hwen- yi, e ko 'a -ne 'dudode □du 'hwen- Kee, nyiblo 'bu ni 'u, Nyisua a yruule 'bu 'yi 'u□u yi -ni, nyiblo a 'mu, e no- ba mle le.»

5 U 'yi 'kolio a 'mu 'kl -nyi, 'ki bu 'la nyibli. Kee, u -nyi □nu 'kl, 'ki bu nu□o, nyibli bu 'ye □hūwen, 'ki 'li □hōnpu ni □hun 'kwli. 'Kolio a 'mu, 'bu mle nyiblo, e yi 'ye □hūwen, □wi yi, -te -ji-kaya 'ye ni mle wen nyiblo a □hūwen a 'yiye.

6 'Ki 'li □hōnpu ni □hun a 'mu 'kwli, nyibli -bi di □muo 'kokuu le, -e di□e nu, u 'ni □ha □hūwendu a 'mu 'ye de, kee, u 'yi 'li□i 'li -we, bu 'ku. U di 'kokuu 'ni -hua diaki, kee, 'kokuu a 'mumu, e di hloo □nu -mo le.

7 'Kolio a 'mu, u 'wi□i -sue yi, u -we -mo, 'ki bu mu tu ki. 'Ki 'u □nu 'lu, de ni 'u, -e 'wi□i -guluklaun* yi. 'Waa yigbaki 'wi□i -tonyibli a yigbakla yi.

8 'Waa 'lu-pupui hlo ni, -wen nugba, e ko, 'waa 'nyi 'wi□i koko' a 'nyi yi.

9 □Dedede ni 'u □nu -wliye, 'e 'wi□i tawlawu yi, u nuu 'plide. 'Waa wanwen yi 'ni 'wli, -wen -gbe -mu', -sue yi -jri, 'seyo ni 'u ki, 'u mi tu ki.

10 'Waa bu 'wi□i -ji-kayi a bu yi, 'e yi nyibli le mle, -wen -ji-kayi. 'Waa -bu a 'mu, no- yi □nu 'kl -nyi, 'ki bu □tu nyibli □hūwen, 'ki 'li □hōnpu ni □hun 'kwli.

11 'Kolio a 'mu, 'waa nyiblo gbagbu, no- mo 'ku -huan* -mu', -e koo 'huo -mu', -e hlo 'kwli bu win ki. 'A 'nyre mo Abado, 'ki 'li -Juukewin* 'kwli. Glekue -mo -bi, u dee □ne Aponio. 'Nyre ni 'hwen a 'mu, e □hen 'nyre -Tebubu-wenyu.

12 -e -bi 'ki, yi-he□hūwen a 'yiye -hi ni. E hie 'li 'a gble ni 'hwen -bi.

13 -Te yi-he□hūwen a 'yiye a 'mu, e -hi, -e -bi Nyisua a lelenyo a □hlon-do a nyiblo bi 'a -ne -namu ni, 'ni 'win win, 'e -hon 'li -cohlunpiile* -mu', -e ko □ge ni -hen. E mo -cohlunpiile, u nuu -gulu, 'e ni 'u Nyisua ye'.

14 Ke- win a 'mu, e pi Nyisua yi, -e mo: «□Wle 'kuo ni -hen -mu', u mua la bu, 'ki 'u 'nie -mu', u dee Efrati wien!»

15 'Kuo ni -hen -mu', -u ko -ti e -hla, Nyisua -we □nu -mo, 'ki bu nu -kuan, 'ki 'li 'yru ni -do a 'mu 'kwli, ko, 'ki 'li □hōnpu ni -do a 'mu 'kwli, e ko, 'ki 'li -nyrowo ni -do a 'mu 'kwli, e ko, 'ki 'li -haawo ni -do a 'mu 'kwli. E -we □nu -mo, 'ki bu mu nyibli 'la, nyibli ni ta 'bu ni 'u, u 'mu 'waa nyiblo ni -do 'la. -Te win -ni wen, e pu le, e lee Nyisua a lelenyo: «□Wle 'kuo -mu',» -e -bi e mu ni, 'e □wle □nu.

16 -Te e -hi, -e -bi 'n 'ye 'seyo -huchui, 'u ni 'u -sue ki ble, -te u □ti 'mu, 'u lee 'mu. U mo (200'000'000) 'miliwi a -hotrowi ni 'hwen a 'miliwo.

17 Ke- 'n nu 'lile'yiye, 'n 'ye -sue, ko nyibli -mu', -u ni 'u □nu ki ble, 'u pu tawlawu 'hu le. Wlawu a 'mu, e nu gblegble. 'A de -bi ni 'u, 'e nu -johun, 'a de -bi 'e nu -yrugbu, 'a de -bi 'e nu -gbapu. -Sue a 'mu, 'a de 'bu ni 'u, 'a 'lu 'wi□i koko' a 'lu yi, na-huhli, ko nahlun, ko 'nu -mu', -e 'lile nyibli le, 'e -hwen 'li nyibli wlon.

18 □Hūwendu a gble ni ta a 'mu, -u mo na ko nahlun ko 'nu a 'mu 'hwen-, 'ki 'li nyibli ni ta 'nyi, e 'la nyiblo ni -do.

19 E 'wɪ yɪ, -sue a 'mutu, nɔ- yɪ ɔnu 'kɪ -nyi, 'kɪ bu ɔtu nyibli ɔhɛn, -e diɛ nu, ɔ 'mɔ lɛ 'kɔkɔ -nɪ, 'waa -bɔɪ 'ɔ ɔtui nyibli ɔhɛn -wɛ. 'Waa -bɔɪ a 'mɔ, ɔ 'wɪɔ hro yɪ, hro a 'li 'ɔ nɪ 'ɔ -bɔɪ a 'mɔ kɪ. E nɔ- -sue a 'mɔ, ɔ nɪ, 'ɔ yɪ nyibli lɛ mle.

20 Nyibli -mɔ', ɔhɛngble nɪ ta a 'mɔ, ɔ 'yɪ 'la, ɔ 'yɪ 'ɔ 'waa dɛ 'kuku a nunuo bu -hie, 'ɔ 'cibi 'ɔ 'kuo -hɔɪn a dɪda, e kɔ -cɪ a kɔkɔ. 'Waa -cɪdɔ a 'mɔ, e mɔ tuyonu -bɔ, 'waa ɔgbɛtɔ, ɔ nɪ. -Gɔlɔ ɔ nɪ, 'ɔ nɪ tuyonu a 'mɔ, kɔ, 'ɔ nɪ 'plɪ-tɛblɪ, kɔ 'hɪ, kɔ ti 'hɛn-, 'ɔ nɪ tuyonu. Tuyonɔdɔ a 'mɔ, e mɔ, ɔ 'nɪ 'yeɛ lɛ ɔdedede, ɔ 'nɪ 'wɪnɔ -tɪ, kɔ, ɔ 'nɪ -naɔ lɛ -wɛ. Kɛɛ, kɛ- e nɪ 'mɔ, nyibli a 'mɔ, ɔ 'cibi 'ɔ -cɪ a kɔkɔ,

21 'ɔ 'tɪɛ gbɛ 'waa 'bio -tonyibli a 'lɪla 'lu -mɔ, 'ɔ 'tɪɛ nɪ -wɪdɛ, 'ɔ nɪ -wlawɪ kɔ 'lawludɛ 'hɛn-, 'ɔ yɪ 'yɪ. ɔ 'nɪ -hieɛ 'ɔ -tɛblɪ 'kukui a 'mɔ, 'a nunuo bɔ.

10

Nyɪsua a lɛlenyɔ -mɔ', -e 'ble 'crɪɛn gbɛ kɔa

1 -Tɛ dɛ a 'mɔ, e -hi dɛ, -e -bɪ 'n 'ye Nyɪsua a lɛlenyɔ gbagbɔ -bɪ, 'e -hɛn 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ, 'e yɪ 'lɪ dɪ, 'nɪnɪma 'e ɔglaa 'lɪɔ, -wɛn wlawɔ. -Payɔ ɔglaa 'lɪ 'a 'lu lɛ, 'a yɪgbakla 'e yɪ wɪn, -wɛn 'yɔ, 'a bɔɪ 'ɔ 'wɪɔ nagba yɪ,

2 'e 'ble 'crɪɛn gbɛ, -e kɛ yɪ kɔa, 'e ɔtu 'ɔ 'a dɪɪdɛbɔ 'yɔ kɪ bɔ, 'e ɔtu 'ɔ 'a kamlabɔ -tɔtɔ kɪ bɔ,

3 'e 'yaa 'lɪ win, 'e pɔ win, ɔwɪ yɪ, -tɛ kɔkɔ 'yɛ nɪ kɪ. -Tɛ e nu win a pɔpɔ lɛ, -e -bɪ 'n 'wɪn yakɔ a ɔmɔmawɪn, 'e nu winpɔwɪ nɪ ɔhɛn'hɛn, ɔwɪ yɪ, -tɛ -tonyiblo 'yɛ nɪ ɔtu wɛnɛ ɔwɔn.

4 -Tɛ 'n 'wɪn yakɔ a win a 'mɔ, -tɪ -mɔ', e -hɪa, 'n dɔaɔ 'cɪcɪ. Kɛɛ, 'n 'wɪn win, 'e -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ, 'e yɪ 'mɔ -lee -nɪ, -e mɔ: «Nɪ 'crɪɪ 'lɪ -tɪ -mɔ', yakɔ a win -hɪa, nyiblo ɔdɔ 'nɪ ɔhaɔ yɪ.»

5 -Tɛ e -hi, -e -bɪ Nyɪsua a lɛlenyɔ -mɔ', -e kɔ bɔ nɪ -dɔ -bɪ nɪ 'ɔ 'yɔ kɪ, 'a bɔ -bɪ, 'e nɪ 'ɔ -tɔtɔ kɪ, nɔ- hɔ 'a dɪɪdɛdabɔ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ,

6 'e 'sɔɔ Nyɪsua, -kɔtɪ Nyɪsua hɛ 'kɔ. E nɔ- nu yakɔ kɔ -tɛblɪ a pepɛ -mɔ', -e nɪ 'lɪɔ 'kwɪlɪ, 'e nu -tɔtɔ kɔ -tɛblɪ a pepɛ -mɔ', -e nɪ 'nɛ- kɪ, 'e nu 'yɔ kɔ -tɛblɪ a pepɛ

-mɔ', -e nɪ 'lɪɔ -mɔ, Nyɪsua a lɛlenyɔ a 'mɔ, 'e 'sɔɔ ɔnɛ kɪ, e wɛn: «Tɪ ɔdɔ 'yɪ 'lɪ -hie, -e nuɔ,

7 'bɔ mɔ, Nyɪsua a lɛlenyɔ a ɔhɛn'hɛn a nyiblo 'bɔ bɪ 'a -nɛ -ɲamɔ, -huhlɪdɛ -mɔ', Nyɪsua -hie 'lu -mɔ lɛ, e diɛ 'nɪ nu, ɔwɪ yɪ, -tɛ e nu laɔ 'a -kɔvannunyibli, -ɔ mɔ 'a winwɛn-hanyɔ* a leelɛ.»

8 'Tɪ- win -mɔ', -e -hɔn 'lɪ yakɔ 'kwɪlɪ, 'n 'wɪn, kɛ- e pɪ 'mɔ yɪ dɛ: «'Crɪɛn gbɛ -nɪ wɛn, -e kɛ yɪ, mu -bɔ -haɔ Nyɪsua a lɛlenyɔ -mɔ' -jɪ', -e kɔ bɔ -bɪ -nɪ 'ɔ 'yɔ kɪ kɔ, -e -bɪ 'e nɪ 'ɔ -tɔtɔ kɪ.»

9 -Tɛ 'n mu 'ɔ Nyɪsua a lɛlenyɔ a 'mɔ 'hɔɪ, 'n lee ɔnɛ: «-Nyi 'mɔ 'crɪɛn gbɛ -mɔ'.» -E -bɪ e wɛn: «'Duɔ ye', ɔmɔɔ dɪ. E dɪ 'nɪ 'hrɪkɪ -nɪ, -wɛn dɔnyɔ, 'kɪ 'lɪ -mɔ wɛn. Kɛɛ, ɔnɪ mlaɔ, e dɪ 'nɪ kla,»

10 'nɪ -haɔ 'crɪɛn gbɛ a 'mɔ -jɪ', 'nɪ dɪɛ. E mɔ ɔhan-tɪ, e 'hrɪkɪ nɪ, 'kɪ 'lɪ 'mɔ wɛn, -wɛn dɔnyɔ. Kɛɛ, -tɛ 'n mlaɔ, -e -bɪ e kla nɪ.

11 'Tɪ- 'ɔ lee 'mɔ dɛ, ɔ wɛn: «-Tɪ -bɔ, Nyɪsua ɔtu -mɔ wɛn, 'kɪ 'ɔ dakɔ a gbɛgbɛ, -ɔ pɪ 'bliwin a gbɛgbɛ a -ta', kɔ 'kɪ 'ɔ 'blɔgbɪ -hɔɔhɔɪ, kɔ 'kɪ 'ɔ 'waa ye'nanyɔ a -ta' ɔtɪɛ dɪɛ nyibli lɛ -lee -nɪ.»

11

Nyibli nɪ 'hɛn -mɔ', -ɔ -hlɛ Nyɪsua a -tɪ

1 -Tɛ dɛ a 'mɔ, e -hi, -e -bɪ ɔ -nyi 'mɔ 'mɪsɪdɛ, -e 'wɪɔ kotu blɔblɔ yɪ, 'tɪ- 'ɔ lee 'mɔ, ɔ wɛn: «'Du ye', -bɔ mu Nyɪsua a 'kagbaw 'mɪsɪ -nɪ, kɔ -cɔhɛnpiɪlɛ* 'hɛn-, e kɔ, -bɔ -hɛ nyibli -mɔ', -ɔ dɛ Nyɪsua, 'kɪ 'lɪ 'kayɔ a 'mɔ bɔ.

2 Kɛɛ, ɔnɪ 'mɪsɪ 'lɪ 'kagbaw a 'mɔ, 'a -yaa, -e nuɔ, Nyɪsua -ha 'lɪɔ nɪ, 'e -nyiɛ dakɔ -bɪ a nyibli, -ɔ 'yɪɔ -yɪ. Nyibli a 'mɔ, ɔ dɪ Nyɪsua a 'dɔ -mɔ' 'nɪ 'wɪa, 'kɪ 'lɪ ɔhɛnɔɔ a -wɪ nɪ 'hɛn ɔtu 'ɔ 'hɛn 'kwɪlɪ.

3 'N dɪ tɛ 'lɪ nyibli nɪ 'hɛn, -ɔ dɪ 'na -tɪ hɪa. Nyibli a 'mɔ, ɔ dɪ pɔ 'kuyɔ-tɛblɪ 'hɔɪ lɛ, ɔ 'mɔ 'na -tɪ, Nyɪsua ɔtu ɔnu wɛn nyibli -lee -nɪ, 'kɪ 'lɪ ɔhɛnɔɔ a -wɪ nɪ 'hɛn ɔtu 'ɔ 'hɛn a 'mɔ 'kwɪlɪ, e ɔhɛn 'nyɛ, 'kɪ 'lɪ -nyɔwɪ a (1260) 'mɪlɪwɔ nɪ -dɔ nɛ -hɔtɔwɪ nɪ 'hɛn ɔtu 'ɔ -wɪ nɪ ta 'kwɪlɪ.»

4 Nyɩsua a -tɩhlanyibli nɩ 'hɩɛn a 'mɩ, 'kɩ ɩ nɩ 'ɩ Kɩkɔnyɔ Nyɩsua, -ɛ kɔɔ 'kɔ a pɛpɛ -bɩ win kɩ ye'. Nyibli nɩ 'hɩɛn a 'mɩ, ɩ 'wɩɩ ti nɩ 'hɩɛn -mɩ' yɩ, ɩ dɛɛ olifieti, 'ɩ 'wɩɩ 'napi nɩ 'hɩɛn yɩ -wɛ.

5 'Bɩ mɔ, 'waa yraanyibli 'bɩ -hɩɛ bɩ nu ɩnɩ -balɩ, na di -hɔn 'lɩ ɩnɩ wɔn, ɛ 'mɩ ɩnɩ 'la. Kɛ- 'waa yraanyibli a 'mɩ, ɩ di lɛ'kɩkɩɛ nu. Yruyru, ɩ 'yɩ 'lɩɩ 'lɩ -wɛ, bɩ ɩta 'lɩɩ wɔn.

6 'Bɩ mɔ, nyibli nɩ 'hɩɛn a 'mɩ, 'bɩ yɩ -tɩ, Nyɩsua ɩtu ɩnɩ wɔn nɩ hɩɛ, ɩ di kɔ 'kɩ, bɩ nuɩɔ, 'kɩ 'nu bɩ 'yɛ nɩ di, ɛ 'mɩɩ gba -gbagba, ɛ 'mɩ ti -mɩ' kɩ ye, -ɛ kɔ 'yɩ ɩ di 'ɩ Nyɩsua a -tɩ a hɩhla -mɔ -wɛɛ -nɩ; ɩ di kɔ 'kɩ, 'kɩ bɩ nuɩɔ -wɛ, 'nie bɩ -hɛ -hlɩ, ɛ kɔ, 'kɩ bɩ nuɩɔ, -tɩtɩ kɩ a nyibli bɩ 'yɛ ɩhɩɛn a gblegble, -tɛ ɩ di 'a -hɩhɩa nu.

7 'Bɩ mɔ, 'bɩ -wɛ Nyɩsua a -tɩ a 'mɩ, 'a -mɔlɛnɩna -mɔ, -ɛ -bɩ mɩma -mɩ', -ɛ di 'lɩ 'hɩɔ 'kwɩ -hɔn, ɛ di nyibli nɩ 'hɩɛn a 'mɩ -mɔ 'nɩ -wɔn, 'tɩ- ɛ 'mɩ 'ɩ ɩnɩ 'hru wɔn -ha, ɛ 'mɩ ɩnɩ 'la.

8 'Kɩ 'waa 'kɩkɩkɩ di 'ɩ 'dɩɔ gbagbɩ -mɩ', 'a 'dika blɛ pɛ, -tɛ -mɩ', ɩ kɔɔ la 'ɩ 'waa Kɩkɩnyɔ -Yusu tugbɛ 'yie. 'Dɩɔ a 'mɩ, 'a -hɩhɩnyɛ mɔ Sodɔmɩ, -hɩɩ' Esipɩblɩgba.

9 Dakɔ a pɛpɛ a nyibli, -ɩ -hɔn 'lɩ 'a -nɛ 'blɩgba ɩdɩ 'kwɩ, -ɩ pɩ 'a -nɛ 'bliwin ɩdɩ, ɩ di 'waa 'kɩkɩkɩ a 'mɩ 'nɩ 'ye, 'kɩ 'lɩ -nyɩɩwɩ nɩ ta nɛ 'kɩtɩɔ 'kwɩ, kɔ, ɩ 'yɩ 'lɩɩ 'lɩ -wɛ, bɩ wɛn, 'kɩ bɩ -ha 'ɩ ɩnɩ 'ɩ.

10 'Kɔ kɩ a nyibli di nu dɔdɩ dɩkɩ, -tɛ ɩ di nyibli nɩ 'hɩɛn a 'mɩ 'la a -tɩ, ɩ di 'mɩ lɛ, ɩ 'mɩ 'kue-teblɩ lɛ -nyinyi -nɩ. ɩ di nu dɔdɩ dɩkɩ, -kɔtɩ kɛ- ɩ di pɩ: «Nyɩsua a winwɔn-hanyɩ* nɩ 'hɩɛn -mɩ', -tɛ ɩ nɛ la Nyɩsua a -tɩ -mɔ lɛ, ɩ ɩtu la -a mɩ ɩhɩɛn dɩkɩ.»

11 -Tɛ -nyɩɩwɩ nɩ ta nɛ 'kɩtɩɔ a 'mɩ, ɩ -hi, -ɛ -bɩ Nyɩsua ɩhɩɩn 'lɩ nyibli nɩ 'hɩɛn a 'mɩ pɛpɛ 'mɩa, 'ɩ 'hɩɩ 'kɩ, 'ɩ 'du ye'. -ɛ -bɩ nyibli a pɛpɛ -mɩ', -ɩ 'ye ɩnɩ, hɩannɩ bɩ 'lɩ ɩnɩ 'kwɩ lɛ.

12 -Tɩ nyibli nɩ 'hɩɛn a 'mɩ, ɩ 'mɩ ye' 'du mɔ mu, -ɛ -bɩ ɩ 'win win, 'ɛ -hɔn 'lɩ yako 'kwɩ. Kɛ- ɛ pɩ ɩnɩ yɩ: «Ba di 'nɛ- yɔ'.» 'Tɩ-, 'kɩ 'ɩ 'waa yraanyibli ye', 'ɩ 'ya 'lɩ yɔ', 'kɩ 'lɩ 'nɩjma 'nyɩ.

13 Ti nɩ -do a ti 'yɩ, -ɛ -bɩ -tɩtɩ -tɩa 'hɩhɩɛ dɩkɩ. 'Kɩ 'lɩ 'dɩɔ -nɩ wɛn 'kwɩ, 'kayɩ nɩ -do, 'kɩ 'lɩ 'kayɩ nɩ -pɩ 'nyɩ, ɛ nɔ-nyɩ yɩ. -Tɩtɩ a 'mɩ -ɛ 'hɩhɩ -nɩ, ɛ 'la nyibli a 'mɩlɩwɩ nɩ ɩhɩɩn'hɩɛn. -ɩ -bɩ -mɩ', -ɩ 'yɩ 'kɩ, hɩannɩ nɩ ɩnɩ nɩ dɩkɩ, hɩannɩ a 'mɩ, ɛ nɔ- kɔ 'kwɩ ɩ pɩ 'lɩ Nyɩsua 'nyɩ lɛ, -ɛ kɔɔ yakɔ win kɩ.

14 Kɛ- ɩhɩɛn a 'yie a 'hɩɛn a dɛ -mɩ', ɛ nu 'lu a -mɔmɩmuo. Kɛɛ, 'a ta a dɛ 'tɩɛ di nɩ.

Nyɩsua a lɛlɛnyɔ a ɩhɩɩn'hɩɛn a nyibli bi 'a -nɛ -ɩjamɩ nɩ

15 -Tɛ dɛ a 'mɩ, ɛ -hi, -ɛ -bɩ Nyɩsua a lɛlɛnyɔ a ɩhɩɩn'hɩɛn a nyibli bi 'a -nɛ -ɩjamɩ nɩ, ti nɩ -do a ti 'yɩ, 'n 'win win a gblegble, 'ɛ nɩ 'kɩ kɩ, 'ɛ -hɩɛn 'lɩ yakɔ 'kwɩ, 'ɛ pɩ lɛ: «-Aan Kɩkɩnyɔ Nyɩsua, kɔ a 'Yu -Yusu 'Kɩsɩ, ɛ ɩtu 'ɩ bɩ, nu- hɛ 'kɔ -bɩ a nyibli gbagbɩ. Nyɩsua, nɔ- di 'ɩ gbata kɩ bɩ nɩ, -tɛ 'kɔ tɛ yɩ bɩ.»

16 -Tɛ win a gblegble a 'mɩ, ɛ nyɩa bɩ, -ɛ -bɩ nyibli gbagbɩ a (24) -wɩɩ ɩtu 'ɩ -hɛn -mɩ', -ɩ nɩ 'ɩ bodɩɔgbatɩ kɩ blɛ, 'kɩ 'ɩ Nyɩsua ye', ɩ blaɩa kwɩ yɩ blɛ, 'ɩ pɩɩ 'nyɩ lɛ,

17 ɩ wɛn: «-Aan Kɩkɩnyɔ Nyɩsua, -ɛ nɩ 'kɩ kɩ, 'tɩ- 'kɔ 'mɩ -wɩɩ ɩtu, -mɔ nɩ la 'kɔ, -mɔ 'tɩɛ nɩ 'kɔ, -a -ha 'lɩ 'wɩɩ, ɩa -nyɩ -mɩɩɔ, -ɛ nuɩɔ, -nɩ 'kɩ kɩ, -mɩ ɩtu nyibli a win a kɩkɩɩɩ -wɩɩ.

18 Dakɔ a gblegble -mɩ', -ɩ 'yɩ -na dakɔ 'pa-,

ɩ pɩ -mɩ yɩ lɛ dɩkɩ. 'A -tɩ, ti nyɩ 'ɩ nɩ,

-ɛ kɔ 'yɩ -di 'ɩ ɩnɩ yɩ lɛ -pɩɩ -nɩ. Ti nyɩ 'ɩ nɩ -wɛ, 'kɩ -bɩ pɩɩ 'kɩkɩnyibli -batɩ lɛ.

Ti nɩ -do a 'mɩ 'yɩ, 'kɩ -di 'ɩ -na -kɩannɩnyibli 'wɩɩ -nyɩ -nɩ,

-ɩ mɔ -na winwɔn-hanyɩ*, ɩmɩ -na dakɔ a nyibli 'wɩɩ -nyɩ -wɛ,

-ɩ mɔ nyibli gbagbɩ, kɔ 'waa dɛ -bɩ, -ɩ 'yɩ nyibli gbagbɩ 'pa-,

-ɩ mɔ nyibli a pɛpɛ -mɩ', -ɩ ɩtɩ 'ɩ -mɩ 'ɩ.

Nyibli -bɩ, -ɩ yɩ -tɩtɩ -bɩ yɩ nyɩ,

υ νυ- -mɔ -bi, -di -we □nu bu pepe.»

19 'Ti- υ 'mu 'puple -mɔ -we mɔ mu, -ε -bi Nyɪsua a 'kagbau -mu', -ε ni 'li yɔ', ε □ga wlon. 'Ki 'li 'kagbau a 'mu bu, 'ki 'yri□tucrien* a dukwli ni 'li, 'ε bi pepe', yako 'ε pi 'yii ke' le, 'ε □mumuε le, -tutu 'ε yi 'hɪhle -ni, cekli -huɔhu 'υ yi 'li yako 'kwli le ble.

12

Nugba kɔ dɔhre 'hven-

1 'Ti- ε 'mu -hi mɔ mu, -ε -bi □wɪlekeεde gbagbu 'hru 'li yako 'kwli, 'ni 'ye nugba □du. 'Yru, nɔ- mɔ 'a wlawɪ, □hɔnpu 'ε mɔ 'a buktɪble□tude. Nyahro ni -pu □tu 'υ 'hven, nu- mɔ 'a 'klaun.

2 Nugba a 'mu, 'kwli ni□e ni. ε nɔ- kɔ -ti, 'ε 'gbugbe le.

3 'Ti-, □wɪlekeεde -bi, 'ε 'hru 'li yako 'kwli, 'ni 'ye dɔhre gbagbu, 'ε □hlu, 'ε kɔ 'li ni □hlon'hven, 'υ □cεε 'klaun ni □hlon'hven, 'ε □ga □mu ni -pu;

4 dɔhre a 'mu, 'ε ni 'a 'ba, 'ki 'li nyahroyɔ ni ta 'nyi, 'ε -he 'li nyahroye ni -do 'li, 'ε □hɪnhɪen 'ne□ε -tutu ki, 'ti- 'ε nyra 'υ nugba a 'mu, -ε yi □gbɪa ye' bu, -ε di□e nu, 'bu □gbɪa, ε 'mu 'yu a 'mu gba, ε 'mu□υ di.

5 Nugba a 'mu, ε kɔ 'yu nyɪbehɪan. 'Yu nyɪbehɪan a 'mu, ε di -he bodɪɔ, -ε ni 'kli ki. Nɔ- di 'kɔ -bu a dakɔ a pepe win ki -kɔɔ -ni, 'ki 'li 'kli a kɪnɪnɪ 'kwli. -Te nugba a 'mu, ε □gbɪa, ti ni -do a ti 'yri, υ 'du 'yu ye', 'υ gba 'υ□υ Nyɪsua ye', -ε ni 'υ bodɪɔgbata ki bu,

6 nugba a 'mu, 'ε 'gba ci le, 'ε mu 'li -tɪte -mu', 'du bii 'li yi, -tɪte -mu', Nyɪsua -weε 'li 'a bunɪle -mɔ. 'Ki 'li -tɪte a 'mu, 'ki Nyɪsua di 'li□ɪ didide -nyii -ni. 'Ki ε di 'li -nyrɔwɪ a (1260) 'miliwɔ ni -do ne -hɔtrɔwɪ ni 'hven □tu 'υ -wɪ ni ta -hii -ni.

7 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi tu 'bee 'li yako 'kwli ni. -ε -bi Nyɪsua a lelenyɔ gbagbu -mu', -ε kɔ 'nyre -mɔ Miseli, ε kɔ 'a lelenyɔ -bi 'hven-, υ -tua dɔhre a 'mu, 'a -mɔ-wɔnwɔn, dɔhre a 'mu, ε kɔ 'a lelenyɔ 'hven-, 'υ yi Miseli kɔ 'a lelenyɔ 'hven- yi -wɔn -we.

8 Kee, Miseli kɔ 'a lelenyɔ 'hven-, υ -ha 'υ □nu 'hru wlon. Dɔhre kɔ 'a lelenyɔ 'hven-, υ 'yi 'ki 'hru -kɔ, 'ki bu ni 'li yako 'kwli bu,

9 'υ pu 'li dɔhre a 'mu -patu'. Dɔhre a 'mu, ε nɔ- mɔ hre 'ka -mu', -ε keε 'kɔ -bu ki a nyibli. U deε □ne 'kuo -huɪn* a nyiblo gbagbu. 'A 'nyre -bi mɔ Satan. ε nɔ- υ pu 'li -tutu ki, ε kɔ 'a lelenyɔ 'hven-.

10 -Te de a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'n 'wɪn win -bi de, 'ki 'li yɔ' 'ε pi le: «-Te ti ne -bu, Nyɪsua wa -a mu ni pepe, 'ε tɔɔ ne -a mu, -ε mɔ, ε ni 'υ 'a -neε □dedede 'lu yi. ε nɔ- mɔ nyiblo gbagbu. -Te ti ne -bu, 'a 'Yu -Yusu 'Kɪsɪ, ε □tu 'υ gbata ki bu, ε tɔɔ ne -a mu ni -we, -ε mɔ, ε ni 'kli ki, -ε nu□o, Satan, -ε yi la -aan 'diayɪnυ -ti -yεε -ni, 'a -ne ti, 'ki 'υ Nyɪsua ye', 'tɔ kɔ -nyre, υ □hɪnhɪan 'ne- Satan a 'mu -tutu ki.

11 Kee, -aan 'diayɪnυ a 'mu, υ -ha 'υ Satan 'hru wlon -we, -kɔti 'Blayu -mu', -ε mɔ -Yusu 'Kɪsɪ, ε nu 'a -hɪ, 'ε □gbɪe -aan 'diayɪnυ a 'mu. -Aan 'diayɪnυ a 'mu, ke- υ nu 'υ Satan a 'hru a wlon-hɪhɪa, -ε nu□o, υ lee nyibli Nyɪsua a -ti, -ε mɔ -ti a -teε. Ke- υ nu 'a nunuo, 'υ -ha 'waa dɪɔnυ a -hɔnhɪn, 'υ 'ku.

12 -Te υ bla 'ki 'li Satan yako 'kwli le, 'a -ti, dɔdu kɔ bu ni 'li. 'Aan 'mumu, -υ ni 'li yako 'kwli, ba nu dɔdu. Kee, 'a mu -bu, -υ ni 'ne- -tutu ki, 'a mu -di □hɪven 'ye, -kɔti 'ki Satan di 'ne- 'a mu -mɔ. ε pi yru, -kɔti ε yi□e ni, -ε mɔ, ti -hie 'li□ɪ, ε 'yi -hu.»

13 -Te dɔhre a 'mu, ε 'ye□e, -ε mɔ, 'ki υ pu 'ne□ε -tutu ki, -ε -bi ε -tua nugba -mu', -ε kɔ 'yu nyɪbehɪan a lebuɪa.

14 Kee, υ -nyi nugba a 'mu wanwen ni 'hven, -ε 'wɪ□ɪ ke gbagbu a wanwen yi, -ε di□e nu, ε 'mu wan, ε 'mu 'li -te -mu', 'du bii 'li yi mu, -te -mu', Nyɪsua di 'li□ɪ diide -nyii -ni, ε 'mu 'li 'yri ni ta kɔ 'kɔtɪɔ 'li -hi. 'Ki 'li -te a 'mu, dɔhre 'yi 'li□ɪ -we bu kɔ□o.

15 Dɔhre a 'mu, ε nu□o ni, 'nie -huɔhu, 'ε -hɔn 'li□ɪ wlon, -ε di□e nu, 'nie a 'mu, ε 'mu nugba a 'mu □wien kuε, ε 'mu□υ gba.

16 Kee, -tutu -heε nugba a 'mu ni. ε nɔ- 'ca wlon, 'ε mla 'nie a pepe a 'mu, -ε -hɔn 'li dɔhre a 'mu wlon.

17 -Te dɔhre a 'mu, ε 'ye de a 'mu, -ε -bi ε -tua nugba a 'mu, 'a yru a lepυle diaki, 'ε □hɪan -mɔ, 'ε mu nugba a 'mu a 'yonυ -mɔ -wɔn mɔ. 'Yonυ a 'mu, υ nu- mɔ nyibli -mu', -υ □tui 'υ Nyɪsua 'υ, 'ti- -υ kuo win -mu', -Yusu tɔɔ □nu □wɪb yi;

18 dōhre a 'mu, 'e mu 'u 'yru wien bu ni mō.

13

Mamvi ni 'hven

1 -Tē dē a 'mu, ε -hi, -ε -bi 'n 'ye mōma □dū, 'ε -hōn 'lī 'yru -mō. Ε kō 'lī nī □hlon'hven, kō, 'ε □ga □mvi nī -pu, 'u □cēē 'klaun. 'Lu 'bū nī 'u, 'kī 'u□u kī, u 'cru 'u 'nyre, -ε -hē Nytsua 'yri lē.

2 Mōma a 'mu, ε 'wī□i -ji yī. 'A bui 'wī□i -tui a bui yī. 'A wuntō 'wī□i kōkō' a wuntō yī. Dōhre -nī wen, ε nō- -nyi mōma a 'mu 'klī. Mōma a 'mu, 'kī ε nī 'u dōhre a 'mu, 'a gbata kī bu.

3 □Nī 'ye□e, -wen, u -hren a 'lu -bi dē, -ε di□e nu, ε 'mū 'kū, kēē, □jio a 'mu, ε -wē nī. Nyibli a pēpē -mū', -u nī 'nē- 'klō kī, ε kēē 'waa □wī lē, 'u yī□i □wien kūē,

4 'waa pēpē, 'u pī dōhre a 'mu 'nyre lē, -ε nu□o, ε -nyi mōma a 'mu 'a 'klī, 'u pī mōma a 'mu 'nyre lē -wē, u wen: «'Yī 'yī wīdē -kō. Ε 'yī □dedede -kō, -bu di 'u□u 'hru wlōn -ha.»

5 Mōma a 'mu, u -nyi□e 'hru, 'kī bu 'yaa 'lī 'a dīōnū, ε kō, bu -ha Nytsua 'yri lē, 'u -nyi□e 'klī, 'kī bu nu□o, 'kī 'lī □hōnpūi a (42) -wī nī 'hven □tu 'u 'hven 'kwli.

6 -ε -bi ε -tūa Nytsua a -tī a 'hūlē'yīye, 'ε -hē□e 'yri lē, ε kō -tūo -mū', Nytsua nī 'u kī, ε kō nyibli a pēpē -mū', -u nī 'lī yakō 'kwli 'hven-,

7 'u -nyi□e 'hru -wē, 'kī bu -wōn Nytsua a nyibli yī, -ε di□e nu, ε 'mū 'u □nū 'hru wlōn -ha, 'u -nyi□e 'klī -wē, 'kī bu kōō 'klō -bu a dakō a pēpē a nyibli win kī. Nyibli a 'mu, u pī 'bliwin a gblegble, 'u nī 'lī 'a -nē 'blugba □dū kī.

8 'Klō kī a nyibli a pēpē, u di pū mōma a 'mu 'nyre lē. Nyibli nī -dō -mū', -u kō 'nyre u 'cru 'lī nyibli -mū', -u kō 'klō yrayru a 'crien 'kwli, u nu- 'yē nī di□e nī nu. -Tē Nytsua 'yē la 'klō nī nī, 'kī u 'cru la 'u 'nyre a 'mu. 'Crien a 'mu, 'Blayu -mū', u 'la la, ε nō- kō□o.

9 Nyiblo 'bū kō -tī wīnnūa, -ε -bi bu 'wīn -dodo, -tī -bū, 'n mī hla mō:

10 Nyiblo 'bū nī 'u, 'bū kō bu pū□u □jī', ε mō □han-tī □nū, u di pū□u □jī'. 'Bū kō bu nu -hōtūplien, u 'mū□u 'la, ε mō □han-tī □nū, nō- u di nu, u 'mū□u 'la. -Tē ε nī 'mu

lē, 'a -tī, Nytsua a nyibli kō bu kō □wū a 'līla, 'tī- bu 'tīε bu kuo Nytsua □wū yī.

11 -Tē 'n ta 'lī lē dē, -ε -bi 'n 'yē mōma a 'hven a dē, 'ε -hven 'lī -tūtū 'kwli. Ε kō □mvi nī 'hven, 'u 'wī□i 'blayu a □mvi yī, 'a 'pūplēwin 'wī□i dōhre a 'pūplēwin yī.

12 Yī-hēmōma -mū', ε nō- kō 'klī ε 'dū yē', 'ε nī □wūlēkēē-tēbli, 'kī 'u yī-hēmōma a 'mu yē', 'ε nī 'u 'klō kī a nyibli a pēpē kē', ε wen: «Yī-hēmōma -mū', -ε kō □jio -wē, nō- ba pū 'nyre lē.»

13 'Hven a mōma -mū', ε nu □wūlēkēē-tēbli -hūōhūi -wē, 'ε nu□o, 'kī 'u nyibli a pēpē yē', nahru 'ε -hōn 'lī yakō 'kwli, 'ε di 'nē- -tūtū kī.

14 -Tē u -nyi□e 'klī, 'kī bu nu □wūlēkēē-tēbli, ε nō- nu□o, 'ε kaa 'klō kī a nyibli, ε wen: «Ba nu tuyu, -ε 'wī□i yī-hēmōma -mū' yī, u hla -hōtūplien, kēē, -ε 'yī 'kū. Kē- ba nu, -ε di□e nu, a 'mū□u -tī a 'yī'būalē -nyi.»

15 'hven a mōma -mū', -ε nī 'pūplē lē, 'u -nyi□e 'klī, 'kī bu □hloon 'lī tuyu a 'mu pēpē 'mīa, -ε di□e nu, ε 'mū -hūnhlūn pū, ε 'mū win pū, kō, ε 'mū nyibli a pēpē -mū' 'la, -u 'yē nī di□e 'nyre lē nī pū,

16 mōma a 'mu, nyibli a pēpē, ε nō- ε nī 'u kē', nyibli gbagbī, kō nyibli -mū', -u 'yī nyibli gbagbī 'pa-, dēkōnyū, □hūvennyibli, □koyo, kō nyibli -mū', -u 'yī □koyo 'pa-, 'u □tu □nū yruulē, 'kī 'u 'waa dīdēdabū kī, ε kō, 'kī 'u □nū yī.

17 Nyiblo -mū', u 'yē nī di yruulē a 'mu nī □tu, ε 'yī 'lī□i 'lī -wē, bu -tō, kō, ε 'yī 'lī□i 'lī -wē, bu plo. Yruulē a 'mu, u di □tu, ε nō- mō mōma a 'mu a 'nyre. 'A 'nyre nī 'lī 'noba 'kwli.

18 Nyibli blēē yī, bu kō □tō. Nyiblo -mū', -ε kō □tō, ε di□e 'nī yī, dē a 'dī -bi 'nobadu a 'mu, ε □hen 'nyre. 'Noba a 'mu, -tonyiblo ε □hen 'nyre. 'Noba a 'mu, ε nō- mō (666) -hōtrūwī nī □hlon-dō, nē -wī nī ta □tu 'u □hlon-dō.

14

Nytsua a nyibli yī ble -wladu yrayru

1 -Tē 'n ta 'lī lē dē, -ε -bi 'n 'yē dē -bi. Dē a 'mu, ε nō- mō 'Blayu -nī wen, 'ε nī 'lī dūgba -mū', u dēē Sion 'lu. 'Kī 'u□u 'hūi, 'kī nyibli a (144'000) 'miliwī nī -pu □tu 'u 'hven a gble nī -pu □tu 'u 'hven nī

'u. 'Blayu a 'mu, 'a 'nyre ko a 'ba a 'nyre 'huen-, e no- u 'cru 'u nyibli a 'mu yu.

²'Ti- 'nu 'win win, 'e -huen 'li yako 'kwli, 'e yu 'wli, -wen 'nie gbagbu a -gli, -e yu 'plu a win, 'e 'wi -te yako 'ye ni ma. 'A win a 'mu, 'a yu 'wi -te nyiblo 'ye ni bi duku'.

³Nyibli -huohu a 'mu, u nu- yu -wladu a 'mu ble. 'Ki u nu 'u Nyisua a boduogbata -mu' ye' bu, ko, 'ki 'u nyibli gbagbi -mu' ye', ko, 'ki 'u -tebli nu -hen -mu', -u pi -hunhlu ye', 'u yu -wladu yrayru ble. -Wladu a 'mu, nyiblo du 'yu 'a blele -yi, 'bu 'yu nyibli a 'miliwu a 'miliwu a 'mu 'pa-. U nu- mo nyibli, Nyisua gble, 'ki 'li nyibli -mu', -u ni 'ne- -tutu ki 'nyu.

⁴U nu- mo -bi, u yu kué 'Blayu -mu' wien, 'a -ne -tite, e mi 'u, wu yu nuoba ko 'a nyibu 'huen-, -u 'ye ni hihie ble, -e di e nu, u 'nu ha -wlawlu nu. U nu- mo nyibli -mu', Nyisua gble, 'ki 'li nyibli -mu', -u ni 'ne- -tutu ki 'nyu, -e di e nu, u 'mu Nyisua ko 'Blayu -mu' 'huen- a yu -henyibli' pa.

⁵U 'yu -huan hu ni ni. E 'yu dedede -ko, -e ko ki u di 'u nu -ti -yee -ni.

Nyisua a lelenyu ni ta

⁶-Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'ye Nyisua a lelenyo -bi, 'ki 'li yo', 'e yu wan. 'A -kuan, no- mo bu mu Nyisua a haantitie -mu' pu, -e 'ye ni -we bu, 'ki 'ne- 'klo -bu ki a nyibli -mo, 'ki 'li 'blugbi a pepe 'kwli, ko dako a pepe -mu' -mo, -u ni 'u 'a -ne -tite du, ko, -u pi 'a -ne win du;

⁷Nyisua a lelenyo a 'mu, no- 'yee 'li win, 'e yu 'li nu -mo -hlee -ni, ke- e pi: «Ba pie Nyisua, e ko, ba pu 'nyre le, -e nu o, ti -mu', -e ko 'yu e di 'u nyibli -bati le -pu -ni, e nyre 'u ni. E no- ba bla kwli yu bu, -e nu o, e no- nu yak, ko -tutu, ko 'yru, ko 'nie 'huen-.»

⁸-Te Nyisua a lelenyo a 'mu, e -hi, -e -bi a 'huen a nyiblo -bi 'hru yu, e wen: «'Du gbagbu -mu', -e mo Babiloni, e di bi hlon. 'E mo han-ti, 'e bi hlon. 'A nyibli nu o ni, 'waa 'lawlude -mu', -e kwlee nu ki, 'e 'heen bu, 'ki li 'a -ne dako du 'nyu. E no- nu o, Nyisua 'e pi nu yru le.»

⁹-Te Nyisua a lelenyo a 'huen a nyiblo a 'mu, e -hi, 'a ta a nyiblo, no- 'hru yu, 'e 'yee 'li win, 'e pi le: «Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu yu mu ma -mu' kwli yu bu ni ble, 'ki 'u 'a

'nyre a lepupu a -ta', e ko 'a tuyu -mu' 'huen-, 'ti- 'bu tu nyiblo a 'mu mu ma a 'mu, 'a yruule, 'ki 'u yu, -huu' 'ki 'u 'a dabu ki,

¹⁰nyiblo a 'mu, Nyisua di pu ne yru le, e 'mu huwen 'ye, 'ki 'li na -mu' 'nyu, -e 'ye ni jre, ko 'ki 'li 'nu -mu', -e 'lile nyibli le 'nyu. Huwendu a 'mu, u di e 'nu 'ye -we, 'ki 'u Nyisua a lelenyu ye', ko 'ki 'u 'Blayu 'huen- ye'.

¹¹Na -mu', -e yu nyibli le hien, 'a nahlu 'nu -nyra bu gbe. Nyibli a 'mu, u bla la kwli bu, 'ki 'u mu ma ye', e ko 'a tuyu 'huen-, 'u tu nu mu ma ko 'a tuyu a 'mu a yruule. -Ti a 'mu, e no- ko -ti, 'u 'ye ni di -wlee ni 'ye, kee, u di 'ye huwen, 'to ko -nyre.»

¹²'A -ti o, 'a mu Nyisua a nyibli -mu', -u tui 'u 'u, 'ti- -u kuo -Yusu wlu yu, 'n yu 'a mu 'nu -lee -ni: A 'nu 'saa 'li, ko, -te a 'blee 'u kua, 'ki ba 'blee kua.

¹³-Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'win win, 'e -hon 'li yako 'kwli, 'e yu 'mu -lee -ni, -e mo: «'Cru -ti -bu, 'n mi hla mo: Kué 'ki mo bu, nyibli -bu, -u kuo Kukonyo wlu yu, 'ti- -u 'ku, u nu- Nyisua di haande -mo nu. Bu ko plo a blele.» -E -bi ke- Nyisua a -Hihiu* pi, e wen: «Ke- e ni 'mu. Nyibli a 'mu, u -yra 'waa -kuan 'lu. 'A -ti, bu ni bu, u 'mu -wle. 'Waa haan-kuan -mu', u -nu, e di bi pepe'. U di ko 'a 'wio.»

De -mu', -e di 'lu -mo mu, 'klo a 'li-weti yri

¹⁴-Te 'n ta 'li le, -e -bi 'n 'ye 'nujma pu pu, dedede 'e ni 'u ki, 'e 'wu -tonyiblo yu, 'e tu -guloklaun* 'lu, 'e 'ble -kubu'ce-paka kua. -Paka a 'mu, e 'wen ni diaki.

¹⁵'Ti- Nyisua a lelenyo -bi, no- -hon 'li Nyisua a 'kagbau bu, 'e 'yee 'li win, 'e yu nyiblo a -mu' -lee -ni, -e ni 'u 'nujma ki, e wen: «'Du -na -paka -mu' ye', -bu 'ce -kubu, -e nu o, -kubu'ceti nyre 'u ni. -Tutu ki a -kubu hlu ni.»

¹⁶E no- mo nyiblo -mu', -e ni 'u 'nujma ki, bu 'du 'a -paka ye', bu 'ce -tutu ki a -tebli a pepe.

¹⁷-Te de a 'mu, e -hi, -e -bi Nyisua a lelenyo -bi 'hru 'li Nyisua a 'kagbau bu, 'e ni 'li yako 'kwli, 'e 'ble -paka kua. -Paka a 'mu, e 'wen ni -tee.

18 -ε -bι Nyɩsua a lɛlenyɔ -bι -hɔn 'lɪ -cɔhlɔnpiilɛ*'. Ɛ nɔ- kɔ 'lɪ -cɔhlɔnpiilɛ a dɛ -mɔ. Ɛ nɔ- di, -ɛ da 'a 'bɪhɪan -mɔ', -ɛ 'ble -paka kva, 'ɛ lee ɲnɛ, ɛ wen: «Ta 'b lɛ, ti a pɛpɛ -mɔ', ɔ dɛɛ rɛsɛn, -ɔ nɪ 'lɪ 'kɔ kɪ, 'a 'yɔ ɲhlu nɪ. 'Du -na -paka ye', -bɔ mu, -bɔ -haɲa.» (Tiyɔɔɔ a 'mɔ, -kɔtɪ ɛ hlɛ, ɔ nu- mɔ -tonyibli -mɔ', -ɔ 'ye nɪ ɲtuu 'ɔ Nyɩsua 'ɔ.)

19-20 Ɛ nɔ- mɔ Nyɩsua a lɛlenyɔ a 'mɔ, bɔ 'du -paka ye', bɔ -ha tiyɔ a pɛpɛ a 'mɔ, 'tɪ- 'ɛ mu 'ɔ -tɪtɛ -mɔ', ɔ yɪ 'ɔ tiyɔ lɛ 'plɔɔ -nɪ, 'kɪ 'lɪ 'hɔɔ 'kwli, -ɛ diɲɛ nu, 'a 'nie 'mɔ 'hri, ɔ 'mɔɲɔ nɔ -mɔ nu, 'ɛ 'wla 'ɔɲɔ bɔ. -Tɪtɛ a 'mɔ, ɔ yɪ 'ɔ tiyɔ lɛ 'plɔɔ -nɪ, 'kɪ ɛ nɪ 'ɔ 'dɪɔ ɲhlɔn. -Tɛ ɔ yɪɲɪ nɪ 'plɔɛ, -ɛ -bɪ -hlɔ, nɔ- hɔɛn 'lɪɲɪ 'kwli, -hlɔ a 'mɔ, 'ɛ yɪ blɛ -hi, ɲwɪ yɪ, -tɛ 'nie 'ye nɪ -hi blɛ, 'ɛ nu -kilowɪ a -hɔtrɔwɪ nɪ ta. -Hlɔ a 'mɔ, -ɛ yɪ blɛ -hi, bli 'bɔ yɪ wenɲɛ lɛ nɪ nɛ, 'a 'lu nɪ -do, nɔ- di wen yɪ 'hri -nɪ. Nyibli -mɔ', -ɔ 'ye nɪ ɲtuu 'ɔ Nyɩsua 'ɔ, kɛ- Nyɩsua di 'waa yru a lɛpɔɔlɛ nu.

15

Nyɩsua a lɛlenyɔ, nu- ye 'lɪ ɲhɪvɛn a 'yiye a gble nɪ ɲhlon'hvɛn

1 -Tɛ dɛ a 'mɔ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ 'n 'ye ɲwhlɛkɛɛdɛ gbagbɔ -bɪ, 'kɪ 'lɪ yakɔ 'kwli. Dɛ a 'mɔ, ɛ maa 'mɔ wɔn lɛ. 'N 'ye Nyɩsua a lɛlenyɔ nɪ ɲhlon'hvɛn, 'a -nɛ lɛlenyɔ 'bɔ nɪ 'ɔ, 'ɛ 'ble ɲhɪvɛn a 'yiye kva. Ɛ nɔ- mɔ lɛ'bɔɔɲhɪvɛn, Nyɩsua di nyibli ɲtu, -ɛ nuɲɔ, ɛ nɔ- kɔ kɪ Nyɩsua a yru a pɔpɔɔ di 'ɔ -wɛɛ -nɪ.

2 'Kɪ 'n nɪ 'ɔ bɔ dɛ, -ɛ -bɪ 'n 'ye dɛ -bɪ, 'ɛ 'wɪɲɪ 'yru yɪ, 'ɛ yɪ wɔn, -wen 'yie, -ɛ nuɲɔ, nahru nɪ 'lɪɲɪ 'kwli; 'nɪ 'ye nyibli ɲdɔ -wɛ. Nyibli a 'mɔ, ɔ nu- -ha 'ɔ mɔma -nɪ wen 'hru wɔn, 'ɔ 'yɪ 'a tuyu -mɔ' kwli yɪ bɔ -bla, 'ɔ 'yɪ -wen, 'kɪ bɔ 'crɪ 'ɔ ɲnu 'a 'noba -mɔ' yɪ, -ɛ -mɔ mɔma a 'mɔ, 'a 'nyrɛ. Nyibli a 'mɔ, 'kɪ ɔ nɪ 'ɔ 'yru wien bɔ, 'ɔ 'ble dukɔ' -mɔ', Nyɩsua -nyɪ ɲnu kva lɛ,

3 'ɔ ble -wladɔ, ɲwɪ yɪ -tɛ Nyɩsua a -kɔannunyɔ Moise nu la 'a buble; -wladɔ a 'mɔ 'ɛ 'wɪɲɪ 'Blayu a -wladɔ yɪ -wɛ. -Wladɔ a 'mɔ, ɛ nɔ- -bɔ: «-Aan Kɔkɔnyɔ, -mɔ mɔ 'Kɪkɪnɪnyɩsua. -Na nunu-tɛblɪ 'bɔa nɪ, 'ɛ -hi 'ɔ 'a -nɛ ɲdedɛ 'ɔ.

-Mɔ mɔ dakɔ a pɛpɛ a Bodɔɔ, -na 'lulɛ-hihie 'sii 'ɔ yɪ, 'ɛ mɔ -tɪ a -tɛɛ.

4 Kɔkɔnyɔ ɔ, nyibli a pɛpɛ, ɔ yɪ -mɔ 'nɪ pie, 'ɔ pɪ -mɔ 'nyrɛ lɛ. -Mɔ nɪ -do, -mɔ mɔ Nyɩsua. Dakɔ a pɛpɛ di 'nɪ di, ɔ 'mɔ -mɔ kwli yɪ bɔ bla, -ɛ nuɲɔ, 'waa pɛpɛ, ɔ 'yeɲɛ nɪ, -ɛ mɔ, -na nunu-tɛblɪ 'sii 'ɔ yɪ.»

5 -Tɛ -wladɔ a 'mɔ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ 'n ta 'lɪ lɛ dɛ, 'nɪ 'ye Nyɩsua a 'kagbav, -ɛ nɪ 'lɪ yakɔ 'kwli, 'ɛ ɲga wɔn, 'kɪ 'lɪɲɪ 'kwli, 'nɪ 'ye -tɪtɛ -mɔ', Nyɩsua tɔɛ 'lɪ 'a dɪɔnɔ nyibli yrɛ,

6 'nɪ 'ye Nyɩsua a lɛlenyɔ nɪ ɲhlon'hvɛn -mɔ', -ɔ 'ble ɲhɪvɛn a 'yiye a gble nɪ ɲhlon'hvɛn -mɔ' kva lɛ, 'ɔ 'hri 'lɪ 'kagbav a 'mɔ bɔ, 'ɔ pɔ yɪnɔwlawli pɔɔpɔɔ, 'ɔ naa ɲnɛ -gɔlɔbetɪye kɪ.

7 -Tɛblɪ nɪ -hɛn -mɔ', -ɔ pɪ -hɔnhlɔn, 'a 'yɛɛ nɪ -do, nɔ- ɲglɛɛ Nyɩsua a lɛlenyɔ nɪ ɲhlon'hvɛn -mɔ' -gɔlɔ-ɲanɪ lɛ. -Nɲanɔ a 'mɔ, ɔ 'yii 'lɪ nɪ, 'kɪ 'ɔ Nyɩsua a yru -mɔ. 'Kɔhienyɩsua a ɲgbɛtɔ, nɔ- pɪ nyibli yru lɛ.

8 'Tɪ- nahlɔn 'ɛ 'yii 'lɪ Nyɩsua a 'kagbav bɔ. 'Kɪ ɛ -hɔɛn 'lɪ Nyɩsua a -tɪ a 'yi'buale kɔ 'a 'kɪ a kɪnɪnɪ 'kwli. Nyiblo ɲdɔ 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ, bɔ pa 'lɪ Nyɩsua a 'kagbav a 'mɔ bɔ, ɛ 'mɔɲɔ gba -gbagba, ɲhɪvɛn a 'yiye a gble nɪ ɲhlon'hvɛn -mɔ', ɔ 'mɔ 'lɪ Nyɩsua a lɛlenyɔ -mɔ' -jɪ' lɛ -wɛ.

16

Nyɩsua a yru a pɔpɔɔ

1 -Tɛ dɛ a 'mɔ, ɛ -hi, -ɛ -bɪ 'n 'wɪn win, 'ɛ nɪ 'kɪ kɪ, 'ɛ -hɔn 'lɪ Nyɩsua a 'kagbav bɔ. Kɛ- ɛ pɪ, 'ɛ yɪ Nyɩsua a lɛlenyɔ nɪ ɲhlon'hvɛn -mɔ' -lee -nɪ, ɛ wen: «Nyɩsua a yru -mɔ', -ɛ nɪ 'lɪ -ɲanɪ nɪ ɲhlon'hvɛn -mɔ' 'kwli, ba mu ba 'wlaɲa bɔ, 'kɪ 'lɪ -tɔtɔ kɪ.»

2 Ɛ nɔ- mɔ Nyɩsua a yɪ-hɛlɛlenyɔ bɔ mu, bɔ 'wla 'a -nɛ bɔ, 'kɪ 'nɛ- -tɔtɔ kɪ, nyibli -mɔ', ɔ ɲtu mɔma -mɔ', 'a yruulɛ, 'tɪ- ɔ bla tuyu -mɔ' kwli yɪ bɔ, 'kɪ 'ɔ 'a 'nyrɛ a lɛpɔpɔɔ a -ta', ɔ nu- ɲji 'bɛ, 'ɛ klɛ dɪakɪ.

3 -Tɛ ɛ -hi, -ɛ -bɪ Nyɩsua a lɛlenyɔ a 'hɔɛn a nyiblo mu nɪ, 'ɛ 'wla 'lɪ 'a -nɛ -ɲanɔwɔ 'yru -mɔ. Ti nɪ -do a ti 'yri, -ɛ -bɪ 'yrukɔtɔ

a 'mu, e -he -hlu, 'e 'wɔɔt 'kukuku a -hlu yɔ, -tebli a pepe -mu', -e ni 'liɔt -mɔ, 'e 'kuku le.

4 -Tɛ dɛ a 'mu, e -hi, Nyɔsua a lelenyɔ a ta a nyiblo mu ni, 'e 'wla 'li 'a -nɛ -ɲanɔwɔ 'nie gbagbi kɔ 'nie 'cɔmɔ -mɔ blɛ, 'a pepe a 'mu, 'e -he -hlu.

5 -E -bi 'n 'win Nyɔsua a lelenyɔ -mu', -e kɔ 'li 'nie a dɛ -mɔ, 'e pi Nyɔsua 'nyre le, e wen: «-Mɔ ni -do, -mɔ mɔ Nyɔsua. 'Tɔ- 'kɔ 'mu -wlu ɔtu, -mɔ ni -do -mu', -mɔ ni la 'kɔ, -mɔ 'tɛ ni 'kɔ. -Bati -bu, ɔbe, e 'sii 'u yɔ.

6 Nyibli -mu', u 'la -na winwlon-hanyu* kɔ -na nyibli 'hɛn-, ɔni yɔ ɔnu -hlu -nyi, -e diɔe nu, u 'muɔv 'na. E kɔ 'u ni.»

7 'Kɔ 'n ni 'u bu, 'ni 'win win, -e -hɔn 'li -cɔhlɔnpiile*, 'e pi le: «-Aan Kɔkɔnyɔ o, -mɔ mɔ 'Klɔkɔnyɔsua. -Mɔ mɔ -tɛɛ a Nyɔsua. 'Tɔ-, 'a -nɛ ti, -na -bati, -pi, e 'sii 'u yɔ.»

8 -Tɛ dɛ a 'mu, e -hi, -e -bi Nyɔsua a lelenyɔ a -hɛn a nyiblo 'wla 'li 'a -nɛ -ɲanɔwɔ 'yɔ 'yi, na 'e -hɔn 'li 'yɔ a 'mu 'yi, 'e yɔ nyibli le hien, 'e -ha ɔnu ɔji 'hɔ le.

9 ɔHan-tɔ ɔhɔn, 'u 'ye ɔhɔn, kɛɛ, u 'yɔ 'u 'waa dɛ 'kuku a nunuo bu -hie, 'u 'yɔ -wen, 'kɔ bu -nyi Nyɔsua -tɔ a 'yi'buɔa, kɛɛ, u -heɔe 'yɔ le, -e nuɔo, u wen 'ni, Nyɔsua, nɔ- nuɔo, ɔji 'e 'hɔ ɔnu 'hɔ le.

10 -Tɛ dɛ a 'mu, e -hi, -e -bi Nyɔsua a lelenyɔ a ɔhun a nyiblo, nɔ- mu, 'e 'wla 'a -nɛ -ɲanɔwɔ mɔma -mu' 'lu, -e ni 'u gbata kɔ bu, halɔ 'e bi 'li 'waa 'blɔgba 'kwli, nyibli 'u yɔ 'waa mɛ di, ɔhɔn a 'yiye a -tɔ.

11 Kɛɛ, u 'yɔ 'u 'waa dɛ 'kuku a nunuo bu -hie, 'u -he 'Klɔhienyɔsua 'yɔ le, -tɛ u yɔ ɔhɔn 'ye, ɔji a -tɔ.

12 -Tɛ dɛ a 'mu, e -hi, -e -bi Nyɔsua a lelenyɔ a ɔhlon-do a nyiblo -mu', e mu ni, 'nie -mu', -e kɔ 'nyre -mɔ Efrati, e nɔ- kɔ -mɔ e 'wla 'li 'a -nɛ -ɲanɔwɔ 'li, 'nie a 'mu 'e -ma, -e diɔe nu, 'blɔgba a ye'nanyu -mu', -u -hɛn 'li 'yɔ a 'hrɔle', u 'mu ɔtaale 'ye, u 'mu tɔ -wɔn mɔ di.

13 -Tɛ 'n ta 'li le dɛ, -e -bi 'n 'ye 'kuo -hɔn* ni ta, 'u 'wɔɔt -pɛnɔ yɔ. 'Kɔ -u -bi -hɔn 'li dɔhre -mu' wlon, -u -bi 'u -hɔn 'li mɔma -mu' wlon, -u -bi 'u -hɔn 'li hɔwinwlon-hanyu -mu' wlon.

14 'Kuo -hɔn a 'mu, 'kɔ u -hɔn 'li Satan -mɔ. E nɔ- ni ɔwɔlɛkɛɛ-tebli, 'e nɛɛ 'blɔgbanaanyu a pepe yɛ, 'e yɔ ɔnu le 'kukue -ni, -e diɔe nu, u 'mu 'Klɔkɔnyɔsua tɔ yɔ gba, -nyɔwɔ -mu', -e kɔ 'kwli Nyɔsua a 'mu, e di 'u nyibli 'a 'klɔ -tɔ -ni.

15 Ti ni -do a ti 'yɔ, -e -bi -Yusu pu win, e wen: «Ba pu 'u nɔa bu -tɛɛ. -Nyɔwɔ -mu', 'n di ya, nyiblo ɔdu 'yɔɔt -yi. 'Ni yɔ 'li ni di, e di 'wɔ, -tɛ 'yiyrinyɔ 'ye ni di wen 'li, ti -mu', -e kɔ 'yɔ u 'ye ni -plee 'uɔv 'u. Plo a bleelɛ, 'kɔ 'u nyiblo -mu' -mɔ, -e ni 'u -pleelɛ', 'tɔ -e kɔ wlawɔ ni 'uɔv 'hɔ, -e diɔe nu, 'bu mɔ, 'ni yɔ 'li ni di, e 'muɔv pu, e 'ni ɔha 'hɔ wlon ɔga, 'bu yɔ ni nɛ, e kɔ, -tɔ 'ni ɔhaɔa nu, 'kɔ 'u nyibli ye'.»

16 'Kuo -hɔn ni ta -ni wen, u 'kukue 'blɔgbanaanyu le, 'kɔ 'u -tɛ -mu', u dɛɛ Hamagedɔ, 'kɔ 'li -Juukɔwin* 'kwli.

17 -Tɛ dɛ a 'mu, e -hi, -e -bi Nyɔsua a lelenyɔ a ɔhlon'hɛn a nyiblo, e mu ni, 'e 'wla 'li 'a -nɛ -ɲanɔwɔ pepe 'kwli, win ɔdu 'e -hɔn 'li Nyɔsua a bodɔgbata 'kwli, 'kɔ 'li 'a 'kagbau bu, 'e pi le: «E -wɛ 'li ni,»

18 yako 'e pi 'yi ke' le, -tɛye 'e yɔ ɔti, -tɔtɔ 'e yɔ 'hɔhɔ -ni. Kɔɛ la 'li, -tɛ Nyɔsua nu la -tonyibli, -bu ye ti -bu kɔ, -tɔtɔ 'yɔ -hɔn 'hɔhɔ le ni ni,

19 -tɔtɔ a 'mu 'e -ki wlon, 'dɔ gbagbu -mu', 'e nu ɔtɔle'bɛɛwɔ ni ta, e kɔ, 'kɔ kɔ a 'du a pepe 'u nyre yɛ. 'Dɔ gbagbu -mu', -e kɔ 'nyre -mɔ Babilɔni, Nyɔsua 'yɔ 'a dɛ 'kuku, 'a -tɔ -mɔ -hru, 'e -tɔa 'a yɔ a lɛpɔle. E 'wɔ -tɛ 'bu 'ye ni -nyi wen ɔnu 'nɔnadɛ -hɔn, e wen: «Ba 'naɔa -nana, ba -wɛ 'liɔt le.»

20 'Tɔ-, 'blɔgbɔ a pepe, 'nie ɔglaa 'li, 'u 'mɛ, dɔgbɔ a pepe 'u 'wle,

21 cɛkli -hɔhɔ 'u yɔ 'li yɔ' le ble. 'A 'kuo ni -do -wɛ 'li bu 'wɛɛ -kilowɔ a -wɔ ni 'hɛn ni. U nu- yɔ nyibli kle bi, 'u -he Nyɔsua 'yɔ le, -tɛ cɛkli a 'mu, e ɔtui ɔnu ɔhɔn diaki a -tɔ. ɔHɔvendɔ a 'mu, u yɔ 'ye, e -hi 'u ɔhɔn a pepe ni.

17

-Bati gbagbu -mu', Nyɔsua di 'lawlunɔgba gbagbu -mu' le -puv -ni

1 -Tɛ dɛ a 'mu, e -hi, -e -bi 'kɔ 'li Nyɔsua a lelenyɔ ni ɔhlon'hɛn -mu' 'nyi,

-v 'ble -ɲanɪ nɪ ɲhlon'hʊen -mʊ' kʊa lɛ, 'kɪ nyiblo nɪ -do -hɔn 'lɪ, 'ɛ lee 'mʊ, ɛ wen: «Di 'lɪ, ɲbʊ tɔɔ -mʊ, -tɛ -mʊ', Nyɪsʊa di 'lawlunʊgba gbagbʊ a yɾʊ a lɛpʊʊlɛ nu. 'Lawlunʊgba a 'mʊ, ɛ ɲhen 'nyɾɛ 'dɪɔ gbagbʊ -mʊ', ʊ -pʊ, 'kɪ 'ʊ 'nie -hʊɔhʊɪ wien.

2 'Klɔ -bʊ a 'blʊgbɪnaanyʊ a pɛpɛ kɔɲɔ 'hʊen-, ʊ nu 'lawludɛ, kɔ, 'klɔ kɪ a nyibli 'ʊ 'na 'a nɔ, 'ʊ -hie ɲnɛ 'waa dɪɔnʊ wlon, 'tɪ- 'ʊ nu 'lawludɛ -wɛ.»

3 -Tɛ ɛ -hi, -ɛ -bɪ Nyɪsʊa a -Hihɪu* kɔɔ 'mʊ win kɪ pɛpɛ, kɔ, Nyɪsʊa a lɛlenyɔ a 'mʊ 'ɛ gba 'lɪ 'mʊ 'wan 'kwli. -Tɛ 'n nyɾɛ 'lɪ 'wan a 'mʊ 'kwli, -ɛ -bɪ 'n 'ye nʊgba ɲdʊ, 'ɛ nɪ 'ʊ mʊma -jɔhʊn ɲdʊ kɪ bʊ. Mʊma a 'mʊ, ɛ kɔ 'lɪ nɪ ɲhlon'hʊen kɔ ɲmʊɪ nɪ -pʊ, 'kɪ 'ʊɲʊ kɪ, 'ʊ 'crɪ 'ʊ yɪnyɾenyɾɛ, 'ɛ ɲglaa 'lɪɲɪ, 'ɛ -hɛ Nyɪsʊa 'yɾɪ lɛ.

4 Nʊgba a 'mʊ, ɛ pʊ yɪnɔwlawlʊ -jɔhʊn, ɛ kɔ, 'ɛ ɲtu 'lɪ 'a dɪɔnʊ -gʊlʊnʊɪɲyɾɪ nʊɪ' lɛ, kɔ yɪnɔhɪ a gblegble -mʊ', -ʊ pɪ ɲdie, ɛ nɔ- ɛ 'ble kʊa, ɛ kɔ, 'ɛ 'ble -gʊlʊ-ɲanʊ kʊa. ɲhʊnhɔn-teblɪ, nʊ- 'yɪi 'lɪ -ɲanʊ a 'mʊ 'kwli. Dɛ ɛ ɲhen 'nyɾɛ, ɛ nɔ- mɔ 'lawlʊ -mʊ', ɛ nɪ.

5 'Kɪ 'ʊ nʊgba a 'mʊ yɪ, ʊ 'crɪ 'ʊ 'nyɾɛ. Dɛ 'nyɾɛ a 'mʊ bʊ di 'nyɾɛ ɲhen, nyibli 'nɪ -yɾʊɲɔ lɪɲɪ lɛ. ɛ nɔ- mɔ: 'dɪɔ gbagbʊ -mʊ', -ɛ mɔ Babilɔnɪ, ɛ nɔ- mɔ 'lawlunʊgbɪ kɔ yɪnyɾɛ-teblɪ a pɛpɛ -mʊ', -ʊ nɪ 'nɛ- 'klɔ kɪ a 'dii.

6 'N 'yeɲɛ nɪ -wɛ, -ɛ mɔ, nʊgba a 'mʊ, ɛ mɛ la Nyɪsʊa a nyibli a -hlʊ, -hlʊ a 'mʊ, ɛ nɔ- nɪɲɛ, ɲwɪ yɪ, -tɛ nɔ 'ye nɪ nu wen nyiblo. Nyɪsʊa a nyibli a 'mʊ, ʊ hlɛɲɛ nɪ, 'kɪ 'ʊ nyibli a pɛpɛ ye', -ɛ mɔ, -Yusu mɔ 'waa Kʊkɔnyɔ ɲnɪɔ. ɛ nɔ- kɔ -tɪ, 'ʊ 'lɪla ɲnʊ lɛ.

-Tɛ 'n 'ye nʊgba a 'mʊ, -ɛ -bɪ 'na ɲwɪlʊ kɛɛ lɛ dɪakɪ,

7 Nyɪsʊa a lɛlenyɔ a 'mʊ, 'ɛ lee 'mʊ, ɛ wen: «Dɛ- kɔ -tɪ 'ɛ kɛɛ -na ɲwɪlʊ lɛ 'lɪ?» -ɛ -bɪ ɛ wen: «Pʊ 'ʊ nʊa bʊ, 'mʊ -mʊ -lee -nɪ, dɛ nʊgba a 'mʊ, ɛ ɲhen 'nyɾɛ, ɛ kɔ mʊma -mʊ', ɛ nɪ 'ʊ kɪ 'hʊen-, -ɛ mɔ mʊma -mʊ', -ɛ kɔ 'lɪ nɪ ɲhlon'hʊen, kɔ ɲmʊɪ nɪ -pʊ.

8 Mʊma a 'mʊ, ɲye, ɛ pɪ la -hʊnhlʊn. Kɛɛ, -tɛ tɪ nɛ -bʊ, ɛ 'nɪ -pʊɲʊ 'kɪ -hʊnhlʊn. Tɪ, -ɛ hie 'lɪ, ɛ 'yɪ -hʊ, ɛ 'mʊ 'lɪ 'hʊɔ -mʊ', -ɛ hlɔ 'kwli bʊ 'kwli -hɔn. 'Bʊ -hɔn 'lɪ -wɪlʊ, 'kɪ ɛ di 'lɪ bʊ-wɛɛlɛ' mu. Tɪ -mʊ' -kɔ 'yɾɪ

'klɔ ɲtu la -wɪlʊ, ɛ kɔ, nyibli -mʊ', -ʊ di 'klɔ yɾayɾʊ -mʊ', -ɛ 'ye -wɛ 'lɪ kɔ, -tɛ Nyɪsʊa 'crɪ la 'waa 'nyɾɛ, 'kɪ 'lɪ 'crɪen 'kwli, ɛ kɔ la nyibli -bɪ, -ʊ kɔ 'nyɾɛ ɲyɪ la 'crɪ -nɪ. Nyibli a 'mʊ, 'bʊ 'ye mʊma a 'mʊ, ɛ di kɛɛ 'waa ɲwɪlʊ lɛ, -ɛ nuɲɔ, mʊma a 'mʊ, ɛ pɪ la -hʊnhlʊn, kɛɛ, -tɛ tɪ nɛ -bʊ, ɛ 'nɪ -pʊɲʊ 'kɪ -hʊnhlʊn de, 'tɪ-, 'kɪ 'lɪ tɪ gbi 'kwli, ɛ 'mʊ 'klɔ 'hɾɪ.»

9 -Tɛ ɛ -hi, -ɛ -bɪ Nyɪsʊa a lɛlenyɔ a 'mʊ, ɛ lee 'mʊ nɪ de, ɛ wen: «Nyibli bʊ kɔ ɲtɔ, -ɛ diɲɛ nu, ʊ 'mʊ -teblɪ -bʊ 'a lɛyuyruo kɔ. Mʊma -mʊ', 'a 'lɪ nɪ ɲhlon'hʊen -mʊ', ɛ ɲhen 'nyɾɛ dʊgbɪ nɪ ɲhlon'hʊen -mʊ', -ɛ kɔ 'lʊ nʊgba a 'mʊ, ɛ di 'lɪ nɪ, 'ɛ ɲhen 'nyɾɛ 'blʊgbɪnaanyʊ nɪ ɲhlon'hʊen -wɛ.

10 'Blʊgbɪnaanyʊ a 'mʊ, 'waa gble nɪ ɲhun, ʊ nʊ- 'yɪ 'kɪ 'ʊ gbata a 'mʊ kɪ -nɪ. 'Waa nyiblo nɪ -do -bɪ, nɔ- 'tɪɛ nɪ 'ʊ gbata a 'mʊ kɪ. ɲHlon'hʊen a nyiblo a -nɛ tɪ 'yɛɛ 'ʊ nɪ nyɾɛ. 'A tɪ 'bʊ nyɾɛ 'ʊ, ɛ 'yɪ 'lɪɲɪ 'lɪ -wɛ, bʊ -wɛɛn 'ʊ.

11 Mʊma -mʊ', -ɛ pɪ la -hʊnhlʊn, 'tɪ- ɛ 'ye nɪ pʊ 'kɪ -hʊnhlʊn, ɛ nɔ- mɔ 'blʊgbɪnaanyʊ a nyibli a ɲblɪɛnɲblɪɛn a nyiblo. 'Kɪ ɛ nɪ la 'lɪ 'blʊgbɪnaanyʊ nɪ ɲhlon'hʊen -mʊ' nyɪ. 'Bʊ -hɔn 'lɪ 'hʊɔ -mʊ' 'kwli, 'kɪ ɛ di 'lɪ bʊ-wɛɛlɛ' mu.

12 Mʊma a ɲmʊɪ nɪ -pʊ -mʊ', ɲye, ʊ ɲhen 'nyɾɛ 'blʊgbɪnaanyʊ nɪ -pʊ -mʊ'. Nʊ- 'yɛɛ gbata kɪ nɪ bi. Kɛɛ, Nyɪsʊa di -nyɪ ɲnʊ 'klɪ, -ɛ diɲɛ nu, ʊ kɔ mʊma a 'mʊ 'hʊen-, ʊ 'mʊ nyibli win kɪ -kɔɔ -nɪ, 'kɪ 'lɪ tɪ gbi 'kwli.

13 'Blʊgbɪnaanyʊ nɪ -pʊ a 'mʊ, ʊ kɔ 'lʊlɛ-hihietu nɪ -do. 'Kɪ 'lɪ 'waa 'klɪ a pɛpɛ 'kwli, 'kɪ ʊ di 'lɪ mʊma a 'mʊ -kʊan -mɔ -nuu -nɪ, -ɛ diɲɛ nu, ɛ 'mʊ nyibli win kɪ -kɔɔ -nɪ,

14 nyiblo -mʊ', -ɛ 'wɪɲɪ 'Blayu yɪ, ʊ 'mʊɲʊ -mɔ -wɔn. Kɛɛ, 'Blayu a 'mʊ, ɛ nɔ- di 'ʊ ɲnʊ 'hɾʊ wlon -ha, -kɔtɪ ɛ nɔ- mɔ kʊkɔnyʊ a Kʊkɔnyɔ, ɛ nɔ- mɔ bodɪɔpʊ a Bodɪɔ, ɛ kɔ 'kɪnɾʊ a 'Kɪn. 'A nyibli yɪ kʊɛɲɛ ɲwien, 'kɪ 'lɪ 'waa ɲwɪlʊ a pɛpɛ kɪ. ɛ -ha 'lɪ ɲnʊ nɪ, 'ɛ da ɲnʊ, 'kɪ bʊ kʊɛɲɛ ɲwien. 'A -tɪ, ʊ kɔɲɔ 'hʊen-, nʊ- di 'ʊ 'a yɾaanyibli a 'mʊ 'hɾʊ wlon -ha.»

15 -ɛ -bɪ Nyɪsʊa a lɛlenyɔ a 'mʊ, ɛ lee 'mʊ nɪ de, ɛ wen: «'Nie -mʊ', ɲye, -ɛ kɔ wien 'lawlunʊgba a 'mʊ, ɛ nɪ 'ʊ, ɛ ɲhen 'nyɾɛ dakɔ a pɛpɛ a nyibli, -ʊ nɪ 'nɛ- 'klɔ

-bu a 'blugbi a pepe 'kwli, -u pi 'bliwin a gblegble.

¹⁶ Muma a [m]bi ni -pu, [ye, e ko muma a 'mu 'hven-, u di 'lawlunugba a 'mu 'ni -yaa -ni. U di -ha[ ]a -tebli -mo le pepe, -e di[ ]e nu, e 'mu wli le ce, u 'mu[ ]v klo, u 'mu[ ]v di. 'A de -mu', -e di 'u hie, u 'mu 'li[ ]i na 'nyi pu.

¹⁷ Nyisua, no- nu[ ]o, 'blugbinaanyu ni -pu a 'mu, 'u yi win' le 'winwin -ni, ko, 'u nii muma a 'mu -kvan -mo, -e di[ ]e nu, muma a 'mu, e 'mu nyibli win ki -koo -ni. Nyisua nu[ ]o ni, -e di[ ]e nu, de -mu', e -hve, u 'mu[ ]v nu. Muma a 'mu, e no- di nyibli win ki -koo -ni, e 'mu[ ]v gba -gbagba, -ti -mu', Nyisua -hla, e 'mu -nue -ni.

¹⁸ Nugba -mu', [ye, e no -mo -bi, e [ ]hen 'nyre 'dio gbagbu -mu', -e ko 'blugbinaanyu a pepe, -u ni 'ne- klo ki win ki.»

18

Nyisua puu Babilonidjo a nyibli yru le

¹ -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'ye Nyisua a lelenyo -bi, 'e -hon 'li yakoo 'kwli. E ni 'kli ki diaki, 'a -ti a 'yi'buale 'e nu[ ]o, -nyre 'e wlin 'ne- 'klo a pepe ki,

² 'e 'yee 'li win, e wen: «'Dio gbagbu -mu', -e mo Babiloni, e bi [ ]hlon. Babiloni bi [ ]hlon pepe, 'e -he 'kuo -hvin* a bunule. 'Kuo -hvin a gblegble, nu- ni 'li[ ]i 'kwli, nobli -mu', -u nie nyibli huannu, ko nyibli 'yi -nue -ni, u nu- ni 'li -tuo ki -we.

³ Babiloni bi [ ]hlon, -e nu[ ]o, 'a nyibli nu[ ]o ni, 'waa 'lawlude -mu', -e kwlee [ ]nu ki, 'e 'heen bu, 'ki 'li 'a -ne dako [ ]du 'nyi, ko, 'klo a pepe a 'blugbinaanyu ko [ ]nu 'hven-, 'u nu 'lawlu -we, puplonyibli a pepe, 'u -he dekonyibli, -te 'waa pu- plo-tebli kwlee nyibli ki a -ti.»

⁴ -Te e -hi, -e -bi 'n 'win win -bi, 'e -hven 'li yakoo 'kwli, 'e pi le: «'Na nyibli, ba -hon 'li 'dio -mu' 'kwli. No- 'yi[ ]i 'pa-, 'ba bi 'li [ ]nu 'nyi, 'ba nu de 'kuku, a di 'ye [ ]hven diaki, [ ]wi yi, -te 'waa 'mumu, u ni [ ]hven a 'yiye.

⁵ Ba -hon 'li 'dio a 'mu 'kwli, -e nu[ ]o, 'waa de 'kuku -hu ni diaki, e ko, Nyisua 'yi 'waa de 'kuku a 'mu, 'a -ti -mo -hru.

⁶ Bu [ ]tu [ ]nu [ ]hven, [ ]wi yi, -te u nu la, 'u [ ]tu la nyibli [ ]hven -we. De -mu', u nu la nyibli 'yi [ ]hlon le, bu nu [ ]nu 'a 'wi ni 'hven -mo -we. Yru -mu', u puu la nyibli le, bu nu [ ]nu 'a lepupu ni 'hven -mo -we.

⁷ Bu [ ]tu [ ]nu [ ]hven diaki, -e di[ ]e nu, u 'mu nyai le nu, [ ]wi yi, -te u -nu, 'u ko -ti a 'yi'buale diaki, e ko, 'u ko -tebli a pepe -mu', u -hve. Ke- u pi 'waa dionu yi, u wen 'ni, u mo nyibli gbagbi [ ]nu, 'waa 'dio 'yi nyai le -ni, -wen -tugbanugba.

⁸ -Te u ni 'lule-hihie le a -ti, e no- di[ ]e nu, 'waa [ ]hven a 'yiye 'mu -wlu [ ]tu, ti ni -do a ti 'yri. 'Kue, ko 'kuyo, ko 'kanu gbagbu, -tebli a 'mu, -nyrowo ni -do a 'mu, 'ki u di 'u -wlu [ ]tuu -ni. Na di pu 'dio a 'mu 'to, -e nu[ ]o, Kukonyo Nyisua, -e mo 'Klikuninyisua, no- di [ ]nu -bati le -puu -ni.»

⁹ 'Blugbinaanyu, -u ni 'ne- 'klo ki, -u nu la 'lawlude, 'ki 'li 'dio a 'mu 'kwli, ti -mu', -e ko 'yri 'dio a 'mu, e di hin, 'bu 'ye 'a nahlon, u di 'ni we, u 'mu nyai le nu, -kotu ti -hi la a ti 'yri, -tebli a pepe, u -hve la, u ko la[ ]a ni.

¹⁰ [ ]Hven a 'yiye a -ti, huannu di [ ]nu 'ni nu, u 'mu 'li -mo -hloo -ni, u 'mu le pu: «Popowli -o, 'dio gbagbu -mu', -e mo Babiloni, -e ni la 'kli ki, e bi [ ]hlon, 'e nyre yi pepe. E 'yi bu -wleen -ni, Nyisua a -bati 'e klo[ ]o.»

¹¹ 'Klo -bu, 'a puplonyibli, u yi 'ni we -we, 'u ni nyai le, 'dio a [ ]hlonbi-ti, -kotu nyiblo -bu, -e di ke 'waa -tebli -to, e 'yi ke -te -ni.

¹² -Tebli a 'mu, e no- -bu: -gulu-tebli a gblegble, ko yinohi a pepe, ko yinodanu -huohu, ko yinoti a gblegble -mu', -u pi [ ]die, e ko -tebli -bi -mu', u nu donyi, u -nu, ko 'a de -bi -mu', u nu ti, u -nu, ko de -bi -mu', u nu 'pli-tebli, u -nu, ko -e -bi -mu', u nu 'hi, u -nu -we.

¹³ Pupilonyibli a 'mu, u ple lepupunyru ko hawi a gblegble -mu', -u pi hinhron 'hven-, 'u ple [ ]nu -we, ko 'nyra ko -kubu, ko 'floopupu, 'u ple blo, ko blabli, ko -sue, ko -so-gbe -mu', -sue yi -jri, e ko [ ]koyo, ko nyibli -bi 'hven-. -Tebli a pepe a 'mu, nyiblo [ ]du 'yi 'ki 'u -ni, -bu -too 'li [ ]nu[ ]v -ji'.

¹⁴ E no- mo pupilonyibli a 'mu, bu we, bu lee 'dio a nyibli, -e mo: «-Tebli -mu', -e pi

la 'a mu 'tu le, e hin nu. 'Aan kuko-tebli a pepe -we bu. A 'yi 'li□i -we, ba 'ye 'ki□i de.»

15 Puplonyibli a pepe -mu', -u plo -plo-plo, -u -he dekonyibli, 'ki 'ne- 'diu -bu 'kwli, □hiwen a 'yiye a huannu di □nu 'ni nu, u 'mu -mo hlo, u 'mu we, u 'mu nyai le nu,

16 u 'mu le pu: «Popowli o, 'diu gbagbu nyre yi. E 'wi□i nugba, -e pu yinodanu -mo, ko, -e pu -gulu-tebli a gblegble 'hu le, e ko -tebli -mu', u nu yinohi, u -nu.

17 'Ti-, 'ki 'li ti gbi 'kwli, -tebli a pepe a 'mu, 'e -we bu.»

'Munaanyu ko 'waa nyibli gbagbi, ko puplonyibli a pepe -mu', 'mu ye, e ko nyibli a pepe -mu', -u ni 'li 'mu 'kwli, u hlo -mo,

18 'u te 'li le. -Te u yi 'li le ni te, -e -bi 'diu -mu', -e yi hin, e no- ko nahluu u yi 'ye, 'u 'ye e 'li win, 'u pi le, -e mo: «'Diu -mu', -e yi hin, 'diu □du 'yi 'bua, e 'yi□i ki -ye.»

19 'u yi we, 'u ni nyai le, u wen: «Popowli o, 'diu gbagbu nyre yi. Ba 'ye 'diu -bu, -e nu□o, nyibli a pepe, -u ko 'mu, 'u -he dekonyibli, 'diu a 'mu, e no- -bu, -e nu, ti ni -do a ti 'yri, -e nyre yi.»

20 'A mu nyibli -mu', -u ni 'li yako 'kwli, ba nu do du, 'diu -bu, -e nyre yi a -ti. 'A mu Nyisua a nyibli, ko -Yusu a -monanyu*, ko Nyisua a winwlon-hanyu*, ba nu do du, -e nu□o, Nyisua a yru klo □nu ni, 'ki 'u -tebli a pepe -mu', u nu 'a mu 'yi □hlon le a -ta'.

21 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi Nyisua a lelenyo gbagbu -bi mu ni, 'e 'du 'hiu gbagbu ye', -e 'wi□i 'hiyu yi, u ni, 'u yi -tebli hiu, 'e pu 'li□i 'yru -mo, e wen: «Ke- ni -do, u di nu, u 'mu 'ki nu, 'diu gbagbu -mu', -e mo Babilonu, u 'mu□u 'wan pu. U 'yi 'li□i 'li -we, bu 'ye 'ki 'diu a 'mu de.

22 Nyibli -mu', -u yi □geti bi, 'ki 'li 'diu a 'mu 'kwli, ko nyibli -mu', -u yi ble, ko nyibli -mu', -u yi 'padue bi, ko -namu 'huen-, u 'yi 'li□i 'li -we, bu ni 'ki -te. 'Ki 'li 'diu a 'mu 'kwli, u 'yi 'li□i 'li -we, bu 'ye 'ki 'srenyo □du de, e mo, u 'yi 'li□i 'li -we, bu 'win 'ki 'hun a win.

23 'Napiu 'yi 'li□i -we, bu win 'ki de, 'u 'yi 'li□i 'li -we, bu 'win 'ki 'blipanyo ko 'a nugba 'huen- a win. Ti -hi la a ti 'yri,

'diu a 'mu, 'a puplonyibli -hi la 'u 'klo a pepe a puplonyibli ni, -e nu□o, 'ki 'u 'a -ne -tite □du, 'a nyibli a 'mu, u ni -wide, 'u kee nyibli. E no- ko -ti, u 'mu bu -we pepe.»

24 Nyisua a -bati klo Babilonudu a nyibli ni, -e nu□o, u ye e 'li Nyisua a winwlon-hanyu ko Nyisua a nyibli a -hlu bu; e ko, nyibli a pepe -mu', u 'lila le, 'ki 'ne- -tutu ki, Babilonudu a nyibli, nu- ni 'li□i bu.

19

1 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'win nyibli -huohu a win, 'ki 'li yako 'kwli, win a 'mu 'e 'ye 'li. Ke- e pi: «Ba pu Nyisua 'nyre le. E no- we -a mu. -Aan Nyisua a 'mu, no- ko -ti a 'yi'bubua, 'e ni 'ki ki, 'e -hi 'u 'a -ne de 'u.

2 'A pupu-bati 'sii 'u yi 'a -ne ti. 'A -bati a 'mu, e klo 'lawlunugba -ni wen ni. 'Lawlunugba a 'mu, 'a yinyre-tebli, e nyre -tonyibli a pepe a 'lu yi, 'ki 'ne- klo -bu ki. Nyisua □tu□o □hiwen, -kotu e 'la Nyisua a -kuannunyibli.»

3 Ke- u pi de, u wen: «Ba pu Nyisua 'nyre le, -kotu 'diu -mu', u pu 'to, no- ko nahluu, a yi 'ye, e 'yi 'li□i 'li -we, bu jre 'klo -mo 'klo.»

4 -Te u pu 'ki le, -e -bi nyibli gbagbi a -wlu □tu 'u -hen -ni wen, u ko -tebli ni -hen -ni wen, -u pi -huhluu 'huen-, u bla kwli bu, 'ki 'u Nyisua ye', -e ni 'u 'a gbata ki bu. Ke- u pi, u wen: «'E mo □han-ti, ba pu Nyisua 'nyre le.»

Nyiblo -mu', -e 'wi□i 'Blayu yi, e no- ko 'bli a pupa a le'mimle

5 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'win win, 'e -huen 'li Nyisua a gbata 'kwli, 'e pi le: «'Aan pepe -mu', -u mo Nyisua a -kuannunyibli, e ko 'a mu -mu', -u □tui 'u□u 'u, nyibli gbagbi ko nyibli -mu', -u 'yi gbaale -ko, ba pu -aan Nyisua 'nyre le,»

6 'ti- 'ni 'win nyibli -huohu a win de, win a 'mu 'e yi 'wli, -wen 'nie gbagbu a -gli, -e yi 'plu □wi yi, -te yako 'ye ni □ma wen. -Te 'n pu 'u nua bu, ke- u pi: «Ba pu Nyisua 'nyre le, -kotu -aan Kukoonyo mo 'Klikununyisua, e no- koo nyibli win ki.

7 -Ba ko plo a bleele, -ba nu do du, -ba pu□u 'nyre le, -kotu ti nyre 'u ni, -e ko 'yri 'Blayu di 'u 'a nugba 'bli -paa -ni ('a nugba

-mu', -ε mō Nyɩsua a dako). 'A nuɔgba a 'mu, ε -wε -mō, 'ε yɩϫɩ -ple.

8 U -nyiϫe 'kɩ, 'kɩ bu pu yɩnɔwlawɩ -mu', -ε yɩ wɩn, 'tɩ- -ε 'yɩ sru -nɩ.» Yɩnɔwlawɩ a 'mu, dε ε ϫhen 'nyre, ε nō-mō yɩnɔ-tɛblɩ -mu', Nyɩsua a nyibli -nu.

9 -ε -bɩ Nyɩsua a lɛlenyɔ ϫɔv lee 'mu nɩ, ε wen: «'Cɩ 'lɩϫɩ 'cɩɛn 'kwɩ, -ε mō: Plɔ a bleelɛ, 'kɩ 'v nyiblo -mu' -mō, Nyɩsua -da, 'kɩ bu di 'Blayu a 'blɩpadiidɛ.» Kε- ε pu 'mu yɩ de, ε wen: «-Tɩ -bu 'n hɛ, ε mō -tɩ a -tɛε ϫnɔ, -ε nuϫo, 'kɩ ε -hɔn 'lɩ Nyɩsua wɩn.»

10 Bu pu 'kɩ lɛ, -ε -bɩ 'n blaϫa kwɩ yɩ bu, 'nɩ -tɔa 'a 'nyre a lɛpɔpɔv. Kεε, ε lee 'mu nɩ, ε wen: «ϫNɩ 'nuo 'lɩϫɩ, -kɔtɩ 'na 'mumu, 'mō Nyɩsua a -kɔannunyɔ ϫnɔ, ϫwɩ yɩ, -tɛ -nu, ϫnɩ mō Nyɩsua a -kɔannunyɔ, -kɔ -na 'bio 'hɔɛn-, -v kuo win -mu', -Yusu tɔɔ ϫnu ϫwɩ yɩ. 'A -tɩ, Nyɩsua nɩ -do, ε nō- -bu pu 'nyre lɛ.»

Win a 'mu, -Yusu tɔɔ nyibli, nō- yɩ Nyɩsua a winwɩn-hanyu* 'kɩ -nyi.

-Yusu, nō- nɩ 'v -so pɔɔpɔ -mu' kɩ bu

11 -Tɛ dɛ a 'mu, ε -hi, -ε -bɩ 'n 'ye yakɔ, 'ε 'ca wɩn, ε kɔ, 'nɩ 'ye -so pɔɔpɔ, 'ε 'hru yɩ, nyiblo ϫɔv 'ε nɩ 'vϫv kɩ. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre mō ϫHaannyiblo, -ε nɩ ϫhaan-tɛblɩ. 'A pɔpɔ-bati 'sɩi 'v yɩ, kɔ, 'a tɔ a -wɩnɔwɩn 'ε 'sɩi 'v yɩ.

12 'A 'yɩi 'wɩϫɩ na a -huhli yɩ, 'ε ϫtu 'klaɩn a gblegble 'lu lɛ, 'v 'cɩu 'vϫv 'nyre kɩ. ε 'yɩ nyiblo ϫɔv -kɔ, -bu yɩ 'nyre a 'mu, 'bu 'yɩ 'a ϫgbɛv 'pa-.

13 'A wlawɩ -mu', ε -pɔ, ε nu -hlɔ a dadɔ. Nyiblo a 'mu, 'a 'nyre mō «Nyɩsua a win».

14 Nyɩsua a lɛlenyɔ -mu', -v mō 'a 'seyo, nu- yɩϫɩ ϫwɩn lɛ kɔɛ. 'Kɩ v nɩ 'v -sue pɔɔpɔv kɛ, 'v pu wlawɩ pɔɔpɔv, -ε 'yɩ sru -nɩ.

15 -Hɔtɩphɛn, nō- -hɔɛn 'lɩϫɩ wɩn. ε nō- ε di nu, ε 'mu 'v 'kɔ -bu a dako a pɛpɛ, -v -wɛnϫe yɩ 'hru wɩn lɛ -ha. ε di kɔɔ ϫnu win kɩ, 'kɩ 'lɩ 'a 'kɩ a kɩnɩnɩ 'kwɩ, ε 'mu ϫnu kɛ na, -wɛn tiyɔ -mu', v dɛɛ rɛsɛn, v nɛ kɛ, 'kɩ 'lɩ 'hɔɔ 'kwɩ, -ε diϫe nu, v 'mu 'a 'nie nō -mō nu. ε ϫhen 'nyre, -ε mō, -aan 'Kɩkɩnɩnyɩsua pɩ yɩv dɩakɩ.

16 Nyiblo a 'mu, v 'cɩu 'a 'nyre nɩ, 'kɩ 'v 'a wlawɩ kɩ, kɔ, 'kɩ 'v 'a 'pɔ kɩ. 'A

'nyre a 'mu, ε nō- mō: Bodɔpɔv a Bodɔ, kɔ kɔkɔnyɔpɔv a Kɔkɔnyɔ.

17 -Tɛ dɛ a 'mu, ε -hi de, 'n 'ye Nyɩsua a lɛlenyɔ -bɩ, 'ε nyra 'lɩ 'yɩv 'yɩ bu, 'ε 'yɛɛ 'lɩ win, 'ε dɛ nuɔblɩ a pɛpɛ -mu', -v 'wɩϫɩ ke yɩ. Kε- ε pɩ ϫnu yɩ: «Ba 'kukue lɛ, lɛ'mimle a diidɛ -mu', Nyɩsua pie nɛ 'a mu, a 'muϫv di.

18 Ba di 'lɩ, ba di 'blɔgbɩnaanyɔ -mu', -v 'ku a -plahɩ. Ba di 'seyo -mu', -v 'ku, kɔ 'waa nyibli gbagbɩ a -plahɩ -wɛ. Ba di -sue kɔ nyibli -mu', -v nɛε ϫnu, ε kɔ nyibli a pɛpɛ -mu', -v 'ku a -plahɩ. Ba di ϫkoyo, kɔ nyibli -mu', -v 'yɩ ϫkoyo 'pa-, kɔ nyibli gbagbɩ, kɔ nyibli -mu', -v 'yɩ gbaalɛ -kɔ a -plahɩ.»

19 -Tɛ 'n ta 'lɩ lɛ de, -ε -bɩ 'n 'ye mɔma -nɩ wɛn nɩ, kɔ 'kɔ -bu 'a 'blɔgbɩnaanyɔ. 'Waa 'seyo 'kukue lɛ, -ε diϫe nu, nyiblo -mu', -ε 'ya 'v -so pɔɔpɔv a 'mu kɩ, v 'muϫv -mō -wɩn, ε kɔ 'a -nɛ 'seyo 'hɔɛn-.

20 'Tɩ- 'v 'kɔ mɔma a 'mu, ε kɔ hɩwinwɩn-hanyɔ -nɩ wɛn 'hɔɛn. Hɩwinwɩn-hanyɔ a 'mu, nō- nɩ la ϫwɩlɛkɛɛ-tɛblɩ, 'kɩ 'v mɔma a 'mu ye'. Kε- ε -nu, 'ε kaa la nyibli, -ε diϫe nu, v 'muϫv kɩ wɛn, 'kɩ bu ϫtu ϫnu mɔma a 'mu, 'a yruulɛ, kɔ, v 'mu tuyu -mu' kwɩ yɩ bu bla. -Tɛ v 'kɔ mɔma a 'mu, ε kɔ hɩwinwɩn-hanyɔ a 'mu 'hɔɛn-, v 'yɩ ϫnu 'la, 'v pu 'lɩ ϫnu 'hɔɔ gbagbɩ -mu' 'kwɩ, -ε kɔ wɩn na nɩ 'lɩ, -ε 'yɛ nɩ jɛ 'kɔ -mō 'kɔ, ε kɔ 'nu -mu', -ε 'lɩɛ nyibli lɛ 'hɔɛn-.

21 Mɔma a 'seyo a 'mu, v nu- -mō -bɩ, nyiblo -mu', -ε nɩ 'v -so kɩ bu, ε nu -hɔtɩphɛn, -ε -hɔɛn 'lɩϫɩ wɩn, 'ε 'la ϫnu, nuɔblɩ a pɛpɛ -mu', 'v -wɛ 'v tɩ kɩ, 'v di 'waa 'kɔkɔkɩ -didi, 'v ϫmla.

20

'Yɩ a (1000) 'miliwɔ a -tɩ

1 -Tɛ dɛ a 'mu, ε -hi, -ε -bɩ 'n 'ye Nyɩsua a lɛlenyɔ -bɩ, 'ε -hɔn 'lɩ yakɔ 'kwɩ, 'ε di 'nɛ-tɔtɔ kɩ. ε nō- 'ble 'majɩ a 'yɛɛ -mu' kɔa, ε nɩ, 'ε ϫgbɛ 'hɔɔ -mu', -ε hlɔ 'kwɩ bu, 'a 'majɩ, 'ε 'ble 'cɩn gbagbɩ kɔa -wɛ;

2 'ε -mu, 'ε kɔ dɔhre -nɩ wɛn, -ε mō hɛ 'ka -mu', -ε mō Satan, -ε mō 'kuo -hɩn* a nyiblo gbagbɩ; Nyɩsua a lɛlenyɔ a 'mu, 'ε mɔa ϫnɛ, -ε diϫe nu, ε 'mu 'lɩ 'cɩn a 'mu wɩn nɩ, 'kɩ 'lɩ 'yɩ a 'miliwɔ nɩ -do 'kwɩ.

3 -Te Nyɩsɩva a lelenyɔ mba ɩne, -e -bi 'ki e pu 'liɩi 'huɔ a 'mu 'kwli 'e ka 'u 'maju 'u, 'ti- 'e nu 'a 'yee, 'e ɩgbaɩa, 'e ɩtu 'u yruule, -e diɩe nu, e 'ni ɩha 'hri, e 'ni ɩha 'klo ki a nyibli -kaa -ni de. 'Yri a 'miliwɔ ni -do 'bu -hi, u diɩe bu 'ni te, 'ki 'li ti gbi 'kwli.

4 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'ye -batipugbati, nyibli 'u niɩi ki ble, Nyɩsɩva 'e -nyi ɩnu 'kli, 'ki bu puu nyibli -bati le. 'Ti- 'ni 'ye Nyɩsɩva a nyibli -bi, -u 'ku a -hihiu. Nyibli a 'mu, u 'be la 'u 'waa 'li le, -e nuɩo, u kuo la -Yusu 'Klɩsu a win ɩwlu yi, ko, 'u hle la Nyɩsɩva a -ti. U nu- -mɔ -bi, u 'yi la muma -mu' kwli yi bu -bla, e ko, u 'yi -wen, 'ki bu ɩtu ɩnu muma a 'mu, 'a yruule, 'ki 'u 'waa yigbakla ki, ko 'ki 'u 'waa dabu ki. -E -bi 'n 'yeɩe ni, -e mɔ, u ni 'klo de, u ko -Yusu 'Klɩsu 'huɛn-, 'u koɔ nyibli win ki, 'ki 'li 'yri a 'miliwɔ ni -do 'kwli.

5 Nyibli a 'mu, u nu- mɔ yi-henyibli, -u -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, -u 'hri 'klo. Nyibli -bi -mu', u nu- mɔ -bi, u 'yee 'klo ni 'hri. 'Yri a 'miliwɔ, nɔ- di -hi, 'ti- u 'mu 'klo 'hri.

6 Plo a bleele, 'ki 'u nyibli -mu' -mɔ, -u mɔ yi-henyibli, -u -hon 'li 'kukonyibli 'nyi, -u 'hri 'klo. Nyɩsɩva pu ɩnu 'kɩbia ki, 'ki 'u 'a dɩɔnu a -ta'. U 'yi 'liɩi 'li -we bu, nu 'kuɩwi ni 'huɛn. U di mɔ -cɔhlɔnpinyu*, 'ki 'u Nyɩsɩva ko -Yusu 'Klɩsu 'huɛn- ye', u ko -Yusu 'Klɩsu 'huɛn-, u 'mu nyibli win ki -koɔ -ni, 'ki 'li 'yri a 'miliwɔ 'kwli.

-Te Nyɩsɩva di 'u Satan a 'hru a wɔn-hɩɩa nu

7 'Bu mɔ, Satan, 'bu nu 'li 'yri a 'miliwɔ, 'ki 'li 'ciun a 'mu wɔn, -e -bi u di teɩe bu, u 'mu 'liɩi 'huɔ a 'mu 'kwli -ha.

8 E di 'ni 'hri, e 'mu mu, e 'mu 'klo -bu a dako a pepe a nyibli -kaa -ni. Dako a 'mu, 'waa 'nyre mɔ Gɔgu ko Magɔgu. E di 'kukue ɩnu le, -e diɩe nu, u 'mu tu gba, u 'mu Nyɩsɩva -mɔ -wɔn. U di 'ni -hu, -wen 'yru wien a 'puwɔn.

9 -Te 'n 'ye ɩnu, -e -bi u 'heen 'klo a pepe -bu ki bu, 'u ɩglaa 'li -tite -mu', Nyɩsɩva a nyibli ni 'li, e ko 'dɩɔ -mu', Nyɩsɩva nuɛ -ni. -Te u ɩglaa 'li ɩnu le, -e -bi na -hon 'li yako 'kwli, 'e -we nyibli a 'mu bu, -u ɩglaa 'li Nyɩsɩva a nyibli le.

10 Satan -mu', -e kee la ɩnu, u kloɩo ni, 'u pu 'liɩi 'huɔ gbagbu -mu', -e ko 'kwli

na, -e 'ye ni jre, 'klo -mɔ 'klo, e ni 'li, e ko 'nu -mu', -e 'hle nyibli le. -Tite -mu', u pu 'liɩi, 'ki u pu 'li muma -mu', e ko 'a hiwinwɔn-hanyɔ -ni wen 'huɛn- -we. 'Ki u di 'li ɩhuɛn 'li 'yee -ni, 'a -ne ti, 'to ko -nyre.

-Te Nyɩsɩva di nyibli a pepe -bati a lepuule nu

11 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'ye -batipugbata gbagbu, -e 'ple, nyiblo 'e ni 'li gbata a 'mu 'kwli bu. -Tutu ko yako 'huɛn-, u 'wan ni, 'ki 'uɩu ye'. Nyiblo ɩdu 'yi 'ki 'liɩi 'li -we, bu 'ye 'ki ɩnu de.

12 -Te 'n ta 'li le de, -e -bi 'n 'ye nyibli a pepe -mu', -u 'ku, nyibli gbagbi ko nyibli -mu', -u 'yi gbaale -ko. Nyibli a 'mu, nu- ni 'u gbata a 'mu ye', 'ki u ni 'u bu, nyiblo ɩdu 'e kla 'criun ɩdu yi, 'e ɩhɩan -mɔ, 'e kla 'crien -bi yi, -e mɔ nyibli -mu', -u ko 'klo yrayru a 'crien. -Te u kla yi-hecriun yi, -e -bi Nyɩsɩva puu nyibli -mu', -u 'ku -bati le. E puu ɩnu -tee a -bati le, ɩwi yi, -te 'waa ninabu ni la 'mu, ko, -te u nu la 'a 'ciɩu, 'ki 'li yi-hecriun a 'mu 'kwli.

13 Nyibli -mu', -u 'kuu 'li 'nie -mɔ, 'nie te ɩnu bu, 'kukuu ko 'kuopu a 'bli 'u te 'waa -ne nyibli bu -we, Nyɩsɩva 'e puu 'waa pepe -bati le, ɩwi yi, -te 'waa nunu-tebli ni la 'mu.

14 'Ti- 'u pu 'li 'kukuu ko 'kuopu a 'bli 'huɔ gbagbu -mu' 'kwli, -te na, -e 'ye ni jre 'klo -mɔ 'klo, e ni 'li. 'Huɔ a 'mu, e nɔ- mɔ nyibli -mu', -u di 'kuɩwi ni 'huɛn nu, 'waa buɩle.

15 'A -ne nyiblo -mu', -e ko 'nyre ɩyi 'li nyibli -mu', -u ko 'klo yrayru a 'crien 'kwli -ni, 'ki u pu 'liɩi 'huɔ gbagbu -mu' 'kwli, -e ko 'kwli na, -e 'ye ni jre 'klo -mɔ 'klo, e ni 'li.

21

Nyɩsɩva di nu yako ko -tutu yrayru

1 -Te de a 'mu, e -hi, -e -bi 'n 'ye yako ko -tutu yrayru 'huɛn-. Yi-heyako ko yi-he-tutu 'huɛn-, u 'wan ni, 'yru 'yi ki -te -ni de.

2 'Ti- 'ni 'ye Nyɩsɩva a 'dɩɔ gbagbu. 'Dɩɔ a 'mu, nɔ- mɔ Jrusredɩɔ yrayru, 'e 'hru yi. 'Ki 'dɩɔ a 'mu, e -huɛn 'li yako 'kwli, 'ki 'li Nyɩsɩva -mɔ, 'e yi 'ne- -tutu ki ɩtu -ni. Nyɩsɩva nuɩo ni, 'dɩɔ a 'mu 'e nɔ yi, -wen

nugba, -ε pu yuno-tebli 'hvi le, -ε -we -mo, 'ki -bu mu 'a nyibv ye' 'be, 'ki 'li 'blipaale'.

3 'Ti- 'ni 'win win, 'ε -hven 'li gbata a 'mu 'kwli, 'ε yi 'wli diaki. Ke- ε pi: «Ba 'ye ke, 'ki Nyisva 'ti 'li nyibli -mu' 'nyi. E di ni 'v □nu -mo. U di mo 'a dako, ε no-mo -bi, ε 'mu 'waa Nyisva' pa.

4 E no- di □nu 'yi □hlon le 'hran. U 'yi 'ki 'li□ti 'li -we, bu 'ku 'ki de. U 'yi 'ki 'li□ti 'li -we, bu ni 'li 'kuyo 'nyi de. U 'yi 'ki 'li□ti 'li -we, bu we 'ki de. 'Waa 'hvi a □dedede 'yi 'li□ti 'li -we, bu kla 'ki de. -Tebli 'ki a pepe di 'ni 'wan.»

5 'Ti- nyiblo -mu', -ε ni 'v gbata a 'mu ki bu, ε wen: «'Ye ke, 'n ni□e ni, -tebli a pepe 'mu -tebli yrayri -he.» -E -bi ε wen: «-Ti -bu, 'n di hla, 'cru□ti, -ε nu□o, ε mo -ti a -tee □ni□, hi 'yi 'li□ti 'nyi -ni.»

6 -E -bi ke- ε pi de, ε wen: «-Kvan -we -mo. 'Mo □tu 'a -ne □dedede -wlu. 'N ni la 'klo, 'ti- 'a -ne □dedede 'ε -nue -ni. 'Mo ni -do a 'mu, 'mo -di 'a -ne □dedede 'lu -yra. -Tebli a pepe di bu 'ni -we, kee, 'n 'tε di 'klo ni. 'A -ne nyiblo 'nie'natu ni, 'n di -nyi□e 'nie dadv. 'Niedv a 'mu, 'n di□e -nyi, ε di 'wi□ti 'nie -mu', -ε -hven 'li -tvtv bu ti a pepe, -ε ni□e, nyibli 'v kvε 'klo yrayrv, -ε 'ye ni -we 'li.

7 'A -ne nyiblo, -ε 'ye ni di ni sa, 'ki 'v 'na □wlv a ykuole a -ta', ε no- 'n di -tebli a 'mu -nyi. 'N di mo 'a Nyisva, ε no- -mo -bi, ε 'mu 'na 'yu' pa.

8 Kee, nyibli -mu', -v mo hvannokonyibli, ε ko nyibli -mu', -v 'yi 'mu □wlv yi -kuo -ni, ko nyibli -mu', -v ko □wlv nyre yi, ko 'waa de -mu', -v 'le nyibli, ko -v -bi -mu', -v ni 'lawlude, ko nyibli -mu', -v ni -wide, ko -v -bi -mu', -v kwle -ci, ε ko hulekonyibli a pepe, 'waa pepe a 'mu, 'ki v di 'li □nu 'hvo gbagbv -mu' 'kwli pu. 'Hvo gbagbv a 'mu, no- ko 'kwli na ni 'li, -ε 'ye ni jre 'klo -mo 'klo, ko 'nu -mu', -ε 'hle nyibli le 'hven-. 'Ki 'li -tite a 'mu, 'ki nyibli nii 'li 'kuvwi ni 'hven.»

Nyisva a 'dvo yrayrv -mu', -ε mo Jrusre a -ti

9 -Te de a 'mu, -ε -hi, -ε -bi Nyisva a lelenyo -mu', ε no- di 'v 'mu 'hvi. 'Ki ε ni wen 'li Nyisva a lelenyv ni □hlon'hven -mu' 'nyi, -v 'ble wen -gulv-nanv ni □hlon'hven -mu' kva le, -ε ko 'kwli □hven

a 'yiye a gble ni □hlon'hven ni 'li. -Te ε -di, -ε -bi ε lee 'mu ni, ε wen: «Di 'li, □bu too -mu nugba -mu', 'Blayu di ko. (Nugba a 'mu, ε □hen 'nyre Nyisva a nyibli).»

10 'Ti- Nyisva a -Hihiu* 'ε ko 'mu win ki pepe, Nyisva a lelenyo a 'mu 'ε gba 'li 'mu dvgba bloblv □dv 'lu, 'ε too 'mu Jrusredvo, -ε mo Nyisva a 'dvo. 'Dvo a 'mu, 'ki ε -hven 'li yakv 'kwli, 'ki 'li Nyisva -mo, 'ε yi 'ne-tvtv ki □ti.

11 'Dvo a 'mu, ε yi 'ni wlv diaki, -wen ynohvo -mu', v deε sasvrv, -ε yi wlv, -wen 'yie. Nyisva a -ti a 'yi'bubva, no- ni wlvwlv le.

12 U nu □gbi, 'v -ha 'dvo a 'mu yi. □Gbi a 'mu, ε 'gboklo ni, 'ti- 'ε hlv yra. 'Maji ni -pu □tu 'v 'hven, nu- ni 'li □gbi a 'mu 'kwli. U nu- ko 'yri nyibli neε 'v, 'v pve 'li 'dvo 'kwli. Nyisva a lelenyv ni -pu □tu 'v 'hven, nu- □tui 'maji a 'mu 'yie. 'Ki 'v 'maji ni -pu □tu 'v 'hven a 'mu 'yie, 'ki v 'cru 'v Yisraekve a □tugbi ni -pu □tu 'hven a 'nyre, 'maju 'bv 'ni 'v, 'nyre.

13 'Ki 'li 'dvo a 'mu, 'a □gbi a 'kiva ni -do ki, 'maji ni ta, nu- ni 'li: ta 'ki 'li 'yrv a 'hrule', ta 'ki 'li 'yrv a paale', ta 'ki 'li 'lu yi, ta 'ki 'li □hlon.

14 'Ki 'li □gbi a 'mu bu, v pu 'li 'hi ni -pu □tu 'v 'hven. 'Ki 'v 'hi a 'mu ki, v 'cru 'v 'Blayu a -monanyv* ni -pu □tu 'v 'hven a 'nyre.

15 Nyisva a lelenyo -mu', -ε yi 'mu -lee -ni, ε 'ble 'miste kva, v nuu -gulv, -ε di□e nu, v 'mu 'dvo a 'mu 'misi -ni, ε ko a 'maji, ko 'a □gbi 'hven-.

16 'Dvo a 'mu, 'a 'kabi ni -hen a 'mu, v ween ni, Nyisva a lelenyo a 'mu, 'ε nu 'a 'miste, 'ε 'misi 'dvo a 'mu. 'Dvo a 'mu, 'a kibvhvlv mo 'metrivi a (200) -wlv ni -pu a gble a (12'000) 'miliwi ni -pu □tu 'v 'hven. 'A kibvhvlv ko 'a kle'bubva, ko 'a yrahvlv, v mo de ni -do.

17 'Ti- Nyisva a lelenyo 'ε 'misi □gbi a 'mu a yrahvlv. 'A yrahvlv a 'mu, ε mo -hvn 'v -jiomv 'yri, -bv ye -nle ki, 'a gble a (144) -wlv ni □hlon'hven □tu 'v -hen. E 'misi□ti ni, □wi yi, -te nyibli ni -tebli a 'miste.

18 'Hidv -mu', v -nu, 'v pu □gbi a 'mu, 'a 'nyre -mo sasvrv. 'Dvo -mo -bi, v nu -tee a -gulv, 'v pu□v, 'ε yi wlv, -wen 'yie.

19 □Gbi a 'mu, v nu yinoht a gblegble, 'v pu 'a -wlubude.

Yi-hehtw, v -nu, 'v □tu 'a pwpwv -wlu, v dεε □ne saswpv,

'htw a 'mu, 'a 'hven a δε, 'v dεε □ne safilt, ta a δε, 'v dεε □ne kasidvanti, -hen a δε, 'v dεε □ne emelodt,

20 □hun a δε, 'v dεε □ne sadonist, □hlon-do a δε, 'v dεε □ne salidvanti, □hlon'hven a δε, 'v dεε □ne klisolitv, □blen□blen a δε, 'v dεε □ne belilt, □hwtan-do a δε, 'v dεε □ne topast, -pu a δε, 'v dεε □ne klisoplast,

-pu □tu 'v -do a δε, 'v dεε □ne hiasetv, -pu □tu 'v 'hven a δε, 'v dεε □ne ametistv.

21 'A -ne 'maju mw 'htw □ntw, 'v dεε □ne yinohtw. 'Dtw a 'hru -mw -bt, seyv a -gult, ε nw- v pu□v wlon le, 'ε yv wlvn, -wen 'yie.

22 'Kt 'lt 'dtw a 'mu 'kwli, 'n 'yv 'lt Nytsva a 'kagbau 'lt 'ye, -ε nu□o, 'Khtkhtnytsva a 'mumu, kw Nyiblo -mv', -ε 'wt□t 'blayv yv, v nt -tuw kt. V nw- mw Nytsva a 'kagbau.

23 -Tε 'n ta 'lt le de, δε 'n 'ye 'lt de, ε nw- mw 'yrv kw □hwnpv 'hven-, v 'nt -wlvn□t 'lt 'dtw a 'mu 'kwli de. 'Waa wlvnwlvn 'nt -hεε□ε lt nyibli, 'kt 'lt -tite a 'mu, -ε nu□o, Nytsva a 'mu a -tv a 'yibubva, nw- yv wlvn, 'Blayv -mv', 'ε yv nyibli -nyre -nyi -wε, 'kt 'lt 'dtw a 'mu 'kwli.

24 -Nyre nt -do a 'mu, ε di□e 'nt nu, 'klo -bv 'a dako a pepe 'mv le na, 'kt 'lt 'dtw a 'mu 'kwli. 'Blugbinaanyv a pepe, -v nt 'ne- 'klo -bv kt, v di 'lt 'dtw a 'mu 'kwli 'nt pa, v 'mv 'waa 'klt a pepe Nytsva -nyi.

25 'Dtw a 'mu, 'a 'maji di □ga wlon le, 'kt 'lt -nyrwaw 'mumu 'kwli. V 'nt -ka□a 'v□v nt, -ε nu□o, 'tw 'nt -wvn□w nt.

26 Dakw a gblegble, nw- di 'lt 'klo -bv a -tv a 'yibuale, kw 'a □haan-tebht a pepe ya, v 'mv 'lt□t 'dtw a 'mu 'kwli -paa -nt, v 'mv□v Nytsva -nyi.

27 Yvnyre-tebht -mw -bt, v 'yv 'lt□t 'lt -wε, bv pa 'lt. Nyibli -mv', -v kw □wlv nyre yv, v kw hileknyv 'hven-, v 'yv 'lt□t 'lt -wε, bv pa 'lt. Nyibli nt -do, -v di 'lt pa, v nw- mw nyibli -mv', -v kw 'nyre v 'cru 'lt 'Blayv a 'cruen -mv' 'kwli, -ε mw nyibli -mv', -v kw 'klo yrayrv a 'cruen.

22

1 -Tε δε a 'mu, ε -ht, 'tv- Nytsva a lelenyo a 'mu, 'ε tww 'mu 'nie -mv', -ε yv nyibli 'klo yrayrv -nyi. ε yv 'nt wlvn, -wen 'yie. 'Kt ε -hven 'lt Nytsva kw 'Blayv 'hven- a bvnule',

2 'ε yv -ht, 'kt 'v 'dtw a 'mu a 'hru a -heyri'. Tugbe -mv', -ε kw 'kui, -ε yv nyibli 'klo yrayrv -mv', -ε 'ye nt -wε 'lt -nyi, 'kt ε □gaa 'v 'nie a 'mu wien. ε □gaa 'v 'nie a 'mu, 'a 'kabt nt 'hven wien. ε nt twwt nt -pu □tu 'v 'hven, 'kt 'lt 'yrv 'kwli, -ε □hen 'nyre twwt nt -do, 'kt 'lt □hwnpv 'kwli. 'A hawi mw -ct □ntw, 'ε nt□e, dakw a pepe a nyibli a 'kve 'ε yv -wε.

3 -Tebht -mv', Nytsva pv 'jrw -mw, v 'yv 'lt□t 'lt -wε, bv nt 'lt 'dtw a 'mu 'kwli.

Nytsva kw 'Blayv 'hven-, 'waa bodtwgbata, nw- di 'lt 'dtw a 'mu 'kwli nt, ε kw, 'a nyibli -mv', v di pu□v 'nyre le,

4 v 'mv 'a yigbakla 'ye, v 'mv Nytsva a 'nyre 'cru, 'kt 'v 'a nyibli a yigbakla yv.

5 'Tw 'yv 'lt□t 'lt -wε, bv -wvn 'kt de. 'Napt kw 'yrv 'hven-, v 'yv 'lt□t 'lt -wε, bv -hεε 'kt nyibli de, -ε nu□o, Kwkwnykw Nytsva a 'mumu, nw- di wlvn, -ε di □nv -nyre -nyi. Nytsva kw 'a nyibli 'hven-, nw- di 'v gbata kt bv nt, -te 'klo te yv bv.

-Yusu di 'nt di de

6 -ε -bt ke- Nytsva a lelenyo a 'mu, ε pv 'mv yv, ε wen: «-Tv -bv, 'n hle, ε mw -tv a -tεε □ntw. ε nu -tεε, 'kt nyiblo bv kw □ne □wlv yv. Kwkwnykw Nytsva yv 'a -Hihiu* 'a winwlon-hanyv* 'nt -nyi, -ε di□e nu, v 'mv 'a -tv -mw le na. ε nw- le 'a lelenyo, -ε di□e nu, ε 'mv 'a -kvannunyibli -tebht le -tww -nt, -ε 'tεε -nie -nt.»

7 -ε -bt ke- -Yusu pv, ε wen: «Ba pv 'v nva bv. 'N 'tεε di 'lt nt. Pkw a bleεε, 'kt 'v nyibli -mv', -v □tui 'v 'cruen -bv a win 'v, -ε nu□o, Nytsva a 'mumu, ε nw- tww □nv□v.»

8 'Mw Saan, 'mw □wlvn -tebht a 'mu, 'tv- -ε 'ye□e. -Tε 'n 'wlvn -tebht a pepe a 'mu, ε kw, 'n 'ye□e, -ε -bt 'n bla kwlt bv, 'kt 'v Nytsva a lelenyo -mv', -ε tww 'mv -tebht a 'mv ye', -ε di□e nu, 'mv□v 'nyre le pv.

9 Kεε, -ε -bt ε lee 'mv nt, ε wen: «□Nt 'nuw 'lt□t, -kwt 'na 'mumu, 'mw Nytsva a -kvannunykw □ntw, □wt yv, -te -na 'mumu -nu, □nt mw Nytsva a -kvannunykw, -kw -na 'bio Nytsva a winwlon-hanyv 'hven-, ε kw

nyibli -mu', -u tui 'u 'crien -bu a win 'u. 'A -ti, nu 'puu 'li 'mu 'nyre le. Nyisua, no -bu pu 'nyre le.»

¹⁰ Ke- e pi 'mu yi de, e wen: «Win -bu, cru 'ne- 'crien -bu 'kwli, Nyisua, no -to -mo. 'A -ti, nu 'hlie 'li -tebli a 'mu, to nu nyibli, -e nu, -tebli a 'mu, 'ki 'li ti gbi 'kwli, e di mu 'lu -mo.»

¹¹ Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu nu -tebli -hwin a nunuo, -e -bi bu 'cibi 'u, bu nu -tebli -hwin. Nyiblo 'bu ni 'u, 'a nınabu 'bu 'yi 'u yi 'sii -ni, -e -bi bu 'cibi 'u -tebli -mu', -u 'yi 'u yi 'sii -ni a nunuo. Nyiblo 'bu ni 'u, de -mu', Nyisua -hwe, 'bu yi ni ni, -e -bi bu 'cibi 'u haande a 'mu, 'a nunuo. Nyiblo 'bu ni 'u, 'bu 'sii 'u yi, 'ki 'u Nyisua ye', -e -bi bu 'cibi 'u yi'siile, 'ki 'u Nyisua ye'.»

¹² -e -bi ke- -Yusu pi de, e wen: «Ba pu 'u nua bu, 'n 'tie di 'li ni. 'Ny e 'li haan-tebli, -e di nu, 'a -ne nyiblo, 'bu ni 'u, 'mu ne -nyi, wı yi -te -mu', e nu -kuan a nunuo.»

¹³ 'Mo tu 'a -ne dedede -wlu. 'N ni la 'klo, 'ti- 'a -ne dedede 'e nue -ni. 'Mo ni -do a 'mu, 'mo -di 'a -ne dedede 'lu -yra. -Tebli a pepe di bu 'ni -we, kee, 'n 'tie di 'klo ni.

¹⁴ Plo a bleele, 'ki 'u nyibli -mu' -mo, -u wı nyibli -mu' yi, -u ye 'waa wlawli, 'e 'wi 'li. U nu- ko 'hru, 'ki -bu pa 'li Nyisua a 'dwo a 'mu 'kwli, u 'mu tugbe a 'kui -mu' di, -e yi -tonyibli 'klo yrayru -mu' -nyi, -e 'ye ni -we 'li.

¹⁵ Nmlhyunrenyibli -mu', -u yraa Nyisua, e ko nyibli -mu', -u pi -wi, ko nyibli -mu', -u ni 'lawlu, e ko 'waa de -mu', -u 'hle nyibli le, e ko -u -bi, -u kwle -ci, ko

nyibli -mu', -u ko hi, 'ki u di 'u -patu' -hree -ni. 'Klo -mo 'klo, u 'yi 'li 'li -we, bu pa 'li 'dwo a 'mu 'kwli.

¹⁶ 'Mo -Yusu, 'mo -le 'na lelenyo, -e di nu, e 'mu -ti a 'mu hla, 'ki 'li 'a mu Nyisua a nyibli 'nyi. 'Mo -mo nyiblo -mu', a yi -ple, -e ko -bu 'hru la 'li bodwo Dafidi a tugba 'kwli. 'Mo -mo -nyragblunyahroye -mu', -e yi wlin -tee.»

¹⁷ Ke- Nyisua a -Hihiu ko 'blıpanugba -mu' 'hwen-, u pi, u wen: «Di 'li.» 'A mu -mu', -u pu 'u nua bu, ke- ba pu -we: «Di 'li.» 'A mu -mu', 'nie'natu ni, ba 'di 'li, a 'mu 'nie -mu' 'na, -e yi nyibli 'klo yrayru -nyi. Nyibli -mu', -u -hwe, u yi nu 'u ni, 'ki 'li daduke 'kwli.

Lε'boowin

¹⁸ 'Aan pepe -mu', -u yi 'crien -bu a win 'win, Nyisua a gbetu, e to -ni, 'mo Saan, 'mo -yi 'a mu -gbee -ni, -e mo: 'bu mo, nyiblo 'bu pu 'u de win a 'mu 'lu, Nyisua di tu o hwen a gblegble -mu', -koti e hla 'ne- 'crien bu 'kwli.

¹⁹ 'Bu mo, nyiblo 'bu -ha 'u de win a 'mu 'lu, tugbe a 'kui -mu', -e yi nyibli 'klo yrayru -nyi, 'a 'kuba -mu', e ko wen, Nyisua di -ha ne -ji'. Nyiblo a 'mu, e 'yi 'li 'li -we, bu pa 'li Nyisua a 'dwo a 'mu 'kwli. Tugbe a 'kui a 'mu, e ko 'dwo a 'mu, 'crien -bu, e hla 'a -ti ni.

²⁰ Nyiblo -bu, -e hle, -e mo, -ti -bu, e mo -ti a -tee ni, ke- e pi: «E mo han-ti, 'n 'tie di ni.»

Ke- bu ni 'mu. Kıkonyo -Yusu o, di 'li -o!

²¹ Kıkonyo -Yusu bu nu 'a mu haande -mo.